

TEXT CUT BOOK

WATER PROOF BOOK

**THE TEXT IS FLY
WITHIN THE BOOK
ONLY**

L-220.4 B58a3

63-23483

reference
collection
book

kansas city
public library
kansas city,
missouri

BIBLIA SACRA

VULGATÆ EDITIONIS.

BIBLIA SACRA
VULGATÆ EDITIONIS,
SIXTI V. ET CLEMENTIS VIII.
ROMANORUM PONTIFICUM
IUSSU RECOGNITA ATQUE EDITA,
AD EXEMPLAR VATICANUM COLLATA,
ET ACCURATE CORRECTA.

MATRITI.
TYPIS SOCIETATIS.
M.D.CC.XC.IX.

CLEMENS PAPA VIII.

Ref.

Ad perpetuam rei memoriam.

CUM sacrorum Bibliorum vulgatæ editionis Textus summis laboribus, ac vigiliis restitutus, & quam accuratissime mendis expurgatus, benedicente Domino, ex nostra Typographia Vaticana in lucem prodeat; Nos ut in posterum idem Textus incorruptus, ut decet, conservetur, opportune providere volentes, auctoritate Apostolica, tenore præsentium districtius inhibemus, ne intra decem annos, à data præsentium numerandos, tam citra, quam ultra montes, alibi quam in nostra Vaticana Typographia, à quoquam imprimatur. Elapso autem præfato decennio, eam cautionem adhiberi præcipimus, ut nemo hanc sanctarum Scripturarum editionem typis mandare præsumat, nisi habito prius exemplari in Typographia Vaticana excuso: cujus exemplaris forma, ne minima quidem particula de Textu mutata, addita, vel ab eo detracta, nisi aliquid occurrat, quod Typographicæ incuriæ manifeste adscribendum sit, inviolabiliter observetur. Si quis vero Typographus in quibuscumque Regnis, Civitatibus, Provinciis, & locis tam nostræ S. R. E. ditioni in temporalibus subjectis, quam non subjectis, hanc eandem Sacrarum Scripturarum editionem intra decennium prædictum quoque modo, elapso autem decennio, aliter quam juxta hujusmodi exemplar, ut præfertur, imprimere, vendere, venales habere, aut alias edere vel evulgare; aut si quis Bibliopola à se vel ab aliis quibusvis, post datam præsentium, hujus editionis impressos libros, seu imprimendos à præfato restituto & correcto Textu in aliquo discrepantes, seu ab alio, quam à Typographo Vaticano, intra decennium excusos, pariter vendere, venales proponere, vel evulgare præsumperit, ultra amissionem omnium librorum, & alias arbitrio nostro infligendas poenas temporales, etiam majoris excommunicationis sententiam eo ipso incurrat, à qua nisi à Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo constitutus, absolvi non possit. Mandamus itaque universis & singulis Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ceterisque Ecclesiarum & locorum etiam regularium Prælati, ut præsentem litteras in suis quisque Ecclesiis & Jurisdictionibus ab omnibus inviolate perpetuo observari curent ac faciant. Contradictores per Censuras Ecclesiasticas, aliaque opportuna juris & facti remedia, appellatione postposita, compescendo, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis; Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac in Generalibus, Provincialibus, vel Synodalibus Conciliis editis generalibus, vel specialibus, ac quarumcumque Ecclesiarum, Ordinum, Congregationum, Collegiorum, atque universitatum, etiam studiorum generalium juramento, confirmatione Apostolica vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, & consuetudinibus, ac privilegiis, indultis, ac litteris Apostolicis in contrarium quomodocumque emanatis, & emanandis: quibus omnibus ad hunc effectum latissime derogamus, ac derogatum esse decernimus. Volumus autem, ut præsentium transumptis etiam in ipsis voluminibus impressis eadem, in judicio & extra, fides ubique adhibeatur, quæ ipsi præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

Datum Romæ, apud Sanctum Petrum, sub Annulo Piscatoris, die ix. Novembris MDXCII. Pontificatus Nostri anno i.

M. Vestrius Barbianus.

CLE-

6323483

CLEMENS PAPA XIII.

Ad futuram rei memoriam.

Catholicæ Religionis zelus, & sinceræ fidei, & devotionis affectus, quem dilecti filii Franciscus Emmanuel de Mena, & Antonius Sanz moderatores, seu Directores nunc temporis Societatis Typographorum, & Bibliopolarum, seu Librariorum in Regnis Hispaniarum existentium erga Nos & Apostolicam Sedem gerere comprobantur, ac singularis diligentia, ac industria, quam ipsi in imprimendo præstiterunt, & se præstaturus speramus, Nos adducunt, ut illis reddamur ad gratiam liberales. Itaque dictos Franciscum Emmanuelem, & Antonium specialibus favoribus, & gratis prosequi volentes, eorumque singulares personas à quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, & pœnis à jure, vel ab homine quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatae existunt, ad effectum præsentium tantum consequendum, harum serie absolventes, & absolutas fore censentes, supplicationibus eorum nomine Nobis super hoc humiliter porrectis humiliter inclinati, eisdem Francisco Emmanueli, & Antonio, ut Missalia, Breviaria, & Diurna; necnon Officium parvum Beatæ Mariæ Virginis juxta ritum, & præscriptum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ ac fel. rec. Urbani Papæ VIII. Prædecessoris nostri in simili forma Brevis die XXV. Januarii MDCXXXI. desuper expeditarum litterarum continentiam, & tenorem; necnon Sacra Biblia vulgatæ editionis juxta exemplar in Typographia Vaticana impressum, emendatissimè tamen, & summa cum fide, nullaque facta additione, aut immutatione imprimere, illaque sic impressa vendere, ac venalia exponere liberè, & licitè possint, & valeant, auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus, & indulgemus, plenamque, liberam, & omnimodam facultatem, ac licentiam desuper impertimur. Mandantes propterea Venerabilibus Fratribus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis Filiis Nostriis, & dictæ Sedis Nuntiis, & aliis quibuscumque, ut dictis Francisco Emmanueli, & Antonio in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes, non permittant; eos desuper à quoquam quomodolibet indebitè molestari. Contradiectores per censuras, & pœnas Ecclesiasticas, aliaque opportuna juris, & facti remedia appellatione postposita compescendo; invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, non obstanti sacr. mem. Pii Papæ V. Prædecessoris pariter Nostri Const. sub datum VII. Idus Iulii Pontificatus sui anno tentio, qua prohibetur, ne Breviarium aliàs quàm Romæ, nisi de expressa Sedis prædictæ licentia imprimatur, aliisque Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die VIII. Iulii MDCCLXVI. Pontificatus nostri anno octavo.

N. Card. Antonellus.

PRÆFATIO

DE EDITIONE ROMANA.

IN multis, magnisque beneficiis, quæ per sacram Tridentinam Synodum Ecclesiæ suæ Deus contulit, id in primis numerandum videtur, quòd inter tot Latinas editiones Divinarum Scripturarum, solam veterem ac vulgatam, quæ longo tot sæculorum usu in Ecclesia probata fuerat, gravissimo Decreto authenticam declaravit. Nam, ut illud omittamus, quòd ex recentibus editionibus non paucae ad hæreses hujus temporis confirmandas licenter detortæ videbantur: ipsa certè tanta versionum varietas, atque diversitas magnam in Ecclesia Dei confusionem parere potuisset. Jam enim hac nostra ætate illud ferè evenisse constat, quòd sanctus Hieronymus (a) tempore suo accidisse testatus est, tot scilicet fuisse exemplaria, quot codices; cum unusquisque pro arbitrio suo adderet, vel detraheret. Hujus autem veteris ac vulgatæ editionis tanta semper fuit auctoritas, tamque excellens præstantia, ut eam ceteris omnibus Latinis editionibus longè antefereendam esse, apud æquos Iudices in dubium revocari non posset. Qui namque in ea Libri continentur (ut à majoribus nostris quasi per manus traditum nobis est) partim ex sancti Hieronymi (b) translatione, vel emendatione suscepti sunt; partim retexti ex antiquissima quadam editione Latina, quam sanctus Hieronymus communem & Vulgatam, sanctus Augustinus Italam (c), sanctus Gregorius veterem translationem appellat (d). Ac de veteris quidem hujus, sive Italæ editionis sinceritate atque præstantia præclarum sancti Augustini (e) testimonium extat in secundo Libro de Doctrina Christiana, ubi Latinis omnibus editionibus, quæ tunc plurimæ circumferebantur, italam præferendam censuit, quòd esset, ut ipse loquitur, verborum tenacior cum perspicuitate sententiæ. De sancto verò Hieronymo multa extant veterum Patrum egregia testimonia: eum enim sanctus Augustinus (f) hominem doctissimum, ac trium linguarum peritissimum vocat, atque ejus translationem ipsorum quoque Hebræorum testimonio veracem esse confirmat. Eundem sanctus Gregorius (g) ita prædicat, ut ejus translationem, quam novam appellat, ex Hebræo eloquio cuncta veriùs transfudisse dicat: atque idcirco dignissimam esse, cui fides in omnibus habeatur. Sanctus autem Isidorus (h) non uno in loco Hieronymianam versionem ceteris omnibus anteponit, eamque ab ecclesiis Christianis communiter recipi ac probari affirmat, quòd sit in verbis clarius, & veracior in sententiis. Sophronius quoque, vir eruditissimus, sancti Hieronymi translationem non Latinis modò, sed etiam Græcis valdè probari animadvertens, tanti eam fecit, ut Psalterium & Prophetas ex Hieronymi versione in Græcum eleganti sermone transtulerit. Porro qui secuti sunt, viri doctissimi, Remigius, Beda, Rabanus, Haymo, Anselmus, Petrus Damiani, Richardus, Hugo, Bernardus, Rupertus, Petrus Lombardus, Alexander, Albertus, Thomas, Bonaventura, ceterique omnes, qui his nongentis annis in Ecclesia floruerunt, sancti Hieronymi versione ita sunt usi, ut ceteræ, quæ penè innumerabiles erant, quasi lapsæ de manibus Theologorum, penitus obsoleverint. Quare non immerito Catholica Ecclesia sanctum Hieronymum Doctorem maximum, atque ad Scripturas sacras interpretandas divinitus excitatum ita celebrat, ut jam difficile non sit illorum omnium damnare judicium, qui vel tam eximii Doctoris lucubrationibus

(a) *Præfat. in Josue.* (b) *S. Hieron. in cap. 49. Isaia.* (c) *S. August. lib. 2. Doctrin. Christ. ap. 14.* (d) *S. Gregor. Epist. Dedicat. ad Leandrum cap. 5. in fin.* (e) *S. August. ubi sup.* (f) *Lib. 18. de Civit. Dei, cap. 43.* (g) *Libr. 20. Moral. 24.* (h) *Libr. 6. Etymol. cap. 5. lib. 1. de Divin. Offic. 12.*

bus non acquiescunt, vel etiam meliora, aut certè paria, præstare se posse confidunt. Ceterùm ne tam fidelis translatio, tamque in omnes partes Ecclesiæ utilis, vel injuria temporum, vel impressorum incuria, vel temerè emendantium audacia, ulla ex parte corrumpetur, eadem sacrosancta Synodus Tridentina illud Decreto suo sapienter adjecit, ut hæc ipsa vetus ac vulgata Editio emendatissimè, quoad fieri posset, imprimeretur; neque ulli liceret eam sine facultate & approbatione Superiorum excudere. Quo Decreto simul typographorum temeritati ac licentiæ modum imposuit, & Pastorum Ecclesiæ in tanto bono quàm diligentissimè retinendo, & conservando, vigilantiam, atque industriam excitavit. Et quamvis insignium Academiarum Theologi in Editione vulgata pristino suo nitori restituenda magna cum laude laboraverint; quia tamen in tanta re nulla potest esse nimia diligentia, & codices manuscripti complures & vetustiores Summi Pontificis jussu conquisiti, atque in Urbem advekti erant; & demum, quoniam executio generalium Conciliorum, & ipsa Scripturarum integritas ac puritas ad curam Apostolicæ Sedis potissimum pertinere cognoscitur; ideo Pius IV. Pontifex Maximus pro sua in omnes Ecclesiæ partes incredibili vigilantia, lectissimis aliquot sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, aliisque tum Sacrarum litterarum, tum variarum linguarum peritissimis viris, eam provinciam demandavit, ut vulgatam editionem Latinam, adhibitis antiquissimis codicibus manuscriptis, inspectis quoque Hebraicis, Græcisque Bibliorum fontibus; consultis denique veterum Patrum commentariis, acuratissimè castigarent. Quod itidem institutum Pius V. prosecutus est. Verùm Conventum illum ob varias, gravissimasque Sedis Apostolicæ occupationes jamdudum intermissum, Sixtus V. divina providentia ad summum Sacerdotium evocatus, ardentissimo studio revocavit, & opus tandem confectum typis mandari jussit. Quod cum jam esset excusum, & ut in lucem emitteretur, idem Pontifex operam daret, animadvertens non pauca in sacra Biblia præli vitio irrepsisse, quæ iterata diligentia indigere viderentur, totum opus sub incudem revocandum censuit atque decrevit. Id verò cum morte præventus præstare non potuisset, Gregorius XIV. qui post Urbani VII. duodecim dierum Pontificatum Sixto successerat, ejus animi intensionem executus perficere aggressus est, amplissimis aliquot Cardinalibus, aliisque doctissimis viris ad hoc iterum deputatis. Sed eo quoque, & qui illi successit, Innocentio IX. brevissimo tempore de hac luce substractis; tandem sub initium Pontificatus Clementis VIII. qui nunc Ecclesiæ universæ gubernacula tenet, opus, in quod Sixtus V. intenderat, Deo benè juvante perfectum est. Accipe igitur Christiane Lector, eodem Clemente Summo Pontifice annuente, ex Vaticana Typographia veterem ac vulgatam sacræ Scripturæ Editionem, quanta fieri potuit diligentia castigatam: quam quidem sicut omnibus numeris absolutam, pro humana imbecillitate affirmare difficile est, ita ceteris omnibus, quæ ad hanc usque diem prodierunt, emendatiorum, puriorumque esse, minimè dubitandum. Et verò quamvis in hac Bibliorum recognitione in codicibus manuscriptis, Hebræis, Græcisque fontibus, & ipsis veterum Patrum commentariis conferendis non mediocriter studium adhibitum fuerit; in hac tamen pervulgata Lectione sicut nonnulla consultò mutata, ita etiam alia, quæ mutanda videbantur, consultò immutata relicta sunt; tum quòd ita faciendum esse ad offensionem populorum vitandam sanctus Hieronymus (a) non semel admonuit: tum quòd facile fieri posse credendum est, ut majores nostri, qui ex Hebræis, & Græcis Latina fecerunt, copiam meliorum, & emendatorum librorum habuerint, quàm ii, qui post illorum ætatem ad nos pervenerunt, qui fortasse tam longo tempore identidem describendo minus puri, atque integri evaserunt; tum denique quia

(a) *Epist. ad Sunniam & Fretellam. Præf. Ev. ad Damascum.*

quia sacra Congregationi Amplissimorum Cardinalium, aliisque eruditissimis viris ad hoc opus à Sede Apostolica delectis propositum non fuit, novam aliquam editionem cadere, vel antiquum Interpretem ulla ex parte corrigere, vel emendare; sed ipsam veterem, ac vulgatam Editionem Latinam à mendis veterum librariorum, necnon pravarum emendationum erroribus repurgatam, suæ pristinæ integritati, ac puritati, quoad ejus fieri potuit, restituere; eaque restituta, ut quàm emendatissimè imprimeretur juxta Concilii Œcumenici Decretum pro viribus operam dare. Porro in hac Editione nihil non canonicum, nihil adscititum, nihil extrajæum apponere visum est: atque ea causa fuit, cur Liber tertius & quartus Esdræ inscripti, quos inter Canonicos libros sacra Tridentina Synodus non annumeravit, ipsa etiam Manasse regis Oratio, quæ neque Hebræicè, neque Græcè quidem extat, neque in manuscriptis antiquioribus invenitur, neque pars est ullius Canonici libri, extra Canonicæ Scripturæ seriem posita sint: & nullæ ad marginem concordantiæ (quæ posthac inibi apponi non prohibentur) nullæ notæ, nullæ variæ lectiones, nullæ denique præfationes, nulla argumenta ad librorum initia conspiciantur. Sed sicut Apostolica Sedes industriam eorum non damnat, qui concordantias locorum, varias lectiones, præfationes sancti Hieronymi, & alia id genus in aliis editionibus inseruerunt; ita quoque non prohibet, quin alio genere characteris in hac ipsa Vaticana editione ejusmodi adjumenta pro studiosorum commoditate, atque utilitate in posterum adjiciantur; ita tamen, ut lectiones variæ ad marginem ipsius Textus minimè annotentur.

DE CANONICIS SCRIPTURIS DECRETUM

Ex Concilio Tridentino sessione quarta.

Sacrosancta Œcumenica, & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsentibus in ea eisdem tribus Apostolicæ Sedis Legatus, hoc sibi perpetuò ante oculos proponens, ut, sublatis erroribus, puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur.

Et infra:

Sacrorum verò librorum Indicem huic Decreto adscribendum censuit; ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa Sinodo suscipiuntur. Sunt verò infrascripti: Testamenti veteris, quinque Moysi, id est, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium Iosue, Iudicum, Ruth: Quatuor Regum: Duo Paralipomenon Esdræ primus, & secundus, qui dicitur Nehemias Tobias, Iudith, Esther, Iob, Psalterium Davidicum centum quinquaginta Psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Ieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel Duodecim Prophetæ minores, id est, Osea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias Duo Machabæorum, primus, & secundus. Testamenti Novi: Quatuor Evangelia, secundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem: Actus Apostolorum à Luca Evangelista conscripti: Quatuordecim Epistolæ Pauli Apostoli, ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos: Petri Apostoli duæ. Ioannis Apostoli tres: Iacobi Apostoli una. Iudæ Apostoli una & Apocalypsis Ioannis Apostoli. Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris, & canonicis non suscepit, & traditiones prædictas sciens, & prudens contempserit, anathema sit.

ORDO LIBRORUM VETERIS AC NOVI TESTAMENTI.

<i>Genesis.</i>	Pag. 1.	<i>Aggæus.</i>	621.
<i>Exodus.</i>	35.	<i>Zacharias.</i>	622.
<i>Leviticus.</i>	63.	<i>Malachias.</i>	628.
<i>Numeri.</i>	82.	<i>Machabæorum primus.</i>	630.
<i>Deuteronomium.</i>	110.	<i>Machabæorum secundus.</i>	652.
<i>Iosue.</i>	135.	<i>Evangelium secundum Matthæum.</i>	669.
<i>Liber Iudicum.</i>	151.	<i>Evangelium secundum Marcum.</i>	692.
<i>Ruth.</i>	168.	<i>Evangelium secundum Lucam.</i>	707.
<i>Regum primus.</i>	170.	<i>Evangelium secundum Ioannem.</i>	731.
<i>Regum secundus.</i>	193.	<i>Acta Apostolorum.</i>	749.
<i>Regum tertius.</i>	212.	<i>Pauli Epistola ad Romanos.</i>	772.
<i>Regum quartus.</i>	234.	<i>ad Corinthios prima.</i>	782.
<i>Paralipomenon primus.</i>	254.	<i>ad Corinthios secunda.</i>	791.
<i>Paralipomenon secundus.</i>	274.	<i>ad Galatas.</i>	797.
<i>Esdæ primus.</i>	298.	<i>ad Ephesios.</i>	800.
<i>Esdæ secundus.</i>	305.	<i>ad Philippenses.</i>	803.
<i>Tobias.</i>	315.	<i>ad Colossenses.</i>	805.
<i>Iudith.</i>	322.	<i>ad Thessalonicenses prima.</i>	808.
<i>Esther.</i>	331.	<i>ad Thessalonicenses secunda.</i>	810.
<i>Iob.</i>	339.	<i>ad Timotheum prima.</i>	811.
<i>Liber Psalmorum.</i>	357.	<i>ad Timotheum secunda.</i>	813.
<i>Proverbia Salomonis.</i>	405.	<i>ad Titum.</i>	815.
<i>Ecclesiastes.</i>	421.	<i>ad Philemonem.</i>	816.
<i>Canticum Canticorum.</i>	426.	<i>ad Hebræos.</i>	817.
<i>Liber Sapientiæ.</i>	429.	<i>Iacobi Epistola.</i>	823.
<i>Ecclesiasticus.</i>	440.	<i>Petri Epistola prima.</i>	826.
<i>Isaias.</i>	470.	<i>Petri Epistola secunda.</i>	828.
<i>Jeremias.</i>	504.	<i>Ioannis Epistola prima.</i>	830.
<i>Baruch.</i>	547.	<i>Ioannis Epistola secunda.</i>	832.
<i>Ezechiel.</i>	551.	<i>Ioannis Epistola tertia.</i>	833.
<i>Daniel.</i>	586.	<i>Iudæ Epistola.</i>	833.
<i>Osee.</i>	601.	<i>Apocalypsis.</i>	834.
<i>Ioel.</i>	606.		
<i>Amos.</i>	608.	Ordo Librorum, qui sunt extra	
<i>Abdias.</i>	612.	Canonem.	
<i>Ionas.</i>	612.		
<i>Micheas.</i>	614.	<i>Oratio Mannassæ.</i>	845.
<i>Nabum.</i>	617.	<i>Esdæ liber tertius.</i>	845.
<i>Habacuc.</i>	619.	<i>Esdæ liber quartus.</i>	855.
<i>Sophonias.</i>	619.	<i>Index Biblicus.</i>	881.

HIERONYMI

PROLOGUS GALEATUS.

Viginti & duas litteras esse apud Hebræos, Syrorum quoque, & Caldæorum lingua testatur, quæ Hebrææ magnâ ex parte confinis est: nam & ipsi viginti duo elementa habent eodem sono, sed diversis characteribus. Samaritani etiam Pentateuchum Moysi totidem litteris scriptitant, figuris tantum & apicibus discrepantes. Certumque est Esdram scribam, legisque doctorem, post captam Ierosolyman & instaurationem templi sub Zorobabel, alias litteras reperisse quibus nunc utimur: cum ad illud usque tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint. In libro quoque Numerorum hæc eadem supputatio, sub Levitarum ac Sacerdotum censu, mysticè ostenditur. Et nomen Domini tetragrammaton, in quibusdam Græcis voluminibus, usque hodie antiquis expressum litteris invenimus. Sed & Psalmi, trigesimus sextus, & centesimus decimus, & centesimus undecimus, & centesimus decimus octavus, & centesimus quadragessimus quartus, quamquam diverso scribantur metro, tamen ejusdem numeri texuntur alphabeto Et Jeremiæ Lamentationes, & Oratio ejus: Salomonis quoque in fine Proverbia, ab eo loco in quo ait, *Mulierem fortem quis inveniet?* iisdem alphabetis vel incisionibus supputantur. Porro quinque litteræ duplices apud Hebræos sunt, Caph, Mem, Nun, Pe, Sade: alter enim scribuntur per has, principia, medietatesque verborum, aliter fines. Unde & quinque à plerisque libri, duplices æstimantur, Samuel, Melachim, Dibre haïamim, Esdras, Jeremias, cum Kinoth, id est, Lamentationibus suis. Quomodo igitur vigintiduo elementa sunt, per quæ scribimus Hebraice omne quod loquimur, & eorum initis vox humana comprehenditur: ita viginti duo volumina supputantur, qui-

bus quasi litteris & exordiis, in Dei doctrina, tenera adhuc & lactens viri justiteruditor infantia.

Primus apud eos liber vocatur בראשית Beresith: quem nos Genesim dicimus.

Secundus, ואלה שמות Velle semoth: qui Exodus appellatur.

Tertius, ויקרא Vaicra, id est Leviticus.

Quartus, וידבר Vaiedabber, quem Numeros vocamus.

Quintus, ואלה חוקיהם Elle haddebarim, qui Deuteronomium prænotatur.

Hi sunt quinque libri Moysi, quos propriè תורה, Thora, id est Legem appellant.

Secundum Prophetarum ordinem faciunt; & incipiunt ab Iesu filio Nave: qui apud eos יושע בן-נון Iosue ben Nun dicitur.

Deinde subtexunt שופטים Sophetim, id est Iudicum librum. Et in eundem compingunt Ruth: quia in diebus Iudicum facta ejus narratur historia.

Tertius sequitur שמואל Samuël, quem nos Regum primum & secundum dicimus.

Quartus, מלכים Melachim, id est Regum, qui tertio, & quarto Regum volumine continetur.

Meliusque multò est מלחכים Melachim, id est, Regum, quam מלכות Mamlachot, id est Regnorum dicere. Non enim multarum gentium describit regna, sed unius Israëlitiçi populi, qui tribus duodecim continetur.

Quintus, est ישיעו Isaias.

Sextus, ירמיהו Jeremias.

Septimus, יחזקאל Ezechiel.

Octavus, liber duodecim Prophetarum: qui apud illos vocatur תרי-עשר There asar.

Tertius ordo Hagiographa possidet.

Et primus liber incipit à איוב Iob.

Secundus à דוד David: quem quinque incissionibus & uno Psalmorum volumine comprehendunt.

Tertius est שלמה Salomon, tres libros habens. Proverbia, quæ illi משלי Misle, id est Parabolas appellant.

Ecclesiasten, id est קהלת Cohemoth.

Canticum Canticorum, quem titulo שיר השירים Sir hassirim prænotant.

Sextus, est דניאל Daniel.

Septimus, דברי הימים Dibre haïamim, id est Verba dierum. quod significantius, Chronicon totius divinæ historiæ possumus appellare: qui liber apud nos Paralipomenon primus & secundus inscribitur.

Octavus עזרא Esdras: qui & ipse similiter apud Græcos & Latinos in duos libros divisus est.

Nonus, אסתר Esther.

Atque ita fiunt pariter Veteris legis libri vigintiduo: id est, Moysi quinque, & Prophetarum octo, Hagiographorum novem. Quamquam nonnulli Ruth & Kinoth, inter Hagographa scriptitent, & hos libros in suo putent numero supputandos. ac per hoc esse priscæ legis libros vigintiquatuor: quos sub numero vigintiquatuor seniorum Apocalypsis Ioannis inducit adorantes Agnum, & coronas suas prostratis vultibus offerentes: stantibus coram quatuor animalibus, oculatis ante & retro, id est, in præteritum & in futurum respicientibus, & indefessâ voce clamantibus, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Hic prologus, Scripturarum quasi galeatum principium, omnibus libris quos de Hebræo vertimus in Latinum, convenire potest: ut scire valeamus, quidquid extra hos est, inter apocrypha esse ponendum. Igitur Sapientia, quæ vulgo Salomonis inscribitur, & Iesu filii Sirach liber, & Iudith, & Tobias, & Pastor, non sunt in canone Machabæorum primum librum Hebræicum reperi. Secundus, Græcus est: quod ex ipsa quoque phrasi probari potest. Quæ cum ita se habeant, obsecro te, Lector, ne laborem meum, reprehensionem existi-

mes antiquorum. In templo Dei offert unusquisque quod potest: alii aurum, argentum, & lapides pretiosos. alii byssum & purpuram & coccum offerunt & hyacinthum: nobiscum bene agitur, si obtulerimus pelles & caprarum pillos. Et tamen Apostolus contemptibilia nostra magis necessaria iudicat. Unde & tota illa tabernaculi pulchritudo, & per singulas species, Ecclesiæ præsentis futuræque distinctio, pellibus tegitur & ciliciis, ardoremque solis & injuriam inbrium ea quæ viliora sunt prohibent. Lege ergo primum, Samuel, & Melachim meum. meum inquam, meum. Quidquid enim crebrius vertendo, & emendando sollicitius & didicimus & tenemus, nostrum est. Et cum intellexeris quod antea nesciebas, vel interpretationem me æstimato, si gratus es, vel Paraphrasten, si ingratus: quamquam mihi omnino conscius non sum, mutasse me quippiam de Hebræa veritate. Certè si incredulus es, lege Græcos codices, & Latinos, & confer cum us opusculis quæ nuper emendavimus: & ubicumque discipare inter se videris, interroga quemlibet Hebræorum cui magis accommodare debeas fidem. & si nostra firmaverit, puto, quod eum non æstimes conjectorem, ut in eodem loco mecum similiter divinarit. Sed & vos famulas Christi rogo (quæ Domini discumbentis pietosissimæ fidei myriam unguit caput, quæ nequaquam Salvatorem quæritus in sepulchro, quibus jam ad Patrem Christus ascendit) ut contra latrantes canes, qui adversum me rabido ore desæviunt, & circumeunt civitatem, atque in eo se doctos arbitrantur, si alius detrahant, orationum vestrarum clypeos opponatis. Ego sciens humilitatem meam, illius semper sententiæ recordabor: (u) *Dixi: custodiam vias meas. ut non delinquam in lingua mea Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me. Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis.*

HIERONYMUS PAULINO.

FRATER Ambrosius tua mihi munuscula perterens, detulit simul & suavissimas litteras, quæ à principio amicitiarum, fidem probatæ jam fidei, & veteris amicitiae præferebant. Vera enim illa necessitudo est, & Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum. non subdola & palrans adulatio, sed Dei timor, & Divinarum Scripturarum studia conciliant. Legimus in veteribus historiis quosdam lustrasse provincias, novos adisse populos, maria transisse: ut eos quos ex libris noverant, coram quoque vidèrent. Sic Pythagoras Memphiticis vates; sic Plato Ægyptum, & Architam Tarentinum, eamque oram Italiæ, quæ quondam magna Græcia dicebatur, laboriosissimè peragravit: ut qui Athenis magister erat, & potens, cujusque doctrinam Academiæ gymnasia personabant, fieret peregrinus atque discipulus: malens aliena verecundè discere, quam sua impudenter ingerere. Deniquè dum litteras quasi toto fugientes orbe persequitur, captus à piratis & venundatus, etiam tyranno crudelissimo paruit, captivus, vinc-tus & servus: tamen quia philosophus, major emente se fuit. Ad Titum Livium lacteo eloquentiæ fonte manantem, de ultimis Hispaniæ Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles legimus, & quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. Habuit illa ætas inauditum omnibus sæculis, celebrandumque miraculum, ut urbem tantam ingressi, aliud extra urbem quærerent. Apollonius, sive ille magus, ut vulgus loquitur, sive philosophus, ut Pythagorici tradunt, intravit Persas, pertransivit Caucasum, Albanos, Scythas, Massagetas, opulentissima Indiæ regna penetravit: & ad extremum, latissimo Phison amne transmisso, pervenit ad Brachmanas, ut Hiarcham in

throno sedentem aureo, & de Tantalus fonte potantem, inter paucos discipulos, de natura, de motibus siderum, ac dierum cursu audiret docentem. Indè per Ælamitas, Babylonios, Chaldaeos, Medos, Assyrios, Parthos, Syros, Phœnices, Arabes, Palæstinos reversus Alexandriam, perrexit Æthiopiam, ut Gymnosophistas, & famosissimam Solis mensam videret in sabulo. Invenit ille vir ubique quod disceret, & semper proficiens, semper se melior fieret. Scripsit super hoc plenissimè octo voluminibus Philostratus.

II. Quid loquar de sæculi hominibus? cum Apostolus Paulus (a), vas electionis & magister Gentium, qui de conscientia tanti in se hospitis loquebatur (b) *An experimentum queritis ejus, qui in me loquitur Christus?* Post Damascus Arabiamque lustratam, ascenderit Ierosolimam, ut videret Petrum (c), & manserit apud eum diebus quindecim. Hoc enim mysterio hebdomadis & ogdoadis, futurus gentium prædicator instruendus erat. (d) Rursumque post annos quatuordecim, assumpto Barnaba & Tito, exposuerit Apostolis Evangelium, ne fortè in vacuum curreret, aut currisset. Habet enim nescio quid latentis *inappetitas* viva vox, & in aures discipuli de auctoris ore transfusa, fortius sonat. Unde & Æschines cum Rhodi exularet, & legeretur illa Demosthenis oratio, quam adversus eum habuerat, mirantibus cunctis atque laudantibus, suspirans ait. Quid si ipsam audisset bestiam, sua verba resonantem?

III. Hæc non dico, quòd sit in me aliquid tale, quod vel possis à me audire, vel velis discere: sed quòd ardor tuus & discendi studium etiam absque nobis per se proavi debeat. Ingenium docile, & sine doctore, laudabile est. Non quid invenias, sed quid quæras consideramus. Mollis cera, & ad formandum facilis, etiam si artificis & plastæ cessent manus, tamen virtute totum est quidquid esse potest. Paulus Apostolus

* * 3

ad

ad pedes Gamalielis legem Moysi (a), & Prophetas didicisse se gloriatur : ut armatus spiritualibus telis , postea diceret confidenter (b), *Arma militiæ nostræ, non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extolentem se adversus scientiam Dei, & captivantem omnem intellectum ad obediendum Christo, & parati subjugare omnem inobedientiam.* Ad Timotheum scribit (c) ab infantia sacris litteris eruditum, & hortatur ad studium lectionis, ne negligat gratiam quæ data sit ei per impositionem manûs Presbyterii. Titio (d) præcipit ut inter ceteras virtutes Episcopi, quem brevi sermone depinxit, scientiam quoque in eo eligat Scripturarum: *Obtinentem, inquit (e), eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana, & contradicentes revincere.*

IV. Sancta quippe rusticitas solum sibi prodest : & quantum ædificat ex vitæ merito Ecclesiam Christi, tantum nocet si destruentibus non resistat Malachias Propheta (f) immo per Aggæum Dominus (g), *Interroga, ait, Sacerdotes legem : in tantum Sacerdotis officium est interrogatum respondere de Lege.* Et in Deuteronomio legimus (h), *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi : seniores tuos, & dicent tibi.* In Psalmo quoque centesimo decimo octavo (i), *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ.* Et in descriptione justi viri, cum eum David arbori vitæ, quæ est in paradiso, compararet, inter ceteras virtutes & hoc intulit. (k) *In lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte.* Daniel (l) in fine sacratissimæ visionis, ait, *justos fulgere sicut stellas, & intelligentes, id est, doctos, quasi firmamentum.* Vides quantum inter se distent justa rusticitas, & docta justitia? Alii stellis, alii cælo comparantur. Quanti-

quam juxta Hebraicam veritatem utrumque de eruditis possit intelligi. Ita enim apud eos legimus, *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti.* & qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Cur dicitur Paulus Apostolus (m) *Vas electionis?* Nempè quia Legis & Scripturarum sanctarum erat armarium. Pharisei stupent in doctrinæ Domini: & mirantur in Petro & Ioanne quomodo legem scient, cum litteras non didicerint. (n) Quidquid enim aliis exercitatio, & quotidiana in Lege meditatio tribuere solet, illis hoc Spiritus sanctus suggerebat, & erant juxta quod scriptum est, *Didicimus.* Duodecim annos Salvator impleverat, & in templo senes de quæstionibus Legis interrogans, magis docet, dum prudenter interrogat. Nisi fortè rusticum Petrum, rusticum dicimus Ioannem : quorum uterque dicere poterat (o), *Etsi imperitus sermone, non tamen scientiâ.* Ioannes rusticus, piscator, indoctus? Et unde illa vox, obsecro, (p) *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum?* Διῆς enim Græcè multa significat : nam & verbum est, & ratio, & supputatio, & causa uniuscujusque rei, per quam sunt singula quæ subsistunt : quæ universa rectè intelligimus in Christo.

V. Hoc doctus Plato nescivit, hoc Demosthenes eloquens ignoravit. *Perdam, inquit (q), sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobo.* Vera sapientia perdet falsam sapientiam; & quamquam stultitia prædicationis in cruce sit, tamen Paulus (r) sapientiam loquitur inter perfectos: sapientiam autem non sæculi hujus, nec principum sæculi istius, quæ destruitur; sed loquitur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam prædestinavit Deus ante sæcula. Dei sapientia, Christus est. Christus enim, Dei virtus, &

(a) *Act.* 22. 3. (b) *2. Cor.* 10. 4. & 5. (c) *2. Tim.* 3. 15. (d) *1. Tim.* 4. 13. & 14. (e) *Tit.* 1. 9. (f) *Mal.* 2. 7. (g) *Agg.* 2. 12. (h) *Deut.* 32. 7. (i) *Ps.* 54. (k) *Psal.* 1. 2. (l) *Dan.* 12. 3. (m) *Act.* 9. 15. (n) *Mat.* 54. *Joann.* 6. *Luc.* 2. (o) *2. Cor.* 11. 6. (p) *Mat.* 1. 1. (q) *Abd.* 7. 8. *Isa.* 29. 14. (r) *1. Cor.* 1. 19. & 2. 6. 7.

& Dei sapientia. Hæc sapientia in mysterio abscondita est : de qua & noni Psalmi titulus prænotatur , *Pro occultis filiis. In quo sunt omnes thesauri sapientiarum, & scientiæ Dei absconditi.* (a) Et qui in mysterio absconditus erat , prædestinatus est ante sæcula : prædestinatus autem & præfiguratus in Lege & Prophetis. Unde & Prophetæ appellabantur Videntes : quia videbant eum, quem ceteri non videbant. (b) Abraham vidit diem ejus , & lætatus est. Aperiebantur cæli Ezechiel (c) , qui populo peccatori clausi erant. *Revela*, inquit David (d) , *oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua. Lex enim spiritalis est*, (e) & revelatione opus est, ut intelligatur , *ac revelatâ facie Dei gloriam contemplemur*. Liber in Apocalypsi (f) septem sigillis signatus ostenditur : *quem si dederis homini scienti litteras ut legat , respondebit tibi, Non possum signatus est enim.* (g) Quanti hodie putant se nosse litteras , & tenent signatum librum , nec aperire possunt, nisi ille reseraverit qui habet clavem David ; qui aperit , & nemo claudit ; claudit , & nemo aperit ? (h) In Actibus Apostolorum sanctus Eunuchus, immo vir (sic enim eum Scriptura cognominat (i)) cùm legeret Isaiam Prophetam, interrogatus à Philippo , *Putasne intelligis quæ legis ?* Respondit , *Quomodo possum , nisi aliquis me docuerit ?* Ego, (ut de me loquar interim) nec sanctior sum hoc Eunuchus , nec studiosior, qui de Æthiopia, id est de extremis mundi finibus , venit ad templum, reliquit aulam regiam : & tantus amator Legis divinæque scientiæ fuit , ut etiam in vehiculo legeret Litteras sacras. Et tamen cum librum teneret, verba Domini cogitatione conciperet, linguâ volveret, labiis personaret, ignorabat eum, quem in libro nesciens venerabatur. Venit Philippus , ostendit ei Iesum , qui clausus latebat in littera. O mira doctoris virtus ! eâdem horâ credit Eunuchus, bap-

tizatur , & fidelis & sanctus factus est; ac magister de discipulo, plus in deserto fonte Ecclesiæ , quàm in aurato synagogæ templo reperit. Hæc à me perstricta sunt breviter (neque enim epistolais angustia evagari longius patiebatur) ut intelligeres te in Scripturis sacris sinè prævio & monstrante semitam non posse ingredi.

VI. Taceo de grammaticis , rhetoribus , philosophis , geometricis , dialecticis , musicis , astronomis , astrologis , medicis , quorum scientia mortalibus vel utilissima est, & in tres partes scinditur, τὰ δόγματα, τὴν μέθεδον, τὴν ἐμπειρίαν. Ad minores artes veniam , & quæ non tam linguâ , quàm manu administrantur. Agricolæ , cémentarii , fabri metallorum , lignorumque cæsores , lanarii quoque & fullones , & ceteri qui variam supellectilem , & vilia opuscula fabricantur , absque doctore esse non possunt quod cupiunt. Quod medicorum est, promittunt medici : tractant fabrilis fabri. Sola Scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vindicant. Scribimus indocti , doctique poemata passim. Hanc gargula anus , hanc delirus senex , hanc sophista verbosus , hanc universi præsumunt , lacerant , docent antequam discant. Alii adducto supercilio , grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris litteris philosophantur. Alii discunt, proh pudor ! à feminis , quod viros doceant, & ne parum hoc sit, quadam facilitate verbotum, immo audaciâ edisserunt aliis quod ipsi non intelligunt. Taceo de mei similibus, qui si fortè ad Scripturas sanctas post sæculares litteras venerint , & sermone composito aures populi mulserint, quidquid dixerint, hoc legem Dei putant. Nec scire dignantur quid Prophetæ, quid Apostoli senserint, sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia : quasi grande sit , & non viciosissimum docendi genus , depravare sententias , & ad voluntatem suam Scripturam trahere repugnantem. Quasi

**4

non

(a) Colos. 2. 3. (b) Ioan. 8. 56. (c) Ezech. 1. 1. (d) Psalm. 118. 18. (e) Rom. 7. 14. 2. Cor. 3. 18. (f) Apoc. 5. 1. (g) Isai. 29. 11. (h) Apoc. 3. 7. (i) Act. 8. 30. & 31.

non legerimus Homero centonas, & Virgiliocentonas: ac non sic etiam Maronem sine Christo possumus dicere Christianum, quia scripserit: Jam redit & virgo, redeunt Saturnia regna. Jam nova progenies cælo demittitur alto. Et Patrem loquentem ad Filium: Nate, meæ vires, mea magna potentia solus. Et post verba Salvatoris in cruce; Tala perstabat memorans, fixusque manebat. Puerilia sunt hæc, & circulatorum ludo similia, docere quod ignores immo, ut cum stomacho loquar, nec hoc quidem scire quod nescias.

GENESIS.

VII. Videlicet manifestissima est Genesis, in qua de creatura mundi, de exordio generis humani, de divisione terræ, de confusione linguarum & gentium, usque ad exitum scribitur Hebræorum.

EXODUS.

Patet Exodus cum decem plagis, cum decalogo, cum mysticis divinisque præceptis.

LEVITICUS.

In promptu est Leviticus liber, in quo legis sacrificia, immo singulæ pene syllabæ, & vestes Aaron, & totus ordo Leviticus spirant cælestia sacramenta.

NUMERI.

Numeri verò, nonne totius Arithmeticæ, & prophetiæ Balaam, & quadraginta duarum per eremum mansionum mysteria continent?

DEUTERONOMIUM.

Deuteronomium quoque secunda lex, & Evangelicæ legis præfiguratio, nonne sic ea habet quæ priora sunt, ut tamen nova sint omnia de veteribus? Hucusque Moyses, hucusque Pentateuchus: quibus quinque verbis loqui se velle Apostolus (a) in Ecclesia gloriatur.

IOB.

Iob exemplar patientiæ, quæ non mysteria suo sermone complectitur? Prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur. omnesque leges Diæclicæ, propositione, assumptione, con-

fimatione, conclusione determinat. Singula in eo verba, plena sunt sensibus. Et (ut de ceteris sileam) resurrectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea vel manifestius, vel cautius scripserit. Scio, inquit (b), quod redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum: & rursum circumdabor pelle meâ; & in carne mea videbo Deum Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspiciuntur, & non alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo.

IOSUE sive IESUS NAVE.

Veniam ad Iesum Nave, qui typum Domini non solum gestis, verum etiam nomine præfert transit Iordanem, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, & per singulas urbes, vicos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Ecclesiæ cælestisque Ierusalem spiritualia regna describit.

LIBER IUDICUM.

In Iudicum libro, quod principes populi, tot figuræ sunt.

RUTH.

Ruth Moabitidis, Isaïæ explet vaticinium, dicentis: (c) *Emitte agnum Domine Dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filię Sion.*

REG. I. ET II.

Samuel in Heli mortuo, & occiso Saül veterem legem abolitam monstrat. Porro in Sadoc atque David, novi sacerdotii, novique imperii sacramenta testatur.

REG. III. ET IV.

Melachum, id est tertius & quartus Regum liber, à Salomone usque ad Iechoniam, & à Ieroboam filio Nabat usque ad Osee qui ductus est in Assyrios, regnum Iuda & regnum describit Israël. Si historiam respicias, verba simplicia sunt: si in litteris sensum latentem inspexeris, Ecclesiæ paucitas, & Hæreticorum contra Ecclesiam bella narrantur.

Duodecim Prophetæ in unius voluminis angustias coarctati, multò aliud, quàm sonet in littera, præfigurant.

OSEE.

Osee crebrò nominat Ephraim, Samaritaniam,

riam, Ioseph, Iezrahel, & uxorem fornicariam, & fornicationis filios, & adulteram cubiculo clausam mariti, multo tempore sedere viduam, & sub veste lugubri, viri ad se reditum præstolari.

IOEL.

Ioel filius Phatuel describit terram duodecim tribuum, erucâ, bruchio, locusta, rubigine vastante consumptam: & post eversionem prioris populi, effusum iri Spiritum sanctum super servos Dei & ancillas (a), id est super centum viginti credentium nomina, & effusum iri in coenaculo Sion. Qui centum viginti, ab uno usque ad quindecim paulatim & per incrementa, surgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in Psalterio mysticè continentur.

AMOS

Amos pastor, & rusticus, & ruborum mora distringens, paucis verbis explicari non potest. Quis enim dignè exprimat tria aut quatuor scelera Damascus, & Gazæ, & Tyri, & Idumææ, & filiorum Ammon & Moab; & in septimo & octavo gradu Iudæ & Israel? Hic loquitur ad vaccas pingues, quæ sunt in Samariæ monte, & ruituram domum majorem minoremque testatur. Ipse cernit fictorem locustæ, & stantem Dominum super murum litum vel adamantinum, & uncinum pomorum, attrahentem supplicia peccatoribus, & famem in terram; non famem panis, nec sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei.

ABDIAS.

Abdias, qui interpretatur Servus Dei, per-tonat contra Edom sanguineum terrenumque hominem, fratris quoque Iacob semper æmulum, hasta percutit spiritali.

IONAS.

Jonas columna pulcherrima, naufragio suo passionem Domini præfigurans, mundum ad poenitentiam revocat. & sub nomine Ninive, Gentibus salutem nuntiat.

MICHÆAS.

Michæas de Morasthi coheres Chris-

ti, vastationem annuntiat filiæ latronis, & obsidionem ponit contra eam; quia maxillam percusserit iudicis Israel.

NAHUM.

Nahum consolator orbis increpat civitatem sanguinum, & post eversionem illius loquitur (b). *Ecce super montes pedes evangelizantis, & annuntiantis pacem.*

HABACUC.

Habacuc luctator fortis & rigidus, stat super custodiam suam, & figit gradum super munitionem, ut Christum in cruce contempletur, & dicat (c), *Operuit celos gloriæ ejus, & laudis ejus plena est terra. Splendor ejus ut lux erit: cornua in manibus ejus: ibi abscondita est fortitudo ejus.*

SOPHONIAS.

Sophonias speculator, & arcanorum Dei cognitor, audit clamorem à porta piscium, & ejulatum à secunda, & contumeliam à colubis. Indicit quoque ululatum habitatoribus Pilæ, quia contumuit omnis populus Chanaan, disperierunt universi qui involuti erant argento.

AGGÆUS.

Aggæus festivus & lætus, qui seminavit in lacrymis, ut in gaudio metaret; destructum templum ædificat, Deumque Patrem inducit loquentem (d): *Adbuc unum modicum, & ego commovebo cælum & terram, & mare, & aridam. Et movebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus.*

ZACHARIAS.

Zacharias memor Domini sui, multiplex in prophetia, Iesum vestibus sordidis indutum, & lapidem oculorum septem, candelabrumque aureum cum totidem lucernis quot oculis; duas quoque olivas à sinistris lampadis cernit & dextris: ut post equos nigros, rufos, albos, & varios, & dissipatas quadrigas ex Ephraim, & equum de Ierusalem, pauperem regem vaticinetur & prædicet, sedentem super pullum filium asinæ subjugalis.

(a) *Ad.* 2. 17. (b) *Nahum* 1. 15. (c) *Habac.* 3. 3. & 4. (d) *Aggæus* 2. 7. & 8.

MALACHIAS.

Malachias apertè, & in fine omnium Prophetarum (a), de abiectione Israel, & vocatione Gentium. Non est mihi, ait, voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.

ISAIAS.

Isaiam, Ieremiam, Ezechielem, & Daniele, quis potest vel intelligere, vel exponere? Quorum primus non prophetiam mihi videtur texere, sed Evangelium.

IEREMIAS.

Secundus virgam nuceam, & ollam succensam à facie aquilonis, & pardum spoliatum suis coloribus, & quadruplex diversis metris nectit alphabetum.

EZECHIEL.

Tertius principia & finem tantis habet obscuritatibus involuta, ut apud Hebræos istæ partes cum exordio Geneseos ante annos triginta non legantur.

DANIEL.

Quartus verò, qui & extremus inter quatuor Prophetas, temporum conscius, & totius mundi *φιλιστρ*, lapidem præcisum de monte sine manibus, & regna omnia subvertentem, claro sermone pronuntiat.

DAVID.

David, Simonides noster, Pindarus, & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, atque Serenus, Christum lyra personat, & in decachordo psalterio ab inferis excitat resurgentem.

PROVERBIA. ECCLESIASTES. CANTICUM.

Salomon pacificus & amabilis Domini, mores corrigit, naturam docet, Ecclesiam jungit & Christum, sanctarumque nuptiarum dulce canit epithalamium.

ESTHER.

Esther in Ecclesiæ typo, populum

liberat de periculo, & interfecto Aman, qui interpretatur iniquitas, partes convivi, & diem celebrem mittit in posteros.

PARALIPOMENON.

Paralipomenon liber, id est instrumenti veteris *παραμύ*, tantus ac talis est, ut absque illo si quis scientiam Scripturarum sibi voluerit arriogare, seipsum irrideat. Per singula quippe nomina juncturasque verborum, & prætermissæ in Regum libris tanguntur historiæ, & innumerabiles explicantur Evangelii quæstiones.

ESDRAS. NEHEMIAS.

Esdras & Nehemias, adjutor videlicet, & consolator à Domino, in unum volumen coarctantur, instaurant templum, muros extruunt civitatis. omnisque illa turba populi redeuntis in patriam, & descriptio sacerdotum, Levitarum, Israelis, proselytorum, ac per singulas familias murorum, ac turrium opera divisa, aliud in cortice præferunt, aliud retinent in medulla. Cernis me Scripturarum amore raptum, excessisse in odum epistolæ, & tamen non impleres quod volui. Audivimus tantum, quid nosse, quid cupere debeamus, ut & nos quoque possimus dicere (b): *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore.* Ceterum illud Socraticum impletur in nobis, Hoc tantum scio, quod nescio.

Tangam & novum breviter Testamentum

MATTHÆUS. MARCUS. LUCAS. IOANNES.

Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes, quadriga Domini, & verum Cherubim (c), quod interpretatur scientiæ multitudo, per totum corpus oculati sunt, scintillæ emicant, discurrunt fulgura, pedes habent rectos, & in sublime tendentes, terga pennata & ubique volitantia, tenent se mutuo, sibi que perplexi sunt, & quasi rota in rota volvuntur, & pergunt quocumque eos flatus Spiritus sancti perduxerit.

PAU-

(a) *Malach.* i. 10, & 11. (b) *Psal.* 118. 20. (c) *Ezech.* i.

PAULUS APOSTOLUS.

Paulus Apostolus ad septem scribit Ecclesias: octava enim ad Hebræos, à plerisque extra numerum ponitur. Timotheum instruit, ac Titum; & Philemonem pro fugitivo famulo deprecatur. Super quo melius tacere puto, quàm pauca scribere.

ACTUS APOSTOLORUM.

Actus Apostolorum nudam quidem sonare videntur historiam, & nascentis Ecclesiæ infantiam texere (a). sed si noverimus scriptorem eorum Lucam esse medicum, cujus laus est in Evangelio, animadvertemus pariter omnia verba illius, animæ languentis esse medicinam.

IACOBUS. PETRUS. IOANNES.

IUDAS.

Iacobus, Petrus, Ioannes, Iudas, septem Epistolas ediderunt, tam misticas, quàm succinctas, & breves pariter ac longas. breves in verbis, longas in sententiis. ut rarus sit, qui non in earum lectione cæcutiat.

APOCALYPSIS.

Apocalypsis Ioannis, tot habet sacramenta, quot verba. Parum dixi, & pro merito voluminis laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentiæ. Oro te, frater charissime, inter hæc vivere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quærere. Nonne tibi videtur jam hic in terris regni cælestis habitaculum? Nolo offendaris in Scripturis sanctis simplicitate, & quasi vilitate verborum, quæ vel vitio Interpretum, vel de industria sic prolata sunt, ut rusticam concionem facilius instruerent, & in una eademque sententia aliter doctus, aliter audiret indoctus. Non sum tam petulans, & hebes, ut hæc me nosse pollicear, & eorum fructus capere, quorum radices in cælo fixæ sunt: sed velle fateor. Seden- ti me præfero, magistrum ienuens, comitem spondeo (b). Petenti datur, pulsanti aperitur, quærens invenit (c). Dis-

camus in terris, quorum scientia nobis perseveret in cælo. Obviis te manibus excipiam, & (ut ineptè aliquid, ac de Hermagoræ tumiditate effutiam) quidquid quæseris, tecum scire conabor. Habes hic amantissimum tui fratrem Eusebium, qui litterarum tuarum mihi gratiam duplicavit, referens honestatem morum tuorum, contemptum sæculi, fidem amicitiae, amorem Christi. Nam prudentiam & eloqui venustatem etiam absque illo ipsa epistola præferebat. Festina, quæso te, & hærentis in salo naviculæ funem magis præcide, quàm solve. Nemo renuntiaturus sæculo, bene potest vendere, quæ contempsit ut venderet. Quidquid in sumptus de tuo tuleris, pro lucro computa.

VIII Antiquum dictum est, Avaro tam deest quod habet, quàm quod non habet (d). Credenti totus mundus divitiarum est: infidelis autem, etiam obolo indiget (e). Sic vivamus, tamquam nihil habentes, & omnia possidentes. Victus & vestitus divitiæ Christianorum sunt. Si habes in potestate rem tuam, vende: si non habes, projice (f). Tol- lenti tunicam, & pallium relinquendum est. Scilicet nisi tu, semper recrastinans, & diem de die trahens, cautè & pederentim tuas possessiunculas vendideris, non habet Christus unde alat pau- peres suos. Totum Deo dedit, qui se ipsum obtulit (g). Apostoli navem tantum & retia reliquerunt (h). Vidua duo æra misit in gazophylacium, & præfer- tur Cræsi divitiis (i). Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum.

PRÆFATIO

S. HIERONYMI PRESBYTERI

In *Pentateuchum Moysi ad Desiderium.*

Desiderii mei desideratas accepi epistolas, qui quodam præsagio fu- turorum, cum Daniele sortitus est no- men:

(a) 2. Cor. 8. (b) Matth. 7. 8. (c) Luc. 11. 9. & 10. (d) Prover. 17. 16. (e) 2. Cor. 6. 10. (f) Matth. 5. 40. (g) Matth. 4. 20. (h) Marc. 12. 43. (i) Luc. 21. 3.

men (a) obsecrantis, ut translatum in latinam linguam de Hebræo sermone Pentateuchum, nostrorum auribus traderem. Periculosum opus certè, & obtreclatorum meorum latratibus patens: qui measserunt in Septuaginta Interpretum suggillationem nova pro veteribus cudere, ita ingenium quasi vinum probantes (b): cum ego sæpissime testatus sim me pro virili portione in Tabernaculo Dei offerre quæ possim, nec opes alterius, aliorum paupertate fœdari. Quod ut auderem, Origenis me studium provocavit, qui editioni antiquæ translationem Theodotionis miscuit, asterisco * & obelo ÷ opus omne distinguens: dum aut illucescere facit quæ minis ante fuerant aut superflua quæque jugulat & confodit, maximè quæ Ævangelistarum & Apostolorum auctoritas promulgavit. In quibus multa de Veteri testamento legimus, quæ in nostris codicibus non habentur: ut est illud (c), *Ex Ægypto vocavi filium meum* (d): &, *Quoniam Nazareus vocabitur* (e): &, *Videbunt in quem compunxerunt* (f): &, *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. &, *Quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt quæ præparavit Deus diligentibus se* & multa alia quæ proprium *ὀρθόδοξα* desiderant. Interrogemus ergo eos ubi hæc scripta sint: & cum dicere non potuerint, de libris Hebraicis proferamus. Primum testimonium est in Osee (g); secundum in Isaia (h); tertium in Zacharia (i); quartum in Proverbis (k); quintum æquè in Isaia (l). Quod multi ignorantes, apocryphorum deliramenta sectantur: & Iberas nœnias libris authenticis præferunt. Causas erroris non est meum exponere. Iudæi prudenti factum dicunt esse consilio: ne Ptolemeus unius Dei cultor, etiam apud Hebræos duplicem divinitatem deprehenderet. Quod maximè idcirco faciebant, quia in Platonis dogma cadere videbatur. Denique

ubicumque sacramentum aliquid Scriptura testatur de Patre & Filio & Spiritu sancto, aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacuerunt: ut & regi satisfacerent, & arcanum fidei non vulgarent. Et nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandriæ mendatio suo extruxerit quibus divisi eadem scripturarum cum Aristæas ejusdem Ptolemæi *ὀρθόδοξους*, & multo post tempore Iosephus nihil tale retulerint: sed in una basilica congregatos, contulisse scribant; non prophetasse. Aliud est enim vatem, aliud est esse interpretem. Ibi Spiritus ventura prædicit: hic eruditio & verborum copia, ea quæ intelligit, transfert. Nisi fortè putandus est Tullius Æconomicum Xenophontis, & Platonis Protagoram, & Demosthenis pro Ctesiphonte orationem, afflatus rhetorico spiritu transulisse. Aut aliter de eisdem libris per Septuaginta Interpretes, aliter per Apostolos Spiritus sanctus testimonia texuit: ut quod illi tacuerunt, hi scriptum esse mentiti sint. Quid igitur? damnamus veteres? Minimè. Sed post priorum studia, in domo Domini quod possumus, laboramus. Illi interpretati sunt ante adventum Christi, & quod nesciebant, dubiis protulere sententiis. nos verò post passionem & resurrectionem ejus, non tam prophetiam, quàm historiam scribimus. Aliter enim audita, aliter visa narrantur. Quod melius intelligimus, melius & proferimus. Audi igitur æmule, obtreclator ausculta. non damno, non reprehendo Septuaginta: sed confidenter cunctis illis Apostolos præfero. Per istorum os mihi Christus sonat, quos ante prophetas inter spiritalia charismata positos lego. in quibus ultimum pene gradum interpretes tenent (m). Quid livore torqueris? quid imperitorum animos contra me concitas? Sicubi in translatione tibi videor errare, interroga Hebræos, diversarum urbium magistros consule. Quod illi habent de Christo, tui codi-

ces
(a) Dan. 9. 23. (b) Exod. 35. 5. (c) Matth. 2. 15. & 23. (d) Ioann. 19. 37. (e) Ioann. 7. 38.
(f) 1. Cor. 2. 9. (g) Osee 11. 1. (h) Isa. 11. 1. (i) Zach. 12. 10. (k) Prov. 18. 4. (l) Isa. 64. 4.
(m) 1. Corinth. 12. 28. & Ephes. 4. 11.

ces non habent Aliud est, si contra se postea ab Apostolis usurpata testimonia probaverunt; & emendatiora sunt exemplaria Latina quàm Græca; & Græca quàm Hebraica. Verùm hæc contra invidios. Nunc te precor Desideri charissime, ut me, quia tantum opus subire fecisti, & à Genesi exordium capere, orationibus jubes. quò possim eodem spiritu quo scripti sunt libri, in Latinum eos transferre sermonem.

EJUSDEM IN IOSUE

PRÆFATIO.

TAndem finito Pentateucho Moysi, velut grandi fœnore liberati, ad Iesum filium Nave manum mittamus, quem Hebræi יְהוֹשֻׁעַ, id est Iosue filium Nun, vocant & ad Iudicum librum, quem שופטים appellant: ad Ruth quoque & Esther, quos eisdem nominibus efferunt. Monemusque lectorem ut silvam Hebraicorum nominum, & distinctiones per membra divisas, diligens scriptor conservet ne & noster labor, & illius studium pereat. Et ut in primis, quod sæpe testatus sum, sciat me non in reprehensionem veterum nova cudere, sicut amici mei criminantur: sed pro virili parte offerre linguæ meæ hominibus (quos tamen nostra delectant) ut pro Græcorum ἑκπαλῖς, quæ & sumptu, & labore maximo indigent, editionem nostram habeant. Et sicubi in antiquorum voluminum lectione dubitarint, hæc illis conferentes, inveniant quod requirunt maximè cum apud Latinos tot sint exemplaria, quot codices: & unusquisque pro arbitrio suo vel addiderit vel subtraxerit quod ei visum est: & utique non possit verum esse quod dissonat. Unde cesset arcuato vulnere contra nos insurgere scorpius, & sanctum opus venenata carpere lingua, vel suscipiens, si placet; vel contemnens, si displicet: memineritque illorum versum (a), *Os tuum abundavit malitia: & lingua tua concinnabat dolos. Sedens, adversus fra-*

trem tuum loquebaris, & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum: hæc fecisti, & tacui. Existimasti iniquè quòd ero tui similis: arguam te, & statum contra faciem tuam. Quæ enim audientis vel legentis utilitas est, nos laborando sudare, & alios detrahendo laborare? dolere Iudæos quod calumniandi eis & irridendi Christianos sit ablata occasio, & Ecclesiæ homines id despiciere, immo lacerare, unde adversarii torqueantur? Quòd si vetus eis tantum interpretatio placet, quæ & mihi non displicet, & nihil extra recipiendum putant; cur ea quæ sub astericis & obelis vel addita sunt vel amputata, legunt, & negligunt? Quare Danielei juxta Theodotionis translationem, Ecclesiæ susceperunt? Cur Originem mirantur, & Eusebium Pamphili, cunctas editiones similiter disserentes? Aut quæ fuit stultitia, postquam vera dixerint, profiteri quæ falsa sunt? Unde autem in novo testamento probare poterunt assumpta testimonia, quæ in libris veteribus non habentur? Hæc dicimus, ne omnino calumniantibus tacere videamur. Ceterum post sanctæ Paulæ dormitionem, cuius vita virtutis exemplum est, & hos libros, quos Eustochio virgini Christi negare non potui; decrevimus dum spiritus hos regit artus, Prophetarum explanationi incumbere, & omissum jam diu opus, quasi quodam postliminio repetere. præsertim cum & admirabilis, sanctusque vir Pammachius, hoc idem litteris flagitet; & nos ad patriam festinantes, mortiferos Sirenarum cantus surda debeamus aure transire.

PRÆFATIONEM EJUSDEM

S. Hieronymi in libros Regum supra repperies, ideo in principio positam, quòd laborum sacrorum ordinem contineat. Inscriptur autem, Prologus galeatus Eiusdem in librum Paralipomenon præfatio.

SI Septuaginta Interpretum, pura & ut ab eis in Græcum versa est, edi-

editio permaneret, superflue me, Chronomati Episcoporum sanctissime atque doctissime, impelleres, ut Hebræa tibi volumina Latino sermone transferrem. Quod enim semel aures hominum occupaverat fidem, justum erat etiam nostro silentio comprobari. Nunc verò cum pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria, & germana illa antiquaque translatio corrupta sit, atque violata; nostri arbitrii putas, aut è pluribus judicare quid verum sit, aut novum opus in veteri opere cudere, illudentibusque Iudæis, cornicum, ut dicitur, oculos configere Alexandria & Ægyptus in septuaginta suis Hesychium laudat auctorem. Constantinopolis usque Antiochiam, Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has provinciæ Palæstinos codices legunt: quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt: totusque orbis hac inter se trifaria varietate compugnat. Et certè Origenes non solum exempla composuit quatuor editionum, è regione singula verba describens, ut unus dissentiens, statim ceteris inter se consentientibus arguatur: sed, quod majoris audaciæ est in editione septuaginta Theodotionis editionem miscuit, asteriscis designans quæ minus fuerant, & virgulis quæ ex superfluo videbantur apposita. Si igitur aliis licuit non tenere quod semel susceperant: & post septuaginta cellulas, quæ vulgò sine auctore jactantur, singulas cellulas aperuere, hocque in Ecclesiis legitur quod septuaginta nescierunt; cur me non suscipiant Latini mei, qui inviolata editione veteri ita novam condidi, ut laborem meum Hebræis, & quod his majus est, Apostolis auctoribus comprobem? Scripsi nuper librum de optimo genere interpretandi, ostendens illa de Evangelio, *Ex Ægypto vocavi filium meum* (a): &, *Quoniam Nazareus vocabitur* (b): &, *Videbunt in quem compuxerunt* (c): & illud Apostoli, *Quæ oculus non vidit, nec auris*

audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus illum: ceteraque his similia in Hebræorum libris inveniri. Certè Apostoli & Evangelistæ, septuaginta interpretes noverant: & unde eis hæc quæ in septuaginta Interpretibus non habentur? Christus Dominus noster utriusque Testamenti conditor, in Evangelio secundum Ioannem (d), *Qui credit, inquit, in me, sicut dicit Scriptura, Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. Utique scriptum est, quod Salvator scriptum esse testatur. Ubi scriptum est? Septuaginta non habent. apocrypha nescit Ecclesia. Ad Hebræos igitur reverendum est, unde & Dominus loquitur, & discipuli exempla præsumunt. Hæc pace veterum loquor, & obrectatoribus meis tantum respondeo, qui canino dente me rodunt, in publico detrahentes, & legentes in angulis, iidem & accusatores & defensores, cum in aliis probent quod in me reprobant: quasi virtus & vitium non in rebus sit, sed cum auctore mutetur. Ceterum memini editionem septuaginta translatorum, olim de Græco emendatam tribuisse me nostris: nec inimicum debere existimari eorum, quos in conventu fratrum semper edissero. Et quod nunc רכיו וריוו, id est, *Verba dierum*, interpretatus sum; idcirco feci, ut inextricabiles moras, & silvam nominum, quæ scriptorum confusa sunt vitio, sensuumque barbariem apertius, & per versuum cola digere: mihi metipsi & meis juxta Ismeniam canens, si aures surdæ sunt ceterorum.

Ad Domnionem & Rogatianum in eandem præfatio ejusdem.

Quomodo Græcorum historias magis intelligunt, qui Athenas viderint; & tertium Virgilii librum, qui à Troade per Leucaten, & Acroceraunia, ad Siciliam, & inde ad ostia Tiberis navigaverint: ita sanctam Scripturam lu-

ci-

ciùs intuebitur, qui Iudæam oculis contemplatus sit, & antiquarum urbium memorias, locorumque vel eadem vocabula, vel mutata cognoverit. Unde & nobis curæ fuit cum eruditissimis Hebræorum hunc laborem subire; ut circumiremus provinciam, quam universæ Christi Ecclesiæ sonant. Fateor enim, mi Domnion & Rogatiane charissimi, numquam me in divinis voluminibus, propriis viribus credidisse, nec habuisse opinionem meam, sed ea etiam de quibus scire me arbitrabar, interrogare me solitum. Quantò magis de his super quibus anceps eram? Denique, cum à me nuper litteris flagitassetis, ut vobis librum Paralipomenon Latino sermone transferrem, de Tiberiade quemdam legis Doctorem, qui apud Hebræos admirationi habebatur, assumpsi: & contuli cum eo à vertice, ut ajunt, usque ad extremum unguem: & sic confirmatus, ausus sum facere quod jubebatis. Liberè enim vobis loquor, ita in Græcis & Latinis codicibus hic nominum liber vitiosus est, ut non tam Hebræa quàm Barbara quædam, & Sarmatica nomina conjecta arbitrandum sit. Nec hoc septuaginta Interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea quæ vera fuerunt transtulerant, sed scriptorum culpæ adscribendum, dum de emendatis inemendata scriptitant; & sæpe tria nomina, subtractis è medio syllabis, in unum vocabulum cogunt; vel è regione unum nomen, propter latitudinem suam, in duo vel tria vocabula dividunt. Sed & ipsæ appellationes, non homines, ut plerique existimant, sed urbes, & regiones, & saltus, & provincias sonant, & oblique sub interpretatione, & figura eorum, quædam narrantur historiæ: de quibus in regnorum libro dicitur, *Nonne ecce hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda* (a)? Quæ utique in nostris codicibus non habentur. Hoc primum sciendum, quòd apud Hebræos, liber Paralipomenon, unus sit: & apud illos vocatus, דברי הימים. Id est,

Verba dierum: qui propter magnitudinem, apud nos divisus est. Quod nonnulli etiam in Bruto, Ciceronis dialogo, faciunt, ut eum in tres partes secent, cum unus à suo Auctoresit editus. Deinde etiam illud attendendum, quod frequenter nomina, non vocabula hominum, sed rerum, ut dixi, significantias sonant. Ad extremum, quòd omnis eruditio Scripturarum in hoc continetur: & historiæ, quæ vel prætermisæ sunt in suis locis, vel perstrictæ leviter, hic per quædam verborum compendia explicentur. Orationum itaque vestrarum adjunctus auxilio, misi librum benevolis placiturum, tamen invidis displiciturum esse non ambigo. Optima enim quæque, ut ait Plinius, malunt contemnere plerique, quàm discere. Si quis in hac interpretatione voluerit aliquid reprehendere, interroget Hebræos, suam conscientiam recolat, videat ordinem textumque sermonis; & tunc nostro labori, si potuerit, detrahat. Ubicumque ergo asteriscos, id est stellas, radiare in hoc volumine videritis: ibi sciatis de Hebræo additum quod in Latinis codicibus non habetur. Ubi verò obelus, transversa scilicet virga, præposita est, illic signatur quid septuaginta Interpretes addiderint, vel ob decoris gratiam, vel ob Spiritus sancti auctoritatem, licet in Hebræis voluminibus non legatur.

Ejusdem ad Domnionem & Rogatianum, in Esdras, & Nehemiam præfatio.

UTrum difficilior sit, facere quod poscitis, an negare, necdum statui. Nam neque vobis aliquid imperantibus abnuere, sententiæ est: & magnitudo oneris impositi ita cervicem premit, ut ante sub fasce ruendum sit, quàm levandum. Accedunt ad hoc invitorum studia; qui omne quod scribimus, reprehendendum putant: & interdum contra se conscientia repugnante, publicè lacerant quod occultè legunt, in tantum ut clamare compellat, & dice-

re:

re: *Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa (a).* Tertius annus est quod semper scribitis atque rescribitis, ut Esdræ librum & Esther, vobis de Hebræo transferam: quasi non habeatis Græca & Latina volumina aut quiddid illud est quod à nobis vertitur, non statim ab omnibus conspuendum sit. Frustra autem, ut ait quidam, niti, neque aliud fatigando nisi odium quærere, extremæ dementiæ est. Itaque obsecro vos mi Dominion, & Rogatiane charissimæ, ut privata lectione contenti, libros non efferatis in publicum, nec fastidiosos cibos ingeratis: vitetisque eorum supercilium, qui iudicare tantum de aliis, & ipsi facere nihil noverunt. Si qui autem fratrum sunt quibus nostra non displicent, his tribuatis exemplar; admonentes ut Hebræa nomina, quorum grandis in hoc volumine copia est, districtè & per intervalla transcribant. Nihil enim proderit emendasse librum, nisi emendatio, librarium diligentia conservetur. Nec quemquam moveat quod unus à nobis liber editus est. nec apocryphorum tertii & quarti somniis delectetur: quia & apud Hebræos Esdræ Nehemiæque sermones in unum volumen coarctantur: & quæ non habentur apud illos; nec de vigintiquatuor senibus sunt, procul abicienda. Si quis autem septuaginta vobis opposuerit Interpretes, quorum exemplaria varietas ipsa, lacerata & inversa demonstrat; nec potest utique verum asserti quod diversum est: mittite eum ad Evangelia. in quibus multa ponuntur quasi de Veteri testamento, quæ apud septuaginta Interpretes non habentur, velut illud, *Quoniam Nazaræus vocabitur.* Et, *Ex Ægypto vocavi filium meum.* Et, *Videbunt in quem compunxerunt.* Multaque alia, quæ latiori operi reservamus: & quærite ab eo ubi scripta sint. Cumque proferre non potuerit, vos legite de his exemplaribus, quæ nuper à nobis edita, maledicorum quotidie linguis confodiuntur. Sed

ut ad compendium veniam, certè quod illaturus sum, æquissimum est. Edidi aliquid quod non habetur in Græco, aut aliter habetur quàm à me versum est? Quid interpretem laniant? interrogent Hebræos & ipsis auctoribus, translationi meæ vel arroget vel deroget fidem. Porro aliud est, si clausis, quod dicitur, oculis mihi volunt maledicere, & non imitantur Græcorum studium ac benevolentiam, qui post septuaginta Translatores, jam Christi Evangelio coruscante, Iudæos & Ebionitas legis veteris interpretes, Aquilam videlicet, & Symmachum, & Theodotionem, & curiosè legunt, & per Origenis laborem in Hexaplis, Ecclesiis dedicarunt. Quantum magis Latini grati esse deberent, quod exultantem cernerent Græciam à se aliquid mutuari? Primum enim magnum sumptuum est & infinitæ difficultatis, exemplaria posse habere omnia. deinde etiam qui habuerint, & Hebræi sermonis ignari sunt, magis errabunt, ignorantes quis è multis verius dixerit. Quod etiam sapientissimo cuidam nuper apud Græcos accidit, ut interdu Scripturæ sensum relinquens, unusquisque interpretis sequeretur errorem. Nos autem qui Hebrææ linguæ saltem parvam habemus scientiam, & Latinus nobis utcumque sermo non deest, & de aliis magis possumus iudicare, & ea quæ ipsi intelligimus, in nostra lingua promere. Itaque licet hydra sibilat, victorque Sinon incendia jactet numquam meum, juvante Christo, silebit eloquium. etiam præcisa lingua balbuciet. Legant qui volunt. qui nolunt abjiciant. Eventilent apices, literas calumnientur: magis vestra charitate provocabor ad studium, quàm illorum detractio & odio deterrebtor.

Ejusdem ad Chromatium & Eliodorum in Tobiam præfatio.

MIrari non desino exactionis vestræ instantiam. Exigitis enim ut librum Chaldæo sermone conscriptum, ad

ad Latinum styllum traham; librum utique Tobiae, quem Hebraei de catalogo divinarum scripturarum secantes, his quæ hagiographa memorant, manciparunt. Feci satis desiderio vestro, non tamen meo studio. Arguunt & nos Hebræorum studia: & imputant nobis, contra suum canonem Latinis auribus ista transferre. Sed melius esse judicans Phariseorum displicere iudicio, & Episcoporum jussionibus deservire, institi ut potui. Et quia vicina est Chaldæorum lingua sermoni Hebraico; utriusque linguae peritissimum loquacem repertiens, unius diei laborem arripui: & quicquid ille mihi Hebraicis verbis expressit, hoc ego accito notario, sermonibus Latinis exposui. Orationibus vestris mercedem hujus operis compensabo, cum gratum vobis didicero, me, quod jubere estis dignati, complese.

Ejusdem præfatio in librum Iudith.

Apuđ Hebræos liber Iudith inter hagiographa legitur: cujus auctoritas ad roboranda illa quæ in contentionem veniunt, minus idonea judicatur. Chaldæo tamen sermone conscriptus, inter historias computatur. Sed quia hunc librum Synodus Nicæna in numero sanctarum Scripturarum legitur computasse, acquievi postulationi vestræ, immo exactioni: & sepositis occupationibus, quibus vehementer arctabar, huic unam lucubratiunculam dedi, magis sensum è sensu, quàm ex verbo verbum transfere. Multorum codicum varietatem vitiosissimam amputavi: sola ea, quæ intelligentia integra in verbis Chaldæis invenire potui, Latinis expressi. Accipite Iudith viduam, castitatis exemplum, & triumphali laude perpetuis eam præconis declarare. Hanc enim non solum feminis, sed & viris imitabilem dedit, qui castitatis ejus remunerator, virtutem ei talem tribuit, ut invictum omnibus hominibus vinceret, & insuperabilem superaret.

Ejusdem in librum Esther præfatio.

Librum Esther variis translatoribus constat esse vitiatum, quem ego de archivis Hebræorum revelans, verbum è verbo expressius transtuli. Quem librum editio vulgata, laciniosis hinc inde verborum sinibus trahit addens ea quæ ex tempore dici poterant, & audiri; sicut solitum est scholaribus disciplinis, sumpto themate, excogitare quibus verbis uti potuit qui injuniam passus est, vel qui injuniam fecit. Vos autem, ò Paula & Eustochium, quoniam & bibliothecas Hebræorum studistis intrare, & interpretam certamina comprobastis tenentes Esther Hebraicum librum, per singula verba nostram translationem aspiciite; ut possitis agnoscere, me nihil etiam augmentasse addendo, sed fideli testimonio simpliciter, sicut in Hebræo habetur, historiam Hebraicam Latine linguae tradidisse. Nec affectamus laudes hominum, nec vituperationes expavescimus. Deo enim placere curantes, minas hominum penitus non timemus (a): quoniam Deus dissipat ossa eorum qui hominibus placere desiderant (b): & secundum Apostolum, Qui ejusmodi sunt, servi Christi esse non possunt. Rursum, in libro Esther alphabetum ex minio usque ad Teth litteram fecimus diversis in locis, volentes scilicet septuaginta Interpretum ordinem per hoc insinuare studioso lectori. Nos enim juxta morem Hebraicum, ordinem prosequi etiam in septuaginta editione maluimus.

Ejusdem in librum Iob præfatio.

Cogor per singulos scripturæ divinæ libros adversariorum respondere maledictis. qui interpretationem meam, reprehensionem septuaginta Interpretum criminantur: quasi non & apud Græcos Aquila, Symmachus, & Theodotio, vel verbum è verbo, vel sensum è sensu, vel ex utroque commixtum, & me-

***

diē

diè temperatum genus translationis expresserint; & omnia Veteris Instrumenti volumina Origenes obelis asterisqueque distinxerit, quos vel additos, vel de Theodotione sumptos, translationi antiquæ inseruit: probans defuisse quod additum est. Discant igitur obtruncatores mei recipere in toto, quod in partibus susceperunt, aut interpretationem meam cum asteriscis suis radere. Neque enim fieri potest ut quos plura intermisisse susceperint, non eosdem etiam in quibusdam errasse fateantur, præcipuè in Iob: cui si ea quæ sub asteriscis addita sunt, subtraxeris, pars maxima detruncabitur. Et hoc dumtaxat apud Græcos. Ceterum apud Latinos, ante eam translationem, quam sub asteriscis & obelis nuper edidimus, septingenti ferme aut octingenti versus desunt; ut decurtatus & laceratus, corrosusque liber foeditatem sui publicè legentibus præbeat. Hæc autem translatio nullum de veteribus sequitur interpretem: sed ex ipso Hebraico, Arabicoque sermone, & interdum Syro, nunc verba, nunc sensus, nunc simul utrumque resonabit. Obliquus enim etiam apud Hebræos totus liber fertur & lubricus: & quod Græci rhetores vocant, ἰσχυρισμὸς, dum qui aliud loquitur, aliud agit: ut si velis anguillam vel murenu- lam strictis tenere manibus, quantò fortius presseris, tantò citius elabitur. Memini me ob intelligentiam hujus voluminis, Lyddæum quemdam præceptorem, qui apud Hebræos primus haberi putabatur, non parvis redemisse nummis: cujus doctrina an aliquid profecerim, nescio. hoc unum scio, non potuisse me interpretari, nisi quod ante intellexeram. A principio itaque voluminis, usque ad verba Iob, apud Hebræos prosa oratio est. Porro à verbis Iob, in quibus ait, *Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est: Conceptus est homo* (a): usque ad eum locum ubi ante finem voluminis scriptum est, *Idcirco ipse me reprehendo, & ago peniten-*

tiam in favilla & cinere (b): hexametri versus sunt, dactylo, spondeoque currentes. & propter linguæ idioma, crebrò recipientes & alios pedes, non earumdem syllabarum, sed eorumdem temporum. Interdum quoque rhythmus ipse dulcis & tinnulus fertur numeris pedum solutis. quod metrici magis, quam simplex lector intelligunt. A suprascripto autem versu usque ad finem libri, parvum comma quod remanet, prosa oratione contextitur. Quod si cui videtur incredulum, metra scilicet esse apud Hebræos, & in morem nostri Flacci, Græcique Pindari, & Alcæi, & Sapphus, vel Psalterium, vel Lamentationes Ieremiæ, vel omnia ferme scripturarum cantica comprehendì; legat Philonem, Iosephum, Origenem, Cæsariensem Eusebium, & eorum testimonio me verum dicere comprobabit. Audiant quapropter canes mei, idcirco me in hoc volumine laborasse, non ut interpretationem antiquam reprehenderem, sed ut ea quæ in illa aut obscura sunt, aut omissa, aut certè scriptorum vitio depravata, manifestiora nostra interpretatione fierent: ut qui Hebræorum sermonem ex parte didicimus, & in Latino pene ab ipsis cunabulis inter grammaticos & rhetores & philosophos detriti sumus. Quòd si apud Græcos post septuaginta editionem, jam Christi Evangelio coruscante, Iudæus Aquila, & Symmachus, ac Theodotio, Iudaizantes hæretici, sunt recepti, qui multa mysteria Salvatoris subdola interpretatione celarunt, & tamen in ἱερατοῖς habentur apud Ecclesiasticos, & explanantur ab Ecclesiasticis viris: quantò magis ego Christianus, & de parentibus Christianis natus, & vexillum crucis in mea fronte portans, cujus studium fuit omnia repetere, depravata corrigere, & Sacramenta Ecclesiæ puro & fideli aperire sermone; vel à fastidiosis, vel à malignis lectoribus non debeo reprobati? Habeant qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos, vel

vel untialibus, ut vulgò ajunt, litteris onera magis exarata, quàm codices. dummodo mihi, meisque permittant pauperes habere schedulas, & non tam pulchros codices, quàm emendatos. Utraque autem editio, & septuaginta juxta Græcos, & mea juxta Hebræos, in Latinum meo labore translata est. Eligat unusquisque quod vult. & si diosum me magis, quam malevolum probet.

Alia ejusdem præfatio.

SI aut fiscellam janco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comederem panem, & ventris opus sollicita mente pertractarem; nullus morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia juxta sententiam Salvatoris, volo operari cibum qui non perit, & antiquam divinorum voluminum viam sentibus virgultisque purgare; error mihi geminus infligitur: corrector vitiorum, falsarius dicor, & errores non auferre, sed serere. Tanta est enim vetustatis consuetudo, ut etiam confessa plerisque vitia placeant: dum magis pulchros habere volunt codices, quàm emendatos. Quapropter, o fratres dilectissimi, unicum nobilitatis & humilitatis exemplar, pro flabello, calathis, sportellisque, munusculis monachorum, spiritalia hæc & mansura dona suscipite; ac beatum Iob, qui adhuc apud Latinos jacebat in stercore, & vermicibus scatebat errorum, integrum immaculatumque gaudete. Quomodo enim post probationem atque victoriam, duplicia sunt ei universa reddita; ita ego in lingua nostra, (ut audacter loquar) feci eum habere quæ amiserat. Igitur & vos, & unumquemque lectorem solita præfatione commoneo, & in principiis librorum eadem semper annectens, rogo, ut ubicumque præcedentes virgulas videritis — sciatis ea quæ subiecta sunt, in Hebræis voluminibus non haberi. Porro ubi stellæ imago præfulserit * ex Hebræo in sermone nostro addita sunt. Necnon & illa quæ haberi videbantur, & ita corrupta erant, ut

sensum legentibus tollerent, orantibus vobis magno labore correxi: magis utile quid ex otio meo ecclesiis Christi venturum ratus, quàm ex aliorum negotio.

*Ejusdem in Psalterium, quod secundum septuaginta editionem, cor-
rexit, præfatio.*

Psalterium Romæ dudum positus emendaram: & juxta septuaginta Interpretes, licet cursim, magna tamen ex parte correxeram. Quod quia rursum videtis, o Paula & Eustochium, scriptorum vitio depravatum, plusque antiquum errorem, quàm novam emendationem valere: me cogitis, ut veluti quodam novali, scissum jam aruum exerceam, & obliquis sulcis renascentes spinas eradicem æquum esse dicentes, ut quod crebrò malè pullulat, crebrius succidatur. Unde consueta præfatione commoneo tam vos, quibus fortè labor iste desudat, quàm eos qui exemplaria istiusmodi habere voluerint, ut quæ diligenter emendavi, cum cura & diligentia transcribantur. Notet sibi unusquisque vel jacentem lineam, vel radiantia signa, id est obelos — vel asteriscos * & ubicumque viderit virgulam præcedentem, ab ea usque ad duo puncta: quæ impressimus, sciatis in septuaginta Translatoribus plus haberi. Ubi autem perspexerit stellæ similitudinem, de Hebræis voluminibus additum noverit æquè usque ad duo puncta, juxta Theodotionis dumtaxat editionem, qui simplicitate sermonis à septuaginta Interpretibus non discordat. Hæc ergo & vobis & studioso cuique fecisse me sciens: non ambigo multos fore qui vel invidia, vel supercilio malint contemnere videri præclara, quàm discere: & de turbulento magis rivo, quàm de purissimo fonte potare.

Ejusdem præfatio in libros Salomonis.

Jungat epistola, quos jungit sacerdotium. immo charta non dividat, quos Christi necit amor. Commem-

tarios in Osee, Amos, Zachariam, Malachiam, quos poscitis, scripsissem si licuisset præ valetudine. Mittitis solatia sumptuum: notarios nostros & librariorum sustentatis, ut vobis potissimum nostrum desudet ingenium. Et ecce ex latere frequens turba diversa poscentium: quasi aut æquum sit, me, vobis esurientibus, aliis laborare aut in ratione dati & accepti, cuiquam, præter vos, obnoxius sim. Itaque longa agrotatione fractus, ne penitas hoc anno reticerem, & apud vos mutus essem, tridui opus nomini vestro consecravi, interpretationem videlicet trium Salomonis voluminum, משלי, quas Hebræi Parabolas, Vulgata autem editio Proverbia vocat. קהלת, quem Græcè Ecclesiasten, Latine Concionatorem possumus dicere: שיר השירים, quod in nostra lingua vertitur Canticum canticorum. Fertur & Panaretos Iesu filii Sirach liber, & alius pseudepigraphus, qui Sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorem, Hebraicum reperi: non Ecclesiasticum, ut apud Latinos, sed Parabolas prænotatum, cui juncti erant Ecclesiastes & Canticum canticorum: ut similitudinem Salomonis, non solum librorum numero, sed etiam materiarum genere cœquaret. Secundus apud Hebræos nusquam est, quin & ipse stylus, Græcam eloquentiam redolet: & nonnulli scriptorum veterum hunc esse Iudæi Philonis affirmant. Sicut ergo Iudith, & Tobie, & Machabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter Canonicas Scripturas non recipit: sic & hæc duo volumina legat ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Si cui sanè septuaginta Interpretum magis editio placet, habet eam à nobis olim emendam. Neque enim nova sic cudimus, ut vetera destruamus. Et tamen cum diligentissime legerit, sciat magis nostra scripta intelligi, quæ non in tertium vas transfusa coacuerint, sed statim de prelo purissimæ commentata testæ, suum saporem servaverint.

Ad Paulam & Eustochium in translationem Isaiæ ex Hebraica veritate, ejusdem præfatio.

Nemo cum prophetas versibus viderit esse descriptos, metro eos existimet apud Hebræos ligari, & aliquid simile habere de Psalmis, & operibus Salomonis: sed quod in Demosthene & Tulio solet fieri, ut per colla scribantur & commata, qui utique prosa, & non versibus conscripserunt. Nos quoque utilitati legentium providentes, interpretationem novam, novo scribendi genere distinximus. Ac primum de Isaiæ sciendum, quod in sermone suo disertus sit: quippe ut vir nobilis & urbanæ eloquentiæ, nec habens quidquam in eloquio rusticitatis admistum. Unde accidit, ut præ ceteris, florem sermonis ejus translatio non potuerit conservare. Deinde etiam hoc adjuendum, quod non tam Propheta dicendus sit, quam Evangelista. Ita enim universa Christi, Ecclesiæque mysteria ad liquidum prosecutus est, ut non putes eum de futuro vaticinari, sed de præteritis historiam texere. Unde conjicio noluisse tunc temporis septuaginta Interpretes fidei suæ sacramenta perspicuè Ethnicis prodere: ne sanctum canibus, & margaritas porcis darent: quæ, cum hanc editionem legeritis, ab illis animadvertitis abscondita. Nec ignoro quanti laboris sit prophetas intelligere: nec facile quempiam posse judicare de interpretatione, nisi intellexerit antequam legerit nos quoque patere mores plurimorum, qui stimulante invidia, quod consequi non valent, despiciunt. Sciens ergo & prudens in flammam mitto manum: & nihilominus hoc à fastidiosis lectoribus precor, ut quomodo Græci post septuaginta Translatores, Aquilam & Symmachum, & Theodotionem legunt, vel ob studium doctrinæ suæ, vel ut septuaginta magis ex collatione eorum intelligant. sic & isti saltem unum post priores habere dignentur interpretem. Legant prius, & postea despiciant. ne videantur, non ex judicio, sed

sed ex odii præsumptione ignorata dam-
nare. Prophetavit autem Isaias in Ie-
rusalem, & in Iudæa, necdum decem
tribubus in captivitatem ductis: ac de
utroque regno, nunc commistim, nunc
separatim textit oraculum. Et cum in-
terdum ad præsentem respiciat histo-
riam, & post Babylonice captivitatem
reditum populi significet in Iudæam: ta-
men omnis ejus cura de vocatione Gen-
tium, & adventu Christi est. Quem
quantò plus amatis, ò Paula & Eusto-
chium, tantò magis ab eo petite, ut
pro obtreptione præsentis qua me in-
desinenter æmulantiant, ipse mihi mer-
cedem restituat in futuro qui scit me
ob hoc in peregrinæ linguæ eruditione
sudasse, ne Iudæi de falsitate Scriptu-
rarum Ecclesius ejus diutius insultarent.

Ejusdem in Ieremiam præfatio.

Ieremias Propheta, cui hic prologus
scribitur, sermone quidem apud He-
bræos Isaiæ & Osee & quibusdam aliis
prophetis videtur esse rusticior, sed
sensibus par est. quippe qui eodem spi-
ritu prophetaverit. Porro simplicitas
eloqui, à loco ei in quo natus est, ac-
cidit. Fuit enim Anathothites, qui est
usque hodie viculus, tribus ab Ieroso-
lymis distans millibus, sacerdos ex sa-
cerdotibus, & in matris utero sanctifi-
catus: virginitate sua evangelicum vi-
rum Christi Ecclesiæ dedicans. Hic va-
ticipinari exorsus est puer. & captivita-
tem urbis atque Iudææ, non solum spi-
ritu, sed & oculis carnis intuitus est.
Jam decem tribus Israel Assyrii in Me-
dos transtulerant: jam terras earum,
colonie Gentium possidebant. Unde in
Iuda tantum, & in Benjamin prophe-
tavit. & civitatis suæ ruinas quadrupli-
ci planxit alpabeto, quod nos mensu-
ræ metri, versibusque reddidimus. Præ-
terea ordinem visionum, qui apud Græ-
cos & Latinos omnino confusus est, ad
pristinam fidem correximus. Librum
autem Baruch notarii ejus, qui apud
Hebræos nec legitur, nec habetur, præ-
termisimus: pro his omnibus maledic-

ta ab æmulis præstolantes, quibus me
necesse est per singula opuscula respon-
dere. Et hoc patior quia vos me cogi-
tis. Ceterum ad compendium mali, rec-
tius fuerat modum furori eorum silen-
tio meo ponere, quàm quotidie novi ali-
quid scriptitantem, invidorum insa-
niam provocare.

Ejusdem in Ezechielem præfatio.

Ezechiel propheta cum Ioachin rege
Iuda captivus ductus est in Baby-
lonem: ibique iis qui cum eo captivi fue-
rant, prophetavit, pœnitentibus quòd
ad Ieremiæ vaticinium se ultro adversa-
riis tradidissent, & viderent adhuc ur-
bem Ierosolymam stare, quam ille ca-
suram esse prædixerat. Tricesimo au-
tem ætatis suæ anno, & captivitate
quinto, exorsus est ad concaptivos loqui.
Et eodem tempore, licet posterior, hic
in Chaldæa, Ieremias in Iudæa prophe-
taverunt. Sermo ejus nec satis disertus,
nec admodum rusticus est. sed ex utro-
que, mediè temperatur. Sacerdos & ip-
se fuit, sicut Ieremias: principia vo-
luminis & finem magnis habens obscu-
ritatibus involuta. Sed & vulgata ejus
editio non multum distat ab Hebraico.
Unde non satis miior quid causæ ex-
titerit, ut si eosdem in universis libris
habemus interpretes, in aliis eadem, in
aliis diversa transtulerint. Legite igitur
& hunc juxta translationem nostram:
quoniam per cola scriptus & commata,
manifestiorem legentibus sensum tri-
buit. Si autem amici mei & hunc sub-
sannaverint; dicite eis quòd nemo eos
compellat ut scribant. Sed vereor ne il-
lud eis eveniat quod Græcè significan-
tius dicitur, Ut vocentur φαγολιδοροι,
quod est, manducantes sannas.

Ejusdem in Daniele præfatio.

Danielem prophetam juxta septua-
ginta Interpretes, Domini Salva-
toris Ecclesiæ non legunt, utentes
Theodotionis editione & hoc cur acci-
derit, nescio. Sive enim quia sermo

tarios in Osee, Amos, Zachariam, Malchiam, quos poscitis, scripsissem si licuisset præ valetudine. Mittitis solatia sumptuum: notarios nostros & librarios sustentatis, ut vobis potissimum nostrum desudet ingenium. Et ecce ex latere frequens turba diversa poscentium: quasi aut æquum sit, me, vobis esurientibus, aliis laborare: aut in ratione dati & accepti, cuiquam, præter vos, obnoxius sim. Itaque longa ægrotatione fractus, ne penitus hoc anno reticerem, & apud vos mutus essem, tridui opus nomini vestro consecravi, interpretationem videlicet trium Salomonis voluminum, מְשָׁלִים, quas Hebræi Parabolas, Vulgata autem editio Proverbia vocat. קִיּוּמָה, quem Græcè Ecclesiasten, Latine Concionatorem possumus dicere: שִׁיר הַשְּׁכֵרִים, quod in nostra lingua vertitur Canticum canticorum. Fertur & Panaretos Iesu filii Sirach liber, & alius pseudepigraphus, qui Sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorem, Hebraicum reperi: non Ecclesiasticum, ut apud Latinos, sed Parabolas prænotatum, cui juncti erant Ecclesiastes & Canticum canticorum: ut similitudinem Salomonis, non solum librorum numero, sed etiam materiarum genere cœquaret. Secundus apud Hebræos nusquam est, quin & ipse stylus, Græcam eloquentiam redolet: & nonnulli scriptorum veterum hunc esse Iudæi Philonis affirmant. Sicut ergo Iudith, & Tobie, & Machabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter Canonicas Scripturas non recipit: sic & hæc duo volumina legat ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Si cui sanè septuaginta Interpretum magis editio placet, habet eam à nobis olim emendatam. Neque enim nova sic cudimus, ut vetera destruamus. Et tamen cum diligentissimè legerit, sciat magis nostra scripta intelligi, quæ non in tertium vas transfusa coacuerint, sed statim de prelo purissimæ commentata testæ, suum saporem servaverint.

Ad Paulam & Eustochium in translationem Isaïæ ex Hebraica veritate, ejusdem præfatio.

Nemo cum prophetas versibus viderit esse descriptos, metro eos existimet apud Hebræos ligari, & aliquid simile habere de Psalmis, & operibus Salomonis: sed quod in Demosthene & Tullio solet fieri, ut per colla scribantur & commata, qui utique prosa, & non versibus conscripserunt. Nos quoque utilitati legentium providentes, interpretationem novam, novo scribendi genere distinximus. Ac primum de Isaia sciendum, quod in sermone suo disertus sit: quippe ut vir nobilis & urbanæ eloquentiæ, nec habens quidquam in eloquio rusticitatis admistum. Unde accidit, ut præ ceteris, florem sermonis ejus translatio non potuerit conservare. Deinde etiam hoc adiciendum, quod non tam Propheta dicendus sit, quàm Evangelista. Ita enim universa Christi, Ecclesiæque mysteria ad liquidum prosecutus est, ut non putes eum de futuro vaticinari, sed de præteritis historiam texere. Unde conjicio noluisse tunc temporis septuaginta Interpretes fidei suæ sacramenta perspicuè Ethnicis prodere: ne sanctum canibus, & margaritas porcis darent. quæ, cum hanc editionem legeritis, ab illis animadvertitis abscondita. Nec ignoro quanti laboris sit prophetas intelligere: nec facile quempiam posse judicare de interpretatione, nisi intellexerit antequam legerit. nos quoque patere moribus plurimorum, qui stimulante invidia, quod consequi non valent, despiciunt. Sciens ergo & prudens in flammam mitto manum: & nihilominus hoc à fastidiosis lectoribus precor, ut quomodo Græci post septuaginta Translatores, Aquilam & Symmachum, & Theodotionem legunt, vel ob studium doctrinæ suæ, vel ut septuaginta magis ex collatione eorum intelligant: sic & isti saltem unum post priores habere dignentur interpretem. Legant prius, & postea despiciant: ne videantur, non ex judicio, sed

sed ex odii præsumptione ignorata dam-
nare Prophetavit autem Isaïas in Ie-
rusalem, & in Iudæa, necdum decem
tribubus in captivitatem ductis: ac de
utroque regno, nunc commistim, nunc
separatim texit oraculum. Et cum in-
terdum ad præsentem respiciat histo-
riam, & post Babylonæ captivitatem
reditum populi significet in Iudæam: ta-
men omnis ejus cura de vocatione Gen-
tium, & adventu Christi est. Quem
quantò plus amatis, ò Paula & Eusto-
chium, tantò magis ab eo petite, ut
pro obtreptione præsentis qua me in-
desinenter æmuli laniant, ipse mihi mer-
cedem restituat in futuro qui scit me
ob hoc in peregrinæ linguæ eruditione
sudasse, ne Iudæi de falsitate Scriptu-
rarum Ecclesius ejus diutius insultarent.

Ejusdem in Ieremiam præfatio.

Ieremias Propheta, cui hic prologus
scribitur, sermone quidem apud He-
bræos Isaïæ & Osee & quibusdam aliis
prophetis videtur esse rusticior, sed
sensibus par est quippe qui eodem spi-
ritu prophetaverit. Porro simplicitas
eloqui, à loco ei in quo natus est, ac-
cidit. Fuit enim Anathothites, qui est
usque hodie viculus, tribus ab Ieroso-
lymis distans millibus, sacerdos ex sa-
cerdotibus, & in matris utero sanctifi-
catus: virginitate sua evangelicum vi-
rum Christi Ecclesiæ dedicans. Hic vati-
cinari exorsus est puer & captivita-
tem urbis atque Iudææ, non solum spi-
ritu, sed & oculis carnis intuitus est.
Jam decem tribus Israel Assyrii in Me-
dos transtulerant: jam terras earum,
colonias Gentium possidebant. Unde in
Iuda tantum, & in Benjamin prophe-
tavit. & civitatis suæ ruinas quadrupli-
ci planxit alphabeto, quod nos mensu-
ræ metri, versibusque reddidimus. Præ-
terea ordinem visionum, qui apud Græ-
cos & Latinos omnino confusus est, ad
pristinam fidem correximus. Librum
autem Baruch notarii ejus, qui apud
Hebræos nec legitur, nec habetur, præ-
termisimus: pro his omnibus maledic-

ta ab æmulis præstolantes, quibus me
necesse est per singula opuscula respon-
dere. Et hoc patior: quia vos me cogi-
tis. Ceterum ad compendium mali, rec-
tius fuerat modum furori eorum silen-
tio meo ponere, quam quotidie novi ali-
quid scriptitantem, invidorum insa-
niam provocare.

Ejusdem in Ezechielem præfatio.

Ezechiël propheta cum Ioachin rege
Iuda captivus ductus est in Baby-
lonem: ibique iis qui cum eo captivi fue-
rant, prophetavit, poenitentibus quòd
ad Ieremiæ vaticinium se ultro adversa-
riis tradidissent, & viderent adhuc ur-
bem Ierosolymam stare, quam ille ca-
suram esse prædixerat. Tricesimo au-
tem ætatis suæ anno, & captivitatis
quinto, exorsus est ad concaptivos loqui.
Et eodem tempore, licet posterior, hic
in Chaldæa, Ieremias in Iudæa prophe-
taverunt. Sermo ejus nec satis disertus,
nec admodum rusticus est: sed ex utro-
que, mediè temperatur. Sacerdos & ip-
se fuit, sicut Ieremias: principia vo-
luminis & finem magnis habens obscu-
ritatibus involuta. Sed & vulgata ejus
editio non multum distat ab Hebræico.
Unde non satis miror quid causæ ex-
titerit, ut si eosdem in universis libris
habemus interpretes, in aliis eadem, in
aliis diversa transtulerint. Legite igitur
& hunc juxta translationem nostram:
quoniam per cola scriptus & commata,
manifestiorem legentibus sensum tri-
buit. Si autem amici mei & hunc sub-
sannaverint; dicite eis quòd nemo eos
compellat ut scribant. Sed vereor ne il-
lud eis eveniat quod Græcè significan-
tius dicitur, Ut vocentur φαγναιδονες,
quod est, manducantes sannas.

Ejusdem in Daniele præfatio.

Danielem prophetam juxta septua-
ginta Interpretes, Domini Salva-
toris Ecclesiæ non legunt, utentes
Theodotionis editione: & hoc cur acci-
derit, nescio. Sive enim quia sermo

Chaldaicus est, & quibusdam proprietatibus à nostro eloquio discrepat, noluerunt septuaginta Interpretes easdem linguæ lineas in translatione servare: sive sub nomine eorum ab alio nescio quo non satis Chaldæam linguam sciente, editus est liber: sive aliud quid causæ extiterit ignorans: hoc unum affirmare possum, quod multum à veritate discordet, & recto iudicio repudiatus sit. Sciendum quippe est (a) Daniellem maximè & Esdram, Hebraicis quidem litteris, sed Chaldæo sermone conscriptos, & unam Ieremiæ pericopen Iob quoque cum Arabica lingua plurimam habere societatem. Denique & ego adolescentulus post Quintiliani & Tullii lectionem ac flores rhetoricos, cum me in linguæ hujus pistrinum reclusissem: & multo sudore, multoque tempore vix cœpissem anhelantia stridentiaque verba resonare, & quasi per cryptam ambulans, rarum desuper lumen aspicerem, impegit novissime in Daniellem: & tanto tædio affectus sum, ut desperatione subita omnem laborem veterem voluerim contemnere. Verùm adhortante me quodam Hebræo, & illud mihi crebrius in sua lingua ingerente, Labor improbus omnia vincit: & qui mihi videbar sciolus, inter Hebræos cœpi rursus esse discipulus Chaldaicus. Et ut verum fatear, usque ad præsentem diem magis possum sermonem Chaldaicum legere & intelligere, quàm sonare. Hæc idcirco refero, ut difficultatem vobis Danielis ostenderem: qui apud Hebræos nec Susannæ habet historiam, nec hymnum trium puerorum, nec Belis, draconisque fabulas: quas nos, quia in toto orbe dispersæ sunt, veru anteposito, easque jugulante, subjecimus: ne videremur apud imperitos magnam partem voluminis detruncasse. Audiui ego quemdam de præceptoribus Iudæorum, cum Susannæ derideret historiam, & à Græco nescio quo eam diceret esse confictam: illud opponere quod Origeni quo-

que Africanus opposuit, etymologias has ἀπὸ τοῦ σχίονος σχίσαι καὶ τοῦ πρίνου πρίσαι de Græco sermone descendere. Cujus rei nos intelligentiam nostris hanc possumus dare: Ut verbi gratia, dicamus de arbore illice dixisse eum, illico pereas: & à lentisco, in lentem te comminuat angelus vel non lentè pereas: aut lentus, id est flexibilis ducaris ad mortem: sive aliud quid ad arboris nomen conveniens. Deinde tantum fuisse otii tribus pueris cavillabatur, ut in camino æstuantis incendi metroluderent & per ordinem ad laudem Dei omnia elementa provocarent. Aur quod miraculum, divinæque aspirationis indicium, vel draconem interfectum offapicis, vel sacerdotum Belis machinas deprehensas: quæ magis prudentia solertis viri, quàm prophetali essent spiritu perpetrata? Cùm verò ad Habacuc veniret, & de Iudæa in Chaldæam raptum discophorum lestitaret, querebat exemplum ubi legissemus in toto veteri testamento quemquam sanctorum gravi volasse corpore, & in puncto horæ tantaterrarum spatia transisse, cui cùm quidam è nostris satis ad loquendum promptulus, Ezechielem adduxisset in medium, & diceret eum de Chaldæa in Iudæam fuisse translatum, derisit hominem, & ex ipso volumine demonstravit Ezechielem in spiritu se vidisse transpositum. Denique & Apostolum nostrum, videlicet ut eruditum virum, & qui legem ab Hebræis didicisset, non fuisse ausum affirmare se raptum in corpore, sed dixisse, *Sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scit* (b). His & talibus argumentis apocryphas in libro Ecclesiæ fabulas arguebat Super qua re lectoris arbitrio iudicium derelinquens, illud admoneo, non haberi Daniellem apud Hebræos inter prophetas: sed inter eos qui hagiographa conscripserunt. In tres siquidem partes omnis ab eis Scriptura dividitur: in Legem, in Prophetas, & in Hagiographa, id est in

(a) Daniel à v. 4. c. 2. ad c. 8. Esdras à v. 8. c. 4. ad v. 27. c. 7. lib. 1. Jerem. c. 10. v. 11.

(b) 2. Cor. 12. 3.

quinque, & octo, & in undecim libros: de quo non est hujus temporis disserere. Quæ autem ex hoc propheta, immo contra hunc librum, Porphyrius objiciat: testes sunt Methodius, Eusebius, & Apollinarius: qui multis versuum milibus ejus vesaniæ respondentes, nescio an curioso lectori satisfecerint. Unde obsecro vos, ò Paula & Eustochium, fundatis pro me ad Dominum preces: ut quamdiu in hoc corpusculo sum, scribam aliquid gratum vobis, utile Ecclesiæ, dignum posteris. Præsentium quippe judiciis oblatrantium non satis moveor: qui in utramque partem, aut amore labuntur, aut odio.

Ejusdem in xii. Prophetas præfatio.

NON est idem ordo duodecim prophetarum apud Hebræos, qui est apud nos. Unde secundum id quod ibi legitur, hic quoque dispositi sunt, Osee commaticus est, & quasi per sententias loquens. Joel planus in principiis: in fine obscurior. Et usque ad Malachiam, habent singuli proprietates suas: quem Esdras scribam, legisque doctorem Hebræi autumant. Et quia longum est nunc de omnibus dicere. hoc tantum vos ò Paula & Eustochium admonitas volo, unum librum esse duodecim Prophetarum: & Osee synchronon Isaïæ: Malachiam verò Aggæi & Zachariæ fuisse temporibus. In quibus autem tempus non præfertur in titulo; sub illis eos regibus prophetasse, sub quibus & hi qui ante eos habent titulos prophetaverunt.

Ejusdem in Evangelistas ad Damasum præfatio.

NOVUM opus me facere cogis ex veteri: ut post exemplaria Scripturarum toto orbe dispersa, quasi quidam arbiter sedeam: & quia inter se variant, quæ sint illa quæ cum Græca consentiant veritate, decernam. Pius labor, sed periculosa præsumptio, judicare de ceteris, ipsum ab omnibus judicandum: senis mutare linguam, & canescentem

jam mundum ad initia retrahere parvulorum. Quis enim doctus pariter vel indoctus, cum in manus volumen assumpserit, & à saliva quam semel imbibit, viderit discrepare quod lætitat; non statim erumpat in vocem, me falsarium, me clamitans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere? Adversus quam invidiam duplex causa me consolatur: quòd & tu qui summus sacerdos es, fieri jubes: & verum non esse quòd variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda: respondeant quibus: tot enim sunt exemplaria pene quot codices. Sin autem veritas est quærenda de pluribus: cur non ad Græcam originem revertentes, ea quæ vel à vitiosis interpretibus malè reddita: vel à præsumptoribus imperitis emendata perversius: vel à librariis dormitantibus aut addita sunt, aut mutata, corrigimus? Neque verò ego de Veteri disputo Testamento: quod à septuaginta Senioribus in Græcam linguam versum, tertio gradu ad nos usque pervenit. Non quæro quid Aquila, quid Symmachus sapiant, quare Theodotion inter novos, & veteres medius incedat. Sit illa vera interpretatio quam Apostoli probaverunt. De Novo nunc loquor Testamento: quod Græcum esse, non dubium est, excepto Apostolo Mattheo, qui primus in Iudæa Evangelium CHRISTI Hebraicis litteris edidit. Hoc certè cum in nostro sermone discordat, & in diversos rivulorum tramites ducit: uno de fonte quærendum est. Prætermitto eos codices quos à Luciano & Hesychio nuncupatos, paucorum hominum asserit perversa contentio: quibus utique nec in toto Veteri Instrumento post septuaginta Interpretes emendare quid licuit, nec in Novo profuit emendasse: cum multarum gentium linguis Scriptura ante translata, doceat falsa esse quæ addita sunt. Igitur hæc præsens præfatiuncula pollicetur quatuor tantum Evangelia, quorum ordo est iste, Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes: codicum Græ-

corum emendata collatione, sed veterum, quæ ne multum à lectionis latinæ consuetudine discreparent, ita calamo temperavimus, ut his tantum quæ sensum videbantur mutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant. Canones quoque, quos Eusebius Cæsariensis Episcopus, Alexandrinum secutus Ammonium, in decem numeros ordinavit, sicut in Græco habentur, expressimus. Quod si quis de curiosis voluerit nosse quæ in Evangelis, vel eadem, vel vicina, vel sola sint, eorum distinctione cognoscet Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inolevit, dum, quod in eadem re alius Evangelista plus dixit, in alio quia minus putaverint, addiderunt Vel dum eundem sensum alius aliter expressit, ille qui unum è quatuor primum legerat, ad ejus exemplum ceteros quoque existimaverit emendandos. Unde accidit ut apud nos mixta sint omnia, & in Marco plura Lucæ atque Matthæi. Rursum in Matthæo plura Ioannis & Marci, & in ceteris reliquorum quæ aliis propria sunt, inveniuntur. Cum itaque Canones legeris qui subjecti sunt, confusionis errore sublato, & similia omnium scies, & singulis sua quæque restitues. In Canone primo concordant quatuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes. In secundo tres, Matthæus, Marcus, Lucas. In tertio tres, Matthæus, Lucas, Ioannes. In quarto tres, Matthæus, Marcus, Ioannes. In quinto duo, Matthæus, Lucas. In sexto duo, Matthæus, Marcus. In septimo duo, Matthæus, Ioannes. In octavo duo, Lucas, Marcus. In nono duo, Lucas, Ioannes. In decimo propria quique quæ non habentur in aliis, ediderunt. Singulis verò Evangelis, ab uno incipiens, usque ad finem librorum, dispar numerus accrescit. Hic nigro colore descriptus, sub se habet alium ex minio discolorem numerum, qui ad decem usque procedens, indicat prior numerus in quo sit Canone requirendus. Cum ergo aperto codice, verbi gratia, illud sive illud capitulum scire volueris cujus Canonis sit, statim ex sub-

jecto numero doceberis, & recurrens ad principia, in quibus Canonum est distincta congeries, eodemque statim Canone ex titulo frontis invento, illum quem quærebas numerum, ejusdem Evangelistæ, qui & ipse ex inscriptione signatur, invenies; atque è vicino ceterorum tramitibus inspectis, quos numeros è regione habeant, annotabis & cum scieris, recurras ad volumina singulorum, & sine mora repertis numeris quos ante signaveras, reperies & loca in quibus vel eadem, vel vicina dixerunt. Sciendum tamen, ne quis ignarum ex similitudine numerorum error involvat, quod sicubi in subnotatione Canonum distinctorum, in Canone quolibet tres Evangelistæ, bis, ter, vel quater, aut etiam amplius eundem numerum per ordinem habuerint annotatum, & quartus è contrario, discrepantes, quod id tres illi in eo loco semel dixerint, quartus toties in corpore voluminis sui ponat, quoties diversi numeri in ejus Canone positi stant contra prædictorum numerorum continuatas similitudines. Item si in uno quolibet eorum aut etiam duobus idem in Canone numerus bis, ter, & quater, aut eo amplius repeiatur in ordine collocatus, & dispares inveniantur in ceteris, dubium non erit, quin id quod illius illorumve Canonis numerus bis, terque repetitum ab his in volumine semel dictum esse ostendit, alter alterius eorum toties uno atque eodem sensu loquantur, quoties prætulerint in numerorum annotatione distantiam. Et hoc in omnium novem Canonum collatione servabitur. Ceterum in decimo (quoniam propria singulorum tantummodo continentur) non potest contra id comparatio esse quod solum est. Opto ut in Christo valeas, & memineris mei Papa beatissime.

*Ejusdem ex Catalogo Scriptorum
Ecclesiasticorum.*

PAulus Apostolus, qui ante Saulus, extra numerum duodecim Apostolorum, de tribu Benjamin, & oppido Tarsæ

dæ Gischalis fuit. quò à Romanis capto, cum parentibus suis Tarsum Ciliciæ commigravit; à quibus ob studia legis missus Ierosolymani, à Gamaliele, viro doctissimo, cujus Lucas meminit, eruditus est. Cum autem interfuisset neci martyris Stephani, & acceptis à pontifice templi epistolis, ad persequendos eos, qui Christo crediderant, Damascus pergeret, revelatione compulsus ad fidem, quæ in Actibus Apostolorum scribitur, in vas electionis de persecutore translatus est. Cumque primum ad prædicationem ejus Sergius Paulus, proconsul Cypri, credidisset, ab eo, quòd eum Christi fidei subegerat, sortitus nomen Paulus: & juncto sibi Barnaba, multis urbibus peragratis, revertensque Ierosolymam, à Petro Iacoboque & Ioanne, Gentium apostolus ordinatur. Et quia in Actibus Apostolorum plenissimè de ejus conversatione scriptum est; hoc tantum dicam, quòd post passionem Domini vicesimoquinto anno, id est, secundo Neronis, eo tempore, quo Festus, procurator Iudææ, successit Felici, Romam victus mittitur; & biennium in libera manens custodia, adversus Iudæos de adventu Christi quotidie disputavit. Sciendum autem in prima satisfactione, (necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente scelera, quanta de eo narant historiæ) Paulum à Nerone dimissum, ut Evangelium Christi in Occidentis quoque partibus prædicaret, sicut ipse scribit in secunda epistola ad Timotheum (eo tempore, quo & passus est, de vinculis dictat epistolam) (a), *In prima mea satisfactione nervo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non eis imputetur. Dominus autem mihi affuit, & confortavit me, ut per me prædicatio compleretur, & audirent omnes Gentes: & liberatus sum de ore leonis.* Manifestissimè leonem propter crudelitatem, Neronem significans. Et in sequentibus (b), *Liberatus sum de ore leonis.* Et statim, *Liberavit me*

Dominus ab omni opere malo, & salvavit me in regnum suum caeleste, quòd scilicet præsens sibi sentiret imminere martyrium. Nam & in eadem epistola præmiserat (c), *Ego enim jam inmolor, & tempus resolutionis me instat.* Hic ergo decimoquarto Neronis anno, eodem die, quo Petrus, Romæ pro Christo capite truncatus, sepultusque est in via Ostiensi, anno post passionem Domini tricesimoseptimo. Scripsit autem novem ad septem Ecclesias epistolas; ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galatas unam, ad Ephesios unam, ad Philippenses unam, ad Colossenses unam, ad Thessalonicenses duas. Præterea ad discipulos suos, Timotheo duas, Tito unam, Philemoni unam. Epistola autem, quæ fertur ad Hebræos, non ejus creditur propter styli sermonisque distantiam. sed vel Barnabæ juxta Tertullianum; vel Lucæ Evangelistæ, juxta quosdam; vel Clementis, Romanæ postea Ecclesiæ Episcopi, quem ajunt sententias Pauli proprio ordinasse, & ornasse sermone vel certè, quia Paulus scribebat ad Hebræos, & propter invidiam sui apud eos nominis, titulum in principio salutationis amputaverat, scripserat ut Hebræus Hebræis hebraicè, id est, suo eloquio disertissimè, ut ea quæ eloquenter scripta fuerant in Hebræo, eloquentius verterentur in Græcum. & hanc causam esse, quòd à ceteris Pauli epistolis discrepare videatur: Legunt quidam & ad Laodicenses; sed ab omnibus exploditur.

Ejusdem ex Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum.

Iacobus, qui appellatur frater Domini, cognomento Iustus, ut nonnulli existimant, Ioseph ex alia uxore; ut autem mihi videtur, Mariæ sororis matris Domini, cujus Ioannes in libro suo meminit, filius, post passionem Domini, statim ab Apostolis Ierosolymorum Epis-

(a) 2. Tim. 4. 16, 17. (b) 2. Tim. 4. 17, 18. (c) 2. Tim. 4. 17, 6.

Episcopus ordinatus, unam tantum scripsit Epistolam, quæ de septem Catholicis est: quæ & ipsa ab alio quodam sub nomine ejus edita asseritur. Licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem. Egesippus vicinus Apostolicorum temporum, in quinto commentariorum libro de Iacobo narrans, ait: Suscepit Ecclesiam Ierosolymæ post Apostolos frater Domini Iacobus, cognomento Justus. Multi siquidem Iacobi vocabantur. Hic de utero matris sanctus fuit, vinum & siceram non bibit, carnem nullam comedit, numquam attonsus est, nec unctus unguento, nec usus balneo. Huic soli licitum erat ingredi Sancta Sanctorum: siquidem vestibus laneis non utebatur, sed lineis: solusque ingrediebatur templum, & fixis genibus, pro populo deprecabatur, in tantum, ut camelorum duritiem traxisse ejus genua crederentur. Dicit & alia multa, quæ enumerare longum est. Sed & Iosephus in vicesimo libro Antiquitatum refert, & Clemens in Septimo *ἀποστολικῶν*, mortuo Festo, qui Iudæam regebat, missum à Nerone esse successorem ejus Albinum: qui cum necdum ad provinciam pervenisset, Ananus, inquit, pontifex, adolescens, Anani filius de genere sacerdotali, accepta occasione *ἀναρχίας*, concilium congregavit & compellens publicè Iacobum, ut Christum Dei filium denegaret, contradicentem lapidari iussit. Qui cum præcipitatus de pinna templi, confractis cruribus, adhuc semivivus, tendens ad cælum manus, diceret; Domine ignosce eis: quod enim faciunt, nesciunt: fullonis fuste, quoda vestimenta extorqueri solent, in cerebro percussus, interit. Tradit item Iosephus tantæ eum sanctitatis fuisse, & celebritatis in populo, ut propter ejus necem, creditum sit subversam esse Ierosolymam. Hic est, de quo Paulus Apostolus scribit ad Galatas (a): *Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini. Et*

Apostolorum super hoc crebrius acta testantur. Evangelium quoque, quod appellatur secundum Hebræos, & à me nuper in Græcum, Latinumque sermonem translatum est, quo & Origenes sæpe utitur, post resurrectionem Salvatoris refert Dominus autem cum dedisset sindonem servo sacerdotis, ivit ad Iacobum, & apparuit ei. Juraverat enim Iacobus, se non comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec videret eum resurgentem à mortuis. Rursusque post paululum, Afferte, ait Dominus, mensam, & panem. Statimque additur. Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Iacobo Justo, & dixit ei. Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit Filius hominis à dormientibus. Triginta itaque annos Ierosolymis rexit Ecclesiam, id est, usque ad septimum Neronis annum, & juxta templum, ubi & præcipitatus fuerat, sepultus est. Titulum usque ad obsidionem Titi, & ultimam Hadriani, notissimum habuit. Quidam è nostris in monte Oliveti eum conditum putant: sed falsa eorum opinio est.

*Ejusdem ex Catalogo Scriptorum
Ecclesiasticorum.*

Simon Petrus, filius Ionæ, provincie Galilææ, vico Bethsaida, frater Andreæ Apostoli, & princeps Apostolorum, post episcopatum Antiochenis Ecclesiæ, & prædicationem dispersionis eorum, qui de circumsione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, & Bithynia, secundo Claudii anno, ad expugnandum Simonem Magum Romam pergit; ibique viginti-quinque annis cathedram sacerdotalem tenuit, usque ad ultimum annum Neronis, id est decimumquartum. A quo & affixus cruci, martyrio coronatus est, capite ad terram verso, & in sublimibus pedibus elevatis; asserens se indignum ut sic crucifigeretur ut Dominus suus.

Scrip-

Scriptis duas epistolas , quæ Catholicæ nominantur . quarum secunda à plerisque ejus esse negatur , propter styli cum priore dissonantiam. Sed & Evangelium juxta Marcum , qui auditor ejus & interpretis fuit , hujus dicitur. Libri autem , è quibus unus , actorum ejus inscribitur; alius , Evangelii ; tertius , prædicationis ; quartus , Apocalypsis; quintus , judicii; inter apocryphas scripturas reputantur. Sepultus Romæ , in Vaticano , juxta viam triumphalem , to-

tius urbis veneratione celebratur.

*Ejusdem ex Catalogo Scriptorum
Ecclesiasticorum.*

Iudas , frater Iacobi , parvam quidem , quæ de septem Catholicis est , epistolam reliquit. Et quia de libro Enoch , qui apocryphus est , in ea assumit testimonium , à plerisque rejicitur , tamen auctoritatem vetustate jam & usu meruit , & inter sanctas Scripturas computatur.

PROLEGOMENA IN SACRAM SCRIPTURAM.

CAPUT PRIMUM.

De nominibus Scripturæ sacræ, & libris, ex quibus Bibliorum volumen coaleat.

Inter plurima, varique nomina Scripturæ sacræ attributa merito hæc præcipua censi valent: nempe, *Sacra littera*, *Biblia*, *Testamentum*, *instrumentum*. Dicitur *littera sacræ*, utpote Epistolæ hominibus longe absentibus directæ à Deo iuxta phiasum Div. Chrysost. hom. 2. in Genes. & aliis in locis, & juxta Div. August. Conc. 2. in Psalm. 90. litteræ, quæ nobis venerunt de illa civitate unde peregrinamur, & quæ nos hortantur ut bene vivamus: quas merito sacras vocamus, tum si auctorem spectemus Deum, nempe, qui & ter sanctus, & ipsa sanctitas est, sive quæ ad illum aliqua ratione referuntur consideremus, qualia sunt, quæ nobis credenda proponuntur; sacramenta, quæ nos sanctos efficiunt; religionem, quam nos docent, leges aut præcepta quæ ad mores componendos tradunt. Vocatur *Biblia*, propter horum librorum supra ceteros alios dignitatem & excellentiam, juxta S. Chrysost. hom. 9. ad Colossens. Dicitur *Testamentum*, tum quia generatum Dei mentem, ac voluntatem patefacit, tum quia aliqua fœdera ac pacta cum hominibus inita speciatim exprimit de terrenis celestibusque bonis, de præceptorum, & cæremoniæ suarum observatione, tum denique quia in Scriptura Deus hominibus tamquam filius hereditatem certò ac firmiter legat. *Instrumentum* denique divinum vel sacrum nominatur per analogiam ad ea instrumenta sive scripturas, quæ pacta hominum ac res alias ratas & firmas efficiunt. Horum librorum catalogus non unus idemque semper apud omnes fuit, sed à Concilio Tridentini temporibus canon assignatus in sess. 4. decreto de canonicis scripturis supra relato.

CAPUT II.

Quisnam sit sacra Scripturæ Auctor primarius, quis instrumentarius.

Primarius sacrorum librorum auctor est ipse Deus, cujus instrumenta fuerunt homines, quorum opera & manu dignata est uti princeps illa causa Deus. Itaque S. Paulus 2. ad Tim. 3. 16. *Scripturam divinitus inspiratam* appellat, & Div. Petrus, epist. 2. cap. 1. 21. *Non voluntate, inquit, allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu sancto inspirati* (ἐκ προφητείας), locuti sunt sancti Dei homines, & rursus S. Paulus ad Hebr. 1. 1. *Multifarius, inquit, multisque modis loquutus est Deus olim per prophetas, qui amanuenses quidam Dei fuerunt, intelligentes tamen quæ illis suggerebat spiritus, & quæ dictabat excipientes, nimirum calami scriptæ velociter scribentes*, Psalm. 44. 2.

Itaque non ad endi hæretici Anomæi, qui, ut tradit Epiphanius hæresi 76. contendebant ab auctoribus Bibliorum interdum nonnulla scripta fuisse secundum hominem, in qui-

bus aut memoria laberentur, aut minus certa scriberent. Nec etiam illi audiendi, qui sacros hosce auctores vera quidem semper scripsisse dixerunt, nonnulla tamen in his esse, quæ Spiritus sancti majestate, & peculiari illa directione digna non sint, ut verb. gr. quod dicitur 2. ad Tim. 4. 13. de penula relicta Troade, aut de cane Tobiaræ caudam movente. Tob. cap. 11. 9. Alioqui si vel minimum aliquid sit in Scriptura, quod sine directione illa scriptum sit, jam etiam de aliis dubitare poterimus, sicque *tota scripturarum vacillaret auctoritas, ideoque & fides nostra*, ut ait D. August. 1. de doctrina Christiana c. 27. Nec tamen quæ videntur minutiora, sua carent utilitate, si cum majoribus conjungantur; ac proinde nec divina majestate indigna censi debent. Vide Serar. in proleg. cap. 4. Bonfrer. in præloq. cap. 8.

CAPUT III.

Qu-nam saciorum Bibliorum finis.

Finis remotus est divina gloria, & nostra felicitas. Hæc, inquit S. Joan. c. 20. 31. *scripta sunt ut credatis quia Jesus est Christus Filius Dei & ut credentes vitam habeatis*. Finis propinquus, sed generalis est partium Dei cognitio potissimum supernaturalis, partim vero & præcipue ejusdem amor, & amor proximi. Finis vero particularis, qui ad generalem conducit, varius est, & ab Apostolo ad quatuor quasi capita revocatur, hoc est, ad doctrinam, redagationem, correctionem, eruditionem, cum ait 2. ad Tim. 3. 16. *Omnia scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus*. Pertinent autem priora duo ad dogmata, cum & vera docentur, & falsa redarguuntur. Posteriora vero duo ad mores, quorum qui pravi sunt corriguntur, qui boni, ac recti traduntur. Vide Serar. cap. 5. proleg.

CAPUT IV.

De sacrarum Scripturarum veritate, & auctoritate.

Quæcumque sacris Bibliis continentur verissima sunt, quia ejus verbum sunt, qui est summa veritas, quique menti nequit. *Non enim est Deus quasi homo, ut mentitur*, Num. 23. 19. & *Deus verax est, omnis autem homo mendax*, Rom. 2. 4.

Eadem vero Biblia, libri authentici vocantur, quod ab Ecclesia sacrorum & divinarum librorum auctoritatem habeant: id enim authenticum dicitur quod auctoritatem habet. Porro licet scripturæ sacræ libri hoc ipso quod scripti sunt, & a Spiritu sancto dictati in se sint authentici, utpote qui ab ipso Deo auctoritatem divinarum librorum habeant: quia tamen illa auctoritas, utpote nobis ignota, non sufficit ut à nobis pro talibus recipiantur, nisi accedat Ecclesiæ auctoritas, idcirco non dicuntur simpliciter quoad nos authen-

thentici, nisi hæc auctoritas accesserit. Ita Bonfrer. cap. 3. sect. 3.

CAPUT V.

Quid sit liberum aliquem esse Canonicum vel Apocryphum.

Libri Canonici illi dicuntur, qui in cano- nem sive catalogum sacrorum librorum aliquando relati sunt. Itaque in hoc differt li- ber Canonicus ab authenticus, quod omnis cano- nicus etiam authenticus est, nulli enim li- bri in catalogum divinorum Biblorum inscri- buntur, qui authentici non sint. Libri vero authentici, non hoc ipso quod authentici, etiam canonici sunt, nam etiamsi nullus texeretur illorum catalogus, non tamen propterea au- thentici non essent.

Libri apocryphi illi dicuntur, qui vel om- nino rejiciuntur ut falsi, vel non sunt admi- si, ut divinam auctoritatem habentes. Dicun- tur apocryphi, hoc est, occulti, abscondi- ti, quod non producerentur, nec in Eccle- sia legerentur. Ex secundi generis apocryphis, quos Ecclesia non recipit positive tamquam errores continentes, sed tantum non admisit, iudicium de illis suspendendo, donec certius constet, an in canone inscribendi sint; ne- ri potest ut aliqui in catalogum recipiantur, ut de aliquibus, qui prius tales fuerant, fac- tum est. Hinc orta illa distinctio in libros Protocanonicos, & Deuterocanonicos. Proto- canonici illi dicuntur, de quorum auctoritate nunquam dubitatum est. Deuterocanonici, de quibus aliqua fuit aliquando controversia. Hi vero sunt libri Esther totus, vel certe sep- tem ejus postrema capita, Tobias, Iudith, Sapientia, Ecclesiasticus, Baruch, Macha- bæorum libri, epistola ad Hebræos, epistola Iacobi, epistola Iudæ, epistola Petri secun- da, Ioannis epistola secunda & tertia, & Apo- calypsis. Addi eis debent partes quorundam librorum, ut in Daniele titulum puerorum hym- nus, cum oratione Azariæ antecedenti, Su- sanne historia, Belis, & draconis à Daniele interfecti narratio, Marci caput ultimum & Luc. 22. de Christi sudore sanguineo, Ange- lique apparitione, & consolatione historia, & Ioannis Evangelii cap. 8. de adultera historia. Licet autem de hisce libris dubitare licuerit olim ante definitionem Ecclesie, jam per Conciliorum decreta omnis exclusa est dubi- tatio, & omnes libri tam Proto, quam Deu- terocanonici ejusdem auctoritatis censendi sunt. Vide Serar. in Prol. c. 7. & 8. Bonfr. 3.

CAPUT VI.

Quo idiomate primum conscripti sint libri Ca- nonici.

Triplicem linguam (præter Græcam) hoc loco distinguere possumus. Puram Hebrai- cam, puram Chaldaicam, & ex utraque mix- tam, quam Syriacam vocant. Iudæi ante cap- tivitatem Babylonicam usi sunt lingua purè Hebraica. Tempore captivitatis coeperunt loqui Chaldaice non quidem perfectè, sed partim Chaldaice, partim Hebraice. Hinc orta est ter- tia lingua, qua Iudæi post captivitatem Baby- lonicam usi sunt usque ad Christum, & deinceps, & hæc tertia vocabatur vel Syriaca ut dixi, vel Hebraica, late sumendo nomen lin- guæ Hebraicæ. Omnes ergo libri veteris Testa- menti, qui habentur in canone Hebræorum, scrip- ti sunt lingua pure Hebraica; nisi quod in libro

Esdra, & Danielis quædam partes sermone Chaldaico annexæ sunt. De aliis libris, qui sunt extra canonem Judæorum, sic sentien- dum est. Liber Esther scriptus est pure He- braice, Libri Tobia, & Iudith pure Chal- daice. Liber Sapientia, Ecclesiasticus, Baruch, & duo Machabæorum extant Græce. An au- tem aliqui ex illis primo Syriace scripti sint, dubium est. Vide Serar. in Proleg. cap. 3. quæst. 2. Bellarm. lib. 2. de verbo Dei cap. 4. Bonfrer. in præloq. cap. 12.

Quod ad novum Testamentum expectat, convenit inter omnes illud Græca lingua fere scriptum esse. Dixi fere, nam de Evangelio Matthæi, & Marci, & de Epistolis ad He- bræos, & Romanos controversia est. Et qui- dem de Evangelio Matthæi communis opinio docet scriptum esse Hebraice, quod sentit etiam D. Hieronym. lib. de scriptoribus Ec- clesiasticis, & illa probat conjectura quod Matthæus veteris Testamenti loca non jux- ta LXX. græcan interpretationem citet, ut alii faciunt Evangelistæ, sed juxta Hebraicum textum. Evangelium Marci creditur ab eo Romæ latine conscriptum, quod tamen cer- tissimum non est, cum Romani græcæ lin- guæ studiosi essent, ut nunc plerique latinæ. Addunt non pauci ab eodem ipso Marco in Latinum idioma conversum. Epistola ad He- bræos eorum idiomate scripta videtur, sic enim facilius illis ad intelligendum esset, & charior. Postea Græce reddita vel à S. Luca, vel à Clemente Romano, quorum stylium di- sertum sapere videtur, ipsumque Græcum au- tographum à Paulo lectum, & probatum. Epis- tolam ad Romanos quidam censent scriptam latine utpote quæ ad Romanos scriberetur. Attamen probabilior opinio censet græce scriptum fuisse, ut suadent frequentes idiotismi græcanici, quibus abundat. Vide plura apud Bonfrer. cap. 12. citato.

CAPUT VII.

De auctore vulgata nostræ editionis Latina.

Cum loquimur de vulgata editione Latina, seimo est de ea, quæ nunc in maribus omnium versatur, & à Conc. Trident. & pas- sim *vulgata editio* appellatur. Nam fuerunt quidem aliæ Latinæ editiones ante D. Hiero- nym. ac præsertim illa, cujus cum laude me- munit S. August. lib. 2. de doctrina Christiana cap. 15. & *Italiam* vocat. In *ipsis*, inquit, *in- terpretationibus Italia ceteris præfuit. Nam est verborum tenacior cum perspicuitate sermonis.* Verum cum D. Hieronym. novam suam ex Hebræo versionem edidit, hæc paulatim Doc- torum, & Patrum consensione tacita admissa est, priore illa relicta, quæ prius Ecclesiæ usu passim terebatur.

Huius porro vulgatæ nostræ editionis quoad vetus Testamentum auctori est S. Hieronymus, qui illud totum ex Hebræo in latinum trans- tulit, excepto libro Sapientia, Ecclesiastico, Machabæis, & Baruch, & epistola Ieremie. Et quidem quod ipse verterit ex Hebræo vetus Testamentum præter alios, qui id affirmant, ipsemet proficitur in fine libri de Ecclesiasticis scriptoribus. *Novum*, inquit, *Testamentum græca fides reddidi. Vetus juxta Hebraicum trans tuli:* cui consentit D. August. lib. 18. de civitate Dei, cap. 43. *Non defuit*, inquit, *temporibus nostris Presbyter Hier ni- mus, homo doctissimus, & omnium trium lin- guarum peritus, qui non ex Græco, sed ex He- bræo*

brao in Latinum eloquium easdem scripturas converterit.

Quod vero illos libros, quos excepmus, non convertent, ex eo probatur, quia nunquam a se hos libros conversos memorat ipse S. Hieronymus. cum tamen hoc in aliis libris facere conseruerit. 2. Quia phrases, ac verba, quæ in his libris habet vulgata nostra versio, inveniuntur eadem in Patribus D. Hieronymo vetustioribus, verb. gr. in S. Cyrano. Credibile autem est hos non vertisse, quia vel canonicos non putavit, ut Ecclesiasticum, vel Hebraicos non invenit, ut Sapientiam, ut significat præratione in Proverbia; nam Baruch a se ideo prætermisum diserte narrat ipsemet in præfatione in Ieremiam. Vide plura apud Serar. in proleg. c. 19. q. 1. 2. 3. & 4.

Notandum autem est S. Hieronymum etiam Psalterium ex Hebræo in Latinum convertisse, quod etiamnum extat inter opera D. Hieronymi. sed hanc Hieronymi versionem Ecclesia non recepit, ea fortasse de causa, quia cum in Ecclesiis quotidie Psalmi iuxta LXX. canerentur, iisque fidelium aures assuevisset, durum ac propinodum violentum fuisset Hieronymianam versionem inducere. Retenta ergo est antiqua ab ipso tamen D. Hieronymo, & prius à Luciano martyre emendata. De quo vide D. Hieronymi. epist. ad Suniam & Iretellam. Vide Serar. loc. cit. q. 3. & Bonfrer. in præloquis cap. 15. sect. 1. & 2.

Quod attinet ad Novi Testamenti interpretationem auctor illius ignoratur. S. Marcus, ut supra dictum est, Evangelium suum Latine scripsisse creditur. Ceterorum, licet interpretes ignoretur, non dubium tamen eam interpretationem factam statim initio Ecclesiæ, planeque verisimile est ab Apostolis visam, & probatam. Hanc à mendis, quæ vel per imprudentiam irperperant, vel ab aliquibus temere inserta erant Damasi Pontificis auctoritate D. Hieronymus emendavit. Vide Bonfrer. cap. 15. sect. 2.

CAPUT VIII.

De vulgata Latina editionis auctoritate.

Vulgatæ nostræ editionis auctoritas apud Catholicos summa esse debet, & reipsa est. Primo quia antiqua, & multorum sæculorum usu in Ecclesia usurpata. 2. Quia D. Hieron. illius auctor, ut linguarum peritissimus perite, ut sanctissimus fideliter, & diligenter interpretatus, & divino auxilio ad opus bene perficiendum peculiariter adjutus est. 3. Propter Conc. Trid. dec. sess. 4. quod est hujusmodi. „Insuper eadem Sacrosancta Synodus considerans non parum utilitatis accedere posse „Ecclesiæ Dei si ex omnibus Latinis editionibus quæ circumferuntur sacrorum librorum, quænam, pro authentica habenda sit „innotescat: statuit, & declarat, ut hæc ipsa vetus, & vulgata editio, quæ longo tot „sæculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, „in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus pro authentica habeatur; & ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat, vel præsumat. Ita „Concil.

Cum vero nostra versio à Concilio dicitur authentica, significatur absolute, & simpliciter esse fidem, & sinceram, nihil continere quod fidei repugnet aut bonis moribus, nihil in ea esse quod aperte falsitatis, vel contradictionis alicuius possit revinci, etiamsi ad fidem, vel mores nihil pertineat, & omnibus

aliis Latinis interpretationibus anteponendam. Et quanquam ipsis fontibus Hebræis, & Græcis non anteponatur (quia Concilium nullam comparisonem facit) nec si puri sint anteponi possit. tamen de facto ut nunc res se habent pluris illis a nobis facienda est; rivus enim purus & minime turbatus fonti turbato, & impuro prudenter anteponi potest, & debet.

CAPUT IX.

De sacra Scriptura obscuritate.

Negant hæretici sacram Scripturam obscuram esse, & intellectu diricilem, sed negant quod experientia evidenter docet, quod aperte colligitur ex tam multis in sacra Biblia commentariis, quæ quotidie prodeunt: quodque communi consensu Patres docent. Vide Salmer. late de hoc disputantem proleg. 2. Serar. in proleg. c. 12. Bonfrer. in præloq. c. 9.

Causa obscuritatis duæ præcipuæ sunt. Prima petitur ex rebus ipsis, secunda ex modo illas proponendi, & explicandi. Et quidem quod ad res attinet, agit frequenter de rebus sublimibus, celestibus, & quæ sub sensu non cadunt, atque ideo illas umbecillitas nostra non capit, ut locum habeat, quod ait Christus Ioan. 3. 12. *Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo si dixerio vobis celestia credetis?* ad quæ scilicet humana intelligentia non ascendit Rursus agit de rebus loginquitate temporis à nobis distantibus, quæ propterea suam inde difficultatem, & obscuritatem habent, talia sunt quæ futura extremis Antichristi temporibus, talia, quæ olim fuerunt in veteri lege, & ante illam, quæ propter morum illius ævi à nostris discrepantiam, aliarumque circumstantiarum ignorantem difficulta intellectu nobis redduntur. Secunda ex modo loquendi: sacra Scripturæ quæ metaphoris abundat, allegoriis, catachiesibus, antiphrasibus, quæque multa symbolis involuta de industria proponit.

Nec desunt causæ cur Deus Scripturas voluerit esse obscuras. Primo ne vilescerent, quæ enim facilia sunt contemnuntur. Secundo, ut honestam haberent homines occupationem dum in assequenda Scripturarum sententia laborant. Tercio, ut ex difficultate cresceret studii illius delectatio, cum enim in alicuius veritatis indagatione laboravimus, plus delectamur cum illam percipimus. Quarto, ut diuturno labore, & tempore quæsita, & versata altius mentibus nostris iningerentur, nec facile exciderent.

CAPUT X.

De variis sensibus sacra Scripturæ.

Duplex sensus sacra Scripturæ assignari solet. Literalis scilicet sive Historicus, & Mysticus, sive, ut alii appellant, Figuratus. Sensus literalis est ille, quem verba sive proprie, sive metaphoricè accepta ex Spiritu sancti loquentis intentione primo, & immediate significant. Dixi *metaphoricè*, quia quod metaphora aut alio tropo sensus aliquis exprimitur non facit quo minus sensus sit literalis. verb. gr. cum dixit Christus Matth. 16. 6. *Cave* à fermento Phariseorum, idem est secundum litteram, ac si remota fermenti metaphora dixisset, Cave à doctrina Phariseorum, ut ipsemet statim Apostolus non intelligentibus explicavit. Dixi *ex Spiritu sancti loquentis intentione*, nam ex ea pendet ut verba vel proprie sumantur, vel metaphoricè, ut si quis dicat, *Cave, leo rugiens circum.* Ambiguum

guum est simpliciterne, & ut verba sonant, an vero tropice intelligenda sint, de leone ne an de dæmone. Verum quidem est ex antecedentibus, & consequentibus, ex subjecta materia, & aliis adiunctis frequenter colligi posse quem sensum exhibere velit qui loquitur, tamen hæc distinctio primario & per se pendet ex mente ipsius loquentis.

Mysticus sensus est, qui non proxime per voces, sed mediate, & remote, mediantibus scilicet rebus per voces sensui literalis significatis à Spiritu sancto indicatur, verb. gr. Deut. cap. 25. præcipitur, *Non alligabis os bovi trituranti*. Sensus literalis est is, quem verba sonant; Sensus vero mysticus ille est, qui supposito sensui literali, ex eo, & rebus per ipsum significatis ulterius intenditur à Spiritu sancto, hoc est, ut explicat S. Paulus 1. Cor. 9. Doctoribus, Concionatoribus necessarium, & honestum victum supeditandum.

Potro mysticus sensus triplex est, Allegoricus, Tropologicus, sive moralis, & Anagogicus. Allegoricus expectat Christum, & Ecclesiam militantem, sive res omnes fidei, quæ viæ in patriam tendentis sunt propria, iis exceptis, quæ ad patriam expectant, hæc enim ad Anagogicum sensum pertinent, qui ideo dicitur Anagogicus, nam ἀναγω Græce sursum vehere, aut ducere significat. Tropologicus est, qui versatur circa mores, quo Græci τροπος appellant. Uno verbo sensus Allegoricus est de rebus credendis; Tropologicus de rebus agendis; Anagogicus de rebus sperandis. Hinc vulgati illi versus:

Littera gesta docet: quid credas Allegoria:

Moralis, quid agas: quo tendas Anagogia.

Notandum tamen frequenter à Patribus, & aliis quemlibet sensum mysticum allegoricum appellari. De sensu Scripturæ, vide Serar. cap. 21. Bonfr. cap. 20.

CAPUT XI.

Quomodo sensus literalis investigandus sit.

AD assequendum sacre Scripturæ sensum literalem iuvant primo alia loca similia scripturæ, quibus idem clarius dicatur, vel ex quorum collatione lux aliqua obscuriori accedat 2. Traditiones Ecclesiæ. 3. Concilio- rum definitiones. 4. Interpretationes Patrum. 5. Theologia Scholastica. 6. Linguarum peritia. 7. Cognitio aliarum scientiarum Philosophiæ, Astrologiæ, &c. 8. Diligens consideratio antecedentium, & consequentium, & adiunctorum, quod tamen in Prophetis, Proverbiis, Ecclesiasticis, & Psalmis locum non habet, nam Prophetæ, & Psalmes pro affectu, & lumine prophetico, quo agebantur, frequenter à figura ad rem figuratam transiliunt, aut etiam longius evolvant ad alia prout spiritus vult quo reguntur. Proverbia vero & Ecclesiasticus sunt collectio quædam præceptorum, quæ necessarium inter se ordinem nec requirunt, nec servant.

CAPUT XII.

Quomodo mystici sensus erundi sint.

IN primis sciendum est difficilius esse investigare verum sensum mysticum, quam sensum literalem. Ratio est quia literalis sensus percipitur iis adiunctis, quæ diximus, ac præsertim consideratione antecedentium, & consequentium, &c. in sensu autem mystico, qui totus abstractus est, & ex Spiritus sancti

intentione pendet, pauciora habemus adminicula, quibus juvemur, & frequenter quæ intenduntur ab iis, quæ nobis veniunt in mentem multum distant. Itaque S. Greg. hom. 15. in Evang. parabolam seminantis explicans, quæ habetur Lucæ 8. quam ipsemet Dominus quomodo intelligenda esset exposuerat. *Quis enim mihi unquam crederet, inquit, si spinas divitias interpretari voluissem, maxime cum illa pungant, ut æ delebant, & tamen spinæ sunt, &c.*

Ex hoc sequitur multos sensus mysticos afferi solere, qui sola aliqua tenui conjectura nituntur, quorum proinde exigua veritas, & utilitas est, in quo præsertim peccatur ab iis, qui sensus mysticos quæerunt, priusquam literalem assequuti sint, cum ille in hoc, ut solidus sit, fundari debeat.

CAPUT XIII.

De comparatione sensus literalis cum sensu mystico.

PRÆTER hæcenus dicta de sensu literali, & mystico notandum est primo cujuslibet loci sacre Scripturæ sensum aliquem literalem esse. Sensum vero mysticum in aliquibus quidem reperiri, in aliis vero non item, verb. gr. cum dicitur: *Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* Nullus enim hic est mysticus sensus. Kursus alia loca esse: in quibus triplex sensus mysticus assignari possit, verb. gr. sabbati institutio. Allegorice significare potest requiem Christi in sepulchro, Tropologicè cessationem à peccato, Anagogicè quietem sanctorum in cælo: In aliis locis aliquando duo sensus, aliquando unus tantum locum habere pro varietate rei, de qua loquitur scriptura, itaque ex omnibus locis omnes sensus extundere velle non solum supervacaneum, sed etiam ineptum est.

Secundo notandum sensum mysticum fere erui ex Veteri Testamento, quod figuris, allegoriis, symbolisque rerum futurarum abducat. Sunt tamen etiam in novo, quæ hunc sensum admittant, nam verb. gr. navicula Petri undis pascata, Ecclesiæ persecutiones significat, &c.

Tertio notandum sensum mysticum digniorem esse si cum ejusdem loci sensu literali conferatur, figuræ enim præstat figuratum, quod intellige de eo mystico sensu, quem Spiritus sanctus intendit, patet enim præstantius esse quod sensu mystico docetur de suppeditando concionatoribus necessaria, quam quod cortex legis exhibet, cum prohibet alligari os bovi trituranti. Si tamen non de subordinatis sensibus per modum figuræ, & figurati loquamur, sed absolute, tunc dicendum sensum literalem æque præstantem ac mysticum esse posse, cum de rebus præstantissimis esse possit, ut de Trinitate, Incarnatione, Christi passione, &c. Imo absolute omnibus pensatis dicendum sensum literalem mystico antefendum: Primo quia de rebus æque præstantibus esse potest. Secundo, quia in omnibus scripturæ locis reperitur. Tertio, quia est certior, & ad probandum utilior, de quo mox dicemus. Vide Serar. proleg. c. 21. q. 10. Bonfr. in præloquio cap. 20. sect. 3.

CAPUT XIV.

An sensus mysticus vim habeat ad probandum.

EX sensu mystico æque firmum argumentum peti potest atque ex literali, si constat

eum sensum verum esse, & à Spiritu sancto intentum. Plerumque autem ex hoc sensu desumpta argumenta infirma sunt, quia nescimus, an ille sit verus sensus mysticus. Constat autem aliquem esse verum sensum mysticum vel ex scriptura, ut de illo, quem supra attulimus de bove triturante constat ex D. Paulo, vel ex Concilio, vel ex consensu Patrum & Ecclesiarum Doctorum, verb. gr. (ut rem alio exemplo illustrem) Matth. cap. 2. n. 15. dicitur: *Ut adimpleatur quod dictum est à Domino per prophetam dicentem: ex Ægypto vocavi filium meum.* Locus, qui citatur, est Osee 11. & sensus literalis est de filius Israël ex Ægypti, & Pharaonis servitute educitis. Sensus mysticus à Spiritu sancto intentus, de Christo ex Ægypto revocato. Nec satis est dicere hæc sensu accommodatio tantum Christo, verb. gr. aut argumento, de quo agitur aptari, nam citatis testimoniis Evangelicarum, & Apostoli aliquid probare intendunt efficaciter, quod tamen sensu accommodatio fieri non potest, ut dicemus. Vide Serar. cap. 21. q. 10. Bonfieri. cap. 20. sect. 4.

CAPUT XV.

An ejusdem loci plures sensus literales esse possint.

EUndem locum scripturæ posse aliquando plures habere sensus literales docent Patres D. Hieronymus epist. 103. Chrys. hom. 7. in prima ad Cor. August. lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 27. & lib. 12. Conf. cap. 26. & apertius cap. 31. multique Theologi apud Serar. in proleg. cap. 21. q. 12. & apud Bonfieri. in præloquiis cap. 20. sect. 5. & ratio peti potest tum ex sacræ Scripturæ fecunditate, tum ex eo quod in signis ab hominibus institutis eadem res duo simul significare potest, ut verb. gr. si sono campanæ, aut clangore tubæ signum dari soleat in adventu hostium, & etiam cum aliquod incendium excitatur; si accedat ut eodem tempore hostes adsint, & partem aliquam civitatis flamma corripit, signum campana editum utrumque significare poterit eodem tempore. Pari ratione si scripsero, *Legem facienda discas*, & nullam adscripsero interpunctionem, more veterum Hebræorum, duplicem exhibebo sensum; cum vox *lege*, & imperativus verbi lego, & ablativus nominis *Lex* esse possit.

Porro probabile est sacros Scriptores cum locum aliquem scribebant, in quo duplex, aut multiplex sensus latebat sive literalis, sive mysticus, eosdem sensus Domino revelante, cognovisse, quanvis in rigore necesse non sit, cum sufficiat si unum bonum sensum concipiant, & intendant. Imo nihil repugnat Spiritum sanctum ita alicui Scripturas sacras dicere, ut nihil intelligat, sed tantum se habeat ut amanuensius, quæ ab alio dicuntur non percipiens. Nec rursus repugnat Spiritum aliquid dicere, & bonum sensum intendere, eum vero qui scribit vel loquitur falsum aliquid, absonum, & impium intendere. Sic Caiphas

Ioan. 11. sensu politico, impio, & falso dixit, *Expedi vobis ut moriatur unus homo pro populo, & non tota gens pereat*, qui tamen ab Evangelista dicitur prophetasse, quia illius voce Spiritus sanctus verum & bonum sensum expressit.

CAPUT XVI.

De sensu Accommodatio.

Sensus accommodatus est cum ea quæ literaliter, aut mystico sensu alia occasione dicuntur in Scriptura, transferimus ad res alias. Sic quod de Noë dicitur in Ecclesiastico c. 44. 17. *Inventus est justus, & in tempore iracundia factus est reconciliatio*, Ecclesia omnibus Confessoribus Pontificum accommodat. Pulcherrime hoc sensu, & convenientissime usus est S. Bernardus, & ex recentioribus Baronius in suis præparationibus ad singulos annalium tomos, Sacri Concilii Tridentini gravissimum extat decretum contra eos, qui verba scripturarum ad res prophanas, ad facetias, aut significationes obscenas traducunt, quod vide sess. 4. extrema.

Porro è sensu accommodatio nullum quasi divinum, necessarium, ac firum argumentum ad probandum duci potest. Quia Spiritus sanctus neque proxime & immediate, neque remote id significare voluit per verba Scripturæ, cum pro cuiusque ingenio, cum quadrant, alio ut libuerit, torqueantur, & alteri argumento, quod nihil cum sacræ Scripturæ argumento habet commune, adaptentur. Vide Serar. cap. 12. q. 14. late de sensu accommodatio disserentem.

CAPUT XVII.

De sacrorum Bibliorum descendendorum modo.

Ad sacras litteras intelligendas præter bonitatem ingenii reverens animi deumissio, & mentis puritas afferenda est, quia *sapientia longe abest à superbia*, ut ait Ecclesiasticus cap. 15. 7. & in malevolam animam non introibit, Sap. 1. Addenda oratio ex Iacobi monito, *Si quis, inquit, indiget sapientia, potest à Deo*; Iacob. 5. Adhibendum studium diligens & pertinax, ex magna discendi cupiditate profectum, sanctos Patres, & optimos quosque interpretes legendo, bonos præceptores in sacris litteris diligenter versatos consulendo, & cum aliis eidem studio additis conferendo. Habet etiam ad hanc rem momenti plurimum linguarum Hebraicæ, & Græcæ cognitio, & universæ quo plus quis in quocunque scientiarum genere profecerit, eo maiora habebit ad hoc studium adjuvamenta. Vix enim est rei aliquis cognitio etiam mechanicarum artium, quæ in scriptura interpretanda usui non sit, & quibusdam locis etiam maxime necessaria. De sacrorum Bibliorum descendendorum modo late Serar. in proleg. c. ult. per multas questiones. Lectionis eorum utilitatem indicant S. Gregorii Naziant. carmina sequentia:

In libris sacris linguaque & mente frequenter
Versare: aut etenim donat Deus ista laborum
Præmia, ut absconsæ lucis mens sedula quiddam
Conspiciat: vel certe istinc ea comoda carpit,
Ut per Sancta Dei capiat præcepta dolorum
Aut, quod postremum est, animos hæc lectio rebus
Abstrahit à fluxis, studia ad melliora vocat,

LIBER GENESIS,

HEBRAICE BERESITH.

CAPUT PRIMUM.

De mundi creatione, rerum creaturarum distinctione & ornatu; deque hominis formatione, cui subiecit Deus omnia quæ creaverat.

IN principio creavit Deus cælum, * & terram. * *Ps. 32. 6. & 135. 5. Eccli. 18. 1. Act. 14. 14. & 17. 24.*
2. Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi: & Spiritus Dei ferebatur super aquas.

3. Dixitque Deus: * Fiat lux. Et facta est lux. * *Heb. 11. 3.*

4. Et vidit Deus lucem quod esset bona: & divisit lucem à tenebris.

5. Appellavitque lucem diem, & tenebras noctem: factumque est vespere, & mane, dies unus.

6. Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum: & dividat aquas ab aquis.

7. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Et factum est ita. * *Psalm. 135. 6. & 148. 4. Jer. 10. 12. & 51. 15.*

8. Vocavitque Deus firmamentum, Cælum: & factum est vespere & mane, dies secundus.

9. Dixit vero Deus: Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum unum: & appareat arida. Et factum est ita.

10. Et vocavit Deus aridam, * Terram, congregatione aquarum appellavit Mária. Et vidit Deus quod esset bonum. * *Iob 38. 4. Psalm. 32. 7. & 28. 12. & 135. 6.*

11. Et ait: Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita.

12. Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque sementem secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum.

13. Et factum est vespere & mane, dies tertius.

14. Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cæli, & dividant diem ac noctem, & sint * in signa & tempora, & dies & annos: * *Psalm. 135. 7.*

15. ut luceant in firmamento cæli, & illuminent terram. Et factum est ita.

16. Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare majus, ut præsetet diem: & luminare minus, ut præsetet nocti: & stellæ.

17. Et posuit eas in firmamento cæli, ut lucerent super terram,

18. & præsetent diem ac nocti, & dividerent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quod esset bonum.

19. Et factum est vespere & mane, dies quartus.

20. Dixit etiam Deus: Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super terram sub firmamento cæli.

21. Creavitque Deus cete grandia, & omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquæ in species suas, & omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus quod esset bonum.

22. Benedixitque eis, dicens: Crescite, & multiplicamini, & replete aquas maris: avesque multiplicentur super terram.

23. Et factum est vespere & mane, dies quintus.

24. Dixit quoque Deus: Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas. Factumque est ita.

25. Et fecit Deus bestias terræ juxta species suas, & jumenta & omne reptile terræ in genere suo. Et vidit Deus quod esset bonum.

26. & ait: Faciamus hominem * ad imaginem & similitudinem nostram: & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis, universæque terræ, omnique reptili quod movetur in terra. * *Infra 5. 1. & 9. 6.*

1. *Cor. 11. 7. Col. 3. 10.*

27. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: * ad imaginem Dei creavit illum, * masculum & feminam creavit eos.

* *Sap. 2. 23. Eccli. 17. 1. & Matth. 19. 4.*

28. Benedixitque illis Deus, & ait: * Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & universis animalibus, quæ moventur super terram. * *Infra 8. 17. 9. 1.*

29. Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & universa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, * ut sint vobis in escam: * *Infra 9. 3.*

30. & cunctis animalibus terræ, omnique volucri cæli, & universis quæ moventur in terra, & in quibus est anima vivens, ut habeant ad vescendum. Et factum est ita.

31. * Viditque Deus cuncta quæ fecerat: & erant valde bona. Et factum est vespere & mane, dies sextus. * *Eccli. 39. 21. Mar. 7. 37.*

CAPUT II.

Deus, completo sex diebus officio, septimo quiescit, cui & benedixit: hominem in paradisu variis arboribus fructiferis, ac fluminibus insignitum posuit: cui Evam ex ipsius cocta in adiutorium formavit, ac matrimonium instituit.

1. **I**gitur perfecti sunt cæli & terra, & omnis ornatu eorum.

2. Complervitque Deus die septimo opus suum quod fecerat: & * requievit die septimo ab universo opere quod patrarat. * *Exod. 20. 11. & 31. 17. Deut. 5. 14. Heb. 4. 4.*

3. Et benedixit diei septimo: & sanctificavit illum: quia in ipso cessaverat ab omni opere suo quod creavit Deus ut faceret.

4. Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creata sunt, in die quo fecit Dominus Deus cælum & terram:

5. Et omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis priusquam germinaret: non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat qui operaretur terram:

6. Sed fons ascendebat à terra, irrigans universam superficiem terræ.

7. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspiravit in raciem ejus spiraculum vitæ, & * factus est homo in animam viventem. * *1. Cor. 15. 45.*

8. Plantaverat autem Dominus Deus Paradisum voluptatis à principio: in quo posuit hominem quem formaverat.

9. Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave: lignum etiam vite in medio paradisi, lignumque scientiæ boni & mali.

10. Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita.

11. Nomen * uni Phison: ipse est qui circumit omnem terram Hevilath, ubi nascitur aurum:

12. Et aurum terræ illius optimum est: ibi invenitur bdellium, & lapis onychinus.

13. Et nomen fluvii secundi Gehon: ipse est qui circumit omnem terram Æthiopæ.

14. Nomen vero fluminis tertii, Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluvius autem quartus, ipse est Euphrates.

15. Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur, & custodiret illum:

16. Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede:

17. De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas, in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris.

18. Dixit quoque Dominus Deus: Non est bonum esse hominem solum: faciamus ei adiutorium simile sibi.

19. Formatis igitur, Dominus Deus, de humo concitis animantibus terræ, & universis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea: * omne enim quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum est nomen ejus.

Psalm. 147. 4.

20. Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia, & universa volatilia cæli, & omnes bestias terræ: Adæ vero non inveniebatur adiutor similis ejus.

21. Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea.

22. Et edificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam.

23. Dixitque Adam: * Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur Virago, quoniam de viro sumpta est.

* 1. Cor. 11. 9.

24. * Quamobrem relinquit homo patrem suum, & matrem, & adheret uxori suæ: * & erunt duo in carne una. ** Matt. 19. 5. Marc. 10. 7. Eph. 5. 31. * 1. Cor. 6. 16.*

25. Erat autem uterque nudus, Adam scilicet & uxor ejus: & non erubescabant.

CAPUT III.

Serpentis astutiâ primi parentes Dei præceptum transgrediuntur: Messias orbi promittitur: atque indicta singulis pœna, à paradiso puluntur.

1. Sed & serpens erat callidior cunctis animantibus terræ quæ creaverat Dominus Deus. Qui ait ad mulierem: Cur præcepit vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi?

2. Cui respondit mulier: De fructu lignorum, quæ sunt in paradiso, vescimur:

3. de fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus: & ne tangeremus illud, ne forte moriamur.

4. Dixit autem serpens ad mulierem: * Nequaquam morte moriemini. ** 2. Cor. 11. 3.*

5. Scit enim Deus quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri: & eritis sicut dii, scientes bonum & malum.

6. Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro suo, qui comedit.

* Eccli. 25. 33. 1. Tim. 2. 14.

7. Et aperti sunt oculi amborum: cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & ceciderunt sibi perizoniata.

8. Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad aurum post meridiem, abscondit se Adam & uxor ejus à facie Domini Dei in medio ligni paradisi.

9. Vocavitque Dominus Deus Adam, & dixit ei: Ubi es?

10. Qui ait: Vocem tuam audivi in paradiso: & timui, eo quod nudus essem, & abscondi me.

11. Cui dixit: Quis enim indicavit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comediti?

12. Dixitque Adam: Mulieri, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi.

13. Et dixit Dominus Deus ad mulierem: Quare hoc recisti? Quæ respondit: Serpens decipit me, & comedi.

14. Et ait Dominus Deus ad serpentem: Quia recisti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ: super pectus tuum gradieris, * & teriam comedes cunctis diebus vite tuæ. ** Isaia 65. 25. Mich. 7. 17. Isaia 49. 23. Psalm. 72. 9.*

15. Inimicitias ponam inter te & mulierem, * & semen tuum & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo * ejus. ** Apoc. 12. * Gen. 49. 17.*

16. Mulieri quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, * & ipse dominabitur tui. ** 1. Cor. 14. 34.*

17. Adæ vero dixit: Quia audisti vocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vite tuæ.

18. Spinæ & tribulus germinabit tibi, & comedes herbam terræ.

19. In sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es: quia pulvis es, * & in pulverem reverteris.

* Injr. 18. 27. Psalm. 102. 14. 22. 16. Eccli. 12. 7.

20. Et vocavit Adam nomen uxoris suæ, Heva: eo quod mater esset cunctorum viventium.

21. Locit quoque Dominus Deus Adæ & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos:

22. Et ait: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum & malum: nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vite, & comadat, & vivat in æternum.

23. Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est.

24. Ejecitque Adam: & collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vite.

CAPUT IV.

Adam ex Eva genuit Cain & Abel: impius Cain primum Abel fratrem occidit, & à Deo punitus,

tus, ac profugus vitam agens, Enoch genuit, sed & Adam Seth generavit, cui natus est Enos.

1. Adam vero cognovit uxorem suam Havam: quæ concepit & peperit Cain, dicens: Possedi hominem per Deum.

2. Rursumque peperit fratrem ejus Abel. Fuit autem Abel pastor ovium, & Cain agricola.

3. Iacuum est autem post multos dies ut offerret Cain de fructibus terræ munera Domino.

4. *Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus.

*Hebr. 11. 4.

5. Ad Cain vero, & ad munera illius, non respexit: iratusque est Cain vehementer, & concidit vultus ejus.

6. Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es? & cur concidit facies tua?

7. Nonne si bene egeris, recipies: sin autem male, statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius.

8. Dixitque Cain ad Abel fratrem suum: Egediamur soras. Cumque essent in agro, consurrexit Cain adversus fratrem suum Abel, & inter eicit eum. **Sap. 10. 3. Matt. 23. 35. 1. Joan. 3. 12. Jude 1. 11.*

9. Et ait Dominus ad Cain: Ubi est Abel frater tuus? Qui respondit: Nescio: Num custos fratris mei sum ego?

10. Dixitque ad eum: Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.

11. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.

12. Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram.

13. Dixitque Cain ad Dominum: Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear.

14. Ecce ejicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui invenerit me, occidet me.

15. Dixitque ei Dominus: Nequaquam ita fiet: sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur. Posuitque Dominus Cain signum, ut non interficeret eum omnis qui invenisset eum.

16. Egressusque Cain à facie Domini habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.

17. Cognovit autem Cain uxorem suam, quæ concepit, & peperit Henoch: & ædificavit civitatem, vocavitque nomen ejus ex nomine filii sui, Henoch.

18. Porro Henoch genuit Irad, & Irad genuit Maviael, & Maviael genuit Mathusael, & Mathusael genuit Lamech.

19. Qui accepit duas uxores, nomen uni Ada, & nomen alteri Sella.

20. Genavitque Ada label, qui fuit pater habitantium in tentoriis, atque pastorum.

21. Et nomen fratris ejus lual: ipse fuit pater canentium cithara & organo.

22. Sella quoque genuit Tubalcain, qui fuit malleator & operarius in cuncta opera æris & ferri. Soror vero Tubalcain, Noëma.

23. Dixitque Lamech uxoribus suis Adæ & Sellæ: Audite vocem meam uxores Lamech, auscultate sermonem meum: quoniam occidi virum in vulnus meum, & adolescentulum in livorem meum.

24. Septuplum ultio dabitur de Cain: de La-

mech vero septuagies septies. ** Matt. 18. 22. 25. Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam: & peperit illum, vocavitque nomen ejus Seth, dicens: Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain.*

26. Sed & Seth natus est filius, quem vocavit Enos: iste cepit invocare nomen Domini.

CAPUT V.

Textus genealogie Adæ ac posterorum per Sethi annique vitæ ipsorum usque ad Noë.

1. **H**ic est liber generationis Adam. In die qua creavit Deus hominem, * ad similitudinem Dei fecit illum. ** Sap. 2. 23. Eccli. 17. 1. Sap. 1. 27. Euf. 9. 6.*

2. Masculum & feminam creavit eos, & benedixit illis: & vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt.

3. Vixit autem Adam centum triginta annis & genuit ad imaginem & similitudinem suam, vocavitque nomen ejus Seth.

4. Et facti sunt dies * Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni: genuitque filios & filias. ** 1. Par. 1. 1.*

5. Et factum est omne tempus quod vixit Adam, anni nongenti triginta, & mortuus est.

6. Vixit quoque Seth centum quinque annis, & genuit Enos.

7. Vixitque Seth, postquam genuit Enos, octingentis septem annis, genuitque filios & filias.

8. Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum, & mortuus est.

9. Vixit vero Enos nonaginta annis & genuit Cainan.

10. Post cujus ortum vixit octingentis quindecim annis, & genuit filios & filias.

11. Factique sunt omnes dies Enos nongenti quinque anni, & mortuus est.

12. Vixit quoque Cainan septuaginta annis, & genuit Malaleel.

13. Et vixit Cainan postquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis, genuitque filios & filias.

14. Et facti sunt omnes dies Cainan nongenti decem anni, & mortuus est.

15. Vixit autem Malaleel sexaginta quinque annis, & genuit Jared.

16. Et vixit Malaleel postquam genuit Jared, octingentis triginta annis: & genuit filios & filias.

17. Et facti sunt omnes dies Malaleel octingenti nonaginta quinque anni, & mortuus est.

18. Vixitque Jared centum sexaginta duobus annis, & genuit Henoch.

19. Et vixit Jared postquam genuit Henoch, octingentis annis, & genuit filios & filias.

20. Et facti sunt omnes dies Jared nongenti sexaginta duo anni, & mortuus est.

21. Porro Henoch vixit sexaginta quinque annis, & genuit Mathusalan.

22. Et ambulavit Henoch cum Deo: & vixit, postquam genuit Mathusalam, trecentis annis, & genuit filios & filias.

23. Et facti sunt omnes dies Henoch trecentis sexaginta quinque anni.

24. Ambulavitque cum Deo, & non apparuit: quia tulit eum Deus.

25. Vixit quoque Mathusala centum octoginta septem annis, & genuit Lamech.

26. Et vixit Mathusala, postquam genuit Lamech, septingentis octoginta duobus annis, & genuit filios & filias.

27. Et facti sunt omnes dies Mathusala nongenti sexaginta novem anni, & mortuus est.

28. Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis, & genuit filium:

29. vocavitque nomen ejus Noë, dicens: Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuum nostrarum, in terra cui maledixit Dominus.

30. Vixitque Lamech, postquam genuit Noë, quingentis novaginta quinque annis, & genuit filios & filias.

31. Et facti sunt omnes dies Lamech, septingenti septuaginta septem anni, & mortuus est. Noë vero cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham, & Iaphet.

CAPUT VI.

Hominis peccata fure diluvii causa: Noë tamen justus inventus est, cui arca fabricanda mandatur, in qua ipse & cunctorum animantium genera serventur.

1. Cumque cepissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent,

2. videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant.

3. Dixitque Deus: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est: eruntque dies illius centum viginti annorum.

4. Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, isti sunt potentes à sæculo viri famosi. *

* Baruch. 3. 26. Amos 2. 9. Sap. 14. 6. Eccli. 16. 8.

5. Videns autem Deus quod multa malitia hominum esset in terra, & * cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore,

* Inf. 8. 21. Matth. 15. 19.

6. pœnituit eum quod hominem fecisset in terra. Et tactus dolore cordis intrinsecus,

7. Delebo, inquit, hominem, quem creavi, à facie terræ, ab homine usque ad animantia, à reptili usque ad volucres cæli, pœnitit enim me fecisse eos.

8. Noë vero invenit gratiam coram Domino.

9. Hæ sunt generationes Noë: * Noë vir justus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulavit. * Eccli. 44. 17.

10. Et genuit tres filios, Sem, Cham, & Iaphet.

11. Corrupta est autem terra coram Deo, & repleta est iniquitate.

12. Cumque vidisset Deus terram esse corruptam: omnis quippe caro corruerat viam suam super terram.

13. dixit ad Noë: Finis universæ carnis venit coram me: repleta est terra iniquitate à facie eorum, & ego disperdam eos cum terra. *

* 1. Petr. 3. 20. 2. Petr. 2. 5.

14. Fac tibi arcam de lignis lævigatis: mansuiculus in arca facies, & bitumine lines intrinsecus & extrinsecus.

15. Et sic facies eam: Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius.

16. Fenestram in arca facies, & in cubito consummabis summmitatem ejus: ostium autem arcæ pones ex latere: deorsum conacula, & tritega facies in ea.

17. Ecce ego adducam aquas diluvii super terram, ut intercalem omnem carnem, in qua spiritus vitæ est subter cælum: Universa quæ in terra sunt, consumentur.

18. Ponamque fœdus meum tecum: & in-

gredieris arcam tu, & filii tui, uxor tua, & uxores filiorum tuorum tecum.

19. Et ex cunctis animantibus universæ carnis bina induces in arcam, ut vivant tecum: masculini sexus & feminini.

20. De volucribus juxta genus suum, & de jumentis in genere suo, & ex omni reptili terræ secundum genus suum: bina de omnibus ingredientur tecum, ut possint vivere.

21. Tolles igitur tecum ex omnibus escis, quæ mandari possunt, & comportabis apud te: & erunt tibi tamquam illis in cibum.

22. Fecit igitur Noë omnia, quæ præceperat illi Deus.

CAPUT VII.

Ingresso Noë cum suis in arcam, statim aqua omnium montium cacumina 150. diebus superavit, reliquæque animantia sumersit.

1. Dixitque Dominus ad eum: Ingredere tu, & omnis domus tua, in arcam: te enim * vidi justum coram me in generatione hac. * Hebr. 11. 7. 2. Petr. 2. 5.

2. Ex omnibus animantibus mundis tolle septena & septena, masculinum & feminam: de animantibus vero immundis duo & duo, masculinum & feminam.

3. Sed & de volatilibus cæli septena & septena, masculinum & feminam: ut salvetur semen super faciem universæ terræ.

4. Adhuc enim, & post dies septem ego pluviam super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus: & delebo omnem substantiam, quam feci, de superficie terræ.

5. Fecit ergo Noë omnia, quæ mandaverat ei Dominus.

6. Etateque sexcentorum annorum quando diluvii aquæ inundaverunt super terram.

7. Et * ingressus est Noë & filii ejus, uxor ejus & uxores filiorum ejus cum eo, in arcam propter aquas diluvii. * Matth. 24. 37.

Luc. 17. 26. 1. Petr. 3. 20.

8. De animantibus quoque mundis & immundis, & de volucribus, & ex omni, quod inoveitur super terram,

9. duo & duo ingressa sunt ad Noë in arcam, masculus & femina, sicut præceperat Dominus Noë.

10. Cumque transissent septem dies, aquæ diluvii inundaverunt super terram.

11. Anno sexcentesimo vitæ Noë, mense secundo, septimodecimo die mensis, rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cæli apertæ sunt:

12. & facta est pluvia super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus.

13. In articulo diei illius ingressus est Noë, & Sem & Cham & Iaphet, filii ejus; uxor illius, & tres uxores filiorum ejus cum eis in arcam:

14. ipsi & omne animal secundum genus suum, universaque jumenta in genere suo, & omne quod movetur super terram in genere suo, cunctumque volatile secundum genus suum, universæ aves, omnesque volucres

15. ingressæ sunt ad Noë in arcam, bina & bina ex omni carne, in qua erat spiritus vitæ.

16. Et quæ ingressa sunt, masculus & femina ex omni carne introierunt, sicut præceperat ei Deus: & inclusit eum Dominus de foris.

17. Faciumque est diluvium quadraginta diebus super terram: & multiplicatae sunt aquæ, & elevarunt arcam in sublimè à terra.

18. Velementer enim inundaverunt: & omnia repleverunt in superficie terræ: porro arca rebebatur super aquas.

19. Et aquæ prævaluerunt nimis super terram : oportuitque super omnes montes excelsi sub universo celo.

20. Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat.

21. * Consumptaque est omnis caro quæ movebatur super terram, volucrem, animantium, bestiarum, omniumque reptilium, quæ reptant super terram : universi homines.

* Sap. 10. 4. *Ecclesi.* 39. 28. 1. *Petr.* 3. 20.

22. & cuncta, in quibus spiraculum vitæ est in terra, mortua sunt.

23. Et deleuit omnem substantiam, quæ erat super terram, ab homine usque ad pecus, tam reptile quam volucres cæli : & deleta sunt de terra : remansit autem solus Noë, & qui cum eo erant in arca.

24. Obtinueruntque aquæ terram centum quinquaginta diebus.

CAPUT VIII.

Imminutis paulatim aquis diluvii, post corvi ac columba emissionem, Noe cum universis qui in arca continebantur egreditur : & altari exstructo offert Deo, in gratiarum actionem holocausta, quibus placatus Deus promittit numerum dñicip. fore diluvium.

1. **R**ecordatus autem Deus Noë, cunctorumque animantium, & omnium iumentorum, quæ erant cum eo in arca, adduxit spiritum super terram, & imminutæ sunt aquæ.

2. Et clausi sunt fontes abyssi, & cataractæ cæli : & prohibita sunt pluviz de cælo.

3. Reversæque sunt aquæ de terra euntes & redeuntes : & cæperunt minui post centum quinquaginta dies.

4. Requievitque arca mense septimo, vigesimo septimo die mensis, super montes Armeniæ.

5. At vero aquæ ibant & decrescebant usque ad decimum mensem : decimo enim mense, prima die mensis, apparuerunt cacumina montium.

6. Cumque transissent quadraginta dies, aperiens Noë fenestram arcæ, quæ fecerat, dimisit corvum :

7. qui egrediebatur, & non revertebatur, donec siccarentur aquæ super terram.

8. Emisit quoque columbam post eum, ut videret si jam cessassent aquæ super faciem terræ.

9. Quæ cum non invenisset ubi requiesceret pes ejus, reversa est ad eum in arcam : aquæ enim erant super universam terram : extenditque manum, & apprehensam intulit in arcam.

10. Expectatis autem ultra septem diebus aliis, rursus dimisit columbam ex arca.

11. At illa venit ad eum ad vesperam, portans ramum olivæ virentibus foliis in ore suo, intellexit ergo Noë, quod cessassent aquæ super terram.

12. Expectavitque nihilominus septem alios dies : & emisit columbam, quæ non est reversa ultra ad eum.

13. Igitur sexcentesimo primo anno, primo mense, prima die mensis, imminutæ sunt aquæ super terram : & aperiens Noë tectum arcæ, aspexit, viditque quod exsiccata esset superficies terræ

14. Mense secundo, septimo & vigesimo die mensis, arefacta est terra.

15. Locutus est autem Deus ad Noë, dicens :

16. Egredere de arca, tu & uxor tua, filii tui & uxores filiorum tuorum tecum.

17. Cuncta animantia quæ sunt apud te, ex omni carne, tam in volatilibus quam in bestiis, & universis reptilibus, quæ reptant super terram, educ tecum, & ingredimini super terram : * crescite & multiplicamini super eam. * *Sup.* 1. 22. 28. *Inf.* 9. 1.

18. Egressus est ergo Noë, & filii ejus, uxor illius, & uxores filiorum ejus cum eo.

19. Sed & omnia animantia, junenta, & reptilia quæ reptant super terram, secundum genus suum, egressa sunt de arca.

20. Edificavit autem Noë altare Domino : & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare.

21. Odoratusque est Dominus odorem suavitatis, & ait : Nequaquam ultra maledicam terræ propter homines : * sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua : non igitur ultra percutionem omnem animam viventem sicut feci.

* *Sup.* 6. 5. *Matth.* 15. 19.

22. Cunctis diebus terræ, sementis & messis, frigus & æstus, æstas & hiems, nox & dies non requiescent.

CAPUT IX.

Deus Noë ac filiis ejus benedixit, cunctaque animantia una cum piscibus in cibum tribuit, prohibito tamen illis sanguine : factus inter Deum & homines de non inducendis amplius aquis diluvii iride firmatur. Noë ebruium ridens filius Cham, in Chanaan filio maledicatur : Sem vero & Iaphet benedicuntur.

1. **B**enedixitque Deus Noë & filiis ejus. Et dixit ad eos : * Crescite & multiplicamini, & replete terram. * *Sup.* 1. 22. 8. 17.

2. Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cæli, cum universis quæ moventur super terram : omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt.

3. Et omne quod movetur & vivit, * erit vobis in cibum : quasi olera viventia tradidi vobis omnia. * *Sup.* 1. 29.

4. * Excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis. * *Lev.* 17. 14. *Act.* 15. 29.

5. Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum : & de inanu hominis, de manu viri, & fratris ejus, requiram animam hominis.

6. Quicumque * eluderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius ** : ad imaginem quippe Dei factus est homo. * *Matth.* 26. 52. ** *Apoc.* 13. 10.

7. * Vos autem crescite & multiplicamini, & ingredimini super terram, & implete eam. * *Sup.* 1. 28. & 3. 17.

8. Hæc quoque dixit Deus ad Noë, & ad filios ejus cum eo :

9. Ecce ego statuum pactum meum vobiscum, & cum semine vestro post vos.

10. & ad omnem animam viventem, quæ est vobiscum, tam in volucribus quam in jumentis, & pecudibus terræ cunctis, quæ egressa sunt de arca, & universis bestiis terræ.

11. * Statuum pactum meum vobiscum, & nequaquam ultra interdicetur omnis caro aquis diluvii, neque erit deinceps diluvium dissipans terram. * *Isai.* 54. 9.

12. Dixitque Deus : Hoc signum foderis quod do inter me & vos, & ad omnem animam viventem, quæ est vobiscum in generationes sempiternas :

13. Arcum meum ponam in nubibus, & erit

erit signum fœderis inter me, & inter terram.

14. * Cumque obduero nubibus cælum, apparebit arcus meus in nubibus: * *Eccli.* 43. 12.

15. & recordabor fœderis mei vobiscum, & cum omni anima vivente quæ carnem vegetat: & non erunt ultra aquæ diluvii ad delendum universam carnem.

16. Eritque arcus n nubibus, & videbo illum, & recordabor fœderis sempiterni, quod pactum est inter Deum & omnem animam viventem universæ carnis quæ est super terram,

17. Dixitque Deus ad Noë: Hoc erit signum fœderis, quod constitui inter me & omnem carnem super terram.

18. Erant ergo filii Noë, qui egressi sunt de arca, Sem, Cham, & Iapheth: porro Cham ipse est pater Chanaan.

19. Tres isti filii sunt Noë: & ab his disseminatum est omne genus hominum super universam terram.

20. Cupitque Noë vir agricola exercere terram, & plantavit vineam:

21. Bibensque vinum inebriatus est, & nudatus in tabernaculo suo.

22. Quod cum vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet p tris sui esse nudata, nuntiavit duobus, fratribus suis foras.

23. At vero Sem & Iaphet pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui: faciesque eorum aversæ erant, & patris virilia non viderunt.

24. Evigilans autem Noë ex vino, cum didicisset quæ fecerat ei filius suus minor,

25. ait: Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis.

26. Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan servus eius.

27. Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan servus ejus.

28. Vixit autem Noë post diluvium trecentis quinquaginta annis.

29. Et impleti sunt omnes dies ejus nongentorum quinquaginta annorum: & mortuus est,

CAPUT X.

Genealogia filiorum Noë, à quibus divisa sunt gentes post diluvium, & orti omnes mortales.

1. **H**Æ sunt generationes filiorum Noë, Sem, Cham, & Iapheth: * nati que sunt eis filii post diluvium. * *1. Par.* 1. 5.

2. Filii Iapheth: Gomer, & Magog, & Madai, & Iauan, & Thubal, & Mosoch, & Thiras.

3. Porro filii Gomer: Ascenez & Riphath & Thogorma.

4. Filii autem Iauan: Elisa & Tharsis, Cethim & Dodanim.

5. Ab his divisæ sunt insule gentium in regionibus suis, unusquisque secundum linguam suam & familias suas in nationibus suis.

6. Filii autem Cham: Chus, & Mesraim, & Phur, & Chanaan.

7. Filii Chus: Saba, & Hevila, & Sabatha, & Regma, & Sabatacha. Filii Regma: Saba & Dadan.

8. Porro Chus genuit Nemrod: ipse cœpit esse potens in terra,

9. & erat robustus venator coram Domino. Ob hoc exivit proverbium: Quasi Nemrod robustus venator coram Domino.

10. Fuit autem principium regni ejus Babylon, & Arach, & Achad, & Chalanne, in terra Sennaar.

11. De terra illa egressus est Asur, & ædificavit Niniven, & plateas civitatis, & Chale.

12. Resen quoque inter Niniven & Chales hæc est civitas magna.

13. At vero Mesraim genuit Ludim, & Ananin, & Laabim, Nephthun.

14. & Phetrusim, & Chasluim: de quibus egressi sunt Philisthim & Caphtiohim.

15. Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum suum, Hethæur,

16. & Iebusæum, & Amorrhæum, Gergesæum,

17. Hævæum, & Aracæum: Sineæum,

18. & Aradium, Samaræum, & Amathæum: & post hæc disseminati sunt populi Chanaanæorum.

19. Factique sunt termini Chanaan venientibus à Sidone Geraram usque Gazam, donec ingrediari Sodomam & Gomorrhām, & Adamam, & Seboim, usque Lesa.

20. Hi sunt filii Cham in cognationibus, & linguis, & generationibus, terrisque & gentibus suis.

21. De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Iapheth majore.

22. Filii Sem: * Ælam & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram. * *1. Par.* 1. 17.

23. Filii Aram: Us, & Hul, & Gether, & Mes.

24. At vero Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber.

25. Nati que sunt Heber filii duo: nomen uni Phaleg, eo quod in diebus ejus divisa sit terra: & nomen fratris ejus lectan.

26. Qui lectan genuit Elmodad, & Saleph, & Asarnoth, Iare,

27. & Aduram, & Uzal, & Decla,

28. & Ebal, & Abinæd, Saba,

29. & Ophir, & Hevila, & Iobab. Omnes isti, filii lectan.

30. Et facta est habitatio eorum de Messa pergentibus usque Sephar montem orientalem.

31. Isti filii Sem, secundum cognationes, & linguas, & regiones in gentibus suis.

32. Hæ familiæ Noë juxta populos & nationes suas. Ab his divisæ sunt gentes in terra post diluvium.

CAPUT XI.

In turris Babel ædificatione, superbiorum fastus, ac lingua confunditur. Sem genealogia usque ad Abram textitur.

1. **E**Rat autem terralabii unius, * & sermonum eorumdem. * *Sap.* 10. 5.

2. Cumque proficiscerentur de oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, & habitaverunt in eo.

3. Dixitque alter ad proximum suum: Venite, faciamus lateres, & coquamus eos igni. Habueruntque lateres pro saxis, & bitumen pro cæmento:

4. & dixerunt: Venite, faciamus nobis civitatem & turrim, cujus culmen pertingat ad cælum: & celebremus nomen nostrum antiquam dividamur in universas terras.

5. Descendit autem Dominus ut videret civitatem & turrim, quam ædificabant filii Adam.

6. & dixit: Ecce, unus est populus, & unum labium omnibus: cœperuntque hoc facere, nec desisterat à cogitationibus suis, donec eas opere complerent.

7. Venite igitur, descendamus, & confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui.

8. Atque ita divisit eos Dominus ex illo loco in universas terras, & cessaverunt ædificare civitatem.

9. Et idcirco vocatum est nomen ejus Babel, quia ibi cum usum est labium universæ terræ: & inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum.

10. Hæ sunt generationes Sem: * Sem erat centum annorum quando genuit Arphaxad, biennio post diluvium. * 1. Par. 1. 17.

11. Vixitque Sem postquam genuit Arphaxad, quingentis annis: & genuit filios & filias.

12. Porro Arphaxad vixit triginta quinque annis, & genuit Sale.

13. Vixitque Arphaxad, postquam genuit Sale, trecentis tribus annis: & genuit filios & filias.

14. Sale quoque vixit triginta annis, & genuit Heber.

15. Vixitque Sale postquam genuit Heber, quadringentis tribus annis: & genuit filios & filias.

16. Vixit autem Heber triginta quatuor annis, & genuit Phaleg.

17. Et vixit Heber postquam genuit Phaleg, quadringentis triginta annis: & genuit filios & filias.

18. Vixit quoque Phaleg triginta annis, & genuit Reu.

19. * Vixitque Phaleg postquam genuit Reu, ducentis novem annis: & genuit filios & filias. * 1. Par. 1. 19.

20. Vixit autem Reu triginta duobus annis, & genuit Sarug.

21. Vixit quoque Reu postquam genuit Sarug, ducentis septem annis: & genuit filios & filias.

22. Vixit vero Sarug triginta annis, & genuit Nachor.

23. Vixitque Sarug postquam genuit Nachor, ducentis annis: & genuit filios & filias.

24. Vixit autem Nachor viginti novem annis, & genuit Thare.

25. Vixitque Nachor postquam genuit Thare, centum decem & novem annis: & genuit filios & filias.

26. Vixitque Thare septuaginta * annis, & genuit Abram, & Nachor, & Aran.

* 1. Par. 1. 26. Jos. 24. 2.
27. Hæ sunt autem generationes Thare: Thare genuit Abram, Nachor, & Aran. Porro Aran genuit Lot.

28. Mortuusque est Aran ante Thare patrem suum, in terra nativitatis suæ in Ur Chaldæorum.

29. Duxerunt autem Abram & Nachor uxores: nomen uxoris Abram, Sarai: & nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aran, patris Melchæ, & patris Ischæ.

30. Erat autem Sarai sterilis, nec habebat iberos.

31. * Tulit itaque Thare Abram filium suum, & Lot filium Aran, filium filii sui, & Sarai nurum suam, uxorem Abram filii sui, & duxit ** eos de Ur Chaldæorum, ut irent in erram Chanaan: veneruntque usque Hara, *** & habitaverunt ibi. * Jos. 24. 2. Nehem. 9. 7. ** Judith. 5. 6. *** Act. 7. 3.

32. Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, & mortuus est in Hara.

CAPUT XII.

Abram Dei mandato parens, promissaque accipiens, patria relicta, comitante Lot, peregrinatur in Chanaan, & Domino in Sichem & Bethel sacrificat. Inde propter famem, Ægyptum ingressus, uxorem suam vocat sororem;

quam in domum regis Pharaonis sublatam, postea recipit inlatam.

1. Dixit autem Dominus ad Abram: * Egredere de terra tua, & de cognitione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrabo tibi. * Act. 7. 3.

2. Faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisque benedictus.

3. Benedicam benedictibus tibi, & maledicam maledictibus tibi, atque * IN TE benedicerunt universæ cognationes terræ.

* Inf. 18. 18. 22. 17. 26. 4. Gal. 3. 8. Hebr. 11. 8.

4. Egressus est itaque Abram sicut præceperat ei Dominus, & ivit cum eo Lot: septuaginta quinque annorum erat Abram cum egrederetur de Hara.

5. Tulitque Sarai uxorem suam, & Lot filium fratris sui, universamque substantiam quam possederant, & animas quas fecerant in Hara: & egressi sunt, ut irent in terram Chanaan. Cumque venissent in eam,

6. pertransiit Abram terram usque ad locum Sichem, usque ad convallem illustrem: Chanaan autem tunc erat in terra.

7. Apparuit autem Dominus Abram, & dixit ei: * Semini tuo dabo terram hanc. Quæ ædificavit ibi altare Domino, qui apparuerat ei. * Inf. 13. 15. & 15. 18. & 26. 4. Deut. 34. 4.

8. Et inde transgrediens ad montem, quæ erat contra orientem Bethel, tendit ibi tabernaculum suum, ab occidente habens Bethel, & ab oriente Hai: ædificavit quoque ibi altare Domino, & invocavit nomen eius.

9. Perrexitque Abram vadens, & ultra progrediens ad meridiem.

10. Facta est autem fames in terra: descenditque Abram in Ægyptum, ut peregrinaretur ibi: prævaluerat enim fames in terra.

11. Cumque prope esset ut ingrederetur Ægyptum, dixit Sarai uxori suæ: Novi quod pulchra sis mulier:

12. & quod cum viderint te Ægyptii, dicturi sunt: Uxor ipsius est: & interficient me, & te reservabunt.

13. * Dic ergo, obsecro te, quod soror mea sis, ut bene sit mihi propter te, & vivat anima mea ob gratiam tuam. * Inf. 20. 11.

14. Cum itaque ingressus esset Abram Ægyptum, viderunt Ægyptii mulierem quod esset pulchra nimis.

15. Et nuntiaverunt principes Pharaoni, & laudaverunt eam apud illum: & sublata est mulier in domum Pharaonis.

16. Abram vero bene usi sunt propter illam: fueruntque ei oves & boves, & asini, & servi, & famulæ, & asine & cameli.

17. Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus propter Sarai uxorem Abram.

18. Vocavitque Pharaon Abram, & dixit eis: Quidnam est hoc quod fecisti mihi? quare non indicasti quod uxor tua esset?

19. Quam ob causam dixisti esse sororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem? Nunc igitur ecce conjux tua, accipe eam, & vade.

20. Præcepitque Pharaon super Abram viris: & deduxerunt eum, & uxorem illius, & omnia quæ habebat.

CAPUT XIII.

Abram & Lot ex Ægypto egressi, pra nimia opulentia separantur: & Lot Iordanis fines

eligente, Abram habitat in terra Chanaan: ubi rursum Dei promissiones de multiplicando semine, terraeque possidenda, accipit.

1. **A**scendit ergo Abram de Aegypto, ipse & uxor ejus, & omnia quae habebat, & Lot cum eo, ad Australem plagam.

2. Erat autem dives valde in possessione auri & argenti.

3. Reversusque est per iter, quo venerat, à meridie in Bethel, usque ad locum ubi prius fixerat tabernaculum inter Bethel & Hai:

4. in loco altaris * quod fecerat prius, & invocavit ibi nomen Domini. * *Sup. 12. 7.*

5. Sed & Lot qui erat cum Abram, ierunt greges ovium, & armenta, & tabernacula.

6. Nec poterat eos capere terra, ut habitarent simul: * erat quippe substantia eorum multa, & nequibant habitare communiter.

* *Infra 36. 7.*

7. Unde & facta est rixa inter pastores gregum Abram & Lot. Eo autem tempore Chanaan & Pherezeus habitabant in terra illa.

8. Dixit ergo Abram ad Lot: Ne quæso sit iurgium inter me & te, & inter pastores meos, & pastores tuos: fratres enim sumus.

9. Ecce universa terra coram te est: recede à me, obsecro: si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam.

10. Elevatis itaque Lot oculis, vidit omnem circa regionem Iordanis, quæ universa irrigabatur, antequam subverteret Dominus Sodomam & Gomorrhæm, sicut paradus Domini, & sicut Aegyptus venientibus in Segor.

11. Elegitque sibi Lot regionem circa Iordanem, & recessit ab Oriente: divisique sunt alterutrum à fratre suo.

12. Abram habitavit in terra Chanaan: Lot vero moratus est in oppidis, quæ erant circa Iordanem, & habitavit in Sodomis.

13. Homines autem Sodomis pessimi erant, & peccatores coram Domino nimis.

14. Dixitque Dominus ad Abram, postquam divisus est ab eo Lot: * Leva oculos tuos, & vide à loco, in quo nunc es, ad aquilonem & meridiem, ad orientem & occidentem. * *Sup. 12. 7. Inf. 15. 18. & 26. 4. Deut. 34. 4.*

15. Omnem terram, quam conspicias, tibi dabo & semini tuo usque in sempiternum.

16. Faciamque semen tuum sicut pulverem terræ: si quis potest hominum numerare pulverem terræ, semen quoque tuum numerare poterit.

17. Surge, & perambula terram in longitudine, & in latitudine sua: quia tibi daturus sum eam.

18. Movens igitur tabernaculum suum Abram, venit & habitavit iuxta convallē Mambre, quæ est in Hebron: ædificavitque ibi altare Domino.

CAPUT XIV.

Devictis quinque regibus, ac spoliatis Sodomis, Lot cum plerisque aliis captivos ducitur à quatuor regibus victoribus: quos Abiam persecutus, omnes captivos, spoliisque rediit: latusque pro victoria, decimas dat Melchisedech, à quo, benedictionis accepta, cuncta regi Sodomorum reddidit.

1. **F**actum est autem in illo tempore, ut Amraphel rex Sennaar, & Arioch rex

Ponti, & Chodorlahomor rex Elamitarum, & Thadal rex Gentium

2. inirent bellum contra Baia regem Sodomorum, & contra Bersa regem Gomorihæ, & contra Sennaab regem Adamæ, & contra Seineber regem Seboun, contraque regem Balæ, ipsa est Segor.

3. Omnes hi convenerunt in vallem silvestrem, quæ nunc est mare salis. *

* *Isth. 19. 24.*

4. Duodecim enim annis servierant Chodorlahomor, & terciodecimo anno recesserunt ab eo.

5. Igitur quartodecimo anno venit Chodorlahomor, & reges qui erant cum eo. percussēruntque Raphaim in Astarothcainaim, & Zuzim cum eis, & Emum in Save Carithaim.

6. & Choraos in montibus Seir, usque ad Campes tria Pharan, quæ est in solitudine.

7. Reversique sunt, & venerunt ad fontem Mispbat, ipsa est Cades: & percusserunt omnem regionem Amalecitarum, & Amorrhæum qui habitabat in Asanathamari.

8. Et egressi sunt rex Sodomorum, & rex Gomorrhæ, rexque Adamæ, & rex Seboim, necnon & rex Balæ, quæ est Segor: & dirixerunt aciem contra eos in valle Silvestri:

9. scilicet adversus Chodorlahomor regem Elamitarum, & Thadal regem Gentium, & Amraphel regem Sennaar, & Arioch regem Ponti: quatuor reges adversus quinque.

10. Vallis autem silvestris habet puteos multos bituminis. Itaque rex Sodomorum, & Gomorrhæ, terga verterunt, cecideruntque ibi: & qui remanserant, iugerunt ad montem.

11. Tulerunt autem omnem substantiam Sodomorum & Gomorrhæ, & universa quæ ad cibum pertinent, & abierunt:

12. necnon & Lot & substantiam ejus, filium fratris Abram, qui habitabat in Sodomis.

13. Et ecce unus qui evaserat, nuntiavit Abram Hebræo, qui habitabat in convalle Mambre Amorrhæi fratris Escol, & fratris Aner: hi enim perpegerant fœdus cum Abram.

14. Quod cum audisset Abram, captum videlicet Lot fratrem suum, numeravit expeditos vernaculos suos trecentos decem, & octo: & persecutus est usque Dan.

15. Et divisis sociis, irruit super eos nocte: percussitque eos, & persecutus est eos usque Hoba, quæ est ad lavam Danasci.

16. Reduxitque omnem substantiam, & Lot fratrem suum cum substantia illius, mulieres quoque & populum.

17. Egressus est autem rex Sodomorum in occursum ejus postquam reversus est à cæde Chodorlahomor, & regum qui cum eo erant in valle Save, quæ est vallis regis.

18. * At vero Melchisedech rex Salem, proferens panem & vinum, erat enim Sacerdos Dei altissimi, * *Heb. 7. 1.*

19. benedixit ei, & ait: Benediclus Abram Deo excelso, qui creavit celum & terram:

20. & benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus.

21. Dixit autem rex Sodomorum ad Abram: Da mihi animas, cetera tolle tibi.

22. Qui respondit ei, Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum possessorem cæli & terræ,

23. quod à filo subtegmis usque ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus quæ tua sunt, ne dicas: Ego ditavi Abram:

24. exceptis his, quæ comederunt juvenes, &

& partibus virorum, qui venerunt mecum, Aner, Escol, & Mambré: isti accipient partes suas.

CAPUT XV.

Deus Abra de posteritate desperanti filium promittit, cui credens Abram iustificatur: & in signum promissæ terræ, præscriptum à Domino offert sacrificium, auditque sua posteritatis futuram peregrinationem.

1. **H**is itaque transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.

2. Dixitque Abram: Domine Deus, quid dabis mihi? ego vadam absque liberis: & filius procuratoris domus meæ iste Damascus Eliezer.

3. Addiditque Abram: Mihi autem non dedisti semen: & ecce vernaculus meus, heres meus est.

4. Statimque sermo Domini factus est ad eum, dicens: Non erit hic heres tuus: sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis heredem.

5. Eduxitque eum foras, & ait illi: * Suscipe calum, & numera stellas, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum. * Rom. 4. 18.

6. * Credidit Abram Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. * Rom. 4. 3. Gal. 3. 6. Jac. 2. 23.

7. Dixitque ad eum: Ego Dominus qui eduxi te de Ur Chaldæorum ut darem tibi terram istam, & possideres eam.

8. At ille ait: Domine Deus, unde scire possum, quod possessurus sim eam?

9. Et respondens Dominus: Sume, inquit, mihi vaccam triennem, & capram trinam, & arietem annorum trium, turturem quoque, & columbam.

10. Qui tollens universa hæc, * divisit ea per medium, & utrasque partes contra se aliternus posuit: aves autem non divisit.

* Jer. 34. 18.

11. Descenderuntque volucres super cadavera, & abiebat eas Abram.

12. Cumque sol occumberet, sopor irruit super Abiam, & horror magnus & tenebrosus invasit eum.

13. Dictumque est ad eum: Scito prænosces quod * peregrinum futurum sit semen tuum in terra sua, & subicient eos servituti, & affligent quadringentis annis.

* Act. 7. 6.

14. Veruntamen gentem, cui servituri sunt, ego iudicabo: & posthæc egredientur cum magna substantia.

15. Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in sepelietur bona.

16. Generatione autem quarta revertentur huc: necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus.

17. Cum ergo occubisset sol, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clipeus fumans, & lampas ignis transiens inter divisiones illas.

18. In illo die * pepigit Dominus fœdus cum Abiam, dicens: Semini tuo dabo terram, hanc à fluvio Ægypti usque ad fluvium magnum Euphratem. * Supra 12. 7. & 13. 15. Inf. 26. 4. Deut. 34. 4. & 2. Par. 9. 26. 3. Reg. 4. 21.

19. Cinæos, & Cenezæos, Cedimonæos,

20. & Hethæos, & Pherezæos, Raphaim quoque.

21. & Amorrhæos, & Chananzæos, & Gergesæos, & Iebusæos.

CAPUT XVI.

Agar à domina Sarai trahitur Abre uxor: quæ ubi concepisset, atque ob id dominam contemneret, ab illa afflictâ, fugam init: sed iussa Angeli eidem submissa, parit Ismaelem.

1. **I**gitur Sarai, uxor Abram, non genuerat liberos: sed habens ancillam Ægyptiam nomine Agar,

2. dixit marito suo: Ecce, conclusit me Dominus, ne parem: ingredi ad ancillam meam, si forte saltem ex illa suscipiam filios. Cumque ille acquiesceret deprecanti,

3. tulit Agar Ægyptiam ancillam suam post annos decem quam habitare cœperant in terra Chanaan: & dedit eam viro suo uxorem.

4. Qui ingressus est ad eam. At illa concepisse se videns, desepxit dominam suam.

5. Dixitque Sarai ad Abram: Inique agis contra me: ego dedi ancillam meam in sinum tuum, quæ videns quod concepisset, desepxit me. Iudicat Dominus inter me & te.

6. Cui respondens Abram: Ecce, ait, ancilla tua in manu tua est, utere ea ut libet. Affligente igitur eam Sarai, fugam init.

7. Cumque invenisset eam Angelus Domini iuxta fontem aquæ in solitudine, qui est in via Sur in deserto,

8. dixit ad illam: Agar ancilla Sarai, unde venis? & quo vadis? quæ respondit: A facie Sarai dominæ meæ ego fugio.

9. Dixitque ei Angelus Domini: Revertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu illius.

10. Et rursus: Multiplicans, inquit, multiplicabo semen tuum, & non numerabitur præ multitudine.

11. Ac deinceps: Ecce, ait, concepisti, & paries filium: vocabisque nomen ejus Ismaël, eo quod audierit Dominus afflictionem tuam.

12. Hic erit ferus homo: inanus ejus contra omnes, & manus omnium contra eum: & è regione universorum fratrum suorum figet tabernacula.

13. Vocavit autem nomen Domini qui loquebatur ad eam: Tu Deus qui vidisti me. Dixit enim: Perfecto hic vidi posteriora videntis me. * Exod. 33. 20. 23.

14. Propterea appellavit puteum illum, * Puteum viventis & videntis me. Ipse est inter Cades & Barad. * Inf. 54. 62.

15. Peperitque Agar Abre filium: qui vocavit nomen ejus Ismaël.

16. Octoginta & sex annorum erat Abram, quando peperit ei Agar Ismaelem.

CAPUT XVII.

Abra repetuntur promissiones, ipsius & Sarai nomina immutantur, circumcisio præcipitur ut fœderis signum: filius ex Sara promittitur una cum successu Ismaelis, & Abraham circumcisions præceptum exequitur.

1. **P**ostquam vero nonaginta & novem annorum esse cœperat, apparuit ei Dominus: dixitque ad eum: Ego Deus omnipotens: ambula coram me, & esto perfectus.

2. Ponamque fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis.

3. Cecidit Abram pronus in faciem.

4. Dixitque ei Deus: Ego sum, & pactum meum tecum, * erisque pater multarum gentium. * Eccl. 24. 20. Rom. 4. 17.

5. Nec ultra vocabitur nomen tuum Abram: sed appellaberis Abraham: quia patrem multarum gentium constitui te.

6. Faciamque te crescere vehementissime, &

& ponam te in gentibus, regesque ex te egredientur.

7. Et statuum pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis, & dare sempiterno: ut sis Deus tuus, & seminis tui post te.

8. Daboque tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, cunctam terram Chanaan in possessionem æternam, & eroque Deus eorum.

9. Dixitque iterum Deus ad Abraham: Dixit ergo custodies pactum meum, & semen tuum post te in generationibus suis.

10. Hoc est pactum meum quod observabis inter me & vos, & semen tuum post te: * Circumcidetur ex vobis omne masculinum:

* *Act. 7. 8.*

11. & circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit * in signum fœderis inter me & vos.

* *Rom. 4. 11.*

12. * Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris: tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur, & quicumque non fuerit de stirpe vestra: * *Lev. 12. 3. Luc. 2. 21.*

13. eritque pactum meum in carne vestra in sæculum æternum.

14. Masculus, cuius præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.

15. Dixit quoque Deus ad Abraham: Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram.

16. Et benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium cui benedicturus sum, & eritque in nationes, & reges populorum orientur ex eo.

17. Cecidit Abraham in faciem suam, & risit, dicens in corde suo: Putasne centenario nasceretur filius? & Sara nonagenaria pariet?

18. Dixitque ad Deum: Utinam Ismaël vivat coram te.

19. Et ait Deus ad Abraham: * Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen eius Isaac, & constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum, & semini eius post eum.

* *Inf. 18. 10. & 21. 2.*

20. Super Ismaël quoque exaudivi te. ecce, benedicam ei, & augebo, & multiplicabo eum valde: duodecim duce; generabit, & faciam illum in gentem magnam.

21. Pactum vero meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara tempore isto in anno altero.

22. Cumque finitus esset sermo loquentis cum eo, ascendit Deus ab Abraham.

23. Tuli autem Abraham Ismaël filium suum, & omnes vernaculos domus suæ: universosque quos emerat, cunctos mares ex omnibus viris domus suæ: & circumcidit carnem præputii eorum statim in ipsa die, sicut præceperat ei Deus.

24. Abraham nonaginta & novem erat annorum quando circumcidit carnem præputii sui.

25. Et Ismaël filius tredecim annos impleverat tempore circumcisionis suæ.

26. Eadem die circumcisis est Abraham & Ismaël filius eius.

27. Et omnes viri domus illius, tam vernaculi, quam emptitii & alienigenæ, pariter circumcisi sunt.

CAPUT XVIII.

Angeli tres ab Abraham hospitio suscepti, filium ex Sara promittunt: quæ ob id ridens, corripitur. Sodomorum eversio prædicitur, pro quibus Abraham sæpius deprecatur.

1. Apparuit autem ei Dominus in convalle Mambre * sedenti in ostio ta-

bernaculi sui in ipso fervore diei. * *Heb. 12. 2.*

2. Cumque elevarisset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum: quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, & adoravit in terram.

3. Et dixit: Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum:

4. sed afferam pauculum aquæ, & lavate pedes vestros, & requiescite sub arbore.

5. Ponamque buccellam panis, & confortate cor vestrum, postea transibitis: idcirco enim declinastis ad servum vestrum. Qui dixerunt: Fac ut locutus es.

6. Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria sata similia commisce, & fac subcinericios panes.

7. Ipse vero ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerum & optimum, & deditque puero: qui festinavit & coxit illum.

8. Tuli quoque butyrum & lac, & vitulum quem coxerat, & posuit coram eis: ipse vero stabat iuxta eos sub arbore.

9. Cumque comedisset, dixerunt ad eum: Ubi est Sara uxor tua? ille respondit: Ecce in tabernaculo est.

10. Cui dixit: * Revertens veniam ad te tempore isto, vita comite, & habebit filium Sara uxor tua. Quo audito, Sara risit post ostium tabernaculi. * *Supr. 17. 19. Inf. 21. 1. Rom. 9. 9.*

11. Erant autem ambo senes, provectaque ætatis, & desiderant Saræ fieri mulierem.

12. Quæ risit occulte, dicens: Postquam consensui, & * dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo? * *1. Pet. 3. 6.*

13. Dixit autem Dominus ad Abraham: Quare risit Sara, dicens: Num veie paritura sum anus.

14. Numquid Deo quidquam est difficile? juxta conditum revertar ad te hoc eodem tempore, vita comite, & habebit Sara filium.

15. Negavit Sara dicens, Non risi: timore perterrita. Dominus autem: Non est, inquit, ita: sed risisti.

16. Cum ergo surrexissent inde viri, direxerunt oculos contra Sodomam: & Abraham simul gradiebat, deducens epos.

17. Dixitque Dominus: Num celare potero Abraham quæ gesturus sum?

18. cum futurus sit in gentem magnam, ac robustissimam, & BENEDICENDÆ sint in illo omnes nationes terræ?

19. * Scio enim quod præcepturus sit filiis suis, & domus suæ post se ut custodiant viam Domini, & faciant iudicium & iustitiam: ut adducat Dominus propter Abraham omnem locutus est ad eum. * *Sup. 12. 3. Inf. 22. 18.*

20. Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis.

21. Descendam, & videbo utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint: an non est ita, ut sciam.

22. Converteruntque se inde, & abierunt Sodomam: Abraham vero adhuc stabat coram Domino.

23. Et appropinquans ait: Numquid perdes iustum cum impio?

24. Si fuerint quinquaginta iusti in civitate, peribunt simul? & non parces loco illi propter quinquaginta iustos, si fuerint in eo?

25. Absit à te, ut rem hanc facias, & occidas iustum cum impio, fiatque iustus sicut impius, non est hoc tuum: qui iudicas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc.

26. Dixitque Dominus ad eum: Si invenero

So-

Sodomis quinquaginta iustos in medio civitatis, dimittam omni loco propter eos.

27. Respondensque Abraham, ait: Quia semel coepi, loquar ad Dominum meum, cum sin pulvis & cinis.

28. Quid si minus quinquaginta iustis quinque fuerint debilis, propter quadraginta quinque, universam urbem? Et ait: Non delebo, si invenero ibi quadraginta quinque.

29. Rursusque locutus est ad eum: Sin autem quadraginta ibi inventi fuerint, quid facies? Ait: Non percutiam propter quadraginta.

30. Ne quæso, inquit, indigneris Domine, si loquar: Quid si ibi inventi fuerint triginta? Respondit: Non faciam, si invenero ibi triginta.

31. Quia semel, ait, coepi, loquar ad Dominum meum: Quid si ibi inventi fuerint viginti? Ait: Non interficiam propter viginti.

32. Obsecro, inquit, ne frascaris Domine, si loquar adhuc semel: Quid si inventi fuerint ibi decem? Et dixit: Non delebo propter decem.

33. Absitque Dominus, postquam cessavit loqui ad Abraham: & ille reversus est in locum suum.

CAPUT XIX.

Lot, Angelis hospitio susceptus, à Sodomitis vim patitur: cum uxore & utraque filia à Sodomitico ereptus incendio, uxorem in via amisit: tandemque inebriatus, cum utraque filia incestum ignorans commisit, unde ortum habuerunt Moabita & Ammonita.

1. Veneruntque duo Angeli Sodomam vespere, & sedente Lot in foribus civitatis. Qui cum vidisset eos, surrexit, & ivit obviam eis: adoravitque pronus in terram.

2. & dixit: Obsecro, domini, declinate in domum pueri vestri, & manete ibi: lavate pedes vestros, & mane proficiascimini in viam vestram. Qui dixerunt: Minime, sed in platea manebimus.

3. Compulsi illos oppido ut diverterent ad eum: ingressisque domum illius fecit convivium, & coxit azyma: & comederunt.

4. Prius autem quam irent cubitum, viri civitatis vallaverunt domum à puero usque ad senem, omnis populus simul.

5. Vocaveruntque Lot, & dixerunt ei: Ubi sunt viri qui introierunt ad te nocte? educ illos huc, ut cognoscamus eos.

6. Egressus ad eos Lot, post tergum occultans ostium, ait:

7. Nolite, quæso, fratres mei, nolite malum hoc facere.

8. Habeo duas filias, quæ necdum cognoverunt virum: educam eas ad vos, & abutimini eis sicut vobis placuerit, dummodo viris istis nihil mali faciatis, quia ingressi sunt sub umbra culminis mei.

9. At illi dixerunt: Recede illuc. Et rursus: Ingressus es, inquit, ut advena: numquid ut iudices? te ergo ipsum magis quam hos affligemus? Vinque raciebant Lot vehementissime: jamque prope erat ut effringerent fores.

* 2. Pet. 2. 8.

10. Et ecce miserunt manum viri, & introdixerunt ad se Lot, clausuruntque ostium:

11. & eos, qui foris erant, percusserunt cæcitate à minio usque ad maxillum, ita ut ostium invenire non possent.

* Sap. 19, 16, 2. Reg. 6. 8.

12. Dixerunt autem ad Lot: Habes hic quempiam tuorum? generum, aut filios, aut filias, omnes qui tui sunt, educ de urbe hac:

13. delebimus enim locum istum, eo quod

increverit clamor eorum coram Domino, qui misit nos ut perdamus illos.

14. Egressus itaque Lot, locutus est ad generos suos qui accepturi erant filias eius, & dixit: Surgite, egredimini de loco isto: quia delebit Dominus civitatem hanc. Et visus est eis quasi ludens loqui.

15. Cumque asset mane, cgebant eum Angeli, dicentes: Surge, tolle uxorem tuam, & duas filias quas habes: ne te pariter pereas in scelere civitatis.

16. Dissimulante illo, apprehenderunt manum ejus, & manum uxoris, ac duarum filiarum ejus, eo quod parceret Dominus illi.

17. * Eduxeruntque eum, & posuerunt extra civitatem: ibique locuti sunt ad eum, dicentes: Salva animam tuam: noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione: sed in monte salvum te fac, ne & tu simul pereas.

* Sap. 10. 6.

18. Dixitque Lot ad eos: Quæso Domine mi,

19. quia invenit servus tuus gratiam coram te, & magnificasti misericordiam tuam quam fecisti mihi cum, ut salvares animam meam, nec possum in monte salvari, ne forte apprehendat me malum, & moriar:

20. Est civitas hæc iuxta, ad quam possum fugere parva, & salvabor in ea: numquid non modica est, & vivet anima mea?

21. Dixitque ad eum: Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, ut non subvertam urbem pro qua locutus es.

22. * Festina, & salvare ibi: non poterò facere quiddam donec ingrediaris illuc. Idcirco vocatum est nomen urbis illius Segor.

* Sap. 10. 6.

23. Sol egressus est super terram, & Lot ingressus est Segor.

24. * Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorram sulphur & ignem à Domino de cælo:

* Deut. 29. 23. Isaia. 13. 19. Jerem. 50. 40. Ezech. 16. 49. Osea. 11. 8. Amos 4. 11. Luc. 17. 29. Jud. 1. 7.

25. & subvertit civitates has, & omnem circa regionem, universos habitatores urbium, & cuncta terræ virentia.

26. * Respiciensque uxor ejus post se, versa est in statuum salis.

* Luc. 17. 32.

27. Abraham autem consurgens mane, ubi steterat * prius cum Domino.

* Sap. 18. 1.

28. intuitus est Sodomam & Gomorram, & universam terram regionis illius: viditque ascendentem favillam de terra quasi fornacis funum.

29. Cum enim subverteret Deus civitates regionis illius, recordatus Abraham, liberavit Lot de subversione urbium in quibus habitaverat.

30. Ascenditque Lot de Segor, & mansit in monte, duæ quoque filiae ejus cum eo (timuerat enim manere in Segor) & mansit in spelunca ipse, & duæ filiae ejus cum eo.

31. Dixitque major ad minorem: Pater noster senex est, & nullus virorum remansit in terra, qui possit ingredi ad nos juxta morem universæ terræ.

32. Veni, inebriemus eum vino, dormiamusque cum eo, ut servare possimus ex patre nostro semen.

33. Dederunt itaque patri suo bibere vinum nocte illa: Et ingressa est major, dormivitque cum patre: & ille non sensit, nec quando accubuit filia, nec quando surrexit.

34. Altera quoque die dixit major ad minorem: Ecce dormivi heri cum patre meo, & dormus ei bibere vinum etiam hac nocte, & dormus

inies cum eo, ut salvemus semen de patre nostro.

35. Dederunt etiam & illa nocte patri suo bibere vinum, ingressaque minor filia, dormivit cum eo : & ne tunc quidem sensit quando concubuerit, vel quando illa surrexerit.

36. Conceperunt ergo duæ filæ Lot de patre suo.

37. Peperitque maior filium, & vocavit nomen ejus Moab : ipse est pater Moabitum usque in præsentem diem.

38. Minor quoque peperit filium, & vocavit nomen ejus Ammon, id est filius populi mei ; ipse est pater Ammonitarum usque hodie.

C A P U T XX.

Abraham in Geraris peregrinatus uxore à rege tollitur : sua ad Iominum junsum cum magnis donis intacta redditur, & Abraham orante satis domus regis restituitur.

1. Profectus inde Abraham in terram australem, habitavit inter Cades, & Sur : & peregrinatus est in Geraris.

2. Dixitque de Sara uxore sua : Soror mea est. Misit ergo Abimelech rex Gerraræ, & tulit eam.

3. Venit autem Deus ad Abimelech per somnium nocte, & ait illi : En morieris propter mulierem quam tulisti : habet enim virum.

4. Abimelech vero non tetigerat eam, & ait : Domine, num gentem ignorantem & justam intericies ?

5. Nonne ipse dixit mihi : Soror mea est : & ipsa ait, frater meus est : in simplicitate cordis mei, & munditia manuum mearum, feci hoc.

6. Dixitque ad eum Deus : Et ego scio quod simplici corde feceris : & ideo custodivi te ne peccares in me, & non dimisi ut tangeres eam.

7. Nunc ergo redde viro suo uxorem, quia propheta est : & orabit pro te, & vives : si autem nolueris reddere, scito quod morte morieris tu, & omnia quæ tua sunt.

8. Statimque de nocte consuigen, Abimelech, vocavit omnes servos suos : & locutus est universa verba hæc in auribus eorum, timueruntque omnes viri valde.

9. Vocavit aut in Abimelech etiam Abraham, & dixit ei : Quid fecisti nobis ? quid peccavimus in te, quia induxisti super me & super regnum meum peccatum grande ? quæ non debuisti facere, fecisti nobis.

10. Rursusque expostulans, ait : Quid vidisti, ut hoc faceres ?

11. Respondit Abraham : Cogitavi mecum, dicens : Forsitan non est timor Dei in loco isto : & interficiam me propter uxorem meam.

12. Alias autem & * vere soror mea est, filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in uxorem. * *Supr. 12. 13.*

13. Postquam autem eduxit me Deus de domo patris mei, dixi ad eam. * Hanc misericordiam facies mecum : In omni loco, ad quem ingrediemur, dices quod frater tuus sim. * *Infr. 21. 23.*

14. Tulit igitur Abimelech oves & boves, & servos & ancillas, & dedit Abraham : reddiditque illi Saram uxorem suam.

15. & ait : Terra coram vobis est, ubicumque tibi placuerit habitare.

16. Sare autem dixit : Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes qui tecum sunt, & quocumque perrexeris : mementoque te deprehensam.

17. Orante autem Abraham, sanavit Deus Abimelech & uxorem, ancillasque ejus, & pepererunt.

18. concluderat enim Dominus omnem vulvam domus Abimelech propter Saram uxorem Abraham.

C A P U T XXI.

Nascitur Isaac, circumcuditur, & ablactatur, Ismael vero cum matre domo pellitur in desertum viuum. Abimelech cum Abraham factus medio juramento percussit.

1. Visitavit autem Dominus Saram sicut * promiserat : & implevit quæ locutus est. * *Supr. 17. 19. & 18. 10.*

2. Concepitque & * peperit filium in senectute sua, tempore quo prædixerat ei Deus. * *Galat. 4. 23. Hebr. 11. 11.*

3. Vocavitque Abraham nomen filii sui, quem genuit ei Sara, Isaac :

4. & circumcidit eum octavo die, sicut * præceperat ei Deus, * *Supr. 17. 10. Matth. 1. 2.*

5. cum centum esset annorum : hac quippe ætate patris, natus est Isaac.

6. Dixitque Sara : Risum fecit mihi Deus : quicumque audivit, & corridebit mihi.

7. Rursusque ait : Quid audistum credere Abraham quod Sara lætaretur filium, quem peperit ei jam seni ?

8. Crevit igitur puer, & ablactatus est : fecitque Abraham grande convivium in die ablactionis ejus.

9. Cumque vidisset Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham :

10. * Ejice ancillam hanc, & filium ejus : non enim erit heres filius ancillæ cum filio meo Isaac. * *Gal. 4. 30.*

11. Dure accepit hoc Abraham pro filio suo.

12. Cui dixit Deus : Non tibi videatur asperum super puerum, & super ancillam tuam : omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus : quia * in Isaac vocabitur tibi semen. * *Rom. 9. 7. Hebr. 11. 18.*

13. Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est :

14. Surrexit itaque Abraham mane, & tollens panem & utrem aquæ, imposuit scapulis ejus, tradiditque puerum, & dimisit eum. Quæ cum abisset, errabat in solitudine Bersabee.

15. Cumque consumpta esset aqua in utre, abiecit puerum subter unam arborum, quæ ibi erant.

16. Et abiit, seditque à regione procul quantum potest arcus jacere, dixit enim : Non videbo morientem puerum : & sedens contra, levavit vocem suam & flevit.

17. Exaudivit autem Deus vocem pueri : vocavitque Angelus Dei Agar de cælo, dicens : Quid agis Agar ? noli timere : exaudivit enim Deus vocem pueri de loco in quo est.

18. Surge, tolle puerum, & tene manum illius : quia in gentem magnam faciam eum.

19. Aperuitque oculos ejus Deus : quæ videns putum aquæ, abiit, & implevit utrem, deditque puerum bibere.

20. Et fuit cum eo : qui crevit, & moratus est in solitudine, factusque est juvenis sagittarius.

21. Habitavitque in deserto Pharan, & accepit illi mater sua uxorem de terra Ægypti.

22. Eodem tempore dixit Abimelech, & Phicol princeps exercitus ejus ad Abraham :

Deus

Deus tecum est in universis quæ agis.

23. Jura ergo per Deum ne noceas mihi, & posteris meis, stirpique meæ: sed juxta misericordiam, * quam feci tibi, racies mihi, & terræ in qua versatus es advena. * *Supr.* 20. 13.

24. Dixitque Abraham: Ego jurobo.

25. Et increpavit Abimelech propter puteum aquæ quem vi abstulerant servi ejus.

26. Responditque Abimelech: Nescivi quis fecerit hanc rem: sed & tu non indicasti mihi, & ego non audiui præter hodie.

27. Tulit itaque Abraham oves & boves, & dedit Abimelech: percusseruntque ambo fœdus. *cc.* Et statuit Abraham septem agnas gregis seorsum.

29. Cui dixit Abimelech: Quid sibi volunt septem agnæ istæ, quas stare fecisti seorsum? 30. At ille: Septem, inquit, agnas accipies de manu mea: ut sint mihi in testimonium, quoniam ego fœdiputeum istum.

31. Id irco vocatus est locus ille Bersabee: quia ibi uterque juravit.

32. Et meruit fœdes pro puteo jamenti.

33. Surrexit autem Abimelech, & Phicol princeps exercitus ejus, reversique sunt in terram Palestinorum. Abraham vero plantavit nemus in Bersabee, & invocavit ibi nomen Domini Dei æterni.

34. Et fuit colonus terræ Palestinorum diebus multis.

CAPUT XXII.

Fides & obedientia Abrahami, filii sui præcepta immolatione probatur, sed ab ipsius immolatione prohibetur ab Angelo, promissionesque ei denuo ob hanc insignem obedientiam confirmantur: & filii Nachor fratris Abrahæ narrantur.

1. Quæ postquam gesta sunt, * tentavit Deus Abraham, & dixit ad eum: Abraham, Abraham. At ille respondit: Adsum. * *Indith.* 8. 22. *Hebr.* 11. 17.

2. Ait illi: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram visionis: atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi.

3. Igitur Abraham de nocte consurgens, stravit asinum suum: ducens secum duos juvenes, & Isaac filium suum: Cumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum quem præceperat ei Deus.

4. Die autem tertio, elevatis oculis, vidit locum procul:

5. dixitque ad pueros suos: Expectate hic cum asino. ego & puer illic usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos.

6. Tulit quoque ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum: ipse vero portabat in manibus ignem & gladium. Cumque duo pergerent simul,

7. dixit Isaac patri suo: Pater mi. At ille respondit: Quid vis filie? Ecce, inquit, ignis & ligna: ubi est victima holocausti?

8. Dixit autem Abraham: Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter:

9. & venerunt ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo ædificavit altare, & desuper ligna composuit: cumque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum.

10. Extenditque manum, & arripuit gladium, ut immolaret filium suum.

11. Et ecce angelus Domini de cælo clamavit, dicens: Abraham, Abraham. * Qui

respondit: Adsum. * *Jacob.* 2. 21.

12. Dixitque ei: Non extendas manum tuam super puerum, neque iacias illi quidquam: nunc cognovi quod times Deum, & non perperisti unigenito filio tuo propter me.

13. Levavit Abraham oculos suos, viditque post tergum arietem inter vepres hærentem in cornibus quem assumens obtulit holocaustum pro filio.

14. Apellavitque nomen loci illius, Dominus videt. Unde usque hodie dicitur: In monte Dominus videbit.

15. Vocavit autem Angelus Domini Abraham secundo de cælo, dicens:

16. * Per memetipsum juravi, dicit Dominus: quia fecisti hanc rem, & non perperisti filio tuo unigenito propter me: * *Ps.* 104. 9. *Ecclesi.* 44. 21. 1. *Machab.* 2. 32. *Luc.* 1. 73. *Hebr.* 6. 13. 17. *Id.* *sup.* 15. 5.

17. Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, * & velut arenam quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, * *Supr.* 12. 3. & 18. 18. *Inf.* 26. 4.

18. * & BENEDICENTUR in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ.

* *Ecclesi.* 44. 25. *Id.* 3. 25.

19. Reversus est Abraham ad pueros suos, abieruntque Bersabee simul, & habitavit ibi.

20. His ita gestis, nuntiatum est Abrahæ quod Melcha quoque genuisset filios Naclor fratri suo.

21. Hus primogenitum, & Buz fratrem ejus, & Camuel patrem Syrorum,

22. & Cased, & Azau, Pheldas quoque & Iediaph,

23. ac Bathuel, de quo nata est Rebecca: octo istos genuit Melcha, Nachor fratri Abrahæ.

24. Concubina vero illius, nomine Roma, peperit Tabee, & Gaham, & Tabas, & Maacha.

CAPUT XXIII.

Sara mortua plangitur, atque in spelunca duplici, quam Abraham ab Ephron cum agro præsentem emit pecunia, sepelitur.

1. Vixit autem Sara centum vigintiseptem annis.

2. Et mortua est in civitate Arbee, quæ est Hebron, in terra Chanaan: venitque Abraham ut plangeret & fleret eam.

3. Cumque surrexisset ab officio funeris, locutus est ad filios Heth, dicens:

4. Advena sum & peregrinus apud vos: date mihi jus sepulchri vobiscum, ut sepeliam mortuum meum.

5. Responderunt filii Heth, dicentes:

6. Aude nos domine, princeps Dei es apud nos: in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum: nullusque te prohibere poterit quin in monumento ejus sepelias mortuum tuum.

7. Surrexit Abraham, & adoravit populum terræ, filios videlicet Heth:

8. dixitque ad eos: Si placet animæ vestræ ut sepeliam mortuum meum, audite me, & intercedite pro me apud Ephron filium Seor:

9. ut det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui: pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulchri.

10. Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth. Responditque Ephron ad Abraham cunctis audientibus qui ingrediebantur portam civitatis illius, dicens:

11. Nequaquam ita fiat, domine mi, sed tu magis ausculta quod loquor : Agrum trado tibi, & speluncam, quæ in eo est, præsentibus filiis populi mei, sepeli mortuum tuum.

12. Adoravit Abraham & oram populo terræ.

13. Et locutus est ad Ephron circumstante plebe. Queso, ut audias me : Dabo pecuniam pro agro : suscipe eam, & sic sepeliam mortuum meum in eo.

14. Responditque Ephron :

15. Domine mi, audi me. Terra, quam postulas, quadringentis siclis argenti valet : istud est pretium inter me & te. sed quantum est hoc? sepeli mortuum tuum.

16. Quod cum audisset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulaverat, audientibus filiis Ieth, quadringentos siclos argenti probatè monetæ publicæ.

17. Confirmatusque est ager quondam Ephronis, in quo e at spelunca duplex, respiciens Mambre, tam Ipse, quam sp lunca, & omnes arbores ejus in cunctis terminis ejus per circuitum.

18. Abrahæ in possessionem, videntibus filiis Heth, & cunctis qui intrabant portam civitatis illius.

19. Atque ita sepelivit Abraham Saram uxorem suam in spelunca agri duplici, quæ respiciebat Mambre. * Hæc est Hebron in terra Chanaan. * *Infr.* 35. 27.

20. Et confirmatus est ager, & antrum, quod erat in eo, Abrahæ in possessionem monumenti à filiis Heth.

C A P U T X X I V.

Servus Abrahæ ab ipso adjuvatur & in Mesopotamiam ad querendam uxorem Isaac misit, signo à Domino petito, Rebecca invenit, & habet. parentum, ac fratris, ipsiusque consensu adducit ad Isaac : quam ille ducit in uxorem, & ita super matris morte accipit consolationem.

1. **E**Rat autem Abraham senex, dierumque multorum : & Dominus in cunctis benedixerat ei.

2. Dixitque ad servum senioreni domus suæ, qui præerat omnibus quæ habebat : * Pone manum tuam subter remur meum, * *Infr.* 47. 29.

3. ut adjuvem te per Dominum, Deum cæli & terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chanaanorum, inter quos habito :

4. sed ad terram & cognationem meam proficiscaris, & inde accipias uxorem filio meo Isaac.

5. Respondit servus : si noluerit mulier venire mecum in terram hanc, numquid reducere debeo filium tuum ad locum, de quo tu egressus es?

6. Dixitque Abraham : Cave nequando reducas filium meum illic.

7. Dominus Deus cæli, qui tulit me de domo patris mei, & de terra nativitatis meæ, qui locutus est mihi, & juravit mihi, dicens : * Semini tuo dabo terram hanc : ipse m t t e t Ar y elum suum coram te, ** & accipies inde uxorem filio meo : * *Supr.* 12. 7. & 13. 15. & 14. 18. *Infr.* 26. 2. ** *Infr.* 48. 16.

8. sin autem mulier noluerit sequi te, non teneberis juramento : filium meum tantum ne reducas illic.

9. Posuit ergo servus manum sub femore Abraham domini sui, & juravit illi super sermone hoc.

10. Tulitque decem camelos de grege domini sui, & abiit, ex omnibus bonis ejus por-

tans secum, profectusque perrexit in Mesopotamiam ad urbem Nachor.

11. Cumque camelos & cisset accumbere extra oppidum juxta puteum aquæ vespere, tempore quo solent mulieres egredi ad hauriendam aquam, dixit :

12. Domine Deus domini mei Abraham, occurre, obsecro, mihi hodie, & fac misericordiam cum domo meo Abraham.

13. Ecce ego sto prope fontem aquæ, & filiæ habitatorum hujus civitatis egredientur ad hauriendam aquam.

14. Igitur puella, cui ego dixerò : Inclina hydriam tuam ut bibam : & illa responderit : Bibe, quin & camelis tuis dabo potum : ipsa est, quam præparasti servo tuo Isaac : & per hoc intelligam quod receris misericordiam cum domo meo.

15. Necdum intra se verba compleverat, & ecce Rebecca egrediebatur, filia Bathuel, nili Melchæ uxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam in scapula sua : * * *Exod.* 2. 16. *Infr.* 29. 8.

16. puella decora nimis virgoque pulcherrima, & incognita viro : descendens autem ad fontem, & impleverat hydriam, ac revertebatur.

17. Occurritque ei servus, & ait : Pauxillum aquæ mihi ad bibendum præbe de hydria tua.

18. Quæ respondit : Bibe domine mi. celeriterque deposuit hydriam super ulnam suam, & dedit ei potum.

19. Cumque ille bibisset, adjecit : Quin & camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant.

20. Effundensque hydriam in canalibus, recurrit ad puteum ut hauriet aquam : & hauriam omnibus camelis dedit.

21. Ipse autem contemplantur eam tacitus, scire voleps utrum prosperum iter suum tectisset Dominus, an non.

22. Postquam autem biberunt cameli, protulit vir inanes aureas, appendentes siclos duos : & armillas totidem pondo siclorum decem.

23. Dixitque ad eam : Cujus es filiæ indica mihi : est in domo patris tui locus ad manendum?

24. Quæ respondit : Filia sum Bathuelis, filii Melchæ, quem peperit ipsi Nachor.

25. Et addidit, dicens : Palearum quoque & fani plurimum est apud nos, & locus spatiosus ad manendum.

26. Inclinauit se homo, & adoravit Dominum,

27. dicens : Benedictus Dominus Deus domini mei Abraham, qui non abstulit misericordiam & veritatem * suam à domino meo, & recto itinere me perduxit in domum fratris domini mei. * *Infr.* 49.

28. (Occurrit itaque puella, & nuntiavit in domum patri. suæ omnia quæ audierat.

29. Habebat autem Rebecca fratrem nomine Laban, qui restinus egressus est ad hominem, ubi erat rons

30. Cumque vidisset inanes & armillas in manibus sororis suæ, & audisset cuncta verba re erentis : Hæc locutus est mihi homo : venit ad virum, qui stavit juxta camelos, & prope fontem aquæ :

31. dixitque ad eum : Ingredere, benedicte Dominus : cur forsistas? præparavi domum, & locum camelis.

32. Et introduxit eum in hospitium : ac destravit camelos, deditque paleas & fenum, &

& aquam ad lavandos pedes ejus, & visorum qui venerant cum eo.

37. Et appositus est in conspectu ejus panis. Qui ait: Non comedam, donec loquar sermones meos. Respondit e.: Loquere.

38. At ille: Servus, inquit, Abraham sum:

39. & Dominus benedixit Domino meo valde, magnificatusque est: & dedit ei oves & boves, argentum & aurum, servos & ancillas, camelos & as nos.

40. Et peperit Sara uxor domini mei filium domino meo in senectute sua, deditque illi omnia quæ habuerat.

41. Et adjuravit me dominus meus, dicens: Non accipies uxorem filio meo de filiabus Chananeorum, in quorum terra habito:

42. sed ad domum patris mei perges, & de cognatione mea accipies uxorem filio meo:

43. ego vero respondi domino meo: Quid si noluerit venire mecum mulier?

44. Dominus, ait, in cuius conspectu ambulo, mittet angelum suum tecum, & diriget viam tuam, & accipies uxorem filio meo de cognatione mea, & de domo patris mei.

45. Immo ceteris a maledictione mea, cum veneris ad propinquos meos, & non dederint tibi.

46. Veni ergo hodie ad fontem aquæ, & dixi: Domine Deus domini mei Abraham, si direxisti viam meam, in qua nunc ambulo,

47. ecce sto juxta fontem aquæ, & virgo, quæ egredietur ad hauriendam aquam, auferit à me: Da mihi pauxillum aquæ ad bibendum ex hydrya tua:

48. & dixerit mihi: Et tu bibe, & camelis tuis hauriam: ipsa est mulier quam præparavit Dominus filio domini mei.

49. Dumque hæc tacitus mecum volverem, apparuit Rebecca veniens cum hydrya, quam portabat in scapula: descenditque ad fontem, & hausit aquam. Et ajo ad eam: Da mihi paululum bibere.

50. Quæ festinans deposuit hydryam de humero, & dixit mihi: Et tu bibe, & camelis tuis tribuam potum. Bibi, & adaquavit camelos.

51. Interrogavique eam, & dixi: Cujus es filia? Quæ respondit: Filia Bathuelis sum, filii Nachor, quem peperit ei Melcha. Suspendi itaque in aures ad orandam faciem ejus, & annillas posui in manibus ejus.

52. Pronusque adoravi Dominum, benedicens Domino Deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, ut sumerem filiam fratris domini mei filio ejus.

53. Quamobrem si facitis misericordiam & veritatem cum Domino meo, indicite mihi: sin autem aliud placet, & hoc dicite mihi, ut vadam ad dexteram, sive ad sinistram.

54. Responderuntque Laban & Bathuel: A Domino egressus est sermo: non possumus extra placitum ejus quidquam aliud loqui tecum.

55. En Rebecca coram te est, tolle eam, & proficiscere, & s. uxor filii domini tui, sicut locutus est Dominus.

56. Quod cum audisset puer Abraham, providens adoravit in terram Domini.

57. Prolatisque vasis argenteis, & aureis, ac vestibus, dedit ea Rebecca pro munere: fratribus quoque ejus, & matri dona obtulit.

58. Initio convivio, videntes pariter & bibentes manserunt ibi. Surgens autem mane, locutus est puer: Dimittite me, ut vadam ad dominum meum.

59. Responderuntque fratres ejus & matri

Manent puella saltem decem dies apud nos, & postea proficiscetur.

60. Nolite, ait, me retinere, quia Dominus direxit viam meam: dimittite me ut pergam ad dominum meum.

61. Et dixerunt: Vocemus puellam, & quæramus ipsius voluntatem.

62. Cumque vocata venisset, sciscitanti sunt: Vis ire cum homine isto? Quæ ait: Vadam.

63. Dimiserunt ergo eam, & nutricem illius, servumque Abraham, & comites ejus,

64. imprecantes prospera sorori suæ, atque dicentes: Soror nostra es, crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum suorum.

65. Igitur Rebecca & puellæ illius ascensis camelis, secutæ sunt virum: qui restinus revertebatur ad dominum suum:

66. eo autem tempore deambulabat Isaac per viam quæ ducit ad puteum, * cuius nomen est Viventis & videntis: habitabat enim in terra australi: *Supr. 16. 14.*

67. & egressus fuerat ad meditandum in agro, & inclinata jam die: cumque elevasset oculos, vidit camelos venientes procul.

68. Rebecca quoque, conspecto Isaac, descendit de camelo,

69. & ait ad puerum: Quis est ille homo qui venit per agrum in occursum nobis? Dixitque ei: Ipse est dominus meus. At illa tollens cito pallium, operuit se.

70. Servus autem, cuncta quæ gesserat, narravit Isaac.

71. Qui introduxit eam in tabernaculum Saræ matris suæ, & accepit eam uxorem: & in tantum dilexit eam, ut dolorem, qui ex morte matris ejus acciderat, temperaret.

CAPUT XXV.

Abraham multis æ Ceturæ susceptis filiis quibus munera largitur, relicta Isaac hereditate, mortuus est: Ismael quoque postquam duodecim genuit duces moritur. Isaac pro uxore sua sterili precatus, geminos genuit Esau & Jacob: quorum major vendidit minori primogenitum.

1. Abraham vero aliam duxit uxorem nomine Ceturam *: * 1. Par. 1. 32.

2. quæ peperit ei Zamram & Iecsan, & Madan, & Madian, & Iesboc, & Sue.

3. Iecsan quoque genuit Saba & Dadan. Filii Dadan fuerunt Assurim, & Latusim, & Loomim.

4. At vero ex Madian ortus est Ephæ, & Opher, & Henoch, & Abida, & Eldiæ: omnes hi filii Ceturæ.

5. Deditque Abraham cuncta quæ possederat, Isaac:

6. filiis autem concubinarum largitus est munera, & separavit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viveret, ad plagam orientalem.

7. Fuerunt autem dies vitæ Abraham, centum septuaginta quinque anni.

8. Et deiciens mortuus est in senectute bona, proventusque ætatis & plenus diebus congregatusque est ad populum suum.

9. Et sepelitur eum Isaac & Ismael filii sui in spelunca duplici, quæ sita est in agro Ephron filii Seor Hethæi, e regione Mambræ,

10. quem emerat a filiis Heth. ibi sepultus est ipse, & Sara uxor ejus.

11. Et post obitum illius benedixit Deus Isaac filio ejus, qui habitabat juxta puteum nomine Viventis & videntis.

12. Hæ sunt generationes Ismael filii Abrahamæ,

hæ, quem peperit ei Agar Ægyptia, famula Saræ: &

13. Hæc nomina filiorum ejus in vocabulis & generationibus suis. * Primogenitus Ismaelis Nabajoth, deinde Cedar, & Adbeel, & Mabsam, * 1. Par. 1. 29.

14. Masma quoque, & Duna, & Massa.

15. Hadar, & Ithema, & Iethur, & Naphtis, & Cedma.

16. Isti sunt filii Ismaelis, & hæc nomina per castella & oppida eorum, duodecim principes tribuum suarum. * * Vid. *supr.* 17. 20.

17. Et facti sunt anni vitæ Ismaelis centum triginta septem, deficiensque mortuus est, & appositus ad populum suum.

18. Habitavit autem ab Hevila usque Sur, quæ respicit Ægyptum introeuntibus Assyriis. coram cunctis, & tribus suis obiit.

19. Hæ quoque sunt generationes Isaac filii Abraham: Abraham genuit Isaac:

20. qui cum quadraginta esset annorum, duxit uxorem Rebeccañ filiam Bathuelis Syri de Mesopotamia, sororem Laban.

21. Deprecatusque est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis: qui exaudivit eum, & dedit conceptum Rebecca.

22. Sed collidebantur in utero ejus parvuli quæ ait: Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere? Perrexitque ut consulere Dominum.

23. Qui respondens, ait: * Dux gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo dividentur, populusque populum superabit, & major serviet minori. * Rom. 9. 10.

24. Jam tempus parienti advenerat, & ecce gemini in utero ejus reperti sunt.

25. * Qui prior egressus est, rufus erat, & totus in morem pellis hispidus: vocatumque est nomen ejus Esau. * Protinus alter egrediens, plantam fratris tenebat manu: & idcirco appellavit eum Iacob. * Osee 12. 3.

26. * Matth. 1. 2.

27. Sexagenarius erat Isaac quando nati sunt ei parvuli.

28. Quibus adultis, factus est Esau vir gnarus vendendi, & homo agricola: Iacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis.

29. Isaac amabat Esau, eo quod de venationibus illius vesceretur: & Rebecca diligebat Iacob.

30. Coxit autem Iacob pulmentum: ad quem cum venisset Esau de agro lassus,

31. ait: Da mihi de coctione hæc rufa, quia oppidolassus sum. Quam ob causam vocatum est nomen ejus * Edom. * Hebr. 12. 16.

32. Cui dixit Iacob: Vende mihi primogenita tua.

33. Ille respondit: En iniori, quid mihi proderunt primogenita?

34. Ait Iacob: Jura ergo mihi. Juravit ei Esau, & vendidit primogenita.

35. Et sic accepto pane & lentis edulio, comedit, & bibit, & abiit: parvipendens quod primogenita vendidisset.

CAPUT XXVI.

Isaac ob famem in Gerar Peregrinatus, post acceptam terræ promissionem & seminis benedictionem, reprehenditur ab Abimelech, quod Rebecca dixerit suam esse uxorem. & pastoribus ipsorum pro puteis purgantibus, Abimelech cum Isaac fœdus percussit. Esau uxores accipit.

1. O Rta autem fame super terram post eam sterilitatem, quæ acciderat in

diebus Abraham, abiit Isaac ad Abimelech regem Palæstinorum in Gerar.

2. Apparuitque ei Dominus, & ait: Ne descendas in Ægyptum, sed quiesce in terra quam dixerò tibi.

3. Et peregrinare in ea, eroque tecum, & benedicam tibi: tibi enim & semini tuo dabo universas regiones hæc, * complens jumentum quod spopondit Abraham patri tuo. * *Supr.* 12. 7. & 15. 18.

4. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli: daboque posteris tuis universas regiones hæc: * & BENEDICENTUR in semine tuo omnes gentes terræ, * *Supr.* 12. 3. & 18. 18. & 22. 17. *Infr.* 22. 14.

5. eo quod obedierit Abraham voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & ceremonias legesque servaverit.

6. Mansit itaque Isaac in Gerar.

7. Qui cum interrogaretur à viris loci illius super uxore sua, respondit: Soror mea est. timuerat enim confiteri quod sibi esset sociata conjugio, reputans ne forte interficerent eum propter illius pulchritudinem.

8. Cumque pertransisset dies plurimi, & ibidem moraretur, prospiciens Abimelech rex Palæstinorum per fenestram, vidit eum jacentem cum Rebecca uxore sua.

9. Et accessit eo, ait: Perspicuum est quod uxor tua sit: cur mentiris es eam sororem tuam esse? Respondit: Timui ne morerer propter eam.

10. Dixitque Abimelech: Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum uxore tua, & indueræ super nos grande peccatum. Præcepitque omni populo, dicens:

11. Qui tetigerit hominibus hujus uxorem, morte morietur.

12. Sevit autem Isaac in terra illa, & invenit in ipso anno centuplum: benedixitque ei Dominus.

13. Et locupletatus est homo, & ibat proficiens atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est:

14. habuit quoque possessiones ovium & armentorum, & familiæ plurimum. Ob hoc invidentes ei Palæstini,

15. omnes puteos, quos foderant servi patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo:

16. in tantum, ut ipse Abimelech diceret ad Isaac: Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valde.

17. Et ille discendens, ut veniret ad torrentem Geraræ, habitaretque ibi:

18. rursum fodit alios puteos, quos foderant servi patris sui Abraham, & quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philistini: appellavitque eos eisdem nominibus quibus ante pater vocaverat.

19. Foderuntque in Torrente, & repperunt aquam vivam.

20. Sed & ibi jurgium fuit pastorum Geraræ adversus pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua, quam ob rem nomen putei ex eo, quod acciderat, vocavit Calumniam.

21. Foderunt autem & alium: & pro illo quoque rixati sunt, appellavitque eum, Inimicitias.

22. Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt: itaque vocavit nomen ejus, Latitudo, dicens: Nunc dilatavit * nos Dominus, & fecit crescere super terram.

* Psalm. 4. 1.

23. Ascendit autem ex illo loco in Bersabee, 24. ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, di-

dicens: Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere, quia ego tecum sum: benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter servitium meum a Abraham.

25. Itaque edificavit ibi altare: & invocato nomine Domini, extendit tabernaculum: præcepitque servis suis ut cederent puteum.

26. Ad quem locum cum venissent de Gerar: Abnelech, & Ochozath amicus illius, & Phicol dux militum.

27. locutus est eis Isaac: Quid venistis ad me hominem quem odistis, & expulistis a vobis?

28. Qui responderunt: Vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nos diximus: Sit juramentum inter nos, & ineamus radus,

29. ut non facias nobis quidquam mali, sicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus quod te læderet: sed cum pace diuinus auctum benedictione Domini.

30. Fecit ergo eis convivium, & post cibum & potum.

31. surgentes mane, juraverunt sibi mutuo: dimisitque eos Isaac pacifice in locum suum.

32. Ecce autem venerunt in ipso die servi Isaac, ammontantes e de puteo, quem foderant, atque dicentes: Invenimus aquam.

33. Unde appellavit eum, Abundantiam: & nomen urbi imposuit esse Bersabee, usque in præsentem diem.

34. Esau vero quadragenarius duxit uxores, Judith filiam Beeri Hethi, & Basemath filiam Elon ejusdem loci:

35. quæ ambæ offenderant animum Isaac & Rebecca. * Infi. 27. 46.

CAPUT XXVII.

Jacob matris consilio benedictionem loco Esau accepit: ad cuius odium fugiendum monetur à matre ut in Haran ad Laban concedat.

1. **S**enuit autem Isaac, & caligaverunt oculi ejus, & videre non poterat: vocavitque Esau filium suum maiorem, & dixit ei: Fili mi? Qui respondit: Adsum.

2. Cui pater: Vides, inquit, quod senue- rim, & ignorem diem mortis meæ.

3. Summe arma tua, pharetram, & arcum, & egredere foras: cumque venatu aliquod apprehenderis,

4. fac mihi inde pulmentum sicut velle me nosti, & affer ut comedam: & benedicat tibi anima mea antequam moriar.

5. Quod cum audisset Rebecca, & ille abisset in agrum ut jussione patris imple- ret,

6. dixit filio suo Jacob: Audi vi patrem tuum loquentem cum Esau fratre tuo, & dicentem ei:

7. Affer mihi de venatione tua, & fac cibos ut comedam, & benedicam tibi coram Domino antequam moriar.

8. Nunc ergo fili mi, acquiesce consiliiis meis:

9. & pergens ad gregem, affer mihi duos hædos optimos, ut faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur:

10. quas cum intuleris, & comederit, benedicat tibi priusquam moriarur.

11. Cui ille respondit: Nosti quod Esau frater meus homo pilosus sit, & ego len s:

12. si attraxerit me pater meus, & senserit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducam super me maledictionem pro benedictione.

13. Ad quem mater: In me sit, ait, ista maledictio, fili mi: tantum audi vocem meam,

& pergens affer quæ dixi.

14. Abiit, & attulit, deditque matri. Para- vit illa cibos, sicut velle noverat patrem illum.

15. Et vestibus Esau valde bonis, quas apud se habebat domi, induit eum:

16. pelliculasque hædorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit.

17. Deditque pulmentum, & panes, quos coxerat, tradidit.

18. Quibus illat s, dixit: Pater mi? At ille respondit: Audio. Quis es tu fili mi?

19. Dixitque Iacob: Ego sum primogenitus tuus Esau: reci sicut præcepisti mihi: surge, s. de, & comede de venatione mea, ut benedicat mihi anima tua.

20. Rursusque Isaac ad filium suum: Quo modo, inquit, tam cito in en re potuisti, fili mi? Qui respondit: Voluntas Dei fuit, ut cito occurreret mihi quod volebam:

21. Dixitque Isaac: Accede huc, ut tangam t. fili mi, & probem utrum tu sis filius meus Esau, an non.

22. Accessit ille ad patrem, & palpatu eo, dixit Isaac: Vox quidem, vox Iacob est: s. d manus, manus sunt Esau.

23. Et non cognovit eum, quia pilosæ manus similitudinem majoris expresserat. Benedicens ergo illi,

24. ait: Tu es filius meus Esau? Respondit, Ego sum.

25. At ille: Affer mihi, inquit, cibos de venatione tua, fili mi, ut benedicat tibi anima mea. Quos cum oblatos comedisset, obtulit ei etiam vinum, quo hausto,

26. dixit ad eum: Accede ad me, & da mihi osculum, fili mi.

27. Accessit, & osculatus est eum. Statimque ut sensit vestirentorum illius fragrantiam, benedicens illi, ait: Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedicat Dominus.

28. Det tibi Deus de rore cali, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & vini.

29. Et serviant tibi populi, & adorent te tribus: esto dominus fratrum tuorum, & incurvantur ante te filii matris tuæ, qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.

30. Vix Isaac sermonem impleverat: & egres- so Iacob foras, venit Esau,

31. coctosque de venatione cibos intulit patri, dicens: Surge pater mi, & comede de venatione filii tui: ut benedicat mihi anima tua.

32. Dixitque illi Isaac: Quis enim es tu? Qui respondit: Ego sum filius tuus primogenitus Esau.

33. Expavit Isaac stupore vehementi: & ultra quam credi potest, admirans, ait: Quis igitur ille est, qui dudum captam venationem attulit mihi, & comedi ex omnibus priusquam tu venires? benedixique ei, & erit benedictus.

34. Auditis Esau sermonibus patris, irruit clamore magno: & consternatus, ait: Benedic etiam & mihi, pater mi.

35. Qui ait: Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam.

36. At ille subjunxit: Juste vocatum est nomen ejus Iacob: supplantavit enim me en altera vice: s. primogenita mea ante tulit, & nunc secundo surripuit benedictionem meam. Rursusque ad patrem: Numquid non reservasti, ait, & mihi benedictionem? * Sup. 25. 34.

37. Respondit Isaac: Dominum tuum illum constitui, & omnes fratres ejus servituri illius subjugavi: frumento & vino stabilivi eum, & tibi post hæc, fili mi, ultra quid faciam?

38. Cui Esau: Num unam, inquit, tantum

benedictionem habes, pater? mihi quoque obsecro ut benedicas. Cunque ejulatu magne fieret, *

* *Heb. 12. 17. Hebr. 11. 20.*

39. motus Isaac, dixit ad eum: in pinguedine terræ, & in rore cæli desuper

40. erit benedictio tua. Vives in gladio, & fratri tuo servies: tempusque veniet, cum excutias & solvas jugum ejus de cervicibus tuis.

41. Oderat ergo semper Esau Iacob pro benedictione qua benedixerat ei pater: dixitque in corde suo: * Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. * *Abd. 10.*

42. Nuntiata sunt hæc Rebecce: quæ mitens & vocans Iacob filium suum, dixit ad eum: Ecce Esau frater tuus minatur ut occidat te.

43. Nunc ergo, fili mi, audi vocem meam, & consurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran:

44. habitabisque cum eo dies paucos, donec requiescat furor fratris tui,

45 & cæset indignatio eius, obliviscaturque eorum quæ fecisti in eum: postea mitam, & abducam te inde huc. cui utroque orabor filio in uno die?

46. Dixitque Rebecca ad Isaac: Trædet me vitæ meæ propter filias Heth: si acceperit Iacob uxorem de stirpe hujus terræ, nolo vivere.

CAPUT XXVIII.

Iacob accepta à patre benedictione, in Mesopotamiam transiens, videt in somnis scalam cui innitebatur Dominus: & accepta de terra ac seminis multiplicatione promissione, expulsum votum Deo vovet.

1. Vocavit itaque Isaac Iacob, & benedixit eum, præcepitque ei dicens: Noli accipere conjugem de genere Chanaan:

2. Sed vade, & proficiscere in Mesopotamiam Syriæ, ad domum Bathuel patris matris tuæ, & accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban avunculi tui.

3. Deus autem omnipotens benedicat tibi, & crescere te faciat, atque multiplicet: ut sis in turbas populorum.

4. Et det tibi benedictiones Abraham, & semini tuo post te: ut possideas terram peregrinationis tuæ, quam pollicitus est avo tuo.

5. * Cumque dimisisset eum Isaac, profectus venit in Mesopotamiam Syriæ ad Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebecce matris suæ. * *Osee 12. 12.*

6. Videns autem Esau quod benedixisset pater suus Iacob, & misisset eum in Mesopotamiam Syriæ, ut inde uxorem duceret: & quod post benedictionem præcepisset ei, dicens: Non accipies uxorem de filiabus Chanaan:

7. quodque obediens Iacob parentibus suis isset in Syriam:

8. probans quoque quod non libenter aspiiceret filias Chanaan pater suus:

9. ivit ad Ismaëlem, & duxit uxorem, absque illis quas prius habebat, Maheleth filiam Ismaël filii Abraham, sororem Nabioth.

10. Igitur egressus Iacob de Bersabee, pergebat Haran.

11. Cunque venisset ad quemdam locum, & vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui jacebant, & supponens capiti suo, dormivit in eodem loco.

12. Viditque in somnis scalam statentem super terram, & cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes * per eam, * *Joan. 1. 51. Matth. 4. 11.*

13. & Dominum innixum scalæ dicentem

sibi: * Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac: Terram, in qua dormis, tibi dabo & semini tuo.

* *Infr. 35. 1. 48. 3.*

14. Eritque semen tuum quasi pulvis terræ: & dilataberis ad Occidentem, & Orientem, & Septentrionem, & Meridiem: & ** BENE-DICENTUR IN TE & in semine tuo cunctæ tribus terræ. * *Deut. 12. 20. 19. 8.*

** *Supr. 26. 4.*

15. Et ero custos tuus quocumque perrexeris, & reducam te in terram hanc: nec dimittam nisi complevero universa quæ dixi.

16. Cunque evigilasset Iacob de somno, ait: Vere Dominus est in loco isto, & ego nesciebam.

17. Pavensque, Quam terribilis est, inquit, locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli.

18. Surgens ergo Iacob mane, tulit lapidem quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, * fundens oleum desuper.

* *Infr. 31. 13. 46.*

19. Appellavitque nomen urbis Bethel, quæ prius Luza vocabatur.

20. Vovit etiam votum, dicens: Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in viâ, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum,

21. reversusque fuero prospere ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum.

22. & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei: cunctorumque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

CAPUT XXIX.

Iacob à Laban susceptus, septem annis illi pacto inito pro Rachel filia servavit: cui cum supposita esset Lia, septem alios annos pro eadem implere coactus est: Rachel autem sterili, Lia quatuor peperit filios.

1. Profectus ergo Iacob venit in terram Orientalem.

2. Et vidit puteum in agro, tres quoque greges ovium accubantes juxta eum: nam ex illo adquebantur pecora, & os ejus grandi lapide claudebatur.

3. Morisque erat ut cunctis ovibus congregatis devolverent lapidem, & refectus gregibus rursus super os putei ponerent.

4. Dixitque ad pastores: Fratres, unde estis? Qui responderunt: De Haran.

5. Quos interrogans: Numquid, ait, nostis Laban filium Nachor? Dixerunt: Novimus.

6. Sanusne est? inquit: Valet, inquam: & ecce Rachel filia ejus venit cum grege suo.

7. Dixitque Iacob: Adhuc multum diei superest, nec est tempus ut reducantur ad causas greges. date autem potum ovibus, & sic eas ad pastum reducite.

8. Qui responderunt: Non possumus, donec omnia pecora congregentur, & anoveamus lapidem de ore putei, ut adaquemus greges.

9. Adhuc loquebantur, & ecce Rachel venebat cum ovibus patris sui: nam gregem ipsa pascabat.

10. Quam cum vidisset Iacob, & sciret consobrinam suam, ovesque Laban avunculi sui: anovit lapidem qui puteus claudebatur.

11. Et adaquato grege, osculatus est eam: & elevata voce flevit,

12. & indicavit ei quod frater esset patris sui, & filius Rebecce: at illa festinans nunciavit patri suo.

13. Qui cum audisset venisse Iacob hominem

sororis suæ, cucurrit obviam ei: complexusque eam, & in oscula reuens, duxit in domum suam. Auditis autem causis itineris,

14. respondit: Os meum es, & caro mea. Et postquam impleti sunt dies mensis unus,

15. dixit ei. Num quia frater meus es, gratis servies mihi? dic quid mercedis accipias.

16. Habebat vero duas filias, nomen majoris Lia: minor verò appellabatur Rachel.

17. Sed Lia lippis erat oculis: Rachel decora facie, & venusto aspectu.

18. Quam diligens Iacob, ait: Serviam tibi pro Rachel filia tua minore, septem annis.

19. Respondit Laban. Melius est ut tibi eam dem quam alteri viro, mane apud me.

20. Servit ergo Iacob pro Rachel septem annis: & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine.

21. Dixitque ad Laban: Da mihi uxorem meam: quia jam tempus impletum est, ut ingrediar ad illam.

22. Qui vocatis inuitis amicorum tarbis ad convivium, fecit nuptias.

23. Et vespere Lia filiam suam introduxit ad eam,

24. dans ancillam filię, Zelpham nomine. Ad quam cum ex more Iacob russet ingressus, factio mane vidit Liam:

25. & dixit ad socerum suum: Quid est quod facere voluisti? nonne pro Rachel servi tibi? quare imposuisti mihi?

26. Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias.

27. Imple hebdomadam dierum hujus copulę: & hanc quoque dabo tibi pro opere quo serviturus es mihi septem annis aliis.

28. Acquivit placito: & hebdomada transacta, Rachel duxit uxorem:

29. cui pater servam Balam tradiderat.

30. Tandemque potius optatis nuptiis, amorem sequentis prioris prætulit, serviens apud eam septem annis aliis.

31. Videns autem Dominus quod despiceret Liam, aperuit vulvam ejus, sorore sterili permanente.

32. Quę conceptum genuit filium, vocavitque nomen ejus Ruben, dicens: Vidit Dominus humilitatem meam, nunc amabit me vir meus.

33. Rursumque concepit & peperit filium, & ait: Quoniam audivit me Dominus haberi contemptum, dedit etiam istum mihi, vocavitque nomen ejus Simeon.

34. Conceptitque tertio, & genuit alium filium: dixitque: Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus, eo quod pepererim ei tres filios: & idcirco appellavit nomen ejus, Levi.

35. Quarto concepit, & peperit filium, & ait: Modo contabebit Domino. * & ob hoc vocavit eum, Judam: cessavitque parere.

* Matth. 1. 2.

CAPUT XXX.

Rachel sterilis. & Lia parere cessans ancillas suas marito tradunt, ex quibus singulae viros suscipiunt filios: præter quos Lia duos alios & filiam parit: Rachel vero Ioseph: quibus natis, Laban de mercede paciscitur cum Iacob, qui hoc modo plurimum dilatus est.

1. Cernens autem Rachel quod infecunda esset, invidit sorori suę, & ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar.

2. Cui iratus respondit Iacob: Num pro

Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui?

3. At illa: Habeo, inquit, famulam Balam: ingredere ad illam, ut pariat super genua mea, & habeam ex illa filios.

4. Deditque illi Balam in conjugium: quę, ingressa ad se viro, concepit, & peperit filium.

5. Dixitque Rachel: Judicavit mihi Dominus, & exaudivit vocem meam, dans mihi filium. & idcirco appellavit nomen ejus, Dan.

6. Rursumque Bala concipiens, peperit alterum,

7. pro quo ait Rachel: Comparavit me Deus cum sorore mea, & invalui: vocavitque eum, Nephtali.

8. Sentiens Lia quod parere desiisset, Zelpham ancillam suam marito tradidit.

9. Quā post conceptum edente filium,

10. dixit: I elicerit, & idcirco vocavit nomen ejus, Gad.

11. Peperit quoque Zelpha alterum.

12. Dixitque Lia: Hoc pro beatitudine meę: Beatam quippe me dicent mulieres, propterea appellavit eum, Aser.

13. Egressus autem Ruben tempore messis triticeę in agrum, reperit mandragoras: quas matri Lię detulit. Dixitque Rachel: Da mihi partem de mandragoris filii tui.

14. Illa respondit: Parumne tibi videtur, quod præripueris maritum mihi, nisi etiam mandragoras filii mei tuleris? Ait Rachel: Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui.

15. Redeuntique ad vespertinam Iacob de agro, egressa est in occursum ejus Lia, & ad me, inquit, intrabis: quia mercede conduxi te pro mandragoris filii mei. Dormivitque cum ea nocte illa.

16. Et exaudivit Deus preces ejus: concepitque & peperit filium quintum,

17. & ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo. appellavitque nomen ejus, Issachar.

18. Rursum Lia concipiens, peperit sextum filium,

19. & ait: Dotavit me Deus dote bonas: etiam hac vice mecum erit maritus meus, eo quod genuerim ei sex filios: & idcirco appellavit nomen ejus, Zabulon.

20. Post quem peperit filiam, nomine Dinam.

21. Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, & aperuit vulvam ejus.

22. Quę concepit, & peperit filium, dicens: Abstulit Deus opprobrium meum.

23. Et vocavit nomen ejus, Ioseph, dicens: Addat mihi Dominus filium alterum.

24. Nato autem Ioseph, dixit Iacob socero suo: Dimitte me ut revertar in patriam, & ad terram meam.

25. Da mihi uxores, & liberos meos, pro quibus servi tibi, ut abeam: tu nosti servitutem quę servi tibi.

26. Ait illi Laban: Inveniam gratiam in conspectu tuo: experimento didici, quia benedixit mihi Deus propter te:

27. constitue mercedem tuam quam dem tibi.

28. At ille respondit: Tu nosti quomodo servierim tibi, & quanta in manibus meis fuerit possessio tua.

29. Modicum habuisti antequam venirem ad te, & nunc dives effectus es. benedixitque tibi Dominus ad introitum meum. iustum est igitur ut aliquando provideam etiam domui meę.

31. Dixitque Laban: Quid tibi dabo? At ille ait: Nihil volo: sed si feceris quod posulo, iterum pascam, & custodiam pecora tua.

32. Gyra omnes greges tuos, & separa cunctas oves var as, & sparsio vellere: & quodcumque furvum, & maculosum, variumque fuerit, tam in ovibus quam in capris, erit merces mea.

33. Respondebitque mihi cras justitia mea, quando placit tempus advenit coram te: & omnia quæ non fuerint varia, & maculosa, & furva, tam in ovibus quam in capris, furti me arguent.

34. Dixitque Laban: Gratium habeo quod petis.

35. Et separavit in die illa capras, & oves, & hircos, & arietes varios, atque maculosos: cunctum autem gregem unicolorem, id est, albi, & nigri velleris, tradidit in manu filiorum suorum.

36. Et posuit spatium itineris trium dierum inter se & generum, qui pascebat reliquos greges ejus.

37. Tollens ergo Iacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticavit eas: detraçisque corticibus, in his quæ spoliata fuerant, candor apparuit: illa vero quæ integra fuerant, viridita permanserunt: atque in hunc modum color effectus est varius.

38. Posuitque eas in canalibus, ubi effundebatur aqua: ut cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aspectu earum conciperent.

39. Factumque est ut in ipso calore coitus oves intuerentur virgis, & parerent maculosa, & varia, & diverso colore respersa.

40. Divisitque gregem Iacob, & posuit virgas in canalibus ante oculos arietum: erant autem alba & nigra quæque, Laban: cetera vero, Iacob, separatis inter se gregibus.

41. Igitur quando primo tempore ascendebantur oves, ponebat Iacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum & ovium, ut in earum contemplatione conciperent:

42. quando vero serotina admissura erat, & conceptus extremus, non ponebat eas. Factaque sunt ea, quæ erant serotina, Laban: & quæ primi temporis, Iacob.

43. Ditatusque est homo ultra modum, & habuit greges multos, ancillas & servos, camelos & asinos.

CAPUT XXXI.

Iacob, jubente Domino, ad patrem cum omnibus suis factus revertitur, quem Laban insequitur: Rachel autem patris idolis ablatis, ipsum quærentem astu decipit: tandemque post varias querelas & iurgia, Iacob & Laban inito fœdere, ad propria quisque discedit.

1. Postquam autem audivit verba filiorum Laban dicentium: Tulit Iacob omnia quæ fuerunt patris nostri, & de illius facultate ditatus, factus est inclutus:

2. animadvertit quoque faciem Laban, quod non esset erga se sicut heri & nudius tertius,

3. maxime dicente sibi Domino: Revertere in terram patrum tuorum, & ad generationem tuam, eroque tecum.

4. Misit, & vocavit Rachel & Liam, in agrum ubi pascebat greges,

5. dixitque eis: Video faciem patris vestri, quod non sit erga me sicut heri & nudius tertius: Deus autem patris mei fuit mecum.

6. Et ipsæ nostis quod totis viribus meis servierim patri vestro.

7. Sed & pater vester circumvenit me, & mutavit mercedem meam decem vicibus: & tamen non dimisit eum Deus, ut noceret mihi.

8. Si quando dixit: Varie erunt mercedes tuæ: pariebant omnes oves varios fatus: quando vero è contrario ait: Alba quæque accipies pro mercede: omnes greges albaepererunt.

9. Tulitque Deus substantiam patris vestri, & dedit mihi.

10. Postquam enim conceptus ovium tempus advenerat, levavi oculos meos, & vidi in somnis ascendentes inares super feminas, varios & maculosos, & diversorum colorum.

11. Dixitque Angelus Dei ad me in somnis: Iacob? Et ego respondi: Adsum.

12. Qui ait: Leva oculos tuos, & vide universos masculos ascendentes super feminas varios, maculosos, atque respersos. Vidi enim omnia quæ fecit tibi Laban.

13. Ego sum Deus Bethel, * ubi unxisti lapidem, & votum vovisti mihi. Nunc ergo surge, & egredere de terra hac, revertsens in terram nativitatis tuæ. * *Sup.* 28. 18.

14. Responderuntque Rachel & Lia: Numquid habemus residuum quiddam in facultatibus & hereditate domus patris nostri?

15. Nonne quasi alienas reputavit nos, & vendidit, comeditque pretium nostrum?

16. Sed Deus tulit opes patris nostri, & eas tradidit nobis, ac filiis nostris: unde omnia quæ præcepit tibi Deus, fac.

17. Surrexit itaque Iacob, & impositis liberis, ac cornugibus suis super camelos, abiit.

18. Tulitque omnem substantiam suam, & greges, & quiddam in Mesopotamia acquisierat, pergens ad Isaac patrem suum in terram Chanaan.

19. Eo tempore ierat Laban ad condendas oves, & Rachel furata est idola patris sui.

20. Noluitque Iacob confiteri scroero suo quod fuerat.

21. Cumque abiisset tam ipse quam omnia quæ juris sui erant, & ampe transmissio pergeret contra montem Galaad,

22. nuntiatum est Laban die tertio quod fugerit Iacob.

23. Qui, assumptis fratribus suis, persecutus est eum diebus septem: & comprehendit eum in monte Galaad.

24. Viditque in somnis dicentem sibi Deum: Cave ne quidquam asperne loquaris contra Iacob.

25. Jamque Iacob extenderat in monte tabernaculum, quando ille consecutus fuisset eum cum fratribus suis, in eodem monte Galaad fixit tentorium.

26. Et dixit ad Iacob: Quare ita egisti, ut clam me abigeres filias meas, quasi captivas gladio?

27. Cur ignorante me fugere voluisti, nec indicare mihi, ut prosequerer te cum gaudio, & canticis, & tympanis, & citharis?

28. Non es passus ut oscularer filios meos & filias: stulte operatus es: & nunc quidem

29. valet manus mea reddere tibi malum: sed Deus patris vestri heri dixit mihi: * Cave ne loquaris contra Iacob quidquam durius.

* *Iuf.* 48. 16.

30. Esto, ad tuos i.e. cupiebas, & desiderio erat tibi domus patris tui: cur profectus es deos meos?

31. Respondit Iacob: Quod inscio te profectus sum, timui ne violenter auferres filias tuas.

32. Quod autem furti me arguis: apud quemcum-

eumque inveneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris. scrutare, quidquid tuorum apud me inveneris, & au.er. Hæc dicens, ignorabat. quod Rachel furata esset idola.

37. Ingressus itaque Laban tabernaculum Iacob, & Liæ, & utriusque famulæ, non invenit. Cumque intrasset tentorium Rachelis,

38. illa festinans abscondit idola suorum stramenta camelis, & sedit d. super: scrutantique omne tentorium, & nihil invenienti,

39. ait: Ne irascatur dominus meus quod coram te assurgere nequeo: quia iuxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi. sic delusa sollicitudo querentis est.

40. Tumensque Iacob, cum urgio ait: Quam ob culpam meam, & ob quod peccatum meum sic exarsisti post me,

41. & scrutatus es omnem supellectilem meam? Quid invenisti de cuncta substantia domus tuæ? pone hic coram fratribus meis & fratribus tuis, & iudicent inter me & te.

42. Idcirco viginti annis fui tecum? oves tuæ & capræ steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi:

43. nec captum à bestia ostendi tibi, ego damnum omne reddebam: quidquid fuito peribat, à me exigebas:

44. die noctueque æstu urebar, & gelu, fugebatque somnus ab oculis meis.

45. Sicque per viginti annos in domo tua servivi tibi, quatuordecim pro filiabus, & sex pro gregibus tuis: immutasti quoque mercedem meam decem vicibus.

46. Nisi Deus patris mei Abraham, & timor Isaac, affuisset mihi, forsitan modo nudum me dimisisses: afflictionem meam & laborem manuum mearum respexit Deus, & arguit te heri.

47. Respondit ei Laban: Filiæ meæ & filii, & greges tui, & omnia quæ cernis, mea sunt: quid possum facere filiis & nepotibus meis?

48. Veni ergo, & ineamus fœdus: ut sit in testimonium inter me & te.

49. Tulit itaque Iacob lapidem, & erexit illum in titulum:

50. dixitque fratribus suis: Afferte lapides. Qui congregantes fecerunt tumulum, comederuntque super eum:

51. quem vocavit Laban Tumulum testis: & Iacob, Acervum testimonii, uterque iuxta proprietatem linguæ suæ.

52. Dixitque Laban: Tumulus iste erit testis inter me & te hodie, & idcirco appellatum est nomen ejus Galaad, id est, Tumulus testis.

53. Intueatur & iudicet Dominus inter nos quando recesserimus à nobis,

54. si affixeris filias meas, & si introduxeris alias uxores super eas: nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui præsens respicit.

55. Dixitque rursus ad Iacob: En tumulus hic, & lapis quem erexi inter me & te,

56. testis erit: tumulus, inquam, iste & lapis sint in testimonium, si aut ego transiero illum peregrinus ad te, aut tu præterieris, malum mihi cogitans.

57. Deus Abraham, & Deus Nachor iudicet inter nos, Deus patris eorum. Juravit ergo Iacob per timorem patris sui Isaac:

58. immolatique vicinis in monte, vocavit fratres suos ut ederent panem. Qui cum comedisent, manserunt ibi.

59. Laban vero de nocte consurgens, osculatus est filios & filias suas, & benedixit illis: reversusque est in locum suum.

CAPUT XXXII.

Iacob, visis Angelis, nuntios & munera ad fra-

tre[m] suum Esau[ ] territus mittit, interea cum Angelis lu[ ]tans, & benedictionem ac nominis mutationem tacto femoris nervo accipit.

1. Iacob * quoque abiit itinere quo coeperat: fuit unqt[ ]e ei obviam Angeli Dei. * *Infr. 43. 16.*

2. Quos cum vidisset, ait: Castra Dei sunt hæc. & appellavit nomen loci illius Mahanaim, id est, Castra.

3. Misit autem & nuntios ante se ad Esau fratrem suum in terram Seir, in regionem Edom:

4. Præcepitque eis, dicens: Sic loquimini domino meo Esau: Hæc dicit frater tuus Iacob: Apud Laban peregrinatus sum, & fui usque in præsentem diem.

5. Habeo boves, & asinos, & oves, & servos, & ancillas: mittoque nunc legationem ad dominum meum, ut inveniam gratiam in conspectu tuo.

6. Reversique sunt nuntii ad Iacob, dicentes: Venimus ad Esau fratrem tuum, & ecce properat tibi in occursum cum quadringentis viris.

7. Timuit Iacob valde: & perterritus divisit populum qui secum erat, greges quoque & oves & boves, & camelos in duas turmas,

8. dicens: Si venerit Esau ad unam turmam, & percusserit eam, alia turma, quæ reliqua est, salvabitur.

9. Dixitque Iacob: Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac: Domine qui dixisti mihi: Revertere in terram tuam, & in locum nativitatis tuæ, & benedictionem tibi:

10. minor sum cunctis miserationibus tuis, & veritate tua quam explevisi servo tuo. In baculo meo transivi Iordanem istum: & nunc cum duabus turmis regredior.

11. Erue me de manu fratris mei Esau, quia valdè eum timeo: ne fortè veniens percutiat matrem cum filiis.

12. Tu locutus es quoddam benefaceres mihi, & dilatares semen meum sicut arenam maris, quæ præ multitudine numerari non potest:

13. Cumque dormisset ibi nocte illa, separavit de his quæ habebat, munera Esau fratri suo,

14. capras ducentas, hircos viginti, oves ducentas, & arietes viginti,

15. camelos fœtas cum pullis suis triginta, vacas quadraginta, & tauros viginti, asinas viginti, & pullos earum decem.

16. Et misit per manus servorum suorum singulos seorsum greges, dixitque pueris suis: Antecedite me, & sit spatium inter gregem & gregem.

17. Et præcepit priori, dicens: Si obviam habueris fratrem meum Esau, & interrogaverit te, Cujus es? aut, Quo vadis? aut, Cujus sunt ista quæ sequeris?

18. respondebis: Servi tui Iacob, munera misit Domino meo Esau: ipse quoque post nos venit.

19. Similiter dedit mandata secundo, & tertio, & cunctis quæ sequebantur greges, dicens: Iisdem verbis loquimini ad Esau, cum inveneritis eum.

20. Et additis: Ipse quoque servus tuus Iacob iter nostrum insequitur, dixit enim: Placabo illum muneribus quæ præcedunt, & postea videbo illum, forsitan propitiabitur mihi.

21. Præcesserunt itaque munera ante eum, ipse vero mansit nocte illa in castris.

22. Cumque maturè surrexisset, tulit duas

uxores suas, & totidem famulas cum undecim filiis, & transiit vadum Iaboc.

23. Traductisque omnibus quæ ad se pertinebant,

24. inansit solus: & ecce vir iustabatur cum eo usque mane.

25. Qui cum videret quod eum superare non posset, tetigit nervum femoris ejus, & statim emarcuit.

26. Dixitque ad eum: Dimitte me, jam enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.

27. Ait ergo: Quod nomen est tibi? Respondit: Iacob.

28. At ille, Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam si contra Leam fortis fuisti, quanto magis contra homines prævaleris?

29. Interrogavit eum Iacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cui quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco.

30. Vocavitque Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.

31. Ortusque est ei statim sol, postquam transgressus est Phanuel: ipse vero claudicat pede.

32. Quam ob causam non comedunt nervum filii Israël, qui emarcuit in femore Iacob, usque in presentem diem: eo quod tetigerit nervum femoris ejus, & obstupuerit.

CAPUT XXXIII.

Iacob ab Esau occurrente benigne excipitur, agere a se ne numerum accipiat, domumque reuertatur: & sic Iacob, eo ab se dimisso, in Socoth primum, deinde in Salem profectus, agri partem emit: fixisque tabernaculis, altare exiit.

1. **E** Levans autem Iacob oculos suos, vidit venientem Esau, & cum eo quadringentos viros: divisitque filios Liæ & Rachel, ambarumque famularum.

2. & posuit utramque ancillam, & liberos earum in principio: Liam vero, & filios earum in secundo loco: Rachel autem, & Ioseph novissimos.

3. Et ipse progrediens adoravit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater ejus.

4. Currens itaque Esau obviam fratri suo, amplexatus est eum: stringensque collum ejus, & osculans flevit.

5. Levatisque oculis, vidit mulieres & parvulos earum, & ait: Quid sibi volunt isti? & si ad te pertinent? Respondit: Parvuli sunt quos donavit mihi Deus servo tuo.

6. Et appropinquantes ancillæ & filii earum, incurvati sunt.

7. Accessit quoque Lia cum pueris suis: & cum similiter adorasset, extremi Ioseph & Rachel adoraverunt.

8. Dixitque Esau: Quænam sunt istæ turmæ quas obviam habui? Respondit: Ut invenire gratiam coram Domino meo.

9. At ille ait: Habeo plurima, frater mi, sint tua tibi.

10. Dixitque Iacob: Noli ita obsecro: sed si inveni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis: sic enim vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei: esto mihi proptius,

11. & suscipe benedictionem quam attuli tibi, & quam donavit mihi Deus tribuens omnia. Vix fratre compellente, suscipiens,

12. ait: Gradiamur simul, eroque socius itineris tui.

13. Dixitque Iacob: Nosti Domine mi quod parvulos habeam teneros, & oves, & boves: ætas mecum: quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur una die cuncti greges.

14. Præcedat Dominus meus ante servum suum: & ego sequar paulatim vestigia ejus, sicut videro parvulos meos posse, donec veniam ad dominum meum in Seir.

15. Respondit Esau: Oro te, ut de populo qui mecum est, saltem socii remaneant viæ tuæ. Non est, inquit, necesse: hoc uno tantum indigeo, ut inveniam gratiam in conspectu tuo domine mi.

16. Reversus est itaque illo die Esau itinere quo venerat in Seir.

17. Et Iacob venit in Socoth: ubi ædificata domo & fixis tentoriis appellavit nomen loci illius Socoth, idest, tabernacula.

18. Transiitque in Salem urbem Sichimorum, quæ est in terra Chanaan, postquam reversus est de Mesopotamia Syriæ: & habitavit iuxta oppidum.

19. Emitque partem agri in qua fixerat tabernacula, à filio Hemor patris Sichem centum agnis.

20. Et erecto ibi altari, invocavit super illud fortissimum Deum Israël.

CAPUT XXXIV.

Ob Dinæ raptum ac stuprum à Sichem Sichemitarum principis filio, Sichemita prius circumcisus, à Simone & Levi Dinæ fratribus perimuntur, atque à reliquis Iacob filius urbis eorum vastatur: quapropter Simeon & Levi à patre arguntur.

1. **E**gressa est autem Dina filia Liæ ut videret mulieres regionis illius.

2. Quam cum vidisset Sichem filius Hemor Hevæi, princeps terræ illius, adamavit eam: & rapuit, & dormivit cum illa, vi opprimens virginem.

3. Et conplutinata est anima ejus cum ea, tristisque delinivit blanditiis.

4. Et pergens ad Hemor patrem suum, Accipe, inquit, mihi puellam hanc conjugem.

5. Quod cum audisset Iacob absentibus filiis, & in pastu pecorum occupatis, siluit donec redirent.

6. Egresso autem Hemor patre Sichem ut loqueretur ad Iacob,

7. ecce filii ejus veniebant de agro: auditoque quod acciderat, irati sunt valde, eo quod factum rem operatus esset in Israël, & violata filia Iacob, iam illicitam perpetrasset.

8. Locutus est itaque Hemor ad eos: Sichem filii mei adhesit animæ filiæ vestræ: date eam illi uxorem:

9. & jungamus vicissim connubia: filias vestras tradite nobis, & filias nostras accipite.

10. Et habitate nobiscum: terra in potestate vestra est, exerceat negotiandi, & possideat eam.

11. Sed & Sichem ad patrem & ad fratres ejus ait: Invenim gratiam coram vobis: & quæcumque statueritis, dabo:

12. augete dotem, & innumera postulate, & libenter tribuam quod petieritis: tantum date mihi puellam hanc uxorem.

13. Responderunt filii Iacob Sichem & patri ejus in dolo, sævientes ob stuprum sororis:

14. Non possumus facere quod petitis, nec dare sororem nostram homini incircumciso: quod illicitum & nefarium est apud nos.

15. Sed in hoc valebimus federari, si voveritis esse similes nostri, & circumcidatur in vobis omne inasculini sexus;

16. tunc dabimus & accipiemus mutuo filias vestras, ac nostras: & habitabimus vobiscum, erimusque unus populus:

17. si autem circumcidi noveritis, tollemus filiam nostram, & recedemus.

18. Placuit oblatio eorum Hemor, & Sichem filio ejus:

19. nec distulit adolescens quin statim quod petebatur expleret: amabat enim puellam valde, & ipse erat inclitus in omni domo patris sui.

20. Ingressisque portam urbis, locuti sunt ad populum:

21. Viri isti pacifici sunt, & volunt habitare nobiscum: negotientur in terra, & exerceant eam, quæ spaciola & lata cultoribus indiget: filias eorum accipiemus uxores, & nostras illis dabimus.

22. Unum est quo differitur tantum bonum: Si circumcidamus masculos nostros, ritum gentis imitantes.

23. Et substantia eorum, & pecora, & cuncta quæ possident, nostra erunt: tantum in hoc acquiescamus, & habitantes sunul, unum efficiemus populum.

24. Assensique sunt omnes, circumcisis cunctis maribus.

25. Et ecce, die tertio quando gravissimus vulnere dolor est: arreptis, duo filii Iacob, Simeon & Levi fratres Dinæ, gladiis, ingressi sunt urbem confidenter, * interfecitque omnibus masculis, * *Infr.* 49. 6. 11.

26. Hemor & Sichem pariter necaverunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam.

27. Quibus egressis, irruerunt super occisos ceteri filii Iacob: & depopulati sunt urbem in ultionem stupri.

28. Oves eorum, & armenta, & asinos, cunctaque vastantes quæ in domibus & in agris erant,

29. parvulos quoque eorum & uxores duxerunt captivas.

30. Quibus patris audacter, Iacob dixit ad Simeon & Levi: Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananæis, & Pherezæis habitatoribus terræ hujus. nos pauci sumus: illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea.

31. Responderunt: Nunquid ut scorto abuti debuere sorore nostra?

CAPUT XXXV.

Cum Iacob Idola suorum juxta Sichem defodisset, jubente Domino ascendit in Bethel, ubi edificato altari Deo sacrificavit, novaque Dei apparitione confortatus fuit. Debora moritura nascitur Benjamin cum morte matris Rachel Ruben cum Bala incestum committit numerantur filii Iacob, cujus pater Isaac moritur.

1. Interea locutus est Deus ad Iacob: **I** Surge, & ascende Bethel, & habita ibi, facque altare Deo qui * apparuit tibi quando fugebas Esau fratrem tuum.

* *Supr.* 28. 13.

2. Iacob vero convocata omni domo sua, ait: Abjicite deos alienos qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra.

3. Surgite, & ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare Deo: qui exaudivit me in die tribulationis meæ, & socius fuit itineris mei.

4. Dederunt ergo ei omnes deos alienos quos habebant, & in aureas quæ erant in auribus eorum: at ille infodit * ea subter terebinthum, quæ est post urbem Sichem.

* *Exot.* 32. 20. 2. *R.g.* 18. 4.

5. Cumque profecti essent, terrior Dei invasit omnes per circuitum civitates, & non sunt auri persequi recedentes.

6. Venit igitur Iacob Luzan, quæ est in terra Chanaan, cognomento Bethel: ipse & omnis populus cum eo.

7. **A**edificavitque ibi altare, & appellavit nomen loci illius, Domus Dei: ibi enim * apparuit ei Deus cum fuisset fratrem suum.

* *Supr.* 28. 18.

8. Eodem tempore mortua est Debora nutritrix Rebecæ, & sepulta est ad radices Bethel subter quercum: vocatumque est nomen loci illius, Quercus fletus.

9. Apparuit autem iterum Deus Iacob postquam reversus est de Mesopotamia Syriæ, benedixitque ei,

10. dicens: * Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel erit nomen tuum. Et appellavit eum Israel, * *Supr.* 32. 28.

11. dixitque ei: Ego Deus omnipotens, cresce, & multiplicare: gentes, & populi nationum ex te erunt, reges de lumbis tuis egredientur.

12. Terramque quam dedi Abraham & Isaac, dabo tibi & semini tuo post te.

13. Et recessit ab eo.

14. Ille vero erexit titulum lapideum in loco quo locutus fuerat ei Deus: libans super eum libamina, & effundens oleum:

15. vocansque nomen loci illius, Bethel.

16. Egressus autem inde, venit verno tempore ad terram quæ ducit Ephratam: in qua cum parturiret Rachel,

17. ob difficultatem partus periclitari coepit. Dixitque ei obstetrix: Noli timere, quia & hunc habebis filium.

18. Egrediente autem anima præ dolore, & imminente jam morte, vocavit nomen filii sui Benoni, id est filius doloris: & pater vero appellavit eum Benjamin, id est filius dexterae.

19. Mortua est ergo Rachel, & sepulta est in via quæ ducit Ephratam, hæc est Bethlehem.

20. **E**rexitque Iacob titulum super sepulchrum ejus: * Hic est titulus monumenti Rachel, usque in præsentem diem.

* *Infr.* 48. 7.

21. Egressus inde, fixit tabernaculum trans Turrem gregis.

22. * Cumque habitaret in illa regione, abiit Ruben, & dormivit cum Bala concubina patris sui: quod illum minime latuit. Erant autem filii Iacob duodecim. * *Infr.* 49. 4.

23. Filii Liæ: primogenitus Ruben, & Simeon, & Levi, & Iudas, & Issachar, & Zabulon.

24. Filii Rachel: Ioseph & Ben'amin.

25. Filii Balæ ancillæ Rachelis: Dan & Nephthail.

26. Filii Zelphe ancillæ Liæ: Gad & Aser: hi sunt filii Iacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia Syriæ.

27. Venit etiam ad Isaac patrem suum in Mambie, civitatem Arbee, hæc est Hebron: in qua peregrinatus est Abraham & Isaac.

28. Et completi sunt dies Isaac centum octoginta annorum.

29. Consumptusque ætate mortuus est: &

appositus est populo suo senex & plenus dierum : & sepelierunt eum Esau & Iacob filii sui.

CAPUT XXXVI.

Esau cum uxoris & filius à fratre Jacob ob nimiam utriusque opulentiam separatur : filiorum Esau genealogia cum habitatione describitur.

1. **H**Æ sunt autem generationes Esau, ipse est Edom.
2. Esau accepit uxores de filiabus Chanaan : Ada filiam Elion Hethæi, & Oolibama filiam Anæ filiz Sebeon Hevæi :
3. Basemath quoque filiam Ismael sorore a Nabajoth,
4. * P. perit autem Ada, Eliphaz : Basemath genuit Rahuel : * 1. Par. 1. 35.
5. Oolibama genuit Iehus & Ihelon & Core. hi filii Esau qui nati sunt ei in terra Chanaan.
6. tulit autem Esau uxores suas & filios & filias, & omnem animam domus suæ, & substantiam, & pecora, & cuncta quæ habere poterat in terra Chanaan : & abiit in alteiam regionem, necessitque à fratre suo Iacob.
7. * Divites enim erant valde, & simul habitare non poterant, nec sustinebat eos terra peregrinationis eorum præ multitudine gregum. * Sup. 13. 6.
8. * Habitavitque Esau in monte Seir, ipse est Edom. * Jos. 24. 4.
9. Hæ autem sunt generationes Esau patris Edom in monte Seir,
10. & hæc nomina filiorum ejus : * Eliphaz filius Ada uxoris Esau : Rahuel quoque filius basemath uxoris ejus. * 1. Par. 1. 35.
11. Fueruntque Eliphaz filii : Theman, Omar, Sepho, & Gatham, & Cenez.
12. Erat autem Thamma, concubina Eliphaz filii Esau : quæ peperit ei Amalech. hi sunt filii Ada uxoris Esau.
13. Filii autem Rahuel : Nahath & Zara, Samma & Meza. hi filii Basemath uxoris Esau.
14. * Isti quoque erant filii Oolibama filiz Anæ & Sebeon, uxoris Esau, quos genuit ei, Iehus & Ihelon & Core.
15. Hi duces filiorum Esau : dux Theman, dux Omar, dux Sepho, dux Cenez,
16. dux Core, dux Gatham, dux Amalech. hi filii Eliphaz in terra Edom, & hi filii Ada.
17. Hi quoque filii Rahuel filii Esau : dux Nahath, dux Zara, dux Samma, dux Meza. hi autem duces Rahuel in Terra Edom : isti filii Basemath uxoris Esau.
18. Hi autem filii Oolibama uxoris Esau : dux Iehus, dux Ihelon, dux Core. hi duces Oolibama filiz Anæ uxoris Esau.
19. Isti sunt filii Esau, & hi duces eorum : ipse est Edom.
20. * Isti sunt filii Seir Horræi, habitatores terræ : Lotan, & Sobal, & Sebeon, & Ana, * 1. Par. 1. 38.
21. & Dison, & Esar, & Disan. hi duces Horræi, filii Seir in terra Edom.
22. Facti sunt autem filii Lotan : Hori & Heman, erat autem soror Lotan, Thanna.
23. Et isti filii Sobal : Alvan & Manabat & Ebal, & Sepho & Onan.
24. Et hi filii Sebeon : Aja & Ana. Iste est Ana qui invenit aquas calidas in solitudine, cum pasceret asinos Sebeon patris sui :
25. habuitque filium Dison, & filiam Oolibama,

26. Et isti filii Dison : Hamdan, & Esebam, & leti ram, & Charan.

27. Hi quoque filii Eser : Balaan, & Zavan, & Acan.

28. Habuit autem filios Disan Hus, & Aram.

29. Hi duces Horræorum : dux Lothan, dux Sobal, dux Sebeon, dux Ana,

30. dux Dison, dux Esar, dux Disan isti duces Horræorum qui imperaverunt in terra Seir.

31. Reges autem qui regnaverunt in terra Edom antequam haberent regem filii Israël, fuerunt hi :

32. Bela filius Beor, nomenque urbis ejus Denaba.

33. Mortuus est autem Bela, & regnavit pro eo Iobab filius Zare de Bosra.

34. Cumque mortuus esset Iobab, regnavit pro eo Husan de terra Themanorum.

35. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in regione Moab : & nomen urbis ejus Avith.

36. Cumque mortuus esset Adad, regnavit pro eo Semla de Masreca.

37. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Saul de fluvio Roboboth.

38. Cumque & hic obiisset, successit in regnum Balanan filius Achobor.

39. Isto quoque mortuo, regnavit pro eo Adar, nomenque urbis ejus Phau & appellabatur uxor ejus Meetabel, filia Matred filiz Mezaab.

40. Hæc ergo nomina ducum Esau, in cognationibus, & locis, & vocabulis suis : dux Thamma, dux Alva, dux Ietheth,

41. dux Oolibama, dux Ela, dux Phimon,

42. dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar,

43. dux Magdiel, dux Hiram. hi duces Edom habitantes in terra imperii sui, ipse est Esau pater Idumæorum.

CAPUT XXXVII.

Joseph fratres apud patrem de crimine accusant, visaque somnia narrans, fratrum odium in se concitat : quæc primum volentes illum occidere, consilio Ruben primo in cisterna detruditur, deinde venditur Ismaelitæ inscio Ruben à patre autem existimante eum à fera occisum lugetur : interea Joseph in Ægypto Putipharis venditur.

1. **H**abitavit autem Iacob in terra Chanaan, in qua pater suus peregrinatus est.

2. Et hæc sunt generationes ejus : Joseph cum sedecim esset annorum, pascabat gregem cum fratribus suis adhuc puer : & erat cum filiis Balæ & Zelphæ uxorum patris sui : accusavitque fratres suos apud patrem crimine pessimo.

3. Israël autem diligebat Joseph super omnes filios suos, eo quod in senectute genuisset eum : fecitque ei tunicam polymitam.

4. Videntes autem fratres ejus quod à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui.

5. Accidit quoque ut visum somnium referret fratribus suis. quæ causa majoris odii seminarium fuit.

6. Dixitque ad eos : Audite somnium meum quod vidi :

7. Putabam nos ligare manipulos in agro : & quasi consurgere manipulum meum, & stare vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum.

8. Responderunt fratres ejus : Numquid rex-

poster eris? aut subijciemur ditioni tuæ? Hæc ergo causa somniorum atque sermonum, invidia & odii fomitem ministravit.

9. Aliud quoque vidit somnium, quod narrans fratribus, ait: Vidi per somnium, quasi solem, & lunam, & stellâs undecum, adorare me.

10. Quod cum patri suo & fratribus retulisset, increpavit eum pater suus, & dixit: Quid sibi vult hoc somnium quod vidisti? num ego & mater tua, & fratres tui adorabimus te super terram?

11. Invidebant ei igitur fratres sui: pater vero rem tacitus considerabat.

12. Cumque fratres illius in pascendis gregibus patris morarentur in Sichem,

13. dixit ad eum Israël: Fratres tui pascunt oves in Sichimis: veni, mittam te ad eos. Quo respondente,

14. Presto sum, ait ei: Vade, & vide si cuncta prospera sint erga fratres tuos, & pecora: & renuntia mihi quid agatur. Missus de valle Hebron, venit in Sichem:

15. invenitque eum vir errantem in agro, & interrogavit quid quereretur.

16. At ille respondit: Fratres meos quero, indica mihi ubi pascunt greges.

17. Dixitque ei vir: Recesserunt de loco isto: audivi autem eos dicentes: Eamus in Dothain. Perrexit ergo Ioseph post fratres suos, & invenit eos in Dothain.

18. Qui cum vidissent eum procul, antequam accederet ad eos, cogitaverunt illum occidere:

19. & mutuo loquebantur: Ecce somniator venit:

20. venite, occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem: dicemusque, fera pessima devoravit eum: & tunc apparebit quid illi prosint somnia sua.

21. * Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, & dicebat:

* *Jeſſ. 42. 22.*

22. Non interficiatis animam ejus, nec fundatis sanguinem: sed projicite eum in cisternam hanc, quæ est in solitudine, manusque vestras servate innoxias: hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, & redere patri suo.

23. Confestum igitur ut pervenit ad fratres suos, nudaverunt eum tunica talari & polynita:

24. miseruntque eum in cisternam veterem, quæ non habebat aquam.

25. Et sedentes ut comederent panem, viderunt Ismaëlitis viatores venire de Galaad, & camelos eorum portantes aromata, & resinam, & stactem, in Ægyptum.

26. Dixit ergo Iudas fratribus suis: Quid nobis prodest si occiderimus fratrem nostrum, & celaverimus sanguinem ipsius?

27. Melius est ut vnumdetur Ismaëlitis, & manus nostræ non polluantur: frater enim, & caro nostra est. Acceperunt fratres sermonibus illius.

28. * Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna, venderunt eum Ismaëlitis, viginti argenteis: qui duxerunt eum in Ægyptum. * *Sap. 10. 13.*

29. Reversusque Ruben ad cisternam, non invenit puerum:

30. Et scissis vestibus pergens ad fratres suos, ait: puer non comparuit, & ego quo ibo?

31. Tulserunt autem tunicam ejus, & in sanguine hædi, quem occiderant, tinxerunt:

32. mittentes qui ferrent ad patrem, & di-

cerent: Hanc invenimus: vide utrum tunica filii tui sit, an non.

33. Quam cum agnovisset pater, ait: Tunica filii mei est, fera pessima comedit eum, bestia devoravit Ioseph.

34. Scissisque vestibus, indutus est cilicio, lugens filium suum multo tempore.

35. Congregatis autem cunctis liberis ejus ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere, sed ait: Descendam ad filium meum lugens in infernum. Et illo perseverante in fletu,

36. Madianitæ vendiderunt Ioseph in Ægypto Putiphari euncho Pharaonis, magistro militum.

CAPUT XXXVIII.

Iudas ex uxore Chananæa tribus filiis susceptis, primum & deinde secundum Thamar copulavit quibus mortuis, eam in seculo pro sortio cognovit, quo concubitu Phares & Zaram geniti.

1. Eodem tempore descendens Iudas à fratribus suis, divertit ad virum Odollamitem, nomine Hiram.

2. * Viditque ibi filiam hominis Chananæi, vocabulo Sue: & accepta uxore, ingressus est ad eam. * *1. Par. 2. 3.*

3. Quæ concepit, & peperit filium, & vocavit nomen ejus Her.

4. * Rursumque concepto foetu, natum filium vocavit Onan. * *Num. 26. 19.*

5. Tertium quoque peperit: quem appellavit Sela, quo nato, parere ultra cessavit.

6. Dedit autem Iudas uxorem primogenito suo Her, nomine Thamar.

7. * Fuit quoque Her primogenitus Iudæ, nequam in conspectu Domini: & ab eo occisus est. * *Num. 26. 19.*

8. Dixit ergo Iudas ad Onan filium suum: Ingredere ad uxorem fratris tui, & sociare illi ut suscites semen fratri tuo.

9. Ille sciens non sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur.

10. Et iacirco percussit eum Dominus, quod rem detestabilem faceret.

11. Quam ob rem dixit Iudas Thamar puellæ suæ: Esto vidua in domo patris tui, donec crescat Sela filius meus: timebat enim ne & ipse moreretur, sicut fratres ejus. Quæ abiit, & habitavit in domo patris sui.

12. Evolutis autem multis diebus, mortua est filia Sue uxor Iudæ: qui post lucum consolatione suscepta, ascendebat ad tonsores ovium suarum, ipse & Hiras opilio gregis Odollamites, in Thunnas.

13. Nuntiatumque est Thamar, quod socer illius ascenderet in Thannas ad tendendas oves.

14. Quæ, depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrum, & mutato habitu, sedit in bivio itineris, quod dicit Thannam: eo quod crevisset Sela, & non eum accepisset maritum.

15. Quam cum vidisset Iudas, suspicatus est esse meretricem: operuerat enim vultum suum, ne agnosceretur.

16. Ingrediensque ad eam, ait: Dimitte me ut coeam tecum. nesciebat enim quod nurus sua esset. Quæ respondente: Quid dabis mihi ut fruaris concubitu meo?

17. dixit: Mittam tibi hædum de gregibus. Rursusque illa dicente: Patiar quod vis: si dedideris mihi arrhabonem, donec mittas quod polliceris.

18. Ait Iudas: Quid tibi vis pro arrhabone dari? Respondit: Annulum tuum, & armillam,

lam, & baculum quem manu tenes. Ad unum igitur coitum mulier concepit,

19. & surgens abiit: depositoque habitu, quem sumpserat, induta est viduitatis vestibus.

20. Misit autem Iudas hædum per pastorem suum Odollamitem, ut recipere pignus quod deerat mulieri: qui cum non invenisset eam,

21. interrogavit homines loci illius. Ubi est mulier quæ sedebat in bivio? Respondentibus cunctis: Non fuit in loco isto meretrix,

22. Reversus est ad Iudam, & dixit ei: Non inveni eam: sed & homines loci illius dixerunt mihi, numquam sedisse ibi scortum.

23. Ait Iudas: Habeat sibi, certe mendacii arguere nos non potest, ego misi hædum quem promiseram: & tu non invenisti eam.

24. Ecce autem post tres menses nunciaverunt Iudæ, dicentes: Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur uterus illius intumescere. Dixitque Iudas: Producite eam ut comburatur.

25. Quæ cum duceretur ad poenam, misit ad socerum suum, dicens: De viro, cujus hæc sunt, concepi: cognosce cujus sit annulus, & arnilla, & baculus.

26. Qui, agnitis muneribus, ait: Iustior me est: quia non tradidi eam Sela filio meo. Atamen ultra non cognovit eam.

27. * Instante autem partu, apparuerunt gemini in utero: atque in ipsa effusione infantium, unus protulit manum, in qua obstrictrix ligavit coccinum, dicens: *Matt. 1. 3.*

28. Iste egredietur prior.

29. Illo vero retrahente manum, egressus est alter: dixitque mulier: Quare divisa est propter te maceria? & ob hanc causam vocavit nomen ejus Phares.

30. * Postea egressus est frater ejus, in cujus manu erat coccinum: quem appellavit Zara. * *1. Par. 2. 4.*

CAPUT XXXIX.

Cum prospere ageret Ioseph apud herum Putipharum, eique gratiose totam administraret familiam, contemnens heram sapius de concubitu interpretantem, accusatur apud dominum, & in carcerem conficitur, ubi custodis gratiam demeretur, à quo omnium vincitorum curam accipit.

1. Igitur Ioseph ductus est in Ægyptum, venitque eum Putiphar eunuchus Pharaonis, princeps exercitus, vir Ægyptius, de manu Ismaelitarum, à quibus perductus erat.

2. Fuitque Dominus cum eo, & erat vir in cunctis prospere agens: habitavitque in domo domini sui,

3. qui optime noverat Dominum esse cum eo, & omnia, quæ gereret, ab eo diligi in manu illius.

4. Invenitque Ioseph gratiam coram domino suo, & ministrabat ei: à quo præpositus omnibus gubeinabat creditam sibi domum, & universa quæ ei tradita fuerant:

5. benedixitque Dominus domui Ægyptii propter Ioseph, & multiplicavit tam in ædibus quàm in agris cunctam ejus substantiam:

6. nec quidquam aliud noverat, nisi panem quo vesceretur. Erat autem Ioseph pulchra facie, & decorus aspectu.

7. Post multos itaque dies iniecit domina sua oculos suos in Ioseph, & ait: Dormi necum.

8. Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad eam: Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua:

9. nec quidquam est quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ uxor ejus es: quo modo ergo possum hoc malum facere, & peccare in Deum meum?

10. Hujuscemodi verbis per singulos dies & mulier molesta erat adolescenti: & ille recusabat stuprum.

11. Accidit autem quadam die ut intraret Ioseph domum, & operis quippiam absque arbitris faceret:

12. & illa, apprehensa lacinia vestimenti ejus, diceret: Dormi necum. Qui relicto in manu ejus pallio fugit, & egressus est foras.

13. Cumque vidisset mulier vestem in manibus suis, & se esse contemptam,

14. vocavit ad se homines domus suæ, & ait ad eos: In introduxit virum Hebræum, ut illuderet nobis: ingressus est ad me, ut corret mecum: cumque ego succlamassem,

15. & audisset vocem meam, reliquit pallium quod tenebam, & fugit foras.

16. In argumentum ergo fidei ætenuum pallium ostendit marito revertenti domum,

17. & ait: Ingressus est ad me servus Hebræus quem adduxisti, ut illuderet mihi:

18. cumque audisset me clamare, reliquit pallium quod tenebam, & fugit foras.

19. His auditis dominus, & nimium credulus verbis conjugis, iratus est valde:

20. * tradiditque Ioseph in carcerem, ubi vincæ regis custodiebantur, & erat ibi clausus. * *Psal. 104. 18.*

21. Fuit autem Dominus cum Ioseph, & misertus illius dedit ei gratiam in conspectu principis carceris.

22. Qui tradidit in manu illius universos victos qui in custodia tenebantur: & quidquid fiebat, sub ipso erat.

23. Nec noverat aliquid, cunctis ei creditis: Dominus enim erat cum illo, & omnia opera ejus dirigebat.

CAPUT XL.

Eunuchorum Pharaonis in carcere Ioseph somnia interpretatus, alterum officio pristino restituendum, alterum suspendio finitum prædixit, quæ omnia in Pharaonis natalitio cœniverunt.

1. **H**is ita gestis, accidit ut peccarent ti, & pistor, domino suo.

2. Iratus contra eos Pharaon (nam alter pincernis præerat, alter pistoribus)

3. misit eos in carcerem principis militum, in quo erat vincus & Ioseph.

4. At custos carceris tradidit eos Ioseph, qui & ministrabat eis: aliquantulum temporis fluxerat, & illi in custodia tenebantur.

5. Videruntque ambo somnium nocte una, juxta interpretationem congruam sibi:

6. ad quos cum introisset Ioseph inane, & vidisset eos tristes,

7. sciscitavit est eos, dicens: Cur tristior est hodie solito facies vestra?

8. Qui responderunt: Somnium vidimus, & non est qui interpretetur nobis. Dixitque ad eos Ioseph: Numquid non Dei est interpretatio? referte mihi quid videritis.

9. Narravit prior, præpositus pincernarum, somnium suum: Videbam coram me vitem,

10. in qua erant tres propaggines, crescere paulatim in gemmas, & post flores uvas maturescere:

11. calicemque Pharaonis in manu mea: tuli ergo uvas, & expressi in calicem quem tenebam, & tradidi poculum Pharaoni.

12. Res-

12. Respondit Ioseph: Hæc est interpretatio somni: Tres propaggines, tres adhuc dies sunt:

13. post quos recordabitur Pharao ministerii tui, & restituet te in gradum pristinum: dabisque ei calicem officium tuum, sicut ante facere consueveras.

14. Tantum memento mei, cum benè tibi fuerit, & facias mecum misericordiam: ut suggeas Pharaoni ut educat me de isto carcere:

15. quia furto sublatus sum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacum missus sum.

16. Videns pistorum magister quòd pruden- ter somnium dissolvisset, ait: Et ego vi- di somnium, Quòd tria canistra farinæ habere- rem super caput meum:

17. & in uno canistro quod erat excelsius, portare me omnes cibos qui fiunt arte pisto- ria, avesque comedere ex eo.

18. Respondit Ioseph: Hæc est interpreta- tio somni: Tria canistra, tres adhuc dies sunt:

19. post quos auferet Pharao caput tuum, ac suspendet te in cruce, & lacerabunt volu- cres carnes tuas.

20. Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat: qui faciens grande convivium pue- ris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum, & pistorum principis.

21. Restituitque alterum in locum suum, ut porrigeret ei poculum:

22. alterum suspendit in patibulo, ut con- fectoris veritas probaretur.

23. Et tamen succedentibus prosperis, præ- positus pincernarum oblitus est interpretis sui.

CAPUT XLII.

Somnia Pharaonis de bobus & spicis, cum ne- mo alius valeret interpretari, unicus Ioseph interpretatur, idèquè toti Ægypto præfictur: & ex Aseneth data sibi à Pharaone uxore duos sustulit filios ante septem famus annos, sterilitas tandem fertilitati succedit.

1. **P**ost duos annos vidit Pharao som- nium. Putabat se stare super fluvium,

2. de quo ascendebant septem boves, pul- cherræ & crassæ nimis: & pascebantur in lo- cis palustribus.

3. Aliæ quoque septem emergebant de flu- mine, fœdæ, confectæque macie: & pasce- bantur in ipsa annis ripa in locis viren- tibus:

4. devorayeruntque eas, quarum mira spe- cies & habitudo corporum erat. Expergefatus Pharao,

5. rursus dormivit, & vidit alterum som- nium: Septem spicæ pullulabant in culmo uno plenæ atque forinosæ:

6. aliæ quoque totidem spicæ tenues, & percussæ uredine oriebantur,

7. devorantes omnem priorum pulchritudi- nem. Evigilans Pharao post quietem,

8. & facto mane, pavore perterritus, misit ad omnes confectores Ægypti, cunctosque sa- pientes: & accessitis narravit somnium, nec erat qui interpretaretur.

9. Tunc dènum reminiscens pincernarum magister, ait: Confiteor peccatum meum:

10. Natus rex servis suis, me & magis- trum pistorum retudi jussit in carcerem prin- cipis inultum:

11. ubi una nocte uterque vidimus somnium præsagium futurorum.

12. Erat ibi puer Hebræus, ejusdem ducis

militum famulus: cui narrantes somnia,

13. audivimus quiddid postea rei probavit eventus. ego enim redditus sum officio meo: & ille suspensus est in cruce.

14. Protinus ad regis imperium edictum de carcere Ioseph totonderunt: ac veste mutata obtulerunt ei.

15. Cui ille ait: Vidi somnia, nec est qui edisserat: quæ audiui te sapientissimè con- ficere.

16. Respondit Ioseph: Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni.

17. Narravit ergo Pharao quod viderat. Pu- tabam me stare super ripam fluminis,

18. & septem boves de amne conscendere, pulchras nimis, & obesis carnibus: quæ in pastu paludis virecta carpebant.

19. & ecce, has sequebantur alæ septem boves, in tantum deformes & macilentæ, ut numquam tales in terra Ægypti viderim:

20. quæ, devoratis & consumptis prio- ribus,

21. nullum saturitatis dedere vestigi- um: sed simili macie & squalore torpebant. Evigilans, rursus sopore depressus,

22. vidi somnium: Septem spicæ pullula- bant in culmo uno plenæ atque pulcherrimæ.

23. Aliæ quoque septem tenues & percussæ uredine, oriebantur e stipula:

24. quæ priorum pulchritudinem devorave- runt. Narravi confectoribus somnium, & nemo est qui edisserat.

25. Respondit Ioseph: Somnium regis unum est: quæ facturus est Deus, ostendit Pharaoni.

26. Septem boves pulchræ, & septem spi- cæ plenæ: septem ubertatis anni sunt: ean- demque viam somni comprehendunt.

27. Septem quoque boves tenues atque ma- cilentæ, quæ ascenderunt post eas, & septem spicæ tenues, & vento urente percussæ: sep- tem anni venturæ sunt famis.

28. Qui hoc ordine complebuntur:

29. Ecce septem anni venient fertilitatis magnæ in universa terra Ægypti.

30. quos sequentur septem anni alii tantæ sterilitatis, ut oblivioni tradatur cuncta retro abundantia: consumptura est enim famas omnem terram.

31. & ubertatis magnitudinem perditura est inopiæ magnitudo.

32. Quod autem vidisti secundò ad ean- dem rem pertinens somnium: firmitatis in- dicium est, eò quòd fiat sermo Dei, & ve- locius impleatur.

33. Nunc ergo provideat rex virum sapien- tem & industrium, & præficiat eum ferræ Ægypti:

34. Qui constituat præpositos per cunctas regiones: & quantam partem fructuum per septem annos fertilitatis,

35. qui iam nunc futuri sunt, congreget in horrea: & omne frumentum sub Pharaonis po- testate conditur, serveturque in urbibus.

36. Et præparetur futura septem annorum fami, quæ oppressura est Ægyptum, & non consumetur terra inopia.

37. Placuit Pharaoni consilium & cunctis ministris ejus:

38. locutusque est ad eos: Nun invenire po- terimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit?

39. Dixit ergo ad Ioseph: Quia ostendit ti- bi Deus omnia quæ locutus es, nunquid sa- pientiorum & consimilium tui invenire po- tero?

40. * Tu eris super domum meam, & ad tui

tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantum regni solio te præcedam.

* *Psalm.* 104. 21. 1. *Mac.* 2. 53. *Act.* 7. 10.

41. Dixitque rursus Pharaô ad Ioseph: Ecce, constitui te super universam terram Ægypti.

42. Tulitque annulum de manu sua, & dedit eum in manu ejus: vestivitque eum stola byssina, & collo torquem auream circumposuit.

43. Fecitque eum ascendere super currum suum secundum, clamante præcone, ut omnes coram eo genu flecterent, & præpositum esse scirent universæ terræ Ægypti.

44. Dixit quoque rex ad Ioseph: Ego sum Pharaô: absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti.

45. Vertitque nomen ejus, & vocavit eum lingua Ægyptiaca, Salvatorem mundi. Deditque illi uxorem Aseneth filiam Putiphare sacerdotis Heliopolos. Egressus est itaque Ioseph ad terram Ægypti.

46. (triginta autem annorum erat quando stetit in conspectu regis Pharaonis) & circumvitit omnes regiones Ægypti.

47. Venitque fertilitas septem annorum: & in manipulos redactæ segetes congregatæ sunt in horrea Ægypti.

48. Omnis etiam frugum abundantia in singulis urbibus condita est.

49. Tantaque fuit abundantia tritici, ut arenæ maris cœquaretur, & copia mensuram excederet.

50. * Nati sunt autem Ioseph filii duo antequam veniret fames: quos peperit ei Aseneth filia Putiphare sacerdotis Heliopolos.

* *Infr.* 48. 20. 49. 5.

51. Vocavitque nomen primogeniti, Manassæ, dicens: Oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domus patris mei.

52. Nomen quoque secundi appellavit Ephraim, dicens: Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meæ.

53. Igitur transactis septem ubertatis annis, qui fuerant in Ægypto:

54. cœperunt venire septem anni inopiæ, quos prædixerat Ioseph: & in universo orbe fames prævaluit, in cuncta autem terra Ægypti panis erat.

55. Qua esuriente, clamavit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Quibus ille respondit. Ite ad Ioseph: & quidquid ipse vobis dixerit, facite.

56. Crescebat autem quotidie fames in omni terra: aperuitque Ioseph universa horrea, & vendebat Ægyptiis: nam & illos oppræsserat fames.

57. Omnesque provinciæ veniebant in Ægyptum, ut emerent escas, & malum inopiæ temperarent.

CAPUT XLII.

Frates Ioseph, cogente fame, in Ægyptum pro emendis frumentis à patre missi, ab eo cognoscuntur, ac duris tractantur, & in carcerem conjiciuntur: tandem Simeone in vinculis relicto, revertuntur, ac pecuniam in sacculis cuiusque inditam unâ cum frumento insci referunt.

1. **A**udiens autem Iacob quòd alimenta venderentur in Ægypto, dixit filiis suis: Quare negligitis?

2. audiivi quòd triticum venundetur in Ægypto: descendite, & emite nobis necessa-

ria, ut possimus vivere, & non consumamur inopia.

3. Descendentes igitur fratres Ioseph decem, ut emerent frumenta in Ægypto,

4. Benjamin domi retento à Iacob, qui dixerat fratribus ejus: Ne forte in itinere quidquam patiatui mali:

5. ingressi sunt terram Ægypti cum aliis qui peregrabant ad emendum. Eiat autem fames in terra Chanaan.

6. Et Ioseph erat princeps in terra Ægypti, atque ad ejus nutum frumenta populis vendebantur. Cūque adorassent eum fratres sui,

7. & agnovisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos: Unde venistis? Qui responderunt: De terra Chanaan, ut enamus victui necessaria.

8. Et tamen fratres ipse cognoscens, non est cognitus ab eis.

9. Recordatusque somniorum, quæ aliquando viderat, ait ad eos: Exploratores estis: ut videatis infirmiora terræ venistis.

10. Qui dixerunt: Non est ita, domine, sed servi tui venerunt ut emerent cibos.

11. Omnes filii unus viri sumus: pacifici venimus, nec quidquam famuli tui machinantur mali.

12. Quibus ille respondit: Aliter est: immunita terræ hujus considerare venistis.

13. At illi: Duodecim, inquit, servi tui, fratres sumus, filii viri unius in terra Chanaan: inimus cum patre nostro est, alius non est super.

14. Hoc est, ait, quod locutus sum: Exploratores estis.

15. Jam nunc experimentum vestri capiam: per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater-vester minimus.

16. Mittite ex vobis unum, & adducat eum: vos autem eritis in vinculis, donec probentur quæ dixistis utrum vera an falsa sint: alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis.

17. Tradidit ergo illos custodiæ tribus diebus.

18. Die autem tertio educis de carcere, ait: Facite quæ dixi, & vivetis: Deum enim timeo.

19. Si pacifici estis, frater vester unus ligetur in carcere: vos autem abite, & ferite frumenta quæ emistis, in domos vestras.

20. * & fratrem vestrum minimum ad me adducite, ut possim vestros probare sermones, & non morianni. Feceiunt ut dixerat,

* *Infr.* 43. 3. & 5

21. & locuti sunt ad invicem: Merito hæc patinur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audivimus: idcirco venit super nos ista tribulatio.

22. E quibus unus Ruben, ait: Nunquid non dixi vobis: * Nolite peccare in puerum: & non audistis me? in sanguis ejus exquiritur.

* *Supr.* 37. 20.

23. Nesciebant autem quòd intelligeret Ioseph: eò quòd per interpretem loquebatur ad eos.

24. Avertitque se parumper, & flevit: & revertis locutus est ad eos.

25. Tollensque Simeon, & ligans illis præsentibus, jussit ministris ut implerent eorum saccos tritico, & reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibariis in viam: qui fecerunt ita.

26. At illi portantes frumenta in asinis suis, profecti sunt.

27. Aper-

27. Apertoque unus sacco, ut daret jumentum pabulum in diversorio, contemplatus pecuniam in ore sacculi,

28. dixit fratribus suis: Reddita est mihi pecunia, en habetur in sacco. Et obstupescit, turbatique mutuo dixerunt: Quidnam est hoc, quod fecit nobis Deus?

29. Veneruntque ad Iacob patrem suum in terram Chanaan, & narraverunt ei omnia quæ accidissent sibi, dicentes:

30. Locutus est nobis dominus terræ duræ, & putavit nos exploratores esse provinciae.

31. Cui respondimus: Pacifici sumus, nec ulla molimur insidias.

32. Duodecim fratres uno patre geniti sumus: unus non est super, minimus cum patre nostro est in terra Chanaan.

33. Qui ait nobis: Sic probabo quod pacifici sitis. Fratrem vestrum unum dimitte apud me, & cibaria domibus vestris necessaria sumite, & abite,

34. fratremque vestrum minimum adducite ad me, ut sciam quod non sitis exploratores: & istum, qui tenetur in vinculis, recipere possitis: ac deinceps quæ vultis, emendi habeatis licentiam.

35. His dictis, cum frumenta effunderent, singuli repperunt in ore saccorum ligatas pecunias: exterritisque simul omnibus,

36. dixit pater Iacob: Absque liberis me esse fecistis, Ioseph non est super, Simeon tenetur in vinculis, & Benjamin auferetis: in me hæc omnia mala reciderunt.

37. Cui respondit Ruben: Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi: trade illum in manu mea, & ego eum tibi restituiam.

38. At ille: Non descendet, inquit, filius meus vobiscum: frater ejus mortuus est, & ipse solus remansit: si quid ei adversi acciderit in terra, ad quam pergitis, deducetis canes meos cum dolore ad inferos.

CAPUT XLIII.

Ægrè impetravit fratres Ioseph à patre, ut in Ægyptum revertentes additis numeribus ac duplici pecunia, Benjamin secum ducerent: qui, invitati ad convivium, educto Simeone de carcere, simul epulantur cum Ioseph.

1. Interim fames omnem terram vehementer premebat.

2. Consumptisque cibis quos ex Ægypto detulerant, dixit Iacob ad filios suos: Revertimini, & emite nobis pauxillum escarum.

3. Respondit Iudas. Denunciavit nobis vir ille sub attestatione iurjurandi, dicens: Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis vobiscum.

4. Ii ergo vis eum mittere nobiscum, pergemus pariter, & ememus tibi necessaria.

5. sin autem non vis, non ibimus: vir enim, ut sæpe diximus, æquavit nobis, dicens: * Non videbitis faciem meam absque fratre vestro minimo. * *Supr. 42. 20.*

6. Dixit eis israel: In meam loc fecistis miseriam, ut indicaretis ei & alium habere vos fratrem.

7. At illi responderunt: Interrogavit nos homo per ordinem nostram progeniem: si pater viveret si haberemus fratrem: & nos respondimus ei consequenter: juxta id quod fuerat sciscitatus: numquid scire poteramus quod dicturus esset: Adducite fratrem vestrum vobiscum?

8. Iudas quoque dixit patri suo: Mitte pue-

rum * mecum, ut proficiscamur, & possimus vivere: ne moriamur nos & parvuli nostri.

* *Infr. 46. 21.*

9. * Ego suscipio puerum: de manu mea require illum, nisi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore.

* *Infr. 44. 32.*

10. Si non intercessisset dilatio, jam vice altera venissemus.

11. Igitur israel pater eorum dixit ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis: sumite de optimis terræ fructibus in vasis vestris, & deferte viro munera, modicum resinæ, & mellis, & storacis, stactes, & terbinthi, & amygdalarum.

12. Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum: & illam, quam invenistis in sacculis, reportate, ne forte errore factum sit:

13. sed & fratrem vestrum tollite, & ite ad virum.

14. Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem: & remittat vobiscum fratrem vestrum quem tenet, & hunc Benjamin: ego autem quasi orbatus absque liberis ero.

15. Tulerunt ergo viri munera, & pecuniam duplicem, & Benjamin: descenderuntque in Ægyptum, & steterunt coram Ioseph.

16. Quos cum ille vidisset, & Benjamin simul, præcepit dispensatori domus suæ, dicens: Introduc viros domum, & occide victimas, & instrue convivium: quoniam inecum sunt comesturi meridie.

17. Fecit ille quod sibi fuerat imperatum, & introduxit viros domum.

18. Ibi que exterriti, dixerunt mutuo: Propter pecuniam, quam retulimus prius in saccis nostris, introducti sumus: ut devolvat in nos calumniam, & violenter subjiciat servituti & nos, & asinos nostros.

19. Quamobrem in ipsis foribus accedentes ad dispensatorem domus

20. locuti sunt: Oramus domine ut audias nos. * Jam ante descendimus ut emeremus escas: * *Supr. 42. 3.*

21. quibus emptis, cum venissemus ad diversorium, aperimus saccos nostros, & invenimus pecuniam in ore saccorum: quam nunc eodem pondere reportavimus.

22. Sed & aliud attulimus argentum, ut emamus quæ nobis necessaria sunt: non est in nostra conscientia quis posuerit eam in marsupiiis nostris.

23. At ille respondit: Pax vobiscum, nolite timere: Deus vester, & Deus patris vestri dedit vobis thesauros in saccis vestris, nam pecuniam, quam dedistis mihi, probatam ego habeo. Eduxitque ad eos Simeon.

24. Et introductus domum, attulit aquam, & laverunt pedes suos, deditque pabulum asinis eorum.

25. Illi vero parabant munera, donec ingrederetur Ioseph meridie: audierant enim quod ibi comesturi essent panem.

26. Igitur ingressus est Ioseph domum suam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis: & adoraverunt proni in terram.

27. At ille, clementer resalutatis eis, interrogavit eos, dicens: Salvus ne est pater vester senex, de quo dixeratis mihi? Adhuc vivit?

28. Qui responderunt: Sospes est servus tuus pater noster, adhuc vivit. Et incurvati, adoraverunt eum

29. Attollens autem Ioseph oculos, vidit Benjamin fratrem suum uterinum, & ait:

Is-

Iste est frater vester parvulus, de quo dixeratis mihi? Et rursum: Deus, inquit, miseratus est tui filii mei.

30. Destinavitque quia commota fuerant viscera eius super fratre suo, & erumpunt lacrymæ. & introiens cubiculum flevit.

31. Kursumque lota facie egressus, continuat se, & ait: Ponite panes.

32. Quibus appositis, seorsum Ioseph, & seorsum fratribus, Ægyptus quoque qui vescebantur simul, seorsum (illicium est enim Ægyptiis comedere cum Hebræis, & profanum putant huiusmodi convivium)

33. sederunt coram eo, & prunogenitus juxta prunogenita sua, & minimus juxta ceteratem suam. Et ministrabant minis,

34. sumptis partibus quas ab eo acceperant: maiorque pars venit Benjamin, ita ut quinque partibus excederet. Biberuntque & inebriati sunt cum eo.

CAPUT XLIV.

Ioseph iubet abscondi scyphum suum in sacco Benjamin; & postea cum inventum, revocato ab itinere fratres suos arguit. Iudas autem pro Benjamin se in servitutum offert.

1. **P**recepit autem Ioseph dispensatori domus suæ, dicens: Imple saccos eorum frumento, quantum possant capere: & pone pecuniam singulorum in summitate sacci. 2. Scyphum autem meum argentum, & pretium quod dedit tibi, pone in ore sacci junioris, factumque est ita.

3. Et orto inane, dimissi sunt cum asinis suis.

4. Iamque urbem exierant, & processerant paululum. tunc Ioseph accessit dispensatore domus, surge, inquit, & persequere viros: & apprehensis dicito: Quare reddidistis malum pro bono?

5. Scyphus, quem furati estis, ipse est in quo bibit dominus meus, & in quo augurari solet: pessimam rem fecistis.

6. Fecit ille ut iusserat. Et apprehensis per ordinem locutus est.

7. Qui responderunt. Quare sic loquitur dominus noster, ut servi tui tantum flagitii commiserint?

8. Pecuniam, quam invenimus in summitate saccorum, reposuimus ad te de terra Chanaan: & quomodo consequens est ut furati simus de domo domini tui aurum vel argentum?

9. Apud quemcumque fuerit inventum servorum tuorum quod queris, moriatur, & nos erimus servi domini nostri.

10. Qui dixit eis: Fidei vestrae sententiam: apud quemcumque fuerit inventum, ipse sit servus meus, vos autem eritis innocui.

11. Itaque festinato deponentes in terram saccos, aperuerunt singuli.

12. Quos scrutatus, incipiens à majore usque ad minimum, invenit scyphum in sacco Benjamin.

13. At illi, scissis vestibus, oneratisque rursum asinis, reversi sunt in oppidum.

14. Primusque Iudas cum patris ingressus est ad Ioseph (necdum enim de loco abierat) omnesque ante eum pariter in terram corruerunt.

15. Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis? an ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia?

16. Cui Iudas: Quid respondebimus, inquit, domino meo? vel quid loquemur, aut

juste poterimus obtendere? Deus invenit iniquitatem servorum tuorum: en omnes servi sumus domui meæ, & nos, & apud quem inventus est scyphus.

17. Respondit Ioseph: Absit à me ut sic agam: qui juratus est scyphum, ipse sit servus meus: vos autem abite liberi ad patrem vestrum.

18. Accedens autem propius Iudas, confidenter ait: Oro domine mei, loquatur servus tuus verbum in auribus tuis, & ne irascaris famulo tuo. tu es enim post Pharaonem

19. dominus meus. * Interrogasti prius servos tuos: habebis patrem aut fratrem?

* *Supr. 42. 11. & 13.*

20. & nos respondimus tibi domino meo: Est nobis pater senex, & puer parvulus, qui in senectute illius natus est: cujus uterinus frater mortuus est: & ipsum solum habet mater sua, pater verò tenere diligit eum.

21. Dixistique servis tuis: Aducite eum ad me, & ponam oculos meos super illum.

22. Suggestimus domino meo: Non potest puer relinquere patrem suum: si enim illum dimiserit, morietur.

23. * Et dixisti servis tuis: Nisi venerit frater vester minimus vobiscum, non videbitis amplius faciem meam. * *Supr. 43. 3. & 5.*

24. Cum ergo ascendissemus ad famulum tuum patrem nostrum, narravimus ei omnia quæ locutus est dominus meus.

25. Et dixit pater noster: Revertimini, & emite nobis parum tritici.

26. Cui diximus: Ire non possumus: si frater noster minimus descendit nobiscum, proficiscemur simul: alioquin illo absente, non audeamus videre faciem viri.

27. Ad quæ ille respondit: Vos scitis quod duos genuerit mihi uxor mea. * *Supr. 37. 23. 33.*

28. Egressus est unus, & dixisti: Bestia devoravit eum: & hucusque non compaui.

29. Si tuleritis & istum, & aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cum mœrore ad inferos.

30. Igitur si intravero ad servum tuum patrem nostrum, & puer dixerit, (cum anima illius ex huius anima pendeat)

31. videritque eum non esse nobiscum, morietur, & deducet famuli tui canos ejus cum dolore ad inferos.

32. Ego propitius servus tuus sim qui in meam hunc recepi fidem, & sponendi dicens. * Nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore. * *Supr. 43. 9.*

33. Manebo itaque servus tuus pro puero in ministerio domini mei, & puer ascendat cum fratribus suis.

34. Non enim possum redire ad patrem meum, absente puero: ne calamitatis, quæ oppressura est patrem meum, testis assistam.

CAPUT XLV.

Ioseph se fratribus manifestat, eosque terribis cum osculo amplectitur: quare Pharaon una cum tota domo sua exilians, præcepit ut advocetur pater cum universa domo sua in Ægyptum. idem multis verbis denuntiat Ioseph, fratresque multis donatos muneribus ad patrem remittit.

1. **N**on se poterat ultra cohíbere Ioseph multis coram astantibus: unde præcepit ut egredientur cuncti foras, & nullus interesset alienus agnitioni mutus.

2. Elevavitque vocem cum fletu: quam

audierunt Ægyptii, omnisque domus Pharaonis.

3. Et dixit fratribus suis: Ego sum Ioseph: adhuc pater meus vivit? Non poterant respondere fratres nuncio terrore perterriti.

4. Ad quos ille clementer: Accedite, inquit, ad me. Et cum accessissent propè, * Ego sum, ait, Ioseph, frater vester, quem vendidistis in Ægyptum. * *Act. 7. 13.*

5. Nolite pavere, neque vobis durum esse videatur quod vendidistis me in his regionibus: * pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum. * *Infr. 50. 20.*

6. Biennium est enim quod cepit fames esse in terra: & adhuc quinque anni restant, quibus nec arari poterit, nec meti.

7. Præmisitque me Deus ut reservemini super terram, & escas ad vivendum habere possitis.

8. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum: qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum universæ domus ejus, ac principem in omni terra Ægypti.

9. Festinate, & ascendite ad patrem meum, & dicetis ei: Hæc mandat filius tuus Ioseph: Deus fecit me dominum universæ terræ Ægypti: descende ad me, ne moreris,

10. & habitabis in terra Gessen: erisque juxta me tu, & filii tui, & filii filiorum tuorum, oves tuæ, & armenta tua, & universa quæ possides.

11. Ibi que te pascam (adhuc enim quinque anni residui sunt famis) ne & tu pereas, & domus tua, & omnia quæ possides.

12. En oculi vestri, & oculi fratris mei Benjamin vident quod os meum loquatur ad vos.

13. Nunciate patri meo universam gloriam meam, & cuncta quæ vidistis in Ægypto: festinate, & adducite eum ad me.

14. Cumque amplexatus recidisset in collum Benjamin fratris sui, flevit: illo quoque similiter flente super collum ejus.

15. Osculatusque est Ioseph omnes fratres suos, & ploravit super singulos: postque ausi sunt loqui ad eum.

16. Auditumque est, & celebri sermone vulgatum in aula regis: Venerunt fratres Ioseph, & gavisus est Pharao, atque omnis familia ejus.

17. Dixitque ad Ioseph ut imperaret fratribus suis, dicens. Onerantes jumenta, ite in terram Chanaan,

18. & tollite inde patrem vestrum, & cognationem, & venite ad me: & ego dabo vobis omnia bona Ægypti, ut comedatis medullam terræ.

19. Præcipe etiam ut tollant plaustra de terra Ægypti, ad subvectionem parvulorum suorum ac conjugum: & dicito: Tollite patrem vestrum, & properate quanticumque venientis.

20. Nec dimittatis quidquam de suppellectili vestra: quia omnes opes Ægypti, vestrae eunt.

21. Feceruntque filii Israël ut eis mandatum fuerat. Quibus dedit Ioseph plaustra, secundum Pharaonis imperium: & cibaria in itinere

22. Singulis quoque proferri iussit binas stolas: Benjamin vero dedit trecentos argenteos cum quinque optimis:

23. tantundem pecunie & vestium initens patri suo, addens & asinos decem qui subveherent, ex omnibus divitiis Ægypti, &

totidem asinas, triticum in itinere, panesque portantes.

24. Dimisit ergo fratres suos, & proficiscentibus ait: Ne irascamini in via.

25. Qui ascendentes ex Ægypto, venerunt in terram Chanaan ad patrem suum Iacob,

26. Et nuntiaverunt ei, dicientes: Ioseph filius tuus vivit: & ille dominatur in omni terra Ægypti. Quo audito Iacob, quasi de gravi somno evigilans, tamen non credebatur eis.

27. Illi è contra referebant omnem ordinem rei. Cumque vidisset plaustra & universa quæ miserat, revixit spiritus ejus,

28. & ait: Sufficit mihi si adhuc Ioseph filius meus vivit: vadam, & videbo illum antequam moriar.

CAPUT XLVI.

Iacob renovata Dei promissione cum universis filiis ac nepotibus, quorum nomina recensentur, in Ægyptum descendit: cui occurrens Ioseph, inquit ut Pharaoni se esse pastores ovium dicant.

1. Profectusque Israël cum omnibus quæ habebat, venit ad Puteum juramenti: & maciatus ibi victimis Deo patris sui Isaac,

2. audivit eum per visionem noctis vocantem se, & dicentem sibi: Iacob, Iacob. Cui respondit: Ecce adsum.

3. Ait illi Deus: Ego sum fortissimus Deus patris tui: noli timere, descende in Ægyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi.

4. Ego descendam tecum illuc, & ego inde adducam te revertentem: Ioseph quoque ponet manus suas super oculos tuos.

5. Surrexit autem Iacob à Puteo juramenti: * tuleruntque eum filii cum parvulis & uxoribus suis in plaustris quæ miserat Pharao ad portandum senem, * *Act. 7. 15.*

6. & omnia quæ possederat in terram Chanaan: * venitque in Ægyptum cum omni semine suo, * *Jos. 24. 4. Psal. 104. 23. Isai. 52. 4.*

7. filii ejus, & nepotes, filiae, & cuncta simul progenies.

8. Hæc sunt autem nomina filiorum Israël, qui ingressi sunt in Ægyptum, ipse cum liberis suis. * Primogenitus Ruben. * *Exod. 1. 2. 6. 14. Num. 26. 5. 1. Par. 5. 1. 2. 3.*

9. Filii Ruben: Henoeh & Phallu & Hesron & Charmi.

10. * Filii Simeon: Iamuel & Iamin & Abod, & Iachin & Sohar, & Saul filius Chanaanitidis. * *Exod. 6. 15. 1. Par. 4. 24.*

11. * Filii Levi: Gerson & Caath & Merari. * *1. Par. 6. 1.*

12. * Filii Iuda: Her & Onan & Sela & Phares & Zara, mortui sunt autem Her & Onan in terra Chanaan. Natiqque sunt filii Phares: Hesron & Hamul. * *1. Par. 2. 3. 4. 21.*

13. * Filii Issachar: Thola & Phua & Iob & Semron. * *1. Par. 7. 1.*

14. Filii Zabulon: Sared & Elon & Iahelel.

15. Hi filii Liæ quos genuit in Mesopotamia Syriæ cum Dina filia sua, omnes animæ filiorum ejus & filiarum, triginta ties.

16. Filii Gad: Saphron & Haggi & Suni & Ezebon & Heri & Arodi & Areli.

17. * Filii Aser: Ianne & Iesua & Iesui & Beria, Sara quoque soror eorum, filii Beria: Heber & Melchiel. * *1. Par. 7. 30.*

18. Hi filii Zephæ, quam dedit Laban Liæ

filiae suae. & hos genuit Iacob sedecim animas.

19. Filii Rachel uxoris Iacob : Ioseph & Benjamin.

20. * Natiq; sunt Ioseph filii in terra Ægypti, quos genuit ei Aseneth filia Putiphare sacerdotis Heliopoleos : Manasse & Ephraim. * *Supr.* 41. 50.

21. Filii Benjamin : * Bela & Bchor & Asael & Gera & Naaman & Echi & Ros & Mothum & Ophim & Ared. * *1. Par.* 7. 6. 8. 1.

22. Hi filii Rachel quos genuit Iacob : omnes animar; quatuordecim.

23. Filii Dan : Husim.

24. Filii Nephthali : Iasiel & Guni & Ieser & Sallem.

25. Hi filii Balæ, quam dedit Laban Racheli filiae suae : & hos genuit Iacob : omnes animar; septem.

26. Cunctae animar; quæ ingressæ sunt cum Iacob in Ægyptum, & egressæ sunt de iemo- re illius, absque uxoris filiorum ejus, sexaginta sex.

27. Filii autem Ioseph, qui nati sunt ei in terra Ægypti, animar; duæ. * Omnes animar; domus Iacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, fuere septuaginta. * *Deut.* 10. 22.

28. Misit autem Iudam ante se ad Ios. ph. ut nuntiaret ei, & occurreret in Gessen.

29. Quo cum pervenisset, junctio Ioseph curru suo, ascendit obviam patri suo ad eundem locum : vidensque eum, irruit super collum ejus, & inter amplexus deivit.

30. Dixitque pater ad Ioseph : Jam lætus moriar, quia vidi faciem tuam, & superstitem te relinquo.

31. At ille locutus est ad fratres suos, & ad omnem domum patris sui : Ascendam, & nuntiabo Pharaoni, dicamque ei : fratres mei, & domus patris mei, qui erant in terra Chanaan, venerunt ad me.

32. & sunt viri pastores ovium, curamque habent alendorum gregum : pecora sua, & armenta, & omnia quæ habere potuerunt, adduxerunt secum.

33. Cumque vocaverit vos, & dixerit : Quod est opus vestrum ?

34. Respondebitis : Viri pastores sumus servi tui, ab infantia nostra usque in præsens, & nos & patres nostri. Hæc autem dicetis, ut habitare possitis in terra Gessen : quia detestantur Ægyptii omnes pastores ovium.

CAPUT XLVII.

Ioseph, adventu patris & fratrum Pharaoni nuntiato, introducit Iacob cum filiis ad Pharaonem. Terra Gessen conceditur eis ad inhabitandum, jamque tempore eos alit : porro famem tantum premit Ægyptum, ut, venditis pecoribus, terram quoque venire sint coacti : quo factum est ut quinta pars fructuum regibus Ægypti perpetuo cedat, præterquam in possessionibus sacerdotum. Post annos septem de- cimus Iacob plurimum ditatus iam moriturus ad- jurat Ioseph de sua sepultura in Chanaan.

1. Ingressus ergo Ioseph nuntiavit Pharaoni, dicens : Pater meus & fratres, oves eorum & armenta, & cuncta quæ possident, venerunt de terra Chanaan. & ecce consistunt in terra Gessen.

2. Extremos quoque iatrurum suorum quinque viros constituit coram rege.

3. quos ille interrogavit : Quid habetis

operis ? Responderunt : Pastores ovium sumus servi tui, & nos, & patres nostri.

4. Ad peregrinandum in terra tua venimus ; quoniam non est herua gregibus servorum tuo- rum, ingravescente rane in terra Chanaan : petimusque ut esse nos jubeas servos tuos in terra Gessen.

5. Dixit itaque rex ad Ioseph : Pater tuus & iatrur tu venerunt ad te.

6. Terra Ægypti in conspectu tuo est : in optimo loco fac eos habitare, & trade eis terram Gessen. Quod si nosti in eis esse viros industrios, constitue illos magistros pecorum meorum.

7. Post hæc introduxit Ioseph patrem suum ad Regem, & statuit eum coram eo : qui benedicens illi,

8. & interrogatus ab eo : Quot sunt dies annorum vitæ tuæ ?

9. Respondit : Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum sunt, parvi & mali, & non pervenerunt usque ad dies patrum meorum quibus peregrinati sunt.

10. Et benedicto rege, egressus est foras.

11. Ioseph vero patri & iatribus suis dedit possessionem in Ægypto in optimo terre loco, Ramesses, ut præceperat Pharaon.

12. Et alebat eos, omnemque domum patris sui, præbens cibaria singulis.

13. In foto enim orbe panis deerat, & oppresserat famem terram, maxime Ægypti & Chanaan.

14. E quibus omnem pecuniam congregavit pro venditione flumenti, & intulit eam in aerarium regis.

15. Cumque defecisset emptoribus pretium, venit cuncta Ægyptus ad Ioseph, dicens : Da nobis panes : quare moriamur coram te, deficiente pecunia ?

16. Quibus ille respondit : Adducite pecora vestra, & dabo vobis pro eis cibos, si pretium non habetis.

17. Quæ cum adduxissent, dedit eis alimenta pro equis, & ovibus, & bobus, & asinis. sustentavitque eos illo anno pro commutatione pecorum.

18. Venerunt quoque anno secundo, & dixerunt ei. Non celabimus dominum nostrum quod deficiente pecunia, pecora simul defecerunt. nec clam te est, quod absque corporibus & terra nihil habeamus.

19. Cur ergo moriemur te vidente ? & nos & terra nostra tui erimus : eme nos in servitutem re, iam, & præbe semina, ne perente cultore redigatur terra in solitudinem.

20. Emit igitur Ios. ph. omnem terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis. Subiecitque eam Pharaoni,

21. & cunctos populos ejus à novissimis terminis Ægypti usque ad extremos fines ejus,

22. præter terram sacerdotum, quæ à rege tradita fuerat eis : quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas.

23. Dixit ergo Ioseph ad populos : En ut cernitis, & vos & terram vestram Pharaon possidet : accipite semina, & serite agros,

24. ut fruges habere possitis. Quintam partem regi dabitis : quatuor reliquos permitto vobis in sementem, & in cibum familiis & liberis vestris.

25. Qui responderunt : Salus nostra in ma-
nu

nu tua est : respiciat nos tantum dominus noster, & læti serviemus regi.

26. Ex eo tempore usque in præsentem diem in universa terra Ægypti regibus quinta pars solvitur, & facium est quasi in legem, absque taira sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.

27. Habitavit ergo Israël in Ægypto, id est, in terra Gessen, & possedit eam. auctusque est, & multiplicatus nimis.

28. Et vixit in ea decem & septem annis: factique sunt omnes dies vitæ illius, centum quadraginta septem annorum.

29. Cumque appropinquare cerneret diem mortis suæ, vocavit filium suum Ioseph, & dixit ad eum : Si inveni gratiam in conspectu tuo, * pone manum tuam sub femore meo: & facies mihi misericordiam & veritatem, ut non sepelias me in Ægypto: * *Sup. 24. 2.*

30. sed dormiam cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condasque in sepulchro majorum meorum. * Cui respondit Ioseph : Ego faciam quod jussisti.

* *Sup. 23. 17.*

31. Et ille : Jura ergo, inquit, mihi. Quo jurante, adoravit Israel Deum, conversus ad lectuli caput.

CAPUT XLVIII.

Jacob ægrotantem invisit Ioseph, & cujus filios Manassen & Ephraim Jacob sibi adoptat, ac benedixit, nuptiarum contrahente Ioseph majori præponit; denique supra patre, partem unam Ioseph tribuit.

1. **H**is ita transactis nuntiatum est Ioseph quod ægrotaret pater suus: qui, assumptis duobus, filiis Manasse & Ephraim, ire perrexit.

2. Dicuntque est seni : Ecce filius tuus Ioseph venit ad te. Qui confortatus sedit in lectulo.

3. Et ingressio ad se ait : Deus omnipotens * apparuit mihi in Lúza, quæ est in terra Chanaan: Benedixitque mihi,

* *Sup. 28. 13.*

4. & ait : Ego te augebo & multiplicabo, & faciam te in turbas populorum : daboque tibi terram hanc, & semini tuo post te in possessionem sempiternam.

5. Duo ergo filii tui, qui * nati sunt tibi in terra Ægypti antequam huc venirem ad te, mei erunt : ** Ephraim & Manasses, sicut Ruben & Simeon ipeutabuntur mihi.

* *Sup. 41. 50.* ** *Job. 13. 7. 29.*

6. Reliquos autem quos generis post eos, tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis.

7. Mihi enim, quando veniebam de Mesopotamia, * mortuæ est Rachel in terra Chanaan in ipso itinere, eratque verum tempus: & ingrediebam Ephratam, & sepelivi eam juxta viam Ephratæ, quæ alio nomine appellatur Betlehem. * *Sup. 35. 19.*

8. Videns autem filios ejus dixit ad eum: Qui sunt isti?

9. Respondit: Filii mei sunt, quos donavit mihi Deus in hoc loco, Adduc, inquit, eos ad me, ut benedicam illis.

10. Oculi enim Israel caligabant præ nimia senectute, & clare videre non poterat. Applicitosque ad se, deosculatus & circumplexus eos.

11. dixit ad filium suum: Non sum fraudatus aspectu tuo: insuper ostendit mihi Deus semen tuum,

12. Cumque fulisset eos Ioseph de gremio patris, adoravit pronus in terram.

13. Et posuit Ephraim ad dexteram suam, id est, ad sinistram Israël: Manassen vero in sinistra sua, ad dexteram scilicet patris, applicuitque ambo ad eum.

14. Qui extendens manum dexteram, posuit super caput Ephraim minoris fratris, sinistram autem super caput Manasse qui major natu erat, commutans manus.

15. * Benedixitque Iacob filius Ioseph, & ait : Deus, in cujus conspectu ambulaverunt patres mei Abraham, & Isaac, Deus qui pascit me ab adolescentia mea usque in præsentem diem: * *Heb. 11. 21.*

16. * Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedixit pueris istis: & invocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham, & Isaac, & crescant in multitudinem super terram. * *Sup. 31. 29. 32. 2. Malch. 18. 10.*

17. Videns autem Ioseph quod posuisset pater suus dexteram manum super caput Ephraim, graviter accepit: & apprehensam manum patris levare conatus est de capite Ephraim, & transferre super caput Manasse.

18. Dixitque ad patrem: Non ita convenit, pater. quia hic est primogenitus, pone dexteram tuam super caput ejus.

19. Qui renuens, ait: Scio tibi mi, scio: & iste quidem erit in populos, & multiplicabitur, sed frater ejus minor, major erit illo: & semen illius crescet in gentes.

20. Benedixitque eis in tempore illo, dicens: In te benedicetur Israel, atque dicetur: Faciat tibi Deus sicut Ephraim, & sicut Manasse. Constituitque Ephraim ante Manassen.

21. Et ait ad Ioseph filium suum: En ego morior, & erit Deus vobiscum, reducetque vos ad terram patrum vestrorum.

22. Do tibi partem * unam extra fratres tuos, quam tulit de manu Amorihæ in gladio & arcu meo. * *Vid. Jos. 16. 1. & seq. Jos. 24. 8.*

CAPUT XLIX.

Jacob moriturus singulis filiis suis benedixit: quorundam tamen benedictione ob peccata in maledictionem & acrem oburgationem versa, futura illis prædicit: tandemque declarato sepulture suæ loco, moritur.

1. **V**ocavit autem Iacob filios suos, & ait eis: * Congregamini, ut annuntiem quæ ventura sunt vobis in diebus novissimis. * *Deut. 36. 6.*

2. Congregamini, & audite filii Iacob, audite Israël patrem vestrum:

3. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei: prior in donis, maior in imperio.

4. Effusus es sicut aqua, non crescas: * quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum ejus. * *Sup. 35. 22. 1. Par. 5. 1.*

5. Simeon & Levi fratres: vasa iniquitatis bellantia.

6. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea: * quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum. * *Sup. 34. 25.*

7. Maledictus furor eorum, quia peccata: & indignatio eorum, quia dura: * dividam eos in Iacob, & dispergam eos in Israël.

* *Jos. 19. 1.*

CAPUT L.

8. Iuda, te laudabunt fratres tui : manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui.

9. * Catulus leonis Iuda : ad prædam filii mi ascendisti : requiescens accubuisti ut leo, & quasi lævæ, quis suscitabit eum ?

* 1. Par. 5. 2.

10. * NON AUFERETUR sceptrum de Iuda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. * Matth. 26. Joann. 1. 45.

11. Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, o filii mi, asinum suum. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum.

12. Pulchriores sunt oculi ejus vino, & dentes ejus lacte candidiores.

13. Zabulon in littore maris habitabit, & in statione navium pertingens usque ad Sidonem.

14. Issachar asinus fortis accubans inter terminos.

15. Vidit requiem quod esset bona : & terram quod optima : & supposuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis serviens.

16. Dan judicabit populum suum sicut & alia tribus in Israël.

17. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retrò.

18. SALUTARE tuum expectabo Domine.

19. Gad, accinctus præliabitur ante eum : & ipse accingetur retrorsum.

20. Aser, cingulus panis ejus, & præbebit delicias regibus.

21. Nephthali, cervus emissus, & dans eloquia pulchritudinis.

22. * Filius accrescens Ioseph, filius accrescens & decorus aspectu : filia discurrunt super murum. * 1. Par. 5. 1.

23. Sed exasperaverunt eum, & jurgati sunt, invideruntque illi habentes jacula.

24. Sedit in forti arcus ejus, & dissoluta sunt vincula brachiorum & manuum illius per manus potentis Jacob : inde pastor egressus est, lapis Israël.

25. Deus patris tui erit adjutor tuus, & omnipotens benedicet tibi benedictionibus cæpi desuper, benedictionibus abyssi jacentis deorsum, benedictionibus uberum & vulvæ.

26. Benedictiones patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum ejus, donec veniret desiderium collum æternorum : fiant in capite Ioseph, & in vertice Nazarae inter fratres suos.

27. Benjamin lupus rapax, mane comedit prædam, & vespere discedit spolia.

28. Omnes hi in tribubus Israël duodecim : hæc locutus est eis pater suus, benedixitque singulis, benedictionibus propriis.

29. Et præcepit eis, dicens : Ego congrego ad populum meum : sepelire me cum patribus meis in spelunca duplici quæ est in agro Ephron Hethæi.

30. Contra Mambre in terra Chanaan, * quam emit Abraham cum agro ab Ephron Hethæo in possessionem sepulchri.

* Supr. 23. 17.

31. Ibi sepeliatur eum, & Saram uxorem ejus : ibi sepultus est Isaac cum Rebecca conjugæ suæ : ibi & Lia condita jacet.

32. Imittisq; mandatis quibus filios instruebat, collectis pedes suos super lectulum, & obit : appositusque est ad populum suum,

Ioseph corpus patris aromatibus conditum curans, & adhibito luctu funebri, cum senioribus Aegypti profusiscitur, ut in terra Chanaan sepeliatur : quo magna solemnitate peracto, fratres, ob inirogatam illi injuriam sibi timentes, benigne suscipit & consolatur. qui, ubi mandatum dedisset de suis ossibus in terram Chanaan, cum ex Aegypto sint migraturi, deferendis, in pace quævit.

1. Quid cernens Ioseph, ruit super faciem patris mens & oculosque eum.

2. Præcepitque servis suis medicis ut aromatibus condirent patrem.

3. Quibus, ussa explentibus, transierunt quadraginta dies : iste quippe mos erat cadaverum conditorum. flevitque cum Aegyptus septuaginta diebus.

4. Et expleto planctus tempore, locutus est Ioseph ad familiam Pharaonis : Si inveniri gratiam in conspectu vestro, loquimini in auribus Pharaonis :

5. eo quod pater meus adjuraverit me, dicens : En moror, in sepulchro meo * quod toti mihi in terra Chanaan, sepelies me. Ascendam igitur, & sepeliarum patrem meum, ac revertar. * Supr. 47. 29.

6. Dixitque ei Pharaon : Ascende & sepeli patrem tuum sicut adjuratus es.

7. Quo ascendente, ierunt cum eo omnes senes domus Pharaonis, cunctique majores natu tenæ Aegypti.

8. domus Ioseph cum fratribus suis, absque parvulis & gregibus, atque armentis quæ dereliquerant in terra Gessen.

9. Habuit quoque in comitatu currus & equites, & facta est turba non modica.

10. Veneruntque ad Aream Atad, quæ sita est trans Iordanem : ubi celebrantes exequias planctu magno atque vehementi impleverunt septem dies.

11. Quod cum vidissent habitatores tenæ Chanaan, dixerunt : Planctus magnus est iste Aegyptiis. Et idcirco vocatum est nomen loci illius, Planctus Aegypti.

12. Fecerunt ergo filii Jacob sicut præceperat eis :

13. Et portantes eum in terram Chanaan, sepelierunt eum in spelunca duplici, ** quam eimerat Abraham cum agro in possessionem sepulchri ab Ephron Hethæo contra faciem Mambre. * Abbr. 7. 16. ** Supr. 23. 17.

14. Reversusque est Ioseph in Aegyptum cum fratribus suis, & omni comitatu, sepulchro patri.

15. Quo mortuo, timentes fratres ejus, & mutuo colloquentes : Ne forte memor sit injuriæ quam passus est, & reddat nobis omne malum quod fecimus.

16. mandaverunt ei dicentes : Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur,

17. ut hæc tibi verbis illius diceamus : Obsecro ut obliviscaris sceleris iuratum tuorum, & peccati atque malitiæ quam exercuerunt in te : nos quoque oramus ut servis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis flevit Ioseph.

18. Veneruntque ad eum fratres sui : & prostrati adorantes in terram dixerunt : Servi tui sumus.

19. Quibus ille respondit : Nolite timere : nun Dei possumus resistere voluntati ?

20. * Vos cogitastis de me malum : sed Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me. si-

sicut in præsentialium cernitis, & salvos faceret multos populos. * *Supr.* 45. 5.

21. Nolite timere: * ego pascam vos & parvulos vestros. consolatusque est eos, & blande ac leniter est locutus. * *Supr.* 47. 12.

22. Et habitavit in Ægypto cum omni domo patris sui: vixitque centum decem annis. Et vidit Ephraim filius usque ad tertiam generationem. * *Nulli* quoque Machir filii Manasse nati sunt in genibus Joseph. * *Num.* 32. 39.

23. Quibus transactis, * locutus est fratribus suis: Post mortem meam Deus visitabit vos, & ascendere vos faciet de terra ista ad terram quam juravi Abraham, Isaac, & Jacob. * *Hebr.* 11. 22.

24. Cūque adjurasset eos atque dixisset. Deus visitabit vos, * asportate ossa mea vobiscum de loco isto: * *Exod.* 13. 19. *Jos.* 24. 32.

25. mortuus est, expletis centum decem vite suæ annis. Et conditus aromatibus, repositus est in loculo in Ægypto.

LIBER EXODI,

HEBRAICE VEELLE SEMOTH.

CAPUT PRIMUM.

Nomina filiorum Israel qui Ægyptum ingressi sunt: quorum multiplicationem novus Pharaon frustra impediæ nutritio onerum impositione; masculorum cæde ac submersione: de obstetricum miseratione, & earum a Deo pereminatione.

1. **H**ÆC sunt nomina filiorum Israël qui ingressi sunt in Ægyptum cum Iacob: * singuli cum domibus suis introierunt: * *Gen.* 46. 8.

2. Ruben, Simeon, Levi, Iudas,

3. Issachar, Zabulon & Benjamin,

4. Dan, & Nephthali, Gad, & Aser.

5. Erant igitur omnes animæ eorum qui ingressi sunt de femore Iacob, septuaginta. * Ioseph autem in Ægypto erat. * *V. Gen.* 46. 27.

6. Quo mortuo, & universis fratribus ejus, omnique cognatione illa,

7. * filii Israël creverunt, & quasi geminantes multiplicati sunt: ac roborati limis, impleverunt terram. * *Ahor.* 7. 17.

8. Surrexit interea rex novus super Ægyptum, qui ignorabat Ioseph:

9. & ait ad populum suum. Ecce, populus filiorum Israël multus, & fortior nobis est.

10. Venite, sapienter opprimamus eum, ne fortè multiplicetur: & si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis egrediatur de terra.

11. Præposuit itaque eis magistros operum, ut affligerent eos oneribus: ædificaveruntque urbes tabernaculorum Pharaoni, Phithom, & Ramesses.

12. Quantoque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, & crescebant:

13. oderantque filios Israël Ægyptii, & affligebant illudentes eis:

14. atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti, & lateris, omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur.

15. Dixit autem Rex Ægypti obstetricibus Hebræorum: quarum una vocabatur Sephora, altera Phua,

16. præcipiens eis: Quando obstetricabitis Hebræas, & partus tempus advenerit: si

masculus fuerit, interficite eum: si femina, reservate.

17. Timuerunt autem obstetrices Deum, & non fecerunt juxta præceptum regis Ægypti, sed conservabant mares.

18. Quibus ad se accersitis, rex ait: Quidnam est hoc quod facere voluistis, ut pueros servaretis?

19. Quæ responderunt: Non sunt Hebrææ sicut Ægyptiæ mulieres: ipsæ enim obstet 1- candi habent scientiam, & priusquam venamus ad eas, pariant.

20. Pene ergo fecit Deus obstetricibus: & crevit populus, confortatusque est nimis.

21. Et quia timuerunt obstetrices Deum, ædificavit eis domos.

22. Præcepit ergo Pharaon omni populo suo, dicens: Quidquid masculini sexus natum fuerit, in flumen projicite: quidquid remanini, reservate.

CAPUT II.

Moses nascitur, aquis expositus, & inde extractus, à matre sua nutritus jussu filia Pharaonis: quæ ipsum adoptavit, propter Ægyptii cadem, in Madian metu regis fugit, ubi accepit uxore Sephora filia sacerdotis, duos genuit filios, Geriam & Eliezer.

1. **E**Gressus est post hæc vir de domo suæ. * *Levi.* 1. * & accepit uxorem stirpis suæ. * *Infr.* 6. 20.

2. quæ concepit, & peperit filium: & videns eum elegantem, abscondit tribus mensibus. * *Hebr.* 11. 23.

3. Cūque jam celare non posset, stumpsit fasciculum strigeam, & linivit eam bitumine ac pice: posuitque intus in mantulum, & exposuit eum in carecchio ripæ fluminis,

4. stante procul sorore ejus, & considerante eventum rei.

5. Ecce autem descendebat filia Pharaonis ut lavaretur in flumine. & puellæ ejus gradiebantur per crepidinem alvei. Quæ cum vidisset fasciculum in papyrione, misit unam e famulabus suis: & allatam * *Act.* 7. 21.

Hebr. 11. 23.

6. aperiens, cernensque in ea parvulum vagientem, inserita ejus, ait. De infantibus Hebræorum est hic.

7. Cui soror pueri: Vis, inquit, ut vadam, & vocem tibi mulierem Hebræam, quæ nutrire possit infantulum?

8. Respondit: Vade. Perrexit puella & vocavit matrem suam.

9. Ad quam locuta filia Pharaonis: Accipe, ait, puerum istum, & nutri mihi: ego dabo tibi mercedem tuam. Suscepit mulier, & nutritivum puerum: a dultumque tradidit filiæ Pharaonis.

10. Quem illa adoptavit in locum filii, vocavitque nomen ejus Moyses, dicens: Quia de aqua tuli eum.

11. In diebus illis postquam creverat Moyses, egressus est ad fratres suos: viditque afflictionem eorum, & virum Ægyptium percutientem quemdam de Hebræis fratribus suis. * *Hebr.* 11. 24.

12. Cūque circumspexisset huc atque illuc, & nullum adesse vidisset, percussum Ægyptium abscondit subulo.

13. Et egressus die altero conspexit duos Hebræos rixantes. dixitque ei qui iacebat injuriam: Quare percutis proximum tuum?

14. Qui respondit: Quis te constituit principem & judicem super nos? num occiderem te

tu vis, sicut heri occidisti Ægyptium? Timuit Moyses, & ait: Quomodo palam factum est verbum istud?

15. Audivique Pharo sennonem hunc, & querebat occidere Moysen: qui fugiens de conspectu ejus, moratus est in terra Madian, & sedit juxta puteum.

16. Erant autem sacerdoti Madian septem filie, quæ venerant ad hauriendam aquam: & impletis canalibus adaquare cupiebant greges patris sui.

17. Supervenere pastores, & ejecerunt eas: surrexitque Moyses, & defensis puellis, adaquavit oves earum.

18. Quæ cum revertisset ad Raguel patrem suum, dixit ad eas: Cur velociter venistis solito?

19. Responderunt: Vir Ægyptius liberavit nos de manu pastorum: insuper & hausit aquam nobiscum, potumque deat ovis.

20. At ille: Ubi es? inquit, Quare dimisisti hominem? vocate eum ut comedat panem.

21. Juravit ergo Moyses quoddam habitaret cum eo. * Acceptique Sēphoram filiam ejus uxorem. * *Infr. 12. 2. 3. 1. Par. 23. 15.*

22. quæ peperit ei filium, quem vocavit Gersam, dicens: Adventi tui in terra alieni. Alterum verò peperit, quem vocavit Eliezer, dicens: Deus enim patris mei adjutor meus eripuit me de manu Pharaonis.

23. Post multum verò temporis mortuus est rex Ægypti: & ingemiscientes filii Israël, propter opera vociferati sunt: ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus.

24. Et audivit genitum eorum, ac recordatus est fœderis quod pepigit cum Abraham, Isaac, & Jacob.

25. Et respexit Dominus filios Israël & cognovit eos.

CAPUT III.

Domino Moysi, oves Iethro socii pascenti, in rubo ardente & incombusito appaens, mittit eum etiam revertentem ad filios Israel de manu Pharaonis liberandos, spoliatis Ægyptiis.

1. Moyses autem pascebat oves Iethro socii sui sacerdotis Madian: cumque minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Horeb.

2. Apparuitque ei Dominus * in flamma ignis de medio rubi: & videbat quod rubus arderet, & non comburetur. * *Act. 7. 30.*

3. Dixit ergo Moyses: Vadam, & videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus.

4. Cernens autem Dominus quoddam pergeret ad videndum, vocavit eum de medio rubi, & ait: Moyses, Moyses. Qui respondit: Adsum.

5. At ille: Ne appropies, inquit, hinc: solve calcamentum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est.

6. Et ait: * Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob. Respondit Moyses faciem suam: non enim audebat aspicere contra Deum. * *Matt. 22. 32. Marc. 12. 26. Lucæ 20. 37.*

7. Cui ait Dominus: Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem ejus audivi: propter duritiam eorum qui præsumunt operibus:

8. & sciens dolorem ejus, descendi ut liberem eum de manibus Ægyptiorum, & educam de terra illa in terram bonam, & spa-

tiosam, in terram quæ fuit lacte & melle, ad loca Chananaei & Hethæi, & Amorrahæ, & Pherezæi, & Hevæi, & Iebusæi.

9. Clamor ergo filiorum Israel venit ad me: vidique afflictionem eorum, quæ ab Ægyptiis opprimuntur.

10. Sed veni, & mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum, filios Israel de Ægypto.

11. Dixitque Moyses ad Deum: Quis sum ego ut vadam ad Pharaonem, & educam filios Israel de Ægypto?

12. Qui dixit ei: Ego ero tecum: & hoc habebis signum, quoddam miserim te. Cum educeris populum meum de Ægypto, immolabis Deo super montem istum.

13. Ait Moyses ad Deum: Ecce ego vadam ad filios Israël, & dicam eis: Deus patrum vestrorum misit me ad vos. Si dixerint mihi: Quod est nomen ejus? quid dicam eis?

14. Dixit Deus ad Moysen: EGO SUM QUI SUM. Ait: Sic dices filiis Israel: QUI EST, misit me ad vos.

15. Dixitque iterum Deus ad Moysen: Hæc dices filiis Israel: Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob misit me ad vos: hoc nomen mihi est in æternum, & hoc memoriale meum in generationem & generationem.

16. Vade, & congrega seniores Israël, & dices ad eos: Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob, dicens: Visitans visitavi vos: & vidi omnia quæ acciderunt vobis in Ægypto.

17. Et dixi ut educam vos de afflictione Ægypti in terram Chananaei & Hethæi & Amorrahæ & Pherezæi & Hevæi & Iebusæi, ad terram fluentem lacte & melle.

18. Et audient vocem tuam: ingredierisque tu, & seniores Israël ad regem Ægypti, & dices ad eum: Dominus Deus Hebræorum vocavit nos: ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut immolemus Domino Deo nostro.

19. Sed ego scio quoddam non dimittet vos rex Ægypti ut eatis nisi per manum validam.

20. Extendam enim manum meam, & percutiam Ægyptum in cunctis mirabilibus meis, quæ faciurus sum in medio eorum: post hæc dimittet vos.

21. Daboque gratiam populo huic coram Ægyptiis. * & cum egrediemini, non exibitis vacui: * *Infr. 11. 2. 12. 35.*

22. sed postulabit inuiter à vicina sua & ab hospita sua vasa argentea & aurea ac vestes: ponetisque eas super filios & filias vestras, & spoliabitis Ægyptum.

CAPUT IV.

Moyses suæ missionis tribus signis à Deo acceptis, varie se excusat ab hac missione: tandem acquiescit, rediitque in Ægyptum cum uxore & filiis: Angelus minatur Moysi mortem: hinc uxor circumcidit filium. Aaron fratri Moysi occurrat, cumque venerunt ad filios Israel.

1. Respondens Moyses ait. Non credent mihi, neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus.

2. Dixit ergo ad eum, Quid est quod tenes in manu tua? Respondit: Virga.

3. Dixitque Dominus: Projice eam in terram. Projecit, & versa est in colubrium, ita ut rugeret Moyses.

4. Dixitque Dominus: Extende manum tuam,

tuam, & apprehende caudam ejus. Extendit, & tenuit, versaque: est in virgam.

5. Ut credant, inquit, quòd apparerit tibi Dominus Deus patrum suorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob.

6. Dixitque Dominus rursum: Mitte manum tuam in sinum tuum. Quam cum misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis.

7. Retrahe, ait, manum tuam in sinum tuum. Retraxit, & protulit iterum, & erat similis carni reliquæ.

8. Si non crediderint, inquit, tibi, neque audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis.

9. Quod si nec duobus quidem his signis crediderint, neque audierint vocem tuam: sume aquam fluminis, & effunde eam super aridam, & quidquid hauseris de fluvio, vertetur in sanguinem.

10. Ait Moyses: Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri, & nudius tertius: & ex quo locutus es ad servum tuum, impedioris & tardioris lingue sum.

11. Dixit Dominus ad eum: Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est intuitu & surdum, videntem & cæcum? nonne ego?

12. Perge igitur, & ego ero in ore tuo: docboque te quid loquaris. * *Matth. 10. 20.*

13. At ille: Obsecro, inquit, Domine, mitte quem misurus es.

14. Iratus Dominus in Moysen, ait: Aaron frater tuus Levites, scio quod eloquens sit: ecce ipse egreditur in occursum tuum, vidensque te lætabitur corde.

15. Loquere ad eum, & pone verba mea in ore ejus: & ego ero in ore tuo, & in ore illius, & ostendam vobis quid agere debeatis. * *Inf. 7. 2.*

16. ipse loquetur pro te ad populum, & erit os tuum: tu autem eris ei in his quæ ad Deum pertinent.

17. Virgam quoque hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa.

18. Abiit Moyses, & reversus est ad Iethro socerem suum, dixitque ei: Vadam & revertar ad fratres meos in Ægyptum, ut videam si adhuc vivant. Cui ait Iethro: Vade in pace.

19. Dixit ergo Dominus ad Moysen in Madian: Vade, & reverte in Ægyptum: mortui sunt enim omnes qui querebant animam tuam.

20. Tulit ergo Moyses uxorem suam, & filios suos, & imposuit eos super asinum, reversusque est in Ægyptum, portans virgam Dei in manu sua.

21. Dixitque ei Dominus revertenti in Ægyptum: vide ut omnia ostenta que posui in manu tua, facias coram Pharaone: ego indurabo cor ejus, & non dimittit populum.

22. Dicesque ad eum: Hæc dicit Dominus: Filius meus primogenitus Israel.

23. Dixi tibi: Dimitte filium meum ut serviat mihi: & nolisti dimittere eum: ecce ego interficiam filium tuum primogenitum.

24. Cumque esset in itinere, in diversorio occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum.

25. Tulit illic Saphora acutissimam perram, & circumcidit præputium filii sui, tegitque pedes ejus, & ait: Sponsus sanguinum tu mihi es.

26. Et dimisit eum postquam dixerat: sponsus sanguinum ob circumcisionem.

27. Dixit autem Dominus ad Aaron: Va-

de in occursum Moysi in desertum. qui perrexit obviam ei in Montem Dei, & osculatus est eum.

28. Narravitque Moyses Aaron omnia verba Domini quibus iniserat eum, & signa quæ mandaverat.

29. Veneruntque simul, & congregaverunt cunctos seniores filiorum Israel.

30. Locutusque est Aaron omnia verba quæ dixerat Dominus ad Moysen: & fecit signa coram populo,

31. & credidit populus. Audieruntque quod visitasset Dominus filios Israël, & quod respexisset afflictionem illorum: & prout adoraverunt.

CAPUT V.

Moyses & Aaron Pharaoni Dei mandata referunt: quæ ille contemnens, gravius Israelitis premit negatis palis: quod audiens Moyses, orat pro eis Dominum.

1. Post hæc ingressi sunt Moyses & Aaron, & dixerunt Pharaoni: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Dimitte populum meum ut sacrificet mihi in deserto.

2. At ille respondit: Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus, & dimittam Israël? nescio Dominum, & Israël non dimittam.

3. Dixeruntque: Deus Hebræorum vocavit nos, ut eamus viam trium dierum in solitudinem, & sacrificemus Domino Deo nostro: ne forte accidat nobis pestis aut gladius.

4. Ait ad eos rex Ægypti: Quare Moyses & Aaron sollicitatis populum ab operibus suis? ite ad onera vestra.

5. Dixitque Pharaon: Multus est populus terræ: videtis quod turba succreverit: quanto magis si dederitis eis requiem ab operibus?

6. Præcepit ergo in die illo præfectis operum & exactoribus populi, dicens:

7. Nequaquam ultra dabitur paleas populo ad conficiendos lateres, sicut prius: sed ipsi vadant, & colligant stipulas.

8. Et mensuram laterum, quam prius faciebant, imponetis super eos, nec minuetis quidquam: vacent enim, & idcirco vociferantur, dicentes: Eamus, & sacrificemus Deo nostro.

9. Opprimantur operibus, & expleant ea: ut non acquiescant verbis mendacibus.

10. Igitur egressi præfecti operum & exactores, ad populum dixerunt: Sic dicit Pharaon: Non do vobis paleas:

11. ite, & colligite sicubi invenire poteritis, nec minuetur quidquam de opere vestro.

12. Dispersusque est populus per omnem terram Ægypti ad colligendas paleas.

13. Præfecti quoque operum instabant, dicentes: Complete opus vestrum quotidie, ut prius facere solistis quando dabatur vobis paleas.

14. Flagellatique sunt qui præterant operibus filiorum Israël, ab exactoribus Pharaonis, dicens: Quare non impletis mensuram laterum sicut prius, nec heui, nec hodie?

15. Veneruntque præpositi filiorum Israel, & vociferati sunt ad Pharaonem dicentes: Cur ita agis contra servos tuos?

16. Paleas non dantur nobis, & lateres similiter imperantur: en famuli tui flagellis cædimur, & injustè agitur contra populum tuum.

17. Qui ait: Vacatis otio, & idcirco di-

citis : Eamus , & sacrificemus Domino.

18. Ite ergo , & operamini : palææ non dabuntur vobis , & redditis consuetum numerum laterum.

19. Videbantque se præpositi filiorum Israel in malo , eo quod diceretur eis : Non minuetur quidquam de lateribus per singulos dies.

20. Occurreruntque Moyssi & Aaron , qui stabant ex adverso , egredientibus a Pharaone;

21. & dixerunt ad eos . Videat Dominus & iudicet , quoniam futere fecistis odorem nostrum coram Pharaone & servis eius , & præbulistis ei gladium , ut occideret nos.

22. Reversusque est Moyses ad Dominum , & ait: Domine , cur afflixisti populum istum? quare misisti me?

23. Ex eo enim quo ingressus sum ad Pharaonem ut loquerer in nomine tuo , afflixit populum tuum : & non liberasti eos.

CAPUT VI.

Deus animat Moysen , et revelat nomen suum Iehova : solaturque Israelitas per Moysen , terra Chanaan promissione : recensetque genealogia Ruben , Simeonis & Levi , usque ad Moysen & Aaron.

1. Dixitque Dominus ad Moysen : Nunc videbis quæ facturus sim Pharaoni: per manum enim fortem dimittet eos , & in manu robusta euciet illos de terra sua.

2. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens Ego Dominus

3. qui apparui Abraham , Isaac , & Jacob in Deo omnipotens : & nomen meum ADO-NAI non indicavi eis.

4. Pèpique factus cum eis , ut darem eis terram Chanaan , terram peregrinationis eorum , in qua fuerunt advenæ.

5. Ego audivi gemitum filiorum Israël , quo Ægyptii oppresserunt eos : & recordatus sum pacti mei.

6. Ideo dic filiis Israël : Ego Dominus qui educam vos de ergastulo Ægyptiorum , & eruum de servitute : ac redinam in brachio excelso , & iudicis magnis.

7. Et assumam vos mihi in populum , & ero vester Deus : & scietis quod ego sum Dominus Deus vester qui eduxerim vos de ergastulo Ægyptiorum.

8. & induxerim in terram , super quam levavi manum meam ut darem eam Abraham , Isaac , & Jacob : daboque illam vobis possidendam , ego Dominus.

9. Narravit ergo Moyses omnia filiis Israel : qui non acquieverunt ei propter angustiam spiritus , & opus durissimum.

10. Locutusque est Dominus ad Moysen , dicens:

11. Ingredeie , & loquere ad Pharaonem regem Ægypti , ut dimittat filios Israel a te a sua.

12. Respondit Moyses coram Domino : Ecce filii Israel non audiunt me : & quo modo audiet Pharaos , præsertim cum incursumus sim labiis?

13. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron , & dedit mandatum ad filios Israel , & ad Pharaonem regem Ægypti ut educerent filios Israel de terra Ægypti.

14. * Isti sunt principes domorum per familias suos , filii Ruben primogeniti Israëlitis : Henoch & Phallu , Mesron & Charmi.

* Ger. 46. 9. Num. 26. 5. 1. Par. 5. 1.

15. hæ cognationes Ruben . * Filii Simeon : Iamuel & Iam'n , & Ahod , & Iachin & Soar , & Saul filius Chanantidis , hæ progenies Simeon . * 1. Par. 4. 24.

16. Et hæc nomina filiorum Levi per cognationes suas : Gerson , & Caath , & Merari . Anni autem vitæ Levi fuerunt centum triginta septem.

17. * filii Gerson : Lobni & Semei , per cognationes suas * 1. Par. 6. 1. & 23. 6.

18. * filii Caath : Amram , & Isaar , & Hebron & Oziel . anni quoque vitæ Caath , centum triginta tres . * Num. 3. 19. & 26. 57.

19. filii Merari . Moholi & Musi . hæ cognationes Levi per familias suas.

20. Accipit autem Amram uxorem Iochabed patrualem suam : quæ peperit ei Aaron & Moysen . Fueruntque anni vitæ Amram , centum triginta septem.

21. filii quoque Isaar : Core , & Nepheg , & Zechri.

22. filii quoque Oziel : Misael , & Elisaphan & Sethri.

23. Accipit autem Aaron uxorem Elisabeth filiam Aminadab , sororem Nahason , quæ peperit ei Nadab , & Abiu , & Eleazar , & Ithamar.

24. filii quoque Core : Aser , & Elcana , & Abiasaph . hæ sunt cognationes Coritarum.

25. At verò Eleazar filius Aaron accepit uxorem de filiabus Phutiel : quæ peperit ei Phinees . hi sunt principes familiarum Leviticarum per cognationes suas.

26. Iste est Aaron & Moyses , quibus præcepit Dominus ut educerent filios Israel de terra Ægypti per turmas suas.

27. Hi sunt , qui loquuntur ad Pharaonem regem Ægypti , ut educant filios Israel de Ægypto : iste est Moyses & Aaron ,

28. in die qua locutus est Dominus ad Moysen , in terra Ægypti.

29. Et locutus est Dominus ad Moysen , dicens . Ego Dominus . loquere ad Pharaonem regem Ægypti , omnia quæ ego loqui tibi.

30. Et ait Moyses coram Domino : En incursumus labis sum , quo inodo audiet me Pharaos ?

CAPUT VII.

Moyses & Aaron ad Pharaonem loquuntur , virgam vertunt in serpentem , & aquam virga percussam in sanguinem : similia jaciunt magi Pharaonis suis incantationibus , quam ob causam Pharaos induratur , ne dimittat Hebraeos.

1. Dixitque Dominus ad Moysen : Ecce constitui te Deum Pharaonis : & Aaron frater tuus erit propheta tuus.

2. * Tu loqueris ei omnia quæ mando tibi : & ille loquetur ad Pharaonem , ut dimittat filios Israel de terra sua . * Sup. 4. 15.

3. Sed ego indurabo cor ejus , & multiplicabo signa & ostenta mea in terra Ægypti ,

4. & non audiet vos . immittantque manum meam super Ægyptum , & educam exercitum & populum meum filios Israel de terra Ægypti per judicia maxima.

5. Et sciet Ægypti quia ego sum Dominus qui extenderim manum meam super Ægyptum , & educaui filios Israel de medio eorum.

6. Fecit itaque Moyses & Aaron sicut præceperat Dominus . ita egerunt.

7. Erat

7. Erat autem Moyses, octoginta annorum, & Aaron octoginta trium, quando locuti sunt ad Pharaonem.

8. Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron:

9. Cum dixerit vobis Pharaos, Ostendite signa: dices ad Aaron Tolle virgam tuam, & projice eam coram Pharaone, ac vertetur in colubrum.

10. Ingressi itaque Moyses & Aaron ad Pharaonem, fecerunt sicut præceperat Dominus, tulitque Aaron virgam coram Pharaone & servis ejus, quæ versa est in colubrum.

11. * Vocavit autem Pharaos sapientes & maleficos: & fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas & arcana quædam similiter. * 2. Tim. 3. 8.

12. Projeceruntque singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones: sed devoravit virga Aaron virgas eorum.

13. Induratumque est cor Pharaonis, & non audivit eos, sicut præceperat Dominus.

14. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ingravatum est cor Pharaonis, non vult dimittere populum.

15. Vade ad eum manè, ecce egredietur ad aquas, & stabis in occursum ejus super ripam fluminis: & virgam, quæ conversa est in draconem, tolles in manu tua.

16. Dicesque ad eum: Dominus Deus Hebræorum misit me ad te, dicens: Dimitte populum meum ut sacrificet mihi in deserto: & usque ad præsens audire noluisti.

17. Hæc igitur dicit Dominus: In hoc scies quod sim Dominus: ecce percutiam virgam, quæ in manu mea est, aquam fluminis, & vertetur in sanguinem.

18. Pisces quoque, qui sunt in fluvio morientur, & computrescent aquæ, & affligentur Ægyptii bibentes aquam fluminis.

19. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Dic ad Aaron, Tolle virgam tuam, & extende manum tuam super aquas Ægypti & super fluvios eorum, & rivos ac paludes, & omnes lacus aquarum, ut vertantur in sanguinem: & sit cruor in omni terra Ægypti, tam in ligneis vasis quam in saxeis.

20. Feceruntque Moyses & Aaron sicut præcepit Dominus: & elevans virgam percussit aquam fluminis coram Pharaone & servis ejus, quæ versa est in sanguinem.

* Infr. 17. 5. Psalm. 77. 44.

21. Et pisces, qui erant in flumine moriuntur: computruitque fluvius, & non poterant Ægyptii bibere aquam fluminis, & vit sanguis in tota terra Ægypti.

22. * Feceruntque similiter malefici Ægyptiorum incantationibus suis: & induratum est cor Pharaonis, nec audivit eos, sicut præceperat Dominus. * Sap. 17. 7.

23. Avertitque se, & ingressus est domum suam, nec apposuit cor etiam hac vice.

24. Foderunt autem omnes Ægyptii per circuitum fluminis aquam ut biberent: non enim poterant bibere de aqua fluminis.

25. Impletique sunt septem dies, postquam percussit Dominus fluvium.

CAPUT VIII.

secunda Ægypti plaga est ranarum: pro quarum ablatione promittit Pharaos populum dimittere, nec facit: quare additur tertia sciniphum, & quarta muscarum: propter quas

rursum promittit Pharaos se filios Israel dimissurum, quod non facit.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem, & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi.

2. sin autem nolueris dimittere, ecce ego percutiam omnes terminos tuos ranis.

3. Et ebulliet fluvius ranas: quæ ascendent, & ingredientur domum tuam, & cubiculum lectuli tui, & super stratum tuum, & in domos servorum tuorum, & in populum tuum, & in furnos tuos, & in reliquias ciborum tuorum:

4. & ad te, & ad populum tuum, & ad omnes servos tuos intrabunt ranæ.

5. Dixitque Dominus ad Moysen: Dic ad Aaron: Extende manum tuam super fluvios ac super rivos & paludes, & educ ranas super terram Ægypti.

6. Et extendit Aaron manum super aquas Ægypti, & ascenderunt ranæ, operueruntque terram Ægypti.

7. * Fecerunt autem & malefici per incantationes suas similiter, eduxeruntque ranas super terram Ægypti. * Sap. 17. 7.

8. Vocavit autem Pharaos Moysen & Aaron, & dixit eis: Orate Dominum ut auferat ranas a me & a populo meo: & dimittam populum ut sacrificet Domino.

9. Dixitque Moyses ad Pharaonem: Constitue mihi quando deprecor pro te, & pro servis tuis, & pro populo tuo, ut abigantur ranæ a te & a domo tua & a servis tuis & a populo tuo. & tantum in flumine remaneant.

10. Qui respondit: Cras. At ille: Juxtà, inquit, verbum tuum faciam: ut scias quoniam non est sic ut Dominus Deus noster.

11. Et recedent ranæ a te, & a domo tua, & a servis tuis, & a populo tuo. & tantum in flumine remaneant.

12. Egrediensque eunt Moyses & Aaron a Pharaone: & clamavit Moyses ad Dominum pro sponsonne ranarum quam condiderat Pharaoni.

13. Hecitque Dominus juxta verbum Moysi: & mortuæ sunt ranæ de domibus, & de villis, & de agris.

14. Congregaveruntque eas in imensos aggeres, & computruit terra.

15. Videns autem Pharaos quòd data esset requies, ingravavit cor suum, & non audivit eos, sicut præceperat Dominus.

16. Dixitque Dominus ad Moysen: Loquere ad Aaron: Extende virgam tuam, & percutie pulverem terræ: & sint sciniphes in universa terra Ægypti.

17. Feceruntque ita. Et extendit Aaron manum, virgam tenens: percussitque pulverem terræ: & facti sunt sciniphes in hominibus, & in jumentis: omnis pulvis terræ versus est in sciniphes per totam terram Ægypti.

18. Feceruntque similiter malefici incantationibus suis, ut educerent sciniphes, & non potuerunt: erantque sciniphes tam in hominibus quam in jumentis.

19. Et dixerunt malefici ad Pharaonem: Digitus Dei est hic, induratumque est cor Pharaonis, & non audivit eos sicut præceperat Dominus.

20. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Consurge diluculo, & sta coram Pharaone: egredietur enim ad aquas: & dices ad eum:

Hæc dicit Dominus : Dimitte populum meum ut sacrificet mihi.

21. Quod si non dimiseris eum . ecce ego immanitatem in te , & in servos tuos , & in populum tuum , & in domos tuas omne genus malarum , & implebuntur domus Ægypti muscis diversis generis , & universa terra in qua meruit.

22. Locumque mirabilem in die illa terram Gessen , in qua populus meus est , ut non sint ibi muscæ : & scias quoniam ego Dominus in medio terræ.

23. Ponamque divisionem inter populum meum , & populum tuum : cras erit signum istud.

24. Fecitque Dominus ita . Et venit musca gravissima in domos Pharaonis & servorum eius , & in omnem terram Ægypti . coruptaque est terra ab hujusmodi muscis.

* Sap. 16. 9.

25. Vocavitque Pharaon Moysen & Aaron . & ait eis : Ite & sacrificate Deo vestro in terra hæc.

26. Et ait Moyses : Non potest ita fieri : abominationes enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro : quod si mactaverimus ea quæ colunt Ægypti coram eis , lapidibus nos obruent.

27. Viam trium dierum pergemus in soliditatem : & sacrificabimus Domino Deo nostro , * sicut præcepit nobis . * Sap. 3. 18.

28. Dixitque Pharaon : Ego dimittam vos ut sacrificetis Domino Deo vestro in deserto : verumtamen longius ne abeat , rogate pro me.

29. Et ait Moyses : Egressus à te , orabo Dominum : & recedet musca à Pharaone , & à servis suis , & à populo eius cras : verumtamen noli ultra fallere , ut non dimittas populum sacrificare Domino.

30. Egressusque Moyses à Pharaone , oravit Dominum.

31. Qui fecit juxta verbum illius : & abstulit muscas à Pharaone , & à servis suis , & à populo eius : non superfluit ne una quidem.

32. Et ingravatum est cor Pharaonis , ita ut ne hac quidem vice dimitteret populum.

CAPUT IX.

Quinta p'ima est pestis in jumentis , sexta ulcerum , septima grandinis , tonitruorum & fulminum ; ob quam promittit Pharaon se dimissum populum si cesset , verum nec id complet , & rursum se obdurat . nullus autem filiorum Israel in his malis nullum patitur damnum.

1. Dixit autem Dominus ad Moysen : Ingredere ad Pharaonem , & loquere ad eum : Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum : Dimitte populum meum ut sacrificet mihi.

2. Quod si adhuc renuis , & retines eos : ecce manus mea erit super agros tuos : & super equos , & asinos , & camelos , & boves , & oves , pestis valde gravis.

3. Et faciet Dominus mirabile inter possessiones Israel , & possessiones Ægyptiorum , ut nihil omnino pereat ex his quæ pertinent ad filios Israel.

4. Constituitque Dominus tempus , dicens : Cras faciet Dominus verbum istud in terra.

5. Fecit ergo Dominus verbum hoc altera die . mortuæque sunt omnia animalia Ægyptiorum : de animalibus verò filiorum Israel nihil omnino perit.

6. Et misit Pharaon ad videndum . nec erat

quidquam mortuum de his quæ possidebat Israël . Ingravatumque est cor Pharaonis , & non dimisit populum.

8. Et dixit Dominus ad Moysen , & Aaron : Tollite plenas manus cineres de camino , & spargat illum Moyses in caelum coram Pharaone.

9. Sitque pulvis super omnem terram Ægypti : erunt enim in hominibus , & jumentis ulcera , & vesicæ turgentes in universa terra Ægypti.

10. Tuleruntque cinerem de camino , & steterunt coram Pharaone , & sparsit illum Moyses in caelum : factaque sunt ulcera vesicularum turgentium in hominibus , & jumentis :

11. nec poterant malefici stare coram Moysen propter ulcera quæ in illis erant , & in omni terra Ægypti.

12. Induravitque Dominus cor Pharaonis , & non addidit eos , sicut locutus est Dominus ad Moysen.

13. Dixitque Dominus ad Moysen : Mane consurge , & sta coram Pharaone , & dices ad eum : Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum : Dimitte populum meum ut sacrificet mihi.

14. Quia in hac vice mittam omnes plagas meas super cor tuum , & super servos tuos , & super populum tuum : ut scias quod non sit similis mei in omni terra.

15. Nunc enim extendens manum percussam te , & populum tuum peste , peribisque de terra.

16. * Idcirco autem posui te , ut ostendam in te fortitudinem meam , & narretur nomen meum in omni terra . * Rom. 9. 17.

17. Adhuc retines populum meum : & non vis dimittere eum ?

18. En pluuem cras hac ipsa hora grandinem multam nimis , qualis non fuit in Ægypto à die qua fundata est , usque in præsens tempus.

19. Mitte ergo jam nunc , & congrega jumenta tua , & omnia quæ habes in agro : homines enim , & jumenta , & universa quæ inventa fuerint foris , nec congregata de agris , cecideritque super et grandio , morientur.

20. Qui tenuit verbum Domini de servis Pharaonis , fecit coniungere servos suos , & jumenta in domos .

21. qui autem neglexit sermonem Domini , dimisit servos suos , & jumenta in agris .

22. Et dixit Dominus ad Moysen : Extende manum tuam in caelum , ut fiat grandio in universa terra Ægypti super homines , & super jumenta , & super omnem herbam agri in terra Ægypti.

23. * Et dicitque Moyses vigam in caelum , & Dominus dedit tonitrua , & grandinem , ac discurrentia fulgura super terram : pluitque Dominus grandinem super terram Ægypti . * Sap. 16. 16. 17. 19.

24. Et grandio & ignis mista pauper ferebantur : tanteque erant magnitudinis , quanta ante nunquam apparuit in universa terra Ægypti ex quo gens illa condita est.

25. Et percussit grandio in omni terra Ægypti cuncta quæ fuerunt in agris , ab homine usque ad jumentum : cunctamque herbam aut percussit grandio , & omne lignum regionis confregit.

26. Tantum in terra Gessen , ubi erant filii Israel , grandio non cecidit.

27. Misitque Pharaon , & vocavit Moysen & Aaron , dicens ad eos : Peccavi etiam nunc : Do-

Dominus justus : ego & populus meus, impij.
28. Orate Dominum ut desinat tonitrua Dei, & grando : ut dimittat vos, & nequam hic ultra maneat.

29. Ait Moyses : Cum egressus fuero de urbe, extendam palmas meas ad Dominum, & cessabunt tonitrua, & grando non erit : ut scias quia Domini est terra :

30. novi autem quod & tu, & servi tui necdum timeatis Dominum Deum.

31. Linum ergo, & hordeum læsum est, eo quod hordeum esset virens, & linum jam folliculos germinaret :

32. triticum autem, & far non sunt læsa, quia serotina erant.

33. Egressusque Moyses ad Pharaonem ex urbe, tetendit manus ad Dominum : & cessaverunt tonitrua & grando, nec ultra stillavit pluvia super terram.

34. Videns autem Pharaon quod cessasset pluvia, & grando & tonitrua, auxit peccatum :

35. & ingravatum est cor ejus, & servorum illius, & induratum nimis : nec dimisit filios Israël, sicut præceperat Dominus per manum Moysi.

C A P U T X.

Othorum signum seu plaga est locustarum : quibus ablatis, obduratus Pharaon ne sic quidem juxta cordaturus dimittit populum : quapropter novum additur, nempe tenebrarum densissimarum : propter quas permittit Pharaon ut evaeant. Sed optimum, etiam precium missionem ingente Moysse, idem denegat, Moysique minatur mortem.

1. ET dixit Dominus ad Moysen : Ingredere ad Pharaonem : ego enim induravi cor ejus, & servorum illius : ut faciam signa mea hæc in eo.

2. & narres in auribus filii tui, & nepotum tuorum, quoties contriverim Ægyptios, & signa mea fecerim in eis : & sciatis quia ego Dominus.

3. Introierunt ergo Moyses & Aaron ad Pharaonem, & dixerunt ei : Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum : Usquequo non vis subijci mihi ? dimitte populum meum, ut sacrificet mihi.

4. * Sin autem resistis, & non vis dimittere eum : ecce ego inducam cras locustam in fines tuos. * Sap. 16. 9.

5. quæ operiat superficiem terræ, ne quidquam ejus appareat, sed comedatur quod residuum fuerit grandini. corrodet enim omnia ligna quæ germinant in agris.

6. Et implebit domos tuas, & servorum tuorum, & omnium Ægyptiorum, quantum non videant patres tui, & avi, ex quo orti sunt super terram, usque in præsentem diem. Avertatque se, & egressus est à Pharaone.

7. Dixerunt autem servi Pharaonis ad eum : Usquequo patiemur hoc scandalum : dimitte homines, ut sacrificent Domino Deo suo. nonne vides quod perierit Ægyptus ?

8. Revocaruntque Moysen, & Aaron ad Pharaonem : qui dixit eis : Ite, sacrificate Domino Deo vestro : quinam sunt qui ituri sunt ?

9. Ait Moyses : Cum parvulis nostris, & senioribus per genus, cum filiis & filiabus, cum ovibus & armentis : est enim solemnitas Domini Dei nostri.

10. Et respondit Pharaon : Sic Dominus sit vobiscum, quo modo ego dimittam vos, &

parvulos vestros. cui dubium est quod pessime cogitetis ?

11. Non fiet ita, sed ite tantum viri, & sacrificate Domino : hoc enim & ipsi petistis. Statingue ejectioni sunt de conspectu Pharaonis.

12. Dixit autem Dominus ad Moysen : Extende manum tuam super terram Ægypti ad locustam, ut ascendat super eam, & devoret omnem herbam quæ residua fuerit grandini.

13. Et extendit Moyses virgam super terram Ægypti : & Dominus induxit ventum urentem tota die illa, & nocte : & mane facto, ventus urens levavit locustas.

14. Quæ ascenderunt super universam terram Ægypti : & sederunt in cunctis finibus Ægyptiorum innumerales, quales ante illud tempus non fuerant, nec postea futurae sunt.

15. Operueruntque universam superficiem terræ, vastantes omnia. Devorata est igitur herba terræ, & quidquid ponorum in arboribus fuit, quæ grando dimiserat : nihilque omnino virens relictum est in lignis, & in herbis terræ, in cuncta Ægypto.

16. Quam ob rem festinus Pharaon vocavit Moysen & Aaron, & dixit eis : Peccavi in Dominum Deum vestrum, & in vos.

17. Sed nunc dimitte peccatum mihi etiam hac vice, & rogate Dominum Deum vestrum, ut auferat à me mortem istam.

18. Egressusque Moyses de conspectu Pharaonis, oravit Dominum.

19. Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, & arreptum locustam projecit in mare Rubrum : non remansit ne una quidem in cunctis finibus Ægypti.

20. Et induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israël.

21. Dixit autem Dominus ad Moysen : Extende manum tuam in cælum : & sint tenebræ super terram Ægypti tam dense, ut palpari queant.

22. Extenditque Moyses manum in cælum : & factæ sunt tenebræ horribiles in universa terra Ægypti tribus diebus.

23. * Nemo vidit fratrem suum, nec movit se de loco in quo erat. * ubique autem habitabant filii Israël, lux erat.

* Sap. 17. 2. * Sap. 18. 1.

24. Vocavitque Pharaon Moysen & Aaron, & dixit eis : Ite, sacrificate Domino : oves tantum vestras, & armenta remaneant, parvuli vestri erant vobiscum.

25. Ait Moyses : Hostias quoque & holocausta dabis nobis, quæ offeramus Domino Deo nostro.

26. Cuncti greges pergunt nobiscum : non remaneant ex eis ungula : quæ necessaria sunt in cultum Domini Dei nostri : præsertim cum ignoremus quid debeat immolari, donec ad ipsum locum perveniamus.

27. Induravit autem Dominus cor Pharaonis, & noluit dimittere eos.

28. Dixitque Pharaon ad Moysen : Recede à me, & cave ne ultra videas faciem meam : quocumque die apparueris mihi, morieris.

29. Respondit Moyses. Ita fiet ut locutus es, non videbo ultra faciem tuam.

C A P U T XI.

Ante decimum signum (stragem primogenitorum) quod prædicat Dominus, hortatur ad Ægypti spoliationem, quæ post stragem peracta est.

1. ET dixit Dominus ad Moysen : Adhuc una plaga tangam Pharaonem &

& Ægyptum, & post hæc dimittet vos, & exire compellet.

2. * Dices ergo omni plebi ut postulet vir ab amico suo, & mulier à vicina sua vasa argentea, & aurea. * *Supr.* 3. 22. *Infr.* 12. 35.

3. Dabit autem Dominus gratiam populo suo coram Ægyptiis. * Fuitque Moyses vir magnus valde in terra Ægypti coram seivis Pharaonis, & omni populo. * *Ecll.* 45. 1.

4. Et ait: Hæc dicit Dominus: Media nocte * egrediar in Ægyptum. * *Infr.* 12. 2.

5. & morietur omne primogenitum in terra Ægyptorum, à primogenito Pharaonis qui sedet in solio ejus, usque ad primogenitum ancillæ quæ est ad molam, & omnia primo-genita jumentorum.

6. Eritque clamor magnus in universa terra Ægypti, qualis nec ante fuit, nec postea futurus est.

7. Apud omnes autem filios Israël non mutiet canis ab homine usque ad pecus: ut sciatis quanto miraculo dividat Dominus Ægyptios & Israël.

8. Descendentque omnes servi tui isti ad me, & adorabunt me, dicentes: Egredere tu, & omnis populus qui subjectus est tibi: post hæc egrediemur.

9. Et exivit à Pharaone iratus nimis. Dixit autem Dominus ad Moysen: Non audiet vos Pharaon ut multa signa fiant in terra Ægypti.

10. Moyses autem & Aaron fecerunt omnia ostenta quæ scripta sunt, coram Pharaone. Et induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israël de terra sua.

CAPUT XII.

Paschalis agni immolandi & comedendi ritu declarato ac celebrato, ejusque sanguine domorum superliminariis illito; angelus casus omnibus Ægypti primogenitus, Israelitas intactos relinquit, qui cum spoliis & divitiis Ægypti egrediuntur: de ritu Phase ac usu azymorum, & tempore habitationis Israel in Ægypto.

1. **D**ixit quoque Dominus ad Moysen, & Aaron in terra Ægypti:

2. Mensis iste, vobis principium mensium: primus erit in mensibus anni.

3. Loquimini ad universum cœtum filiorum Israël, & dicite eis: Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias & domos suas.

4. Sin autem minor est numerus ut sufficere possit ad vescendum agnum, assumet vicinum suum qui junctus est domui suæ, juxta numerum animarum quæ sufficere possunt ad esum agni.

5. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus: juxta quem ritum tolletis & hædum.

6. Et servabitis eum usque ad quartam decimam diem mensis hujus: immolabitque eum universa multitudo filiorum Israël ad vespæram.

7. Et sument de sanguine ejus, & ac ponent super utrumque postem, & in superliminariis domorum, in quibus comedent illum.

8. Et edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactuicis agrestibus.

9. Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed tantum assum igni: caput cum pedibus ejus & intestinis vorabitis.

10. Nec remanebit quidquam ex eo usque

manè. * si quid residuum fuerit, igne comburetis. * *Vide Levit.* 7. 15.

11. Sic autem comedetis illum: Renes vestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinanter: est enim Phase (id est transitus) Domini.

12. Et transibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Ægypti ab homine usque ad pecus: & in cunctis diis Ægypti faciam judicia, ego Dominus.

13. Erit autem saneus vobis in signum in ædibus in quibus eritis: & videbo sanguinem, & transibo vos: nec erit in vobis plaga disperdens quando percussio terram Ægypti.

14. Habebitis autem hunc diem in monumentum & celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno.

15. Septem diebus azyma comedetis: in die primo non erit fermentum in donibus vestris: quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Israel, à primo die usque ad diem septimum.

16. Dies prima erit sancta atque sollemnis, & dies septima eadem festivitate venerabilis: nihil operis facietis in eis, exceptis his, quæ ad vescendum pertinent.

17. Et observabitis azyma: in eadem enim ipsa die educam exercitum vestrum de terra Ægypti, & custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo.

18. * Primo mense, quartadecima die mensis ad vespæram comedetis azyma usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vespæram. * *Levit.* 23. 5. *Num.* 28. 16.

19. Septem diebus fermentum non invenietur in donibus vestris: qui comederit fermentatum, peribit anima ejus de cœtu Israël, tam de advenis quàm de indigenis terræ.

20. Omne fermentatum non comedetis: in cunctis habitaculis vestris edetis azyma.

21. Vocavit autem Moyses omnes seniores filiorum Israël, & dixit ad eos: Ite tolentes animal per familias vestras, & immolate Phase.

22. * Fasciculumque hyssopi tingite in sanguine qui est in limine, & aspergite ex eo superliminare, & utrumque postem: nullus vestrum egrediatur ostium domus suæ usque manè. * *Hebr.* 11. 28.

23. Transibit enim Dominus percutiens Ægyptios, cumque viderit sanguinem in superliminari, & in utroque poste, transcendet ostium domus, & non sinet percussorem ingredi domos vestras & lædere.

24. Custodi verbum istud legitimum tibi & filiis tuis usque in æternum.

25. Cumque introieritis terram: quam Dominus daturus est vobis ut pollicitus est, observabitis ceremonias istas.

26. Et cum dixerint vobis filii vestri: Quæ est ista religio?

27. dicetis eis: Victimam transitus Domini est, quando transivit super domos filiorum Israël in Ægypto percutiens Ægyptios, & domos nostras liberans. Incurvatusque populus adoravit.

28. Et egressi filii Israël fecerunt sicut præceperat Dominus Moysi & Aaron.

29. Factum est autem in noctis medio *, percussit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti, à primogenito Pharaonis, qui

in

in solio ejus sedebat **, usque ad primogenitum captivæ quæ erat in carcere, & omne primogenitum jumentorum. * *Sup.* 11. 5.

** *Sap.* 18. 5.

30. Surrexitque Pharaon nocte, & omnes servi ejus, cunctaque Ægyptus: & ortus est clamor magnus in Ægypto: neque enim erat domus in qua non jaceret mortuus.

31. Vocatisque Phario, Moysæ, & Aaron nocte, ait: Surgite & egredimini à populo meo, vos & filii Israël: ite, immolate Domino sicut dicitis.

32. Oves vestras & armenta assumeite ut pectieratis, & abuntes benedicite mihi.

33. Urgabantque Ægyptii populum de terra exire velociter, dicentes: Omnes moriemur.

34. Tulit igitur populus conspersam farinam antequam fermentaretur, & ligans in palliis, posuit super humeros suos.

35. Feceruntque filii Israël * sicut præceperat Moyses: & petierunt ab Ægyptiis vasa argentea & aurea, vestemque plurimam.

* *Supr.* 3. 22. 11. 2.

36. Dominus autem dedit gratiam populo eorum Ægyptus ut commodarent eis: & spoliaverunt Ægyptios.

37. Perfectique sunt filii Israël de Ramesse in Socoth, sexcenta fere millia peditum virorum, absque parvulis.

38. Sed & vulgus promiscuum innumerable ascendit cum eis, oves & armenta & animalia diversi generis multa nimis.

39. Cokeruntque farinam, quam dudum de Ægypto conspersam tulerant: & fecerunt subcinericis panes azymos: neque enim poterant fermentari cogentibus exire Ægyptus, & nullam facere sinentibus moram: nec pulmenti quidquam occurreret præparare.

40. Habitatio autem filiorum Israël qui manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum.

41. Quibus expletis, eadem die egressus est omnis exercitus Domini de terra Ægypti.

42. Nox ista est observabilis Domino, quando eduxit eos de terra Ægypti: hanc observare debent omnes filii Israël in generationibus suis.

43. Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron: Hæc est religio Phase: Omnis alienigena non comedet ex eo.

44. Omnis autem servus emptitius circumcidetur, & sic comedet.

45. Advena & mercenarius non edent ex eo.

46. In una domo comedetur, nec efferetis de carnibus ejus foras, nec * os illius confringetis. * *Num.* 9. 12. 14. *Joann.* 19. 36.

47. Omnis coctus filiorum Israël faciet illud.

48. Quod si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phase Domini, circumcidetur prius omne masculinum ejus, & tunc rite celebrabit: critique sicut indigena terre: si quis autem circumciscus non fuerit, non vescetur ex eo.

49. Eadem lex erit indigenæ & colono qui peregrinatur apud vos.

50. Feceruntque omnes filii Israël sicut præceperat Dominus Moysi & Aaron.

51. Et eadem die eduxit Dominus filios Israël de terra Ægypti per turmas suas.

CAPUT XIII.

Jubet Deus sibi offerri primogenita hominum &

pecorum: & liberationis ab Ægypto religione Phase ac primogenitorum consecratione meminisse. Iude Isaacem ait Deus non per Philistham, sed per desertum; ossa Joseph secum deferret, & columna ignis ac nubi est dux itineris.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, l. dicens:

2. * Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vulvam in filius Israël, tam de hominibus quam de jumentis: mea sunt enim omnia. * *Infr.* 34. 19. *Levit.* 27. 26. *Num.* 18. 16. *Luc.* 2. 23.

3. Et ait Moyses ad populum: Mementote dei huius in qua egressi estis de Ægypto & de domo servitutis, quoniam in manu forti eduxit vos Dominus de loco isto: ut non comedatis fermentatum panem.

4. Hodie egredimini mensæ novarum frugum.

5. Cumque introduxerit te Dominus in terram Chananaï & Hethæi & Amorriæ & Hevæi & Jebusæi, quam juravit patribus tuis ut daret tibi, terram fluentem lacte & melle, celebrabis hunc morem sacrorum mensæ isto.

6. Septem diebus vesceris azymis: & in die septimo erit solemnitas Domini.

7. Azyma comedetis septem diebus: non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis annis tuis.

8. Narrabisque nlio tuo in die illo, dicens: Hoc est quod fecit mihi Dominus quando egressus sum de Ægypto.

9. Et erit quasi signum in manu tua, & quasi monumentum ante oculos tuos: & ut lex Domini semper sit in ore tuo, in manu enim forti eduxit te Dominus de Ægypto.

10. Custodies hujuscemodi cultum statuto tempore a diebus in dies.

11. Cumque introduxerit te Dominus in terram Chananaï, sicut juravit tibi & patribus tuis, & dedit tibi eam:

12. * separabis omne quod aperit vulvam Domino, & quod prinitivum est in pecoribus tuis: quidquid habueris masculini sexus, consecrabis Domino. * *Infr.* 22. 29. & 34. 19. *Ezech.* 44. 30.

13. Primogenitum asini mutabis ove: quod si non redemeris, interficies. Omne autem primogenitum hominis de filius tuis, pretio redimes.

14. Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid est hoc? respondebis ei: In manu forti eduxit nos Dominus de terra Ægypti, de domo servitutis.

15. Nam cum induratus esset Pharaon, & nollet nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti à primogenito hominis usque ad primogenitum jumentorum: idcirco hincolo Domino omne quod aperit vulvam masculini sexus, & omnia primogenita filiorum meorum redimo.

16. * Erat igitur quasi signum in manu tua, & quasi appensus quid, ob recordationem, inter oculos tuos: eo quod in manu forti eduxit nos Dominus de Ægypto. * *Deut.* 6. 8.

17. Igitur cum emisisset Pharaon populum, non eos duxit Deus per viam terræ Philisthiim quæ vicina est: reputans ne forte poeniteret eum, si vidisset adversum se bella consurgere, & reverteretur in Ægyptum.

18. Sed circumduxit per viam deserti, quæ est juxta Mare rubrum: & armati ascenderunt filii Israël de terra Ægypti.

19. Tulit quoque Moyses ossa Ioseph secum : eo quod adjurasset filios Israël, dicens : * Visitavit vos Deus, efferte ossa mea hinc vobiscum. * Gen. 50. 24.

20. Profectique de Scotoh castrametati sunt in Etham in extremis finibus solitudinis.

21. * Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis : ut dux esset itineris utique tempore. * Num. 14.

14. 2. Esdr. 9. 12. & 19. 1. Cor. 10. 1.

22. Numquam deivit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem, coram populo.

CAPUT XIV.

Pharao cum suis Israelem persequitur, Angelus in columna nubis medium se interponit, Moyses decedit mare rubrum, quod sicco pede transiit et Hebraei : Egyptii tum ab Angelo, tum ab aquis recurrentibus, cum universo equitatu ac curribus submerguntur.

1. **L**ocutus est autem Dominus ad Moysen, dicens :

2. Loquere filiis Israël : Reversi castrametentur à regione Phihahiroth quæ est inter Magdalum & mare contra Beelseph'on : in conspectu ejus castra ponetis super mare.

3. Diciturusque est Pharao super filios Israël : Coarctati sunt in terra, conclusit eos desertum.

4. Et indurabo cor eus, ac persequetur vos : & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu ejus, scientique Ægyptii quia ego sum Dominus. Feceruntque ita.

5. Et nuntiatum est regi Ægyptiorum quod fugisset populus : imitatusque est cor Pharaonis & servorum ejus super populo, & dixerunt : Quid volumus facere ut dimitteremus Israël, ne serviet nobis ?

6. Junxit ergo currum, & omnem populum suum assumpsit secum.

7. Tulitque sexcentos currus electos, & quidquid in Ægypto curruum fuit : & duces totius exercitus.

8. Induravitque Dominus cor Pharaonis regis Ægypti, & persecutus est filios Israël : at illi egressi erant in manu excelsa.

9. * Cumque persequerentur Ægyptii vestigia præcedentium, repererunt eos in castris super mare : omnis equitatus & currus Pharaonis, & universus exercitus erant in Phihahiroth contra Beelseph'on. * Jos. 24. 6.

1. Mach. 4. 9.

10. Cumque appropinquasset Pharao, levantes filii Israël oculos, viderunt Ægyptos post se : & timuerunt valde : clamaveruntque ad Dominum.

11. & dixerunt ad Moysen : Forsitan non erant sepulchra in Ægypto, ideo tulisti nos ut moremur in solitudine : quid hoc facere voluisti, ut educeres nos ex Ægypto ?

12. Nonne iste est sermo, quem loquebamur ad te in Ægypto, dicentes : Recede à nobis, ut serviamus Ægyptiis ? multo enim melius erat servire eis, quam mori in solitudine.

13. Et ait Moyses ad populum : Nolite timere : state, & videte magnalia Domini quæ facturus est hodie : Ægyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam ultra videbitis usque in sempiternum.

14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.

15. Dixitque Dominus ad Moysen : Quid clamas ad me ? Loquere filiis Israël ut proficiantur.

16. Tu autem eleva virgam tuam, & extendere manum tuam super mare, & divide illud : ut gradiantur filii Israël in medio mari per siccum.

17. Ego autem indurabo cor Ægyptiorum ut persequantur vos : & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu ejus, & in curribus & in equitibus illius.

18. Et scient Ægyptii quia ego sum Dominus cum glorificatus fuero in Pharaone, & in curribus atque in equitibus ejus.

19. Tollensque se angelus Dei, qui præcedebat castra Israël, abiit post eos : & cum eo pariter columna nubis, priora dimittens, post tergum.

20. stetit, inter castra Ægyptiorum & castra Israël : & erat nubes tenebrosa, & illuminans noctem, ita ut ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent.

21. Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementi & urente tota nocte, & vertit in siccum : divisaque est aqua.

22. * Et ingressi sunt filii Israël per medium sicci maris : erat enim aqua quasi murus à dextra eorum & læva. * Psalm. 77.

13. 104. 37. Psalm. 113. 3. Hebr. 11. 29.

23. Persequentesque Ægyptii ingressi sunt post eos, & omnis equitatus Pharaonis, curus ejus & equites per medium maris.

24. Jamque advenerat vigilia matutina, & ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum per columnam ignis & nubis, interfecit exercitum eorum. * Sap. 18. 15.

25. & subvertit rotas currum, felebanturque in profundum. Dixerunt ergo Ægyptii : Fugiamus israelin : Dominus enim pugnat pro eis contra nos.

26. Et ait Dominus ad Moysen : Extende manum tuam super mare, ut revertantur aquæ ad Ægyptios super curius & equites eorum.

27. Cumque extendisset Moyses manum contra mare, reversum est primo diluvio ad priorem locum : fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, & involvit eos Dominus in mediis fluctibus.

28. Reversa que sunt aquæ, & operuerunt curius & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare : nec unus quidem superstit ex eis.

29. Filii autem Israël perrexerunt per medium sicci maris, & aquæ eis erant quasi pro muro à dextris & à sinistris.

30. liberavitque Dominus in die illa Israël de manu Ægyptiorum.

31. Et viderunt Ægyptios mortuos super litus maris, & manum inagnam quam execerat Dominus contra eos : timuitque populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moysi servo ejus.

CAPUT XV.

Moses & Israelita, gratias Deo cum cantu perant, veniunt in Marath : ubi amaritudine aquarum à Moyse versa in dulcedinem, pergunt in Elim, ubi 12. fontes & 70. palma erant.

1. **T**unc * cecinit Moyses & filii Israël carmen hoc Domino, & dixerunt : Cantemus Domino : gloriosus enim magnificatus est, equum & ascensorem dejecit in mare.

* Sap. 10. 20.

2. * Fortitudo mea, & laus mea Dominus, &

& factus est mihi in salutem: iste Deus meus, & glorificabo eum: Deus patris mei, & exaltabo eum. * *Ps. 117. 14. Isai. 12. 2.*

7. Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen ejus.

4. Currus Pharaonis, & exercitum ejus projecit in mare: electi principes ejus submersi sunt in mari Rubro.

5. Abyssi operuerunt eos, & descenderunt in profundum quasi lapis.

6. Dextera tua Domine magnificata est in fortitudine: dextera tua, Domine, percussit inimicum.

7. Et in multitudine gloriæ tuæ deposuisti adversarios tuos: misisti iram tuam, quæ devoravit eos sicut stipulam.

8. Et in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ: stetit unda fluens, congregatæ sunt abyssi in medio mari.

9. Dixit inimicus: Persequar & comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea: evaginabo gladium meum, interciat eos manus mea.

10. Flavit spiritus tuus, & operuit eos mare: submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.

11. Quis similis tui in fortibus Domine? quis similis tui, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?

12. Extendisti manum tuam, & devoravit eos terra.

13. Dux fuisti in misericordia tua populo quem redemisti: & portasti eum in fortitudine tua, ad habitaculum sanctum tuum.

14. Ascenderunt populi, & irati sunt: dolores obtinuerunt habitatores Philisthiim.

15. Tunc conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor: obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

16. Irruat super eos formido & pavor, in magnitudine brachii tui: fiant immobiles quasi lapis, donec pertranseat populus tuus Domine, donec pertranseat populus tuus iste, quem possedisti.

17. Introduces eos, & plantabis in monte hereditatis tuæ, firmissimo habitaculo tuo quod operatus es Domine: sanctuarium tuum Domine, quod firmaverunt manus tuæ.

18. Dominus regnavit in æternum & ultra.

19. Ingressus est enim eques Pharaon cum curribus & equitibus ejus in mare: & reduxit super eos Dominus aquas maris: filii autem Israel ambulaverunt per siccam in medio ejus.

20. Sumpsit ergo Maria prophetissa, soror Aaron, tympanum in manu sua: egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris.

21. quibus præcinebat, dicens: Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est, equum & ascensorem ejus deiecit in mare.

22. Tulit autem Moyses Israel de mari Rubro, & egressi sunt in desertum Sur: ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, & non inveniebant aquam.

23. Et venerunt in Mara, nec poterant bibere aquas de Mara, eò quòd essent amare: undè & congruum loco nomen imposuit, vocans illud Mara, id est, amaritudinem.

24. Et murmuravit populus contra Moysen, dicens: Quid bibemus?

25. At ille clamavit ad Dominum, qui ostendit ei lignum: quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt. ibi constituit ei præcepta, atque judicia, & ibi tepavit eum, * *Judith. 5. 15. Eccl. 38. 5.*

26. dicens: Si audieris vocem Domini Dei tui, & quod rectum est coram eo receris, & obedieris mandatis ejus, cum todismque omnia præcepta illius, cumque linguorem, quem posui in Ægypto, non inducam super te. ego enim Dominus sanator tuus.

27. * Venerunt autem in Elim filii Israel, ubi erant duodecim fontes aquarum, & septuaginta palme: & castrametati sunt juxta aquas. * *Num. 33. 9.*

CAPUT XVI.

Murmurantibus in deserto Sin de ciborum inopia Israelitis, mittit Dominus coturnices, & pluit Man ad satietatem: jussio Domini de Sabbato servando, & manna colligendo, & in monumentum reponendo, quo eos aluit quotidie per quadraginta annos.

1. Profectique sunt de Elim, & venit omnis multitudo filiorum Israel in desertum Sin, quod est inter Elim & Sinai: quintodecimo die mensis secundi, postquam egressi sunt de terra Ægypti. * *Sap. 11. 2.*

2. Et murmuravit omnis congregatio filiorum Israel contra Moysen & Aaron in solitudine.

3. Dixeruntque filii Israel ad eos: Utinam mortui essemus per manum Domini in terra Ægypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem in saturitate: cur eduxistis nos in desertum istud, ut occideretis omnem multitudinem fame?

4. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ecce ego pluiam vobis panes de cælo: egredietur populus, & colligat quæ sufficiunt per singulos dies, ut tentem eum utrum ambulet in lege mea, an non.

5. Die autem sexto parent quod in'erant: & sit duplum quàm colligere solebant per singulos dies.

6. Dixeruntque Moyses & Aaron ad omnes filios Israel: Vesperè scietis quòd Dominus eduxit vos de terra Ægypti:

7. & manè videbitis gloriam Domini: audivit enim inurum vestrum contra Dominum: nos verò quid sumus, quia missistatis contra nos?

8. Et ait Moyses: Dabit vobis Dominus vesperè carnes edere, & mane panes in saturitate: eò quòd audierit murationes vestras quibus murmurati estis contra eum, nos enim quid sumus? nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.

9. Dixit quoque Moyses ad Aaron: Dic universe congregationi filiorum Israel. Accedite coram Domino: audivit enim murmur vestrum.

10. Cùmque loqueretur Aaron ad omnem cœtum filiorum Israel, respuerunt ad solitudinem: & ecce gloria * Domini apparuit in nube. * *Eccl. 45. 5.*

11. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens.

12. Audivi murationes filiorum Israel, loquere ad eos: Vesperè comedetis carnes, & manè saturabimini panibus: scietisque quòd ego sum Dominus Deus vester.

13. Factum est ergo vesperè, & ascendens coturnix, cooperuit castra: mane quoque ros jacuit per circuitum castrorum.

* *Num. 11. 31.*
14. Cùmque operuisset superficiem terræ, * apparuit in solitudine minutum, & quasi pilo tusum in similitudinem pruinae super terram

ram. * *Sap.* 16. 20. *Num.* 11. 7. *Pi.* 77. 24. *Joan.* 6. 31.

15. Quod cūm vidissent filii Israël, dixerunt ad invicem: Manu? quod significat: Quid est hoc? ignorabant enim quid esset. Quibus a d. Moyses: * Iste est panis, quem Dominus dedit vobis ad vescendum.

* *1. Cor.* 10. 3.

16. Hic est sermo, quem præcepit Dominus. Colligat unusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendum: gomor per singula capita, juxta numerum animarum vestrarum quæ habitant in tabernaculo sic tolletis.

17. Ieceruntque ita filii Israël: & collegerunt, alius plus, alius minus.

18. Et mensi sunt ad mensuram gomor: * nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus paraverat, reperit minus: sed singuli juxta id quod edere poterant, congregaverunt. * *c. Cor.* 8. 15.

19. Dixitque Moyses ad eos: Nullus relinquat ex eo in mane.

20. Qui non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis usque mane, & scætere caput vermicibus, atque computruit. & iratus est contra eos Moyses.

21. Colligebant autem manè singuli, quantum sufficere poterat ad vescendum: cūmque incaluisse sol, liquebat.

22. In die autem sexta collegerunt cibos duplices, idest, duo gomor per singulos homines: venerunt autem omnes principes multitudinis, & narraverunt Moysi.

23. Qui ait eis: Hoc est quod locutus est Dominus. Requies sabbati sanctificata est Domino cras, quodcumque operandum est, facite. & quæ coquenda sunt coquite: quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in inane.

24. Ieceruntque ita ut præceperat Moyses, & non computruit, neque vernis inventus est in eo.

25. Dixitque Moyses: Comedite illud hodie, quia sabbatum est Domini. non invenietur hodie in agro.

26. Sex diebus colligit: in die autem septimo sabbatum est Domini, idcirco non invenietur.

27. Venitque septima dies: & egressi de populo ut colligerent, non invenerunt.

28. Dixit autem Dominus ad Moysen: Usquequo non vultis custodire mandata mea, & legem meam?

29. Videte quòd Dominus dederit vobis sabbatum, & propter hoc die sexta tribuit vobis cibos duplices. maneat unusquisque apud semetipsum: nullus egrediatur de loco suo die septimo.

30. Et sabbatizavit populus die septimo.

31. Appellavitque domus Israël nomen ejus Man: quòd erat quasi semen coriandri album, gustusque ejus quasi similæ cum melle.

32. Dixit autem Moyses: Iste est sermo, quem præcepit Dominus: Imple gomor ex eo, & custodiatur in futuris rethi generationes: ut noverint panem, quo alui vos in solitudine, quando educiti estis de terra Ægypti.

33. Dixitque Moyses ad Aaron: Sume vas unum, & mitte ibi Man, quantum potest capere gomor: & reponere coram Domino ad servandum in generationes vestras:

34. sicut præcepit Dominus Moysi. Posuitque illud Aaron in tabernaculo reservandum.

35. * Filii autem Israël comederunt Man quadraginta annis, donec, venient in terram habitabilem: hoc cibo aliti sunt, usquequo

tangerent fines terræ Chanaan. * *2. Esdr.* 9. 21. *Judith* 5. 15.

36. Gomor autem decima pars est Ephæ.

CAPUT XVII.

Rursum murmurantibus in Raphidum ob aquæ penuriam filius Israel, dat Dominus aquam de petra: Amaleiti invadunt Hebræos, sed pugnante Josu, & in monte Moyse extensis manibus orante, vincuntur.

1. Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israël de deserto Sin per mansiones suas, juxta sermonem Domini, castrametati sunt in Raphidum, ubi non erat aqua ad bibendum populo.

2. * Qui jurgatus contra Moysen, ait: Da nobis aquam, ut bibamus. Quibus respondit Moyses. Quid jurgamini contra me? cur tentatis Dominum? * *Num.* 20. 4.

3. Stitit ergo ibi populus præ aquæ penuria & murmuravit contra Moysen, dicens: Cur fecisti nos exire de Ægypto, ut occideres nos, & liberos nostros, ac jumenta siti?

4. Clamavit autem Moyses ad Dominum, dicens: Quid faciam populo huic? adhuc paululum, & lapidabit me.

5. Et ait Dominus ad Moysen: Antecede populum, & stite tecum de senioribus Israël. & virgam qua percussisti fluvium, tolle in manu tua, & vade. * *Supr.* 14. 21. *Psal.* 77. 15. *1. Cor.* 10. 4.

6. En ego stabo ibi coram te, supra petram Horeb: percutiesque petram, & exibit ex ea aqua, ut bibat populus. Iecit Moyses ita coram senioribus Israël.

7. & vocavit nomen loci illius, Tentatio, propter jurgium filiorum Israël, & quia tentaverunt Dominum, dicentes: Est ne Dominus in nobis, an non?

8. * Venit autem Amalec, & pugnabat contra Israël in Raphidum. * *Deut.* 25. 17. *Judith* 4. 13. *Sap.* 11. 3.

9. Dixitque Moyses ad Josuë: Elige viros: & egressus, pugna contra Amalec: cras ego stabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea.

10. Iecit Josuë ut locutus erat Moyses, & pugnavit contra Amalec: Moyses autem & Aaron & Hur ascenderunt super verticem collis.

11. Cūmque levaret Moyses manus, vincebat Israël: sin autem paululum remisisset, superabat Amalec.

12. Manus autem Moysi erant graves: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus ejus ex utraque parte. Et ficiunt est ut manus illius non lassarentur usque ad occasum solis.

13. Iugavitque Josuë Amalec, & populum ejus in ore gladii.

14. Dixit autem Dominus ad Moysen: Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade auribus Josuë. delebo enim memoriam Amalec sub cælo.

15. Edificavitque Moyses altare: & vocavit nomen ejus, Dominus exaltatio mea, dicens:

16. Quia manus solii Domini, & bellum Domini erit contra Amalec, a generatione in generationem.

CAPUT XVIII.

Iethro socer Moysi uxorem cum filiis ad eum adducit: & auditis Dei operibus, cum Dominum

num laudasset, eique sacrificasset, sanum consilium Moysi dedit in constituendis iudiciorum magistratibus, qui minora dijudicent.

1. Cumque audisset Iethro, sacerdos Madian, cognatus Moysi, omnia quae fecerat Deus Moysi, & Israeli populo suo, & quod eduxisset Dominus Israel de Aegypto:

2. tulit Sephoram uxorem Moysi quam remiserat:

3. & duos filios ejus, quorum unus vocabatur Gersam, dicente patre: "Advena fui in terra aliena." ** Supra. 2. 22.*

4. Alter vero Eliezer: Deus enim, ait, patris mei adiutor meus, & eruit me de gladio Pharaonis.

5. Venit ergo Iethro cognatus Moysi, & filii ejus, & uxor ejus ad Moysen in desertum, ubi erat castrametatus juxta montem Dei.

6. Et mandavit Moysi, dicens: Ego Iethro cognatus tuus venio ad te, & uxor tua, & & duo filii tui cum ea.

7. Qui egressus in occursum cognati sui adoravit, & osculatus est eum: salutaveruntque se mutuo verbis pacificis. Cumque intrasset tabernaculum,

8. narravit Moyses cognato suo cuncta quae fecerat Dominus Pharaoni, & Aegyptiis propter Israel: universumque laborem, qui accidisset eis in itinere, & quod liberaverat eos Dominus.

9. Laetatusque est Iethro super omnibus bonis, quae fecerat Dominus Israeli, eo quod evisisset eum de manu Aegyptiorum,

10. & ait: Benedictus Dominus, qui liberavit vos de manu Aegyptiorum, & de manu Pharaonis, qui eruit populum suum de manu Aegypti,

11. Nunc cognovi, quia magnus Dominus super omnes deos: eo quod * superbe egressus contra illos. ** Supra. 1. 14. & 5. 7. & 10. 10. & 14. 8.*

12. Obtulit ergo Iethro cognatus Moysi holocausta & hostias Deo. veneruntque Aaron & omnes seniores Israel, ut comederent panem cum eo coram Deo.

13. Altera autem die sedit Moyses ut judicaret populum, qui assistebat Moysi à mane usque ad vesperam.

14. Quod cum vidisset cognatus ejus, omnia scilicet quae agebat in populo, ait: Quid est hoc quod facis in plebe: cur solus sedes, & omnis populus praestolatur de mane usque ad vesperam?

15. Cui respondit Moyses: Venit ad me populus quærens sententiam Dei.

16. Cumque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me ut judicem inter eos, & ostendam praecepta Dei, & leges ejus.

17. At ille: Non bonam, inquit, rem facis:

18. stulto labore consumeris & tu, & populus iste qui tecum est, ultra vires tuas est negotium, * solum illud non poteris sustinere. ** Deut. 1. 12.*

19. Sed audi verba mea atque consilia, & erit Deus tecum. Esto tu populo in his quae ad Deum pertinent, ut referas quae dicuntur ad eum:

20. ostendasque populo ceremonias & rituum colendi, viamque per quam ingredi debeant, & opus quod facere debeant.

21. Provide autem de omni plebe viros potentes, & tinentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam, & constitue

ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos

22. qui judicent populum omni tempore: quidquid autem majus fuerit, re erant ad te, & ipsi minora tantummodo audiverunt: leviusque sit tibi, partito in alios onera.

23. Si hoc ieceris, implebis imperium Dei, & praecepta ejus poteris sustentare & omnis hic populus revertetur ad loca sua cum pace.

24. Quibus auditis, Moyses fecit omnia quae ille suggererat.

25. Et electus vir strenuus de cuncto Israeli, constituit eos principes populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos.

26. Qui judicabant plebem omni tempore: quidquid autem gravius erat referebant ad eum, faciliora tantummodo judicantes.

27. Dimisitque cognatum suum: qui reversus abiit in terram suam. ** Vide num. 10. 29.*

CAPUT XIX.

Israelita motis castris venit in Sina: Moyses jussu Dei ascendit in montem; montis ejus refert ad populum, qui sanctificari jubetur, ut descendat Dominus in fulgure & tonitru, coram omni plebe Moysi locuturus.

1. Mense tertio egressionis Israeli de terra Aegypti, in die hac * venerunt in solitudinem Sinai. ** Num. 33. 15.*

2. Nam profecti de Raphidim, & pervenientes usque in desertum Sinai, castrametati sunt in eodem loco, ibique Israeli fixit tentoria à regione montis.

3. * Moyses autem ascendit ad Deum: vocavitque eum Dominus de monte, & ait: Haec dices domui Jacob, & annuntiabis filiis Israeli: ** Act. 7. 38.*

4. Vos * ipsi vidistis quae fecerim Aegyptiis, quo modo portaverim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi. ** Deut. 29. 2.*

5. Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculum de cunctis populis: * mea est enim omnis terra. ** Psalmi. 23. 1.*

6. * Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. haec sunt verba quae loqueris ad filios Israeli. ** 1. Petr. 2. 9.*

7. Venit Moyses: & convocatis majoribus natu populi, exposuit omnes sermones quos mandaverat Dominus.

8. Responditque omnis populus simul: Cuncta quae locutus est Dominus, faciemus. Cumque retulisset Moyses verba populi ad Dominum,

9. ait ei Dominus: Jam nunc veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. Nuntiavit ergo Moyses verba populi ad Dominum.

10. Qui dixit ei: Vade ad populum, & sanctifica illos hodie, & cras, laventque vestimenta sua.

11. Et sint parati in diem tertium: in die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe super montem Sinai.

12. Constitutesque terminos populo per circuitum, & dices ad eos: Cavete ne ascendatis in montem, * nec tangatis fines illius: omnis qui tetigerit montem, morte morietur. ** Hebr. 12. 18.*

13. Manus non tanget eum, sed lapidibus op-

opprimetur, aut confodietur jaculis: sive jumentum fuerit, sive homo, non vivet. cūm cœperit clangere buccina, tunc ascendant in montem.

14. Descenditque Moyses de monte ad populum, & sanctificavit eum. Cūmque lavissent vestimenta sua,

15. ait ad eos: Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoris vestris.

16. Jamque advenit tertius dies, & manē incluserat, & ecce cœperant audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem, clangorque buccinæ vehementius perstrebat: & timuit populus qui erat in castris.

17. Cūmque eduxisset eos Moyses in occursum Dei de loco castrorum, steterunt ad radices montis.

18. * Totus autem mons Sinai fumabat: eò quòd descendisset Dominus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo quasi de fornace: eratque omnis mons terribilis. * *Deut. 4. 11.*

19. Et sonitus buccinæ paulatim crescebat in majus, & prolixius tondēbatur: Moyses loquebatur, & Deus respondebat ei.

20. Descenditque Dominus super montem Sinai in ipso montis vertice, & vocavit Moysen in cacumen ejus. Quò cum ascendisset,

21. dixit ad eum: Descende, & contestare populum: ne forte velit transcendere terminos ad videndum Dominum, & pereat ex eis plurima multitudo.

22. Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne percutiat eos.

23. Dixitque Moyses ad Dominum: Non poterit vulgus ascendere in montem Sinai: tu enim testificatus es, & jussisti, dicens: Pone terminos circa montem, & sanctifica illum.

24. Cui ait Dominus: Vade, descende: ascendeque tu, & Aaron tecum: sacerdotes autem & populus ne transcant terminos, nec ascendant ad Dominum, ne forte interficiat illos.

25. Descenditque Moyses ad populum, & omnia nuntiavit eis.

CAPUT XX.

Angelus vice Dei ex Sina monte decalogum promulgat toti populo, sed is mavult, Moysen intermunt, mandata Dei sibi exponi. Moyses solatur populum: ac tunc aut lapideum de incensis lapidibus altare facere jubetur, ad quod non sit per gradus ascendendum.

1. **L**ocutusque est Dominus cunctos sermones hos.

2. Ego * sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. * *Deut. 5. 6. Psalm. 80. 11.*

3. Non habebis deos alienos coram me.

4. * Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. * *Lev. 26. 1. Deut. 4. 15. Is. 24. 14. Psalm. 96. 7.*

5. Non adorabis ea, neque coles: ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me:

6. & faciens misericordiam in milia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.

7. * Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. nec enim habebit insonem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui: frustrâ. * *Lev. 19. 12. Deut. 5. 11. Matth. 5. 33.*

8. * Memento ut diem sabbati sanctifices.

* *Infr. 31. 14. Deut. 5. 14. Ez. 20. 12.*

9. Sex diebus operaberis, & iacies omnia opera tua.

10. Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus & thia tua, & servus tuus & ancilla tua, jumentum tuum, & advena qui est intra portas tuas.

11. * Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requievit in die septimo: idcirco benedixit Dominus diei sabbati, & sanctificavit eum. * *Gen. 2. 2.*

12. * Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. * *Deut. 5. 16. Matth. 15. 4. Eph. 6. 2.*

13. * Non occides. * *Matth. 5. 21.*

14. Non inoeberis.

15. Non turture facies.

16. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

17. * Non concupiscas domum proximi tui: nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. * *Rom. 7. 7. Ez. 13. 9.*

18. Cunctis autem populus videbat voces & lampades, & sonitum buccinæ, montemque fumantem: & perterriti ac pavore concussi, steterunt procul,

19. dicentes Moysi: Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur.

20. Et ait Moyses ad populum: Nolite timere: ut enim probaret vos venit Deus, & ut terror illius esset in vobis, & non peccaretis.

21. Stetitque populus de longe. * Moyses autem accessit ad caliginem in qua erat Deus. * *Deut. 18. 16. Heb. 12. 18.*

22. Dixit præterea Dominus ad Moysen: Hæc dices filius Israel: Vos vidistis quod de cælo locutus sim vobis.

23. Non facietis deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis.

24. * Altare de terra facietis mihi, & offeretis super eo holocausta & pacifica vestra, oves vestras & boves in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei: veniam ad te, & benedicam tibi. * *Infr. 27. 8. Ez. 38. 7.*

25. * Quòd si altare lapideum faceris mihi, non edificabis illud de scellis lapideis: si enim levaveris cultrum super eo polleuerit.

* *Deut. 27. 5. Is. 8. 31.*

26. Non ascendes per gradus ad altare meum, ne reveletur turpitudine tua.

CAPUT XXI.

Præcepta judicialia quoad emptitios servos & ancillas, furta, homicidia, parricidia, plagium, parentum maledicta, iuras, & talionis pœnas, atque corruptam bovem.

1. **H**ÆC sunt judicia quæ propones eis.

2. Si * emeris servum Hebræum, sex annis serviet tibi: in septimo egredietur liber gratis. * *Deut. 15. 12. Jer. 34. 14.*

3. Cum quali veste intraverit, cum tali exeat: si habens uxorem, & uxor egredietur simul.

4. Sin autem dominus dederit illi uxorem, & pepererit filios & filias: mulier & liberi ejus erunt domini sui, ipse verò exibit cum vestitu suo.

5. Quòd si dixerit servus: Dilligo dominum

num meum & uxorem ac liberos, non egrediar liber.

6. offeret eum dominus diis, & applicabitur ad ostium & postes, perorabitque aurem ejus subula. & erit ei servus in sæculum.

7. Si quis vendiderit filiam suam in famulam, non egredietur sicut ancillæ exire consueverunt.

8. Si displicuerit oculis domini sui cui tradita fuerat, dimittet eam: populo autem alieno vendendi non habebit potestatem, si spreverit eam.

9. Sin autem filio suo desponderit eam, juxta morem hilarum faciet illi.

10. Quod si alteram ei acceperit, providebit puellæ nuptias, & vestimenta, & pretium pudicitie non negabit.

11. Si tria ista non tulerit, egredietur gratis absque pecunia.

12. * Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. * *Lev. 24. 17.*

13. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus ejus: * constituam tibi locum in quem iugere debeat.

* *Deut. 19. 2.*

14. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo vellet eum, ut moriatur.

15. Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur.

16. Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, convictus poenæ, morte moriatur.

17. * Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur. * *Lev. 20. 9.*

Prov. 20. 20. Matth. 15. 4. Marc. 7. 10.

18. Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lectulo.

19. si surrexerit, & ambulaverit foris super baculum suum, innocens erit qui percusserit, ita tamen ut operas ejus, & impensas in medicos restituat.

20. Qui percusserit servum suum, vel ancillam virga, & mortui fuerint in manibus ejus, criminalis reus erit.

21. Sin autem uno die vel duobus supervixerit, non subiacebit poenæ, quia pecunia illius est.

22. Si rixati fuerint viri, & percusserit quis mulierem pregnantem, & abortivum quidem tulerit, sed ipsa vixerit: subiacebit damno quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri judicaverint.

23. Sin autem mors ejus fuerit subsequuta, reddit animam pro anima.

24. * oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, * *Lev. 24. 20. Deut. 19. 21. Matth. 5. 38.*

25. adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.

26. Si percusserit quispiam oculum servi sui aut ancillæ, & luscus eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo quem eruit.

27. Dentem quoque si excusserit servo vel ancillæ suæ, similiter dimittet eos liberos.

28. Si bos cornu percusserit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur: & non comederunt carnes ejus, dominus quoque bovis innocens erit.

29. Quod si bos cornupeta fuerit ab heri & nudustertius, & contestati sunt dominum ejus, nec reclusit eum, occiderique virum aut mulierem, & bos lapidibus obruetur, & dominum ejus occident.

30. Quod si pretium fuerit ei impositum,

dabit pro anima sua quidquid fuerit postulat.

31. Filium quoque & filiam si cornu percusserit, simili sententiæ subiacebit.

32. Si servum, ancillamque invaserit, triginta siclos argenti domino dabit, bos vero lapidibus opprimitur.

33. Si quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos aut asinus in eam,

34. reddet dominus cisternæ pretium jumentorum: quod autem mortuum est, ipsius erit.

35. Si bos alienus bovem alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit: vendent bovem vivum, & dividunt pretium, cadaver autem mortui inter se dispartiant.

36. Sin autem sciebat quod bos cornupeta esset ab heri & nudustertius, & non custodivit eum dominus suus: reddet bovem pro bove, & cadaver integrum accipiet.

CAPUT XXII.

Furti damnique illati poena, depositi, commodati, conducti, atque stupri lex, maleficorum, bestialitatis, sacrificii idololatrici supplicium: advena, vidua & pupillo nocentium poenæ: mutui, usurae & pignoris lex, ac obedientiæ & decimarum, primitiarum, primogeniti, um: de carne à bestiis prægustata.

1. Si quis furatus fuerit bovem aut ovem, & occiderit vel vendiderit. quinque boves pro uno bove restituet, & quatuor oves pro una ove. * *2. Reg. 12. 6.*

2. Si effragans fur domum sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit: percussor non erit reus sanguinis.

3. Quod si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur. Si non habuerit quod pro furto reddat, ipse venundabitur.

4. si inventum fuerit apud eum quod furatus est, vivens sive bos, sive asinus, sive ovis: duplum restituet.

5. Si læsserit quispiam agrum vel vineam, & dimiserit jumentum suum ut depascatur aliena: quidquid optunum habuerit in agro suo, vel in vinea, pro damni æstimatione restituet.

6. Si egressus ignis invenerit spinas, & comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit.

7. Si quis commendaverit amico pecuniam, aut vas in custodiam, & ab eo, qui suscepit, furto ablata fuerint: si invenitur fur, duplum reddet.

8. si latet fur, dominus domus applicabitur ad deos, & juravit quod non extenderit manum in rem proximi sui.

9. ad perpetrandam fraudem, tam in bove quam in asino, & ove ac vestimento, & quidquid damnum inferre potest: ad deos utrusque causa perveniet: & si illi judicaverint, duplum restituet proximo suo.

10. Si quis commendaverit proximo suo asinum, bovem, ovem, & omne jumentum ad custodiam, & mortuum fuerit, aut debilitatum, vel captum ab hostibus, nullusque hoc viderit:

11. jurandum erit in medio, quod non extenderit manum ad rem proximi sui, suscipietque dominus juramentum, & ille reddere non cogetur.

12. * Quòd si furto ablatum fuerit, restituet damnatum domino. * *Genes.* 31. 39.

13. Si comestum à bestia, deferat ad eum quod occisum est, & non restituet.

14. Qui à proximo suo quidquam horum mutuo postulaverit, & debilitatum aut mortuum fuerit domino non præsente, reddere compellatur.

15. Quòd si impræsentiarius dominus fuerit, non restituet, inaximè si conductum venerat pro mercede operis sui.

16. * Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cum ea: dotabit eam, & habebit eam uxorem. * *Deut.* 22. 29.

17. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.

18. Maleficos non patieris vivere.

19. Qui coierit cum jumento, morte moriatur.

20. Qui * immolat diis, occidetur, præterquam Domino soli. * *Lev.* 19. 4.

21. * Advenam non contristabis, neque affliges eum, advenæ enim & ipsi fuistis in terra Ægypti. * *Lev.* 19. 34.

22. * Viduæ & pupillo non nocebitis. * *Zach.* 7. 10.

23. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum:

24. & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt uxores vestræ viduæ, & filii vestri pupilli.

25. Si pecuniam mutuum dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.

26. * Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. * *Deut.* 24. 13.

27. Ipsum enim est solum, quo operitur, indumentum carnis ejus, nec habet aliud in quo dormiat: si clamaverit ad me, exaudiam eum, quia misericos sum.

28. Diis non detrahes, & * principi populi tui non maledices. * *Ab.* 23. 5.

29. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere, * primogenitum filiorum tuorum dabis mihi. * *Sup.* 13. 2. 12. *Infr.* 34. 19. *Ezech.* 44. 30.

30. De bobus quoque, & ovibus similiter facies: septem diebus sit cum matre sua, die octava reddes illum mihi.

31. Viri sancti eritis mihi: * carnem, quæ à bestiis fuerit prægustata, non comedetis, sed projicietis canibus. * *Lev.* 22. 8.

CAPUT XXIII.

Leges præfixæ iudicibus: bos & asinus inimici servandas: non accipienda iudicibus munera: de anni & diei septimi quiete, tribusque festis præcipuis: promittit Deus se populo Angelum in ducem itineris præmissurum, & præmium servandis præcepta: de idololatria & fœdere Chanaanorum fugiendis, deque eis exterminandis.

1. **N**on suscipies vocem mendacii: nec junges manum tuam ut pro impio dicas falsum testimonium.

2. Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces ententiæ, ut à vero devies.

3. Pauperis quoque non misereberis in iudicio.

4. * Si occurreris bovi inimici tui, aut asi-

no erranti, reduc ad eum. * *Dei.* 22. 1.

5. Si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum eo.

6. Non declinabis in iudicium pauperis.

7. Mendacium fugies. * Insontem & iustum non occides: quia aversor impium. * *Dan.* 13. 53.

8. * Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subvertunt verba iustorum. * *Deut.* 16. 19. *Ecclesi.* 20. 31.

9. Peregrino molestus non eris, scitis enim advenarum animas: quia & ipsi * peregrini fuistis in terra Ægypti. * *Gen.* 46. 6.

10. Sex annis seminabis terram tuam, & congregabis fruges ejus.

11. Anno autem septimo dimittes eam, & requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui: & quidquid reliquum fuerit, edant bestię agri: ita facies in vinea, & in olive tuo.

12. Sex diebus operaberis: septimo die cessabis, ut requiescat bos & asinus tuus: & refrigeretur filius ancillæ tuæ, & advena.

13. Omnia quæ dixi vobis, custodite. Et per nomen exteriorum deorum non jurabitis, neque audietur ex ore vestro.

14. Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis.

15. Solemnitatem azymorum custodies. Septem diebus comes es azyrna, * sicut præcepit tibi, tempore mensis novorum, quando egresus es de Ægypto: * non apparebis in conspectu meo vacuus. * *Sup.* 13. 5. 6. 7. *Infr.* 34. 22. * *Deut.* 16. 16. *Ecclesi.* 3. 6.

16. Et solemnitatem messis primitivorum operis tui, quæcumque seminaveris in agro. solemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro.

17. * Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo. * *Infr.* 34. 23. *Deut.* 16. 16.

18. Non immolabis super fermentum sanguinem victimæ mee, nec remanebit adeps solemnitatis mee usque mane.

19. * Primitias frugum terræ tuæ deferes in domum Domini Dei tui. * Non coques hædum in lacte matris suæ. * *Infr.* 34. 26. * *Deut.* 14. 21.

20. Ecce ego mittam angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum quem paravi.

21. Observa eum, & audi vocem ejus, nec contemnendum putes: quia non dimittet cum peccaveris, & est nomen meum in illo.

22. * Quòd si audieris vocem ejus, & feceris omnia quæ loquor, inimicus eio inimicis tuis, & affligam affligentes te. * *Deut.* 7. 12.

23. * Præcedetque te angelus meus, & introducet te ad Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, Chanaanæumque, & Hevæum, & Iebusæum, quos ego conteram. * *Infr.* 33. 2. *Id.* 24. 11.

24. Non adorabis deos eorum, nec coles eos: non facies opera eorum, sed * destrues eos, & confringes statuas eorum. * *Deut.* 7. 25.

25. Servietisque Domino Deo vestro, ut benedicam panibus tuis & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui.

26. Non erit infocunda, nec sterilis in terra tua: numerum dierum tuorum implebo.

27. Terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingrederis: cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam;

28. emittens * crabrones prius, qui fugabunt Hævæum, & Chanaanæum, & Hethæum, antequam introeas. * Deut. 7. 20.

29. Non ejiciam eos à facie tua anno uno: ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestia.

30. Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis, & possideas terram.

31. Ponam autem terminos tuos à mari Rubro usque ad mare Palæstinarum, & à deserto usque ad fluvium: tractam in manibus vestris habitatores terræ, & ejiciam eos de conspectu vestro.

32. * Non inibis cum eis fœdus, nec cum diis eorum. * Ipsi. 34. 15. Deut. 7. 2.

33. Non habitent in terra tua, ne forte peccare te faciant in me, si servieris diis eorum: quod tibi certè erit in scandalum.

CAPUT XXIV.

Moyse à Deo latas leges ad populum refert, populus eas acceptas: & fœdus sancit inter Deum & populum, oblatis Domino sacrificiis, & fœdusque sanguine in populum respergit, Moyse, ceteris ad radicem montis manentibus, solus in montem ascendit, ut tabulas legis acciperet, ubi cum Domino quadraginta diebus & noctibus permansit.

1. Moysi quoque dixit: Ascende ad Dominum tu, & Aaron, Nadab, & Abi, & septuaginta senes ex Israel, & adorabis procul.

2. Solusque Moyses ascendet ad Dominum, & illi non appropinquabunt: nec populus ascendet cum eo.

3. Venit ergo Moyses & narravit plebi omnia verba Domini, atque judicia. responditque omnis populus una voce: Omnia verba Domini, quæ locutus est, faciemus.

4. Scripsit autem Moyses universos sermones Domini: & mane consurgens edificavit altare ad radices montis, & duodecim titulos per duodecim tribus Israel.

5. Misitque juvenes * de filius Israel, & obtulerunt holocausta, immolaveruntque victimas pacificas Domino, vitulos.

* Vid. supr. 19. 22.

6. Tulit itaque Moyses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras: partem autem residuam fudit super altare.

7. Assumensque volumen fœderis, legit audiente populo: qui dixerunt: Omnia quæ locutus est Dominus, faciemus, & eimus obedientes.

8. Ille verò sumptum sanguinem respersit in populum, & ait. Hic est * sanguis fœderis quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his. * Heb. 9. 20.

9. Ascenderuntque Moyses & Aaron, Nadab & Abi, & septuaginta de senioribus Israël:

10. & viderunt Deum Israël: & sub pedibus ejus quasi opus lapidis sapphiri, & quasi cælum, cum serenum est.

11. Nec super eos qui procul recesserant de filius Israël, inisit manum suam, videruntque Deum, & comederunt, ac biberunt.

12. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ascende ad me in montem, & esto ibi: daboque tibi tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ scripsi: ut doceas eos.

13. Surrexerunt Moyses & Iosue minister ejus: ascendensque Moyses in montem Dei,

14. senioribus ait: Expectate hic donec revertamur ad vos, habetis Aaron & Hur vobis-

cum: si quid natum fuerit questionis, referetis ad eos.

15. Cumque ascendisset Moyses, operuit nubes montem,

16. & habitavit gloria Domini super Sinai, tegens illum nube sex diebus, septimo autem die vocavit eum de medio caliginis.

17. Eiat autem species gloriæ Domini, quasi ignis ardens super verticem montis in conspectu filiorum Israël.

18. Ingressusque Moyses medium nebulae, ascendit in montem: * & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

* Deut. 9. 9.

CAPUT XXV.

Tabernaculum ac donorum oblatio ad Dei tabernaculum formandum, arcam fœderis, mensarum propositio, & septiceps candelabrum, cuiusque illuc pertinentia: horum omnium monstratur exemplar.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël ut tollant mihi primitias, ab * omni homine qui offerret ultro-neus accipietis eas. * Ipsi. 35. 5.

3. Hæc sunt autem quæ accipere debetis: Aurum, & argentum, & res,

4. hyacinthum & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum, pilos caprarum,

5. & pelles arietum rubricatas, pellisque janthinas, & ligna setim:

6. oleum ad luminaria concinnanda: aromata in unguentum, & thymianata boni odoris:

7. lapides onychinos, & gemmas ad ornandum ephod, ac rationale.

8. Facientque mihi sanctuarium, & habitabo in medio eorum:

9. * juxta omnem similitudinem tabernaculi quod ostendam tibi, & omnium vasorum in cultum ejus: sique facietis illud: * Heb. 9. 2.

10. Arcam de lignis setim compingite: cuius longitudo habeat duos & semis cubitos: latitudo, cubitum & dimidium: altitudo, cubitum similiter ac semissem.

11. Et deaurabis eam auro mundissimo intus & foris: faciesque supra, coronam auream per circumtum:

12. & quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcæ angulos: duo circuli sint in latere uno, & duo in altero.

13. Facies quoque vices de lignis setim, & operies eos auro.

14. Inducesque per circulos qui sunt in arcæ lateribus, ut portetur in eis:

15. qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis.

16. Ponesque in arcâ testificationem quam dabo tibi.

17. Facies & propitiatorium de auro mundissimo: duos cubitos & dimidium tenebit longitudo ejus, & cubitum ac semissem latitudo.

18. Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies, ex utraque parte oraculi.

19. Cherub unus sit in latere uno, & alter in altero.

20. Utrumque latus propitiatorii tegant expandentes alas, & operientes oraculum, respiciantque se mutuo versis vultibus in propitiatorium quo operienda est arcâ,

21. in qua pones testimonium quod dabo tibi.

22. Indè præcipiam, & loquar ad te supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testimonii, cuncta quæ mandabo per te filiis Israel.

23. Facies & mensam de lignis setim, habentem duos cubitos longitudinis, & in latitudine cubitum, & in altitudine cubitum ac semissem.

24. Et inaurabis eam auro purissimo, faciesque illi labium aureum per circuitum,

25. & ipsi labio coronam interrasilem altam quatuor digitis: & super illam, alteram coronam aureolam.

26. Quatuor quoque circulos aureos præparabis, & pones eos in quatuor angulis e usdem mensæ per singulos pedes.

27. Subter coronam erunt circuli aurei, ut mitentur vectes per eos, & possit mensa portari.

28. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, & circumdabis auro ad subvehendam mensam.

29. Parabis & acetabula, ac phialas, thuribula, & cyathos, in quibus offerenda sunt libamina, ex auro purissimo.

30. Et pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper.

31. Facies & candelabrum ductile de auro mundissimo, hastile eius, & calamos, scyphos, & sphaerulas, ac lilia ex ipso procedentia.

32. Sex calami egredientur de lateribus, tres ex uno latere, & tres ex altero.

33. Tres scyphi quasi in nucis modum per calamos singulos, sphaerulaque simul, & lilium: & tres similiter scyphi instar nucis in calamo altero, sphaerulaque simul & lilium. hoc erit opus sex calamorum, qui producendi sunt de hastili:

34. in ipso autem candelabro erunt quatuor scyphi in nucis modum, sphaerulaque per singulos, & lilia.

35. Sphaerulae sub duobus calamis per tria loca, qui simul sex fiunt procedentes de hastili uno.

36. Et sphaerulae igitur & calami ex ipso erunt, universa ductilia de auro purissimo.

37. Facies & lucernas septem, & pones eas super candelabrum, ut luceant ex adverso.

38. Emunctoria quoque & ubi quæ emuncta sunt extinguantur, fiant de auro purissimo.

39. Omne pondus candelabri cum universis vasibus suis habebit talentum auri purissimi.

40. * Inspice, & fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est.

* Hebr. 8. 5. Añ. 7. 44.

CAPUT XXVI.

Forma ac constructio tabernaculi Moysaici, veli, arca, propitiatorium, mensa, candelabri, & tentorii, juxta suas quæque mensuras.

1. **T**abernaculum verò ita facies: Decem cortinas de bysso rectora, & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, variatas opere plumario facies.

2. Longitudo cortinae unus habebit viginti octo cubitos latitudo, quatuor cubitorum erit unus mensura sicut universa tentoria.

3. Quinque cortinae sibi jungentur mutuo, & aliae quinque nexu simili cohererunt.

4. Ansulæ hyacinthi noli in lateribus ac summitatibus fac eas cortinarum, ut possint invicem copulari.

5. Quinquagenas ansulas cortina habebit in utraque parte, ita insertas, ut ansa con-

tra ansam veniat, & altera alteri possit aptari.

6. Facies & quinquaginta circulos aureos quibus cortinarum vela jungenda sunt, ut unum tabernaculum fiat.

7. Facies & saga cilicina undecim, ad operiendum tectum tabernaculi.

8. Longitudo sagi unus habebit triginta cubitos: & latitudo, quatuor. æqua erit mensura sagorum omnium.

9. E quibus quinque junges seorsum, & sex sibi mutuo copulabis, ita ut sextum sagum in fronte tecti duplices.

10. Facies & quinquaginta ansas in ora sagi unius, ut conjungi cum altero queat. & quinquaginta ansas in ora sagi alterius, ut cum altero copuletur.

11. Facies & quinquaginta fibulas æneas, quibus jungantur ansæ, ut unum ex omnibus operimentum fiat.

12. Quod autem superfuerit in sagis quæ parantur tecto, idest unum sagum quod amplius est, ex medietate ejus operies posteriora tabernaculi.

13. Et cubitus ex una parte pendebit, & alter ex altera qui plus est in sagorum longitudine, utrumque latius tabernaculi protegens.

14. Facies & operimentum aliud tecto de pelibus arietum rubicatis, & super hoc rursum aliud operimentum de janthinis pelibus.

15. Facies & tabulas stantes tabernaculi de lignis setim,

16. quæ singulae denos cubitos in longitudine habeant, & in latitudine singulos ac semissem.

17. In lateribus tabulae, duæ incastraturæ fient, quibus tabula alteri tabulae connectatur: atque in hunc modum cunctæ tabulae parabuntur.

18. Quarum viginti erunt in latere meridiano quod vergit ad Austrum.

19. Quibus quadraginta bases argenteae fundes, ut binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur.

20. In latere quoque secundo tabernaculi quod vergit ad Aquilonem, viginti tabulae erunt,

21. quadraginta habentes bases argenteas, binæ bases singulis tabulis supponentur.

22. Ad occidentalem vero plagam tabernaculi facies sex tabulas,

23. & rursum alias duas quæ in angulis erigantur post tergum tabernaculi.

24. Hæntque connexæ a deorsum usque sursum, & una omnes compago ritinebit. Duabus quoque tabulis quæ in angulis ponendæ sunt, similis junctura servabitur.

25. Et erunt simul tabulae octo, bases earum argenteæ sed cum, duabus basis per unam tabulam suppositis.

26. Facies & vectes de lignis setim quinque ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi,

27. & quinque alios in altero, & ejusdem numeri ad occidentalem plagam

28. qui mitentur per medias tabulas a summo usque ad summum.

29. Ipsas quoque tabulas deaurabis, & fundes in eis annulos aureos per quos vectes tabulata continent: quos operies luminis aureis.

30. Et erigis tabernaculum juxta exemplar quod tibi in monte monstratum est.

* Supr. 25. 40.

31. Facies & velum de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso rectora, ope-

opere plumario & pulchra varietate contextum:

32. quod appendes ante quatuor columnas de lignis setim, quæ ipsæ quidem deauratæ erunt, & habebunt capita aurea, sed bases argenteas.

33. Inseretur autem velum per circulos, intra quod pones arcam testimonii, quo & Sanctuarium, & Sanctuarii sanctuaria dividuntur.

34. Pones & propitiatorium super arcam testimonii in Sancto sanctorum:

35. mensamque extra velum: & contra mensam candelabrum in latere tabernaculi meridiano: mensa enim stabit in parte Aquilonis.

36. Facies & tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere plumarii.

37. Et quinque columnas deaurabis lignorum setim, ante quas ducetur tentorium: quarum erunt capita aurea, & bases æneæ.

CAPUT XXVII.

Altare holocaustorum & atrium tabernaculi, tentorium, columna, & oleum lucernarum parari iubentur, & eorum accensio.

1. **F**acies & altare de lignis setim, * quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, idest quadrum, & tres cubitos in altitudine.

* *Infr.* 38. 6.

2. Cornua autem per quatuor angulos ex ipso erunt: & operies illud ære.

3. Faciesque in usus eius lebetes ad suscipiendos cineres, & forcpes atque fuscinas, & ignium receptacula. omnia vasa ex ære fabricabis.

4. Craticulamque in modum retis æneam: per cuius quatuor angulos erunt quatuor anuli ænei,

5. quos pones subter arulam altaris: eritque craticula usque ad altaris medium.

6. Facies & vctes altaris de lignis setim duos, quos operies laminis æneis:

7. & induces per circulos, eruntque ex utroque latere altaris ad portandum.

8. * Non solidum, sed inane & cavum intrinsecis facies illud, sicut tibi in monte monstratum est.

* *Supr.* 20. 24.

9. Facies & atrium tabernaculi, in cuius australi plaga contra meridiem erunt tentoria de bysso retorta: centum cubitos unum latus tenebit in longitudine.

10. Et columnas viginti cum basibus totidem æneis, quæ capita cum cælaturis suis habebunt argentea.

11. Similiter & in latere aquilonis per longum erunt tentoria centum cubitorum, columnarum viginti, & bases æneæ eiusdem numeri, & capita earum cum cælaturis suis argentea.

12. In latitudine verò atrii, quod respicit ad occidentem, erunt tentoria per quinquaginta cubitos, & columnarum decem, basesque totidem.

13. In ea quoque atrii latitudine, quæ respicit ad orientem, quinquaginta cubiti erunt.

14. in quibus quindecim cubitorum tentoria lateri uno deputabuntur, columnarumque tres & bases totidem:

15. & in latere altero erunt tentoria cubitos obtinentia quindecim, columnarum tres, & bases totidem.

16. In introitu verò atrii fiet tentorium cubitorum viginti ex hyacintho & purpura,

coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere plumarii: columnas habebit quatuor, cum basibus totidem.

17. Omnes columnæ atrii per chalcum vestitæ erunt argenteis laminis, capitibus argenteis, & basibus æneis.

18. In longitudine occupavit atrium cubitos centum, in latitudine quinquaginta, altitudo quinque cubitorum erit. hietque de bysso retorta, & habebit bases æneis.

19. Cuncta vasa tabernaculi in omnes usus & ceremonias, tam paxillos ejus quam atui, ex ære facies.

20. Præcipe filiis Israël ut afferant tui oleum de arboribus olivarum purissimum, piloque contusum: ut ardeat lucerna semper

21. in tabernaculo testimonii, extra velum quod oppansum est testimonium. Et collocabunt eam Aaron & filii eius, ut usque manè luceat coram Domino. Perpetuus erit cultus per successiones eorum à filiis Israel.

CAPUT XXVIII.

Pontificalia indumenta Aaronis & filiorum ejus describuntur.

1. **A**pplica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis de medio filiorum Israël, ut sacerdotio fungantur tibi: Aaron, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar.

2. Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem.

3. Et loqueris cunctis sapientibus corde, quos replevi spiritu prudentiæ, ut faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret tibi.

4. Hæc autem erunt vestimenta quæ facient: Rationale, & superhumernale, tunicam & lineam strictam, cidarium & balteum. Facient vestimenta sancta fratri tuo Aaron & filiis ejus, ut sacerdotio fungantur tibi.

5. Accipientque aurum, & hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum.

6. Facient autem superhumernale de auro & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere polyinito.

7. Duas oras junctas habebit in utroque latere summum, ut in unum redeant.

8. Ipsa quoque textura & cuncta operis varietas erit ex auro & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta.

9. Sumesque duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israel:

10. sex nomina in lapide uno, & sex reliqua in altero, juxta ordinem nativitatibus eorum.

11. Opere sculptoris & cælatura geminarii, sculpes eos nominibus filiorum Israel, inclusos auro atque circumdatos.

12. & pones in utroque latere superhumeralis, memoriale filius Israel. Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino super utrumque humerum, ob recordationem.

13. Facies & uncinos ex auro, & duas catenulas ex auro purissimo sibi invicem coherentes, quas inseres uncinis.

14. Rationale quoque judicii facies opere polyinito juxta texturam superhumeralis ex auro, hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta.

15. Quadrangulum erit & duplex: mensuram palmi habebit tam in longitudine quam in latitudine.

16. Ponesque in eo quatuor ordines lapidum: in primo versu erit lapis sardius, & topazius, & smaragdus:

18. in secundo carbunculus, sapphirus, & jaspis:

19. in tertio ligurius, achates, & amethystus:

20. in quarto chrysolithus, onychinus, & beryllus, inclusi auro erunt per ordines suos.

21. Habebuntque nomina filiorum Israël: duodecim nominibus cælabuntur, singuli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus.

22. Facies in rationali catenas sibi invicem cohærentes ex auro purissimo:

23. & duos annulos aureos, quos pones in utraque rationalis summitate:

24. catenasque aureas junges annulis, qui sunt in marginibus ejus:

25. & ipsarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis in utroque latere superhumeralis quod rationale respicit.

26. Facies & duos annulos aureos, quos pones in summitatibus rationalis, in oris, quæ è regione sunt superhumeralis, & posteriora ejus aspicunt.

27. Nec non & alios duos annulos aureos, qui ponendi sunt in utroque latere superhumeralis deorsum, quod respicit contra faciem juncturæ inferioris, ut aptari possit cum superhumerali,

28. & stringatur rationale annulis suis cum annulis superhumeralis vitta hyacinthina, ut maneat junctura fabrefacta, & à se invicem rationale & superhumeralis nequeant separari.

29. Portabitque Aaron nomina filiorum Israël in rationali judicii super pectus suum, quando ingreditur Sanctuarium, memoriale coram Domino in æternum.

30. Pones autem in rationali judicii Doctrinam & Veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingreditur coram Domino: & gestabit iudicium filiorum Israël in pectore suo, in conspectu Domini semper.

31. Facies & tunicam superhumeralis totam hyacinthinam,

32. in cuius medio supra erit capitium, & ora per gyrum ejus textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facile rumpatur.

33. Deorsum verò, ad pedes ejusdem tunicæ, per circuitum, quasi mala pumica facies, ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mixtis in medio tintinabulis,

34. ita ut tintinabulum sit aureum & malum punicum: rursumque tintinabulum aliud aureum & malum punicum.

35. * Et vestietur ea Aaron in officio ministerii, ut audiat sonitus quando ingreditur & egreditur Sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur. * *Levit.* 45. 11.

36. Facies & laminam de auro purissimo: in qua sculpes opere cælatoris, Sanctum Domino.

37. Ligabisque eam vitta hyacinthina, & erit super tiamam,

38. unminis fronti pontificis. Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt & sanctificaverunt filii Israël, in cunctis muneribus & donariis suis. Erit autem lamina semper in fronte ejus, ut placatus sit eis Dominus.

39. Stringesque tunicam bysso, & tiamam byssinam facies, & balteum opere plumarii.

40. Porro filiis Aaron tunicas lineas parabis & balteos ac tiaras in gloriam & decorem:

41. vestiesque his omnibus Aaron fratrem

tuum & filios ejus cum eo. Et cunctorum consecrabis manus, sanctificabisque illos, ut sacerdotio fungantur mihi.

42. Facies & feminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suæ, & renibus usque ad femora:

43. & utentur eis Aaron & filii ejus quando ingredientur tabernaculum testimonii, vel quando appropinquant ad altare ut ministrant in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Legitimum sempiternum erit Aaron, & semini ejus post eum.

CAPUT XXXI.

Quæ fuerit sacerdotum consecratio, ritusque oblationis pro illis, & qui his oblationibus vescuntur: ac de duobus agnis anniculis quotidie offerendis.

1. **S**ed & hoc facies, ut mihi in sacerdotio consecrentur. * Tolle vitulum de armento, & arietes duos immaculatos, * *Levit.* 9. 2.

2. panesque azymos, & crustulam absque fermento, quæ conspersa sit oleo, lagana quoque azyma oleo lita: de simila triticea cuncta facies.

3. Et posita in canistro offeres: vitulum autem & duos arietes.

4. Et Aaron, ac filios ejus applicabis ad ostium tabernaculi testimonii. Cumque laveris patrem cum filiis suis aqua,

5. indues Aaron vestimentis suis, id est, linea & tunica, & superhumerali & rationali, quod constringes balteo.

6. Et pones tiamam in capite ejus, & laminam sanctam super tiamam,

7. & oleum unctionis fundes super caput ejus: atque hoc ritu consecrabitur.

8. Filios quoque illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingesque balteo,

9. Aaron scilicet & liberos ejus, & impones eis mitras: eruntque sacerdotes mihi religione perpetua. Postquam intiaveris manus eorum,

10. * applicabis & vitulum coram tabernaculo testimonii. Imponentque Aaron & filii ejus manus super caput illius, * *Levit.* 1. 3.

11. & mactabis eum in conspectu Domini, juxta ostium tabernaculi testimonii.

12. Sumptumque de sanguine vituli, pones super cornua altaris digito tuo, reliquum autem sanguinem fundes juxta basin ejus.

13. * Sumes & adipem totum qui operit intestina, & reticulum jecoris, ac duos ienes, & adipem qui super eos est, & offeres incensum super altare: * *Levit.* 3. 3.

14. Carnes verò vituli & corium & firmum combures foris extra castra, eo quod pro peccato sit.

15. Unum quoque arietem sumes, super cuius caput ponent Aaron & filii ejus manus.

16. Quem cum mactaveris, tolles de sanguine ejus, & fundes circa altare.

17. ipsum autem arietem secabis in frusta. Iotaque intestina ejus ac pedes pones super concisas carnes, & super caput illius.

18. Et offeres totum arietem in incensum super altare: oblatio est Domino, odor suavissimus victimæ Domini.

19. Tolles quoque arietem alterum, super cuius caput Aaron & filii ejus ponent manus.

20. Quem cum immolaveris, sumes de sanguine ejus, & pones super extremum auriculæ dextræ Aaron & filiorum ejus, & super pos-

lices manus eorum ac pedis dextri, fundesque sanguinem super altare per circuitum.

21. Cumque tuleris de sanguine qui est super altare, & de oleo unctiois, asperges Aaron & vestes ejus, filios & vestimenta eorum. Consecrabisque ipsis & vestibus,

22. tolles adipem de ariete, & caudam & arvinam, quæ operit vitalia, ac reticulum jecoris, & duos renes, atque adipem, qui super eos est, arinunque dextrum, eo quod sit aries consecrationis:

23. tortamque panis unius, crustulam conspersam oleo, laganum de canistro azymorum, quod positum est in conspectu Domini:

24. ponesque omnia super manus Aaron & filiorum ejus, & sanctificabis eos elevans coram Domino.

25. Suscipiesque universa de manibus eorum: & incendes super altare in holocaustum, odorem suavissimum in conspectu Domini, quia oblatio ejus est.

26. Sames quoque pectusculum de ariete, quo initatus est Aaron, sanctificabisque illud elevatum coram Domino, & cedit in partem tuam.

27. Sanctificabisque & pectusculum consecratum, & amicum quem de ariete separasti,

28. quo initatus est Aaron & filii ejus, cedentque in partem Aaron & filiorum ejus, jure perpetuo a filiis Israel: quia primitiva sunt & initia de victimis eorum pacificis quæ offerunt Domino.

29. Vestem autem sanctam, qua utetur Aaron, habebunt filii ejus post eum, ut ungantur in ea, & consecrentur manus eorum.

30. Septem diebus utetur illa qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis ejus, & qui ingreditur tabernaculum testimonii ut ministret in Sanctuario.

31. Arietem autem consecrationis tolles, & coques carnes ejus in loco sancto:

32. quibus vescetur Aaron & filii ejus. * Panes quoque, qui sunt in canistro, in vestibulo tabernaculi testimonii comedent,

* Lev. 2. 3. & 24. 9. Matth. 12. 4.

33. ut sit placabile sacrificium, & sanctificentur offerentium manus. Alienigena non vescetur ex eis, quia sancti sunt.

34. Quod si remanserit de carnibus consecratis, sive de panibus usque manè, combures reliquias igni: non comedentur, quia sanctificata sunt.

35. Omnia, quæ præcepi tibi, facies super Aaron & filios ejus. Septem diebus & consecrabis manus eorum: * Exod. 40. 13. Lev. 8. 12.

36. & vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum. Mundabisque altare cum immolaveris expiationis hostiam, & unges illud in sanctificationem.

37. Septem diebus expiabis altare, & sanctificabis, & erit Sanctum sanctorum. omnis, qui tetigerit illud, sanctificabitur.

38. Hoc est quod facies in altari: * Agnos anniculos duos per singulos dies jugiter, * Num. 28. 3. Dan. 8. 12. Apoc. 13. 8.

39. unum agnum manè, & alterum vesperè,

40. decimam partem similæ compersæ oleo tuso, quod habeat mensuram quartam partem hin, & vinum ad libandum ejusdem mensuræ in agno uno.

41. Alterum verò agnum offeres ad vesperam juxta ritum matutinae oblationis, & juxta ea quæ diximus, in odorem suavitatis;

42. sacrificium est Domino, oblatione perpetua in generationes vestras, ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ubi constitutum ut loquar ad te.

43. Ibi præcipiam filiis Israël, & sanctificabitur altare in gloria mea.

44. Sanctificabo & tabernaculum testimonii cum altari, & Aaron cum filiis suis, ut sacerdotio fungantur mihi.

45. Et habitabo in medio filiorum Israël, eroque eis Deus,

46. & scient quia ego Dominus Deus eorum, qui eduxi eos de terra Ægypti, ut manerem inter illos, ego Dominus Deus ipsorum.

CAPUT XXX.

Institutio altaris thymiatis, & pecunia in usus tabernaculi exigenda, labri anei construendi pro lotiane sacerdotum, unguenti sacri pro unguendis sacerdotibus & vasis templi, unctiois thymiatis & reliquorum quæ ad tabernaculum spectant.

1. **F**acies quoque altare ad adolendum thymiama, de lignis setim,

2. habens cubitum longitudinis, & altarium latitudinis, id est, quadrangulum, & duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipso procedent.

3. Vestresque illud auro purissimo, tam craticulam ejus, quam parietes per circuitum, & cornua. Faciesque ei coronam aureolam per gyrum,

4. & duos annulos aureos, sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, & altare portetur.

5. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, & ipaurabis.

6. Ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonii coram propitiatorio quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi.

7. Et adolebit incensum super eo Aaron, suave fragrans, manè. Quando componet lucernas, incendet illud:

8. & quando collocabit eas ad vesperum, uret thymiama sempiternum coram Domino in generationes vestras.

9. Non offeretis super eo thymiama compositionis alterius, nec oblationem, & victimam, nec libabitis libamina.

10. Et deprecabitur Aaron super cornua ejus semel per annum, in sanguine quod oblatum est pro peccato, & placabit super eo in generationibus vestris. Sanctum sanctorum erit Domino.

11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

12. * Quando tuleris summam filiorum Israël juxta numerum, dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino, & non erit plaga in eis, cum fuerint recensiti. * Num. 1. 2.

13. Hoc autem dabit omnis qui transit ad nomen, dinidium sicli juxta mensuram templi. * Siclus viginti obolos habet. Media pars sicli offeretur Domino. * Lev. 27. 25. Num. 3. 47. Ezech. 45. 12.

14. Qui habetur in numero, à viginti annis & supra, dabit pretium.

15. Dives non addet ad medium sicli, & pauper nihil minuet.

16. Susceptamque pecuniam, quæ collata est à filiis Israël, trades in usus tabernaculi testimonii, ut sit monumentum eorum coram Domino, & propitiatur animabus eorum.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

18. Facies & labrum æneum cum basi sua ad lavandum: ponesque illud inter tabernaculum testimonii & altare. Et missa aqua,

19. lavabunt in ea Aaron, & filii ejus manus suas ac pedes,

20. quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii, & quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiama Domino,

21. ne forte moriantur, legitimum semperiternum erit ipsi, & semini ejus per successiones.

22. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Sume tibi aromata, primæ

myrrhæ & electæ quingentos siclos, & cinnamoni medium, id est, ducentos quinquaginta siclos, calami similiter ducentos quinquaginta,

24. casie autem quingentos siclos in pondere sanctuarii, olei de olivetis mensuram bin:

25. faciesque unctionis oleum sanctum, unguentum compositum opere unguentarii,

26. & unges ex eo tabernaculum testimonii, & arcam testamenti,

27. mensamque cum vasis suis, candelabrum, & utensilia ejus, altaria thymiomatica,

28. & holocausti, & universam suppellectilem quæ ad cultum eorum pertinet.

29. Sanctificabisque omnia, & erunt Sancta sanctorum: qui tetigerit ea, sanctificabitur.

30. Aaron & filios ejus unges, sanctificabisque eos, ut sacerdotio fungantur mihi.

31. Filiis quoque Israël dices: Hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes vestras.

32. Caro hominis non ungetur ex eo, & iuxta compositionem ejus non facietis aliud, quia sanctificatum est, & sanctum erit vobis.

33. Homo quicumque tale composuerit, & dederit ex eo, alieno, exterminabitur de populo suo.

34. Dixitque Dominus ad Moysen: Sume tibi aromata, stacten & onicha, galbanum boni odoris, & thus lucidissimum, æqualis ponderis erunt omnia:

35. faciesque thymiama compositum opere unguentarii, inmixtum diligenter, & purum, & sanctificatione dignissimum.

36. Cumque in tenuissimum pulverem universa contuderis, pones ex eo coram tabernaculi testimonii, in quo loco apparebo tibi. Sanctum sanctorum erit vobis thymiama.

37. Talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est Domino.

38. Homo quicumque fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populo suis.

CAPUT XXXI.

Deputantur à Domino Bezeel & Ooliab ad extruccionem tabernaculi ac ceterorum quæ dicta sunt: de sabbati observatione, & de duabus lapideis tabulis legis à Domino Moysi datis.

1. **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Ecce, vocavi ex nomine Bezeel filium Uri filii Hur de tribu Iuda,

3. & implevi eum spiritu Dei, sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere,

4. ad excogitandum quicquid fabrefieri potest ex auro, & argento, & ære,

5. marmore, & gemmis, & diversitate lignorum.

6. Dedicque ei socium Ooliab filium Achisanech de tribu Dan. Et in corde omnis eruditi posui sapientiam: ut faciant cuncta quæ præcepi tibi,

7. tabernaculum fœderis, & arcam testimonii, & propitiatorium, quod super eam est, & cuncta vasa tabernaculi,

8. mensamque & vasa ejus, candelabrum purissimum cum vasis suis, & altaria thymiomatica,

9. & holocausti, & omnia vasa eorum, labrum cum basi sua,

10. vestes sanctas in ministerio Aaron sacerdoti, & filii ejus, ut fungantur officio suo in sacris.

11. oleum unctionis, & thymiama aromaticum in Sanctuario, omnia quæ præcepi tibi, faciant.

12. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens.

13. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: * Videte ut sabbatum meum custodiatis: quia signum est inter me & vos in generationibus vestris: ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos. * *Sup. 20. 8. Ezech. 20. 12.*

14. Custodite sabbatum meum, sanctum enim vobis: qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi sui.

15. Sex diebus facietis opus: in die septimo sabbatum est, requies sancta Domino, omnis qui fecerit opus in hac die, morietur.

16. Custodiant filii Israël Sabbatum, & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternum.

17. inter me & filios Israël, signumque perpetuum. * sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & in septimo ab opere cessavit. * *Gen. 1. 31. & 2. 2.*

18. Deditque Dominus Moysi, completis hujuscemodi sermonibus in monte Sinai, * duas tabulas testimonii lapideas, scriptas digito Dei. * *Deut. 9. 10.*

CAPUT XXXII.

Moyse absente, populus vitulum aureum confiat & adorat: ob vitulum adoratum Moyses Deum precatur: de monte descendens tabulas frangit, vitulum comburit, & Aarone oburgato, idololatriæ occidi iubet, ceterisque veniam impetrat iterum consensu mente.

1. **V**idens autem populus quod moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus adversus Aaron, dixit: * Surge, fac nobis deos, qui nos præcedant: Moysi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit. * *Afor. 7. 40.*

2. Dixitque ad eos Aaron: Tollite in aureas aureas de uxorum, filiorumque, & filiarum vestrarum auribus, & afferte ad me.

3. Fecitque populus quæ jusserat, deferens in aureas ad Aaron.

4. * Quas cum ille accepisset, formavit opere fusorio, & fecit ex eis vitulum confatilem, dixeruntque: Hi sunt dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. * *Psal. 105. 19.*

5. Quod cum vidisset Aaron, ædificavit altare coram eo, & præconis voce clamavit dicens: Cras solemnitas Domini est.

6. Surgentesque mane, obtulerunt holocausta, & hostias pacificas, & * sedt po-

populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. * 1. Cor. 10. 7.

7. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens: Vade, descende: peccavit populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti. * Deut. 9. 12.

8. Recesserunt cito de via, quam ostendisti eis: feceruntque sibi vitulum conatilem, & adoraverunt, atque immolant. s. ei hostias, dixerunt: * Isti sunt dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. * 3. Reg. 12. 23.

9. Rursusque ait Dominus ad Moysen: * Cerno quod populus iste duræ cervicis sit: * In'r. 33. 3. Deut. 9. 13.

10. dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam.

11. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens: * Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Ægypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? * Num. 14. 13. Psalm. 105. 27.

12. Ne quæso dicant Ægyptii: Callidè eduxit eos, ut interficeret in montibus, & deleeret è terra: quiescat ira tua, & esto placibilis super nequitia populi tui.

13. Recordare Abraham, Isaac, & Israël servorum tuorum, quibus jurasti per testamentum, dicens: * Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cæli: & universam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper. * Gen. 12. 7. 15. 7. 48. 16.

14. Placatusque est Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat adversus populum suum.

15. Et reversus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonii in manu sua, scriptas ex utraque parte.

16. & facias opere Dei: scriptura quoque Dei erat sculpta in tabulis.

17. Audiens autem Isosue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moysen: Ululatus pugne auditur in castris.

18. Qui respondit: Non est clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam: sed vocem cantantium ego audio.

19. Cumque appropinquasset ad castra, vidit vitulum, & choros: iratusque valde, projecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis:

20. arrapiensque vitulum quem fecerant, combusit, & * contrivit usque ad pulverem: quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israël. * Deut. 9. 21.

21. Dixitque ad Aaron: Quid tibi fecit hic populus, ut induceres super eum peccatum maximum?

22. Cui ille respondit: Ne indigne tur Dominus meus: tu enim nosti populum istum, quod * pronus sit ad malum: * 1. Jan. 5. 19.

23. dixerunt mihi: Fac nobis deos, qui nos præcedant: huic enim Moysi, qui nos eduxit de terra Ægypti, nescimus quid acciderit.

24. Quibus ego dixi: Quis vestrum habet aurum? Tulerunt, & dederunt mihi: & projecit illud in ignem, egressusque est hic vitulus.

25. Videns ergo Moyses populum quodd esset nudatus, (spoliaverat enim eum Aaron propter ignominiam sordis, & inter hostes nudum constituerat)

26. & stans in porta castrorum, ait: Si quis est Domini, jungatur mihi. Congregati-que sunt ad eum omnes filii Levi:

27. quibus ait: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ponat vir gladium super femur suum: ite, & redite de porta usque ad portam per medium castrorum, & occidat unusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. * Deut. 33. 9.

28. Feceruntque filii Levi iuxta sermonem Moysi, cecideruntque in die illa quasi viginti tria milia hominum.

29. Et ait Moyses: Consecrastis manus vestras hodie Domino, unusquisque in filio, & in fratre suo, ut detur vobis benedictio.

30. Facto autem altero die, locutus est Moyses ad populum: Peccastis peccatum maximum: ascendam ad Dominum, si quo modo quivero eum deprecari pro scelere vestro.

31. Reversusque ad Dominum, ait: Obsecro, peccavit populus iste peccatum maximum, cecideruntque sibi deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam,

32. aut si non racis, dele me de libro tuo quem scripsisti.

33. Cui respondit Dominus: Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo:

34. tu autem vade, & duc populum istum quo locutus sum tibi: angelus meus præcedet te. Ego autem in die ultionis visitabo & hoc peccatum eorum.

35. Percussit ergo Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

CAPUT XXXIII.

Minus Dei in populum sedatis à Moyse, populus deponit ornatum suum & suum lugeat delicatum: placatur Deus, & loquitur Dominus cum Moyse facie ad faciem, qui cupit videre faciem & gloriam Domini.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Vade, ascende de loco isto tu, & populus tuus quem eduxisti de terra Ægypti in terram quam iuravi Abraham, Isaac, & Jacob, dicens: * Semini tuo dabo eam: * Gen. 12. 7.

2. & * mitam præcursorem tui angelum, ut eiciam ** Chananeum, & Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezeum, & Hevæum, & Jebusæum, * Sup. 32. 31. ** Deut. 7. 22. Jos. 24. 11.

3. & intres in terram fluentem lacte & melle. Non enim ascendam tecum, * quia populus duræ cervicis es: ne forte disperdam te in via. * Sup. 32. 9. Deut. 9. 13.

4. Audiensque populus sermonem hunc pessimum, luxit: & nullus ex more indutus est cultu suo.

5. Dixitque Dominus ad Moysen: Loquere filiis Israël: Populus duræ cervicis es, semel ascendam in medio tui, & delebo te. Jam nunc deponè ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi.

6. Deposuerunt ergo filii Israël ornatum suum à monte Horeb.

7. Moyses quoque tollens tabernaculum, tetendit extra castra procul, vocavitque nomen eius, tabernaculum fœderis. Et omnis populus, qui habebat aliquam questionem, egrediebatur ad Tabernaculum fœderis, extra castra.

8. Cumque egredereetur Moyses ad tabernaculum, surgebat universa plebs, & stabat unusquisque in ostio papilionis sui aspici-

bant-

banctue tergum Moysi, donec ingrederetur tentorium.

9. Ingresso autem illo tabernaculum fœderis, descendebat columna nubes, & stabat ad ostium, loquebaturque cum Moysse,

10. cernentibus universis quod columna nubes staret ad ostium Tabernaculi. Stabantque ipsi, & adorabant per fores tabernaculorum suorum.

11. Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum. Cumque ille reverteretur in castra, minister ejus Josue filius Nun, puer, non recedebat de tabernaculo.

12. Dixit autem Moyses ad Dominum: Præcipis ut educam populum istum: & non indicas mihi quem missurus es mecum, præsertim cum dixeris: Novi te ex nomine, & invenisti gratiam coram me.

13. Si ergo inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, ut sciam te, & inveniam gratiam ante oculos tuos: respice populum tuum gentem hanc.

14. Dixitque Dominus: Facies mea præcedet te, & requiem dabo tibi.

15. Et ait Moyses: Si non tu ipse præcedas, ne educas nos de loco isto.

16. In quo enim scire poterimus ego & populus tuus invenisse nos gratiam in conspectu tuo, nisi ambulaveris nobiscum: ut glorificemur ab omnibus populis qui habitant super terram?

17. Dixit autem Dominus ad Moysen: Et verbum istud, quod locutus es, faciam: invenisti enim gratiam coram me, & teipsum novi ex nomine.

18. Qui ait: Ostende mihi gloriam tuam.

19. Respondit: Ego ostendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine Domini coram te: & * miserebor cui volueris, & clemens ero in quem mihi placuerit. * Rom. 9. 15.

20. Rursumque ait: Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & vivet.

21. Et iterum: Ecce, inquit, est locus apud me, & stabis supra petram.

22. Cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petrae, & protegam dextera mea, donec transeam:

23. tollamque manum meam, & videbis posteriora mea: faciem autem meam videre non poteris.

CAPUT XXXIV.

Moysse, novis paratis tabulis reddit in montem, ubi tergum Dei videt: prohibitaque Gentium societate, & idololatria, datique præceptis de primogenitiis, sabbato, azyimis, ceterisque festis, post 40. dierum jejunium cornutus de monte descendit, ac velata facie populo loquitur.

1. **A**C deinceps: * Præcide, ait, tibi duas tabulas lapideas instar priorum, & scribe super eas verba, quæ habuerunt tabulae, quas fregisti. * Deut. 10. 1.

2. Esto paratus mane, ut ascendas statim in montem Sinai, stabisque mecum super verticem montis.

3. Nullus ascendat tecum, nec videatur quispiam per totum montem: boves quoque & oves non pascantur e contra.

4. Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant: & de nocte consurgens ascendit in montem Sinai, sicut præceperat ei Dominus, portans secum tabulas.

5. Cumque descendisset Dominus per nubem, stetit Moyses cum eo, invocans nomen Domini.

6. Quo transeunte coram eo, ait: Dominator Domine Deus, misericors & clemens, patiens & multæ miserationis, ac verax,

7. qui * custodis misericordiam in militia: qui auferis iniquitatem, & scelera, atque peccata, * nullusque apud te per se innocens est. * Qui reddis iniquitatem patrum filiis, ac nepotibus in tertiam & quartam progeniem. * Deut. 5. 10. Jerem. 32. 18. * Psalm. 142. 2. * Deuter. 5. 9. Jerem. 32. 18.

8. Festinusque Moyses, curvatus est pronus in terram, & adorans

9. ait: Si inveni gratiam in conspectu tuo Domine, obsecro ut gradiaris nobiscum (populus enim duræ cervicis est) & auferas iniquitates nostras atque peccata, nosque possideas.

10. Respondit Dominus: * Ego inibo pactum videntibus cunctis, signa faciam quæ nunquam visa sunt super terram, nec in ullis gentibus: ut cernat populus iste, in cuius es medio, opus Domini terribile quod facturus sum. * Deut. 5. 2. Jerem. 32. 21.

11. Observa cuncta quæ hodie mando tibi: ego ipse ejiciam ante faciem tuam Amorrhæum, & Chanaanem, & Hethæum, Pherezæum quoque, & Hevæum, & Iebusæum.

12. Cave ne unquam cum habitatoribus terræ illius jungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam:

13. sed aras eorum destrue, confringe statuas, lucosque succide:

14. noli adorare Deum alienum. Dominus zelotes nomen ejus, Deus est æmulator.

15. * Ne in eas pactum cum hominibus illarum regionum. ne, cum fornicati fuerint cum diis suis, & adoraverint simulachra eorum, vocet te quispiam ut comedas de immolatis. * Supr. 23. 32. Deut. 7. 2.

16. * Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis: ne, postquam ipsæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in deos suos. * 3. Reg. 11. 2. Deut. 7. 3.

17. Deos confutiles non facies tibi.

18. Solemnitatem azyimorum custodies. Septem diebus vesceris azyimis, sicut præcepi tibi, in tempore mensis novorum: mense enim verni tempus egressus es de Ægypto.

19. * Omne, quod aperit vulvam generis masculini, meum erit. De cunctis animantibus tam de bobus, quam de ovibus, meum erit. * Supr. 13. 2. 12. & 22. 29.

20. Primogenitum asini redimes ove: sin autem nec pretium pro eo dederis, occidetur. Primogenitum florum tuorum redimes: * nec apparebis in conspectu meo vacuus.

* Eccli. 35. 6.

21. Sex diebus operaberis, die septimo cessabis arare, & metere.

22. * Solemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitiis frugum messis tuæ triticeæ, & solemnitatem, quando redeunte anni tempore cuncta conduntur. * Supr. 23. 15.

23. * Tribus temporibus anni apparebit omne masculinum tuum in conspectu omnipotentis Domini Dei Israël. * Supr. 23. 17. Deut. 16. 16.

24. Cum enim tulero gentes à facie tua, & dilatavero terminos tuos, nullus insidiatur terræ tuæ, ascendente te, & apparente in conspectu Domini Dei tui ter in anno.

25. * Non immolabis super fermento san-

guinem hostiæ meæ: neque residebit manẽ de victima solemnitatũ Phase. * *Supr.* 23. 18. & 19.

26. Primitias frugum terræ tuæ offeres in domo Domini Dei tui. * Non coques hædum in lacte matris suæ. * *Supr.* 23. 19. *Deut.* 14. 21.

27. Dixitque Dominus ad Moysen: Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Israël pepigi fœdus.

28. Fuit ergo ibi cum Domino * quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis ** verba fœderis decem. * *Supr.* 24. 18. *Deut.* 9. 9. & 18. ** *Deut.* 4. 13.

29. Cùmque descenderet Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonii, & ignorabat quòd cornuta, esset facies sua ex consortio sermonis Domini.

30. Videntes autem Aaron & filii Israël conmutam Moysi faciem, timuerunt prope accedere.

31. Vocatque ab eo, reversi sunt tam Aaron quàm principes synagoga. Et postquàm locutus est ad eos,

32. venerunt ad eum etiam omnes filii Israël: quibus præcepit cuncta quæ audierat à Domino in monte Sinai.

33. Impletisque sermonibus, * posuit velamen super faciem suam. * 2. *Cor.* 3. 13.

34. Quod ingressus ad Dominum, & loquens cum eo, auferabat donec exiret, & tunc loquebatur ad filios Israël omnia quæ sibi fuerant imperata.

35. Qui videbant faciem egredientis Moysi esse cornutam, sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos.

CAPUT XXXV.

Præcipitur sabbatum, petuntur primitiæ & donaria ac artifices ad construenda omnia quæ dicta sunt, quibus deputati à Domino dicuntur Beseleel & Ooliab.

1. **I**gitur congregata omni turba filiorum Israël, dixit ad eos: Hæc sunt quæ jussit Dominus fieri.

2. Sex diebus facietis opus: septimus dies erit vobis sanctus, sabbatum, & requies Domini: qui fecerit opus in eo, occidetur.

3. Non succendetis ignem in omnibus habitaculis vestris per diem sabbati.

4. Et ait Moyses ad omnem catervam filiorum Israël: Iste est sermo quem præcepit Dominus, dicens:

5. Separate apud vos primitias Domino. * Omnis voluntarius & prono animo offerat eas Domino: aurum & argentum, & æs, * *Supr.* 25. 2.

6. hyacinthum & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum, pilos caprarum,

7. pellesque arietum iubricatas, & janthinas, ligna setim,

8. & oleum ad luminaria concinnanda, & ut conficiatur unguentum, & thymiana suavissimum,

9. lapides onychinos, & gemmas ad ornamentum superhumeralis & rationalis.

10. Quisquis vestrum sapiens est, veniat, & faciat quod Dominus imperavit:

11. Tabernaculum scilicet, & tectum ejus, atque operimentum, annulos, & tabulata cum vectibus, paxillos & bases

12. Arcam & vectes, propitiatorium, & velum, quod ante illud oppanditur:

13. Mensam cum vectibus & vasis, & positionis panibus:

14. Candelabrum ad luminaria sustentanda, vasa illius & lucernas, & oleum ad nutrimenta ignium:

15. Altare thymiamatis, & vestes, & oleum unctionis & thymiana ex aromatibus: Tentorium ad ostium tabernaculi:

16. Altare holocausti, & craticulam ejus reneam cum vectibus & vasis suis: labrum & basim ejus:

17. Cortinas atrii cum columnis & basibus, tentorium in foribus vestibuli,

18. paxillos tabernaculi & atrii cum funiculis suis:

19. Vestimenta, quorum usus est in ministerio sanctuarii, vestes Aaron pontificis ac filiorum ejus, ut sacerdotio fungantur mihi.

20. Egressaque omnis multitudo filiorum Israël de conspectu Moysi,

21. obtulerunt mente promptissima atque devota primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi testimonii. Quidquid ad cultum & ad vestes sanctas necessarium erat,

22. viri cum mulieribus præbuerunt, armillas & inares, annulos & dextralia: omne vas aureum in donaria Domini separatim est.

23. Si quis habebat hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, byssum & pilos caprarum, pelles arietum rubricatas, & janthinas,

24. argenti, ærisque metalla obtulerunt Domino, lignaque setim in varios usus.

25. Sed & mulieres doctæ, quæ neverant, dederunt hyacinthum, purpuram, & vermiculum, ac byssum,

26. & pilos caprarum, sponte propria cuncta tribuentes.

27. Principes verò obtulerunt lapides onychinos, & gemmas ad superhumeralis & rationale,

28. aromataque & oleum ad luminaria concinnanda, & ad præparandum unguentum, ac thymiana odoris suavissimi componendum.

29. Omnes viri & mulieres mente devota obtulerunt donaria, ut fierent opera quæ jussit Dominus per manum Moysi. Cuncti filii Israël voluntaria Domino dedicaverunt.

30. Dixitque Moyses ad filios Israël: * Ecce, vocavit Dominus ex nomine Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Iuda. * *Supr.* 31. 2.

31. Implevitque eum spiritus Dei, sapientia & intelligentia, & scientia & omni doctrina

32. ad excogitandum, & faciendum opus in auro & argento, & ære,

33. sculpendisque lapidibus, & opere carpentarii. quidquid fabi adinveniri potest,

34. dedit in corde ejus: Ooliab quoque filium Achisamech de tribu Dan

35. ambos eruditiv sapientia, ut faciant opera abietarii, polymitarii, ac plumarii de hyacintho ac purpura, coccoque bis tincto, & bysso, & tæxant omnia, ac nova quæque reperiant.

CAPUT XXXVI.

Oblatis plusquam opus esset donariis, parantur tabernaculum juxta omnes partes suas, nempe cortinas, saga, operatoria, tabulata, vectes, velum, & tentorium.

1. **F**ecit ergo Beseleel, & Ooliab, & omnis vir sapiens, * quibus dedit Dominus sapientiam & intellectum, ut scirent fabre operari quæ in usus Sanctuarii

necessaria sunt, & quæ præcepit Dominus.

* *Sup.* 26. 1. 1. *Par.* 21. 29.

2. Cumque vocasset eos Moyses, & omnem eruditum virum, cui dederat Dominus sapientiam, & qui sponte sua obtulerant se ad faciendum opus,

3. tradidit eis universa donaria filiorum Israël. Qui cum instaret operi, quotidie manebat vota populus offerrebat.

4. Unde artifices venire compulsi, 5. dixerunt Moysi: Plus offert populus quam necessarium est.

6. Iussit ergo Moyses præconis voce cantari: Nec vir nec mulier quidquam offerat ultra in opere Sanctuarii. Sicque cessatum est à muneribus offerendis,

7. eo quod oblata sufficerent & superabundarent.

8. Feceruntque omnes corde sapientes ad explendum opus tabernaculi, cortinas decem de bysso retorta, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, opere vario, & arte polymita:

9. quarum una habebat in longitudine viginti cubitos, & in latitudine quatuor. una mensura erat omnium cortinarum.

10. Coniunxit cortinas quinque, alteram alteri, & alias quinque sibi invicem copulavit.

11. Fecit & ansas hyacinthinas in ora cortinae unius ex utroque latere, & in ora cortinae alterius similiter.

12. ut contra se invicem venirent ansæ, & mutuo iungerentur.

13. unde & quinquaginta fudit circulos aureos, qui morderent cortinarum ansas, & fieret unum tabernaculum.

14. Fecit & saga undecim de pilis caprarum ad operiendum tectum tabernaculi:

15. unum sagum in longitudine habebat cubitos triginta, & in latitudine cubitos quatuor. unius mensurae erant omnia saga:

16. quorum quinque iunxit seorsum, & sex alia separatim.

17. Fecitque ansas quinquaginta in ora sagi unius, & quinquaginta in ora sagi alterius, ut sibi invicem iungerentur.

18. Et fibulas æneas quinquaginta, quibus neceretur tectum, ut unum pallium ex omnibus sagis fieret.

19. Fecit & opertorium tabernaculi de pellibus arietum rubricatis. aliudque desuper velamentum de pellibus janthinis.

20. Fecit & tabulas tabernaculi de lignis setim stantes.

21. Decem cubitoium erat longitudo tabulae unius: & unum ac semis cubitum latitudo retinebat.

22. Binæ incastraturæ erant per singulas tabulas, ut altera alteri iungeretur. Sic fecit in omnibus tabernaculi tabulis.

23. E quibus viginti ad plagam meridianam erant contra austum

24. cum quadraginta basibus argenteis. Duæ bases sub una tabula ponebantur ex utraque parte angulorum, ubi incastraturæ laterum in angulis terminantur.

25. Ad plagam quoque tabernaculi, quæ respicit ad Aquilonem, fecit viginti tabulas,

26. cum quadraginta basibus argenteis, duæ bases per singulas tabulas.

27. Contra Occidentem vero, idest, ad eam partem tabernaculi, quæ mare respicit, fecit sex tabulas,

28. & duas alias per singulos angulos tabernaculi retro:

29. quæ iunctæ erant à deorsum usque sursum, & in unam compagine pariter ferebantur. Ita fecit ex utraque parte per angulos.

30. ut octo essent simul tabulae, & haberent bases argenteas sedecim, binas scilicet bases sub singulis tabulis.

31. Fecit & vectes de lignis setim, quinque ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi,

32. & quinque alios ad alterius lateris coaptandas tabulas: & extra hos, quinque alios vectes ad occidentalem plagam tabernaculi contra mare.

33. Fecit quoque vectem alium, qui per medias tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret.

34. Ipsa autem tabulata deauravit, fuis basibus earum argenteis. Et circulos eorum fecit aureos, per quos vectes induci possent: quos & ipsos laminis aureis operuit.

35. Fecit & velum de hyacintho, & purpura, vermiculo, ac bisso retorta, opere polymitario, varium atque distinctum:

36. & quatuor columnas de lignis setim, quas cum capitibus deauravit, fuis basibus earum argenteis.

37. Fecit & tentorium in introitu tabernaculi ex hyacintho, purpura, vermiculo, byssoque retorta, opere plumarii:

38. & columnas quinque cum capitibus suis, quas operuit auro, basesque earum fudit æneas.

CAPUT XXXVII.

Formatur arca, propitiatorium, Cherubim, mensa, candelastrum, lucerna, altare thymiamatis, pro quo thymiana componitur.

1. Fecit autem Beseleel & arcam de lignis setim, habentem duos semis cubitos in longitudine, & cubitum ac semis in latitudine, altitudo quoque unius cubiti fuit & dimidii: vestivitque eam auro purissimo intus ac foris.

2. Et fecit illi coronam auream per gyrum,

3. confians quatuor annulos aureos per quatuor angulos eius. duos annulos in latere uno, & duos in altero.

4. Vectes quoque fecit de lignis setim, quos vestivit auro,

5. & quos misit in annulos, qui erant in lateribus arcae ad portandum eam.

6. Fecit & propitiatorium, idest, oraculum, de auro mundissimo, duorum cubitoium & dimidii in longitudine, & cubiti ac semis in latitudine.

7. Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex utraque parte propitiatorii:

8. Cherub unum in summitate unius partis, & Cherub alterum in summitate partis alterius. duos Cherubim in singulis summitatibus propitiatorii,

9. extendentes alas, & tegentes propitiatorium, seque mutuo & illud respicientes.

10. Fecit & mensam de lignis setim in longitudine duorum cubitoium, & in latitudine unius cubiti, quæ habebat in altitudine cubitum ac semis.

11. circumdeditque eam auro mundissimo, & fecit illi labium aureum per gyrum,

12. ipsique labio coronam auream interrasilem quatuor digitorum, & super eandem, altariam coronam auream.

13. Fudit & quatuor circulos aureos, quos posuit in quatuor angulis per singulos pedes mensæ.

14. contra coronam : misitque in eos vectes, ut possit mensa portari.

15. Ipsos quoque vectes fecit de lignis setim, & circumdedit eos auro.

16. Et vasa ad diversos usus mensæ, acetabula, phialas, & cyathos, & thuribula, ex auro puro, in quibus offerenda sunt libamina.

17. Fecit & candelabrum ductile de auro mundissimo. De cuius vecte calami, scyphi, sphaerulæque ac lilia procedebant:

18. sex in utroque latere, tres calami ex parte una, & tres ex altera:

19. tres scyphi in nucis modum per calamos singulos, sphaerulæque simul & lilia : & tres scyphi instar nucis in calamo altero, sphaerulæque simul & lilia. Æquum erat opus sex calamorum, qui procedebant de stipite candelabri.

20. In ipso autem vecte erant quatuor scyphi in nucis modum, sphaerulæque per singulos simul & lilia:

21. & sphaerulæ sub duobus calamis per loca tria, qui simul sex fiunt calami procedentes de vecte uno.

22. & sphaerulæ igitur, & calami ex ipso erant, universa ductilia ex auro purissimo.

23. Fecit & lucernas septem cum emunctoriis suis, & vasa ubi ea quæ emuncta sunt, extinguantur, de auro mundissimo.

24. Talentum auri appendebat candelabrum cum omnibus vasis suis.

25. Fecit & altare thymianatis de lignis setim, per quadrum singulos habens cubitos, & in altitudine duos : e cuius angulis procedebat cornua.

26. Vestivitque illud auro purissimo cum craticula ac parietibus & cornibus.

27. Fecitque ei coronam aureolam per gyrum, & duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, & possit altare portari.

28. Ipsos autem vectes fecit de lignis setim, & operuit laminis aureis.

29. Composuit & oleum ad sanctificationis unguentum, & thymiana de aromatibus mundissimis opere pigmentarii.

CAPUT XXXVIII.

Fabricatur altare holocaustorum cum labro aëneo, & atrio, oblataque donaria recensentur.

1. Fecit & altare holocausti de lignis setim, * quinque cubitorum per quadrum, & trium in altitudine: * 2. Par. I. 5. 2. cuius cornua de angulis procedebant, operuitque illud laminis æneis.

3. Et in usus ejus paravit ex ære vasa diversa, lebetes, forcipes, fuscinulas, uncinos, & ignium receptacula.

4. Craticulamque ejus in modum retis fecit æneam, & subter eam in altaris medio arulam,

5. fuis quatuor annulis per totidem reticuli summitates, ad inmittendos vectes ad portandum.

6. quos & ipsos fecit de lignis setim, & operuit laminis æneis.

7. inuixitque in circulos, qui in lateribus altaris eminebant. Ipsum autem altare * non erat solidum, sed cavum ex tabulis, & intus vacuum. * Sup. 27. 8.

8. Fecit & labrum æneum cum basi sua

de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi.

9. Fecit & atrium, in cuius australi plaga erant tentoria de bysso retorta, cubitorum centum,

10. columnæ æneæ viginti cum basibus suis, capita columnarum, & tota operis cælatura, argentea.

11. Æquæ ad septentrionalem plagam tentoria, columnæ, basesque & capita columnarum ejusdem mensuræ, & operis ac metalli, erant.

12. In ea verò plaga, quæ ad Occidentem respicit, fuerunt tentoria cubitorum quinquaginta, columnæ decem cum basibus suis æneæ, & capita columnarum, & tota operis cælatura, argentea.

13. Porò contra orientem quinquaginta cubitorum paravit tentoria:

14. e quibus, quindecim cubitos columnarum trium, cum basibus suis unam tenebat latus;

15. & in parte altera (quia inter utraque introitu tabernaculi fecit) quindecim æque cubitorum erant tentoria, columnæque tres, & bases totidem.

16. Cuncta atrii tentoria byssus retorta texuerat.

17. Bases columnarum fuere æneæ, capita autem earum cum cunctis cælaturis suis argentea: sed & ipsas columnas atrii vestivit argento.

18. Et in introitu ejus opere plumario fecit tentorium ex hyacintho, purpura, vermiculo, & bysso retorta, quod habebat viginti cubitos in longitudine, altitudo verò quinque cubitorum erat juxta mensuram, quam cuncta atrii tentoria habebant.

19. Columnæ autem in ingressu fuere quatuor cum basibus æneis, capitæque earum & cælaturæ argenteæ.

20. Paxillos quoque tabernaculi & atrii per gyrum fecit æneos.

21. Hæc sunt instrumenta tabernaculi testimonii, quæ enumerata sunt juxta præceptum Moysi in ceremoniis Levitarum per manum Ithamar filii Aaron sacerdotis:

22. quæ Beselel filius Uri filii Hur de tribu Iuda, Domino per Moysen jubente, compleverat,

23. juncto sibi socio Ooliab filio Achisamech de tribu Dan: qui & ipse artifex lignorum egregius fuit, & polymitarius atque plumarius ex hyacintho, purpura, vermiculo, & bysso.

24. Omne aurum quod expensum est in opere Sanctuarii, & quod oblatum est in donariis, viginti novem talentorum fuit, & septingentorum triginta siclorum ad mensuram Sanctuarii.

25. Orlum est autem ab his qui transierunt ad numerum a viginti annis & supra, de sexcentis tribus milibus, & quingentis quinquaginta, annatorum.

26. Fuerunt præterea centum talenta argenti, e quibus connotæ sunt bases Sanctuarii, & introitus ubi velum pendet.

27. Centum bases faciæ sunt de talentis centum, singulis talentis per bases singulas supputatis.

28. De mille autem septingentis, & septuaginta quinque fecit capita columnarum, quas & ipsas vestivit argento.

29. Aëris quoque oblata sunt talenta septuaginta duo milia, & quadringenti supra sicli,

30. ex quibus fusæ sunt bases in introitu tabernaculi testimonii, & altare æneum cum craticula sua, omniaque vasa, quæ ad usum ejus pertinent.

31. & bases atrii tam in circuitu quàm in ingressu ejus, & paxilli tabernaculi atque atrii, per gyrum.

CAPUT XXXIX.

Pontificalia sacerdotaliaque conficiuntur ornamenta, totumque inunctum opus perficitur. benedicit Moyses populo.

1. **D**E hyacintho verò & purpura, vermiculo ac bysso fecit vestes, quibus indueretur Aaron quando ministrabat in sanctis, sicut præcepit Dominus Moysi. *

* Supr. 28. c.

2. Fecit igitur superhumerales de auro, hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta,

3. opere polymyritario, inciditque bractæas aureas, & extenuavit in fila ut possent torqueri cum priorum colorum subtegmine.

4. duasque oras sibi invicem copulatas in utroque latere summatitauit.

5. & balteum ex eisdem coloribus, sicut præceperat Dominus Moysi.

6. Paravit & duos lapides onychinos, ascriptos & inclusos auro, & sculptos arte gemmaria, nominibus filiorum Israël:

7. posuitque eos in lateribus superhumeralis in monumentum filiorum Israël, sicut præceperat Dominus Moysi.

8. Fecit & rationale opere polymyritario juxta opus superhumeralis, ex auro, hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta:

9. quadrangulum, duplex, mensuræ palmi.

10. Et posuit in eo gemmarum ordines quatuor. In primo versu erat sardius, topazius, smaragdus.

11. In secundo, carbunculus, saphirus, & jaspis.

12. In tertio, ligurius, achates, & amethystus.

13. In quarto, chrysolithus, onychinus, & beryllus, circumdati & inclusi auro per ordines suos.

14. Ipsique lapides duodecim, sculpti erant nominibus duodecim tribuum Israël, singuli per nomina singulorum.

15. Fecerunt in rationali & catenulas sibi invicem coherentes, de auro purissimo:

16. & duos uncinos, totidemque annulos aureos. Porro annulos posuerunt in utroque latere rationalis.

17. & quibus penderent duæ catenæ aureæ, quas inseruerunt uncinis, qui in superhumeralis angulis eminebant.

18. Hæc & antè & retrò ita conveniebant sibi, ut superhumerales & rationale mutuo neckerentur.

19. stricta ad balteum & annulis fortissimè copulata, quos jungebat vitta hyacinthina, ne laxa fluerent, & a se invicem moverentur, sicut præcepit Dominus Moysi.

20. Fecerunt quoque tunicam superhumeralis totam hyacinthinam,

21. & capitum in superiori parte contra medium, oramque per gyrum capituli textilem:

22. deorsum autem ad pedes mala punica ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso retorta:

23. & tintinabula de auro purissimo, quæ

posuerunt inter malogranata in extrema parte tunice per gyrum:

24. tintinabulum autem aureum, & malum punicum, quibus ornatus incedebat pontifex quando ministerioungebatur, sicut præceperat Dominus Moysi.

25. Fecerunt & tunicas byssinas opere textile. Aaron & filius ejus:

26. & mitras cum coronulis suis ex bisso:

27. reminalia quoque linea, byssina:

28. cingulum verò de bysso retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo bis tincto arte plumaria, sicut præceperat Dominus Moysi.

29. Fecerunt & laminam sacræ venerationis de auro purissimo, scripseruntque in ea opere gemmario Sanctum Domini:

30. & strinxerunt eam cum mitra vitta hyacinthina, sicut præceperat Dominus Moysi.

31. Perfectum est igitur omne opus tabernaculi & testi testimonii: recenteruntque filii Israël cuncta quæ præceperat Dominus Moysi.

32. Et obtulerunt tabernaculum, & tectum & universam suppellectilem, annulos, tabulas, vectes, columnas cum basibus suis,

33. opertorium de pellibus arietum rubricatis, & aliud opertimentum de janthinis pellibus,

34. velum: arcam, vectes, propitiatorium,

35. mensam cum vasis suis & propositionis panibus:

36. candelabrum, lucernas, & utensilia earum cum oleo.

37. altare aureum, & unguentum, & thymiama ex aromatibus.

38. & tentorium in introitu tabernaculi:

39. altare æneum, retiaculum, vectes, & vasa ejus omnia. labrum cum basi sua: tentoria atrii, & columnas cum basibus suis.

40. tentorium in introitu atrii, funiculosque illius & paxillos. Nihil ex vasis deiecit, quæ in ministerium tabernaculi, & in tectum foederis jussa sunt fieri.

41. Vestes quoque, quibus sacerdotes utuntur in Sanctuario, Aaron scilicet & filii ejus,

42. obtulerunt filii Israël, sicut præceperat Dominus.

43. Quæ postquam Moyses cuncta vidit completa, benedixit eis.

CAPUT XL.

Primo mense tabernaculum erigendum & consecrandum præcipitur: quo facto, majestas Dei repletur, nibe tabernaculum continuo operiente, nisi dum esset proficiendum.

1. **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Mense primo, prima die mensis, eriges tabernaculum testimonii,

3. & pones in eo arcam, diuitesque ante illam velum:

4. & illata mensa, pones super eam quæ rite præcepta sunt. Candelabrum stabit cum lucernis suis,

5. & altare aureum in quo adoletur incensum, coram arca testimonii. Tentorium in introitu tabernaculi pones,

6. & ante illud altare holocausti:

7. labrum inter altare & tabernaculum, quod umplebis aqua,

8. Cir-

LIBER LEVITICUS,
HEBRAICE VAICRA.

CAPUT PRIMUM.

Varius ritus ac modus alimentorum, pecudum, & avium offerendorum in holocaustum.

8. Circumdabisque atrium tentorii, & ingressum ejus.

9. Et assumpto unctionis oleo unges tabernaculum cum vasis suis, ut sanctificentur:

10. altare holocausti & omnia vasa ejus:

11. labrum cum basi sua: omnia unctionis oleo consecrabis, ut sint Sancta sanctorum.

12. Applicabisque Aaron & filios ejus ad fores tabernaculi testimonii, & lotos aqua

13. * indues sanctis vestibus, ut ministrent mihi, & unctio eorum in sacerdotium sempiternum proficiat. * *Sup.* 29. 35. *Lev.* 8. 2.

14. Fecitque Moyses omnia quæ præceperat Dominus.

15. Igitur mense primo anni secundi, prima die mensis, collocatum est tabernaculum.

16. * Erexitque Moyses illud, & posuit tabulas ac bases & vectes, statuitque columnas. * *Num.* 7. 1.

17. & expandit sanctum super tabernaculum, imposito desuper operimento, sicut Dominus imperaverat.

18. Posuit & testimonium in arca, subditis infra vectibus, & oraculum desuper.

19. Cumque intulisset arcam in tabernaculum, appendit ante eam velum ut expleret Domini iussionem.

20. Posuit & mensam in tabernaculo testimonii ad plagam Septentrionalem extra velum,

21. ordinatis coram propositionis panibus, sicut præceperat Dominus Moysi.

22. Posuit & candelabrum in tabernaculo testimonii e regione mense in parte australi,

23. locatis per ordinem lucernis, juxta præceptum Domini.

24. Posuit & altare aureum sub tecto testimonii contra velum,

25. & adolevit super eo incensum aromaticum, sicut jusserat Dominus Moysi.

26. Posuit & tentorium in introitu tabernaculi testimonii,

27. & altare holocausti in vestibulo testimonii, offerens in eo holocaustum, & sacrificia, ut Dominus imperaverat.

28. Labrum quoque statuit inter tabernaculum testimonii & altare, implens illud aqua.

29. Laveruntque Moyses & Aaron, ac filii ejus manus suas & pedes,

30. cum ingrederentur tectum fœderis, & accederent ad altare, sicut præceperat Dominus Moysi.

31. Exiit & atrium per gyrum tabernaculi & altaris, ducto in introitu ejus tentorio. Postquam omnia perfecta sunt,

32. * operuit nubes tabernaculum testimonii, & gloria Domini implevit illud. * *Num.* 9. 15. 3. *Reg.* 8. 10.

33. Nec poterat Moyses ingredi tectum fœderis, nube operiente omnia, & maiestate Domini coruscante, quia cuncta nubes operuerat.

34. Si quando nubes tabernaculum deserebat, proniscebantur filii Israël per turmas suas:

35. si pendebat desuper, manebant in eodem loco.

36. Nubes quippe Domini incubabat per diem tabernaculo, & ignis in nocte, videntibus cunctis populis Israël per cunctas mansiones suas,

1. Vocavit autem Moysen, & locutus est ei Dominus de tabernaculo testimonii, dicens:

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, id est, de bobus & ovibus offerens victimas,

3. * si holocaustum fuerit ejus oblatio, ac de armento: masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonii, ad placandum sibi Dominum: * *Exod.* 29. 10.

4. ponetque manum super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem ejus proficiens.

5. Immolavitque vitulum coram Domino, & offerent filii Aaron sacerdotes sanguinem ejus, fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium tabernaculi.

6. detractaque pelle hostiæ, artus in frustra concident,

7. & subjicient in altari ignem, strue lignorum ante composita:

8. & membra quæ sunt cæsa, desuper ordinantes, caput videlicet, & cuncta quæ adhærent jecori,

9. intestinis & pedibus lotis aqua: adolebitque ea sacerdos super altare in holocaustum & suavem odorem Domino.

10. Quod si de pecoribus oblatio est, de ovibus sive de capris holocaustum, masculum absque macula offeret:

11. immolabitque ad latus altaris, quod respicit ad Aquilonem, coram Domino sanguinem verò illius fundent super altare filii Aaron per circuitum:

12. dividantque membra, caput, & omnia quæ adhærent jecori & ponent super ligna, quibus subiciendus est ignis:

13. intestina verò & pedes lavabunt aqua. Et oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum & odorem suavissimum Domino.

14. Si autem de avibus, holocausti oblatio fuerit Domino, de turturibus, aut pullis columbæ,

15. offeret eam sacerdos ad altare: & re-torto ad collum capite, ac rupto vulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris:

16. vesiculam verò gutturis, & plumas projiciet prope altare ad orientalem plagam, in loco in quo cineres effundi solent,

17. confringetque assellas ejus, & non se-cabit, neque ferro dividet eam, & adolebit super altare, lignis igne supposito. Holocaustum est & oblatio suavissimi odoris Domino.

CAPUT II.

Ritus oblationis sacrificiorum, simula oleo conspersæ, thuris, panum, lagavorum, atque primitiarum, addito in omnibus sale, nuzquam autem fermento, nec melle.

1. Anima cum obtulerit oblationem sacrificii Domino, simula erit ejus obla-

oblatio. fundetque super eam oleum, & ponet thus.

2. ac deferet ad filios Aaron sacerdotes: quorum unus tollet pugillum plenum similiae & olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare in odorem suavissimum Domino.

3. * quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron & filiorum eius, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini.

* *Ecclesi. 7. 34.*

4. Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano: de simila, panes scilicet absque fermento, conspersos oleo, & lagana azyina oleo lita.

5. Si oblatio tua fuerit de sartagine, similae conspersae oleo & absque fermento,

6. divides eam minutatim, & fundes super eam oleum.

7. Sin autem de craticula fuerit sacrificium, &que simila oleo conpergetur:

8. quam offerens Domino, trades manibus sacerdotis.

9. Qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare in odorem suavitatis Domino.

10. quidquid autem reliquum est, erit Aaron, & filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini.

11. Omnis oblatio, quae offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domino.

12. Primitias tantum eorum offeretis ac munera: super altare vero non imponentur in odorem suavitatis.

13. Quidquid obtuleris sacrificii, * sale condies, nec auferes sal foederis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione tua offeres sal. * *Mat. 9. 43.*

14. Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de spiciis adhuc viuentibus, torrebis igni, & confringes in morem faris, & sic offeres primitias tuas Domino.

15. fundens suprâ oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est.

16. de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partem faris fracti, & olei, ac totum thus.

CAPUT III.

Quo pacto offerantur hostia pacificorum, nempe de bobus, ovibus, agnis, & capris. Adipem omnem & sanguinem sibi deponit Deus, eorumque vescatur esus.

1. **Q**uod si hostia pacificorum fuerit ejus oblatio, & de bobus voluerit offerre, marem sive feminam, immaculata offeret coram Domino.

2. Ponetque manum super caput victimae suae, quae immolabitur in introitu tabernaculi testimonii, fundentque filii Aaron sacerdotes sanguinem per altaris circuitum.

3. Et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino, * adipem qui operit vitalia, & quidquid pinguedinis est intrinsecus: * *Exod. 29. 13.*

4. duos renes cum adipe quo teguntur ilia, & reticulum jecoris cum renunculis.

5. adolebuntque ea super altare in holocaustum, lignis igne supposito: in oblationem suavissimi odoris Domino.

6. Si verò de ovibus fuerit ejus oblatio & pacificorum hostia, sive masculum obtulerit, sive feminam, immaculata erunt.

7. Si agnum obtulerit coram Domino,

8. ponet manum suam super caput victimae

suae: quae immolabitur in vestibulo tabernaculi testimonii, fundentque filii Aaron sanguinem eus per circuitum altaris.

Et offerent de pacificorum hostia sacrificium Domino: adipem & caudam totam

10. cum renibus, & pinguedinem quae operit ventrum atque universa vitalia, & utrumque renunculum cum adipe qui est juxta ilia, reticulumque jecoris cum renunculis.

11. & adolebit ea sacerdos super altare in pabulum ignis & oblationis Domini.

12. Si capra fuerit ejus oblatio, & obtulerit eam Domino,

13. ponet manum suam super caput ejus: immolabitque eam in introitu tabernaculi testimonii. Et fundent filii Aaron sanguinem ejus per altaris circuitum.

14. Tollentque ea ea in pastum ignis domus, adipem qui operit ventrem, & qui tegit universa vitalia:

15. duos renunculos cum reticulo, quod est super eos juxta ilia, & arvinam jecoris cum renunculis.

16. adolebitque ea super altare sacerdos in alimoniam ignis, & suavissimi odoris. Omnis adeps, Domini erit

17. jure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis vestris: nec sanguinem nec adipem omnino comedetis.

CAPUT IV.

Modus offerendi hostias pro peccato sacerdotis, principis, & multitudinis per ignorantiam commissae.

1. **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens.

2. Loquere filiis Israel. Anima, quae peccaverit per ignorantiam, & de universis mandatis Domini, quae praecipit ut non fient, quippiamjecerit:

3. Si sacerdos, qui unctus est, peccaverit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino:

4. & adducet illum ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ponetque manum super caput ejus, & immolabit eum Domino.

5. Hauriet quoque de sanguine vituli, inferens illum in tabernaculum testimonii.

6. Cumque intinxerit digitum in sanguine, asperget eo septies coram Domino contra velum Sanctuarii.

7. ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonii, omnem autem reliquum sanguinem lundet in bassum altaris holocausti in introitu tabernaculi.

8. Et adipem vituli auferet pro peccato, tam eum qui vitalia operit quam omnia quae intrinsecus sunt:

9. duos renunculos & reticulum quod est super eos juxta ilia, & adipem jecoris cum renunculis,

10. sicut auferetur de vitulo hostiae pacificorum: & adolebit ea super altare holocausti.

11. Pellem verò & omnes carnes cum capite & pedibus & intestinis & fimo,

12. & reliquo corpore elerit extra castra in locum mundum, ubi cineres ejundis solent: incendatque ea super lignorum struem, quae in loco effusorum cinerum cremabuntur.

13. Quod si omnis turba Israel ignoraverit, & per imperitiam fecerit quod contra mandatum Domini est,

14. & postea intellexerit peccatum suum, offeret pro peccato suo vitulum, adducetque eum ad ostium tabernaculi.

15. Et ponent seniores populi manus super caput eius coram Domino. immolatoque virulo in conspectu Domini.

16. inferet sacerdos, qui unctus est, de sanguine ejus in tabernaculum testimonii,

17. tincto digito aspergens septies contra velum.

18. ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonii: reliquum autem sanguinem fundet juxta basum altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonii.

19. Omneque ejus adipem tollet, & adolebit super altare:

20. sic faciens & de hoc vitulo quo modo fecit & prius. & rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus.

21. Ipsum autem vitulum offeret extra castra, atque comburet sicut & priorem vitulum: quia est pro peccato multitudinis.

22. Si peccaverit princeps, & fecerit unum & plures per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur:

23. & postea intellexerit peccatum suum, offeret ostium Domino, hircum de capris immaculatum.

24. Ponetque manum suam super caput ejus: cumque immolaverit eum in loco ubi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est,

25. tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, & reliquum fundens ad basum ejus.

26. Adipem verò adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato ejus, & dimittetur ei.

27. Quod si peccaverit anima per ignorantiam, de populo terræ, ut faciat quidquam de his, quæ Domini lege prohibentur, atque delinquit,

28. & cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam.

29. Ponetque manum super caput hostiæ quæ pro peccato est, & immolabit eam in loco holocausti.

30. Tolleatque sacerdos de sanguine in digito suo: & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basum ejus.

31. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suavitatis Domino: rogabitque pro eo, & dimittetur ei.

32. Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ovem scilicet immaculatam;

33. ponet manum super caput ejus, & immolabit eam in loco ubi solent cædi holocaustorum hostiæ.

34. Sumetque sacerdos de sanguine ejus digito suo, & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basum ejus.

35. Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis, qui immolatur pro pacificis. cremabit super altare in incensum Domini rogabitque pro eo, & pro peccato ejus, & dimittetur ei.

CAPUT V.

De hostiis pro peccatis ex silentio veritatis,

immunditiæ, errore, juramento, sacrorum abusu atque ignorantia.

1. SI peccaverit anima, & audierit vocem jurantis, testisque fuerit quod aut ipse vidit, aut conscius est: nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam.

2. Anima quæ tetigerit aliquid immundum, sive quod occisum à bestia est, aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile: & oblita fuerit immunditiæ suæ, rea est, & deliquit:

3. & si tetigerit quidquam de immunditiis hominis juxta omnem impuritatem, quæ polliari solet, oblitaque cognoverit postea, subiacebit delicto.

4. Anima, quæ juraverit, & protulerit labiis suis ut vel male quid faceret, vel bene, & idipsum juramento & sermone iuraverit, oblitaque postea intellexerit delictum suum,

5. agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnam sive capram, orabitque pro ea sacerdos & pro peccato ejus:

6. sin autem non potuerit offerre pecus, offerat & duos turtures, vel duos pullos columbarum Domino, unum pro peccato, & alterum in holocaustum, * Infr. 12. 8. Lhc. 2. 24.

7. dabitque eos sacerdoti: qui primum offerens pro peccato, retorquebit caput ejus ad pennulas, ita ut collo læreat, & non penitus abruptatur.

8. Et asperget de sanguine ejus parietem altaris quidquid autem reliquum fuerit, racciet distillare ad fundamentum ejus, quia pro peccato est.

9. Alterum verò adolebit in holocaustum, ut fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos & pro peccato ejus, & dimittetur ei.

10. Quod si non quiverit manus ejus duos offerre turtures, aut duos pullos columbarum, offeret pro peccato suo similes partem ephi decimam. non intret in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est.

11. tradetque eam sacerdoti: qui plenum ex ea pugillum hauriens, cremabit super altare in monumentum ejus qui obtulerit.

12. rogans pro illo & expians, reliquam verò partem ipse habebit in inunere.

13. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

14. Anima si prævaricans ceremonias, per errorem in his, quæ Domino sunt sanctificata, peccaverit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siliis, juxta pondus Sanctuarii:

15. ipsumque quod intulit damni restituet, & quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei.

16. Animi si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his quæ Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam,

17. offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, juxta mensuram æstimationis peccati: qui oravit pro eo, quia nesciens fecerit: & dimittetur ei,

18. quia per errorem deliquit in Dominum.

CAPUT VI.

Oblatio pro peccato ex certa scientia commissæ: leges holocausti, ignis perpetui, singulorum

sacrificiorum & oblationum sacerdotis in die unctiōis suæ; & in genere de hostia pro peccato: quæ & quando his vici possint.

1. **L**ocutus es Dominus ad Moysen, dicens:

2. Anima quæ peccaverit, & contempto Domino, negaverit proximo suo depositum quod fidei ejus creditum fuerat, vel vi ali- quid extorserit, aut calumniam fecerit,

3. sive rem perditam inveniit, & inficians insuper pœteraverit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines.

4. convicta delicti,

5. reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & * quintam insuper partem domino cui dampnum intulerat. * *Numer. 5. 7.*

6. Pro peccato autem suo offeret aristem immaculatam de grege, & dabit eum sacerdoti, juxta æstimationem, mensuramque delicti:

7. qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis quæ faciendo peccavit.

8. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

9. Præcipe Aaron & filiis ejus: Hæc est lex holocausti: Cremabitur in altari tota nocte usque manet: ignis ex eodem altari erit.

10. vestietur tunica sacerdos & feminalibus lineis: tolletque cimeres, quos vorans ignis exussit, & ponens juxta altare,

11. spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque alius, efferet eos extra castra, & in loco mundissimo usque ad favillam consumi faciet.

12. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiciens ligna mane per singulos dies, & imposito holocausto, de super adolebit adipem pacificorum.

13. Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari.

14. Hæc est lex sacrificii & libamentorum, quæ offerent filii Aaron coram Domino, & coram altari.

15. Tollet sacerdos pugillum similæ, quæ conspersa est oleo, & totum thus, quod super simillam positum est: adolebit illud in altari in monumentum odoris suavissimi Domino:

16. reliquam autem partem similæ comedit Aaron cum filiis suis, absque fermento: & comedit in loco Sancto. Atrii tabernaculi.

17. Ideo autem non fermentabitur, quia pars ejus in Domino offertur incensum. Sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato atque delicto.

18. Mares tantum stirpis Aaron comedent illud. Legitimum ac sempiternum erit in generationibus vestris de sacrificiis Domini. omnis, qui tetigerit illa, sanctificabitur.

19. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

20. Hæc est oblatio Aaron, & filiorum ejus, quam offerre debent Domino in die unctiōis suæ. Decimam partem ephi offerent simillæ in sacrificio sempiterno, medium ejus manet, & medium ejus vespere:

21. quæ in sartagine oleo conspersa friget. Offeret autem eam calidam in odorem suavissimum Domino

22. sacerdos, qui jure patri successerit, & tota tremabitur in altari.

23. Omne enim sacrificium sacerdotum ig-

ne consumetur, nec quisquam comedit ex eo.

24. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:

25. Loquere Aaron & filiis ejus: Ista est lex hostiæ pro peccato: In loco ubi offertur holocaustum immolabitur coram Domino. Sanctum sanctorum est.

26. Sacerdos, qui offert, comedit eam in loco sancto, in atrio tabernaculi.

27. Quidquid tetigerit carnes ejus, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lavabitur in loco sancto.

28. Vas autem fictile, in quo cocta est, confringetur. quod si vas æneum fuerit, deficiabitur, & lavabitur aqua.

29. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus ejus, quia Sanctum sanctorum est.

30. Hostia enim quæ ceditur pro peccato, * cujus sanguis inferitur in tabernaculum testimonii ad expiandum in Sanctuario, non comeditur, sed comburetur igni.

* *Supr. 4. 5. Hebr. 13. 11.*

CAPUT VII.

Ritus oblationis hostiæ pro delicto, & hostiæ ac victimæ pacificorum: adeps & sanguis in universum comedi prohibentur.

1. **H**æc quoque lex hostiæ pro delicto, Sancta sanctorum est:

2. idcirco ubi immolabitur holocaustum, mactabitur & victima pro delicto: sanguis ejus per gyrum altaris fundetur.

3. Offerent ea ea caudam & adipem qui operit vitula.

4. Duos renunculos, & pinguedinem quæ juxta ilia est, reticulumque jecoris cum renunculis.

5. & adolebit ea sacerdos super altare: incensum est Domini pro delicto.

6. Omnis masculus de sacerdotali genere, in loco sancto vescetur his carnibus, quia Sanctum sanctorum est.

7. Sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto: utriusque hostiæ lex una erit: ad sacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit.

8. Sacerdos qui offert holocausti victimam, habebit pellem ejus.

9. Et omne sacrificium similæ, quod coquitur in clibano, & quidquid in craticula, vel in sartagine præparatur, ejus erit sacerdotis à quo offertur:

10. sive oleo conspersa, sive arida fuerint, cunctis filiis Aaron mensura æqua per singulos dividetur.

11. Hæc est lex hostiæ pacificorum quæ offertur Domino.

12. Si pro gratiarum actione oblatio fuerit, offerent panes absque fermento conspersos oleo, & lagana azyma uncta oleo, coctamque simillam, & collyridas olei admitione conspersas:

13. panes quoque fermentatos cum hostia gratiarum, quæ immolatur pro pacificis:

14. ex quibus unus pro prunis offeretur Domino, & erit sacerdotis qui fundet hostiæ sanguinem.

15. cujus carnes eadem comendentur die, nec remanebit ex eis quidquam usque mane.

16. Si voto, vel sponte quispiam obtulerit hostiam, eadem similiter edetur die: sed & si quid in crastinum remanserit, vesci licitum est:

17. quid-

17. quidquid autem tertius invenerit dies, ignis absumet.

18. si quis de carnibus victimæ pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti: quin potius quæcumque anima tali se edulio contaminaverit, prævaricationis rea erit.

19. Caro, quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur, sed comburetur igni: qui fuerit mundus, vescetur ex ea.

20. Anima polluta quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est Domino, peribit de populis suis.

21. Et quæ tetigerit immunditiam hominis, vel iumenti, sive omnis rei quæ pollueret potest, & comederit de huiusmodi carnibus, interibit de populis suis.

22. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

23. Loquere filiis Israël: Adipem ovium, & bovis, & capræ non comedetis.

24. Adipem cadaveris morticini, & ejus animalis, quod à bestia captum est, habebitis in varios usus.

25. Si quis adipem, qui offerri debet in incensum Domini, comederit, peribit de populo suo.

26. Sanguinem quoque omnis animalis non sumetis in cibo, tam de avibus quam de pecoribus.

27. Omnis anima, quæ ederit sanguinem, peribit de populis suis.

28. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

29. Loquere filiis Israël, dicens: Qui offert victimam pacificorum Domino, offerat simul & sacrificium, id est, libamenta ejus.

30. tenebit manibus adipem hostiæ, & pectusculum: cumque ambo oblata Domino consecraverit, tradet sacerdoti,

31. qui adolebit adipem super altare, pectusculum autem erit Aaron, & filiorum ejus.

32. armus quoque dexter de pacificorum hostilis cedet in præmitas sacerdotis.

33. Qui obtulerit sanguinem & adipem, filiorum Aaron, ipse habebit & armum dextrum in portione sua.

34. Pectusculum enim elevationis, & armum separationis tuli à filiis Israël de hostiis eorum pacificis, & dedi Aaron sacerdoti, & filiis ejus lege perpetua, ab omni populo Israël.

35. Hæc est unctio Aaron & filiorum ejus in ceremoniis Domini die qua obtulit eos Moyses, ut sacerdotio fungerentur,

36. & quæ præcepit eis dari Dominus à filiis Israël religione perpetua in generationibus suis.

37. Ista est lex holocausti, & sacrificii pro peccato atque delicto, & pro consecratione & pacificorum victimis:

38. quoniam constituit Dominus Moysi in monte Sinai, quando mandavit filiis Israël ut offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai.

CAPUT VIII.

Aaronis in Pontificem, & filiorum ejus in Sacerdotes consecratio: ac tabernaculi suppellectiliumque ejus unctio per Moysen.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Tolle * Aaron cum filiis suis, vestes eorum, & unctionis oleum, vitulum pro pec-

cato, duos arietes, canistrum cum azymis,

* *Exod. 29, 35, 6. & 40. 13.*

3. & congregabis omnem cætum ad ostium tabernaculi

4. Fecit Moyses ut Dominus imperaverat. Congregataque omni turba ante fores tabernaculi,

5. ait: Iste est sermo, quem jussit Dominus fieri.

6. Statimque obtulit Aaron & filios ejus. Cunque lavisset eos,

7. vestivit pontificem subucula lineæ, accingens eum balteo, & induens eum tunica hyacinthina, & desuper humerale imposuit,

8. quod astringens cingulo aptavit rationali, in quo erat Doctrina & Veritas.

9. Cidari quoque textit caput: & super eam, contra frontem, posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut præceperat ei Dominus.

10. Tulit & unctionis oleum, quo linivit tabernaculum cum omni suppellectili sua.

11. Cumque sanctificans aspersisset altare septem vicibus, unxit illud, & omnia vasa ejus, labrumque cum basi sua sanctificavit oleo.

12. * Quod fundens super caput Aaron, unxit eum, & consecravit: * *Eccles. 45. 18.*

13. filios quoque ejus oblatos vestivit tunicis lineis, & cinxit balteis, imposuitque mitras, ut jusserrat Dominus.

14. Obtulit & vitulum pro peccato. cumque super caput ejus posuisset Aaron, & filii ejus manus suas,

15. immolavit eum: hauriens sanguinem, & tincto digito, tetigit cornua altaris per gyrum. quo expiato & sanctificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta ejus.

16. Adipem verò qui erat super vitalia & reticulum jecoris, duosque renunculos cum arvinulis suis adolevit super altare.

17. vitulum cum pelle, & carnibus, & fimo, cremans extra castra, sicut præceperat Dominus.

18. Obtulit & arietem in holocaustum: super cuius caput cum imposuisset Aaron & filii ejus manus suas,

19. immolavit eum, & fudit sanguinem ejus per circuitum altaris.

20. Ipsumque arietem in frustra concidens, caput ejus, & artus, & adipem adolevit igni,

21. lotis prius intestinis & pedibus. totumque simul arietem incendit super altare, eo quod esset holocaustum suavissimi odoris Domino, sicut præceperat ei.

22. Obtulit & arietem secundum, in consecratione sacerdotum. posueruntque super caput ejus Aaron & filii ejus manus suas.

23. quem cum immolasset Moyses, sumens de sanguine ejus, tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron, & pollicem manus ejus dextræ, similiter & pedis.

24. Obtulit & filios Aaron. cumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculæ singulorum dextræ, & pollices manus ac pedis dextri, reliquum fudit super altare per circuitum:

25. adipem verò, & caudam, omnemque pinguedinem quæ operit intestina, reticulumque jecoris, & duos renes cum adipibus suis, & armo dextro separavit.

26. Tollens autem de canistro azymorum quod erat coram Domino, panem asque fermentum, & corymbum conspersam oleo,

laganumque posuit super adipēs, & armum dextrum.

27. tradens simul omnia Aaron & filius ejus. Qui postquam laverunt ea coram Domino.

28. rursus suscepta de manibus eorum, adolevit super altare holocausti, eo quod consecrationis esset oblatio, in odorem suavitatis, sacrificii Domino.

29. Tulitque pectusculum elevans illud coram Domino, de arietē consecrationis in partem suam, sicut praeceperat ei Dominus.

30. Assumensque unguentum, & sanguinem qui erat in altari, aspersit super Aaron & vestimenta ejus, & super filios illius ac vestes eorum.

31. Cumque sanctificasset eos in vestitu suo, praecepit eis, dicens: Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi comedite eas, panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro, sicut praecepit mihi Dominus, dicens: * Aaron & filii ejus comedent eos. * *Exod. 29. 32. & 30. 22. & 40. 9. & Inf. 24. 9.*

32. quidquid autem reliquum fuerit de carne & panibus, ignis absumet.

33. De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus, usque ad diem quo complebitur tempus consecrationis vestrae. septem enim diebus hincur consecratio.

34. sicut & inpraesentiarum factum est, ut ritus sacrificii completeretur.

35. Die ac nocte manebitis in tabernaculo observantes custodias Domini, ne moriamini: sic enim mihi praeceptum est.

36. Feceruntque Aaron & filii ejus cuncta quae locutus est Dominus per manum Moysi.

CAPUT IX.

Inducitur Aaron consecratus, ac primitiis sacrificialium pro seipsa ac populo Deo redditus, Aaron populo benedixit: gloria Domini apparuit, ignisque holocaustum devoravit.

1. Facto autem octavo die, vocavit Moses Aaron & filios ejus, ac majores natu Israël, dixitque ad Aaron:

2. * Tolle de armento vitulum pro peccato, & arietem in holocaustum, utrumque immaculatum, & offer illos coram Domino. * *Exod. 29. 1.*

3. Et ad filios Israël loqueris: Tollite hircum pro peccato, & vitulum, atque agnam anniculos, & sine macula in holocaustum.

4. bovem, & arietem pro pacificis: & immolate eos coram Domino, in sacrificio singulorum similan conspersam oleo offerentes, hodie enim Dominus apparebit vobis.

5. Tulerunt ergo cuncta quae jusserat Moses ad ostium tabernaculi: ubi cum omnis multitudo astaret,

6. ait Moyses: Iste est sermo, quem praecepit Dominus: facite, & apparebit vobis gloria ejus.

7. Et dixit ad Aaron: Accede ad altare, & immola pro peccato tuo: offer holocaustum, & deprecare pro te & pro populo. cuncta quae mactaveris hostiam populi, ora pro eo, sicut praecepit Dominus.

8. Statuque Aaron accedens ad altare, immolavit vitulum pro peccato suo.

9. cuius sanguinem obtulerunt ei filii sui: in quo tingens digitum, tetigit cornu altaris, & fudit residuum ad basin ejus.

10. Adipemque & rennuculos, ac reticulum jecoris, quae sunt pro peccato, adolevit

super altare, sicut praeceperat Dominus Moysi.

11. carnes verò & pellem ejus extra castra combussit igni.

12. Immolavit & holocausti victimam: obtuleruntque ei filii sui sanguinem ejus, quem fudit per altaris circuitum.

13. ipsam etiam hostiam in frusta concisam, cum capite & membris simul, obtulerunt, quae omnia super altare cremavit igni.

14. lotis aqua pritis intestinis, & pedibus.

15. Et pro peccato populi offerens, mactavit hircum, expiatoque altari,

16. fecit holocaustum.

17. addens in sacrificio libamenta, quae pariter offeruntur, & adolens ea super altare, absque ceremoniis holocausti matutini.

18. Immolavit & bovem, atque arietem, hostias pacificas populi: obtuleruntque ei filii sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitum.

19. Adipem autem bovis, & caudam arietis, rennuculosque cum adipibus suis, & reticulum jecoris

20. posuerunt super pectora. cumque cremati essent adipēs super altare,

21. pectora eorum, & arnos dextros separavit Aaron, elevans coram Domino, sicut praeceperat Moyses.

22. Et extendens manus ad populum, benedixit ei. Sicque completis hostiis pro peccato, & holocaustis, & pacificis, descendit.

23. Ingressi autem Moyses, & Aaron in tabernaculum testimonii, & deinceps egressi benedixerunt populo. * Apparuitque gloria Domini omni multitudi: ni: * *2 Mac. 2. 10.*

24. & ecce egressus ignis à Domino, devoravit holocaustum, & adipēs, qui erant super altare. Quod cum vidissent turbae, laudaverunt Dominum, iuentes in facies suas.

CAPUT X.

Nadab & Abiu thimificantes igne profano, igne caelesti consumpti planguntur à populo, non à sacerdotibus: vini vinum & siccis sacerdotibus interdicto, praecipitur ut residuum oblationis comedant.

1. A Rreptisque Nadab, & Abiu filii Aaron thimibulis, * posuerunt ignem, & incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum: quod eis praeceptum non erat. * *Num. 3. 4. 26. 61. 1. Par. 24. 2.*

2. Egressusque ignis à Domino, devoravit eos, & mortui sunt coram Domino.

3. Dixitque Moyses ad Aaron: Hoc est quod locutus est Dominus: Sanctificabor in iis, qui appropinquant mihi, & in conspectu omnis populi glorificabor. Quod audiens tacuit Aaron.

4. Vocatis autem Moyses Misaele, & Eliasaph filii Oziel, patris Aaron, ait ad eos: Ite & tollite fratres vestros de conspectu Sanctuarii, & asportate extra castra

5. Conestisque pergentes, tulerunt eos, sicut iacebant, vestitos lineis tunicis, & eiecerunt foras, ut si i necret imperatum.

6. Locutusque est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar filios ejus. Capita vestra nolite nudare, & vestimenta nolite scindere, ne forte moriamini, & super omnem cotum oriatur indignatio, iatri s vestri, & omnis domus Israël plangent incendium quod Dominus suscitavit:

7. vos autem non egrediemini fores tabernaculi, alioquin peribitis: oleum quippe sanc-

sancræ unctiōis est super vos. Qui fecerunt omnia juxta præceptum Moysi.

8. Dixit quoque Dominus ad Aaron:

9. Vinum, & omne, quod inebriare potest, non bibetis tu & filii tui, quando intratis in tabernaculum testimonii, ne moriamini: quia præceptum sempiternum est in generationes vestras.

10. Et ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum, & profanum, inter pollutum, & inmundum:

11. doceatisque filios Israël omnia legitima in ea quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

12. Locutusque est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar filios ejus, qui erant residui: Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, & comedite illud absque fermento juxta altare, quia Sanctum sanctorum est.

13. Comeditis autem in loco sancto: quod datum est tibi, & filiis tuis de oblationibus Domini, sicut præceptum est inhi.

14. Pectusculum quoque, quod oblatum est, & arum, qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu, & filii tui, & filiae tuæ tecum. tibi enim, ac liberis tuis reposita sunt de hostiis salutaribus filiorum Israël:

15. eo quod arum & pectus, & adipēs qui clemantur in altari, eleverunt coram Domino, & pertineant ad te, & ad filios tuos lege perpetua, sicut præcepit Dominus.

16. * Inter hæc, hircum, qui oblatu fuerat pro peccato, cum quaereret Moyses, exustus reperit: iratusque contra Eleazar & Ithamar filios Aaron, qui remanserant, ait:

* 2. Mach. 2. 11.

17. Cur non comeditis hostiam pro peccato in loco sancto, quæ Sancta sanctorum est, & data vobis ut portetis iniquitatem multitudinis, & rogetis pro ea in conspectu Domini,

18. præsertim cum de sanguine illius non sit illatum intra sancta, & comedere debueritis eam in Sanctuario, sicut præceptum est mihi?

19. Respondit Aaron: Oblata est hodiè victima pro peccato, & holocaustum coram Domino: mihi autem accidit, quod vides. quomodo potui comedere eam, aut placere Domino in ceremoniis mente lugubri?

20. Quod cum audisset Moyses, recepit satisfactionem.

CAPUT XI.

Animalium mundorum ab immundis separatio, eorumque usus, ut sancti sint filii Israel, sicut & Dominus.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens:

2. Dicite filiis Israël: * Hæc sunt animalia, quæ comedere debetis de cunctis animalibus terræ: * Deut. 14. 3.

3. Omne, quod habet divisam ungulam, & ruminat in pecoribus, comedetis.

4. Quidquid autem ruminat quidem, & habet ungulam, sed non dividit eam, sicut camelus & cetera, non comedetis illud, & inter immunda reputabitur.

5. Chorogryllus qui ruminat, ungulamque non dividit, immundus est.

6. Lepus quoque, nam & ipse ruminat, sed ungulam non dividit.

7. Et * sus: qui cum ungulam dividat, non ruminat. * 2. Mach. 6. 18.

8. horum carnibus non vescimini, nec ca-

davera contingetis, quia immunda sunt vobis.

9. Hæc suat, quæ gignuntur in aquis, & vesci licitum est. Omne quod habet pinnulas, & squamas, tam in mari, quam in fluminibus & stagnis, comedetis.

10. Quidquid autem pinnulas & squamas non habet eorum, quæ in aquis moventur, & vivunt, abominabile vobis.

11. execrandumque erit. carnes eorum non comedetis, & morticina vitabitur.

12. Cuncta quæ non habent pinnulas, & squamas in aquis, polluta erunt.

13. Hæc sunt quæ de avibus comedere non debetis, & vitanda sunt vobis: Aquilam, & gryphem, & haliaetum,

14. & milvum ac vulturem juxta genus suum,

15. & omne corvini generis in similitudinem suam.

16. struthionem, & noctuam, & larum, & accipitrem juxta genus suum:

17. bubonem, & mergulium, & ibin,

18. & cygnum, & onocrotalum, & porphyryonem,

19. herodionem & Charadrion juxta genus suum, upupam quoque, & vespertilionem.

20. Omne de volucris quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit vobis.

21. Quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quæ salit super terram,

22. comedere debetis, ut est bruchus in genere suo, & attachus atque ophiomachus, ac locusta, singula juxta genus suum.

23. Quidquid autem ex volucris quatuor tantum habet pedes, execrabile erit vobis:

24. & quicumque morticina eorum tetigerit, polluetur, & erit immundus usque ad vesperum:

25. & si necesse fuerit ut portet quippiam horum mortuum, lavabit vestimenta sua, & immundus erit usque ad occasum solis.

26. Omne animal quod habet quidem ungulam, sed non dividit eam, nec ruminat, immundum erit: & qui tetigerit illud, contaminabitur.

27. Quod ambulat super manus ex cunctis animalibus, quæ incedunt quadrupedia, immundum erit: qui tetigerit morticina eorum, polluetur usque ad vesperum.

28. Et qui portaverit hujusmodi cadavera, lavabit vestimenta sua, & immundus erit usque ad vesperum: quia omnia hæc immunda sunt vobis.

29. Hæc quoque inter polluta reputabuntur de his, quæ moventur in terra, mustela & mus & crocodilus, singula juxta genus suum,

30. mygale, & chamæleon, & stellio, & lacerta, & talpa:

31. omnia hæc immunda sunt. Qui tetigerit morticina eorum, immundus erit usque ad vesperum:

32. & super quod ceciderit quidquam de morticinis eorum, polluetur tam vas ligneum & vestimentum, quam pelles & cilicia: & in quocumque sit opus, tingentur aqua, & polluta erunt usque ad vesperum, & sic postea mundabuntur.

33. Vas autem fictile, in quod horum quidquam intro ceciderit, polluetur, & idcirco frangendum est.

34. Omnis cibus, quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua: immundus erit: & omne liquens quod bibitur de universo vase, immundum erit.

CAPUT XIII.

Lex, & cognitio lepræ Sacerdotibus commissa in homine, & vestimento, quæ præcipiantur leproso.

35. Et quidquid de morticinis huiuscemodi ceciderit super illud, immundum erit: sive cilicini, sive chrytopodes, destruentur, & immundi erunt.

36. Fontes verò & cisternæ, & omnis aquarum congregatio munda erit. Qui morticinum eorum tetigerit, polluetur.

37. Si ceciderit super sementem, non polluet eam.

38. Si autem quispiam aqua sementem perfuderit, & postea morticinis tacta fuerit, illuc polluetur.

39. Si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere, cui cadaver ejus tetigerit, immundus erit usque ad vesperum:

40. & qui comederit ex eo quippiam, sive portaverit: lavabit vestimenta sua, & immundus erit usque ad vesperum.

41. Omne quod reptat super terram, abominabile erit, nec assumetur in cibum.

42. Quidquid super pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes, sive per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est.

43. Nolite contaminare animas vestras, nec tangatis quidquam eorum, ne immundi sitis.

44. Ego enim sum Dominus Deus vester: * sancti estote, quia ego sanctus sum. Ne polluat is animas vestras in omni reptili quod movetur super terram. * 1. Pet. 1. 16.

45. Ego enim sum Dominus, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut essem vobis in Deum. Sancti eritis, quia ego sanctus sum.

46. Ista est lex animantium ac volucrum, & omnis animæ viventis, quæ movetur in aqua, & reptat in terra,

47. ut differentias noveritis mundi, & immundi, & sciatis quid comedere & quid respuere debeatis,

CAPUT XII.

Peperera immunditia, & mundatio cum oblatione.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens.

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: * Mulier, si suscepto semine pepererit inasculum, immunda erit septem diebus juxta dies separationis menstruum. * Luc. 2. 22.

3. * & die octavo circumcidetur infans: * Luc. 2. 21. Joan. 7. 22.

4. ipsa verò triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Omne sanctum non tanget, nec ingreditur in Sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suæ.

5. Sin autem feminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus juxta ritum fluxus menstrui, & sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ.

6. Cumque expleti fuerint dies purificationis suæ, pro filio, sive pro filia, deferat agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbæ sive turturem pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonii, & tradet sacerdoti.

7. qui offeret illa coram Domino, & orabit pro ea, & sic mundabitur a profusio sanguinis sui. Ista est lex parientis inasculum aut feminam.

8. Quod si non invenerit manus ejus, nec potuerit offerre agnum, sumet * duos turtures vel duos pullos columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccato. orabitque pro ea sacerdos, & sic mundabitur.

* Sup. 5. 7. & 11. Luc. 2. 24.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens:

2. Homo, in cujus cute & carne ortus fuerit diversus color sive pustula, aut quasi lucens quippiam, id est plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad unum quemlibet filiorum ejus.

3. Qui cum viderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem lepræ humiliorum cute & carne reliqua: plaga lepræ est, & ad arbitrium ejus separabitur.

4. Sin autem lucens candor fuerit in cute, nec humilior carne reliqua, & pilli coloris pristini, recludet eum sacerdos septem diebus.

5. & considerabit die septimo: & si quidem lepra ultra non creverit, nec transierit in cute priores terminos, rursum recludet eum septem diebus aliis.

6. Et die septimo contemplantur: si obscurior fuerit lepra, & non creverit in cute, mundabit eum, quia scabies est. lavabitque homo vestimenta sua, & mundus erit.

7. Quod si postquam a sacerdote visus est, & redditus munditiæ, iterum lepra creverit: adducetur ad eum,

8. & immunditiæ condemnabitur.

9. Plaga lepræ si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem.

10. & videbit eum. Cumque color albus in cute fuerit, & capillum mutaverit aspectum, ipsa quoque caro viva apparuerit:

11. lepra vetustissima judicabitur, atque inolita cuti. Contaminabit itaque eum sacerdos, & non recludet, quia perspicuæ immunditiæ est.

12. Sin autem effluerit discurrens lepra in cute, & operuerit omnem cutem à capite usque ad pedes, quidquid sub aspectum oculorum cadit,

13. considerabit eum sacerdos, & tene ri lepra mundissima judicabit: eo quod omnis in candorem versa sit, & idcirco homo mundus erit.

14. Quando verò caro vivens in eo apparuerit,

15. tunc sacerdotis judicio polluetur, & inter imundos reputabitur. Caro enim viva si lepra aspergitur, immunda est.

16. Quod si rursum versa fuerit in alborum, & totum hominem operuerit,

17. considerabit eum sacerdos, & mundum esse decernet.

18. Caro autem & cutis in qua ulcus natum est & sanatum,

19. & in loco nigeris cicatrix alba apparuerit, sive subrufa, adducetur homo ad sacerdotem:

20. qui cum viderit locum lepræ humiliorum carne reliqua, & pilos vivos in candorem, contaminabit eum: plaga enim lepræ orta est in ulcere.

21. Quod si pilus coloris est pristini, & cicatrix subobscura, & vicina carne non est humilior, recludet eum septem diebus.

22. & si quidem creverit, adjudicabit eum lepræ.

23. sin autem steterit in loco suo, ulceris est cicatrix, & homo mundus erit.

24. Caro autem & cutis, quam ignis exu-

serit, & sanata albam sive rufam habuerit cicatricem.

25. considerabit eam sacerdos, & ecce versa est in albare, & locus ejus reliqua cute est humilior: contaminabit eum, quia plaga lepræ in cicatrice orta est.

26. Quod si pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliqua, & ipsa lepræ species fuerit subobscura, recludet eum septem diebus.

27. & die septimo contemplabitur: si creverit in cute lepra, contaminabit eum.

28. sin autem in loco suo candor steterit non satis clarus, plaga combustionis est, & idcirco mundabitur, quia cicatrix est combusturæ.

29. Vir, sive mulier, in cujus capite vel barba germinaverit lepra, videbit eos sacerdos.

30. & siquidem humilior fuerit locus carne reliqua, & capillus flavus, solitque subtilior: contaminabit eos, quia lepra capitis ac barbæ est.

31. Sin autem viderit locum maculæ æqualem vicinæ carni, & capillum nigrum: recludet eum septem diebus.

32. & die septimo intuebitur. Si non creverit macula, & capillus sui coloris est, & locus plagæ carni reliquæ æqualis:

33. radetur homo absque loco maculæ, & includetur septem diebus aliis.

34. Si die septimo visa fuerit stetitisse plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum, lotisque vestibus suis mundus erit.

35. Sin autem post emundationem rursus creverit macula in cute.

36. non quæret amplius utrum capillus in flavum colorem sit immutatus, quia aperte immundus est.

37. Porro si steterit macula, & capilli nigri fuerint, noverit hominem sanatum esse, & confidenter eum pronunciet mundum.

38. Vir, sive mulier, in cujus cute candor apparuerit,

39. intuebitur eos sacerdos. si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute, sciât non esse lepram, sed maculam coloris candidi, & hominem mundum.

40. Vir, de cujus capite capilli fluunt, calvus & mundus est:

41. & si à fronte ceciderint pili, recalvaster & mundus est.

42. Sin autem in calvitio sive in recalvatione albus vel rufus color fuerit exortus,

43. & hoc sacerdos videri, condemnabit eum haud dubie lepræ, quæ orta est in calvitio.

44. Quicumque ergo maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium sacerdotis,

45. habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum, contaminatum ac sordidum se clamabit.

46. Omni tempore quo leprosus est, & immundus, solus habitabit extra castra.

47. Vestis lanea sive linea, quæ lepram habuerit

48. in stamine atque subtegmene, aut certe pellis, vel quidquid ex pelle confectum est,

49. si alba vel rufa macula fuerit infecta, lepra reputabitur, ostendaturque sacerdoti.

50. qui consideratam recludet septem diebus:

51. & die septimo rursus aspiciens si deprehenderit crevisse, lepra perseverans est: pollutum judicabit vestimentum. & omne in quo fuerit inventa:

52. & idcirco comburetur flammis.

53. Quod si eam viderit non crevisse,

54. præcipiet, & lavabunt id, in quo lepra est, recludetque illud septem diebus aliis.

55. Et cum viderit faciem quidem pristinam non reversam, nec tamen crevisse lepram, immundum judicabit, & igne comburet, eo quod infusa sit in superficie vestimenti vel per totum, lepra.

56. Sin autem obscurior fuerit locus lepræ, postquam vestis est lota, abrumpet eum, & à solido dividet.

57. Quod si ultra apparuerit in his locis, quæ prius immacolata erant, lepra volatilis & vaga: debet igne comburi.

58. si cessaverit, lavabit aqua ea, quæ pura sunt, secundo, & munda erunt.

59. Ista est lex lepræ vestimenti lanei & linei, staminis, atque subtegmene, omnisque suppellectilis pellicæ, quomodo mundari debeat, vel contaminari.

CAPUT XIV.

Lepra expianda sacrificia pro homine, domo, ac vestimento, lepra jam curata: ratio lepræ domorum investiganda, curanda, purificanda.

1. **L**ocusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Hic est ritus leprosi, quando mundandus est: * Adducetur ad sacerdotem:

* Matth. 8. 4.

3. qui egressus de castris, cum invenerit lepram esse mundatam,

4. * præcipiet ei, qui purificatur, ut offerat duos passeris vivos pro se, quibus vesci licitum est, & lignum cedrinum, vermiculumque & hyssopum. * Marc. 1. 44.

Luc. 5. 14.

5. & unum ex passeribus immolari jubet in vase fictili super aquas viventes:

6. alium autem vivum cum ligno cedrino, & cocco & hyssopo, tinget in sanguine passeris immolati,

7. quo asperget illum, qui mundandus est. septies, ut jure purgetur: & dimittet passerem vivum, ut in agrum avolet.

8. Cumque laverit homo vestimenta sua, radet omnes pilos corporis, & lavabit aqua: purificatusque ingreditur castra, ita duntaxat ut maneat extra tabernaculum suum septem diebus,

9. & die septimo radet capillos capitis, barbæque & supercilia, ac totius corporis pilos. Et lotis rursus vestibus & corpore,

10. die octavo assumet duos agnos immaculatos, & oven anniculum absque macula, & tres decimas similæ in sacrificium, quæ conspersa sit oleo, & seorsum olei sextarium.

11. Cumque sacerdos purificans hominem, statuerit eum, & hæc omnia coram Domino in ostio tabernaculi testimonii,

12. tollet agnum, & offeret eum pro delicto, oleique sextarium. & oblatis ante Dominum omnibus,

13. immolabit agnum, ubi solet immolari hostia pro peccato, & holocaustum, id est, in loco sancto. Sicut enim pro peccato, ita

& pro delicto ad sacerdotem pertinet hostia: Sancta Sanctorum est.

14. Assumensque sacerdos de sanguine hostie, quæ immolata est pro delicto, ponet super extremum auriculæ dextræ ejus qui mundatur, & super pollices manus dextræ & pedis.

15. & de olei sextario mittet in manum suam sinistram,

16. tingetque digitum dextrum in eo, & asperget coram Domino septies.

17. quod autem reliquum est olei in læva manu, rundet super extremum auriculæ dextræ ejus qui mundatur, & super pollices manus ac pedis dextræ, & super sanguinem qui effusus est pro delicto,

18. & super caput ejus.

19. Rogabitque pro eo coram Domino, & faciet sacrificium pro peccato. tunc immolabit holocaustum,

20. & ponet illud in altari cum libamentis suis, & homo rite mundabitur.

21. Quod si pauper est, & non potest manus ejus invenire quæ dicta sunt, pro delicto assuret agnum ad oblationem, ut roget pro eo sacerdos, decimanque partem similæ conspersæ oleo in sacrificium, & olei sextarium,

22. * duosque turtures sive duos pullos columbæ, quorum unus sit pro peccato, & alter in holocaustum: * *Sup. 5. 7. 2^a 7^a, 11. 2^a cap. 12. & Luc. 2. 24.*

23. offeretque ea die octavo purificationis suæ sacerdoti, ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino.

24. qui suscipiens agnum pro delicto & sextarium olei, lavabit simul:

25. immolatoque agno, de sanguine ejus ponet super extremum auriculæ dextræ illius qui mundatur, & super pollices manus ejus ac pedis dextræ:

26. olei verò partem mittet in manum suam sinistram,

27. in quo tingens digitum dextræ manus asperget septies coram Domino:

28. tingetque extremum dextræ auriculæ illius qui mundatur, & pollices manus ac pedis dextræ in loco sanguinis qui effusus est pro delicto;

29. reliquam autem partem olei, quæ est in sinistra manu, mittet super caput purificati, ut placeat pro eo Dominum;

30. & turturim sive pullum columbæ offeret.

31. unum pro delicto, & alterum in holocaustum cum libamentis suis.

32. Hoc est sacrificium leprosi, qui habere non potest omnia in emundationem sui,

33. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens;

34. Cum ingressi fueritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis in possessionem, si fuerit plaga lepræ in ædibus,

35. ibi cujus est domus, nuntians sacerdoti, & dicet: Quasi plaga lepræ videtur mihi esse in domo mea.

36. At ille præcipiet ut afferant universa de domo, priusquam ingreditur eam, & videat utrum leprosa sit, ne immunda fiant omnia quæ in domo sunt. Intrabitque postea ut consideret lepram domus:

37. & cum viderit in parietibus illius quasi valliculas pallide sive rubore deformes, & humiliores superficie reliqua,

38. egredietur ostium domus, & statim claudet illam septem diebus,

39. Reversusque die septimo, considerabit eam. si invenerit crevisse lepram,

40. jubebit erui lapides in quibus lepra est, & projici eos extra civitatem in locum immundum:

41. domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, & spargi pulverem rasuræ extra urbem in locum immundum,

42. lapidesque alios reponi pro his qui ablati fuerint, & luto alio liniri domum.

43. Sin autem postquam eruti sunt lapides & pulvis erasus, & alia terra lita,

44. ingressus sacerdos videat reversam lepram, & parietes respersos maculis, lepra est perseverans, & immunda domus:

45. quam statim destituent, & lapides ejus ac ligna, atque universum pulverem projicient extra oppidum in locum immundum.

46. Qui intraverit domum quando clausa est immundus erit usque ad vesperum.

47. & qui dormierit in ea, & comederit quicquam, lavabit vestimenta sua.

48. Quod si introiens sacerdos videat lepram non crevisse in domo, postquam denovo lita fuerit, purificabit eam reddita sanitate;

49. & in purificationem ejus sumet duos passeris, lignumque cedrinum, & verniculum atque hyssopum:

50. & immolato uno passere in vase fictili super aquas vivas,

51. tollit lignum cedrinum, & hyssopum, & coccum, & passerem vivum, & tinget omnia in sanguine passeris immolati, atque in aquis viventibus, & asperget domum septies,

52. purificabitque eam tam in sanguine passeris quam in aquis viventibus, & in passere vivo, lignoque cedrino & hyssopo atque verniculo

53. Cumque dimiserit passerem volare in agrum liberè, orabit pro domo, & jure mundabitur,

54. Ista est lex omnis lepræ & percussuræ,

55. lepræ vestium & domorum,

56. cicatricis & erumpentium papularum, lucentis macule, & in varias species, coloribus immutatis,

57. ut possit sciri quo tempore mundum quid, vel immundum sit.

CAPUT XV.

Seminis viri, concubantium, menstruose mulieris & hemorrhoidis expiatio ac purificatio.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens.

2. Loquimini nunc Israhel, & dicite eis: Vir qui patitur fluxum seminis, immundus erit.

3. Et tunc judicabitur huic vitio subiacere, cum per singula momenta adhæserit carni ejus, atque concieverit foedus humor,

4. Omne stratum, in quo dormiuit, immundum erit, & ubicumque sederit.

5. Si quis hominum tegerit lectum ejus, lavabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

6. Si sederit ubi ille sederat, & ipse lavabit vestimenta sua: & lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

7. Qui tegerit carnem ejus, lavabit vestimenta sua; & ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

8. Si salivam huiusmodi homo jecerit super eum qui mundus est, lavabit vestimenta sua: & lotus aqua, immundus erit usque ad vesperrum.

9. Sagma, super quo sederit, immundum erit:

10. & quidquid sub eo fuerit, qui fluxum seminis patitur, pollutum erit usque ad vesperrum. Qui portaverit horum aliquid, lavabit vestimenta sua: & ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperrum.

11. Omnis, quem tetigerit qui talis est, non lotis ante manibus, lavabit vestimenta sua: & lotus aqua, immundus erit usque ad vesperrum.

12. Vas fictile quod tetigerit, confringetur: vas autem ligneum lavabitur aqua.

13. Si sanatus fuerit qui huiusmodi sustinet passionem, numerabit septem dies post emundationem sui, & lotis vestibus & toto corpore in aquis viventibus, erit mundus.

14. Die autem octavo sumet duos turtures, aut duos pullos columbæ, & veniet in conspectum Domini ad ostium tabernaculi testimonii, dabitque eos sacerdoti.

15. qui faciet unum pro peccato, & alterum in holocaustum: rogabitque pro eo coram Domino, ut emundetur à fluxu seminis sui.

16. Vir de quo egreditur semen coitus, lavabit aqua orine corpus suum: & immundus erit usque ad vesperrum.

17. Vestem & pellem, quam habuerit, lavabit aqua, & immunda erit usque ad vesperrum.

18. Mulier, cum qua coierit, lavabitur aqua, & immunda erit usque ad vesperrum.

19. Mulier, quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur.

20. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit usque ad vesperrum:

21. & in quo dormierit vel sederit diebus separationis suæ, polluetur.

22. Qui tetigerit lectum ejus, lavabit vestimenta sua: & ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperrum.

23. Omne vas, super quo illa sederit, quisquis attigerit, lavabit vestimenta sua: & ipse lotus aqua, pollutus erit usque ad vesperrum.

24. Si coierit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus: & omne stratum, in quo dormierit, pollutum.

25. Mulier, quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis non in tempore menstruali, vel quæ post menstruum sanguinem fluere non cessat, quamdiu subjacet huic passioni, immunda erit quasi sit in tempore menstruo.

26. omne stratum, in quo dormierit, & vas in quo sederit, pollutum erit.

27. quicumque tetigerit ea, lavabit vestimenta sua: & ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperrum.

28. Si steterit sanguis, & fluere cessaverit, numerabit septem dies purificationis suæ.

29. & die octavo offeret pro se sacerdoti duos turtures, aut duos pullos columbarum ad ostium tabernaculi testimonii:

30. qui unum faciet pro peccato, & alterum in holocaustum, rogabitque pro ea co-

ram Domino, & pro fluxu immunditiæ ejus.

31. Docebitis ergo filios Israël ut caveant immunditiam, & non moriantur in sordiosis suis, cum polluerint tabernaculum meum quod est inter eos.

32. Ista est lex ejus, qui patitur fluxum seminis, & qui polluitur coitu.

33. & quæ menstruis temporibus separatur, vel quæ jugi fluit sanguine, & hominis, qui dormierit cum ea.

CAPUT XVI.

Quando & quomodo sacerdos ingredi debeat sanctuarium, ipsumque expiare una cum tabernaculo & altari, emissarium caprum abigere, & festum expiationum celebrare.

1. **L**ocutusque est Dominus ad Moysen post mortem duorum filiorum Aaron, quando * offerentes ignem alienum interfecit sunt: * *Supr. 10. 1.*

2. & præcepit ei, dicens: Loquere ad Aaron fratrem tuum, * ne omni tempore ingreditur Sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio quo tegitur arca, ut non inoriatur (quia in nube apparebo super oraculum.) * *Exod. 30. 10. Hbr. 9. 7.*

3. nisi hæc ante fecerit: Vitulum pro peccato offeret, & arietem in holocaustum.

4. Tunica linea vestietur, feminalibus lineis verenda celabit: accingetur zona linea, cidarium lineam imponet capiti: hæc enim vestimenta sunt sancta: quibus cunctis, cum lotus fuerit, induetur.

5. Suscipietque ab universa multitudine filiorum Israël duos hircos pro peccato, & unum arietem in holocaustum.

6. Cumque obtulerit vitulum, & oraverit pro se & pro domo sua,

7. duos hircos stare faciet coram Domino in hostio tabernaculi testimonii:

8. mittensque super utrumque sortem, unam Domino, & alteram capro emissario:

9. cujus exierit sors Domino, offeret illum pro peccato:

10. cujus autem in caprum emissarium, statuet eum vivum coram Domino, ut fundat preces super eo, & emittat eum in solitudinem.

11. His ritè celebratis, offeret vitulum & rogans pro se & pro domo sua, immolabit eum:

12. assumptoque thuribulo, quod de prunis altaris implevit, & hauriens manu compositum thymianum in incensum, ultra velum intrabit in Sancta:

13. ut positis super ignem aromatibus, nebula eorum & vapor operiat oraculum, quod est supra testimonium. & non moriatur.

14. Tollet quoque de sanguine vituli, & asperget digito septies contra propitiatorium ad orientem.

15. Cumque mactaverit hircum pro peccato populi, inferet sanguinem ejus intra velum, sicut præceptum est de sanguine vituli, ut aspergat e regione oraculi.

16. & expiet Sanctuarium ab immunditiis filiorum Israël, & à pravaricationibus eorum, cunctisque peccatis. Juxta hunc ritum faciet tabernaculo testimonii, quod fixum est inter eos in medio sordium habitationis eorum.

17. * Nullus hominum sit in tabernaculo quando pontifex Sanctuarium ingreditur, ut roget pro se & pro domo sua, & pro uni-

verso cœtu Israël donec egrediatur.

* *Luc.* 1. 10.

18. Cum autem exierit ad altare quod coram Domino est, oret pro se, & sumptum sanguinem vituli atque hirci fundat super cornua ejus per gryum:

19. aspergensque digito septies, expiet, & sanctificet illud ab immunditiis filiorum Israël.

20. Postquam emundaverit Sanctuarium, & tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum viventem.

21. & posita utraque manu super caput ejus, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israël, & universa delicta atque peccata eorum: quæ imprecans capiti ejus, emittet illum per hominem paratum, in desertum.

22. Cumque portaverit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, & dimissus fuerit in deserto,

23. revertetur Aaron in tabernaculum testimonii, & depositis vestibus, quibus prius indutus erat cum intraret Sanctuarium, relictisque ibi.

24. lavabit carnem suam in loco sancto, indueturque vestibus suis. Et postquam egressus obtulerit holocaustum suum ac plebis, rogabit tam pro se quam pro populo:

25. & adipem, qui oblati est pro peccatis, adolebit super altare.

26. illo vero, qui dimiserit caprum emensarium, lavabit vestimenta sua & corpus aqua, & sic ingredietur in castra.

27. Vitulum autem & hircum, qui pro peccato fuerant immolati, & quorum sanguis illatus est in Sanctuarium ut expiatio compleretur, asportabunt foras castra, & comburent igni tam pelles quam carnes eorum ac fimum: * *Hebr.* 13. 11.

28. & quicumque combusserit ea, lavabit vestimenta sua, & carmen aqua, & sic ingredietur in castra.

29. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum: * Mense septimo, decima die mensis affligetis animas vestras, nullumque opus facietis, sive indigena, sive advena qui peregrinatur inter vos. * *Infr.* 23. 27. 28.

30. In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris: coram Domino mundabimini.

31. sabbatum enim requiectionis est, & affligetis animas vestras religione perpetua.

32. Expiabit autem sacerdos, qui unctus fuerit, & cujus manus initiatae sunt ut sacerdotio fungatur pro patre suo: indueturque stola linea & vestibus sanctis,

33. & expiabit Sanctuarium & tabernaculum testimonii atque altare, sacerdotes quoque & universum populum.

34. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum, ut oretis pro filiis Israël, & pro cunctis peccatis eorum semel in anno. Fecit igitur sicut præceperat Dominus Moysi.

CAPUT XVII.

Subventur Hebraei soli Deo sacrificare, non dæmoni, nec usquam nisi ad ostium tabernaculi: atque à sanguinis & morticini esu abstinendum.

1. **E**T locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere Aaron & filiis ejus, & cunctis filiis Israël, dicens ad eos: Iste est sermo, quem mandavit Dominus, dicens:

3. Homo quilibet de domo Israël, si oc-

ciderit bovem aut ovem ~~stve~~ capram in castris vel extra castra,

4. & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit: quasi si sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui.

5. Ideo sacerdoti offerre debent filii Israël hostias suas, quas occidunt in agro, ut sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonii, & immolent eas hostias pacificas Domino.

6. Fundetque sacerdos sanguinem super altare Domini ad ostium tabernaculi testimonii, & adolebit adipem in odorem suavitatis Domino:

7. & nequaquam ultra immolabunt hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati sunt. Legitimum sempiternum erit illis & posteris eorum.

8. Et ad ipsos dices: Homo de domo Israël, & de advenis, qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit holocaustum sive victimam,

9. & ad ostium tabernaculi testimonii non adduxerit eam, ut offeratur Domino, interibit de populo suo.

10. Homo quilibet de domo Israël, & de advenis qui peregrinantur inter eos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eam de populo suo.

11. quia anima carnis in sanguine est: & ego dedi illum vobis, ut super altare in eo expietis pro animabus vestris, & sanguis pro animæ piaculo sit.

12. Idcirco dixi filiis Israël: Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem, nec ex advenis, qui peregrinantur apud vos.

13. Homo quicumque de filiis Israël, & de advenis, qui peregrinantur apud vos, si venatione, atque aucupio cepit feram vel avem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem ejus, & operiat illum terra.

14. * Anima enim omnis carnis in sanguine est: unde dixi filiis Israël: Sanguinem universæ carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est: & quicumque comederit illum, interibit. * *Gener.* 9. 4. *Sup.* 7. 26.

15. Anima, quæ comederit morticinum, vel captum à bestia, tam de indigenis, quam de advenis, lavabit vestimenta sua & semetipsum aqua, & contaminatus erit usque ad vesperum: & hoc ordine mundus fiet.

16. Quod si non laverit vestimenta sua & corpus, portabit iniquitatem suam.

CAPUT XVIII.

Grads conjugii illiciti, ad Gentium & Chanaanorum opera fugienda in varia carnali turpitudine.

1. **L**ocutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Ego Dominus Deus vester:

3. juxta consuetudinem terræ Ægypti, in qua habitastis, non facietis: & juxta morem regionis Chanaan, ad quam ego introducturus sum vos, non ageris, nec in legitimis eorum ambulabitis.

4. Facietis judicia mea, & præcepta mea servabitis, & ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus vester.

5. Custodite leges meas atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis. Ego Dominus. * *Ezech.* 20. 11. *Rom.* 10. 5. *Gal.* 3. 12.

6. Om-

6. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus. ego Dominus.

7. Turpitudinem patris tui & turpitudinem matris tue non discooperies: mater tua est. non revelabis turpitudinem ejus.

8. Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies: turpido enim patris tui est.

9. Turpitudinem sororis tuæ ex patre, sive ex matre, quæ domi vel foris genita est, non revelabis.

10. Turpitudinem filiæ filii tui vel nepotis ex filia non revelabis: quia turpido tua est.

11. Turpitudinem filiæ uxoris patris tui, quam peperit patri tuo, & est soror tua, non revelabis.

12. Turpitudinem sororis patris tui non discooperies: quia caro est patris tui.

13. Turpitudinem sororis matris tuæ non revelabis, eo quod caro sit matris tuæ.

14. Turpitudinem patrui tui non revelabis, nec accedes ad uxorem ejus, quæ tibi affinitate coniungitur.

15. Turpitudinem nurus tuæ non revelabis, quia uxor filii tui est, nec discooperies ignominiam ejus.

16. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis: quia turpido fratris tui est.

17. Turpitudinem uxoris tuæ & filiæ ejus non revelabis. Filiam filii ejus, & filiam filiæ illius non sumes, ut reveles ignominiam ejus: quia caro illius sunt, & talis coitus incestus est.

18. Sororem uxoris tuæ in pelliculam illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa vivente.

19. Adhuc illam, quæ patitur menstrua, non accedes, nec revelabis fœditatem ejus.

20. Cum uxore proximi tui non coibis, nec seminis commisionem maculaberis.

21. * De semine tuo non dabis ut consecratur idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui. ego Dominus. * *Infr.* 20. 2.

22. Cum masculo non commiscearis coitu femineo, quia abominatio est.

23. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. * Mulier non succumbet jumento, nec miscebitur ei: quia scelus est. * *Infr.* 20. 16.

24. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatæ sunt universæ gentes, quas ego ejiciam ante conspectum vestrum,

25. & quibus polluta est terra: cujus ego scelera visitabo, ut evomat habitatores suos.

26. Custodite legitima mea atque judicia, & non faciatis ex omnibus abominationibus istis, tam indigena quam colonos qui peregrinantur apud vos.

27. Omnes enim execrationes istas fecerunt accollæ terræ, quæ fuerunt ante vos, & polluerunt eam.

28. Cavete ergo, ne & vos similiter evomat, cum paria feceritis, sicut evomit gentem, quæ fuit ante vos.

29. Omnis anima, quæ fecerit de abominationibus his quippiam, peribit de medio populi sui.

30. Custodite mandata mea, Nolite facere, quæ fecerunt hi qui fuerunt ante vos, & ne polluamini in eis. ego Dominus Deus vester.

CAPUT XIX.

Varia præcepta moralia & ceremonialia ante

recensita rursus insculcantur. additis de novo aliis.

1. **L**ocus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad omnem cœtum filiorum Israel, & dices ad eos: * Sancti estote, quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester. * *Supr.* 11. 44. 1. *Petr.* 1. 16.

3. Unusquisque patrem suum, & matrem suam timeat. Sabbata mea custodite. ego Dominus Deus vester.

4. Nolite converti ad idola, nec Deos confatiles faciatis vobis. ego Dominus Deus vester.

5. Si immolaveritis hostiam pacificorum Domino, ut sit placabilis,

6. eo die quo fuerit immolata, comedetis eam, & die altero: quidquid autem residuum fuerit in diem tertium, igne comburetis.

7. si quis post biduum comederit ex ea, profanus erit, & impietatis reus:

8. portabitque iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit, & peribit anima illa de populo suo.

9. * Cumque messueris segetes terræ tuæ, non tondebis usque ad solum superficiem terræ: nec remanentes spicas colliges.

* *Infr.* 23. 22.

10. Neque in vinea tua racemos & grana decidentia congregabis, sed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes. ego Dominus Deus vester.

11. Non faciatis furtum. Non mentimini, nec decipiet unusquisque proximum suum.

12. * Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. ego Dominus.

* *Exod.* 20. 7.

13. * Non facies calumniam proximo tuo, ne vi opprimes eum. ** Non moraborit opus mercenarii tui apud te usque mane.

* *Eccli.* 10. 6. ** *Deut.* 24. 14. *Tob.* 4. 15.

14. Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum: sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus.

15. Non facies quod iniquum est, nec injuste judicabis. * Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Juste judica proximo tuo. * *Deut.* 1. 17. & 16. 19. *Prov.* 24. 23. *Eccli.* 42. 1. *Iac.* 2. 2.

16. Non eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui. ego Dominus.

17. * Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed ** publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. * 1. *Joan.* 2. 11. & 3. 14. ** *Eccli.* 19. 13. *Matth.* 18. 15. *Luc.* 17. 3.

18. Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. * Diliges amicum tuum sicut teipsum. ego Dominus. * *Matth.* 5. 43. & 22. 39. *Luc.* 6. 27. *Rom.* 12. 9.

19. Leges meas custodite. Jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animalibus. Agrum tuum non seres diverso semine. Veste, quæ ex duobus texta est, non indueris.

20. Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quæ sit ancilla etiam nubilus, & tamen prætio non redempta, nec libertate donata: vapulabunt ambo, & non moriantur, quia non fuit libera.

21. pro delicto autem suo offeret Domino ad ostium tabernaculi testimonium arietem:

22. orabitque pro eo sacerdos, & pro pec-

cato ejus coram Domino, & repropitiabitur ei, dimitteturque peccatum.

23. Quando ingressi fueritis terram, & plantaveritis in ea ligna pomifera, aueritis præputia eorum: poma, quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis.

24. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino.

25. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma, quæ proferunt. Ego Dominus Deus vester.

26. Non comedetis cum sanguine. Non augurabimini, nec observabitis somnia.

27. Neque in rotundum attondebitis comam: nec radetis barbam.

28. Et super mortuo non incidetis carnem vestram, neque figuras aliquas, aut stigmata facietis vobis, ego Dominus.

29. Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo.

30. Sabbata mea custodite, & Sanctuarium meum metuite, ego Dominus.

31. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos, ego Dominus Deus vester.

32. Coram cano capite consurge, & honora personam senis: & time Dominum Deum tuum, ego sum Dominus.

33. * Si habitaverit advena in terra vestra, & moratus fuerit inter vos, non exprobratis ei: * *Exod. 22. 21.*

34. sed sit inter vos quasi indigena: & diligetis eum quasi vosmetipsos: fuistis enim & vos advena in terra Ægypti, ego Dominus Deus vester.

35. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura.

36. Statera justa, & æqua sint pondera, justus modus, æquusque sextarius, ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti.

37. Custodite omnia præcepta mea, & universa judicia, & facite ea, ego Dominus.

CAPUT XX.

Morte placendi sunt qui de semine suo Moloch offerunt, qui magos aut ariolos consulunt, qui parentibus maledicunt, qui varios exercent coitus illicitos.

1. **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Hæc loqueris filiis Israël: Homo de filiis Israël, & de advenis, qui habitant in Israël, * si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur: populus terræ lapidabit eum. * *Supr. 18. 21.*

3. Et ego ponam faciem meam contra illum: succidamque eum de medio populi sui, eo quod dederit de semine suo Moloch, & contaminaverit Sanctuarium meum, ac polluerit nomen sanctum meum.

4. Quod si negligens populus terræ, & quasi parvipendens imperium meum, dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere:

5. ponam faciem meam super hominem illum, & super cognationem ejus, succidamque & ipsum, & omnes qui consenserunt ei ut fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui.

6. Anima, quæ declinaverit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui.

7. * Sanctificamini & estote sancti, quia

ego sum Dominus Deus vester. * *1. Petr. 1. 16.*

8. Custodite præcepta mea, & facite ea: ego Dominus qui sanctifico vos.

9. * Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur: patri, matique maledixit, sanguis ejus sit super eum.

* *Exod. 21. 17. Prov. 20. 20. Matth. 15. 4. Marc. 7. 10.*

10. * Si incechatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterum perpetraverit cum conjugæ proximi sui, morte moriantur & incechus & adultera. * *Deut. 22. 22. Iam. 8. 5.*

11. Qui dormierit cum noverca sua, & revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo: sanguis eorum sit super eos.

12. Si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriatur, quia scelus operati sunt: sanguis eorum sit super eos.

13. Qui dormierit cum masculino coitu femineo, uterque operatus est nefas, morte moriantur: sit sanguis eorum super eos.

14. Qui supra uxorem filiam, duxerit matrem ejus, scelus operatus est: vivus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri.

15. Qui cum jumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite.

16. * Mulier, quæ succubuerit cuilibet jumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos. * *Supr. 18. 23.*

17. * Qui acciperit sororem suam, filiam patris sui, vel filiam matris suæ, & viderit turpitudinem ejus, illaque conspexerit fratris ignominiam: nefariam rem operati sunt: occidentur in conspectu populi sui, eo quod turpitudinem suam mutuo revelaverint, & portabant iniquitatem suam. * *Supr. 18. 6.*

18. Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, & revelaverit turpitudinem ejus, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui: interficiuntur ambo de medio populi sui.

19. Turpitudinem materteræ & amitæ tuæ non discooperis: qui hoc fecerit, ignominiam carnæ suæ nudavit, portabant ambo iniquitatem suam.

20. Qui coierit cum uxore patris, vel avunculi sui, & revelaverit ignominiam cognationis suæ, portabant ambo peccatum suum: absque liberis moriuntur.

21. Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui revelavit: absque liberis eunt.

22. Custodite leges meas, atque judicia, & facite ea: ne & vos evomat terra quam in-traturis estis, & habitaturi.

23. Nolite ambulare in lepitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas.

24. Vobis autem loquor. Possidete terram eorum, quam dabo vobis in hereditatem, terram fluentem lacte, & melle, ego Dominus Deus vester, qui separavi vos à ceteris populis.

25. Separate ergo & vos jumentum mundum ab immundo, & avem mundam ab immunda: ne polluat animas vestras in pecore, & avibus, & cunctis, quæ moventur in terra, & quæ vobis ostendi esse polluta.

26. * Eritis mihi sancti, quia sanctus sum ego Dominus, & separavi vos à ceteris populis, ut essetis mei. * *1. Pet. 1. 16.*

27. * Vir sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit super illos. * *Deut. 18. 11. 1. Reg. 28. 7.*

CAPUT XXI.

Quibus funeribus interesse possint sacerdotes, & quales ducere uxores: quæ inepti sint ad sacerdotium: & de filia sacerdotis fornicante.

1. **D**ixit quoque Dominus ad Moysen: Loquere ad sacerdotes filios Aaron: & dices ad eos: Ne contaminetur sacerdos in mortibus civium suorum;

2. nisi tantum in consanguineis, ac propinquis, id est, super patre, & matre, & filio, & filia, fratre quoque;

3. & sorore virgine, quæ non est nupta viro: 4. sed nec in principe populi sui contaminabitur.

5. * Non radent caput, nec barbam, neque in carnibus suis racent incisuras.

* *Supr. 19. 27. Ezech. 44. 20.*

6. Sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen ejus: incensum enim Domini, & panes Dei sui offerunt, & ideo sancti erunt.

7. * Scitum, & vile prostibulum non ducunt uxorem, nec eam, quæ repudiata est à marito: quia consecrati sunt Deo suo,

* *Supr. 19. 29.*

8. & panes propositionis offerunt. Sint ergo sancti, quia & ego sanctus sum, Dominus, qui sanctifico eos.

9. Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, & violaverit nomen patris sui, mummis exuretur.

10. Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cujus caput rasum est unctionis oleum, & cujus manus in sacerdotio consecratae sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet:

11. & ad omnem mortuum non ingredietur omnino, super patre quoque suo, & matre non contaminabitur.

12. Nec egradietur de sanctis, ne polluat Sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ unctionis Dei sui super eum est, ego Dominus.

13. * Virgineum ducet uxorem;

* *Ezech. 44. 22.*

14. Viduam autem, & repudiatam, & sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo:

15. ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suæ: quia ego Dominus, qui sanctifico eum.

16. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

17. Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo,

18. nec accedet ad ministerium ejus: si cæcus fuerit, si claudus, si parvo, vel grandi, vel torto naso,

19. si tracto pede, si manu,

20. si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jegen scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus.

21. Omnis, qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo:

22. vescetur tamen panibus: qui offeruntur in Sanctuario,

23. ita quantaxat, ut intra velum non ingrediat, nec accedat ad altare, quia maculam habet, & contaminare non debet Sanctuarium meum, ego Dominus, qui sanctifico eos.

24. Locutus est ergo Moyses ad Aaron, & ad filios ejus, & ad omnem Israel cumcra quæ fuerant sibi imperata.

CAPUT XXII.

Ab esu sanctificatorum, seu victimarum alienigenæ, & immundi abstinere debent: & de criminibus macula seu vitia, quibus victimæ carere debeant, & quæ debeant offerri.

1. **L**ocutus quoque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad Aaron, & ad filios ejus, ut caveant ab his, quæ consecrata sunt filiorum Israel, & non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quæ ipsi operunt, ego Dominus.

3. Dic ad eos, & ad posteros eorum. Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ consecrata sunt, & quæ obtulerunt filii Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino, ego sum Dominus.

4. Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, & ex quo egreditur semen quasi coitus;

5. & qui tangit reptile, & quodlibet immundum, cuius tactus est sordidus;

6. immundus erit usque ad vespertinam, & non vescetur his quæ sanctificata sunt: sed cum laverit carnem suam aqua,

7. & occubuerit sol, tunc mundatus, vescetur de sanctificatis, quia cibus illius est.

8. * Morticinum, & captum à bestia non comedent, nec polluentur in eis ego sum Dominus. * *Supr. 17. 15. Ezech. 22. 31. Deut. 14. 21. Ezech. 44. 31.*

9. Custodiant præcepta mea, ut non subiaceant peccato, & moriantur in Sanctuario, cum polluerint illud, ego Dominus, qui sanctifico eos.

10. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis, inquilinus sacerdos, & mercenarius non vescetur ex eis.

11. Quem autem sacerdos emerit, & qui venaculus domus ejus fuerit, hi comedent ex eis.

12. Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit: de his quæ sanctificata sunt, & de primitiis non vescetur.

13. si autem vidua, vel repudiata, & absque liberis, reversa fuerit ad domum patris sui: sicut puella conseruat, aletur cibus patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem.

14. Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo, quod comedit, & dabit sacerdoti in Sanctuarium.

15. Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quæ offerunt Domino:

16. ne forte suscitant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint, ego Dominus, qui sanctifico eos.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

18. Loquere ad Aaron & filios ejus & ad omnes filios israel, dicesque ad eos. Homo de domo israel, & de advenis, qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam, vel vota solvens, vel sponte offerens, quidquid illud obtulerit in holocaustum Domini,

19. ut offeratur per vos, masculus immaculatus erit ex bobus, & ovibus, & ex capris:

20. si maculam habuerit, non offeretis, neque erit acceptabile.

21. * Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota solvens, vel sponte offerens, tam de bobus quam de ovibus, un-

maculatum offeret ut acceptabile sit: omnis macula non erit in eo. *Deut. 15. 21.

Exod. 35. 14.

22. Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem: non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare Domini.

23. Bovem & ovem, aure & cauda amputatis, voluntarie offerre potes, votum autem ex eis solvi non potest.

24. Omne animal, quod vel contritis vel tuis, vel sectis, ablatisque testiculis est, non offeretis Domino: & in terra vestra hoc omnino ne faciatis.

25. De manu alienigenæ non offeretis panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit: quia corrupta, & maculata sunt omnia: non suscipietis ea.

26. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

27. Bos, ovis, & capra cum genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suæ: die autem octavo, & deinceps offerri poterunt Domino.

28. Sive illa bos, sive ovis, non immolabuntur una die cum fortibus suis.

29. Si immolaveritis hostiam pro gratiarum actione Domino, ut possit esse placabilis,

30. eodem die comedetis eam, non remanebit quidquam in mane alterius diei. ego Dominus.

31. Custodite mandata mea, & facite ea, ego Dominus.

32. Ne polluat is nomen meum sanctum, ut sanctificer in medio filiorum Israël. ego Dominus, qui sanctifico vos.

33. & eduxi de terra Ægypti, ut essem vobis in Deum. ego Dominus.

CAPUT XXIII.

Solemnitates Sabbati, Pasche, Primitiarum, Hebdomadarum, Mensis, Tudarum, Expiationis, ac Tabernaculorum, & quibus ritibus peragi debcant.

1. **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctas.

3. Sex diebus facietis opus: dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus. omne opus non facietis in eo. sabbatum Domini est in cunctis habitationibus vestris.

4. Hæ sunt ergo feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debetis temporibus suis.

5. * Mense primo, quartadecima die mensis ad vespem, Phase Domini est:

* *Exod. 12. 18. Num. 28. 16.*

6. & quintadecima die mensis hujus, solemnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis.

7. dies primus erit vobis celeberrimus, sanctusque: omne opus servile non facietis in eo:

8. sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus. dies autem septimus erit celebrior, & sanctior: nullumque servile opus facietis in eo.

9. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

10. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestræ ad sacerdotem:

11. qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis, altero die Sabbati, & sanctificabit illum.

12. Atque in eodem die quo manipulus consecratur, cadetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domini.

13. Et libamenta offerentur cum eo, duæ decinæ similæ conspersæ oleo in incensum Domini, odoremque suavissimum. lwa quoque vini, quarta pars hin.

14. Panem, & potentum, & pultes non comedetis ex segete, usque ad diem, qua offeretis ex ea Deo vestro. Præceptum est sempiternum in generationibus, cunctisque habitaculis vestris.

15. * Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas,

* *Deut. 16. 9.*

16. usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est quinquaginta dies: & sic offeretis sacrificium novum Domino.

17. ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini.

18. Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, & vitulum de armento unum, & arietes duos, & erunt in holocaustum cum libamentis suis, in odorem suavissimum Domino.

19. Facietis & hircum pro peccato, duosque agnos anniculos hostias pacificorum.

20. Cumque elevaverit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in usum ejus.

21. Et vocabitis hunc diem celeberrimum, atque sanctissimum: omne opus servile non facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis, & generationibus vestris.

22. * Postquam autem messueritis segetem terræ vestræ, non secabitis eam usque ad solium: nec remanentes spicas colligetis, sed pauperibus & peregrinis dimittetis eas. ego sum Dominus Deus vester. * *Supr. 19. 9.*

23. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

24. * Loquere filiis Israël: Mense septimo, prima die mensis, erit vobis sabbatum memoriale, clangentibus tubis, & vocabitur sanctum: * *Num. 29. 1.*

25. omne opus servile non facietis in eo, & offeretis holocaustum Domino.

26. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

27. * Decimo die mensis hujus septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus: affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino.

* *Supr. 16. 29. Num. 29. 7. Joan. 7. 37.*

28. Omne opus servile non facietis in tempore diei hujus: quia dies propitiationis est, ut propitiatur vobis Dominus Deus vester.

29. Omnis anima, quæ afflictâ non fuerit die hac, peribit de populo suis:

30. & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo.

31. Nihil ergo operis facietis in eo: legitimum sempiternum erit vobis in cunctis generationibus & habitationibus vestris.

32. sabbatum requietionis est, & affligetis animas vestras die nono mensis: A vespere usque ad vespem celebrabitis sabbata vestra.

33. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

34. Lo-

34. Loquere filiis Israël : A quintodecimo die mensis hujus septimi, erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domino.

35. Dies primus vocabitur celeberrimus, atque sanctissimus : omne opus servile non facietis in eo.

36. Et septem diebus offeretis holocausta Domino, dies quoque octavus erit celeberrimus, atque sanctissimus, & offeretis holocaustum Domino : est enim cætus atque collectæ : omne opus servile non facietis in eo.

37. Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis celeberrimas, atque sanctissimas, offeretisque in eis oblationes Domino, holocausta & libamenta juxta ritum uniuscujusque diei.

38. exceptis sabbatis Domini, donisque vestris, & quæ offeretis ex voto, vel quæ sponte tributis Domino.

39. A quintodecimo ergo die mensis septimi, quando congregaveritis omnes fructus terræ vestræ celebrabitis ferias Domini septem diebus, die primo & die octavo erit sabbatum, id est requies.

40. Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrime, spatulasque palmarum, & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & latabonini coram Domino Deo vestro.

41. celebrabitisque solemnitatem ejus septem diebus per annum, legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Mense septimo festa celebrabitur.

42. & habitabitis in umbraculis septem diebus, omnis, qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis :

43. ut discant posteri vestri quod in tabernaculis habitare ceterum filios Israel, cum educerem eos de terra Ægypti, ego Dominus Deus vester.

44. Locutusque est Moyses super solemnitatibus Domini ad filios Israel.

CAPUT XXIV.

Ritus & tempus concinnandarum lucernarum, panum propositionis, pœna blasphemorum, ac talionis.

1. **ET** locutus est Dominus ad Moysen, dicens :

2. Præcipe filiis Israël, ut afferant tibi oleum de olivis purissimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas jugiter,

3. extra velum testimonii in tabernaculo foderis. Ponetque eas Aaron a vespere usque ad mane coram Domino, cultu, ritumque perpetuo in generationibus vestris.

4. Super candelabrum mundissimum ponentur semper in conspectu Domini.

5. Accipies quoque simlam, & coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decinas :

6. quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues ;

7. & pones super eos thus lucidissimum, ut sit panis in monumentum oblationis Domini.

8. Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti à filiis Israël fœdere sempiterno.

9. eruntque Aaron, & filiorum ejus, ut comedant eos in loco sancto : quia sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini jure perpetuo.

10. Ecce autem egressus filius mulieris Israëlitis, quem pepererat de viro Ægyptio inter filios Israël, iurgatus est in castris cum viro israelita.

11. Cumque blasphemasset nomen, & maledixisset ei, adductus est ad Moysen : (Vocabatur autem mater ejus Salumith, filia Dabri de tribu Dan.)

12. Miseruntque eum in carcerem, donec nosset quid juberet Dominus.

13. Qui locutus est ad Moysen,

14. dicens : Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes, qui audierunt, manus suas super caput ejus, & lapidet eum populus universus.

15. Et ad filios Israël loqueris : Homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum :

16. & qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur : lapidibus opprimit eum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.

17. * Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur. * *Exod. 21. 12.*

18. Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animam pro anima.

19. Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum : sicut fecit, sic fiet ei :

20. * fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituit, qualem infixit maculam, talem sustinere cogetur. * *Exod. 21. 24. Deut. 19. 21. Matth. 5. 38.*

21. Qui percusserit jumentum, reddet aliud. Qui percusserit hominem, punietur.

22. Æquum judicium sit inter vos, sive peregrinus, sive civis peccaverit. quia ego sum Dominus Deus vester.

23. Locutusque est Moyses ad filios Israël, & eduxerunt eum, qui blasphemaverat, extra castra, ac lapidibus oppresserunt. Feceruntque filii Israël, sicut præceperat Dominus Moysi.

CAPUT XXV.

Septimi, id est, Sabbatici, & quinquagesimi anni, id est, Jubilæi lex : non sumenda à fratribus usura, nec ipsi servitute perpetua opprimendi sunt, sed magis ab adventu potentibus redimendi.

1. **L**ocutusque est Dominus ad Moysen in monte Sinai, dicens :

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos : Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, sabbatizetis sabbatum Domino.

3. * Sex annis seres agrum tuum, & sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus ejus : * *Exod. 23. 10.*

4. septimo autem anno sabbatum erit terræ, requietionis Domini : agrum non seres, & vineam non putabis.

5. Quæ sponte gignet humus, non metes : & uvæ prunitarum tuarum non colliges quasi vindeiniam : annus enim requietionis terræ est :

6. sed erunt vobis in cibum, tibi, & servo tuo, ancillæ & mecenario tuo, & advenæ qui peregrinantur apud te :

7. jumentis tuis & pecoribus omnia quæ nascuntur, præbunt cibum.

8. Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta novem :

9. & clanges buccina, mense septimo, decima die mensis, propitiations tempore in universa terra vestra.

10. Sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ : ipse est enim jubileus.

Re-

Revertetur homo ad possessionem suam, & unusquisque rediet ad familiam pristinam:

11. quia jubileus est & quinquagesimus annus. Non seretis, neque metetis sponte in agro nascentia, & primitias vindemiæ non colligetis.

12. ob sanctificationem jubilei, sed statim oblata comedetis.

13. Anno jubilei redient omnes ad possessiones suas.

14. quando vendes quippiam civi tuo, vel emes ab eo, ne contristes fratrem tuum, sed juxta numerum annorum jubilei emes ab eo,

15. & juxta supputationem frugum vendet tibi.

16. Quanto plures anni remanserint post jubileum, tanto crescit & pretium: & quanto minus temporis numeraveris, tanto minoris & emptio constabit. tempus enim frugum vendet tibi.

17. Nolite arigere contribules vestros, sed timeat unusquisque Deum suum, quia ego Dominus Deus vester.

18. Facite precepta mea, & judicia custodite, & implete ea: ut habitare possitis in terra absque ullo pavore,

19. & gignat vobis humus fructus suos, quibus vescamini usque ad saturitatem, nullius impetum formidantes.

20. Quod si dixeritis: Quid comedemus anno septimo, si non severimus, neque collegerimus truges nostras?

21. Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum:

22. seretisque anno octavo, & comedetis veteres fruges usque ad nonum annum: donec nova nascantur, edetis vetera.

23. Terra quoque non vendetur in perpetuum: quia mea est, & vos advenæ & coloni mei estis.

24. unde cuncta regio possessionis vestrae sub redemptionis conditione vendetur.

25. Si attenuatus frater tuus vendiderit possessionicula suam, & voluerit propinquus ejus, potest redimere quod ille vendiderat.

26. sin autem non habuerit proximum, & ipse pretium ad redimendum potuerit invenire:

27. computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit: & quod reliquum est, reddet emptori, sicque recipiet possessionem suam.

28. quod si non invenerit manus ejus ut reddat pretium: habebit emptor quod emerat, usque ad annum jubileum. In ipso enim omnis venditio redibit ad dominum: & ad possessorem pristinum.

29. Qui vendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus.

30. Si non redemerit, & anni circulus fuerit evolutus, emptor possidebit eam, & posterius ejus in perpetuum, & redimi non poterit, etiam in jubileo.

31. Sin autem in villa fuerit domus, quæ muros non habet, agrorum jure vendetur. si ante redemptionem non fuerit, in jubileo revertetur ad dominum.

32. Aedes Levitarum quæ in urbibus sunt, semper possunt redimi:

33. si receptæ non fuerint, in jubileo revertentur ad dominos, quia domus urbium Levitarum pro possessionibus sunt inter filios Israël.

34. Suburbana autem eorum non veneant, quia possessio sempiterna est.

35. Si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu, & susceperis eum quasi advenam & peregrinum, & vixerit tecum,

36. ne accipias usuras ab eo, nec amplius quam dedisti. time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te.

37. Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, & frugum superabundantiam non exiges.

38. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut darem vobis terram Chanaan, & essetis vester Deus.

39. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi itater tuus, non eum opprimes servitute famulorum,

40. sed quasi mercenarius & colonus erit: usque ad annum jubileum operabitur apud te,

41. & postea egredietur cum liberis suis, & revertetur ad cognationem & ad possessionem patrum suorum.

42. mei enim servi sunt, & ego eduxi eos de terra Ægypti. non veneant conditione servorum.

43. ne affligas eum per potentiam, sed metu Deum tuum.

44. Servus & ancilla sint vobis de nationibus quæ in circuitu vestro sunt.

45. Et de advenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra, hos habebitis famulos:

46. & hereditario jure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum. fratres autem vestros filios Israel ne opprimatis per potentiam.

47. Si invaluerit apud vos manus advenæ atque peregrini, & attenuatus frater tuus vendiderit se ei, aut cuiquam de stupe ejus:

48. post venditionem potest redimi. Qui voluerit ex fratribus suis, redimet eum,

49. & patruus, & patruelis, & consanguineus, & amicus. Sin autem & ipse potuerit, redimet se,

50. supputatis dumtaxat annis à tempore venditionis suæ usque ad annum jubileum. & pecunia, qua venditus fuerat, juxta annorum numerum & rationem mercenarii supputata.

51. Si plures fuerint anni, qui remanent usque ad jubileum, secundum hos reddet & pretium.

52. si pauci, ponet rationem cum eo juxta annorum numerum, & reddet emptori quod reliquum est annorum,

53. quibus ante servivit mercedibus impunitatis. non affliget eum violentem in specula tuo.

54. Quod si per hæc redimi non potuerit, anno jubileo egredietur cum liberis suis.

55. Mei enim sunt servi, filii Israel, quos eduxi de terra Ægypti.

CAPUT XXVI.

Dei precepta servantibus bona promittuntur; non servantibus vero plurima mala.

1. **E**GO Dominus Deus vester: * Non facietis vobis idolum & sculptile, nec titulos erigatis, nec insigne lapideum ponetis in terra vestra, ut adoretis eum. ego enim sum Dominus Deus vester. * *Exod. 20. 4. Deut. 5. 8. Psalm. 95. 7.*

2. Custodite sabbata mea, & pavete ad sanctuarium meum. ego Dominus.

3. * Si in preceptis meis ambulaveritis, & mandata mea custodieritis, & reverteritis ea, dabo vobis pluvias temporibus suis,

* *Deut. 28. 1.*

4. & terra gignat germen suum, & pomis arbores replebuntur.

5. Apprehendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem: & comedetis panem vestrum in saturitate, & absque pavore habitabitis in terra vestra.

6. Dabo pacem in finibus vestris: dormietis, & non erit qui exterreat. Auferam malas bestias, & gladius non transibit terminos vestros.

7. Persequimini inimicos vestros, & corruent coram vobis.

8. Persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem milliar cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro.

9. Respiciam vos, & crescere faciam: multiplicabunt & firmabo pacem meum vobiscum.

10. Comedetis vetustissima veterum, & vetera novis supervenientibus projicietis.

11. Ponam tabernaculum meum in medio vestri, & non abiciet vos anima mea.

12. * Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vosque eritis populus meus.

* 2. Cor. 6. 16.

13. Ego Dominus Deus vester. qui eduxi vos de terra Ægyptiorum, ne serviretis eis, & qui confregi catenas cervicum vestrarum, ut incederetis erecti.

14. * Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, * Deut. 28. 15. Thren. 2. 17. Malach. 2. 2.

15. si spreveritis leges meas, & judicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum.

16. ego quoque hæc faciam vobis: Visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustra seretis sementem, quæ ab hostibus devorabitur.

17. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subiciamini his qui oderunt vos. fugietis, nemine persequente.

18. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra,

19. & conteram superbiam duritiæ vestræ. Daboque vobis cælum desuper sicut ferrum, & terram æneam.

20. Consumetur incassum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma præbent.

21. Si ambulaveritis ex adverso mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras in septuplum propter peccata vestra:

22. imittamque in vos bestias agri, quæ consumant vos, & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertæque fiant viæ vestræ.

23. Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed & ambulaveritis ex adverso mihi:

24. ego quoque contra vos adversus incedam, & percutiam vos septies propter peccata vestra.

25. inducamque super vos gladium ultorem fœderis mei. Cumque conſuegeritis in urbes mittam pestilentiam in medio vestri, & trademini in manibus hostium,

26. postquam congregero baculum panis vestri: ita ut decem mulieres in uno chivano coquant panes, & reddant eos ad pondus: & comedetis, & non saturabimini.

27. Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaveritis contra me.

28. & ego incedam adversus vos in furore contrario, & corripiam vos septem plagis propter peccata vestra:

29. ita ut comedatis carnes filiorum vestrorum, & filiarum vestrarum.

30. destruiam excelsa vestra, & simulachra conringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, & abominabitur vos anima mea,

31. in tantum ut urbes vestras rudigam in solitudinem, & deserta rariam Sanctuaria vestra, nec recipiam ultra odorem suavisimum.

32. Disperdamque terram vestram, & stuperunt super ea inimici vestri, cum habitatores illius fuerint.

33. vos autem dispergam in Gentes, & evaginabo post vos gladium, eritque terra vestra deserta, & civitates vestræ dirutæ.

34. Tunc placebunt terræ sabbata sua cunctis diebus solitudinis suæ: quando fueritis

35. in terra hostili, sabbatizabit, & requiescet in sabbatis solitudinis suæ, eo quod non requieverit in sabbatis vestris quando habitabatis in ea.

36. Et qui de vobis remanserint, dabo pavorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebunt eos sonitus folii volantis, & ita fugient quasi gladium, cadent, nullo persequente.

37. & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes, nemo vestrum inimiciis audebit resistere.

38. peribitis inter Gentes, & hostilis vos terra consumet.

39. Quod si & de iis aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum, & propter peccata patrum suorum & sua ardeant.

40. donec confiteantur iniquitates suas, & majorum suorum, quibus prævaricati sunt in me, & ambulaverunt ex adverso mihi.

41. Ambulabo igitur & ego contra eos, & inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisa mens eorum: tunc orabunt pro impietatibus suis.

42. Et recordabor fœderis mei quod pepigi cum Iacob, & Isaac, & Abraham. Terræ quoque memor ero:

43. quæ cum relicta fuerit ab eis, complacebit sibi in sabbatis suis, patiens solitudinem propter illos. Ipsi verò rogabunt pro peccatis suis: eo quod abecerint judicia mea, & leges meas despexerint.

44. Et tamen etiam cum essent in terra hostili, non penitus abieci eos, neque sic desepi, ut consumerentur, & irritum facerem pactum meum cum eis. Ego enim sum Dominus Deus eorum,

45. & recordabor fœderis mei pristini, quando eduxi eos de terra Ægypti in conspectu Gentium, ut essen Deus eorum. ego Dominus. Hæc sunt judicia atque præcepta & leges, quas dedit Dominus inter se & filios Israel in monte Sinai per manum Moysi.

CAPUT XXVII.

Varia sancuntur leges de votis, seu rebus per votum oblatis Deo; & de illorum, ac decimarum per-solutione.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Homo qui votum fecerit, & spondenderit Deo

animam suam, sub æstimatione dabit pretium.

3. Si fuerit masculus à vigesimo anno usque ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti ad mensuram Sanctuarii: si mulier, triginta.

4. A quinto autem anno usque ad vigesimum, masculus dabit viginti siclos: femina decem.

6. Ab uno mense usque ad annum quintum, pro masculo dabuntur quinque sicli. pro femina tres.

7. Sexagenarius & ultra masculus dabit quindecim siclos: femina decem.

8. Si pauper fuerit, & æstimationem reddere non valebit, stabit coram sacerdote: & quantum ille æstimaverit, & viderit eum posse reddere, tantum dabit.

9. Animal autem, quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit,

10. & mutari non poterit, idest, nec melius malo, nec peius bono. quod si mutaverit: & ipsum quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino.

11. Animal immundum, quod immolari Domino non potest, si quis voverit, adducetur ante sacerdotem.

12. qui iudicans utrum bonum, an malum sit, statuet pretium.

13. quod si dare voluerit is, qui offert, addet supra æstimationem quintam partem.

14. Homo si voverit domum suam, & sanctificaverit Domino, considerabit eam sacerdos utrum bona an mala sit, & juxta pretium, quod ab eo fuerit constitutum, venundabitur:

15. sin autem ille qui voverat, voluerit redimere eam, dabit quintam partem æstimationis suprà, & habebit domum.

16. Quod si agrum possessionis suæ voverit, & consecraverit Domino: juxta mensuram sementis æstimabitur pretium. si triginta modis hordei scribitur terra, quinquaginta siclis venundatur argenti.

17. Si statim ab anno incipientis jubilei voverit agrum, quanto valere potest tanto æstimabitur.

18. sin autem post aliquantum temporis supputabit sacerdos pecuniam juxta annorum, qui reliqui sunt, numerum, usque ad jubileum, & detrahetur ex pretio.

19. Quod si voluerit redimere agrum ille, qui voverat, addet quintam partem æstimationis pecuniæ, & possidebit eum.

20. Sin autem noluerit redimere, sed alteri cultibet fuerit venundatus, ultra eum, qui voverat redimere non poterit.

21. quia cum jubilei venerit dies, sanctificatus erit Domino, & possessio consecrata ad jus pertinet sacerdotum.

22. Si ager emptus est, & non de possessione majorem sanctificatus fuerit Domino,

23. supputabit sacerdos juxta annorum numerum usque ad jubileum, pretium: & dabit ille qui voverat eum, Domino.

24. in jubileo autem revertetur ad priorem dominum, qui vendiderat eum, & habuerat in sorte possessionis suæ.

25. Omnis æstimatio siclo sanctuarii ponderabitur. * Siclus viginti obolos habet.

* Exod. 30. 13. Num. 3. 47. Levit. 45. 12.

26. Primogenita, quæ ad Dominum pertinent, nemo sanctificare poterit & vovere: sive bos, sive ovis fuerit, Domini sunt.

27. Quod si immundum est animal, redimet qui obtulit, juxta æstimationem tuam, & addet quintam partem pretii. si redimere nolue-

rit, vendetur alteri quantocumque à te fuerit æstimatum.

28. * Omne, quod Domino consecratur, sive homo fuerit, sive animal, sive ager, non vendetur, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino. * Jos. 6. 19. 2^a 24.

29. Et omnis consecratio, quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur.

30. Omnes decimæ terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt, & illi sanctificantur.

31. Si quis autem voluerit redimere decimas suas, addet quintam partem earum.

32. Omnium decimarum bovis & ovis & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino.

33. Non eligetur nec bonum, nec malum, nec altero commutabitur. si quis mutaverit: & quod mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino, & non redimetur.

34. Hæc sunt præcepta, quæ mandavit Dominus Moysi ad filios Israel in monte Sinai.

LIBER NUMERI,

HEBRAICE VAIEDABBER.

CAPUT PRIMUM.

Numeratis duodecim tribuum bellicis viris, filii Levi ad deferendum tabernaculum instituuntur.

1. **L**ocusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai in tabernaculo fœderis, prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Ægypto, dicens:

2. * Tollite summam universæ congregationis filiorum Israel per cognationes & domos suas, & nomina singulorum, quidquid sexus est masculini. * Exod. 30. 12.

3. à vigesimo anno & supra, omnium virorum fortium ex Israel, & numerabitis eos per turnas suas, tu & Aaron.

4. Eruntque vobiscum principes tribuum, ac domorum in cognationibus suis,

5. quorum ista sunt nomina: De Ruben, Elisur filius Seder.

6. de Simeon, Salamiel filius Surisaddai.

7. de Iuda, Nahasson, filius Aminadab.

8. de Issachar, Nathanael filius Suar.

9. de Zabulon, Eliab filius Helon.

10. Filiorum autem Ioseph, de Ephraim, Elisana filius Ammiud. de Manasse, Gamael filius Phadassur.

11. De Benjamin, Abidan filius Gedeon.

12. de Dan, Ahiezer filius Amisaddai.

13. de Aser, Phegel filius Ochran.

14. de Gad, Eliasaph filius Duel.

15. de Nephthali, Ahia filius Enan.

16. Hi nobilissimum principes multitudinis per tribus & cognationes suas, & capita exercitus Israel:

17. quos tulerunt Moyses & Aaron cum omni vulgi multitudine.

18. & congregaverunt primo die mensis secundi, recensentes eos per cognationes, & domos, ac familias, & capita, & nomina singulorum à vigesimo anno & supra,

19. sicut præceperat Dominus Moysi. Numeratique sunt in deserto Sinai.

20. De Ruben primogenito Israël per generationes & familias ac domos suas, & nomi-

mina capitum singulorum, omne quod sexus est masculini à vigesimo anno & suprà, procedentium ad bellum,

21. quadraginta sex millia quingenti.

22. De filiis Simeon per generationes & familias ac domos cognationum suarum, recensiti sunt per nomina & capita singulorum, omne quod sexus est masculini à vigesimo anno & suprà, procedentium ad bellum,

23. quinquaginta novem millia trecenti.

24. De filiis Gad, per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum à viginti annis & suprà, omnes qui ad bella procederent,

25. quadragintaquinque millia sexcenti quinquaginta.

26. De filiis Iuda per generationes & familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum à vigesimo anno & suprà, omnes qui poterant ad bella procedere,

27. recensiti sunt septuaginta quatuor millia sexcenti.

28. De filiis Issachar, per generationes & familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum à vigesimo anno & suprà, omnes qui ad bella procederent,

29. recensiti sunt quinquaginta quatuor millia quadringenti.

30. De filiis Zabulon per generationes, & familias, ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum à vigesimo anno & suprà, omnes qui poterant ad bella procedere,

31. quinquaginta septem millia quadringenti.

32. De filiis Ioseph, filiorum Ephraim per generationes, & familias, ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum à vigesimo anno & suprà, omnes qui poterant ad bella procedere,

33. quadraginta millia quingenti.

34. Porro filiorum Manasse per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum à viginti annis & suprà, omnes qui poterant ad bella procedere,

35. triginta duo millia ducenti.

36. De filiis Benjamin per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum à vigesimo anno & suprà, omnes qui poterant ad bella procedere,

37. triginta quinque millia quadringenti.

38. De filiis Dan per generationes, & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum à vigesimo anno & suprà, omnes qui poterant ad bella procedere,

39. sexaginta duo millia septingenti.

40. De filiis Aser per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum à vigesimo anno & suprà, omnes qui poterant ad bella procedere,

41. quadraginta millia & mille quingenti.

42. De filiis Nephthali per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum à vigesimo anno & suprà, omnes qui poterant ad bella procedere,

43. quinquaginta tria millia quadringenti.

44. Hi sunt, quos numeraverunt Moyses & Aaron, & duodecim principes Israël, singulos per domos cognationum suarum.

45. Fueruntque omnis numerus filiorum Israël per domos & familias suas à vigesimo an-

no & suprà, qui poterant ad bella procedere,

46. sexcenta tria millia * virorum quingenti quinquaginta. * *Exod.* 38. 25

47. Levitæ autem in tribu familiarum suarum non sunt numerati cum eis.

48. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

49. Tribum Levi noli numerare, neque ponas summam eorum cum filiis Israël:

50. sed constitue eos super tabernaculum testimonii & cuncta vasa eius, & quicquid ad ceremonias pertinet. Ipsi portabunt tabernaculum & omnia utensilia ejus: & erunt in ministerio, et per gyrum tabernaculi metabuntur.

51. Cum proficiscendum fuerit, deponent Levitæ tabernaculum: cum castrametandum, erigent. quisquis externorum accesserit, occidetur.

52. Metabuntur autem castra filii Israël unusquisque per turmas & cuneos atque exercitum suum.

53. Porro Levitæ per gyrum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israël, & excubabunt in custodiis tabernaculi testimonii.

54. Fecerunt ergo filii Israël iuxta omnia quæ præceperat Dominus Moysi.

C A P U T I I.

Quæ tribus circa tabernaculum in 4 acies ad quatuor mundi plagam ordinentur, recensitis familiarum principibus.

1. **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens:

2. Singuli per turmas, signa atque vexilla, & domos cognationum suarum castrametabuntur filii Israël, per gyrum tabernaculi cederis.

3. Ad Orientem Iudas figet tentoria per turmas exercitus sui: eritque princeps filiorum ejus Nahasson filius Aminadab.

4. & omnis de stirpe ejus summa pugnantium, septuaginta quatuor millia sexcenti.

5. Juxta eum castrametati sunt de tribu Issachar, quorum princeps fuit Nathanael filius Suar.

6. & omnis numerus pugnatorum ejus quinquaginta quatuor millia quadringenti.

7. In tribu Zabulon princeps fuit Eliab filius Helon.

8. omnis de stirpe ejus exercitus pugnatorum, quinquaginta septem millia quadringenti.

9. Universi qui in castris ludæ enumerati sunt, fuerunt centum octoginta sex millia quadringenti: & per turmas suas primi egredientur.

10. In castris filiorum Ruben ad meridianam plagam erit princeps Elisur filius Sedeur:

11. & cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta sex millia quingenti.

12. Juxta eum castrametati sunt de tribu Simeon: quorum princeps fuit Salamiel filius Surisaddai.

13. & cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quinquaginta novem millia trecenti.

14. In tribu Gad princeps fuit Eliasaph filius Duel.

15. & cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta.

16. Omnes qui recensiti sunt in castris Ruben, centum quinquaginta millia & mille quadringenti quinquaginta per turmas suas: in secundo loco proficiſcentur.

17. Levabitur autem tabernaculum testimonii per officia Levitarum, & turmas eorum, quomodo erigetur, ita & deponetur. Singuli per loca & ordines suos proficiſcentur.

18. Ad occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephraim, quorum princeps fuit Elisama filius Ammiud.

19. cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quadraginta millia quingenti.

20. Et cum eis tribus filiorum Manasse, quorum princeps fuit Gamahel filius Phadassur.

21. cunctusque exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, triginta duo millia ducenti.

22. In tribu filiorum Benjamin princeps fuit Abidan filius Gedeonis.

23. & cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui recensiti sunt, trigintaquinque millia quadringenti.

24. Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim, centum octo millia centum per turmas suas: tertii proficiſcentur.

25. Ad Aquilonis partem castrametati sunt filii Dan: quorum princeps fuit Abiezer filius Amm. saddai.

26. cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, sexagintaduo millia septingenti.

27. Juxta eum fixere tentoria de tribu Aser: quorum princeps fuit Phegihel filius Ochran:

28. cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quingenta millia & mille quingenti.

29. De tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enan.

30. cunctus exercitus pugnatorum ejus, quinquaginta tria millia quadringenti.

31. Omnes qui numerati sunt in castris Dan, fuerunt centum quinquaginta septem millia sexcenti: & novissimi proficiſcentur.

32. Hic numerus filiorum Israel: per domos cognationum suarum & turmas divisi exercitus, sexcenta tria millia quingenti quinquaginta.

33. Levitæ autem non sunt numerati inter filios Israel: sic enim præceperat Dominus Moysi.

34. Feceruntque filii Israel juxta omnia juxta mandaverat Dominus. Castrametati sunt per turmas suas, & profecti per familias ac tomos patrum suorum.

CAPUT III.

Levite in tabernaculi ministerium assumpti numerantur, cum suis principibus ac ministeriis, & loco primogenitorum Israel suscipiuntur, reliqua primogenita numerum Levitarum excedentia prelo redimuntur.

1. **H**æ sunt generationes Aaron & Moysi in die qua locutus est Dominus Moysi in monte Sinai.

2. * Et hæc nomina filiorum Aaron: primogenitus ejus Nadab, deinde Abiu & Eleazar, & Ithamar. * Exod. 6. 23.

3. Hæc nomina filiorum Aaron sacerdotum qui uncti sunt, & quorum repleta & consecrata manus ut sacerdotio ungerentur.

4. * Mortui sunt enim Nadab & Abiu in offerrent ignem alienum in conspectu

Domini in deserto Sinai, absque liberis: functione sunt sacerdotio Eleazar & Ithamar coram Aaron patre suo. * Lev. 10. 1. & 2. 1. Par. 24. 2.

5. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

6. Applica tribum Levi, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis ut ministrent ei, & excubent,

7. & observent quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonii.

8. & custodiant vasa tabernaculi, servientes in ministerio ejus.

9. Dabisque dono Levitas

10. Aaron & filiis ejus, quibus traditi sunt a filiis Israel. Aaron autem & filios ejus constitues super cultum sacerdotii. Externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur.

11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

12. Ego tui Levitas a filiis Israel pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israel, eruntque Levitæ mei.

13. * Meum est enim omne primogenitum: ex quo percussi primogenitos in terra Ægypti: sanctificavi mihi quidquid primum nascitur in Israel, ab homine usque ad pecus, mei sunt: ego Dominus. * Exod. 13. 2. In 8. 16.

14. Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, dicens:

15. Numeram filios Levi, per domos patrum suorum & familias, omnem masculum ab uno mense, & supra.

16. Numeravit Moyses, ut præceperat Dominus,

17. * & inventi sunt filii Levi per nomina sua, Gerson, & Caath, & Merari.

* Exod. 6. 16.

18. Filii Gerson: Lebni & Semei.

19. Filii Caath: Amram & Ithamar, Hebron & Oziel:

20. Filii Merari: Moholi & Musi.

21. De Gerson tuere familiæ duæ, Lebnetica, & Semeitica.

22. quarum numeratus est populus sexus masculini ab uno mense & supra, septem millia quingenti.

23. Hi post tabernaculum metabuntur ad occidentem,

24. sub principe Eliasaph filio Laali.

25. Et habebunt excubias in tabernaculo fœderis,

26. ipsum tabernaculum & operimentum ejus, tentorium quod trahitur ante fores tecti fœderis, & cortinas atrii: tentorium quoque quod appenditur in introitu atrii tabernaculi, & quidquid ad ritum altaris pertinet, funes tabernaculi & omnia utensilia ejus.

27. Cognatio Caath habebit populos Amramitas & Ithamaritas & Hebronitas & Ozilittas. Hæ sunt familiæ Caathitarum recensitæ per nomina sua:

28. omnes generis masculini ab uno mense & supra, octo millia sexcenti, habebunt excubias Sanctuarii,

29. & castrametabuntur ad meridianam plagam.

30. Princepsque eorum erit Elisaphan filius Oziel:

31. & custodient arcam, mensamque & candelabrum, altaria & vasa Sanctuarii, in quibus ministratur, & velum, cunctamque hujuscemodi suppellectilem.

32. Princeps autem principum Levitarum Elea-

Eleazar filius Aaron sacerdotis, erit super excubitores custodiæ Sanctuarii.

37. At vero de Merari erunt populi Mobilis & Musitis recensiti per nomina sua:

38. omnes generis masculini ab uno mense & supra, sex millia ducenti.

39. Princeps eorum, Sueli, filius Abihaiel: in plaga septentrionali castrametabuntur.

40. Erunt sub custodia eorum tabulæ tabernaculi & vectes & columnæ, ac bases earum, & omnia quæ ad cultum hujuscemodi pertinent:

41. columnæque atrii per circuitum cum basibus suis, & paxilli cum funibus.

42. Castrametabuntur ante tabernaculum fœderis, idest ad orientalem plagam, Moyses & Aaron cum filiis suis, habentes custodiam Sanctuarii in medio filiorum Israël. quisquis alienus accesserit, morietur.

43. Omnes Levitæ, quos numeraverunt Moyses & Aaron juxta præceptum Domini per familias suas in genere masculino à mense uno & supra, fuerunt viginti duo milia.

44. Et ait Dominus ad Moysen: Numeram primogenitos sexus masculini de filiis Israël, ab uno mense, & supra, & habebis summam eorum.

45. Tollasque Levitas mihi pro omni primogenito filiorum Israël: ego sum Dominus: & pecora eorum pro universis primogenitis pecorum filiorum Israël.

46. Recensuit Moyses, sicut præceperat Dominus, primogenitos filiorum Israël.

47. & fuerunt masculi per nomina sua, à mense uno & supra, viginti duo milia ducenti septuaginta tres.

48. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

49. Tolle Levitas pro primogenitis filiorum Israël, & pecora Levitarum pro pecoribus eorum: eruntque Levitæ mei. ego sum Dominus.

50. In pretio autem ducentorum septuaginta trium, qui excedunt numerum Levitarum de primogenitis filiorum Israël,

51. accipies quinque siclos per singula capita ad mensuram Sanctuarii. * Siclus habet viginti obolos. * Exod. 30. 13. Lev. 27. 25. Inf. 18. 16. Ezech. 45. 12.

52. Dabisque pecuniam Aaron & filiis ejus pretium eorum, qui supra sunt.

53. Tulit igitur Moyses pecuniam eorum, qui fuerant amplius, & quos redemerant à Levitis.

54. pro primogenitis filiorum Israël, mille trecentorum sexagintaquinque siclorum, juxta pondus Sanctuarii.

55. & dedit eam Aaron, & filiis ejus, juxta verbum quod præceperat sibi Dominus.

CAPUT IV.

Ritus & officia Levitarum, juxta cujusque familiam distribuntur.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens:

2. Tolle summam filiorum Caath de medio Levitarum per domos & familias suas,

3. à trigésimo anno & supra, usque ad quinquagesimum annum, omnium qui ingrediuntur, ut stent & ministrent in tabernaculo fœderis.

4. Hic est cultus filiorum Caath: Tabernaculum fœderis, & Sanctum Sanctuarium.

5. ingrediantur Aaron & filii ejus, quando movenda sunt castra, & deponent velum

quod pendet ante fores, involventque eo arcam testimonii.

6. & operient rursum velamine janthinarum pellium, extendentque desuper pallium totum hyacinthinum, & inducent vectes.

7. Mensam quoque propositionis involvent hyacinthino pallio, & ponent cum ea thuribula & mortariola, cyathos & crateras ad liba fundenda: panes semper in ea erunt:

8. extendentque desuper pallium coccineum, quod rursum operient velamento janthinarum pellium, & inducent vectes.

9. Sument & pallium hyacinthinum, quo operient candelabrum cum lucernis & forcipibus suis & emunctoriis, & cunctis vasis olei, quæ ad concinnandas lucernas necessariae sunt:

10. & super omnia ponent operimentum janthinarum pellium, & inducent vectes.

11. Nec non & altare aureum involvent hyacinthino vestimento, & extendent desuper operimentum janthinarum pellium, inducentque vectes.

12. Omnia vasa, quibus ministratur in Sanctuario, involvent hyacinthino pallio, & extendent desuper operimentum janthinarum pellium, inducentque vectes.

13. Sed & altare mundabunt cinere, & involvent illud purpureo vestimento,

14. ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio ejus utuntur, id est, ignium receptacula, fuscinas ac tridentes, uncinos & batilla. Cuncta vasa altaris operient simul velamine janthinarum pellium, & inducent vectes.

15. Cumque involverint Aaron, & filii ejus Sanctuarium & omnia vasa ejus in commotione castrorum, tunc intrabunt * filii Caath ut portent involuta: & non tangent vasa Sanctuarii, ne moriantur. Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo fœderis.

* 1. Par. 15. 15.

16. super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis, ad cujus curam pertinet oleum ad concinnandas lucernas, & compositionis incensum, & sacrificium, quod semper offerunt, & oleum unctionis, & quidquid ad cultum tabernaculi pertinet, omniumque vasorum, quæ in Sanctuario sunt.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens:

18. Nolite perdere populum Caath de medio Levitarum:

19. sed hoc facite eis, ut vivant, & non moriantur, si tegerint Sancta Sanctorum. Aaron & filii ejus intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, & dividunt quid portare qui debeat.

20. Alii nulla curiositate videant quæ sunt in Sanctuario priusquam involvantur, alioquin moriantur.

21. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

22. Tolle summam etiam filiorum Gerson per domos, ac familias & cognationes suas,

23. à triginta annis & supra, usque ad annos quinquaginta. Numeram omnes qui ingrediuntur & ministrent in tabernaculo fœderis.

24. Hoc est officium familiæ Gersonitarum, ut portent cortinas tabernaculi & tectum fœderis, operimentum aliud, & super omnia velamen janthinum tentoriumque quod pendet in introitu tabernaculi fœderis,

25. cortinas atrii, & velum in introitu quod est ante tabernaculum. Omnia quæ ad altare pertinent, funiculos, & vasa ministerii,

26. jubente Aaron & filiis ejus, portabunt

fili Gerson : & scient singuli cui debeant oneri mancipari.

28. Hic est cultus familiæ Gersonitarum in tabernaculo fœderis, eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis.

29. Filios quoque Merari per familias & domos patrum suorum recensebis.

30. à triginta annis & suprâ, usque ad annos quinquaginta, omnes qui ingrediuntur ad officium ministerii sui & cultum fœderis testimonii.

31. Hæc sunt onera eorum : Portabunt tabulas tabernaculi & vectes ejus, columnas ac bases earum.

32. columnas quoque atrii per circuitum cum basibus & paxillis & funibus suis. Omnia vasa & supellectilem ad numerum accipient, siveque portabunt.

33. Hoc est officium familiæ Meraritarum & ministerium in tabernaculo fœderis : eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis.

34. Recensuerunt igitur Moyses & Aaron & principes synagægæ filios Caath per cognationes & domos patrum suorum.

35. à triginta annis & suprâ, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad ministerium tabernaculi fœderis:

36. & inventi sunt duo millia septingenti quinquaginta.

37. Hic est numerus populi Caath qui intrant tabernaculum fœderis : hos numeravit Moyses & Aaron juxta sermonem Domini per manum Moysi.

38. Numerati sunt & filii Gerson per cognationes & domos patrum suorum.

39. à triginta annis & suprâ, usque ad quinquagesimum annum, omnes qui ingrediuntur ut ministrent in tabernaculo fœderis:

40. & inventi sunt duo millia sexcenti triginta.

41. Hic est populus Gersonitarum, quos numeraverunt Moyses & Aaron juxta verbum Domini.

42. Numerati sunt & filii Merari per cognationes & domos patrum suorum.

43. à triginta annis & suprâ, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi fœderis:

44. & inventi sunt tria millia ducenti.

45. Hic est numerus filiorum Merari, quos recensuerunt Moyses & Aaron juxta imperium Domini per manum Moysi.

46. Omnes qui recensiti sunt de Levitis, & quos recenseri fecit ad nomen Moyses, & Aaron, & principes Israël per cognationes & domos patrum suorum.

47. à triginta annis & suprâ, usque ad annum quinquagesimum, ingredientibus ad ministerium tabernaculi, & opera portanda,

48. fuerunt simul octo millia quingenti octoginta.

49. Juxta verbum Domini recensuit eos Moyses, unumquemque juxta officium & onera sua, sicut præceperat ei Dominus.

CAPUT V.

Qui immundi à castris arcenti: satisfactio transgressionis per negligentiam. de primitiis, ac oblationibus, & lege Zelotypiæ.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Præcipe filiis Israël, ut efficiant de castris omnem leprosum, & qui semine sinit, pollutusque est super mortuo:

3. tam masculum quam feminam ejicite de castris, ne contaminent ea cum habitaverim vobiscum.

4. Feceruntque ita filii Israël, & ejecerunt eos extra castra, sicut locutus erat Dominus Moysi.

5. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

6. Loquere ad filios Israël : Vir, sive mulier, cum receperint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint,

7. constebuntur peccatum suum, & red-dent ipsum caput, quantamque partem desuper ei, in quem peccaverint.

8. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt Domino, & erit sacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia.

9. Omnes quoque primitiæ, quas offerunt filii Israël, ad sacerdotem pertinent:

10. & quidquid in Sanctuarium offertur à singulis, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit.

11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

12. Loquere ad filios Israël, & dices ad eos : Vir, cujus uxor erraverit, maritumque contempnens,

13. dormierit cum altero viro, & hoc maritus deprehendere non quiverit, sed lateat adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inventa in stupro:

14. si spiritus zelotypiæ concitaverit virum contra uxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspitione appetitur:

15. adducat eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimam partem sati farinæ hordeaceæ. non fundet super eam oleum, nec imponet thus : quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio investigans adulterium.

16. Offeret igitur eam sacerdos, & statuet coram Domino:

17. assumetque aquam sanctam in vase fictili, & pauxillum terræ de pavimento tabernaculi in tet in eam.

18. Cumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput ejus, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ : ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congressit.

19. adjurabitque eam, & dicet : Si non dormivit vir alienus tecum, & si non polluta es, deserto mariti thoro, non te nocebit aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congressi.

20. Sin autem declinasti à viro tuo, atque polluta es, & concubisti cum altero viro:

21. his maledictionibus subjacebis : Det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo suo : putresce faciat femur tuum, & tumens uterus tuus disrumpatur.

22. ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & utero tumescente putrescat femur. Et respondebit mulier, Amen.

23. Scribetque sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congressit.

24. & dabit ei bibere. Quas cum exhausserit,

25. tollet sacerdos de manu ejus sacrificium zelotypiæ, & elevabit illud coram Domino, im-

imponetque illud super altare : ita dumtaxat ut prius,

26. pugillum sacrificii tollat de eo , quod offertur , & incendat super altare : & sic potum det mulieri aquas amarissimas.

27. Quas cum biberit , si polluta est , & contempto viro adulterii rea , pertransibunt eam aquae maledictionis , & inflato ventre computrescet femur : eritque mulier in maledictionem , & in exemplum omni populo.

28. Quod si polluta non fuerit , erit innoxia , & faciet liberos.

29. Ista est lex zelotypiae. Si declinaverit mulier à viro suo , & si polluta fuerit,

30. maritusque zelotypiae spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini , & fecerit ei sacerdos juxta omnia quae scripta sunt:

31. maritus absque culpa erit , & illa recipiet iniquitatem suam.

CAPUT VI.

Nazaræorum consecratio, & oblatio: quibusque verbis sacerdotes populo benedicant, praescribitur.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad filios Israel , & dices ad eos: Vir , sive mulier , cum fecerint votum , ut sanctificentur , & se voluerint Domino consecrare:

3. à vino , & omni , quod inebriare potest , abstinebunt. Acetum ex vino , & ex qualibet alia potionem , & quidquid de uva exprimitur , non bibent : uvae recentes siccassque non comedent,

4. cunctis diebus , quibus ex voto Domino consecrantur : quidquid ex vinea esse potest , ab uva passa usque ad acinum non comedent.

5. Omni tempore separationis suae * novacula non transibit per caput ejus usque ad completum diem , quo Domino consecratur. Sanctus erit , crescente caesarie capitis ejus.

* *Judic. 13. 5.*

6. Omni tempore consecrationis suae super mortuum non ingredietur,

7. nec super patris quidem & matris & fratris , sororisque funere contaminabitur , quia consecratio Dei sui super caput ejus est.

8. Omnibus diebus separationis suae sanctus erit Domino.

9. Sin autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo , polluetur caput consecrationis ejus : quod radet illico in eadem die purificationis suae , & rursum septima.

10. in octava autem die offeret duos turture , vel duos pullos columbae sacerdoti in introitu foederis testimonii.

11. facietque sacerdos unum pro peccato , & alterum in holocaustum , & deprecabitur pro eo , quia peccavit super mortuo : sanctificabitque caput ejus in die illo:

12. & consecravit Domino dies separationis illius , offerens agnum anniculum pro peccato : ita tamen ut dies priores irriti fiant , quoniam polluta est sanctificatio ejus.

13. Ista est lex consecrationis. Cum dies , quos ex voto decreverat , complebuntur : adducet eum ad ostium tabernaculi foederis ,

14. & offeret oblationem ejus Domino , agnum anniculum immaculatum in holocaustum , & ovem anniculum immaculatum pro peccato , & arietem immaculatum hostiam pacificam,

15. canistrum quoque panum azymorum qui conspersi sint oleo , & lagana absque fer-

mento uncta oleo , ac libamina singulorum:

16. quae offeret sacerdos coram Domino , & faciet tam pro peccato , quam in holocaustum.

17. Arietem verò immolabit hostiam pacificam Domino , offerens simul canistrum azymorum , & libamenta quae ex more debentur.

18. * Tunc radetur Nazareus ante ostium tabernaculi foederis caesarie consecrationis suae : tolletque capillos ejus , & ponet super ignem , qui est suppositus sacrificio pacificorum.

* *Act. 21. 24.*

19. Et armum coctum arietis , tortamque absque fermento unam de canistro , & lagannum azymum unum , & tradet in manus Nazaraei , postquam rasum fuerit caput ejus.

20. Susceptaque rursum ab eo , elevabit in conspectu Domini : & sanctificata sacerdotis erunt , sicut pectusculum , quod separari jussum est , & femur. post hæc , potest bibere Nazareus vinum.

21. Ista est lex Nazaraei , cum voverit oblationem suam Domino tempore consecrationis suae , exceptis his , quae invenerint manus ejus. juxta quod mente deveverat , ita faciet ad perfectionem sanctificationis suae.

22. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

23. Loquere Aaron & filiis ejus : Sic benedicetis filiis Israel , & dicetis eis:

24. * Benedicat tibi Dominus , & custodiat te. * *Eccl. 36. 19.*

25. Ostendat Dominus faciem suam tibi , & misereatur tui:

26. Converterat Dominus vultum suum ad te , & det tibi pacem.

27. Invocabuntque nomen meum super filios Israel , & ego benedicam eis.

CAPUT VII.

Oblationes principum duodecim tribuum in dedicationem tabernaculi & altaris : Dominus Moysi sanctuarium ingresso loquitur de proprietario.

1. Factum * est autem in die qua complevit Moyses tabernaculum , & erexit illud : unxitque & sanctificavit cum omnibus vasis suis , altare similiter & omnia vasa ejus. * *Exod. 40. 16.*

2. Obtulerunt principes Isra. l & capita familiarum , qui erant per singulas tribus , praefectique eorum , qui numerati fuerant,

3. munera coram Domino , sex plaustra tecta cum duodecim bobus. Unum plastrum obtulere duo duces , & unum bovem singuli , obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi.

4. Ait autem Dominus ad Moysen:

5. Suscipe ab eis , ut serviant in ministerio tabernaculi , & trades ea Levitis juxta ordinem ministerii sui.

6. Itaque cum suscepisset Moyses plaustra & boves , tradidit eos Levitis.

7. Duo plaustra & quatuor boves dedit filiis Gerson , juxta id quod habebant necessarium.

8. quatuor alia plaustra , & octo boves dedit filiis Merari secundum officia & cultum suum , sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis.

9. filiis autem Caath non dedit plaustra & boves : quia in Sanctuario serviunt , & onera propriis portant humeris.

10. Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris , die qua unctum est , oblationem suam ante altare.

11. Dixitque Dominus ad Moysen : Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris.
12. Primo die obtulit oblationem suam Nahasson filius Ammadab de tribu Iuda:
13. fueruntque in ea acetabulum argenteum pondus centum triginta siclorum, phialam argenteam habens septuaginta siclos, iuxta pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
14. mortariolum ex decem, siclis aureis plenum incenso:
15. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:
16. hircumque pro peccato:
17. & in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc est oblatio Nahasson filii Ammadab.
18. Secundo die obtulit Nathanael filius Suar, dux de tribu Issachar,
19. acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, iuxta pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
20. mortariolum aureum habens decem siclos plenum incenso:
21. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:
22. hircumque pro peccato:
23. & in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Nathanael filii Suar.
24. Tercio die princeps filiorum Zabulon Eliab filius Helon,
25. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
26. mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso:
27. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:
28. hircumque pro peccato:
29. & in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc est oblatio Eliab filii Helon.
30. Die quarto princeps filiorum Ruben, Elisur filius Seder,
31. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
32. mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso:
33. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:
34. hircumque pro peccato:
35. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Elisur filii Seder.
36. Die quinto princeps filiorum Simcon Salamiel filius Surisaddai,
37. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
38. mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso:
39. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:
40. hircumque pro peccato:
41. & in hostias pacificorum, boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Salamiel filii Surisaddai.
42. Die sexto princeps filiorum Gad, Eliasaph filius Duel,
43. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
44. mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso:
45. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:
46. hircumque pro peccato:
47. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Eliasaph filii Duel.
48. Die septimo princeps filiorum Ephraim, Elisama filius Ammiud,
49. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
50. mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso:
51. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:
52. hircumque pro peccato:
53. & in hostias pacificorum, boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Elisama filii Ammiud.
54. Die octavo, princeps filiorum Manasse, Gamaliel filius Phadassur,
55. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
56. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:
57. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:
58. hircumque pro peccato:
59. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Gamaliel filii Phadassur.
60. Die nono princeps filiorum Benjamin, Abidan filius Gedeonis,
61. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
62. & mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso:
63. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:
64. hircumque pro peccato:
65. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Abidan filii Gedeonis.
66. Die decimo princeps filiorum Dan, Abiezer filius Amnisaddai,
67. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus

aus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:

68. mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso:

69. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

70. hircumque pro peccato:

71. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Ahiezer filii Ammisaddai.

72. Die undecimo princeps filiorum Aser, Phegiel filius Ochran

73. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:

74. mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso:

75. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

76. hircumque pro peccato:

77. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Phegiel filii Ochran.

78. Die duodecimo princeps filiorum Nephthali, Ahua filius Enan

79. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila oleo conspersa in sacrificium:

80. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:

81. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

82. hircumque pro peccato:

83. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Ahira filii Enan.

84. Hæc in dedicatione altaris oblata sunt à principibus Israel, in die qua consecratum est. acetabula argentea duodecim: phialæ argenteæ duodecim: mortariola aurea duodecim:

85. ita ut centum triginta siclos argenti haberet unum acetabulum, & septuaginta siclos haberet una phiala: id est, in commune vasorum omnium ex argento sicli duo milia quadringenti, pondere Sanctuarii.

86. mortariola aurea duodecim plena incenso denos siclos appendentia pondere Sanctuarii: id est, simul auri sicli centum viginti:

87. boves de armento in holocaustum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, & libamenta eorum: hiis duodecim pro peccato.

88. In hostias pacificorum, boves viginti quatuor, arietes sexaginta, hirci sexaginta, agni anniculi sexaginta. Hæc oblata sunt in dedicatione altaris, quando unctum est.

89. Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, ut consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio quod erat super arcam testimonii inter duos Cherubim, unde & loquebatur ei.

C A P U T V I I I.

Candelabri, & lucernarum locus, situs, materia, ac forma: atque, & consecratio Levitarum.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere Aaron, & dices ad eum: Cum posueris septem lucernas, candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe ut lucernæ contra boream in regione respiciant ad mensam panum propositionis, contra eam partem, quam candelabrum respicit, lucere debebunt.

3. Iecitque Aaron, & imposuit lucernas super candelabrum, ut præceperat Dominus Moysi.

4. Hæc autem erat factura candelabri, ex auro ductili, tam medius stipes, quam cuncta quæ ex utroque calamorum latere nascebantur: juxta exemplum quod ostendit Dominus Moysi, ita operatus est candelabrum.

5. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

6. Tolle Levitas de medio filiorum Israel, & purificabis eos

7. juxta hunc ritum: Aspergantur aqua lustrationis, & radant omnes pilos carnis suæ. Cumque laverint vestimenta sua, & mundati fuerint,

8. tollent bovem de armentis, & libamentum ejus simillam oleo conspersam: bovem autem alterum de armento tu accipies pro peccato:

9. & applicabis Levitas coram tabernaculo fœderis, convocata omni multitudine filiorum Israel.

10. Cumque Levitæ fuerint coram Domino, ponent filii Israel manus suas super eos.

11. & offeret Aaron Levitas, munus in conspectu Domini à filiis Israel, ut serviant in ministerio ejus.

12. Levitæ quoque ponent manus suas super capita bovum, & quibus unum facies pro peccato, & alterum in holocaustum Domini, ut depreceris pro eis.

13. Statuesque Levitas in conspectu Aaron & filiorum ejus, & consecrabis oblatos Domino.

14. ac separabis de medio filiorum Israel, ut sint mei.

15. & postea ingredientur tabernaculum fœderis, ut serviant mihi. Sicque purificabis & consecrabis eos in oblationem Domini: quoniam dono donati sunt mihi à filiis Israel.

16. * Pro primogenitis quæ aperiant omnem vulvam in Israel, accepi eos.

* Exod. 13. 2. Sep. 3. 13. Luc. 2. 23.

17. Mea sunt enim omnia primogenita filiorum Israel, tam ex hominibus quam ex jumentis. Ex die quo percussi omne primogenitum in terra Ægypti, sanctificavi eos mihi:

18. & tuli Levitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel:

19. tradidique eos dono Aaron & filiis ejus de medio populi, ut serviant mihi pro Israel in tabernaculo fœderis, & erent pro eis ne sit in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium.

20. Feceruntque Moyses & Aaron & omnis multitudo filiorum Israel super Levitis quæ præceperat Dominus Moysi:

21. purificatique sunt, & laverunt vestimenta sua. Elevavitque eos Aaron in conspectu Domini, & oravit pro eis,

22. ut purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculum fœderis coram Aaron & filiis ejus. Sicut præceperat Dominus Moysi de Levitis, ita factum est.

23. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

24. Hæc

24. Hæc est lex Levitarum : A viginti quinque annis & supra, ingredientur ut ministrent in tabernaculo fœderis.

25. Cumque quinquagesimum annum ætatis impleverint, servire cessabunt:

26. eruntque ministri fratrurn suorum in tabernaculo fœderis, ut custodiant quæ sibi fuerint commendata, opera autem ipsa non faciant. Sic dispones Levitis in custodiis suis.

CAPUT IX.

Quo tempore debeant mundi Phase celebrare, & quo immundi : nubes tabernaculum operiens, per diem columna nubis, per noctem ut species ignis ducit exercitum totis 40. annis.

1. **L**ocutus est Dominus ad Moysen in deserto Sinai anno secundo, postquam egressi sunt de terra Ægypti, mense primo dicens:

2. * Faciant filii Israël Phase in tempore suo, * *Exod. 12. 3.*

3. quartadecima die mensis hujus ad vesperam, juxta omnes ceremonias & justificationes ejus.

4. Præcepitque Moyses filiis Israël ut facerent Phase.

5. Qui fecerunt tempore suo : quartadecima die mensis ad vespem in monte Sinai. Juxta omnia quæ mandaverat Dominus Moysi, fecerunt filii Israël.

6. Ecce autem quidam immundi super anima hominis, qui non poterant facere Phase in die illo, accedentes ad Moysen & Aaron.

7. dixerunt eis : Immundi sumus super anima hominis. quare fraudamur ut non valeamus oblationem offerre Domino in tempore suo inter filios Israël?

8. Quibus respondit Moyses: State ut consulam quid præcipiat Dominus de vobis.

9. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

10. Loquere filiis Israël: Homo qui fuerit immundus super anima, sive in via procul in gente vestra, faciat Phase Domino

11. in mense secundo, quartadecima die mensis ad vespem: cum azymis & lactucis agrestibus comedent illud:

12. non relinquit ex eo quippiam usque manè, * & os ejus non confringent, omnem ritum Phase observabunt. * *Exod. 12. 46. Joann. 19. 36.*

13. Si quis autem & mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populo suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo: peccatum suum ipse portabit.

14. Peregrinus quoque & advena si fuerint apud vos, facient Phase Domino juxta ceremonias & justificationes ejus. Præceptum idem erit apud vos tam advenæ quàm indigenæ.

15. * Igitur die qua erectum est tabernaculum, operuit illud nubes. A vespere autem super tentorium erat quasi species ignis usque manè. * *Exod. 40. 16. 32. Sup. 7. 1.*

16. sic fiebat jugiter : per diem operiebat illud nubes, & per noctem quasi species ignis.

17. Cumque ablata fuisset nubes, quæ tabernaculum protegebat, tunc proficiscebantur filii Israël : & in loco ubi stetisset nubes, ibi castrametabantur.

18. Ad imperium Domini proficiscebantur, & ad imperium illius fiebant tabernacu-

lum. * *Omnes diebus quibus stabat nubes super tabernaculum, manebant in eodem loco: * 1. Cor. 10. 1.*

19. & si evenisset ut multo tempore maneret super illud, erant filii Israël in excubiis Domini, & non proficiscebantur

20. quot diebus fuisset nubes super tabernaculum. Ad imperium Domini erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant.

21. Si fuisset nubes à vespere usque manè, & statim diluculo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur : & si post diem & noctem recessisset, dissipabant tentoria.

22. Si verò biduo aut uno mense vel longiori tempore fuisset super tabernaculum, manebant filii Israël in eodem loco, & non proficiscebantur: statim autem ut recessisset, movebant castra.

23. Per verbum Domini fiebant tentoria, & per verbum illius proficiscebantur: erantque in excubiis Domini juxta imperium ejus, per manum Moysi.

CAPUT X.

Jubet Deus fieri duas tubas argenteas, docetque earum usum: quo ordine mota sint castra de deserto Sinai: orat Moyses cognatum Hobab, ut cum ipsis proficiscatur: & verba quæ loquebatur Moyses cum elevaretur, vel deponeretur arca.

1. **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens.

2. Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multitudinem quando movenda sunt castra.

3. Cumque increperis tubis, congregabitur de omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis.

4. Si semel clangueris, venient ad te principes, & capita multitudinis Israël.

5. Si autem prolixior atque concisus clangor increperit, movebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam.

6. In secundo autem sonitu & pari ululatu tubæ, levabunt tentoria qui habitant ad meridiem. & juxta hunc modum reliqui facient, ululantibus tubis in protectionem.

7. Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, & non concisè ululabunt.

8. Filii autem Aaron sacerdotes clangent tubis : eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris.

9. Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes qui dimicant adversum vos, clangetis ululantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum.

10. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, ut sint vobis in recordationem Dei vestri. ego Dominus Deus vester.

11. Anno secundo, mense secundo, vigesima die mensis, elevata est nubes de tabernaculo fœderis:

12. profectique sunt filii Israël per turmas suas de deserto Sinai, * & recubuit nubes in solitudine Pharan. * *Vid. Exod. 19. 1.*

13. Moveruntque castra primi juxta imperium Domini in manu Moysi.

14. * Filii Iuda per turmas suas: quorum princeps erat Nabasson filius Aminadab.

* *Sup. 1. 7.*

15. In tribu filiorum Issachar fuit princeps Nathanaiel, filius Suar.

16. In tribu Zabulon erat princeps Eliab filius Helon.

17. Depositumque est tabernaculum, quod portantes egressi sunt filii Gerson & Merari.

18. Profectique sunt & filii Ruben, per turmas & ordinem suum: quorum princeps erat Hellsur filius Seder.

19. In tribu autem filiorum Simeon, princeps fuit Salamiel filius Surisaddai.

20. Porro in tribu Gad erat princeps Eliasaph filius Duel.

21. Profectique sunt & Caathitæ portantes Sanctuarium. Tandem tabernaculum portabatur, donec venirent ad erectionis locum.

22. Moverunt castra & filii Ephraim per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat Elisama filius Ammiud.

23. In tribu autem filiorum Manasse princeps fuit Gamaliel filius Phadassur.

24. & in tribu Benjamin erat dux Abidan filius Gedeonis.

25. Novissimi castrorum omnium profecti sunt filii Dan per turmas suas, in quorum exercitu princeps fuit Abiezer filius Ammisaddai.

26. In tribu autem filiorum Aser erat princeps Phegiel filius Ochran.

27. Et in tribu filiorum Nephtali princeps fuit Ahira filius Enan.

28. Hæc sunt castra, & profectiones filiorum Israel per turmas suas quando egrediebantur.

29. Dixitque Moyses Hobab filio Raguel Madianitæ, cognato suo: Profectiscimus ad locum, quem Dominus daturus est nobis: veni nobiscum, ut beneficiamus tibi: quia Dominus bona promisit Israeli.

30. Cui ille respondit: Non vadam tecum, sed revertar in terram * meam, in qua natus sum.

31. Et ille: Noli, inquit, nos relinquere: tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster.

32. Cumque nobiscum veneris, quidquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi.

33. Profecti sunt ergo de Monte Domini viam trium dierum, arcaeque fœderis Domini præcedebat eos, per dies tres providens castrorum locum.

34. Nubes quoque Domini super eos erat per diem cum incederent.

35. Cumque elevaretur arca, dicebat Moyses: * Surge, Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te, a facie tua.

36. Cum autem deponeretur, aiebat: Revertere Domine ad multitudinem exercitus Israeli.

* Psalm. 67. 2.

CAPUT XI.

Murmurant Hebræi primum ex defatigatione: deinde petunt carnes, cepas, ollas Aegypti: turbatoque Moysi spiritu, Deus illius omnis in septuaginta seniores partitur, qui omnes prophetant: dantur coturnices, puniturque populus propter carnium concupiscentiam.

1. Interea ortum est * murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cum audisset Dominus, iratus est. Et * accensus in eos ignis Domini devoravit extremam castrorum partem.

* Num. 33. 16. Psalm. 77. 19. 1. Cor. 10. 20. ** Psalm. 77. 21.

2. Cumque clamasset populus ad Moysen, oravit Moyses ad Dominum, & absorptus est ignis.

3. Vocavitque nomen loci illius, Incensio: eo quod incensus fuisset contra eos ignis Domini.

4. Vulgus quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagravat desiderio, sedens & flens, iunctis sibi pariter filiis Isra 1, & ait: * Quis dabit nobis ad vescendum carnes?

* 1. Cor. 10. 3.

5. Recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique & cepe, & allia.

6. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi Man.

7. * Erat autem Man, quasi semen coriandri, coloris bellicii. * Erod. 16. 14. Psalm. 77. 24. Sap. 16. 20. Ioann. 6. 31.

8. Circuibatque populus, & colligans illud, frangebat mola, sive terebat in mortario, coquens in olla, & faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati.

9. Cumque descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter & Man.

10. Audivit ergo Moyses flentem populum per familias, singulos per ostia tentorii sui. Iratusque est furor Domini valde: sed & Moysi intoleranda res visa est.

11. & ait ad Dominum: Cur afflixisti servum tuum? quare non invenio gratiam coram te? & cur imposuisti pondus universi populi huius super me?

12. Numquid ego concepí omnem hanc multitudinem, vel genui eam, ut dicas mihi? Porta eos in sinu tuo sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram, pro qua iurasti patribus eorum?

13. Unde mihi carnes ut dem tantæ multitudini? sicut contra me, dicentes: Da nobis carnes, ut comedamus.

14. Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia gravis est mihi.

15. Sin aliter tibi videtur, obsecro ut interficias me, & inveniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.

16. Et dixit Dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti quod senes populi sint ac magistri: & duces eos ad ostium tabernaculi fœderis, faciesque ibi stare tecum,

17. ut descendam & loquar tibi: & auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, & non tu solus graveris.

18. Populo quoque dices: Sanctificamini: cras comedetis carnes. ego enim audivi vos dicere: Quis dabit nobis escas carniū? bene nobis erat in Aegypto Ut det vobis Dominus carnes, & comedatis:

19. non uno die, nec duobus, vel quinque aut decem, nec viginti quidem,

20. sed usque ad mensem dierum, donec exeat per nares vestras, & vertatur in nauseam, eo quod repuleritis Dominum, qui in medio vestri est, & flevistis coram eo, dicentes: Quare egressi sumus ex Aegypto?

21. Et ait Moyses: Sexcenta millia pedum huius populi sunt, & tu dicis: Dabo eis escam carniū mense integro?

22. * Numquid ovium & boum multitudo cedetur, ut possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in unum congregatebuntur, ut eos satient?

* Ioann. 6. 10.

23. Cui respondit Dominus: * Numquid

ma-

manas Domini invalida est? Jam nunc videbis utrum meus sermo opere compleatur.

* *Isa. 59. 1.*

24. Venit igitur Moyses, & narravit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israel, quos stare fecit circa tabernaculum.

25. Descenditque Dominus per nubem, & locutus est ad eum, auferens de spiritu qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris. Cumque requievisset in eis Spiritus, prophetaverunt, nec ultra cessaverunt.

26. Remanserant autem in castris duo viri, quorum unus vocatur Eldad, & alter Medad, super quos requievit Spiritus. nam & ipsi descripti fuerant, & non exierant ad tabernaculum.

27. Cumque prophetarent in castris, cucurrit puer, & nuntiavit Moysi, dicens: Eldad & Medad prophetant in castris.

28. Statim Iosue filius Nun, minister Moysi, & electus è pluribus, ait: Domine mi Moyses, prohibe eos.

29. At ille: Quid, inquit, æmularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis Domini Spiritum suum?

30. Reversusque est Moyses, & majores natu Israel in castra.

31. Ventus autem egrediens à Domino arreptas trans mare coturnices detulit, & demisit in castra itinere quantum uno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum, volabantque in aëre duobus cubitis altitudine super terram. * *Psal. 77. 26. & 27. Exod. 16. 12.*

32. Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero, congregavit coturnicum, qui parum, decem coros: & siccaverunt eas per gyrum castrorum.

33. * Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat nucemodi cibus: & ecce furor Domini concitatus in populum percussit eum plaga magna nimis. * *Ps. 77. 30.*

34. Vocatusque est ille locus, Sepulchra concupiscentiae: ibi enim sepelierunt populum qui desideraverat. Egressi autem de Sepulchris concupiscentiae, venerunt in Hase-roth, & manserunt ibi.

CAPUT XII.

Aaron & Maria in mitissimum Moysen murmurant, apud quos Deus Moysen laudat à familiaritate erga Dominum. Maria lepra percussa & septem diebus à populo separata, sanitati restituitur, orante pro ea Moys.

1. Locutusque est Maria & Aaron contra Moysen propter uxorem ejus Aethiopiissam,

2. & dixerunt: Num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne & nobis similiter est locutus? Quod cum audisset Dominus,

3. (Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra)

4. statim locutus est ad eum, & ad Aaron, & Mariam: Egredivimini vos tantum tres ad tabernaculum federis. Cumque fuissent egressi,

5. Descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam. Qui cum issent,

6. dixit ad eos: Audite sermones meos: Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum.

7. At non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est:

* *Hebr. 3. 2.*

8. * ore enim ad os loquor ei: & palam, & non per aenigmata & figuras Dominum videt. Quire ergo non timuistis detrahare servo meo Moysi? * *Exod. 33. 11.*

9. Iratusque contra eos, abiit:

10. nubes quoque recessit, quæ erat super tabernaculum: & ecce Maria apparuit candelæ lepra quasi nix. Cumque respexisset eam Aaron, & vidisset periculisam lepra,

* *Deut. 24. 9.*

11. ait ad Moysen: Obsecro domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus,

12. ne fiat hæc quasi mortua, & ut abortivum quod prociptum de vulva matris suæ. ecce jam medium carnis ejus devoratum est à lepra.

13. Clamavitque Moyses ad Dominum, dicens: Deus, obsecro, sana eam.

14. Cui respondit Dominus: Si pater ejus spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & postea revocabitur.

15. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec revocata est Maria.

CAPUT XIII.

Missi à Moys 12. exploratores ad considerandam terram promissionis, palmitem cum botro aliusque fructibus in fertilitatis signum. Post 40. dies referunt; qui tamen universi, præter Caleb & Iosue, murmur in populo concitant.

1. Profectusque est populus de Hase-roth fixis tentoriis in deserto Pharan.

2. ibique locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

3. Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filius Israel, singulos de singulis tribubus, ex principibus.

4. Fecit Moyses quod Dominus imperaverat, de deserto Pharan mittens principes viros, quorum ista sunt nomina. * *Isrl. 27. Infr. 32. & Deut. 1. 22. & 9. 23. Jos. 14. 7.*

5. De tribu Ruben, Sammua filium Zechur.

6. De tribu Simeon, Saphat filium Huri.

7. De tribu Iuda, Caleb filium Iephone.

8. De tribu Issachar, Igal filium Ioseph.

9. De tribu Ephraim, Osee filium Nun.

10. De tribu Benjamin, Phalti filium Raphu.

11. De tribu Zabulon, Geddiel filium Sodi.

12. De tribu Ioseph, sceptorii Manasse, Gaddi filium Susi.

13. De tribu Dan, Ammiel filium Gemalli.

14. De tribu Aser, Sthur filium Michaël.

15. De tribu Nephthali, Nahabi filium Vapsi.

16. De tribu Gad, Guel filium Machi.

17. hæc sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad considerandam terram: vocavitque Osee filium Nun, Iosue.

18. * misit ergo eos Moyses ad considerandam terram Chanaan, & dixit ad eos: Ascendite per meridianam plagam. Cumque veneritis ad montes, * *Isrl. 7. 45. & Hebr. 4. 8.*

19. Considerate terram, qualis sit: & populum, qui habitator est ejus, utrum fortis sit

sit, an infirmus : si pauci numero an plures :

20. ipsa terra, bona, an mala: urbes quales, muratæ an absque muris:

21. humus, pinguis an sterilis, nemorosa an absque arboribus. Confortamini, & avertite nobis de fructibus terræ. Erat autem tempus quando jam præcoquæ uvæ vesci possunt.

22. Cumque ascendissent, exploraverunt terram à deserto Sin, usque Roboh intrantibus Emath.

23. Ascenderuntque ad meridiem, & venerunt in Hebron, ubi erant * Achiman & Sisai & Tholmai filii Enac. nam Hebron septem annis ante Tanim urbem Ægypti condita est. *Ios. 15. 14.*

24. * Pergentesque usque ad torrentem botri, absconderunt palmitem cum uva sua, quem portaverunt in veste duo viri. De malis quoque granatis & de ficis loci illius tulerunt: ** Deut. 1. 24.*

25. qui appellatus est Nehelescol, id est, torrens botri, eo quod botrum portassent inde filii Israël.

26. * Reversique exploratores terræ post quadraginta dies, omni regione circuiti, ** Deut. 1. 24.*

27. venerunt ad Moysen & Aaron & ad omnem cætum filiorum Israël in deserto Pharan, quod est in Cades. Locutique eis & omni multitudini ostenderunt fructus terræ:

28. & narraverunt, dicentes: Venimus in terram, ad quam misisti nos, quæ revera fuit lacte & melle, ut ex his fructibus cognosci potest:

29. sed cultores fortissimos habet, & urbes grandes atque muratas. Stirpem Enac vidimus ibi.

30. Amalec habitat in meridie, Hethæus & Iebusæus & Amorhæus in montanis: Chananeus verò moratur juxta mare & circa fluenta Iordanis.

31. Inter hæc Caleb compescens murmur populi, qui oriebatur contra Moysen, ait: Ascendamus, & possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam.

32. Alii verò, qui fuerant cum eo, dicebant: Nequaquam ad hunc populum valeamus ascendere, quia fortior nobis est.

33. Detraxeruntque terræ, quam inspexerant, apud filios Israël, dicentes: Terra, quam lustravimus, deorat habitatores suos: populus, quem aspeximus, proceræ stature est.

34. Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac de genere giganteo: quibus comparati, quasi locustæ videbamur.

CAPUT XIV.

Murmur populi, auditis exploratoribus, frustra sedare conatur Josue & Caleb: iratum Dominum placat Moyses: omnes mortui in deserto addiuntur præter Caleb ac Josue: & pugnantes Israelitæ contra Domini voluntatem caduntur ab hostibus.

1. **I**gitur vociferans omnis turba flevit nocte illa,

2. & murmurati sunt contra Moysen & Aaron cuncti filii Israël dicentes:

3. Utinam mortui essemus in Ægypto: & in hac vasta solitudine utinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus gladio, & uxores ac liberi nos-

tri ducantur captivi. Nonne melius est reverti in Ægyptum?

4. Dixeruntque alter ad alterum: *Consistamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum.*

5. Quo audito Moyses & Aaron ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorum Israël.

6. * At verò Josue filius Nun, & Caleb filius Iephone, qui & ipsi lustraverant terram, sciderunt vestimenta sua, ** Eccl. 46. 9. 1. Mach. 2. 55. 56.*

7. & ad omnem multitudinem filiorum Israël locuti sunt: terra, quam circumvimus, valde bona est.

8. si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, & tradet Lunum lacte & melle manantem.

9. Nolite rebelles esse contra Dominum: neque timeatis populum terræ hujus, quia sicut panem ita eos possumus devorare. recessit ab eis omne præsidium: Dominus nobiscum est, nolite metueri.

10. Cumque clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectum fœderis cunctis filiis Israël.

11. Et dixit Dominus ad Moysen: Usquequæ detrahet mihi populus iste? Quoniam non credent mihi in omnibus signis, quæ feci coram eis?

12. Keriam igitur eos pestilentia, atque consumam: te autem faciam principem super gentem magnam, & fortiorem quam hæc est.

13. Et ait Moyses ad Dominum: Ut audiant Ægyptii, de quorum medio eduxisti populum istum,

14. & habitatores terræ hujus, qui audierunt quod tu Domine in populo isto sis, & facie videaris ad faciem, * & nubes tua protegat illos, & in columna nubis præcedas eos per diem, & in columna ignis per noctem: ** Exod. 13. 21.*

15. quod occideris tantam multitudinem quasi unum hominem, & dicant:

16. Non poterat introducere populum in terram, pro qua juraverat: * idcirco occidit eos in solitudine. ** Exod. 32. 28.*

17. Magnificetur ergo fortitudo Domini, sicut jurasti, dicens:

18. * Dominus patiens, & multæ misericordiæ, * aures iniquitatem & scelera, nullumque innoxium derelinquens, *** qui visitas peccata patrum in filiis in tertiam & quartam generationem. ** Psalm. 102. 8. ** Exod. 34. 7. *** Exod. 20. 5.*

19. Dmiste, obsecro, peccatum populi hujus secundum magnitudinem misericordiæ tuæ, sicut propitius rustic egredientibus de Ægypto usque ad locum istum.

20. Dixitque Dominus: Dimisi juxta verbum tuum.

21. Vivo ergo: & implebitur gloria Domini universa terra.

22. Attamen omnes homines, qui viderunt majestatem meam, & signa, quæ feci in Ægypto & in solitudine, & tentaverunt me jam per decem vices, nec obediunt voci meæ,

23. * non videbunt terram pro qua juravi patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detrahit mihi, intuebitur eam. ** Deut. 1. 35.*

24. * Servum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quam circumvit: & semen ejus possidebit eam. ** Ios. 14. 6.*

25. Quoniam Amalecites, & Chanaanæus habitant in vallibus. Cras movete castra, & revertimini in solitudinem per viam maris Rubri.

26. Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens:

27. Usquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me: querelas filiorum Israël audivi.

28. Dic ergo eis: Vivo ego, ait Dominus: sicut locuti fueritis audientes me, sic faciam vobis.

29. * In solitudine hac jacebunt cadavera vestra. Omnes, qui numerati estis à viginti annis & supra, & murmurastis contra me.

* Ps. 105. 26. Num. 26. 65. & 32. 10.

30. * non intrabitis terram, super quam levavi manum meam, ut habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Josue filium Nun. * Deut. 1. 35.

31. Parvulos autem vestros, de quibus dixistis quod præda hostibus forent, introducam: ut videant terram, quæ vobis displicuit.

32. Vestra cadavera jacebunt in solitudine.

33. Filii vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadavera patrum in deserto,

34. juxta numerum quadraginta dierum, quibus considerastis terram: * annus pro die imputabitur. ** Et quadraginta *** annis recipietis iniquitates vestras, & scietis ultionem meam. * Ezek. 4. 6. ** Ps. 94. 10. *** Num. 32. 13. Judith 8. 24.

35. quoniam sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimæ, quæ consurrexit adversum me: in solitudine hac deficiet, & morietur.

36. * Igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplantam terram, & qui reversi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes terræ, quod esset mala, * 1. Cor. 10. 10. Hebr. 3. 17. Iuda 1. 5.

37. mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini.

38. Iosue autem filius Nun, & Caleb filius Iephone vixerunt ex omnibus, qui perrexerant ad considerandam terram.

39. Locutusque est Moyses universa verba hæc ad omnes filios Israël, & luxit populus nimis.

40. Et ecce manè primo surgentes ascenderunt verticem montis, atque dixerunt: Parati sumus ascendere ad locum, de quo Dominus locutus est: quia peccavimus.

41. Quibus Moyses: Cur, inquit, transgredimini verbum Domini, quod vobis non cedit in prosperum?

42. * Nolite ascendere: non enim est Dominus vobiscum: ne cornuatis coram inimicis vestris. * Deut. 1. 42.

43. Amalecites & Chanaanæus ante vos sunt, quorum gladio cornuetis, eò quod nolueritis acquiescere Domino, nec erit Dominus vobiscum.

44. At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis. Arca autem testamenti Domini & Moyses non recesserunt de castris.

45. Descenditque Amalecites, & Chanaanæus, qui habitabat in monte: & percutiens eos, atque concidens, persecutus est eos usque Horma.

CAPUT XV.

Quæ libamenta ingressus terram offerenda sint, ac primitiæ separanda: pœna peccati per ignem

rantiam aut superbiam commissi: lapidatur quæ Sabbato ligna collegit: fimbria ac vitæ ab Hebræis per quatuor angulos palliorum ponenda, quæ moneant eos legi Dei.

1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad filios Israël, & dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram habitationis vestræ, quam ego dabo vobis,

3. & ieceritis oblationem Domino in holocaustum, aut victimam, vota solventes, vel sponte offerentes munera, aut in solemnitatibus vestris adolentes odorem suavitatis Domino, de bobus, sive de ovibus:

4. offeret quicumque immolaverit victimam, sacrificium simile, decimam partem ephi conspersa oleo, quod mensuram habeat quartam partem hin:

5. & vinum ad liba fundenda ejusdem mensuræ dabit in holocaustum, sive in victimam. Per agnos singulos,

6. & arietes erit sacrificium similitæ duarum decimarum, quæ conspersa sit oleo tertie partis hin:

7. & vinum ad libamentum tertie partis ejusdem mensuræ offeret in odorem suavitatis Domino.

8. Quando verò de bobus feceris holocaustum, aut hostiam ut impleas votum, vel pacificas victimas,

9. dabis per singulos boves similitæ tres decimas conspersæ oleo, quod habeat medium mensuræ hin.

10. & vinum ad liba fundenda ejusdem mensuræ in oblationem suavissimi odoris Domino.

11. Sic facies

12. per singulos boves, & arietes, & agnos, & hœdos.

13. Tām indigenæ, quàm peregrini

14. eodem ritu offerent sacrificia.

15. Unum præceptum erit, atque iudicium tām vobis quàm advenis terræ.

16. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

17. Loquere filiis Israël, & dices ad eos:

18. Cum veneritis in terram, quam dabo vobis,

19. & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias Domino

20. de cibis vestris. Sicut de areis primitias separatis,

21. ita & de pulmentis dabitis primitiva Domino.

22. Quod si per ignorantiam præterieritis quiddam horum, quæ locutus est Dominus ad Moysen,

23. & mandavit per eum ad vos, à die, quæ cepit jubere & ultra,

24. oblitaque fuerit facere multitudo: offeret vitulum de armento, holocaustum in odorem suavitissimum Domino, & sacrificium ejus ac liba, ut ceremoniæ postulant, hircumque pro peccato:

25. & rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israël: & dimittetur eis, quoniam non sponte peccaverunt, nihilominus offerentes incensum Domino pro se & pro peccato, atque errore suo:

26. & dimittetur universæ plebi filiorum Israël, & advenis, qui peregrinantur inter eos: quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam.

27. Quod si anima una nesciens peccaverit, offeret caprum anniculum pro peccato suo:

28. &

28. & deprecabitur pro ea sacerdos, quod inscia peccaverit coram Domino: impetravitque ei veniam, & dimittetur illi.

29. Tam indigenis, quam advenis una lex erit omnium, qui peccaverint ignorantes.

30. Anima vero, quæ per superbiam aliquid commiserit, sive civis sit ille, sive peregrinus, (quoniam adversus Dominum rebellis fuit) peribit de populo suo.

31. verbum enim Domini contempsit, & præceptum illius fecit irritum: idcirco delibitur, & portabit iniquitatem suam.

32. Factum est autem, cum essent filii Israel in solitudine, & invenissent hominem coligentem ligna in die Sabbati,

33. obtulerunt eum Moysi, & Aaron, & universæ multitudini.

34. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent.

35. Dixitque Dominus ad Moysen: Morte moriatur homo iste, obnat eum lapidibus omnis turba extra castra.

36. Cumque eduxissent eum foras, obruerunt lapidibus: & mortuus est sicut præceperat Dominus.

37. Dixit quoque Dominus ad Moysen:

38. Loquere filiis Israel, & dices ad eos: * ut faciant sibi fimbrias per anulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas:

* Deut. 22. 12. Matth. 23. 5.

39. quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas & oculis per res varias fornicantes,

40. sed magis minores præceptorum Domini faciant ea, sicutque sancti Deo suo.

41. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut essem Deus vester.

CAPUT XVI.

Core, Dathan, & Abiron seditionem movent contra Moysen & Aaron, ambuntque principatum & sacerdotium, unde eos vivos terra absorbet, & ignis interficit 250. viros offerentes incensum: & alios 14700. murmurantes consumpsit incendium, quod oratione sua Aaron compescuit.

1. Ecce autem Core filius Isaar, filii Caath, filii Levi, & Dathan, atque Abiron filii Eliab, non quoque filius Phaleth de filiis Ruben,

2. surrexerunt contra Moysen, alique filiorum Israel ducenti quinquaginta viri proceres synagagæ, & qui tempore concilii per nomina vocabantur.

3. * Cumque stetitissent adversus Moysen, & Aaron, dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus: Cur elevamini super populum Domini? * Eccli. 45. 22. 1. Cor. 10. 10.

Juda 1. 12.

4. Quod cum audisset Moyses, cecidit pronus in faciem:

5. locutusque ad Core & ad omnem multitudinem: Mane, inquit, notum faciet Dominus qui ad se pertineant, & sanctos applicabit sibi: & quos elegerit, appropinquabunt ei.

6. Hoc igitur facite: Tollat unusquisque thuribula sua, tu Core, & omne concilium tuum:

7. & hausto cras igne, ponite desuper thymiama coram Domino: & quemcumque elegerit, ipse erit sanctus: multum erigimini filii Levi.

8. Dixitque rursum ad Core: Audite filii Levi:

9. Num parum vobis est quod separavit vos Deus Israel ab omni populo, & junxit sibi, ut serviretis ei in cultu tabernaculi, & staretis coram frequentia populi, & ministraretis ei?

10. idcirco ad se recit accedere te & omnes fratres tuos filios Levi, ut vobis etiam sacerdotium vendicetis,

11. & omnis globus tuus stet contra Dominum? quid est enim Aaron ut murmuretis contra eum?

12. Misit ergo Moyses ut vocaret Dathan, & Abiron filios Eliab. Qui responderunt: Non venimus.

13. nunquid parum est tibi quod eduxisti nos de terra, quæ lacte & melle manabat, ut occideres in deserto, & dominatus fueris nostri?

14. Revera induxisti nos in terram, quæ fuit rivis lactis & mellis, & dedisti nobis possessiones agrorum, & vinearum. an & oculos nostros vis eruere? non venimus.

15. Iratusque Moyses valde, ait ad Dominum: Ne respicias sacrificia eorum: tu scis quod ne asellum quidem unquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum.

16. Dixitque ad Core: Tu, & omnis congregatio tua stete seorsum coram Domino, & Aaron die crastino separatim.

17. Tollite singuli thuribula vestra, & ponite super ea incensum, offerentes Domino ducenta quinquaginta thuribula: Aaron quoque teneat thuribulum suum.

18. Quod cum fecissent, stantibus Moysæ, & Aaron,

19. & coærvassent adversum eos omnem multitudinem ad ostium tabernaculi, apparuit cunctis gloria Domini.

20. Locutusque Dominus ad Moysen, & Aaron, ait:

21. Separamini de medio congregationis hujus, ut eos repente disperdam.

22. Qui ceciderunt proi in faciem, atque dixerunt: Fortissime Deus spirituum universæ carnis, num uno peccante, contra omnes ira tua deserviet?

23. Et ait Dominus ad Moysen:

24. Præcipe universo populo ut separetur à tabernaculis Core & Dathan & Abiron.

25. Surrexitque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israel,

26. dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne involvamini in peccatis eorum.

27. Cumque recessissent à tentoriis eorum per circuitum, Dathan, & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum cum uxoribus & liberis, omniæ frequentia.

28. Et ait Moyses: In hoc scietis, quod Dominus miserit me, ut facerem universa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim:

29. Si consueta hominum morte interierint, & visitaverit eos plaga, qua & ceteri visitari solent, non misit me Dominus:

30. sin autem novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiatur eos & omnia quæ ad illos pertinent, descenderintque viventes in infernum, scietis, quod blasphemaverunt Dominum.

31. * Confestum igitur ut cessavit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum:

* Deut. 11. 6. Psalm. 105. 17. & 18.

32. & aperiens os suum, devoravit illos cum tabernaculis suis & universa substantia eorum,

33. descenderuntque vivi in infernum operi humo, & perierunt de medio multitudinis.

34. At vero omnis Israël, qui stabat per egyptum, fugit ad clamorem pereuntium, dicens: Ne forte & nos terra deglutiat.

35. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum.

36. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

37. Præcipe Eleazaro filio Aaron sacerdoti, ut tollat thuribula, quæ jacent in incendio, & ignem huc illucque dispergat: quoniam sanctificata sunt.

38. In moribus peccatorum producatque ea in laminas, & affigat altari, eo quod oblatum sit in eis incensum Domino, & sanctificata sint, ut cernant ea pro signo & memento filii Israël.

39. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula aenea, in quibus obtulerant hi quos incendium devoravit, & produxit ea in laminas, affigens altari:

40. ut haberent postea filii Israël, quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena, & qui non est de semine Aaron ad offerendum incensum Domino, ne patiatur sicut passus est Core, & omnis congregatio ejus, loquente Domino ad Moysen.

41. Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israël sequenti die contra Moysen, & Aaron, dicens: Vos interfecistis populum Domini.

42. Cumque oriretur seditio, & tumultus incresceret,

43. Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod, postquam ingressi sunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini.

44. Dixitque Dominus ad Moysen:

45. Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cumque jacerent in terra,

46. dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergens citò ad populum, ut ioges pro eis: * jam enim egressa est ira à Domino, & plaga desavit. * Sap. 18. 21.

47. Quod cum fecisset Aaron, & curruisset ad medium multitudinem, quàm jam vastabat incendium, obtulit thymiam:

48. & stans inter mortuos, & ac viventes, pro populo deprecatus est, & plaga cessavit.

49. Fuerunt autem, qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum, & septingenti, absque his, qui perierant in seditione Core.

50. Reversusque est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi fœderis postquam quievit interitus.

CAPUT XVII.

Sumptis 12. virgis à duodecim tribuum principibus, sola Aaronis virga, floruit, & fructum produxit: hoc miraculo & indicio sacerdotium à Deo confirmatur; servataque est in tabernaculo testimonium.

1. ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad filios Israël, & accipe ab

eis virgas singulas per cognationes suas, à cunctis principibus tribuum, virgas duodecim, & unuscujusque nomen superscribes virgæ suæ.

3. nomen autem Aaron erit in tribu Levi, & una virga cunctas seorsum familias continebit.

4. ponesque eas in tabernaculo fœderis coram testimonio, ubi loquar ad te.

5. quem ex his elevero, germinabit virga ejus: & cobihebo à me quænomias filiorum Israël, quibus contra vos murmurant.

6. Locutusque est Moyses ad filios Israël: & dederunt ei omnes principes virgas per singulas tribus: fueruntque virgæ duodecim absque virga Aaron.

7. Quas cum posuisset Moyses coram Domino in tabernaculo testimonii.

8. sequenti die regressus invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi: & turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt.

9. Protulit ergo Moyses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israël: videruntque & receperunt singuli virgas suas.

10. Dixitque Dominus ad Moysen: Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, * ut servetur ibi in signum rebellionis filiorum Israël, & quiescant quærelæ eorum à me, ne moriantur. * Hebr. 9. 4.

11. Fecitque Moyses sicut præceperat Dominus.

12. Dixerunt autem filii Israël ad Moysen. Ecce consumpti sumus, omnes pei-vimus.

13. quicumque accedit ad tabernaculum Domini, morietur. nunc usque ad internecionem cuncti delendi sumus?

CAPUT XVIII.

De oneribus sacerdotum & excubiis Levitarum: loco sortis hereditariæ, primitiæ, & oblationes, ac sacrificia sacerdotibus, decima autem Levitis assignantur, qui earum decimam rursum dabant Aaron.

1. DIXITQUE Dominus ad Aaron: Tu, & filii tui, & domus patris tui tecum portabitis iniquitatem Sanctuarii: & tu & filii tui simul sustinebitis peccata sacerdotii vestri.

2. sed & fratres tuos de tribu Levi, & sceptrum patris tui sume tecum, præstoque sint, & ministrent tibi: tu autem & filii tui ministrabitis in tabernaculo testimonii.

3. Excubabuntque Levitæ ad præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi: ita dumtaxat, ut ad vasa Sanctuarii & ad altare non accedant, ne & illi moriantur, & vos pe-reatis simul.

4. sint autem tecum & excubent in custodiis tabernaculi, & in omnibus ceremoniis ejus. Alienigena non miscebitur vobis.

5. Excubate in custodia Sanctuarii, & in ministerio altaris: ne oriatur indignatio super filios Israël.

6. Ego dedi vobis fratres vestros Levitas de medio filiorum Israël, & tradidi domum Domino, ut serviant in ministerio tabernaculi ejus.

7. Tu autem & filii tui custodite sacerdotium vestrum: & omnia quæ ad cultum altaris pertinent, & infra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur. si quis externus accesserit, occidetur.

8. Locutusque est Dominus ad Aaron: Ecce

ce dedi tibi custodiam primitiarum inearum. Omnia quæ sanctificantur à filiis Israël, tradidi tibi & filiis tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna.

9. Hæc ergo accipies de his, quæ sanctificantur, & oblata sunt Domino. Omnis oblatio, & sacrificium, & quidquid pro peccato atque delicto redditur mihi, & cedit in Sancta sanctorum, tuum erit, & filiorum tuorum.

10. In Sanctuario comedes illud: mares tantum edent ex eo, quia consecratum est tibi.

11. Primitias autem, quas voverint & obtulerint filii Israël, tibi dedi, & filiis tuis, ac filiabus tuis jure perpetuo. qui mundus est in domo tua, vescetur eis.

12. Omnem medullam olei, & vini, ac frumenti, & quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi.

13. Universa frugum initia, quas gignit humus, & Domino deportantur, cedent in usus tuos: qui mundus est in domo tua, vescetur eis.

14. Omne quod ex voto reddiderint filii Israël, tuum erit.

15. Quidquid primum erumpit & vulva cunctæ carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui juris erit: ita duntaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias, & omne animal quod immundum est redimi facias.

16. cuius redemptio erit post unum mensem, siclis argenti quinque, pondere Sanctuarii. * Siclus viginti obolos habet.

* Exod. 30. 13. Lev. 27. 25. Sup. 3. 47. Ezech. 45. 12.

17. Primogenitum autem bovis & ovis & capræ non racies redimi, quia sanctificata sunt Domino. sanguinem tantum eorum fundes super altare, & adipem adolebis in suavissimum odorem Domino.

18. Carnes verò in usum tuum cedent, sicut pectusculum consecratum, & annus dexter, tua erunt.

19. Omnes primitias Sanctuarii, quas offerunt filii Israël Domino, tibi dedi & filiis, ac filiabus tuis jure perpetuo. Pactum salis est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis.

20. Dixitque Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars, & hereditas tua in medio filiorum Israël.

21. Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo foederis:

22. ut non accedant ultra filii Israël ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum,

23. solis filiis Levi mihi in tabernaculo servantibus, & portantibus peccata populi. legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. * Nihil aliud possidebunt,

* Deut. 18. 1. 24. decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum, & necessaria separavi.

25. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens.

26. Præcipe Levitis, atque denuntia: Cum acceperitis à filiis Israël decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est, decimam partem decimæ.

27. ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis, quam de torcularibus:

28. & universis quorum accipitis primi-

trias, offerte Domino, & date Aaron sacerdoti.

29. Omnia, quæ offeretis ex decimis, & in donaria Domini separabitis, optima & electa erunt.

30. Dicesque ad eos: Si præclara & meliora quaque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quasi de area & torculari dederitis primitias:

31. & comedetis eas in omnibus locis vestris, tam vos quam familiæ vestræ: quia pretium est pro ministerio, quo servitis in tabernaculo testimonii.

32. Et non peccabitis super hoc, egregia vobis & pingua reservantes, ne polluatistis oblationes filiorum Israël, & moriamini.

CAPUT XIX.

Ritus parandi aquam lustrationis traditur, ex cinere vaccae rufa fuit aqua expiationis, quæ varia immundities abluebantur: de moriente in tabernaculo, & vase non habente operculum, ac tangente cadaver hominis.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens:

2. Ista est religio victuæ, quam constituit Dominus. Præcipe filiis Israël, ut adducant ad te vaccam ruram ætatis integræ, in qua nulla sit macula, nec portaverit pugum:

3. tradetisque eam Eleazar sacerdoti. * qui eductam extra castra, immolabit in conspectu omnium: * Hebr. 13. 11.

4. & tingens digitum in sanguine ejus asperget contra fores tabernaculi septem vicibus,

5. comburetque eam cunctis videntibus, tam pelle & carnibus ejus, quam sanguine & fimo flammæ traditis.

6. Lignum quoque cedrinum, & hyssopum, coccumque bis tritum sacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat.

7. Et tunc demum, lotis vestibus & corpore suo, ingreditur in castra, commaculatusque erit usque ad vesperum.

8. Sed & ille, qui combusserit eam, lavabit vestimenta sua & corpus, & immundus erit usque ad vesperum.

9. Colliget autem vir mundus cineres vaccae, & effundet eos extra castra in loco purissimo, ut sint multitudini filiorum Israël in custodiam, & in aquam aspersoribus: quia pro peccato vacca combusta est.

10. Cunque laverit qui vaccæ portaverat cineres, vestimenta suâ, immundus erit usque ad vesperum. Habebunt hoc filii Israël & advena, qui habitant inter eos, sanctum jure perpetuo.

11. Qui tetigerit cadaver hominis, & propter hoc septem diebus fuerit immundus:

12. aspergetur ex hac aqua die tertio & septimo, & sic mundabitur. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari.

13. Omnis qui tetigerit humanæ animæ morticinum, & aspersus hac commixtione non fuerit, polluet tabernaculum Domini, & peribit ex Israël: quia aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, & manebit spurcitia ejus super eum.

14. Ista est lex hominis, qui inoritur in tabernaculo: Omnes qui ingrediuntur tentorium illius, & universa vasa quæ ibi sunt, polluta erunt septem diebus:

15. Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit.

16. Si

16. Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, aut per se mortui, sive os illius, vel sepulchrum, immundus erit septem diebus.

17. Tollentque de cineribus combustionis atque peccati, & mittent aquas vivas super eos in vas.

18. In quibus cum homo mundus tinxerit hyssopum, asperget ex eo omne tentorium, & cunctam suppellectilem, & homines huiusmodi contagione pollutos:

19. atque hoc modo mundus lustrabitur mundum tertio & septimo die. expiatusque die septimo, lavabit & se & vestimenta sua, & immundus erit usque ad vesperum.

20. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio Ecclesie: quia sanctuarium Domini polluit, & non est aqua lustrationis aspersus.

21. erit hoc præceptum legitimum sempiternum. Ipse quoque qui aspergit aquas, lavabit vestimenta sua: Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit usque ad vesperum.

22. Quidquid tetigerit immundus, immundum faciet: & anima, quæ horum quippiam tetigerit, immunda erit usque ad vesperum.

CAPUT XX.

Maria moritur: murmuranti populo aqua è petra fuit: Moyses & Aaron offendunt Deum ad aquas contradictionis: ideo privantur ingressu terræ promissæ: negantque transitum Edom, discunt ad montem Hor: ubi consecrato in summum sacerdotem Eleazaro, moritur Aaron pater ipius.

1. Veneruntque filii Israël, & omnis multitudo in desertum Sin, mense primo: & mansit populus in Cades. Mortuaque est ibi Maria, & sepulta in eodem loco.

2. Cumque indigeret aqua populus, conveniunt adversum Moysen & Aaron:

3. & versi in seditionem, dixerunt: Utinam periissemus inter fratres nostros coram Domino.

4. * Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem, ut & nos & nostra jumenta moriamur? * Exod. 17. 3.

5. Quare nos fecistis ascendere de Ægypto, & adduxistis in locum istum pessimum, qui seri non potest, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malagranata, insuper & aquam non habet ad bibendum?

6. Ingressusque Moyses & Aaron, dimissa multitudine, tabernaculum fœderis, corruerunt proni in terram, clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ vivæ, ut satiati, cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos.

7. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

8. Tolle virgam, & congrega populum, tu & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Cumque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo & jumenta eius.

9. * Tulit igitur Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei, * 1. xod. 17. 5. c. ap. 11. 4.

10. congregata multitudo ante petram, dixitque eis: Audite rebelles, & increduli: *

Num de petra hac vobis aquam poterimus ejicere? * Psal. 77. 15. 20. 1. Cor. 10. 4.

11. Cumque elevasset Moyses manum, percussit virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet & jumenta.

12. Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron: * Quia non credidistis mihi, ut sanctum ar. tis ire coram illis israel, non introitus hos populos in terram, quam dabo eis.

Levit. 1. 37.

13. Hæc est a tua contradictionis, ubi jurati sunt filii israel contra Dominum, & sanctificatus est in eis.

14. Misit iterea nuntios Moyses de Cades ad regem Edom, qui dicebant: Hæc mandat mater tuus israel: Nosti omnem laborem, qui apprehendit nos,

15. quo modo descenderint patres nostri in Ægyptum, & habitaverimus ibi multo tempore, amiseruntque nos Ægyptii, & patres nostros:

16. & quomodo clamaverimus ad Dominum, & exaudivit nos, miseritque angelum, qui eduxerit nos de Ægypto. Ecce in urbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis, positi,

17. obsecramus ut nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dextram, nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos.

18. Cui respondit Edom: Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi.

19. Dixeruntque filii israel: Per tritam gradiemur viam: & si biberimus aquas tuas nos & pecora nostra, dabimus quod justum est: nulla erit in pretio difficultas, tantum velociter transeamus.

20. At ille respondit: Non transibis: Stantique egressus est obviis, cum infinita multitudine, & manu forti.

21. nec voluit acquiescere deprecanti, ut concederet transitum per fines suos. quam ob rem divertit ab eo israel.

22. Cumque castra movissent de Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ Edom:

23. ubi locutus est Dominus ad Moysen:

24. Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram, quam dedi filius israel, eo quod incredulus fuerit ori meo, ad Aquas contradictionis.

25. * Tolle Aaron & filium ejus cum eo, & duces eos in montem Hor. * Infr. 33. 38. Deut. 32. 50.

26. Cumque nudaveris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium ejus: Aaron colligetur, & morietur ibi.

27. Fecit Moyses ut præceperat Dominus: & ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine.

28. Cumque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium ejus.

29. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro.

30. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, flevit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

CAPUT XXI.

Vincitur ab israel rex Chanaan: serpentes in populum ob itineris tadum, aquæ penuriam, manna nauseam murmurantem, immituntur;

quo-

quorum morsibus erectus serpens aneus medetur: *Sehon & Og reges vincuntur.*

1. Quid cum audisset Chanaanæus rex * Arad, qui habitabat ad meridiem, venisse scilicet Israël per exploratorum viam, pugnavit contra illum, & victor existens, duxit ex eo prædam.

* *Infr. 33. 40.*

2. At Israël voto se Domino obligans, ait: Si tradideris populum istum in manu mea, delebo urbes eius.

3. Exaudivitque Dominus preces Israël, & tradidit Chananaum, quem ille interfecit subversis urbibus ejus: & vocavit nomen loci illius Horma, id est, anathema.

4. Proieci sunt autem & de monte Hor, per viam, quæ ducit ad mare Rubrum, ut circumirent terram Edom. Et trædere cepit populum itineris ac laboris:

5. locutusque contra Deum & Moysen, ait: Cur eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ: anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo.

6. * Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas & mortes plurimorum, * *Judith 8. 23. Sæp. 10. 5. 1. Cor. 10. 9.*

7. venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccavimus, quia locuti sumus contra Dominum & te: ora ut tollat à nobis serpentes. Oravitque Moyses pro populo.

8. & locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem aneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, vivet.

9. * fecit ergo Moyses SERPENTEM ANEUM, & posuit eum pro signo: quem cum percussi aspicerent, sanabantur.

* *Joann. 3. 14.*

10. Profectique filii Israël castrametati sunt in Oboth.

11. Unde egressi fixere tentoria in Iebaïim, in solitudine, quæ respicit Moab contra orientalem plagam.

12. Et inde moventes, venerunt ad torrentem Zared.

13. Quem * relinquentes castrametati sunt contra Arnon, quæ est in deserto, & prominet in finibus Amorrhæi. ** siquidem Arnon terminus est Moab, dividens Moabitas & Amorrhæos. * *Deut. 2. 9.* ** *Judic. 11. 18. Deut. 2. 24.*

14. Unde dicitur in libro bellorum Domini: Sicut fecit in mari Rubro, sic faciet in torrentibus Arnon.

15. Scopuli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in Ar, & recumberent in finibus Moabitarum.

16. Ex eo loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen: Congrega populum, & dabo ei aquam.

17. Tunc cecinit Israël carmen istud: Ascendat puteus. Concinebant:

18. Puteus, quem foderunt principes, & paraverunt ducem multitudinis in datore legis, & in baculis suis. De solitudine, Matthana.

19. De Matthana in Nahaliel: de Nahaliel, in Bamoth.

20. De Bamoth, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra desertum.

21. * Misit autem Israël nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum, dicens:

* *Deut. 2. 26. Judic. 11. 19.*

22. Obsecro ut transire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros, & vineas, non bibemus aquas putei, via regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos.

23. Qui concedere noluit ut transiret Israël per fines suos: quin potius exercitu congregato, egressus est obviam in desertum, & venit in Iasa, pugnavitque contra eum.

24. * A quo percussus est in ore gladii, & possessa est terra eius ab Arnon usque Ieboc, & filios Ammom: quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum.

* *Psal. 134. 11. Amos 2. 9.*

25. Tulit ergo Israël omnes civitates ejus, & habitabit in urbibus Amorrhæi, in Hesebon scilicet, & viculis ejus.

26. Urbes Hesebon fuit Sehon regis Amorrhæi, qui pugnavit contra regem Moab: & tulit omnem terram, quæ ditionis illius fuerat, usque Arnon.

27. Idcirco dicitur in proverbio: Venite in Hesebon, ædificetur, & construat civitas Sehon:

28. Ignis egressus est de Hesebon, flamma de oppido Sehon, & devoravit Ar Moabitaram, & habitatores excelsorum Arnon.

29. * Væ tibi Moab, peristi, popule Chamos. Dedit filios ejus in tugam, & filias in captivitate regi Amorrhæorum Sehon.

* *Judic. 11. 24. 3. Reg. 11. 7.*

30. Jugum ipsorum disperit ab Hesebon usque Dibon, fassi pervenerunt in Nophe, & usque Medaba.

31. Habitavit itaque Israël in terra Amorrhæi.

32. Misitque Moyses qui explorarent Iazer: cujus ceperunt viculos, & possederunt habitatores.

33. * Verteruntque se, & ascenderunt per viam Easan, & occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pu maturas in Edrai.

* *Deut. 3. 3. 29. 7.*

34. Dixitque Dominus ad Moysen: Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum, ac terram ejus. Faciesque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum habitatori Hesebon:

35. Percusserunt igitur & hunc cum filiis suis, universumque populum ejus, usque ad internationem, & possederunt terram illius.

CAPUT XXI.

Bis vocatur Balaam ariolos à Balac rege Moab, ut Israëlitis malediceret; quibz Angelus, astutina loquente, corrumpit.

1. Profectique castrametati sunt in campestribus Moab, ubi trans Iordanem Iericho sita est.

2. Videns autem Balac filius Sephor omnia quæ fecerat Israël Amorrhæo,

3. & quod perturbasset eum Moabitas, & impetum ejus ferre non possent,

4. dixit ad majores natu Madian: Ifa delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quo modo solet bos herbas usque ad radices carperet. Ipse erat eo tempore rex in Moab.

5. * Misit ergo nuntios ad Balaam filium Beor ariolum, qui habitabat super flumen terre filiorum Ammon, ut vocarent eum, & dicerent: Ecce egressus est populus ex Ægypto, qui operuit superficiem terræ, sedens contra me.

* *Jos. 24. 9.*

6. Veni igitur, & maledic populo huic, quia

quia fortior me est : si quo modo possim percutere & ejicere eum de terra mea. novi enim quod benedictus sit cui benedixeris, & maledictus, in quem maledicta congesseis.

7. Perexeruntque seniores Moab, & majores natu Madian, habentes divinationis pretium in manibus. Cumque venissent ad Balaam, & narrassent ei omnia verba Balac:

8. Ille respondit: Manete hic nocte, & respondebo quidquid mihi dixerit Dominus. Manentibus illis apud Balaam, venit Deus, & ait ad eum:

9. Quid sibi volunt homines isti apud te? 10. Respondit: Balac filius Sephor, rex Moabitum misit ad me,

11. dicens: Ecce populus, qui egressus est de Aegypto, operunt supericiem terræ: veni, & maledic ei, si quo modo possim pugnant abigere eum.

12. Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis, neque maledicas populo: quia benedictus est.

13. Qui manē consurgens dixit ad principes: ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum.

14. Reversi principes dixerunt ad Balac: Noluisti Balaam venire nobiscum.

15. Rursum ille multo plures & nobiliores quam ante miserat, misit.

16. Qui cum venissent ad Balaam, dixerunt: Sic dicit Balac filius Sephor: Ne cuncteris venire ad me:

17. paratus sum honorare te, & quidquid volueris, dabo tibi: veni, & maledic populo isti.

18. Respondit Balaam: * Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, ut vel plus, vel minus loquar. * Inf. 24. 13.

19. Obsecro, ut hic maneat etiam hac nocte, & scire queam quid mihi rursum respondeat Dominus.

20. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, & ait ei: Si vocare te venerunt homines isti, surge, & vade cum eis: ita dumtaxat, ut quod tibi præcepero, facias.

21. Surrexit Balaam manē, & strata asina sua profectus est cum eis.

22. * Et iratus est Deus. Stetitque angelus Domini in via contra Balaam, qui insidebat asinæ, & duos pueros habebat secum. * 2. Petr. 2. 15.

23. Cernens asina angelum stantem in via, evaginato gladio, avertit se de itinere, & ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam, & vellet ad semitam reducere,

24. stetit angelus in angustiis duarum maceriarum, quibus vineæ cingebantur.

25. Quem videns asina, juxta se parieti, & attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam:

26. & nihilominus angelus ad locum angustum transiens, ubi nec ad dexteram, nec ad sinistram poterat deviare, obvius stetit.

27. Cumque vidisset asina stantem angelum, concidit sub pedibus sedentis, qui iratus, vehementius cædebat fuste latera ejus.

28. Aperuitque Dominus os asinæ, & locuta est: Quid feci tibi? cur percutis me? ecce jam tertio!

29. Respondit Balaam: Quia commeruisti, & illustrasti mihi: utinam haberem gladium, ut te percuterem.

30. Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consuevisti usque in præsentem diem? dic quid simile unquam fece-

rim tibi. At ille ait: Numquam.

31. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit angelum stantem in via evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram.

32. Qui angelus: Cur, inquit, tertio verberas asinam tuam? Ego veni ut adversarer tibi, quia perversa est via tua, mihi que contraria.

33. & nisi asina declinasset de via, dans locum resistenti, te occidissem, & illa viveret.

34. Dixit Balaam: Peccavi, nesciens quod tu stares contra me: & nunc si displicet tibi, ut vadam, revertar.

35. Ait angelus: Vade cum istis, & cave ne aliud quam præcepero tibi loquaris. Igitur cum principibus.

36. Quod cum audisset Balac, egressus est in occursum ejus in oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Ammon.

37. Dixitque ad Balaam: Misi nuntios, ut vocarem te, cur non statim venisti ad me? an quia mercedem adventui tuo reddere nequeo?

38. Cui ille respondit: Ecce adsum: numquid loqui poterō aliud, nisi quod Deus posuerit in ore meo?

39. Perreverunt ergo simul, & venerunt in urbem, quæ in extremis regni ejus finibus erat.

40. Cumque occidisset Balac boves, & oves, misit ad Balaam, & principes qui cum eo erant, munera.

41. Manē autem facto duxit eum ad excelsa Baal, & intuitus est extremitatem partem populi.

CAPUT XXXIII.

Balaam, extruens aris, parat se ad maledicendum Hebræis, sed loco maledictionis benedixit semel ac iterum populum Israel, multa de illo vaticinatus.

1. **D**ixitque Balaam ad Balac: * Edifica mihi hic septem aras, & para totidem vitulos, eisdemque numeri arietes.

2. Cumque fecisset juxta sermonem Balaam, imposuerunt simul vitulum & arietem super aram.

3. Dixitque Balaam ad Balac: Sta paulisper juxta holocaustum tuum, donec vadam, si forte occurrat mihi Dominus, & quodcumque imperaverit, loquar tibi.

4. Cumque abisset velociter, occurrit illi Deus. Locutusque ad eum Balaam: Septem, inquit, aras crexi, & imposui vitulum & arietem desuper.

5. Dominus autem posuit verbum in ore ejus, & ait: Revertere ad Balac, & hac loqueris.

6. Reversus invenit stantem Balac juxta holocaustum suum, & omnes principes Moabitarum:

7. assumptaque parabola sua, dixit: De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis: Veni, inquit, & maledic Jacob, propterea, & detestare Israel.

8. Quo modo maledicam, cui non maledixit Deus? Quia ratione detester, quem Dominus non detestatur?

9. De summis silicibus videbo eum, & de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, & inter gentes non reputabitur.

10. Quis dinumerare possit pulverem Jacob, & nosse numerum stirpis Israel? Mo-

riatur anima mea morte iustorum, & fiant novissima mea horum similia.

11. Dixitque Balac ad Balaam: Quid est hoc quod agis? Ut malediceres inimicis meis vocavi te: & tu es contrario benedictis eis.

12. Cui ille respondit: Num aliud possum loqui, nisi quod iusserit Dominus?

13. Dixit ergo Balac: Veni mecum in alterum locum unde partem Israël videas, & totum videre non possis, inde maledicto ei.

14. Cumque duxisset eum in locum sublimem, super verticem montis Phagor, edificavit Balaam septem aras, & impositis supra vitulo atque ariete.

15. dixit ad Balac: Sta hic iuxta holocaustum tuum, donec ego obviu pergam.

16. Cui cum Dominus occurrisset, posuissetque verbum in ore ejus, ait: Revertere ad Balac, & hæc loqueris ei.

17. Reversus invenit eum stantem iuxta holocaustum suum, & principes Moabitum cum eo. Ad quem Balac: Quid, inquit, locutus est Dominus?

18. At ille assumpta parabola sui, ait: Sta Balac, & ausculta, audi, filii Sephor:

19. Non est Deus quasi homo, ut mentiat: nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, & non faciet? locutus est, & non implebit?

20. Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo.

21. Non est idolum in Iacob, nec videtur simulachrum in Israël. Dominus Deus ejus cum eo est, & clangor victoriae regis in illo.

22. * Deus eduxit illum de Ægypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis.

* *Infr.* 24. 8.

23. Non est augurium in Iacob, nec divinatio in Israël. Temporibus suis dicitur Iacob & Israël, quid operatus sit Deus.

24. Ecce populus ut læna consurget, & quasi leo erigetur: non accubabit, donec devoret prædam, & occisorum sanguinem bibat.

25. Dixitque Balac ad Balaam: Nec maledicas ei, nec benedicas.

26. Et ille ait: Nonne dixi tibi quod quidquid mihi Deus imperaret, hoc facerem?

27. Et ait Balac ad eum: Veni, & ducam te ad alium locum: si forte placeat Deo ut inde maledicas eis.

28. Cumque duxisset eum super verticem montis Phogor, qui respicit solitudinem,

29. dixit ei Balaam: Edifica mihi hic septem aras, & para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes.

30. Fecit Balac, ut Balaam dixerat: imposuitque vitulos, & arietes per singulas aras.

CAPUT XXIV.

Balaam tertio benedicit, & prospera vaticinatur de Israël, & de Christo: item de Amalecitis, Caneis, & Romanis vastandis ac perendis.

1. Cumque vidisset Balaam quod placebat Domino ut benediceret Israël, nequaquam abiit, ut ante perrexerat, ut augurium quaereret: sed dirigens contra desertum vultum suum,

2. & elevans oculos, vidit Israël in tentoriis commorantem per tribus suas: & irruente in se spiritu Dei,

3. assumpta parabola, ait: Dixit Balaam

filius Beor: dixit homo, cuius obturatus est oculus:

4. dixit auditor sermonum Dei, qui visionem Omnipotentis intuitus est, qui cadit, & sic aperiantur oculi ejus

5. Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua, Israël!

6. ut valles nemorosæ, ut horti iuxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ iuxta Dominum, quasi cedi prope aquas.

7. Fluet aqua de stula ejus, & semen illius erit in aquas multas. Tollitur propter Agag, rex ejus, & auferetur regnum illius.

8. Deus eduxit illum de Ægypto, * cuius fortitudo similis est rhinocerotis. Devorabunt gentes hostes illius, ossaque eorum confringent, & perforabunt sagittis. * *Sup.* 23. 22.

9. Accubans dormivit ut leo, & quasi læna, quam suscitare nullus audebit. Qui benedixit tibi, erit & ipse benedictus: qui maledixit, erit, in maledictione reputabitur.

10. Iratusque Balac contra Balaam, complois manibus ait: Ad maledicendum inimicis meis vocavi te, quibus e contrario tertio benedixisti.

11. revertere ad locum tuum. Deceveram quidem magnifice honorare te, sed Dominus privavit te honore disposito.

12. Respondit Balaam ad Balac: Nonne nuntius tuus, quos insisti ad me, dixi:

13. * Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero præterire sermonem Domini Dei mei, ut vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo: sed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar?

* *Supr.* 22. 18.

14. Verumtamen pergens ad populum meum, dabo consilium, quid populus tuus populo huic faciat extremo tempore.

15. Sumpsa igitur parabola, rursus ait: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cuius obturatus est oculus:

16. dixit auditor sermonum Dei, qui novit doctrinam Altissimi, & visiones Omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos.

17. Videbo eum, sed non modo: intuebor illum, sed non propè. * ORIETUR STELLA ex Iacob, & consurget virga de Israël: & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. * *Matth.* 2. 2.

18. Et erit Idumæa possessio ejus; hereditas Seir cedet inimicis suis: Israël vero fortiteraget.

19. De Iacob erit qui dominetur, & perdat reliquias civitatis.

20. Cumque vidisset Amalec, assumens parabolam, ait: Principium Gentium Amalec, ejus extrema perdentur.

21. Vidit quoque Cineam: * & assumpta parabola, ait: Robustum quidem est habitaculum tuum: sed si in petra posueris nidum tuum, * *Vid.* *Judic.* 1. 16.

22. & fueris electus de stirpe Cin, quando poteris permanere? Assur enim capiet te.

23. Assumptaque parabola iterum locutus est: Heu, quis victurus est, quando ista faciet Deus?

24. * Venient in fratribus de Itali, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt.

* *Dan.* 11. 30.

25. Surrexitque Balaam, & reversus est in locum suum: Balac quoque via, qua venerat, rediit.

CAPUT XXV.

Ob fornicationem Israel cum Moabitibus, & Madianitis jubet Deus principes suspendi, & perire e plebe 24. milia: ipsique Phinees dat pro mercede perpetuum sacerdotium, eo quod divino zelo Zambri & Cozbi pugione confodisset.

1. **M**orabatur autem eo tempore Israël in Settium, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, * *Iosue* 3. 1.

2. quæ vocaverunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt & adoraverunt deos eorum.

3. * Initiatuque est Israël Beelphegor: & iratus Dominus, * *Ios.* 22. 17. *Ps.* 105. 28. *Apo.* 2. 14.

4. ait ad Moysen: * Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis: ut avertatur furor meus ab Israël. * *Deut.* 4. 3.

5. Dixitque Moyses ad Iudices Israel: * Occidat unusquisque proximos suos, qui initii sunt Beelphegor. * *Erod.* 32. 27.

6. Et ecce unus de filius Israel intravit coram fratribus suis ad sortum Madianitidem vidente Moysse, & omni turba filiorum Israël, qui flebant ante fores tabernaculi.

7. * Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, * *Psalm.* 105. 30. 1. *Mach.* 2. 26. 1. *Cor.* 10. 8.

8. ingressus est post virum Israelitem in lapinam, & per odit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessavitque plaga à filiis Israel.

9. & occisi sunt viginti quatuor milia hominum.

10. Dixitque Dominus ad Moysen:

11. Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis avertit iram meam à filiis Israel: quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delestem filios Israel in zelo meo.

12. idcirco loquere ad eum: * Ecce do ei pacem fœderis mei; * *Ecclesi.* 45. 30. 1. *Mach.* 2. 54.

13. & erit tam ipsi quam semini eius pacum sacerdotii sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiavit scelus filiorum Israël.

14. Erat autem nomen viri Israelitæ, qui occisus est cum Madianitide, Zambri filius Salu, dux de cognatione & tribu Simeonis.

15. Porro mulier Madianitis, quæ pariter interfecta est, vocabatur Cozbi filia Sur principis nobilissimi Madianitarum.

16. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

17. * Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos: * *Infr.* 31. 2.

18. quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, & decipere insidiis per idolum Phogor, & Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est in die plagæ pro sacrilegio Phogor.

CAPUT XXVI.

Numerantur Israelitæ per singulas tribus, qui bello apti, sunt teriam promissionis ingressuri: & iuxta hanc dinumerationem jubetur illis terra dividi.

1. **P**ostquam noxiorum sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moysen & Eleazarum filium Aaron sacerdotem:

2. * Numerate omnem summam filiorum Israël à viginti annis & supra, per domos

& cognationes suas, cunctos, qui possunt ad bella procedere. * *Supr.* 1. 2. & 3.

3. Locuti sunt itaque Moyses & Eleazar sacerdos, in caespitibus Moab super Iordanem contra Iericho, ad eos, qui erant

4. à viginti annis & supra, sicut Dominus imperaverat, quorum iste est numerus:

5. Ruben primogenitus Israël. * hujus filius, Henoch, à quo familia Henochitarum:

6. & Phallu, à quo familia Phalluitarum: * *Gen.* 46. 9. *Erod.* 6. 14. 1. *Par.* 5. 3.

7. & Hesron, à quo familia Hesronitarum: & Charni, à quo familia Charnitarum.

8. hæ sunt familiae de stirpe Ruben: quarum numerus inventus est quadraginta tria milia, & septingenti triginta.

9. Filius Phalu, Eliab.

10. hæ sunt filii, Namuel & Dathan & Abiron. isti sunt Dathan & Abiron principes populi, * qui surrexerunt contra Moysen & Aaron in seditione Core, quando adversus Dominum rebellaverunt. * *Supr.* 16. 1. & 2.

11. & apertis terra os suum devoravit Core, morientibus plurimis, quando combustis ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum,

12. ut, Core pereunte, filii illius non perirent.

13. Filii Simeon per cognationes suas: Namuel, ab hoc familia Namelitarum: Iamin, ab hoc familia Iaminitarum: Iachin, ab hoc familia Iachinitarum.

14. Zare, ab hoc familia Zareitarum: Saül, ab hoc familia Saulitarum.

15. hæ sunt familiae de stirpe Simeon, quarum omnis numerus fuit viginti duo milia ducenti.

16. Filii Gad per cognationes suas: Sepphon, ab hoc familia Sepphonitarum: Aggi, ab hoc familia Aggitarum: Suni, ab hoc familia Sunitarum:

17. Ozni, ab hoc familia Oznitarum: Her, ab hoc familia Heritarum:

18. Arod, ab hoc familia Aroditarum: Ariel, ab hoc familia Arielitarum.

19. istæ sunt familiae Gad, quarum omnis numerus fuit quadraginta milia quingenti.

20. * Filii Iuda, Hei, & Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. * *Gen.* 38. 3. & 4.

21. Fueruntque filii Iuda, per cognationes suas: Sela, à quo familia Selaitarum: Phares, à quo familia Pharesitarum: Zare, à quo familia Zareitarum.

22. Porro filii Phares: Hesron, à quo familia Hesronitarum: & Hamul, à quo familia Hamulitarum.

23. istæ sunt familiae Iuda, quarum omnis numerus fuit septuaginta sex milia quingenti.

24. Filii Issachar, per cognationes suas: Thola, à quo familia Tholaitarum: Phua, à quo familia Phuitarum.

25. Iasub, à quo familia Iasubitarum: Semram, à quo familia Semranitarum.

26. hæ sunt cognationes Issachar, quarum numerus fuit sexaginta quatuor milia trecenti.

27. Filii Zabulon per cognationes suas: Sared, à quo familia Sareditarum: Elon, à quo familia Elonitarum: Ialel, à quo familia Ialelitarum.

28. hæ sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit sexaginta milia quingenti.

29. Filii Ioseph per cognationes suas: Manasse, & Ephraim.

29. De Manasse ortus est Machir, à quo familia Machitarum. * Machir genuit Galaad, à quo familia Galaaditarum. * *Ios.* 17. 1.

30. Galaad habuit filios: Iezer, à quo familia Iezeritarum: & Helac, à quo familia Heleclitarum.

31. & Asriel, à quo familia Asritarum: & Sechem, à quo familia Sechemitarum.

32. & Semida, à quo familia Semiditarum: * & Hephher, à quo familia Hephheritarum. * *Infr.* 27. 1.

33. Fuit autem Hephher pater Salphaad, qui filios non habebat, sed tantum filias, quarum isti sunt nomina: * Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Thersa. * *Ibidem.*

34. hæ sunt familiae Manasse, & numerus earum quinquaginta duo millia septingenti.

35. Filii autem Ephraim per cognationes suas, fuerunt hi: Suthala, à quo familia Suthalitarum: Becher, à quo familia Becheritarum: Thehen, à quo familia Thehenitarum.

36. porro filius Suthala fuit Heran, à quo familia Heranitarum.

37. hæ sunt cognationes filiorum Ephraim: quarum numerus fuit triginta duo millia quingenti.

38. Isti sunt filii Ioseph per familias suas. Filii Benjamin in cognationibus suis: Bela, à quo familia Belaitarum: Asbel, à quo familia Asbelitarum: Abiram, à quo familia Abiranitarum.

39. Supham, à quo familia Suphamitarum: Hupham, à quo familia Huphamitarum.

40. Filii Bela: Hered, & Noeman. De Hered, familia Hereditarum: de Noeman, familia Noemanitarum.

41. hi sunt filii Benjamin per cognationes suas: quorum numerus fuit quadraginta quinque millia sexcenti.

42. Filii Dan per cognationes suas: Suhaim, à quo familia Suhaimitarum. hæ sunt cognationes Dan per familias suas.

43. omnes fueit Suhaimite, quorum numerus erat sexaginta quatuor millia quadringenti.

44. Filii Aser per cognationes suas: Iemna, à quo familia Iemnaitarum: Iessui, à quo familia Iessuitarum: Brie, à quo familia Brietarum.

45. Filii Brie: Heber, à quo familia Heberitarum: & Melchiel, à quo familia Melchielitarum.

46. Nomen autem filiarum Aser, fuit Sara.

47. hæ cognationes filiorum Aser, & numerus eorum quinquaginta tria millia quadringenti.

48. Filii Nephtali per cognationes suas: Iesiel, à quo familia Iesielitarum: Guni, à quo familia Gunitarum.

49. Ieser, à quo familia Ieseritarum: Sellem, à quo familia Sellemitarum.

50. hæ sunt cognationes filiorum Nephtali per familias suas: quorum numerus quadraginta quinque millia quadringenti.

51. Ista est summa filiorum Israël, qui recensiti sunt, sexcenta millia, & mille septingenti triginta.

52. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

53. Istis dividetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas.

54. Pluribus majorem partem dabis, & paucioribus minorem: singulis, sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio:

55. ita duntaxat ut sors terram tribus dividat, & familiae.

46. Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores.

57. * Hic quoque est numerus, filiorum Levi per familias suas: Gerson, à quo familia Gersonitarum: Caath, à quo familia Caathitarum: Merari, à quo familia Meraritarum. * *Exod.* 6. 16.

53. hæ sunt familiae Levi: Familia Lobni, familia Isebruni, familia Mohobi, familia Musi, familia Core. At verò Caath genuit Amram:

57. qui habuit uxorem Iochabed filiam Levi, quæ nata est ei in Ægypto. hæc genuit Amram viro suo filios, Aaron, & Moysen, & Mariam sororem eorum:

60. De Aaron orti sunt Nadab & Abiu, & Eleazar & Ithamar:

61. * quorum Nadab & Abiu mortui sunt, cum obtulissent ignem alienum coram Domino. * *Lev.* 10. 1. *Supr.* 3. 4. 1. *Par.* 24. 2.

62. Fueruntque omnes, qui numerati sunt, viginti tria millia generis masculini ab uno mense & supra: quia non sunt recensiti inter filios Israël, nec eis cum ceteris data possessio est.

63. Hic est numerus filiorum Israël, qui descripti sunt à Moysse & Eleazaro sacerdote, in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho.

64. * inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt à Moysse & Aaron in deserto Sinai. * 1. *Cor.* 10. 5.

65. * Prædixerat enim Dominus quod omnes morerentur in solitudine. Nullusque remansit ex eis, nisi Caleb filius Iephone, & Iosue filius Nun. * *Supr.* 14. 23. & 24.

CAPUT XXVII.

Filiæ Salphaad, deficiente prole mascula, patri succedunt in hereditatem: dixitque Dominus Moysen mortuum, ubi ex monte Abarim terram promissionis conpexerit, sibi que in ducatu populi substituitur Iosue.

1. Accesserunt * autem filiarum Salphaad, filii Hephher, filii Galaad, filii Machir, filii Manasse, qui fuit filius Ioseph: quarum sunt nomina, Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Thersa. * *Supr.* 26. 32. & 33. *Infr.* 36. 1. *Ios.* 17. 1.

2. Steteruntque coram Moysse & Eleazaro sacerdote, & cunctis principibus populi ad ostium tabernaculi fœderis, atque dixerunt:

3. Pateroster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quæ concitata est contra Dominum sub Core, sed in peccato suo mortuus est: hic non habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, qua non habuit filium? Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri. * *Supr.* 16. 1.

4. Retulitque Moyses causam earum ad iudicium Domini.

5. Qui dixit ad eum:

6. Iuxta rem postulanti filiarum Salphaad: da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hereditatem succedant.

7. Ad filios autem Israël loqueris hæc:

8. Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam ejus transibit hereditas,

9. si filium non habuerit habebit successores fratres suos.

10. quod si & fratres non fuerint, dabitur hereditatem fratribus patris ejus.

11. sin autem nec patruos habuerit, dabitur hereditas his, qui ei proximi sunt, eritque

que hoc filiis Israël sanctum lege perpetua, sicut præcepit Dominus Moysi.

12. Dixit quoque Dominus ad Moysen; * Ascende in montem istum Abarim, & contemplantur inde terram, quam daturus sum filiis israel. * *Deut. 32. 49.*

13. cumque videris eam, ibis & tu ad populum tuum, sicut iit frater tuus Aaron.

14. * quia offendisti me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluisti coram ea super aquas. hæc sunt aquæ contradictionis in cades deserti Sin.

* *Supr. 20. 12. Deut. 32. 51.*

15. Cui respondit Moyses:

16. Provideat Dominus Deus spirituum omnium carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc:

17. & possit exire & intrare ante eos, & educere eos, vel introducere: ne sit populus Domini sicut oves absque pastore.

18. Dixitque Dominus ad eum: * Tolle Iosue filium Nun, virum in quo est Spiritus, & pone manum tuam super eum. * *Deut. 3. 21.*

19. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote & omni multitudine.

20. & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis synagoga filiorum Israël.

21. Pro hoc, siquid agendum erit, Eleazar sacerdos consulat Dominum. Ad verbum ejus egredietur, & ingredietur ipse, & omnes filii Israël cum eo, & cetera multitudine.

22. Fecit Moyses ut præceperat Dominus. Cumque tulisset Iosue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote & omni frequentia populi.

23. Et impositis capiti ejus manibus, cuncta replicavit, quæ mandaverat Dominus.

CAPUT XXVIII.

Sacrificia quotidiana, & dies septimi, as calendarum, & de duabus solemnitatibus Azymorum, & Hebdomadarum.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen:

2. Præcipe filiis Israel, & dices ad eos; Oblationem meam & panes, & incensum odoris suavisissimi offerte per tempora sua.

3. Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis. * Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum: * *Exod. 29. 38.*

4. unum offeretis mane, & alterum ad vesperum

5. decimam partem ephi similæ, quæ conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partem hin.

6. holocaustum iuge est quod obtulistis in monte Sinai in odorem suavisissimum 11. censi Domini.

7. & libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in Sanctuario Domini.

8. Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam juxta omnem ritum sacrificii matutini, & libamentorum ejus, oblationem suavisissimi odoris Domini.

9. * Die autem sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio, & liba.

* *Matth. 12. 5.*

10. quæ ritè funduntur per singula sabbata in holocaustum sempiternum.

11. In calendis autem offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, & agnos anniculos septem immaculatos,

12. & tres decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio per singulos vitulos: & duas decimas similæ oleo conspersæ per singulos arietes:

13. & decimam decimæ similæ ex oleo in sacrificio per annos singulos, holocaustum suavisissimi odoris atque incensi est Domino.

14. Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: Media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum, hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno veniente succedunt.

15. Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamentis suis.

16. * Mense autem primo, quartadecima die mensis Phase Domini erit, * *Exod. 12. 13. Lev. 23. 5.*

17. & quintadecima die solemnitas: septem diebus vescuntur azymis.

18. Quarum dies prima venerabilis, & sancta erit: omne opus servile non facietis in ea.

19. Offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, & agnos anniculos septem

20. & sacrificia singulorum ex simila, quæ conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, & duas decimas per arietem,

21. & decimam decimæ per agnos singulos, id est, per septem agnos.

22. Et hircum pro peccato unum, ut expietur pro vobis.

23. præter holocaustum matutinum quod semper offeretis.

24. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, & in odorem suavisissimum Domino, qui surgit de holocausto, & de libationibus singulorum.

25. Dies quoque septimus celeberrimus, & sanctus erit vobis: omne opus servile non facietis in eo.

26. Dies etiam primitivorum, quando offeretis novas fuges Domino, expletis hebdomadibus, venerabilis & sancta erit: omne opus servile non facietis in ea.

27. Offeretisque holocaustum in odorem suavisissimum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, & agnos anniculos immaculatos septem:

28. atque in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, per arietes duas,

29. per agnos decimam decimæ, qui simul sunt agni septem. hircum quoque

30. qui mactatur pro expiatione: præter holocaustum sempiternum & liba ejus.

31. Immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

CAPUT XXIX.

Solemnitates mensis septimi, & quid in eis offerendum sit: nempe solemnitas tubarum, expiationis, tabernaculorum, quæ octo diebus varias habent oblationes.

1. Mensis etiam septimi prima dies venerabilis & sancta erit vobis. omne opus servile non facietis in ea, quia dies clangoris est & tubarum.

2. Offeretisque holocaustum in odorem suavisissimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, & agnos anniculos immaculatos septem:

3. & in sacrificiis eorum, similæ oleo cons-

consperse tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem,

4. unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem:

5. & hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi,

6. præter holocaustum calendarum cum sacrificiis suis, & holocaustum sempiternum cum libationibus solitis. eisdem ceremoniis offeretis in odorem suavissimum incensum Domino.

7. * Decima quoque dies mensis hujus septimi erit vobis sancta atque venerabilis, & affligetis animas vestras: omne opus servile non facietis in ea. * *Lev. 16. 29, 23. 7.*

8. Offeretisque holocaustum Domino in odorem suavissimum, vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem:

9. & in sacrificiis eorum similæ oleo consperse tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem,

10. decimam decimæ per agnos singulos, qui sunt simul agni septem:

11. & hircum pro peccato, absque his quæ offerri pro delicto solent in expiationem, & holocaustum sempiternum, cum sacrificio & libaminibus eorum.

12. Quintadecima verò die mensis septimi, quæ vobis sancta erit atque venerabilis, omne opus servile non facietis in ea, sed celebrabitis solemnitatem Domino septem diebus.

13. offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulus de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

14. & in libamentis eorum, similæ oleo consperse tres decimas per vitulos singulos, qui sunt simul vituli tredecim, & duas decimas arietum uno, id est, simul arietibus duobus,

15. & decimam decimæ agnis singulis, qui sunt simul agni quatuordecim:

16. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, & sacrificio, & libamine ejus.

17. In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

18. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis:

19. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque & libamine ejus.

20. Die tertio offeretis vitulos undecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

21. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis:

22. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque & libamine ejus.

23. Die quarto offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

24. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis:

25. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine,

26. Die quinto offeretis vitulos novem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

27. sacrificiaque & libamina singulorum

per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis:

28. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.

29. Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

30. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis:

31. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.

32. Die septimo offeretis vitulos septem, & arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

33. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos rite celebrabitis:

34. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.

35. Die octavo, qui est celeberrimus omne opus servile non facietis,

36. offerentes holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem:

37. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos rite celebrabitis:

38. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.

39. Hæc offeretis Domino in solemnitatibus vestris: præter vota & oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, & in hostiis pacificis.

CAPUT XXX.

De voto ac juramento virorum, & quanto puellarum & virorum vota seu juramenta rata sint, vel irrita.

1. **N**ARRAVITQUE Moyses filiis Israël omnia quæ ei Dominus unperarat:

2. & locutus est ad principes tribuum filiorum Israël: Iste est sermo quem præcepit Dominus:

3. Si quis virorum votum Domino voverit, aut se constrinxerit juramento: non faciet irritum verbum suum, sed omne quod promisit implebit.

4. Mulier si quippiam voverit, & se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari: si cognoverit pater votum quod pollicita est, & juramentum quo obligavit animam suam, & tacerit, voti rea erit:

5. quidquid pollicita est & juravit, opere complebit.

6. sin autem statim ut audierit, contradixerit pater: & vota & juramenta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.

7. Si maritum habuerit, & voverit aliquid, & semel de ore ejus verbum egressiendi animam ejus obligaverit juramento:

8. quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcumque promiserat.

9. sin autem audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes ejus, verbaque quibus obstrinxerat animam suam propitius erit ei Dominus.

10. Vidua & repudiata quidquid voverint, reddent.

11. Uxor in domo viri cum se voto constringerit & iuramento,

12. si audierit vir, & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodcumque promiserat.

13. sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea: quia maritus contradixit, & Dominus ei propitius erit.

14. Si voverit, & iuramento se constringerit, ut per jejunium, vel ceterarum rerum abstinentioniam, affligat animum suam, in arbitrio viri erit ut faciat, sive non faciat.

15. quod si audiens vir, tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam: quidquid voverat atque promiserat, reddet: quia statim ut audivit, tacuit.

16. sin autem contradixerit, postquam rescivit, portavit ipse iniquitatem ejus.

17. Istæ sunt leges, quas constituit Dominus Moysi inter virum & uxorem, inter patrem & filiam, quæ in puellari adhuc ætate est, vel quæ manet in parentis domo.

CAPUT XXXI.

Casis Madianitis jussu Dei, & virginis sola reserantur: substantia ex æquo dividitur pugnantibus & plebi, primitiæ Sacerdoti ac Levitis traduntur, gratiæ Deo cum donariis offeruntur, quod nullus Hebræorum occubuit.

1. **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Ulciscere prius filios Israël de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum.

3. Statimque Moyses, * Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint ultionum Domini expetere de Madianitis.

* *Supr. 25. 17.*

4. mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israël qui mittantur ad bellum.

5. Dederuntque millenos de singulis tribubus, id est, duodecim millia expeditorum ad pugnam:

6. quos misit Moyses cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, vasa quoque sancta, & tubas ad clangendum tradidit ei.

7. Cumque pugnassent contra Madianitas, atque vicissent, omnes mares occiderunt,

8. * & reges eorum, Evi, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe, quinque principes gentis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. * *Iosue 13. 21.*

9. Ceperuntque mulieres eorum, & parvulos, omniaque pecora, & cunctam suppellectilem: quidquid habere potuerant depopulati sunt:

10. tam urbes quam viculos & castella flamma consumpsit.

11. Et tulerunt prædam, & universa quæ ceperant, tam ex hominibus, quam ex jumentis,

12. & adduxerunt ad Moysen, & Eleazarum sacerdotem, & ad omnem multitudinem filiorum Israël. reliqua autem utensilia portaverunt ad castra in campestribus Moab juxta Iordanem contra Iericho.

13. Egressi sunt autem Moyses, & Eleazar sacerdos, & omnes principes synagogæ in occursum eorum extra castra.

14. Iratusque Moyses principibus exercitus, tribunis, & centurionibus qui venerant de bello,

15. ait: Cur feminas reservastis?

16. * Nonne istæ sunt, quæ deceperunt

filios Israël ad suggestionem Balaam, & pravarici vos fecerunt in Domino super peccato Ithigor, unde & percussus est populus?

* *Supr. 25. 18.*

17. * Ergo cunctos interficite quidquid est generis masculini, etiam in parvulis: & mulieres, quæ noveunt viros in coitu, jugulate: * *Judic. 21. 11.*

18. puellas autem & omnes feminas virgines reservate vobis:

19. & manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio & septimo.

20. Et de omni præda, sive vestimentum fuerit, sive vas, & aliquid in utensilia præparatum, de caprarum pellibus, & pilis, & ligno, expiabitur.

21. Eleazar quoque sacerdos ad viros exercitus, qui pugnaverant, sic locutus est: Hoc est præceptum legis, * quod mandavit Dominus Moysi: * *Levit. 6. 28. 11. 33. 15. 12.*

22. Aurum, & argentum, & æs, & ferrum, & plumbum, & stannum,

23. & omne, quod potest transire per flammam, igne purgabitur. quidquid autem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur:

24. & lavabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis.

25. Dixit quoque Dominus ad Moysen:

26. Tollite summam eorum, quæ capta sunt ab homine usque ad pecus, tu & Eleazar sacerdos & principes vulgi:

27. dividesque ex æquo prædam inter eos, qui pugnaverunt, egressique sunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinem.

28. & separabis partem Domino ab his, qui pugnaverunt & fuerunt in bello, unam animam de quingentis tam ex hominibus quam ex bobus & asinis & ovibus,

29. & dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ Domini sunt.

30. Ex media quoque parte filiorum Israël accipies quinquagesimum caput hominum, & boum, & asinorum, & ovium, cunctorum animantium, & dabis ea Levitis, qui excubant in custodiis tabernaculi Domini.

31. Feceruntque tres, & Eleazar, sicut præceperat Dominus.

32. Fuit autem præda, quam exercitus ceperat, ovium sexcenta septuaginta quinque millia,

33. boum septuaginta duo millia,

34. asinorum sexaginta millia & mille:

35. animarum hominum sexus feminei, quæ non cognoverant viros triginta duo millia.

36. Dataque est media pars his, qui in prælio fuerant, ovium trecenta triginta septem millia quingente:

37. & quibus in partem Domini supputatæ sunt oves sexcentæ septuaginta quinque.

38. Et de bobus triginta sex millibus, boves septuaginta & duo:

39. de asinis triginta millibus quingentis, asini sexaginta unus:

40. de animabus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem Domini triginta duæ anime.

41. Tradiditque Moyses numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti, sicut fuerat ei imperatum,

42. ex media parte filiorum Israël, quam separaverat his, qui in prælio fuerant.

43. De media vero parte, quæ contigerat reliquæ multitudini, id est, de ovibus trecentis triginta septem millibus quingentis,

24. &

44. & de bobus triginta sex millibus,
45. & de asinis triginta millibus quingentis,
46. & de hominibus sedecim millibus,
47. tulit Moyses quinquagesimum caput, & dedit Levitis, qui excubabant in tabernaculo Domini, sicut præceperat Dominus.
48. Cumque accessissent principes exercitus ad Moysen, & tribuni, centurionesque dixerunt:
49. Nos servi tui recensuimus numerum pugnantium, quos habuimus sub manu nostra: & ne unus quidem de uit.
50. Ob hanc causam offerimus in donariis Domini singuli quod in præda auri potuimus invenire, periscelides & armillas, annulos & dentralia, ac murrinas, ut deprecetur pro nobis Dominum.
51. Susceperuntque Moyses, & Eleazar sacerdos omne aurum in diversis speciebus, 52. pondo sedecim millia, septingentos quinquaginta siclos à tribunis & centurionibus.
53. Unusquisque enim quod in præda rapuerat, suum erat.
54. Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonium, in monumentum filiorum Israel coram Domino.

CAPUT XXXII.

Filiis Ruben & Gad, & dimidia tribui Manasse, quod pecoribus abundarent, portio datur trans Iordanem, modo fratres suos in terram promissionis armati præcedant.

1. Filii autem Ruben & Gad * habebant pecora multa, & erat illis in jumentis infinita substantia. Cumque vidissent Iazer, & Galaad aptas animalibus alendis terras, * *Deut. 3. 12.*
2. venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum sacerdotem, & principes multitudinis, atque dixerunt:
3. Ataroth, & Dibon, & Iazer, & Nemra, Heseoon, & Eleale, & Saban, & Nebo, & Beon,
4. terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel: regio uberrima est ad pastum animalium: & nos servi tui habemus jumenta plurima:
5. precamurque si invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Iordanem.
6. Quibus respondit Moyses: Nunquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hic sedebitis?
7. Cur subvertitis mentes filiorum Israel, ne transire audeant in locum, quem eis datus est Dominus?
8. nonne ita egerunt patres vestri, quando misi de Cadesbarne ad explorandam terram?
9. * Cumque venissent usque ad Vallem botri, lustrata omni regione, subverterunt cor filiorum Israel, ut non intrarent fines, quos ei Dominus dedit. * *Supr. 13. 24.*
10. * Qui iratus juravit, dicens: * *Supr. 14. 29.*
11. Si videbunt homines isti, qui ascenderunt ex Ægypto à viginti annis & supra, terram, quam sub juramento pollicitus sum Abraham, Isaac, & Jacob: & noluerunt sequi me,
12. præter Caleb filium Iephone Cenezæum, & Iosue filium Nun: isti impleverunt voluntatem meam.

13. Iratusque Dominus adversum Israel, circumduxit eum per desertum quadraginta annis, donec consumeretur universa generatio, quæ fecerat malum in conspectu ejus.

14. Et ecce, inquit, vos surrexistis pro patribus vestris, incrementa, & alumni hominum peccatorum, ut augetis furorem Domini contra Israel.

15. Quod si nolueritis sequi eum, in solitudine populum derelinquet, & vos causa eritis necis omnium.

16. At illi prope accedentes, dixerunt: Causas ovium fabricabimus, & stabula jumentorum, parvulus quoque noster munus:

17. nos autem ipsi armati & accincti pergemus ad prælium ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua. Parvuli nostri, & quicquid habere possumus, erunt in urbibus muratis, propter habitatorum insidias.

18. Non revertemur in domos nostras, usque dum possideant filii Israel hereditatem suam:

19. nec quidquam quaeremus trans Iordanem, quia jam habemus nostram possessionem in omentis ejus plagæ.

20. Quibus Moyses ait: * Si facitis quod promittitis, expediti pergitte coram Domino ad pugnam: * *Ios. 1. 14.*

21. & omnis vir bellator armatus Iordanem transeat, donec subvertat Dominus inimicos suos,

22. & subjiciatur ei omnis terra: tunc eritis inculpabiles apud Dominum & apud Israel, & obtinebitis regiones, quas vultis coram Domino.

23. Sin autem quod dicitis, non feceritis, nulli dubium est quin peccetis in Deum: & scitote quoniam peccatum vestrum apprehendet vos.

24. Edificate ergo urbes parvulis vestris, & causas & stabula ovibus ac jumentis: & quod polliciti estis implete.

25. * Dixeruntque filii Gad & Ruben ad Moysen: Servi tui sumus, faciemus quod jubet dominus noster. * *Ios. 4. 12.*

26. Parvulos nostros, & mulieres, & pecora, ac jumenta relinquemus in urbibus Galaad:

27. nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellum, sicut tu domine, loqueris.

28. Præcepit ergo Moyses Eleazaro sacerdoti, & Iosue filio Nun, & principibus familiarium per tribus Israel, & dixit ad eos:

29. * Si transierint filii Gad, & filii Ruben vobiscum Iordanem omnes armati ad bellum coram Domino, & vobis fuerit terra subjecta: date eis Galaad in possessionem. * *Deut. 3. 12. Ios. 13. 8. 22. 4.*

30. Sin autem noluerint transire armati vobiscum in terram Chanaan, inter vos habitandi accipiant loca.

31. Responderuntque filii Gad, & filii Ruben: Sicut locutus est Dominus servis suis, ita faciemus.

32. Ipsi armati pergemus coram Domino in terram Chanaan, & possessionem jam suscepisse nos confitemur trans Iordanem.

33. * Dedit itaque Moyses filiis Gad & Ruben, & dimidiæ tribui Manasse filii Ioseph, regnum Sehon regis Amorriæ, & regnum Og regis Basan, & terram eorum cum urbibus suis per circuitum. * *Ios. 22. 4.*

34. Igitur extruxerunt filii Gad, Dibon, & Ataroth, & Aroer,

35. & Etroth, & Sophan, & Iazer, & Iegbaa,

36. & Bethmenra, & Betharam, urbes muratas, & caulas pecoribus suis.

37. Filii vero Ruben ædificaverunt Hesebon, & Eleale, & Cariaham,

38. & Nabo, & Baalheon, versis nominibus, Sabama quoque: imponentes vocabula urbibus, quas extruxerant.

39. * Porro filii Machir, filii Manasse perrexerunt in Galaad, & vastaverunt eam interfecto Amorrhæo habitatore ejus.

* Gen. 50. 22.

40. Dedit ergo Moyses terram Galaad Machir filio Manasse, qui habitavit in ea.

41. Iair autem filius Manasse abiit, & occupavit vicos ejus, quos appellavit Haboth Iair, id est Villas Iair.

42. Nobe quoque perrexit, & apprehendit Chanath cum viculis suis: vocavitque eam ex nomine suo, Nobe.

CAPUT XXXIII.

Mansionibus 42. filiorum Israel per varia loca in deserto recensitis, Chanaan à Domino jubentur intrare.

1. **H**Æ sunt mansiones filiorum Israël, qui egressi sunt de Ægypto per turmas suas, in manu Moysi & Aaron.

2. quas descripsit Moyses juxta castrorum loca, quæ Domini jussione mutabant.

3. Profecti igitur de Ramesse mense primo, quintadecima die mensis primi, altera die Phase, filii Israel in manu excelsa, videntibus cunctis Ægyptiis,

4. & sepelientibus primogenitos, quos percuisset Dominus (nam & in diis eorum exercuerat ultionem)

5. castrametati sunt in Soccoth.

6. Et de Soccoth venerunt in Etham, quæ est in extremis finibus solitudinis.

7. * Inde egressi venerunt contra Phihahiroth, quæ respicit Beelsephon, & castrametati sunt ante Magdalum. * Exod. 14. 2.

8. Profectique de Phihahiroth, transierunt per medium mare in solitudinem: & ambulantes tribus diebus per desertum Etham, castrametati sunt in Mara. * Exod. 15. 22. 23.

9. Profectique de Mara venerunt in Elun, ubi erant duodecim fontes aquarum, & palmæ septuaginta: ibique castrametati sunt.

* Exod. 15. 27.

10. Sed & inde egressi, fixerunt tentoria super mare Rubrum. Profectique de mari Rubro,

11. castrametati sunt in deserto Sin.

12. Unde egressi, venerunt in Daphca.

13. Profectique de Daphca, castrametati sunt in Alus.

14. Egressique de Alus, in Raphidun fixere tentoria, * ubi populo defuit aqua ad bibendum. * Exod. 17. 1. 2.

15. Profectique de Raphidun, castrametati sunt in deserto Sinai.

16. Sed & de solitudine * Sinai egressi, venerunt ad sepulchra concupiscentiæ.

* Exod. 19. 2.

17. * Profectique de sepulchris concupiscentiæ, castrametati sunt in Haseroth.

* Sup. 11. 34.

18. * Et de Haseroth venerunt in Rethma. * Sup. 13. 1.

19. Profectique de Rethma, castrametati sunt in Remunomphares.

20. Unde egressi venerunt in Lebna.

21. De Lebna castrametati sunt in Ressa.

22. Egressique de Ressa, venerunt in Cee-latha.

23. Unde profecti, castrametati sunt in monte Sepher.

24. Egressi de monte Sepher, venerunt in Harada.

25. Inde proficiscentes, castrametati sunt in Maceloth.

26. Profectique de Maceloth, venerunt in Thabath.

27. De Thabath, castrametati sunt in Thare.

28. Unde egressi, fixere tentoria in Methca.

29. Et de Methca, castrametati sunt in Hesmona.

30. Profectique de Hesmona, venerunt in Moseroth.

31. Et de Moseroth, castrametati sunt in Benejaacan.

32. * Profectique de Benejaacan, venerunt in montem Gadgad. * Dent. 10. 7.

33. Unde profecti, castrametati sunt in Ietebatha.

34. Et de Ietebatha, venerunt in Hebrona.

35. Egressique de Hebrona, castrametati sunt in Asiongaber.

36. * Inde profecti, venerunt in desertum Sin, hæc est Cades. - * Supr. 20. 1.

37. Egressique de Cades, castrametati sunt in monte Hor, in extremis finibus terre Edom.

38. * Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor jubente Domino: & ibi mortuus est anno quadiagesimo egressionis filiorum Israël ex Ægypto, mense quinto, prima die mensis. * Sup. 20. 25. Dent. 32. 50.

39. cum esset annorum centum viginti trium.

40. Audivitque Chanaanæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, in terram Chanaan venisse filios Israël.

41. Et profecti de monte Hor, castrametati sunt in Salmona.

42. Unde egressi, venerunt in Phunon.

43. Profectique de Phunon, castrametati sunt in Oboth.

44. Et de Oboth venerunt in Iieabarim, quæ est in finibus Moabiturum.

45. Profectique de Iieabarim, fixere tentoria in Dibongad.

46. Unde egressi, castrametati sunt in Helmondeblathaim.

47. Egressique de Helmondeblathaim, venerunt ad montes Abarim contra Nabo.

48. Profectique de montibus Abarim transierunt ad campestra Moab, supra Iordanem, contra Iericho.

49. Ibiique castrametati sunt de Bethsinioth usque ad Abelsatim in planioribus locis Moabiturum,

50. ubi locutus est Dominus ad Moysen:

51. Præcipe filiis Israël, & dic ad eos: Quando transieritis Iordanem, intrantes terram Chanaan,

52. disperditis cunctos habitatores terræ illius: * confringite titulos, & statuas comminute, atque omnia excelsa vastate,

* Dent. 7. 5. Iudic. 2. 2.

53. mundantes terram, & habitantes in ea, ego enim dedi vobis illam in possessionem,

54. quam dividetis vobis sorte. Pluribus dabitis latorem, & paucis angustiorum. Singulis ut sors ceciderit, ita tribuetur heredi-

ditas. Per tribus & familias possessio dividetur.

55. Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ: qui remanserint, erunt vobis quasi clavi in oculis, & lancere in lateribus, & adversabuntur vobis in terra habitationis vestræ:

56. & quicquid illis cogitaveram facere, vobis faciam.

CAPUT XXXIV.

Terræ promissionis situs & limites, juxta 4. orbis plagas: eaque sorte dividenda præcipitur, additis illorum nominibus qui eam dividant.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2. Præcipe filiis Israël, & dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram Chanaan, & in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur:

3. * Pars meridiana incipiet à solitudine Sin, quæ est juxta Edom: & habebit terminos contra Orientem mare salissimum.

* Jos. 15. 1.

4. qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis, ita ut transeant in Sena, & perveniant à meridie usque ad Cadesbarne, unde egrediantur confinia ad villam nomine Adar, & tendent usque ad Asemona.

5. ibique per gyrum terminus ab Asemona usque ad torrentem Ægypti, & maris magni littore finietur.

6. Plaga autem occidentalis à mari magno incipiet, & ipso fine claudetur.

7. Porro ad septentrionalem plagam à mari magno termini incipient, pervenientes usque ad montem altissimum.

8. à quo venient in Emath usque ad terminos Sedada:

9. ibuntque confinia usque ad Zephrona, & villam Enan, hi erunt termini in parte Aquilonis.

10. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam de villa Enan usque Sephama,

11. & de Sephama descendunt termini in Rebla contra fontem Daphnim: inde pervenient contra Orientem ad mare Cenereth.

12. & tendent usque ad Iordanem, & ad ultimum salissimum claudentur mari. Hanc habebitis terram per fines suos in circuitu.

13. Præcepitque Moyses filiis Israël, dicens: Hæc erit terra, quam possidebitis sorte, & quam jussit Dominus dari novem tribubus, & dimidiæ tribui.

14. Tribus enim filiorum Ruben per familias suas, & tribus filiorum Gad juxta cognationum numerum, media quoque tribus Manasse,

15. id est, duæ semis tribus, acceperunt partem suam trans Iordanem contra Iericho ad orientalem plagam.

16. Et ait Dominus ad Moysen:

17. * Hæc sunt nomina virorum, qui terram vobis dividunt, Eleazar sacerdos, & Iosue filius Nun, * Jos. 14. 1. & 2.

18. & singuli principes de tribubus singulis.

19. quorum ista sunt vocabula: De tribu Juda, Caleb filius Iephone.

20. De tribu Simeon, Samuel filius Ammiud.

21. De tribu Benjamin, Elidad filius Chaelon.

22. De tribu filiorum Dan, Bocci filius Iogli.

23. Filiorum Ioseph de tribu Manasse, Hanniel filius Ephod.

24. De tribu Ephraim, Camuel filius Sephtan.

25. De tribu Zabulon, Elisaphan filius Pharnach.

26. De tribu Issachar, dux Phaltiel, filius Ozan.

27. De tribu Aser, Ahind filius Salomi.

28. De tribu Nephthali, Phedael filius Ammiud.

29. Hi sunt, quibus præcepit Dominus ut dividerent filiis Israël terram Chanaan.

CAPUT XXXV.

Assignari jubentur urbes 48. & suburbana Levitis, & ex iis urbes 6. refugii pro homicidio non voluntario: lex homicidii voluntarii, & non voluntarii: unius testimonio nemo puniendus.

1. Hæc quoque locutus est Dominus ad Moysen, in campestribus Moab supra Iordanem, contra Iericho:

2. * Præcipe filiis Israël ut dent Levitis de possessionibus suis * Jos. 21. 2.

3. urbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum: ut ipsi in oppidis maneant: & suburbana sint pecoribus ac iumentis:

4. quæ à muris civitatum forinsecus, per circuitum, mille passuum spatio tendentur.

5. contra Orientem duo millia erunt cubiti, & contra Meridiem similiter erunt duo millia, ad mare quoque, quod respicit ad Occidentem, eadem mensura erit, & septentrionalis plaga æquali termino finietur. eruntque urbes in medio, & foris suburbana.

6. * De ipsis autem oppidis, quæ Levitis dabitur, sex ** erunt in fugitivorum auxilia separata, ut fugiat ad ea qui fuderit sanguinem: & exceptis his, alia quadraginta duo oppida, * Deut. 19. 2. Jos. 20. 2. ** Deut. 4. 41.

7. id est, simul quadraginta octo cum suburbanis suis.

8. Ipsæque urbes, quæ dabuntur de possessionibus filiorum Israël, ab his, qui plus habent, plures auferentur: & qui minus, pauciores, singuli juxta mensuram hereditatis suæ dabunt oppida Levitis.

9. Ait Dominus ad Moysen:

10. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: * Quando transgressi fueritis Iordanem in terram Chanaan, * Deut. 19. 2. Jos. 20. 2.

11. decernite quæ urbes esse debeant in præsidia fugitivorum, qui nolentes sanguinem tudeint:

12. in quibus cum fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur.

13. * De ipsis autem urbibus, quæ ad fugitivorum subsidia separantur, * Deut. 4. 41. Jos. 20. 7. 8.

14. tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaan,

15. tam filiis Israël quam advenis atque peregrinis, ut confugiat ad eas qui nolens sanguinem fuderit.

16. Si quis ferro percusserit, & mortuus fuerit qui percussus est: reus erit homicidii, & ipse morietur.

17. Si lapidem jecerit, & ictus occubuerit: similiter punietur.

18. Si ligno percussus interierit: percussoris angine vindicabitur.

19. Propinquus occisi, homicidam interficiet, statim ut apprehenderit eum, interficiet.

20. * Si per odium quis hominem impulerit, vel jecerit quippiam in eum per insidias: * *Deut. 19. 17.*

21. aut cum esset inimicus, manu percusserit, & ille mortuus fuerit: percussor, homicidii reus erit, cognatus occisi statim ut invenerit eum, jugulabit.

22. Quod si fortuitum, & absque odio,

23. & inimicitias, quidquam horum fecerit,

24. & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percussorem & propinquum sanguis quæstio ventilata:

25. liberabitur innocens de uloris manu, & reductur per sententiam in urbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto unctus est, moriatur.

26. Si interfector extra fines urbium, quæ exulibus deputatæ sunt,

27. fuerit inventus, & percussus ab eo qui ultor est sanguinis: absque noxa erit qui eum occiderit.

28. debuerat enim profugus usque ad mortem Pontificis in urbe residere, postquam autem ille obierit homicida revertetur in terram suam.

29. Hæc sempiterna erunt, & legitima in cunctis habitaculis vestris.

30. Homicida sub testibus punietur: ad unius testimonium nullus condemnabitur.

31. Non accipietis pretium ab eo, qui reus est sanguinis, statim & ipse morietur.

32. Exules & profugi ante mortem Pontificis nullo modo in urbes suas reverti poterunt:

33. ne polluat terra habitacionis vestræ, quæ insontium cruore maculatur: nec aliter expiari potest, nisi per ejus sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit.

34. Atque ita emundabitur vestra possessio, ne commorante vobiscum, ego enim sum Dominus qui habito inter filios Israel.

CAPUT XXXVI.

Lex fertur, ut filia paternam hereditatem adveniens nubant contribulis suis, ne tribus per connupta misceantur, & possessiones confundantur.

1. Accesserunt * autem & principes familiarum Galaad filii Machir, filii Manasse de stirpe filiorum Joseph: locutique sunt Moysi coram principibus Israel, atque dixerunt. * *Sup. 27. 1.*

2. Tibi domino nostro precepit Dominus, ut terram sorte divideres filiis Israel, & ut filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitam patri:

3. quas si alterius tribus homines uxores acceperint, sequetur possessio sua, & translata ad aliam tribum de nostra hereditate minuetur.

4. atque ita fiet, ut cum jubileus, id est, quinquagesimus annus remissionis adveniet, confundatur sortium distributio, & aliorum possessio ad alios transeat.

5. Respondit Moyses filius Israel, & Do-

mino præcipiente, ait: Recte tribus filiorum Joseph locuta est.

6. & hæc lex super filiabus Salphaad à Domino promulgata est: * Nubunt quibus volunt, tantum ut suæ tribus hominibus:

* *Tob. 7. 14.*

7. ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent uxores de tribu, & cognatione sua:

8. & cunctæ remine de eadem tribu maritos accipient: ut hereditas permaneat in familiis,

9. nec sibi misceantur tribus, sed ita maneat,

10. ut à Domino separatæ sunt. Feceruntque filiae Salphaad, ut fuerat imperatum:

11. & nupserunt, Maala, & Thersa, & Hegla, & Melcha, & Noa, filiis patris sui,

12. de familia Manasse, qui iuxta filium Joseph, & possessio, quæ illis fuerat attributa, mansit in tribu, & familia patris earum.

13. Hæc sunt mandata, atque judicia, quæ mandavit Dominus per manum Moysi ad filios Israel, in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho.

LIBER DEUTERONOMII,

HEBRAICE ELLE HADDEBARIM.

CAPUT PRIMUM.

Brevis repetitio eorum quæ Israeli in deserto contigerant: pœnæque infideli populo infligenda vel mortis, vel peregrinationis per 40. annos.

1. Hæc sunt verba, quæ locutus est Moyses ad omnem Israel trans Iordanem in solitudine campestri, contra mare Rubrum, inter Pharan, & Thophel, & Laban, & Hase-roth, ubi auri est plurimum:

2. undecim diebus de Horeb per v. ann. montis Seir usque ad Cadesbarne.

3. Quadragesimo anno, undecimo mense, prima die mensis locutus est Moyses ad filios Israel omnia, quæ præceperat illi Dominus, ut dicit eis:

4. *postquam percussit Sebon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, & Og regem Basan, qui mansit in Astaroth, & in Edrai, * *Num. 21. 24.*

5. trans Iordanem in terra Moab. Cœpitque Moyses explanare legem, & dicere:

6. Dominus Deus noster locutus est ad nos in Horeb, dicens: Sufficit vobis quod in hoc monte mansistis:

7. revertimini, & venite ad montem Amorrhæorum, & ad cetera quæ ei proxima sunt campestria atque montana & humiliora loca contra Meridiem, & juxta littus maris: terram Chananeorum, & Libani usque ad flumen magnum Euphraten.

8. En, inquit, tradidi vobis: ingredimini & possidete eam, super qua juravit Dominus patribus vestris Abraham, Isaac, & Jacob. ut daret illam eis, & semini eorum post eos.

9. Dixique vobis illo in tempore:

10. * Non possum solus sustinere vos: quia Dominus Deus vester multiplicavit vos, & estis hodie sicut stellæ cæli, plurimæ.

* *Exod. 18. 18.*

11. (Dominus Deus patrum vestrorum addat ad hunc numerum multa millia, & benedicat vobis sicut locutus est.)

12. Non valeo solus negotia vestra sustinere, & pondus ac iurgia.

12. Date ex vobis viros sapientes & gnaros, & quorum conversatio sit probata in tribubus vestris, ut ponam eos voeis principes.

14. Tunc respondistis mihi: Bona res est, quam vis facere.

15. Tulique da tribubus vestris viros sapientes & nobiles, & constitui eos principes, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios ac decanos, qui docerent vos singula.

16. Præcepitque eis, dicens: Audite illos, & * quod iustum est iudicate: sive civis sit ille, sive peregrinus. * *Ioan. 7. 24.*

17. * Nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis ut magnum: nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. Quod si difficile vobis visum aliquid fuerit, referate ad me, & ego audiavi. * *Lev. 19. 15. Iust. 16. 19. Prov. 24. 23. Eccl. 42. 1. Jacobi 2. 1.*

18. Præcepitque omnia quæ facere deberetis.

19. Profecti autem de Horeb, transivimus per eremum * terribilem & maximam, quam vidistis, per viam montis Amorrhæi, sicut præceperat Dominus Deus noster nobis. Cùmque venissemus in Cadesoarne,

* *Num. 13. 1.*

20. dixi vobis: Venistis ad montem Amorrhæi, quem Dominus Deus noster daturus est nobis.

21. Vide terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi: ascende & posside eam, sicut locutus est Dominus Deus noster patribus tuis: noli timere, nec quidquam paveas.

22. * Et accessistis ad me omnes, atque dixistis: Mittamus viros qui considerent terram: & revertantur per quod iter debeamus ascendere, & ad quas peregre civitates.

* *Num. 13. 3. Num. 32. 8.*

23. Cùmque mihi sermo placuisset, misi ex vobis duodecim viros, singulos de tribubus suis.

24. Qui cùm perrexissent, & ascendissent in montana, venerunt usque ad Vallem botri: & considerata terra.

25. sumentes de fructibus ejus, ut ostenderent ubertatem, attulerunt ad nos, atque dixerunt: Bona est terra, quam Dominus Deus noster daturus est nobis.

26. Et nolulistis ascendere, sed increduli ad sermonem Domini Dei nostri.

27. murmurastis in tabernaculis vestris, atque dixistis: Odit nos Dominus, & idcirco eduxit nos de terra Ægypti, ut traderet nos in manu Amorrhæi, atque deleret.

28. Quò ascendemus? nuntii terraverunt cor nostrum, dicentes: Maxima multitudo est, & nobis statura procerior: urbes magnæ, & ad cælum usque munite, filios Enacum vidimus ibi.

29. Et dixi vobis: Nolite metuere, nec timeatis eos.

30. Dominus Deus, qui ductor est vester, pro vobis ipse pugnabit, sicut fecit in Ægypto cunctis videntibus.

31. Et in solitudine (ipse vidisti) portavit te Dominus Deus tuus, ut solet homo gestare parvulum filium suum, in omni via, per quam ambulastis, donec veniretis ad locum istum.

32. Et nec sic quidem credidistis Domino Deo vestro,

33. * qui præcessit vos in via, & metatus est locum, in quo tentoria figere deberetis, nocte ostendens vobis iter per ignem, & die

per columnam nubis.

* *Exod. 13. 21.*

Num. 14. 14.

34. Cùmque audisset Dominus vocem sermonum vestrorum, iratus juravit & ait:

35. * Non videbit quisquam de hominibus generationis hujus pessimam terram bonam, quam sub juramento pollicitus sum patribus vestris: * *Num. 14. 23. Psalm. 94. 11.*

36. præter Caleb filium Iephone. ipse enim videbit eam, & ipsi dabo terram, quam calcavit, & filius eius, quia secutus est Dominum.

37. Nec miranda indignatio in populum, cùm mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit: Nec tu ingredieris illuc:

38. sed Iosue filius Nun minister tuus, ipse intravit pro te. hunc exhortare & roborare, & ipse sorte terram dividet Israël.

39. Parvuli vestri, de quibus dixistis quòd captivi ducerentur, & filii qui hodie boni ac mali ignorant distantiam, ipsi ingredientur: & ipsis dabo terram, & possidebunt eam.

40. Vos autem revertimini & abite in solitudine per viam maris Rubri.

41. * Et respondistis mihi: Peccavimus Domno: ascendemus & pugnabimus, sicut præcepit Dominus Deus noster. Cùmque instructi armis pergeretis in montem,

* *Num. 14. 40.*

42. ait mihi Dominus: Dic ad eos: * Nolite ascendere, neque pugnetis, non enim sum vobiscum: ne cadatis coram inimicis vestris.

* *Num. 14. 42.*

43. Locutus sum, & non audistis: sed adversantes imperio Domini, & tumentes superbia ascendistis in montem.

44. Itaque egressus Amorrhæus, qui habitabat in montibus, & obviam veniens persecutus est vos, sicut solent apes persequi: & cecidit de Seir usque Horna.

45. Cùmque reversi plorastis coram Domino, non audivit vos, nec voci vestræ voluit acquiescere.

46. Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.

CAPUT II.

Beneficiorum populo exhibitorum repetitio, pugna contra Moab & Ammon prohibitio, regisque Sehon & terra ipsius expugnatio.

1. **P**rofectique inde venimus in solitudinem, quæ ducit ad mare Rubrum, sicut mihi dixerat Dominus: & circumvius montem Seir longo tempore.

2. Dixitque Dominus ad me:

3. Sufficit vobis circuire montem istum: ite contra Aquilonem:

4. & populo præcipe, dicens: Transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, & timebunt vos.

5. Videte ergo diligenter ne moveamini contra eos. neque enim dabo vobis de terra eorum quantum potest unius pedis calcare vestigium, quia in possessionem Esau dedi montem Seir.

6. Cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis: aquam emptam haurietis, & bibetis.

7. Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum: novit iter tuum, quomodo transieris solitudinem hanc ragnam, per quadraginta annos habitans tecum Dominus Deus tuus, & nihil tibi defuit.

8. Cùmque transissemus fratres nostros filios

lios Esau, qui habitabant in Seir, per viam campestrē de Elath, & de Asiongaber, venimus ad iter, quod ducit in desertum Moab.

9. Dixitque Dominus ad me: Non pugnes * contra Moabitas, nec in eas adversus eos praelium: non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia filiis Loth tradidi Ar in possessionem. * Num. 21. 13.

10. Enim primi fuerunt habitatores ejus, populus magnus, & validus, & tam excelsus ut de Enacim stirpe,

11. quasi gigantes crederentur, & essent similes filiorum Enacim. Denique Moabitæ appellant eos Emim.

12. In Seir autem prius habitaverunt Horrhæi: quibus expulsis atque deletis, habitaverunt filii Esau, sicut fecit Israel in terra possessionis suæ, quam dedit illi Dominus.

13. Surgentes ergo ut transiremus torrentem Zared, venimus ad eum.

14. Tempus autem, quo ambulavimus de Cadesbarne usque ad transitum torrentis Zared, triginta & octo annorum fuit: * donec consumeretur omnis generatio hominum belatorum de castis, sicut juraverat Dominus: * Num. 14. 15. & 32. 13.

15. cujus manus fuit adversum eos, ut intrerent de castrorum medio.

16. Postquam autem universi ceciderunt pugnatore,

17. locutus est Dominus ad me, dicens:

18. Tu transibis hodie terminos Moab, urbem nomine Ar:

19. & accedens in vicina filiorum Ammon, cave ne pugnes contra eos, nec movearis ad praelium: non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filiis Loth dedi eam in possessionem.

20. Terra Gigantum reputata est: & in ipsa olim habitaverunt gigantes, quos Ammonitæ vocant Zomzominim,

21. populus magnus, & multus, & proceræ longitudinis, sicut Enacim, quos delevit Dominus à facie eorum: & fecit illos habitare pro eis,

22. sicut fecerat filiis Esau, qui habitant in Seir, delens Horrhæos, & terram eorum illis tradens, quam possident usque in præsens.

23. Hevæos quoque, qui habitabant in Haserim usque Gazim, Cappadoces expulerunt: qui egressi de Cappadocia deleverunt eos, & habitaverunt pro illis.

24. Surgite, & transite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua Sehon regem Hesebon Amorrhæum, & terram ejus incipe possidere, & committe adversus eum praelium.

25. Hodie incipiam mittere terrorem, atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni cælo: ut audito nomine tuo paveant, & in morem parturitientium contremiscant, & dolore teneantur.

26. * Misi ergo nuntios de solitudine Cademoth ad Sehon regem Hesebon verbis pacificis, dicens: * Num. 21. 21.

27. Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via: non declinabimus neque ad dexteram, neque ad sinistram.

28. Alimenta pretio vende nobis, ut vescamur: aquam pecunia tribue, & sic bibemus. Tantum est ut nobis concitas transitum,

29. sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar: donec veniamus ad Iordanem, & transeamus ad terram, quam Dominus Deus noster datus est nobis.

30. Noluitque Sehon rex Hesebon dare no-

bis transitum: quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum ejus, & obfirmaverat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc vides.

31. Dixitque Dominus ad me: * Ecce cepi tibi tradere Sehon, & terram ejus, incipe possidere eam. * Amos 2. 9.

32. Egressusque est Sehon obviam nobis cum omni populo suo ad praelium in Iasa.

33. Et tradidit eum Dominus Deus noster nobis: percussimusque eum cum filiis suis, & omni populo suo.

34. Cunctasque urbes in tempore illo cepimus, interfectis habitatoribus earum, viris ac mulieribus & parvulis, non reliquimus in eis quidquam.

35. Absque jumentis, quæ in partem venire prædantium: & spoliis urbium, quas cepimus

36. ab Aroer, quæ est super ripam torrentis Arnon, oppido quod in valle situm est, usque Galaad. Non fuit vicus & civitas, quæ nostras effugeret manus: omnes tradidit Dominus Deus noster nobis.

37. Absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus; & cunctis quæ adjacenti torrenti leboc, & urbibus montanis, universisque locis, à quibus nos prohibuit Dominus Deus noster.

CAPUT III.

Pugna contra Og regem Basan, & lectus ejus, atque soror duarum tribuum & semis citra Iordanem: precatur Moyses ut liceat ei terram promissam ingredi, sed Deus id illi negat: Ioseph ad ceteros Chanaanæos debellandos roborat.

1. Itaque conversi ascendimus per iter Basan: * egressusque est Og rex Basan in occursum nobis cum populo suo ad bellandum in Edrai. * Num. 21. 33. Inf. 29. 7.

2. Dixitque Dominus ad me: Ne timeas eum: quia in manu tua traditus est cum omni populo ac terra sua: faciesque ei * sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum, qui habitavit in Hesebon. * Num. 21. 34.

3. * Tradidit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris etiam Og regem Basan, & universum populum ejus: percussimusque eos usque ad internationem. * Num. 21. 35.

4. vastantes cunctas civitates illius uno tempore. non fuit oppidum, quod nos effugeret: sexaginta urbes, omnem regionem Argob regni Og in Basan.

5. Cunctæ urbes erant munitæ muīs altissimis, portisque & vectibus, absque oppidis innumeīs, quæ non habebant muīs.

6. Et delevimus eos, sicut feceramus Sehon regi Hesebon, disperdentes omnem civitatem, virosque, ac mulieres, & parvulos:

7. jumenta autem, & spolia urbium diripimus.

8. Tulimusque illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Iordanem: à torrente Arnon usque ad montem Hermon,

9. quem Sidonii Sarion vocant, & Amorrhæi Sanir: * Inf. 4. 48.

10. omnes civitates, quæ sitæ sunt in planitie, & universam terram Galaad & Basan usque ad Selcha, & Edrai civitates regni Og in Basan.

11. Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe gigantum. Monstratur lectus ejus ferreus, qui est in Rabbath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis, & quatuor la-

latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus.

12. Terranque possedimus tempore illo ab Aroré, quæ est super ripam torrentis Arnon, usque ad mediam partem montis Galaad: & civitates illius * dedi Ruben & Gad.

* Num. 32. 29.

13. Reliquam autem partem Galaad, & omnem Basan regni Og, tradidi mediæ tribui Manasse, omnem regionem Argob: cunctaque Basan vocatur terra Gigantum.

14. Iair filius Manasse possedit omnem regionem Argob usque ad terminos Gessuri, & Machati. Vocavitque ex nomine suo Basan, Havoth Iair, id est, Villas Iair, usque in præsentem diem.

15. Machir quoque dedi Galaad.

16. Et tribubus Ruben & Gad dedi de terra Galaad usque ad torrentem Arnon medium torrentis, & confinium usque ad torrentem Ieboc, qui est terminus filiorum Ammon:

17. & plantiæ solitudinis, atque Iordanem, & terminos Cenereth usque ad mare deserti, quod est salissimum, ad radices montis Phasga contra orientem.

18. Præcepique vobis in tempore illo, dicens: Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in hereditatem, expediti præcedite fratres vestros filios Israël, omnes viri robusti:

19. absque uxoribus, & parvulis atque jumentis. Novi enim quod plura habeatis pecora, & in urbibus remanere debebunt, quas tradidi vobis,

20. donec requiem tribuat Dominus fratribus vestris, sicut vobis tribuit: & possideant ipsi etiam terram, quam daturus est eis trans Iordanem: tunc revertetur unusquisque in possessionem suam, quam dedi vobis.

21. * Iosue quoque in tempore illo præcepi, dicens: Oculi tui viderunt quæ fecit Dominus Deus vester duobus his regibus: sic faciet omnibus regnis, ad quæ transiurus es.

* Num. 27. 18.

22. Ne timeas eos: Dominus enim Deus vester pugnabit pro vobis.

23. Præcatusque sum Dominum in tempore illo, dicens:

24. Domine Deus, tu cæpisti ostendere servo tuo magnitudinem tuam, manumque fortissimam, neque enim est alius Deus vel in cælo, vel in terra, qui possit facere opera tua, & comparari fortitudini tuæ.

25. Transibo igitur, & videbo terram hanc optimam trans Iordanem, & montem istum egrægiū, & Libanum.

26. Iratusque est Dominus mihi propter vos, nec exaudivit me, sed dixit mihi: Sufficit tibi: nequaquam ultra loquaris de hac re ad me.

27. Ascende cacumen Phasgæ, & oculos tuos circumfer ad occidentem, & ad aquilonem, austrumque, & orientem, & aspice. * nec enim transibis Iordanem istum. * Iosue. 31. 2. & 34. 4.

28. Præcipe Iosue, & corroborâ eum atque conforta: quia ipse præcedet populum istum, & dividet eis terram, quam visurus es.

29. Mansimusque in valle contra fanum Phogor.

CAPUT IV.

Exhortatur Moyses ad servanda Dei præcepta, tum beneficiis Dei, tum eorum laudibus; comminando transgressores, prohibet omnem imaginem quæ ad idolatriam induceret; suam prædicat mortem, terque urbes refugii sepa-

rat trans Iordanem pro homicidiis involentaris & casualibus.

1. **E**T nunc Israël audi præcepta & iudicia, quæ ego doceo te: ut faciens ea, vivas, & ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis.

2. Non additis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis.

3. * Oculi vestri viderunt omnia quæ recit Dominus contra Beelphegor, quomodo contriverit omnes cultores ejus de medio vestri.

* Num. 25. 4.

4. Vos autem qui adhæretis Domino Deo vestro, vivitis universi usque in præsentem diem.

5. Scitis quod docuerim vos præcepta atque iustitias, sicut mandavit mihi Dominus Deus meus: sic facietis ea in terra, quam possessori estis:

6. & observabitis & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapientia, & intellectus coram populo, ut audientes universa præcepta hæc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna.

7. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantés sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.

8. Quæ est enim alia gens sic inclyta, ut habeat ceremonias, justaque iudicia, & universam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros?

9. Custodi igitur temetipsum, & animam tuam sollicite. Ne obliviscaris verborum, quæ viderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebas ea filios ac nepotes tuos,

10. a die in quo stetisti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus est mihi, dicens: Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos, & discant tenere me omni tempore quo vivunt in terra, doceantque filios suos.

11. Et accessistis ad radices montis, qui ardebat usque ad cælum: erantque in eo tenebræ, & nubes, & caligo.

12. Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum ejus audistis, & formam penitus non vidistis.

13. Et ostendit vobis pactum suum, quod præcepit ut faceretis, & * decem verba, quæ scripsit in duabus tabulis lapideis.

* Exod. 20. 21. 22. & 23. capitibus.

14. Mihi quoque mandavit in illo tempore ut docerem vos ceremonias & iudicia, quæ facere deberetis in terra, quam possessori estis.

15. Custodite igitur sollicite animas vestras. * Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: * Vide Exod. 24. 10.

16. ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel feminae,

17. similitudinem omnium jumentorum, quæ sunt super terram, vel avium sub cælo volantium,

18. atque reptilium, quæ moventur in terra, sive piscium qui sub terra morantur in aquis:

19. ne fortè elevatis oculis ad cælum, videas Solem & Lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea, & colas quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cælo sunt.

20. Vos autem tulit Dominus, & eduxit de fornace ferrea Ægypti, ut haberet populum hereditarium, sicut est in presenti die.

21. * Iratusque est Dominus contra me propter sermones vestros, & juravit ut non transirem Iordanem, nec ingrederer terram optimam, quam daturus est vobis.

* *Sup. 1. 37.*

22. Ecce morior in hac humo, non transibo Iordanem: vos transibitis, & possidebitis terram egregiam.

23. Cave ne quando obliviscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum: & facias tibi sculptam similitudinem eorum, quæ heri Dominus prohibuit:

24. * quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus æmulator. * *Ezai. 12. 29.*

25. Si genueritis filios ac nepotes, & mortui fueritis in terra, deceptique feceritis vobis aliquam similitudinem, patrantes malum coram Domino Deo vestro, ut eum ad iracundiam provocetis:

26. testes invoco hodie cælum & terram, cito perituros vos esse de terra, quam transito Iordanem possessori estis. non habitabitis in ea longo tempore, sed delebit vos Dominus,

27. atque disperget in omnes gentes, & remanebitis pauci in nationibus, ad quas vos ducturus est Dominus.

28. ibique servietis diis, qui hominum manu fabricati sunt, ligno & lapidi qui non vident, nec audiunt, nec comidunt, nec odorantur.

29. Cùmque quaesieris ibi Dominum Deum tuum, invenies eum: si tamen toto corde quaesieris, & tota tribulatione animæ tuæ.

30. Postquam te invenerint omnia quæ prædicta sunt, novissimum tempore reverteris ad Dominum Deum tuum, & audis vocem ejus.

31. Quia Deus misericors Dominus Deus tuus est: non dimittet te, nec omnino delebit, neque obliuiscetur pacti, in quo juravit patribus tuis.

32. Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex die quo creavit Deus hominem super terram, à summo cælo usque ad summum ejus, si facta est aliquando hujusmodi res, aut unquam cognitum est,

33. ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti, & vixisti:

34. si fecit Deus ut ingrederetur, & tolleretur sibi gentem de medio nationum, per tentationes, signa, atque portenta, per pugnam & robustam manum, extentumque brachium, & horribiles visiones iuxta omnia, quæ fecit pro vobis Dominus Deus vester in Ægypto, videntibus oculis tuis:

35. ut scires quoniam Dominus ipse est Deus, & non est alius præter eum.

36. De cælo te fecit audire vocem suam, ut doceret te, & in terra ostendit tibi ignem suum maximum, & audisti verba illius de medio ignis,

37. quia dilexit patres tuos, & elegit semen eorum post eos. * Eduxitque te præcedens in virtute sua magna ex Ægypto, * *Exod. 13. 21.*

38. ut deleter nationes inaximas & fortiores te in introitu tuo: & introduceret te, daretque tibi terram earum in possessionem, sicut cernis in presenti die.

39. Scito e go hodie, & cogitato in corde tuo quod Dominus ipse sit Deus in cælo sursum, & in terra deorsum, & non sit alius.

40. Custodi præcepta ejus atque mandata,

quæ ego præcipio tibi: ut bene sit tibi, & filiis tuis post te, & permaneat multo tempore super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tui.

41. * Tunc separavit Moyses tres civitates trans Iordanem ad Orientalem plagam, * *Num. 35. 14.*

42. ut confugiat ad eas, qui occiderit nolens proximum suum, nec sibi fuerit inimicus ante unum & alterum diem, & ad harum aliquam urbem possit evadere:

43. * Bosor in solitudine, quæ sita est in terra campestri de tribu Ruben: & Ramoth in Galaad, quæ est in tribu Gad: & Golan in Basan, quæ est in tribu Manasse. * *Ios. 20. 8.*

44. Ista est lex, quam proposuit Moyses coram filiis Israël,

45. & hæc testimonia & ceremoniæ atque judicia, quæ locutus est ad filios Israël, quando egressi sunt de Ægypto,

46. trans Iordanem in valle contra fanum Phogor in terra Sehon regis Amorrhæi, qui habitavit in Hesebon, quem percussit Moyses. filii quoque Israël egressi ex Ægypto

47. possederunt terram ejus, & terram Og regis Basan, duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Iordanem ad solis ortum:

48. Ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis Arnon, usque ad montem Sion, qui est & Hennon,

49. omnem planitiem trans Iordanem ad Orientalem plagam, usque ad mare solitudinis, & usque ad radices montis Phasga.

CAPUT V.

Præceptorum Decalogi repetitio & explanatio: & de timore filiorum Israël, cum Dei vocem audissent, & montem ardere viderent ad legis promulgationem.

1. Vocavitque Moyses omnem Israël, & dixit ad eum: Audi Israël certumonia atque judicia, quæ ego loquor in auribus vestris hodie: discite ea, & opere complete.

2. Dominus Deus noster pepigit nobiscum fœdus in Horeb.

3. Non cum patribus nostris inivit pactum, sed nobiscum qui in presentiarum sumus, & vivimus.

4. Facie ad faciem locutus est nobis in monte de medio ignis.

5. Ego sequester & medius fui inter Dominum & vos in tempore illo, ut annuntiarem vobis verba ejus. timuistis enim ignem, & non ascendistis in montem, & ait:

6. * Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti de domo servitutis.

* *Exod. 20. 2. Lev. 26. 1. Psalm. 80. 11.*

7. * Non habebis deos alienos in conspectu meo. * *Exod. 20. 3. Psalm. 80. 10.*

8. * Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium, quæ in cælo sunt desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. * *Exod. 20. 4. Lev. 26. 1. Psalm. 96. 7.*

9. * Non adorabis ea, & non coles. Ego enim sum Dominus Deus tuus: Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam & quartam generationem, his qui oderunt me, * *Exod. 34. 14.*

10. & faciens misericordiam in multa milia diligentibus me, & custodientibus præcepta mea.

11. * Non usurpabis nomen Domini Dei tui frus-

frustra: quia non erit impunitus qui super vana nomen ejus assumperit. * *Exod.* 20. 7. *Levit.* 19. 12. *Matth.* 5. 33.

12. Observa diem Sabbati, ut sanctifices eum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus.

13. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua.

14. * Septimus dies Sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam operis tu, & filius tuus, & filia, servus & ancilla, & bos, & asinus, & omne jumentum tuum, & peregrinus qui est intra portas tuas: ut requiescat servus tuus, & ancilla tua, sicut & tu. * *Genes.* 2. 2. *Exod.* 20. 10. *Hebr.* 4. 4.

15. Memento quod & ipse servieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extenso. Idcirco præcepit tibi ut observares diem Sabbati.

16. * Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo vivas tempore, & bene sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

* *Exod.* 20. 12. *Eccli.* 3. 9. *Matth.*

15. 4. *Marc.* 7. 10. *Ephes.* 6. 2.

17. Non occides.

18. Neque mactaberis.

19. Furtunque non facies.

20. Nec loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

21. * Non concupisces uxorem proximi tui: non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa quæ illius sunt. * *Matth.* 5. 28. *Rom.* 7. 7.

22. Hæc verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestram in monte de medio ignis & nubis, & caliginis, voce magna, nihil addens amplius: & scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi.

23. Vos autem postquam audistis vocem de medio tenebrarum, & montem ardere vidistis, accessistis ad me omnes principes tribuum & majores natu, atque dixistis:

24. Ecce ostendit nobis Dominus Deus noster majestatem & magnitudinem suam. vocem ejus audivimus de medio ignis, & probavimus hodie quod loquente Deo cum homine, vixerit homo.

25. Cur ego moriemur, & devorabit nos ignis hic maximus? Si enim audierimus ultra vocem Domini Dei nostri, moriemur.

26. Quid est omnis caro; ut audiat vocem Dei viventis, qui de medio ignis loquitur sicut nos audivimus, & possit vivere?

27. Tu magis accede: & audi cuncta quæ dixerit Dominus Deus noster tibi: loquerisque ad nos, & nos audientes faciemus ea.

28. Quod cum audisset Dominus, ait ad me: Audiui vocem verborum populi hujus quæ locuti sunt tibi: bene omnia sunt locuti.

29. Quis det talem eos habere mentem, ut timeant me, & custodiant universa mandata mea in omni tempore, ut bene sit eis & filius eorum in sempiternum?

30. Vade, & dic eis: Revertimini in tentoria vestra.

31. Tu verò hic sta mecum, & loquar tibi omnia mandata mea, & ceremonias atque iudicia: quæ docebis eos, ut faciant ea in terra, quam dabo illis in possessionem.

32. Custodite igitur & facite quæ præcepit Dominus Deus vobis: non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram:

33. sed per viam, quam præcepit Dominus

Deus vester, ambulabitis, ut vivatis, & bene sit vobis, & protulerunt dies in terra possessionis vestræ.

CAPUT VI.

Dominus ex toto corde diligendus, ejusdem mandata sollicitè servanda, & posteris inculcanda.

1. Hæc sunt præcepta, & ceremoniæ, atque iudicia, quæ mandavit Dominus Deus vester ut docerem vos, & faciatis ea in terra, ad quam transgredimini possidendam:

2. ut timeas Dominum Deum tuum, & custodias omnia mandata & præcepta ejus, quæ ego præcipio tibi, & filiis, ac nepotibus tuis, cunctis diebus vitæ tuæ, ut prolongentur dies tui.

3. Audi Israël, & observa ut facias quæ præcepit tibi Dominus, & bene sit tibi, & multipliceris amplius, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte & melle manantem.

4. Audi, Israël, Dominus Deus noster, Dominus unus est.

5. * Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. * *Infr.* 11. 13. *Matth.*

22. 37. *Marc.* 12. 30. *Luc.* 10. 27.

6. Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo:

7. & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens.

8. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos,

9. scribesque ea in limine, & ostis domus tuæ.

10. Cumque introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, pro qua juravit patribus tuis Abraham, Isaac, & Iacob: & dederit tibi civitates magnas & optimas, quas non ædificasti,

11. domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, cisternas, quas non fodisti, vineta & oliveta, quæ non plantasti,

12. & comederis, & saturatus fueris:

13. cave diligenter ne obliviscaris Domini, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis. * Dominum Deum tuum timebis, & illi soli serves, ac per nomen illius jurabis.

* *Infr.* 10. 20. *Matth.* 4. 10. *Luc.* 4. 8.

14. Non ibitis post deos alienos cunctarum Gentium, quæ in circuitu vestro sunt:

15. quoniam Deus emulatur Dominus Deus tuus in medio tui: nequando irascatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de superficie terræ.

16. * Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis.

* *Matth.* 4. 7. *Luc.* 4. 12.

17. Custodi præcepta Domini Dei tui, ac testimonia & ceremonias, quæ præcepit tibi:

18. & fac quod placitum est & bonum in conspectu Domini, ut bene sit tibi: & ingresses possideas terram optimam, de qua juravit Dominus patribus tuis.

19. ut deleat omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est.

20. Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid sibi volunt testimonia hæc, & ceremoniæ, atque iudicia, quæ præcepit Dominus Deus noster nobis?

21. dices ei: Servi eramus Pharaonis in Ægypto, & eduxit nos Dominus de Ægypto per manu forti:

22. fecitque signa atque prodigia magna & pessima in Ægypto contra Pharaonem, & omnem domum illius in conspectu nostro.

23. & eduxit nos inde, ut introductis daret terram, super qua iuravit patribus nostris.

24. Præcepitque nobis Dominus ut faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Dominum Deum nostrum, ut bene sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodie.

25. Eritque nostri misericors, si custodierimus & fecerimus omnia præcepta ejus coram Domino Deo nostro, sicut mandavit nobis.

CAPUT VII.

Nulla cum gentibus societas contrahenda, sed eorum arc, luci ac simulachra delenda: memoratis Dei beneficiis promittit in omnibus auxilium & ubertatem, modò ejus præcepta observent.

1. CUM introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingrederis, & deleverit gentes multas coram te, * Hetlæum, & Gergezæum, & Amorhæum, Chanaanæum, & Pherezæum, & Hevæum, & lebusæum, septem gentes multo majoris numeri quàm tu es, & robustiores te:

* Exod. 23. 23. & 33. 2.

2. tradideritque eas Dominus Deus tuus tibi, percuties eas usque ad internecionem. * Non inibis cum eis foedus, nec misereberis eorum, * Exod. 23. 32. & 34. 15. 16. Exod. 34. 16.

3. neque sociabis cum eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo:

4. quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & ut magis serviat diis alienis. irasceturque furor Domini, & delebit te, citò.

5. Quin potius hæc facietis eis: * Aras eorum subvertite, & confringite statuas, lucosque succidite, & sculptilia comburite.

* Exod. 23. 24. Infr. 12. 3. & 16. 21.

6. * Quia populus sanctus es Domino Deo tuo. ** Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram. * Infr. 14. 2. ** Infr. 20. 18.

7. Non quia cunctas gentes numero vincetis, vobis junctus est Dominus, & elegit vos, cum omnibus sitis populis pauciores:

8. sed quia dilexit vos Dominus, & custodivit juramentum, quod juravit patribus vestris: eduxitque vos in manu forti, & redemit de domo servitutis, de manu Pharaonis regis Ægypti.

9. Et scies quia Dominus Deus tuus, ipse est Deus fortis & fidelis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus se, & his qui custodiunt præcepta ejus in mille generationes:

10. & reddens odientibus se statum, ita ut disperdat eos, & ultra non differat, protinus eis restituens quod merentur.

11. Custodi ergo præcepta & ceremonias, atque judicia, quæ ego mando tibi hodie ut facias.

12. Si postquam audieris hæc judicia, custodieris ea, & feceris, custodiet & Dominus Deus tuus pactum tibi, & misericordiam quam juravit patribus tuis:

13. & diliget te, ac multiplicabit, benedicetque fructui ventris tui, & fructui terræ tuæ, frumento tuo, atque vindemie, oleo, & armentis, gregibus ovium tuarum super terram, pro qua juravit patribus tuis, ut daret eam tibi.

14. Benedictus eris inter omnes populos. * Non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus quàm in gregibus tuis.

* Exod. 23. 26.

15. Auferet Dominus à te omnem languorem: & infirmitates Ægypti pessimas, quas novisti, non inferet tibi, sed cunctas hostibus tuis.

16. Devorabis omnes populos, quos Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non parceret eis oculus tuus, nec servies diis eorum, ne sint in ruinam tui.

17. Si dixeris in corde tuo: Plures sunt gentes istæ quàm ego, quo modo potero delere eas?

18. noli metuere, sed recordare quæ fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni, & cunctis Ægyptiis,

19. plagas maximas, quæ viderunt oculi tui, & signa atque portenta, inanunque robustam, & extentum brachium, ut educeret te Dominus Deus tuus. sic faciet cunctis populis, quos metuis.

20. * Insuper & crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes atque disperdat qui te fugerint, & latere poterint.

* Exod. 23. 28. Jos. 24. 12.

21. Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est, Deus magnus & terribilis:

22. ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim, atque per partes. Non poteris eas delere pariter: ne fortè multiplicentur contra te bestie terræ.

23. Dabitque eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: & interficiet illos, donec penitus deleantur.

24. Tradetque reges eorum in manus tuas, & disperdes nomina eorum sub cælo: nullus poterit resistere tibi, donec contras eos:

25. * Sculptilia eorum igne combures: non concupisces argentum & aurum, de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quidquam, ne offendas, propterea quia abominatio est Domini Dei tui. * 2. Mach. 12. 40.

26. Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est. Quasi spurcitium detestaberis, & velut inquinamentum ac sordes abominationi habebis, quia anathema est.

CAPUT VIII.

Commemorantur beneficia & afflictiones quæ Dominus eis in deserto imminerat, ne illorum Dei sui fiant immemores.

1. OMNE mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, cave diligenter ut facias: ut possitis vivere, & multiplicemini, ingressique possideatis terram, pro qua juravit Dominus patribus vestris.

2. Et recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, ut affligeret te, atque tentaret, & nota ferenet quæ in tuo animo versabantur, utrum custodires mandata illius, an non.

3. Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu & patres tui: ut ostenderet tibi quod non * in solo pane vivat homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Dei. * Matth. 4. 4. Luc. 4. 4.

4. Vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetustate deficit, & pes tuus non est subtritus, en quadagesimus annus est.

5. Ut

5. Ut recogites in corde tuo, quia sicut erudit filium suum homo, sic Dominus Deus tuus erudit te,

6. ut custodias mandata Domini Dei tui, & ambules in viis ejus, & tuncas eum.

7. Dominus enim Deus tuus introducet te in terram bonam, terram rivorum aquarumque & fontium: in cuius campis & montibus erumpunt fluviorum abyssi:

8. terram frumenti, hordei, ac vinearum, in qua ficus, & mologranata, & oliveta nascuntur: terram olei ac mellis.

9. Ubi absque ulla penuria comedes panem tuum, & rerum omnium abundantia perfrue- ris: cunus lapides ferrum sunt, & de mon- tibus ejus aris metalla foduntur:

10. ut cum comederis, & satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi.

11. Observa, & cave negando oblivis- caris Domini Dei tui, & negligas mandata ejus atque judicia & ceremonias, quas ego præci- pio tibi hodie:

12. ne postquam comederis & satiatus fueris, domos pulchras ædificaveris, & ha- bitaveris in eis,

13. habuerisque armenta bouum & ovium greges, argenti & auri, cunctarumque rerum copiam,

14. elevetur cor tuum, & non reminis- caris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis:

15. & ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, * in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio ac dipsas, & nullæ omnino aquæ: ** qui eduxit rivos de petra durissima, * *Nam. 20. 9. 21. 6. ** Exod. 17. 6.*

16. & * cibavit te Manna in solitudine, quod nescierunt patres tui. Et postquam affixit ac probavit, ad extremum inisertus est tui, * *Exod. 16. 14.*

17. ne diceris in corde tuo: Fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt.

18. Sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse vires tibi præberit, ut impleret pac- tum suum, super quo juravit patribus tuis, sicut præsens indicat dies.

19. Sin autem oblitus Domini Dei tui, secutus fueris deos alienos, coluerisque illos & adoraveris: ecce nunc prædico tibi, quod omnino disspereas.

20. Sicut gentes, quas delevit Dominus in introitu tuo, ita & vos peribitis, si inobe- dientes fueritis voci Domini Dei vestri.

CAPUT IX.

Reprimatur elatio, ne futuras victorias sibi, sed soli Domino adscribat: reficitur Moyses popu- lo sua murmura & peccata in deserto, & suam pro populo intercessionem.

1. **A** Udi Israël: Tu transgredieris hodie Iordanem, ut possideas nationes maximas & fortiores te, civitates ingentes, & ad cælum usque muratas,

2. populum magnum atque sublinem, filios Enacim, quos ipse vidisti, & audisti, quibus nullus potest ex adverso resistere.

3. Scies ergo hodie quod Dominus Deus tuus ipse transibit ante te, ignis devorans atque consumens, qui conterat eos & deleat atque disperdat ante faciem tuam velociter, sicut locutus est tibi.

4. Ne dicas in corde tuo, cum deleverit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo:

Propter justitiam meam introduxit me Domi- nus ut terram hanc possiderem, cum propter impietates suas istæ deletæ sint nationes.

5. Neque enim propter justitias tuas, & requitatem cordis tui ingredieris ut possideas terras earum: sed quia illæ egerunt impie, introeunte te deletæ sunt: & ut completer verbum suum Dominus, quod sub juramento pollicitus est patribus tuis Abraham, Isaac, & Jacob.

6. scito ergo quod non propter justitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum durissimæ cervicis sis populus.

7. Memento, & ne obliviscaris quomodo ad iracundiam provocaveris Dominum Deum tuum in solitudine. Ex eo die, quo egres- sus es ex Ægypto usque ad locum istum, semper adversum Dominum contendisti.

8. * Nam & in Horeb provocasti eum, & iratus delere te voluit, * *Exod. 17. 6. & 19. 3.*

9. quando ascendi in montem, ut accipe- rem tabulas lapideas, tabulas pacti quod pepigit vobiscum Dominus: & perseveravi in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens,

10. * Deditque mihi Dominus duas tabu- las lapideas scriptas digito Dei, & conti- nentes omnia verba quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio po- puli congregata est. * *Exod. 31. 18. & 32. 15.*

11. Cumque transissent quadraginta dies, & totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis,

12. dixitque mihi: * Surge, & descende hinc cito: quia populus tuus, quem eduxisti de Ægypto, deseruerunt velociter viam, quam demonstrasti eis, feceruntque sibi con- fiatile. * *Exod. 32. 7.*

13. Rursumque ait Dominus ad me: Cerno quod populus iste dura cervicis sit:

14. dimitte me ut conteram eum, & de- leam nomen ejus de sub cælo, & consti- tuam te super gentem, quæ hac major & fortior sit.

15. Cumque de monte ardente descende- rem, & duas tabulas fœderis utraque tene- rem manu,

16. vidissemque vos peccasse Domino Deo vestro, & fecisse vobis vitulum confiatilem, ac deseruisse velociter viam ejus, quam vo- bis ostenderat:

17. projeci tabulas de manibus meis, con- fregique eas in conspectu vestro.

18. Et prociidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens propter om- nia peccata vestra quæ gessistis contra Do- minum, & eum ad iracundiam provocastis:

19. timui enim indignationem & iram il- lius, quæ adversum vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudivit me Dominus etiam hac vice.

20. Adversum Aaron quoque vehementer iratus, voluit eum conterere, & pro illo si- militur deprecatus sum.

21. Peccatum autem vestrum quod fecera- tis, id est vitulum, arripiens, igne combus- si, & in frusta comminuens, omninoque in pulverem redigens, projeci in torrentem, qui de monte descendit.

22. * In incendio quoque & in tentatio- ne, & in Sepulchris concupiscentiæ provo- castis Dominum: * *Nam. 11. 1. & 16. 2. & 21. 5.*

23. & quando misit vos de Cadesbarne, dicens: Ascendite, & possidete terram, quam dedi vobis, & contempnistis imperium Domini Dei vestri, & non credidistis ei, neque vocem eius audire voluistis:

24. sed semper fuistis rebelles à die qua nosse vos coepi.

25. Et jacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleter vos ut fuerat comminatus:

26. & orans dixi: Domine Deus, ne dispergas populum tuum, & hereditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua, quos eduxisti de Ægypto in manu forti.

27. Recordare servorum tuorum Abraham, Isaac, & Jacob: ne aspicias duritiam populi hujus, & irpietatem atque peccatum:

28. ne forte dicant habitatores terræ, de qua eduxisti nos: Non poterat Dominus introducere eos in terram, quam pollicitus est eis, & oderat illos. Idcirco eduxit, ut interficeret eos in solitudine.

29. qui sunt populus tuus & hereditas tua, quos eduxisti in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento.

C A P U T X.

Tabularum secundarum instauratio, Levitarum officia: timor & dilectio Dei ad servanda præcepta movere debent. præputium cordis circumcidendum, peregrini amandi, & per Dei nomen jurandum.

1. **I**N * tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montem; & facies arcam ligneam,

* Exod. 34. 1.

2. & scribam in tabulis verba quæ fuerunt in his, quas ante confregisti, ponesque eas in arca:

3. Feci igitur arcam de lignis Settim. Cumque dolassei duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus.

4. Scripsitque in tabulis juxta id, quod prius scripserat, verba decem, quæ locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est: & dedit eas mihi.

5. Reversusque de monte, descendi, & posui tabulas in arcam, quam feceram, quæ hucusque ibi sunt, sicut mihi præcepit Dominus.

6. * Filii autem Israel moverunt castra ex Bereth filiorum Iacan in Mosera, ubi ** Aaron mortuus ac sepultus est, pro quo, sacerdotio functus est Eleazar filius ejus.

* Num. 33. 31. ** Num. 20. 28. & 29.

7. Inde * venerunt in Gadgad: de quo loco profecti, castrametati sunt in Ietebatha, in terra aquarum atque torrentium.

* Num. 32. 31.

8. Eo tempore separavit tribum Levi, ut portaret arcam foderis Domini, & staret coram eo in ministerio, ac benediceret in nomine illius usque in præsentem diem.

9. Quam ob rem non habuit Levi partem, neque possessionem cum fratribus suis: quia ipse Dominus possessio ejus est, sicut promisit ei Dominus Deus tuus.

10. Ego autem steti in monte, sicut prius, quadraginta diebus ac noctibus: exaudivitque me Dominus etiam hac vice, & te perdere noluit.

11. Dixitque mihi: Vade, & præcede populum, ut ingrediat, & possideat terram, quam juravi patribus eorum ut traderem eis.

12. Et nunc Israel, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum, ac servias Domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua:

13. custodiasque mandata Domini, & ceremonias ejus, quas ego hodie præcipio tui, ut bene sit tibi?

14. En Domini Dei tui cælum est, & cælum cæli, terra & omnia, quæ in ea sunt:

15. & tamen patribus tuis conglutinator est Dominus, & amavit eos, elegitque semen eorum post eos, id est vos, de cunctis gentibus, sicut hodie comprobatur.

16. Circumcidite igitur præputium cordis vestri, & cervicem vestram ne induretis amplius:

17. quia Dominus Deus vester ipse est Deus deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus & potens, & terribilis, qui * personam non accipit, nec munera.

* 2. Paral. 19. 7. Job. 34. 19. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 15. Act. 10. 34. Roman. 2. 11. Galat. 2. 6.

18. Facit judicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum.

19. & vos ego amate peregrinos, quia & ipsi fuistis advenæ in terra Ægypti.

20. * Dominum Deum tuum timebis, & ei soli servies: ipsi adhærebis, jurabisque in nomine illius.

* Sup. 6. 13. Matth. 4. 10. Luc. 4. 8.

21. Ipse est laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hæc magnalia & terribilia, quæ viderunt oculi tui.

22. * In septuaginta animabus descendere patres tui in Ægyptum, & ecce nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus sicut astræ cæli. * Gen. 46. 27. Exod. 1. 5.

C A P U T XI.

Reconsentur varia Dei beneficia, multaque bona promittuntur servantibus ejus præcepta, mala autem non servantibus, hoc est, benedictio & maledictio super montes Garizim & Hebal ponenda.

1. **A**Ma itaque Dominum Deum tuum, & observa præcepta ejus & ceremonias, judicia atque mandata omni tempore.

2. Cognoscite hodie quæ ignorant filii vestri, qui non viderunt disciplinam Domini Dei vestri, magnalia ejus & robustam manum, extentumque brachium,

3. Signa & opera quæ fecit in medio Ægypti Pharaoni regi, & universæ terre ejus,

4. omnique exercitui Ægyptiorum, & equis ac curribus: quo modo operuerint eos aquæ maris rubri, cum vos persequerentur, & deleverit eos Dominus usque in præsentem diem:

5. vobisque quæ fecerit in solitudine donec veniretis ad hunc locum:

6. & * Dathan atque Abiron filius Eliab, qui fuit filius Ruben: quos * aperto ore suo terra absorbit cum donibus & tabernaculis, & universa substantia eorum, quam habebant in medio Israel. * Num. 16. 1.

** Num. 16. 32.

7. Oculi vestri viderunt omnia opera Domini magna quæ fecit,

8. ut custodiat universa mandata illius, quæ ego hodie præcipio vobis, & positis introire, & possidere terram, ad quam ingreditur.

9. multoque in ea vivatis tempore: quam sub juramento pollicitus est Dominus patribus vestris, & semini eorum, lacte & melle manantem.

10. Terra enim, ad quam ingrederis possidendam, non est sicut terra Ægypti, de qua existi, ubi jacto semine in hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ:

11. sed montuosa est & campestris, de caelo expectans pluvias.

12. quam Dominus Deus tuus semper invisit, & oculi illius in ea sunt à principio anni usque ad finem ejus.

13. * Si ergo obedieritis mandatis meis, quæ ego hodie præcipio vobis, ut diligatis Dominum Deum vestrum, & serviat ei in toto corde vestro, & in tota anima vestra:

* *Supr.* 10. 12.

14. dabit pluviam terræ vestræ tempora-neam & serotinam, ut colligatis frumentum, & vinum, & oleum,

15. fœnumque ex agris ad pascenda jumenta, & ut ipsi comedatis ac saturemini.

16. Cavete ne forte decipiat cor vestrum, & recedatis à Domino, serviatque diis alienis, & adoretis eos:

17. iratusque Dominus claudat cælum, & pluviam non descendant, nec terra det germen suum, pereatisque velociter de terra optina, quam Dominus daturus est vobis.

18. * Ponite hæc verba mea in cordibus & in animis vestris, & suspendite ea pro signo in manibus, & inter oculos vestros collocate.

* *Supr.* 6. 6.

19. Docete filios vestros ut illa meditentur, quando sederis in domo tua, & ambula-veris in via, & accubueris atque surrexeris.

20. Scribes ea super postes & januas domus tuæ.

21. ut multiplicentur dies tui, & filiorum tuorum in terra, quam juravit Dominus patribus tuis, ut daret eis quamdiu cælum imminet terræ.

22. Si enim custodieritis mandata quæ ego præcipio vobis, & feceritis ea, ut diligatis Dominum Deum vestrum, & ambuletis in omnibus viis ejus, adherentes ei,

23. disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram, & possidebitis eas, quæ majores & fortiores vobis sunt.

24. * Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit. A deserto, & à Libano, à flumine magno Euphrate usque ad mare occidentale erunt termini vestri.

* *Ios.* 1. 3.

25. Nullus stabit contra vos: terrorem vestrum & formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram quam calcaturi estis, sicut locutus est vobis.

26. En propono in conspectu vestro hodie benedictionem & maledictionem:

27. benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quæ ego hodie præcipio vobis:

28. maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri, sed recesseritis de via, quam ego nunc ostendo vobis, & ambulaveritis post deos alienos, quos ignoratis.

29. Cum vero introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, ad quam pergis habitandam, pones benedictionem super mon-

tem Garizim, maledictionem super montem Heval:

30. Qui sunt trans Iordanem post viam, quæ vergit ad solis occubitus in terra Chananaei, qui habitat in campestribus contra Gaialam, quæ est juxta vallem tendentem & intrantem procul.

31. Vos enim transibitis Iordanem, ut possideatis terram, quam Dominus Deus ves daturus est vobis, ut habeatis & possideati illam.

32. Videte ergo ut impleatis ceremonias atque judicia, quæ ego hodie ponam in conspectu vestro.

C A P U T X I I.

Præcipit exterminari idololatram, decimas ac primitias reddi: sacrificia certo loco exolvere, comedere à sanguine & omn. cibo immundo abstinere.

1. **H**ÆC sunt præcepta atque judicia, quæ facere debetis in terra, quam Dominus Deus patrum tuorum daturus est tibi, ut possideas eam cunctis diebus, quibus super humum gradieris.

2. Subvertite omnia loca in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, & colles, & subter omne lignum frondosum.

3. * Dissipate aras eorum, & confringite statuas, lucos igne conburi, & idola comminuite: disperdit nomina eorum de locis illis. * *Supr.* 7. 25. 2. *Mac.* 12. 40.

4. Non facietis ita Domino Deo vestro: sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis:

5. & offeretis in loco illo holocausta & victimas vestras, decimas & primitias manuum vestrarum, & vota atque donaria, primogenita bonum & ovium.

6. Et comedetis ibi in conspectu Domini Dei vestri: ac lætabimini in cunctis, ad quæ miseritis manum vos & domus vestræ, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester.

7. Non facietis ibi quæ nos hic facimus hodie, singuli quod sibi rectum videretur.

8. Neque enim usque in præsens tempus venistis ad requiem, & possessionem, quam Dominus Deus vester daturus est vobis.

9. Transibitis Iordanem, & habitabitis in terra, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, ut requiescat is cunctis hostibus per circuitum: & absque ullo timore habitetis.

10. In loco, quem elegerit Dominus Deus vester, ut sit nomen ejus in eo, illuc omnia, quæ præcipio, confectis, holocausta, & hostias, ac decimas, & primitias manuum vestrarum: & quidquid præcipuum est in muneribus, quæ vovebitis Domino.

11. Ibi epulabimini coram Domino Deo vestro, vos & filii ac filiae vestræ, famuli & famulae, atque Levites, qui in urbibus vestris commorantur. neque enim habet aliam partem & possessionem inter vos.

12. Cave ne offeras in holocausta tua in omni loco, quem videris:

13. Sed in eo, quem elegerit Dominus, in una tribuum tuarum offeres hostias, & facies quæcumque præcipio tibi.

14. Sin autem comedere volueris, & te esus carnum delectaverit, occide, & com-

meda juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in uribus tuis : sive immundum fuerit, hoc est, maculatum & debile: sive mundum, hoc est, integrum & sine macula, quod offerri licet, sicut capream & cervum, comedes.

16. absque eis dumtaxat sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes.

17. Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, & vini, & olei tui, primogenita armentorum, & pecorum, & omnia quæ voveris, & sponte offerre volueris, & primitias manuum tuarum:

18. sed coram Domino Deo tuo comedes ea, in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, tu & filius tuus & filia tua, & servus & famula, atque Levites, qui manet in uribus tuis: & lætaberis & reficeris coram Domino Deo tuo in cunctis, ad quæ extenderis manum tuam.

19. Cave, ne derelinquas Levitem in omni tempore quo versaris in terra.

20. * Quando dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut locutus est tibi, & volueris vesci carnibus, quas desiderat anima tua: * Gen. 28. 14. Exod. 34. 24. Infr. 19. 8.

21. locus autem, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut sit nomen ejus ibi, si procul fuerit, occides de armentis & pecoribus, quæ habueris, sicut præcepi tibi, & comedes in oppidis tuis, ut tibi placet.

22. Sicut comeditur caprea & cervus, ita vesceris eis: & mundus & immundus in commune vescuntur.

23. Hoc solum cave, ne sanguinem comedas. sanguis enim eorum pro anima est: & idcirco non debes animam comedere cum carnibus:

24. sed super terram fundes quasi aquam, ut bene sit tibi & filius tuis post te, cum feceris quod placet in conspectu Domini.

26. Quæ autem sanctificaveris, & voveris Domino, tolles, & venies ad locum, quem elegerit Dominus;

27. & offeres oblationes tuas carnem & sanguinem super altare Domini Dei tui: sanguinem hostiarum fundes in altari; carnibus autem ipse vesceris.

28. Observa & audi omnia, quæ ego præcipio tibi, ut bene sit tibi & filiis tuis post te in sempiternum, cum feceris quod bonum est, & placitum in conspectu Domini Dei tui.

29. * Quando disperdiderit Dominus Deus tuus ante faciem tuam gentes, ad quas ingredieris possedendas, & possederis eas, atque habitaveris in terra earum. * Infr. 19. 1.

30. cave, ne imiteris eas, postquam te fuerint introeunte subverſe, & requiras ceremonias earum, dicens: Sicut coluerunt gentes istæ deos suos, ita & ego colam.

31. Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas aversatur Dominus, fecerunt diis suis, offeſcentes filios & filias, & comburentes igni.

32. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino: nec addas quidquam, nec minuas.

CAPUT XIII.

Pseudopropheta à Deo avertens occidi debet, quantumvis propinquus sit vel amicus; imò & ubi vastari funditus, cujus habitatores id facere conati fuerint.

1. SI surrexerit in medio tui prophetes, aut qui somnium vidisse se di-

cat, & prædixerit signum atque portentum,

2. & eſenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos, quos ignoras, & serviamus eis.

3. non audies verba prophetæ illius, aut somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat utrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra.

4. Dominum Deum vestrum sequimini, & ipsum timete, & mandata illius custodite, & audite vocem ejus: ipsi servitis, & ipsi adhærebitis.

5. Propheta autem ille, aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est, ut vos averteret à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo servitutis: ut errare te faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus, & auferes malum de medio tui.

6. Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, sive uxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis ut animam tuam, clam dicens: Eamus, & serviamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui.

7. cunctarum in circuitu gentium, quæ juxta vel procul sunt, ab initio usque ad finem terræ,

8. non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus, ut miserearis & occultes eum,

9. sed statim interficies. * sit primum manus tua super eum, & postea omnis populus mittat manum. * Infr. 17. 7.

10. Lapidibus obrutus necabitur: quia voluit te abstrahere à Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Ægypti de domo servitutis:

11. ut omnis Israel audiens timeat, & nequaquam ultra faciat quippiam hujus rei simile.

12. Si audieris in tua urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos:

13. Egressi sunt filii Belial de medio tui, & averterunt habitatores urbis suæ, atque dixerunt: Eamus, & serviamus diis alienis quos ignoratis.

14. quære sollicite & diligenter, rei veritate perspecta, si inveneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam,

15. statim percutes habitatores urbis illius in ore gladii, & delebis eam ac omnia, quæ in illa sunt, usque ad pecora.

16. quidquid etiam suppellectilis fuerit, congregabis in medio platearum ejus, & cum ipsa civitate succendes, ita ut universa consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus, non ædificabitur amplius.

17. & non adhærebit de illo anathema quidquam in manu tua: ut avertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tui, multipliceque te, sicut juravit patribus tuis,

18. quando audieris vocem Domini Dei tui custodiens omnia præcepta ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, ut facias quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

CAPUT XIV.

Gentium ritus super mortuo fugiendus: animalium mundorum & immundorum. discretio: & decimas esse solvendas.

1. Illi estote Domini Dei vestri: non vos incidetis, nec facietis calvitium super mortuo.

2. quo-

2. * quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo : & te elegit ut sis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus, quæ sunt super terram. * *Supr. 7. 6. Inf. 26. 18.*

3. * Ne comedatis quæ immunda sunt.

* *Lev. 11. 4.*

4. Hoc est animal, quod comedere debetis, bovem, & ovem, & capram,

5. cervum & capream, bubulum, tragelaphum, pygargum, orixem, camelopardalum.

6. Omne animal, quod in duas partes findit ungulam, & ruminat, comedetis.

7. De his autem, quæ ruminant, & ungulam non findunt, comedere non debetis, ut camelum, leporem, chærogyllum : hæc quia ruminant, & non dividunt ungulam, immunda erunt vobis.

8. Sus quoque quoniam dividit ungulam, & non ruminat, immunda erit. carnibus eorum non vescemini, & cadavera non tangetis,

9. Hæc comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis : Quæ habent pinnulas & squamas, comedite:

10. quæ absque pinnulis & squamis sunt, ne comedatis, quia immunda sunt.

11. Omnes aves mundas comedite.

12. Immundas ne comedatis : aquilam scilicet, & gryphem, & halæetum, *

* *Lev. 11. 13.*

13. ixiom, & vulturem ac milvum juxta genus suum :

14. & omne corvini generis,

15. & struthionem, ac noctuam, & larum, atque accipitrem juxta genus suum :

16. herodium ac cygnum, & ibin,

17. ac mergulum, porphyriionem, & nictioracem,

18. onocrotalum, & charadrium, singula in genere suo : upupam quoque & vespertilionem.

19. Et omne quod reptat & pennulas habet, immundum erit, & non comedetur.

20. Omne quod mundum est comedite.

21. Quidquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo. Peregrino, qui intra portas tuas est, da ut comedat, aut vende ei : quia tu populus sanctus Domini Dei tui es. * Non coques hædum in lacte matris suæ.

* *Exod. 23. 19. & 34. 26.*

22. Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis qui nascuntur in terra per annos singulos.

23. & comes in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit, ut in eo nomen illius invocetur, decimam frumenti tui, & vini, & olei, & primogenita de armentis & ovibus tuis : ut discas timere Dominum Deum tuum omni tempore.

24. Cum autem longior fuerit via, & locus quem elegerit Dominus Deus tuus, tibique benedixerit, nec poteris ad eum hæc cuncta portare,

25. vendas omnia, & in pretium rediges, portabisque manu tua, & proficisceris ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus :

26. & emes ex eadem pecunia quidquid tibi placuerit, sive ex armentis, sive ex ovibus, vinum quoque & siceram, & omne quod desiderat anima tua : & comedes coram Domino Deo tuo, & epulaberis tu & domus tua :

27. & Levites qui intra portas tuas est, cave ne derelinquas eum, quia non habet aliam partem in possessione tua.

28. Anno tertio separabis aliam decimam

ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore : & repones intra januas tuas.

29. Venietque Levites qui aliam non habet partem nec possessionem tecum, & peregrinus ac pupillus & vidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent & saturabuntur : ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris.

CAPUT XV.

Lex remissionis septimi anni in quos exercetur : de 1200 Hebræis qui noluerit manumitti : de primogenitis Domino sanctificandis & comedendis.

1. **S**eptimo anno facies remissionem,

2. quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini.

3. A peregrino & advena exiges : civem & propinquum repetendi non habebis potestatem.

4. Et omnino indigens & mendicus non erit inter vos : ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam traditurus est tibi in possessionem.

5. Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris universa quæ jussit, & quæ ego hodie præcipio tibi, benedicet tibi, ut pollicitus est.

6. Fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo accipies mutuum. Dominaberis nationibus plurimis, & tui nemo dominabitur.

7. Si unus de fratribus tuis, qui morantur intra portas civitatis tuæ in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit : non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum.

8. sed aperies eam pauperi, * & dabis mutuum, quo eum indigere perspexeris.

* *Matth. 5. 42. Luc. 6. 34.*

9. Cave ne forte subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo : Appropinquat septimus * annus remissionis : & avertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat mutuum commodare. ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum.

* *Exod. 33. 10. Levit. 25. 2.*

10. Sed dabis ei : nec agetis quippiam calide in ejus necessitatibus sublevandis : ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis, ad quæ manum miseris.

11. * Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ : Idcirco ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra. * *Matth. 26. 11.*

12. * Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus, aut Hebræa : & sex annis servierit tibi, in septimo anno dimittes eum liberum : * *Exod. 21. 2. Jerem. 34. 14.*

13. & quem libertatem donaveris, nequaquam vacuum abire poteris :

14. sed dabis vitaticum de gregibus, & de area, & torculari tuo, quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi.

15. Memento quod & ipse servieris in terra Ægypti, & licet servierit tibi Dominus Deus tuus, & idcirco ego nunc præcipio tibi.

16. Sin autem dixerit : Nolo egredi : ec quod diligit te, & domum tuam, & bene sibi apud te esse sentiat :

17. assumes subulam, & perforabis aurem ejus in janua domus tuæ, & serviet tibi usque in aeternum, ancillæ quoque similite facies.

12. Non avertas ab eis oculos tuos, quando dimiseris eos liberos: quoniam juxta mercedem mercenarii per sex annos servivit tibi: et benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus quæ agis.

19. De primogenitis, quæ nascuntur in armentis, & in ovibus tuis, quidquid est sexus masculini, sanctificabis Domino Deo tuo. Non operaberis in primogenito bovis, & non tondabis primogenitum ovium.

20. In conspectu Domini Dei tui comedes ea per annos singulos in loco, quem elegerit Dominus, tu & domus tua.

21. * Sin autem habuerit maculam, vel claudum fuerit, vel cæcum, aut in aliqua parte deforme vel debile, non immolabitur Domino Deo tuo. * *Lev. 22. 20. & 21. Eccli. 35. 14.*

22. sed intra portas urbis tuæ comedes illud: tam mundus quam immundus similiter vescuntur eis quasi caprea, & cervo.

23. Hoc solum observabis, ut sanguinem eorum non comedas, sed effundes in terram quasi aquam.

CAPUT XVI.

Tres præcipue anni solemnitates, Azymorum, Hebdomadarum, & Tabernaculorum: de iustis iudiciis constituendis, & de cavendo ab occasionibus idololatriæ.

1. **O**bserva mensem novarum frugum, & verni primum temporis, ut facias Phase Domino Deo tuo: quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Ægypto nocte.

2. Immolabisque Phase Domino Deo tuo de ovibus, & de bobus in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi.

3. Non comedes in eo panem fermentatum: Septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem, quoniam in pavore egressus es de Ægypto: ut memineris diei egressionis tuæ de Ægypto, omnibus diebus vitæ tuæ.

4. Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus, & non remanebit de carnibus ejus quod immolatum est vespere in die primo usque mane.

5. Non poteris immolare Phase in qualibet tribum tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi;

6. sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi: immolabis Phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Ægypto.

7. Et coques, & comedes in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, manèque conurgens, vades in tabernacula tua.

8. Sex diebus comedes azyma: & in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus.

9. Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcem in segetem miseris.

10. & celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem spontaneam manus tuæ, quam offeres juxta benedictionem Domini Dei tui:

11. & epulaberis coram Domino Deo tuo, tu, filius tuus, & filia tua, servus tuus, & ancilla tua, & Levites qui est intra portas tuas, advena ac pupillus & vidua, qui morantur vobiscum: in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi:

12. & recordaberis quoniam servus fueris in

Ægypto: custodiesque ac facies quæ præcepta sunt.

13. Solemnitatem quoque tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando collegeris de area & torculari ruges tuas:

14. & epulaberis in festivitate tua, tu, filius tuus, & filia, servus tuus & ancilla, Levites quoque & advena, pupillus ac vidua qui intra portas tuas sunt.

15. Septem diebus Domino Deo tuo festa celebrabis in loco, quem elegerit Dominus: benedicetque tibi Dominus Deus tuus in cunctis frugibus tuis, & in omni opere manuum tuarum, erisque in lætitia.

16. Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui in loco quem elegerit: in solemnitate azymorum, in solemnitate hebdomadarum, & in solemnitate tabernaculorum. * Non apparebit ante Dominum vacuus:

* *Exod. 23. 15. & 34. 20. Eccli. 35. 6.*

17. sed offeret unusquisque secundum quod habuerit juxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei.

18. Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas: ut judicent populum iusto iudicio.

19. nec in alteram partem declinent. * Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. * *Exod. 23. 8. Lev. 19. 15. Sap. 1. 17. Eccli. 20. 31.*

20. Justè quod iustum est persequeris: ut vivas & possideas terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

21. Non plantabis lucum, & omnem arborem juxta altare Domini Dei tui:

22. Nec facies tibi, neque constitues statuas: quæ odit Dominus Deus tuus.

CAPUT XVII.

Hostia deligenda, idololatria punienda; in gravi difficultate ad summum sacerdotem ejusque concilium recurendum; & quæ regi eligenda sint observanda.

1. **N**on immolabis Domino Deo tuo ovem, & bovem, in quo est macula, aut quippiam vitii: quia abominatio est Domino Deo tuo.

2. Cum reperti fuerint apud te intra unam portarum tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui faciant malum in conspectu Domini Dei tui, & transgrediantur pactum illius,

3. ut vadant & serviant diis alienis, & adorent eos, solem & lunam, & omnem militiam cæli, quæ non præcipi:

4. & hoc tibi fuerit nuntiatum, audiensque inquisieris diligenter & verum esse repereris, & abominatio facta est in Israël:

5. educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt, ad portas civitatis tuæ, & lapidebus obruentur.

6. * In ore duorum, & trium testium peribit qui interficietur. Nemo occidatur, uno contra se dicente testimonium. * *Infi. 19. 15. Matth. 18. 16. 2. Cor. 13. 1.*

7. Manus testium prima interficiet eum, & manus reliqui populi extrema mittetur: ut auferas malum de medio tui. * *Supr. 13. 9.*

8. Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram: & iudicium intra portas tuas vider-

verba variari : surge , & ascende ad locum , quem elegerit Dominus Deus tuus.

9. * Veniesque ad sacerdotes Levitici generis , & ad iudicem , qui fuerit illo tempore : quæresque ab eis , qui indicabunt tibi iudicii veritatem. * 2. Par. 19. 8.

10. Et facies quodcumque dixerint qui præsent loco , quem elegerit Dominus , & docuerint te

11. iuxta legem ejus : sequerisque sententiam eorum. nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram.

12. Qui autem superhierit , nolens obedire sacerdotis imperio , qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo , & decreto iudicis , morietur homo ille , & auferes malum de Israël.

13. cunctisque populus audiens timebit , ut nullus deinceps intumescat superbia.

14. Cum ingressus fueris terram , quam Dominus Deus tuus dabit tibi , & possederis eam , habitaverisque in illa , & dixeris : Constitutum super me regem , sicut habent omnes per circuitum nationes :

15. eum constitues , quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alter us gentis hominem regem facere , qui non sit frater tuus.

16. Cumque fuerit constitutus , non multiplicabis ibi eq. os , nec reducet populum in Ægyptum , equitatus numero sublevatus , præsertim cum Dominus præceperit vobis , ut nequaquam amplius per eandem viam revertamini.

17. Non habebit uxores plurimas , quæ alificent animum ejus , neque argenti & auri immensa pondera.

18. Postquam autem sederit in solio regni sui , describit sibi Deuteronomium legis hujus in volumine , accipiens exemplar à sacerdotibus Leviticæ tribus.

19. & habebit secum , legetque illud omnibus diebus vitæ suæ , ut discat timere Dominum Deum suum , & custodire verba , & ceremonias ejus , quæ in lege præcepta sunt.

20. Nec elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos , neque declinet in partem dexteram vel sinistram , ut longo tempore regnet ipse , & filii ejus super Israël.

CAPUT XVIII.

Sacerdotibus & Levitis pro possessione cedant oblationes ac sacrificia : cavenda omnis superstitio : de vero propheta suscitando , & falso propheta interficiendo : quomodo verus à falso discernendus.

1. **N**on * habebunt Sacerdotes & Levitæ , & omnes qui de eadem tribu sunt , partem & hereditatem cum reliquo Israël , quia sacrificia Domini , & oblationes ejus comedent. * Num. 18. 20. & 23. Supr. 10. 9. 1. Cor. 9. 13.

2. & nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum : Dominus enim ipse est hereditas eorum , sicut locutus est illis.

3. Hoc erit iudicium sacerdotum à populo , & ab his qui offerunt victimas : sive bovem , sive ovem immolaverint , dabunt sacerdoti armum ac ventriculum :

4. * primitias frumentum , vini , & olei , & lanarum partem ex ovium tonsione.

* Num. 18. 21.

5. Ipsum enim elegit Dominus Deus tuus de cunctis tribubus tuis , ut stet , & ministret nomini Domini ipse , & filii ejus in sempternum.

6. Si exierit Levites ex una urbium tuarum ex omni Israël in qua habitat , & voluerit venire , desiderans locum , quem elegerit Dominus ,

7. ministrabit in nomine Domini Dei sui , sicut omnes rates ejus Levitæ , qui stabunt eo tempore oram Domino.

8. Partem ciborum eandem accipiet , quam & ceteri : except eo , quod in urbe sua ex paterna ei successione debetur.

9. Quando ingressus fueris terram , quam Dominus Deus tuus dabit tibi , cave ne imitari vallis abominationes illarum gentium.

10. * nec inve iatur in te qui lustrat filium suum , aut filiam , ducens per ignem : aut qui ariolos sciscitetur , & observet somnia atque auguria , nec sit maleficus ,

* Lev. 20. 27.

11. nec incantator , nec qui pythones consulat , nec divinos , * aut querat a mortuis veritatem. * 1. Reg. 20. 7.

12. omnia enim hæc abominatur Dominus , & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo.

13. perfectus eris , & absque macula cum Domino Deo tuo.

14. Gentes istæ , quarum possidebis terram , augures & divinos audiunt : tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es.

15. * PROPHETAM de gente tua , & de fratribus tuis , sicut me , suscitabit tibi Dominus Deus tuus : ipsum audies ,

* Joan. 1. 45. Act. 3. 22.

16. ut petisti à Domino Deo tuo * in Horeb , quando concio congregata est , atque dixisti : Ultra non audiam vocem Domini Dei mei , & ignem hunc maximum amplius non v. debo , ne moriar. * Exod. 20. 21.

17. Et ait Dominus mihi : Bene omnia sunt locuti.

18. * Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui : & ponam verba mea in ore ejus , loquaturque ad eos omnia quæ præcepero illi. * Joan. 1. 45.

19. qui autem verba ejus , quæ loquatur in nomine meo , audire noluerit , ego ultor existam.

20. Propheta autem qui arrogantia depravatus voluerit loqui in nomine meo , quæ ego non præcepi illi ut diceret , aut ex nomine alienorum deorum , interficietur.

21. Quod si tacita cogitatione responderis : Quomodo possum intelligere verbum , quod Dominus non est locutus ?

22. hoc habebis signum : Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit , & non evenierit : hoc Dominus non est locutus , sed per tumorem animi sui propheta confinxit : & idcirco non timebis eum.

CAPUT XIX.

Separanda sex urbes refugii , & qui ad eas tunc confluent , & qui non : de veri falsisque testibus , & de terminis non transferendis.

1. **C**um disperdiderit Dominus Deus tuus gentes , quarum tibi traditurus est terram , & possederis eam , habitaverisque in urbibus ejus & in ædibus :

2. * tres civitates separabis tibi in medio terræ , quam Dominus Deus tuus dabit tibi in possessionem. * Num. 35. 11. Jos. 20. 2. 8.

3. sternens diligenter viam : & in tres æqualiter partes totam terræ tuæ provinciam divides , ut habeat e vicino , qui propter homicidium profugus est , quod possit evadere.

4. Hæc

4. Hæc erit lex homicidæ fugientis, cujus vita servanda est: Qui percuterit proximum suum nesciens, & qui heri & nudiustertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur:

5. sed abisse eum eo simpliciter in silvam ad ligna cædenda, & in succisione lignorum securus fugerit manu, ferrumque lapsum de manubrio amicum ejus percuterit, & occiderit: hic ad unam supradictarum urbium confugiet, & vivet.

6. ne forsitan proximus ejus, cujus effusus est sanguis, dolore stimulatus, persequatur, & apprehendat eum si longior via fuerit, & percutiat animam ejus, qui non est reus mortis: quia nullum contra eum, qui occisus est, odium prius habuisse monstratur.

7. Idcirco præcipio tibi, ut tres civitates æqualis inter se spatii divides.

8. * Cum autem dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut juravit patribus tuis, & dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus est, * *Gen. 28. 14. Exod. 34. 24. Sup. 12. 20.*

9. (si tamen custodieris mandata ejus, & feceris, quæ hodie præcipio tibi, ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus omni tempore) addes tibi tres alias civitates, & supradictarum trium urbium numerum duplicabis:

10. ut non effundatur sanguis innoxius in medio terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi possidendam, ne sis sanguinis reus.

11. * Si quis autem odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vite ejus, surgensque percuterit illum, & mortuus fuerit, fugeritque ad unam de supradictis urbibus, * *Num. 35. 20.*

12. mittent seniores civitatis illius, & arripient eum de loco effugii, tradentque in manu proximi, cujus sanguis effusus est, & morietur.

13. Non misereberis ejus, & auferes innoxium sanguinem de Israel, ut bene sit tibi.

14. Non assumes, & transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in terra, quam acceperis possidendam.

15. * Non stabit testis unus contra aliquem, quicquid illud peccati, & facinoris fuerit: sed in ore duorum aut trium testimonium stabit omne verbum. * *Sup. 17. 6. Matth. 18. 16. 2. Cor. 13. 1.*

16. Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum prævaricationis,

17. stabunt ambo, quorum causa est, ante Dominum in conspectu sacerdotum & judicum qui fuerint in diebus illis.

18. * Cumque diligentissime perscrutantes, invenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium: * *Dan. 13. 62.*

19. reddent ei sicut fratri suo facere cogitavit, & auferes malum de medio tui:

20. ut audientes ceteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere.

21. Non misereberis ejus, * sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. * *Exod. 21. 23. & 24. Levit. 24. 20. Matth. 5. 38.*

CAPUT XX.

Qui tempore pugna sint domum remittendi: jura belli quomodo servanda: quæ arbores cadenda ad machinas instruendas, & quæ relinquenda.

1. Si exieris ad bellum contra hostes tuos, & videris equitatus & cur-

rus, & majorem quam tu habes adversarii exercitus multitudinem, non timebis eos: quia Dominus Deus tuus tecum est, qui eduxit te de terra Ægypti.

2. Appropinquante autem jam prælio, stabit sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populum:

3. Audi Israel, vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, non pertimescat cor vestrum, nolite metueri, nolite cedere, nec formidetis eos:

4. quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra adversarios dimicabit, ut eruat vos de periculo.

5. Duces quoque per singulas turmas audiente exercitu proclamabunt: * Quis est homo, qui edificavit domum novam, & non dedicavit eam? vadat, & revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius dedecet eam. * *1. Mach. 3. 56.*

6. Quis est homo qui plantavit vineam, & necdum fecit eam esse communem, de qua vesci omnibus liceat? vadat, & revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius homo ejus fungatur officio.

7. Quis est homo, qui despondit uxorem, & non accepit eam? vadat, & revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius homo accipiat eam.

8. His dictis addent reliqua, & loquentur ad populum: * Quis est homo formidolosus, & corde pavido? vadat, & revertatur in domum suam, ne pavere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est. * *Judic. 7. 3.*

9. Cumque siluerint duces exercitus, & finem loquendi fecerint, unusquisque suos ad bellandum cuneos præparabit.

10. si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primum pacem.

11. Si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, salvabitur, & serviet tibi sub tributo.

12. Sin autem fœdus inire noluerit, & cœperit contra te bellum, oppugnabis eam.

13. Cumque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne, quod in ea generis masculini est, in ore gladii,

14. absque mulieribus & infantibus, jumentis & ceteris, quæ in civitate sunt. Omnem prædam exercitus divides, & comedes de spoliis hostium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dedit tibi.

15. Sic facies cunctis civitatibus, quæ a te procul valde sunt, & non sunt de his urbibus, quas in possessionem acceperis es.

16. De his autem civitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes vivere:

17. sed intericies in ore gladii, Hethæum videlicet, & Amorrhæum, & Chananæum, Pherezæum, & Hevæum, & Jebusæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus:

18. ne forte doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt diis suis: & peccetis in Dominum Deum vestrum.

19. Quando obsederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis ut expugnes eam, non succides arbores, de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem: quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum.

20. Si quæ autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, & in ceteros apta usus, succide, & instrue machinas, donec capias civitatem, quæ contra te dimicat.

CAPUT XXI.

Cautio super homicidio occulto; muliere in bello capta; de filio odioso primogenito; filio contumace; & eo qui suspensus est in ligno.

1. Quando inventum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadaver occisi, & ignorabitur cædis reus,
2. egredientur maiores natu, & iudices tui, & metientur a loco cadaveris singularum per circuitum spatia civitatum;
3. & quam vicin omnem ceteris esse perspexerint, seniores civitatis illius tollent vitulam de armento, quæ non traxit iugum, nec terram scidit vomere,
4. & ducent eam vallem asperam atque saxosam, quæ nunquam arata est, nec sementem recepit: & cædent in ea cervices vitulae;
5. accedentque sacerdotes filii Levi, quos elegerit Dominus Deus tuus ut ministrent ei, & benedicant in nomine ejus, & ad verbum eorum omne negotium, & quicquid mundum, vel immundum, est judicetur.
6. Et venient majores natu civitatis illius ad interficiendum, lavabuntque manus suas super vitulam, quæ in valle percussa est,
7. & dicent: Manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt.
8. propitius esto populo tu Israel, quem redemisti Domine, & ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israel. Et auferetur ab eis reatus sanguinis;
9. tu autem alienus eris ab innocentis cruce, qui fusus est, cum feceris quod præcepit Dominus.
10. Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, & tradideris eos Dominus Deus tuus in manu tua, captivosque duxeris,
11. & videris in numero captivorum mulierem pulchram, & adamaneris eam, voluerisque habere uxorem,
12. introduces eam in domum tuam, quæ radet cæsariem, & circumcidet ungues,
13. & deponet vestem, in qua capta est: sedensque in domo tua, flebit patrem & matrem suam uno mense: & postea intrabis ad eam, dormiesque cum illa, & erit uxor tua.
14. Si autem postea non sederit animo tuo, dimittes eam liberam, nec vendere poteris pecunia, nec opprimere per potentiam: quia humiliasti eam.
15. Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odiosam, gementique ex eo liberos, & fuerit filius odiosus primogenitus,
16. volueritque substantiam inter filios suos dividere non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odioso,
17. sed filium odiosæ agnoscat primogenitum, dabitque ei de his quæ habuerit cuncta duplicia: iste est enim principium liberiorum ejus, & huic debentur primogenita.
18. Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, & coercitus obedire contempserit:
19. apprehendent eum, & ducent ad seniores civitatis illius, & ad portam iudicii.
20. dicentque ad eos: Filius noster iste protervus & contumax est, monita nostra audire contemnit, commensationibus vacat, & luxuria, atque conviviis;
21. lapidibus eum obruet populus civita-

tis: & morietur, ut auferatis malum de medio vestri, & universus Israël audiens pertimescat.

22. Quando peccaverit homo quod morte plectendum est, & adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo:

23. non permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die sepelietur: quia * maledictus a Deo est qui pendet in ligno: & nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dedit tibi in possessionem.

* Galat. 3. 13.

CAPUT XXII.

Pietas in rem proximi exercenda; de veste alterius sexus, de invento nido, de circumdando tecto domus, de non commiscendis rebus diversæ generis, de fimbriis, de signis virginitatis, de adulterio, de corrupta in urbe vel in agro, de uxore patris non ducenda.

1. Non videbis bovem fratris tui, aut sedem reducere fratri tuo, * Exod. 23. 4.

2. etiamsi non est propinquus frater tuus, nec nosti eum: duces in domum tuam, & erunt apud te quamdiu querat ea frater tuus, & recipiat.

3. Similiter facies de asino, & de vestimento, & de omni re fratris tui, quæ perierit: si inveneris eam, ne negligas quasi alienam.

4. Si videris asinum fratris tui, aut bovem cecidisse in via, non despicias, sed sublevabis eum eo.

5. Non induitur mulier veste virili, nec vir utitur veste feminea: abominabilis enim apud Deum est qui facit hæc.

6. Si ambulans per viam, in arbore vel in terra nidum avis inveneris, & matrem pulli vel ovis despero incubantem: non tenebis eam cum filiis,

7. sed abire patieris, captos tenens filios: ut bene sit tibi, & longo vivas tempore.

8. Cum ædificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum: ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente alio, & in præceptis ruente.

9. Non seres vineam tuam altero semine: ne & sementis quam sevisisti, & quæ nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur.

10. Non arabis in bove simul & asino:

11. Non indueris vestimento, quod ex lana & linoque contextum est.

12. * Funiculos in fimbriis facies per quatuor angulos pallii tui, quod operieris.

* Num. 15. 38.

13. Si duxerit vir uxorem, & postea odio habuerit eam,

14. quæseritque occasiones, quibus dimittat eam, obiciens ei nomen pessimum, & dixerit: Uxorem hanc accepi, & ingressus ad eam non inveni virginem:

15. tollent eam pater & mater ejus, & fferent secum signa virginitatis ejus ad seniores urbis, qui in porta sunt:

16. & dicet pater: Filiam meam dedi huic uxorem, quam quia odit,

17. imponit ei nomen pessimum, ut dicat: Non inveni filiam tuam virginem: & ecce hæc sunt signa virginitatis filiae meæ, expandent vestimenta coram senioribus civitatis:

18. apprehendantque senes urbis illius virum, & verberabunt illum,

19. condemnantes insuper centum siclis argenti, quos dabit patri puellæ: quoniam dif-

famavit nomen pessimum super virginem Israel: habebitque eam uxorem, & non poterit dimittere eam omnibus diebus vite sue.

20. Quod si verum est, quod obicit, & non est in puella inventa virginitas:

21. eicient eam extra fores domus patris sui, & lapidibus obruent viri civitatis illius, & morietur: quoniam fecit neas in Israel, ut torqueretur in domo patris sui: & auferes malum de medio tui.

22. * Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id est, adulter & adultera: & auferes malum de Israel.

* Lev. 20. 10.

23. Si puellam virginem desponderit vir, & invenerit eam aliquis in civitate, & concubuerit cum ea,

24. educes utrumque ad portam civitatis illius, & lapidibus obruentur. puella, quia non clamavit, cum esset in civitate: vir, quia humiliavit uxorem proximi sui. & auferes malum de medio tui.

25. Sin autem in agro repererit vir puellam, quæ desponsata est, & apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus:

26. puella nihil patietur, nec est rea mortis: quoniam sicut latro consurgit contra fratrem suum, & occidit animam ejus, ita & puella perpeissa est.

27. sola erat in agro: clamavit, & nullus adiut qui liberaret eam.

28. Si invenerit vir puellam virginem, quæ non habet sponsum, & apprehendens concubuerit cum illa, & res ad iudicium venerit:

29. * dabit qui dormivit cum ea, patri puellæ quinquaginta siclos argenti, & habebit eam uxorem, quia humiliavit illam: non poterit dimittere eam cunctis diebus vite sue. * Exod. 22. 16.

30. Non accipiet homo uxorem patris sui, nec revelabit operimentum ejus.

CAPUT XXIII.

De his qui ab ecclesia Dei arcenti sunt vel admittendi: Idumei & Egyptii non sunt abiciendi: de pollutione nocturna, & de loco ad necessaria natura disputando: de servo fugitivo, de mercede prostibuli: fugienda usura erga fratres, de voto, de vinea, & segete proximi.

1. Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis & abscisso verecero, ecclesiam Domini.

2. Non ingredietur mamzer, hoc est, de scorto natus, in ecclesiam Domini, usque ad decimam generat onem.

3. * Ammonites & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini, in aeternum * 2. Esdr. 13. 1.

4. * quia noluerunt vobis occurrere cum pane & aqua in via, quando egressi estis de Egypto: & ** quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriae, ut malediceret tibi * 2. Esdr. 13. 2. ** Num. 22. 5. Jos. 24. 9.

5. & noluit Dominus Deus tuus audire Balaam vertique maledictionem ejus in benedictionem tuam, eo quod diligeret te.

6. Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona cunctis diebus vite tuæ in sempiternum.

7. Non abominaveris Idumæum, quia frater tuus est: nec Egyptium, quia advena fuisti in terra ejus.

8. Qui pati fuerint ex eis, tertia generatione intrabunt in ecclesiam Domini.

9. Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala.

10. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra,

11. & non revertetur, priusquam ad vesperam lavetur aqua: & post solis occasum regredietur in castra.

12. Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ,

13. gerens paxillum in balteo. cumque sederis, iodies per circuitum, & egesta humo operies

14. quo revelatus est (Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te, & tradat tibi inimicos tuos) & sint castra tua sancta, & nihil in eis appareat cœditatis ne derelinquat te.

15. Non trades servum Domino suo, qui ad te conuerit.

16. habitabis tecum in loco, qui ei placuerit, & in una uroium tuarum requiescet: ne contristes eum.

17. Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël.

18. Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quidquid illud est quod voveris: quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum.

19. Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec ruges, nec quamlibet aliam rem:

20. sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id, quo indiget, commodabis: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra, ad quam ingredieris possidendam.

21. Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requirit illud Dominus Deus tuus. & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum.

22. Si nolueris polliceri, absque peccato eris.

23. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, & facies sicut promissisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es.

24. Ingressus vineam proximi tui, comedere uvas quantum tibi placuerit: foras autem ne efferas tecum.

25. Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas, & manu conteres: falce autem non metes.

CAPUT XXIV.

Libellus repudiij permittitur: misericordia in debitoribus pauperibus: non neganda merces: de iudicio advena & pupilli. reliqua messis ac vindemia pauperibus relinquenda.

1. SI * acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem: scribet libellum repudiij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua.

* Matth. 5. 31. & 32. & 19. 7. Marc. 10. 4.

2. Cumque egressa alterum maritum duxerit,

3. & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudiij, & dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit:

4. non poterit prior maritus recipere eam in

in uxorem : quia polluta est , & abominabilis facta est coram Domino : ne peccare facias terram tuam , quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendam.

5. Cum acceperit homo nuper uxorem , non procedat ad bellum , nec ei quippiam necessitatis injungatur publicæ , sed vacabit absque culpa domui suæ , ut uno anno latetur cum uxore sua.

6. Non accipies loco pignoris inferiorem , & superiorem molam : quia animam suam opposuit tibi.

7. Si deprehensus fuerit homo sollicitans fratrem suum de filiis Israël , & vendito eo acceperit pretium , interficietur , & auferes malum de medio tui.

8. Observa diligenter ne incurras plagam lepræ , sed facies quæcumque docuerint te sacerdotes Levitici generis iuxta id , quod præcepi eis , & imple sollicitè.

9. * Mementote , quæ fecerit Dominus Deus vester Mariz , in via egressederimini de Ægypto. * Num. 12. 10.

10. Cum repetes à proximo tuo rem aliquam , quam debet tibi , non ingredieris domum ejus ut pignus auferas :

11. * sed stabis foris , & ille tibi proferet quod habuerit. * Exod. 22. 26.

12. sin autem pauper est , non pernoctabit apud te pignus ,

13. sed statim reddes ei ante solis occasum : ut dormiens in vestimento suo , benedicat tibi , & habeas iustitiam coram Domino Deo tuo.

14. * Non negabis mercedem indigentis , & pauperis fratris tui , sive advenæ , qui tecum moratur in terra , & intra portas tuas est. * Lev. 19. 13. Job. 4. 15.

15. sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum , quia pauper est , & ex eo sustentat animam suam : ne clamet contra te ad Dominum , & reputetur tibi in peccatum.

16. * Non occidentur patres pro filiis , nec filii pro patribus : sed unusquisque pro peccato suo morietur. * 4. Reg. 14. 6.

2. Par. 25. 4. Ezech. 18. 20.

17. Non pervertes iudicium advenæ & pupilli , nec auferes pignoris loco viduæ vestimentum.

18. Memento quod servieris in Ægypto , & eruerit te Dominus Deus tuus inde. Idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem.

19. Quando messueris segetem in agro tuo , & oblitus manipulum reliqueris , non revertetur , ut tollas illum : sed advenam , & pupillum , & viduam auferre patieris , ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum.

20. Si fruges collegeris olivarum , quidquid remanserit in arboribus , non reverteris ut colligas , sed relinques advenæ , pupillo , ac viduæ.

21. Si vindemiaveris vineam tuam , non colliges remanentes racemos , sed cedent in usus advenæ , pupilli , ac viduæ.

22. Memento quod & tu servieris in Ægypto , & idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem.

CAPUT XXV.

Judices justè judicent : quot plagis reus cadendus , bovi trituranti & non alligandum : semen fratri suscitandum , pena mulieris verenda apprehendentis , non committenda in pon-

dere & mensura injustitia , Amalecita delendi.

1. SI fuerit causa inter aliquos , & interpellaverint iudices quæ in justum esse perspexerint , illi iustitiam palmam dabunt : quem impium , condemnabunt impietatis.

2. Sin autem eum , qui peccavit , dignum viderint plagis : prosternerit , & coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit & plagarum modus :

3. ita duntaxat , * ut quadragenarius numerum non excedant : ne fœdè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.

* 2. Cor. 11. 24.

4. * Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas. * 1. Cor. 9. 9. 1. Tim. 5. 18.

5. * Quando habitaverint fratres simul , & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit , uxor defuncti non nubet alteri : sed accipiet eam frater ejus , & suscitabit semen fratris sui : * Matth. 22. 24. Marc. 12. 19. Lucæ 20. 28.

6. & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit , ut non deleatur nomen ejus ex Israël.

7. Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui , quæ ei lege debetur , perget mulier ad portam civitatis , & interpellabit majores niti , dicensque : * Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israël : nec me in conjugem sumere. * Ruth. 4. 5.

8. Statimque accessit eum facient , & interrogabunt. Si responderit : Nolo eam uxorem accipere :

9. accedet mulier ad eum coram senioribus , & tollet calcamentum de pede ejus , spuetque in faciem illius , & dicit : Sic fiet homini , qui non edificat domum fratris sui.

10. Et vocabitur nomen illius in Israël , Dominus discalceati.

11. Si habuerint inter se jurgium viri duo , & unus contra alterum rixari coeperit , volensque uxor alterius emere virum suum de manu fortioris , miseritque manum , & apprehenderit verenda ejus.

12. absces manum illius , nec flecteris super eam ulla misericordia.

13. Non habebis in sacculo diversa pondera , majus & minus :

14. n.c. erit in domo tua modius major , & minor.

15. pondus habebis justum & verum , & modius æqualis & verus erit tibi : ut multo vivas tempore super terram , quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

16. abominatur enim Dominus tuus eum , qui facit hæc , & averterit omnem injustitiam.

17. * Memento quæ fecerit tibi Amalec in via quando egrediebaris ex Ægypto : * Exod. 17. 8.

18. quomodo occurrerit tibi : & extremos agninus tui , qui lassè residebant , ceciderit , quando tu eras famæ & labore confectus , & non tenuerit Deum.

19. Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem , & subjecerit cunctas per circuitum nationes in terra , quam tibi pollicitus est : delebis nomen ejus sub cælo. Cave , ne obliviscaris.

CAPUT XXVI.

Primitiæ ac decime ubi & quibus exolvendæ : & sub qua verborum forma.

1. Cumque intraveris terram , quam Dominus Deus tuus tibi daturus est possiden-

dendam, & obtinueris eam, atque habitaveris in ea:

2. tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi invocetur nomen eius:

3. accedesque ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum: Profiniteor hodie coram Domino Deo tuo, quod ingressus sum in terram, pro qua iuravit patribus nostris, ut daret eam nobis.

4. Suscipiensque sacerdos cartallum de manu tua, ponet ante altare Domini Dei tui:

5. & loqueris in conspectu Domini Dei tui. Syrus persequeretur patrem meum, qui descendit in Ægyptum, & ibi peregrinatus est in paucissimo numero: crevitque in gentem magnam ac robustam & infinitam multitudinis.

6. Afflueruntque nos Ægypti, & persecuti sunt, imponentes onera gravissima:

7. & clamavimus ad Dominum Deum patrum nostrorum: qui exaudivit nos, & respexit humilitatem nostram, & laborem, atque angustiam:

8. & eduxit nos de Ægypto in manu forti, & brachio extenso, in ingenti pavore, in signis atque portentis:

9. & introduxit ad locum istum, & tradidit nobis terram lacte & melle manantem.

10. Et idcirco nunc offero primitias frugum terræ: quam Dominus dedit mihi. Et dimitte eas in conspectu Domini Dei tui, & adorato Domino Deo tuo.

11. Et epulaberis in omnibus bonis, quæ Dominus Deus tuus dedit tibi, & domui tuæ, tu & Levites, & advena qui tecum est,

12. Quando compleveris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio dabis Levitæ, & advenæ, & pupillo & viduæ, ut comedant intra portas tuas, & satientur:

13. loquerisque in conspectu Domini Dei tui: Abstuli quod sanctificatum est de domo mea, & * dedi illud Levitæ & advenæ, & pupillo ac viduæ, sicut iussisti mihi: non præterivi mandata tua, nec sum oblitus imperii tui. * *Sap. 14. 29.*

14. Non comedi ex eis in luctu meo, nec separavi ea in qualibet immunditia, nec expendi ex his quidquam in re turberis. Obedivi voci Domini Dei mei, & feci omnia sicut præcepisti mihi.

15. * Respice de sanctuario tuo: & de excelsu cælorum habitaculo, & benedic populo tuo israel, & terræ, quam dedisti nobis, sicut iurasti patribus nostris, terræ lacte & melle mananti. * *Isai. 63. 15. Baruch. 2. 16.*

16. Hodie Dominus Deus tuus præcepit tibi ut facias mandata hæc atque iudicia: & custodias & impleas ex toto corde tuo, & ex tota anima tua.

17. Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, & ambules in viis ejus, & custodias ceremonias illius, & mandata atque iudicia, & obediās ejus imperio.

18. & * Dominus elegit te hodie, ut sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, & custodias omnia præcepta illius: * *Sap. 7. 6.*

19. & faciat te excelsiorem cunctis gentibus quas creavit, in laudem, & nomen, & gloriam suam: ut sis populus sanctus Domini Dei tui, sicut locutus est.

CAPUT XXVII.

Transito Iordanem, altare lapideum erigendum,

*lexque lapidibus inscribenda: benedictionis: pro-
rum, & maledictionis: impiorum ritus & for-
mula.*

1. **P**ræcepit autem Moyses & seniores israel, populo dicentes: Custodite omne mandatum quod præcipio vobis hodie.

2. Cumque transieritis Iordanem in terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, eriges ingentes lapides, & calce levigabis eos,

3. ut possis in eis scribere omnia verba legis hujus Iordane transmissio: ut introeas terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, terram lacte & melle manantem, sicut iuravit patribus tuis.

4. Quando ergo transieritis Iordanem, erigite lapides: quos ego hodie præcipio vobis in monte Hebal, & levigabis eos calce:

5. & ædificabis ibi altare Domino Deo tuo * de lapidibus, quos ferrum non tetigit, * *Exod. 20. 25. Is. 8. 31.*

6. & de saxis informibus & impolitis: & offeres super eo holocausta Domino Deo tuo, & immolabis hostias pacificas, comedesque ibi, & epulaberis coram Domino Deo tuo.

8. Et scribes super lapides omnia verba legis hujus plane & lucide,

9. Dixeruntque Moyses & sacerdotes Levitici generis ad omnem Israel: Attende, & audi israel: Hodie factus es populus Domini Dei tui:

10. audies vocem ejus, & facies mandata atque iustitias: quas ego præcipio tibi.

11. Præcepitque Moyses populo in die illo, dicens:

12. Hi stabunt ad benedicendum populo super montem Garizim: Iordane transmissio: Simeon, Levi, Iudas, Issachar, Ioseph, & Benjamin.

13. Et è regione isti stabunt ad maledicendum in monte Hebal: Ruben, Gad, & Aser, & Zabulon, Dan, & Nephthali.

14. * Et pronuntiabunt Levitæ, dicentque ad omnes viros israel excelsa voce: * *Dan. 9. 11.*

15. Maledictus homo, qui facit sculptile & conflatile, abominationem Domini, opus manuum artificum, ponetque illud in abscondito, & respondebit omnis populus, & dicet: Amen.

16. Maledictus qui non honorat patrem suum, & matrem. & dicet omnis populus: Amen.

17. Maledictus qui transfert terminos proximi sui, & dicet omnis populus: Amen.

18. Maledictus qui errare facit cæcum in itinere. & dicet omnis populus: Amen.

19. Maledictus qui pervertit iudicium advenæ, pupilli & viduæ. & dicet omnis populus: Amen.

20. Maledictus qui dormit cum uxore patris sui, & revelat operimentum lectuli ejus. & dicet omnis populus: Amen.

21. Maledictus qui dormit cum omni jumento. & dicet omnis populus: Amen.

22. Maledictus qui dormit cum sorore sua, filia patris sui, vel matris suæ. & dicet omnis populus: Amen.

23. Maledictus qui dormit cum socro sua. & dicet omnis populus: Amen.

24. Maledictus qui clam percusserit proximum suum. & dicet omnis populus: Amen.

25. Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis, & dicet omnis populus: Amen.

26. Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit. & dicet omnis populus: Amen.

CAPUT XXVIII.

Multiplies promittit observantibus legem benedictio, & transgredientibus maledictio.

1. **S**I autem audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra.

2. Venientque super te universæ benedictiones istæ, & apprehendent te: si tamen præcepta ejus audieris.

3. Benedictus tu in civitate, & benedictus in agro.

4. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructusque jumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & causæ ovium tuarum.

5. Benedictæ horrea tua, & benedictæ reliquæ tuæ.

6. Benedictus eris tu ingrediens & egrediens.

7. Dabit Dominus inimicos tuos, qui consurgunt adversum te, corruentes in conspectu tuo: per unam viam venient contra te, & per septem fugient à facie tua.

8. Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum: benedicetque tibi in terra, quam acciperis.

9. Suscipiat te Dominus sibi in populum sanctum, sicut juravit tibi: si custodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaveris in viis ejus.

10. Videbuntque omnes terrarum populi quod nomen Domini invocatum sit super te, & timebunt te.

11. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu uteri tui, & fructu jumentorum tuorum, fructu terræ tuæ, quam juravit Dominus patribus tuis, ut daret tibi.

12. Aperiet Dominus thesaurum suum opifimum, cælum, ut tribuat pluviam terræ tuæ in tempore suo: benedicetque cunctis operibus manuum tuarum. Et fecerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies.

13. Constituet te Dominus in caput, & non in caudam: & eris semper supra, & non subter: si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & custodieris, & feceris.

14. ac non declinaveris ab eis, nec ad dexteram nec ad sinistram, nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos.

15. * Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias, & facias omnia mandata ejus & ceremonias, quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te. * *Lev. 26. 14. Thren. 2. 17. Baruch. 1. 20. Malach. 2. 2.*

16. Maledictus eris in civitate, maledictus in agro.

17. Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquæ tuæ.

18. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ovium tuarum.

19. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens.

20. Mittet Dominus super te famem & esuriam, & increpationem in omnia opera tua, quæ tu facies: donec conterat te, & perdat

velociter, propter adinventiones tuas pessimas in quibus reliquisti me.

21. Adjungat tibi Dominus pestilentiam, donec consumat te de terra, ad quam ingredieris possidendam.

22. Percutiat te Dominus egestate, febri & frigore, ardore & aestu, & aëre corrupto, ac rubigine, & persequatur donec pereas.

23. Sit cælum quod supra te est, æneum: & terra, quam calcas, ferrea.

24. Det Dominus imbrem terræ tuæ pulverem, & de cælo descendat super te cinis, donec conteraris.

25. Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos, per unam viam egrediaris contra eos, & per septem fugias, & dispergaris per omnia regna terræ.

26. sicutque cadaver tuum in escam cunctis volatilibus cæli, & bestiis terræ, & non sit, qui abigat.

27. Percutiat te Dominus ulcere Ægypti, & partem corporis, per quam stercora egeruntur, scabie quoque & pruriginē: ita ut curari nequeas.

28. Percutiat te Dominus amentia & cecitate ac furore mentis,

29. & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Omnique tempore calumniam sustineas, & opprimaris violentia, nec habeas qui liberet te.

30. Uxorem accipias, & alius dormiat cum ea. Domum ædifices, & non habites in ea. Plantas vineam, & non vindemias eam.

31. Bos tuus immoletur coram te, & non comedas ex eo. Asinus tuus rapiatur in conspectu tuo, & non reddatur tibi. Oves tuæ dentur inimicis tuis, & non sit qui te adjuvet.

32. Filii tui & filiæ tuæ tradantur alteri populo, videntibus oculis tuis, & deficientibus ad conspectum eorum tota die, & non sit fortitudo in manu tua.

33. Fructus terræ tuæ, & omnes labores tuos comedat populus, quem ignoras: & sis semper calumniam sustinens, & oppressus cunctis diebus.

34. & stupens ad terrorem eorum, quæ videbunt oculi tui.

35. Percutiat te Dominus ulcere pessimo in genibus & in suris, sanarique non possis, à planta pedis usque ad verticem tuum.

36. Ducet te Dominus, & regem tuum, quem constitueris super te, in gentem, quam ignoras tu & patres tui, & servies ibi diis alienis, ligno & lapidi.

37. Et eris perditus in proverbium ac fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus.

38. * Seminent multam jacies in terram, & non odicum congregabis: quia locustæ devorabunt omnia. * *Mich. 6. 15. Aggai 1. 6.*

39. Vineum plantabis, & fodies: & vinum non bibes, nec colliges ex ea quippiam: quoniam vastabitur vermium.

40. Olivas habebis in omnibus terminis tuis, & non ungeris oleo: quia defluent, & peribunt.

41. filios generabis & filias, & non frueris eis: quoniam daceant in captivitatem.

42. Omnes arbores tuas & fruges terræ tuæ rubigo consumet.

43. Avena, qui tecum versatur in terra, ascendet super te, eritque sublimior: tu autem descendes, & eris inferior.

44. Ipse fenerabit tibi, & tu non fenerabis ei. Ipse erit in caput, & tu eris in caudam.

45. Et venient super te omnes maledictiones istar, & persequentur apprehendent te, donec intereas: quia non audisti vocem Domini Dei tui, nec servasti mandata ejus & ceremonias, quas præcepit tibi.

46. Et erunt in te signa atque prodigia, & in semine tuo usque in sempiternum.

47. eo quod non servieris Domino Deo tuo in gaudio, cordisque lætitia, propter rerum omnium abundantiam.

48. Servies inimico tuo, quem immittet tibi Dominus, in fame, & siti, & nuditate, & omni penuria: & ponet jugum ferreum super cervicem tuam, donec te conterat.

49. Adducet Dominus super te gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus in similitudinem aquilæ volantis cum impetu: cujus linguam intelligere non possis.

50. Gentem procacissimam, quæ non deferat seni, nec misereatur parvuli,

51. & devoret fructum jumentorum tuorum, ac fruges terræ tuæ: donec intereas, & non relinquat tibi triticum, vinum, & oleum, armentum bonum, & greges ovium: donec te disperdat,

52. & conterat in cunctis arbitris tuis, & destruantur mœni tui firmi atque sublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Obsideberis intra portas tuas in omni terra tua, quam dabit tibi Dominus Deus tuus:

53. & comedes fructum uteri tui, & carnes filiorum tuorum & filiarum tuarum, quas dederit tibi Dominus Deus tuus, in angustia & vastitate qua opprimit te hostis tuus.

* *Thren. 4. 19. Baruch 2. 2. & 3.*

54. Homo delicatus in te, & luxuriosus valde, invidet fratri suo, & uxori, quæ cubat in sinu suo.

55. ne det eis de carnibus filiorum suorum, quas comedit: eo quod nihil aliud habeat in obsidione & penuria, qua vastaverint te inimici tui intra omnes portas tuas.

56. Tenera mulier & delicata, quæ super terram ingredi non valebat, nec pedis vestigium figere propter molliem & tenevitutinem nimiam, invidet viro suo, qui cubat in sinu ejus, super filii & filiarum carnibus,

57. & illuvie secundarum, quæ egrediuntur de medio feminum ejus, & super liberis qui eadem horantati sunt. comedent enim eos clam propter rerum omnium penuriam in obsidione & vastitate, qua opprimit te inimici tuus intra portas tuas.

58. Nisi custodieris, & feceris omnia verba legis hæc, quæ scripta sunt in hoc volumine, & timueris nomen ejus gloriosum & terribile, hoc est, Dominum Deum tuum:

59. augetbit Dominus plagas tuas, & plagas seminis tui, plagas magnas & perseverantes, infirmitates pessimas & perpetuas.

60. & convertet in te omnes afflictiones Ægypti, quas timuisti, & adhærebunt tibi:

61. Insuper & universos languores, & plagas, quæ non sunt scriptæ in volumine legis hæc, inducet Dominus super te, donec te conterat:

62. & remanebunt pauci numero, qui prius eratis sicut astra cæli præ multitudine, quoniam non audisti vocem Domini Dei tui.

63. Et sicut ante lætatus est Dominus super vos, bene vobis faciens, vosque multiplcans: sic lætabitur disperdens vos atque sui vertens, ut auferamini de terra, ad quam ingredieris possidendam.

64. Isperset te Dominus in omnes populos à summitate terræ usque ad terminos ejus: & servies in diebus aliis nris, quos & tu ignoras & patres tui, lignis & lapidibus.

65. In gentibus quoque illis non quiesces, neque erit requies vestigio pedis tui. Dabit enim tibi Dominus ibi cœr pavidum, & deficientes oculos, & animam consumptam morore:

66. Et erit vita tua quasi pendens ante te. Timebis nocte & die, & non credes vitæ tuæ.

67. Mane dices: Quis mihi det vesperum? & vespere: Quis mihi det inane? propter cordis tui fomidinem, qua terreberis, & propter ea, quæ tuis videbis oculis.

68. Reducet te Dominus classibus in Ægyptum per viam, de qua dixit tibi ut eam amplius non videres. Ibi venderis inimicis tuis in servos & ancillas, & non erit qui emat.

CAPUT XXIX.

Fœdus & juramentum Israelitarum cum Domino juxta Dei benedicta, & comminatio adversus fœdifragos.

1. **H**æc sunt verba fœderis quod præcepit Dominus Moysi ut ferret cum filiis Israel in terra Moab: præter illud fœdus, cum eis pepigit in Horeb.

2. Vocavitque Moyses omnem Israel, & dixit ad eos: * Vos vidistis universa, quæ fecit Dominus coram vobis in terra Ægypti Pharaoni, & omnibus servis ejus, universæque terræ illius. * *Exod. 19. 4.*

3. tentationes magnas, quas videntur oculi tui, signa illa, portentaque gentia,

4. & non dedit vobis Dominus cor intelligenti, & oculos videntes, & aures quæ possunt audire, usque in præsentem diem.

5. * Adduxit vos quadraginta annis per desertum: non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt. * *Sup. 8. 2.*

6. Panem non comedistis, vinum & siceram non bibistis: ut sciretis quia ego sum Dominus Deus vester,

7. Et venistis ad hunc locum: * egressusque est Sehon rex Hesebon, & Og rex Basan, occurrentes nobis ad pugnam. Et percussimus eos. * *Sup. 3. 1.*

8. & tulimus terram eorum, ac tradidimus possidendam * Ruben & Gad, & dimidiæ tribui Manasse. * *Sup. 3. 15. Num. 32. Jos. 13. 7. E. & 22. 4.*

9. Custodite ergo verba pacti hujus, & implete ea: ut intelligatis universa quæ faciatis.

10. Vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro, principes vestri, & tribus, ac majores natu, atque doctores, omnis populus Israel,

11. liberi & uxores vestræ, & advena qui tecum moratur in castris, exceptis lignorum cætoribus, & his, qui comportant aquas:

12. ut transeas in fœdere Domini Dei tui, & in iurejurando quod hodie Dominus Deus tuus percussit tecum:

13. ut suscitet te sibi in populum, & ipse sit Deus tuus sicut locutus est tibi, & si-

sicut juravit patribus tuis, Abraham, Isaac, & Iacob.

14. Nec vobis solis ego hoc fœdus ferio, & hæc iuramenta confirmo,

15. sed cunctis præsentibus & absentibus.

16. Vos enim nostis, quo modo habitaverimus intra Ægypti, & quo modo transierimus per medium nationum, quas trans-euntibus

17. vidistis abominaciones & sordes, id est, idola eorum, lignum & lapidem, argentum & aurum, quæ colebant.

18. Ne forte sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus, cujus cor aversum est hodie a Domino Deo nostro: ut vadat & serviat diis illarum gentium: & sit inter vos radix gemitivus rei & anaritudinem.

19. Cùmque audierit verba iuramenti huius, benedicat tibi in corde suo, dicens: Pax erit mihi, & ambulabo in pravitate cordis mei: & absumat ebria sitientem,

20. & Dominus non ignoret ei: sed tunc quam maxime furor ejus fumet, & zelus contra hominem illum, & sedeant super eum omnia maledicta, quæ scripta sunt in hoc volumine: & deleat Dominus nomen ejus sub cælo,

21. & consumat eum in perditionem ex omnibus tribus Israël, juxta maledictiones, quæ in libro legis hujus ac fœderis continentur.

22. Dicitque sequens generatio, & filii qui nascentur deinceps, & peregrini, qui de longe venerint, videntes plagas terræ illius, & infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus,

23. sulphure, & salis ardore comburens, ita ut ultra non seratur, nec virens quippiam germinet, in exemplum * subversionis Sodomæ & Gomorrhæ, Adamæ & Seboim, quas subvertit Dominus in ira & furore suo.

* Gen. 19. 24.

24. Et dicent omnes gentes: * Quare sic fecit Dominus terræ huic? quæ est hæc ira furoris ejus immensa? * 3. Reg. 9. 8. Jer. 22. 8.

25. Et respondebant: Quia dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum, quando eduxit eos de terra Ægypti:

26. & servierunt diis alienis, & adoraverunt eos, quos nesciebant, & quibus non fuerant attributi:

27. idcirco iratus est furor Domini contra terram istam, ut induceret super eam omnia maledicta, quæ in hoc volumine scripta sunt:

28. & eiecit eos de terra sua in ira & in furore, & in indignatione maxima, projecitque in terram alienam, sicut hodie comprobatur.

29. Abscondita, Domino Deo nostro: quæ manifesta sunt, nobis & filiis nostris usque in sempiternum, ut faciamus universa verba legis hujus.

CAPUT XXX.

Lapsus hortatur Moyses ad penitentiam: verba enim penitentia Deum placat: præceptum nobis datum, non longe à nobis separatur: in ejus implatione vel neglectu proponitur bonum & malum: ut ultro bonum eligentes, vivamus; & non perreamus, malo adherentes.

1. CUM ergo venerint super te omnes sermones isti, benedictio sive maledictio, quam proposui in conspectu tuo:

& ductus penituntine cordis tui in universis gentibus, in quas disperserit te Dominus Deus tuus,

2. & reversus fueris ad eum: & obedi-
ris ejus imperiis, sicut ego hodie præcipio tibi, cum filiis tuis, in toto corde tuo, & in tota anima tua:

3. reducet Dominus Deus tuus captivitatem tuam, ac miserebitur tui, & russum congregabit te de cunctis populis, in quos te ante dispersit.

4. Si ad cardines cæli fueris dissipatus, inde te retrahet Dominus Deus tuus,

5. * & assumet atque introducet in terram, quam possederunt patres tui, & obtinebis eam: & benedicens tibi, majoris numeri te esse faciet quam fuerunt patres tui.

2. Mach. 1. 29.

6. Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum: & cor seminis tui: ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo: & in tota anima tua, ut possis vivere.

7. Omnes autem maledictiones has convertet super inimicos tuos, & eos, qui oderunt te & persequuntur.

8. Tu autem reverteris, & audies vocem Domini Dei tui: faciesque universa mandata quæ ego præcipio tibi hodie:

9. & abundare te faciet Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, in sobole uteri tui, & in fructu jumentorum tuorum: in uberitate terræ tuæ, & in rerum omnium largitate. Revertetur enim Dominus, ut gaudeat super te in omnibus bonis, sicut gavisus est in patribus tuis:

10. si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris præcepta ejus & ceremonias, quæ in hac lege conscriptæ sunt: & revertaris ad Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua.

11. Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum,

12. nec in cælo situm, ut possis dicere: * Quis nostrum valet ad cælum ascendere, ut deferat illud ad nos, & audiamus atque opere compleamur? * Rom. 10. 6.

13. Neque trans mare positum: ut causeris, & dicas: Quis ex nobis poterit transfratrare mare, & illud ad nos usque deferre: ut possimus audire, & facere quod præceptum est?

14. Sed juxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum.

15. Considera quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam & bonum, & contra-
rio mortem & malum.

16. ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & custodias mandata illius ac ceremonias atque prædicia: & vivas, atque multiplicet te, benedicatque tibi in terra, ad quam ingrederis possidendam.

17. Si autem aversum fuerit cor tuum, & audire nolueris, atque errore deceptus adora-veris deos alienos, & servieris eis:

18. prædico tibi hodie quod pereras, & parvo tempore moreris in terra, ad quam Iordane transmisso, ingrederis possidendam.

19. Testes invoce hodie cælum & terram, quod proposuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu vivas, & semen tuum:

20. & diligas Dominum Deum tuum, atque obediās voci ejus, & illi adheras (ipse est enim vita tua, & longitudo dierum tuorum) ut habites in terra, pro qua juravit

Dominus patribus tuis, Abraham, Isaac, & Iacob, ut daret eam illis.

CAPUT XXXI.

Moyſes Iſue ſibi ſufficit in ducem, Deuteronomium ſcribit, jubetque illud populo prælegi ſeptimo anno remiſſionis, & in latere arcæ aſervari.

1. **A**liit itaque Moyſes, & locutus est omnia verba hæc ad univerſum Iſraël.

2. & dixit ad eos: Centum viginti annorum ſum hodie, non poſſum ultra egredi, & ingredi, præſertim cum & Dominus dixerit mihi: * Non transibis Iordanem iſtum.

* *ſap. 3. 27. Num. 27. 13.*

3. Dominus ergo Deus tuus transibit ante te: ipſe delebit omnes gentes hæc in conſpectu tuo, & poſſidebis eas, & Iſue iſte transibit ante te, ſicut locutus est Dominus.

4. Facietque Dominus eis * ſicut fecit Sehon & Og regibus Amorrhæorum, & terræ eorum, delebitque eos. * *Num. 21. 24.*

5. Cùm ergo & hoſtraderit vobis, * ſimiliter facietis eis, ſicut præcipi vobis. * *ſap. 7. 2.*

6. Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paveatis ad conſpectum eorum: quia Dominus Deus tuus ipſe eſt ductor tuus, & non dimittet, nec derelinquet te.

7. Vocavitque Moyſes Iſue, & dixit ei coram omni Iſraël: * Confortare, & eſto robuſtus: tu enim introduces populum iſtum in terram, quam daturum ſe patribus eorum juravit Dominus: & tu eam ſorte divides.

* *ſos. 1. 6. 3. Reg. 2. 2.*

8. Et Dominus qui ductor eſt veſter, ipſe erit tecum: non dimittet, nec derelinquet te: noli timere, nec paveas.

9. Scripſit itaque Moyſes legem hanc, & tradidit eam ſacerdotibus filiis Levi, qui portabant arcem fœderis Domini, & cunctis ſenioribus Iſraël.

10. Præcepitque eis, dicens: Poſt ſeptem annos, anno remiſſionis, in ſolemnitate tabernaculorum,

11. convenientibus cunctis ex Iſraël, ut appareant in conſpectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit Dominus, leges verba legis hujus coram omni Iſraël, audientibus eis,

12. & in unum omni populo congregato, tam viris quàm mulieribus, parvulis, & adultis, qui ſunt intra portas tuas: ut audientes diſcant, & timeant Dominum Deum veſtrum, & custodiant, impleantque omnes ſermones legis hæc.

13. filii quoque eorum qui nunc ignorant: ut audire poſſint, & timeant Dominum Deum ſuum cunctis diebus quibus verſantur in terra, ad quam vos, Iordane tranſmiſſo, pergitis obtinendam.

14. Et ait Dominus ad Moyſen: Ecce prope ſunt dies mortis tue: voca Iſue, & ſtate in tabernaculo teſtimonii, ut præcipiam ei. Abierunt ergo Moyſes & Iſue, & ſteterunt in tabernaculo teſtimonii.

15. apparuitque Dominus ibi in columna nubis, quæ ſtegit in introitu tabernaculi.

16. Dixitque Dominus ad Moyſen: Ecce tu dormies cum patribus tuis, & populus iſte conſurgens fornicabitur poſt deos alienos in terra, ad quam ingreditur ut habitet in ea: ibi derelinquet me, & irritum faciet fœdus, quod pepigi cum eo.

17. Et irasceſtur furor meus contra eum in

die illo: & derelinquam eum, & abscondam faciem meam ab eo, & erit in devorationem: invenient enim omnia mala & afflictiões: ita ut dicat in illo die: Verè quia non eſt Deus mecum, inveniunt me hæc mala.

18. Ego autem abscondam, & celabo faciem meam in die illo propter omnia mala, quæ fecit, quia ſecutus est deos alienos.

19. Nunc itaque ſcribite vobis canticum iſtud, & docete filios Iſraël: ut in memoriter teneant, & ore decantent, & ſit mihi carmen iſtud pro teſtimonio inter filios Iſraël.

20. Introducam enim eum in terram, pro qua iuravi patribus ejus, lacte & melle manantem. Cùmque comederint, & ſaturati, crassiſque fuerint, avertentur ad deos alienos, & ſervient eis: detrahentque mihi, & irritum facient pactum meum.

21. Poſtquam invenerint eum mala multa & afflictiões, respondebit ei canticum iſtud pro teſtimonio, quod nulla deſcit oblivio ex ore ſeminiſui. Scio enim cogitationes ejus: quæ facturus ſit hodie, antequam introducām eum in terram, quam ei pollicitus ſum.

22. Scripsit ergo Moyſes canticum, & docuit filios Iſraël.

23. Præcepitque Dominus Iſue filio Num, & ait: Confortare, & eſto robuſtus: tu enim introduces filios Iſraël in terram, quam pollicitus ſum, & ego ero tecum.

24. Poſtquam ergo ſcripſit Moyſes verba legis hujus in volumine, atque complevit.

25. præcepit Levitis, qui portabant arcem fœderis Domini, dicens:

26. Tollite librum iſtum, & ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei veſtri: ut ſit ibi contra te in teſtimonium.

27. Ego enim ſcio contentionem tuam, & cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me & ingrediente vobiscum, ſemper contentioſe egisti contra Dominum: quanto magis cùm mortuus fuero?

28. Congregate ad me omnes majores natu per tribus veſtras, atque doctores, & loquar audientibus eis ſermones iſtos, & invocabo contra eos cælum & terram.

29. Novi enim quod poſt mortem meam inique agetis, & declinabitis cito de via, quam præcipi vobis: & occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conſpectu Domini, ut iritetis eum per opera manuum veſtrarum.

30. Locutus est ergo Moyſes, audiente univerſo cœtu Iſraël, verba cœnæ hujus, & ad finem uſque complevit.

CAPUT XXXII.

Canticum Moyſi quo Dei reſert beneficia: populiſque ingratiſſimam ſepi, a Domino caſtigatam: jubetur Moyſes montem Aſarim ascendere, ut promiſſam terram contemplantur.

1. **A**udite cœli quæ loquor, audiat terra verba oris mei.

2. Concreſcat ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quaſi imber ſuper herbam, & quaſi ſtillicæ ſuper gramina.

3. Quia nomen Domini invocabo: data magnificentiam Deo noſtro.

4. Dei perfectæ ſunt opera, & omnes viæ ejus judicia: Deus fidelis, & abſque ulla iniquitate, juſtus & rectus.

5. Peccaverunt ei, & non filii ejus in ſordibus: generatio prava atque perversa.

Hæc-

6. Hæcine reddis Domino popule stultæ & insipienti? nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creavit te?

7. * Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas: interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: majores tuos, & dicent tibi. * *Iob. 8. 8.*

8. Quando dividēbat Altissimus gentes: quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israel.

9. Pars autem Domini, populus ejus: Iacob funiculus hereditatis ejus.

10. Invenit eum in terra deserta, in loco horrois, & vastæ solitudinis: circumduxit eum, & docuit: & custodivit quasi pupillam oculi sui.

11. Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, expandit alas suas, & assumpsit eum, atque portavit in humeris suis.

12. Dominus solus dux ejus fuit: & non erat cum eo Deus alienus.

13. Constituit eum super excelsam terram: ut concederet fructus agrorum, ut suggeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo.

14. Butyrum de armento, & lac de ovibus cum adipe agnorum, & arietum filiorum Basan: & hircos cum medulla tritici, & sanguinem uvæ biberet meracissimum.

15. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.

16. Provocaverunt eum in diis alienis, & in abominabilibus ad iracundiam concitaverunt.

17. Immolaverunt dæmonis & non Deo, diis, quos ignorabant: novi recentesque venerunt, quos non coluerunt patres eorum.

18. Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui.

19. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est: quia provocaverunt eum filii sui & filiae.

20. Et ait: Abscondam faciem meam ab eis, & considerabo novissima eorum: generatio enim perversa est, & infideles filii.

21. Ipsi me provocaverunt in eo, qui non erat Deus, & irritaverunt in vanitatibus suis: & * ego provocabo eos in eo, qui non est populus, & in gente stulta irritabo illos.

* *Ier. 15. 14. Rom. 10. 19.*

22. Ignis succensus est in furore meo: & ardebit usque ad inferni novissima: devorabitque terram cum gennine suo, & montium fundamenta comburet.

23. Congregabo super eos mala, & sagittas meas complēbo in eis.

24. Consumētur fame, & devorabunt eos aves morsu amarissimo: dentes bestiarum inmittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium.

25. Foris vastabit eos gladius, & intus pavor, juvenem simul ac virginem, lactentem cum homine senē.

26. Dixi: Ubina sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.

27. Sed propter iram inimicorum distuli: ne forte superbirent hostes eorum, & dicerent: Manus nostra excelsa, & non Dominus, fecit hæc omnia.

28. Gens absque consilio est, & sine prudentia.

29. * Utinam saperent, & intelligerent, ac novissima providerent. * *Ierem. 9. 12.*

30. Quo inodo persequatur unus mille, & duo fugent decem milia? nonne ideo, quia Deus suos vendidit eos, & Dominus conclusit illos?

31. Non enim est Deus noster ut dii eorum: & inimici nostri sunt iudices.

32. De vinea Sodomorum, vinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ: uva eorum uva felis, & botri amarissimi.

33. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.

34. Nonne hæc condita sunt apud me, & signata in thesauris meis?

35. * Mea est ultio, & ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum: juxta est dies perditionis, & addece festinant tempora.

* *Ecdi. 28. 1. Rom. 12. 19. Hebr. 10. 30.*

36. Judicabit Dominus populum suum, & * in servis suis miserebitur: videbit quod infirmata sit manus, & clausi quoque defecerunt, residuique consumpti sunt.

* *2. Mach. 7. 6.*

37. Et dicit: * Ubi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam? * *Ierem. 2. 28.*

38. De quorum victimis comedeant adipēs, & bibebant vinum libaminum: surgant, & opitentur vobis, & in necessitate vos protegant.

39. Videte quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me: * ego occidam, & ego vivere faciam: percutiam, & ego sanabo, ** & non est qui de manu mea possit eruerē.

* *1. Reg. 2. 6. Tob. 13. 2. Sap. 16. 13.*

* *Iob. 10. 7. Stp. 16. 15.*

40. Levabo ad cælum manum meam, & dicam: Vivo ego in æternum.

41. Si acuero ut fulgur gladium meum, & arripuerit iudicium manus mea: reddam ultionem hostibus meis, & his qui oderunt me, retribuam.

42. Inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus devorabit carnes, de quoere occisorum, & de captivitate, nudati inimicorum capitis.

43. * Laudate gentes populum ejus, quia sanguinem servorum suorum ulciscetur: & vindictam retribuet in hostes eorum, & propitius erit terræ populi sui. * *2. Mach. 7. 6.*

44. Venit ergo Moyses, & locutus est omnia verba cantici hujus in auribus populi, ipse & Iosue filius Num.

45. Complēvitque omnes sermones istos, loquens ad universum Israël.

46. & dixit ad eos: Ponite corda vestra in omnia verba, quæ ego testifcor vobis hodie: ut mandetis ea filiis vestris custodire & facere, & implere universa quæ scripta sunt legis hujus:

47. quia non incassum præcepta sunt vobis, sed ut singuli in eis viverent: quæ facientes longo perseveretis tempore in terra, ad quam, Iordane transmissa, ingredimini possidendam.

48. Locutusque est Dominus ad Moysen in eadem die: dicens:

49. Ascende in montem istum Abarim, id est, transiitum, in montem Nebo, qui est in terra Moab contra Iericho: & vide terram Chanaan, quam ego tradam filiis Israel obtinendam, & morere in monte.

50. Quem conscendens iungeris populis tuis, * sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis suis:

* *Num. 20. 26. & 27. 13.*

51. * quia prævaricati estis contra me in medio filiorum Israël ad Aquas contradictionis in Cades deserti Sin: & non sanctificastis me inter filios Israël. * Num. 20. 12. & 27. 14.

52. E contra videbis terram, & non ingredieris in eam, quam ego dabo filiis Israël.

CAPUT XXXIII.

Benedixit Moyses mortuorum duodecim tribubus Israël, eisque olim obventura prædixit.

1. Hæc est benedictio, qua benedixit ante mortem suam.
2. Et ait: Dominus de Sinai venit, & de Seir ortus est nobis: apparuit de monte Pharan, & cum eo sanctorum millia. In dextera ejus ignea lex.
3. Dilexit populos, * omnes sancti in manu illius sunt. & qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius. * Sap. 3. 1. 5. 5.
4. Legem præcepit nobis Moyses, hereditatem multitudinis Iacob.
5. Erit apud rectissimum rex, congregatis principibus populi cum tribubus Israël.
6. Vivat Ruben, & non moriatur, & sit parvus in numero.
7. Hæc est Iudæ benedictio: Audi Domine vocem Iudæ, & ad populum suum introduce eum: manus ejus pugnabunt pro eo, & adiutor illius contra adversarios ejus erit.
8. Levi quoque ait: Perfectio tua, & doctrina tua viro sancto tuo, quem probasti in tentatione, & judicasti ad Aquas contradictionis.
9. * Qui dixit patri suo, & matri suæ: Nescio vos: & fratribus suis: Ignoro vos: & mesierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum servaverunt, * Exod. 32. 27. Lev. 10. 5.
10. Indicia tua, ô Iacob, & legem tuam, ô Israël: ponent thymiana in furore tuo, & holocaustum super altare tuum.
11. Benedic Domine fortitudini ejus, & opera manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum ejus: & qui oderunt eum, non consurgant.
12. Et Benjamin ait: Amantissimum Domini habitabit confidenter in eo: quasi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet.
13. Ioseph quoque ait: De benedictione Domini terra ejus, de pomis cæli, & rore, atque abyso subrascens.
14. De pomis fructuum solis, ac lunæ,
15. de vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorum:
16. & de frugibus terræ, & de plenitudine ejus. Benedictio illius, * qui apparuit in rubo, veniat super caput Ioseph, & super verticem nazareth inter fratres suos. * Exod. 3. 2.
17. Quasi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua rhinocerotis cornua illius: in ipsis ventilabit gentes usque ad terminos terræ. hæc sunt multitudines Ephraim: & hæc millia Manasse.
18. Et Zabulon, ait: Lætare Zabulon in exitu tuo, & Issachar in tabernaculis tuis.
19. Populos vocabunt ad montem: ibi immolabunt victimas justitiæ. Qui inundationem maris quasi lac sugent, & thesauros absconditos arenarum.
20. Et Gad ait: Benedictus in latitudine Gad: quasi leo requievit, cepitque brachium, & verticem.

21. Et vidit principatum suum, quod in parte sua doctor esset repositus: qui fuit cum principibus populi, & fecit justitias Domini, & judicium suum cum Israël.
22. Dan quoque ait: Dan catulus leonis, fuit largiter de Basan.
23. Et Nephthali dixit: Nephthali abundantia perfruetur, & plenus erit benedictionibus Domini: mare & meridem possidebit.
24. Aser quoque ait: Benedictus in filiis Aser, sit placens fratribus suis, & tingat in oleo pedem suum.
25. Ferrum & æs calceamentum ejus. Sicut dies juventutis tuæ, ita & senectus tua.
26. Non est Deus alius, ut Deus rectissimus: ascensor cæli auxiliator tuus. Magnificentia ejus discurrunt nubes,
27. habitaculum ejus sursum, & subter brachia sempiterna: ejiciet à facie tua inimicum, dicetque: Conterere.
28. Habitabit Israël confidenter, & solus. Oculus Iacob in terra frumenti & vini, cælique caligabunt rore.
29. Beatus es tu Israël: quis similis tui popule, qui salvaris in Domino: scutum auxilii tui, & gladius gloriæ tuæ: negabunt te inimici tui, & tu eorum coela calcabis.

CAPUT XXXIV.

Contemplata terra mortui Moyses, & occulte à Deo sepultus fletur à populo, illicque Iosue substituitur: commendatur propheta Moyses à Dei familiaritate, & factus per ipsum signis.

1. Ascendit * ergo Moyses de campestribus Moab super montem Nebo, in verticem Phaga contra Iericho: ostenditque ei Dominus omnem terram Galaad usque Dan, * Supr. 3. 27. & 32. 49. 2. Mach. 2. 4.
2. & universum Nephthali, terramque Ephraim & Manasse, & omnem terram Iudæ usque ad mare novissimum,
3. & australem partem, & latitudinem campi Iericho civitatis palmarum usque Segor.
4. Dixitque Dominus ad eum: * Hæc est terra, pro qua iuravi Abraham, Isaac, & Iacob, dicens, Semini tuo dabo eam. Vidisti eam oculis tuis, & non transibis ad illam. * Gen. 12. 7. & 15. 18.
5. Mortuusque est ibi Moyses servus Domini, in terra Moab, jubente Domino:
6. & sepelivit eum in valle terræ Moab contra Phogor: & non cognovit homo sepulchrum ejus usque in præsentem diem.
7. Moyses centum & viginti annorum erat quando mortuus est: non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti sunt.
8. Fleveruntque eum filii Israël in campibus Moab triginta diebus: & completi sunt dies placentis lugentium Moysen.
9. Iosue verò filius Nun repletus est Spiritu sapientiæ, quia Moyses posuit super eum manus suas. Et obdierunt ei filii Israël, feceruntque sicut præcepit Dominus Moysi.
10. Et non surrexit ultra propheta in Israël sicut Moyses, quem nosset Dominus facie ad faciem,
11. in omnibus signis atque portentis, quæ misit per eum, ut faceret in terra Ægypti Pharaoni, & omnibus servis ejus, universæque terræ illius,
12. & cunctam manum robustam, magnæque mirabilia, quæ fecit Moyses coram universo Israël.

LIBER IOSUE, HEBRAICE IEHOSUA.

CAPUT PRIMUM.

Confortatus Iosue à Domino monet populum ut se ad Iordanis transitum præparent in diem tertium; tribus autem Ruben, Gad, & dimidiam Manasse, ut fratres ad promissam terram armati ex condico præcedant.

1. **E**T factum est post mortem Moysi servi Domini, ut loqueretur Dominus ad Iosue filium Nun, ministrum Moysi, & diceret ei:

2. Moyses servus meus mortuus est: surge, & transi Iordanem istum tu & omnis populus tecum, in terram, quam ego dabo filiis Israël.

3. * Omnem locum quem calcaverit vestigium pedis vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi. * Deut. 11. 24.

4. A deserto & Libano usque ad fluvium magnum Euphratem, omnis terra Hethæorum usque ad mare magnum contra solis occasum erit terminus vester.

5. Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus vitæ tuæ: * sicut fui cum Moysi, ita ero tecum: non dimittam, nec derelinquam te. * Infr. 3. 7. Hebr. 13. 5.

6. * Confortare, & esto robustus: tu enim sorte divides populo huc terram, pro qua iuravi patribus suis, ut traderem eam illis. * Deut. 31. 7. & 23. 3. Reg. 2. 2.

7. Confortare igitur, & esto robustus valde: ut custodias & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses servus meus: ne declines ab ea ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quæ agis.

8. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias & facias omnia quæ scripta sunt in eo: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam.

9. Ecce præcipio tibi, confortare, & esto robustus: Noli metuere, & noli timere: quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris.

10. Præcepitque Iosue principibus populi: dicens: Transite per medium castrorum, & imperate populo, ac dicit:

11. Præparete vobis cibaria: quoniam post diem tertium transibitis Iordanem, & intrabitis ad possidendam terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis:

12. Rubenitis quoque & Gaditis, & dimidiae tribui Manasse ait:

13. Mementote sermonis, quem præcepit vobis Moyses famulus Domini, dicens: Dominus Deus vester dedit vobis requiem, & omnem terram.

14. * Uxores vestras, & filii, ac iuventa manebant in terra, quam tradidit vobis Moyses trans Iordanem: vos autem transite armati ante fratres vestros, omnes fortes manu, & pugnate pro eis. * Num. 32. 2. & v. 26.

15. donec det Dominus requiem fratribus vestris sicut & vobis dedit, & possideant ipsi quoque terram, quam Dominus Deus vester daturus est eis: & sic revertimini in terram possessionis vestræ, & habitabitis in ea, quam vobis dedit Moyses famulus Domini trans Iordanem contra solis ortum.

16. Responderuntque ad Iosue, atque dixerunt: Omnia, quæ præcepisti nobis, faciemus: & quocumque miseris, ibimus.

17. Sicut obedivimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi: tantum sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moysi.

18. Qui contradixerit ori tuo, & non obdixerit cunctis sermonibus, quos præceperis ei, moriatur. Tu tantum confortare, & viriliter age.

CAPUT II.

Missi exploratores in urbem Iericho, à Rahab meretrice occultantur, promissa illi omni-que illius familia misericordia, incolentes redeunt in castra.

1. **M**isit igitur Iosue filius Nun de Septim duos viros exploratores in abscondito: & dixit eis: Ite, & considerate terram, urbemque Iericho. * Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab, & quieverant apud eam.

* Hebr. 11. 31. Iac. 2. 25.

2. Nuntiataque est regi Iericho, & dictum: Ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filiis Israël, ut explorarent terram.

3. Misitque rex Iericho ad Rahab dicens: Educ viros, qui venerunt ad te, & ingressi sunt domum tuam: exploratores quippe sunt, & omnem terram considerare venerunt.

4. * Tollensque mulier viros, abscondit, & ait: Fateor, venerunt ad me, sed nesciebam unde essent. * Infr. 6. 17.

5. Cunque porta clauderetur in tenebris, & illi pariter exierunt, nescio quò abierunt: persequimini citò, & comprehendetis eos.

6. Ipsa autem tacit ascendere viros in solarium domus suæ, operuitque eos stipula lini, quæ ibi erat.

7. Hi autem, qui missi fuerant, secuti sunt eos per viam, quæ ducit ad vadum Iordanis: illisque egressis statim porta clausa est.

8. Necdum obdormierant qui latebant, & ecce mulier ascendit ad eos, & ait:

9. Novi quod Dominus tradiderit vobis terram: etenim irrui in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ.

10. Audivimus quòd * siccaverit Dominus aquas maris Rubri ad vestrum introitum, quando egressi estis ex Ægypto: ** & quæ feceritis duobus Amorhæorum regibus, qui erant trans Iordanem: Sebon & Og, quos interecistis. * Exod. 14. 21. * Num. 21. 24.

11. Et hæc audientes pertimuitis, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum: Dominus enim Deus vester ipse est Deus in cælo sursum, & in terra deorsum.

12. * Nunc ergo iurate mihi per Dominum, ut quomodo ego miser cordiam feci vobiscum, ita & vos faciatis cum domo patris mei: detisque mihi verum signum, * Infr. 6. 22.

13. ut salvetis patrem meum & matrem, fratres ac sorores meas, & omnia quæ illorum sunt, & eruat animas nostras à morte.

14. Qui responderunt ei. Anima nostra sit pro vobis in mortem, si tamen non prodideris nos. cumque tradiderit nobis Dominus terram, faciemus in te misericordiam & veritatem.

15. Denisit ergo eos per funem de fenestra: domus enim ejus hærebat muro.

16. Dixitque ad eos: Ad montana conscendite, ne forte occurrant vobis revertentes:

fbique latitate tribus diebus, donec redeant, & sic ibitis per viam vestram.

17. Qui dixerunt ad eam: Innoxii erimus

à juramento hoc, quo adjurasti nos:

18. si ingredientibus nobis terram, signum fuerit uniculus iste coccineus, & ligaveris eum in fenestra, per quam demisisti nos: & patrem tuum ac matrem, fratresque & omnem cognationem tuam congregaveris in domum tuam.

19. Qui ostium domus tuæ egressus fuerit, sanguis ipsius erit in caput ejus, & nos evimus alieni. Cunctorum autem sanguis, qui tecum in domo fuerint, redundabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit.

20. Quòd si nos prodere voveris, & sermonem istum proferre in medium, erimus mundi ab hoc uraminto, quo adjurasti nos. 21. Et illa respondit: Sicut locuti estis: ita fiat. dimittensque eos ut pergerent, appendit funiculum coccineum in fenestra.

22. Illi verò ambulantes pervenerunt ad montana, & manserunt ibi tres dies, donec reverterentur qui fuerant persecuti: quærentes enim per omnem viam, non repperunt eos.

23. Quibus urbem ingressis, reversi sunt, & descenderunt exploratores de monte: & transmissio Iordane, venerunt ad Iosue filium Nun, narraveruntque ei omnia quæ acciderant sibi.

24. atque dixerunt: Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, & timore prostrati sunt cuncti habitatores ejus.

CAPUT III.

Siccatum Dei miraculo Iordanem, præcæpit arcem, & morati sunt ibi tres dies.

1. Igitur Iosue de nocte consurgens movit castra: egredientesque de Setim, venerunt ad Iordanem ipse, & omnes filii Israël, & morati sunt ibi tres dies.

2. Quibus evolutis transierunt præcones per castrorum medium,

3. & clamare cœperunt: Quando videritis arcam fœderis Domini Dei vestri, & sacerdotes stirpis Leviticæ portantes eam, vos quoque consurgite, & sequimini præcedentes:

4. sitque inter vos & arcam spatium cubitorum duum millium: ut procul videre possitis, & nosse per quam viam ingrediamini: quia prius non ambulastis per eam: & cave te ne appropinquetis ad arcam.

5. Dixitque Iosue ad populum: Sanctificamini: cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia.

6. Et ait ad sacerdotes: Tollite arcam fœderis, & præcedite populum. Qui iussa complentes, tulerunt, & ambulaverunt ante eos.

7. Dixitque Dominus ad Iosue: Hodie incipiam exaltare te coram omni Israël: ut sciant quòd sicut cum * Moysse fui, ita & tecum sim. * *Sup. 1. 5.*

8. Tu autem præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, & dic eis: Cum ingressi fueritis partem aquæ Iordanis, stante in ea.

9. Dixitque Iosue ad filios Israël: Accedite hæc, & audite verbum Domini Dei vestri.

10. Et rursus: In hoc, inquit, scietis quòd Dominus Deus vivens in medio ves-

tri est, & disperdet in conspectu vestro Chananzum & Hethæum, Hevæum & Pherezæum, Gergesæum quoque & Iebusæum, & Amorrhæum.

11. Ecce, arca fœderis Domini omnis terræ antecedit vos per Iordanem.

* *Ad. 7. 45.*

12. Parate duodecim viros de tribubus Israël, singulos per singulas tribus.

13. Et cum posuerint vestigia pedum suorum sacerdotes qui portant arcam Domini Dei universæ terræ in aquis Iordanis, aquæ, quæ inferiores sunt, decurrunt atque deficient: quæ autem desuper veniunt, in una mole consistent.

14. Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, ut transiret Iordanem: & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis, pergebant ante eum.

15. Ingressisque eis Iordanem, & pedibus eorum in parte aquæ tinctis (Iordanis autem ripas alvei sui tempore * messis impleverat) * *Ezech. 24. 36.*

16. steterunt aquæ descendentes in loco uno, & ad instar montis infumescens apparebant procul ab urbe, quæ vocatur Adom usque ad locum Sarthan: quæ autem inferiores erant, in mare solitudinis (quod nunc vocatur mortuum) descenderunt usquequo omnino deficerent.

17. Populus autem incedebat contra Iericho: & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis Domini, stabant super siccam humum in medio Iordanis accincti, omnisque populus per arentem alveum transibat.

CAPUT IV.

Duodecim lapides de Iordane siccato ad posterorum memoriam colliguntur, alique duodecim in ipso Iordane alveo statuuntur.

1. Quibus transgressis, dixit Dominus ad Iosue:

2. Elige duodecim viros singulos per singulas tribus:

3. & præcipe eis ut tollant de medio Iordanis alveo, ubi steterunt pedes sacerdotum, duodecim durissimos lapides, quos ponetis in loco castrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria.

4. Vocavitque Iosue duodecim viros, quos elegerat de filiis Israël, singulos de singulis tribubus,

5. & ait ad eos: Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Iordanis medium, & portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris, juxta numerum filiorum Israël.

6. ut sit signum inter vos: & quando interrogaverint vos filii vestri cras, dicentes: Quid sibi volunt isti lapides?

7. respondebitis eis: Defecerunt aquæ Iordanis ante arcam fœderis Domini, cum transiret eum: idcirco positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israël usque in æternum.

8. Fecerunt ergo filii Israël sicut præcepit eis Iosue, portantes de medio Iordane alveo duodecim lapides, ut Dominus ei imperarat, juxta numerum filiorum Israël, usque ad locum, in quo castrametati sunt, ibique posuerunt eos.

9. Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordane alveo, ubi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam fœderis: & sunt ibi usque in præsentem diem.

10. Sacerdotes autem, qui portabant arcam, stabant in Iordanis medio, donec omnia complerentur, quæ Iosue, ut loqueretur ad populum, præceperat Dominus, & dixerat ei Moyses. Festinavitque populus, & transiit.

11. Cùmque transissent omnes, transiit & arca Domini, sacerdotesque pergebant ante populum.

12. Filii quoque Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, armati præcedebant filios Israël, * sicut eis præceperat Moyses: * Num. 32. 28.

13. & quadraginta pugnatorum millia per turmas, & cuneos, incedebant per plana atque campestria urbis Iericho.

14. In die illo magnificavit Dominus Iosue coram omni Israël, ut timerent eum, sicut timebant Moysen, dum adviveret.

15. Dixitque ad eum:

16. Præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, ut ascendant de Iordane.

17. Qui præcepit eis, dicens: Ascendite de Iordane.

18. Cùmque ascendissent portantes arcam fœderis Domini, & siccam humum calcare cepissent, reversæ sunt aquæ in alveum suum, & fluebant sicut ante consueverant.

19. Populus autem ascendit de Iordane, decimo die mensis primi, & castrametati sunt in Galignis contra orientalem plagam urbis Iericho.

20. Duodecim quoque lapides, quos de Iordanis alveo sumpserat, posuit Iosue in Galignis,

21. & dixit ad filios Israël: Quando interrogaverint filii vestri cras patres suos, & dixerint eis: Quid sibi volunt lapides isti?

22. docebitis eos, atque dicetis: Per arentem alveum transiit Israël Iordanem istum,

23. siccante Domino Deo vestro aquas ejus in conspectu vestro, donec transiretis:

24. * sicut fecerat prius in mari Rubro, quod siccavit donec transiremus: * Exod. 14. 21.

25. ut discant omnes terrarum populi fortissimam Domini manum, ut & vos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore.

CAPUT V.

Terrentur Chanaan; circumcisio fit in Galignis, & Phase celebratur; deficit manna ubi de fructibus terræ edunt, & Angelus Domini Iosue apparet.

1. Postquàm ergo audierant omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam, & cuncti reges Chanaan, qui propinqua possidebant magni maris loca, quod scissasset Dominus fluenta Iordanis coram filiis Israël donec transirent, dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis spiritus, fumentium introitum filiorum Israël.

2. Eo tempore ait Dominus ad Iosue: Fac tibi cultros lapideos, & circumcide secundò filios Israël.

3. Fecit quod jusserat Dominus, & circumcidit filios Israël in colle præputiorum.

4. Hæc autem causa est secundæ circumcissionis: Omnis populus, qui egressus est de Ægypto generis masculini, universi bellatores viri, mortui sunt in deserto per longissimos viæ circuitus,

5. qui omnes circumcisi erant. Populus autem qui natus est in deserto,

6. per quadraginta annos itineris latissimæ solitudinis incircumcisi sunt: donec consumerentur qui non audierant vocem Domini, & quibus ante juraverat ut non ostenderet eis terram lacte & melle manantem.

7. Horum filii in locum successerunt patrum, & circumcisi sunt à Iosue: quia sicut nati fuerant, in præputio erant, nec eos in via aliquis circumciderat.

8. Postquàm autem omnes circumcisi sunt, manserunt in eodem castrorum loco, donec sanarentur.

9. Dixitque Dominus ad Iosue: Hodie abstuli opprobrium Ægypti à vobis. Vocatumque est nomen loci illius Galigna, usque in præsentem diem.

10. Manseruntque filii Israël in Galignis, & fecerunt Phase, quartadecima die mensis ad vespertim in campatribus Iericho:

11. & comederunt de frugibus terræ die altero, azymos panes, & polentam ejusdem anni.

12. Defecitque manna postquàm comederunt de frugibus terræ, nec usi sunt ultra cibo illo filii Israël, sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan.

13. Cùm autem esset Iosue in agro urbis Iericho, levavit oculos, & vidit virum stantem contra se, evaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noster es, an adversariorum?

14. Qui respondit: Nequaquam: sed sum princeps exercitus Domini, & nunc venio.

15. Cecidit Iosue promus in terram. Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad servum suum?

16. * Solve, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, sanctus est. Fecitque Iosue ut sibi fuerat imperatum. * Exod. 3. 5. Ait. 7. 33.

CAPUT VI.

Post varios septem dierum circuitus cum arca, Iericho capta funditus deletur, sola servata Rahab cum suis; reedificatori urbis maledicuntur.

1. Iericho autem clausa erat atque munita, timore filiorum Israël, & nullus egredi audebat ad ingredi.

2. Dixitque Dominus ad Iosue: Ecce dedi in manu tua Iericho, & regem ejus, omnesque fortes viros.

3. Circuite urbem cuncti bellatores semel per diem: sic facietis sex diebus.

4. Septimo autem die sacerdotes tollant septem buccinas, quarum usus est in jubileo, & præcedant arcam fœderis. septiesque circumcubitis civitatem, & sacerdotes clangent buccinis.

5. Cùmque insonnerit vox tubæ longior atque concisior, & in auribus vestris increperit, conclamabit omnis populus vociferatione maxina, & muri funditis corrent civitatis, ingredienturque singuli per locum contra quem steterint.

6. Vocavit ergo Iosue filius Nun sacerdotes, & dixit ad eos: Tollite arcam fœderis: & septem alii sacerdotes tollant septem jubileorum buccinas, & incedant ante arcam Domini.

7. Ad populum quoque ait: Ite, & cir-

cuite civitatem, armati, præcedentes arcam Domini.

8. Cumque Iosue verba finisset, & septem sacerdotes septem buccinis clangèrent ante arcam fœderis Domini,

9. omnisque præcederet armatus exercitus, reliquum vulgus arcam sequebatur, ac buccinis omnia concrebant.

10. Præceperat autem Iosue populo, dicens: Non clamabitis, nec audietur vox vestra, neque ullus sermo ex ore vestro egredietur: donec veniat dies in quo dicam vobis: Clamate, & vociferamini.

11. Circuivit ergo arca Domini civitatem semel per diem, & reversa in castra, mansit ibi.

12. Igitur Iosue de nocte consurgente, tulerunt sacerdotes arcam Domini.

13. & septem ex eis septem buccinas, quarum in jubileo usus est: præcedebantque arcam Domini ambulantes atque clangentes: & armatus populus ibat ante eos, vulgus autem reliquum sequebatur arcam, & buccinis personabat.

14. Circuieruntque civitatem secundo die semel, & reversi sunt in castra. Sic fecerunt sex diebus.

15. Die autem septimo, diluculo consurgentes, circumierunt urbem, sicut dispositum erat, septies.

16. Cumque septimo circuitu clangèrent buccinis sacerdotes, dixit Iosue ad omnem Israël: Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus civitatem:

17. sitque civitas hæc anathema: & omnia quæ in ea sunt, Domino, sola Rahab meretrix vivat cum universis, qui cum ea in domo sunt: * abscondit enim nuntios quos diximus. * *Sup. 2. 4. Hebr. 11. 31.*

18. Vos autem cavete ne de his, quæ præcepta sunt, quippiam contingatis, & sitis prævaricationis rei, & omnia castra Israël sub peccato sint atque turbentur.

19. Quidquid autem auri & argenti fuerit, & vasorum ænearum ac ferri, Domino consecratur, repositum in thesauris ejus.

20. * Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, muri illico corruerunt: & ascendit unusquisque per locum, qui contra se erat: ** ceperuntque civitatem. * *Hebr. 11. 30. ** 2. Mach. 12. 15.*

21. & interfecerunt omnia quæ erant in ea, à viro usque ad mulierem, ab infante usque ad senem. Boves quoque & oves & asinos in ore gladii percusserunt.

22. Duobus autem viris, * qui exploratores missi fuerant, dixit Iosue: Ingremini domum mulieris meretricis, & producite eam, & omnia quæ illius sunt, sicut illi juramento firmastis. * *Sup. 2. 1. & 14.*

23. * Ingressique juvenes, eduxerunt Rahab, & parentes ejus, fratres quoque, & cunctam suppellectilem ac cognationem illius, & extra castra Israël manere fecerunt.

* *Hebr. 11. 31.*

24. * Urbem autem, & omnia, quæ erant in ea, succenderunt: absque auro & argento, & vasis reñeis, ac ferro, quæ in æraium Domini consecrarunt. * *Inf. 8. 2.*

25. Rahab * verò meretricem, & domum patris ejus, & omnia quæ habebat, fecit Iosue vivere, & habitaverunt in medio Israël usque in præsentem diem: eo quod absconderit nuntios, quos miserat ut explora-

rent Iericho. In tempore illo, imprecatus est Iosue, dicens:

26. * Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit & ædificaverit civitatem Iericho. In primogenito suo fundamenta illius jaciatur, & in novissimo liberorum ponatur portas ejus. * *3. Reg. 16. 34.*

27. Fuit ergo Dominus cum Iosue, & nomen ejus vulgatum est in omni terra.

CAPUT VII.

Explorata urbe Hai ce:it populus Israël hostibus propter furtum de anathemate Iericho, quapropter post Iosue lamentationem, missa sorte Achan lapidatur jussu Domini.

1. **P**llii * autem Israël prævaricati sunt mandatum, & usurpaverunt de anathemate. ** Nam Achan filius Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Iuda, tulit aliquid de anathemate: iratusque est Dominus contra filios Israël. * *Inf. 22. 20.*

** 1. *Par. 2. 7.*

2. Cumque mitteret Iosue de Iericho viros contra Hai, quæ est juxta Bethaven, ad orientalem plagam oppidi Bethel, dixit eis: Ascendite, & explorete terram. Qui præcepta complentes exploraverunt Hai.

3. Et reversi dixerunt ei: Non ascendat omnis populus, sed duo, vel tria millia virorum peigant, & deleant civitatem: quare omnis populus frustra vexabitur contra hostes paucissimos?

4. Ascenderunt ergo tria millia pugnatorum. Qui statim terga vertentes,

5. percussi sunt à viris urbis Hai, & corruerunt ex eis triginta sex homines: persecutæ sunt eos adversarii de porta usque ad Sabarim, & ceciderunt per prona fugientes: pertinuitque cor populi, & instar aquæ liquefactum est.

6. Iosue verò scidit vestimenta suâ, & pronus cecidit in terram coram arca Domini usque ad vesperam, tam ipse quam omnes senes Israël: miseruntque pulverem super capita sua,

7. & dixit Iosue: Heu Domine Deus, quid voluisti tradere populum istum Iordanem fluvium, ut traderes nos in manus Amorrhæi, & perderes? utinam ut cepimus, mansissemus trans Iordanem.

8. Mi Domine Deus quid dicam, videns Israël hostibus suis terga vertentem?

9. Audient Chananaei, & omnes habitatores terræ, & pariter conglobati circumdabunt nos, atque delebunt nomen nostrum de terra: & quid facies magno nomini tuo?

10. Dixitque Dominus ad Iosue: Surge, cur jaces pronus in terra?

11. Peccavit Israël, & prævaricatus est pactum meum: tuleruntque de anathemate, & furati sunt atque mentiti, & absconderunt inter vasa sua.

12. Nec poterit Israël stare ante hostes suos, eosque fugiet: quia pollutus est anathemate, non ero ultra vobiscum, donec contritus eris, qui hucus scelestis reus es.

13. Surge, sanctifica populum, & dic eis: Sanctificamini in crastinum: hæc enim dicit Dominus Deus Israël: Anathema in medio tui est Israël: non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus est scelere. * *Lev. 20. 7.*

Num. 11. 18. Supr. 3. 5. 1. Reg. 16. 5.

14. Accedetisque manū singuli per tribus vestras: & quamcumque tribum sors inven-

rit,

rit, accedet per cognationes suas, & cognatio per domos, domusque per viros.

15. Et quicumque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni cum omni substantia sua: quoniam pravaricatus est pactum Domini, & fecit nefas in Israël.

16. Surgens itaque Iosue manē, applicuit Israël per tribus suas, & inventa est tribus Iuda.

17. Quæ cum juxta familias suas esset oblata, inventa est familia Zare. Illam quoque per domos offerens, reperit Zabdi:

18. cujus domum in singulos dividens viros, invenit Achan filium Charmi, filii Zabdi: filii Zare de tribu Iuda.

19. Et ait Iosue ad Achan: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israël, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas.

20. Responditque Achan Iosue, & dixit ei: Vere ego peccavi Domino Deo Israël, & sic & sic feci.

21. vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos siclos argenti, regulamque auream quinquaginta siclorum: & concupiscens abstuli, & abscondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque fossa humo operui.

22. Misit ergo Iosue ministros: qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abscondita in eodem loco, & argentum simul.

23. Auferentesque de tentorio tulerunt ea ad Iosue, & ad omnes filios Israël, proiecéruntque ante Dominum.

24. Tollens itaque Iosue Achan filium Zare, argentumque & pallium, & aueam regulam, filios quoque & filias ejus, boves & asinos & oves, ipsumque tabernaculum, & cunctam suppellectilem: (& omnis Israël cum eo) duxerunt eos ad vallem Achor:

25. ubi dixit Iosue: Quia turbasti nos, exurbet te Dominus in die hac. Lapidavitque eum omnis Israël: & cuncta quæ illius erant, igne consumpta sunt.

26. Congregaveruntque super eum * acervum magnum lapidum, qui permanet usque in præsentem diem. Et aversus est fuor Domini ab eis. Vocatumque est nomen loci illius, Vallis Achor, usque hodiè.

* 2. Reg. 18. 17.

CAPUT VIII.

Expugnata Hai rex ejus suspenditur: erecto altari lapideo Deuteronomium super lapides scribitur, & populo benedicitur.

1. **D**ixit autem Dominus ad Iosue: Ne timeas, neque formides: tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum, & consurgens ascende in oppidum Hai. ecce tradidi in manu tua regem ejus, & populum, urbemque & terram.

2. Faciesque urbi Hai, & regi ejus, * sicut fecisti Iericho, & regi illius: prædam verò, & omnia animantia diripiatis vobis: pone insidias urbi post eam.

* Supr. 6. 24.

3. Surrexitque Iosue, & omnis exercitus bellatorum cum eo, ut ascenderent in Hai: & electa triginta millia virorum fortium misit nocte,

4. præcepitque eis, dicens: Pone insidias post civitatem: nec longius recedatis. & eritis omnes parati.

5. ego autem, & reliqua multitudo, quæ mecum est, accedemus ex adverso contra urbem. Cumque exierint contra nos, * sicut ante fecimus, fugiemus, & terga vertemus:

* Supr. 7. 4.

6. donec persequentes ab urbe longius protrahantur. putabunt enim nos fugere sicut prius.

7. Nobis ergo fugientibus, & illis persequentibus, consurgetis de insidiis, & vastabitis civitatem: tradetque eam Dominus Deus vester in manus vestras.

8. Cumque ceperitis, succendite eam, & sic omnia facietis, ut iussi.

9. Dimisitque eos, & perrexerunt ad locum insidiarum, sederuntque inter Bethel, & Hai, ad occidentalem plagam urbis Hai: Iosue autem nocte illa in medio mansit populi,

10. surgensque diluculo recensuit socios, & ascendit cum senioribus in fronte exercitus, vallatus auxilio pugnatorum.

11. Cumque venissent, & ascendissent ex adverso civitatis, steterunt ad septentrionalem urbis plagam, inter quam & eos erat vallis media.

12. Quinque autem millia viros elegerat, & posuerat in insidiis inter Bethel & Hai ex occidentali parte ejusdem civitatis:

13. omnis verò reliquus exercitus ad acquisitionem aciem dirigebat, ita ut novissimi illius multitudinis occidentalem plagam urbis attingerent. Abiit ergo Iosue nocte illa, & stetit in vallis medio.

14. Quod cum vidisset rex Hai, festinavit manē, & egressus est cum omni exercitu civitatis, direxitque aciem contra desertum, ignorans quòd post tergum lateant insidiæ.

15. Iosue verò, & omnis Israël cesserunt loco, simulantes metum, & fugientes per solitudinis viam.

16. At illi vociferantes pariter, & se mutuo cohortantes, persecuti sunt eos. Cumque recessissent à civitate,

17. & ne unus quidem in urbe Hai & Bethel remansisset qui non persequeretur Israël (sicut eruperant aperta oppida relinquentes,)

18. dixit Dominus ad Iosue: Leva clypeum, qui in manu tua est, contra urbem Hai, quoniam tibi tradam eam.

19. Cumque elevasset clypeum ex adverso civitatis, insidiæ, quæ latebant, surrexerunt confestim: & pergentes ad civitatem ceperunt, & succenderunt eam.

20. Viri autem civitatis, qui persequabantur Iosue, respicientes & videntes funum urbis ad cælum usque conscendere, non potuerunt ultra huc illucque diffugere: præsertim cum hi, qui simulaverant fugam, & tendebant ad solitudinem, contra persequentes fortissime restitissent.

21. Vidensque Iosue & omnis Israël quòd capta esset civitas, & funus urbis ascendisset, revertis percutit viros Hai.

22. Siquidem & illi qui ceperant & succenderant civitatem, egressi ex urbe contra suos, medios hostium feire ceperunt. Cum ergo ex utraque parte adversarii cæderentur, ita ut nullus de tanta multitudine salvaretur,

23. regem quoque urbis Hai apprehenderunt viventem, & obtulerunt Iosue.

24. Igitur omnibus interfectis, qui Israël-

raëlem ad deserta tendentem fuerant persecuti, & in eodem loco gladio corruentibus, reversi filii Israël percusserunt civitatem.

25. Erant autem qui in eodem die conciderant à viro usque ad mulierem, duodecim millia hominum. omnes urbis Hai.

26. Iosue verò non contraxit manum, quam in sublime porrexerat, tenens clypeum donec interficerentur omnes habitatores Hai.

27. Iumenta autem & prædam civitatis diviserunt sibi filii Israël, sicut præceperat Dominus Iosue.

28. Qui succendit urbem, & fecit eam tumulum sempiternum:

29. regem quoque ejus suspendit in patibulo usque ad vesperam & solis occasum. Præcepitque Iosue, & deposuerunt cadaver ejus de cruce: projeceruntque in ipso introitu civitatis, congesto super eum magno acervo lapidum, qui permanet usque in presentem diem.

30. Tunc ædificavit Iosue altare Domino Deo Israël in monte Hebal:

31. * sicut præceperat Moyses famulus Domini filiis Israël, & scriptum est in volumine legis Moysi: Altare verò de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit: & obtulit super eo holocausta Domino, immolavitque pacificas victimas. * *Exod. 20. 25. Deut. 27. 5.*

32. Et scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat coram filiis Israël.

33. Omnis autem populus, & majores natu, ducesque ac iudices stabant ex utraque parte arcæ, in conspectu sacerdotum qui portabant arcam fœderis Domini, ut advena ita & indigena. Media pars eorum juxta montem Garizim, & media juxta montem Hebal, sicut præceperat Moyses famulus Domini. Et primum quidem benedixit populo Israël.

34. Post hæc legit omnia verba benedictionis & maledictionis, & cuncta quæ scripta erant in legis volumine.

35. Nihil ex his, quæ Moyses jusserat, reliquit intactum, sed universa replicavit coram omni multitudine Israël, mulieribus ac parvulis & advenis, qui inter eos morabantur.

CAPUT IX.

Gabaonita simulatione longi itineris imponentes Iosue & principibus Israelitarum, interposito juramento salvantur, insecto tamen murmure, perpetuo famulatio adstringuntur.

1. Quibus auditis, cuncti reges trans Iordanem, qui versabantur in montanis & campestribus, in maritimis ac littore magnimaribus, hi quoque qui habitabant juxta Libanum, Hethæus & Amorrhæus, Chananaeus, Pherezeus, & Hevæus, & Iebuseus

2. congregati sunt pariter, ut pugnarent contra Iosue & Israël uno animo, eademque sententia.

3. At hi, qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta quæ fecerat Iosue, Iericho & Hai:

4. & callide cogitantes tulerunt sibi cibaria, saccos veteres sibi imponentes, & utres viarios scissos atque consutos,

5. calceamentaque perantiqua quæ ad indicium vetustatis pittacijs consuta erant, in-

duti veteribus vestimentis: panes quoque, quos portabant ob vitaticum, durierant, & in frustra comminuti:

6. perrexeruntque ad Iosue, qui tunc morabatur in castris Galgala, & dixerunt ei, atque simul omni Israël: De terra longinqua venimus, pacem vobiscum facere cupientes. Responderuntque viri Israël ad eos, atque dixerunt:

7. Ne fortè in terra, quæ nobis sorte debetur, habitetis, & non possimus fœdus inire vobiscum.

8. At illi ad Iosue, Servi, inquit, tui sumus. Quibus Iosue ait: Quinam estis vos? & unde venistis?

9. Responderunt: De terra longinqua valde venerunt servi tui in nomine Domini Dei tui. Audivimus enim famam potentie ejus, cuncta quæ fecit in Ægypto.

10. * & duobus regibus Amorrhæorum qui fuerunt trans Iordanem, Sehon regi Hesebon, & Og regi Basan, qui erat in Astaroth:

* *Num. 21. 13.*

11. dixeruntque nobis seniores, & omnes habitatores terræ nostræ: Tollite in manibus cibaria ob longissimam viam, & occurrite eis, & dicite: Servi vestri sumus, fœdus inite nobiscum.

12. En, panes quando egressi sumus de domibus nostris, ut veniremus ad vos, calidos sumpsimus, nunc sicci facti sunt, & vetustate nimia comminuti.

13. utres vini novos implevimus, nunc rupti sunt & soluti. vestes & calceamenta quibus induimur, & quæ habemus in pedibus: ob longitudinem longioris viæ trita sunt, & pene consumpta.

14. Susceperunt igitur de cibariis eorum, & os Domini non interrogaverunt.

15. * Fecitque Iosue cum eis pacem, & inito fœdere pollicitus est, quod non occiderentur: principes quoque multitudinis juraverunt eis. * *2. Reg. 21. 2.*

16. Post dies autem tres initi fœderis, audierunt quòd in vicino habitarent, & inter eos futuri essent.

17. Moveruntque castra filii Israël, & venerunt in civitates eorum die tertio, quarum hæc vocabula sunt, Gabaon, & Caphira, & Beroth, & Cariathiarum.

18. Et non percusserunt eos, eò quod jurerant eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Israël. Murmuravit itaque omne vulgus contra principes.

19. Qui responderunt eis: Juravimus illis in nomine Domini Dei Israël, & idcirco non possumus eos contingere.

20. Sed hoc faciemus eis: Reserverunt quidem ut vivant, ne contra nos ira Domini concitetur, si pejeraverimus:

21. sed sic vivant, ut in usus universa multitudinis ligna cædant, aquasque comportent. Quibus hæc loquentibus:

22. vocavit Gabaonitas Iosue, & dixit eis: Cur nos decipere fraude voluistis: ut diceretis: Procul valde habitamus à vobis, cum in medio nostri sitis?

23. Itaque sub maledictione eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cædens, aquasque comportans in domum Dei mei.

24. Qui responderunt: Nuntiatum est nobis servus tuus, quòd promississet Dominus Deus tuus Moysi servo suo ut traderet vobis omnem terram, & disperderet cunctos habitatores ejus. Timuimus igitur valde, & providimus animabus nostris, vestro terrore

compulsi, & hoc consilium inivimus.

25. Nunc autem in manu tua sumus: quod tibi bonum & rectum videtur, fac nobis.

26. Fecit ergo Iosue ut dixerat, & liberavit eos de manu filiorum Israël, ut non occiderentur.

27. Decrevitque in illo die eos esse in ministerio cuncti populi, & altaris Domini, cædentes ligna, & aquas comportantes, usque in præsens tempus, in loco, quem Dominus elegerat.

CAPUT X.

*Quinque reges oppugnantes urbem Gabaon, immo-
to sole unius diei spatio, vincuntur; & ex spe-
lunca extraxi suspenduntur, pluresque alii re-
ges & civitates excinduntur.*

1. **Q**Uæ cum audisset Adonisedec rex Ierusalem, quòd scilicet cepisset Iosue Hai, & subvertisset eam, (sicut enim fecerat Iericho & regi ejus, sic fecit Hai, & regi illius) & quòd transfugissent Gabaonitæ ad Israël, & essent federati eorum, 2. timuit valde. Urbs enim magna erat Gabaon, & una civitatum regaliun, & major oppido Hai, omnesque bellatores ejus fortissimi.

3. Misit ergo Adonisedec rex Ierusalem ad Oham regem Hebron, & ad Pharam regem Ierimoth, ad Iaphia quoque regem Lachis, & ad Dabir regem Eglon, dicens:

4. Ad me ascendite, & ferte præsidium, ut expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Iosue, & ad filios Israël.

5. Congregati igitur ascenderunt quinque reges Amorrhæorum: rex Ierusalem, rex Hebron, rex Ierimoth, rex Lachis, rex Eglon, simul cum exercitibus suis, & castrametati sunt circa Gabaon, oppugnantes eam.

6. Habitatores autem Gabaon urbis obsessæ miserunt ad Iosue, qui tunc morabatur in castris apud Gagalim, & dixerunt ei: Ne retrahas manus tuas ab auxilio servorum tuorum: ascende citò, & libera nos, ferque præsidium: conveniunt enim adversum nos omnes reges Amorrhæorum, qui habitant in montanis.

7. Ascenditque Iosue de Gagalim, & omnis exercitus bellatorum cum eo, viri fortissimi.

8. Dixitque Dominus ad Iosue: Ne timeas eos: in manus enim tuas tradidi illos: nullus ex eis tibi resistere poterit.

9. Irruit itaque Iosue super eos repentè, tota nocte ascendens de Gagalim:

10. Et conturbavit eos Dominus à facie Israël: contrivitque plaga magna in Gabaon, ac persecutus est eos per viam ascensus Bethhoron, & percussit usque Azeca & Maceda.

* Confer cum 1. Reg. 7. 10.

11. Cùmque fugerent filios Israël, & essent in descensu Bethhoron, Dominus inmisit super eos lapides magnos de cælo usque ad Azeca: & mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quàm quos gladio percusserant filii Israël.

12. Tunc locutus est Iosue Domino in die, qua tradidit Amorrhæum in conspectu filiorum Israël, dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Aralon.

13. Steteruntque * Sol & Luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis. Nonne scriptum est hoc in libro iustorum? Stetit itaque Sol in medio cæli, & non festinavit occumbere spatio unius diei. ** Eccl. 46. 5. Isai. 28. 21.*

14. Non fuit antea nec postea tam longa

dies, obediante Domino voci hominis, & pugnante pro Israël.

15. Reversusque est Iosue cum omni Israël in castra Gagalæ.

16. Fugerant enim quinque reges, & se absconderant in spelunca urbis Maceda.

17. Nuntiatumque est Iosue quòd inventi essent quinque reges lateites in spelunca urbis Maceda.

18. Qui præcepit sociis, & ait: Volvite saxa ingentia ad os speluncæ, & ponite viros industrios, qui clausos custodiant:

19. vos autem nolite stare, sed persequimini hostes, & extremos quosque fugientium cædite: nec dimittatis eos urbium suarum intrare præsidia, quos tradidit Dominus Deus in manus vestras.

20. Cæsis ergo adversariis plaga magna, & usque ad internationem pene consumptis, hi, qui Israël effugere potuerunt, ingressi sunt civitates munitas.

21. Reversusque est omnis exercitus ad Iosue in Maceda, ubi tunc erant castra, sani & integro numero: nullusque contra filios Israël nutire ausus est.

22. Præcepitque Iosue, dicens: Aperite os speluncæ, & producite ad me quinque reges, qui in ea latitant.

23. Feceruntque ministri ut sibi fuerat imperatum: & eduxerunt ad eum quinque reges de spelunca, regem Ierusalem, regem Hebron, regem Ierimoth, regem Lachis, regem Eglon.

24. Cùmque educi essent ad eum, vocavit omnes viros Israël, & ait ad principes exercitus qui secum erant: Ite, & ponite pedes super colla regum istorum. Qui cum perrexissent, & subjectorum colla pedibus calcarent,

25. rursus ait ad eos: Nolite timere, nec paveatis, confortamini & estote robusti. sic enim faciet Dominus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis.

26. Percussitque Iosue, & interfecit eos, atque suspendit super quinque stipes: fueruntque suspensi usque ad vespertum.

27. * Cùmque occumberet sol, præcepit sociis ut deponerent eos de patibulis. Qui depositos projecerunt in speluncam, in qua latuerant, & posuerunt super os ejus saxa ingentia, quæ permanent usque in præsens.

* Deut. 21. 23.

28. Eodem quoque die Macedam cepit Iosue, & percussit eam in ore gladii, regemque illius interfecit, & omnes habitatores ejus: non dimisit in ea saltem parvas reliquias. Fecitque regi Maceda, sicut fecerat regi Iericho.

29. Transivit autem cum omni Israël da Maceda in Lebna, & pugnabat contra eam:

30. quam tradidit Dominus cum rege suo in manus Israël: percusseruntque urbem in ore gladii, & omnes habitatores ejus, non dimiserunt in ea ullas reliquias. Feceruntque regi Lebna, * sicut fecerant regi Iericho.

* Supr. 6. 2.

31. De Lebna transivit in Lachis cum omni Israël: & exercitu per gyrum disposito oppugnabat eam.

32. Tradiditque Dominus Lachis in manus Israël, & cepit eam die altero, atque percussit in ore gladii, omnemque animam, quæ fuerat in ea, sicut fecerat Lebna.

33. Eo tempore ascendit Horan rex Gazer, ut auxiliaretur Lachis: quem percussit Iosue cum omni populo ejus usque ad internationem.

34. Transiitque de Lachis in Eglon, & circumdedit,

35. atque expugnauit eam eadem die. percussitque in ore gladii omnes animas, quæ erant in ea iuxta omnia quæ fecerat Lachis.

36. Ascendit quoque cum omni Israël de Eglon in Hebron, & pugnavit contra eam:

37. cepit eam, & percussit in ore gladii, regem quoque ejus, & omnia oppida regionis illius, universasque animas, quæ in ea fuerant commoratae: non reliquit in ea ullas reliquias: sicut fecerat Eglon, sic fecit & Hebron, cuncta quæ in ea reperit consumens gladio.

38. Inde reversus in Dabir,

39. cepit eam atque vastavit: regem quoque ejus atque omnia per circuitum oppida percussit in ore gladii: non dimisit in ea ullas reliquias: sicut fecerat Hebron & Lebnæ & regibus eorum, sic fecit Dabir & regi illius.

40. Percussit itaque Iosue omnem terram montanæ & meridianæ atque campestris, & Asedoth cum regibus suis: non dimisit in ea ullas reliquias, sed omne quod spirare poterat interfecit, sicut præceperat ei Dominus Deus Israël.

41. à Cadesbarne usque Gazam. Omnem terram Gosen usque Gabaon,

42. universosque reges, & regiones eorum uno impetu cepit atque vastavit: Dominus enim Deus Israël pugnavit pro eo.

43. reversusque est cum omni Israël ad locum castrorum in Gagara.

CAPUT XI.

Expugnat Iosue regem Iabin cum aliis plurimis regibus ac populis, omnia servans quæ Dominus Moysi præceperat.

1. Quæ cum audisset Iabin rex Asor, misit ad Iobab regem Madon, & ad regem Semeron, atque ad regem Achsaph:

2. ad reges quoque Aquilonis, qui habitabant in montanis & in planitie contra meridiem Ceneioth, in campestribus quoque & in regionibus Dor juxta mare:

3. Chananæum quoque ab Oriente & Occidente, & Amorrhæum atque Hethæum ac Pherezeum & Iebusæum in montanis. Hethæum quoque qui habitabat ad radices Hermon in terra Maspha.

4. Egressique sunt omnes cum turmis suis, populus multus nimis sicut arena, quæ est in littore maris, equi quoque & currus immentis multitudinis.

5. Conveneruntque omnes reges isti in unum ad aquas Merom, ut pugnarent contra Israël.

6. Dixitque Dominus ad Iosue: Ne timeas eos: cras enim hac eadem hora ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israël: equos eorum subnervabis, & currus igne combures.

7. Venitque Iosue, & omnis exercitus cum eo adversus illos ad aquas Merom subito, & irruerunt super eos,

8. tradiditque illos Dominus in manus Israël. Qui percusserunt eos, & persecuti sunt usque ad Sidonem magnam, & aquas Maserephoth, campumque Masphe, qui est ad Orientalem illius partem. ita percussit omnes, ut nullas dimitteret ex eis reliquias:

9. fecitque sicut præceperat ei Dominus, equos eorum subnervavit, currusque combustit igni.

10. Reversusque statim cepit Asor, & re-

gem ejus percussit gladio. Asor enim antiquitatus inter omnia regna hæc principatum tenebat.

11. Percussitque omnes animas, quæ ibidem morabantur: non dimisit in ea ullas reliquias, sed usque ad interitionem universi vastavit, ipsamque urbem perevit incendio.

12. Et omnes per circuitum civitates, regesque earum cepit, percussit atque delevit, sicut præceperat ei Moyses famulus Domini. * Deut. 7. 1.

13. Absque urbibus, quæ erant in collibus & in tunulis sitæ, ceteras succendit Israël unam tantum Asor munitissimam flamma consumpsit.

14. Omnemque prædam istarum urbium ac jumenta dividerunt sibi filii Israël, cunctis hominibus interfecit.

15. * Sicut præceperat Dominus Moysi servo suo, ita præcepit Moyses Iosue, & illi universa complevit: non præterit de universis mandatis, nec unum quidem verbum quod jussu erat Dominus Moysi. * Exod. 34. 12. Deut. 7. 1.

16. Cepit itaque Iosue omnem terram montanæ, & meridianæ, terramque Gosen, & planitiem, & Occidentalem plagam, montemque Israël, & campestria ejus.

17. & partem montis, quæ ascendit Seir usque Baalgad per planitiem Libani subter montem Hermon: omnes reges eorum cepit, percussit, & occidit.

18. Multo tempore pugnavit Iosue contra reges istos.

19. Non fuit civitas quæ se traderet filiis Israël, præter Hevæum, qui habitabat in Gabaon omnes enim bellando cepit.

20. Domini enim sententiâ fuerat, ut induerentur corda eorum, & pugnarent contra Israël, & caderent, & non inererent ullam clementiam, ac perirent, sicut præceperat Dominus Moysi.

21. In illo tempore venit Iosue, & interfecit Enacim de montanis, Hebron, & Dabir, & Anab, & de omni monte Iuda & Israël, urbesque eorum delevit.

22. Non reliquit ullum de stipe Enacim, in terra filiorum Israël: absque civitatibus Gaza, & Geth, & Azoto, in quibus solis relictus sunt.

23. Cepit ergo Iosue omnem terram, sicut locutus est Dominus ad Moysen, & tradidit eam in possessionem filiis Israël secundum partes & tribus suas. * quievitque terra, à præliis. * Iud. 14. 15.

CAPUT XII.

Numerantur reges 31. citra & ultra Jordanem, quos percusserant Moyses & Iosue.

1. Hi sunt reges, quos percusserunt filii Israël, & possederunt terram eorum trans Jordanem ad solis ortum à torrente Arnon usque ad montem Hermon, & omnem Orientalem plagam, quæ respicit solitudinem.

2. Sehon rex Amorrhæorum, qui habitavit in Hesebon, dominatus est ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis Arnon, & medietatis partis in valle, dimidiatque Galaad, usque ad torrentem Iaboc, qui est terminus filiorum Ammon.

3. & à solitudine usque ad mare Ceneroth contra Orientem, & usque ad mare deserti, quod est mare salissimum, ad Orientalem plagam per viam quæ ducit Bethsmoth: & ab australi parte, quæ subjacet Asedoth, Phasga.

4. Ter-

4. Terminus Og regis Basan, de reliquiis Raphaim, qui habitavit in Astaroth, & in Edrai, & dominatus est in monte Hermon, & in Salecha, atque in universa Basan, usque ad terminos

5. Gessuri, & Machati, & dimidiæ partis Galaad: terminos Sehon regis Hesebon.

6. Moyses famulas Domini, & filii Israël percusserunt eos, tradiditque terram eorum Moyses in possessionem Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasæ.

7. Hi sunt reges terræ, quos percussit Iosue & filii Israël trans Iordanem ad Occidentalem plagam, à Baalgad in campo Libani, usque ad montem, cuius pars ascendit in Seir: tradiditque eam Iosue in possessionem tribubus Israël, singulis partes suas,

8. tam in montanis quam in planis atque campestribus. In Asedoth, & in solitudine, ac in meridie Hethæus fuit & Amorrhæus, Chanaanæus & Pherezeæus, Hevæus & Iebusæus.

9. Rex Iericho unus: rex Hai, quæ est ex latere Bethel, unus:

10. rex Ierusalem unus, rex Hebron unus,

11. rex Ierimoth unus, rex Lachis unus,

12. rex Eglon unus, rex Gazer unus,

13. rex Dabir unus, rex Gader unus,

14. rex Herma unus, rex Hered unus,

15. rex Lebna unus, rex Odullam unus,

16. rex Maceda unus, rex Bethel unus,

17. rex Taphua unus, rex Opher unus,

18. rex Aphec unus, rex Saron unus,

19. rex Madon unus, rex Asor unus,

20. rex Semeron unus, rex Achsaph unus,

21. rex Thénac unus, rex Mageddo unus,

22. rex Cades unus, rex Iachanin Carmeli unus,

23. rex Dor, & provinciæ Dor unus, rex Gentium Galgal unus,

24. rex Thersa unus: omnes reges triginta unus.

CAPUT XIII.

Iubet Dominus Iosue ut terram occupatam Israelitis dividat: recensentur jam antè assignatæ portiones Ruben, Gad, & dimidiæ tribui Manasse trans Iordanem.

1. Iosue senex, provectæque ætatis erat, & dixit Dominus ad eum: Senuisti, & longævus es, terraque latissima derelicta est, quæ necdum sorte divisa est:

2. omnis videlicet Galilæa, Philisthiim, & universa Gessuri.

3. A fluviò turbido, qui irrigat Ægyptum, usque ad terminos Accaron contra Aquilonem: terra Chanaan, quæ in quinque regulos Philisthiim dividitur, Gazæos, & Azotios, & Accaronitas, Gethæos, & Accaronitas.

4. Ad meridiem verò sunt Hevæi, omnis terra Chanaan, & Maara Sidoniorum usque Apheca & terminos Amorrhæi,

5. ejusque confinia. Libani quoque regio contra Orientem à Baalgad sub monte Hermon, donec ingrediaris Einnath.

6. Omnium qui habitant in monte à Libano usque ad aquas Maserephoth, universæ Sidonii. Ego sum qui delebo eos à facie filiorum Israël. Veniat ergo in partem hereditatis Israël, sicut præcepi tibi.

7. Et nunc divide terram in possessionem novem tribubus, & dimidiæ tribui Manasse, 8. cum qua Ruben & Gad possederunt terram: * quam tradidit eis Moyses famulus Domini trans fluentem Iordanis, ad orientalem plagam. * Num. 32. 33.

9. Ab Aroer, quæ sita est in ripa torrentis Arnón, & in vallis medio, universaque campestris Medaba, usque Dibon.

10. & cunctas civitates Sehon, regis Amorrhæi, qui regnavit in Hesebon usque ad terminos filiorum Ammon.

11. & Galaad, ac terminum Gessuri & Machati, & omnem montem Hermon, & universam Basan, usque ad Salecha,

12. omne regnum Og in Basan, qui regnavit in Astaroth & Edrai, ipse fuit de reliquiis Raphaim: percussitque eos Moyses, atque delevit.

13. Nolueruntque disperdere filii Israël Gessuri & Machati: & habitaverunt in medio Israël usque in præsentem diem.

14. * Tribui autem Levi non dedit possessionem: sed sacrificia & victimæ Domini Dei Israël, ipsa est ejus hereditas, sicut locutus est illi. * Num. 18. 20.

15. Dedit ergo Moyses possessionem tribui filiorum Ruben juxta cognationes suas.

16. Fuitque terminus eorum ab Aroer, quæ sita est in ripa torrentis Arnón, & in valle ejusdem torrentis media: universam planitiem, quæ ducit Medaba,

17. & Hesebon, cunctosque viculos earum, qui sunt in campestribus: Dibon quoque, & Bamothbaal, & oppidum Baalamon.

18. & Iassa, & Cedimoth, & Mephaath, 19. & Cariathaim, & Sabama, & Sarathasar in monte convallis.

20. Bethphogor & Asedoth, Phasga & Bethiesimoth,

21. & omnes urbes campestris, universaque regna Sehon regis Amorrhæi, qui regnavit in Hesebon, * quem percussit Moyses cum principibus Madian: Hevæum, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe duces Sehon habitantes terræ. * Num. 31. 8.

22. Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filii Israël gladio cum ceteris interfecit.

23. Factusque est terminus filiorum Ruben Iordanis fluvius. Hæc est possessio Rubenitarum per cognationes suas urbium & viculorum.

24. Deditque Moyses tribui Gad & filiis ejus per cognationes suas possessionem, cuius hæc divisio est.

25. Terminus Iaser, & omnes civitates Galaad, & dimidiam partem terræ filiorum Ammon, usque ad Aroer, quæ est contra Rabba.

26. & ab Hesebon usque Ramoth, Masphe & Betonim: & à Manaim usque ad terminos Dabir.

27. in valle quoque Betharan, & Bethnemra, & Socoth, & Saphon reliquam partem regni Sehon regis Hesebon: hujus quoque finis, Iordanis est usque ad extremam partem maris Cenereth trans Iordanem ad orientalem plagam.

28. hæc est possessio filiorum Gad per familias suas, civitates, & villæ earum.

29. Dedit & dimidiæ tribui Manasse, filiisque ejus juxta cognationes suas possessionem,

30. cuius hoc principum est: à Manaim universam Basan, & cuncta regna Og regis Basan, omnesque viculos Iair, qui sunt in Basan, sexaginta oppida.

31. & dimidiam partem Galaad, & Astaroth, & Edrai urbes regni Og in Basan: filiis Machir, filii Manasse dimidiæ parti filiorum Machir juxta cognationes suas.

32. Hanc possessionem divit Moyses in campestribus Moab trans Iordanem contra Iericho ad Orientalem plagam.

33. * Tribui autem Levi non dedit posses-

tionem: quoniam Dominus Deus Israël ipse est possessio ejus, ut locutus est illi.

* Num. 18. 20.

CAPUT XIV.

Caleb accipit Hebron in hereditatem sibi à Deo promissam, eo quod alitis exploratoribus detrahentibus terra promissa ipse sequutus sit Dominum.

1. **H**oc est, quod possederunt filii Israël in terra Chanaan, quum dederunt eis Eleazar sacerdos, & Iosue filius Nun, & principes familiarum per tribus Israël:

2. sorte omnia dividentes, * sicut præceperat Dominus in manu Moysi, novem tribubus, & dimidiæ tribui. * Num. 34. 13.

3. Duabus enim tribubus, & dimidiæ dederat Moyses trans Iordanem possessionem: absque Levitis, qui nihil terræ acceperunt inter fratres suos:

4. sed in eorum successerunt locum filii Ioseph in duas divisi tribus, Manasse & Ephraim: nec acceperunt Levitæ aliam in terra partem, nisi urbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda jumenta & pecora sua.

5. Sicut præceperat Dominus Moysi, ita fecerunt filii Israël, & diviserunt terram.

6. Accesserunt itaque filii Iuda ad Iosue in Galgala, locutusque est ad eum Caleb filius Iephone Cenezæus: * Nosti quid locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me & te in Cadesbarne. * Num. 14. 24.

7. Quadraginta annorum eram quando misit * me Moyses famulus Domini de Cadesbarne, ut considerarem terram, nuntiavi que ei quod mihi verum videbatur.

* Num. 13. 4.

8. Fratres autem mei, qui ascenderant mecum, dissolverunt cor populi: & nihilominus ego secutus sum Dominum Deum meum.

9. Iuravitque Moyses in die illo, dicens: terra, quam calcavit pes tuus, erit possessio tua, & filiorum tuorum in æternum: quia secutus es Dominum Deum meum.

10. Concessit ergo Dominus vitam mihi, sicut pollicitus est usque in præsentem diem. Quadraginta & quinque anni sunt, ex quo locutus est Dominus verbum istud ad Moysen, quando ambulabat Israël per solitudinem: hodie octoginta quinque annorum sum.

11. sic valens, ut eo valebam tempore quando ad explorandum missus sum: * illius in me temporis fortitudo usque hodie perseverat, tam ad bellandum quam ad gradiendum.

* Dent. 2. 14. Eccl. 46. 11.

12. Da ergo mihi montem istum, quem pollicitus est Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt, & urbes magnæ atque innotite: si forte sit Dominus mecum, & potuerim delere eos: sicut promisit mihi.

13. Benedixitque ei Iosue: & tradidit ei Hebron * in possessionem. * Infr. 21. 13. & 1. Par. 6. 56.

14. atque ex eo fuit Hebron Caleb filio Iephone Cenezæo usque in præsentem diem: quia secutus est Dominum Deum Israël.

15. Nomen Hebron ante vocabatur Cariath Aibe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est: & terra * cessavit à prælus.

* Supl. 11. 23.

CAPUT XV.

Sors tribus Iudæ, civitates: & ville earum:

Othoniel accipit Axam filiam Caleb, eo quod obtinuit Cariath Sepher, additurque ei terra irrigua.

1. **I**gitur sors filiorum Iudæ per cognationes suas ista fuit: * A termino Edom, desertum Sin contra Meridiem, & usque ad extremam partem australis plagæ.

* Num. 34. 3.

2. Initium ejus à summitate maris salissimi, & à lingua ejus, quæ respicit Meridiem.

3. Egrediturque contra Ascensum Scorpionis, & pertransit in Sina: ascenditque in Cadesbarne, & pervenit in Esron, ascendens ad Addar, & circueiens Carcaa,

4. atque inde pertransiens in Asemona, & perveniens ad torrentem Ægypti: eruntque termini ejus mare magnum, hic erit finis meridiane plagæ.

5. Ab Oriente verò erit initium, mare salissimum usque ad extrema Iordanis: & ea quæ respiciunt ad Aquilonem à lingua maris usque ad eundem Iordanis fluvium.

6. ascenditque terminus in Beth Hagla, & transit ab Aquilone in Beth Araba: ascendens ad lapidem Boen filii Ruben:

7. & tendens usque ad terminos Debera de valle Achor, contra Aquilonem respiciens Galgala, quæ est ex adverso Ascensionis Adommin, ab australi parte torrentis: transitque aquas, quæ vocantur Fons Solis: & erunt exitus ejus ad Fontem Rogel.

8. ascenditque per convallem filii Ennom ex lateis Iebusæi ad Meridiem, hæc est Ierusalem: & inde se erigens ad verticem montis, qui est contra Geennom ad Occidentem in summitate vallis Raphaim contra Aquilonem.

9. pertransitque à vertice montis usque ad fontem aquæ Nephthoa: & pervenit usque ad vicos montis Ephron: inclinatque in Baala, quæ est Cariathiarim, id est, urbs silvarum.

10. & circuit de Baala contra Occidentem, usque ad montem Seir: transitque juxta latus montis Iarim ad Aquilonem in Chesson: & descendit in Bethsames, transitque in Thamna.

11. & pervenit contra Aquilonem partis Accaron ex latere: inclinatque Sechrona, & transit montem Baala: pervenitque in Iebneel, & magni maris contra occidentem fine concluditur.

12. hi sunt termini filiorum Iuda per circuitum in cognationibus suis.

13. Caleb verò filio Iephonæ dedit partem in medio filiorum Iuda, sicut præceperat ei Dominus, Cariath Arbe patris Enac, ipsa est Hebron.

14. * Delevitque ex ea Caleb tres filios Enac, Sesai & Ahiman & Tholmai de stirpe Enac. * Judic. 1. 10. & 20. Num. 13. 23. & cap. 14. v. 24.

15. Atque inde conscendens venit ad habitatores Dabir, quæ prius vocabatur Cariath Sepher, id est, civitas litterarum.

16. Dixitque Caleb. Qui percuisset Cariath Sepher, & cepit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.

17. Cepitque eam Othoniel filius Cenez fratris Caleb junior: deditque ei Axam filiam suam uxorem.

18. Quæ, cum pergerent simul, suasa est à viro suo ut peteret à patre suo agrum, suspiravitque ut sedebat in asino. Cui Caleb: Quid habes, inquit?

19. At illa respondit: Da mihi benedictionem: Terram australem & aridem dediisti

mihi, junge & irriguam. Dedit itaque ei Caleb irriguum superius & inferius.
20. Hæc est possessio tribus filiorum Iuda per cognationes suas.

21. Erantque civitates ab extremis partibus filiorum Iuda juxta terminos Edom à Meridie: Cabseel & Eder & Iagur,
22. & Cina & Dimona & Adada,
23. & Cades, & Asor, & Iethnam,
24. Ziph & Telem & Baloth,
25. Asor nova & Carioth, Hesron, hæc est Asor.

26. Amam, Saima, & Molada,
27. & Asergadda & Hassemon & Bethphélet,

28. & Hasersual & Bersabee & Baziouthia
29. & Baala & Iun & Esen,
30. & Eltholad & Cesil & Harma,
31. & Siceleg & Medemena & Sensenna,
32. Lebaath & Selun & Aen & Remon. omnes civitates viginovem, & villæ earum.

33. In campestribus verò: Estaol & Sarea & Asena,

34. & Zanoë & Ængannim & Taphua & Enaim,

35. & Ierimoth & Adullam, Socho & Azeca,

36. & Saraim & Adithaim & Gedera & Gederothaim: urbes quatuordecim, & villæ earum.

37. Sanan & Hadassa & Magdalgad,
38. Delean & Masephia & Iethel,
39. Lachis & Bascath & Eglon,
40. Chebbon, & Leheman & Cethlis

41. & Gideroth & Bethdagon & Naama & Maceda: civitates sedecim, & villæ earum.

42. Labana & Ether & Asan,
43. Iephtha & Esna & Nesib,

44. & Cella & Achabib & Maresa: civitates novem, & villæ earum.

45. Accaron cum vicis & villulis suis.

46. Ab Accaron usque ad mare: omnia quæ vergunt ad Azotum & viculos ejus.

47. Azotus cum vicis & villulis suis. Gaza cum vicis & villulis suis, usque ad torrentem Ægypti, & mare magnum terminus ejus.

48. Et in monte: Samir & Iether & Socoth.
49. & Danna & Cariathsenna, hæc est Dabir:

50. Anab & Istemo & Anim,
51. Gosen & Olon & Gilo: civitates undecim & villæ earum.

52. Arab & Ruma & Esaan:
53. & Ianun & Beththaphua & Apheca,
54. Athmatha & Cariath Arbe, hæc est Hebron, & Sioi: civitates novem, & villæ earum.

55. Maon & Carmel & Ziph & Iota,
56. Iezrael & Iudadam & Zanoë,
57. Accain, Gabaa & Thanna: civitates decem, & villæ earum.

58. Halbul, & Bessur, & Gedor,
59. Mareth, & Bethanath, & Eltecon: civitates sex & villæ earum.

60. Cariathbaal, hæc est Cariathiarim urbs sitarum, & Arebba: civitates duæ, & villæ earum.

61. In deserto Betharaba, Meddin, & Sachacha

62. & Nebsan, & civitas salis, & Engadidi: civitates sex, & villæ earum.

63. Iebusæum autem habitatorum Ierusalem non potuerunt filii Iuda delere: habitavitque Iebusæus cum filiis Iuda in Ierusalem usque in præsentem diem.

CAPUT XVI.

Sors Ephraim, urbes & viculi earum, manitque inter hos Chananeus tributarius.

1. **C**ecidit quoque sors filiorum Ioseph ab Iordane contra Iericho & aquas ejus, ab Oriente: solitudo quæ ascendit de Iericho ad montem Bethel:

2. & egreditur de Bethel Luza: transitque terminum Archi, Ataroth.

3. & descendit ad Occidentem juxta terminum Iephleti, usque ad terminos Beth-horon inferioris, & Gazer: finiunturque regiones ejus mari magno:

4. possederuntque filii Ioseph Manasses & Ephraim.

5. Et factus est terminus filiorum Ephraim per cognationes suas: & possessio eorum contra Orientem Ataroth-addar usque Beth-horon superiorem.

6. Egrediunturque confinia in mare: Machmethath verò Aquilonem respicit, & circum terminos contra Orientem in Thanathseilo: & pertransit ab Oriente Ianoe.

7. descenditque de Ianoe in Ataroth & Naaratha: & pervenit in Iericho, egrediturque ad Iordanem.

8. De Taphua pertransit contra mare in Vallem arundineti: suntuque egressus ejus in mare salissimum. hæc est possessio tribus filiorum Ephraim per familias suas.

9. Urbesque separatæ sunt filiis Ephraim in medio possessionis filiorum Manasse, & villæ earum.

10. Et non interfecerunt filii Ephraim Chananeum, qui habitabat in Gazer: habitavitque Chananeus in medio Ephraim usque in diem hanc tributarius.

CAPUT XVII.

Media tribui Manasse & filiabus Salphaad sortes assignantur, & augetur sors filiorum Ioseph.

1. **C**ecidit autem sors tribui Manasse, (ipse enim est primogenitus Ioseph) Machir primogenito Manasse patri Galaad, qui fuit vir pugnator, habuitque possessionem Galaad & Basan:

2. * & reliquis filiorum Manasse juxta familias suas, filiis Abiezer, & filiis Helec, & filiis Esriel, & filiis Sechem, & filiis Hepher, & filiis Semida. isti sunt filii Manasse filii Ioseph, mares, per cognationes suas.

* Num. 26. 30.

3. * Salphaad verò filio Hepher filii Galaad filii Machir filii Manasse non erant filii, sed solæ filiæ: quarum ista sunt nomina, Maala & Noa & Hegla & Melcha & Thersa.

* Num. 27. 1. & 36. 11.

4. Veneruntque in conspectu Eleazari sacerdotis, & Iosue filii Nun, & principum dicentes: Dominus præcepit per manum Moysi, ut daretur nobis possessio in medio fratrum nostrorum. Deditque eis juxta imperium Domini possessionem in medio fratrum patris earum.

5. Et ceciderunt funiculi Manasse, decem, absque terra Galaad & Basan trans Iordanem.

6. Filiæ enim Manasse possederunt hereditatem in medio filiorum ejus. Terra autem Galaad cecidit in sortem filiorum Manasse qui reliqui erant.

7. Iuitque terminus Manasse ab Aser, Machmethath quæ respicit Sichem: & egreditur ad dexteram juxta habitatores fontis Taphuæ.

K

S. Ete-

8. Etenim in sorte Manasse ceciderat terra Taphuæ, quæ est juxta terminos Manasse filiorum Ephraim.

9. Descenditque terminus Vallis arundineti in meridiam torrentis civitatum Ephraim, quæ in medio sunt urbium Manasse: terminus Manasse ab Aquilone torrentis, & exitus ejus pergit ad mare:

10. ita ut possessio Ephraim sit ab Austro, & ab Aquilone Manasse, & utramque claudat mare, & conjungantur sibi in tribu Aser ab Aquilone, & in tribu Issachar ab Oriente.

11. Fuitque hereditas Manasse in Issachar & in Aser, Bethsan & viculi ejus, & Ieblaam cum viculis suis, & habitatores Dor cum oppidis suis, habitatores quoque Endor cum viculis suis: similiterque habitatores Thenac cum viculis suis, & habitatores Mageddo cum viculis suis, & tertia pars urbis Nopeth.

12. Nec potuerunt filii Manasse hæc civitates subvertere, sed cepit Chananæus habitare in terra sua.

13. Postquam autem convalescerunt filii Israel, subevertunt Chananæos, & fecerunt sibi tributarios, nec interfecerunt eos.

14. Locutique sunt filii Ioseph ad Iosue, & dixerunt: Quare dedisti mihi possessionem sortis & funiculi unius, cum sin tante multitudinis, & benedixerit mihi Dominus?

15. Ad quos Iosue ait: Si populus multus es, ascende in silvam, & succide tibi spatia in terra Pheræzæ & Raphah: quia angusta est tibi possessio montis Ephraim.

16. Cui responderunt filii Ioseph: Non poterimus ad montana descendere, cum ferreis curribus utantur Chananæi, qui habitant in terra campestri, in qua sitæ sunt Bethsan cum viculis suis, & Iezrael mediam possidens vallem.

17. Dixitque Iosue ad domum Ioseph, Ephraim & Manasse: Populus multus es, & magnæ fortitudinis, non habebis sortem unam,

18. sed transibis ad montem, & succides tibi, atque purgabis ad habitandum spatia: & poteris ultra procedere cum subverteris Chananæum, quem dicis ferreos habere currus, & esse fortissimum.

CAPUT XVIII.

Mittuntur qui describant terram reliquarum septem tribuum, & assignatur sors Benjamin.

1. Congregatique sunt omnes filii Israël in Silo, ibique fixerunt tabernaculum testimonii, & fuit eis terra subiecta.

2. Remanserant autem filiorum Israel septem tribus, quæ necdum acceperant possessiones suas.

3. Ad quos Iosue ait: Usquequo inarcetis ignavia, & non intratis ad possidendam terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis?

4. Eligite de singulis tribubus ternos viros, ut mittam eos, & pergant atque circumcant terram, & describant eam juxta numerum uniuscuiusque multitudinis: referantque ad me quod descriperint.

5. Dividite vobis terram in septem partes: Iudas sit in terminis suis, australi plaga, & domus Ioseph ab Aquilone.

6. mediam inter hos terram in septem partes describite. & huc venietis ad me, ut coram Domino Deo vestro mittam vobis hæc sortem.

7. quia non est inter vos pars Levitarum, sed sacerdotium Domini est eorum hereditas. Gad autem & Ruben, & dimidia tribus Manasse jam acceperant possessiones suas trans Iordanem ad Orientalem plagam: quas dedit eis Moyses famulus Domini.

8. Cumque surrexissent viri, ut pergerent ad describendam terram, præcepit eis Iosue, dicens: Circuite terram, & describe eam, ac revertimini ad me: ut hic coram Domino, in Silo mittam vobis sortem.

9. Itaque perrexerunt: & lustrantes eam, in septem partes diviserunt, scribentes in volumine. Reversique sunt ad Iosue in castris Silo.

10. Quæ misit sortes coram Domino in Silo, divisitque terram filiis Israël in septem partes.

11. Et ascendit sors prima filiorum Benjamin per familias suas, ut possiderent terram inter filios Iuda & filios Ioseph.

12. Fuitque terminus eorum contra Aquilonem à Iordane: pergens juxta latus Iericho septentrionalis plagæ, & inde contra Occidentem ad montana conscendens, & perveniens ad solitudinem Bethaven,

13. atque pertiansiens juxta * Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel: descenditque in Ataroth-addar in montem, qui est ad Meridiem Beth-horon inferioris: * Gen. 28. 19.

14. Et inclinatur circuirens contra mare ad Meridiem montis qui respicit Beth-horon contra Africum: suntque exitus ejus in Cariath-baal, quæ vocatur & Cariathiarim, urbem filiorum Iuda. hæc est plaga contra mare, ad Occidentem.

15. A Meridie autem ex parte Cariathiarim egreditur terminus contra mare, & pervenit usque ad fontem aquarum Nephtoa.

16. Descenditque in partem montis, qui respicit Vallem filiorum Ennom: & est contra septentrionalem plagam in extrema parte vallis Raphaim. Descenditque in Geennom (id est, vallem Ennom) juxta latus Iebusæ ad Austrum & pervenit ad fontem Rogel,

17. transiens ad Aquilonem, & egrediens ad Ensemes: id est fontem solis:

18. & pertransit usque ad tumulos, qui sunt è regione Ascensus Adomim: descenditque ad Abenboen, id est, lapidem Boen filii Ruben: & pertransit ex latere Aquilonis ad campestria: descenditque in plantiem,

19. & prætergreditur contra Aquilonem Beth-hagla: suntque exitus ejus contra linguam maris salissimam ab Aquilone in fine Iordanis ad australem plagam:

20. qui est terminus illius ab Oriente. hæc est possessio filiorum Benjamin per terminos suos in circuito, & familias suas.

21. Fueruntque civitates ejus, Iericho & Beth-hagla & vallis Casis,

22. Beth Araba & Samaraïm & Bethel

23. & Avim & Aphara & Ophera,

24. Villa Emona & Ophni & Gabee: civitates duodecim, & villæ earum.

25. Gabaa & Rama & Beroth,

26. & Mesphe & Caphara, & Amosa

27. & Retqan, Iarephel & Iharela,

28. & Sela, Elph, & Iebus, quæ est Ierusalem, Gabath & Cariath: civitates quatuordecim, & villæ earum. Hæc est possessio filiorum Benjamin juxta familias suas.

CAPUT XIX.

Assignantur sortes sex tribubus Simeon, Zabulon, &c.

Issachar, Aser, Nephtholim, Dan, & Iosue.

1. **E**T egressa est sors secunda filiorum Simeon per cognationes suas: fuitque hereditas
2. eorum in medio possessionis filiorum Iuda: Bersabee & Sabee & Molada
3. & Haseisual, Bala & Aseim
4. & Eltholad, Bethul & Harma
5. & Siceleg & Bethmarchaboth & Haseisusa
6. & Bethlebaath & Sarohen: civitates tredecim, & villæ earum.
7. Ain & Remmon & Athar & Asan: civitates quatuor, & villæ earum:
8. omnes viculi per circuitum urbium istarum usque ad Baalath Beer Ramath contra australem plagam. Hæc est hereditas filiorum Simeon juxta cognationes suas,
9. in possessione & funiculo filiorum Iuda: quia maior erat, & idcirco filii Simeon possederunt in medio hereditatis eorum.
10. Ceciditque sors tertia filiorum Zabulon per cognationes suas: & factus est terminus possessionis eorum usque Sarid.
11. Ascenditque de Mari & Merala, & pervenit in Debbaseth, usque ad torrentem qui est contra Ieconan.
12. Et revertitur de Sared contra Orientem in fines Ceseleththabor. & egreditur ad Daberehth, ascenditque contra Iaphue.
13. Et inde pertransit usque ad orientalem plagam Gethhepher & Thacasim: & egreditur in Remmon, Amthar & Noa.
14. Et circuit ad Aquilonem Hanathon: suntque egressus ejus vallis Iephtabel,
15. & Cateth & Naalot & Semeron & Ierala & Bethlehem: civitates duodecim, & villæ earum.
16. Hæc est hereditas tribus filiorum Zabulon per cognationes suas, urbes, & viculi earum.
17. Issachar egressa est sors quarta per cognationes suas,
18. fuitque ejus hereditas Iezraël & Casaloth & Sunem
19. & Hapharaim & Seon, & Anaharath
20. & Rabboth & Cesion, Abes,
21. & Rameth, & Engannim, & Enhadda & Bethphases.
22. Et pervenit terminus ejus usque Thabor & Sehesima & Bethsames: eruntque exitus ejus Iordanis: civitates sedecim, & villæ earum.
23. Hæc est possessio filiorum Issachar per cognationes suas: urbes, & viculi earum.
24. Ceciditque sors quinta tribui filiorum Aser per cognationes suas:
25. fuitque terminus eorum Halcath & Chali & Bethan & Axaph
26. & Ehmelech & Amaad & Messal: & pervenit usque ad Carmelum maris & Sihor & Labanath.
27. Ac revertitur contra orientem Bethdagon: & pertransit usque Zabulon & Vallem Iephtaeal contra Aquilonem in Bethemec & Nehmel. Egrediturque ad Iavam Cabul,
28. & Abzan & Rohob & Hamon & Cana, usque ad Sidonem magnam.
29. revertiturque in Horma usque ad civitatem munitissimam Tyrum, & usque Hossa: eruntque exitus ejus in mare de funiculo Achziba:
30. & Amma & Aphec & Rohob. civitates vigintiduar, & villæ earum.
31. Hæc est possessio filiorum Aser per

- cognationes suas, urbesque & viculi earum.
32. filiorum Nephthali sexta sors cecidit per familias suas:
  33. & cepit terminus de Heleph & Elon in Saananim, & Adani, quæ est Neceb, & Iebnael usque Lecum: & egressus eorum usque ad Iordanem:
  34. revertiturque terminus contra Occidentem in Azanotthabor, atque inde egreditur in Hucuca, & pertransit in Zabulon contra Meridiem, & in Aser contra Occidentem, & in Iuda ad Iordanem contra ortum solis.
  35. civitates munitissimæ, Assedin, Ser, & Emath, & Reccath & Cenereth,
  36. & Edema & Arama, Asor
  37. & Cedec & Edrai, Enhazor.
  38. & Ieron & Magdalel, Horem & Bethanath & Bethsames: civitates decem & novem, & villæ earum.
  39. Hæc est possessio tribus filiorum Nephthali per cognationes suas, urbes & viculi earum.
  40. Tribui filiorum Dan per familias suas egressa est sors septima:
  41. & fuit terminus possessionis ejus Sara & Esthaol, & Hirsemes, id est civitas solis.
  42. Selebin & Jalon & Iethela,
  43. Elon & Thenna & Acron,
  44. Elthece, Gebbethon & Balaath,
  45. & Iud & Bane & Barach & Gethremmon:
  46. & Meiarcon & Arecon, cum termino qui respicit Ioppen,
  47. & ipso fine concluditur. Ascenderuntque filii Dan, & pugnaverunt contra Lesem ceperuntque eam: & percusserunt eam in ore gladii, & possederunt, & habitaverunt in ea, vocantes nomen ejus Lesem Dan, ex nomine Dan patris sui.
  48. Hæc est possessio tribus filiorum Dan, per cognationes suas, urbes & viculi earum.
  49. Cümque cecisset sorte dividere terram singulis per tribus suas, dederunt filii Israël possessionem Iosue filio Nun in medio sui,
  50. juxta præceptum Domini, urbem quam postulavit, Thamnath Saraa in monte Ephraim: & ædificavit civitatem, habitavitque in ea.
  51. Hæc sunt possessiones, quas sorte dividerunt Eleazar sacerdos, & Iosue filius Nun, & principes familiarum, ac tribuum filiorum Israël in Silo, coram Domino ad ostium tabernaculi testimonii, partitque sunt terram.

C A P U T XX.

Sex refugii civitates cis & trans Jordanem, & qui ad eas possint confugere: & quamdiu ibi remanere debeant.

1. **E**T locutus est Dominus ad Iosue, dicens: Loquere filiis Israël, & diceis:
2. Separate urbes fugitivorum, * de quibus locutus sum ad vos per manum Moysi: * Num. 35. 11. Dent. 19. 2.
3. ut confugiat ad eas quicumque animam percusserit nescius: & possit evadere iram proximi, qui ultor est sanguinis:
4. cüm ad unam harum confugerit civitatum, stabit ante portam civitatis, & loquetur senioribus urbis illius ea, quæ se comprobent innocentem: siccque suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum.
5. Cümque ultor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus ejus: quia ignorans percussit proximum ejus, nec ante biduum,

dum, triduumve ejus probatur inimicus.

6. Et habitabit in civitate illa, donec stet ante iudicium causam reddens facti sui, & moriatur sacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore: tunc revertetur homicida, & ingredietur civitatem & domum suam de qua fugerat.

7. Decreveruntque Cedus in Galilæa montis Nephthali, & Sichem in monte Ephraim, & Cariath-Arbe, ipsa est Hebron in monte Iuda.

8. Et trans Iordanem contra Orientalem plagam Iericho * statuerunt Bosor, quæ sita est in campestri solitudine de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad de tribu Gad & Gaulon in Basan de tribu Manasse. * *Deut.* 4. 43.

9. Hæ civitates constitutæ sunt cunctis filiis Israël, & adventis, qui habitabant inter eos: ut fugeret ad eas qui animam nescius percussisset, & non moreretur in manu proximi, effusum sanguinem vindicare cupientis, donec sciret ante populum expositurus causam suam.

CAPUT XXI.

Levitis assignantur civitates quadraginta octo cum suburbanis: & completa Dei promissione olim Patriarchis facta, pax & requies datur filiis Israël.

1. Accesseruntque principes familiarum Levi ad Eleazarum sacerdotem, & Iosue filium Nun, & ad duces cognitionum per singulas tribus filiorum Israël.

2. locutique sunt ad eos in Silo terræ Chanaan, atque dixerunt: * Dominus præcepit per manum Moysi, ut darentur nobis urbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda jumenta. * *Num.* 35. 2.

3. Dederuntque filii Israël de possessionibus suis juxta imperium Domini, civitates & suburbana earum.

4. Egressaque est sors in familiam Caath filiorum Aaron sacerdotis de tribus Iuda, & Simeon, & Benjamin, civitates tredecim:

5. Et reliquis filiorum Caath, id est Levitis, qui superfluerant de tribus Ephraim, & Dan, & dimidia tribu Manasse, civitates decem.

6. Porro filiis Gerson egressa est sors, ut acciperent de tribus Issachar & Aser & Nephthali, dimidiaque tribu Manasse in Basan civitates numero tredecim.

7. Et filiis Merari per cognationes suas de tribus Ruben & Gad & Zabulon urbes duodecim.

8. Dederuntque filii Israël Levitis civitates & suburbana earum, sicut præcepit Dominus per manum Moysi, singulis sorte tribuentes.

9. De tribus filiorum Iuda & Simeon dedit Iosue civitates: * quarum ista sunt nomina, * *1. Par.* 6. 55.

10. filiis Aaron per familias Caath Levitici generis (prima enim sors illis egressa est)

11. Cariath Arbe patris Enac, quæ vocatur Hebron, in monte Iuda, & suburbana ejus per circuitum.

12. * Agios verò, & villas ejus dederat Caleb filio Iephone ad possidendum.

* *Sup.* 14. 1. *1. Par.* 6. 56.

13. Dedit ergo filiis Aaron sacerdotis Hebron confugii civitatem, ac suburbana ejus: & Lobnam cum suburbanis suis:

14. & Iether, & Estemo,

15. & Holon, & Dabir,

16. & Ain, & Ieta, & Bethsames, cum

suburbanis suis: civitates novem de tribubus, ut dictum est, duabus.

17. De tribu autem filiorum Benjamin, Gabaa & Gabaa,

18. & Anathoth & Almon, cum suburbanis suis: civitates quatuor.

19. Omnes simul civitates filiorum Aaron sacerdotis, tredecim, cum suburbanis suis.

20. Reliquis verò per familias filiorum Caath Levitici generis hæc est data possessio.

21. De tribu Ephraim urbes confugii, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, & Gazer

22. & Cibsaim & Beth-horon, cum suburbanis suis, civitates quatuor.

23. De tribu quoque Dan, Eltheco & Gabbathon,

24. & Ajalon & Gethremmon, cum suburbanis suis, civitates quatuor.

25. Porro de dimidia tribu Manasse, Thanacli & Gethremmon, cum suburbanis suis civitates duæ.

26. Omnes civitates decem, & suburbana earum, datæ sunt filiis Caath inferioris gradus.

27. Filiis quoque Gerson Levitici generis dedit de dimidia tribu Manasse confugii civitates, Gaulon in Basan, & Bosram, cum suburbanis suis, civitates duæ.

28. Porro de tribu Issachar, Cesion, & Dabereth,

29. & Iaramoth, & Engannin, cum suburbanis suis civitates quatuor.

30. De tribu autem Aser, Masal & Abdon,

31. & Helcath, & Rohob, cum suburbanis suis, civitates quatuor.

32. De tribu quoque Nephthali civitates confugii, Cedus in Galilæa, & Hammoth Doi, & Carthan, cum suburbanis suis, civitates tres.

33. Omnes urbes familiarum Gerson, tredecim, cum suburbanis suis.

34. Filiis autem Merari Levitis inferioris gradus per familias suas data est de tribu Zabulon Iecnam & Cartha

35. & Damna & Naalol, civitates quatuor cum suburbanis suis.

36. De tribu Ruben ultra Iordanem contra Iericho civitates refugii, Bosor in solitudine, Misor & Iaser & Iethson & Mephaath, civitates quatuor cum suburbanis suis.

37. De tribu Gad civitates confugii, Ramoth in Galaad, & Manaim & Hesebon & Iaser, civitates quatuor cum suburbanis suis.

38. Omnes urbes filiorum Merari per familias & cognationes suas, duodecim.

39. Itaque civitates universæ Levitarum in medio possessionis filiorum Israël fuerunt quadraginta octo

40. cum suburbanis suis, singulæ per familias distributæ.

41. Deditque Dominus Deus Israël omnem terram, quam traditurum se patribus eorum juraverat: & possederunt illam, atque habitaverunt in ea.

42. Datæque est ab eo pax in omnes per circuitum nationes: nullusque eis hostium resistere ausus est, sed cuncti in eorum ditiorum redacti sunt.

43. Ne unum quidem verbum, quod illis præstiturum se esse promiserat, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

CAPUT XXII.

Remissa ad suam possessionem trans Jordanem tribus Ruben, & Gad, & dimidia Manasse, suspicionem morientis cæsaris tribubus præter

extructum ad Iordanem altare; sed missi legati suscipiunt iustam eorum excusationem.

1. Eodem tempore vocavit Iosue Rubenitas, & Gaditas, & dimidia tribum Manasse,

2. dixitque ad eos: Fecistis omnia quæ præcepit vobis Moyses famulus Domini: mihi quoque in omnibus obedistis,

3. nec reliquistis fratres vestros longo tempore, usque in præsentem diem, custodientes imperium Domini Dei vestri.

4. Quia igitur dedit Dominus Deus vester fratribus vestris quietem & pacem, sicut pollicitus est: revertimini, & ite in tabernacula vestra, & in terram possessionis, * quam tradidit vobis Moyses famulus Domini trans Iordanem: * Num. 32. 33. Sup. 1. 13. & 13. 6.

5. ita dumtaxat, ut custodiatis attentè, & opere complectis mandatum & legem quam præcepit vobis Moyses famulus Domini, ut diligatis Dominum Deum vestrum, & ambuletis in omnibus viis ejus, & observetis mandata illius, adhæretisque ei, ac servietis in omni corde, & in omni anima vestra.

6. Beredixitque eis Iosue, & dimisit eos. Qui reversi sunt in tabernacula sua.

7. Dimidiæ autem tribui Manasse possessionem Moyses dederat in Basan: & idcirco mediæ, quæ superfluit, dedit Iosue sortem inter ceteros fratres suos trans Iordanem ad Occidentalem plagam. Cùmque dimitteret eos in tabernacula sua, & benedixisset eis,

8. dixit ad eos: In multa substantia atque divitiis revertimini ad sedes vestras, cum argento & auro, ære ac ferro, & veste multiplici: dividite prædam hostium cum fratribus vestris.

9. Reversique sunt, & abierunt filii Ruben, & filii Gad, & dimidia tribus Manasse, à filiis Israël de Silo, quæ sita est in Chanaan, ut intrarent Galaad terram possessionis suæ, quam obtinuerant juxta imperium Domini in manu Moysi.

10. Cùmque venissent ad tumulos Iordanis in terram Chanaan, ædificaverunt juxta Iordanem altare infinitæ magnitudinis.

11. Quod cùm audissent filii Israël, & ad eos certi nuntii detulissent ædificasse filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse altare in terra Chanaan, super Iordanis tumulos, contra filios Israël:

12. convenerunt omnes in Silo, ut ascenderent, & dimicaret contra eos.

13. Et interim miserunt ad filios in terram Galaad Phinees filium Eleazari sacerdotis,

14. & decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus.

15. Qui venerunt ad filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse in terram Galaad, dixeruntque ad eos:

16. Hæc mandat omnis populus Domini: Quæ est ista transgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israel, ædificantes altare sacrilegum, & à cultu illius recedentes?

17. An parum vobis est? quòd peccastis in Beelphegor, & usque in præsentem diem macula hujus sceleris in nobis permanet? mulctate de populo corruerunt. * Num. 25. 3. Deut. 4. 2.

18. Et vos hodie reliquistis Dominum, & cras in universum Israël ira ejus descendet.

19. Quòd si putatis immundam esse terram possessionis vestræ, transite ad terram, in qua tabernaculum Domini est, & habitate in-

ter nos: tantùm ut à Domino, & à nostro consortio non recedatis, ædificato altari præter altare Domini Dei nostri.

20. * Nonne Achan filius Zare præterit mandatum Domini, & super omnem populum Israël ira ejus incubuit? Et ille erat unus homo, atque utinam solus perisset in scelere suo.

* Sup. 7. 1.

21. Responderuntque filii Ruben & Gad, & dimidia tribus Manasse principibus legationis Israël.

22. Fortissimus Deus Dominus, Fortissimus Deus Dominus, ipse novit, & Israël simul intelliget: si prævaricationis animo, hoc altare construximus, non custodiat nos, sed puniat nos in præsentis:

23. & si ea mente fecimus ut holocausta, & sacrificium, & pacificas victimas super eo imponeremus, ipse quærat & judicet:

24. & non ea magis cogitatione atque tractatu, ut diceremus: Cras dicent filii vestri filiis nostris: Quid vobis & Domino Deo Israël?

25. terminum posuit Dominus inter nos & vos, & filii Ruben, & filii Gad, Iordanem fluvium: & idcirco partem non habetis in Domino. Et per hanc occasionem avertent filii vestri filios nostros à timore Domini. Putavimus itaque melius,

26. & diximus: Extruamus nobis altare, non in holocausta, neque ad victimas offerendas,

27. sed in testimonium inter nos & vos, & sobolem nostram, vestramque progeniem, ut serviamus Domino, & juris nostri sit offerre & holocausta, & victimas, & pacificas hostias: & nequaquam dicant cras filii vestri filius nostris: Non est vobis pars in Domino.

28. Quòd si voluerint dicere, respondebunt eis: Ecce altare Domini, quod fecerunt patres nostri, non in holocausta, neque in sacrificium, sed in testimonium nostrum ac vestrum.

29. Absit à nobis hoc scelus ut recedamus à Domino, & ejus vestigia relinquamus extructo altari ad holocausta, & sacrificia, & victimas offerendas, præter altare Domini Dei nostri, quod extructum est ante tabernaculum ejus.

30. Quibus auditis, Phinees sacerdos, & principes legationis Israël, qui erant cum eo, placati sunt: & verba filiorum Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, libentissime susceperunt.

31. Dixitque Phinees filius Eleazari sacerdos ad eos: Nunc scimus quòd nobiscum sit Dominus, quoniam alieni estis à prævaricatione hæc, & liberastis filios Israël de manu Domini.

32. Reversusque est cum principibus à filius Ruben & Gad de terra Galaad, finium Chanaan ad filios Israël, & retulit eis.

33. Placuitque sermo cunctis audientibus. Et laudaverunt Deum filii Israël, & nequaquam ultra dixerunt, ut ascenderent contra eos, atque pugnarent, & delerent terram possessionis eorum.

34. Vocaveruntque filii Ruben, & filii Gad altare, quod extruxerant, testimonium nostrum, quòd Dominus ipse sit Deus.

CAPUT XXIII.

Iosue senex, jamque moribundus exhortatur filios Israël ad servandam Dei præcepta, & cavendam societatem cum gentibus.

1. EVoluto autem multo tempore, postquam pacem dederat Dominus Isra-

raeli, subjectis in gyro nationibus universis, & Isue jann longævo, & persenilis ætatis.

2. vocavit Isue omnem Israelitam, majoresque natu, & principes ac duces, & magistros, dixitque ad eos: Ego senui, & progressioris ætatis sum:

3. vosque cernitis omnia, quæ fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitum nationibus, quo modo pro vobis ipse pugnavit:

4. & nunc quia vobis sorte divisit omnem terram, ab Orientali parte Iordanis usque ad mare magnum, multæque adhuc supersunt nationes:

5. Dominus Deus vester disperdet eas & auferet à facie vestra, & possidebitis terram, sicut vobis pollicitus est.

6. tantum confortamini, & estote solliciti, ut custodiatis cuncta quæ scripta sunt in volumine legis Moysi: & non declinetis ab eis neque ad dexteram neque ad sinistram:

7. ne postquam intraveritis ad gentes, quæ inter vos futuræ sunt, juretis in nomine deorum earum, & serviatis eis, & adoretis illos:

8. sed adhæreatis Dominò Deo vestro: quod fecistis usque in diem hanc.

9. Et tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas & robustissimas, & nullus vobis resistere poterit.

10. Unus è vobis persequatur hostium mille viros: quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est.

11. Hoc tantum diligentissime præcavete, ut diligatis Dominum Deum vestrum.

12. Quòd si volueritis gentium harum, quæ inter vos habitant, erroribus adhærere, & cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare:

13. jam nunc scitote quòd Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram, sed sint vobis in foveam ac laqueum, & offendiculum ex latere vestro, & sudes in oculis vestris, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis.

14. * En ego hodie ingredior viam universæ terræ, & toto anno cognoscetis quòd de omnibus verbis, quæ se Dominus præstiturum vobis esse pollicitus est, unum non præterit incassum. * 3. Reg. 2. 2.

15. Sicut ergo implevit opere quod promissit, & prospera cuncta venerunt: sic adducet super vos quicquid malorum comminatus est, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis.

16. eò quod præterieritis pactum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, & servieritis diis alienis, & adoraveritis eos: cito atque velociter consurgit in vos furor Domini, & auferemini ab hac terra optima, quam tradidit vobis.

CAPUT XXIV.

Commemorantur beneficia Israëlitis à Deo exhibita, fides populi cum Domino, mors Isue, sepultura ossium Joseph, & mors Eleazar sacerdotis.

1. Congregavitque Isue omnes tribus Israel in Sichem, & vocavit majores natu, ac principes, & judices, & magistros: steteruntque in conspectu Domini:

2. & ad populum sic locutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio, * Thare pater Abraham, & Nachor: servieruntque

diis alienis.

* *Gen. 7. 2. & Gen. 12. 31.*

Gen. 11. 26.

3. * Tuli ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamiæ finibus: & adduxi eum in terram Chanaan: multiplicavique semen ejus,

* *Genes. 21. 2.*

4. * & dedi ei Isaac: Illique rursum dedi Jacob & Esau. ** E quibus, Esau dedi montem Seir ad possidendum: *** Iacob vero, & filii ejus descenderunt in Ægyptum.

* *Genes. 25. 26.* ** *Genes. 36. 8.*

*** *Genes. 46. 6.*

5. * Misique Moysen & Aaron, & percussit Ægyptum multis signis atque portentis.

* *Exod. 3. 10.*

6. * Eduxique vos & patres vestros de Ægypto, & venistis ad mare: persecutisque sunt ** Ægyptii patres vestros cum curribus & equitatu, usque ad mare Rubrum.

* *Exod. 12. 37.* ** *Exod. 14. 9.*

7. Clamaverunt autem ad Dominum filii Israel: qui posuit tenebras inter vos & Ægyptios, & adduxit super eos mare, & operuit eos. Viderunt oculi vestri cuncta quæ in Ægypto fecerim, & habitastis in solitudine multo tempore:

8. & introduxi vos in terram Amorrhæi, qui habitabat trans Iordanem. * Cumque pugnarent contra vos, tradidi eos in manus vestras, & possedistis terram eorum, atque interfecistis eos. * *Num. 21. 24. & 29.*

9. Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab, & pugnavit contra Israel. * Misitque & vocavit Balaam filium Beor, ut malediceret vobis: * *Num. 22. 5.*

10. & ego nolui audire eum, sed e contrario per illum benedixi vobis, & liberavi vos de manu ejus.

11. * Transistisque Iordanem, & venistis ad Iericho. Pugnaveruntque contra vos viri civitatis ejus, Amorrhæus, & Pherezæus, & Chananeus, & Hethæus, & Gergezæus, & Hevæus, & Iebusæus: & tradidi illos in manus vestras. * *Sup. 3. 14. & 6. 1. & 11. 3.*

12. * Misique ante vos crabrones, & eieci eos de locis suis, duos reges Amorrhæorum, non in gladio nec in arcu tuo.

* *Exod. 23. 28. Deut. 7. 20. Sup. 11. 20.*

13. Dedique vobis terram, in qua non laborastis, & urbes quas non edificastis, ut habitaretis in eis: vineas & oliveta, quæ non plantastis.

14. * Nunc ergo timete Dominum, & servite ei perfectò corde atque verissimo: & auferite deos, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia & in Ægypto, ac servite Domino. * 1. Reg. 7. 3. Tob. 14. 10.

15. Sin autem malum vobis videtur ut Domino serviatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui servire potissimum debeat, utrum diis, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia, an diis Amorrhæorum, in quorum terra habitatis: ego autem & domus mea serviamus Domino.

16. Responditque populus, & ait: Absit à nobis ut relinquamus Dominum, & serviamus diis alienis.

17. Dominus Deus noster ipse eduxit nos, & patres nostros de terra Ægypti, de domo servitutis: rectique videntibus nobis signa ingentia, & custodivit nos in omni via, per quam ambulavimus, & in cunctis populis, per quos transivimus.

18. Et eiecit universas gentes, Amorrhæum habitatores terræ, quam nos intravimus. Servie-

viemus igitur Domino, quia ipse est Deus noster.

19. Dixitque Iosue ad populum? Non poteris servire Domino: Deus enim sanctus, & fortis remulator est, nec ignoscet sceleribus vestris atque peccatis.

20. Si dimiseritis Dominum, & servieritis diis alienis, convertet se, & affliget vos, atque subvertet postquam vobis præstiterit bona.

21. Dixitque populus ad Iosue: Nequamquam ita ut loqueris, erit, sed Domino serviemus.

22. Et Iosue ad populum, testes, inquit, vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum ut serviat ei. Responderuntque: Testes.

23. Nunc ergo, ait, auferte deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israel.

24. Dixitque populus ad Iosue: Domino Deo nostro serviemus, & obediennes erimus præceptis ejus.

25. Percussit ergo Iosue in die illo fœdus, & proposuit populo præcepta atque judicia in Sichem.

26. Scripsit quoque omnia verba hæc in volumine legis Domini: & tulit lapidem pergrandem, posuitque eum subter quercum, quæ erat in Sanctuario Domini.

27. & dixit ad omnem populum: En lapis iste erit vobis in testimonium quod audivit omnia verba Domini, quæ locutus est vobis: ne forte postea negare velitis, & mentiri Domino Deo vestro.

28. Dimisitque populum, singulos in possessionem suam.

29. Et post hæc mortuus est Iosue filius Nun servus Domini, centum & decem annorum:

30. sepelieruntque eum in finibus possessionis suæ in Thamnathasæ, quæ est sita in monte Ephraim, à Septentrionali parte montis Gaas.

31. Servivitque Israël Domino cunctis diebus Iosue & seniorum, qui longo vixerunt tempore post Iosue, & qui noverunt omnia opera Domini quæ fecerat in Israël.

32. * Ossa quoque Ioseph, quæ tulerant filii Israël de Ægypto, sepelierunt in Sichem, in parte agri, ** quem emerat Iacob à filiis Heitor patris Sichem, centum novellis ovibus, & fuit in possessionem filiorum Ioseph.

* Gen. 50. 24. Exod. 13. 19. ** Gen. 33. 19.

33. Eleazar quoque filius Aaron mortuus est: & sepelierunt eum in Gabath Phineas filii ejus, quæ data est ei in monte Ephraim.

LIBER IUDICUM, HEBRAICE SOPHETIM.

CAPUT PRIMUM.

Iuda duce una cum fratre ipsius Simeone plurima gentium civitates expugnantur: Othoniel obtenta Cariath Sopher duxit Axam filiam Caleb, addita terra irrigua: Chananaei tributarii servantur.

1. **P**ost mortem Iosue consuluerunt filii Israël Dominum dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananeum, & erit dux belli?

2. Dixitque Dominus: Iudas ascendet: ec-

ce tradidi terram in manus ejus.

3. Et ait Iudas Simeoni fratri suo: Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananeum, ut & ego pergam tecum in sortem tuam. Et abiit cum eo Simeon.

4. Ascenditque Iudas, & tradidit Dominus Chananeum, ac Pherezeum in manus eorum: & percusserunt in Bezece decem millia virorum.

5. Inveneruntque Adonibezec in Bezece, & pugnaverunt contra eum, ac percusserunt Chananeum, & Pherezeum.

6. Fugit autem Adonibezec: quem persecuti comprehenderunt, cæsis summitatibus manuum ejus ac pedum.

7. Dixitque Adonibezec: Septuaginta reges amputatis manuum ac pedum summitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntque eum in Ierusalem, & ibi mortuus est.

8. Oppugnantes ergo filii Iuda Ierusalem, ceperunt eam, & percusserunt in ore gladii, tradentes cunctam incendio civitatem.

9. Et postea descendentes pugnaverunt contra Chananeum, qui habitabat in montanis, & ad meridiem, & in campestribus.

10. * Pergensque Iudas contra Chananeum, qui habitabat in Hebron, (cujus nomen fuit antiquitus Cariath Arbe) percussit Sesai, & Ahiman, & Tholmai:

* Jos. 15. 14.

11. atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir, (cujus nomen vetus erat Cariath-Sopher, id est, civitas litterarum.

12. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath-Sopher, & vastaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.

13. Cumque cepisset eam Othoniel filius Cenez frater Caleb minor dedit ei Axam filiam suam conjugem.

14. Quam pergentem in itinere monuit vir suus ut pateret à patre suo agrum. Quæ cum suspirasset sedens in asino, dixit ei Caleb: Quid habes?

15. At illa respondit: da mihi benedictionem, quia terram arentem dedisti mihi: da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius, & irriguum inferius.

16. Filii autem Cenez: ** cognati Moysi ascenderunt de civitate palmarum, ** cum filiis Iuda in desertum sortis ejus, quod est ad meridiem Arad, & habitaverunt cum eo.

* Vid. infr. 24. 21. ** Deut. 34. 2.

17. Abiit autem Iudas cum Simeone fratre suo, & percusserunt simul Chananeum qui habitabat in Sephaath, & interfecerunt eum. Vocatumque est nomen urbis, Horma, id est, anathema.

18. Cepitque Iudas Gazam cum finibus suis, & Ascalonem, atque Accaron cum terminis suis.

19. Fuitque Dominus cum Iuda, & montana possedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant.

20. Dederuntque Caleb Hebron, * sicut dixerat Moyses, qui delevit ex ea tres filios Enac. * Num. 14. 24. Jos. 15. 14.

21. Iebuseum autem habitatorem Ierusalem non deleverunt filii Benjamin: habitavitque Iebuseus cum filiis Benjamin in Ierusalem, usque in presentem diem.

22. Domus quoque Ioseph ascendit in Bethel, fugitque Dominus cum eis.

23. Nam cum obsiderent urbem, quæ prius Luz vocabatur,

24. viderunt hominem egredientem de civitate, dixeruntque ad eum: Ostende nobis

introitum civitatis, & faciemus tecum misericordiam.

25. Qui cum ostendisset eis, percurserunt urbem in ore gladii: hominem autem illum, & omnem cognationem ejus dimiserunt.

26. Qui dimissus, abiit in terram Hetthim, & edificavit ibi civitatem, vocavit eam Luzam: quæ ita appellatur usque in præsentem diem.

27. Manasses quoque non delevit Bethsan, & Thanac cum viculis suis, & habitatores Dor, & Iebalam, & Mageddo cum viculis suis, cepitque Chananæus habitare cum eis.

28. Postquam autem confortatus est Israël, fecit eos tributarios, & delere non voluit.

29. Ephraim etiam non interfecit Chananæum, qui habitabat in Gazer, sed habitavit cum eo.

30. Zabulon non delevit habitatores Cetrion, & Naalol: sed habitavit Chananæus in medio ejus, factusque est ei tributarius.

31. Aser quoque non delevit habitatores Accho, & Sidonis, Ahalab, & Achazib, & Heiba, & Aphec, & Robob:

32. habitavitque in medio Chananæi habitatoris illius terræ, nec interfecit eum.

33. Nephthali quoque non delevit habitatores Bethsames, & Bethanath: & habitavit inter Chananæum habitatorem terræ, fueruntque ei Bethsamitæ & Bethanithæ tributarii.

34. Arctavitque Amorrhæus filios Dan in monte, nec dedit eis locum ut ad planiora descenderent:

35. habitavitque in monte Hares, quod interpretatur testaceo, in Ajalon & Salebim. Et aggravata est manus domus Ioseph, factusque est ei tributarius.

36. Fuit autem terminus Amorrhæi ab Ascensu Scorpionis, petra, & superiora loca.

CAPUT II.

Angelus Dei beneficia refert: quo audito, flet populus: post mortem tamen Iosue & coavorum, Israël frequenter liberatus semper in pejora recidit.

1. Ascenditque Angelus Domini de Galgalis ad Locum flentium, & ait. Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in terram, pro qua juravi patribus vestris: & pollicitus sum ut non faciem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum:

2. ita dumtaxat ut non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ hujus, sed aras eorum subverteretis: & nolulistis audire vocem meam: cur hoc fecistis?

3. Quam ob rem nolui delere eos à facie vestra: ut habeatis hostes, & dii eorum sint vobis in ruinam.

4. Cumque loqueretur Angelus Domini hæc verba ad omnes filios Israël: elevaverunt ipsi vocem suam, & fleverunt.

5. Et vocatum est nomen loci illius: Locus flentium, sive lacrynarum: immolaveruntque ibi hostias Domino.

6. * Dimisit ergo Iosue populum, & abiecerunt filii Israël unusquisque in possessionem suam, ut obtinerent eam: * *Jo.* 24. 28.

7. servieruntque Domino cunctis diebus ejus, & seniorum, qui longo post eum vixerunt tempore, & noverant omnia opera Domini, quæ fecerat cum Israël.

8. Mortuus est autem Iosue filius Nun, famulus Domini, centum & decem annorum,

9. & sepelierunt eum in finibus possessionis

suæ in Thamnathsare in monte Ephraim, à Septentrionali plaga montis Gaas.

10. Omnisque illa generatio congregata est ad patres suos: & surrexerunt alii, qui non noverant Dominum, & opera quæ fecerat cum Israël.

11. Feceruntque filii Israël malum in conspectu Domini, & servierunt Baalim.

12. Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxerat eos de terra Ægypti: & secuti sunt deos alienos, deosque populorum, qui habitabant in circuitu eorum, & adoraverunt eos: & ad iracundiam concitaverunt Dominum,

13. dimittentes eum, & servientes Baal, & Astaroth.

14. Iratusque Dominus contra Israël, tradidit eos in manus diripientium: qui ceperunt eos, & vendiderunt hostibus, qui habitabant per gyrum. nec potuerunt resistere adversariis suis:

15. sed quocumque pergere voluissent, manus Domini super eos erant, sicut locutus est, & juravit eis: & vehementer afflicti sunt.

16. Suscitavitque Dominus iudices, qui liberarent eos de vastantium manibus: sed nec eos audire voluerunt,

17. fornicantes cum diis alienis, & adorantes eos. Cito deseruerunt viam, per quam ingressi fuerant patres eorum: & audientes mandata Domini, omnia fecere contraria.

18. Cumque Dominus iudices suscicaret, in diebus eorum flectebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium.

19. Postquam autem mortuus esset iudex, revertentibus, & multo faciebant pejora quam fecerant patres eorum, sequentes deos alienos, servientes eis, & adorantes illos. Non dimiserunt adinventiones suas, & viam durissimam, per quam ambulare consueverunt.

20. Iratusque est furor Domini in Israël, & ait: Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, & vocem meam audire contempsit:

21. & ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue, & mortuus est:

22. ut in ipsis experiar Israël, utrum custodiant viam Domini, & ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum, an non.

23. Dimisit ergo Dominus omnes nationes

has, & cito subvertere noluit, nec tradidit in manus Iosue.

CAPUT III.

Israel dum sociatur gentibus à Domino derelictis, ad ipsius exercitationem: earum sceleribus contaminatur: idcirco sæpius per extraneos reges affligitur: sed respiciens, per Othoniel, Aod, & Samgar liberatur.

1. Hæ sunt gentes, quas Dominus delem, & omnes, qui non noverant bella Chananæorum:

2. ut postea discerent filii eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi:

3. quinque satrapas Philistinorum, omnemque Chananæum, & Sidonium, atque Hevæum, qui habitabat in monte Libano, de monte Baal Hermon usque ad introitum Elnath.

4. Dimisitque eos, ut in ipsis experiretur Israel, utrum audiret mandata Domini quæ

quæ præceperat patribus eorum per manum Moysi, an non.

5. Itaque filii Israël habitaverunt in medio Chanaan, & Hethæi, & Amorhæi, & Pheræi, & Hevæi, & Iebusæi:

6. & duxerunt uxores filias eorum, ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt, & servierunt diis eorum.

7. Feceruntque malum in conspectu Domini, & oblitii sunt Dei sui, servientes Baalim & Astaroth.

8. Iratusque contra Israël Dominus, tradidit eos in manus Chusan Rasathaim regis Mesopotamiæ, servieruntque ei octo annis.

9. Et clamaverunt ad Dominum: qui suscitavit eis salvatorem, & liberavit eos, Othoniel videlicet filium Cenez, fratrem Caleb minorem:

10. fuitque in eo Spiritus Domini, & iudicavit Israël. Egressusque est ad pugnam, & tradidit Dominus in manus ejus Chusan Rasathaim Regem Syriæ, & oppressit eum.

11. Quievitque terra quadraginta annis, & mortuus est Othoniel filius Cenez.

12. Addiderunt autem filii Israël facere malum in conspectu Domini: qui confortavit adversum eos Eglon regem Moab: quia fecerunt malum in conspectu ejus.

13. Et copulavit ei filios Ammon, & Amalec: Abiitque & percussit Israël, atque possedit Urbein palmarum.

14. Servieruntque filii Israel Eglon regi Moab decem & octo annis:

15. & postea clamaverunt ad Dominum: qui suscitavit eis salvatorem vocabulo Aod, filium Gera, filii Iemini, qui utraque manu pro dextera utebatur. Miseruntque filii Israël per illum munera Eglon regi Moab.

16. Qui fecit sibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum longitudinis palmæ manus, & accinctus est eo subter sagum in dextro femore.

17. Obtulitque munera Eglon regi Moab. Eiat autem Eglon crassus nimis.

18. Cumque obtulisset ei munera, prosecutus est socios, qui cum eo venerant.

19. Et reversus de Galgalis, ubi erant idola, dixit ad Regem: Verbum secretum habeo ad te ô Rex. Et ille imperavit silentium: egresque omnibus, qui circa eum erant,

20. ingressus est Aod ad eum: sedebat autem in æstivo cœnaculo solus, dixitque: Verbum Dei habeo ad te. Qui statim surrexit de throno.

21. Extenditque Aod sinistram manum, & tulit sicam de dextro femore suo, infixitque eam in ventre ejus

22. tam valide, ut capulus sequestrat ferrum in vulnere, ac pinguisimo adipestringeretur. Nec eduxit gladium, sed ita ut percussisset, reliquit in corpore: statimque per secreta naturæ alvi stercora proruperunt.

23. Aod autem clausis diligentissime ostiis cœnaculi, & obfirmatis sera,

24. per posticum egressus est. Servique regis ingressi viderunt clausas fores cœnaculi, atque dixerunt: Forsitan purgat alvum in æstivo cubiculo.

25. Expectantesque diu donec erubescerent, & videntes quod nullus aperiret, tulērunt clavem: & aperientes invenerunt dominum suum in terra æcipientem mortuum.

26. Aod autem, dum illi turbarentur, effugit, & pertransiit locum idolorum, unde reversus fuerat. Venitque in Seirath:

27. & statim insonuit buccina in monte

Ephraim: descenderuntque cum eo filii Israel, ipso in fronte gradiente.

28. Qui dixit ad eos: Sequimini me: tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabit in manus nostras. Descenderuntque post eum, & occupaverunt vada Iordanis quæ transmittunt in Moab: & non dimiserunt transire quemquam:

29. sed percusserunt Moabitas in tempore illo, circiter decem millia, omnes robustos & fortes viros, nullus eorum evadere potuit.

30. Humiliatusque est Moab in die illo sub manu Israel: & quievit terra octoginta annis.

31. Post hunc fuit Samgar filius Anath, qui percussit de Philisthiim sexcentos viros vomere: & ipse quoque defendit Israel.

CAPUT IV.

Debbora prophetissa & Barac adversus Sisaram principem militia regis Iabin feliciter dimicant, quem profugum occidit Iahel uxor Haber Cinea.

1. Addideruntque filii Israël facere malum in conspectu Domini post mortem Aod,

2. & tradidit illos Dominus in manus Iabin regis Chanaan, qui regnavit in Asor: habuitque ducem exercitus sui nomine Sisaram, ipse autem habitabat in Haroseth gentium. * 1. Reg. 12. 9.

3. Clamaveruntque filii Israël ad Dominum: nongentos enim habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer oppreserat eos.

4. Erat autem Debbora prophetis uxor Lapidoth, quæ iudicabat populum in illo tempore.

5. Et sedebat sub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama & Bethel in monte Ephraim: ascendebantque ad eam filii Israel in omne iudicium.

6. Quæ misit & vocavit Barac filium Abinoem de Cedis Nephtali: dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Israel, vade, & duc exercitum in montem Thabor, tollesque tecum decem millia pugnatorum de filiis Nephtali, & de filiis Zabulon:

7. ego autem adducam ad te in loco torrentis Cison, Sisaram principem exercitus Iabin, & currus ejus, atque omnem multitudinem, & tradam eos in manu tua.

8. Dixitque ad eam Barac: Si venis mecum, vadam: si nolueris venire mecum, non pergam.

9. Quæ dixit ad eum: Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Sisara. Surrexit itaque Debbora, & perrexit cum Barac in Cedem.

10. Qui, accitis Zabulon & Nephtali, ascendit cum decem millibus pugnatorum, habens Debboram in comitatu suo.

11. Haber autem Cinea recesserat quondam à ceteris Cinea fratribus suis filiis Hobab, cognati Moysi: & tetenderat tabernacula usque ad vallem, quæ vocatur Senin: & erat juxta Cedem.

12. Nuntiatumque est Sisaræ quod ascendisset Barac filius Abinoem, in montem Thabor

13. & congregavit nongentos falcatos currus, & omnem exercitum de Haroseth gentium ad torrentem Cison.

14. Dixitque Debbora ad Barac: Surge, hæc

hæc est enim dies, in qua tradidit Dominus Sisaram in manus tuas: en ipse ductor est tuus. Descendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo.

15. * Perterritique Dominus Sisaram, & omnes currus ejus, universanque multitudinem in ore gladii ad conspectum Barac: in tantum, ut Sisara de curru desiliens, pedibus fugeret, * *Psal. 82. 10.*

16. & Barac persequeretur fugientes currus, & exercitum usque ad Haroseth gentium, & omnis hostium multitudo usque ad internecionem caderet.

17. Sisara autem fugiens pervenit ad tentorium Iahel uxoris Haber Cinei. Erat enim pax inter Iabin regem Azor, & domum Haber Cinei.

18. Egressa igitur Iahel in occursum Sisarae, dixit ad eum: Intra ad me domine mi: intra, ne timeas. Qui ingressus tabernaculum ejus, & opertus ab ea pallio,

19. dixit ad eam: Da mihi, obsecro, paululum aquæ, quia sitio valde. Quæ aperuit utrem lacris, & dedit ei bibere, & operuit illum.

20. Dilatque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi: & cum venerit aliquis interrogans te, & dicens: Numquid hic est aliquis? Respondebis: Nullus est.

21. Tulit itaque Iahel uxor Haber clavum tabernaculi, assumens pariter & malleum: & ingressa abscondite, & cum silentio posuit supra tempus capitis ejus clavum, percussitque malleo defixit in cerebrum usque ad terram: qui soporem morti consocians defecit, & mortuus est.

22. Et ecce Barac sequens Sisaram veniebat: egressaque Iahel in occursum ejus, dixit ei: Veni, & ostendam tibi virum, quem quaeris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram jacentem mortuum, & clavum infixum in tempore ejus.

23. Humiliavit ergo Deus in die illo Iabin regem Chanaan coram filiis Israël:

24. qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin regem Chanaan, donec derelictum eum.

CAPUT V.

Canticum triumphale & gratiarum actionis Debboe & Barac post victoriam.

1. **C**ecineruntque Debhora & Barac filius Abinoem in illo die, dicentes:

2. Qui sponte obtulisti de Israël animas vestras ad periculum, benedicite Domino.

3. Audite reges, auribus percipite principes: Ego sum, ego sum quæ Domino canam, psallam Domino Deo Israël.

4. Domine cum exires de Seir, & transires per regiones Edom, terra mota est, cælique ac nubes distillaverunt aquis.

5. Montes fluxerunt à facie Domini, & Sinai à facie Domini Dei Israël.

6. In diebus Sangar filii Anath, in diebus Iahel quieverunt semitæ: & qui ingrediebantur per eas, ambulaverunt per calles devios.

7. Cessaverunt fortes in Israël, & quieverunt: donec surgeret Debhora, surgeret mater in Israël.

8. Nova bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subvertit: clypeus & hasta si apparuerint in quadriaginta millibus Israël.

9. Cor meum diligit principes Israël: qui propria voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Domino.

10. Qui ascenditis super nitentes asinos, & sedetis in iudicio, & ambulatis in via, loquimini.

11. Ubi collii sunt currus, & hostium suffocatus est exercitus, ibi narentur iustitiæ Domini & clementia in fortes Israël: tunc descendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum.

12. Surge, surge Debhora, surge, surge, & loquere canticum: surge Barac, & apprehende captivos tuos filii Abinoem.

13. Salvatæ sunt reliquæ populi, Dominus in fortibus dmicavit.

14. Ex Ephraim delevit eos in Amalec, & post eum ex Benjamin in populos tuos à Amalec: de Machir principes descenderunt, & de Zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum.

15. Duces Issachar finire cum Debhora, & Barac vestigia sunt secuti, qui quasi in præceps ad barathrum se discrimini dedit, diviso contra se Ruben, magnanimatorum reperta est contentio.

16. Quare habitas inter duos terminos, ut audias sibilos gregum? diviso contra se Ruben, magnanimatorum reperta est contentio.

17. Galaad trans Iordanem quiescebat, & Dan vacabat navibus: Aser habitabat in litore maris, & in portubus morabatur.

18. Zabulon vero & Nephtali obtulerunt animas suas morti in regione Merome.

19. Venerunt reges & pugnaverunt, pugnaverunt reges Chanaan in Thanach juxta aquas Mageddo, & tamen nihil tulere prædantes.

20. De cælo dimicatum est contra eos: stellæ manentes in ordine & cursu suo, adversus Sisaram pugnaverunt.

21. Torrens Cison traxit cadavera eorum, torrens Cadumim, torrens Cison: conculca anima mea robustos.

22. Ungulæ equorum ceciderunt, fugientibus impetu, & per præceps ruentibus fortissimis hostium.

23. Maledicite terræ Meroz, dixit Angelus Domini: maledicite habitatoribus ejus quia non venerunt ad auxilium Domini, in adiutorium fortissimorum ejus.

24. Benedicta inter mulieres Iahel uxor Haber Cinæi, & benedicatur in tabernaculo suo.

25. Aquam petenti lac dedit, & in phiala principum obtulit butyrum.

26. Sinistram manum misit ad clavum, & dextram ad fabrum mallos, percussitque Sisaram quaerens in capite vulnere locum, & tempus valide perforans:

27. Inter pedes ejus ruit: defecit, & mortuus est: volebatur ante pedes ejus, & jacebat exanimis & miserabilis.

28. Per fenestram respiciens, ululabat mater ejus: & de cænaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus ejus? quare tardaverunt pedes quadrigarum illius?

29. Una sapientior ceteris uxoribus ejus, hæc socru verba respondit:

30. Forsitan nunc dividit spolia, & pulcherrima feminarum eligitur ei: vestes diversorum colorum Sisarae traduntur in prædam, & supellex varia ad ornanda colla congeritur.

31. Sic pereant omnes inimici tui Domine: qui autem diligunt te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita rutilent.

32. Quievitque terra per quadraginta annos.

CAPUT VI.

Israëlitis à Madian oppressis Gedeon multis signis auxilio designatur, qui post sacrificium 27 altare Deo erectum, destruxit aram Baal, etque rusum datur signum in vellere.

1. **F**ecerunt autem filii Israël malum in conspectu Domini : qui tradidit illos in manu Madian septem annis

2. & oppressi sunt valde ab eis. Fece-
runtque sibi antra & speluncas in montibus,
& munitionem ad repugnandum loca.

3. Cumque venisset Israël, ascende-
bat Madiam & Amalec, ceterique Orientalium nationum

4. & apud eos figentes tentoria, sicut
erant in herbis cuncta vastabant usque ad
introitum Gazæ, nihilque omnino ad vitam
pertinens relinquebant in Israël, non oves,
non boves, non asinos.

5. Ipsi enim & universi greges eorum ve-
niebant cum tabernaculis suis, & instar lo-
custarum universa complebant, immensa
multitudo hominum, & camelorum, quidquid
tetigerat devastantes.

6. Humiliatusque est Israël valde in cons-
pectu Madian.

7. Et clamavit ad Dominum postulans au-
xilium contra Madianitas.

8. Qui misit ad eos virum prophetam, &
locutus est : Hæc dicit Dominus Deus Israël:
Ego vos feci descendere de Ægypto, &
eduxi vos de domo servitutis.

9. & liberavi de manu Ægyptiorum, &
omnium inimicorum, qui affligebant vos : eie-
cique eos ad introitum vestrum, & tradidi
vobis terram eorum.

10. Et dixi : Ego Dominus Deus vester,
ne timeatis deos Amorrhæorum, in quorum
terra habitatis. Et nolistis audire vocem
meam.

11. Venit autem Angelus Domini, & se-
dit sub quercu, quæ erat in Ephra, & per-
tinebat ad Ios patrem familiæ Ezri. Cum-
que Gedeon filius ejus excuteret atque pur-
garet frumenta in torculari, ut fugeret Ma-
dian.

12. apparuit ei Angelus Domini, & ait:
Dominus tecum virorum fortissime.

13. Dixitque ei Gedeon : Obsecro mi Do-
mine, si Dominus nobiscum est, cur appre-
henderunt nos hæc omnia? ubi sunt intra-
bilis ejus, quæ narraverunt patres nostri,
atque dixerunt : De Ægypto eduxit nos Do-
minus? Nunc autem dereliquit nos Dominus &
tradidit in manu Madian.

14. Respexitque ad eum Dominus, & ait :
* Vade in hac fortitudine tua, & liberabis
Israël de manu Madian : scito quod
miserim te. * 1. Reg. 12. 11.

15. Qui respondens ait : Obsecro, mi Do-
mine, in quo liberabo Israël? ecce familia
mea infima est in Manasse, & ego minimus
in domo patris mei.

16. Dixitque ei Dominus : Ego ero tecum :
& percutes Madiam quasi unum virum.

17. Et ille, Si inveni, inquit, gratiam
coram te, da mihi signum quod tu sis qui
loqueris ad me.

18. Nec recedas hinc, donec revertar ad
te, portans sacrificium, & offerens tibi.
Qui respondit : Ego præstolabor adventum
tuum.

19. Ingressus est itaque Gedeon, & co-
xit hœdum, & de farinæ modio azymos pa-
nes : carnesque ponens in canistro, & jus

carnium mittens in ollam, tulit omnia sub
quercu, & obtulit ei.

20. Cui dixit Angelus Domini : Tolle car-
nes & azymos panes, & pone supra petram
illam, & jus desuper funde. Cumque fecis-
set ita,

21. extendit Angelus Domini summitatem
virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit car-
nes & panes azymos : ascenditque ignis de
petra, & carnes, azymosque panes consump-
sit : Angelus autem Domini evanuit ex oculis
ejus.

22. Vidensque Gedeon quod esset Angelus
Domini, ait : Heu mi Domine Deus : quia
vidi Angelum Domini facie ad faciem.

23. Dixitque ei Dominus : Pax tecum : ne
timeas, non morieris.

24. Ædificavit ergo ibi Gedeon altare Do-
mino, vocavitque illud, Domini pax, usque
in presentem diem. Cumque adhuc esset in
Ephra, quæ est familia Ezri,

25. nocte illa dixit Dominus ad eum : Tol-
le taurum patris tui, & alterum taurum an-
norum septem, destruesque aram Baal : quæ
est patris tui : & nemo, quod circa aram est,
succide :

26. & ædificabis altare Domino Deo tuo
in summitate petræ hujus, super quam ante
sacrificium posuisti : tollesque taurum secun-
dum, & offeres holocaustum super struem
lignorum, quæ de memore succideris.

27. Assumptis ergo Gedeon decem viris de
servis suis, fecit sicut præceperat ei Domi-
nus. Timens autem dominum patris sui, & ho-
mines illius civitatis, per diem noluit id fa-
cere, sed omnia nocte complevit.

28. Cumque surrexissent viri oppidi ejus
manè, viderunt destructam aram Baal, ju-
cumque succisum, & taurum alterum im-
positum super altare, quod tunc ædifica-
tum erat.

29. Dixeruntque ad invicem : Quis hoc
fecit? Cumque perquirent auctorem facti,
dictum est : Gedeon filius Ios fecit hæc
omnia.

30. Et dixerunt ad Ios : Produc filium
tuum huc, ut moriatur : quia destruxit aram
Baal, & succidit nemos.

31. Quibus ille respondit : Nunquid alto-
res estis Baal, ut pugnetis pro eo? qui ad-
versarius est ejus, moriatur antequam lux
crastina veniat : si Deus est, vindicet se de
eo, qui suffodit aram ejus.

32. Ex illo die vocatus est Gedeon, Iero-
baal, eo quod dixisset Ios : Ulciscatur se
de eo Baal, qui suffodit aram ejus.

33. Igitur omnis Madiam, & Amalec, &
Orientales populi congregati sunt simul, &
transeuntes Jordanem, castrametati sunt in
valle Iezraël.

34. Spiritus autem Domini induit Gedeon,
qui clangens buccina convocavit dominum Abie-
zer, ut sequeretur se.

35. Misitque nuntios in universum Ma-
nassen, qui & ipse secutus est eum : & alios
nuntios in Aser & Zabulon & Nephthali,
qui occurrerunt ei.

36. Dixitque Gedeon ad Deum : Si saluum
facis per manum meam Israël, sicut locu-
tus es,

37. ponam hoc vellus lanæ in area : si ros
in solo vellere fuerit, & in omni terra sci-
titas, sciam quod per manum meam, sicut
locutus es, liberabis Israël.

38. Factumque est ita. Et de nocte consu-
gens expresso vellere, concham rore implevit.

39. Dixitque rursus ad Deum: Ne irascatur furor tuus contra me si adhuc semel tentavero, signum quærens in vellere. Oro ut solum vellus siccum sit, & omnis terra rore madens.

40. Fecitque Deus nocte illa ut postulaverat: & fuit siccitas in solo vellere, & ros in omni terra.

CAPUT VII.

Probatz ad aquas his qui ad bellum essent progressuri, Gedeon audito unius e castris Madianitarum somnio; in eos irrumpit, tubis, lagenis ac lucernis armatus; quos cum Oreb & Zeb principibus eorum devicit.

1. **I**gitur Ierobaal qui & Gedeon, de nocte consurgens, & omnis populus cum eo, venit ad fontem qui vocatur Harad. Erant autem castra Madian in valle ad Septentrionalem plagam collis excelsum.

2. Dixitque Dominus ad Gedeon: Multus tecum est populus: nec tradetur Madian in manus ejus: ne glorietur contra me Israël, & dicat: Meis viribus liberatus sum.

3. Loquere ad populum, & cunctis audientibus prædica: * Qui formidolosus & timidus est, revertatur. Recesseruntque de monte Galaad, & reversi sunt. De populo viginti duo millia virorum, & tantum decem millia remanserunt. * *Deut. 20. 8. 1. Mach. 3. 56.*

4. Dixitque Dominus ad Gedeon. Adhuc populus multus est, duc eos ad aquas, & ibi probabo illos: & de quo dixeris tibi ut tecum vadat, ipse pergat: quem ire prohibebo, revertatur.

5. Cumque descendisset populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas, sicut solent canes lambere, separabis eos seorsum: qui autem curvatis genibus biberint, in altera parte erunt.

6. Fuit itaque numerus eorum qui manu ad os projiciente, lambuerant aquas, trecenti viri: omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat.

7. Et ait Dominus ad Gedeon: In trecentis viris qui lambuerant aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: omnis autem reliqua multitudo revertatur in locum suum.

8. Sumptis itaque pro numero cibariis & tubis, omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula sua: & ipse cum trecentis viris se certamini dedit. Castra autem Madian erant subter in valle.

9. Eadem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, & descende in castra: quia tradidi eos in manu tua.

10. Sin autem solus ire formidas, descendat tecum Phara, puer tuus.

11. Et cum audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuæ, & securior ad hostium castra descendes. Descendit ergo ipse & Phara puer ejus in partem castrorum, ubi erant armatorum vigilæ.

12. Madian autem & Amalec, & omnes Orientales populi fusi jacebant in valle, ut locustarum multitudo: camelli quoque innumerabiles erant, sicut arena quæ jacet in littore maris.

13. Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo: & in hunc modum referebat quod viderat: Vidi somnium, & videbatur mihi quasi subcinericiis panis ex hordeo volvi, & in castra Madian descendere. cumque pervenisset ad tabernacu-

lum, percussit illud, atque subvertit, & terræ funditus coæquavit.

14. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis filii Ioas viri Israëlita: tradidit enim Dominus in manus ejus Madian, & omnia castra ejus.

15. Cumque audisset Gedeon somnium, & interpretationem ejus, adoravit: & reversus est ad castra Israël, & ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus nostras castra Madian.

16. Divisitque trecentos viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorum, lagenasque vacuas ac lampades in medio lagenarum.

17. Et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite: ingrediar partem castrorum, & quod fecero secutimini.

18. Quando personaverit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite, & conclamate, Domino & Gedeoni.

19. Ingressusque est Gedeon, & trecenti viri qui erant cum eo in partem castrorum, incipientibus vigiliis noctis inedia, & custodibus suscitatis, cæperunt buccinis clangere, & comploderunt inter se lagenas.

20. Cumque per gyrum castrorum in tribus personarent locis, & hydras coniecerant, tenuerunt sinistris manibus lampades, & dextris sonantes tubas, clamaveruntque: Gladius Domini & Gedeonis:

21. stantes singuli in loco suo per circuitum castrorum hostilium. Omnia itaque castra turbata sunt, & vociferantes, ululantesque fugerunt:

22. & nihilominus insistebant trecenti viri buccinis personantes. * Iminisitque Dominus gladium in omnibus castris, & mutua se cæde truncabant, * *Psal. 82. 10.*

23. fugientes usque ad Bethsetta, & crepidinem Abelnephula in Tebbath. Conclamantes autem viri Israël de Nephthali, & Aser, & omni Manasse persequabantur Madian.

24. Misitque Gedeon nuntios in omnem montem Ephraim, dicens: Descendite in occursum Madian, & occupate aquas usque Bethbera atque Iordanem. Clamavitque omnis Ephraim, & præoccupavit aquas atque Iordanem usque Bethbera.

25. * Apprehensosque duos viros Madian, Oreb, & Zeb, interfecit Oreb in petra Oreb, Zeb vero in Torculari Zeb. Et persecuti sunt Madian, capita Oreb & Zeb portantes ad Gedeon trans fluentem Iordanis. * *Psal. 82. 12. Isai. 10. 26.*

CAPUT VIII.

Tribus Ephraim insurgit adversus Gedeon: quod putaret se contemptam, quam blandis verbis compesuit, & devictis Zebze & Salmana, viros Socoth & Phannel perdidit, & ex insuribus aliisque populi domus fecit Ephod, quod domui suæ & Israeli fuit in ruinam: postquam autem quadraginta annis præfuit, generatis 70. filiis ex uxoribus, & uno Abimelech ex concubina mortuus est, rediitque Israël ad idololatriam.

1. **D**ixeruntque ad eum viri Ephraim: Quid est hoc quod facere voluisti, ut nos non vocares, cum ad pugnam pergeres contra Madian? jurgantes fortiter, & prope vium inferentes.

2. Quibus ille respondit: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? nonne melior

lior est racemus Ephraim, vindemiis Abiezer?

3. In manus vestras Dominus tradidit principes Madian, Oreb, & Zeb: quid tale facere potui, quale vos fecistis? Quod cum locutus esset, requievit spiritus eorum, quo timebant contra eum.

4. Cumque venisset Gedeon ad Iordanem, transivit eum cum trecentis viris, qui secum erant: & præ lassitudine, fugientes persequi non poterant.

5. Dixitque ad viros Soccoth: Date, obsecro, panes populo, qui necum est, quia valde defecerunt: ut possimus persequi Zebee, & Salmana reges Madian.

6. Responderunt principes Soccoth: Forsitan palmæ manuum Zebee & Salmana in manu tua sunt, & idcirco postulas ut demus exercitui tuo panes.

7. Quibus ille ait: Cum ergo tradiderit Dominus Zebee & Salmana in manus meas, contemnam carnes vestras cum spinis, tribulisque deserti.

8. Et inde descendens, venit in Phanael: locutusque est ad viros loci illius similia. Cui & illi responderunt, sicut responderant viri Soccoth.

9. Dixit itaque & eis: Cum reversus fuero victor in pace, destruiam turrin hanc.

10. Zebee autem & Salmana requiescebant cum omni exercitu suo. Quindecim enim milia viri remanserant ex omnibus turmis Orientalium populorum, cæcis centum viginti milibus bellatorum educitum gladium.

11. * Ascendensque Gedeon per viam eorum, qui in tabernaculis morabantur, ad Orientalem partem Nobæ, & Iegbaa, percussit castra hostium, qui securi erant, & nihil adversi suspicabantur. * *Osee* 10. 14.

12. Fugeruntque Zebee & Salmana, quos persequens Gedeon comprehendit, turbato omni exercitu eorum.

13. Revertensque de bello ante solis ortum,

14. apprehendit puerum de viris Soccoth: interrogavitque eum nomina principum & seniorum Soccoth, & descripsit septuaginta septem viros.

15. Venitque ad Soccoth, & dixit eis: En Zebee, & Salmana super quibus exprobastis mihi, dicentes: Forsitan manus Zebee & Salmana in manibus tuis sunt, & idcirco postulas ut demus viris qui lassi sunt, & defecerunt panes.

16. Tulit ergo seniores civitatis & spinas deserti ac tribulos, & contrivit cum eis, atque comminuit viros Soccoth.

17. Turrin quoque Phanael subvertit, occisis habitatoribus civitatis.

18. Dixitque ad Zebee & Salmana: Quales fuerunt viri, quos occidistis in Thabor? Qui responderunt: Similes tui, & unus ex eis quasi filius regis.

19. Quibus ille respondit: Fratres mei fuerunt, filii matris meæ. vivit Dominus, quia si servassetis eos, non vos occideiem.

20. Dixitque Iether primogenito suo: Surge, & interfice eos. Qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat.

21. Fugeruntque Zebee & Salmana: Tu surge, & irruë in nos: quia iuxta ætatem robur est hominis. Surrexit Gedeon, * & interfecit Zebee & Salmana: & tulit ornamenta ac bullas, quibus colla regalium cameloium decorari solent. * *Psal.* 82. 12.

22. Dixeruntque omnes viri Israël ad Gedeon: Dominare nostri tu, & filius tuus, &

filius filii tui: quia liberasti nos de manu Madian.

23. Quibus ille ait: Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus.

24. Dixitque ad eos: Unam petitionem postulo à vobis: Date mihi innaures ex præda vestra. Innaures enim aureas Ismaelitis habere consueverant.

25. Qui responderunt: Libentissime dabimus. Expandentesque super terram pallium, projecerunt in eo innaures de præda:

26. & fuit pondus postulataram inaurium, mille septingenti auri sicli, absque ornamentis, & monilibus, & veste purpurea, quibus reges Madian uti soliti erant, & præter torques aureas cameloium.

27. Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & posuit illud in civitate sua Ephra. Fornicatusque est omnis Israel in eo, & factum est Gedeoni & omni domui ejus in ruinam.

28. Humiliatus est autem Madian coram filiis Israël, nec potuerunt ultra cervices elevare: sed quievit terra per quadraginta annos, quibus Gedeon præfuit.

29. Abiit itaque Ierobaal filius Ioas, & habitavit in domo sua:

30. habuitque septuaginta filios, qui egressi sunt de femore ejus: eo quod plures haberet uxores.

31. Concubina autem illius, quam habebat in Sichem, genuit ei filium nomine Abimelech.

32. Mortuusque est Gedeon filius Ioas in senectute bona, & sepultus est in sepulchro Ioas patris sui in Ephra de familia Ezeri.

33. Postquam autem mortuus est Gedeon, aversi sunt filii Israël, & fornicati sunt cum Baalim. Percusseruntque cum Baal fœdus, ut esset eis in deum:

34. nec recordati sunt Domini Dei sui, qui eruit eos de manibus inimicorum suorum omnium per circuitum.

35. nec fecerunt misericordiam cum domo Ierobaal Gedeon juxta omnia bona, quæ fecerat Israël.

CAPUT IX.

Abimelech occisis 70. fratribus suis, imperium sibi tyrannice usurpat: qui post parabolam Ioatham fratris ejus qui servatus erat, exercitum Gaal devicit, turrinque Sichem exussit, & à muliere tandem fragmine mola oppressus est.

1. Abiit autem Abimelech filius Ierobaal in Sichem ad fratres matris suæ, & locutus est ad eos, & ad omnem cognationem domus patris matris suæ, dicens:

2. Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis est melius, ut dominentur vestri septuaginta viri omnes filii Ierobaal, an ut dominetur unus vir? simulque considerate, quod os vestrum, & caro vestra sum.

3. Locutique sunt fratres matris ejus de eo ad omnes viros Sichem universos sermones istos, & inclinaverunt cor eorum post Abimelech, dicentes. Frater noster est.

4. Dederuntque illi septuaginta pondo argenti de fano Baalberit. Qui conduxit sibi ex eo viros inopes & vagos: secutique sunt eum.

5. Et venit in domum patris sui in Ephra, & occidit fratres suos filios Ierobaal septuaginta viros, super lapidem unum: remansitque

que Ioatham filius Ierobaal minimus, & absconditus est

6. Congregati sunt autem omnes viri Sichem, & universæ familiæ urbis Mello: abieruntque & constituerunt regem Abimelech iuxta quercum, quæ stabat in Sichem.

7. Quod cum nuntiatum esset Ioatham, ivit, & stetit in vertice montis Garizun: elevaraque voce, clamavit, & dixit: Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus.

8. Ierunt ligna, ut ungerent super se regem: dixeruntque olivæ: Impera nobis:

9. Quæ respondit: Numquid possum deserere pinguedinem meam, quæ & dii utuntur, & homines, & venire ut inter ligna promovear?

10. Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni, & super nos regnum accipe.

11. Quæ respondit eis: Numquid possum deserere dulcedinem meam, tridusque suavisissimos, & ire ut inter cetera ligna promovear?

12. Locutæque sunt ligna ad vitem: Veni, & impera nobis.

13. Quæ respondit eis: Numquid possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum & homines, & inter ligna cetera promoveri?

14. Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum: Veni, & impera super nos.

15. Quæ respondit eis: Si verè me regem vobis constituitis, venite, & sub umbra mea requiescite. si autem non vultis, egredietur ignis de rhamno, & devoret cedros Libani.

16. Nunc igitur, si rectè, & absque peccato constituitis super vos regem Abimelech, & bene egistis cum Ierobaal, & cum domo ejus, & reddidistis vicem beneficiis ejus, qui pugnavit pro vobis.

17. & animam suam dedit periculis, ut erueret vos de manu Madian.

18. qui nunc surrexistis contra domum patris mei, & interfecistis filios ejus septuaginta viros super unum lapidem, & constituitis regem Abimelech filium ancillæ ejus super habitatores Sichem, eo quod frater vester sit:

19. si ergo rectè, & absque vitio egistis cum Ierobaal, & domo ejus, hodie lætaminii in Abimelech, & ille lætetur in vobis.

20. Sin autem perverse: egrediatur ignis ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum Mello: egrediaturque ignis de viris Sichem, & de oppido Mello, & devoret Abimelech.

21. Quæ cum dixisset, fugit, & abiit in Bera: habitavitque ibi ob metum Abimelech fratris sui.

22. Regnavit itaque Abimelech super Israël tribus annis.

23. Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech & habitatores Sichem: qui ceperunt eum detestari.

24. & scelus interfecionis septuaginta filiorum Ierobaal, & effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum, & in ceteros Sichimorum principes, qui eum adjuverant.

25. Posueruntque insidias adversus eum in summitate montium: & dum illius præstolabantur adventum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus, nuntiatumque est Abimelech.

26. Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, & transivit in Sichimam. Ad cu-

jus adventum erecti habitatores Sichem,

27. egressi sunt in agros vastantes vineas, uvasque calcantes: & factis cantantium choris, ingressi sunt fanum dei sui, & inter epulas & pocula maledicebant Abimelech.

28. clamante Gaal filio Obed: Quis est Abimelech, & quæ est Sichem, ut serviamus ei? numquid non est filius Ierobaal, & constituit principem Zebul servum suum super viros Eimor patris Sichem? Cur ergo serviemus ei?

29. utinam daret aliquis populum istum sub manu mea, ut auferem de medio Abimelech. Dictumque est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, & veni.

30. Zebul enim princeps civitatis auditis sermonibus Gaal filii Obed, iratus est valdè.

31. & misit clam ad Abimelech nuntios, dicens: Ecce, Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus suis, & oppugnat adversum te civitatem.

32. Surge itaque nocte cum populo, qui tecum est, & latita in agro:

33. & primo mane oriente sole, irruet super civitatem. illo autem egrediente adversum te cum populo suo, fac ei quod poteris.

34. Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, & tetendit insidias juxta Sichimam in quatuor locis.

35. Egressusque est Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ civitatis. Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de insidiarum loco.

36. Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Umbras montium vides quasi capita hominum, & hoc errore decipieris.

37. Rursumque Gaal ait: Ecce populus de umbilico terræ descendit, & unus cuneus venit per viam, quæ respicit quercum.

38. Cui dixit Zebul. Ubi est nunc os tuum, quo loquebaris? Quis est Abimelech ut serviamus ei? Nonne hic populus est, quem despiciebas? Egredere, & pugna contra eum.

39. Abiit ergo Gaal, spectante Sichimorum populo, & pugnavit contra Abimelech.

40. qui persecutus est eum fugientem, & in urbem compulsi: cecideruntque ex parte ejus plurimi, usque ad portam civitatis:

41. & Abimelech sedit in Ruma: Zebul autem, Gaal, & socios ejus expulit de urbe, nec in ea passus est commorari.

42. Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Quod cum nuntiatum esset Abimelech,

43. tulit exercitum suum, & divisit in tres turmas, tendens insidias in agris: Vidensque quod egrediretur populus de civitate, surrexit, & irruit in eos

44. cum cuneo suo, oppugnans, & obsidens civitatem: dux autem turmæ palantes per campum adversarios persequabantur.

45. Porro Abimelech omni die illo oppugnabat urbem: quam cepit, interfecitque habitatoribus ejus, ipsaque destructa, ita ut sal in ea dispergeret.

46. Quod cum audissent qui habitabant in turre Sichimorum, ingressi sunt fanum dei sui Berith, ubi fœdus cum eo pepigerant, & ex eo locus nomen acceperat, qui erat innotuit valde.

47. Abimelech quoque audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos,

48. ascendit in montem Selmon cum omni populo suo : & arrepta securi , præcidit arboribus ramum , impositumque ferens humero , dixit ad socios : Quod me videtis facere , citò facite.

49. Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes , sequebantur duem. Qui circumdantes præsidium , succenderunt : atque ita factum est , ut fumo & igne mille homines necarentur , viri pariter & mulieres , habitatorum turris Sichem.

50. Abimelech autem inde proficiscens venit ad oppidum Thebes , quod circumdans obsidebat exercitu.

51. Erat autem turris excelsa in media civitate , ad quam confugerant simul viri ac mulieres , & omnes principes civitatis , clausa firmissime janua , & super turris tectum stantes per propugnacula.

52. Accedensque Abimelech iuxta turrim , pugnabat fortiter : & appropinquans ostio , ignem supponere nitebatur :

53. * & ecce una mulier fragmen molæ de super jaciens , illisit capiti Abimelech , & confregit cerebrum ejus. * 2. Reg. 11. 21.

54. * Qui vocavit cito armigerum suum , & ait ad eum : Evagina gladium tuum , & percutite me : ne forte dicatur quod à femina interfectus sim. Qui iussa perficiens , interfecit eum. * 1. Reg. 31. 4. 1. Par. 10. 4.

55. Illoque mortuo , omnes qui cum eo erant de Israël , reversi sunt in sedes suas :

56. & reddidit Deus malum , quod fecerat Abimelech contra patrem suum , interfecit septuaginta fratribus suis.

57. Sichimitis quoque quod operati erant , retributum est , & venit super eos maledictio Iotham filii Ierobaal.

CAPUT X.

Thola dux creatur , huic vita functò Iair succedit : Israelita vero in idololatriam lapsi traduntur Philistæis & Ammonitis : quibus penitentibus , Dominus ingratitudinem improperat , tandemque eorum miseretur.

1. **P**ost Abimelech surrexit dux in Israël Thola filius Phua patris Abimelech , vir de Issachar , qui habitavit in Samir montis Ephraim :

2. & iudicavit Israëlẽm viginti & tribus annis , mortuusque est , ac sepultus in Samir.

3. Huic successit Iair Galaadites , qui iudicavit Israelẽm per viginti & duos annos.

4. habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum , & principes triginta civitatum , quæ ex nomine ejus sunt appellatæ Havoth Iair , id est , oppida Iair , usque in præsentem diem in terra Galaad.

5. Mortuusque est Iair : ac sepultus in loco , cui est vocabulum Camon.

6. Filii autem Israel peccatis veteribus jungentes nova , fecerunt malum in conspectu Domini , & servierunt idolis , Baalim & Asaroth , & diis Syriæ ac Sidonis : Moab & filiorum Ammon & Philisthium : dimiseruntque Dominum , & non coluerunt eum.

7. Contra quos Dominus iratus , tradidit eos in manus Philisthium & filiorum Ammon.

8. Afflicti sunt , & vehementer oppressi per annos decem & octo , omnes qui habitabant trans Iordanem in terra Amorrhæi , qui est in Galaad :

9. in tantum , ut filii Ammon , Iordane transmissio , vastarent Iudam & Benjamin &

Ephraim : afflictusque est Israël nimis.

10. Et clamantes ad Dominum , dixerunt : Peccavimus tibi , quia dereliquimus Dominum Deum nostrum , & servivimus Baalim.

11. Quibus locutus est Dominus : Numquid non Ægyptii & Amorrhæi , filii que Ammon & Philisthium ,

12. Sidonii quoque & Amalec & Chanaan oppresserunt vos , & clamastis ad me , & erui vos de manu eorum ?

13. Et tamen reliquistis me , & coluistis deos alienos : idcirco non addam ut ultra vos liberem

14. ite , & invo cate deos quos elegistis : ipsi vos liberent in tempore angustiarum.

15. Dixeruntque filii Israël ad Dominum : Peccavimus , redde tu nobis quicquid tibi placet : tantum nunc libera nos.

16. Quæ dicentes , omnia de finibus suis alienorum deorum idola projecerunt , & servierunt Domino Deo : qui doluit super miseriis eorum.

17. Itaque filii Ammon conclamantes in Galaad fixere tentoria : contra quos congregati filii Israël , in Maspha castrametati sunt.

18. Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos : Qui primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare , erit dux populi Galaad.

CAPUT XI.

Iepthe Index factus , Dei spiritu accensus , primum ratione agit cum rege Ammonitarum : deinde ubi eos vicisset , ob votum temere factum filiam suam unicam Deo sacrificat.

1. **F**uit illo tempore Iepthe Galaadites vir fortissimus atque pugnator , filius mulieris meretricis , qui natus est de Galaad.

2. Habuit autem Galaad uxorem , de qua suscepit filios : qui postquam creverant , egerunt Iepthe , dicentes : Heres in domo patris nostri esse non potes , quia de altera matre natus es.

3. Quos ille fugiens atque devitans , habitavit in terra Tob : congregatique sunt ad eum viri inopes , & latrocinantes , & quasi principem sequebantur.

4. In illis diebus pugnabant filii Ammon contra Israël.

5. Quibus acriter instantibus perrexe : runt majores natu de Galaad , ut tollerent in auxilium sui Iepthe de terra Tob :

6. dixeruntque ad eum : Veni & esto princeps noster , & pugna contra filios Ammon.

7. * Quibus ille respondit : Nonne vos estis , qui odistis me , & eiecistis de domo patris mei , & nunc venistis ad me necessitate compulsi ? * Gen. 26. 27.

8. Dixeruntque principes Galaad ad Iepthe : Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus , ut proficiscaris nobiscum , & pugnes contra filios Ammon , sisque dux omnium qui habitant in Galaad.

9. Iepthe quoque dixit eis : Si verè venistis ad me , ut pugnem pro vobis contra filios Ammon , tradiditque eos Dominus in manus meas , ego ero vester princeps ?

10. Qui responderunt ei : Dominus , qui hæc audit , ipse mediator ac testis est quod nostra promissa faciemus.

11. Abiit itaque Iepthe cum principibus Galaad , fecitque eum omnis populus principem sui. Locutusque est Iepthe omnes sermones suos coram Domino in Maspha.

12. Et misit nuntios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: Quid mihi & tibi est, quia venisti contra me, ut vastares terram meam?

13. Quibus ille respondit: * Quia tulit Israel terram meam, quando ascendit de Ægypto à finibus Arnon usque Iaboc atque Iordanem, nunc ergo cum pace redde mihi eam. * Num. 21. 13. 24.

14. Per quos rursum mandavit Iephthe, & imperavit eis ut dicerent regi Ammon:

15. Hæc dicit Iephthe: Non tulit Israël terram Moab, nec terram filiorum Ammon:

16. sed quando de Ægypto conscenderunt, ambulavit per solitudinem usque ad mare rubrum, & venit in Cades.

17. * Misit itaque nuntios ad regem Edom, dicens: Dimitte me ut transeam per terram tuam. Qui noluit acquiescere precibus ejus. Misit quoque ad regem Moab, qui & ipse transitum præbere contempsit. Mansit itaque in Cades. * Num. 20. 14.

18. & circumivit ex latere terram Edom, & terram Moab: venitque contra Orientalem plagam terræ Moab, & castrametatus est trans Arnon: * nec voluit intrare terminos Moab: Arnon quippe confinium est terræ Moab. * Num. 21. 13.

19. Misit itaque Israël nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, & dixerunt ei: Dimitte ut transeam per terram tuam usque ad fluvium.

20. Qui & ipse Israël verba despiciens, non dimisit eum transire per terminos suos: sed infinita multitudo congregata egressus est contra eum in lasa, & fortiter resistebat.

21. Tradiditque eum Dominus in manus Israel cum omni exercitu suo, qui percussit eum, & possedit omnem terram Amorrhæi habitatoris regionis illius,

22. & universos fines ejus de Arnon usque Iaboc, & de solitudine usque ad Iordanem.

23. Dominus ergo Deus Israël subvertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo suo Israël, & tu nunc vis possidere terram ejus?

24. Nonne ea quæ possidet Chamos Deus tuus, tibi jure debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram ecedit possessionem:

25. * nisi forte inellor es Balac filio Sephor rege Moab: aut docere potes, quod iurgatus sis contra Israël, & pugnaverit contra eum. * Num. 22. 21.

26. quando habitavit in Hesebon, & villis ejus, & in Aroer, & villis illius, vel in cunctis civitatibus juxta Iordanem, per trecentos annos. * Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentasti? * Num. 21.

27. Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me male agis, indicens mihi bella non justa. Judicet Dominus arbiter fujus diei inter Israël, & inter filios Ammon.

28. Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis Iephthe, quæ per nuntios mandaverat.

29. Factus est ergo super Iephthe Spiritus Domini, & circumiens Galaad, & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens ad filios Ammon.

30. votum vovit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas,

31. quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihi que occurrerit re-

vertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino.

32. Transivitque Iephthe ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos: quos tradidit Dominus in manus ejus.

33. Percussitque ab Aroer usque dum venias in Mennith, viginti civitates, & usque ad Abel, quæ est vineis consita, plaga magna nimis, humiliatque sunt filii Ammon à filiis Israël.

34. Revertente autem Iephthe in Maspha domum suam, occurrit ei unigenita filia sua cum tympanis & choris. non enim habebat alios liberos.

35. Qua visa, scidit vestimenta sua, & ait: Heu me filia mea decepisti me, & ipsa decepta est: aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero.

36. Cui illa respondit: Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es, concessa tibi ultione atque victoria de hostibus tuis.

37. Dixitque ad patrem: Hoc solum mihi præsta quod deprecor: Dimitte me ut duobus mensibus circumeam montes, & plantagam virginitatem meam cum sodalibus meis.

38. Cui ille respondit: Vade. Et dimisit eam duobus mensibus. Cumque abiisset cum sociis ac sodalibus suis, fiebat virginitatem suam in montibus.

39. Expletisque duobus mensibus, reversa est ad patrem suum, & fecit ei sicut voverat, quæ ignorabat virum. Exinde mos increbruit in Israël, & consuetudo servata est:

40. ut post anni circulum conveniant in unum filiae Israel, & plantant filiam Iephthe Galaaditæ diebus quatuor.

CAPUT XII.

Ephraïta injuncte adversus Iephthe insurgentes ad vada Iordanis ad 42. milia occiduntur, cum vocem Scibboleth præferre non possent; quo vita funis, succedunt duces Abiesan, Ahialon, & Abdon.

1. **E**Cce autem in Ephraim orta est seditio, nam transeuntes contra aquilonem, dixerunt ad Iephthe: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos noluisti, ut pergeremus tecum? Igitur incendimus domum tuam.

2. Quibus ille respondit: Disceptatio erat mihi & populo meo contra filios Ammon vehemens: vocavi vos, ut præberetis mihi auxilium, & facere noluistis.

3. Quod cernens posui animam meam in manibus meis, transivique ad filios Ammon, & tradidit eos Dominus in manus meas. Quid commiserui, ut adversum me consurgatis in prælium?

4. Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad, pugnatibat contra Ephraim: percusseruntque viri Galaad Ephraim, quia dixerat: Fugitivus est Galaad de Ephraim, & habitat in medio Ephraim & Manasse.

5. Occupaveruntque Galaaditæ vada Iordanis, per quæ Ephraim reversurus erat. Cumque venisset ad ea de Ephraim numero, fugiens, atque dixisset: Obscuro ut me transire permittatis: dicebant ei Galaaditæ: Numquid Ephraïteus es? quo dicente: Non sum:

6. Interrogabant eum: Dic ergo Scibboleth, quod interpretatur Spica. Qui respondit: Sibboleth: eadem littera spicam exprimere non valens. Statinque apprehensum

jugulabant in ipso Iordanis transitu. Et ceci-
derunt in illo tempore de Ephraim quadra-
ginta duo millia.

7. Judicavit itaque Iephthæ Galaadites Is-
raël sex annis : & mortuus est , ac sepultus
in civitate sua Galaad.

8. Post hunc judicavit Israël Abesan de
Bethlehem :

9. qui habuit triginta filios , & totidem
filias , quas emittens foras , maritis dedit , &
ejusdem numeri filijs suis accepit uxores , in-
troducens in domum suam. Qui septem an-
nis judicavit Israël.

10. mortuusque est , ac sepultus in Beth-
lehem.

11. Cui successit Ahialon Zabulonites : &
judicavit Israël decem annis :

12. mortuusque est , ac sepultus in Za-
bulon.

13. Post hunc judicavit Israël Abdon , filius
Illel Pharathonites :

14. qui habuit quadraginta filios , & tri-
ginta ex eis nepotes , ascendentes super sep-
tuaginta pullos asinarum , & judicavit Israël
octo annis :

15. mortuusque est , ac sepultus in Phara-
thon terræ Ephraim , in monte Amalec.

CAPUT XIII.

*Israelita rursum in idololatriam lapsi , Philis-
thæis traduntur : Samson nasciturus ab Angelo
prædictur matri , & deinde patri , natusque
à Domino benedicitur.*

1. **R**ursusque * filii Israël fecerunt ma-
lum in conspectu Domini : qui tradi-
dit eos in manus Philistinorum quadraginta
annis. * *Supr. 10. 6.*

2. Erat autem quidam vir de Saraa , & de
stirpe Dan , nomine Manue , habens uxorem
sterilem.

3. Cui apparuit Angelus Domini , & dixit
ad eam : Sterilis es & absque liberis : * sed
concupies & paries filium ; * *Gen. 16. 11.*

1. *Reg. 1. 20. Luc. 1. 37.*

4. * cæve ergo ne bibas vinum ac sice-
ram , nec immundum quidquam comedas.

* *Num. 6. 34.*

5. quia concipies , & paries filium , cujus
non tanget caput novacula : erit enim naza-
ræus Dei ab infantia sua , & ex matris ute-
ro , & ipse incipiet liberare Israël de manu
Philistinorum.

6. Quæ cum venisset ad maritum suum ,
dixit ei : Vir Dei venit ad me , habens vul-
tum angelicum terribilis nimis. Quem cum
interrogassem , quis esset , & unde venisset ,
& quo nomine vocaretur , noluit mihi di-
cere :

7. sed hoc respondit : Ecce concipies &
paries filium : cave ne vinum bibas , nec si-
ceram , & ne aliquo vescaris immundo : erit
enim puer nazaræus Dei ab infantia sua , ex
utero matris suæ usque ad diem mortis suæ.
8. Oravit itaque Manue Dominum , & ait :
Obsecro Domine , ut vir Dei , quem misisti ,
veniat iterum , & doceat nos quid debeamus
facere de puero , qui nasciturus est.

9. Exaudivitque Dominus deprecationem
Manue , & apparuit rursum Angelus Dei ux-
ori ejus sedenti in agro. Manue autem mari-
tus ejus non erat cum ea. Quæ cum vidis-
set Angelum ,

10. festinavit , & cucurrit ad virum suum :
nuntiavitque ei , dicens : Ecce apparuit mihi
vir , quem ante videram ,

11. Qui surrexit : & secutus est uxorem
suam : veniensque ad virum , dixit ei : Tu
es qui locutus es mulieri ? Et ille respondit :
Ego sum.

12. Cui Manue : Quando , inquit , sermo
tuus fuerit expletus , quid vis ut faciat puer ?
aut à quo se observare debeat ?

13. Dixitque Angelus Domini ad Manue :
Ab omnibus , quæ locutus sum uxori tuæ ,
abstineat se :

14. & quicquid ex vinea nascitur , non co-
medat : vinum & siceram non bibat , nullo
vescatur immundo . & quod ei præcepi , im-
pleat atque custodiat.

15. Dixitque Manue ad Angelum Domini :
Obsecro te ut acquiescas precibus meis , &
faciamus tibi hœdum de capris.

16. Cui respondit Angelus : Si me cogis ,
non comedam panes tuos : si autem vis holo-
caustum facere , offer illud Domino. Et nes-
ciebat Manue quod Angelus Domini esset.

17. Dixitque ad eum : Quod est tibi no-
men , ut , si sermo tuus fuerit expletus , ho-
noremus te ?

18. Cui ille respondit : * Cur quæris no-
men meum , quod est mirabile ? * *Gen. 32. 29.*

19. Tulit itaque Manue hœdum de capris ,
& libamenta , & posuit super petram , offe-
rens Domino , qui facit mirabilia : ipse autem
& uxor ejus intuebantur.

20. Cumque ascenderet flamma altaris in
cælum , Angelus Domini pariter in flamma
ascendit. Quod cum vidissent Manue & uxor
ejus , proni ceciderunt in terram ,

21. & ultra eis non apparuit Angelus Do-
mini. Statingue intellexit Manue , Angelum
Domini esse ,

22. & dixit ad uxorem suam : Morte
moriemur , quia vidimus Deum.

23. Cui respondit mulier : Si Dominus nos
vellet occidere , de manibus nostris holo-
caustum & libamenta non suscepisset , nec
ostendisset nobis hæc omnia , neque ea , quæ
sunt ventura , dixisset.

24. Peperit itaque filium , & vocavit no-
men ejus Samson. Crevitque puer , & bene-
dixit ei Dominus.

25. Cœpitque Spiritus Domini esse cum
eo in castris Dan inter Saraa & Esthaal.

CAPUT XIV.

*Samson uxorem ducit Philisthæam : quam cum
videret , leonem laceravit , in cujus ore post-
modum reperit melle , sumpsit ab eo para-
bolam : qua sodalibus proposita , illi interpre-
tationem per Samsonis uxorem intellexerunt.*

1. **D**escendit ergo Samson in Thamna-
tha , vidensque ibi mulierem de fi-
liabus Philisthiim ,

2. ascendit , & nuntiavit patri suo , &
matri suæ , dicens : Vidi mulierem in Tham-
natha de filiabus Philistinorum : quam quæso
ut mihi accipiat uxorem ,

3. Cui dixerunt pater & mater sua : Num-
quid non esse mulier in filiabus fratrum tuo-
rum , & in omni populo meo , quia vis ac-
cipere uxorem de Philisthiim , qui incir-
cumcisi sunt ? Dixitque Samson ad patrem
suum : Hanc mihi accipe : quia placuit oculis
meis.

4. Parentes autem ejus nesciebant quod
res à Domino fieret , & quæreret occasio-
nem contra Philisthiim. Eo enim tempore
Philisthiim dominabantur Israeli.

5. Descendit itaque Samson cum patre suo
L &

1. subjectis in gyro nationibus un'versis, Iosue jam longævo, & personis ætatis.
2. vocavit Iosue omnem Israel, majoresque natu, & principes ac duces, & magistros, dixitque ad eos: Ego senui, & proessoris ætatis sum.
3. vosque cernitis omnia, quæ fecerit Dominus vester cunctis per circuitum nationibus, quo modo pro vobis ipse pugnavit:
4. & nunc quia vobis sorte divisit omnem terram, ab Orientali parte Iordanis usque ad are inagnum, multæque adhuc supersunt nationes.
5. Dominus Deus vester disperdet eas & auferet à facie vestra, & possidebitis terram, cui vobis pollicitus est.
6. tantum confortamini, & estote solliciti, t custodiatis cuncta quæ scripta sunt in volumine legis Moysi: & non declinetis ab eis eque ad dexteram neque ad sinistram:
7. ne postquam intraveritis ad gentes, quæ nter vos futuræ sunt, iuratis in nomine deorum earum, & servatis eis, & adoretis illos:
8. sed adhaereatis Domino Deo vestro: quod ecistis usque in diem hanc.
9. Et tunc augetur Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas & robustissimas, & nullus vobis resistere poterit.
10. Unus e vobis persecuturur hostium mille viros: quia Dominus Deus vester pro vobis ppe pugnavit, sicut pollicitus est.
11. Hoc tantum diligentissimè præcavete, ut diligatis Dominum Deum vestrum.
12. Quod si volueritis gentium harum, quæ inter vos habitant, erroribus adhaerere, & cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare:
13. jam nunc scitote quod Dominus Deus vester non eas dealeat ante faciem vestram, sed sint vobis in foveam ac laqueum, & offendiculum ex latere vestro, & sudes in oculis vestris, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis.
14. * En ego hodie in redor viam universæ terræ, & toto animo agnoscetis quod de omnibus verbis, quæ se Dominus præstiturum vobis esse pollicitus est, unum non præterierit incassum. * 3. Reg. 2. 2.
15. Sicut ergo implevit opere quod promissit, & prospera cuncta venerunt: sic adducet super vos quidquid malorum comminatus est, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis.
16. cō quod præterieritis pactum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, & servieritis diis alienis, & adoraveritis eos: cito atque velociter consurget in vos furor Domini, & auferemini ab hac terra optima, quam tradidit vobis.

CAPUT XXIV.

Commemorantur beneficia Israelitis à Deo exhibitæ, judus populi cum Domino, mors Iosue, sepultura ossium Iosaph, & mors Eleazari sacerdotis.

1. Congregavitque Iosue omnes tribus Israel in Sichem, & vocavit majores natu, ac principes, & iudices, & magistros: steteruntque in conspectu Domini:
2. & ad populum sic locutus est: Hæc dixit Dominus Deus Israel: Transfluvium habitaverunt patres vestri ab initio, * Thare pater Abraham, & Nachor: servieruntque

diis alienis. * Añor. 7. 2. & Gen. 11. 31. Gen. 11. 26.

3. * Tuli ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamiæ annibus: & adduxi eum in terram Chanaan: multiplicavique semen ejus, * Genes. 21. 2.

4. * & dedi ei Isaac: Illique rursum ded Jacob & Esau. ** E quibus, Esau dedit montem Seir ad possidendum: *** Iacob verò & filii ejus descenderunt in Ægyptum.

* Genes. 25. 26. ** Genes. 36. 2. *** Genes. 40. 6.

5. * Misique Moysen & Aaron, & percussi Ægyptum multis signis atque portentis, * Exod. 3. 10.

6. * Eduxique vos & patres vestros de Ægypto, & venistis ad mare: persecutique sunt ** Ægyptii patres vestros cum curribus & equitatu, usque ad mare Rubrum.

* Exod. 12. 37. * Exod. 14. 9.

7. Clamaverunt autem ad Dominum filii Israel: qui posuit tenebras inter vos & Ægyptios, & adduxit super eos mare, & operuit eos. Viderunt oculi vestri cuncta quæ in Ægypto fecerim, & habitastis in solitudine multo tempore:

8. & introduxi vos in terram Amorrhæi, qui habitabat trans Iordanem. * Cūque pugnaverunt contra vos, tradidi eos in manus vestras, & possedistis terram eorum, atque interfecistis eos. * Num. 21. 24. & 29.

9. Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab, & pugnavit contra Isra lem. * Misitque & vocavit Balaam filium Peor, ut inalediceret vobis: * Num. 22. 5.

10. & ego nolui audire eum, sed e contra: propter illum benedixi vobis, & liberavi vos de manu ejus.

11. * Transistisque Iordanem, & venistis ad Iericho. Pugnaveruntque contra vos viri civitatis ejus, Amorrhæus, & Pherezeus, & Chananeus, & Hethæus, & Gergezeus, & Hevæus, & Iebusæus: & tradidi illos in manus vestras. * Supr. 3. 14. & 6. 1. & 11. 3.

12. * Misique ante vos crabrones, & eieci eos de locis suis, duos reges Amorrhæorum, non in gladio nec in arcu tuò.

* Exod. 23. 28 Deut. 7. 20. Sup. 11. 20.

13. Tediique vobis terram, in qua non laborastis, & urbes quas non ædificastis, ut habitaretis in eis: vineas & oliveta, quæ non plantastis.

14. * Nunc ergo timete Dominum, & servite ei perfectò corde atque veissimo: & auferre deos, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia & in Ægypto, ac servite Domino. * 1. Reg. 7. 3. Tob. 14. 10.

15. Sin autem malum vobis videtur ut Domino serviat, optio vobis datur: eligit hodie quod placet, cui servire potissimum debeatis, utrum diis, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia, an diis Amorrhæorum, in quorum terra habitatis: ego autem & domus mea serviemus Domino.

16. Responditque populus, & ait: Absit à nobis ut relinquamus Dominum, & serviamus diis alienis.

17. Dominus Deus noster ipse eduxit nos, & patres nostros de terra Ægypti, de domo servitutis: fecitque videtibus nobis signa ingentia, & custodivit nos in omni via, per quam ambulavimus, & in cunctis populis, per quos transivimus.

18. Et eiecit universas gentes, Amorrhæum habitatorem terræ, quam nos intravimus. Servie-

viemus igitur Domino, quia ipse est Deus noster.

19. Dixitque Iosue ad populum? Non poteritis servire Domino: Deus enim sanctus, & fortis amulator est, nec ignoscet sceleribus vestris atque peccatis.

20. Si dimiseritis Dominum, & servieritis diis alienis, convertet se, & affliget vos, atque subvertet postquam vobis præstiterit bona.

21. Dixitque populus ad Iosue: Nequam ita ut loqueris, erit, sed Domino servimus.

22. Et Iosue ad populum, testes, inquit, vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum ut serviatis ei. Responderuntque: Testes.

23. Nunc ergo, ait, auferite deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israël.

24. Dixitque populus ad Iosue: Domino Deo nostro servimus, & obediētes erimus præceptis ejus.

25. Percussit ergo Iosue in die illo fœdus, & proposuit populo præcepta atque judicia in Sichem.

26. Scripsit quoque omnia verba hæc in volumine legis Domini: & tulit lapidem pergrandem, posuitque eum subter quercum, quæ erat in Sanctuario Domini:

27. & dixit ad omnem populum: En lapis iste erit vobis in testimonium quod audiverit omnia verba Domini, quæ locutus est vobis: ne forte postea negare velitis, & mentiri Domino Deo vestro.

28. Dimisitque populum, singulos in possessionem suam.

29. Et post hæc mortuus est Iosue filius Nun servus Domini, centum & decem annorum:

30. sepelieruntque eum in finibus possessionis suæ in Thamnathasare, quæ est sita in monte Ephraim, à Septentrionali parte montis Gaas.

31. Servivitque Israël Domino cunctis diebus Iosue & seniorum, qui longo vixerunt tempore post Iosue, & qui noverunt omnia opera Domini quæ fecerat in Israël.

32. * Omnia quoque Ioseph, quæ tulerant filii Israël de Ægypto, sepelierunt in Sichem, in parte agri, ** quæc emerat Iacob à filiis Hemor patris Sichem, centum novellis ovibus, & fuit in possessionem filiorum Ioseph.

* Gen. 50. 24. Exod. 13. 19. ** Gen. 33. 19.

33. Eleazar quoque filius Aaron mortuus est: & sepelierunt eum in Gabaath Phinees filii ejus, quæ data est ei in monte Ephraim.

LIBER IUDICUM, HEBRAICE SOPHETIM.

CAPUT PRIMUM.

Iuda dux una cum fratre ipsius Simeone plurima gentium civitates expugnavit: Othoniel obtenta Cariath Sepher, duxit Axam filiam Caleb, addita terra trigua: Chananaei tributarii servaverunt.

1. **P**ost mortem Iosue consulerunt filii Israël Dominum dicentes: Quis accipiet ante nos contra Chananeum, & erit aux belli?

2. Dixitque Dominus: Iudas ascendet: ec-

ce tradidi terram in manus ejus.

3. Et ait Iudas Simeoni fratri suo: Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananeum, ut & ego pergam tecum in sortem tuam. Et abiit cum eo Simeon.

4. Ascenditque Iudas, & tradidit Dominus Chananeum, ac Pheræzeum in manus eorum: & percusserunt in Bezec decem millia virorum.

5. Invenieruntque Adonibezec in Bezec, & pugnaverunt contra eum, ac percusserunt Chananeum, & Pheræzeum.

6. Fugit autem Adonibezec: quem persecuti comprehenderunt, cæsis summitatibus manuum ejus ac pedum.

7. Dixitque Adonibezec: Septuaginta reges amputatis inanium ac pedum summitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntque eum in Ierusalem, & ibi mortuus est.

8. Oppugnantes ergo filii Iuda Ierusalem, ceperunt eam, & percusserunt in ore gladii, tradentes cunctam incendo civitatem.

9. Et postea descendentes pugnaverunt contra Chananeum, qui habitabat in montanis, & ad meridiem, & in campestribus.

10. * Pergensque Iudas contra Chananeum, qui habitabat in Hebron, (cujus nomen fuit antiquitus Cariath Arbe) percussit Sesai, & Ahiman, & Tholmai:

* Jos. 15. 14.

11. atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir, cujus nomen vetus erat Cariath-Sepher, id est, civitas litterarum.

12. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath-Sepher, & vastaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.

13. Cumque cepisset eam Othoniel filius Cenez frater Caleb minor dedit ei Axam filiam suam conjugem.

14. Quam pergentem in itinere monuit vir suus ut peteret à patre suo agrum. Quæ cum suspirasset sedens in asino, dixit ei Caleb: Quid habes?

15. At illa respondit: da mihi benedictionem, quia terram arentem dedisti mihi da & linguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguam superius, & irriguam inferi.

16. Filii autem Cimei: * cognati Moysi ascenderunt de civitate palmarum, ** cum filiis Iuda in desertum sortis ejus, quod est ad meridiem Arad, & habitaverunt cum eo.

* Vid. infr. 24. 21. ** Deut. 34. 2.

17. Abiit autem Iudas cum Simeone fratre suo, & percusserunt simul Chananeum qui habitabat in Sephaath, & interfecerunt eum. Vocatumque est nomen urbis, Horon, id est, anatheina.

18. Cepitque Iudas Gazam cum finibus suis, & Ascalonem, atque Accaron cum terminis suis.

19. Fuitque Dominus cum Iuda, & montana possedit: nec potuit delere habitatores vallus, quia falcatis curribus abundabant:

20. Dederuntque Caleb Hebron, * sicut dixerat Moyses, qui delavit ex ea tres filios Enac. * Num. 14. 24. Jos. 15. 14.

21. Iebuseum autem habitatorem Ierusalem non deleverunt filii Benjamin: habitavitque Iebuseus cum filiis Benjamin in Ierusalem, usque in præsentem diem.

22. Dominus quoque Ioseph ascendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis.

23. Nam cum obsiderent urbem, quæ prius Luza vocabatur,

24. viderunt hominem egredientem de civitate, dixeruntque ad eum: Ostende nobis

CAPUT XVII.

Mater Michæ conlavit ipsi de servato argento idolum; cui ille primo filium suum, deinde Levitem Bethlehemitam præfecit sacerdotem.

1. **F**UIT eo tempore * vir quidam de monte Ephraim nomine Michas,

* *Vide supr. cap. 2.*

2. qui dixit matri suæ: Mille & centum argenteos, quos separaveras tibi, & super quibus me audiente iuraveras, ecce ego habeo, & apud me sunt. Cui illa respondit: Benedictus filius meus Domino.

3. Reddidit ergo eos matri suæ, quæ dixerat ei: Consecravi & vovi hoc argentum Domino, ut de manu mea suscipias filium meum, & faciat sculptile atque conflatile: & nunc trado illud tibi.

4. Reddidit igitur eos matri suæ; quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, ut faceret ex eis sculptile atque conflatile, quod fuit in domo Michæ.

5. Qui ædiculam quoque in ea Deo separavit, & fecit ephod, & theraphim, id est, vestem sacerdotalem, & idola: implevitque unius filiorum suorum manum, & factus est ei sacerdos.

6. In diebus illis non erat rex in Israël, sed unusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

7. Fuit quoque alter adolescens de Bethlehemi Iudæ, ex cognatione ejus: eratque ipse Levites, & habitabat ibi.

8. Egressusque de civitate Bethlehemi, peregrinari voluit ubicumque sibi commodum reperisset. Cūque venisset in montem Ephraim, iter faciens, & declinasset parumper in domum Michæ,

9. interrogatus est ab eo unde venisset. Qui respondit: Levita sum de Bethlehemi Iudæ, & vado ut habitem ubi potuero, & utile mihi esse perspexero.

10. Dixitque Michas: Mane apud me, & esto mihi parens ac sacerdos: daboque tibi per annos singulos decem argenteos, ac vestem duplicem, & quæ ad victum sunt necessaria.

11. Acquievit, & mansit apud hominem, fuitque illi quasi unus de filiis.

12. Implevitque Michas manum ejus, & habuit puerum sacerdotem apud se.

13. Nunc scio, dicens, quod benefaciet mihi Deus habenti Levitici generis sacerdotem.

CAPUT XVIII.

Missi primum exploratoribus, secuti postea sunt sexcenti viri de tribu Dan, quarentes sibi possessionem: & ablato Michæ idolo cum sacerdote, urbem Laïs vi capientes inhabitaverunt.

1. **I**N diebus illis non erat rex in Israël, & tribus Dan quærebat possessionem sibi, ut habitaret in ea: usque ad illum enim diem inter ceteras tribus sortem non acceperat.

2. Miserunt ergo filii Dan, stirpis & familie suæ quinque viros fortissimos de Sarra & Esthaol, ut explorarent terram, & diligenter inspicerent. dixeruntque eis: Ite, & considerate terram. Qui cum pergentes venissent in montem Ephraim, & intrassent domum Michæ, requieverunt ibi:

3. & agnoscens vocem adolescentis Levitæ, utentesque illum diversorio, dixerunt

ad eum: Quis te huc adduxit? quid hic agimus ob causam huc venire voluisti?

4. Qui respondit eis: Hæc, & hæc præstitit mihi Michas, & me mercede conduxit ut sim ei sacerdos.

5. Rogaverunt autem eum ut consulere Dominum, ut scire possent an prospero itinere pergerent, & res haberet euctum.

6. Qui respondit eis. ite in pace: Dominus respicit viam vestram, & iter quo pergitis.

7. Euntes igitur quinque viri venerunt Laïs, videruntque populum habitantem in ea absque ullo timore, juxta consuetudinem Sidoniorum, securum & quietum, nullo ei penitus resistente, magnarumque opum, & procul à Sidone atque à cunctis hominibus separatum.

8. Reversique ad fratres suos in Sarra & Esthaol, & quid egerissent sciscitantibus responderunt:

9. Surgite, ascendamus ad eos: vidimus enim terram valde opulentam & uberem: nolite negligere, nolite cessare. enamus, & possideamus eam, nullus erit labor.

10. Intrabimus ad securos, in regionem latissimam, tradetque nobis Dominus locum, in quo nullius rei est pæguria eorum, quæ signantur in terra.

11. Profecti igitur sunt de cognatione Dan, id est, de Sarra & Esthaol sexcenti viri accincti armis bellicis.

12. ascendentes manserunt in Cariathiarim Iudæ: qui locus ex eo tempore Castrorum Dan, nomen accepit, & est post tergum Cariathiarim.

13. Inde transierunt in montem Ephraim, Cūque venissent ad domum Michæ,

14. dixerunt quinque viri, qui prius missi fuerant ad considerandam terram Laïs, ceteris fratribus suis: Nostis quod in domibus istis sit ephod, & theraphim, & sculptile, atque conflatile: v. dete quid vobis placeat.

15. Et cum pavulum declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Levitæ, qui erat in domo Michæ, salutaveruntque eum verbis pacificis.

16. Sexcenti autem viri ita ut erant armati, stabant ante ostium.

17. At illi, qui ingressi fuerant domum juvenis, sculptile, & ephod, & theraphim, atque conflatile tollere nitentibus, & sacerdos stabat ante ostium, sexcentis viris fortissimis haud procul expectantibus.

18. Tulerunt igitur qui intraverant, sculptile, ephod, & idola, atque conflatile. Quibus dixit sacerdos: Quid facitis?

19. Qui responderunt: Tace, & pone digitum super os tuum: venique nobiscum, ut habeamus te patrem, ac sacerdotem. Quid tibi melius est, ut sis sacerdos in domo unius viri, an in una tribu & familia in Israël?

20. Quod cum audisset, acquievit sermone eorum, & tulit ephod, & idola, ac sculptile, & profectus est cum eis.

21. Qui cum pergerent, & ante se ire fecissent parvulos ac jumenta, & omne quod erat pretiosum,

22. & jam à domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in ædibus Michæ conclamantes secuti sunt.

23. & post tergum clamare coeperunt. Qui cum respexissent, dixerunt ad Micham: Quid tibi vis? cur clamas?

24. Qui respondit: Duo reos, quos mihi

feci, tulistis, & sacerdotem, & omnia quæ habeo, & dicitis: Quid tibi est?

25. Dixeruntque ei filii Dan: Cave ne ultra loquaris ad hos, & veniant ad te viri animo concitati, & ipse cum omni domo tua pereas.

26. Et sic cæpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas, quod fortiores se essent, reversus est in domum suam.

27. Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, & quæ supra diximus: veneruntque in Lais ad populum quiescentem atque securum, & percusserunt eos in ore gladii: urbenque incendio tradiderunt.

28. nullo penitus ferente præsidium, eo quod procul habitarent à Sidone, & cum nullo hominum haberent quidquam societatis ac negotii. Erat autem civitas sita in regione Roboh, quam rursus extruentes habitaverunt in ea.

29. vocato nomine civitatis Dan, juxta vocabulum patris sui, quem genuerat Israël, quæ prius Lais dicebatur.

30. Posueruntque sibi sculptile, & Ionathan filium Gersan filii Moysi, ac filios eius sacerdotes in tribu Dan, usque ad diem captivitatis suæ.

31. Mansitque apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo. in diebus illis non erat rex in Israël.

CAPUT XIX.

Cum Levita suam uxorem à parentum domo reduceret, ipsa à Gabaonitis, qui tribus erant Benjamin, prodigiosa libidine extincta, maritus in duodecim partes corpore secto, ad singulas tribus singulas portiones miuit, ad insandum scelus ulciscendum reliquas tribus evocans.

1. **F**uit quidam vir Levites, habitans in latere montis Ephraim, qui accepit uxorem de Bethlehem Iuda:

2. quæ reliquit eum, & reversa est in domum patris sui in Bethlehem, mansitque apud eum quatuor menses.

3. Secutusque est eam vir suus, volens reconciliari ei, atque blandiri, & secum reducere, habens in comitatu puerum & duos asinos: quæ suscepit eum, & introduxit in domum patris sui. Quod cum audisset socer ejus, eunque vidisset, occurrit ei lætus,

4. & amplexatus est hominem. Mansitque gener in domo soceri tribus diebus, comedens cum eo & bibens familiariter.

5. Die autem quarto de nocte consurgens, proficisci voluit. Quem tenuit socer, & ait ad eum: Gusta prius paululum panis, & conforta stomachum, & sic proficisceris.

6. Sederuntque simul, ac comederunt & biberunt. Dixitque pater puellæ ad generum suum: Quæso te ut hodie hic maneas, pariterque lætemur.

7. At ille consurgens, cæpit velle proficisci. Et nihilominus obnixè eum socer tenuit, & apud se fecit manere.

8. Mane autem factio, parabat Levites iter. Cui socer rursus: Oro te, inquit, ut paululum cibi capias, & assumptis viribus, donec increpat dies, postea proficiscaris. Comederunt ergo simul.

9. Surrexitque adolescens, ut pergeret cum uxore sua & puero. Cui rursus locutus est socer: Considera quod dies ad occasum declivior sit, & propinquat ad vesperum: mane apud me etiam hodiè, & duc

lætum diem, & cras proficisceris ut vadas in domum tuam.

10. Noluit gener acquiescere sermonibus ejus: sed statim perrexit, & venit contra Iebus, quæ altero nomine vocatur Ierusalem, ducens secum duos asinos onustos, & concubinam.

11. Iamque erant juxta Iebus, & dies mutabatur in noctem: dixitque puer ad dominum suum: Veni, obsecro, declinamus ad urbem Iebusæorum, & maneamus in ea.

12. Cui respondit dominus: Non ingrediar opidum gentis alienæ, quæ non est de filiis Israël, sed transibo usque Gabaa:

13. & cum illuc pervenero, inanebimus in ea, aut certe in urbe Rama.

14. Transierunt ergo Iebus, & cæptum carpebant iter, occubuitque eis sol juxta Gabaa, quæ est in tribu Benjamin:

15. diverteruntque ad eam, ut manerent ibi. Quo cum intrassent, sedebant in platea civitatis, & nullus eos recipere voluit hospitio.

16. Et ecce, apparuit homo senex, revertens de agro & de opere suo vesperti, qui & ipse de monte erat Ephraim, & peregrinus habitabat in Gabaa. homines autem regionis illius erant filii Iemini.

17. Elevatisque oculis, vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis in platea civitatis: & dixit ad eum: Unde venis? & quo vadis?

18. Qui respondit ei: Profecti sumus de Bethlehem Iuda, & pergitus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim, unde Ieramus in Bethlehem: & nunc vadimus ad domum Dei, nullusque sub tectum suum nos vult recipere.

19. habentes paleas & fœnum in asinorum pabulum, & panem ac vinum in meos & ancillæ tuæ usus, & pueri, qui mecum est: nulla re indigemus nisi hospitio.

20. Cui respondit senex: Pax tecum sit, ego præbebo omnia quæ necessaria sunt: tantum, quæso, ne in platea maneas.

21. Introduxitque eum in domum suam, & pabulum asinis præbuit: ac postquam laverunt pedes suos, recepit eos in convivium.

22. Illis epulantibus, & post laborem itineris, cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri civitatis illius, filii Belial, (id est, absque jugo) & circumdantes domum senis, fores pulsare cœperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes: * Educ virum, qui ingressus est domum tuam, ut abutatur eo.

* Gen. 19. 5.

23. Egressusque est ad eos senex, & ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitium meum, & cessate ab hac stultitia:

24. habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, ut humilietis eas, & vestram libidinem complectis: tantum, obsecro, ne scelus hoc contra naturam operemini in virum.

25. Nolebant acquiescere sermonibus illius. quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendum: qua cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane.

26. At mulier, recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, ubi manebat dominus suus, & ibi corruit.

27. Mane factio, surrexit homo, & aperuit ostium, ut cæptam expleret viam: &

LIBER

8. Etenim in sorte Manasse ceciderat terra Tappure, quæ est juxta terminos Manasse filiorum Ephraim.

9. Descenditque terminus Vallis arundineti in meridiem torrentis civitatum Ephraim, quæ in medio sunt urbium Manasse: terminus Manasse ab Aquilone torrentis, & exitus ejus pergit ad mare:

10. ita ut possessio Ephraim sit ab Austro, & ab Aquilone Manasse, & utramque claudat mare, & conungantur sibi in tribu Aser ab Aquilone, & in tribu Issachar ab Oriente.

11. Fuitque hereditas Manasse in Issachar & in Aser, Bethsan & viculi ejus, & Ieblaam cum viculis suis, & habitatores Dor cum oppidis suis, habitatores quoque Endor cum viculis suis: similiterque habitatores Thenac cum viculis suis, & habitatores Mageddo cum viculis suis, & tertia pars urbis Nopheth.

12. Nec potuerunt filii Manasse hæc civitates subvertere, sed cepit Chananeus habitare in terra sua.

13. Postquam autem convulnerunt filii Israël, subjecerunt Chananeos, & receperunt sibi tributarios, nec interfecerunt eos.

14. Locutique sunt filii Ioseph ad Iosue, & dixerunt: Quare dedisti mihi possessionem sortis & funiculi unus, cum sin tantæ multitudinis, & benedixit mihi Dominus?

15. Ad quos Iosue ait: Si populus multus es, ascende in silvam, & succide tibi spatia in terra Pheræzi & Raphaim: quia angusta est tibi possessio montis Ephraim.

16. Cui responderunt filii Ioseph: Non poterimus ad montem descendere, cum terreis curribus utantur Chananeæ, qui habitant in terra campestri, in qua sitæ sunt Bethsan cum viculis suis, & Iezrael mediam possidens vallæm.

17. Dixitque Iosue ad domum Ioseph, Ephraim & Manasse: Populus multus es, & magnæ fortitudinis, non habebis sortem unam,

18. sed transibis ad montem, & succides tibi, atque purgabis ad habitandum spatia: & poteris ultra procedere cum subverteris Chananeum, quem dicis ferreos habere currus, & esse tortissimum.

CAPUT XVIII.

Mittuntur qui describant terram reliquarum septem tribuum, & assignatur sors Benjamin.

1. Congregatæ sunt omnes filii Israël in Silo, ibique fixerunt tabernaculum testimonii, & fuit eis terra subjecta.

2. Remanserant autem filiorum Israël septem tribus, quæ necdum acceperant possessiones suas.

3. Ad quos Iosue ait: Usquequo marceitis ignavia, & non intratis ad possidendam terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis?

4. Eligite de singulis tribubus ternos viros, ut mittam eos, & pergant atque circumdeant terram, & describant eam juxta numerum uniuscujusque multitudinis: referantque ad me quod descriperint.

5. Dividite vobis terram in septem partes: Iudas sit in terminalis suis, austraria plaga, & domus Ioseph ab Aquilone.

6. mediam inter hæc terram in septem partes describe: & hic venietis ad me, ut coram Domino Deo vestro mittam vobis hæc sortem.

7. quia non est inter vos pars Levitarum, sed sacerdotium Domini est eorum hereditas. Gad autem & Ruben, & dimidia tribus Manasse jam acceperant possessiones suas trans Iordanem ad Orientalem plagam: quas dedit eis Moyses famulus Domini.

8. Cumque surrexissent viri, ut pergerent ad describendam terram, præcepit eis Iosue, dicens: Circuite terram, & describe eam, ac revertimini ad me: ut hic coram Domino, in Silo mittam vobis sortem.

9. Itaque perrexerunt & lustrantes eam, in septem partes diviserunt, scribentes in volumine. Reversique sunt ad Iosue in castra Silo.

10. Qui misit sortes coram Domino in Silo, divisitque terram filiis Israël in septem partes.

11. Et ascendit sors prima filiorum Benjamin per familias suas, ut possideret terram inter filios Iuda & filios Ioseph.

12. Fuitque terminus eorum contra Aquilonem à Iordane: pergens juxta latus Iericho septentrionalis plagæ, & inde contra Occidentem ad montana conscendens, & perveniens ad solitudinem Bethaven,

13. atque pertransiens juxta * Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel: descenditque in Ataroth-addar in montem, qui est ad Meridiem Beth-horon inferioris: * Gen. 28. 19.

14. Et inclinatur circueiens contra mare ad Meridiem montis qui respicit Beth-horon contra Africum: suntque exitus ejus in Cariath-baal, quæ vocatur & Cariathiarim, urbem filiorum Iuda. hæc est plaga contra mare, ad Occidentem.

15. A Meridie autem ex parte Cariathiarim egreditur terminus contra mare, & pervenit usque ad fontem aquarum Nephtoi.

16. Descenditque in partem montis, qui respicit Vallæm fluviorum Ennom: & est contra septentrionalem plagam in extrema parte vallis Raphaim. Descenditque in Geennon (id est, vallæm Ennom) juxta latus Iebusæi ad Austrum, & pervenit ad fontem Rogel,

17. transiens ad Aquilonem, & egrediens ad Ensees: id est, fontem solis:

18. & pertransit usque ad tumulos, qui sunt è regione Ascensus Adomim: descenditque ad Abenboen, id est, Iupidem Boen filii Ruben: & pertransit ex latere Aquilonis ad campestria: descenditque in planitiem,

19. & prætergreditur contra Aquilonem Beth-lagla: suntque exitus ejus contra linguam maris salissimam ab Aquilone in fine Iordanis ad australem plagam:

20. qui est terminus illius ab Oriente. hæc est possessio filiorum Benjamin per terminos suos in circuitu, & familias suas.

21. Fueruntque civitates ejus, Iericho & Beth-hagla & vallis Casis,

22. Beth Araba & Samaraim & Bethel

23. & Avim & Aphara & Ophera,

24. Villa Eincan & Cphni & Gabee: civitates duodecim, & villæ earum.

25. Gabaon & Rama & Beroth,

26. & Mesphe & Caphara, & Amosa

27. & Kecem, Iarephel & Tharela,

28. & Sela, Eleph, & Iebus, quæ est Ierusalem, Gabaath & Cariath: civitates quatuordecim, & villæ earum. Hæc est possessio filiorum Benjamin juxta familias suas.

CAPUT XIX.

Assignantur sortes sex tribubus Simeon, Zabulon, Ia-

IOSUE.

Issachar, Aser, Nephthaliim, Dan, & Iosue.

1. **E**T egressa est sors secunda filiorum Simeon per cognationes suas: fuitque hereditas

2. eorum in medio possessionis filiorum Iuda: Bersabee & Sabee & Molada

3. & Hasersual, Bala & Asein

4. & Eltholad, Bethul & Harma

5. & Siceleg & Bethmarchaboth & Hasersusa

6. & Bethlebaath & Sarohen: civitates tredecim, & villæ earum.

7. Ain & Remmon & Athar & Asan: civitates quatuor, & villæ earum:

8. omnes vici per circuitum urbium istarum usque ad Bealath Beer Ramath contra australem plagam. Hæc est hereditas filiorum Simeon iuxta cognationes suas;

9. in possessione & funiculo filiorum Iuda: quia maior erat, & idcirco filii Simeon possederunt in medio hereditatis eorum.

10. Ceciditque sors tertia filiorum Zabulon per cognationes suas: & factus est terminus possessionis eorum usque Sardi.

11. Ascenditque de Mari & Merala, & pervenit in Debbaseh, usque ad torrentem qui est contra Ieconan.

12. Et revertitur de Sared contra Orientem in fines Ceseleththabor: & egreditur ad Dabereth, ascenditque contra Iaphie.

13. Et inde pertransit usque ad orientalem plagam Gethhepher & Thacasan: & egreditur in Remmon, Amthar & Noa.

14. Et circuit ad Aquilonem Hamathoni suntque egressus eius vallis Iephthael,

15. & Cateth & Naalot & Semeron & Ierala & Bethlehem: civitates duodecim, & villæ earum.

16. Hæc est hereditas tribus filiorum Zabulon per cognationes suas, urbes, & viculi earum.

17. Issachar egressa est sors quarta per cognationes suas.

18. fuitque ejus hereditas Iezraël & Casaioth & Sunem

19. & Hapharaim & Seon, & Anaharath

20. & Rabboth & Cesion, Abes;

21. & Rameth, & Engannum, & Enhadda & Bethpheses.

22. Et pervenit terminus ejus usque Thabor & Seleshina & Bethsames: eruntque exitus ejus Iordanis: civitates sedecim, & villæ earum.

23. Hæc est possessio filiorum Issachar per cognationes suas: urbes, & viculi earum.

24. Ceciditque sors quinta tribui filiorum Aser per cognationes suas:

25. fuitque terminus eorum Halcath & Chathi & Beten & Axaph

26. & Elmelech & Aanaad & Messal: & pervenit usque ad Carmelum maris & Silor & Labanath.

27. Ac revertitur contra orientem Bethdagon: & pertransit usque Zabulon & Vallem Iephthael contra Aquilonem in Bethemes & Nehiel. Egrediturque ad Iavam Cabul,

28. & Abnan & Rohob & Hamon & Cana, usque ad Sidonem magnam.

29. revertiturque in Horma usque ad civitatem munitissimam Tyrum, & usque Hossa: eruntque exitus ejus in mare de funiculo Achziba:

30. & Amma & Aphec & Rohob. civitates vigintidux, & villæ earum.

31. Hæc est possessio filiorum Aser per

cognationes suas, urbesque & viculi earum.

32. Filiorum Nephthali sexta sors cecidit per familias suas.

33. & cepit terminus de Heleph & Elon in Saananim, & Adami, quæ est Neceb, & Iebnael usque Lecum: & egressus eorum usque ad Iordanem:

34. revertiturque terminus contra Occidentem in Hucuca, & pertransit in Zabulon contra Meridiem, & in Aser contra Occidentem, & in Iuda ad Iordanem contra ortum solis.

35. civitates munitissimæ, Assidun, Ser,

& Emath, & Reccath & Cenereth,

36. & Edema & Arama, Asor

37. & Cedee & Edrai, Embasor.

38. & Ieron & Magdalei, Horein & Bethanath & Bethsames: civitates decem & novem, & villæ earum.

39. Hæc est possessio tribus filiorum Nephthali per cognationes suas, urbes & viculi earum.

40. Tribui filiorum Dan per familias suas egressa est sors septima.

41. & fuit terminus possessionis ejus Sara & Esthaol, & Hirsames, id est civitas solis.

42. Selebin & Aialon & Iethela,

43. Elon & Tharna & Acron,

44. Eltherce, Gebbethon & Balaath,

45. & Iud & Bane & Barach & Gethremmon:

46. & Meiarcon & Arecon, cum termino qui respicit Ioppen,

47. & ipso hæc concluditur. Ascenderuntque filii Dan, & pugnaverunt contra Iesem ceteruntque eam: & percusserunt eam in ore gladii, & possederunt, & habitaverunt in ea, vocantes nomen ejus Iesem Dan, ex nomine Dan patris sui.

48. Hæc est possessio tribus filiorum Dan, per cognationes suas, urbes & viculi earum.

49. Cümque complisset sorte dividere terram singulis per tribus suis, dederunt filii Iisrael possessionem Iosue filio Nun in medio sui,

50. juxta præceptum Domini, urbem quam postulavit, Thannath Sarda in monte Ephraim: & ædificavit civitatem, habitavitque in ea.

51. Hæc sunt possessiones, quas sorte dividerunt Eleazar sacerdos, & Iosue filius Nun, & principes familiarum, ac tribuum filiorum Iisrael in Silo, coram Domino ad ostium tabernaculi testimonii, partitique suat terram.

C A P U T XX.

Sæc refugii civitates eis & trans Jordanem, & qui ad eas possint confugere. & quando ibi remanere debeant.

1. **E**T locutus est Dominus ad Iosue, dicens: Loquere filiis Iisrael, & dic eis:

2. Separate urbes fugitivorum, & de quibus locutus sum ad vos per manum Moysi:

¹ Num. 35. 11. Deut. 19. 2.

3. ut confugiat ad eas quicumque animam percusserit nescius: & possint evadere iram proximi, qui ultor est sanguinis.

4. cüm ad urbem hærum confugerit civitatem, stabit ante portum civitatis, & loquetur senioribus urbis illius ea, quæ se comprobent innocentem: sique suscipiant eum, & dabunt ei locum ad habitandum.

5. Cümque ultor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus ejus: quia ignominius percussit proximum ejus, nec ante viduum.

de Bethel tendit ad Sichimam, & ad meridiem oppidi Lebona.

20. Præceperunt filiis Benjamin, atque dixerunt: Ite, & latitate in vineis.

21. Cumque videritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repente de vineis, & rapite ex eis singuli uxores singulas, & pergit in terram Benjamin.

22. Cumque venerint patres earum, ac fratres, & adversum vos queri cœperint, atque iurgari, dicemus eis, Miseremini eorum: non enim rapuerunt eas iure bellantium atque victorum, sed rogantibus ut acciperent, non dedistis, & à vestra parte peccatum est.

23. Feceruntque filii Benjamin, ut sibi fuerat imperatum: & iuxta numerum suum rapuerunt sibi de iis, quæ ducebant choros, uxores singulas: abierunt in possessionem suam ædificantes ubes, & habitantes in eis.

24. Filii quoque Israël reversi sunt per tribus, & familias in tabernacula sua. In diebus illis non erat rex in Israël: sed unusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

LIBER RUTH.

CAPUT PRIMUM.

Eliamelech Bethlehemita præ nimia fame cum uxore Noemi à duobus filiis in terram Moab concedit: quo una cum filiis mortuo, Noemi cum Ruth nuru sua in Bethleem revertens, non vult vocari Noemi, sed Mara.

1. IN diebus unius iudicis, quando iudices prærant, facta est fames in terra. Abiitque homo de Bethleem Iuda, ut peregrinaretur in regione Moabitis cum uxore sua, ac duobus liberis.

2. ipse vocabatur Eliamelech, & uxor ejus Noemi: & duo filii, alter Mahalon, & alter Chelion, Ephraimæ de Bethleem Iuda, Ingressisque regionem Moabitudem, morabantur ibi.

3. Et mortuus est Eliamelech maritus Noemi: remansitque ipsa cum filiis.

4. Qui acceperunt uxores Moabitidas, quarum una vocabatur Orpha, altera vero Ruth. Manseruntque ibi decem annis.

5. & ambo mortui sunt, Mahalon videlicet & Chelion: remansitque mulier orbata duobus liberis ac marito.

6. Et surrexit ut in patriam pergeret cum uxore nura sua de regione Moabitis: audierat enim quoddam respexisset Dominus populum suum, & dedisset eis escas.

7. Egressa est itaque de loco peregrinationis suæ: cum utraque nuru: & jam in via revertendi posita in terram Iuda,

8. dixit ad eas: Ite in domum matris vestræ, faciat vobiscum Dominus misericordiam, sicut fecistis cum mortuis & mecum.

9. Det vobis invenire requiem in domibus virorum, quos sortituræ estis. Et osculata est eas. Quæ elevata voce flere cœperunt.

10. & diceie: Tecum pagemus ad populum tuum.

11. Quibus illa respondit: Revertimini

filia meæ; cur venitis mecum? num ultra habeo filios in utero meo, ut viros ex me sperare possitis?

12. Revertimini filia meæ, & abite: jam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo conjugali, etiam si possem hac nocte concipere, & parere filios,

13. si eos expectare velitis donec crescant, & annos pubertatis impleant, ante eritis vetulæ quam nubatis. Nolite, quæso, filia meæ: quia vestra angustia magis me premit, & egressa est manus Domini contra me.

14. Elevata igitur voce, rursum flere cœperunt, Orpha osculata est socrum, ac reversa est: Ruth adhæsit socroi suæ,

15. cui dixit Noemi: En reversa est cognata tua ad populum suum, & ad deos suos, vade cum ea.

16. Quæ respondit: Ne adverteris mihi ut relinquam te & abeam: quocumque enim perrexeris, pergam: & ubi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus.

17. Quæ te terra molientem suscepit, in ea moriar: ibique locum accipiam sepulture. Hæc mihi faciat Dominus, & hæc addat, si non sola mors me & te separaverit.

18. Videns ergo Noemi, quod obstinato animo Ruth decrevisset secum pergere adversari noluisset, nec ad suos ultra reditum persuadere:

19. profectæque sunt simul, & venerunt in Bethleem. Quibus urbem ingressis, velox apud cunctos fama percrebuit: dicebantque mulieres: Hæc est illa Noemi.

20. Quibus ait: Ne vocetis me Noemi (id est, pulchram) sed vocate me Mara (id est, amaram) quia amaritudine valde replevit me Omnipotens.

21. Egressa sum plena, & vacuum rediit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noemi, quam Dominus humiliavit, & afflixit Omnipotens?

22. Venit ergo Noemi cum Ruth Moabitis nura sua, de terra peregrinationis suæ: ac reversa est in Bethleem, quando primum hordea metebantur.

CAPUT II.

Ruth pressa fame, spicas in agro Booz affinis sui colligens, gratiam apud eum invenit, & lata vespere ad socrum reversa, multum frumenti, & de ciborum reliquiis ei offert.

1. ERat autem viro Eliamelech consanguineus, homo potens, & magnarum opum, nomine Booz.

2. Dixitque Ruth Moabitis ad socrum suam: Si jubes, vadam in agrum, & colligam spicas, quæ fugerint manus metentium, ubicumque clementis in me patris familias reperero gratiam. Cui illa respondit: Vade filia mea.

3. Abiit itaque, & colligebat spicas post terga metentium. Accidit autem ut ager ille haberet dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Eliamelech.

4. Et ecce, ipse veniebat de Bethleem, divitque messoribus: Dominus vobiscum. Qui responderunt ei: Benedicat tibi Dominus.

5. Dixitque Booz juveni, qui messoribus præerat: Cujus est hæc puella?

6. Cui

CAPUT III.

Ruth socrus suæ consilio obsecuta, ad pedes Booz dormientiis recumbens, nuptias veracundè postulât: accepto lato responso, sex hordei modios ad socrum deferit.

6. Cui respondit: Hæc est Moabitis, quæ venit cum Noemi, de regione Moabitide.

7. & rogavit ut spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia: & de manè usque nunc stat in agro, & ne ad momentum quidem domum reversa est.

8. Et ait Booz ad Ruth: Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco: sed jungere puellis meis.

9. & ubi messuerint, sequere. Mandavi enim pueris meis, ut nemo molestus sit tibi: sed etiam si sitieris, vade ad sarcinulas, & bibe aquas, de quibus & pueri bibunt.

10. Quæ cadens in faciem suam, & adorans super terram, dixit ad eum: Unde mihi hoc, ut invenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris peregrinam mulierem?

11. Cui ille respondit: Nuntiata sunt mihi omnia, quæ feceris socru tuæ post mortem viri tui: & quod reliqueris parentes tuos, & terram in qua nata es, & veneris ad populum, quem antea nesciebas.

12. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias à Domino Deo Israel, ad quem venisti, & sub cujus confugisti alas.

13. Quæ ait: Inveni gratiam apud oculos tuos domine mi, qui consolatus es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis unius puellarum tuarum.

14. Dixitque ad eam Booz: Quando hora vescendi fuerit, veni huc, & comede panem, & intinge buccellam tuam in aceto. Sed itaque ad messorum latus, & congestis potentiam sibi, comeditque & saturata est, & tulit reliquias.

15. Atque inde surrexit, ut spicas ex more colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis, dicens: Etiamsi vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam.

16. & de vestris quoque manipulis projicite de industria, & remanere permittite, ut absque rubore colligat, & colligentem nemo corripiat.

17. Collegit ergo in agrousque ad vespem: & quæ collegerat virga cædens, & excutiens, invenit hordei quasi ephi mensuram, id est, tres modios.

18. Quos portans reversa est in civitatem, & ostendit socru suæ: insuper protulit, & dedit eis de teliquis cibi sui, quo saturata fuerat.

19. Dixitque ei socrus sua: Ubi hodiè collegisti, & ubi fecisti opus? sit benedictus qui misertus est tui. Indicavitque ei apud quem fuisset operata: & nomen dixit viri, quod Booz vocaretur.

20. Cui respondit Noemi: Benedictus sis à Domino: quoniam eandem gratiam, quam præbuerat vivis, servavit & mortuis. Rursumque ait: Propinquus noster est homo,

21. Et Ruth, Hoc quoque, inquit, præcepit mihi, ut tandùm messoribus ejus jungerer, donec omnes segetes metenteretur.

22. Cui dixit socrus: Melius est, filia mea, ut cum puellis ejus exens ad metendum, ne in alieno agro quispiam resistat tibi.

23. Iuncta est itaque puellis Booz, & tandùm cum eis messuit, donec hordea & tritum in horreis conderentur.

1. Postquam autem reversa est ad socrum suam, audivit ab ea: Filia mea, quæram tibi requiem, & providebo ut benè sit tibi.

2. Booz iste, cujus puellis in agro juncta es, propinquus noster est, & hac nocte aream hordei ventilat.

3. Lavare igitur, & ungere, & induere cultioribus vestimentis, & descende in aream, non te videat homo, donec esum potumque finierit.

4. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat: veniesque & discooperias pallium, quo operitur à parte pedum, & projicies te, & ibi vacebis: ipse autem dicet tibi quid agere debeas.

5. Quæ respondit: Quidquid præceperis, faciam.

6. Descenditque in aream, & fecit omnia, quæ sibi imperaverat socrus.

7. Cùmque comedisset Booz, & bibisset, & factus esset hilarior, issetque ad dormiendum iuxta acervum manipulorum, venit absconditè, & discooperto pallio, à pedibus se projecit.

8. Et ecce, nocte jam media expavit homo, & conturbatus est: viditque mulierem jacentem ad pedes suos.

9. & ait illi: Quæ es? Illaque respondit: Ego sum Ruth ancilla tua: expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es.

10. Et ille, Benedicte, inquit, es à Domino filia, & priorem misericordiam posteriore superasti: quia non est secuta juvenes pauperes, sive divites.

11. Noli ergo metuere, sed quidquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas urbis meæ, mulierem te esse virtutis.

12. Nec abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior.

13. Quiesce hac nocte: & facto manè, si te voluerit propinquitatis jure retinere, bene res acta est: sin autem ille noluerit, ego te absque ulla dubitatione nuncupiam, vivit Dominus, dormi usque mane.

14. Dormivit itaque ad pedes ejus: usque ad noctis abscessum. Surrexit itaque antequam homines se cognoscerent mutuo, & dixit Booz: Cave ne quis noverit quod huc veneris.

15. Et rursum, Expande, inquit, pallium tuum, quo operiris, & tene utraque manu. Qua extendente, & tenente, mensus est sex modios hordei, & posuit super eam. Quæ portans ingressa est civitatem,

16. & venit ad socrum suam. Quæ dixit ei: Quid egisti filia? Narravitque ei omnia, quæ sibi fecisset homo.

17. Et ait: Ecce sex modios hordei dedit mihi, & ait: Nolo vacuum te reverti ad socrum tuam.

18. Dixitque Noemi: Expecta filia, donec videamus quem res exitum habeat. neque enim cessabit homo nisi compleverit quod locutus est.

CAPUT IV.

Booz coram senioribus civitatis accipit pos-

LIBER

que Iotham filius Ierobaal minimus, & absconditus est

6. Congregati sunt autem omnes viri Sichem, & universæ familiæ urbis Mello: abieruntque & constituerunt regem Abimelech iuxta quereum, quæ stabat in Sichem.

7. Quod cum nuntiatum esset Iotham, ivit, & stetit in vertice montis Garizin: elevataque voce, clamavit, & dixit: Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus.

8. Ierunt ligna, ut ungerent super se regem: dixeruntque olivæ: Impera nobis:

9. Quæ respondit: Numquid possum deserere pinguedinem meam, quæ & dilutatur, & homines, & venire ut inter ligna promovear?

10. Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni, & super nos regnum accipe.

11. Quæ respondit eis: Numquid possum deserere dulcedinem meam, ruculusque, suavissimos, & ire ut inter cetera ligna promovear?

12. Locutaque sunt ligna ad vitem: Veni, & impera nobis.

13. Quæ respondit eis: Numquid possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum & homines, & inter ligna cetera promoveri?

14. Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum: Veni, & impera super nos.

15. Quæ respondit eis: Si verò me regem vobis constitutis, venite, & sub umbra mea requiescite, si autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno, & devoret cedros Libani.

16. Nunc igitur, si recte, & absque peccato constitutis super vos regem Abimelech, & bene egistis cum Ierobaal, & cum domo ejus, & reddidistis vicem beneficiis ejus, qui pugnavit pro vobis.

17. & animam suam dedit periculis, ut erueret vos de manu Madian.

18. qui nunc surrexistis contra domum patris mei, & interfecistis filios ejus septuaginta viros super unum lapidem, & constitutis regem Abimelech filium ancillæ ejus super habitatores Sichem, eo quod frater vester sit:

19. si ergo recte, & absque vitio egistis cum Ierobaal, & domo ejus, hodie lætamini in Abimelech, & ille lætetur in vobis.

20. Sin autem perverse: egrediatur ignis ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum Mello: egrediaturque ignis de viris Sichem, & de oppido Mello, & devoret Abimelech.

21. Quæ cum dixisset, fugit, & abiit in Beræ: habitavitque ibi ob metum Abimelech fratris sui.

22. Regnavit itaque Abimelech super Israël tribus annis.

23. Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech & habitatores Sichem: qui ceperunt eum detestari.

24. & scelus interfectionis septuaginta filiorum Ierobaal, & effusionem sanguinis eorum conerre in Abimelech fratrem suum, & in ceteros Sichimorum principes, qui eum adjuverant.

25. Posueruntque insidias adversus eum in civitate montium: & dum illius præstolabantur adventum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus, nuntiatumque est Abimelech.

26. Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, & transivit in Sichemum. Ad cu-

jus adventum erecti habitatores Sichem,

27. egressi sunt in agros vastantes vineas, uvasque calcantes: & factis cantantibus choris, ingressi sunt fanum dei sui, & inter epulas & pocula maledicebant Abimelech.

28. clamante Gaal filio Obed: Quis est Abimelech, & quæ est Sichem, ut serviamus ei? numquid non est filius Ierobaal, & constituit principem Zebul servum suum super viros Emor patris Sichem? Cur ergo serviemus ei?

29. utinam daret aliquis populum istum sub manu mea, ut autem de medio Abimelech. Dictumque est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, & veni.

30. Zebul enim princeps civitatis auditis sermonibus Gaal filii Obed, iratus est valde.

31. & misit clam ad Abimelech nuntios, dicens: Ecce, Gaal filius Obed venit in Sichemum cum fratribus suis, & oppugnat adversum te civitatem.

32. Surge itaque nocte cum populo, qui tecum est, & latita in agro:

33. & primo mane oriente sole, irrue super civitatem. illo autem egrediente adversum te cum populo suo, fac ei quod poteris.

34. Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte & tendit insidias juxta Sichemum in quatuor locis.

35. Egressusque est Gaal filius Obed, & stetit in introitu porte civitatis. Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de insidiarum loco.

36. Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Umbras montium vides quasi capita hominum, & hoc errore deciperis.

37. Rursumque Gaal ait: Ecce populus de umilico terræ descendit, & unus cuneus venit per viam, quæ respicit quercum.

38. Cui dixit Zebul: Ubi est nunc os tuum, quo loquebaris? Quis est Abimelech ut serviamus ei? Nonne hic populus est, quem despiciebas? Egredere, & pugna contra eum.

39. Abiit ergo Gaal, spectante Sichimorum populo, & pugnavit contra Abimelech.

40. qui persecutus est eum fugientem, & in urbem compulsi: cecideruntque ex parte ejus plurimi, usque ad portam civitatis:

41. & Abimelech sedit in Ruma: Zebul autem, Gaal, & socios ejus expulit de urbe, nec in ea passus est commorari.

42. Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Quod cum nuntiatum esset Abimelech,

43. tulit exercitum suum, & divisit in tres turmas, tendens insidias in agris. Vidensque quod egrediretur populus de civitate, surrexit, & irruit in eos.

44. cum cuneo suo, oppugnans, & obsidens civitatem: dux autem turmæ palantes per campum adversarios persequabantur.

45. Porro Abimelech omni die illo oppugnabat urbem: quam cepit, interfecitque habitatoribus ejus, ipsaque destructa, ita ut sal in ea dispergeret.

46. Quod cum audissent qui habitabant in turre Sichimorum, ingressi sunt fanum dei sui Berith, ubi cæcus cum eo pepigerat, & ex eo locus nomen acceperat, qui erat summus valdè.

47. Abimelech quoque audiens viros turis Sichimorum pariter conglobatos,

IUDICUM.

48. ascendit in montem Selmon cum omni populo suo: & arrepta securi, præcidit arborum ramum, imposuitque ferens humero, dixit ad socios: Quod me videtis facere, cito facite.

49. Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, sequebantur duces. Qui circumdantes præsidium, succederunt: atque ita factum est, ut fumo & igne mille homines necarentur, vari panter & mulieres, habitatorum turris Sichem.

50. Abimelech autem inde præciscens venit ad oppidum Thebes, quod circumdans obsidebat exercitu.

51. Erat autem turris excelsa in media civitate, ad quam confluxerant simul viri ac mulieres, & omnes principes civitatis, clausa firmissime janua, & super turris tectum stantes per propugnacula.

52. Accedensque Abimelech iuxta turrim, pugnabat fortiter: & appropinquans ostio, ignem supponere nitebatur.

53. * & ecce una mulier fragmen molæ desuper jaciens, illius capiti Abimelech, & contregit cerebrum ejus. * 2. Reg. 11. 21.

54. * Qui vocavit cito armerum suum, & ait ad eum: Evagina gladium tuum, & percutite me: ne forte dicatur quod à femina interfectus sum. Qui iussu periciens, interfecit eum. * 1. Reg. 31. 4. 1. Par. 10. 4.

55. Illoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israel, reversi sunt in sedes suas.

56. & reddidit Deus anulum, quod rece rat Abimelech contra patrem suum, interfectis septuaginta fratribus suis.

57. Sichimitis quoque quod operati erant, retributum est, & veni super eos maledictio Iotham filii Ierobaal.

CAPUT X.

Thola dux creatur, huic vita funesto Iair succedit: Israelita vero in idololatram lapsi traduntur Philistæis & Ammonitis: quibus parentibus, Dominus ingratitudinem imprecatur, tandemque eorum miseretur.

1. **P**ost Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua patris Abimelech, vir de Issachar, qui habitavit in Samir montis Ephraim:

2. & iudicavit Israëllem viginti & tribus annis, mortuusque est, ac sepultus in Samir.

3. Huic successit Iair Galaadites, qui iudicavit Israëllem per viginti & duos annos,

4. habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta civitatum, quæ ex nomine ejus sunt appellatæ Havoth Iair, id est, oppida Iair, usque in præsentem diem in terra Galaad.

5. Mortuusque est Iair: ac sepultus in loco, cui est vocabulum Camon.

6. Filii autem Israël peccatis veteribus jungentes nova, fecerunt anulum in conspectu Domini, & servierunt idolis, Baalim & Ashtaroti, & diis Syriæ ac Sidonis & Moab & filiorum Ammon & Philistinum: dimiseruntque Dominum, & non coluerunt eum.

7. Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philistinum & filiorum Ammon.

8. Afflicti quoque sunt, & vehementer oppressi per annos decem & octo, omnes qui habitabant trans Iordanem in terra Amorrhæi, qui est in Galaad.

9. in tantum, ut filii Ammon, Iordane transmisso, vastarent Iudam & Benjamin &

Ephraim: afflictusque est Israël nimis.

10. Et clamantes ad Dominum, dixerunt: Peccavimus tibi, quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, & servivimus Baalim.

11. Quibus locutus est Dominus: Numquid non Egyptii & Amorrhæi, filii quoque Ammon & Philistinum,

12. Sidonii quoque & Amalec & Chanaan oppresserunt vos, & clamastis ad me, & erui vos de manu eorum?

13. Et tamen reliquistis me, & coluistis deos alienos: idcirco non addam ut ultra vos liberem.

14. ite, & invocate deos quos elegistis: ipsi vos liberent in tempore angustiarum.

15. Dixeruntque filii Israël ad Dominum: Peccavimus, redde tu nobis quidquid tibi placet: tantum nunc libera nos.

16. Quæ dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola projecerunt, & servierunt Domino Deo: qui dedit super miseris eorum.

17. Itaque filii Ammon conclamantes in Galaad fixere tentoria: contra quos congregati filii Israël, in Maspha castrametati sunt.

18. Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos: Qui primus ex nobis contra filios Ammon caperit dimicare, erit dux populi Galaad.

CAPUT XI.

Iepthe Iudæ factus, Dei spiritu accensus, primum ratione agit cum rege Ammonitarum: deinde ubi eos vicisset, ob votum temere factum filiam suam unicam Deo sacrificat.

1. **F**uit illo tempore Iepthe Galaadites vir fortissimus atque pugnator, huius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad.

2. Habuit autem Galaad uxorem, de qua suscepit filios: qui postquam creverant, eiecerunt Iepthe, dicentes: Heres in domo patris nostri esse non potens, quia de altera matre natus es.

3. Quos ille fugiens atque devitans, habitavit in terra Tob: congregatique sunt ad eum viri inopes, & latrocinantes, & quasi principem sequebantur.

4. In illis diebus, pugnabant filii Ammon contra Israël.

5. Quibus acriter instantibus perrexeerunt majores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium sui Iepthe de terra Tob:

6. dixeruntque ad eum: Veni & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon.

7. * Quibus ille respondit: Nominem vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei, & nunc venistis ad me necessitate compulsi? * Gen. 27. 27.

8. Dixeruntque principes Galaad ad Iepthe: Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus, ut proficiamus nobiscum, & pugnes contra filios Ammon, sique dux omnium qui habitant in Galaad.

9. Iepthe quoque dixit eis: Si verè venistis ad me, ut pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps.

10. Qui responderunt ei: Dominus, qui hæc audit, ipse mediator ac testis est quod nostra promissa faciemus.

11. Abiit itaque Iepthe cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui. Locutusque est Iepthe omnes sermones suos coram Domino in Maspha.

sua, quam afferebat statutis diebus, ascendens cum viro suo, ut immolaret hostiam solemnem.

20. Et benedixit Elcanæ & uxori ejus: dixitque ei: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac, pro fenore quod comodasti Domino. Et abierunt in locum suum.

21. Visitavit ergo Dominus Annam, & concepit, & peperit tres filios, & duas filias: & magnificatus est puer Samuel apud Dominum.

22. Heli autem erat senex valde, & audivit omnia quæ faciebant filii sui universo Israël: & quomodo dormiebat cum mulieribus quæ observabant ad ostium tabernaculi:

23. & dixit eis: Quare facitis res hujusmodi, quas ego audio, res pessimas, ab omni populo?

24. Nolite filii mei: non enim est bona fama, quam ego audio, ut transgredi faciatis populum Domini.

25. Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? Et non audierunt vocem patris sui: quia voluit Dominus occidere eos.

26. Puer autem Samuel proficiebat, atque crescebat, & placebat tamen Domino quam hominibus.

27. Venit autem vir Dei ad Heli, & ait ad eum: Hæc dicit Dominus: Numquid non aperte revelatus sum domui patris tui, cum essent in Ægypto in domo Pharaonis?

28. Et elegi eum ex omnibus tribubus Israël mihi in sacerdotem, ut ascenderet ad altare meum, & adoleret mihi incensum, & portaret ephod coram me: & dedi domui patris tui omnia de sacrificiis filiorum Israël?

29. Quare calce abjecistis victimam meam, & munera mea quæ præcepi ut offerrentur in templo: & magis honorasti filios tuos quam me, ut comederetis primitias omnis sacrificii Israel populi mei?

30. Propterea ait Dominus Deus Israël: * Loquens locutus sum, ut domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo, usque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Absit hoc à me: sed quicumque glorificaverit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

* 3. Reg. 2. 27.

31. Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, ut non sit senex in domo tua.

32. Et videbis remulum tuum in templo, in universis prosperis Israël: non erit senex in domo tua omnibus diebus.

33. Verumtamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo: sed ut deficient oculi tui, & tabescat anima tua: & pars magna domus tue morietur cum ad virilem ætatem venerit.

34. Hoc autem erit tibi signum, quod venturum est duobus filiis tuis, Ophni & Phinees: * In die uno morientur ambo.

* Inf. 4. 11.

35. Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum, & animam meam faciet: & ædificabo ei domum fidelem, & ambulavit coram Christo in eo cunctis diebus.

36. Futurum est autem, ut quicumque remanserit in domo tua, veniat ut ore

pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicatque: Dimitte me obsecro ad unam partem sacerdotalem, ut comedam buccellam panis,

CAPUT III.

Samuel quater à Domino vocatus, revelationem sibi adversum Heli factam, ei refert: & paulatim toti Israël suis prophetiis innoscit.

1. Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli, & sermo Domini erat pretiosus in diebus illis, non erat visio manifesta.

2. Factum est ergo in die quadam, Heli jacebat in loco suo, & oculi ejus caligaverant, nec poterat videre:

3. Lucerna Dei antequam extingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei.

4. Et vocavit Dominus Samuel. Qui respondens, ait: Ecce ego.

5. Et cucurrit ad Heli, & dixit: Ecce ego: vocasti enim me. Qui dixit: Non vocavi: revertere, & dormi. Et abiit, & dormivit.

6. Et adjecit Dominus rursum vocare Samuelem. Consurgensque Samuel, abiit ad Heli, & dixit: Ecce ego: quia vocasti me. Qui respondit: Non vocavi te filii mi: revertere & dormi.

7. Porro Samuel necdum sciebat Dominum, neque revelatus fuerat ei sermo Domini.

8. Et adjecit Dominus, & vocavit adhuc Samuelem tertio. Qui consurgens abiit ad Heli,

9. & ait: Ecce ego: quia vocasti me. Intellexit ergo Heli quia Dominus vocaret puerum: & ait ad Samuelem: Vade, & dormi: & si deinceps vocaverit te, dicet: Loquere Domine, quia audit servus tuus. Abiit ergo Samuel, & dormivit in loco suo.

10. Et venit Dominus, & stetit, & vocavit, sicut vocaverat secundò, Samuel, Samuel. Et ait Samuel: Loquere Domine, quia audit servus tuus.

11. Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum jura Israël: quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures ejus.

12. In die illa suscitabo adversum Heli omnia quæ locutus sum super domum ejus: incipiam, & complebo.

13. Prædixi enim ei quòd judicaturus essem domum ejus in æternum, propter iniquitatem, eo quòd noverat indigne agere filios suos, & non corripuit eos.

14. Idcirco juravi domui Heli quòd non expletur iniquitas domus ejus victimis & munerebus usque in æternum.

15. Dormivit autem Samuel usque mane, aperuitque ostia domus Domini. Et Samuel timebat indicare visionem Heli.

16. Vocavit ergo Heli Samuelem, & dixit: Samuel filii mi? Qui respondens, ait: Præstò sum.

17. Et interrogavit eum: Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te? oro te ne celaveris me. Hæc faciat tibi Deus, & hæc addat, si absconderis à me sermonem ex omnibus verbis, quæ dicta sunt tibi.

18. Indicavit itaque ei Samuel universos sermones, & non abscondit ab eo. Et ille respon-

pondit: Dominus est: quòd bonum est in oculis suis faciat.

19. Crevit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram.

20. Et cognovit universus Israël à Dan, usque Bersabee, quòd fidelis Samuel propheta esset Domini.

21. Et addidit Dominus ut appareret in Silo, quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, juxta verbum Domini. Et evenit sermo Samuelis universo Israël.

CAPUT IV.

Caduntur Israëlita à Philisthæis, rursumque adducta in castra arca caduntur; captæque arca duo filii Heli occiduntur; quibus auditis, Heli corruens occumbit, natus ejus in partu moriente.

1. ET factum est in diebus illis, convenerunt Philisthim in pugnam: & egressus est Israël obviam Philisthim in prælium, & castrametatus est juxta Lapidem aduforii. Porro Philisthim venerunt in Aphec.

2. & instruxerunt aciem contra Israël. Initio autem certamine, terga vertit Israël Philisthæis: & cæsa sunt in illo certamine passum per agros, quasi quatuor millia virorum.

3. Et reversus est populus ad castra: dixeruntque majores natu de Israël. Quare percussit nos Dominus hodie coram Philisthim? Afferamus ad nos de Silo arcam fœderis Domini, & veniat in medium nostrum, ut salvet nos de manu inimicorum nostrorum.

4. Misit ergo populus in Silo, & tulerunt inde arcam fœderis Domini exercituum sedentis super Cherubim: erantque duo filii Heli cum arca fœderis Dei, Ophni & Phinees.

5. Cùmque venisset arca fœderis Domini in castra, vociferatus est omnis Israël clamore grandi, & personuit terra.

6. Et audierunt Philisthim vocem clamoris, dixeruntque: Quoniam est hæc vox clamoris magni in castris Hebræorum? Et cognoverunt quòd arca Domini venisset in castra.

7. Timueruntque Philisthim, dicentes: Venit Deus in castra. Et ingemuerunt, dicentes:

8. Væ nobis: non enim fuit tanta exultatio heri & nudius tertius: væ nobis. Quis nos salvabit de manu Deorum sublimium istorum? hi sunt Dii, qui percusserunt Ægyptum omni plaga, in deserto.

9. Confortamini, & estote viri, Philisthim: ne servatis Hebræis, sicut & illi servierunt vobis: * confortamini, & bellate.

* Judic. 12. 17.

10. Pugnaverunt ergo Philisthim, & cæsus est Israël, & fugit unusquisque in tabernaculum suum: & facta est plaga magna nimis: & ceciderunt de Israël triginta millia peditem.

11. Et arca Dei capta est: duo quoque filii Heli mortui sunt, Ophni & Phinees.

12. Currrens autem vir de Benjamin ex acie, venit in Silo in die illa, scissa veste, & conspersus pulvere caput.

13. Cùmque ille venisset, Heli sedebat super sellam contra viam spectans. Erat enim cor ejus pavens pro arca Dei. Vir autem ille postquam ingressus est, nuntiavit urbem: & ululavit omnis civitas.

14. Et audivit Heli sonitum clamoris, dixitque: Quis est hic sonitus tumultus hujus? At ille festinavit, & venit, & nuntiavit Heli.

15. Heli autem erat nonaginta & octo an-

norum, & oculi ejus caligaverant, & videre non poterat.

16. Et dixit ad Heli: Ego sum qui veni de prælio, & ego qui de acie fugi hodie. Cui ille ait: Quid actum est fili mi?

17. Respondens autem ille, qui nuntiabat, fugit, inquit, Israël coram Philisthim, & ruina magna facta est in populo: insuper & duo filii tui mortui sunt, Ophni & Phinees: & arca Dei capta est.

18. Cùmque ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum juxta ostium, & fractis cervicibus mortuus est. Senex enim erat vir & grandævus: & ipse judicavit Israël quadraginta annis.

19. Nurus autem ejus, uxor Phinees, pragnans erat, vicinaque partui: & audito nuntio quòd capta esset arca Dei, & mortuus esset socer suus, & vir suus, incurravit se & peperit: irruerunt enim in eam dolores subiti.

20. In ipso autem momento mortis ejus: dixerunt ei quæ stabant circa eam: Ne timeas, quia filium peperisti. Quæ non respondit eis, neque animadvertit.

21. Et vocavit puerum, Ichabod, dicens: Translata est gloria de Israël, quia capta est arca Dei, & pro socero suo & pro viro suo:

22. & ait: Translata est gloria ab Israël, eo quòd capta esset arca Dei.

CAPUT V.

Dagon coram arca semel ac iterum corruit, abscissus in limine capite & manibus. Philisthæi quoque mariscis & muribus percussi, arcam à se repellunt.

1. Philisthim autem tulerunt arcam Dei, & asportaverunt eam à Lapidè ad iutorii in Azotum.

2. Tuleruntque Philisthim arcam Dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & statuerunt eam juxta Dagon.

3. Cùmque surrexissent diluculo Azotii altera die, ecce Dagon jacebat pronus in terra ante arcam Domini: & tulerunt Dagon, & restituerunt eum in locum suum.

4. Rursumque mane die altera consurgentes, invenerunt Dagon jacentem super faciem suam in terra coram arca Domini: caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum ejus abscisæ erant super limen:

5. porro Dagon solus truncus remanserat in loco suo. Propter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediantur templum ejus, super limen Dagon in Azoto, usque in hodiernum diem.

6. Aggravata est autem manus Domini super Azotios, & demolitus est eos: * & percussit in secretiori parte natum Azotum, & fines ejus. Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati sunt mures, & facta est confusio mortis magnæ in civitate.

* Isai. 77. 60.

7. Videntes autem viri Azotii hujuscemodi plagam, dixerunt: Non maneat arca Dei Israël apud nos: quoniam dura est manus ejus super nos, & super Dagon deum nostrum.

8. Et mittentes congregaverunt omnes satellites Philistinorum ad se, & dixerunt. Quid faciemus de arca Dei Israël? Responderuntque Gethæi. Circumducatur arca Dei Israël. Et circumduxerunt arcam Dei Israël.

9. Illi autem circumducitibus eam, fiebat manus Domini per singulas civitates interfecitque magnæ numis: & percutiebat viros

hæc est enim dies, in qua tradidit Dominus Sisaram in manus tuas: en ipse ductor est tuus. Descendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo.

15. * Perterritique Dominus Sisaram, & omnes currus ejus, universaque multitudinem in ore gladii ad conspectum Barac: in tantum, ut Sisara de curru desiliens, pedibus fugeret, * *Psal. 82. 10.*

16. & Barac persequeretur fugientes currus, & exercitum usque ad Haroseth gentium, & omnis hostium multitudo usque ad interuersionem caderet.

17. Sisara autem fugiens pervenit ad tentorium Lahel uxoris Haber Cinei. Erat enim pax inter Iabin regem Azor, & domum Haber Cinei.

18. Egressa igitur Lahel in occursum Sisara, dixit ad eum: Intra ad me domine mihi intra, ne timeas. Qui ingressus tabernaculum ejus, & opertus ab ea pallio,

19. dixit ad eam: Da mihi, obsecro, paululum aquæ, quia sitio valde. Quæ aperuit utrem lacûs, & dedit ei bibere, & operuit illum.

20. Dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi & cum venerit aliquis interrogans te, & dicens: Numquid hic est aliquis? Respondebis: Nullus est.

21. Tulit itaque Lahel uxor Haber clavum tabernaculi, assumens pariter & malleum: & ingressa abscondite, & cum silentio posuit supra tempus capitis ejus clavum, percussitque malleo deficit in cerebrum usque ad terram: qui soporem morti consocians defecit, & mortuus est.

22. Et ecce Barac sequens Sisaram veniebat: egressaque Lahel in occursum ejus, dixit ei: Veni, & ostendam tibi virum, quem quaeris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram jacentem mortuum, & clavum infixum in tempore ejus.

23. Humiliavit ergo Deus in die illo Iabin regem Chanaan coram filiis Israël:

24. qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin regem Chanaan, donec deleverunt eum.

CAPUT V.

Canticum triumphale & gratiarum actionis Debora & Barac post victoriam.

1. * Cecineruntque Debhora & Barac filius Abinoem in illo die, dicentes:

2. Qui sponte obtulistis de Israël animas vestras ad periculum, benedicite Domino.

3. Audite reges, auribus percipite principes: Ego sum, ego sum quæ Domino canam, psallam Domino Deo Israël.

4. Domine cum exires de Seir, & transires per regiones Edom, terra mota est, cælique ac nubes distillaverunt aquas.

5. Montes fluxerunt à facie Domini, & Signa à facie Domini Dei Israël.

6. In diebus Sangar filii Anath, in diebus Lahel quieverunt semitæ: & qui ingrediebantur per eas, ambulaverunt per calles devios.

7. Cessaverunt fortes in Israël, & quieverunt: donec surgeret Debhora, surgeret mater in Israël.

8. Nova bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subvertit: clypeus & hasta si apparuerint in quadraginta millibus Israël.

9. Cor meum diligit principes Israël: qui propria voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Domino.

10. Qui ascenditis super nitentes asinos, & sedetis in iudicio, & ambulatis in via, loquimini.

11. Ubi collii sunt currus, & hostium suffocatus est exercitus, ibi narrentur justitiæ Domini & clementia in fortes Israël: tunc descendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum.

12. Surge, surge Debhora, surge, surge, & loquere canticum: surge Barac, & apprehende captivos tuos filii Abinoem.

13. Salvatæ sunt reliquæ populi, Domini in fortibus dimicavit.

14. Ex Ephraim delevit eos in Amalec, & post eum ex Benjamin in populos tuos à Amalec: de Machir principes descenderunt, & de Zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum.

15. Duces Issachar fuere cum Debhora, & Barac vestigia sunt secuti, qui quasi in præceps ac barathrum se discrimini dedit, diviso contra se Ruben, magnanimatorum reperta est contentio.

16. Quare habitas inter duos terminos, ut audias sibilos gregum? diviso contra se Ruben, magnanimatorum reperta est contentio.

17. Galaad trans Iordanem quiescebat, & Dan vacabat navibus: Aser habitabat in litore maris, & in portubus morabatur.

18. Zabulon vero & Nephtali obtulerunt animas suas morti in regione Merome.

19. Venerunt reges & pugnaverunt, pugnarent reges Chanaan in Thanach juxta aquas Mageddo, & tamen nihil tulere prædantes.

20. De cælo dimicatum est contra eos: stellæ manentes in ordine & cursu suo, adversus Sisaram pugnaverunt.

21. Torrens Cison traxit cadavera eorum, torrens Cadumini, torrens Cison: conculca annua mea iobustos.

22. Ungulæ eorum ceciderunt, fugientibus impetu, & per præceps ruentibus fortissimis hostium.

23. Maledicite terræ Meroz, dixit Angelus Domini: maledicite habitatoribus ejus quia non venerunt ad auxilium Domini, in adiutorium fortissimorum ejus.

24. Benedicita inter mulieres Lahel uxor Haber Cinei, & benedicatur in tabernaculo suo.

25. Aquam petenti lac dedit, & in phiala principum obtulit butyrum.

26. Sinistram manum misit ad clavum, & dextram ad fabrorum malleos, percussitque Sisaram querens in capite vulneri locum, & tempus valide perforans:

27. Inter pedes ejusruit: defecit, & mortuus est: volebatur ante pedes ejus, & jacebat exanimis & miserabilis.

28. Per fenestram respiciens, ululabat mater ejus: & de cænaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus ejus? quare tardaverunt pedes quadrigarum illius?

29. Una sapientior cæteris uxoribus ejus, hæc socri verba respondit:

30. Forsitan nunc dividit spolia, & pulcherrima feminarum eligitur ei: vestes diversorum colorum Sisara traduntur in prædā, & supellex varia ad ornanda colla congeritur.

31. Sic pereant omnes inimici tui Domine: qui autem diligit te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita rutilent.

32. Quievitque terra per quadraginta annos.

CAPUT VI.

Israëliis à Madian oppressis Gedeon multis signis auxilio designatur, qui post sacrificium ex altare Deo erectum, destruxit aram Baal, etque rursum datur signum in vellere.

1. **F**ecerunt autem filii Israël malum in conspectu Domini : qui tradidit illos in manu Madian septem annis.

2. & oppressi sunt valde ab eis. Feceruntque sibi antra & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum loca.

3. Cumque sevisset Israël, ascendebat Madiam & Amalec, ceterique Orientalium nationum.

4. & apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis cuncta vastabant usque ad introitum Gazæ, nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israël, non oves, non boves, non asinos.

5. Ipsi enim & universi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum universa complebant, innumera multitudo hominum, & camelorum, quidquid tegerant devastantes.

6. Humiliatusque est Israël valde in conspectu Madian.

7. Et clamavit ad Dominum postulans auxilium contra Madianitas.

8. Qui misit ad eos virum prophetam, & locutus est : Hæc dicit Dominus Deus Israël : Ego vos feci concendere de Ægypto, & eduxi vos de domo servitutis.

9. & liberavi de manu Ægyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligebant vos : eieci que eos ad introitum vestrum, & tradidi vobis terram eorum.

10. Et dixi : Ego Dominus Deus vester, ne timeatis deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et nolistis audire vocem meam.

11. Venit autem Angelus Domini, & sedit sub quercu, quæ erat in Ephra, & pertinebat ad loas patrem familie Ezri. Cumque Gedeon filius ejus excuteret atque purgaret frumenta in torculari, ut fugeret Madiam,

12. apparuit ei Angelus Domini, & ait : Dominus tecum virorum fortissime.

13. Dixitque ei Gedeon : Obsecro mi Domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia ? ubi sunt mirabilia ejus, quæ narraverunt patres nostri, atque dixerunt : De Ægypto eduxit nos Dominus ? Nunc autem dereliquit nos Dominus & tradidit in manu Madian.

14. Respexitque ad eum Dominus, & ait : * Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israël de manu Madian : scito, quod miserim te. * 1. Reg. 12. 17.

15. Qui respondens ait : Obsecro, mi Domine, in quo liberabo Israël ? ecce familia mea infusa est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei.

16. Dixitque ei Dominus : Ego ero tecum : & percutes Madiam quasi unum virum.

17. Et ille, Si inveni, inquit, gratiam coram te, da mihi signum quod tu sis qui loqueris ad me.

18. Nec recedas hinc, donec revertar ad te, portans sacrificium, & offerens tibi. Qui respondit : Ego præstolabor adventum tuum.

19. Ingressus est itaque Gedeon, & coxit hædum, & de farina modio azymos panes : carnesque ponens in canistro, & jus

carnium mittens in ollam, tulit omnia sub quercu, & obtulit ei.

20. Cui dixit Angelus Domini : Tolle carnes & azymos panes, & pene supra petram illam, & jus desuper funde. Cumque fecisset ita,

21. extendit Angelus Domini summitatem virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit carnes & panes azymos : ascenditque ignis de petra, & carnes, azymosque panes consumpsit : Angelus autem Domini evanuit ex oculis ejus.

22. Vidensque Gedeon quod esset Angelus Domini, ait : Heu mi Domine Deus : quia vidi Angelum Domini facie ad faciem.

23. Dixitque ei Dominus : Pax tecum : ne timeas, non morieris.

24. Edificavit ergo ibi Gedeon altare Domino, & vocavitque illud, Domini pax, usque in presentem diem. Cumque adhuc esset in Ephra, quæ est familia Ezri,

25. nocte illa dixit Dominus ad eum : Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum septem, destruesque aram Baal : quæ est patris tui : & nemus, quod circa aram est, succide.

26. & ædificabis altare Domino Deo tuo in summitate petre hujus, super quam ante sacrificium posuisti : tollesque taurum secundum, & offers holocaustum super struem lignorum, quæ de nemore succideris.

27. Assumptis ergo Gedeon decem viris de servis suis, recit sicut præceperat ei Dominus. Timens autem domum patris sui, & homines illius civitatis, per diem noluit id facere, sed omnia nocte complevit.

28. Cumque surrexissent viri oppidi ejus mane, viderunt destructam aram Baal, lucumque succisum, & taurum alterum impositum super altare, quod tunc ædificatum erat.

29. Dixeruntque ad invicem : Quis hoc fecit ? Cumque perquirerent auctorem facti, dictum est : Gedeon filius loas fecit hæc omnia.

30. Et dixerunt ad loas : Produc filium tuum huc, ut moriatur : quia destruxit aram Baal, & succidit nemus.

31. Quibus ille respondit : Numquid ultores estis Baal, ut pugnetis pro eo ? qui adversarius est ejus, moriatur antequam lux crastina veniat : si Deus est, vindicet se de eo, qui suffodit aram ejus.

32. Ex illo die vocatus est Gedeon, Ierobaal, eo quod 'dixisset loas : 'Ulciscatur se de eo Baal, qui suffodit aram ejus.

33. Igitur omnis Madiam, & Amalec, & Orientales populi congregati sunt simul, & transeuntes Iordanem, castrametati sunt in valle Iezraël.

34. Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccina convocavit domum Abiezer, ut sequeretur se.

35. Misitque nuntios in universum Massen, qui & ipse secutus est eum : & alios nuntios in Aser & Zabulon & Nephthali, qui occurrerunt ei.

36. Dixitque Gedeon ad Deum : Si saluum facis per manum meam Israël, sicut locutus es,

37. ponam hoc vellus lanæ in ara : si ros in solo vellere fuerit, & in omni terra siccitas, sciam quod per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israël.

38. Factumque est ita. Et de nocte consurgens expresso vellere, concham rore implevit.

non erant : sed & per terram lemini . & minime reperiunt.

5. Cum autem venissent in terram Suph, dixit Saul ad puerum, qui erat cum eo : Veni & revertamur, ne forte dimiserit pater meus asinas, & sollicitus sit pro nobis.

6. Qui ait ei : Ecce vir Dei est in civitate hac, vir nobilis : omne, quod loquimur, sine ambiguitate venit, nunc ergo eamus illuc, si forte indicet nobis de via nostra, propter quam venimus.

7. Dixitque Saul ad puerum suum : Ecce ibimus : quid feremus ad virum Dei? panis dederit in sitaribus nostris : & sportulam non habemus, ut demus homini Dei, nec quidquam aliud.

8. Rursum puer respondit Sauli, & ait : Ecce inventa est in inanu mea quarta pars stateris argenti, demus homini Dei, ut indicet nobis viam nostram.

9. (Olim in Israel sic loquebatur unusquisque vadens consilere Deum : Venite, & eamus ad Videntem. Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.)

10. Et dixit Saul ad puerum suum : Optimum sermo tuus, veni, eamus. Et ierunt in civitatem, in qua erat vir Dei.

11. Cūque ascenderent civum civitatis, invenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam, & dixerunt eis : Num hic est Videns?

12. Quæ respondentes, dixerunt illis : Hic est : ecce ante te, festina nunc : hodie enim venit in civitatem, quia sacrificium est hodie populi in excelso.

13. Ingentes urbem, statim invenietis eum antequam ascendat excelsum ad vespendum. neque enim comesturus est populus, nec ille veniat : quia ipse benedixit hostias, & deinceps comedunt qui vocati sunt. Nunc ergo descendite, quia hodie reperietis eum.

14. Et ascenderunt in civitatem. Cūque illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel egrediens obviam eis, ut ascenderet in excelsum.

15. * Dominus autem revelaverat auriculari Samuelis ante unam diem quā veniret Saul, dicens : * *Añor. 13. 21.*

16. Hac ipsa hora, quæ nunc est, cras mittam virum ad te de terra Benjamin, & unges eum ducem super populum meum Israël : & salvabit populum meum de manu Philistinorum : quia respexi populum meum, venit enim clamor eorum ad me.

17. Cūque aspexisset Samuel Saulem, Dominus dixit ei : Ecce, vir, quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo.

18. Accessit autem Saul ad Samuelem in medio portæ, & ait : Induca, oro, mihi, ubi est domus Videntis.

19. Et respondit Samuel Sauli dicens : Ego sum Videns. ascende ante me in excelsum, ut comedatis mecum hodie, & dimittam te in mane : & omnia, quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi.

20. Et de asinis, quas rudrustertius perdidisti, ne sollicitus sis, quia inventa sunt. Et cyrus erunt optima quæque Israel : nonne tibi & omni domui patris tui?

21. Respondens autem Saul, ait : Numquid non filius lemini ego sum de minima tribu Israël, & cognatio mea novissima inter omnes familias de tribu Benjamin? quare ergo locutus es mihi sermonem istum?

22. Assumens itaque Samuel Saulem, & puerum ejus, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite eorum, qui fue-

rant invitati, erant enim quasi triginta viri.

23. Dixitque Samuel coco : La partem, quam dedi tibi, & præcepi ut reponeres seorsum apud te.

24. Levavit autem cocus armum, & posuit ante Saul. Dixitque Samuel : Ecce quod remansit, pone ante te, & comede : quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi. Et comedit Saul cum Samuele in die illa.

25. Et descenderunt de excelso in oppidum, & locutus est cum Saule in solutio : stravitque Saul in solario, & dormavit.

26. Cūque manē surrexissent, & jam elucesceret, vocavit Samuel Saulem in solario, dicens : Surge, & dimittam te. Et surrexit Saul : egressisque sunt ambo, ipse videlicet, & Samuel.

27. Cūque descenderent in extrema parte civitatis, Samuel dixit ad Saul : Dic puero ut antecedit nos, & transeat : tu autem subsiste paulisper, ut indicem tibi verbum Domini.

CAPUT X.

Ungitur Saul in regem à Samuele, datis ac succedentibus signis, prophetat inter prophetas, & missis sortibus à Samuele confirmatur in regem; lex regni in libro scripta, coram Domino reponitur.

1. **T**ulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput ejus, & deosculatus est eum, & ait : Ecce, unxit te Dominus super hereditatem suam in principem, & liberabis populum suum de manibus inimicorum ejus, qui in circuitu ejus sunt. Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem. * *Añor. 13. 22.*

2. Cū abieris hodie à me, invenies duos viros juxta sepulchrum Rachel in finibus Benjamin, in Meridie, dicentque tibi : Invenit sunt asinae, ad quas ieras perquirendas : & intermissis pater tuus asinis, sollicitus est pro vobis, & dicit : Quid faciam de filio meo?

3. Cūque abieris inde, & ultra transieris, & veneris ad quemcumque Ithabor, inveniet te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Bethel, unus portans tres hodos, & alius tres totas panis, & alius portans lagenam vini.

4. Cūque te salutaverint, dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum.

5. Post hæc venies in collem Dei, ubi est statio Philistinorum : & cū ingressus fueris ibi urbem, obvium habebis gregem prophetarum descendentium de excelso, & ante eos psalterium & tympanum, & tibiam, & citharam, ipsosque prophetantes.

6. Et insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium.

7. Quando ergo evenierint signa hæc omnia tibi, fac quæcūque invenerit manus tuæ, quia Dominus tecum est.

8. Et descendens ante me in Galgala, (ego quippe descendam ad te) ut offeras oblationem, & immoles victimas pacificas : septem diebus expectabis, * donec veniam ad te, & ostendam tibi quid facias. * *Infr. 17. 8.*

9. Itaque cū avertisset humerum suum ut abiret a Samuele, immutavit ei Deus cor aliud, & venerunt omnia signa hæc in die illa.

10. Veneruntque ad prædictum collem, & ecce cuneus prophetarum obversus ei : & insiluit super eum Spiritus Domini, & prophetavit in medio eorum.

11. Videntes autem omnes qui noverant eum

eum heri & nudius tertius, quod esset cum prophetis & prophetares, dixerunt ad invicem: Quæ nam res accidit filio Cis? num & Saul inter prophetas?

12. Responditque alius ad alterum, dicens: Et quis pater eorum? propterea versum est in proverbium: * Num & Saul inter prophetas?

* *Iufr.* 19. 24.

13. Cessavit autem prophetares, & venit ad excelsum.

14. Dixitque patruus Saul ad eum, & ad puerum ejus: Quò abistis? Qui responderunt: Querere asinas: quas cum non reperissemus, venimus ad Samuelem.

15. Et dixit ei patruus suus: Indica mihi quid dixerit tibi Samuel.

16. Et ait Saul ad patruum suum: Indicavit nobis quia inventæ essent asinæ. De sermone autem regni non indicavit ei quem locutus fuerat ei Samuel.

17. Et convocavit Samuel populum ad Dominum in Maspha:

18. & ait ad filios Israël: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ego eduxi Israël de Ægypto, & erui vos de manu Ægyptiorum, & de manu omnium regum qui affligebant vos.

19. Vos autem hodie projecistis Deum vestrum, qui solus salvavit vos de universis malis & tribulationibus vestris: & dixistis: * Nequaquam: sed regem constituere super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, & per familias. * *Supr.* 8. 19.

20. Et applicuit Samuel omnes tribus Israël, & cecidit sors tribus Benjamin.

21. Et applicuit tribum Benjamin & cognationes ejus, & cecidit cognatio Metri, & pervenit usque ad Saul filium Cis. Quæsierunt ergo eum, & non est inventus.

22. Et consuluerunt post hæc Dominum utrumnam venturus esset illic. Responditque Dominus: Ecce absconditus est domi.

23. Cucurrerunt itaque & tulerunt eum inde: stetitque in medio populi, & altior fuit universo populo ab humero & sursum.

24. Et ait Samuel ad omnem populum: Certè videtis quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamavit omnis populus, & ait: Vivat rex.

25. Locutus est autem Samuel ad populum legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino: & dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam.

26. Sed & Saul abiit in domum suam in Gabaa: & abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda.

27. Filii verò Belial dixerunt: Num salvare nos poterit iste? Et deseperunt eum, & non attulerunt ei munera: ille verò dissimulabat se audire.

CAPUT XI.

Saul irrumpente in ipsum spiritu Domini, divisique suis bobus, populum ad bellum convocat, & inquitque Naas regem Ammonitarum, liberatis viris Iabes Galaad, & regnum ejus instauratur in Galgala.

1. **E**T factum est quasi post mensem, ascendit Naas Ammonites, & pugnares cepit adversus Iabes Galaad. Dixeruntque omnes viri Iabes ad Naas: Habeto nos foederatos, & serviemus tibi.

2. Et respondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam vobiscum foedus, ut eruum omnium vestrum oculos dexteros, ponamque vos opprobrium in universo Israël.

3. Et dixerunt ad eum seniores Iabes: Concede nobis septem dies, ut mittamus nuntios ad universos terminos Israël, & si non fuerit qui defendat nos, egrediemur ad te.

4. Venerunt ergo nuntii in Gabaa Samitis: & locuti sunt verba hæc, audiente populo, & levavit omnis populus vocem suam, & flevit.

5. Et ecce Saul veniebat sequens boves de agro, & ait: Quid habet populus quod plorat? Et narraverunt ei verba virorum Iabes.

6. Et insilivit Spiritus Domini in Saul, cum audisset verba hæc, & iratus est furor ejus nimis.

7. Et assumens utrumque bovem, concidit in frustra, misitque in omnes terminos Israël per manum nuntiorum, dicens: Quicumque non exierit, & secutus fuerit Saul & Samuel, sic fiet bobus ejus. Invasit ergo timor Domini populum, & egressi sunt quasi viri unus.

8. Et recensuit eos in Bezech: fueruntque filiorum Israël trecenta millia: virorum autem Iuda triginta millia.

9. Et dixerunt nuntii, qui venerant: Sic dicetis viris, qui sunt in Iabes Galaad: Cras erit vobis salus, cum incaluerit sol. Venerunt ergo nuntii, & annuntiaverunt viris Iabes: qui lætati sunt.

10. Et dixerunt: Manè exhibimus ad vos & facietis nobis omne quod placuerit vobis.

11. Et factum est, cum dies crastinus venisset, constituit Saul populum in tres partes: & ingressus est media castra in vigilia matutina, & percussit Ammon usque dum incallescere dies: reliqui autem dispersi sunt, ita ut non relinquerentur in eis duo pariter.

12. Et ait populus ad Samuelem: * Quis est iste qui dixit: Saul nunc regnabit super nos? Date viros, & interficiemus eos.

* *Supr.* 10. 27.

13. Et ait Saul: Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in Israël.

14. Dixit autem Samuel ad populum: Venite, & eamus in Galgala, & innovemus ibi regnum.

15. Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala, & immolaverunt ibi victimas pacificas coram Domino. Et lætatus est ibi Saul, & cuncti viri Israël nimis.

CAPUT XII.

Samuel populi iudicio probatus innocens Israël in ingratitude ejus. Deum arguit, datis ei voto signis diſſa sua confirmat, hortaturque ut Domino adhæreant, non cessans pro ipsius orare.

1. **D**ixit autem Samuel ad universum Israël: Ecce audivi vocem vestram juxta omnia quæ locuti estis ad me, & constitui super vos regem.

2. Et nunc rex graditur ante vos: ego autem senui, & incanui: porro filii mei vobiscum sunt: itaque conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad hanc diem, ecce præsto sum.

3. * Loquimini de me coram Domino, & coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim, aut asinum: si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi: & contemniam illud hodie, restitueamque vobis. * *Eccli.* 46. 22.

M

4. Et

4. Et dixerunt: Non est calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu aliquis quippiam.

5. Dixitque ad eos: Testis est Dominus adversum vos, & testis Christus ejus in die hac, quia non inveniritis in manu mea quippiam. Et dixerunt: Testis.

6. Et ait Samuel ad populum: Dominus qui fecit Moysen & Aaron, & eduxit patres nostros de terra Ægypti.

7. Nunc ergo state, ut iudicio contendam adversum vos coram Domino de omnibus iniquitatibus vestris, quas fecit vobiscum, & cum patribus vestris.

8. * quo modo Iacob ingressus est in Ægyptum, & clamaverunt patres vestri ad Dominum, & misit Dominus Moysen & Aaron, & eduxit patres vestros de Ægypto: & collocavit eos in loco hoc. * *Genes. 46. 5.*

9. Qui oblitus sunt Domini Dei sui, & tradidit eos in manu Sisare magistri militiæ Hasor, & in manu Philistinorum, & in manu regis Moab, & pugnaverunt adversum eos.

* *Judic. 4. 2.*

10. Postea autem clamaverunt ad Dominum, & dixerunt: Peccavimus, quia dereliquimus Dominum, & servivimus Baalim & Astaroth: nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & serviemus tibi.

11. * Et inisit Dominus Ierobaal, & Ba-dan, ** & Iephthæ, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, & habitastis confiderenter.

* *Judic. 6. 14.* ** *Judic. 9. 14.*

12. Videntes autem quod Naas rex filiorum Ammon venisset adversum vos, dixistis mihi: * Nequaquam, sed rex impeiabit nobis: cum Dominus Deus vester regnaret in vobis. * *Supr. 8. 19. & 10. 19.*

13. Nunc ergo præstò est rex vester, quem elegistis & petistis: ecce dedit vobis Dominus regem.

14. Si timeritis Dominum, & servieritis ei, & audieritis vocem ejus, & non exasperaveritis os Domini: eritis & vos, & rex qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum.

15. si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaveritis sermones ejus, erit manus Domini super vos, & super patres vestros.

16. Sed & nunc state, & videte rem istam grandem quam facturus est Dominus in conspectu vestro.

17. Numquid non messis tritici est hodie? invocabo Dominum, & dabit voces & pluvias: & scietis, & videbitis quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem.

18. Et clamavit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluvias in illa die.

19. Et timuit omnis populus nimis Dominum & Samuelem, & dixit universus populus ad Samuelem: Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur. addidimus enim universis peccatis nostris malum, ut peteremus nobis regem.

20. Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere, vos fecistis universum malum hoc: verumtamen nolite recedere à tergo Domini, sed servite Domino in omni corde vestro.

21. Et nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt.

22. Et non derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum: quia ju-

ravit Dominus facere vos sibi populum.

23. Absit autem a me hoc peccatum in Dominum, ut cessem orare pro vobis, & docebo vos viam bonam & rectam.

24. Igitur timete Dominum, & servite ei in veritate, & ex toto corde vestro. vidistis enim magnifica quæ in vobis gesserit.

25. Quod si perseveraveritis in malitia: & vos & rex vester panter peribitis.

CAPUT XIII.

Vidi à Saule Philisthæi maximo apparatu adversus Israellem amantur: territi Hebræi in antris latitant. Et Saul quia non expectate Samuelis adventum, obtulit holocaustum, reprobata à Domino dicitur: de cautela Philisthæorum ut Israelitæ armis spoliarentur.

1. Filius unius anni erat Saul cum regnare cepisset, duobus autem annis regnavit super Israel.

2. Et elegit sibi Saul tria milia de Israel: & erant cum Saul duo milia in Machmas, & in monte Bethel: mille autem cum Ionathia in Gabaa Benjamin. porro ceterum populum remisit unumquemque in tabernacula sua.

3. Et percussit Ionathas stationem Philistinorum, quæ erat in Gabaa. Quod cum audissent Philisthiim, Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant Hebræi.

4. Et universus Israel audivit hujuscemodi famam: Percussit Saul stationem Philistinorum: & eiecit se Israel adversus Philisthiim. Clamavit ergo populus post Saul in Galgala.

5. Et Philisthiim congregati sunt ad præliandum contra Israel, triginta milia currum, & sex milia equitum, & reliquum vulgus, sicut arena quæ est in litore maris plurima. Et ascendentes castrametati sunt in Machmas ad Orientem Bethanem.

6. Quod cum vidissent viri Israël, se in arcto positos, (afflictus enim erat populus) absconderunt se in speluncis, & in abditis, in petris quoque, & in antris, & in cisternis.

7. Hebræi autem transierunt Iordanem in terram Gad & Galaad. Cumque adhuc esset Saul in Galgala, universus populus perterritus est, qui sequebatur eum.

8. Et expectavit septem diebus juxta placitum Samuelis, * & non venit Samuel in Galgala, dilapsusque est populus ab eo.

* *Supr. 10. 8.*

9. Ait ergo Saul: Afferte mihi holocaustum, & pacifica. Et obtulit holocaustum.

10. Cumque complexset offerens holocaustum, ecce Samuel veniebat: & egressus est Saul obviam ei ut salutaret eum.

11. Locutusque est ad eum Samuel: Quid fecisti? Respondit Saul: Quia vidi quod populus dilaberetur à me, & tu non veneras juxta placitos dies, porro Philisthiim congregati fuerant in Machmas.

12. dixi: Nunc descendent Philisthiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placavi. Necessitate compulsus, obtuli holocaustum.

13. Dixitque Samuel ad Saul: * Stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnam tuum super Israël in sempiternum.

* *Infr. 15. 22.*

14. sed nequaquam regnum tuum ultra consurget. * Quæsiit Dominus sibi virum jux-

juxta cor suum : & præcepit ei Dominus ut esset dux super populum suum , eo quod non servaveris quæ præcepit Dominus.

* *Act. 13, 22. vide inf. 16. 1.*

15. Surrexit autem Samuel , & ascendit de Galgais in Gabaa Benjamin. Et reliqui populi ascenderunt post Saul obviam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa , in colle Benjamin. Et recensuit Saul populum , qui inventi fuerant cum eo , quasi sexcentos viros.

16. Et Saul & Ionathas filius ejus , populusque qui inventus fuerat cum eis , erat in Gabaa Benjamin : porro Philisthim consederant in Machmas.

17. Et egressi sunt ad prædandum de castris Philisthinorum tres cunei. Unus cuneus pergebat contra viam Ephra ad terram Sual.

18. porro alius ingrediebatur per viam Bethhoron. tertius autem verterat se ad iter terminum imminens valli Seboim contra desertum.

19. Porro faber ferrarius non inveniebatur in omni terra Israël. caverant enim Philisthim , ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam.

20. Descendebat ergo omnis Israël ad Philisthim , ut exaceret unusquisque vomerem suum , & ligonem & securum & sarculum.

21. Retusæ itaque erant acies vomerum , & ligonum , & tridentum , & securium , usque ad stimulum corrigendum.

22. Cumque venisset dies prælii , non est inventus onsis & lancea in manu totius populi , qui erat cum Saule & Ionatha , excepto Saul & Ionatha filio ejus.

23. Egressa est autem statio Philisthim , ut transcenderet in Machmas.

CAPUT XIV.

Ionathas Domino fidens , cum armigero suo Philisthao dispersit : verum post victoriam , melle gustato , contra patris prohibitionem quam ignorabat , populi auxilio viam mortem evasit.

1. **E**T accidit quadam die ut diceret Ionathas filius Saul ad adolescentem armigerum suum : Veni : & transeamus ad stationem Philisthinorum , quæ est translocum illum. Patri autem suo hoc ipsum non indicavit.

2. Porro Saul morabatur in extrema parte Gabaa sub malogranato , quæ erat in Magron : & erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum.

3. Et Achias filius Achitob fratris Ichabod filii Phineas , * qui ortus fuerat ex Heili sacerdote Domini in Silo , portabat ephod. Sed & populus ignorabat quod isset Ionathas. * *Supr. 4. 21.*

4. Erant autem inter ascensus , per quos nitebatur Ionathas transire ad stationem Philisthinorum , eminentes petreæ ex utraque parte , & quasi in modum dentium scopuli hinc & inde prærupti , nomen uni Boses , & nomen alteri Senei.

5. unus scopulus prominens ad Aquilonem ex adverso Machmas , & alter ad Meridiem contra Gabaa.

6. Dixit autem Ionathas ad adolescentem armigerum suum : Veni , transeamus ad stationem incircumcisorum horum , si forte faciat Dominus pro nobis : quia non est Domi-

no difficile salvare vel in multis , vel in paucis.

7. Dixitque ei armiger suus : Fac omnia , quæ placent animo tuo : perge quod cupis , & ero tecum ubicunque volueris.

8. Et ait Ionathas : Ecce nos transimus ad viros istos. Cumque apparuerimus eis ,

9. si taliter locuti fuerint ad nos , manete donec veniamus ad vos : stemus in loco nostro , nec ascendamus ad eos.

10. Si autem dixerint : Ascendite ad nos : ascendamus , quia tradidit eos Dominus in manibus nostris , hoc erit nobis signum.

11. Apparuit igitur uterque stationi Philisthinorum : dixeruntque Philisthim : En Hebræi egrediuntur de cavernis , in quibus absconditi fuerant.

12. Et locuti sunt viri de statione ad Ionatham , & ad armigerum ejus , dixeruntque : Ascendite ad nos , & ostendemus vobis rem. Et ait Ionathas ad armigerum suum : Ascendamus , sequere me : * tradidit enim Dominus eos in manus Israël. * *1. Mach. 4. 30.*

13. Ascendit autem Ionathas manibus & pedibus reptans , & armiger ejus post eum. Itaque alii cadebant ante Ionatham , alios armiger ejus interficiebat sequens eum.

14. Et facta est plaga prima , qua percussit Ionathas & armiger ejus , quasi viginti virorum in media parte jugeri , quam par boum in die arare consuevit.

15. Et factum est miraculum in castris per agros : sed & omnis populus stationis eorum , qui lerant ad prædandum , obstupuit , & conturbata est terra : & accidit quasi miraculum à Deo.

16. Et respexerunt speculatores Saul , qui erant in Gabaa Benjamin , & ecce multitudo prostrata , & huc illucque diffugiens.

17. Et ait Saul populo , qui erat cum eo : Requirit , & videt quis abierit ex nobis. Cumque requisissent , repertum est non adesse Ionatham , & armigerum ejus.

18. Et ait Saul ad Achiam : Applica arcem Dei. (Erat enim ibi arca Dei in die illa cum filis Israël.)

19. Cumque loqueretur Saul ad sacerdotem , tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorum : crescebatque paulatim , & clarius resonabat. Et ait Saul ad sacerdotem : Contiahe manum tuam.

20. Conclamavit ergo Saul , & omnis populus , qui erat cum eo , & venerunt usque ad locum certaminis : & ecce versus fuerat gladius unusquisque ad proximum suum , & cædes magna nimis.

21. Sed & Hebræi qui fuerant cum Philisthim heri & nudius tertius , ascenderantque cum eis in castris , reversi sunt ut essent cum Israël , qui erant cum Saul & Ionatha.

22. Omnes quoque Israëlitz , qui se absconderant in monte Ephraim , audientes quod fugissent Philisthæi , sociaverunt se cum suis in prælio. Et erant cum Saul , quasi decem milia virorum.

23. Et salvavit Dominus in die illa Israël , pugna autem pervenit usque ad Bethaven.

24. Et viri Israël sociati sunt sibi in die illa : adjuravit autem Saul populum , dicens : Maledictus vir , qui comederit panem usque ad vesperam , donec ulciscar de inimicis meis. Et non manducavit universus populus panem :

25. omneque terræ vulgus venit in salutum , in quo erat mel super faciem agri.

26. Ingressus est itaque populus saltum &

& apparuit fluens mel, nullusque applicuit manum ad os suum. timebat enim populus juramentum.

27. Porro Ionathas non audierat cum adjuraret pater ejus populum: extenditque summitatem virgæ, quā habebat in manu, & intinxit in ravum mellis: & convertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi ejus.

28. Respondensque unus de populo, ait: Jurejurando constrinxit pater tuus populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem hodie. (defecerat autem populus.)

29. Dixitque Ionathas: Turbavit pater meus terram: vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustaverim paululum de melle isto:

30. quanto magis si comedisset populus de praeda inimicorum suorum, quam reperit? nonne major plaga facta fuisset in Philistinum?

31. Percusserunt ergo in die illa Philisthæos à Machins usque in Aialon. Defatigatus est autem populus nimis.

32. & versus ad prædam tulit oves, & boves, & vitulos, & macclaverunt in terris: comeditque populus cum sanguine.

33. Nuntiaverunt autem Sauli dicentes quod populus peccasset Domino, comedens cum sanguine. Qui ait: Prævaricati estis: voluite ad me jam nunc saxum grande.

34. Et dixit Saul: Dispergimini in vulgus, & dicite eis ut adducat ad me unusquisque bovem suum & arietem, & occidite super istud, & vescimini, & non peccabitis Domino comedentes cum sanguine. Adduxit itaque omnis populus unusquisque bovem in manu sua usque ad noctem: & occiderunt ibi.

35. Ædificavit autem Saul altare Domino: tuncque primum cepit ædificare altare Domino.

36. Et dixit Saul: Irruamus super Philisthæos nocte, & vastemus eos usque dum illucescat mane, nec reliquamus ex eis virum. Dixitque populus: Omne quod bonum viderit in oculis tuis, fac. Et ait sacerdos: Accedamus huc ad Deum.

37. Et consultit Saul Dominum: Num persequar Philistinum? si trades eos in manus Israel? Et non respondit ei in die illa.

38. Dixitque Saul: Applicite huc universos angulos populi: & scitote, & videte per quem acciderit peccatum hoc hodie.

39. Vivit Dominus salvator Israel, quia si per Ionatham filium meum factum est, absque retractione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo.

40. Et ait ad universum Israel: Separamini vos in partem unam, & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera. Responditque populus ad Saul: Quod bonum viderit in oculis tuis, fac.

41. Et dixit Saul ad Dominum Deum Israel: Domine Deus Israel da indicium: quid est quod non responderis servo tuo hodie? Si in me, aut in Ionatha filio meo est iniquitas hæc, da ostensionem: aut si hæc iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. Et deprehensus est Ionathas & Saul, & populus autem exivit.

42. Et ait Saul: Mittite sortem inter me, & inter Ionatham filium meum. Et captus est Ionathas.

43. Dixit autem Saul ad Ionatham: Indica mihi quid feceris. Et indicavit ei Ionathas, &

ait: Gustans gustavi in summitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior.

44. Et ait Saul: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha.

45. Dixitque populus ad Saul: Ergone Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel? hoc nefas est: vivit Dominus, si ceciderit capillus de capite ejus in terram, quia cum Deo operatus est hodie. Liberavit ergo populus Ionatham, ut non moreretur.

46. Necessitque Saul, nec persecutus est Philistinum: porro Philistinum abierunt in loca sua.

47. Et Saul, confirmato regno super Israël, pugnabat per circuitum adversum omnes inimicos ejus, contra Moab, & filios Ammon, & Edom, & reges Soba, & Philisthæos: & quocumque se verterat, superabat.

48. Congregatque exercitum, percussit Amalec, & eruit israel de manu vastatorum ejus.

49. Fuerunt autem filii Saul, & Ionathas & Iessui, & Melchisua: & nomina duarum filiarum ejus, nomen primogenitæ Merob, & nomen minoris Michol.

50. Et nomen uxoris Saul, Achinoam filia Achimaas. & nomen principis militiæ ejus Abner, filius Ner, patris Saul.

51. Porro Cis fuit pater Saul, & Ner pater Abner, filius Abiel.

52. Erat autem bellum potens adversum Philisthæos omnibus diebus Saul. Nam quemcumque viderat Saul virum fortem, & aptum ad prælium, sociabat eum sibi.

CAPUT XV.

Saul missus à Domino ad delendum funditus Amalec, Agas eorum regem multamque prædam reservans, inobedientiæ arguitur, commendata obedientia, ideoque secundo reprobatus, à regno rejicitur, interfectoque Agas, Saul reprobatus à Samuele lugetur.

1. ET dixit Samuel ad Saul: Me misit Dominus, ut ungere te in regem super populum ejus Israel: nunc ergo audi vocem Domini:

2. Hæc dicit Dominus exercituum: Recensui quæcumque fecit Amalec israel: * quomodo restitit ei in via cum ascenderet de Ægypto. * *Exod. 17. 8.*

3. Nunc ergo vade, & percutite Amalec, & demolire universa ejus: non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid: sed intertere a viro usque ad mulierem, & parvulum atque lactentem, bovem & ovem, camelum & asinum.

4. Præcepit itaque Saul populo, & recensuit eos quasi agnos: ducenta millia peditum, & decem millia virorum Iuda.

5. Cumque venisset Saul usque ad civitatem Amalec, terendit insidias in torrente.

6. Dixitque Saul Cinea: Abite, recedite, atque descendite ad Amalec: ne forte involvant te cum eo. Tu enim tecisti misericordiam cum omnibus filiis Israël, cum ascenderent de Ægypto. Et recessit Cinea de medio Amalec.

7. Percussitque Saul Amalec ab Hevila, donec venias ad Sur, quæ est e regione Ægypti.

8. Et apprehendit Agag regem Amalec virum: omne autem vulgus interfecit in ore gladii.

9. Et pepercit Saul, & populus Agag, & optimis gregibus ovium & armentorum, & vestibus & arietibus, & universis, quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea: quid

quid verò vile fuit & reprobum, hoc demostri sunt.

10. Factum est autem verbum Domini ad Samuel, dicens:

11. Penitet me quòd constituerim Saul regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non implevit. Contristatusque est Samuel, & clamavit ad Dominum tota nocte.

12. Cùmque de nocte surrexisset Samuel, ut iret ad Saul manè, nuntiatum est Samuèli, eò quòd venisset Saul in Cannelum, & erexisset sibi fornitem triumphalem, & reversus transisset, descendissetque in Galgala. Venit ergo Samuel ad Saul, & Saul offerebat holocaustum Domino de initiis prædæ, quæ attulerat ex Amalec.

13. Et cùm venisset Samuel ad Saul, dixit ei Saul: Benedictus tu Domino, implevi verbum Domini.

14. Dixitque Samuel: Et quæ est hæc vox gregum, quæ resonat in auribus meis, & armentorum, quam ego audio?

15. Et ait Saul: De Amalec adduxerunt ea: pepercit enim populus melioribus ovibus & armentis ut immolarentur Domino Deo tuo, reliqua verò occidimus.

16. Ait autem Samuel ad Saul: Sine me, & indicabo tibi quæ locutus sit Dominus ad me nocte. Dixitque ei: Loquere.

17. Et ait Samuel: Nonne cùm parvulus esses in oculis tuis, caput in tribus Israël factus es? unxitque te Dominus in regem super Israël,

18. & misit te Dominus in viam, & ait: Vade, & interfice peccatores Amalec, & pugnabis contra eos usque ad interfectionem eorum.

19. Quare ergo non audisti vocem Domini: sed versus ad prædæ es, & fecisti malum in oculis Domini?

20. Et ait Saul ad Samuelem: Immò audi-vi vocem Domini, & ambulavi in via per quam misit me Dominus, & adduxi Agag regem Amalec, & Amalec interfeci.

21. Tulit autem de præda populus oves & boves, primitias eorum quæ cæsa sunt, ut immolet Domino Deo suo in Galgalis.

22. Et ait Samuel: * Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius ut obediatur voci Domini? MELIOR est enim obedientia quàm victimæ: & auscultare magis quàm offerre adipem arietum.

* *Sup.* 13. 13. *Ecdi.* 4. 17. *Osee* 6. 6. *Matth.* 9. 12. & 12. 7.

23. quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergo quod abieci sermonem Domini, abiecit te Dominus ne sis rex.

24. Dixitque Saul ad Samuelem: Peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini, & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.

25. Sed nunc porta, quæso, peccatum meum, & revertere mecum, ut adorem Dominum.

26. Et ait Samuel ad Saul: Non revertar tecum, quia projecisti sermonem Domini, & projecit te Dominus ne sis rex super Israël.

27. Et conversus est Samuel ut abiret: ille autem apprehendit summitatem pallii ejus, quæ & scissa est.

28. Et ait ad eum Samuel: * Scidit Dominus regnum Israël à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te. * *Injr.* 28. 17.

29. Porro triumphator in Israël non parceret,

& poenitudine non flectetur: neque enim homo est ut agat poenitentiam.

30. Ad ille ait: Peccavi: sed nunc honora me coram senioribus populi mei, & coram Israël, & revertere mecum, ut adorem Dominum Deum tuum.

31. Reversus ergo Samuel secutus est Saul: & adoravit Saul Dominum.

32. Dixitque Samuel: Adducite ad me Agag regem Amalec. Et oblatus est ei Agag pinguisimus, & tremens. Et dixit Agag: Siccine separat amara mors?

33. Et ait Samuel: Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. Et in frusta concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis.

34. Abiit autem Samuel in Ramatha: Saul verò ascendit in domum suam in Gabaa.

35. Et non vidit Samuel ultra Saul usque ad diem mortis suæ: veruntamen lugebat Samuel Saul, quoniam Dominum poenitebat quòd constituisset eum regem super Israël.

CAPUT XVI.

Reprobato Saule, David inter fratres minimus in regem ungitur: quo cithara psallente coram Saule, agitato spiritu malo, ille levius habebat.

1. **D**ixitque Dominus ad Samuelem: Usquequo tu luges Saul, cùm ego projecerim eum ne regnet super Israël? imple cornu tuum oleo, & veni, ut mittam te ad Isai Bethlehemitem: providi enim in filiis ejus mihi regem.

2. Et ait Samuel: Quo modo vadam? audiet enim Saul, & interficiet me. Et ait Dominus: Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices: Ad immolandum Domino veni.

3. Et vocabis Isai ad victimam, & ego ostendam tibi quid facias, & unguet quemcumque monstraverit tibi.

4. Fecit ergo Samuel, sicut locutus est ei Dominus. Venitque in Bethlehem, & admirati sunt seniores civitatis, occurrentes ei, dixeruntque: Pacificus ne ingressus tuus?

5. Et ait: Pacificus: ad immolandum Domino veni, sanctificamini, & venite mecum ut immolem. Sanctificavit ergo Isai & filios ejus, & vocavit eos ad sacrificium.

6. Cùmque ingressi essent, vidit Eliab, & ait: Num coram Domino est Christus ejus?

7. Et dixit Dominus ad Samuelem: Ne respicias vultum ejus, neque altitudinem stature ejus: quoniam abieci eum, nec juxta intuitum hominis ego iudico: homo enim videt ea quæ parent, * Dominus autem intuetur cor. * *Psalm.* 7. 10.

8. Et vocavit Isai Abinadab, & adduxit eum coram Samuele. Qui dixit: Nec hunc elegit Dominus.

9. Adduxit autem Isai Samma, de quo ait: Etiam hunc non elegit Dominus.

10. Adduxit itaque Isai septem filios suos coram Samuele: & ait Samuel ad Isai: Non elegit Dominus ex istis.

11. Dixitque Samuel ad Isai: Numquid jam completi sunt filii? Qui respondit: Adhuc reliquus est parvulus, & pascit oves. Et ait Samuel ad Isai: Mitte, & adduc eum: nec enim discumbemus prius quàm huc ille veniat.

12. Misit ergo, & adduxit eum. Erat autem rufus, & pulcher aspectu, decoraque facie, & ait Dominus: Surge, unge eum, ipse est enim.

13. Tulit ergo Samuel cornu olei, * & unxit

xit eum in medio fratrum ejus: & directus est spiritus Domini à die illa in David, & deinceps: surgensque Samuel abiit in Ramatha.

* 2. Reg. 7. 8. Psalm. 77. 76. & 88. 21. Ath. 7. 46. & 13. 36.

14. Spiritus autem Domini recessit à Saul & exagitabat eum spiritus nequam, à Domino.

15. Dixeruntque servi Saul ad eum: Ecce spiritus Dei malus exagit te,

16. Jubeat dominus noster, & servi tui, qui coram te sunt, quærent hominem scientem psallere cithara, ut quando arripuerit te spiritus Domini malus, psallat manu sua, & levius feras.

17. Et ait Saul ad servos suos: Providete ergo mihi aliquem bene psallentem, & adducite eum ad me.

18. Et respondens unus de pueris, ait: Ecce vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore, * & virum bellicosum, & prudentem in verbis, & virum pulchrum: & Dominus est cum eo.

* Infr. 25. 28.

19. Misit ergo Saul nuntios ad Isai, dicens: Mitte ad me David filium tuum, qui est in pascuis.

20. Tulit itaque Isai asinum plenum panibus, & lagenam vini, & hœdum de capris unum, & misit per manum David filii sui Sauli.

21. Et venit David ad Saul, & stetit coram eo: at ille dilexit eum nimis, & factus est ejus armiger.

22. Misitque Saul ad Isai, dicens: Stet David in conspectu meo: invenit enim gratiam in oculis meis.

23. Igitur quodcumque spiritus Domini malus arripiebat Saul, David tollebat citharam, & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saul, & levius habebat. recedebat enim ab eo spiritus malus.

CAPUT XVII.

Philisthæi contra Irahælem ad pugnam congregatis, Goliath gigante in armis & fortitudine confidentem, sola funda David occidit, præcisumque caput, diffusis Philisthæis, ad Saulem tulit.

1. Congregantes autem Philisthiim agmina sua in prælium, convenerunt in Socho Judæ: & castrametati sunt inter Socho & Azeca in finibus Dommin.

2. Porro Saul & hii Israel congregati venerunt in vallem terebinthi, & direxerunt aciem ad pugnandum contra Philisthiim.

3. Et Philisthiim stabant super montem ex parte hac, & Israël stabat supra montem ex altera parte: vallisque erat inter eos.

4. Et egressus est vir spurius de castris Philisthinorum nomine Goliath, de Geth, altitudinis sex cubitorum & palmi:

5. & cassis ærea super caput ejus, & lorica squamata induebatur, porro pondus lorice ejus, quinque millia siclorum æris erat:

6. & ocreas æreas habebat in cruribus: & clypeus æreus tegebat humeros ejus.

7. Hastile autem hastæ ejus erat quasi licia-torium textentium. ipsum autem ferrum hastæ ejus sexcentos siclos habebat ferri: & armiger ejus antecedebat eum.

8. Stansque, clamabat adversum phalanges Israël, & dicebat eis: Quare venistis parati ad prælium? Numquid ego non sum Philisthæus, & vos servi Saul? Eligite ex vobis vi-

rum, & descendat ad singulare certamen.

9. si quiverit pugnare mecum, & percusserit me, erimus vobis servi: si autem ego prævalero, & percussero eum, vos servi eritis, & servietis nobis.

10. Et agebat Philisthæus: Ego exprobravi agminibus Israël hodie: Date mihi virum, & ineat mecum singulare certamen.

11. Audiens autem Saul, & omnes Israëlitarum sermones Philisthæi bujuscemodi, stupebant, & metuebant nimis.

12. David autem erat filius viri Ephrathæi, de quo * supra dictum est, de Bethlehem Iudæ, cui nomen erat Isai, qui habebat octo filios, & erat vir in diebus Saul senex, & grandævus inter viros. * Sup. 16. 1.

13. Abierunt autem tres filii ejus majores post Saul in prælium: & nomina trium filiorum ejus, qui perrexerunt ad bellum, Eliab primogenitus, & secundus Abinadab, tertiusque Samma:

14. David autem erat minimus. Tribus ergo majoribus secutis Saulem,

15. abiit David, & reversus est à Saul, ut pasceret gregem patris sui in Bethlehem.

16. Procedebat verò Philisthæus manè & vespere, & stabat quadraginta diebus.

17. Dixit autem Isai ad David filium suum: Accipe fratribus tuis ephi polentæ, & decem panes istos, & curre in castra ad fratres tuos.

18. & decem formellas casei has deferes ad tribunum: & fratres tuos visitabis, si rectè agent: & cum quibus ordinati sunt, disce.

19. Saul autem, & illi, & omnes filii Israël, in valle Terebinthi pugnabant adversum Philisthiim.

20. Surrexit itaque David manè, & commendavit gregem custodi: & onustus abiit, sicut præceperat ei Isai. Et venit ad locum Magala, & ad exercitum, qui egressus ad pugnam vociferatus erat in certamine.

21. Direxerat enim aciem Israël, sed & Philisthiim ex adverso fuerant præparati.

22. Derelinquens ergo David vasa, quæ attulerat, sub manu custodis ad sarcinas, cucurrit ad locum certaminis, & interrogabat si omnia rectè agerentur erga fratres suos.

23. Cumque adhuc ille loqueretur eis, apparuit vir ille spurius ascendens, Goliath nomine, Philisthæus, de Geth, de castris Philisthinorum: & loquente eo hæc eadem verba audivit David.

24. Omnes autem Israëlitarum, cum vidissent virum, fugerunt à facie ejus, timentes eum valde.

25. Et dixit unus quispiam de Israël: Num vidistis virum hunc, qui ascendit? ad exprobrandum enim Israël ascendit. Virum ergo, qui percusserit eum, dabit rex divitiis magnis, & filiam suam dabit ei, & domum patris ejus faciet absque tributo in Israël.

26. Et ait David ad viros, qui stabant secum, dicens: Quid dabitur viro, qui percusserit Philisthæum hunc, & tulerit opprobrium de Israël? quis enim est hic Philisthæus incircumcisus, qui exprobravit acies Dei viventes?

27. Referebat autem ei populus eundem sermonem, dicens: Hæc dabuntur viro, qui percusserit eum.

28. Quod cum audisset Eliab frater ejus major, loquente eo cum aliis, iratus est contra David, & ait: Quare venisti, & quare dereliquisti pauculas oves illas in deserto? ego novi superbiam tuam, & nequitiam cordis tui: quia ut videres prælium, descendisti.

29. Et dixit David : Quid feci ? numquid non verbum est ?

30. Et declinavit paululum ab eo ad altum : dixitque eundem sermonem. Et respondit ei populus verbum sicut prius.

31. Audita sunt autem verba, quæ locutus est David, & annuntiata in conspectu Saul.

32. Ad quem cum fuisset adductus, locutus est ei : Non concidat cor cuiusquam in eo : ego servus tuus vadam, & pugnabo adversus Philisthæum.

33. Et ait Saul ad David : Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare adversus eum : quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua.

34. Dixitque David ad Saul : * Pascebat servus tuus patris sui gregem, & veniebat leo, vel usus, & tollebat arietem de medio gregis : * *Eccli. 47. 3.*

35. & persequabar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum : & illi consurgebant adversum me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos.

36. Nam & leonem, & ursum interfeci ego servus tuus : erit igitur & Philisthæus hic incircumciscus, quasi unus ex eis. Nunc vadam, & auferam opprobrium populi : quoniam quis est iste Philisthæus incircumciscus, qui ausus est maledicere exercitui Dei viventis ?

37. Et ait David : Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu ursi, ipse me liberabit de manu Philisthæi huius. Dixit autem Saul ad David : Vade, & Dominus tecum sit.

38. Et induit Saul David vestimentis suis, & imposuit galeam æream super caput ejus, & vestivit eum lorica.

39. Accinctus ergo David gladio ejus super vestem suam, cepit tentare si armatus posset incedere : non enim habebat consuetudinem. Dixitque David ad Saul : Non possum sic incedere, quia non usum habeo. Et deposuit ea,

40. & tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus : & elegit sibi quinque lumpidissimos lapides de torrente, & misit eos in peram pastorem, quam habebat secum, & fundam manu tulit : & processit adversum Philisthæum.

41. ibat autem Philisthæus incedens, & appropinquans adversum David, & armiger ejus ante eum.

42. Cumque inspexisset Philisthæus, & vidisset David, desepit eum. Erat enim adolescens : rufus, & pulcher aspectu.

43. Et dixit Philisthæus ad David : Numquid ego canis sum, quod tu venis ad me cum baculo ? Et maledixit Philisthæus David in diis suis :

44. dixitque ad David : Veni ad me : & dabo carnes tuas volatilibus cæli & bestiis terræ.

45. Dixit autem David ad Philisthæum : Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo : ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israël, quibus exprobrasti.

46. hodie, & dabit te Dominus in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuum à te : & dabo cadavera castrorum Philisthiim hodie volatilibus cæli, & bestiis terræ : ut sciat omnis terra quia est Deus in Israël.

47. Et noverit universa ecclesia hæc, quia non in gladio, nec in hasta salvat Dominus : ipsius enim est bellum, & tradet vos in manus nostras.

48. Cum ergo surrexisset Philisthæus, & veniret, & appropinquaret contra David, festinavit David, & cucurrit ad pugnam ex adverso Philisthæi.

49. Et misit manum suam in peram, tulitque unum lapidem, & funda jecit, & circumducens percussit Philisthæum in fronte : & infixus est lapis in fronte ejus, & cecidit in faciem suam super terram.

50. * Prævaluitque David adversum Philisthæum in funda & lapide, percussitque Philisthæum interfecit. Cumque gladium non haberet in manu David, * *Eccli. 47. 4.*

1. *Mach. 4. 30.*

51. cucurrit, & stetit super Philisthæum, & tulit gladium ejus, & eduxit eum de vagina sua : & interfecit eum, præciditque caput ejus. Videntes autem Philisthiim, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt.

52. Et consurgentes viri Israël & Iuda vociferati sunt, & persecuti sunt Philisthæos usque dum venirent in vallem, & usque ad portas Accaron, cecideruntque vulnerati de Philisthiim in via Saraim, & usque ad Geth, & usque ad Accaron.

53. Et revertentes filii Israël postquam persecuti fuerant Philisthæos, invaserunt castra eorum.

54. Assumens autem David caput Philisthæi, attulit illud in Ierusalem. arma verò ejus posuit in tabernaculo suo.

55. Eo autem tempore, quo viderat Saul David egredientem contra Philisthæum, ait ad Abner principem militiæ : De qua stirpe descendit hic adolescens, Abner ? Dixitque Abner : Vivit anima tua, rex, si novis.

56. Et ait rex : Interroga tu, cujus filius sit iste puer.

57. Cumque regressus esset David, percussit Philisthæo, tulit eum Abner, & introduxit coram Saule, caput Philisthæi habentem in manu.

58. Et ait ad eum Saul : De qua progenie es o adolescens ? Dixitque David : Filius servi tui Isai Bethlehemitæ ego sum.

CAPUT XVIII.

Jonathas Davidi artissimo jungitur foderet Saul, audia sui & David comparatione, pessime illum odit, unde malo spiritu agitatus nittitur David confingere ; & Merob filiam, quam erat Davidi pollicitus, tradit alteri : Michol vero juniorem callide mediantibus centum præputiis Philisthæorum, despondet David in uxorem.

1. **E**T factum est cum complexset loqui ad Saul : anima Ionathæ conglutinata est animæ David, & dilexit eum Ionathas quasi animam suam.

2. Tulitque eum Saul in die illa, & non concessit ei ut reverteretur in domum patris sui.

3. Interunt autem David & Jonathas fœdus : diligebat enim eum quasi animam suam.

4. Nam expoliavit se Jonathas tunica, quam erat indutus, & dedit eam David, & reliqua vestimenta sua usque ad gladium & arcum suum, & usque ad balteum.

5. Egrediebatur quoque David ad omnia quæcumque misisset eum Saul, & prudenter se agebat : posuitque eum Saul super viros belli, & acceptus erat in oculis universi populi, maximeque in conspectu famulorum Saul.

6. Porro cum reverteretur percusso Philisthæo.

Isthæo David, egressæ sunt mulieres de universis urbibus Israél, cantantes, chorosque ducentes in occursum Saul regis, in tympanis lætitiæ, & in sistris.

7. Et præcinebant mulieres ludentes, atque dicentes: * Percussit Saul mille, & David decem millia. * *Inf. 21 11. Eccl. 47. 7.*

8. Iratus est autem Saul nimis, & displicuit in oculis ejus sermo iste: dixitque: Dederunt David decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei superest, nisi solum regnum?

9. Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat David à die illa, & deinceps.

10. Post diem autem alteram, invasit spiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domus suæ: David autem psallebat manu sua, sicut per singulos dies. tenebatque Saul lanceam,

11. & misit eam, putans quod confingere posset David cum pariete: & declinavit David à facie ejus secundo.

12. Et timuit Saul David, eo quod Dominus esset cum eo, & à se recessisset.

13. Amovit ergo eum Saul à se, & fecit eum tribunum super mille viros: & egrediebatur, & intrabat in conspectu populi.

14. In omnibus quoque visis suis David prudenter agebat, & Dominus * erat cum eo. * *Sup. 16. 13.*

15. Vidit itaque Saul quod prudens esset nimis, & cepit cavere eum.

16. Omnis autem Israël & Iuda diligebat David: ipse enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos.

17. Dixitque Saul ad David: Ecce filia mea major Merob, ipsam dabo tibi uxorem: tantummodo esto vir fortis, & præliare * bella Domini. Saul autem reputabat, dicens. Non sit manus mea in eum, sed sit super eum manus Philistinorum.

* *Inf. 25. 28.*

18. Ait autem David ad Saul: Quis ego sum, aut quæ est vita mea, aut cognatio patris mei in Israël, ut fiam gener regis?

19. Factum est autem tempus cum deberet dari Merob filia Saul David, data est Hadrieli Molathite uxor.

20. Dislexit autem David Michol filia Saul altera. Et nuntiatum est Saul, & placuit ei.

21. Dixitque Saul: Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum, & sit super eum manus Philistinorum. Dixitque Saul ad David: In duabus rebus gener meus eris hodie.

22. Et mandavit Saul servis suis: Loquimini ad David clam me, dicentes: Ecce places regi, & omnes servi ejus diligunt te. Nunc ergo esto gener regis.

23. Et locuti sunt servi Saul in auribus David omnia verba hæc. Et ait David: Num parum videtur vobis, generum esse regis? Ego autem sum vir pauper & tenuis.

24. Et renuntiaverunt servi Saul, dicentes: Hujusmodi verba locutus est David.

25. Dixit autem Saul: Sic loquimini ad David: Non habet rex sponsalia necesse, nisi tantum centum præputia Philistinorum, ut fiat ultio de inimicis regis. Porro Saul cogitabat tradere David in manus Philistinorum.

26. Cumque renuntiassent servi ejus David verba, quæ dixerat Saul, placuit sermo in oculis David, ut fieret gener regis.

27. Et post paucos dies surgens David, abiit cum viris, qui sub eo erant. Et percussit ex Philisthim ducentos viros, & attulit

eorum præputia, & annumeravit ea regi, ut esset gener ejus. Dedit itaque Saul ei Michol filiam suam uxorem,

28. Et vidit Saul, & intellexit quod Dominus esset cum David. Michol autem filia Saul diligebat eum.

29. Et Saul magis cepit timere David: factusque est Saul inimicus David cunctis diebus.

30. Et egressi sunt principes Philistinorum, à principio autem egressionis eorum, * prudentius se gerebat David quam omnes servi Saul, & celebre factum est nomen ejus nimis. * *Sup. 14.*

CAPUT XIX.

Saul Davidem occidere volens, voce Ionathæ placatur: quem coram se citharizantem iterum transfigere tentat, et fugientem industria Michol in Naioth apud Samuelem persequitur, post ternos nuntios prophetantes etiam ipse prophetat.

1. Locutus est autem Saul ad Ionathan filium suum, & ad omnes servos suos, ut occiderent David. Porro Ionathas filius Saul diligebat David valde.

2. Et indicavit Ionathas David, dicens: Querit Saul pater meus occidere te: quapropter observa te quæso mane, & manebis clam, & absconderis.

3. Ego autem egrediens stabo juxta patrem meum, in agro ubicunque fueris: & ego loquar de te ad patrem meum: & quodcumque videro, nuntiabo tibi.

4. Locutus est ergo Ionathas de David bona ad Saul patrem suum: dixitque ad eum: Ne pecces rex in servum tuum David, quia non peccavit tibi, & opera ejus bona sunt tibi valde.

5. Et posuit animam suam in manu sua, & percussit Philisthæum, & fecit Dominus salutem magnam universo Israël: vidisti, & lætatus es. Quare ergo peccas in sanguine innoxio, interficiens David, qui est absque culpa?

6. Quod cum audisset Saul, placatus voce Ionathæ, juravit: Vivit Dominus, quia non occidetur.

7. Vocavit itaque Ionathas David, & indicavit ei omnia verba hæc: & introduxit Ionathas David ad Saul, & fuit ante eum, sicut fuerat heri & nudius tertius.

8. Motum est autem rursum bellum: & egressus David, pugnavit adversum Philisthim: percussitque eos plaga magna, & fugerunt à facie ejus.

9. Et factus est spiritus Domini in Saul. sedebat autem in domo sua, & tenebat lanceam: porro David psallebat manu sua.

10. Nisusque est Saul confingere David lancea in pariete, & declinavit David à facie Saul: lancea autem casso vulnere perlata est in parietem, & David fugit, & salvatus est nocte illa.

11. Misit ergo Saul satellites suos in domum David, ut custodirent eum, & interficeretur mane. Quod cum annuntiasset David Michol uxor sua, dicens: Nisi salvaveris te nocte hæc, cras morieris:

12. deposuit eum per fenestram, porro ille abiit & aufugit, atque salvatus est.

13. Tulit autem Michol statuum, & posuit eam super lectum, & pellem pilosam caprarum

rum posuit ad caput ejus, & operuit eam vestimentis.

14. Misit autem Saul apparitores, qui raperent David: & responsum est quod egrotaret.

15. Rursumque misit Saul nuntios ut viderent David, dicens: Afferte eum ad me in lecto, ut occidatur.

16. Cumque venissent nuntii, inventum est simulachrum super lectum, & pellis caprarum ad caput ejus.

17. Dixitque Saul ad Michol: Quare sic illusisti mihi, & dimisisti inimicum meum ut fugeret? Et respondit Michol ad Saul: Quia ipse locutus est mihi: Dimitte me, alioquin interficiam te.

18. David autem fugiens, salvatus est, & venit ad Samuel in Ramatha, & nuntiavit ei omnia quæ fecerat sibi Saul: & abierunt ipse & Samuel, & morati sunt in Naioth.

19. Nuntiatum est autem Sauli à dicentibus: Ecce David in Naioth in Ramatha.

20. Misit ergo Saul lictores, ut raperent David: qui cum vidissent cuneum prophetarum vaticinantium, & Samuelem stantem super eos, factus est etiam Spiritus Domini in illis, & prophetare coeperunt etiam ipsi.

21. Quod cum nuntiatum esset Sauli, misit & alios nuntios: prophetaverunt autem & illi. Et rursum misit Saul tertios nuntios: qui & ipsi prophetaverunt. Et iratus iracundia Saul,

22. abiit etiam ipse in Ramatha, & venit usque ad cisternam magnam, quæ est in Socho, & interrogavit, & dixit: In quo loco sunt Samuel & David? Dictumque est ei. Ecce in Naioth sunt in Ramatha.

23. Et abiit in Naioth in Ramatha, & factus est etiam super eum Spiritus Domini, & ambulabat ingrediens, & prophetabat usque dum veniret in Naioth in Ramatha.

24. Et expoliavit etiam ipse se vestimentis suis, & prophetavit cum ceteris coram Samuele, & cecidit nudus tota die illa & nocte. Unde & exivit proverbium: * Num & Saul inter prophetas? * *Supr.* 10. 12.

CAPUT XX.

Jonathas post repetitum cum Davide fœdus, ipsum cum patre reconciliare frustra conatur; illum tamen à manibus ejus trium sagittarum signo liberat.

1. FUGIT autem David de Naioth, quæ est in Ramatha, veniensque locutus est coram Ionathas: Quid feci? quæ est iniquitas mea, & quod peccatum meum in patrem tuum, quia quærit animam meam?

2. Qui dixit ei: Absit, non morieris: neque enim faciet pater meus quicquam grande vel parvum, nisi prius indicaverit mihi: hunc ergo celavit me pater meus sermonem tantummodo? nequaquam erit istud.

3. Et juravit rursum David. Et ille ait: Scit profecto pater tuus quia inveni gratiam in oculis tuis, & dicit: Nesciat hoc Ionathas, ne forte tristetur. Quinimodò vivit Dominus, & vivit anima tua, quia uno tantum (ut ita dicam) gradu, ego morsque dividimur.

4. Et ait Ionathas ad David: Quodcumque dixerit mihi anima tua, faciam tibi.

5. Dixit autem David ad Ionathas: Ecce calendæ sunt crastino, & ego ex ipore sedere soleo juxta regem ad vescendum: di-

mitte ergo me ut abscondar in agro usque ad vesperam diei tertiæ.

6. Si respiciens requisierit me pater tuus, respondebis ei: Rogavit me David, ut iret celeriter in Bethlehem * civitatem suam: quia victima sollempnes ibi sunt universis contribulibus suis. * *Luc.* 2. 4.

7. Si dixerit, Bene: pax erit servo tuo. si autem fuerit iratus, scito quia completa est malitia ejus.

8. Fac ergo misericordiam in servum tuum: quia fœdus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti. si autem est iniquitas aliqua in me, tu me interlice, & ad patrem tuum ne introducas me.

9. Et ait Ionathas: Absit hoc à te: neque enim fieri potest, ut si certè cognovero completam esse patris mei militiam contra te, non annuntiem tibi.

10. Responditque David ad Ionathas: Quis renuntiabit mihi, si quid forte responderit tibi pater tuus durè de me?

11. Et ait Ionathas ad David: Veni, & egrediamur foras in agrum. Cumque exissent ambo in agrum,

12. ait Ionathas ad David: Domine Deus Israel, si investigavero sententiam patris mei crastino vel perendie: & aliquid boni fuerit super David, & non statim misero ad te, & notum tibi fecero,

13. hæc faciat Dominus Ionathas, & hæc addat. Si autem perseveraverit patris mei malitia adversum te, revelabo aures tuas, & dimittam te, ut vadas in pace, & sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo.

14. Et si vixerò, facies mihi misericordiam Domini: si verò mortuus fuero,

15. non auferes misericordiam tuam à domo mea usque in seppiternum, quando eradicaverit Dominus inimicos David, unumquemque de terra: auferat Ionathan de domo sua, & requirat Dominus de manu inimicorum David.

16. Pcepit ergo Ionathas fœdus cum domo David: & requisivit Dominus de manu inimicorum David.

17. Et addidit Ionathas dejerare David, eò quod diligeret illum: sicut enim animam suam, ita diligebat eum.

18. Dixitque ad eum Ionathas: Cras calendæ sunt, & requireris:

19. requiretur enim sessio tua usque perendie. Descendes ergo festinus, & venies in locum ubi celandus es in die qua operari licet, & sedebis juxta lapidem, cui nomen est Ezel.

20. Et ego tres sagittas mittam juxta eum, & jaciám quasi exercens me ad signum.

21. Mittam quoque & puerum, dicens ei: Vade, & affer mihi sagittas.

22. Si dixerò puero: Ecce sagittæ intra te sunt, tolle eas: tu veni ad me, quia pax tibi est, & nihil est mali, vivit Dominus. Si autem sic locutus fuero puero: Ecce sagittæ ultra te sunt: vade in pace, quia dimisit te Dominus.

23. De verbo autem quod locuti sumus ego & tu, sit Dominus inter me & te usque in seppiternum.

24. Absconditus est ergo David in agro, & venerunt calendæ, & sedit rex ad comedendum panem:

25. Cumque sedisset rex super cathedram suam (secundum consuetudinem) quæ erat juxta parietem, surrexit Ionathas, & sedit

Ab-

Abner ex latere Saul, vacuusque apparuit locus David.

26. Et non est locutus Saul quidquam in die illa: cogitabat enim quod fortè evenisset ei, ut non esset mundus, nec purificatus.

27. Cumque illuxisset dies secunda post calendas, cursus apparuit vacuus locus David. Dixitque Saul ad Ionatham filium suum: Cur non venit filius Isai nec heri, nec hodie ad descendendum?

28. Responditque Ionathas Saul: Rogavit me obnixè, ut iret in Bethlehem,

29. & ait: Dimitte me, quoniam sacrificium solemne est in civitate, unus de fratribus meis accersivit me: nunc ergo si inveniri gratiam in oculis tuis, vadam cito, & videbo fratres meos. Ob hanc causam non venit ad mensam regis.

30. Iratus autem Saul adversum Ionatham, dixit ei: Fili mulieris virum ultrò rapiens, numquid ignoro quia diligis filium Isai in confusionem tuam, & in confusionem ignominiosæ matris tuæ?

31. Omnibus enim diebus, quibus filius Isai vixerit super terram, non stabilieris tu, neque regnum tuum. Itaque jam nunc mitte, & adduc eum ad me: quia filius mortis est.

32. Respondens autem Ionathas Sauli patri suo, ait: Quare morietur? quid fecit?

33. Et arripit Saul lanceam ut percuteret eum. Et intellexit Ionathas quod desinitum esset à patre suo, ut interficeret David.

34. Surrexit ergo Ionathas à mensa in ira furoris, & non comedit in die calendarum secunda panem. Contristatus est enim super David, eo quod confudisset eum pater suus.

35. Cumque illuxisset mane, venit Ionathas in agrum iuxta placitum David, & puer parvulus cum eo.

36. & ait ad puerum suum: Vade, & affer mihi sagittas, quas ego facio. Cumque puer curcussisset, jecit aliam sagittam trans puerum.

37. Venit itaque puer ad locum jaculi, quod miserat Ionathas: & clamavit Ionathas post tergum pueri, & ait: Ecce ibi est sagitta porro ultra te.

38. Clamavitque iterum Ionathas post tergum pueri, dicens: Festina velociter, ne steteris. Collegit autem puer Ionathæ sagittas, & attulit ad dominum suum.

39. & quid ageretur, penitus ignorabat: tantummodo enim Ionathas & David rem noverant.

40. Dedit ergo Ionathas arma sua puero, & dixit ei: Vade & defer in civitatem.

41. Cumque abiisset puer, surrexit David de loco, qui vergebat ad Austrum, & cadens pronus in terram, adoravit tertio: & osculantes se alterutrum, flevērunt pariter, David autem amplius.

42. Dixit ergo Ionathas ad David: Vade in pace. quæcumque juravimus ambo in nomine Domini dicentes: Dominus sit inter me & te, & inter semen meum & semen tuum usque in sempiternum.

43. Et surrexit David, & abiit: sed & Ionathas ingressus est civitatem.

CAPUT XXI.

Refugius David in Nobe urbem sacerdotalem, fame compulsus panes sanctificatos comedit: datos ab Achimelech presente ibidem Doeg Idumæo: & Goliath gladio accepto, apud

Achis regem Geth dementia præ timore simulat.

1. **V**ENIT autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem: & obstupuit Achimelech, eo quod venisset David. Et dixit ei: Quare tu solus, & nullus est tecum?

2. Et ait David ad Achimelech sacerdotem: Rex præcepit mihi sermonem, & dixit: Nemo sciat rem, propter quam missus es à me, & quæmodi præcepta tibi dederim: nam & pueris condixi in illum & illum locum.

3. Nunc ergo siquid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quidquid inveneris.

4. Et respondens sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes: ad manum, sed tantum panem sacerdotum: si mundi soli pueri, maxime à mulieribus?

5. Et respondit David sacerdoti, & dixit ei: Equidem, si de mulieribus agitur: continuis nos ab heri & nudius tertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta, porro via hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis.

6. * Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem. neque enim erat ibi panis, nisi tantum panes propositionis, qui sublati fuerant à facie Domini, ut ponerentur panes calidi. * *Matth. 12. 3. & 4.*

7. Erat autem ibi vir quidam de servis Saul, in die illa, intus in tabernaculo Domini: & nomen ejus Doeg Idumæus, potentissimus pastorum Saul.

8. Dixit autem David ad Achimelech: Si habes hic ad manum hastam, aut gladium? quia gladium meum, & arma mea non tuli mecum, sermo enim regis urgebat.

9. Et dixit Sacerdos: Ecce hic gladius Goliath Philisthæi, quem percussisti in Valle terebinthi, est involutus pallio post ephod: si istum vis tollere, tolle. neque enim hic est alius absque eo. Et ait David: Non est huic alter similis, da mihi eum.

10. Surrexit itaque David, & fugit in die illa à facie Saul: & venit ad Achis regem Geth:

11. dixeruntque servi Achis ad eum cum vidissent David: Numquid non iste est David rex terræ? nonne huic cantabant per choros, dicentes: * Percussit Saul mille, & David decem millia? * *Supr. 18. 7. Eccl. 47. 7.*

12. Posuit autem David sermones istos in corde suo, & extimuit valde à facie Achis regis Geth.

13. Et immutavit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum: & impingebat in ostia portæ, defluebantque salivæ ejus in barbam.

14. Et ait Achis ad servos suos: Vidistis hominem insanum: quare adduxistis eum ad me?

15. An desunt nobis furiosi, quod introduxistis istum, ut fureret me præsenste? hiccine ingreditur domum meam?

CAPUT XXII.

David cum plurimis ad se in speluncam Odollam susceptis: inde ad regem Moab profectus: unde consilio Gad propheta in terram Juda revertitur. Saul vero omnes sacerdotes Nobe, præter Abiathar qui ad David conjugit, per Doeg Idumæum jussit interimi.

1. **A**BIIT ergo David indè, & fugit in speluncam Odollam. Quod cum audis-

disserunt fratres ejus, & omnis domus patris ejus, descenderunt ad eum illuc.

2. Et conveniunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno & amaro animo: & factus est eorum princeps, fueruntque cum eo quasi quadringenti viri.

3. Et profectus est David inde in Maspha, quæ est Moab: & dixit ad regem Moab: Maneat, oro, pater meus & mater mea vobiscum, donec sciam quid faciat mihi Deus.

4. Et reliquit eos ante faciem regis Moab: manseruntque apud eum cunctis diebus, quibus David fuit in præsidio.

5. Dixitque Gad propheta ad David: Noli manere in præsidio, proficiscere, & vade in terram Iuda. Et profectus est David, & venit in saltum Haret.

6. Et audivit Saul quod apparuisset David, & viri qui erant cum eo. Saul autem cum maneret in Gabaa, & esset in nemore, quod est in Rama, hastam manu tenens, cunctique servi ejus circumstarent eum.

7. ait ad servos suos qui assistebant ei: Audite nunc filii Iemini: numquid omnibus vobis dabit filius Isai agros, & vineas, & universos vos faciet tributinos, & centuriones?

8. quoniam conjurastis omnes adversum me, & non est qui mihi renuntiet, maxime cum & filius meus fœdus inierit cum filio Isai? Non est qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui annuntiet mihi: eo quod suscitaverit filius meus servum meum adversum me, insidiantem mihi usque hodie.

9. Respondens autem Doeg Idumæus, qui assistebat, & erat primus inter servos Saul, Vidi, inquit, filium Isai in Nobe apud Achimelech filium Achitob sacerdotem.

10. Qui consulit pro eo Dominum, & cibaria dedit ei: sed & gladium Goliath Philisthæi dedit illi.

11. Misit ergo rex ad accersendum Achimelech sacerdotem filium Achitob, & omnium domum patris ejus, sacerdotum, qui erant in Nobe, qui universi venerunt ad regem.

12. Et ait Saul ad Achimelech: Audi filii Achitob. Qui respondit: Præsto sum Domine.

13. Dixitque ad eum Saul: Quare conjurastis adversum me, tu & filius Isai, & dedisti ei panes & gladium, & consulisti pro eo Deum, ut consurgeret adversum me, insidiator usque hodie permanens?

14. Respondensque Achimelech regi, ait: Et quis in omnibus servis tuis, sicut David fidelis, & gener regis, & pergens ad imperium tuum, & gloriosus in domo tua?

15. Num hodie capî pro eo consulere Deum? Absit hoc à me: ne suspicetur rex adversus servum suum rem hujuscemodi, in universa domo patris mei: non enim scivit servus tuus quidquam super hoc negotio, vel modicum vel grande:

16. Dixitque rex: Morte morieris Achimelech, tu, & omnis domus patris tui.

17. Et ait rex emissariis, qui circumstant eum: Convertimini, & interficite sacerdotes Domini: nam manus eorum cum David est: scientes quod fugisset, & non indicaverunt mihi. Noluerunt autem servi regis extendere manus suas in sacerdotes Domini.

18. Et ait rex ad Doeg: Convertere tu, & irruere in sacerdotes. Conversusque Doeg Idumæus, irruit in sacerdotes, & trucidavit

in die illa octogintaquinque viros vestitos ephod lineo.

19. Nobe autem civitatem sacerdotum percussit in ore gladii, viros & mulieres, & parvulos, & lactentes, bovemque, & asinum, & ovem in ore gladii.

20. Evadens autem unus filius Achimelech, filii Achitob, cujus nomen erat Abiathar, fugit ad David.

21. & annuntiavit ei quod occidisset Saul sacerdotes Domini.

22. Et ait David ad Abiathar: Sciebam in die illa, quod cum ibi esset Doeg Idumæus, proculdubio annuntiaret Sauli: ego sum reus omnium animarum patris tui.

23. Mane mecum, ne timeas: si quis quæsierit animam meam, quæret & animum tuam, mecumque servaberis.

CAPUT XXIII.

Cum David Ceilam à Philisthæis liberasset, ne in manus Saul à viris Ceila traderetur, profugus in desertum Ziph proditur à Ziphæis: fœdere autem inter David & Jonathan renovato, Saul eum persequitur, sed propter subitam Philisthæorum irruptionem liberatur.

1. ET annuntiaverunt David, dicentes: Ecce Philisthiim oppugnant Ceilam, & dripiunt areas.

2. Consulit ergo David Dominum, dicens: Num vadam, & percutiam Philisthæos istos? Et ait Dominus ad David: Vade, & percuties Philisthæos, & Ceilam salvabis.

3. Et dixerunt viri, qui erant cum David, ad eum: Ecce nos hic in Iudæa consistentes timemus: quanto magis si jerimus in Ceilam adversum agmina Philisthinorum?

4. Rursus ergo David consulit Dominum. Qui respondens, ait ei: Suige, & vade in Ceilam: ego enim tradam Philisthæos in manu tua.

5. Abiit ergo David, & viri ejus in Ceilam, & pugnavit adversum Philisthæos, & abegit jumenta eorum, & percussit eos plaga magna: & salvavit David habitatores Ceilæ.

6. Porro eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimelech ad David in Ceilam, ephod secum habens descenderat.

7. Nuntiatum est autem Sauli quod venisset David in Ceilam: & ait Saul: Tradidit eum Deus in manus meas, conclususque est introgressus urbem, in qua portæ & seræ sunt.

8. Et præcepit Saul omni populo ut ad pugnam descenderet in Ceilam, & obsideret David, & viros ejus.

9. Quod cum David rescisset quia præpararet ei Saul clam malum, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica ephod.

10. Et ait David: Domine Deus Israël, audivit famam servus tuus, quod disponat Saul venire in Ceilam, ut evertat urbem propter me:

11. Si tradent me viri Ceilæ in manus ejus? & si descendet Saul, sicut audivit servus tuus? Domine Deus Israël indica servo tuo. Et ait Dominus: Descendat.

12. Dixitque David: Si tradent me viri Ceilæ, & viros qui sunt mecum, in manus Saul? Et dixit Dominus: Tradent.

13. Surrexit ergo David & viri ejus quasi sexcenti, & egressi de Ceila, huc atque illuc vagabantur incerti: nuntiaturumque est Sauli quod fugisset David de Ceila, & salvatus es-

set : quam ob rem dissimulavit exire.

14. Morabatur autem David in deserto in locis firmissimis, mansitque in monte solitudinis Ziph, in monte opaco : quærebat eum tamen Saul cunctis diebus : & non tradidit eum Deus in manus ejus.

15. Et vidit David quod egressus esset Saul ut quæreretur animam ejus. Porro David erat in deserto Ziph in silva.

16. Et surrexit Ionathas filius Saul, & abiit ad David in silvam, & confortavit manus ejus in Deo : dixitque ei :

17. Ne timeas : neque enim inveniet te manus Saul patris mei, & tu regnabis super Israël, & ego ero tibi secundus, sed & Saul pater meus scit hoc.

18. Percussit ergo uterque fœdus coram Domino : mansitque David in silva : Ionathas autem reversus est in domum suam.

19. * Ascenderunt autem Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes : Nonne ecce David latitat apud nos in locis tutissimis silvæ in Colle Hachla, quæ est ad dexteram deserti?

* *Inf.* 26, 1.

20. Nunc ergo, sicut desideravit anima tua ut descenderes, descende : nostrum autem erit ut tradamus eum in manus regis.

21. Dixitque Saul : Benedixi vos à Domino, quia doluistis vicem meam.

22. Abite ergo, oro, & diligentius præparate, & curiosius agite, & considerate locum ubi sit pes ejus, vel quis viderit eum ibi, recogitat enim de me, quod callidè insidiet ei.

23. Considerate & videte omnia latibula ejus, in quibus absconditur : & revertimini ad me ad rem certam, ut vadam vobiscum. quod si etiam in terram se abstruxerit, perscrutator eum in cunctis millibus Iuda.

24. At illi surgentes abiierunt in Ziph ante Saul : David autem & viri ejus erant in deserto Maon, in campestribus ad dexteram Iesimom.

25. Ivit ergo Saul & socii ejus ad quærendum eum : & nuntiatum est David, statimque descendit ad petram, & versabatur in deserto Maon. quod cum audisset Saul, persecutus est David in deserto Maon.

26. Et ibat Saul ad latus montis ex parte una : David autem & viri ejus erant in latere montis ex parte altera : porro David desperabat se posse evadere à facie Saul : itaque Saul, & viri ejus in modum coronæ cingebant David, & viros ejus, ut cape- rent eos.

27. Et nuntius venit ad Saul, dicens : Festina, & veni, quoniam infuderunt se Philistiim super terram.

28. Reversus est ergo Saul desistens persequi David, & perrexit in occursum Philistinorum, propter hoc vocaverunt locum illum, Petram dividentem.

CAPUT XXIV.

David in spelunca Engaddi latitans, oram chlamydis Saul persequens abscondit, & ne occideretur, ipsum liberavit : quare Saul culpam agnoscit, & sciens David regnaturum, suscepto ab ipso juramento de non excindenda Saulis familia, ei reconciliatur.

1. Ascendit ergo David inde : & habitavit in locis tutissimis Engaddi.

2. Cumque reversus esset Saul, postquam persecutus est Philisthæos, nuntiaverunt ei,

dicentes : Ecce, David in deserto est Engaddi.

3. Assumens ergo Saul tria millia electorum virorum ex omni Israël, perrexit ad investigandum David & viros ejus, etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus pervæ sunt.

4. Et venit ad caulas ovium, quæ se offerebant vianti, eratque ibi spelunca, quam ingressus est Saul, ut purgaret ventrem : porro David & viri ejus in interiore parte speluncæ latebant.

5. Et dixerunt servi David ad eum : Ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te : Ego tradam tibi inimicum tuum ut facias ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo David, & præcidit oram chlamidis Saul silienter.

6. Post hæc percussit cor suum David, eo quod abscondisset oram chlamidis Saul.

7. Dixitque ad viros suos : Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem domino meo, christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quia christus Domini est.

8. Et confregit David viros suos sermonibus, & non permisit eos ut conurgerent in Saul : porro Saul exurgens de spelunca, pergebat cæpto itinere.

9. Surrexit autem & David post eum : & egressus de spelunca, clamavit post tergum Saul, dicens : Domine mi rex. Et respexit Saul post se : & inclinans se David pronus in terram, adoravit.

10. dixitque ad Saul : Quare audis verba hominum loquentium, David quærit malum adversum te ?

11. Ecce hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca : & cogitavi ut occiderem te, sed perperci tibi oculus meus. dixi enim : Non extendam manum meam in dominum meum, quia christus Domini est.

12. Quin potius pater mi, vide, & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea : quoniam cum præcinderem sunitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te, animadvertite, & vide, quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccavi in te : tu autem insidiaris animæ meæ ut auferas eam.

13. Judicet Dominus inter me & te, & ulciscatur me Dominus ex te : manus autem mea non sit in te.

14. Sicut & in proverbio antiquo dicitur : AB IMPIIS egredietur impietas : manus ergo mea non sit in te.

15. Quon persequeris, rex Israël ? quem persequeris ? canem mortuum persequeris, & pulicem unum.

16. Sit Dominus iudex, & judicet inter me & te : & videat, & judicet causam meam, & eruat me de manu tua.

17. Cum autem complexset David loquens sermones hujusmodi ad Saul, dixit Saul : Numquid vox hæc tua est fili mi David ? Et levavit Saul vocem suam, & flevit :

18. dixitque ad David : Justior tu es quam ego : tu enim tribuisti mihi bona : ego autem reddidi tibi mala :

19. Et tu incastidi hodie quæ feceris mihi bona : quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non occideris me.

20. Quis enim cum invenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona ? Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc pro eo quod hodie operatus es in me.

21. Et

21. Et nunc quia scio quòd certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israël:

22. jura mihi in Domino, ne deas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei.

23. Et juravit David Sauli. Abiit ergo Saul in domum suam: & David, & viri ejus ascenderunt ad tutiora loca.

CAPUT XXV.

Mortuus Samuel plangitur: David Nabal victim neganti mortem minatus, egregia Abigail oratione placatur, quam mortuo Nabal in conubium accipit, simul & Achinoam: Saul verò filiam Michol Phalti tradit.

1. **M**ortuus * est autem Samuel, & congregatus est universus Israël: & planxerunt eum, & sepelierunt eum in domo sua in Ramatha. Consurgensque David descendit in desertum Pharan. * *Infr. 28. 3. Eccli. 46. 23.*

2. Erat autem vir quispiam in solitudine Maon, & possessio ejus in Carmelo, & homo ille magnus nimis: erantque ei oves tria milia, & mille capræ: & accidit ut tonderetur grex ejus in Carmelo.

3. Nomen autem viri illius erat Nabal: & nomen uxoris ejus Abigail. eratque mulier illa prudentissima, & speciosa: porro vir ejus durus, & pessimus, & maliciosus: erat autem de genere Caleb.

4. Cum ergo audisset David in deserto quod tonderet Nabal gregem suum,

5. misit decem juvenes, & dixit eis: Ascendite in Carmelum, & venitis ad Nabal, & salutabitis eum ex nomine meo pacifice.

6. Et dicetis: Sit fratribus meis, & tibi pax, & domui tuæ pax, & omnibus, quæcumque habes, sit pax.

7. Audivi quod tonderent pastores tui, qui erant nobiscum in deserto: numquam eis molesti fuimus, nec aliquandò detulit quidquam eis de grege, omni tempore quo fuerunt nobiscum in Carmelo.

8. Interroga pueros tuos, & indicabunt tibi. Nunc ergo inveniant pueri tui gratiam in oculis tuis: in die enim bona venimus. quodcumque invenerit manus tua, da servis tuis, & nio tuo David.

9. Cùmque venissent pueri David, locuti sunt ad Nabal omnia verba hæc ex nomine David: & siluerunt.

10. Respondens autem Nabal pueris David, ait: Quis est David? & quis est filius Isai? hodie increverunt servi qui fugiunt dominos suos.

11. Iollam ergo panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum, quæ occidi tonsoribus meis, & dabo viris quos nescio unde sint?

12. Regressi sunt itaque pueri David per viam suam, & reversi veniunt, & nuntiaverunt ei omnia verba quæ dixerat.

13. Tunc ait David pueris suis: Accingatur unusquisque gladio suo. Et accincti sunt singuli gladiis suis, accinctusque est & David ense suo: & secuti sunt David quasi quadringenti viri: porro ducenti remanserunt ad sarcinas.

14. Abigail autem uxori Nabal nuntiavit unus de pueris suis, dicens: Ecce David misit nuntios de deserto, ut benedicerent domino nostro: & aversatus est eos,

15. homines isti, boni satis fuerunt nobis, & non molesti: nec quidquam aliquando periiit omni tempore, quo illius conversati cum eis in deserto:

16. pro muro erant nobis tam in nocte quam in die, omnibus diebus, quibus pavimus apud eos greges.

17. Quam ob rem considera, & recogita quid facias: quoniam completa est malitia adversum virum tuum, & adversum domum tuam, & ipse est filius Belial, ita ut nemo possit ei loqui.

18. Festinavit igitur Abigail, & tulit ducentos panes, & duos utres vini, & quinque arietes coctos, & quinque sata polentæ, & centum ligaturas uvæ passæ, & ducentas massas caricarum, & posuit super asinos:

19. dixitque pueris suis: Præcedite me: ecce, ego post tergum sequar vos: viro autem suo Nabal non indicavit.

20. Cùm ergo ascendisset asinum, & descenderet ad radices montis, David & viri ejus descendeat in occursum ejus: quibus & illa occurrit.

21. Et ait David: Verè frustra servavi omnia quæ hujus erant in deserto, & non perit quidquam de cunctis quæ ad eum pertinebant: & reddidit mihi malum pro bono.

22. Hæc faciat Deus inimicis David, & hæc addat, si reliquero de omnibus quæ ad ipsum pertinent usque manè, iningentem ad parietem.

23. Cùm autem vidisset Abigail David, festinavit, & descendit de asino, & prociudit coram David super faciem suam, & adoravit super terram,

24. & cecidit ad pedes ejus, & dixit: In me sit, domine mi, hæc iniquitas: loquatur, obsecro, ancilla tua in auribus tuis: & audi verba famulæ tuæ.

25. Ne ponat, oro, dominus meus rex cor suum super viam istam iniquum Nabal: quoniam secundum nomen suum stultus est, & stultitia est cum eo: ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos, domine mi, quos misisti.

26. Nunc ergo domine mi, vivit Dominus, & vivit anima tua, qui prohibuit te ne venires in sanguinem, & salvavit manum tuam tibi: & nunc fiant sicut Nabal inimici tui, & qui querunt domino meo malum.

27. Quapropter suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tuæ tibi domino meo: & da pueris qui sequuntur te dominum meum.

28. Aufer iniquitatem famulæ tuæ: faciens enim faciet Dominus tibi domino meo dominum fidelem, * quia prælia Domini, domine mi, tu præliaris: malitia ergo non inveniat in te omnibus diebus vitæ tuæ.

* *Sup. 16. 18. & 17. 40.*

29. Si enim surrexerit aliquando homo persequens te, & quærens animam tuam, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo videntium, apud Dominum Deum tuum: porro inimicorum tuorum anima rotabitur, quasi in impetu & circulo fundæ.

30. Cùm ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia quæ locutus est bona de te, & constituerit te ducem super Israël,

31. non erit tibi hoc in singulum, & in scrupulum cordis domino meo, quòd effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te ultus fueris: & cùm benediceret Dominus domino meo, & recordaberis ancillæ tuæ,

32. Et ait David ad Abigail: Benedictus Do-

Dominus Deus Israël, qui misit hodiè te in occursum meum, & benedictum eloquium tuum,

33. & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie ne irem ad sanguinem, & ulciscerem me manu mea.

34. Alioquin vivit Dominus Deus Israël qui prohibuit me ne malum facerem tibi: nisi citò venisses in occursum mihi, non remansisset Nabal usque ad lucem matutinam, iningens ad parietem.

35. Suscepit ergo David de manu ejus omnia quæ attulerat ei, dixitque ei: Vade pacificè in domum tuam, ecce audiivi vocem tuam, & honoravi faciem tuam.

36. Venit autem Abigail ad Nabal: & ecce erat ei convivium in domo ejus, quasi convivium regis, & cor Nabal jucundum: erat enim ebrius nimis: & non indicavit ei verbum pusillum aut grande usque manè.

37. Diluculo autem cum digressisset vinum Nabal, indicavit ei uxor sua verba hæc, & emortuum est cor ejus intrinsecus, & factus est quasi lapis.

38. Cùmque pertransissent decem dies, percussit Dominus Nabal, & mortuus est.

39. Quòd cum audisset David mortuum Nabal, ait: Benedictus Dominus, qui judicavit causam opprobrii mei de manu Nabal, & servum suum custodivit à malo, & malitiam Nabal reddidit Dominus in caput ejus. Misit ergo David, & locutus est ad Abigail, ut sumeret eam sibi in uxorem.

40. Et venerunt pueri David ad Abigail in Carmelum, & locuti sunt ad eam, dicentes: David misit nos ad te, ut accipiat te sibi in uxorem.

41. Quæ consurgens adoravit prona in terram, & ait: Ecce famula tua sit in ancillam, ut lavet pedes servorum domini mei.

42. Et festinavit, & surrexit Abigail, & ascendit super asinum, & quinque puellæ ierunt cum ea, pedissequæ ejus, & secuta est nuntios David: & facta est illi uxor.

43. Sed & Achinoam accepit David de Iezrael: & fuit utraque uxor ejus.

44. Saul autem dedit Michol filiam suam uxorem David Phalti, filio Laïs, qui erat de Gallim.

CAPUT XXVI.

David iterum à Ziphais apud Saul proditus, hastam & scyphum dormienti Saul abstulit: quod agnoscens Saul, culpam fatetur, revocatoque Davidi securitatem pollicetur.

1. **E**T * venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes. Ecce, David absconditus est in colle Hachila, quæ est ex adverso solitudinis. * *Supr. 23. 19.*

2. Et surrexit Saul, & descendit in desertum Ziph, & cum eo tria millia virorum de electis Israël, ut quæreret David in deserto Ziph.

3. Et castrametatus est Saul in Gabaa Hachila, quæ erat ex adverso solitudinis in via. David autem habitabat in deserto. Videns autem quod venisset Saul post se in desertum,

4. misit exploratores, & didicit quod illuc venisset certissime.

5. Et surrexit David clam, & venit ad locum ubi erat Saul: cunquē vidisset locum, in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner, princeps militiæ ejus, & Saulein dormientem in tentorio, & reliquum vulgus per circuitum ejus,

6. ait David ad Achimelech Hethæum, & Abisai filium Sarviæ, fratrem Ioab, dicens: Quis descendit tecum ad Saul in castra? Dixitque Abisai: Ego descendam tecum.

7. Venerunt ergo David, & Abisai ad populum nocte, & invenerunt Saul jacentem & dormientem in tentorio, & hastam fixam in terra ad caput ejus: Abner autem & populum dormientes in circuitu ejus.

8. Dixitque Abisai ad David: Conclisit Deus inimicum tuum hodie in manus tuas; nunc ergo perfodiam eum lancea in tera, semel, & secundo opus non erit.

9. Et dixit David ad Abisai: Ne interficias eum: quis enim extendet manum suam in christum Domini, & innocens erit?

10. Et dixit David. Vivit Dominus, quia nisi Dominus percussisset eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut in prælium descendens periret!

11. Proptius sit mihi Dominus ne extendam manum meam in christum Domini. nunc igitur tolle hastam, quæ est ad caput ejus, & scyphum aquæ, & abeamus.

12. Tulit igitur David hastam, & scyphum aquæ, qui erat ad caput Saul, & abiecit: & non erat quisquam, qui videret, & inteligeret, & evigilaret, sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos.

13. Cùmque transisset David ex adverso, & stetit in vertice montis de longe, & esset grande intervallum inter eos,

14. clamavit David ad populum, & ad Abner filium Ner, dicens: Nonne respondebis Abner? Et respondens Abner, ait. Quis es tu, qui clamas, & inquietas regem?

15. Et ait David ad Abner: Numquid non vir tu es? & quis alius similis tui in Israël? quare ergo non custodisti dominum tuum regem? ingressus est enim unus de turba ut interficeret regem, dominum tuum.

16. Non est bonum hoc: quod fecisti: vivit Dominus, quoniam filii mortis estis vos, qui non custodistis dominum vestrum, christum Domini. nunc ergo vide ubi sit hasta regis, & ubi sit scyphus aquæ, qui erat ad caput ejus.

17. Cognovit autem Saul vocem David, & dixit: Numquid vox hæc tua, fili mi David? Et ait David: Vox mea, domine mi rex.

18. Et ait: Quam ob causam dominus meus persequitur servum suum? Quid feci? aut quod est malum in manu mea?

19. Nunc ergo audi, oro, domine mi rex, verba servi tui: Si Dominus incitat te adversum me, odoretur sacrificium: si autem filii hominum, maledicti sunt in conspectu Domini: qui eecerunt me hodie, ut non habitem in hereditate Domini, dicentes: Vade, servi diis alienis.

20. Et nunc non effundatur sanguis meus in terram coram Domino: quia egressus est rex Israël ut quærat pulicem unum, sicut persequitur perdx in montibus.

21. Et ait Saul: Peccavi, revertere fili mi David, nequaquam enim ultra tibi malefaciam, eo quod pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodiè: apparet enim quod stultè egerim, & ignoraverim multa nimis.

22. Et respondens David, ait: Ecce hasta regis: transeat unus de pueris regis, & tollat eam.

23. Dominus autem retribuit unicuique secundum iustitiam suam, & idem: tradidit enim te Dominus hodie in manum meam, & no-

nolui extendere manum meam in christum Domini.

24. Et sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis, sic magnificetur anima mea in oculis Domini, & liberet me de omni angustia.

25. Ait ergo Saul ad David: Benedictus tu fili mi David: & quidem faciens facies, & potens poteris. Abiit autem David in viam suam, & Saul reversus est in locum suum.

CAPUT XXVII.

David inconstantia Saulis fidere non ausus, apud Achis profugus, ab eo urbem Siceleg obtinuit, quæ ex eo facta est in hereditatem regum Iudæ, unde plurimas ex Amalecitis & vicinis locis agebat prædas imponens regi Achis.

1. **E**T ait David in corde suo: Aliquantum incidam una die in manus Saul: nonne melius est ut fugiam, & salver in terra Philistinorum, ut desperet Saul, cesseretque me querere in cunctis finibus Israel? fugiam ergo inanus ejus.

2. Et surrexit David, & abiit ipse, & sexcenti viri cum eo, ad Achis filium Maach regem Geth.

3. Et habitavit David cum Achis in Geth, ipse & viri ejus; vir & domus ejus; & David, & duæ uxores ejus, Achinoam Iezrahelitis, & Abigail uxor Nabal Carmeli.

4. Et nunciatum est Sauli quod fugisset David in Geth, & non addidit ultra querere eum.

5. Dixit autem David ad Achis: Si inveni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in una urbium regionis hujus, ut habitem ibi: cur enim manet servus tuus in civitate regis tecum?

6. Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg: propter quam causam facta est Siceleg regum Iudæ, usque in diem hanc.

7. Fuit autem numerus dierum, quibus habitavit David in regione Philistinorum*, quatuor mensium. *Vide infra 29. 3.*

8. Et ascendit David, & viri ejus, & agebant prædas de Gessuri, & de Gerzi, & de Amalecitis: hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus, euntibus Sur usque ad terram Ægypti.

9. Et percutiebat David omnem terram; nec relinquebat viventem virum & mulierem: tolensque oves, & boves, & asinos, & camelos, & vestes, revertebatur, & veniebat ad Achis.

10. Dicebat autem ei Achis. In quem iruisti hodie? Respondens David: Contra meridiem Iudæ, & contra meridiem Ierameel, & contra meridiem Ceni.

11. Virum & mulierem non vivificabat David, nec adducebat in Geth, dicens: Ne forte loquantur adversum nos: Hæc fecit David: & hoc erat decretum illi omnibus diebus quibus habitavit in regione Philistinorum.

12. Credidit ergo Achis David, dicens: Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi servus sempiternus.

CAPUT XXVIII.

Philisthæi contra Saul armantur, ad quod bellum David pollicetur fidem regi Achis. Saul, occisis Magis, Pythonissam consult, suscitari jubens Samuelem, à quo suam suorumque proximam mortem didicit.

1. **F**actum est autem in diebus illis, congregaverunt Philisthim agmina sua,

ut præpararentur ad bellum contra Israel: dixitque Achis ad David: Sciens nunc scito, quoniam mecum egredieris in castris tu, & viri tui.

2. Dixitque David ad Achis: Nunc scies quæ facturus est servus tuus. Et ait Achis ad David: Et ego custodem capitis mei ponam te cunctis diebus.

3. * Samuel autem mortuus est, planxitque eum omnis Israel, & sepelierunt eum in Ramatha urbe sua. Et Saul abstulit magos, & hariolos de terra. ** Sup. 25. 1. Eccli. 46. 23.*

4. Congregatique sunt Philisthim, & venerunt, & castrametati sunt in Sunam: congregavit autem & Saul universum Israel, & venit in Gelboe.

5. Et vidit Saul castra Philisthim, & timuit, & expavit cor ejus nimis.

6. Consulitque Dominum, & non respondit ei neque per somnia, neque per sacerdotes: neque per prophetas.

7. Dixitque Saul servis suis: Querite mihi mulierem habentem * pythonem, & vadam ad eam, & sciscitabor per illam. Et dixerunt servi ejus ad eum: Est mulier pythonem habens in Endor. ** Lev. 20. 27. Deut. 18. 11. Ait. 16. 16.*

8. Mutavit ergo habitum suum, vestitusque est aliis vestimentis, & abiit ipse, & duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, & ait illi: Divina mihi in pythone, & suscita mihi quem dixeris tibi.

9. Et ait mulier ad eum: Ecce, tu nosti quanta fecerit Saul, & quomodo erasent magos & hariolos de terra: quare ergo insidiaris animæ meæ, ut occidas?

10. Et juravit ei Saul in Domino, dicens, Vivet Dominus, quia non eveniet tibi quidquam mali propter hanc rem.

11. Dixitque ei mulier: Quem suscitabo tibi? Qui ait: Samuelem mihi suscita.

12. Cum autem vidisset mulier Samuelem, exclamavit voce magna, & dixit ad Saul: Quare imposuisti mihi? Tu es enim Saul.

13. Dixitque ei rex: Noli timere: quid vidisti? Et ait mulier ad Saul: Deos vidi ascendentes de terra.

14. Dixitque ei: Qualis est forma ejus? Quæ ait: Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio. Et intellexit Saul quod Samuel esset, & inclinavit se super faciem suam in terra, & adoravit.

15. Dixit autem Samuel ad Saul: * Quare inquietasti me ut suscitarem? Et ait Saul: Coarctor nimis: siquidem Philisthim pugnant adversum me, & Deus recessit à me, & exaudire me noluisti neque in manu prophetarum, neque per somnia: vocavi ergo te, ut ostenderes mihi quid faciam. ** Eccli. 46. 23.*

16. Et ait Samuel: Quid interrogas me, cum Dominus recesserit à te, & transierit ad æmulum tuum?

17. Faciet enim tibi Dominus sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo David:

18. quia non obedisti voci Domini, neque fecisti iram furoris ejus in Amalec, idcirco quod pateris, fecit tibi Dominus hodie.

19. Et dabit Dominus etiam Israel tecum in manus Philisthim cras autem tu & filii tui cum eritis: sed & castra Israel tradet Dominus in manus Philisthim.

20. Staturumque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis, & iocubatur non erat in eo, quia non comederat panem tota die illa.

21. Ingressa est itaque mulier illa ad Saul (conturbatus enim erat valde) dixitque ad eum: Ecce obedivit ancilla tua voci tuæ, & posui animam meam in manu mea: & audiui sermones tuos, quos locutus es ad me.

22. Nunc igitur audi & tu vocem ancillæ tuæ, & ponam coram te buccellam panis, ut comedens convalescas, & possis iter agere.

23. Qui renuit, & ait: Non comedam: Coegerunt autem eum servi sui & mulier, & tandem audita voce eorum surrexit de terra, & sedit super lectum.

24. Mulier autem illa habebat vitulum pascalem in domo, & festinavit, & occidit eum: tollensque farinam, inmiscuit eam, & coxit azyma.

25. & posuit ante Saul & ante servos ejus. Qui cum comedisset, surrexerunt, & ambulaverunt per totam noctem illam.

CAPUT XXXIX.

David cum Philistinis adversus Israël profectus remittitur; quia turbant principes ne in prælio periret ipsi adversarii, jubeturque in Siceleg reverti.

1. Congregata sunt ergo Philisthim universa agmina in Aphec: sed & Israël castrametatus est super fontem, qui erat in Iezrahel.

2. Et satrapæ quidem Philisthim incedebant in centuriis & millibus: David autem & viri ejus erant in novissimo agmine cum Achis.

3. Dixeruntque principes Philisthim ad Achis: Quid sibi volunt Hebræi isti? Et ait Achis ad principes Philisthim. Num ignoratis David, qui fuit servus Saul regis Israël, & est apud me multis diebus, vel annus *, & non inveni in eo quidquam ex die qua transfugit ad me, usque ad diem hanc?

Id. supr. 27. 8.

4. * Irati sunt autem adversus eum principes Philisthim, & dixerunt ei: Revertatur vir iste, & sedeat in loco suo, in quo constituiti eum, & non descendat nobiscum in prælium, ne fiat nobis adversarius, cum præliari cœperimus: quomodo enim aliter poterit placare dominum suum, nisi in capibus nostris?

* 1. Par. 12. 19.

5. Nonne iste est David, cui cantabant in choris, dicentes: Percussit Saul in millibus suis, & David in decem millibus suis?

6. Vocavit ergo Achis David, & ait ei: Vivit Dominus, quia rectus es tu, & bonus in conspectu meo: & exitus tuus, & introitus tuus mecum est in castris: & non inveni in te quidquam mali ex die qua venisti ad me, usque in diem hanc: sed satrapis non places.

7. Revertere ergo, & vadé in pace, & non offendas oculos satraparum Philisthim.

8. Dixitque David ad Achis: Quid enim feci, & quid invenisti in me servo tuo à die qua fui in conspectu tuo usque in diem hanc, ut non veniam, & pugnem contra inimicos domini mei regis?

9. Respondens autem Achis, locutus est ad David. Sciò quia bonus es tu in oculis meis, * sicut Angelus Dei: sed principes Philisthinorum dixerunt: Non ascendet nobiscum in prælium.

* 2. Reg. 14. 17. & 20. Item 19. 27.

10. Igitur consurge manè tu, & servi domini tui, qui venerunt tecum: & cum de nocte surrexeritis, & cœperit diluescere, perge.

11. Surrexit itaque de nocte David ipse & viri ejus, ut proficiscerentur manè, & rever-

terentur ad terram Philisthim: Philisthim autem ascenderunt in Iezrahel.

CAPUT XXX.

Absente cum suis Davide, Amalecitis Siceleg incenderant ablata præda, quos David persequens occidit, recepta præda, quam singulis sociis ex agro divisit, etiam is qui ad sarcinas lassus remanierat.

1. Cumque * venissent David & viri ejus in Siceleg die tertia, Amalecitis impetum fecerant ex parte australi in Siceleg, & percusserant Siceleg, & succenderant eam igni.

* 1. Paral. 12. 20.

2. Et captivas duxerant mulieres ex ea, à minimo usque ad magnum: & non interfecerant quenguam, sed secum duxerant, & pergebant itinere suo.

3. Cum ergo venissent David & viri ejus ad civitatem, & invenissent eam succensam igni, & uxores suas, & filios suos, & filias ductas esse captivas,

4. levaverunt David & populus qui erat cum eo voces suas, & planxerunt donec deficerent in eis lacrymæ.

5. Siquidem & duæ uxores David captivæ ductæ fuerant, Achinoam Iezrahelites, & Abigail uxor Nabal Carmeli.

6. Et contristatus est David valde: volebat enim eum populus lapidare, quia amara erat anima uniuscujusque viri super filiis suis, & filiabus: confortatus est autem David in Domino Deo suo.

7. Et ait ad Abiathar sacerdotem filium Achimelech: Applicata ad me ephod. Et applicavit Abiathar ephod ad David.

8. Et consulit David Dominum, dicens: Persequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non? Dixitque ei Dominus: Persequere: absque dubio enim comprehendes eos, & excuties prædam.

9. Abiit ergo David ipse, & sexcenti viri qui erant cum eo, & venerunt usque ad Tormentem Bessor: & lassus quidam substitenterunt.

10. Persecutus est autem David ipse, & quadringenti viri: substitenterant enim ducenti, qui lassus transire non poterat Tormentem Bessor.

11. Et invenerunt virum Ægyptium in agro, & adduxerunt eum ad David, dederuntque ei panem ut comederet, & biberet aquam,

12. sed & fragmen massæ caricarum, & duas ligaturas novæ passæ. Quæ cum comedisset, reversus est spiritus ejus, & refocillatus est: non enim comederat panem, neque biberat aquam, tribus diebus, & tribus noctibus.

13. Dixit itaque ei David: Cujus es tu? vel unde? & quo pergis? Qui ait: Puer Ægyptius ego sum, servus viri Amalecitis: dereliquit autem me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudustertius.

14. Siquidem nos erupimus ad australem plagam Cerethi, & contra ludam, & ad Meridienem Caleb, & Siceleg succendimus igni.

15. Dixitque ei David: Potes me ducere ad cuneum istum? Qui ait. Jura mihi per Deum, quòd non occidas me, & non tradas me in manus domini mei, & ego ducam te ad cuneum istum. Et juravit ei David.

16. Qui cum duxisset eum, ecce illi discombebant super faciem universæ terræ comedentes & bibentes, & quasi festum celebrantes diem, pro cuncta præda, & spoliis quæ cœperant de terra Philisthim, & de terra Iuda.

17. Et percussit eos David à vespere usque ac vesperein alterius diei, & non evasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adolescentes, qui ascenderant camelos, & fugerant.

18. Eruit ergo David omnia, quæ tulerant Amalecitarum, & duas uxores suas eruit.

19. Nec defuit quidquam à parvo usque ad magnum, tam de filiis quam de hiliabus, & de spoliis, & quæcumque rapuerant, omnia re-dixit David.

20. Et tulit universos greges & armenta, & minavit ante faciem suam: dixeruntque: Hæc est præda David.

21. Venit autem David ad ducentos viros, qui lassī substiterant, nec sequi potuerant David, & residere eos jusserat in Torrente Besor: qui egressi sunt obviam David, & populo qui erat cum eo. Accedens autem David ad populum salutavit eos pacifice.

22. Respondensque omnis vir pessimus, & iniquus de viris, qui ierant cum David, dixit: Quia non venerunt nobiscum, non dabimus ei quidquam de præda, quam erimus: sed sufficiat unicuique uxor sua & filii: quos cum acceperint, recedant.

23. Dixit autem David: non sic facietis fratres mei de his, quæ tradidit nobis Dominus, & custodivit nos, & dedit latrunculos, qui eruperant adversum nos, in manus nostras:

24. nec audiet vos quisquam super sermone hoc. æqua enim pars erit descenditis ad prælium, & remanentis ad sarcinas, & similiter dividant.

25. Et factum est hoc ex die illa, & deinceps constitutum & præfinitum, & quasi lex in Israël usque in diem hanc.

26. Venit ergo David in Siceleg, & misit dona de præda senioribus Iuda proximis suis, dicens: Accipite benedictionem de præda hostium Domini:

27. His, qui erant in Bethel, & qui in Ramoth ad Meridiem, & qui in Iethai,

28. & qui in Aroer, & qui in Sephainoth, & qui in Esthemo,

29. & qui in Rachal, & qui in urbibus Ierameel, & qui in urbibus Ceni,

30. & qui in Arama, & qui in lacu Asan, & qui in Athach,

31. & qui in Hebron, & reliquis qui erant in his locis, in quibus commoratus fuerat David ipse, & viri ejus.

CAPUT XXXI.

Saulis, cum filiis in pugna cæsi corpus, truncato capite, in muro Bethsan suspendit, armaque ejus in templo Astaroth: viri autem Iabes, ablati Saul ac filiorum ejus corporibus, juxta Iabes ea sepelierunt.

1. Philistiim autem pugnabant adversum Israel: & fugerunt viri Israël ante faciem Philistiim, & ceciderunt interfecti in monte Gelboe.

2. * Irrueruntque Philistiim in Saul, & in filios ejus, & percusserunt Ionathan, & Abinadab, & Melchisua filios Saul,

* 1. Par. 10. 2. 3.

3. totumque pondus prælii versum est in Saul: & consecuti sunt eum viri sagittarii, & vulneratus est vehementer à sagittariis.

4. * Dixitque Saul ad armigerum suum: Evagina gladium tuum, & percutite me: ne forte veniant incircumcisi isti, & interficiant me, illudentes mihi. Et noluit armiger ejus: fuerat enim nimio terrore perterritus. arripuit itaque

Saul gladium, & irruit super eum.

* 1. Par. 10. 4.

5. Quod cum vidisset armiger ejus, videlicet quod mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladium suum, & mortuus est cum eo.

6. Mortuus est ergo Saul, & tres filii ejus, & armiger illius, & universi viri ejus in die illa perierunt.

7. Videntes autem viri Israël, qui erant trans vallem, & trans Iordanem, quod fugissent viri Israelite, & quod mortuus esset Saul, & filii ejus, reliquerunt civitates suas, & fugerunt: veneruntque Philistiim, & habitaverunt ibi.

8. Facta autem die altera, venerunt Philistiim, ut spoliarent interfectos, & invenerunt Saul & tres filios ejus jacentes in monte Gelboe.

9. Et præciderunt caput Saul, & spoliaverunt eum armis: & miserunt in terram Philistinorum per circuitum, ut annuntiaretur in templo idolorum, & in populis.

10. Et posuerunt arma ejus in templo Astaroth, corpus verò ejus suspenderunt in muro Bethsan.

11. * Quod cum audissent habitatores Iabes Galaad, quæcumque fecerant Philistiim Saul,

* 2. Reg. 2. 4.

12. surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulaverunt tota nocte, & tulerunt cadaver Saul, & cadavera filiorum ejus de muro Bethsan: veneruntque Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi:

13. Et tulerunt ossa eorum, & sepelierunt in nemore Iabes, & jejunaverunt septem diebus.

LIBER SECUNDUS

SAMUELIS,

QUEM NOS

SECUNDUM REGUM DICIMUS.

CAPUT PRIMUM.

David occiso Iantio, qui se Saulem occidisse dicebat, scissis vestibus defecit cum cum ceteris occisiss, jejunans ac præcipiens ut filios Iuda docerent arcum.

1. Factum est autem, postquam mortuus esset Saul, * ut David reverteretur à cæde Amalec, & maneret in Siceleg duos dies.

* Iuff. 5. 4.

2. In die autem tertia apparuit homo veniens de castris Saul veste concissa, & pulvere conspersus caput. & ut venit ad David, cecidit super faciem suam, & adoravit.

3. Dixitque ad eum David: Unde venis? Qui ait ad eum: De castris Israël fugi.

4. Et dixit ad eum David: Quod est verbum quod factum est? indica mihi. Qui ait: Fugit populus ex prælio, & multi corruentes ei populo mortui sunt: sed & Saul & Ionathas filius ejus interierunt.

5. Dixitque David ad adolescentem, qui nuntiabat ei: Unde scis quia mortuus est Saul, & Ionathas filius ejus?

6. Et ait adolescens, qui nuntiabat ei: Casu veni in montem Gelboe, & Saul incumbebat super hastam suam: porro currus & equites appropinquabant ei.

7. & conversus post tergum suum, videns-

que me vocavit. Cui cum respondissem: Adsum:

8. dixit mihi: Quisnam es tu? Et aio ad eum. Amalecites ego sum.

9. Et locutus est mihi: Sta super me, & interfice me: quoniam tenent me angustiae, & adhuc tota anima mea in me est.

10. Stansque super eum, occidi illum: sciebam enim quod vivere non poterat post ruinam: & tuli diademata quod erat in capite ejus, & armillam de brachio illius, & attuli ad te dominum meum huc.

11. Apprehendens autem David vestimenta sua scidit, omnesque viri, qui erant cum eo,

12. & planxerunt, & fleverunt, & jejunaverunt usque ad vesperam super Saul, & super Ionathan filium ejus, & super populum Domini, & super domum Israel, eo quod corruissent gladio.

13. Dixitque David ad juvenem qui nuntiaverat ei: Unde es tu? Qui respondit: Filius hominis advenit Amalecitis ego sum.

14. Et ait ad eum David: * Quare non timuisti mittere manum tuam ut occideres christum Domini? * Ps. 104. 15.

15. Vocansque David unum de pueris suis, ait: Accedens irru in eum. Qui percussit illum, & inortuus est.

16. Et ait ad eum David: Sanguis tuus super caput tuum: os enim tuum locutus est adversum te, dicens: Ego interfeci christum Domini.

17. Planxit autem David planctum lujuscemodi super Saul, & super Ionathan filium ejus.

18. (& praecepit ut docerem filios Iuda arcum, sicut scriptum est in libro iustorum.) Et ait: Considera Israel pro his, qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati.

19. Inclyti, Israel, super montes tuos interfecti sunt: quo modo ceciderunt fortes?

20. Nolite annunciare in Geth, neque annuncietis in compitis Ascalonis: ne forte laentent filiae Philisthim, ne exultent filiae incircumcisorum.

21. Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniant super vos, neque sint agri primitiarum: quia ibi abiectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo.

22. A sanguine interfectorum, ab adipe fortium, sagitta Ionathae nunquam rediit retrorsum, & gladius Saul non est reversus inanis.

23. Saul & Ionathas amabiles, & decori in vita sua, in morte quoque non sunt divisi: aquilis velociores, leonibus fortiores.

24. Filiae Israel super Saul flete, qui vestiebat vos coccino in deliciis, qui praebebat ornamenta aenea cultui vestro.

25. Quo modo ceciderunt fortes in praelio? Ionathas in excelsis tuis occisus est?

26. Doleo super te frater mi Ionathas decore nimis, & apabilis super amorem mulierum. Sicut mater unicum amat filium suum, ita ego te diligebam.

27. Quo modo ceciderunt robusti, & perierunt arma bellica?

CAPUT II.

David Dei oraculo jussus ascendere in Hebron, ibi super Iuda in regem unctus, viros Iabes Galaad ob Saulis sepulturam commendat: Iboethu vero in regem super Israel unctio gravem peperit seditionem ac pugnam inter utramque domum.

1. Igitur post haec consuluit David Dominum, dicens: Num ascendam in

unam de civitatibus Iuda? Et ait Dominus ad eum: Ascende. Dixitque David: Quo ascendam? Et respondit ei in Hebron.

2. Ascendit ergo David, & duae uxores ejus, Achinoam Iezrahelites, & Abigail uxor Nabal Carmeli:

3. sed & viros, qui erant cum eo, duxit David singulos cum domo sua: & manserunt in oppidis Hebron.

4. * Veneruntque viri Iuda, & unxerunt ibi David ut regnaret super domum Iuda. Et nuntiatus est David, quod viri Iabes Galaad sepelissent Saul. * 1. Mach. 2. 57. Infr. 5. 3.

5. Misit ergo David nuncios ad viros Iabes Galaad, dixitque ad eos: Benedicti vos Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saul, & sepelistis eum.

6. Et nunc retribuet vobis quidem Dominus misericordiam & veritatem: sed & ego reddam gratiam, eo quod fecistis verbum istud.

7. Confortentur manus vestrae, & estote filii fortitudinis: licet enim mortuus sit dominus vester Saul, tamen me unxit domus Iuda in regem sibi.

8. Abner autem filius Ner princeps exercitus Saul tulit Iboethu filium Saul, & circumduxit eum per castra,

9. regemque constituit super Galaad, & super Gessuri, & super Iezrael, & super Ephraim, & super Benjamin, & super Israel universum.

10. Quadraginta annorum erat Iboethu filius Saul cum regnare coepisset super Israel, & duobus annis regnavit: sola autem domus Iuda sequebatur David.

11. Et tuit numerus dierum, quos commoratus est David, imperans in Hebron super domum Iuda, septem annorum, & sex mensium.

12. Egressusque est Abner filius Ner, & pueri Iboethu filii Saul de castris in Gabaa.

13. Porro Ioab filius Sarviae, & pueri David egressi sunt, & occurrerunt eis iuxta piscinam Gabaa. Et cum in unum convenissent, & regione sederunt: hi ex una parte piscinae, & illi ex altera.

14. Dixitque Abner ad Ioab: Surgant pueri, & ludant coram nobis. Et respondit Ioab: Surgant.

15. Surrexerunt ergo, & transierunt numero duodecim de Benjamin, ex parte Iboethu filii Saul, & duodecim de pueris David.

16. Apprehensoque unusquisque capite comparis sui, deiecit gladium in latus contrarii, & ceciderunt simul: vocatumque est nomen loci illius: Ager robustorum, in Gabaa.

17. Et ortum est bellum durum satis in die illa: fugatusque est Abner, & viri Israel a pueris David.

18. Erant autem ibi tres filii Sarviae, Ioab, & Abisai, & Asael: porro Asael cursor velocissimus fuit, quasi unus de capreis, quae morantur in silvis.

19. Persequebatur autem Asael Abner, & non declinavit ad dextram neque ad sinistram omittens persequi Abner.

20. Respexit itaque Abner post tergum suum, & ait: Tunc es Asael? Qui respondit: Ego sum.

21. Dixitque ei Abner: Vade ad dextram, sive ad sinistram, & apprehende unum de adolescentibus, & tolle tibi spolia ejus. Noluit autem Asael omittere quin urgeret eum.

22. Rursusque locutus est Abner ad Asael: recede, noli me sequi, ne compellar conde-

dere te in terram, & levare non potero faciem meam ad loab fratrem tuum.

23. Qui audire contempsit, & noluit declinare: percussit ergo eum Abner aversa hasta in inguine, & transfodit, & mortuus est in eodem loco: omnesque qui transibant per locum illum, in quo ceciderat Asael, & mortuus erat, subsistebant.

24. Persequentibus autem Ioab, & Abisai fugientem Abner, sol occubuit: & venerunt usque ad Collen aquæ ductus, qui est ex adverso vallis itineris deserti in Gabaon.

25. Congregatique sunt filii Benjamin ad Abner: & conglobati in unum cuneum, steterunt in summitate tumuli unius.

26. Et exclamavit Abner ad Ioab, & ait: Num usque ad interfectionem tuus mureo desæviet? an ignoras quòd periculosa sit desperatio? usquequò non dicis populo ut omittat persequi fratres suos?

27. & ait Ioab: Vivit Dominus, si locutus fuisses, manè recessisset populus persequens fratrem suum.

28. Insonuit ergo Ioab buccina, & stet. t. omnis exercitus, nec persecuti sunt ultra Israël, neque inire certamen.

29. Abner autem & viri ejus abierunt per campestria, tota nocte illa: & transierunt Iordanem, & lustrata omni Beth horon, venerunt ad castra.

30. Porro Ioab reversus, omissio Abner, congregavit omnem populum: & defuerunt de pueris David decem & novem viri, excepto Asaele.

31. Servi autem David percusserunt de Benjamin, & de viris qui erant cum Abner trecentos sexaginta, qui & mortui sunt.

32. Tuleruntque Asael, & sepelierunt eum in sepulchro patris sui in Bethlehem: & ambulaverunt tota nocte Ioab & viri qui erant cum eo, & in ipso crepusculo pervenerunt in Hebron.

CAPUT III.

Abner reprehensus ob concubinam iratus regi Isboseth, sedus init cum David, & deducta Michol, dum congregaret Israëlitas ad David, occiditur à Ioab, cui David iratus amarè deflet Abner.

1. **F**acta est ergo longa concertatio inter domum Saul, & inter domum David: David proficiens, & semper seipso robustior, domus autem Saul decrescens quotidie.

2. * Natiqque sunt filii David in Hebron: fuitque primogenitus ejus Ammon de Achinoam Iezrahelitide. * 1. Par. 3. 1.

3. Et post eum Cheleab de Abigail uxore Nabal Carneli: porro tertius Absalom filius Maacha filiae Tholmai regis Gessur.

4. Quartus autem Adonias, filius Haggith: & quintus Saphathia, filius Abital.

5. Sextus quoque Iethraam de Eglā uxore David. hi nati sunt David in Hebron.

6. Cum ergo esset prælum inter domum Saul & domum David, Abner filius Ner regebat domum Saul.

7. Fuerat autem Sauli concubina nomine Respha, filia Aia. Dixitque Isboseth ad Abner:

8. Quare ingressus es ad concubinam patris mei? Qui iratus nimis propter verba Isboseth, ait: Nunquid caput canis ego sum adversum Iudam hodie, qui fecerim misericordiam super domum Saul patris tui, & super fratres & proximos ejus, & non tradidi te in manus Da-

vid, & tu requisisti in me quod argueres pro muliere hodiè?

9. Hæc faciat Deus Abner, & hæc addat ei, nisi quomodo juravit Dominus David, sic faciam cum eo.

10. ut transferatur regnum de domo Saul, & eleveetur thronus David super Israël, & super Iudam, à Dan usque Bersabee.

11. Et non potuit respondere ei quidquam, quia metuebat illum.

12. Misit ergo Abner nuncios ad David pro se dicentes: Cujus est terra? Et ut loquerentur: Fac mecum amicitias, & erit manus mea tecum, & reducam ad te universum Israël.

13. Qui ait: Optime: ego faciam tecum amicitias: sed unam rem peto à te, dicens: Non videbis faciem meam antequam adduxeris Michol filiam Saul: & sic venies, & videbis me.

14. Misit autem David nuncios ad Isboseth filium Saul, dicens: * Redde uxorem meam Michol, quam respondi mihi centum præputiis Philisthim. * 1. Reg. 18. 27.

15. Misit ergo Isboseth, & tulit eam à viro suo Phaltiel, filio Laïs.

16. Sequebaturque eam vir suus, plorans usque Bahurim: & dixit ad eum Abner: Vade, & revertere. Qui reversus est.

17. Sermonem quoque intulit Abner ad seniores Isra, dicens: Tàn heri quam nudius tertius quærebatis David ut regnaret super vos.

18. Nunc ergo facite: quoniam Dominus locutus est ad David, dicens: In manu servi mei David salvabo populum meum Israël de manu Philisthim, & omnium inimicorum ejus.

19. Locutus est autem Abner etiam ad Benjamin. Et abut ut loqueretur ad David in Hebron omnia quæ placerant Israël, & universo Benjamin.

20. Venitque ad David in Hebron cum viginti viris: & fecit David Abner, & viris ejus qui venerant cum eo, convivium.

21. Et dixit Abner ad David: Surgam, ut congregem ad te dominum meum regem omnem Israël, & ineam tecum fœdus, & imperes omnibus, sicut desiderat anima tua. Cum ergo deduxisset David Abner, & ille isset in pace,

22. Statim pueri David, & Ioab venerunt, cæsis latronibus, cum præda magna nimis: Abner autem non erat cum David in Hebron, quia jam dimiserat eum, & profectus fuerat in pace.

23. Et Ioab, & omnis exercitus, qui erat cum eo, postea venerunt: nuntiatus est itaque Ioab à narrantibus: Venit Abner filius Ner ad regem, & dimisit eum, & abiit in pace.

24. Et ingressus est Ioab ad regem, & ait: Quid fecisti? Ecce venit Abner ad te: quare dimisisti eum, & abiit & recessit?

25. Ignorans Abner filium Ner, quoniam ad hoc venit ad te ut deciperet te, & sciret exitum tuum, & introitum tuum, & nosset omnia quæ agis?

26. Egressus itaque Ioab à David, misit nuncios post Abner, & reduxit eum à cisterna Sira, ignorante David.

27. Cumque redisset * Abner in Hebron, seorsum adduxit eum Ioab ad medium porte, ut loqueretur ei, in dolo: & percussit illum ibi in inguine, & mortuus est in ultione sanguinis Asael fratris ejus.

* 3 Reg. 2. 5.

28. Quod cum audisset David rem jam gestam, ait: Mundus ego sum, & regnum meum apud

apud Dominum usque in sempiternum à sanguine Abner filii Ner,

29. & veniat super caput Ioab, & super omnem domum patris eius: nec deficiat de domo Ioab fluxum seminis sustinens, & leprosus, & tenens fusum, & cadens gladio, & indigens pane.

30. Igitur Ioab & Abisai frater eius interfecerunt Abner, eo quod occidisset Asaël fratrem eorum in Gabaon in praelio.

31. Dixit autem David ad Ioab, & ad omnem populum, qui erat cum eo. Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & planctus ante exequias Abner. porro rex David sequebatur feretrum.

32. Cumque sepelissent Abner in Hebron, levavit rex David vocem suam, & fleuit super tumulum Abner: flevit autem & omnis populus.

33. Plangensque rex & lugens Abner, ait: Nequaquam ut mori solent ignavi, mortuus est Abner.

34. Manus tuæ ligatæ non sunt, & pedes tui non sunt compedibus aggravati: sed sicut solent cadere coram filiis iniquitatis, sic coruisti. Congeminansque omnis populus flevit super eum.

35. Cumque venisset universa multitudo cibum capere cum David, clara adhuc die iuravit David, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustavero panem vel aliud quidquam.

36. Omnisque populus audivit, & placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in conspectu totius populi.

37. & cognovit omne vulgus, & universus Israel in die illa quoniam non actum fuisset à rege ut occideretur Abner filius Ner.

38. Dixit quoque rex ad servos suos: Num ignoratis quoniam princeps & maximus cecidit hodie in Israël?

39. Ego autem adhuc delicatus, & undus rex: porro viri isti filii Sarvire duri sunt mihi: retribuat Dominus facienti malum juxta malitiam suam.

CAPUT IV.

Baana & Rechab militem praeceperunt caput Isobseth, quem dormientem occiderant, ad David attulerunt, quos pro mercede jussit interimere.

1. **A**Udivit autem Isobseth filius Saul quod cecidisset Abner in Hebron: & dissolutus sunt manus ejus, omnisque Israël perturbatus est.

2. Duo autem viri principes latronum erant filio Saul, nomen uni Baana, & nomen alteri Rechab, filii Remmon Berolithæ de filiis Benjamin: siquidem & Berolitha reputata est in Benjamin.

3. & fugerunt Berolithæ in Gethaim, fueruntque ibi advenæ usque ad tempus illud.

4. Erat autem Ionathas filio Saul filius debilis pedibus: quinquennus enim fuit, quando venit nuncius de Saul & Ionatha ex Iezrahel, tollens itaque eum nutrix sua, fugit: cumque festinaret ut fugeret, cecidit, & claudus effectus est: habuitque vocabulum Miphobseth.*

* 1. Paral. 8. 34. & 9. 40.

5. Venientes igitur filii Remmon Berolithæ, Rechab & Baana, ingressi sunt fervente die domum Isobseth. qui dormiebat super stratum suum meridie. Qui ostiana domus purgans triticum, obdormivit.

6. Ingressi sunt autem domum latenter assumptes spicas tritici, & percusserunt eum

in inguine Rechab & Baana frater ejus, & fugerunt.

7. Cum autem ingressi fuissent domum, ille dormiebat super lectum suum in conclavi, & percutientes interfecerunt eum: sublatoque capite ejus, abierunt per viam deserti tota nocte.

8. & attulerunt caput Isobseth ad David in Hebron: dixeruntque ad regem: Ecce caput Isobseth filii Saul inimici tui, qui quarebat animam tuam: & dedit Dominus domino meo regi ultionem hodie de Saul, & de semine ejus.

9. Respondens autem David Rechab, & Baana fratri ejus, filius Remmon Berolithæ, dixit ad eos: Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia,

10. * quoniam eum, qui annuntiaverat mihi, & dixerat: Mortuus est Saul: qui putabat se prospere nuntiare, tenui, & occidi eum in Siceleg, cui oportebat mercedem dare pro nuntio, * *Sup. 1. 15.*

11. Quamto magis nunc cum homines impii interfecerunt vium novum in domo sua, super lectum suum, non queram sanguinem ejus de manu vestra, & auferam vos de terra?

12. Præcepit itaque David pueris suis, & interfecerunt eos: præcidentesque manus & pedes eorum, suspenderunt eos super piscinam in Hebron: caput autem Isobseth tulrunt, & sepeli-runt in sepulchro Abner in Hebron.

CAPUT V.

David unctus super totum Israël, pulvis Iebusæis, artem Saul cepit: ubi extructa domo habitavit, alias superinducens uxores, filiosque procreans, & Philisthæos viros prosteruens.

1. **E**T venerunt universæ tribus Israel ad David in Hebron, dicentes: * Ecce nos, os tuum, & caro tua sumus.

* 1. Paral. 11. 1.

2. Sed & heri & nudius tertius cum esset Saul rex super nos, tu eras educens & reducens Israel: dixit autem Dominus ad te: Tu pascas populum meum Israel, & tu eris dux super Israel.

3. Venerunt quoque & seniores Israel ad regem in Hebron, & percussit cum eis rex David foedus in Hebron coram Domino: * unxeruntque David in regem super Israël.

* *Sup. 2. 4.*

4. Filius triginta annorum erat David, cum regnare coepisset, * & quadraginta annis regnavit. *

* 2. Reg. 2. 11.

* *Inf. 3. Reg. 1. 39.*

5. In Hebron regnavit super ludam septem annis & sex mensibus: in Ierusalem autem regnavit triginta tribus annis super omnem Israel & ludam.

6. Et abiit rex, & omnes viri qui erant cum eo, in Ierusalem, ad Iebusæum habitantem terræ: dicuntque est David ab eis. Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos & claudos dicentes Non ingredietur David huc.

7. Cepit autem David arcem Sion, hæc est civitas David.

8. Proposuerat enim David in die illa præmium, qui percussisset Iebusæum, & tetigisset domatium fistulas, & abstulisset cæcos & claudos odientes animum David. Idcirco dicitur in proverbio: Cæcus & claudus non intrabunt in templum.

9. Habitavit * autem David in arce, & vocavit eam, Civitatem David: & ædificavit per gyrum à Mello & intrinsecus.

* 1. Paral. 11. 7. 8.

10. Et ingrediebatur proficiens atque succrescens, & Dominus Deus exercituum erat cum eo.

11. * Misit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad David, & ligna cedrina, & artifices lignorum, artificesque lapidum ad parietes: & ædificaverunt domum David.

* 1. Paral. 14. 1.

12. Et cognovit David quoniam confirmasset eum Dominus regem super Israël, & quoniam exaltasset regnum ejus super populum suum Israel.

13. * Accepit ergo David adhuc concubinas & uxores de Ierusalem, postquam venerat de Hebron: natique sunt David & alii filii & filiae: * 1. Paral. 3. 1. & 2.

14. & hæc nomina eorum, qui nati sunt ei in Ierusalem, Samua, & Sobab, & Nathan, & Salomon.

15. & Iebahar, & Elisua, & Nepheg.

16. & Iaphia, & Elisama, & Elioda, & Eliphalet.

17. Audierunt ergo Philistiim quod unxisset David in regem super Israël: & ascenderunt universi ut quaererent David: quod cum audisset David, descendit in præsidium.

18. * Philistiim autem venientes diffusi sunt in Valle Raphaim. * 1. Paral. 14. 9.

19. & consuluit David Dominum, dicens: Si ascendam ad Philistiim? & si dabis eos in manu mea? Et dixit Dominus ad David: Ascende: quia tradens dabo Philistiim in manu tua.

20. * Venit ergo David in Baal Pharasin. & percussit eos ibi, & dixit: ** Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aquæ. Propterea vocatum est nomen loci illius, Baal Pharasin. * Iai. 28. 21. * 1. Paral. 14. 11.

21. * Et reliquerunt ibi sculptilia sua: quæ tulit David, & viri ejus. * 1. Paral. 14. 12.

22. Et addiderunt adhuc Philistiim ut ascenderent, & diffusi sunt in Valle Raphaim.

23. Consuluit autem David Dominum: Si ascendam contra Philisthæos, & tradas eos in manus meas? Qui respondit: Non ascendas contra eos, sed gyra post tergum eorum, & venies ad eos ex adverso pyrorum.

24. Et cum audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium: quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, ut percutiat castra Philistiim.

25. Fecit itaque David sicut præceperat ei Dominus, & percussit Philistiim de Gabaa, usque dum venias Gezer.

CAPUT VI.

Reducente David arcam à domo Abinadab, Oza à Domino occisus est quod illam attigisset: quare eam in domo Obbedom reliquit: postmodum vero in Ierusalem reducens, & ante eam ludens, à Michol uxore ridetur: in cuius pœnam nunquam illa deinceps peperit.

1. Congregavit autem rursus David omnes electos ex Israël triginta millia.

2. * Surrexitque David, & abiit, & universus populus, qui erat cum eo de viris Iuda, ut adducerent arcam Dei, super quam invocatum est nomen Domini exercituum, sedentis in cherubim super eam. * 1. Paral. 13. 5.

3. Et imposuerunt arcam Dei super plaustrum novum: tuleruntque eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa: Oza autem, &

Ahio filii Abinadab, minabant plaustrum novum.

4. * Cùmque tulissent eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa, custodiens arcam Dei Ahio præcedebat arcam.

* 1. Reg. 7. 1.

5. David autem, & omnis Israël ludebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactus, & citharis & lyris & tympanis & sistris & cymbalis.

6. Postquam autem venerunt ad Aream Nachon, extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam.

7. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi juxta arcam Dei.

8. * Contristatus est autem David, eo quod percussisset Dominus Ozam, & vocatum est nomen loci illius: Percussio Ozæ usque in diem hanc. * 1. Paral. 13. 11.

9. Et extinxit David Dominum in die illa, dicens, Quo modo ingreditur ad me arca Domini?

10. Et noluit divertere ad se arcam Domini in civitatem David: sed divertit eam in domum Obbedom Gethæi.

11. Et habitavit arca Domini in domo Obbedom Gethæi tribus mensibus: & benedixit Dominus Obbedom, & omnem domum ejus.

12. * Nuntiatumque est regi David quod benedixisset Dominus Obbedom, & omnia ejus propter arcam Dei. Abiit ergo David, & adduxit arcam Dei de domo Obbedom in civitatem David cum gaudio: & erant cum David septem chori, & victima vituli.

* 1. Paral. 15. 25.

13. Cùmque transcendissent qui portabant arcam Domini sex passus, immolabat bovem & arietem, * 1. Paral. 15. 26.

14. & David saltabat totis viribus ante Dominum, porrò David erat accinctus ephod lineo.

15. Et David, & omnis domus Israel ducebant arcam testamenti Domini, in jubilo, & in clangore buccinæ.

16. Cùmque intrasset arca Domini in civitatem David, Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem David subsilentem, atque saltantem coram Domino: & despexit eum in corde suo.

17. Et introduxerunt arcam Domini, & imposuerunt eam in loco suo in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David: & obtulit David holocausta, & pacifica coram Domino.

18. Cùmque complisset offerens holocausta & pacifica, benedixit populo in nomine Domini exercituum.

19. Et partitus est universæ multitudini Israël tam viro quam mulieri singulis collidit panis unam, & assaturam bubulæ carnis unam, & similam frixam oleo: & abiit omnis populus, unusquisque in domum suam.

20. Reversusque est David ut benediceret domui suæ: & egressa Michol filia Saul in occursum David, ait: Quam gloriosus fuit hodie rex Israël discooperiens se ante ancillas servorum suorum, & nudatus est, quasi si nuderetur unus de scurris.

21. Dixitque David ad Michol: Ante Dominum, qui elegit me potius quam patrem tuum, & quam omnem domum ejus, & præcepit mihi ut essem dum super populum Domini in Israël,

22. & Iudam, & vilior fiam plus quam fac-

tus sum : & ero humilis in oculis meis : & cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo.

23. Igitur Michol filia Saul non est natus filius usque in diem mortis suæ.

CAPUT VII.

David proponens edificare domum Domino, à Nathan propheta primum collaudatur, postmodum iubente Domino prohibetur, sed filius ei promittitur illam edificaturus, unde Domino gratias agit.

1. Factum est autem cum sedisset rex in domo sua, & Dominus dedisset ei requiem undique ab universis inimicis suis,

2. dixit ad Nathan propl etiam : * Videsne quod ego habitem in domo cedrina, & arca Dei posita sit in medio pellium? * 1. Paral. 17. 1.

3. Dixitque Nathan ad regem : Omne quod est in corde tuo, vade fac : quia Dominus tecum est.

4. Factum est autem in illa nocte : & ecce sermo Domini ad Nathan, dicens :

5. Vade, & loquere ad servum meum David : Hæc dicit Dominus : Numquid tu edificabis mihi domum ad habitandum?

6. Neque enim habitavi in domo ex die illa, quæ eduxi filios Israël de terra Ægypti, usque in diem hanc : sed ambulabam in tabernaculo, & in tentorio.

7. Per cuncta loca, quæ transivi cum omnibus filiis Israël, numquid loquens locutus sum ad unum de tribubus Israël, cui præcepi ut pasceret populum meum Israël, dicens : Quare non edificastis mihi domum cedrinam?

8. Et nunc hæc dices servo meo David : Hæc dicit Dominus exercituum : * Ego tui te de pascuis sequentem greges, ut esses dux super populum meum Israël : * 1. Reg. 16. 13. Psal. 77. 70.

9. & fui tecum in omnibus ubicunque ambulasti, & interfeci universos inimicos tuos à facie tua : fecique tibi nomen grande, juxta nomen magnorum, qui sunt in terra.

10. Et ponam locum populo meo Israël, & plantabo eum, & habitabit super eo, & non turbabitur amplius : nec addent filii iniquitatis ut affigant eum sicut prius,

11. ex die qua constitui iudices super populum meum Israël : & requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis, prædictique tibi Dominus, quod domum faciat tibi Dominus.

12. * Cumque completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum ejus. * 3. Reg. 8. 19.

13. * Ipse adinhabit domum nominis meo, & stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum. * 3. Reg. 5. 6.

14. * Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium : qui si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum. * 1. Paral. 22. 10. Hebr. 1. 5.

15. * Misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstulit à Saul, quem amovi à facie mea. * Psalm. 88. 34. 37.

16. Et fidelis erit domus tua, & regnum tuum usque in æternum ante faciem tuam, & * thronus tuus erit firmus jugiter. * Hebr. 1. 8.

17. Secundum omnia verba hæc, & juxta universam visionem istam, sic locutus est Nathan ad David.

18. Ingressus est autem rex David, & sedit coram Domino, & dixit : Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, quia adduxisti me hucusque?

19. Sed & hoc parum visum est in conspectu tuo Domine Deus, nisi loquereris etiam de domo servi tui in longinquum : ista est enim lex Adam, Domine Deus.

20. Quid ergo addere poterit adhuc David, ut loquatur ad te? tu enim scis servum tuum Domine Deus.

21. Propter verbum tuum, & secundum cor tuum fecisti omnia magnalia hæc, ita ut notum faceres servo tuo.

22. Idcirco magnificatus es Domine Deus, quia non est similis tui, neque est Deus extra te, in omnibus quæ audivimus auribus nostris.

23. Quæ est autem, ut populus tuus Israël, gens in terra, propter quam ivit Deus, ut redimeret eam sibi in populum, & poneret sibi nomen, faceretque eis magnalia, & horribilia super terram, à facie populi tui, quem redemisti tibi ex Ægypto, gentem, & deum ejus.

24. Firmasti enim tibi populum tuum Israël in populum sempiternum : & tu Domine Deus factus es eis in Deum.

25. Nunc ergo Domine Deus verbum, quod locutus es super servum tuum, & super domum ejus, suscita in sempiternum : & fac sicut locutus es,

26. ut magnificetur nomen tuum usque in sempiternum, atque dicatur : Dominus exercituum, Deus super Israël. Et domus servi tui David erit stabilita coram Domino,

27. quia tu Domine exercituum Deus Israël revelasti aurem servi tui, dicens : Domum ædificabo tibi : propterea invenit servus tuus cor suum ut oraret te oratione hac.

28. Nunc ergo Domine Deus, tu es Deus, & verba tua erunt vera : locutus est enim ad servum tuum bona hæc.

29. Incipe ergo, & benedic domui servi tui, ut sit in sempiternum coram te : quia tu Domine Deus locutus es, & benedictione tua benedicetur domus servi tui in sempiternum.

CAPUT VIII.

Victoria varia Davidis, qui multos fecit tributarios, quibus solebant Israelitæ pendere tributa : congratulatio Thou regi Emath de rege Adarezer devicto, à quo multa spolia David abstulit : officiarum quos habebat David recensentur.

1. Factum est autem post hæc percussit David Philistiim, & humiliavit eos, * & tulit David Frenum tributum de manu Philistiim. * 1. Paral. 18. 1.

2. Et percussit Moab, & mensus est eos funiculo, coæquans terræ : mensus est autem duos funiculos, unum ad occidentum, & unum ad vivificandum, factusque est Moab David serviens sub tributo.

3. Et percussit David Adarezer filium Robob regem Soba, quando profectus est ut dominaretur super flumen * Euphraten. * 1. Paral. 18. 3.

4. Et captis David ex parte ejus mille septingentis equitibus, & viginti millibus peditum, subnervavit omnes jugales currum : dereliquit autem ex eis centum curius.

5. Venit quoque Syria Damasci, ut præsidium ferret Adarezer regi Soba : & percussit David de Syria viginti duo milia virorum.

6. Et posuit David præsidium in Syria Damasci : factaque est Syria David serviens sub tributo : servavitque Dominus David in omnibus ad quæcumque profectus est.

7. Et tulit David arma aurea, quæ habebant servi Adazer, & detulit ea in Ierusalem.

8. Et de Bete, & de Beroth civitatibus Adazer tulit rex David æs multum nimis.

9. Audivit autem Thou rex Emath, quod percussisset David omne robur Adazer,

10. & misit Thou Ioram filium suum ad regem David, ut salutaret eum congratulans, & gratias ageret: eo quod expugnasset Adazer, & percussisset eum: Hostis quippe erat Thou Adazer, & in manu ejus erant vasa aurea, & vasa argentea, & vasa ærea:

11. quæ & ipsa sanctificavit rex David Domino cum argento & auro, quæ sanctificaverat de universis gentibus, quas subegerat

12. de Syria, & Moab, & filiis Ammon, & Philistim, & Amalec, & de manubiis Adazer filii Rohob regis Soba.

13. Fecit quoque sibi David nomen cum reverteretur capta Syria in Valle Salinarum, cæsis decem & octo millibus:

14. & posuit in Idumæa custodes, statuitque præsidium: & facta est universa Idumæa serviens David: & servavit Dominus David in omnibus ad quæcumque profectus est.

15. Et regnavit David super omnem Israhel: faciebat quoque David iudicium & justitiam omni populo suo.

16. Ioab autem filius Sarviæ erat super exercitum: porro Iosaphat filius Ahilud erat à commentariis:

17. & Sadoc filius Achitob, & Achimelech filius Abiathar, erant sacerdotes: & * Saraias, scriba: * 1. Paral. 18. 16.

18. Banaïas autem filius Ioiadæ super cethei & phelethi: filii autem David sacerdotes erant.

CAPUT IX.

Quantum pietatis exhibuerit David Miphiboseph filio Jonathæ claudæ, redditis omnibus agris Saul, quos colebat Siba cum filiis ac servis suis, Miphiboseph ad mensam David recepto.

1. **E**T dixit David: Putasne est aliquis qui remanserit de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam propter Ionatham?

2. Erat autem de domo Saul, servus nomine Siba: quem cum vocasset rex ad se, dixit ei: Tu es Siba? Et ille respondit: Ego sum servus tuus.

3. Et ait rex: Numquid superest aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam Dei? Dixitque Siba regi: Superest filius Ionathæ, debilis pedibus.

4. Ubi, inquit, est? Et Siba ad regem, Ecce, ait, in domo est Machir filii Ammiel in Lodabar.

5. Misit ergo rex David, & tulit eum de domo Machir filii Ammiel de Lodabar.

6. Cum autem venisset Miphiboseph filius Jonathæ filii Saul ad David, corruit in faciem suam, & adoravit. Dixitque David: Miphiboseph? Qui respondit: Adsum servus tuus.

7. Et ait ei David: Ne timeas, quia faciens faciam in te misericordiam propter Ionatham patrem tuum, & restitui tibi omnes agros Saul patris tui, & tu comedes panem in mensa mea semper.

8. Qui adorans eum, dixit: Quis ego sum servus tuus, quoniam respexisti super canem mortuum similem mei?

9. Vocavit itaque rex Sibam puerum Saul, & dixit ei: Omnia quæcumque fuerunt Saul, & universam domum ejus, dedi filio domini tui.

10. Operare igitur ei terram tu, & filii tui,

& servi tui: & inferes filio domini tui cibos ut alatur: Miphiboseph autem filius domini tui comedet semper panem super mensam meam. Erant autem Siba quindecim filii, & viginti servi.

11. Dixitque Siba ad regem: Sicut iussisti domine mi rex servo tuo, sic faciet servus tuus: & Miphiboseph comedet super mensam meam, quasi unus de filijs regis.

12. Habebat autem Miphiboseph filium parvulum nomine Micha: omnis verò cognatio domus Siba serviebat Miphiboseph.

13. Porro Miphiboseph habitabat in Ierusalem: quia de mensa regis jugiter vescabatur: & erat claudus utroque pede.

CAPUT X.

Hanon rex Ammonitarum, post illatam legatis David injuriam, quos ad consolandum de patris morte miserat, contraxit quinque regum Syria copijs adversus Davidem, ab eo prostigatur semel ac iterum.

1. **F**ACTUM est autem post hæc, ut moreretur rex filiorum Ammon, & regnavit Hanon filius ejus pro eo.

2. Dixitque David: * Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas, sicut fecit pater ejus mecum misericordiam. Misit ergo David, consolans eum per servos suos super patris interitu. Cum autem venissent servi David in terram filiorum Ammon, * 1. Paral. 19. 2.

3. dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum: Putas quod propter honorem patris tui miserit David ad te consolatores, & non ideo ut investigaret, & exploraret civitatem, & everteret eam, misit David servos suos ad te?

4. Tulit itaque Hanon servos David, rasiq;e dimidiam partem barbæ eorum, & præcidit vestes eorum medias usque ad nates, & diuinis eos.

5. Quod cum nuntiatus esset David, misit in occursum eorum: erant enim viri confusi turpiter valde, & mandavit eis David: Manete in Iericho, donec crescat barba vestra, & tunc revertimini.

6. Videntes autem filii Ammon quod injuriam fecissent David, miserunt, & conduxerunt mercedem Syrum Rohob, & Syrum Soba, viginti millia peditum, & à rege Maacha mille viros, & ab Istob duodecim millia virorum.

7. Quod cum audisset David, misit Ioab & omnem exercitum bellatorum.

8. Egressi sunt ergo filii Ammon, & direxerant aciem ante ipsum introitum portæ: Syrus autem Soba, & Rohob, & Istob, & Maacha seorsum erant in campo.

9. Videns igitur Ioab quod præparatum esset adversum se prælium, & ex adverso & post tergum, elegit ex omnibus electis Israël, & instruxit aciem contra Syrum.

10. Reliquam autem partem populi tradidit Abisai fratri suo, qui direxit aciem adversus filios Ammon.

11. Et ait Ioab: Si prævaluerint adversum me Syri, eris mihi in adiutorium: si autem filii Ammon prævaluerint adversum te, auxiliabor tibi.

12. Esto vir fortis, & pugnemus pro populo nostro, & civitate Dei nostri: Dominus autem faciet quod bonum est in conspectu suo.

13. Iniit itaque Ioab & populus qui erat cum eo, certamen contra Syros: qui statim fugerunt à facie ejus.

14. Filii autem Ammon videntes quia fugissent Syri, fugerunt & ipsi a facie Abisai, & ingressi sunt civitatem: reversusque est Ioab a filiis Ammon, & venit Ierusalem.

15. Videntes igitur Syri quoniam corruisset coram Israël, congregati sunt pariter.

16. Misitque Adazer, & eduxit Syros, qui erant trans fluvium, & adduxit eorum exercitum. Sobach autem, magister militiæ Adazer, erat princeps eorum.

17. Quod cum nuntiatum esset David, contraxit omnem Israël, & transivit Iordanem, venitque in Helam: & direxerunt aciem Syri ex adverso David, & pugnaverunt contra eum.

18. Fugeruntque Syri a facie Israël, & occidit David de Syris septingentos currus *, & quadraginta milia equitum: & Sobach principem militiæ percussit: qui statim mortuus est.

* 1. Paral. 18. 18.

19. Videntes autem universi reges, qui erant in præsidio Adazer, se victos esse ab Israël, expaverunt & fugerunt quinquaginta & octo milia coram Israël. Et fecerunt pacem cum Israël: & servierunt eis, timentesque Syri auxilium præbere ultra filiis Ammon.

CAPUT XI.

Dum Ioab obsidet Rabba civitatem Ammonitarum, David domi residens adulterio Bethsabæe adiungit, ad id celandum, homicidium viri illius Uriæ: acceptaque illa in uxorem, & nato ex ea filio, Dominum commovit ad iram.

1. Factum est autem, * vertente anno, eo tempore quo solent reges ad bella procedere, misit David Ioab, & servos suos cum eo, & universum Israël, & vastaverunt filios Ammon, & obsederunt Rabba: David autem remansit in Ierusalem. * 1. Paral. 20. 1.

2. Dum hæc agerent, accidit ut surgeret David de strato suo post meridiem, & deambularet in solario domus regis: viditque mulierem se lavantem, ex adverso super solarium suum: erat autem mulier pulchra valde.

3. Misit ergo rex, & requisivit quæ esset mulier. Nuntiaturque est ei quod ipsa esset Bethsabæe filia Elam, uxor Uriæ Hethæi.

4. Missis itaque David nuntis, tulit eam, quæ cum ingressa esset ad illum, dormivit cum ea: * statimque sanctificata est ab immunditia sua: * Lev. 15. 18.

5. Et reversa est in domum suam conceptu factu. Mittensque nuntiavit David, & ait: Concepti.

6. Misit autem David ad Ioab, dicens: Mitte ad me Uriam Hethæum. Misitque Ioab Uriam ad David.

7. Et venit Urias ad David. Quæsitque David quàm rectè ageret Ioab, & populus, & quomodo administraretur bellum.

8. & dixit David ad Uriam: Vade in domum tuam, & lava pedes tuos. Et egressus est Urias de domo regis, secutusque est eum ciBUS regius.

9. Dormivit autem Urias ante portam domus regis cum aliis servis domini sui, & non descendit ad domum suum.

10. Nuntiaturque est David a dicentibus: Non ivit Urias in domum suam. Et ait David ad Uriam: Numquid non de via venisti? quare non descendisti in domum tuam?

11. Et ait Urias ad David: Arca Dei & Israël & Iuda habitant in papiionibus, & dominus meus Ioab, & servi domini mei super

faciem terræ manent: & ego ingrediar domum meam, ut comedam & bibam, & dormiam cum uxore mea? per salutem tuam, & per salutem animæ tuæ non faciam rem hanc.

12. Ait ergo David ad Uriam: Mane hic etiam hodie, & cras dimittam te. Mansit Urias in Ierusalem in die illa & altera:

13. & vocavit eum David ut comederet coram se & biberet, & inebriavit eum: qui egressus vespere, dormivit in strato suo cum servis domini sui, & in domum suam non descendit.

14. Factum est ergo manè, & scripsit David epistolam ad Ioab: misitque per manum Uriæ,

15. scribens in epistola: Ponite Uriam ex adverso belli, ubi fortissimum est prælium: & derelinquite eum, ut percussus intreat.

16. Igitur cum Ioab obsideret urbem, posuit Uriam in loco ubi sciebat viros esse fortissimos.

17. Egressique viri de civitate, bellabant adversum Ioab, & ceciderunt de populo servorum David, & mortuus est etiam Urias Hethæus.

18. Misit itaque Ioab, & nuntiavit David omnia verba prælii.

19. Præcepitque nuntio, dicens: Cum compleris universos sermones belli ad regem,

20. Si eum videris indignari, & dixerit: Quare accessistis ad murum, ut præliaremini? an ignorabatis quod multa desper ex muro tela mittantur?

21. Quis percussit Abimelech filium Ierobaal? * nonne mulier misit super eum fragmen molæ de muro, & interfecit eum in Thebes? quare iuxta murum accessistis? dices: Etiam servus tuus Urias Hethæus occubuit.

Judic. 9. 53.

22. Abiit ergo nuntius, & venit, & narravit David omnia quæ ei præciperat Ioab.

23. Et dixit nuntius ad David: Prævaluerunt adversum nos viri, & egressi sunt ad nos in agrum: nos autem facto impetu persecuti eos sumus usque ad portam civitatis.

24. Et direxerunt iacula sagittarii ad servos tuos ex muro desper: mortuique sunt de servis regis, quinetiam servus tuus Urias Hethæus mortuus est.

25. Et dixit David ad nuntium: Hæc dices Ioab: Non te frangat ista res: varius enim eventus est belli, nunc hunc, & nunc illum consumit gladius: conforta bellatores tuos adversus urbem, ut destruas eam, & exhortare eos.

26. Audivit autem uxor Uriæ, quod mortuus esset Urias vir suus, & ploravit eum.

27. Transacto autem luctu misit David, & introduxit eam in domum suam, & facta est ei uxor, peperitque ei filium: & displicuit verbum hoc, quod fecerat David, coram Domino.

CAPUT XII.

David, sub parabola à Nathan proposita correptus, in se ipsum tulit sententiam: inde Nathan multa illi miratur incommoda: quibus compuncto culpa confonatur, manente poena, & mortuo patre, nascitur Salomon: ac civitas Rabbath cum magna ultione diruitur, accepto diademate pretiosissimo regis ipsius. In Ammonitas graviter advertitur.

1. Misit ergo Dominus Nathan ad David, qui cum venisset ad eum, dixit ei: Duo viri erant in civitate una, unus dives, & alter pauper.

2. Di-

2. Dives habebat oves, & boves plurimos valde.

3. Pauper autem nihil habebat omnino, præter ovem unam parvulam, quam emerat & nosterat, & quæ creverat apud eum cum filiis ejus simul, de pane illius comedens, & de calice ejus bibens, & in sinu illius dormiens: eratque illi sicut filia.

4. Cum autem peregrinus quidam venisset ad divitem, parcens ille sumere de ovibus & de bobus suis, ut exhiberet convivium peregrino illi, qui venerat ad se, tulit ovem viri pauperis, & præparavit cibos homini qui venerat ad se.

5. Iratus autem indignatione David adversus hominem illum nimis, dixit ad Nathan: Vivit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc.

6. * Ovem reddet in quadruplum, eò quòd fecerit verbum istud, & non pepercerit.

* Exod. 22. 1.

7. Dixit autem Nathan ad David: Tu es ille vir. Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ego unxi te in regem super Israël, & ego erui te de manu Saul.

8. Et dedi tibi domum domini tui, & uxores domini tui in sinu tuo, dedique tibi domum Israël & Iuda: & si parva sunt ista, adjiciam tibi multò majora.

9. Quare ergo contempsisti verbum Domini ut faceres malum in conspectu meo? Uriam Hethæum percussisti gladio, & uxorem illius accepisti in uxorem tibi, & interfecisti eum gladio filio-um Amnon.

10. Quamobrem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eò quòd desperaveris me, & tuleris uxorem Uriæ Hethæi, ut esset uxor tua.

11. Itaque hæc dicit Dominus: Ecce, ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & * dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis Solis hujus. * Infr. 16. 22.

12. Tu enim fecisti absconditè: ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël, & in conspectu Solis.

13. Et dixit David ad Nathan: Peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David: * Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris. * Eccli. 47. 13.

14. Veruntamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur.

15. Et reversus est Nathan in domum suam. Percussit quoque Dominus parvulum, quem pepererat uxor Uriæ David, & desperatus est.

16. Deprecatusque est David Dominum pro parvulo. & jejunavit David jejunio, & ingressus seorsum, jacuit super terram.

17. Venerunt autem seniores domus ejus, cogentes eum ut surgeret de terra, qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

18. Accidit autem die septima ut moreretur infans: timeruntque servi David nuntiare ei quòd mortuus esset parvulus. dixerunt enim: Ecce cum parvulus adhuc viveret, loquebamur ad eum, & non audiebat vocem nostram: quàmto magis si dixerimus: Mortuus est puer, se affliget?

19. Cum ergo David vidisset servos suos missitantes, intellexit quòd mortuus esset infans. dixitque ad servos suos: Num mortuus est puer? Qui responderunt ei: Mortuus est.

20. Surrexit ergo David de terra: & lotus unctusque est: cumque mutasset vestem, in-

gressus est domum Domini: & adoravit, & venit in domum suam, petivitque ut ponerent ei panem, & comedit.

21. Dixerunt autem ei servi sui: Quis est sermo, quem fecisti? propter infantem, cum adhuc viveret jejunasti & ftebas: mortuo autem puerò, surrexisti, & comedis? panem.

22. Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viveret, jejunavi & flevi: dicebam enim: Quis scit si fortè donet eum mihi Dominus, & vivat infans?

23. Nunc autem quia mortuus est, quare jejunem? Numquid potero revocare eum amplius? ego vadam magis ad eum: ille verò non revertetur ad me.

24. Et consolatus est David Bethsabæ uxorem suam, ingressusque ad eam, dormivit cum ea: quæ genuit filium & vocavit nomen ejus Salomon, & Dominus dilexit eum.

25. Misitque in manu Nathan prophætæ, & vocavit nomen ejus, Amabilis Domino, eò quòd diligeret eum Dominus.

26. * Igitur pugnabat Ioab contra Rabbath filiorum Ammon, & expugnabat urbem regiam.

* 1. Paral. 20. 1.

27. Misitque Ioab nuntios ad David, dicens: Dimicavi adversum Rabbath, & capienda est Urbs aquarum.

28. Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obside civitatem, & cape eam: ne, cum à me vastata fuerit urbs, nomini meo ascribatur victoria.

29. Congregavit itaque David omnem populum, & profectus est adversum Rabbath: cumque dimicasset, cepit eam.

30. Et tulit diadema regis eorum de capite ejus, pondo auri talentum, habens gemmas pretiosissimas, & impositum est super caput David. Sed & prædam civitatis asportavit multam valde:

31. Populum quoque ejus adducens serravit, & circumegit super eos ferrata carpenta: divisitque cultris, & traduxit in typo laterum: sic fecit universis civitatibus filiorum Ammon: & reversus est David, & omnis exercitus in Jerusalem.

CAPUT XIII.

Abalom, propter incestum cum sorore Thamar, fratrem Amnon inter epulas occidit: iratoque patre, profugus ad regem Gestur, tribus annis ibi permanit.

1. Factum est autem post hæc, ut Absalom filii David sororem speciosissimam, vocabulo Thamar, adamaret Amnon filius David,

2. & deperiret eam valde, ita ut propter amorem ejus ægrotaret: quia cum esset virgo difficile ei videbatur ut quippiam inhonestè ageret cum ea.

3. Erat autem Amnon amicus, nomine Ionadab filius Semmai fratris David, vir prudens valde.

4. Qui dixit ad eum: Quare sic attenuaris macie fili regis per singulos dies? cur non indicas mihi? Dixitque ei Amnon: Thamar sororem fratris mei Absalom amo.

5. Cui respondit Ionadab: Cuba super lectum tuum, & languorem simula: cumque venerit pater tuus ut visitet te, dic ei: Veniat, oro, Thamar soror mea, ut det mihi cibum, & faciat pulimentum. ut comedam de manu ejus.

6. Accubuit itaque Amnon, & quasi ægrotare cepit: cumque venisset rex ad visitandum eum, ait Amnon ad regem: Veniat, obsecro, Thamar soror mea, ut faciat in oculis

lis meis duas sorbitiunculas, & cibum capiam de manu ejus.

7. Misit ergo David ad Thamar domum, dicens: Veni in domum Amnon fratris tui, & fac ei pulmentum.

8. Venitque Thamar in domum Amnon fratris sui: ille autem jacebat: quæ tollens farinam commiscuit, & liquefaciens, in oculis ejus coxit sorbitiunculas.

9. Tollensque quod coxerat, effudit, & posuit coram eo, & noluit comedere: dixitque Amnon: Ejicite universos à me. Cùmque eiecissent omnes,

10. dixit Amnon ad Thamar: Infer cibum in conclave, ut vescar de manu tua. Tulit ergo Thamar sorbitiunculas, quas fecerat, & intulit ad Amnon fratrem suum in conclave.

11. Cùmque obtulisset ei cibum, apprehendit eam, & ait: Veni, cuba mecum soror mea.

12. Quæ respondit ei: Noli frater mi, noli opprimere me, neque enim hoc fas est in Israël: noli facere stultitiam hanc.

13. Ego enim ferre non potero opprobrium meum, & tu eris quasi unus de insipientibus in Israël: quin potius loquere ad regem, & non negabit me tibi.

14. Noluit autem acquiescere precibus ejus, sed prævalens viribus oppressit eam, & cubavit cum ea.

15. Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis: ita ut majus esset odium, quo oderat eam, amore quo antè dilexerat. Dixitque ei Amnon: Surge, & vade.

16. Quæ respondit ei: Mayus est hoc malum, quod nunc agis adversum me, quàm quod ante fecisti, expellens me. Et noluit audire eam:

17. Sed vocato puero, qui ministrabat ei, dixit: Ejice hanc à me foras, & claude ostium post eam.

18. Quæ induta erat talari tunica: hujusmodi enim filia regis virgines vestibus utebantur. Ejecit itaque eam minister illius foras: clausitque fores post eam.

19. Quæ aspergens cinerem capiti suo, scissa talari tunica, impositisque manibus super caput suum, ibat ingrediens, & clamans.

20. Dixit autem ei Absalom frater suus: Numquid Amnon frater tuus concubuit tecum? sed nunc soror face, frater tuus est: neque affligas cor tuum pro hac re. Mansit itaque Thamar contabescens in domo Absalom fratris sui.

21. Cùm autem audisset rex David verba hæc, contristatus est valde, & noluit contristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei.

22. Porro non est locutus Absalom ad Amnon nec malum, nec bonum: oderat enim Absalom Amnon, eo quod violasset Thamar sororem suam.

23. Factum est autem post tempus biennii, ut tonderentur oves Absalom in Baalhasor, quæ est juxta Ephraim: & vocavit Absalom omnes filios regis,

24. Venitque ad regem, & ait ad eum: Ecce tondentur oves servi tui: veniat, oro, rex cum servis suis ad servum suum.

25. Dixitque rex ad Absalom: Noli fili mi, noli rogare ut veniamus omnes, & gravemur te. Cùm autem coheret eum, & nolisset ire, benedixit ei.

26. Et ait Absalom: Si non vis venire, veniat, obsecro, nobiscum saltem Amnon fra-

ter meus. Dixitque ad eum rex: Non est necesse ut vadat tecum.

27. Coegit itaque Absalom eum, & dimisit eum eo Amnon & universos filios regis. Feceratque Absalom convivium quasi convivium regis.

28. Præceperat autem Absalom pueris suis, dicens: Observate cùm temulentus fuerit Amnon vino, & dixerò vobis: Percutite eum, & interficite, nolite timere: ego enim sum qui præcipio vobis: roboramini, & estote viri fortes.

29. Fecerunt ergo pueri Absalom adversum Amnon, sicut præceperat eis Absalom. Surgentesque omnes filii regis ascenderunt singuli mulas suas, & fugerunt.

30. Cùmque adhuc pergerent in itinere, fama pervenit ad David, dicens: Percussit Absalom omnes filios regis, & non remansit ex eis saltem unus.

31. Surrexit itaque rex, & scidit vestimenta sua: & cecidit super terram, & omnes servi illius, qui assistebant ei, sciderunt vestimenta sua.

32. Respondens autem Ionadab filius Semmai fratris David, dixit: Ne æstunet dominus meus rex, quod omnes pueri filii regis occisi sint: Amnon solus mortuus est, quoniam in ore Absalom erat positus ex die qua oppressit Thamar sororem ejus.

33. Nunc ergo ne ponat Dominus meus rex super cor suum verbum istud, dicens: Omnes filii regis occisi sunt: quoniam Amnon solus mortuus est.

34. Fugit autem Absalom: & elevavit puer speculator oculos suos, & aspexit: & ecce populus multus veniebat per iter devium ex latere montis.

35. Dixit autem Ionadab ad regem: Ecce filii regis adsunt: juxta verbum servi tui sic factum est.

36. Cùmque cessasset loqui, apparuerunt & filii regis: & intrantes levaverunt vocem suam, & fleverunt: sed & rex & omnes servi ejus fleverunt ploratu magno nimis.

37. Porro Absalom fugiens, abiit ad Tholmai filium Ammiad regem Gessur. Lixit ergo David filium suum cunctis diebus.

38. Absalom autem cùm fugisset, & venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis.

39. Cessavitque rex David persequi Absalom, eo quod consolatus esset super Amnon interitu.

CAPUT XIV.

Absalom mulieris Thecuiæ solertia revocari curat Ioab à Gessur in Ierusalem; de pulchritudine & filius Absalom, qui biennio post reditum faciem patris non vidit, donec messem Ioab incendi jussit.

1. **I**ntelligens autem Ioab filius Sarviæ, quod cor regis versum esset ad Absalom,

2. Misit Thecuam, & tulit inde mulierem sapientem: dixitque ad eam: Lugere te simula, & induere veste lugubri, & ne ungaris oleo, ut sis quasi mulier jam plurimo tempore lugens mortuum:

3. Et ingredieris ad regem, & loqueris ad eum sermones hujusmodi. Posuit autem Ioab verba in ore ejus.

4. Itaque cùm ingressa fuisset mulier Thecuias ad regem, cecidit coram eo super terram, & adoravit, & dixit: Serva me rex.

5. Et ait ad eum rex: Quid causæ habes? Quæ

Quæ respondit: Heu, mulier vidua ego sum: mortuus est enim vir meus.

6. Et ancillæ tuæ erant duo filii: qui rixati sunt adversum se in agro, nullusque erat, qui eos prohibere posset: & percussit alter alterum, & interfecit eum.

7. Et ecce consurgens universa cognatio adversum ancillam tuam, dicit: Trade eum, qui percussit fratrem suum, ut occidamus eum pro anima fratris sui, quem interfecit, & deleamus heredem: & quærent extinguere scintillam meam, quæ relicta est, ut non supersit viro meo nomen, & reliquæ super terram.

8. Et ait rex ad mulierem: Vade in domum tuam, & ego jubebo pro te.

9. Dixitque mulier Thecuitis ad regem: In me, domine mi rex, sit iniquitas, & in domum patris mei: rex autem & thronus ejus sit innocens.

10. Et ait rex: Qui contradixerit tibi, adduc eum ad me, & ultra non addet ut tangat te.

11. Quæ ait: Recordetur rex Domini Dei sui, ut non multiplicentur proximi sanguinis ad ulciscendum, & nequaquam interficiant filium meum. Qui ait: Vivit Dominus, quia non cadet de capillis filii tui super terram.

12. Dixit ergo mulier: Loquatur ancilla tua ad dominum meum regem verbum. Et ait: Loquere.

13. Dixitque mulier: Quare cogitasti hujusmodi rem contra populum Dei, & locutus est rex verbum istud, ut peccet, & non reducat ejectionem suam?

14. Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur: * nec vult Deus perire animam, sed retractat cogitans ne penitus pereat qui abectus est.

* 1. Reg. 7. 6. Ezech. 18. 32. & 33. 11.

15. Nunc igitur veni, ut loquar ad dominum meum regem verbum hoc, præsentem populo. Et dixit ancilla tua: Loquar ad regem, si quo modo faciat rex verbum ancillæ suæ.

16. Et audivit rex, ut liberaret ancillam suam de manu omnium, qui volebant de hereditate Dei delere me, & filium meum simul.

17. Dicit ergo ancilla tua, ut fiat verbum domini mei regis sicut sacrificium. * Sicut enim Angelus Dei, sic est dominus meus rex, ut nec benedictione, nec maledictione moveatur: unde & Dominus Deus tuus est tecum.

* 1. Reg. 29. 9.

18. Et respondens rex, dixit ad mulierem: Ne abscondas à me verbum, quod te interrogo. Dixitque ei mulier: Loquere domine mi rex.

19. Et ait rex: Numquid manus Ioab tecum est in omnibus istis? Respondit mulier, & ait: Per salutem animæ tuæ, domine mi rex, nec ad sinistram, nec ad dexteram est ex omnibus his, quæ locutus est dominus meus rex: servus enim tuus Ioab, ipse præcepit mihi, & ipse posuit in os ancillæ tuæ omnia verba hæc.

20. Ut verterem figuram sermonis hujus, servus tuus Ioab præcepit istud: tu autem domine mi rex, sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei, ut intelligas omnia super terram.

21. Et ait rex ad Ioab: Ecce placatus feci verbum tuum: vade ergo, & revoca puerum Absalom.

22. Cadensque Ioab super faciem suam in

terram, adoravit, & benedixit regi: & dixit Ioab: Hodie intellexit servus tuus, quia inveni gratiam in oculis tuis, domine mi rex: fecisti enim sermonem servi tui.

23. Surrexit ergo Ioab & abiit in Gessur, & adduxit Absalom in Ierusalem.

24. Dixit autem rex: Revertatur in domum suam, & faciem meam non videat. Reversus est itaque Absalom in domum suam, & faciem regis non vidit.

25. Porro sicut Absalom, vir non erat pulcher in omni Israel, & decorus nimis, à vestigio pedis usque ad verticem non erat in eo ulla macula.

26. Et quando tondebat capillum (semel autem in anno tondebatur, quia gravabat eum cæsaries), ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis, pondere publico.

27. Nati sunt autem Absalom filii tres: & filia una nomine Thamar, elegantis formæ.

28. Mansitque Absalom in Ierusalem duobus annis, & faciem regis non vidit.

29. Misit itaque ad Ioab, ut mitteret eum ad regem: qui noluit venire ad eum. Cùmque secundo misisset, & ille noluisse venire ad eum,

30. dixit servis suis: Scitis agrum Ioab juxta agrum meum, habentem messum hordei: ite igitur, & succendite eum igni. Succenderunt ergo servi Absalom segetem igni. Et venientes servi Ioab, scissis vestibus suis, dixerunt: Succenderunt servi Absalom partem agri igni.

31. Surrexitque Ioab, & venit ad Absalom in domum ejus, & dixit: Quare succenderunt servi tui segetem meam igni?

32. Et respondit Absalom ad Ioab: Misi ad te obsecrans ut venires ad me, & mitterem te ad regem, & diceres ei: Quare veni de Gessur? melius mihi erat ibi esse: obsecro ergo ut videam faciem regis: quod si memor est iniquitatis meæ, interficiat me.

33. Ingressus itaque Ioab ad regem, nuntiavit ei omnia: vocatusque est Absalom, & intravit ad regem, & adoravit super faciem terræ coram eo: osculatusque est rex Absalom.

CAPUT XV.

Absalom conciliato sibi populi favore, adversus patrem conjurat in Hebron, quem pater fugit, paucis cum Arca remissis; & inter alios Chusai remittitur, dissipaturus consilium Achitophel.

1. Igitur post hæc fecit sibi Absalom curru, & equites, & quinquaginta viros qui præcederent eum.

2. Et mansit consurgens Absalom, stabat juxta introitum portæ, & omnem virum, qui habebat negotium ut venisset ad regis iudicium, vocabat Absalom ad se, & dicebat: De qua civitate es tu? Qui respondens aiebat: Ex una tribu Israël ego sum servus tuus.

3. Respondebatque ei Absalom: Videntur mihi sermones tui boni & iusti. Sed non est qui te audiat constitutus à rege. Dicebatque Absalom:

4. Quis me constituat iudicem super terram, ut ad me veniant omnes, qui habent negotium, & iustè iudicem?

5. Sed cùm accederet ad eum homo ut salutaret Iam, extendebat manum suam, & apprehendens, osculabatur eum.

6. Faciebatque hoc omni Israël venienti ad

ad iudicium, ut audiretur à rege, & sollicitabat corda viroium Israel.

7. Post quadraginta autem annos, dixit Absalom ad Regem David: Vadam, & reddam vota mea quæ vovi Domino in Hebron.

8. Vovens enim vovit servus tuus, cum esset in Gessur Syriæ, dicens: Si reduxerit me Dominus in Ierusalem, sacrificabo Domino.

9. Dixitque ei rex David: Vade in pace. Et surrexit, & abiit in Hebron.

10. Misit autem Absalom exploratores in universas tribus Israël, dicens: Statim ut audieritis clangorem buccinæ, dicite: Regnavit Absalom in Hebron.

11. Porro cum Absalom ferunt ducenti viri de Ierusalem vocati, euntes simplici corde, & causam penitus ignorantes.

12. Accersivit quoque Absalom Achitophel Gilonitem consiliarium David, de civitate sua Gilo. Cumque immolaret victimas, facta est conjuratio valida, populusque concurrens augebatur cum Absalom.

13. Venit igitur nuntius ad David, dicens: Toto corde universus Israel sequitur Absalom.

14. Et ait David servis suis, qui erant cum eo in Ierusalem: Surgite, fugiamus: neque enim erit nobis effugium à facie Absalom: festinate egredi, ne forte veniens occupet nos, & impellat super nos ruinam: & percutiat civitatem in ore gladii.

15. Dixeruntque servi regis ad eum: omnia quæcumque præcepit Dominus noster rex, libenter exequemur servi tui.

16. Egressus est ergo rex, & universa domus ejus pedibus suis: & derelictus rex decem mulieres concubinas ad custodiendum domum.

17. Egressusque rex & omnis Israël pedibus suis, stetit procul à domo:

18. Et universi servi ejus ambulabant iuxta eum, & legiones Cerethi, & Phelethi, & omnes Gethæi, pugnatores validi, sexcenti viri qui secuti eum fuerant de Geth pedites, præcedebant regem.

19. Dixit autem rex ad Ethai Gethæum: Cur venis nobiscum? revertere, & habita cum rege, quia peregrinus es, & egressus es de loco tuo.

20. Heri venisti, & hodie compelleris nobiscum egredi: ego autem vadam quò iturus sum: revertere, & reduc tecum fratres tuos, & Dominus faciet tecum misericordiam, & veritatem, quia ostendisti gratiam & fidem.

21. Et respondit Ethai regi, dicens. Vivit Dominus, & vivit dominus meus rex: quoniam in quocumque loco fueris domine mi rex, sive in morte, sive in vita, ibi erit servus tuus.

22. Et ait David Ethai: Veni, & transi. Et transivit Ethai Gethæus, & omnes viri, qui cum eo erant, & reliqua multitudo.

23. Omnesque flebant voce magna, & universus populus transibat: rex quoque transgrediebatur torrentem Cedron, & cunctus populus incedebat contra viam, quæ respicit ad desertum.

24. Venit autem & Sadoc sacerdos, & universi Levitæ cum eo, portantes arcam fœderis Dei, & deposuerunt arcam Dei: & ascendit Abiathar, donec expletus esset omnis populus, qui egressus fuerat de civitate.

25. Et dixit rex ad Sadoc: Reporta arcam Dei in urbem: si invenero gratiam in oculis Domini, reducet me, & ostendet mihi eum, & tabernaculum suum.

26. Si autem dixerit mihi: Non places:

præsto sum, faciat quod bonum est coram se.

27. Et dixit rex ad Sadoc sacerdotem: O videns revertere in civitatem in pace: & Achimaas filius tuus, & Ionathas filius Abiathar duo filii vestri, sint vobiscum.

28. Ecce ego abscondar in campatribus deserti, donec veniat sermo à vobis indicans mihi.

29. Reportaverunt ergo Sadoc, & Abiathar arcam Dei in Ierusalem: & manserunt ibi.

30. Porro David ascendebat Cilvum olivarum, scandens & flens, nudis pedibus incedens, & aperto capite, sed & omnis populus, qui erat cum eo, aperto capite ascendebat plorans.

31. Nuntiatum est autem David quòd & Achitophel esset in conjunctione cum Absalom, dixitque David: Infatua, quæso, Domine consiliun Achitophel.

32. Cumque ascenderet David summitatem montis, in quo adoraturus erat Dominum, ecce occurrit ei Chusai Achachites, scissa veste, & terra pleno capite.

33. Et dixit ei David: Si veneris mecum, eris mihi oneri:

34. si autem in civitatem revertaris, & dixeris Absalom: Servus tuus sum, sicut fui servus patris tui, sic ero servus tuus: dissipabis consiliun Achitophel.

35. Habes autem tecum Sadoc, & Abiathar sacerdotes: & omne verbum quodcumque audieris de domo regis, indicabis Sadoc, & Abiathar sacerdotibus.

36. Sunt autem cum eis duo filii eorum Achimaas filius Sadoc, & Ionathas filius Abiathar: & mittitis per eos ad me omne verbum quod audieritis.

37. Veniente ergo Chusai amico David in civitatem, Absalom quoque ingressus est Ierusalem.

CAPUT XVI.

David Siba cibaria adferenti ac detractori confert dona Miphiboseth. Semei maledictum occidi vocat. Absalom Ierusalem ingressus, consilio Achitophel ad concubinas patris sui publice ingreditur.

1. Cumque David transisset paululum montis verticem, apparuit Siba puer Miphiboseth in occursum ejus, cum duobus asinis, qui onerati erant ducentis panibus, & centum alligatis uvæ passæ, & centum massis palatharum, & utre vini.

2. Et dixit rex Sibæ. Quid sibi volunt hæc? Responditque Siba: Asini, domesticis regis ut sedent: panes & palathæ ad vescendum pueris tuis: vinum autem ut bibat si quis defecerit in deserto.

3. Et ait rex: Ubi est filius domini tui? Responditque Siba regi: Remansit in Ierusalem, dicens: Hodie restituet mihi domus Israel regnum patris mei. * *Infr.* 19. 27.

4. Et ait rex Sibæ: Tua sint omnia quæ fuerunt Miphiboseth. Dixitque Siba: Oro ut inveniam gratiam coram te, domine mi rex.

5. Venit ergo rex David usque Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatur egrediens, & * maledicebat,

* 3. Reg. 2. 8.

6. mittebatque lapides contra David, & contra universos servos regis David: omnis autem populus, & universi bellatores à dextro, & à sinistro latere regis incedebant.

7. Ita autem loquebatur Semei cum maledice-

ceret regi : Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial.

8. Reddidit tibi Dominus universum sanguinem domus Saul : quoniam invasisti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalom filii tui, & ecce preunnt te mala tua, quoniam vir sanguinum es.

9. Dixit autem Abisai filius Sarviæ, regi: Quare maledicisti canis hic mortuus domino meo regi? vadam, & amputabo caput ejus.

10. Et ait rex : Quid mihi & vobis est filii Sarviæ? dimittite eum, ut malediceret David: Dominus enim præcepit ei ut malediceret David: & quis est qui audeat dicere, quare sic iecerit?

11. Et ait rex Abisai, & universis servis suis: Ecce filius meus, qui egressus est de utero meo, quærit animam meam: quanto magis nunc filius lemini? dimittite eum ut maledicat juxta præceptum Domini:

12. si forte respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hominibus.

13. Ambulabat itaque David & socii ejus per viam cum eo. Semel autem per jugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides adversum eum, terramque spargens.

14. Venit itaque rex, & universus populus cum eo lassus, & refocillati sunt ibi.

15. Absalom autem & omnis populus ejus ingressi sunt Ierusalem, sed & Achitophel cum eo.

16. Cùm autem venisset Chusai Arachites amicus David ad Absalom, locutus est ad eum: Salve rex, salve rex.

17. Ad quem Absalom, hæc est, inquit, gratia tua ad amicum tuum? quare non ivisti cum amico tuo?

18. Responditque Chusai ad Absalom: Nequaquam: quia illius ero, quem elegit Dominus, & omnis hic populus, & universus Israël, & cum eo manebo.

19. Sed ut & hoc inferam, cui ego serviturus sum? nonne filio regis? sicut parvi patri tuo, ita parebo & tibi.

20. Dixit autem Absalom ad Achitophel: Inite consilium quid agere debeamus.

21. Et ait Achitophel ad Absalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendum domum: ut cùm audierit omnis Israël quod fœdaveris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum.

22. * Tetenderunt ergo Absalom tabernaculum in solario, ingressusque est ad concubinas patris sui coram universo Israël.

* Supr. 12. 11.

23. Consilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis, quasi siquis consuleret Deum: sic erat omne consilium Achitophel, & cùm esset cùm David, & cùm esset cùm Absalom.

CAPUT XVII.

Chusai dissipat consilium Achitophel, de obtruendo statim Davide, idque per nuntios indicat David, qui consilio Chusai transit Jordanem, quare se suspendit Achitophel: tres amici David munera adjunxit, ne ejus populus necessarius egens deficeret.

1. **D**ixit ergo Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, & consurgens persequar David hac nocte.

2. Et irruens super eum (quippe qui lassus

est, & solutis manibus) percutiam eum: cùmque fugerit omnis populus, qui cum eo est, percutiam regem desolatam.

3. Et reducam universum populum, quomodo unus homo reverti solet: unum enim virum tu quæris: & omnis populus erit in pace.

4. Placuitque sermo ejus Absalom, & cunctis majoribus natu Israël.

5. Ait autem Absalom: Vocate Chusai Arachiten, & audiamus quid etiam ipse dicat.

6. Cùmque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum: Hujusmodi sermone locutus est Achitophel: facere debemus an non? quod das consilium?

7. Et dixit Chusai ad Absalom: Non est bonum consilium, quod dedit Achitophel hac vice.

8. Et rursus intulit Chusai: Tu nosti patrem tuum, & viros, qui cum eo sunt, esse fortissimos & amaro animo, veluti si ursæ raptis catulis in saltu sæviat: sed & pater tuus vir bellator est, nec inorabitur cùm populo.

9. Forsitan nunc latitat in foveis, aut in uno, quo voluerit, loco: & cùm ceciderit unus quilibet in principio, audiet quicumque audierit, & dicet: Facta est plaga in populo qui sequebatur Absalom.

10. Et fortissimus quisque, cujus cor est quasi leonis, pavore solvetur: scit enim omnis populus Israël fortem esse patrem tuum, & robustos omnes qui cum eo sunt.

11. Sed hoc mihi videtur rectum esse consilium: Congregatur ad te universus Israël, à Dan usque Bersabee, quasi arena maris innumerabilis: & tu eis in medio eorum.

12. Et irruemus super eum in quocunque loco inventus fuerit: & operiemus eum, sicut cadere solet ros super terram: & non relinquemus de viris, qui cum eo sunt, ne unum quidem.

13. Quòd si urben aliquam fuerit ingressus, circumdabit omnis Israël civitati illi funes, & trahemus eam in torrentem, ut non reperiatur ne calculus quidem ex ea.

14. Dixitque Absalom, & omnes viri Israël: Melius est consilium Chusai Arachite, consilio Achitophel: Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel utile, ut induceret Dominus super Absalom malum.

15. Et ait Chusai Sadoc, & Abiathar sacerdotibus: Hoc & hoc modo consilium dedit Achitophel Absalom, & senioribus Israël: & ego tale & tale dedi consilium.

16. Nunc ergo mittite citò, & nuntiate David, dicentes: Ne moreris nocte hac in campestribus deserti, sed absque dilatione transgredere: ne forte absorbeat rex, & omnis populus qui cum eo est.

17. Ionathas autem & Achimaas stabant juxta fontem Rogel: abiit ancilla & nuntiavit eis: & illi profecti sunt, ut referrent ad regem David nuntium: non enim poterant videri, aut introire civitatem.

18. Vidit autem eos quidam puer, & indicavit Absalom: illi verò concito gradu ingressi sunt domum cujusdam viri in Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo, & descenderunt in eum.

19. Tulit autem mulier, & expandit velamen super os putei, quasi siccans pisanas: & sic latuit res.

20. Cùmque venissent servi Absalom in domum, ad mulierem dixerunt: Ubi est Achimaas & Ionathas? Et respondit eis mulier: Tran-

Transierunt festinanter, gustata paululum aqua. At hi qui querebant, cum non reperissent, reversi sunt in Ierusalem.

21. Cumque abissent, ascenderunt illi de puteo, & pergentes nuntiaverunt regi David, & dixerunt: Surge, & transite citò fluvium: quoniam huiusmodi dedit consilium contra vos Achitophel.

22. Surrexit ergo David, & omnis populus qui cum eo erat, & transierunt Iordanem, donec diluisceret: & ne unus quidem residuus fuit, qui non transisset nivium.

23. Porro Achitophel videns quòd non fuisset factum consilium suum, stravit asinum suum, surrexitque, & abiit in domum suam & in civitatem suam: & disposita domo sua, suspensio interit, & sepultus est in sepulchro patris sui.

24. David autem venit in Castra, & Absalom transivit Iordanem, ipse & omnes viri Israel cum eo.

25. Amasam verò constituit Absalom pro Ioab super exercitum. Amasa autem erat filius viri, qui vocabatur Ietra de Israheli, qui ingressus est ad Abigail filiam Naas, sororem Sarvæ, quæ fuit mater Ioab.

26. Et castrametatus est Israel cum Absalom in terra Galaad.

27. Cumque venisset David in Castra, Sobihilus Naas de Rabbath filiorum Ammon, & Machir filius Ammihel de Lodabar, & Berzellai Galaadites de Rogelim,

28. obtulerunt ei stratoriæ, & tapetia, & vasa fictilia, frumentum, & hordeum, & farinam, & polentam, & fabam, & lentem, & fruxum cicer.

29. & mel, & butyrum, oves, & pingues vitulos. dederuntque David, & populo, qui cum eo erat, ad vescendum: suspicati enim sunt, populum fame, & siti fatigari in deserto.

CAPUT XVIII.

Absalom victus prælio, quæcunque pendens ad Ioab transfoditur: quod audiens David, amare eum flevit.

1. **I**gitur considerato David populo suo constituit super eos tribunos & centuriones,

2. & dedit populi tertiam partem sub manu Ioab, & tertiam partem sub manu Abisai filii Sarvæ matris Ioab, & tertiam partem sub manu Ethai, qui erat de Geth, dixitque rex ad populum: Egrediar & ego vobiscum.

3. Et respondit populus: Non eabis: sive enim fugerimus, non inagropere ad eos de nobis pertinebit: sive media pars ceciderit e nobis, non satis curabunt: quia tu unus pro decem millibus computaris: melius est igitur ut sis nobis in urbe prædio.

4. Ad quos rex ait: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam. Stetit ergo rex iuxta portam: egrediebaturque populus per trimas suas centum & millia.

5. Et præcepit rex Ioab, & Abisai, & Ethai, dicens: Servate mihi puerum Absalom. Et omnis populus audebat præcipientem regem cunctis principibus pro Absalom.

6. Itaque egressus est populus in campum contra Israel, & actum est prælium in saltu Ephraim.

7. Et cæsus est ibi populus Israel ab exercitu David, factaque est plaga magna in die illa, viginti milium.

8. Fuit autem ibi prælium dispersum super

faciem omnis terræ, & multò plures erant, quos saltus consumperat de populo, quam hi, quos voraverat gladius in die illa.

9. Accidit autem ut occurreret Absalom servis David, sedens mulo: cumque ingressus fuisset mulus subter condensam quercum & magnam, adhesit caput eius quercui: & illo suspensio inter caelum & terram, mulus, qui insederat, pertransivit.

10. Vidit autem hoc quispiam, & nuntiavit Ioab, dicens: Vidi Absalom pendere de quercu.

11. Et ait Ioab viro, qui nuntiaverat ei: Si vidisti, quare non confodisti eum cum terra, & ego dedissem tibi decem argenti siclos, & unum balteum?

12. Qu dixit ad Ioab: Si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis: audientibus enim nobis præcepit rex tibi, & Abisai, & Ethai, dicens: Custodite mihi puerum Absalom.

13. Sed & si fecissem contra animam meam audacter, nequaquam hoc regem latere potuisset, & tu stares ex adverso?

14. Et ait Ioab: Non sicut tu vis, sed aggredier eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu sua, & infixit eas in corde Absalom: cumque adhuc palpitaret hærens in quercu,

15. cucerunt decem juvenes armigeri Ioab, & percutientes interecerunt eum.

16. Cecinit autem Ioab buccina, & retinuit populum, ne persequeretur fugientem Israel, volens parcere multitudini.

17. Et tulerunt Absalom, & projecerunt eum in saltu, in foveam grandem, & comportaverunt super eum acervum lapidum magnum nimis: omnis autem Israel fugit in tabernacula sua.

18. Porro Absalom erexerat sibi, cum adhuc viveret, titulum qui est in valle regis: dixerat enim: Non habeo filium, & hoc erit monumentum nominis mei. Vocavitque titulum nomine suo, & appellatur Manus Absalom, usque ad hanc diem.

19. Achimaas autem filius Sadoc, ait: Curram, & nuntiabo regi, quia iudicium fecerit ei Dominus de manu inimicorum eius.

20. Ad quem Ioab dixit: non eris nuntius in hac die, sed nuntiabis in alia: hodie nolo te nuntiare, filius enim regis est mortuus.

21. Et ait Ioab Chusi: Vade, & nuntia regi quæ vidisti. Adoravit Chusi Ioab, & cucurrit.

22. Rursus autem Achimaas filius Sadoc dixit ad Ioab: Quid impedit si etiam ego curram post Chusi? Dixitque ei Ioab: Quid vis currere tibi mihi non eris boni nuntii bajulus.

23. Qui respondit: Quid enim si cucurro? & ait ei: Curre. Currens ergo Achimaas per viam compendii, transivit Clusi.

24. David autem sedebat inter duas portas: speculator verò, qui erat in rastigio portæ super murum, elevans oculos, vidit hominem currentem solum.

25. Et exclamans indicavit regi: dixitque rex: Si solus est, bonus est nuntius in ore eius. Properante autem illo, & accedente propius,

26. vidit speculator hominem alterum currentem, & vociferans in culmine, ait: Apparet mihi alter homo currens solus. Dixitque rex: Et iste bonus est nuntius.

27. Speculator autem, contemplor, ait, cursum prioris, quasi cursum Achimaas filii Sa-

Sadoc. Et ait rex : Vir bonus est : & nuntium portans bonum , venit.

28. Clamans autem Achimaas , dixit ad regem : Salve rex. Et adorans regem coram eo pronus in terram , ait : Benedictus Dominus Deus tuus , qui conclusit homines qui levaverunt manus suas contra dominum meum regem.

29. Et ait rex : Estne pax puero Absalom? Dixitque Achimaas : Vidi tumultum magnum , cum mitteret Ioab servus tuus , o rex , me servum tuum : nescio aliud.

30. Ad quem rex : Transi , ait , & sta hic. Cumque ille transisset , & staret ,

31. apparuit Chusi . & veniens ait : Bonum apportio nuntium , domine mi rex : iudicavit enim pro te Dominus hodie de manu omnium qui surrexerunt contra te.

32. Dixit autem rex ad Chusi : Estne pax puero Absalom? Cui respondens Chusi , fiant , inquit , sicut puer , inimici domini mei regis , & universi qui consurgunt adversus eum in malum.

33. Contristatus itaque rex , ascendit cœnaculum portæ , & flevit. Et sic loquebatur , vadens : * Filii mi Absalom , Absalom fili mi : quis mihi tribuit ut ego moriar pro te , Absalom fili mi , filii mi Absalom? * *Infr.* 19. 4.

CAPUT XIX.

David Ioab verbis commotus , cessat flere Absalom , & suos conspiratores sibi reconciliat , & à viris Iuda in Ierusalem reducit , ac Semei veniam precanti , ignoscit , & Miphiboseth recipit , jubens ut agros cum Siba dividat : valedicit ipsi Berzellai retinens secum Chamaam , Irael autem cum Iuda pro Davide acriter contendit.

1. Nuntiatum est autem Ioab quòd rex fletet & lugeret filium suum :

2. & versa est victoria in luctum in die illa omni populo : audivit enim populus in die illa dici : Dolet rex super filio suo.

3. Et declinavit populus in die illa ingredi civitatem , quomodo declinare solet populus versus & fugiens de prælio.

4. Porro rex operuit caput suum , & clamabat voce magna : Filii mi Absalom , Absalom fili mi , fili mi.

5. Ingressus ergo Ioab ad regem in domum , dixit : Confudisti hodie vultus omnium servorum tuorum , qui salvam fecerunt animam tuam , & animam filiorum tuorum , & filiarum tuarum , & animam uxorum tuarum , & animam concubinarum tuarum.

6. Diligis odientes te , & odio habes diligentes te : & ostendisti hodie quia non curas de ducibus tuis , & de servis tuis : & verè cognovi modò , quia si Absalom viveret , & omnes nos occubuissemus , tunc placeret tibi.

7. Nunc igitur surge , & procede , & alloquens satisfac servis tuis : iuro enim tibi per Dominum , quòd si non exieris , ne unus quidem remansurus sit tecum nocte hac : & pejus erit hoc tibi , quàm omnia mala , quæ venerunt super te ab adolescentia tua usque in præsens.

8. Surrexit ergo rex & sedit in porta : & omni populo nuntiatum est quòd rex sederet in porta : venitque universa multitudo coram rege . Irael autem fugit in tabernacula sua .

9. Omnis quoque populus certabat in cunctis tribubus Irael , dicens : Rex liberavit nos de manu inimicorum nostrorum , ipse salvavit

nos de manu Philistinorum : & nunc fugit de terra propter Absalom.

10. Absalom autem , quem unximus super nos , mortuus est in bello : usquequo siletis , & non iudicatis regem ?

11. Rex verò David misit ad Sadoc , & Abiathar sacerdotes , dicens : Loquimini ad majores natu Iuda , dicentes : Cur venitis novissimi ad reducendum regem in domum suam? (Serino autem omnis Irael pervenerat ad regem in domo ejus.)

12. Fratres mei vos , os meum , & caro mea vos , quare novissimi reducitis regem ?

13. Et Amasæ dicite : Nonne os meum , & caro mea es? Hæc faciat mihi Deus , & hæc addat , si non magister militiæ fueris coram me omni tempore pro Ioab.

14. Et inclinavit cor omnium virorum Iuda , quasi viri unius : miseruntque ad regem , dicentes : Revertere tu , & omnes servi tui.

15. Et reversus est rex : & venit usque ad Iordanem , & omnis Iuda venit usque in Galgalam ut occurreret regi , & traduceret eum Iordanem.

16. * Festinavit autem Semei filius Gera filii Iemini de Bahurim , & descendit cum viris Iuda in occursum regis David

* 3. Reg. 2. 8.

17. cum mille viris de Benjamin , & Siba pueri de domo Saul : & quindecim filii ejus , ac viginti servi erant cum eo : & irrumpentes Iordanem , ante regem

18. transierunt vada , ut traderent dominum regis , & facerent juxta jussionem ejus : Semei autem filius Gera prostratus coram rege , cum jam transisset Iordanem ,

19. dixit ad eum : Ne reputes mihi domine mi iniquitatem , neque meinimeris injuriarum servi tui in die qua egressus es domine mi rex de Ierusalem , neque ponas rex in corde tuo.

20. Agnosco enim servus tuus peccatum meum : & idcirco hodiè primus veni de omni domo Ioseph , descendique in occursum domini mei regis.

21. Respondens verò Abisai filius Sarviæ , dixit : Numquid pro his verbis non occidetur Semei , quia maledixit christo Domini?

22. Et ait David : Quid mihi , & vobis filii Sarviæ? cur efficiamini mihi hodie in satan? Ergone hodie interficietur vir in Irael? an ignore hodie me factum regem super Irael?

23. Et ait rex Semei : Non morieris. Juravitque ei.

24. Miphiboseth quoque filius Saul descendit in occursum regis illotis pedibus , & intonsa barba : vestesque suas non laverat à die qua egressus fuerat rex , usque ad diem reversionis ejus in pace.

25. Cumque Ierusalem occurrisset regi , dixit ei rex : Quare non venisti mecum Miphiboseth?

26. Et respondens ait : Domine mi rex , servus meus contempsit me : dixique ei ego famulus tuus ut sterneret mihi asinum , & ascendens abirem cum rege : claudus enim sum servus tuus.

27. * Insuper & accusavit me servum tuum ad te dominum meum regem : tu autem domine mi rex , ** sicut angelus Dei es , fac quod placitum est tibi. * *Supr.* 16. 3.

** *Supr.* 14. 17. & 20. 1. Reg. 29. 9.

28. Neque enim fuit domus patris mei , nisi morti obnoxia domino meo regi : tu autem posuisti me servum tuum inter convivas mensæ tuæ : quid ergo habeo justæ querelæ? aut quid

quid possum ultra vociferari ad regem ?

29. Ait ergo ei rex : Quid ultra loqueris ? fixum est quod locutus sum : tu, & Siba dividite possessiones.

30. Responditque Miphibosest regi : Etiam cuncta accipiat, postquam reversus est dominus meus rex pacifice in domum suam.

31. Berzellai quoque Galaadites, descendens de Rogelim, traduxit regem Iordanem, paratus etiam ultra fluvium prosequi eum.

32. * Erat autem Berzellai Galaadites senex valde, id est octogenarius, & ipse prae-buit alimenta regi, cum moraretur in castris: fuit quippe vir dives nimis. * 3. Reg. 2. 7.

33. Dixit itaque rex ad Berzellai. Veni mecum, ut requiescas securus inecum in Ierusalem.

34. Et ait Berzellai ad regem : Quot sunt dies annorum vitae meae, ut ascendam cum rege in Ierusalem.

35. * Octogenarius sum hodie : numquid vident sensus mei ad discernendum suave, aut amarum ? aut delectare potest servum tuum cibis & potus ? vel audire possum ultra vocem cantorum, atque cantatricum ? quare servus tuus sit oneri domino meo regi ?

* Supr. 17. 27.

36. Paululum procedam famulus tuus ab Iordane tecum : non indigeo hac vicissitudine,

37. sed obsecro ut revertar servus tuus, & moriar in civitate mea, & sepeliar juxta sepulchrum patris mei, & matris meae. Est autem servus tuus Chamaam, ipse vadat tecum, domine in rex, & fac ei quidquid tibi bonum videtur.

38. Dixit itaque ei rex : Mecum transeat Chamaam, & ego faciam ei quidquid tibi placuerit, & omne, quod petieris à me, impetrabis.

39. Cumque transisset universus populus & rex Iordanem, osculatus est rex Berzellai, & benedixit ei : & ille reversus est in locum suum.

40. Transivit ergo rex in Galgalam, & Chamaam cum eo. Omnis autem populus Iuda traduxerat regem, & inedia tantum pars affuerat de populo Israël.

41. Itaque omnes viri Israël concurrentes ad regem dixerunt ei : Quare te furati sunt fratres nostri viri Iuda, & traduxerunt regem & domum ejus Iordanem, omnesque viros David cum eo ?

42. Et respondit omnis vir Iuda ad viros Israël : Quia mihi propior est rex : cur irasceris super hac re ? numquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data sunt ?

43. Et respondit viri Israël ad viros Iuda, & ait : Decem partibus maior ego sum apud regem, magisque ad me pertinet David quam ad te : cur fecisti mihi injuriam, & non mihi nuntiatum est priori, ut reducerem regem meum ? Durius autem responderunt viri Iuda viris Israël.

CAPUT XX.

Ioab cum fratre Abisai persequens Sebam filium Bochri moventem contra David seditionem in Israël, Amasam in via occidit ; tandemque ab obsidione Abela, misso Seba per nurum capite, discedit.

1. Accidit quoque ut ibi esset vir Be-lial, nomine Seba, filius Bochri, vir Iemineus : & cecinit buccina, & ait : Non est nobis pars in David, neque hereditas ut

filio Isai : revertere in tabernacula tua Israël.

2. Et separatus est omnis Israël à David, secutusque est Seba filium Bochri : viri autem Iuda adhæserunt regi suo à Iordane usque Ierusalem.

3. Cumque venisset rex in domum suam in Ierusalem, tulit decem mulieres concubinas, quas dereliquerat ad custodiendam domum, & tradidit eas in custodiam, alimenta eis præbens : & non est ingressus ad eas, & erant clausæ usque in diem inotis suæ in viduitate viventes.

4. Dixit autem rex Amasæ : Convoca mihi omnes viros Iuda in diem tertium, & tu adsto præsens.

5. Abiit ergo Amasa ut convocaret Iudam, & moratus est extra placitum quod ei constituerat rex.

6. Ait autem David ad Abisai : Nunc magis afflictorus est nos Seba filius Bochri quam Absalom : tolle igitur servos domini tui, & persequere eum, ne forte inveniat civitates munitas, & effugiat nos.

7. Egressi sunt ergo cum eo viri Ioab, Cere-thi quoque & Phelathi : & omnes robusti exierunt de Ierusalem ad persequendum Seba filium Bochri.

8. Cumque illi essent juxta lapidem grandem, qui est in Gaboon, Amasa veniens occurrit eis. Porro Ioab vestitus erat tunica stricta ad mensuram habitus sui, & desuper accinctus gladio dependente usque ad ilia, in vagina, qui fabricatus levi motu egredi poterat, & percutere.

9. Dixit itaque Ioab ad Amasam : Salve mi frater. * Et tenuit manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eum. * 3. Reg. 2. 5.

10. Porro Amasa non observavit gladium, quem habebat Ioab, qui percussit eum in latere, & effudit intestina ejus in terram, nec secundum vulnus apposit, & mortuus est. Ioab autem, & Abisai frater ejus persecuti sunt Seba filium Bochri.

11. Interea quidam viri, cum stetissent juxta cadaver Amasæ, de sociis Ioab, dixerunt : Ecce qui esse voluit pro Ioab comes David.

12. Amasa autem conspersus sanguine, jacebat in media via. Vidit hoc quidam vir quod subsisteret omnis populus ad videndum eum, & amovit Amasam de via in agrum, operuitque eum vestimento, ne subsisterent trans-euntes propter eum.

13. Amoto ergo illo de via, transibat omnis vir sequens Ioab ad persequendum Seba filium Bochri.

14. Porro ille transierat per omnes tribus Israël in Abela, & Bethumaacha : omnesque viri electi congregati fuerant ad eum.

15. Venerunt itaque & oppugnabant eum in Abela, & in Bethumaacha, & circumdederunt munitionibus civitatem, & obsessa est urbs : omnis autem turba, quæ erat cum Ioab, moliebatur destruere muros.

16. Et exclamavit mulier sapiens de civitate : Audite, audite, dicite Ioab : Appropinqua huc, & loquar tecum.

17. Qui cum accessisset ad eam, ait illi : Tu es Ioab ? Et ille respondit : Ego. Ad quem sic locuta est : Audi sermones ancillæ tuæ. Qui respondit : Audio.

18. Rursusque illa, Sermo, inquit, dicebatur in veteri proverbio : Qui interrogant, interrogant in Abela : & sic perficiebant.

19. Nonne ego sum quæ respondeo veritatem in Israël, & tu quæris subvertere civi-

tatem, & evertere matrem in Israël? Quare præcipitis hereditatem Domini?

20. Respondens quoque Ioab, ait: Absit, absit hoc à me: non præcipito, neque demolior.

21. Non sic se habet res, sed homo de monte Ephraim Seba, filius Bochri cognomine, levavit manum suam contra regem David: tradite illum solum, & recedemus à civitate. Et ait mulier ad Ioab: Ecce caput ejus mittetur ad te per murum.

22. Ingressa est ergo ad omnem populum, & locuta est eis sapienter: qui abscissum caput Seba filii Bochri projecerunt ad Ioab. Et ille cecinit tuba, & recesserunt ab urbe, unusquisque in tabernacula sua: Ioab autem reversus est Ierusalem ad regem.

23. * Fuit ergo Ioab super omnem exercitum Israel: Banaias autem filius Joiadæ super Cerethæos & Phelethæos. * *Supr. 8. 16.*

24. Aduram verò super tributà: porro Iosaphat filius Ahilud, a commentariis.

25. Siva autem, scriba: Sadoc verò & Abiathar, sacerdotes.

26. Ira autem Iairitis erat sacerdos David.

CAPUT XXI.

Inmissa, propter Saulis in Gabaonitis injustam sævitiam, jam triennali, cui divertenda, ad illorum petitionem David Saulis reliquias, præter Miphiboseth tradit, ut crucifigerentur, quarum ossa una cum Saulis & Ionathæ ossibus jubet sepultura tradi: narrantur & quatuor bella Davidis adversus Philisthæos.

1. Facta est quoque fames in diebus David tribus annis jugiter: & consulit David oraculum Domini. Dixitque Dominus: Propter Saul, & domum ejus sanguinem, quia occidit Gabaonitas.

2. Vocatis ergo Gabaonitis rex, dixit ad eos. (Porro Gabaonitæ non erant de filiis Israel, sed reliquie Amorrhæorum: * filii quippe Israël juraverant eis, & voluit Saul percutere eos zelo, quasi pro filiis Israël & Iuda.) * *Is. 9. 15.*

3. Dixit ergo David ad Gabaonitas: Quid faciam vobis: & quod erit vestri piaculum, ut benedicatis hereditati Domini?

4. Dixeruntque ei Gabaonitæ: Non est nobis super argento & auro quæstio, sed contra Saul, & contra domum ejus: neque volumus ut interficiatur homo de Israel. Ad quod rex ait: Quid ergo vultis ut faciam vobis?

5. Qui dixerunt regi: Virum, qui attrivit nos & oppressit inique, ita delere debemus, ut ne unus quidem residuus sit de stirpe ejus in cunctis finibus Israel.

6. Dentur nobis septem viri de filiis ejus, ut cruciagemus eos Dominæ in Gabaon Saul, quondam electi Domini. Et ait rex: Ego dabo.

7. * Pepercitque rex Miphiboseth filio Ionathæ filii Saul, propter jurandum Domini, quod fuerat inter David & inter Ionathan filium Saul. * *1. Reg. 18. 3.*

8. Tulit itaque rex duos filios Respha filie Aia, quos peperit Sauli, Armoni, & Miphiboseth: & quinque filios Michol filie Saul, quos genuerat Hadræli filio Berzellai, qui fuit de Molathis.

9. & dedit eos in manus Gabaonitarum, qui crucifixerunt eos in monte coram Domino: & ceciderunt hi septem simul occisi in diebus messis primis, incipient: messione hordei.

10. Tollens autem Respha filia Aia, ciliicum substravit sibi supra petram ab initio

messis, donec stillaret aqua super eos de caelo: & non dimisit aves lacerae eos per diem, neque bestias per noctem.

11. Et nuntiata sunt David quæ fecerat Respha, filia Aia, concubina Saul.

12. Et abiit David, & tulit ossa Saul, & ossa Ionathæ filii ejus à viris Iabes Galaad, * qui furati fuerant ea de platea Bethsan, in qua suspenderant eos Philisthæum cum interfecissent Saul in Gelboe: * *1. Reg. 31. 12.*

13. Et asportavit inde ossa Saul, & ossa Ionathæ filii ejus: & colligentes ossa eorum, qui affixi fuerant,

14. sepelierunt ea cum ossibus Saul & Ionathæ filii ejus in terra Benjamin, in latere, in sepulchro Cis patris ejus: feceruntque omnia, quæ præceperat rex, & repropitiatus est Deus terræ post hæc.

15. Factum est autem rursum prælium Philisthinorum adversum Israel, & descendit David, & servi ejus cum eo, & pugnant contra Philisthæum. Deficiente autem David,

16. Iesibeenob, qui fuit de genere Arapha, * cujus ferrum hastæ trecentas uncias appendebat, & accinctus erat ense novo, nisus est percutere David. * *1. Reg. 17. 7.*

17. Præsidioque ei fuit Abisai filius Sarvia, & percussum Philisthæum interfecit. Tunc juraverunt viri David, dicentes: Jam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israel.

18. * Secundum quoque bellum fuit in Gob contra Philisthæos: tunc percussit Sobochai de Husati, Saph de stirpe Arapha de genere gigantum. * *1. Par. 20. 4.*

19. Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Sultus polymitaris Bethlehemitis Goliath Gethæum, cujus hastile hastæ erat quasi liciatorium textentium.

20. Quartum bellum fuit in Geth: in quo vir fuit excelsus, qui senos in manibus pedibusque habebat digitos, id est viginti quatuor, & erat de origine Arapha.

21. Et blasphemavit Israel: percussit autem eum Ionathan filius Samaa frater David.

22. Hi quatuor nati sunt de Arapha in Geth, & ceciderunt in manu David, & servorum ejus.

CAPUT XXII.

Canticum gratiarum actionis David pro sua ab omnibus inimicis liberatione.

1. **L**ocus est autem David Domino verba carminis hujus, in die qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul.

2. & ait: * Dominus petra mea, & robur meum, & salvator meus. * *Psal. 17. 3.*

3. Deus tortis meus sperabo in eum: scutum meum, & cornu salutis meæ: elevator meus, & reugium meum: salvator meus, de iniquitate liberabis me.

4. * Laudabilem invocabo Dominum: & ab inimicis meis salvus ero. * *Psal. 17. 4.*

5. Quia circumdederunt me contritiones mortis: torrentes Belial terruerunt me.

6. Funes inferni circumdederunt me: prævenierunt me laquei mortis.

7. In tribulatione mea invocabo Dominum, & ad Deum meum clamabo: & exaudiet de templo suo vocem meam, & clamor meus veniet ad aures ejus,

8. Commota est & contremuit terra: fun-

damenta montium concussa sunt, & conquassata, quoniam iratus est eis.

9. Ascendit fumus de naribus ejus, & ignis de ore ejus vorabit: carbonem succensit sunt ab eo.

10. Inclinauit cælos, & descendit: & caligo sub pedibus ejus.

11. Et ascendit super Cherubim: & volavit: & lapsus est super pennas venti.

12. Posuit tenebras in circuitu suo latibulum: cribrans aquas de nubibus cælorum.

13. Præ fulgore in conspectu ejus, succensi sunt carbonem ignis.

14. Tonabit de cælo Dominus: & excelsus dabit vocem suam.

15. Misit sagittas & dissipavit eos: fulgur, & consumpsit eos.

16. Et apparuerunt effusiones maris, & revelata sunt fundamenta orbis ab increpatione Domini, ab inspiratione spiritus furoris ejus.

17. Misit de excelso, & assumpsit me: & extraxit me de aquis multis.

18. Liberauit me ab inimico meo potentissimo, & ab his qui oderant me: quoniam robustiores me erant.

19. Prævenit me in die afflictionis meæ, & factus est Dominus firmamentum meum.

20. Et eduxit me in latitudinem: liberauit me, quia complacui ei.

21. Retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam: & secundum munditiam manuum mearum reddet mihi.

22. Quia custodivi vias Domini, & non egi impie à Deo meo.

23. Omnia enim judicia ejus in conspectu meo: & præcepta ejus non amovi à me.

24. Et ero perfectus cum eo: & custodiam me ab iniquitate mea.

25. Et restituet mihi Dominus secundum justitiam meam: & secundum munditiam manuum mearum, in conspectu oculorum suorum.

26. Cum sancto sanctus eris: & cum robusto perfectus.

27. Cum electo electus eris: & cum perverso perverteris.

28. Et populum pauperem salvum facies: oculisque tuis excelsos humiliabis.

29. Quia tu lucerna mea Domine: & tu Domine illuminabis tenebras meas.

30. In te enim curram accinctus: in Deo meo transiliam murum.

31. Deus, immaculata via ejus, eloquium Domini igne examinatum: scutum est omnium sperantium in se.

32. Quis est Deus præter Dominum: & quis fortis præter Deum nostrum?

33. Deus qui accinxit me fortitudine: & complanavit perfectam viam meam.

34. Cœquans pedes meos cervis, & super excelsa mea statuens me.

35. * Docens manus meas ad prælium, & componens quasi arcum æreum brachia mea.

* *Psal.* 143. 1.

36. Dedisti mihi clypeum salutis tuæ: & mansuetudo tua multiplicavit me.

37. Dilatabis gressus meos subter me: & non deficient talli mei.

38. Parsequar inimicos meos, & contemnam: & non converterar donec consumam eos.

39. Consumam eos & confringam, ut non consurgant: cadent sub pedibus meis.

40. Accinxisti me fortitudine ad prælium: incurvasti resistentes mihi subter me.

41. Inimicos meos dedisti mihi dorsum: odientes me, & disperdam eos.

42. Clamabunt, & non erit qui salvet, ad Dominum, & non exaudiet eos.

43. Delebo eos ut pulverem terræ: quasi lutum platearum comminuam eos atque confringam.

44. Salvabis me à contradictionibus populi mei: custodies me in caput gentium: populus, quem ignoro, serviet mihi.

45. Filii alieni resistent mihi, auditu auris obedient mihi.

46. Filii alieni defluerunt, & contrahentur in angustis suis.

47. Vivit Dominus, & benedictus Deus meus: & exaltabitur Deus fortis salutis meæ.

48. Deus qui dās vindictas mihi, & de-jicis populos sub me.

49. Qui educis me ab inimicis meis, & à resistentibus mihi elevas me: * à viro iniquo liberabis me. * *Psal.* 17. 49.

50. * Propterea confitebor tibi Domine in gentibus: & nomini tuo cantabo.

* *Rom.* 15. 9.

51. Magnificans salutes regis sui, & faciens misericordiam Christo suo David, & semini ejus in sempiternum.

CAPUT XXIII.

Verba novissima David, & catalogus virorum ipsius illustrium.

1. **H**ÆC autem sunt verba David novissima. Dixit David filius Isai. Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Iacob. * egregius psalter Isai 1: * *Act.* 1. 30.

2. Spiritus Domini locutus est per me, & sermo ejus per linguam meam.

3. Dixit Deus Israël mihi, locutus est fortis Israël, dominator hominum, justus dominator in timore Dei.

4. Sicut lux auroræ, oriente sole, manè absque nubibus rutilat, & sicut pluvii germinat herba de terra.

5. Nec tanta est domus mea apud Deum, ut pactum æternum iniret mecum firmum in omnibus atque inmutum. Cuncta enim salus mea, & omnis voluntas: nec est quidquam ex ea quod non germinet.

6. Prævaricatores autem quasi spinæ evellentur universi: quæ non tolluntur manibus.

7. Et si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro & ligno lanceato, igneque succensæ comburentur, usque ad nihilum.

8. * Hæc nomina fortium David. Sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerissimus ligni vemiculus, qui octingentos interfecit impetu uno.

* *1. Paral.* 11. 10.

9. Post hunc, Eleazar filius patris ejus Ahoies inter tres fortes, qui erant cum David quando exprobraverunt Philistinum, & congregati sunt illuc in prælium.

10. Cūque ascendissent viri Israël, ipse stetit & percussit Philisthæos donec deficeret manus ejus, & obrigesceret cum gladio fecitque Dominus salutem magnam in die illa: & populus, qui fugerat, reversus est ad cæsorum spolia detrahenda.

11. Et post hunc, Semina filius Age de Arari. Et congregati sunt Philistinum in statione: erat quippe ibi ager lente plenus. Cūque fugisset populus à facie Philistinum,

12. stetit ille in medio agri, & tuus est eum, percussitque Philisthæos: & fecit Dominus salutem magnam.

13. Nec non & ante descenderant tres qui erant principes * inter triginta, & venerant tem-

tempore messis ad David in speluncam Odolam: castra autem Philisthinorum erant posita in Valle gigantum. * 1. Paral. 11. 15.

14. Et David erat in prasidio: porrò statio Philisthinorum tunc erat in Bethlehem.

15. Desideravit ergo David, & ait: O si quis mihi daret potum aquæ de cisterna, quæ est in Bethlehem juxta portam!

16. Irruperunt ergo tres fortes castra Philisthinorum, & hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quæ erat juxta portam, & attulerunt ad David: at ille noluit bibere, sed libavit eam Domino.

17. dicens: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc. nùm sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, & annuarum periculum bibam? Noluit ergo bibere. Hæc fecerunt tres robustissimi.

18. Abisai quoque frater Ioab filius Sarvæ, princeps erat de tribus: ipse est qui levavit hastam suam contra trecentos, quos interfecit, nominatus in tribus.

19. & inter tres nobilior, eratque eorum princeps, sed usque ad tres primos non pervenerat.

20. Et Banaias filius Iojadæ viri fortissimi, magnorum operum, de Cabseel: ipse percussit duos leones Moab, & ipse descendit, & percussit leonem in media cisterna in diebus nivis.

21. Ipse quoque interfecit virum Ægyptium virum dignum spectaculo, habentem in manu hastam: itaque cùm descendisset ad eum in virga, & vi extorsit hastam de manu Ægyptii, & interfecit eum hasta sua.

22. Hæc fecit Banaias filius Iojadæ.

23. Et ipse nominatus inter tres robustos, qui erant inter triginta nobiliores: verumtamen usque ad tres non pervenerat. fecitque eum sibi David auricularium, à secreto.

24. Asael frater Ioab inter triginta, Elehanan filius p̄trui ejus de Bethlehem,

25. Semna de Harodi, Elica de Harodi,

26. Heles de Phalti, Hira filius Acces de Thecua,

27. Abiezer de Anathoth, Mobonnai de Husati,

28. Selmon Abohites, Maharai Netophathites,

29. Heled filius Baana, & ipse Netophathites, Ithai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin,

30. Banaia Pharathonites, Heddai de torrente Gaas,

31. Abialbon Arbathites, Azmaveth de Beroini,

32. Eliaba de Salaboni. Filii Iassen, Ionathan,

33. Semna de Orori, Aiam filius Sarar Arorites,

34. Eliphelet filius Aasbai filii Machati, Eliam filius Achitophel Gelonites,

35. Hesrai de Carmelo, Pharai de Arbi,

36. Igaal filius Nathan de Soba, Bonni de Gadi,

37. Selec de Ammoni, Naharai Berothites armiger Ioab filii Sarvæ,

38. Ira Iethrites, Gareb & ipse Iethrites,

39. Urias Hethæus. Omnes triginta septem.

CAPUT XXIV.

David ob numeratum populum à Gad propheta correptus, ex tribus flagellis oblati pestem triduanam elegit: qua in populum saviente, ac 70000. interemptis. erat David, Domi-

num: & à Gad propheta admonitus, in area Areana, dato pretio, altare erigite, cessatque pestis.

1. ET * addidit furor Domini irasci contra Israel, commovitque David in eis dicentem: Vade, numera Isra. l & Iudam. * 1. Paral. 21. 1.

2. Dixitque rex ad Ioab principem exercitus sui: Perambula omnes tribus Isra. l a Dan usque Bersabee, & numerate populum, ut sciam numerum ejus.

3. Dixitque Ioab regi: Adaugeat Dominus Deus tuus ad populum tuum, quantus nunc est, iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis: sed quid sibi dominus meus rex vult in re hujuscemodi?

4. Obtinuit autem sermo regis verba Ioab, & principum exercitus: egressusque est Ioab, & principes inilitum à facie regis, ut numerarent populum Isra. l.

5. Cùmque pertransissent Iordanem, venerunt in Aroer ad dexteram urbis, quæ est in Valle Gad:

6. & per Iazer transierunt in Galaad, & in terram interiori Hodsai, & venerunt in Dan silvestria. Circumeuntesque juxta Siodonem,

7. transierunt propè menia Tyri & omnem terram Hevæi & Chananæi, veneruntque ad meridiem Iuda in Bersabee:

8. & lustrata universa terra, asserunt post novem menses & viginti dies in Jerusalem.

9. Dedit ergo Ioab numerum descriptionis populi regi, & inventa sunt de Isra. l octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium: & de Iuda quingenta millia pugnatorum.

10. * Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus: & dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto: sed precor Domine, ut transferas iniquitatem servi tui, quæ stultè egi nimis.

* 1. Reg. 24. 6.

11. Surrexit itaque David manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam & Videntem David, dicens:

12. Vade, & loquere ad David: Hæc dicit Dominus. Trium tibi datur optio, elige unum quod volueris ex his, ut faciam tibi.

13. Cùmque venisset Gad ad David, nuntiavit ei, dicens: Aut septem annis * veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem. * 1. Paral. cap. 21. v. 13.

14. Dixit autem David ad Gad. Coarctor nimis: * sed melius est ut incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ ejus sunt) quam in manus hominum.

* Dan. 13. 23.

15. Inmisitque Dominus pestilentiam in Isra. l, de mane usque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo à Dan usque ad Bersabee septuaginta millia virorum.

16. Cùmque extendisset manum suam Angelus Domini super Ierusalem ut disperderet eam, misit usque Dominus super afflictionem, & ait Angelo percutienti populum: Sufficit nunc contine manum tuam. erat autem Angelus Domini juxta aream Areana Iebusæ.

17. Dixitque David ad Dominum cùm vidisset Angelum cadentem populum: Ego sum qui peccavi, ego inique egi: isti qui

oves sunt, quid fecerunt? vertatur, obsecro, inanus tua contra me, & contra domum patris mei.

18. Venit autem Gad ad David in die illa, & dixit ei: Ascende, & constitue altare Domino in area Areuna Iebusei.

19. Et ascendit David juxta sermonem Gad, quem praeceperat ei Dominus.

20. Conspectiensque Areuna, animadvertit regem & servos ejus transire ad se:

21. & egressus adoravit regem prono vultu in terram, & ait: Quid causæ est ut veniat dominus meus rex ad servum suum? Cui David ait: Ut emam à te aream, & ædificem altare Domino, & cesset interfectio quæ grassatur in populo.

22. Et ait Areuna ad David: Accipiat, & offerat dominus meus rex, sicut placeat ei: habes boves in holocaustum, & plaustrum, & juga bouum in usum lignorum.

23. Omnia dedit Areuna rex regi: dixitque Areuna ad regem: Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum.

24. Cui respondens rex, ait: Nequaquam ut vis, sed etiam pretio à te, & non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo David aream, & boves, & argenti sicliis quinquaginta:

25. & ædificavit ibi David altare Domino, & obtulit holocausta & pacifica: & propitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israël.

LIBER REGUM TERTIUS,

SECUNDUM HEBRÆOS

PRIMUS MALACHIM.

CAPUT PRIMUM.

David senio confectum puella Abisag calefacit, casta manens: Adonia verò regnum occupante, Bethsabæe directâ consilio Nathan impetravit à David ungi Salomonem in regem: quo audito, fugit Adonia.

1. **E**T rex David senuerat, habebatque ætatis plurimos dies: cumque operiretur vestibus, non calefiebat,

2. Dixerunt ergo ei servi sui: Queramus domino nostro regi adolescentulam virginem, & stet coram rege, & foveat eum, dormiatque in sinu suo, & calefaciat dominum nostrum regem.

3. Quæsierunt igitur adolescentulam speciosam in omnibus finibus Israël, & invenerunt Abisag Sunamitidem, & adduxerunt eam ad regem.

4. Erat autem puella pulchra nimis, dormiebatque cum rege, & ministrabat ei, rex verò non cognovit eam.

5. Adonias autem filius Haggith elevabatur, dicens: ego regnabo. Fecitque sibi curus & equites, & quinquaginta viros, qui currerent ante eum.

6. Nec corripuit * eum pater suus aliquando, dicens: Quare hoc fecisti? Erat autem & ipse pulcher valde, secundus natu post Absalom. * 1. Reg. 2. 29. 2. Reg. 13. 21. *Ibid.* 15. 1. & *reg.*

7. Et seqno ei cum Ioab filio Sarviæ, & cum Abiathar sacerdote, qui adjuvabant partes Adoniæ.

& Sadoc verò sacerdos, & Banaias filius

Iojadæ, & Nathan Propheta, & Semei & Rei, & robur exercitus David non erat cum Adonia.

9. Immolatis ergo Adonias arietibus & vitulis, & universis pinguibus juxta Lapidem zohaleth, qui erat vicinus Ponti Iogel, vocavit universos fratres suos filios regis, & omnes viros Iuda servos regis.

10. Nathan autem prophetam, & Banaiam, & robustos quoque, & Salomonem fratrem suum non vocavit.

11. Dixit itaque Nathan ad Bethsabæe matrem Salomonis: Num audisti, quod regnavit Adonias filius Haggith, & dominus noster David hoc ignorat?

12. Nunc ergo veni, accipe consilium à me, & salva animam tuam, filique tui Salomonis.

13. Vade, & ingredere ad regem David, & dic ei: Nonne tu domine mi rex jurasti mihi ancillæ tuæ, dicens: Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit in solio meo? quare ergo regnat Adonias?

14. Et adhuc ibi te loquente cum rege, ego veniam post te, & complebo sermones tuos.

15. Ingressa est itaque Bethsabæe ad regem in cubiculum: rex autem senuerat nimis, & Abisag Sunamitis ministrabat ei.

16. Inclinavit se Bethsabæe, & adoravit regem. Ad quam rex, Quid tibi, inquit, vis?

17. Quæ respondens, ait: Domine mi, tu jurasti per Dominum Deum tuum ancillæ tuæ, Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit in solio meo.

18. Et ecce nunc Adonias regnat, te, domine mi rex, ignorante.

19. Mactavit boves, & pinguia quæque, & arietes plurimos, & vocavit omnes filios regis, Abiathar quoque sacerdotem, & Ioab principem militiæ: Salomonem autem servum tuum non vocavit.

20. Veruntamen domine mi rex, in te oculi respiciunt totius Israël, ut indices ei, quis sedere debeat in solio tuo domine mi rex post te.

21. Eritque cum dormierit dominus meus rex cum patribus suis, erimus ego & filius meus Salomon peccatores.

22. Adhuc illa loquente cum rege, Nathan propheta venit.

23. Et nuntiaverunt regi, dicentes: Adest Nathan propheta. Cumque introisset in conspectu regis, & adorasset eum pronus in terram,

24. dixit Nathan: Domine mi rex, tu dixisti: Adonias regnet post me, & ipse sedeat super thronum meum?

25. Quia descendit hodie, & immolavit boves, & pinguia, & arietes plurimos, & vocavit universos filios regis & principes exercitus, Abiathar quoque sacerdotem, illisque vescentibus, & bibentibus coram eo, & dicens: Vivat rex Adonias:

26. Me servum tuum, & Sadoc sacerdotem, & Banaiam filium Iojadæ, & Salomonem famulum tuum non vocavit.

27. Numquid à domino meo rege exivit hoc verbum, & mihi non indicasti servo tuo quis sessurus esset super thronum domini mei regis post eum?

28. Et respondit rex David, dicens: Vocate ad me Bethsabæe. Quæ cum fuisset ingressa coram rege, & stetit ante eum,

29. Juravit rex, & ait: Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia,

30, quia

REGUM.

30. quia sicut iuravi tibi per Dominum Deum Israël, dicens: Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit super solium meum pro me: sic faciam hodie.

31. Summissoque Bethsabée in terram vul-tu, adoravit regem, dicens: Vivat dominus meus David in æternum.

32. Dixit quoque rex David: Vocate mihi Sadoc sacerdotem, & Nathan prophetam, & Banaïam filium Iojadæ. Qui cum ingressi fuissent coram rege,

33. dixit ad eos: Tollite vobiscum servos domini vestri, & imponite Salomoni filium meum super mulam meam: & ducite eum in Gihon.

34. Et ungat eum ibi Sadoc sacerdos, & Nathan propheta in regem super Israël: & canetis buccina, atque dicetis: Vivat rex Salomon.

35. Et ascendetis post eum, & veniet, & sedebit super solium meum, & ipse regnabit pro me: illique præcipiam ut sit dux super Israël, & super Iudam.

36. Et respondit Banaïas filius Iojadæ, regi, dicens: Amen: sic loquatur Dominus Deus domini mei regis.

37. Quomodo fuit Dominus cum domino meo rege, sic sit cum Salomone, & sublimius faciat solium ejus a solio domini mei regis David.

38. Descendit ergo Sadoc sacerdos, & Nathan propheta, & Banaïas filius Iojadæ, & Cerethi, & Phelethi: & imposuerunt Salomoni super mulam regis David, & adduxerunt eum in Gihon.

39. Sumpsitque Sadoc sacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonem: & cecinerunt buccina, & dixit omnis populus: Vivat rex Salomon.

40. Et ascendit universa multitudo post eum, & populus canentium tibis, & lætanti-um gaudio magno, & insonuit terra à cla-more eorum.

41. Audivit autem Adonias, & omnes, qui invitati fuerant ab eo, jamque convivium finitum erat: sed & Ioab, audita voce tubæ, ait: Quid sibi vult clamor civitatis tumultuantis?

42. Adhuc illo loquente, Ionathas filius Abiathar sacerdotis venit: cui dixit Adonias: Ingredere, quia vir fortis es, & bona nuntians.

43. Responditque Ionathas Adonias: Nequaquam: Dominus enim noster rex David regem constituit Salomonem:

44. misitque cum eo Sadoc Sacerdotem, & Nathan prophetam, & Banaïam filium Io-jadæ, & Cerethi, & Phelethi, & imposue-runt eum super mulam regis.

45. Unxeruntque eum Sadoc sacerdos, & Nathan propheta regem in Gihon: & ascen-derunt inde lætantes, & insonuit civitas: hæc est vox, quam audistis.

46. Sed & Salomon sedet super solium regni.

47. Et ingressi servi regis benedixerunt domino nostro regi David, dicentes: Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum, & magnificet thronum ejus super thronum tuum. Et adoravit rex in lectulo suo:

48. & locutus est: Benedictus Dominus Deus Israël, qui dedit hodie sedentem in solio meo, videntibus oculis meis.

49. Territi sunt ergo, & surrexerunt omnes, qui invitati fuerant ab Adonia, & ivit unusquisque in viam suam.

50. Adonias autem timens Salom surrexit, & abiit: tenuitque cornu. 51. Et nuntiaverunt Salomoni, di- Ecce Adonias timens regem Salomone nunt cornu altaris, dicens: Juret mi Salomon hodie, quod non interficiat: suum gladio.

52. Dixitque Salomon: Si fuerit vir non cadet ne unus quidem capillus terram: sin autem malum inventum fu eo, morietur.

53. Misit ergo rex Salomon, & eum ab altari: & ingressus adoravit Salomonem: dixitque ei Salomon: V domum tuam.

CAPUT II.

David datis Salomoni variis præceptis tur. Adonias petens Abisag in uxore affectatum eo dolo regnum, occidi à Sa jubetur: Abiathar sacerdotis privatu tandem Ioab in tabernaculo interficitur mei quoque, quia contra præscriptum sus est Jerusalem, triennio post occidi.

1. **A** Propinquaverunt autem dies moni filio suo, dicens:

2. Ego ingredior viam universæ confortare, & esto vir.

3. Et observa custodias Domini De ut ambules in viis ejus, ut custodias monias ejus, & præcepta ejus, & ju & testimonia, * sicut scriptum est in Moysi: ut intelligas universa quæ fac quocumque te veriteris: * *Deut. 17. 1.*

4. ut confirmet Dominus sermones quos locutus est de me, dicens: Si dierint filii tui vias suas, & ambulat coram me in veritate, in omni corde & in omni anima sua, non auferetur tibi de solio Israël.

5. Tu quoque nosti quæ fecerit mihi filius Sarviæ, quæ fecerit duobus pri- bus exercitus Israël, * Abner filio & ** Amase filio Iether: quos occid effudit sanguinem belli in pace, & i cruorem prælii in balteo suo, qui erat ca lumbos ejus, & in calceamento suo, erat in pedibus ejus. * *2. Reg. 21. 10.*

6. Facies ergo juxta sapientiam & & non deduces canitium ejus pacifici in.eros.

7. Sed & filiis Berzellai Galaaditis re gratiam, eruntque comedentes in mensa ti occurrerunt enim mihi quando fugieba facie Absalom fratris tui. * *2. Reg. 19. 3.*

8. * Habes quoque apud te Semei n Geia filii Iemini de Bahurim, qui male mihi maledictione pessima, quando ibat Castia: sed quia descendit mihi in o sum cum transirem Iordanem, & jura per Dominum, dicens: Non te interfici gladio: * *2. Reg. 16. 5. & 19. 19.*

9. Tu noli pati eum esse innoxium. autem sapiens es, ut scias quæ facies deducesque canos ejus cum sanguine ad feros.

10. * Dormivit igitur David cum p bus suis, & sepultus est in civitate vid. * *Act. 2. 29.*

11. * Dies autem, quibus regnavit I super Israël, quadraginta anni sunt: * Hebron regnavit septem annis: In Je

sem, triginta tribus. * 1. Paral. 29. 27.

** 1. Reg. 5. v. 4. et 5.

12. Salomon autem sedit super thronum David patris sui, & firmatum est regnum ejus nimis.

13. Et ingressus est Adonias filius Haggith ad Beth-ee matrem Salomonis. Quæ dixit ei: Petitione est ingressus tuus? Qui respondit: Facilius.

14. Addiditque: Sermo mihi est ad te. Cui ait: Loquere. Et ille:

15. Tu, inquit, nosti, quia meum erat regnum, & me præposuerat omnis Israel sibi in regem: sed translatum est regnum, & factum est frater meus: à Domino enim constitutum est ei.

16. Nunc ergo petitionem unam precor à te: ne confundas faciem meam. Quæ dixit ad eum: Loquere.

17. Et ille ait: Precor ut dicas Salomoni regi (neque enim negare tibi quidquam potest) ut det mihi Abisag Sunamitidem uxorem.

18. Et ait Bethsabee: Benè, ego loquar pro te regi.

19. Venit ergo Bethsabee ad regem Salomonem, ut loqueretur ei pro Adonia. & surrexit rex in occursum ejus, adoravitque eam, & sedit super thronum suum: positusque est thronus matri regis, quæ sedit ad dexteram ejus.

20. Dixitque ei: Petitionem unam parvulam ego deprecor à te: ne confundas faciem meam. Et dixit ei rex: Pute mater mea, neque enim fas est ut avertam faciem tuam.

21. Quæ ait: Datur Abisag Sunamitis Adoniæ fratri tuo uxorem.

22. Responditque rex Salomon, & dixit matri suæ: Quare postulas Abisag Sunamitidem Adoniæ postula ei & regnum: ipse est enim frater meus major me, & habet Abiathar sacerdotem, & Ioab filium Sarvie.

23. Juravit itaque rex Salomon pro Domino, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia contra animam suam locutus est Adonias verbum hoc.

24. Et nunc vivit Dominus, qui firmavit me, & collocavit me super solium David patris mei, & qui fecit mihi domum, sicut locutus est, quia hodie occidetur Adonias.

25. Misitque rex Salomon per manum Banaia filii Iojadæ, qui interfecit eum, & mortuus est.

26. Abiathar quoque sacerdoti dixit rex: Vade in Anathoth ad agrum tuum: equidem vir mortuus es: sed hodie te non interficiam, quia postasti arcam Domini Dei coram David patre meo, & sustinisti laborem in omnibus, in quibus laboravit pater meus.

27. Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non esset sacerdos Domini, * ut impleteret sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo. * 1. Reg. 2. 31.

28. Venit autem nuntius ad Ioab, quod Ioab declinasset post Adoniam, & post Salomonem non declinasset: fugit ergo Ioab in tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris.

29. Nuntiatumque est regi Salomoni quod fugisset Ioab in tabernaculum Domini, & esset juxta altare: misitque Salomon Banaiam filium Iojadæ, dicens: Vade, interfice eum.

30. Et venit Banaia ad tabernaculum Domini, & dixit ei: Hæc dicit rex: Egredere. Qui ait: Non egrediar, sed hic moriar, Re-

nuntiavit Banaia regi sermonem, dicens: Hæc locutus est Ioab, & hæc respondit mihi.

31. Dixitque ei rex: Fac sicut locutus est: & interice eum, & sepeli, & amovebis sanguinem innocentem, qui effusus est à Ioab, à me, & à domo patris mei.

32. Et reddet Dominus sanguinem ejus super caput ejus quia interfecit duos viros justos, melioresque se: & occidit eos gladio, patre meo David ignorante, * Abner filium Nei principem militiae Isra 1, ** & Amasam filium Iether principem exercitus Iuda.

* 2. Reg. 3. 27. ** 2. Reg. 20. 10.

33. & revertetur sanguis illorum in caput Ioab, & in caput seminis ejus in sempiternum. David autem & semini ejus, & domui, & throno illius sit pax usque in æternum à Domino.

34. Ascendit itaque Banaia filius Iojadæ, & aggressus eum interfecit: sepultusque est in domo sua in deserto.

35. Et constituit rex Banaiam filium Iojadæ pro eo super exercitum, & Sadoc sacerdotem posuit pro Abiathar.

36. Misit quoque rex, & vocavit Semei, dixitque ei: Ædifica tibi domum in Ierusalem, & habita ibi: & non egredieris inde huc atque illuc.

37. Quacumque autem die egressus fueris, & transieris torrentem Cedron, scito te interficiendum: sanguis tuus erit super caput tuum.

38. Dixitque Semei regi: Bonus sermo, sicut locutus est dominus meus rex, sic faciet servus tuus. Habitavit itaque Semei in Ierusalem diebus multis.

39. Factum est autem post annos tres ut fugerent servi Semei ad Achis filium Maacha regem Geth: nuntiatumque est Semei quod servi ejus essent in Geth.

40. Et surrexit Semei, & stravit asinum suum: ivitque ad Achis in Geth ad requirendum servos suos, & adduxit eos de Geth.

41. Nuntiatum est autem Salomoni quod isset Semei in Geth de Ierusalem, & rediisset.

42. Et mittens vocavit eum, dixitque illi: Nonne testificatus sum tibi per Dominum, & prædixi tibi: Quacumque die egressus, isis huc & illuc, scito te esse moriturum? Et respondisti mihi: Bonus sermo, quem audiui.

43. Quare ergo non custodisti iuramentum Domini, & præceptum quod præceperam tibi?

44. Dixitque rex ad Semei: Tu nosti omne malum, cuius tibi conscius est cor tuum, quod fecisti David patri meo: reddidit Dominus malitiam tuam in caput tuum.

45. Et rex Salomon benedixit, & thronus David erit stabilis coram Domino usque in sempiternum.

46. Jussit itaque rex Banaia filio Iojadæ, qui egressus, percussit eum, & mortuus est.

CAPUT III.

Salomon, accepta in uxorem filia Pharaonis, sapientiam in somno petit, quam una cum divitiis & gloria accipit, & primum in metricum dirimenda lite ostendit.

1. Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis, & affinitate conjunctus est Pharaoni regi Egypti: * accepit namque filium ejus, & adduxit in civitatem Da-

David, donec compleret ** ædificans domum suam, & domum Domini, & murum Ierusalem per circuitum. * 2. Par. 1. 1. ** 2. Paral. 8. 11.

2. Attamen populus immolabat in excelsis: non enim ædificatum erat templum nomini Domini usque in diem illum.

3. Dilexit autem Salomon Dominum ambulans in præceptis David patris sui, excepto quod in excelsis immolabat, & accendebat thymiama.

4. Abiit itaque in Gabaon, ut immolaret ibi: illud quippe erat excelsum maximum: mille hostias in holocaustum obtulit Salomon super altare illud in Gabaon.

5. Apparuit autem Dominus Salomoni per somnium nocte, dicens: Postula quod vis ut deum tibi.

6. Et ait Salomon: Tu fecisti cum servo tuo David patre meo misericordiam magnam, sicut ambulavit in conspectu tuo in veritate, & iustitia, & recto corde tecum: custodisti ei misericordiam tuam grandem, & dedisti ei filium sedentem super thronum ejus, sicut est hodie.

7. Et nunc Domine Deus, tu regnare fecisti servum tuum pro David patre meo: ego autem sum puer parvulus, & ignorans egressum, & introitum meum.

8. Et servus tuus in medio est populi, quem elegisti, populi infiniti, qui numerari & supputari non potest præ multitudine.

9. * Dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, & discernere inter bonum & malum. Quis enim poterit judicare populum istum, populum tuum hunc multum? * 2. Par. 1. 10.

10. Placuit ergo servo coram Domino, quod Salomon postulasset hujusmodi rem.

11. Et dixit Dominus Salomoni: Quia postulasti verbum hoc, & non petisti tibi dies multos, nec divitias, aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum judicium:

12. ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intelligens, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit.

13. * Sed & hæc, quæ non postulasti, dedi tibi: divitias scilicet, & gloriam, ut nemo fuerit similis tui in regibus cunctis retro diebus. * Supr. 7. 11. Math. 6. 29.

14. Si autem ambulaveris in viis meis, & custodieris præcepta mea, & mandata mea, sicut ambulavit pater tuus, longos faciam dies tuos.

15. Igitur evigilavit Salomon, & intellexit quod esset somnium: cumque venisset Ierusalem, stetit coram arca foderis Domini, & obtulit holocausta, & fecit victimas pacificas, & grande convivium universis famulis suis.

16. Tunc venerunt diæ mulieres meretrices ad regem, steteruntque coram eo,

17. quarum una ait: Obsecro, mi domine: ego & mulier hæc habitamus in domo una, & peperit apud eam in cubiculo.

18. Tertia autem die postquam ego peperit, peperit & hæc: & eramus simul, nullusque alius nobiscum in domo, exceptis nobis duabus.

19. Mortuus est autem filius mulieris hujus nocte. Dormiens quippe oppressit eum.

20. Et consurgens intempeste noctis silentio, tulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormientis, & collocavit in sinu

suo: suum autem filium, qui erat mortuus, posuit in sinu meo.

21. Cumque surrexissem manè ut darem lac filio meo, apparuit mortuus: quem diligentiùs intuens clara luce, deprehendi non esse meum quem genueram.

22. Responditque altera mulier: Non est ita ut dicis, sed filius tuus mortuus est, meus autem vivit. Econtrario illa dicebat: Mentiris: filius quippe meus vivit, & filius tuus mortuus est. Atque in hunc modum contendebant coram rege.

23. Tunc rex ait: Hæc dicit, Filius meus vivit, & filius tuus mortuus est. Et ista respondit, Non, sed filius tuus mortuus est, meus autem vivit.

24. Dixit ergo rex: Afferte mihi gladium. Cumque attulisset gladium coram rege,

25. Dividite, inquit, infantem vivum in duas partes, & date dimidiam partem uni, & dimidiam partem alteri.

26. Dixit autem mulier, cujus filius erat vivus, ad regem: (commota sunt quippe viscera ejus super filio suo) Obsecro domine, date illi infantem vivum, & nolite interficere eum. Econtrario illa dicebat: Nec mihi, nec tibi sit, sed dividatur.

27. Respondit rex, & ait: Date huic infantem vivum, & non occidatur: hæc est enim mater ejus.

28. Audivit itaque omnis Israël judicium quod judicasset rex: & timebant regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum judicium.

CAPUT IV.

Numerantur principes & præfetti Salomonis, apparatus ciborum ipsius, opes, sapientia, pacificas securitas eo regnante, & numerus paraboliarum quæ curminum ejus.

1. **P**rat autem rex Salomon regnans super omnem Israël:

2. & hi principes quos habebat: Azarias filius Sa. oc sacerdotis:

3. Elhoreph, & Ahia filii Sisa scribæ: Iosaphat filius Ahilad à commentariis:

4. Banais filius Joiadæ super exercitum: Sadoc autem, & Abiathar sacerdotes.

5. Azarias filius Nathan super eos qui assidebant regi: Zabud filius Nathan sacerdos, amicus regis:

6. & Abisar præpositus domus: & Adoniram filius Abda super tributa.

7. Habebat autem Salomon duodecim præfectos super omnem Israël, qui præbebant anonomam regi & domui ejus: per singulos enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant.

8. Et hæc nomina eorum: Benhur, in monte Ephraim.

9. Bendecar, in Maces, & in Salehim, & in Bethsames, & in Elon, & in Hethanan.

10. Benhesed in Aruboth: ipse erat Socho, & omnis terra Ephraim.

11. Benabnadab, cujus omnis Nephath Dor, Tapheth filiam Salomonis habebat uxorem.

12. Bana filius Ahilad regebant Thana & Mageddo, & universam Bethsan, quæ est juxta Sarthana subter Iezrahel, & Bethsan usque Abimehula è regione Iecman.

13. Bengaber in Ramoth Galaad: habebat Avothair filii Manasse in Galaad, ipse præerat in omni regione Argob, quæ est in Basan, sexaginta civitatibus magnis atque muratis, quæ habebant areas æreas.

14. Ahinadab filius Addo præerat in Manaim.

15. Achimaas in Nephtali: sed & ipse habebat Basemath filiam Salomonis in conjugio.

16. Baana filius Husi, in Aser, & in Baith.

17. Iosaphat filius Pharæ, in Issachar.

18. Semei filius Ela, in Benjamin.

19. Gaber filius Uri, in terra Galaad, in terra Sehon regis Amorrhæi & Og regis Basan, super omnia quæ erant in illa terra.

20. Iuda & Israel innumerabiles, sicut arena maris in multitudine: comedentes, & bibentes, atque lætantes.

21. * Salomon autem erat in ditone sua, habens omnia regna à flumine terræ Philistinum usque ad terminum Ægypti offerentium sibi munera, & servitium ei cunctis diebus vitæ ejus. * Eccl. 47. 15.

22. Erat autem cibus Salomonis per dies singulos triginta cori similæ, & sexaginta cori farinæ.

23. decem boves pingues, & viginti boves pascuales, & centum arietes, excepta venatione cervorum, capreorum, atque bubalorum, & avium altilium.

24. Ipse enim obtinebat omnem regionem, quæ erat trans flumen, à Thapsha usque ad Gazan, & cunctos reges illarum regionum: & habebat pacem ex omni parte in circuitu.

25. Habitabatque Iuda, & Israel absque timore ullo, unusquisque sub vite sua, & sub ficu sua, à Dan usque Bersabee cunctis diebus Salomonis.

26. * Et habebat Salomon quadraginta milia præsepia equorum curiillum, & duodecim milia equestrium. * 2. Par. 9. 25.

27. Nutriebantque eos supradicti regis præfecti: sed & necessaria mensæ regis Salomonis cum ingenti cura præbebant in tempore suo.

28. Hordeum quoque, & paleas equorum, & jumentorum deferabant in locum ubi erat rex, juxta constitutum sibi.

29. Dedit quoque Deus sapientiam Salomoni & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis quasi arenam, quæ est in littore maris.

30. Et præcedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium Orientalium & Ægyptiorum.

31. * & erat sapientior cunctis hominibus: sapientior Ethan Ezzrahita, & Heman, & Chalcol, & Doida filius Mahol: & erat nominatus in universis gentibus per circuitum. * Eccl. 47. 16.

32. Locutus est quoque Salomon tria milia parabolas: & fuerunt carmina ejus quinque & mille.

33. Et disputavit super lignis à cedro, quæ est in Libano, usque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete: & disseruit de jumentis, & volucribus, & reptilibus, & piscibus.

34. Et veniebant de cunctis populis ad audiendam sapientiam Salomonis, & ab universis regibus terræ, qui audiebant sapientiam ejus.

CAPUT V.

Concedit Hiram Salomoni ad templi adificationem casores lignorum, quibus Salomon tribuit cibaria: numerus casorum, portantium onera, latomorum, & præfectorum eorum.

1. **M**isit quoque Hiram rex Tyri servos suos ad Salomonem: audivit enim quòd ipsum unxisset regem pro patre ejus: quia amicus fuerat Hiram David omni tempore.

2. Misit autem Salomon ad Hiram, dicens: 3. Tu scis voluntatem David patris mei, & quia non potuerit edificare domum nomini Domini Dei sui propter bella imminientia per circuitum, donec daret Dominus eos sub vestigio pedum ejus.

4. Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi per circuitum: & non est satia, neque occursum malus.

5. Quamobrem cogito edificare templum nomini Domini Dei mei, sicut locutus est Dominus David patri meo, dicens: * Filius tuus, quem dabo pro te super solum tuum, ipse edificabit domum nomini meo. * 2. Reg. 7. 13. 1. Par. 22. 10.

6. Præcipe igitur ut præciant mihi servi tui cedros de Libano, & servi mei sint cum servis tuis: mercedem autem servorum tuorum dabo tibi quamcumque petieris: scis enim quomodo non est in populo meo vir qui noverit ligna cadere sicut Sidonii.

7. Cum ergo audisset Hiram verba Salomonis, lætatus est valde, & ait: Benedictus Dominus Deus hodiè, qui dedit David alium sapientissimum super populum hunc plurimum.

8. Et misit Hiram ad Salomonem, dicens: Audiui quæcumque mandasti mihi: ego faciam omnem voluntatem tuam in lignis cedrinis & abiegnis.

9. Servi mei deponent ea de Libano ad mare: & ego componam ea in ratibus in mari usque ad locum, quem significaveris mihi: & applicabo ea ibi, & tu tolles ea: præbebisque necessaria mihi, ut detur cibus domui meæ.

10. Itaque Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, & ligna abiegna, juxta omnem voluntatem ejus.

11. Salomon autem præbebat Hiram coros tritici, viginti milia, in cibum domui ejus, & viginti coros purissimi olei: hæc triebat Salomon Hiram per singulos annos.

12. * Dedit quoque Dominus sapientiam Salomoni, sicut locutus est ei: & erat pax inter Hiram & Salomonem, & percellerunt ambo fœdus. * Supr. 3. 12.

13. Elegitque rex Salomon operarios de omni Israel, & erat indictio triginta milia virorum.

14. Mittebatque eos in Libanum, decem milia per menses singulos vicissim, ita ut duobus mensibus essent in domibus suis: & Adoniam erat super hujuscemodi inductione.

15. Fuebantque Salomoni septuaginta milia eorum qui onera portabant, & octoginta milia latomorum in monte:

16. absque præpositis qui præerant singulis operibus, numero trium milium, & trecentorum præpicientium populo & his qui faciabant opus.

17. Præcepitque rex, ut tollerent lapides grandes, lapides pretiosos in fundamentum templi, & quadrarent eos:

18. quos dolaverunt cæmentarii Salomonis, & cæmentarii Hiram: porrò Giblii preparaverunt ligna & lapides ad ædificandam domum.

CAPUT VI.

Figura & fabrica templi quoad præcipuas ejus partes interiores & exteriores.

1. **F**actum est ergo * quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israël de terra Ægypti, in anno quarto, mense Zio, (ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israël, ædificari cepit domus Domino. * 2. Par. 3. 1.

a. Dq-

2. Domus autem, quam edificabat rex Salomon Domino, habebat sexaginta cubitos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, & triginta cubitos in altitudine.

3. Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis, iuxta mensuram latitudinis templi: & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi.

4. Fecitque in templo fenestras obliquas.

5. Et edificavit super parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum templi & oraculi, & fecit latera in circuitu.

6. Tabulatum, quod subter erat, quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum sex cubitorum latitudinis, & tertium tabulatum septem habens cubitos latitudinis. Trabes autem posuit in domo per circuitum forinsecus, ut non hærent muris templi.

7. Domus autem cum edificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis edificata est: & malleus, & securis, & omne ferramentum non sunt audita in domo cum edificaretur.

8. Ostium lateris medi in parte erat domus dextræ: & per cochleam ascendebat in medium conaculum, & à medio in tertium.

9. Et edificavit domum, & consummavit eam: textit quoque domum laquearibus cedrinis.

10. Et edificavit tabulatum super omnem domum quinque cubitos altitudinis, & operuit domum lignis cedrinis.

11. Et factus est sermo Domini ad Salomonem, dicens:

12. Domus hæc, quam edificas, si ambuleris in præceptis meis, & iudicia mea feceris, & custodieris omnia mandata mea, gradiens per ea: firmabo sermonem meum tibi, quem locutus sum ad David patrem tuum.

* 2. Reg. 7. 16.

13. * Et habitabo in medio filiorum Israël, & non derelinquam populum meum Israël.

* 1. Paral. 22. 9.

14. Igitur edificavit Salomon domum, & consummavit eam.

15. Et edificavit parietes domus intrinsecus, tabulatis cedrinis, à pavimento domus usque ad summitatem parietum, & usque ad laquearia, operuit lignis cedrinis intrinsecus: & textit pavimentum domus tabulis abiernis.

16. Edificavitque viginti cubitorum ad posteriorem partem templi tabulata cedrina à pavimento usque ad superiora: & fecit interiorem domum oraculi in Sanctum sanctorum.

17. Porro quadraginta cubitorum erat ipsum templum pro foribus oraculi.

18. Et cedi omnis domus intrinsecus vestiebatur, habens tornaturas, & iuncturas suas fabricatas & calaturas eminentes: omnia cedrinis tabulis vestiebantur: nec omnino lapis apparere poterat in pariete.

19. Oraculum autem in medio domus, in interiori parte fecerat, ut poneret ibi arcam foederis Domini.

20. Porro oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis: & operuit illud atque vestivit auro purissimo. Sed & altare vestivit cedro.

21. Domum quoque ante oraculum operuit auro purissimo, & affixit laminas clavis aureis.

22. Nihilque erat in templo quod non auro tegeretur: sed & totum altare oraculi textit auro.

23. Et fecit in oraculo duos cherubim de

lignis olivarum, decem cubitorum altitudinis.

24. Quinque cubitorum ala cherub una, & quinque cubitorum ala cherub altera: id est, decem cubitos habentes, à summitate alæ unius usque ad alæ alterius summitatem.

25. Decem quoque cubitorum erat cherub secundus: in mensura pari, & opus unum erat in duobus cherubim.

26. Id est, altitudinem habebat unus cherub decem cubitorum, & similiter cherub secundus.

27. Posuitque cherubim in medio templi interioris: extendebant autem alas suas cherubim, & tangebant ala una parietem, & ala cherub secundi tangebant parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi se invicem contingebant.

28. Textit quoque cherubim auro.

29. Et omnes parietes templi per circuitum sculptis variis calaturis & tornis: & fecit in eis cherubim, & palmas, & picturas varias, quasi prominentes de pariete, & egredientes.

30. Sed & pavimentum domus textit auro intrinsecus, & extrinsecus.

31. Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis olivarum, postesque angularum quinque.

32. Et duo ostia de lignis olivarum: & sculptis in eis picturam cherubim, & palmarum species, & anaglypha valde prominentia: & textit ea auro: & operuit tam cherubim quam palmas, & cetera, auro.

33. Fecitque in introitu templi postes de lignis olivarum quadrangulos:

34. & duo ostia de lignis abiernis alitrinsecus: & utrumque ostium duplex erat, & se invicem tenens aperiebatur.

35. Et sculptis cherubim, & palmas, & calaturas valde eminentes: operuitque omnia laminis aureis opere quadro ad regulam.

36. Et edificavit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & uno ordine lignorum cedri.

37. Anno quarto fundata est domus Domini in mense Zio:

38. & in anno undecimo, mense Bul (ipse est mensis octavus) perfecta est domus in omni opere suo, & in universis utensilibus suis: edificavitque eam annis septem.

CAPUT VII.

Palatium Salomonis, domus saltus Libani atque uxoris ejus, varia & sumptuosissima templi supellex.

1. Domum autem suam edificavit Salomon * tredecim annis, & ad perfectum usque perduxit. * In 1. r. 9. 10.

2. Edificavit quoque domum saltus Libani centum cubitorum longitudinis, & quinquaginta cubitorum latitudinis, & triginta cubitorum altitudinis: & quatuor deambulacra inter columnas cedrinas: ligna quippe cedrina exciderat in columnas.

3. Et tabulatis cedrinis vestivit totam cameram, quæ quadraginta quinque columnis sustentabatur. Unus autem ordo habebat columnas quindecim.

4. contra se invicem positas,

5. & è regione se respicientes, æquali spatio inter columnas, & super columnas quadrangulata ligna in cunctis æqualia.

6. Et porticum columnarum fecit quinquaginta cubitorum longitudinis, & triginta cubitorum latitudinis: & alterum porticum in facie majoris porticus & columnas, & epistylia super columnas.

7. Porticum quoque solii, in qua tribunal est, fecit: & texit lignis cedrinis à pavimento usque ad summam.

8. Et domuncula, in qua sedebatur ad iudicandum, erat in media porticu, simili opere. Domum quoque fecit filiae Pharaonis (* quam uxorem duxerat Salomon) tali opere, quali & hanc porticum.

* *Sup.* 3. 1.

9. Omnia lapidibus pretiosis, qui ad normam quandam atque mensuram tam intrinsecus quam extrinsecus serrati erant: à fundamento usque ad summam parietum, & extrinsecus usque ad atrium majus.

10. Fundamenta autem de lapidibus pretiosis, lapidibus magnis decem sive octo cubitorum.

11. Et desuper lapides pretiosi aequalis mensurae secti erant, similiterque de cedro.

12. Et atrium majus rotundum trium ordinum de lapidibus sectis, & unus ordinis de dolata cedro: necnon & in atrio domus Domini interiori: & in porticu domus.

13. Misit quoque rex Salomon, & tulit Hiram de Tyro,

14. filium mulieris viduae de tribu Nephthali, patre Tyro, artificem aërium, & plenum sapientia, & intelligentia, & doctrina ad faciendum omne opus ex aëre. Qui cum venisset ad regem Salomonem, fecit omne opus ejus.

15. Et finxit duas columnas aëreas, decem & octo cubitorum altitudinis columnam unam: & linea duodecim cubitorum ambebat columnam utramque. * *Jerem.* 52. 21.

16. Duo quoque capitella fecit, quae ponerentur super capita columnarum, fusilia ex aëre: quinque cubitorum altitudinis capitellum unum, & quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum.

17. & quasi in modum retis, & catenarum sibi invicem muro opere contextarum. Utrunque capitellum columnarum fusile erat: septena versuum retiacula in capitello uno, & septena retiacula in capitello altero.

18. Et perfecit columnas, & duos ordines per circuitum retiaculorum singulorum, ut tegerent capitella, quae erant super summam malogranatorum: eodem modo fecit & capitellum secundo.

19. Capitella autem, quae erant super capita columnarum, quasi opere lili fabricata erant in porticu quatuor cubitorum.

20. Et rursum alia capitella in summam columnarum desuper juxta mensuram columnae contra retiacula: malogranatorum autem ducenti ordines erant in circuitu capitelli secundi.

21. Et statuit duas columnas in porticu templi. cumque statuisset columnam dexteram, vocavit eam nomine Iachim: similiter erexit columnam secundam: & vocavit nomen ejus Booz.

22. Et super capita columnarum opus in modum lili posuit: perfectumque est opus columnarum.

23. * Fecit quoque mare fusile decem cubitorum à labio usque ad labium, rotundum in circuitu: quinque cubitorum altitudo ejus, & retacula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum. * 2. *Paral.* 4. 2.

24. Et sculptura subter labium circubat illud decem cubitis ambiens mare: duo ordines sculpturarum striatarum erant fusiles.

25. Et statuit super duodecim boves, à quibus tres respiciebant ad Aquilonem, & tres

ad Occidentem, & tres ad Meridiem, & tres ad Orientem, & mare super eos desuper erat: quorum posteriora universa intrinsecus latitabant.

26. Grossitudo autem luteris, trium unciarum erat labiumque ejus, quasi labium calicis, & folium repandi lili: duo millia batos capiebat.

27. Et fecit decem bases aëneas, quatuor cubitorum longitudinis bases singulas, & quatuor cubitorum latitudinis, & trium cubitorum altitudinis.

28. Et ipsum opus basium, intrarsile erat: & sculpturae inter juncturas.

29. Et inter colonulas & plectas, leones & boves & cherubim: & in juncturis similiter desuper: & subter leones, & boves quasi loram ex aëre dependentia.

30. Et quatuor rotae per bases singulas, & axes aëri: & per quatuor partes quasi humeruli subter luterem fusiles, contra se invicem resistentes.

31. Os quoque luteris intrinsecus erat in capitis summitate: & quoddam forinsecus apparebat, unus cubiti erat totum rotundum, pariterque habebat unum cubitum & dimidium: in angulis autem columnarum variae calaturae erant: & media intercolumnia, quadrata non rotunda.

32. Quatuor quoque rotae, quae per quatuor angulos basis erant, cohærebant sibi subter basim: una rota habebat altitudinis cubitum & semis.

33. Tales autem rotae erant quales solent in curru fieri: & axes earum, & radii, & canthi, & modioli, omnia tusilia.

34. Nam & humerali illi quatuor per singulos angulos basis unius, ex ipsa basi fusiles & conjuncti erant.

35. In summitate autem basis erat quaedam rotunditas dimidii cubiti, ita fabrefacta, ut lutei desuper posset imponi, habens calaturas suas, variasque sculpturas ex semetipsis.

36. Sculptis quoque in tabulatis illis, quae erant ex aëre, & in angulis, cherubim, & leones, & palmas, quasi in similitudinem hominis stantis, ut non calata, sed apposita per circuitum viderentur.

37. In hunc modum fecit decem bases, fusura una, & mensura, sculpturaque consimili.

38. Fecit quoque decem luteris aëneos: quadraginta batos capiebat luter unus, eratque quatuor cubitorum: singulos quoque luteris per singulas, id est, decem bases, posuit.

39. Et constituit decem bases, quinque ad dexteram partem templi, & quinque ad sinistram: mare autem posuit ad dexteram partem templi contra Orientem ad Meridiem.

40. Fecit ergo Hiram lebetes, & scutras, & hamulas, & perfecit omne opus regis Salomonis in templo Domini.

41. Columnas duas, & funiculos capitellorum super capitella columnarum duos: & retiacula duo, ut operirent duos funiculos, qui erant super capita columnarum.

42. Et malogranata quadringenta in duobus retiaculis: duos versus malogranatorum in retiaculis singulis, ad operiendos funiculos capitellorum, qui erant super capita columnarum.

43. Et bases decem, & luteris decem super bases.

44. Et mare unum, & boves duodecim, subter mare.

45. Et lebetes, & scutras, & hamulas. omnia vasa, quae fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini, de aurichalco erant.

46. In campestri regione Iordanis fudit ea ex in argillosa terra, inter Sochoth & Sarhan.

47. Et posuit Salomon omnia vasa: propter multitudinem autem nimiam non erat ponulus aeris.

48. Fecitque Salomon omnia vasa in domo Domini: altare aureum, & mensam, super quam ponerentur panes propositionis, auream;

49. & candelabra aurea, quinque ad dexteram, & quinque ad sinistram contra oraculum ex auro puro: & quasi lilii flores, & lucernas desuper aureas: & forcipes aureos,

50. & hydrias, & fuscinalas, & phialas, & mortariola, & thuribula, de auro purissimo: & cardines ostiorum domus interioris Sancti sanctorum, & ostiorum domus templi, ex auro erant.

51. * Et perfecit omne opus quod faciebat Salomon in domo Domini, & intulit quæ sanctificaverat David pater suus, argentum & aurum, & vasa, reposuitque in thesauris domus Domini.

* 2. Paral. 5. 1.

CAPUT VIII.

Templum, introducta in ipsum arca, dedicatur, nebula illud implente. Salomon post longam orationem populo benedicit: numerus boum & ovium immolatarum hac celebri festivitate.

1. Tunc * congregati sunt omnes majores natu Israel cum principibus tribuum, & duces familiarum filiorum Israel ad regem Salomonem in Jerusalem: ut deferrent arcam fœderis Domini, de civitate David, id est, de Sion.

* 2. Paral. 5. 2.

2. Convenitque ad regem Salomonem universus Israel in mense Ethanim, in solemnidi, ipse est mensis septimus.

3. Veneruntque cuncti senes de Israel, & tulerunt arcam sacerdotum,

4. & portaverunt arcam Domini, & tabernaculum fœderis, & omnia vasa Sanctuarii, quæ erant in tabernaculo: & ferebant ea sacerdotes & Levitæ.

5. Rex autem Salomon, & omnis multitudo Israel, quæ convenerat ad eum, gradiebat cum illo ante arcam, & immolabant oves & boves absque æstimatione & numero.

6. Et intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum, in oraculum templi, in Sanctum sanctorum subter alas Cherubim.

7. Siquidem cherubim expandebant alas super locum arcæ, & protegebant arcam, & vestes ejus desuper.

8. Cùmque eminenter vestes, & apparent summitates eorum foris Sanctuarium ante oraculum, non apparebant ultra extrinsecus, qui & fuerunt ibi usque in præsentem diem.

9. In arca autem non erat aliud * nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Israel, cum egredierentur de terra Ægypti.

* Levit. 34. 27. Hebr. 9. 4.

10. Factum est autem, cùm exissent sacerdotes de Sanctuario, nebula implevit domum Domini,

11. & non poterant sacerdotes stare & ministrare propter nebulam: impleverat enim gloria Domini domum Domini.

12. Tunc ait Salomon: * Dominus dixit ut habitaret in nebula.

* 2. Paral. 6. 1.

13. Ædificans ædificavi domum in habitaculum tuum, firmissimum solium tuum in sempiternum.

14. Convertitque rex faciem suam, & benedi-

xit omni Ecclesie Israel: omnis enim Ecclesia Israel stabat.

15. Et ait Salomon: Benedictus Dominus Deus Israel, qui locutus est ore suo ad David patrem meum, & in manibus ejus perfecit, dicens:

16. A die, qua eduxi populum meum Israel de Ægypto, non elegi civitatem de universis tribubus Israel, ut ædificaretur domus, & esset nomen meum ibi: sed elegi David ut esset super populum meum Israel.

17. * Voluitque David pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Israel:

* 2. Reg. 7. 5.

18. & ait Dominus ad David patrem meum: Quod cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente tractans,

19. Verumtamen tu non ædificabis mihi domum, sed filius tuus, qui egredietur de renibus tuis, ipse ædificabit domum nomini meo.

20. Confirmavit Dominus sermonem suum, quem locutus est: stetitque pro David pater meo, & sedi super thronum Israel, sicut locutus est Dominus: & ædificavi domum nomini Domini Dei Israel.

21. Et constitui ibi locum arcæ, in qua fœdus Domini est, quod percussit cum patribus nostris, quando egressi sunt de terra Ægypti.

22. Stetit autem Salomon ante altare Domini in conspectu Ecclesie Israel, & expandit manus suas in cælum,

23. & ait: Domine Deus Israel, non est similis tui Deus in cælo desuper, & super terram deorsum: qui custodis pactum & misericordiam servis tuis, qui ambulat coram te in toto corde suo.

24. Qui custodisti servo tuo David patri meo quæ locutus est ei: ore locutus es, & manibus perfectisti, ut hæc dies probat.

25. Nunc igitur Domine Deus Israel, conserva famulo tuo David patri meo quæ locutus es ei, dicens: * Non auferetur de te vir coram me, qui sedeat super thronum Israel: ita tamen si custodierint filii tui viam suam, ut ambulent coram me sicut tu ambulasti in conspectu meo.

* 2. Reg. 7. 12.

26. Et nunc Domine Deus Israel firmentur verba tua, quæ locutus es servo tuo David patri meo.

27. Ergone putandum est quòd verè Deus habitet super terram? si enim cælum, & cæli cælorum te capere non possunt, quantò magis domus hæc, quam ædificavi?

28. Sed respice ad orationem servi tui, & ad preces ejus Domine Deus meus: audi hymnum & orationem, quam servus tuus orat coram te hodiè:

29. ut sint oculi tui aperti super domum hanc nocte ac die: super domum, de qua dixisti: * Erit nomen meum ibi: ut exaudias orationem, quam orat in loco isto ad te servus tuus.

* Deut. 12. 11.

30. Ut exaudias deprecationem servi tui & populi tui Israel, quodcumque oraverint in loco isto, & exaudies in loco habitaculi tui in cælo, & cum exaudieris propitius eris.

31. Si peccaverit homo in proximum suum, & habuerit aliquod juramentum, quo teneatur strictus: & venerit propter juramentum coram altari tuo in domum tuam,

32. tu exaudias in cælo: & facies, & iudicabis servos tuos, condemnans impium, & reddens viam suam super caput ejus, iustificansque justum, & retribuens ei secundum iustitiam suam.

33. Si fugerit populus tuus Israël inimicos suos (quia peccaturus est tibi) & agentes penitentiam, & confitentes nomini tuo, venerint, & oraverint, & deprecati te fuerint in domo hac;

34. exaudi in cælo, & dimitte peccatum populi tui Israël, & reduces eos in terram, quam dedisti patribus eorum.

35. Si clausum fuerit cælum, & non pluerit propter peccata eorum, & orantes in loco isto, penitentiam egerint nomini tuo, & à peccatis suis conversi fuerint propter afflictionem suam;

36. exaudi eos in cælo, & dimitte peccata servorum tuorum, & populi tui Israël: & ostende eis viam bonam per quam ambulent, & da pluviam super terram tuam, quam dedisti populo tuo in possessionem.

37. Fames si oborta fuerit in terra, aut pestilentia, aut corruptus aer, aut arugo, aut locusta, vel rubigo, & afflixerit eum inimicus ejus portas obsidens, omnis plaga, universa infirmitas,

38. cuncta devotio, & imprecatio, quæ acciderit omni homini de populo tuo Israël: si quis cognoverit plagam cordis sui, & expanderit manus suas in domo hac,

39. tu exaudies in cælo in loco habitationis tuæ, & reprobaberis, & facies ut des unicuique secundum omnes vias suas, sicut videris cor ejus (quia tu nosti solus cor omnium filiorum hominum)

40. ut timeant te cunctis diebus, quibus vivunt super faciem terræ, quam dedisti patribus nostris.

41. Insperet & alienigena, qui non est de populo tuo Israël, cum venerit de terra longinqua propter nomen tuum (audiet enim nomen tuum magnum, & inanus tua fortis, & brachium tuum)

42. extentum ubique) cum venerit ergo, & oraverit in hoc loco,

43. tu exaudies in cælo, in firmamento habitaculi tui & facies omnia, pro quibus invocaverit te alienigena: ut discant universi populi terrarum nomen tuum timeere, sicut populus tuus Israël, & probent quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam ædificavi.

44. Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra inimicos suos, per viam, quocumque miseris eos, orabunt te contra viam civitatis, quam elegisti, & contra domum, quam ædificavi nomini tuo,

45. & exaudies in cælo orationes eorum, & preces eorum, & facies iudicium eorum.

46. Quod si peccaverint tibi (* non est enim homo qui non peccet) & iratus tradideris eos inimicis suis, & captivi ducti fuerint in terram inimicorum longè vel propè,

* 2. Paral. 6. 36. Eccl. 7. 21. 1. Joann. 1. 8.

47. & egerint penitentiam in corde suo in loco captivitatis, & conversi deprecati te fuerint in captivitate sua, dicentes: Peccavimus, iniquè egimus, impiè gessimus;

48. & reversi fuerint ad te in universo corde suo, & tota anima sua in terra inimicorum suorum, ad quam captivi ducti fuerint: & oraverint te contra viam terræ suæ, quam dedisti patribus eorum, & civitatis, quam elegisti, & templi quod ædificavi nomini tuo:

49. exaudies in cælo, in firmamento solii tui orationes eorum, & preces eorum, & facies iudicium eorum:

50. & propitiaberis populo tuo qui peccavit tibi, & omnibus iniquitatibus eorum, qui-

bus prævaricati sunt in te: & dabis misericordiam coram eis, qui eos captivos habuerint, ut misereantur eis.

51. Populus enim tuus est, & hereditas tua, quos eduxisti de terra Ægypti, de medio fornacis ferreæ.

52. Ut sint oculi tui aperti ad deprecationem servi tui, & populi tui Israël, & exaudias eos in universis pro quibus invocaverint te.

53. Tu enim separasti eos tibi in hæreditatem de universis populis terræ, sicut locutus es per Moysen servum tuum, quando eduxisti patres nostros de Ægypto Domine Deus.

54. Factum est autem, cum complisset Salomon, orans Dominum omnem orationem, & deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini: utrumque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in cælum.

55. Stetit ergo, & benedixit omni ecclesie Israël voce magna, dicens:

56. Benedictus Dominus, qui dedit requiem populo suo Israël, iuxta omnia quæ locutus est: non cecidit ne unus quidem sermo ex omnibus bonis, quæ locutus est per Moysen servum suum.

57. Sit Dominus Deus noster nobiscum, sicut fuit cum patribus nostris, non derelinquens nos, neque projiciens.

58. Sed inclinet corda nostra ad se, ut ambulemus in universis viis ejus, & custodiamus mandata ejus, & ceremonias ejus, & iudicia quæcumque mandavit patribus nostris.

59. Et sint sermones mei isti, quibus deprecatus sum coram Domino, appropinquantes Domino Deo nostro die ac nocte, ut faciat iudicium servo suo, & populo suo Israël per singulos dies:

60. ut sciant omnes populi terræ, quia Dominus ipse est Deus, & non est ultra quisque eo.

61. Sit quoque cor nostrum perfectum cum Domino Deo nostro, ut ambulemus in decretis ejus, & custodiamus mandata ejus, sicut & hodie.

62. Igitur rex, & omnis Israël cum eo, immolabant victimas coram Domino.

63. Macravitque Salomon hostias pacificas, quas immolavit Domino, boum viginti duo millia, & ovium centum viginti millia: & dedicaverunt templum Domini rex, & filii Israël.

64. In die illa sanctificavit rex medium atrii, quod erat ante domum Domini: fecit quippe holocaustum ibi, & sacrificium, & adipem pacificorum: quoniam altare æreum, quod erat coram Domino, minus erat, & capere non poterat holocaustum, & sacrificium, & adipem pacificorum.

65. Fecit ergo Salomon in tempore illo festivitatem celebrem, & omnis Israël cum eo, multitudine magna ab introitu Emath usque ad Rivum Ægypti, coram Domino Deo nostro, septem diebus * & septem diebus, id est, quatuordecim diebus. * Vid. 2. Par. 7. 8. 9. 10.

66. Et in die octava dimisit populos: qui benedicentes regi, profecti sunt in tabernacula sua lætantes, & alacri corde super omnibus bonis, quæ fecerat Dominus David servo suo, & Israël populo suo.

CAPUT IX.

Dominus Salomoni secundo apparens, jubet sua servare precepta, addita comminatione nisi servata fuerint. Salomon plures ædificat civitates,

101. gentes sibi facit tributarias, & 2ª classe in Ophir missa, plurimum auri recipit.

1. Factum est autem cum perfecisset Salomon ædificium domus Domini, & ædificium regis, & omne quod optaverat & voluerat facere,

2. apparuit ei Dominus secundò * sicut apparuerat ei in Gabaon. * *Sup. 3. 5.*

2. *Par. 7. 12.*

3. Dixitque Dominus ad eum: Exaudivi orationem tuam & deprecationem tuam, quam deprecatus es coram me: sanctificavi domum hanc, quam ædificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum, & erunt oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus.

4. Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit pater tuus, in simplicitate cordis, & in æquitate: & feceris omnia, quæ præcepi tibi, & legitima mea & iudicia mea servaveris,

5. * ponam thronum regni tui super Israël in sempiternum, sicut locutus sum David patri tuo, dicens: Non auferetur vir de genere tuo de solio Israël. * *2. Reg. 7. 12. & 16.*

6. Si autem aversione aversi fueritis vos & filii vestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, & ceremonias meas, quas proposui vobis, sed aberitis & colueritis deos alienos, & adoraveritis eos:

7. auferam Israël de superficie terræ, quam dedi eis: & templum, quod sanctificavi nomini meo, projiciam à conspectu meo, eritque Israël in proverbium, & in fabulam cunctis populis.

8. Et domus hæc erit in exemplum: omnis, qui transierit per eam, stupebit, & sibilabit, & dicet: * Quare fecit Dominus sic terræ huic, & domui huic? * *Deut. 29. 24. Jerem. 22. 8.*

9. Et respondebunt: Quia dereliquerunt Dominum Deum suum, qui eduxit patres eorum de terra Ægypti, & secuti sunt deos alienos, & adoraverunt eos, & coluerunt eos: idcirco induxit Dominus super eos omne malum hoc.

10. * Expletis autem annis viginti postquam ædificaverat Salomon duas domos, id est domum Domini, & domum regis,

* *2. Par. 8. 1.*

11. (Hiram rege Tyri præbente Salomoni ligna cedrina & abiegna, & aurum juxta omne quod opus habuerat) tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilææ.

12. Et egressus est Hiram de Tyro, ut videret oppida, quæ dederat ei Salomon, & non placuerunt ei,

13. & ait: Hæccine sunt civitates, quas dedisti mihi, frater? Et appellavit eas terram chabul, usque in diem hanc.

14. Misit quoque Hiram ad regem Salomonem centum viginti talenta auri.

15. Hæc est summa expensarum, quam obtulit rex Salomon ad ædificandam domum Domini & domum suam, & Mello, & murum Ierusalem, & Hesar, & Mageddo, & Gazer.

16. Pharao rex Ægypti ascendit, & cepit Gazer, succenditque eam igni: & Chananaeum, qui habitabat in civitate, interfecit, & dedit eam in dotem filiae suæ uxori Salomonis.

17. Ædificavit ergo Salomon Gazer, & Bethoron inferiorein,

18. & Baalath, & Palmiram in terra solitudinis.

19. Et omnes vicos, qui ad se pertinebant, & erant absque muro, munivit, & civitates curruum & civitates equitum, & quodcumque ei placuit ut ædificaret in Ierusalem, & in

Libano, & in omni terra potestatis suæ.

20. Universum populum, qui remanserant de Amorrhæis, & Hethæis, & Pherezæis, & Hævæis, & Jebusæis, qui non sunt de filiis Israël:

21. horum filios, qui remanserant in terra, quos scilicet non potuerant filii Israël exterminare: fecit Salomon tributarios, usque in diem hanc.

22. De filiis autem Israel non constituit Salomon servire quemquam, sed erant viri belatores, & ministri ejus & principes, & duces, & præfecti curruum & eorumum.

23. Erant autem principes super omnia opera Salomonis præpositi quingenti quinquaginta, qui habebant subiectum populum, & statutus operibus imperabant.

24. * Filia autem Pharao nis ascendit de civitate David in domum suam, quam ædificaverat ei Salomon: tunc ædificavit Mello.

* *2. Paral. 8. 11.*

25. Offerebat quoque Salomon tribus vicibus per singulos annos holocausta, & pacificas victimas super altare, quod ædificaverat Domino, & adolebat thymiama coram Domino: perfectumque est templum.

26. Classem quoque fecit rex Salomon in Asiongaber, quæ est juxta Ailath in littore maris Rubri, in terra Idumææ.

27. Misitque Hliam in classe illa servos suos viros nauticos & gnaros maris, cum servis Salomonis.

28. Qui cum venissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum, * detulerunt ad regem Salomonem.

* *2. Paral. 8. 18.*

CAPUT X.

Venit Regina Saba ad regem Salomonem: quæ ejus mirata sapientiam, magnificentiam & gubernationem: datis acceptisque amplius muneribus, discessit: Salomon multum tributum ac aurum aliunde accepit: vasa & scuta magnificentissime thronum construit: multam ac preciosam habet suppellectilem in vasis, curribus & equis, in abundantia argenti ac cedrorum.

1. **S**ed * & Regina Saba, audita fama Salomonis in nomine Domini, venit tentare eum in ænigmatibus.

* *2. Paral. 9. 1. Matth. 12. 42. Luc. 11. 31.*

2. Et ingressa Ierusalem multo cum comitatu, & divitiis, camelis portantibus aromata, & aurum inhnitum nimis, & gemmas pretiosas, venit ad regem Salomonem, & locuta est ei universa quæ habebat in corde suo.

3. Et docuit eam Salomon omnia verba, quæ proposuerat: non fuit sermo, qui regem posset latere, & non responderet ei.

4. Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & domum, quam ædificaverat,

5. & cibos mensæ ejus, & habitacula servorum, & ordines ministrantium, vestesque eorum, & pincernas, & holocausta, quæ offerebat in domo Domini: non habebat ultra spiritum.

6. Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audivi in terra mea.

7. super sermonibus tuis, & super sapientia tua: & non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni, & vidi oculis meis, & probavi quod media pars mihi nuntiata non fuerit: major est sapientia & opera tua, quam rumor, quem audivi.

8. Beati viri tui, & beati servi tui, qui stant

coram te semper, & audiunt sapientiam tuam.

9. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuit, & posuit te super thronum Israel, eo quod dilexerit Dominus Israël in sempiternum, & constituit te regem, ut faceres iudicium & iustitiam.

10. Dedit ergo regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosas: non sunt allata ultra aromata tam multa, quam ea quæ dedit regina Saba regi Salomoni.

11. (Sed & classis Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, & gemmas pretiosas.

* 2. Paral. 9. 10.

12. Fecitque rex delignis thymis fulcra domus Domini, & domus regis, & citharas lyrasque cantoribus: non sunt allata huiuscemodi ligna thyina, neque visa usque in præsentem diem.)

13. Rex autem Salomon dedit reginæ Saba omnia quæ voluit, & petivit ab eo: exceptis his, quæ ultrò obtulerat ei munere regio. Quæ reversa est, & abiit in terram suam cum servis suis.

14. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos singulos, sexcentorum sexaginta sex talentorum auri:

15. excepto eo, quod afferebant viri, qui super vectigalia erant, & negotiatores, universique scruta vendentes, & omnes reges Arabiæ, ducesque terræ.

16. Fecit quoque Rex Salomon ducenta scuta de auro purissimo, sexcentos auri sculos dedit in laminis scuti unius.

17. Et trecentas peltas ex auro probato: trecentæ minæ auri unum peltam vestiebant: posuitque eas iuxta domum sultus Libani.

18. Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem: & vestivit eum auro fulvo nimis,

19. qui habebat sex gradus: & summitas throni rotunda erat in parte posteriori: & duæ manus hinc atque inde tenentes sedile: & duo leones stabant iuxta manus singulas.

20. Et duodecim leuiculi stantes super sex gradus hinc atque inde: non est factum tale opus in universis regnis.

21. Sed & omnia vasa, quibus potabat rex Salomon, erant aurea: & universa suppellex domus saltus Libani de auro purissimo. non erat argentum, nec alicuius pretii putabatur in diebus Salomonis,

22. quia classis regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum, & argentum, & dentes elephantorum, & smaragdini, & pavos.

23. Magnificatus est ergo rex Salomon super omnes reges terræ: divitiis, & sapientia.

24. Et universa terra desiderabat vultum Salomonis, ut audiret sapientiam ejus, quam dederat Deus in corde ejus.

25. Et singuli deferabant ei munera, vasa argentea & aurea, vestes & arma bellica, aromata quoque, & equos & mulos per annos singulos.

26. * Congregavitque Salomon currus & equites, & facti sunt ei mille quadringenti currus, & duodecim millia equitum: & disposuit eos per civitates munitas, & cum rege in Ierusalem. * 2. Paral. 1. 14.

27. Fecitque ut tanta esset abundantia argenti in Ierusalem, quanta & lapidum: & cedrorum præbuit multitudinem quasi sycomoros, quæ nascuntur in campestribus.

28. Et educebantur equi Salomoni de Ægypto,

to, & de Coa. Negotiatores enim regis emebant de Coa, & statuto pretio perducebant.

29. Egrediebatur autem quadriga ex Ægypto sexcentis siclis argenti, & equus centum quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges Hethæorum & Syriæ equos venundabant.

CAPUT XI.

Salomon plurimum jungitur mulieribus alienigenis & ab ipsis infatuatus ad ipsarum idola convertitur: in quem iratus Dominus, suscitavit ei adversarios Adad, Razon, & Ieroboam: cui per prophetam Ahiam promittitur regnum Israel, servata una tribu Salomonis filio: moritur Salomon post quadraginta regni annos, cui succedit filius Roboam.

1. **R**EX autem Salomon * adamavit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias, ** & Hethæas:

* Deut. 17. 17. Eccli. 47. 21.

** Deut. 7. 3.

2. de gentibus, super quibus dixit Dominus filiis Israel: * Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras. certissimè enim avertent corda vestra ut sequamini deos earum. His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore. * Exod. 34. 16.

3. Fueruntque ei uxores quasi reginæ septingentæ, & concubinæ trecentæ: & avertunt mulieres cor ejus.

4. Cūque jam esset senex, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur deos alienos: nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus.

5. Sed colebat Salomon Astarthen deam Sidoniorum, & Moloch idolum Ammonitarum.

6. Fecitque Salomon quod non placuerat coram Domino, & non adimplevit ut sequeretur Dominum, sicut David pater ejus.

7. Tunc edificavit Salomon fanum Chamos, idolo Moab, in monte qui est contra Ierusalem, & Moloch idolo filiorum Ammon.

8. Atque in hunc modum fecit universis uxoribus suis alienigenis, quæ adolebant thura, & immolabant diis suis.

9. Igitur iratus est Dominus Salomoni, quod aversa esset mens ejus à Domino Deo Israël, qui * apparuerat ei secundò,

* Sup. 9. 2.

10. & præceperat de verbo hoc ne sequeretur deos alienos, & non custodivit quæ mandavit ei Dominus.

11. Dixit itaque Dominus Salomoni: Quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum meum, & præcepta mea, quæ mandavi tibi, dirumpens scindam regnum tuum, & dabo illud servo tuo.

12. * Veruntamen in diebus tuis non faciam propter David patrem tuum: de manu filii tui scindam illud. * Inf. 12. 15.

13. nec totum regnum auferam, sed tribum unam dabo filio tuo propter David servum meum, & Ierusalem quæ elegi.

14. Suscitavit autem Dominus adversarium Salomoni Adad Idumæum de semine regio, qui erat in Edom.

15. * Cū enim esset David in Idumæa, & ascendisset Iob principes militiæ ad sepelendum eos, qui fuerant interfecti, & occidisset omne masculinum in Idumæa

* 2. Reg. 8. 14.

16. (sex enim mensibus ibi moratus est Iob, & omnis Israël, donec interimeret omne masculinum in Idumæa)

17. fu-

17. fugit Adad ipse, & viri Idumæi de servis patris ejus cum eo, ut ingrederetur Ægyptum: erat autem Adad puer parvulus.

18. Cūque surrexissent de Madian, venerunt in Pharan, tuleruntque secum viros de Pharan, & introierunt Ægyptum ad Pharaonem regem Ægypti, qui dedit ei domum, & cibos constituit, & terram delegavit.

19. Et invenit Adad gratiam coram Pharaone valde, in tantum ut daret ei uxorem, sororem uxoris suæ germanam Taphnes reginæ.

20. Genuitque ei soror Taphnes Genubath filium, & nutritivum eum Taphnes in domo Pharaonis: eratque Genubath habitans apud Pharaonem cum filiis ejus.

21. Cūque audisset Adad in Ægypto, dormisse David cum patribus suis, & mortuum esse Ioab principem militiæ, dixit Pharaoni: Dimitte me, ut vadam in terram meam.

22. Dixitque ei Pharao: Qua enim re apud me indiges, ut quaras ire ad terram tuam? At ille respondit: Nulla: sed obsecro te ut dimittas me.

23. Suscitavit quoque ei Deus adversarium Razon filium Eliada, * qui fugerat Adarezer regem Soba dominum suum: * 2. Reg. 8. 6. 1. Paral. 18. 6.

24. & congregavit contra eum viros, & factus est princeps latronum cum interficeret eos David: abieruntque Damascum, & habitaverunt ibi, & constituerunt eum regem in Damasco.

25. eratque adversarius Israël cunctis diebus Salomonis: & hoc est malum Adad, & odium contra Israël, regnavitque in Syria.

26. * Ieroboam quoque filius Nabat, Ephraïm, de Sareda, servus Salomonis, cujus mater erat nomine Sarua, mulier vidua: levavit manum contra regem.

* 2. Paral. 13. 6.

27. Et hæc est causa rebellionis adversus eum, quia Salomon ædificavit Mello, & coæquavit voraginem civitatis David patris sui.

28. Erat autem Ieroboam vir fortis & potens: vidensque Salomon adolescentem bonæ indolis & industrium, constituerat eum præfectum super tributa universæ domus Ioseph.

29. * Factum est igitur in tempore illo, ut Ieroboam egrederetur de Ierusalem, & inveniret eum Ahias Silonites propheta in via, operis pallio novo: erant autem duo tantum in agro. * 2. Paral. 10. 15.

30. Apprehendensque Ahias pallium suum novum, quo coopertus erat, scidit in duodecim partes.

31. Et ait ad Ieroboam: Tolle tibi decem scissuras: hæc enim dicit Dominus Deus Israël: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus.

32. Porro unâ tribus remanebit ei propter servum meum David, & Ierusalem civitatem, quam elegi ex omnibus tribus Israël.

33. eò quod dereliquit me, & adoraverit Astarthen deam Sidoniorum, & Chamos deum Moab, & Moloch deum filiorum Ammon: & non ambulaverit in viis meis, ut faceret iustitiam coram me, & præcepta mea, & iudicia sicut David pater ejus.

34. Nec auferam omne regnum de manu ejus, sed ducem ponam eum cunctis diebus vite suæ, propter David servum meum, quem elegi, qui custodivit mandata mea, & præcepta mea.

35. Auferam autem regnum de manu filii ejus, & dabo tibi decem tribus:

36. filio autem ejus dabo tribum unam, ut remaneat lucerna David servo meo cunctis diebus coram me in Ierusalem civitate, quam elegi ut esset nomen meum ibi.

37. Te autem assumam, & regnabis super omnia, quæ desiderat anima tua, erisque rex super Israël.

38. Si igitur audieris omnia, quæ præcepero tibi, & ambulaveris in vis meis, & feceris quod rectum est coram me, custodiens mandata mea & præcepta mea, sicut fecit David servus meus: ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem, quomodo ædificavi David domum, & tradam tibi Israël:

39. & affligam semen David super hoc, ve-runtamen non cunctis diebus.

40. Voluit ergo Salomon interficere Ieroboam: qui surrexit, & aufugit in Ægyptum ad Sesac regem Ægypti, & fuit in Ægypto usque ad mortem Salomonis.

41. Reliquum autem verborum Salomonis, & omnia quæ fecit, & sapientia ejus: ecce universa scripta sunt in Libro verborum dierum Salomonis.

42. Dies autem, quos regnavit Salomon in Ierusalem super omnem Israël, quadraginta anni sunt.

43. Dormivitque Salomon cum patribus suis, & sepultus est in civitate David patris sui, regnavitque Roboam filius ejus pro eo.

CAPUT XII.

Roboam juvenem secutus consilium patitur regni divisionem, & Ieroboam rex super decem tribus constituitur, exercitum quoque Roboam adversus Ieroboam Dominus per Semeiam prophetam dissipat. Ieroboam vero aureos erexit vitulos in Dan & Bethel adorandos, constituit solemnitate, altari ac sacerdotibus.

1. **V**ENIT autem Roboam in Sichem: * il-luc enim congregatus erat omnis Israël ad constituendum eum regem.

* 2. Paral. 10. 1.

2. At verò Ieroboam filius Nabat, cū ad-huc esset in Ægypto profugus à facie regis Sa-lomonis, audita morte ejus, reversus est de Ægypto.

3. Miseruntque & vocaverunt eum: venit ergo Ieroboam, & omnis multitudo Israël, & locuti sunt ad Roboam, dicentes:

4. Pater tuus durissimum jugum imposuit nobis: tu itaque nunc imminue paululum de imperio patris tui durissimo, & de jugo gravissimo, quod imposuit nobis, & serviemus tibi.

5. Qui ait eis: ite usque ad tertium diem, & revertimini ad me. Cūque abisset populus,

6. inivit consilium rex Roboam cum senioribus, qui assistebant coram Salomone patre ejus, cū adhuc viveret, & ait: Quod datis mihi consilium, ut respondeam populo huic?

7. Qui dixerunt ei: Si hodie obediens populo huic, & servieris, & petitioni eorum cesseris, locutusque fueris ad eos verba lenia, erunt tibi servi cunctis diebus.

8. Qui dereliquit consilium senum, quod dederant ei, & adhibuit adolescentes, qui nutriti fuerant cum eo, & assistebant illi.

9. Dixitque ad eos: Quod mihi datis con-silium, ut respondeam populo huic, qui dixe-runt mihi: Levius fac jugum quod imposuit pater tuus super nos?

10. Et dixerunt ei juvenes qui nutriti fue-rant cum eo: Sic loqueris populo huic, qui lo-

locuti sunt ad te, dicentes: Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu releva nos. Sic loqueris ad eos: Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei.

11. Et nunc pater meus posuit super vos jugum grave, ego autem addam super jugum vestrum: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus.

12. Venit ergo Ieroboam, & omnis populus ad Roboam die tertia, sicut locutus fuerat rex, dicens: Revertimini ad me die tertia.

13. Responditque rex populo dura, derelicto consilio seniorum, quod ei dederant.

14. & locutus est eis secundum consilium juvenum, dicens: Pater meus aggravavit jugum vestrum, ego autem addam jugo vestro: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus.

15. Et non acquievit rex populo: quoniam avversatus fuerat eum Dominus, ut suscitareretur verbum suum, * quod locutus fuerat in manu Ahie Silonitæ, ad Ieroboam filium Nabat.

* *Sup. 11. 1.*

16. Videns itaque populus quod nolisset eos audire rex, respondit ei dicens: Quæ nobis pars in David? vel quæ hereditas in filio Isai? Vade in tabernacula tua Israël, nunc vide domum tuam David. Et abiit Israël in tabernacula sua.

17. Super filios autem Israël, quicumque habitabant in civitatibus Iudæ, regnavit Roboam.

18. Misit ergo rex Roboam Aduram, qui erat super tributa: & lapidavit eum omnis Israël, & mortuus est. Porro rex Roboam festinus ascendit curram, & fugit in Ierusalem.

19. recessitque Israël à domo David, usque in præsentem diem.

20. Factum est autem cum audisset omnis Israël, quod reversus esset Ieroboam, miserunt, & vocaverunt eum congregato cætu, & constituerunt eum regem super omnem Israël, nec secutus est quisquam domum David præter tribum Iudæ solam.

21. Venit autem Roboam Ierusalem, & congregavit universam domum Iudæ, & tribum Benjamin, centum octoginta milia electorum virorum bellatorum, ut pugnarent contra domum Israël, & reducerent in regnum Roboam filio Salomonis.

22. * Factus est autem sermo Domini ad Semeiam virum Dei, dicens:

* *2. Paral. 11. 2.*

23. Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Iudæ, & ad omnem domum Iudæ, & Benjamin, & reliquos de populo, dicens:

24. Hæc dicit Dominus: Non ascendetis, neque bellabitis contra fratres vestros filios Israël: revertatur vii in domum suam, à me enim factum est verbum hoc. Audierunt sermonem Domini, & reversi sunt de itinere sicut eis præceperat Dominus.

25. Edificavit autem Ieroboam Sichem * in monte Ephraim, & habitavit ibi: & egræsus inde edificavit Phanael.

* *Iudic. 9. 45.*

26. Dixitque Ieroboam in corde suo: Nunc revertetur regnum ad domum David,

27. si ascenderit populus iste ut faciat sacrificia in domo Domini in Ierusalem: & convertetur cor populi hujus ad dominum suum Roboam regem Iudæ, interficientque me, & revertentur ad eum.

28. * Et excoGITATO consilio fecit duos vitulos aureos, & dixit eis: nolite ultra ascendere in Ierusalem: ** Ecce dii tui Israël, qui

te eduxerunt de terra Ægypti.

* *Tob. 1. 5.* ** *Exod. 32. 8.*

29. Posuitque unum in Bethel, & alterum in Dan:

30. & factum est verbum hoc in peccatum: ibat enim populus ad adorandum vitulum usque in Dan.

31. Et fecit fana in excelsis, & * sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Levi. * *2. Paral. 11. 15.*

32. Constituitque diem solemnem in mense octavo, quintadecima die mensis, in similitudinem solemnitatis, quæ celebrabatur in Iudæ. Et ascendens altare, similiter fecit in Bethel, ut immolaret vitulos, quos fabricatus fuerat: constituitque in Bethel sacerdotes excelsorum, quæ recreat.

33. Et ascendit * super altare quod extruxerat in Bethel, quintadecima die mensis octavi, quem fixerat de corde suo: & fecit sollemnitatem filius Israël, & ascendit super altare, ut adoleret incensum. * *Ezech. 4. 5.*

CAPUT XIII.

Misus propheta de Iudæ ad Ieroboam, de altaris subversione & nativitate Iosæ regis, prophetæ: quo orante, manus Ieroboam, quæ exaruerat, sanitati restituitur: rediens autem propheta à leone occiditur: quod Dei verbo inobediens fuisset, & Ieroboam suam augebat impietatem.

1. **E**t ecce vir Dei venit de Iudæ in Bethel, Ieroboam stante super altare, & thus jaciente.

2. Et exclamavit contra altare in sermone Domini, & ait: Altare, altare, hæc dicit Dominus: * Ecce filius nascetur domui David, Iosias nomine, & immolabit super te sacerdotes excelsorum, qui nunc in te thura succendunt, & ossa hominum super te incendet. * *4. Reg. 23. 10.*

3. Deditque in illa die signum, dicens: Hoc erit signum quod locutus est Dominus: Ecce altare scindetur, & effundetur cinis qui in eo est.

4. Cumque audisset rex sermonem hominis Dei, quem inclamaverat contra altare in Bethel, extendit manum suam de altari dicens. Apprehendite eum. Et exaruit manus eius, quam extenderat contra eum. nec valuit retrahere eam ad se.

5. Altare quoque scissum est, & effusus est cinis de altari, iuxta signum quod prædixerat vir Dei in sermone Domini.

6. Et ait rex ad virum Dei: Deprecare faciem Domini Dei tui, & ora pro me, ut restituatur manus mea mihi. Oravitque vir Dei faciem Domini, & reversa est manus regis ad eum, & facta est sicut prius fuerat.

7. Locutus est autem rex ad virum Dei: Veni mecum domum ut prandeas, & dabo tibi munera.

8. Responditque vir Dei ad regem: Si dederis mihi medium partem domus tuæ, non veniam tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto:

9. sic enim mandatum est mihi in sermone Domini præcipientis: Non comedes panem, neque bibes aquam, nec revertaris per viam, qua venisti.

10. Abiit ergo per aliam viam, & non est reversus per iter, quo venerat in Bethel.

11. Prophetes autem quidam senex habitabat in Bethel, ad quem venerunt filii sui, & narraverunt ei omnia opera, quæ

re-

feceat vir Dei illa die in Bethel : & verba quae locutus fuerat ad regem, narraverunt patri suo.

12. Et dixit eis pater eorum : Per quam viam abiit ? ostenderunt ei filii sui viam, per quam abierat vir Dei, qui venerat de Iuda.

13. Et ait filiis suis : Sternite mihi asinum. Qui cum stravissent, ascendit.

14. & abiit post virum Dei, & invenit eum sedentem subtus terebinthum : & ait illi : Tune est vir Dei qui venisti de Iuda? Respondit illi : Ego sum.

15. Dixitque ad eum : Veni mecum domum, ut comedas panem.

16. Qui ait : Non possum reverti, neque venire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto:

17. quia locutus est Dominus ad me in sermone Domini, dicens : Non comedas panem, & non bibes aquam ibi, nec revertaris per viam, qua iens.

18. Qui ait illi : Et ego propheta sum similis tui : & angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicens : Reduc eum tecum in domum tuam, ut comedat panem, & bibat aquam. Ierexit eum,

19. & rediit secum : comedit ergo panem in domo eius, & bibit aquam.

20. Cumque sederent ad mensam, factus est sermo Domini ad prophetam, qui reduxerat eum.

21. Et exclamavit ad virum Dei, qui venerat de Iuda, dicens : Haec dicit Dominus : Quia non obediens iusti ori Domini, & non custodisti mandatum, quod praecepit tibi Dominus Deus tuus,

22. & reversus es, & comedisti panem, & bibisti aquam in loco in quo praecepit tibi ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadaver tuum in sepulchrum patrum tuorum.

23. Cumque comedisset & bibisset, stravit asinum suum propheta, quem reduxerat.

24. Qui cum abiisset, invenit eum leo in via, & occidit, & erat cadaver ejus projectum in itinere : asinus autem stabat juxta illum, & leo stabat juxta cadaver.

25. Et ecce, viri transientes viderunt cadaver projectum in via, & leonem stantem juxta cadaver. Et venerunt & divulgaverunt in civitate, in qua propheta ille senex habitabat.

26. Quod cum audisset propheta ille, qui reduxerat eum de via, ait : Vir Dei est, qui inobediens fuit ori Domini, & tradidit eum Dominus leoni, & confregit eum, & occidit juxta verbum Domini, quod locutus est ei.

27. Dixitque ad filios suos : Sternite mihi asinum. Qui cum stravissent,

28. & ille abiisset, invenit cadaver ejus projectum in via, & asinum & leonem stantes juxta cadaver : non comedit leo de cadavere, nec laesit asinum.

29. Tulit ergo propheta cadaver viri Dei, & posuit illud super asinum, & reversus intulit in civitatem prophetæ senis ut plangeret eum.

30. Et posuit cadaver ejus in sepulchro suo : & planxerunt eum : Heu heu mi trater.

31. Cumque planxissent eum, dixit ad filios suos : Cum mortuus fuero, sepelite me in sepulchro, in quo vir Dei sepultus est : juxta ossa ejus ponite ossa mea.

32. Profectio enim veniet sermo, quem

prædixit in sermone Domini contra altare quod est in Bethel, & contra omnia fana excelsorum, quae sunt in urbibus Samariae.

33. Post verba hæc non est reversus Ieroboam de via sua pessima, sed e contrariis fecit de novissimis populi sacerdotes excelsorum : quicumque volebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsorum.

34. Et propter hanc causam peccavit domus Ieroboam, & eversa est, & deleta de superficie terræ.

CAPUT XIV.

Ahias propheta ab uxore Ieroboam super filio Abia aegrotante interrogatus, prædicit filium moriturum, & domum Ieroboam gentibus evertendam : quo mortuo, succedit filius Nadab : Rex autem Aegypti diripit domum Domini in Ierusalem : & mortuo Roboam, succedit filius Abia.

1. **I**N tempore illo aegrotavit Abia filius Ieroboam.

2. Dixitque Ieroboam uxori suæ : Surge, & commuta habitum, ne cognoscaris quod sis uxor Ieroboam : & vade in Silo, ubi est Ahias propheta, * qui locutus est mihi, quod regnatus essem super populum hunc.

* *Supr. ii. 31.*

3. Tolle quoque in manu tua decem panes, & crustulum, & vas mellis, & vade ad illum : ipse enim inaicabit tibi quia evenitum sit pueri huius.

4. Fecit ut dixerat, uxor Ieroboam : & consurgens abiit in Silo, & venit in domum Abia : at ille non poterat videre, quia caligaverant oculi ejus præ senectute.

5. Dixit autem Dominus ad Ahiam : Ecce uxor Ieroboam ingreditur ut consulat te super filio suo qui aegrotat. Hæc & hæc loquearis ei. Cum ergo illa intraret, & dissimularet se esse quæ erat,

6. audivit Ahias sonitum pedum ejus introeuntis per ostium, & ait : Ingredere uxor Ieroboam : quare aliam te esse simulas - ego autem missus sum ad te durus nuntius.

7. Vade, & dic Ieroboam : Hæc dicit Dominus Deus Israël : Quia exaltavi te de medio populi, & dedi tibi ducem super populum meum Isra l :

8. & scidi regnum domus David, & dedi illud tibi, & non fuisti si. ut servus meus David, qui custodivit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo :

9. sed operatus es in la super omnes, qui fuerunt ante te, & fecisti tui deos alienos & confatiles, ut me ad iracundiam provocares, me autem projecisti post corpus tuum :

10. idcirco ecce ego inducam mala super domum Ieroboam, & * percutiam de Ieroboam mirigentem ad parietem, & clausum, & novissimum in Isra l : & mundabo reliquias domus Ieroboam, sicut mundari solet finis usque ad purum. * *Infr. 15. 20.*

11. Qui mortui fuerint de Ieroboam in civitate, comedent eos canes : qui autem inortui fuerint in agro, vorabunt eos aves cali : quia Dominus locutus est.

12. Tu igitur surge, & vade in domum tuam : & in ipso introitu pedum tuorum in urbem, morietur puer,

13. & plangent eum omnes Israël, & sepeliet, iste enim solus inieretur de Ieroboam in sepulchrum, quia inventus est super eo

sermo bonus à Domino Deo Israël, in domo Ieroboam.

14. Constituet autem sibi Dominus regem super Israël, qui percutiet domum Ieroboam in hac die, & in hoc tempore:

15. & percutiet Dominus Deus Israël, sicut moveri solet arundo in aqua: & evellet Israël de terra bona hac, quam dedit patribus eorum, & ventilet eos trans flumen: quia fecerunt sibi lucos, ut iritarent Dominum.

16. Et tradet Dominus Israël propter peccata Ieroboam, qui peccavit, & peccare fecit Israël.

17. Surrexit itaque uxor Ieroboam, & abiit, & venit in Thersa: cūque illa ingrederetur limen domus, puer mortuus est.

18. & sepelierunt eum. Et plangit eum omnis Israël juxta sermonem Domini, quem locutus est in manu servi sui Abiæ prophete.

19. Reliqua autem verborum Ieroboam, quomodo pugnaverit, & quomodo regnaverit, ecce scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israël.

20. Dies autem, quibus regnavit Ieroboam, viginti duo anni sunt: & dormivit cum patribus suis: regnavitque Nadab filius ejus pro eo.

21. * Porro Roboam filius Salomonis regnavit in Iuda. Quadraginta & unus annus erat Roboam, cumregnare cepisset: decem & septem annos regnavit in Ierusalem civitate, quam elegit Dominus ut poneret nomen suum ibi, ex omnibus tribubus Israël. Nomen autem matris ejus Naama Ammanitis.

* 2. Paral. 12. 13.

22. Et fecit ludas inani coram Domino, & irritaverunt eum super omnibus, quæ fecerant patres eorum in peccatis suis, quæ peccaverunt.

23. Edificaverunt enim & ipsi sibi aras, & statuas, & lucos super omnem collem excelsum, & subter omnem arborem frondosam:

24. sed & effeminati fuerunt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium, quas attrivit Dominus ante faciem filiorum Israël.

25. In quinto autem anno regni Roboam, ascendit Sesac rex Aegypti in Ierusalem,

26. & tulit thesauros domus Domini, & thesauros regios, & universa diripuit: scuta quoque aurea, quæ fecerat Salomon:

* Supr. 10. 16.

27. pro quibus fecit rex Roboam scuta ærea, & tradidit ea in manum ducum scutariorum, & eorum qui excubabant ante ostium domus regis.

28. Cūque ingrederetur rex in domum Domini, portabant ea qui præeundi habebant officium: & postea reportabant ad armamentarium scutariorum.

29. Reliqua autem sermonum Roboam, & omnia quæ fecit, ecce scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Iuda.

30. Iu itque bellum inter Roboam & Ieroboam cunctis diebus.

31. Dormivitque Roboam cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David: nomen autem matris ejus Naama Ammanitis: & regnavit Abiam filius ejus pro eo.

CAPUT XV.

Impio Abia regi Iuda succedit pius filius Asa, qui adversum Baam regem Israel præliatur,

impetrato à Benadad rege Syria auxilio. Asa morientis succedit filius Iosaphat: at Baasa Nabat filium Ieroboam cum universa cognatione occidit, & pro eo regnat super Israël viginti quatuor annis, impius post infirmum.

1. Igitur in octavo decimo anno regni Ieroboam filii Nabat, regnavit Abiam super Iudam.

2. Tribus annis regnavit in Ierusalem: * nomen matris ejus Maacha filia Abessalom.

* 2. Paral. 13. 2.

3. Ambulavitque in omnibus peccatis patris sui, quæ fecerat ante eum: nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus.

4. Sed propter David dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Ierusalem, ut suscitaret filium ejus post eum, & statueret Ierusalem:

5. eo quod fecisset David rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ praeceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, * excepto sermone Uriæ Hethiæ.

* 2. Reg. 11. 4. 14.

6. Attamen bellum fuit inter Roboam, & Ieroboam omni tempore vitæ ejus.

7. Reliqua autem sermonum Abiam, & omnia quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Iuda? Iu itque prælium inter Abiam & inter Ieroboam.

* 2. Paral. 13. 3.

8. Et dormivit Abiam cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David: * regnavitque Asa filius ejus pro eo.

* 2. Paral. 14. 1.

9. In anno ergo vigesimo Ieroboam regis Israël regnavit Asa rex Iuda,

10. & quadraginta & uno anno regnavit in Ierusalem. Nomen matris ejus Maacha, filia Abessalom.

11. Et fecit Asa rectum ante conspectum Domini, sicut David pater ejus:

12. & abstulit effeminatos de terra, purgavitque universas sordes idolorum, quæ fecerant patres ejus.

13. Insuper & Maacham matrem suam amovit, ne esset princeps in sacris Priapi, & in loco ejus, quem consecraverat: subvertitque specum ejus, & confregit simulachrum turpissimum, & combussit in torrente Cedron:

14. excelsa autem non abstulit. Verumtamen cor Asa perfectum erat cum Domino cunctis diebus suis:

15. & intulit ea, quæ sanctificaverat patres suos, & voverat, in domum Domini, argentum & aurum, & vasa.

16. Bellum autem erat inter Asa, & Baasa regem Israël cunctis diebus eorum.

17. * Ascendit quoque Baasa rex Israël in Iudam, & edificavit Rama, ut non posset quispiam egredi vel ingredi de parte Asa regis Iuda.

* 2. Paral. 16. 1.

18. Tollens itaque Asa omne argentum, & aurum, quod remanserat in thesauris domus Domini, & in thesauris domus regis, & dedit illud in manus servorum suorum: & misit ad Benadad filium Tabremon filii Hezion, regem Syriæ, qui habitabat in Damascus, dicens:

19. Fœdus est inter me & te, & inter patrem meum & patrem tuum: ideo misi tibi munera, argentum & aurum: & peto ut venias, & irritum facias fœdus, quod habes cum Baasa rege Israël, & recedat à me.

20. Ac

20. Acquiescens Benadad regi Asa, misit principes exercitus sui in civitates Israel, & percurserunt Abion, & Dan, & Abeldomum Maacha, & universam Cenneroth, omnem scilicet terram Nephtali.

21. Quod cum audisset Baasa, intermisit ædificare Ramā, & reversus est in Thersa.

22. Rex autem Asa nuntium misit in omnem Iudam dicens: Nemo sit excusatus, & tulerunt lapides de Rama, & ligna eius, quibus ædificata erat Baasa, & extruxit de eis rex Asa Gabaa Benjamin, & Maspha.

23. Reliqua autem omnium sermonum Asa, & universæ consuetudines eius, & cuncta quæ fecit, & civitates, quas extruxit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Iuda? Verumtamen in tempore senectutis suæ doluit pedes.

24. Et dormivit cum patribus suis, & sepultus est cum eis in Civitate David patris sui. * Regnavitque Iosaphat filius eius pro eo.

* 2. Paral. 17. 4.

25. Nadab verò filius Ieroboam regnavit super Israel anno secundo Asa regis Iuda: regnavitque super Israël duobus annis.

26. Et fecit quod malum est in conspectu Domini, & ambulavit in viis patris sui, & in peccatis eius, quibus peccare fecit Israel.

27. Insidiatus est autem ei Baasa filius Abiæ de domo Issachar, & percussit eum in Gebbethon, quæ est urbs Philistinorum: siquidem Nadab & omnis Israël obsidebant Gebbethon.

28. Interfecit ergo illum Baasa in anno tertio Asa regis Iuda, & regnavit pro eo.

29. Cumque regnasset, & percussit omnem domum Ieroboam: non dimisit ne unum quidem animam de semine eius, donec dederet eum iuxta verbum Domini, ** quod locutus fuerat in manu servi sui Abiæ Silonitis.

* Iuxta. 21. 22. ** Super. 14. 10.

30. propter peccata Ieroboam, quæ peccaverat, & quibus peccare fecerat Israel: & propter delictum, quo irritaverat Dominum Deum Israël.

31. Reliqua autem sermonum Nadab, & omnia quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel?

32. Fuitque bellum inter Asa, & Baasa regem Israel cunctis diebus eorum.

33. Anno tertio Asa regis Iuda regnavit Baasa filius Abiæ, super omnem Israel in Thersa viginquatuor annis.

34. Et fecit malum coram Domino, ambulavitque in via Ieroboam, & in peccatis eius, quibus peccare fecit Israel.

CAPUT XVI.

Iehu propheta prædicit regis Baasa & domus ipsius subversionem: cui mortuo succedit filius Ela, quem impius Zambri occidit, eoque regnum invadente, elegit Israel Amri: quo impio regnum obtinente, Zambri se cum domo regia succendit: mortuo autem Amri succedit filius impiissimus Achab, qui Iezabel duxit uxorem, & ipso tempore reedificatur Iericho, sed non impune.

1. Factus est autem sermo Domini ad Iehu filium Hanani contra Baasa, dicens:

2. Pro eo quod exaltavi te de pulvere & posui te ducem super populum meum Israel,

tu autem ambulasti in via Ieroboam, & peccare fecisti populum meum Israel, ut me imitares in peccatis eorum:

3. ecce ego demetam posteriora Baasa, & posteriora domus eius: & racionem domum tuam sicut domum Ieroboam filii Nabat.

4. * Qui mortuus fuerit de Baasa in civitate, comedent eum canes: & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedat eum volucres cæli. * Super. 14. 11.

5. * Reliqua autem sermonum Baasa, & quæcumque fecit, & praelia eius, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel? * 2. Paral. 16. 1.

6. Dormivit ergo Baasa cum patribus suis, sepultusque est in Thersa: & regnavit Ela filius eius pro eo.

7. Cum autem in manu Iehu filii Hanani propheta verbum Domini factum esset contra Baasa, & contra domum eius, & contra omne malum, quod fecerat coram Domino, ad irritandum eum in operibus manuum suarum, ut neret sicut domus Ieroboam: ob hanc causam occidit eum, hoc est, Iehu filium Hanani, prophetam.

8. Anno vigesimo sexto Asa regis Iuda, regnavit Ela filius Baasa super Israel in Thersa duobus annis.

9. Et rebellavit contra eum servus suus Zambri, dux mediæ partis equitum: erat autem Ela in Thersa bibens, & temulentus in domo Asa præfecti Thersa.

10. * Irruens ergo Zambri, percussit, & occidit eum anno vigesimo septimo Asa regis Iuda, & regnavit pro eo. * 4. Reg. 9. 37.

11. Cumque regnasset, & sedisset super solium eius, percussit omnem domum Baasa, & non dereliquit ex ea mingentem ad parietem, & propinquos & amicos eius.

12. Delevitque Zambri omnem domum Baasa, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat ad Baasa in manu Iehu propheta.

13. propter universa peccata Baasa, & peccata Ela filii eius, qui peccaverunt, & peccare fecerunt Israel provocantes Dominum Deum Israel in vanitatibus suis.

14. Reliqua autem sermonum Ela, & omnia quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel?

15. Anno vigesimo septimo Asa regis Iuda, regnavit Zambri septem diebus in Thersa: porro exercitus obsidebat Gebbethon urbem Philistinorum.

16. Cumque audisset rebellasse Zambri, & occidisse regem, fecit sibi regem omnis Israel Amri, qui erat princeps militiæ super Israel in die illa in castris.

17. Ascendit ergo Amri, & omnis Israel cum eo de Gebbethon, & obsidebant Thersa.

18. Videns autem Zambri quod expugnanda esset civitas, inerssus est pulatium, & succendit se cum domo regia: & mortuus est.

19. in peccatis suis, quæ peccaverat faciens malum coram Domino, & ambulans in via Ieroboam, & in peccato eius, quo fecit peccare Israel.

20. Reliqua autem sermonum Zambri, & insidiarum eius, & tyrannidis, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel?

21. Tunc divisus est populus Israel in duas partes: media pars populi sequebatur Iehu filium Gineth, ut constitueret eum regem: & media pars Amri.

22. Prævaluit autem populus, qui erat cum

cum Amri, populo qui sequebatur Thebni filium Gineh: mortuusque est Thebni, & regnavit Amri.

23. Anno trigesimo primo Asa regis Iuda regnavit Amri super Israël, duodecim annis: in Thersa regnavit sex annis.

24. Emitte montem Samariæ ad Somer duobus talentis argenti: & ædificavit eum, & vocavit nomen civitatis, quam extruxerat, nomine Semei domini montis Samariam.

25. Fecit autem Amri malum in conspectu Domini, & operatus est nequiter super omnes, qui fuerunt ante eum.

26. Ambulavitque in omni via Ieroboam filii Nabat, & in peccatis ejus quibus peccare fecerat Israël: ut irritaret Dominum Deum Israël in vanitatibus suis.

27. Reliqua autem sermonum Amri, & prælia ejus, quæ gessit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israël?

28. Dormivitque Amri cum patribus suis, & sepultus est in Samaria: regnavitque Achab filius ejus pro eo.

29. Achab verò filius Amri regnavit super Israël anno trigesimo octavo Asa regis Iuda. Et regnavit Achab filius Amri super Israël in Samaria viginti & duobus annis.

30. Et fecit Achab filius Amri malum in conspectu Domini super omnes, qui fuerunt ante eum.

31. Nec suffecit ei ut ambularet in peccatis Ieroboam filii Nabat: insuper duxit uxorem Iezabel filiam Ethbaal regis Sidoniorum. Et abiit, & servivit Baal, & adoravit eum.

32. Et posuit aram Baal in templo Baal, quod ædificaverat in Samaria,

33. & plantavit lucum: & addidit Achab in opere suo, irritans Dominum Deum Israël super omnes reges Israël, qui fuerunt ante eum.

34. In diebus ejus ædificavit Hiel de Bethel, Iericho: in Abiram primitivo suo fundavit eam, & in Segub novissimo suo posuit portas ejus: juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Iosue filii * Nun.

* Jos. 6. 26.

CAPUT XVII.

Elias catum triennio claudit, primumque pascitur a corvis, deinde a muliere Sareptiana: cujus hydris farinæ & lecythus olei non minuitur: filius autem ipsius, oratione Elia resuscitatur.

1. **E**T dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: * Vivit Dominus Deus Israël, in cujus conspectu sto, si erit annis his ros & pluvia, nisi juxta oris mei verba. * Eccli. 48. 1. Iac. 5. 17.

2. Et factum est verbum Domini ad eum, dicens:

3. Recede hinc, & vade contra Orientem, & abscondere in torrente Carith, qui est contra Iordanem,

4. & ibi de torrente bibes: corvisque præcepi ut pascant te ibi.

5. Abiit ergo, & fecit juxta verbum Domini: cumque abisset, sedit in torrente Carith, qui est contra Iordanem.

6. Corvi quoque deferébant ei panem & carnes manæ, similiter panem & carnes vesperi, & bibebat de torrente.

7. Post dies autem siccatus est torrens: non enim pluerat super terram.

8. Factus est ergo sermo Domini ad eum, dicens:

9. Surge, & vade in Sarephta Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ ut pascat te.

10. * Surrexit, & abiit in Sarephta. Cumque venisset ad portam civitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, & vocavit eam, dixitque ei: Da mihi paululum aquæ in vase, ut bibam. * Luc. 4. 26.

11. Cumque illa pergeret ut afferret, clamavit post tergum ejus, dicens: Affer mihi, obsecro, & buccellam panis in manu tua.

12. Quæ respondit: Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho: en colligo duo ligna ut ingrediar & faciam illum mihi & filio meo, ut comedamus, & moriamur.

13. Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade, & fac sicut dixisti: verumtamen mihi primum fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulum, & affer ad me: tibi autem & filio tuo racies postea.

14. Hæc autem dixit Dominus Deus Israël: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur usque ad diem, in qua Dominus daturus est pluviam super faciem terræ.

15. Quæ abiit, & fecit juxta verbum Elia: & comedit ipse, & illa, & domus ejus: & ex illa die

16. hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non est minuitus, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Elia.

17. Factum est autem post hæc, ægrota- vit filius mulieris matris ramilis, & erat languor fortissimus ita ut non remaneret in eo halitus.

18. Dixit ergo ad Eliam: Quid mihi, & tibi vir Dei? ingressus es ad me, ut reimmerentur iniquitates meæ, & interficeris alium meum?

19. Et ait ad eam Elias: Da mihi filium tuum. Tulitque eum de sinu ejus, & portavit in coenaculum ubi ipse manebat, & posuit super lectulum suum.

20. Et clamavit ad Dominum, & dixit: Domine Deus meus, etiamne viduam, apud quam ego utcumque sustentor, afflixisti ut interficeres filium ejus?

21. Et expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus, & clamavit ad Dominum, & ait: Domine Deus meus, revertatur obsecro anima pueri hujus in viscera ejus.

22. Et exaudivit Dominus vocem Elia: & reversa est anima pueri intra eum, & revixit.

23. Tulitque Elias puerum, & deposuit eum de coenaculo in inferiorem domum, & tradidit matri suæ, & ait illi: En vivit filius tuus.

24. Dixitque mulier ad Eliam: Nunc, in isto cognovi quoniam vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum est.

CAPUT XVIII.

Ingrescente fame, Elias Abdia herbam pecoribus quærenti occurrit: cui agere persuadet ut nuntiet Achab se adesse, qui occurrere Elia ab ipso corripitur: Dei zelo Elias 850. priedropheta occidi jubet, dato de calo igne ad

ad consummationem holocausti ; & pluviam à Deo impetrat.

1. Post dies multos factum est verbum Domini ad Eliam, in anno tertio dicens : Vade, & ostende te Achab, ut dem pluviam super faciem terræ.

2. Ivit ergo Elias, ut ostenderet se Achab: erat autem fames vehemens in Samaria.

3. Vocavitque Achab Abdiam dispensatorem domus suæ : Abdias autem timebat Dominum valde.

4. Nam cum interficeret Iezabel prophetas Domini, tulit ille centum prophetas, & abscondit eos quinquagenos, & quinquagenos in speluncis, & pavit eos pane, & aqua.

5. Dixit ergo Achab ad Abdiam : Vade in terram ad universos fontes aquarum, & in cunctas valles, si fortè possimus invenire herbam, & salvare equos & mulos, & non penitus jumenta intereat.

6. Diviseruntque sibi regiones, ut circumirent eas : Achab ibat per viam unam, & Abdias per viam alteram seorsum.

7. Cumque esset Abdias in via, Elias occurrit ei : qui cum cognovisset eum, cecidit super faciem suam, & ait : Num tu es, domine mi, Elias ?

8. Cui ille respondit : Ego. Vade, & dic domino tuo : Adest Elias.

9. Et ille, quod peccavi, inquit, quoniam tradis me servum tuum in manu Achab, ut interficiat me ?

10. Vivit Dominus Deus tuus, quia non est gens aut regnum, quo non miserit dominus meus te : requires : & respondentibus cunctis : Non est hic : adiuravit regna singula & gentes, eo quod minime reperiretis.

11. Et nunc tu dicis mihi : Vade, & dic domino tuo : Adest Elias.

12. Cumque recessero à te, Spiritus Domini asportabit te in locum, quem ego ignoro : & ingressus nuntiabo Achab, & non inveniens te, interficiet me : servus autem tuus timet Dominum ab infantia sua.

13. Numquid non indicatum est tibi domino meo, quid fecerim cum interficeret Iezabel prophetas Domini, quod absconderim de prophetis Domini centum viros, quinquagenos & quinquagenos in speluncis, & paverim eos pane & aqua ?

14. Et nunc tu dicis : Vade, & dic domino tuo : Adest Elias : ut interficiat me ?

15. Et dixit Elias : Vivit Dominus exercituum, ante cuius vultum sto, quia hodie apparebo ei.

16. Abiit ergo Abdias in occursum Achab, & indicavit ei : venitque Achab in occursum Eliæ.

17. Et cum vidisset eum, ait : Tunc es ille, qui conturbas Israël ?

18. Et ille ait : Non ego turbavi Israël, sed tu, & domus patris tui, qui dereliquisti mandata Domini, & secuti estis Baalim.

19. Verumtamen nunc mitte, & congrega ad me universum Israël in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetasque lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Iezabel.

20. Misit Achab ad omnes filios Israël, & congregavit prophetas in monte Carmeli.

21. Accedens autem Elias ad omnem populum, ait : Usquequo claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum.

si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum.

22. Et ait rursus Elias ad populum : Ego remansi propheta Domini solus : prophetæ autem Baal quadringenti & quinquaginta viri sunt :

23. Dentur nobis duo boves, & illi eligant sibi bovem unum, & in frusta cædentes ponant super ligna, ignem autem non supponant : & ego faciam bovem alterum, & imponam super ligna, ignem autem non supponam.

24. Invocate nomina deorum vestrorum, & ego invocabo nomen Domini mei : Deus qui exaudivit per ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis populus ait : Optima propositio.

25. Dixit ergo Elias prophetis Baal : Eligite vobis bovem unum, & facite pruni, quia vos plures estis : & invocate nomina deorum vestrorum, ignemque non supponatis.

26. Qui cum tulissent bovem, quem dederat eis, fecerunt : & invocabant nomen Baal de mane usque ad meridiem, dicentes : Baal exaudi nos. Et non erat vox, nec qui responderet : transiliebantque altare quod fecerant.

27. Cumque esset jam meridies, illudebat illis Elias, dicens : Clamate voce majore : Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur.

28. Clamabant ergo voce magna, & incidebant se juxta ritum suum cultris & lanceolis, donec perfunderentur sanguine.

29. Postquam autem transiit meridies, & illis prophetantibus venerat tempus, quo sacrificium offerri solet, nec audiebatur vox, nec aliquis respondebat, nec attendebat orantes :

30. dixit Elias omni populo : Venite ad me. Et accedente ad se populo, curavit altare Domini, quod destructum fuerat.

31. Et tulit duodecim lapides juxta numerum tribuum filiorum Iacob, ad quem factus est sermo Domini, dicens : * Israël erit nomen tuum. * Gen. 32. 23.

32. Et ædificavit de lapidibus altare in nomine Domini : fecitque aqueductum, quasi per duas aratunculas in circuitu altaris,

33. & composuit ligna : divisitque per membra bovem, & posuit super ligna,

34. & ait : Implere quatuor hydrias aqua, & fundite super holocaustum, & super ligna. Rursumque dixit : Etiam secundò hoc facite. Qui cum fecissent secundò, ait : Etiam tertio idipsum facite. Feceruntque tertio,

35. & currebant aquæ circum altare, & fossa aqueductus repleta est.

36. Cumque jam tempus esset ut offerretur holocaustum, accedens Elias propheta, ait : Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israël, ostende hodie quia tu es Deus Israël, & ego servus tuus, & juxta præceptum tuum feci omnia verba hæc.

37. Exaudi me Domine, exaudi me : ut discat populus iste, quia tu es Dominus Deus, & tu convertisti cor eorum iterum.

38. Cecidit autem ignis Domini, & voravit holocaustum, & ligna, & lapides, pulverem quoque, & aquam, quæ erat in aqueductu lambens.

39. Quod cum vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, & ait : Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus.

40. Dixitque Elias ad eos : Apprehendite

prophetas Baal, & ne unus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendissent, duxit eos Elias ad torrentem Cison, & interfecit eos ibi.

41. Et ait Elias ad Achab: Ascende, comede, & bibe: quia sopus multae pluviae est.

42. Ascendit Achab ut comederet & biberet: Elias autem ascendit in verticem Carmeli, & pronus in terram posuit faciem suam inter genia sua.

43. & dixit ad puerum suum: Ascende, & prospice contra mare. Qui cum ascendisset, & contemplatus esset, ait: Non est quidquam. Et rursum ait illi: Reverte septem vicibus.

44. In septima autem vice, Ecce nubecula parva quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Qui ait: Ascende, & dic Achab: Junge currum tuum & descende, ne occupet te pluvia.

45. Cumque se verteret huc atque illuc, ecce caeli contenebrati sunt, & nubes, & ventus, & facta est pluvia grandis. Ascendens itaque Achab abiit in Iezrahel.

46. & manus Domini facta est super Eliam, accinctisque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Iezrahel.

CAPUT XIX.

Elias fugiens Iezabel in deserto, & somno excitatus, panem divinitus missum edit, aquamque bibit, & ita ad montem Horeb pervenit: ibique in spelunca quiescens se solum Domini prophetam relictum, audit septem millia esse relicta: mittiturque ad ungendum Hazael in regem Syriae, Iehu in regem Israel, & Eliseum in prophetam.

1. **N**untiavit autem Achab Iezabel omnia quae fecerat Elias, & quo modo occidisset universos prophetas gladio.

2. Misitque Iezabel nuntium ad Eliam, dicens: Haec mihi faciant dii, & haec addant, nisi hac hora cras posuero animam tuam sicut animam unius ex illis.

3. Timuit ergo Elias, & surgens abiit quocumque eum ferebat voluntas: venitque in Bersabee Iuda, & dimisit ibi puerum suum.

4. & perrexit in desertum, viam unius diei. Cumque venisset, & sederet subter unam juniperum, petivit animum suum ut moreretur, & ait: Sufficit mihi Domine, tolle animam meam: neque enim melior sum, quam patres mei.

5. Projectique se, & obdormivit in umbra juniperi: & ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede.

6. Respexit, & ecce ad caput suum subiceretur panis, & vas aquae: comedit ergo, & bibit, & rursum obdormivit.

7. Reversusque est Angelus Domini secundo, & tetigit eum, dixitque illi: Surge, comede: grandis enim tibi iestat via.

8. Qui cum surrexisset, comedit & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, usque ad montem Dei Horeb.

9. Cumque venisset illuc, mansit in spelunca: & ecce sermo Domini ad eum, dixitque illi: Quid hic agis Elia?

10. At ille respondit: Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel, altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus, & quaerunt animam meam ut auferant eam.

11. Et ait ei: Egredere, & sta in monte

coram Domino: & ecce Dominus transit, & spiritus grandis & fortis subvertens montes, & conterens petras ante Dominum: non in spiritu Dominus, & post spiritum commotio: non in commotione Dominus.

12. & post commotionem ignis: non in igne Dominus, & post ignem sibilus aurae tenuis.

13. Quod cum audisset Elias, operuit vultum suum pallio, & egressus stetit in ostio speluncae, & ecce vox ad eum dicens: Quid hic agis Elia?

14. Et ille respondit: Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum: * quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel: altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus, & quaerunt animam meam ut auferant eam. * Rom. 11. 3.

15. Et ait Dominus ad eum: Vade, & revertere in viam tuam per desertum in Damascus: cumque perveneris illuc, unges Hazael regem super Syriam.

16. * & Iehu filium Namsi unges regem super Israel: Eliseum autem filium Saphat, qui est de Abelmeula, unges prophetam pro te.

* 4. Reg. 9. 2.

17. Et erit, quicumque fugerit gladium Hazael, occidet eum Iehu: & quicumque fugerit gladium Iehu, interficiet eum Eliseus.

18. * Et derelinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genera non sunt incurvata ante Baal, & omne os, quod non adoravit eum oculis manus. * Rom. 11. 4.

19. Profectus ergo inde Elias, reperit Eliseum filium Saphat, arantem in duodecim jugis boum, & ipse in duodecim jugis boum arantibus unus erat: cumque venisset Elias ad eum, inisit pallium suum super illum.

20. Qui statim relictis bobus cucurrit post Eliam, & ait: Osculer, oro, patrem meum, & matrem meam, & sic sequar te. Dixitque ei: Vade, & revertere: quod enim meum erat, feci tibi.

21. Reversus autem ab eo, tulit par boum, & inactavit illud, & in aratro boum coxit carnes, & dedit populo, & comederunt: consurgensque abiit, & secutus est Eliam, & inquitabat ei.

CAPUT XX.

Syri Samariam obsidentes caduntur a pueris principum provinciarum, rursumque anno alio in campetribus caduntur: rex autem Achab a propheta reprehenditur, quod fadus cum Benadad rege Syria inierit, illumque vivum dimiserit.

1. **P**orro Benadad rex Syriae, congregavit omnem exercitum suum, & triginta duos reges secum, & equos, & currus: & ascendens pugnabat contra Samariam, & obsidebat eam.

2. Mittensque nuntios ad Achab regem Israel in civitatem,

3. ait: Haec dicit Benadad: Argentum tuum, & aurum tuum meum est: & uxores tuae, & filii tui optimi, mei sunt.

4. Responditque rex Israel: Juxta verbum tuum, domine mi rex, tuus sum ego, & omnia mea.

5. Revertentesque nuntii, dixerunt: Haec dicit Benadad, qui misit nos ad te: Argentum tuum, & aurum tuum, & uxores tuae, & filios tuos dabis mihi.

6. Cras igitur hac eadem hora mittam servos meos ad te, & scrutabuntur domum tuam, &

& domum servorum tuorum: & omne, quod eis placuerit, ponent in manibus suis, & auferent.

7. Vocavit autem rex Israël omnes seniores terræ, & ait: Animadvertite, & videte quomodo insidiatur nobis. misit enim ad me pro uxoris meis, & filiis, & pro argento & auro: & non abnuj.

8. Dixeruntque omnes majores natu, & universus populus ad eum: Non audias, neque acquiescas illi.

9. Respondit itaque nuntiis Benadad: Dicite domino meo regi: Omnia propter quæ misisti ad me servum tuum in initio, faciam: hanc autem rem facere non possum.

10. Reversique nuntii retulerunt ei. Qui remisit, & ait: Hæc faciant mihi dii, & hæc addant, si suffecerit pulvis Samariæ pugillis omnis populi, qui sequitur me.

11. Et respondens rex Israël, ait: Dicite ei: Ne glorietur accinctus æque ut discinctus.

12. Factum est autem, cum audisset Benadad verbum istud, bibebat ipse & reges in umbraculis, & ait servis suis: Circumdate civitatem. Et circumdederunt eam.

13. Et ecce propheta unus accedens ad Achab regem Israël, ait ei: Hæc dicit Dominus: Certè vidisti omnem multitudinem hanc nimiam? ecce, ego tradam eam in manu tua hodie: ut scias, quia ego sum Dominus.

14. Et ait Achab: Per quem? Dixitque ei: Hæc dicit Dominus: Per padesquos principum provinciarum. Et ait: Quis incipiet præliari? Et ille dixit: Tu.

15. Recensuit ergo pueros principum provinciarum, & reperit numerum ducentorum triginta duorum: & recensuit post eos populum, omnes filios Israël, septem millia.

16. Et egressi sunt meridie. Benadad autem bibebat temulentus in umbraculo suo, & reges triginta duo cum eo, qui ad auxilium ejus venerant.

17. Egressi sunt autem pueri principum provinciarum in prima fronte. Misit itaque Benadad. Qui nuntiaverunt ei, dicentes: Viri egressi sunt de Samaria.

18. Et ille ait: Sive pro pace veniunt, apprehendite eos vivos: sive ut præfentur, vivos eos capite.

19. Egressi sunt ergo pueri principum provinciarum, ac reliquis exercitus sequebatur:

20. & percussit unusquisque virum, qui contra se veniebat: fugeruntque Syri, & persectus est eos Israël. Fugit quoque Benadad rex Syriæ in equo cum equitibus suis.

21. Necnon egressus rex Israël percussit equos & currus, & percussit Syriam plaga magna.

22. (Accedens autem propheta ad regem Israël, dixit ei: Vade, & confortare, & scito, & vide quid facias: sequenti enim anno rex Syriæ ascendet contra te.)

23. Servi verò regis Syriæ dixerunt ei: Diu montium sunt dii eorum, ideò superaverunt nos: sed melius est ut pugnemus contra eos in campestribus, & obtinebimus eos.

24. Tu ergo verbum hoc fac: Amove reges singulos ab exercitu tuo, & pone principes pro eis.

25. & instantia numerum militum, qui ceciderunt de tuis, & equos secundum equos pristinos, & currus secundum currus, quos ante habuisti: & pugnabimus contra eos in campestribus, & videbis quòd obtinebimus eos. Credidit consilio eorum, & fecit ita.

26. Igitur postquam annus transierat, recensuit Benadad Syros, & ascendit in Aphec ut pugnaret contra Israël.

27. Porro filii Israël recensiti sunt, & acceptis cibariis profecti ex adverso, castraque metati sunt contra eos, quasi duo parvi greges caprarum: Syri autem repleverunt terram.

28. (Et accedens unus vir Dei, dixit ad regem Israël: Hæc dicit Dominus: Quia dixerunt Syri: Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium: dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, & scietis quia ego sum Dominus.)

29. Dirigebantque septem diebus ex adverso hi, atque illi acies, septima autem die commissum est bellum: percusseruntque filii Israël de Syris centum millia peditum in die una.

30. Fugerunt autem qui remanserant in Aphec, in civitatem: & cecidit murus super viginti septem millia hominum, qui remanserant. Porro Benadad fugiens ingressus est civitatem, in cubiculum quod erat intra cubiculum.

31. Dixeruntque ei servi sui: Ecce, audivimus quod reges domus Isræ l clementes sint: ponamus itaque saccos in lumbis nostris, & funiculos in capitibus nostris, & egrediamur ad regem Israël: forsitan salvabit animas nostras.

32. Accinxerunt saccis lumbos suos, & posuerunt funiculos in capitibus suis, veneruntque ad regem Israël, & dixerunt ei: Servus tuus Benadad dicit: Vivat, oro te, anima mea. Et ille ait: Si adhuc vivit, frater meus est.

33. Quod acceperunt viri pro omine: & festinantes rapuerunt verbum ex ore eius, atque dixerunt: Frater tuus Benadad. Et dixit eis: Ite, & adducite eum ad me. Egressus est ergo ad eum Benadad, & levavit eum in currum suum.

34. Qui dixit ei: Civitates, quas tulit pater meus à patre tuo, reddam: & plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria, & ego federatus recedam à te. Pepigit ergo fœdus, & dimisit eum.

35. Tunc vir quidam de filiis prophetarum dixit ad socium suum in sermone Domini: Percute me. At ille noluit percutere.

36. Cui ait: Quia nolui audire vocem Domini, ecce recedes à me, & percutiet te leo. Cùmque paululum recessisset ab eo, invenit eum leo, atque percussit.

37. Sed & alterum inveniens virum, dixit ad eum: Percute me. Qui percussit eum, & vulneravit.

38. Abiit ergo propheta, & occurrit regi in via, & inutavit aspersione pulveris os & oculos suos.

39. Cùmque rex transisset, clamavit ad regem, & ait: Servus tuus egressus est ad præliandum comitis: cùmque fugisset vir unus, adduxit eum quidam ad me, & ait: Custodi vium istum: qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima ejus, aut talentum argenti appendes.

40. Dum autem ego turbatus huc illucque me verterem, subito non comparuit. Et ait rex Israël ad eum: Hoc est judicium tuum, quod ipse decrevist.

41. At ille statim absternit pulverem de facie sua, & cognovit eum rex Israël, quod esset de prophetis.

42. Qui ait ad eum: Hæc dicit Dominus:

nus: * Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, & populus tuus pro populo ejus.

* *Infr.* 22. 38.

43. Reversus est igitur rex Israël in domum suam, audire contemnens, & furibundus venit in Samariam.

CAPUT XXI.

Naboth ob negatam regi Achab vineam à falsis testibus jussu Iezabel accusatus lapidatur: quo facto, ipsi Achab ad occupandam vineam properanti Elias plurima comminatur mala, quæ tamen Achab se humiliando evadit.

1. **P**ost verba autem hæc, tempore illo vinea erat Naboth Iezraelitæ, qui erat in Iezrahel, juxta palatium Achab regis Samariæ.

2. Locutus est ergo Achab ad Naboth, dicens: Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum olerum, quia vicina est, & prope domum meam, daboque tibi pro ea vinum meliorem: aut si commodius tibi putas, argenti pretium, quanto digna est.

3. Cui respondit Naboth: Propitius sit mihi Dominus, ne dem hereditatem patrum meorum tibi.

4. Venit ergo Achab in domum suam indignans, & frendens super verbo, quod locutus fuerat ad eum Naboth Iezrahelites, dicens: Non dabo tibi hereditatem patrum meorum. Et projiciens se in lectulum suum, averit faciem suam ad parietem, & non comedit panem.

5. Ingressa est autem ad eum Iezabel uxor sua, dixitque ei: Quid est hoc, unde anima tua contristata est? & quare non comedis panem?

6. Cui respondit ei: Locutus sum Naboth Iezrahelitæ: & dixi ei: Da mihi vineam tuam, accepta pecunia: aut, si tibi placet, dabo tibi vineam meliorem pro ea. Et ille ait: Non dabo tibi vineam meam.

7. Dixit ergo ad eum Iezabel uxor ejus: Grandis auctoritatis es, & bene regis regnum Israë. Surge, & comede panem, & æquo animo esto, ego dabo tibi vineam Naboth Iezrahelitæ.

8. Scripsit itaque litteras ex nomine Achab, & signavit eas annulo ejus, & misit ad majores natu, & optimates, qui erant in civitate ejus, & habitabant cum Naboth.

9. Litterarum autem hæc erat sententia: Predicite jejunium, & sedere facite Naboth inter primos populi.

10. & submittite duos viros filios Belial contra eum, & falsum testimonium dicant: Benedixit Deus, & regem: & educite eum, & lapidate, sicut moriatur.

11. Fecerunt ergo cives ejus majores natu & optimates, qui habitabant cum eo in urbe, sicut præceperat eis Iezabel, & sicut scriptum erat in litteris quos miserat ad eos: 12. predicaverunt jejunium, & sedere fecerunt Naboth inter primos populi.

13. Et adductis duobus viris filiis diaboli, fecerunt eos sedere contra eum: ut illi, scilicet ut viri diaboli, dixerunt contra eum testimonium coram multitudine: Benedixit Naboth Deus, & regem: quam ob rem eduxerunt eum extra civitatem, & lapidibus interfecerunt.

14. Miseruntque ad Iezabel, dicentes: Lapidatus est Naboth, & mortuus est.

15. Factum est autem, cum audisset Iezabel lapidatum Naboth, & mortuum n, locuta est ad Achab: Surge, & posside vineam Naboth Iezrahelitæ, qui noluit tibi acquiescere, & dare eam accepta pecunia: non enim vivit Naboth, sed mortuus est.

16. Quod cum audisset Achab, mortuum videlicet Naboth, surrexit, & descendebat in vineam Naboth Iezrahelitæ, ut possideret eam.

17. Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens:

18. Surge, & descende in occursum Achab regis Israë, qui est in Samaria: ecce ad vineam Naboth descendit, ut possideret eam:

19. Et loqueris ad eum, dicens: Hæc dicit Dominus: Occidisti, & insuper & possedisti. Et post hæc addes: Hæc dicit Dominus: * In loco hoc, in quo inixerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. * *Infr.* 22. 38.

20. Et ait Achab ad Eliam: Num invenisti me ininiicum tibi? Qui dixit: Inveni, eo quod venundatus sis, ut faceres malum in conspectu Domini.

21. * Ecce ego inducam super te malum, & demetam posteriora tua, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum & ultimum in Israë. * 4. *Reg.* 9. 8.

22. Et dabo domum tuam sicut domum Ieroboam filii Nabat, & sicut domum ** Baasi filii Ahia: quia egisti, ut me ad iracundiam provocares, & peccare fecisti Israë. * *Supr.* 15. 29. ** *Supr.* 6. 3.

23. * Sed & de Iezabel locutus est Dominus, dicens: Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel. * 4. *Reg.* 9. 36.

24. Si mortuus fuerit Achab in civitate, comedent eum canes: si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cæli.

25. Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est ut faceret malum in conspectu Domini: concitavit enim eum Iezabel uxor sua.

26. & abominabilis factus est, in tantum ut sequeretur idola, quæ fecerant Amorrahæi, quos consumpsit Dominus a facie filiorum Israë.

27. Itaque cum audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, jejunavitque & dormivit in sacco, & ambulavit demisso capite.

28. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens:

29. Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus, sed * in diebus filii sui inferam malum domui ejus. * 4. *Reg.* 9. 26.

CAPUT XXII.

Achab & Iosaphat reges, pseudoprophetarum vaticinio decepti ad pugnam procedunt adversus Syros pro Ramoth Galaad, & vincuntur, occiso Achab, qui Michæam vera prophetantem carcere incluserat: impio Achab succedit filius impius Ochozias: pio autem Iosaphat succedit impius filius Ioram.

1. **T**ransierunt igitur tres anni * abaque bello inter Syriam & Israë.

* 2. *Paral.* 18. 1.

2. In anno autem tertio, descendit Iosaphat rex Iuda ad regem Israë.

3. (Dixitque res Israë ad servos suos: Ignoratis quod nostra sit Ramoth Galaad, &

negligimus tollere eam de manu regis Syriæ?)
4. Et ait ad Iosaphat: Veniesne mecum ad præliandum in Ramoth Galaad?

5. Dixitque Iosaphat ad regem Israël: Sicur ego sum, ita & tu: populus meus, & populus tuus unum sunt: & equites mei, eques tui. Dixitque Iosaphat ad regem Israël: Quære, oro te, hodie sermonem Domini.

6. Congregavit ergo rex Israël prophetas, quadringentos circiter viros, & ait ad eos: Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Qui responderunt: Ascende, & dabit eam Dominus in manu regis.

7. Dixit autem Iosaphat: Non est hic propheta Domini quispiam, ut interrogeus per eum?

8. Et ait rex Israël ad Iosaphat: Remansit vir unus, per quem possumus interrogare Dominum, sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Iemla. Cui Iosaphat ait: Ne loquaris ita rex.

9. Vocavit ergo rex Israël eunuchum quemdam, & dixit ei: Festina adducere Michæam filium Iemla.

10. Rex autem Israël, & Iosaphat rex Iuda sedebant unusquisque in solio suo vestiti cultu regio, in area juxta ostium portæ Samariæ, & universi prophete prophetabant in conspectu eorum.

11. Fecit quoque sibi Sedecias filius Chanaana cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec deleas eam.

12. Omnesque prophete similiter prophetabant, dicentes: Ascende in Ramoth Galaad, & vade prospere, & tradet Dominus in manus regis.

13. Nuntius verò, qui ierat ut vocaret Michæam, locutus est ad eum, dicens: Ecce sermones prophetarum ore uno regi bona prædicant: sit ergo sermo tuus similis eorum, & loquere bona.

14. Cui Michæas ait: Vivit Dominus, quia quodcumque dixerit mihi Dominus, hoc loquar.

15. Venit itaque ad regem, & ait illi rex: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandum, an cessare? Cui ille respondit: Ascende, & vade prospere, & tradet eam Dominus in manus regis.

16. Dixit autem rex ad eum: Iterum atque iterum adjuro te, ut non loquaris mihi nisi quod verum est, in nomine Domini.

17. Et ille ait: Vidi cunctum Israel dispersum in montibus, quasi oves non habentes pastorem. * Et ait Dominus: Non habent isti dominum: revertatur unusquisque in domum suam in pace. * Num. 27. 17. Matth. 9. 36.

18. (Dixit ergo rex Israël ad Iosaphat: Numquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum?)

19. Ille verò addens, ait: Propterea audi sermonem Domini: Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cæli assistentem * ei à dextris & à sinistris: * Joel. 1. 6.

20. & ait Dominus: Quis decipiet Achab regem Israël, ut ascendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit unus verba hujusmodi, & alius aliter.

21. Egressus est autem spiritus, & stetit coram Domino, & ait: Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus: In quo?

22. Et ille ait: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit Dominus: Decipies, & prævalebis: * egredere, & fac ita. * Vide Matth. 8. 32. & Apoc. 20. 3.

23. Nunc gitor ecce dedit Dominus spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, qui hic sunt, & Dominus locutus est contra te malum.

24. Accessit autem Sedecias filius Chanaani, & percussit Michæam in maxillam, & dixit: Me ne ergo dimisit Spiritus Domini, & locutus est tibi?

25. Et ait Michæas: Visurus es in die illa, quando ingrederis cubiculum, intra cubiculum ut abscondaris.

26. Et ait rex Israël: Tollite Michæam, & mane apud Amon principem civitatis, & apud Iosafat filium Amonlech.

27. & dicite eis: Hæc dicit rex: Mittite virum istum in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis, & aqua angustiae, donec revertat in pace.

28. Dixitque Michæas: Si reversus fueris in pace, non est locutus in me Dominus. Et ait: Audite populi omnes.

29. Ascendit itaque rex Israël, & Iosaphat rex Iuda in Ramoth Galaad.

30. Dixit itaque rex Israël ad Iosaphat: Sume arma, & ingredere prælium, & indu revestibus tuis. Porro rex Israël mutavit habitum suum, & ingressus est bellum.

31. Rex autem Syriæ præcepit principibus currum triginta duobus, dicens: Non pugnabitis contra minorem, & majorem quempiam, nisi contra regem Israël, solum.

32. Cum ergo vidissent principes currum Iosaphat, suspicati sunt quod ipse esset rex Israël, & impetu facto pugnabant contra eum: & exclamavit Iosaphat.

33. Intellexeruntque principes currum quod non esset rex Israël, & cessaverunt ab eo.

34. Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israël inter pulmonem & stomachum. At ille dixit aurigæ suo: Verto manum tuam, & ecce me de exercitu, quia graviter vulneratus sum.

35. Commissum est ergo prælium in die illa, & rex Israël stabat in curru suo contra Syros, & mortuus est vespere: fluebat autem sanguis plagæ in sinum currus,

36. & præco insonuit in universo exercitu antequam sol occideret: dicens: Unusquisque revertatur in civitatem, & in terram suam.

37. Mortuus est autem rex, & perlatus est in Samariam: sepelieruntque regem in Samaria.

38. & * laverunt currum eius in piscina Samariæ, & lixerunt canes sanguinem ejus, & habenas laverunt, juxta verbum Domini quod locutus fuerat. * Supr. 21. 19.

39. Reliqua autem sermonum Achab, & universa quæ fecit, & domus eburnea, quam ædificavit, cunctarumque urbium, quas extruxit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

40. Dormivit ergo Achab cum patribus suis, & regnavit Ochozias filius ejus pro eo.

41. Iosaphat verò filius Asa regnare coepit super Iudam anno quarto Achab regis Israël.

42. Triginta quinque annorum erat cum regnare coepisset, & viginti quinque annis

regnavit in Ierusalem : nomen matris ejus Azuba filia Salai.

43. Et ambulavit in omni via Asa patris sui, & non declinavit ex ea : fecitque quod rectum erat in conspectu Domini.

44. Verumtamen excelsa non abstulit : adhuc enim populus sacrificabat, & adolebat incensum in excelsis.

45. Pacemque habuit Iosaphat cum rege Israel.

46. Reliqua autem verborum Iosaphat, & opera ejus, quæ gessit, & prælia, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Iuda?

47. Sed & reliquias effeminatorum, qui remanserant in diebus Asa patris ejus, abstulit de terra.

48. Nec erat tunc rex constitutus in Edom.

49. Rex verò Iosaphat fecerat classes in mari, * quæ navigarent in Ophir propter aurum : & ire non potuerunt, quia contractæ sunt in Asiongaber. * 2. Paral. 20. 36.

50. Tunc ait Ochozias filius Achab ad Iosaphat : Vadant servi mei cum servis tuis in navibus. Et noluit Iosaphat.

51. Dormivitque Iosaphat cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David patris sui : regnavitque Ioram filius ejus pro eo.

52. Ochozias autem filius Achab regnare cepit super Israël in Samaria, anno septimo decimo Iosaphat regis Iuda, regnavitque super Israel duobus annis.

53. Et fecit malum in conspectu Domini, & ambulavit in via patris sui & matris suæ, & in via Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel.

54. Servivit quoque Baal, & adoravit eum, & irritavit Dominum Deum Israel, juxta omnia quæ fecerat pater ejus.

LIBER QUARTUS REGUM,

SECUNDUM HEBRÆOS

MALACHIM SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Ochozias rex Israël super agritudine sua Beelzebub consuleret volens ab Elia increpatur, ac mortuus prædicatur : duos quinquagenarios principes ad Eliam misos ignis celestis devorat cum ipsorum militibus, tertio principe sua modestia servato, cum quo Elias ad Ochoziam descendit: cui mortuo, succedit frater Ioram.

1. **P**rævaricatus est autem Moab in Israël, postquam mortuus est Achab.

2. Ceciditque Ochozias per cancellos cœnaculi sui, quod habebat in Samaria, & ægrotavit : misitque nuntios, dicens ad eos : Ite, consulte Beelzebub deum Accaron, utrum vivere queam de infirmitate mea hac.

3. Angelus autem Domini locutus est ad Eliam Thesbiten, dicens : Surge, & ascende in occursum nuntiorum regis Samariæ, & dices ad eos : Numquid non est Deus in Israël, ut eatis ad consulendum Beelzebub deum Accaron?

4. Quam ob rem hæc dicit Dominus : De lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Et abiit Elias,

5. Reversique sunt nuntii ad Ochoziam : Qui dixit eis : Quare reversi estis?

6. At illi responderunt ei : Vir occurrit nobis, & dixit ad nos : Ite, & revertimini ad regem, qui misit vos, & dicitis ei : Hæc dicit Dominus : Numquid, quia non erat Deus in Israël, mittis ut consulatur Beelzebub deum Accaron? Idcirco de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.

7. Qui dixit eis : Cujus figuræ & habitus est vir ille, qui occurrit vobis, & locutus est verba hæc?

8. At illi dixerunt : Vir pilosus, & zona pellicea accinctus renibus. Qui ait : Elias Thesbites est.

9. Misitque ad eum quinquagenarium principem, & quinquaginta qui erant sub eo. Qui ascendit ad eum : sedentique in vertice montis, ait : Homo Dei, rex præcepit ut descendas.

10. Respondensque Elias, dixit quinquagenario : Si homo Dei sum, descendat ignis de cælo, & devoret te, & quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de cælo, & devoravit eum, & quinquaginta qui erant cum eo.

11. Rursumque misit ad eum principem quinquagenarium alterum, & quinquaginta cum eo. Qui locutus est illi : Homo Dei, hæc dicit rex : Festina, descende.

12. Respondens Elias, ait : Si homo Dei ego sum, descendat ignis de cælo, & devoret te, & quinquaginta tuos. Descendit ergo ignis de cælo, & devoravit illum, & quinquaginta ejus.

13. Iterum misit principem quinquagenarium tertium, & quinquaginta qui erant cum eo. Qui cum venisset, curvavit genua contra Eliam, & precatus est eum, & ait : Homo Dei, noli despiciere animam meam, & animas servorum tuorum qui mecum sunt.

14. Ecce descendit ignis de cælo, & devoravit duos principes quinquagenarios primos, & quinquagenos, qui cum eis erant : sed nunc obsecro ut misereris animæ meæ.

15. Locutus est autem Angelus Domini ad Eliam, dicens : Descende cum eo, ne timeas. Surrexit igitur, & descendit cum eo ad regem,

16. & locutus est ei : Hæc dicit Dominus : Quia misisti nuntios ad consulendum Beelzebub deum Accaron, quasi non esset Deus in Israël, à quo posses interrogare sermonem, ideo de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.

17. Mortuus est ergo juxta sermonem Domini, quem locutus est Elias, & regnavit Ioram frater ejus pro eo, anno secundo Ioram filii Iosaphat regis Iudæ : non enim habebat filium.

18. Reliqua autem verborum Ochoziæ, quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

CAPUT II.

Eliæus individuum Elia comes, Jordanem, aqua Elia pallio divisa, cum illo transit : Elia autem in calum igneo curru raptus, duplicem ejus spiritum accipit, ac pallio Elia rursum Jordanem aquas dividit. Elias quaesitus non invenitur : aqua Joicho ac terræ sterilitas immisso per Eliæum sale sanantur : puerique 42. Eliæum iridentes ab ursis lacerantur.

1. **F**actum est autem, cum levare vellet Dominus Eliam per turbinem in

in cælum, ibant Elias & Eliseus de Galgalis.

2. Dixitque Elias ad Eliseum: Sede hic, quia Dominus misit me usque in Bethel. Cui ait Eliseus: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cümque descendissent Bethel.

3. Egredi sunt filii prophetarum, qui erant in Bethel, ad Eliseum, & dixerunt ei: Numquid nosti, quia hodie Dominus tollet dominum tuum à te? Qui respondit: Et ego novi: silete.

4. Dixit autem Elias ad Eliseum: Sede hic, quia Dominus misit me usque in Iericho. Et ille ait: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cümque venissent Iericho,

5. accesserunt filii prophetarum, qui erant in Iericho, ad Eliseum, & dixerunt ei: Numquid nosti, quia Dominus hodie tollet dominum tuum à te? Et ait: Et ego novi: silete.

6. Dixit autem ei Elias: Sede hic, quia Dominus misit me usque ad Iordanem. Qui ait: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Ierunt igitur ambo pariter,

7. & quinquaginta viri de filiis prophetarum secuti sunt eos, quí & steterunt e contra, longe: illi autem ambo stabant super Iordanem.

8. Tulitque Elias pallium suum, & involvit illud, & percussit aquas, quæ divisæ sunt in utramque partem, & transierunt ambo per siccum.

9. Cümque transissent, Elias dixit ad Eliseum: Postula quod vis ut faciam tibi, antequam tollar à te. Dixitque Eliseus: Obsecro ut fiat in me duplex spiritus tuus.

10. Qui respondit: Rem difficilem postulasti: attamen si videris me, quando tollar à te, erit tibi quod petisti: si autem non videris, non erit.

11. Cümque pergerent, & incedentes sermocinarentur, ecce currus ignis, & equi ignei dividerunt utrumque: & * ascendit Elias per turbine in cælum, * *Ecclesi. 48. 13. 1. Mach. 2. 58.*

12. Eliseus autem videbat, & clamabat: Pater mi, pater mi, currus Israël, & auriga eius. Et non vidit eum amplius: apprehenditque vestimenta sua, & scidit illa in duas partes.

13. Et levavit pallium Eliæ, quod ceciderat ei: reversusque stetit super ripam Iordanis.

14. & pallio Eliæ, quod ceciderat ei, percussit aquas, & non sunt divisæ. & dixit: Ubi est Deus Eliæ etiam nunc? Percussitque aquas, & divisæ sunt luc, atque illic, & transiit Eliseus.

15. Videntes autem filii prophetarum, qui erant in Iericho e contra, dixerunt: Requievit spiritus Eliæ super Eliseum. Et venientes in occursum ejus, adoraverunt eum prout in terram.

16. dixeruntque illi: Ecce, cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes, qui possunt ire, & querere dominum tuum, ne forte tulerit eum Spiritus Domini, & projecit eum in unum montium, aut in unam vallium. Qui ait: Nolite mittere.

17. Coegeruntque eum, donec acquiesceret, & diceret: Mittite. Et miserunt quinquaginta viros: qui cum quæsisset tribus diebus, non inveniunt.

18. Et reversi sunt ad eum: at ille habitabat in Iericho, & dixit eis: Numquid non dixi vobis: Nolite mittere?

19. Dixerunt quoque viri civitatis ad Eliseum: Ecce habitatio civitatis hujus optima est, sicut tu ipse domine percipis: sed aquæ pessimæ sunt, & terra sterilis.

20. At ille ait: Afferte mihi vas novum, & mitte in illud sal. Quod cum attulissent,

21. egressus ad fontem aquarum, misit in illum sal, & ait: Hæc dicit Dominus: Sanavi aquas has, & non erit ultra in eis mors, neque sterilitas.

22. Sanatæ sunt ergo aquæ usque in diem hanc, juxta verbum Eliæ, quod locutus est.

23. Ascendit autem inde in Bethel: cümque ascenderet per viam, pueri parvi egressi sunt de civitate, & illudebant ei, dicentes: Ascende calve, ascende calve.

24. Qui cum respexisset, vidit eos, & maledixit eis in nomine Domini. Egressique sunt duo ursi de saltu, & laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros.

25. Abiit autem inde in montem Carmeli, & inde reversus est in Samariam.

CAPUT III.

Ob prævaricationem à rege Moab fœdus quod cum rege Israël habebat, ascendunt adversus illum rex Israél, rex Iuda, & rex Edom: quibus siti penitus enatis Dominus per Eliseum aquam sine pluvia promittit, & victoriam in regem Moab, qui suo primogenito immolato urbis excidium ardet.

1. Ioram verò filius Achab regnavit super Israël in Samaria anno declino octavo Iosaphat regis Iudæ. Regnavitque duodecim annis.

2. Et fecit malum coram Domino, sed non sicut pater suus & mater: tulit enim statuas Baal, quas recerat pater ejus.

3. Veritamen in peccatis Ierohoam filii Nabat, qui peccare fecit Israël, adhæsit, nec recessit ab eis.

4. Porro Messa rex Moab, nutritie pecora multa, & solvobat regi Israël centum millia agnorum, & centum millia arietum cum velleribus suis.

5. Cümque mortuus fuisset Achab, prævaricatus est fœdus, quod habebat cum rege Israël.

6. Egressus est igitur rex Ioram in die illa de Samaria, & recensuit universum Israël.

7. Misitque ad Iosaphat regem Iudæ, dicens: Rex Moab recessit à me, veni mecum contra eum ad prælium. Qui respondit: Ascendam: qui mens est, tuus est: populus meus, populus tuus: & equi mei, equi tui.

8. Dixitque: Per quam viam ascendemus? At ille respondit: Per desertum Idumææ.

9. Perrexerunt igitur rex Israël, & rex Iuda, & rex Edom, & circumierunt per viam septem dierum, nec erat aqua exercitui, & iumentis, quæ sequerantur eos.

10. Dixitque rex Israël: Heu heu heu, congregavit nos Dominus tres reges, ut traderet in manus Moab.

11. Et ait Iosaphat: Estne hic propheta Domini, ut deprecemur Dominum per eum? Et respondit unus de servis regis Israël: Est hic Eliseus filius Saphat, qui fundebat aquam super manus Eliæ.

12. Et ait Iosaphat: Est apud eum sermo Domini. Descenditque ad eum rex Israël, & Iosaphat rex Iuda, & rex Edom.

13. Dixit autem Eliseus ad regem Israël: Quid mihi, & tibi est? vade ad prophetas patris tui, & matris tuæ. Et ait illi rex Israël

raël: Quare congregavit Dominus tres reges hos, ut traderet eos in manus Moab?

14. Dixitque ad eum Eliseus: Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto, quod si non vultum Iosaphat regis ludre erubescerem, non attendissem quidem te, nec respectissem.

15. Nunc autem adducite mihi psalterem. Cumque caneret psalteres, facta est super eum manus Domini, & ait:

16. Hæc dicit Dominus: Facite alveum torrentis hujus fossas, & fossas.

17. Hæc enim dicit Dominus: Non videbitis ventum, neque pluviam: & alveus iste replebitur aquis, & bibetis vos, & familia vestra, & jumenta vestra.

18. Parumque est hoc in conspectu Domini: insuper tradet etiam Moab in manus vestras.

19. Et percutietis omnem civitatem munitam, & omnem urbem electam, & universum lignum fructiferum succidetis, cunctosque fontes aquarum obturabitis, & omnem agrum egrégium operietis lapidibus.

20. Factum est igitur manè, quando sacrificium offerri solet, & ecce, aquæ veniebant per viam Edom, & repleta est terra aquis.

21. Universi autem Moabitæ audientes quod ascendissent reges ut pugnarent adversum eos, convocaverunt omnes qui accincti erant balteo desuper, & steterunt in terminis.

22. Primoque manè surgentes, & orto jam sole ex adverso aquarum, viderunt Moabitæ e contra aquas rubias quasi sanguinem.

23. dixeruntque: Sanguis gladii est: pugnauerunt reges contra se, & cæsi sunt mutuò: nunc perge ad prædam Moab.

24. Perrexeruntque in castra Israël: porro consurgens Israel, percussit Moab: at illi fugerunt coram eis. Venerunt igitur qui vicerant, & percusserunt Moab.

25. & civitates destruxerunt: & omnem agrum optimum, mittentes singuli lapides, repleverunt: & universos fontes aquarum obturaverunt: & omnia ligna fructifera succiderunt, ita ut muri tantum fictiles remanerent: & circumdata est civitas à fundibularis, & magna ex parte percussa.

26. Quod cum vidisset rex Moab, prævaluisse scilicet hostes, tulit secum septingentos viros educentes gladium, ut irrumperent ad regem Edom: & non potuerunt.

27. Attriensque filium suum primogenitum, qui regnatus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum: & facta est indignatio magna in Israel, statimque recesserunt ab eo, & reversi sunt in terram suam.

CAPUT IV.

Eliseus vidua paupercola debitis oppressa oleum impetrat, quo solvat creditoribus: Sunamitis hospite sua filium, quem postea mortuum suscitavit: farina quoque pulmento infusa, ipsius auferit amaritudinem, & paucis panibus multos satiat.

1. **M**ulier autem quædam de uxoribus prophetarum clamabat ad Eliseum, dicens: Servus tuus vir meus mortuus est, & tu nosti quia servus tuus fuit timens Dominum: & ecce creditor venit ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi.

2. Cui dixit Eliseus: Quid vis ut faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At illa respondit: Non habeo ancilla tua quid-

quam in domo mea, nisi parum olei, quo ungar.

3. Cui ait: Vade, pete mutuò ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca.

4. Et ingrediare, & claudes ostium tuum, cum intrinsecus fueris tu, & filii tui: & mitte inde in omnia vasa hæc: & cum plena fuerint, tolles.

5. Ivit itaque mulier, & clausit ostium super se, & super filios suos: illi offerebant vasa, & illa inundabat.

6. Cumque plena fuissent vasa, dixit ad filium suum: Affer mihi adhuc vas. Et ille respondit: Non habeo. Stetitque oleum.

7. Venit autem illa, & indicavit homini Dei. Et ille, Vade, inquit, vende oleum, & redde creditori tuo: tu autem, & filii tui vivite de reliquo.

8. Facta est autem quædam dies, & transibat Eliseus per Sunam: erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eum ut comederet panem: cumque frequenter inde transiret, divvertebat ad eum ut comederet panem.

9. Quæ dixit ad virum suum: Animadvertito quòd vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter.

10. Faciamus ergo ei coenaculum parvum, & ponamus ei in eo lectulum, & mensam, & sellam, & candelabrum, ut cum venerit ad nos, maneat ibi.

11. Facta est ergo dies quædam, & veniens divertit in coenaculum, & requievit ibi.

12. Dixitque ad Giezi puerum suum: Voca Sunamitidem istam. Qui cum vocasset eam, & illa stetit coram eo.

13. dixit ad puerum suum: Loquere ad eam: Ecce, sedule in omnibus ministrasti nobis, quid vis ut faciam tibi: numquid habes negotium, & vis ut loquar regi, sive principi militiæ? Quæ respondit: In medio populi mei habito.

14. Et ait: Quid ergo vult ut faciam ei? Dixitque Giezi: Ne quæras: filium enim non habet, & vir ejus senex est.

15. Præcepit itaque ut vocaret eam: quæ cum vocata fuisset, & stetit ante ostium,

16. dixit ad eam: In tempore isto, & in hac eadem hora, si vita comes fuerit, habebis in utero filium. At illa respondit: Noli quæso domine mi, vir Dei, noli mentiri ancillæ tuæ.

17. Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, & in hora eadem, qua dixerat Eliseus.

18. Crevit autem puer. Et cum esset quædam dies, & egressus isset ad patrem suum, ad messores.

19. ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle, & duc eum ad matrem suam.

20. Qui cum tulisset, & duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua usque ad meridiem, & mortuus est.

21. Ascendit autem, & collocavit eum super lectulum hominis Dei, & clausit ostium: & egressa.

22. vocavit virum suum, & ait: Mitte mecum, obsecro, unum de pueris, & asinam, ut excurram usque ad hominem Dei, & revertar.

23. Qui ait illi: Quam ob causam vadis ad eum? hodie non sunt Calendæ, neque Sabbatum. Quæ respondit: Vadam.

24. Stravitque asinam, & præcepit puero: Mina, & propra, ne mihi moram facias in eundo: & hoc age quod præcipio tibi.

25. Pro-

25. Profecta est igitur, & venit ad virum Dei in montem Carmeli: cūque videret eam vir Dei e contra, ait ad Giezi puerum suum: Ecce Sunamitis illa.

26. Vade ergo in occursum ejus, & dic ei: Recte ne agitur circa te, & circa virum tuum, & circa filium tuum? Quæ respondit: Recte.

27. Cūque venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes ejus: & accessit Giezi ut amoveret eam. Et ait homo Dei: Dimitte illam: Anima enim ejus in amaritudine est, & Dominus celavit à me, & non indicavit mihi.

28. Quæ dixit illi: Numquid petivi filium à Domino meo? numquid non dixi tibi: Ne illudas me?

29. & ille ait ad Giezi: Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & vade. Si occurrerit tibi homo, non salutes eum: & si salutaverit te quispiam, non respondeas illi: & pones baculum meum super faciem pueri.

30. Porro mater pueri ait: Vivit Dominus, & vivit anima tua, non dimittam te. Surrexit ergo, & secutus est eam.

31. Giezi autem præcesserat ante eos, & posuerat baculum super faciem pueri, & non erat vox, neque sensus: reversusque est in occursum ejus, & nuntiavit ei, dicens: Non surrexit pueri.

32. Ingressus est ergo Eliseus domum, & ecce puer mortuus jacebat in lectulo ejus.

33. Ingressusque clausit ostium super se, & super puerum: & oravit ad Dominum.

34. Et ascendit, & incubuit super puerum: posuitque os suum super os ejus, & oculos suos super oculos ejus, & manus suas super manus ejus: & incurvavit se super eum, & calcitravit est caro pueri.

35. At ille reversus, deambulavit in domo, semel hic atque illuc: & ascendit, & incubuit super eum: & oscitavit puer septies, aperuitque oculos.

36. At ille vocavit Giezi, & dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quæ vocata, ingressa est ad eum. Qui ait: Tolle filium tuum.

37. Venit illa, & corruit ad pedes ejus, & adoravit super terram: tulitque filium suum, & egressa est.

38. & Eliseus reversus est in Galgala. Erat autem fames in terra, & filii prophetarum habitabant coram eo. Dixitque uni de pueris suis: Pone ollam grandem, & coque pulmentum filius prophetarum.

39. Et egressus est unus in agrum ut colligeret herbas agrestes: invenitque quasi vitem silvestrem, & collegit ea colocythidas agri, & implevit pallium suum, & reversus concidit in ollam pulmenti: nesciebat enim quid esset.

40. Infuderunt ergo socii, ut comederent: cūque gustassent de coctione, clamaverunt, dicentes: Mors in olla vir Dei. Et non poterunt comedere.

41. At ille, Afferte, inquit, farina: Cūque tulissent, misit in ollam, & ait: Infunde turbæ, ut comedant. Et non fuit amplius quidquam amaritudinis in olla.

42. Vir autem quidam venit de Baalsalisa detrans viro-Dei panes primitiarum, viginti panes hordeaceos, & frumentum novum in pera sua. At ille dixit: Da populo, ut comedat.

43. Responditque ei minister ejus: Quantum est hoc, ut apponam centum viris? Rursum ille ait: Da populo, ut comedat: hæc

enim dicit Dominus: Comedent, & supererit. 44. Posuit itaque coram eis: qui comederunt, & superavit juxta verbum Domini.

CAPUT V.

Scidit rex Israël vestimenta sua, quod jussisset rex Syria ut Naaman leprosum curaret: quem Eliseus septena in Iordane lotionem mundat à lepra, quæ Giezi propter munera mendacio extorta ab Eliseo spreta, perpetuò adhasit.

1. Naaman princeps militiæ regis Syriæ, erat vir magnus apud dominum suum, & honoratus: per illum enim dedit Dominus salutem Syriæ: erat autem vir fortis & dives, sed leprosus.

2. Porro de Syria egressi fuerant latrunculi, & captivam duxerant de terra Israël puellam parvulam, quæ erat in obsequio uxoris Naaman,

3. quæ ait ad dominam suam: Utinam fuisset dominus meus ad prophetam, qui est in Samaria: profectò curasset eum à lepra, quam habet.

4. Ingressus est itaque Naaman ad dominum suum, & nuntiavit ei, dicens: Sic & sic locuta est puella de terra Israël.

5. Dixitque ei rex Syriæ: Vade, & mitte litteras ad regem Israël: Qui cū pro.ectus esset, & tulisset secum decem talenta argenti, & sex millia aureos, & decem mutatoria vestimentorum,

6. detulit litteras ad regem Israël, in hæc verba: Cū accepis epistolam hanc, scito quod miserim ad te Naaman servum meum, ut cures eum à lepra sua.

7. Cūque legisset rex Israël litteras, scidit vestimenta sua, & ait: Numquid Deus ego sum, ut occidere possim, & vivificare, quia iste misit ad me, ut curem hominem à lepra sua? annuadvertite, & videte quod occasiones quærit adversum me.

8. Quod cū audisset Eliseus vir Dei, scidisse videlicet regem Israël vestimenta sua, misit ad eum, dicens: Quare scidisti vestimenta tua? veniat ad me, & sciat esse prophetam in Israël.

9. Venit ergo Naaman cum equis, & curribus, & stetit ad ostium domus Elisei:

10. misitque ad eum Eliseus nuntium, dicens: Vade, & lavare septies in Iordane, & recipiet sanitatem caro tua, atque munda.beris.

11. Iratus Naaman recedebat, dicens: Putabam quod egrederetur ad me, & stans invocaret nomen Domini Dei sui, & tangeret manu sua locum lepræ, & curaret me.

12. Numquid non meliores sunt Abana, & Pharphar fluvii Damasci omnibus aquis Israël, ut laver in eis, & munder? Cū ergo vertisset se, & abiit indignans,

13. accesserunt ad eum servi sui, & locuti sunt ei: Pater, & si rem grandein dixisset tibi propheta, certe facere debueras: quantum magis quia nunc dixit tibi: Lavare, & munda.beris?

14. * Descendit, & lavit in Iordane septies juxta sermonem viri Dei, & restituta est caro ejus, sicut caro pueri parvuli, & mundatus est. * Luc. 4. 27.

15. Reversusque ad virum Dei cum universo comitatu suo, venit, & stetit coram eo, & ait: Vere scio quod non sit alius Deus in universa terra, nisi tantum in Israël. Obsecro itaque ut accipias benedictionem à servo tuo.

16. At ille respondit: Vivit Dominus, ante quem sto, quia non accipiam. Cūque vim faceret, penitus non acquievit.

17. Dixitque Naaman: Ut vis: sed, obsecro, concede mihi servo tuo ut tollam onus duorum burdonum de terra: non enim faciet ultra servus tuus holocaustum, aut victumam diis alienis, nisi Domino.

18. Hoc autem solum est, de quo deprecaris Dominum pro servo tuo, quando inpedietur dominus meus templum Remmon, ut adoret: & illo innitente super manum meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re.

19. Qui dixit ei: Vade in pace. Abiit ergo ab eo electo terræ tempore.

20. Dixitque Giezi puer viri Dei: Pepercit dominus meus Naaman Syro isti, ut non acciperet ab eo quæ attulit: vivit Dominus, quia curram post eum, & accipiam ab eo aliquid.

21. Et secutus est Giezi post tergum Naaman: quem cū vidisset ille currentem ad se, desilivit de curru in occursum ejus, & ait: Rectè ne sunt omnia?

22. Et ille ait: Rectè. Dominus meus misit me ad te, dicens: Modò venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim, ex filiis Prophetarum: da eis talentum argenti, & vestes mutatorias duplices.

23. Dixitque Naaman: Melius est ut accipias duo talenta. Et coegit eum, ligavitque duo talenta argenti in duobus saccis, & duplicia vestimenta, & imposuit duobus pueris suis, qui & portaverunt coram eo.

24. Cūque venisset jam vesperi, & tulit de manu eorum, & repositus in domo, dimisitque viros, & abierunt.

25. Ipse autem ingressus, stetit coram domino suo. Et dixit Eliseus: Unde venis Giezi? Qui respondit: Non vixit servus tuus quoquam.

26. At ille ait: Nomen cor meum in præsentem erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tuum. Nunc igitur accepisti argentum, & accepisti vestes ut emas oliveta, & vineas, & oves, & boves, & servos, & ancillas.

27. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo, usque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

CAPUT VI.

Eliseus ferrum securis natæ facit: regis Syria milites ducuntur quasi escacati in Samariam ab Eliseo, quem ob regis sui secreta regi Israel patefacta capere nitebantur: at postmodum Syris obidentibus Samariam, matres ob inmedium filios suos comedu, propter quod Eliseus a rege jubetur occidi.

1. Dixerunt autem filii prophetarum ad Eliseum: Ecce locus, in quo habitamus coram te, angustus est nobis.

2. Eamus usque ad Iordanem, & tollant singuli de silva materias singulas, ut ædificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit: Ite.

3. Et ait unus ex illis: Veni ergo & tu cum servis tuis. Respondit. Ego veniam.

4. Et abiit cum eis. Cūque venissent ad Iordanem, credebant ligna.

5. Accidit autem, ut cū unus materiam succidisset, caderet ferrum securis in aquam: exclamavit ille, & ait: Heu heu heu domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam.

6. Dixit autem homo Dei: Ubi cecidit? At ille monstravit ei locum, præcidit ergo lignum, & misit illum, natavitque ferrum,

7. & ait: Tolle. Qui extendit manum, & tulit illud.

8. Rex autem Syriæ pugnabat contra Israël, consiliumque misit cum servis suis, dicens. In loco isto, & illo ponamus insidias.

9. Misit itaque vir Dei ad regem Israël, dicens: Cave ne transeas in locum illum: quia ibi Syri in insidiis sunt.

10. Misit itaque rex Israël ad locum, quem dixerat ei vir Dei, & præoccupavit eum, & observavit se ibi non semel neque bis.

11. Conturbatumque est cor regis Syriæ pro hac re: & convocatis servis suis, ait: Quare non indicatis mihi quis proditor mei sit apud regem Israël?

12. Dixitque unus servorum ejus: Nequaquam domine mi rex, sed Eliseus propheta, qui est in Israel, indicat regi Israeli omnia verba quæcumque locutus fueris in conclavi tuo.

13. Dixitque eis: Ita, & videte ubi sit: ut mittam, & capiam eum. Annuntiaveruntque ei, dicentes: Ecce in Dathan.

14. Misit ergo illic equos & currus, & robur exercitus: qui cū venissent nocte, circumdederunt civitatem.

15. Consurgens autem in dilectulo minister viri Dei, egressus, vidit exercitum in circuitu civitatis, & equos & currus: nuntiavitque ei, dicens: Heu heu heu domine mi, quid faciemus?

16. At ille respondit. Noli timere: plures enim nobiscum sunt, quam cum illis.

17. Cūque orasset Eliseus, ait: Domine, aperi oculos meos, ut videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & vidit: & ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum, in circuitu Elisei.

18. Hostes verò descenderunt ad eum: porro Eliseus oravit ad Dominum, dicens: Percute, obsecro, gentem hanc cecitate. Percussitque eos Dominus, ne viderent, juxta verbum Elisei.

19. Dixit autem ad eos Eliseus: Non est hæc via, neque ista est civitas: sequimini me, & ostendam vobis virum, quem queritis. Duxit ergo eos in Samariam:

20. cūque ingressi fuissent in Samariam, dixit Eliseus: Domine aperi oculos istorum, ut videant. Aperuitque Dominus oculos eorum, & viderunt se esse in medio Samariæ.

21. Dixitque rex Israël ad Eliseum, cū vidisset eos: Numquid percutiam eos, pater mi?

22. At ille ait: Non percuties: neque enim cepisti eos gladio, & arcu tuo, ut percutias: sed pone panem, & aquam coram eis, ut comedant, & bibant, & vadant ad dominum suum.

23. Appositaque est eis ciborum magna preparatio, & comederunt, & biberunt, & dimisit eos, abieruntque ad dominum suum, & ultra non venerunt latrones Syriæ in terram Israël.

24. Factum est autem post hæc, congregavit Benadad rex Syriæ, universum exercitum suum, & ascendit, & obsidebat Samariam.

25. Factaque est fames magna in Samaria: & tandiu obsessa est, donec venundaretur caput asini octoginta argenteis, & quarta pars cabi stercoris columbarum quinque argenteis.

26. Cūque rex Israel transiret per murum, mul-

mulier quædam exclamavit ad eum, dicens: Salva me domine mi rex.

27. Qui ait: Non te salvat Dominus: unde te possum salvare? de area, vel de torculari? Dixitque ad eam rex: Quid tibi vis? Quæ respondit:

28. Mulier ista dixit mihi: Da filium tuum, ut comedamus eum hodie, & filium meum comedemus cras.

29. Coximus ergo filium meum, & comedimus. Dixique ei die altera: Da filium tuum, ut comedamus eum. Quæ abscondit filium suum.

30. Quod cum audisset rex, scidit vestimenta sua, & transibat per murum. Viditque omnis populus cilicium, quo vestitus erat ad carnem intrinsecus.

31. Et ait rex: Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si steterit caput Elisei filii Saphat super ipsum hodie.

32. Eliseus autem sedebat in domo sua, & senes sedebant cum eo. Præmisit itaque virum: & antequam veniret nuntius ille, dixit ad senes: Numquid scitis quod miserit filius homicidæ hic, ut præcidatur caput meum? videte ergo, cum venerit nuntius, claudite ostium, & non sinatis eum introire: ecce enim sonitus pedum domini eius post eum est.

33. Adhuc illo loquente eis, apparuit nuntius, qui veniebat ad eum. Et ait: Ecce, tantum malum à Domino est: quid amplius expectabo à Domino?

CAPUT VII.

Eliseus in Samaria prædicit fore frumenti abundantiam: quam leprosi quatuor in Samaria annuntiant, territis à Deo Syris, ac omnibus relictis obsidionem solventibus: dux autem Eliset verbo incredulus à turba conculcatur in porta Samaria.

1. Dixit autem Eliseus: Audite verbum Domini: Hæc dicit Dominus: In tempore hoc cras modius similæ uno statere erit, & duo modii hordei statere uno, in porta Samariæ.

2. Respondens unus de ducibus, super cuius manum rex incunabatur, homini Dei, ait: Si Dominus fecerit etiam cataractas in cælo, numquid poterit esse quod loqueris? Qui ait: Videbis oculis tuis, & inde non comedes.

3. Quatuor ergo viri erant leprosi juxta introitum portæ: qui dixerunt ad invicem: Quid hic esse volumus donec moriamur?

4. Sive ingredi volerimus civitatem, fame moriemur: sive manserimus hic, moriendum nobis est: venite ergo, & transfugiamus ad castra Syriæ. si pepercerint nobis, vivemus: si autem occidere volerint, nihilominus moriemur.

5. Surrexerunt ergo vesperi, ut venirent ad castra Syriæ. Cùmque venissent ad principium castrorum Syriæ, nullum ibidem repererunt.

6. Siquidem Dominus sonitum audiri fecerat in castris Syriæ, currum, & equorum, & exercitus plurimum: dixeruntque ad invicem: Ecce mercede conduxit adversum nos rex Israhel reges Hethæorum, & Ægyptiorum, & venerunt super nos.

7. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris, & dereliquerunt tentoria sua, & equos & asinos in castris, fugeruntque animas tantum suas salvare cupientes.

8. Igitur cùm venissent leprosi illi ad principium castrorum, ingressi sunt unum taber-

naculum, & comederunt & biberunt: tuleruntque inde argentum, & aurum, & vestes, & abierunt, & absconderunt: & rursus reversi sunt ad aliud tabernaculum, & inde similiter auferentes absconderunt.

9. Dixeruntque ad invicem: Non rectè facimus: hæc enim dies boni nuntii est. Si tacerimus, & noluerimus nuntiare usque mane, sceleris arguemur: venite, eamus, & nuntiemus in aula regis.

10. Cùmque venissent ad portam civitatis, narraverunt eis, dicentes: Ivinus ad castra Syriæ, & nullum ibidem reperimus hominem, nisi equos, & asinos alligatos, & fixa tentoria.

11. Ierunt ergo portarii, & nuntiaverunt in palatio regis intrinsecus.

12. Qui surrexit nocte, & ait ad servos suos: Dico vobis quid fecerint nobis Syri: Sciunt quia fame laboramus, & idcirco egressi sunt de castris, & latitant in agris, dicentes: Cùm egressi fuerint de civitate, capiemus eos vivos, & tunc civitatem ingredi poterimus.

13. Respondit autem unus servorum ejus: Tollamus quinque equos, qui remanserunt in urbe (quia ipsi tantum sunt in universa multitudo Israel, alii enim consumpti sunt) & mittentes, explorare poterimus.

14. Adduxerunt ergo duos equos, misitque rex in castra Syrorum, dicens: Ite, & videte.

15. Qui abierunt post eos usque ad Iordanem: ecce autem omnis via plena erat vestibus, & vasis, quæ proegerant Syri cuncti: reversique nuntii indicaverunt regi.

16. Et egressus populus diripuit castra Syriæ: factusque est modius similæ statere uno, & duo modii hordei statere uno, juxta verbum Domini.

17. Porrò rex ducem illum, in cuius manu incunabatur, constituit ad portam: quem conculcavit turba in introitu portæ, & mortuus est, juxta quod locutus fuerat vir Dei, quando descenderat rex ad eum.

18. Factumque est secundum sermonem viri Dei, quem dixerat regi, quando ait: Duo modii hordei statere uno erunt, & modius similæ statere uno, hoc eodem tempore cras in porta Samariæ:

19. quando responderat dux ille viro Dei, & dixerat: Etiamsi Dominus fecerit cataractas in cælo, numquid poterit fieri quod loqueris? Et dixit ei: Videbis oculis tuis, & inde non comedes.

20. Evenit ergo ei sicut prædictum fuerat, & conculcavit eum populus in porta, & mortuus est.

CAPUT VIII.

Post septennem famem ab Eliseo prædictam, Samamis, quæ ipsius consilio peregrinata erat, reversa suos agros cum fructibus recuperat: Eliseus Benadad agrotantem prædicit moriturum, & impium Hazael regnaturum: Israhel rex Iuda percussit Idumaos, quod à se recessissent: cui impio succedit Ochozias filius impius.

1. Eliseus autem locutus * est ad mulierem, cuius vivere fecerat filium, dicens: Surge, vade tu & domus tua, & peregrinare ubicumque repereris: vocavit enim Dominus famem, & venit super terram septem annis. * Supr. 4. 35.

2. Quæ surrexit, & fecit juxta verbum hominis Dei: & vadens cum domo sua, peregrinata est in terra Philistiim diebus multis.

3. Cùmque finiti essent anni septem, rever-

sa est mulier de terra Philisthiim: * & egressa est ut interpellaret regem pro domo sua, & pro agris suis. * *Supr. 4. 37.*

4. Rex autem loquebatur cum Giezi puero viri Dei, dicens: Narra mihi omnia magnalia quæ fecit Eliseus.

5. Cūque ille narraret regi quo modo mortuum suscitasset, apparuit mulier, cujus vivificaverat filium, clamans ad regem pro domo sua, & pro agris suis. Dixitque Giezi: Domine mi rex, hæc est mulier, & hæc est filius ejus, quem suscitavit Eliseus.

6. Et intē rogavit rex mulierem: quæ narravit ei. Deditque ei rex eunuchum unum, dicens: Restitue ei omnia quæ sua sunt, & universos redditus agrorum à die, qua reliquit terram usque ad præsens.

7. Venit quoque Eliseus Damascum, & Benadad rex Syriæ ægrotabat: nuntiaveruntque ei, dicens: Venit vir Dei hic.

8. Et ait rex ad Hazael: Tolle tecum munera, & vade in occursum viri Dei, & console Dominum per eum, dicens: Si evadere potero de infirmitate mea hæc?

9. Ivit igitur Hazael in occursum ejus, habens secum munera, & omnia bona Damasci, onera quadraginta camelorum. Cūque stetisset coram eo, ait: Filius tuus Benadad rex Syriæ misit me ad te, dicens: Si sanari potero de infirmitate mea hæc?

10. Dixitque ei Eliseus: Vade, dic ei: Sanaberis: porro ostendit mihi Dominus quia morte morietur.

11. Stetitque cum eo, & conturbatus est usque ad suffusionem vultus: nevitque vir Dei.

12. Cui Hazael ait: Quare dominus meus flet? At ille dixit: Quia scio quæ faciurus sis filiis Israël mala. * Civitates eorum munitis igne succendes, & juvenes eorum interficies gladio, & parvulos eorum elides, & prægnantes divides. * *Infr. 13. 7.*

13. Dixitque Hazael: Quid enim sum servus tuus canis, ut faciam rem istam magnam? E ait Eliseus: Ostendit mihi Dominus te regem Syriæ fore.

14. Qui cū rece sisset ab Eliseo, venit ad dominum suum. Qui ait ei: Quid dixit tibi Eliseus? At ille respondit: Dixit mihi: Recipies sanitatem.

15. Cūque venisset dies altera, tulit stragulum, & inruit aquam, & expandit super faciem ejus: quo mortuo, regnavit Hazael pro eo.

16. Anno quinto Ioram filii Achab regis Israël, & Iosaphat regis Iudæ, regnavit Ioram filius Iosaphat rex Iudæ.

17. * Trīginta duorum annorum erat cū regnare cōpisset, & octo annis regnavit in Ierusalem. * *2. Paral. 21. 5.*

18. Ambulavitque in viis regum Israël, sicut ambulaverat domus Achab: nīlia enim Achab erat uxor ejus: & fecit quod malum est in conspectu Domini.

19. * Noluit autem Dominus disperdere Iudam, propter David servum suum, sicut promiserat ei, ut daret illi lucernam, & filiis ejus cunctis diebus. * *2. Reg. 7. 16.*

20. * In die us ejus recessit Edom, ne esset sub Iudæ, & constituit sibi regem. * *Gen. 27. 40. 2. Paral. 21. 8.*

21. Venitque Ioram Seirā, & omnes currus cum eo: & surrexit nocte, percussitque Idumæos, qui eum circumdederant, & principes currum, populus autem fugit in tabernacula sua.

22. Recessit ergo Edom ne esset sub Iudæ,

usque ad diem hanc. Tunc recessit & Lobna in tempore illo.

23. Reliqua autem sermonum Ioram, & universa, quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Iudæ?

24. Et dormivit Ioram cum patribus suis, sepultusque est cum eis in civitate David, & regnavit Ochozias filius ejus pro eo.

25. * Anno duodecimo Ioram filii Achab regis Israël regnavit Ochozias filius Ioram regis Iudæ. * *2. Paral. 22. 1.*

26. Viginti duorum annorum erat Ochozias cū regnare cōpisset, & uno anno regnavit in Ierusalem: nomen matris ejus Athalia filia Amri regis Israël.

27. Et ambulavit in viis domus Achab: & fecit quod malum est coram Domino, sicut domus Achab: gener enim domus Achab fuit.

28. Abiit quoque cum Ioram filio Achab, ad præliandum contra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad, & vulneraverunt Syri Ioram:

29. qui revertisse ut curaretur, in Iezrahel: quia vulneraverant eum Syri in Ramoth præliantem contra Hazael regem Syriæ. Porro Ochozias filius Ioram rex Iudæ, descendit invisere Ioram filium Achab in Iezrahel, quia ægrotabat ibi.

CAPUT IX.

Iehu in regem Israel uncto per prophetam mandat Dominus, ut deleat domum Achab: occidit ergo Ioram unctum cum Ochozia rege Iudæ: & corpus Iezabel à fenestra ipsius iussu precipitata canes devorant, juxta Eliæ vaticinium.

1. Eliseus autem prophetes vocavit unum de filiis prophetarum, & ait illi: Accinge lumbos tuos, & tolle lenticulum olei hanc in manu tua, & vade in Ramoth Galaad.

2. * Cūque veneris illuc, videbis Iehu filium Iosaphat filii Namsi: & ingressus suscitabis eum de medio fratrum suorum, & introduces in interius cubiculum.

* *3. Reg. 19. 16.*

3. Tenensque lenticulum olei, fundes super caput ejus, & dices: Hæc dicit Dominus: Unxi te regi super Israel. Aperies ostium, & fugies, & non ibi subsistes.

4. Abiit ergo adolescens puer prophete in Ramoth Galaad,

5. & ingressus est illuc: ecce autem principes exercitus sedebant, & ait: Verbum mihi ad te o principes. Dixitque Iehu: Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit: Ad te o principes.

6. Et surrexit & ingressus est cubiculum: at ille fudit oleum super caput ejus, & ait: Hæc dicit Dominus Deus Israël. Unxi te regem super populum Domini, Israël.

7. & percussit domum Achab domini tui, & ulciscar sanguinem servorum meorum prophetarum, & sanguinem omnium servorum Domini de manu Iezabel.

8. * Feidamque omnem domum Achab, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum, & novissimum in Israël. * *3. Reg. 21. 21.*

9. Et dabo domum Achab, sicut * domum Ierobam filii Nabat, & sicut domum ** Baasa filii Abia. * *3. Reg. 15. 29. ** 3. Reg. 16. 3.*

10. Iezabel quoque comedent canes in agro Iezrahel, nec erit qui sepelit eam. Aperuitque ostium, & fugit.

11. Iehu autem egressus est ad servos domi-

mini sui: qui dixerunt ei: Rectè ne sunt omnia? quid venit insanus iste ad te? Qui ait eis: Nostis hominem, & quid locutus sit.

12. At illi responderunt: Ialsum est, sed magis narra nobis. Qui ait eis: Hæc & hæc locutus est mihi, & ait: Hæc dicit Dominus: Unxi te regem super Israel.

13. Festinaverunt itaque, & unusquisque tollens pallium suum posuerunt sub pedibus eius, in similitudinem tribunalis, & ceciderunt tuba, atque dixerunt: Regnavit Iehu.

14. Conjuravit ergo Iehu filius Iosaphat filii Namsi contra Ioram: * porro Ioram obsederat Ramoth Galaad, ipse, & omnis Israel contra Hazaël regem Syriæ: * *Supr.* & 28.

15. & reversus fuerat: ut curaretur in Iezrahel propter vulnera, quia percusserant eum Syri, præliantem contra Hazaël regem Syriæ: Dixitque Iehu: Si placet vobis, nemo egrediatur profugus de civitate, ne vadat, & nuntiet in Iezrahel.

16. Et ascendit, & profectus est in Iezrahel: Ioram enim agrotabat ibi, & Ochozias rex Iuda descenderat ad visitandum Ioram.

17. Igitur speculator, qui stabat super turrim Iezrahel, vidit globum Iehu venientis, & ait: Video ego globum. Dixitque Ioram: Tolle currum, & mitte in occursum eorum, & dicat vadens: Rectè ne sunt omnia?

18. Abiit ergo, qui ascenderat currum: in occursum ejus, & ait: Hæc dicit rex: Pacata ne sunt omnia? Dixitque Iehu: Quid tibi & paci? transi, & sequere me. Nuntiavit quoque speculator, dicens: Venit nuntius ad eos, & non revertitur.

19. Misit etiam currum equorum secundum: venitque ad eos, & ait: Hæc dicit rex: Numquid pax est? Et ait Iehu: Quid tibi & paci? transi, & sequere me.

20. Nuntiavit autem speculator, dicens: Venit usque ad eos, & non revertitur: est autem incensus quasi incensus Iehu filii Namsi, præceps enim graditur.

21. Et ait Ioram: Junge currum. Junxeruntque currum ejus, & egressus est Ioram rex Israel, & Ochozias rex Iuda, singuli in curribus suis, egressique sunt in occursum Iehu, & invenerunt eum in agro Naboth Iezrahelitæ.

22. Cùmque vidisset Ioram Iehu, dixit: Pax est Iehu? At ille respondit: Quæ pax? adhuc fornicationes Iezabel matris tuæ, & veneficia ejus multa vigent.

23. Convertit autem Ioram manum suam, & fugiens ait ad Ochoziam: Insidiæ Ochozia.

24. Porro Iehu tendit arcum manu, & percussit Ioram inter scapulas: & egressa est sagitta per cor ejus, statimque corruit in curru suo.

25. Dixitque Iehu ad Badacer ducem: Tolle, projice eum in agro Naboth Iezrahelitæ: meministi enim quando ego & tu sedentes in curru sequebamur Achab patrem hujus, quod Dominus onus hoc levaverit super eum, dicens:

26. * Si non pro sanguine Naboth, & pro sanguine filiorum ejus, quem vidi heri ait Dominus, reddam tibi in agro isto, dicit Dominus. Nunc ergo tolle, & projice eum in agrum juxta verbum Domini. * *3. Reg.* 21. 22.

27. Ochozias autem rex Iuda videns hoc, fugit per viam domus horti: persecutusque est eum Iehu, & ait: Etiam hunc percutite in curru suo. Et percusserunt eum in ascensu Gaver, qui est juxta Iebllaam: qui fugit in Mageddo, & mortuus est ibi.

28. Et imposuerunt eum servi ejus super

currum suum, & tulerunt in Ierusalem: sepelieruntque eum in sepulchro cum patribus suis in Civitate David.

29. Anno undecimo Ioram filii Achab, regnavit * Ochozias super Iudam, * *4. Reg.* 8. 24.

30. venitque Iehu in Iezrahel. Porro Iezabel introitu ejus audito, depinxit oculos suos stibio, & ornavit caput suum, & respexit per fenestram

31. ingredientem Iehu per portam, & ait: * Numquid pax potest esse Zambii, qui interfecit dominum suum? * *3. Reg.* 16. 10.

32. Levavitque Iehu faciem suam ad fenestram, & ait: Quæ est ista? & inclinaverunt se ad eum duo, vel tres eunuchi.

33. At ille dixit eis: Præcipitate eam deorsum, & præcipitaverunt eam, aspersusque est sanguine paries, & equorum ungula conculcaverunt eam.

34. Cùmque introgressus esset, ut comederet, biberetque ait: Ite, & videte inaledictam illam, & sepelite eam: quia filia regis est.

35. Cùmque essent ut sepelirent eam, non invenerunt nisi calvariam, & pedes, & summas manus.

36. Reversique nuntiaverunt ei. Et ait Iehu: * Serino Domini est, quoniam locutus est per servum suum Eliam Thesbiten, dicens: In agro Iezrahel comedent canes carnes Iezabel, * *3. Reg.* 21. 23.

37. & erunt carnes Iezabel sicut stercus super faciem terræ in agro Iezrahel, ita ut prætereuntes dicant: Hæcine est illa Iezabel?

CAPUT X.

Iehu 70. filios Achab & 42. fratres Ochozia necari jubet, totamque Achab progeniem delet, & omnes sacerdotes Baal callidè convocatos occidit, exusta illius statua, & templo in cloacam versio; attamen in cultu vitulorum aureorum perseverat Iehu, idcò vehementer casus est Israel ab Hazaël; mortuo autem Iehu, succedit filius ejus Joachaz.

1. ERant autem Achab septuaginta filii in Samaria: scripsit ergo Iehu litteras, & misit in Samaritanos ad optimates civitatis, & ad majores natu, & ad nutritios Achab, dicens:

2. Statim ut acceperitis litteras has, qui habetis filios domini vestri, & currus, & equos, & civitates firmas, & arma,

3. eligite meliorem, & eum qui vobis placuerit de filiis domini vestri, & eum ponite super solum patris sui, & pugnate pro domo domini vestri.

4. Tinnerunt illi vehementer, & dixerunt: Ecce duo reges non potuerunt stare coram eo, & quo modo nos valebimus resistere?

5. Miserunt ergo præpositi domus, & præfecti civitatis, & majores natu, & nutritii, ad Iehu, dicentes: Servi tui sumus, quæcumque jusseris faciemus, nec constituemus nobis regem: quæcumque tibi placeant, fac.

6. Rescripsit autem eis litteras secundò, dicens: Si mei estis, & obeditis mihi, tollite capita filiorum domini vestri, & venite ad me hæc eadem hora cras in Iezrahel. Porro filii regis, septuaginta viri apud optimates civitatis nutriebantur.

7. Cùmque venissent litteræ ad eos, tulerunt filios regis, & occiderunt septuaginta viros, & posuerunt capita eorum in cophinis, & miserunt ad eum in Iezrahel.

8. Venit autem nuntius, & indicavit ei,
Q di-

dicens: Attulerunt capita filiorum regis. Qui respondit: Ponite ea ad duos acervos iuxta introitum portæ usque mane.

9. Cūque diluisset, egressus est, & stans dixit ad omnem populum: Iusti estis: si ego conjuravi contra dominum meum, & interfeci eum, quis percussit omnes hos?

10. * Videte ergo nunc quoniam non cecidit de sermonibus Domini in terram, quos locutus est Dominus super domum Achab, & Dominus fecit quod locutus est in manu servi sui Elia.

* 3. Reg. 21. 29.

11. Percussit igitur Iehu omnes, qui reliqui erant de domo Achab in Iezrahel, & universos optimates ejus, & notos, & sacerdotes, donec non remaneret ex eo reliquiae.

12. Et surrexit, & venit in Samariam: cūque venisset ad Cameram pastorum in via,

13. invenit fratres Ochozæ regis Iuda, dixitque ad eos: Quinam estis vos? Qui responderunt: Fratres Ochozæ sumus, & descendimus ad salutandos filios regis, & filios reginæ.

14. Qui ait: Comprehendite eos vivos. Quos cū comprehendissent vivos, jugularunt eos in cisterna juxta Cameram, quadraginta duos viros, & non reliquit ex eis quemquam.

15. Cūque abisset inde, invenit Ionadab filium Rechab * in occursum sibi, & benedixit ei. Et ait ad eum: Numquid est cor tuum rectum, sicut cor meum cū corde tuo? Et ait Ionadab: Est. Si est, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum suam. At ille levavit eum ad se in curium.

* Jerem. 35.

16. dixitque ad eum: Veni mecum, & vide zelum meum pro Domino. Et imposuit in curru suo

17. duxit in Samariam. Et percussit omnes qui reliqui fuerant de Achab in Samaria usque ad unum, juxta verbum Domini, quod locutus est per Eliam.

18. Congregavit ergo Iehu omnem populum, & dixit ad eos: * Achab coluit Baal parum, ego autem colam eum amplius.

* 3. Reg. 16. 31.

19. Nunc igitur omnes prophetas Baal, & universos servos ejus, & cunctos sacerdotes ipsius vocate ad me: nullus sit qui non veniat, sacrificium enim grande est mihi Baal: quicumque defuerit, non vivet. Porro Iehu faciebat hoc insidiosus, ut disperderet cultores Baal.

20. Et dixit: Sanctificate diem solemnem Baal. Vocavitque

21. & misit in universos terminos Israel, & venerunt cuncti servi Baal: non fuit residuus ne unus quidem qui non veniret. Et ingressi sunt templum Baal, & repleta est domus Baal, a summo usque ad summum.

22. Dixitque his, qui erant super vestes: Proferite vestimenta universis servis Baal. Et protulerunt eis vestes.

23. Ingressusque Iehu, & Ionadab filius Rechab templum Baal, ait cultoribus Baal: Perquirite, & videte, ne quis fortè vobiscum sit de servis Domini, sed ut sint servi Baal soli.

24. Ingressi sunt igitur ut facerent victimas & holocausta: Iehu autem praparaverat sibi foris octoginta viros, & dixerat eis: Quicumque fugerit de hominibus his, quos ego adduxero in manus vestras, anima ejus erit pro anima illius.

25. Factum est autem, cū completum esset holocaustum, præcepit Iehu militibus & excubis suis: Ingredimini, & percutite eos, nullus evadat. Percusseruntque eos in ore gla-

dii, & projecerunt milites & duces: & ierunt in civitatem templi Baal,

26. & protulerunt statuam de fano Baal, & combusserunt,

27. & conminuerunt eam. Destruxerunt quoque ædem Baal, & fecerunt pro ea latrinas usque in diem hanc.

28. Delevit itaque Iehu Baal de Israël:

29. verumtamen à peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel, non recessit, nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Bethel, & in Dan,

30. Dixit autem Dominus ad Iehu: Quia studiosè egisti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab: * filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel.

* Jerem. 15. 19.

31. Porro Iehu non custodivit ut ambularet in lege Domini Dei Israel in toto corde suo: non enim recessit à peccatis Ieroboam, qui peccare fecerat Israël,

32. In diebus illis capit Dominus tædere super Israel: percussitque eos Hazael in universis finibus Israel,

33. à Iordane contra Orientalem plagam, omnem terram Galaad, & Gad, & Ruben, & Manasse, ab Aroer, quæ est super torrentem Arnon, & Galaad, & Basan.

34. Reliqua autem verborum Iehu, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel?

35. Et dormivit Iehu cum patribus suis, sepelieruntque eum in Samaria: & regnavit Ionchaz filius ejus pro eo.

36. Dies autem, quos regnavit Iehu super Israël, viginti & octo anni sunt in Samaria.

CAPUT XI.

Athalia, audita filii morte, omne semen regium, præter Ioas, ferro extinguit, & regnum sibi usurpat: sed præcipiente Ioiafa sacerdote, occiditur, & Ioas rex Iuda constituitur, destruitque artem & imaginibus Baal.

1. **A**thalia verò mater Ochoziæ, * videns interfectum filium suum, surrexit, & interfecit omne semen regium. * 2. Paral. 22. 10.

2. Tollens autem Iosaba filia regis Ioram, soror Ochoziæ, Ioas filium Ochoziæ, furata est eum de medio illorum regis, qui interfecerant eum, & nutriceum ejus de triclinio: & abscondit eum a facie Athaliæ ut non interficeretur.

3. Eratque cum ea sex annis clam in domo Domini: porro Athalia regnavit super terram.

4. * Anno autem septimo misit Ioiafa, & assumens centuriones, & milites introduxit ad se in templum Domini, & percipitque cum eis sædus: & adorans eos in domo Domini, ostendit eis filium regis: * 2. Paral. 23. 1.

5. & præcepit illis, dicens. Iste est sermo, quem facere debetis:

6. tertia pars vestrum introeat sabbato, & observet excubias domus regis. Tertia autem pars sit ad portam Sur: & tertia pars sit ad portam, quæ est post habitaculum scutarium: & custodietis excubias domus Messa.

7. Duæ verò partes à vobis, omnes egredientes sabbato, custodiant excubias domus Domini circa regem.

8. Et vallabitis eum, habentes arma in manibus vestris: si quis autem ingressus fuerit septem templi, interficiatur: eritisque cum rege introeunte & egrediente.

9. Et fecerunt centuriones juxta omnia, quæ præceperat eis Ioiada sacerdos: & assumptis singuli viros suos, qui ingrediebantur sabbatum, cum his qui egrediebantur sabbato, venerunt ad Ioiadam sacerdotem.

10. Qui dedit eis hastas, & arma regis David, quæ erant in domo Domini.

11. Et steterunt singuli habentes arma in manu sua à parte templi dextera, usque ad partem sinistram altaris, & ædis, circum regem.

12. Produxitque filium regis, & posuit super eum diademam, & testimonium: feceruntque eum regem, & unxerunt: & plaudentes manu, dixerunt: Vivat rex.

13. Audivit autem Athalia vocem populi currentis: & ingressa ad turbas in templum Domini,

14. vidit regem stantem super tribunal juxta morem, & cantores, & tubas propè eum, omneque populum terræ lætantem, & canentem tubis: & scidit vestimenta sua, clamavitque: Conjuratio, conjuratio.

15. Præcepit autem Ioiada centurionibus, qui erant super exercitum, & ait eis: Educite eam extra septa templi, & quicumque eam secutus fuerit, feriatur gladio. Dixit enim sacerdos: Non occidatur in templo Domini.

16. Imposueruntque ei manus, & impegnerunt eam per viam introitus equorum, juxta palatium, & interfecta est ibi.

17. Pepigit ergo Ioiada fœdus inter Dominum, & inter regem, & inter populum, ut esset populus Domini, & inter regem & populum.

18. Ingressusque est omnis populus terræ templum Baal, & destruxerunt aras ejus, & imagines contriverunt valide: Mathan quoque sacerdotem Baal occiderunt coram altari. Et posuit sacerdos custodias in domo Domini.

19. Tulitque centuriones, & Cerethi & Phelethi legiones, & omnem populum terræ, deduxerunt regem de domo Domini: & venerunt per viam portæ scutariorum in palatium, & sedit super thronum regum.

20. Lætatusque est omnis populus terræ, & civitas conquievit: Athalia autem occisa est gladio in domo regis.

21. Septemque annorum erat Ioas, cum regnare cœpisset.

CAPUT XII.

Ioas gazophylacii pecuniam ad sartatecta templi instauranda expendit: Hazaeli autem regi Syria bellum contra Ierusalem paranti mittit omnes templi & palatii thesauros: tandemque à servis suis occiditur: cui succedit filius ejus Amasias.

1. Anno septimo Iehu regnavit Ioas: & quadraginta annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris ejus Sebia de Bersabee.

2. Fecitque Ioas rectum coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Ioiada sacerdos.

3. Verumtamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus iminolabat, & adolebat in excelsis incensum.

4. Dixitque Ioas ad sacerdotes: Omnem pecuniam sanctorum, quæ illata fuerit in templum Domini à præteritis, quæ offertur pro pretio animæ, & quam spontè & arbitrio cordis sui inierunt in templum Domini:

5. accipiant illam sacerdotes juxta ordinem

suum, & instaurent sartatecta domus, siquid necessarium viderint instaurazione.

6. Igitur usque ad vigesimum tertium annum regis Ioas, non instauraverunt sacerdotes sartatecta templi.

7. Vocavitque rex Ioas Ioiadam pontificem & sacerdotes, dicens eis: Quare sartatecta non instauratis templi? nolite ergo amplius accipere pecuniam juxta ordinem vestrum, sed ad instaurationem templi reddite eam.

8. Prohibitique sunt sacerdotes ultrà accipere pecuniam à populo, & instaurare sartatecta domus.

9. Et tulit Ioiada pontifex gazophylacium unum, aperuitque foramen desuper, & posuit illud juxta altare ad dexteram ingredientium domum Domini, mittebantque in eo sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quæ deferbatur ad templum Domini.

10. Cùmque viderent nimiam pecuniam esse in gazophylacio, ascendebat scriba regis, & pontifex, effundebantque & numerabant pecuniam, quæ inveniebatur in domo Domini:

11. & dabant eam juxta numerum atque mensuram in manu eorum, qui præerant cæmentariis domus Domini: qui impendebant eam in fabris lignorum, & in cæmentariis iis, qui operabantur in domo Domini.

12. & sartatecta faciebant: & in iis, quæ cædebant saxa, & ut emerent ligna, & lapides, qui excidebantur, ita ut impleteret instauratio domus Domini in universis, quæ indigebant expensa ad muniendam domum.

13. Verumtamen non fiebant ex eadem pecunia hydræ templi Domini, & fuscinae, & thuribula, & tubæ, & omne vas aureum & argenteum de pecunia, quæ inferebatur in templum Domini.

14. Iis enim, qui faciebant opus, dabatur ut instauraretur templum Domini:

15. & non fiebat ratio iis hominibus, quæ accipiebant pecuniam ut distribuerent eam artificibus, sed in fide tractabant eam.

16. Pecuniam verò pro delicto, & pecuniam pro peccatis non inferebant in templum Domini, quia Sacerdotum erat.

17. Tunc * ascendit Hazael rex Syriæ, & pugnabat contra Geth. cepitque eam: & direxit faciem suam ut ascenderet in Ierusalem.

* 2. Par. 24. 23.

18. Quan ob rem tulit Ioas rex Iuda omnia sanctificata, quæ consecraverant Iosaphat, & Ioram, & Ochozias patres ejus reges Iuda, & quæ ipse obtulerat: & universum argentum, quod inveniri potuit in thesauris templi Domini, & in palatio regis: misitque Hazaeli regi Syriæ, & recessit ab Ierusalem.

19. Reliqua autem sermonum Ioas, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Iuda?

20. Surrexerunt autem servi ejus, & conjuraverunt inter se, percusseruntque Ioas in domo Mello in descensu Sella.

21. Iosachar namque filius Semaath, & Iozabad filius Soyer servi ejus, percusserunt eum, & mortuus est: & sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David, regnavitque Amasias filius ejus pro eo.

CAPUT XIII.

Ioachaz rex Israel propter peccata sua gravissime afflictus à rege Syriæ, conversus ad Dominum liberatur: cui mortuo succedit filius Ioas, qui juxta Elisei morientis vaticinium Syro, t-

deiecit; mortui autem Elisei sepulchro injectus quidam mortuus succitatur.

1. Anno vigesimo tertio Ios filii Ochozia regis Iuda, regnavit Iochaz filius Iehu super Israël in Samaria decem & septem annis.

2. Et fecit malum coram Domino, secutusque est peccata Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël, & non declinavit ab eis.

3. Iratusque est furor Domini contra Israël, & in manu Benadab filii Hazael cunctis diebus.

4. Deprecatus est autem Iochaz faciem Domini, & audivit eum Dominus: vidit enim angustiam Israël, quia attriverat eos rex Syriæ:

5. & dedit Dominus salvatorem Israël, & liberatus est de manu regis Syriæ: habitaveruntque filii Israël in tabernaculis suis sicut heri & nudustertius.

6. Verumtamen non recesserunt à peccatis domus Ieroboam, qui peccare fecit Israël, sed in ipsis ambulaverunt: siquidem & lucus permansit in Samaria.

7. Et non sunt derelicti Iochaz de populo nisi quinquaginta equites, & decem currus, & decem millia peditum: interceperat enim eos rex Syriæ, & redegerat quasi pulverem intritura aræ. * *Supr. 8. 12.*

8. Reliqua autem sermonum Iochaz, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

9. Dormivitque Iochaz cum patribus suis, & sepelierunt eum in Samaria: regnavitque Ios filius ejus pro eo.

10. Anno trigesimo septimo Ios regis Iuda regnavit * Ios filius Iochaz super Israël in Samaria sedecim annis. * *Supr. v. 9.*

11. & fecit quod malum est in conspectu Domini, non declinavit ab omnibus peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël, sed in ipsis ambulavit.

12. Reliqua autem sermonum Ios, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, quo modo pugnaverit contra Amasiam regem Iuda, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

13. Et dormivit Ios cum patribus suis: Ieroboam autem sedit super solium ejus. Porro Ios sepultus est in Samaria cum regibus Israël.

14. Eliseus autem ægrotabat infirmitate, quæ & mortuus est: descenditque ad eum Ios rex Israël, & flebat coram eo, dicebatque: Pater mi, pater mi, currus Israël & auriga ejus.

15. Et ait illi Eliseus: Aufer arcum, & sagittas. Cumque attulisset ad eum arcum, & sagittas,

16. dixit ad regem Israël: Pone manum tuam super arcum. Et cum posuisset ille manum suam, superposuit Eliseus manus suas manibus regis.

17. & ait: Aperi fenestram orientalem. Cumque aperisset, dixit Eliseus: Iace sagittam. Et jecit. Et ait Eliseus: Sagitta salutis Domini, & sagitta salutis contra Syriam: percutiesque Syriam in Aphec, donec consumas eam.

18. Et ait: Tolle sagittas. Qui cum tulisset, rursum dixit ei: Percute jaculo terram. Et cum percussisset tribus vicibus, & stetisset,

19. iratus est vir Dei contra eum, & ait: Si percussisses quinquies, aut sexies, sive sepelles, percussisses Syriam usque ad consump-

tionem: nunc autem tribus vicibus percuties eam.

20. Mortuus est ergo Eliseus, & sepelierunt eum. Latrunculi autem de Moab venerunt in terram in ipso anno.

21. * Quidam autem sepelientes hominem, viderunt latrunculos, & proecerunt cadaver in sepulchro Elisei. Quod cum tetigisset ossa Elisei, revixit homo, & stetit super pedes suos.

* *Ezech. 43. 14.*

22. Igitur Hazael rex Syriæ afflixit Israël cunctis diebus Iochaz:

23. & insertus est Dominus eorum, & reversus est ad eos propter pactum suum, quod habebat cum Abraham, & Isaac, & Iacob: & noluit disperdere eos, neque projicere penititis usque in præsens tempus.

24. Mortuus est autem Hazael rex Syriæ, & regnavit Benadab filius ejus pro eo.

25. Porro Ios * filius Iochaz tulit urbes de manu Benadab filii Hazael, quas tulerat de manu Iochaz patris sui jure prælii, tribus vicibus percussit eum Ios, & reddidit civitates Israël. * *Isth. 15. 1.*

CAPUT XIV.

Amasias interfecit occisoribus patris sui Ios, percussit Edom; sed hac victoria factus elatior, provocans ad bellum Ios regem Israël, ab eo capitur, & Jerusalem diripitur: at Ios regi Israël succedit filius Ieroboam, qui ab angustis liberat Israël: cui succedit filius Zacharias: postea facta conjuratione adversus Amasiam regem Iuda à suis occiditur, cui succedit filius Azarias impius.

1. IN anno secundo Ios filii Iochaz regis Israël regnavit Amasias filius Ios regis Iuda.

2. * Viginti quinque annorum erat cum regnare cœpisset: viginti autem & novem annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Iodan de Ierusalem. * *2. Par. 25. 1.*

3. Et recit rectum coram Domino, verumtamen non ut David pater ejus. Iuxta omnia, quæ fecit Ios pater suus, recit:

4. nisi hoc tantum quod excelsa non abstulit: adhuc enim populus immolabat, & adolebat incensum in excelsis.

5. Cumque obtinisset regnum, percussit servos suos, qui interceperant regem patrem suum:

6. filios autem eorum, qui occiderant, non occidit, iuxta quod scriptum est in libro legis Moysi, sicut præcepit Dominus, dicens: * Non morientur patres pro filiis, neque filii morientur pro patribus: sed unusquisque in peccato suo morietur. * *Deut. 24. 16. Ezech. 18. 20.*

7. Ipse percussit Edom in Valle Salinarum decem millia, & apprehendit petram in prælio, vocavitque nomen ejus Iechel usque in præsentem diem.

8. Tunc misit Amasias nuntios ad Ios filium Iochaz, filii Iehu regis Israël, dicens: Veni, & videamus nos.

9. Remisitque Ios rex Israël ad Amasiam regem Iuda, dicens: Carduus Libani misit ad cedrum, quæ est in Libano dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem. Transieruntque bestiarum saltus, quæ sunt in Libano, & conculcarunt carduum.

10. Percuties invaluisti super Edom, & sublevavit te cor tuum: contentus esto gloria, & sede in domo tua. quare provocas malum, ut cadas tu & Iudas tecum?

11. Et non acquievit Amasias : Ascenditque Ioas rex Israël, & viderunt se, ipse & Amasias rex Iuda in Bethsames oppido Iudæ.

12. Percussusque est Iuda coram Israël, & fugerunt unusquisque in tabernacula sua.

13. Amasian vero regem Iuda filium Ioas filii Ochozias cepit Ioas rex Israël in Bethsames, & adduxit eum in Ierusalem : & interrupit murum Ierusalem, & porta Ephraim usque ad portam anguli, quadringentis cubitis.

14. Tulitque omnē aurum, & argentum, & universa vasa, quæ inventa sunt in domo Domini, & in thesauris regis, & obsides, & reversus est in Samariam.

15. Reliqua autem verborum Ioas quæ fecit, & fortitudo ejus qua pugnavit contra Amasiam regem Iuda, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

16. Dormivitque Ioas cum patribus suis : & sepultus est in Samaria cum regibus Israël : & regnavit Ieroboam filius ejus pro eo.

17. Vixit autem Amasias, filius Ioas, rex Iuda, postquam mortuus est Ioas filius Ioachaz regis Israël quindecim annis.

18. Reliqua autem sermonum Amasias, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Iuda?

19. Factaque est contra eum conjuratio in Ierusalem, at illi fugit in Lachis. Miseruntque post eum in Lachis, & interfecerunt eum ibi.

20. Et asportaverunt in equis, sepultusque est in Ierusalem cum patribus suis in civitate David.

21. Tulit autem universus populus Iudæ Azariam annos natum sedecim, & consueverunt eum regem pro patre ejus Amasia.

* 2. Paral. 26. 1.

22. Ipse ædificavit Ælath, & restituit eam Iudæ, postquam dormivit rex cum patribus suis.

23. Anno quintodecimo Amasias filii Ioas regis Iuda, regnavit Ieroboam filius Ioas regis Israël in Samaria, quadraginta & uno anno.

24. & fecit quod in malum est coram Domino. Non recessit ab omnibus peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël.

25. Ipse restituit terminos * Israël ab introitu Ælath, usque ad mare solitudinis, juxta sermonem Domini Dei Israël, quem locutus est per servum suum ** Ionam filium Amathi prophetam, qui erat de Geth, quæ est in Opher. * Num. 13. 21. ** Ion. 1. 1.

26. Vidit enim Dominus afflictionem Israël amarum nimis, & quod consumpti essent usque ad clausos carcere, & extremos, & non esset qui auxiliaretur Israël.

27. Nec locutus est Dominus ut deleret nomen Israël de sub celo, sed salvavit eos in manu Ieroboam filii Ioas.

28. Reliqua autem sermonum Ieroboam, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, quæ præliatus est, & quomodo restituit Damascus, & Ælath Iudæ in Isra'i, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

29. Dormivitque Ieroboam cum patribus suis regibus Israël, & regnavit Zacharias filius ejus pro eo.

CAPUT. XV.

Azarie leproso succedit filius Iotham in Iuda, Zacharia autem in Israël succedit Sellum, & hinc Manahem qui sitibularius regis Assyriorum, & hinc Phaceia, & hinc Phacee: cujus temporibus Thoglatphalsar devictam magnam partem Israelitarum transtulit in Assyrios: hinc succedit

Osee; in Iuda autem mortuus Iotham, succedit filius Achaz.

1. Anno vigesimo septimo Ieroboam regis Israël regnavit Azarias filius Amasias regis Iudæ.

2. Sedecim annorum erat cum regnare cœpisset, & quinquaginta duobus annis regnavit in Ierusalem: nomen matris ejus Iechielia de Ierusalem.

3. Fecitque quod erat placitum coram Domino, juxta omnia quæ fecit Amasias pater ejus.

4. Verumtamen excelsa non est demolitus: adhuc populus sacrificabat, & adolebat incensum in excelsis.

5. Percussit autem Dominus regem, & fuit leprosus usque in diem mortis sue, & habitabat in domo libera seorsum: Iotham vero filius regis gubernabat palatium, & judicabat populum terræ. * 2. Paral. 26. 21.

6. Reliqua autem sermonum Azarias, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Iuda?

7. Dormavit Azarias cum patribus suis sepelieruntque eum cum majoribus suis in Civitate David, & regnavit Iotham filius ejus pro eo.

8. Anno trigesimo octavo Azarias regis Iuda, regnavit Zacharias filius Ieroboam super Isra'l in Samaria sex menses:

9. & fecit quod in malum est coram Domino, sicut fecerant patres ejus: non recessit à peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël.

10. Conjuravit autem contra eum Sellum filius Iabes: percussitque eum palam, & interfecit, regnavitque pro eo.

11. Reliqua autem verborum Zacharias, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

12. Iste est sermo Domini, quem locutus est ad Iehu, dicens: Filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israël. I actumque est ita. * Sup. 10. 30.

13. Sellum filius Iabes regnavit trigesimo nono anno Azarias regis Iuda: regnavit autem uno mense in Samaria.

14. Et ascendit Manahem filius Gadi de Thersa: venitque in Samariam, & percussit Sellum filium Iabes in Samaria, & interfecit eum, regnavitque pro eo.

15. Reliqua autem verborum Sellum, & conjuratio ejus, per quam tetendit insidias, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

16. Tunc percussit Manahem Thapsam, & omnes qui erant in ea, & terminos ejus de Thersa. noluerant enim apere ei: & interfecit omnes prægnantes ejus, & scidit eas.

17. Anno trigesimo nono Azarias regis Iuda regnavit Manahem filius Gadi super Israël decem annis in Samaria.

18. Fecitque quod erat malum coram Domino: non recessit à peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël cunctis diebus ejus.

19. Veniebat Phul rex Assyriorum in terram, & dabat Manahem Phul mille talenta argenti, ut esset ei in auxilium, & firmaret regnum ejus.

20. Induxitque Manahem argentum super Israël cunctis potentibus & divitibus, ut daret regi Assyriorum quinquaginta siclos argenti per singulos: reversusque est rex Assyriorum, & non est moratus in terra.

21. Reliqua autem sermonum Manahem, &

universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

22. Et dormivit Manahem cum patribus suis: regnavitque Phaceia filius ejus pro eo.

23. Anno quinquagesimo Azariae regis Iuda regnavit Phaceia filius Manahem super Israël in Samaria biennio:

24. & fecit quod erat malum coram Domino: non recessit à peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel.

25. Conjuravit autem adversus eum Phaceia filius Romeliæ, dux ejus, & percussit eum in Samaria in turre domus regis juxta Argob, & juxta Arie, & cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum, & interfecit eum, regnavitque pro eo.

26. Reliqua autem sermonum Phaceia, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

27. Anno quinquagesimo secundo Azariae regis Iuda regnavit Phaceia filius Romeliæ super Israël in Samaria viginti annis.

28. Et fecit quod erat malum coram Domino: non recessit à peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel.

29. In diebus Phacee regis Israël venit Theglathphalasar rex Assur, & cepit Aion, & Abel Domum, Maacha & lanoe, & Cedec, & Asor, & Galaad, & Galilæam, & universam terram Nephthali: & transtulit eos in Assyrios.

30. Conjuravit autem, & tetendit insidias Ossee filius Ela contra Phaceia filium Romeliæ, & percussit eum, & interrexit: regnavitque pro eo vigesimo anno Ioatham filii Ozia.

31. Reliqua autem sermonum Phacee, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

32. * Anno secundo Phacee, filii Romeliæ regis Israël, regnavit Ioatham filius Ozia regis Iuda. * 2. Paral. 27. 1.

33. Viginti quinque annorum erat cum regnare cepisset, & sedecim annis regnavit in Ierusalem: nomen matris ejus Ierusa, filia Sadoc.

34. Fecitque quod erat placitum coram Domino: juxta omnia, quæ fecerat Ozias pater suus, operatus est.

35. Veruntamen excelsa non abstulit: adhuc populus immolabat, & adolebat incensum in excelsis: ipse ædificavit portam domus Domini sublimissimam.

36. Reliqua autem sermonum Ioatham, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Iuda?

37. In diebus illis cepit Dominus mittere * in Iudam Rasin regem Syriæ, & Phaceia filium Romeliæ. * Isai. 7. 1.

38. Et dormivit Ioatham cum patribus suis, sepultusque est cum eis in civitate David patris sui, & regnavit Achaz filius ejus pro eo.

CAPUT XVI.

Achaz filium suum per ignem consecrat idolis: rebus quoque Israelitæ Syria Ierusalem obsidentibus, auxilium à rege Assyriorum misit: numeribus obtinet, in cuius gratiam ablato Dei cultu diis Assyriorum sacrificat; cui succedit filius Ezechias.

1. Anno decimo septimo Phacee filii Romeliæ regnavit Achaz filius Ioatham regis Iuda.

2. * Viginti annorum erat Achaz cum regnare cepisset, & sedecim annis regnavit in Ierusalem: non fecit quod erat placitum, in

conspectu Domini Dei sui, sicut David pater ejus. * 2. Paral. 28. 1.

3. sed amavit in via regum Israël: insuper & filium suum consecravit, transferens per ignem secundum idola Gentium, quæ dissipavit Dominus coram filiis Israel.

4. Immolabat quoque victimas, & adolebat incensum in excelsis, & in collibus, & sub omni ligno frondoso.

5. * Tunc ascendit Rasin rex Syriæ, & Phaceia filius Romeliæ rex Israël in Ierusalem ad præliandum: cumque obsiderent Achaz, non valuerunt superare ** eum. * Isai. 7. 1. * 2. Paral. 28. 5.

6. In tempore illo restituit Rasin rex Syriæ, Ailam Syriæ, & eiecit Iudæos de Aila: & Iudæi venerunt in Ailam, & habitaverunt ibi usque in diem hanc.

7. Misit autem Achaz nuntios ad Theglathphalasar regem Assyriorum, dicens: Servus tuus, & filius tuus ego sum: ascende, & salvum me fac de manu regis Syriæ, & de manu regis Israel, qui consurrexerunt adversum me.

8. Et cum collegisset argentum & aurum, quod inveniri potuit in domo Domini, & in thesauris regis, misit regi Assyriorum munera.

9. Qui & acquievit voluntati ejus: ascendit enim rex Assyriorum in Damascum, & vastavit eam: & transtulit habitatores ejus Cyrenen, Rasin, autem interfecit.

10. Perrexitque rex Achaz in occursum Theglathphalasar regi Assyriorum in Damascum. Cumque vidisset altare Damasci, misit rex Achaz ad Uriam sacerdotem exemplar ejus, & similitudinem juxta omne opus ejus.

11. Extruxitque Urias sacerdos altare juxta omnia, quæ præceperat rex Achaz, de Damasco, ita fecit sacerdos Urias, donec veniret rex Achaz de Damasco.

12. Cumque venisset rex de Damasco, vidit altare, & veneratus est illud: ascenditque & immolavit holocausta, & sacrificium suum.

13. & libavit libamina, & fudit sanguinem pacificorum, quæ obtulerat super altare.

14. Porro altare æreum, quod erat coram Domino, transtulit de facie templi, & de loco altaris, & de loco templi Domini: posuitque illud ex latere altaris ad Aquilonem.

15. Præcepit quoque rex Achaz Uriæ sacerdoti, dicens: Super altare majus offer holocaustum matutinum, & sacrificium vespertinum, & holocaustum regis, & sacrificium ejus, & holocaustum universi populi terræ, & sacrificia eorum, & libamina eorum: & omnem sanguinem holocausti, & universum sanguinem victimæ super illud effundes: altare vero æreum erit paratum ad voluntatem meam.

16. Fecit igitur Urias sacerdos juxta omnia, quæ præceperat rex Achaz.

17. Tulit autem rex Achaz cælatas bases, & luterem, qui erat desuper, & mare deposuit de bobus æreis, qui sustentabant illud, & posuit super pavimentum stratum lapide.

18. Musach quoque sabbati, quod ædificaverat in templo: & ingressum regis exterius convertit in templum Domini propter regem Assyriorum.

19. Reliqua autem verborum Achaz, quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Iuda?

20. Dormivitque Achaz cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David, & regnavit Ezechias filius ejus pro eo.

* 2. Paral. 28. 27.

CAPUT XVII.

Post multa filiorum Israël, quæ commemorantur facinora, Salmanasar sub Osee recusante antiquam Assyrio pendere tributum, transfert Israel in Assyrios: Et quia Assyrii in Samaritanis missi cultum Dei ignorantes devorabantur à leonibus, mittitur eis sacerdos Israeliticus qui ipsos instituit: etque factum est, ut & Deo & idolis seruirent.

1. Anno duodecimo * Achaz regis Iuda, regnavit Osee filius Ela in Samaria super Israël novem annis. * *Id. sup. 15. 30.*

2. Fecitque malum coram Domino: sed non sicut reges Israël, qui ante eum fuerant.

3. * Contra hunc ascendit Salmanasar rex Assyriorum, & factus est ei Osee servus, reddebatur illi tributa. * *Infr. 18. 9. Tob. 1. 2.*

4. Cumque deprehendisset rex Assyriorum Osee, quod rebellare nitens misisset nuntios ad Sui regem Ægypti, ne præstaret tributa regi Assyriorum sicut singulis annis solitus erat, obsedit eum, & vincitum misit in carcerem.

5. Pervagatusque est omnem terram: & ascendens Samariam, obsedit eam tribus annis.

6. * Anno autem nono Osee, cepit rex Assyriorum Samariam, & transtulit Israel in Assyrios: posuitque eos in Hala, & in Habor juxta fluvium Gozan, in civitatibus Medorum.

* *Infr. 18. 10.*

7. Factum est enim, cum peccassent filii Israël Domino Deo suo, qui eduxerat eos de terra Ægypti, de manu Pharaonis regis Ægypti, coluerunt deos alienos.

8. Et ambulaverunt juxta ritum Gentium, quas conspexerat Dominus in conspectu filiorum Israël, & regum Israël: quia similiter fecerant.

9. Et offenderunt filii Israël verbis non rectis Dominum Deum suum: & ædificaverunt sibi excelsa in cunctis urbibus suis à turre custodum usque ad civitatem munitam.

10. Feceruntque sibi statuas, & lucos in omni colle sublimi, & subter omne lignum nemorosum:

11. & adolebant ibi incensum super aras in morem Gentium, quas transtulerat Dominus à facie eorum: feceruntque verba pessima irritantes Dominum.

12. Et coluerunt immunditias, de quibus præcepit eis Dominus ne facerent verbum hoc.

13. Et testificatus est Dominus in Israël & in Iuda per manum omnium Prophetarum & Videntium, dicens: * Revertimini à viis vestris pessimis, & custodite præcepta mea, & ceremonias juxta omnem legem, quam præcepi patribus vestris: & sicut misi ad vos in manu servorum meorum Prophetarum.

* *Jerem. 25. 5.*

14. Qui non audierunt, sed induraverunt cervicem suam juxta cervicem patrum suorum, qui noluerunt obedire Domino Deo suo.

15. Et abiecerunt legitima epus, & pactum, quod pepigit cum patribus eorum, & testificationes, quibus contestatus est eos: secuti sunt vanitates, & vanè egerunt: & secuti sunt Gentes, quæ erant per circuitum eorum, super quibus præceperat Dominus eis ut non facerent sicut & illæ faciebant.

16. Et dereliquerunt omnia præcepta Domini Dei sui: feceruntque sibi confutiles duos vitulos, & lucos, & adoraverunt universam militiam cæli: servieruntque Baal,

17. & consecraverunt filios suos, & filias suas per ignem: & divinationibus inserviebant,

& auguriis: & tradiderunt se ut facerent malum coram Domino, ut irritarent eum.

18. Iratusque est Dominus vehementer Israeli, & abstulit eos à conspectu suo, & non remansit nisi tribus Iuda tantummodo.

19. Sed nec ipse Iuda custodivit mandata Domini Dei sui: verum ambulavit in erroribus Israel, quos operatus fuerat.

20. Projecitque Dominus omne semen Israel, & afflixit eos, & tradidit eos in manu diripientium, donec projiceret eos à facie sua:

21. * ex eo jam tempore, quo scissus est Israel à domo David, & constituerunt sibi regem Ieroboam filium Nabat: separavit enim Ieroboam Israel à Domino, & peccare eos fecit peccatum magnum. * *3. Reg. 12. 19.*

22. Et ambulaverunt filii Israel in universis peccatis Ieroboam quæ fecerat: & non recesserunt ab eis,

23. * usquequò Dominus auferret Israël à facie sua, sicut locutus fuerat in manu omnium servorum suorum Prophetarum: translatusque est Israel de terra sua in Assyrios, usque in diem hanc. * *Jerem. 25. 9.*

24. Adduxit autem rex Assyriorum de Babilone, & de Cutha, & de Avah & de Emath, & de Sepharvaim: & collocavit eos in civitatibus Samariæ pro filijs Israël, qui possederunt Samariam, & habitaverunt in urbibus ejus.

25. Cumque ibi habitare cœpissent, non timebant Dominum: & immisit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos.

26. Nuntiaturumque est regi Assyriorum, & dictum: Gentes, quas transtulisti, & habitare fecisti in civitatibus Samariæ, ignorant legitimam Dei terræ, & immisit in eos Dominus leones, & ecce interficiunt eos, eò quod ignorent ritum Dei terræ.

27. Præcepit autem rex Assyriorum, dicens: Ducite illuc unum de Sacerdotibus, quos inde captivos adduxistis, & vadat, & habitet cum eis: & doceat eos legitimam Dei terræ.

28. Igitur cum venisset unus de sacerdotibus his, qui captivi ducti fuerant de Samaria, habitavit in Bethel, & docebat eos quomodo colerent Dominum.

29. Et unaquæque Gens fabricata est deum suum: posueruntque eos in fanis excelsis, quæ fecerant Samaritæ, Gens & Gens in urbibus suis, in quibus habitabat.

30. Viri enim Babylonii fecerunt Sochothbenoth: viri autem Chutæi fecerunt Nergel: & viri de Emath fecerunt Asima.

31. Porro Hevæi fecerunt Nebahaz & Tharthac, Hi autem, qui erant de Sepharvaim, comburebant filios suos igni, Adramelech & Anmelech diis Sepharvaim.

32. & nihilominus volebant Dominum. Fecerunt autem sibi de novissimis sacerdotes excelsorum, & ponebant eos in fanis sublimibus.

33. Et cum Dominum colerent, diis quoque suis serviebant juxta consuetudinem Gentium, de quibus translati fuerant Samariam:

34. usque in præsentem diem morem sequuntur antiquum: non * timeant Dominum, neque custodiunt ceremonias ejus, judicia, & legem, & mandatum, quod præceperat Dominus filiis Jacob, ** quem cognominavit Israel: * *Infr. 21. 41. ** Genes. 32. 28.*

35. & percusserat cum eis pactum, & mandaverat eis, dicens: Nolite timere deos alienos, & non adoretis eos, neque colatis eos, & non immoletis eis:

36. sed Dominum Deum vestrum, qui edu-

xit vos de terra Ægypti in fortitudine magna, & in brachio extento, ipsum timete, & illum adorare, & ipsi immolate.

37. Ceremonias quoque, & judicia, & legem, & mandatum, quod scripsit vobis, custodite ut faciatis cunctis diebus: & non timeatis deos alienos.

38. Et pactum quod percussit vobiscum, nolite oblivisci: nec colatis deos alienos,

39. sed Dominum Deum vestrum timete, & ipse eruet vos de manu omnium inimicorum vestrorum.

40. Illi verò non audierunt, sed juxta consuetudinem suam pristinam perpetrabant.

41. Fuerunt igitur Gentis istæ tumentes quidem Dominum, sed nihilominus & idolis suis servientes: nam & filii eorum, & nepotes, sicut fecerunt patres sui, ita faciunt usque in præsentem diem.

CAPUT XVIII.

Ezechias pietate eximius, dissipatis idolorum delubris, ac aneo Moysi serpente confraçto, percussit Edom: & cum Assyrii rebellasset, rex Assyriorum expugnatis civitatibus Juda, Ezechia veniam precanti, magnam pecuniæ vim imponit, missa quoque manu valida Jerusalem obidet, multis probris in Ezechiam & blasphemus in Deum per Rabsacem jactatus.

1. Anno * tertio Ossee filii Ela regis Israel, regnavit Ezechias filius Achaz regis Juda. * 2. Paral. 28. 27. & 29. 1.

2. Vingtiquinque annorum erat, cùm regnare cœpisset. & vîngtinovem annis regnavit in Jerusalem. nomen matris ejus Aia filia Zacharia.

3. Fecitque quod erat bonum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat David pater ejus.

4. Ipse dissipavit excelsa, & confrivit statuas, & succidit lucos, confregitque serpentem æneum. * quem fecerat Moyses: siquidem usque ad illud tempus filii Israel adolebant ei incensum: vocavitque nomen ejus Nohestan.

* Num. 21. 9.

5. In Domino Deo Israel speravit: itaque post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Juda, sed neque in his, qui ante eum fuerunt:

6. & adhæsit Domino, & non recessit à vestigiis ejus, fecitque mandata ejus, quæ præceperat Dominus Moysi.

7. Unde & erat Dominus cum eo, & in cunctis, ad quæ procedebat, sapienter se agebat. Rebellavit quoque contra regem Assyriorum, & non servivit ei.

8. Ipse percussit Philisthæos usque ad Gazam, & omnes terminos eorum, à turre custodum usque ad civitatem muniam.

9. Anno quarto regis Ezechia, qui erat annus septimus Ossee filii Ela regis Israel, ascendit Salmanasar rex Assyriorum in Samariam, & oppugnavit eam,

10. & cepit. Nam post annos tres, anno sexto Ezechia, id est * nono anno Ossee regis Israël, capta est Samaria: * Sup. 17. 6. Tob. 1. 2.

11. & transtulit rex Assyriorum Israël in Assyrios, collocavitque eos in Hala, & in Havor fluvius Gozan in civitatibus Medorum: * 1. Paral. 5. 26.

12. quia non audierunt vocem Domini Dei sui, sed prætergressi sunt pactum ejus: omnia quæ præceperat Moyses servus Domini, non audierunt, neque fecerunt.

13. * Anno quarkodécimo regis Ezechia,

ascendit Sennacherib rex Assyriorum ad universas civitates luda munitas: & cepit eas.

* 2. Paral. 32. 1. Ecdi. 48. 20. Isai. 36. 1.

14. Tunc misit Ezechias rex luda nuntios ad regem Assyriorum in Lachis, dicens: Pecavi, recede à me: & omne, quod imposueris mihi, feram. Indixit itaque rex Assyriorum Ezechia regi Judæ trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri.

15. Deditque Ezechias omne argentum quod repertum fuerat in domo Domini, & in thesauris regis:

16. In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, & laminas auri, quas ipse affixerat, & dedit eas regi Assyriorum.

17. Misit autem rex Assyriorum Tharthan, * & Rabsaris, & Rabsacen de Lachis ad regem Ezechiam cum manu valida Jerusalem: qui cùm ascendissent, venerunt Jerusalem, & steterunt juxta aqueductum piscine superioris, quæ est in via Agrifullonis. * Isai. 20.

18. Vocaveruntque regem: egressus est autem ad eos Eliacim filius Helcia præpositus domus, & Sobna scriba, & Ioabe filius Asaph à commentariis.

19. Dixitque ab eos Rabsaces: Loquimini Ezechia: Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum: quæ est ista fiducia, qua niteris?

20. Forsitan misti consilium, ut præpares te ad prælium. In quo confidis, ut audeas rebellare?

21. An speras in baculo arundineo atque confraçto Ægypto, * super quem, si incubuerit homo, comminutus ingreditur manum ejus, & perforabit eam? sic est Pharao rex Ægypti omnibus, qui confidunt in se.

* V. Isai. 20.

22. Quod si dixeritis mihi: In Domino Deo nostro habemus fiduciam: nonne iste est, cuius abstulit Ezechias excelsa & altaria: & præcepit Judæ & Jerusalem: Ante altare hoc adorabitis in Jerusalem?

23. Nunc igitur transite ad dominum meum regem Assyriorum, & dabo vobis duo milia equorum, & videte an habere valeatis ascensores eorum.

24. Et quo modo potestis resistere ante unum satrapam de servis domini mei minimis? An fiduciam habes in Ægypto propter currus & equites?

25. Numquid sine Domini voluntate ascendi ad locum istum, ut demolirer eum? Dominus dixit mihi. Ascende ad terram hanc, & demolie eam.

26. Dixerunt autem Eliacim filius Helcia, & Sobna, & Ioabe Rabsaci: Precamur ut loquaris nobis servis tuis Syriace: siquidem intelligimus hanc linguam: & non loquaris nobis Iudaicè, audiente populo, qui est super murum.

27. Responditque eis Rabsaces, dicens: Numquid ad dominum tuum, & ad te misit ine dominus meus, ut loquerer sermones hos, & non potius ad viros, qui sedent super murum, ut comendant stercora sua, & bibant urinam suam vobiscum?

28. Stetit itaque Rabsaces, & exclamavit voce magna Iudaicè, & ait: Audite verba regis magni, regis Assyriorum.

29. Hæc dicit rex: Non vos seducat Ezechias: non enim poterit eruiere vos de manu mea.

30. Neque fiduciam vobis tribuat super Dominum, dicens: Eruens liberabit nos Dominus, & non tradetur civitas hæc in manu regis Assyriorum.

31. Nolite audire Ezechiam. Hæc enim dicit

cit rex Assyriorum: Facite mecum quod vobis est utile, & egredimini ad me: & comedet unusquisque de vinea sua, & de ficu sua: & bibetis aquas de cisternis vestris.

32. donec veniam, & transferam vos in terram, quæ similis est terræ vestræ, in terram fructiferam, & fertilem vini, terram panis & vinearum, terram olivarum, & olei ac mellis, & vivetis, & non moriemini. Nolite audire Ezechiam, qui vos decipit, dicens: Dominus liberabit nos.

33. Numquid liberaverunt dii Gentium terram suam de manu regis Assyriorum?

34. Ubi * est Deus Emath, & Arphad? ubi est Deus Sepharvaim, Ana, & Ava? ** numquid liberaverunt Samariam de manu mea? * *Infr. 19. 13. & Isai. 10. 9. & 37. 13.* ** *V. supr. 17. 24.*

35. Quinam illi sunt in universis diis terrarum, qui eruerunt regionem suam de manu mea ut possit erueri Dominus Ierusalem de manu mea?

36. Tacuit itaque populus, & non respondit ei, quidquam: siquidem præceptum regis acceperant ut non responderent ei.

37. Venitque Eliacim filius Helcia, præpositus domus: & Sobna scriba, & Iohae filius Asaph à commentariis ad Ezechiam scissis vestibus, & nuntiaverunt ei verba Rabscacis.

CAPUT XIX.

Ezechia & Isaiæ conversi ad Dominum, & pro liberatione precantibus, propter Rabscacis blasphemias, percussit Angelus Domini 185000 Assyriorum: quare fugiens Sennacherib, in templo idolorum suorum à filiis suis occiditur.

1. **Q**Uæ cum audisset Ezechias rex, scidit vestimenta sua, & operatus est sacco, ingressusque est domum Domini. * *Isai. 37. 1. 2.*

2. Et misit Eliacim præpositum domus, & Sobnam scribam, & senes de sacerdotibus operatos saccis, ad Isaiam prophetam filium Amos.

3. Qui dixerunt: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, & increpationis, & blasphemiarum dies iste: venerunt filii usque ad partum, & vires non habet parturiens.

4. Si forte audiat Dominus Deus tuus universa verba Rabscacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus, ut exprobraret Deum viventem, & argueret verbis, quæ audivit Dominus Deus tuus: & fac orationem pro reliquis, quæ repertæ sunt.

5. Venerunt ergo servi regis Ezechiae ad Isaiam.

6. Dixitque eis Isaias: Hæc dicetis domino vestro: Hæc dicit Dominus: Noli timere à facie sermonum, quos audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me.

7. Ecce, ego immittam ei spiritum, & audiet nuntium, & revertetur in terram suam, & deiciam eum gladio in terra sua.

8. Reversus est ergo Rabscacis, & invenit regem Assyriorum expugnante[m] Lobnam: Audierat enim quod recessisset de Lachis.

9. Cumque audisset de Tharaca rege Æthiopiae, dicentes: Ecce, egressus est ut pugnet adversum te, & iret contra eum, misit nuntios ad Ezechiam, dicens:

10. Hæc dicite Ezechiae regi Iuda: Non te seducat Deus tuus, in quo habes fiduciam: neque dicas: Non tradetur Ierusalem in manus regis Assyriorum.

11. Tu enim ipse audisti quæ fecerunt reges Assyriorum universis terris, quo modo vastaverunt eas: num ergo solus poteris liberari?

12. Numquid liberaverunt dii Gentium singulos, quos vastaverunt patres mei, Gozan videlicet, & Haran, & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thelassar?

13. Ubi est rex Emath, & rex Arphad, & rex civitatis Sepharvaim, Ana, & Ava?

14. Itaque cum accepisset Ezechias litteras de manu nuntiorum, & legisset eas, ascendit in domum Domini, & expandit eas coram Domino.

15. & oravit in conspectu ejus, dicens: Domine Deus Israël, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus regum omnium terræ: tu fecisti cælum & terram.

16. Inclina aurem tuam, & audi: aperi Domine oculos tuos, & vide: audi omnia verba Sennacherib, qui misit ut exprobraret nobis Deum viventem.

17. Vere Domine dissipaverunt reges Assyriorum Gentes, & terras omnium.

18. Et miserunt deos eorum in ignem: non enim erant dii, sed opera manuum hominum ex ligno & lapide, & perdidit eos.

19. Nunc igitur Domine Deus noster, salvos nos fac de manu ejus, ut sciant omnia regna terræ, quia tu es Dominus Deus solus.

20. Misit autem Isaias filius Amos ad Ezechiam, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Quæ deprecatus es me super Sennacherib rege Assyriorum, audivi.

21. Iste est sermo, quem locutus est Dominus de co: Sprevit te, & subsannavit te virgo filia Sion: post tergum tuum caput movit, filia Ierusalem.

22. Cui exprobasti, & quem blasphemasti? contra quem exaltasti vocem tuam, & elevasti in excelsum oculos tuos: contra sanctum Israel.

23. Per manum servorum tuorum exprobasti Domino, & dixisti: In multitudo[m] currum meorum ascendi excelsa montium in summitate Libani, & succidi sublimis cedros ejus, & electas abietes illius. Et ingressus sum usque ad terminos ejus, & saltum carmeli ejus.

24. ego succidi. Et bibi aquas alienas, & siccavi vestigiis pedum meorum omnes aquas clausas.

25. Numquid non audisti quid ab initio fecerim? Ex diebus antiquis plasmavi illud, & nunc adduxi, eruntque in ruinam collium pugnantium civitates munitæ.

26. Et qui sedent in eis, humiles manu, contremuerunt & confusi sunt, facili sunt velut fœnum agri, & virens herba tectorum, quæ arefacta est antequam veniret ad maturitatem.

27. Habitaculum tuum, & egressum tuum, & introitum tuum, & viam tuam ego præcivi, & furem tuum contra me.

28. Insanisti in me, & superbia tua ascendit in aures meas: ponam itaque circulum in naribus tuis, & camum in labiis tuis, & reducam te in viam, per quam venisti.

29. Tibi autem Ezechia hoc erit signum: * Comede hoc anno quæ repereris: in secundo autem anno, quæ sponte nascuntur: porro in tertio anno seminate & metite: plantate vineas, & comedite fructum earum. * *Isai. 37. 30.*

30. Et quodcumque reliquum fuerit de domo Iuda, mittit radicem deorsum, & faciet fructum sursum.

31. De Ierusalem quippe egredientur reliquiæ

quæ, & quod salvetur de monte Sion: zelus Domini exercituum faciet hoc.

32. Quam ob rem hæc dicit Dominus de rege Assyriorum: Non ingreditur urbem hanc, nec mittet in eam sagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circumdabit eam munitio.

33. Per viam, qua venit, revertetur: & civitatem hanc non ingreditur, dicit Dominus.

34. Protegamus urbem hanc, & salvabo eam propter me, & propter David servum meum.

35. * Factum est igitur in nocte illa, venit Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Cuius diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum: & recedens, abiit.

* Tob. 1. 21. Eccl. 48. 24. Isai. 37. 36. 1. Mach. 7. 41. 2. Mach. 8. 19.

36. & reversus est Sennacherib rex Assyriorum, & mansit in Ninive.

37. * Cumque adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech & Sarasir filii ejus percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram Armeniorum, & regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo. * Tob. 1. 24.

CAPUT XX.

Isaias ægrotantem Ezechiam moriturum denuntiavit, at ille sua oratione sanitatem cum prorogatione vitæ ad quindecim annos à Deo impetrat, dato sanitatis signo per solis regressum: Assyrii autem munera deferentibus thesaurus ostendit, & ob id per Isaiam reprehensus, captivitas Babylonica denuntiatur: cui impius succedit filius Manasses.

1. **I**n diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem: * & venit ad eum Isaias filius Amos, propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non vives.

* 2. Paral. 32. 24. V. Isai. 38. 1.

2. Qui convertit faciem suam ad parietem, & oravit Dominum, dicens:

3. Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim. Flevit itaque Ezechias fletu magno.

4. Et antequam egrederetur Isaias mediam partem atrii, factus est sermo Domini ad eum, dicens:

5. Revertere, & dic Ezechia: duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui: Audi vi orationem tuam, & vidi lacrymas tuas: & ecce sanavi te, die tertio ascendes templum Domini.

6. Et addam diebus tuis quindecim annos: sed & de manu regis Assyriorum liberabo te, & civitatem hanc, & protegam urbem istam propter me, & propter David servum meum.

7. Dixitque Isaias: Afferte massam ficorum. Quam cum attulissent, & posuissent super ulcus ejus, curatus est.

8. Dixerat autem Ezechias ad Isaiam: Quod erit signum, quia Dominus me sanabit, & quia ascensurus sum die tertio templum Domini?

9. Cui ait Isaias: Hoc erit signum à Domino, quod facturus sit Dominus sermonem, quem locutus es: Vis ut ascendant umbra decem lineis, an ut revertatur totidem gradibus?

10. Et ait Ezechias: Facile est, umbram crescere decem lineis: nec hoc volo ut fiat, sed ut revertatur retrorsum decem gradibus.

11. Invocavit itaque Isaias propheta Dominum, & refluxit umbram per lineas, quibus

jam descenderat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus.

12. * In tempore illo misit Berodach Balandan, filius Baladan, rex Babyloniorum litteras & munera ad Ezechiam: audierat enim quod ægrotasset Ezechias. * Isai. 39. 1.

13. Lætatus est autem in adventu eorum Ezechias, & ostendit eis domum aromatatum, & aurum & argentum, & pigmenta varia, unguenta quoque, & domum vasorum suorum, & omnia quæ habere poterat in thesauris suis. Non fuit quod non monstraret eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua.

14. Venit autem Isaias propheta ad regem Ezechiam, dixitque ei: Quid dixerunt viri isti? aut undè venerunt ad te? Cui ait Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me de Babylone.

15. At ille respondit: Quid viderunt in domo tua? Ait Ezechias: Omnia quæcumque sunt in domo mea, viderunt: nihil est quod non monstraverim eis in thesauris meis.

16. Dixit itaque Isaias Ezechia: Audi sermonem Domini:

17. Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui usque in diem hanc, in Babylone: non remanebit quidquam, ait Dominus.

18. Sed & de filiis tuis qui egredientur ex te, quos generabis, tollentur, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.

19. Dixit Ezechias ad Isaiam: Bonus sermo Domini, quem locutus es: sit pax & veritas in diebus meis.

20. Reliqua autem sermonum Ezechia, & omnis fortitudo ejus, & quomodo fecerit piscinam *, & aqueductum, & introduxerit aquas in civitatem, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Iudæ?

* 2. Paral. 32. 30.

21. Dormivitque Ezechias cum patribus suis, & regnavit Manasses filius ejus pro eo.

CAPUT XXI.

Propter abominandam Manasæ impietatem prædicit Dominus se Iudam ad Ierusalim deleturum: cui mortuo succedit impius filius Amos, & hoc à servis occiso, regnat super Iudam pius filius Iosias.

1. **D**uodecim annorum erat Manasses cum regnare cœpi-set, * & quinquaginta quinque annis regnavit in Ierusalem: nomen matris ejus Haphsiba. * 2. Paral. 33. 1.

2. Fecitque malum in conspectu Domini, juxta idola Gentium, quas delevit Dominus à facie filiorum Israël.

3. * Conversusque est, & ædificavit excelsum, quæ dissipaverat Ezechias pater ejus: & erexit aras Baal, & fecit lucos sicut fecerat Achab rex Israël, & adoravit omnem militiam cæli, & coluit eam.

* 2. Paral. 33. 3.

4. Extruxitque aras in domo Domini, de qua dixit Dominus: * In Ierusalem ponam nomen meum. * 2. Reg. 7. 10.

5. Et extruxit altaria universæ militiæ cæli in duobus atriis templi Domini.

6. Et traduxit filium suum per ignem: & ariolatus est, & observavit auguria, & fecit pythones, & aruspices multiplicavit, ut faceret malum coram Domino, & irritaret eum.

7. Posuit quoque idolum luci, quem fecerat in templo Domini, * super quod locutus est Dominus ad David, & ** ad Salomonem filium ejus: In templo hoc, & in Ierusalem, quam

quam elegeram de cunctis tribubus Israël, ponam nomen meum in semperiternum.

* 2. Reg. 7. 26. ** 3. Reg. 8. 16. 9. 5.

8. Et ultra non faciam commoveri pedem Israël de terra, quam dedi patribus eorum: si tamen custodierint opere omnia quæ præcepi eis, & universam legem, quam mandavit eis servus meus Moyses.

9. Illi verò non audierunt: sed seducti sunt à Manasse, ut facerent malum super gentes, quas contrivit Dominus à facie filiorum Israël.

10. Locutusque est Dominus in manu servorum suorum Prophetarum, dicens:

11. * Quia fecit Manasses rex Iuda abominaciones istas pessimas, super omnia quæ fecerunt Amorrhæi ante eum, & peccare fecit etiam Iudam in immunditiis suis:

* Jerem. 15. 4.

12. propterea hæc dicit Dominus Deus Israël: Ecce ego inducam mala super Ierusalem & Iudam: ut quicumque audierit, tinniant ambæ aures eius.

13. Et extendam super Ierusalem funiculum Samaritæ, & pondus domus Achab: & delebo Ierusalem, sicut deleri solent tabulæ: & delens veritatem, & ducam crebris stylum super faciem ejus.

14. Dimittam verò reliquias hæreditatis meæ: & tradam eas in manus inimicorum ejus: eruntque in vastitatem, & in rapinam cunctis adversariis suis:

15. eò quòd fecerint malum coram me, & perseveraverint irritantes me, ex die qua egressi sunt patres eorum ex Ægypto, usque ad hanc diem.

16. Insuper & sanguinem innoxium * fudit Manasses multum nimis, donec impleverit Ierusalem usque ad os: absque peccatis suis, quibus peccare fecit Iudam, ut faceret malum coram Domino.

* Infr. 24. 4.

17. Reliqua autem sermonum Manasse, & universa quæ fecit, & peccatum ejus, quòd peccavit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Iuda?

18. Dormivitque Manasses cum patribus suis, & sepultus est in horto domus suæ, in horto Oza: & regnavit Amon filius ejus pro eo.

19. Viginti duorum annorum erat Amon cum regnare cepisset: duobus quoque annis regnavit in Ierusalem. nomen matris ejus Mesalëmeth filia Harus de Ietaba.

20. Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus.

21. Et ambulavit in omni via, per quam ambulaverat pater ejus: servivitque immunditiis, quibus servierat pater ejus, & adoravit eas.

22. & dereliquit Dominum Deum patrum suorum, & non ambulavit in via Domini.

23. Tetenderuntque ei insidias servi sui, & interfecerunt regem in domo sua.

24. Percussit autem populus terræ omnes, qui conjuraverant contra regem Amon, & constituerunt sibi regem Iosias filium ejus pro eo.

25. Reliqua autem sermonum Amon quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Iuda?

26. Sepelieruntque eum in sepulchro suo, in horto Oza: & regnavit Iosias filius ejus pro eo.

CAPUT XXII.

Iosias templum ac Del cultum instaurat: Dominum super reperto Deuteronomi libro con-

sulens, prædictis in eo minis & panis exterritus, responsum ex prophetide accipit, inducenda super Iudam scripta in eo mala propter neglectum à patribus Dei cultum, ipsum tamen prius in pace moriturum.

1. O Cto annorum erat Iosias cum regnare cepisset, * triginta & uno anno regnavit in Ierusalem: nomen matris ejus Iddai, filia Hadaia de Besecath.

* 2. Paral. 34. 1.

2. Fecitque quod placitum erat coram Domino, & ambulavit per omnes vias David patris sui: non declinavit ad dexteram, sive ad sinistram.

3. Anno autem octavo decimo regis Iosie, misit rex Saphan filium Asia, filii Messulam scribam templi Domini, dicens ei:

4. Vade ad Helciam sacerdotem inagnum, ut confiteri pecunia, quæ illata est in templum Domini, quam collegerunt janitores templi à populo,

5. deturque fabris per præpositos domus Domini: qui & distribuant eam his qui operantur in templo Domini, ad instauranda sarata templi:

6. signariis videlicet & cæmentariis, & iis, qui interrupta componunt: & ut emanant ligna, & lapides de lapidinis ad instaurandum templum Domini.

7. Verumtamen non suppetetur eis argentum quòd accipiant, sed in potestate habeant, & in fide.

8. Dixit autem Helcias pontifex ad Saphan scribam: Librum * Legis reperi in domo Domini: deditque Helcias volumen Saphan, qui & legit illud.

* V. 2. Paral. 34. 14.

9. Venit quoque Saphan scriba ad regem, & renuntiavit ei quòd præceperat, & ait: Confiterentur servi tui pecuniam, quæ reperta est in domo Domini: & dederunt ut distribueretur fabris à præfectis operum templi Domini.

10. Narravit quoque Saphan scriba regi, dicens: Librum dedit mihi Helcias sacerdos. Quem cum legisset Saphan coram rege,

11. & audisset rex verba libri Legis Domini, scidit vestimenta sua.

12. Et præcepit Helcias sacerdoti, & Ahicam filio Saphan, & Achobor filio Micha, & Saphan scribæ, & Asaia servo regis, dicens:

13. Ite & consulite Dominum super me, & super populo, & super omni Iuda, de verbis voluminis istius, quòd inventum est: magna enim ira Domini succensa est contra nos: quia non audierunt patres nostri verba Libri hujus, ut facerent omne quòd scriptum est nobis.

14. Ierunt itaque Helcias sacerdos, & Ahicam, & Achobor, & Saphan, & Asaia ad Holdam prophetidem uxorem Sellum filii Thecuz, filii Araas custodis vestium, quæ habitabat in Ierusalem in Secunda: locutique sunt ad eam.

15. Et illa respondit eis: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Dicite viro, qui misit vos ad me:

16. Hæc dicit Dominus: Ecce, ego adducam mala super locum istum: & super habitatores ejus, omnia verba Legis quæ legit rex Iuda:

17. quia dereliquerunt me, & sacrificaverunt diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum suarum: & succenditur indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur.

18. Regi autem Iuda, qui misit vos ut consuleretis Dominum, sic dicetis: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Pro eo quòd audisti verba voluminis,

19. & perterritum est cor tuum, & humiliatus es coram Domino, auditis sermonibus contra locum istum, & habitatores ejus, quod videlicet fierent in stuporem & in maledictum, & scidisti vestimenta tua, & flevistis coram me, & ego audivi, ait Dominus:

20. idcirco colligam te ad patres tuos, & colligeris ad sepulchrum tuum in pace, ut non videant oculi tui omnia mala quæ inducitur sum super locum istum.

CAPUT XXIII.

Iosias Deuteronomium coram populo legit: percussitque eum Domino iudicare: ac destructis abominacionibus, præcipit Pascha celebrari: quo in Magdedo occiso, succedit impius filius Iosiaz, quem Pharaos captum ducit in Egyptum, substituto Eliacim quem Iosiam nominat, & ei gravem militiam imponit.

1. **E**T renuntiaverunt regi quod dixerat. Qui misit: * & congregati sunt ad eum omnes senes Iuda & Ierusalem.

* 2. Paral. 34. 28.

2. Ascenditque rex templum Domini, & omnes viri Iuda, universique qui habitabant in Ierusalem cum eo sacerdotes & prophetae, & omnis populus à parvo usque ad magnum: legitque cunctis audientibus omnia verba libri fœderis, qui inventus est in domo Domini.

3. Stetitque rex super gradum: & fœdus percussit coram Domino, ut ambularent post Dominum, & custodirent præcepta ejus, & testimonia, & ceremonias in omni corde, & in tota anima, & suscitarent verba fœderis hujus, quæ scripta erant in libro illo: acquievitque populus pacto.

4. Et præcepit rex Helciae pontifici, & sacerdotibus secundi ordinis, & janitoribus, * ut projicerent de templo Domini omnia vasa, quæ facta fuerant Baal, & in ludo, & universæ militiæ cæli: & combussit ea foris Ierusalem in Convalle cedron, & tulit pulverem eorum in Bethel.

* Eccli. 49. 3.

5. Et delevit aruspices, quos posuerant reges Iuda ad sacrificandum in excelsis per civitates Iuda, & in circuitu Ierusalem: & eos, qui adolebant incensum Baal, & Soli, & Lunæ, & duodecim signis, & omni militiæ cæli.

6. Et effertur fecit lucum de domo Domini foras Ierusalem in Convalle cedron, & combussit eum ibi, & redegit in pulverem, & projecit super sepulchra vulgi.

7. Destruxit quoque ædículas effeminatorum, quæ erant in domo Domini, pro quibus mulieres texebant quasi domunculas luti.

8. Congregavitque omnes sacerdotes de civitatibus Iuda: & contaminavit excelsa, ubi sacrificabant sacerdotes de Gabaa usque Bersabee: & destruxit aras portarum in introitu ostii Iosue principis civitatis, quod erat ad sinistram portæ civitatis,

9. Verumtamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Ierusalem: sed tantum comedebant azyma in medio fratrum suorum.

10. Contaminavit quoque Topheth, quod est in Convalle filii Ennom: ut nemo consecraret filium suum aut filiam per ignem, Moloch.

11. Abstulit quoque equos, quos dederant reges Iuda, Soli, in introitu templi Domini juxta exedram Nathanamelech eunuchi, qui erat in Pharaon: currus autem Solis combussit igni.

12. Altaria quoque, quæ erant super tecta concubuli Achaz, quæ fecerant reges Iuda, & altaria quæ fecerat Manasses in duobus atris templi Domini, destruxit rex: & cucurrit inde, & dispersit cinerem eorum in Torrentem cedron.

13. Excelsa quoque, quæ erant in Ierusalem ad dexteram partem Montis offensionis, * quæ ædificaverat Salomon rex Israel Asareth idolo Sidoriorum, & Chamos offensioni Moab, & Melchom abominationi filiorum Ammon, polluit rex.

* 3. Reg. 11. 7.

14. Et contrivit statuas, & succidit lucos: replevitque loca eorum ossibus mortuorum.

15. * Insuper & altare, quod erat in Bethel, & excelsum, quod fecerat Ieroboam filius Nabat, qui peccare fecit Israël: & altare illud, & excelsum destruxit, atque combussit, & comminuit in pulverem, succenditque etiam lucum.

* 3. Reg. 13. 32.

16. Et conversus Iosias, vidit ibi sepulchra, quæ erant in monte: misitque & tulit ossa de sepulchris, & combussit ea super altare, & polluit illud juxta verbum Domini, quod locutus est vir Dei, * qui prædixerat verba hæc.

* 1. Reg. 13. 2.

17. * Et ait: Quis est titulus ille quem vides? Responderuntque ei cives urbis illius: sepulchrum est hominis Dei, qui venit de Iuda, & prædixit verba hæc, quæ fecisti super altare Bethel.

* 3. Reg. 13. 1.

18. Et ait: Dimittite eum, nemo commoveat ossa ejus. Et intacta manserunt ossa illius cum ossibus prophetæ, qui venerat de Samaria.

19. Insuper & omnia fana excelsorum, quæ erant in ciuitate bus Samariæ, quæ fecerant reges Israel ad irritandum Dominum, abstulit Iosias: & fecit eis secundum omnia opera, quæ fecerat in Bethel.

20. Et occidit universos sacerdotes excelsorum, qui erant ibi super altaria: & combussit ossa humana super ea: reversusque est Ierusalem.

21. * Et præcepit omni populo, dicens: Facite Phase Domino Deo vestro secundum quod scriptum est in libro fœderis hujus.

* 2. Paral. 35. 1.

22. Nec enim factum est Phase tale à diebus iudicum, qui judicaverunt Israël, & omnium dierum regum Israël, & regum Iuda,

23. sicut in octavo decimo anno regis Iosiae factum est: Phase istud Domino in Ierusalem.

24. Sed & pythones, & ariolos, & figuras idolorum, & imunditias, & abominaciones, quæ fuerant in terra Iuda & Ierusalem, abstulit Iosias: ut statueret verba legis, quæ scripta sunt in Libro, quem invenit Helcias sacerdos in templo Domini.

25. Similis illi non fuit ante eum rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in universa virtute sua juxta omnem legem Moysi: neque post eum surrexit similis illi.

26. Verumtamen non est aversus Dominus ab ira furoris sui maeni, quo iratus est furor ejus contra Iudam: propter irrationes, quibus provocaverat eum Manasses.

27. * Dixit itaque Dominus: Etiam Iudam auferam à facie mea, sicut abstulit Israël: & projiciam civitatem hanc, quæ quum elegi Ierusalem, & domum, de qua dixi: Erit nomen meum ibi.

* Infr. 24. 2.

28. Reliqua autem sermonum Iosiae, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Iuda?

29. * In diebus ejus ascendit Pharaos Nechao

chao rex Ægypti, contra regem Assyriorum ad flumen Euphratem: & abiit Iosias rex in occursum ejus: & occisus est in Mageddo, cum vidisset eum. * 2. Paral. 35. 20.

30. Et portaverunt eum servi sui mortuum de Mageddo: & pertulerunt in Ierusalem, & sepelierunt eum in sepulchro suo. Tulitque populus terræ Ioachaz filium Iosie: & unxerunt eum, & constituerunt eum regem pro patre suo.

31. * Viginti trium annorum erat Ioachaz cum regnare cœpisset, & tribus mensibus regnavit in Ierusalem: nomen matris eus Amital, filia Ieremiæ, de Lobna. * 2. Paral. 36. 2.

32. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerant patres ejus.

33. Vinxitque eum Pharao Necho in Rebia, quæ est in terra Emath, ne reparet in Ierusalem: & imposuit multam terræ centum talentis argenti, & talento auri.

34. Regemque constituit Pharao Necho Eliacin filium Iosie pro Iosia patre ejus: vertitque nomen ejus Ioakim. porro Ioachaz tulit, & duxit in Ægyptum, & mortuus est ibi.

35. Argentum autem, & aurum dedit Ioakim Pharaoni cum indixisset terræ per singulos, ut conferretur juxta præceptum Pharaonis: & unumquemque juxta vires suas exegit, tam argentum quàm aurum de populo terræ: ut daret Pharaoni Necho.

36. Vingtiquinque annorum erat Ioakim cum regnare cœpisset: & undecim annis regnavit in Ierusalem: nomen matris ejus Lebida filia Phadaia de Ruma. * 2. Paral. 36. 5.

37. Et fecit malum coram Domino juxta omnia, quæ fecerant patres ejus.

CAPUT XXIV.

Ioakim triennio servit regi Babylonis: deinde variis patitur latrunculos: quo maruo, succedit filius Ioachin; quem cum thesauris templi ac domus regis univertique robore habitatorum Ierusalem ducit Nabuchodonosor in Babylonem, suffecto in regem illius patruo Matthania, quem vocavit Sedeciam.

1. **I**N diebus ejus ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, & factus est ei Ioakim servus tribus annis: & rursùm rebellavit contra eum.

2. Iminisitque ei Dominus latrunculos Chaldeorum, & latrunculos Syriæ, & latrunculos Moab, & latrunculos filiorum Ammon: & immisit eos in Iudam, ut disperderent eum. * juxta verbum Domini, quod locutus fuerat per servos suos prophetas. * Sup. 23. 27.

3. Factum est autem hoc per verum Dominum contra Iudam, ut auferret eum coram se propter peccata Manasse universa quæ fecit,

4. & propter sanguinem innoxium, quem effudit, & implevit Ierusalem cruore innocentium: & ob hanc rem noluit Dominus propitiari.

5. Reliqua autem sermonum Ioakim, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Iuda? Et dormivit Ioakim * cum patribus suis:

* Jerem. 22. 19. & 36. 30.

6. & regnavit Ioachim * filius ejus pro eo.

* Jerem. 22.

7. Et ultra non addidit rex Ægypti, ut egrederetur de terra sua: tulerat enim rex Babylonis a rivo Ægypti usque ad fluvium Euphratem, omnia quæ fuerant regis Ægypti.

8. Decem & octo annorum erat Ioachim cum regnare cœpisset, & triens mensibus reg-

navit in Ierusalem: nomen matris ejus Nohesta filia Elnathan de Ierusalem.

9. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat pater ejus.

10. * In tempora illo ascenderunt servi Nabuchodonosor regis Babylonis in Ierusalem, & circumdata est urbs munitionibus.

* Dan. 1. 1.

11. Venitque Nabuchodonosor rex Babylonis ad civitatem cum servis suis ut oppugnerent eam.

12. Igrossusque est Ioachin rex Iuda ad regem Babylonis, ipse & mater ejus, & servi ejus, & principes ejus, & eunuchi ejus: & suscepit eum rex Babylonis anno octavo regni sui.

13. Et protulit inde omnes thesauros domus Domini, & thesauros domus regie: & concidit universa vasa aurea, quæ recerat Salomon rex Israel in templo Domini juxta verbum Domini. * 1. Reg. 39. 6.

14. Et transtulit omnem Ierusalem, & universos principes, & omnes fortes exercitus, decem millia, in captivitatem: & omnem artificem & clusorem: nihilque relictum est, exceptis pauperibus populi terræ.

15. * Transtulit quoque Ioachin in Babylonem, & matrem regis, & uxores regis, & eunuchos ejus: & iudices terræ duxit in captivitatem de Ierusalem in Babylonem.

* 2. Paral. 36. 10. Ezech. 2. 6. & 11. 4.

16. Et omnes viros robustos, septem millia, & artifices, & clusores mille, omnes viros fortes & bellatores: duxitque eos rex Babylonis captivos in Babylonem.

17. * Et constituit Matthaniam patrui ejus pro eo: imposuitque nomen ei Sedeciam. * Jerem. 37. 1. & 52. 1.

18. Viginti & primum annu ætatis habebat Sedecias cum regnare cœpisset, & undecim annis regnavit in Ierusalem: nomen matris ejus erat Amital, filia Ieremæ de Lobna.

19. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat Ioakim.

20. Irascebatur enim Dominus contra Ierusalem & contra Iudam, donec propiceret eos à facie sua: recessitque Sedecias à Rege Babylonis.

CAPUT XXV.

Obsessa à Nabuchodonosor Ierusalem, Sedecias cæcus ac vinctus, necatis coram se filiis, in Babylonem ducitur cum reliquo populo: quibusdam tamen ad exercendam terram relictis. post exusta una cum templo omnia magnifica ædificia, præfedit Nabuchodonosor Gyloliam: quo ab Imaele interempto, fugit populus in Babylonem, Ioachin autem in captivitate sublimatus à rege Babylonis.

1. **F**Actum est autem anno nono * regni ejus, mense decimo, decima die mensis, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse & omnis exercitus ejus in Ierusalem, & circumdederunt eam: & extruxerunt in circuitu ejus munitiones. * Jerem. 39. 1. & 52. 4.

2. Et clausa est civitas atque vallata usque ad undecimum annum regis Sedecie.

3. nona die mensis: prevaluitque fames in civitate, nec erat panis populo terræ.

4. Et interrupta est civitas: & omnes viri bellatores nocte ruserunt per viam portæ, quæ est inter duplicem murum ad hortum regis (porro Chaldei obsidebant in circuitu civitatem)

tem) fugit itaque Sedecias per viam, quæ ducit ad campestria solitudinis.

5. Et persecutus est exercitus Chaldæorum regem, comprehenditque eum in planitie Iericho: & omnes bellatores, qui erant cum eo, dispersi sunt, & reliquerunt eum.

6. Apprehensum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha: qui locutus est cum eo iudicium.

7. Filios autem Sedeciæ occidit coram eo, & oculos ejus effodit, vinxitque eum catenis, & adduxit in Babylonem.

8. Mense quinto, septima die mensis, ipse est annus nonus decimus Regis Babylonis: venit Nabuzardan princeps exercitus, servus regis Babylonis, in Ierusalem.

9. * Et succendit domum Domini, ** & domum regis: & domos Ierusalem, omnemque domum combussit igni. * *Psal.* 73. 7. ** *Zach.* 7. 5. & 8. 19.

10. Et muros Ierusalem in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldæorum, qui erat cum principe militum.

11. Reliquam autem populi partem, quæ remanserat in civitate, & perfugas, qui transfugerant ad regem Babylonis, & reliquum vulgus transtulit Nabuzardan princeps militiæ.

12. Et de pauperibus terræ reliquit vinitoras & agricolas.

13. * Columnas autem æreas, quæ erant in templo Domini, & bases, & mare æreum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, & transtulerunt eas omne in Babylonem. * *Jerem.* 27. 19.

14. Ollas quoque æreas, & trullas, & tridentes, & scyphos, & mortariola, & omnia basa ærea, in quibus ministrabant, tulerunt.

15. Necnon & thuribula, & phialas: quæ aurea, aurea: & quæ argentea, argentea, tulit princeps militiæ.

16. Id est, columnas duas, mare unum, & bases quas fecerat Salomon in templo Domini: non erat pondus aeris omnium vasorum.

17. * Decem & octo cubitos altitudinis habebat columna una: & capitellum æreum super se altitudinis trium cubitorum, & retiaculum, & malograta super capitellum columnæ, omnia ærea: similem & columnæ secundæ habebat ornatum. * 3. *Reg.* 7. 15. 2. *Paral.*

3. 15. *Jerem.* 57. 21.

18. Tulit quoque princeps militiæ Saraïam sacerdotem primum, & Sophoniam sacerdotem secundum, & tres janitores.

19. Et de civitate eunuchum unum, qui erat præfectus super bellatores viros: & quinque viros de his, qui steterant coram rege, quos reperit in civitate: & Sophier principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ: & sexaginta viros & vulgo, qui inventi fuerant in civitate.

20. Quos tollens Nabuzardan princeps militum, duxit ad regem Babylonis in Reblatha.

21. Percussitque eos rex Babylonis, & interfecit eos in Reblatha in terra Emath: & translatus est Iuda de terra sua.

22. Populo autem, qui relictus erat in terra Iuda, quem dimiserat Nabuchodonosor rex Babylonis, præfecit Godoliam filium Ahicam filii Saphan.

23. Quod cum audissent omnes duces militum, ipsi & viri qui erant cum eis, videlicet quod constitisset rex Babylonis Godoliam: venerunt ad Godoliam in Maspha, Ismahel filius Nathanæ, & Iohanan filius Caree, & Saraia filius Thanehmetu Netophathites, & Iezonias filius Maachathi, ipsi & socii eorum.

24. Juravitque Godolias ipsis & sociis eorum, dicens: Nolite timere servire Chaldæis: manete in terra, & servite regi Babylonis, & bene erit vobis.

25. Factum est autem in mense septimo, venit Ismahel filius Nathanæ, filii Elisama de semine regio, & decem viri cum eo: percusseruntque Godoliam, qui & mortuus est: sed & Iudæos & Chaldæos, qui erant cum eo in Maspha.

26. Consurgensque omnis populus a parvo usque ad magnum, & principes militum venerunt in Ægyptum timentes Chaldæos.

27. Factum est verò in anno trigesimo septimo * transmigrationis Ioaquin regis Iuda, mense duodecimo, 7 gesima septima die mensis: sublevavit Evilmerodach rex Babylonis, anno, quo regnare ceperat, caput Ioaquin regis Iuda de carcere. * *Jerem.* 52. 31.

28. Et locutus est ei benignè: & posuit thronum ejus super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone.

29. Et mutavit vestes ejus, quas habuerat in carcere, & comedeat panem semper in conspectu ejus cunctis diebus vitæ suæ.

30. Annonam quoque constituit ei sine intermissione, quæ & dabatur ei a rege per singulos dies omnibus diebus vitæ suæ.

LIBER PRIMUS PARALIPOMENON,

HEBRAICE DIBRE HAIAIM.

CAPUT PRIMUM.

Genealogia ab Adam usque ad Abraham, & generationes filiorum Abrahæ una cum filiis ac posteris Esau, & regibus ac ducibus terræ Edoni, antequam essent reges super filios Israel.

1. * **A**DAM, Seth, Enos, * *Genes.* 2. 7. & 4. 25. & 5. 6. 9.
2. Cainan, Malaleel, Jared,
3. Henoch, Mathusale, Lamech,
4. Noe, Sem, Cham, & Iapheth.
5. Filii Iapheth: Gomer, & Magog, & Madai, & Iavan, Thubal, Mosoch, Thiras.
6. Porro filii Gomer: Ascenez, & Riphath, & Thororma.
7. Filii autem Iavan: Elisa & Tharsis, Cethim & Dodanum.
8. Filii Cham: Chus, & Mesraim, & Phut, & Chanaan.
9. Filii autem Chus: Saba, & Hevila, Sabatha, & Regma, & Sabathacha. Porro filii Regma: Saba, & Dadan.
10. Chus autem genuit * Nemrod; iste cepit esse potens in terra. * *Gen.* 10. 8.
11. Mesraim verò genuit Ludum, & Ananiam, & Laabum, & Nephtuum,
12. Phetrusim quoque, & Casluim: de quibus egressi sunt Philistini, & Caphtorim.
13. Chanaan verò genuit Sidonem primum, tum suum, Hethæum quoque,
14. & Iebusæum, & Anqrhæum, & Gergesæum,
15. Hevæumque & Aracæum, & Sinæum.
16. Aradium quoque, & Samaræum, & Hamathæum.
17. Filii * Sem: Aelam, & Assur, & Arphax-

phaxad, & Lud, & Aram, & Hus, & Hul, & Gether, & Mosoch. * *Gen.* 10. 22 & 11. 10.

18. Arphaxad autem genuit Sale, quæ & ipse genuit Heber.

19. Porrò Heber nati sunt duo filii, nomen uni Phaleg, quia in diebus ejus divisa est terra; & nomen fratris ejus Iectan.

20. Iectan autem genuit Elmodad, & Saieph, & Asarnoth, & Iare.

21. Adoram quoque, & Huzal, & Decla.

22. Hebal etiam, & Abimael, & Saba, necnon

23. & Ophir, & Hevila, & Iobab. omnes isti filii Iectan:

24. Sem, Arphaxad, Sale,

25. Heber, Phaleg, Ragau,

26. Serug, Nachor, Thare,

27. Abram, * iste est Abraham.

* *Gen.* 11. 26.

28. Filii autem Abraham, Isaac & Ismael.

29. Et hæ generationes eorum. Primogenitus * Ismahelis, Nabaioth, & Cedar, & Adbeel, & Mabsam, * *Gen.* 25. 13.

30. & Masma, & Duma, Massa, Hadad, & Thema,

31. Ietur, Naphis, Cedma. hi sunt filii Ismahelis.

32. Filii autem Ceturae concubinae Abraham, quos genuit: Zainram, Iecsan, Madan, Madijan, Iesboc, & Sue. Porrò filii Iecsan: Saba, & Dadan. Filii autem Dadan: Assurim, & Latussim, & Laonim.

33. Filii * autem Madiam: Ephra, & Ephra, & Henoch, & Abida, & Eldaa. omnes hi, filii Ceturae. * *Gen.* 25. 4.

34. Genuit * autem Abraham Isaac: cujus fuerunt filii Esau, & Israel. * *Gen.* 25. 19.

35. Filii * Esau: Eliphaz, Rahuel, Iehus, Ithelom, & Core. * *Gen.* 36. 10.

36. Filii Eliphaz: Theman, Omar, Sephi, Gathan, Cenez, Thamna, Amalec.

37. Filii Rahuel: Nabath, Zara, Samma, Meza.

38. Filii Seir: Lotan, Sobal, Sebeon, Ana, Dison, Eser, Disan.

39. Filii Lotan: Hori, Homam. Soror autem Lotan fuit Thampa.

40. Filii Sobal: Alian, & Manahath, & Ebal, Sephi & Onam. Filii Sebeon: Aia & Ana. Filii Ana: Dison.

41. Filii Dison: Hamram, & Heseban & Iethran & Charan.

42. Filii Eser: Balaan, & Zavan, & Iacan. Filii Disan: Hus & Aran.

43. Isti sunt reges, qui imperaverunt in terra Edom antequam esset rex super filios Israel: Bale filius Beor: & nomen civitatis ejus, Denaba.

44. Mortuus est autem Bale, & regnavit pro eo Iobab filius Zare de Bosra.

45. Cùmque & Iobab fuisset mortuus, regnavit pro eo Husam de terra Themanorum.

46. Obiit quoque & Husam, & regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in terra Moab: & nomen civitatis ejus Avith.

47. Cùmque & Adad fuisset mortuus, regnavit pro eo Semla de Masreca.

48. Sed & Semla mortuus est, & regnavit pro eo Saul de Rohoboth, quæ juxta annem sita est.

49. Mortuo quoque Saul, regnavit pro eo Balanan filius Achobor.

50. Sed & hic mortuus est, & regnavit pro eo Adad: cujus urbis nomen fuit Phau, & ap-

pellata est uxor ejus Meetabel filia Matred filiae Mezaab.

51. Adad autem mortuo, duces pro regibus in Edom esse cæperunt: dux Thamna, dux Alva, dux Ietheth,

52. dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon,

53. dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar,

54. dux Magdiel, dux Hiram. hi duces Edom.

CAPUT I I.

Genealogia Juda Patriarchæ usque ad Isai patrem David, fratrumque ac sororum ejus.

1. * Filii autem Israël: Ruben, Simeon, Levi, Juda, Isachar, & Zabulon, * *Genes.* 29. 32 & 30. 5. & 35. 22.

2. Dan, Joseph, Benjamin, Nephthali, Gad & Aser.

3. Filii * Juda: Her, Onan, & Sela. hi tres nati sunt ei de filia Sue Chananitide. Fuit autem Her primogenitus Iuda, malus coram Domino, & occidit eum. * *Gen.* 38. 3. & 46. 12.

4. * Thamar autem nurus ejus peperit ei Phares & Zara. omnes ergo filii Iuda, quinque. * *Infr.* 4. 1. *Matth.* 1. 3.

5. Filii autem Phares: Hesron & Hamul.

6. Filii quoque Zare: Zamri, & Ethan, & Eman, Chalchal quoque, & Dara, simul quinque.

7. Filii * Charni: Achar, qui turbavit Israel, & peccavit in furto anathematis.

* *Ios.* 7. 1.

8. Filii Ethan: Azarias.

9. Filii * autem Hesron qui nati sunt ei: Ierameel, & Ram, & Calubi.

* *Ruth.* 4. 19.

10. Porrò Ram genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Nahasson, principem filiorum Iuda.

11. Nahasson quoque genuit Salma, de quo ortus est Booz.

12. Booz verò genuit Obed, qui & ipse genuit Isai.

13. * Isai autem genuit primogenitum Eliab, secundum Abinadab, tertium Simmaa, * *1. Reg.* 16. 6. & 8. 9. & 17. 12.

14. quartum Nathanael, quintum Raddai, sextum Asom, septimum David.

15. Quorum sorores fuerunt Sarvia, & Abigail. Filii Sarviae: Abisai, Ioab, & Asael, tres.

16. Abigail autem genuit Amasa, cujus pater fuit Iether Ismahelites.

17. Caleb verò filius Hesron accepit uxorem nomine Azuba, de qua genuit Ierioth: fueruntque filii ejus Iaser, & Sobab, & Ardor.

18. Cùmque mortua fuisset Azuba, accepit uxorem Caleb, Ephratha. quæ peperit ei Hur.

19. Porrò Hur genuit Uri; & Uri genuit Bezeleel.

20. Post hæc ingressus est Hesron ad filiam Machir patris Galaad, & accepit eam cùm esset annorum sexaginta: quæ peperit ei Segub.

21. Sed & Segub genuit Iair, & possedit viginti tres civitates in terra Galaad.

22. Cepitque Gessur, & Aram oppida Iair, & Canath, & viculos ejus sexaginta civitatum. omnes isti, filii Machir patris Galaad.

23. Cùm autem mortuus esset Hesron, ingressus est Caleb ad Ephrata. Habuit quoque Hesron uxorem Abia, quæ peperit ei Assur patrem Thecua.

24. Nati sunt autem filii Ierameel primogeniti.

niti Hesron, Ram primogenitus ejus, & Buna, & Aran, & Asom, & Achia.

26. Duxit quoque uxorem alteram Ierameel, nomine Atara, quæ fuit mater Onam.

27. Sed & filii Ram primogeniti Ierameel, fuerunt Moos, Iamin, & Achar.

28. Onam autem habuit filios Semei, & Iada. Filii autem Semei: Nadab, & Abisur.

29. Nomen verò uxoris Abisur, Abihail, quæ peperit ei Ahobban, & Molid.

30. Filii autem Nadab fuerunt Saled, & Apphaim. Mortuus est autem Saled absque liberis.

31. Filius verò Apphaim, Iesi: qui Iesi genuit Sesan. Porro Sesan genuit Oholai.

32. Filii autem Iada fratris Semei: Iether, & Ionathan. Sed & Iether mortuus est absque liberis.

33. Porro Ionathan genuit Phaleth, & Ziza. Isti fuerunt filii Ierameel.

34. Sesan autem non habuit filios, sed filias: & servum Ægyptium nomine Ieraa.

35. Deditque ei filiam suam uxorem: quæ peperit ei Ethei.

36. Ethei autem genuit Nathan, & Nathan genuit Zabab.

37. Zabab quoque genuit Ophlal, & Ophlal genuit Obed.

38. Obed genuit Iebu, Iebu genuit Azariam.

39. Azarias genuit Helles, & Helles genuit Elasa.

40. Elasa genuit Sisamoi, Sisamoi genuit Sellum.

41. Sellum genuit Icamiam, Icamia autem genuit Elisama.

42. Filii autem Caleb fratris Ierameel: Meza primogenitus ejus: ipse est pater Ziph: & filii Maresa patris Hebron.

43. Porro filii Hebron, Core, & Taphua, & Recem, & Samna.

44. Samna autem genuit Raham, patrem Iercaam, & Recem genuit Sammai.

45. Filius Sammai, Maon: & Maon pater Bethsur.

46. Ephra autem concubina Caleb peperit Haran, & Mosa, & Gezez. Porro Haran genuit Gezez.

47. Filii autem Iahaddai, Regom, & Iothan, & Gesan, & Phalet, & Ephra, & Saaph.

48. Concubina Caleb Maacha, peperit Sabei, & Iharana.

49. Genuit autem Saaph pater Madmena, Sue patrem Machbena, & patrem Gabaa. Iulia verò Caleb, fuit Achsa.

50. Hi erant filii Caleb, filii Hur primogeniti Ephratha, Sobal pater Cariathiarim.

51. Salma pater Bethlehem, Hariph pater Bethgader.

52. Fuerunt autem filii Sobal patris Cariathiarim, Qui videbat dimidium requietionum.

53. Et de cognatione Cariathiarim, Iethrei, & Aphuthai, & Semathel, & Maserei. Ex his egressi sunt Saraitæ, & Esthaolite.

54. Filii Salma, Bethlehem, & Netopathi, Coronæ domus Ioab, & Dimidium requietionis Sarai.

55. Cognationes quoque scribarum habitantium in labes, canentes atque resonantes, & in tabernaculis commorantes. Hi sunt Cinæi, qui venerunt de Calore patris domus Rechab.

CAPUT III.

Generaciones David & regum Iuda ex progenie David, cum filiis ac filiabus eorum.

1. David verò hos habuit filios, qui ei nati sunt in Hebron: * primogeni-

tum Amnon ex Achinoam Iezrahelitide, secundum Daniel de Abigail Carmelitide,

* 2. Reg. 3. 2.

2. tertium Absalom filium Maacha filiae Tholmai regis Gessuri, quartum Adoniam filium Aggith,

3. quintum Saphatiam ex Abital, sextum Iethrahaim de Eglâ uxore sua.

4. Sex ergo nati sunt ei in Hebron, ubi regnavit septem annis & sex mensibus. Triginta autem & tribus annis regnavit in Ierusalem.

5. * Porro in Ierusalem nati sunt ei filii Shinnai, & Sobab, & Nathan, & Salomon, quatuor de Bethsabee filia Ammuel,

* 2. Reg. 5. 14.

6. Iebaar quoque & Elisama,

7. & Eliphaleth, & Noge, & Nepheg, & Iaphia,

8. necnon Elisama, & Eliada, & Elipheleth, novem:

9. omnes hi, filii David absque filiis concubinarum: habueruntque sororem Thamar.

10. Filius autem Salomonis, Roboam: cuius Abia filius genuit Asa. De hoc quoque natus est Iosaphat,

11. pater Ioram: qui Ioram genuit Ochoziam, ex quo ortus est Iosab:

12. & hujus Amasias filius genuit Azariam. Porro Azarias filius Iothan

13. procreavit Achaz patrem Ezechiae, de quo natus est Manasses.

14. Sed & Manasses genuit Amon patrem Iosiae.

15. Filii autem Iosiae fuerunt, primogenitus Iohanan, secundus Ioakim, tertius Sedecias, quartus Sellum.

16. * De Ioakim natus est Iechonias, & Sedecias. * Matth. 1. 11.

17. Filii Iechoniae fuerunt Asir, Salathiel,

18. Melchiram, Phadaia, Senneser & Iecemia, Sana, & Nadabia.

19. De Phadaia orti sunt Zorobabel * & Semei. Zorobabel genuit Mosollam, Hananiam, & Salomith sororem eorum:

* Matth. 1. 11. Luc. 3.

20. Hasaban quoque, & Ohol, & Barachiam, & Hasadai, Iosabhesed, quinque.

21. Filius autem Hananiae, Phaltias pater Ieseiæ, cuius filius Raphaia. Hujus quoque filius, Arnan, de quo natus est Obdia, cuius filius fuit Sechenias.

22. Filius Secheniae, Semeia: cuius filii Hattus, & Iegaal, & Baria, & Naaria, & Saphat, sex numero.

23. Filius Naariae, Elioenai, & Ezechias, & Ezricam, tres.

24. Filii Elioenai, Odvia, & Eliasub, & Pheleia, & Accub, & Iohanan, & Dalaia, & Anani, septem.

CAPUT IV.

Rursum posteritas Iudæ ac Simeonis, & habitatione eorum: stirps Cham deletur. à filiis Simeonis; Amalecitis quoque ab ipsis percutiuntur.

1. * Filii Iuda: Phares, Hesron, & Charimi, & Hur, & Sobal.

* Genes. 38. 29. & 46. 12. Sup. 2. 4. Matth. 1. 3.

2. Raia verò filius Sobal genuit Iabath, de quo nati sunt Ahumai, & Laad. hæ cognationes Sarathi.

3. Ista quoque stirps Etam: Iezrahel, & Iesema, & Iedebos. Nomen quoque sororis eorum, Asalephuni.

4. Phanuel autem pater Gedor, & Ezer pater

ter Hosa. isti sunt filii Hur primogeniti Ephra-
tha patris Bethlehem.

5. Assur verò patri Thecuz erant duæ uxores, Halaa, & Naara.

6. peperit autem ei Naara, Oozam, & He-
pher, & Themam, & Abasthar. isti sunt filii
Naara.

7. Porro filii Halaa, Sereth, Isaac, &
Ethan.

8. Cos autem genuit Anob, & Soboba, &
cognationem Abarehel filii Arum.

9. fuit autem Iabes inclytus præ fratribus
suis, & mater ejus vocavit nomen filius Iabes,
dicens: Quia peperit eum in dolore.

10. Inocavit verò Iabes Denm Israël, di-
cens: Si benedicens benedixeris mihi, & di-
lataveris terminos meos, & fuerit manus tua
mecum, & receris me a malitia non opprimi.
Et præstitit Deus quæ precatus est.

11. Caleb autem frater Sura genuit Mahir,
qui fuit pater Esthon.

12. Porro Esthon genuit Bethrapha, & Phe-
se, & Jehuma patrem urbis Naas: hi sunt viri
Recha.

13. Filii autem Cenez, Othoniel, & Saraia.
Porro filii Othoniel, Hathath, & Maonathi.

14. Maonathi genuit Ophra, Sara autem
genuit Ioab patrem Vallis artificum: ibi quip-
pe artifices erant.

15. Filii vero Caleb filii Iephone, Hir, &
Ela, & Naham. filii quoque Ela: Cenez.

16. filii quoque Iseleel: Ziph, & Zipha,
Thiria, & Asrael.

17. Et filii Ezra, Iether, & Mered, &
Epher, & Ialon, genuitque Mariam, & Sam-
mai, & Iesba patrem Esthamo.

18. Uxor quoque ejus Iudaa, peperit Iared
patrem Gedor, & Heber patrem Socho, &
Icuthiel patrem Zano. hi autem filii Bethæ
filiz Pharaonis, quam accepit Mered.

19. Et nati uxoris Odaiz sororis Naham pa-
tris Ceila, Garmi, & Esthamo, qui fuit de
Machathi.

20. Filii quoque Simon, Amnon, & Rinna
filius Hanan, & Thilon. Et filii Iesi, Zabeth,
& Benzoliet.

21. Filii * Sela, filii Iuda: Her pater Lecha,
& Laada pater Maresa, & cognationes domus
operantium byssum in Domo juramenti.

* Gen. 38. 5.

22. Et qui stare fecit Solem, virique Men-
daci, & Securus, & incendens, qui princi-
pes fuerunt in Moab, & qui reversi sunt in
Lahem. hæc autem verba vetera.

23. Hi sunt filii habitantes in plantationi-
bus, & in sepiabus, apud regem in operibus
ejus, commetationes sunt ibi.

24. Filii * Simeon: Nannuel, & Iamin, Ia-
iib, Zara, Saul. * Gen. 46. 10.

25. Selhum filius ejus, Mabsam filius ejus,
Masma filius ejus.

26. Filii Masma: Hamuel filius ejus, Za-
chur filius ejus, Semei filius ejus.

27. Filii Semei sedecum: & filiz sex: fra-
tres autem ejus non habuerunt filios multos, &
universa cognatio non potuit adæquare sum-
mam filiorum Iuda.

28. Habitaverunt autem in Bersabee, & Mo-
lada, & Hasarsubal,

29. & in Bala, & in Asom, & in Tholad,

30. & in Bathuel, & in Horma, & in Si-
celes,

31. & in Bethmarchaboth, & in Hasarsu-
sim, & in Bethberai, & in Saarim. hæc civi-
tates eorum usque ad regem David.

32. Villæ quoque eorum: Etam, & Aen,

Remmon, & Thochen, & Asan, civitates
quinque.

33. Et universi viculi eorum per circuitum
civitatum istarum usque ad Baal. hæc est ha-
bitatio eorum, & sedum distributio.

34. Mosobab quoque & Iemelech, & Iosa
filius Amasæ,

35. & Iohel, & Iehu filius Iosabiz filii Sa-
raiz filii Asiel,

36. & Elloenai, & Iacoba, & Isuhaia, &
Asaia, & Adiel, & Ismiel, & Banai,

37. Ziza quoque filius Sephei filii Allon fi-
lii Idaia filii Semri filii Samaia.

38. Isti sunt nominati principes in cogn-
tionibus suis, & in domo affinitatum suarum
multiplicati sunt vehementer.

39. Et profecti sunt ut ingrederentur in Gá-
dor usque ad Orientem vallis, & ut quærerent
pascua gregibus suis.

40. Invenieruntque pascuas uberes, & valde
bonas, & terram latissimam & quietam &
fertilem, in qua ante habitaverant de stirpe
Cham.

41. Hi ergo venerunt, quos supra descrip-
simus nominatum in diebus Ezechiz regis Iu-
da: & percusserunt tabernacula eorum, & ha-
bitatores qui inventi fuerant ibi, & deleve-
runt eos usque in præsentem diem: & habita-
veruntque pro eis, quoniam uberrimas pascuas
ibi dem repererunt.

42. De filiis quoque Simeon abierunt in
montem Seir viri quingenti, habentes princi-
pes Phalthiam & Naarlaim & Raphaam &
Oziel filios Iesi:

43. & percusserunt reliquias, quæ evadere
potuerant, Amalecitarum, & habitaverunt ibi
pro eis usque ad diem hanc.

CAPUT V.

*Catalogus filiorum Ruben, Gad, & dimidia
tribus Manasse, & habitatio eorum qui per-
cusserunt Agarenos: sed tandem ducti sunt ab
Assyriis ob idololatriam ipsorum in captivi-
tatem.*

1. Filii quoque Ruben primogeniti Israël
(ipse quippe fuit primogenitus ejus:
sed quia * violasset thorum patris sui, data
sunt primogenita ejus filiis Ioseph filii Isaci,
& non est ille reputatus in primogenitum.

* Gen. 35. 22. & 49. 4.

2. Porro Iudas, qui erat fortissimus inter
fratres suos, de stirpe ejus principes genni-
nati sunt: primogenita autem reputata sunt
Ioseph.)

3. Filii * ergo Ruben primogeniti Israël:
Enoch, & Phallu, Eseron, & Carni.

* Gen. 46. 9. Exod. 6. 14. Num. 26. 5.

4. Filii Ioel: Samia filius ejus, Gog filius
ejus, Semei filius ejus,

5. Micha filius ejus, Reia filius ejus, Baal
filius ejus,

6. Beera filius ejus, quem captivum duxit
Thelgathphalnasar * rex Assyriorum, & fuit
princeps in tribu Ruben. * Vide 4.
Regum 15. 29.

7. Fratres autem ejus, & universa cognatio,
ejus, quando numerabantur per familias suas,
habuerunt principes Iehiel, & Zachariam.

8. Porro Bala filius Azaz, filii Samia, fi-
lii Ioel, ipse habitavit in Aroer usque ad Ne-
bo, & Beulmeon.

9. Contra Orientalem quoque plagam habi-
tavit usque ad introitum eremi, & flumen Eu-
phraten. Multum quippe jumentorum nume-
rum possidebant in terra Galaad.

10. In diebus autem Saul prælati sunt contra Agareos, & interfecerunt illos, habitaveruntque pro eis in tabernaculis eorum, in omni plaga, quæ respicit ad Orientem Galaad.

11. Filii verò Gad è regione eorum habitaverunt in terra Basan usque Selcha:

12. Ioel in capite, & Saphan secundus: Iam autem, & Saphat in Basan.

13. Fratres vero eorum secundum domos cognationum suarum, Michael, & Mosollam, & Sebe, & Iorai, & Iachan, & Zie, & Heber, septem.

14. Hi filii. Abihail, filii Huri, filii Iara, filii Galaad, filii Michael, filii Iesesi, filii Ieddo, filii Buz.

15. Patres quoque filii Abdiel, filii Guni, principes domus in familiis suis.

16. Et habitaverunt in Galaad, & in Basan, & in viculis ejus, & in cunctis suburbanis Saron, usque ad terminos.

17. Omnes hi, numerati sunt in diebus Ioathan regis Iuda, & in diebus Ieroboam regis Israël.

18. Filii Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse viri bellatores, scuta portantes, & gladios, & tendentes arcum, erudique ad prælia quadraginta quatuor millia, & septingenti sexaginta procedentes ad pugnam.

19. Dimicaverunt contra Agareos: Ituræi verò, & Naphis, & Nodab.

20. Præbuerunt eis auxilium. Traditque sunt in manus eorum Agareæ, & universi, qui fuerant cum eis, quia Deum invocaverunt cum præliarentur: & exaudivit eos, eo quod credidissent in eum.

21. Ceperuntque omnia quæ possederant, camelorum quinquaginta millia, & ovium ducenta quinquaginta millia, & asinos duo millia, & animas hominum centum millia.

22. Vulnerati autem multi corruerunt: fuit enim bellum Domini. Habitaveruntque pro eis usque ad transmigrationem.

23. Filii quoque dimidiæ tribus Manasse possederunt terram à finibus Basan usque Baal, Hermon, & Sanir, & montem Hermon, ingens quippe numerus erat.

24. Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum, Ephraim, & Iesi, & Eliel, & Ezriel, & Ieremias, & Odoia, & Iediel viri fortissimi & potentes, & nominati duces in familiis suis.

25. Reliquerunt autem Deum patrum suorum, & fornicati sunt post deos populorum terræ, quos abstulit Deus coram eis.

26. Et suscitavit Deus Israël spiritum Phul * regis Assyriorum, & spiritum Thelgathphalnasar regis Assur: & transtulit Ruben, & Gad, & dimidiam tribum Manasse, & adduxit eos in Lahela, & in Habor, & Ara, & fluvium Gozan, usque ad diem hanc. * *Vide 4. Reg. 15. 19. & 29.*

CAPUT VI.

Genealogia filiorum Levi, & quos ex eis constituit David cantores ac ministros in domo Domini: item generatio filiorum Aaron cum urbibus suis in singulis tribubus Israel, & quæ fuerint civitates refugii.

1. Filii Levi: * Gerson, Caath, & Merari. * *Genes. 46. 11. Infr. 23. 6.*
2. Filii Caath: Amram, Isaac, Hebron, & Ozziel.
3. Filii Amram: Aaron, Moyses, & Ma-

ria: Filii Aaron: Nadab & Abiu, Eleazar, & Ithamar.

4. Eleazar genuit Phinees, & Phinees genuit Abisue.

5. Abisue vero genuit Bocci, & Bocci genuit Ozi.

6. Ozi genuit Zariaim, & Zariaim genuit Meraioth.

7. Porro Meraioth genuit Amariam, & Amarias genuit Achitob.

8. Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Achimaas.

9. Achimaas genuit Azariam, Azarias genuit Iohanan.

10. Iohanan genuit Azariam. ipse est qui sacerdote functus est in domo, quam ædificavit Salomon in Ierusalem.

11. Genuit autem Azarias Amariam, & Amarias genuit Achitob.

12. Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Sellum.

13. Sellum genuit Helciam, & Helcias genuit Azariam.

14. Azarias genuit Saraïam, & Saraïas genuit Iosedec.

15. Porro Iosedec egressus est, quando transtulit Dominus Iudam, & Ierusalem per manus Nabuchodonosor.

16. Filii * ergo Levi: Gerson, Caath, & Merari. * *Exod. 6. 16.*

17. Et hæc nomina filiorum Gerson: Lobni, & Semei.

18. Filii Caath: Amram, & Isaac, & Hebron, & Ozziel.

19. Filii Merari: Moholi & Musi. Hæ autem cognationes Levi secundum familias eorum.

20. Gerson, Lobni filius ejus, Iahath filius ejus, Zamna filius ejus,

21. Iohab filius ejus, Addo filius ejus, Zarah filius ejus, Iethrai filius ejus.

22. Filii Caath, Aminadab filius ejus, Core filius ejus, Asir filius ejus,

23. Elcana filius ejus, Abiasaph filius ejus, Asir filius ejus.

24. Thabath filius ejus, Uriel filius ejus, Ozias filius ejus, Saul filius ejus.

25. Filii Elcana, Amasai & Achumoth

26. & Elcana: Filii Elcana: Sophaï filius ejus, Nahath filius ejus,

27. Elhab filius ejus, Ieroham filius ejus, Elcana filius ejus.

28. Filii Samuel primogenitus Vasseni, & Abia.

29. Filii autem Merari, Moholi: Lobni filius ejus, Semei filius ejus, Oza filius ejus,

30. Sammaï filius ejus, Haggia filius ejus, Asaia filius ejus.

31. Isti sunt, quos constituit David super cantores domus Domini, ex quo collocata est * arca: * *2. Reg. 6. 1. & 17.*

32. & ministrabant coram tabernaculo testimonii, canentes donec ædificaret Salomon domum Domini in Ierusalem: stabant autem juxta ordinem suum in ministerio.

33. Hi verò sunt, qui assistebant cum filiis suis, de filiis Caath, Hemam cantor filius Iohel, filii Samuel,

34. filii Elcana, filii Ieroham, filii Eliel, filii Thohu,

35. filii Suph, filii Elcana, filii Mabath, filii Amasai,

36. filii Elcana, filii Iohel, filii Azarias, filii Sophaï,

37. filii Thabath, filii Asir, filii Abiasaph, filii Core,

38. filii Isaar, filii Caath, filii Levi, filii Israel.

39. Et frater ejus Asaph, qui stabat à dextris ejus, Asaph filius Barachiz, filii Samaa.

40. filii Michael, filii Basaiz, filii Melchiaz.

41. filii Athanai, filii Zara, filii Adaia.

42. filii Ethan, filii Zaunna, filii Semei.

43. filii Ieth, filii Gersom, filii Levi.

44. Filii autem Merari fratres eorum, ad sinistram, Ethan filius Cusi, filii Abdi, filii Maloch.

45. filii Hasabiz, filii Amasiz, filii Helciz.

46. filii Amasai, filii Boni, filii Somer, filii Moholi, filii Musi, filii Merari, filii Levi.

48. Fratres quoque eorum Levitæ, qui ordinati sunt in cunctum ministerium tabernaculi domus Domini.

49. Aaron verò, & filii ejus adolebant incensum super altare holocausti, & super altare Thyriamatis, in omne opus Sancti Sanctuorum: & ut præcarentur pro Israel juxta omnia, quæ præceperat Moyses servus Dei.

50. Hi sunt autem filii Aaron: Eleazar filius ejus, Phinees filius ejus, Abisue filius ejus.

51. Bocci filius ejus, Ozi filius ejus, Zarahia filius ejus.

52. Meraioth filius ejus, Amarias filius ejus, Achitob filius ejus.

53. Sadoc filius ejus, Achimaas filius ejus.

54. Et hæc habitacula eorum per vicos atque confinia, filiorum scilicet Aaron, juxta cognationes Caathitarum: ipsis enim sorte contigerant.

55. Dederunt igitur eis Hebron in terra Iuda, & suburbana ejus per circuitum:

56. * Agros autem civitatis, & villas, Caleb filio Iephone. * *Is. 21. 12.*

57. Porro filii Aaron dederunt civitates ad confugiendum Hebron & Lobna, & suburbana ejus.

58. Iether quoque, & Estheino cum suburbanis suis, sed & Helon, & Dabir cum suburbanis suis.

59. Asan quoque, & Bethseme & suburbana earum.

60. De tribu autem Benjamin, Gabee & suburbana ejus, & Almath cum suburbanis suis, Anathoth quoque cum suburbanis suis, omnes civitates, tredecim, per cognationes suas.

61. Filiis autem Caath residuis de cognatione sua dederunt ex dimidia tribu Manasse in possessionem urbes decem.

62. Porro filius Gersom per cognationes suas de tribu Issachar, & de tribu Aser, & de tribu Nephthali, & de tribu Manasse in Basan, urbes tredecim.

63. Filiis autem Merari per cognationes suas de tribu Ruben, & de tribu Gad, & de tribu Zabulon, dederunt sorte civitates duodecim.

64. Dederunt quoque filii Israël Levitis civitates, & suburbana earum:

65. dederuntque per sortem, ex tribu filiorum Iuda, & ex tribu filiorum Simeon, & ex tribu filiorum Benjamin urbes has, quas vocaverunt nominibus suis.

66. & his, qui erant de cognatione filiorum Caath, * fueruntque civitates in termi-

nis eorum de tribu Ephraim. * *Is. 21. 21.*

67. Dederunt ergo eis urbes ad confugiendum, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, & Gazer cum suburbanis suis.

68. Iecmaam quoque cum suburbanis suis, & Bethoron similiter.

69. necnon & Helon cum suburbanis suis, & Gethreimmon in eundem modum.

70. Porro ex dimidia tribu Manasse, Aner & suburbana ejus, Balaam & suburbana ejus: his videlicet, qui de cognatione filiorum Caath reliqui erant.

71. Filiis autem Gersom de cognatione dimidiæ tribus Manasse Gaulon in Basan, & suburbana ejus, & Astharoth cum suburbanis suis.

72. De tribu Issachar, Cedez & suburbana ejus, & Labareth cum suburbanis suis.

73. Ramoth quoque & suburbana ejus, & Aneim cum suburbanis suis.

74. De tribu verò Aser: Masal cum suburbanis suis, & Abdon similiter.

75. Hucac quoque & suburbana ejus, & Rohob cum suburbanis suis.

76. Porro de tribu Nephthali, Cedez in Galilæa & suburbana ejus, Hamon cum suburbanis suis, & Cariathaim, & suburbana ejus.

77. Filiis autem Merari residuis: de tribu Zabulon, Reimmono & suburbana ejus, & Thabor cum suburbanis suis:

78. trans Iordanem quoque ex adverso Iericho contra Orientem Iordanis, de tribu Ruben, Bosor in solitudine cum suburbanis suis, & Iassa cum suburbanis suis.

79. Cademoth quoque & suburbana ejus, & Mephaar cum suburbanis suis.

80. necnon & de tribu Gad, Ramoth in Galaad & suburbana ejus, & Manaim cum suburbanis suis.

81. sed & Hesebon cum suburbanis suis, & Iezer cum suburbanis suis.

CAPUT VII.

Posteri Issachar, Benjamin, Nephthali, Manasse, Ephraim, & Aser.

1. Porro filii Issachar: Thola & Phua, lasub, & Simeron, quatuor.

2. Filii Thola: * Ozi & Raphaia, & Ieriel, & Iemai, & Iebsem, & Samuel. principes per domos cognationum suarum. De stirpe Thola viri fortissimi numerati sunt in diebus David, viginti duo millia sexcenti.

* *Genes. 46. 12.*

3. Filii Ozi: Izrahia, de quo nati sunt Michael, & Obadiah, & Ioel, & Iesia, quinque omnes principes.

4. Cunque eis per familias, & populos suos, accincti ad prælium, viri fortissimi, triginta sex millia: multas enim habuerunt uxores, & filios.

5. Fratres quoque eorum per omnem cognationem Issachar robustissimi ad pugnam, octoginta septem millia numerati sunt.

6. Filii * Benjamin: Bela, & Bechor, & Iadiel, tres. * *Gen. 46. 21.*

7. Filii Bela: Esbon, & Ozi, & Ozziel, & Ierimoth, & Urai, quinque principes familiarum, & ad pugnam robustissimi numerus autem eorum, viginti duo millia & triginta quatuor.

8. Porro filii Bechor: Zamira, & Ioas, & Eliezer, & Elionai, & Amri, & Ierimoth, & Abia, & Anathoth, & Almath: omnes hi, filii Bechor.

9. Numerati sunt autem per familias suas principes cognationum suarum ad bella fortissimi, viginti millia & ducenti.

10. Porro filii Iadibel : Balan. Filii autem Balan : Iehus , & Benjamin , & Aod , & Chanana , & Zethan , & Tharsis , & Abisahar.

11. omnes hi filii Iadihel , principes cognationum suarum , viri fortissimi , decem & septem millia , & ducenti ad praelium procedentes.

12. Sepham quoque , & Hapham filii Hur : & Hasim filii Aher.

13. * Filii autem Nephthali : Lasiel , & Guni , & Ieser , & Sellum , filii Bala.

* Gen. 46. 24.

14. Porro filius Manasse , Esriel : concubinaeque ejus Syra peperit Machir patrem Galaad.

15. Machir autem accepit uxores filius suis Happpim , & Saphan : & habuit sororem nomine Maacha : nomen autem secundi , Salphaad , nataeque sunt Salphaad filiae.

16. Et peperit Maacha uxor Machir filium , vocavitque nomen ejus Phares : porro nomen fratris ejus , Sares : & filii ejus , Ulam , & Recen.

17. Filius autem Ulan , Badan. hi sunt filii Galaad , filii Machir , filii Manasse.

18. Soror autem ejus Regina peperit Virumdecorum , & Abiezer , & Mohola.

19. Erant autem filii Semidi , Abin , & Sechem , & Leci , & Aniam.

20. Filii autem Ephraim : Suthala , Eared filius ejus , Thabath filius ejus , Elada filius ejus , Thabath filius ejus , hujus filius Zabab ,

21. & hujus filius Suthala , & hujus filius Ezer & Elad : occiderunt autem eos-viri Geth indigenae , quia descenderant ut invaderent possessiones eorum.

22. Luxit igitur Ephraim pater eorum multis diebus , & venerunt fratres ejus ut consolarentur eum.

23. Ingressusque est ad uxorem suam : quae concepit , & peperit filium , & vocavit nomen ejus Beria , eo quod in malis domus ejus ortus esset :

24. filia autem ejus fuit Sara , quae edificavit Bethoron inferiorem & superiorem , & Ozensara.

25. Porro filius ejus Rapba , & Reseph , & Thale , de quo natus est Thaana ,

26. qui genuit Laadan : hujus quoque filius Amnuid , qui genuit Elisama ,

27. de quo ortus est Nun , qui habuit filium Iosue.

28. Possessio autem eorum & habitatio , Bethel cum filiabus suis , & contra Orientem Noran ac Occidentalem plagam Gazer & filiae ejus , Sechem quoque cum filiabus suis , usque ad Aza cum filiabus ejus.

29. Iuxta filios quoque Manasse Bethsan & filias ejus , Thanach & filias ejus , Mageddo & filias ejus : Dor & filias ejus : in his habitaverunt filii Ioseph , filii Israël.

30. Filii * Aser : Iemma , & Iesua , & Iesui , & Baria , & Sara soror eorum.

* Gen. 46. 17.

31. Filii autem Baria , Heber , & Melchiel : ipse est pater Barsaith.

32. Heber autem genuit Iephlat , & Sommer , & Hotham , & Suaa sororem eorum.

33. Filii Iephlat . Phosech , & Chamaah , & Asoth : hi filii Iephlat.

34. Porro filii Sömer : Ahi , & Roaga , & Haba , & Aran.

35. Filii autem Helem fratris ejus : Supha , & Iemma , & Selles , & Amal.

36. Filii Supha : Sue , Harnapher , & Sual , & Beri , & Iamra ,

37. Bosor , & Hod , & Samma , & Salusa , & Iethran , & Bera.

38. Filii Iether : Iephone , & Phaspha , & Ara.

39. Filii autem Olla : Aree , & Haniel , & Resia.

40. Omnes hi filii Aser , principes cognationum , electi atque fortissimi duces ducum : numerus autem eorum ætatis , quæ apta esset ad bellum , viginti sex millia.

CAPUT VIII.

Rursùm genealogia Benjamin & Saul , filiorumque ipsius.

1. Benjamin autem genuit Bale primo-genitum suum , * Asbel secundum , Ahara tertium , * Genes. 46. 21. Supr. 7. 6.

2. Nohaa quartum , & Rapla quintum.

3. Fueruntque filii Bale . Addar , & Gera , & Abiud ,

4. Abisue quoque & Naaman , & Ahoe , sed & Gera , & Sephuphan , & Muram.

5. Hi sunt filii Ahod , principes cognationum habitantium in Gabaa , qui translati sunt in Monabath.

6. Naaman autem , & Achia , & Gera ipse transtulit eos , & genuit Oza , & Abiud.

7. Porro Saharaim genuit in regione Moab , postquam dimisit Husum & Bara uxores suas.

8. Genuit autem de Hodis uxore sua Iobab , & Sebia , & Mosa , & Molchom.

9. Iehus quoque , & Sechia , & Marmia. hi sunt filii ejus principes in familiis suis.

10. Mehusum verò genuit Abitob , & Elphaal.

11. Porro filii Elphaal : Heber , & Misaam , & Samad : hic ædificavit Ono , & Lod , & filias ejus.

12. Baria autem , & Sama principes cognationum habitantium in Aialon : hi fugaverunt habitatores Geth.

13. Et Abio , & Sesac , & Ierumoth ,

14. & Zabadia , & Aiod , & Heder ,

15. Michael quoque , & Iespha , & Ioha filii Baria.

16. Et Zabadia , & Mosollam , & Hezezi , & Heber ,

17. & Iesannari , & Iezlia , & Iobab filii Elphaal.

18. & Iacim , & Zechri , & Zabdi ,

19. & Eloemai , & Selethai , & Eliel ,

20. & Adai , & Baraia , & Samarath filii Semei.

21. Et Iespham , & Heber , & Eliel ,

22. & Abdon , & Zechri , & Hanan ,

23. & Hanania , & Aelan , & Anathothia ,

24. & Iephdaia , & Phanniel filii Sesac.

25. Et Samsari , & Sohoria , & Otholia ,

26. & Iersia , & Elia , & Zechri , filii Ierobam.

27. Hi patriarchæ , & cognationum principes , qui habitaverunt in Ierusalem.

28. In * Gabaa autem habitaverunt Abigabaon , & nomen uxoris ejus Maacha.

* Inj. 9. 35.

29. filiusque ejus primo-genitus Abdon , & Sur , & Cis , & Baal , & Nadab.

30. Geder quoque , & Ahio , & Zacher , & Macelloth :

32. & Macelloth genuit Samaa: habitaveruntque ex adverso fratrum suorum in Ierusalem cum fratribus suis.

33. * Ner autem genuit Cis, & Cis genuit Saul, Porro Saul genuit Ionathan, & Melchisua, & Abinadab, & Esbaal. * 1. Reg. 14. 51. *Inf. c. 39.*

34. Filius autem Ionathan, Meribbaal: * & Meribbaal genuit Michā. * 2. Reg. 4. 4.

35. Filii Michā, Phithon, & Melech, & Tharaa, & Ahaz.

36. Et Ahaz genuit Ioadā: & Ioadā genuit Alamath, & Azmoth, & Zamri: porro Zamri genuit Mosa.

37. & Mosa genuit Banaa, cujus filius fuit Rapha, de quo ortus est Elasa, qui genuit Asl.

38. Porro Asel sex filii fuerunt his nominibus, Ezricam, Bocru, Ismahel, Saria, Obdia, & Hanan. omnes hi filii Asel.

39. Filii autem Esac fratris ejus, Ulam, primogenitus, & Iehus secundus, & Eliphalet tertius.

40. Fueruntque filii Ulam viri robustissimi, & magno robore tendentes arcum: & multos habentes filios ac nepotes, usque ad centum quinquaginta. Omnes hi, filii Benjamin.

CAPUT IX.

Qui primi filiorum Israël habitaverint in Ierusalem, & officia sacerdotum ac Levitarum, generationes quoque Saul ac filiorum ejus petuntur.

1. **U**niversus ergo Israël dinumeratus est: & summa eorum scripta est in Libro regum Israël, & Iuda: translatique sunt in Babylonem propter delictum suum.

2. Qui autem habitaverunt primi in possessionibus, & in urbibus suis: Israel, & Sacerdotes, & Levite, & Nathinæi.

3. Commorati sunt in Ierusalem de filiis Iuda, & de filius Benjamin, de filiis quoque Ephraim, & Manasse.

4. Othei filius Ammiud, filii Amri, filii Omrai, filii Bonni, de filius Phares filii Iuda.

5. Et de Siloni: Asaia primogenitus, & filii ejus.

6. De filiis autem Zara: Iehuel, & fratres eorum, sexcenti nonaginta.

7. Porro de filiis Benjamin: Salo filius Mosollam, filii Odvia, filii Asana:

8. & Iobania filius Ieroham: & Ela filius Ozi: filii Mochori: & Mosollam filius Saphatiz, filii Rahuel, filii Iebaniz.

9. & fratres eorum per familias suas, nonaginti quinquaginta sex: Omnes hi, principes cogitationum per domos patrum suorum.

10. De sacerdotibus autem: Iedaia, Ioiarib, & Iachin:

11. Azarias quoque filius Helciz, filii Mosollam, filii Sadoe, filii Maraiioth, filii Achitob, pontifex domus Dei.

12. Porro Adaias filius Ieroham, filii Phasur, filii Melchiz: & Maasai filius Adiel, filii Iezra, filii Mosollam, filii Mosollamith, filii Emmer.

13. Fratres quoque eorum principes per familias suas, mille septingenti sexaginta, fortissimi robore ad faciendum opus ministerii in domo Dei.

14. De Levitis autem: Semeia filius Hasub filii Ezricam, filii Hasebia de filiis Merari.

15. Babcacar quoque carpentarius, &

Galal, & Mathania filius Michā, filii Zechri, filii Asaph:

16. & Obdia filius Semeiz, filii Galal, filii Idithun: & Barachia filius Asa, filii Elicana, qui habitavit in atris Netophati.

17. Janitores autem: Sellum, & Accub, & Telmon, & Abinam: & frater eorum Sellum princeps.

18. usque ad illud tempus, in porta regis ad orientem, observabant per vices suas de filiis Levi.

19. Sellum verò filius Core filii Abiasaph, filii Core, cum fratribus suis, & domo patris sui, hi sunt Coritæ super opera ministerii, custodes vestibulorum tabernaculi: & familiarum eorum per vices castrorum Domini custodientes introitum.

20. Phinees autem filius Eleazari, erat dux eorum coram Domino.

21. Porro Zacharias filius Mosollamia, janitor portæ tabernaculi testimonii.

22. Omnes hi electi in ostiis per portas, ducenti duodecim: & descripti in villis propriis: quos constituerunt David, & Samuel Videns, in fide sua.

23. tam ipsos, quam filios eorum in ostiis domus Domini, & in tabernaculo vicibus suis:

24. Per quatuor ventos erant ostiarii: id est ad Orientem, & ad Occidentem, & ad Aquilonem, & ad Austrum.

25. Fratres autem eorum in viculis morabantur, & veniebant in sabbatis suis de tempore usque ad tempus.

26. His quatuor Levitis creditus erat omnis numerus janitorum, & erant super exedras, & thesauros domus Domini.

27. Per gym quoque templi Domini morabantur in custodiis suis, ut cum tempus fuisset, ipsi mane aperirent fores.

28. De horum genere erant & super vasa ministerii: ad numerum enim & inferebantur vasa, & efferebantur.

29. De ipsis & qui credita habebant utensilia sanctuarii, præerant similes, & vino, & oleo, & thuri, & aromatibus.

30. Filii autem sacerdotum unguenta ex aromatibus conficiebant.

31. Et Mathathias Levites primogenitus Sellum Coritæ, præfectus erat eorum, quæ in sartagine frigebantur.

32. Porro de filiis Caath fratribus eorum, super panes erant propositionis, ut semper novos per singula sabbata præpararent.

33. Hi sunt principes cantorum per familias Levitarum, qui in exedris morabantur, ut die ac nocte jugiter suo ministerio deservirent.

34. Capita Levitarum, per familias suas principes, manserunt in Ierusalem.

35. In * Gabao autem commorati sunt pater Gabao Iehiel, & nomen uxoris ejus Maacha. * *Supr. 8. 29.*

36. Filius primogenitus ejus Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Ner, & Nadab.

37. Gedor quoque, & Ahio, & Zacharias, & Macelloth.

38. Porro Macelloth genuit Samaan: isti habitaverunt in regione fratrum suorum in Ierusalem, cum fratribus suis.

39. * Ner autem genuit Cis: & Cis genuit Saul: & Saul genuit Ionathan, & Melchisua, & Abinadab, & Esbaal. * *Supr. 8. 33.*

40. Filii autem Ionathan, Meribbaal: * & Meribbaal genuit Michā. * 2. Reg. 4. 4.

41. Porro filii Michā, Phithon, & Melech, & Tharaa, & Ahaz.

42. Abaz autem genuit Iara, & Iara genuit Alamath, & Azmoth, & Zamri. Zamri autem genuit Mosa.

43. Mosa verò genuit Banaa : cuius filius Riphia, genuit Elasa : de quo ortus est Asel.

44. Porro Asel sex filios habuit his nominibus, Ezericam, Bocru, Ismahel, Saria, Obdia, Hapan. Hi sunt filii Asel.

CAPUT X.

Saul reprobatus à Deo propter varias iniquitates à Philisthæis occiditur cum filiis : ejusque capite à Philisthæis amputato, reliquum corpus cum filiis sepelitur à viris Iabes Galaad.

1. Philisthiim autem pugnabant contra Israel, * fingeruntque viri Israel Palæstinos, & ceciderunt vulnerati in monte Gelboe. * 1. Reg. 31. 1.

2. Cümque appropinquassent Philisthæi persequentes Saul, & filios ejus, percusserunt Ionathan, & Abinadab, & Melchisua filios Saul.

3. Et aggravatum est prælium contra Saul, inveneruntque eum sagittarii, & vulneraverunt faculis.

4. Et dixit Saul ad armigerum suum: Evagina gladium tuum, & interfice me: ne forte veniant incircumcisi isti, & illudant mihi. Noluit autem armiger ejus hoc facere, timore perterritus: arripuit ergo Saul ensen, & incidit in eum.

5. Quod cum vidisset armiger ejus, videlicet mortuum esse Saul, irruit etiam ipse in gladium suum, & mortuus est.

6. Interit ergo Saul, & tres filii ejus, & omnis domus illius pariter concidit.

7. Quod cum vidissent viri Israel, qui habitabant in campestribus, fingerunt: & Saul ac filii ejus mortui, dereliquerunt urbes suas, & huc illucque dispersi sunt: veneruntque Philisthiim, & habitaverunt in eis.

8. Die igitur altero detrahentes Philisthiim spolia casorum, invenerunt Saul, & filios ejus jacentes in monte Gelboe.

9. Cümque spoliasset eum, & amputasset caput, armisque nudasset, miserunt in terram suam, ut circumferretur, & ostenderetur idolorum templis, & populis;

10. arma autem ejus consecraverunt in fano dei sul, & caput affixerunt in templo Dagon.

11. Hoc cum audissent viri Iabes Galaad, omnia scilicet quæ Philisthiim fecerant super Saul,

12. consurrexerunt singuli virorum fortium, & tulerunt cadavera Saul & filiorum ejus: attuleruntque ea in Iabes, & sepelierunt ossa eorum subter quercum, quæ erat in Iabes, & jejunaverunt septem diebus.

13. Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod prævaricatus sit * mandatum Domini quod præceperat, & non custodierit illud: sed ** insuper etiam pythionissam consuluit, * Erod. 17. 14. 1. Reg. 15. 3. ** 1. Reg. 28. 8.

14. nec speraverit in Domino: propter quod interfecit eum, & transtulit iæguum ejus ad David filium Isai.

CAPUT XI.

Unctus David in regem, expulsus ex arce Sionis Iebusæis, habitavit in Jerusalem, stipatus potentissimis ac strenuissimis militibus, quorum

heroica gesta narrantur; noliit David desideratum bibere aquam, eo quod cum fortium suorum periculo allata esset.

1. Congregatus est igitur omnis Israel ad David in Hebron, dicens: * O tuum sumus, & caro tua. * 2. Reg. 5. 1.

2. Hæc quoque, & nudistertius cum adhuc regnaret Saul, tu eras qui educebas, & introducebas Israel: tibi enim dixit Dominus Deus tuus: Tu pascas populum in eum Israel, & tu eris princeps super eum.

3. Venerunt ergo omnes majores natu Israel ad regem in Hebron, & inivit David cum eis fœdus coram Domino: unxeruntque eum regem super Israël, juxta sermonem Domini, quem locutus est in inanu Samuel.

4. Abiit quoque David, & omnis Israël in Jerusalem. * hæc est Iebus, ubi erant Iebusæi habitatores terræ. * 2. Reg. 5. 6.

5. Dixeruntque qui habitabant in Iebus ad David: Non ingredieris huc. Porro David cepit arcem Sion, quæ est Civitas David.

6. dixitque: Omnis qui percussit Iebusæum in primis, erit princeps, & dux. Ascendit igitur primus Ioab filius Sarviæ, & factus est princeps.

7. Habitavit autem David in arce, & idcirco appellata est Civitas David.

8. Edificavitque urbem in circuitu à Mello usque ad gymrum, Ioab autem reliqua urbis extinxit.

9. Proficiebatque David vadens & crescens, & Dominus exercituum erat cum eo.

10. * Hi principes virorum fortium David, qui adjuverunt eum ut rex fieret super omnem Israël juxta verbum Domini, quod locutus est ad Israël. * 2. Reg. 23. 8.

11. Et iste numerus robustorum David: Iesbaam filius Hachamoni princeps inter triginta: iste levavit hastam suam super trecentos vulneratos una vice.

12. Et post eum Eleazar filius patris ejus Ahobites, qui erat inter tres potentes.

13. Iste fuit cum David in Phesdomim, quando Philisthiim congregati sunt ad locum illum in prælium: & erat ager regionis illius plenus hordeo, fugeratque populus à facie Philisthinorum.

14. Hi steterunt in medio agri, & defenderunt eum: cümque percussissent Philisthæos, dedit Dominus salutem magnam populo suo.

15. Descenderunt * autem tres de triginta principibus ad petram, in qua erat David, ad speluncam Odollam, quando Philisthiim fuerant castrametati in Valle Raphaim. * 2. Reg. 23. 13.

16. * Porro David erat in præsidio, & statio Philisthinorum in Bethlehem. * 2. Reg. 23. 14.

17. Desideravit igitur David, & dixit: O si quis daret mihi aquam de cisterna Bethlehem, quæ est in porta.

18. Tres ergo isti per media castra Philisthinorum perrexerunt, & hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quæ erat in porta, & attulerunt ad David ut biberet, qui noluit, sed magis libavit illam Domino.

19. dicens: Abiit ut in conspectu Dei mei hoc faciam, & sanguinem istorum virorum bibam: quia in periculo animarum suarum attulerunt mihi aquam. Et ob hæc causam noluit bibere, hæc fecerunt tres robustissimi.

20. Abisai quoque frater Ioab ipse erat princeps trium, & ipse levavit hastam suam

con-

contra trecentos vulneratos, & ipse erat inter tres nominatissimus,

21. & inter tres secundos inclutus, & principes eorum: verumtamen usque ad tres primos non pervenerat.

22. Banaías filius Iojadæ viri robustissimi, qui multa opera perpetrarat, de Cabseel: ipse percussit duos ariel Moab: & ipse descendit, & interfecit leonem in media cisterna tempore nivis.

23. Et ipse percussit virum Ægyptium, cuius statura erat quingue cubitorum, & habebat lanceam ut liciatorum textentium: descendit igitur ad eum cum virga, & rapuit hastam, quam tenebat manu. Et interfecit eum hasta sua.

24. Hæc fecit Banaías filius Iojadæ, qui erat inter tres robustos nominatissimus,

25. inter triginta primus, verumtamen ad tres usque non pervenerat: posuit autem eum David ad auriculam suam.

26. Porro fortissimi viri in exercitu, Asahel frater Ioab, & Elchanan filius patris ejus de Bethlehem,

27. Sammoth Arorites, Helles Phalonites, 28. Ira filius Acces Thecutes, Abiezer Anathothites,

29. Sobbochai Husathites, Ilai Abolithes,

30. Maharai Netophathites, Heled filius Baana Netophathites,

31. Ethai filius Ribai de Gabiath filiorum Benjamin, Banaia Phatatonites,

32. Hurai de torrente Gaas, Abiel Arbathites, Azmoth Bauramites, Eliaba Salabonites.

33. Filii Assem Gezonites, Jonathan filius Sage Ararites,

34. Ahiam filius Sachar Ararites,

35. Eliphal filius Ur,

36. Hepher Mecherathites, Abia Phelonites,

37. Hesro Carnelites, Naarai filius Asbai,

38. Ioel frater Nathan, Mibahar filius Agarai.

39. Selece Ammonites, Naharai Berothites armiger Ioab filii Sarviæ.

40. Ira Iethraus, Gareb Iethraus,

41. Urias Hethæus, Zabab filius Oboli,

42. Adina filius Siza Rubenites principes Rubenitarum, & cum eo triginta:

43. Hanan filius Maacha, & Iosaphat Mathanites,

44. Ozia Astarothites, Samma, & Iehiel filii Hotham Arorites,

45. Iedibel filius Samri, & Ioba frater ejus Thosaites,

46. Eliel Mahumites, & Ieribai, & Iosai filii Elnaem, & Iethua Moabites, Eliel, & Obed, & Iasael de Masobia.

CAPUT XII.

Qui David fuerant sequuti cum fugeret Saul; et qui postea ex omnibus tribubus venerunt ut eum regem constituerent in Hebron.

1. **H**ic quoque venerunt ad David in Siceleg, cum * adhuc fugeret Saul filium Cis, qui erant fortissimi & egregii pugnatore, * 1. Reg. 27. 2.

2. tendentes arcum, & utraque manu fundis saxa jacentes, & dirigentes sagittas: de fratribus Saul ex Benjamin.

3. Princeps Abiezer, & Ioas filii Samaa Gabathites, & Iaziel, & Phallet filii Azmoth, & Baracha, & Iehu Anathothites.

4. Samaías quoque Gabanonites fortissimus

inter triginta & super triginta. Ieremias, & Iehziel, & Iohanán, & Iezabad Gaderothites.

5. Et Eluzai & Ierimuth, & Baalia, & Samaria, & Saphatia Haruphites.

6. Elcana, & Iesia, & Azareel, & Ioezer, & Iesbaam de Carehim:

7. Ioela quoque, & Zabadia filii Ierothan de Gedor.

8. Sed & de Gaddi transfugerunt ad David, cum lateret in deserto, viri robustissimi, & pugnatores optimi, tenentes clypeum & hastam: facies eorum quasi facies leonis; & veloces quasi capreae in montibus:

9. Ezer princeps, Obdias secundus, Eliab tertius,

10. Masmana quartus, Ieremias quintus,

11. Ethi sextus, Eliel septimus.

12. Iohanán octavus, Elzebad nonus,

13. Ieremias decimus, Machbanai undecimus.

14. Hi de filiis Gad principes exercitus: novissimus centum militibus præerat, & maximus, mille.

15. Isti sunt qui transierunt Iordanem mense primo, quando inundare consuevit super ripas suas: & omnes fugaverunt qui morabantur in vallibus ad Orientalem plagam & Occidentalem.

16. Venerunt autem & de Benjamin, & de Iuda ad præsidium, in quo morabatur David.

17. Igressusque est David obviam eis, & ait: Si pacifice venistis ad me ut auxiliemini mihi, cor meum iungatur vobis: si autem insidiamini mihi pro adversariis meis, cum ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum nostrorum, & iudicet.

18. Spiritus vero induit Amasai principem inter triginta, & ait: Tui sumus, o David, & tecum filii Isai: pax, pax tibi, & pax adiutoribus tuis. te enim adjuvat Deus tuus. Suscepit ergo eos David, & constituit principes turmae.

19. Porro de Manasse transfugerunt ad David, quando veniebat cum Philisthiim adversus Saul, ut pugnaret: & non dinicavit cum eis. * quia inito consilio remiserunt enim principes Philisthinorum, dicentes: Periculo capitis nostri revertetur ad dominum suum Saul.

* 1. Reg. 29. 4.

20. Quando igitur reversus est in Siceleg, transfugerunt ad eum de Manasse, Ednas, & Iozabad, & Iedihel, & Michael, & Ednas, & Iozabad, & Eliu, & Salathi, principes millium in Manasse.

21. Hi præbuerunt auxilium David adversus latrunculos: omnes enim erant viri fortissimi, & facti sunt principes in exercitu.

22. Sed & per singulos dies veniebant ad David ad auxiliandum ei, usque dum fieret grandis numerus, quasi exercitus Dei.

23. Iste quoque est numerus principum exercitus, qui venerunt ad David, cum esset in Hebron, * ut transferrent regnum Saul ad eum, iuxta verbum Domini. * 2. Reg. 5.

24. Filii Iuda portantes clypeum & hastam, sex millia octingenti expediti ad prælium.

25. De filiis Simeon virorum fortissimorum ad pugnandum, septem millia centum.

26. De filiis Levi, quatuor millia sexcenti.

27. Iojad quoque princeps de stirpe Aaron, & cum eo tria millia septingenti.

28. Sadoc etiam puer egregie indolis, & do-

domus patris ejus, principes viginti duo.

29. De filiis autem Benjamin fratribus Saul, tria millia; magna enim pars eorum ad huc sequebatur domum Saul.

30. Porro de filiis Ephraim viginti millia octingenti, fortissimi robore, viri nominati in cognationibus suis.

31. Et ex dimidia tribu Manasse, decem & octo millia, singuli per nomina sua venerunt ut constituerent regem David.

32. De filiis quoque Issachar viri eruditi, qui noverant singula tempora ad præcipiendum quid facere deberet Israël, principes ducenti: omnis autem reliqua tribus eorum consilium sequebatur.

33. Porro de Zabulon qui egrediebantur ad prælium, & stabant in acie instructi armis bellicis, quinquaginta millia venerunt in auxilium, non in corde duplici.

34. Et de Nephtali, principes mille: & cum eis instructi clypeo & hasta, triginta & septem millia.

35. De Dan etiam præparati ad prælium, viginti octo millia sexcenti.

36. Et de Aser egredientes ad pugnam, & in acie provocantes, quadraginta millia.

37. Trans Iordanem autem de filiis Ruben, & de Gad, & dimidia parte tribus Manasse instructi armis bellicis, centum viginti millia.

38. Omnes isti viri bellatores expediti ad pugnam, corde perfecto venerunt in Hebron, ut constituerent regem David super universum Israël: sed & omnes reliqui ex Israël, uno corde erant, ut rex fieret David.

39. Fueruntque ibi apud David tribus diebus comedentes & bibentes, præparaverant enim eis fratres sui.

40. Sed & qui juxta eos erant, usque ad Issachar, & Zabulon, & Nephtali, afferbant panes in asinis, & camelis, & mulis, & bobus ad vendendum: farinam, palathas, tritam passam, vinum, oleum, boves, arietes ad omnem copiam. gaudium quippe erat in Israël.

CAPUT XIII.

A Cariathiarim reducitur arca Domini de domo Abinadab, omni Israël cum David ante eam iudentibus; sed quia Oza arcam contingens a Domino percussus est, avertit eam David in domum Obedom. cui ex eo tempore benedixit Dominus.

1. **I**nit autem consilium David cum tribunis, & centurionibus, & universis principibus.

2. & ait ad omnem cœtum Israël: Si placet vobis: & a Domino Deo nostro egreditur sermo, quem loquor: mittamus ad fratres nostros reliquos in universas regiones Israël, & ad Sacerdotes, & Levitas, qui habitant in suburbanis urbium, ut congregentur ad nos.

3. & reducamus arcam Dei nostri ad nos: non enim requisivimus eam in diebus Saul. Ita respondit universa multitudo ut ita fieret: placuerat enim sermo omni populo.

5. Congregavit ergo David cunctum Israël a Sihor Ægypti, usque dum ingrederiaretur Emath, * ut adduceret arcam Dei de Cariathiarim. * 2. Reg. 6. 2.

6. Et ascendit David, & omnis vir Israel ad collem Cariathiarim: qui est in Iuda, ut afferret inde arcam Domini Dei se-

dentis super Cherubim, ubi invocatum est nomen ejus.

7. Imposueruntque arcam Dei super plaustrum novum, de domo Abinadab: Oza autem, & frater ejus minabant plaustrum.

8. Porro David, & universus Israël ludabant coram Deo omni virtute in canticis, & in citharis, & psalteriis, & tympanis, & cymbalis, & tubis.

9. Cum autem pervenissent ad Aream Chidon, tetendit Oza manum suam, ut sustentaret arcam: bos quippe lasciviens paululum inclinaverat eam.

10. Iratus est itaque Dominus contra Ozam, & percussit eum, eo quod tetigisset arcam: & mortuus est ibi coram Domino.

11. Contristatusque est David, eo quod divisisset Dominus Ozam: vocavitque locum illum: Divisio Oza usque in præsentem diem.

12. Et timuit Deum tunc temporis, dicens: Quo modo possum ad me introducere arcam Dei?

13. Et ob hanc causam non adduxit eam ad se, hoc est, in Civitatem David, sed avertit in domum Obedom Gethai.

14. Mansit ergo arca Dei in domo Obedom tribus mensibus: & benedixit Dominus domui ejus, & omnibus quæ habebat.

CAPUT XIV.

David acceptus a rege Tyri lignis & artificibus ad ædificandam sibi domum, alias ducit uxores, ac multos gignit liberos, & consulto Domino bos cadit Philisthæos.

1. **M**isit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad David, * & ligna cedrina, & artifices parietum, lignorumque, ut ædificaret ei domum. * 2. Reg. 5. 11.

2. Cognovitque David quod confirmasset eum Dominus in regem super Israël, & sublevatum esset regnum suum super populum ejus Israël.

3. * Accepit quoque David alias uxores in Ierusalem: genuitque filios, & filias. * 2. Reg. 5. 13.

4. Et hæc nomina eorum, qui nati sunt ei in Ierusalem: Samua, & Sobab, Nathan, & Salomon,

5. Iebahar, & Flisua, & Eliphalet,

6. Noga quoque, & Napheg, & Iaphia,

7. Elisama, & Baalada, & Eliphalet.

8. * Audientes autem Philistiim eo quod unctus esset David in regem super universum Israël, ascenderunt omnes ut egres-
serent eum: quod cum audisset David, egressus est obviam eis. * 2. Reg. 5. 17.

9. Porro Philistiim venientes, diffusi sunt in valle Raphaim.

10. Consuluntque David Dominum, dicens: Si ascendant ad Philisthæos, & si trades eos in manu mea? Et dixit ei Dominus: Ascende, & tradam eos in manu tua.

11. Cumque illi ascendissent in Baalparasim, percussit eos ibi David, & dixit: Divisit Deus inimicos meos per manum meam, sicut dividuntur aquæ: & idcirco vocatum est nomen illius loci Baalparasim.

12. Dereliqueruntque ibi deos suos, quos David jussit exuri.

13. Alia etiam vice Philistiim irruerunt, & diffusi sunt in valle.

14. Consuluntque rursum David Deum, & dixit ei Deus: Non ascendas post eos, rece-

cede ab eis, & venies contra illos ex adverso pyrorum.

15. Cūque audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum. Gressus est enim Deus ante te, ut percutiat castra Philistinum.

16. Fecit ergo David sicut praeceperat ei Deus, & percussit castra Philistinorum, de Gabaon usque Gazera.

17. Divulcatumque est nomen David in universis regionibus, & Dominus dedit pavorem ejus super omnes gentes.

CAPUT XV.

Parato tabernaculo, deducitur magno cum apparatu arca Dei in Jerusalem comitante omni Israel, sacerdotibus vero ac Levitis iuxta suum officium ministrantibus: Et Michol despexit David coram arca saltantem, indutum stola byssina, & ephod lineo.

1. **F**ecit quoque sibi domos in Civitate David: & aedificavit locum arcae Dei, tetenditque ei tabernaculum.

2. Tunc dixit David: illicitum est ut à quocumque portetur arca Dei nisi à Levitis, quos elegit Dominus ad portandum eam, & ad ministrandum sibi usque in aeternum.

3. Congregavitque universum Israel in Jerusalem, ut afferretur arca Dei in locum suum, quem praeparaverat ei.

4. Necnon & filios Aaron, & Levitas.

5. de filiis Caath, Uriel princeps fuit, & fratres ejus centum viginti.

6. De filiis Merari, Asaia princeps: & fratres ejus ducenti viginti.

7. De filiis Gerson, Joel princeps: & fratres ejus centum triginta.

8. De filiis Elisaphan, Semeias princeps: & fratres ejus ducenti.

9. De filiis Hebron, Eliel princeps: & fratres ejus octoginta.

10. De filiis Oziel, Aminadab princeps: & fratres ejus centum duodecim.

11. Vocavitque David Sadoc, & Abiathar sacerdotes, & Levitas, Uriel, Asaiam, Joel, Semeiam, Eliel, & Aminadab:

12. & dixit ad eos: Vos qui estis principes familiarum Leviticarum, sanctificamini cum fratribus vestris, & afferte arcam Domini Dei Israel ad locum, qui ei praeparatus est.

13. * ne ut à principio, quia non eratis praesentes, percussit nos Dominus: sic & nunc fiat illicitum quid nobis agentibus.

* *Supr.* 17. 10.

14. Sanctificati sunt ergo Sacerdotes, & Levitae, ut portarent arcam Domini Dei Israel.

15. * Et tulerunt filii Levi arcam Dei, sicut praeceperat Moyses juxta verbum Domini humeris suis in vestibus. * *Num.* 4. 15.

16. Dixitque David principibus Levitarum, ut constituerent de iatribus suis cantores in organis musicalorum, nabis videlicet, & lyris, & cymbalis, ut resonaret in excelsis sonitus laetitiae.

17. Constitueruntque Levitas: Hemam filium Joel, & de fratribus ejus Asaph filium Barachiae: de filiis vero Merari, fratribus eorum: Ethan filium Casae.

18. Et cum eis fratres eorum: in secundo ordine, Zachariam, & Ben, & Iaziel, & Semiramoth, & Iahiel, & Ani, Eliab, & Banaïam, & Maasiam, & Mathathiam, &

Eliphalu, & Maceniam, & Obededom, & Iehiel, janitores.

19. Porro cantores, Heman, Asaph, & Ethan: in cymbalis aëneis concrepantes.

20. Zacharias autem, & Oziel, & Semiramoth, & Iahiel, & Ani, & Eliab, & Maasias, & Banaïas in nablis arcana cantabant.

21. Porro Mathathias, & Eliphalu, & Macenias, & Obededom, & Iehiel, & Ozazu, in citharis pro octava caneabant epinicion.

22. Chonenias autem princeps Levitarum, prophetiae praeerat, ad praecinendum melodiam: erat quippe valde sapiens.

23. Et Barachias, & Elcana: janitores arcae.

24. Porro Sebenias, & Iosaphat, & Nathanael, & Anasai, & Zacharias, & Banaïas, & Eliezer sacerdotes, clangebant tubis coram arca Dei: & Obededom, & Iehias erant janitores arcae.

25. * Igitur David & omnes majores natu Israel, & tribuni ierunt ad deportandam arcam fœderis Domini de domo Obededom cum laetitia. * *2. Reg.* 6. 12.

26. Cūque adjuvisset Deus Levitas, qui portabant arcam fœderis Domini, immolabantur septem tauri, & septem arietes.

27. Porro David erat indutus stola byssina, & universi Levitae qui portabant arcam, cantoresque & Chonenias princeps prophetiae inter cantores: David autem etiam indutus erat ephod lineo.

28. Universusque Israel deducebant arcam fœderis Domini in júbilo, & sonitu buccinae, & tubis, & cymbalis, & nablis, & citharis concrepantes.

29. Cūque pervenisset arca fœderis Domini usque ad Civitatem David, Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem David saltantem atque ludentem, & despexit eum in corde suo.

CAPUT XVI.

Constituta arca in tabernaculo fœderis, oblatisque victimis, populus à David benedicitur, & epulum offertur: ordinantur varia Levitarum ministeria coram arca, interpositio cantico divina laudi.

1. **A**ttulerunt igitur arcam Dei, * & constituerunt eam in medio tabernaculi, quo tetenderat ei David: & obtulerunt holocausta, & pacifica coram Deo.

* *2. Reg.* 6. 17.

2. Cūque complexset David offensus holocausta, & pacifica, benedixit populo in nomine Domini.

3. Et divisit universis per singulos, à viro usque ad mulierem tortam panis, & partem assae carnis bubalae & fixam oleo similam.

4. Constituitque coram arca Domini de Levitis, qui ministrarent, & recordarentur operum ejus, & glorificarent, atque laudarent Dominum Deum Israel:

5. Asaph principem. Et secundum ejus Zachariam: Porro Iahiel, & Semiramoth, & Iehiel, & Mathathiam, & Eliab, & Banaïam, & Obededom: Iehiel super organa psalterii, & lyras. Asaph autem ut cymbalis personaret:

6. Banaïam vero, & Iaziel sacerdotes, canere tuba jugiter coram arca fœderis Domini.

7. In illo die fecit David principem ad confitendum Domino Asaph, & fratres ejus.

8. * Confitemini Domino, & invocate nomen ejus : notas facite in populis adventiones ejus. * *Psalm.* 104. 1. *Isai.* 12. 4.

9. Cantate ei, & psallite ei: & narrate omnia mirabilia ejus.

10. Laudate nomen sanctum ejus : lætetur cor quærentium Dominum.

11. Quærite Dominum, & virtutem ejus: quærite faciem ejus semper.

12. Recordamini mirabilium ejus quæ fecit: signorum illius, & judiciorum oris ejus.

13. Semen Israël servi ejus: filii Jacob electi ejus.

14. Ipse Dominus Deus noster: in universa terra judicia ejus.

15. Recordamini in sempiternum pacti ejus: sermonis, quem præcepit in mille generationes.

16. Quem pepigit cum Abraham: & juramenti illius cum Isaac.

17. Et constituit illud Jacob in præceptum: & Israël in pactum sempiternum.

18. dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hereditatis vestræ.

19. Cum essent pauci numero, parvi & coloni ejus.

20. Et transierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.

21. Non dimisit quemquam calumniari eos, sed increpavit pro eis reges.

22. * Nolite tangere christos meos: & in prophetis meis nolite malignari.

* *Psalm.* 104. 15.

23. * Cantate Domino omnis terra, annuntiate ex die in diem salutare ejus.

* *Psalm.* 95. 1.

24. Narrate in gentibus gloriam ejus: in cunctis populis mirabilia ejus.

25. Quia magnus Dominus, & laudabilis nimis: & horribilis super omnes deos.

26. Omnes enim dii populorum, idola: Dominus autem cælos fecit.

27. Confessio & magnificentia coram eo: fortitudo & gaudium in loco ejus.

28. Afferte Domino familie populorum: afferte Domino gloriam & imperium.

29. Date Domino gloriam, nomini ejus, levate sacrificium, & venite in conspectu ejus: & adorate Dominum in decore sancto.

30. Commoveatur à facie ejus omnis terra: ipse enim fundavit orbem immobilem.

31. Lætentur cæli, & exultet terra: & dicant in nationibus, Dominus regnavit.

32. Tonet mare, & plenitudo ejus: exultent agri, & omnia quæ in eis sunt.

33. Tunc laudabunt ligna salus coram Domino: quia venit judicare terram.

34. Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia ejus.

35. Et dicite: Salva nos Deus salvator noster: & congrega nos, & erue de gentibus, ut confiteamur nomini sancto tuo, & exultemus in carminibus tuis.

36. Benediclus Dominus Deus Israël ab æterno usque in æternum: & dicat omnis populus: Amen, & hymnum Domino.

37. Reliquit itaque ibi coram arcæ fœderis Domini Asaph, & fratres ejus ut ministrarent in conspectu arcæ jugiter per singulos dies, & vices suas.

38. Porro Obededom, & fratres ejus sexaginta: & Onededom filium Idithun, & Hosa constituit janitores.

39. Sadoc autem sacerdotem, & fratres

ejus sacerdotes, coram tabernaculo Domini in excelso, quod erat in Gaboon,

40. ut offerrent holocausta Domino super altare holocaustomatis jugiter, manè & vespere, juxta omnia quæ scripta sunt in lege Domini, quam præcepit Israël.

41. Et post eum Heman, & Idithun, & reliquos elictos, unumquemque vocabulo suo ad confitendum Domino: Quoniam in æternum misericordia ejus.

42. Heman quoque, & Idithun canentes tuba, & quætiens cymbala, & omnia musicorum organa ad canendum Deo; filios autem Idithun fecit esse portarios.

43. Reversusque est omnis populus in domum suam: & David, ut benediceret etiam domui suæ.

CAPUT XVII.

Cogitanti David ædificare domum Domino, promittitur filius qui illam sit ædificaturus: unde David gratias agit, Dei erga se bonitatem extollens.

1. CUm autem habitaret David in domo sua, dixit ad Nathan prophetam: * Ecce ego habito in domo cedrina: arca autem fœderis Domini sub pellibus est.

* 2. *Reg.* 7. 2. *2. Esd.* 6. 17.

2. Et ait Nathan ad David: Omnia, quæ in corde tuo sunt, fac: Deus enim tecum est.

3. Igitur nocte illa factus est sermo Dei ad Nathan, dicens:

4. Vade, & loquere David servo meo: Hæc dicit Dominus: Non ædificabis tu mihi domum ad habitandum.

5. Neque enim mansi in domo ex eo tempore, quo eduxi Israël, usque ad diem hanc: sed fui serper mutans loca tabernaculi, & in tentorio.

6. manens cum omni Israël. Numquid locutus sum saltem uni judicum Israël, quous præceperam, ut pasceret populum meum, & dixi: Quare non ædificastis mihi domum cedrinam?

7. Nunc itaque sic loqueris ad servum meum David: Hæc dicit Dominus exercituum: Ego tuli te, cum in pascuis sequeris gregem, ut esses dux populi mei Israël.

8. Et fui tecum quocumque perixisti: & interfeci omnes inimicos tuos coram te, fecique tibi nomen quasi unius magnorum, qui celebrantur in terra.

9. Et dedi locum populo meo Israël: plantabitur, & habitabit in eo, & ultra non commovebitur: nec filii iniquitatis attrent eos, sicut à principio,

10. ex diebus quibus dedi iudices populo meo Israël, & humiliavi universos inimicos tuos. Annuntio ergo tibi, quod ædificaturus sit tibi Dominus domum.

11. Cùmque impleveris dies tuos ut vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis: & stabiliam regnum ejus.

12. Ipse ædificabit mihi domum, & firmabo solum ejus usque in æternum.

13. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: & misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo, qui ante te fuit.

14. Et statuam eum in domo mea, & in regno meo usque in sempiternum: & thronus ejus erit firmissimus in perpetuum.

15. Juxta omnia verba hæc, & juxta uni-

ver-

versam visionem istam, sic locutus est Nathan ad David.

16. Cumque venisset rex David, & sedisset coram Domino, dixit: Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, ut præstares mihi talia?

17. Sed & hoc parum visum est in conspectu tuo, ideoque locutus es super domum servi tui etiam in futurum: & fecisti me spectabilem super omnes homines Domine Deus.

18. Quid ultra addere potest David, cum ita glorificaveris servum tuum, & cognoveris eum?

19. Domine propter famulum tuum juxta cor tuum fecisti omnem magnificentiam hanc, & nota esse voluisti universa magnalia.

20. Domine, non est similis tui: & non est alius Deus absque te, ex omnibus, quos audivimus auribus nostris.

21. Quis enim est alius, ut populus tuus Israel, gens una in terra, ad quam perrexit Deus, ut liberaret, & faceret populum sibi, & magnitudine sua atque terroribus eiceret nationes à facie ejus, quem de Ægypto liberavit?

22. Et posuisti populum tuum Israël tibi in populum usque in æternum, & tu Domine factus es Deus ejus.

23. Nunc igitur Domine, sermo, quem locutus es famulo tuo, & super domum ejus, confirmetur in perpetuum, & fac sicut locutus es.

24. Permaneatque & magnificetur nomen tuum usque in sempiternum: & dicatur: Dominus exercituum Deus Israel, & domus David servi ejus permanens coram eo.

25. Tu enim Domine Deus meus revelasti auriculam servi tui, ut ædificares ei domum: & idcirco invenit servus tuus fiduciam, ut oret coram te.

26. Nunc ergo Domine tu es Deus: & locutus es ad servum tuum tanta beneficia.

27. Et copisti benedicere domui servi tui, ut sit semper coram te: te enim Domine benedicente, benedicta erit in perpetuum.

CAPUT XVII.

Prælia & victoria David, & tributa gentibus imposita, atque officarii ejus.

1. Factum est autem post hæc, * ut percuteret David Phillisthim, & humiliaret eos, & tolleret Geth, & filias ejus de manu Phillisthim, * 2. Reg. 8. 1.

2. percuteretque Moab, & herent Moabitæ servi David, offerentes ei munera.

3. Eo tempore percussit David etiam Adarezer regem Soba regionis Hamath, quando perrexit ut dilataret imperium suum usque ad flumen Euphraten. * 1. Reg. 4. 21.

4. Par. 9. 28.

4. Cepit ergo David mille quadrigas ejus, & septem millia equitum, ac viginti millia virorum pedum, subnervavitque omnes equos currum, exceptis centum quadrigis, quas reservavit sibi.

5. Supervenit autem & Syrus Damascenus, ut auxilium præberet Adarezer regi Soba: sed & hujus percussit David viginti duo millia virorum.

6. Et posuit milites in Damasco, ut Syria quoque serviret sibi, & offerret munera. Adjunxitque eum Dominus in cunctis, ad quæ perrexerat.

7. Tulit quoque David pharetras aureas,

quas habuerant servi Adarezer, & attulit eas in Ierusalem.

8. Nuncio de Thebath, & Chun urbibus Adarezer æris plurimum, de quo fecit Salomon mare æneum, & columnas, & vasa ænea.

9. Quod cum audisset Thou rex Hamath, percussisset videlicet David omnem exercitum Adarezer regis Soba,

10. misit Adoram filium suum ad regem David, ut postularat ab eo pacem, & congratularetur ei quod percussisset, & expugnasset Adarezer: adversarius quippe erat Thou Adarezer.

11. Sed & omnia vasa aurea, & argentea, & ænea consecravit David rex Domino, cum argento & auro, quod tulit ex universis gentibus, tam de Idumæa, & Moab, & filiis Ammon, quam de Phillisthim & Amalec.

12. Absai vero filius Sarviæ percussit Edom in valle Salinarum, decem & octo millia:

13. & constituit in Edom præsidium, ut serviret Idumæa David: salvavitque Dominus David in cunctis, ad quæ perrexerat.

14. Regnavit ergo David super universum Israel, & faciebat iudicium atque justitiam cuncto populo suo.

15. Porro Ioab filius Sarviæ erat super exercitum, & Iosaphat filius Ahilud à commentariis.

16. Sadoc autem filius Achitob, & Ahimelech, filius Abiathar, sacerdotes: & Susa, Scriba.

17. Banaiæ quoque filius Iojadæ super legiones Cerethi, & Phelethi: porro filii David, prius ad manum regis.

CAPUT XIX.

Hanon rex Ammon, servus David, qui ad consolandum de patris mortis venerant, contumelia affectus, à David invaditur, ac vincitur una cum Syris auxiliariis.

1. Accidit autem ut moreretur Naas rex filiorum Ammon, * & regnaret filius ejus pro eo. * 2. Reg. 10. 1.

2. Dixitque David: Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas: præstitit enim mihi pater ejus gratiam. Misitque David nuntios ad consolandum eum super morte patris sui. Qui cum pervenissent in terram filiorum Ammon, ut consolarentur Hanon,

3. dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon: Tu forsitan putas, quod David honoris causa in patrem tuum miserit qui consolentur te: nec animadvertis quod ut explorent, & investigent, & scrutentur terram tuam, venerint ad te servi ejus.

4. Igitur Hanon pueros David decalvavit, & rasit, & præcidit tunicas eorum à natibus usque ad pedes, & dimisit eos.

5. Qui cum abissent, & hoc mandasset David, misit in occursum eorum (grandem enim contumeliam sustinuerant) & præcepit ut manerent in Iericho, donec cresceret barba eorum, & tunc reverterentur.

6. Videntes autem filii Ammon, quod injuriam fecissent David, tam Hanon, quam reliquus populus, miserunt mille talenta argenti, ut conducerent sibi de Mesopotamia, & de Syria Maacha, & de Soba currus & equites.

7. Conduxeruntque triginta duo millia currum, & regem Maacha cum populo ejus. Qui cum venissent, castrametati sunt è regio-

gione Medaba. Filii quoque Ammon congregati de urbibus suis, venerunt ad bellum.

8. Quod cum audisset David, misit Ioab, & omnem exercitum virorum fortium:

9. egressique filii Ammon, direxerunt aciem iuxta portam civitatis: reges autem, qui ad auxilium ejus venerant, separatim in agro steterunt.

10. Igitur Ioab intelligens bellum ex adverso, & post tergum contra se fieri, elegit viros fortissimos de universo Israël, & perrexit contra Syrum.

11. Reliquam autem partem populi dedit sub manu Abisai fratris sui; & perrexerunt contra filios Ammon.

12. Dixitque: Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi: si autem superaverint te filii Ammon, ego tibi in prædium.

13. Confortare, & apamus viriliter pro populo nostro, & pro urbibus Dei nostri: Dominus autem quod in conspectu suo bonum est, faciet.

14. Perrexit ergo Ioab, & populus qui cum eo erat, contra Syrum ad prælium: & fugavit eos.

15. Porro filii Ammon videntes quod fugisset Syrus, ipsi quoque fugerunt Abisai fratrem ejus, & ingressi sunt civitatem: reversusque est etiam Ioab in Ierusalem.

16. Videntes autem Syrus quod cecidisset coram Israël, misit nuntios, & adduxit Syrum, qui erat trans fluvium: Sophach autem princeps militiæ Adazer, erat dux eorum.

17. Quod cum nuntiatum esset David, congregavit universum Israël, & transivit Iordanem, irruitque in eos, & direxit ex adverso aciem, illis contra pugnantibus.

18. Fugit autem Syrus Israël, & interfecit David de Syris septem millia currum, * & quadraginta millia peditum, & Sophach exercitus principem. * *2. Reg. 10. 18.*

19. Videntes autem servi Adazer se ab Israël esse superatos, transfugerunt ad David, & servierunt ei: noluitque ultra Syria auxilium præbere filius Ammon.

CAPUT XX.

Bella à David prospere acta adversum Ammonitas, ac Philisthæos, & in his occiduntur prodigiosi gigantes.

1. **F**ACIUM est autem post anni circulum, eo tempore, * quo solent reges ad bella procedere, congregavit Ioab exercitum, & robur militiæ, & vastavit terram filiorum Ammon: perrexitque & obseidit Rabba: porro David manebat in Ierusalem, quando Ioab percussit Rabba, & dextruxit eam. * *2. Reg. 10. 7. & 11. 1.*

2. Tulit autem David coronam Melchom de capite ejus, & invenit in ea auri pondus talentum: & pretiosissimas gemmas, fecitque sibi inde diadema: manubias quoque urbis plurimas tulit:

3. populum autem, qui erat in ea, eduxit: & fecit super eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta transire, & ita ut dissecarentur, & contererentur, sic fecit David cunctis urbibus filiorum Ammon: & reversus est cum omni populo suo in Ierusalem.

4. * Post hæc initum est bellum in Gazer adversum Philisthæos: in quo percussit Sobochai Husathites, Saphai de genere Rappham, & humiliavit eos. * *2. Reg. 21. 18.*

5. Aliud quoque bellum gestum est adver-

sus Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus Bethlehemites fratrem Goliath Gethæi, cujus hastæ lignum erat quasi liciatorium textentium.

6. Sed & aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit homo longissimus, senos habens digitos, id est, simul viginti quatuor: qui & ipse de Rapha fuerat stirpe generatus.

7. Hic blasphemavit Israël: & percussit eum Jonathan filius Samaa fratris David. Hi sunt filii Rapha in Geth, qui ceciderunt in manu David & servorum ejus.

CAPUT XXI.

David populum numerando Deum offendit: peste, quam ex tribus elegerat, percutiuntur plurima milia, donec Deum oratione placaret, & altare in arca Ornan Jebusæi exigeret.

1. **C**ONSURREXIT autem Satan contra Israël: * & concitavit David ut numeraret Israël. * *2. Reg. 24. 1. Infr. 27. 24.*

2. Dixitque David ad Ioab, & ad principes populi: Ite, & numerate Israël à Bersabee usque Dan: & afferite mihi numerum ut sciam.

3. Responditque Ioab: Augeat Dominus populum suum centuplum, quain sunt: nonne domine mi rex, omnes servi tui sunt? quare hoc querit dominus meus, quod in peccatum reputetur Israël?

4. Sed sermo regis magis prævaluit: egressusque est Ioab, & circumivit universum Israël: & reversus est Ierusalem:

5. Deditque Davidi numerum eorum, quos circulerat: & inventus est omnis numerus Israël, mille milia & centum milia virorum educantium gladium: de Iuda autem quadringenta septuaginta milia bellatorum.

6. Nam Levi, & Benjamin non numeravit: eo quod Ioab invitatus exequeretur regis imperium.

7. Displicuit autem Deo quod jussum erat: & percussit Israël.

8. Dixitque David ad Deum: Peccavi nimis ut hoc facerem: obsecro aufer iniquitatem servi tui, quia insipienter egi.

9. Et locutus est Dominus ad Gad Videntem Davidis, dicens:

10. Vade, & loquere ad David, & dic ei: Hæc dicit Dominus: Trium tibi optionem do: unum, quod volueris, elige, & faciam tibi,

11. Cùmque venisset Gad ad David, dixit ei: Hæc dicit Dominus: Elige quod volueris:

12. aut tribus annis famem *: aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, & gladium eorum non posse evadere: aut tribus diebus gladium Domini, & pestilentiam versari in terra, & angelum Domini interficere in universis finibus Israël: nunc igitur vide quid respondeam ei, qui misit me. * *Vide 2. Reg. 24. 13.*

13. Et dixit David ad Gad: Ex omni parte me angustiae præmunt: sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini, quia multæ sunt miserationes ejus, quam in manus hominum.

14. Misit ergo Dominus pestilentiam in Israël: & ceciderunt de Israël septuaginta milia virorum.

15. Misit quoque angelum in Ierusalem, ut percuteret eam: cùmque percuteretur, vidit Dominus, & misertus est super magnitudine mali: & imperavit angelo, qui percutiebat: Sufficit, jam cesset manus tua. Por-

rò angelus Domini stabat juxta aream Ornan Iebusæi.

16. Levansque David oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter celum & terram, & evaginatum gladium in manu ejus, & versum contra Ierusalem: & ceciderunt tam ipse, quam majores natu vestiti ciliciis, proni in terram.

17. Dixitque David ad Deum: Nonne ego sum, qui jussi ut numeraretur populus? Ego, qui peccavi: ego, qui malum feci: iste grex quid commeruit? Domine Deus meus vertatur obsecro manus tua in me, & in domum patris mei: populus autem tuus non percutiatur.

18. Angelus autem Domini præcepit Gad ut diceret Davidi ut ascenderet, extrueretque altare Domino Deo in area Ornan Iebusæi.

19. Ascendit ergo David juxta sermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine Domini.

20. Porro Ornan cum suspexisset, & vidisset angelum, quatuorque filii ejus cum eo, absconderunt se: nam eo tempore terebat in area triticum.

21. Igitur cum veniret David ad Ornan, conspexit eum Ornan, & processit ei obviam de area, & adoravit eum pronus in terram.

22. Dixitque ei David: Da mihi locum areæ tuæ, ut ædificem in ea altare Domino: ita ut quantum valet argentii accipias, & cesset plaga à populo.

23. Dixit autem Ornan ad David: Tolle, & faciat dominus meus rex quodcumque ei placeat: sed & boves do in holocaustum, & tribulas in ligna, & triticum in sacrificium: Omnia libens præbebo.

24. Dixitque ei rex David: Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo quantum valet: neque enim tibi auferre debeo, & sic offerre Domino holocausta gratuita.

25. Dedit ergo David Ornan pro loco siccis auri justissimi ponderis sexcentos.

26. * Et ædificavit ibi altare Domino: obtulitque holocausta, & pacifica, & invocavit Dominum, & exaudivit eum in igne de cælo super altare holocausti.

* 2. Paral. 3. 1.

27. Præcepitque Dominus Angelo: & convertit gladium suum in vaginam.

28. Protinus ergo David, videns quod exaudisset eum Dominus in area Ornan Iebusæi, immolavit ibi victimas.

29. Tabernaculum autem Domini, * quod fecerat Moyses in deserto, & altare holocaustorum, ea tempestate erat in excelso Gabaon. * Exod. 36. 2.

30. Et non prævaluit David ire ad altare ut ibi obsecraret Deum: nimio enim fuerat timore perterritus, videns gladium Angeli Domini.

CAPUT XXII.

Præparat David necessaria ad ædificandum templum Domini, quod Salomoni præcipit ut æstruat, Deumque semper secundo colat, exhortans principes ut illi sint auxilio.

1. Dixitque David: Hæc est domus * Dei, & hoc altare in holocaustum Israël. * 2. Paral. 3. 1.

2. Et præcepit ut congregarentur omnes proselyti de terra Israël, & constituit ex eis latomos ad cædendos lapides & polien-
cos, ut ædificaretur domus Dei.

3. Ferrum quoque plurimum ad clavos januarum, & ad commissuras atque juncturas præparavit David: & æis pondus innumera-
bile.

4. Ligna quoque cedrina non poterant æstimari, quæ Sidonum, & Tyrum deportaverant ad David.

5. Et dixit David: Salomon filius meus puer parvulus est & delicatus: domus autem, quam ædificari volo Domino, talis esse debet ut in cunctis regionibus nominetur: præparabo ergo ei necessaria. Et ob hanc causam ante mortem suam omnes præparavit impensas.

6. Vocavitque Salomonem filium suum: & præcepit ei ut ædificaret domum Domino Deo Israël.

7. Dixitque David ad Salomonem: Fili mi, voluntatis mere fuit ut ædificarem domum nomini Domini Dei mei, * 2. Reg. 7. 1. Supr. 17.

8. sed factus est sermo Domini ad me, dicens: Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti: non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me:

9. illius, qui nascetur tibi, erit vir quietissimus: faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum: & ob hanc causam Pacificus vocabitur: & pacem & otium dabo in Israël cunctis diebus ejus.

10. * Ipse ædificabit domum nomini meo, & * ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem: firmaboque solium regni ejus super Israël in æternum. * 2. Reg. 7. 13. 3. Reg. 5. 5. * 2. Reg. 7. 14. Hebr. 1. 5.

11. Nunc ergo fili mi, sit Dominus tecum, & prosperare, & ædifica domum Domino Deo tuo, sicut locutus est de te.

12. Det quoque tibi Dominus prudentiam & sensum, ut regere possis Israël, & custodire legem Domini Dei tui.

13. Tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata, & judicia, quæ præcepit Dominus Moysi ut doceret Israël: confortare & viriliter age, ne timeas, neque paveas.

14. Ecce ego in paupertate in ea præparavi impensas domus Domini, auri talenta centum in millia, & argenti mille millia talentorum: æris verò, & ferri non est pondus, vincitur enim numerus magnitudine: ligna & lapides præparavi ad universa impendia.

15. Habes quoque plurimos artifices, latomos, & cæmentarios, artificesque lignorum, & omnium artium ad faciendum opus prudentissimos.

16. in auro & argento & ære & ferro, cujus non est numerus. Surge igitur, & fac, & erit Dominus tecum.

17. Præcepit quoque David cunctis principibus Israël, ut adjuvarent Salomonem filium suum.

18. Cernitis, inquit, quod Dominus Deus vester vobiscum sit, & dederit vobis requiem per circuitum, & tradiderit omnes inimicos vestros in manus vestras, & subjecta sit terra coram Domino, & coram populo ejus.

19. Præbete igitur corda vestra & animas vestras, ut quæritis Dominum Deum vestrum, & consurgite, & ædificate sanctuarium Domino Deo, ut introducatur arca foederis Domini, & vasa Domino consecrata, in domum, quæ ædificatur nomini Domini.

CAPUT XXIII.

David senex, Salomone rege designato, numera-

torum Levitarum officia designat : Moysesque filii Levitis annumerantur.

1. **I**gitur David senex & plenus dierum, regem constituit Salomonem filium suum super Israël.

2. Et congregavit omnes principes Israël, & Sacerdotes atque Levitas.

3. Numeratique sunt Levitæ à triginta annis, & supra : & inventa sunt triginta octo millia virorum.

4. Ex his electi sunt, & distributi in ministerium domus Domini viginti quatuor millia : præpositorum autem & iudicum sex millia.

5. Porro quatuor millia janitores : & totidem psaltæ canentes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum.

6. * Et distribuit eos David per vices filiorum Levi, Gerson videlicet, & Caath, & Merari. * *Sup. 6. 1.*

7. Filii Gerson : Leedan, & Semei.

8. Filii Leedan : princeps Iahiel, & Zethan, & Ioel, tres.

9. Filii Semei : Salomith, & Hosiel, & Aran, tres : isti principes familiarum Leedan.

10. Porro filii Semei, Lebeth, & Ziza, & Iaus, & Baria : isti filii Semei, quatuor.

11. Erat autem Lebeth prior, Ziza secundus : porro Iaus & Baria non habuerunt plurimos filios, & idcirco in una familia, unaque domo computati sunt.

12. Filii Caath : Amram, & Isaar, Hebron, & Oziel, quatuor.

13. * Filii Amram, Aaron, & Moyses. * Separaturque est Aaron ut ministraret in Sancto sanctorum, ipse & filii ejus in sempternum, & adoleret incensum Domino secundum ritum suum, ac benediceret nomini ejus in perpetuum. * *Sup. 6. 3.*

* *Hebr. 5. 4.*

14. Moysi quoque hominis Dei filii annumerati sunt in tribu Levi.

15. Filii * Moysi. Gerson, & Eliezer. * *Exod. 2. 22. & 18. 3. & 4.*

16. Filii Gerson : Subuel primus.

17. Fuerunt autem filii Eliezer : Robobia primus : & non erant Eliezer filii alii. Porro filii Robobia multiplicati sunt nimis.

18. Filii Isaar : Salomith primus.

19. Filii Hebron : Ieriau primus, Amarias secundus, Iahaziel tertius, Iecnaam quartus.

20. Filii Oziel : Michæ primus, Iesia secundus.

21. Filii Merari : Moholi, & Musi. Filii Moholi : Eleazar, & Cis.

22. Mortuus est autem Eleazar, & non habuit filios, sed filias : acceperuntque eas filii Cis fratres earum.

23. Filii Musi : Moholi, & Eder, & Ierimoth, tres.

24. Hi filii Levi in cognationibus, & familiis suis, principes per vices, & numerum capitum singulorum, qui faciebant opera ministerii domus Domini à viginti annis, & supra.

25. Dixit enim David : Requiem dedit Dominus Deus Israël populo suo, & habitationem Ierusalem usque in æternum.

26. Nec erit officii Levitarum ut ultra portent tabernaculum, & omnia vasa ejus ad ministrandum.

27. Juxta præcepta quoque David novissima suppeditabitur numerus filiorum Levi à viginti annis & supra.

28. Et erunt sub manu filiorum Aaron in cultum domus Domini, in vestibulis, & in exedris, & in loco purificationis, & in sanctuario, & in universis operibus ministerii templi Domini.

29. Sacerdotes autem, super panes propositionis, & ad simile sacrificium, & ad lagana azyma, & sartagine, & ad torrendum, & super omne pondus atque mensuram.

30. Levitæ verò ut stent manè ad confitendum, & canendum Domino : similiterque ad vespèram.

31. tam in oblatione holocaustorum Domini, quàm in sabbatis & calendis & solemnitatibus reliquis juxta numerum, & ceremonias uniuscujusque rei, jugiter coram Domino.

32. Et custodiant observationes tabernaculi fœderis, & ritum sanctuarii, & observationem filiorum Aaron fratrum suorum, ut ministrent in domo Domini.

CAPUT XXIV.

Familiarum Eleazar & Ithamar classes seu vices 24. in ministerio Domini à David designantur, reliquorumque Levitarum familia similiter sorte distribuuntur.

1. **P**orro filiis Aaron hæ partitiones erant : Filii Aaron : Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar.

2. * Mortui sunt autem Nadab, & Abiu ante patrem suum absque libetis : sacerdotioque functus est Eleazar, & Ithamar. * *Lev. 10. 2. Num. 3. 4.*

3. Et divisit eos David, id est Sadoc de filiis Eleazar, & Ahimelech de filius Ithamar, secundum vices suas & ministerium.

4. Inventique sunt multo plures filii Eleazar : in principibus viris, quàm filii Ithamar. Divisit autem eis, hoc est filiis Eleazar principes per familias sedecum : & filiis Ithamar per familias & domos suas octo.

5. Porro divisit utrasque inter se familias sortibus : erant enim principes sanctuarii, & principes Dei, tam de filiis Eleazar, quàm de filiis Ithamar.

6. Descripsitque eos Semeias filius Nathanael scriba Levites, coram rege & principibus, & Sadoc sacerdote, & Ahimelech filio Abiathar, principibus quoque familiarum sacerdotum, & Levitarum : unam domum, quæ ceteris præerat, Eleazar : & alteram domum, quæ sub se habebat ceteros, Ithamar.

7. Exivit autem sors prima Iojarib, secunda Iedei.

8. tertia Harim, quarta Seorim,

9. quinta Melchia, sexta Mahnan,

10. septima Accos, octava Abia,

11. nona Iesua, decima Sechenia,

12. undecuna Ehasib, duodecima Iacim,

13. tercia decima Hoppa, decima quarta Is-

baab,

14. decima quinta Belga, decima sexta Em-

mer,

15. decima septima Hezir, decima octava

Aphses,

16. decimanona Phetia, vigesima Heze-

chiel,

17. vigesima prima Iachin, vigesima secun-

da Gamul,

18. vigesima tertia Dalaiau, vigesima quarta

Maaziau.

19. Hæ vices eorum secundum ministeria

sua,

sua, ut ingrediantur domum Domini, & iuxta ritum suum sub manu Aaron patris eorum: sicut præceperat Dominus Deus Israel.

20. Porro filiorum Levi, qui reliqui fuerant, de filiis Amram erat Subael, & de filiis Subael, Iehedeja.

21. De filiis quoque Rohobiae princeps Iesias.

22. Isaari vero filius Salemoth, filiusque Salemoth Iahath:

23. Filiusque eius Ieriau primus, Amarias secundus, Iahaziel tertius, Iecmaan quartus.

24. Filius Oziel, Micha: filius Micha, Samir.

25. Frater Micha, Iesia: filiusque Iesia, Zacharias.

26. Filii Merari: Moholi & Musi. Filius Oziau: Benno.

27. Filius quoque Merari: Oziau & Soam & Zachur & Hebr.

28. Porro Moholi filius: Eleazar, qui non habebat liberos.

29. Filius vero Cis, Ierameel.

30. Filii Musi: Moholi, Eder & Ierimoth. Isti filii Levi secundum domos familiarum suarum.

31. Miseruntque & ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron coram David rege, & Sadoe, & Ahimelech, & principibus familiarum Sacerdotalium & Leviticarum, tam majores, quam minores. omnes sors æqualiter dividebat.

CAPUT XXV.

Ex filiis Asaph, Heman & Idithun, cantoribus psalteris ac citharæ, viginti quatuor familiae ac vices sorte distribuuntur.

1. Igitur David, & magistratus exercitus segregaverunt in ministerium filios Asaph, & Heman, & Idithum: qui prophetarent in citharis, & psalteris, & cymbalis secundum numerum suum dedicato sibi officio servientes.

2. De filiis Asaph: Zachur, & Ioseph, & Nathania, & Asarela, filii Asaph: sub manu Asaph prophetantis iuxta regem.

3. Porro Idithun: filii Idithun, Godolias, Sori, Ieseias, & Hasabias, & Mathathias, sex, sub manu patris sui Idithun, qui in cithara prophetabat super confidentes & laudantes Dominum.

4. Heman quoque: filii Heman, Bocciau, Mathaniau, Oziel, Subuel, & Ierimoth, Hananias, Hanani, Eliatha, Geddelthi, & Romenthiezer, & Iesabassa, Mellothi, Othir, Mahazioth:

5. omnes isti filii Heman videntes regis in sermonibus Dei, ut exaltaret cornu: deditque Deus Heman filios quatuordecim, & filias tres.

6. Universi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant, in cymbalis, & psalteris, & citharis, in ministeria domus Domini iuxta regem: Asaph videlicet, & Idithum, & Heman.

7. Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudebant canticum Domini, cuncti doctores, ducenti octoginta octo.

8. Miseruntque sortes per vices suas, ex æquo tam major quam minor, doctus pariter & indoctus.

9. Egressaque est sors prima Ioseph, qui erat de Asaph. Secunda Godoliae, ipsi & filii ejus, & fratribus ejus duodecim,

10. Tertia Zachur, filiis & fratribus ejus duodecim.

11. Quarta Isari, filiis & fratribus ejus duodecim.

12. Quinta Nathaniae, filiis & fratribus ejus duodecim.

13. Sexta Bocciau, filiis & fratribus ejus duodecim.

14. Septima Isreela, filiis & fratribus ejus duodecim.

15. Octava Iesae, filiis & fratribus ejus duodecim.

16. Nona Mathaniae, filiis & fratribus ejus duodecim.

17. Decima Semeiae, filiis & fratribus ejus duodecim.

18. Undecima Azareel, filiis & fratribus ejus duodecim.

19. Duodecima Hasabiae, filiis & fratribus ejus duodecim.

20. Tertiadecima Subael, filiis & fratribus ejus duodecim.

21. Quartadecima Mathathiae, filiis & fratribus ejus duodecim.

22. Quintadecima Ierimoth, filiis & fratribus ejus duodecim.

23. Sextadecima Hananiae, filiis & fratribus ejus duodecim.

24. Septimadecima Iesabassae, filiis & fratribus ejus duodecim.

25. Octavadecima Hannani, filiis & fratribus ejus duodecim.

26. Nonadecima Mellothi, filiis & fratribus ejus duodecim.

27. Vigesima Eliatha, filiis & fratribus ejus duodecim.

28. Vigesima prima Othir, filiis & fratribus ejus duodecim.

29. Vigesima secunda Geddelthi, filiis & fratribus ejus duodecim.

30. Vigesima tertia Mahazioth, filiis & fratribus ejus duodecim.

31. Vigesima quarta Romenthiezer, filius & fratribus ejus duodecim.

CAPUT XXVI.

Templi janitorum ex Levitis variae classes designantur, & quae porta à qua familia sit custodienda sorte disponitur, item qui thesauros & vasa sacra custodiant.

1. Divisiones autem janitorum: de Coeritis Meselema, filius Core, de filiis Asaph.

2. Filii Meselemae: Zacharias primogenitus, Iadiel secundus, Zabadias tertius, Iathanael quartus,

3. Aelam quintus, Iobanan sextus, Elioenai septimus.

4. Filii autem Obededom: Semeias primogenitus, Iozabad secundus, Iosai tertius, Sachar quartus, Nathanael quintus,

5. Annuel sextus, Issachar septimus, Phollathi octavus: quia benedixit illi Dominus.

6. Semei autem filio ejus nati sunt filii, praefecti familiarum suarum: erant enim viri fortissimi.

7. filii ergo Semeiae: Othni, & Raphael, & Obed, Elzabad, fratres ejus viri fortissimi: Eliu quoque, & Samachias.

8. Omnes hi, de filiis Obededom: ipsi, & filii, & fratres eorum fortissimi ad ministrandum, sexaginta duo de Obededom.

9. Porro Meselemae filii, & fratres eorum robustissimi, decem & octo.

10. De Hosa autem, id est de filiis Merari: Semri princeps (non enim habuerat primogenitum, & ideo posuerat eum patet ejus in principem)

11. Helcias secundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus. omnes hi filii, & fratres Hosa, tredecim.

12. Hi divisi sunt in janitores, ut semper principes custodiam, sicut & fratres eorum ministrarent in domo Domini.

13. Missæ sunt ergo sortes ex æquo, & paucis, & magnis, per familias suas in unamquamque portarum.

14. Cecidit ergo sois Orientalis, Seleniæ. Porro Zachariæ filio ejus, viro prudentissimo, & erudito, sortito obgit plaga Septentrionalis.

15. Obededom vero & filius ejus ad Austrium: in qua parte domus erat seniorum concilium.

16. Septhum, & Hosa ad Occidentem, juxta portam, quæ ducit ad viam ascensionis: custodia contra custodiam.

17. Ad Orientem vero Levitæ sex: & ad Aquilonem quatuor per diem: atque ad Meridum similiter in die quatuor: & ubi erat concilium bini & bini.

18. In cellulis quoque janitorum ad Occidentem quatuor in via, binique per cellulas.

19. Hæ sunt divisiones janitorum filiorum Core, & Merari.

20. Porro Achias erat super thesauros domus Dei, & vasa sanctorum.

21. Filius Ledan, filius Gersonni. de Ledan principes familiarum, Ledan, & Gersonni, lehelii.

22. Filius Ichsai: Zathan, & Joel fratres ejus super thesauros domus Domini.

23. Amramitis, & Isaaritis, & Hebronitis, & Ozhelitis.

24. Subael autem filius Gersom, filii Moyse, prepositus thesauris.

25. Fratres quoque ejus Fliezer, cujus filius Rahabia, & hujus filius Isaias, & hujus filius Ioram, hujus quoque filius Zechri, & hujus filius Selenith.

26. Ipse Selenith, & fratres ejus super thesauros sanctorum, quæ sanctificavit David rex, & principes familiarum, & tribuni, & centuriones, & duces exercitus

27. de bellis, & manibus præhorum, quæ consecraverant ad instauracionem, & supplementum templi Domini.

28. Hæc autem universa sanctificavit Samuel Videns, & Saul filius Cis, & Abner filius Ner, & Ioab filius Sarviæ: omnes, qui sanctificaverant ea per manum Selenith, & fratrum ejus.

29. Isaaritis vero præerat Chonenias, & filii ejus ad opera fornicis super Israël ad docendum & judicandum eos.

30. Porro de Hebronitis Hasabias, & fratres ejus viri fortissimi, mille septingenti præerant Israël trans Iordanem contra Occidentem, in cunctis operibus Domini, & in ministerium regis.

31. Hebronitarum autem princeps fuit Iaria secundum familias & cognationes eorum. Quadragesimo anno regni David recensiti sunt, & inventi sunt viri fortissimi in Iazer Galaad,

32. fratresque ejus robustioris ætatis, duo milia septingenti principes familiarum. Præposuit autem eos David rex Rubenitis, & Gaditis, & dimidie tribui Manasse, in om-

ne ministerium Dei, & regis.

CAPUT XXVII.

Recensentur duodecim principes, quorum singuli suo mense vigintiquatuor millibus præerant: ad hæc principes seu præfecti tribuum thesaurorum, reliquæque substantia regi, recensentur.

1. Filii autem Israël secundum numerum suum, principes familiarum, tribuni, & centuriones, & præfecti, qui ministrabant regi juxta turnas suas, ingredientiæ & egredientes per singulos menses in anno, vigintiquatuor millibus singuli præerant.

2. Primæ turnæ in primo mense Iesboam præerat filius Zabdriel, & sub eo vigintiquatuor milia.

3. De filiis Phares, princeps cunctorum principum in exercitu inense primo.

4. Secundi menses habebat turnam Dudia Ahobites, & post se alter nomine Maceloth, qui regebat partem exercitus vigintiquatuor milium.

5. Dux quoque turnæ tertie in mense tertio, erat Banaas filius loadæ sacerdos. & in divisione sua vigintiquatuor milia.

6. Ipse est Banaas fortissimus inter triginta, & super triginta. præerat autem turnæ ipsius Amizabad filius ejus.

7. Quartus, mense quarto, Asaël frater Ioab, & Zabadias filius ejus post eum: & in turma ejus vigintiquatuor milia.

8. Quintus, mense quinto, princeps Samaoth lezerites: & in turma ejus vigintiquatuor milia.

9. Sextus, mense sexto, Hira filius Acces Thecutes: & in turma ejus vigintiquatuor milia.

10. Septimus, mense septimo, Helles Phallopites de filiis Ephraim, & in turma ejus vigintiquatuor milia.

11. Octavus, mense octavo, Sobochai Husathites de stirpe Zarai: & in turma ejus vigintiquatuor milia.

12. Nonus, mense nono, Abiezer Anathothites de filiis Ismini. & in turma ejus vigintiquatuor milia.

13. Decimus, mense decimo, Marai, & ipse Netophathites de stirpe Zarai: & in turma ejus vigintiquatuor milia.

14. Undecimus, mense undecimo, Banaas Pharathonites de filiis Ephraim. & in turma ejus vigintiquatuor milia.

15. Duodecimus, mense duodecimo, Hoddai Netophathites, de stirpe Gethoniel: & in turma ejus vigintiquatuor milia.

16. Porro tribus præerant Israël, Rubenitis, dux Eliezer filius Zechri: Simeonitis, dux Saphatias filius Maacha:

17. Levitis, Hasabias filius Camuel: Aaronitis, Sadoc:

18. Iuda, Eliu frater David: Issachar, Amri filius Michael.

19. Zabulonitis, Iesmaias filius Abdiaz: Nephtalitis, Ieremoth filius Ozriæl:

20. filius Ephraim, Ossee filius Ozaziu: dimidie tribui Manasse, Joel filius Phadaiz:

21. Et dimidie tribui Manasse in Galaad, Iaddo filius Zachariæ: Benjamin autem, Iasael filius Abner.

22. Dan vero, Ezrihel filius Ieroham: hi principes filiorum Israël.

23. Noluit autem David numerare eos à viginti annis interitis: quia dixerat Dominus ut multiplicaret Israël quasi stellas cæli.

24. * Ioab filius Sarviæ coeperat numerare,

re, nec complevit: quia super hoc ira irruerat in Israel: & idcirco numerus eorum qui fuerant recessit, non est relatus in fastos regis David. * *Supr. 21. 2.*

25. Super thesauros autem regis fuit Azmoth filius Adiel. his autem thesauris, qui erant in urbibus, & in vicis, & in turribus, praebebat Ionathan filius Oziae.

26. Operi autem rustico, & agricolis, qui exercebant terram, praeerat Ezri filius Chelub:

27. Vinearumque cultoribus, Semelias Romathites: cellis autem vinariis, Zabdias Aphonites.

28. Nam super oliveta & ficeta, quae erant in campestribus, Balanan Gederites: super apothecas autem olei, loas.

29. Porro armentis, quae pascebantur in Saron, praepositus fuit Setrai Saronites: & super boves in vallibus Saphat filius Adli:

30. super camelos vero, Ubi Ismahelites: & super asinos, Iadias Meronathites.

31. Super oves quoque lazai Agareus. omnes hi, principes substantiae regis David.

32. Ionathan autem patris David, consiliarius, vir prudens & literatus: ipse & Iahiel filius Machanoni erant cum filiis regis.

33. Achitophel etiam consiliaris regis, & Chusai Arachites amicus regis.

34. Post Achitophel fuit Iojada filius Banaia, & Abiathar. Princeps autem exercitus regis erat Ioab.

CAPUT XXVIII.

David paratis ad templi dedicationem omnibus necessariis, Salomone universosque principes convocato exhortatur ad mandata Dei custodienda, praescribitque traditam sibi à Deo formam templi aedificandi.

1. Convocavit igitur David omnes principes Israël, duces tribuum, & praepositos turmarum, qui ministrabant regi: tribunos quoque & centuriones, & qui praeerant substantiae & possessionibus regis, filiosque suos cum eunuchis, & potentes, & robustissimos quoque in exercitu Ierusalem.

2. Cumque surrexisset rex, & stetisset, ait: Audite me fratres mei, & populus meus: Cogitavi ut aedificarem domum, in qua requiesceret arca foederis Domini, & scabellum pedum Dei nostri: & ad aedificandum y omnia paravi.

3. Deus autem dixit mihi: * Non aedificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator, & sanguinem fuderis.

* *2. Reg. 7. 13.*

4. Sed elegit Dominus Deus Israël me de universa domo patris mei, ut essum rex super Israël in sempiternum: de Iuda enim elegit principes: porro de domo Iuda, domum patris mei: & de filiis patris mei, placuit ei ut me eligeret regem super cunctum Israel.

5. * Sed & de filiis meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salomone filium meum, ut sederet in throno regni Domini super Israël. * *Sup. 9. 7.*

6. dixitque mihi: Salomon filius tuus aedificabit domum meam, & atria mea: ipsum enim elegi mihi in filium, & ego ero ei in patrem.

7. Et firmabo regnum ejus usque in aeternum, si perseveraverit facere praecepta mea, & iudicia, sicut & hodie.

8. Nunc ergo coram universo coetu Israël audiente Deo nostro, custodite, & perquisite cuncta mandata Domini Dei nostri: ut

possideatis terram bonam, & relinquatis eam illis vestris post vos usque in sempiternum.

9. Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & servo ei corde perfecto, & animo voluntario: * omnia enim corda scrutatur Dominus, & universas mentium cogitationes intelligit. Si quaesieris cum, invenies: si autem dereliqueris eum, projiciet te in aeternum. * *Psalm. 7. 10.*

10. Nunc ergo quia elegit te Dominus ut aedificares domum sanctuarii, confortare, & perfice.

11. Dedit autem David Salomoni filio suo descriptionem porticus, & templi, & cellariorum, & cenaculi, & cubiculorum in adytis, & domus propitiationis,

12. necnon & omnium quae cogitaverat atriorum, & exedarum per circuitum in thesauros domus Domini, & in thesauros sanctorum,

13. divisionumque Sacerdotalium & Leviticarum, in omnia opera domus Domini, & in universa vasa ministerii templi Domini.

14. Aurum in pondere per singula vasa ministerii. Argenti quoque pondus pro vasorum & operum diversitate.

15. Sed & in candelabra aurea, & ad lucernas eorum, aurum pro mensura uniuscujusque candelabii & lucernarum. Similiter & in candelabra argentea, & in lucernas eorum, pro diversitate mensurae, pondus argenti tradidit.

16. Aurum quoque dedit in mensas propositionis pro diversitate mensurarum: similiter & argentum in alias mensas argenteas.

17. Ad fuscinas quoque, & phialas, & thuribula ex auro purissimo, & leunculos aureos pro qualitate mensurae pondus distribuit in leunculum, & leunculum. Similiter & in leones argenteos diversum argenti pondus separavit.

18. Altari autem, in quo adoletur incensum, aurum purissimum dedit: ut ex ipso fieret similitudo quadrigae cherubim extendentium alas, & velantium arcam foederis Domini.

19. Omnia, inquit, venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem universa opera exemplaris.

20. Dixit quoque David Salomoni filio suo: Viriliter age, & confortare, & fac: ne timeas, & ne paveas: Dominus enim Deus meus tecum erit, & non dimittet te, nec derelinquet donec perficias omne opus ministerii domus Domini.

21. Ecce divisiones Sacerdotum & Levitarum, in omne ministerium domus Domini assistunt tibi, & parati sunt, & noverunt tam principes quam populus facere omnia praecepta tua.

CAPUT XXIX.

Recensentur impense à David in aedificium templi paratae, quibus principes ac populus plurima adjiciunt donaria: David benedicens Dominum orat pro Salomone ac populo: & sacrificiis cum ingenti latitia oblati, ungitur secundò Salomon in regem pro patre David, qui anno regni quadragesimo in pace quiescit.

1. Locutusque est David rex ad omnem ecclesiam: Salomone filium meum unum elegit Deus, adhuc puerum & tenellum: opus namque grandae est, neque enim homini praeparatur habitatio, sed Deus.

2. Ego autem totis viribus meis praeparavi

impensas domus Dei mei. Aurum ad vasa aurea, & argentum in argentea, æs in ænea, ferrum in terrea, ligna ad lignea: & lapides onychinos, & quasi stibinos, & diversorum colorum, omnemque pretiosum lapidem, & marmor Parium abundantissimè.

3. & super hæc, quæ obtuli in domum Dei mei de peculio meo aurum & argentum, do in templum Dei mei, exceptis his, quæ præparavi in ædem sanctam.

4. Tria millia talenta auri de auro Ophir: & septem millia talentorum argenti probatissimi ad deaurandos parietes templi.

5. Et, ubicumque opus est aurum de auro, & ubicumque opus est argentum de argento, opera fiant per manus artificum: & si quis sponte offert, impleat manum suam hodie, & offerat quod voluerit Domino.

6. Polliciti sunt itaque principes familiarum, & proceres tribuum Israël, tribuni quoque, & centuriones, & principes possessionum regis.

7. Dederuntque in opera domus Dei auri talenta quinque millia, & solidos decem millia: argenti talenta decem millia, & æris talenta decem & octo millia: ferri quoque centum millia talentorum.

8. Et apud quemcumque inventi sunt lapides, dederunt in thesauros domus Domini, per manum Iahiel Gersonitis.

9. Lætatusque est populus, cum vota sponte promitterent: quia corde toto collerebant ea Domino: sed & David rex lætatus est gaudio magno.

10. Et benedixit Domino coram universa multitudine, & ait: Benedictus es Domine Deus Israël patris nostri ab æterno in æternum.

11. Tua est Domine magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria: & tibi laus, cuncta enim quæ in cælo sunt, & in terra, tua sunt: tuum Domine regnum, & tu es super omnes principes.

12. Tuæ divitiæ, & tua est gloria: tu dominaris omnium, in manu tua virtus & potentia: in manu tua magnitudo, & imperium omnium.

13. Nunc igitur Deus noster confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclytum.

14. Quis ego, & quis populus meus, ut possimus hæc tibi universa promittere? tua sunt omnia: & quæ de manu tua accepimus dedimus tibi.

15. Peregrini enim sumus coram te, & advenæ, sicut omnes patres nostri. * Dies nostri quasi umbra super terram, & nulla est mora. * *Sap. 2. 5.*

16. Domine Deus noster, omnis hæc copia, quam paravimus ut ædificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est, & tua sunt omnia.

17. Scio Deus meus quod probes corda, & simplicitatem diligas, unde & ego in simplicitate cordis mei lætus obtuli universa hæc: & populum tuum, qui hic repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria.

18. Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israël patrum nostrorum, custodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum, & semper in venerationem tui mens ista permaneat.

19. Salomon quoque filio meo da cor perfectum: ut custodiat mandata tua, testimonia tua, & ceremonias tuas, & faciat universa: & ædificet ædem, cujus impensas præparavi.

20. Præcepit autem David universæ eccle-

sie: Benedicite Domino Deo nostro. Et benedixit omnis ecclesia Domino Deo patrum suorum: & inclinaverunt se, & adoraverunt Deum, & deinde regem.

21. Immolaveruntque victimas Domino: & obtulerunt holocausta die sequenti, tauros mille, arietes mille, agnos mille cum libaminibus suis, & universo ritu abundantissimè in omnem Israël.

22. Et comederunt, & biberunt coram Domino in die illo cum grandi lætitia. * Et unxerunt secundo Salomonem filium David. Unxerunt autem eum Domino in principem, & Sadoc in pontificem. * *3. Reg. 1. 34.*

23. Seditque Salomon super solium Domini in regem pro David patre suo, & cunctis placuit: & paruit illi omnis Israël.

24. Sed & universi principes, & potentes, & cuncti filii regis David dederunt manum, & subieci fuerunt Salomoni regi.

25. Magnificavit ergo Dominus Salomonem super omnem Israel: & dedit illi gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Israël.

26. Igitur David filius Isai regnavit super universum Israël.

27. * Et dies, quibus regnavit super Israël, fuerunt quadraginta anni: in Hebron regnavit septem annis, & in Ierusalem annis trigintatribus. * *3. Reg. 2. 11.*

28. Et mortuus est in senectute bona, plenus dierum, & divitiis, & gloria. & regnavit Salomon filius ejus pro eo.

29. Gesta autem David regis priora, & novissima scripta sunt in Libro Samuelis Videntis, & in Libro Nathan prophetæ, atque in volumine Gad Videntis:

30. Universique regni ejus, & fortitudinis, & temporum, quæ transierunt sub eo, sive in Israël, sive in cunctis regnis terrarum.

LIBER SECUNDUS PARALIPOMENON,

HEBRAICE DIBRE HAIAMIM.

CAPUT PRIMUM.

Oblati mille hostiis à Salomon in Gabaon, Dominus illi nocte apparet dat ei positam sapientiam, additis divitiis & gloria: post qua currus & equites congregat.

1. Confortatus est ergo Salomon * filius David in regno suo, & Dominus Deus ejus erat cum eo, & magnificavit eum in excelsum. * *3. Reg. 3. 1.*

2. Præcepitque Salomon universo Israël, tribunis, & centurionibus, & ducibus, & iudicibus omnis Israël, & principibus familiarum:

3. & abiit cum universa multitudine in Excelsum Gabaon, ubi erat tabernaculum fœderis Dei, quod fecit Moyses famulus Dei in solitudine.

4. * Arcam autem Dei adduxerat David de Cariathiarim in locum, quem præparaverat ei, & ubi iuxerat illi tabernaculum, hoc est, in Ierusalem. * *2. Reg. 6. 17. 1. Paral. 16. 1.*

5. Altare quoque æneum, * quod fabricatus fuerat Beseleel filius Uri filii Hur, ibi erat

erat coram tabernaculo Domini : quod & requisivit Salomon, & omnis ecclesia.

* *Evangel. 38. 1.*

6. Ascenditque Salomon ad altare aeneum, coram tabernaculo roderis Domini, & obtulit in eo mille hostias.

7. Ecce autem in ipsa nocte apparuit ei Deus dicens : Postula quod vis, ut deum tibi.

8. Dixitque Salomon Deo : Tu fecisti cum David patre meo misericordiam magnam : & constituisti me regem pro eo.

9. Nunc ergo Domine Deus impleatur sermo tuus, quem pollicitus es David patri meo : tu enim me fecisti regem super populum tuum multum, qui tam innumerebilis est, quam pulvis terrae.

10. * Da mihi sapientiam & intelligentiam, ut ingrediar & egrediar coram populo tuo : quis enim potest hunc populum tuum digne, qui tam grandis est, judicare ?

* *Sap. 9. 10.*

11. Dixit autem Deus ad Salomonem : Quia hoc magis placuit cordi tuo, & non postulasti divitias, & substantiam, & gloriam, neque animas eorum qui te oderant, sed nec dies vite plurimos, petisti autem sapientiam & scientiam, ut judicare possis populum meum, super quem constitui te regem.

12. Sapientia & scientia data sunt tibi divitias autem & substantiam & gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus nec ante te nec post te fuerit similis tui.

13. Venit ergo Salomon ab Excelso Gaboon in Ierusalem coram tabernaculo fœderis, & regnavit super Israël.

14. * Congregavitque sibi currus & equites, & facti sunt ei mille quadringenti currus, & duodecim milia equitum : & fecit eos esse in uribus quadrigarum, & cum rege in Ierusalem. * *3. Reg. 10. 26.*

15. Præbuitque rex argentum & aurum in Ierusalem quasi lapides, & cedros quasi symcomoros, quæ nascuntur in campestribus multitudine magna.

16. Adducebantur autem ei equi de Ægypto, & de Coa à negotiatoribus regis, qui ibant, & emebant pretio.

17. quadrigam equorum sexcentis argenteis, & equum centum quinquaginta : similiter de universis regnis Æthiæ, & à regibus Syriæ emptio celebrabatur.

CAPUT II.

Ordinatis pro templo ædificando architectis & operariis, Salomon cum rege Hiram convenit de mittendo erudito artifice ; lignisque ad templi structuram cadendum.

1. **D**ixit autem Salomon ædificare domum domini Domini, & palatium sibi.

2. Et numeravit septuaginta milia viro- rum portantium humeris, & octoginta milia qui caderent lapides in montibus, præpositosque eorum tria milia sexcentos.

3. * Misit quoque ad Hiram regem Tyri, dicens : Sicut egisti cum David patre meo, & misisti ei ligna cedrina ut ædificaret sibi domum, in qua & habitavit : * *3. Reg. 5. 1.*

4. Sic fac mecum ut ædificem domum nomini Domini Dei mei, ut consecrem eam ad adolendum incensum coram illo, & fumiganda aromata, & ad propositionem panum sempiternam, & ad holocausta manâ, & vespere, sabbatis quoque, & neomeniis,

& solemnitatibus Domini Dei nostri in semper æternum, quæ mandata sunt Israël.

5. Domus enim, quam ædificare cupio, magna est : magnus est enim Deus noster super omnes deos.

6. Quis ergo poterit prævalere, ut ædificet ei dignam domum si cælum, & cæli cælum capere eum nequeunt : quantus ego sum, ut possum ædificare ei domum ? sed ad hoc tantum, ut adoleatur incensum coram illo.

7. Mitte ergo mihi virum eruditum, qui noverit operari in auro, & argento, ære, & ferro, purpura, coccino, & hyacintho, & qui sciat sculptare calaturas cum his artificibus, quos mecum habeo in Iudæa, & Ierusalem, quos præparavit David pater meus.

8. Sed & ligna cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea de Libano : scio enim quod servi tui noverint cadere ligna de Libano, & erunt servi mei cum servis tuis,

9. ut parentur mihi ligna plurima. Domus enim, quam cupio ædificare, magna est nimis, & inclyta.

10. Præterea operariis, qui cæsuri sunt ligna, servis tuis dabo in cibaria tritici coros viginti milia, & hordei coros totidem, & vini viginti milia metretas, olei quoque sata viginti milia.

11. Dixit autem Hiram rex Tyri per litteras, quas misit Salomoni : Quia dilexit Dominus populum suum, iacirco te regnare fecit super eum.

12. Et addidit, dicens : Benedictus Dominus Deus Israël, qui fecit cælum & terram, qui dedit David regi filium sapientem & eruditum & sensatum atque prudentem, ut ædificaret domum Domino, & palatium sibi.

13. Misi ergo tibi virum virum prudentem & scientissimum Hiram, patrem incum.

14. filium mulieris de filiabus Dan, cuius pater tui Lyzius, qui novit operari in auro, & argento, ære, & ferro, & marmore, & lignis, in purpura quoque, & hyacintho, & bysso, & coccino : & qui scit calare omnem sculpturam, & adinvenire prudenter quodcumque in opere necessarium est cum artificibus tuis, & cum artificibus domini mei David patris tui.

15. Triticum ergo, & hordeum, & oleum, & vinum, quæ pollicitus es domine mi, mitte servis tuis.

16. Nos autem cedemus ligna de Libano, quot necessaria habueris, & applicabimus ea ratibus per mare in Ioppe : tuum autem erit transferre ea in Ierusalem.

17. Numeravit igitur Salomon omnes viros proselytos, qui erant in terra Israël, post dinumerationem, quam dinumeravit David pater eius, & inventi sunt centum quinquaginta milia, & tria milia sexcenti.

18. Perique ex eis septuaginta milia, qui humeris onera portarent, & octoginta milia, qui lapides in montibus caderent : tria autem milia & sexcentos præpositos operum populi.

CAPUT III.

Templum extruitur cum portico, velo, & duabus columnis aëlis ante fores templi.

1. **E**T cepit Salomon ædificare domum Domini in Ierusalem in monte Mo- ria, * qui demonstratus fuerat David patri ejus, in loco, quem paraverat David in **

area Ornan Iebusæi.

* 3. Reg. 6. 1. ** 2. Reg. 24. 25. 1. Paral. 21. 26.

2. Cœpit autem ædificare mense secundo, anno quarto regni sui.

3. Et hæc sunt fundamenta, quæ jecit Salomon, ut ædificaret domum Dei, longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta, latitudinis cubitos viginti.

4. Porticum verò ante frontem, quæ tendebatur in longum juxta mensuram latitudinis domus, cubitorum viginti: porro altitudo centum viginti cubitorum erat: & deauravit eam intrinsecus auro mundissimo.

5. Domum quoque majorem texit tabulis ligneis abjignis, & laminas auri obrizi affixit per totum: sculpsitque in ea palmas, & quasi catenulas se invicem complectentes.

6. Stravit quoque pavimentum templi pretiosissimo marmore, decore multo.

7. Porro aurum erat probatissimum, de cuius laminis texit domum, & trabes ejus, & postes, & parietes, & ostia: & cælavit cherubim in parietibus.

8. Fecit quoque domum sancti sanctorum: longitudinem juxta latitudinem domus cubitorum viginti: & latitudinem similiter viginti cubitorum, & laminis aureis texit eam, quasi talentis sexcentis.

9. Sed & clavos fecit aureos, ita ut singuli clavi siclos quinquagenos appenderent: cœnacula quoque texit auro.

10. Fecit etiam in domo sancti sanctorum cherubim duos, opere statuario: & texit eos auro.

11. Alæ cherubim viginti cubitis extendebantur, ita ut una alæ haberet cubitos quinque & tangeret parietem domus: & altera quinque cubitos habens, alam tangeret alterius cherub.

12. Similiter cherub alterius alæ, quinque habebat cubitos, & tangebant parietem: & alæ ejus altera quinque cubitorum, alam cherub alterius contingebat.

13. Igitur alæ utriusque cherubim expansæ erant, & extendebantur per cubitos viginti: ipsi autem stabant erectis pedibus, & facies eorum erant versæ ad exteriorem domum.

14. * Fecit quoque velum ex hyacintho, purpura, cocco, & bysso: & intexuit ei cherubim. * Matth. 27. 51.

15. * Ante fores etiam templi duas columnas, quæ triginta & quinque cubitos habebant altitudinis: porro capita earum, quinque cubitorum. * Jerem. 52. 20.

16. Necnon & quasi catenulas in oraculo, & superposuit eas capitibus columnarum: malagranatæ etiam centum, quæ catenulis interposuit.

17. Ipsas quoque columnas posuit in vestibulo templi, unam à dextris, & alteram à sinistris: eam, quæ à dextris erat, vocavit Iachim: & quæ ad levam, Booz.

CAPUT IV.

Constructio altaris anel, & mris fusilis, decem concubinarum, candelabrorum auroreum, mensarum, phialarum, ac caterorum quæ ad templum ejusque ornatum pertinebant.

1. Fecit quoque altare æneum viginti cubitorum longitudinis, & viginti cubitorum latitudinis, & decem cubitorum altitudinis.

2. * Mare etiam fuisse decem cubitis à labio usque ad labium, rotundum per circuitum: quinque cubitos habebat altitudinis,

& funiculus triginta cubitorum ambebat gyrum ejus. * 3. Reg. 7. 23.

3. Similitudo quoque boum erat subter illud, & decem cubitis quædam extrinsecus cælaturæ, quasi duobus versibus alvum maris circumbant. Boves autem erant fusiles;

4. & ipsum mare super duodecim boves impositum erat, quorum tres respiciebant ad Aquilonem, & alii tres ad Occidentem: porro tres alii Meridiem, & tres qui reliqui erant, Orientem, habentes mare superpositum: posterioria autem boum erant intrinsecus sub mari.

5. Porro vastitas ejus habebat mensuram palmi, & labium illius erat quasi labium calicis, vel repandi lilii: capiebatque tria milia metretas.

6. Fecit quoque conchas decem: & posuit quinque à dextris, & quinque à sinistris, ut lavarent in eis omnia, quæ in holocaustum oblaturi erant: porro in mari sacerdotes lavabantur.

7. Fecit autem & candelabra aurea decem secundum speciem, quæ jussa erant fieri: & posuit ea in templo, quinque à dextris, & quinque à sinistris.

8. Necnon & mensas decem: & posuit eas in templo, quinque à dextris, & quinque à sinistris: phialas quoque aureas centum.

9. Fecit etiam atrium sacerdotum, & basilicam grandem: & ostia in basilica, quæ texit aere.

10. Porro mare posuit in latere dextro contra Orientem ad Meridiem.

11. Fecit autem Hiram lebetes, & creagræ, & phialas: & complevit omne opus regis in domo Dei:

12. hoc est, columnas duas, & epistylia, & capita, & quasi quædam retiacula, quæ capita tegerent super epistylia.

13. Malagranatæ quoque quadringenta, & retiacula duo ita ut bini ordines malagranatorum singulis retiaculis jungerentur, quæ protegerent epistylia, & capita columnarum.

14. Bases etiam fecit, & conchas, quæ superposuit basibus:

15. mare unum, boves quoque duodecim sub mari.

16. Et lebetes, & creagræ, & Phialas. Omnia vasa fecit Salomon Hiram pater ejus in domo Domini ex ære mundissimo.

17. In regione Iordanis fudit ea rex in argillosa terra inter Sochoth, & Saredathæ.

18. Erat autem multitudo vasorum innumerabilis, ita ut ignoraretur pondus æris.

19. Fecitque Salomon omnia vasa domus Dei, & altare aureum, & mensas, & super eas panes propositionis:

20. candelabra quoque cum lucernis suis ut lucerent ante oraculum juxta ritum ex auro purissimo:

21. & horrentia quædam, & lucernas, & forcipes aureos: omnia de auro mundissimo facta sunt.

22. Thymiateria quoque, & thuribula, & phialas, & mortariola ex auro purissimo. Et ostia cælavit templi interioris, id est, in Sancta sanctorum: & ostia templi forinsecus aurea. Sicque completum est omne opus, quod fecit Salomon in domo Domini.

CAPUT V.

Illatis in templum vasis sacris, & oblatis pimarum donariis, ærea continens tabulas Moysi in

in oraculum inducitur, unde gloria Domini implet templum.

1. Intulit igitur Salomon omnia, * quæ voverat David pater suus, argentum, & aurum, & universa vasa posuit in thesauris domus Dei. * 3. Reg. 7. 51.
2. * Post quæ congregavit majores natu Israël, & cunctos principes tribuum, & capita familiarum de filiis Israël in Jerusalem, ut adducerent arcam fœderis Domini de civitate David, quæ est Sion. * 3. Reg. 8. 1.
3. Venerunt itaque ad regem omnes viri Israël in die solemni mensis septimi.
4. Cumque venissent cuncti seniorum Israël, portaverunt Levitæ arcam,
5. & intulerunt eam, & omnem parataram tabernaculi. Porro vasa sanctuarii, quæ erant in tabernaculo, portaverunt Sacerdotes cum Levitis.
6. Rex autem Salomon, & universus cœtus Israël, & omnes, qui fuerunt congregati ante arcam, immolabant arietes, & boves absque ullo numero: tanta enim erat multitudo victimarum.
7. Et intulerunt Sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum, id est, ad oraculum templi, in Sancta sanctorum subter alas cherubim:
8. ita ut cherubim expanderent alas suas super locum, in quo posita erat arca, & ipsam arcam tegerent cum vestibus suis.
9. Vectium autem, quibus portabatur arca, quia paululum longiores erant, capita patebant ante oraculum: si verò quis paululum fuisset extrinsecus, eos videre non poterat. Fuit itaque arca ibi usque in præsentem diem.
10. Nihilque erat aliud in arca, nisi duæ tabulæ, quas posuerat Moyses in Horeb, quando legem dedit Dominus filiis Israël egredientibus ex Ægypto.
11. Egressis autem Sacerdotibus de sanctuario (omnes enim Sacerdotes, qui ibi potuerant inveniri, sanctificati sunt: nec adhuc in illo tempore vices, & ministeriorum ordo inter eos divisus erat)
12. tàm Levitæ quàm Cantores, id est, & qui sub Asaph erant, & qui sub Eman, & qui sub Idithum, filii, & fratres eorum vestiti byssinis, cymbalis, & psalteriis, & citharis concrepabant, stantes ad Orientalem plagam altaris, & cum eis Sacerdotes centum viginti canentes tubis.
13. Igitur cunctis pariter, & tubis, & voce, & cymbalis, & organis, & diversi generis musicorum concinentibus, & vocem in sublime tollentibus: longè sonitus audiebatur, ita ut cum Dominum laudare cepissent & dicere: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus: impleretur domus Dei nube,
14. nec possent Sacerdotes stare & ministrare propter caliginem. Compleverat enim gloria Domini domum Dei.

CAPUT VI.

Benedixit Salomon populo Israël, & gratias Deo agit de implatione promissionis factæ David: oratque supplices coram multitudine, ut orantium in eo templo vota Deus exaudiat.

1. Tunc Salomon ait: * Dominus pollicitus est ut habitaret in caligine: * 3. Reg. 8. 12.
2. ego autem ædificavi domum nomini

ejus, ut habitaret ibi in perpetuum.

3. Et convertit rex faciem suam, & benedixit universæ multitudini Israël (nam omnis turba stabat intenta) & ait:

4. Benedictus Dominus Deus Israel, qui quod locutus est David patri meo, opere complevit, dicens:

5. A die, qua eduxi populum meum de terra Ægypti, non elegi civitatem de cunctis tribubus Israël, ut ædificaretur in ea domus nomini meo: neque elegi quumquam alium virum, ut esset dux in populo meo Israël,

6. sed elegi Jerusalem, ut sit nomen meum in ea: & elegi David, ut constituerem eum super populum meum Israël.

7. Cumque fuisset voluntatis David patris mei, ut ædificaret domum nomini Domini Dei Israël,

8. dixit Dominus ad eum: Quia hæc fuit voluntas tua, ut ædificares domum nomini meo, benè quidem fecisti hujuscemodi habere voluntatem:

9. sed non tu ædificabis domum, verum filius tuus, qui egredietur de lumbis tuis, ipse ædificabit domum nomini meo.

10. Complevit ergo Dominus sermonem suum, quem locutus fuerat: & ego surrexi pro David patre meo, & sedi super thronum Israël, sicut locutus est Dominus: & ædificavi domum nomini Domini Dei Israël.

11. Et posui in ea arcam, in qua est pactum Domini, quod pepigit cum filiis Israël.

12. Stetit ergo coram altari Domini ex adverso universæ multitudinis Israël, & extendit manus suas.

13. Siquidem fecerat Salomon basim æneam, & posuerat eam in medio basilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis, & quinque cubitos latitudinis, & tres cubitos altitudinis: stetitque super eam: & deinceps flexis genibus contra universam multitudinem Israël, & palinis in cælum levatis,

14. ait: * Domine Deus Israel, non est similis tui Deus in cælo & in terra: qui custodis pactum & misericordiam cum servis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo: * 2. Mach. 2. 8.

15. qui præstitisti servo tuo David patri meo quæcumque locutus fueras ei: & quæ ore promiseras, opere complesti, sicut & præsens tempus probat.

16. Nunc ergo Domine Deus Israel, imple servo tuo patri meo David quæcumque locutus es, dicens: Non deficiet ex te vir coram me, qui sedeat super thronum Israël: ita tamen si custodierint filii tui vias suas, & ambulaverint in lege mea, sicut & tu ambulasti coram me.

17. Et nunc Domine Deus Israel, fimeetur sermo tuus, quem locutus es servo tuo David.

18. Ergone credibile est ut habitet Deus cum hominibus super terram? Si cælum & cæli cælorum non te capiunt, quantò magis domus ista, quam ædificavi?

19. Sed ad hoc tantum facta est, ut respicias orationem servi tui, & obsecrationem ejus Domine Deus meus: & audias preces, quas fundit famulus tuus coram te:

20. ut aperias oculos tuos super domum istam diebus ac noctibus, super locum, in quo pollicitus es ut invocaretur nomen tuum,

21. & exaudires orationem, quam servus tuus orat in eo: & exaudias preces famuli tui,

tui, & populi tui Israël. Quicumque oraverit in loco isto, exaudi de habitaculo tuo, id est, de caelis, & propitiare.

22. Si peccaverit quispiam in proximum suum, & jurare contra eum paratus venerit, sequē maledictio constrinxerit coram altari in domo ista:

23. tu exaudies de caelo, & facies iudicium servorum tuorum, ita ut reddas iniquo viam suam in caput proprium, & ulciscaris iustum, retrā bonus ei secundum iustitiam suam.

24. Si superatus fuerit populus tuus Israel ab inimicis (peccabit enim tibi) & conversi egerint poenitentiam, & obsecraverint nomen tuum, & fuerint deprecati in loco isto,

25. tu exaudies de caelo, & propitiare peccato populi tui Israēl, & reduc eos in terram, quam dedisti eis, & patribus eorum.

26. Si clauso caelo pluvia non fluxerit propter peccata populi, & deprecati te fuerint in loco isto, & confessi nomini tuo, & conversi ad peccatis suis, cum eos affuixeris,

27. exaudi de caelo Domine, & dimitte peccata servis tuis & populi tui Israël, & doce eos viam bonam, per quam ingrediantur: & da pluviam terrae, quam dedisti populo tuo ad possidendum.

28. * Fames si orta fuerit in terra & pestilentia, ærugo, & aurugo, & locusta, & bruchus, & hostes, vastatis regionibus, portas obsederint civitatis, omnisque plaga & infirmitas presserit: * *Isr.* 20. 9.

29. si quis de populo tuo Israel fuerit deprecatus, cognoscens plagam & infirmitatem suam, & expandit manus suas in domo hac,

30. tu exaudies de caelo, & de sublimi scilicet habitaculo tuo, & propitiare, & redde unicuique secundum vias suas, quas nosti eum habere in corde suo: (tu enim solus nosti corda filiorum hominum.)

31. ut timeant te, & ambulent in viis tuis cunctis diebus, quibus vivunt super faciem terrae, quam dedisti patribus nostris.

32. Externum quoque, qui non est de populo tuo Israēl, si venerit de terra longinqua, propter nomen tuum magnum, & propter manum tuam robustam, & brachium tuum extensum, & adoraverit in loco isto,

33. tu exaudies de caelo firmissimo habitaculo tuo, & facies cuncta, pro quibus invocaverit te ille peregrinus, ut sciant omnes populi terrae nomen tuum, & timeant te sicut populus tuus Israël. Et cognoscat, quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam aedificavi.

34. Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra adversarios suos per viam in qua miseris eos, adorabunt te contra viam, in qua civitas hæc est, quam elegisti, & domum, quam aedificavi nomini tuo:

35. tu exaudies de caelo preces eorum, & obsecrationem, & ulciscaris.

36. Si autem peccaverint tibi (* neque enim est homo, qui non peccet) & iratus fueris eis, & tradideris hostibus, & captivos duxerint eos in terram longinquam vel certe quæ iuxta est, * 3. *Reg.* 8. 46. *Ecc.* 7. 21. 1. *Joan.* 1. 8.

37. & conversi in corde suo in terra, ad quam captivi ducti fuerant, egerint poenitentiam, & deprecati te fuerint in terra captivitatis suæ, dicentes: Peccavimus, iniquè fecimus, iniuste egimus:

38. & reversi fuerint ad te in toto corde suo, & in tota anima sua, in terra captivi-

tatis suæ, ad quam ducti sunt, adorabunt te contra viam terræ suæ, quam dedisti patribus eorum & urbis, quam elegisti, & domum, quam aedificavi nomini tuo:

39. tu exaudies de caelo, hoc est, de firmo habitaculo tuo preces eorum, & racias iudicii, & dimittas populo tuo, quamvis peccatori:

40. tu es enim Deus meus: aperiantur, quæso, oculi tui, & aures tuæ intentæ sint ad orationem, quæ fit in loco isto.

41. * Nunc igitur consurge Domine Deus in requiem tuam, tu & arca fortitudinis tuæ: Sacerdotes tui Domine Deus induantur salutem, & sancti tui latentur in bonis.

* *Psal.* 131. 8.

42. Domine Deus ne averteris faciem christi tui: memento misericordiarum David servi tui.

CAPUT VII.

Post devorata caelesti igne sacrificia, Dei majestas templum implet, & plurimis immolatis hostiis, templi dedicatio septem diebus celebratur, dieque octavo fit collecta: Dominus autem Salomoni revelat se ipsius orationem exaudisse.

1. Cumque complexset Salomon fundens preces, ignis descendit de caelo, & devoravit holocausta & victimas: & majestas Domini implevit domum.

2. * Nec poterant sacerdotes ingredi templum Domini: eo quod impleisset majestas Domini templum Domini. * 2. *Mach.* 2. 8.

3. Sed & omnes filii Israël videbant descendentem ignem, & gloriam Domini super domum & corruentes proni in terram super pavimentum stratum lapide, adoraverunt, & laudaverunt Dominum: Quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.

4. Rex autem, & omnis populus inmola-bant victimas coram Domino.

5. * Aedificavit igitur rex Salomon hostias, bovum vigintiduo millia, arctum centum viginti millia: & dedicavit domum Dei rex, & universus populus. * 3. *Reg.* 8. 63.

6. Sacerdotes autem stabant in officiis suis: & Levitæ in organo carminum Domini, quæ fecit David rex ad laudandum Dominum: Quoniam in æternum misericordia ejus, hymnos David canentes per manus suas: porro sacerdotes cane-bant tubis ante eos, cunctusque Israël stabat.

7. Sanctificavit quoque Salomon medium atrii ante templum Domini: obtulerat enim ibi holocausta & adipēs pacificorum: quia altare æneum, quod fecerat non poterat sustinere holocausta & sacrificia & adipēs.

8. Fecit ergo Salomon solemnitatem in tempore illo septem diebus, & omnis Israël cum eo, ecclesia magna valde, ab introitu Emath usque ad torrentem Ægypti.

9. Fecitque die octavo collectam, eo quod dedicasset altare septem diebus, & solemnitatem celebrasset diebus septem.

10. Igitur in die vigesimotertio mensis septimi dimisit populus ad tabernacula sua, lætantes atque gaudentes super bono, quod fecerat Dominus Davidi, & Salomoni, & Israëli populo suo.

11. * Complevitque Salomon domum Domini, & domum regis, & omnia quæ disposuerat in corde suo, ut fieret in domo Domini, & in domo sua, & prosperatus est.

* 3. *Reg.* 8. 1.

12. Apparuit autem ei Dominus nocte, & ait:

ait: Audiui orationem tuam, & elegi locum istum mihi in domum sacrificii.

12. Si clausero cælum, & pluvia non fluxerit, & mandavero & præcepero locustas, ut devoret terram, & misero pestilentiam in populum meum:

14. conversus autem populus meus, super quos invocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit penitentiam à viis suis pessimis: & ego exaudiam de cælo, & propitijs ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum.

15. Oculi quoque mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit.

16. Elegi enim, & sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus.

17. Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit David pater tuus, & feceris juxta omnia, quæ præcepi tibi, & justitias meas judicique servaveris:

18. suscitabo thronum regni tui, sicut pollicitus sum David patri tuo, dicens: Non auferetur de stirpe tua vir, qui sit princeps in Israel.

19. Si autem aversi fueritis, & dereliqueritis justitias meas, & præcepta mea, quæ proposui vobis, & abeunter servieritis diis alienis, & adoraveritis eos,

20. eveham vos de terra mea, quam dedi vobis, & domum hanc, quam sanctificavi nonnisi meo, projiciam à facie meâ, & tradam eam in parabolam, & in exemplum cunctis populis.

21. Et domus ista erit in proverbium universis transeuntibus, & dicent stupentes: Quare fecit Dominus sic terræ huic, & domui huic?

22. Respondebuntque: Quia dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxit eos de terra Ægypti, & apprehenderunt deos alienos, & adoraverunt eos, & coluerunt: idcirco venerunt super eos universa hæc mala.

CAPUT VIII.

Ædificatis à Salomone variis civitatibus, reliquias gentium sibi facit tributarias; offert holocausta, & sacerdotum ac Levitarum ministeria juxta dispositionem David constituit: missaque classe plurimum auri ex Ophir refertur ad Salomonem.

1. **E**xpletis autem viginti annis postquam ædificavit Salomon domum Domini & domum suam: * 3. Reg. 9. 10.

2. civitates, quas dederat Hiram Salomoni, ædificavit & habitare ibi fecit filios Israel.

3. Abiit quoque in Emath Suba, & obtinuit eam.

4. Et ædificavit Palmiram in deserto, & alias civitates munitissimas ædificavit in Emath.

5. Extruxitque Bethoron superiorem, & Bethoron inferiorem, civitates muratas habentes portas & veches & seras:

6. Balaath etiam & omnes urbes firmissimas, quæ fuerunt Salomonis, cunctasque urbes quadrigarum, & urbes equitum. omnia quæcumque voluit Salomon atque disposuit, ædificavit in Ierusalem & in Libano, & in universa terra potestatis suæ.

7. Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethæis, & Amorrhæis, & Pherezæis, &

Hevæis, & Iebusæis, qui non erant de stirpe Israel,

8. de filiis eorum: & de posteris, quos non interfecerant filii Israel, subjugavit Salomon in tributarios, usque in diem hanc.

9. Porro de filius Israel non posuit ut servirent operibus regis: ipsi enim erant viri bellatores, & duces primi, & principes quadrigarum & equitum ejus.

10. Omnes autem principes exercitus regis Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum.

11. Filium verò Pharaonis transtulit de Civitate * David in domum, quam ædificaverat ei. Dixit enim rex: Non habitabit uxor mea in domo David regis Israel, eò quòd sanctificata sit: quia ingressa est in eam arca Domini. * 3. Reg. 3. 1.

12. Tunc obtulit Salomon holocausta Domino super altare Domini, quod extulerat ante porticum,

13. ut per singulos dies offerretur in eo juxta præceptum Moysi in sabbatis & in calendis, & in festis diebus, ter per annum, id est, in solemnitate azyimorum, & in solemnitate hebdomadarum, & in solemnitate tabernaculorum.

14. Et constituit juxta dispositionem David patris sui officia sacerdotum in ministris suis: & Levitas in ordine suo, ut laudarent, & ministrarent coram Sacerdotibus juxta ritum uniuscujusque diei: & janitores in divisionibus suis per portam & portam: sic enim præceperat, David homo Dei.

15. Nec prætergressi sunt de mandatis regis tam Sacerdotes, quam Levitæ ex omnibus, quæ præceperat, & in custodiis thesaurorum.

16. Omnes impensas præparatas habuit Salomon ex eo die, quo fundavit domum Domini usque in diem, quo perfectit eam.

17. Tunc abiit Salomon in Asiongaber, & in Ailath ad oram maris Rubri, quæ est in terra Edom.

18. Misit autem ei Hiram per manus servorum suorum naves, & nautas gnaros maris, & abierunt cum servis Salomonis in Ophir, tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, & attulerunt ad regem Salomonem.

CAPUT IX.

Regina Saba Salomonis admirata sapientiam, datis acceptisque numeribus discessit: pondus auri quo Salomoni quotannis adferebatur: hastas, scuta, & omniaque convolvit vasa aurea, & solum eburneum auro vestitum extruxit: describitur quoque amplitudo divitiarum, sapientia & potestati Salomonis, qui anno regni sui quadragesimo moritur, succedente filio Roboam.

1. **R**egina quoque Saba, * cum audisset eum in argumatis in Ierusalem, cum magnis opibus & camelis, qui portabant aromata, & auri plurimum, gemmasque pretiosas. Cumque venisset ad Salomonem, locuta est ei quæcumque erant in corde suo.

* 3. Reg. 10. 1. Matth. 12. 42. Luc. 11. 31.

2. Et exposuit ei Salomon omnia quæ proposuerat: nec quidquam fuit, quod non perspicuum ei fecerit.

3. Quæ postquam vidit, sapientiam scilicet Salomonis, & domum quam ædificaverat,

4. necnon & cibaria mensæ ejus, & habitacula servorum, & officia ministeriorum ejus,

& vestimenta eorum, pincernas quoque & vestes eorum, & victimas quas immolabat in domo Domini: non erat præ stupore ultrâ in ea spiritus.

5. Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audiveram in terra mea de virtutibus & sapientia tua.

6. Non credebam narrantibus donec ipsa venissem, & vidissem oculi mei, & probassem vix medietatem sapientie tue mihi fuisse narratam; vicisti famam virtutibus tuis.

7. Beati viri tui, & beati servi tui, qui assistunt coram te omni tempore, & audiunt sapientiam tuam.

8. Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum, regem Domini Dei tui. Quia diligit Deus Israël, & vult servare eum in æternum, idcirco posuit te super eum regem ut facias iudicia atque iustitiam.

9. Dedit autem regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosissimas: non fuerunt aromata talia ut hæc, quæ dedit regina Saba regi Salomoni.

10. Sed & servi Hiram cum servis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, & ligna thynia, & gemmas pretiosissimas;

11. de quibus fecit rex, de lignis scilicet thyniis, gradus in domo Domini, & in domo regia, citharas quoque, & psalteria cantoribus; numquam visa sunt in terra Iuda ligna talia.

12. Rex autem Salomon dedit reginæ Sabæ cuncta quæ voluit, & quæ postulavit, & multo plura quam attulerat ad eum: quæ reversa, abiit in terram suam cum servis suis.

13. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per singulos annos, sexcenta sexaginta sex talenta auri:

14. excepta ea summa, quam legati diversarum gentium, & negotiatores afferre consueverant, omnesque reges Arabiæ, & satrapæ terrarum, qui comportabant aurum, & argentum Salomoni.

15. Fecit igitur rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur:

16. trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta: posuitque ea rex in arinamentario, quod erat constitutum nemore.

17. Fecit quoque rex solum eburneum grande, & vestivit illud auro mundissimo.

18. Sex quoque gradus, quibus ascendebatur ad solum, & scabellum aureum, & brachiola duo altrinsecus, & duos leones stantes iuxta brachiola.

19. sed & alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex utraque parte: non fuit tale solum in universis regnis.

20. Omnia quoque vasa convivii regis erant aurea, & vasa domus saltus Libani ex auro purissimo. Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur.

21. Siquidem naves regis ibant in Tharsis cum servis Hiram, semel in annis tribus: & deferabant inde aurum, & argentum, & ebur, & simias, & pavos.

22. Magnificatus est igitur Salomon super omnes reges terræ præ divitiis & gloria.

23. Omnesque reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis, ut audirent sapientiam, quam dederat Deus in corde ejus:

24. & deferabant ei munera, vasa argentea, & aurea, & vestes, & arma, & aromata,

equos, & mulos, per singulos annos.

25. Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, & currum, equitumque duodecim millia, constituitque eos in urbibus quadrigarum, & ubi erat rex in Ierusalem.

26. Exercuit etiam potestatem super cunctos reges à flumine Euphrate usque ad terram Philistinorum, & usque ad terminos Ægypti.

27. Tantamque copiam præbuit argenti in Ierusalem quasi lapidum: & cedrorum tantam multitudinem velut sycomororum, quæ gignuntur in campestribus.

28. Adducebantur autem ei equi de Ægypto, cunctisque regionibus.

29. Reliqua autem operum Salomonis priorum & novissimorum scripta sunt in verbis Nathan Prophætæ, & in libris Ahie Salontitis, in visione quoque Addo Videntis, contra Ieroboam filium Nabat.

30. Regnavit autem Salomon in Ierusalem super omnem Israël quadraginta annis.

31. Dormivitque cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David; regnavitque Roboam filius ejus pro eo.

CAPUT X.

Roboam, spreto seniorum consilio, & juvenile secutus, scidit regnum in duo: ipse duabus, Ieroboam decem tribubus imperat.

1. **P**rofectus est autem Roboam in Sicheam: * illic enim cunctus Israël convenerat ut constituerent eum regem.

* 3. Reg. 12. 1.

2. Quod cum audisset Ieroboam filius Nabat, qui erat in Ægypto (fugerat quippe illic ante Salomonem) statim reversus est.

3. Vocaveruntque eum, & venit cum universo Israël, & locuti sunt ad Roboam, dicentes:

4. Pater tuus durissimo iugo nos pressit, tu leviora impera patre tuo, qui nobis imposuit gravem servitutem, & paululum de onere subleva, ut serviamus tibi.

5. Qui ait: Post tres dies revertimini ad me. Cumque abisset populus,

6. inivit consilium cum senibus, qui steterant coram patre ejus Salomone dum adhuc viveret, dicens: Quid datis consilii ut respondeam populo?

7. Qui dixerunt ei: Si placueris populo huic, & leniveris eos verbis clementibus, servient tibi omni tempore.

8. At ille reliquit consilium senum, & cum juvenibus tractare cepit, qui cum eo nutriti fuerant, & erant in comitatu illius.

9. Dixitque ad eos: Quid vobis videtur? vel responderere quid debeat populo huic, qui dixit mihi: Subleva jugum quod imposuit nobis pater tuus?

10. At illi responderunt ut juvenes, & nutriti cum eo in deliciis, atque dixerunt. Sic loqueris populo, qui dixit tibi: Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu subleva: & sic respondebis ei: Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei.

11. Pater meus imposuit vobis grave jugum, & ego majus pondus apponam: pater meus cecidit vos flagellis, ego verò cædam vos scorpionibus.

12. Venit ergo Ieroboam, & universus populus ad Roboam die tertio, sicut præceperat eis.

13. Responditque rex dura, derelictio consilio seniorum:

14. locutusque est juxta juvenum voluntatem: Pater meus grave vobis imposuit jugum, quod ego gravius faciam: pater meus cecidit vos flagellis, ego verò eardem vos scorpionibus.

15. Et non acquievit populi precibus: erat enim voluntatis Dei ut completeretur sermo eius, * quem locutus fuerat per manum Abia Silonitis ad Ieroboam filium Nabat.

* 3. Reg. 11. 29.

16. Populus autem universus rege duriora dicente, sic locutus est ad eum: Non est nobis pars in David, neque hereditas in filio Isai. Revertere in tabernacula tua Israël, tu autem pascere domum tuam David. Et abiit Israel in tabernacula sua.

17. Super filios autem Israel, qui habitabant in civitatibus Iuda, regnavit Roboam.

18. Misitque rex Roboam Aduram, qui praeerat tributis, & lapidaverunt eum filii Israel, & mortuus est: porro rex Roboam curam festinavit ascendere, & fugit in Ierusalem.

19. Recessitque Israël à domo David, usque ad diem hanc.

CAPUT XI.

Roboam, dum vult armis integrum regnum paternum recuperare, per Semeiam precipit Deus, ne pugnet contra Israël: extruunt autem à Roboam multis civitatibus, confluent ad eum Levitae ac sacerdotes abiectioni à Ieroboam, ceterique Dei cultores. Roboam autem multas dedit uxores ac concubinas.

1. Venit autem Roboam in Ierusalem, & convocavit universam domum Iuda & Benjamin, centum octoginta millia electorum atque bellantium, ut dimicaret contra Israël, & converteret ad se regnum suum.

* 3. Reg. 12. 21.

2. Factusque est sermo Domini ad Semeiam hominem Dei, dicens:

3. Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Iuda, & ad universum Israël, qui est in Iuda & Benjamin:

4. Hæc dicit Dominus: Non ascendetis, neque pugnabitis contra fratres vestros. reverteratur unusquisque in domum suam, quia mea hoc gestum est voluntate. Qui cum audissent sermonem Domini, reversi sunt, nec perrexerunt contra Ieroboam.

5. Habitavit autem Roboam in Ierusalem, & edificavit civitates muratas in Iuda.

6. Extruxitque Bethlehem, & Etam, & Thecue,

7. Bethsur quoque, & Socho, & Odollam, & necnon & Geth, & Maresa, & Ziph,

8. sed & Aduram, & Lachis, & Azeca,

9. Saraa quoque, & Alalon, & Hebron, quæ erant in Iuda & Benjamin, civitates munitissimas.

10. Cumque clausisset eas muris, posuit in eis principes, ciborumque horrea, hoc est, olei, & vini.

11. Sed & in singulis urbibus fecit armamentarium scutorum & hastarum, firmavitque eas summa diligentia, & imperavit super Iudam, & Benjamin.

12. Sacerdotes autem & Levitæ, qui erant in universo Israël, venerunt ad eum de cunctis sedibus suis,

13. relinquentes suburbana, & possessiones suas, & transientes ad Iudam & Ierusalem: eo quod abiecisset eos Ieroboam, & posteri ejus, ne sacerdotio Domini fungerentur.

14. Qui constituit sibi sacerdotes excelsum, & dæmoniorum, vitulorumque quos fecerat.

15. Sed & de cunctis tribubus Israël, quicumque dederant cor suum ut quærerent Dominum Deum Israël, venerunt in Ierusalem ad immolandum victimas suas coram Domino Deo patrum suorum.

16. Et roboraverunt regnum Iuda, & confirmaverunt Roboam filium Salomonis per tres annos: ambulaverunt enim in viis David & Salomonis, annis tantum tribus.

17. Duxit autem Roboam uxorem Mahalath, filiam Ierimoth, filii David: Abihail quoque filiam Eliab filii Isai.

18. quæ peperit ei filios Iehus, & Somo-riam, & Zoom.

19. Post hanc quoque accepit Maacha filiam Absalom, quæ peperit ei Abia, & Ethai, & Ziza, & Salomith.

20. Amavit autem Roboam Maacha filiam Absalom super omnes uxores suas, & concubinas: nam uxores decem & octo duxerat, concubinas autem sexaginta: & genuit viginti octo filios, & sexaginta filias.

21. Constituit verò in capite, Abiam filium Maacha ducem super omnes fratres suos: ipsum enim regem facere cogitabat,

22. quia sapientior fuit, & potentior super omnes filios ejus, & in cunctis finibus Iuda, & Benjamin, & in universis civitatibus muratis: præbuitque eis escas plurimas, & multas petivit uxores.

CAPUT XII.

Propter peccata Roboam ac populi Iuda, quinto anno regni ejus tradit illos Deus Sesar regi Egypti: qui captis munitissimis civitatibus Iuda, diripit Ierusalem, sublato regis ac templi thesauro, scitis quoque aureis & argenteis, pro quibus anea fecit Roboam: quo mortuo succedit filius Abia.

1. Cumque roboratum fuisset regnum Roboam & confortatum, dereliquit legem Domini, & omnis Israël cum eo.

2. Anno autem quinto * regni Roboam, ascendit Sesar rex Egypti in Ierusalem (quia peccaverant Domino) * 3. Reg. 14. 25.

3. cum mille ducentis curribus, & sexaginta millibus equitum: nec erat numerus valgi quod venerat cum eo ex Egypto, Libyes scilicet, & Troglodytæ, & Æthiopes.

4. Cepitque civitates munitissimas in Iuda, & venit usque in Ierusalem.

5. Semeias autem propheta ingressus est ad Roboam, & principes Iuda, qui congregati fuerant in Ierusalem, fugientes Sesar, dixitque ad eos: Hæc dicit Dominus: Vos reliquistis me, & ego reliqui vos in manu Sesar.

6. Consternatique principes Israël & rex dixerunt: Justus est Dominus.

7. Cumque vidisset Dominus, quod humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiam, dicens: Quia humiliati sunt, non disperdam eos, daboque eis pauxillum auxilii, & non stillabit furor meus super Ierusalem per manum Sesar.

8. Verumtamen servient ei, ut sciant distantiam servitutis meæ, & servitutis regni terrarum.

9. Recessit itaque Sesar rex Egypti ab Ierusalem, sublatis thesauris domus Domini, & domus regis, omniaque secum tulit, & clypeos aureos, quos fecerat Salomon,

10. pro quibus fecit rex æneus, & tradidit

illos principibus scutariorum, qui custodiebant vestibulum palatii.

11. Cūque introiret rex domum Domini, veniebant scutarii, & tollebant eos, iterumque referebant eos ad armaentarium suum.

12. Verumtamen quia humiliati sunt, aversa est ab eis ira Domini, nec deleti sunt penitus: siquidem & in Iuda inventa sunt opera bona.

13. * Confortatus est ergo rex Roboam in Ierusalem, atque regnavit: quadraginta autem & unius anni erat cū regnare cōpisset, & decem & septem annis regnavit in Ierusalem, urbe, quam elegit Dominus, ut confirmaret nomen suum ibi, de cunctis tribubus Israël: nomen autem matris ejus Naama Ammanitis. * 3. Reg. 14. 21.

14. Fecit autem malum, & non pręparavit cor suum ut quæreretur Dominum.

15. Opera verò Roboam prima & novissima scripta sunt in Libris Semeię prophetę, & Addo videntis, & diligenter exposita: pugnaveruntque adversum se Roboam, & Ieroboam cunctis diebus.

16. Et dormivit Roboam cum patribus suis, sepultusque est in civitate David. Et regnavit Abia filius ejus pro eo.

CAPUT XIII.

Abia ad bellum contra Ieroboam accedens, dehortatur exercitum Ieroboam a bello contra se, cum Deum haberet ducem, quem illi adjuverant: & sperans in Domino victor evadit, ac diversas capit civitates, & ex 14. uxoribus procreat liberos 48.

1. **A** Nno octavodecimo regis Ieroboam, regnavit Abia super Iudam.

2. * Tribus annis regnavit in Ierusalem, nomenque matris ejus Michaia, filia Uriel de Gabaa: & erat bellum inter Abiam & Ieroboam. * 3. Reg. 15. 2.

3. * Cūque inisset Abia certamen, & haberet bellicosissimos viros, & electorum quadringenta millia: Ieroboam instruxit contra aciem octingenta millia virorum, qui & ipsi electi erant, & ad bella fortissimi.

* 3. Reg. 15. 7.

4. Stetit ergo Abia super montem Semeron, qui erat in Ephraim, & ait: Audi Ieroboam, & omnis Israel.

5. Num ignoratis quòd Dominus Deus Israël dederit regnum David super Israël in sempiternum, ipsi & filius ejus in pactum satis?

6. Et surrexit Ieroboam filius Nabat, servus Salomonis filii David: * & rebellavit contra dominum suum. * 3. Reg. 11. 26.

7. Congregatique sunt ad eum viri vanissimi, & filii Bellai: & pręvaluerunt contra Roboam filium Salomonis: porrò Roboam erat rudis, & corde pavido, nec potuit resistere eis.

8. Nunc ergo vos dicitis quòd resistere possitis regno Domini, quod possidet per filios David, habetisque grandem populi multitudinem, atque vitulos aureos, quos fecit vobis Ieroboam in deos.

9. * Et ejecistis Sacerdotes Domini, filios Aaron, atque Levitas: & fecistis vobis Sacerdotes sicut omnes populi terrarum: quicumque venerit, & initiaverit manum suam in tauro de bobus, & in arietibus septem, fit sacerdos eorum, qui non sunt du.

* 3. Reg. 12. 31.

10. Noster autem Dominus, Deus est,

quem non relinquimus, Sacerdotesque ministrant Domino, de filiis Aaron, & Levitę sunt in ordine suo:

11. holocausta quoque offerunt Domino per singulos dies manę & vespere, & thymiana juxta legis pręcepta confectum, & proponunt panes in mensa mundissima, estque apud nos candelabium aureum, & lucernę ejus, ut accendantur sēper ad vespem: nos quippe custodimus pręcepta Domini Dei nostri, quem vos reliquistis.

12. Ergo in exercitu nostro dux Deus est, & Sacerdotes ejus, qui clangunt tubis, & resonant contra vos: filii Israël nolite pugnare contra Dominum Deum patrum vestrorum, quia non vobis expedit.

13. Hęc illo loquente, Ieroboam retro moliebatur insidias. Cūque ex adverso hostium staret, ignorantem Iudam suo ambebat exercitu.

14. Respiciensque Iudas vidit instare bellum ex adverso & post tergum, & clamavit ad Dominum: ac Sacerdotes tubis canere cōperunt.

15. Omnesque viri Iuda vociferati sunt: & ecce illis clamantibus, perterruit Deus Ieroboam, & omnein Israël qui stabat ex adverso Abia & Iuda.

16. Fugeruntque filii Israël Iudam, & tradidit eos Deus in manu eorum.

17. Percussit ergo eos Abia, & populus ejus plaga magna: & corruerunt vulnerati ex Israël quingenta millia virorum fortium.

18. Humiliatique sunt filii Israel in tempore illo, & vehementissime confortati filii Iuda eo quòd sperassent in Domino Deo patrum suorum.

19. Persecutus est autem Abia fugientem Ieroboam, & cepit civitates ejus, Bethel & filias ejus, & Iesana cum filiabus suis, Ephron quoque & filius ejus:

20. nec valuit ultrā resistere Ieroboam in diebus Abia: quem percussit Dominus, & mortuus est.

21. Igitur Abia, confortato imperio suo, accepit uxores quatuordecim: procreavitque viginti duos filios, & sedecim filias.

22. Reliqua autem sermonum Abia, viarumque & operum ejus, scripta sunt diligentissime in Libro Addo Prophetę.

CAPUT XIV.

Abia succedit filius Asa, qui, pace a Deo concessa idolorum cultum subvertit, & civitates Iuda edificat ac munit, Zaramque regem Æthiopum cum exercitu mille millium divino auxilio devicit.

1. **D**ormivit autem Abia cum patribus suis, * & sepelierunt eum in civitate David: regnavitque Asa filius ejus pro eo, in cuius diebus quievit terra annis decem.

* 3. Reg. 15. 8.

2. Fecit autem Asa quòd bonum & placitum erat in conspectu Dei sui, & subvertit altaria peregrini cultus, & excelsa,

3. & confregit statuas, lucosque succidit: 4. & pręcepit Iudę ut quæreretur Dominum Deum patrum suorum, & faceret legem, & universa mandata:

5. & abstulit de cunctis urbibus Iuda, aras, & fana, & regnavit in pace.

6. Edificavit quoque urbes munitas in Iuda, quia quietus erat, & nulla temporibus ejus bella surrexerant, pacem Domino largiente.

7. Dixit autem Iudæ: *Ædificemus civitates istas, & vallibus muris, & roboramus turribus, & portis, & seris, donec à bellis quæta sunt omnia, eò quòd quæsierimus Dominum Deum patrum nostrorum, & dederit nobis pacem per gym.* *Ædificaverunt igitur, & nullum in extruendo impedimentum fuit.*

8. Habuit autem Asa in exercitu suo portantium scuta & hastas de Iuda trecenta millia, & Benjamin verò scutoriorum & sagittariorum ducenta octoginta millia, omnes isti viri fortissimi.

9. Egressus est autem contra eos Zarahiops cum exercitu suo, decies centena millia, & curribus trecentis: & venit usque Maresa.

10. Porro Asa perrexit obviam ei, & instruxit aciem ad bellum in valle Sephata, quæ est juxta Maresa:

11. & invocavit Dominum Deum, & ait: ** Domine non est apud te ulla distantia utrum in paucis auxiliaberis, an in pluribus: adjuva nos Domine Deus noster: in te enim, & in tuo nomine habentes fiduciam venimus contra hanc multitudinem. Domine, Deus noster tu es, non prævaleat contra te homo.*

* 1. Reg. 14. 6.

12. Exterritus itaque Dominus *Æthiopes* coram Asa & Iuda: *fingerunt* *Æthiopes.*

13. Et persecutus est eos Asa, & populus, qui cum eo erat, usque Gerara: & ruerunt *Æthiopes* usque ad interuentionem, quia Domino cædente contriti sunt, & exercitu illius præliante. Tulerunt ergo spolia multa,

14. & percußerunt civitates omnes per circuitum Geraræ: grandis quippe cunctos terror invaserat: & diruperunt urbes, & multam prædam asportaverunt.

15. Sed & caulas ovium destruentes, tulerunt pecorum infinitam multitudinem, & camelorum: reversique sunt in Ierusalem.

CAPUT XV.

Azarias prophetæ Israel futurum multo tempore absque Dei veri cultu, sacerdote & lege: cuius prophetæ exhortatione confortatus Asa, auferit sordes dolorum suarumque matrem idololatram imperio privat: populus autem jurat se Deo servituum.

1. Azarias autem filius Oded, facto in se spiritu Dei,

2. egressus est in occursum Asa, & dixit ei: Audite me Asa, & omnis Iuda & Benjamin: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quæsieritis eum, invenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos.

3. Transibunt autem multi dies in Israël absque Deo vero, & absque sacerdote doctore, & absque lege.

4. Cùmque reversi fuerint in angustia sua ad Dominum Deum Israël, & quæsierint eum, reperient eum.

5. In tempore illo non erit pax egredienti & ingredienti, sed terrores undique in cunctis habitatoribus terrarum:

6. pugnabit enim gens contra gentem, & civitas contra civitatem, quia Dominus conturbabit eos in omni angustia.

7. Vos ergo confortamini, & non dissolvantur manus vestre: erit enim merces operi vestro.

8. Quod cùm audisset Asa verba scilicet, & prophetiam Azariæ filii Oded prophetæ, confortatus est, & abstulit idola de omni terra Iuda, & de Benjamin, & ex urbibus,

quas ceperat. montis Ephraim, & dedicavit altare Domini quod erat ante porticum Domini.

9. Congregavitque universum Iudam & Benjamin, & advenas cum eis de Ephraim, & de Manasse, & de Simeon: plures enim ad eum confluxerant ex Israël, videntes quòd Dominus Deus illius esset cum eo.

10. Cùmque venissent in Ierusalem mense tertio, anno decimoquinto regni Asa,

11. immolaverunt Domino in die illa de manibus, & præda, quam adduxerant, boves septingentos, & arietes septem millia.

12. Et intravit ex more ad corroborandum fœdus ut quærerent Dominum Deum patrum suorum in toto corde, & in tota anima sua.

13. Si quis autem, inquit, non quæserit Dominum Deum Israël, moriatur, à minimo usque ad maximum, à viro usque ad mulierem.

14. Juraveruntque Domino voce magna in júbilo, & in clangore tubæ, & in sonitu buccinarum.

15. omnes qui erant in Iuda cum exhortatione: in omni enim corde suo juraverunt, & in tota voluntate quæsierunt eum, & invenerunt: præstititque eis Dominus requiem per circuitum.

16. Sed & Maacham matrem Asa regis ex augusto deposuit imperio, eò quòd fecisset in loco simulacrum Priapi: quod omne contrivit, & in frusta comminuens combussit in torrente Cedron:

17. excelsa autem derelicta sunt in Israël, attamen cor Asa erat perfectum cunctis diebus ejus.

18. Eaque quæ voverat pater suus, & ipse, intulit in domum Domini, argentum, & aurum, vasorumque diversam suppellectilem.

19. Bellum verò non fuit usque ad trigessimum quintum annum regni Asa.

CAPUT XVI.

Pugnante Baasa rege Israel contra Asa, vocavit Asa Benadad regem Syria in auxilium, & Hanani prophetam ipsum ob id increpantem, in nerorum concitavit: ac dolore pedum cruciatus, in medicorum arte spem ponens, anno regni sui quadragésimo primo moritur.

1. Anno autem trigésimo sexto regni eius, ascendit Baasa rex Israël in Iudam & muro circumdabat Rama, ut nullus tutè, posset egredi & ingredi de regno Asa.

2. Protulit ergo Asa argentum & aurum de thesauris domus Domini, & de thesauris regis, misitque ad Benadad regem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicens:

3. Fœdus inter me & te est, pater quoque meus & pater tuus habuere concordiam: quam ob rem misi tibi argentum & aurum, ut rupto fœdere, quod habes cum Baasa rege Israël facias eum à me recedere.

4. Quo comperto, Benadad misit principes exercituum suorum ad urbes Israël: qui percusserunt Ahion, & Dan, & Abelmaim, & universas urbes Nephthali muratas.

5. Quod cùm audisset Baasa desit ædificare Rama, & intermisit opus suum.

6. Porro Asa rex assumpsit universum Iudam, & tulerunt lapides de Rama, & Igna quæ ædificationi preparaverat Baasa, ædificavitque ex eis Gabaa, & Maspha.

7. In tempore illo venit Hanani propheta ad Asa regem Iuda, & dixit ei: Quia habuis.

buidi fiduciam in rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriæ regis exercitus de manu tua.

8. * Nonne Æthiopes, & Libyes multo plures erant quadrigis, & equitibus, & multitudo nimia: quos, cum Domino credidisses, tradidit in manu tua? * *Supr. 14. 9.*

9. Oculi enim Domini contemplantur universam terram, & præbent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egisti, & propter hoc ex præsentì tempore adversum te bella consurgent.

10. Iratusque Asa adversus Videntem, iussit eum mitti in nervum: valde quippe super hoc fuerat indignatus: & interfecit de populo in tempore illo plurimos.

11. Opera autem Asa prima & novissima scripta sunt in Libro regum Iuda & Israël.

12. Ægrotavit etiam Asa anno trigesimo nono regni sui, dolore pedum vehementissimo, & nec in infirmitate sua quæsiivit Dominum, sed magis in medicorum arte confusus est.

13. Dormivitque cum patribus suis: & mortuus est anno quadagesimo primo regni sui.

14. Et sepelierunt eum in sepulchro suo quod foderat sibi in civitate David: posueruntque eum super lectum suum plenum aromatibus & unguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combusserunt super eum ambitione nimia.

CAPUT XVII.

Pius Iosaphat patri Asa succedens, divitiis potens & armis, mittit doctores legis Dei per universum Iudam: cuius principes recensentur, cum numero subditorum militum.

1. **R**EGNAVIT autem Iosaphat filius ejus pro eo, & invaluit contra Israël.

2. Constituitque militum numeros in cunctis urbibus Iuda, quæ erant vallatæ muris. Præsidiaque disposuit in terra Iuda, in civitatibus Ephraim, quas ceperat Asa pater ejus.

3. Et fuit Dominus cum Iosaphat, quia ambulavit in viis David patris sui primis: & non speravit in Baalim,

4. sed in Deo patris sui, & perrexit in præceptis illius & non juxta peccata Israël.

5. Confirmavitque Dominus regnum in manu ejus, & dedit omnis Iuda munera Iosaphat: factæque sunt ei infinitæ divitiæ, & multa gloria.

6. Cumque sumpsisset cor ejus audaciam propter vias Domini, etiam excelsa & lucos de Iuda abstulit.

7. Tertio autem anno regni sui misit de principibus suis Benhai, & Obdiam, & Zachariam, & Nathanael, & Michæam ut docerent in civitatibus Iuda:

8. & cum eis Levitas Semeiam, & Nathania, & Zabadiam, Asael quoque, & Semiramoth, & Ionathan, Adoniamque & Thobiam, & Thobadoniam Levitas, & cum eis Elisama, & Ioran sacerdotes,

9. docebantque populum in Iuda, habentes librum legis Domini, & circuibant cunctas urbes Iuda, atque erudebant populum.

10. Itaque factus est pavor Domini super omnia regna terrarum, quæ erant per gyrum Iuda: nec audebant bellare contra Iosaphat.

11. Sed & Philisthæi Iosaphat munera deferebant, & vesticulæ argenti, Arabes quoque adducebant pecora, arietum septem millia septingenta, & hircorum totidem.

12. Crevit ergo Iosaphat, & magnificatus est usque in sublime: atque edificavit in Iuda domos ad instar turrium, urbesque muratas.

13. Et multa opera paravit in urbibus Iuda: viri quoque bellatores, & robusti erant in Ierusalem,

14. quorum iste numerus per domos atque familias singulorum: In Iuda principes exercitus, Ednas dux, & cum eo robustissimi viri trecenta millia.

15. Post hunc Iohanan princeps, & cum eo ducenta octoginta millia.

16. Post istum quoque Amasias filius Zachari, consecratus Domino, & cum eo ducenta millia virorum fortium.

17. Hunc sequebatur robustus ad prælia Eliada, & cum eo tenentium arcum & clypeum ducenta millia.

18. Post istum etiam Iozabab, & cum eo centum octoginta millia expeditorum militum.

19. Hi omnes erant ad manum regis, exceptis illis, quos posuerat in urbibus muratis, in universo Iuda.

CAPUT XVIII.

Iosaphat impio Achab affinitate junctus, sumpta filio Ioram in uxorem filia Achab, ascendit cum eo contra Ramoth Galaad, 400. pseudo-prophetis gloriam promittentibus: Michæas autem contrarium prophetans, in carceraturus sed Achab juxta Michæas prophetiam in bello occiditur.

1. **F**UIT ergo Iosaphat dives & inclytus multum, & affinitate conjunctus * est Achab. * *4. Reg. 8. 18. 2. Paral. 21. 6.*

2. Descenditque post annos ad eum in Samariam: ad cuius adventum inactavit Achab arietes, & boves plurimos ipsi, & populo qui venerat cum eo, persuasitque illi ut ascenderet in Ramoth Galaad.

3. Dixitque Achab rex Israël ad Iosaphat regem Iuda: Veni mecum in Ramoth Galaad. Cui ille respondit: Ut ego, & tu: sicut populus tuus, sic & populus meus: tecumque erimus in bello.

4. Dixitque Iosaphat ad regem Israël: Consule obscuro impræsentiarum sermonem Domini.

5. Congregavit igitur rex Israël prophetarum quadringentos viros, & dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus an quiescere? At illi, Ascende, inquit, & tradet Deus in manu regis.

6. Dixitque Iosaphat: Numquid non est hic propheta Domini, ut ab illo etiam requiramus?

7. Et ait rex Israël ad Iosaphat: Est vir unus, à quo possumus quærere Domini voluntatem: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore: est autem Michæas filius Iemla. Dixitque Iosaphat: Ne loquaris rex hoc modo.

8. Vocavit ergo rex Israël unum de eunuchis, & dixit ei: Voca citò Michæam filium Iemla.

9. Porro rex Israël, & Iosaphat rex Iuda uterque sedebant in solio suo, vestiti cultu regio: sedebant autem in area juxta portam Sainariæ, omnesque prophætæ vaticinabantur coram eis.

10. Sedacias verò filius Chanaana fecit sibi cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec contras eam.

11. Om-

11. Omnesque prophetæ similiter prophetabant, atque dicebant: Ascende Ramoth Galaad, & prosperaberis, & tradet eos Dominus in manu regis.

12. Nuntius autem, qui ierat ad vocandum Michæam, ait illi: En verba omnium prophetarum uno ore bona regi annuntiant: quæ ergo te ut & sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisque prospera.

13. Cui respondit Michæas: Vivit Dominus, quia quodcumque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.

14. Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Cui ille respondit: Ascendite: cuncta enim prospera evenient, & tradentur hostes in manus vestras.

15. Dixitque rex: Iterum atque iterum te adjuro, ut mihi non loquaris, nisi quod verum est in nomine Domini.

16. At ille ait: Vidi universum Israël dispersum in montibus, sicut oves absque pastore: & dixit Dominus: non habent isti dominos: revertatur unusquisque in domum suam in pace.

17. Et ait rex Israël ad Iosaphat: Nonne dixi tibi, quod non prophetaret iste mihi quidquam boni, sed ea, quæ mala sunt?

18. At ille, Idcirco, ait: audite verbum Domini: Vidi Dominum sedentem in solo suo, & omnem exercitum cæli assistentem ei à dextris & à sinistris.

19. Et dixit Dominus: Quis decipiet Achab regem Israel ut ascendat & corruat in Ramoth Galaad? Cumque diceret unus hoc modo, & alter alio:

20. processit spiritus, & stetit coram Domino, & ait: Ego decipiam eum. Cui Dominus, In quo, inquit, decipies?

21. At ille respondit: Egre diary, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Dixitque Dominus: Decipies, & prævalēbis: egredere, & fac ita.

22. Nunc igitur, ecce Dominus dedit spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, & Dominus locutus est de te mala.

23. Accessit autem Sedecias filius Chanana, & percussit Michæam maxillam, & ait: per quam viam transivit Spiritus Domini à me, ut loqueretur tibi?

24. Dixitque Michæas: Tu ipse videbis in die illo, quando ingressus fueris cubiculum de cubiculo ut abscondaris.

25. Præcepit autem rex Israel, dicens: Tollite Michæam, & ducite eum ad Amon principem civitatis, & ad Iosaphat filium Amalech.

26. Et dicetis: Hæc dicit rex: Mittite hunc in carcerem, & date ei panis modicum, & aquæ paucillam, donec revertat in pace.

27. Dixitque Michæas: Si revertsus fueris in pace, non est locutus Dominus in me. Et ait: Audite omnes populi.

28. Igitur ascenderunt rex Israel, & Iosaphat rex Iuda, in Ramoth Galaad.

29. Dixitque rex Israel ad Iosaphat: Mutabo habitum, & sic ad pugnam vadam, tu autem induere vestibus tuis. Mutatoque rex Israel, habitu, venit ad bellum.

30. Rex autem Syriæ præceperat ducibus equitatus sui, dicens: Ne pugnetis contra minimum, aut contra maximum, nisi contra solum regem Israel.

31. Itaque cum vidissent principes equitatus Iosaphat, dixerunt: Rex Israel est iste, Et circumdederunt eum dimicantes: at ille

clamavit ad Dominum, & auxiliatus est ei, atque averit eis ab illo.

32. Cum enim vidissent duces equitatus, quod non esset rex Israel, reliquerunt eum.

33. Accidit autem ut unus è populo sagittam in incertum jaceret, & percuteret regem Israel inter cervicem & scapulas, at ille aurigæ suo ait: Convertite manum tuam, & educ me de acie, quia vulneratus sum.

34. Et finita est pugna in die illo: porrò rex Israel stabat in curru suo contra Syros usque ad vesperam, & mortuus est occidente sole.

CAPUT XIX.

Iosaphat ex infelici praelio reversus, à Iehu propheta correptus de præstito auxilio Achab, constitutus à se iudicis admonet de servanda iustitia, sacerdotes & levitas de promovendo cultu divino, populoque recte instituendo.

1. **R**eversus est autem Iosaphat rex Iuda in domum suam pacifice in Ierusalem.

2. Cui occurrit Iehu filius Hanani Videns: & ait ad eum: Impio prebes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungis, & idcirco iram quidem Domini mereberis:

3. sed bona opera inventa sunt in te, eò quod abstuleris lucos de terra Iuda, & præparaveris cor tuum ut requireres Dominum Deum patrum tuorum.

4. Habitavit ergo Iosaphat in Ierusalem: rursumque egressus est ad populum de Bersabee usque ad montem Ephraim, & revocavit eos ad Dominum Deum patrum suorum.

5. Constituitque iudices terræ in cunctis civitatibus Iuda munitis per singula loca,

6. & præcipiens iudicibus, Videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini: & quodcumque iudicaveritis, in vos redundabit.

7. Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite: non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, * nec personarum acceptio, nec capido munerum.

* Deut. 10. 17. Sap. 6. 8. Eccl. 35. 15. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Ephes. 6. 9. Colos. 3. 25. 1. Petr. 1. 17.

8. In Ierusalem quoque constituit Iosaphat Levitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israel, ut iudicium & causam Domini judicarent habitatoribus ejus.

9. Præcepitque eis, dicens: Sic ageitis in timore Domini fideliter & corde perfecto.

10. Omnem causam, quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis inter cognitionem & cognitionem, ubicumque questio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de justificationibus: ostendite eis, ut non peccent in Dominum, & ne veniat ira super vos & super fratres vestros: sic ergo agentes non peccabitis.

11. Amariis autem sacerdos & pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit: porrò Zabadias filius Ismahel, qui est dux in domo Iuda, super ea operabitur, quæ ad regis officium pertinent: habebitisque magistros Levitas coram vobis, confortamini, & agite diligenter, & erit Dominus vobiscum in bonis.

CAPUT XX.

Ammonitis, Moabitis, ac Syris contra Iosaphat insurgentibus, ipse prædicato jejuniò unicum populo supplicat ad Deum confugit, sicque ab eis se mutuo cadentibus liberatur spolia

que colligit; verum ob fœdus cum impio Ochozia initum à propheta corrigitur, & à Deo punitur.

1. Post hæc congregati sunt filii Moab, & filii Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Iosaphat ut pugnarent contra eum.

2. Veneruntque nuntii, & indicaverunt Iosaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna de his locis, quæ trans mare sunt, & de Syria, & ecce consistunt in Asasonthamar, quæ est Engaddi.

3. Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum, & prædicavit jejunium universo Iuda.

4. Congregatusque est Iudas ad deprecandum Dominum, sed & omnes de urbibus suis venerunt ad obsecrandum eum.

5. Cùmque stetisset Iosaphat in medio cœtu Iuda, & Ierusalem, in domo Domini ante atrium novum,

6. ait: Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in cælo, & dominaris cunctis regnis Gentium, in manu tua est fortitudo & potentia, nec quisquam tibi potest resistere.

7. Nonne tu Deus noster interfecisti omnes habitatores terræ Iuyor coram populo tuo Israel, & dedisti eam semini Abraham amici tui in sempiternum?

8. Habitaveruntque in ea, & extruxerunt in illa sanctuarium nomini tuo, dicentes:

9. Si irruerit super nos mala, gladius iudicii, pestilentia, & fames, stabimus coram domo hac in conspectu tuo, in qua invocatum est nomen tuum; & clamabimus ad te in tribulationibus nostris, & exaudies, salvosque facies.

10. Nuncigitur ecce filii Ammon, & Moab, & mons Seir, * per quos non concessisti Israel ut transiret quando egrediebantur de Ægypto, sed declinaverunt ab eis, & non interfecerunt illos; * *Deut. 2. 1*

11. e contrario agunt, & nituntur eicere nos de possessione, quam tradidisti nobis.

12. Deus noster, ergo non iudicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cū ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.

13. Omnis verò Iuda stabat coram Domino cum parvulis, & uxoribus, & libeis suis.

14. Erat autem Iahaziel filius Zachariæ, filii Banaïæ, filii Iehiel, filii Mathanæ, Levites de filiis Asaph, super quem factus est Spiritus Domini in medio turbæ.

15. & ait Attendite omnis Iuda, & qui habitatis Ierusalem, & tu rex Iosaphat. Hæc dicit Dominus vobis: Nolite timere, nec paveatis hanc multitudinem: non est enim vestra pugna, sed Dei.

16. Cras descendetis contra eos: ascensuri enim sunt per clivum nomine Sis, & invenietis illos in summitate torrentis, qui est contra solitudinem Ieruel.

17. Non eritis vos qui dimicabitis, sed tantummodò confidenter state, & videbitis auxilium Domini super vos, o Iuda, & Ierusalem: nolite timere, nec paveatis: cras egrediemini contra eos, & Dominus erit vobiscum.

18. Iosaphat ergo, & Iuda, & omnes habitatores Ierusalem ceciderunt proni in terram coram Domino, & adoraverunt eum.

19. Porro Levitæ de filiis Caath, & de filiis Coie laudabant Dominum Deum Israel voce magna, in excelsum.

20. Cùmque manè surrexissent, egressi sunt per des rtuon Thicue: prorexisque eis, stans Iosaphat in medio eorum, dixit: Audite me viri Iuda, & omnes habitatores Ierusalem: credite in Domino Deo vestro, & securi eritis: credite prophetis ejus, & cuncta evenient prospera.

21. Deditque consilium populo, & statuit cantores Domini, ut laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac voce consona cicerent: * Conitemini Domino, quoniam in æternum misericordia ejus. * *Psal. 135. 1.*

22. Cùmque cœlissat laudes canere, vergit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant ut pugnarent contra Iudam, & percussi sunt.

23. Namque nui Ammon, & Moab consurrexerunt ad eum habitatores montis Seir, ut internerent & deleterent eos. cùmque hoc opere perpetuassent, etiam in semetipsos versi, mutus concidere vulneribus.

24. Porro Iuda cū venisset ad speculam, quæ respicit solitudinem, vidit procul omnem latè regionem plenam cadaveribus, nec superesse quemquam, qui necem potuisset evadere.

25. Venit ergo Iosaphat, & omnis populus cum eo ad detrahenda spolia mortuorum. inveneruntque inter cadavera variam suppellectilem, vestes quoque, & vasa pretiosissima, & diripuunt ita ut omnia portare non possent, nec per tres dies spolia aureæ præ prædæ magnitudine.

26. Die autem quarto congregati sunt in Valle benedictionis: etenim quoniam ibi benedixerant Domino, vocaverunt locum illum Vallis benedictionis usque in præsentem diem.

27. Reversusque est omnis vir Iuda, & habitatores Ierusalem, & Iosaphat ante eos in Ierusalem cum lætitia magna, eò quod dedisset eis Dominus gaudium de inimicis suis.

28. Ingressi sunt in Ierusalem cum psalteriis, & citharis, & tubis in domum Domini.

29. Irruit autem pavor Domini super universa regna terrarum cū audissent quod pugnasset Dominus contra inimicos Israel.

30. Qui vixit regnum Iosaphat, & præbuit ei Deus pacem per circuitum.

31. Regnavit igitur Iosaphat super Iudam, & erat triginta quinque annorum cum regnare cœpisset. viginti autem & quinque annis regnavit in Ierusalem, & nomen matris ejus Azubæ filia Ielahi. * *3. Reg. 22. 41.*

32. Et ambulavit in via patris sui Asa, nec declinavit ab ea, faciens quæ placita erant coram Domino.

33. Veruntamen excelsa non abstulit, & adhuc populus non dir xerat cor suum ad Dominum Deum patrum suorum.

34. Reliqua autem gestorum Iosaphat priorum, & novissimorum scripta sunt in verbis Iehu filii Hanani, quæ digessit in Libros regum Israel.

35. Post hæc inuit amicitias Iosaphat rex Iuda cum Ochozia rege Israel, * cujus opera fuerunt impissima. * *Vid. 3. Reg. 22. 49. & 10. 22. ac 9. 20.*

36. Et particeps fuit ut facerent naves, quæ irent in Tharsis. cecurruntque classem in Asiongaber.

37. Prophetavit autem Eliezer filius Doudæ de Maresa ad Iosaphat, dicens: Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus ope-

opera tua, contritæque sunt naves, nec poterunt ire in Tharsis.

CAPUT XXI.

Impius Ioram filius Iosaphat occidit fratres suos, & quosdam principes Iuda; cui Ihas per litteras pessimam ægritudinem, ac mortem, & domus suæ ac regni ditionem prædicit, quæ tandem subsequuta sunt.

1. Dormivit autem Iosaphat cum patribus suis, * & sepultus est cum eis in Civitate David: regnavitque Ioram filius ejus pro eo. * 3. Reg. 22. 51.

2. Qui habuit fratres filios Iosaphat, Azariam, & Iahiel, & Zachariam, & Azariam, & Michael, & Saphatiam. omnes hi, filii Iosaphat regis Iuda.

3. Deditque eis pater suus multa munera argenti, & auri, & pensationes, cum civitatibus munitissimis in Iuda: regnum autem tradidit Ioram, eò quod esset primogenitus.

4. Surrexit ergo Ioram super regnum patris sui: cùmque se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio, & quosdam de principibus Israel.

5. Trigintaduorum annorum erat Ioram cùm regnare cœpisset: & octo annis regnavit in Ierusalem.

6. * Ambulavitque in viis regum Israël, sicut egerat domus Achab: nila quippe Achab erat uxor ejus, & fecit in alium in conspectu Domini. * 4. Reg. 8. 18.

7. Noluit autem Dominus disperdere domum David propter pactum, quod inerat cum eo: & quia promiserat ut daret ei lucernam, & filiis ejus omni tempore.

8. In diebus illis rebellavit Edom, * ne esset subditus Iudæ, & constituit sibi regem. * Gen. 27. 40.

9. Cùmque transisset Ioram cum principibus suis, & cuncto equitatu, qui erat secum, surrexit nocte, & percussit Edom qui se circumdederat, & omnes duces equitatus ejus.

10. Attamen rebellavit Edom, ne esset sub ditione Iuda usque ad hanc diem: eo tempore & Lobna recessit ne esset sub manu illius. Dereliquerat enim Dominum Deum patrum suorum:

11. insuper & excelsa fabricatus est in urbi-bus Iuda, & fornicari fecit habitatores Ierusalem, & prævaricari Iudam.

12. Allatæ sunt autem ei litteræ ab Elia propheta, in quibus scriptum erat: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui: Quoniam non ambulasti in viis Iosaphat patris tui, & in viis Asa regis Iuda,

13. sed incessisti per iter regum Israël, & fornicari fecisti Iudam, & habitatores Ierusalem, imitatus fornicationem domus Achab, insuper & fratres tuos domum patris tui, meliores te occidisti:

14. ecce Dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo, & filiis, & uxoribus tuis, universaque substantia tua.

15. tu autem ægrotabis pessimo languore utri tui, donec egrediantur vitalia tua paulatim per singulos dies.

16. Suscitavit ergo Dominus contra Ioram spiritum Philistinorum, & Arabum, qui condes sunt Æthiopiis.

17. & ascenderunt in terram Iuda, & vastaverunt eam: diruperuntque cunctam substantiam, quæ inventa est in domo regis, insuper & filios ejus, & uxores: nec remansit

ei filius, nisi Ioachaz, qui minimus natus erat. 18. Et super hæc omnia percussit eum Dominus nili languore insanabili.

19. Cùmque diei succederet dies, & temporum spatia volverentur, duorum annorum expletus est circulus: & sic longa consumptus tabe, ita ut egeret etiam viscera sua, languore pariter, & vita caruit. Mortuusque est in infinitate pessima, & non fecit ei populus secundum morem combustionis, exequias, sicut fecerat majoribus ejus.

20. Trigintaduorum annorum fuit, cùm regnare cœpisset, & octo annis regnavit in Ierusalem. Ambulavitque non rectè, & sepelivit eum in civitate David: verumtamen non in sepulchro regum.

CAPUT XXII.

Impium Ochoziam filium Ioram regem Iuda occidit Iehu, simul & Ioram regem Israel: cum occideret autem Athalia filios regis, servavit Iosabeth Ias natu minimum.

1. Constituerunt autem habitatores Ierusalem Ochoziam filium ejus minimum *, regem pro eo: omnes enim majores natu, qui ante eum fuerant, interfecerant latrones Arabum, qui irruerant in castra: regnavitque Ochozias filius Ioram regis Iuda.

* 4. Reg. 8. 24.

2. Quadraginta * duorum annorum erat Ochozias cùm regnare cœpisset, & uno anno regnavit in Ierusalem, & nomen matris ejus Athalia filia Amri. * 4. Reg. 8. 26.

3. Sed & ipse ingressus est per vias domus Achab: mater enim ejus impulit eum ut impiè ageret.

4. Fecit igitur malum in conspectu Domini, sicut domus Achab: ipsi enim fuerunt ei consilarii post mortem patris sui, in interitum ejus.

5. Ambulavitque in consiliis eorum. Et perrexit cum Ioram filio Achab rege Israel, in bellum contra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad, vulneraveruntque Syri Ioram.

6. Qui reversus est ut curaretur in Iezrahel: multas enim plagas acceperat in supradicto certamine. Igitur Ochozias filius Ioram rex Iuda, descendit ut inviseret Ioram filium Achab in Iezrahel ægotantem.

7. Voluntatis quippè fuit Dei adversus Ochoziam, ut veniret ad Ioram: & cùm venisset, & egrederetur cum eo adversum Iehu filium Namsi, quem unxit Dominus ut deleter domum Achab.

8. Cùm ergo everteret Iehu domum Achab, invenit principes Iuda, & filios fratrum Ochoziæ, qui ministrabant ei, & interfecit illos.

9. Ipsum quoque perquirens Ochoziam, comprehendit latitantem in Samaria: adducitque ad se, occidit, & sepelierunt eum: eò quod esset filius Iosaphat, qui quæsierat Dominum in toto corde suo, nec erat ultra spes aliqua ut de stirpe quis regnaret Ochoziæ.

10. * siquidem Athalia mater ejus videns quod mortuus esset filius suus, surrexit, & interfecit omnem stirpem regiam domus Ioram. * 4. Reg. 11. 1.

11. Porro Iosabeth filia regis tulit Ioas filium Ochoziæ, & nutrita est eum de medio filiorum regis, cùm interficerentur: absconditque eum cum nutrice sua in cubiculo lectulorum Iosabeth autem, quæ absconderat eum, erat filia regis Ioram, uxor Ioas pontificis,

soror Ochoziæ, & idcirco Athalia non interfecit eum.

12. Fuit ergo cum eis in domo Dei absconditus sex annis, quibus regnavit Athalia super terram.

CAPUT XXIII.

Ioiada pontifex unxit Ios septennem in regem Iuda, curavitque ut Athalia occideretur, & cultus Dei restitueretur, populus autem destruit domum, altaria ac simulachra Baal.

1. Anno autem septimo confortatus Ioiada *, assumpsit centuriones, Azariam videlicet filium Ierobam, & Ismahel filium Iohanan, Azariam quoque filium Obed, & Maasiam filium Adaïæ, & Elisaphat filium Zechri: & iunxit cum eis fœdus. * 4. Reg. II. 4.

2. Qui circumcuntes Iudam, congregaverunt Levitas de cunctis urbibus Iuda, & principes familiarum Israël, veneruntque in Ierusalem.

3. Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege, dixitque ad eos Ioiada: Ecce filius regis regnabit, sicut locutus est Dominus super filios David.

4. Iste est ergo sermo quem facietis:

5. Tertia pars vestrum qui veniunt ad Sabbatum, Sacerdotum, & Levitarum, & janitorum erit in portis: tertia verò pars ad domum regis: & tertia ad portam, quæ appellatur Fundamenti: omne verò reliquum vulgus sit in atris domus Domini.

6. Nec quispiam alius ingrediatur domum Domini, nisi Sacerdotes, & qui ministrant de Levitis: ipsi tantummodo ingrediantur, quia sanctificati sunt: & omne reliquum vulgus observet custodias Domini.

7. Levitæ autem circumdant regem, habentes singuli armâ sua: (& si quis alius ingressus fuerit templum, interficiatur) sintque cum rege & intrante & egrediente.

8. Fecerunt ergo Levitæ, & universus Iuda juxta omnia, quæ præceperat Ioiada pontifex, & assumpserunt singuli viros qui sub se erant, & veniebant per ordinem sabbati, cum his qui impleverant sabbatum, & egressuri erant, siquidem Ioiada pontifex non dimiserat abire turmas, quæ sibi per singulas hebdomadas succedere consueverant.

9. Deditque Ioiada sacerdos centurionibus lanceas, clypeosque & peltas regis David, quas consecraverat in domo Domini.

10. Constituitque omnem populum tenentium pugiones a parte templi dextra, usque ad partem templi sinistram, coram altari, & templo, per circuitum regis.

11. Et exaudivit filium regis, & imposuerunt ei diadema, & testimonium, dederuntque in manu ejus tenendam legem, & constituerunt eum regem: unxit quoque illum Ioiada pontifex, & filii ejus: imprecatrixque sunt ei, atque dixerunt: Vivat rex.

12. Quod cum audisset Athalia, vocem scilicet currentium atque laudantium regem, ingressa est ad populum in templum Domini.

13. Cùmque vidisset regem stantem super gradum in introitu, & principes, turmasque circa eum, omnemque populum terræ gaudentem, atque clangentem tubis, & diversis generis organis concinentem, vocemque laudantium, scidit vestimenta sua, & ait: Insidiæ, insidiæ.

14. Egressus autem Ioiada pontifex ad centuriones, & principes exercitus, dixit eis: Educite illam extra septa templi, & interficiatur foris gladio. Præcepitque sacerdos ac occiderunt in domo Domini.

15. & imposuerunt cervicibus ejus manus: cùmque intrasset portam equorum domus regis, interceperunt eam ibi.

16. Percepit autem Ioiada fœdus inter se, universumque populum, & regem, ut esset populus Domini.

17. Itaque ingressus est omnis populus domum Baal, & destruxerunt eam: & altaria ac simulachra illius confregerunt: Mathan quoque sacerdotem Baal interceperunt ante aras.

18. Constituit autem Ioiada præpositos in domo Domini, sub manibus Sacerdotum, & Levitarum, quos distribuit David in domo Domini: ut offerrent holocausta Domino, sicut scriptum est in lege Moysi, in gaudio & canticis, juxta dispositionem David.

19. Constituit quoque janitores in portis domus Domini, ut non ingrederetur eam inmundus in omni re.

20. Assumpsitque centuriones, & fortissimos viros ac principes populi, & omne vulgus terræ, & fecerunt descendere regem de domo Domini, & introire per medium portæ superioris in domum regis, & collocaverunt eum in solio regali.

21. Lætatusque est omnis populus terræ, & urbs quævit, porro Athalia interfecta est gladio.

CAPUT XXIV.

Ios vivente Ioiada bonus ac pius, jussit ad sarchateia templi congregari pecuniam: deinde eo mortuo, factus impius, jubet occidi Zachariam filium Ioiadæ: anno sequenti Iuda & Ierusalem à Syris diripiuntur & Ios à servis occiditur.

1. Septem annorum erat * Ios cùm regnare cœpisset: & quadraginta annis regnavit in Ierusalem, nomen matris ejus Sebia de Bersabee. * 4. Reg. II. 21. & 12. 1.

2. Fecitque quod bonum est coram Domino cunctis diebus Ioiadæ sacerdotis.

3. Accepit autem ei Ioiada uxores duas, & quibus genuit filios & filias.

4. Post quæ placuit Ios ut instauraret domum Domini.

5. Congregavitque Sacerdotes, & Levitas, & dixit ei: Egredimini ad civitates Iuda, & colligite de universo Israël pecuniam ad sarchateia templi Dei vestri, per singulos annos, festinatèque hoc facite: porro Levitæ egere negligentius.

6. Vocavitque rex Ioiadam principem, & dixit ei: Quare tibi non fuit curæ, ut cogeret Levitas intrare de Iuda & de Ierusalem pecuniam, quæ constituta est à Moysse servo Domini, ut inferret eam omnis multitudo Israël in tabernaculum testimonii?

7. Athalia enim impiissima, & filii ejus destruxerunt domum Dei, & de universis, quæ sanctificata fuerant in templo Domini, ornaverunt ranum Baalam.

8. Præcepit ergo rex, & fecerunt arcam: posueruntque eam juxta portam domus Domini forinsecus.

9. Et prædicatum est in Iuda & Ierusalem ut deferrent singuli pretium Domino, * quod constituit Moyses servus Dei super omnem Israël in deserto. * Exod. 30. 12.

10. Lætati sunt cuncti principes, & omnis populus: & ingressi contulerunt in arcam Domini, atque miserunt ita ut imple-retur.

11. Cùm-

11. Cūmq; tempus esset ut deferrent arcam coram rege per manus Levitarum (videbant enim multam pecuniam) ingrediebatur scriba legis, & quem prius sacerdos constituerat: eundebantque pecuniam quæ erat in arca: porro arcam reportabant ad locum suum: sicut faciebant per singulos dies, & congregata est infinita pecunia.

12. Quam dederunt rex & Ioada his, qui præerant operibus domus Domini: at illi conducebant ex ea cæsores lapidum, & artifices operum singulorum ut instaurarent domum Domini: fabros quoque ferri & æris, ut quod cadere cæperat, fulciretur.

13. Egeruntque hi qui operabantur industrie, & obducebatur parietum cicatrix per manus eorum, ac suscitaverunt domum Domini in statum pristinum, & firmiter eam stare fecerunt.

14. Cūmq; complerent omnia opera, detulerunt coram rege, & Ioada reliquam partem pecuniæ: de qua facta sunt vasa templi in ministerium, & ad holocausta, phialæ quoque, & cetera vasa aurea & argentea: & offerrebantur holocausta in domo Domini iugiter cunctis diebus Ioadae.

15. Senuit autem Ioada plenus dierum, & mortuus est cū esset centum triginta annorum.

16. Sepelieruntque eum in civitate David cum regibus, eo quod fecisset bonum cum Israel, & cum domo ejus.

17. Postquam autem obiit Ioada, ingressi sunt principes Iuda, & adoraverunt regem, qui delinitus obsequiis eorum, acquievit eis.

18. Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum, servieruntque lucis & sculptilibus, & facta est ira contra Iudam, & Ierusalem propter hoc peccatum.

19. Mittebatque eis prophetas ut revertentur ad Dominum, quos protestantes, illi audire nolebant.

20. Spiritus itaque Dei induit Zachariam filium Ioadae sacerdotem, & stetit in conspectu populi, & dixit eis: Hæc dicit Dominus Deus: Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit, & dereliquistis Dominum ut derelinqueret vos?

21. Qui congregati adversus eum, miserunt lapides iuxta regis imperium in atrio domus Domini.

22. Et non est recordatus Ioas rex misericordiae, quam fecerat Ioada pater illius secum, * sed interfecit filium ejus. Qui cū moreretur, ait: Videat Dominus, & requirat.

* Matth. 23. 35.

23. * Cūmq; evolutus esset annus, ascendit contra eum exercitus Syriæ: venitque in Iudam & Ierusalem, & interfecit cunctos principes populi, atque universam prædam miserunt regi in Damascus.

24. Et certè cū perniciosis venisset numerus Syroium, tradidit Dominus in manus eorum innumitam multitudinem, eo quod dereliquissent Dominum Deum patrum suorum: in Ioas quoque ignominiosa exercere judicia.

25. Et abeuntes dimiserunt eum in languoribus magnis. surrexerunt autem contra eum servi sui in ultionem sanguinis filii Ioadae sacerdotis, & occiderunt eum in lectulo suo, & mortuus est: sepeliruntque eum in civitate David, sed non in sepulchris regum.

26. Insidiati verò sunt ei Zabab filius Semath Ammanitidis, & Ioabab filius Semaarith Moabitidis.

27. Porro filii ejus, ac summa pecuniæ, quæ adunata fuerat sub eo, & instauratio domus Dei scripta sunt diligentius in Libro regum: regnavit autem Amasias filius ejus pro eo.

CAPUT XXV.

Amasias patri Ioas succedens, interfecit eos qui patrem occiderant, & post habitam de Idu-mais victoriam, adoravit deos illorum, & ob id captus a Ioas rege Israel, quum ad prælium provocaverat, ac Ierusalem diripitur, tandemque in Lachis fugiens occiditur.

1. Vingtiquinque annorum erat Amasias cū regnare cœpisset, * & vigin-ti novem annis regnavit in Ierusalem, nomen matris ejus Ioadem de Ierusalem. * 4. Reg. 14. 2.

2. Fecitque bonum in conspectu Domini: verumtamen non in corde perfecto.

3. Cūmq; roboratum sibi videret imperium, jugulavit servos, qui occiderant regem patrem suum.

4. sed filios eorum non interfecit sicut scriptum est in Libro legis Moysi, ubi præcepit Dominus, dicens, * Non occiderunt patres pro filiis, neque filii pro patribus suis, sed unusquisque in suo peccato morietur. * Deut. 24. 16. 4. Reg. 14. 6. Ezech. 18. 20.

5. Congregavit igitur Amasias Iudam, & constituit eos per familias, tribunosque & centuriones in universo Iuda, & Benjamin: & recensuit a vigin-ti annis supra, invenitque trecenta millia juvenum, qui cgrederentur ad pugnam, & tenerent hastam & clypeum:

6. Mercede quoque conduxit de Israel centum millia robustorum, centum talentis argenti.

7. Venit autem homo Dei ad illum, & ait: O rex, ne egrediatur tecum exercitus Israel: non est enim Dominus cum Israel, & cunctis filiis Ephraim:

8. quod si putas in robore exercitus bel-la consistere, superari te faciet Deus ab hostibus: Dei quippe est & adjuvare, & in fugam convertere.

9. Dixitque Amasias ad hominem Dei: Quid ergo fiet de centum talentis, quæ dedi militibus Israel? Et respondit ei homo Dei: Habet Dominus unde tibi dare possit multo his plura.

10. Separavit itaque Amasias exercitum, qui venerat ad eum ex Ephraim, ut reverteretur in locum suum: at illi contra Iudam vehementer irati, reversi sunt in regionem suam.

11. Porro Amasias confidenter eduxit populum suum, & abiit in Vallem salinarum, percussitque filios Seir decem millia.

12. Et alia decem millia virorum ceperunt filii Iuda, & adduxerunt ad præruptum cuiusdam petrae, præcipitaveruntque eos de summo in præceps, qui universi creperunt.

13. At ille exercitus, quem remisera-t Amasias ne secum iret ad prælium, diffusus est in civitatibus Iuda & Samaria usque ad Bethoron, & interfecit tribus millibus, diripuit prædam magnam.

14. Amasias verò post cædem Idu-mæorum, & allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum.

15. Quam ob rem iratus Dominus contra Amasiam misit ad illum prophetam, qui diceret ei. Cur adorasti deos, qui non liberaverunt populum suum de manu tua?

16. Cūmq; hæc ille loqueretur, respondit ei:

ei: Num consiliarius regis es? quiesce ne interficiam te. Discedensque propheta, Scio, inquit, quod cogitaverit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquieviisti consilio meo.

17. Igitur Amasias rex Iuda inito pessimo consilio, misit ad Ios filium Ioachaz filii Iehu, regem Israël, dicens: Veni, videamus nos mutuo.

18. At ille remisit nuntios, dicens: Cardeus, qui est in Libano, misit ad cedrum Libani, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem: & ecce bestiae, quae erant in silva Libani, transierunt, & conculcaverunt carduum.

19. Dixisti: Percussi Edom, & idcirco erigitur cor tuum in superbiam: sede in domo tua, cur malum adversum te provocas, ut cadas, & tu, & Iuda tecum?

20. Noluit audire Amasias, eo quod Domini esset voluntas ut traderetur in manus hostium propter deos Edom.

21. Ascendit igitur Ios rex Israël, & multos sibi praebere conspectus: Amasias autem rex Iuda erat in Bethsames Iuda:

22. cormitque Iuda coram Israel, & fugit in tabernacula sua.

23. Porro Amasiam regem Iuda, filium Ios filii Ioachaz, cepit Ios rex Israël in Bethsames, & adduxit in Ierusalem: destruxitque murum ejus à porta Ephraim usque ad portam anguli quadringentis cubitis.

24. Omne quoque aurum, & argentum, & universa vasa, quae repperat in domo Dei: & apud Obededom in thesauris etiam domus regiae, necnon & filios obsidum reduxit in Samariam.

25. Vixit autem Amasias filius Ios rex Iuda, postquam inortuus est Ios filius Ioachaz rex Israël, quindecim annis.

26. Reliqua autem sermonum Amasiae priorum & novissimorum scripta sunt in Libro regum Iuda & Israël.

27. Qui postquam recessit à Domino, tenderunt ei insidias in Ierusalem. Cumque fugisset in Lachis, miserunt, & interfecerunt eum ibi.

28. Reportantesque super equos, sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David.

CAPUT XXVI.

Ozia seu Azaria filii Amasia pietas commendatur: de Philistinis, Arabibus & Ammonitis triumphat, multasque extruit civitates: ac postmodum ob nimiam felicitatem elatus praesumpsit incensum adolere; quamobrem ad diem usque mortis à Domino lepra percussus est, gubernante regnum filio Iotham, qui successit in regnum.

1. Omnis autem populus Iuda * filium ejus Oziam annorum sedecim, constituit regem pro Amasia patre suo. * 4. Reg. 14. 21.

2. Ipse aedificavit Ailath, & restituit eamditioni Iuda, postquam dormivit rex cum patribus suis.

3. Sedecim annorum erat Ozias cum regnare coepisset, & quinquaginta duobus annis regnavit in Ierusalem, nomen matris ejus Iechelia de Ierusalem.

4. Fecitque quod erat rectum in oculis Domini juxta omnia, quae fecerat Amasias pater ejus.

5. Et exquisivit Dominum in diebus Zachariae intelligentis & videntis Deum: cum-

que requireret Dominum, direxit eum in omnibus.

6. Denique egressus est, & pugnavit contra Philistinum, & destruxit murum Geth, & murum Iabnie, murumque Azoti: aedificavit quoque oppida in Azoto, & in Philistinum.

7. Et adjuvit eum Deus contra Philistinum, & contra Arabes, qui habitabant in Gurbah, & contra Ammonitas.

8. Appendebantque Ammonitae munera Oziae: & divulgatum est nomen ejus usque ad introitum Egypti propter crebras victorias.

9. Aedificavitque Ozias turres in Ierusalem super portam anguli, & super portam vallis, & reliquas in eodem muri latere, firmavitque eas.

10. Extruxit etiam turres in solitudine, & effudit cisternas plurimas, eo quod haberet multa pecora tam in campestribus, quam in eremi vastitate: vineas quoque habuit & vinetores in montibus, & in carmelo: erat quippe homo agriculturae deditus.

11. Fuit autem exercitus bellatorum ejus, qui procedebant ad praelia sub manu Iehiel scribae, Maasiaeque doctoris, & sub manu Hananiae, qui erat de ducibus regis.

12. Omnisque numerus principum per familias virorum fortium, duorum millium sexcentorum.

13. Et sub eis universus exercitus trecentorum & septem millium quingentorum: qui erant apti ad bella, & pro rege contra adversarios dimicabant.

14. Praeparavit quoque eis Ozias, id est, cuncto exercitui, Clypeos, & hastas, & galeas, & loricas, arcusque & fundas ad jaciendos lapides.

15. Et fecit in Ierusalem diversi generis machinas, quas in turribus collocavit, & in angulis murorum ut mitterent sagittas, & saxa grandia: egressumque est nomen ejus procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, & corroborasset illum.

16. Sed cum roboratus esset, elevatum est cor ejus in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum? ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis.

17. Statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo Sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi,

18. restiterunt regi, atque dixerunt: Non est tui officii Ozia ut adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, † qui consecrati sunt ad hujusmodi ministerium: egredere de sanctuario, ne contempseris: quia non reputabit tibi in gloriam hoc à Domino Deo. * V. Exod. 30. 7. & seq.

19. Iratusque Ozias, tenens in manu thuribulum ut adoleret incensum, minabatur Sacerdotibus. Statimque orta est lepra in fronte ejus coram Sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis.

20. Cumque respexisset eum Azarias pontifex, & omnes reliqui Sacerdotes, viderunt lepram in fronte ejus, & festinato expulerunt eum. Sed & ipse perterritus, acceleravit egredi, eo quod sensit illico plagam Domini.

21. * Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis suae, & habitavit in domo separata plenus lepra, ob quam ejectus fuerat de domo Domini. Porro Iotham filius ejus rexit domum regis, & judicabat populum terrae. * 4. Reg. 15. 5.

22. Reliqua autem sermonum Oziae priorum &

& novissimorum scripsit Isaias filius Amos, propheta.

27. Dormivitque Ozias cum patribus suis, & sepelierunt eum in agro regaliū sepulchrorum, eo quod esset leprosus: regnavitque Iotham filius ejus pro eo.

CAPUT XXVII.

Iotham pietas commendatur, qui devicto rege Ammon magnam ab eo militiam accepit; cui succedit impius filius Achaz.

1. Vigintiquinque annorum erat Iotham cum regnare cepisset, * & sedecim annis regnavit in Ierusalem: nomen matris ejus Ierusa filia Sadoc. * 4. Reg. 15. 33.

2. Fecitque quod rectum erat coram Domino. Juxta omnia quæ fecerat Ozias pater suus, excepto quod non est ingressus templum Domini, & adhuc populus delinquebat.

3. Ipse ædificavit portam domus Domini excelsam, & in muro Orphei multa construxit.

4. Urbes quoque ædificavit in montibus Iudæ, & in saltibus castella, & turres.

5. Ipse pugnavit contra regem filiorum Ammon, & vicit eos, dederuntque ei filii Ammon in tempore illo centum talenta argenti, & decem milia coros tritici, ac totidem coros hordei. Iac ei præbuerunt filii Ammon in anno secundo & tertio.

6. Corroboratusque est Iotham eo quod direxisset vias suas coram Domino Deo suo.

7. Reliqua autem sermonum Iotham, & omnes pugnæ ejus, & opera, scripta sunt in Libro regum Israël & Iudæ.

8. Vigintiquinque annorum erat cum regnare cepisset, & sedecim annis regnavit in Ierusalem.

9. Dormivitque Iotham cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David: & regnavit Achaz filius ejus pro eo.

CAPUT XXVIII.

Propter scelera Achaz multipliciter affligitur Iudæ: primum ab Assyriis, deinde a filiis Israël (qui ob id crudelitatis arguit a Propheta, remittunt Iudæos captivos cum præda) rursum etiam ab Idumæis & Philisthæis: Achaz tamen post omnem plagam adhuc avertit impietatem; cui pius succedit filius Ezechias.

1. Viginti annorum erat Achaz, cum regnare cepisset: * & sedecim annis regnavit in Ierusalem: non fecit rectum in conspectu Domini sicut David pater ejus: * 4. Reg. 16. 2.

2. sed ambulavit in viis regum Israël, insuper & status rudit Baalim.

3. Ipse est, qui adolevit incensum in Valle benennon, & lustravit filios suos in igne juxta ritum gentium, quas interfecit Dominus in adventu filiorum Israël.

4. Sacrificabat quoque, & thymiana succendebat in excelsis, & in collibus, & sub omni ligno rondoso.

5. Tradiditque eum Dominus Deus ejus in manu regis Syriæ, qui percussit eum, magnamque prædam cepit de ejus imperio, & adduxit in Damascum: manibus quoque regis Israël traditus est, & percussus plaga grandi. 6. Occiditque Phacee, filius Koinelæ, de Iudæa centum viginti milia in die uno, omnes viros bellatores. eo quod reliquissent Dominum Deum patrum suorum.

7. Eodem tempore occidit Zechri, vir potens ex Ephraim, Maasiam filium regis, &

Ezricam ducem domus ejus, Elicanam quoque secundum a rege.

8. Ceperuntque filii Israël de fratribus suis ducenta milia mulierum, puerorum, & puellarum, & infinitam prædam: pertuleruntque eam in Samariam.

9. Ea tempestate erat ibi propheta Domini, nomine Oded: qui egressus obviam exercitui venienti in Samariam, dixit eis: Ecce iratus Dominus Deus patrum vestrorum contra Iudæam, tradidit eos in manibus vestris, & occidistis eos atrociter, ita ut ad cælum pertingeret vestra crudelitas.

10. Insuper filios Iudæ, & Ierusalem vultis vobis subjicere in servos & ancillas. quod nequaquam factu opus est. peccastis enim super hoc Domino Deo vestro.

11. Sed audite consilium meum, & reducite captivos, quos adduxistis de fratribus vestris, quia magnus furor Domini imminet vobis.

12. Steterunt itaque viri de principibus filiorum Ephraim, Azarias filius Iohanan, Barachias filius Mosollamoth, Ezechias filius Sellum, & Amasa filius Adali, contra eos, qui veniebant de prælio.

13. & dixerunt eis: Non introducetis huc captivos, ne peccemus Domino. Quare vultis adicere super peccata nostra, & vetera cumulare delicta? grande quippe peccatum est, & ira furoris Domini imminet super Israël.

14. Dimiseruntque viri bellatores prædam, & universa quæ ceperant coram principibus, & omni multitudine.

15. Steteruntque viri, quos supra memoravimus, & apprehenderunt eos captivos, omnesque qui nudi erant, vestierunt de spoliis: cūque vestissent eos, & calceassent, & refecissent cibo ac potu, unxiscentque propter laborem, & adhibuissent eis curam: quicumque ambulare non poterant, & erant imbecillo corpore, imposuerunt eos jumentis, & adduxerunt Iericho civitatem palmarum ad fratres eorum, ipsique reversi sunt in Samariam.

16. Tempore illo misit rex Achaz ad regem Assyriorum, postulans auxilium.

17. Veneruntque * Idumæi, & percusserunt multos ex Iudæ, & ceperunt prædam magnam. * Sup. 26.

18. Philisthim quoque diffusi sunt per urbes campestris, & ad Meridiem Iudæ: ceperuntque Bethsames, & Aialon, & Gaderoth, Socho quoque, & Thannan, & Gamzo, cum viculis suis, & habitaverunt in eis.

19. Humiliaverat enim Dominus Iudam propter Achaz regem Iudæ, eo quod nudasset eum auxilio, & contemptui habuisset Dominum.

20. Adduxitque contra eum Thelathphal-nasar * rex Assyriorum, qui & afflixit eum, & nullo resistente vastavit. * 4. Reg. 26. 10.

21. Igitur Achaz spoliata domo Domini, & domo regum, ac principum, dedit regi Assyriorum munera, & tamen nihil ei profuit.

22. Insuper & tempore angustiarum suarum auxit contemptum in Dominum, ipse per se rex Achaz,

23. immolavit diis Damasci victimas percussoribus suis, & dixit: Diis regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hostis, & aderunt mihi, cum e contrario ipsi fuerint ruinæ ei, & universo Israël.

24. Direptis itaque Achaz omnibus vasibus domus Dei, atque confractis, clausit januas templi Dei, & fecit ibi altaria in universis angulis Ierusalem.

25. In omnibus quoque urbibus Iuda extruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam provocavit Dominum Deum patrum suorum.

26. Reliqua autem sermonum ejus, & omnium operum suorum priorum & novissimorum scripta sunt in Libro regum Iuda & Israël.

27. Dormivitque Achaz cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate Ierusalem: neque enim receperunt eum in sepulchra regum Israël. Regnavitque Ezechias filius ejus pro eo.

CAPUT XXIX.

Ezechias abolitum Dei cultum, aperto templo, restituitque sacerdotibus, Levitis & cantoribus, instaurat: oblati plurimis holocaustis & sacrificiis cum ingenti lætitia.

1. **I**gitur Ezechias regnare cepit *, cum vigintiquinque esset annorum, & vigintinovem annis regnavit in Ierusalem: nomen matris ejus Abia, filia Zacharie.

* 4. Reg. 18. 2.

2. Fecitque quod erat placitum in conspectu Domini juxta omnia quæ recitat David pater ejus.

3. Ipse anno, & mense primo regni sui aperuit valvas * domus Domini, & instauravit eas. * Supr. 28. 24.

4. adduxitque sacerdotes atque Levitas, & congregavit eos in plateam Orientalem.

5. Dixitque ad eos: Audite me Levitæ, & sanctificamini: munda domum Domini Dei patrum vestrorum, & auferite omnem immunditiam de sanctuario.

6. Peccaverunt patres nostri, & fecerunt malum in conspectu Domini Dei nostri, derelinquentes eum: averterunt facies suas à tabernaculo Domini, & præbuerunt dorsum.

7. Clauserunt ostia, quæ erant in porticu, & extinxerunt lucernas, incensumque non adoleverunt, & holocausta non obtulerunt in sanctuario Deo Israel.

8. Concitatus est itaque furor Domini super Iudam & Ierusalem, tradiditque eos in commotionem, & in interitum, & in sibilum, sicut ipsi cernitis oculis vestris.

9. En, corruerunt patres nostri gladiis, filii nostri, & filiæ nostræ, & conjuges captivæ ductæ sunt propter hoc scelus.

10. Nunc ergo placet mihi ut ineamus fœdus cum Domino Deo Israel, & avertet à nobis furorem Iræ suæ.

11. Filii mei nolite negligere: vos elegit Dominus ut stetis coram eo, & ministretis illi, colatisque eum, & crementis ei incensum.

12. Surrexerunt ergo Levitæ: Mahath filius Amasai: & Ioel filius Azariz de filiis Caath: Porro de filiis Merari, Cis filius Abdi, & Azarias filius Ialaleel. De filiis autem Gersom, Ioah filius Zemina, & Eden filius Ioah.

13. At verò de filiis Elisaphan, Samri, & Iahiel. De filiis quoque Asaph, Zacharias, & Mathanias:

14. necnon de filiis Heman, Iahiel, & Semei: Sed & de filiis Idithun, Semeias, & Oziel.

15. Congregaveruntque fratres suos, & sanctificati sunt, & ingressi sunt juxta mandatum regis & imperium Domini, ut expiarent domum Dei.

16. Sacerdotes quoque ingressi templum Domini, ut sanctificarent illud, extulerunt omnem immunditiam, quam intro repererant in vestibulo domus Domini, quam tulerunt

Levitæ, & asportaverunt ad torrentem cedron foras.

17. Ceperunt autem prima die mensis primi mundare, & in die octavo eisdem mensis ingressi sunt porticum templi Domini, expleveruntque templum diebus octo, & in die sextadecima mensis ejusdem, quod ceperant impleverunt.

18. Ingressi quoque sunt ad Ezechiam regem, & dixerunt ei: Sanctificavimus omnem domum Domini, & altare holocausti, vasaque ejus, necnon & mensam propositionis cum omnibus vasis suis.

19. cunctamque templi suppellectilem, quam polluerat rex Achaz in regno suo, postquam prævaricatus est: & ecce exposita sunt omnia coram altare Domini.

20. Consurgensque diluculo Ezechias rex, adunavit omnes principes civitatis, & ascendit in domum Domini:

21. obtuleruntque simul tauros septem, & arietes septem, agnos septem, & hircos septem pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Iuda, dixitque sacerdotibus filiis Aaron ut offerrent super altare Domini.

22. Mactaverunt igitur tauros, & susceperunt sanguinem Sacerdotes, & fuderunt illum super altare, mactaverunt etiam arietes, & illorum sanguinem super altare fuderunt, immolaveruntque agnos, & fuderunt super altare sanguinem.

23. Applicuerunt hircos pro peccato coram rege, & universa multitudo, imposueruntque manus suas super eos:

24. & immolaverunt illos Sacerdotes, & asperserunt sanguinem eorum coram altare pro piaculo universi Israël: pro omni quippe Israel præceperat rex ut holocaustum fieret & pro peccato.

25. Constituit quoque Levitas in domo Domini cum cymbalis, & psalteriis, & citharis secundum dispositionem David regis, & Gad Videntis, & Nathan prophetæ: siquidem Domini præceptum fuit per manum prophetarum ejus.

26. Steteruntque Levitæ tenentes organa David, & Sacerdotes tubas.

27. Et jussit Ezechias ut offerrent holocausta super altare: cunctique offerrentur holocausta, ceperunt laudes canere Domino, & clangere tubis, atque in diversis organis, quæ David rex Israel præparaverat, concinere.

28. Omni autem turba adorante, cantores, & ii, qui tenebant tubas, erant in officio suo donec compleretur holocaustum.

29. Cūque finita esset oblatio, incurvatus est rex, & omnes qui erant cum eo, & adoraverunt.

30. Præcepit Ezechias, & principes Levitis ut laudarent Dominum sermonibus David, & Asaph Videntis: qui laudaverunt eum magna lætitia, & incurvato genu adoraverunt.

31. Ezechias autem etiam hæc addidit: Impletis manus vestras Domino, accedite, & offerte victimas, & laudes in domo Domini. Obtulit ergo universa multitudo hostias, & laudes, & holocausta mente devota.

32. Porro numerus holocaustorum, quæ obtulit multitudo, hic fuit, tauros septuaginta, arietes centum, agnos ducentos.

33. Sanctificaveruntque Domino boves sexcentos, & oves tria milia.

34. Sacerdotes verò pauci erant, nec poterant sufficere ut pelles holocaustorum distraherent: unde & Levitæ fratres eorum adjuverunt eos, donec impleatur opus, & sanctifi-

carentur antistites: Levitæ quippe faciliori ritu sanctificantur, quàm Sacerdotes.

35. Fuerunt ergo holocausta plurima, adipēs pacificorum, & libamina holocaustorum: & completus est cultus domus Domini.

36. Lætatusque est Ezechias, & omnis populus eò quod ministerium Domini esset expletum. De repente quippe hoc fieri placuerat.

CAPUT XXX.

Ezechias missis in omnem Israel & Iudam nuntius, populum convocat, & sua oratione exhortatur ad immolandum Phase: quo facto, celebrarunt solemnitatem azyorum 14. diebus cum ingenti lætitia, plurimis oblati. victimis.

1. **M**isit quoque Ezechias ad omnem Israel & Iudam: scriptis epistolas ad Ephraim & Manassen ut venirent ad domum Domini in Ierusalem, & facerent Phase Domino Deo Israel.

2. Initio ergo consilio regis & principum, & universi cætus Ierusalem, decreverunt ut facerent Phase mense secundo.

3. Non enim poterant facere in tempore suo, * quia sacerdotes, qui possent sufficere, sanctificati non fuerant, & populus nondum congregatus fuerat in Ierusalem. * *Supr.* 29. 17. *Nam.* 9. 10. & 11.

4. Placuitque sermo regi, & omni multitudini.

5. Et decreverunt ut mitterent nuntios in universum Israel de Bersabee usque Dan ut venirent, & facerent Phase Domino Deo Israel in Ierusalem: multi enim non fecerant sicut lege præscriptum est.

6. Perrexeruntque cursores cum epistolis ex regis imperio, & principum eius, in universum Israel & Iudam juxta id, quod rex jussuisset, prædicantes: Filii Israel revertimini ad Dominum Deum Abraham, & Isaac, & Israel: & revertetur ad reliquias, quæ effugerunt manus regis Assyriorum.

7. Nolite fieri sicut patres vestri, & fratres qui recesserunt à Domino Deo patrum suorum, qui tradidit eos in interitum, ut ipsi cernitis.

8. Nolite indurare cervices vestras, sicut patres vestri: tradite manus Domino, & venite ad sanctuarium ejus, quod sanctificavit in æternum: servite Domino Deo patrum vestrorum, & avertetur à vobis ira furoris ejus.

9. Si enim vos reversi fueritis ad Dominum: fratres vestri, & filii habebunt misericordiam coram dominis suis, qui illos duxerunt captivos, & revertentur in terram hanc: plus enim & clemens est Dominus Deus vester, & non avertet faciem suam à vobis, si reversi fueritis ad eum.

10. Igitur cursores pergebant velociter de civitate in civitatem per terram Ephraim, & Manasse usque ad Zabulon, illis irridentibus & subsannantibus eos.

11. Attamen quidam viri ex Aser, & Manasse, & Zabulon acquiescentes consilio, venerunt Ierusalem.

12. In Iuda verò facta est manus Domini ut daret eis cor unum, ut facerent juxta præceptum regis, & principum verbum Domini.

13. Congregatique sunt in Ierusalem populi multi ut facerent solemnitatem azyorum, in mense secundo:

14. & surgentes destruxerunt altaria quæ erant in Ierusalem, atque universa, in quibus, idolis adolebatur incensum, subvertentes, projecerunt in torrentem cedron.

15. Immolaverunt autem Phase quartadecima die mensis secundi. Sacerdotes quoque, atque Levitæ tandem sanctificati obtulerunt holocausta in domo Domini:

16. steteruntque in ordine suo juxta dispositionem, & legem: & oysi hominis Dei: Sacerdotes verò suscipiebant effundendum sanguinem de manibus Levitarum,

17. eò quod multa turba sanctificata non esset: & idcirco immolavit Levitæ Phase his, qui non occurrerant sanctificari Domino.

18. Magna etiam pars populi de Ephraim, & Manasse, & Issachar, & Zabulon, quæ sanctificata non fuerat, comedit Phase, non juxta quod scriptum est: & oravit pro eis Ezechias, dicens: Dominus bonus propitiabitur

19. cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum: & non imputabit eis quod minus sanctificati sunt.

20. Quem exaudivit Dominus, & placatus est populo.

21. Feceruntque filii Israel, qui inventi sunt in Ierusalem, solemnitatem azyorum septem diebus in lætitia magna, laudantes Dominum per singulos dies: Levitæ quoque, & Sacerdotes per organa, quæ suo officio congruebant

22. Et locutus est Ezechias ad cor omnium Levitarum, qui habebant intelligentiam bonam super Domino: & comederunt septem diebus solemnitatis, immolantes victimas pacificorum, & laudantes Dominum Deum patrum suorum.

23. Placuitque universæ multitudini ut celebrarent etiam alios dies septem; quod & fecerunt cum ingenti gaudio.

24. Ezechias enim rex Iuda præbuerat multitudini mille tanros, & septem millia ovium: principes verò dederant populo tanros mille, & oves decem millia: sanctificata est ergo sacerdotum plurima multitudo.

25. Et hilaritate perfusa omnis turba Iuda tam Sacerdotum & Levitarum, quàm universæ frequentiæ, quæ venerat ex Israel: proselytorum quoque de terra Israel, & habitantium in Iuda.

26. Factaque est grandis celebritas in Ierusalem, qualis à diebus Salomonis filii David regis Israel in ea urbe non fuerat.

27. Surrexerunt autem Sacerdotes atque Levitæ benedicentes populo: & exaudita est vox eorum: pervenitque oratio in habitaculum sanctum cæli.

CAPUT XXXI.

Populus idola lucosque in Iuda & Ephraim demolitur: Ezechias sacerdotes & Levitas componit in ordinem ministeria: populo autem abundantissime offerente constituitur, factis horreis, qui servarent ac distribuerent Levitis generi quæ oblata erant.

1. **C**umque hæc fuissent ritè celebrata, egressus est omnis Israel, qui inventus fuerat in urbibus Iudæ, & fregerunt simulachra, succideruntque lucos, demoliti sunt excelsa, & altaria destruxerunt, non solum de universo Iuda & Benjamin, sed & de Ephraim quoque & Manasse, donec penitus everterent: reversique sunt omnes filii Israel in possessiones & civitates suas.

2. Ezechias autem constituit turmas Sacerdotalis, & Leviticæ per divisiones suas, unumquemque in officio proprio, tam Sacerdotum videlicet quàm Levitarum ad holocausta, &

pacifica ut ministrarent & confiterentur, canerentque in portis castorum Domini.

3. Pais autem regis erat, ut de propria ejus substantia offerretur holocaustum, manè semper & vespere, Sabbatis quoque & Calendis, & solemnitatibus ceteris, sicut scriptum est in lege Moysi.

4. Præcepit etiam populo habitantium Ierusalem ut darent partes Sacerdotibus, & Levitis, ut possent vacare legi Domini.

5. Quod cum perccebrisset in auribus multitudinis, plurimas obtulere primitias filii Israel frumenti, vini, & olei, mellis quoque; & omnium, quæ gignit humus, decimas obtulerunt.

6. Sed & filii Israel & Iuda, qui habitabant in urbibus Iuda, obtulerunt decimas bouum & ovium, decimasque sanctorum, quæ volebant Domino Deo suo atque universa portantes, fecerunt acervos plurimos.

7. Mense tertio caperunt acervorum jacere fundamenta, & mense septimo * compleverunt eos. * *Exod. 23, 16.*

8. Cùmque ingressi fuissent Ezechias, & principes ejus, viderunt acervos, & benedixerunt Domino ac populo Israel.

9. Interrogavitque Ezechias Sacerdotes, & Levitas cur ita jacerent acervi:

10. Respondit illi Azarias Sacerdos primus de stirpe Sadoc, dicens: Ex quo coeperunt offerri primitiæ in domo Domini, comedimus, & saturati sumus, & remanserunt plurima, eo quod benedixit Dominus populo suo: reliquiarum autem copia est ista, quam cernis.

11. Præcepit igitur Ezechias ut præpararent horrea in domo Domini. Quod cùm fecissent,

12. intulerunt tam primitias, quàm decimas, & quæcumque volebant, fideliter. Fuit autem præfectus eorum Chonenias Levita, & Semei frater ejus, secundus.

13. post quem Iahiel, & Azarias, & Nathath, & Assael, & Ierimoth, Iozabad quoque, & Eliel, & Iesmachias, & Mahath, & Banaias, præpositi sub manibus Chonenias, & Semei fratris ejus, ex imperio Ezechias regis & Azarias pontificis domus Dei, ad quæ omnia pertinebant.

14. Core vero filius Iemna Levites & janitor Orientalis portæ, præpositus erat ijs, quæ sponte offerebantur Domino, primitiisque & consecratis in Sancta sanctorum.

15. Et sub cura ejus Eden, & Benjamin, Iesue, & Semeias, Amarias quoque, & Sechenias in civitatibus Sacerdotum ut fideliter distribuere fratribus suis partes, minoribus atque majoribus:

16. exceptis maribus ab annis tribus & supra, cunctis qui ingrediebantur templum Domini, & quidquid per singulos dies conducebat in ministerio, atque observationibus juxta divisiones suas,

17. Sacerdotibus per familias, & Levitis à vigesimo anno & supra, per ordines & turnas suas,

18. universæque multitudini tam uxoribus, quàm liberis eorum utriusque sexus, fideliter cibi de his, quæ sanctificata fuerant, præbebantur.

19. Sed & filiorum Aaron per agros, & suburbana urbium singularum dispositi erant iri, qui partes distribuere universo sexui nasculino de Sacerdotibus, & Levitis,

20. Fecit ergo Ezechias universa quæ dicimus in omni Iuda: operatusque est bonum & rectum, & reipsum coram Domino Deo suo.

21. in universa cultura ministerii domus Domini, juxta legem & ceremonias, volens requirere Deum suum in toto corde suo: fecitque & prosperatus est.

CAPUT XXXII.

Sennacherib Iudam invadente & Deum cali blasphemante, Ezechias populum hortatur fidere in Domino, à quo ille minis & blasphemis nititur eum avertere: orantibus autem Ezechia & Isai, angelus dissipat exercitum Sennacherib, qui fugiens a filius occiditur: porro Ezechias nimia felicitate elatus, Deum offendit, cui impius filius Manasses succedit.

1. Post quæ & hujuscemodi veritatem *, venit Sennacherib rex Assyriorum, & ingressus Iudam, obsedit civitates munitas, volens eas capere. * 4. *Reg. 18-13. Eccli. 48. 20. Isai. 36. 1.*

2. Quod cum vidisset Ezechias, venisse scilicet Sennacherib, & totum belli impetum verti contra Ierusalem,

3. inito cum principibus consilio, virisque fortissimis ut obturarent capita fontium, qui erant extra urbem; & hoc omnium decernente sententia,

4. congregavit plurimam multitudinem, & obturaverunt cunctos fontes, & rivum, qui fluebat in medio terræ, dicentes: Ne veniant reges Assyriorum, & inveniant aquarum abundantiam.

5. Edificavit quoque, agens industriè, omnem murum, qui fuerat dissipatus, & extruxit turres desuper, & forinsecus alterum murum: instauravitque Mello in civitate David, & fecit universi generis armaturam & clypeos:

6. constituitque principes bellatorum in exercitu: & convocavit universos in platea portæ civitatis, ac locutus est ad cor eorum dicens:

7. Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paveatis regem Assyriorum, & universam multitudinem, quæ est cum eo: multo enim plures nobiscum sunt, quàm cum illo.

8. Cum illo enim est brachium carneum: nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est noster, pugnatque pro nobis. Confortatusque est populus hujuscemodi verbis Ezechias regis Iuda.

9. Quæ postquàm gesta sunt, misit Sennacherib rex Assyriorum servos suos in Ierusalem (ipse enim cum universo exercitu obsidebat Lachis *) ad Ezechiam regem Iuda, & ad omnem populum, qui erat in urbe, dicens:

* *V. Isai. 20.*

10. Hæc dicit Sennacherib rex Assyriorum: In quo habentes fiduciam sedetis obsessi in Ierusalem:

11. Num Ezechias decipit vos, ut tradat morti in fame & siti, affirmans quòd Dominus Deus vester liberet vos de manu regis Assyriorum?

12. Numquid non iste est Ezechias, qui destruxit excelsa illius, & altaria, & præcepit Iuda & Ierusalem, dicens: Coram altari uno adorabitis, & in ipso comburetis incensum?

13. An ignoratis quæ ego fecerim, & patris mei cunctis terrarum populis? numquid prævaluerunt diis gentium, omniumque terrarum liberare regionem suam de manu mea?

14. Quis est de universis diis gentium, quas vastaverunt patres mei, qui potuerit eruere populum suum de manu mea, ut possit etiam Deus vester eruere vos de hac manu?

15. Non vos ero decipiat Ezechias, nec

vana persuasione deludat, neque credatis ei. Si enim nullus potuit deus cunctarum gentium atque regnorum liberare populum suum de manu mea, & de manu patrum meorum, consequenter nec Deus vester poterit eruire vos de manu mea.

16. Sed & alia multa locuti sunt servi ejus contra Dominum Deum, & contra Ezechiam servum ejus.

17. epistolae quoque scripsit plenas blasphemiae in Dominum Deum Israel, & locutus est adversus eum. Sicut dii gentium ceterarum non potuerunt liberare populum suum de manu mea, sic & Deus Ezechiae eruire non poterit populum suum de manu ista.

18. Insuper & clamore magno, lingua Iudaica contra populum, qui sedebat in muris Ierusalem, personabat, ut terreret eos, & caperet civitatem.

19. Locutusque est contra Deum Ierusalem, sicut adversum deos populorum terrae, opera inanum hominum.

20. Oraverunt igitur Ezechias rex, & Isaias filius Amos prophetae, adversum hanc blasphemiam, ac vociferati sunt usque in caelum.

21. * Et misit Dominus angelum, qui percussit omnem virum robustum, & bellatorem, & principem exercitus regis Assyriorum; reversusque est cum ignominia in terram suam. Cumque ingressus esset domum Dei sui, filii qui egressi fuerant de utero ejus, interfecerunt eum gladio. * Tob. 1. 21.

22. Salvavitque Dominus Ezechiam & habitatores Ierusalem de manu Sennacherib regis Assyriorum, & de manu omnium, & praestitit eis quietem per circuitum.

23. Multi etiam deferebant hostias, & sacrificia Domino in Ierusalem, & munera Ezechiae regi Iuda: qui exaltatus est post haec coram cunctis gentibus.

24. * In diebus illis aegrotavit Ezechias usque ad mortem, & oravit Dominum: exaudivitque eum, & dedit ei signum. * 4. Reg. 20. 1. Luc. 38. 1.

25. Sed non juxta beneficia, quae acceperat, retribuit, quia elevatum est cor ejus: & facta est contra eum ira, & contra Iudam & Ierusalem.

26. Humiliatusque est postea eo quodd exaltatum fuisset cor ejus, tam ipse, quam habitatores Ierusalem: & idcirco non venit super eos ira Domini in diebus Ezechiae.

27. Fuit autem Ezechias dives, & inclytus valde, & thesauros sibi plurimos congregavit argenti & auri & lapidis pretiosi, aromatatum, & armorum universi generis, & vasorum magni pretii.

28. Apothecas quoque frumenti, vini, & olei, & praesepia omnium jumentorum, causasque pecorum.

29. & urbes aedificavit sibi: habebat quippe greges ovium, & armentorum innumerales, eo quod dedisset ei Dominus substantiam multam nimis.

30. Ipse est Ezechias, qui obtulavit superiorem fontem aquarum Gihon, & avertit eas subter ad Occidentem Urbis David: in omnibus operibus suis fecit prosperae quae voluit.

31. Attamen in legatione principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento, quod acciderat super terram, dereliquit eum Deus ut tentaretur, & nota fierent omnia, quae erant in corde ejus.

32. Reliqua autem sermonum Ezechiae, & misericordiarum ejus scripta sunt in visione

Isaiae filii Amos prophetae, & in libro regum Iuda & Israel.

33. Dormivitque Ezechias cum patribus suis, & sepelierunt eum super sepulchra filiorum David: & celebravit eius exequias universus Iuda, & omnes habitatores Ierusalem: regnavitque Manasses filius ejus pro eo.

CAPUT XXXIII.

Manasses ob suas impietates captivus in Babylonem ducitur; in qua afflictione ad Deum conversus, suo regno restituitur, & idolis abjectis Dei cultum restaurat; cui impius filius Amos succedit, & hoc à suis interfecit, regnat pius ejus filius Josias.

1. * Duodecim annorum erat Manasses cum regnare coepisset, & quingentaquinque annis regnavit in Ierusalem. * 4. Reg. 21. 1.

2. Fecit autem malum coram Domino juxta abominationes gentium, quas subvertit Dominus coram filiis Israel:

3. & conversus instauravit excelsa, quae demolitus fuerat Ezechias pater ejus: construxitque aras Baalim, & fecit lucos, & adoravit omnem militiam caeli, & coluit eam.

4. Aedificavit quoque altaria in domo Domini, de qua dixerat Dominus: * In Ierusalem erit nomen meum in aeternum. * 2. Reg. 7. 10.

5. Aedificavit autem ea cuncto exercitui caeli in duobus atris domus Domini.

6. Transireque fecit filios suos per ignem in Vallebenennom: observabat somnia, sectabatur auguria, maleficis artibus insperiebat, habebat secum magos, & incantatores: multaque mala operatus est coram Domino ut irritaret eum.

7. Sculptile quoque, & conflatile signum posuit in domo Dei, * de qua locutus est Deus ad David, & ad Salomonem filium ejus, dicens: In domo hac & in Ierusalem, quam elegi de cunctis tribus Israel, ponam nomen meum in sempiternum. * 3. Reg. 8. 17.

8. Et moveri non faciam pedem Israel de terra, quam tradidi patribus eorum: ita dimittat si custodierint facere quae praecepi eis, cunctaque legem, & ceremonias, atque iudicia per manum Moysi.

9. Igitur Manasses seduxit Iudam, & habitatores Ierusalem ut facerent malum super omnes gentes, quas subverterat Dominus à facie filiorum Israel.

10. Locutusque est Dominus ad eum, & ad populum illum, & attendere noluerunt.

11. Idcirco superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum: ceperuntque Manas- sen, & vincium catenis, atque compedibus duxerunt in Babylonem.

12. Qui postquam coangustatus est, oravit Dominum Deum suum: & egit poenitentiam valde coram Deo patrum suorum.

13. Deprecatusque est eum, & obsecravit intente; & exaudivit orationem ejus, reduxitque eum Ierusalem in regnum suum, & cognovit Manasses quodd Dominum ipse esset Deus.

14. Post haec aedificavit murum extra civitatem David ad Occidentem Gihon in convalete, ab introitu portae piscium per circuitum usque ad Ophel, & exaltavit illum vehementer: constituitque principem exercitus in cunctis civitatibus Iuda munitis.

15. & abstulit deos alienos, & simulachrum de domo Domini: aras quoque, quas fecerat

in monte domus Domini, & in Ierusalem, & projecti omnia extra urbana.

16. Porro instauravit altare Domini, & immolavit super illud victimas, & pacifica, & laudem: præcepitque Iudæ ut serviret Domino Deo Israël.

17. Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Domino Deo suo.

18. Reliqua autem gestorum Manasse: & obsecratio ejus ad Deum suum: verba quoque Videntium, qui loquebantur ad eum in nomine Domini Dei Israël, continentur in sermonibus regum Israel.

19. Oratio quoque ejus & exauditio, & cuncta peccata, atque contemptus, loca etiam, in quibus ædificavit excelsa, & fecit lucos, & status antequam ageret penitentiam, scripta sunt in sermonibus Hozai.

20. Dominavit ergo Manasses cum patribus suis, & sepelierunt eum in domo sua: regnavitque pro eo filius ejus Amon.

21. Vigintiduorum annorum erat Amon cum regnare cepisset, & duobus annis regnavit in Ierusal. m.

22. I ecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus: & cunctis idolis, quæ Manasses fuerat fabricatus, immolavit atque servivit.

23. Et non est reveritus faciem Domini, sicut reveritus est Manasses pater ejus: & multo majora deliquit.

24. Cumque conirassent adversus eum servi sui, interfecerunt eum in domo sua.

25. Porro reliqua populi multitudo, cæsis his, qui Amon percusserant, constituit regem Iosiam filium ejus pro eo.

CAPUT XXXIV.

Josias, idolorum cultu sublato, templum instaurat: repertoque legis libro, contritus est, ex illius præscripto omnia constituit, & convocato populo lætisque libro fœdus cum Domino percussit.

1. **O**cto annorum erat Iosias cum regnare cepisset, * & triginta & uno anno regnavit in Ierusalem. * 4. Reg. 22. 1.

2. Fecitque quod erat rectum in conspectu Domini, & ambulavit in viis David patris sui non declinavit neque ad dextram, neque ad sinistram.

3. Octavo autem anno regni sui, cum adhuc esset puer, cepit quærere Deum patris sui David: & duodecimo anno postquam regnare coeperat, mundavit Iudam & Ierusalem ab excelsis, & lucis, simulachrisque & sculptilibus.

4. Destruxeruntque coram eo aras Baalim: & simulachra, quæ superposita fuerant, demoliti sunt: lucos etiam, & sculptilia succidit atque comminuit: * & super tumulos eorum, qui eis immolare consueverant, fragmenta dispersit. * Ios. 26. 5. & 4. Reg. 23. 35.

5. Ossa præterea sacerdotum combussit in altarihus idolorum, mundavitque Iudam & Ierusalem.

6. Sed & in urbibus Manasse, & Ephraim, & Simeon, usque Nephthali cuncta subvertit.

7. Cumque altaria dissipasset, & lucos, & sculptilia contrivisset in frusta, cunctaque delubra demolitus esset de universa terra Israël, reversus est in Ierusal. m.

8. Igitur anno octavodécimo regni sui, mundavit terram, & templo Domini, misit Saphan filium Esaiæ, & Maasiam principem ci-

vitatis, & Ioha filium Ioachaz à commentariis, ut instaurarent domum Domini Dei sui.

9. Qui venerunt ad Helciam Sacerdotem magnum: acceptamque ab eo pecuniam, quæ illata fuerat in domum Domini, & quam congregaverant Levitæ, & janitores de Manasse, & Ephraim, & universis reliquis Israël, ab omni quoque Iuda, & Benjamin, & habitatoribus Ierusalem,

10. tradiderunt in manibus eorum, qui præerant operariis in domo Domini ut instaurarent templum, & infirma quæque sarcirent.

11. At illi dederunt eam artificibus, & cæmentariis ut emerent lapides de lapidinis, & ligna ad commissuras ædificii, & ad contiguationem domorum, quas destruxerant reges Iuda.

12. Qui fideliter cuncta faciebant. Erant autem præpositi operantium, Iahath & Abdias de filiis Merari, Zacharias & Mosollam de filius Caath, qui urgebant opus: omnes Levitæ scientes organa canere.

13. Super eos vero, qui ad diversos usus onera portabant, erant scribæ, & magistri de Levitis janitores.

14. Cumque efferrent pecuniam, quæ illata fuerat in templum Domini, reperit Helcias sacerdos Librum legis Domini per manum Moysi.

15. Et ait ad Saphan scribam: Librum legis inveni in domo Domini: Et tradidit ei.

16. At ille intulit volumen ad regem, & nuntiavit ei dicens: Omnia, quæ dedisti in manu servorum tuorum, ecce complentur.

17. Argentum, quod repertum est in domo Domini, confilaverunt: datumque est præfectis artificum, & diversa opera fabricantium.

18. Præterea tradidit mihi Helcias sacerdos hunc librum. Quem cum regem præsentem recitasset,

19. audissetque ille verba legis, scidit vestimenta sua:

20. & præcepit Helciæ, & Abicam filio Saphan, & Abdon filio Micha, Saphan quoque scribæ, & Asaæ servo regis, dicens:

21. Ite, & orate Dominum pro me, & pro reliquis Israël, & Iuda, super universis sermonibus Libri istius, qui repertus est: magnus enim furor Domini stillavit super nos, eo quod non custodierint patres nostri verba Domini ut facerent omnia, quæ scripta sunt in isto volumine.

22. Abut ergo Helcias, & hi qui simul à rege missi fuerant, ad Oldam prophetidem, uxorem Sellum filii Thecuath, filii Hasra custodis vestium: quæ habitabat in Ierusalem in Secunda; & locuti sunt ei verba, quæ supra narravimus.

23. At illa respondit eis: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Dicite viro, qui misit vos ad me:

24. Hæc dicit Dominus: Ecce ego inducam mala super locum istum, & super habitatores ejus, cunctaque inaledicta, quæ scripta sunt in Libro hoc, quem legerunt coram rege Iuda.

25. Quia dereliquerunt me, & sacrificaverunt diis alienis, ut me ad iracundiam provocarent in cunctis operibus manuum suarum, idcirco stillabit furor meus super locum istum, & non extinguetur.

26. Ad regem autem Iuda, qui misit vos pro Domino deprecando, sic loquimini: Hæc dicit Dominus Deus Israël. Quoniam audisti verba voluminis,

27. atque emollitum est cor tuum, & humiliatus es in conspectu Dei super his, quæ dicitur

dicta sunt contra locum hunc, & habitatores Ierusalem, revertisque faciem meam, scidisti vestimenta tua, & flexisti coram me. ego quoque exaudivi te, dicit Dominus.

28. Jam enim colligam te ad patres tuos, & infereris in sepulchrum tuum in pace: nec videbunt oculi tui omne malum, quod ego induciturum sum super locum istum, & super habitatores ejus. * Retulerunt itaque regi cuncta quæ dixerat. * 4. Reg. 23. 1.

29. At ille convocatis universis majoribus natu Iuda & Ierusalem,

30. ascendit in domum Domini, unaque omnes viri Iuda & habitatores Ierusalem, Sacerdotes & Levitæ, & cunctus populus à minimo usque ad maximum. Quibus audientibus in domo Domini, legit rex omnia verba voluminis:

31. & stans in tribunali suo, percussit fœdus coram Domino ut ambularet post eum, & custodiret præcepta, & testimonia, & justificationes ejus in toto corde suo, & in tota anima sua, faceretque quæ scripta sunt in volumine illo, quod legerat.

32. Adjuravit quoque super hoc omnes, qui reperti fuerant in Ierusalem, & Benjamin: & fecerunt habitatores Ierusalem juxta pactum Domini Dei patrum suorum.

33. Abstulit ergo Iosias cunctas abominationes de universis regionibus filiorum Israel: & fecit omnes, qui residui erant in Israël, servire Domino Deo suo. Cunctis diebus ejus non recesserunt à Domino Deo patrum suorum.

C A P U T XXXV.

Immolato Phase maxima cum solemnitate plurimisque vicinis, Iosias festum azymorum septem diebus celebravit: deinde contra regem Aegypti pugnare tentans, graviterque vulneratus, moritur cum ingenti omnium luctu, & præsertim Ieremiæ prophætæ.

1. **F**ecit autem Iosias in Iersalem Phase Domino, quod immolatum est quarte decima die mensis primi: *

* 4. Reg. 23. 21.

2. & constituit Sacerdotes in officiis suis, mortuusque est eos ut ministrarent in domo Domini.

3. Levitis quoque, ad quorum eruditionem omnis Israel sanctificabatur Domino, locutus est: Ponite arcam in sanctuario templi, quod edificavit Salomon filius David rex Israël, nequaquam enim eam ultra portabitis: nunc autem ministrare Domino Deo vestro, & populo ejus Israel.

4. Et præparate vos per domos, & cognationes vestras in divisionibus singulorum, sicut præcepit David rex Israël, & descripsit Salomon filius ejus.

5. Et ministrare in sanctuario per familias turmasque Leviticæ,

6. & sanctificati immolate Phase: fratres etiam vestros, ut possint juxta verba, quæ locutus est Dominus in manu Moysi facere, præparate.

7. Dedit præterea Iosias omni populo, qui ibi fuerat inventus in solemnitate Phase, agnos & hædos de gregibus, & reliqui pecoris triginta milia, boum quoque tria milia. Hæc de regis universa substantia.

8. Duces quoque ejus, spontè quod volebant, obtulerunt, tam populo, quam Sacerdotibus & Levitis. Porro Helcias, & Zacharias, & Iahiel principes domus Domini, dederunt sacerdotibus ad faciendum Phase pecora com-

mixtum duo milia sexcenta, & boves trecentos.

9. Chonenias autem, & Semelias, etiam Nathanael fratres ejus, necnon Hasabias, & Iehiel, & Iozabad principes Levitarum, dederunt ceteris Levitis ad celebrandum Phase quinque milia pecorum, & boves quingentos.

10. Præparatumque est ministerium, & steterunt sacerdotes in officio suo: Levitæ quoque in turmis, juxta regis imperium.

11. Et immolatum est Phase. asperseruntque Sacerdotes manu sua sanguinem, & Levitæ detraxerunt pelles holocaustorum:

12. & separaverunt ea ut darent per domos & familias singulorum, & offerrentur Domino, sicut scriptum est in Libro Moysi: de bobus quoque fecerunt similiter.

13. Et assaverunt Phase super ignem, juxta quod in lege scriptum est: pacificas verò hostias converunt in lebetibus, & cacabis, & ollis, & festinato distribuerunt universæ plebi:

14. sibi autem, & Sacerdotibus postea paraverunt: nam in oblatione holocaustorum & adipum usque ad noctem Sacerdotes fuerunt occupati: unde Levitæ sibi, & Sacerdotibus filiis Aaron paraverunt novissimis.

15. Porro cantores filii Asaph stabant in ordine suo, juxta præceptum David, & Asaph, & Heman, & Idithun prophetarum regis: cantores verò per portas singulas observabant, ita ut nec puncto quidem discederet à ministerio: quam ob rem & fratres eorum Levitæ paraverunt eis cibos.

16. Omnis igitur cultura Domini ritè completa est in die illa ut faceret Phase, & offerrent holocausta super altare Domini, juxta præceptum regis Iosiae.

17. Feceruntque filii Israel, qui reperti fuerant ibi, Phase in tempore illo, & solemnitate azymorum septem diebus.

18. Non fuit Phase simile Luic in Israël à diebus Samuelis prophætæ: sed nec quisquam de cunctis regibus Israel fecit Phase: sicut Iosias, Sacerdotibus, & Levitis, & omni Iudæ, & Israël qui repertus fuerat, & habitantibus in Ierusalem.

19. Octavodecimo anno regni Iosiae hoc Phase celebratum est.

20. * Postquam instauraverat Iosias templum, ascendit Necho rex Aegypti ad pugnandum in Charchem juxta Euphraten: & processit in occursum ejus Iosias.

* 4. Reg. 23. 29.

21. At ille, missis ad eum nuntiis, ait: Quid mihi & tibi est rex Iudæ? non adversum te hodiè venio, sed contra aliam pugno domum, ad quam me Deus festinato ire præcepit. desine adversum Deum facere, qui mecum est, ne interficiat te.

22. Noluit Iosias reverti, sed præparavit contra eum bellum, nec acquievit sermonibus Necho ex ore Dei: * verum perrexit ut dimicaret in campo Mageddo.

* Zach. 12. 11.

23. Ibiq; vulneratus à sagittariis, dixit pueris suis: Educite me de prelio, quia opprobrium vulneratus sum.

24. Qui transtulerunt eum de curru in alterum currum, qui sequebatur eum mox egredii, & asportaverunt eum in Ierusalem, mortuusque est, & sepultus in mausoleo patrum suorum: & universus Iuda & Ierusalem luctabant eum.

25. Ieremias maximè: cujus omnes cantores atque cantatrices, usque in præsentem diem lamentationes super Iosiam replicant, & qua-

quasi lex obtinuit in Israel: Ecce scriptum fertur in lamentationibus.

26. Reliqua autem sermonum Iosiae & misericordiarum ejus: quae lege praecepta sunt Domini:

27. opera quoque illius prima & novissima, scripta sunt in Libro regum Iuda, & Israel.

CAPUT XXXVI.

Iosia succedit ejus filius Ioachaz, quem Nechao rex Aegypti transferre in Aegyptum, fratremque Eliakim, quem Ioakim nominat, substituit; quo in Babylonem ducto à Nabuchodonosor, regnat filius Ioachin, & hunc rex Assyriorum, cum cum vasis templi in Babylonem abducat, patrumque illius impium Sedeciam substituit: qui Assyris rebellans, templo ac Ierusalem incensis, transfecit unda cum populo in Babylonem, propter regem & populi peccata; donec per Cyrum regem Persarum primo anno regni ejus redeundi datur facultas.

1. **T**ulit ergo populus terrae Ioachaz * filium Iosiae, & constituit regem pro patre suo in Ierusalem. * 4. Reg. 23. 30.

2. Vigintitrium annorum erat Ioachaz, cum regnare coepisset, & tribus mensibus regnavit in Ierusalem.

3. Amovit autem eum rex Aegypti cum venisset in Ierusalem, & condemnavit terram centum talentis argenti, & talento auri.

4. Constituitque pro eo regem, * Eliakim fratrem ejus, super Iudam & Ierusalem: & vertit nomen eius Ioakim: ipsum vero Ioachaz tulit secum, & abduxit in Aegyptum. * Matth. 1. 11.

5. Vigintiquinque annorum erat Ioakim cum regnare coepisset, & undecim annis regnavit in Ierusalem: fecitque malum coram Domino Deo suo.

6. Contra hunc ascendit Nabuchodonosor rex Chaldaeorum, & victum catenis duxit in Babylonem.

7. Ad quam & vasa Domini transtulit, & posuit ea in templo suo.

8. Reliqua autem verborum Ioakim, & abominationum ejus, quas operatus est, & quae inventa sunt in eo, continentur in Libro regum Iuda & Israel. Regnavit autem Ioachin filius ejus pro eo.

9. Octo annorum erat Ioachin cum regnare coepisset, & tribus mensibus, ac decem diebus regnavit in Ierusalem, fecitque malum in conspectu Domini.

10. Cunque anni circulus volveret, misit Nabuchodonosor rex, qui adduxerunt eum in Babylonem, asportatis simul pretiosissimis vasis domus Domini: * Regem vero constituit Sedeciam patrum ejus super Iudam & Ierusalem. * 4. Reg. 24. 17. Ierem. 37. 1.

11. Viginti & unus annus erat Sedecias cum regnare coepisset, & undecim annis regnavit in Ierusalem:

12. Iecitque malum in oculis Domini Dei sui, nec erubuit faciem Ieremiae prophetae, loquentis ad se ex ore Domini.

13. A rege quoque Nabuchodonosor recessit, qui aduraverat eum per Deum: & induxit cervicem suam & cor ut non reverteretur ad Dominum Deum Israel.

14. Sed & universi principes sacerdotum, & populus, praevaricati sunt iniquè juxta universas abominationes Gentium, & polluerunt domum Domini, quam sanctificaverat sibi in Ierusalem.

15. Mittebat autem Dominus Deus patrum

suum ad illos per manum nuntiorum suorum de nocte consurgens, & quotidie commovens: èd quòd parceret populo & habitaculo suo.

16. At illi subsannabant nuntios Dei, & parvipendebant sermones ejus, illudebantque prophetis, donec ascenderet furor Domini in populum ejus, & esset nulla curatio.

17. Adduxit enim super eos regem Chaldaeorum, & interfecit juvenes eorum gladio in domo sanctuarii sui, non est insertus adolescentis, & virginis, & senis, nec decrepiti quidem, sed omnes tradidit in manibus ejus.

18. Universaque vasa domus Domini tam majora, quam minora, & thesauros templi, & regis, & principum transtulit in Babylonem. * 7. 4. Reg. 25.

19. Incenderunt hostes domum Dei, destruxeruntque murum Ierusalem, universas turres combusserunt, & quicquid pretiosum fuerat, demoliti sunt.

20. Siquis evaserat gladium, ductus in Babylonem servivit regi, & filiis ejus, donec imperaret rex Persarum.

21. & completeretur sermo Domini ex ore Ieremiae, & celebraret terra sabbata sua: cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum usque dum compleretur septuaginta anni.

22. * Anno autem primo Cyri regis Persarum ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Ieremiae, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum: qui iussit praedicari in universo regno suo, etiam per scripturam, dicens: * 1. Esdr. 1. 1. & 6. 3. Ierem. 25. 12 & 29. 10.

23. Haec dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terrae dedit mihi Dominus Deus caeli, & ipse praecepit mihi ut aedificarem ei domum in Ierusalem, quae est in Iudaea: quis ex vobis est in omni populo ejus? Sit Dominus Deus ejus cum eo, & ascendat.

LIBER PRIMUS

ESDRÆ.

CAPUT PRIMUM.

Cyrus, completis 70. captivitatis Babylonicæ annis, divinitus inspiratus, redditus vasis templi Salomonis 5400. captivitatem Israelitis relaxat, concedens templi reedificationem.

1. **I**n anno primo * Cyri regis Persarum ore Ieremiae, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, & traduxit vocem in omni regno suo, etiam per scripturam, dicens:

* 2. Paral. 36. 22. Ierem. 25. 12. & 29. 10. Isai. 46. 28. & 45. 13.

2. Haec dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terrae dedit mihi Dominus Deus caeli, & ipse praecepit mihi ut aedificarem ei domum in Ierusalem, quae est in Iudaea.

3. Quis est in vobis de universo populo ejus? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Ierusalem, quae est in Iudaea, & aedificet domum Domini Dei Israel, ipse est Deus qui est in Ierusalem.

4. Et omnes reliqui in cunctis locis ubique habitantes, adjuvent eum viri de loco suo argento & auro, & substantia, & pecoribus, excepto quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Ierusalem.

5. Et surrexerunt principes patrum de Iuda, & Benjamin, & Sacerdotes, & Levitæ, & omnis, cujus Deus suscitavit spiritum, ut ascenderent ad ædificandum templum Domini, quod erat in Ierusalem.

6. Universique qui erant in circuitu, adjuverunt manus eorum in vasis argenteis & aureis, in substantia & jumentis, in supellectili, exceptis his, quæ sponte obtulerant.

7. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Ierusalem, & posuerat ea in templo Dei sui.

8. Protulit autem ea Cyrus rex Persarum per manum Mithridatis filii Gazabar, & annumeravit ea Sassabasar * principi Iuda.

* *Infr. 5. ver. 9. cum 16.*

9. Et hic est numerus eorum: Phialæ aureæ triginta, phialæ argenteæ mille, cultri vigintinovem, scyphi aurei triginta,

10. scyphi argentei secundi quadringenti decem: vasa alia mille,

11. Omnia vasa aurea & argentea quinque millia quadringenta: universa tulit Sassabasar cum his, qui ascendeabant de transmigratione Babylonis in Ierusalem.

CAPUT II.

Numerus revertentium duce Zorobabel à captivitate Babylonica in Ierusalem, ac donorum in reedificationem templi oblatoium.

1. **H**I sunt autem provincie * filii, qui ascenderunt de captivitate, quam transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonem, & reversi sunt in Ierusalem & Iudam, unusquisque in civitatem suam.

* 2. *Esdr. 7. 6.*

2. Qui venerunt cum Zorobabel, Iosue, Nehemia, Saraia, Rabelaia, Mardochai, Belsan, Mesphar, Beguai, Rehum, Baana. Numerus virorum populi Israhel:

3. Filii Pharos duo millia centum septuagintaduo.

4. Filii Sephatia, trecenti septuagintaduo.

5. Filii Area, septingenti septuagintaquinque.

6. Filii Phabath Moab, filiorum Iosue: Ioab duo millia octingenti duodecim.

7. Filii Ælam mille ducenti quinquagintaquatuor.

8. Filii Zethua, nongenti quadragintaquinque.

9. Filii Zachai, septingenti sexaginta.

10. Filii Bani, sexcenti quadragintaduo.

11. Filii Bebai, sexcenti vigintitres.

12. Filii Azgad, mille ducenti vigintiduo.

13. Filii Adoniam, sexcenti sexagintasex.

14. Filii Beguai, duo millia quinquagintasex.

15. Filii Adin, quadringenti quinquagintaquatuor.

16. Filii Ather, qui erant ex Ezechia, nonagintaocto.

17. Filii Besai, trecenti vigintitres.

18. Filii Iora, centum duodecim.

19. Filii Hasum, ducenti vigintitres.

20. Filii Gebbar, nonagintaquinque.

21. Filii Bethlehem, centum vigintitres.

22. Viri Netupha, quinquagintasex.

23. Viri Anathoth, centum vigintiocto.

24. Filii Aznaveth, quadragintaduo.

25. Filii Chiratharim, Cephora, & Beroth, septingenti quadragintatres.

26. Filii Rama & Gabaa, sexcenti vigint unus.

27. Viri Machmas, centum vigintiduo.

28. Viri Bethel & Hai, ducenti vigintitres.

29. Filii Nebo, quinquagintaduo.

30. Filii Megbis, centum quinquagintasex.

31. Filii Ælam alterius, mille ducenti quinquagintaquatuor.

32. Filii Harum, trecenti viginti.

33. Filii Lod Hadid, & Ono, septingenti vigintiquinque.

34. Filii Iericho, trecenti quadragintaquinque.

35. Filii Senna, tria millia sexcenti triginta.

36. Sacerdotes: Filii Iadaia in domo Iosue, nongenti septuagintatres.

37. Filii Eunner, mille quinquagintaduo.

38. Filii Pheshur, mille ducenti quadraginta septem.

39. Filii Harim, mille decem & septem.

40. Levitæ: Filii Iosue & Cedimel filiorum Odoviz septuagintaquatuor.

41. Cantores: Filii Asaph, centum vigintiocto.

42. Filii Ianitorum: Filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai: universi centum trigintanovem.

43. Nathinæi: filii Siha, filii Hasupha, filii Tabbaoth,

44. filii Ceros, filii Saa, filii Phadon,

45. filii Lebana, filii Hagaba, filii Accub,

46. filii Agab, filii Semlai, filii Hanan,

47. filii Gaddel, filii Gaber, filii Raia,

48. filii Rasin, filii Necoda, filii Gazan,

49. filii Aza, filii Phasea, filii Besce,

50. filii Asena, filii Munim, filii Nephusim,

51. filii Bacbuc, filii Hapupha, filii Harhur,

52. filii Besluth, filii Mahida, filii Harsaa,

53. filii Bercos, filii Sisara, filii Thema,

54. filii Nasia, filii Hatipha,

55. filii servorum Salomonis, filii Sotai, filii Sophereth, filii Pharada,

56. filii Iala, filii Dercon, filii Geddel,

57. filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereth, qui erant de Asebam, filii Anii.

58. omnes Nathinæi, & filii servorum Salomonis, trecenti nonagintaduo.

59. Et hi qui ascenderunt de Thelmala, Thelharsa, Cherub, & Adon, & Emer: & non potuerunt indicare domum patrum suorum, & semen suum, utrum ex Israhel essent.

60. Filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quinquagintaduo.

61. Et de filiis Sacerdotum: filii Hobia, filii Accos, filii Bercellai, qui accepit de filiabus Bercellai Galaaditis, uxorem, & vocatus est nomine eorum:

62. hi quaesierunt scripturam genealogiæ suæ, & non invenerunt, & ejecti sunt, de sacerdotio.

63. Et dixit * Athersatha eis ut non comederent de Sancto sanctorum, donec surgeret sacerdos doctus atque perfectus.

* *Nehem. 7. 65.*

64. Omnis multitudo quasi unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta:

65. exceptis servis eorum, & ancillis, qui erant septem millia trecenti trigintaseptem: & in ipsis cantores, atque cantabiles ducenti.

66. Equi eorum septingenti trigintasex, muli eorum, ducenti quadragintaquinque,

67. cameli eorum, quadringenti trigintaquinque, asini eorum, sex millia septingenti viginti.

68. Et de principibus patrum, cum ingrederentur templum Domini, quod est in Ieru-

salem, sponte obtulerunt in domum Dei ad extruendam eam in loco suo.

69. Secundum vires suas dederunt impensas operis, auri solidos sexaginta milia & mille, argenti minas quinque milia, & vestes sacerdotales centum.

70. Habitaerunt ergo Sacerdotes, & Levitæ, & de populo, & cantores, & janitores, & Nathinæi in urbibus suis, universusque Israel in civitatibus suis.

CAPUT III.

Convocato populo in Ierusalem, extruitur altare, super quo víctima offeruntur: ce obratur quoque septem diebus festum tabernaculorum: & secundo reversionis anno templum fundatur, populo vociferante, partim ex gaudio, partim ex fletu.

1. **I**amque venerat mensis septimus, & erant filii Israel in civitatibus suis: congregatus est ergo populus quasi vir unus in Ierusalem.

2. Et surrexit Iosue filius Iosedec, & fratres ejus sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & fratres ejus, & ædificaverunt altare Dei Israel ut offerrent in eo holocaustomata, sicut scriptum est in lege Moysi viri Dei:

3. collocaverunt autem altare Dei super bases suas deterrentibus eos per circuitum populus terrarum, & obtulerunt super illud holocaustum Domino manè & vespere:

4. Feceruntque solemnitatem tabernaculorum, sicut scriptum est, & holocaustum diebus singulis per ordinem secundum præceptum opus dei in die suo.

5. Et post hæc holocaustum juxta, tam in Calendis quam in universis solemnitatibus Domini, quæ erant consecratæ, & in omnibus in quibus ultio offerabatur munus Domino.

6. A primo die mensis septimi coeperunt offerre holocaustum Domino: porro templum Dei nondum fundatum erat.

7. Dederunt autem pecunias latomis & cæmentariis: cibum quoque, & potum, & oleum Sidonius, Tyrisque ut deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Ioppe, juxta quod præceperat Cyrus rex Persarum eis.

8. Anno autem secundo adventus eorum ad templum Dei in Ierusalem mense secundo, coeperunt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedec, & reliqui de fratribus eorum Sacerdotes, & Levitæ, & omnes qui venerant de captivitate in Ierusalem, & constituerunt Levitæ a viginti annis & supra, ut urgerent opus Domini.

9. Stetitque Iosue & filii ejus, & fratres ejus, Cednibel, & filii ejus, & filii Iuda, quasi vir unus, ut instarent super eos qui faciebant opus in templo Dei: filii Henadad, & filii eorum, & fratres eorum Levitæ.

10. Fundato igitur a cæmentariis templo Domini, steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis: & Levitæ filii Asaph in cymbalis, ut laudarent Deum per manus David regis Israel.

11. Et concinebant in hymnis, & confessione Domino: Quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus super Israel. Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum, eo quod fundatum esset templum Domini.

12. Plurimi etiam de Sacerdotibus, & Levitis, & principes patrum, & seniores, qui viderant templum prius cum fundatum esset, & hoc templum in oculis eorum, fiebant voce

magna: & multi vociferantes in lætitia, elevabant vocem.

13. Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris lætantium, & vocem fletus populi: commixti enim populus vociferabatur clamore magno, & vox audiebatur procul.

CAPUT IV.

Israelis hostes Samaritani, qui ab Assur missi fuerant ad inhabitandas urbes Samaria, impediunt templi & urbis instaurationem, quod non admitterentur ut simul ædificarent: & usque ad secundum Darii annum intermitti procurant.

1. **A**udierunt autem hostes Judæ, & Benjamini, quia filii captivitatis ædificarent templum Domino Deo Israel.

2. & accedentes ad Zorobabel, & ad principes patrum dixerunt eis: Ædificemus vobiscum, quia ita ut vos, quærimus Deum vestrum: ecce nos immolabimus victimas a diebus Asor Haddan, regis Assur, qui adduxit nos hæc.

3. Et dixit eis Zorobabel, & Iosue, & reliqui principes patrum Israel: Non est vobis & nobis ut ædificemus domum Dei nostri, sed nos soli ædificabimus Domino Deo nostro, sicut præcepit nobis Cyrus rex Persarum.

4. Factum est igitur ut populus terræ impeditet manus populi Judæ, & turbaret eos in ædificando.

5. Conduxerunt * autem adversus eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum, & usque ad regnum Darii regis Persarum.

* *Vid. Dan. c. 10.*

6. In regno autem Assuri, in principio regni ejus, scripserunt accusationem adversus habitatores Judæ & Ierusalem.

7. Et in diebus Artaxerxis scripsit Beselam Mithridates, & Thabeel, & reliqui, qui erant in consilio eorum, ad Artaxerxem regem Persarum: epistola autem accusationis scripta erat Syriacè, & legebatur sermonem Syro.

8. Reum Beelteem, & Samsai scriba scripserunt epistolam unam de Ierusalem Artaxerxi regi, hujusmodi:

9. Reum Beelteem, & Samsai scriba, & reliqui consiliatores eorum, Dinael, & Apharsathachæ, Terphalæ, Apharsæ, Erchuæ, Babylonii, Susanechæ, Dievi, & Ælamitæ,

10. & ceteri de Gentibus, quas transtulit Asenaphar magnus & gloriosus: & habitare eas fecit in civitatibus Samariæ: & in reliquis regionibus trans Flumen in pace:

11. (Hoc est exemplar epistolæ, quam miserunt ad eum) Artaxerxi regi, servi tui, viri qui sunt trans Fluvium, salutem dicunt.

12. Notum sit regi, quia Iudei, qui ascenderunt a te ad nos, venerunt in Ierusalem civitatem rebellem & pessimam, quam ædificantes extruunt muros ejus, & parietes componentes.

13. Nunc igitur notum sit regi, quia si civitas illa edificata fuerit, & muri ejus instaurati, tributum, & vectigal, & annuos redditus non dabunt, & usque ad reges hæc noxa perveniet.

14. Nos autem memores salis, quod in palatio comedimus, & quia læsiones regis videre nefas ducimus, idcirco misimus & nuntiavimus regi,

15. ut recenseas in libris historiæ patrum tuorum, & invenies scriptum in commentariis: & scies quoniam urbs illa, urbs rebellis est, & nocens regibus & provinciis, & bel-

bella concitantur in ea ex diebus antiquis: quam ob rem & civitas ipsa destructa est.

16. Nuntiamus nos regi, quoniam si civitas illa ædificata fuerit, & muri ipsius instaurati, possessionem trans Fluvium non habebis.

17. Verbum misit rex ad Reum Beelteem, & Samsai scribam, & ad reliquos, qui erant in consilio eorum habitatores Samariæ, & ceteris trans Fluvium, salutem dicens & pacem.

18. Accusatio, quam misistis ad nos, manifeste lecta est coram me.

19. & à me præceptum est: & recensuerunt, inveneruntque quoniam civitas illa à diebus antiquis adversum reges rebellat, & seditiones, & prælia concitantur in ea:

20. nam & reges fortissimi fuerunt in Ierusalem, qui & dominati sunt omni regioni, quæ trans Fluvium est: tributum quoque & vectigal, & redditus accipiebant.

21. Nunc ergo audite sententiam: Prohibeat vros illos ut urbs illa non ædificetur, donec si fortè à me jussum fuerit.

22. Videte ne negligenter hoc impleatis, & paulatim crescat malum contra reges.

23. Itaque exemplum edicti Artaxerxis regis lectum est coram Reum Beelteem, & Samsai scriba, & consiliariis eorum: & abierunt festini in Ierusalem ad Iudæos, & prohibuerunt eos in brachio & robore.

24. Tunc intermissum est opus domus Domini in Ierusalem, & non hebatur usque ad annum secundum regni Darii regis Persarum.

CAPUT V.

Aggæ & Zacharia prophetarum exhortatione templi ædificatio repetitur, frustra conantibus hoc impedire principibus qui trans flumen in Samaria constituti erant à rege Assyriorum.

1. Prophetaverunt autem Aggæus Propheta, & Zacharias filius Addo prophetantes ad Iudæos, qui erant in Iudæa & Ierusalem, in nomine Dei Israel.

2. Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosdec, & cœperunt ædificare templum Dei in Ierusalem, & cum eis prophetae Dei adjuvantes eos.

3. In ipso autem tempore venit ad eos Thathanai, qui erat dux trans flumen, & Stharbazanai, & consilarii eorum: sicque dixerunt eis: Quis dedit vobis consilium ut domum hanc ædificaretis, & muros ejus instauraretis?

4. Ad quod respondimus eis, quæ essent nomina hominum auctorum ædificationis illius.

5. Oculus autem Dei eorum factus est super senes Iudæorum, & non potuerunt inhibere eos. Placuitque ut res ad Darium referretur, & tunc satisfacerent adversus accusationem illam.

6. Exemplar epistolæ, quam misit Thathanai dux regionis trans flumen, & Stharbazanai, & consiliatores ejus Arphasachai, qui erant trans flumen, ad Darium regem.

7. Sermo, quem miserant ei, sic scriptus erat Darii regi per omnes.

8. Notum sit regi, isse nos ad Iudæam provinciam, ad domum Dei in agni, quæ ædificatur lapide imposito, & ligna ponuntur in parietibus: opusque illud diligenter extruitur, & crescit in manibus eorum.

9. Interrogamus ergo senes illos, & ita diximus eis. Quis dedit vobis potestatem ut

domum hanc ædificaretis, & muros hos instauraretis?

10. Sed & nomina eorum quæsiimus ab eis, ut nuntiaremus tibi: scripsimusque nomina eorum virorum, qui sunt principes in eis.

11. Huiuscemodi autem sermonem responderunt nobis, dicentes. Nos sumus servi Dei cæli & terræ, & ædificamus templum, quod erat extructum ante hos annos multos, quodque rex Israel magnus ædificaverat, & extruxerat.

12. Postquam autem ad iracundiam provocaverunt patres nostri Deum cæli, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis Chaldæi, domum quoque hanc destruxit, & populum ejus transtulit in Babylonem.

13. Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex proposuit edictum ut domus Dei hæc ædificaretur.

14. Nam & vasa templi Dei aurea & argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo, quod erat in Ierusalem, & asportaverat ea in templum Babylonis, protulit Cyrus rex de templo Babylonis, & data sunt Sassabasar vocabulo, quem & principem constituit,

15. dixitque ei: Hæc vasa tolle, & vade, & pone ea in templo, quod est in Ierusalem, & domus Dei ædificetur in loco suo.

16. Tunc itaque Sassabasar ille venit & posuit fundamenta templi Dei in Ierusalem, & ex eo tempore usque nunc ædificatur, & necdum completum est.

17. Nunc ergo, si videtur regi bonum, recenseat in bibliotheca regis, quæ est in Babylone, utrumnam à Cyro rege jussum fuerit ut ædificaretur domus Dei in Ierusalem, & voluntatem regis super hac re mittat ad nos.

CAPUT VI.

Darius Cyri decretum de templo extruendo in bibliotheca sua inventum jubet compleri suppeditato sumptus: templum autem sexto Darii anno absolutum, cum ingenti lætitia plurimisque victimis dedicatur, ac Pascha septem diebus celebratur.

1. Tunc Darius rex præcepit: & recensuerunt in bibliotheca librorum, qui erant repositi in Babylone,

2. & inventum est in Ecbatanis, quod est castrum in Medena provincia volumen unum, talisque scriptus erat in eo commentarius:

3. anno primo Cyri regis: Cyrus rex decrevit ut domus Dei ædificaretur, quæ est in Ierusalem, in loco ubi immolent hostias, & ut ponant fundamenta supportantia altitudinem cubitorum sexaginta, & latitudinem cubitorum sexaginta,

4. ordines de lapidibus impositis tres, & sic ordines de lignis novis: sumptus autem de domo regis dabuntur.

5. Sed & vasa templi Dei aurea & argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo Ierusalem, & attulerat ea in Babylonem, reddantur, & referantur in templum in Ierusalem in locum suum, quæ & posita sunt in templo Dei.

6. Nunc ergo Thathanai dux regionis, quæ est trans flumen, Stharbazanai, & consilarii vestri Apharsachai, qui estis trans flumen, procul recedite ab illis,

7. & dimittite fieri templum Dei illud à duce Iudæorum, & à senioribus eorum, ut domum Dei illam ædificent in loco suo.

8. Sed à me præceptum est quid oporteat

Æ-

fieri à presbyteris Iudæorum illis, ut ædificetur domus Dei, scilicet ut de arca regis, id est, de tributis, quæ dantur de regione trans Flumen, studiosè sumptus dentur viris illis ne impediatur opus.

9. Quod si necesse fuerit, & vitulos, & agnos, & hædos in holocaustum Deo cæli, frumentum, sal, vinum, & oleum, secundum ritum Sacerdotum, qui sunt in Ierusalem, dentur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia.

10. Et offerant oblationes Deo cæli, orentque pro vita regis, & filiorum ejus.

11. A me ergo positum est decretum: Ut omnis homo, qui hanc mutaverit jussionem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo, domus autem ejus publicetur.

12. Deus autem, qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regna, & populum qui extenderit manum suam ut repugnet, & dissipet domum Dei illam, quæ est in Ierusalem. Ego Darius statui decretum, quod studiose impleri volo.

13. Igitur Thathanaï dux regionis trans Flumen, & Stharbazanaï, & consiliarii ejus, secundum quod præceperat Darius rex, sic diligenter executi sunt.

14. Seniores autem Iudæorum ædificabant, & prosperabantur juxta prophetiam Aggæi prophetæ, & Zachariæ filii Addo: & ædificaverunt & construxerunt jubente Deo Israel, & jubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe regibus Persarum:

15. & compleverunt domum Dei istam, usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darii regis.

16. Fecerunt autem filii Israel Sacerdotes & Levitæ, & reliqui filiorum transmigrationis, dedicationem domus Dei in gaudio.

17. Et obtulerunt in dedicationem domus Dei, vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, bircos caprarum pro peccato totius Israel duodecim, juxta numerum tribuum Israel.

18. Et statuerunt Sacerdotes in ordinibus suis, & Levitas in vicibus suis super opera Dei in Ierusalem, * sicut scriptum est in libro Moysi. * Num. 3. 6. & 8. 9.

19. Fecerunt autem filii Israel transmigrationis, Pascha, quartadecima die mensis primi.

20. Purificati enim fuerant Sacerdotes & Levitæ quasi unus: omnes mundi ad immolandum pascha universis filiis transmigrationis, & fratribus suis Sacerdotibus, & sibi.

21. Et comederunt filii Israel, qui reversi fuerant de transmigratione, & omnes qui se separaverant à coinquinatione Gentium terræ ad eos, ut quærent Dominum Deum Israel.

22. Et feterunt solemnitate azyrnorum septem diebus in læticia, quoniam lætificaverat eos Dominus, & converterat cor regis Assur ad eos, ut adjuvaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israel.

CAPUT VII.

Esdras scriba, assumptis comitibus, Ierusalem ascendit cum edito regis, magnisque muneribus, legem Dei doctumque populumque redivus: & refertur regis edictum.

1. Post hæc autem verba in regno Artaxerxis regis Persarum, Esdras filius Saraïæ, filii Azariæ, filii Elciæ,

2. Filii Sellum, filii Sadoe, filii Achitob,

3. Filii Amariæ, filii Azariæ, filii Maraiob,

4. Filii Zarahiæ, filii Ozi, filii Bocci,

5. Filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron sacerdotis ab initio.

6. Ipse Esdras ascendit de Babylone, & ipse scriba velox in lege Moysi, quam Dominus Deus dedit Israel: & dedit ei rex secundum manum Domini Dei ejus super eum, omnem petitionem ejus.

7. Et ascenderunt de filiis Israel, & de filiis Sacerdotum, & de filiis Levitarum, & de cantoribus, & de janitoribus, & de Nathineis in Ierusalem anno septimo * Artaxerxis regis. * *Supr. cap. 1. & 2.*

8. Et venerunt in Ierusalem mense quinto, ipse est annus septimus regis.

9. Quia in primo die mensis primi cœpit ascendere de Babylone, & in primo die mensis quinti venit in Ierusalem, juxta manum Dei sui bonam super se.

10. Esdras enim paravit cor suum, ut investigaret legem Domini, & faceret & doceret in Israel præceptum & judicium.

11. Hoc est autem exemplar epistolæ editæ, quod dedit rex Artaxerxes Esdræ sacerdoti, scribæ erudito in sermonibus & præceptis Domini, & ceremoniis ejus in Israel.

12. Artaxerxes rex regum Esdræ sacerdoti, scribæ legis Dei cæli doctissimo, salutem.

13. A me decretum est, ut cuicumque placuerit in regno meo de populo Israel, & de Sacerdotibus ejus, & de Levitis ire in Ierusalem, tecum vadat.

14. A facie enim regis, & septem consiliatorum ejus missus es, ut visites Iudæam & Ierusalem in lege Dei tui, quæ est in manu tua:

15. & ut feras argentum & aurum quod rex, & consiliatores ejus spontè obtulerunt Deo Israel, cujus in Ierusalem tabernaculum est.

16. Et omne argentum & aurum quodcumque inveniris in universa provincia Babyloniæ, & populus offerre voluerit, & de Sacerdotibus quæ sponte obtulerint domui Dei sui, quæ est in Ierusalem,

17. libere accipe, & studiosè eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos & sacrificia, & libamina eorum, & offer ea super altare templi Dei vestri, quod est in Ierusalem.

18. Sed & si quid tibi, & fratribus tuis placuerit de reliquo argento & auro ut facias, juxta voluntatem Dei vestri facite.

19. Vasa quoque, quæ dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Ierusalem.

20. Sed & cetera, quibus opus fuerit in domum Dei tui, quantumcumque necesse est ut expendas, dabitur de thesauro, & de fisco regis,

21. & a me. Ego Artaxerxes rex, statui atque decrevi omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans nomen, ut quodcumque petierit à vobis Esdras sacerdos, scriba legis Dei cæli, atque mora detis.

22. usque ad argenti talenta centum, & usque ad rumenti coros centum, & usque ad vini batos centum, & usque ad batos olei centum, sal verò absque mensura.

23. Omne quod ad ritum Dei cæli pertinet, tributari diligenter in domo Dei cæli: ne forte irascatur contra regnum regis, & filium ejus.

24. Vobis quoque notum facimus de universis Sacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, Nathanaïs, & ministris domus Dei huius, ut vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos.

25. Tu autem Esdra secundum sapientiam Dei tui, quæ est in manu tua, constitue iudices, & præsidet ut iudicent omni populo, qui est trans flumen, his videbunt qui novaverunt legem Dei tui, sed & imperitos docete libere.

26. Et omnis qui non fecerit legem Dei tui, & legem regis diligenter, iudicium erit de eo sive in mortem, sive in exilium, sive in condemnationem substantiæ ejus, vel certe in carcerem.

27. Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis ut glorificaret domum Domini, quæ est in Ierusalem.

28. & in me inclinavit misericordiam suam coram rege & consiliatoribus ejus, & universis principibus regis potentibus: & ego confortatus manu Domini Dei mei, quæ erat in me, congregavi de Israel principes qui ascenderent mecum.

CAPUT VIII.

Reverentur qui de Babylone ascenderunt cum Esdra: qui iudicis jejuni pro directione itineris Deum precantes, prosperè perveniunt in Ierusalem, ac vasa quæ secum attulerunt, in templum afferunt cum victimis.

1. **H**I sunt ergo principes familiarum, & genealogia eorum, qui ascenderunt mecum in regno Artaxerxis regis de Babylone.

2. De filiis Phinees, Gersom. De filiis Ithamar, Daniel. De filiis David, Hattus.

3. De filiis Sechenæ, filiis Pharos, Zacharias: & cum eo numerati sunt viri centum quinquaginta.

4. De filiis Phahath Moab, Eliœnai filius Zarehe, & cum eo ducenti viri.

5. De filiis Secheniæ, filius Ezechiel, & cum eo trecenti viri.

6. De filiis Adan, Abed filius Jonathan, & cum eo quinquaginta viri.

7. De filius Alam, Isaías filius Athaliæ: & cum eo septuaginta viri.

8. De filius Saphatiae, Zebedia filius Michael, & cum eo octoginta viri.

9. De filius Ioab, Obedia filius Iahiel, & cum eo ducenti decem & octo viri.

10. De filius Selomith, filius Iosphiæ, & cum eo centum sexaginta viri.

11. De filius Bebai, Zacharias filius Bebai, & cum eo vigintiocti viri.

12. De filius Azzad, Iohanan filius Ecce-tan, & cum eo centum & decem viri.

13. De filius Adoniam, qui erant novissimi: & hæc nomina eorum. Eliphelet, & Iehiel, & Sanaia, & cum eis sexaginta viri.

14. De filius Begui, Uthai & Zachur, & cum eis septuaginta viri.

15. Congregavi autem eos ad fluvium, qui decurrit ad Avah, & mansimus ibi tribus diebus: quæstivi quæ in populo & in sacerdotibus de filiis Levi, & non inveni ibi.

16. Itaque misi Eliezer, & Ariel, & Semelai, & Elnathan, & Iarib, & alterum Elnathan, & Nathan, & Zachariam, & Mo-

sollam principes: & Ioiarib, & Elnathan sapientes.

17. Et misi eos ad Eddo, qui est primus in Chasphie loco, & posui in ore eorum verba, quæ loquerentur ad Eddo, & fratres ejus Nathinaeos in loco Chasphæ, ut adducerent nobis ministros domus Dei nostri.

18. Et adduxerunt nobis per manum Dei nostri hominem super nos, virum doctissimum de filiis Moholi filii Levi, filii Israel, & Sarabiam & filios ejus & fratres ejus decem & octo.

19. & Hasabiam, & cum eo Isaïam de filiis Merari: fratresque ejus, & filios ejus viginti.

20. & de Nathiræis, quos dederat David & principes ad ministeria Levitarum, Nathinaeos ducentos viginti: omnes hi suis nominibus vocabantur.

21. Et prædicavi ibi jejunium juxta fluvium Avah ut affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis & filiis nostris, universæque substantiæ nostræ.

22. Erubui enim petere à rege auxilium & equites, qui defenderent nos ab inimico in via: quia dixeramus regi: Manus Dei nostri est super omnes, qui quærunt eum in bonitate: & imperium ejus & fortitudo ejus, & furor super omnes, qui derelinquunt eum.

23. Jejunavimus autem, & rogavimus Deum nostrum per hoc: & evenit nobis prospere.

24. Et separavi de principibus Sacerdotum duodecim, Sarabiam, & Hasabiam, & cum eis de fratribus eorum decem.

25. Appendique eis argentum & aurum, & vasa consecrata domus Dei nostri, quæ obtulerat rex & consiliatores ejus, & principes ejus, universusque Israel eorum, qui inventi fuerant:

26. & appendi in manibus eorum argenti talenta sexcenta quinquaginta, & vasa argentea centum, auri centum talenta

27. & crateres aureos viginti, qui habebant solidos millenos, & vasa æris fulgentis optimi duo, pulchra, ut aurum.

28. Et dixi eis: Vos sancti Domini, & vasa sancta, & argentum & aurum, quod spontè oblatum est Domino Deo patrum nostrorum:

29. vigilate & custodite, donec appendatis coram principibus Sacerdotum, & Levitarum, & ducibus familiarum Israel in Ierusalem, in thesaurum domus Domini.

30. Susceperunt autem Sacerdotes & Levitæ pondus argenti, & auri, & vasorum ut deferrent Ierusalem in domum Dei nostri.

31. Promovimus ergo à flumine Avah duodecimo die mensis primi ut pergeremus Ierusalem: & manus Dei nostri fuit super nos, & liberavit nos de manu inimici & insidiatoris in via.

32. Et venimus Ierusalem, & mansimus ibi tribus diebus.

33. Die autem quarta appensum est argentum, & aurum, & vasa in domo Dei nostri per manum Meremoth filii Uriæ Sacerdotis, & cum eo Eleazar filius Phinees, cumque eis Ioabab filius Iosue, & Noadaa filius Bennoi Levitæ.

34. juxta numerum & pondus omnium. descriptumque est omne pondus in tempore illo.

35. Sed & qui venerant de captivitate filii transmigrationis, obtulerunt holocausta Deo Israel, vitulos duodecim pro omni po-

populo Israel, arietes nonaginta sex, agnos septuaginta septem, hircos pro peccato, duodecim. omnia in holocaustum Domino.

36. Dederunt autem edicta regis satrapis, qui erant de conspectu regis & duabus trans flumen, & elevaverunt populum & domum Dei.

CAPUT IX.

Audiens Esdra, Iudæos matrimonia contraxisse cum gentibus, scindit vestimenta sua, & populi peccata confitetur, lugebatque coram Domino.

1. Postquam autem hæc completa sunt, accesserunt ad me principes, dicentes: Non est separatus populus Israel, Sacerdotes & Levitæ à populis terrarum, & abominationibus eorum, Chananeæ videlicet, & Hethæ, & Perezæ, & Iebusæ, & Ammonitarum, & Moabitaram, & Ægyptiorum, & Amorrhæorum.

2. tulerunt enim de hiabris eorum sibi & filius suis, & commiscuerunt semen sanctum cum populis terrarum: manus etiam principum & magistratum fuit in transgressione hæc prima.

3. Cumque audissem sermionem istum, scindi pallium meum & tunicam, & evelli capillos capitis mei & barbæ, & sedi mœrens.

4. Convenerunt autem ad me omnes, qui timebant verbum Dei Israel, pro transgressione eorum, qui de captivitate venerant, & ego sedebam tristis usque ad sacrificium vestimentum:

5. & in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio & tunica, curvavi genua mea, & expandi manus meas ad Dominum Deum meum.

6. & dixi: Deus meus confundor & erubescio levare faciem meam ad te: quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creverunt usque ad cælum.

7. à diebus patrum nostrorum: sed & nos ipsi peccavimus graviter usque ad diem hanc, & in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi, & reges nostri, & Sacerdotes nostri in manu regum terrarum, & in gladium, & in captivitatem, & in rapinam & in confusionem vultus, sicut & die hac.

8. Et nunc quasi parum & ad momentum facta est deprecatio nostra apud Dominum Deum nostrum, ut dimitterent nobis reliquias, & daretur nobis pavillus in loco sancto ejus, & illuminaret oculos nostros Deus noster, & daret nobis vitam modicam in servitute nostra,

9. quia servi sumus, & in servitute nostri non dereliquit nos Deus noster: sed inclinavit super nos misericordiam coram rege Persarum, ut daret nobis vitium, & sublimaret domum Dei nostri, & extrueret solitudines ejus, & daret nobis sepe in Iuda & Ierusalem.

10. Et nunc quid dicemus Deus noster post hæc quia dereliquimus mandata tua,

11. que præcepisti in manu servorum tuorum prophetarum, dicens: Terra, ad quam vos ingredimini ut possideatis eam, terra immunda est juxta unum undiciam populorum, ceterarumque terrarum, abominationibus eorum qui repleverunt eam ab ore usque ad os in conjunctione sua.

12. Nunc ergo * filias vestras ne detis filiis eorum, & filias eorum, ne accipiatis fi-

liis vestris, & non quæratís pacem eorum, & prosperitatem eorum usque in æternum. ut confortemini, & comedatis quæ bona sunt terræ, & heredes habeatis filios vestros usque in sæculum. * Deut. 7. 3.

13. Et post omnia quæ venerunt super nos in operibus nostris pessimis, & in delicto nostro magno, quia tu Deus noster liberasti nos de iniquitate nostra, & dedisti nobis salutem sicut est hodiè,

14. ut non converteremur, & irrita faceremus mandata tua, neque matrimonia jungeremus cum populis abominationum istarum. Numquid iustus es nobis usque ad consumptionem ne dimitteres nobis reliquias ad salutem?

15. Domine Deus Israel justus es tu: quoniam derelicti sumus, qui salvaremur sicut die hac. Ecce coram te sumus in delicto nostro. non enim stari potest coram te super hæc.

CAPUT X.

Esdras, convocatis filiis universis transmigratis, præcepit repudiari uxores alienigenas: quod cum se facturos spontendissent, recensentur quo huic operi præsent, & qui hujuscemodi matrimonia contraxerant.

1. Sic ergo orante Esdra, & implorante eo, & fiente, & jacente ante templum Dei, collectus est ad eum de Israel cœtus grandis nimis virorum, & mulierum & puerorum, & flevit populus fletu multo.

2. Et respondit Sechenias filius Iehiel de filiis Ælam, & dixit Esdræ: Nos prævaricati sumus in Deum nostrum, & duximus uxores alienigenas de populis terræ: & nunc, si est penitentia in Israel super hoc,

3. percutiamus radicum cum Domino Deo nostro, ut projiciamus universas uxores, & eos qui de his nati sunt juxta voluntatem Domini, & eorum qui timent præceptum Domini Dei nostri: secundum legem fiat.

4. Surge, tuum est decernere, nosque erimus tecum: confortare, & fac.

5. Surrexit ergo Esdras: & adjuravit principes Sacerdotum & Levitarum, & omnem Israel ut tacerent secundum verbum hoc, & juraverunt.

6. Et surrexit Esdras ante domum Dei, & abiit ad cubiculum Iohanan filii Eliasib, & ingressus est illic, panem non comedit, & aquam non bibit: lugebat enim transgressionem eorum, qui venerant de captivitate.

7. Et missa est vox in Iuda & in Ierusalem omnibus filiis transmigrationis, ut congregarentur in Ierusalem.

8. & omnis qui non verierit in tribus diebus juxta consilium principum & seniorum, auretur universa substantia ejus, & ipse abiciatur de cœtu transmigratorum.

9. Convenerunt igitur omnes viri Iuda, & Benjamin in Ierusalem tribus diebus, ipse est meris nonus, vigesimo die mensis: & sedit omnis populus in platea domus Dei. tremantes pro peccato, & pluvius.

10. Et surrexit Esdras sacerdos, & dixit ad eos: Vos transgressi estis, & duxistis uxores alienigenas ut adderetis super delictum Israel.

11. Et nunc date confessionem Domino Deo patrum vestrorum, & facite placitum eius, & separamini à populis terræ, & ab uxoribus alienigenis.

12. Et respondit universa multitudo, di-

xitque voce magna: Juxta verbum tuum ad nos, sic fiat.

13. Verumtamen quia populus multus est, & tempus pluriæ, & non sustinemus stare foris, & opus non est diei unus vel duorum (vehementer quippe peccavimus in sermone isto)

14. constituentur principes in universa multitudine: & omnes in civitatibus nostris qui duxerunt uxores alienigenas veniant in temporibus statutis, & cum his seniores per civitatem & civitatem, & judices ejus donec avertatur ira Dei nostri à nobis super peccato hoc.

15. Igitur Ionathan filius Azabel, & Iaasia filius Ithecue steterunt super hoc, & Mesollam & Sebethai Levites adjuverunt eos:

16. Feceruntque sic filii transmigrationis. Et abierunt Esdras Sacerdos, & viri principes familiarum in domos patrum suorum, & omnes per nomina sua, & sederunt in die primo mensis decimi ut quærerent rem.

17. Et consummati sunt omnes viri, qui duxerant uxores alienigenas, usque ad diem primam mensis primi.

18. Et inventi sunt de filiis sacerdotum qui duxerant uxores alienigenas. De filiis Iosue filii Iosedec, & fratres ejus, Maasia, & Eliezer, & Iarib, & Godolia.

19. Et dederunt manus suas ut ejicerent uxores suas, & pro delicto suo arietem de ovibus offerrent:

20. & de filiis Emmer, Hanani, & Zebedia:

21. & de filiis Harim, Maasia, & Elia, & Semeia, & Iehiel, & Ozias:

22. & de filiis Pheshur, Elioenai, Maasia, Ismael, Nathanael, Iozabed, & Elasa:

23. & de filius Levitarum, Iozabed, & Semei, & Celaia, ipse est Calita, Phataia, Iuda, & Eliezer.

24. Et de cantoribus, Eliasib: Et de janitoribus, Sellum, & Telem, & Uri:

25. & ex Israel, de filiis Pharos, Remeia, & Iezia, & Melchia, & Miamin, & Eliezer, & Melchia, & Banea.

26. Et de filiis Elam, Mathania, Zacharias, & Iehiel, & Abdi, & Ierimoth, & Elia:

27. Et de filiis Zethua, Elioenai, Eliasib, Mathania, & Ierimuth, & Zabab, & Aziza.

28. Et de filiis Bebai, Iohanan, Hanania, Zabbai, Athalai:

29. Et de filiis Bani, Mosollam, & Meluch, & Adaia, Iasub, & Saal, & Ramoth:

30. Et de filiis Phahath Moab, Edna, & Chalai, Banaias, & Maasias, Mathanias, Beseeleel, Bennui, & Manasse:

31. & de filiis Herem, Eliezer, Iosue, Melchias, Semeias, Simeon,

32. Benjamin, Maloch, Samarias:

33. Et de filiis Hasom, Mathanai, Mathatha, Zabab, Eliphelet, Iermai, Manasse, Semei.

34. De filiis Bani, Maaddi, Amram, & Vel,

35. Baneas, & Badaias, Cheliau,

36. Vania, Marimuth, & Eliasib,

37. Mathanias, Mathanai, & Iasi,

38. & Bani, & Bennui, Semei,

39. & Salmias, & Nathan, & Adaias,

40. & Mechnedebai, Sissai, Sarai,

41. Ezrel, & Selemiau, Semeia,

42. Sellum, Amaria, Ioseph:

43. De filiis Nebo, Iehiel, Mathathias,

Zabab, Zabina, Ieddu, & Ioel, & Banaia.

44. Omnes hi acceperant uxores alienigenas, & fuerunt ex eis mulieres, quæ pepererant filios.

LIBER NEHEMIÆ, QUI ET ESDRÆ SECUNDUS DICITUR.

CAPUT PRIMUM.

Nehemias Artaxerxis pincerna, audita Iudæorum, qui à captivitate residui erant afflictione, flet, ac multis diebus jejuna, populi peccata confitens, & misericordiam à Deo petens.

1. Verba Nehemiæ filii Helchiae. Et factum est in mense Casleu, anno vigesimo, & ego eram in Susis castro.

2. Et venit Hanani unus de fratribus meis, ipse & viri ex Iuda: & interrogavi eos de Iudæis, qui remanserant, & supererant de captivitate, & Ierusalem.

3. Et dixerunt mihi: Qui remanserunt, & relictī sunt de captivitate ibi in provincia, in afflictione magna sunt, & in opprobrio: & murus Ierusalem dissipatus est, & portæ ejus combustæ sunt igni.

4. Cumque audissem verba hujuscemodī, sedi, & flevi, & luxi diebus multis: jejunaui, & orabam ante faciem Dei cæli:

5. & dixi: * Quæso Domine Deus cæli fortis, magne atque terribilis, qui custodisti pactum & misericordiam cum his qui te diligunt, & custodiunt mandata tua:

* Dan. 9. 4.

6. fiant aures tuæ auscultantes, & oculi tui aperti ut audias orationem servi tui, quam ego oro coram te hodie nocte & die pro filiis Israel servis tuis: & confiteor pro peccatis filiorum Israel, quibus peccaverunt tibi: ego, & domus patris mei peccavimus,

7. vanitate seducti sumus, & non custodivimus mandatum tuum, & ceremonias, & judicia quæ præcepisti Moysi famulo tuo.

8. Memento verbi, quod mandasti Moysi servo tuo, dicens: Cum transgressi fueritis, ego dispergam vos in populos:

9. & si revertamini ad me, & custodiatis præcepta mea, & faciatis ea: etiam si abducti fueritis ad extrema cæli, inde congregabo vos, & reducam in locum, quem elegi ut habitaret nomen meum ibi.

10. Et ipsi servi tui, & populus tuus: quos redemisti in fortitudine tua magna & in manu tua valida.

11. Obscco Domine, sit auiis tua attendens ad orationem servi tui, & ad orationem servorum tuorum, qui volunt timere nomen tuum: & dirige servum tuum hodie, & da ei misericordiam ante virum hunc. ego enim eram pincerna regis.

CAPUT II.

Nehemias, impetratis à rege litteris, venit Ierosolymam, & ad muros instauratorem hortatur, & incumbit, frustra frementibus hostibus.

1. Factum est autem in mense Nisan, anno vigesimo Artaxerxis regis: &

vinum erat ante eum, & levavi vinum, & dedi regi: & eram quasi languidus ante faciem eius.

2. Dixitque mihi rex: Quare vultus tuus tristis est, cum te ægrotum non videam? non est hoc frustrâ, sed in alium nescio quod in corde tuo est. Et timui valde, ac nimis:

3. & dixi regi: Rex in æternum vive: quare non mereat vultus meus, quia civitas domus sepulchrorum patris mei deserta est, & portæ ejus combustæ sunt igni?

4. Et ait mihi rex: Pro qua re postulas? Et oravi Deum cæli:

5. & dixi ad regem: Si videtur regi bonum, & si placet servus tuus ante faciem tuam, ut mittas me in Iudæam ad civitatem sepulchri patris mei, & ædificabo eam.

6. Dixitque mihi rex, & regina quæ sedebat juxta eum: Usque ad quod tempus erit iter tuum, & quando revertens? Et placuit ante vultum regis, & inisit me: & constitui ei tempus.

7. Et dixi regi: Si regi videtur bonum, epistolæ det mihi ad duces regionis trans flumen, ut traducant me, donec veniam in Iudæam:

8. & epistolam ad Asaph custodem saltus regis, ut det mihi ligna, ut tegere possim portas turris domus, & muros civitatis, & domum, quam ingressus fuero. Et dedit mihi rex juxta manum Dei mei bonam mecum.

9. Et veni ad duces regionis trans flumen, dedique eis epistolæ regis. Miserat autem rex mecum principes militum, & equites.

10. Et audierunt Sanaballat Horonites, & Tobias servus Ammanites: & contristati sunt afflictione magna, quod venisset homo, qui quæreretur prosperitatem filiorum Israel.

11. Et veni Ierusalem, & eram ibi tribus diebus.

12. & surrexi nocte ego, & viri pauci mecum, & non indicavi cuicumque quid Deus dedisset in corde meo ut facerem in Ierusalem, & jumentum non erat mecum, nisi animal, cui sedebam.

13. Et egressus sum per portam vallis nocte, & ante fontem draconis, & ad portam stercoris, & considerabam murum Ierusalem dissipatum, & portas ejus consumptas igni.

14. Et transivi ad portam fontis, & ad aquæductum regis, & non erat locus jumento, cui sedebam, ut transiret.

15. Et ascendi per torrentem nocte, & considerabam murum, & reversus veni ad portam vallis, & iedii.

16. Magistratus autem nesciebant quo abissem, aut quid ego facerem: sed & Iudæis & sacerdotibus, & optimatibus, & magistratibus, & reliquis qui faciebant opus, usque ad id loci nihil indicaveram.

17. Et dixi eis: Vos nostis afflictionem in qua sumus: quia Ierusalem deserta est, & portæ ejus consumptæ sunt igni: venite, & ædificemus muros Ierusalem, & non sinimus ultra opprobrium.

18. Et indicavi eis manum Dei mei, quod esset bona mecum, & verba regis, quæ locutus esset mihi, & aio: Surgamus, & ædificemus. Et confortatæ sunt manus eorum in bono.

19. Audierunt autem Sanaballat Horonites, & Tobias servus Ammanites, & Gossesim Arabs, & subsannaverunt nos, & desuperunt, dixeruntque: Quæ est hæc res, quam facitis? numquid contra regem vos rebellatis?

20. Et reddidi eis sermonem, dixique ad eos: Deus cæli ipse nos juvat, & nos servi ejus sumus: surgamus & ædificemus, vobis autem non est pars, & justitia, & memoria in Ierusalem.

CAPUT III.

Ierusalem in muris, turribus, ac portis, edificatur à variis qui hic recensentur.

1. **E**T surrexit Eliasb sacerdos magnus, & fratres ejus sacerdotes, & ædificaverunt portam gregis: ipsi sanctificaverunt eam, & statuerunt valvas ejus, & usque ad turrim centum cubitorum sanctificaverunt eam, usque ad turrim Hananeel.

2. Et juxta eum ædificaverunt viri Iericho: & juxta eum ædificavit Zachur filius Amri.

3. Portam autem piscium ædificaverunt filii Asnaa: ipsi texerunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes. Et juxta eos ædificavit Marimuth filius Uriæ, filii Accus.

4. Et juxta eum ædificavit Mosollam filius Barachia, filii Mesezebel: & juxta eos ædificavit Sadoc filius Bagna:

5. Et juxta eos ædificaverunt Thecueni: optimates autem eorum non supposuerunt colla sua in opere Domini sui.

6. Et portam veterem ædificaverunt Iojada filius Phasea, & Mosollam filius Besodias: ipsi texerunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes:

7. Et juxta eos ædificaverunt Melchias Gabonites, & Iadon Meronathites, viri de Gabon, & Maspha, pro due qui erat in regione trans flumen.

8. Et juxta eum ædificavit Eziel filius Araia aurifex: & juxta eum ædificavit Ananias filius pigmentarii: & dimiserunt Ierusalem usque ad murum plateæ latoris.

9. Et juxta eum ædificavit Raphaia filius Hur, princeps vici Ierusalem.

10. Et juxta eum ædificavit Iedaia filius Haromaph contra domum suam: & juxta eum ædificavit Hattus filius Hasebonia.

11. Mediam partem vici ædificavit Melchias filius Herem, & Hasub filius Phabath Moab, & turrim furnorum.

12. Et juxta eum ædificavit Sellum filius Alohes princeps mediæ partis vici Ierusalem, ipse & filia ejus.

13. Et portam vallis ædificavit Hanan, & habitatores Zanoë: ipsi ædificaverunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes, & mille cubitos in muro usque ad portam sterquilini.

14. Et portam sterquilini ædificavit Melchias filius Rechab, princeps vici Bethacharam: ipse ædificavit eam, & statuit valvas ejus, & seras, & vectes.

15. Et portam fontis ædificavit Sellum filius Cholhoza, princeps pagi Maspha: ipse ædificavit eam, & textit, & statuit valvas ejus, & seras, & vectes, & muros piscinæ Siloe in hortum regis, & usque ad gradus, qui descendunt de civitate David.

16. Post eum ædificavit Nehemias filius Azboc princeps dimidiæ partis vici Bethsur usque contra sepulchrum David & usque ad piscinam, quæ grandi opere constructa est, & usque ad domum fortium.

17. Post eum ædificaverunt Levitæ, Rehun filius Benni: post eum ædificavit Ha-

sebas princeps dimidiæ partis vici Ceilæ in vico suo.

18. Post eum ædificaverunt fratres eorum Bava filius Enadad, princeps dimidiæ partis Ceilæ.

19. Et ædificavit juxta eum Azer filius Iosue, princeps Maspha mensuram secundam, contra ascensum firmissimi anguli.

20. Post eum in monte ædificavit Baruch filius Zachai mensuram secundam, ab angulo usque ad portam domus Eliasib sacerdote magni.

21. Post eum ædificavit Merimuth filius Uriæ filii Haccus, mensuram secundam, à porta domus Eliasib, donec extenderetur domus Eliasib.

22. Et post eum ædificaverunt sacerdotes viri de campestribus Iordanis.

23. Post eum ædificavit Benjamin & Hassub contra domum suam: & post eum ædificavit Azarias filius Maasie filii Ananie contra domum suam.

24. Post eum ædificavit Benui filius Henadab mensuram secundam, à domo Azariæ usque ad flexuram, & usque ad angulum.

25. Phalei filius Ozi contra flexuram & turrim, quæ eminet de domo regis excelsa, id est, in atrio carceris: post eum Phadaia filius Pharos.

26. Nathinei autem habitabant in Ophel usque contra portam aquarum ad Orientem, & turrim, quæ prominebat.

27. Post eum ædificaverunt Thecueni mensuram secundam e regione, à turre magna & eminente usque ad murum templi.

28. Sursum autem à porta eorum ædificaverunt sacerdotes, unusquisque contra domum suam.

29. Post eos ædificavit Sadoc filius Eimner contra domum suam. Et post eum ædificavit Semaia filius Secheniæ, custos portæ Orientalis.

30. Post eum ædificavit Hanania filius Semeiæ, & Hanun filius Seleph sextus, mensuram secundam: post eum ædificavit Mossollam filius Barachia, contra gazophylacium suum. Post eum ædificavit Melchias filius aurificis usque ad domum Nathinæorum, & scruta vendentium contra portam judicalem, & usque ad cœnaculum anguli.

31. Et inter cœnaculum anguli in porta gregis ædificaverunt aurifices & negotiatores.

C A P U T I V.

Adversantibus Sanaballat & Tobia cum ceteris gentibus, Iudæi altera manu ædificant, altera gladium tenent: & Nehemia contra illorum subsannationes & insidias Deum orante, opus perficitur.

1. **F**ACTUM est autem, cum audisset Sanaballat quod ædificaremus murum, iratus est valde: & motus nimis subsannavit Iudæos.

2. & dixit coram fratribus suis, & frequentia Samaritanorum: Quid Iudæi faciunt imbecilles? Num dimittunt eos gentes? Num sacrificabunt, & comlebunt in una die? Numquid ædificare poterunt lapides de acervis pulveris, qui combusti sunt?

3. Sed & Tobias Ammanites proximus eius, ait: Ædificant: si ascenderit vulpes, transiet murum eorum lapideum.

4. Audi Deus noster, quia facti sumus despectui: converte opprobrium super caput

eorum, & da eos in despectionem in terra captivitatis.

5. Ne operas iniquitatem eorum, & peccatum eorum coram facie tua non deleatur, quia irriserunt ædificantes.

6. Itaque ædificavimus murum, & conjunximus totum usque ad partem dimidiam: & provocatum est cor populi ad operandum.

7. Factum est autem, cum audisset Sanaballat, & Tobias, & Arabes, & Ammanitæ, & Azotii, quod obducti esset cicatrix muri Ierusalem, & quod cœpissent intercepta concludi, irati sunt nimis.

8. Et congregati sunt omnes pariter ut venirent, & pugnarent contra Ierusalem, & molirentur insidias.

9. Et oravimus Deum nostrum, & posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos.

10. Dixit autem Iudas: Debilitata est fortitudo portantis, & humus nimia est, & nos non poterimus ædificare murum.

11. Et dixerunt hostes nostri: Nesciant, & ignorent donec veniamus in medium eorum, & interficiamus eos, & cessare faciamus opus.

12. Factum est autem venientibus Iudæis, qui habitabant juxta eos, & dicentibus nobis per decem vices ex omnibus locis quibus venerant ad nos.

13. statui in loco post murum per circuitum populum in ordinem cum gladius suis, & lanceis, & arcibus.

14. Et perspexi atque surrexi: & ajo ad optimates & magistratus, & ad reliquam partem vulgi: Nolite timere à facie eorum. Domini magni & terribilis mementote, & pugnate pro patribus vestris, filiis vestris, & filiabus vestris, & uxoribus vestris, & domibus vestris.

15. Factum est autem, cum audissent inimici nostri nuntiationem esse nobis, dissipavit Deus consilium eorum. Et reversi sumus omnes ad muros, unusquisque ad opus suum.

16. Et factum est à die illa, media pars juvenum eorum faciebat opus, & media parata erat ad bellum, & lanceæ, & scuta, & arcus & loriceæ, & principes post eos in omni domo Iuda.

17. ædificantium in muro, & portantium onera, & imponentium: una manu sua faciebat opus, & altera tenebat gladium:

18. ædificantium enim unusquisque gladio erat accinctus renes. Et ædificabant, & clangebant buccina juxta me.

19. Et dixi ad optimates, & ad magistratus, & ad reliquam partem vulgi: Opus grande est & latum, & nos separati sumus in muro procul alter ab altero:

20. in loco quocumque audieritis clangorem tubæ, illuc concurrite ad nos: Deus noster pugnabit pro nobis.

21. Et nos ipsi faciamus opus: & media pars nostrum teneat lanceas ab ascensu auroræ donec egrediantur astra.

22. In tempore quoque illo dixi populo: Unusquisque cum puero suo maneat in medio Ierusalem, & sint nobis vices per noctem, & diem, ad operandum.

23. Ego autem & fratres mei, & pueri mei, & custodes, qui erant post me, non deponebamur vestimenta nostra: unusquisque tantum nudabatur ad baptismum.

C A P U T V.

In magna inopia Nehemias divites avaros in-

crepat, usurasque prohibet, sua indigentibus sponte largiens: itaque hanc operis remoram submovet.

1. **E**T factus est clamor populi, & uxorum ejus magnus adversus fratres suos ludros.

2. Et erant qui dicerent: Filii nostri, & filiae nostrae multae sunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum, & comedamus, & vivamus.

3. Et erant qui dicerent: Agros nostros, & vineas, & domos nostras opponamus, & accipiamus frumentum in fame.

4. Et alii dicebant: Mutuo sumamus pecunias in tributa regis, & demusque agros nostros & vineas:

5. & nunc sicut carnes fratrum nostrorum, sic carnes nostrae sunt: & sicut filii eorum, ita & filii nostri. ecce nos subjugamus filios nostros, & filias nostras in servitum, & de filiabus nostris sunt famulae, nec habemus unde possint redire, & agros nostros & vineas nostras alii possident.

6. Et iratus sum nimis cum audissem clamorem eorum secundum verba haec:

7. cogitavi cor meum mecum: & increpavi optimates & magistratus, & dixi eis: Usurasne singuli a fratribus vestris exigitis? Et congregavi adversum eos concionem magnam;

8. & dixi eis: Nos, ut scitis, redemimus fratres nostros Iudaeos, qui venditi fuerant gentibus secundum possibilitatem nostram: & vos igitur vendetis fratres vestros, & redimamus eos? Et siluerunt, nec invenerunt quid responderent.

9. Dixique ad eos: Non est bona res, quam facitis: quare non in timore Dei nostri ambulatis, ne expioretur nobis a gentibus inimicis nostris?

10. Et ego, & fratres mei, & pueri mei commodavimus plurimum pecuniam & frumentum: non repetamus in commune istud, sed alienum concedamus, quod debetur nobis.

11. Reddite eis hodie agros suos, & vineas suas, & oliveta sua, & domos suas: quin potius & centesimam pecuniae, frumenti, vini & olei, quam exigere soletis ab eis, date pro illis.

12. Et dixerunt Reddemus, & ab eis nihil quaerimus: sicutque faciemus ut loqueris. Et vocavi Sacerdotes, & adjuvavi eos, ut facerent juxta quod dixeram.

13. Insuper excussi sinum meum, & dixi: Sic excutiat Deus omnem virum, qui non complerit verbum istud, de domo sua, & de laboribus suis: sic excutiat, & vacuus fiat. Et dixit universa multitudo. Amen. Et laudaverunt Deum. Fecit ergo populus sicut erat dictum.

14. A die autem illa, qui praeeperat rex mihi ut essem dum in terra Iuda, ab anno vigesimo usque ad annum trigessimum secundum Artaxerxis regis per annos duodecim, ego & fratres mei annonas, quae ducibus debebantur, non comedimus.

15. Duces autem primi, qui fuerant ante me, gravaverunt populum, & acceperunt ab eis in pane, & vino, & pecunia quotidie siclos quadraginta: sed & ministri eorum depreserunt populum. Ego autem non feci ita propter timorem Dei:

16. quin potius in opere muri aedificavi, & regum non emi, & omnes pueri mei congregati ad opus erant.

17. Judaei quoque & magistratus centum quinquaginta viri, & qui veniebant ad nos de gentibus, quae in circuitu nostro sunt, in mensa mea erant.

18. Parabatur autem mihi per dies singulos bos unus, arietes sex electi, exceptis volatilibus, & inter dies decem vina diversa, & alia multa tribuebam: insuper & annonas ducatus mei non quiesivi: valde enim attenuatus erat populus.

19. Memento mei Deus meus in bonum secundum omnia, quae feci populo huic.

CAPUT VI.

Sanaballat cum sociis Iudaeis Nehemiam ad sedus invidiosis litteris invitans, minatur accusationem de aedificato regio, ac sic aedificationem impedire nitens, non trices, nec uniuscuique propositum Nehemiae: completoque muro, timerunt omnes finitima gentes.

1. **F**actum est autem, cum audisset Sanaballat, & Tobias, & Gossesim Arabs, & ceteri inimici nostri, quod aedificassem ego murum, & non esset in ipso residua interruptio (usque ad tempus autem illud valvas non posueram in portis)

2. miserunt Sanaballat, & Gossesim ad me, dicentes: Veni, & percutiamus roedus pariter in viculis in Campo Ono: Ipsi autem cogitabant ut facerent mihi malum.

3. Misi ergo ad eos nuntios, dicens: Opus grande ego facio, & non possum descendere: ne forte negligatur cum venero, & descendero ad vos.

4. Miserunt autem ad me secundum verbum hoc per quatuor vices: & respondi eis juxta sermonem priorem.

5. Et misit ad me Sanaballat juxta verbum prius quanta vice puerum suum, & epistolam habebat in manu sua scriptam hoc modo:

6. **I**N GENTIBUS auditum est, & Gossesim dixit, quod tu & Iudaei cogitetis rebellare, & propterea aedifices murum, & levare te velis super eos regem: propter quam causam

7. & propheta posueris, qui praedicent de te in Ierusalem, dicentes: Rex in Iudaea est. Auditurus est rex verba haec: Idcirco nunc veni, ut ineamus consilium pariter.

8. Et misi ad eos, dicens: Non est factum secundum verba haec, quae tu loqueris: de coide enim tuo tu componis haec.

9. Omnes enim hi terrebant nos, cogitantes quod cessarent manus nostrae ab opere, & quiesceremus. Quam ob causam magis confortavi manus meas:

10. & ingressus sum domum Semaiae filii Dalaiæ filii Metabeel secreto. Qui ait: Tractemus nobiscum in domo Dei in medio templi, & claudamus portas aedis: quia venturi sunt ut interficiant te, & nocte venturi sunt ad occidendum te.

11. Et dixi: Num quisquam similis mei fugit? & quis ut ego ingreditur templum, & vivet? non ingreditur.

12. Et intellexi quod Deus non misisset eum, sed quasi vaticinans locutus esset ad me, & Tobias, & Sanaballat conduxissent eum.

13. acceperat enim pretium, ut terretur facerem, & peccarem, & haberent malum, quod exprobrarent mihi.

14. Memento mei Domine pro Tobia & Sanaballat, juxta opera eorum talia: sed & Noa-

Moadia propheta, & ceterorum prophetarum, qui teirebant me.

15. Completus est autem murus vigesimoquinto die mensis Elul, quinquaginta duobus diebus.

16. Factum est ergo cum audissent omnes inimici nostri, ut tuerent universas gentes, quae erant in circuitu nostro, & conderent intra septem dies, & scirent quod à Deo factum esset opus hoc.

17. Sed & in diebus illis multa optatum Iudaeorum epistolae mittebantur ad Tobiam, & à Tobia veriebant ad eos.

18. Multi enim erant in Iudaea habentes faramentum ejus, quia gener erat Secheniae filii reae, & Iohanan filius ejus acceperat filiam Mesollam filii Barachiae:

19. sed & laudabant eum coram me, & verba mea nuntiabant ei: & Tobias mittebat epistolas ut terreret me.

CAPUT VII.

Per Nehemiam constituntur custodes in Ierusalem, deinde convocato populo recensentur hi qui primum ascenderant Ierusalem, una cum jumentis ipsorum; danturque munera ad opus aedificationis.

1. * Postquam autem aedificatus est murus, ** & posui valvas, & recensui janitores, & cantores, & Levitas:

* Eccli. 49. 15. ** Infr. 12. 27.

2. praecepti Hanani fratri meo, & Hananiae principis domus de Ierusalem (ipse enim quasi vir verax & timens Deum pius ceteris videbatur)

3. & dixi eis: Non aperiantur portae Ierusalem usque ad calorem solis. Cumque adhuc assisterent, clausae portae sunt, & oppilate, & posui custodes de habitatoribus Ierusalem, singulos per vices suas, & unumquemque contra domum suam.

4. Civitas autem erat lata nimis & grandis, & populus parvus in medio ejus, & non erat domus aedificata.

5. Deus autem dedit in corde meo, & congregavi optimates, & magistratus, & vulgus, ut recenserem eos: & inveni librum census eorum, qui ascenderant primum, & inventum est scriptum in eo.

6. * Isti filii provinciae, qui ascenderunt de captivitate migrantium, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis, & reversi sunt in Ierusalem, & in Iudaeam, unusquisque in civitatem suam. * Vid. 1. Esdr. 2. 1.

7. Qui venerunt cum Zorobabel, Iosue, Nehemias, Azarias, Raamias, Nabumani, Mardocheus, Belsam, Mespharath, Begoah, Nahum, Baana. Numerus virorum populi Israel:

8. Filii Pharos, duo millia centum septuaginta duo:

9. Filii Saphatia, trecenti septuaginta duo:

10. Filii Area, sexcenti quinquaginta duo:

11. Filii Phathathmoab filiorum Iosue & Ioab, duo millia octingenti decem & octo:

12. Filii Elam, mille ducenti quinquagintaquatuor:

13. Filii Zethua, octingenti quadragintaquinque.

14. Filii Zachai, septingenti sexaginta:

15. Filii Bannui, sexcenti quadraginta octo:

16. Filii Bebai, sexcenti vicioginta:

17. Filii Azgad, duo millia trecenti vigintiduo:

18. Filii Adonicam, sexcenti sexaginta septem:

19. Filii Beguai, duo millia sexaginta septem:

20. Filii Adin, sexcenti quinquagintaquinque:

21. Filii Ater, filii Hezeciae, nonaginta octo:

22. Filii Hasem, trecenti vigintiocto:

23. Filii Besai, trecenti vigintiquatuor:

24. Filii Hareph, centum duodecim:

25. Filii Gabao, nonagintaquinque:

26. Filii Bethlehem, & Netupha, centum octoginta octo.

27. Viri Anathoth, centum vigintiocto.

28. Viri Bethazmoth, quadragintaduo.

29. Viri Cariathiarim, Cephira, & Berth, septingenti quadragintatres.

30. Viri Rama & Geba, sexcenti viginti unus.

31. Viri Machmas, centum vigintiduo.

32. Viri Bethel & Hai, centum vigintitres.

33. Viri Nebo alterius, quinquagintaduo.

34. Viri Elam alterius, mille ducenti quinquagintaquatuor.

35. Filii Harem, trecenti viginti.

36. Filii Iericho, trecenti quadragintaquinque.

37. Filii Lod Hadid & Ono, septingenti vigintiunus.

38. Filii Senaa, tria millia nongenti triginta.

39. Sacerdotes: Filii Idaia in domo Iosue, nongenti septuagintatres.

40. Filii Emmer, mille quinquaginta duo.

41. Filii Phashur, mille ducenti quadragintaseptem.

42. Filii Arem, mille decem, & septem: Levitae.

43. Filii Iosue & Cedmihel filiorum Cantores:

44. Odvia, septuagintaquatuor: Cantores:

45. Filii Asaph, centum quadragintaocto.

46. Janitores: Filii Sellun, filii Ater,

filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai: centum trigintaocto.

47. Nathinae: filii Soha, filii Hasupha, filii Tebbaoth,

48. filii Ceros, filii Saa, filii Phadon,

filii Lebana, filii Hagaba, filii Selmai,

49. filii Hanan, filii Geddel, filii Gaher,

50. filii Raia, filii Rasin, filii Necoda,

51. filii Gezem, filii Aza, filii Phasea,

52. filii Besai, filii Manum, filii Nephusim,

53. filii Bacbuc, filii Hacupha, filii Harhur,

54. filii Besloth, filii Mahida, filii Harsa,

55. filii Bercos, filii Sisara, filii Thema,

56. filii Nasia, filii Hatipha,

57. filii servorum Salomonis, filii Sothai, filii Sophereth, filii Phrida,

58. filii Iahala, filii Darcon, filii Ieddel,

59. filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereh, qui erat ortus ex Sabaim, filio Amon.

60. Omnes Nathinae, & filii servorum Salomonis, trecenti nonagintaduo.

61. Hi sunt autem, qui ascenderunt de Thelmela, Thelharsa, Cheub, Addon, & Emmer: & non potuerunt indicare domum patrum suorum, & semen suum, utrum ex Israel essent.

62. Filii Dakaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quadragintaduo.

63. Et de Sacerdotibus, filii Habia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Dei.

Berzellai-Galaaditis uxorem : & vocatus est nomine eorum.

64. Hi quæserunt scripturam suam in censu, & non invenerunt : & ejectionis sunt de sacerdotio.

65. Dixitque Athersata * eis ut non manducarent de sanctis sanctorum, donec staret Sacerdos doctus & eruditus. * *Vid. lib. i. cap. 2. v. 63.*

66. Omnis multitudo quasi vir unus quadragintaduo millia trecenti sexaginta,

67. absque servis, & ancillis eorum, qui erant septem millia trecenti trigintaseptem, & inter eos cantores, & cantatrices, ducenti quadragintaquinque.

68. Equi eorum, septingenti triginta sex: muli eorum, ducenti quadraginta quinque:

69. cameli eorum, quadringenti trigintaquinque: asini, sex millia septingenti viginti.

Hucusque refertur quid in commentario scriptum fuerit, exin Nehemia historia texitur.

70. Nonnulli autem de principibus familiarum dederunt in opus, Athersatha dedit in thesaurum auri drachmas mille, phialas quinquaginta, tunicas sacerdotales quingentas triginta.

71. Et de principibus familiarum dederunt in thesaurum operis auri drachmas viginti millia, & argenti mnas duo millia ducentas.

72. Et quod dedit reliquus populus, auri drachmas viginti millia, & argenti mnas duo millia, & tunicas sacerdotales sexaginta septem.

73. Habitaverunt autem Sacerdotes, & Levitæ, & janitores, & cantores, & reliquum vulgus, & Nathinæi, & omnis Israel in civitatibus suis.

CAPUT VIII.

Esdra distinctè populo verba Legis recitat explicatque, factò per Levitas silentio, & constitutum populum Nehemias consolatur, allatisque frondibus celebrant septem diebus festum tabernaculorum: legente singulis diebus Esdra in libro Legis.

1. **E**T venerat mensis septimus: filii autem Israel erant in civitatibus suis. Congregatusque est omnis populus quasi vir unus ante platæam, quæ est ante portam aquarum: & diverunt Esdræ scribæ ut afferret Librum legis Moysi, quam præceperat Dominus Israeli.

2. Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine virorum & mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi.

3. Et legit in eo apertè in platea quæ erat ante portam aquarum, de manè usque ad mediam diem, in conspectu virorum & mulierum, & sapientium: & aures omnis populi erant erectæ ad Librum.

4. Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem reccerat ad loquendum: & steterunt juxta eum Mathathias, & Semæia, & Ania, & Uria, & Helcia, & Maasia, ad dexteram ejus: & ad sinistram, Phadaia, Misael & Melchia, & Hasum, & Hasbadana, Zacharia, & Mosollam.

5. Et aperuit Esdras Librum coram omni populo: super universum quippe populum

eminebat: & cum aperuisset eum, stetit omnis populus.

6. Et benedixit Esdras Domino Deo magno: & respondit omnis populus: Amen, Amen. elevans manus suas: & incurvati sunt, & adoraverunt Deum prout in terram.

7. Porro Iosue, Bani, & Serebia, Iamin, Accub, Septhai, Odia, Maasia, Celita, Azarias, Iozabab, Hanan, Phalaa, Levitæ, silentium faciebant in populo ad audiendam legem: populus autem stabat in gradu suo.

8. Et legerunt in Libro legis Dei distinctè, & apertè ad intelligendum: & intellexerunt cum legeretur.

9. Dixit autem Nehemias (ipse est Athersatha) & Esdras sacerdos & scriba, & Levitæ interpretantes universo populo: Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus cum audiret verba leg's.

10. Et dixit eis: Ite, comedite pingua, & bibite mulsum, & mittite partes his, qui non præparaverunt sibi: quia sanctus dies Domini est, & nolite confristari: gaudium etenim Domini est fortitudo nostra.

11. Levitæ autem silentium faciebant in omni populo, dicentes: Tacete, quia dies sanctus est, & nolite dolere.

12. Abiit itaque omnis populus ut comederet & biberet, & mitteret partes, & faceret lætitiarum magnam: quia intellexerant verba, quæ docuerat eos.

13. Et in die secundo congregati sunt principes familiarum universi populi, Sacerdotes & Levitæ ad Esdram scribam, ut interpretaretur eis verba Legis.

14. Et invenerunt scriptum in lege præcepisse Dominum in manu Moysi ut habitent filii Israel in tabernaculis, in die solemnium, inense septimo:

15. & ut prædicent, & divulgent vocem in universis urbibus suis, & in Ierusalem, dicentes: Egredimini in montem, & afferite frondes olive, & frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, & ramos palmarum, & frondes ligni nemorosii ut fiant tabernacula, sicut scriptum est.

16. Et egressus est populus, & attulerunt. Feceruntque sibi tabernacula unusquisque in domate suo, & in atriis suis, & in atriis domus Dei, & in platea portæ aquarum, & in platea portæ Ephraim.

17. Fecit ergo universa Ecclesia eorum, qui redierant de captivitate, * tabernacula, & habitaverunt in tabernaculis: non enim fecerant à diebus Iosue filii Nun taliter filii Israel usque ad diem illum: Et fuit lætitia magna nimis. * *Lev. 23. 39.*

18. Legit autem in Libro legis Dei per dies singulos, à die primo usque ad diem novissimum. Et fecerunt solemnitatem septem diebus, & in die octavo collectam juxta ritum.

CAPUT IX.

Populus in jejuniis & saccis paenitentem separat se ab alienigenis: Levitæ confitentur Dei beneficia, Israelitarumque scelera, & pro populo orant, ac ita fidus cum Domino firmatur.

1. **I**N die autem vigesimoquarto mensis hujus convenerunt filii Israel in jejuniis & in saccis, & humis super eos.

2. Et separatim est semen filiorum Israel ab omni nilio alienigena: & steterunt, &

con-

confitebantur peccata sua, & iniquitates patrum suorum.

7. Et consurrexerunt ad standum : & legerunt in volumine Legis Domini Dei sui, quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum.

8. Surrexerunt autem super gradum Levitarum Iosue, & Bani, & Cedmihel, Sabania, Berni, Serebias, Bani, & Chanani : & clamaverunt voce magna ad Dominum Deum suum.

9. Et dixerunt Levitæ Iosue, & Cedmihel, Bani, Hasebnia, Serebia, Odaia, Sebnia, Phathahia : Surgite, benedicite Domino Deo vestro ab æterno usque in æternum : & benedicent nomini gloriæ tuæ excelsio in omni benedictione & laude.

10. Tu ipse, Domine, solus, tu fecisti cælum, & cælum cælorum, & omnem exercitum eorum : terram, & universa quæ in ea sunt : maria, & omnia quæ in eis sunt : & tu vivas omnia hæc, & exercitus cæli te adorant.

11. Tu ipse, Domine Deus, qui elegisti Abram, & * eduxisti eum de igne Chaldæorum, & posuisti nomen ejus Abraham.

* Gen. 11. 31.

12. Et invenisti cor ejus fidele coram te : & percussisti cum eo iocundus ut dares ei terram Chananeæ, Hethæi, & Amorrhæi, & Perezæi, & Iebusæi, & Gergesæi, ut dares semini ejus : & implesti verba tua, quoniam justus es.

13. Et vidisti afflictionem patrum nostrorum in Ægypto : clamoremque eorum audisti super mare rubrum.

14. Et dedisti signa atque portenta in Pharaone, & in universis servis ejus, & in omni populo terræ illius : cognovisti enim quia superbe egerant contra eos : & fecisti tibi nomen, sicut & in hac die.

15. Et mare divisisti ante eos, & transierunt per medium maris in succo : persecutores autem eorum projecisti in profundum, quasi lapidem in aquas validas.

16. Et in columna nubis ductor eorum fuisti per diem, & in columna ignis per noctem, ut appareret eis via, per quam ingrediebantur.

17. Ad montem quoque Sinai descendisti, & locutus es cum eis de cælo, & dedisti eis judicia recta, & legem veritatis, ceremonias, & præcepta bona :

18. & sabbatum sanctificatum tuum ostendisti eis, & mandata, & ceremonias, & legem præcepisti eis in manu Moysi servi tui.

19. Panem quoque de cælo dedisti eis in fame eorum, & aquam de petra eduxisti eis sitientibus, & dixisti eis ut ingrederentur & possiderent terram, super quam levasti manum tuam ut traderes eis.

20. Ipsi verò & patres nostri superbe egerunt, & induraverunt cervices suas, & non audierunt mandata tua.

21. Et noluerunt audire, & non sunt recordati mirabilium tuorum quæ feceras eis. Et induraverunt cervices suas, & dederunt caput ut converterentur ad servitutem suam, quasi per contentionein. Tu autem Deus propitius, clemens, & misericors, longuanimis, & multæ miserationis non dereliquisti eos.

22. & quidem cum fecissent sibi vitulum confiatilem, & dixissent : Iste est Deus tuus, qui eduxit te de Ægypto : feceruntque blasphemias magnas.

23. Tu autem in misericordiis tuis mul-

tis non dimisisti eos in deserto : columna nubis non recessit ab eis per diem ut duceret eos in viam, & columna ignis per noctem ut ostenderet eis iter per quod ingrederentur.

24. Et spiritum tuum bonum dedisti qui doceret eos, & manna tuum non prohibuisti ab ore eorum, & aquam dedisti eis in siti.

25. Quadraginta annis pavisti eos in deserto, nihilque eis defuit, vestimenta eorum non inveteraverunt, & pedes eorum non sunt attriti.

26. Et dedisti eis regna, & populos, & partitus es eis sortes : & possederunt terram Sehon, & terram regis Hesebon, & terram Og regis Basan.

27. Et multiplicasti filios eorum sicut stellas cæli, & adduxisti eos ad terram, de qua dixeras patribus eorum ut ingrederentur & possiderent.

28. Et venerunt filii, & possederunt terram, & humiliasti coram eis habitatores terræ Chananeos, & dedisti eos in manu eorum & reges eorum & populos terræ ut facerent eis sicut placebat illis.

29. Ceperunt itaque urbes munitas & humum pinguem, & possederunt domos plenas cunctis bonis : cisternas ab aliis fabricatas, vineas, & oliveta, & ligna pomifera multa, & comederunt, & saturati sunt, & impinguati sunt, & abundaverunt deliciis in bonitate tuâ magna.

30. Provocaverunt autem te ad iracundiam, & recesserunt a te, & projecerunt legem tuam post terga sua : & prophetas tuos occiderunt, qui contestabantur eos ut reverterentur ad te : feceruntque blasphemias grandes.

31. Et dedisti eos in manu hostium suorum, & afflixerunt eos. Et in tempore tribulationis suæ clamaverunt ad te, & tu de cælo audisti, & secundum miserationes tuas multas dedisti eis salvatores, qui salvarent eos de manu hostium suorum.

32. Cumque requievisset, reversi sunt ut facerent malum in conspectu tuo, & dereliquisti eos in manu inimicorum suorum, & possederunt eos. Conversæ sunt, & clamaverunt ad te : tu autem de cælo exaudisti, & liberasti eos in misericordiis tuis, multis temporibus.

33. Et contestatus es eos ut reverterentur ad legem tuam. Ipsi verò superbe egerunt, & non audierunt mandata tua, & in iudiciis tuis peccaverunt, quæ faciet homo, & vivet in eis : & dederunt humerum recedentem, & cervicem suam induraverunt, nec audierunt.

34. Et protraxisti super eos annos multos, & contestatus es eos in spiritu tuo per manum prophetarum tuorum, & non audierunt, & tradidisti eos in manu populorum terrarum.

35. In misericordiis autem tuis plurimis non fecisti eos in consumptionem, nec dereliquisti eos : quoniam Deus miserationum, & clemens es tu.

36. Nunc itaque Deus noster magne, fortis, & terribilis, custodiens pactum & misericordiam, ne avertas a facie tua omnem laborem, qui invenit nos, reges nostros, & principes nostros, & sacerdotes nostros, & prophetas nostros, & patres nostros, & omnem populum tuum a diebus regis Assur usque in diem hanc.

37. Et tu justus es in omnibus, quæ venerunt super nos : quia veritatem fecisti, nos autem imple egimus.

34. Reges nostri, principes nostri, sacerdotes nostri, & patres nostri non fecerunt legem tuam, & non attenderunt mandata tua, & testimonia tua quæ testificatus es in eis.

35. Et ipsi in regnis suis, & in bonitate tua multa, quam dederas eis, & in terra latissima & pingui, quam tradideras in conspectu eorum, non seruiunt tibi, nec reversi sunt à studiis suis pessimis.

36. Ecce nosipsi hodie servi sumus: & terra, quam dedisti patribus nostris ut comederent panem ejus, & quæ bona sunt ejus, nosipsi servi sumus in ea.

37. Et iuges ejus multiplicancur regibus, quos posuisti super nos propter peccata nostra, & corporibus nostris dominantur, & iumentis nostris secundum voluntatem suam, & in tribulatione magna sumus.

38. Super omnibus ergo his nosipsi percutimus fœdus, & scribimus, & signant principes nostri, Levitæ nostri, & Sacerdotes nostri.

CAPUT X.

Designantur qui fœdus cum Deo initum signarunt, quo pollicentur se servaturos universa Dei præcepta, maxime de non commiscendo cum alienigenis, de servando sabbato, anno septimo, oblationibus, primitiis ac decimis.

1. **S**ignatores autem fuerunt, Nehemias, Athersatha filius Hachelai, & Se-decias

2. Saraïas, Azarias, Ieremias,

3. Pheshur, Amarias, Melchias,

4. Hattus, Sebenia, Melluch,

5. Harein, Merumuth, Obdias,

6. Daniel, Genthon, Baruch,

7. Mosollam, Abia, Miamin,

8. Maazia, Belgai, Seineia: hi sacerdotes,

9. Porro Levitæ, Iosue filius Azaniæ, Ben-ni de filiis Henadad, Cedmiel,

10. & fratres eorum, Sebenia, Odaia, Ce-lita, Phalaia, Hanan,

11. Micha, Rohob, Hasebia,

12. Zachur, Seiebia, Sabania,

13. Odaia, Bani, Baninu.

14. Capita populi, Pharos, Phathathnoab,

Aelam, Zethu, Bani,

15. Bonni, Azgad, Bebai,

16. Adonia, begoai, Adin,

17. Ater, Hezecia, Azur,

18. Oduia, Hasum, Besai,

19. Hæeph, Anathoth, Nebai,

20. Megphas, Mosollam, Hazir,

21. Mesizabel, Sadoc, Ieddna,

22. Pheltia, Hanan, Anara,

23. Ossee, Hanania, Hasub,

24. Alohes, Phalea, Sobec,

25. Rehun, Hasebna, Maasia,

26. Echari, Hanan, Anan,

27. Melluch, Haran, Baana;

28. Et reliqui de populo, Sacerdotes, Le-vitæ, janitores, & cantores, Nathinæi, & omnes qui se separaverunt de populis terra-rum ad legem Dei, uxores eorum, filii eo-rum, & filiæ eorum,

29. omnes qui poterant sapere spondentes pro fratribus suis, optimates eorum, & qui veniebant ad pollicendum, & jurandum ut ambularent in lege Dei, quam dederat in manu Moysi servi Dei, ut facerent & cus-todirent universa mandata Domini Dei nostri, & iudicia ejus & ceremonias ejus,

30. & ut non daremus filias nostras popu-

lo terræ, & filias eorum non acciperemus filios nostris.

31. Populi quoque terræ, qui important vasa, & omnia ad usum, per diem sab-bati ut vendant, non accipiemus ab eis in sabbato & in die sanctificato. Et dimittemus annum septimum, & exactionem universæ manus.

32. Et statuemus super nos præcepta, ut deus tertiam partem sili per annum ad opus domus Dei nostri,

33. ad panes propositionis, & ad sacrificium sempiternum, & in holocaustum sem-piternum in sabbatis, in calendis, in solem-nitatibus, & in sanctificatis, & pro pecca-to: ut exoretur pro Israel, & in omnem usum domus Dei nostri.

34. Sortes ergo misimus super oblationem lignorum inter Sacerdotes, & Levitas, & populum, ut inferrentur in domum Dei nostri per domos patrum nostrorum, per tem-pora, à temporibus anni usque ad annum: ut arderet super altare Domini Dei nostri, sicut scriptum est in lege Moysi:

35. & ut afferreimus primogenita terræ nostræ, & primitiva universi fructus omnis ligni, ab anno in annum, in domo Domini.

36. & primitiva filiorum nostrorum, & pecorum nostrorum, sicut scriptum est in lege, & primitiva bouum nostrorum, & ovium nostrorum, ut offerrentur in domo Dei nostri, Sacerdotibus qui ministrant in domo Dei nostri:

37. & primitias ciborum nostrorum, & libaminum nostrorum, & poma omnis ligni, vindemiarum quoque & olei afferreimus Sacerdotibus ad gazophylacium Dei nostri, & decimam partem terræ nostræ Levitis. Ipsi Le-vitæ decimas accipient ex omnibus civitati-bus operum nostrorum.

38. Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Levitis in decimis Levitarum, & Levitæ offerent decimam partem decimæ suæ in do-mo Dei nostri, ad gazophylacium in domum thesauri.

39. Ad gazophylacium enim depositabunt filii Israel, & filii Levi primitias frumenti, vini, & olei: & ibi erunt vasa sanctificata, & Sacerdotes, & cantores, & janitores, & ministri, & non dimittemus domum Dei nostri.

CAPUT XI.

Recensentur incolæ Ierusalem, & civitates Iu-da post instaurationem.

1. **H**abitaverunt autem principes popu-li in Ierusalem: reliqua verò plebs misit sortem, ut tollerent unam partem de decem qui habitaturi essent in Ierusalem ci-vitatis sancta, novem verò partes in civita-tibus.

2. Benedixit autem populus omnibus viris qui se sponte obtulerant ut habitarent in Ie-rusalem.

3. Hi sunt itaque principes provinciæ qui habitaverunt in Ierusalem, & in civitatibus Iuda. Habitavit autem unusquisque in posses-sione sua, in urbibus suis, Israel, Sacerdo-tes, Levitæ, Nathinæi, & filii servorum Sa-lomonis.

4. Et in Ierusalem habitaverunt de filiis Iuda, & de filius Benjamin: de filiis Iuda, Athaias filius Aziam, filii Zachariæ, filii Amaricæ, filii Saphatæ, filii Malaleel: de filiis Phares,

5. Maasia filius Baruch, filius Cholhoza, filius Hazia, filius Adaa, filius Ioarib, filius Zachariae, filius Silonitis

6. omnes hi filii Phares, qui habitaverunt in Ierusalem, quadringenti sexaginta octo viri fortes.

7. Hi sunt autem filii Benjamin: Sellum filius Mosollam, filius Ioed, filius Phadaia, filius Colaia, filius Masia, filius Etheel, filius Isaia.

8. & post eum Gebbai, Sellai, nongenti vigintiocto.

9. & Ioel filius Zechri praepositus eorum, & Iudas filius Senua super civitatem secundum.

10. Et de sacerdotibus, Idaia filius Ioarib, Iachin,

11. Saraia filius Helciae, filius Mosollam, filius Sadoc, filius Meraioth, filius Achitob princeps domus Dei,

12. & fratres eorum facientes opera templi: octingenti viginti duo. Et Adaa filius Ieroham, filius Pheleia, filius Ami, filius Zachariae, filius Pheshur, filius Melchiae,

13. & fratres ejus principes patrum: ducenti quadragintaduo. Et Amassai filius Azreel, filius Ahazi, filius Mosollamoth, filius Emmer,

14. & fratres eorum potentes nimis: centum vigintiocto, & praepositus eorum Zabdiel filius potentium.

15. Et de Levitis Semeia filius Hasub, filius Azaricam, filius Hasabia, filius Boni,

16. & Sabathai & Iozabed, super omnia opera, quae erant forinsecus in domo Dei, à principibus Levitarum.

17. Et Mathania filius Micha, filius Zebbedi, filius Asaph princeps ad laudandum, & ad confitendum in oratione, & Bebecia secundus de fratribus ejus, & Abda filius Samua, filius Galal, filius Idithum:

18. omnes Levitae in civitate sancta ducenti octoginta quatuor.

19. Et janitores, Accub, Telmon, & fratres eorum, qui custodiebant ostia: centum septuaginta duo.

20. Et reliqui ex Israel Sacerdotes & Levitae in universis civitatibus Iuda, unusquisque in possessione sua.

21. Et Nathinai, qui habitabant in Ophel, & Siaha, & Gaspha de Nathinaiis.

22. Et episcopus Levitarum in Ierusalem, Azzi filius Bani, filius Hasabiae, filius Mathaniae, filius Michae. De filiis Asaph, cantores in ministerio domus Dei.

23. Praeceptum quippe regis super eos erat, & ordo in cantoribus per dies singulos,

24. & Phathahia filius Mesesebel, de filiis Zara filii Iuda in manu regis, juxta omne verbum populi,

25. & in domibus per omnes regiones eorum. De filiis Iuda habitaverunt in Cariatharbe & in filiabus ejus: & in Dibon, & in filiabus ejus: & in Cabseel, & in viculis ejus,

26. & in Iesue, & in Molada, & in Bethphaleth,

27. & in Hasersual, & in Bersabee, & in filiabus ejus,

28. & in Siceleg, & in Mochona, & in filiabus ejus,

29. & in Remmon, & in Saraa, & in Ierimuth,

30. Zanoa, Odollam, & in villis earum, Lachis & regionibus ejus, & Azeca, & filiabus ejus. Et manserunt in Bersabee usque ad vallem Ennom.

31. Filii autem Benjamin, à Geba, Mechmas, & Hai, & Bethel, & filiabus ejus:

32. Anathoth, Nob, Anania,

33. Asor, Rama, Gethaun,

34. Hadid, Seboim, & Neballat, Lod,

35. & Ono valle artificum.

36. Et de Levitis portiones Iudae, & Benjamin.

CAPUT XII.

Nomina & officia Sacerdotum ac Levitarum, qui cum Zorobabel in Ierusalem ascenderunt, & custodes thesaurorum: magna solemnitate convocatis undique Levitis celebrant dedicationem muri Ierusalem.

1. **H**I sunt autem Sacerdotes & Levitae, qui cum Zorobabel in Ierusalem ascenderunt, filii Salathiel, & Iosue: Saraia, Ieremias, Esdras,

2. Anania, Melluch, Hattus,

3. Sebenias, Rheum, Merimuth,

4. Addo, Genthon, Abia,

5. Miamin, Madia, Belgae,

6. Semeia, & Ioarib, Idaia, Sellum Amoc, Helcias,

7. Idaia. Isti principes Sacerdotum, & fratres eorum in diebus Iosue.

8. Porro Levitae, Iesua, Benui, Cedmihel, Sarebia, Iuda, Mathanias, super hymnos ipsi & fratres eorum:

9. & Bebecia atque Hanni, & fratres eorum unusquisque in officio suo.

10. Iosue autem genuit Ioacim, & Ioacim genuit Eliasib, & Eliasib genuit Iojada:

11. & Iojada genuit Ionathan, & Ionathan genuit Ieddo.

12. In diebus autem Ioacim erant Sacerdotes & principes familiarum: Saraiae, Marai: Ieremiae, Hanania:

13. Esdrae, Mosollam: Amariae, Iohanan:

14. Milicho, Ionathan, Sebeniae, Ioseph:

15. Haram, Edna: Maraioth, Helci:

16. Adaae, Zacharia, Genthon, Mosollam:

17. Abiae, Zechri, Miamin & Moadiae. Phelti:

18. Belgae, Sammua: Semaiae, Ionathan,

19. Ioarib, Mathanai: Iodae, Azzi:

20. Sellai, Celai: Amoc, Heber:

21. Helciae, Hasebia: Idiae, Nathanael,

22. Levitae in diebus Eliasib, & Iodae, & Iohanan, & Ieddo scripti principes familiarum, & Sacerdotes in regno Darii Persae.

23. Filii Levi principes familiarum, scripti in Libro verborum dierum, & usque ad dies Ionathan, filii Eliasib.

24. Et principes Levitarum, Hasebia, Seberbia, & Iosue filius Cedmihel: & fratres eorum per vices suas, ut laudarent & confiteantur juxta praeceptum David viri Dei, & observarent aequè per ordinem.

25. Mathania, & Bebecia, Obedia, Mosollam, Telmon, Accub custodes portarum & vestibulorum ante portas.

26. Hi in diebus Ioacim filii Iosue, filii Iosedec, & in diebus Nehemiae ducis, & Esdrae sacerdotis scribaeque.

27. In dedicatione autem muri Ierusalem requisierunt Levitae de omnibus locis suis ut adducerent eos in Ierusalem, & facerent dedicationem & laetitiam in actione gratiarum, & cantico, & in cymbalis, psalteriis, & citharis.

CAPUT XIII.

28. Congregati sunt autem filii cantorum de campestribus circa Ierusalem, & de villis Nethuphati,

29. & de domo Galgal, & de regionibus Geba & Azmaveh: quoniam villas edificaverunt sibi cantores in circuitu Ierusalem.

30. Et mundati sunt Sacerdotes & Levitæ, & mundaverunt populum, & portas, & murum.

31. Ascendere autem feci principes Iuda super murum, & statui duos magnos choros laudantium. Et ierui ad dexteram super murum ad portam sterquilini.

32. Et ivit post eos Osaias, & media pars principum Iuda,

33. & Azarias, Esdras, & Mosollam, Iudas, & Benjamin, & Semeia, & Ieremias.

34. Et de filiis sacerdotum in tubis, Zacharias filius Ionathan, filius Semeiz, filius Mathania, filius Michae, filius Zechur, filius Asaph,

35. & fratres ejus Semeia, & Azareel, Malalai, Galalai, Maai, Nathanael, & Iudas, & Hanani, in vasis cantici David viri Dei: & Esdras scriba ante eos in porta Fontis.

36. Et contra eos ascenderunt in gradibus civitatis David in ascensu muri super domum David, & usque ad portam Aquarum ad Orientem.

37. Et chorus secundus gratias referentium ibat ex adverso, & ego post eum, & media pars populi super murum, & super turrim rurnorum, & usque ad murum latissimum,

38. & super portam Ephraim, & super portam antiquam, & super portam piscium & turrim Hananeel, & turrim Emath, & usque ad portam gregis: & steterunt in porta custodiae,

39. steteruntque duo chori laudantium in domo Dei, & ego, & dimidia pars magistratum in eum.

40. Et Sacerdotes, Eliachim, Maasia, Miamin, Michaea, Elieoenai, Zacharia, Anania in tubis,

41. & Maasia, & Semeia, & Eleazar, & Azzi, & Iohanan, & Melchia, & Aelam, & Ezer. Et clare cecinerunt cantores, & lezraia præpositus:

42. & unmolaverunt in die illa victimas magnas, & lætati sunt. Deus enim lætificaverat eos lætitia magna: sed & uxores eorum, & liberi gavisii sunt, & audita est lætitia Ierusalem procul.

43. Recensuerunt quoque in die illa viros super gazophylacia thesauri ad libamina, & ad primitias, & ad decimas, ut introferrent per eos principes civitatis in decore gratiarum actionis, Sacerdotes & Levitæ: quia lætificatus est Iuda in Sacerdotibus & Levitis assistantibus.

44. Et custodierunt observationem Dei sui, & observationem expiationis, & cantores, & janitores juxta præceptum David, & Salomonis filii ejus,

45. quia in diebus David & Asaph ab exordio erant principes constituti cantorum in carmine laudantium, & contentium Deo.

46. Et omnis Israel, in diebus Zorobabel, & in diebus Nehemiae dabant partes cantoribus & janitoribus per dies singulos, & sanctificabant Levitas, & Levitæ sanctificabant filios Aaron.

Lectio Deuteronomio assciuntur alienigenæ, partes Levitis assignantur, & quo tamen gazophylacio vasa domus Tobie projiciuntur, & sabbati violatores puniuntur: incipit Nehemias Iudeos qui uxores duxerant alienigenas.

1. **I**N die autem illo * lectum est in volumine Moysi audiente populo: & inventum est scriptum in eo, quod non debeant introire Ammonites & Moabites in ecclesiam Dei usque in æternum: * Deut. 23. 3.

2. eo quod non occurrerint filius Israel cum pane & aqua: & conduxerint adversum eos Balaam, ad maledicendum eis: & convertit Deus noster maledictionem in benedictionem.

3. Factum est autem, cum audissent legem, separaverunt omnem alienigenam ab Israel.

4. Et super hoc erat Eliasib sacerdos qui fuerat præpositus in gazophylacio domus Dei nostri, & proximus Tobie.

5. Fecit ergo sibi gazophylacium grande, & ibi erant ante eum reponentes munera, & thus, & vasa, & decimam frumenti, vini, & olei, partes Levitarum, & cantorum, & janitorum, & primitias sacerdotales.

6. In omnibus autem his non fui in Ierusalem, quia anno trigesimo secundo Artaxerxis regis Babylonis veni ad regem, & in fine dierum rogavi regem.

7. Et veni in Ierusalem, & intellexi malum, quod fecerat Eliasib Tobie ut faceret ei thesaurum in vestibulis domus Dei.

8. Et inaleum mihi visum est valde. Et projecit vasa domus Tobie foras de gazophylacio:

9. præcepique & emundaverunt gazophylacia, & reituli in vasa domus Dei, sacrificium, & thus.

10. Et cognovi quod partes Levitarum non fuissent datæ: & fugisset unusquisque in regionem suam de Levitis, & cantoribus, & de Iis, qui ministrabant:

11. & egi causam adversus magistratus, & dixi: Quare deliquimus domum Dei? Et congregavi eos, & feci stare in stationibus suis.

12. Et omnis Iuda apportabat decimam frumenti, vini, & olei in horrea.

13. Et constituimus super horrea Selemiam Sacerdotem, & Sadoc scribam, & Phadaiam de Levitis, & iuxta eos Hanan filium Zachur, filium Mathaniae: quoniam fideles comprobati sunt, & ipsis creditæ sunt partes fratrum suorum.

14. Memento mei Deus meus pro hoc, & ne deleas miserationes meas, quas feci in domino Dei mei, & in ceremoniis ejus.

15. In diebus illis vidi in Iuda calcantes torcularia in sabbato, portantes acervos, & onerantes super asinos vinum, & uvas, & ficus, & omne onus, & inferentes in Ierusalem die sabbati. Et contestatus sum ut in die qua vendere liceret, venderent.

16. Et Tyrii habitaverunt in ea inferentes pisces, & omnia venilia, & vendebant in sabbatis filius Iuda in Ierusalem:

17. Et oburgavi optimates Iuda, & dixi eis. Quæ est hæc res mala, quam vos facitis & profanatis diem Sabbati?

18. Numquid non hæc fecerunt patres nostri, & adduxit Deus noster super nos omne malum hoc, & super civitatem hanc? Et vos ad-

additis iracundiam super Israel violando Sabbatum.

19. Factum est autem, cum quievisset portæ Ierusalem in die Sabbati, dixi: & clausuerunt ianuas, & præcepi ut non aperirent eas usque post Sabbatum: & de pueris meis constitui super portas ut nullus inferret onus in die Sabbati.

20. Et manserunt negotiatores, & vendentes universa venalia foris Ierusalem semel & bis.

21. Et contestatus sum eos, & dixi eis: Quare manetis ex adverso muri? si secundò hoc receritis, manum mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in Sabbato.

22. Dixi quoque Levitis ut mundarentur, & venirent ad custodiendas portas, & sanctificandam diem Sabbati. & pro hoc ergo memento mei Deus meus, & parce mihi secundum multitudinem miserationum tuarum.

23. Sed & in diebus illis vidi Iudeos ducentes uxores Azotidas, Ammonitidas, & Moabitidas.

24. Et filii eorum ex media parte loquebantur Azotice, & nesciebant loqui Iudæice, & loquebantur juxta linguam populi, & populi.

25. Et oburgavi eos, & maledixi. Et cecidi ex eis viros, & decalvavi eos, & ad uravi in Deo, ut non darent filias suas filios eorum, & non acciperent de filiabus eorum filios suis, & sibimetipsis, dicens:

26. * Numquid non in hujuscemodi re peccavit Salomon rex Israel? & certe in gentibus multis non erat rex similis ei, & dilectus Deo suo erat, & posuit eum Deus regem super omnem Israel: ** & ipsum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigenæ. * 3. Reg. 3. 1. & 11. 1. ** 3. Reg. 11. 4.

27. Numquid & nos inobedientes faciemus omne in iurum grande hoc ut prævaricemur in Deo nostro, & ducamus uxores peregrinas?

28. De filiis autem Iojada filii Eliasir sacerdotis magni, gener erat Sanaballat Horonites, quem fugavi à me.

29. Recordare Domine Deus meus adversum eos, qui pollutant sacerdotium, jusque Sacerdotale & Leviticum.

30. Igitur mundavi eos ab omnibus alienigenis, & constitui ordines Sacerdotum & Levitarum, unumquemque in ministerio suo:

31. & in oblatione lignorum in temporibus constitutis, & in primitivis: memento mei Deus meus in bonum. Amen.

LIBER TOBIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Tobias in captivitate constitutus, à lege Dei non recedit; & filium Tobiam ex Anna uxore susceptum, Deum timere docet, & gratius regi Salmanasar, pergit quocumque vult: confratres captivos consolatur & juvat elemosyna: Gabelo dat mutuo decem argenti talenta: Senacherib, quod mortuos sepeliret, eum persequitur.

1. **T**obias ex tribu, & civitate Nephthali ex qua est in superioribus Galilææ supra Naason, post viam, quæ ducit ad Occidentem, in sinistro habens civitatem Sephet)

2. * cùm captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorum, in captivitate tamen

positus, viam veritatis non deseruit,

* 4. Reg. 1. 3. & 18. 9.

3. ita ut omnia, quæ habere poterat, quotidie concaptivis fratribus, qui erant ex ejus genere, impertiret.

4. Cùmque esset junior omnibus in tribu Nephthali, nihil tamen puerile gessit in opere.

5. Denique cùm irent omnes ad vitulos aureos, * quos Ieroboam fecerat rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium,

* 3. Reg. 12. 28.

6. sed pergebat in Ierusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israel, omnia primitiva sua, & decimas suas fideliter offerens,

7. ita ut in tertio anno proselytis & advenis ministraret omnem decimationem.

8. Hæc & his similia secundum legem Dei puerulus observabat.

9. Cùm verò factus esset vir, accepit uxorem Annam de tribu sua, genitricem ex ea filium, nomen suum imponens ei,

10. quem ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato.

11. Igitur cùm per captivitatem devenisset cum uxore sua, & filio * in civitatem Niniven cum omni tribu sua, * Vide infra 3. 21. & 14. 16.

12. (cùm omnes ederent ex cibis Gentilium) iste custodivit animam suam, & numquam contaminatus est in escis eorum.

13. Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis,

14. & dedit illi potestatem quocumque vellet ire, habens libertatem quæcumque facere voluisset.

15. Pergebat ergo ad omnes, qui erant in captivitate, & monita salutis dabat eis.

16. Cùm autem venisset in Rages civitatem Medorum, & ex his, quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decem talenta argenti:

17. & cùm in multa turba generis sui Gabelum gentem videret, qui erat ex tribu ejus, sub chirographo dedit illi memoratum pondus argenti.

18. Post multum verò temporis, mortuo Salmanasar rege, cùm regnaret Senacherib filius ejus pro eo, & filios Israel exosos haberet in conspectu suo:

19. Tobias quotidie pergebat per omnem cognationem suam, & consolabatur eos, dividebatque unicuique, prout poterat, de facultatibus suis:

20. esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat, & mortuos atque occisos sepulchram sollicitus exhibebat.

21. Denique * cùm reversus esset rex Senacherib fugiens à Iudæa plagam, quam circa eum fecerat Deus propter blasphemiam suam, & iratus multos occideret ex filiis Israel, Tobias sepeliebat corpora eorum.

* 4. Reg. 19. 36. Eccli. 48. 24. 2. Mach. 8. 19. 22. At ubi nuntiatum est regi, jussit eum occidi, & tulit omnem substantiam ejus.

23. Tobias verò cum filio suo, & cum uxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum.

24. * Post dies verò quadragintaquinque occiderunt regem filii ipsius, * 4. Reg. 19. 37. 2. Paral. 32. 21. Isai. 37. 38.

25. & reversus est Tobias in domum suam, omnisque facultas ejus restituta est ei.

CAPUT II.

Tobias ex mortuorum defaigatus sepultura, hi-
run-

rundinis stercore in patientia probationem exacerbat, & ab uxore ac amicis ipsum irridentibus affectus opprobrio, patientissime tolerat instar Iobi.

1. **P**ost hæc verò, cùm esset dies festus Domini, & factum esset prandium bonum in domo Tobiae,

2. dixit filio suo: Vade, & adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, ut epaen-tur nobiscum.

3. Cùmque abiisset, reversus nuntiavit ei, unum ex filiis Israel jugulatum jacere in platea. Statimque exiliens de accubitu suo, re-linquit prandium, jejunus pervenit ad corpus:

4. tollensque illud portavit ad domum suam occulte, ut, dum sol occubisset, cau-tè sepeliret eum.

5. Cùmque occultasset corpus, manduca-vit panem cum lactu & tremore,

6. memorans illum sermonem, quem dixit Dominus * per Amos prophetam: Dies festi vestri convertentur in lamentationem & luctum. * *Amos 6. 10. 1. Mach. 1. 41.*

7. Cùm verò sol occubisset, abiit, & se-pelivit eum.

8. Arguebant autem eum omnes proximi ejus, dicentes: Jam hujus rei causa interfici-jussus es, & vix elugisti mortis imperium, & iterum sepelis mortuos?

9. * Sed Tobias plus timens Deum, quàm regem, rapiebat corpora occisorum, & occul-tabat in domo sua, & mediis noctibus sepe-liebat ea. * *Supr. 1. 21.*

10. Contigit autem ut quadam die fatiga-tus à sepultura, veniens in domum suam, jac-tasset se juxta parietem, & obdormisset,

11. & ex nido hirundinum dormientis illi calida stercora incidere super oculos ejus, fieretque cæcus. * *Infir. 14. 2.*

12. Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiæ ejus, sicut & sancti Iob.

13. Nam cum ab infantia sua semper Deum timuerit, & mandata ejus custodierit, non est contristatus contra Deum quòd plaga cæ-citatis eveniret ei.

14. sed immobilis in Dei timore perman-sit, adeque gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ.

15. Nam sicutberto Iob insultabant reges, ita isti parentes & cognati ejus irridebant vi-tam ejus, dicentes.

16. Ubi est spes tua, pro qua eleemosynas, & sepulturas faciebas?

17. Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ita loqui:

18. quoniam filii sanctorum sumus, & vi-tam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab eo.

19. Anna verò uxor ejus ibat ad opus tex-trinum quotidie, & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat.

20. Unde factum est, ut hædum capra-rum accipiens detulisset domi:

21. cuius cùm vocem balantis vir ejus au-disset, dixit: * Videte, ne forte fortivus sit, reddite eum dominis suis, quia non licet no-bis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. * *Deut. 22. 1.*

22. Ad hæc uxor ejus irata respondit: Ma-nifestè vana facta est spes tua, & eleemosy-næ tuæ modò apparuerunt. * *Iob 2. 9.*

23. Atque, his & aliis hujusmodi ver-bis exprobrabat ei.

CAPUT III.

Tobias ob uxoris convitium mori petentis oratio ad Deum, & Sara filia Raguelis humilis cum triduano jejuniis oratio, ob ancillæ im-properium de septem ipsius maritis à dæmo-nio interceptis: utrinque autem preces can-di-dum, Angelo Raphaelæ ad eo, curandos misse.

1. **T**unc Tobias ingemuit, & cepit orare cum lacrymis,

2. dicens: Justus est Domine, & omnia judicia tua justa sunt, & omnes viæ tuæ, mise-ricordia, & veritas, & judicium.

3. Et nunc Domine memora esto mei, & ne vindictam sumas de peccatis meis, ne-que reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum.

4. * Quoniam non obediimus præceptis tuis, ideo traditi sumus in direptionem, & captivitatem, & mortem, & in fabulam, & in improperium omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos. * *Isa. 28. 15.*

5. Et nunc Domine magna judicia tua, quia non egimus secundum præcepta tua, & non ambulavimus sinceriter coram te.

6. Et nunc Domine secundum voluntatem tuam fac mecum, & præcipe in pace recipi spiritum meum: expedit enim mihi mori magis quàm vivere.

7. Eadem itaque die contigit ut Sara filia Raguelis in Rages civitate Medorum, & ip-sa audiret improperium ab una ex ancillis pa-tris sui,

8. quoniam tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodeus occiderat eos mox ut ingressi fuissent ad eam.

9. Ergo cùm pro culpa sua increparet puel-lam, respondit ei, dicens: Amplius ex te non videamus filium, aut filiam super terram, in-terfectrix virorum tuorum.

10. Numquid & occidere me vis, sicut jam occidisti septem viros? Ad hanc vocem per-rexit in superius cubiculum domus suæ: & tribus diebus, & tribus noctibus non manduca-vit, neque bibit.

11. sed in oratione persistens cum lacrymis deprecabatur Deum, ut ab isto improperio li-beraret eam.

12. Factum est autem die tertia, dum com-pleret orationem, benedicens Dominum,

13. dixit: Benedictum est nomen tuum Deus patrum nostrorum: qui cùm iatus fue-ris, misericordiam facies, & in tempore tribulationis peccata dimittis his, qui invo-cant te.

14. Ad te Domine faciem meam converto, ad te oculos meos dirigo.

15. Peto Domine ut de vinculo imprope-rii hujus absolvas me, aut certè desuper ter-ram eripias me.

16. Tu scis Domine, quia numquam concupivi virum, & mundam servavi animam meam ab omni concupiscentia.

17. Numquam cum ludentibus miscui me: neque cum his, qui in levitate ambulant, par-ticipem me præbui.

18. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.

19. Et, aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan me non fuerunt digni: quia forsitan viro alii conservasti me.

20. Non est enim in hominis potestate con-silium tuum.

21. Hoc autem pro certo habet omnis, qui te colit, quòd vita ejus, si in probatione fue-rit,

rit, coronabitur: si autem in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in correptione fugit, ad misericordiam tuam venie licebit.

22. Non enim delectaris in perditionibus nostris: quia post tempestatem, tranquillum facis: & post lacrymationem & fletum, exultationem infundis.

23. Sit nomen tuum Deus Israel benedictum in sæcula.

24. In illo tempore exaudite sunt preces amborum in conspectu gloriæ summi Dei:

25. & missus est Angelus Domini sanctus Raphael, ut curaret eos ambos, quorum uno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitate.

CAPUT IV.

Tobias cum se brevi putaret moriturum, filio proxima salutis monita inculcat, elemosynam vult em declarari, & de decem argenti talentis Gabelo mutuo datis indicat.

1. **I**gitur cum Tobias putaret orationem suam exaudiri ut mori potuisset, vocavit ad se Tobiam filium suum, & ea in corde tuo, quasi fundamentum construxit.

3. Cum accepisset Deus animam meam, corpus meum sepeli * & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus: * *Eccl. 20. 12. Eccl. 7. 29.*

4. memor enim esse debes, quæ & quantæ pericula passa sit propter te in utero suo.

5. Cum autem & ipsa compleverit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me.

6. Omnibus autem diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum: & cave ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.

7. * Ex substantia tua fac elemosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere: ita enim fiet ut nec à te avertatur facies Domini. * *Prov. 3. 9. Eccl. 4. 1. & 14. 13. Luc. 14. 13.*

8. * Quo modo poteris, ita esto misericors. * *Eccl. 35. 12.*

9. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.

10. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis.

11. * quoniam elemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. * *Eccl. 29. 15.*

12. Fiducia magna erit coram summo Deo elemosyna omnibus facientibus eam.

13. * Attende tibi fili mi ab omni fornicatione, & præter uxorem tuam nunquam patiaris crimen scire. * *1. Thes. 4. 3.*

14. Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas: * in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio.

* *Genes. 3. 5.*

15. * Quicquid tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, & merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat. * *Lev. 19. 13. Deut. 24. 14.*

16. * Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. * *Matth. 7. 12. Luc. 6. 31.*

17. Panem tuum * cum esurientibus & egenis comede, & de vestimentis tuis nudos tege. * *Luc. 14. 13.*

18. Panem tuum, & vinum tuum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus.

19. consilium semper à sapiente perquire. 20. Omni tempore benedic Deum: & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant.

21. Indico etiam tibi fili mi dedisse me decem talenta argenti, dum adhuc infans es es, Gabelo, in Rages civitate Medorum, & chirographum ejus apud me habeo:

22. & ideo perique quo modo ad eam pervenias, & recipias ab eo supra memoratum pondus argenti, & restituas ei chirographum suum.

23. Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, * sed multa bona habebimus si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene.

* *Rom. 8. 17.*

CAPUT V.

Tobia socium ac ducem itineris in Rages Medorum querenti Raphael Angelus ignotus occurrit, cui pater filium committit, quibus profectis mater filii deplet absentiam.

1. **T**unc respondit Tobias patri suo, & dixit: Omnia quæcumque præcepisti mihi faciam pater.

2. Quo modo autem pecuniam hanc requiram, ignoro. ille me nescit, & ego eum ignoro: quod signum dabo ei? Sed neque viam, per quam pergatur illuc, aliquando cognovi.

3. Tunc pater suus respondit illi, & dixit: Chirographum quidem illius penes me habeo: quod dum illi ostenderis, statim restituet.

4. Sed perge nunc, & inquire tibi aliquem fidelem virum, qui eat tecum salva mercede sua: ut, dum adhuc vivo, recipias eam.

5. Tunc egressus Tobias, invenit juvenem splendidum, stantem præincinctum, & quasi paratum ad ambulandum.

6. Et ignorans quod Angelus Dei esset, salutavit eum, & dixit: Unde te habemus bone juvenis?

7. At ille respondit: Ex filis Israel. Et Tobias dixit ei: Nosti viam, quæ ducit in regionem Medorum?

8. Cui respondit: Novi: & omnia itinera ejus frequenter ambulavi, & mansi apud Gabelum fratrem nostrum: qui moratur in Rages civitate Medorum, quæ posita est in monte Ecbatanis.

9. Cui Tobias ait: Sustine me obsecro, donec hæc ipsa nuntiem patri meo.

10. Tunc ingressus Tobias, indicavit universa hæc patri suo. Super quæ admiratus pater, rogavit ut introiret ad eum.

11. Ingressus itaque salutavit eum, & dixit: Gaudium tibi sit semper.

12. Et ait Tobias: Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video?

13. Cui ait juvenis: Forti animo esto, in proximo est ut a Deo cureris.

14. Dixit itaque illi Tobias: Nunquid poteris perducere filium meum ad Gabelum in Rages civitatem Medorum? & cum redieris, restitui tibi mercedem tuam.

15. Et dixit ei Angelus: Ego ducam, & reducam eum ad te.

16. Cui Tobias respondit: Rogo te, indica mihi, de qua domo, aut de qua tribu es tu?

17. Cui Raphael angelus dixit: Genus quæris mercenarii, an ipsum mercenarium, qui cum filio tuo eat?

18. Sed ne fortè sollicitum te reddam, ego sum Azarias Ananias magni filius.

19. Et

19. Et Tobias respondit: Ex magno genere es tu. Sed peto ne irascaris quod vulerim cognoscere genus tuum.

20. Dixit autem illi Angelus: Ego sanum ducam, & sanum tibi reducam filium tuum.

21. Respondens autem Tobias, ait: Bene ambuletis, & sit Deus in itinere vestro, & Angelus ejus comitetur vobiscum.

22. Tunc paratis omnibus, quæ erant in via portanda, fecit Tobias vale patri suo & matri suæ, & ambulaverunt ambo simul.

23. * Cinque profecti essent, cœpit mater ejus flere, & dicere: Baculum senectutis nostræ tulisti, & transmissisti à nobis.

* *Infr.* 10. 4.

24. Numquam fuisset ipsa pecunia, pro qua misisti eum.

25. Sufficiebat enim nobis paupertas nostra, ut divitias computaremus hoc, quod videbamus filium nostrum.

26. Dixitque ei Tobias: Noli flere, salvus perveniet filius noster, & salvus revertetur ad nos, & oculi tui videbunt illum.

27. Credo enim quod Angelus Dei bonus comitetur ei, & bene disponat omnia, quæ circa eum geruntur, ita ut cum gaudio revertatur ad nos.

28. Ad hanc vocem cessavit mater ejus flere, & tacuit.

CAPUT VI.

Angeli hortatu Tobias invadentem piscem apprehendit & exenterat cor ejus, fel, & jecur ad medicamenta reservans: & ad Raguellem dirigunt, ut jussu Angeli petat in uxorem illum filiam Saram: cujus septem viros occiderat dæmonium, discens ab Angelo, quo fine suscipiendum ac servandum sit conjugium.

1. Profectus est autem Tobias, & canis secutus est eum, & mansit prima mansione juxta fluvium Tigris.

2. Et exivit ut lavaret pedes suos, & ecce piscis immanis exivit ad devorandum eum.

3. Quem expavescens Tobias clamavit voce magna, dicens: Domine, invadit me.

4. Et dixit ei Angelus, Apprehende branchiam ejus, & trahе eum ad te. Quod cum fecisset, attraxit eum in siccum, & palpitare cœpit ante pedes ejus.

5. Tunc dixit ei Angelus: Exentera hunc piscem, & cor ejus, & fel, & jecur repone tibi: sunt enim hæc necessaria ad medicamenta utiliter.

6. Quod cum fecisset, assavit carnes ejus, & secum tulerunt in via: cetera salierunt, quæ sufficerent eis, quousque pervenirent in Rages civitatem Medorum.

7. Tunc interrogavit Tobias Angelum, & dixit ei: Obsecro te Azaria frater, ut dicas mihi quod remedium habebunt ista, quæ de pisce servare jussisti?

8. Et respondens Angelus, dixit ei: Cordis ejus particulam si super carbones ponas fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum sive à viro, sive à muliere, ita ut ultra non accedat ad eos.

9. Et fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, & sanabuntur.

10. Et dixit ei Tobias: Ubi vis ut maneamus?

11. Respondensque Angelus, ait: Est hic Raguel nomine, vir propinquus de tribu tua, & hic habet filiam nomine Saram, sed neque masculum, neque feminam ullam habet aliam præter eam.

12. * Tibi debetur omnis substantia ejus, & oportet eam te accipere conjugem.

* *Num.* 27. 8. & 36. 8.

13. Pete ergo eam à patre ejus, & dabit tibi eam in uxorem.

14. Tunc respondit Tobias, & dixit: Audio quia tradita est septem viris, & mortui sunt: sed & hoc audiui, quia dæmonium occidit illos.

15. Timeo ergo, ne fortè & mihi hæc eveniant: & cum sim unicuique parentibus in eis, deponam senectutem illorum cum tristitia ad interos.

16. Tunc angelus Raphael dixit ei: Audi me, & ostendam tibi qui sunt, quibus prævalere potest dæmonium.

17. Hi namque qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum à se, & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: habet potestatem dæmonium super eos.

18. Tu autem cum acceperis eam, ingresses cubiculum, per tres dies continens esto ab ea, & nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea.

19. Ipsa autem nocte, incenso jecore piscis fugabitur dæmonium.

20. Secunda verò nocte in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris.

21. Tertia autem nocte, benedictionem consequeris, ut filii ex vobis procreent incolumes.

22. Transacta autem tertia nocte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quam libidine ductus, ut in semine Abraham benedictionem in filiis consequaris.

CAPUT VII.

Raguel petitam à Tobia Saram filiam in uxorem tradit consilio Raphaelis, & scriptis conjugii tabulis, nuptia celebrantur.

1. Ingressi sunt autem ad Raguel, & suscepit eos Raguel cum gaudio.

2. Intuensque Tobias Raguel, dixit Annæ uxori suæ: Quam similis est juvenis iste consobрино meo!

3. Et cum hæc dixisset, ait: Unde estis juvenes fratres nostri? At illi dixerunt: Ex tribu Nephthali sumus, ex captivitate Nive.

4. Dixitque illis Raguel: Nostis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt: Novimus.

5. Cūque multa bona loqueretur de eo, dixit Angelus ad Raguel: Tobias, de quo interrogas, pater istius est.

6. Et misit se Raguel, & cum lacrymis osculatus est eum, & plorans supra collum ejus.

7. dixit: Benedictio sit tibi fili mi, quia boni & optimi viri filius es.

8. Et Anna uxor ejus, & Sara ipsorum filia lacrymata sunt.

9. Postquam autem locuti sunt, præcepit Raguel occidi arietem, & parari convivium. Cūque hortaretur eos discumbere ad prandium,

10. Tobias dixit: Hic ego hodiè non manducabo neque bibam, nisi prius petitionem meam confirmes, & promittas mihi dare Saram filiam tuam.

11. Quo audito verbo Raguel, expavit, sciens quid eveniret illis septem viris, qui ingressi sunt ad eam: & timere cœpit ne fortè & huic similiter contingeret: & cum nutaret, & non daret petenti ullum responsum,

12. dixit ei Angelus: Noli timere dare eam isti, quoniam huic timenti Deum debetur con-

jux

jux filia tua: propterea alius non potuit habere illam.

13. Tunc dixit Raguel: Non dubito quod Deus precēs & lacrymas meas in conspectu suo admisit.

14. Et credo quoniam ideo fecit vos venire ad me, ut ista conjungeretur cognationi suæ * secundum legem Moysi: & nunc noli dubium gerere quod tibi eam tradam. * Num. 36. 6.

15. Et apprehendens dexteram filiæ suæ, dexteræ Tobiae tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob vobiscum sit, & ipse conjungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis.

16. Et accepta charta, fecerunt conscriptionem conjugii.

17. Et post hæc epulati sunt benedicentes Deum.

18. Vocavitque Raguel ad se Annam uxorem suam, & præcepit ei ut præpararet alteram cubiculum.

19. Et introduxit illuc Saram filiam suam, & lacrymata est.

20. Dixitque ei: Forti animo esto filia mea: Dominus cæli det tibi gaudium pro tædio quod perpessa est.

CAPUT VIII.

Tobias thalamum ingressus, partem jecoris piscis assat; & de templo à Raphaelis legato, Tobias & Sara simul octavas noctem transierunt incolomes: quapropter repleto quod paratum erat sepulchro, atque Deo gratis à Sara parentibus, latum apparat convivium; & pro dote medietas bonorum assignatur, cedente & reliqua medietate post parentum obitum.

1. **P**ostquam verò cœnaverunt, introduxerunt juvenem ad eam.

2. Recordatis itaque Tobias sermonum Angelī, protulit de cassidii suo partem jecoris, posuitque eam super carbones vivos.

3. Tunc Raphael Angelus apprehendit demonium, & religavit illud in deserto superioris Egypti.

4. Tunc hortatus est virginem Tobias, dixitque ei: Sara, exurge, & deprecemur Deum hodie, & cras, & secundum cras: quia his tribus noctibus Deo jungimur: tertia autem transacta nocte, in nostro erimus conjugio.

5. filii quippe sanctorum sumus, & non possumus ita conjungi sicut gentes, quæ ignorant Deum.

6. Surgentes autem pariter, instantes orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis.

7. Dixitque Tobias: Domine Deus patrum nostrorum, benedicat te cæli & terræ, mareque & fontes, & flumina & omnes creaturæ tuæ, quæ in eis sunt.

8. * Tu fecisti Adam de limbo terræ, distincte ei adiutorium Hevam. * Gen. 2. 7.

9. Et nunc Domine tu scis, quia non luxuria causa accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum.

10. Dixit quoque Sara: Miserere nobis Domine, miserere nobis: & consenscamus ambo pariter sani.

11. Et factum est circa pullorum cantum, accessit Raguel servos suos, & abierunt cum eo pariter ut foderent sepulchrum.

12. Dicebat enim: Ne forte simili modo eveniret ei, quo & ceteris illis septem viris, qui sunt ingressi ad eam.

13. Cumque parasset fossam, reversus Raguel ad uxorem suam, dixit ei:

14. Mitte unam ex ancillis tuis, & videat si mortuus est, ut sepeliam eum antequam ilucescat aies.

15. At illa misit unam ex ancillis suis. Quæ ingressa cubiculum, reperit eos salvos & incolomes, secum pariter dormientes.

16. Et reversa, nuntiavit bonum nuntium: & benedixerunt Dominum, Raguel videlicet & Anna uxor ejus,

17. & dixerunt: Benedicimus te Domine Deus Israel, quia non contigit quemadmodum putabamus.

18. Fecisti enim nobiscum misericordiam tuam, & exclusisti à nobis inunicum persequentem nos.

19. Misertus est autem duobus unicus. Fac eos Domine plenius benedicere te: & sacrificium tibi laudis tuæ & suæ sanitatis offerre, ut cognoscat universitas gentium, quia tu es Deus solus in universa terra.

20. Statimque præcepit servis suis Raguel, ut replerent fossam, quam fecerant priusquam elucesceret.

21. Uxori autem suæ dixit ut instrueret convivium, & præpararet omnia, quæ in cibos erant iter agentibus necessaria.

22. Duos quoque pingues vaccas, & quatuor arietes occidi fecit, & parari epulas omnibus vicinis suis, cunctisque amicis.

23. Et adjuravit Raguel Tobiam, ut duas hebdomadas moraretur apud se.

24. De omnibus autem, quæ possidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobiae, & fecit scripturam, ut pars dimidia, quæ supererat post obitum eorum, Tobiae dominio deveniret.

CAPUT IX.

Raphael Tobia rogatu ad Gabelum pergit: quem recepta pecunia ad Tobia nuptias adducit: ille autem Tobia ac Sara benedixit.

1. **T**unc vocavit Tobias Angelum ad se, quem quidem hominem existimabat, dixitque ei: Azaria frater, peto ut auscultes verba mea:

2. Si meipsum tradam tibi servum, non ero condignus providentiæ tuæ.

3. Tamen obsecro te ut assumas tibi animalia sive servitia, & vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum: reddasque ei chirographum suum, & recipias ab eo pecuniam, & roges eum venire ad nuptias meas.

4. Scis enim ipse quoniam numerat pater meus dies: & si tardavero una die plus, contristatur anima ejus.

5. Et certè vides quo modo adjuravit me Raguel, cujus adjuramentum spernere non possum.

6. Tunc Raphael assumens quatuor ex servis Raguelis, & duos camelos, in Rages civitatem Medorum perrexit: & inveniens Gabelum, reddidit ei chirographum suum, & recepit ab eo omnem pecuniam.

7. Indicavitque ei de Tobia filio Tobiae, omnia quæ gesta sunt: fecitque eum secum venire ad nuptias.

8. Cumque ingressus esset domum Raguelis, invenit Tobiam discumbentem: & exiliens, osculatus sunt se invicem: & flevit Gabelus, benedixitque Deum.

9. & dixit: Benedicat te Deus Israel, quia filius es optimi viri, & justī, & timentis Deum, & eleemosynas facientis:

10. & dicatur benedictio super uxorem tuam, & super parentes vestros:

11. & videatis filios vestros, & filios filiorum

rum vestrorum, usque in tertiam & quartam generationem: & sit semen vestrum benedictum à Deo Israel, qui regnat in sæcula sæculorum.

12. Cùmque omnes dixissent, Amen, accesserunt ad convivium: sed & cum timore Domini nuptiarum convivium exercebat.

CAPUT X.

Parentes Tobiae longam ejus moram anxie querunt, ille autem agrè obtinet, ut a Raguele dimittatur, accepta dote & uxore. porro Raguel illis bene precando, admonet filiam de officio matrisfamilias.

1. Cùm verò moras faceret Tobias, causa nuptiarum, sollicitus erat pater ejus Tobias dicens: Putas quare moratur filius meus, ut quare detentus est ibi?

2. Putasne Gabelus mortuus est, & nemo reddet illi pecuniam?

3. Cœpit autem contristari nimis ipse & Anna uxor ejus cum eo: & cœperunt ambo simul flere: eò quòd die statuto minime reverteretur filius eorum ad eos.

4. * Flebat igitur mater ejus irremediabilibus lacrymis, atque dicebat: Heu heu me fili mi, ut quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostræ, solatium vitæ nostræ, spem posteritatis nostræ? * Supr. 5. 23.

5. Omnia simul in te uno habentes, te non debemus dimittere à nobis.

6. Cui dicebat Tobias. Tace, & noli turbari, sanus est filius noster: satis fidelis est vir ille, cum quo inisimus eum.

7. Illa autem nullo modo consolari poterat, sed quotidie exiliens circumspiciebat, & circumibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem.

8. At verò Raguel dicebat ad generum suum: Mane hic, & ego mittam nuntium salutis de te ad Tobiam patrem tuum.

9. Cui Tobias ait: Ego novi quia pater meus & mater mea modò dies computant, & cruciatur spiritus eorum in ipsis.

10. Cùmque verbis multis rogaret Raguel Tobiam, & ille eum nulla ratione vellet audire, tradidit ei Saram, & dimidiam partem omnis substantiæ suæ in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis, & in vaccis, & in pecunia multa, & salvum atque gaudentem dimisit eum à se,

11. dicens Angelus Domini sanctus sit in itinere vestro, perducaturque vos incolumes, & inveniat omnia rectè circa parentis vestros, & videant oculi mei filios vestros priusquam moriar.

12. Et apprehendentes parentes filiam suam, osculati sunt eam, & dimiserant ire:

13. moventes eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & se ipsam irreprensibilem exhibere.

CAPUT XI.

Relictis in itinere Sara reliquæque familia Tobias & Raphael præcedentes, latè à parentibus Tobiae excipiuntur. filio patris oculos felle jecoris timēte, ille visum recipit: quapropter affectu Deo gratias, post adventum Sara ac familia septem diebus latè epulantur.

1. Cùmque reverterentur, pervenerunt ad Charam, quæ est in medio itinere contra Niniven, undecimo die.

2. Dixitque Angelus: Tobias frater, scis quemadmodum reliquisti patrem tuum.

3. Si placet itaque tibi, præcedamus, & lento gradu sequantur iter nostrum familiæ, simul cum conjuge tua. & cum animalibus.

4. Cùmque hoc placuisset ut irent, dixit Raphael ad Tobiam: Tolle tecum ex felle piscis erit enim necessarium. Tulit itaque Tobias ex felle illo, & abierunt.

5. Anna autem sedebat secus viam, quotidie in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo.

6. Et dum ex eodem loco specularetur adventum ejus, vidit à longè, & illic agnovit venientem filium suum: currensque nuntiavit viro suo, dicens: Ecce venit filius tuus.

7. Dixitque Raphael ad Tobiam: At ubi introieris domum tuam, statim adora Dominum Deum tuum: & gratias agens ei, accede ad patrem tuum, & osculare eum.

8. Statimque lani super oculos ejus ex felle isto piscis, quod portas tecum. scias enim quoniam mox aperientur oculi ejus, & videbit pater tuus lumen cæli, & in aspectu tuo gaudebit.

9. Tunc præcurrit canis, qui simul fuerat in via: & quasi nuntius adveniens, blandimento suæ caudæ gaudebat.

10. Et consurgens cæcus pater ejus, cœpit offendens pedibus curiere: & data manu puero, occurrit obviam filio suo.

11. Et suscipiens osculatus est eum cum uxore sua, & cœperunt ambo flere præ gaudio.

12. Cùmque adorassent Deum, & gratias egissent, condescerunt.

13. Tunc sumens Tobias de felle piscis, laniavit oculos patris sui.

14. Et sustinuit quasi dimidiam ferè horam. & cœpit albugo ex oculis ejus, quasi membrana ovi, egredi.

15. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit.

16. Et glorificabant Deum, ipse videlicet, & uxor ejus, & omnes qui sciebant eum.

17. Dicebatque Tobias. Benedico te Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu salvasti me. & ecce ego video Tobiam filium meum.

18. Ingressa est etiam post septem dies Sara uxor filii ejus, & omnis familia sana, & pecora, & cameli, & pecunia multa uxoris: sed & illa pecunia, quam receperat à Gabelo:

19. & narravit parentibus suis omnia beneficia Dei, quæ fecisset circa eum per hominem, qui eum duxerat.

20. Veneruntque Achior & Nabath consobrini Tobias, gaudentes ad Tobiam, & congratulantes ei de omnibus bonis, quæ circa illum ostenderat Deus.

21. Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gavisi sunt.

CAPUT XII.

Tobias, cum filio de mercede Raphaelis consultans, auditisque quæ sibi ac filio præstiterat beneficis, medietatem offert omnium quæ attulerant: at ille se Dei Angelum declarat: & post revelata alia mysteria in calum sublevaritur: quo factò, illi in terram prout ruentes Deum benedicunt.

1. Tunc vocavit ad se Tobias filium suum, dixitque ei: Quid possumus dare viro isti sancto, qui venit tecum?

2. Res-

2. Respondens Tobias, dixit patri suo: Pater, quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse beneficiis ejus?

3. Me duxit & reduxit sanum, pecuniam à Gabelo ipse recepit, uxorem ipse me habere fecit, & demonium ab ea ipse compescuit, gaudium parentibus ejus fecit, meipsum à devoratione piscis eripuit, te quoque videre fecit lumen celi, & bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad hæc poterimus dignum dare?

4. Sed peto te pater mi, ut roges eum, si forte dignabitur mediocritatem de omnibus, quæ allata sunt, sibi assumere.

5. Et vocantes eum, pater scilicet, & filius, tulerunt eum in partem: & rogare cæperunt ut dignaretur dimidium partem omnium, quæ attulerant, acceptum habere.

6. Tunc dixit eis occulte: Benedicite Deum celi, & coram omnibus viventibus contemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam.

7. Etenim sacramentum regis abscondere bonum est: opera autem Dei revelare & confiteri honorificum est.

8. Bona est oratio cum jejuniis, & elemosyna magis quam thesauros auri recondere.

9. quoniam elemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam & vitam æternam.

10. Qui autem faciunt peccatum, & iniquitatem, hostes sunt anime suæ.

11. Manifesto ergo vobis veritatem, & non abscondam à vobis occultum sermonem.

12. Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

13. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te.

14. Et nunc misit me Dominus ut curarem te, & Saram uxorem filii tui à demonio liberarem.

15. Ego enim sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui astamus ante Dominum.

16. Cumque hæc audissent, turbati sunt, & tremantes ceciderunt super terram in faciem suam.

17. Dixitque eis Angelus: Pax vobis, nolite timere.

18. Etenim cum essem vobiscum, per voluntatem Dei eram: ipsum benedicite, & cantate illi.

19. Videbar quidem vobiscum manducare, & bibere, sed ego cibo invisibili, & potu, qui ab hominibus videri non potest, utor.

20. Tempus est ergo ut revertar ad eum, qui me misit: vos autem benedicite Deum, & narrate omnia mirabilia ejus.

21. Et cum hæc dixisset, ab aspectu eorum ablatus est, & ultra eum videre non poterunt.

22. Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum: & exurgentes narraverunt omnia mirabilia ejus.

CAPUT XIII.

Tobias senior benedicit ac gratias agit Domino, & universo, ad idipsum hortatur: prophetat quoque de restitutione & magna felicitate futura Jerusalem.

1. **A** Periens autem Tobias senior os suum, benedixit Dominum, & dixit: Mag-

nus est Domine in æternum, & in omnia sæcula regnum tuum.

2. * quoniam tu flagellas, & salvas: deducis ad inferos, & reaucis: & non est qui elugiat manum tuam. * Deut. 32. 39.

1. Reg. 2. c. Sup. it. 13.

3. Contemini Domino fili Israel, & in conspectu gentium laudate eum:

4. quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quæ ignorant eum, ut vos enarretis mirabilia ejus, & faciatis scire eos, quia non est alius Deus omnipotens præter eum.

5. Ipse castigavit nos propter iniquitates nostras: & ipse salvabit nos propter misericordiam suam.

6. Aspicite ergo quæ fecit nobiscum, & cum timore & tremore contemini illi: regemque sæculorum exaltate in operibus vestris.

7. Ego autem in terra captivitatis meæ confitebor illi, quoniam ostendit inajestatem suam in gentem peccatricem.

8. Convertimini itaque peccatores, & facite justitiam coram Deo, eredentes quod faciati vobiscum misericordiam suam.

9. Ego autem, & anima mea in eo letabitur.

10. Benedic te Dominum omnes electi ejus: agite dies lætiæ, & contemini illi.

11. Jerusalem civitas Dei, castigavit te Dominus in operibus manuum tuarum.

12. Contemne Dominum in bonis tuis, & benedic Deum sæculorum ut reedificet in te tabernaculum suum, & revocet ad te omnes captivos, & gaudeas in omnia sæcula sæculorum.

13. Luce splendida fulgebis: & omnes fines terræ adorabunt te.

14. * Nationes ex longinquo ad te venient: & munera deferentes, adorabunt in te Dominum, & terram tuam in sanctificationem habebunt. * Isai. 60.

15. Nomen enim magnum invocabunt in te. 16. Maledicti erunt qui contempserint te, & condemnati erunt omnes qui blasphemaverint te: benedictique erunt qui ædificaverint te.

17. Tu autem letaberis in filiis tuis, quoniam omnes benedicentur, & congregabuntur ad Dominum.

18. Beati omnes qui diligunt te, & qui gaudent super pacem tuam.

19. Anima mea benedic Dominum, quoniam liberavit Jerusalem civitatem suam à cunctis tribulationibus ejus, Dominus Deus noster.

20. Beatus ero si fuerint reliquæ seminis mei ad videndam claritatem Jerusalem.

21. * Postea Jerusalem ex supphio & magro ædificabuntur: & ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus.

* Apoc. 21. 19.

22. Ex lapide candido & mundo omnes plateæ ejus sternerunt: & per vicos ejus alleluia cantabitur.

23. Benedictus Dominus, qui exaltavit eam, & sit regnum ejus in sæcula sæculorum super eam. Amen.

CAPUT XIV.

Tobias senior moriturus, complicitis 102. annis suæ annis, filium ac nepotes ad pietatem hortatur, utque sepultis parentibus e Nitivæ migrent, quam evertendam dicit, & Jerusalem instaurandam: quod filius observans, tandem ad soceros revertitur, ibique completis 99. annis moritur.

1. **E**T consummati sunt sermones Tobiae. Et postquam illuminatus est Tobias,

vixit annis quadragintaduobus, & vidit filios nepotum suorum.

2. Completis itaque annis centum duobus, sepultus est honorifice in Ninive.

3. Quinquaginta namque & sex annorum lumen oculorum amisit, sexagenarius verò recepit.

4. Reliquum verò vite suæ in gaudio fuit, & cum bono profectu timoris Dei perrexit in pace.

5. In hora autem mortis suæ vocavit ad se Tobiam filium suum, & septem juvenes filios ejus nepotes suos, dixitque eis:

6. Prope erit interitus Ninive: non enim excidit verbum Domini: & * fratres nostri, qui dispersi sunt à terra Israel, revertentur ad eam. * 1. Esdr. 3. 8.

7. Omnis autem deserta terra ejus replebitur, & domus Dei, quæ in ea incensa est, iterum reedificabitur: ibique revertentur omnes timentes Deum.

8. & relinquent gentes idola sua, & venient in Jerusalem, & inhabitabunt in ea,

9. & gaudent in ea omnes reges terræ, adorantes regem Israel.

10. Audite ergo filii mei patrem vestrum: Servite Domino in veritate, & inquirete ut faciatis quæ placita sunt illi:

11. & filiis vestris mandate ut faciant iustitias, & eleemosynas, ut sint memores Dei, & benedicant eum in omni tempore in veritate, & in tota virtute sua.

12. Nunc ergo filii audite me, & nolite manere hic sed quacunque die sepelitis matrem vestram circa me in uno sepulchro, ex eo dirigite gressus vestros ut exeatis hinc:

13. video enim quia iniquitas ejus finem dabit ei.

14. Factum est autem post obitum matris suæ, Tobias abscessit ex Ninive cum uxore sua, & filiis, & filiorum filiis, & reversus est ad soceros suos.

15. invenitque eos incolames in senectute bona: & curam eorum gessit, & ipse clausit oculos eorum: & omnem hereditatem domus Raguelis ipse percepit: viditque quintam generationem, filios filiorum suorum.

16. Et completis annis nonagintanovem in timore Domini, cum gaudio sepelierunt eum.

17. Omnis autem cognatio ejus, & omnis generatio ejus in bona vita, & in sancta conversatione permansit, ita ut accepti essent tam Deo, quam hominibus, & cunctis habitantibus in terra.

LIBER IUDITH.

CAPUT PRIMUM.

Arphaxad construit urbem Ecbatanis, at verò Nabuchodonosor viçto rege Medorum, cunctis regnis imperare cupiens, nuntios ad ea mittit: quibus, absque honore remissis, indignatus jurat se id ultum.

1. **A** Rphaxad itaque, rex Medorum, subjugaverat multas gentes imperio suo, & ipse ædificavit civitatem potentissimam, quam appellavit Ecbatanis,

2. ex lapidibus quadratis & scælis: fecituros ejus in latitudinem cubitorum septuaginta, & in altitudinem cubitorum triginta, urres verò ejus posuit in altitudinem cubitorum centum.

3. Per quadrum verò earum latus utramque vicenorum pedum spatîo tendebatur, posuitque portas ejus in altitudinem turrium:

4. & gloriabatur quasi: potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum.

5. Anno igitur duodecimo regni sui: Nabuchodonosor rex Assyriorum, qui regnabat in Ninive civitate magna, pugnavit contra Arphaxad, & obtinuit eum.

6. in campo magno, qui appellatur Ragau, circa Euphratem, & Tigrin, & Iadason in campo Erioch regis Ellicorum.

7. Tunc exaltatum est regnum Nabuchodonosor, & cor ejus elevatum est: & misit ad omnes, qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano,

8. & ad gentes quæ sunt in Carmelo, & Cedar, & inhabitantes Galilæam in campo magno Esdrelon.

9. & ad omnes qui erant in Semaria, & trans flumen Iordanem usque ad Jerusalem, & omnem terram læne quousque perveniatur ad terminos Æthiopiarum.

10. Ad hos omnes misit nuntios Nabuchodonosor rex Assyriorum:

11. qui omnes uno animo contradiixerunt, & remiserunt eos vacuos, & sine honore abjecerunt.

12. Tunc indignatus Nabuchodonosor rex adversus omnem terram illam, juravit per thronum & regnum suum quod defenderet se de omnibus regionibus his.

CAPUT II.

Holofernes à Nabuchodonosor mittitur, omnia regna & populos vastaturus. describitur potentia exercitus ipsius: multisque locis, per ipsum expugnatis, vehemens timor universos invasit.

1. **A** Nno tertiodecimo Nabuchodonosor regis, vigesima & secunda die mensis primi, factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum ut defenderet se.

2. Vocavitque omnes majores natû, omnesque duces, & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilii sui:

3. dixitque cogitationem suam in eo esse, ut omnem terram suo subjugaret imperio.

4. Quod dictum cum placuisset omnibus, vocavit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiæ suæ,

5. & dixit ei. Egredere adversus omne regnum Occidentis, & contra eos præcipue, qui contempserunt imperium meum.

6. Non parcat oculus tuus ulli regno, omnemque urbem munitam subjugabis mihi.

7. Tunc Holofernes vocavit duces, & magistratus virtutis Assyriorum, & dinumeravit viros in expeditionem, sicut præcepit ei rex, centum viginti milia peditum pugnatorum, & equitum sagittariorum duodecim milia.

8. Omnemque expeditionem suam fecit præire in multitudine innumerabilium camelorum, cum his quæ exercitiis sufficerent copiosè, boum quoque amenta, gregesque ovium, quorum non erat numerus.

9. Invenit eum ad omni Syria in transitu suo parari constitit.

10. Aurum vero & argentum de domo regis assumpsit multum numis.

11. Et profectus est ipse, & omnis exercitus cum quadrigis, & equitibus, & sagittariis, qui cooperuerunt faciem terræ, sicut locusta.

12. Cùmque pertransisset fines Assyriorum, ve-

venit ad magnos montes Ange, qui sunt à sinistro Ciliciæ, ascenditque omnia castella eorum, & obtinuit omnem munitionem.

13. Effregit autem civitatem opinatissimam Melothii, præcavitque omnes filios Ibarsis, & filios Ismael, qui erant contra faciem deserti, & ad austrum terræ Cellon.

14. Et transivit Euparatan, & venit in Mesopotamiam, & tregit omnes civitates excelsas, quæ erant ibi, à torrente Mambre usquequo pervenitur ad mare:

15. & occupavit terminos ejus, à Cilicia usque ad fines Iapheth, qui sunt ad austrum.

16. Abduxitque omnes filios Madian, & prædavit omnem locupletationem eorum, omnesque resistentes sibi occidit in ore gladii.

17. Et post hæc descendit in campos Damasci in diebus messis, & succendit omnia satia, omnesque arbores, & vineas fecit incidere:

18. & cecidit rumor illius super omnes inhabitantes terram.

CAPUT III.

Holoferni se ultrò dedunt tantis copiis territi universarum urbium ac provinciarum principes, ex quibus auxiliares ipse sibi assumit, & tamen ipsorum civitates ac deo destruit, quo solus Nabuchodonosor Deus habeatur.

1. Tunc miserunt legatos suos universarum urbium, ac provinciarum reges ac principes, Syriæ scilicet Mesopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Lioyæ, atque Ciliciæ, qui venientes ad Holofernem, dixerunt.

2. Desinat indignatio tua circa nos: Melius est enim ut viventes serviamus Nabuchodonosori regi in agro, & subditi simus tibi, quam morientes cum intentu nostro ipsi servitutis nostræ damna patiamur.

3. Omnis civitas nostra, omnisque possessio, omnes montes, & colles, & campi, & armenta boum, gregesque ovium, & caprarum, equorumque & camelorum, & universæ facultates nostræ, atque familiæ in conspectu tuo sunt:

4. sint omnia nostra sub lege tua.

5. Nos, & filii nostri, servi tui sumus.

6. Veni nobis pacificus dominus, & utere servitio nostro, sicut placuerit tibi.

7. Tunc descendit de montibus cum equitibus in virtute magna, & obtinuit omnem civitatem, & omnem inhabitantem terram.

8. De universis autem urbibus assumpsit sibi auxiliares viros fortes, & electos ad bellum.

9. Tantusque metus provincii illis incubuit, ut universarum urbium haudatores principes, & honorati simul cum populis exirent obviam venienti,

10. excipientes eum cum coronis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis, & tibiis.

11. Nec ista tamen facientes, ferocitatem ejus pectoris mitigare potuerunt:

12. nam & civitates eorum destruxit, & lucos eorum excidit.

13. præceperat enim illi Nabuchodonosor rex, ut omnes aëres terræ exterminaret, viaceret ut ipse solus diceretur Deus apud his nationibus, quæ potuissent Holofernis potentia subjugari.

14. Pertransiens autem Syriam Sobal, & omnem Apameam, omnemque Mesopotamiam, venit ad Idumæos in terram Gabaa,

15. accepitque civitates eorum, & sedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adiunari præ-

cepit universum exercitum virtutis suæ.

CAPUT IV.

Fili Israel vehementer Holofernem metuentes, hortatu Eliachim sacerdotis sese jejuniis ac oratione humiliant & affligunt, auxiliumque à Domino implorant.

1. Tunc audientes hæc filii Israel, qui habitabant in terra Iuda, timentur valde à facie ejus.

2. Tremor, & horror invassit sensus eorum, ne hoc faceret Ierusalem & templo Domini, quod fecerat ceteris civitatibus & temporis eorum.

3. Et miserunt in omnem Samariam per circuitum usque Iericho, & præoccupaverunt omnes vertices montium:

4. & muris circumdederunt vicos suos, & congregaverunt frumenta in præparationem pugnæ.

5. Sacerdos etiam Eliachim scripsit ad universos, qui erant contra Esdrelon, quæ est contra faciem campi magni juxta Dothain, & universos, per quos viæ transitus esse poterat,

6. ut obtinerent ascensus montium, per quos viæ esse poterat ad Ierusalem, & illic custodirent ubi angustum iter esse poterat inter montes.

7. Et fecerunt filii Israel secundum quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim.

8. Et clamavit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliaverunt animas suas in jejuniis, & orationibus, ipsi & mulieres eorum.

9. Et induerunt se Sacerdotes ciliciis, & infantes prostraverunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt ciliciis.

10. & clamaverunt ad Dominum Deum israel unanimiter ne daren ur in prædam Inianthes eorum, & uxores eorum in divisionem, & civitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent opprobrium Gentibus.

11. Tunc Eliachim, sacerdos Domini magnus circumvit omnem Israel, allocutus est eos,

12. dicens: Scitote quoniam exaudivit Dominus preces vestras, si manentes permaneritis in jejuniis, & orationibus in conspectu Domini.

13. * Memores estote Moysi servi Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando dejecit: * Exod. 17. 12.

14. sic erunt universi hostes Israel: si perseveraveritis in hoc opere, quod cepistis.

15. Ad hanc igitur exhortationem ejus deprecantes Dominum, perinanebant in conspectu Domini,

16. ita ut etiam hi, qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, & erat cinis super capita eorum.

17. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, ut visitaret populum suum Israel.

CAPUT V.

Rogatus ab Holoferne Achior dux Ammonitarum de genere Israelitarum, enarrat Dei mirabilia circa populum Israelitarum, monetque ne temerè contra illos pugnet: quibus auditis, indignatur ipsi Achior principes Holofernis.

1. Nuntiatumque est Holoferni principi militiæ Assyriorum, quod filii Isra-

el præpararent se ad resistendum, ac montium itinera conclusissent,

2. & furore nimio exarsit in iracundia magna, vocavitque omnes principes Moab & ducem Ammon.

3. & dixit eis: Dicit mihi quis sit populus iste, qui montana obsidet: aut quæ, & quales, & quantæ sint civitates eorum: quæ etiam sit virtus eorum, aut quæ sit multitudo eorum: vel quis rex militiæ illorum:

4. & quare præ omnibus, qui habitant in Oriente, isti contempserunt nos, & non exierunt obviam nobis ut susciperent nos cum pace?

5. Tunc Achior dux omnium filiorum Ammon respondens, ait: Si digneris audire domine mihi, dicam veritatem in conspectu tuo de populo isto, qui in montanis habitat, & non egredietur verbum falsum ex ore meo.

6. Populus iste ex progenie Chaldæorum est.

7. Hic primum in Mesopotamia habitavit, quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldæorum.

8. Deserentes itaque ceremonias patrum suorum, quæ in multitudine deorum erant,

9. unum Deum cæli coluerunt, * qui & præcepit eis ut exirent inde, & habitarent in Chanaan. Cùmque operusset omnem terram famem, ** descenderunt in Ægyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut diminueri eorum non posset exercitus.

* Genes. 12. 1. ** Genes. 46. 6.

10. Cùmque gravaret eos rex Ægypti, atque in ædificationibus urbium suarum in luto & latere subjugasset eos, clamaverunt ad Dominum suum, & percussit totam terram Ægypti plagis variis.

11. * Cùmque ejecissent eos Ægyptii à se, & cessasset plaga ab eis, & iterum eos vellent capere, & ad suum servitium revocare,

* Exod. 12. 31.

12. * fugientibus his Deus cæli mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quasi murus solidarentur, & isti pede sicco fundum maris perambulando transirent. * Exod. 14. 19.

13. In quo loco dum innumerabilis exercitus Ægyptiorum eos persequeretur, ita aquis coopertus est, ut non remaneret vel unus, qui factum posteris nuntiaret.

14. Egressi vero mare Rubrum, deserta Sina montis occupaverunt, in quibus nunquam hominibus habitare potuit, vel filius hominis requievit.

15. Illic fontes amari obdulgati sunt eis ad bibendum, & per annos quadraginta annonam de cælo consecuti sunt.

16. Ubicumque ingressi sunt sine arcu & sagitta, & absque scuto & gladio, Deus eorum pugnavit pro eis, & vicit.

17. Et non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit à cultu Domini Dei sui.

18. Quotiescunque autem præter ipsum Deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in prædā, & in gladium, & in opprobrium.

19. Quotiescunque autem pœnituerunt se recessisse à cultura Dei sui, dedit eis Deus cæli virtutem resistendi.

20. Denique Chanaanem regem, & Jebusæum, & Pherezæum, & Hethæum, & Hevæum, & Amorhæum, & omnes potentes in Hesebon prostraverunt, & terras eorum, & civitates eorum ipsi possederunt:

21. & usque dum non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona: Deus enim illorum odit iniquitatem.

22. Nam & ante hos annos cùm recessis-

sent à viâ, quam dederat illis Deus, ut ambularent in ea, exterminati sunt præliis à multis nationibus, & plurimi eorum captivi abducti sunt in terram non suam.

23. Nuper autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione qua dispersi ierant, adunati sunt, & ascenderunt montana hæc omnia, & iterum possident Ierusalem, ubi sunt sancta eorum.

24. Nunc ergo mi domine, perquire si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum: ascendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Deus eorum tibi, & sub iugati erunt sub iugo potentiae tuæ.

25. Si vero non est offensio populi huius coram Deo suo, non poterimus resistere illis: quoniam Deus eorum defendet illos: & erimus in opprobrium universæ terræ.

26. Et factum est, cùm cessasset loqui Achior verba hæc, irati sunt omnes magnates Holofernis, & cogitabant interficere eum, dicentes ad alterutrum:

27. Quis est iste, qui filios Israel posse dicit resistere regi Nabuchodonosor, & exercitibus ejus, homines inermes, & sine virtute, & sine peritia artis pugnæ?

28. Ut ergo agnoscat Achior quoniam fallit nos, ascendamus in montana: & cùm capti fuerint potentes eorum, tunc cum eisdem gladio transverberabitur:

29. ut sciat omnis gens quoniam Nabuchodonosor deus terræ est, & præter ipsum alius non est.

CAPUT VI.

Iratus Holofernes jubet Achior duci in Bethuliam, ut ea deo. ita simul puniatur; at servi à fundibularis repulsi, cum arbori alligant: quem solutum filii Israel cognita causa benignè consolantur, Deum humiliter implorantes.

1. **F**ACTUM est autem cùm cessasset loqui, indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior:

2. Quoniam prophetasti nobis dicens, quòd gens Israel deranderat à Deo suo, ut ostendam tibi quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor:

3. cùm percutserimus eos omnes, sicut hominem unum, tunc & ipse cum illis Assyriorum gladio interibis, & omnis Israel tecum perditione disperiet:

4. & probabis quoniam Nabuchodonosor dominus sit universæ terræ: tuncque gladii militiæ meæ transiet per latera tua, & confixus cades inter vulneratos Israel, & non respirabis ultra, donec exterminis cum illis.

5. Porro autem si prophetiam tuam veram existimas, non concidat vultus tuus, & pallor, qui faciem tuam obtinet, abscedat à te, si verba mea hæc putas impleri non posse.

6. Ut autem noveris quia simul cum illis hæc experieris, ecce ex hac hora illorum populo sociaberis, ut, dum dignas mei gladii pœnas exceperint, ipse simul ultioni subiaceas.

7. Tunc Holofernes præcepit servis suis ut comprehenderent Achior, & perducerent eum in Bethuliam, & traderent eum in manus filiorum Israel.

8. Et accipientes eum servi Holofernis, profecti sunt per campestria. sed cùm appropinquassent ad montana, exierunt contra eos fundibularii.

9. Illi autem divertentes à latere montis, ligaverunt Achior ad arborem manibus & pedibus, & sic vincum restibus dimiserunt eum, & reversi sunt ad dominum suum,

10. Porro filii Israel descendentes de Bethulia, venerunt ad eum: Quem solventes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum statuentes, percunctati sunt quid rerum esset quod illum vincitum Assyrii reliquissent.

11. In diebus illis erant illic principes, Ozias filius Micha de tribu Simeon, & Charimi, qui & Gothoniel.

12. In medio itaque seniorum, & in conspectu omnium, Achior dixit omnia quae locutus ipse fuerat ab Holoferne interrogatus: & qualiter populus Holofernis voluisset propter hoc verbum interficere eum,

13. & quemadmodum ipse Holofernes iratus iusserit eum Israelitis hac de causa tradi: ut, dum vicerit filios Israel, tunc & ipsum Achior diversis jubeat interire suppliciis, propter hoc quod dixisset: Deus caeli defensor eorum est.

14. * Cumque Achior universa haec exposuisset, omnis populus cecidit in faciem, adorantes Dominum, & communi lamentatione & fletu unanimes preces suas Domino effuderunt, * *Supr.* 5. 6.

15. dicentes: Domine Deus caeli & terrae, intueri superbiam eorum, & respice ad nostram humilitatem, & faciem sanctorum tuorum attende, & ostende quoniam non derelinquis praesumes de te: & praesumes de se, & de sua virtute gloriantes, humilias.

16. Finito itaque fletu, & per totam diem oratione populorum completa, consolati sunt Achior,

17. dicentes: Deus patrum nostrorum, cuius tu virtutem praedicasti, ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, ut eorum magis tu interitum videas.

18. Cum verò Dominus Deus noster dederit hanc libertatem servis suis, sit & tecum Deus in medio nostri: ut sicut placerit tibi, ita cum tuis omnibus converseris nobiscum.

19. Tunc Ozias, finito consilio, suscepit eum in domum suam, & fecit ei coenam magnam.

20. Et vocatis omnibus presbyteris, simul expleto jejunio refecerunt.

21. Postea verò convocatus est omnis populus, & per totam noctem intra ecclesiam oraverunt petentes auxilium à Deo Israel.

C A P U T VII.

Holofernes Bethuliam obsidet ac praeciso aqueductu jubet fontes omnes custodiri: quapropter cives siti cruciati civitatem tradere cupiunt: Ozias tamen princeps populi persuadet, ut ad quinque dies hoc differatur.

1. **H**olofernes autem altera die praecipit exercitibus suis ut ascenderent contra Bethuliam.

2. Erant autem pedites bellatorum centum viginti milia, & equites viginti duo milia, praeter preparationes virorum illorum, quos occupaverat captivitas, & abducti fuerant de provinciis & urbibus universae juventutis.

3. Omnes paraverunt se pariter ad pugnam contra filios Israel, & veneiunt per crepidinem montis usque ad apicem, qui respicit super Dothain, à loco qui dicitur Belina usque ad Chelmon, qui est contra Esdrelon.

4. Filii autem Israel ut viderunt multitudinem illorum, prostraverunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, unanimes orantes ut Deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suum.

5. Et assumptas arma sua bellica, sede-

runt per loca, quae ad angusti itineris tramiem dirigunt inter montosa, & erant custodientes ea tota die & nocte.

6. Porro Holofernes, dum circuit per gymnum, reperit quod fons, qui induebat aqueductum illorum à parte australi extra civitatem dirigeret: & incidit praecipit aqueductum illorum.

7. Erant tamen non longè à muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam ad refocillandum potius quam ad potandum.

8. Sed filii Ammon, & Moab accesserunt ad Holofernem, dicentes: Filii Israel non in lancea, nec in sagitta confidunt, sed montes defendunt illos, & muniunt illos colles in praecipitio constituti.

9. Ut ergo sine congressione pugnae possis superata eos, pone custodes fontium, ut non hauriant aquam ex eis, & sine gladio interficias eos, vel certe fatigati tradent civitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse.

10. Et passerunt verba haec coram Holoferne, & coram satellitibus ejus, & construit per gymnum centenarios per singulos fontes.

11. Cumque ista custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisternae, & collectiones aquarum omnibus habitantibus Bethuliam, ita ut non esset intra civitatem unde satiarentur vel una die, quoniam ad mensuram dabatur populus aqua quotidie.

12. Tunc ad Oziam congregati omnes viri, feminaeque, juvenes, & parvuli, omnes simul una voce

13. dixerunt: * Judicet Deus inter nos & te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Assyriis, & propter hoc vendidit nos Deus in manus eorum.

* *Exod.* 5. 21.

14. Et ideò non est qui adjuvet, cum prosternamur ante oculos eorum in siti, & perditione magna.

15. Et nunc congregate universos, qui in civitate sunt, ut sponte tradamus nos omnes populo Holofernis.

16. Melius est enim ut captivi benedicamus Dominum, viventes, quam moriamur, & simus opprobrium omni carni, cum viderimus uxores nostras, & infantes nostros mori ante oculos nostros.

17. Contestamur hodiè caelum & terram, & Deum patrum nostrorum, qui ulciscitur nos secundum peccata nostra, ut jam tradatis civitatem in manu militiae Holofernis, & sit finis noster brevis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate sitis.

18. Et cum haec divisissent, factus est fletus & ululatus magnus in ecclesia ab omnibus, & per multas horas una voce clamaverunt ad Deum, dicentes:

19. * Peccavimus cum patribus nostris, injustè eginus, iniquitatem fecimus.

* *Psal.* 105. 6.

20. Tu, quia plus es, miserere nostri, aut in tuo flagello, vindica iniquitates nostras, & noli tradere contentes te populo, qui ignorat te,

21. ut non dicant inter Gentes: Ubi est Deus eorum?

22. Et cum fatigati his clamoribus, & his fletibus lassati siluissent,

23. exurgens Ozias infusus lacrymis, dixit: Aequo animo estote fratres, & hos quinque dies expectemus à Domino misericordiam.

24. Forsitan enim indignationem suam abscondet, & dabit gloriam nomini suo.

25. Si autem transactis quinque diebus non venerit adiutorium, faciemus hæc verba, quæ locuti estis.

CAPUT VIII.

Judith, cuius stirps et laus describitur, vacillantes presbyteros et pia angustia decidentem quinto die meditantis obviat, quod tempus Domini miserationi præscribitur; eosque hortatur ut patrum exemplo populum ad patientiam animent, ac pro se Deum precantur, nec factum suum scrutentur.

1. **E**T factum est, cum audisset hæc verbari, filii Idox, filii Ioseph, filii Ozæ, filii Elai, filii Iannor, filii Gedeon, filii Raphaim, filii Achitob, filii Melchir, filii Enan, filii Nathamæ, filii Salathiel, filii Simeon, filii Ruben.

2. & vir ejus fuit Manasses, qui mortuus est in diebus messis hordeaceæ.

3. Instabat enim super alligantes manipulos in campo, & venit æstus super caput ejus, & mortuus est in Bethulia civitate sua, & sepultus est illic cum patribus suis.

4. Erat autem Iudith relicta ejus vidua jam annis tribus, & mensibus sex.

5. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur.

6. & habens super lumbos suos cilicium, jejunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbatam, & neomenias, & festa domus Israel.

7. Erat autem eleganti aspectu nimis, cui vir suus reliquerat divitias inultas, & familiam copiosam, ac possessiones armentis bonum, & gregibus ovium plenas.

8. Et erat hæc in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui loqueretur de illa verbum in malum.

9. Hæc itaque cum audisset quoniam Ozias promississet quod transacto quinto die traderet civitatem, misit ad presbyteros Chabri, & Charni.

10. Et venerunt ad illam, & dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, ut tradat civitatem Assuris si intra quinque dies non venerit vobis adiutorium?

11. Et qui estis vos, qui tentatis Dominum?

12. Non est iste sermo, qui misericordiam provocet, sed potius qui iram excitet, & furorē accendat.

13. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum, diem constituistis ei.

14. Sed quia patens Dominus est, in hoc ipso poniteamus, & indulgentiam ejus fusis lacrymis postulemus:

15. non enim quasi homo, si Deus comminabitur, neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur.

16. Et ideo humiliter illi animas nostras, & in spiritu constituti humilitate, servientes illi.

17. dicamus flentes Domino, ut secundum voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam: ut sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate gloriemur:

18. quoniam non sumus secuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum, & adoraverunt deos alienos,

19. pro quo scelere dati sunt in gladium, & in rapinam, & in confusionem inimicis suis:

nos autem alterum Deum nescimus præter ipsum.

20. Expectemus humiles consolationem ejus, & exquiret sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorum nostrorum, & humiliabit omnes Gentes, quæcumque insurgunt contra nos, & faciet illas sine honore Dominus Deus nostri.

21. Et nunc fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erigite, ut memores sint, quia tentati sunt patres nostri ut probarentur, si vere cogerent Deum suum.

22. * Memores esse debent, quomodo pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. * Gen. 22. 1.

23. Sic Isaac, sic Jacob, sic Moyses, & omnes qui placuerunt Deo; per multas tribulationes transierunt fideles.

24. * Illi autem, qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, & impatientiam suam & improprium murmuracionis suæ contra Dominum protulerunt.

* Num. 14. 35.

25. * exterminati sunt ab exterminatore, & à serpentibus perierunt. * 1. Cor. 10. 9.

26. Et nos ergo non ulciscamur nos pro his, quæ patimur,

27. sed reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse flagella Domini, quibus quasi servi corripimur ad emendationem, & non ad perditionem nostram evenisse credamus.

28. Et dixerunt illi Ozias, & presbyteri: Omnia, quæ locuta es, vera sunt, & non est in sermonibus tuis ulla reprehensio.

29. Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier sancta es, & timens Deum.

30. Et dixit illis Iudith: Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis:

31. ita quod facere disposui, probate si ex Deo est, & orate ut finem faciat Deus consilium meum.

32. Stabitis vos ad portam nocte ista, & ego exeam cum abra mea: & orate, ut sicut dixistis, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israel.

33. Vos autem nolo ut scrutemini actum meum, & usque domum renuntiari vobis, nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum.

34. Et dixit ad eam Ozias princeps Iuda: Vade in pace, & Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum. Et revertentes abierunt.

CAPUT IX.

Judith sece affligens ac humilians, pro populi liberatione prostrata precatur, neque sibi virtus detur evertendi Holofernem.

1. **Q**Uibus abscedentibus, Iudith ingressa est oratorium suum: & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens.

2. Domine Deus patris mei Simeon, * qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores exteritunt in conjunctione sua, & denudaverunt femur virginis in confusionem. * Gen. 34. 25.

3. & dedisti mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captivitatem: & omnem prædam in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum: subveni quæso te Domine Deus meus mihi viduæ.

4. Tu enim fecisti priora, & illa post illa cogitasti: & hoc factum est quod ipse voluisti.

5. Omnes enim viæ tuæ paratæ sunt, & tua iudicia in tua providentia posuisti.

6. * Respice castra Assyriorum nunc, sicut tunc castra Ægyptiorum videre dignatus es, quando post servos tuos armati currebant, confidentes in quadrigis, & in equitatu suo, & in multitudine bellatorum.

* Exod. 14. 9.

7. Sed aspexisti super castra eorum, & tenebræ fatigaverunt eos.

8. Tenuit pedes eorum abyssus, & aquæ operuerunt eos.

9. Sic fiant & isti, Domine, qui confidunt in multitudine sua, & in curribus suis, & in contris, & in scutis, & in sagittis suis, & in lanceis gloriantur,

10. & nesciunt quia tu ipse es Deus noster, qui conteris bella ab initio, & Dominus nomen est tibi.

11. Erige brachium tuum sicut ab initio, & allide virtutem illorum in virtute tua: cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua, & polluere tabernaculum nominis tui, & deicere gladio suo cornu altaris tui.

12. Hæc Domine, ut gladio proprio ejus superbia amputetur:

13. capiatur laqueo oculorum suorum in me, & percuties eum ex labiis charitatis meæ.

14. Da mihi in animo constantiam, ut contemnā illum: & virtutem, ut evertam illum.

15. * Erat enim hoc memoriale nominis tui, cum manus femine deiecerit eum.

* Iud. 4. 21. & 5. 26.

16. Non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecari.

17. Deus cælorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem.

18. Memento Domine testamenti tui, & da verbum in ore meo, & in corde meo consilium corrobora, ut domus tua in sanctificatione tua permaneat:

19. & omnes Gentes agnoscant quia tu es Deus, & non est alius præter te.

CAPUT X.

Iudith pulcherrima artissimè ornata Bethuliam cum sua ancilla egreditur, & ab exploratoribus deprehensa ducitur ad Holofernem, qui mox ejus capitur pulchritudine.

1. Factum est autem cum cessasset clamare ad Dominum, surrexit de loco, in quo jacerat prostrata ad Dominum.

2. Vocavitque abram suam, & descendens in domum suam, abstulit à se cilicium, & exiit se vestimentis viduitatis suæ,

3. & lavit corpus suum, & unxit se myro optimo, & discriminavit crinem capitis sui, & imposuit inirram super caput suum, & induit se vestimentis jucunditatis suæ, induitque sandalia pedibus suis, assumpsitque dextraliola, & lilia, & inares, & annulos, & omnibus ornamentis suis ornavit se.

4. Cui etiam Dominus contulit splendorem: quoniam omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat: & ideò Dominus hanc in illam pulchritudinem amplavit, ut in-

comparabili decore omnium oculis appareret.

5. Imposuit itaque aræ suæ ascoperam vini, & vas olei, & polentam, & palathas, & panes, & caseum, & profecta est.

6. Cumque venissent ad portam civitatis, invenerunt expectantem Ozaiam & presbyteros civitatis.

7. Qui cum vidissent eam, stupentes mirati sunt omnis pulchritudinem ejus.

8. Nihil tamen interrogantes eam, dimiserunt transire, dicentes: Deus patrum nostrorum det tibi gratiam, & omne consilium tui cordis sua virtute corroboret, ut glorietur super te Ierusalem, & sit nomen tuum in numero sanctorum & justorum.

9. & dixerunt hi qui illic erant, omnes una voce: Fiat, fiat.

10. Iudith verò orans Dominum, transiit per portas ipsa & abra ejus.

11. Factum est autem, cum descenderet montem, circa ortum diei, occurrerunt ei exploratores Assyriorum, & tenuerunt eam, dicentes: Unde venis? aut quò vadis?

12. Quæ respondit: Filia sum Hebræorum, ideo ego fugi à facie eorum, quoniam futurum agnovi, quòd dentur vobis in depradationem, pro eo quòd contemnentes vos, noluerunt ultro tradere seipsos ut invenirent misericordiam in conspectu vestro.

13. Hæc de causa cogitavi mecum, dicens: Vadam ad faciem principis Holofernis, ut reddicem illi secreta illorum, & ostendam illi quo aditu possit obtinere eos, ita ut non cadat vir unus de exercitu ejus.

14. Et cum audissent viri illi verba ejus, considerabant faciem ejus, & erat in oculis eorum stupor, quoniam pulchritudinem ejus mirabantur nimis.

15. Et dixerunt ad eam: Conservasti animam tuam eò quòd tale reperisti consilium, ut descenderes ad dominum nostrum.

16. Hoc autem scias, quoniam cum steteris in conspectu ejus, bene tibi faciet, & eris gratissima in corde ejus. Duxeruntque illam ad tabernaculum Holofernis, annuntiantes eam.

17. Cumque intrasset ante faciem ejus, statim captus est in suis oculis Holofernes.

18. Dixeruntque ad eum satellites ejus: Quis contemnat populum Hebræorum, qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his meritò pugnare contra eos debeamus?

19. Videns itaque Iudith Holofernem sedentem in conopæo, quòd erat ex purpura, & auro, & smaragdo, & lapidibus pretiosis intextum:

20. & cum in faciem ejus intendisset, adoravit eum, prosternens se super terram. Et elevaverunt eum servi Holofernis, jubente domino suo.

CAPUT XI.

Iudith ab Holoferne super causa fugæ suæ interrogata impetit illi, speciosam pollicens virginitatem.

1. Tunc Holofernes dixit ei: Æquo animo esto, & noli pavere in corde tuo: quoniam ego nunquam nocui viro, qui voluit servire Nabuchodonosor regi.

2. Populus autem tuus, si non contempsisset me, non levassem lanceam meam super eum.

3. Nunc autem dic mihi, qua ex causa recessisti ab illis, & placuit tibi ut venires ad nos?

4. Et dixit illi Iudith: Sume verba ancillæ

læ tuæ, quoniam si secutus fueris verba ancillæ tuæ, perfectam rem faciet Dominus tecum.

5. Vivit enim Nabuchodonosor rex terræ, & vivit virtus ejus, quæ est in te ad correptionem omnium animarum errantium: quoniam non solum homines serviunt illi per te, sed & bestię irri obtemperant illi.

6. Nuntiatur enim animi tui industria universis gentibus, & indicatum est omni sæculo, quoniam tu solus bonus, & potens es in omni regno ejus, & disciplina tua omnibus provinciis prædicatur.

7. * Nec hoc latet, quod locutus est Achior, nec illud ignoratur, quod ei jussuris evenire.

* *Sup. 5. 5.*

8. Constat enim, Deum nostrum sic peccatis offensum, ut mandaverit per prophetas suos ad populum, quod tradat eum pro peccatis suis.

9. Et quoniam sciunt se offendisse Deum suum filii Israel, tremor tuus super ipsos est.

10. Insuper etiam fames invasit eos, & ab ariditate aquæ jam inter mortuos computantur.

11. Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora sua, & bibant sanguinem eorum: *

* *Levit. 17. 10.*

12. & sancta Domini Dei sui quæ præcepit Deus non contingi, in frumento, vino, & oleo, hæc cogitaverunt impendere, & volunt consumere quæ nec manibus deberent contingere: ergo quoniam hæc faciunt, certum est quod in perditionem dabuntur.

13. Quod ego ancilla tua cognoscens, fugi ab illis, & misit me Dominus hæc ipsa nuntiare tibi.

14. Ego enim ancilla tua Deum colo, etiam nunc apud te: & exiet ancilla tua, & orabo Deum,

15. & dicet mihi quando eis reddat peccatum suum, & veniens nuntiabo tibi, ita ut ego adducam te per mediam Jerusalem, & habebis omnem populum Israel, sicut oves, quibus non est pastor, & non latrabit vel unus canis contra te.

16. quoniam hæc mihi dicta sunt per providentiam Dei.

17. Et quoniam iratus est illis Deus, hæc ipsa misit sum nuntiare tibi.

18. Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holoferne, & coram pueris ejus, & mirabantur sapientiam ejus, & dicebant alter ad alterum:

19. non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum.

20. Et dixit ad illam Holofernes: Benefecit Deus, qui misit te ante populum, ut des illi vinum tu in manibus nostris.

21. & quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit & Deus meus, & tu in domo Nabuchodonosor magna eris, & nomen tuum nominabitur in universa terra.

CAPUT XII.

Judith in locum thesaurorum Holofernis introducta, facultatem obtinet propriis vescendi cibis, nocteque ad orationem egrediendi. quarto autem die in convivium indukta, coram Holoferne comedit & bibit; qui ejus concupiscentia ardens, vehementer inebriatur.

1. **T**unc jussit eam introire ubi repositi erant thesauri ejus, & jussit illic manere eam, & constituit quid daretur illi de convivio suo.

2. Cui respondit Judith, & dixit: Nunc non potero manducare ex his, quæ mihi præcipis tribui, ne veniat super me offensio: ex his autem, quæ mihi detuli, manducaho.

3. Cui Holofernes ait: Si defecerint tibi ista, quæ tecum detulisti, quid fac emus tibi?

4. Et dixit Judith: Vivit anima tua domine meus, quoniam non expendet omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus in manu mea hæc, quæ cogitavi. Et induxerunt illam servi ejus in tabernaculum, quod præceperat.

5. Et petit dum introiret, ut daretur ei copia nocte & ante lucem egrediendi foras ad orationem, & deprecandi Dominum.

6. Et præcepit cubiculariis suis ut sicut placeret illi, exiret & introiret ad adorandum Deum suum, per triduum:

7. & exibat noctibus in vallem Bethulæ, & baptizabat se in fonte aque.

8. Et ut ascendebat, orabat Dominum Deum Israel, ut dirigeret viam ejus ad liberationem populi sui.

9. Et introiens, munda manebat in tabernaculo usque dum acciperet escam suam in vespere.

10. Et factum est, in quarto die Holofernes fecit cenam servis suis, & dixit ad Vagao eunuchum suum: Vade, & suade Hebræam illam ut sponte consentiat habitare tecum.

11. Fædum est enim apud Assyrios, si femina irideat virum agendo ut immunis ab eo transeat.

12. Tunc introivit Vagao ad Judith, & dixit: Non veletur bona puella introire ad dominum meum, ut honorificetur ante faciem ejus, ut manducet cum eo, & vivat vinum in jucunditate.

13. Cui Judith respondit: Quæ ego sum, ut contradicam domino meo?

14. Omne quod erit ante oculos ejus bonum & optimum faciam. Quidquid autem illi placuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vitæ meæ.

15. Et surrexit, & ornavit se vestimento suo, & ingressa stetit ante faciem ejus.

16. Cor autem Holofernis concussus est: erat enim ardens in concupiscentia ejus.

17. Et dixit ad eam Holofernes: Bibe nunc, & accumbe in jucunditate, quoniam invenisti gratiam coram me.

18. Et dixit Judith: Bibam domine, quoniam magnificata est anima mea hodiè præ omnibus diebus meis.

19. Et accepit, & manducavit, & bibit coram ipso ea, quæ paraverat illi ancilla ejus.

20. Et jucundus factus est Holofernes ad eam, bibique vinum multum nimis, quantum numquam biberat in vita sua.

CAPUT XIII.

Judith facta ad Deum oratione præcedit caput ejus Holofernis; quod ad concubus Bethulæ ejferens, eos ad gratiarum actionem hortatur. ipsa verò ab omnibus benedictur, & Achior viso Holofernis capite obstupescit.

1. **U**T autem serò factum est, festinaverunt servi illius ad hospitia sua, & conclusit Vagao ostia cubiculi, & abiit.

2. erant autem omnes fatigati à vino:

3. eratque Judith sola in cubiculo.

4. Porro Holofernes jacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus.

5. Dixitque Judith puellæ suæ ut staret foris ante cubiculum, & observaret.

6. Stetitque Judith ante lectum, orans cum

lacrymis, & labiorum motu in silentio,

7. dicens: Confirma me Domine Deus Israel, & respice in hac hora ad opera manuum mearum, ut, sicut promissisti, Ierusalem civitatem tuam erigas: & hoc quod credens per te posse fieri cogitavi, perficiam.

8. Et cum hæc dixisset, accessit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli ejus, & pugionem ejus, qui in ea ligatus pendebat, exolvit.

9. Cümque evaginasset illum, apprehendit comam capitis ejus, & ait: Confirma me Dominus Deus in hac hora.

10. & percussit bis in cervicem ejus, & abscidit caput ejus, & abstulit conopæum ejus à columnis, & evoluit corpus ejus truncum.

11. Et post pusillum exivit, & tradidit caput Holofernis ancillæ suæ, & jussit ut mitteret illud in peram suam.

12. Et exierunt duæ, secundum consuetudinem suam, quasi ad orationem, & transierunt castra, & gyrantes vallem, venerunt ad portam civitatis.

13. Et dixit Iudith à longè custodibus murorum: Aperite portas, quoniam nobiscum est Deus, qui fecit virtutem in Israel.

14. Et factum est, cüm audissent viri vocem ejus, vocaverunt presbyteros civitatis.

15. Et concurrerunt ad eam omnes, à minimo usque ad maximum: quoniam sperabant eam jam non esse venturam.

16. Et accendentes luminaria congraverunt circa eam universi: illa autem ascendens in eminentiori locum, jussit fieri silentium. Cümque omnes tacuissent,

17. dixit Iudith: Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deservit sperantes in se:

18. & in me ancilla sua adimplevit misericordiam suam, quam promissit domui Israel: & interfecit in manu mea hostem populi sui hac nocte.

19. Et proferens de pera caput Holofernis, ostendit illis, dicens: Ecce caput Holofernis principis militiæ Assyriorum, & ecce conopæum illius, in quo recumbabat in ebrietate sua, ubi per manum feminæ percussit illum Dominus Deus noster.

20. Vivit autem ipse Dominus, quoniam custodivit me Angelus ejus & hinc euntem, & ibi comorantem, & inde huc revertentem, & non permisit me Dominus ancillam suam coquinari, sed sine pollutione peccati revocavit me vobis gaudentem in victoria sua, in evasione mea, & in liberatione vestra.

21. * Confitemini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.

* Psal. 105. 1. & 106. 1.

22. Universi autem adorantes Dominum, dixerunt ad eam: Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum redegit inimicos nostros.

23. Porro Ozias princeps populi Israel, dixit ad eam: Benedicta es tu filia a Domino Deo excelso præ omnibus mulieribus super terram.

24. Benedictus Dominus, qui creavit cælum & terram, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum:

25. quia hodie nomen tuum ita magnificavit, ut non recedat laus tua de ore hominum, qui memores fuerint virtutis Domini in æternum, pro quibus non peperisti animæ tuæ propter angustias & tribulationem generis tui, sed subvenisti ruinæ ante conspectum Dei nostri,

26. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

27. Porro Achior vocatus venit, & dixit ei Iudith: Deus Israel, cui tu testimonium dedisti quod ulciscatur se de inimicis suis, ipse caput omnium incredulorum incidit hac nocte in manu mea.

28. Et ut probes quia ita est, ecce caput Holofernis, qui in contemptu superbæ suæ ideæ Israel contempsit, & tibi interitum innabatur, dicens: Cüm captus fuerit populus Israel, gladio perforari præcipiam litora tua.

29. Videns autem Achior caput Holofernis, angustatus præ pavore, cecidit in faciem suam super terram, & æstuavit anima ejus.

30. Postea verò quàm resumpto spiritu recreatus est, procidit ad pedes ejus, & adoravit eam, & dixit:

31. Benedicta tu à Deo tuo in omni tabernaculo Jacob, quoniam in omni gente, quæ audivit nomen tuum, magnificabitur super te Deus Israel.

CAPUT XIV.

Holofernis capite in muro Bethulia suspensio. Achiorque circumciso, Iudei in Assyrios irruunt: qui Holofernem excitantes, mortuumque inveniētes, vehementi timore concutuntur.

1. Dixit autem Iudith ad omnem populum: Audite me fratres, suspendite caput hoc super muros nostros.

2. & erit, cüm exierit Sol, accipiat unusquisque arma sua, & exite cum impetu, non ut descendatis deorsum, sed quasi impetum facientes.

3. Tunc exploratores necessè erit ut fugiant ad principem suum excitandum ad pugnam.

4. Cümque duces eorum cucurrerint ad tabernaculum Holofernis, & invenerint eum truncum in suo sanguine volutatum, decedet super eos timor.

5. Cümque cognoveritis fugere eos, ite post illos securi, quoniam Dominus conteret eos sub pedibus vestris.

6. Tunc Achior videns virtutem, quam fecit Deus Israel, relicto gentilitatis ritu, credidit Deo, & circumcidit carnem præputii sui, & appositus est ad populum Israel, & omnis successio generis ejus usque in hodiernum diem.

7. Mox autem ut ortus est dies, suspende-runt super muros caput Holofernis, accipitque unusquisque vir arma sua, & egressi sunt cum grandi strepitu & ululatu.

8. Quod videntes exploratores, ad tabernaculum Holofernis cucurrerunt.

9. Porro hi, qui in tabernaculo erant, venientes, & ante ingressum cubiculi perstre-pentes, excitandi gratia, inquietudinem arte moliebantur, ut non ab excitantibus, sed à sonantibus Holofernes evigilaret.

10. Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando, aperire.

11. Sed cüm venissent ejus duces ac tribuni, & universi majores exercitus regis Assyriorum, dixerunt cubiculariis:

12. Intrate, & excitate illum, quoniam egressi mures de cavernis suis, ausi sunt provocare nos ad pælium.

13. Tunc ingressus Vagao cubiculum ejus, stetit ante cortinam, & plausum fecit manibus suis: suspicabatur enim illum cum Iudith dormire.

14. Sed cüm nullum motum jacentis sensu aurium caperet, accessit proximus ad cortinam, & elevans eam, vidensque cadaver abs-

que

que capite Holofernis in suo sanguine tabefactum jacere super terram, exclamavit voce magna cum fletu, & scidit vestimenta sua.

15. Et ingressus tabernaculum Iudith, non invenit eam, & exiit foras ad populum,

16. & dixit: Una mulier Hebræa fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor: ecce enim Holofernes jacet in terra, & caput ejus non est in illo.

17. Quod cum audissent principes virtutis Assyriorum, sciderunt omnes vestimenta sua, & intolerabilis timor & tremor cecidit super eos, & turbati sunt animi eorum valde.

18. Et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum.

CAPUT XV.

Assyrii cede ducti sui perculsi, omnibus reliquiis fugiunt; at Iudæi eos persequuntur, & cadunt: & spolia collectis plurimum ditati sunt. Iudith autem a pontifice & populo benedicitur; & quæ Holoferni propria fuerant, ipsi traduntur.

1. Cumque omnis exercitus decollatum Holofernem audisset, fugit mens & consilium ab eis, & solo tremore & metu agitati, fuge præsidium sumunt,

2. ita ut nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite, relicti omnibus, evadere festinabant Hebræos, quos armatos super se venire audiebant, fugientes per vias camporum & semitas collum.

3. Videntes itaque filii Israel fugientes, secuti sunt illos. Descenderuntque clangentes tubis, & ululantes post ipsos.

4. Et quoniam Assyrii non adunati, in fugam ibant præcipientes: filii autem Israel uno agmine persequentes, debilitabant omnes, quos invenire potuissent.

5. Misit itaque Ozias nuntios per omnes civitates & regiones Israel.

6: Omnis itaque regio, omnisque urbs electam juventutem armatam misit post eos, & persecuti sunt eos in ore gladii, quousque pervenirent ad extremitatem finium suorum.

7. Reliqui autem, qui erant in Bethulia, ingressi sunt castra Assyriorum, & prædam, quam fugientes Assyrii reliquerant, abstulerunt, & onustati sunt valde.

8. Hi vero, qui victores reversi sunt ad Bethuliam, omnia quæ erant illorum attulerunt secum, ita ut non esset numerus in pecoribus, & jumentis, & universis mobilibus eorum, ut à minimo usque ad maximum omnes divites fieret de prædationibus eorum.

9. Ioachim autem summus pontifex de Ierusalem venit in Bethuliam cum universis presbyteris suis ut videret Iudith.

10. Quæ cum exisset ad illum, benedixerunt eam omnes una voce, dicentes: Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri:

11. quia fecisti viriliter, & confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris, & post virum tuum, alterum nescieris: ideo & manus Domini confortavit te, & ideo eris benedicta in æternum.

12. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

13. Per dies autem triginta, vix collecta sunt spolia Assyriorum à populo Israel.

14. Porro autem universa, quæ Holofernis peculiariter fuisse probata sunt, dederunt Iudith in auro, & argento, & vestibus, & gemmis, & omni suppellectili, & tradita sunt omnia illi à populo.

15. Et omnes populi gaudebant cum mulie-

ribus, & virginibus, & juvenibus, in organi & citharis.

CAPUT XVI.

Canticum Iudith ob victoriam: venit populus Ierusalem holocausta cum gratiarum actionibus oblativus: tandemque Iudith plena dierum moritur; & dies hujus victorie perpetuo apud Iudæos in numero sanctorum dierum celebratur.

1. Tunc cantavit canticum hoc Domir Iudith, dicens:

2. Incipite Domino in tympanis, canta Domino in cymbalis, modulamini illi psalmum novum, exaltate, & invocato nomine ejus.

3. Dominus conterens bella, Dominus nomen est illi.

4. Qui posuit castra sua in medio populi sui, ut eriperet nos de manu omnium inimicorum nostrorum.

5. Venit Assur ex montibus ab Aquilone: multitudo fortitudinis suæ: cuius multitudo obturavit torrentes, & equi eorum cooperuerunt valles.

6. Dixit se incensurum fines meos, & juvenes meos occisurum gladio, infantes meos daret in prædam, & virgines in captivitatem.

7. Dominus autem omnipotens nocuit eum, & tradidit eum in manus femine, & confodit eum.

8. Non enim cecidit potens eorum a juvenibus, nec filii Titan percusserunt eum, ne excelsi gigantes opposuerunt se illi: sed Iudith filia Merari in specie faciei suæ dissolvit eum.

9. Exiit enim se vestimento viduitatis, induit se vestimento lætitiæ in exultatione filiorum Israel.

10. Unxit faciem suam unguento, & collavit cincinnos suos mitra, accepit stolam novam ad decipiendum illum.

11. Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus, puritudo ejus captivam fecit animam ejus, ad putativum pugione cervicem ejus.

12. Horruerunt Persæ constantiam ejus, & Medi audaciam ejus.

13. Tunc ululaverunt castra Assyriorum quando apparuerunt humiles mei, arescenti in siti.

14. Filii puellarum compunxerunt eos, sicut pueros fugientes occiderunt eos: perierunt in prælio à facie Domini Dei mei.

15. Hymnum cantemus Domino, hymnum novum cantemus Deo nostro.

16. Adonai Domine magnus es tibi, & præclarus in virtute tua, & quem superare nem potest.

17. Tibi serviat omnis creatura tua: * qui dixisti, & facta sunt: misisti spiritum tuum, & creata sunt, & non est qui resistat voci tuæ. * Genes. 1. Psalm. 32. 4.

18. Montes à fundamentis movebuntur cui aquis: petræ, sicut cera, liquecent ante faciem tuam.

19. Qui autem timent te, magni erunt apud te per omnia.

20. Væ genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicavit in eis, & die iudicii visitavit illos.

21. Dabit enim ignem, & vermes in carne eorum, ut urantur, & sentiant usque in semper æternum.

22. Et factum est post hæc, omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Deum: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & reprobationem suam.

23. Porro Iudith universa vasa bellica Hofornis, quæ dedit illi populus, & conopœum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis.

24. Erat autem populus iucundus secundum faciem sanctiorum, & per tres menses gaudium huius victoriæ celebratum est cum Iudith.

25. Post dies autem illos unusquisque rediit in domum suam, & Iudith magna facta est in Bethulia, & præclarior erat universæ terræ Israel.

26. Erat etiam virtuti castitas adjuncta, ita ut non cognosceret vium omnibus diebus vitæ suæ, ex quo defunctus est Manasses vir ejus.

27. Erat autem diebus festis procedens cum magna gloria.

28. Mansit autem in domo viri sui annos centum quinque, & dimisit abram suam liberam, & defuncta est ac sepulta cum viro suo in Bethulia.

29. Luxitque illam omnis populus diebus septem.

30. In omni autem spatio vitæ ejus non fuit qui perturbaret Israel, & post mortem ejus annis multis.

31. Dies autem victoriæ hujus festivitatis, ab Hebræis in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur à Iudæis ex illo tempore usque in præsentem diem.

LIBER ESTHER.

CAPUT PRIMUM.

Assuero ad potentiam & gloria suam ostentationem toto semestri splendidum celebravit convivium, regina Vasthi accessit venire recusat, ideoque repudiatur; & sapientum consilio edictum promulgatur, ut uxores mariti deferant honorem.

1. **I**N diebus Assueri, qui regnavit ab India usque Æthiopian super centum viginti septem provincias:

2. quando sedit in solio regni sui, Susan civitas regni ejus exordium fuit.

3. Tertio igitur anno imperii sui fecit grande convivium cunctis principibus, & pueris suis, rotissimis Persarum, & Medorum inclytis, & præfectis provinciarum coram se,

4. ut ostenderet divitiarum gloriæ regni sui, ac magnitudinem, atque jactantiam potentiae suæ, multo tempore, centum videlicet & octoginta diebus.

5. Cumque implerentur dies convivii, invitavit omnem populum, qui inventus est in Susan, à maximo usque ad minimum: & jussit septem diebus convivium præparari in vestibulo horti, & nemoris, quod regio cultu & manu consitum erat.

6. Et pendebant ex omni parte tentoria aerii coloris & carbasi ac hyacinthini, sustentata funibus byssinis, atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant, & columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei & argentei super pavimentum smaragdino & pario stratum lapide, dispositi erant: quod mira varietate pictura decorabat.

7. Bibebant autem qui invitati erant, aureis poculis, & aliis atque aliis vasis cibi inferebantur. Vinum quoque, ut magnificentia regia dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur.

8. Nec erat qui nolentes cogeret ad biben-

dum, sed sicut rex statuerat, præponens mensis singulos de principibus suis ut sumeret unusquisque quod vellet.

9. Vasthi quoque regina fecit convivium feminarum in palatio, ubi rex Assuerus manere conserverat.

10. Itaque die septimo, cum rex esset hilarior, & post nuntium potationem incauisset mero, præcepit Maumam, & Bazatha, & Haborana, & Bagatha, & Abgatha, & Zethar, & Charchas, septem eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant,

11. ut introducerent reginam Vasthi coram rege, posito super caput ejus diademate, ut ostenderet cunctis populis & principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valde.

12. Quæ renuit, & ad regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, venire contempsit. Unde iratus rex, & nimio furore succensus,

13. interrogavit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges, ac jura majorum:

14. (erant autem primi & proximi, Char-sena, & Sethar, & Admatha, & Tharsis, & Mares, & Marsana, & Mamuchan, septem duces Persarum, atque Medorum, qui videbant faciem regis, & primi post eum residere soliti erant)

15. cui sententiæ Vasthi regina subaceret, quæ Assueri regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, facere nolisset.

16. Responditque Mamuchan, audiente rege, atque principibus, Non solum regem lesit regina Vasthi, sed & omnes populos, & principes, qui sunt in cunctis provinciis regis Assueri.

17. Egredietur enim sermo reginæ ad omnes mulieres, ut contemnunt viros suos, & dicant: Rex Assuerus jussit ut regina Vasthi intraret ad eum, & illa noluit.

18. Atque hoc exemplo omnes principum conjuges Persarum atque Medorum parvipendent imperia maritorum, unde regis iusta est indignatio.

19. Si tibi placet, egredietur edictum à facie tua, & scribatur iuxta legem Persarum atque Medorum, quam præteriri illicitum est, ut nequaquam ultra Vasthi ingreditur ad regem, sed regnum illius altera, quæ melior est illa, accipiat.

20. Et hoc in omne (quod latissimum est) provinciarum tuarum divulgetur imperium, & cunctæ uxores tam majorum, quam minorum deferant maritis suis honorem.

21. placuit consilium ejus regi, & principibus: fecitque rex iuxta consilium Mamuchan,

22. & misit epistolas ad universas provincias regni sui, ut quæque gens audire & legere poterat, diversis linguis & litteris, esse viros principes ac majores in domibus suis: & hoc per cunctos populos divulgari.

CAPUT II.

Præ ceteris virginibus Assuero quaesitis, Esther neptis Mardochei Iudæi placens, reginæ loco Vasthi facta est, celebrato nuptiarum magnifico convivio ac datis muneribus. Porro Mardocheus ad ostium palatii manens, eunuchos regi insidentes prodit, quod factum Mardochei annalibus inscribitur.

1. **H**IS ita gestis, postquam regis Assueri indignatio deferbuerat, recordatus est Vasthi, & quæ fecisset, vel quæ passa esset:

2. dixeruntque pueri regis, ac ministri ejus: Quarantur regi puellæ virginæ ac speciosæ,

3. & mittantur quæ considerent per universas provincias puellas speciosas & virginæ: & adducant eas ad civitatem Susan, & tradant eas in donum feminarum sub manu Egei eunuchi, qui est prepositus & custos mulierum regiarum. & accipiant mundum muliebrem, & cetera ad usus necessaria.

4. Et quæcumque inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi: & ita, ut suggererant, jussit fieri.

5. Erat vir Iudæus in Susan civitate, vocabulo Mardochæus * filius Iair, filii Semei, filii Cis, de stirpe Iemini, * *Infr. 11. 2.*

6. qui translatus fuerat de Ierusalem eo tempore, * quo lechoniæ regem Iuda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat,

* 4. Reg. 24. 15. *Infr. 11. 4.*

7. qui fuit nutritus filia fratris sui Edissæ, quæ altero nomine vocabatur Esther: & utrumque parentem amiserat. pulchra nimis, & decora facie. Mortuusque patre ejus ac matre, Mardochæus sibi eam adoptavit in filiam.

8. Cùmque percubisset regis imperium, & juxta mandatum illius multæ pulchræ virginæ adducerentur Susan, & Egeo traderentur eunuchis. Esther quoque inter ceteras puellas ei tradita est, ut servaretur in numero feminarum.

9. Quæ placuit ei, & invenit gratiam in conspectu illius. Et præcepit eunuchis, ut acceleraret mundum muliebrem, & traderet ei partes suas, & septem puellas speciosissimas de domo regis, & tam ipsam, quam pedisequas ejus ornaret atque excoleret.

10. Quæ noluit indicare ei populum & patriam suam: Mardochæus enim præceperat ei, ut de hac re omnino reticeret:

11. qui deambulabat quotidie ante vestibulum domus, in qua electæ virginæ servabantur, curam agens salutis Esther, & scire volens quid ei accideret.

12. Cùm autem venisset tempus singularum per ordinem puellarum, ut intrarent ad regem, expletis omnibus, quæ ad cultum muliebrem pertinebant, mensis duodecimus vertebatur: ita dumtaxat, ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino, & aliis sex quibusdam pignentis & aromatibus uterentur.

13. Ingredientesque ad regem, quidquid postulassent ad ornatum pertinens, accipiebant, & ut eis placuerat, compositæ de trichino feminarum ad regis cubiculum transibant.

14. Et quæ intraverat vespere, egrediebatur mane, atque inde in secundas aedes deducebatur, quæ sub manu Susagaz eunuchi erant, qui concubinis regis præsedebat: nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi voluisset rex, & eam venire jussisset ex nomine.

15. Evoluta autem tempore per ordinem, instabat dies, quo Esther filia Abihail fratris Mardochæi, quam sibi adoptaverat in filiam, deberet intrare ad regem. Quæ non quæsitit muliebrem cultum, sed quæcumque voluit Egeus eunuchus custos virginum, hæc ei ad ornatum dedit. Erat enim formosa valde, & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa & amabilis videbatur.

16. Ducta est itaque ad cubiculum regis Assueri mense decimo, qui vocatur Tebeth, septimo anno regni ejus.

17. Et adaptavit eam rex plus quàm omnes mulieres, habuitque gratiam & misericordiam

coram eo super omnes mulieres, & posuit diademata regi in capite ejus, fecitque eam regnare in loco Vasthi.

18. Et ussit convivium præparari permagnificum cunctis principibus, & servis suis per conjunctionem, & nuptiis Esther. Et dedit re-qui in universis provinciis, ac dona largitus est iuxta magnificentiam principalem.

19. Cùmque secundo quærerentur virginæ & congregarentur, Mardochæus manebat ad januam regis:

20. necdum prodiderat Esther patriam, & populum suum, iuxta mandatum ejus. Quidquid enim ille præcipiebat, observabat Esther: & ita cuncta faciebat ut eo tempore solita erat, quo eam parvulam nutrebat.

21. Eo igitur tempore, quo Mardochæus ad regis januam morabatur, irati sunt Bæthian, & Thares duo eunuchi regis, qui anitores erant, & in primo palatii linine præsidebant: volueruntque insurgere in regem, & occidere eum.

22. Quod Mardochæum non latuit, statimque nuntiavit reginæ Esther: & illa regi ex nomine Mardochæi, qui ad se rem detulerat.

23. Quæsitum est & inventum: & appensus est uterque eorum in patibulo. Mandatumque est historiis, & annalibus traditum coram rege.

CAPUT III.

Aman a rege sublimatus, omnibus Medorum ac Persarum principibus indignatur quod solus Mardochæus Iudæus ipsum non adoret: quapropter omnium Iudæorum intentum ab Assuero impetrat, mittitque ad universas provincias litteras regis annulo signatas, ut tertiodécimo die mensis duodecimi universi ubique Iudæi occidantur.

1. Post hæc rex Assuerus exaltavit Aman filium Amadathi, qui erat de stirpe Agag: * & posuit solum ejus super omnes principes, quos habebat. * *Deut. 25. 19.*

2. Cunctique servi regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman: sic enim præceperat eis imperator: solus Mardochæus non flectebat genu, neque adorabat eum.

3. Cui dixerunt pueri regis, qui ad fores palatii præsidebant: Cur præter ceteros non observas mandatum regis?

4. Cùmque hoc crebrius dicerent, & ille nollet audire, nuntiaverunt Aman, scire cupientes utrum perseveraret in sententia: dixit enim eis se esse Iudæum.

5. Quod cùm audisset Aman, & experimenter probasset quod Mardochæus non flecteret sibi genu, nec se adoraret, iratus est valde.

6. & pro nihilo duxit in unum Mardochæum inittere manus suas: audierat enim quod esset gentis Iudææ: magisque voluit omnem Iudæorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem.

7. Mense primo (cujus vocabulum est Nisan) anno duodecimo regni Assueri, missa est sors in urnam, quæ Hebraice dicitur phur, coram Aman, quo die & quo mense gens Iudæorum deberet interfici: & exivit mensis duodecimus, qui vocatur Adar.

8. Dixitque Aman regi Assuero: Est populus per omnes provincias regni tui dispersus, & a se mutuo separatus, novis utens legibus & ceremoniis, insuper & regis scita contemnens. Et optime nosti quod non expedit regi tuo ut imolescat per licentiam.

9. si tibi placet, decerne, ut pereat, & decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ.

10. Tulit ergo rex anulum, quo utebatur, de manu sua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti ludæorum.

11. dixitque ad eum: Argentum, quod tu polliceris, tuum sit. de populo age quod tibi placet.

12. Vocatique sunt scribæ regis mense primo Nisan, tertiadecima die ejusdem mensis: & scriptum est, ut jusserrat Aman, ad omnes satrapas regis, & iudices provinciarum, diversarumque gentium, ut quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum ex nomine regis Assueri: & litteræ signatæ ipsius annulo.

13. missæ sunt per cursores regis ad universas provincias ut occiderent atque delerent omnes ludæos, à pætro usque ad senem, parvulos, & mulieres, uno die, hoc est tertio-decimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent.

14. Summa autem epistolarum hæc fuit, ut omnes provinciæ scirent, & pararent se ad prædictam diem.

15. Festinabant cursores, qui missi erant, regis imperium explere. Statimque in Susan pendepit edictum, rege & Aman celebrante convivium, & cunctis ludæis, qui in urbe erant, mentibus.

CAPUT IV.

Ludæus Mardocheus ac reliquorum Iudæorum ob paratum ipsis intentum: Esther autem ut jussu Mardocheus Iudæorum neci occurrat, & non vocata ad regem ingreditur, jubet cum jejuno pro se triduo orari, idem ipsa jaciente cum suo gynaeco.

1. QUÆ cum audisset Mardocheus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti: & in platea mediæ civitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui.

2. & hoc ejulatu usque ad fores palatii gradens. Non enim erat licitum indutum sacco aulam regis intrare.

3. In omnibus quoque provinciis, oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma pervenerat, plancus ingens erat apud ludæos, jejunium, ululatus, & fletus, sacco & cinere multis pro strato utentibus.

4. Ingressæ autem sunt puellæ Esther & eunuchi, nuntiaveruntque ei. Quod audiens consternata est: & vestem misit, ut ablato sacco induerent eum: quam accipere noluit.

5. Accitoeque Athach eunuchum, quem rex ministrum ei dederat, præcepit ei ut irret ad Mardocheum, & disceret ab eo cur hoc faceret.

6. Egressusque Athach, ivit ad Mardocheum stantem in platea civitatis, ante ostium palatii:

7. qui indicavit ei omnia, quæ acciderant, quo modo Aman promississet, ut in thesauros regis pro ludæorum neci inferret argentum.

8. exemplar quoque edicti, quod pendebat in Susan, dedit ei, ut reginæ ostenderet, & moneret eam, ut intraret ad regem, & deprecaretur eum pro populo suo.

9. Regressus Athach, nuntiavit Esther omnia, quæ Mardocheus dixerat.

10. Quæ respondit ei, & jussit ut diceret Mardocheo:

11. Omnes servi regis, & cunctæ, quæ sub ditione ejus sunt, norunt provinciæ, quod si ve vir, si ve mulier non vocatus, interius atrium regis intraverit, absque ulla cunctatione statim interficiatur: nisi forte rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementiæ, atque ita possit vivere. Ego igitur quo modo ad regem intrare potero, quæ triginta jam diebus non sum vocata ad eum?

12. Quod cum audisset Mardocheus,

13. rursum mandavit Esther, dicens: Ne putes quod animam tuam tantum liberes, quia in domo regis es præ cunctis ludæis:

14. si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur ludæi: & tu, & domus patris tui peribitis. Et quis novit utrum idcirco ad regnum veneris, ut in tali tempore pareris?

15. Rursumque Esther hæc Mardocheo verba mandavit:

16. Vade & congrega omnes ludæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis similiter jejunabo, & tunc ingrediar ad regem contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti & periculo.

17. Ivit itaque Mardocheus, & fecit omnia, quæ ei Esther præceperat.

CAPUT V.

Esther contempto vitæ periculo ad regem ingreſſa postulat, ut cum Aman ad eam veniat convivium: in quo ab exhilarato rege de sua petitione interrogata, rursum utrumque ad sequentis diei convivium invitatur: interea Aman indignatus se à Mardocheo non honorari, crucem illi parat.

1. DIE autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis, & stetit in atrio domus rege, quod erat interius, contra basilicam regis: at ille sedebat super solium suum in consistorio palatii contra ostium domus.

2. Cùmque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis ejus, & extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Quæ accedens, osculata est summitatem virgæ ejus.

3. Dixitque ad eam rex: Quid vis Esther regina? quæ est petitio tuæ etiam si dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi.

4. At illa respondit: Si regi placet, obsecro ut venias ad me hodie, & Aman tecum ad convivium, quod paravi.

5. Statimque rex, Vocate, inquit, citò Aman ut Esther obediat voluntati. Venerunt itaque rex & Aman ad convivium, quod eis regina paraverat.

6. Dixitque ei rex, postquam vinum biberat abundanter. Quid petis ut detur tibi? & pro qua re postulas? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetribis.

7. Cui respondit Esther: Petitio mea, & preces sunt istæ:

8. Si inveni in conspectu regis gratiam, & si regi placet ut det mihi quod postulo, & meam impleat petitionem: veniat rex & Aman ad convivium quod paravi eis, & cras aperiam regi voluntatem meam.

9. Egressus est itaque illo die Aman lætus & alacer. Cùmque vidisset Mardocheum sedentem ante fores palatii, & non solum non surrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suæ, indignatus est valde:

10. & dissimulata ira, reversus in domum suam, convocavit ad se amicos suos, & Zares uxorem suam:

11. & exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum, filiorumque turbam, & quanta eum gloria super omnes principes & servos suos rex elevasset.

12. Et post hæc ait: Regina quoque Esther nullum alium vocavit ad convivium cum rege, præter me: apud quam etiam cras cum rege pransurus sum.

13. Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quin diu videro Mardochæum ludæum sedentem ante fores regias.

14. Responderuntque ei Zares uxor ejus, & ceteri amici: lube parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos, & dic mane regi ut appendatur super eum Mardochæus, & sic ibis cum rege lætus ad convivium. Placuit ei consilium, & jussit excelsam parari crucem.

CAPUT VI.

Rex in lætis sibi nocte annalibus Mardochæi fidelitatem in defectibus adversus regem eunuchorum insidiis repens, jubet ipsum ut secum à rege, per Aman capitalem ipsius hostem honorari.

1. Noctem illam duxit rex insomnem, jussitque sibi offerri historias & annales priorum temporum. Quæ cum illo præsentente legi rentur,

2. ventum est ad illum locum ubi scriptum erat quo modo nuntiasset Mardochæus insidias Bagathan, & Thares eunuchorum, regem Assuerum jugulare cupientium.

3. Quod cum audisset rex, ait: Quid pro hac fide honoris ac præmii Mardochæus consecutus est? Dixerunt ei servi illius ac ministri: Nihil omnino mercedis accepit.

4. Staturumque rex, Quis est, inquit, in atrio? Aman quippe interius atrium domus regæ intraverat, ut suggereret regi, & jubere Mardochæum affigi patibulo, quod ei fuerat paratum.

5. Responderunt pueri: Aman stat in atrio. Dixitque rex: Ingrediat.

6. Cumque esset ingressus, ait illi: Quid debet fieri viro, quem rex honorare desiderat? Cogitans autem in corde suo Aman, & reputans quod nullum alium rex, nisi se, vellet honorare,

7. respondit: Homo, quem rex honorare cupit.

8. debet indui vestibus regis, & imponi super eum, qui de sella regis est, & accipere regum diadema super caput suum.

9. & primus de regis principibus, ac tyrannis teneat equum ejus, & per plateam civitatis incedens clamet, & dicat: Sic honorabitur, quemcumque voluerit rex honorare.

10. Dixitque ei rex: Festina & sumpta stola & equo, fac, ut locutus es, Mardochæo ludæo, qui sedet ante fores palatii. Cave ne quidquam de his, quæ locutus es, prætermittas.

11. Tulit itaque Aman stolam & equum, indutumque Mardochæum in platea civitatis, & impositum equo præcedebat, atque clamabat: Hoc honore condignus est, quemcumque rex voluerit honorare.

12. Reversusque est Mardochæus ad januam palatii. & Aman festinavit ire in domum suam, latus & operto capite:

13. narravitque Zares uxori suæ, & amicis

omnia quæ evenissent sibi. Cui responderunt sapientes, quos habebat in consilio, & uxor ejus: Si de semine ludæorum est Mardochæus, ante quem cadere cæpisti, non poteris ei resistere, sed cades in conspectu ejus.

14. Adhuc illis loquentibus, venerunt eunuchi regis, & citò eum, ad convivium, quod regina paraverat, pergere compulerunt.

CAPUT VII.

Esther in convivio regem iam exultatum pro sua, & populi sui vita precatur, & Aman ludæorum adversarium accusat, quem rex in cruce ab illo parata Mardochæo suspendi jubet.

1. Intravit itaque rex & Aman, ut biberent cum regina.

2. Dixitque ei rex etiam secunda die, postquam vino incaluerat: Quæ est petitio tua Esther ut detur tibi? & quid vis fieri? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetabis.

3. Ad quem illa respondit: Si inveni gratiam in oculis tuis o rex, & si tibi placet, dona mihi animum meum pro qua rogo, & populum meum pro quo obscuro.

4. Traditi enim sumus ego & populus meus, ut conteramur, jugulemur, & pereamus. Atque utinam in servos & famulas venderemur: esset tolerabile inale, & gemens tacerem: nunc autem hostis noster est, cujus crudelitas redundat in regem.

5. Respondensque rex Assuerus ait: Quis est iste, & cujus potentia, ut hæc audeat ficere?

6. Dixitque Esther: Hostis & inimicus noster pessimus iste est Aman. Quod ille audiens, illico obstupuit, vultum regis ac reginæ terre non sustinens.

7. Rex autem iratus surrexit, & de loco convivii intravit in hortum arboribus consutum. Aman quoque surrexit ut rogaret Esther reginam pro anima sua, intellexit enim à rege sibi paratum malum.

8. Qui cum reversus esset de horto nemoribus consito, & intrasset convivii locum, reperit Aman super lectulum corruisse, in quo jacebat Esther, & ait. Etiam reginam vult opprimere, me presente, in domo mea. Necdum verbum de ore regis exierat, & statim operuerunt faciæ ejus.

9. Dixitque Harbona, unus de eunuchis, qui stabant in ministerio regis: En lignum, quod paraverat Mardochæo, qui locutus est pro rege, stat in domo arian, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex: Appende eum in eo.

10. Suspensus est itaque Aman in patibulo quod paraverat Mardochæo: & regis ira quævit.

CAPUT VIII.

Esther suffectis Mardochæo in locum Amanis, impetrat a rege ut fœdatis & veteres Aman litteras novis irritet, & fœdatis securitatem, & ut se de suis inimicis ulciscantur, unde maxima ubique lætitia exoritur.

1. DIE illo dedit rex Assuerus Esther reginæ domum Aman adversarii ludæorum, & Mardochæus ingressus est ante faciem regis. Confessa est enim ei Esther quod esset patrius suus.

2. Tulitque rex annulum, quem ab Aman recipi jusserat, & tradidit Mardochæo. Esther autem constituit Mardochæum super domum suam.

3. Nec

3. Nec his contenta, procidit ad pedes regis, flexitque & locuta ad eum oravit ut malitiam Aman Agagitæ, & machinationes ejus pessimas, quas excogitaverat contra Iudæos, jubere irritas fieri.

4. At ille ex more sceptrum aureum protendit manu, quo signum clementiæ monstrabatur: illa que consurgens stetit ante eum,

5. & ait: Si placet regi, & si inveniam gratiam in oculis ejus, & deprecatio mea non ei videtur esse contraria, obsecro, ut novis epistolis, vetores Aman litteræ, insidiatoris & hostis Iudæorum, quibus eos in cunctis regis provincis perire præceperat, corrigantur.

6. Quo modo enim potero sustinere necem & interfecionem populi mei?

7. Responditque rex Assuerus Esther regi-næ, & Mardocheo Iudæo: Domum Aman concessi Esther, & ipsum jussi affigi cruci, qua ausus est manum mittere in Iudæos.

8. Scribite ergo Iudæis, sicut vobis placet, regis nomine, signantes litteras annulo meo. Hec enim consuetudo erat, ut epistolis, quæ ex regis nomine mittebantur, & illius annulo signatæ erant, nemo auderet contradicere.

9. Accitisque scribis & libariis regis (erat autem tempus tertii mensis, qui appellatur Siban) vigesima & tertia die illius scriptæ sunt epistolæ, ut Mardocheus voluerat, ad Iudæos, & ad principes, procuratoresque & Iudices, qui centum vigintiseptem provinciis ab India usque ad Æthiopiam præsidebant. provinciarum atque provinciarum, populo & populo juxta potestas & litteras suas, & Iudæis, prout legere poterant, & audire.

10. Ipsæque epistolæ, quæ regis nomine mittebantur, annulo ipsius obsignatæ sunt, & insissæ per veredarios: qui per omnes provincias discurrentes, veteres litteras novis nuntiis prævenirent.

11. Quibus imperavit rex, ut convenirent Iudæos per singulas civitates, & in unum præciperent congregari ut starent pro animabus suis, & omnes inimicos suos, cum conjugibus ac liberis & universis domibus, interficerent atque delerent, & spolia eorum diriperent.

12. Et constituta est per omnes provincias una ultionis dies, id est tertiadecima mensis duodecimi Adar.

13. Summaque epistolæ hæc fuit, ut in omnibus terris ac populis, qui regis Assueri subacebant imperio, notum fieret, paratos esse Iudæos ad capiendam vindictam de hostibus suis.

14. Egressique sunt veredarii celerem nuntia perferentes, & edictum regis pendit in Susan.

15. Mardocheus autem de palatio, & de conspectu regis egrediens, fulgebant vestibus regis, hyacinthis videlicet & aeris, coram auream portans in capite, & amictus serico pallio atque purpureo. Omnisque civitas exultavit, atque lætata est.

16. Iudæis autem nova lux oriri visa est, gaudium, honor, & tripudium.

17. Apud omnes populos, urbes, atque provincias, quocunque regis jussa veniebant, mira exultatio, epulæ atque convivia, & festus dies: in tantum ut plures alterius gentis & sectæ eorum religioni & ceremoniis jungerentur. Grandis enim cunctos Iudæici nominis terror invaserat.

CAPUT IX.

Iudæi passim hostes suos eodem die quem ipsi

Iudæorum cædi præstituerant, trucidant, & suspensis decem filios Aman, decem Phurim, hoc est Sortium, populum solemnem Mardocheus instituit.

1. **I**gitur duodecimi mensis, quem Adar vocari ante jam diximus, tertiadecima die, quando cunctis Iudæis interfectio parabatur, & hostes eorum lababant sanguinem, versa vice Iudæi superiores esse caperunt, & se de adversariis vindicare.

2. Congregatique sunt per singulas civitates, oppida, & loca ut extenderent manum contra inimicos, & persecutores suos. Nullusque ausus est resistere, eo quod omnes populos magnitudinis eorum formido penetrarat.

3. Nam & provinciarum Iudices, & duces, & procuratores, omnisque dignitas, quæ singulis locis ac operibus præerat, extollebant Iudæos timore Mardochei:

4. Quem principem esse palatii, & plurimum posse cognoverant: fama quoque nominis ejus crescebat quotidie, & per cunctorum ora volitabat.

5. Itaque percusserunt Iudæi inimicos suos plaga magna, & occiderunt eos, reddentes eis quod sibi paraverant facere:

6. in tantum ut etiam in Susan quingentos viros interficerent, extra decem filios Aman Agagitæ hostis Iudæorum: quorum ista sunt nomina:

7. Pharsandatha, & Delphon, & Esphatha,

8. & Phoratha, & Adalia, & Aridatha,

9. & Phemesta & Arisai, & Andai, & Iezatha.

10. Quos cum occidissent, prædas de substantiis eorum tangere noluerunt.

11. Statinque numerus eorum, qui occisi erant in Susan, ad regem relatus est.

12. Qui dixit regi-næ: In urbe Susan interfecerunt Iudæi quingentos viros, & alios decem filios Aman: quantam putas eos exercere cædem in universis provinciis? Quid ultra potestas, & quid vis ut fieri jubeam?

13. Cui illa respondit: Si regi placet, detur potestas Iudæis, ut sicut fecerunt hodie in Susan, sic & cras faciant, & decem filii Amin in patibulis suspendantur.

14. Præcepitque rex ut ita fieret. Statinque in Susan pendit edictum, & decem filii Aman suspensi sunt.

15. Congregatis Iudæis quartadecima die mensis Adar, interfecti sunt in Susan trecenti viri: nec eorum ab illis direpta substantia est.

16. Sed & per omnes provincias, quæ ditioni regis subacebant, pro animabus suis steterunt Iudæi, interfecit hostibus ac persecutoribus suis: in tantum ut septuagintaquinque milia occisorum implerentur, & nullus de substantiis eorum quidquam contingeret.

17. Dies autem tertiusdecimus mensis Adar primus apud omnes interfecionis fuit, & quartadecima die cædere desierunt. Quam constituerunt esse solemnem, ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atque convivio.

18. At hi, qui in urbe Susan cædem exercuerant, tertiadecimo & quartadecimo die ejusdem mensis in cæde versati sunt: quintodecimo autem die percutere desierunt. Et idcirco eundem diem constituerunt solemnem epularum atque lætitiæ.

19. Hi vero Iudæi, qui in oppidis non muratis ac villis morabantur, quatuordecimam diem

diem mensis Adar convivorum & gaudii de-
cieverunt, ita ut exultent in eo, & mittant
sibi mutuò partes epularum & ciborum.

20. Scripsit itaque Mardocheus omnia hæc;
& litteris comprehensa misit ad Iudæos, qui
in omnibus regis provincis morabantur, tam
in vicino positus, quam procul.

21. ut quartadecimam & quintadeci-
mam diem mensis Adar pro festis suscipe-
rent, & revertente semper anno solemniter cele-
brarent honore.

22. quia in ipsis diebus se ultii sunt Iudæi
de inimicis suis, & luctus atque tristitia in hi-
laritatem gaudiumque conversa sunt, essentque
dies isti epularum atque lætitiæ, & mitterent
sibi invicem ciborum partes, & pauperibus
minuscula largirentur.

23. Susceperuntque Iudæi in solemnem ri-
tum cuncta quæ eo tempore facere cuperant,
& quæ Mardocheus litteris facienda man-
daverat.

24. Aman enim, filius Amadathi stirpis
Agæ, hostis & adversarius Iudæorum, cogita-
vit contra eos malum, ut occideret illos, at-
que deleteret: & misit plur, quod nostra lingua
vertit in sortem.

25. Et postea ingressa est Esther ad re-
gem, obscrans ut conatus ejus, litteris, regis
irriti fierent: & malum, quod contra Iudæos
cogitaverat, reverteretur in caput ejus. Deni-
que & ipsum & filios ejus affixerunt cruci.

26. atque ex illo tempore dies isti appellati
sunt plurim, id est sortium: eò quòd plur,
id est sors, in uram missa fuerit. Et cuncta,
quæ gesta sunt, epistolæ, id est libri hujus
volumine continentur:

27. quæque sustinuerunt, & quæ deinceps
immutata sunt, susceperunt Iudæi super se &
semen suum, & super cunctos, qui religioni eo-
rum voluerunt copulari, ut nulli licent duos
hos dies absque solemnitate transigere: quos
scriptura testatur, & certa expectant tempora,
annis sibi jugiter succedentibus.

28. Isti sunt dies, quos nulla unquam
delebit oblivio: & per singulas generationes
cunctæ in toto orbe provinciæ celebrabant:
nec est ulla civitas, in qua dies plurim, id
est sortium, non observetur at Iudæis, & ab
eorum progenie, quæ his ceremoniis obliga-
ta est.

29. Scripseruntque Esther regina filia Abi-
hail, & Mardocheus Iudæus etiam secundam
epistolam, ut omni studio dies ista sollemnis
sanciretur in posterum.

30. & miserunt ad omnes Iudæos, qui in
centum viginti septem provinciis regis Assueri
versabantur, ut haberent pacem, & suscipe-
rent veritatem.

31. observantes dies sortium, & suo tem-
pore cum gaudio celebrarent: sicut constitue-
rant Mardocheus & Esther, & illi observan-
da susceperunt à se, & à semine suo jejunia,
& clamores, & * Sortium dies, * *Supr. v. 17.*
& 18.

32. & omnia, quæ libri hujus, qui voca-
tur Esther, historia continentur.

CAPUT X.

*Somnii Mardochei declaratio, de reducto Iudæo-
rum populo in libertatem.*

1. **R**EX verò Assuerus omnem terram,
& cunctas maris insulas fecit tri-
butarias:

2. cunus fortitudo & Imperium, & digni-
tas atque sublimitas, qua exaltavit Mardo-

cheum, scripta sunt in libris Medorum, at-
que Persarum:

3. & quomodo Mardocheus Iudæi gen-
eris secundus à rege Assuero meruit: & mag-
nus apud Iudæos & acceptabilis plebi fra-
trum suorum, querens bona populo suo, &
loquens ea, quæ ad pacem seminis sui per-
tinerent.

*Quæ habentur in Hebræo, plena fide expressi.
Hæc autem, quæ sequuntur, scripta reperi
in editione vulgata, quæ Græcorum lingua &
litteris continentur: & interim post finem
libri hoc capitulum ferebatur: quod iuxta con-
suetudinem nostram obelo, id est, veru præ-
notavimus.*

4. Dixitque Mardocheus: A Deo facta sunt
istâ.

5. Recordatus sum somnii, quod videram,
hæc eadem significantis: nec eorum quidquam
irritum fuit.

6. Parvus fons, qui crevit in fluvium, & in
lucem, solenique conversus est, & in aquas
plurimas redundavit: Esther est, quam rex
accepit uxorem, & voluit esse reginam.

7. Duo autem dracones: ego sum, &
Aman.

8. Gentes, quæ convenerant: hi sunt, qui
conati sunt delere nomen Iudæorum.

9. Gens autem mea: Israel est, quæ clama-
vit ad Dominum, & salvum fecit Dominus
populum suum: liberavitque nos ab omnibus
inialis, & fecit signa magna atque portentâ
inter Gentes.

10. & duas sortes esse præcepit, unam
populi Dei, & alteram cunctarum gentium.

11. Venitque utraque sors in statutum ex
illo jam tempore diem coram Deo universis
gentibus:

12. Et recordatus est Dominus populi sui,
ac misertus est hereditatis suæ.

13. Et observantur dies isti in mense
Adar quartadecima, & quintadecima die ejus-
dem mensis, cum omni studio, & gaudio in
unum cœtum populi congregati, in cunctas
deinceps generationes populi Israel.

CAPUT XI.

Somnium Mardochei.

1. **A**Nno quarto regnantibus Ptolemæo,
& Cleopatra, attulerunt Dosithæus,
qui se sacerdotem, & Levitic generis fere-
bat, & Ptolemæus filius ejus hanc epistolam
plurim, quam dixerunt interpretatum esse Ly-
symachum Ptolemæi filium in Ierusalem.

*Hoc quoque principium erat in editione vulgata;
quod nec in Hebræo, nec apud ullum fertur
interpretum.*

2. Anno secundo, regnante Artaxerxe ma-
ximo, prima die mensis Nisan, vidit somnium
Mardocheus filius Iairi, filii Semei, filii Cis
de tribu Benjamin.

3. homo Iudæus, qui habitabat in urbe
Susæ, vir magnus, & inter primos aulae
regiæ.

4. * Erat autem de eo numero captivorum,
quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylo-
nis de Ierusalem cum Iechonia rege Iudæ:

* 4. *Reg. 24. 15. Supr. 2. 6.*

5. & hoc ejus somnium fuit: Apparuerunt
voces, & tunulus, & tonitrua, & terræmo-
tus, & conturbatio super terram:

6. & ecce duo dracones * magni, paratique contra se in prælum. * *Sup.* 10. 7.

7. Ad quorum clamorem cunctæ concitatæ sunt nationes, ut pugnarent contra gentem iustorum.

8. Iuitque dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustiae, & ingens formido super terram.

9. Conturbataque est gens iustorum timentium mala sua, & præparata ad mortem.

10. Clamaveruntque ad Deum: & illis vociferantibus, fons parvus crevit in fluvium maximum, & in aquas plurimas redundavit.

11. Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & devoraverunt inclytos.

12. Quod cum vidisset Mardochæus, & surrexisset de strato, cogitabat quid Deus facere vellet: & fivum habebat in animo scire cupiens quid significaret somnium.

CAPUT XII.

Manifestatio insidiarum eunuchorum in regem à Mardochæo, ex secundo capite repetita.

1. **M**orabatur autem eo tempore in aula regis * cum Bagathæ & Thara eunuchis regis, qui janitores erant palatii.

* *Supr.* 2. 21. & 6. 2.

2. Cumque intellexisset cogitationes eorum, & curas diligentius pervidisset, didicit quod conarentur in regem Artaxerxem manus mittere, & nuntiavit super eo regi.

3. Qui de utroque, habita quæstione, confessos jussit duci ad mortem.

4. Rex autem quod gestum erat, scripsit in commentariis: sed & Mardochæus rei memoriam literis tradidit.

5. Præcepitque ei rex, ut in aula palatii moraretur, datis ei pro delatione muneribus.

6. Aman verò filius Amadathi bugæus erat gloriosissimus coram rege, & voluit nocere Mardochæo, & populo ejus pro duobus eunuchis regis, qui fuerant interfecti.

Hucusque proœmium.

Qua sequuntur, in eo loco posita erat, ubi scriptum est in volumine.

Et diiuperunt bona, vel substantias eorum.

Qua in sola vulgata editione reperimus.

Epistolæ autem hoc exemplar fuit.

CAPUT XIII.

Exemplar epistola regis, quam misit Aman ad principes provinciarum super cade Judeorum, & Mardochæi oratio pro eorum liberatione.

1. **R**EX maximus Artaxerxes ab India usque Æthiopiam centum vigintiseptem provinciarum principibus, & ducibus, qui ejus imperio subjecti sunt, salutem.

2. Cum plurimis gentibus imperarem, & universum orbem meæ ditioni subjugassem, volui nequaquam abuti potentia magnitudine, sed clementia & lenitate gubernare subiectos, ut absque ullo terrore vitam silentio transigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur.

3. Quærente autem me à consiliariis meis quomodo posset hoc impleri, unus qui sapientia & fide ceteros præcellabat, & erat post regem secundus, Aman nomine,

4. indicavit mihi in toto orbe terrarum po-

pulum esse dispersum, qui novis uteretur legibus, & contra omnium Gentium consuetudinem faciers, regum jussa contemneret, & universarum concordiam nationum sua dissensione violaret.

5. Quod cum didicissemus, videntes unam gentem rebellem adversus omne hominum genus perversis uti legibus, nostrisque jussionibus contraire, & turbare subiectarum nobis provinciarum pacem atque concordiam,

6. jussimus ut quoscunque Aman, qui omnibus provinciis præpositus est, & secundus à rege, & quem patris loco colimus, monstraverit, cum conjugibus ac liberis deleantur ab inimicis suis, nullusque eorum misereatur quartadecima die duodecimi mensis Adar anni præsentis:

7. ut nefarii homines uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem, quam turbaverant.

Hucusque exemplar epistola.

Qua sequuntur, post eum locum scripta reperi, ubi legitur.

Pergensque Mardochæus, fecit omnia, quæ ei mandaverat Esther.

Nec tamen habentur in Hebraico, & apud nullum penitus feruntur interpretum.

8. Mardochæus autem deprecatus est Dominum, memor omnium operum ejus,

9. & dixit: Domine Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, & non est qui possit tuæ resistere voluntati, si decreveris salvare Israel.

10. Tu fecisti cælum & terram, & quidquid cæli ambitu continetur.

11. Dominus omnium es, nec est qui resistat majestati tuæ.

12. Cuncta nosti, & scis quia non pro superbia & contumelia, & aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum,

13. (libenter enim pro salute Israel etiam vestigia pedum ejus deosculari paratus essem.)

14. sed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem excepto Deo meo.

15. Et nunc Domine rex Deus Abraham miserere populi tui, quia volunt nos inimici nostri perdere, & hereditatem tuam delere.

16. Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Ægypto.

17. Exaudi deprecationem meam, & propitius esto sorti & funiculo tuo, & converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum Domine, & ne claudas ora te canentium.

18. Omnis quoque Israel pari mente & obsecratione clamavit ad Dominum, eo quod eis certa mors impenderet.

CAPUT XIV.

Plangit Esther, Deum in spiritu humilitatis obsecrans.

1. **E**sther quoque regina confugit ad Dominum, pavens periculum, quod imminabat.

2. Cumque deposuisset vestes regias, fleatibus & luctu apta indumenta suscepit, & pro unguentis variis, cinere & stercore implevit caput, & corpus suum humiliavit jejuniis: omniaque loca, in quibus antea læ-

tari consueverat, crinium laceratione complevit.

3. Et deprecabatur Dominum Deum Israel, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, adjuva me solitariam, & cuius præter te nullus esse auxiliator alius.

4. Periculum inueni in ananibus meis est.

5. * Audiui à patre meo quod tu Domine tulisses Israel de cunctis Gentibus, & patres nostros ex omnibus retriò maioribus suis, ut possideres hereditatem sempiternam, fecisti-que eis sicut locutuses. * *Deut.* 4. 20. 34. & 32. 9.

6. Peccauimus in conspectu tuo, & idcirco tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum:

7. colimus enim deos eorum. Iustus es Domine:

8. & nunc non eis sufficit, quod durissima nos opprimunt seruitute, sed robur manuum suarum, idolorum potentiae deputantes,

9. volunt tua mutare promissa, & delere hereditatem tuam, & claudere ora laudantium te, atque extinguere gloriam templi & altaris tui,

10. ut aperiant ora Gentium, & laudent idolorum fortitudinem, & prædicent carnalem regem in sempiternum.

11. Ne tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram, sed conuertere consilium eorum super eos, & eam, qui in nos cepit saevire, disperde.

12. Memento Domine, & ostende te nobis in tempore tribulationis nostrae, & da mihi fiduciam Domine rex deorum, & universae potestatis:

13. tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis, & transfer cor illius in odium hostis nostri, ut & ipse pereat, & ceteri, qui ei consentiant.

14. Nos autem libera manu tua, & adjuua me, nullum aliud auxilium habentem, nisi te, Domine, qui habes omnium scientiam,

15. & nostri quia oderim gloriam iniquorum, & detestet cubile incurrucisorum, & omnis alienigenae.

16. Tu scis necessitatem meam, quod abominer signum superbiae & gloriae meae, quod est super caput meum in diebus ostentationis meae, & detestet illud quasi pannum menstruat, & non portem in diebus silentii mei,

17. & quod non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit convivium regis, & non biberim vinum libamintum:

18. & nunquam letata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum usque in praesentem diem, nisi in te Domine Deus Abraham.

19. Deus fortis super omnes, exaudi vocem eorum, qui nullam aliam spem habent, & libera nos de manu iniquorum, & erue me à timore meo.

CAPUT XV.

Mandante Mardocheo, mittit Esther ad regem vultu illius exterrita.

Hac quoque addita reperi in editione vulgata.

1. **ET** mandavit ei (haud dubium quin esset Mardocheus) ut ingrederetur ad regem, & rogaret pro populo suo & pro patria sua.

2. Memorare (inquit) dierum humilitatis tuae, quomodo nutrita sis in manu mea, quia Aman secundus a rege locutus est contra nos in interitum:

3. & tu invoca Dominum, & loquere regi pro nobis: & libera nos de morte.

Necnon & ista quae subdita sunt.

4. Die autem tertio deposuit vestimenta ornatus sui, & circumdata est gloria sua.

5. Cumque regio fulgeret habitu, & invocasset omnium rectorem & salvatorem Deum, assumpsit duas famulas,

6. & super unam quidem innitebatur, quasi prae delicis & nuntia teneritudine corpus suum ferre non sustinens.

7. altera autem famularum sequebatur dominam, defluentia in humum indumenta sustentans.

8. Ipsa autem roseo colore vultum perfusa, & gratis ac nitentibus oculis tristem celabat animum, & nuntio timore contractum.

9. Ingressa igitur cuncta per ordinem ostia, stetit contra legem, ubi ille residebat super solum regni sui, indutus vestibus regis, auroque fulgens, & pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu.

10. Cumque elevarisset faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, regina corruit, & in pallorem colore mutato, lassum super ancillulam reclinavit caput.

11. Convertitque Deus spiritum regis in mansuetudinem, & festinus ac metuens exiit de solio, & sustentans eam ulnis suis, donec rediret ad se, his verbis blandiebatur:

12. Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere.

13. Non morieris: non enim pio te, sed pro omnibus haec lex constituta est.

14. Accede igitur, & tange sceptrum.

15. Cumque illa reticere, tulit auream virgam, & posuit super collum eius, & osculatus est eam, & ait: Cur mihi non loqueris?

16. Quae respondit: Vidi * te domine quasi Angelum Dei, & conturbatum est cor meum prae timore gloriae tuae. * *Gen.* 33. 10. 2. *Reg.* 9. 17.

17. Valde enim inabilis es domine, & facies tua plena est gratiarum

18. Cumque loqueretur, rursus corruit, & pene exanimata est.

19. Rex autem tubabatur, & omnes ministri ejus consolabantur eam.

CAPUT XVI.

Assuere epistola pro Indaeorum centum viginti-septem provincialium ducibus ac principibus, qui nostrae jussioni obediunt, salutem dicit ab Aman.

Exemplar epistola regis Artaxerxes, quam pro Indaeis ad totas regni sui provincias misit. quod & ipsum in Hebraico volumine non habetur.

1. **R**EX magnus Artaxerxes * ab India usque Athiopiam centum viginti-septem provincialium ducibus ac principibus, qui nostrae jussioni obediunt, salutem dicit.

* *Supr.* 11. 2.

2. Multi * bonitate principum & honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam: * *Supr.* 3. 10.

3. & non solum subjectos regibus nituntur opprimere, sed datam sibi gloriam non tenentes, in ipsos, qui dederunt, insinuant insidias

4. Nec contenti sunt gratias non agere beneficiis, & humanitatis in se jura violare, sed Dei

LIBER IOB.

CAPUT PRIMUM.

Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam.

5. Et in tantum veniæ proruperunt, ut eos, qui credita sibi officia diligenter observant, & ita cuncta agunt ut omnium laude digni sint, mendaciorum cuniculis conentur subvertere.

6. dum aures principum simplices, & ex sua natura alios æstimantes, callida fraude decipiunt.

7. Quæ res & ex veteribus probatur historiis, & ex his, quæ geruntur quotidie, quo modo malis quorundam suggestionibus regum studia depraventur.

8. Unde providendum est pati omnium provinciarum.

9. Nec putare debetis, si diversa jubeamus, ex animi nostri venire levitate, sed pro qualitate & necessitate temporum, ut reipublicæ poscit utilitas, ferre sententiam.

10. Et ut manifestius quod dicimus, intelligatis, * Aman filius Amadathi, & animo & gente Macedo, alienusque à Persarum sanguine, & pietatem nostram sua crudelitate commaculans, peregrinus à nobis susceptus est:

* *Supr. 3. 1.*

11. & tantam in se expertus humanitatem, ut pater noster vocaretur, & adoraretur ab omnibus post regem secundus:

12. qui in tantum arrogantiae tumorem sublatu est, ut regno privare nos niteretur & spiritu.

13. Nam Mardocheum, cujus fide & beneficiis vivimus, & consortem regni nostri Esther cum omni gente sua novis quibusdam atque inauditis machinis expetivit in mortem:

14. hoc cogitans ut illis interfectis, insidiaretur nostræ solitudini, & regnum Persarum transferret in Macedonas.

15. Nos autem à pessimo mortalium Iudeos neci destinatos, in nulla penitus culpa reperiimus, sed econtrario iustus utentes legibus,

16. & filios altissimi & maximi, semperque viventis Dei, cujus beneficio & patribus nostris & nobis regnum est traditum, & usque hodie custoditur.

17. Unde eas litteras, quas sub nomine nostro ille direxerat, sciatu esse irritas.

18. Pro quo scelere ante portas hujus urbis, id est, Susan, & ipse qui machinatus est, & omnis cognatio ejus pendet in patibulis: non nobis, sed Deo reddente ei quod meruit.

19. Hoc autem edictum, quod nunc mittimus, in cunctis urbibus proponatur, ut liceat Iudeis uti legibus suis.

20. Quibus debetis esse adminiculo, ut eos, qui se ad necem eorum paraverant, possint interficere tertiadecima die mensis duodecimi, qui vocatur Adar.

21. Hanc enim diem, Deus omnipotens, mœroris & luctus, eis vertit in gaudium.

22. Unde & vos inter ceteros festos dies, hanc habetote diem, & celebrate eam cum omni lætitia, ut & in postea cognoscatur,

23. omnes, qui indultis Persis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem: qui autem insidiantur regno eorum, perire pro scelere.

24. Omnis autem provincia & civitas, quæ noluerit solemnitatibus huius esse particeps, gladio & igni pereat, & sic deleatur, ut non solum hominibus, sed etiam bestiis invia sit in sempernum, pro exemplo contemptus, & inobedientiæ.

Iob sanctus & dives, pro filius vicissim convivia celebrantibus Domino sacrificat, cujus possessiones petenti Satana Dominus dissipandas exponit; per quem perditam omni illius substantiam, interemptisque filiis, ipse cum signis mœstissimè patiens, in Dei laudes prorumpit.

1. VIR erat in terra Hus, nomine Iob, actimens Deum, & recedens à malo:

2. Natique sunt ei septem filii, & tres filiæ.

3. Et fuit possessio eius septem millia ovium, & tria millia camelorum, quingenta quoque iuga boum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis: eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.

4. Et ibant filii ejus, & faciebant corivivum per domos, unusquisque in die suo. Et mittentes vocabant tres sorores suas ut comederent & biberent cum eis.

5. Cùmque in orbem transissent dies convivi, mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos, consurgensque diluculo offerebat holocausta pro singulis. Dicebat enim: Ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis. Sic faciebat Iob cunctis diebus.

6. Quadam autem die cùm venissent filii Dei ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan.

7. Cui dixit Dominus: Unde venis? Qui respondens, ait: Circuii terram, & perambulavi eam.

8. Dixitque Dominus ad eum: Numquid considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis in terra, homo simplex, & rectus ac tuens Deum, & recedens à malo?

9. Cui respondens Satan, ait: Numquid Iob frustra timet Deum?

10. nonne tu vallasti eum, ac domum ejus, universamque substantiam per circuitum, operibus manuum ejus benedixisti, & possessio ejus crevit in terra?

11. Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet nisi in faciem benedixerit tibi.

12. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce, universa quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam. Egressusque est Satan à facie Domini.

13. Cùm autem quadam die filii & filiæ ejus comederent & biberent vinum in domo fratris sui primogeniti,

14. nuntius venit ad Iob, qui diceret: Boves arabant, & asinæ pascebantur juxta eos,

15. & irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, & pueros percusserunt gladio, & evasi ego solus ut nuntiarem tibi.

16. Cùmque adhuc ille loqueretur, venit aliter, & dixit: Ignes Dei cecidit è celo, & tactas oves puerosque consumpsit, & efugie ego solus ut nuntiarem tibi.

17. Sed & illo adhuc loquente, venit alius, & dixit: Chaldaei fecerunt tres turmas, & invaserunt camelos, & tulerunt eos, necnon & pueros percusserunt gladio, & ego fugi solus ut nuntiarem tibi.

18. Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intravit, & dixit: Filii tui & filiabz ven-

centibus & bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti,

19. repente ventus vehemens irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos & mortui sunt, & effugi ego solus ut nuntia-rem tibi.

20. Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram, adoravit,

21. & dixit: * Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. * *Ecc. 5. 14. 1. Tim. 6. 7.*

22. In omnibus his non peccavit Iob labiis suis, neque stultum quid contra Deum locutus est.

CAPUT II.

Satanas obtenta à Deo facultate, percutit Iob ulcere pessimo; cui etiam propria uxor inulat; tres autem ipsius amici eum visitantes, septem diebus compatientes in terra cum eo taciti sedent.

1. Factum est autem cum quadam die venissent filii Dei, & starent coram Domino, venisset quoque Satan inter eos, & staret in conspectu eius,

2. ut diceret Dominus ad Satan: Unde venis? Qui respondens ait: Circuivi terram, & perambulavi eam.

3. Et dixit Dominus ad Satan: Numquid considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis in terra, vir simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem commovisti me adversus eum, ut affigerent eum frustra.

4. Cui respondens Satan, ait: Pelle pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua:

5. alioquin mitte manum tuam, & tapge os ejus & carnem, & tunc videbis quod in faciem benedicat tibi.

6. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce in manu tua est, verumtamen animum illius serva.

7. Egressus igitur Satan à facie Domini, percussit Iob ulcere pessimo, à planta pedis usque ad verticem ejus:

8. qui testa sanie maderat, sedens in sterquilinio

9. Dixit autem illi uxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo & inore.

10. Qui ait ad illam: Quasi una de stultis mulieribus locuta es. Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? in omnibus his non peccavit Iob labiis suis.

11. Igitur audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo, Eliphaz Themanites, & Baldad Subites, & Sophar Naamathites. Condisserant enim, ut pariter venientes visitarent eum, & consolarentur.

12. Cumque eleassent procul oculos suos, non cognoverunt eum, & exclamantes ploraverunt, scissisque vestibus praserunt pulverem super caput suum in cælum.

13. Et sederunt cum eo in terra septem diebus & septem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem esse vehementem.

CAPUT III.

Iob, laxatis naturæ habentis, malediciti diei naturæ suæ præsentibus vitæ, ostendens mor-

taliū miserias, & à quod malis liberatur qui hac luce statim privatus est.

1. Post hæc aperuit Iob os suum, & maledixit diei suo,

2. & locutus est.

3. * Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est: Conceptus est homo.

* *Jerem. 20. 14.*

4. Dies ille vertatur in tenebras, non requirat eum Deus desuper, & non illustretur lumine.

5. Obscurent eum tenebræ, & umbra mortis, occupet eum caligo, & involvatur amaritudine.

6. Noctem illam tenebrosus turbo possideat, non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.

7. Sit nox illa solitaria, nec laude digna:

8. Maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan;

9. Obtenebrentur stellæ caligine ejus: expectet lucem & non videat, nec ortum surgentis auroræ:

10. Quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis.

11. Quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim perii?

12. Quare exceptus genibus? cur lactatus uberibus?

13. Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem;

14. Cum regibus & consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines:

15. Aut cum principibus, qui possident aurum, & replent domos suas argento:

16. Aut sicut abortivum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non viderunt lucem.

17. Ibi impii cessaverunt à tumultu, & ibi requieverunt tessi robore.

18. Et quondam vincit pariter sine molestia, non audierunt vocem exactionis.

19. Parvus & magnus ibi sunt, & servus liber à Domino suo.

20. Quare misero data est lux, & vita his, qui in amaritudine animæ sunt?

21. Qui expectant mortem, & non venit, quasi effodientes thesaurum:

22. Gaudetque vehementer cum invenerint sepulchrum.

23. Viro cujus abscondita est via, & circumdedit eum Deus tenebris?

24. Antequam comedam suspiro: & tamquam inundantes aquæ, sic rugitus meus:

25. Quia timor, quem timebam, evenit mihi: & quod verebar accidit.

26. Nonne dissimulavi? nonne silui? nonne quievi? & venit super me indignatio.

CAPUT IV.

Eliphaz arguit Iob impatientia: conaturque ei persuadere, quod propter peccata sua flagellatur à Deo, qui innocentia adversa non immittit.

1. Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit:

2. Si cuperimus loqui tibi, forsitan molestè accipies, sed conceptum sermonem tenere quis poterit?

3. Ecce docuisti multos, & inanus lassas roborasti:

4. Vacillantes confirmaverunt sermones tui, & genua trementia confortasti:

5. Nunc autem venit super te plaga, & defecisti: tetigit te, & conturbatus es.

6. Ubi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum?
7. Recordare obsecro te, quis umquam innocens perit? aut quando recti deleti sunt?
8. Quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos.
9. Plante Deo perisse, & spiritu iræ ejus esse consumptos:
10. Rugitus leonis, & vox leænx, & dentes catulorum leonum contriti sunt.
11. Tigris perit, eo quod non haberet prædam, & catuli leonis dissipati sunt.
12. Porro ad me dictum est verbum absconditum, & quasi furtive suscepti auris mea venasusurri ejus.
13. In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines,
14. Pavor tenuit me, & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt:
15. Et cum spiritus me præsentem transiret, inhorruerunt pilli carnis meæ.
16. Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum, imago coram oculis meis, & vocem quasi auræ lenis audivi.
17. * Numquid homo, Dei comparatione justificabitur, aut factore suo purior erit vir?

* Infr. 25. 4.

18. * Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, ** & in angelis suis asperit pravitatem:
- * Infr. 15. 15. ** 2. Peti. 2. 4. Jude 6.
19. Quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tineâ?
20. De inanè usque ad vesperam succidentur: & quia nullus intelligit, in æternum peribunt.
21. Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis: morientur, & non in sapientia.

CAPUT V.

Eliphaz rursus arguit Iob iniquitatis, quod nemo sine culpa sua à Deo puniatur: ideoque hortatur Iob ut ad Deum convertatur, & ita cuncta fore illi prospera pollicetur, ac divina providentia opera circa creaturas extollit.

1. **V**oca ergo, si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum convertere.
2. Verè stultum interficit iracundia, & parvulum occidit invidia.
3. Ego vidi stultum firma radice, & maledixi pulchritudini ejus statim.
4. Longè fient filii ejus à salute, & contentur in porta, & non erit qui eruat.
5. Cujus messem famelicus comedet, & ipsum rapiet armatus, & bibent sitientes divitias ejus.
6. Nihil in terra sinè causa fit, & de humo non oritur dolor.
7. Homo nascitur ad laborem, & avis ad volatum.
8. Quam ob rem ego deprecabor Dominum, & ad Deum ponam eloquium meum:
9. Qui facit magna & inscrutabilia & mirabilia absque numero:
10. Qui dat pluviam super faciem terræ, & irrigat aquis universa:
11. Qui ponit humiles in sublune, & moerentes erigit sospitate:
12. Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod cœperant:
13. * Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium pravorum dissipat:

* 1. Cor. 3. 19.

14. Per diem incurrent tenebras, & quasi in nocte sic palpabunt in meridie.
15. Porro salvum faciet egenum à gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem.
16. Et erit egeno spes, iniquitas autem contrahet eos suum.
17. Beatus homo, qui corripitur à Deo: increpationem ergo Domini ne reprobes:
18. quia ipse vulnerat, & medetur: percutit, & manus ejus sanabunt.
19. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum.
20. In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladii.
21. A flagello linguæ absconderis, & non timebis calamitatem cum venerit.
22. In vastitate, & fame ridebis, & bestias terræ non formidabis.
23. Sed cum lapidibus regionum pactum tuum, & bestiae terræ pacifice erunt tibi.
24. Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum, & visitans speciem tuam, non peccabis.
25. Scies quoque quoniam multiplex erit semen tuum, & progenies tua quasi herba terræ.
26. Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur acervus tritici in tempore suo.
27. Ecce, hoc, ut investigavimus, ita est: quod auditum, mente pertracta.

CAPUT VI.

Ostendit Iob se longè graviora pati quàm meritis sit, conquerens se ab amicis deserti, graviter arguens & hos tres qui ad se venerant ipsum consolaturi, ac se quoque patienter audiri petit.

1. **R**espondens autem Iob, dixit:
2. Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui: & calamitas, quam patior, in statera.
3. Quasi arena maris hæc gravior appareat: unde & verba mea dolore sunt plena:
4. Quia sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, & terrores Domini militant contra me.
5. Numquid rugiet onager cum habuerit herbam? aut mugiet bos cum ante præsepe plenum steterit?
6. Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?
7. Quæ prius volebat tangere anima mea, nunc præ angustia, cibi mei sunt.
8. Quis det ut veniat petitió mea: & quod expecto, tribuat mihi Deus?
9. Et qui cœpit, ipse me conterat: solvat manum suam, & succidat me?
10. Et hæc mihi sit consolatio ut affligens me dolore, non parcat, nec contradicam sermonibus sancti.
11. Quæ est enim fortitudo mea ut sustineam? aut quis finis meus, ut patienter agam?
12. Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est.
13. Ecce, non est auxilium mihi in me, & necessarij quoque mei recesserunt à me.
14. Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit.
15. Frates mei præterierunt me, sicut torrens qui raptim transiit in convallibus.
16. Qui fiment prunum, irruet super eos nix.
17. Tempore, quo fuerint dissipati, peribunt

ibunt : & ut incaluerit, solventur de loco suo.

18. Involutæ sunt semitæ gressuum eorum : ambulabunt in vacuum, & peribunt.

19. Considerate semitas Thema, itinera Saba, & expectate paulisper.

20. Confusi sunt, quia speravi : venerunt quoque usque ad me, & pudore cooperti sunt.

21. Nunc venistis : & modò videntes plagam meam timetis.

22. Numquid dixi : Afferte mihi, & de substantia vestra donate mihi ?

23. Vel, Liberate me de manu hostis, & de manu robustorum eruite me ?

24. Docete me, & ego tacebo : & siquid fortè ignoravi, instruite me.

25. Quare detraixistis sermonibus veritatis, cum è vobis nullus sit qui possit arguee me ?

26. Ad increpandum tantum eloquia concinnatis, & in ventum verba profertis,

27. Super pupillum irruitis, & subvertere nitimini amicum vestrum.

28. Veritatem quod cœpistis explete ; præbete aurem, & videte an mentiar.

29. Respondete obscuro absque contentione, & loquentes id quod justum est, iudicate.

30. Et non invenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit.

CAPUT VII.

Job humana vita suasque calamitates varias explicat, nec redditum sibi fore verissimilem ad præsertim vitam felicitatem : petit quoque à Deo liberari à miseriis, admirans Dei erga miserum hominem providentiam.

1. Multa est vita hominis super terram :

& sicut diēs mercenarii, dies ejus.

2. Sicut servus desiderat umbram, & sicut mercenarius præstolatür finem operis sui :

3. Sic & ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas enumeravi mihi.

4. Si dormiero, dicam : Quando consurgam ? & rursum expectabo vesperam, & replebor doloribus usque ad tenebras.

5. Induta est caro mea putredine & sordibus pulveris, cutis mea auit, & contracta est.

6. Dies mei velocitè transierunt quàm à te xente tela succiditur, & consumpti sunt absque ulla spe.

7. Memento quia ventus est vita mea, & non revertetur oculus meus ut videat bona.

8. Nec aspiciet me visus hominis : oculi tui in me, & non subsistam.

9. Sicut consumitur nubes, & pertransit : sic quid descendit ad inferos, non ascendet.

10. Nec revertetur ultra in domum suam, neque cognoscet eum amplius locus ejus.

11. Quapropter & ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei : confabulabor cum amaritudine animæ meæ.

12. Numquid mare ego sum, aut cetus, quia circumdedisti me carcere ?

13. Si dixerò : Consolabitur me lectulus meus, & relevabor loquens mecum in strato meo :

14. Terrebis me per sompia, & per visiones horrore concuties.

15. Quam ob rem elegit suspendium anima mea, & innotem ossa mea,

16. Desperavi, nequaquam ultra jam vivam : parce mihi, nihil enim sunt dies mei.

17. Quid est homo, quia magnificas eum ? aut quid apponis erga eum cor tuum ?

18. Visitas eum diluculo, & subito probas illum :

19. Usquequò non parcis mihi, nec dimittis me ut glutiam salivam meam ?

20. Peccavi, quid faciam tibi ? custos hominum ? quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum inibimetipsi gravis ?

21. Cur non tollis peccatum meum, & quare non auferis iniquitatem meam ? ecce, nunc in pulvere dormiam : & si inanè me quæsieris, non subsistam.

CAPUT VIII.

Baldad Iobum quasi de impio sermone arguit, & eum ut ad Deum melioremque vitam se converteret hortatur : atque ita fore omnia illi felicitiora promittit : explicat etiam quam sit vana spes hypocritarum, asserens Deum bonis bonæ, & malis mala tantum tribuere.

1. Respondens autem Baldad Suhites, dixit :

2. Usquequò loqueris talia, & spiritus multiplex sermonis oris tui ?

3. Numquid Deus supplantat judicium ? aut Omnipotens subvertit quod justum est ?

4. Etiam si filii tui peccaverunt ei, & dimisit eos in manu iniquitatis suæ :

5. Tu tamen si diluculo consurrexeris ad Deum, & Omnipotentem fueris deprecatus :

6. Si mundus & rectus incesseris, statim evigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum justitiæ tuæ :

7. In tantum, ut si priora tua fuerint parva, & novissima tua multiplicentur nimis.

8. Interroga enim generationem pristinam, & diligenter investiga patium memoriam :

9. (Hesterni quippe sumus, & ignoramus quoniam sicut * umbra dies nostri sunt super terram.) * *Infr. 14. 2. Psalm. 143. 4.*

10. Et ipsi docebunt te : loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia.

11. Numquid vivere potest scirpus absque humore ? aut crescere cærethum sine aqua ?

12. Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit :

13. Sic viæ omnium, qui obliviscuntur Deum, & spes hypocritæ peribit :

14. Non ei placebit vecordia sua, & sicut tela aranearum fiducia ejus,

15. Innitetur super domum suam, & non stabit : fulciet eam, & non consurgit :

16. Humeclius videtur antequàm veniat Sol, & in ortu suo germin ejus egreditur.

17. Super acervum petrarum radices ejus densabuntur, & inter lapides commotiabitur.

18. Si absorberit eum de loco suo, negabit eum, & dicet : Non novi te,

19. Hæc est enim lætitia viæ ejus, ut rursum de terra alii germinetur.

20. Deus non projiciet simplicem, nec porriget manum malignis :

21. Donec impleatur risu os tuum, & labia tua júbilo.

22. Qui oderunt te, induentur confusione : & tabernaculum impiorum non subsistet.

CAPUT IX.

Admittit Iob, Deum per omnia justum esse, nec posse hominem convincere Deum injustitiæ : homo, inquit Iob, comparatus Deo non potest justificari : divina potentia ac sapientia magnitudo ostenditur, ut nemo ei resistere aut respondere valeat : porro Deus & impium percutit & innocentem : quam quoque innocentiam

nam contra amicos luctur, commemorans suam afflictionem.

1. **E**T respondens Iob, ait:
2. Verè scio quòd ita sit, & quòd non iustificetur homo compositus Deo.
3. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille.
4. Sapiens corde est, & fortis robore: quis restitit ei, & pacem habuit?
5. Qui transtulit montes, & nescierunt hi quos subvertit in furore suo.
6. Qui commovet terram de loco suo, & columnæ ejus concutuntur.
7. Qui præcipit Soli, & non oritur; & stellæ claudit quasi sub signaculo:
8. Qui extendit cælos solus, & graditur super fluctus maris.
9. Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & interiora austræ.
10. Qui facit magna, & incomprehensibilia, & mirabilia, quorum non est numerus.
11. Si venerit ad me, non videbo eum; si abierit, non intelligam.
12. Si repente interroget, quis respondebit ei? vel quis dicere potest: Cur ita facis?
13. Deus, cuius iræ nemò resistere potest, & sub quo curvantur qui portant orbem.
14. Quantus ergo sum ego, ut respondeam ei, & loquar verbis meis cum eo?
15. Qui etiam si habuero quippiam justum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor.
16. Et cum invocantem exaudierit me, non credo quòd audierit vocem meam.
17. In turbine enim contemiet me, & multiplicabit vulnera mea etiam sine causa.
18. Non concedit requiescere spiritum meum, & implet me amaritudinibus.
19. Si fortitudo quaeritur, robustissimus est: si æquitas iudicii, nemo audeat pio me testimonium dicere.
20. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, pravum me comprobabit.
21. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ.
22. Unum est quòd locutus sum, & innocentem & impium ipse consumit.
23. Si flagellat, occidat seipsum, & non de poenis innocentium rideat.
24. Terra data est in manus impij, vultum iudicium ejus operit. quòd si non ille est, quis ergo est?
25. Dies mei velociores fuerunt cursore: fugerunt, & non viderunt boam.
26. Pertransieunt quasi naves poma portantes, sicut aquila volans ad escam.
27. Cum dixerò, Nequaquam ita loquar: commuto faciem meam, & dolore torqueor.
28. Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti.
29. Si autem & sic impius sum, quare frustra laboravi?
30. Si lotus fuero quasi aquis nivis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ:
31. Tamen sordibus intingens me, & abominabuntur me vestimenta mea.
32. Neque enim viro qui similis mei est, respondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri.
33. Non est qui utrumque valeat arguere, & ponere manum suam in aínobus.
34. Auferat à me virgam suam, & pavor ejus non me terreat.
35. Loquar, & non timebo eum: neque enim possûm metuens respondere.

CAPUT X.

Iob suam afflictionem lamentatur, illius causam à Deo inquirens: quam ostendit non fuisse suam malitiam, neque Dei ignorantiam, qui creaturam à se hominem exalât novit, rursusque propter penarum exuberantiam plangit se natum.

1. **T**ædet animam meam vitæ meæ, dimittam adversum me eloquium meum, loquar in amaritudine animæ meæ.
2. Dicam Deo; Noli me condemnare: iudica mihi cur me ita iudices.
3. Numquid bonum tibi videtur, si calumpnieris me, & opprimas me opus manuum tuarum, & consilium impiorum adjuves?
4. Numquid oculi carni tibi sunt: aut sicut videt homo, & tu videbis?
5. Numquid sicut dies hominis dies tui, & anni tui sicut humana sunt tempora.
6. Ut quæras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris?
7. Et scias quia nihil impium fecerim, cum sit nemo qui de manu tua possit erueri.
8. Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me totum in circuitu: & sic repente præcipitas me?
9. Memento quæso quòd sicut lutum feceris me, & in pulverem reduces me.
10. Nonne sicut lac mulisti me, & sicut caseum me coagulasti?
11. Pelle & carnibus vestisti me: ossibus & nervis compegisti me.
12. Vitam & misericordiam tribuisti mihi, & visitatio tua custodivit spiritum meum.
13. Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia universorum memineris.
14. Si peccavi, & ad horam pepercisti mihi: cur ab iniquitate mea mundum me esse non poteris?
15. Et si impius fuero, vix mihi esto: & si iustus, non levabo caput, saturatus afflictione & miseria.
16. Et propter superbiam quasi lætam capies me, reversusque mirabiliter me crucias.
17. Instans testes tuos contra me, & multiplicas nam tuam adversum me, & poenæ militent in me.
18. Quare de vulva eduxisti me? qui utinam consumptus essem ne oculus me videret.
19. Fuissem quasi non essem, de utero translatus ad tumultum.
20. Numquid non paucitas dierum meorum finiet brevi? dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum:
21. Antequam vadam & non revertar, ad terram tenebrosam, & operam mortis caliginem.
22. Terram miserie & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

CAPUT XI.

Sophar inquit avertit Iob propter multa ipsius peccata, quæ reneat, fuisse à Deo percussum, ostendens Deum incomprehensibilem: respiciens tamen Iob felicitatem quæque pollicetur.

1. **R**espondens autem Sophar Naanathitis, dixit:
2. Numquid qui multa loquitur, non & audiet? aut vii verbosus iustificabitur?
3. Tibi soli tacebunt homines? & cum ceteros iriseris, à nullo confutaberis?
4. Dixisti enim: Purus est semio meus, & mundus sum in conspectu tuo.

5. Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia tui tibi.

6. Ut ostenderet tibi secreta sapientiae, & quod multiplex esset lex ejus, & intelligeres quod multa minima exigaris ab eo, quam meretur iniquitas tua.

7. Forsitan vestigia Dei comprehendens, & usque ad perfectum Omnipotentem reperies?

8. Excelsior caelo est, & quid facies? profundior interno, & unde cognosces?

9. Longior terra mensura ejus, & latior mari.

10. Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit, quis contradicet ei?

11. Ipse enim novit hominum vanitatem, & videns iniquitatem, nonne considerat?

12. Vir vanus in superbiam erigitur, & tamquam pulum onagri se libeum natum putat,

13. Tu autem firmasti cor tuum, & expandisti ad eum manus tuas.

14. Si in iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris à te, & non inasperit in tabernaculo tuo iniustitia:

15. Tunc levare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis, & non timebis.

16. Miseria quoque oblivisceris, & quasi aquarum quæ præterierunt recordaberis,

17. Et quasi meridians fulgor consurget tibi ad vesperam: & cum te consumptum putaveris, orietur ut lucifer.

18. Et habebis fiduciam, proposita tibi spe, & defossus secuius dormies.

19. * Requiesces, & non erit qui te exterreat: & deprecabuntur faciem tuam plurimi.

* Lev. 26. 6.

20. * Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis, & spes illorum abominatio animæ.

* Lev. 26. 16.

CAPUT XII.

Iob ut amicorum confundat jactantiam, asserit neminem ignorare Dei potentiam ac sapientiam ex creaturarum gubernatione, quarum status pro suo vallet arbitrio.

1. **R**espondens autem Iob, dixit:

2. Ergo vos estis soli homines, & vobiscum morietur sapientia?

3. Et mihi est cor sicut & vobis, nec inferior vestri sum: quis enim hæc, quæ nostris, ignorat?

4. * Qui deridetur ab amico suo sicut ego, invocabit Deum & exaudiet eum: deridetur enim iusti simplicitas.

* Prov. 14. 2.

5. Lampas contempta apud cogitationes divinum, parata ad tempus statutum.

6. * Abundant tabernacula prædonum, & audacter provocant Deum, cum ipse dederit omnia in manus eorum.

* Psalm. 43.

11. Et 48. 7.

7. Numidum interroga jumenta, & docebunt te: & volatilia cæli, & indicabunt tibi.

8. Loquere terræ, & respondebit tibi: & narrabunt pisces maris.

9. Quis ignorat quod omnia hæc manus Domini fecerit?

10. In cuius manu anima omnis viventis, & spiritus universæ carnis hominis.

11. * Nonne auis verba dijudicat, & fauces comedentis, saporem?

* Isai. 34. 3.

12. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.

13. Apud ipsum est sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam.

14. * Si destruxerit, nemo est qui ædifi-

cet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat.

* Isai. 22. 22. Apoc. 3. 7.

15. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur: & si emiseric eas, subvertent terram.

16. Apud ipsum est fortitudo & sapientia: ipse novit & decipientem, & eum qui decipitur.

17. Adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem.

18. Balcum regum dissolvit, & præcingit fune renes eorum.

19. Ducit sacerdotes inglorios, & optimates supplantat:

20. Commutat labium veracium, & doctrinam senum auferens.

21. Effundit despectionem super principes, eos, qui oppressi fuerant, relevans.

22. Qui revelat profunda de tenebris, & producit in lucem umbram mortis.

23. Qui multiplicat gentes & perdit eas, & subversas in integrum restituit.

24. Qui immutat cor principum populi terre, & decipit eos ut frustra incendant per invium.

25. Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quasi ebrios.

CAPUT XIII.

Iob amicos suos ex ipsorum verbis confutans, à Deo arguendos asserit: suam quoque iustitiam ac patientiam contra amicos tuetur, quærens à Deo propter quæ peccata tam graves affligatur.

1. **E**cce omnia hæc vidit oculus meus, & audivit auris mea, & intellexi singula.

2. Secundum scientiam vestram & ego novi: nec inferior vestri sum.

3. Sed tamen ad Omnipotentem loquar, & disputare cum Deo cupio:

4. Prius vos ostendens fabricatores mendacii, & cultores perversorum dogmatum.

5. Atque utinam taceretis, ut putaremini esse sapientes.

6. Audite ergo correptionem meam, & iudicium laborum meorum attendite.

7. Numquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?

8. Numquid faciem ejus accipitis, & pro Deo iudicare nitimini?

9. Aut placebit ei quem celare nihil potest? aut decipietur ut homo, vestris fraudulentiss?

10. Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem ejus accipitis.

11. Statum ut se commoverit, turbabit vos, & terior ejus iniet super vos.

12. Memoria vestra comparabitur cineri, & redigentur in lutum cervices vestre.

13. Tacete paulisper ut loquar quodcumque mihi mens suggererit.

14. Quare lacerò carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis?

15. Etiam si occiderit me, in ipso sperabo: veruntamen vias meas in conspectu ejus arguam.

16. Et ipse erit salvator meus: non enim veniet in conspectu ejus omnis hypocrita.

17. Audite sermonem meum, & ænigmata percipite auribus vestris.

18. Si fuero iudicatus, scio quod justus inveniar.

19. Quis est qui iudicetur mecum? veniat: quare tacens consumor?

20. Duo tantum ne facias mihi, & tunc à facie tua non abscondar:

21. Manum tuam longè fac à me, & foimido tua non me terreat.

22. Voca me, & ego respondebo tibi: aut certè loquar, & tu responde mihi.

23. Quantas habeo iniquitates & peccata, scelera mea & delicta ostende mihi.

24. Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum?

25. Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris:

26. Scribis enim contra me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ.
27. Posuisti in nervo pedem meum, & observasti omnes semitas meas, & vestigia pedum meorum considerasti:

28. Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum, quod comeditur à tinea.

C A P U T X I V.

Job, considerata fragilitate humana, admiratur Dei in hominem providentiam, quod post hanc vitam expectet altam, & corporum vaticinatur resurrectionem.

1. **H**Omo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis.

2. * Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. * *Sup. 8. 9. Psalm. 143. 4.*

3. Et dignum ducis super hujusmodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium?

4. * Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu qui solus es? * *Psalm. 50. 4.*

5. Breves dies hominis sunt, numerus mensium ejus apud te est: constituisti terminos ejus, qui præteriti non poterunt.

6. Recede paululum ab eo, ut quiescat, donec optata veniat, sicut mercenarii dies ejus.

7. Lignum habet spem, si præcisum fuerit, rursum virescit, & rami ejus pullulant.

8. Si senuerit in terra radix ejus, & in pulvere emortuus fuerit truncus illius.

9. Ad odorem aquæ geminabit, & faciet comam quasi cum primum plantatum est:

10. Homo verò cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus, ubi quæso est?

11. Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluvius vacuefactus arescat:

12. Sic homo cum dormierit, non resurget, donec atteratur cælum, non evigilabit, nec consuetet de somno suo.

13. Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus, & constituas mihi tempus, in quo recorderis mei?

14. Putasne mortuus homo rursum vivat? cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea.

15. Vocabis me, & ego respondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram.

16. * Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis. * *Infr. 31. 4.*

17. Signasti quasi in sacco delicta mea, sed curasti iniquitatem meam.

18. Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo.

19. Lapides excavant aquæ, & alluvione paulatim terra consumitur; & hominem ego similiter perdes.

20. Roborasti eum paululum ut in perpetuum transiret: immutabis faciem ejus, & emittes eum.

21. Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles, non intelliget.

22. Attamen caro ejus dum vivet dolebit, & anima illius super semetipso lugebit.

C A P U T X V.

Eliphaz Job arguit jactantia, impatientia & blasphemiam in Deum; apud quem dicit neminem mundum invocari describens impiorum ac hypocritarum maledictionem.

1. **R**espondens autem Eliphaz Theminites, duxit:

2. Numquid sapiens respondebit quasi inventum loquens, & implebit ardore stomachum suum?

3. Argus verbis eum, qui non est æqualis tibi, & loqueris quod tibi non expedit.

4. Quantum in te est, evacuasti timorem, & tulisti preces coram Deo.

5. Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitatis linguam blasphemantium.

6. Condemnabit te os tuum, & non ego: & labia tua respondebunt tibi.

7. Numquid prunus homo tu natus es, & ante colles formatus?

8. Numquid consilium Dei audisti, & inferior te erit ejus sapientia?

9. Quid nosti quod ignoremus? quid intelligis quod nesciamus?

10. * Et senes, & antiqui sunt in nobis multo vctustiores quàm patres tui. * *Ecc. 18. 8.*

11. Numquid grande est ut consoletur te Deus? sed verba tua prava hoc prohibent.

12. Quid te elevat cor tuum, & quasi magna cogitas, attonitos habes oculos?

13. Quid timeat contra Deum spiritus tuus, ut proferas de ore tuo hujusmodi sermones?

14. Quid est homo, ut immaculatus sit, & ut justus appareat natus de muliere?

15. * Ecce inter sanctos ejus nemo immutabilis, & cæli non sunt mundi in conspectu ejus. * *Supr. 4. 18.*

16. Quanto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem?

17. Ostendam tibi, audi me: quod videri natiabo tibi.

18. Sapientes confitentur, & non abscondunt patres suos.

19. Quibus solis data est terra, & non transivit alienus per eos.

20. Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorum incertus est tyrannidis ejus.

21. Sonitus terroris semper in auribus illius: & cum pax sit, ille semper insidias suspicatur.

22. Non credit quod reverti possit de tenebris ad lucem, circumspectans undique gladium.

23. Cum se moverit ad quærendum panem, novit quod paratus sit in manu ejus tenebrarum dies.

24. Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regem, qui præparatur ad prælium.

25. Tetendit enim adversus Deum manum suam, & contra Onnipotentem roboratus est.

26. Cucurrit adversus eum erecto collo, & pingui cervicæ armatus est.

27. Operuit faciem ejus crassitudo, & de lateribus ejus arvina dependet.

28. Habitavit in civitatibus desolatis, & in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redactæ.

29. Non ditabitur, nec perseverabit substantia ejus, nec mittet in terra radicem suam.

30. Non recedet de tenebris: ramos ejus are-

arefaciat flamma, & auferetur spiritu oris sui.

31. Non credet frustra errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit.

32. Antequam dies ejus impleantur, peribit: & inanus ejus arescent.

33. Lædetur quasi vinea in primo flore botrus ejus, & quasi oliva projiciens florem suum.

34. Congregatio enim hypocritarum sterilis, & ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.

35. * Conceptit dolorem, & peperit iniquitatem, & uteris ejus preparat dolos.

* Psalm. 7. 15. *Isai.* 59. 4.

CAPUT XVI.

Iob amicorum auctoritate commotus; dolore sum plangit, calamitatis magnitudinem ostendens, & seque pati citra iniquitatem, cuius conscium esse Deum asserit.

1. **R**espondens autem Iob, dixit:

2. Audiui frequenter talia, consolatores onerosos omnes vos estis.

3. Numquid habebunt finem verba ventosa? aut aliquid tibi inolestum est si loquaris?

4. Poteram & ego similia vestri loqui: atque utinam esset anima vestra pro anima mea:

5. Consolaretur & ego vos sermonibus, & moverem caput meum super vos:

6. Roborarem vos ore meo: & moverem labia mea, quasi patiens vobis.

7. Sed quid agam? Si locutus fuero, non quiescet dolor meus: & si tacuero, non recedet a me.

8. Nunc autem oppressit me dolor meus, & in nihilum redacti sunt omnes artus mei.

9. Rugæ meæ testimonium dicunt contra me, & suscitatur falsiloquus adversus faciem meam contradicens mihi.

10. Collegit furor meum in me, & comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis: hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.

11. Aperuerunt super me ora sua, & exprobrantes percusserunt maxillam meam, satiati sunt pœnis meis.

12. Conclusit me Deus apud iniquum, & manibus impiorum me tradidit.

13. Ego ille quondam opulentus repente contritus sum; tenuit cervicem meam, contregit me, & posuit me sibi quasi in signum.

14. Circumdedit me lanceis suis, convulserunt lumbos meos, non pepercit, & effudit in terra viscera mea.

15. Concidit me vulnere super vulnus, irruit in me quasi gigas.

16. Saccum consui super cutem meam, & operui cinere carnem meam.

17. Facies mea intumuit à fletu, & palpebræ meæ caligaverunt.

18. Hæc passus sum absque iniquitate manus meæ, cum haberem mundas ad Deum preces.

19. Terra ne operias sanguinem meum neque inveniatis in te locum latendi clamor meus.

20. Ecce enim in cælo testis meus, & conscius meus in excelsis.

21. Verbosi amici mei: ad Deum stillat oculus meus.

22. Atque utinam sic judicaretur vir cum Deo, quomodo judicaretur filius hominis cum collega suo.

23. Ecce enim breves anni transeunt, & semitam per quam revertar, ambulo.

CAPUT XVII.

Iob ex afflictionis suæ magnitudine sibi hic nihil præter mortem restare contendit, & amicos præsentem tantum remunerationem statuentes insipientia arguens, ipse futuram requiem præstatulat.

1. **S**piritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur, & solum mihi superest sepulchrum.

2. Non peccavi, & in amaritudinibus moratur oculus meus.

3. Libera me Domine, & pone me iuxta te, & cujusvis manus pugnet contra me.

4. Cor eorum longe fecisti à disciplina, propterea non exaltabuntur.

5. Prædam pollicetur sociis, & oculi filiorum ejus deficient.

6. Posuit me quasi in proverbium vulgi, & exemplum sum coram eis.

7. Caligavit ab indignatione oculus meus, & membra mea quasi in nihilum redacta sunt.

8. Stupebunt justi super hoc, & innocens contra hypocritam suscitabitur.

9. Et tenebit justus viam suam, & mundis inanibus addet fortitudinem.

10. Igitur omnes vos convertimini, & venite, & non inveniam in vobis ullum sapientem.

11. Dies mei transierunt, cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum:

12. Noctem vertunt in diem, & rursum post tenebras spero lucem.

13. Si sustinero, infernus domus mea est, & in tenebris stravi lectulum meum.

14. Putredini dixi: Pater meus es, mater mea, & soror mea, verbumus.

15. Ubi est ergo nunc præstatio mea, & patientiam meam quis considerat.

16. In profundissimum infernum descendunt omnia mea: putasne saltem ibi erit requies mihi?

CAPUT XVIII.

Baldad arguens Iob jactantia & impatientia, describit impiorum maledictiones: ut suam contra Iob sententiam statuatur, nempe ipsum tantum propter peccata sua puniri.

1. **R**espondens autem Baldad Suhites, dixit:

2. Usque ad quem finem verba jactabitis? intelligite prius & sic loquamur.

3. Quare reputati sumus ut jumenta, & solumus coram vobis?

4. Qui perdis animum tuum in furore tuo, numquid propter te derelinquetur terra, & transferentur rupes de loco suo?

5. Nonne lux impij extinguetur, nec splendet flamma ignis ejus?

6. Lux obtenebrescet in tabernaculo illius, & lucerna, quæ super eum est, extinguetur.

7. Audiantur gressus vitutis ejus, & præcipitabit eum consilium suum.

8. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis ejus ambulat.

9. Tentabit planta illius laqueo, & exardescet contra eum sitis.

10. Abscondita est in terra pedica ejus, & decipula illius super semitam.

11. Undique terrebut eum formidines, & involvent pedes ejus.

12. Attenuetur tamen robur ejus, & inedia invadat costas illius.

13. Devoret pulchritudinem cutis ejus, consumat brachia illius primogenita mors.

14. Avellatur de tabernaculo suo fiducia ejus, & calcet super eum, quasi rex, interitus.

15. Habitent in tabernaculo illius socii ejus, qui non est, aspergatur in tabernaculo ejus sulphur.

16. Deorsum radices ejus siccantur, sursum autem atteratur messis ejus.

17. * Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen ejus in plateis.

* Prov. 2. 22.

18. Expellet eum de luce in tenebras, & de orbe transferet eum.

19. Non erit semen ejus, neque progenies in populo suo, nec ullæ reliquie in regionibus ejus.

20. In die ejus stupebunt novissimi, & primos invadat horror.

21. Hæc sunt ergo tabernacula iniqui, & iste locus ejus, qui ignorat Deum.

CAPUT XIX.

Job crudelitatis amicos arguens, se à Deo flagellari dicit immerito, non ob sua flagitia, sed ob alias justas causas: ostendens afflictionis acerbitatem, & se ab amicis destitutum; unde super futura resurrectione seipsum consolatur?

1. R Espondens autem Job, dixit:

2. Usquequo affligitis animam meam, & attertis me sermonibus?

3. En, decies confunditis me, & non erubescitis opprimentes me.

4. Nempe, etsi ignovi, mecum erit ignorantia mea.

5. At vos contra me erigimini, & arguitis me opprobriis meis.

6. Saltem nunc intelligite quia Deus non æquo judicio afflixerit me, & flagellis suis me cinxit.

7. Ecce clamabo vim patiens, & nemo audiet: vociferabor, & non est qui judicet.

8. Semitam meam circumsepsit, & transire non possum, & in calle meo tenebras possuit.

9. Spoliavit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo.

10. Destruxit me undique, & pereo, & quasi evulsæ arbori abstulit spem meam.

11. Iratus est contra me furor ejus, & sic me habuit quasi hostem suum.

12. Simul venerunt latrones ejus, & fecerunt sibi viam per me, & obsederunt in gyro tabernaculum meum.

13. Fratres meos longe fecit à me, & noti mei quasi alieni recesserunt à me.

14. Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me noverant, oblit sunt mei.

15. Inquilini domus meæ, & ancillæ meæ sicut alienum habuerunt me, & quasi peregrinus fui in oculis eorum.

16. Servum meum vocavi, & non respondit, ore proprio deprecabar illum.

17. Halitum meum exhoruit uxor mea, & orabam filios uteri mei.

18. Stulti quoque despiciebant me, & cum ab eis recessissem, detrahebant mihi.

19. Abominati sunt in quondam consilia-rii mei: & quem maxime diligebam, avversatus est me.

20. Pellis meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum, & derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.

21. Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.

22. Quare persequimini me sicut Deus, & carnibus meis saturamini?

23. Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei? quis mihi det ut exarentur in libro

24. stylo ferreo, & plumbi lamina, vel celte sculptantur in silice?

25. Scio enim quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum:

26. Et rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum.

27. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo.

28. Quare ergo nunc dicitis: Persequamur eum, & radicem verbi inveniamus contra eum?

29. Fugite ergo à facie gladii, quoniam ultor iniquitatum gladius est: & scitote esse judicium.

CAPUT XX.

Sophar verbis Job motus, correptionem ipsius se dicit auditurum, & quæ sit apud Deum pars impii, multis verbis prosequitur.

1. R Espondens autem Sophar Naamathites, dixit.

2. Quicquid cogitationes meæ variæ succedunt sibi, & mens in diversa rapitur.

3. Doctrinam, qua me arguis, audiam, & spiritus intelligentiæ meæ respondebit mihi.

4. Hoc scio a principio, ex quo positus est homo super terram.

5. Quod laus impiorum brevis sit, & gaudium hypocritæ ad instar puncti.

6. Si ascenderit usque ad cælum superbia ejus, & caput ejus nubes tetigerit:

7. Quasi sterquilinum in fine perdetur, & qui eum viderant, dicent: Ubi est?

8. Velut somnium avolans non invenietur, transiet sicut visio nocturna.

9. Oculus, qui eum viderat, non videbit, neque ultra intuebitur eum locus suus.

10. Filii ejus atterentur egestate, & manus illius reddent ei dolorem suum.

11. Ossa ejus implebuntur vitilis adolescentiæ ejus, & cum eo in pulvere dormient.

12. Cum enim dulce fuerit in ore ejus malum, abscondet illud sub lingua sua.

13. Parcet illi, & non derelinquet illud, & celabit in gutture suo.

14. Panis ejus in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus.

15. Divitias, quas devoravit, evomet, & de ventre illius extrahet eas Deus.

16. Caput aspidum suget, & occidet eum lingua viperæ.

17. (Non videat rivulos fluminis, torrentes mellis, & butyri.)

18. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur: juxta multitudinem adinventionum suarum, sic & sustinebit.

19. Quoniam contingens nudavit pauperes, domum rapuit, & non edificavit eam.

20. * Nec est satiat venter ejus: & cum habuerit quæ concupierat, possidere non poterit, * Eccl. 5. 9.

21. Non remanebit de cibo ejus, & propterea nihil permanebit de bonis ejus.

22. Cum satiatus fuerit, ardebitur, res-tuabit, & omnis dolor irruet super eum.

23. Utinam impleatur venter ejus, ut emittat in eum iram furoris sui, & pluat super illum bellum suum.

24. Fu-

24. Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æreum.
 25. Eductus, & egrediens de vagina sua, & fulgurans in amaritudine sua: vadent, & venient super eum horribiles.
 26. Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis eius: devorabit eum ignis, qui non succenditur, affligetur reliquus in tabernaculo suo.
 27. Revelabunt cæli iniquitatem ejus, & terra consurgit adversus eum.
 28. Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei.
 29. Hæc est pars hominis impij à Deo, & hereditas verborum ejus à Domino.

CAPUT XXI.

Iob patienter ab amicis audiri postulans, causam inquit quare impiorum nonnulli in finem usque vita prosperentur, pii contra adversis cedantur? & respondet, impium in diem perditionis à Deo servari, falsam amicorum consolationem per hoc convellens.

1. **R**espondens autem Iob, dixit:
 2. Audite quæso sermones meos, & agite poenitentiam.
 3. Sustinete me, & ego loquar, & post mea, si videbitur, verba ridete.
 4. Nunquid contra hominem disputatio mea est, ut merito non debeam contristari?
 5. Attendite me, & obstupescite, & superponite digitum ori vestro:
 6. Et ego quando recordatus fuero, pertimesco, & concutit carnem meam tremor.
 7. * Quare ergo impij vivunt, sublevati sunt, confortatique divitiis? * *Ierem. 12. 1. Habac. 1. 3. & Ps. 13.*
 8. Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba, & nepotum in conspectu eorum.
 9. Domus eorum securæ sunt & pacatæ, & non est virga Dei super illos.
 10. Bos eorum concepit, & non abortivit vacca peperit, & non est privata foetu suo.
 11. Egrediuntur quasi greges parvuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus.
 12. Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi.
 13. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.
 14. Qui dixerunt Deo: Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus.
 15. * Quis est Omnipotens, ut serviamus ei? & quid nobis prodest si oraverimus illum? * *Malac. 3. 14.*
 16. Verumtamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longè sit à me.
 17. Quoties lucerna impiorum extinguetur, & superveniet eis inundatio, & dolores dividet furoris sui?
 18. Erunt sicut palæx ante faciem venti, & sicut favilla, quam turbo dispergit.
 19. Deus servabit filius illius dolorem patris: & cum reddiderit, tunc sciet.
 20. Videbunt oculi ejus interfecionem suam, & de furore Omnipotentis bibet.
 21. Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se? & si numerus mensuum ejus dimidiatur?
 22. Nunquid Deum docebit quispiam scientiam, qui excelsos judicat?
 23. Iste moritur robustus & sanus, dives & felix.
 24. Viscera ejus plena sunt adipe, & medullis ossa illius irrigantur:

25. Alius verò moritur in amaritudine animæ absque ullis opibus:

26. Et tamen simul in pulvere dormient, & vermibus operient eos.

27. Certe novi cogitationes vestras, & sententias contra me iniquas.

28. Dicitis enim, Ubi est domus principis? & ubi tabernacula impiorum?

29. Interrogate quemlibet de viatoribus, & hæc eadem illum intelligere cognoscetis.

30. Quia in diem perditionis servatur malus, & ad diem furoris ducetur.

31. Quis arguet coram eo viam ejus? & quæ fecit, quis reddet illi?

32. Ipse ad sepulchra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit.

33. Dulcis fuit glareis Cocyti, & post se omnem hominem trahet, & ante se innumerabiles.

34. Quomodo igitur consolamini me frustra, cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?

CAPUT XXII.

Eliphaz arguit Iob immissericordia in pauperum oppressione; & aliorum facinorum: ostendens ipsum de divina providentia non rectè sentire, ac poenitenti bona promittens.

1. **R**espondens autem Eliphaz Themanites, dixit.
 2. Nunquid Deo potest comparari homo, etiam cum perfectæ fuerit scientiæ?
 3. Quid prodest Deo si justus fueris? aut quid ei confers si immaculata fuerit via tua?
 4. Nunquid timens arguet te, & veniet tecum in iudicium.
 5. Et non propter malitiam tuam plurimam, & infinitas iniquitates tuas?
 6. Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa, & nudos spoliasti vestibus.
 7. Aquam lasso non dedisti, & esurienti subtraxisti panem.
 8. In fortitudine brachii tui possidebas terram, & potentissimus obtinebas eam.
 9. Viduas dimisisti vacuas, & lacertos pupillorum comminuisti.
 10. Propterea circumdatus es laqueis, & conturbat te formido subita.
 11. Et putabas te tenebras non visurum, & impetu aquarum inundantium non oppressum iri?
 12. An non cogitas quod Deus excelsior cælo sit, & super stellarum verticem sublimetur?
 13. Et dicis: Quid enim novit Deus? & quasi per caliginem judicat.
 14. Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat, & circa caudæ cæli perambulat.
 15. Nunquid seminat sæculoium custodire cupis, quam calcaverunt viri iniqui?
 16. Qui sublatis sunt ante tempus suum, & fluvius subvertit fundamentum eorum:
 17. Qui dicebant Deo: Recede à nobis: & quasi nihil posset facere Omnipotens, æstimabant eum.
 18. Cum ille impleisset domos eorum bonis, quorum sententia procul sit à me.
 19. * Videbunt justi, & lætabuntur, & innocens subsannabit eos. * *Psal. 106. 42.*
 20. Nonne succisa est erectio eorum, & reliquias eorum devoravit ignis?
 21. Acquiesce igitur ei, & habeto pacem; & per hæc habebis fructus optimos.
 22. Suscipe ex ore illius legem, & pone sermones ejus in corde tuo.
 23. Si reversus fueris ad Omnipotentem,

adi-

ædificaberis, & longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo.

24. Dabit pro terra silicem, & pro silice torrentes aureos.

25. Eritque Omnipotens contra hostes tuos, & argentum coarceveratur tibi.

26. Tunc super Omnipotentem deliciis affluens, & elevabis ad Deum faciem tuam.

27. Rogabis eum, & exaudiet te, & vota tua reddes.

28. Decernes rem, & veniet tibi, & in viis tuis splendeat lumen.

29. * Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinaverit oculos, ipse salvabitur. * *Prov. 29. 23.*

30. Salvabitur innocens, salvabitur autem in munditia manuum suarum.

CAPUT XXIII.

Iob divinum iudicium humiliter invocans, ostendit se non puniri propter peccata sua, recteque sentire de providentia Dei incomprehensibilis, omnia pro sua voluntate facientis.

1. **R**espondens autem Iob, ait:

2. Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, & manus plagæ meæ aggravata est super gemitum meum.

3. Quis mihi tribuat ut cognoscam & inveniam illum, & veniam usque ad solium ejus?

4. Ponam coram eo iudicium, & os meum replebo increpationibus.

5. Ut sciam verba, quæ mihi respondeat, & intelligam quid loquatur mihi.

6. Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ inole me premat.

7. Proponat æquitatem contra me, & perveniat ad victoriam iudicium meum.

8. Si ad Orientem iero, non apparet: si ad Occidentem, non intelligam eum.

9. Si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum: si me veritatem ad dexteram, non video illum.

10. Ipse verò scit viam meam, & probavit me quasi aurum, quod per ignem transit.

11. Vestigia ejus secutus est pes meus, viam ejus custodivi, & non declinavi ex ea.

12. A mandatis labiorum ejus non recessi, & in sinu meo abscondi verba oris ejus.

13. Ipse enim solus est, & nemo avertere potest cogitationem ejus: & anima ejus quodcumque voluit, hoc fecit.

14. Cum expleverit in me voluntatem suam, & alia multa similia prestat sunt ei.

15. Et idcirco à facie ejus turbatus sum, & considerans eum, timore sollicitor.

16. Deus molliuit cor meum, & Omnipotens conturbavit me.

17. Non enim perii propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.

CAPUT XXIV.

Iob, ut rectè se sentire ostendat de divina providentia, dicit Deo nota esse tempora, & hominum varias recenset iniquitates, ab ipso puniendas.

1. **A**B Omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem noverunt eum, ignorant dies illius.

2. Alii terminos transtulerunt, diripuerunt greges, & paverunt eos.

3. Asinum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bovem viduæ.

4. Subverterunt pauperum viam, & oppreserunt pariter mansuetos terræ.

5. Alii quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum: vigilantes ad prædam, præparant panem libeis.

6. Agrum non suum demunt, & vineam ejus, quem vi oppresserint, vindemiant.

7. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore;

8. Quos imbies montium rigant, & non habentes velamen, amplexantur lapides.

9. Vin fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperem spoliaverunt.

10. Nudis & incendentibus absque vestitu, & esurientibus tulerunt spicas.

11. Inter acervos eorum immediati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt.

12. De civitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamavit, & Deus inultum ab eis non patitur.

13. Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias ejus, nec reversi sunt per semitas ejus.

14. Manè primò consurgit homicida, interficit egenum & pauperem: per noctem vero erit quasi fur.

15. Oculus adulteri observat caliginem, dicens: Non me videbit oculus: & operiet vultum suum.

16. Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerat sibi, & ignoraverunt lucem.

17. Si subito apparuit aurora, arbitrantur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.

18. Levis est super faciem aquæ: maledicta sit pars ejus in terra, nec ambulet per viam vinearum.

19. Ad narium calorem transeat ab aquis nivium, & usque ad infans peccatum illius.

20. Obliviscatur ejus misericordia, dulcedo illius vernes: non sit in recollectione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.

21. Pavit enim sterilem, quæ non parit, & viduæ bene non fecit.

22. Detraxit fortes in fortitudine sua: & cum steterit, non credet vitæ suæ.

23. * Dedit ei Deus locum penitentiae, & ille abutitur eo in superbia: oculi autem ejus sunt in viis illius. * *Apoç. 2. 21.*

24. Elevati sunt ad modicum, & non subsistent, & humiliabuntur sicut omnia, & auferentur, & sicut summitates spicarum conterentur.

25. Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum, & ponere ante Deum verba mea?

CAPUT XXV.

Baldad ex Dei sublimitate & hominis humilitate, negat hominem Deo comparatum justificari posse.

1. **R**espondens autem Baldad Subites, dixit.

2. Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis.

3. Numquid est numerus militum ejus? & super quem non surget lumen illius?

4. Numquid justiciam potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere?

5. Ecce luna etiam non splendet, & stelle non sunt mundæ in conspectu ejus:

6. Quanto magis homo putredo, & filius hominis vermis?

CAPUT XXVI.

Iob dicit nullum Deo ab homine auxilium præ-

tari posse, Dei incomprehensibilem potentiam ex ipsis operibus demonstrans.

1. **R**espondens autem Iob : dixit :
2. Cujus adjutor es ? numquid imbecillis ? & sustentas brachium ejus, qui non est tortus ?
3. Cui dedisti consilium ? forsitan illi, qui non habet sapientiam, & prudentiam tuam ostendisti plurimam.
4. Quem docere voluisti ? nonne eum, qui fecit spiramentum ?
5. Ecce gigantes gemunt sub aquis, & qui habitant cum eis.
6. Nudus est infernus coram illo, & nulum est operimentum perditioni.
7. Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.
8. Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.
9. Qui tenet vultum solii sui, & expandit super illud nebulam suam.
10. Terminum circumdedit aquis, usque dum finiantur lux & tenebre.
11. Columnæ cæli contremiscunt, & pavent ad nutum ejus.
12. In fortitudine illius repente maria congregata sunt, & prudentia ejus percussit superbum.
13. Spiritus ejus ornavit cælos : & obstericant manu ejus, eductus est coluber tortuosus.
14. Ecce, hæc ex parte dicta sunt viarum ejus : & cum vix parvam stillam sermonis ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri ?

CAPUT XXVII.

Iob perpetuo constans in sui justificatione, rejecta amicorum calumnia, ostendit cur innocentia studuerit, quod impie ex præsentis vite brevitate in morte sapiantur à Deo ad supplicia.

1. **A**dādit quoque Iob, assumens parabola suam, & dixit :
2. Vivit Deus, qui abstulit iudicium meum, & Omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam.
3. Quia donec superest halitus in me, & spiritus Dei in naribus meis,
4. Non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.
5. Absit à me ut justos vos esse judicem : donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.
6. Iustificationem meam, quam cepi tenere, non deseram : neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.
7. Sit ut impius, inimicus meus : & adversarius meus, quasi iniquus.
8. Quæ est enim spes hypocritæ si avaræ rapiat, & non liberet Deus animum ejus ?
9. Numquid Deus audiet clamorem ejus cum venerit super eum angustia ?
10. Aut poterit in Omnipotente delectari, & invocare Deum omni tempore ?
11. Docebo vos per manum Dei quæ Omnipotens habeat, nec abscondam.
12. Ecce, vos omnes nostis, & quid sine causa vana loquimini ?
13. Hæc est pars hominis impij apud Deum, & hereditas violentorum, quam ab Omnipotente suscipiunt.
14. Si multiplicati fuerint filii ejus, in gladio erunt, & nepotes ejus non saturabuntur pane.

15. Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, & viduæ illius non plorabunt.
16. Si comportaverit quasi terram argentum, & sicut lutum præparaverit vestimenta :
17. Preparabit quidem, sed justus vestietur illis : & argentum innocentem dividet.
18. Edificavit sicut tinea domum suam, & sicut custos recit umbraculum.
19. * Dives cum dormierit, nihil secum auferet : aperiet oculos suos, & nihil inveniet.
- * Psalm. 48. 18.
20. Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimit eum tempestas.
21. Tollit eum ventus uens, & auferet, & velut turbo rapiet eum de loco suo.
22. Et mittet super eum, & non parcat : de manu ejus fugiens fugiet.
23. Stinget super eum manus suas, & sibi labit super illum, intuens locum ejus.

CAPUT XXVIII.

Iob etiam innocentia studuit, quod hæc sit unica via obtinenda sapientia, quam ostendit auro longe esse præstantior em, tum origine, tum rei dignitate : Deo autem perspicua esse quæque occultissima natura, & sapientiam à cælo dari, non auro em : cujus sapientia particula quadam communicatur per Dei timorem.

1. **H**abet argentum venarum suarum principia : & auro locus est, in quo confiat.
2. Ferrum de terra tollitur : & lapis solutus calore, in æs vertitur.
3. Tempus posuit tenebris, & universorum finem ipse considerat, lapideum quoque caliginis, & umbram mortis.
4. Dividit torrens à populo peregrinante, eos, quos oblitus est pes egentis hominis, & inivos.
5. Tera, de qua oriebatur panis in loco suo, igni subversa est.
6. Locus sapphiri lapides ejus, & glebæ illius aurum.
7. Semitam ignoravit avis, nec intuitus est eam oculus vulturis.
8. Non calcaverunt eam filii institorum, nec pertransivit per eam leæna.
9. Ad silicem extendit manum suam, subvertit à radicibus montes.
10. In petris rivos excidit, & omne pretiosum vidit oculus ejus.
11. Profunda quoque fluviorum scrutatus est, & abscondita in lucem produxit.
12. Sapientia verò ubi invenitur ? & quis est locus intelligentiæ ?
13. Nescit homo pretium ejus, nec invenitur in terra suaviter viventium.
14. Abyssus dicit : Non est in me : & mare loquitur : Non est mecum.
15. * Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione ejus.
- * Sap. 7. 9.
16. Non confertur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonio pretiosissimo, vel sapphiro.
17. Non adequabitur ei aurum vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vasa auri.
18. Excelsa & eminentia non memorabuntur comparatione ejus : trahitur autem sapientia de occultis.
19. Non adequabitur ei topazius de Æthiopia, nec tinctura mundissime componetur.
20. Unde ergo sapientia venit ? & quis est locus intelligentiæ ?
21. Abscondita est ab oculis omnium vi-

ventium, volucres quoque cæli latet.

22. Perditio & mors dixerunt : Auribus nostris audivimus famam ejus.

23. Deus intelligit viam ejus, & ipse novit locum illius.

24. Ipse enim fines mundi intuetur : & omnia, quæ sub cælo sunt, respicit.

25. Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in mensura.

26. Quando ponebat pluvius legem, & viam procellis sonantibus.

27. Tunc vidit illam, & enarravit, & præparavit, & investigavit.

28. Et dixit homini : Ecce timor Domini, ipsa est sapientia : & recedere à malo, intelligentia.

CAPUT XXIX.

Iob pristina cupiens restitui felicitati, multis verbis illam enarrat, una cum bonis suis operibus, quo se de contraria amicorum calumnia vindicat.

1. Adidit quoque Iob, assumens parabolam suam, & dixit :

2. Quis mihi tribuat, ut sin juxta menses pristinos secundum dies, quibus Deus custodiebat me ?

3. Quando splendebat lucerna ejus super caput meum, & ad lumen ejus ambulabam in tenebris ?

4. Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando societò Deus erat in tabernaculo meo ?

5. Quando erat Omnipotens mecum : & in circuitu meo pueri mei ?

6. Quando lavabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi illos olei ?

7. Quando procedebam ad portam civitatis, & in platea parabant cathedram mihi ?

8. Videbant me juvenes, & abscondebantur, & senes assurgentes stabant.

9. Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo.

10. Vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhaerebat.

11. Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi.

12. Eo quod liberasset pauperem vociferantem, & pupillum, cui non esset adjutor.

13. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum.

14. Justitia indutus sum : & vestivi me, sicut vestimento & diademate, iudicio meo.

15. Oculus fui cæco, & pes claudò.

16. Pater eram pauperum : & causam quam nesciebam, diligentissimè investigabam.

17. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferiebam prædàm.

18. Dicebamque : In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies.

19. Radix mea aperta est secus aquas, & ros morabitur in missione mea.

20. Gloria mea semper innovabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur.

21. Qui me audiebant, expectabant sententiam, & intenti facebant ad consilium meum.

22. Verbis meis addere nihil audebant, & super illos stillabat eloquium meum.

23. Expectabant me sicut pluviam, & os suum aperiebant quasi ad imbium serotinum.

24. Si quando ridebam ad eos, non credebant, & lux vultus mei non cadebat in terram.

25. Si voluissem ire ad eos, sedebam primus, cumque sederem quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen morientium consolator.

CAPUT XXX.

Plangit Iob pristinam illam felicitatem, versam sibi, permittente Deo, in summam calamitatem.

1. Nunc autem derident me juniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei :

2. Quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo, & vita ipsa putabantur indigni.

3. Egredite & fame steriles, qui rodebant in solitudine, squallentes calamitate, & miseria.

4. Et mandebant herbas, & arborum cortices, & radix juniperorum erat cibus eorum.

5. Qui de convallibus ista rapientes, cum singula repeliissent, ad ea cum clamore curiebant.

6. In desertis habitabant torrentium, & in cavernis terræ, vel super glaream.

7. Qui inter hyusceinodi latabatur, & esse sub sentibus delicias computabant.

8. Filii stultorum & ignobilium, & in terra penitus non parentes.

9. Nunc in eorum canticum versus sum, & factus sum eis in proverbium.

10. Abominantur me, & longe fugiunt à me, & faciem meam conspuere non verentur.

11. Pharetram enim suam aperuit, & affixit me, & frenum posuit in os meum.

12. Ad dexteram orientis calamitates meæ illico surrexerunt : pedes meos subverterunt, & oppresserunt quasi fluctibus semitis suis.

13. Dissipaverunt itinera mea, insidiati sunt mihi, & prævaluerunt, & non fuit qui ferret auxilium.

14. Quasi rupto muro, & aperta janua irruerunt super me, & ad meas miseras devoluti sunt.

15. Redactus sum in nihilum : abstulisti quasi ventus desiderium meum : & velut nubes pertransiit salus mea.

16. Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, & possident me dies afflictionis.

17. Nocte os meum perforatur doloribus : & qui me comedunt, non dormiunt.

18. In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, & quasi capito tunice succinxerunt me.

19. Comparatus sum luto, & assimilatus sum favillæ & cineri.

20. Clamo ad te, & non exaudis me : sto, & non respicis me.

21. Mutasti es mihi in crudelem, & in duritia manus tue adversaris mihi.

22. Elevasti me, & quasi super ventum ponens elisisti me valide.

23. Scio quia morti trades me, ubi constituta est domus omni viventi.

24. Verumtamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam : & si corruerint, ipse salvabis.

25. Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, & compatiebar anima mea pauperi.

26. Expectabam bona, & venerunt mihi mala : præstolabar lucem, & eruperunt tenebræ.

27. Interiora mea efferbuerunt absque ulla requie, prævenerunt me dies afflictionis.

28. Mœrens incedebam, sine furore : consurgens, in turba clamabam.

29. Prater fui draconem, & socius struthionum.

30. Cutis mea denigrata est super me, & ossa mea arietunt præ caumate.

31. Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem fletuum.

CAPUT XXXI.

Job ut de amicorum calumnia se purget, summum judicem innocentie sue testem invocans, suas enarrat virtutes, quibus a puero assuevit.

1. **P**epigi foedus cum oculis meis ut ne cogitarein quidem de virgine.
2. Quam enim partem habet in me Deus desuper, & hereditatem Omnipotens de excelsis?

3. Numquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus injustitiam?

4. Nonne ipse considerat vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat?

5. Si ambulavi in vanitate, & festinavit in dolo pes meus;

6. Appendit me in statera justa, & sciat Deus simplicitatem meam.

7. Si declinavi gressus meus de via, & si secutum est oculus meos cor meum, & si manibus meis adhesit inacula:

8. Seram, & alius comedat; & progenies mea eradicetur.

9. Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum:

10. Scortum alterius sit uxor mea, & super illam incurventur alii.

11. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima.

12. Ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina.

13. Si contempsi subire iudicium cum seruo meo, & ancilla mea, cum disceptarent adversum me.

14. Quid enim faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus? & cum quaesierit, quid respondebo illi?

15. Numquid non in utero fecit me qui & illum operatus est: & formavit me in vulva unus?

16. Si negavi, quod volebant, pauperibus, & oculos viduae expectare feci:

17. Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea:

18. (Quia ab infantia mea crevit mecum miseratio, & de utero matris meae egressa est mecum.)

19. Si desepxi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem:

20. Si non benedixerunt mihi latera ejus, & de velleribus ovium meorum calefactus est:

21. Si levavi super pupillum manum meam, etiam cum viderem in porta superioreim:

22. Humerus meus à junctura sua cadat, & brachium meum cum suis ossibus confringatur.

23. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus ejus ferre non potui.

24. Si putavi aurum robur meum, & obrixi dixi: Fiducia mea.

25. Si letatus sum super multis divitiis meis, & quia plurima reperit manus mea.

26. Si vidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clarè:

27. Et letatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo.

28. Quae est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.

29. Si gavisus sum ad ruinam ejus, qui me oderat, & exultavi quod invenisset eum malum.

30. Non enim dedi ad peccandum guttar meum, ut expeterein maledicens animam ejus.

31. Si non dixerunt viri tabernaculi mei: Quis det de carnibus ejus ut saturemur?

32. Fois non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.

33. Si abscondi quasi homo peccatum meum, & celavi in sinu meo iniquitatem meam.

34. Si expavi ad multitudinem nimiam, & despectio propinquorum terruit me: & non magis tacui, nec egressus sum ostium.

35. Quis mihi tribuat auditorem, ut desiderium meum audiat Omnipotens: & librum scribat ipse qui judicat.

36. Ut in humero meo portem illum, & circumdum illum quasi coronam mihi?

37. Pei singulos gradus meos pronuntiabo illum, & quasi principi offeram eum.

38. Si adversum me terra mea clamavit, & cum ipsa sulci ejus deflent:

39. Si fructus ejus comedi absque pecunia, & animam agrorum ejus affixi:

40. Pro frumento orietur mihi tribulus, & pro hordeo spina.

Finita sunt verba Job.

CAPUT XXXII.

Job silentio amicis imposito, arguitur una cum illis insipientia ab Elu, qui suam jactat sapientiam.

1. **O**miserunt autem tres viri isti respondere Job, eo quod justus sibi videretur.

2. Et iratus, indignatusque est Elu filius Barachel Buzites, de cognatione Ram: iratus est autem adversum Job, eo quod justum se esse diceret coram Deo.

3. Porro adversum amicos ejus indignatus est, eo quod non invenissent responsionem rationabilem, sed tantummodo condemnassent Job.

4. Igitur Elu expectavit Job loquentem: eo quod seniores essent qui loquebantur.

5. Cum autem vidisset quod tres responderent non potuissent, iratus est vehementer.

6. Respondensque Elu filius Barachel Buzites, dixit:

Junior sum tempore, vos autem antiquiores, idcirco demisso capite, arguitis sum vobis indicare meam sententiam.

7. Sperabam enim quod aetas prolixior loqueretur, & annorum multitudo doceret sapientiam.

8. Sed, ut video, Spiritus est in hominibus, & inspiatio Omnipotentis dat intelligentiam.

9. Non sunt longævi sapientes, nec senes intelligunt iudicium.

10. Ideo dicam: Audite me, ostendam vobis etiam ego meam sapientiam.

11. Expectavi enim sermones vestros, audivi prudentiam vestram, donec disceptaremini sermonibus:

12. Et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam: sed, ut video, non est qui possit arguere Job, & respondere ex vobis sermonibus ejus.

13. Ne forte dicatis: Invenimus sapientiam, Deus projecit eum, non homo.

14. Nihil locutus est mihi, & ego non secundum sermones vestros respondebo illi.

15. Extimuerunt, nec respondeant ultra, abstuleruntque à se eloquia.

16. Quoniam igitur expectavi, & non sunt

locuti: steterunt, nec ultrà responderunt:

17. Respondebo & ego partem meam, & ostendam scientiam meam.

18. Plenus sum enim sermonibus, & coarctat me spiritus uteri mei.

19. En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas novas dirumpit.

20. Loquar, & respirabo paululum: aperiam labia mea, & respondebo.

21. Non accipiam personam viii, & Deum homini non æquabo.

22. Nescio enim quamdiu subsistam, & si post modicum tollat me Factor meus.

C A P U T XXXIII.

Eliu ex sermonibus Iob ostendere nititur eum non esse justum, docens quomodo Deus homini loquatur ut erudiat & increpet, ac respicienti propitiatur,

1. **A**udi igitur Iob eloquia mea, & omnes sermones meos ausculta.

2. Ecce aperui os meum, loquatur lingua mea in faucibus meis.

3. Simplici corde meo sermones mei, & sententiam puram labia mea loquuntur.

4. Spiritus Dei fecit me, & spiraculum Omnipotentis vivificavit me.

5. Si potes, responde mihi, & adversus faciem meam consiste.

6. Ecce, & me sicut & te fecit Deus, & de eodem luto ego quoque formatus sum.

7. Verumtamen miraculum meum non te terreat, & eloquentia mea non sit tibi gravis.

8. Dixisti ergo in auribus meis, & vocem verborum tuorum audivi.

9. Mundus sum ego, & absque delicto: immaculatus, & non est iniquitas in me.

10. Quia querelas in me reperit, ideò arbitratus est me inimicum sibi.

11. Posuit in nervo pedes meos, custodivit omnes semitas meas.

12. Hoc est ergo, in quo non es iustificatus: respondebo tibi, quia inajor sit Deus homine.

13. Adversus eum contendis quod non ad omnia verba responderit tibi?

14. Semel loquitur Deus, & secundò id ipsum non repetit.

15. Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo:

16. Tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplinam.

17. Ut avertat hominem ab his, quæ facit, & libet eum de superbia:

18. Eruens animam ejus à corruptione: & vitam illius, ut non transeat in gladium.

19. Increpat quoque per dolorem in lectulo, & omnia ossa ejus marcescere facit.

20. Abominabilis ei fit in vita sua panis, & animæ illius cibus ante desiderabilis.

21. Tabescet caro ejus, & ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur.

22. Appropinquavit corruptioni anima ejus, & vita illius mortiferis.

23. Si fuisse pro eo Angelus loquens, unus de milibus, ut annuntiet hominis æquitatem:

24. Miserebitur ejus, & dicet: Libera eum, ut non descendat in corruptionem: inveni in quo ei propitior.

25. Consumpta est caro ejus à suppliciis, revertatur ad dies adolescentiæ suæ.

26. Deprecabitur Deum, & placabilis ei erit: & videbit faciem ejus in jubilo, & reddet homini justitiam suam.

27. Respiciet homines, & dicet: Peccavi, & verè deliqui, & ut eram dignus, non recepi.

28. Liberavit animam suam ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret.

29. Ecce, hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos.

30. Ut revocet animas eorum à corruptione, & illuminet luce viventium.

31. Attende Iob, & audi me: & tace, dum ego loquor.

32. Si autem habes quod loquaris, responde mihi, loquere: volo enim, te apparere justum.

33. Quod si non habes, audi me: tace, & docebo te sapientiam.

C A P U T XXXIV.

Eliu rursum ex verbis Iob accusat eum blasphemiam aliorumque criminum, æquitatem ostendens divini iudicii, ejus quoque potentiam & notitiam cuncta subesse.

1. **P**ronuntians itaque Eliu, etiam hæc locutus est:

2. Audite sapientes verba mea, & eruditi auscultate me:

3. * Auris enim verba probat, & guttur escas gustu dijudicat. * *Supr. 12. 11.*

4. Judicium eligamus nobis, & inter nos videamus quid sit melius.

5. Quia dixit Iob: Justus sum, & Deus subvertit judicium meum.

6. In judicando enim me, mendacium est: violenta sagitta mea absque ullo peccato.

7. Quis est vir ut est Iob, qui bibit sannañationem quasi aquam:

8. Qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum viris impiis?

9. Dixit enim Non placebit vir Deo, etiam si cucurrerit cum eo.

10. Ideò viri cordati audite me, absit à Deo impietas, & ab Omnipotente iniquitas.

11. Opus enim hominis reddet ei, & juxta vias singulorum restituet eis.

12. Vere enim Deus non condemnabit frustrà, nec Omnipotens subvertet judicium.

13. Quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?

14. Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius & flatum ad se trahet.

15. Deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem revertetur.

16. Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur, & ausculta vocem eloquii mei.

17. Numquid qui non amat judicium, sanari potest? & quomodò tu eum, qui justus est, in tantum condemnas?

18. Qui dicit regi, apostata: qui vocat duces impios:

19. * Qui non accipit personas principum: nec cognovit tyrannum, cum disceptaret contra pauperem: opus enim manuum ejus sunt universi. * *Deut. 10. 17. 2. Par. 19. 7.*

Sap. 6. 8. Eccl. 35. 16. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Galat. 2. 6. Ephes. 6. 9. Colos. 3. 25.

1. *Petr. 1. 17.*

20. Subito moriuntur, & in media nocte turbantur populi, & pertiansibunt, & auferent violentum absque manu.

21. Oculi enim ejus super vias hominum, & omnes gressus eorum considerat.

22. Non sunt tenebræ, & non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem.

23. Neque enim ultrà in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in iudicium.

24. Conteret multos, & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis.

25. Novit enim opera eorum : & idcirco inducet noctem, & conterentur.

26. Quasi impios percussit eos in loco videndum.

27. Qui quasi de industria recesserunt ab eo, & omnes vias ejus intelligere noluerunt:

28. Ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, & audiret vocem pauperum.

29. Ipso enim concedente pacem, quis est qui condemnet? ex quo absconderit vultum, quis est qui contempletur eum & super gentes & super omnes homines?

30. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.

31. Quia ergo ego locutus sum ad Deum, te quoque non prohibebo.

32. Si erravi, tu doce me: si iniquitatem locutus sum, ultra non addam.

33. Numquid à te Deus expetit eam, quia displicuit tibi? tu enim cœpisti loqui, & non ego: quod si quid nostri melius, loquere.

34. Viri intelligentes loquantur mihi, & vir sapiens audiat me.

35. Iob autem stultè locutus est, & verba illius non sonant disciplinam.

36. Pater mi, probetur Iob usque ad finem: ne desinas ab homine iniquitatis.

37. Quia addit super peccata sua blasphemiam, inter nos interum constringatur: & tunc ad iudicium provocet sermonibus suis Deum.

CAPUT XXXV.

Eliu falsò colligens Iob dixisse Deo non placere quod rectum est, ostendit non Deo, sed homini & pietatem prodesse, & impietatem obesse.

1. **I**gitur Eliu hæc rursùm locutus est: 2. Numquid æqua tibi videtur tua cogitatio, ut diceres: Justior sum Deo?

3. Dixisti enim: Non tibi placet quod rectum est: vel quid tibi proderit, si ego peccavero?

4. Itaque ego respondebo sermonibus tuis, & amicis tuis tecum.

5. Suspice cælum & intuere, & contemplare æthera quod altior te sit.

6. Si peccaveris, quid ei nocebis? & si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum?

7. Porro si iustè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?

8. Homini, qui similis tui est, nocebit impietas tua: & filium hominis adjuvabit iustitia tua.

9. Propter multitudinem calumniatorum clamabunt: & ejulabunt propter vim brachii tyrannorum.

10. Et non dixit: Ubi est Deus, qui fecit me, qui dedit camina in nocte?

11. Qui docet nos super jumenta terræ, & super volucres cæli erudit nos.

12. Ibi clamabunt, & non exaudiet, propter superbiam malorum.

13. Non ergo frustrà audiet Deus, & Omnipotens causas singulorum intuebitur.

14. Etiam cum dixeris: Non considerat iudicare coram illo, & expecta eum.

15. Nunc enim non inert. rurem suum, nec ulciscitur scelus valde.

16. Ergo Iob frustra aperit os suum, & absque scientia verba multiplicat.

CAPUT XXXVI.

Eliu æquitatem divini iudicii tuetur, qui percutit ut erudiat; loquitur ut ad se redeant, redeuntes à flagellis liberat; hortatur itaque Iob ad resipiscuntiam, promittens cuncta prospera.

1. **A**ddens quoque Eliu, hæc locutus est.

2. Sustine me paululùm, & indicabo tibi: adhuc enim habeo quod pro Deo loquar.

3. Repetam scientiam ineam à principio, & operatorem meum probabo iustum.

4. Verè enim absque mendacio sermones mei, & perfecta scientia probabitur tibi.

5. Deus potentes non abicit, cum & ipse sit potens.

6. Sed non salvat impios, & iudicium pauperibus tribuit.

7. Non aufert à iusto oculos suos, & reges in solio collocat in perpetuum, & illi eriguntur.

8. Et si fuerint in catenis, & vinciantur funibus paupertatis:

9. indicabit eis opera eorum, & scelera eorum, quia violenti fuerunt.

10. Revelabit quoque aurem eorum, ut corripiat: & loquetur, ut revertantur ab iniquitate.

11. Si audierint & observaverint, complebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria:

12. Si autem non audierint, transibunt per gladium, & consumentur in stultitia.

13. Simulatores & calidi provocant iram Dei, neque clamabunt cum victi fuerint.

14. Morietur in tempestate anima eorum, & vita eorum inter effeminatos.

15. Eripiet de angustia sua pauperem, & revelabit in tribulatione aurem ejus.

16. Igitur salvabit te de ore angusto latissimè, & non habente fundamentum subter te: requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine.

17. Causa tua quasi impii iudicata est, causam iudiciumque recipies.

18. Non te ergo superet ira, ut aliquem opprimas: nec multitudo donorum inclinet te.

19. Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, & omnes robustos fortitudine.

20. Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis.

21. Cave ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpisti sequi post miseriam.

22. Ecce, Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus.

23. Quis poterit scrutari vias ejus? aut quis potest ei dicere: Operatus es iniquitatem?

24. Memento quod ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri.

25. Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul.

26. Ecce, Deus magnus vincens scientiam nostram: numerus annorum ejus inestimabilis.

27. Qui aufert stillas pluvie, & effundit imbres ad instar aurium.

28. Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper.

29. Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum,

30. & rugurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet.

31. Per hæc enim iudicat populos, & dat escas multis mortalibus.

32. In manibus abscondit lucem, & præcipit ei ut rursùm adveniat,

35 Annuntiat de ea amico suo, quod possessio ejus sit, & ad eam possit ascendere.

CAPUT XXXVII.

Elia ex mirabilibus Dei operibus concludit Dei sapientiam, potentiam, ac justitiam & inescutabile judicium ipsius; quibus vult Iob detraxisse; unde monet lobum, ut se nutui divino penitus subjiciat.

1. **S**uper hoc expavit cor meum, & emotum est de loco suo.
2. Audite auditionem in terrore vocis ejus, & sonum de ore illius procedentem.
3. Subter omnes cælos ipse considerat, & lumen illius super terminos terræ.
4. Post cum rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suæ, & non investigabitur, cum audita fuerit vox ejus.
5. Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna & inscrutabilia.
6. Qui præcipit nivi ut descendat in terram, & hiemis pluviis, & imbri fortitudinis suæ.
7. Qui in manu omnium hominum signat, ut noverint singuli opera sua.
8. Ingredietur bestia latibulum, & in antro suo morabitur.
9. Ab interioribus egredietur tempestas, & ab Arcturo rigus.
10. Plante Deo concrevit gelu, & rursum latissimæ funduntur aquæ.
11. Trumentum desiderat nubes, & nubes spargunt lumen suum.
12. Quæ lustrant per circuitum, quocunque eas voluntas gubernantis duxerit, ad omne quod præceperit illis super faciem orbis terrarum.
13. Sive in una tribu, sive in terra sua, sive in quocunque loco misericordiae suæ eas jusserit inveniri.
14. Ausculta hæc Iob: sta, & considera mirabilia Dei.
15. Numquid scis quando præceperit Deus pluviis, ut ostenderent lucem nubium ejus?
16. Numquid nosti semitas nubium magnas, & perfectas scientias?
17. Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perfrata fuerit terra Austro?
18. Tu forsitan cum eo fabricatus es cælos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt.
19. Ostende nobis quid dicamus illi: nos quippe involvimur tenebris.
20. Quis narrabit ei quæ loquor? etiam si locutus fuerit homo, devaloratur.
21. At nunc non vident lucem: subito aer coegetur in nubes, & ventus transiens fugabit eas.
22. Ab Aquilone aurum venit, & ad Deum formidolosa laudatio.
23. Digne eum invenire non possumus: magnus fortitudine, & judicio, & justitia & enarrari non potest.
24. Ideo timebunt eum viri, & non audent contemplari omnes, qui sibi videntur esse sapientes.

CAPUT XXXVIII.

Deus ipse disputationi se interponit, & Elia scire jussu, arguit Iob, ostendens ex conditis à se operibus non posse illum divinam potentiam ac sapientiam comprehendere.

1. **R**espondens autem Dominus Iob de turbine, dixit.

2. Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?

3. Accinge sicut vir lumbos tuos: interroga te, & responde mihi.

4. Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi si habes intelligentiam.

5. Quis posuit mensuras ejus, si nosti? vel quis tetendit super eam lineam?

6. Super quo bases illius solidatæ sunt? aut quis demisit lapidem angularem ejus,

7. cum me laudarent simul astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei?

8. Quis conclusit ostiis mare, quando eumpebat quasi de vulva procedens?

9. Cum ponere nubem vestimentum ejus, & caligine illud quasi pannis infantiae obvolverem?

10. Circumdedi illud terminis meis, & posui vectem, & ostia:

11. Et dixi: Usque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.

12. Numquid post ortum tuum præcepisti diluculo, & ostendisti auroræ locum suum?

13. Et tenuisti concitatus extrema terræ, & excussisti impios ex ea?

14. Restituetur ut lutum signaculum, & stabit sicut vestimentum.

15. Auferetur ab impiis lux sua, & brachium excelsum confringetur.

16. Numquid ingressus es profunda maris, & in novissimis abyssi deambulasti?

17. Numquid aperta sunt tibi portæ mortis, & ostia tenebrosa vidisti?

18. Numquid considerasti latitudinem terræ? indica mihi, si nosti, omnia,

19. In qua via lux habitet, & tenebrarum quis locus sit:

20. Ut ducas unumquodque ad terminos suos, & intelligas semitas domus ejus.

21. Sciebas tunc quod nasciturus esses? & numerum dierum tuorum noveras?

22. Numquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti?

23. Quæ præparavi in tempus hostis, in diem pugnæ & belli?

24. Per quam viam spargitur lux, dividitur æstus super terram?

25. Quis dedit vehementissimo imbri cuius, & viam sonantis tonitru,

26. ut plueret super terram absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur,

27. ut impleat inviam & desolatam, & produceret herbas virentes?

28. Quis est pluviae pater? vel quis genuit stillas roris?

29. De curvis utero egressa est glacies? & gelu de cælo quis genuit?

30. In similitudinem lapidis aquæ duratur, & superficies abyssi constringitur.

31. Numquid conjungere valebis micantes stellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?

32. Numquid producis Luciferum in tempore suo, & Vesperum super filios terræ con surgere facis?

33. Numquid nosti ordinem cæli, & pones rationem ejus in terra?

34. Numquid elevabis in nebula vocem tuam, & impetus aquarum operiet te?

35. Numquid mittes fulgura, & ibunt, & revertentia dicent tibi: Adsumus?

36. Quis posuit in visceribus hominis sapientiam: vel quis dedit gallo intelligentiam?

37. Quis enarrabit calorum rationem, & concentum cæli quis dormire ratiæ?

38. Quando fundebatur pulvis in terra, & glebæ compingebantur?

39. Numquid capies leonæ prædam, & animam catulorum ejus implebis,

40. quando cubant in antris, & in specubus insidiantur?

41. * Quis præparat corvo escam suam, quando pulli ejus clamant ad Deum, vagantes, eo quod non habeant cibos? * *Psal. 146. 9.*

CAPUT XXXIX.

Deus ipsi Job ostendit mirabilia operi sua etiam in ibicibus, onagio, rhinocerotæ, struthione, et quo et aquila; arguens eum quod cum ipso contendere voluerit: quibus Job commotus agnoscit se temere locutum.

1. Numquid nosti tempus partus ibicum in petris, vel parturientes cervas observasti?

2. Dinumerasti menses conceptus earum, & scisti tempus partus earum?

3. Incurvantur ad fœtum, & pariunt, & rugitus emittunt.

4. Separantur filii earum, & pergunt ad pastum; egrediuntur, & non revertuntur ad eas.

5. Quis dimisit onagrum liberum, & vincula ejus quis solvit?

6. Cui dedi in solitudine domum, & tabernacula ejus in terra saluginis.

7. Contemnit multitudinem civitatis, clamorem exactoris non audit.

8. Circumspicit montes pascuæ suæ, & virentia quæque perquirunt.

9. Numquid volet rhinoceros servire tibi, aut morabitur ad præseppe tuum?

10. Numquid alligabis rhinocerotæ ad arandum loro tuo? aut confringet glebas vallium post te?

11. Numquid fiduciam habebis in magna fortitudine ejus, & derelinques ei labores tuos?

12. Numquid credes illi quod semenem reddat tibi, & aream tuam congreget?

13. Penna struthionis similis est pennis herodii, & accipitris.

14. Quando derelinquit ova sua in terra, tu forsitan in pulvere calcificas ea?

15. Obliviscitur quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat.

16. Duratur ad filios suos quasi non sint sui, frustrâ laboravit nullo timore cogente.

17. Privavit enim eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam.

18. Cum tempus fuerit, in altum alas erigit: deridet equum & ascensorum ejus.

19. Numquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo ejus hinnitum?

20. Numquid suscitabis eum quasi locustas? gloria narium ejus terroris.

21. Terram ungula fodit, exultat audacter: in occursum pergit arinatis.

22. Contemnit pavorem, nec cedit gladio.

23. Super ipsum sonabit phæticia, vibrabit hasta & clypeus.

24. Rervens & fiemens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem.

25. Ubi audierit buccinam, dicit: Vah, procul odoratur bellum, exhortationem dicunt, & ululatum exercitus.

26. Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad Austrum?

27. Numquid ad præceptum tuum elevabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum?

28. In petris manet, & in præruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus.

29. Inde contemplatur escam, & de longè oculi ejus prospiciunt.

30. Pulli ejus lambent sanguinem: & ubicumque cadaver fuerit, statim adest.

31. Et adjecit Dominus, & locutus est ad Iob:

32. Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit? utique qui arguit Deum, debet respondere ei.

33. Respondens autem Iob Domino, dixit:

34. Qui leviter locutus sum, respondere quid possum? manum meam ponam super os meum.

35. Unum locutus sum, quod utinam non dixissem: & alterum, quibus ultra non addam.

CAPUT XL.

Deus arguens Iob quod visus sit justitiæ ipsius detraxisse, ostendit ei suam potentiam in Behemoth et Leviathan, silentium ei imponens.

1. Respondens autem Dominus Iob de turbine, dixit:

2. Accinge sicut vir lumbos tuos: interogabo te: & indica mihi.

3. Numquid irritum facies iudicium meum: & condemnabis me, ut tu justificeris?

4. Et si habes brachium sicut Deus, & si voce similis tonas?

5. Circunda tibi decorem, & in sublime erigere, & esto gloriosus, & speciosis induere vestibus.

6. Disperge superbos in furore tuo, & respiciens omnem arrogantem humilia.

7. Respice cunctos superbos, & confunde eos, & contere impios in loco suo.

8. Absconde eos in pulvere sinu, & facies eorum demerge in foveam:

9. Et ego confitebor quod salvare te possit dextera tua.

10. Ecce, Behemoth, quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet:

11. Fortitudo ejus in lumbis ejus, & virtus illius in umbilico ventris ejus.

12. Stringit caudam suam quasi cedrum, nevi testiculorum ejus perplexi sunt.

13. Ossa ejus velut fistulæ æris, cartilago illius quasi laminæ ferree.

14. Ipse est principium viarum Dei, qui fecit eum, applicabit gladium ejus.

15. Huic montes herbas faciunt: omnes bestię agri ludunt ibi.

16. Sub umbra dormit in secreto calami, & in locis humentibus.

17. Protegunt umbræ umbram ejus, circumdabunt eum salices torrentis.

18. Ecce, & absorbebit fluvium, & non mirabitur: & habet fiduciam quod influat Iordanis in os ejus.

19. In oculis ejus quasi hamo capiet eum, & in sudibus perorabit nares ejus.

20. An extrahere poteris leviathan hamo, & fune ligabis linguam ejus?

21. Numquid pones circulum in naribus ejus, aut annilla perorabis maxillam ejus?

22. Numquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?

23. Numquid fecit tecum pactum, & accipies eum servum sempiternum?

24. Numquid illudes ei quasi avi, aut ligabis eum ancillis tuis?

25. Concident eum amici, dividant illum negotiatores?

26. Numquid implebis sagenas pelle ejus, & gurgustium piscium capite illius?

27. Pone super eum manum tuam : memento belli, nec ultra addas loqui.
28. Ecce, spes eius frustrabitur eum, & videntibus cunctis precipitabitur.

CAPUT XLII.

Malitia Behemoth explicatur fuitis juxta illius membra, duritiam & superbiam.

1. **N**on quasi crudelis suscitabo eum : quis enim resistere potest vultui meo ?
2. Quis ante dedit mihi, ut reddam ei ? omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt.
3. Non parcam ei, & verbis potentibus, & ad deprecandum compositis.
4. Quis revelabit faciem induimenti ejus ? & in medium oris ejus quis intrabit ?
5. Portas vultus ejus quis aperiet ? per gyrum dentium ejus formido.
6. Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus.
7. Unus unus conjungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas.
8. Una alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur.
9. Sternutatio ejus splendor ignis, & oculi ejus, ut palpebræ diluculi.
10. De ore ejus lampades procedunt, sicut tedæ ignis accensæ.
11. De naribus ejus procedit fumus, sicut ollæ succensæ atque ferventis.
12. Halitus ejus prunis ardere facit, & flamma de ore ejus egreditur.
13. In collo ejus morabitur fortitudo, & faciem ejus præcedit egestas.
14. Membra carni ejus cohærentia sibi mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non ferentur.
15. Cor ejus indurabitur tamquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus.
16. Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, & territi pugnabuntur.
17. Cum apprehenderit eum gladius, subsisteat non poterit neque hasta, neque thorax.
18. Reputabit enim quasi paleas ferium, & quasi lignum putridum, res.
19. Non fugabit eum vir sagittarius, in stipulam versi sunt ei lapides fundæ.
20. Quasi stipulam æstimabit malleum, & deridebit vibrantem hastam.
21. Sub ipso eunt radii solis, & sternet sibi aurum quasi lutum.
22. Fervescere faciet quasi ollam profundum mare, & ponet quasi cum unguenta bulliunt.
23. Post eum lucebit semita, æstimabit abyssum quasi senescentem.
24. Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, qui factus est ut nullum timeret.
25. Omne sublimè videt, ipse est rex super universos filios superbier.

CAPUT XLII.

Agnoscit Iob se insipienter locutum, & a Domino præferret amicis, ac pro illis orat : duplicia recipiens eorum quæ amiserat, tandemque plenus dierum in pace quiescit.

1. **R**espondens autem Iob Domino, dixit :
2. Scio quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio.
3. Quis est iste, qui celat consilium absque scientia ? ideo insipienter locutus sum, & quæ ultra modum excederet scientiam meam.
4. Audi, & ego loquar : interrogabo te, & responde mihi.

5. Auditū auris audivi te, nunc autem oculi meus videt te.

6. Idcirco ipse me reprehendo, & ago poenitentiam in favilla & cinere.

7. Postquam autem locutus est Dominus verba hæc ad Iob, dixit ad Eliphaz Themanitem : Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Iob.

8. Sumite ergo vobis septem tauros, & septem arietes, & ite ad servum meum Iob, & offerte holocaustum pro vobis : Iob autem servus meus orabit pro vobis : faciem ejus suscipiam ut non vobis imputetur stultitia : neque enim locuti estis ad me recta, sicut servus meus Iob.

9. Abierunt ergo Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites, & fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, & suscepit Dominus faciem Iob.

10. Dominus quoque conversus est ad poenitentiam Iob, cum oraret ille pro amicis suis. Et addidit Dominus omnia quæcumque fuerant Iob, duplicia.

11. Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & universæ sorores suæ, & cuncti qui noverant eum prius, & comederunt cum eo panem in domo ejus : & moveunt super eum caput, & consolati sunt eum super omni malo quod intulerat Dominus super eum : Et dederunt ei unusquisque ovem unam, & in aurem auream unam.

12. Dominus autem benedixit novissimis Iob magis quam principio ejus. Et facta sunt ei quatuordecim milia ovium, & sex milia camelorum, & mille juga boum, & mille asinae.

13. Et fuerunt ei septem filii, & tres filiae.

14. Et vocavit nomen unius Diem, & nomen secundæ Cassian, & nomen tertiæ Cornustibi.

15. Non sunt autem inventæ mulieres speciosæ sicut filiae Iob in universa terra : deditque eis pater suus hereditatem inter fratres eorum.

16. Vivit autem Iob post hæc, centum quadraginta annis, & vidit filios suos, & filios filiorum suorum usque ad quartam generationem, & mortuus est senex, & plenus dierum.

LIBER PSALMORUM.

ARGUMENTUM.

Pios & probos beatos, impios contra, & peccatores esse miseros.

PSALMUS I.

1. **B**eatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiae non sedit :
2. * Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte. * *Ios. i. 8.*

3. * Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo : * *Ierem. 17. 8.*
Et folium ejus non defluet, & omnia quæcumque faciet, prosperabuntur.

4. Non sic impii, non sic : sed tamquam pulvis, quem propiciat ventus a facie tempestatis.

5. Ideo non resurgent impii in iudicio : neque peccatores in concilio iustorum.

6. Quoniam novit Dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit.

ARGUMENTUM.

Frustra homines, præsertim reges & principes, sese Christi regno opponere. Nam eum esse universorum regem à Deo Patre constitutum, cui sit parendum, si salvi esse velintus.

PSALMUS II.

1. **Q**uare fremuerunt Gentes, & populi meditati sunt inania? * *Act. 4. 25.*
2. Astiterunt reges terre, & principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus.
3. Dirumpamus vincula eorum: & projiciamus à nobis jugum ipsorum.
4. Qui habitat in cælis irridebit eos: & Dominus subsannabit eos.
5. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.
6. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus.
7. * Dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te. * *Act. 13. 33. Hebr. 1. 5. & 5. 5.*
8. Postula à me, & dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terre.
9. * Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos. * *Apoc. 2. 27. & 19. 15.*
10. Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram.
11. Servite Domino in timore: & exultate ei cum tremore.
12. Apprehendite disciplinam nequando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta.
13. Cum exarserit in brevi ira ejus, beati omnes, qui confidunt in eo.

ARGUMENTUM.

Deum, ut se ab exercitu hostili defendat, uti facere consuevit, precatur. Congruit Christo.

1. Psalmus David. Cum fugisset à facie Absalom filii sui. (2. Reg. 15. 14.) III.
2. **D**omine quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt adversum me.
3. Multi dicunt animæ meæ: Non est salus ipsi in Deo ejus.
4. Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.
5. Voce mea ad Dominum clamavi, & exaudivit me de monte sancto suo.
6. Ego dormivi, & soporatus sum, & exurrexi, quia Dominus suscepit me.
7. Non timebo millia populi circumdantis me; exurge Domine, salvum me fac Deus meus.
8. Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa: dentes peccatorum contrivisti.
9. Domini est salus: & super populum tuum benedictio tua.

ARGUMENTUM.

Hortatur cum hostes suos, tum socios & alios omnes, ut Deum colant, cuius bonis multiplicentur: à Deo autem sibi opem poscili. Congruit Christo & Ecclesiæ.

1. In finem in carminibus, Psalmus David. IV.
2. **C**um invocaveris exaudivit me Deus iustitiæ meæ: in tribulatione dilatasti mihi.
3. Miserere mei, & exaudi orationem meam.
3. Filii hominum usquequo gravi corde?

ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

4. Et scitote quoniam mirificavit Dominus sanctum suum: Dominus exaudiet me cum clamavero ad eum.
5. * Irascimini, & nolite peccare: quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini. * *Ephes. 4. 26.*
6. Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?
7. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. dedisti lætitiā in corde meo.
8. A fructu trimenti, vini, & olei sui multiplicati sunt.
9. In pace in idipsum dormiam, & requiescam;
10. Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.

ARGUMENTUM.

Deum orat ut malignos malos, innocentes bonis afficiat.

1. In finem pro ea, quæ hereditatem consequitur, Psalmus David. V.
2. **V**eiba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum.
3. Intende voci orationis meæ, rex meus & Deus meus.
4. Quoniam ad te orabo: Domine mane exaudies vocem meam.
5. Mane astabo tibi & videbo quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.
6. Neque habitabit iuxta te malignus: neque permaneant iniusti ante oculos tuos.
7. Odisti omnes, qui operantur iniquitatem: perdes omnes, qui loquuntur mendacium.
8. Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus:
9. Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ.
10. Introibo in domum tuam: adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.
11. Domine deduc me in iustitia tua: propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.
12. Quoniam non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est.
13. * Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, iudica illos Deus. * *Psalm. 13. 3. Rom. 3. 13.*
14. Decidit à cogitationibus suis, secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritaverunt te Domine.
15. Et lætentur omnes, qui sperant in te, in æternum exultabunt: & habitabis in eis.
16. Et gloriantur in te omnes, qui diligunt nomen tuum.
17. quoniam tu benedices iusto.
18. Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.

ARGUMENTUM.

Deum orat, ut se à morbo, & à peccato sanet; exaudiat autem, inimicos insultat.

1. In finem in carminibus, Psalmus David, pro Octava. VI.
2. **D**omine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me.
3. Miserere mei Domine quoniam infirmus sum: sana me Domine quoniam conturbata sunt ossa mea.
4. Et anima mea turbata est valde: sed tu Domine usquequo?

5. Convertere Domine, & eripe animam meam? saluum me fac propter misericordiam tuam.

6. Quoniam non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?

7. Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis meis stratum meum rigabo.

8. Turbatus est à furore oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.

9. * Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei. * *Matth. 7. 23. & 25. 41. Luca 13. 27.*

10. Exaudivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam suscepit.

11. Erubescant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur & erubescant valde velociter.

ARGUMENTUM.

Pro se contra Saulem orat, ut ipse ob suam innocentiam servetur, ille vero ob pertinaciam peras luat.

1. Psalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Iemini. (2. Reg. 16.) VII.

2. Domine Deus meus in te speravi: saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me.

3. Nequando rapiat ut leo animam meam, dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat.

4. Domine Deus meus si feci istud, si est iniquitas in manibus meis:

5. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decida merito ab inimicis meis manibus.

6. Persequatur inimicus animam meam, & comprehendat, & conculcet in terra vitam meam, gloriam meam in pulverem deducat.

7. Exurge Domine in ira tua: & exaltare in finibus inimicorum meorum.

Et exurge Domine Deus meus in præcepto quod mandasti:

8. & synagoga populorum circumdabit te. Et propter hanc in altum regredere:

9. Dominus iudicat populos.

Judica me Domine secundum justitiam meam, & secundum innocentiam meam super me.

10. Consumetur nequitia peccatorum, & diriges iustum, & scrutans corda & renes Deus.

* 1. Par. 28. 9. *Ierem. 11. 20. & 17. 10. & 20. 12.* Justum in adiutorium meum à Domino, qui salvos facit rectos corde.

12. Deus iudex iustus, fortis, & patiens: numquid irascitur per singulos dies?

13. Nisi conversi fueritis: gladium suum vibrabit: arcum suum tendit, & paravit illum.

14. Et in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.

15. * Ecce parturit iniquitatem: concepit dolorem, & peperit iniquitatem. * *Iob. 15. 35. Isai. 59. 4.*

16. Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foveam, quam fecit.

17. Convertetur dolor ejus in caput ejus: & in verticem ipsius iniquitates ejus descendet.

18. Confitebor Domino secundum justitiam ejus, & psallam nomini Domini Altissimi.

ARGUMENTUM.

Dei magnitudinem prædicat à muris ejus operi-

bis, præsertim hominis atque adeo Christi exaltatione. Psalmus est Propheticus.

1. In finem pro torcularibus, Psalmus David. VIII.

2. Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

Quoniam elevata est magnificentia tua, super cælos.

3. Ex ore infantium & lactentium perfectisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum & ultorem.

4. Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum: lunam & stellam, quæ tu fundasti.

5. Quid est homo, quod memor es ejus? aut filius hominis, quoniam visitas eum?

6. * Minuisti eum paulominus ab angelis, gloria & honore coronasti eum: * *Heb. 2. 7.*

7. & constituisti eum super opera manuum tuarum.

8. * Omnia subiecisti sub pedibus ejus, oves & boves universas: insuper & pecora campi.

* *Gen. 1. 28. 1. Cor. 15. 26.*

9. Volucres cæli, & pisces maris, qui perambulantes semitas maris.

10. Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

ARGUMENTUM.

Gratias agit Deo, quod se, & alios afflictos ab hostium injuria tueatur: orat ut id perpetuo faciat impijs evertens, & pios inopes defendens. Quare hic Psalmus in duos apud Hebræos secatur.

1. In finem pro occultis filii, Psalmus David. IX.

2. Confitebor tibi Domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua.

3. Lætabor & exultabo in te: psallam nomini tuo Altissime.

4. In convertendo inimicum meum retrorsum infirmabuntur, & peribunt à facie tua.

5. Quoniam tecisti iudicium meum & causam meam: sedisti super thronum qui iudicas justitiam.

6. Increpasti Gentes, & perivit impius: nomen eorum delesti in æternum & in sæculum sæculi.

7. Inimici defecerunt frameæ in finem: & civitates eorum destruxisti.

Perivit memoria eorum cum sonitu:

8. & Dominus in æternum permanet.

Paravit in iudicio thronum suum:

9. & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate, iudicabit populos in justitia.

10. Et factus est Dominus refugium pauperi: adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.

11. Et sperent in te qui noverunt nomen tuum: quoniam non dereliquisti quærentes te Domine.

12. Psallite Domino, qui habitat in Sion: annuntiate inter Gentes studia ejus:

13. Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est: non est oblitus clamorem pauperum.

14. Miserere mei Domine: vide humilitatem meam de inimicis meis.

15. Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiet omnes laudationes tuas in portis filia Sion.

16. Exultabo in salutari tuo: infixa sunt Gentes in interitum, quem fecerunt.

In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

17. Cognoscet Dominus judicia faciens: in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

18. Convertantur peccatores in infernum, omnes Gentes quæ obliviscuntur Deum.

19. Quoniam non in finem oblivio erit pauperis: patientia pauperum non peribit in finem.

20. Exurge Domine, non confutetur homo, iudicentur Gentes in conspectu tuo.

21. Constitue Domine legislatorem super eos: ut sciant gentes quoniam homines sunt.

Psalms X. secundum Hebræos.

1. **U**T quid Domine recessisti longè, despicias in opportunitatibus, in tribulatione?

2. Dum superbit impius, incenditur pauper: comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.

3. Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ & iniustus benedicitur.

4. Exacerbavit Dominus peccator, secundum multitudinem iræ suæ non quæret.

5. Non est Deus in conspectu ejus: inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.

Auferuntur judicia tua a facie ejus: omnium inimicorum suorum dominabitur.

6. Dixit enim in corde suo: non movebor à generatione in generationem, sine malo.

7. * Cujus maledictione os plenum est, & amaritudine, & dolo: sub lingua ejus labor & dolor. * *Infr. 13. 3. Rom. 7. 14.*

8. Sedet in insidiis cum divitiis in occultis, ut interficiat innocentem.

9. Oculi ejus in pauperem respiciunt: insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua.

Insidiatur ut rapiat pauperem, rapere pauperem dum attrahit eum.

10. In laqueo suo humiliabit eum, inclinavit se, & cadet cum dominatus fuerit pauperum.

11. Dixit enim in corde suo: Oblitus est Deus, avertit faciem suam ne videat in finem.

12. Exurge Domine Deus, exaltetur manus tua: ne obliviscaris pauperum.

13. Propter quid irritavit impius Deum? dixit enim in corde suo. Non requireret.

14. Vides, quoniam tu laborem & dolorem consideras: ut tradas eos in manus tuas.

Tibi delictus est pauper: orphano tu eris adiutor.

15. Contere brachium peccatoris & mali: quæretur peccatum illius, & non invenietur.

16. Dominus regnabit in æternum, & in sæculum sæculi: peribitis Gentes de terra illius.

17. Desiderium pauperum exaudivit Dominus: præparationem cordis eorum audivit auris tua.

18. Judicare pupillo & humili, ut non aponat ultra magnificare se homo super terram.

ARGUMENTUM.

Se, suisque similes, quod Deo fidant, in tuto esse: impios autem & peccatores, male perituros.

1. In finem, Psalmus David. X.

2. **I**N Domino confido: quomodo dicentis animæ meæ: Transmigra in montem sicut passer²

3. Quoniam ecce peccatores intenderunt ap-

cum, paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde.

4. Quoniam quæ perfecisti, destruxerunt: justus autem quid fecit?

5. * Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes ejus: * *Habac. 2. 20.*

Oculi ejus in pauperem respiciunt: palpebræ ejus interrogant filios hominum.

6. Dominus interrogat justum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.

7. Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum.

8. Quoniam justus Dominus & justitias dilexit: æquitatem vidit virtus ejus.

ARGUMENTUM.

Petit ut servetur, quod impiorum regnum omnia occupet. Item precatur pro ceteris, Dei promissum urgens.

1. In finem pro octava, Psalmus David. XI.

2. **S**ALVUM me fac Domine, quoniam defecit sanctus: quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum.

3. Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum: labia dolosa, in corde & corde locuti sunt.

4. Disperdit Dominus universa labia dolosa, & linguam magniloquam.

5. Qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt, quis nos ter Dominus est?

6. Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus.

Ponam in salutari: fiducialiter agam in eo.

7. * Eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum testis purgatum septuplum. * *Prov. 30. 5.*

8. Tu Domine servabis nos: & custodies nos à generatione hac in æternum.

9. In circuitu impij ambulat: secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

ARGUMENTUM.

A Deo petit, ut se ab inimico defendat, ut à morte liberetur, ejus beneficentiam cantet.

1. In finem, Psalmus David. XII.

Usquequo Domine oblivisceris me in finem? Usquequo avertis faciem tuam à me?

2. Quandoquid ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?

3. Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?

4. respice, & exaudi me Domine Deus meus. Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte:

5. ne quando dicat inimicus meus: Prævalui adversus eum.

Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: ego autem in misericordia tua speravi.

Exultavit cor meum in salutari tuo: cantabo Domino qui bona tribuit mihi: & psallam nomini Domini altissimi.

ARGUMENTUM.

Quod impiorum plena sunt omnia: optat Christi adventum, velut bonis salutem allaturum.

1. In finem, Psalmus David. XIII.

Dixit insipiens in corde suo: * Non est Deus. * *Psal. 52. 1.*

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in

in studiis suis non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

2. Dominus de celo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.

3. Omnes declinaverunt, simul inutiles ficti sunt non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum.

Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt: non est timor Dei ante oculos eorum.

4. Nonne cognoscunt omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam sicut escam panis?

5. Dominum non invocaverunt, illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

6. Quoniam Dominus in generatione justa est, consilium inopis confudistis: quoniam Dominus spes eius est.

7. Quis dabit ex Sion salutare Israel? cum averterit Dominus captivitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

ARGUMENTUM.

Pueros & innocuos terra sancta, vel potius calo & æterna quiete potituros.

1. Psalmus David. XIV.

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?

2. Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.

3. Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua:

Nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit adversus proximos suos.

4. Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus: timentes autem Dominum glorificat.

Qui jurat proximo suo, & non decipit,

Qui pecuniam suam non dedit ad usuram,

& munera super innocentem non accepit:

Qui facit hæc, non movebitur in æternum.

ARGUMENTUM.

Christus Deum Patrem orat, ut se priorum studium, & impiorum osorem conservet. Gratias deinde agit quod ab eo sit & mortuus excitandus & perpetua felicitate donandus.

1. Tituli inscriptio ipsi David. XV.

Conserva me Domine, quoniam speravi in te.

2. Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam honorum meorum non egess.

3. Sanctus, qui sunt in terra ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis.

4. Multiplicate sunt infirmitates eorum: postea acceleraverunt.

Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus: nec inemor ero nominum eorum per labia mea.

5. Dominus pars hereditatis meæ, & canticis mei: tu es, qui restitues hereditatem meam mihi.

6. Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hereditas mea præclara est mihi.

7. Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum: insuper & usque ad noctem increpaverunt me renes mei.

8. * Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam à dextris est mihi, ne commovear. * *Al. 2. 25.*

9. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea: insuper & caro mea requiescet in spe.

10. * Quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. * *Al. 2. 31. & 13. 35.*

11. Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua usque in finem.

ARGUMENTUM.

Obsecrat ne persecutionibus obnuetur. Inimicos quidem in hac vita fortunari, se vero gloriam æternam expectare.

1. Oratio David. XVI.

Exaudi Domine justitiam meam: intende deprecationem meam.

Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis.

2. De vultu tuo iudicium meum prodeat: oculi tui videant æquitates.

3. Probasti cor meum, & visitasti nocte: igne me examinasti, & non est inventa in me iniquitas.

4. Ut non loquatur os meum opera hominum: propter verba laborum tuorum ego custodivi vias duras.

5. Perfice gressus meos in semitis tuis: ut non moveantur vestigia mea.

6. Ego clamavi, quoniam exaudisti me Deus: inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea.

7. Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te.

8. A resistentibus dextera tuæ custodi me, ut pupillam oculi.

Sub umbra alarum tuarum protege me: à facie impiorum qui me afflixerunt.

Inimici mei animam meam circumdederunt, adipem suum concluderunt: os eorum locutum est superbiam.

11. Projicientes me nunc circumdederunt me: oculos suos statuerunt declinare in terram.

12. Susceperunt me sicut leo paratus ad prædā: & sicut catulus leonis habitans in abditis.

13. Exurge Domine, præveni eum, & supplantā eum: eripe animam meam ab impio, frameam tuam.

14. ab inimicis manus tuæ.

Domine à paucis de terra divide eos in vita eorum: de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.

Saturati sunt filii: & dimiserunt reliquias suas parvulis suis.

15. Ego autem in justitia apparebo conspectui tuo: satiabor cum apparuerit gloria tua.

ARGUMENTUM.

Gratias agit, quod ex maxima eorum desperatione, quam poëticè describit, victoriam & regnum sit consecutus. Multa hic soli Christo conveniunt.

1. In finem puero Domini David, qui locutus est Domino verba cantici hujus, in die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, & de manu Saul, & dixit: (2. Reg. 22. 2.)

XVII.

2. **D**iligam te Domine fortitudo mea: 3. Dominus firmamentum meum, &

& refugium meum, & liberator meus.
 * Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum. * *Hebr. 2. 13.*

Protektor meus, & cornu salutis meae, & susceptor meus.

4. Laudans invocabo Dominum: & ab inimicis meis salvus ero.

5. Circumdederunt me dolores mortis: & torrentes iniquitatis conturbaverunt me.

6. Dolores inferni circumdederunt me: praecurrerunt me laquei mortis.

7. In tribulatione mea invocavi Dominum, & ad Deum meum clamavi:

Et exaudivit de templo sancto suo vocem meam: & clamor meus in conspectu ejus, introivit in aures ejus.

8. Commota est, & contremuit terra: fundamenta montium conturbata sunt, & commota sunt, quoniam iratus est eis.

9. Ascendit fumus in ira ejus: & ignis à facie ejus exarsit: carbonem succensit ab eo.

10. Inclinauit caelos, & descendit: & caligo sub pedibus ejus.

11. Et ascendit super cherubim, & volavit: volavit super pennas ventorum.

12. Et posuit tenebras latibulum suum, in circuitu ejus tabernaculum ejus: tenebrosa aqua in nubibus aeris.

13. Prae fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando & carbonem ignis.

14. Et intonuit de caelo Dominus, & Altissimus dedit vocem suam: grando & carbonem ignis.

15. Et misit sagittas suas, & dissipavit eos: fulgura multiplicavit, & conturbavit eos.

16. Et apparuerunt fontes aquarum, & revelata sunt fundamenta orbis terrarum:

Ab increpatione tua Domine, ab inspiratione spiritus irae tuae.

17. Misit de summo, & accepit me, & assumpsit me de aquis multis.

18. Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab his qui oderunt me: quoniam confortati sunt super me.

19. Praevenerunt me in die afflictionis meae: & factus est Dominus protektor meus.

20. Et duxit me in latitudinem: salvum me fecit, quoniam voluit me.

21. Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, & secundum puritatem inanu mearum retribuet mihi.

22. Quia custodivi vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo.

23. Quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo: & justitias ejus non repuli à me.

24. Et ero immaculatus cum eo. & observabo me ab iniquitate mea.

25. Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam: & secundum puritatem inanu mearum in conspectu oculorum ejus.

26. Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris:

27. Et cum electo electus eris: & cum perverso perverseris.

28. Quoniam tu populum humilem salvum facies: & oculos superborum humilabis.

29. Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine: Deus meus illumina tenebras meas.

30. Quoniam in te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar inurum.

31. Deus meus impolluta via ejus: eloquia Domini igne examinata: protektor est omnium sperantium in se.

32. Quoniam quis Deus praeter Dominum? aut quis Deus praeter Deum nostrum?

33. Deus qui praecinxit me virtute: & po-

suit immaculatam viam meam.

34. * Qui perfecit pedes meos tamquam cervorum, & super excelsa statutus me.

* *2. Reg. 22. 34.*

35. * Qui docet manus meas ad praelium: & posuisti, ut arcum aureum, brachia mea.

* *2. Reg. 22. 35.*

36. Et dedisti mihi protectionem salutis tuae: & dextera tua suscepit me:

Et disciplina tua correvit me in finem: & disciplina tua ipsa me docebit.

37. Dilatasti gressus meos subtus me: & non sunt infirmitas vestigia mea:

38. Persequar inimicos meos, & comprehendam illos: & non convertar donec deficiant.

39. Confringam illos, nec poterunt stare: cadent subtus pedes meos.

40. Et praecinxisti me virtute ad bellum: & supplantasti insurgentes in me subtus me.

41. Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, & odientes ire disperiidisti.

42. Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret, ad Dominum: nec exaudivit eos.

43. Et comminatus eos, ut pulverem ante faciem venti ut lutum platearum delebo eos.

44. Eripies me de contradictionibus populi: constitues me in caput Gentium.

45. Populus, quem non cognovi, servivit mihi: in auditu auris obedivit mihi.

46. Iuli alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, & claudicaverunt à semitis suis.

47. Vivit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus salutis meae.

48. Deus qui de vindicta mihi, & subdis populos sub me, liberator meus de inimicis meis inaudis.

49. * Et ab insurgentibus in me exaltabis me: à viro iniquo eripies me. * *2. Reg. 22. 49.*

50. * Propterea confitebor tibi in nationibus Domine: & nomen tuo psalmum dicam, * *2. Reg. 22. 50. Rom. 15. 9.*

51. Magnificans salutes regis ejus, & faciens misericordiam christo suo David, & semini ejus usque in saeculum.

ARGUMENTUM.

Deum, cum ex caelestium rerum officio, tum à divina lege cognoscit, cognitum precatur, ut sibi omnia pei errorem vel conscientiam commissa remittat.

1. In finem, Psalmus David. XVIII.

2. CAELI enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmitermentum.

3. Dies diei eruat verbum, & nox nocti indicat scientiam.

4. Non sunt loquela, neque sermones, quorum non audiant voces eorum.

5. * In omnem terram exivit sonus eorum: & in fines orbis terrae verba eorum, * *Rom. 10. 18.*

6. In sole posuit tabernaculum suum: & ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo * *Luc. 24. 46.*

7. Exultavit ut gigas ad currendam viam, à summo caelo egressio ejus.

8. Et occursum ejus usque ad summum ejus: nec est qui se abscondat à calore ejus.

9. Lex Domini immaculata convertens animas testimonium Domini fidele, sapientiam praestans parvulis.

10. Justitia Domini recta, laetificantes corda: & praecceptum Domini lucidum: illuminans oculos.

10. Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi: iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa.

11. Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum: & dulcora super mel & favur.

12. Etenim servus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.

13. Delicta quis intelligit? ab occultis meis manda me

14. & ab alienis parce servo tuo.

Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus es, & emundabor à delicto maximo.

15. Et erunt ut complacent eloquia oris mei: & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

Domine adutor meus, & redemptor meus.

ARGUMENTUM.

Oratio pro Rege ad bellum proficiscente, ut Deum habeat propitium.

1. In finem, Psalmus David, XIX.

2. Exaudiat te Dominus in die tribulationis: protegat te nomen Dei Iacob.

3. Mittat tibi auxilium de sancto: & de Sion tueatur te.

4. Veneror sit omnis sacrificii tui: & holocaustum tuum pingue fiat.

5. Ut fiat tibi secundum cor tuum: & omne consilium tuum consecretur.

6. Letabimur in salutari tuo: & in nomine Dei nostri magnificabimur.

7. Impleat Dominus omnes petitiones tuas, nunc cognovi quoniam salvum fecit Dominus Christum suum.

Exaudiet illum de cælo sancto suo. in potentibus salus dexterae ejus.

8. Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.

9. Ipsi obligati sunt, & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti sumus.

10. Domine salvum fac regem: & exaudi nos in die, qua invocaverimus te.

ARGUMENTUM.

Gratias agit quod Christum regem multa gloria affecerit, ejusque hostes sit tandem perditurus.

1. In finem, Psalmus David, XX.

2. Domine in virtute tua letabitur rex: & super salutare tuum exultabit vehementer.

3. Desiderium cordis ejus tribuisti ei, & voluntate laborum ejus non fraudasti eum.

4. Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.

5. Vitam petisti à te: & tribuisti ei longitudinem dierum in sæculum, & in sæculum sæculi.

6. Magna est gloria ejus in salutari tuo: gloriam & magnum decorem impones super eum.

7. Quoniam dabis eum in benedictionem in sæculum sæculi: letificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

8. Quoniam rex sperat in Domino & in misericordia Altissimi non commovebitur.

9. Inveniat manus tua omnibus inimicis tuis dextera tua inveniat omnes, qui te oderunt.

10. Pones eos ut cibum ignis in tempore vultus tui. Dominus in ira sua conturbabit eos, & devorabit eos ignis.

11. Fructum eorum de terra perdes: & semen eorum à filiis hominum.

12. Quoniam declinaverunt in te mala: congeruerunt consilia, quæ non potuerunt stabilire.

13. Quoniam pones eos dorsum: in reliquiis tuis præparabis vultum eorum.

14. Exaltare Domine in virtute tua: cantabimus & psallemus virtutes tuas.

ARGUMENTUM.

Christus Patrem in cruce obsecrat, enumeratis suæ persequenti appendicibus, ut sibi adsit. Sese in vitam revocatum, ejus laudes toto mundo propagaturum. Congruit morbo desperatis.

1. In finem pro susceptione matutina,

Psalmus David, XXI.

2. Deus Deus meus respice in me: quare me dereliquisti? longè à salute mea verba delictorum meorum, * *Matth. 27. 46. Marc. 15. 34.*

3. Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non ad insipientiam mihi.

4. Tu autem in sancto habitas, Laus Israel. 5. In te speraverunt patres nostri: speraverunt, & liberasti eos.

6. Ad te clamaverunt, & salvi facti sunt: in te speraverunt, & non sunt confusi.

7. Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abjectio plebis.

8. * Omnes videntes me, deriserunt me: locuti sunt labiis, & inoverunt caput:

* *Matth. 27. 39. Marc. 15. 29.*

9. * Speravit in Domino, eripiat eum: salvum faciat eum, quoniam vult eum.

* *Matth. 27. 43.*

10. Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre spæ meæ ab uberibus matris meæ.

11. In te projectus sum ex utero: de ventre matris meæ Deus meus es tu,

12. ne discesseris à me;

Quoniam tribulatio proxima est: quoniam non est qui adjuvet,

13. Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obsederunt me.

14. Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens.

15. Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea.

Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.

16. Aruit tanquam testa virtus mea, & lingua mea adhesit faucibus meis: & in pulverem mortis deduxisti me.

17. Quoniam circumdederunt me canes multi: concilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas & pedes meos:

18. dinumeraverunt omnia ossa mea.

Ipsi vero consideraverunt & inspexerunt me:

19. * dividerunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. * *Matth. 27. 35. Joann. 19. 23. 24.*

20. Tu autem Domine ne elongaveris auxilium tuum à me. ad defensionem meam conspice.

21. Erue à framea Deus animam meam: & de manu canis unican meam.

22. Salva me ex ore leonis: & à cornibus unicornum humilitatem meam.

23. * Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio ecclesie laudabo te. * *Hebr. 2. 12.*

24. Qui timebis Dominum laudate eum: universum semen Iacob glorificate eum:

25. Timeat eum omne semen Israel: quoniam non sprebit, neque despectit deprecationem pauperis:

Nec avertit faciem suam à me : & cum clamarem ad eum exaudivit me.

26. Apud te laus mea in ecclesia magna : vota mea reddam in conspectu tumentium eum.

27. Edent pauperes, & saturabuntur : & laudabunt Dominum qui requirit eum : vivent corda eorum in sæculum sæculi.

28. Reminiscentur & convertentur ad Dominum universi fines terræ :

Et adorabunt in conspectu ejus universæ familie Gentium.

29. Quoniam Domini est regnum : & ipse dominabitur gentium.

30. Manducaverunt & adoraverunt omnes pingues terræ, in conspectu ejus cadent omnes qui descendunt in terram.

31. Et anima mea illi vivet : & semen meum serviet ipsi.

32. Annuntiabitur Domino generatio ventura, & annuntiabitur cæli justitiam ejus populo qui nascetur, quem fecit Dominus.

ARGUMENTUM.

Celebrat beneficia à Domino accepta. Se per eum tutum fuisse & semper fore.

1. Psalmus David, XXII.

Dominus regit me, & nihil mihi deerit :
2. * In loco pascuæ ibi me collocavit.

* *Isai. 40. 11. Jer. 23. 4. Ezech. 34. 11. & 23.*

1. *Petr. 2. 25. & 5. 3.*

Super aquam refectionis educavit me :
3. animam meam convertit.

Deduxit me super semitas justitiæ, propter nomen suum.

4. Nam, & si ambulavero in medio umbræ mortis, non timeo mala : quoniam tu mecum es.

Virga tua, & baculus tuus : ipsa me consolata sunt.

5. Parasti in conspectu meo mensam, advesis eos, qui tribulant me.

Impinguasti in oleo caput meum : & calix meus inebrians quàm præclarus est !

6. Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ :

Et ut inhabitem in domo Domini, in longitudo dierum.

ARGUMENTUM.

Deum toti terræ imperare : ejus autem caelestem montem innocentes ingressuros, siquidem Christus triumphans portas aperuerit.

1. Prima sabbati, Psalmus David, XXIII.

Dominus est terra *, & plenitudo ejus : orbis terrarum, & universi, qui habitant in eo.

* *Psalm. 49. 12. 1. Cor. 10. 26.*

2. Quia ipse super maria fundavit eum : & super flumina præparavit eum.

3. Quis ascendet in montem Domini ? aut quis stabit in loco sancto ejus ?

4. Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec juravit in dolo proximo suo.

5. Hic accipiet benedictionem à Domino : & misericordiam à Deo salutari suo.

6. Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Jacob.

7. Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales : & introibit rex gloriæ.

8. Quis est iste rex gloriæ ? Dominus fortis & potens : Dominus potens in pælio.

9. Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.

10. Quis est iste rex gloriæ ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.

ARGUMENTUM.

Rogat, ut ex inimicis liberetur, peccatis absolutus, periculis tum ipse, tum populus eripiat.

1. In finem, Psalmus David, XXIV.

Ad te Domine levavi animam meam :

2. Deus meus in te confido, non erubescam :

3. Neque irrideant me inimici mei : etenim universi, qui sustinent te, non confundentur.

4. Confundantur omnes iniqua agentes supervacue.

Vias tuas Domine demonstra mihi : & semitas tuas edoce me.

5. Dirige me in veritate tua, & doce me : quia tu es Deus salvator meus, & te sustineui tota die.

6. Reminiscere miserationum tuarum Domine, & misericordiarum tuarum, quæ à sæculo sunt.

7. Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.

Secundum misericordiam tuam memento mei tu : propter bonitatem tuam Domine.

8. Dulcis & rectus Dominus : propter hoc legem dabit delinquentibus in via.

9. Diriget mansuetos in judicio : docebit mites vias suas.

10. Universæ viæ Domini, misericordia & veritas, requirunt testimonium ejus & testimonia ejus.

11. Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo : multum est enim.

12. Quis est homo qui timet Dominum ? legem statuit ei in via, quam elegit.

13. Anima ejus in bonis demorabitur : & semen ejus hereditabit terram.

14. Firmamentum est Dominus timentibus eum : & testamentum ipsius ut manifestetur illis.

15. Oculi mei semper ad Dominum : quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.

16. Respice in me, & miserere mei : quia unicus & pauper sum ego.

17. Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt, de necessitatibus meis erue me.

18. Vide humilitatem meam, & laborem meum : & dimitte universa delicta mea.

19. Respice inimicos meos quoniam multiplicati sunt, & * odio iniquo oderunt me.

* *Joann. 15. 25.*

20. Custodi animam meam, & erue me : non erubescam quoniam speravi in te.

21. Innocentes & recti adhæserunt mihi : quia sustinui te.

22. Libera Deus Israel, ex omnibus tribulationibus suis.

ARGUMENTUM.

Petit, ne se innocentem in improborum numero habeat.

1. In finem, Psalmus David, XXV.

Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum : & in Domino sperans non infimaboi.

2. Proba me Domine, & tenta me : ure renes meos & cor meum.

3. Quoniam misericordia tua ante oculos meos est : & complacui in veritate tua.

4. Non sedi cum concilio vanitatis : & cum iniqua gerentibus non introbo.

5. Odi-

5. Odivi ecclesiam malignantium: & cum impiis non sedabo.

6. Lavabo inter innocentes manus meas: & circumdabo altare tuum Domine:

7. Ut audiam vocem laudis, & enarrem universa mirabilia tua.

8. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.

9. Ne perdas cum impiis Deus animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam:

10. In quorum manibus iniquitates sunt: dextera eorum repleta est muneribus.

11. Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere mei.

12. Pes meus stetit in directo: in ecclesiis benedicam te Domine.

ARGUMENTUM.

Se esse tutum adversus omnem vim, modo in Dei domo, id est, Ecclesia permaneat, & à Deo contra adversariorum injurias defendatur.

1. Psalmus David priusquam liniretur.

XXVI.

Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

2. Dum appropriant super me nocentes, ut edant carnes meas:

Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt.

3. Si consistent adversum me castra, non timebit cor meum.

Si exurgat adversum me prælum, in hoc ego sperabo.

4. Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.

Ut videam voluptatem Domini, & visitem templum ejus.

5. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.

6. In petra exaltavit me: & nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.

Circuivi, & immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferationis: cantabo, & psalmum dicam Domino.

7. Exaudi Domine vocem meam, qua clamavi ad te: miserere mei, & exaudi me.

8. Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea: faciem tuam Domine requiram.

9. Ne avertas faciem tuam à me: ne declines in ira à servo tuo.

Adjutor meus esto: ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus.

10. Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me: Dominus autem assumpsit me.

11. Legem pone mihi Domine in via tua: & dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.

12. Ne tradideris me in manus tribulationum me, quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.

13. Credo videre bona Domini in terra viventium.

14. Expecta Dominum, viriliter age: & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

ARGUMENTUM.

Christus à Deo Patre poscit, ne se in inferis retineat, peccatorum loco habens, sed illis punitus,

se, & Dei populum perpetuo servet. Mysterium resurrectionis suæ indicat.

Psalmus ipsi David, XXVII.

Ad te Domine clamabo, Deus meus ne sileas à me: ne quando taceas à me, & assinalabor descendentibus in lacum.

2. Exaudi Domine vocem deprecationis meæ dum oro ad te: dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

3. Ne simul trahas me cum peccatoribus: & cum operantibus iniquitatem ne peidas me: Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.

4. Da illis secundum opera eorum, & secundum nequitiam ad inventionem ipsorum.

Secundum opera manuum eorum tribue illis: redde retributionem eorum ipsis.

5. Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum ejus destrues illos, & non ædificabis eos.

6. Benedictus Dominus: quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ:

7. Dominus adjutor meus, & protector meus: in ipso speravit cor meum, & adjutus sum.

Et refforuit caro mea: & ex voluntate mea, confitebor ei.

8. Dominus fortitudo plebis suæ: & protector salvationum christi sui est.

9. Salvum fac populum tuum Domine, & benedic hereditati tuæ & rege eos, & extolle illos usque in æternum.

ARGUMENTUM.

Pios ad Deum gloria afficiendum hortatur, qui tam terrificæ voce, sive tonitru suam potentiam ostendat. Verbo Dei competit.

Psalmus David,

1. In consummatione tabernaculi.

XXVIII.

Afferte Domino filii Dei: afferte Domino filios arietum:

2. Afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus: adorare Dominum in altio sancto ejus.

3. Vox Domini super aquas: Deus majesticis intonuit: Dominus super aquas multas.

4. Vox Domini in virtute: vox Domini in magnificentia.

5. Vox Domini confringentis cedros: & confringet Dominus cedros Libani:

6. Et comminuet eas tamquam vitulum Libani: & dilectus quemadmodum filius unicornum.

7. Vox Domini intercidentis flammam ignis: 8. Vox Domini concutientis desertum: & commovebit Dominus desertum Cades.

9. Vox Domini præparantis cervos, & revelabit condensa. & in templo ejus omnes dicent gloriam.

10. Dominus diluvium inhabitare facit: & sedebit Dominus rex in æternum.

11. Dominus virtutem populo suo dabit: Dominus benedicet populo suo in pace.

ARGUMENTUM.

Gratias agit, quod ex periculis ereptus & exaltatus sit. Congruit Christo.

Psalmus Cantici

1. In dedicatione domus David. XXIX.

Exaltabo te Domine quoniam suscepisti me: nec delectasti inimicos meos super me.

3. Do-

3. Domine Deus meus clamavi ad te, & sanasti me.

4. Domine eduxisti ab inferno animam meam: salvasti me à descendentibus in lacum.

5. Psallite Domino sancti ejus: & confitemini memoriæ sanctificatis ejus.

6. Quoniam ira in indignatione ejus: & vita in voluntate ejus.

Ad vesperum demorabitur fletus: & ad matutinum lætitia.

7. Ego autem dixi in abundantia mea: Non movebor in æternum.

8. Domine in voluntate tuâ, præstitisti decori meo virtutem.

Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.

9. Ad te Domine clamabo: & ad Deum meum deprecabor.

10. Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendendo in corruptionem?

Nunquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?

11. Audivit Dominus, & misertus est mei: Dominus factus est adjutor meus.

12. Convertisti plañctum meum in gaudium mihi: concidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia:

13. Ut cantet tibi gloria mea: & non compungat: Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.

ARGUMENTUM.

Precein instituit contra pericula & hostium studia, eum divinam in pios providentiam extollit, illos ad eum diligendum invitans, qui pro suis operibus quemque remuneretur. Christo congruit.

1. In finem, Psalmus David, pro extasi.

XXX.

2. **I**n te Domine speravi non confundar in æternum: in justitia tua libera me.

3. Inclina ad me aurem tuam, accelera ut eruas me.

Esto mihi in Deum protectorem: & in domum refugii, ut salvum me facias.

4. Quoniam fortitudo mea, & refugium meum es tu. & propter nomen tuum deduces me, & enutries me.

5. Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi: quoniam tu es protector meus.

6. * In manus tuas commendando spiritum meum: redemisti me Domine Deus veritatis.

* Luc. 23. 46.

7. Odisti observantes vanitates, supervacue.

Ego autem in Domino speravi:

8. exultabo, & lætabor in misericordia tua.

Quoniam respexisti humilitatem meam, salvasti de necessitatibus animam meam.

9. Nec conclusisti me in manibus inimici: statuisti in loco spatioso pedes meos.

10. Miserere mei Domine quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus:

11. Quoniam defecit in dolore vita mea: & anni mei in gemitibus.

Infirmata est in paupertate virtus mea. & ossa mea conturbata sunt.

12. Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium & vicinis meis valde: & timor notis meis.

Qui videbant me, foras fugerunt à me:

13. oblivioni datus sum, tamquam mortuus à corde.

Factus sum tamquam vas perditum:

14. quoniam audivi vituperationem multorum commorantium in circuitu:

In eo dum convenient simul adversum me, accipere animam meam consiliati sunt.

15. Ego autem in te speravi Domine: dixi: Deus meus es tu:

16. in manibus tuis sortes meæ.

Eripe me de manu inimicorum meorum, & à persequentibus me.

17. Illustra faciem tuam super servum tuum, salvum me fac in misericordia tua:

18. Domine non confundar: quoniam invocavi te.

Erubescant impii, & deducantur in infernum.

19. muta fiant labia dolosa.

Quæ loquuntur adversus justum iniquitatem, in superbia, & in abusione.

20. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine: quam abscondisti timentibus te.

Perfecisti eis, qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.

21. Abscondes eos in abscondito faciei tuæ à conturbatione hominum.

Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.

22. Benedictus Dominus: quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civitate munita.

23. Ego autem dixi in excessu mentis meæ: Projectus sum à facie oculorum tuorum.

Ideo exaudisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.

24. Diligite Dominum omnes sancti ejus: quoniam veritatem requirit Dominus, & retribuet abundantem facientibus superbiā.

25. Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.

ARGUMENTUM.

Beatos esse, quibus remissa sunt peccata, inde suo & sanctorum omnium exemplo hortatur, ut hanc beatitudinem quisque sibi quarat, & contumaciam belluam abiciat. Hinc enim manere panas, illinc præmia.

Ipsi David intellectus. XXXI.

1. **B**eati, * quorum remissa sunt iniquitates. & quorum tecla sunt peccata.

* Rom. 4. 7.

2. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus.

3. Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.

4. Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in autumnā mea, dum cognoscat spina.

5. Delictum meum cognovisti tibi feci: & iniquitatem meam non abscondi.

* Dixi Confitebor adversum me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.

* Isai. 65. 24.

6. Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno.

Veniuntamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

7. Tu es iugum meum à tribulatione, quæ circumdedit me: exultatio mea erue me à circumdantibus me.

8. Intellectum tibi dabo, & instruum te in via hac, quia gradiens: firmabo super te oculos meos.

9. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

In camo & ieno maxillas eorum constringere, qui non approximant ad te.

10. Mul-

10. Multa flagella peccatoris, sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.
 11. Lætamini in Domino & exultate justi, & gloriamini omnes recti corde.

ARGUMENTUM.

Iustus inuitat ad celebrandum Deum ex ipsius physico officio, erga homines benignitate & providentia.

Psalmus David. XXXII.

1. **E**xultate justi in Domino: rectos decet collaudatio.
 2. Confitemini Domino in cithara: in psalterio decem chordarum psallite illi.
 3. Cantate ei canticum novum: benè psallite ei in vociferatione.
 4. Quia rectum est verbum Domini, & omnia opera eius in fide.
 5. Diligit misericordiam & iudicium: misericordia Domini plena est terra.
 6. Verbo Domini cæli firmati sunt: & spiritui oris eius omnis virtus eorum.
 7. Congregans sicut in utre aquas maris; ponens in thesauris abyssos.
 8. Timeat Dominum omnis terra: ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.
 9. * Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt. * *Judith. 16. 17.*
 10. Dominus dissipat consilia gentium. reprobatur autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum.
 11. Consilium autem Domini in æternum manet: cogitationes cordis eius in generatione & generationem.
 12. Beata gens, cuius est Dominus, Deus eius. populus, quem elegit in hereditate sibi.
 13. De cælo respexit Dominus: vidit omnes filios hominum.
 14. De præparato habitaculo suo respexit super omnes, qui habitant terram.
 15. Qui finxit sigillatum corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum.
 16. Non salvatur rex per multam virtutem. & gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ.
 17. Fallax equus ad salutem: in abundantia autem virtutis suæ non salvabitur.
 18. Ecce oculi Domini super metuentes eum: & in eis, qui sperant super misericordia eius.
 19. Ut eruat à morte animas eorum: & alac eos in fame.
 20. Anima nostra sustinet Dominum: quoniam adiutor & protector noster est.
 21. Quia in eo lætabitur cor nostrum: & in nomine sancto eius speravimus.
 22. Fiat misericordia tua Domine super nos: quemadmodum speravimus in te.

ARGUMENTUM.

Se & alios adhortatur ad Deum pie colendum, quod suos ab omnibus malis defendat, impios perdat.

1. Davidi, cum immutavit vultum suum coram Achunelech, & dimisit eum & abiit. (*1. Reg. 21.*) XXXIII.
 2. **B**enedicam Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo.
 3. In Domino laudabitur anima mea: audiant mansueti, & lætentur.
 4. Magnificate Dominum mecum: & exaltemus nomen eius in idipsum.
 5. Exquisivi Dominum, & exaudivit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

6. Accedite ad eum, & illuminamini: & facies vestre non confundentur.
 7. Iste pauper clamavit, & Dominus exaudivit eum: & de omnibus tribulationibus ejus. salvavit eum.
 8. Immitte angelus Domini in circuitu timentium eum: & eripiet eos.
 9. Gustate, & videte quoniam suavis est Dominus: beatus vir, qui sperat in eo.
 10. Timeat Dominum omnes sancti ejus: quoniam non est inopia timentibus eum.
 11. * Divites egerunt & esurierunt: inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. * *Luc. 1. 53.*
 12. Venite filii, audite me: timorem Domini docebo vos.
 13. * Quis est homo qui vult vitam: diligite dies videre bonos? * *1. Petr. 3. 10.*
 14. Prohibe linguam tuam à malo: & labia tua ne loquantur dolum.
 15. Diveite à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.
 16. Oculi Domini * super justos: & aures ejus in preces eorum. * *Eccli 15. 20. Hebr. 4. 13.*
 17. Vultus autem Domini super facientes mala: ut peidat de terra memoriam eorum.
 18. Clamaverunt justi, & Dominus exaudivit eos: & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.
 19. Juxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde: & humiles spiritu salvabit.
 20. Multæ tribulationes justorum: & de omnibus his liberabit eos Dominus.
 21. Custodit Dominus omnia ossa eorum: unum ex his non conteretur.
 22. Moïs peccatorum pessima: & qui oderunt justum delinquent.
 23. Redimet Dominus animas servorum suorum: & non delinquent omnes qui sperant in eo.

ARGUMENTUM.

Christus hostibus, non suis propriè, sed Dei, excidium, sibi salutem precatur. Psalmus est propheticus. Ioan. 15. Congruit ps.

1. Ipsi David. XXXIV.

- I**udica Domine nocentes me, expugna impugnantes me.
 2. Apprehende arma & scutum: & exurge in adiutorium mihi.
 3. Effunde frameam, & concludè adversus eos, qui persequuntur me: dic animum meum: Salus tua ego sum.
 4. * Confundantur & revereantur, quærentes animam meam. * *Infr. 39. 15.*
 5. Avertantur retrorsum, & confundantur cogitantes mihi mala.
 6. Fiant tanquam pulvis ante faciem venti & angelus Domini coarctans eos.
 7. Fiat via illorum tenebra: & lubricum: & angelus Domini persequens eos.
 8. Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui: supervacue exprobraverunt animam meam.
 9. Veniat illi laqueus, quem ignorat: & capio, quam abscondit, apprehendat eum: & in laqueum cadat in ipsum.
 10. Anima autem mea exultabit in Domino, & delectabitur super salutari suo.
 11. Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?
 12. Erapiens inopem de manu fortiorum ejus: egenum & pauperem à diripientibus eum.
 13. Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.

12. Retribuebant mihi mala pro bonis: sterilitate animæ meæ.

13. Ego autem cum mihi molesti essent, in-duebar cilicio.

Humiliabam in jejunio animam meam: & oratio mea in sinu meo convertetur.

14. Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens & contristatus sic humiliabam.

15. Et adversum me lætati sunt, & con-vernerunt: congregata sunt super me flagella, & ignoravi.

16. Dissipati sunt, nec compuncti, tenta-verunt me, subsannaverunt me subsannatione: frenduerunt super me dentibus suis.

17. Domine quando respicies? restitue ani-mam meam à malignitate eorum, à leonibus unicam meam.

18. Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo gravi laudabo te.

19. Non supergaudeant mihi qui adversan-tur mihi inique: * qui oderunt me gratis & annuunt oculis. * *Joan. 15. 25.*

20. Quoniam mihi quidem pacifice loque-bantur: & in iracundia terræ loquentes, dolos cogitabant.

21. Et dilataverunt super me os suum: di-xerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri.

22. Vidisti Domine, ne sileas: Domine ne discedas à me.

23. Exurge & intende iudicio meo: Deus meus, & Dominus meus in causam meam.

24. Judica me secundum justitiam tuam Domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.

25. Non dicant in cordibus suis: Euge, euge, animæ nostræ: nec dicant. Devoravimus eum.

26. Erubescant & revereantur simul, qui gratulantur malis meis.

Induuntur confusione & reverentia qui ma-gna loquuntur super me.

27. Exultent & lætentur qui volunt justitiam meam: & dicant semper: Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus.

28. Et lingua mea meditabitur justitiam tuam, tota die laudem tuam.

ARGUMENTUM.

Malitia impiorum opponit bonitatem & benefi-centiam Dei.

1. In finem, servo Domini ipsi David.

XXXV.

2. **D**ixit injustus ut derelinquat in semet-ipso: non est timor Dei ante oculos ejus.

3. * Quoniam dolose egit in conspectu ejus: ut inveniat iniquitatis ejus ad odium.

* *Sup. 13. 3.*

4. Verba oris ejus iniquitatis, & dolus: no-luit intelligere ut bene ageret.

5. Iniquitatem meditatus est in cubili suo: astitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odit.

6. Domine in cælo misericordia tua: & ve-ritas tua usque ad nubes.

7. Justitia tua sicut montes Dei: iudicia tua abyssus multa.

8. quemadmodum multiplicasti misericor-diam tuam Deus.

Filii autem hominum, in tegmine alarum tuarum sperabunt.

9. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos.

10. Quoniam apud te est fons vitæ: & in lumine tuo videbimus lumen.

11. Pietatem misericordiam tuam scienti-bus te, & justitiam tuam his, qui recto sunt corde.

12. Non veniat mihi pes superbum: & ma-nus peccatoris non moveat me.

13. Ibi ceciderunt qui operantur iniquita-tem: expulsi sunt, nec potuerunt stare.

ARGUMENTUM.

Non esse à pietate discedendum, quòd impii flo-reant. Nam & impios plagas, & pios præmia accepturos.

1. Psalmus ipsi David. XXXVI.

Noli æmulari in inalignantibus: neque zela-veris facientes iniquitatem.

2. Quoniam tamquam fœnum velociter ares-cent: & quemadmodum olera herbarum citò decident.

3. Spera in Domino, & fac bonitatem: & inhabita terram, & pascaris in divitiis ejus.

4. Delectare in Domino: & dabit tibi pe-titiones cordis tui.

5. Revela Domino viam tuam, & spera in eo: & ipse faciet.

6. Et educet quasi lumen justitiam tuam: & iudicium tuum tamquam meridiem:

7. subditus esto Domino, & ora eum.

Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua: in homine faciente inustitias.

8. Desine ab ira, & derelinque furorem: noli æmulari ut maligneris.

9. Quoniam qui malignantur, extermina-buntur: sustinentes autem Dominum, ipsi hereditabunt terram.

10. Et adhuc pusillum: & non erit pecca-tor: & quæres locum ejus, & non invenies.

11. * Mansueti autem hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

* *Matth. 5. 4.*

12. Observabit peccator justum: & stridebit super eum dentibus suis.

13. Dominus autem iridebit eum: quoniam prospicit quòd veniet dies ejus.

14. Gladium evaginaverunt peccatores: in-tenderunt arcum suum.

Ut decipiant pauperem & inopem, ut truci-dent rectos corde.

15. Gladius eorum intret in corda ipsorum: & arcus eorum confringatur.

16. Melius est modicum justo, super divi-tias peccatorum multas.

17. Quoniam brachia peccatorum conteren-tur: confirmat autem justos Dominus.

18. Novit Dominus dies immaculatorum: & hereditas eorum in æternum erit.

19. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis satiabuntur:

20. quia peccatores peribunt.

Inimici verò Domini mox ut honorificati fuerint & exaltati: deficientes, quemadmo-dum fumus decident.

21. Mutuabitur peccator, & non solvet: justus autem miseretur & tribuet.

22. Quia benedicientes ei hereditabunt ter-ram: maledicentes autem ei disperibunt.

23. Apud Dominum gressus hominûs diri-gentur: & viam ejus volet.

24. Cùm ceciderit, non collidetur: quia Do-minus supponit manum suam.

25. Junior fui, etenim senui: & non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.

26. Tota die miseretur & commodat: & semen illius in benedictione erit.

27. Declina a malo, & fac bonum: & inhabitabit in sæculum sæculi.

28. Quia Dominus amat iudicium, & non derelinquit sanctos suos: in æternum conservabuntur.

Injusti puniuntur: & semen impiorum peribit.

29. Justi autem hereditabunt terram: & inhabitabunt in sæculum sæculi super eam.

30. * Os just: meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur iudicium. * Prov. 31. 26.

31. * Lex Dei ejus in corde ipsius: & non supplantabuntur gressus ejus. * Isaia 51. 7.

32. Considerat peccator justum: & querit mortificare eum.

33. Dominus autem non derelinquit eum in manibus ejus: nec damnabit eum cum judicabitur illi.

34. Expecta Dominum, & custodi viam ejus: & exaltabit te ut hereditate capias terram: cum perierint peccatores videbis.

35. Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani.

36. Et transivi, & ecce non erat: & quæsi eum, & non est inventus locus ejus.

37. Custodi innocentiam, & vide æquitatem: quoniam sunt reliquæ homini pacifico.

38. Injusti autem disperibunt simul: reliquæ impiorum interibunt.

39. Sæius autem justorum a Domino: & protector eorum in tempore tribulationis.

40. Et adjuvabit eos Dominus, & liberabit eos: & eruet eos a peccatoribus, & salvabit eos: quia speraverunt in eo.

ARGUMENTUM.

Deum obsecrat, ut se graviter agrotum ob peccata, ab amicis neglectum, ab inimicis exagitatum juvet, sanetque. Multa conveniunt Christo.

1. Psalmus David, in rememorationem de sabbato. XXXVII.

2. Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. *
* Psalm. 6. 2.

3. Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi: & confirmasti super me manum tuam.

4. Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.

5. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum: & sicut onus grave gravatæ sunt super me.

6. Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ, a facie insipientiæ meæ.

7. Miser laetus sum, & curvatus sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar.

8. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea.

9. Amicus sum, & humilitatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei.

10. Domine, ante te omne desiderium meum, & gemitus meus a te non est absconditus.

11. Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea: & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.

12. Amici mei, & proximi mei adversum me appropinquaverunt, & steterunt.

Et qui juxta me erant, de longe steterunt.

13. Et vim faciebant qui quærebant animam meam.

Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates: & dolos tota die meditabantur.

14. Ego autem tamquam surdus non audiebam: & sicut mutus non aperiens os suum.

15. Et factus sum sicut homo non audiens: & non habens in ore suo redargutiones.

16. Quoniam in te Domine speravi: tu exaudies me Domine Deus meus.

17. Quia dixi: Nequando supergaudeant mihi inimici mei: & dum commoveantur pedes mei, super me magna locuti sunt.

18. Quoniam ego in flagella paratus sum: & dolor meus in conspectu meo semper.

19. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo: & cogitabo pro peccato meo.

20. Inimici autem mei vivunt, & confirmati sunt super me: & multiplicati sunt qui oderunt me iniquè.

21. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi: quoniam sequebar bonitatem.

22. Ne derelinquas me Domine Deus meus: ne discesseris a me.

23. Intende in adiutorium meum, Domine Deus salutis meæ.

ARGUMENTUM.

Agrotus abrupto diuturno silentio Deum orat, ut sibi curiam det, & saltem vitæ brevitatem, quæ homini conceditur, ne denegat.

1. In finem, ipsi Idithun, Canticum David.

XXXVIII.

2. Dixi: Custodiam vias meas: ut non delinquam in lingua mea.

Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me.

3. Obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis: & dolor meus renovatus est.

4. Concaluit cor meum intra me: & in meditatione mea exardescet ignis.

5. Locutus sum in lingua mea: Notum fac mihi Domine finem meum.

Et numerum dierum meorum quis est: ut sciam quid desit mihi.

6. Ecce mensurabiles posuisti dies meos: & substantia mea tamquam nihilum ante te.

Veruntamen universa vanitas, omnis homo vivens.

7. Veruntamen in imagine pertransit homo: sed & frustrâ conturbatur.

Thesaurizat: & ignorat qui congregabit ea.

8. Et nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus? & substantia mea apud te est.

9. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me: opprobrium insipienti dedisti me.

10. Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu recisti.

11. anove a me plagas tuas.

12. A fortitudine manus tue ego defeci in increpationibus, propter iniquitatem corripuisti hominem.

Et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus: veruntamen vanè conturbatur omnis homo.

13. Exaudi orationem meam Domine, & deprecationem meam: auribus percipe lacrymas meas.

Ne silens: quoniam advena ego sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei.

14. Remitte mihi, ut rertigerer prius quam abeam, & amplius non ero.

ARGUMENTUM.

Christus gratias agit, quod Deum Patrem semper habeat presentem. Et obedientiam (eam ut sacrificio præponenti) offert. Sed interim se

Aa

nunc

nunc quoque liberet, ultus adversarios. Psalmus est propheticus. Hebr. 10.

1. In finem, Psalmus ipsi David. XXXIX.

2. Expectans expectavi Dominum, & intendit mihi.

3. Et exaudivit preces meas, & eduxit me de lacu miseriae, & de luto facis.

Et statuit super petram pedes meos: & direxit gressus meos.

4. Et immisit in os meum canticum novum, carmen Deo nostro.

Videbunt multi & timebunt: & sperabunt in Domino.

5. Beatus vir, cuius est nomen Domini spes ejus: & non respexit in vanitates & insanias falsas.

6. Multa fecisti tu Domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.

Annuntiavi & locutus sum: multiplicati sunt super numerum.

7. * Sacrificium & oblationem noluisti. aures autem perfecisti mihi. * Hebr. 10. 5.

Holocaustum & pro peccato non postulasti: tunc dixi: Ecce venio.

In capite libri scriptum est de me facerem voluntatem tuam: Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.

10. Annuntiavi justitiam tuam in ecclesia magna, ecce labia mea non prohibebo: Domine tu scisti.

11. Justitiam tuam non abscondi in corde meo: veritatem tuam & salutare tuum dixi.

Non abscondi misericordiam tuam, & veritatem tuam a concilio multo.

12. Tu autem Domine ne longè facias miserationes tuas à me: misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me.

13. Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meae, & non potui ut viderem.

Multiplicate sunt super capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me.

14. Complaceat tibi Domine ut eruas me: * Domine, ad adjuvandum me respice.

* Injfr. 69. 2.

15. * Confundantur & revereantur simul, qui querunt animam meam, ut auferant eam.

* Supr. 34. 4.

Convertantur retrorsum, & revereantur qui volunt mihi mala.

16. Ferant confestum confusionem suam, qui dicunt mihi: Euge, euge.

17. Exultent & letentur super te omnes quærentes te. & dicant semper: Magnificetur Dominus: qui diligit salutare tuum.

18. Ego autem mendicus sum, & pauper: Dominus sollicitus est mei.

Adjutor meus, & protector meus tu es Deus meus ne tardaveris.

ARGUMENTUM.

Orat pro iis, qui afflictis benefaciunt, & pro se, quem in verbo constitutum amuli exinicum cupiebant. Christo congruit.

1. In finem, Psalmus ipsi David. XL.

2. Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.

3. Dominus conservet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum ejus.

4. Dominus opem ferat illi super lectum

doloris ejus: universum stratum ejus versasti in iniquitate ejus.

5. Ego dixi: Domine miserere mei: sana animam meam, qui peccavi tibi.

6. Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur, & peribit nomen ejus?

7. Et si ingrediebatur ut videret, vana loquebatur, cor ejus congregavit iniquitatem sibi.

8. Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum.

Adversum me susurrabant omnes inimici mei: adversum me cogitabant mala mihi.

9. Verbum iniquum constituerunt adversum me: Nunquid qui dormit non adjiciet ut resurgat?

10. * Etenim homo pacis meae, in quo speravi: qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.

* Ath. 1. 16.

11. Tu autem Domine miserere mei, & rescuscita me: & retribuam eis.

12. * In hoc cognovi quoniam voluisti me: quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

* Ath. 1. 16.

13. Me autem propter innocentiam susceperisti: & confirmasti me in conspectu tuo in æternum.

14. Benedictus Dominus Deus Israel à sæculo, & usque in sæculum: fiat, fiat.

ARGUMENTUM.

Suum exilium consolatur, Dei & rerum divinarum meditatione, orans, ut se in patriam restituat. Quod & futurum sperat.

In finem,

1. Intellectus filius Core. XLI.

2. Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus.

3. Sitivit anima mea ad Deum fortem viuum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei?

4. Fuerunt mihi lacrymæ meae panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus?

5. Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei.

In voce exultationis, & confessionis: sonus epulantis.

6. Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei,

7. & Deus meus.

Ad me ipsum anima mea conturbata est: propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermonium à monte modico.

8. Abyssus abyssum invocavit, in voce catarracharum tuarum.

Omnia excelsa tua, & fluctus tui super me transierunt.

9. In die mandavit Dominus misericordiam suam: & nocte canticum ejus.

Apud me oratio Deo vitæ meae, 10. dicam Deo: Susceptor meus es,

Quare oblitus es mei? & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

11. Dum continguntur ossa mea, exproba-verunt mihi qui tribulant me inimici mei:

Dum dicunt mihi per singulos dies: Ubi est Deus tuus?

12. Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus.

ARGUMENTUM.

Orat., ut se Ierusalem ab exilio ad frequentandum templum revocet.

Psalmus David. XLII.

1. Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo, & doloso erue me.

2. Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti? & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

3. Emittite lucem tuam & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

4. Et introibo ad altare Dei: ad Deum, qui lætificat juventutem meam.

Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus:

5. quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus.

ARGUMENTUM.

Queruntur pui se contra majorum exempla, impiorum libidinis exponi ob religionem, Deumque obsecrant, ut tandem subveniant. Congitit Apostolus, & Martyribus. Rom. 8.

1. In finem, filius Core ad intellectum.

XLIII.

2. Deus auribus nostris audivimus. patres nostri annuntiaverunt nobis.

Opus, quod operatus es in diebus eorum: & in diebus antiquis.

3. Manus tua gentes disperdidit, & plan-tasti eos: afflixisti populos, & expulisti eos:

4. Nec enim in glorio suo possederunt terram, & brachium eorum non salvavit eos.

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui: quoniam complacui in eis.

5. Tu es ipse rex meus & Deus meus. qui mandas salutes Iacob.

6. In te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.

7. Non enim in arcu meo sperabo: & gladius meus non salvabit me.

8. Salvasti enim nos de affligentibus nos: & oidentes nos confundisti.

9. In Deo laudabimur tota die: & in nomine tuo continebimur in seculum.

10. Nunc autem repulisti & confundisti nos: & non egredieris Deus in virtutibus nostris.

11. Avertisti nos retrorsum post inimicos nostros: & qui oderunt nos, diripiebant sibi.

12. Dedisti nos tanquam oves escarum: & in gentibus dispersisti nos.

13. Vendidisti populum tuum sine pretio: & non fuit multitudo in commutationibus eorum.

14. Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem & derisum his, qui sunt in circuitu nostro.

15. Posuisti nos in similitudinem Gentibus: commotionem capitis in populo.

16. Tota die verecundia mea contra me est, & confusio faciei meae cooperuit me.

17. A voce exprobrantis, & obloquentis: à facie inimici, & persequentis.

18. Hæc omnia venerunt super nos, nec oblitus sumus te: & inique non egimus in testamento tuo.

19. Et non recessit retrò cor nostrum: & declinasti semitas nostras à via tua:

20. Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis.

21. Si oblitus sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad deum alienum.

22. Nonne Deus requireret ista? ipse enim novit abscondita cordis.

* Quoniam propter te notificamus tota die: æstinati sumus sicut oves occisionis.

* Rom. 8. 35.

23. Exurge, quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem.

24. Quare faciem tuam avertis, oblivisceris inopie nostræ & tribulationis nostræ?

25. Quoniam humiliasti est in pulvere anima nostra: conglutinator est in terra venter noster.

26. Exurge Domine, adjuva nos: & redime nos propter nomen tuum.

ARGUMENTUM.

Carmen nuptiale: Christi & Ecclesie notat, virtutes, dotes, gratias, conjunctionem canens.

1. In finem, pro his, qui commutabuntur, filiis Core, ad intellectum, Canticum pro dilecto, XLIV.

2. Eructavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi.

Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis.

3. Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis: propterea benedixit te Deus in æternum.

4. Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime,

5. Specie tua & pulchritudine tua intende, prospere procede, & regna.

Propter veritatem & mansuetudinem, & iustitiam: & deducet te mirabiliter dextera tua.

6. Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent, in corda inimicorum regis.

7. * Sedes tua Deus in sæculum sæculi: virga directiois virga regni tui. * Hebr. i. 8.

8. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

9. Myrrha, & gutta, & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis: ex quibus delectaverunt te.

10. filiae regum in honore tuo.

Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato: circumdata varietate.

11. Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliviscere populum tuum, & domum patris tui.

12. Et concupiscet rex decorem tuum: quoniam ipse est Dominus Deus tuus, & adorabunt eum.

13. Et filiae Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur, omnes divites plebis.

14. Omnis gloria ejus filiae regis ab intus, in fimbriis aureis.

15. Circumamicta varietatibus. Adducentur regi virginæ post eam: proximæ ejus afferentur tibi.

16. Afferentur in lætitia & exultatione: adducentur in templum regis.

17. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram.

18. Memores erunt nominis tui in omni generatione & generationem.

Propterea populi confitebuntur tibi in æternum: & in sæculum sæculi.

ARGUMENTUM.

Civitatem Dei, sive Ecclesiam, Domini prædictio contra omnem vim esse tutam.

1. In finem, filii Core pro arcanis, Psalmus. XLV.

2. Deus noster refugium, & virtus: adiutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis.

3. Propterea non timebimus dum turbabitur terra: & transferentur montes in cor maris.

4. Sonuerunt, & turbatae sunt aquae eorum: conturbati sunt montes in fortitudine ejus.

5. Fluminis impetus lætificat civitatem Dei: sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.

6. Deus, in medio ejus non commovebitur: adjuvabit eam Deus mane diluculo.

7. Conturbatae sunt gentes, & inclinata sunt regna: dedit vocem suam, nota est terra.

8. Dominus virtutum nobiscum: susceptor noster Deus Iacob.

9. Venite, & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram:

10. auferens bella usque ad finem terræ. Arcum conteret, & confringet arma: & scuta comburent igni:

11. Vacate, & videte quoniam ego sum Deus. exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.

12. Dominus virtutum nobiscum: susceptor noster Deus Iacob.

ARGUMENTUM.

Omnes gentes invitât ad Deum celebrandum, quod in sanctorum Israelitarum communionem & Ecclesiam cooptanda sint. Ecclesiæ congruit.

1. In finem, pro filiis Core Psalmus. XLVI.

2. OMnes Gentes plaudite manibus: jubilate Deo in voce exultationis.

3. Quoniam Dominus excelsus, terribilis: Rex magnus super omnem terram.

4. Subiecit populos nobis: & gentes sub pedibus nostris.

5. Elegit nobis hereditatem suam: speciem Iacob, quam dilexit.

6. * Ascendit Deus in jubilo: & Dominus in voce tubæ. * 2. Reg. 6. 15.

7. Psallite Deo nostro, psallite. psallite Regi nostro, psallite.

8. Quoniam rex omnis terræ Deus: psallite sapienter.

9. Regnavit Deus super gentes: Deus sedet super sedem sanctam suam.

10. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham: quoniam dii fortes terræ, vehementer elevati sunt.

ARGUMENTUM.

Deo charissimum esse Ierosolimam, ut qui eam singularibus auxiliis, donis & beneficiis exornaverit, atque ex eo misericordiam suam in omnes terræ fines derivaverit. Congruit Ecclesiæ.

1. Psalmus Cantici filijs Core secunda sabati. XLVII.

2. MAGnus Dominus, & laudabilis nimis in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.

3. Fundatur exultatione universæ terræ mons Sion, latera Aquilonis, civitas Regis magni.

4. Deus in domibus ejus cognoscetur, cum suscipiet eam.

5. Quoniam ecce reges terræ congregati sunt: convenerunt in unum.

6. Ipsi videntes sic admirati sunt: conturbati sunt: commoti sunt:

7. tremor apprehendit eos. Ibi dolores ut parturientis,

8. in spiritu vehementi conteres naves Tharsis.

9. Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri: Deus fundavit eam in æternum.

10. Suscepimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui.

11. Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua in fines terræ: justitia plena est dextera tua.

12. Lætetur mons Sion, & exultent filiae Iudæ, propter judicia tua Domine.

13. Circumdate Sion, & complectimini eam: narrate in turribus ejus.

14. Ponite corda vestra in virtute ejus: & distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera.

15. Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, & in sæculum sæculi: ipse reget nos in sæcula.

ARGUMENTUM.

Nilil contra mortem & infernum prodesse divitiarum, solum justitiam ex eis eripere sive redimere.

1. In finem, filiis Core Psalmus. XLVIII.

2. A Uдите hæc omnes Gentes: auribus percipite omnes, qui habitatis orbem:

3. Quique terrigenæ, & filii hominum: simul in unum dives & pauper.

4. Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.

5. * Inclina bo in parabola aurem meam: aperiatur in psalterio propositio meam.

* Psal. 77. 2. Matth. 13. 35.

6. Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circumdabit me:

7. Qui concludit in virtute sua: & in multitudine divitiarum suarum gloriantur.

8. Frater non redimit, redimet homo: non dabit Deo placionem suam.

9. Et pretium redemptionis animæ suæ: & laborabit in æternum.

10. & vivet adhuc in finem.

11. Non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes: simul insipiens, & stultus peribunt.

Et relinquunt alienis divitias suas:

12. & sepulchra eorum domus illorum in æternum.

Tabernacula eorum in progenie, & progenie: vocaverunt nomina sua in terris suis.

13. Et homo, cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.

14. Hæc via illorum scandalum ipsis: & postea in ore suo complacent.

15. Sicut oves in inferno positi sunt: mors depascet eos.

16. Et dominabuntur eorum justi in inatutino: & auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum.

17. Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me.

18. Ne timeas cum dives factus fuerit homo: & cum multiplicata fuerit gloria domus ejus.

19. Quoniam cum interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria ejus.

20. Quia anima ejus in vita ipsius benediceat: continebitur tibi, cum benefeceris ei.

21. Introibit usque in progenies patrum suorum: & usque in æternum non videbit lumen.

22. Homo, cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.

ARGUMENTUM.

Christum hominem in suo ultimo iudicio salvatum non ex cæsis videmus, sed animi pietate, vita innocentia, puritate justitiæ.

1. Psalms Asaph. XLIX.

Deus deorum Dominus locutus est: & vocavit terram,

A. solis ortu usque ad occasum:

2. ex Sion species decoris ejus.

3. Deus manifeste veniet: Deus noster & non silebit.

Ignis in conspectu ejus exardescet: & in circuitu ejus tempestas valida.

4. Advocabit cælum desursum: & terram discernere populum suum.

5. Congregate illi sanctos ejus: qui ordinant testamentum ejus super sacrificia.

6. Et annuntiabunt cæli justitiam ejus: quoniam Deus judex est.

7. Audi populus meus, & loquar: Israel, & testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum.

8. Non in sacrificiis tuis arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.

9. Non accipiam de domo tua vitulos: neque de gregibus tuis hircos.

10. Quoniam mæx sunt omnes feræ silvarum, juncta in montibus & boves.

11. Cognovi omnia volatilia cæli: & pulchritudo agri mecum est.

12. Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ, & plenitudo ejus.

13. Numquid manducabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo?

14. Immola Deo sacrificium laudis: & redde Altissimo vota tua.

15. Et invoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me.

16. Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?

17. Tu verò odisti disciplinam: & projecisti sermones meos retrorsum:

18. Si videbas furem, currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas.

19. Os tuum abundavit malitia: & lingua tua concinnabat dolos.

20. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum:

21. hæc fecisti, & tacui.

Existimasti iniquè quòd ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam.

22. Intelligite hæc qui obliviscimini Deum: nequendo rapiat, & non sit qui eripiat.

23. Sacrificium laudis honorificavit me: & illuc iter, quo ostendam illi salutare Dei.

ARGUMENTUM.

Parricidium in Uriam, adulterium in Bethsabæam expiari, Spiritu sancto sibi reddito, obsecrat, non propter Moysi sacrificia, sed Christum Ecclesiam edificatum, cujus sacrificium justitiæ sit placitum.

1. In finem, Psalms David,

2. Cum venit ad eum Nathan Propheta, quando intravit ad Bethsabæe.

(2. Reg. 12.) L.

3. **M**iserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam.

Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.

4. Amplius lava me ab iniquitate mea. & à peccato meo munda me.

5. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.

6. Tibi soli peccavi, & malum coram te feci: * ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

* Rom. 3. 4.

7. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea.

8. Ecce enim veritatem dilexisti: incerta, & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

9. * Asperges me hyssopo, & mundabor: lavabis me, & super nivem dealbabor.

* Lev. 14. Num. 19.

10. Auditui meo dabis gaudium & lætitiā: & exultabunt ossa humiliata.

11. Averte faciem tuā à peccatis meis: & omnes iniquitates meas dele.

12. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis.

13. Ne projicias me à facie tua: & spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

14. Redde mihi lætitiā salutaris tui: & spiritu principali confirma me.

15. Docbo iniquos vias tuas: & impii ad te convertentur.

16. Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ: & exultabit lingua mea justitiam tuam.

17. Domine, labia mea aperies: & os meum annuntiabit laudem tuam.

18. Quoniam si voluisses sacrificium dedissem utique: holocaustis non delectaberis.

19. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humilatum Deus non despicies.

20. Benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion: ut ædificentur muri Jerusalem.

21. Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes, & holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

ARGUMENTUM.

Doeg Saulis pecuniarum increpat, ei exitium, sibi salutem præagians.

1. In finem, Intellectus David,

2. Cum venit Doeg Idumæus & nuntiavit Sauli: Venit David in domum Achimelech.

(1. Reg. 22. 9.) LI.

3. **Q**uid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?

4. Totā die iniustitiam cogitavit lingua tua: sicut novacula acuta fecisti dolum.

5. Dilexisti malitiam super benignitatem: iniquitatem magis quam loqui aequitatem.

6. Dilexisti omnia verba precipitationis, lingua dolosa:

7. Propterea Deus destruet te in finem, evellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo: & radicem tuam de terra viventium.

8. Videbunt iusti, & timebunt, & super eum ridebunt, & dicent.

9. ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum:

Sed speravit in multitudo divitiarum suarum: & prævaluit in vanitate sua.

10. Ego autem, sicut oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei in æternum: & in sæculum sæculi.

11. Confitebor tibi in sæculum quia fecisti: & expectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

ARGUMENTUM.

Impiorum infinitum esse numerum. Quare optat adventum Christi, qui ab illis bonos crevet.

1. In finem, Pro Maelthe intelligentie David. LII.

Dixit insipiens in corde suo: Non est * Deus.

* Psal. 13. 1.

2. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus : non est qui faciat bonum.

3. * Deus de cælo prospexit super filios hominum : ut videat si est intelligens, aut requirens Deum. * *Psal. 13. 2.*

4. * Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt : non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. * *Rom. 3. 12.*

5. Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam ut cibum panis?

6. Deum non invocaverunt : illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent; confusi sunt, quoniam Deus sprexit eos,

7. Quis dabit ex Sion salutem Israël? cūm converterit Deus captivitatem plebis suæ, exultabit Jacob, & lætabitur Israël.

ARGUMENTUM.

Deum contra adversarios implorat. Sese ejus laudes, post liberationem, predicaturum.

In finem,

1. In carminibus intellectus David,
2. Cū venissent Ziphæi, & dixissent ad Saul: Nonne David absconditus est apud nos? (1. Reg. 23. 10. & 26. 1.) LIV.

3. Deus in nomine tuo salvum me fac; & in virtute tua judica me.

4. Deus exaudi orationem meam: auribus percipe verba oris mei.

5. Quoniam alieni insurrexerunt adversum me, & fortes quesierunt animam meam: & non proposuerunt Deum ante conspectum suum.

6. Ecce enī Deus adjuvat me: & Dominus susceptor est anime meæ.

7. Averte mala inimicis meis: & in veritate tua disperse illos.

8. Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine quoniam bonum est;

9. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me: & super inimicos meos despexit oculus meus.

ARGUMENTUM.

Deum ut se à falsis simulationeque amicus servet, eosque puniat, obtestatur. Christo congruit.

1. In finem, In carminibus intellectus David.

LIV.

2. Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam;

3. Intende mihi, & exaudi me.

Contistatus sum in exercitatione mea; & conturbatus sum

4. à voce inimici, & à tribulatione peccatoris.

Quoniam declinaverunt in me iniquitates; & in ira molesti erant mihi.

5. Cor meum conturbatum est in me: & formido mortis cecidit super me.

6. Timor & tremor vincerunt super me; & contexerunt me tenebræ;

7. Et divi. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?

8. Ecce elongavi fugiens; & mansi in solitudine

9. Expectabam eum, qui salvum me fecit à pusillanimitate spiritus, & tempestate.

10. Præcipita Domine, divide linguas eorum: quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in civitate.

11. Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas: & labor in medio ejus,

12. & injustitia.

Et non defecit de plateis ejus usura, & dolus.

13. Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique.

Et si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset; abscondissem me forsitan ab eo.

14. Tu verò homo unanimis: dux meus, & notus meus;

15. Qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulavimus cum consensu.

16. Veniat mors super illos; & descendant in infernum viventes;

Quoniam nequitiae in habitaculis eorum: in medio eorum.

17. Ego autem ad Deum clamavi; & Dominus salvabit me,

18. Vespere, & manè, & meridie narrabo & annuntiabo: & exaudiet vocem meam.

19. Redimet in pace animam meam ab his, qui appropinquant mihi: quoniam inter multos erant inimici.

20. Exaudiet Deus, & humiliabit illos, qui est ante sæcula.

Non enim est illis commutatio, & non timerunt Deum

21. extendit manum suam in retribuendo.

Contaminaverunt testamentum ejus,

22. divisi sunt ab ira vultus ejus: & appropinquavit cor illius.

Molliti sunt sermones ejus super oleum: & ipsi sunt jacula.

23. * Jaci super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet: non dabit in æternum fluctuationem justo. * *Matth. 6. 25. Luc. 12.*

22. 1. *Pet. 5. 7.*

24. Tu verò Deus deduces eos, in puteum interitus.

Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos; ego autem sperabo in te Domine.

ARGUMENTUM.

A Deo petit promissionibus ejus erectus, ut sibi contra tot hostes subveniat. Sese eum postea celebraturum.

In finem,

1. Pro populo, qui à Sanctis longè factus est, David in tituli inscriptionem, cū tenuerunt eum Allophylī in Geth. (1. Reg. 21. 12.)

LIV.

2. Miserere mei Deus, quoniam concitans me tribulavit me.

3. Conculcaverunt me inimici mei tota die: quoniam multi bellantes adversum me.

4. Ab altitudine diei timebo: ego verò in te sperabo.

5. In Deo laudabo sermones meos, in Deo speravi: non timebo quid faciat mihi caro.

6. Tota die verba mea execrabantur adversum me omnes cogitationes eorum, in malum.

7. Inhabitabunt & abscondent: ipsi calca-neum meum observabant.

Sicut sustinuerunt animam meam,

8. pro nihilo salvos facies illos; in ira populos confringes,

9. Deus, 9. vitam meam annuntiavi tibi: posuisti lacrymas meas in conspectu tuo,

Sicut & in promissione tua:

10. tunc converterentur inimici mei retrorsum;

In quacunque die invocavero te: ecce cognovi quoniam Deus meus es.

11. In Deo laudabo verbum, in Domino

laudabo sermonem : in Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo.

12. In me sunt Deus vota tua, quæ redam, laudationes tibi.

13. Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu: ut placeam coram Deo in lumine viventium.

ARGUMENTUM.

Opem implorat contra tam pertinaces amulos, & eum publice cantaturum. Christo etiam convenit.

In finem,

1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, cum fugeret à facie Saul in speluncam. (1. Reg. 22. 1. & 23. 4.) LVI.

2. **M**iserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea. Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.

3. Clamabo ad Deum altissimum: Deum qui benefecit mihi.

4. Misit de cælo, & liberavit me: dedit in opprobrium conculcantes me.

Misit Deus misericordiam suam, & veritatem suam,

5. & eripuit animam meam de medio catulorum leonum: dormivi conturbatus.

Filii hominum dentes eorum arma & sagittæ: & lingua eorum gladius acutus.

6. Exaltare super cælos Deus. & in omnem terram gloria tua.

7. Laqueum paraverunt pedibus meis: & incurnaverunt animam meam.

Foderunt ante faciem meam foveam: & inciderunt in eam.

8. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo, & psalmum dicam.

9. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara: exurgam diluculo.

10. Confitebor tibi in populis Domine: & psalmum dicam tibi in gentibus:

11. Quoniam magnificata est usque ad cælos, misericordia tua, & usque ad nubes veritas tua.

12. Exaltare super cælos Deus: & super omnem terram gloria tua.

ARGUMENTUM.

Perituros impios & pestilentes, pios & justos fructum suæ virtutis percepturos, ita ut Dei providentia & judicium appareat.

In finem,

1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem. LVII.

2. **S**i verè utique iustitiam loquimini: recta iudicate filii hominum.

3. Etenim in corde iniquitates operamini: in terra iniustitias manus vestre concipiunt.

4. Alienati sunt peccatores à vulva, erraverunt ab utero: locuti sunt falsa.

5. Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas,

6. Quæ non exaudiet vocem incantantium: & venefici incantantis sapienter.

7. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: imolas leonum confrinet Dominus.

8. Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens. intendit arcum suum donec infirmetur.

9. Sicut cera, quæ fluit, auferentur: supercecidit ignis, & non viderunt solem.

10. Priusquam intelligerent spinæ vestre rhamnum: sicut viventes, sic in ira absorbet eos.

11. Lætabitur justus cum viderit vindictam: manus suas lavabit in sanguine peccatoris.

12. Et dicit homo: Si utique est fructus iusto: utique est Deus iudicans eos in terra.

ARGUMENTUM.

Opem efflagitat adversus Saul & ejus auxilios: Eius puniitis, & Dei potentiam & gratiam personaturum. Christo competit.

In finem,

1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, quando misit Saul, & custodivit domum ejus, ut eum interficeret. (1. Reg. 19. 1.)

LVIII.

2. **E**Ripe me de inimicis meis Deus meus: & ab insurgentibus in me libera me:

3. Eripe me de operantibus iniquitatem: & de viris sanguinum salva me.

4. Quia ecce ceperunt animam meam: irruerunt in me fortes.

5. Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine: sine iniquitate cucurri, & direxi.

6. Exurge in occursum meum, & vide: & tu Domine Deus virtutum, Deus Israel.

Intende ad visitandas omnes gentes: non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem.

7. Convertantur ad vespem: & famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem.

8. Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum: quoniam quis audivit?

9. Et tu Domine deridebis eos: ad nihilum deduces omnes gentes.

10. Fortitudinem meam ad te custodiat, quia Deus susceptor meus es:

11. Deus meus misericordia ejus præveniet me.

12. Deus ostendet mihi super inimicos meos, ne occidas eos: nequando obliviscantur populi mei.

Disperge illos in virtute tua. & depone eos protector meus Domine.

13. Delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum. & comprehendantur in superbia sua.

Et de execratione & mendacio annuntiantur

14. in consummatione: in ira consummationis, & non erunt.

Et scient quia Deus dominabitur Iacob: & finium terræ.

15. Convertentur ad vespem, & famem patientur ut canes: & circuibunt civitatem.

16. Ipsi dispergentur ad manducandum: si verò non fuerint saturati, & murmurabunt.

17. Ego autem cantabo fortitudinem tuam: & exultabo mane misericordiam tuam.

Quia factus es susceptor meus, & refugium meum, in die tribulationis meæ.

18. Adjuutor meus tibi psallam, quia Deus susceptor meus es: Deus meus misericordia mea.

ARGUMENTUM.

Populus Dei auxilium petit in expeditione contra Idumæos & cæteros vicinos. Apostolis congruit.

In finem,

1. Pro his qui immutabuntur, in tituli inscriptionem ipsi David in doctrinam,

2. cum succendit Mesopotamiam Syriæ, & Sobal, & convertit Ioab, & percussit Idumæam in valle Salinarum duodecim milia.

(2. Reg. 8. 1. & 10. 7. & 1. Par. 18. 1.)

LIX.

3. **D**eus repulisti nos, & destruxisti nos: iratus es, & misertus es nobis.

Aa 4

4. Com-

4. Commovisti terram, & conturbasti eam: ana contritionis eius, quia commota est.

5. Ostendisti populo tuo dura: potasti nos in compunctionis.

6. Dedisti in mentibus te significationem: t fuerunt à acie arcus.

Uc liberentur dilecti tui:

7. saluum fac dextera tua, & exaudi me.

8. Deus locutus est in sancto suo. Latabor, & partibor Sichimam: & convallem tabernaculorum metibor.

9. Meus est Galaad, & meus est Manasses: & Ephraim fortitudo capitis mei.

Iuda rex meus.

10. Moab olla spei meae.

11. In Idumam extendam calcamentum meum: mihi alienigenae subditi sunt.

12. Quis deducet me in civitatem inunitam? quis deducet me usque in Idumaeam?

13. Nunc te Deus, qui sepulisti nos: & non egredieris Deus in virtutibus nostris?

14. Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana salus hominis.

15. In Deo faciemus virtutem: & ipse ad iubilum deducet tripulantes nos.

ARGUMENTUM.

Ab exilio poscit restitutionem, longamque vitam, ubi regnum fuerit consecutus, Christo accommo-
datus est.

In finem.

1. In hymnis David. LX.

2. **E**xaudi Deus deprecationem meam: intende orationi meae.

3. A finibus terrae ad te clamavi: dum angeliaretur cor meum, in petra exaltasti me.

Deduxisti me.

4. quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici.

5. Inhabitabo in tabernaculo tuo in saecula: protegetur in velamento alarum tuarum.

6. Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam; deasti hereditatem timentibus nomen tuum.

7. Dies super dies regis adjicies: annos ejus usque in diem generationis & generationis.

8. Permanet in aeternum in conspectu Dei: misericordiam & veritatem ejus quos requirit?

9. Sic psalmum dicam homini tuo in saeculum saeculi, ut reddam vota mea de die in diem.

ARGUMENTUM.

De in Dei tutela positum frustra oppugnari, In eo justis esse salutem, qui pro suis quemque fac-
tis remuneretur.

In finem.

1. Pro Idithun, Psalmus David. LXI.

2. **N**onne Deo subiecta erit anima mea? ab ipso enim salutate meum.

3. Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus: suceptor meus, non movebor amplius.

4. Quosque iruitis in hominem? interficitis universi vos: tanquam parietis inclinato & incerta depulset?

5. Veruntamen pretium meum cogitaverunt spellere, cucurri in siti: ois suo benedicebant, & corde suo maledicebant.

6. Veruntamen Deo subiecta esto anima mea: quoniam ab ipso patientia mea.

7. Quia ipse Deus meus, & salvator meus: adiutor meus non emigrabo.

8. In Deo salutare meum, & gloria mea: ejus auxilium mei, & spes mea in Deo est.

9. Sperate in eo omnis congregatio populi, fundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in aeternum.

10. Veruntamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris: ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.

11. Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere: divitiarum si affluant, nolite cor apponere.

12. Semel locutus est Deus, duo haec audivi, quia potestas Dei est.

13. & tibi Domine misericordia: * quia tu reddes unicuique juxta opera sua.

* *Matth. 16. 27. Rom. 2. 6. 1. Cor. 3. 2. Gal. 6. 5.*

ARGUMENTUM.

Exul se Deo laudibus & gratiarum actione afficiendo consolatur, hostibus interitum, sibi malorum finem sperans.

Psalmus David.

1. Cum esset in deserto Idumaeae.

(1. Reg. 22. 5.) LXII.

2. **D**eus Deus meus ad te de luce vigilo. Sitivit in te anima mea, quam multiplicitate tibi caro mea.

3. In terra deserta, & in via, & iniqua: sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam, & gloriam tuam.

4. Quoniam melior est misericordia tua super vitas, labia mea laudabunt te.

5. Sic benedicam te in vita mea: & in nomine tuo levabo manus meas.

6. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labus exultationis laudabit os meum.

7. Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te:

8. quia tuisti adiutor meus.

Et in velamento alarum tuarum exultabo, 9 adhæsit anima mea post te: me suscepit dextera tua.

10. Ipsi verò in vanum quaesierunt animam meam, introibunt in interiora terrae:

11. tradentur in manus gladii partes vulpi erunt.

12. Rex verò lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui jurant in eo: quia obstruunt eis os loquentium iniqua.

ARGUMENTUM.

Contra insidias & calumnias, opem implorat, confidens earum actores magna justorum voluptate oppressum iri.

In finem.

1. Psalmus David. LXIII.

2. **E**xaudi Deus orationem meam cum depicor: à timore inimici eripe animam meam.

3. Protexisti me à conventu malignantium: à multitudine operantium iniquitatem.

4. Quia exacerant ut gladium linguas suas: intenderunt arcum rem amaram.

5. ut sagittent in occultis immaculatum.

6. Subito sagittabunt eum, & non timebunt: firmaverunt sibi seimone nequam.

Narraverunt ut absconderet laqueos; dixerunt: Quis videbit eos?

7. Scrutati sunt iniquitates; defecerunt scrutantes scrutinio.

Accedet homo ad cor altum;

8. & exaltabitur Deus.

Sagittae parvulorum facies sunt plagae eorum.

9. & infirmatae sunt contra eos linguæ eorum:

Conturbati sunt omnes qui videbant eos;

10. Et timuit omnis homo.

Et

Et annuntiaverunt opera Dei: & facta ejus intellexerunt.

11. Lætabitur justus in Domino, & speravit in eo, & laudabuntur omnes recti corde.

ARGUMENTUM.

Deum esse laudandum ob ipsius in Sionem atque adeo universum hominum genus, beneficentiam.

In finem, Psalmus David.

1. Canticum Ieremiæ, & Ezechielis populo transmigrationis, cum inciperent exire. LXIV.

2. **T**E decet hymnus Deus in Sion: & tibi reddatur votum in Ierusalem.

3. Exaudi orationem meam: ad te omnis caro veniet.

4. Verba iniquorum prævaluerunt super nos: & impietatibus nostris tu propitiaberis.

5. Beatus, quem elegisti, & assumpsisti: inhabitabit in atriis tuis.

6. Replemur in bonis domus tuæ: sanctum est templum tuum,

7. mirabile in æquitate.

8. Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ, & in mari longè.

9. Præparans montes in virtute tua, accinctus potentia:

10. qui conturbas profundum maris sonum fluctuum ejus.

11. Turbabuntur gentes,

12. & timebunt qui habitant terminos à signis tuis: exitus matutini & vespere delectabis.

13. Visitasti terram & inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam.

14. Flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum illorum: quoniam ita est præparatio ejus.

15. Rivos ejus inebria, multiplica genuina ejus: in stilicidis ejus lætabitur germinans.

16. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ: & campi tui replebuntur ubertate.

17. Pinguescant speciosa deserti: & exultatione colles accingentur.

18. Induti sunt arietes ovium, & valles abundabunt frumento: clamabunt, etenim hymnum dicent.

ARGUMENTUM.

Omnes invitât ad Deum celebrandum & adorandum, qui mundum, præcipue populum suum, tot bonis afficit.

In finem.

1. Canticum Psalini resurrectionis. LXV.

Iubilate Deo omnis terra:

2. psalmum dicite nomini ejus: date gloriam laudi ejus.

3. Dicite Deo quoniam terribilia sunt opera tua Domine in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

4. Omnis terra adoret te, & psallat tibi: psalmum dicat nomini tuo.

5. Venite, & videte opera Dei: terribilis in consiliis super filios hominum.

6. Qui convertit mare in aridum, in flumine pertransibunt pede: ibi lætabitur in ipso.

7. Qui dominatur in virtute sua in æternum, oculi ejus super gentes respiciunt: qui exasperant non exaltentur in senectutis.

8. Benedicite Gentes Deum nostrum: & audiam facite vocem laudis ejus.

9. Qui posuit animam meam ad vitam: & non dedit in commotionem pedes meos.

10. Quoniam probasti nos Deus: igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.

11. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro:

12. imposuisti homines super capita nostra. Transivimus per ignem & aquam: & eduxisti nos in refrigerium.

13. Introibo in domum tuam in holocaustis: reddam tibi vota mea,

14. quæ distinxerunt labia mea.

15. Et locutus est os meum, in tribulatione mea.

16. Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum: offeram tibi boves cum hircis.

17. Venite, audite, & narrabo, omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ.

18. Ad ipsum ero meo clamavi, & exaltavi sub lingua mea,

19. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudivit Dominus.

20. Propterea exaudivit Deus, & attendit voci deprecationis meæ.

21. Benedixit Deus, qui non audivit orationem meam, & misericordiam suam à me.

ARGUMENTUM.

Deum obsecrat, ut se toto orbe cognoscendum exhibeat. Est propheticus de Ecclesia propagatione & collectione.

In finem,

1. In hymnis, Psalmus Cantici David.

LXVI.

2. **D**eus misereatur nostri, & benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri.

3. Ut cognoscamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum.

4. Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes.

5. Lætentur & exultent gentes: quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.

6. Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes:

7. terra dedit fructum suum.

Benedicat nos Deus, Deus noster,

8. benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ.

ARGUMENTUM.

Canit Ecclesie de hostibus victorias, ut in exitu ex Egypto. Christum Deum in calum ascensurum, indeque Apostolos de diversis tribubus missurum ad gentes convertendas.

In finem.

1. Psalmus Cantici ipsi David. LXVII.

2. **E**xurgat Deus, & dissipentur inimici ejus, & fugiant qui oderunt eum, à facie ejus.

3. Sicut deficit fumus, deficient: sicut fluit cera à facie ignis, sic percant peccatores à facie Dei.

4. Et justi epulentur, & exultent in conspectu Dei: & delectentur in lætitia.

5. Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus: iter facite ei, qui ascendit super occasum: Dominus nomen illi.

6. Exultate in conspectu ejus, turbabuntur à facie ejus,

7. patris orphanorum, & iudicis viduarum. Deus in loco sancto suo:

8. Deus qui inhabitare facit unius moris in domo:

9. Qui educit victos in fortitudine, similiter eos, qui exasperant, qui habitant in sepulchris.

10. Deus cum egredereris in conspectu populi tui, cum pertransires in deserto:

9. Ter-

9. Terra mota est, etenim cæli distillaverunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Israel.

10. Pluviam voluntariam segregabis Deus hereditati tuæ: & infirmata est, tu verò perfecisti eam.

11. Animalia tua habitabunt in ea: parasti in dulcedine tua pauperi, Deus.

12. Dominus dabit verbum evangelizantibus, virtute multa.

13. Rex virtutum dilecti dilecti: & speciei domus dividere spolia.

14. Si dormiaris inter medios clericos, penæ columbæ deargentatæ, & postiora dorsi ejus in pallore auri.

15. Dum discernit cœlestis reges super eam, nive dealvabuntur in Selmon:

16. mons Dei, mons pinguis.

Mons coagulatus, mons pinguis:

17. ut quid suspicantini montes coagulatos? Mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo: etenim Dominus habitabit in finem.

18. Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium: Dominus in eis in Sina in sancto.

19. Ascendisti in altum, cepisti captivitatem: acceptisti dona in hominibus:

Etenim non credentes, inhabitare Dominum Deum.

20. Benedictus Dominus die quotidie: prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.

21. Deus noster, Deus salvificandi: & Domini Domini exitus mortis.

22. Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum: verticem capilli perambulantium in deliciis suis.

23. Dixit Dominus: Ex Basan convertam, convertam in profundum maris:

24. Ut intingatui pes tuus in sanguine: lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.

25. Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei: regis mei qui est in sancto.

26. Prævenierunt principes conjuncti psallentibus, in medio juvenicularum tympanistrarum.

27. In ecclesiis benedicite Deo Domino, de fontibus Israel.

28. Ibi Benjamin adolescentulus, in mentis excessu.

Principes Iuda, duces eorum: principes Zabulon, principes Nephthali.

29. Manda Deus virtuti tuæ: confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

30. A templo tuo in Ierusalem, tibi offerent reges munera.

31. Increpa feras arundinis, congregatio taurojum in vaccis populorum: ut excludant eos, qui probati sunt argento.

Dissipa gentes, quæ bella volunt:

32. venient legati ex Ægypto. Æthiopia præveniet manus ejus Deo.

33. Regna terræ, cantate Deo: psallite Domino: psallite Deo,

34. qui ascendit super cælum cæli, ad Orientem

Ecce dabit voci suæ vocem virtutis,

35. date gloriam Deo super Israel, in magnificentia ejus, & virtus ejus in nubibus.

36. Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutem, & fortitudinem plebi suæ, benedictus Deus.

ARGUMENTUM.

*Christus se ob religionis zelum multa pati con-
gruitur. Auxilium a Patre petit, & Iudæorum*

punctionem. Se illi laudes dicendum. Ioan. 2. 17. & 15. 25. Rom. 10. 11. 25.

1. In finem, pro iis, qui commutabuntur, David. LXVIII.

2. **S** Alvum me fac Deus: quoniam intra-
verunt aquæ usque ad animam meam.

3. Influxus sum in luno profundum: & non est substantia.

Veni in altitudinem maris: & tempestas demersit me.

4. Laboravi clamans, rauca facta sunt fauces meæ: defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.

5. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui odeunt me gratis.

Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei iniuste: quæ non rapui, tunc exolvebam.

6. Deus tu scis insipientiam meam: & delicta mea à te non sunt abscondita.

7. Non eubescant in me qui expectant te Domine, Domine virtutum.

Non confundantur super me qui quærunt te, Deus Israel.

8. Quoniam propter te sustinui opprobrium: operuit confusio faciem meam.

9. Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ.

10. * Quoniam zelus domus tuæ comedit me: ** & opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt super me. * Ioan. 2. 17.

** Rom. 15. 3.

11. Et operui in jejuniis animam meam: & factum est in opprobrium mihi.

12. Et posui vestimentum meum cilicium: & factus sum illis in parabola.

13. Adversum me loquebantur qui sedebant in porta: & in me psallebant qui bibebant vinum.

14. Ego verò orationem meam ad te Domine: tempus beneplaciti Deus.

In multitudine misericordiarum tuarum exaudi me, in veritate salutis tuæ:

15. Eripe me de luto, ut non infigar: libera me ab iis, qui oderunt me, & de profundis aquarum.

16. Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum. neque urgeat super me puteus os suum.

17. Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua: secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.

18. Et ne avertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me.

19. Intende anime meæ, & libera eam: propter inimicos meos eripe me.

20. Tu scis improprium meum, & confusionem meam, & reverentiam meam.

21. In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me, improprium expectavit cor meum, & miseriam.

Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur: & non inveni.

22. * Et dederunt in escam meam fel: & in siti mea potaverunt me aceto.

* Matth. 27. v. 34. & v. 48.

23. * Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum.

* Rom. 11. 9.

24. Obscurentur oculi eorum ne videant: & dorsum eorum semper incurva.

25. Effunde super eos iram tuam: & furor iræ tuæ comprehendat eos.

26. * Fiat habitatio eorum deserta: & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.

* Ait. 1. 20.

27. Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt: & super dolorem vulnerum meorum addiderunt.
28. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum: & non intuent in iustitiam tuam.
29. Deleantur de libro viventium: & cum iustis non scribantur.
30. Ego sum pauper & dolens: salus tua Deus suscepit me.
31. Laudabo nomen Dei cum cantico: & magnificabo eum in laude:
32. Et placebit Deo super vitulum novellum: cornua producentem & ungulas.
33. Videant pauperes & lætentur: quærite Deum, & vivet anima vestra:
34. Quoniam exaudivit pauperes Dominus: & victos suos non desepit.
35. Laudet illum cæli & terra, mare, & omnia reptilia in eis.
36. Quoniam Deus salvam faciet Sion: & ædificabuntur civitates Iuda.
- Et inhabitabunt ibi, & hereditate acquirant eam.
37. Et semen servorum ejus possidebit eam, & qui diligunt nomen ejus, habitabunt in ea.

ARGUMENTUM.

Sibi, bonisque opem, amulis ignominiam præcatur.

- In finem, Psalmus David.
1. In rememorationem, quod saluum fecerit eum Dominus. LXXIX.
2. **D**Eus in adiutorium meum intende: Domine ad adjuvandum me festina.
3. Confundantur, & revereantur, qui quærent animam meam:
4. Avertantur retrorsum, & erubescant, qui volunt mihi mala:
- Avertantur statim erubescences, qui dicunt mihi: Euge, euge.
5. Exultent & lætentur in te omnes qui quærunt te, & dicant semper: Magnificetur Dominus: qui diligunt salutare tuum.
6. Ego vero egenus, & pauper sum: Deus adjuva me.
- Adjuvor meus, & liberator meus es tu: Domine ne morens.

ARGUMENTUM.

Senex contra impios opem implorat, perpetuam gratiarum actionem pollicens.

Psalmus David.

1. Filiorum Ionadab, & priorum captivorum. LXX.
- I**n te Domine speravi, non confundar in æternum:
2. in iustitia tua libera me, & eripe me.
- Inclina ad me aurem tuam, & salva me.
3. Esto mihi in Deum protectorem, & in locum inivitum: ut saluum me facias.
- Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.
4. Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui:
5. Quoniam tu es patientia mea Domine: Domine spes mea à juventute mea.
6. In te confirmatus sum ex utero: de ventre matris meæ tu es protector meus:
- In te cantatio mea semper:
7. tanquam prodigium factus sum multis: & tu adiutor fortis.
8. Repletur os meum laude, ut cantem gloriam tuam: tota die magnitudinem tuam.
9. Ne projicias me in tempore senectutis:

- cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.
10. Quia dixerunt inimici mei mihi. & qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum,
11. Dicentes: Deus dereliquit eum, persequimini, & comprehendite eum: quia non est qui eripiat.
12. Deus ne elongeris à me: Deus meus in auxilium meum respice.
13. Confundantur, & deficient detrahentes animæ meæ: operiantur confusione, & pudore qui quærunt mala mihi.
14. Ego autem semper sperabo: & adjiciam super omnem laudem tuam.
15. Os meum annuntiabit iustitiam tuam: tota die salutare tuum.
- Quoniam non cognovi litterarum,
16. introibo in potentias Domini: Domine memorabor iustitiæ tuæ solus.
17. Deus docuisti me à juventute mea: & usque nunc pronuntiabo mirabilia tua.
18. Et usque in senectam & senium: Deus ne derelinquas eam,

- Donec annuntiem brachium tuum generationi omni, quæ ventura est:
- Potentiam tuam,
19. & iustitiam tuam Deus usque in altissima, quæ fecisti magnalia: Deus quis similis tibi?
20. Quantas ostendisti mihi tribulationes multas, & malas: & conversus vivificasti me: & de abyssis terræ iterum reduxisti me:
21. Multiplicasti magnificentiam tuam: & conversus consolatus es me.
22. Nam & ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam: Deus psallam tibi in cithara, sanctus Israel.
23. Exultabit labia mea cum cantavero tibi: & anima mea, quam redemisti.
24. Sed & lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam: cum confusi & reveriti fuerint qui quærunt mala mihi.

ARGUMENTUM.

Christi regnum iustum, pacificum, amplum felixque fore.

Psalmus,

1. In Salomonem, LXXI.
2. **D**Eus iudicium tuum regi da: & iustitiam tuam filio regis:
- Judicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio.
3. Suscipiant montes pacem populo: & colles iustitiam.
4. Judicabit pauperes populi, & salvos faciet filios pauperum: & humiliabit calumniatorem.
5. Et permanebit cum Sole, & ante Lunam, in generatione & generationem.
6. Descendat sicut pluvia in vellus: & sicut stillicidia stillantia super terram.
7. Orietur in diebus ejus iustitia, & abundantia pacis: donec auferatur luna.
8. Et dominabitur à mari usque ad mare: & à flumine usque ad terminos orbis terrarum.
9. Coram illo procident Æthiopes: & inimici ejus terram lagent.
10. Reges Tharsis, & insulæ munera offerent: reges Arabum, & Saba dona adducent:
11. Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes servient ei,
12. Quia liberabit pauperem à potente: & pauperem, cui non erat adiutor.
13. Parcet pauperi & inopi: & animas pauperum salvas faciet.
14. Ex usuris & iniquitate redimet animas

eorum: & honorabile nomen eorum coram illo.

15. Et vivet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper: tota die benedicent ei.

16. Et erit firmamentum in terra in summis montium, superextolletur super Libanum fructus ejus: & florebut de civitate sicut fœnum terræ.

17. Sit nomen ejus benedictum in sæcula: ante Solem permanet nomen ejus.

Et benedicuntur in ipso omnes tribus terræ: omnes gentes magnificabunt eum.

18. Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus:

19. Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum, & replebitur majestate ejus omnis terra: fiat, fiat.

20. Defecerunt laudes David filii Iesse.

ARGUMENTUM.

Improbos in hac vita felices esse. Probos, qui inde commoveantur, ex fine & exitu, quod sua quæque tandem maneant præmia, se debere consolari.

1. Psalmus Asaph. LXXII.

Quam bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde!

2. Mei autem penè moti sunt pedes: penè effusi sunt gressus mei.

3. Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns,

4. Quia non est respectus morti eorum: & firmamentum in plagâ eorum.

5. In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur:

6. Ideo tenuit eos superbia, operiti sunt iniquitate & impietate sua.

7. Prodiit quæ ex adipe iniquitas eorum: transierunt in affectum cordis.

8. Cogitaverunt, & locuti sunt nequitiam: iniquitatem in excelso locuti sunt.

9. Posuerunt in cælum os suum: & lingua eorum transiit in terra.

10. Ideo convertetur populus meus hic: & dies pleni inveniuntur in eis.

11. Et dixerunt: Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso?

12. Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias.

13. Et dixi. Ergo sine causa justificavi cor meum, & lavi inter innocentes manus meas:

14. Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.

15. Si dicebam: Narrabo sic: ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.

16. Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me:

17. Donec intrem in Sanctuarium Dei: & intelligam in novissimis eorum.

18. Veritatem propter dolos posuisti eis: deprecisti eos dum allevarentur.

19. Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt: perierunt propter iniquitatem suam.

20. Velut somnium surgentium Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

21. Quia inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt:

22. & ego ad nihilum redactus sum, & nescivi.

23. Ut junctum factus sum apud te: & ego semper tecum.

24. Tenuisti inanem dexteram meam: & in

voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.

25. Quid enim mihi est in cælo? & à te quid volui super terram?

26. Defecit caro mea, & cor meum: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.

27. Quia ecce, qui elongant se à te peribunt: perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.

28. Mihi autem adherere Deo bonum est: ponere in Domino Deo spem meam:

Ut annuntiem omnes prædicationes tuas, in portis filiæ Sion.

ARGUMENTUM.

De populi Domini & templi calamitate conqueritur: Deum obtinens, ut succurrat, quem admodum olim.

1. Intellectus Asaph. LXXIII.

UT quid Deus repulisti in finem: iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ?

2. Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio.

Redemisti virgam hereditatis tuæ: mons Sion, in quo habitasti in eo.

3. Leva manus tuas in superbias eorum in finem: quanta malignatus est inimicus in sancto!

4. Et gloriati sunt qui oderunt te: in medio solcinnitatis tuæ.

Posuerunt signa sua, signa:

5. & non cognoverunt sicut in exitu super summum.

Quasi in silva lignorum securibus

6. exciderunt januas ejus in idipsum: in securi, & ascia dejecerunt eam.

7. * Incenderunt igni Sanctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui:

* 4. Reg. 25. 9.

8. Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul: Quiescere faciamus omnes dies restos Domini à terra.

9. Signa nostra non vidimus, jam non est propheta: & nos non cognoscet amplius.

10. Usquequid Deus improperebit inimicus: iritatus adversarius nomen tuum in finem?

11. Ut quid avertis manum tuam, & dexteram tuam, de medio sinu tuo in finem?

12. * Deus autem rex noster ante sæcula: operatus est salutem in medio terræ.

* Luc. 1. 68.

13. Tu confirmasti in virtute tua mare: tribulasti capita diaconum in aquis.

14. Tu confregisti capita draconis. dedisti eum escam populis Æthiopum.

15. Tu dissipasti fontes, & torquentes: tu siccasti fluvios Ethan.

16. Tuus est dies, & tua est nox: tu fabricatus es auroram & solem.

17. Tu fecisti omnes terminos terræ: æstatem & ver tu plasmasti eam.

18. Memori esto hujus, inimicus improperebit Domino: & populus insipiens incitavit nomen tuum.

19. Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, & animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.

20. Respice in testamentum tuum: quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.

21. Ne avertatur humilis factus confusus: pauper & mops laudabunt nomen tuum.

22. Exurge Deus, judica causam tuam: memor esto impropriorum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt tota die.

23. Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum: superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.

ARGUMENTUM.

Christus perpetuo hic de se & sua iudiciaria potestate loquitur, de quo & agit gratias.

1. In finem, Ne corumpas, Psalmus Cantici Asaph. LXXIV.
2. **C**onfitebimur tibi Deus: confitebimur, & invocavimus nomen tuum. Narrabimus mirabilia tua: 3. cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo.
4. Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea: ego confirmavi columnas ejus.
5. Dixi iniquis. Nolite iniquè agere: & delinquentibus: Nolite exaltare cornu: 6. Nolite extollere in altum cornu vestrum: nolite loqui adversus Deum iniquitatem.
7. Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à desertis montibus: 8. quoniam Deus iudex est.
9. Hunc humiliat, & hunc exaltat: 9. quia calix in manu Domini vini meri plenus misto.
- Et inclinavit ex hoc in hoc: verumtamen fæx ejus non est exinanita: bibent omnes peccatores terræ.
10. Ego autem annuntiabo in sæculum: cantabo Deo Iacob.
11. Et omnia cornua peccatorum confringam: & exaltabuntur cornua iusti.

ARGUMENTUM.

Invitat ad Deum colendum ex perpetua ipsius erga Ecclesiam gratia & auxilio.

1. In finem, in Laudibus, Psalmus Asaph, Canticum ad Assyrios. LXXV.
2. **N**otus in Iudæa Deus: in Israel magnum nomen ejus.
3. Et factus est in pace locus ejus: & habitatio ejus in Sion.
4. Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium, & bellum.
5. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis:
6. turbati sunt omnes insipientes corde.
- Dormierunt somnum suum: & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.
7. Ab increpatione tua Deus Iacob dormitaverunt qui ascenderunt equos.
8. Tu terribilis es, & quis resistit tibi? ex tunc ira tua.
9. De cælo auditum fecisti iudicium: terra tremuit & quievit,
10. Cum exurgeret in iudicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terræ.
11. Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi: & reliquæ cogitationis diem festum agent tibi.
12. Vovete, & reddite Domino Deo vestro omnes qui in circuitu ejus affertis munera. Terribili
13. & ei qui aufert spiritum principum terribili apud reges terræ.

ARGUMENTUM.

Queritur se multis malis premi. Deum nihilominus celebrat, & mulcet à multis operibus.

- In finem,
1. Pro Idithun, Psalmus Asaph. LXXVI.
- V**oce mea ad Dominum clamavi: voce mea ad Deum, & interdidit mihi.

3. In die tribulationis meæ Deum exquisivi, manibus meis nocte contra eum: & non sum deceptus.

- Renunt consolari anima mea,
4. memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum: & defecit spiritus meus.
5. Anticipaverunt vigilas oculi mei: turbatus sum, & non sum locutus.
6. Cogitavi dies antiquos: & annos æternos in mente habui.
7. Et meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum.
8. Numquid in æternum projiciet Deus: aut non apponet ut complacitior sit adhuc?
9. Aut in finem misericordiam suam abscondet, à generatione in generationem?
10. Aut obliviscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas?
11. Et dixi nunc cœpi: hæc mutatio dexterae excelsi.
12. Memor fui operum Domini: quia memor ero ab initio mirabilium tuorum,
13. Et meditabor in omnibus operibus tuis: & in adinventioibus tuis exercebor.
14. Deus in sancto via tua: quis Deus magnus sicut Deus noster?
15. Tu est Deus qui facis mirabilia.
- Notam fecisti in populis virtutem tuam:
16. redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Iacob, & Ioseph.
17. Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ: & timuerunt, & turbatae sunt abyssi.
18. Multitudo sonitus aquarum: vocem deriderunt nubes.

- Etenim sagittæ tuæ transeunt:
19. vox tonitru tui in rota.
- Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: commota est & contremuit terra.
20. In maii via tua, & semitæ tuæ in aquis multis: & vestigia tua non cognoscuntur.
21. Deduxisti sicut oves populum tuum, in manu Moysi & Aaron. * *Exod. 14. 29.*

ARGUMENTUM.

Canit ea, quæ acta narrabantur in veteri populo, monens ne majorum suorum contumaciam amulenti, propter quam Deus tribum Ephraim abiecit. Iudæa autem elegit, Davide in regem eveho.

1. Intellectus Asaph. LXXVII.

- A**ttendite popule meus legem meam: inclinate aures vestram in verba oris mei.
2. Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio.
3. Quanta audivimus & cognovimus ea: & patres nostri narraverunt nobis.
4. Non sunt occultata à filiis eorum, in generatione altera.
- Narrantes laudes Domini, & virtutes ejus, & mirabilia ejus quæ fecit.
5. Et suscitavit testimonium in Iacob: & legem posuit in Israel.
- Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis.
6. Ut cognoscat generatio altera.
- Fili qui nascentur, & exurgent, & narabunt filiis suis,
7. ut ponant in Deo spem suam, & non obliviscantur operum Dei: & mandata ejus exquirant.
8. Ne fiant sicut patres eorum: generatio prava & exasperans.
- Generatio, quæ non direxit cor suum: & non est creditus cum Deo spiritus ejus.

9. Filii Ephrem intendentes & mittentes arcum: conversi sunt in die belli.

10. Non custodierunt testamentum Dei: & in lege ejus noluerunt ambulare

11. Et oblitii sunt benefactorum ejus, & mirabilium ejus quæ ostendit eis.

12. Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Taneos.

13. * Interrupit mare, & perduxit eos: & statuit aquas quasi in utre. * Exod. 14. 22.

14. Et deduxit eos in nube diei: & tota nocte in illuminatione ignis.

15. * Interrupit petrum in eremo: & adaquavit eos velut in abyssu multa.

* Exod. 17. 6. Psalm. 104. 41.

16. Et eduxit aquam de petra: & deduxit tamquam fluminem aquas.

17. Et apposuerunt adhuc peccare ei: in iram excitaverunt Excelsum in iniquo.

18. Et tentaverunt Deum in cordibus suis: ut peterent escas animabus suis.

19. Et male locuti sunt de Deo: dixerunt: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto?

20. Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundaverunt.

Numquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?

21. * Ideo audivit Dominus, & distulit: & ignis accensus est in Jacob, & ira ascendit in Israel: * Num. 11. 1.

22. Quia non crediderunt in Deo, nec speraverunt in salutari ejus:

23. Et mandavit nubibus desuper, & januas cæli aperunt.

24. * Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cæli dedit eis. * Exod. 16. 4.

Num. 11. 7.

25. * Panem angelorum manducavit hominibus: cibaria misit eis in abundantia. * Ioan. 6. 31.

1. Cor. 10. 3.

26. * Transtulit Austrum de cælo: & induxit in virtute sua Arcum. * Num. 11. 31.

27. Et pluit super eos sicut pulverem carnes: & sicut arenam maris volatilia pennata.

28. Et ceciderunt in medio castrorum eorum: circa tabernacula eorum.

29. Et manducaverunt & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis:

30. non sunt fraudati à desiderio suo. * Adhuc escas eorum erant in ore ipsorum:

* Num. 11. 33.

31. & ira Dei ascendit super eos. Et occidit pingues eorum, & electos Israel impedit.

32. In omnibus his peccaverunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus ejus.

33. Et decerunt in vanitate dies eorum: & anni eorum cum festinatione.

34. Cum occideret eos, querebant eum, & revertebantur, & diluculo veniebant ad eum.

35. Et rememorati sunt quia Deus adiutor est eorum, & Deus excelsus redemptor eorum est.

36. Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei:

37. Cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento ejus.

38. Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum: & non disperdet eos.

Et abundavit ut averteret iram suam: & non accendit omnem iram suam:

39. Et recordatus est quia caro sunt: spiritus vadens, & non rediens.

40. Quoties exacerbarunt eum in deserto,

in iram concitaverunt eum in iniquo?

41. Et conversi sunt, & tentaverunt Deum: & sanctum Israel exacerbarunt.

42. Non sunt recordati manus ejus, die qua redemit eos de manu tribulantis,

43. Sicut posuit in Ægypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos.

44. * Et convertit in sanguinem flumina eorum, & imbres eorum, ne biberent.

* Exod. 7. 20.

45. * Misit in eos canomyam, & comedit eos: ** & ranam, & disperdidit eos.

* Exod. 8. 24. ** Exod. 8. 6.

46. * Et dedit ærugini fructus eorum: & labores eorum locustæ. * Exod. 10. 15.

47. * Et occidit in grandine vineas eorum: & moros eorum in pruina. * Exod. 9. 25.

48. Et tradidit grandini jumenta eorum: & possessionem eorum igni.

49. Misit in eos iram indignationis suæ: indignationem, & iram, & tribulationem: immisiones per angelos malos.

50. Viam fecit semitæ iræ suæ, non pepercit à morte animabus eorum: & jumenta eorum in morte conclusit.

51. * Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti: prænatis omnis laboris eorum in tabernaculis Chæm. * Exod. 12. 29.

52. Et abstulit sicut oves populum suum: & perduxit eos tamquam gregem in deserto.

53. Et deduxit eos in spe, & non timuerunt: & inimicos eorum operuit mare.

* Exod. 14. 27.

54. Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem, quem acquisivit dextera ejus.

Et cecit à facie eorum gentes: & sorte divisit eis terram in funiculo distributionis.

* Jos. 13. 6. & 7.

55. Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel.

56. Et tentaverunt, & exacerbarunt Deum excelsum: & testimonia ejus non custodierunt.

57. Et averterunt se, & non servaverunt pactum: quemadmodum patres eorum, conversi sunt in arcum pravam.

58. In iram concitaverunt eum in collibus suis: & in sculptilibus suis ad emulationem eum provocaverunt.

59. Audivit Deus, & sprexit: & ad nihilum redegit valde Israel.

60. * Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus.

* 1. Reg. 4. 4. Jer. 7. 12. 14. & 26. 6.

61. Et tradidit in captivitatem virtutem eorum: & pulchritudinem eorum in manus inimici.

62. Et conclusit in gladio populum suum: & hereditatem suam sprexit.

63. Juvenes eorum comedit ignis: & virgines eorum non sunt lamentatæ.

64. Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt: & viduæ eorum non plorabantur.

65. Et excitus est tamquam dormiens Dominus, tamquam potens crapulatus a vino.

66. Et percussit inimicos suos in posteriora. opprobrium sempiternum dedit illis.

67. Et repulit tabernaculum Ioseph: & tribum Ephraim non elegit.

68. Sed elegit tribum Iuda, montem Sion quem dilexit.

69. Et edificavit sicut unicornium sanctificum suum in terra, quam undavit in sæculum.

70. Et elegit David servum suum, & sus-

tu-

tulit eum de gregibus ovium: de post foetantes accepit eum;

71. Pascere Iacob servum suum, & Israel hereditatem suam:

72. Et pavit eos in innocentia cordis sui: & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

ARGUMENTUM.

Populus deplorat pollutam urbem & templum, factasque suorum cedes. Parem vicem gentibus imprecatur, Deo laudes promittens.

1. Psalmus Asaph. LXXVIII.

Deus venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum. posuerunt Ierusalem in pomorum custodiam.

2. Posuerunt morticina servorum tuorum, escas volatilibus caeli: carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.

3. Effuderunt sanguinem eorum tamquam aquam in circuitu Ierusalem: & non erat qui sepihret.

4. Facti sumus opprobrium vicinis nostris: subsannatio & illusio his, qui in circuitu nostro sunt.

5. Usquequò Domine irasceris in finem: accendetur velut ignis zelus tuus?

6. * Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt: & in regna, quæ nomen tuum non invocaverunt: * *Ier. 10. 25.*

7. Quia comederunt Iacob & locum ejus desolaverunt.

8. * Ne memineris iniquitatumstrarum antiquarum, citò anticipent nos misericordiæ tuæ: quia pauperes facti sumus nimis.

* Bar. 64. 9.

9. Adjuva nos Deus salutaris noster: & propter gloriam nominis tui Domine libera nos: & propitius esto peccatis nostris, propter nomen tuum:

10. Ne forte dicant in gentibus: Ubi est Deus eorum? & innotescat in nationibus coram oculis nostris.

Ultio sanguinis servorum tuorum, qui effusus est:

11. introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum.

Secundum magnitudinem brachii tui, posside filios mortificationum.

12. Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum: improprium ipsorum, quod exprobraverunt tibi Domine.

13. Nos autem populus tuus, & oves pastuæ tuæ, confitebimur tibi in sæculum:

In generationem & generationem annuntiabimus laudem tuam.

ARGUMENTUM.

Populus ab hostibus vexatus, nam Dei deprecatur. Orat ut quos ex Ægypto transtulisti, vellet tueri, præcipue filium dexterae suæ, id est Christum, & Christi membra.

1. In finem, pro iis, qui commutabuntur, testimonium Asaph, Psalmus. LXXIX.

2. **Q**ui regis Israel, intende. qui deducis velut ovem Ioseph.

Qui sedes super cherubum, manifestare

3. coram Ephraim, Benjamin, & Manasse. Excita potentiam tuam, & veni, ut salvos facias nos.

4. Deus converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus.

5. Domine Deus virtutum, quousque irascaris super orationem servi tui?

6. Cibabis nos pane lacrymarum: & potum: dabis nobis in lacrymis in mensura?

7. Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris: & inimici nostri subsannaverunt nos.

8. Deus virtutum converte nos: & ostende faciem tuam: & salvi erimus.

9. Vineam de Ægypto transtulisti: eiecisti gentes, & plantasti eam.

10. Dux itineris fuisti in conspectu ejus plantasti radices ejus, & implevit terram.

11. Operuit montes umbra ejus: & arbuta ejus cedros Dei.

12. Extendit palmites suos usque ad mare: & usque ad fumen propagines ejus.

13. Ut quid destruxisti maceriem ejus: & vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam?

14. Exterminavit eam aper de silva: & singularis ferus depastus est eam.

15. Deus virtutum converterte: respice de caelo, & vide, & visita vineam istam.

16. Et perforce eam, quam plantavit dextera tua: & super filium hominis, quem confirmasti tibi.

17. Incensa igni, & suffosa ab increpatione vultus tui peribunt.

18. Fiat irinus tua super virum dexterae tuæ: & super filium hominis, quem confirmasti tibi.

19. Et non discedimus à te, vivificabis nos: & nomen tuum invocabimus.

20. Domine Deus virtutum converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus.

ARGUMENTUM.

Celebrat beneficium liberationis ex Ægypto. Deinde Deum denuntians inducit, si sibi non obtemperetur; calamitatem; si obtemperetur felicitatem.

In finem,

1. Pro torcularibus, Psalmus ipsi Asaph. LXXX.

2. **E**xultate Deo adiutori nostro: jubilate Deo Iacob.

3. Sumite psalmum, & date tympanum: psalterium iucundum cum cithara.

4. Buccinate in Neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestrae:

5. Quia præceptum in Israel est: & iudicium Deo Iacob.

6. * Testimonium in Ioseph posuit illud, cum exiret de terra Ægypti: linguam, quam non noverat, audivit. * *Gen. 41. 29.*

7. Divertit ab oneribus dorsum ejus: manus ejus in cophino servierunt.

8. In tribulatione invocasti me, & libera vi te: exaudivi te in abscondito tempestatis: * probavi te apud aquam contradictionis.

* Exod. 17. 5.

9. Audi populus meus, & contestabor te: Israel si audieris me,

10. non * erit in te deus recens, neque adorabis deum alienum. * *Exod. 20. 3.*

11. Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. dilata os tuum, & implebo illud.

12. Et non audivit populus meus vocem meam: & Israel non intendit mihi.

13. * Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adventionibus suis.

* A 1 Cor. 14. 15.

14. * Si populus meus audisset me: Israel si in viis meis ambulasset. * *Bar. 3. 13.*

15. Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliaissem: & super tribulantes eos misissem manum meam.

16. Inimici Domini mentiti sunt ei: & erit tempus eorum in sæcula.
 17. Et cibavit eos ex adipe frumenti: & de petra, melle saturavit eos.

A R G U M E N T U M.

Injuste jura administrantibus exitum minatur, precans Christi adventum, qui id serio præstat.

1. Psalmus Asaph. LXXXI.

DEus stetit in synagoga deorum: in medio autem deos dñificat.

2. Usquequo judicatis iniquitatem: & facies peccatorum sumitis?

3. Judicate egeno, & pupillo: humilem, & pauperem sustinate.

4. * Eripite pauperem: & egenum de manu peccatoris liberate. * Prov. 24. 11.

5. Nescerunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulantes. movebuntur omnia fundamenta terræ.

6. * Ego dixi: Dii estis, & filii excelsi omnes. * Joan. 10. 34.

7. Vos autem scitis homines moriemini: & sicut unus de principibus cadetis.

8. Surge Deus, iudica terram: quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus.

A R G U M E N T U M.

Ismaelitici, Saraceni, & ceteris, eorum partes contra Ecclesias sequentibus, exitum præcatur. Psalmus est propheticus.

1. Canticum Psalmi Asaph. LXXXII.

DEus, quis similis erit tibi ne taceas, neque compescaris Deus:

3. Quoniam ecce inimici tui sonuerunt: & qui oderunt te, extulerunt caput.

4. Super populum tuum malignaverunt consilium: & cogitaverunt adversus sanctos tuos.

5. Dixerunt: Venite, & disperdamus eos de gente: & non memoretur nomen Israel ultra.

6. Quoniam cogitaverunt unanimiter: simul adversum te testamentum disposuerunt,

7. tabernacula Idumæorum & Ismaelitarum: Moab, & Agareni,

8. Gebal, & Ammon, & Amalec: alienigenæ cum habitantibus Tyrum.

9. Etenim Assur venit cum illis: facti sunt in adiutorium filius Lot

10. Fac illis sicut * Madian, * & Sissaræ: sicut *** labin in torrente Cisson.

* Judic. 7. 22 ** Judic. 4. 15. *** Judic. 4. 24.

11. Disperierunt in Endor: facti sunt ut stercus terræ.

12. * Pone principes eorum sicut Oreb, & Zeb, & * Zebæ, & Salmana: * Judic. 7. 25. ** Judic. 8. 21.

Omnes principes eorum:

13. qui dixerunt: Hereditate possideamus Sanctuarium Dei.

14. Deus meus pone illos ut rotam. & sicut stipulam ante iaciem venti.

15. Sicut ignis, qui comburit silvam: & sicut flamma comburens montes:

16. Ita persequeris illos in tempestate tua: & in ira tua turbabis eos.

17. Imple facies eorum ignominia: & quærent nomen tuum, Domine.

18. Eubescant, & conturbentur in sæculum sæculi: & confundantur, & pereant.

19. Et cognoscant quia nomen tibi Dominus: tu solus Altissimus in omni terra.

A R G U M E N T U M.

Suspirat ex exilio in templum, ut in eo Deum possit colere. Beatos esse qui non carent usu religionis.

1. In finem, Pro torcularibus filius Core, Psalmus. LXXXIII.

2. **Q**uam dilecta tabernacula tua Domine virtutum.

3. concupiscit, & deficit anima mea in atriis Domini.

Cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum.

4. Etenim passer invenit sibi domum: & turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.

Altaria tua Domine virtutum: rex meus, & Deus meus.

5. Beati, qui habitant in domo tua Domine: in sæcula sæculorum laudabunt te.

6. Beatus vir, cuius est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit,

7. in valle lacrymarum in loco, quem posuit.

8. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem videbitur Deus deorum in Sion.

9. Domine Deus virtutum exaudi orationem meam: auribus percipe Deus Iacob.

10. Protector noster aspice Deus: & respice in faciem Christi tui:

11. Quia melior est dies una in atriis tuis super millia.

Elegi abiectionem esse in domo Dei mei: magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.

12. Quia misericordiam, & veritatem diligis Deus: gratiam, & gloriam dabit Dominus.

13. Non privabit bonis eos, qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo, qui sperat in te.

A R G U M E N T U M.

Orat ut eis, quos captivitate Babylonica liberaverit, solide placeatur, Christo exhibitio.

In finem,

1. Filiis Core, Psalmus. LXXXIV.

2. **B**enedixisti Domine terram tuam: avertisti captivitatem Iacob.

3. Remisisti iniquitatem plebis tue. operuisti omnia peccata eorum.

4. Mitigasti omnem iram tuam. avertisti ab ira indignationis tue.

5. Convertite nos Deus salutaris noster: & averte iram tuam à nobis.

6. Nunquid in æternum irasceris nobis? aut extendes iram tuam à generatione in generationem?

7. Deus tu conversus vivificabis nos: & plebs tua lætabitur in te.

8. Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutarem tuam da nobis.

9. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: quoniam loquetur pacem in plebem suam.

Et super sanctos suos. & in eos, qui convertuntur ad cor.

10. Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius: ut inhabitet gloria in terra nostra.

11. Misericordia, & veritas obviaverunt sibi: iustitia, & pax osculate sunt.

12. Veritas de terra orta est: & iustitia de celo prospexit.

13. Etenim Dominus dabit benignitatem: & terra nostra dabit fructum suum.

14. Iustitia ante eum ambulabit: & ponet in via gressus suos.

ARGUMENTUM.

Christus Patrem precatur, ut se ab hostibus defendat, omnes gentes ipsum adoraturas.

Oratio ipsi David. LXXXV.

1. **I**ncлина Domine aurem tuam, & exaudi de me: quoniam inops, & pauper sum ego.

2. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum. saluum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te.

3. Miserere mei Domine, quoniam ad te, clamavi tota die:

4. lātinca animam servi tui, quoniam ad te Domine animam meam levavi.

5. * Quoniam tu Domine suavis, & mitis: & multae misericordiae omnibus invocantibus te. * *Joel. 2. 13.*

6. Auribus percipe Domine orationem meam: & intende voci d. precatōnis meae.

7. In die tribulationis meae clamavi ad te: quia exaudisti me,

8. Non est similis tui in diis Domine: & non est secundum opera tua.

9. Omnes gentes quascumque fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine: & glorificabunt nomen tuum.

10. Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia tu es Deus solus.

11. Deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua: laetetur cor meum ut timeat nomen tuum

12. Conabor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in aeternum:

13. Quia misericordia tua magna est super me: & eruisti animam meam ex inferno inferiori.

14. Deus, iniqui insurrexerunt super me & Synagoga potentium quiesierunt animam meam: & non proposuerunt te in conspectu suo.

15. Et tu Domine Deus miserator & misericors, patiens, & multae misericordiae, & verax,

16. Respice in me, & miserere mei, da imperium tuum puero tuo: & saluum fac filium ancillae tuae.

17. Fac mecum signum in bonum, ut videam qui oderunt me, & confundantur: quoniam tu Domine adjuvisti me, & consolatus es me.

ARGUMENTUM.

Sionem, id est, Ecclesiam fore gloriosam. Civium illius numerum fore infinitum & felicem. Psalmus est Propheticus.

1. Filiis Core, Psalmus Cantici. LXXXVI.

Fundamenta eius in montibus sanctis:

2. diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.

3. Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.

4. Memor ero Rahab, & Babylonis scientium me.

Ecce alienigenae, & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerunt illi.

5. Numquid Sion dicit: Homo, & homo natus est in ea: & ipse fundavit eam Altissimus?

6. Dominus narrabit in scripturis populo- rum, & principum: horum, qui fuerunt in ea.

7. Sicut latantium omnium habitatio est in te.

ARGUMENTUM.

Christus ab inimicis vexatus, ab amicis desti-

tutus opem Patris implorat. Agnoscit & afflicto congruit.

Canticum Psalmi,

1. Filiis Core, in finem, pro Maheleth ad respondendum, intellectus Eman

Ezrahitar. LXXXVII.

2. **D**omine Deus salutis meae: in die clama- vi, & nocte coram te.

3. Intret in conspectu tuo oratio mea: inclina aurem tuam ad precem meam.

4. Quia repleta est mali anima mea: & vita mea inferno appropinquavit.

5. Aestimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adiutorio,

6. inter mortuos liber.

Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius: & ipsi de manu tua repulsi sunt.

7. Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebris, & in umbra mortis.

8. Super me confirmatus est furor tuus: & omnes fluctus tuos induxisti super me.

9. Longe fecisti notos meos à me: posque- runt me adominationem sibi.

Traditus sum, & non egrediebar: oculi mei languerunt prae inopia.

Clamavi ad te Domine tota die: expandi ad te manus meas.

11. Numquid mortuus facies mirabilia: aut medici suscitabunt, & conſtēbuntur tui?

12. Numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione?

13. Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua: & iustitia tua in terra oblivioni?

14. Et ego ad te Domine clamavi. & mane oratio mea praeveniet te.

15. Ut quid Domine repellis orationem meam: avertis faciem tuam à me?

16. Pauper sum ego, & in in laboribus à juventute mea: exaltatus autem, humiliatus sum & conturbatus.

17. In me transierunt irae tuae: & terrores tui conturbaverunt me

18. Circumdederunt me sicut aqua tota die circumdederunt me simul.

19. Elongasti à me amicum, & proximum: & notos meos à miseria.

ARGUMENTUM.

Canit misericordias Domini, potentiam, promissiones sibi factas. Deinde queritur post tot promissiones Christum differri, suum populum, suam domum & familiam externis gentibus exponi, orans ut sui recordetur.

1. Intellectus Ethan Ezrahitar. LXXXVIII.

2. **M**isericordias Domini in aeternum cantabo.

In generationem & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.

3. Quoniam dixisti: In aeternum misericordia aedificabitur in caelis: praeprabitur veritas tua in eis.

4. Disposui testamentum electis meis, * iuravi David servo meo: * 2 *Reg. 7. 12.*

5. usque in aeternum praeprabo semen tuum. Et aedificabo in generationem, & generationem sedem tuam.

6. Confitebuntur caeli mirabilia tua Domine: etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

7. Quoniam quis in nubibus aequabitur Domino: similis erit Deo in filius Dei.

8. Deus, qui glorificatur in consilio sanc-

to-

torum : magnus & terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt.

9. Domine Deus virtutum quis similis tibi? potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

10. Tu dominaris potestati maris : motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

11. Tu humiliasti sicut vulneratum, superbum : in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.

12. * Tui sunt cæli, & tua est terra, orbem terræ & plenitudinem ejus tu fundasti :
* Gen. 1. 1.

13. aquilonem, & mare tu creasti.

Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt :
14. tuum brachium cum potentia.

firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua :

15. justitia & judicium præparatio sedis tuæ. Misericordia & veritas præcedent faciem tuam :

16. beatus populus, qui scit jubilationem.

Domine, in lumine vultus tui ambulabunt,

17 & in nomine tuo exultabunt tota die : & in justitia tui exaltabuntur.

18. Quoniam gloria virtutis eorum tu es : & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

19. Quia Domini est assumptio nostra : & sancti Israel regis nostri.

20. Tunc locutus es in visione sanctis tuis, & dixisti : Posti adjutorium in potente : & exaltavi electum de plebe meæ.

21. * Inveni David servum meum : oleo sancto meo unxi eum. * 1. Reg. 16. 1. 12. *Psalm.* 13. 22.

22. Manus enim mea auxiliabitur ei : & brachium meum confortabit eum.

23. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei.

24. Et concidam à facie ipsius inimicos ejus : & odientes eum in fugam convertam.

25. Et veritas mea, & misericordia mea cum ipso : & in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

26. Et ponam in mari manum ejus : & in fluminibus dexteram ejus.

27. Ipse invocabit me : Pater meus es tu : Deus meus, & susceptor salutis meæ.

28. Et ego prinogenitum ponam illum excelsum præ regibus terræ.

29. In æternum servabo illi misericordiam meam : & testamentum meum fidele ipsi.

30. Et ponam in sæculum sæculi semen ejus : & thronum ejus sicut dies cæli.

31. Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, & in iudiciis meis non ambulaverint :

32. Si justitias meas profanaverint & mandata mea non custodierint.

33. Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.

34. Misericordiam autem meam non dispargam ab eo : neque nocebo in veritate meæ :

35. Neque profanabo testamentum meum : & quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.

36. Semel juravi in sancto meo, si David mentiar :

37. semen ejus in æternum manebit.

38. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo, * & sicut Luna perfecta in æternum : & testis in cælo fidelis. * 2. Reg. 7. 16.

39. Tu verò repulisti & despectisti : distulisti Christum tuum.

40. Evertisti testamentum servi tui : profanasti in terra Sanctuarium ejus.

41. Destruxisti omnes sepes ejus : posuisti firmamentum ejus formidinem.

42. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam : factus est opprobrium vicinis suis.

43. Exaltasti dexteram deprimentium eum : lætificasti omnes inimicos ejus.

44. Avertisti adjutorium gladii ejus : & non es auxiliatus ei in bello.

45. Destruxisti eum ab emundatione : & sedem ejus in terram collisisti.

46. Minorasti dies temporis ejus : perfudisti eum confusione.

47. Usquequò Domine avertis in finem : exardescet sicut ignis ira tua ?

48. Memorare quæ mea substantia : numquid enim vanè constituisti omnes filios hominum ?

49. Quis est homo, qui vivet, & non videbit mortem : eruet animam suam de manu inferi ?

50. Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ Domine, * sicut jurasti David in veritate tua ? * 2. Reg. 7. 11.

51. Memor esto Domine opprobrii servorum tuorum (quod continuè in sinu meo) multarum gentium.

52. Quod exprobraverunt inimici tui Domine, quod exprobraverunt commutationem Christi tui.

53. Benedictus Dominus in æternum : fiat, fiat.

ARGUMENTUM.

Inanem & fugacem esse hominum vitam. Proinde Deum orat, ut saltem eis reconcilietur, & eorum opera dirigat atque perficiat.

1. Oratio Moysi hominis Dei. LXXXIX.

Domine, refugium factus es nobis : à generatione in generationem.

2. Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis : à sæculo & usque in sæculum tu es Deus.

3. Ne avertas hominem in humilitatem : & dixisti : Convertimini filii hominum.

4. Quoniam mille anni ante oculos tuos, tamquam dies hesternæ, quæ præterit,

Et custodia in nocte,

5. quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

6. Manè sicut herba transeat, manè floreat, & transeat : vespere decidat, induret, & arescat.

7. Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus.

8. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo : sæculum nostrum in illuminatione vultus tui.

9. Quoniam omnes dies nostri defecerunt : & in ira tua defecimus.

Anni nostri sicut aranea ineditabuntur :
10. * dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni. * *Ecclesi.* 18. 8.

Si autem in potentatibus octoginta anni : & amplius eorum, labor & dolor.

Quoniam supervenit mansuetudo : & corripimur.

11. Quis novit potestatem iræ tuæ : & præ timore tuo iram tuam

12. dinumerare ?
Dexteram tuam sic notam fac : & eruditos corde in sapientia.

13. Convertere Domine usquequò ? & deprecabilis esto super servos tuos.

14. Repleti sumus inane misericordia tua : & exultavimus, & delectati sumus omnibus diebus nostris.

15. Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti: annis quibus vidimus mala.

16. Respice in servos tuos, & in opera tua: & dirige illos eorum.

17. Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, & opera manuum nostrarum dirige super nos: & opus manuum nostrarum dirige.

ARGUMENTUM.

Ab omnibus periculis & hostibus esse securos, qui sunt in Dei tutela.

Laus Cantici David. XC.

1. **Q**ui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur.

2. Dicit Domino: Susceptor meus es tu, & refugium meum: Deus meus sperabo in eum.

3. Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, & à verbo aspero.

4. Scapulis suis obumbrabit tibi: & sub pennis ejus sperabis.

5. Scuto circumdabit te veritas ejus, non timebis à timore nocturno,

6. A sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris: ab incursu, & dæmonio meridiano.

7. Cadent à latere tuo mille, & decem milia à dextris tuis. ad te autem non appropinquabit.

8. Veruntamen oculis tuis considerabis: & retributionem peccatorum videbis.

9. Quoniam tu es Domine spes mea: Altissimum posuisti refugium tuum.

10. Non accedet ad te inanius, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

11. * Quoniam angelis suis mandavit de te: ut custodiant te in omnibus viis tuis.

* *Matth. 4. 6. Luc. 4. 10.*

12. In manibus portabunt te: ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

13. Super aspidem, & basiliscum ambulabis: & conculcabis leonem & draconem.

14. Quoniam in me speravit, liberabo eum: protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.

15. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum & glorificabo eum.

16. Longitudine dierum replebo eum: & ostendam illi salutarem meum.

ARGUMENTUM.

Deum collaudandum, quod ejus omnia sint magna, malos perdat, bonos servet.

Psalmus Cantici,

1. In die Sabbati. XCI.

2. **B**onum est confiteri Domino: & psallere nomini tuo Altissime.

3. Ad annuntiandum mane misericordiam tuam: & veritatem tuam per noctem.

4. In decachordo, psalterio: cum cantico, in cithara.

5. Quia delectasti me Domine in factura tua: & in operibus manuum tuarum exultabo.

6. Quam magnificata sunt opera tua Domine: nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ:

7. Vir insipiens non cognoscet: & stultus non intelliget hæc.

8. Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum: & apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem:

Ut intrescent in sæculum sæculi:

9. tu autem Altissimus in æternum Domine.

10. Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt: & dispergentur omnes, qui operantur iniquitatem.

11. Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum: & senectus mea in misericordia uberi.

12. Et desepxit oculus meus inimicos meos: & in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.

13. Justus, ut palma florebit sicut cedrus Libani multiplicabitur.

14. Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei nostri florebut.

15. Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi: & bene patientes erunt,

16. ut annuntiet:

Quoniam rectus Dominus Deus noster: & non est iniquitas in eo.

ARGUMENTUM.

Dei prastantiam & legem extollit.

Laus Cantici ipsi David in die ante sabbatum, quando fundata est terra. XCII.

1. **D**ominus regnavit, decorem indutus est: indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se.

Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur.

2. Parata sedes tua ex tunc: à sæculo tu es.

3. Elevaverunt flumina Domine: elevaverunt flumina vocem suam.

Elevaverunt flumina fluctus suos,

4. à vocibus aquarum multarum.

Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus.

5. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudinem dierum.

ARGUMENTUM.

Precat, ut superbos & impios puniat. Et id sibi Deique populo promittit.

Psalmus ipsi David.

Quarta sabbati. XCIII.

1. **D**eus ultionum Dominus: Deus ultionum liberè erit.

2. Exaltare qui iudicas terriam: redde retributionem superbis.

3. Usquequò peccatores Domine: usquequò peccatores gloriabuntur:

4. Effabuntur, & loquentur iniquitatem: loquentur omnes, qui operantur injustitiam?

5. Populum tuum Domine humiliaverunt: & hereditatem tuam vexaverunt.

6. Viduam, & advenam interfecerunt: & pupillos occiderunt.

7. Et dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob.

8. Intelligite insipientes in populo: & stulti aliquando sapite.

9. Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?

10. Qui corripit gentes, non arguet: qui docet hominem scientiam?

11. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.

12. Beatus homo, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.

13. Ut mitiges ei à diebus malis: donec fodiat peccatum fovea.

14. Quia non repellet Dominus plebem suam: & hereditatem suam non derelinquet.

15. Quoadusque iustitia convertatur in iudicium: & qui iuxta illam omnes qui recti sunt corde.

16. Quis consurget mihi adversus malignantes? aut quis stabit mecum adversus operantes iniquitatem?

17. Nisi quia Dominus adjuvit me: paulominus habitasset in inferno anima mea.

18. Si dicebam: Motus est pes meus: misericordia tua Domine adjuvabat me.

19. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo: consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.

20. Numquid adhaeret tibi sedes iniquitatis: qui fingis laborem in præcepto?

21. Captabunt in animum iusti: & sanguinem innocentem condemnabunt.

22. Et factus est mihi Dominus in refugium: & Deus meus in adiutorium spei meæ.

23. Et reddet illis iniquitatem ipsorum: & in malitia eorum disperdet eos: disperdet illos Dominus Deus noster.

ARGUMENTUM.

Horatur ut Christum Deum & regem colant, eique placeant, tum ob antiqua creationis beneficia, tum ob ipsius incarnationem, ne ut paties ex Aegypto egressi, sibi introitum ad requiem præcludant. Hebr. 3. & 4.

Laus Cantici ipsi David. XCIV.

1. **V**enite, exultemus Domino: jubilemus Deo salutari nostro:

2. Præoccupemus faciem ejus in confessione: & in psalmis jubilemus ei.

3. Quoniam Deus magnus Dominus: & rex magnus super omnes deos.

4. Qui in manu ejus sunt omnes fines terræ: & altitudines montium ipsius sunt.

5. Quoniam ipse est in mare, & ipse fecit illud: & siccam manus ejus formaverunt.

6. Venite adoremus, & prociadamus: & ploremus ante Dominum, qui fecit nos.

7. Quia ipse est Dominus Deus noster, & nos populus pascuæ ejus, & oves manus ejus.

8. * Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra: * *Hebr. 3. 7. & 4. 7.*

9. Sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto: ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt me, & viderunt opera mea.

10. * Quadraginta annis offensus fui generationi illi, & dixi: Semper hi errant corde. * *Num. 14. 34.*

11. Et isti non cognoverunt vias meas: * ut juravi in ira mea. Si introibunt in requiem ineam. * *Hebr. 4. 3.*

ARGUMENTUM.

Omnia incitat ad Christum Dominum extollendum, qui sit homines ex æquo judicaturus.

Canticum ipsi David,

1. Quando domus ædificabatur post captivitatem in. (1. *Par. 15.*) *XCIV.*

Cantate Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra.

2. Cantate Domino, & benedicite nomini ejus: annuntiate de die in diem salutare ejus.

3. Annuntiate inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.

4. Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos.

5. Quoniam omnes dii gentium dæmonia: Dominus autem cælos fecit.

6. Confessio, & pulchritudo in conspectu ejus: sanctimonia, & magnificentia in sanctificatione ejus.

7. Afferre Domino patriæ gentium, affer-

te Domino gloriam & honorem:

8. afferre Domino gloriam nomini ejus.

Tollite hostias, & introite in atria ejus:

9. adorare Domino in atrio sancto ejus.

10. Commoveatur à facie ejus universa terra: Dicite in gentibus quia Dominus regnavit.

Etenim correxit orbem terræ qui non commovebitur: iudicabit populos in æquitate.

11. Lætentur cæli, & exultet terra, commoveatur mare, & plenitudo ejus:

12. gaudebunt campi, & omnia, quæ in eis sunt.

Tunc exultabunt omnia ligna silvarum

13. à facie Domini, quia venit: quoniam venit iudicare terram.

Judicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua.

ARGUMENTUM.

Homines & angelos incitat ad Christum Dominum adorandum, qui sit extremo suo adventu idololatras pulvere affecturus, bonisque lucem allaturus. Hebr. 1.

1. Huic David,

Quando terra ejus restituta est. *XCVI.*

Dominus regnavit, exultet terra: lætentur insulæ multæ.

2. Nubes, & caligo in circuitu ejus: justitia, & judicium correctio sedis ejus.

3. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus.

4. Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ: vidit, & commota est terra.

5. Montes, sicut cera fluxerunt à facie Domini: à facie Domini omnis terra.

6. Annuntiaverunt cæli justitiam ejus: & viderunt omnes populi gloriam ejus.

7. * Confundantur omnes, qui adorant sculptilia: & qui gloriantur in simulachris suis. * *Exod. 20. 4. Lev. 26. 1. Deut. 5. 8.*

* Adorate eum omnes angeli ejus.

* *Hebr. 1. 6.*

8. audivit, & lætata est Sion.

Et exultaverunt filiæ Judæ, propter judicia tua Domine:

9. Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram: nimis exaltatus es super omnes deos.

10. * Qui diligitis Dominum, odite malum: custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit eos, * *Amos 5. 15. Rom. 12. 9.*

11. Lux orta est justo, & reftis corde lætitia.

12. Lætamini iusti in Domino: & confitemini memorie sanctificationis ejus.

ARGUMENTUM.

Invitat ad Deum celebrandum, qui sit Christum omnibus exhibiturus, & per eum orbem judicaturus.

1. Psalmus ipsi David. XCVII.

Cantate Domino canticum novum: quia mirabilia fecit.

Salvavit sibi dextera ejus: & brachium sanctum ejus.

2. * Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu gentium revelavit justitiam suam. * *Isaia 32. 10. & 63. 8. Luc. 3. 6.*

3. Recordatus est misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israel.

Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri,

4. Jubilate Deo omnis terra : cantate , & exultate , & psallite.

5. Psallite Domino in cithara , in cithara & voce psalmi:

6. in tubis ductilibus , & voce tubæ corneæ.

Jubilate in conspectu regis Domini:

7. moveatur mare , & plenitudo ejus : orbis terrarum , & qui habitant in eo.

8. Flumina plaudent manu , simul montes exultabunt

9. à conspectu Domini : quoniam venit judicare terram.

Judicabit orbem terrarum in justitia , & populos in æquitate.

ARGUMENTUM.

Christum , ut Dominum celebrat , & ad eum invocandum , ejusque vestigia adorandum inducit exemplo Moysi , Aaronis , Samuelis.

1. Psalmus ipsi David. XCIII.

Dominus regnavit , irascentur populi : qui sedet super cherubim , moveatur terra.

2. Dominus in Sion magnus : & excelsus super omnes populos.

3. Constitute nomen tuo magno : quoniam terribile , & sanctum est:

4. & honor regis judicium diligit.

Tu parasti directiones . judicium & justitiam in Iacob tu fecisti.

5. Exaltate Dominum Deum nostrum , & adorate scabellum pedum ejus : quoniam sanctum est.

6. Moyses , & Aaron in sacerdotibus ejus : & Samuel inter eos , qui invocant nomen ejus : Invocabant Dominum , & ipse exaudivat eos:

7. in columna nubes loquebatur ad eos.

Custodiebant testimonia ejus , & præceptum quod dedit illis.

8. Domine Deus pater tu exaudivas eos : Deus tu propitius fuisti eis , & ulciscens in omnes adinventiones eorum.

9. Exaltate Dominum Deum nostrum , & adorate in monte sancto ejus : quoniam sanctus Dominus Deus noster.

ARGUMENTUM.

Ad Dei laudes & cultum omnes cohortatur.

1. Psalmus in confessione. XCIX.

Jubilate Deo omnis terra : servite Domino in latitia.

Introite in conspectu ejus , in exultatione.

3. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus : ipse fecit nos , & non ipsi nos:

Populus ejus , & oves pascuæ ejus.

4. Introite portas ejus in confessione , atria ejus in hymnis : confitemini illi. Laudate nomen ejus:

5. quoniam suavis est Dominus , in æternum misericordia ejus , & usque in generationem & generationem veritas ejus.

ARGUMENTUM.

Proba suæ antea vite rationem Deo proponit , ejus extollens gratiam. Juxta Hebræos , qui hæc exponunt in futuro , se recte victurum vovet. Congruit Christo.

1. Psalmus ipsi David. C.

Misericordiam , & judicium cantabo tibi Domine:

Psallam,

2. & intelligam in via immaculata , quando venies ad me.

Peraambulabam in innocentia cordis mei , in medio domus meæ.

3. Non proponebam ante oculos meos rem injustam : facientes prævaricationes odivi.

Non adhesit mihi

4. cor pravum , declinantem à me malignum non cognoscebam.

5. Detrahentem secretò proximo suo , hunc persequabar.

Superbo oculo , & insatiabili corde , cum hoc non edebam.

6. Oculi mei ad fideles terræ ut sedent mecum : ambulans in via immaculata , lucum mihi ministrabat.

7. Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam : qui loquitur iniqua , non direxit in conspectu oculorum meorum.

8. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ : ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

ARGUMENTUM.

Valde mæstus orat Christum , terræ calique fundatorem , ut Sionis misereatur : ex eaque edificet Ecclesiam , in quam populi & reges ad Deum colendum conveniant.

1. Oratio pauperis.

Cum anxius fuerit , & in conspectu Domini effuderit precem suam. CI.

Domine exaudi orationem meam : & clamor meus ad te veniat.

3. Non avertas faciem tuam à me : in quacunque die tribulor , inclina ad me aurem tuam.

In quacunque die invocaverò te , velociter exaudi me:

4. Quia defecerunt sicut fumus dies mei : & ossa mea sicut cremum aruerunt.

5. Percussus sum ut fenum , & aruit cor meum quia oblitus sum comedere panem meum.

6. A voce gemitus mei adhesit os meum carni meæ.

7. Similis factus sum pellicano solitudinis : factus sum sicut nycticorax in domicilio.

8. Vigilavi , & factus sum sicut passer solitarius in tecto.

9. Tota die exprobrabant mihi inimici mei : & qui laudabant me adversum me jurabant.

10. Quia cinerem tamquam panem inducabam , & potum meum cum fletu miscebam.

11. A facie iræ & indignationis tuæ : quia elevans allisisti me.

12. Dies mei sicut umbra declinaverunt : & ego sicut fenum arui.

13. Tu autem Domine in æternum permanes : & memoriale tuum in generationem , & generationem.

14. Tu exurgens misereberis Sion : quia tempus miserendi ejus , quia venit tempus.

15. Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus : & terræ ejus miserebuntur.

16. Et timebunt gentes nomen tuum Domine , & omnes reges terræ gloriam tuam.

17. Quia edificavit Dominus Sion : & videbitur in gloria sua.

18. Respexit in orationem humilium : & non sprevit precem eorum.

19. Scribantur hæc in generatione altera : & populus , qui creabitur , laudabit Dominum.

20. Quia prospexit de excelsu sancto suo Dominus de cælo in terram asperit:

21. Ut audiret gemitus compeditorum : ut solveret filios interemptorum.

22. Ut annuntiet in Sion nomen Domini

ni: & laudem ejus in Ierusalem.

23. In conveniendo populos in unum, & reges ut serviant Domino.

24. Respondit ei in via virtutis suæ: Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.

25. Ne revoces me in dimidio dierum meorum: in generationem & generationem anni tui.

26. Initio tu Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cæli.

27. Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent.

Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur:

28. tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

29. illi servorum tuorum habitabunt: & semen eorum in sæculum dirigetur.

ARGUMENTUM.

Se, Angelos, & omnia excitat ad innumerabilia Dei beneficia predicanda.

1. Ipsi David. CII.

Benedic anima mea Domino: & omnia, quæ intra me sunt, nomini sancto ejus.

2. Benedic anima mea Domino: & noli oblivisci omnes retributiones ejus:

3. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes infirmitates tuas.

4. Qui redimit de interitu vitam tuam: qui coronat te in misericordia & miserationibus.

5. Qui replet in bonis desiderium tuum: renovabitur ut aquilæ juvenus tua:

6. Faciens misericordias Dominus: & iudicium omnibus injuriarum patientibus.

7. Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israel voluntates suas.

8. * Miserator, & misericors Dominus: longanimis, & multum misericors.

* Num. 14 18.

9. Non in perpetuum irascetur: neque in æternum comminabitur.

10. Non secundum peccata nostra fecit nobis: neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.

11. Quoniam secundum altitudinem cæli à terra: corroboravit misericordiam suam super timentes se.

12. Quantum distat Ortus ab Occidente: longè fecit à nobis iniquitates nostras.

13. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se:

14. quoniam ipse cognovit signum nostrum.

Recordatus est quoniam pulvis sumus:

15. homo, sicut fœnum dies ejus, tamquam flos agri sic effloebit.

16. Quoniam spiritus pertiansibit in illo, & non subsistet: & non cognoscet amplius locum suum.

17. Misericordia autem Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum.

Et iustitia illius in filios filiorum,

18. his qui servant testamentum ejus.

Et minores sunt mandatorum ipsius, ad faciendum ea.

19. Dominus in cælo paravit sedem suam: & regnum ipsius omnibus dominabitur.

20. Benedicite Domino omnes angeli ejus: potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum ejus.

21. Benedicite Domino omnes virtutes ejus: ministri ejus, qui faciunt voluntatem ejus.

22. Benedicite Domino omnia opera ejus: in omni loco dominationis ejus, benedic anima mea Domino.

ARGUMENTUM.

Deum ab officio & providentia celebrat.

1. Ipsi David. CIII.

Benedic anima mea Domino: Domine Deus meus magnificatus es vehementer.

Confessionem, & decorem induisti:

2. amictus lumine sicut vestimento:

Extendens cælum sicut pellem:

3. qui tegis aquis superiora ejus.

Qui ponis nubem ascensum tuum: qui ambulat super pennas ventorum.

4. * Qui facis angelos tuos, spiritus: & ministros tuos ignem urentem. * Hebr. 1. 7.

5. Qui fundasti terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in sæculum sæculi.

6. Abyssus, sicut vestimentum, amictus ejus: super montes stabunt aquæ.

7. Ab increpatione tua fugient: à voce tonitru tui formidabunt.

8. Ascendunt montes: & descendunt campi in locum, quem fundasti eis.

9. Terminum posuisti, quem non transgredientur: neque convertentur operire terram.

10. Qui emittis fontes in convallibus: inter medium montium pertransibunt aquæ.

11. Potabunt omnes bestię agri: expectabunt onagri in siti sua.

12. Super ea volucres cæli habitabunt: de medio petrarum dabunt voces.

13. Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra.

14. Produces fœnum jumentis, & herbam servituti hominum:

Ut educas panem de terra:

15. & vinum lætificet cor hominis:

Ut exhalaret faciem in oleo: & panis cor hominis confirmet.

16. Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantavit:

17. illic passeris nificabitur.

Herodii domus dux est eorum:

18. montes excelsi cervis: petra refugium herinacis.

19. Fecit lunam in tempora: sol cognovit occasum suum.

20. Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestię silvæ.

21. Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & querant à Deo escam sibi.

22. Ortus est sol, & congregati sunt: & in cubilibus suis collocabuntur.

23. Exibit homo ad opus suum: & ad operationem suam usque ad vespærum.

24. Quam magnificata sunt opera tua Domine: omnia in sapientia recisti: impleta est terra possessione tua.

25. Hoc mare magnum, & spatiosum manibus: illic reptilia, quorum non est numerus.

Animalia pusilla cum magnis:

26. Illic naves pertransibunt.

Draco iste, quem formasti ad illudendum ei:

27. omnia à te expectant ut des illis escam in tempore.

28. Dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.

29. Avertente autem te faciem, turbabuntur: auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur.

30. Emittes spiritum tuum, & creabuntur: & renovabis faciem terræ.

31. Sit gloria Domini in sæculum: lætabitur Dominus in operibus suis:

32. Qui respicit terram, & facit eam tremare: qui tangit montes, & fumigant.

33. * Cantabo Domino in vita mea: psallam

Iam Deo meo quasi dii sum. * *Infr.* 145. 2.
 34. Jucundum sit ei eloquium meum : ego
 vero delectabor in Domino.
 35. Deficiant peccatores à terra , & iniqui
 ita ut non sint : benedic anima mea Domino.

ARGUMENTUM.

*Ad Deum laudandum vocat , qui Israelitis mul-
 tis bonis affectis , conservaverit , & in ter-
 ram promissam perduxerit.*

Alleluia. (1. Par. 16. 8.) CIV.

1. **C**onfitemini Domino , * & invocate no-
 men ejus : annuntiate inter gentes ope-
 ra ejus. * 1. Par. 16. 8. *Isai* 12. 4.
2. Cantate ei , & psallite ei : narrate om-
 nia mirabilia ejus.
3. Laudamini in nomine sancto ejus : late-
 tur cor quarentium Dominum.
4. Querite Dominum , & confirmamini :
 querite faciem ejus semper.
5. Mementote mirabilia ejus , quæ fecit :
 prodigia ejus , & judicia oris ejus.
6. Semen Abraham , servi ejus : filii Iacob
 electi ejus.
7. Ipse Dominus Deus noster : in universa
 terra judicia ejus.
8. Memor fuit in sæculum testamenti sui :
 verbi , quod mandavit in mille generationes :
9. * Quod disposuit ad Abraham : & ju-
 ramenti sui ad Isaac. * *Gen.* 22. 16.
10. Et statuit illud Iacob in præceptum :
 & Israel in testamentum æternum :
11. Dicens : Tibi dabo terram Chanaan ,
 funiculum hereditatis vestrae.
12. Cum essent numero bievi , paucissimi
 & incolæ ejus :
13. Et pertransierunt de gente in gentem ,
 & de regno ad populum alterum.
14. Non reliquit hominem nocere eis : &
 corripuit pro eis reges.
15. * Nolite tangere christos meos : & in
 prophetis meis nolite malignari. * 2. *Reg.* 1.
 14. 1. *Par.* 16. 22.
16. Et vocavit famem super terram : &
 omne firmamentum panis contrivit.
17. Misit ante eos * virum : in servum
 venundatus est Ioseph. * *Gen.* 37. 36.
18. * Humiliaverunt in compedibus pedes
 ejus , ferrum pertransiit animam ejus ,
 * *Gen.* 39. 20.
- 19 donec veniret verbum ejus.
20. Eloquium Domini inflammavit eum :
20. * Misit rex , & solvit eum : princeps
 populorum , & dimisit eum. * *Gen.* 41. 14.
21. Constituit eum dominum domus suæ :
 & principem omnis possessionis suæ :
22. Ut erudiret principes ejus sicut semet-
 ipsam : & senes ejus prudentiam doceret.
23. * Et intavit Israel in Ægyptum : &
 Iacob accola fuit in terra Cham. * *Gen.* 46. 6.
24. * Et auxit populum suum vehemen-
 ter : & firmavit eum super inimicos ejus.
 * *Exod.* 1. 7. *Abr.* 7. 17.
25. Convertit cor eorum ut odirent popu-
 lum ejus : & dolum facerent in servos ejus.
26. * Misit Moysen servum suum : Aaron ,
 quem elegit ipsum. * *Exod.* 3. 10. & 4. 29.
27. * Posuit in eis verba signorum suo-
 rum , & prodigiorum in terra Cham.
 * *Exod.* 7. 10.
28. * Misit tenebras , & obscuravit : &
 non exacerbavit sermones suos. * *Exod.* 10. 21.
29. * Convertit aquas eorum in sanguinem :
 & occidit pisces eorum. * *Exod.* 7. 20.
30. * Edidit terra eorum ranas in pene-

traliibus regum ipsorum. * *Exod.* 8. 6.

31. * Dixit , & venit cænomia : & cini-
 fes in omnibus finibus eorum. * *Exod.* 8.
 16. & 24.

32. Posuit pluvias eorum grandinem : ignem
 comburentem in terra ipsorum.

33. Et percussit vineas eorum , & ficulneas
 eorum : & contrivit lignum finium eorum.

34. * Dixit , & venit locusta , & bruchus ,
 cujus non erat numerus : * *Exod.* 10. 12.

35. Et comedit omne fœnum in terra eo-
 rum : & comedit omnem fructum terræ eorum.

36. * Et percussit omne primogenitum in
 terra eorum : primitias omnis laboris eorum.
 * *Exod.* 12. 29.

37. * Et eduxit eos cum argento & au-
 ro : & non erat in tribubus eorum infirmus.

* *Exod.* 12. 35.

38. Lætata est Ægyptus in professione
 eorum : quia incubuit timor eorum super eos.

39. * Expandit nubem in protectionem
 eorum , & ignem ut luceret eis per noctem.

* *Exod.* 13. 21. *Pi.* 77. 14. 1. *Cor.* 10. 1.

40. * Petierunt , & venit coturnix : & pane
 cæli saturavit eos. * *Exod.* 16. 13.

41. * Dirupit petram , & fluxerunt aquæ :
 abierunt in sicco flumina : * *Num.* 20. 11.

42. * Quoniam memor fuit verbi sancti
 sui , quod habuit ad Abraham puerum suum.
 * *Gen.* 17. 7.

43. Et eduxit populum suum in exultatio-
 ne , & electos suos in latitia.

44. Et dedit illis regiones gentium : & la-
 bores populorum poscederunt.

45. Ut custodiant justificationes ejus , &
 legem ejus requirant.

ARGUMENTUM.

*Captivi Deo peccata sua , majorumque suorum
 confitentur , & veniam salutemque possunt.*

Alleluia. (*Judith* 13. 21.) CV.

1. **C**onfitemini Domino quoniam bonus :
 quoniam in sæculum misericordia ejus.
2. * Quis loquetur potentias Domini , au-
 ditas faciet omnes laudes ejus ? * *Eccli.* 43. 35.
3. Beati , qui custodiunt judicium , & faci-
 unt justitiam in omni tempore.
4. Memento nostri Domine in beneplacito
 populi tui . visita nos in salutari tuo :
5. Ad videndum in bonitate electorum
 tuorum , ad lætandum in latitia gentis tuæ :
 ut lauderis cum hereditate tua.
6. * Peccavimus cum patribus nostris :
 injustè egimus , iniquitatem fecimus.

* *Judith* 7. 19.

7. Patres nostri in Ægypto non intellexe-
 runt mirabilia tua : non fuerunt memoires
 multitudinis misericordiæ tuæ.

Et irritaverunt ascendentes in mare , mare
 Rubrum.

8. Et salvavit eos propter nomen suum :
 ut notam faceret potentiam suam.

9. * Et increpuit mare Rubrum , & exci-
 catum est : & deduxit eos in abyssis sicut
 in deserto. * *Exod.* 14. 21.

10. Et salvavit eos de manu odientium :
 & redemit eos de manu inimici.

11. * Et operuit aqua tribulantes eos :
 unus ex eis non remansit. * *Exod.* 14. 27.

12. Et crediderunt verbis ejus : & lauda-
 verunt laudem ejus.

13. Cito fecerunt , obliti sunt operum ejus :
 & non sustinuerunt consilium ejus.

14. * Et concupierunt concupiscentiam in
 B 4 de-

deserto : & tentaverunt Deum in inaquoso.

* *Exod. 17. 2.*

15. * Et dedit eis petitionem ipsorum : & misit saturitatem in animas eorum.

* *Num. 11. 31.*

16. Et irritaverunt Moysen in castris : Aaron sanctum Domini.

17. * Aperta est terra, & deglutivit Dathan : & operuit super congregationem Abiron :

* *Num. 16. 32.*

18. Et exarsit ignis in synagoga eorum : flamma combussit peccatores.

19. * Et fecerunt vitulum in Horeb : & adoraverunt sculptile. * *Exod. 32. 4.*

20. Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum.

21. Obliti sunt Deum, qui salvavit eos, qui fecit magna in Aegypto,

22. mirabilia in terra Cham : terribilia in mari Rubro.

23. * Et dixit ut disperderet eos : si non Moyses electus ejus stetisset in confractone in conspectu ejus : * *Exod. 32. 10.*

Ut averteret iram ejus ne disperderet eos : & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem :

Non crediderunt verbo ejus,

25. & murmuraverunt in tabernaculis suis : non exaudierunt vocem Domini.

26. * Et elevavit manum suam super eos : ut prosterneret eos in deserto. * *Num. 14. 32.*

27. Et ut deiceret semen eorum in Nationibus : & dispergeret eos in regionibus.

28. Et initiati sunt Beelphegor : & comederunt sacrificia mortuorum.

29. Et irritaverunt eum in adinventibus suis. & multiplicata est in eis ruina.

30. * Et stetit Phinees, & placavit : & cessavit quassatio. * *Num. 25. 7.*

31. Et reputatum est ei in iustitiam, in generationem & generationem usque in sempiternum.

32. * Et irritaverunt eum ad aquas contradictionis : & vexatus est Moyses propter eos : * *Num. 20. 10.*

33. quia exacerbarunt spiritum ejus.

Et distinxit in labiis suis.

34. non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis.

35. Et commisti sunt inter gentes, & dicerunt opera eorum :

36. & servierunt sculptilibus eorum : & factum est illis in scandalum.

37. Et firmolaverunt illos suos : & filias suas daemonis.

38. Et effuderunt sanguinem innocentem : sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan.

Et infecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum : & fornicati sunt in adinventibus suis.

40. Et iratus est furore Dominus in populum suum : & abominatus est hereditatem suam.

41. Et tradidit eos in manus gentium. & dominati sunt eorum qui oderunt eos,

42. Et tribulaverunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum :

43. saepe liberavit eos.

Ipsi autem exacerbarunt eum in consilio suo : & humiliati sunt in iniquitatibus suis.

44. Et vidit cum tribularentur. & audit orationem eorum.

45. * Et memor fuit testamenti sui : & pavit eum secundum multitudinem misericordiae suae. * *Deut. 30. 1.*

46. Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium qui ceperant eos.

47. Salvos nos fac Domine Deus noster : & congrega nos de Nationibus :

Ut confiteamur nomini sancto tuo : & gloriamur in laude tua.

48. Benedictus Dominus Deus Israel a saeculo & usque in saeculum : & dicet omnis populus : Fiat, fiat.

ARGUMENTUM.

Deum laudandum, qui ex itinerum errore, carcere, morbo, navigantium discriminibus, denique periculis omnibus se invocantes liberat, & bonus cumulet.

Alleluia. (*Judith 13. 21.*) CVI.

1. **C**onfitemini Domino quoniam bonus : quoniam in saeculum misericordia ejus.

2. Dicant qui redempti sunt a Domino, quos redemit de manu inimici : & de regionibus congregavit eos :

3. A solis ortu, & occasu : ab aquilone, & mari.

4. Erraverunt in solitudine in inaquoso : viam civitatis habitaculi non invenerunt,

5. Esurientes, & sitientes : anima eorum in ipsis deiecit.

6. Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur : & de necessitatibus eorum eripuit eos.

7. Et deduxit eos in viam rectam : ut irent in civitatem habitationis.

8. Confiteantur Domino misericordiae ejus : & mirabilia ejus filiis hominum.

9. Quia satiavit animam inanem : & animam esurientem satiavit bonis.

10. Sedentes in tenebris, & umbra mortis : vinclos in mendicitate, & ferro.

11. Quia exacerbarunt eloquia Dei : & consilium Altissimi irritaverunt.

12. Et humilitatum est in laboribus cor eorum : infirmati sunt, nec fuit qui adjuvaret.

13. Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur : & de necessitatibus eorum liberavit eos.

14. Et eduxit eos de tenebris, & umbra mortis : & vincula eorum disruptit.

15. Confiteantur Domino misericordiae ejus : & mirabilia ejus filiis hominum.

16. Quia contrivit portas aëreas : & vectes ferreos confregit.

17. Suscepit eos de via iniquitatis eorum : propter injustitias enim suas humiliati sunt.

18. Omnem escam abominata est anima eorum : & appropinquarent usque ad portas mortis.

19. Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur : & de necessitatibus eorum liberavit eos.

20. Misit verbum suum, & sanavit eos : & eripuit eos de interitionibus eorum.

21. Confiteantur Domino misericordiae ejus : & mirabilia ejus filiis hominum.

22. Et sacrificium sacrificium laudis : & annuntient opera ejus in exultatione.

23. Qui descendunt in mare in navibus, facientes operationem in aquis multis.

24. Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo.

25. Dixit, & stetit spiritus procellae : & exaltati sunt fluctus ejus.

26. Ascendunt usque ad caelos, & descendunt usque ad abyssos, anima eorum in malis tabescebat.

27. Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius: & omnis sapientia eorum devorata est.
28. Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eduxit eos.

29. Et statuit procellam ejus in auram: & siluerunt fluctus ejus.

30. Et letati sunt quia siluerunt: & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

31. Confiteantur Domino misericordiae ejus: & mirabilia ejus filius hominum.

32. Et exaltent eum in ecclesia plebis: & in cathedra seniorum laudent eum.

33. Posuit flumina in desertum: & exitus aquarum in sitim.

34. Terram fructiferam in salsuginem, & malitia inhabitantium in ea.

35. Posuit desertum in stagna aquarum: & terram sine aqua in exitus aquarum.

36. Et collocavit illic esurientes: & constituerunt civitatem habitationis.

37. Et seminaverunt agros, & plantaverunt vineas: & fecerunt fructum nativitatis.

38. Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis: & jumenta eorum non minoravit.

39. Et pauci facti sunt: & vexati sunt à tribulatione malorum, & dolore.

40. Effusa est contemptio super principes: & errare fecit eos in invio, & non in via.

41. Et adjuvit pauperem de inopia: & posuit sicut oves familias.

42. * Videbunt recti, & lætabuntur: & omnis iniquitas opprobabit os suum.

* Job 22, 19.

43. Quis sapiens & custodiet hæc? & intelliget misericordias Domini?

ARGUMENTUM.

Ecclesia precatur Deum sibi prosperum contra Moabitas, Palæstinos, Idumæos (id est Malometanos.) Psalmus est propheticus.

1. Canticum Psalmi ipsi David.

(Supr. 46. 8.) CVIL.

2. PARATUM cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo & psallam in gloria mea.

3. Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara: exurgam diluculo.

4. Confitebor tibi in populis Domine: & psallam tibi in nationibus.

5. Quia magna est super cælos misericordia tua: & usque ad nubes veritas tua: Exaltare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua:

6. * ut liberentur dilecti tui. * Supr. 59. 6.

7. Salvum fac dextera tua, & exaudi me:

8. Deus locutus est in sancto suo: Exultabo, & dividam Sichinam, & convallē tabernaculorum dimetiar.

9. Meus est Galaad, & meus est Manasses: & Ephraim susceptio capitis mei.

Juda rex meus:

10. Moab lebes spei meæ.

In Idumæam extendam calceamentum meum: mihi alienigenæ amici facti sunt.

11. Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idumæam?

12. Nonne tu Deus, qui repulisti nos, & non exibis Deus in virtutibus nostris?

13. Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana salus hominis.

14. In Deo faciemus virtutem: & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

ARGUMENTUM.

Juda proditori ceterisque malevolis dignas penas, sibi salutem Christus precatur. Actor. 1.

1. In finem, Psalmus David CVIII.

2. Deus laudem meam ne tacueis quia ego peccatoris, & os dolosi super me apertum est.

3. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, & sermonibus odii circumdederunt me: & expugnaverunt me gratis.

4. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam.

5. Et posuerunt adversum me mala pro bonis: & odium pro dilectione mea.

6. Constitue super eum peccatorem: & diabolus stet à dextris ejus.

7. Cum judicatur, exeat condemnatus. Et oratio ejus fiat in peccatum.

8. Fiant dies ejus pauci: & episcopatum ejus accipiat alter.

9. Fiant filii ejus orphani: & uxor ejus vidua.

10. Nutantes transferantur filii ejus, & mendicent: & ejiciantur de habitationibus suis.

11. Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus: & diripiant alieni labores ejus.

12. Non sit illi adiutor: nec sit qui miseretur pupillis ejus.

13. Fiant nati ejus in interitum: in generatione una deleatur nomen ejus.

14. In memoriam redeat in quitas patrum ejus in conspectu Domini: & peccatum matris ejus non deleatur.

15. Fiant contra Dominum semper, & dispareat de terra memoria eorum.

16. pro eo quod non est recordatus facere misericordiam.

17. Et persecutus est hominem inopem, & mendicam, & compunctum corde mortificare.

18. Et dilexit maledictionem, & venit ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Et induit maledictionem sicut vestimentum, & intravit sicut aqua in interiora ejus, & sicut oleum in ossibus ejus.

19. Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur: & sicut zona, qua semper præcingitur.

20. Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum: & qui loquuntur mala adversus animam meam.

21. Et tu Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum: quia suavis est misericordia tua.

Libera me

22. quia egenus, & pauper ego sum: & cor meum conturbatum est intra me.

23. Sicut umbra cum declinat, ablatus sum: & excussus sum sicut locustæ.

24. Genua mea infirmata sunt à jejunio: & caro mea immutata est propter oleum.

25. Et ego factus sum opprobrium illis: viderunt me, & moverunt capita sua.

26. Adjuva me Domine Deus meus: salvum me fac secundum misericordiam tuam.

27. Et sciant quia manus tua hæc: & tu Domine fecisti eam.

28. Maledicent illi, & tu benedices: qui insurgunt in me, confundantur: servus autem tuus lætabitur.

29. Induuntur qui detrahunt mihi, pudore: & operantur sicut diploide confusionē suā.

30. Confitebor Domino nimis in ore meo: & in medio multorum laudabo eum.

31. Quia

31. Quia astitit à dextris pauperis, ut salvam faceret à persequentibus animam meam.

ARGUMENTUM.

Christum ad Patris dexteram sessurum, regnum à Judæa auspiciaturum, Sacerdotio Melchisedech perpetuo funditurum, toto orbe victorem dominaturum.

1. Psalmus David. CIX.

* **D**ixit Dominus Domino meo : Sede à dextris meis : * *Matth. 22. 44.*

* Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. * *1. Cor. 15. 25. Hebr. 1. 13. & 10. 13.*

2. Virgam virtutis tuæ emitte Dominus ex Sion : dominare in medio inimicorum tuorum.

3. Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum : ex utero ante luciferum genui te.

4. Juravit Dominus, & non poenitebit eum : * Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. * *Joann. 12. 34. Hebr. 5. 6. & 7. 17.*

5. Dominus à dextris tuis, confregit in die ire suæ reges.

6. Judicabit in nationibus, implebit ruinas : conquassabit capita in terra multorum.

7. De torrente in via bibet : propterea exaltabit caput.

ARGUMENTUM.

Dominum laudat, qui tot beneficia in Ecclesiam contulerit.

Alleluia. CX.

1. **C**onsítebor tibi Domine in toto corde meo : in consilio iustorum, & congregatione.

2. Magna opera Domini : exquisita in omnes voluntates ejus.

3. Confessio & magnificentia opus ejus : & justitia ejus manet in sæculum sæculi.

4. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus :

5. escam dedit timentibus se.

Memor erit in sæculum testamenti sui :

6. virtutem operum suorum annuntiabit populo suo :

7. Ut det illis hereditatem gentium : opera inanum ejus veritas, & judicium.

8. Fidelia omnia mandata ejus : confirmata in sæculum sæculi, facta in veritate & æquitate.

9. Redemptionem misit populo suo : mandavit in retinuum testamentum suum.

Sandum, & terribile nomen ejus :

10. * initium sapientiæ timor Domini.

* *Prov. 1. 7. & 9. 17. Eccl. 1. 16.*

Intellectus bonus omnibus facientibus eum : laudatio ejus manet in sæculum sæculi.

ARGUMENTUM.

Religiosos & beneficos esse beatos, peccatores perituros.

Alleluia, Reversionis Aggæi, & Zachariæ. CXI.

1. **B**eatus vir, qui timet Dominum : in mandatis ejus volet nimis.

2. Potens in terra erit semen ejus : generatio rectorum benedicetur.

3. Gloria, & divitiæ in domo ejus : & justitia ejus manet in sæculum sæculi.

4. Exortum est in tenebris lumen rectis :

misericors, & miserator, & justus.

5. Jucundus homo qui miseretur & commodat, disponet sermones suos in judicio :

6. quia in æternum non commovebitur.

7. In memoria æterna erit justus : ab auditione mala non timebit.

Paratum cor ejus sperare in Domino,

8. confirmatum est cor ejus : non commovebitur donec despiciat inimicos suos.

9. Dispersit, dedit pauperibus : justitia ejus inapnet in sæculum sæculi, cornu ejus exaltabitur in gloria.

10. Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet : desiderium peccatorum peribit.

ARGUMENTUM.

Deum laudandum, qui excelsus ima curret.

Alleluia. CXII.

1. **L**audate pueri Dominum, laudate nomen Domini.

2. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & usque in sæculum.

3. * A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini. * *Malach. 1. 11.*

4. Excelsus super omnes gentes Dominus, & super cælos gloria ejus.

5. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat,

6. & humilia respicit in cælo & in terra?

7. Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem :

8. Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.

9. Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætante.

ARGUMENTUM.

Recolit Dei miracula, Israel de Ægypto eductum. Deinde eum precatur ut suam gloriam asserat, quod ceterarum gentium dii, simulachra sint vana : ipse vero sit omnis generis proium præsidium. Apud Hebræos in duos scinditur.

Alleluia. CXIII.

1. * **I**n exitu Israel de Ægypto : dominus Jacob de populo barbaro :

* *Exod. 13. 3.*

2. Facta est Judæa sanctificatio ejus, Israel potestas ejus.

3. Mare vidit, & fugit : Iordanis conversus est retrorsum.

4. Montes exultaverunt ut arietes : & colles sicut agni ovium.

5. Quid est tibi mare quod fugisti ? & tu Iordanis, quia convexus es retrorsum ?

6. Montes exultastis sicut arietes, & colles sicut agni ovium.

7. A facie Domini mota est terra, à facie Dei Jacob.

8. Qui convertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.

1. **N**ON NOBIS DOMINE, NON NOBIS ; sed nomini tuo da gloriam.

2. Super misericordia tua, & veritate tua : nequando dicant Gentes : Ubi est Deus eorum ?

3. Deus autem noster in cælo : omnia quæcunque voluit, fecit.

4. * Simulachra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum. * *Infr. 134. 15.*

5. * Os habent, & non loquuntur : oculos habent, & non videbunt. * *Sap. 15. 15.*

6. Aures habent, & non audiunt : nares habent, & non odorabunt.

7. Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo.

8. Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.

9. Domus Israel speravit in Domino: adiutor eorum & protector eorum est.

10. Domus Aaron speravit in Domino: adiutor eorum & protector eorum est.

11. Qui tinent Dominum, speraverunt in Domino: adiutor eorum & protector eorum est.

12. Dominus memor fuit nostri: & benedixit nobis:

Benedixit domui Israel: benedixit domui Aaron.

13. Benedixit omnibus, qui timent Dominum, pusillis cum majoribus.

14. Adiciat Dominus super vos: super vos, & super filios vestros.

15. Benedicite vos à Domino, qui fecit cælum, & terram.

16. Cælum cæli Domino: terram autem dedit filiis hominum.

17. * Non mortui laudabunt te Domine: neque omnes, qui descendunt in infernum.

* Baruch 2. 17.

18. Sed nos qui vivimus, benedicimus Domino, ex hoc nunc & usque in sæculum.

ARGUMENTUM.

Orat simul & gratias agit, quod fuerit magno & periculo ereptus. Christo congruit.

Alleluia. CXIV.

1. **D**ilexi, quoniam exaudivit Dominus vocem orationis meæ.

2. Quia inclinavit aurem suam mihi: & in diebus meis invocabo.

3. Circumdederunt me dolores mortis: & pericula inferni invenerunt me.

Tribulationem & dolorem inveni:

4. & nomen Domini invocavi.

O Domine libera animam meam:

5. misericors Dominus, & justus, & Deus noster miseretur.

6. Custodiens parvulos Dominus: humiliatus sum, & liberavit me.

7. Convertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi.

8. Quia eripuit animam meam de morte: oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu.

9. Placebo Domino in regione vivorum.

ARGUMENTUM.

Persgit gratias agere Deo, à quo fuerat liberatus. Nam hic Psalmus in Hebr. pars est altera superioris.

Alleluia. CXV.

10. * **R**edidi, propter quod locutus sum: ego autem humiliatus sum nimis. * 2. Cor. 4. 13.

11. Ego dixi in excessu meo: * Omnis homo mendax. * Rom. 3. 4

12. Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?

13. Calicem salutaris accipiam: & nomen Domini invocabo.

14. Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus.

15. Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus.

16. O Domine quia ego servus tuus. ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Dirupisti vincula mea:

17. tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini invocabo.

18. Vota mea Domino reddam fin conspectu omnis populi ejus.

19. in atrius domus Domini, in medio tui Ierusalem.

ARGUMENTUM.

Invocat omnes Gentes ad Deum colaudandum, ob Christum exhibitum. Rom. 15.

Alleluia. CXVI.

1. * **L**audate Dominum omnes Gentes: laudate eum omnes populi.

* Rom. 15. 11.

2. Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus: * & veritas Domini manet in æternum. * Joann. 12. 34.

ARGUMENTUM.

Gratias agit Ecclesia, quod post tot rerum discrimina, salutem & Christum sit consecuta. Matth. 11. & 22.

Alleluia. CXVII.

1. **C**onfitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

2. Dicat nunc Israel quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

3. Dicat nunc domus Aaron: quoniam in sæculum misericordia ejus.

4. Dicant nunc qui timent Dominum: quoniam in sæculum misericordia ejus.

5. De tribulatione invocavi Dominum: & exaudivit me in latitudine Domini.

6. Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo.

7. * Dominus mihi adiutor: & ego despiciam inimicos meos. * Hebr. 13. 6.

8. Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine:

9. Bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus.

10. Omnes gentes circulerunt me: & in nomine Domini quia ultus sum in eos.

11. Circumdantes circumdederunt me: & in nomine Domini quia ultus sum in eos.

12. Circumdederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis: & in nomine Domini quia ultus sum in eos.

13. Impulsus eversus sum ut cadere: & Dominus suscepit me.

14. * Fortitudo mea, & laus mea Domini: & factus est mihi in salutem.

* Exod. 15. 2.

15. Vox exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum.

16. Dextera Domini fecit virtutem: dextera Domini exaltavit me, dextera Domini fecit virtutem.

17. Non moriar, sed vivam: & narrabo opera Domini.

18. Castigans castigavit me Dominus: & morti non tradidit me.

19. Aperite mihi portas justitiæ, ingressus in eas confitebor Domino:

20. Hæc porta Domini, iusti intrabunt in eam.

21. Confitebor tibi quoniam exaudivisti me: & factus es mihi in salutem.

22. * Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes: hic factus est in caput anguli.

* 1. Cor. 12. 16 Matth. 21. 42. Luc. 20. 17. Act. 4. 11. Rom. 9. 33. 1. Petr. 2. 7.

23. A Domino factum est istud: & est mirabile in oculis nostris.

24. Hæc est dies, quam fecit Dominus: exultemus, & lætemur in ea.

25. O Domine saluum me fac, ò Domine bene prosperare:

26. benedictus qui venit in nomine Domini. Benediximus vobis de domo Domini:

27. Deus Dominus, & illuxit nobis.

Constituite diem solemnem in condensis, usque ad cornu altaris.

28. Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.

Confitebor tibi quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem.

29. Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

ARGUMENTUM.

Domini legem, Verbum & præcepta laudat, quorum amantissimum & studiosissimum se conservari optat ac precatur, 22. cōnarius.

Alleluia. CXVIII.

ALEPH.

1. **B**eatī immaculatī in via: qui ambulānt in lege Domini.

2. Beati, qui scrutantur testimonia ejus: in toto corde exquirunt eum.

3. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.

4. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.

5. Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendās justificationes tuas.

6. Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis.

7. Confitebor tibi in directione cordis. in eo quod didici judicia justitiæ tuæ.

8. Justificationes tuas custodiam: non me derelinquas usquequaque.

BETH.

9. In quo corrigit adolescentior viam suam: in custodiendo sermones tuos.

10. In toto corde meo exquisivi te: ne repellas me à mandatis tuis.

11. In corde me abscondi eloquia tua: ut non peccem tibi.

12. Benedictus es Domine. doce me justificationes tuas.

13. In labus meis, pronuntiavi omnia judicia oris tui.

14. In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.

15. In mandatis tuis exercebor. & considerabo vias tuas.

16. In justificationibus tuis meditabor: non obliviscar sermones tuos.

GIMEL.

17. Retribue servo tuo, vivifica me: & custodiam sermones tuos.

18. Revela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

19. Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua.

20. Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas, in omni tempore.

21. Increpasti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

22. Aufe à me opprobrium, & contempnum: quia testimonia tua exquisivi.

23. Etenim sederunt principes, & adversum me loquebantur. servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis.

24. Nam & testimonia tua meditatio mea est: & consilium insum justificationes tuas.

DALETH.

25. Adhæsit pavimento anima mea: vivifi-

ca me secundum verbum tuum.

26. Vias meas enuntiavi, & exaudisti me: doce me justificationes tuas.

27. Viam justificationum tuarum instrue me: & exercebor in mirabilibus tuis.

28. Dormitavit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.

29. Viam iniquitatis amove à me: & de lege tua miscere mei.

30. Viam veritatis elegi: judicia tua non sum oblitus.

31. Adhæsi testimoniis tuis Domine: noli me contundere.

32. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.

HE.

33. Legem pone mihi Domine viam justificationum tuarum: & exquiram eam semper.

34. Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam: & custodiam illam in toto corde meo.

35. Deduc me in semitam mandatorum tuorum: quia ipsam volui.

36. Inclina cor meum in testimonia tua: & non in avaritiam.

37. Averte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua vivifica me.

38. Statue servo tuo eloquium tuum, in timore tuo.

39. Amputa opprobrium meum, quod supplicatum sum: quia judicia tua jucunda.

40. Ecce concupivi mandata tua: in æquitate tua vivifica me.

VAU.

41. Et veniat super me misericordia tua Domine. salutare tuum secundum eloquium tuum.

42. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum: quia speravi in sermonibus tuis.

43. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque: quia in iudiciis tuis supersperavi.

44. Et custodiam legem tuam semper: in sæculum & in sæculum sæculi.

45. Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisivi.

46. Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum: & non confundebam.

47. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi.

48. Et levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi. & exercebam in justificationibus tuis.

ZAIN.

49. Memor esto verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti.

50. Hæc me consolata est in humilitate mea: quia eloquium tuum vivificavit me.

51. Superbi inique iebant usquequaque. à lege autem tua non declinavi.

52. Memori fui iudiciorum tuorum à sæculo Domine: & consolatus sum.

53. Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

54. Cantabiles mihi erant justificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ.

55. Memor fui nocte nominis tui Domine: & custodivi legem tuam.

56. Hæc facta est mihi: quia justificationes tuas exquisivi.

HETH.

57. Portio mea Domine, dixi custodie legem tuam.

58. Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo: miserere mei secundum eloquium tuum.

59. Cogitavi vias meas : & converti pedes meos in testimonium tua.

60. Paratus sum , & non sum turbatus : ut custodiam mandata tua.

61. Innes peccatorum circumplexi sunt me : & legem tuam non sum oblitus.

62. Media nocte surgebam ad confitendum tibi , super iudicia justificationis tue.

63. Particeps ego sum omnium timentium te : & custodientium mandata tua.

64. Misericordia tua Domine plena est terra : justificationes tuas doce me.

T E T H.

65. Bonitatem fecisti cum servo tuo Domine , secundum verbum tuum.

66. Bonitatem , & disciplinam , & scientiam doce me quia mandatis tuis credidi.

67. Priusquam humiliarer ego deliqui : propterea eloquium tuum custodivi.

68. Bonus es tu : & in bonitate tua doce me justificationes tuas.

69. Multiplicata est super me iniquitas superborum : ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

70. Coagulatum est sicut lac cor eorum : ego verò legem tuam meditatus sum.

71. Bonum mihi quia humiliasti me : ut discam justificationes tuas.

72. Bonum mihi lex oris tui , super millia auri , & argenti.

I O D.

73. Manus tue fecerunt me , & plasnaverunt me : da mihi intellectum , & discam mandata tua.

74. Qui timent te videbunt me , & latibuntur : quia in verba tua supersperavi.

75. Cognovi Domine quia aequitas iudicia tua : & in veritate tua humiliasti me.

76. Fiat misericordia tua ut consoletur me , secundum eloquium tuum servo tuo.

77. Veniant mihi miserationes tue , & vitam : quia lex tua meditatio mea est.

78. Confundantur superbi , quia injustè iniquitatem fecerunt in me . ego autem exercebor in mandatis tuis.

79. Convertantur mihi timentes te : & qui moverunt testimonium tua.

80. Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis , ut non confundar.

C A P H.

81. Defecit in salutare tuum anima mea : & in verbum tuum supersperavi.

82. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum , dicentes : Quando consolaberis me ?

83. Quia factus sum sicut uter in pruina : justificationes tuas non sum oblitus.

84. Quot sunt dies servi tui , quando facies de persequentibus me iudicium ?

85. Narraverunt mihi iniqui fabulationes : sed non ut lex tua.

86. Omnia mandata tua veritas : iniquè persecuti sunt me , adjuva me.

87. Paulominus consummaverunt me in terra : ego autem non dereliqui mandata tua.

88. Secundum misericordiam tuam vivifica me : & custodiam testimonium oris tui.

L A M E D.

89. In aeternum Domine , verbum tuum permanet in celo.

90. In generationem & generationem veritas tua : fundasti terram , & permanet.

91. Ordinatione tua perseverat dies : quoniam omnia servant tibi.

92. Nisi quod lex tua meditatio mea est : tunc forte perissem in humilitate mea.

93. In aeternum non obliviscar justificatio-

nes tuas : quia in ipsis vivificasti me.

94. Tuus sum ego , salvum me fac : quoniam justificationes tuas exquisivi.

95. Me expectaverunt peccatores ut perderent me : testimonium tua intellexi.

96. Omnis consummationis vidi finem : latuit mandatum tuum nimis.

M E M.

97. Quomodo dilexi legem tuam Domine ? tota die meditatio mea est.

98. Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo : quia in aeternum mihi est.

99. Super omnes docentes me intellexi : quia testimonium tua meditatio mea est.

100. Super senes intellexi : quia mandata tua quasiivi.

101. Ab omni via mala prohibui pedes meos : ut custodiam verba tua.

102. A iudiciis tuis non declinavi : quia tu legem posuisti mihi.

103. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua , super mel ori meo !

104. A mandatis tuis intellexi : propterea odivi omnem viam iniquitatis.

N U N.

105. Lucerna pedibus meis verbum tuum , & lumen semitis meis.

106. Juravi , & statui custodire iudicia iustitiæ tue.

107. Humiliatus sum usquequaque Domine : vivifica me secundum verbum tuum.

108. Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine , & iudicia tua doce me.

109. Anima mea in manibus meis semper : & legem tuam non sum oblitus.

110. Posuerunt peccatores laqueum mihi : & de mandatis tuis non erravi.

111. Hereditate acquisivi testimonium tua in aeternum : quia exultatio cordis mei sunt.

112. Inclinavi cor meum ad faciendis justificationes tuas in aeternum , propter retributionem.

S A M E C H.

113. Iniquos odio habui : & legem tuam dilexi.

114. Adjuvor , & susceptor meus es tu : & in verbum tuum supersperavi.

115. Declinavi à me iniqui : & scrutabor mandata Dei mei.

116. Suscipe me secundum eloquium tuum , & vivam : & non confundas me ab expectatione mea.

117. Adjuva me , & salvus ero : & mediator in justificationibus tuis semper.

118. Sprevisi omnes descendentès à iudiciis tuis : quia in iusta cogitatio eorum.

119. Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ : ideo dilexi testimonia tua.

120. Confige timore tuo carnes meas : à iudiciis enim tuis timeo.

A I N.

121. Feci iudicium & iustitiam : non tradas me calumniantibus meis.

122. Suscipe servum tuum in bonum : non calumnientur me superbi.

123. Oculi mei detecerunt in salutare tuum : & in eloquium iustitiæ tue.

124. Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam , & justificationes tuas doce me.

125. Servus tuus sum ego , da mihi intellectum , ut sciam testimonia tua.

126. Tempus faciendi Domine : dissipaverunt legem tuam.

127. Ideo dilexi mandata tua , super aurum & topazion.

128. Propterea ad omnia mandata tua di-

rigebar : omnem viam iniquam odio habui.

P H E.

129. Mirabilia testimonia tua : ideò scrutata est ea anima mea.

130. Declaratio sermonum tuorum illumina-
nat : & intellectum dat parvulis.

131. Os meum aperui , & attraxi spiritum :
quia mandata tua desiderabam.

132. Aspire in me , & miserere mei , se-
cundum iudicium diligentium nomen tuum.

133. Gressus meos dirige secundum elo-
quium tuum : & non dominetur mei omnis
injustitia.

134. Redime me à calumniis hominum : ut
custodiam mandata tua.

135. Faciem tuam illumina super servum
tuum : & doce me justificationes tuas.

136. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei :
quia non custodierunt legem tuam.

S A D E.

137. Justus es Domine : & rectum iudicium
tuum.

138. Mandasti iustitiam testimonia tua : &
veritatem tuam munis.

139. Tabescere me fecit zelus meus , quia
obliti sunt verba tua inimici mei.

140. Ignitum eloquium tuum vehementer :
& servus tuus dilexit illud.

141. Adolescentulus sum ego , & contemp-
tus : justificationes tuas non sum oblitus.

142. Iustitia tua , iustitia in aeternum : &
lex tua veritas.

143. Tribulatio , & angustia invenerunt me :
mandata tua meditatio mea est.

144. Aequitas testimonia tua in aeternum :
intellectum da mihi , & vivam.

C O P H.

145. Clamavi in toto corde meo , exaudi
me Domine : justificationes tuas requiram.

146. Clamavi ad te , salvum me fac : ut
custodiam mandata tua.

147. Præveni in maturitate , & clamavi :
quia in verba tua supersperavi.

148. Prævernerunt oculi mei ad te diluculo :
ut meditarer eloquia tua.

149. Vocem meam audi secundum miseri-
cordiam tuam Domine : & secundum iudicium
tuum vivifica me.

150. Appropinquerunt persequentes me
iniquitati : à lege autem tua longè facti sunt.

151. Prope est tu Domine . & omnes viæ
tue veritas.

152. Initio cognovi de testimoniis tuis :
quia in aeternum fundasti ea.

R E S.

153. Vide humilitatem meam , & er. pe me :
quia legem tuam non sum oblitus.

154. Iudica iudicium meum , & redime me :
propter eloquium tuum vivifica me.

155. Longè à peccatoribus salus : quia jus-
tificationes tuas non exquisierunt.

156. Misericordiæ tuæ multæ Domine : se-
cundum iudicium tuum vivifica me.

157. Multi qui persequuntur me , & tribu-
lant me : à testimoniis tuis non declinavi.

158. Vidi prævaricantes , & tabescebam :
quia eloquia tua non custodierunt.

159. Vide quoniam mandata tua dilexi
Domine : in misericordia tua vivifica me.

160. Principium verborum tuorum , veritas :
in aeternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.

S I N.

161. Principes persecuti sunt me gratis : &
à verbis tuis rormidavit cor meum.

162. Lætabor ego super eloquia tua : sicut
qui invenit spolia multa.

163. Iniquitatem odio habui , & abomina-
tus sum : legem autem tuam dilexi.

164. Septies in die laudem dixi tibi , super
iudicia iustitiæ tuæ.

165. Pax multa diligentibus legem tuam : &
non est illis scandalum.

166. Expectabam salutare tuum Domine :
& mandata tua dilexi.

167. Custodivit anima mea testimonia tua :
& dilexit ea vehementer

168. Servavi mandata tua , & testimonia
tua : quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

TAU.

169. Appropinquet deprecatio mea in con-
spectu tuo Domine : juxta eloquium tuum da
mihi intellectum.

170. Intret postulatio mea in conspectu
tuo : secundum eloquium tuum eripe me.

171. Eructabunt labia mea hymnum , cum
docueris me justificationes tuas.

172. Pronuntiabit lingua mea eloquium
tuum : quia omnia mandata tua æquitas.

173. Fiat manus tua ut salvet me . quoniam
mandata tua elegi.

174. Concupivi salutare tuum Domine : &
lex tua meditatio mea est.

175. Vivet anima mea , & laudabit te : &
iudicia tua adjuvabunt me.

176. Erravi , sicut ovis , quæ periit : quæ-
re servum tuum , quia mandata tua non sum
oblitus.

A R G U M E N T U M.

*Petit Ecclesia à maledictis & Cedaris , id est,
Mahometanis , à Cedar Ismaelis filio , inter
quos versatus , liberari. Canticum est prophe-
ticum , ut & sequentia , quæ Graduum inscri-
buntur.*

1. Canticum graduum. CXIX.

AD Dominum cum tribularer clamavi : &
exaudivit me.

2. Domine libera animam meam à labiis
iniquis , & à lingua dolosa.

3. Quid detur tibi , aut quid apponatur ti-
bi ad linguam dolosam ?

4. Sagittæ potentis acutæ , cum carbonibus
desolatoris.

5. Heu mihi , quia incolatus meus prolon-
gatus est . habitavi cum habitantibus Cedar :

6. multum incolatus fuit anima mea.

7. Cum his , qui oderunt pacem , eram pa-
cificus : cum loquebar illis , impugnabant me
gratis.

A R G U M E N T U M.

*Ecclesiam , ubique esse tutam , quod Dominum
habeat custodem.*

Canticum graduum. CXX.

LEvavi oculos meos in montes , * un-
de veniet auxilium mihi.

* 2. Paral. 20. 17.

2. Auxilium meum à Domino , qui fecit
cælum & terram.

3. Non det in commotionem pedem tuum :
neque dormitet qui custodit te.

4. Ecce non dormitabit neque dormiet , qui
custodit Israel.

5. Dominus custodit te , Dominus protec-
tio tua , super manum dexteram tuam.

6. Per diem sol non uret te : neque luna per
noctem.

7. Dominus custodit te ab omni malo : cus-
todiat animam tuam Dominus.

8. Dominus custodiat introitum tuum , &
exitum tuum : ex hoc nunc , & usque in sæ-
culum.

AR-

ARGUMENTUM.

Ecclesiam laudat à concordia, pietate, justitia, eique bene precatur.

1. Canticum graduum. CXXI.

Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi:
In domum Domini ibimus.

2. Stantes erant pedes nostri, in atriis tuis Ierusalem.

3. Ierusalem, quæ ædificatur ut civitas: cujus participatio ejus in idipsum.

4. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini: testimonium Israel ad confitendum nomini Domini.

5. Quia illic sederunt sedes in judicio, sedes super domum David.

6. Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem: & abundantia diligentibus te:

7. Fiat pax in virtute tua: & abundantia in turribus tuis.

8. Propter fratres meos, & proximos meos, loquebar pacem de te.

9. Propter domum Domini Dei nostri, quæ sibi bona tibi.

ARGUMENTUM.

Ecclesia precatur contra impiorum calumnias.

Canticum graduum. CXXII.

Ad te levavi oculos meos, qui habitas in caelis.

2. Ecce sicut oculi servorum, in manibus Dominorum suorum.

Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum donec misereatur nostri.

3. Miserere nostri Domini, miserere nostri: quia multum repleti sumus despectione:

4. Quia multum repleta est anima nostra: opprobrium abundantibus, & despectio superbis.

ARGUMENTUM.

Ecclesia gratias agit, quod ab extremo periculo sit erepta.

1. Canticum graduum. CXXIII.

Nisi quia Dominus erat in nobis, dicit nunc Israel:

2. nisi quia Dominus erat in nobis,

Cum exurgerent homines in nos:

3. fortè vivos deglutissent nos:

Cum irasceretur furor eorum in nos,

4. forsitan aqua absorbuisset nos.

5. Torrentem pertransiit anima nostra: forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.

6. Benedictus Dominus qui non dedit nos, in captivem dentibus eorum.

7. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

8. Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum & terram.

ARGUMENTUM.

Ecclesiam ejusque cives esse tutissimos, impios autem perituros.

1. Canticum graduum. CXXIV.

Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion: non commovebitur in æternum, qui habitat

in Ierusalem.

Montes in circuitu ejus: & Dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc & usque in sæculum.

3. Quia non relinquit Dominus virgines peccatorum super sortem justorum: ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas.

4. Benefac Domine bonis, & rectis corde.

5. Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem: pax super Israel.

ARGUMENTUM.

Ecclesia orat ut liberetur e captivitate, videlicet per Christum. Congruit martyribus.

1. Canticum graduum. CXXV.

In convertendo Dominus captivitatem Sion: facti sumus sicut consolati:

2. Tunc repletum est gaudium os nostrum: & lingua nostra exultatione.

3. Tunc dicent inter gentes: Magnificavit Dominus facere cum eis.

4. Magnificavit Dominus facere nobiscum: facti sumus letantes.

5. Convertite Domine captivitatem nostram, sicut torrens in Austro.

6. Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.

7. Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.

Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

ARGUMENTUM.

Nec familiam, nec urbem custodiri: nec liberos haberi citra Dei favorem & donum.

1. Canticum graduum Salomonis. CXXVI.

Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.

Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

2. Vanum est vobis ante lucem surgere: surgite postquam sederitis, qui manducatis panem dolosis.

Cum dederit dilectis suis somnum:

3. Ecce hereditas Domini filii: merces, fructus ventris.

4. Sicut sagittæ in manu potentis: ita filii excussorum.

5. Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis: non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.

ARGUMENTUM.

Timore Domini, beatitudinem hujus etiam vitæ, conciliari.

1. Canticum graduum. CXXVII.

Beati omnes, qui timeant Dominum, qui ambulant in viis ejus.

2. Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es, & bene tibi erit.

3. Uxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ.

Fili tui sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ.

4. Ecce sic benedicetur homo, qui timeat Dominum.

5. Benedicat tibi Dominus ex Sion: & videas bona Ierusalem omnibus diebus vitæ tuæ.

6. Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israel.

ARGUMENTUM.

Ecclesia gratias agit, quod Domini opus tutum sit.

semper permaneat, precans, ut sui hostes dent pœnas.

1. Canticum graduum. CXXVIII.

Sæpe expugnauerunt me à iuventute mea, dicat nunc Israel.

2. Sæpe expugnauerunt me à iuventute mea: etenim non potuerunt mihi.

3. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem suam.

4. Dominus iustus concidit cervices peccatorum:

5. confundantur & conuertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.

6. Fiant sicut fanum testorum, quod priusquam euellatur, exaruit:

7. De quo non implevit inanum suam qui metit, & sinum suum qui manipulos colligit.

8. Et non dixerunt qui præteribant: Benedictio Domini super vos: benediximus vobis in nomine Domini.

ARGUMENTUM.

Peccatorum veniam magno ardore deposcit, redemptionem per Christum videlicet, pollicens.

1. Canticum graduum. CXXIX.

De profundis clamavi ad te Domine:

2. Domine exaudi vocem meam:

Fiant aures tuæ intendentes, in vocem deprecationis meæ.

3. Si iniquitates observaveris Domine: Domine quis sustinebit?

4. Quia apud te propitiatio est: & propter legem tuam sustinui te Domine.

Sustinuit anima mea in verbo ejus:

5. speravit anima mea in Domino.

6. A custodia matutina usque ad noctem: speret Israel in Domino.

7. Quia apud Dominum misericordia: & copiosa apud eum redemptio.

8. Et ipse redimet Israel, ex omnibus iniquitatibus ejus.

ARGUMENTUM.

Humilitatem & modestiam suam Deo offert, & proponit. Sacrificium longe gratissimum.

1. Canticum graduum David. CXXX.

Domine non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei.

Neque ambulavi in magnis: neque in mirabilibus super me.

2. Si non humiliter sentiebam: sed exaltaui animam meam.

Sicut ablatus est super matre sua, ita retributio in anima mea.

3. Speret Israel in Domino, ex hoc nunc & usque in sæculum.

ARGUMENTUM.

Ecclesia Deum obtestatur, ut memor Davidis, ejusque voti, in Sione habitet, Christumque exhibeat, quem ipse magna verborum sollemnitate promisit.

1. Canticum graduum. CXXXI.

Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus:

2. Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Iacob.

3. * Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei:

* 2. Reg. 7. 2.

4. Si dederò somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem:

5. Et reglem temporibus meis: donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.

6. Ecce audivimus eam in Ephrata: invenimus eam in campis silvæ.

7. Introibimus in tabernaculum ejus: adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.

8. * Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ. * 2. Par. 6. 41.

9. Sacerdotes tui induantur justitiam: & sancti tui exultent.

10. Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui.

11. Iuravit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eam: * de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. * 2. Reg. 7. 12.

Luc. 1. 55. Act. 2. 30.

12. Si custodierint filii tui testamentum meum, & testimonia mea hæc, quæ docebo eos:

Et filii eorum usque in sæculum, sedebunt super sedem tuam

13. Quoniam elegit Dominus Sion: elegit eam in habitationem sibi.

14. Hæc requies mea in sæculum sæculi: hic habitabo quoniam elegi eam.

15. Viduam ejus benedicens benedicam: pauperes ejus saturabo panibus.

16. Sacerdotes ejus induam salutari: & sancti ejus exultatione exultabunt.

17. * Illic producam cornu David, paravi lucernam Christo meo. * Malach. 3. 1.

Luc. 1. 69.

18. Inimicos ejus induam confusione. super ipsum autem efflorescit sanctificatio mea.

ARGUMENTUM.

Ecclesia consensum esse suavissimum à Deo cumulatè benedictam.

1. Canticum graduum David. CXXXII.

Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum:

2. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.

Quod descendit in oram vestimenti ejus:

3. sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.

Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, & vitam usque in sæculum.

ARGUMENTUM.

Ecclesia Domini cultores ad Dei laudes hortatur.

1. Canticum graduum. CXXXIII.

Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini:

Qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri,

2. In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum.

3. Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cælum & terram.

ARGUMENTUM.

Ad Deum celebrandum invitat, quod Israel magnis beneficiis cumulaverit, & idola sint inutilia.

1. Alleluia. CXXXIV.

Laudate nomen Domini, laudate servi Domini.

2. Qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri,

3. Laudate Dominum, quia bonus Dominus: psallite nomini ejus, quoniam suave.

4. Quo-

4. Quoniam Iacob elegit sibi Dominus Israel in possessionem sibi.

5. Quia ego cognovi quod magnus est Dominus, & Deus noster præ omnibus diis.

6. Omnia quæcumque voluit, Dominus fecit in cælo, in terra, in mari, & in omnibus abyssis.

7. * Educens nubes ab extremo terræ: fulgura in pluviam fecit. * *Ier.* 10. 13.

Qui producit ventos de thesauris suis;

8. * qui percussit primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus. * *Exod.* 12. 29.

9. Et misit signa, & prodigia in medio tui Ægypte: in Pharaonem, & in omnes servos ejus.

10. * Qui percussit gentes multas: & occidit reges fortes: * *Jos.* 12. 1. 7.

11. * Sehon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan. * *Num.* 21. 24. 35.

12. Et dedit terram eorum hereditatem, hereditatem Israel populo suo.

13. Domine nomen tuum in æternum: Domine memoriale tuum in generationem & generationem.

14. Quia iudicavit Dominus populum suum: & in servis suis deprecabitur.

15. * Simulachra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum. * *Sup.* 113. 4.

16. * Cs habent, & non loquuntur: oculos habent, & non videntur. * *Sup.* 15. 15.

17. Aures habent, & non audient; neque enim est spiritus in ore ipsorum.

18. Similes illis sicut qui faciunt ea: & omnes, qui confidunt in eis.

19. Domus Israel benedicite Domino: domus Aaron benedicite Domino.

20. Domus Levi benedicite Domino: qui tinetis Dominum, benedicite Domino.

21. Benedicite Dominum ex Sion, qui habitat in Ierusalem.

ARGUMENTUM.

Ad Dei confessionem excitat propter ipsius in omnia, maxime in populum suum, providentiam atque beneficia.

1. Alleluia. CXXXV.

Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia ejus.

2. Confitemini Deo deorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

3. Confitemini Domino dominorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

4. Qui facit mirabilia magna solus: quoniam in æternum misericordia ejus.

5. * Qui fecit cælos in intellectu: quoniam in æternum misericordia ejus: * *Gen.* 1. 1.

6. Qui firmavit terram super aquas: quoniam in æternum misericordia ejus.

7. Qui fecit luminaria magna: quoniam in æternum misericordia ejus.

8. Solem in potestatem diei: quoniam in æternum misericordia ejus.

9. Lunam, & stellas in potestatem noctis: quoniam in æternum misericordia ejus.

10. * Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum: quoniam in æternum misericordia ejus. * *Exod.* 12. 29.

11. * Qui eduxit Israel de medio eorum. quoniam in æternum misericordia ejus. * *Exod.* 13. 17.

12. In manu potenti, & brachio excelso: quoniam in æternum misericordia ejus.

13. Qui divisit mare Rubrum in divisiones:

quoniam in æternum misericordia ejus.

14. Et eduxit Israel per medium ejus: quoniam in æternum misericordia ejus.

15. * Et excussit Pharaonem, & virtutem ejus in mari Rubro: quoniam in æternum misericordia ejus. * *Exod.* 14. 28.

16. Qui tradidit populum suum per desertum. quoniam in æternum misericordia ejus.

17. Qui percussit reges magnos: quoniam in æternum misericordia ejus.

18. * Et occidit reges fortes: quoniam in æternum misericordia ejus. * *Num.* 21. 24.

19. Sehon regem Amorrhæorum. quoniam in æternum misericordia ejus.

20. * Et Og regem Basan. quoniam in æternum misericordia ejus. * *Num.* 21. 33.

21. * Et dedit terram eorum hereditatem: quoniam in æternum misericordia ejus. * *Jos.* 13. 7.

22. Hereditatem Israel servo suo: quoniam in æternum misericordia ejus.

23. Quia in humilitate nostra memor fuit nostri. quoniam in æternum misericordia ejus.

24. Et redemit nos ab inimicis nostris: quoniam in æternum misericordia ejus.

25. Qui dat escam omni carni: quoniam in æternum misericordia ejus.

26. Confitemini Deo cæli: quoniam in æternum misericordia ejus.

Confitemini Domino dominorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

ARGUMENTUM.

Captivi lacrymantes restitui optant, pœnasque Idumæis & Babylonis precantur. Congruit Ecclesiæ inter Mahometanos exulanti.

Psalmus David, Hieremiæ. CXXXV.

Super flumina Babylonis, illic sedimus & flevimus. cum recordaremur Sion:

2. In salicibus in medio ejus, suspendimus organa nostræ.

3. Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba canticum.

4. Et qui abduxerunt nos: Hymnum cantate nobis de canticis Sion.

5. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?

6. Si oblitus fuero tui Ierusalem, oblivioni detur dextera mea.

7. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui:

Si non proposero Ierusalem, in principio lætitiæ meæ.

8. Memor esto Domine filiorum Edon, in die Ierusalem:

Qui dicunt: Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.

9. Filia Babylonis misera: beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

10. Beatus, qui tenebit, & allidet parvos tuos ad petram.

ARGUMENTUM.

Se Deum, ob favorem, perpetuo confessorum & adoratum. Optant ut ceteri quoque reges, hoc nomine idem faciant.

1. Ipsi David. CXXXVII.

Confitebor tibi Domine in toto corde meo: quoniam audisti verba oris mei.

In conspectu angelorum psallim tibi:

2. adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo.

Super misericordia tua, & veritate tua: quoniam magnificasti super omne, nomen sanctum tuum.

3. In quacumque die invocavero te, exaudi me: multiplicabis in anima mea virtutem.

4. Constitute tibi Domine omnes reges terræ: quia audierunt omnia verba oris tui:

5. Et cantent in vis Domini: quoniam magna est gloria Domini.

6. Quoniam excelsus Dominus, & humilia respicit: & alta à longè cognoscit.

7. Si ambulavero in medio tribulationis, vincabis me: & super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & salvum me fecit dextera tua.

8. Dominus retribuet pro me. Domine misericordia tua in sæculum: opera manuum tuarum ne despicias.

ARGUMENTUM.

Deum omnia penitus scire, ubique præsentem esse ejus providentiam & vim, nihil quantumvis occultum & exile, evadere. Quare se eum prædicaturum & impios odio persecuturum.

1. In finem, Psalmus David. CXXXVIII.

Domine probasti me, & cognovisti me: tu cognovisti sessionem meam, & resurrectionem meam.

3. Intellexisti cogitationes meas de longè: semitam meam, & funiculum meum investigasti.

4. Et omnes vias meas prævidisti: quia non est sermo in lingua mea.

5. Ecce Domine tu cognovisti omnia novissima, & antiqua: tu formasti me, & posuisti super me manum tuam.

6. Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & non potero ad eam.

7. Quò ibo a spiritu tuo? & quà à facietua fugiam?

8. * Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. * Amos 9. 2.

9. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris:

10. Etenim illic manus tua deducet me: & tenebit me dextera tua.

11. Et dixi: Forsitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in deliciis meis.

12. Quia tenebræ non obscurabuntur à te, & non sicut dies illuminabitur: sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.

13. Quia tu possedisti renes meos suscepisti me de utero matris meæ.

14. Confitebor tibi quia terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoscit nimis.

15. Non est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto: & substantia mea in interioribus terræ.

16. Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur: dies forniabuntur, & nemo in eis.

17. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus: nimis confortatus est principatus eorum.

18. Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur: exurrexi, & adhuc sum tecum.

19. Si occideris Deus peccatores: viri sanguinum declinate à me.

20. Quia dicitis in cogitatione: accipient in vanitate civitate tuas.

21. Nonne qui oderunt te Domine, oderam: & super inimicos tuos tabescebam?

22. Perfecto odio oderam illos: & inimici facti sunt mihi.

23. Proba me Deus, & scito cor meum: interroga me, & cognosce semitas meas.

24. Et vide, si via iniquitatis in me est: & deduc me in viam æternam.

ARGUMENTUM.

Ut se ab improbis & maledicis defendat, illosque puniat, deprecatur. Christo congruit.

1. In finem, Psalmus David. CXXXIX.

Eripe me Domine ab homine malo: à viro iniquo eripe me.

3. Qui cogitaverunt iniquitates in corde: tota die constitutebant prælia.

4. * Acceperunt linguas suas sicut serpentis: venenum aspidum sub labiis eorum.

* Supr. 5. 11. Rom. 3. 13.

5. Custodi me Domine de manu peccatoris: & ab hominibus iniquis eripe me.

6. Qui cogitaverunt supplantare gressus meos: absconderunt superbi laqueum mihi:

Et funes extenderunt in laqueum: juxta iter scandalum posuerunt mihi.

7. Dixi Domino: Deus meus es tu: exaudi Domine vocem deprecationis meæ.

8. Domine, Domine virtus salutis meæ: obumbrasti super caput meum in die belli:

9. Ne tradas me Domine à desiderio meo peccatori: cogitaverunt contra me, ne derelinquas me, ne forte exultentur.

10. Caput circuitus eorum: labor laborum ipsorum operiet eos.

11. Cadent super eos carbones, in ignem deicies eos: in inisiliis non subsistent.

12. Vir linguosus non diriget in terra: virum injustum mala capient in interitu.

13. Cognovi quia faciet Dominus judicium inopis: & vindictam pauperum.

14. Verumtamen justi confitebuntur nomini tuo: & habitabunt recti cum vultu tuo.

ARGUMENTUM.

Orat ut sit patiens in afflictionibus & ab adversariis tutus. Congruit Christo.

1. Psalmus David. CXL.

Domine clamavi ad te, exaudi me: intende voci meæ, cum clamavero ad te.

2. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: elevatio manuum inearum sacrificium vespertinum.

3. Pone Domine custodiam ori meo: & ostium circumstantiæ labiis meis.

4. Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.

Cum hominibus operantibus iniquitatem: & non communicabo cum ecclesiis eorum.

5. Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum:

6. Absorti sunt iuncti petræ iudices eorum. Audient verba mea quoniam potuerunt.

7. sicut crassitudo terræ erupta est super terram.

8. Dissipata sunt ossa nostra secus infernum: quia ad te Domine, Domine oculi mei: in te speravi, non auferas animam meam.

9. Custodi me à laqueo, quem statuerunt mihi: & à scandalis operantium iniquitatem.

10. Cadent in retiaculo ejus peccatores: singulariter sum ego donec transeam.

ARGUMENTUM.

Humana ope desertus, contra insidiatores au-

auxilium implorat. Ecclesia congruit.

1. Intellectus David,
Cum esset in spelunca, oratio. (1. Reg. 24.)
CXLI.

2. **V**oce mea ad Dominum clamavi : *
voce mea ad Dominum deprecatus
sum : * *Sup. 76. 2.*

3. Effundo in conspectu ejus orationem
meam , & tribulationem meam ante ipsum
pronuntio.

4. In deficiendo ex me spiritum meum , &
tu cognovisti semitas meas
In via hac , qua ambulabam , absconderunt
laqueum mihi.

5. Considerabam ad dexteram , & vide-
bam : & non erat qui cognosceret me.

Periit fuga à me , & non est qui requirat
animum meum.

6. Clamavi ad te Domine , dixi : Tu es spes
mea , portio mea in terra viventium.

7. Intende ad deprecationem meam : quia
humiliatus sum nimis.

Libera me à persecutibus me : quia con-
fortati sunt super me.

8. Educ de custodia animam meam ad con-
fitemendum nomini tuo . me expectant justi , do-
nec retribuas mihi.

ARGUMENTUM.

*Petit ne Deus ad suam justitiam respiciat , sed
ad miseriā & persecutionem à qua se suble-
vet , punitis hostibus. Congruit Ecclesia.*

Psalmus David,

1. Quando persequatur eum Absalom filius
ejus. (2. Reg. 17.) CXLI.

Domine exaudi orationem meam : auribus
percipe obsecrationem meam in veritate
tua : exaudi me in tua justitia.

2. Et non intres in iudicium cum servo tuo :
quia non justificabitur in conspectu tuo omnis
vivens.

3. Quia persecutus est inimicus animum
meum : humiliavit in terra vitam meam.
Collocavit me in obscuris sicut mortuos
seculi.

4. & anxius est super me spiritus meus , in
me turbatum est cor meum.

5. Memor fui dierum antiquorum , medi-
tatus sum in omnibus operibus tuis : in factis
manuum tuarum meditabar.

6. Expandi manus meas ad te : anima mea
sicut terra sine aqua tibi :

7. Velociter exaudi me Domine : defecit
spiritus meus.

Non avertas faciem tuam à me : & similis
ero descenditibus in lacum.

8. Audiam fac mihi manè misericordiam
tuam : quia in te speravi.

Notam fac mihi viam , in qua ambulem : quia
ad te levavi animam meam.

9. Eripe me de inimicis meis Domine , ad
te confugi :

10. doce me facere voluntatem tuam , quia
Deus meus es tu.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram
rectam :

11. propter nomen tuum Domine vivifica-
bis me , in æquitate tua.

Educes de tribulatione animam meam.

12. & in misericordia tua disperdes inimi-
cos meos.

Et perdes omnes , qui tribulant animam
meam : quoniam ego servus tuus sum.

ARGUMENTUM.

*Gratias agit , quod pacato regno fruatur. Dein-
de orat ut se ab externis hostibus , aliisque in-
mentibus , defendat.*

Psalmus David,

1. Adversus Goliath. CXLI.

Benedictus Dominus Deus meus , qui docet
manus meas ad prælium , & digitos meos
ad bellum.

2. Misericordia mea , & refugium meum :
susceptor meus , & liberator meus

Protektor meus , & in ipso speravi : qui sub-
dit populum meum sub me.

3. Domine quid est homo , quia innotuisti
ei : aut filius hominis , quia reputas eum ?

4. Homo vanitati similis factus est : * dies
ejus sicut umbra prætereunt. * *Iob 8. 9.*

5. Domine inclina cælos tuos , & descende :

tange montes , & tumigabunt.

6. Fulgura coruscationem , & dissipabis eos :
emitte sagittas tuas , & conturbabis eos :

7. Emite manum tuam de alto , eripe me ,
& libera me de aquis multis : de manu filio-
rum alienorum.

8. Quorum os locutum est vanitatem : &
dextera eorum , dextera iniquitatis.

9. Deus canticum novum cantabo tibi : in
psalterio , decachordo psallam tibi.

10. Qui das salutem regibus : qui redemisti
David servum tuum de gladio maligno :

11. eripe me.

Et erue me de manu filiorum alienorum ,
quorum os locutum est vanitatem : & dextera
eorum , dextera iniquitatis :

12. Quorum filii , sicut novellæ plantatio-
nes in juventute sua.

Filiæ eorum compositæ : circumornatæ ut
similitudo templi.

13. Promptuaria eorum plena , eructantia
ex hoc in illud.

Oves eorum foetosa , abundantes in egressi-
bus suis :

14. boves eorum crassa ,

Non est ruina maceiæ , neque transitus.
neque clamor in plateis eorum.

15. Beatum dixerunt populum , cui hæc
sunt : beatus populus , cujus Dominus Deus ejus.

ARGUMENTUM.

*Deum extollit ut regem , ut bonum , misericor-
dem , omnia gubernantem , conservantem , ho-
minibus ingentia beneficia conferentem.*

1. Laudatio ipsi David. CXLI.

Exaltabo te Deus meus rex : & benedicam
nomini tuo in sæculum , & in sæculum
seculi.

2. Per singulos dies benedicam tibi : & lau-
dabo nomen tuum in sæculum , & in sæcu-
lum seculi.

3. Magnus Dominus & laudabilis nimis : &
magnitudinis ejus non est finis.

4. Generatio & generatio laudabit opera
tua : & potentiam tuam pronuntiabunt.

5. Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ
loquentur : & mirabilia tua narrabunt.

6. Et virtutem terribilium tuarum dicent :
& magnitudinem tuam narrabunt.

7. Memoriam abundantiae suavitatis tuæ
eructabunt : & justitia tua exultabunt.

8. Miserator & misericors Dominus : pa-
tiens , & multum misericors.

9. Suavis Dominus universis : & miseratione-
nes ejus super omnia opera ejus.

10. Confiteantur tibi Domine omnia opera tua : & sancti tui benedicant tibi.

11. Gloriam regni tui dicent : & potentiam tuam loquentur :

12. Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam : & gloriam magnificentię regni tui.

13. Regnum tuum regnum omnium sæculorum : & dominatio tua in omni generatione & generationem.

Fidelis Dominus in omnibus verbis suis : & sanctus in omnibus operibus suis.

14. Allevat Dominus omnes, qui corrunt : & erigit omnes elisos.

15. Oculi omnium in te sperant Domine : & tu das escam illorum in tempore opportuno.

16. Aperis tu manum tuam : & implet omne animal benedictione.

17. Iustus Dominus in omnibus viis suis : & sanctus in omnibus operibus suis.

18. Prope est Dominus omnibus invocantibus eum : omnibus invocantibus eum in veritate.

19. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet : & salvos faciet eos.

20. Custodit Dominus omnes diligentes se : & omnes peccatores disperdet.

21. Laudationem Domini loquetur os meum : & benedicat omnis caro nomini sancto ejus in sæculum, & in sæculum sæculi.

ARGUMENTUM.

Deo fidendum, non hominibus, non principibus.

1. Alleluia, Aggæi, & Zacharię. CXLV.

2. **L**auda anima mea Dominum, * laudabo Dominum in vita mea : psallam Deo meo quamdiu vivo. * *Supr.* 144. 2. Nolite cōdere in principibus :

3. in filius hominum, in quibus non est salus.

4. Exhibet spiritus ejus, & revertetur in terram suam. in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

5. Festus, cuius Deus Iacob adjutor ejus, spes ejus in Domino Deo ipsius :

6. * qui recit cælum & terram, mare, & omnia, quę in eis sunt. * *Acto.* 14. 14. *Apoc.* 14. 7.

7. Qui custodit veritatem in sæculum, facit iudicium injuriam patientibus. dat escam esurientibus.

Dominus solvit compeditos :

8. Dominus illuminat cecos.

Dominus erigit elisos, Dominus diligit justos.

9. Dominus custodit advenas, pupillum, & viduum suscipiet : & vias peccatorum disperdet.

10. Regnabit Dominus in sæcula Deus tuus Sion, in generationem & generationem.

ARGUMENTUM.

Laudandum Deum ex ipsius in populum suum providentia & aliis operibus. Lit propheticus de Ecclesie collectione.

1. Alleluia. CXLVI.

Laudate Dominum quoniam bonus est psalmus : Deo nostro sit jucunda, decoraque laudatio.

2. * Aedificans Ierusalem Dominus : dispersiones israelis congregabit.

3. Qui sanat contritos corde : & alligat contritiones eorum.

4. Qui numerat multitudinem stellarum : & omnibus eis nomina vocat.

5. Magnus Dominus noster, & magna virtus ejus : & sapientię ejus non est numerus.

6. Suscipiens mansuetos Dominus : humilians autem peccatores usque ad terram.

7. Pręcinite Domino in confessione : psallite Deo nostro in cithara.

8. Qui operit cælum nubibus : & parat terrę pluviam.

Qui producit in montibus fœnum : & herbam servituti hominum.

9. Qui dat juvenentis escam ipsorum : & pullis corvorum invocantibus eum.

10. Non in fortitudine equi voluntatem habebit : nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.

11. Beneplacitum est Domino super timentes eum : & in eis, qui sperant super misericordia ejus.

ARGUMENTUM.

Pergit Ecclesiam ad Dei laudes hortari, præcipuè quod in ipsam singularis ejus sit beneficentia. Hic enim Psalmus superiori in Hebraeo annexitur.

Alleluia. CXLVII.

12. **L**auda Ierusalem Dominum : lauda Deum tuum Sion.

13. Quoniam confortavit seras portarum tuarum : benedixit filiis tuis in te.

14. Qui posuit fines tuos pacem : & adipe frumenti satiavit te.

15. Qui emittit eloquium suum terrę : velociter currit sermo ejus.

16. Qui dat nivem sicut lanam : nebulam sicut cinerem spargit.

17. Mittit crystallum suam sicut buccellas ante faciem frigoris ejus quis sustinebit :

18. Emitterit verbum suum, & liquefaciet ea : flabit spiritus ejus, & tument aquę.

19. Qui annuntiat verbum suum Iacob : justitias, & judicia sua Israel.

20. Non fecit taliter omni nationi : & judicia sua non manifestavit eis Alleluia.

ARGUMENTUM.

Angelos, omne hominum genus, celestia terrestriaque omnia, ad Deum laudibus afficiendum, adhortatur. Psalmus est propheticus.

1. Alleluia. CXLVIII.

Laudate Dominum de cælis : laudate eum in excelsis.

2. Laudate eum omnes angeli ejus : laudate eum omnes virtutes ejus :

3. Laudate eum sol & luna : laudate eum omnes stellę, & lumen.

4. * Laudate eum celi cælorum : & aquę omnes, quę super cælos sunt. * *Dan.* 3. 59. 60.

5. Laudent nomen Domini.

Quia ipse dixit, & facta sunt : ipse mandavit, & creata sunt.

6. Statuit ea in æternum, & in sæculum sæculi. præceptum posuit, & non præteribit.

7. Laudate Dominum de terra, dracones, & omnes abyssi.

8. I nix, grando, nix, glacies, spiritus procellarum : quę ratiunt verbum ejus :

9. Montes, & omnes colles : ligna fructifera, & omnes cedri.

10. Bestię, & universa pecora : serpentes, & volucres pennatę :

11. Re-

11. Reges terræ, & omnes populi: principes, & omnes iudices terræ.
  12. Juvenes, & virgines. senes cum junioribus laudent nomen Domini:
  13. quia exaltatum est nomen ejus solius.
  14. Concessio ejus super cælum, & terram: & exaltavit cornu populi sui.
- Hymnus omnibus sanctis ejus: filiis Israel, populo appropinquantī sibi. Alleluia.

ARGUMENTUM.

Regem Christum canendum esse; qui suos sit salvaturus, eique in gentes ultricem potestatem daturus. Est propheticus de Ecclesia victoria.

1. Alleluia. CXLIX.

- C**Antate Domino canticum novum: laus ejus in ecclesia sanctorum.
2. Lætetur Israel in eo, qui fecit eum: & filii Sion exultent in rege suo.
  3. Laudent nomen ejus in choro: in tympano, & psalterio psallant ei:
  4. Quia beneplacitum est Domino in populo suo: & exaltabit manus ejus in salutem.
  5. Exultabunt sancti in gloria: lætabuntur in cubilibus suis.
  6. Exaltationes Dei in gutture eorum: & gladii accipites in manibus eorum:
  7. Ad faciendam vindictam in nationibus: increpationes in populis.
  8. Ad alligandos reges eorum in compedibus: & nobiles eorum in manibus ferreis.
  9. Ut faciant in eis iudicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis ejus. Alleluia.

ARGUMENTUM.

Omnem spiritum ad Deum, omni musica genere laudandum invitat.

1. Alleluia. CL.

- L**audate Dominum in sanctis ejus: laudate eum in firmamento virtutis ejus.
2. Laudate eum in virtutibus ejus: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus.
  3. Laudate eum in sono tubæ: laudate eum in psalterio, & cithara.
  4. Laudate eum in tympano, & choro: laudate eum in chordis, & organo.
  5. Laudate eum in cymbalis benesonantibus. laudate eum in cymbalis jubilationis:
  6. omnis spiritus laudet Dominum. Alleluia.

LIBER PROVERBIORUM,

QUEM

HEBRÆI MISLE APPELLANT.

CAPUT PRIMUM.

Parabolarum utilitas: auditus & studium sapientia commendatur; filius admonetur ne peccatorum sequatur blanditias: sapientia ad sui amplexum invitatur, & contemptoribus minatur exitium.

1. **P**arabolæ Salomonis, filii David, regis Israel.
2. Ad sciendam sapientiam, & disciplinam:
3. Ad intelligenda verba prudentiæ: & suscipiendam eruditionem doctrinæ, justitiæ, & iudicium, & æquitatem:

4. ut detur parvulis astutia, adolescenti scientia, & intellectus.

5. Audiens sapiens, sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit.

6. Animadverteit parabolas, & interpretationem, verba sapientum, & ænigmata eorum.

7. * Timor Domini principium sapientiæ. Sapientiam, atque doctrinam stulti despiciunt.

* Psalm. 110. 10. Eccl. 1. 10.

8. Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ:

9. ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.

10. Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis.

11. Si dixerint: Veni nobiscum, insidiamur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustrâ:

12. deglutiamus eum sicut infernum viventem, & integrum quasi descendentem in lacum.

13. Omnem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis.

14. Sortem mitte nobiscum, marsupium unum sit omnium nostrum.

15. Fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum à semitis eorum.

16. * Pedes enim illorum ad malum currunt, & festinant ut effundant sanguinem.

* Isai. 59. 7.

17. Frustrâ autem jacitur rete ante oculos pennatorum.

18. Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur, & moluntur fraudes contra animas suas.

19. Sic semitæ omnis avari, animas possidentium rapiunt.

20. Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam:

21. in capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis proterit verba sua, dicens:

22. Usquequò parvuli diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupiunt, & imprudentes odibunt scientiam?

23. Convertimini ad correptionem meam: en proferam vobis spiritum meum, & ostendam vobis verba mea.

24. * Quia vocavi, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret.

* Isai. 65. 12. & 66. 4. Jer. 7. 13.

25. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis.

26. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis id, quod timebatis, advenierit.

27. Cum irruerit repentina calamitas, & intensus quasi tempestas ingruerit. quando venerit super vos tribulatio, & angustia:

28. Tunc invocabunt me, & non exaudiam: manebunt consurgens, & non invenient me:

29. eò quod exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperunt,

30. nec acquieverint consilio meo, & detraherent universam correptionem meam.

31. Comedet igitur fructus viæ suæ, suisque consiliis satiabitur.

32. Aversio parvulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos.

33. Qui autem me audivit, absque terrore requiescet, & abundantia perfruetur, timore malorum sublato.

CAPUT II.

Sapientiæ acquisitio quanta bona conferat, & quam

quanta mala avertat, cum qua Dei dona veniunt, & sine qua ubique erratur.

1. **F**ili mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te.
2. ut audiat sapientiam auris tua: inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.
3. si enim sapientiam invocaveris, & inclinaveris cor tuum prudentiæ:
4. si quesieris eam quasi pecuniam, & sicut thesaurus effoderis illam:
5. tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei invenies:
6. quia Dominus dat scientiam: & ex ore ejus prudentia, & scientia.
7. Custodiet rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter.
8. servans semitas justitiæ, & vias sanctorum custodiens.
9. Tunc intelliges justitiam, & iudicium, & æquitatem, & omnem sententiam bonam.
10. Si intraverit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit:
11. consilium custodiet te, & prudentia servabit te,
12. ut eruaris à via mala, & ab homine, qui perversa loquitur:
13. qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas:
14. qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis:
15. quorum viæ perversæ sunt, & infames gressus eorum.
16. Ut eruaris à muliere aliena, & ab extranea, quæ molit sermones suos,
17. & relinquit ducem pueritatis suæ,
18. & pacti Dei sui oblita est. Inclinata est enim ad mortem domus ejus, & ad inferos semitæ ipsius.
19. Omnes, qui ingrediuntur ad eam, non revertentur, nec apprehendent semitas vitæ.
20. Ut ambules in via bona: & calles iustorum custodias.
21. Qui enim recti sunt, habitabunt in terra, & simplices permanebunt in ea.
22. * Impii verò de terra perdentur: & qui iniquè agunt, auferentur ex ea. * *Job 18. 17.*

CAPUT III.

Sapientia vitam prolongat: misericordia & veritas non deserendæ: fiducia in Deum: timor Dei: honorandus Deus: correctio Dei cum lætitia ferenda: sapientiæ laus. sapientiam sequentibus omnia prospera: amico statim dandum, nec et malefaciendum. non contendendum. iniqui non imitandi: impii perditio, & piorum benedictio.

1. **F**ili mi, ne obliviscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiat.
2. longitudinem enim dierum, & annos vitæ, & pacem apponent tibi.
3. Misericordia, & veritas te non deserant, circumda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui:
4. & invenes gratiam, & disciplinam bonam coram Deo & hominibus.
5. Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ.
6. In omnibus viis tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos.
7. * Ne sis sapiens apud teipsum: time Deum, & recede à malo: * *Rom. 12. 16.*
8. sanctas quippe erit umbilico tuo, & irrigatio ossium tuorum.

9. * Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da ei:

* *Tob. 4. 7. Luc. 14. 13.*

10. & implebuntur horrea tua saturitatem, & vino torcularia tua redundabunt.

11. * Discipulum Domini, filii mi, ne abicias: nec deficias cum ab eo corripieris:

* *Hebr. 12. 5. Apoc. 3. 19.*

12. quem enim diligit Dominus, corripit: & quasi pater in filio complacet sibi.

13. Beatus homo, qui invenit sapientiam, & qui affluit prudentia:

14. melior est acquisitio ejus negotiatione argenti, & auri prae & paucissimi fructus ejus:

15. pretiosior est cunctis opibus: & omnia, quæ desiderantur, huic non valent comparari.

16. Longitudo dierum in dextera ejus, & in sinistra illius divitiæ, & gloria.

17. Viæ ejus viæ pulchræ, & omnes semitæ illius pacificæ.

18. Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam, beatus.

19. Dominus sapientia fundavit terram, stabilivit celos prudentia.

20. Sapientia illius eruperunt abyssi, & nubes rore concrescunt.

21. Fili mi, ne effluant hæc ab oculis tuis: Custodi legem atque consilium:

22. & erit vita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis.

23. tunc ambulabis fiducialiter in via tua, & pes tuus non impinget:

24. si dormieris, non timebis: quiesces, & suavis erit somnus tuus.

25. ne paveas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum.

26. Dominus enim erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris.

27. Noli prohibere benefacere eum, qui potest: si vales, & ipse benefacit:

28. ne dicas amico tuo: Vade, & reverte: cras dabo tibi: cum statim possis dare.

29. Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam.

30. Ne contendas adversus hominem frustrâ, cum ipse tibi nihil mali fecerit.

31. * Ne emuleris hominem injustum, nec imiteris vias ejus: * *Psal. 36. 1.*

32. quia abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio ejus.

33. Egestas à Domino in domo impii: habitacula autem iustorum benedicentur.

34. Ipse deludet illosos, & mansuetis dabit gratiam.

35. Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exaltatio, ignominia.

CAPUT IV.

Sapiens suo exemplo hortatur querere sapientiam, cujus explicat utilitates: via impiorum declinanda, & iustorum amplectenda: de custodia cordis, oris, & gressuum.

1. **A**udite filii disciplinam patris, & attendite ut sciatis prudentiam.

2. Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis.

3. Nam & ego filius fui patris mei, tenelus, & unigenitus coram matre mea:

4. & docebat me, atque dicebat: Suscipiat verba mea cor tuum, custodi præcepta mea, & vives.

5. Posside sapientiam, posside prudentiam: ne obliviscaris, neque declines à verbis oris mei.

6. Ne dimittas eam, & custodiet te: diliget eam, & conservabit te.

7. Principium sapientiæ, posside sapientiam, & in omni possessione tua acquire prudentiam:

8. arripe illam, & exaltabit te: glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus.

9. Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclitya proteget te.

10. Audi fili mi, & suscipe verba mea, ut multiplicentur tibi anni vitæ.

11. Viam sapientiæ monstro tibi, ducam te per semitas aequitatis:

12. quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum.

13. Tene disciplinam, ne dimittas eam: custodi illam, quia ipsa est vita tua.

14. Ne delecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat maiorum via.

15. Fuge ab ea, ne transeas per illam: declina, & desere eam.

16. non enim dormiunt nisi malefecerint: & rapitur somnus ab eis nisi supplantaverint.

17. comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt.

18. Iustorum autem semita, quasi lux exsplendens, procedit & crescit usque ad perfectam diem.

19. Via impiorum tenebrosa: ne sciunt ubi corruant.

20. Fili mi, ausculta sermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuam.

21. ne recedant ab oculis tuis, custodi ea in medio cordis tui:

22. vita enim sunt invenientibus ea, & universæ carni sanitas.

23. Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit.

24. Remove à te os pravum, & detrahentia labia sint procul à te.

25. Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.

26. Dirige semitam pedibus tuis, & omnes viæ tuæ stabiliuntur.

27. Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram: averte pedem tuum à malo. Vias enim, quæ à dextris sunt, novit Dominus: perversæ verò sunt quæ à sinistris sunt. Ipse autem rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet.

CAPUT V.

Vitare jubet meretricem: & ne labores & anni perdantur: propria uxor diligatur, & fugiatur aliena.

1. **F**ili mi, attende ad sapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam,

2. ut custodias cogitationes, & disciplinam labia tua conservent. Ne attendas fallaciæ mulieris.

3. fatus enim distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur ejus.

4. novissima autem illius amara quasi absinthium, & acuta quasi gladius biceps.

5. Pedes ejus descendunt in mortem, & ad inferos gressus illius penetrant.

6. Per semitam vitæ non ambulat, vagi sunt gressus ejus, & investigabiles.

7. Nunc ergo fili mi audi me, & ne recedas à verbis oris mei.

8. Longè fac àb ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus ejus.

9. Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli.

10. ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & labores tui sint in domo aliena,

11. & gemas in novissimis, quando consumpseris carnes tuas & corpus tuum, & dicas:

12. Cur detestatus sum disciplinam, & increpationibus non acquievit cor meum,

13. nec audiivi vocem docentium me, & magistris non inclinavi aurem meam?

14. Pene fui in omni malo, in medio ecclesiæ & synagogæ.

15. Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui:

16. Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas divide.

17. Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui.

18. Sit vena tua benedicta, & lætare cum muliere adolescentiæ tuæ:

19. cerva charissima, & gratissimè hinnitus. Ubra ejus inebrient te in omni tempore, in amore ejus delectare jugiter.

20. Quare seduceris fili mi, ab aliena, & foveris in sinu alterius?

21. * Respicit Dominus vias hominis, & omnes gressus ejus considerat. * *Job 14. 16. & 31. 4. & 34. 21.*

22. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.

23. Ipse morietur, quia non habuit disciplinam, & in multitudine stultitiæ suæ decipietur.

CAPUT VI.

Sponsori ut fidem datam liberet laborandum: pigrum fornicæ exemplo excitat ad laborem: Apostatam describit: sex quæ Dominus odit: exhortatur ad legis custodiam, utque mulieris pulchritudinem non concupiscas, sed consortium vites adultera.

1. **F**ili mi, si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam,

2. illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus.

3. Fac ergo quod dico fili mi, & temetipsum libera. quia incidisti in manum proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum:

4. ne dederis somnam oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ.

5. Bruere quasi damula de manu, & quasi avis de manu aucupis.

6. Vade ad fornicam & piger, & considera vias ejus, & discite sapientiam:

7. quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem,

8. parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedit.

9. Usquequo piger dormies? quando con-surges è somno tuo?

10. * Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum consere manus ut dormias

* *Isai. 24. 33.*

11. & veniet tibi quasi viator, egestas, & pauperies quasi vir armatus. Si verò impiger fueris, veniet ut fons messis tua, & egestas longè fugiet à te.

12. Homo apostata, vir inutilis, graditur ore perverso,

13. annuit oculis, terit pede, digito loquitur,

14. pravo corde machinatur malum, & omni tempore jurgia seminat.

Cc 4

15. huic

15. huic extemplo venit perditio sua, & subito conteretur, nec habebit ultra medicinam.

16. Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima ejus:

17. Oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem,

18. cor inachinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum,

19. proferentem mendacia testem fallacem, & eum, qui seminat inter fratres discordias,

20. Conserva fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.

21. Liga ea in corde tuo jugiter, & circumda gutturi tuo.

22. Cum ambulaveris, gradiantur tecum: cum dormieris, custodiant te, & evigilans loquere cum eis.

23. quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ incipatio disciplinæ:

24. ut custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ.

25. Non concupiscat pulchritudinem ejus cor tuum, nec capiaris nitibus illius.

26. pretium enim scorti vix est unius panis: mulier autem viri pretiosam animam capit.

27. Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant?

28. aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ ejus?

29. sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cum tetigerit eam.

30. Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit: furatur enim ut esurientem impleat animam:

31. deprehensus quoque reddit septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet.

32. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam.

33. turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non deletur.

34. quia zelus & furor viri non parcat in die vindictæ,

35. nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

CAPUT VII.

Hortatur adolescentem ad sapientiam amplexum, & mandatorum custodiam: utque scortorum, blanditiarum, quas latè describit, evitet.

1. **F**ili mi, custodi sermones meos, & præcepta mea reconde tibi. Fili meam quasi pupillam oculi tui:

2. liga eam in digitis tuis, scribe illam in tabulis cordis tui.

3. Dic sapientiæ, soror mea es: & prudentiam voca amicum tuam,

4. ut custodiat te à muliere extraneæ, & ab aliena, quæ verba sua dulcia facit

5. De fenestra enim domus meæ per cancellos prospexi,

6. & video parvulos, considero vecordem juvenem,

7. qui transit per plateam juxta angulum, & prope viam domus illius, graditur

8. in obscuro, & desperascente die, in noctis tenebris, & caligine.

9. Et ecce occurrit illi mulier ornata meretricio, præparata ad capiendas animas: garula & vāga,

10. quæ impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis,

11. nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulos insidiatur.

12. Apprehensumque deosculatur juvenem, & procaci vultu blanditur, dicens:

13. Victimam pro salute vovi, hodie reddidi vota mea.

14. Idcirco egressa sum in occursum tuum, desiderans te videre, & reperi.

15. Intexti funibus lectulum meum, stravi tapetibus pictis ex Ægypto.

16. aspersi cubile meum muiha, & aloe, & cinnamomo.

17. Veni, inebriemur uberibus, & fruamur cupitis amplexibus, donec illucescat dies.

18. non est enim vir in domo sua, abut via longissima.

19. sacculum pecuniæ secum tulit, in die plenæ lunæ reversurus est in domum suam.

20. Irretivit eum multis sermonibus, & blanditis laborum protraxit illum.

21. Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciviens, & ignorans quod ad vincula stultus trabatur,

22. donec transfigat sagitta jecur ejus, & velut si avis festinet ad laqueum, & nescit quod de periculo animæ illius agitur.

23. Nunc ergo fili mi, audi me, & attende verbis oris mei.

24. Ne abstrahatur in viis illius mens tua: neque decipiaris semitis ejus.

25. multos enim vulneratos dejecit, & fortissimum quoque interfecti sunt ab ea.

26. Viæ inferi domus ejus, penetrantes in interiora mortis.

CAPUT VIII.

Sapientia ad sui amplexum invitat, se quoque multis modis commendat, quodque sit Deo coeterna, cum ipso cuncta componens: quam querentes, beati; spernentes verò, miseri tandem evadent.

1. **N**umquid non sapientia clamitat, & prudentia dat vocem suam?

2. In summis, excelsisque verticibus supra viam, in ineditis semitis stans,

3. juxta portas civitatis in ipsis foribus loquitur, dicens.

4. O viri, ad vos clamitto, & vox mea ad filios hominum.

5. Inteligite parvuli astutiam, & insipientes animadvertite.

6. Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum. & aperiantur labia mea, ut recta prædicent.

7. Veritatem meditabuntur guttur meum, & labia mea detestabuntur iniquum.

8. Justi sunt omnes sermones mei, non est in eis pravum quid, neque perversum.

9. recti sunt intelligentibus, & æqui inveniuntibus scientiam.

10. Accipite disciplinam meam, & non pecuniam: doctrinam magis, quam aurum elige.

11. Melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis: & omne desiderabile ei non potest comparari.

12. Ego sapientia habito in consilio, & euiditis intemum cogitationibus.

13. Timor Domini odit malum: arrogantiam, & superbiam, & viam pravam, & os bilingue detestor.

14. Meum est consilium, & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo.

15. Per me reges regnant, & legum conditores justā decernunt:

16. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam.

17. Ego diligentes me diligo: & qui manē vigilant ad me, invenient me.

18. Mecum sunt divitiæ, & gloria, opes superbæ, & iustitia.

19. Melior est enim fructus meus auro, & lapide pretioso, & gemmina mea argento electo.

20. In viis iustitiæ ambulo, in medio semitarum iudicii.

21. ut ditem diligentes me, & thesauros eorum repleam.

22. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio.

23. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret.

24. Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram: necdum fontes aquarum eruperant:

25. necdum montes gravi mole constiterant: ante colles ego parturiebar:

26. adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ.

27. Quando præparabat celos, aderam: quando cæta lege, & gyro vallabat abyssos:

28. quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum:

29. quando circumdabat mari terminum suum, & legen ponebat aquas, ne transirent fines suos: quando appendebat fundamenta terræ.

30. Cum eo eram cuncta componens: & delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore;

31. ludens in orbe terrarum: & deliciæ meæ esse, cum filiis hominum.

32. Nunc ergo filii audite me: Beati, qui custodiunt vias meas.

33. Audite disciplinam, & estote sapientes, & nolite abicere eam.

34. Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & observat ad postes ostii mei.

35. Qui me invenerit, inveniet vitam, & habuerit salutem à Domino:

36. qui autem in me peccaverit, lædet animam suam. Omnes, qui me oderunt, diligunt mortem.

CAPUT IX.

Sapientia domo sibi edificavit omnes ad se allucit, vitam prologat, & à muliere stulta ac vaga liberat: porro eruditionem, & correctionem non suscipiet impius ac derisor, sed iustus & sapiens.

1. **S**apientia edificavit sibi domum, ex-cidit columnas septem.

2. Inmolavit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mensam suam.

3. Misit ancillas suas ut vocarent ad arcem, & ad mœnia civitatis:

4. si quis est parvulus, veniat ad me. Et insipientibus locuta est:

5. Venite, comedite panem meum, & bibe vinum quod miscui vobis.

6. Relinquitte infantiam, & vivite, & ambulate per vias prudentiæ.

7. Qui eudit derisorem, ipse iniuriam sibi facit: & qui arguit impium, sibi maculam generat.

8. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Argue sapientem, & diliget te.

9. Da sapienti occasionem, & addetur ei

sapientia. Doce justum, & festinabit accipere.

10. * Principium sapientiæ timor Domini: & scientia sanctorum, prudentia.

* *Psalm.* 110. 10. *Supr.* 1. 7. *Eccli.* 1. 16.

11. Per me enim multiplicabuntur dies tui, & addetur tibi anni vitæ.

12. Si sapiens fueris, tibi metipsi eris: si autem illusus, solus portabis malum.

13. Mulier stulta & clamosa, plenaque illecebris, & nihil omnino sciens,

14. sedit in foribus domus suæ super sellam in excelso urbis loco,

15. ut vocaret transeuntes per viam, & peigentes itinere suo:

16. Qui est parvulus, declinet ad me. Et vecordi locuta est:

17. Aquæ fuitivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior.

18. Et ignoravit quod ibi sint gigantes, & in profundis inferni convivæ ejus.

PARABOLÆ SALOMONIS.

CAPUT X.

Alternat sermonem de filio sapiente & stulto, iusto & impio, operante & otioso, simplici & pravo, de charitate & odio: de bono lingue, ejusque malo.

1. **F**ilius sapiens lætificat patrem: filius vero stultus inconstitia est matris suæ.

2. * Nil proderunt thesauri impietatis: iustitia vero liberabit à morte. * *Ihfr.* 11. 4.

3. Non arduet Dominus fame animam iusti, & insidias impiorum subvertet.

4. Egrestatem operata est manus remi sa: manus autem fortium divitias parat.

Qui nititur mendacis, hic pascit ventos: idem autem ipse sequitur aves volantes.

5. Qui congregat in mense, filius sapiens est: qui autem sterit æstate, filius confusionis.

6. Benedictio Domini super caput iusti. os autem impiorum operit iniquitas.

7. Memoria iusti cum laudibus. & nomen impiorum putrescet.

8. Sapiens corde præcepta suscipit: stultus cæditur labiis.

9. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui autem depravat vias suas: manifestus erit.

10. * Qui annuit oculo, dabit dolorem: & stultus labus verberabitur. * *Eccli.* 27. 25.

11. Vena vitæ, os iusti. & os impiorum operit iniquitatem.

12. Odium suscitatur rixas: * & universa delicta operit charitas. * *1. Cor.* 13. 4. *1. Pet.* 4. 8.

13. In labiis sapientis invenitur sapientia: & virga in dorso ejus qui indiget corde.

14. Sapientes abscondunt scientiam: os autem stulti confusioni proximum est.

15. Substantia divitis, urbs fortitudinis ejus: pavor pauperum, egestas eorum.

16. Opus iusti ad vitam: fructus autem impii ad peccatum.

17. Via vitæ, custodiendi disciplinam: qui autem increpationes relinquit, eriat.

18. Abscondunt odium labia mendacia: qui profert contumeliam, insipiens est.

19. In multiloquio non deerit peccatum: qui autem moderatur labia sua prudentissimus est.

20. Argentum electum, lingua iusti: cor autem impiorum pro nihilo,

21. Labia iusti erudiunt plurimos: qui autem indocti sunt, in cordis egestate moriuntur.

22. Benedictio Domini dives facit, nec sociabitur eis afflictio.

23. Quasi per risum stultus operatur scelus: sapientia autem est viro prudentia.

24. Quod timet impius, veniet super eum: desiderium suum iustus dabitur.

25. Quasi tempestas transiens non erit impius, iustus autem quasi fundamentum sempiternum.

26. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his, qui miserunt eum.

27. Timor Domini apponet dies, & anni impiorum breviabuntur.

28. Expectatio iustorum lætitia: spes autem impiorum peribit.

29. Iocunditudo simplicis via Domini: & pavor his, qui operantur malum.

30. Iustus in æternum non commovebitur: impii autem non habitabunt super terram.

31. Os iusti parturiet sapientiam: lingua pravorum peribit.

32. Labia iusti considerant placita: & os impiorum perversa.

CAPUT XI.

Æquitatis & iustitiæ, ceterarumque virtutum commoda, & vitiorum ac vanarum divitiarum incommoda.

1. * **S** Tatera dolosa, abominatio est apud Dominum: & pondus æquum, voluntas ejus. * *Infr.* 20. 10. & 23.

2. Ubi fuerit superbia, ibi erit & contumelia: * ubi autem est humilitas, ibi & sapientia. * *Infr.* 15. 33.

3. Simplicitas iustorum dirigit eos: & supplantatio perversorum, vastabit illos.

4. * Non proderunt divitiæ in die ultionis: iustitia autem liberabit à morte. * *Sup.* 10. 2.

5. Iustitia simplicis dirigit viam ejus: & in impietate sua corruet impius.

6. Iustitia rectorum liberabit eos: & in insidiis suis capientur iniqui.

7. Multo homine impio, nulla erit ultra spes: & expectatio sollicitorum peribit.

8. Iustus de angustia liberatus est: & trahetur impius pro eo.

9. Simulator ore decipit amicum suum: iusti autem liberabuntur scientia.

10. In bonis iustorum exultabit civitas: & in perditione impiorum erit laudatio.

11. Benedictione iustorum exaltabitur civitas: & ore impiorum subvertetur.

12. Qui despiciat amicum suum, indigens corde est: vir autem prudens tacebit.

13. Qui ambulat fraudulentem, revelat arcana: qui autem fidelis est animi, celat amici commissa.

14. Ubi non est gubernator, populus corruet: salus autem, ubi multa consilia.

15. Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo: qui autem cavet laqueos, securus erit.

16. Mulier gratiosa inveniet gloriam: & robusti habebunt divitias.

17. Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abicit.

18. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis.

19. Clementia præparat vitam & sectatio malorum mortem.

20. Abominabile Domino cor pravum: & voluntas ejus in iis, qui simpliciter ambulant.

21. Manus in manu non erit innocens malus: semen autem iustorum salvabitur.

22. Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra, & fatua.

23. Desiderium iustorum omne bonum est: præstatio impiorum furor.

24. Alii dividunt propria, & ditiores fiunt: alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt.

25. Anima, quæ benedicit impinguabitur: & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.

26. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.

27. Benè consurgit dilaculo qui quærit bona: qui autem investigat malorum est, opprimetur ab eis.

28. Qui confidit in divitiis suis, corruet: iusti autem quasi virens folium germinabunt.

29. Qui conturbat domum suam, possidebit ventos: & qui stultus est, serviet sapienti.

30. Fructus iusti lignum vitæ: & qui suscipit animas, sapiens est.

31. * Si iustus in terra recipit, quantò magis impius & peccator? * *1. Petr.* 4. 18.

CAPUT XII.

Vicissim loquitur de diligente disciplina & eam odiente: de impio & iusto, operante & otioso, stulto & sapiente, & de bonis ac malis linguis.

1. **Q** UI diligit disciplinam, diligit scientiam: qui autem odit increpationes, insipiens est.

2. Qui bonus est, hauriet gratiam à Domino: qui autem confidit in cogitationibus suis, impiè agit.

3. Non roborabitur homo ex impietate: & radix iustorum non commovebitur.

4. Mulier diligens, corona est viro suo: & putredo in ossibus ejus, quæ confusione res dignas gerit.

5. Cogitationes iustorum judicia: & consilia impiorum fraudulenta.

6. Verba impiorum insidiantur sanguini: os iustorum liberabit eos.

7. Verte impios, & non erunt: domus autem iustorum permanebit.

8. Doctrina sua noscetur vir: qui autem vanus & excors est, patebit contemptui.

9. * Melior est pauper & sufficiens sibi, quàm gloriosus & indigens pane.

* *Eccli.* 10. 30.

10. Novit iustus iumentorum suorum animas: viscera autem impiorum crudelia.

11. * Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur otium, stultissimus est.

* *Eccli.* 20. 30.

12. Qui suavis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam.

13. Desiderium impii munimentum est pessimorum: radix autem iustorum proficiet.

14. Propter peccata laborum ruina proximo malo: effugiet autem iustus de angustia.

15. De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis, & juxta opera manuum suarum retribuetur ei.

16. Via stulti recta in oculis ejus: qui autem sapiens est, audit consilia.

17. Fatuus statim indicat iram suam: qui autem dissimulat injuriam, callidus est.

18. Qui quod novit loquitur, index iustitiae est: qui autem mentitur, testis est fraudulentus.

18. Est qui promittit, & quasi gladio pun-
gitur conscientia. lingua autem sapientium sa-
nitas est.

19. Labium veritatis firmum erit in perpe-
tuum: qui autem testis est repentinus, con-
cinnat linguam mendacii.

20. Dolus in corde cogitantium mala: qui
autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gau-
dium.

21. Non contristabit iustum quicquid ei ac-
ciderit: impii autem replebuntur malo.

22. Abominatio est Domino labia menda-
cia: qui autem fideliter agunt, placent ei.

23. Homo versutus celat scientiam: & cor
insipientium provocat stultitiam.

24. Manus fortium dominabitur: quæ autem
remissa est, tributis serviet.

25. Mæror in corde viri humiliabit illum,
& sermone bono lætificabitur.

26. Qui negligit damnum propter amicum,
justus est: iter autem impiorum decipiet eos.

27. Non inveniet fraudulentus lucrum: &
substantia hominis erit auri pretium.

28. In semita iustitiæ, vita: iter autem de-
vium ducit ad mortem.

CAPUT XIII.

*De filio sapiente: de oris custodia, & inconsi-
derato ad loquendum: de paupere devoto, &
devoto paupere, lucerna impiorum, substantia
festinata, & dilatione spei: omnia cum con-
silio agenda, & cum sapientibus gradiendum:
de parente virga, & insaturabili ventre impii.*

1. **F**ilius sapiens, doctrina patris: qui
autem illusor est, non audit cum
arguitur.

2. De fructu oris sui homo satiabitur bonis:
anima autem prævaricatorum iniqua.

3. Qui custodit os suum, custodit animam
suam: qui autem inconsideratus est ad lo-
quendum, sentiet mala.

4. Vult & non vult piger: anima autem ope-
rantium impinguabitur.

5. Verbum inexcusatum justus detestabitur: im-
pius autem confundit, & confundetur.

6. Iustitia custodit innocentem viam: impiet-
as autem peccatorem supplantat.

7. Est quasi dives cum nihil habeat: & est
quasi pauper, cum in multis divitiis sit.

8. Redemptio animæ viri, divitiæ suæ:
qui autem pauper est, increpationem non
sustinet.

9. Lux justorum lætificat: lucerna autem
impiorum extinguetur.

10. Inter superbos semper iurgia sunt: qui
autem agunt omnia cum consilio, reguntur
sapientia.

11. Substantia festinata minuetur: quæ au-
tem paulatim colligitur manu, multiplicabi-
tur.

12. Spes, quæ differtur, affligit animam:
lignum vitæ desiderium veniens.

13. Qui detrahit alicui rei, ipse se in futu-
rum obligat: qui autem timet præceptum, in
pace versabitur.

14. Animæ dolosæ errant in peccatis: justi au-
tem misericordes sunt: & miserantur.

15. Lex sapientis fons vitæ, ut declinet à
ruina mortis.

16. Doctrina bona dabit gratiam: in itine-
re contemptorum vorago.

17. Astutus omnia agit cum consilio. qui
autem fatuus est, aperit stultitiam.

18. Nuntius impii cadet in perniciem: legatus
autem fidelis, sanitas.

19. Egrestas, & ignominia ei, qui deserit
disciplinam: qui autem acquiescit arguenti,
glorificabitur.

20. Desiderium si compleatur, delectat ani-
mam: detestantur stulti eos, qui fugiant
mala.

21. Qui cum sapientibus graditur, sapiens
erit: amicus stultorum sunilis efficietur.

22. Peccatores persequitur malum: & jus-
tis retribuentur bona.

23. Bonus relinquit heredes filios, & ne-
potes: & custoditur iusto substantia peccato-
ris.

24. Multi cibi in novalibus patrum: & aliis
congregantur absque iudicio.

25. Qui parit virgæ, odit filium suum:
qui autem diligit illum, instanter erudit.

* Infr. 23. 13.

26. Iustus comedit, & replet animam suam:
venter autem impiorum insaturabilis.

CAPUT XIV.

*Sapientia & stultitia variæ conditiones: pru-
dentia quivis status debite regulatur, quæ quis
ad misericordiam movetur, & affectiones mode-
ratur: vitia autem perdunt homines.*

1. **S**apiens mulier ædificat domum suam:
insipiens extructam quoque manibus
destruet.

2. Ambulans recto itinere, & timens Deum,*
despicitur ab eo, qui infami graditur via.

* Job. 12. 4.

3. In ore stulti virga superbæ: labia autem
sapientium custodiunt eos.

4. Ubi non sunt boves, præsepe vacuum
est: ubi autem plurimæ segetes, ibi manifesta
est fortitudo bovis.

5. Testis fidelis non mentitur: profert au-
tem mendacium dolosus testis.

6. Querit derisor sapientiam, & non inve-
nit: doctrina prudentium facilis.

7. Vade contra virum stultum, & nescit
labia prudentiæ.

8. Sapientia callidi est intelligere viam suam:
& imprudentia stultorum errans.

9. Stultus illudet peccatum, & inter justos
morabitur gratia.

10. Cor quod novit amaritudinem animæ
suæ, in gaudio ejus non miscebitur extraneus.

11. Domus impiorum delebitur: taberna-
cula verò justorum germinabunt.

12. Est via, quæ videtur homini justa: no-
vissima autem ejus deducunt ad mortem.

13. Risus dolore miscebitur, & extrema
gaudii lactus occupat.

14. Vis suis replebitur stultus: & super eum
erit vir bonus.

15. Innocens credit omni verbo: astutus
considerat gressus suos.

Filio doloso nihil erit boni: servo autem
sapienti prosperi erunt actus, & dirigetur
via ejus.

16. Sapiens timet, & declinat à malo: stul-
tus transiit, & confidit.

17. Impatiens operabitur stultitiam: & vir
versutus odiosus est.

18. Possidebunt parvuli stultitiam, & ex-
pectabunt astuti scientiam.

19. Iacebunt mali ante bonos: & impii an-
te portas justorum.

20. Etiam proximo suo pauper odiosus erit:
amici verò divitum multi.

21. Qui despicit proximum suum, peccat:
qui autem misereatur pauperis, beatus erit.

Qui credit in Domino, misericordiam diligit.

22. Er-

22. Errant qui operantur malum : misericordia & veritas præparant bona.
23. In omni opere erit abundantia : ubi autem verba sunt plurima , ibi frequenter egestas.
24. Corona sapientium , divitiæ eorum : factus stultorum , imprudentia.
25. Liberat animas testis fidelis : & profert mendacia veripellis.
26. In timore Domini fiducia fortitudinis , & filius ejus erit spes.
27. Timor Domini fons vitæ , ut declinent à ruina mortis.
28. In multitudine populi dignitas regis . & in paucitate plebis ignominia principis.
29. Qui patiens est , multa gubernatur prudentia : qui autem impatiens est , exaltat stultitiam suam.
30. Vita carniurn , sanitas cordis : putredo ossium , invidia.
31. * Qui calumniatur egentem , exprobrat factori eus . honorat autem eum , qui misereatur pauperis . * *Infr.* 17. 5.
32. In malitia sua expelletur impius : sperat autem justus in morte sua.
33. In corde pudentis requiescit sapientia , & indoctos quosque erudiet.
34. Iustitia elevat gentem : miseros autem facit populos peccatum.
35. Acceptus est regi minister intelligens : iracundiam ejus inutilis sustinebit.

CAPUT XV.

Responsio molles lingua sapientis , & immoderata : fortitudo domus justi : victima impiorum ingreſſa : omnia Deo nota . cor gaudens dies pauperis mali : securus mens . vocat ad olera : vir iracundus & rixosus : laus patientis : ille pigriorum : domus superborum : fide & misericordia purgantur peccata : de abiciente disciplina : laus timoris Domini & humilitatis .

1. **R**esponsio mollis frangit iram * : sermo durus suscitatur furorem . * *Infr.* 25. 15.
2. Lingua sapientium ornat scientiam : os fatuorum ebullit stultitiam.
3. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos
4. Lingua placabilis , lignum vitæ quæ autem immoderata est , conteret spiritum.
5. Stultus irridet disciplinam patris sui : qui autem custodit increpationes , astutior fiet.
6. In abundanti justitia virtus maxima est . cogitationes autem impiorum eradicabuntur.
7. Domus justæ plurima fortitudo : & in fructibus impij conturbatio.
8. Labia sapientium disseminabunt scientiam : cor stultorum dissimile erit.
9. * Victimæ impiorum abominabiles Domino : vota justorum placabilia : * *Infr.* 21. 27. *Eccle.* 34. 21.
10. Abominatio est Domino via impij : qui sequitur justitiam , diligitur ab eo.
11. Doctrina mala deserenti viam vitæ qui increpationes odit , movetur.
12. Internus , & perditio coram Domino : quanto magis corda filiorum hominum ?
13. Non amat pestilens eum , qui se corripit : nec ad sapientes graditur.
14. * Cor gaudens exultat faciem : in mœrore animi deiecit spiritus . * *Infr.* 16. 24. & 17. 22.
15. Cor sapientis quærit doctrinam : & os stultorum pascitur imperitiâ.

15. Omnes dies pauperis , mali : securus mens quasi iuge convivium.
16. Melius est parum cum timore Domini , quam thesauri magni & insatiabiles.
17. Melius est vocari ad olera cum charitate : quàm ad vitulum saginatum cum odio.
18. Vir iracundus provocat rixas : qui patiens est , mitigat suscitatas.
19. Iter pigriorum quasi sepes spinarum : via justorum absque offendiculo.
20. Filius sapiens lætificat patrem . & stultus homo despicit matrem suam.
21. Stultitia gaudium stulto . & via prudens diligit gressus suos.
22. Dissipantur cogitationes ubi non est consilium : ubi vero sunt plures consilarii , confirmantur.
23. Lætatur homo in sententia oris sui : & sermo opportunus est optimus.
24. Semita vitæ super eruditum , ut declinet de inferno novissimo.
25. Domum superborum demolietur Dominus : & firmos faciet terminos viduæ.
26. Abominatio Domini cogitationes malæ : & purus semio pulcherrimus annabitur ab eo.
27. Conturbat domum suam qui seclatur avaritiam : qui autem odit munera , vivet .
28. * Per misericordiam & fidem purgantur peccata : per timorem autem Domini declinat omnis à malo . * *Infr.* 16. 6.
29. Mens justi meditatur obedientiam : os impiorum redundat malis.
30. Longè est Dominus ab impiis : & orationes justorum exaudiet .
31. Lux oculorum lætificat animum : fama bona impinguit ossa.
32. Aures , quæ audit increpationes vitæ , in medio sapientium commorabitur.
33. Qui abiicit disciplinam , despicit animam suam : qui autem acquiescit increpationibus , possessor est cordis.
34. Timor Domini , disciplina sapientiæ : & gloria præcedit humilitas.

CAPUT XVI.

Homo animam præparat , Deus spiritum ponderat , linguam viasque hominum diligit , omnia propter seipsum operans qui abominatio est omnis arrogans : misericordia redimantur peccata . pondus & statera Dei judicium : indignatio & clementia regis : laus sapientia , eruditi ac dulcis in verbo , & patientis & vituperantur insipientes & perversus : sotes à Domino temperantur .

1. * **H**ominis est animam præparare : & Domini gubernare linguam . * *Infr.* 4. 9.
2. * Omnes viæ hominis patent oculis ejus : spirituum ponderat est Dominus . * *Infr.* 20. 21.
3. Revela Dominum opera tua , & dirigentur cogitationes tuæ.
4. Universa propter semetipsum operatus est Dominus : impium quoque ad diem inaleum.
5. Abominatio Domini est omnis arrogans : etiamsi inanus ad manum fuerit , non est innocens.
6. Initium viæ bonæ , facere justitiam . accepta est autem apud Deum inagis , quàm immolare hostias .
7. * Misericordia & veritate redimuntur iniquitates : & in timore Domini dechnatur à malo . * *Supr.* 15. 27.

7. Cùm placuerint Domino vires hominis, inimicos quoque ejus conuertet ad pacem.
8. Melius est parum cum iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate.
9. * Cor hominis disponit viam suam: sed Dominus est dirigere gressus ejus. * *Sup. v. 1.*
10. Diuinitio in labiis regis, in iudicio non errabit os ejus.
11. Pondus & statera iudicia Domini sunt: & opera ejus omnes lapides sacculi.
12. -bominabiles legi, qui agunt impiè: quoniam iustitia firmatur solum.
13. Voluntas regum labia iusta: qui recta loquuntur, diligeret.
14. Indignatio regis, nuntii mortis: & vir sapiens placabit eam.
15. In hilaritate vultus regis, vita: & clementia ejus quasi imber serotinus.
16. Posside sapientiam, quia auro melior est: & acquire prudentiam, quia pretiosior est argento.
17. Semita iustorum declinat mala: custos animæ suæ servat viam suam.
18. Contritionem præcedit superbia: & ante ruinam exaltatur spiritus.
19. Melius est humiliter cum inibus, quàm dividere spolia cum superbis.
20. Eruditus in verbo reperiet bona: & qui sperat in Domino, beatus est.
21. Qui sapiens est corde, appellabitur prudens: & qui dulcis eloquio, maiora percipiet.
22. Fons vitæ eruditio possidentis: doctrina stultorum, fatuitas.
23. Cor sapientis erudiet os ejus: & labiis ejus addet gratiam.
24. * Favus mellis, composita verba: dulcedo animæ, sanitas ossium. * *Supr. 15. 13. Infr. 17. 22.*
25. Est via quæ videtur homini recta: & novissima ejus ducunt ad mortem.
26. Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum.
27. Vir impius fodit malum, & in labiis ejus ignis ardescit.
28. Homo perversus suscitatur lites: & verbosus separat principes.
29. Vir iniquus lætatur amicum suum: & ducit eum per viam non bonam.
30. Qui attonitis oculis cogitat prava, mordens labia sua perficit malum.
31. Corona dignitatis senectus, quæ in viis iustitiæ reperietur.
32. Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.
33. Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.

CAPUT XVII.

Buccella sicca cum gaudio: servus sapiens: Dominus corda probat: despicies pauperem: gaudens de alterius ruina: corona senum: celans delictum: fatuus in stulticia confidens: stulto invidiosus devotus: altam faciens domum suam: omni tempore diligit amicus: animus gaudens, & spiritus erudit. stultus tacens.

1. **M**elior est buccella sicca cum gaudio, quàm domus plena victum cum jurgio.
2. * Servus sapiens dominabitur filiis stultis: & inter fratres hereditatem dividet. * *Ecc. 10. 28.*
3. Sicut igne probatur argentum, & aurum camino: ita corda probat Dominus.

4. Malus obedit lingue iniquæ: & fallax obtemperat libris mendacibus.
5. * Qui despicit pauperem, exprobrat factori eius: & qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus. * *Supr. 13. 31.*
6. Corona senum filii filiorum: & gloria filiorum patris eorum.
7. Non decent stultum verba composita: nec principem labium inuentens.
8. Gemma gratissima, expectatio præstantis: quocumque se vertit, prudenter intelligit.
9. Qui celat delictum, quærit amicitias: qui altero sermone repetit, separat fœderatos.
10. Plus proficit correctio apud prudentem, quàm centum plagæ apud stultum.
11. Semper jurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum.
12. Expedi magis ursæ occurrere raptis fœtibus, quàm fatuo confidenti in stultitia sua.
13. * Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo ejus. * *Rom. 12. 17. 1. Thes. 5. 15. 1. Petr. 3. 9.*
14. Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum: & antequam patiatur contumeliam, iudicium deserit.
15. * Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est uterque apud Deum. * *Isa. 5. 23.*
16. Quid prodest stulto habere divitias, cùm sapientiam emere non possit? Qui altam facit domum suam, quærit ruinam: & qui evitat discere, incidet in mala.
17. Omni tempore diligit qui amicus est: & frater in angustiis comprobatur.
18. Stultus homo plaudet manibus cùm sponderit pro amico suo.
19. Qui meditatur discordias, diligit rixas: & qui exaltat ostium, quærit ruinam.
20. Qui perversi cordis est, non inveniet bonum: & qui vertit linguam, incidet in malum.
21. Natus est stultus in ignominiam suam: sed nec pater in fatuo lætabitur.
22. * Annus gaudens ætatem floridam facit: spiritus tristis exsiccat ossa. * *Supr. 15. 13. & 16. 24.*
23. Munera de sinu impius accipit, ut pervertat semitas iudicii.
24. * In facie prudentis lucet sapientia: oculi stultorum in finibus terræ. * *Ecc. 2. 14. & 8. 1.*
25. Ira patris, filius stultus: & dolor maris quæ genuit eum.
26. Non est bonum, damnum inferre iusto: nec percutere principem, qui recta iudicat.
27. * Qui moderatur sermones suos, doctus & prudens est: & prorsus spiritus vir eruditus. * *Isa. 1. 19.*
28. Stultus quoque si tacerit, sapiens reputabitur: & si compresserit labia sua, intelligens.

CAPUT XVIII.

De recessu ab amico: de incorrigibili: non devotandum à veritate: os stulti: iustus se accusans: frater iuvenis fratrem: fructus os s, mulier bona & mala: locutio divitis & pauperis: vir amicitabilis.

1. **O**casiones quærit qui vult recedere ab amico: omni tempore erit exprobrabilis.
2. Non recipit stultus verba prudentiæ: nisi ea dixeris quæ versantur in corde ejus.
3. Impius, cùm in profundum venerit peccati,

catorum, contemnit: sed sequitur eum ignominia & opprobrium.

4. * Aqua profunda verba ex ore viri: & torrens redundans fons sapientiæ. * *Inf.* 20. 5.
5. Accipere personam impij non est bonum, ut declines à veritate iudicii.

6. Labia stulti miscent se rixis: & os eius jurgia provocat.

7. Os stulti contritio ejus: & labia ipsius, ruina animæ ejus.

8. Verba bilinguis, quasi simplicia: & ipsa perveniunt usque ad interiora ventris.

Pigrum depicit timor: animæ autem effeminatorum esurient.

9. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.

10. Turris fortissima, nomen Domini: ad ipsum currit justus, & exaltabitur.

11. Substantia divitis urbs roboris ejus, & quasi murus validus circumdans eum.

12. * Antequam conteratur, exaltatur cor hominis: & antequam glorificetur, humiliatur.

* *Supr.* 11. 2. *Ecc.* 10. 15.

13. * Qui prius respondet quàm audiat, stultum se esse deonstiat, & confusione dignum.

* *Ecc.* 11. 8.

14. Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam: spiritum verò ad irascendum facilem quis poterit sustinere?

15. Cor prudens possidebit scientiam: & auris sapientium quærit doctrinam.

16. Donum hominis dilatat viam ejus, & ante principes sapientum ei facit.

17. Justus, prior est accusator sui: venit amicus ejus, & investigabit eum.

18. Contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque adjudicat.

19. Frater, qui adjuvat à fratre, quasi civitas firma: & iudicia quasi vestes ubium.

20. De fructu oris viri replebitur venter ejus: & genimina laborum ipsius saturabunt eum.

21. Mors, & vita in manu lingue: qui diligit eam, comendat fructus ejus.

22. Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum: & hauriet jucunditatem à Domino.

Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, stultus est & impius.

23. Cum obsecrationibus loquitur pauper: & dives effabitur rigidè.

24. Vir amabilis ad societatem, magis amicus erit quàm frater.

CAPUT XIX.

Pauper ambulans in simplicitate: divitia addunt amicos: verba seclans: falsus testis non decent stultum delicæ: doctrina per patientiam probatur: via est hilaritas regis: mulier litigiosa: uxor prudens datus à Deo: pigrum: præcepti custodia: misericordia in pauperem: eruditio filii: acceptio consilii: vir mendax: timor Domini: pigritia pestilens: inobediens parentibus: testis iniquus: detiores.

1. **M**elior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua: quàm dives torquens labia sua, & insipiens.

2. Ubi non est scientia animæ, non est bonum: & qui festinus est pedibus, offendet:

* *Inf.* 21. 16.

3. Stultitia hominis supplantat gressus ejus: & contra Deum fervet animo suo.

4. Divitiæ addunt amicos plenarios: à paupere autem & hi, quos habuit, separantur.

5. * Testis falsus non erit impunitus: &

qui mendacia loquitur, non effugiet.

* *Dan.* 13. 61.

6. Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis.

7. Fratres hominis pauperis oderunt eum: insuper & amici procul recesserunt ab eo.

8. Qui tantum verba sectatur, nihil habebit:

9. qui autem possessor est mentis, diligit animam suam, & custos prudentiæ inveniet bona.

10. Falsus testis non erit impunitus: & qui loquitur mendacia, peribit.

11. Non decent stultum delicæ: nec servum dominari principibus.

12. Doctrina viri per patientiam noscitur: & gloria ejus est iniqua prætergredi.

13. Sicut fœnitus leonis, ita & regis ira: & sicut ros super herbam, ita & hilaritas ejus.

14. Dolor patris, filius stultus: & testis jugiter perstantia, litigiosa mulier.

15. Domus, & divitiæ dantur à parentibus: à Domino autem proprie uxor prudens.

16. Pigrodo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet.

17. Qui custodit mandatum, custodit animam suam: qui autem negligit viam suam, mortificabitur.

18. Fœneratur Domino qui miseretur pauperis: & vicissitudinem suam reddet ei.

19. Erudi filium tuum, ne desperes: ad interfectionem autem ejus ne ponas animam tuam.

20. Qui impatiens est, sustinebit damnum: & cum raperit, aliud apponet.

21. Audi consilium, & suscipe disciplinam, ut sis sapiens in novissimis tuis.

22. Multæ cogitationes in corde viri: voluntas autem Domini permanebit.

23. Homo indgens misericors est: & melior est pauper quàm vir mendax.

24. Timor Domini ad vitam: & in plenitudine commorabitur, absque visitatione pessuma.

25. * Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam.

* *Inf.* 26. 15.

26. * Pestilente flagellato stultus sapientior erit: si autem corripueris sapientem, intelliget disciplinam.

* *Inf.* 27. 11.

27. Qui arripit patrem, & fugat matrem, ignominiosus est & infelix.

28. Non censes fili audire doctrinam, nec ignores sermones scientiæ.

29. Testis iniquus deridet iudicium: & os impiorum devorat iniquitatem.

30. Parata sunt derisoribus iudicia: & malei percutientes stultorum corporibus.

CAPUT XX.

Luxuriosa res vinum: de peccante in regem, relinquendus contentioibus: piger propter frigus non laborans: rex in solio. nemo potest dicere mundum se habere cor: pondus est pondus: homines non diligendus: Malum est, dicit emptior: pauci mendacii revelans iniquitatem: non reddendum malum pro malo: devorare sanctos: festinata hæreditas: misericordia, veritas & clementia roborant thronum regis.

1. **L**uxuriosa res, vinum, & tumultuosa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit sapiens.

2. Sicut rugitus leonis, ita & terror regis

gis : qui provocat eum , peccat in animam suam.

3. Honor est homini , qui separat se à contentione : omnes autem stulti miscentur contumelias.

4. Propter figus piger arare noluit : mendicabit ergo æstate , & non dabitur illi.

5. * Sicut aqua profunda , sic consilium in corde viri : sed homo sapiens exhaustiet illud. * *Supr.* 13. 4.

6. Multi homines misericordes vocantur : virum autem fidelem quis inveniet ?

7. Justus , qui ambulat in simplicitate sua , beatos post se filios derelinquet.

8. Rex , qui sedet in solio iudicii , dissipat omne malum intuitu suo.

9. * Quis potest dicere . Mundum est cor meum , purus sum à peccato ? * 3. *Reg.* 8. 46. 2. *Par.* 6. 36. *Eccle.* 7. 21. 1. *Joann.* 1. 8.

10. * Pondus & pondus , mensura & mensura : utrumque abominabile est apud Deum. * *Supr.* 11. 1. *Isa.* 5. 23.

11. Ex studiis suis intelligitur puer , si munda & recta sint opera ejus.

12. Aurem audientem , & oculum videntem , Dominus fecit utrumque.

13. Noli diligere somnum , ne te egestas opprimat : aperi oculos tuos , & saturare panibus.

14. Malum est , malum est , dicit omnis emptor : & cum recesserit , tunc gloriabitur.

15. Est aurum , & multitudo gemmarum : & vas pretiosum labia scientiæ.

16. * Tolle vestimentum ejus , qui fidejussor extitit aheni , & pro extraneis aufer pignus ab eo. * *Isa.* 27. 13.

17. Suavis est homini panis mendacii : & postea implebitur os ejus calculo.

18. Cogitationes consilii roborantur : & gubernaculis tractanda sunt bella.

19. Ei , qui revelat mysteria , & inbulat fraudulentem , & dilatat labia sua , ne commiscearis.

20. * Qui maledicit patri suo , & matri , extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris. * *Exod.* 21. 17. *Lev.* 20. 9. *Matth.* 15. 4.

21. Hereditas , ad quam festinatur in principio , in novissimo benedictione carebit.

22. * Ne dicas : Reddam malum : expecta Dominum , & liberabit te. * *Rom.* 12. 17. 1. *Thess.* 5. 15. 1. *Pet.* 3. 9.

23. * Abominatio est apud Dominum pondus & pondus : statera dolosa non est bona. * *Supr.* v. 10.

24. * A Domino diriguntur gressus viri : quis autem hominum intelligere potest viam suam ? * *Supr.* 16. 9.

25. Ruina est homini devorare sanctos , & post vota retractare.

26. Dissipat impios rex sapiens , & incurvat super eos fornicem.

27. Lucerna Domini spiraculum hominis , quæ investigat omnia secreta ventris.

28. Misericordia , & veritas custodiunt regem , & roboratur clementia thronus ejus.

29. Exultatio juvenum , fortitudo eorum : & dignitas senum canities.

30. Livor vulneris absterget mala : & plagæ in secretioribus ventris.

CAPUT XXI.

Cor regis in manu Domini , cui misericordia & iudicium magis placet quam victimæ : inquit thesaurizans , melius est sedere in angulo domatæ quam , &c. obturans aurem pauperi , &c. diligens epulas : pro justo dabitur impius : qui

custodit os suum : desideria occidunt pigrum : non est sapientia contra Dominum : equus paratur ad bellum , &c.

1. Sicut divisiones aquarum , ita cor regis in manu Domini : quocunque voluerit , inclinabit illud.

2. * Omnis via viri recta sibi videtur : appendit autem corda Dominus. * *Supr.* 16. 2. & 20. 24.

3. Facere misericordiam & iudicium , magis placet Domino , quam victimæ.

4. Exaltatio oculorum est dilatatio cordis : lucerna impiorum peccatum.

5. Cogitationes robusti semper in abundantia : omnis autem piger semper in egestate est.

6. Qui congregat thesauros lingua mendacii , vanus & excors est , & impingetur ad laqueos mortis.

7. Rapinæ impiorum detrahent eos , quia noluerunt facere iudicium.

8. Perversa via viri , aliena est : qui autem mundus est , rectum opus ejus.

9. * Melius est sedere in angulo domatæ , quam cum muliere litigiosa , & in domo communis. * *Isa.* 25. 24.

10. Anima impii desiderat malum , non miserebitur proximo suo.

11. * Mulctato pestilente sapientior erit parvulus : & si sectetur sapientem , sumet scientiam. * *Supr.* 19. 25.

12. Excogitat justus de domo impii , ut detrahat impios à malo.

13. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis , & ipse clamabit , & non exaudietur.

14. Munus absconditum extinguit iras : & donum in sinu indignationem maximam.

15. Gaudium justo est facere iudicium : & pavor operantibus iniquitatem.

16. Vir , qui erraverit à via doctrinæ , in cœtu gigantum commorabitur.

17. Qui diligit epulas , in egestate erit : qui amat vinum , & pingua , non dabitur.

18. Pro justo datur impius : & pro rectis iniquus.

19. * Melius est habitare in terra deserta , quam cum muliere rixosa & iracunda. * *Supr.* v. 9. *Eccle.* 25. 23.

20. Thesaurus desiderabilis , & oleum in habitaculo iusti : & impius homo dissipabit illud.

21. Qui sequitur iustitiam & misericordiam , inveniet vitam , iustitiam , & gloriam.

22. Civitatem fortium ascendit sapiens , & destruxit robur fiducia ejus.

23. Qui custodit os suum , & linguam suam , custodit ab angustiis animum suum.

24. Superbus & arrogans vocatur indoctus , qui in ira operatur superbiam.

25. Desideria occidunt pigrum : noluerunt enim quidquam manus ejus operari :

26. tota die concupiscit & desiderat : qui autem iustus est , tribuet , & non cessabit.

27. * Hostiæ impiorum abominabiles , quia offeruntur ex scelere. * *Supr.* 15. 8. *Eccle.* 34. 21.

28. Testis mendax peribit : vir obediens loquetur victoriam.

29. Vir impius procaciter obfirmat vultum suum : qui autem rectus est , corrigit viam suam.

30. Non est sapientia , non est prudentia , non est consilium contra Dominum.

31. Equus paratur ad diem belli : Dominus autem salutem tribuit.

CAPUT XXII.

Laus boni nominis : callidus videns malum : adolescens iuxta viam suam : seminans iniquitatem : derisorem ejice : diligens cordis munditiam : dicit piger , Leo , &c. os alienæ : stultitia in corde pueri : calumnians pauperem : audienda est sapientia : vitandis sponsores : termini antiqui servandi : velox in opere suo , &c.

1. **M**elius est nomen bonum * , quàm divitiæ multæ : super argentum & aurum , gratia bona. * *Eccle. 7. 2.*

2. Dives , & pauper obviaverunt sibi : utriusque operator est Dominus.

3. Callidus vidit malum , & abscondit se : innocens pertransiit , & astuticus est damno.

4. Finis inodestæ timor Domini , divitiæ & gloria & vita.

5. Arma & gladii in via perversi : custos autem animæ suæ longè recedit ab eis.

6. Proverbium est : Adolescens juxta viam suam , etiam cum senuerit , non recedet ab ea.

7. Dives pauperibus imperat : & qui accipit mutuum , servus est foverantis.

8. Qui seminat iniquitatem , metet mala , & virga iræ suæ consummabitur.

9. * Qui pronus est ad misericordiam , benedicetur : de panibus enim suis dedit pauperi. * *Eccle. 31. 28.*

Victoriam & honorem acquirit qui dat munera : animam autem auferit accipientium.

10. Ejice derisorem , & exibat cum eo jurgium , cessabuntque causæ & contumeliæ.

11. Qui diligit cordis munditiam , propter gratiam laborum suorum habebit amicum regem.

12. Oculi Domini custodiunt scientiam : & supplantantur verba iniqui.

13. Dicit piger : Leo est foris , in medio platearum occidendus sum.

14. Fovea profunda , os alienæ : cui iratus est Dominus , incidet in eam.

15. Stultitia colligata est in corde pueri , & virga disciplinæ rugabit eam.

16. Qui calumniatur pauperem , ut augeat divitiæ suas , dabit ipsi ditiori & egebit.

17. Inclina aurem tuam , & audi verba sapientium : appone autem cor ad doctrinam meam.

18. quæ pulchra erit tibi , cum servaveris eam in ventre tuo , & redundabit in labiis tuis :

19. Ut sit in Domino fiducia tua , unde & ostendi eam tibi hodie.

20. Ecce descripsi eam tibi tripliciter , in cogitationibus & scientia :

21. ut ostenderem tibi firmitatem , & eloquia veritatis , respondere ex his illis , qui miserunt te.

22. Non facias violentiam pauperi , quia pauper est : neque contreras egenum in porta :

23. quia iudicabit Dominus causam ejus , & configet eos , qui confixerunt animam ejus.

24. Noli esse amicus homini iracundo , neque ambules cum viro furioso :

25. ne fortè discas semitas ejus , & sumas scandalum animæ tuæ.

26. Noli esse cum his , qui desigunt manus suas , & qui vades se offerunt pro debitis :

27. si enim non habes unde restituas , quid causæ est ut tollat operimentum de cubili tuo?

28. Ne transgrediaris terminos antiquos , quos posuerunt patres tui.

29. Vidisti virum velocem in opere suo ? coram regibus stabit , nec erit ante ignobiles.

CAPUT XXIII.

Quomodo sit edendum cum principe : non appetenda divitiæ , nec cibi invidiorum : non operimenti pupilli : castigandus puer : querenda sapientia : fugiendi peccatores & gula dediti : honorandi parentes : fugienda meretrix & ebrietas.

1. **Q**uando sederis ut comedas cum principe , diligenter attende quæ apposta sunt ante faciem tuam :

2. & statue cultrum in gutture tuo , si tamen habes in potestate animam tuam ,

3. ne desideres de cibis ejus , in quo est panis mendacii.

4. Noli laborare ut iteris : sed prudentiæ tuæ pone modum.

5. Ne erigas oculos tuos ad opes , quas non potes habere : quia facient sibi pennas quasi aquilæ , & volabunt in cælum.

6. Ne comedas cum homine invido , & ne desideres cibos ejus :

7. quoniam in similitudinem arioli , & conjectoris , æstimat quod ignorat.

Comede , & bibe , dicit tibi : & mens ejus non est tecum.

8. Cibus , quos comederas , evomes : & perdes pulchros sermones tuos.

9. in auribus insipientium ne loquaris : quia despiciet doctrinam eloqui tui.

10. Ne attingas parvulorum terminos : & agrum pupillorum ne introeas :

11. Propinquus enim illorum fortis est : & ipse iudicabit contra te causam illorum.

12. Ingredietur ad doctrinam cor tuum : & aures tuæ ad verba scientiæ.

13. * Noli subtrahere à puero disciplinam : si enim percusseris eum virga , non morietur.

* *Supr. 13. 24. Eccle. 30. 1. Supr. 29. 15.*

14. Tu virga percutes eum : & animam ejus de inferno liberabis.

15. Fili mi , si sapiens fuerit animus tuus , gaudebit tecum cor meum :

16. & exultabunt renes mei , cum locuta fuerint rectum labia tua.

17. * Non amuletur cor tuum peccatores sed in timore Domini esto tota die :

* *Isr. 24. 1.*

18. quia habebis spem in novissimo , & prætolatio tua non auferetur.

19. Audi fili mi , & esto sapiens : & dirige in viam animum tuum.

20. Noli esse in conviviis potatorum , nec in comessionibus eorum , qui carnes ad vescendum conferunt :

21. quia vacantes potibus , & dantes symbola consumentur , & vestietur pannis dormitatio.

22. Audi patrem tuum , qui genuit te : & ne contemas cum senuerit mater tua.

23. Veritatem eme , & noli vendere sapientiam , & doctrinam , & intelligentiam.

24. Exultat gaudio pater justi : qui sapientem genuit , lætabitur in eo.

25. Gaudeat pater tuus , & mater tua , & exultet quæ genuit te.

26. Præbe fili mi cor tuum mihi : & oculi tui vias meas custodiant.

27. Fovea enim profunda est meretrix : & puteus angustus , aliena.

28. Insidiatur in via quasi latro , & quos incautos viderit , interficiet.

29. Cui vix ? cuius patri vix ? cui rixæ ? cui foveæ ? cui sinè causa vulnera ? cui suffusio oculorum ?

30. Non-

30. Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?

31. Ne intuearis vinum quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus: ingredi- tur blande,

32. sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet.

33. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur perversa.

34. Et eis sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator, amisso clavo:

35. & aices. Verberaverunt me, sed non dolui traxerunt me, & ego non sensi: quando evigilabo, & rursus vina reperiam?

CAPUT XXIV.

Æmulatio malorum: sapientia & eruditio: cogitatio stulti: erudiendi oppressi. doctrina ut melle utendum: non insidandum justo: casus inimici: detractores: jute judicandum: nullus verbis laudandus, nec malum pro malo reddendum: ager pigri: dormitanti pigro venit egestas.

1. **N**Æmuleris viros malos *, nec desideres esse cum eis: * *Supr. 23. 17.*

2. quia rapinas meditatur mens eorum, & fraudes labia eorum loquuntur.

3. Sapientia ædificabitur domus, & prudentia roborabitur.

4. In doctrina replebuntur cellaria, universa substantia pretiosa & pulcherrima.

5. Vir sapiens, fortis est: & vir doctus, robustus & validus.

6. Quia cum dispositione initur bellum: & erit salus ubi multa consilia sunt.

7. Excelsa stulto sapientia, in porta non aperiet os suum.

8. Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur.

9. Cogitatio stulti peccatum est: & abominatio hominum detractor.

10. Si desperaveris lassus in die angustiae: imminuetur fortitudo tua.

11. * Erue eos, qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. * *Psal. 81. 4.*

12. Si dixeris: Vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, & servatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetque homini juxta opera sua.

13. * Comede, fili mi, mel, quia bonum est, & favum dulcissimum gutturi tuo:

* *Infra. 25. 16. & 27.*

14. Sic & doctrina sapientiæ animæ tuæ: quam cum invenieris, habebis in novissimis spei, & spes tua non peribit.

15. Ne insideris, & quaras impietatem in domo justi, neque vases requiem ejus.

16. Septies enim cadet justus, & resurget: impij autem conerunt in malum.

17. Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina ejus ne exultet cor tuum.

18. ne forte videat Dominus, & displiceat ei, & auferam ab eo iram suam.

19. Ne contendas cum pessimis, nec æmuleris impios.

20. quoniam non habent futurorum spei mali, & lucerna impiorum extinguetur.

21. Time Dominum, fili mi, & regem: & cum detractoribus non commiscearis:

22. quoniam repente consurgat perditio eorum: & ruinam utriusque quis novit?

23. Hæc quoque sapientibus: * Cognoscere personam in judicio non est bonum.

* *Lev. 19. 15. Deut. 1. 17. & 16. 19. Eccli. 42. 1.*

24. Qui dicunt impio: Justus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus.

25. Qui argunt eum, laudabuntur: & super ipsos veniet benedictio.

26. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet.

27. Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum: ut postea ædifices domum tuam.

28. Ne sis testis frustra contra proximum tuum: nec laes quemquam labijs tuis.

29. * Ne dicas: Quomodo fecit mihi, sic faciam ei: reddam unicuique secundum opus suum.

* *Supr. 20. 22.*

30. Per agrum hominis pigri transivi, & per vineam viri stulti:

31. & ecce totum repleverant urticae, & operuerant superficiem ejus spinæ, & maceria lapidum destructa erat.

32. Quod cum vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam.

33. Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis, pauxillum inanus conseres, ut quiescas:

34. & veniet tibi quasi cursor egestas, & mendicitas quasi vir armatus.

CAPUT XXV.

Gloria Dei & regum: cor regis: rubigo qua & impietas est: ne te exalles: ne detrahas: secreta tua serva: mala aurea, & inauris aurea: frigus in messe: nubes sine pluvia: lingua mollis: mel inveniunt. sagitta acuta: dens putridus: acetum: tinea: benefac inimico: angulus domatis: aqua frigida: fons turbatus: multum mellis commestum: urbs absque muro.

1. **H**Æ quoque parabola Salomonis, quas transtulerunt viri Ezechiae regis Iuda.

2. Gloria Dei est celare verbum, & gloria regum investigare sermonem.

3. Cælum sursum, & terra deorsum, & cor regum inscrutabile.

4. Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum:

5. aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur iustitia thronus ejus.

6. Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorum ne steteris.

7. Melius est enim ut dicatur tibi: Ascende huc: quam ut humilieris coram principe.

8. Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio citò: ne postea emendare non possis, cum dehonesteris amicis tuis.

9. Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reveles:

10. ne forte insultet tibi cum audierit, & exprobrare non cesset.

Gratia & amicitia liberant: quas tibi serva, ne exprobrabilis fias.

11. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo.

12. Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obediendum.

13. * Sicut frigus nivis in die inessis, ita legatus fidelis ei, qui misit eum, animum ipsius requiescere facit. * *Infra. 26. 6.*

14. Nubes, & ventus, & pluviae non sequentes, vir gloriosus, & promissa non complens.

15. Patientia lenietur princeps, & lingua mollis confringet duritiam. * *Supr. 15. 1.*

16. Mel invenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte satiatus evomas illud.

17. Subtrahere pedem tuum de domo proximi tui, nequando satiatus oderit te.

18. Iaculum, & gladius, & sagitta acuta homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.

19. Dens putridus, & pes lassus, qui sperat super inidei in die angustiae.

20. & amittit pallium in die frigoris.

Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo.

Sicut tineae vestimento, & vermis ligno: ita tristitia viri nocet cordi.

21. * Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere: *† Rom. 12. 20.*

22. Prunas enim congregabis super caput ejus, & Dominus reddet tibi.

23. Ventus aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem.

24. * Melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, & in domo communi. *† Sup. 21. 9.*

25. Aqua frigida animae sitiienti, & nuntius bonus de terra longinqua.

26. Fons turbatus pede, & vena corrupta, justus cadens coram impio.

27. Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum, * sic qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria. *† Eccl. 2. 22.*

28. Sicut ubi patens & absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.

CAPUT XXVI.

Gloria in stulto: avis volans. flagellum equo: respondeo stulto: nuntius stultus: parabola stulti: honori insipientis: imponens stulto silentium: canis ad vomitum: sapiens proprio judicio: commiscet iudae: nocens amico susurrio irasundus: labia tumentia. inimicus operiens odium: fodiens foveam: lingua fallax.

1. Quomodo nix in aestate, & pluviae in messe: sic incensens est stulto gloria.

2. Sicut avis ad alia transvolans, & passer quò libet vadens: sic maledictum frustra prolatum in quempiam superveniet.

3. Flagellum equo, & canis asino, * & virga in dorso impudentium. *† Sup. 23. 13.*

4. Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne eris ei similis.

5. Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.

6. * Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuntium stultum. *† Sup. 25. 13.*

7. Quomodo pulchras tuas habet claudus tibias: sic incensens est in ore stultorum parabola.

8. Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii: ita qui tribuit insipienti honorem.

9. Quomodo si spina nascatur in manu temulenti: sic parabola in ore stultorum.

10. Judicium determinat causas: & qui imponit stulto silentium, iras mitigat.

11. * Sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens, qui iterat stultitiam suam. *† 2. Petr. 2. 22.*

12. Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipientis.

13. Dicit piger: Leo est in via, & leaena in itineribus;

14. sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo.

15. * Abscondit piger manum sub ascella sua, & laborat si ad os suum eam converterit. *† Sup. 19. 24.*

16. Sapientiori sibi piger videtur septem viris loquentibus sententiis.

17. Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & commiscetur rixae altarius.

18. Sicut noxius est qui mittit sagittas, & lanceas in mortem:

19. ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo: & cum fuerit deprehensus, dicit: Ludentes feci.

20. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis: & susurricone subtrahio, jurgia conquiescent.

21. Sicut carbonem ad prunas, & ligna ad ignem, * sic homo iracundus suscitatur rixas. *† Sup. 15. 18.*

22. Verba susurionis quasi simplicia, & ipsa perveniunt ad intima ventris.

23. Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata.

24. Labis suis intelligitur inimicus, cum in corde tractaverit dolos.

25. Quando submisit vocem suam, ne crederis ei: quoniam septem nequitiae sunt in corde illius.

26. Qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia ejus in concilio.

27. Qui fodit foveam, incidit in eam: & qui volvit lapidem, revertetur ad eum.

28. Lingua fallax non amat veritatem: & os lubricum operatur ruinas.

CAPUT XXVII.

Non gloriamur in crastinum: ne te ipsum laudaveris. ira stulti quam sit gravis: manifesta correctio: vulpera diligentis: anima saturata: vicinus juxta: spondens pro carissimo: litigiosa mulier: infernus insatiabilis: probatur homo ore laudantis. stultus contumax: cultum pecoris agnosce: lac caprarum in cibum.

1. NE glorieris in crastinum, ignorans quid superventura pariat dies.

2. Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua.

3. * Grave est saxum, & onerosa aetna: sed ira stulti utroque gravior. *† Eccl. 22. 10.*

4. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitatus ferre quis poterit?

5. Melior est manifesta correctio, quam amor absconditus.

6. Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis.

7. * Anima saturata calcabit favum: & anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet. *† Job. 6. 7.*

8. Sicut avis transingrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum.

9. Unguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici consiliis anima dulcoratur.

10. Amicum tuum, & amicum patris tui ne damiseris: & domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuae.

Melior est vicinus juxta, quam frater procul.

11. Stude sapientie illi mi, & laetifica cor meum, ut possis exprobranti respondere sermonem.

12. Astutus videns malum, absconditus est: parvuli transeuntes sustinuerunt dispendia.

13. * Tolle vestimentum ejus, qui spopondit pro extraneo & pro alienis, auter ei pignus. *† Sup. 20. 16.*

14. Qui benedixit proximo suo voce grandi

di, de nocte consurgens maledicenti similis erit.

15. * Tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier comparantur: * *Supr.* 19. 17.

16. qui retinet eam, quasi qui ventum teneat, & oleum dexterae suae vocabit.

17. Ferrum ferro exacutur, & homo exacuit faciem amici sui.

18. Qui servat ficum, comedet fructus ejus: & qui custos est domini sui, glorificabitur.

19. Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.

20. Infernus & perditio numquam implentur: similiter & * oculi hominum insatiabiles: * *Eccli.* 14. 9.

21. * quomodo probatur in confessorio argentum, & in fornace aurum: sic probatur homo ore laudantis. * *Supr.* 17. 3.

Cor iniqui inquit mala, cor autem rectum inquit scientiam.

22. Si contuderis stultum in pila quasi pitasanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia ejus.

23. Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera:

24. non enim habebis jugiter potestatem: sed corona tribuetur in generationem & generationem.

25. Aperta sunt prata, & apparuerunt herbae virentes, & collecta sunt foena de montibus.

26. * Agri ad vestimentum tuum: & hodi, ad agri pretium. * 1. *Tim.* 6. 8.

27. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in necessaria domus tua: & ad vicum ancillis tuis.

CAPUT XXVIII.

De fuga impij & securitate justi. propter peccata terrae multi principes ejus: pauper pauperem calumnians: pauper supples, & dives pravus, nolens audire legem: exultatio justorum: abscondens scelera sua. beatus semper pavidus: princeps impius ut leo: dux indigens prudentia: terram suam operans: a patre subtrahens.

1. **F**UGIT impius, nemine persequente: justus autem quasi leo confidens, absque terrore erit.

2. Propter peccata terrae multi principes ejus: & propter hominis sapientiam, & ruin scientiam quae dicuntur, vita ducis longior erit.

3. Vir pauper calumnians pauperes, similis est umbri vehementi, in quo paratur fames.

4. Qui derelinquit legem, laudat impium: qui custodiunt, succeduntur contra eum.

5. Viri mali non cogitant iudicium: qui autem inquirunt Dominum, animadvertunt omnia.

6. * Melior est pauper ambulans in simplicitate sua, quam dives in pravis itineribus. * *Supr.* 19. 1.

7. Qui custodit legem, filius sapiens est: qui autem commensatores pascit, conundit patrem suum.

8. Qui concervat divitias usuris & fenore, liberali in pauperes congregat eas.

9. Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.

10. Qui decipit justos in via mala, in interitu suo corruet. & simplices possidebunt bona ejus.

11. Sapiens sibi videtur vir dives: pauper autem prudens scrutabitur eum.

12. In exultatione justorum multa gloria est: regnantibus impiis ruina hominum.

13. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.

14. Beatus homo, qui semper est pavidus: qui verò mentis est dura, corruet in malum.

15. Leo rugiens, & ursus esuriens princeps impius super populum pauperem.

16. Dux indigens prudentia, multos opprimit per calumniam. qui autem odit avaritiam, longi fient dies ejus.

17. Hominem, qui calumpniatur animae sanguinem, si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet.

18. Qui ambulat simpliciter, salvus erit: qui perveris graditur viis, concidet semel.

19. * Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur alium, replebitur egestate. * *Supr.* 12. 11. *Eccli.* 20. 30.

20. Vir fidelis multum laudabitur *: qui autem festinat ditari, non erit innocens.

* *Supr.* 20. 21.

21. Qui cognoscit in iudicio faciem, non benefacit: iste & pro buccella panis deserit veritatem.

22. Vir, qui festinat ditari, & aliis invidet, ignorat quod egestas superveniet ei.

23. Qui corrumpit hominem, gratiam postea inveniet apud eum magis quam ille, qui per linguam blandimenta decipit.

24. Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre: & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.

25. Qui se jactat, & dilatat, jurgia concitat: qui verò sperat in Domino, sanabitur.

26. Qui condidit in corde suo, stultus est: qui autem graditur sapienter, ipse salvabitur.

27. Qui dat pauperi, non indigebit: qui despiciit deprecantem, sustinebit penuriam.

28. Cum surrexerint impii, abscondentur homines: cum illi perierint, multiplicabuntur justi.

CAPUT XXIX.

Non audiens corripientem, multiplicatio justorum: amor sapientiae: rex justus: blandus ancillus: pestilentes: contendere cum stulto: veri sanguinem totum proferens spiritum: verba mendacii: pander & creditor: rex justus: correctio: multiplicatio impiorum: erudi filium: prophetia: veloc ad loquendum: delicatè servum: rutiens: iracundus: superbus: cum iis participans: timens hominem: justus abominatur impium, & est diversus.

1. **V**IRO, qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus: & eum sanitas non sequetur.

2. In multiplicatione justorum lætabitur vulgus: cum impii sumpserint principatum, gemit populus.

3. Vir, qui amat sapientiam, lætificat patrem suum: * qui autem nutrit scorta, perdet substantiam. * *Lucæ* 15. 13.

4. Rex justus erigit terram, vir avarus destruet eam.

5. Homo, qui blandis, fideisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus.

6. Peccantem virum iniquum involvet laqueus: & justus laudabit atque gaudebit.

7. Novit justus causam pauperum: impius ignorat scientiam.

8. Homines pestilentes dissipant civitatem: sapientes verò avertunt irorrem.

9. Vir sapiens, si cum stulto contenderit,

sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.

10. Viri sanguinum oderunt simplicem: justi autem quaerunt animam ejus.

11. Totum spiritum suum profert stultus: sapiens differt, & reservat in posterum.

12. Princeps, qui loenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.

13. * Pauper, & creditor obviaverunt sibi: utriusque illuminator est Dominus.

* *Supr.* 22. 2.

14. Rex, qui judicat in veritate pauperes, thronus ejus in æternum firmabitur.

15. * Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem, qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. * *Supr.* 23.

13. *Et infr.* 8. 17.

16. In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera: & justi ruinas eorum videbunt.

17. Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ.

18. Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus: qui verò custodit legem, beatus est.

19. Servus verbis non potest erudiri: quia quod dicis intelligit, & respondere contemnit.

20. Vidisti hominem velocem ad loquendum? stultitia magis speranda est, quam illius correptio.

21. Qui delicatè ad pueritia nutrit servum suum, postea sentiet eum contumacem.

22. Vir iracundus provocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum proclivior.

23. * Superbum sequitur humilitas: & humilem spiritu suscipiet gloria. *Iob* 22. 29.

24. Qui cum fure participat, odit animam suam: adjuvantem audit, & non indicat.

25. Qui timet hominem, cito corruet: qui sperat in Domino, sublevari.

26. Multi requirunt faciem principis: & judicium à Domino egreditur singulorum.

27. Abominantur justi virum impium: & abominantur impii eos, qui in recta sunt via.

Verbum custodiens filius, extra perditionem erit.

CAPUT XXX.

Homo Deo vicinus judicat se insipientem, & opera Dei incomprehensibilia: sermo Dei ignitus, cui nihil addendum. deprecatur vanitatem, verba mendacii, mendicitatem & divitias: non accusandus servus apud Dominum suum: aliquot generationes excruciables: duæ sanguisugæ: tria insaturabilia: oculus patrem subsannans: tria difficilia: per tria movetur terra: quatuor minima terræ: tria benè gradientia: vehementer emungens.

1. **V**erba Congregantis filii Vomantis. Visio, quam locutus est vir, cum quo est Deus, & qui Deo secum morante confortatus, ait:

2. Stultissimus sum virorum, & sapientia hominum non est mecum.

3. Non didici sapientiam, & non novi scientiam sanctorum.

4. Quis ascendit in cælum atque descendit? quis continuit spiritum in manibus suis? quis colligavit aquas quasi in vestimento? quis suscitavit omnes terminos terræ? quod nomen est ejus, & quod nomen filii ejus, si nosti?

5. * Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se: * *Psal.* 11. 7.

6. * ne addas quidquam verbis illius, &

arguaris, inveniarisque mendax. * *Deut.* 4.

2. *Et* 12. 32.

7. Duo rogavi te, ne deneges mihi antiquam moriari.

8. Vanitatem, & verba mendacia longè fac à me.

Mendicitatem, & divitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria

9. ne fortè satiatus illicia ad negandum, & dicam: Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & perirem nomen Dei mei.

10. Ne accuses servum ad dominum suum, ne fortè maledicat tibi, & coriuas.

11. Generatio, quæ patri suo maledixit, & quæ matri suæ non benedixit.

12. Generatio, quæ sibi munda videtur, & tamen non est lota à sordibus suis.

13. Generatio, cujus excelsi sunt oculi, & palpebræ ejus in alta surrextæ.

14. Generatio, quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, ut comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.

15. Sanguisugæ duæ sunt filiæ, dicentes: Affert, Affert.

Tria sunt insaturabilia, & quartum, quod numquam dicit: Sufficit.

16. Infernus, & os vulvæ, & terra, quæ non satiatur aqua: ignis verò numquam dicit: Sufficit.

17. Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ:

18. Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro:

19. viam aquilæ in cælo, viam colubri super petram, viam navis in medio mari, & viam viri in adolescentia.

20. Talis est & via mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergens os suum dicit: Non sum operata malum.

21. Per tria movetur terra, & quartum non potest sustinere:

22. per servum cum regnaverit. per stultum cum satiatus fuerit cibo:

23. per odiosam mulierem cum in matrimonio fuerit assumpta: & per ancillam cum fuerit heres domus suæ.

24. Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus.

25. Fornicæ, populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi:

26. lepusculus, plebs invalida, qui collocat in petra cubile suum:

27. regem locusta non habet, & egreditur universa per turnas suas:

28. stello manibus nititur, & moratur in ædibus regis.

29. Tria sunt, quæ benè gradiuntur, & quartum, quod incedit felicitas:

30. Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum.

31. gallus succinctus lumbos: & aries: nec est rex, qui resistat ei.

32. Est qui stultus apparuit postquam elevatus est in sublime: si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum.

33. Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui provocat iras, producit discordias.

CAPUT XXXI.

Exhortatur ne mulieribus dederis substantiam tuam, nec regibus vinum, sed meretricibus: ap-

aperi os tuum muto : vindica inopem : laus & raritas mulieris fortis : pulchritudo fallax gratia.

1. **V** Erba Lamuelis Regis. Visio, qua eruditur eum mater sua.
2. Quid dilecte mi, quid dilecte uteri mei, quid dilecte votorum meorum?
3. Ne dederis mulieribus substantiam tuam, & divitias tuas ad delendos reges.
4. Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum: quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas.
5. & ne forte bibant, & obliviscantur iudiciorum, & mutant causam filiorum pauperis.
6. Date siceram morientibus, & vinum his, qui anaro sunt animo:
7. bibant, & obliviscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius.
8. Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertranseunt:
9. aperi os tuum, decerne quod iustum est, & iudica inopem & pauperem.
10. Mulierem fortem quis inveniet? procul, & de ultimis finibus pretium ejus.
11. Confidit in ea cor viri sui, & spoliis non indigebit.
12. Reddet ei bonum, & non malum, omnibus diebus vitæ suæ.
13. Quæsitit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum.
14. Facta est quasi navis institoris, de longæ portans panem suum.
15. Et de nocte surrexit, deditque prædæ domesticis suis, & cibaria ancillis suis.
16. Consideravit agrum, & emit eum: de fructu manuum suarum plantavit vineam.
17. Accinxit fortitudine lumbos suos, & roboravit brachium suum.
18. Gustavit, & vidit quia bona est negotiatio ejus: non extinguetur in nocte lucerna ejus:
19. Manum suam misit ad fortia, & digiti ejus apprehenderunt fusum.
20. Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem.
21. Non timebit domui suæ à frigoribus nivis: omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus.
22. Stragulatam vestem fecit sibi: byssus, & purpura indumentum ejus.
23. Nobilis in portis vir ejus, quando sedet cum senatoribus terræ.
24. Sindonem fecit, & vendidit, & cingulum tradidit Chananæo.
25. Fortitudo & decor indumentum ejus, & ridebit in die novissimo.
26. Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua ejus.
27. Consideravit semitas domus suæ, & pænen otiosa non comedit.
28. Surrexerunt filii ejus, & beatissimam prædicaverunt: vir ejus, & laudavit eam.
29. Multæ filiæ congregaverunt divitias: tu supergressa es universas.
30. Fallax gratia, & vana est pulchritudo: mulier timens Dominum ipsa laudabitur.
31. Date ei de fructu manuum suarum: & laudent eam in portis opera ejus.

ECCLESIASTES,

QUI AB HEBRÆIS

COHELETH APPELLATUR.

CAPUT PRIMUM.

Omnia vana, & nihil sub sole novum: cunctarum quoque rerum difficilem esse inquisitionem, eamque vanam, & spiritus afflictionem.

1. **V** Erba Ecclesiastæ, filii David, regis Ierusalem.
2. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes: vanitas vanitatum, & omnia vanitas.
3. Quid habet amplius homo de universo labore suo, quo laborat sub sole?
4. Generatio præterit, & generatio advenit: terra autem in æternum stat.
5. Oritur sol, & occidit, & ad locum suum revertitur: ibique renascens,
6. gyrat per Meridiem, & flectitur ad Aquilonem: lustrans universa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos revertitur.
7. Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur ut iterum fluant.
8. Cunctæ res difficiles: non potest eas homo explicare sermone. Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur.
9. Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est.
10. Nihil sub sole novum, nec valet quisquam dicere: Ecce hoc recens est: jam enim præcessit in sæculis, quæ fuerunt ante nos.
11. Non est priorum memoria: sed nec eorum quidem, quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos qui futuri sunt in novissimo.
12. Ego Ecclesiastes fui sex Israel in Ierusalem.
13. & proposui in animo meo quærere & investigare sapienter de omnibus, quæ fiunt sub sole.
14. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea.
15. Vidi cuncta, quæ fiunt sub sole, & ecce universa vanitas, & afflictio spiritus.
16. Perversi difficile corriguntur, & stultorum infinitus est numerus.
17. Locutus sum in corde meo, dicens: Ecce magnus effectus sum, & præcessi omnes sapientia, qui fuerunt ante me in Ierusalem: & mens mea contemplata est multa sapienter, & didici.
18. Dedicavi cor meum ut scirem prudentiam, atque doctrinam, erroresque & stultitiam: & agnovi quod in his quoque esset labor, & afflictio spiritus.
19. ed quod in multa sapientia multa sit indignatio: & qui addit scientiam, addit & laborem.

CAPUT II.

In affluentia deliciarum, devotiarum, ædificationum, & in huius labori est vanitas & afflictio spiritus: dicit etiam quante sit vanitatis congregare futuro heredi, qui qualis futurus sit ignoratum.

1. **D**ixi ego in corde meo: Vadam, & affluam deliciis, & fruam bonis. Et vidi quod hoc quoque esset vanitas.
2. Ri-

2. Risum reputavi errorem : & gaudio dixi : Quid frustra deciperis ?

3. Cogitavi in corde meo abstrahere à vino carnem meum, ut animum meum transferrem ad sapientiam, devitaremque stultitiam, donec viderem quid esset utile filius hominum: quo facto opus est sub sole numero dierum vitæ suæ.

4. Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos, & plantavi vineas,

5. Eci hortos, & pomaria, & consevi ea cunctis generis arboribus,

6. Extruxi mihi piscinas aquarum, ut irrigarem silvam lignorum germinantium,

7. Posse di servos & ancillas, multamque familiam habui : armenta quoque, & magnos ovium greges ultra omnes qui fuerunt ante me in Ierusalem:

8. * concepavi mihi argentum & aurum, & substantias regum, ac provinciarum feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, scyphos, & uceos in ministerio ad vini fundenda: * 3. Reg. 12. 4.

9. & supergressus sum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Ierusalem: sapientia quoque perseveravit mecum.

10. Et omnia, quæ desideraverunt oculi mei, non negavi eis: nec prohibui cor meum quin omni voluptate fruere tur, & oblectaret se in ijs, quæ præparaveram: & hanc ratum sum partem meam, si uter labore meo.

11. Cumque me convertissem ad universa opera, quæ iegeram manus meæ, & ad labores, in quibus iustriâ sudaveam, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.

12. Transivi ad contemplantam sapientiam, erroresque & stultitiam (quid est, inquam, homo, ut sequi possit regem Factorem suum?)

13. & vidi quod tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux à tenebris.

14. * Sapientis oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat: & didici quod unus utriusque esset intentus. * Infr. 8. 1. Prov. 17. 24.

15. Et dixi in corde meo: Si unus & stulti & inepti occasus erit, quid mihi prodest quod maiorem sapientiæ dedi operam? Locutusque cum mente meâ, animadverti quod hoc quoque esset vanitas.

16. Non enim erit memoria sapientis similiter ut stulti in perpetuum, & futura tempora oblivione cuncta pariter operient: moritur doctus similiter ut indoctus.

17. Et idcirco tædium ine vitæ meæ videntem mala universa esse sub sole, & cuncta vanitatem & afflictionem spiritus.

18. Rursus detestatus sum omnem industriam meam, qua sub sole studiosissimè laboravi: habiturus heredem post me,

19. Quem ignoro, utrùm sapiens an stultus futurus sit, & dominabitur in laboribus meis, quibus desudavi & sollicitus fui. Et est quidquam tam vanum?

20. Unde cessavi, renuntiavitque cor meum ultra laborare sub sole.

21. Nam cum alius laboret in sapientia, & doctrina, & sollicitudine, homini otioso quæ sita dimittit: & hoc ergo, vanitas, & magnum malum.

22. Quid enim proderit homini de universo labore suo, & afflictione spiritus, qua sub sole cruciatus est?

23. Cuncti dies ejus doloribus, & ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit: & hoc nonne vanitas est?

24. Nonne melius est comedere & bibere, & ostendere animæ suæ bona de laboribus suis? & h. c. de manu Dei est.

25. Quis ita devorabit, & deliciis affluet ut ego?

26. Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapientiam, & scientiam, & lætitiâ: peccatori autem dedit afflictionem, & curam superfluum, ut addat, & conieget, & tradat ei qui placuit Deo: sed & hoc vanitas est, & cassa sollicitudo mentis.

CAPUT III.

Quod omnia suo provenientes tempore & transeant, quodque in nullis hic fluxus sit mentis quies: unus quoque sit hominis ac jumentorum interitus.

1. Omnia tempus habent, & suis spatiis, & transeant universa sub cælo.

2. Tempus nascendi, & tempus moriendi. Tempus plantandi, & tempus evellendi quod plantatum est.

3. Tempus occidendi, & tempus sanandi: Tempus destruendi, & tempus ædificandi.

4. Tempus flendi, & tempus ridendi. Tempus plangendi, & tempus saltandi.

5. Tempus spargendi lapides, & tempus colligendi.

Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus.

6. Tempus acquirendi, & tempus perdendi. Tempus custodiendi, & tempus abiiciendi.

7. Tempus scindendi, & tempus consuendi. Tempus tacendi, & tempus loquendi.

8. Tempus dilectionis, & tempus odii. Tempus belli, & tempus pacis.

9. Quid habet amplius homo de labore suo?

10. Vidi afflictionem, quam dedit Deus filiis hominum, ut distendatur in ea.

11. Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, ut non inveniatur homo opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.

12. Et cognovi quod non esset melius nisi lætari, & facere bonè in vita sua.

13. Omnis enim homo, qui comedit & bibit, & videt bonum de labore suo, hoc donum Dei est.

14. Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum. non possunt eis quidquam addere, nec auferre, quæ fecit Deus ut timeatur.

15. Quod factum est, ipsum permanet: quæ futura sunt, jam fuerunt: & Deus instaurat quod abiit.

16. Vidi sub sole in loco iudicii impietatem, & in loco iustitiæ iniquitatem.

17. Et dixi in corde meo: Iustum, & impium iudicabit Deus, & tempus omnis rei tunc erit.

18. Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis.

19. Idcirco unus interitus est hominis, & jumentorum, & æqua utriusque conditio: sicut moritur homo, sic & illa moriuntur: similesque spirant omnia, & nihil habet jumento amplius: cuncta subjacent vanitati.

20. & omnia pergunt ad unum locum: de terra facta sunt, & in terram pariter revertuntur.

21. Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & si spiritus jumentorum descendat deorsum?

22. Etprehendi nihil esse melius quàm læ-

lætari hominem in opere suo, & hanc esse partem illius. Quis enim eum adducet, ut post se futura cognoscat?

CAPUT IV.

Vanitatem huius vite agnit sapiens ex innocentium opprobrio, & quod industria humana sit incerta obnoxia: item quod stultus secum in otio agit, alio qui hancem non habet thesaurizante: explicat commoda societatis, regum regniūque vanitatem, & obedientiam præ se se stultorum vultibus.

1. **V**erti me ad alia, & vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, & lacrymas innocentium, & neminem consolatore: nec posse resistere eorum violentiæ, cunctorum auxilio destitutis.

2. Et laudavi magis mortuos, quàm viventes:

3. & feliciorem utroque judicavi, qui necdum natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt.

4. Rursum contemplatus sum omnes labores hominum, & industrias animadverti patere invidiæ proximi: & in hoc ergo vanitas, & cura superflua est.

5. Stultus complicit inanus suas, & comedit carnes suas, dicens

6. Melior est pugillus cum requie, quàm plena utraque manus cum labore, & afflictione annui.

7. Considerans reperi & aliam vanitatem sub sole:

8. unus est, & secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi ejus divitiis: nec recogitat, dicens: Cui laboro, & fraudo animam meam bonis? in hoc quoque vanitas est, & afflictio pessima.

9. Melius est ergo duos esse simul, quàm unum: habent enim emolumentum societatis suæ:

10. si unus ceciderit, ab altero fulcietur. vix soli: quia cum ceciderit, non habet sublevantem se.

11. Et si dormierint duo, fovebuntur invicem: unus quomodo calefact?

12. Et si quispiam prævaluerit contra unum, duo resistunt ei: tunniculus triplex difficile rumpitur.

13. Melior est puer pauper & sapiens, icge senex & stulto, qui nescit prævidere in posterum.

14. Quod de carcere, catenisque interdum quis egrediatur ad regnum: & alius natus in regno, inopia consumatur.

15. Vidi cunctos viventes, qui ambulant sub sole cum adolescente secundo, qui consurgat pro eo.

16. Infinitus numerus est populi omnium, qui fuerunt ante eum: & qui postea futuri sunt, non lætabantur in eo. sed & hoc, vanitas & afflictio spiritus.

17. Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, & appropinqua ut audias. Multo enim melior est obedientia, quàm stultorum victimæ, qui nesciunt quid faciant mali.

* 1. Reg. 15. 22. Osæ 6. 6.

CAPUT V.

Nil temere de Deo & ejus providentia loquendum: vota reddenda: non mihi audiam de egenorum oppressionibus, cum iniqui partem habeant. item quàm sit misera conditio avari nunquam

impleti, & devotis coetervantibus divitias, & proprium nunquam malum.

1. **N**E temere quid loquaris, neque co-
tum sit velox ad proferendum ser-
monem coram Deo. Deus enim in cælo, & tu super terram: idcirco sint pauci sermone tui.

2. Multas curas sequuntur somnia, & in multis sermonibus invenietur stultitia.

3. Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio. sed quodcumque voveris, redde:

4. multoque melius est non vovere, quàm post votum promissa non reddere.

5. Ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam: neque dicas coram angelis. Non est providentia: ne forte iratus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum.

6. Ubi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri: tu vero Deum time.

7. Si videris calumnias egenorum, & violenta judicia, & subverti iustitiam in provincia, non miseris super hoc negotio: quia ex cælo excelsior est alius, & super hos quoque eminentiores sunt alii.

8. & insuper universæ terræ rex impera servient.

9. Avarus non implebitur pecunia: & qui amat divitias, fructum non capiet ex eis: & hoc ergo vanitas.

10. Ubi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit divitias oculis suis?

11. Dulcis est somnus operanti, sive parum, sive multum comedit: saturatus autem divitis non sinit eum dormire.

12. * Est & alia infimatis pessima, quàm vidi sub sole: divitiæ conservatæ in malum domini sui. * Job 20. 13.

13. Pereunt enim in afflictione pessima: generaverit filium, qui in summa egestate euit.

14. * Sicut egressus est pudus de utero matris suæ, sic revertetur, & nihil augetur secundum de labore suo. * Job 1. 21. 1. Tim. 6. 7

15. Miserabilis prorsus infirmitas: quo mo do venit, sic revertetur. Quid ergo prodes ei quod laboravit in ventum?

16. Cunctis diebus vitæ suæ comedit in te nebulis, & in calis multis, & in ærumna atque tristitia.

17. Hoc itaque visum est mihi bonum ut comedat quis, & bibat, & fruatur lætitia ex labore suo, quo laboravit ipse sub sole numero dierum vitæ suæ, quos dedit ei Deus: & hæc est pars illius.

18. Et omni homini, cui dedit Deus divitias, atque substantiam, potestatemque ei tribuit ut comedat ex eis, & fruatur parte suæ: & lætetur de labore suo: hoc est donum Dei.

19. Non enim satis recordabitur dierum vitæ suæ, eo quod Deus occupet delicias ejus.

CAPUT VI.

Misera est avari vanitas, qui ne in necessariis quidem audet partis uti.

1. **E**st & aliud malum, quod vidi sub sole, & quidem frequens apud homines:

2. Vix, cui dedit Deus divitias, & substantiam, & honorem, & nihil deest annis suis ex omnibus, quæ desiderat: nec tribu ei potest item Deus ut comedat ex eo, & fruatur.

Id 4

homo extraneus vorabit illud. hoc vanitas, & miseria magna est.

3. Si genuerit quispiam centum liberos, & vixerit multos annos, & plures dies ætatis habuerit, & anima illius non utatur bonis substantiæ suæ, sepulturaque careat: de hoc ego pronuntio quod melior illo sit abortivus.

4. Frustrâ enim venit, & pergit ad tenebras, & oblivione delebitur nomen ejus.

5. Non vidit dolebant, neque cognovit distantiam boni & mali:

6. etiam si duobus millibus annis vixerit, & non fuerit perfruitus bonis: nonne ad unum locum properant omnia?

7. Omnis labor hominis in ore ejus: sed anima ejus non implebitur.

8. Quid habet amplius sapiens à stulto? & quid pauper nisi ut pergat illuc, ubi est vita?

9. Melius est videre quod cupias, quàm desiderare quod nescias. sed & hoc vanitas est, & præsumptio spiritus.

10. Qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus. & scitur quod homo sit, & non possit contra fortiorem se in judicio contendere.

11. Verba sunt plurima, multamque in disputando habentia vanitatem.

CAPUT VII.

Vanum est aliora se querere; & inter multa quæ quibus magis sint eligenda, sic & sapientia utilior est cum divitiis: dies malus præcavendus: ne plus quàm oportet sapiens aut justus sis. quàm sit mulieris consortium amarum & periculosum: quodque homo sit à Deo creatus testis.

1. **Q**uid necesse est homini majora se querere, cum ignoret quid conducatur sibi in vita sua numero dierum peregrinationis suæ, & tempore, quod velut umbra præterit? Aut quis ei poterit indicare quid post eum futurum sub sole sit?

2. * Melius est nomen bonum, quàm unguenta pretiosa: & dies mortis die nativitatis.

* Prov. 22. 1.

3. Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum convivii: in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, & vivens cogitat quid futurum sit.

4. Melior est ira risu: quia per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis.

5. Cor sapientium ubi tristitia est, & cor stultorum ubi lætitia.

6. Melius est à sapiente corripri, quàm stultorum adulatione decipi.

7. quia sicut sonitus spinarum ardentium sub olla, sic risus stulti: sed & hoc vanitas.

8. Calumnia conturbat sapientem, & perdet robur cordis illius.

9. Melior est finis orationis, quàm principium. Melior est patiens arrogante.

10. Ne sis velox ad irascendum: quia ira in sinu stulti requiescit.

11. Ne dicas: Quid putas causæ est quod priora tempora meliora fuere quàm nunc sunt? stulta enim est hujuscemodi interrogatio.

12. Utilior est sapientia cum divitiis, & magis prodest videntibus solem.

13. Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia. hoc autem plus habet eruditio & sapientia, quod vitam tribuant possessori suo.

14. Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit.

15. In die bona frui bonis, & malum

diam præcave. sicut enim hæc, sic & illam fecit Deus, ut non inveniat homo contra eum justas querimonias.

16. Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ: Justus perit in justitia sua, & impius multo vivit tempore in malitia sua.

17. Noli esse justus multum: neque plus sapias quàm necesse est, ne obstupescas.

18. Ne impie agas multum: & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.

19. Bonum est te sustentare justum, sed & ab illo ne subtrahas manum tuam: quia qui timet Deum, nihil negligit.

20. Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitatis.

21. * Non est enim homo justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. *3. Reg. 8. 46. 2. Par. 6. 36. Prov. 20. 9. 1. Ioann. 1. 8.

22. Sed & cunctis sermonibus, qui dicuntur, ne accomodes cor tuum. ne forte audias seivum tuum maledicentem tibi.

23. scit enim conscientia tua, quia & tu crebro maledixisti aliis.

24. Cuncta tentavi in sapientia. Dixi: Sapiens efficiar: & ipsa longius recessit à me.

25. multo magis quàm erat: & alta profunditas, quis inveniet eam?

26. Lustravi universa animo meo, ut scirem, & considerarem, & quærerem sapientiam, & rationem: & ut cognoscerem impietatem stulti, & errorem imprudentium:

27. & inveni anariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, & sagena cor ejus, vincula sunt manus illius, qui placet Deo, effugiet illam: qui autem peccator est, capietur ab illa.

28. Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes, unum & alterum, ut invenirem rationem,

29. quam adhuc quærit anima mea, & non inveni. Virum de mille unum reperi, mulierem ex omnibus non inveni.

30. Solummodo hoc inveni, quod fecerit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit questionibus. Quis talis ut sapiens est? & quis cognovit solutionem verbi?

CAPUT VIII.

In vultu lucet sapientia, à Dei mandatis non recedendum homo novit tantum præsentia, neque mortem potest evadere: impij ob Dei indulgentiam liberius peccant; vanissimum videtur quod justis & impiis similia hæc eventum; & operum Dei ratio non est investiganda.

1. **S**apientia hominis lucet in vultu ejus, & potentissimus faciem illius commutabit. * Sup. 2. 14.

2. Ego os regis observo, & præcepta juramenti Dei.

3. Ne læstimes recedere à facie ejus, neque permanes in opere malo: quia omne, quod voluerit, faciet:

4. & sermo illius potestate plenus est: nec dicere ei quisquam potest. Quare ita facis?

5. Qui custodit præceptum, non experietur quidquam mali. Tempus & responsione cor sapientis intelligit.

6. Omni negotio tempus est, & opportunitas, & multa hominis afflictio:

7. quia ignorat præterita, & futura nullo scire potest nuntio.

8. Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis, nec sinitur quiescere ingruente bello, neque salvabit impietas impium.

9. Omnia hæc consideravi, & dedi cor meum

meum in cunctis operibus, quæ sunt sub sole. Interdum dominatur homo homini in malum suum.

10. Vidi impios sepultos: qui etiam cum adhuc viverent, in loco sancto erant, & laudabantur in civitate quasi justorum operum. sed & hoc vanitas est.

11. Etenim quia non profertur citò contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala.

12. Attamen peccator ex eo quòd centies facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognovi quod erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem ejus.

13. Non sit bonum impio, nec prolongentur dies ejus, sed quasi umbra transeant qui non timent faciem Domini.

14. Est & alia vanitas, quæ fit super terram. sunt justi, quibus mala proveniunt, quasi opera egerint impiorum: & sunt impii, qui ita secuti sunt, quasi justorum facta habeant. sed & hoc vanissimum iudicio.

15. Laudavi igitur lætiam quòd non esset homini bonum sub sole, nisi quòd comederet, & biberet, atque gauderet: & hoc solum secum auferret de labore suo in diebus vite suæ, quos dedit ei Deus sub sole.

16. Et apposui cor meum ut scirem sapientiam, & intelligerem distentionem, quæ versatur in terra: est homo, qui diebus & noctibus somnum non capit oculis.

17. Et intellexi quòd omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem eorum, quæ sunt sub sole: & quòtò plus laboraverit ad querendum, tantò minùs inveniat: etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.

CAPUT IX.

Nemo scit an Dei odio vel amore sit dignus: quòd eadem curâs hîc eveniunt: & cum post hanc brevem & incertam vitam non restet tempus operandi, monet nunc operibus instanter incumbendum; & licet sapientia præstet fortitudini, in paupere tamen non æstimatur.

1. OMnia hæc tractavi in corde meo, ut curiosè intelligerem: Sunt justi atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo utrùm amore, an odio dignus sit:

2. sed omnia in futurum servantur incerta, eò quod universa æquè eveniant justo & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti, sicut bonus, sic & peccator: ut perjurus, ita & ille qui verum dejerat.

3. Hoc est pessimum inter omnia, quæ sub sole sunt, quia eadem cunctis eveniunt. unde & corda filiorum hominum implentur malitia, & contemptu in vita sua, & post hæc ad inferos deducuntur.

4. Nemo est qui semper vivat, & qui huius rei habeat fiduciam: melior est canis vivus leone mortuo.

5. Viventes enim sciunt se esse morituros, mortui vero nihil noverunt ampliùs, nec habent ultrà mercedem: quia oblivioni tradita est memoria eorum.

6. Amor quoque, & odium, & invidiæ simul perierunt, nec habent partem in hoc sæculo, & in opere, quod sub sole geritur.

7. Vade ergo & comedere in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum. quia Deo placent opera tua.

8. Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat.

9. Perfrue vita cum uxore, quam diligis, cunctis diebus vitæ instabilitatis tuæ, qui dati sunt tibi sub sole omni tempore vanitatis tuæ: hæc est enim pars in vita, & in labore tuo, quo laboras sub sole.

10. Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.

11. Verti me ad aliud, & vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorem divitias, nec artificum gratiam. sed tempus, casumque in omnibus.

12. Nescit homo finem suum: sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis exemplò supervenerit.

13. Hanc quoque sub sole vidi sapientiam, & probavi maximam:

14. Civitas parva, & pauci in ea viri: venit contra eam rex magnus, & vallavit eam, extruxitque munitiones per gyrum, & perfecta est obsidio.

15. Inventusque est in ea vir pauper & sapiens, & liberavit urbem per sapientiam suam, & nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis.

16. Et dicebam ego, meliorem esse sapientiam fortitudine: quomodo ergo sapientia pauperis contempta est, & verba ejus non sunt audita?

17. Verba sapientium audiuntur in silentio plus quàm clamor principis inter stultos.

18. * Melior est sapientia, quàm arma bellica: & qui in uno peccaverit, multa bona perdet.

* *Supr. 7. 20.*

CAPUT X.

Sapientis à stulto differentia: tentationibus potentis spiritus resistendum: de stulto ac servo elevatis, & divite ac principe humiliatis; occultus detractor serpenti comparatus: de rege puero, & principibus manè comedentibus: neque regi, neque diviti detrahendum.

1. MUscae morientes perdunt suavitatem, & gloria, parva & ad tempus stultitia.

2. * Cor sapientis in dextera ejus, & cor stulti in sinistra illius. * *Vide Deuter. 1. 29. cum Ionæ 4. in fine.*

3. Sed & in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstumat.

4. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris: quia curatio faciet cessare peccata maxima.

5. Est malum quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens à facie principis:

6. positum stultum in dignitate sublimi, & divites sedere deorsum.

7. Vidi servos in equis: & principes ambulantes super terram quasi servos.

8. * Qui fodit foveam, incidit in eam: & qui dissipat seipem, mordebit eum colubem.

* *Prov. 26. 27. Eccli. 27. 29.*

9. Qui transfert lapides, affligetur in eis: & qui scindit ligna, vulnabitur ab eis.

10. Si retusum fuerit ferrum, & hoc non ut prius, sed hebetatum fuerit, multo labore exacuatur, & post industriam sequetur sapientia.

11. Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit.

12. Verba oris sapientis gratia: & labia insipientis præcipitabant eum:

13. Imi-

13. Initium verborum ejus stultitia, & novissimum oris illius error pessimus.

14. Stultus verba multiplicat. Ignorat homo quid ante se fuerit : & quid post se futurum sit, quis ei poterit indicare?

15. Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in urbem peregre.

16. Vae tibi terra, cujus rex puer est, & cujus principes manē comedunt.

17. Beata terra, cujus rex nobilis est, & cujus principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.

18. In pigris humiliabitur contignatio, & in infirmitate manuum perstillaabit domus.

19. In risum faciunt panem, & vinum ut epulentur viventes : & pecuniae obediunt omnia.

20. In cogitatione tua regi ne detahas, & in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti : quia & aves caeli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas annuntiabit sententiam.

CAPUT XI.

Monet nostra aliis impetiri, & semper bonū esse operandum; quod hominis judicium post obitum sit immutabile; futuri quoque judicii memoriam retinendam, in quo de omnibus judicandi sumus; iram & malitiam à corde auferendam.

1. **M**itte panem tuum super transeuntes invenies illum.

2. Da partem septem, necnon & octo : quia ignoras quid futurum sit mali super terram.

3. Si repletae fuerint nubes, umbrem super terram effundent. Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit.

4. Qui observat ventum, non seminat : & qui considerat nubes, numquam metet.

5. Quomodo ignoras quae sit via spiritus, & qua ratione compingantur ossa in ventre praegnantis : sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.

6. Manē semina semen tuum, & vespere ne cesset manus tua : quia nescis quid magis orietur, hoc aut illud : & si utrumque simul, melius erit.

7. Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem.

8. Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus letatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum ; qui cum venerint, vanitatis aigentur praeterita.

9. Laetare ergo juvenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuae, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum : & scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium.

10. Aufer iram à corde tuo, & anove malitiam à carne tua. Adolescentia enim & voluptas vana sunt.

CAPUT XII.

Deum prae oculis habeto in juventute, priusquam succedat molesta senectus, tandemque novissima mors : cumque omnia sint vanitas, Dei praecepta observa ; nam de omnibus est reddenda ratio.

1. **M**emento Creatoris tui in diebus juventutis tuae, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas. Non mihi placent,

2. antequam tenebrescat sol, & lumen, &

luna, & stellae, & revertantur nubes post pluviam :

3. quando commovebuntur custodes domus, & nutabunt viri fortissimi, & otiosae erunt molentes in immo numero, & tenebrescent videntes per foramina :

4. & claudunt ostia in platea, in humilitate vocis molentis, & consurgunt ad vocem volucris, & obsurdescent omnes filiae caminis.

5. Excelsa quoque timebunt, & formidabunt in via, florebit amygdalus, impinguebitur locusta, & dissipabitur capparitis : quoniam ibit homo in domum aeternitatis suae, & circuibunt in platea plangentes.

6. Antequam rumpatur funiculus argenteus, & recutiat vitta aurea, & conteratur hydria super fontem, & conflingatur rota super cisternam,

7. & revertatur pulvis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

8. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, & omnia vanitas.

9. Cumque esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum, & enarravit quae fecerat : & investigans composuit parabolas multas.

10. Quaesivit verba utilia, & conscripsit sermones rectissimos, ac veritate plenos.

11. Verba sapientium sicut stimuli, & quasi clavi in altum defixa, quae per magistrorum consilium data sunt à pastore uno.

12. His amplexi filii mei ne iquiras. Faciendi plures libros nullus est finis frequensque meditatio, carnis afflictio est.

13. Finem loquendi pauper omnes audiamus. Deum time, & inmandata ejus observa : hoc est enim omnis homo.

14. & cuncta, quae sunt, adducet Deus in judicium pro omni eirato, sive bonum, sive malum illud sit.

CANTICUM CANTICORUM

SALOMONIS,

Quod Hebraicè dicitur SIR HASIRIM.

CAPUT PRIMUM.

Sponsa, seu Ecclesia, aut fidelis anima petit à sponso quae ad salutem, & perfectionem suam pertinet; mutui se laudibus excitant ad amorem spiritalem.

1. **O**sculetur me osculo oris sui : quia meliora sunt ubera tua vino,

2. fragrantia unguentis optimis. Oleum effusum nomen tuum : ideo adolescentulae dilexerunt te.

3. Tiahe me : post te curamus in odorem unguentorum tuorum. Introduxit me rex in cellaria sua : exultabimus & letabimur in te, memores uberum tuorum super vinum, recti diligunt te :

4. Nigra sum, sed formosa, sicut Ierusalem, sicut tabernacula Cedar, filiae Salomonis.

5. Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol : filii matris meae pugnaverunt contra me, posuerunt me custodem in vineis : vineam meam non custodivi.

6. Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.

7. Si ignoras te ò pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi post vestigiū gregum, & pascere hædos tuos juxta tabernacula pastorum.

8. Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te amica mea.

9. Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis; collum tuum sicut monilia.

10. Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.

11. Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.

12. Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commemorabitur.

13. Botus cyphi dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.

14. Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum.

15. Ecce tu pulcher es dilectus mi, & decorus. Leilulus noster floridus.

16. Tingna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina.

CAPUT II.

Sponsi, & sponsa dotes eximia; divini amoris gradus supremus. Dei presentia, & illius signa; persecutores Ecclesie.

1. EGO flos campi, & lilium convallium. 2. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.

3. Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios. Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi; & fructus ejus dulcis gutturi meo.

4. Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem.

5. Fulcite me floribus, stipate me malis: quia amore langueo.

6. Laeva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

7. Aduro vos filiæ Jerusalem per capreas, cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit.

8. Vox dilecti mei, ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles:

9. similis est dilectus meus capreae, hinnuloque cervorum. In ipse stat post parietem nostrum respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.

10. En dilectus meus loquitur mihi; Surge, propterea amica mea, columba mea, formosa mea, & veni.

11. Jam enim hiems transit, imber abiit, & recessit.

12. Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit: vox turturis audita est in terra nostra:

13. ficus protulit grossos suos; vineæ florentes dederunt odorem suum. Surge, amica mea, speciosa mea, & veni:

14. columba mea in foraminibus petrae, in caverna maceræ, ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis & facies tua decora.

15. Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoluntur vineas: nam vinea nostra floruit.

16. Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter illia

17. donec aspiret dies, & inclinentur umbrae. Revertere: similis esto, dilecte mi, capreae, hinnuloque cervorum super montes Bethel.

CAPUT III.

Quæ primo, & secundo capite breviter attigit, hoc capite & sequentibus fusiùs persequitur;

quomodo Deus quærendus sit, & inveniendus.

1. IN lectulo meo per noctes quæsi vi quem diligit anima mea: quæsi vi illum, & non inveni.

2. Surgam, & circuibo civitatem: per vias & plateas quæram quem diligit anima mea: quæsi vi illum, & non inveni.

3. Invenierunt me vigiles, qui custodiunt civitatem: Num quem diligit anima mea, vidistis?

4. Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea: tenui eum; nec dimittam donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.

5. Aduro vos filiæ Jerusalem per capreas, cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam donec ipsa velit.

6. Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi pulveris pigmentarii?

7. En lectulum salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel:

8. omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi: uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.

9. Erculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani:

10. columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum: media charitate constravit propter filias Ierusalem.

11. Egredimini & videte filæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis ejus.

CAPUT IV.

Sponsam sic laudat sponsus, ut eam ad sublimiora provocet, & ad labores pro Christo suscipiendos.

1. QUAM pulchra es amica mea, quam pulchra es! Oculi tui columbarum, absque eo, quod intrinsecus latet. Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad,

2. Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellis tactibus, & sterilis non est inter eas.

3. Sicut vitta cocinea, labia tua: & eloquium tuum, dulce. Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, absque eo, quod intrinsecus latet.

4. Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis: mille clipei pendent ex ea, omnis armatura fortium.

5. Duo ubera tua, sicut duo hinnuli capreae gemelli, qui pascuntur in liliiis,

6. donec aspiret dies, & inclinentur umbrae, vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.

7. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

8. Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni: conaberis de capite Aman, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.

9. Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui.

10. Quam pulchræ sunt mammae tuæ soror mea sponsa! pulchriora sunt ubera tua vino, & odor unguentorum tuorum super omnia aromata.

11. Favus distillans labia tua sponsa, mel &

& lac sub lingua tua : & odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.

12. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.

13. Emissiones tuæ paradisi malorum punicorum cum pomorum fructibus. Cyprum cum nardo,

14. nardus & crocus, fistula & cinnamomum cum universis lignis Libani, myrrha, & aloe cum omnibus primis unguentis.

15. Fons horticum : puteus aquarum viventium, quæ fiunt impetu de Libano.

16. Surge Aquilo, & veni Auster, perfila hortum meum, & fluant aromata illius.

CAPUT V.

Sponsa invitat sponsum ut in hortum suum descendat : ibi fit messio mystica, & dulce convivium. Quibus notis dignoscatur sponsus, & ab aliis discernatur.

1. **V**eni dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum. Veni in hortum meum soror mea sponsa, messu myrrham meam cum aromatibus meis : comedi favum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo : comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.

2. Ego dormio, & cor meum vigilat : vox dilecti mei pulsantis : Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea : quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis nocturni.

3. Expoliavi me tunica mea, quomodo induar illa ? lavi pedes meos, quomodo inquino illos ?

4. Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum ejus.

5. Surrexi, ut aperirem dilecto meo : manus meæ stillaverunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatissima.

6. Pessulum ostii mei aperui dilecto meo : at ille declinaverat, atque transierat. Anima mea liquefacta est, ut locutus est : quævis, & non inveni illum : vocavi, & non respondit mihi.

7. Invenērunt me custodes qui circumneunt civitatem : percusserunt me, & vulneraverunt me : tulerunt pallium meum mihi custodes murorum.

8. Adjuvo vos filiæ Ierusalem, si invenieritis dilectum meum, ut nuntietis ei quia amore langueo.

9. Qualis est dilectus tuus ex dilecto, ò pulcherrima mulierum ? qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adjuvasti nos ?

10. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex milibus.

11. Caput ejus aurum optimum : Comæ ejus sicut elata palmarum, nigra quasi corvus.

12. Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, & resident juxta fluentem plenissimam.

13. Genus illius sicut areolæ aromatum constite à pigmentariis. Labia ejus lilium distillantia myrrham primum.

14. Manus illius tornatilis aureæ, plenæ hyacinthis. Venter ejus eburneus, distinctus sapphiris.

15. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Species ejus ut Libani, electus ut cedri.

16. Guttur illius suavissimum, & totus desiderabilis : talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus, filiæ Ierusalem.

17. Quò abiit dilectus tuus ò pulcherrima mulierum ? quò declinavit dilectus tuus, & quæremus eum tecum ?

CAPUT VI.

Nova sponsa enomia, cum à sponso ipso, tum à sodalibus ; decora est simul & terribilis.

1. **D**ilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum, ut pascatur in hortis, & lilium colligat.

2. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia.

3. Pulchra es amica mea, suavis, & decora sicut Ierusalem : terribilis ut castrorum acies ordinata.

4. Averte oculos tuos à me, quia ipsi me avolare fecerunt. Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad.

5. Dentes tui sicut grex ovium, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemelli foetibus, & sterilis non est in eis.

6. Sicut coitex mali punici, sic genæ tuæ absque occultis tuis.

7. Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinae, & adolescentularum non est numerus.

8. Una est columba mea, perfecta mea, una est matris suæ, electa genitrici suæ. Viderunt eam filia, & beatissimam prædixerunt : reginæ & concubinae, & laudaverunt eam.

9. Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata ?

10. Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium, & inspicere si forisisset vinea, & germinasset mala punica.

11. Nescivi : anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab.

12. Revertere, revertere Sulamitis : revertere revertere, ut intueamur te.

CAPUT VII.

Laudatur sponsa ob reportatas de hostibus, externis, & domesticis, victorias : ob proles fecunditatem, & præclaram educationem.

1. **Q**uid videbis in Sulamite, nisi choros castrorum ? Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis ! Junctura femorum tuorum, sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis.

2. Umbilicus tuus crater tornatilis, numquam indigens poculis. Venter tuus sicut acervus turtici, vallatus lilis.

3. Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capræ.

4. Collum tuum sicut turris eburnea. Oculi tui sicut piscine in Hesbon, quæ sunt in porta filiarum multitudinis. Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum.

5. Caput tuum ut Carneius ; & comæ capitis tui, sicut purpura regis vincta canalibus.

6. Quam pulchra es, & quam decora charissima, in deliciis !

7. Statura tua assimilata est palinæ, & ubera tua botris.

8. Dixi : Ascendam in palmam, & apprehendam fructus ejus : & erunt ubera tua sicut botri vineæ : & odor oris tui sicut malorum.

9. Guttur tuum sicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labisque dentibus illius ad ruminandum.

10. Ego dilecto meo, & ad me conversio ejus.

11. Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis.

12. Manè surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si florerunt inala punica: ibi dabo tibi ubera mea.

13. Mandragoræ dederunt odorem. In portis nostris omnia poma: nova & vetera, dilecte mi, servavi tibi.

CAPUT VIII.

Ardet sponsa desiderio sponsi; gloria, & delicia sponsæ; & perfecta dilectionis leges.

1. **Q**uis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris, & deosculer te, & jam me nemo despiciat?

2. Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ: ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & mustum inalarum granatorum meorum.

3. Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

4. Adjuro vos filia Ierusalem, ne susciteitis, neque evigilare faciatis dilectam donec ipsa velit.

5. Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum? Sub arbore malo suscitavi te: ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua.

6. Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum: quia fortis est ut mors dilectio. Dura sicut ignis internus æmulatio, lampades ejus lampades ignis atque flammæ.

7. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam: si dederit homo omnem substantiam domus sue pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.

8. Soror nostra parva, & ubera non habet, quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est?

9. Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea: si ostium est, & compingamus illud tabulis cedrinis.

10. Ego inurus: & ubera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens.

11. Vineæ fuit pacifico in ea, quæ habet populos: tradidit eam custodibus, vir affert pro fructu ejus mille argenteos.

12. Vineæ mea coram me est. Mille tui pacifici, & ducenti his, qui custodiunt fructus ejus.

13. Quæ habitas in hortis, amici auscultant: fac me audire vocem tuam.

14. Fuge dilecte mi, & assimilare capreæ, hinnuloque cervorum super montes aromatatum.

LIBER SAPIENTIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Judices sint justī; Dominus invenitur si simplici corde & fide quærat, fugit autem a peccatoribus & vanis cogitationibus; cumque omnia repleat, nihil enim latere potest; murmuratio, detractio & mendacium detestanda; omnia fecit Deus, ad vitam, non mortem intendens, quam sibi peccatores accersierunt.

1. **D**iligite * justitiam, qui judicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum: * 3. Reg. 3. 9. Isa. 56. 1.

2. * quoniam invenitur ab his, qui non

tendant illum: apparet autem eis, qui fidem habent in illum: * 2. Par. 15. 2.

3. perversæ enim cogitationes separant à Deo: probata autem virtus corripit insipientes.

4. quoniam in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitat in corpore subdito peccatis.

5. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, & corripitur à superveniente iniquitate.

6. * Benignus est enim spiritus sapientiæ, & non liberabit maledicum à labiis suis: ** quoniam renum illius testis est Deus, & cordis illius scrutator est verus, & lingue ejus auditor. * Gal. 5. 22. ** Jer. 17. 10.

7. * Quoniam spiritus Domini replevit orbem terrarum: & hoc, quod continet omnia, scientiam habet vocis. * Isaia 6. 3.

8. Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latere, nec præteriet illum corripians judicium.

9. In cogitationibus enim impij interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius.

10. Quoniam auris zeli audit omnia, & tumultus murmuratum non abscondetur.

11. Custodite ergo vos à murmuratione, quæ nihil prodest, & à detractioe parcite linguæ, quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit: os autem, quod mentitur, occidit animam.

12. Nolite zelare mortem in errore vitæ vestræ, neque acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum.

13. * Quoniam Deus mortem non fecit, nec latatur in perditione vivorum.

* Ezech. 18. 32. & 33. 11.

14. Creavit enim, ut essent omnia. & sanabiles fecit nationes orbis terrarum: & non est in illis medicamentum exterminii, nec inferorum regnum in terra.

15. Justitia enim perpetua est, & immortalis.

16. Impii autem manibus & verbis accersierunt illam: & æstimantes illam amicam, defluerunt, & sponsones posuerunt ad illam: quoniam digni sunt qui sint ex parte illius.

CAPUT II.

Omnis impiorum vitæ futura spem non habentium scopus est frus hujus vitæ voluptatibus, idcircoque justum, qui diversum respicit finem, ferre nequeunt, sed ad mortem usque persequuntur: sicut & diaboli invidiam homo à Deo creatus immortalis, factus est mortalis.

1. **D**ixerunt enim cogitantes apud se non rectè: * Exiguum, & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit re- versus ab inferis: * Job 7. 1. & 14. 1.

2. quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuimus: quoniam fumus status est in naribus nostris: & sermo scintilla ad commovendum coeli nostrum:

3. quia extincta, cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffundetur tanquam molis aer, & transibit vita nostra tanquam vestigium nubis, & sicut nebula dissolvetur, quæ fugata est à radis solis, & à calore illius aggravata est:

4. & nomen nostrum oblivionem accipiet per

per tempus, & nemo memoriam habebit operum nostrorum.

5. * Umbræ enim transitus est tempus nostrum, & non est reversio finis nostri: quoniam consignata est, & nemo revertitur.

* 1. Par. 29. 15.

6. * Venite ergo, & fruamur bonis quæ sunt, & utamur creatura tamquam in juventute celeriter. * *Isaia* 22. 13. & 56. 12. 1. *Cor.* 15. 32.

7. Vino pretioso, & unguentis nos impleamus: & non prætereant nos 1.05 temporis.

8. Coroneus nos rosis, antequam marcescant: nulum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra.

9. Nemo nostrum exors sit luxuriæ nostræ: ubique relinquamus signa lætitiæ: quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors.

10. Opprimamus pauperem justum, & non parcamus viduæ, nec veterani revereamur carnos multi temporis.

11. Sit autem fortitudo nostra lex justitiæ: quod enim infirmum est, inutile invenitur.

12. Circumveniamus ergo justum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improprie nobis peccata legis, & astringat in nos peccata disciplinæ nostræ.

13. * Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. * *Matth.* 27. 43.

14. * Factus est nobis in translatione cogitationum nostrarum. * *Ioan.* 7. 7.

15. Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alius vita illius, & immutata sunt viæ ejus.

16. Tamquam nugaces æstinati sumus ab illo, & abstinet se à viis nostris tamquam ab immunditiis, & præterit novissima iustorum, & gloriatur patrem se habere Deum.

17. Videamus ergo si sermones illius veri sint, & tentemus quæ ventura sint illi, & sciemus quæ erunt novissima illius.

18. * Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit eum de manibus contrariorum. * *Psal.* 21. 9.

19. Contumelia & tormento interrogemus eum, ut sciamus revelationem ejus, & probeamus patientiam illius.

20. * Morte turpissima condemnemus eum: erit enim ei respectus ex sermonibus illius. * *Jerem.* 11. 19.

21. Hæc cogitaverunt, & erraverunt: excæcavit enim illos malitia eorum.

22. Et nescierunt sacramenta Dei, neque mercedem speraverunt justitiæ, nec judicaverunt honorem animarum sanctarum.

23. * Quoniam Deus creavit hominem inextinguibilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. * *Gen.* 1. 27. & 2. 7. & 5. 1. *Ecclesi.* 17. 1.

24. * Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum. * *Gen.* 3. 1.

25. Imitantur autem illum qui sunt ex parte illius.

CAPUT III.

De felicitate iustorum, qui in hac vita ab impij contemptu, tentationibus à Deo probati fuerunt: & de infelicitate impiorum, item de castitatis & bonorum operum mercede, ac infelicitate filiorum adulterorum.

1. Iustorum autem animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. * *Dent.* 33. 3.

Infr. 5. 4.

2. Visi sunt oculis insipientium mori: & æstinata est afflictio exitus illorum:

3. & quod à nobis est iter, exterminium: illi autem sunt in pace.

4. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est.

5. In paucis vexati, in multis bene disponuntur: quoniam Deus tentavit eos, & invenit illos dignos se.

6. Tamquam aurum in fornace probavit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum.

7. * Iugebunt iusti, & tamquam scintillæ in arundine discurrent. * *Matth.* 13. 43.

8. * Judicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum. * 1. *Cor.* 6. 2.

9. Qui confidunt in illo, intelligunt veritatem: & fideles in dilectione acquiescent illi: quoniam donum & pax est electis ejus.

10. Impii autem secundum quæ cogitaverunt, corpeptionem habebunt: qui neglexerunt justum, & à Domino recesserunt.

11. Sapientiam enim, & disciplinam quæ abijcit, infelix est: & vacua est spes illorum, & labores sine fructu, & inutilia opera eorum.

12. Mulieres eorum insensatæ sunt, & nequissimi illi eorum.

13. Maledicta creatura eorum, quoniam felix est sterilis, & inconcinnata, quæ nescivit torum in delicto, habebit fructum in refectione animarum sanctarum:

14. * & spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitavit adversus Deum nequissima: ducitur enim illi ad donum electum, & sors in templo Dei acceptissima. * *Isai.* 56. 3.

15. Bonorum enim locorum gloriosus est fructus, & quæ non concitat radix sapientiæ.

16. Filii autem adulterorum in inconsummatione erunt, & ab iniquo thoro semen exterminabitur.

17. Et si quidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & sine honore erit novissima senectus illorum.

18. Et si celerius defuncti fuerint, non habebunt spem, nec in die agnitionis allocutionem.

19. Nationis enim iniquæ diræ sunt consummationes.

CAPUT IV.

Casta generatio in multis ab adulterina dissidet, de religio iusti moris præoccupati: quæ sit senectus venerabilis, & quod iusti sapienter mundo tolluntur à Deo, ne ab impijs seducantur: & quantum finis utrorumque distet.

1. **O** Quam pulchra est casta generatio cum clauitate: immortalis est enim memoria illius: quoniam & apud Deum nota est, & apud homines.

2. Cum præsens est, imitantur illam: & desiderant eam cum se eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat incoquinatorem certaminum præmium vincens.

3. Multigena autem impiorum multitudo non erit utilis, & spuria vitulammina non dabunt radices altas, nec stabile armentum collocabitur.

4. * Et si in ramis in tempore germinaverint, inhumiliter posita, a vento commovebuntur, & a nimietate ventorum eradicabuntur. * *Ier.* 17. 6. *Matth.* 7. 27.

5. Contringentur enim rami inconsummati, & fructus illorum inutilis, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti.

6. Ex

6. Ex iniquis enim somnis filii, qui nascuntur, testes sunt nequitiae adversus parentes in interrogatione sua.

7. Justus autem si morte praecoccupatus fuerit, in refrigerio erit.

8. Senectus enim venerabilis est non diuturna, neque annorum numero computata: cani autem sunt sensus hominis.

9. & aetate senectutis vita immaculata.

10. * Placens Deo factus est dilectus, & vivens inter peccatores translatus est.

* Hebr. 11. 5.

11. raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius.

12. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, & inconstantia concupiscentiae transvertit sensum sine malitia.

13. Consummatus in brevi explevit tempora multa.

14. placita enim erat Deo anima illius: propter hoc propeverit educere illum de medio iniquitatum: populi autem videntes, & non intelligentes, nec ponentes in praecordiis talia:

15. quoniam gratia Dei, & misericordia est in sanctos ejus, & respectus in electos illius.

16. Condemnat autem justus mortuos vivos impios, & juvenis celeriter consummata, longam vitam injusti.

17. Videbunt enim finem sapientis, & non intelligent quid cogitaverit de illo Deus, & quare munierit illum Dominus.

18. Videbunt & contemnent eum: illos autem Dominus irridebit.

19. & erunt post haec decedentes sine honore, & in contumelia inter inortuos in perpetuum: quoniam dirumpit illos infelices sine voce, & commovebit illos a fundamentis & usque ad supremum desolabuntur, & erunt gementes. & memoria illorum peribit.

20. Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, & traducunt illos ex adverso iniquitates ipsorum.

CAPUT V.

Impii in judicio admirantes gloriam iustorum quos hic contempserunt, desunt suam miseriam, quodque tota eorum felicitas fuerit momentanea: iustorum autem erit perpetua: Porro Deus, tum per creaturas, tum per se, armatur ad puniendos impios.

1. **T**unc stabunt iusti in magna constantia adversus eos, qui se angustiarunt, & qui abstulerunt labores eorum.

2. Videntes tubabuntur timore horribili, & miabuntur in susitatione insperatae salutis.

3. dicentes intra se, poenitentiam agentes, & praegustantes spiritus gementes. Hi sunt, quos habuimus aliquando in deum, & in similitudinem improperii.

4. * Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, & finem illorum sine honore:

* Supr. 3. 2.

5. ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos suis illorum est.

6. Ergo eravimus a via veritatis, & iustitiae lumen non luxit nobis, & soli intelligentiae non est ortus nobis.

7. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus.

8. Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis?

9. * Transierunt omnia illa tamquam umbra, & tamquam nuntius percurrentes,

* 1. Par. 29. 15. Supr. 2. 5.

10. * & tamquam navis, quae pertransit fluctuantem aquam. cujus, cum praeterierit, non est vestigium invenire, neque semitam carinae illius in fluctibus: * Prov. 30. 19.

11. aut tamquam avis, quae transvolat in aere, cujus nullum invenitur argumentum itineris, sed tantum sonitus alarum verberans levem ventum: & scindens per vim itineris aera: commotis alis transvolavit, & post hoc nullum signum invenitur itineris illius:

12. aut tamquam sagitta emissam in locum destinatum, divisus aer continuus in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius:

13. sic & nos nati continuo desivimus esse: & virtutis quidem nullum signum valuum ostendere: in malignitate autem nostra consumptissimus.

14. Talia dixerunt in inferno hi, qui peccaverunt:

15. * quoniam spes impii tamquam lanugo est, quae a vento tollitur: & tamquam spuma fragilis, quae a procella dispergitur: & tamquam funis, qui a vento diffusus est: & tamquam memoria hospitii unius diei praeteriuntis. * Psal. 1. 5. Prov. 10. 28. & 11. 7.

16. Iusti autem in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum.

17. Ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera sua teget eos, & brachio sancto suo defendet illos.

18. * Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad ultionem inimicorum.

* Psal. 17. 40. Ephes. 6. 13.

19. Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum.

20. sumet scutum inexpugnabile aequitatem: 21. acuet autem duram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.

22. Ibunt directe emissiones fulgurum, & tamquam a bene curvato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locum insilient.

23. Et a petrosa ira plene mittentur grandines, excandescet in illis aqua maris, & flumina concurrent duritie.

24. Contra illos stabit spiritus virtutis, & tamquam turbo venti dividet illos: & ad eum perducet omnem terram iniquitas illorum, & malignitas evertet sedes potentium.

CAPUT VI.

Reges & iudices ad sapientiam & iustitiam secundam exhortatur, & ostendit, quam grave maneant iniustus rectoribus supplicium: item quam sit obvia sapientia querentibus eam, quodque ejus acquisitio sit utilis, cujus capax non est invidia.

1. **M**ellior est sapientia quam vires: * & vir prudens quam fortis.

* Eccles. 9. 18.

2. Audite ergo reges, & intelligite, discite iudices finium terrae.

3. Praebete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum:

4. * quoniam data est a Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur:

* Rom. 1. 1.

5. quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis nec custodistis le-

gem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis.

6. Horrende & citò apparebit vobis : quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet.

7. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.

8. * Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam : quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus.

* *Deut.* 10. 17. 2. *Par.* 19. 7. *Ecclesi.* 35. 15. *Athor.* 10. 34. *Roman.* 2. 11. *Galat.* 2. 6. *Ephes.* 6. 9. *Col.* 3. 25. 1. *Petr.* 1. 17.

9. Fortioribus autem fortior instat cruciatio.

10. Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam, & non excidatis.

11. Qui enim custodierint iusta iuste, iustificabuntur : & qui didicerint ista, invenient quid respondeant.

12. Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, & habebitis disciplinam.

13. Clara est, & quæ nunquam marcescit sapientia, & facile videtur ab his qui diligunt eam, & invenitur ab his qui querunt illam.

14. Præoccupat qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat.

15. Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit : assidentem enim illam foribus suis inveniet.

16. Cogitare ergo de illa, sensus est consummatus : & qui vigilaverit propter illam, citò securus erit.

17. Quoniam dignos se ipsa circuit querens, & in visis ostendit se illis hilariter, & in omni providentia occurrit illis.

18. Initium enim illius verissima est disciplina concupiscentia.

19. Cura ergo disciplinæ, dilectio est : & dilectio, custodia legum illius est : custoditio autem legum, consummatio incorruptionis est :

20. incorruptio autem facit esse proximum Deo.

21. Concupiscentia itaque sapientiæ dedit ad regnum perpetuum.

22. Si ergo delectamini sedibus, & sceptris ò reges populi, diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis.

23. diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis.

24. quid est autem sapientia, & quemadmodum facta sit referam : & non abscondam à vobis sacramenta Dei, sed ab initio natiuitatis investigabo, & ponam in lucem scientiam illius, & non prateribit veritatem :

25. neque cum invidia tabescente iter habeo : quoniam talis homo non erit particeps sapientiæ.

26. Multitudo autem sapientium sanitas est orbis terrarum : & rex sapiens stabilimentum populi est.

27. Ergo accipite disciplinam per sermones meos, & prodeat vobis.

CAPUT VII.

Cum unus sit omnibus introitus ad vitam, & similis exitus : præ omnibus eligenda est sapientia, adherens secum cuncta bona, habens secum spiritum intelligentia multiplicem : & quæ licet in modum extollitur, quamque abunde auctor fuerat assecutus.

1. S Um quidem & ego mortalis homo, similis omnibus, & ex genere terre-

ni illius, qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro,

2. decem mensium tempore * coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis, & delectamento sonni conveniente. * *Iob* 10. 10.

3. Et ego natus accepi communem aerem, & in similiter factam decidi terram, & primam vocem similem omnibus emisit plorans.

4. in involumentis nutritus sum, & curis magnis.

5. Nemo enim ex regibus aliud habuit navitatis initium.

6. * Unus ergo introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus. * *Iob* 1. 21.

1. *Tim.* 6. 7.

7. Propter hoc optavi, & datus est mihi sensus : & invocavi, & venit in me spiritus sapientiæ :

8. & præposui illam regnis & sedibus, & divitias nihil esse duxi in comparatione illius.

9. * nec comparavi illi lapidem pretiosum : quoniam omne aurum in comparatione illius, arena est exigua, & tamquam lutum aestimabitur argentum in conspectu illius.

* *Iob* 28. 15. *Prov.* 8. 11.

10. Super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam : quoniam inextinguibile est lumen illius.

11. * Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabiles honestas per manus illius, * *3. Reg.* 3. 13. *Matth.* 6. 33.

12. & lætatus sum in omnibus : quoniam antecedeat me ista sapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater est.

13. Quam sine fictione didici, & sine invidia communico, & honestatem illius non abscondo.

14. Infinitus enim thesaurus est hominibus : quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitia Dei, propter disciplinæ dona commendati.

15. Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia, & præsumere digna horum, quæ mihi dantur : quoniam ipse sapientiæ dux est, & sapientium emendator :

16. in manu enim illius & nos, & sermones nostri, & omnis sapientia, & operum scientia & disciplina.

17. Ipse enim dedit mihi horum, quæ sunt, scientiam veram : ut sciam dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum,

18. initium, & consummationem, & medietatem temporum, vicissitudinem permutationes, & commutationes temporum,

19. anni cursus, & stellarum dispositiones,

20. naturas animalium, & iras bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias virgultorum, & virtutes radicum,

21. & quæcumque sunt absconsa & improvisa, didici : omnium enim artifex docuit me sapientia.

22. est enim in illa spiritus intelligentiæ, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis, incoinquatus, certus, suavis, amans bonum, acutus, quem nihil vetat, benefaciens,

23. humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omne habens virtutem, omnia prospiciens, & qui cupiat omnes spiritus : intelligibilis, mundus, subtilis.

24. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia. attingit autem ubique propter suam munditiam.

25. Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei sincera : & ideo nihil inquinatum in eam incurrit.

26. * candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. * *Hebr. 1. 3*

27. Et cum sit una, omnia potest: & in se permanens omnia innovat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & prophetas constituit.

28. Neminem enim diligit Deus, nisi eum, qui cum sapientia inhabitat.

29. Est enim hæc speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum luci comparata invenitur prior.

30. Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

CAPUT VIII.

Cum sapientiam comitentur omnia desiderabilia summi ambienda est, & à Deo petenda, à quo solo datur continentia.

1. **A**tingit ergo à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.

2. Hanc anavi, & exquisivi à juventute mea, & quæsi sponsum mihi eam assumere, & amator factus sum formæ illius.

3. Generositatem illius glorificat, contubernium habens Dei: sed & omnium Dominus dilexit illum.

4. doctrinæ enim est disciplinæ Dei, & electrix operum illius.

5. Et si divitiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia?

6. Si autem sensus operatur: quis horum, quæ sunt, magis quam illa est artifex?

7. Et si iustitiam quis diligit: labores huius magnas habent virtutes: sobrietatem enim, & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus utilis nihil est in vita hominibus.

8. Et si multitudinem scientiæ desiderat quis, scit præterita, & de futuris æstimat: scit versutias sermonum, & dissolutiones argumentorum: signa & monstra scit antequam fiant, & eventus temporum & sæculorum.

9. Proposui ergo hanc adducere mihi ad convivendum: sciens quoniam mecum communicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis & tædii mei.

10. Habebo propter hanc claritatem ad turbas, & honorem apud seniores juvenis:

11. & acutus inveniar in iudicio, & in conspectu potentium admirabilis ero, & facies principum mirabuntur me:

12. tacentem me sustinebunt, & loquentem me respicient, & sermone me plura, manus ori suo imponent.

13. Præterea habeo per hanc, immortalitatem: & memoriam æternam his, qui post me futuri sunt, relinquam.

14. Disponam populos: & nationes mihi erunt subditæ.

15. Timebunt me audientes reges horridi: in multitudine videbor bonus, & in bello fortis.

16. Intans in domum meam, conquiescam cum illa: non enim habet amaritudinem conversatio illius, nec tædium convictus illius, sed lætitiæ & gaudium.

17. Hæc cogitans apud me, & commemorans in corde meo: quoniam immortalitas est in cognitione sapientiæ.

18. & in amicitia illius delectatio bona, & in operibus manuum illius honestas sine defecatione, & in certamine loquelæ illius sapientia, & præclaritas in communicatione sermonum ipsius: circuibam quærens, ut mihi illam assumerem.

19. Pueri autem eram ingeniosus, & sortitus sum animum bonam.

20. Et cum essem magis bonus, veni ad corpus incoquinatum.

21. Et ut scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cupis esset hoc donum: a ii Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordiis meis.

CAPUT IX.

Oratio sapientis cum agnitione propriæ imbecillitatis, ad impetrandam à Domino sapientiam; quæ cum omnibus necessaria sit, potissimum tamen rectoribus populorum; incerta est enim humana sapientia.

1. **D**eus patrum meorum, & Domine misericordie, * qui fecisti omnia verbo tuo, * *3. Reg. 3. 7.*

2. & sapientia tua constituisti hominem, ut dominaretur creaturæ, quæ a te facta est,

3. ut disponat orbem terrarum in æquitate & iustitia, & in directione cordis iudicium judicet:

4. da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam, & noli me reprobare à pueris tuis:

5. * quoniam servus tuus sum ego, & nulus ancillæ tuæ, homo infirmus, & exiguus temporis, & minor ad intellectum iudicii & legum. * *Psal. 115. 16.*

6. Nam & si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo abúnerit sapientia tua, in nihilum computabitur.

7. * Tu elegisti me regem populo tuo, & iudicem filiorum tuorum, & filiarum.

* *1. Par. 28. 4. & 5. 2. ar. 1. 9.*

8. & dixisti me ædificare templum in monte sancto tuo, & in civitate habitationis tuæ altare, similitudinem tabernaculi sancti tui, quod præparasti ab initio.

9. * & tecum sapientia tua, quæ novit opera tua, quæ & affuit tunc cum orbem terrarum faceres, & sciebat quid esset placitum oculis tuis, & quid directum in præceptis tuis. * *Prov. 8. 22. & 9. 27. Joan. 1. 1.*

10. Mitte illam de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit & mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit apud te:

11. scit enim illa omnia, & intelligit, & deducet me in operibus meis sobrie, & custodiet me in sua potentia.

12. Et erunt accepta opera mea, & disponam populum tuum iuste, & ero dignus sedium patris mei.

13. * Quis enim hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus? * *Isai. 40. 13. Rom. 11. 34.*

1. *Cor. 2. 16.*

14. Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ providentiæ nostræ.

15. Corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animum, & terrana inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.

16. Et difficile æstimamus quæ in terra sunt: & quæ in prospectu sunt, invenimus cum labore. Quæ autem in cælis sunt quis investigabit?

17. Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum sanctum tuum de altissimis:

18. & sic correctæ sint semitæ eorum, qui sunt in terris, & quæ tibi placent dicerent homines?

19. Nam per sapientiam sanati sunt quicumque placuerunt tibi Domine à principio.

CAPUT X.

Commendatur sapientia quod servaverit 2° à malis liberaverit Adam, Noë, Abraham, Lot, Jacob, Joseph, Moysen, per quem filios Israel de Ægypto duxit per mare Rubrum, & demersit in eo Ægyptios.

1. **H**æc illum, * qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodivit. * *Gen. 1. 27.*
2. * & eduxit illum à delicto suo, & dedit illi virtutem continendi omnia. * *Gen. 2. 7.*
3. * Ab hac ut recessit inustus in ira sua, per iram homicidii fratrem deperit. * *Gen. 4. 8.*

4. * Propter quem, cum aqua deleter terram, sanavit iterum sapientia, per contemptibile lignum justum gubernans. * *Gen. 7. 11.*

5. * Hæc & in consensu nequitie cum se nationes contulissent, scivit justam, & conseravit sine querela Deo, & in filii misericordiam fortem custodivit. * *Gen. 11. 2.*

6. * Hæc justum à pereuntibus impiis liberavit fugientem, descendente igne in pentapolum. * *Gen. 19. 17. & 22.*

7. quibus in testimonium nequitie fumigabunda constat deserta terra, & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria stans figmentum salis.

8. Sapientiam enim prætereuntes non tantum in hoc lapsi sunt ut ignorarent bona, sed & insipientiæ suæ reliquerunt hominibus memoriam, ut in his, quæ peccaverunt, nec latere potuissent.

9. Sapientia autem hos, qui se observant, à dolosis liberavit.

10. * Hæc profugum iræ fratris justum deduxit per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei, & dedit illi scientiam sanctorum honestavit illum in laboribus, & complevit labores illius. * *Gen. 28. 5. & 10.*

11. In fraude circumvenientium illum affuit illi, & honestum fecit illum.

12. Custodivit illum ab inimicis, & à seductoribus tutavit illum, & certamen forte dedit illi ut vinceret, & sciret quoniam omnium potentior est sapientia.

13. * Hæc venditum justum non dereliquit, sed à peccatoribus liberavit eum descenditque cum illo in foveam. * *Gen. 37. 28.*

14. * & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam adversus eos, qui eum deprimebant & mendaces ostendit, qui maculaverunt illum, & dedit illi claritatem æternam. * *Gen. 41. 40. Aitol. 7. 20.*

15. * Hæc populum iustum, & semen sine quiete liberavit à nationibus, quæ illum deprimebant. * *Ezod. 1. 11.*

16. Intravit in animam servi Dei, & stetit contra reges horrendos in portentis & signis.

17. Et reddidit iustis mercedem laborum suorum, & deduxit illos in via mirabili, & fuit illis in velamento dier, & in luce stellarum per noctem.

18. * transiit illos per mare rubrum, & transvexit illos per aquam nimiam. * *Ezod. 14. 22 P. alm. 77. 13.*

19. Inimicos aut in illorum densis in mare, & ab altitudine in eorum eduxit illos. * Ideo iusti tulerunt spolia impiorum. * *Ezod. 17. 35.*

20. * & decantaverunt Domine nomen sanc-

tum tuum, & victricem manum tuam laudaverunt pariter. * *Ezod. 15. 1.*

21. quoniam sapientia aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas.

CAPUT XI.

Sapientia filios Israel per desertum deduxit, devictis inimicis, datisque à petra aquis; puniis autem multiplici flagello idololatris Ægyptiis; cum tamen Deus omnium quærens salutem, longanimiter toleret peccatores, ut resipiscant, quos universos solo suo nutu continuo perdere posset.

1. **D**irexit opera * eorum in manibus prophetæ sancti. * *Ezod. 16. 1.*

2. Iter fecerunt per deserta, quæ non habitabantur: & in locis desertis fixerunt casas.

3. * Steterunt contra hostes, & de inimicis se vindicaverunt. * *Ezod. 17. 13.*

4. * Steterunt, & invocaverunt te, & data est illis aqua de petra altissima, & requies situs de lapide duro. * *Num. 20. 11.*

5. Per quæ enim poenas passi sunt inimici illorum, à defectione potus sui, & in eis, cum abundarent filii Israel, lætati sunt;

6. per hæc, cum illis deessent, bene cum illis actum est.

7. Nam pro fonte quidem sempiterni fluminis, humanum sanguinem dedisti iniustus.

8. Qui cum inuenerunt in traductione infantium occisorum, dedisti illis abundantem aquam insperatæ.

9. ostendens per sitim, quæ tunc fuit, quemadmodum tuos exaltares, & adversarios illorum necares.

10. Cum enim tentati sunt, & quidem cum misericordia disciplinam accipientes, scierunt quemadmodum cum ira iudicati impleri tormenta poterunt.

11. Hos quidem tamquam pater monens probasti: illos autem tamquam durus rex interrogans condemnasti.

12. Absentes enim & præsentés similiter torquebantur.

13. Duplex enim illos acceperat tadum, & gemitus cum memoria præteritorum.

14. Cum enim audient per sua tormenta bene secum agi, commemorati sunt Dominum, admirantes in finem exitus.

15. Quem enim in expositione prava projectum deiecerunt, in hinc eventus mirati sunt: non similiter iustus sentientes.

16. Pro cogitationibus autem insensatis iniquitatis illorum, * quod quidam errantes colebant mutos serpentes, & bestias supervacuas, inmisisti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam. * *Infr. 12. 24.*

17. ut scirent quia per quæ peccat quis, per hæc & torqueretur.

18. Non enim impossibilis erat omni potens manus tua, quæ creavit orbem terrarum ex materia invisâ, * & immittit illis multitudinem ursorum, aut audaces leones, * *Levit. 20. 22. Infr. 16. 1. Jer. 8. 17.*

19. aut novi generis ira plena ignotas bestias, aut vaporem ignium spirantes, aut rumi odorem præferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes.

20. quoniam non solum læsura poterat illos exterminare, sed & aspectus per timorem occidere.

21. Sed & sine his uno spiritu poterant occidi peccationem passi ab ipsis actis suis, & dispersi per spiritum virtutis tuæ: sed omnia in

in mensura, & numero, & pondere disposuisti.

22. Multum enim valere, tibi soli supererat semper: & virtuti brachii tui quis resistet?

23. Quoniam tamquam momentum statuerat, sic est ante te orbis terrarum, & tamquam gutta roris antelucani, quæ descendit in terram.

24. Sed inisereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter penitentiam.

25. Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti: nec enim odrens aliquid constituisti, aut iecisti.

26. Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset, conservaretur?

27. Parcis autem omnibus: quoniam tua sunt Domine, qui amas animas.

CAPUT XII.

Ostendit quanta clementia & longanimitate Deus corripuerit peccatores terra sanctæ incolæ, non subito eos delens, cum non illos tantum, sed & omnes nationes, nulli illata injuria, tamquam solus omnium Dominus perdere posset: hac videlicet erga inimicos clementia, electos suos de se suaque bonitate bene sperare faciens, eosque à peccatis revocans.

1. **O** Quam bonus, & suavis est Domine spiritus tuus in omnibus!

2. Idèoque eos, qui exerrant, partibus corripis: & de quibus peccant, admones & alloqueris: ut relicta malitia, credant in te Domine.

3. * Illos enim antiquos inhabitatores terræ sanctæ tuæ, quos exhorruisti, * *Deut. 9.2. & 12. 29. & 18. 12.*

4. quoniam odibilia opera tibi faciebant per medicamina, & sacrificia inusta,

5. & filiorum suorum necatores sinè misericordia, & comestores viscerum hominum, & devoratores sanguinis à medio sacramento tuo,

6. & auctores parentes animarum inauxiliatarum perdere voluisti per manus parentum nostrorum,

7. ut dignam perciperent peregrinationem puerorum Dei, quæ tibi omnium charior est terra.

8. Sed & his tamquam hominibus pepercisti, & misisti antecessores exercitus tui vespas, ut illos paulatim exterminarent.

9. Non quia impotens eras in bello subijcere impios justis, aut bestis sævis, aut verbo duro simul exterminare:

10. * sed partibus judicans dabas locum penitentiae, non ignorans, quoniam nequam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum. * *Exod. 23. 30. Deut. 7. 22.*

11. Semen enim erat maledictum ab initio: nec timens aliquem, veniam dabas peccatis illorum.

12. Quis enim dicit tibi: Quid fecisti? aut quis statit contra iudicium tuum? aut quis in conspectu tuo venit vindex iniquorum hominum? aut quis tibi imputabit, si perierint nationes, quas tu fecisti?

13. Non enim est alius Deus quam tu, * cui cura est de omnibus, ut ostendas quoniam non injuste judicas iudicium. * *1. Pet. 5.7.*

14. Neque rex, neque tyrannus in conspectu tuo inquirent de his, quos perdidisti.

15. Cum ergo sis justus, justè omnia disponis: ipsum quoque, qui non debet puniri, condemnare, exterum æstimas à tua virtute.

16. Virtus enim tua iustitiæ initium est: & ob hoc quod omnium Dominus es, omnibus te parcere facis.

17. Virtutem enim ostendis tu, qui non crederis esse in virtute consummatus, & horum, qui te nesciunt, audaciam traducis.

18. Tu autem dominator virtutis, cum tranquillitate iudicas, & cum irigena reverentia disponis nos: subest enim tibi, cum volueris, posse.

19. Docuisti autem populum tuum per talia opera, quoniam oportet justum esse & humanum, & bonæ spei fecisti filios tuos: quoniam iudicans das locum in peccatis penitentiae.

20. Si enim inimicos servorum tuorum, & debitos morti, cum tanta cruciatu attentione, dans tempus & locum, per quæ possent mutari à malitia:

21. cum quanta diligentia iudicasti filios tuos, quorum parentibus iuramenta & conventiones dedisti bonarum promissionum?

22. Cum ergo das nobis disciplinam, inimicos nostros multipliciter flagellas, ut bonitatem tuam cogitemus iudicantes: & cum de nobis iudicatur, speremus misericordiam tuam.

23. Unde & illis, qui in vita sua insensatè & injuste vixerunt, per hæc, quæ coluerunt, dedisti summa tormenta.

24. * Et enim in erroris via diutius erraverunt, deos æstimantes hæc, quæ in animalibus sunt supervacua, infantium insensatorum more viventes. * *Supr. 11. 16. Rom. 1. 23.*

25. Propter hoc tamquam pueris insensatis iudicium in derisum dedisti.

26. Qui autem ludibriis & increpationibus non sunt correcti, dignum Dei iudicium experti sunt.

27. In quibus enim patientes indignabantur, per hæc quos putabant deos, in ipsis cum exterminantur videntes, illum, quem olim negabant se nosse, verum Deum agnoverunt: propter quod & finis condemnationis eorum venit super illos.

CAPUT XIII.

Vani quidem sunt qui ex creaturis Deum non agnoscunt, ipsas potius creaturas pro diis coluerunt: at illi longè stultiore sunt opus artificis Deum dicunt, ab insensato idolo futura interrogantes.

1. **V**ani autem sunt omnes homines, * in quibus non subest scientia Dei: & de his, quæ videntur bona, non poterunt intelligere eum, qui est, neque opibus attendentes agnoverunt quis esset artifex: * *Rom. 1. 18.*

2. * sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem & lunam, rectiores orbis terrarum deos putaverunt. * *Deut. 4. 19. & 17. 3.*

3. Quorum si specie delectati, deos putaverunt: sciunt quāto his dominator eorum speciosior est, speciei enim generator hæc omnia constituit.

4. Aut si virtutem, & opera eorum mirati sunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc iecit, fortior est illis:

5. à magnitudine enim speciei, & creatura-

turæ cognoscibiliter poterit creator horum videri.

6. sed tamen adhuc in his minor est querela. Et hi enim fortasse errant, Deum querentes, & volentes invenire.

7. * Etenim cum in operibus illius converterentur, inquirunt: & persuasum habent quoniam bona sunt quæ videntur. * Rom. 1. 21.

8. Iterum autem nec his debet ignosci.

9. Si enim tantum potuerunt scire, ut possent æstimare sæculum: quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt?

10. Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellaverunt deos opera manuum hominum, aurum & argentum, artis inventionem, & similitudines animalium, aut lapidem inutilem opus minus antiquæ.

11. * Aut si quis artifex faber de silva lignum rectum secuerit, & hujus doctè eradat omnem corticem, & arte sua usus, diligenter fabricet vas utile in conversationem vitæ,

* Isai. 44. 12. Jer. 10. 3.

12. reliquias autem ejus operis, ad præparationem escæ abutatur:

13. & reliquum horum, quod ad nullos usus facit, lignum curvum, & vorticibus plenum, sculptat diligenter per vacuitatem suam, & per scientiam suæ artis figuret illud, & assimilet illud imagini hominis,

14. aut alicui ex animalibus illud comparet, perliniens rubrica, & rubicundum faciens furo colorem illius, & omnein maculam, quæ in illo est, perliniens:

15. & faciat ei dignam habitationem, & in pariete ponens illud, & confirmans ferro,

16. ne forte cadat, prospiciens illi, sciens quoniam non potest adjuvare se imago enim est, & opus est illi adiutorium.

17. Et de substantia sua, & de filiis suis, & de nuptiis votum faciens inquiri. Non erubescit loqui cum illo, qui sine anima est:

18. & pro sanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vita rogat mortuum, & in adiutorium inutilem invocat:

19. & pro itinere petit ab eo, qui ambulare non potest: & de acquirendo, & de operando, & de omnium rerum eventu petit ab eo, qui in omnibus est inutilis.

CAPUT XIV.

Utile inventio navis, qua etiam tempore diluvii semen humanum servatum est. Idololum autem maledictum est cum suo fabricatore: & quod fuerit idolorum idololatricæ exordium & progressus, item quæ mala ex idololatriâ procedant.

1. Iterum alius navigare cogitans, & per ferios fluctus iter facere incipiens, ligno portante se, fragilius lignum invocat.

2. Illud enim cupiditas acquirendi excogitavit, & artifex sapientia fabricavit sua.

3. Tua autem, Pater, providentia gubernat: * quoniam dedisti & in mari viam, & inter fluctus semitam firmissimam,

* Eccl. 14. 22.

4. ostendens quoniam potens es ex omnibus salvare, etiam si sine arte aliquis adeat mare.

5. Sed ut non essent vacua sapientiæ tuæ opera: propter hoc etiam & exiguo ligno credunt homines animas suas, & transeuntes mare per ratem liberati sunt:

6. * sed & ab initio cum perirent superbi gigantes, spes orbis terrarum ad ratem confugiens, remisit sæculo semen nativita-

tis, quæ manu tua erat gubernata,

* Genes 6. 4. & 7. 7.

7. Benedictum est enim lignum, per quod fit iustitia.

8. * Per manus autem quod fit idololum, maledictum est & ipsum, & qui recit illud: quia ille quidem operatus est. illud autem cum esset fragile, deus cognominatus est.

* Ps. 113. 4. Baruch. 6. 7.

9. Similiter autem odio sunt Deo impius, & impietas ejus.

10. Etenim quod factum est, cum illo, qui fecit, tormenta patietur.

11. Propter hoc & in idolis nationum non erit respectus: quoniam creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium.

12. Initium enim fornicationis est exquisitio idolorum: & adinventio illorum corruptio vitæ est.

13. neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum.

14. Supervacuitas enim hominum hæc advenit in orbem terrarum: & ideo brevis illorum finis est inventus.

15. Acerbo enim luctu dolens pater, citò sibi rapti filii fecit imaginem: & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tamquam deum colere cœpit, & constituit inter servos suos sacra & sacrificia.

16. Deinde interveniente tempore, convalescente iniqua consuetudine, hic error tamquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur argumenta.

17. Et hos, quos in palam homines honorare non poterant propter hoc quòd longe essent, è longinquo figura eorum allata, evidentem imaginem regi, quem honorare volebant, fecerunt: ut illum, qui aberat, tamquam præsentem colerent sua sollicitudine.

18. Proxevit autem ad horum culturam & hos, qui ignoabant, artificis eximia diligentia.

19. Ille enim volens placere illi, qui se assumpsit, elaboravit arte sua, ut similitudinem in melius figuraret.

20. Multitudo autem hominum abducta per speciem operis, eum, qui ante tempus tamquam homo honoratus fuerat, nunc deum æstimaverunt.

21. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio: quoniam aut affectu, aut regibus deservientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt.

22. Et non suffecerat errasse eos circa Dei scientiam, sed & in magno viventes inscientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant.

23. * Aut enim filios suos sacrificantes, aut obscura sacrificia facientes, aut insanitè plenas vigiliis habentes, * Deut. 18. 10. Jer. 7. 6. & 31.

24. neque vitam, neque nuptias mundas jam custodiunt, sed alius alium per invidiam occidit, aut adulterans contristat:

25. & omnia commista sunt, sanguis, homicidium, furtum & fictio, corruptio & infidelitas, turbatio & perjurium, tumultus bonorum,

26. Dei immemoratio, animarum inquinatio, nativitatis immutatio, nuptiarum inconstantia, inordinatio mœchiæ & impudicitiae.

27. Infandorum enim idolorum cultiva, omnis mali causa est, & initium finis.

28. Aut enim dum lætantur, insaniant: aut cer-

certe vaticinantur falsa, aut vivunt injuste, aut pejerant cito.

27. Dum eni in confidunt in idolis, quæ sine anima sunt, malè jurantes noceri se non sperant.

30. Utique ergo illis evenient dignè, quoniam malè senserunt de Deo, attendentes idolis, & juraverunt injuste, in dolo contemnentes justitiam.

31. Non enim juratorum virtus, sed peccantium poena perambulat semper injustorum prævaricationem.

CAPUT XV.

Vox fidelium suavitatem & misericordiam Dei commendantium, cujus gratia ab idololatria sunt servati: mirè quoque subannati idolorum artifices ac cultores.

1. **T**U autem Deus noster, suavis & verus es, patiens, & in misericordia disponens omnia.

2. Etenim si peccaverimus, tui sumus, scientes magnitudinem tuam: & si non peccaverimus, scimus quoniam apud te sumus computati.

3. Nosse enim te, consummata justitia est: & scire justitiam, & virtutem tuam, radix est immortalitatis.

4. Non enim in errorem induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ labor sine fructu, effigies sculpta per varios colores,

5. cujus aspectus insensato dat concupiscentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem sine anima.

6. Malorum amatores, digni sunt qui spem habeant in talibus, & qui faciunt illos, & qui diligunt, & qui colunt.

7. * Sed & figulus mollem terram premens laboriose fingit ad usus nostros unumquodque vas, & de eodem luto fingit quæ munda sunt in usum vasa, & similiter quæ his sunt contraria: horum autem vasorum quis sit usus, judex est figulus. * Rom. 9. 21.

8. Et cum labore vno deum fingit de eodem luto: ille qui paulo ante de tera factus fuerat, & post pusillum reducit se unde acceptus est, repetitus animæ debitum quam habebat.

9. Sed cura est illi, non quia laboraturus est, nec quoniam brevis illi vita est, sed concertatur auribus & argenteis: sed & ærariis imitatur, & gloriam præfert, quoniam res supervacuas fingit.

10. Cinis est enim cor ejus, & terra supervacua spes illius, & luto vilior vita ejus:

11. quoniam ignoravit qui se finxit, & qui inspiravit illi animam, quæ operatur, & qui insufflavit ei spiritum vitalem.

12. Sed & æstimaverunt lulum esse vitam nostram, & conversationem vitæ compositam ad lucrum, & oportere undecumque etiam ex malo acquirere.

13. Hic enim scit se super omnes delinquere, qui ex terræ materia fragilia vasa, & sculptilia fingit.

14. Omnes enim insipientes, & infelices supra modum animæ superbi, sunt inimici populi tui, & imperantes illi:

15. quoniam omnia idola nationum deos æstimaverunt, * quibus neque oculorum usus est ad videndum, neque nares ad percipiendum spiritum, neque aures ad audiendum, neque digiti manuum ad tractandum, sed & pe-

des eorum pigri ad ambulandum.

* Ps. 113. 5. & 134. 16.

16. homo enim fecit illos: & qui spiritum mutuatus est, is finxit illos. Nemo enim sibi similem homo poterit Deum fingere.

17. Cum enim sit mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior enim est ipse his, quos colit, quia ipse quidem vixit, cum esset mortalis, illi autem nunquam.

18. Sed & animalia miserrima colunt: insensata enim comparata his, illis sunt deteriora.

19. Sed nec aspectu aliquis ex his animalibus bona potest conspiceret. Effugerunt autem Dei laudem, & benedictionem ejus.

CAPUT XVI.

Ægyptiis ob idololatriam digna passis, Hebræi etiam à Deo accepturi: castigati tamen aliquantulum morsu serpentium, erecto serpente aneo sanati sunt à Deo: impij verò morte consumpti per locustas, muscas, ignemque grandini mustum: cum illi accepto manna, satiati sint & confortati.

1. **P**ROPTER hæc, & per his similia passi sunt dignè tormenta, & per multitudinem bestiarum exterminati sunt.

2. Pro quibus tormentis benè disposuisti populum tuum, * quibus dedisti concupiscentiam delectamenti sui novum saporem, escam parans eis orthogonetræ * Num. 11. 31.

3. ut illi quidem concupiscentes escam propter ea, quæ illis ostensa & missa sunt, etiam à necessaria concupiscentia averterentur. Hi autem in brevi inopes facti, novam gustaverunt escam.

4. Oportebat enim illis sine excusatione quidem supervenire interitum exercentibus tyrannidem: his autem tantum ostendite quemadmodum inimici eorum exterminabantur.

5. * Etenim cum illis supervenit sæva bestiarum ira, morsibus perversorum coluborum exterminabantur. * Num. 21. 6.

6. Sed non in perpetuum ira tua permanisset, sed ad correptionem in brevi turbati sunt, signum habentes salutis ad commemorationem mandati legis tuæ.

7. Qui enim conversus est, non per hoc, quod videbat, sanabatur, sed per te omnium salvatorem:

8. in hoc autem ostendisti inimicis nostris, quia tu es, qui liberas ab omni malo.

9. * Illos enim locustarum, & muscarum occiderunt morsus, & non est inventa sanitas animæ illorum: quia digni erant ab hujusmodi exterminari. * Exod. 8. 24. & 10. 4. Apoc. 9. 7.

10. Filios autem tuos, nec draconum venenatorum vicerunt dentes. misericordia enim tua adveniens sanabat illos.

11. In memoria enim sermonum tuorum examinabantur, & velociter salvabantur, ne in altum incidentes oblivionem, non possent tuo uti adiutorio.

12. Etenim neque herba, neque malagma sanavit eos, sed tuus, Domine, sermo, qui sanat omnia.

13. * Tu es enim, Domine, qui vitæ & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis, & reducis: * Dent. 32. 39. 1. Reg. 2. 6. Job. 13. 2.

14. homo autem occidit quidem per malitiam, & cum exierit spiritus, non revertetur, nec revocabit animam quæ recepta est:

15. sed tuam manum effugere impossibile est.

16. * Negantes enim te nosse impij, per fortitudinem brachii tui flagellati sunt: novis aquis, & grandinibus, & pluvius persecutionem passi, & per ignem consumpti.

* *Exod. 9. 23.*

17. Quod enim mirabile erat, in aqua, quæ omnia extinguit, plus ignis valebat: vindex est enim orbis iustorum.

18. Quodam enim tempore, mansuetibatur ignis, ne comburentur quæ ad impios missa erant animalia: sed ut ipsi videntes scirent, quoniam Dei iudicio patiuntur persecutionem.

19. Et quodam tempore in aqua supra virtutem ignis, exardescbat undique, ut iniquæ terræ nationem exterminaret.

20. * Pro quibus angelorum esca nutritivum populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suavitatem. * *Exod. 16. 14. Num. 11. 7. Ps. 77. 25. Joann. 6. 31.*

21. Substantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebat: & deserviens unusquisque voluntati, ad quod quisque volebat, convertebatur.

22. * Nix autem & glacies sustinebant vim ignis, & non tabescebant: ut scirent quoniam fractus inimicorum exterminabat ignis ardens in grandine & pluvia coruscans.

* *Exod. 9. 24.*

23. Hic autem iterum ut nutritentur usti, etiam suæ virtutis oblitus est.

24. Creatura enim tibi factori deserviens, exardescit in tormentum adversus inustos: & lenior fit ad beneficiandum pio his, qui in te confidunt.

25. Propter hoc & tunc in omnia transfigurata omnium nutriti gratiæ tuæ deserviebant, ad voluntatem eorum, qui à te desiderabant:

26. ut scirent filii tui, quos dilexisti Domine, * quoniam non nativitatis fructus pascent homines, sed sermo tuus hos, qui in te crediderint, conservat. * *Deut. 8. 3. Matth. 24. 4.*

27. Quod enim ab igne non poterat exterminari, statim ab exiguo radic solis calefactum tabescebat:

28. ut notum omnibus esset, quoniam oportet prævenire solem ad benedictionem tuam, & ad ortum lucis te adorare.

29. Ingrati enim spes tamquam hybernalis glacies tabesceat, & disperiet tamquam aqua super vacuum.

CAPUT XVII.

Ægyptii triduanas passi sunt invincibiles tenebras, cum incredibili timore & horrore: reliqua orbis parte illustrata lumine.

1. **M**agna sunt enim iudicia tua Domine, & inenarrabilia verba tua propter hoc indisciplinatæ animæ erraverunt.

2. * Dum enim persuasum habent iniqui posse dominari nationi sanctæ: vinculis tenebrarum & longæ noctis compediti inclusi sub tectis, fugitivi perpetuæ providentiæ jacuerunt. * *Exod. 10. 23.*

3. Et dum putant se late in obscuris peccatis, tenebroso oblivionis velamento dispersi sunt, paventes horrende, & cum admiratione nimia perturbati.

4. Neque enim quæ continebat illos spe-

lunca, sinè timore custodiebat: quoniam sonitus descendens perturbabat illos, & personæ tistes illis apparentes pavorem illis præstabant.

5. Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere, nec siderum lympidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam.

6. Apparebat autem illis subitaneus ignis, timore plenus: & timore percussus illos, quæ non videbatur, faciei, æstimabant deteriora esse quæ videbantur:

7. & * magicæ artis appositi erant derisus, & sapientiæ gloriæ correctio cum contumelia. * *Exod. 7. 22. & 8. 7.*

8. Illi enim qui promittebant timores & perturbaciones expellere se ab anima languente, hi cum derisu pleni timore languiebant.

9. Nam etsi nihil illos ex inonstris perturbabat: transitu animalium & serpentium sibilatione commoti, tremebundi peribant: & aerem, quem nulla ratione quis effugere posset, negantes se videre.

10. Cum sit enim timida nequitia, dat testimonium condemnationis: semper enim præsumit severa, perurbata conscientia.

11. Nihil enim est tumor nisi proditio cogitationis auxiliorum.

12. Et dum ab intus minor est expectatio, maiorem computat inscientiam ejus causæ, de qua tormentum præstat.

13. Illi autem qui impotentem verè noctem, & ab infinis, & ab altissimis inferis supervenientem, eundem somnum dormientes,

14. aliquando monstorum exagitabantur timore, aliquando animæ deficiebant traductione: subitaneus enim illis & insperatus timor superveneat.

15. Deinde si quisquam ex illis decidisset, custodiebatur in carcere sine ferro reclusus.

16. Si enim rusticus quis erat, aut pastor, aut agri laborum operarius præoccupatus esset, ineffabilem sustinebat necessitatem.

17. Una enim catena tenebrarum omnes erant colligati. Sive spiritus sibilans, aut inter spissos arborum ramos avium sonus suavis, aut vis aquæ decurientis nuntium,

18. aut sonus validus præcipitarum petrarum, aut ludantium animalium cursus invisus, aut mugientium valida bestiarum vox, aut resonans de altissimis montibus Echo. deficientes faciebant illos præ timore.

19. Omnis enim orbis terrarum lumpido illuminabatur lumine, & non impeditis operibus continebatur.

20. Solis autem illis superposita erat gravis nox imago tenebrarum, quæ superventura illis erat. Ipsi ergo sibi erant graviores tenebris.

CAPUT XVIII.

Hebraei luce gaudent, & ducatum columna ignis accipiunt: occiduntur omnia Ægyptii primogenita ab Angelo, Hebraei in seditione Coriam Dei provocant: sed in medio incendiis liberantur, offerente Aaron incensum, & pro multitudine deprecante.

1. * **S**anctis autem tui maxima erat lux & horum quidem vocem audiebant, sed figuram non videbant. Et quia non & ipsi eadem passi erant, magnificabant te:

* *Exod. 10. 23.*

2. & qui antè laesi erant, quia non ledebantur, gratias agebant: & ut esset disceptatio, donum petebant.

3. * Prop-

3. * Propter quod ignis ardentem columnam ducem habuerunt ignotæ viæ, & solem sine læsura boni hospitii præstitisti. * *Exod.* 14. 24. *Psal.* 77. 14. & 104. 37.

4. Dignitatem illi carere luce, & pati carcerem tenebrarum, qui inclusos custodiebant filios tuos, per quos incipiebat incorruptum legis iumen sæculo dari.

5. * Cum cogitarent iustorum occidere infantes : & * uno exposito filio, & liberato, in translationem illorum, multitudinem filiorum abstulisti, & *** pariter illos perdidisti in aqua valida. * *Exod.* 1. 16. & 2. 3. * * *Exod.* 2. 23. * * * *Exod.* 11. 27.

6. Illa enim nox ante cognita est à patribus nostris, ut verè scientes quibus juramentis crediderunt, animæquiores essent.

7. Suscepta est autem à populo tuo sanitas quidem iustorum, iniustorum autem exterminatio.

8. Sicut enim læsisti adversarios : sic & nos provocans magnificasti.

9. Absconset enim sacrificabant iusti pueri bonorum, & iustitiae legem in concordia disposerunt : similiter & bona & mala recepturos iustos, patrum jam decantantes laudes.

10. Resonabat autem inconveniens inimicorum vox, & flebilis audiebatur planctus plorantium inrantium.

11. * Simili autem poena servus cum domino afflictus est, & popularis homo regi similia passus. * *Exod.* 12. 29.

12. Similiter ergo omnes uno nomine mortis morituros habebant innumerabiles. Nec enim ad sepeliendum vivi sufficiebant : quoniam uno momento, quæ erat præclarior natio illorum, exterminata est.

13. De omnibus enim non credentes propter veneficiam, tunc verò primum cum fuit exterminium primogenitorum, spoponderat populum Dei esse.

14. Cum enim quæritur silentium contineret omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet,

15. omnipotens sermo tuus de cælo à regalibus sedibus, durus debellator in mediam exterminii terram prosilivit,

16. gladius acutus insimulatum imperium tuum portans, & stans replevit omnia morte, & usque ad cælum attingebat stans in terra.

17. Tunc continuò v. us somniorum malorum turbaverunt illos, & timores supervenerunt insperati.

18. Et alius alibi projectus semivivus, propter quam moriebatur, causam demonstrabat motis.

19. Visiones enim, quæ illos turbaverunt, hæc præmonebant, ne insci, quare mala patiebantur, perirent.

20. Tetigit autem tunc & iustos tentatio mortis, & commotio in eismo facta est multitudinis : sed non diu permansit ira tua.

21. * Propterea enim homo sine querela deprecari pro populis, proferens servitutis suæ scutum, orationem & per incensum deprecationem allegans, restitit iræ, & finem imposuit necessitati, ostendens quoniam tuus est famulus. * *Num.* 16. 46.

22. Vicit autem turbas, non in virtute corporis, nec annaturæ potentia, sed verbo illum, qui se vexabat, subiecit, juramenta parentum, & testamentum commemorans.

23. Cum enim jam cervicatum cecidissent super alterutrum mortui, interstitit, & aimpavit impetum, & divisit illam, quæ ad viros ducebat viam.

21. * In veste enim poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum : & parentum maenalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, & magnificentia tua in diademate capitis illius sculpta erat. * *Exod.* 28. 6.

25. His autem cessit qui exterminabat, & hæc extimuit. Erat enim sola tentatio iræ sufficiens.

CAPUT XIX.

Hebræos persequentes Ægyptii, mari abiorti sunt, muscis & ranis antea vocatis; Hebræis vero concupitas carnis accipientibus, impij inhospitalis percipiuntur cæcitate, elementa Deo serviunt in afflictione malorum, & obsequio bonorum.

1. Impiis autem usque in novissimum sine inisericordia ira supervenit. Præcibet enim & futura illorum :

2. quoniam cum ipsi permisissent ut se educerent, & cum magna sollicitudine præmisissent illos, consequebantur illos poenitentia acti.

3. * Adhuc enim inter manus habentes luctum, & deplorantes ad monumenta mortuorum, aliam sibi assumpserunt cogitationem inscientia : & quos rogantes proecerant, hos tamquam fugitivos persequabantur. * *Ex.* 14. 5.

4. ducebat enim illos ad hunc finem digna necessitas, & horum, quæ acciderant, commemorationem amittebant, ut quæ dærant tormentis, repletur poenitio :

5. & populus quidem tuus mirabiliter transiret, illi autem novam mortem invenirent.

6. Omnis enim creatura ad suum genus ab initio refiguratur, deserviens tuis præceptis, ut pueri tui custodirentur illis.

7. Nam iubes castra eorum obumbrabat, & ex aqua, quæ ante erat, terra arida apparuit, & in mari rubro via sine impedimento : & campus germinans de profundo nimio.

8. per quem omnis natio transivit, quæ tegebatur tua manu, videntes tua mirabilia & monstra.

9. Tamquam enim equi depaverunt escam, & tamquam agni exultaverunt, magnificantes te Domine, qui liberasti illos.

10. Memores enim erant adhuc eorum, quæ in incolatu illorum facta fuerant, quemadmodum pro natione animalium eduxit terra muscas, & pro piscibus eructavit fluvius multitudinem ranarum.

11. * Novissimè autem viderunt novam creaturam avium, cum adducti concupiscentia postulaverunt escas epulationis.

* *Exod.* 16. 13. *Num.* 11. 31. *Supr.* 16. 2.

12. In allocatione enim desiderii, ascendit illis de mari ortygometra : & vexationes peccatoribus supervenerunt, non sine illis, quæ antè facta erant, argumentis per viam fulminum : iuste enim patiebantur secundum suas nequitias.

13. Etenim detestabiliorem inhospitalitatem instituerunt : alii quidam ignotos non recipiebant advenas, alii autem bonos hospites in servitutem redigebant.

14. Et non solum hæc, sed & alius quidam respectus illorum erat : quoniam inviti recipiebant extraneos.

15. Qui autem cum lætitia receperunt hos, qui eisdem usi erant iustitiis, sævissimis afflixerunt dolibus.

16. Percussi sunt autem cæcitate : sicut * illi in foribus iusti, cum subitaneis cooperit essent tenebris, unusquisque transiit ostii sui quærebat.

* *Gen.* 19. 11.

Ee 4

17. In

17. In se enim elementa dum convertuntur, sicut in organo qualitatis sonus immutatur, & omnia suum sonum custodiunt: unde æstimari ex ipso visu certò potest.

18. Agrestia enim in æquatica convertebatur: & quæcumque erant natantia, in terram transibant.

19. Ignis in aqua valebat supra suam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliviscebatur.

20. Flammæ econtrariò, corruptibilium animarum non vexaverunt carnes coambulantium, nec dissolvebant illam, quæ facile dissolvebatur sicut glacies, bonam escam. In omnibus enim magnificasti populum tuum Domine, & honorasti, & non despexisti, in omni tempore, & in omni loco assistens eis.

IN ECCLESIASTICUM

IESU FILII SIRACH.

PROLOGUS.

Multorum nobis, & magnorum per legem, & prophetas, aliosque qui secuti sunt illos, sapientia demonstrata est: in quibus oportet laudare Israel doctrinæ & sapientiæ causa: quia non solum ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiam extraneos posse & dicentes & scribentes doctissimos fieri. Avus meus Iesus, postquam se amplius dedit ad diligentiam lectionis legis, & prophetarum, & aliorum librorum, qui nobis à parentibus nostris traditi sunt: voluit & ipse scribere aliquid horum, quæ ad doctrinam & sapientiam pertinent: ut desiderantes discere, & illorum periti facti, magis magisque attendant animo, & confirmetur ad legitimam vitam. Hortor itaque venire vos cum benevolentia, & attentiori studio lectionem facere, & veniam habere in illis, in quibus videmur sequentes imaginem sapientiæ, deficere in verborum compositione. Nam deficiunt verba Hebraica, quando fuerint translata ad alteram linguam. Non autem solum hæc, sed & ipsa lex, & prophetæ, ceteraque aliorum librorum, non parvam habent differentiam, quando inter se dicuntur. Nam in octavo & trigésimo anno temporibus Ptolemæi Evergetis regis, postquam perveni in Ægyptum, & cum multum temporis ibi fuissim, inveni ibi libros reliquos, non parvæ, neque contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum & necessarium putavi & ipse aliquam addere diligentiam & laborem interpretandi librum istum: & multa vigilia attuli doctrinam in spatio temporis ad illa, quæ ad finem ducunt, librum istum dare, & illis qui volunt animum intendere, & discere quemadmodum oportet instituire mores, qui secundum legem Domini proposuerint vitam agere.

ECCLESIASTICUS.

CAPUT PRIMUM.

*Sapientia incomprehensibilis est in creaturis rebus, ab æterno originem à solo Deo omnipotente trahit, quam dat diligentibus ac timen-
tibus ipsum: nam timor Domini, qui hic mul-*

tipliciter commendatur, non solum sapientiam, sed & reliquas secum affert virtutes: simpliciter autem corde ad Deum accedendum est.

1. Omnis sapientia à Domino Deo est, & cum illo ruit semper, & est ante ævum. * 3. Reg. 3. 9. & 4. 20.

2. Arenam maris, & pluvie guttas, & dies sæculi quis dinumeravit? Altitudinem cæli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dinensus est?

3. Sapientiam Dei præcedentem omnia quis investigavit?

4. Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudentiæ ab ævo.

5. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna.

6. Radix sapientiæ cui revelata est, & astutias illius quis agnovit?

7. Disciplina sapientiæ cui revelata est, & manifestata? & multiplicationem ingressus illius quis intellexit?

8. Unus est altissimus Creator omnipotens, & Rex potens, & metuendus nimis, sedens super thronum illius & dominans Deus.

9. Ipse creavit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumeravit, & mensus est.

10. Et effudit illam super omnia opera sua, & super omnem carnem secundum datum suum, & præbuit illam diligentibus se.

11. Timor Domini gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis.

12. Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiā, & gaudium, & longitudinem dierum.

13. Timenti Dominum bene erit in extremis, & in die defunitionis suæ benedicetur.

14. Dilectio Dei honorabilis sapientia.

15. Quibus autem apparuerit in visu, diligunt eam in visione, & in agnitione magnalium suorum.

16. * Initium sapientiæ, timor Domini, & cum fidelibus in vulva concreat est, cum electis feminis graditur, & cum iustis & fidelibus agnoscitur. * Psalm. 110. 10. Prov. 1. 7. & 9. 10.

17. Timor Domini, sapientiæ religiositas.

18. Religiositas custodiet & iustificabit cor, iucunditatem atque gaudium dabit.

19. Timenti Dominum bene erit, & in diebus consummationis illius benedicetur.

20. Plenitudo sapientiæ est timere Deum, & plenitudo à fructibus illius.

21. Omnem domum illius implebit à generationibus, & acceptacula à thesauris illius.

22. Corona sapientiæ, timor Domini, replens pacem, & salutis fructum.

23. & vidit, & dinumeravit eam: utraque autem sunt dona Dei.

24. Scientiam, & intellectum prudentiæ sapientia compartietur, & gloriam tenentium se, exaltat.

25. Radix sapientiæ est timere Dominum: & iam illius longævi.

26. In thesauris sapientiæ intellectus, & scientiæ religiositas, execratio autem peccatoribus sapientia.

27. Timor Domini expellit peccatum;

28. nam qui sine timore est, non poterit justificari: inacidia enim animositatis illius, subversio illius est.

29. Usque in tempus sustinebit patiens, & postea redditio iucunditatis.

30. Bonus sensus usque in tempus abscondit verba illius, & labia multorum enarrabunt sensum illius.

31. In thesauris sapientiæ significatio disciplinæ.

32. execratio autem peccatori, cultura Dei.

33. Fili concupiscens sapientiam, conserva justitiam, & Deus præbebit illam tibi.

34. Sapientia enim & disciplina timor Domini: & quod beneplacitum est illi,

35. fides, & mansuetudo, & adimplebit thesauros illius.

36. Ne sis incredibilis timori Domini: & ne accesseris ad illum duplici corde.

37. Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, & non scandalizeris in labiis tuis.

38. Attende in illis, ne fortè cadas, & adducas animæ tuæ inhonorationem,

39. & revelet Deus absconsa tua, & in medio synagogæ elidat te:

40. quoniam accessisti malignè ad Dominum, & cor tuum plenum est dolo & fallacia.

CAPUT II.

Deo serviturus stet in iustitia, Dei timore & patientia: timentes verò Deum credant fidantque in illum, & maximos hinc fructus accipient: væ autem incedulis & impatientibus. effectus quoque divini timoris explicantur.

1. **F**ili accedens ad servitum Dei, sta in iustitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem * *Matth. 4. 1. 2. Tim. 3. 12.*

2. Deprime cor tuum, & sustine: inclina aurem tuam, & suscipe verba intellectus: & ne festines in tempore obductionis.

3. Sustine sustentationes Dei: conjungere Deo, & sustine, ut crescat in novissimo vita tua.

4. Omne, quod tibi applicitum fuerit, accipe: & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe:

5. * quoniam in igne probatur aurum & argentum, homines verò receptibiles in camino humilitationis. * *Sap. 3. 6.*

6. Crede Deo, & recuperavit te. Et dirige viam tuam, & spera in illum. Serva timorem illius, & in illo veterasce.

7. Metuentes Dominum sustinete misericordiam ejus: & non deflectatis ab illo ne cadatis.

8. Qui timetis Dominum, credite illi, & non evacuabitur merces vestra.

9. Qui timetis Dominum sperate in illum: & in oblationem veniet vobis misericordia.

10. Qui timentis Dominum diligite illum, & illuminabuntur corda vestra.

11. Respiciite filii nationes hominum: & scitote quia nullus speravit in Domino, & confusus est.

12. * Quis enim permansit in mandatis ejus, & derelictus est aut quis invocavit eum, & desepit illum? * *Psal. 30. 1.*

13. Quoniam pius & misericors est Deus, & remittit in die tribulationis peccata: & protector est omnibus exquirentibus se in veritate,

14. Væ duplici corde, & labiis scelestis, & manibus iniferacientibus, & peccatori * terram ingredienti duabus viis. * *3. Reg. 18. 21.*

15. Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo & ideo non protegetur ab eo.

16. Væ his, qui perdidit sustinentiam, & qui derelinquunt vias rectas, & divertunt in vias pravas.

17. Et quid racent, cum inspicere cœperit Dominus?

18. Qui timent Dominum, non erunt in-

credibiles verbo illius: * & qui diligunt illum, conservabunt viam illius. * *Joann. 14. 23.*

19. Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei. & qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius.

20. Qui timent Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas.

21. Qui timent Dominum, custodient mandata illius, & patientiam habebunt usque ad inspectionem illius,

22. dicentes: Si poenitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in inanum hominum.

23. Secundum enim magnitudinem ipsius, sic & misericordia illius cum ipso est.

CAPUT III.

Honor parentum multiplicem Dei meretur benedictionem, & inhonoratio maledictionem: modestia animi laudatur contra curiositatem: & cor durum, nequam & superbum vituperatur, laudato sapiente & elemosynam tribuente.

1. **F**ili sapientiæ, ecclesia justorum: & natio illorum, obediencia & dilectio.

2. Iudicium patris audite filii, & sic facite ut salvi sitis.

3. Deus enim honoravit patrem in filiis: & iudicium matris exquirens, firmavit in filiis.

4. Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur.

5. Et sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam.

6. Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur.

7. Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore: & qui obedit patri, refugerabit matrem.

8. Qui timet Dominum honorat parentes, & quasi dominis serviet his, qui se genuerunt.

9. * In opere & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, * *Exod. 20. 12. Deuter. 5. 16. Matth. 15. 4. Marc. 7. 10. Ephes. 6. 2.*

10. ut superveniat tibi benedictio ab eo, & benedictio illius in novissimo maneant.

11. * Benedictio patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta. * *Gen. 27. 27. & 49. 2.*

12. Ne gloriaris in contumelia patris tui: non enim est tibi gloria, ejus confusio.

13. gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filii pater sine honore.

14. Fili suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius:

15. & si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in virtute tua: elemosyna enim patris non erit in oblivione.

16. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum,

17. & in iustitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui: & sicut in sereno glacies solvantur peccata tua,

18. Quam malæ famæ est, qui derelinquit patrem: & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem.

19. Fili in mansuetudine opera tua perice, & super hominum gloriam diligeris.

20. * Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam, * *Philipp. 2. 3.*

21. quoniam magna potentia Dei solus, & ab humilibus honoratur.

22. * Altiora te ne quæseris, & fortiora te

te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus. * *Prov. 25. 27.*

23. Non est enim tibi necessarium ea, quæ abscondita sunt, videre oculis tuis.

24. In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus ejus non eris curiosus.

25. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi.

26. Multos quoque supplantavit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum.

27. Cor durum habebit malè in novissimo: & qui amat periculum, in illo peribit.

28. Cor ingrediens duras vias, non habebit successus, & pravus corde in illis scandalabitur.

29. Cor nequam gravabitur in doloribus, & peccator addicit ad peccandum.

30. Synagoga superborum non erit sanitas: fructus enim peccati radicabitur in illis, & non intelligetur.

31. Cor sapientis intelligitur in sapientia, & auris bona audit cum omni concupiscentia sapientium.

32. Sapient cor, & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus justitiæ successus habebit.

33. * Ignem ardentem extinguit aqua, & elemosyna resistit peccatis: * *Dan. 4. 24.*

34. & Deus prospector est ejus qui reddit gratiam: meminit ejus in posterum, & in tempore casus sui invenit firmamentum.

CAPUT IV.

Ad opera misericordiæ, & sapientiam multipliciter hortatur, hujus ostendens utilitates: confusio bona & mala: non occultanda sapientia, nec veritatis contradiendum: pro justitia cessandum: verbo tuo opus respondeat: sis humanus erga subditos, & non avarus.

1. * **F**ili elemosynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne transvertas à paupe. * *Tob. 4. 7.*

2. Animam esurientem ne despexeris: & non exasperes pauperem in inopia sua.

3. Cor inopis ne affligeris, & non protrahas datum angustianti.

4. Rogationem contribulati ne abjicias: & non avertas faciem tuam ab egeno.

5. Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram: & non relinques quærentibus tibi retro maledicere.

6. Inaledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius: exaudiet autem eum, qui fecit illum.

7. Congregationi pauperum affabilem te facito, & presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum.

8. Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & responde illi pacifica in mansuetudine.

9. Libera eum, qui iniquam patitur de manu superbi: & non acide feras in animam tua.

10. In judicando esto pupillis misericors ut pater, & pro viro matri illorum:

11. & eris tu velut filius Altissimi obediens, & miserebitur tui magis quam mater.

12. Sapientia filius suis vitam inspirat, & suscipit inquirentes se, & præbuit in via justitiæ.

13. & qui illam diligit, diligit vitam: &

qui vigilaverint ad illam, complectentur pacem ejus.

14. Qui tenuerint illam, vitam hereditabunt: & quò introibit, benedictet Deus.

15. Qui serviunt ei, obsequentes erunt sancto: & eos, qui diligunt illam, diligit Deus.

16. Qui audit illam, indicabit Gentes, & qui intuetur illam, permanebit confidens.

17. Si crediderit ei, hereditabit illam, & erunt in confirmatione creaturæ illius.

18. quoniam in tentatione ambulat cum eo, & in primis eligit eum.

19. Timorem & metum, & probationem inducet super illum: & cruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet eum in cogitationibus suis, & credat animæ illius.

20. Et firmabit illum, & iter adducet directum ad illum, & lætificabit illum,

21. & denudabit absconsa sua illi, & thesaurizabit super illum scientiam & intellectum justitiæ.

22. Si autem oberaverit, derelinquet eum, & tradet eum in manus inimici sui.

23. Fili conserva tempus, & devota à malo.

24. Pio anima tua ne confundaris dicere verum.

25. Est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gratiam.

26. Ne accipias faciem adversus faciem tuam, nec adversus animam tuam mendacium.

27. Ne revearis proximum tuum in casu suo:

28. ne retineas verbum in tempore salutis. Non abscondas sapientiam tuam in decore suo.

29. In lingua enim sapientia dignoscitur. & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati, & firmamentum in operibus justitiæ.

30. Non contraducas verbo veritatis ullo modo, & de mendacio ineducationis tuæ confundere.

31. Non confundaris confiteri peccata tua, * & ne subicias te omni homini pro peccato. * *1. Th. 6. 6.*

32. Noli resistere contra faciem potentis, nec coneris contra idem fluvium.

33. Pro justitia agonizare pio anima tua, & usque ad mortem certa pro justitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

34. Noli citatus esse in linea tua: & inutilis, & remissus in operibus tuis.

35. Noli esse sicut leo in domo tua, evergens domesticos tuos, & opprimens subiectos tibi.

36. Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.

CAPUT V.

Non permanendum in peccato ob confidentiam divitiarum, juventutis, fortitudinis aut misericordiæ Domini: ne sis vagus, sed firmus & mansuetus in via Domini, & cordatus in verbis: ne sis superbus aut bilinguis.

1. **N**oli attendere ad possessiones iniquas, & ne dixeris: Est mihi sufficiens vita: nihil enim prodeunt in tempore vindictæ & obductionis.

2. ne sequare in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui:

3. & ne dixeris: Quomodo potui? aut quis me subiecit propter ratiā meā? Deus enim vindicans vindicabit.

4. Ne dixeris: Peccavi, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor.

5. De propitiato peccato noli esse sine metu,

tu, neque adjicias peccatum super peccatum.

6. Et ne dicas. Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum ineorum miserabitur.

7. * Misericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatoribus respicit ira illius.

* Prov. 10. 6.

8. Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem.

9. subito enim venit ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.

10. * Noli anxius esse in divitiis injustis: non enim proderunt tibi in die obductionis & vindictæ.

* Prov. 11. 4. & 28.

11. Non ventiles te in omnem ventum, & non eas in omnem viam. sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua.

12. Esto firmus in via Domini, & in veritate sensus tui & scientia, & prosequatur te verbum pacis & justitiæ.

13. Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas: & cum sapientia proferas responsum verum.

14. Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, ne caparis in verbo indisciplinato, & confundaris.

15. Honor & gloria in sermone sensati, lingua verò imprudentis conversio est ipsius.

16. Non appelleris susurro, & lingua tua ne capiaris, & confundaris.

17. Super urem enim est confusio & penitentia, & denotatio pessima super bilinguem: susurrotori autem odium, & inimicitia & contumelia.

18. Iustificata pusillum, & magnum similiter.

CAPUT VI.

Proximi dilectionem repellunt, improperium, invidia, ac ferocitas quum juvant dulcedo in verbis & pacifica conversatio. multiplex sunt amici, sed verus amicus non potest satis estimari. quantum diligenda & conservanda sit sapientia: querenda est prudentium societas, & servanda Dei præcepta.

1. **N**OLI fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim & contumeliam malus hereditabit, & omnis peccator invidus & bilinguis.

2. * Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus. ne fortè elidatur virtus tua per stultitiam, * Rom. 12. 16. *Philipp. 2. 3.*

3. & folia tua comedat, & fructus tuos perdat, & relinquantur velut lignum aridum in eremo.

4. Anima enim nequam disperdet qui se habet, & in gaudium inimicis dat illum, & deducet in sortem impiorum.

5. Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos: & lingua eucharis in bono homine abundat.

6. Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi unus de mille.

7. Si possides amicum, in tentatione posside eum, & ne faciliè credas ei.

8. Est enim amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis.

9. Et est amicus qui convertitur ad inimicitiam: & est amicus qui odium & iram, & convitia depudabit.

10. Est autem amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis.

11. Amicus si permanerit fixus, erit tibi quasi cœqualis: & in domesticis tuis familiariter aget.

12. si humiliterit se contra te, & à facie tua absconderit se, unanimum habebis amicitiam bonam.

13. Ab inimicis tuis separare, & ab amicis tuis attende.

14. Amicus fidelis, protectio fortis: qui autem invenit illum, invenit thesaurum.

15. Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna pond. ratio auri & argenti contra bonitatem fidei illius.

16. Amicus fidelis, medicamentum vitæ & immortalitatis: & qui metuit Dominum, invenit illum.

17. Qui timet Deum, æque habebit amicitiam bonam: quoniam secundum illum erit amicus illius.

18. Fili à juventute tua excipe doctrinam, & usque ad canos invenies sapientiam.

19. Quasi is qui arat, & seminat, accede ad eam, & sustine bonos fructus illius.

20. in opere enim ipsius exiguum laborabis, & cito edes de generationibus illius.

21. Quam aspera est nimium sapientia in doctis hominibus, & non permanebit in illa exors.

22. Quasi lapidis virtus probatio erit in illis, & non demorabuntur projicere illam.

23. Sapientia enim doctrinæ secundum nomen est ejus, & non est multis manifesta: quibus autem cognita est, permanet usque ad conspectum Dei.

24. Audi fili, & accipe consilium intellectus, & ne abijcias consilium inenum.

25. Injice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum:

26. subijce humerum tuum, & porta illam, & ne accedieris vinculis ejus.

27. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conserva vias ejus.

28. Investiga illam, & manifestabitur tibi, & continens factus ne derelinquas eam.

29. in novissimis enim invenies requiem in ea, & convertetur tibi in oblectationem.

30. Et erunt tibi compedes ejus in protectionem fortitudinis, & bases virtutis, & torques illius in stolam gloriæ:

31. decor enim vitæ est in illa, & vincula illius alligatura salutaris.

32. Stola gloriæ indues eam, & coronam gratulationis superpones tibi.

33. Fili, si attenderis mihi, discas: & si accommodaveris animum tuum, sapiens eris.

34. Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam, & si dilexeris audire, sapiens eris.

35. * In multitudine presbyterorum prudentiam sta, & sapientiæ illorum ex corde conjungere, ut omnem narrationem Dei possis audire, & proverbialaudis non effugiant à te.

* Infr. 8. 9.

36. Et si videris sensatum, evigila ad eum, & gradus ostiorum illius exatet pes tuus.

37. * Cogitatum tuum habet in præceptis Dei, & in mandatis illius maxime assiduus esto, & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.

* Psalm. 1. 2.

CAPUT VII.

Abstinentum à malis: vetantur ambitio, præsumptio, pusillanimitas, mendacium, verborum coram presbyteris: & præsumptio in oblationibus. laus agricultura, bona mulieris & servi fugi. parentes filios erudiant, & filias eloquent. filii honorent parentes: Deus ac sacer-

dotes ipsius honorandi; ad opera misericordia hortatur, & ad memoriam novissimum.

1. **N**oli facere mala, & non te apprehendent.
2. Discede ab iniquo, & deficient mala abs te.
3. Fili, non semines mala in sulcis iniustitiae, & non metes ea in septuagium.
4. Noli querere à domino ducatum, neque à rege cathedram honoris.
5. * Non te iustifices ante Deum, quoniam agnitor cordis ipse est: & penes regem noli velle videri sapiens. * *Iob 9. 2. & 20. Psalm. 142. 2. Eccli. 7. 17. Luca 18. 11.*
6. Noli querere fieri iudex, nisi valeas virtute irumpere iniquitates, ne fortè extumescas faciem potentis, & ponas scandalum in aequitate tua.
7. Non pecces in multitudinem civitatis, nec te immittas in populum,
8. * neque alliges duplicia peccata. nec enim in uno eris unum. * *Infi. 12. 7.*
9. Noli esse pusillanimitas in animo tuo:
10. exorare, & facere elemosynam ne desipias.
11. Ne dicas: In multitudine munerum meorum respiciet Deus, & offescent in Deo altissimo, munera mea suscipiet.
12. Non irideas hominem in amaritudine animae: * est enim qui humilitat & exaltat, circumspexit Deus. * *1. Reg. 2. 7.*
13. Noli arare mendacium adversus fratrem tuum: neque in amico similiter facias.
14. Noli velle mentiri omne mendacium: asiduitas enim illius non est bona.
15. Noli verbosus esse in multitudine presbyteriorum, & non iteres verbum in oratione tua.
16. Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab Altissimo.
17. Non te reputes in multitudine indiscipulorum.
18. Memento irae, quoniam non tardabit.
19. Humilia valde spiritum tuum: quoniam vindicta carnis impii, ignis & vermis.
20. Noli praevaricari in amico pecuniam differentem, neque fratrem charissimum auro spreveris.
21. Noli discedere à muliere sensata & bona, quam sortitus es in timore Domini: gratia enim vecundiae illius super aurum.
22. * Non lœdas servum in veritate operantem, neque mercenarium dantem annum suam. * *Lev. 19. 13.*
23. Servus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, ne defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.
24. Pecora tibi sunt? attende illis: & si sunt utilia, perseverent apud te.
25. Filii tibi sunt? erudi illos, & curva illos à pueritia illorum.
26. Filiae tibi sunt? serva corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.
27. Trade filiam, & grande opus feceris, & homini siltam à illam.
28. Mulier si est tibi secundum animam tuam, non proicias illum: & odibili non credas te. In toto corde tuo
29. * honora patrem tuum, & gemitus matris tuae ne obliviscaris: * *Tob. 4. 3.*
30. memento quoniam nisi per illos natus non fuisses: & retribuere illis, quomodo & illi tibi.
31. In tota anima tua time Dominum, & sacerdotes illius sanctifica.

32. In omni virtute tua dilige eum qui te fecit: & ministros ejus ne derelinquas
33. * Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes, & propuga te cum brachiis. * *Deut. 12. 18.*
34. Da illis partem, * sicut mandatum est tibi primitiarum & purgationis: & de negligentia tua purga te cum paucis. * *Lev. 2. 3. Num. 18. 15.*
35. Datum brachiorum tuorum & sacrificium sanctificationis offeres Domino, & initia sanctorum:
36. & pauperi porrigere manuum tuam, ut perficiatur propitiatio, & benedictio tua.
37. Gratia dñi in conspectu omnis viventis, & mortuo non prohibeas gratiam.
38. * Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. * *Rom. 12. 15.*
39. * Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. * *Matth. 25. 36.*
40. In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in aeternum non peccabis.

CAPUT VIII.

Non contendendum cum potente, locuplete, linguato, indocto: non despiciendus potentens, nec senex: de mortuo inimico ne gaudeas: audienti seniores, arguendi peccatores & contumeliosi: junerari spondere: contra iuricem: cum audace: cum iracundo: cum fatuis: cum extimico.

1. **N**on litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus illius.
2. * Non contendas cum viro locuplete, ne fortè contra te constituit litem tibi. * *Matth. 25. 25.*
3. * multos enim perdidit aurum & argentum, & usque ad cor regum extendit, & convertit. * *Infi. 31. 6.*
4. Non litiges cum homine linguato, & non strues in ignem illius ligna.
5. Non communices homini indocto, ne malè de progenie tua loquatur.
6. Ne despicias hominem avertentem se à peccato, & neque improbes ei. memento quoniam omnes in corruptione sumus. * *2. Cor. 2. 6. Gal. 6. 1.*
7. * Ne speinas hominem in sua senectute: etenim ex nobis senescunt. * *Lev. 19. 32.*
8. Noli de mortuo inimico tuo gaudere: sciens quoniam omnes morimur, & in gaudium nolimus venire.
9. * Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium, & in proverbis eorum conversare. * *Supr. 6. 35.*
10. ab ipsis enim discas sapientiam, & doctrinam intellectus, & servire magnatis sine querela.
11. Non te prætereant narratio seniorum: ipsi enim didicerunt à patribus suis:
12. quoniam ab ipsis discas intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.
13. Non incendas carbonem peccatorum arguens eos, & ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum.
14. Ne contra faciem stes contumeliosi, ne sedeat quasi insidiator ori tuo
15. * Noli fœnerari homini rortiori te: quod si fœneraveris, quasi perditum habes. * *Infi. 29. 4.*
16. Non spondeas super virtutem tuam: quod si spoponderis, quasi restitutus cogita.
17. Non iudices contra iudicem: quoniam secundum quod iustum est iudicat.

18. * Cum audace non eas in via, ne forte gravet mala sua in te: ipse enim secundum voluntatem suam vadit, & simul cum stultitia illius peries. * *Genes. 4. 8.*

19. * Cum iracundo non facies rixam, & cum audace non eas in desertum: quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, & ubi non est adiutorium, elidet te. * *Prov. 22. 24.*

20. Cum fatuis consilium non habebas: non enim poterunt diligere nisi quæ eis placent.

21. Coram extraneo ne facias consilium: nescis enim quid pariet.

22. Non omni homini cor tuum manifestes: ne forte inferat tibi gratiam falsam, & convitietur tibi.

CAPUT IX.

Quam sit prudenter cum multis vobis agendum, & quam sint societates & affectus earum viris periculosa: amicus antiquus servandus: peccatoris gloria non zelanda: abis ab homine potestatem occidendi habente: cum sapientibus vitandam, & Deus præ oculis habendus.

1. **N**on zeles mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam.

2. Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingreditur in virtutem tuam, & confundaris.

3. Ne respicias mulierem multivolum: ne forte incidas in laqueos illius.

4. Cum saltatrice ne assiduus sis: nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius.

5. * Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius. * *Genes. 6. 2.*

6. * Ne des fornicarius animam tuam in ullo: ne perdas te, & hereditatem tuam. * *Prov. 5. 2.*

7. Noli circumspectare in vicis civitatis, nec observaveris in plateis illius.

8. * Averte faciem tuam à muliere compta, & ne circumspectas speciem alienam. * *Gen. 34. 2. 2. Reg. 11. 4. & 13. 1. Prov. 5. 2. Matth. 5. 28.*

9. propterea speciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit.

10. Omnis mulier, quæ est fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur.

11. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt. colloquium enim illius quasi ignis exardescit.

12. Cum aliena muliere ne sedeas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum:

13. & non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem.

14. Ne derelinquas amicum antiquum: novus enim non erit similis illi.

15. Vinum novum, amicus novus: veterasceat, & cum suavitate bibes illud.

16. * Non zeles gloriam, & opes peccatoris: non enim scis quæ futura sit illius subversio. * *Iudic. 9. 4. 2. Reg. 15. 10.*

17. Non placeat tibi injuria injutorum, sciens quoniam usque ad inferos non placebit impius.

18. Longè abesto ab homine potestatem habente occidendi, & non suspicaberis tumorem mortis.

19. & si accesseris ad illum, noli aliquid committere, ne forte auferat vitam tuam.

20. Communionem mortis scito: quoniam in medio laqueorum ingredieris, & super dolentium arma ambulabis.

21. Secundum virtutem tuam cave te à pro-

ximo tuo, & cum sapientibus & prudentibus tracta.

22. Viri justi sint tibi convivæ, & in timore Dei sit tibi gloriatio.

23. & in sensu sit tibi, cogitatus Dei, & omnis enarratio tua in præceptis Altissimi.

24. In manu artificum opes laudabuntur, & princeps populi in sapientia sermonis sui, in sensu vero seniorum verbum.

25. Terribilis est in civitate sua homo linguosus: & temerarius in verbo suo odibilis erit.

CAPUT X.

Sapiens judex, utilis: insipiens, perniciosus: rectorem subditi imitantur omnia in manu Dei: injuria obliviscendum: detestatio superbia, injustitia, contumelia, avaritia: homo brevis vita post mortem vermis: discessus à Deo causa est superbiæ: gentes ob superbiam à Deo perditæ: laus timoris Dei. non despicendus pauper justus, nec dives peccator honorandus: anima in mansuetudine servanda.

1. **J**udex sapiens judicabit populum suum, & principatus sensati stabilis erit.

2. * Secundum judicem populi, sic & ministri ejus: & qualis rector est civitatis, tales & inhabitantes in ea. * *Prov. 29. 12.*

3. * Rex insipiens perdet populum suum: & civitates inhabitabuntur per sensum potentium. * *3. Reg. 12. 13.*

4. In manu Dei potestas tenet: & utilem rectorem suscitabit in tempus super illam.

5. In manu Dei prosperitas hominis, & super faciem scribæ imponet honorem suum.

6. Omnis injuriæ proximi ne memineris, & nihil agas in operibus injuriæ. * *Levit. 19. 13.*

7. Odibilis coram Deo est & hominibus superbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium.

8. * Regnum à gente in gentem transfertur propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos. * *Dan. 4. 14.*

9. Avaro autem nihil est scelestius. Quid superbit terra, & cinis?

10. Nihil est iniquius quàm amare pecuniam. hic enim & animam suam venalem habet: quoniam in vita sua projecit intimam suam.

11. Omnis potentatus brevis vita. Languor prolixior gravat medicum.

12. Brevem languorem præcidit medicus: sic & rex hodie est, & cras morietur.

13. Cum enim morietur homo, hereditabit serpentes, & bestias, & vermes.

14. Initium superbiæ hominis, apostatare à Deo:

15. quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor ejus. Quoniam initium omnis peccati est superbia: qui tenuerit illam adimplebitur maledictis, & subvertet eum in finem.

16. Propterea exhonoravit Dominus conventus malorum, & destruxit eos usque in finem.

17. Sedes ducum superborum dextravit Deus, & sedere fecit mites pro eis.

18. Radices gentium superbarum arefecit Deus, & plantavit humiles ex ipsis gentibus.

19. Terras gentium evertit Dominus, & perdidit eas usque ad fundamentum.

20. arefecit ex ipsis, & disperdidit eos, & cessare fecit memoriam eorum à terra.

21. Memoriam superborum perdidit Deus, & reliquit memoriam humilium sensu.

22. Non est creata hominibus superbia: neque iracundia nationi mulierum.

23. Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum: semen autem hoc exhorabitur, quod præterit mandata Domini.

24. In medio fratrum rector illorum in honore: & qui timent Dominum, erunt in oculis illius.

25. Gloria divitum, honoratorum, & pauperum, timor Dei est.

26. noli despiciere hominem iustum pauperem, & noli magnificare virum peccatorem divitem.

27. Magnus, & iudex, & potens est in honore: & non est maior illo, qui timet Deum.

28. * Servo sensato liberi servant: ** & vir prudens & disciplinatus non murmurabit corieptus, & inscius non honorabitur.

* *Prov.* 17. 2 ** 2. *Reg.* 12. 13.

29. Noli extollere te in taciendo opere tuo, & noli cunctari in tempore angustiae.

30. * Melior est qui operatur, & abundat in omnibus, quam qui gloriatur, & eget pane.

* *Prov.* 12. 9.

31. Fili in mansuetudine serva animum tuum, & da illi honorem secundum meritum suum.

32. Peccantem in animam suam quis iustificabit? & quis honorificabit exonorantem animam suam?

33. Pauper gloriatur per disciplinam & timorem suum: & est homo qui honorificatur propter substantiam suam.

34. Qui autem gloriatur in paupertate, quanto magis in substantia? & qui gloriatur in substantia, paupertatem vereatur.

CAPUT XI.

Sapientia humiliati: ex specie nemo iudicandus: de vestitu & honore non gloriandum: de re interrogandum ante iudicium non cumulanda temporalia, nec in illis fidendum aut gloriandum: bona & mala à Deo: & bonorum & malorum memor sis: in domum non quavis induendus, & ab insidiis dolosi cavendum.

1. * Sapientia humiliati exaltabit caput illius, & in medio magnatorum consedere illum faciet. * *Genes.* 41. 40. *Dan.* 6. 3. *Ioan.* 7. 18.

2. * Non laudes virum in specie sua, neque spernas hominem in visu suo.

* 1. *Reg.* 16. 7. 2. *Cor.* 10. 10. *Jacob.* 2. 1. & 9.

3. brevis in volatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus illius.

4. * In vestitu ne glorieris umquam, nec in die honoris tui extollaris: quoniam mirabilia opera Altissimi solus, & gloriosa, & absconsa, & invisæ opera illius.

* *Athor.* 12. 21. 22.

5. Multi tyranni sederunt in throno, & insuspicabili portavit diadema.

6. * Multi potentes oppressi sunt valide, & gloriosi traditi sunt in manus alicuius.

* 1. *Reg.* 15. 20. *Esth.* 6. 7.

7. Plusquam interrogas, ne vituperes quemquam: & cum interrogaveris, corripe iuste.

8. * Plusquam audias, ne respondeas verbum: & in medio sermonum ne adicias loquim.

* *Prov.* 18. 13.

9. De ea re, quæ te non molestat, ne ceteris: & in iudicio peccantium ne consistas.

10. Fili ne in multis sint actus tui, & si dives fueris, non eris immunis à delicto.

si enim secutus fueris, non apprehendes: & non effugies, si præcurreris. * 1. *Tim.* 6. 9.

11. * Est homo laborans, & festinans, & dolens impius, & tantò magis non abundabit.

* *Eccle.* 4. 8.

12. * Est homo marcidus egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate.

* *Eccles.* 6. 8.

13. * & oculus Dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltavit caput ejus: & mirati sunt in illo multi, & honoraverunt Deum.

Iob 42. 10.

14. * Pona & mala, vita & mors, paupertas & honestas a Deo sunt. * *Iob* 2. 10.

15. Sapientia & disciplina, & scientia legis apud Deum. Dilectio, & viæ bonorum apud ipsum.

16. Erior & tenebræ peccatoribus concreta sunt: qui autem exultant in malis, conescunt in malo.

17. Datio Dei permanet iustis, & profectus illius successus habebit in æternum.

18. Est qui locupletatur parce agendo, & hæc est pars mercedis illius.

19. in eo quod dicit: * Inveni requiem mihi, & nunc inaudacabo de bonis meis solus:

* *Luc.* 12. 19.

20. & nescit quòd tempus præterit, & mors appropinquet, & relinquit omnia aliis, & morietur.

21. Sta in testamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum vterasce.

22. Ne manseris in operibus peccatorum. Confide autem in Deo, & mane in loco tuo.

23. Facile est enim in oculis Dei subito honestare pauperem.

24. Benedictio Dei in mercedem iusti festinat, & in hora veloci processus illius fructificat.

25. Ne dicas: Quid est mihi opus, & quæ erunt mihi ex hoc bona?

26. Ne dicas: Sufficiens mihi sum: & quid ex hoc pessimabor?

27. * In die bonorum ne immemor sis malorum: & in die malorum ne immemor sis bonorum. * *Infr.* 18. 25.

28. quoniam facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas.

29. Malitia horæ oblivionem facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denudatio operum illius.

30. Ante mortem ne laudes hominem quemquam, quoniam in filius suis agnoscitur vir.

31. Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ enim sunt insidiæ dolosi.

32. Sicut enim eructant præcordia fetentium, & sicut perdx inducitur in caveam, & ut caprea in laqueum: sic & cor superborum, & sicut prospector videns casum proximi sui.

33. Bona enim in mala convertens insidiatur, & in electis imponet maculam.

34. A scintilla una augetur ignis, & ab uno doloso augetur sanguis: homo verò peccator sanguini insidiatur.

35. Attende tibi a pestifero, fabricat enim mala: ne rotò inducat super te subsannationem in perpetuum.

36. Admitte ad te alienigenam, & subvertet te in turbine, & abalienabit te à tuis propriis.

CAPUT XII.

Benefaciendum iusto: impij verò & peccatores non suscipiendi: difficile est amicos ab inimicis

cis dignoscere: nec inimicis unquam fidendum, quantumvis amicit am simulent.

1. **S**I benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa.
2. Benefac justo, & invenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certè à Domino.
3. Non est enim ei bene qui assiduus est in malis, & elemosynas non danti: quoniam & altissimus odio habet peccatores, & misericors est penitentibus.
4. * Da misericordiam, & ne suscipias peccatorem: & impius & peccatoribus reddet vindictam, custodiens eos in diem vindictæ.

* Galat. 6. 10.

5. Da bono, & non receperis peccatorem.
6. Benefac humili, & non dederis impio: prohibe panes illi dari ne in ipsis potentior te sit.

7. nam duplicia mala invenies in omnibus bonis: quæcunque feceris illi: quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & impius reddet vindictam.

8. Non agnosceatur in bonis amicus, & non abscondatur in malis inimicus.

9. In bonis viri, inimici illius in tristitia: & in malitia illius, amicus agnitus est.

10. Non credas inimico tuo in aeternum: sicut enim æramentum, æruginat nequitia illius:

11. & si humiliatus vadat curvus, abijce animum tuum, & custodi te ab illo.

12. Non statuas illum penes te, nec sedeat ad dexteram tuam, ne forte conversus in locum tuum, inquirat cathedram tuam: & in novissimo agnoscas verba mea, & in sermonibus meis stuleris.

13. Quis miserebitur incantatori à serpente percusso, & omnibus, qui appropriant bestiis? & sic qui comitatur cum viro iniquo, & obvolutus est in peccatis ejus.

14. Una hora tecum permanebit, si autem declinaveris, non supportabit.

15. * In labiis suis indulcat inimicus, & in corde suo insidiatur ut subvertat te in foveam.

* Jer. 41. 6.

16. In oculis suis lacrymatur inimicus: & si invenerit tempus, non satiabitur sanguine:

17. & si incurrerint tibi mala, invenies eum illic priorem.

18. In oculis suis lacrymatur inimicus, & quasi adjuvans suffodiet plantas tuas.

19. Caput suum movebit, & plaudet manu, & multa susurrans commutabit vultum suum.

CAPUT XIII.

Periculosa sunt consortia cum superbo, divite, & potente. dilige Deum ac proximum: non convenit diviti cum paupere, & hoc despecto ille honoratur.

1. **Q**ui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: * & qui communicaverit superbo induet superbiam. * *Sup. 7. 2.*

2. Pondus super se tollet qui honestiori se communicat. Et ditori te ne socius rueris.
3. Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint, confringetur.

4. Dives injuste egit, & tremet: pauper autem læsus tacet.

5. Si largitus fueris, assumet te: & si non habueris, derelinquet te.

6. Si habes, convivet tecum, & evacua-
bit te, & ipse non dolebit super te.

7. Si necessarius illi fueris, supplantabit te, & subridens spem dabit, narrans tibi bona, & dicet. Quid opus est tibi?

8. Et confundet te in cibis suis, donec te exanimat bis & ter: & in novissimo deridebit te: & postea videns derelinquet te, & caput suum movebit ad te.

9. Humiliare Deo, & expecta manus ejus.
10. Attende ne seductus in stultitiam humilieris.

11. Noli esse humilis in sapientia tua, ne humiliatus in stultitiam seducaris.

12. Advocatus à potentiore discede: ex hoc enim magis te advocabit.

13. Ne improbus sis, ne impingaris. & ne longè sis ab eo, ne eas in oblivionem.

14. Ne retineas ex æquo loqui cum illo: nec credas multis verbis illius, ex multa enim loquela tentabit te: & subridens interrogabit te de absconditis tuis.

15. Immitis animus illius conservabit verba tua: & non parcat de malitia, & de vinculis.

16. Cave tibi, & attende diligenter auditui tuo: quoniam cum subversione tua ambulas.

17. Audiens verò illa quasi in somnis vide, & vigilabis.

18. Omni vita tua dilige Deum, & invoca illum in salute tua.

19. Omne animal diligit simile sibi: sic & omnis homo proximum sibi.

20. Omnis caro ad similem sibi conjungetur, & omnis homo simili sui sociabitur.

21. Si communicabit lupus agno aliquandò, sic peccator justo.

22. * Quæ communicatio sancto homini ad canem? aut quæ pars diviti ad pauperem? * *2. Cor. 6. 14.*

23. Venatio leonis onager in eremo: sic & pascua divitum, sunt pauperes.

24. Et sicut abominatio est superbo humilitas: sic & execratio divitis pauper.

25. Dives commotus confirmatur ab amicis suis: humilis autem cum ceciderit expelletur & à notis.

26. Diviti decepto multi recuperatores: locutus est superba, & iustificaverunt illum.

27. humilis deceptus est, insuper & agitur: locutus est sensate, & non est datus ei locus.

28. Dives locutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius usque ad nubes perducent.

29. Pauper locutus est, & dicunt: Quis est hic? & si offenderit, subvertent illum.

30. Bona est substantia, cum non est peccatum in conscientia: & nequissima paupertas in ore impij.

31. Cor hominis immutat faciem illius, sive in bona, sive in mala:

32. Vestigium cordis boni, & faciem bonam difficilè invenies, & cum labore.

CAPUT XIV.

Beatus qui non est verbo lapsus: avaro & livido perniciosa divitia, & de utriusque miseris: de substantia benefaciendo ante mortem quæ non tardat: de hominis fragilitate: beatus sapientia & iustitia studiosus.

1. * **B**eatus vir, qui non est lapsus verbalis ex ore suo, & non est stimulatus in tristitia delicti. * *Matth. 19. 17.*

2. Felix, qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe sua.

3. Viro cupido & tenaci sine ratione est subs-

substantia, & homini livido ad quid aurum?

4. Qui acervat ex animo suo injuste, aliis congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur.

5. Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit? & non jucundabitur in bonis suis.

6. Qui sibi invidet, nihil est illo nequius, & hæc redditio est malitiæ illius:

7. & si bene fecerit, ignoranter, & non volens facit: & in novissimo manifestat facilitatem suam.

8. Nequam est oculus lividi, & avertens faciem suam, & despiciens animam suam.

9. Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis: non satiabitur donec consumat arefaciens animam suam.

10. Oculus melius ad mala: & non satiabitur pane, sed indigens & in tristitia erit super mensam suam.

11. Fili si habes, benefac tecum, & Deo dignas oblationes offer.

12. Memor esto quoniam mors non tardat, & testamentum inferorum quia demonstratum est tibi: testamentum enim huius mundi morte morietur.

13. * Ante mortem benefac amico tuo, & secundum vires tuas exporrigens da pauperi.

* Tob. 4. 7. Sap. 4. 1. Luc. 16. 9.

14. Non defrauderis a die bono, & particula boni doni non te prætereat.

15. Nonne alius relinques dolores & labores tuos in divisione sortis?

16. Da, & accipe, & justifica animam tuam.

17. Ante obitum tuum operare iustitiam: quoniam non est apud iniecos invenire cibum.

18. * Omnis caro sicut fœnum veterascet, & sicut folium fructificans in arbore viridi.

* Isai. 40. 6. Iacob. 1. 10. 1. Petr. 1. 24.

19. Alia generantur, & alia deiciuntur: sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur.

20. Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo.

21. Et omne opus electum iustificabitur. & qui operatur illud, honorabitur in illo.

22. * Beatus vir, qui in sapientia morabitur, & qui in iustitia sua meditabitur, & in sensu cogitabit circumspectionem Dei.

* Psalm. 1. 2.

23. Qui excogitat vias illius in corde suo, & in absconditis suis intelligens, vadens post illam quasi investigator, & in viis illius consistens:

24. qui respicit per fenestras illius, & in januis illius audiens:

25. qui requiescit iuxta domum illius, & in parietibus illius figens palum statuet casulam suam ad manus illius, & requiescent in casula illius bona pei ævum:

26. statuet filios suos sub tegmine illius, & sub ramis ejus morabitur.

27. protegetur sub tegmine illius a fervore, & in gloria ejus requiescet.

CAPUT XV.

Beatus qui in timore Dei aptat se ad sapientiam, quam stulti & mendaces non assequuntur peccata Deo non sunt adscribenda, sed homini qui ab illo conditus est libero arbitrio, propositis præceptis quæ servare poterat. Dei oculis omnia nuda sunt.

1. QUI timet Deum, faciet bona: & qui continens est iustitiæ, apprehendit illam,

2. & obviabit illi quasi mater honorificata, & quasi mulier à virginitate suscipiet illum.

3. Cibabit illum pane vitæ & intellectus, * & aqua sapientiæ salutaris potabit illum: & firmabitur in illo, & non flectetur:

* Ioann. 4. 10.

4. & continebit illum, & non confundetur: & exaltabit illum apud proximos suos,

5. & in medio Ecclesiæ aperiet os ejus, & adimplebit illum spiritu sapientiæ & intellectus, & stola gloriæ vestiet illum.

6. Jucunditatem & exultationem thesaurizabit super illum, & nomine æterno hereditabit illum.

7. Homines stulti non apprehendent illam, & homines sensati obviabunt illi, homines stulti non videbunt eam: longè enim abest à superbia & dolo.

8. viri mendaces non erunt illius memores: & viri veraces inveniuntur in illa, & successum habebunt usque ad inspectionem Dei.

9. Non est speciosa laus in ore peccatoris:

10. quoniam à Deo profecta est sapientia, sapientiæ enim Dei astabit laus, & in ore fidei abundabit, & dominator dabit eam illi.

11. Non dixeris: Per Deum abest: quæ enim odit ne feceris.

12. Non dicas: Ille me implanavit: non enim necessarij sunt ei homines impii.

13. Omne execramentum erroris odit Dominus, & non erit amabile timentibus eum.

14. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui.

15. Adjecit mandata & præcepta sua:

16. * si volueris mandata servare, conservabunt te, & in perpetuum fidem placitam facere.

* Matth. 19. 17.

17. Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam.

18. * Ante hominem vitam & mors, bonum & malum. quod placent ei, dabitur illi:

* Jerem. 21. 8.

19. quoniam multa sapientia Dei, & fortis in potentia, videns omnes sine intermissione.

20. * Oculi Domini ad timentes eum, & ipse ** agnoscit omnem operam hominis.

* Psalm. 33. 16. ** Hebr. 4. 13.

21. Nemini mandavit impie agere, & nemini dedit spatium peccandi.

22. non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium & inutitium.

CAPUT XVI.

Non exultandum in filius impius: de ira Dei in malos & misericordia in bonos: magna sunt opera misericordie merita: Dei cognitio ac iudicio nemo se potest subtrahere, cujus opera sunt ab homine inscrutabilia.

1. NE jucunderis in filiis impiis, si multiplicentur: nec oblecteris super ipsos, si non est timor Dei in illis.

2. Non credas vitæ illorum, & ne respexeris in labores eorum.

3. Mellior est enim unus timens Deum, quam mille filii impii.

4. Et utile est mori sine filiis quam relinquere filios impios.

5. Ab uno sensato inhabitabitur patria, tribus impiorum deseretur.

6. Multa talia vidit oculus meus, & fortiora horum audivit auris mea.

7. * In synagoga peccantium exardebit ignis, & in gente incredibilium exardescet ira.

* Inj. 21. 10.

8. * Non

8. * Non exoraverunt pro peccatis suis antiqui gigantes, qui destructi sunt condnentes sue virtuti: * *Genes. 6. 4.*

9. & non pepercit peregrinationi Lot, & execratus est eos præ superbia verbi illorum.

10. Non misertus est illis, gentem totam perdens, & extollentem se in peccatis suis.

11. * Et sicut sexcenta millia peditum, qui congregati sunt in duritia cordis sui: & si unus fuisset cervicatus mirum si fuisset immunis. * *Num. 14. 23. & 26. 51.*

12. misericordia enim & ira est cum illo. Potens exoratio, & effundens iram:

13. secundum misericordiam suam, sic correptio illius hominem secundum opera sua iudicat.

14. Non effugiet in rapina peccator, & non retardabit sufferentia misericordiam facientis.

15. Omnis misericordia faciet locum * unicuique secundum meritum operum suorum, & secundum intellectum peregrinationis ipsius.

* *Rom. 2. 6.*

16. Non dicas: A Deo abscondar, & ex summo quis mei memorabitur?

17. In populo magno non agnoscar: quæ est enim anima mea in tam immensa creatura?

18. Ecce cælum, & cæli cælorum, abyssus, & universa terra, & quæ in eis sunt, in conspectu illius commovebuntur.

19. montes simul, & colles, & fundamenta terræ: cum conspexerit illa Deus, tremore concutientur.

20. Et in omnibus his insensatum est cor: & omne cor intelligitur ab illo:

21. & vias illius quis intelligit, & procellam, quam nec oculus videbit hominis?

22. Nam plurima illius opera sunt in absconsis: sed opera iustitiæ eius quis enuntiabit? aut quis sustinebit? Longe enim est testamentum a quibusdam, & interrogatio omnium in consummatione est.

23. Qui minoratu corde, cogitat inania: & vir imprudens, & errans cogitat stulta.

24. Audi me fili, & discce disciplinam sensus, & in verbis meis attende in corde tuo,

25. & dicam in æquitate disciplinam: & scrutabor enarrare sapientiam: & in verbis meis attende in corde tuo, & dico in æquitate spiritus virtutes, quas posuit Deus in opera sua ab initio, & in veritate enuntio scientiam eus.

26. In iudicio Dei opera ejus ab initio, & ab institutione ipsorum distinxit partes. illorum, & initia eorum in gentibus suis.

27. Ornavit in æternum opera illorum, nec esurierunt, nec laboraverunt, & non destituerunt ab operibus suis.

28. Unusquisque proximum sibi non angustiat usque in æternum.

29. Non sis incredibilis verbo illius.

30. Post hæc Deus in terram respexit, & implevit illam bonis suis.

31. Anima omnis vitalis denuntiavit ante faciem ipsius, & in ipsam iterum reversio illorum.

CAPUT XVII.

Creatio primorum parentum, donaque ipsis collata ac præcepta proposita, distinctio generis humani in varias nationes, quibus rebores præposuit, illosque & ipsorum opera universa perpetuo intuetur; virtus elemosynæ: exhor-

tatur peccatores ad penitentiam, dum sanæ sunt, proposita Dei misericordia.

1. Deus creavit de terra hominem, & secundum * imaginem suam fecit illum. * *Genes. 1. 27. & 5. 1.*

2. Et iterum convertit illum in ipsam, & secundum se vestivit illum virtute.

3. Numerum dierum, & tempus dedit illi, & dedit illi potestatem eorum, quæ sunt super terram

4. Posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiis & volatilibus.

5. * Creavit ex ipso adiutorium simile sibi: consilium, & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi: & disciplina intellectus replevit illos. * *Genes. 2. 18.*

6. Creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor illorum, & mala & bona ostendit illis.

7. Posuit oculum suum super corda illorum ostendere illis magna opera suorum,

8. ut nomen sanctificationis collaudent: & gloriari in mirabilibus illius, ut magna enarrant operum ejus.

9. Addidit illis disciplinam, & legem vitæ hereditavit illos.

10. Testamentum æternum constituit cum illis, & iustitiam & iudicia sua ostendit illis.

11. Et magna honoris ejus vidit oculus illorum, & honorem vocis audierunt aures illorum, & dixit illis: Attendite ab omni iniquo.

12. Et mandavit illis unicuique de proximo suo.

13. Viæ illorum coram ipso sunt semper, non sunt absconse ab oculis ipsius.

14. * In unamquamque gentem præposuit rectorem: * *Rom. 13. 1.*

15. & pars Dei, Israel facta est manifesta.

16. Et omnia opera illorum velut sol in conspectu Dei: & oculi ejus sine intermissione inspicientes in vis eorum.

17. Non sunt absconsa testamenta per iniquitatem illorum, & omnes iniquitates eorum in conspectu Dei.

18. * Elemosyna viri quasi signaculum cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conservabit: * *Infr. 29. 16.*

19. * & postea resurget, & retribuere illis retributionem, unicuique in caput ipsorum, & convertet in interiores partes terræ.

* *Matth. 25. 15. & 31.*

20. Penitentibus autem dedit viam iustitiæ, & confirmavit deficientes sustinere, & destitavit illis sortem veritatis.

21. Convertere ad Dominum, & relinque peccata tua;

22. præcare ante faciem Domini, & minue offendicula.

23. Revertere ad Dominum, & avertere ab iniustitia tua, & nimis odito execrationem:

24. & cognosce iustitias & iudicia Dei, & sta in sorte propositionis, & orationis altissimi Dei.

25. In partes vade sæculi sancti, * cum vivis & dantibus confessionem Deo.

* *Psal. 6. 6. Isaia 38. 19.*

26. Non demoreris in errore impiorum, ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil perit confessio.

27. Confiteberis vivens, vivus & sanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius.

28. Quam magna misericordia Domini, & propitiatio illius convertentibus ad se!

29. Nec enim omnia possunt esse in homi-

nibus, quoniam non est immortalis filius hominis, & in vanitate malitè placuerunt.

30. Quid lucidius sole? & hic deficiet. Aut quid nequius quam quod excogitavit caro & sanguis? & hoc arguetur.

31. Virtutem altitudinis cæli ipse conspiciat: & omnes homines terra & cinis.

CAPUT XVIII.

Dei magnalia homini inscrutabilia: hominis miseria, & Dei erga illum misericordia proximi miserendum: quomodo infirmus se habere debeat: quomodo sit orandum: considerandum Dei iudicium, & à propriis concupiscentiis discedendum.

1. Qui vivit in æternum, creavit omnia simul. * Deus solus iustificabitur, & manet invictus rex in æternum.

* Genes. 1. 1.

2. Quis sufficit enarrare opera illius?

3. Quis enim investigabit magnalia ejus?

4. Virtutem autem magnitudinis ejus quis enuntiabit? aut quis adjiciet enarrare misericordiarum ejus?

5. Non est minuere, neque adicere, nec est invenire magnalia Dei.

6. Cum consummaverit homo, tunc incipiet: & cum quieverit, aperiabitur.

7. Quid est homo, & quæ est gratia illius? & quid est bonum, aut quid nequam illius?

8. * Numerus dierum hominum ut multum centum anni, quasi gutta aquæ maris deputati sunt. & sicut calculus arenæ, sic exiguus anni in die ævi. * Psalm. 39. 10.

9. Propter hoc patiens est Deus in illis, & effundit super eos misericordiam suam.

10. Vidit præsumptionem cordis eorum quoniam mala est, & cognovit subversionem illorum quoniam nequam est.

11. Ideo adimplevit propitiationem suam in illis, & ostendit eis viam requiritis.

12. Miseratio hominis circa proximum suum: misericordia autem Dei super omnem carnem.

13. Qui misericordiam habet, docet, & erudit quasi pastor gregem suum.

14. Miseretur excipientis doctrinam miserationis, & qui festinat in iudiciis ejus.

15. Iuli in boris non des querelam, & in omni dato non des tristitiam verbi mali.

16. Nonne ardorem refrigerabit ros? sic & verbum melius quam datum.

17. Nonne ecce verbum super datum bonum? sed utraque cum homine iustificato.

18. Stultus acriter improperebit. & datus indisciplinatus tabescere facit oculos.

19. Ante iudicium para iustitiam tibi, & antequam loquaris discas.

20. Ante languorem adhibe medicinam, & ante iudicium interroga teipsum, & in conspectu Dei invenies propitiationem.

* 1. Cor. 11. 28.

21. Ante languorem humilia te, & in tempore infirmitatis ostende conversationem tuam.

22. * Non impediari orare semper, & ne verearis usque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei thauet in æternum.

* Luc. 18. 1. 1. Thess. 5. 17.

23. Ante orationem præpara animum tuum: & noli esse quasi homo qui tentat Deum.

24. * Memento iræ in die consummationis, & tempus retributionis in conversatione facies.

* Supr. 7. 18.

25. * Memento paupertatis in tempore

abundantiæ, & necessitatum paupertatis in die civitatum. * Supr. 11. 27.

26. A mane usque ad vespertinam inmutabitur tempus, & hæc omnia citata in oculis Dei.

27. Homo sapiens in omnibus metuet, & in diebus delictiorum attendet ab inertia.

28. Omnis astutus agnoscat sapientiam, & inveniendi eam dabit confessionem.

29. Sensati in verbis & ipsi sapienter egerunt: & intellexerunt veritatem & iustitiam, & impluerunt prov.berbia & iudicia.

30. * Post concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua avertere. * Rom. 6. 12. 13. & 13. 14.

31. Si præstes animæ tuæ concupiscentiæ ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis.

32. Ne oblecteris in turbis nec in modicis assidua enim est commissio illorum.

33. Ne ruas in oculis in contentione ex fœnore, & est tibi nihil in sacco: eris enim invidus vitæ tuæ.

CAPUT XIX.

De vino, luxuria, loquacitate, citò credente, gaudente super iniquitatem, odiente correptionem, exultante in malitia, disputatione in verbis servanda, correptione, ficta humilitate & laude tacentis.

1. Operarius ebriosus non locupletabitur, & qui spernit modica, paulatim decidet.

2. * Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguent sensatos. * Gen. 19. 33. 3. Reg. 11. 1.

3. & qui se jungit fornicariis, erit nequam: putredo & vermes hereditabunt illum, & extolletur in exemplum majus, & tolletur de numero anima ejus.

4. * Qui credit citò, levis corde est, & minorabitur. & qui delinquit in animum suum, insuper habebitur. * Ios. 9. 15. & 22. 11.

5. Qui gaudet iniquitate, denotabitur & qui odit correptionem, minuatur vita. & qui odit loquacitatem, extinguit malitiam.

6. Qui peccat in animum suum, ponitebit: & qui iucundatur in malitiis, denotabitur.

7. Ne iteres verbum nequam, & durum, & non immoraberis.

8. Amico & inimico noli narrare sensum tuum. & si est tibi delictum, noli denudare.

9. audiet enim te, & custodiet te, & quasi defendens peccatum odiet te, & sic aderit tibi semper.

10. Audisti verbum adversus proximum tuum? commoriatur in te, fidens quoniam non te diumpnet.

11. A facie verbi parturit fatuus, tamquam gemitus partus infantis.

12. Sagitta innoxia lemmi carnis, sic verbum in corde stulti.

13. * Corripe amicum, ne fortè non intellexerit, & dicat. Non feci: aut si rececit, ne iterum addat facere. * Lev. 19. 17. Matth. 18. 15. Luc. 17. 3.

14. Corripe proximum, ne fortè non dixerit: & si dixerit, ne forte iteret.

15. Corripe amicum, sæpè enim fit commissio.

16. Et non omni verbo credas, est qui labitur lingua, sed non ex animo.

17. * Quis est enim qui non deliquerit in lingua sua? Corripe proximum antequam comminueris. * Iacob. 3. 6.

18. Et da locum timori Altissimi: qui omnia

omnis sapientia timor Dei, & in illa timere Deum, & in omni sapientia dispositio legis.
19. Et non est sapientia nequitia disciplina: & non est cogitatus peccatorum prudentia.

20. Est nequitia, & in ipsa execratio: & est insipiens qui minuitur sapientia.

21. Melior est homo, qui minuitur sapientia, & deficiens sensu in timore, quam qui abundat sensu, & transgreditur legem Altissimi.

22. Est solertia certa, & ipsa iniqua.

23. Et est qui emittit verbum certum enarrans veritatem. Est qui nequiter humiliat se, & interiora ejus plena sunt dolo:

24. & est qui se nimium submittit à multa humilitate: & est qui inclinat faciem suam, & fingit se non videre quod ignoratum est:

25. & si ab imbecillitate virum vetetur peccare, si inveniit tempus inalefaciendi, inalefaciet.

26. Ex visu cognoscitur vir, & ab occursum faciei cognoscitur sensatus.

27. Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enuntiat de illo.

28. Est correctio mendax in ira contumeliosi: & est iudicium, quod non probatur esse bonum: & est tacens, & ipse est prudens.

CAPUT XX.

De correptione, & correpti poenitentia: de tacente, & loquace: de dono sapientis, & jactante: de falsa promissione, & mendacio: de sapiente qui placet magnatis: de donis non accipientibus, & sapientia abscondita.

1. QUAM bonum est arguere, quam irasci, & confitentem in oratione non prohibere!

2. * Concupiscentia spadonis devirginabit juvenulam: * *Infr.* 30. 21.

3. sic qui facit per vinum iudicium iniquum.

4. Quam bonum est correptum manrestare poenitentiam! sic enim effugies voluntarium peccatum.

5. Est tacens, qui invenitur sapiens: & est odibilis, qui procax est ad loquendum.

6. Est tacens non habens sensum loquelæ: & est tacens sciens tempus aptum.

7. Homo sapiens tacebit usque ad tempus: lascivus autem, & imprudens non servabunt tempus.

8. Qui multis utitur verbis, lædet animam suam: & qui potestatem sibi sumpsit iniuste, odietur.

9. Est processio in malis viro indisciplinato, & est inventio in detrimentum.

10. Est datum, quod non est utile: & est datum, cuius retributio duplex.

11. Est propter gloriam minoratio: & est qui ab humilitate levabit caput.

12. Est qui multa redimat modico pretio, & restituens ea in septuplum.

13. Sapiens in verbis seipsum amabilem facit: gratia autem fatuorum effunditur.

14. Datus insipientis non erit utilis tibi: oculi enim illius septemplex sunt.

15. exigua dabit, & multa improperebit: & apertio oris illius inflammatio est.

16. Hodie reueretur quis, & cras expetit: odibilis est homo huiusmodi.

17. Fatuo non erit amicus, & non erit gratia bonis illius.

18. qui enim edunt panem illius: falsæ linguæ sunt. Quoties, & quanti irridebunt eum?

19. Neque enim quod habendum erat, directo sensu distribuit: similiter & quod non erat habendum.

20. Lapsus falsæ linguæ, quasi qui in pavimento cadens: sic casus malorum festinanter veniet.

21. Homo acharis quasi fabula vana, in ore indisciplinatum assiduam erit.

22. Ex ore fatui reprobabitur parabola: non enim dicit illam in tempore suo.

23. Est qui vetatur peccare præ inopia, & in requie sua stimulabitur.

24. Est qui perdet animam suam præ confusione, & ab imprudenti persona perdet eam: personæ autem acceptione perdet se.

25. Est qui præ confusione promittit amico, & lucratus est eum inimicum gratis.

26. Opprobrium nequam in homine mendacium, & in ore indisciplinatum assidue erit.

27. Potior fur quam assiduitas viri mendacis. Perditionem autem ambo hereditabunt.

28. Mores hominum mendacium sine honore: & confusio illorum cum ipsis sine intermissione.

29. Sapiens in verbis producet seipsum, & homo prudens placebit magnatis.

30. Qui operatur terram suam, inaltabit acerbum frugum: & qui operatur iustitiam, ipse exaltabitur: qui verò placet magnatis, effugiet iniquitatem.

31. * Xenia & dona excæcant oculos iudicum, & quasi mutus in ore avertit correptiones eorum. * *Eccl.* 23. 8. *Deut.* 16. 19.

32. * Sapientia abscondita & thesaurus invius: quæ utilitas in utraque? * *Infr.* 41. 17.

33. Melior est qui celat insipientiam suam, quam homo qui abscondit sapientiam suam.

CAPUT XXI.

Docet fugiendum peccatum: primum in genere, deinde in specie productis variis peccatis.

1. FUI peccasti? non adjicias iterum: sed & de pristinis deprecare ut tibi dimittantur.

2. Quasi à facie colubri fuge peccata, & si accesseris ad illa, suscipient te.

3. Dentes leonis, dentes ejus, interficientes animas hominum.

4. Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius non est sanitas.

5. Oburgatio & injuria annullabit substantiam: & domus quæ nimis locuples est, annullabitur superbia: sic substantia superbi eradicabitur.

6. Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures ejus perveniet, & iudicium festinatio adveniet illi.

7. Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris: & qui timet Deum, conversetur ad cor suum.

8. Notus à longè potens lingua audaci: & sensatus scit labi se ab ipso.

9. Qui ædificat domum suam impendiis alienis, quasi qui colligit lapides suos in hyeme.

10. * Stuppa collecta synagoga peccantium, & consummatio illorum flamma ignis.

* *Sept.* 16. 7.

11. Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.

12. Qui custodit iustitiam, continebit sensum ejus.

13. Consummatio timoris Dei, sapientia & sensus.

14. Non erudietur qui non est sapiens in bono.
15. Est autem sapientia, quæ abundat in malo. & non est sensus ubi est anaritudo.
16. Scientia sapientis tamquam inundatio abundabit, & consilium illius sicut fons vitæ permanet.
17. Cor fatui quasi vas confractum, & omnem sapientiam non tenebit.
18. Verbum sapiens quodcumque audierit sciens laudabit, & ad se adjiciet: audivit luxuriosus, & displicebit illi, & projiciet illud post dorsum suum.
19. Narratio fatui quasi sarcina in via. nam in labiis sensati invenietur gratia.
20. Os prudentis quæritur in ecclesia, & verba illius cogitantur in cordibus suis.
21. Tamquam domus exterminata, sic fatuo sapientia: & scientia insensati inenarrabilia verba.
22. Compedes in pedibus, stulto doctrina, & quasi vincula manuum super manum dextram.
23. Fatuus in risu exaltat vocem suam: vir autem sapiens vix tacite ridebit.
24. Ornamentum aureum prudenti doctrina, & quasi biachiale in brachio dextro.
25. Pes fatui facilis in domum proximi: & homo peritus confundetur à persona potentis.
26. Stultus à fenestra respiciet in domum: vir autem eruditus foris stabit.
27. Stultitia hominis auscultare per ostium: & prudens gravabitur contumelia.
28. Labia imprudentium stulta narrant: verba autem prudentium statera ponderabuntur.
29. In ore fatuorum cor illorum: & in corde sapientium os illorum.
30. Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam.
31. Susurro coinquinat animam suam, & in omnibus odietur: & qui cum eo manserit, odiosus erit: tacitus & sensatus honorabitur.

CAPUT XXII.

De lapidatione pigri, filio indisciplinato, filiaque fatha, musica in luctu, docente fatuum, mortuo plorando: cum stulto non loquendum: de corde stulti ac timidi: de servanda fide cum amico, & oris custodia.

1. **I**N lapide luteo lapidatus est piger, & omnes loquuntur super aspersionem filius.
2. De stercore bouum lapidatus est piger: & omnis, qui tetigerit eum, excutiet manus.
3. Confusio patris est de filio indisciplinato: filia autem in deminoratione fiet.
4. Filia prudens hereditas viro suo. nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris.
5. Patrem & virum confundit audax, & ab impiis non minorabitur: ab utrisque autem inhonorabitur.
6. Musica in luctu importuna narratio: flagella & doctrina in omni tempore sapientia.
7. Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam.
8. Qui narrat verbum non audienti, quasi qui excitat dormientem de gravi somno.
9. Cum dormiente loquitur qui enarrat stulto sapientiam: & in fine narrationis dicit: Quis est hic?
10. * Supra mortuum plora, defecit enim lux ejus: & supra fatuum plora, defecit enim sensus.

* *Infi.* 28. 16.

11. Modicum plora supra mortuum, quoniam requievit.

12. Nequissimi enim nequissima vita super mortem fatui.

13. * Luctus mortui septem dies: fatui autem & impij omnes dies vitæ illorum.

* *Gen.* 50. 10.

14. Cum stulto ne multum loquaris, & cum insensato ne abieris.

15. Serva te ab illo, ut non molestiam habeas, & non coinquineris peccato illius.

16. Deflece ab illo, & invenies requiem, & non acediaris in stultitia illius.

17. Super plumbum quid gravabitur? & quod illi aliud nomen quam fatuus?

18. * Arenam, & salem, & massam ferri facilius est ferre quam hominem imprudentem, & fatuum, & impium.

* *Prov.* 27. 3.

19. Loramentum ligneum colligatum in fundamento ædificii non dissolvitur: sic & cor confirmatum in cogitatione consilii.

20. Cogitatus sensati in omni tempore, metu non depravabitur.

21. Sicut pali in excelsis, & cæmenta sine impensa posita contra faciem venti non permanebunt:

22. sic & cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet.

23. Sicut cor trepidum in cogitatione fatui, omni tempore non metuet, sic & qui in præceptis Dei permanet semper.

24. Pungens oculum deducto lacrymas: & qui punit cor, profert sensum.

25. Mittens lapidem in volatilia, dejiciet illa: sic & qui convitiatur amico, dissolvit amicitiam.

26. Ad amicum etsi produxeris gladium, non desperes: est enim regressus. Ad amicum.

27. si aperueris os triste, non timeas, est enim concordatio: excepto convitio, & improperio, & superbia, & mysterii revelatione, & plaga dolosa: in his omnibus effugiet amicus.

28. Fidem posside cum amico in paupertate illius, ut & in bonis illius lateris.

29. In tempore tribulationis illius permanet illi fidelis, ut & in hereditate illius coheres sis.

30. Ante ignem camini vapor, & fumus ignis inalatur: sic & ante sanguinem maledicta, & contumeliæ, & minæ.

31. Amicum salutare non confundat, à facie illius non me abscondam: & si mala mihi evenierint per illum, sustinebo.

32. Omnis qui audit, cavebit se ab eo.

33. * Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, ut non cadam ab ipsis, & lingua mea perdat me?

* *Psal.* 140. 3.

CAPUT XXIII.

Oratio adversus superbiam, gulam & luxuriam: consuetudo jurandi vitanda, & indisciplinatus sermo adferens improprium. duo genera in peccato abundantia, & tertium adducens iram: confutatio hominis ad peccandum se hortantis: de peccatis in adulterio concurrentibus, & laude timoris Domini.

1. **D**omine pater, & dominator vitæ meæ ne derelinquas me in consilio eorum: nec sinas me cadere in illis.

2. Quis superponet in cogitatu meo flagella, & in corde meo doctrinam sapientiæ, ut

ignorationibus eorum non parcant mihi, & non appareant delicta eorum,

3. & ne adincrescant ignorantia meae, & multiplicentur delicta mea, & peccata mea abundant, & incidam in conspectu adversariorum meorum, & gaudeat super me inimicus meus?

4. Domine pater, & Deus vitae meae, ne derelinquas me in cogitatu illorum.

5. Extollentiam oculorum mortuorum ne dederis mihi, & omne desiderium averte à me.

6. Aufer à me ventris concupiscentias, & concubitus concupiscentiae ne apprehendant me, & animae irriverenti & infructuae ne tradas me.

7. Doctrinam oris audite filii: & qui custodierit illam, non periet labiis, nec scandalizabitur in operibus nequissimis.

8. In vanitate sua apprehenditur peccator, & superbus & maledicus scandalizabitur in illis.

9. * Jurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa. * *Exod.* 20. 7. *Matth.* 5. 33.

10. Nominatio verò Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus Sanctorum non admiscearis quoniam non eris immunis ab eis.

11. Sicut enim servus interrogatus assidue, à livore non minuitur: sic omnis jurans, & nominans, in toto a peccato non purgabitur.

12. Vir multum jurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga.

13. Et si frustraverit, delictum illius super ipsum erit: & si dissimulaverit, delinquit dupliciter.

14. & si in vacuum juraverit, non iustificabitur: replebitur enim retributione domus illius.

15. Est & alia loquela contraria morti, non inveniatur in hereditate Iacob.

16. Etenim à misericordibus omnia haec auferentur, & in delictis non volutabuntur.

17. Indisciplinatae loquela non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati.

18. Memento patris & matris tuae, in medio enim magnatorum consistis:

19. ne forte obliviscatur te Deus in conspectu illorum, & assiduitate tua infatuatus, improprium patiaris, & malisses non nasci, & diem nativitatis tuae maledicas.

20. * Homo assuetus in verbis improprii, in omnibus diebus suis non erudietur.

* *2. Reg.* 16. 7.

21. Duo genera abundant in peccatis, & tertium adducit iram, & perditionem.

22. Anima calida quasi ignis ardens non extinguetur donec aliquid glutiat:

23. & homo nequam in ore carnis suae: non desinet donec incendat ignem.

24. Homini fornicario omnis panis dulcis, non fatigabitur transgrediens usque ad finem.

25. Omnis homo qui transgreditur lectum suum, contemnens in animam suam, & dicens: * Quis me videt? * *Isai.* 29. 15.

26. tenebrae circumdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me: quem vereor? delictorum meorum non memorabitur Altissimus.

27. Et non intelligit quoniam omnia videt oculus illius, quoniam expellit à se timorem Dei huiusmodi hominis timor, & oculi hominum timentes illum:

28. & non cognovit quoniam oculi Domini multò plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes.

29. Domino enim Deo antequàm crearentur, omnia sunt agnita: sic & post perfectum respicit omnia.

30. Hic in plateis civitatis vindicabitur, & quasi pullus equinus fugabitur. & ubi non speravit, apprehendetur.

31. Et erit dedecus omnibus, eò quod non intellexerit timorem Domini.

32. * Sic & mulier omnis relinquens virum suum, & statuens hereditatem ex alieno matrimonio * *Lev.* 20. 10. *Deut.* 22. 22.

33. primum enim in lege Altissimi incredibilis fuit. secundo in virum suum deliquit: tertio in adulterio fornicata est, & ex alio viro filios statuit sibi.

34. Haec in ecclesiam adducetur, & in filios ejus respicietur.

35. Non trudent filii ejus radices, & rami ejus non dabunt fructum.

36. derelinquitur in maledictum in memoriam ejus, & dedecus illius non deletur.

37. Et agnoscent qui derelicti sunt, quoniam nihil melius est quam timor Dei: & nihil dulcius: quam respicere in mandatis Domini.

38. Gloria magna est sequi Dominum: longitudo enim dierum assumetur ab eo.

C A P U T XXIV.

Sapientia multiplices suas laudes & originem describit & mire ad sui amplexum invitat, omnia suae doctrinae splendore illustrans.

1. S Apientia laudabit animam suam, & in Deo honorabitur, & in medio populi sui glorietur,

2. & in ecclesiis Altissimi aperiet os suum, & in conspectu virtutis illius glorietur,

3. & in medio populi sui exaltabitur, & in plenitudine sancta admirabitur,

4. & in multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur, dicens:

5. Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam:

6. Ego feci in caelis ut oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texti omnem terram:

7. Ego in altissimis habitavi, & thronus meus in columna nubis.

8. Gyrum caeli circumivi sola, & profundum abyssi penetravi, in fluctibus maris ambulavi,

9. & in omni terra steti: & in omni populo,

10. & in omni gente primatum habui:

11. & omnium excellentium, & humilium corda virtute calcavi: & in his omnibus requiem quaeivi, & in hereditate Domini morabor.

12. Tunc praecepit, & dixit mihi Creator omnium: & qui creavit me, requievit in tabernaculo meo,

13. & dixit mihi: In Iacob inhabita, & in Israel hereditare, & in electis meis mitte radices.

14. * Ab initio, & ante saecula creata sum, & usque ad futurum saeculum non desinam, & in habitatione sancta coram ipso ministravi. * *Prov.* 8. 22.

15. Et sic in Sion firmata sum, & in civitate sanctificata similiter requievi, & in Ierusalem potestas mea.

16. Et radicavi in populo honorificato, & in parte Dei mei hereditas illius, & in plenitudine sanctorum detentio mea.

17. Quasi cedrus exaltata sum in Libano, & quasi cypressus in monte Sion.

18; quasi palma exaltata sum in Cades, & quasi plantatio rosæ in Iericho;

19. Quasi oliva speciosa in campis, & quasi platanus exaltata sum iuxta aquam in plateis.
20. Sicut cinnamomum, & balsamum aromatizans odorem dedi: quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris.

21. & quasi storax, & galbanus, & ungula, & gutta, & quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam, & quasi balsamum non mistum odor meus.

22. Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, & iani mei honoris & gratiæ.

23. Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris: & flores mei fructus honoris & honestatis.

24. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei.

25. In me gratia omnis viæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis.

26. Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & à generationibus meis implemini;

27. spiritus enim meus super me, dulcis, & hereditas mea super me, & fœdus;

28. Memoria mea in generationibus sæculorum.

29. * Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient. * *Ioan. 6. 35.*

30. Qui audit me, non confundetur: & qui operatur in me, non peccabit.

31. Qui elucident me, vitam æternam habebunt.

32. Hæc omnia liber vitæ, & testamentum Altissimi, & agnitio veritatis.

33. Legem mandavit Moyses in præceptis iusticiarum, & hereditatem domui Iacob: & Israel promissiones.

34. Posuit David puero suo excitare regem ex ipso fortissimum, & in throno honoris sedentem in sempiternum.

35. * Qui implet quasi Phison sapientiam, & sicut Tigris in diebus pavorum. * *Gen. 2. 11.*

36. Qui adimplet quasi Euphrates sensum: * qui multiplicat quasi Iordanis in tempore messis. * *Ios. 3. 15.*

37. Qui mittit disciplinam sicut lucem, & assistens quasi Gehon in die vindictæ.

38. Qui perficit prunus scire ipsam, & infirmior non investigabit eam.

39. A mari enim abundavit cogitatio ejus, & consilium illius ab abyssu magna.

40. Ego sapientia effudi flumina,

41. Ego quasi trames aquæ immensæ de fluvio, ego quasi fluvius Dioryx, & sicut aqueductus exivi de paradiso.

42. dixi: Rigabo hortum meum plantationum, & inebriabo prati mei fructum.

43. Et ecce factus est mihi trames abundans, & fluvius meus appropinquavit ad mare.

44. quoniam doctrinam quasi antelucanum illumino omnibus, & enarrabo illam usque ad longinquum.

45. Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illumino omnes sperantes in Domino.

46. Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, & relinquam illam querentibus sapientiam, & non desinam in progenies illorum usque in ævum sanctum,

47. * Videte quoniam non soli mihi laboravi, sed omnibus exquirentibus veritatem.

* *Inf. 33. 18.*

CAPUT XXV.

Tria quæ Domino placeant, & tria quæ odit: novem insuspicabilia: laus timoris Dei: mulie-

ris nequam mira detestatio: à muliere initium peccati & mortis: mulieris dominum non ferendum.

1. IN tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo, & hominibus:

2. concordia fratrum, & amor proximorum, & vir & mulier bene sibi consentientes.

3. Tres species odit anima mea, & aggravor valde animæ illorum:

4. pauperem superbum: divitem mendacem: senem fatuum & insensatum.

5. Quæ in juventute tua non congregasti, quomodo in senectute tua invenies?

6. Quam speciosum canitiæ iudicium, & presbyterus cognoscere consilium!

7. Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus, & consilium!

8. Corona senum multa peritia, & gloria illorum timor Dei.

9. Novem insuspicabilia cordis magnificavi, & decimum dicam in lingua hominibus:

10. Homo, qui jucundatur in filiis, vivens & videns subversionem inimicorum suorum.

11. * Beatus, qui habitat cum muliere sensata, * & qui lingua sua non est lapsus, & qui non servivit indignis ee. * *Inf. 26. 1.*

* *Sup. 14. 1. & 19. 16. Iacobi 3. 2.*

12. Beatus, qui invenit amicum verum, & qui enarrat iustitiam auri audienti.

13. Quam magnus, qui invenit sapientiam & scientiam! sed non est super tumentem Dominum.

14. timor Dei super omnia se superposuit:

15. beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei: qui tenet illum, cui assumilatur?

16. Timor Dei initium dilectionis ejus: fidei autem initium agglutinandum est ei.

17. Omnis plaga tristitia cordis est: & omnis malitia, nequitia mulieris,

18. Et omnem plagam, & non plagam videbit cordis;

19. & omnem nequitiam, & non nequitiam mulieris:

20. & omnem obductum, & non obductum odientium.

21. & omnem vindictam, & non vindictam inimicorum.

22. Non est caput nequius super caput colubri;

23. & non est ira super iram mulieris. * Commorari leoni & diaconi placebit, quam habitare cum muliere nequam. * *Piov. 21. 19.*

24. Nequitia mulieris immutat faciem ejus: & obcædat vultum suum tamquam ursus: & quasi saccum ostendit. In medio proximorum ejus

25. ingemuit vir ejus, & audiens suspiravit modicum.

26. Brevis omnis malitia super malitiam mulieris, sors peccatorum cadat super illam.

27. Sicut accensus areosus in pedibus veterani, sic mulier lingua homini quieto.

28. * Ne respicias in mulieris speciem, & non concupiscas mulierem in specie, * *Inf. 42. 6.*

29. Mulieris ira, & irreverentia, & confusio magna.

30. Mulier si primatum habeat, contraria est viro suo.

31. Cor humile, & facies tristis, & plaga cordis, mulier nequam.

32. Manus debiles, & genua dissoluta, mulier quæ non beatificat virum suum,

33. * A muliere initium factum est peccati,

ti, & per illam omnes morimur. * Gen. 3. 6.

34. Non des aq̄ue tuę exitum, nec modicum: nec mulieri nequam veniam prodeundi.

35. Si non ambulaverit ad manum tuam, contundet te in conspectu inimicorum.

36. A carnibus tuis absconde illam, ne semper te abutatur.

CAPUT XXVI.

Proponit vicissim laudes bonę mulieris, & vituperia malę ac zelotypę filia custodiendę: illa timendę duo contristantia, & duo periculosa.

1. **M**ulieris bonę beatus vir: numerus enim annorum illius duplex.

2. Mulier fortis oblectat virum suum, & annos vitę illius in pace implebit.

3. Pars bonę mulieris bona, in parte timentium Deum dabitur viro pro factis bonis.

4. divitis autem: & pauperis cor bonum, in omni tempore vultus illorum hilaris.

5. A tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit:

6. Delaturam civitatis: & collectionem populi:

7. calumniam mendacem, super mortem, omnia gravia:

8. Dolor cordis & luctus, mulier zelotypa.

9. In muliere zelotypa flagellum linguę, omnibus communicans.

10. Sicut bonum jugum, quod movetur, ita & mulier nequam: qui tenet illam, quasi qui apprehendit scorpionem.

11. Mulier ebriosa ira magna: & contumelia, & turpitudinis illius non tegetur.

12. Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnoscetur.

13. * In filia non avertente se, firma custodiam: ne inventa occasione utatur se.

Isai. 42. 11.

14. Ab omni irreverentia oculorum eius cave, & ne irueris si te neglexerit.

15. sicut viator sitiens, ad fontem os aperiet, & ab omni aqua proxima bibet, & contra omnem palum sedebit, & contra omnem sagittam aperiet pharetram donec deficiat.

16. Gratia mulieris sedula delebit virum suum, & ossa illius impinguabit.

17. Disciplina illius datum Dei est.

18. Mulier sensata & tacita, non est immutatio erudite animę.

19. Gratia super gratiam mulier sancta, & pudorata.

20. Omnis autem ponderatio non est digna continentis animę.

21. Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonę species in ornamentum domus ejus.

22. lucerna splendens super candelabrum sanctum, & species faciei super ætatem stabilem.

23. Columnę aureę super bases argenteas, & pedes ferri super plantas stabilis mulieris.

24. Fundamenta æterna supra petram solidam, & mandata Dei in corde mulieris sanctę.

25. In duobus contristatum est cor meum, & in tertio iracundia mihi advenit:

26. vi bellator deficiens per inopiam: & vir sensatus contemptus.

27. & qui transgreditur à justitia ad peccatum, Deus paravit eum ad iomphæam.

28. Dęre species difficiles & periculosę mihi apparuerunt, difficile exiit negotians à negligentia: & non justificabitur caupo à peccatis laborum.

CAPUT XXVII.

Ob inopiam & amorem divitiarum multi delinquant: timor Domini constanter servandus tentatio probat eum qui tentatur. sequenda justitia, inconstantia stulti, & modestia in verbis servanda: secreta amici non revelanda: de annuente oculo & insidioso.

1. **P**ropter inopiam multi deliquerunt & qui querit locupletari, avertit oculum suum.

2. Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, sic & inter medium venditionis & emptionis angustabitur peccatum.

3. Conteretur cum delinquentē delictum.

4. Si non in timore Domini teneris te intenter, cito subvertetur domus tua.

5. Sicut in percussura cribri remanebit pulvis, sic aporia hominis in cogitatu illius.

6. Vasa figuli probat fornax, & homines justos tentatio tribulationis.

7. Sicut rusticatio de ligno ossedit fructum illius, sic verbum ex cogitatione cordis hominis.

8. Ante sermonem non laudes virum: hæc enim tentatio est hominum.

9. Si sequis justitiam, apprehendes illam: & indues quasi potorem honoris, & inhabitabis cum ea, & proteget te in sempiternum, & in die agnitionis invenies firmitamentum.

10. Volatilia ad sibi similia conveniunt & veritas ad eos, qui operantur illam, reverte-
tur.

11. Leo venationi insidiatur semper: sic peccata perantibus iniquitates.

12. homo sanctus in sapientia manet sicut sol: dum stultus sicut luna mutatur.

13. In medio insensatorum serva verbum. & in medio autem cogitantium assidius esto.

14. Narratio peccantium odiosa, & risus illorum in deliciis peccati.

15. Loquela multum jurans, horripilationem capiti statuet: & irreverentia ipsius ob-
turbatio aurium.

16. Effusio sanguinis in rixa superborum: & maledictio illorum auditus gravis.

17. Qui denudat alicuius amici, fidem perdit, & non inveniet amicum ad animum suum.

18. Dilige proximum, & conjungere fide cum illo.

19. Quod si denudaveris absconsa illius, non persequeris post eum.

20. Sicut enim homo, qui perdit amicum suum, sic & qui perdit amicitiam proximi sui.

21. Et sicut qui dimittit avem de manu sua, sic dereliquisti proximum tuum, & non eum capies.

22. non illum sequis, quoniam longè abest: effugit enim quasi caprea de laqueo: quoniam vulnerata est anima ejus.

23. Ultra eum non poteris colligare: & maledictus est concordatio:

24. denudare autem amici mysteria, desperatio est animę infelicis.

25. Ammens oculo fabricat iniqua, & nemo eum abiciet.

26. in conspectu oculorum tuorum condulcabit os suum, & super sermones tuos admirabitur: novissimè autem pervertet os suum, & in verbis tuis dabit scandalum.

27. Multa odidi, & non contempsi ei, & Dominus odiet illum.

28. Qui in altum mittit lapidem, super caput

put ejus cadet: & plaga dolosa dolosi dividet vulnere.

29. Et qui foveam fodit, incidet in eam: & qui statuit lapidem proximo, offendet in eo & qui laqueum alicui ponit, peribit in illo.

30. Facienti nequissimum consilium, super ipsum devolvetur, & non agnoscet unde adveniat illi.

31. Illusio, & improprium superborum, & vindicta sicut leo insidiabitur illi.

32. Laqueo peribunt qui oblectantur casu justorum: dolor autem consumet illos antequam moriantur.

33. Ira & furor, utraque execrabilia sunt, & vir peccator continens erit illorum.

CAPUT XXVIII.

De querenda vindicta, sed offensae remittenda: de vita ac lite cessandum. mala lingua & pericula ipsius, & de tercia lingua: aures sapientia, adversus linguam nequam, olique fratrum invidendum.

1. QUI iudicari vult, à Domino inveniet vindictam, & peccata illius servare servabit. * *Deut. 32. 35. Matth. 6. 14. Mat. 11. 25. Rom. 12. 19.*

2. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata solventur.

3. Homo homini servat iram, & à Deo querit medelam?

4. In hominem similem ubi non habet misericordiam, & de peccatis tuis deprecatur? Ipse cum caeco sit, rescat iram, & propitiationem petit à Deo? quætorabit pro delictis illius?

5. Memento novissimorum, & sine inimicari.

6. Tabidum enim & mors imminet in mandatis ejus.

7. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo.

8. Memorare testamentum Altissimi, & dispice ignorantiam proximi.

9. Abstine te à lite, & minus peccata; homo enim iacundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit inimicitiam.

10. Secundum enim ligna silvæ sic ignis exardescit: & secundum virtutem hominis, sic iracundia illius erit, & secundum substantiam suam exaltabit iram suam.

11. Certamen festinatium incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem, & lingua testificans adducit mortem.

12. Si sufflaveris in scintillam, quasi ignis exardescit: & si expueris super illam, extinguetur: utraque ex ore proficiuntur.

13. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbabit pacem habentes.

14. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem.

15. Civitates muratas divitum destruxit, & domos magnatorum effodit.

16. Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissolvit.

17. Lingua tertia mulieres viratas ejecit, & privavit illas laboribus suis.

18. Qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit inimicum, in quo requiescat.

19. Flagelli plaga livorem facit: plaga autem lingue comminet ossa.

20. Multi ceciderunt in ore gladii, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam.

21. Beatus qui tectus est à lingua nequam, qui in iracundiam illius non transiit, & qui

non attraxit jugum illius, & in vinculis ejus non est ligatus.

22. Jugum enim illius, jugum ferreum est: & vinculum illius, vinculum æreum est.

23. Mors illius, mors nequissima: & utilis potius in æreus quam illa.

24. Perseverantia illius non permanebit, sed obtinebit vias injustorum: & in flamma sua non comburent iustos.

25. Qui relinquant Deum, incident in illam, & exardebit in illis, & non extinguetur, & immittetur in illos quasi leo, & quasi pardus lædet illos.

26. Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia, & seras.

27. Aurum tuum & argentum tuum confia, & verbus tuis facito stateram, & frenos ori tuo rectos.

28. & attende ne fortè labaris in lingua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem.

CAPUT XXIX.

Per mutuum subveniendum proximo, fidesque mutuantis servanda & quamquam multi fidem fallant, non tamen ob id cessandum ab elemosyna, cuius laude describit: fidejussori gratia habenda est, fidesque servanda: in quibus consistat initium vite luminis disserit, & de vagis & ingratis hospitibus.

1. QUI facit misericordiam, fœneratur proximo suo: & qui prævalet manu, mandata servat.

2. Fœnerare proximo tuo in tempore necessitatis illius, & iterum redde proximo in tempore suo.

3. Confirma verbum, & fideliter age cum illo: & in omni tempore invenies quod tibi necessarium est.

4. Multi quasi inventionem æstimaverunt fœnus, & præstiterunt inolestiam his, qui se adjuverunt.

5. Donec accipiant, osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliant vocem suam:

6. & in tempore redditionis postulabit tempus, & loquetur verba tædii & murmurationum, & tempus causabitur:

7. si autem potuerit reddere, adversabitur, solidi vix reddet dimidium, & computabit illud quasi inventionem;

8. sin autem fraudavit illum pecunia sua, & possidebit illum inimicum gratis.

9. & convitia & maledicta reddet illi, & pro honore & beneficio reddet illi contumeliam.

10. Multi non causa nequitie non fœnerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt.

11. Verumtamen super humilem animo fortior esto, & pro elemosyna non trahas illum.

12. Propter mandatum assume pauperem: & propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum.

13. Perde pecuniam propter fratrem & amicum tuum & non abscondas illum sub lapide in perditionem.

14. Pone thesaurum tuum in præceptis Altissimi, & proderit tibi magis quam aurum.

15. * Conclude elemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.

* *Tob. 4. 11. Supr. 17. 18.*

16. 17. & 18. Super statum potentis, & super lanceam adversus inimicum tuum pugnat.

19. Vir bonus fidem facit pro proximo suo: & qui perdidit confusionem, derelinquet sibi.

20. Gratiam fideiussoris ne obliviscaris: de- dit enim pro te animam suam.

21. Repromissorem fugit peccator & im- mundus.

22. Bona repromissoris sibi ascribit pec- ator: & ingratus sensu derelinquet liberan- tem se.

23. Vir repromittit de proximo suo: & cum perdidit reverentiam, derelinquetur ab eo.

24. Repromissio nequissima multos perdi- dit dirigentes, & commovit illos quasi fluctus maris.

25. Viros potentes gyrans migrare fecit, & vagati sunt in gentibus alienis.

26. Peccator transgrediens mandatum Do- mini, incidit in promissionem nequam: & qui conatur multa agere, incidit in iudicium.

27. Recupera proximum secundum virtu- tem tuam, & attende tibi ne incidas.

28. * Initium vitæ hominis aqua & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitu- dinem. ** Infr. 39. 31.*

29. Melior est victus pauperis sub tegmine asserum, quam epulæ splendide in peregræ sine domicilio.

30. Minimum pro magno placeat tibi, & improprium peregrinationis non audies.

31. Vita nequam hospitandi de domo in domum: & ubi hospitabitur, non fiducialiter aget, nec aperiet os.

32. Hospitabitur, & pascet, & potabit in- gratos, & ad hæc amara audiet.

33. Transi hospes, & orna mensam: & quæ in manu habes, ciba ceteros.

34. Exi à facie honoris amicorum meorum: necessitudine domus meæ hospitio mihi factus est frater.

35. Gravia hæc homini habenti sensum: Cor- reptio domus, & improprium feneratoris.

CAPUT XXX.

Fili in disciplina educandi, & quam sit perni- ciosum illis indulgere: corporis sanitas prae- stat deus: & quam sit noxia & fugienda ho- mini tristitia: cordis vero iucunditas quam sit utilis.

1. QUI diligit filium suum, assiduat illi flagella, ut lætetur in novissimo suo, * & non palpet proximorum ostia. *Prov. 13. 24. & 23. 13.*

2. Qui docet filium suum, laudabitur in il- lo, & in medio domesticorum in illo gloria- bitur.

3. * Qui docet filium suum, in zelum mit- tit inimicum, & in medio amicorum glorabi- tur in illo. ** Deut. 6. 7.*

4. Mortuus est pater ejus, & quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se.

5. In vita sua vidit, & lætetur est in illo: in obitu suo non est contristatus, nec confu- sus est coram inimicis.

6. Reliquit enim defensorum domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam.

7. Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua, & super omnem vocem turbabuntur vis- cera ejus.

8. Equus indomitus evadit durus, & filius remissus evadit præceps.

9. Laeta filium, & paventem te faciet: lude cum eo, & contristabit te.

10. Non corrides illi: ne doleas, & in no- vissimo obstupescant dentes tui.

11. Non des illi potestatem in juvente, & ne despicias cogitatus illos.

12. * Curva cervicem ejus in juvente, & tunde latea ejus dum ifans est, ne fit in- dured, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. *Supr. 7. 25.*

13. Doce filium tuum, & operare illo, ne in turpitudinem illis offendas.

14. Melior est pauper sanus, & fortiviri- bus, quam dives imbecillis & flagellati ma- litia.

15. Salus animæ irascititate iustitiam: melior est omni auro & argento: & corpus va- lidum quam census immensus.

16. Non est censu super censum sanctis corporis: & non est oblectamentum suæ cordis gaudium.

17. Melior est mors quam vita amara: & requies æterna quam languor perseverans.

18. Bona abscondia in ore claus, quasi apposit ones epularum circumpositæ seculorum.

19. * Quid proder libatio idolo? nec enim manducabit, nec odo abibit: ** In. 14. 6.*

20. sic qui effugatur à Domino, portans mercedes iniquitatis:

21. * videns oculis, & ingemiscens, sicut spado complectens viginem, & suspens.

* Supr. 20. 2.

22. * Tristitiam non des animæ læ, & non affligas temetipsam in consilio tu.

* Prov. 12. 25. & 15. 13. & 17. 2.

23. Jucunditas cordis hæc est vitæ homi- nis, & thesaurus sine defectione sancti: & exultatio viri est longævitas.

24. Miserere animæ tuæ placens tibi: & contine: congrega cor tuum in sanctitate ejus, & tristitiam longè repelle à te.

25. * Multos enim occidit tristitia: & non est utilitas in illa. ** 2 Cor 70.*

26. Zelus & iracundia minuunt diem: ante tempus senectam adducet cogitatus.

27. Splendidum cor, & bonum i epulis est: epulæ enim illius diligenter fiunt

CAPUT XXXI.

Vigilia honestatis: cogitatus præscientie labor divitis & pauperis diligens aurum: ita casus in auro: laus divitis sine macula: modestia in mensa servanda: laus sobrius, & vituperatio gula: auri usus modicus: & vituperatio immodici.

1. VIGILIA honestatis tabefaciet cres, & cogitatus illius auferet somn.

2. Cogitatus præscientiæ avertit senem, & infirmitas gravis sobriam facit animam.

3. Laboravit dives in congregatæ sub- stantiæ, & in requie sua replebitur bo suis.

4. Laboravit pauper in diminutor victus, & in fine inops fit.

5. Qui aurum diligit, non iustificatur: & qui insequitur consumptionem, plebitur ex ea.

6. * Multi dati sunt in auri casu: & fac- ta est in specie ipsius perditio illorum.

* Sp. 8. 3.

7. Lignum offensivæ est aurum sifican- tium: vix illis, qui sciantur illud: & omnis imprudens deperiet in illo.

8. Beatus dives, qui inventus est ne ma- cula: & qui post aurum non abiit, & spe- ravit in pecunia, & hesauris.

9. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vitasua.

10. Qui probatus est in illo, & perfectus est, erit illi gloria æterna: qui potu trans- gre-

gredi & non est transgressus: facere mala, & non fecit:

11. deo stabilita sūt bona illius in Domino & eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum.

12. Supra mensam agnam sedisti? non apers super illam faucem tuam prior.

13. Non dicas sic: Auita sunt, quæ super illasunt:

14. inemento quoniam malus est oculus nequus.

15. Nequius oculo quid creatum est? Ideo ab omni facie sua lacrymabitur. cum viderit, ne extendas manum tuam prior, & invida contaminatus erubescas.

17. Ne comprimar is in convivio.

18. liteluge quæ sunt proximi tui ex te ipso:

19. vere quasi homo frugi his, quæ tibi apponunt: ne, cum inducas multum, odio habearis.

20. Cessa prior causa disciplinæ: & noli nimius esse, ne forte offendas.

21. Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poscas bere.

22. Quam sufficiens es homini erudito vinum equum, & in dormiendo non laborabis ab illo & non senties dolore.

23. Agilia, cholera, & tortura viro infrunito:

24. omnis sanitatis in homine parco. dormiet que manet, & anima illius cum ipso delebitur.

25. Et si coactus fueris in edendo multum, surge medio, evome & refrigerabit te, & non ducet corpori tuo infirmitatem.

26. Audi me fili, & non spernas me: & in novissimo invenies verba mea.

27. In omnibus operibus tuis esto velox, & omnifirmitas non occurret tibi.

28. plendium in panibus benedicent labia istorum, & testimonium veritatis illius fidele.

29. Equissimo in pace innumurabit civitas, & testimonium nequitie illius verum est.

30. Diligentes in vino noli provocare: * multentem exterminavit vinum. * *Iudith* 13.4.

31. quis probat ferrum durum: sic vinum corda peiorum arguet in ebrietate potatum.

32. Equa vita hominibus vinum in sobrietate. bibas illud inoderte, eris sobrius.

33. hæc vita est ei, qui minuit vinum?

34. quid defraudat vitam? Mors.

35. Vinum in iucunditatem creatum est, & non ebrietatem, ad nitro. * *Pr.* 103. 15.

36. vultatio animæ & cordis vinum modo detestatum.

37. nitas est animæ & corpori sobrius potus.

38. Vinum multum potatum irritationem, & nam & ruinas multas facit. * *Prov.* 31. 4.

39. naritudo animæ vinum multum potatum.

40. prietatis animositas, imprudentis offensio, amorans virtutem, & faciens vulnera.

41. In convivio vini non arguas proximum: & non spernas eum in iucunditate illius.

42. tibi improperis non dicas illi: & non prenasillum in repetendo.

iaciturnitatis; discutienda propria domus: laus timoris Domini: peccator vitat correptionem; abique consilio nihil agendum.

1. Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis.

2. Curam illorum habet, & sic conside, & omni cura tua explicita recumbe.

3. ut læteris propter illos, & ornamentum gratiæ accipias cononam, & dignationem consequaris corogationis.

4. Loquere major natu: decet enim te.

5. primum verbum diligenti scientia, & non impediatis musicam.

6. Ubi auditus non est, non effundas sermonem, & importune noli extolli in sapientia tua.

7. Gemmula carbunculi in ornamento auri,

8. & comparatio musicorum in convivio vini.

8. Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi, sic numerus musicorum in iucundo & moderato vino.

9. Audi tacens, & pro reverentia accedet tibi bona gratia.

10. Adolescentes loquere in tua causa vix.

11. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum.

12. In multis esto quasi inscius, & audi tacens simul & quærens.

13. In medio magnatorum non præsumas: & ubi sunt senes, non multum loquaris.

14. Ante grandinem præbit coruscatio: & ante veredum præbit gratia, & pro reverentia accedet tibi bona gratia.

15. Et hora surgendi non te trices: præcurre autem prior in domum tuam, & illic avocare, & illic lude.

16. & age conceptiones tuas, & non in delictis & verbo superbo.

17. Et super his omnibus benedicito Dominum, qui fecit te, & inebiantem te ab omnibus bonis suis.

18. Qui timet Dominum, excipiet doctrinam ejus: & qui vigilaverint ad illum, invenient benedictionem.

19. Qui quærit legem, replebitur ab ea: & qui insidiosus agit, scandalizabit in ea.

20. Qui timent Dominum, invenient iudicium iustum, & iustitias quasi lumen accendent.

21. Peccator homo vitabit correptionem, & secundum voluntatem suam inveniet comparationem.

22. Vir consilii non disperdet intelligentiam, alienus & superbus non pertinescet timorem:

23. etiam postquam fecit cum eo sine consilio, & suis insurrectionibus arguetur.

24. Fili sine consilio nihil facias, & post factum non poenitebis.

25. In via ruinæ non eas, & non offendas in lapides: nec credas te viæ laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scandalum:

26. & a filiis tuis cave, & a domesticis tuis attende.

27. In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ: hoc est enim conservatio mandatorum.

28. Qui credit Deo, attendit mandatis: & qui confidit in illo, non minorabitur.

CAPUT XXXIII.

Laudantur timens Dominum & sapiens: inconstantia peccatorum fatui: amicus subannator dies & tempora à Deo sunt, qui & reliqua omnia creavit, ac disponit, in cuius manu est hoc

CAPUT XXXII.

Officium rei actoris. major natu loquatur: tacendu ubi non est qui adiat: iucunditas musica convivio: adolescenti tacendum: laus

homo ut lutum in manu figuli : malum contra bonum : possessio non in vita , sed in morte distribuenda aliis : Et quomodo servi sint tractandi.

1. **T**imentum Dominum non occurrent mala , sed in tentatione Deus illum conservabit , & liberabit à malis.

2. Sapiens non odit mandata & justitias , & non illidetur quasi in procella navis.

3. Homo sensatus credit legi Dei , & lex illi fidelis.

4. Qui interrogationem manifestat , parabit verbum , & sic deprecatus exaudietur , & conservabit disciplinam , & tunc respondebit.

5. * Præcordia fatui quasi rota carri : & quasi axis versatilis cogitatus illius.

* *Supr. 21. 17.*

6. Equus emissarius , sic & amicus subsanator , sub omni supradente hincit.

7. Quare dies diem superat , & iterum lux lucem , & annus annum à sole ?

8. A Domini scientia separati sunt , factio sole , & præceptum custodiende.

9. Et immutavit tempora , & dies festos ipsorum , & in illis dies festos celebraverunt ad horam.

10. Ex ipsis exaltavit & magnificavit Deus , & ex ipsis posuit in numerum dierum. Et omnes homines de solo , * & ex terra , unde creatus est Adam.

* *Gen. 2. 7.*

11. In multitudine disciplinæ Dominus separavit eos , & immutavit vias eorum.

12. Ex ipsis benedixit , & exaltavit : & ex ipsis sanctificavit , & ad se applicavit : & ex ipsis maledixit , & humiliavit , & convertit illos à separatione ipsorum.

13. * Quasi lutum figuli in manu ipsius , plasmare illud & disponere. * *Rom. 9. 21.*

14. Omnes viæ ejus secundum dispositionem ejus : sic homo in manu illius , qui se fecit , & reddet illi secundum judicium suum.

15. Contra malum bonum est , & contra mortem vita , sic & contra virum justum peccator. Et sic intrare in omnia opera Altissimi. Duo & duo , & unum contra unum.

16. Et ego novissimus evigilavi , & quasi qui colligit acinos post vindemiatores.

17. In benedictione Dei & ipse speravi , & quasi qui vindemiat , replevi torcular.

18. * Respicite quoniam non mihi soli laboravi , sed omnibus exquirentibus disciplinam. * *Supr. 24. 47.*

19. Audite me magnates , & omnes populi , & rectores Ecclesie auribus percipite.

20. Filio & mulieri , fratri & amico non des potestatem super te in vita tua ; & non dederis alii possessionem tuam : ne forte poeniteat te , & depreceris pro illi.

21. Dum adhuc superes & aspiras , non immutabit te omnis caro.

22. Mellis est enim ut filii tui te rogent , quam te respicere in manus filiorum tuorum.

23. In omnibus operibus tuis præcellens esto.

24. Ne dederis maculam in gloria tua. In die consummationis dierum vitæ tuæ , & in tempore exitus tui distribue hereditatem tuam.

25. Cibaria , & virga , & onus asino ; pannis , & disciplina , & opus servo.

26. Operator in disciplina , & querit requiescere : laxa manus illi , & querit libertatem.

27. jugum & forum curvant collum durum , & servum inclinant operationes assidue.

28. Servo malevolò foitura & compedes ,

mitte illum in operationem , ne vacet :

29 multam enim malitiam docuit otiositas.

30. In opera constitue eum ; sic enim condecet illum. Quod si non obaudierit , curva illum compedibus , & non amplifies super omnem carnem : verum sine judicio nihil facias grave.

31. * Si est tibi servus fidelis , sit tibi quasi anima tua : quasi fratrem sic eum tracta : quoniam in sanguine animæ comparasti illum.

* *Supr. 7. 23.*

32. Si læseris eum injustè , in fugam convertetur :

33. & si extollens discesserit : quem quæras , & in qua via quæras illum , nescis.

CAPUT XXXIV.

Vanitas somniorum , divinationum , augurii , mendaciorum : laus expertorum : beatitudo timentium Deum : oblationes iniquorum : fraudans pauperem unus adificans , & alter destituens , faciens paenitentiam , & non abstinens à peccatis.

1. **V**ana spes , & mendacium viro insensato : & somnia extollunt imprudentes.

2. Quasi qui apprehendit umbram , & persequitur ventum : sic & qui attendit ad visa mendacia.

3. hoc secundum hoc visio somniorum : ante faciem hominis similitudo hominis.

4. Ab inundo quid inuadabitur ? & à mendace quid verum dicetur ?

5. Divinatio erroris , & auguria mendacia , & somnia malefactorum , vanitas est ,

6. Et sicut parturitientis , cor tuum phantasias patitur. nisi ab Altissimo ruelit emissa visitatio , ne dederis in illis cor tuum :

7. multos enim errare fecerunt somnia , & exciderunt sperantes in illis.

8. Sinè mendacio consummabitur verbum legis , & sapientia in ore fidelis complanabitur.

9. Qui non est tentatus , quid scit ? Vii in multis expertus , cogitabit multa : & qui multa didicit , enarrabit intellectum :

10. Qui non est expertus , pauca recognoscit : qui autem in multis factus est , multiplicat malitiam ,

11. Qui tentatus non est , qualia scit ? qui implanatus est , abundabit nequitia.

12. Multa vidi errando , & plurimas verborum consuetudines.

13. Aliquoties usque ad mortem periclitatus sum horum causa , & liberatus sum gratia Dei ,

14. Spiritus timentium Deum quæritur , & in respectu illius benedicetur ,

15. Spes enim illorum in salvantem illos , & oculi Dei in diligentes se.

16. Qui timet Dominum nihil trepidabit , & non pavebit : quoniam ipse est spes ejus ,

17. Timentis Dominum beata est anima ejus.

18. Ad quem respicit , & quis est fortitudo ejus ?

19. * Oculi Domini super timentes eum , protector potentia , firmamentum virtutis , tegimen ardoris , & umbraculum meridiani ,

* *Psalm. 33. 16.*

20. deprecatio offensiois , & adjutorium casus , exaltans animam , & illuminans oculos , dans sanitatem , & vitam & benedictionem.

21. * Immolantis ex iniquo oblatio est maculata , & non sunt beneplacitæ subsannationes iniquorum. * *Piov. 21. 27.*

22. Dominus solus sustententibus se in via veritatis & iustitiæ.

23. * Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum: nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. * *Piov.* 15. 8.

24. Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.

25. Panis egentium vita pauperum est: qui defraudat illum, homo sanguinis est.

26. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.

27. Qui effundit sanguinem, * & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.

* *Deut.* 24. 14. *Supr.* 7. 22.

28. Unus ædificans, & unus destruens: quid prodest illis nisi labori?

29. Unus orans, & unus maledicens: cujus vocem exaudiet Deus?

30. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lavatio illius?

31. * sic homo qui jejunit in peccatis suis: & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? orationem illius quis exaudiet?

* *2. Petr.* 2. 21.

CAPUT XXXV.

Verum & acceptum Deo sacrificium: non appareas coram eo vacuus: primitiæ & oblationes hilari animo tribuenda: sacrificium iniustum: pauperem læsum, pupillum & viduam lacrymantem exaudit Dominus: orationes iustorum, & potissimum se humiliantium audit Deus, libens aut affligentibus, & cuique reddens iuxta opera sua.

1. **Q**ui conservat legem, multiplicat oblationem.

2. * Sacrificium salutare est attendere mandatis, & discedere ab omni iniquitate. * *1. Reg.* 15. 22.

3. Et propitiationem litare sacrificii super iniustitias, & deprecatio pro peccatis, recedere ab iniustitia.

4. Retribuet gratiam qui offert similitudinem: & qui facit misericordiam, offert sacrificium.

5. * Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate, & deprecatio pro peccatis recedere ab iniustitia. * *Ier.* 7. 3. & *26.* 13.

6. * Non apparebis ante conspectum Domini vacuus. * *Ezod.* 23. 15. & *34.* 20.

Dent. 16. 16.

7. Hæc enim omnia propter mandatum Dei sunt.

8. Oblatio iusti impinguat altare, & odor suavitatis est in conspectu Altissimi.

9. Sacrificium iusti acceptum est, & memoria eius non obliviscetur Dominus.

10. Bono animo gloriam redde Deo: & non minus primitias manuum tuarum.

11. * In omni dato bilaiem fac vultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas. * *2. Cor.* 9. 7.

12. * Da Altissimo secundum datum eius, & in bono oculo adventionem facito manuum tuarum. * *Tob.* 4. 9.

13. quoniam Dominus retribuens est, & septies tantum reddet tibi.

14. * Noli offerre munera prava, non enim suscipiet illa. * *Lev.* 22. 21. *Deut.* 15. 21.

15. Et noli inspicere sacrificium iniustum, quoniam Dominus iudex est, & * non est apud illum gloria personæ. * *Deut.* 10. 17.

2. Par. 19. 7. *Iob* 34. 19. *Sap.* 6. 8. *Rom.* 2. 11.

Gal. 2. 6. *Col.* 3. 25. *Ath.* 10. 34. *1. Petr.* 1. 17.

16. Non accipiet Dominus personam in pauperem, & deprecationem læsi exaudiet.

17. Non despicias preces pupilli: nec viduam, si effundat loquelim genitus.

18. Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio ejus super deducentem eas?

19. A maxilla enim ascendunt usque ad cælum, & Dominus exauditor non delectabitur in illis.

20. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, & deprecatio illius usque ad nubes propinquabit.

21. Oratio humiliantis se, nubes penetrabit: & donec propinquet non consolabitur: & non discedet donec Altissimus aspiat.

22. Et Dominus non elongabit, sed iudicabit justos, & faciet iudicium: & Fortissimus non habebit in illis patientiam, ut contribulet dorsum ipsorum:

23. & gentibus reddet vindictam donec tollat plenitudinem superborum: & sceptrâ iniquorum contribulet.

24. donec reddat hominibus secundum actus suos, & secundum opera Adæ, & secundum præsumptionem illius.

25. donec iudicet iudicium plebis suæ, & oblectabit justos misericordia sua.

26. Speciosa misericordia Dei, in tempore tribulationis, quasi nubes pluviæ in tempore siccitatis.

CAPUT XXXVI.

Super Israel & civitatem Ierusalem invocatur Dei misericordia: super gentes vero alienas Dei timore ejusque manum, ut ipsius potentia glorificetur, ipseque solus Deus agnoscatur: cor insensatum & cor prævum: species mulieris faciem viri exhilarat: bonæ mulieris possessio.

1. **M**iserere nostri Deus omnium, & respice nos, & ostende nobis lucem miserationum tuarum:

2. & immitte timorem tuum super gentes, quæ non exquisierunt te, ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, & enarrent magnalia tua.

3. Allela manum tuam super gentes alienas, ut videant potentiam tuam.

4. Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in conspectu nostro magnificaberis in eis.

5. ut cognoscant te, sicut & nos cognovimus quoniam non est Deus præter te Domine.

6. Innova signa, & immuta mirabilia.

7. Glorifica manum, & brachium dextrum.

8. Excita furorem, & effunde iram.

9. Tolle adversarium, & afflige inimicum.

10. Festina tempus, & memento finis, ut enarrent mirabilia tua.

11. In ira flammæ devoretur qui salvatur: & qui pessimam plebem tuam, inveniant perditionem.

12. Contere caput principum inimicorum, dicentium: Non est alius præter nos.

13. Congrega omnes tribus Iacob, ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, & enarrent magnalia tua: & hereditabis eos, sicut ab initio.

14. Miserere plebi tuæ, super quam invocatum est nomen tuum: & Israel, quæ in coæquasti primogenito tuo. * *Ezod.* 4. 22.

15. Miserere civitati sanctificationis tuæ Ierusalem, civitati requiei tuæ.

16. Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, & gloria tua populum tuum.

17. Da testimonium his, qui ab initio creaturæ tuæ sunt, & suscita prædicationes, quas locuti sunt in nomine tuo prophætæ priores.

18. Da mercedem sustentibus te, ut prophætæ tui fideles inveniantur : & exaudi orationes servorum tuorum.

19. * secundum benedictionem Aaron de populo tuo, & dirige nos in viam justitiæ, & scient omnes qui habitant terram, quia tu es Deus conspexor sæculorum. * Num. 6. 24.

20. Omnis escam manducabit venter, & est cibis cibo melior.

21. Fauces contingunt cibum feræ, & cor sensatum verba mendacia.

22. Cor pravam dabit tristitiam, & homo peritus resistet illi.

23. Omnis inasculum excipiet mulier : & est filia melior filia.

24. Species mulieris exhilarat faciem viri sui, & super omnem concupiscentiam hominis superducit desiderium.

25. Si est lingua carationis, est & mitigationis & misericordiæ : non est vir illius secundum filios hominum.

26. Qui possidet mulierem bonam, inchoat possessionem : adiutorium secundum illum est, & columna ut requies.

27. Ubi non est sepes, diripietur possessio : & ubi non est mulier, ingemiscit egens.

28. Quis credit ei, qui non habet nidum, & deficiens ubicumque obscuraverit, quasi succinctus latro exiliens de civitate in civitatem ?

CAPUT XXXVII.

Detestatio fidei amici : veri amici ne obliviscaris : discretio in captandis consiliis, & cum quibus consulas, & quibus te & consilium tuum oportet : laus sententia viri sancti : verbum æquum : quatuor ex corde oriuntur : laus viri periti & sapientis : qui sophisticè loquitur, odibilis est : tenta animam tuam, & si sit nequam, non des illi potestatem : perniciosi crapula.

1. OMnis amicus dicit : Et ego amicitiam copulavi, sed est amicus solo nomine amicus. Nonne tristitia inest usque ad mortem ?

2. Sodalis autem & amicus ad Inimicitiam convertitur.

3. O præsumptio nequissima ! unde creata es cooperire aridam inaltia, & dolositate illius ?

4. Sodalis amico conjucundatur in oblectationibus, & in tempore tribulationis adversarius erit.

5. Sodalis amico condolet causa ventris, & contra hostem accipiet scutum.

6. Non obliviscaris amici tui in animo tuo, & non immemor sis illius in opibus tuis.

7. Noli consiliari cum eo, qui tibi insidiat, & a zelantibus te abscondit consilium.

8. Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso.

9. A consiliario serva animam tuam, prius scitò quæ sit illius necessitas : & ipse enim animo suo cogitabit.

10. ne forte mittat sudem in terram, & dicat tibi :

11. Bona est via tua : & stet & contrariò videre quid tibi eveniat.

12. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum injusto de iustitia, & cum muliere de ea, quæ æmulatur : cum timido de bel-

lo : cum negotiatore de traiectione, cum empotore de venditione, cum viro livido de grâtiis agendis.

13. cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opere,

14. cum operario annuali de consummatione anni, cum servo pigro de multa operatione : non attendas his in omni consilio.

15. Sed cum viro sancto assiduus esto, quemcumque cognoveris observantem timorem Dei,

16. cujus anima est secundum animam tuam : & qui, cum titubaveris in tenebris, condolebit tibi.

17. Cor boni consilii statue tecum : non est enim tibi aliud pluris illo

18. Annuia viri sancti enuntiat aliquandò vera, quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.

19. Et in his omnibus deprecare Altissimum ut dirigat in veritate viam tuam.

20. Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile.

21. Verbum nequam immutabit cor : ex quo partes quatuor oriuntur, bonum & malum, vita & mors : & dominatrix illorum est assidua lingua. Est vir astutus multorum eruditor, & animæ suæ inutilis est.

22. Vir peritus multos erudit, & animæ suæ suavis est.

23. Qui sophisticè loquitur, odibilis est : in omni re defraudabitur.

24. non est illi data à Domino gratia : omni enim sapientia defraudatus est.

25. Et sapiens animæ suæ sapiens : & fructus sensus illius laudabilis.

26. Vir sapiens plebem suam erudit, & fructus sensus illius fideles sunt.

27. Vir sapiens implebitur benedictionibus, & videntes illum laudabunt.

28. Vita viri in numero dierum : dies autem Israel innumerabiles sunt.

29. Sapiens in populo hereditabit hō rem, & nomen illius erit vivens in æternum.

30. Illi in vita tua tenta animam tuam : & si fuerit nequam, non des illi potestatem :

31. non enim omnia omnibus expediunt, & non omni animæ omne genus placet.

32. Noli avidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam :

33. in multis enim escis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit usque ad choleram.

34. Propter crapulam multi obierunt : qui autem abstinens est, adjiciet vitæ.

CAPUT XXXVIII.

Honora medicum : à Deo data est homini medicina : quomodo agrotus se habeat erga Deum & medicum : mortuus plorandus : temperandum autem à tristitia quæ mortuo non prodest & tibi obest : sed memineris te etiam moriturum : quisque artifex considerat ea in quibus operatur : & hi necessarij quidem sunt in communitate : sed in ea non præminent dignitate vel sapientia.

1. HONora medicum propter necessitatem : etenim illum creavit Altissimus.

2. A Deo est enim omnis medela, & à rege accipiet donationem.

3. Disciplina medici exaltabit caput illius & in conspectu magnatorum collaudabitur.

4. Altissimus creavit de terra medicamentum, & vir prudens non abhorrebit illa.

5. Non-

5. * Nonne à ligno indulcata est aqua amara? ** Exod. 15. 25.*

6. Ad agnitionem hominum virtus illorum, & dedit hominibus scientiam Altissimus, honorari in mirabilibus suis.

7. In his curans mitigabit dolorem, & unguentarius faciet pigmenta suavitatis, & unctiones conficiet sanitatis, & non consummabuntur opera ejus.

8. Pax enim Dei super faciem terræ.

9. * I fili in tua infirmitate ne despicias te ipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te.

* Iai. 38. 3.

10. Averte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum.

11. Da suavitatem & memoriam similaginæ, & impingua oblationem, & da locum medico:

12. etenim illum Dominus creavit: & non discedat à te, quia opera ejus sunt necessaria.

13. Est enim tempus quando in manus illorum incurras

14. ipsi verò Dominum deprecabuntur, ut dirigat iequiem eorum, & sanitatem, propter conversationem illorum.

15. Qui delinquit in conspectu ejus, qui fecit eum, incidit in manus medici.

16. Fili in mortuum produc lacrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & secundum judicium contege corpus illius, & non despicias sepulturam illius.

17. Propter delaturam autem amarè fer luctum illius uno die, & consolare propter tristitiam,

18. & fac luctum secundum meritum ejus uno die, vel duobus propter detractationem.

19. * A tristitia enim testatur inors, & cooperit virtutem, & tristitia cordis flectit cervicem. ** Prov. 15. 13. & 17. 22.*

20. In abductione permanet tristitia: & substantia inopis secundum cor ejus.

21. Ne dederis in tristitia cor tuum, sed repelle eam à te: & memento novissimorum, neque oblivisci: neque enim est conversio, nec huic nihil proderis, & te ipsum pessinabis.

22. Memor esto judicii mei: sic enim erit & tuum: mihi heri, & tibi hodie.

23. * In requie mortui requiescere fac memoriam ejus, & consolare illum in exitu spiritus sui. ** 2. Reg. 12. 21.*

24. Sapientia scribe in tempore vacuitatis: & qui minoratur actu, sapientiam percipiet: qua sapientia replebitur.

25. Qui tenet aratrum, & qui gloriatur in jaculo, stimulo boves agitat, & conversatur in operibus eorum, & enarratio ejus in filius taurorum.

26. Cor suum dabit ad versandos sulcos, & vigilia ejus in sagitta vacarum.

27. Sic omnis faber & architectus, qui noctem tamquam diem transigit, qui sculpsit signacula sculptilia, & assiduitas ejus variat picturam: cor suum dabit in similitudinem picturæ, & vigilia sua perficiet opus.

28. Sic faber ferrarius sedens juxta incundet, & considerans opus terri: Vapor ignis uret carnes ejus, & in calore fornacis concutatur.

29. vox mallei innovat autem ejus, & contra similitudinem vasis oculis ejus.

30. Cor suum dabit in consummationem operum, & vigilia sua orabit in perfectionem.

31. Sic figulus sedens ad opus suum, convertens pedibus suis rotam, qui in sollicitu-

dine positus est semper propter opus suum, & in numero est omnis operatio ejus.

32. In brachio suo formabit lutum, & ante pedes suos curvabit virtutem suam:

33. Cor suum dabit ut consummet linitio-

nem, & vigilia sua mundabit iocuntem.

34. Omnes hi in manibus suis speraverunt, & unusquisque in arte sua sapiens est.

35. sine his omnibus non ædificatur civitas.

36. Et non inabitabunt, nec inambulabunt, & in ecclesiis non transibunt.

37. Super sellam iudicis non sedebunt, & testamentum iudicis non intelligunt, neque palam facient disciplinam & iudicium, & in parabolis non inveniuntur.

38. Super creaturam avi confirmabunt, & deprecationem illorum in operatione artis, accomodantes animum suum, & conquientes in lege Altissimi.

CAPUT XXXIX.

Studium sapientis, ipsiusque preclara opera & nominis perpetuitas. Deus benedicendus in operibus suis, cui nihil occultum est: benedictio Dei in bonos, & ira in malos: bonus omnia in bonum cedunt: malis in malum, ad quos puniendos & cetera sunt creata.

1. Sapientiam omnium antiquorum exequnet sapiens, & in prophetis vacabit.

2. Narrationem virorum nominatorum conservabit, & in versutias parabolarum sinul introibit.

3. Occulta proverbiorum exquiret, & in absconditis parabolarum conversabitur.

4. In medio imagnatorum ministrabit, & in conspectu præsidis apparebit.

5. In terram alienigenarum gentium pertransiet: bona enim & mala in hominibus tentabit.

6. Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum, & in conspectu Altissimi deprecabitur.

7. Aperiet os suum in oratione, & pro deliciis suis deprecabitur.

8. Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum.

9. & ipse tamquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, & in oratione connebitur Domino.

10. & ipse diriget consilium ejus, & disciplinam, & in absconditis suis consiliabitur.

11. Ipse palam faciet disciplinam doctrinæ suæ, & in lege testamenti Domini gloriabitur.

12. Collaudabunt multi sapientiam ejus, & usque in sæculum non delebitur.

13. Non recedet memoria ejus, & nomen ejus requiratur a generatione in generationem.

14. Sapientiam ejus enarrabunt gentes, & laudem ejus enuntiabit ecclesia.

15. Si permanserit, nomen derelinquet plus quam mille: & si requieverit, prodeit illi.

16. Adhuc consiliabor, ut enarrem: ut furore enim repletus sum.

17. In vocem dico: Obaudite me divini fructus, & quasi rosa plantata super rivos aquarum fructificat.

18. Quasi Libanus odorem suavitatis habet.

19. Flörete flores, quasi lilium, & date odorem, & frondete in gratiam, & collaudate canonicum, & benedicite Dominum in operibus suis.

20. Date nomini ejus magnificentiam, & con-

confitemini illi in voce laborum vestrorum, & in canticis laborum, & cithais, & sic dicetis in confessione:

21. * Opera Domini universa bona valde.

* Gen. 1. 31. Marc. 7. 37.

22. * In verbo eius stetit aqua sicut congeries: & in sermone eius illius sicut exceptoria aquarum: * Gen. 8. 3.

23. quoniam in præcepto ipsius placor fit, & non est minoratio in salute ipsius.

24. Op. ra omnis carnis coram illo, & non est quidquam absconditum ab oculis ejus.

25. A sæculo usque in sæculum respicit, & nihil est mirabile in conspectu ejus.

26. Non est dicere: Quid est hoc, aut quid est istud? omnia enim in tempore suo quærentur.

27. Benedictio illius quasi fluvius inundavit.

28. * quomodo cataclysmus aridam inebriavit, sic ira ipsius gentes, quæ non exquiescunt eum, hereditavit. * Gen. 7. 21.

29. * Quomodo convertit aquas in siccitatem, & siccata est terra: & viæ illius viis illorum directæ sunt: sic peccatoribus offensiones in ira ejus. * Exod. 14. 21.

30. Bona bonis creata sunt ab initio, sic nequissimis bona & mala.

31. * Initium necessariæ rei vitæ hominum, aqua, ignis, & ferrum, sal, lac, & panis similagineus, & mel, & botrus uvæ, & oleum, & vestimentum. * Supr. 29. 28.

32. Hæc omnia sanctis in bona, sic & impiis & peccatoribus in mala convertentur.

33. Sunt spiritus, qui ad vindictam creati sunt, & in furore suo confirmaverunt tormenta sua:

34. in tempore consummationis effundent virtutem: & iroriem ejus, qui fecit illos, placabunt.

35. Ignis, grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt:

36. bestiarum dentes, & scorpion, & serpentes, & romphæa vindicans in exterminium impios.

37. In mandatis ejus epulabuntur, & super terram in necessitate præparabuntur, & in temporibus suis non præterit verbum.

38. Propterea ab initio confirmatus sum, & consiliatus sum, & cogitavi, & scripta dimisi.

39. * Omnia opera Domini bona, & omne opus hora sua subministrabit. * Gen. 1. 31. Marc. 7. 37.

40. Non est dicere: Hoc illo nequius est: omnia enim in tempore suo comprobabuntur.

41. Et nunc in omni corde & ore collaudate, & benedicite nomen Domini.

C A P U T X L.

Occupatione magna, iugo gravi, ac variis miseris homo obnoxius: omnia caduca: iniqui cum suis deuitis citè delendi: laus vitæ sibi sufficientis: variis binarios commendat, quibus tamen alia antepone: laus timoris Domini: fac ne indigeas, nec in alienam mensam respicias, à quo vir disciplinatus & eruditus se servat.

1. **O**ccupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum grave super illos Adam, à die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ, in marem omnium.

2. Cogitationes eorum, & timores cordis, inventio expectationis, & dies fitionis:

3. à residente super sedem gloriosam, us-

que ad humilitatum in terra & cinere

4. ab eo, qui utitur hyacintho, & portat coronam, usque ad eum, qui opitur lino crudo: furor, zelus, tumultus, fluxatio, & tumor mortis, iracunda perseverant & contentio.

5. & in tempore refectionis in oili somnus noctis immutat scientiam ejus.

6. Medicum tamquam nihil in que, & ab eo in somnis, quasi in die respiciat.

7. Conturbatus est in visu cordis, tamquam qui evaserit in die belli. In tempore salutis suæ exurrexit, & admirans nullum fimoem:

8. cum omni carne, ab hominibusque ad pecus, & super peccatores septupl.

9. * Ad hæc mors, sanguis, coentio, & romphæa, oppressiones, fames, & contritio, & flagella: * Supr. 29. 35. 36.

10. super iniquos creata sunt hæc omnia, & propter illos factus est cataclysmus.

* Gen. 7. 10.

11. * Omnia, quæ de terra sunt: in terram convertentur, ** & omnes æe in mare revertentur. * Iust. 41. 13. ** cles. 1. 7.

12. Omne munus, & iniquitas decetur, & fides in sæculum stabit.

13. Substantiæ injustorum sicut flus sicabuntur, & sicut tonitruum magnus pluvia personabunt.

14. In apertendo manus suas lætatur: sic prævaricatores in consummatione tabent.

15. Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, & radices inundæ super eum petra sonant.

16. Super omnem aquam viriditas & ad oram fluminis ante omne fœnum evellit.

17. Gratia sicut paradus in benedictionibus, & misericordia in sæculum pernet.

18. Vita sibi sufficientis operarii conca-bitur, & in ea invenies thesaurum.

19. Fili, & ædificatio civitatis conma-bit nomen, & super hæc mulier immolata computabitur.

20. Vinum & musica lætificat cor: super utraque dilectio sapientiæ.

21. Tibiæ, & psalterium suavem fiunt melodiam, & super utraque lingua suavi

22. Gratiam, & speciem desiderabit cul-tus tuus, & super hæc virides sationes.

23. Amicus, & sodalis in tempore ovenientes, & super utrosque mulier cum v.

24. Fratres in adiutorium in temporibus tribulationis, & super eos misericordia libet.

25. Aurum & argentum est constitutpedum: & super utrumque consiliu benla-citum.

26. Facultates & virtutes exaltant co. & super hæc timor Domini.

27. Non est in timore Domini minorati & non est in eo inquirere adiutorium.

28. Timor Domini sicut paradus benedictionis, & super omnem gloriam operueat illum.

29. Fili in tempore vitæ tuæ ne indige: melius est enim mori, quam indigere.

30. Vir respiciens in mensam alienam, n est vita ejus in cogitatione victus. alit enim animam suam cibis alienis.

31. Vir autem disciplinatus, & erudit custodiet se.

32. In ore imprudentis condulcabitur in opia, & in ventre ejus ignis ardebit.

C A P U T X L I.

Memoria mortis cui est amara, & cui non: mor-

tem non tuas, sed præteritorum & futurorum memento contentus divina dispositione circa te: malitio manens impius: cura boni nominis: scientia & thesaurus absconditi inutiles: gliter sit de peccatis erubescendum: ne facierveritas à proximo, nec respicias mulierem atius, neque improperes post datum.

1. **O**rs quàm amara est memoria tua! mini pacem habenti in substantiis suis:

2. vironieto, & cujus viæ directæ sunt in omnibus & adhuc valenti accipere cibum!

3. O ms, bonum est iudicium tuum homini indigti, & qui minoratur viribus,

4. defec ætate, & cui de omnibus cura est, & indibili, qui perdit patientiam!

5. Nolletuere iudicium mortis. Memento quæ ante fuerunt, & quæ super ventura sunt tibi: hoc iudicium à Domino omni carui:

6. & qd superveniet tibi in beneplacito Altissimi sive decem, sive centum, sive mille anni

7. Non enim in inferno accusatio vitæ.

8. Filijabominationum sunt filij peccatorum, & cui conversantur secus domos impiorum.

9. Filium peccatorum periet hereditas, & cum sine illorum assiduitas opprobrii.

10. Ipse impio queruntur filij, quoniam propter eum sunt in opprobrio.

11. ¶ vobis viri impii, qui dereliquistis legem Domini Altissimi.

12. I si nati fueritis, in maledictione nascemini: si mortui fueritis, in maledictione eritis vestra.

13. Omnia, quæ de terra sunt, in terram convertentur: sic impii à maledicto in perditionem. * *Supr.* 40. 11.

14. Iustus hominum in corpore ipsorum, nomen eum impiorum delebitur.

15. Iuram habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretii & magni.

16. Ione vitæ numerus dierum: bonum autem men permanebit in ævum.

17. Disciplinam in pace conservate filij. * sapientia enim abscondita, & thesaurus invisus, iæ utilitas in utrisque?

* *Supr.* 20. 32.

18. Melior est homo, qui abscondit stultitiam, quàm homo, qui abscondit sapientiam suam.

19. Verumtamen reveremini in his, quæ præcant de ore meo.

20. Non est enim bonum omnem reverentiam observare: & non omnia omnibus bene placet in fide.

21. Erubescite à patre & à matre de fornicatione: & à presidente & à potente de mendaciis.

22. à principe & à iudice de delicto: à synaga & plebe de iniquitate:

23. à socio & amico de iniustitia: & de loco in quo habitas,

24. de furto, de veritate Dei, & testamento de discubitu in panibus, & ab obfuscatie dati & accepti:

25. à salutantibus de silentio: à respectu meris fornicariæ: & ab aversione vultus genati.

26. Ne avertas faciem à proximo tuo, & auferendo partem & non restituendo.

27. * Ne respicias mulierem alieni viri, & scruteris ancillam ejus, neque steteris ad eum ejus. * *Matth.* 5. 28.

28. Ab amicis de sermonibus improperiis: & cum dederis, ne improperas.

CAPUT XLII.

Secretum non revelandum: à respectu personarum & aliis plenisque vitis hic enumeratis abstinendum: datum & acceptum scribendum: de sollicita custodia filia, & super luxuriosam firmanda custodia: commorari mulieri periculosum melior est autem iniquitas viri quàm mulier benefaciens: opera Domini, qui omnia videt etiam occulta cordium, sunt perfecta & desiderabilia.

1. **N**on duplices sermonem auditus de revelatione sermonis absconditi, & eris verè sine confusione, & invenies gratiam in conspectu omnium hominum: ne pro his omnibus confundaris, * & ne accipias personam ut delinquas. * *Lev.* 19. 15. *Deut.* 1. 17. & 16. 19. *Prov.* 24. 23. *Jacob* 2. 1.

2. De lege Altissimi, & testamento, & de iudicio iustificare impium,

3. de verbo sociorum & viatorum, & de datione hereditatis amicorum,

4. de equalitate stateat & ponderum, de acquisitione multorum & paucorum,

5. de corruptione emptionis, & negotiatorum, & de multa disciplina filiorum, & servum pessimo latus sanguinare.

6. Super mulierem nequam bonum est signum.

7. Ubi manus multæ sunt, claudes, & quodcumque trades, numera, & appende: datum verò, & acceptum omne describe.

8. De disciplina insensati & fatui, & de senioribus, qui iudicantur ab adolescentibus: & eris eruditus in omnibus, & probabilis in conspectu omnium vivorum.

9. Filia patris abscondita est vigilia, & sollicitudo ejus aufert somnum, ne forte in adolescentia sua adulta efficiatur, & cum viro commorata odibilis fiat:

10. nequandò polluat in virginitate sua, & in paternis suis graviora inveniat: ne forte cum viro commorata transgrediatur, aut certe sterilis efficiatur.

11. Super filiam luxuriosam confirma custodiam. ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis, à detrachione in civitate, & objectione plebis, & confundat te in multitudine populi.

12. Omni homini noli intendere in specie: & in medio mulierum noli commorari:

13. de vestimentis enim procedit tinea, & à muliere iniquitas viri.

14. Melior est enim iniquitas viri, quàm mulier benefaciens, & mulier confundens in opprobrium.

15. Memor ero igitur operum Domini, & quæ vidi annuntiabo. In sermonibus Domini opera ejus.

16. Sol illuminans per omnia respexit, & gloria Domini plenum est opus ejus.

17. Nonne Dominus fecit sanctos enarrare omnia mirabilia sua, quæ confirmavit Dominus omnipotens stabiliri in gloria sua?

18. Abyssum, & cor hominum investigavit: & in astutia eorum excogitavit.

19. Cognovit enim Dominus omnem scientiam, & insipxit in signum avi, annuntians quæ præterierunt, & quæ superventura sunt, revelans vestigia occultorum.

20. Non præterit illum omnis cogitatus, & non abscondit se ab eo ullus sermo.

21. Magnalia sapientiæ suæ decoravit: qui est

est ante sæculum & usque in sæculum, neque adjectum est,

22. neque minuitur, & non eget alicujus consilio.

23. Quàm desiderabilia omnia opera ejus, & tamquam scintilla, quæ est considerare!

24. Omnia hæc vivunt, & manent in sæculum, & in omni necessitate omnia obadiunt ei.

25. Omnia duplicia, unum contra unum, & non fecit quidquam deesse.

26. Uniuscujusque confirmavit bona. Et quis satiabitur videns gloriam ejus?

CAPUT XLIII.

Eminentia Creatoris relucet in calorum ornatu & pulchritudine. nempe in celo, luna, stellis, nive, grandine, nubibus, tonitru, gelu ab aquilone, pruina, & mari, in quo sunt plurima genera belluarum: denique nemo ad Deum laudandum sufficit.

1. **A**ltitudinis firmamentum pulchritudo ejus est, species cæli in visione gloriae.

2. Sol in aspectu annuntians in exitu, vas admirabile opus Excelsi.

3. In meridiano exurit terram, & in conspectu ardoris ejus poterit sustinere: loricam custodiens in operibus ardoris:

4. tripliciter sol exurens montes, radios igneos exulsiens, & rerulens radius suis obcæcat oculos.

5. Magnus Dominus qui fecit illum, & in sermonibus ejus festinavit iter.

6. Et luna in omnibus in tempore suo, ostentio temporis, & signum ævi.

7. A luna signum diei festi, luminare quod minuitur in consummatione.

8. Mensis secundum nomen ejus est, crescens mirabiliter in consummatione.

9. Vas castrorum in excelsis, in firmamento cæli resplendens gloriose.

10. Species cæli gloria stellarum, inundum illuminans in excelsis Dominus.

11. In verbis sancti stabunt ad judicium, & non deficient in vigiliis suis.

12. Vide arcum, & benedic eum, * qui fecit illum: valde speciosus est in splendore suo. * *Genes. 9. 13.*

13. Gyrauit cælum in circuitu gloriæ suæ, manus Excelsi aperuerunt illum.

14. Imperio suo acceleravit nivem, & accelerat coruscationes emittere judicii sui.

15. Propterea aperti sunt thesauri, & evolverunt nebulae sicut aves.

16. In magnitudine sua posuit nubes, & confracti sunt lapides grandinis.

17. In conspectu ejus commovebuntur montes, & in voluntate ejus aspirabit Notus.

18. Vox tonitruu ejus verberabit terram, tempestas aquilonis, & congregatio spiritus:

19. & sicut avis deponens ad sedendum, aspergit nivem, & sicut locusta demergens descensus ejus

20. Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculus, & super imbrem ejus expavesceat cor.

21. Gelu sicut salem effundet super terram: & dum gelaverit, fiet tamquam cacumina tribuli.

22. Frigidus ventus aquilo flavit, & gelavit crystallus ab aqua, super omnem congregationem aquarum requiescet, & sicut lorica induet se aquis.

23. Et devorabit montes, & exuret deser-

tum, & extinguet viride, sicut igne.

24. Medicina omnium in festinatione nebulae: & ros obviens ab ardore venienti humilem efficit eum.

25. In sermone ejus siluit ventus: & cogitatione sua placavit abyssum, & plantavit in illa Dominus insulas.

26. Qui navigant mare, enarrent pericula ejus: & audientes auribus nostris admirabimur:

27. Illic præclara opera, & mirabilia varia bestiarum genera, & omnium pecorum, & creatura belluarum.

28. Propter ipsum confirmatus est itineris finis, & in sermone ejus composita sunt omnia.

29. Multa dicemus, & deficiemus in verbis: consummatio autem sermonum, ipse est in omnibus.

30. Gloriantes ad quid valebimus? ipse enim omnipotens super omnia opera sua.

31. Terribilis Dominus, & magnus vehementer, & mirabilis potentia ipsius.

32. Glorificantes Dominum quantumcumque poteritis, supervalebit enim adhuc, & admirabilis magnificentia ejus.

33. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis: major enim est omni laude.

34. Exaltantes eum replemini virtute, ne laboretis. non enim comprehendetis.

35. Quis videbit eum, & enarrabit? & quis magnificabit eum sicut est ab initio?

* *Psal. 105. 2.*

36. Multa abscondita sunt majora his: paucæ enim vidimus operum ejus.

37. Omnia autem Dominus fecit, & piæ agentibus dedit sapientiam.

CAPUT XLIV.

Laus priorum patrum ac seminis eorum: primum in genere, deinde nominatim laudantur Enoch, Noe, Abraham, cui factæ sunt promissiones, Isaac, & Jacob.

1. **L**audemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua.

2. Multam gloriam fecit Dominus magnificentia sua a sæculo.

3. Dominantes in potestatibus suis, homines magni virtute, & prudentia sua præditi, nuntiantes in prophetis dignitatem prophetarum.

4. & imperantes in præsentī populo, & virtute prudentiæ populis sanctissima verba.

5. In peritiam sua requirentes modos musicos, & narrantes carmina scripturarum.

6. Homines divites in virtute, pulchritudinis studium habentes; pacificantes in domibus suis.

7. Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in laudibus.

8. Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum.

9. & sunt quorum non est memoria: perierunt quasi qui non fuerint. & nati sunt, quasi non nati, & filii ipsorum cum ipsis.

10. Sed illi viri misericordiæ sunt, quorum pietates non defuerunt:

11. cum semine eorum permanent bona, 12. hereditas sancta nepotes eorum, & in testamentis stetit semen eorum.

13. & filii eorum propter illos usque in æternum manent: semen eorum & gloria eorum non derelinquetur.

14. Corpora ipsorum in pace sepulta sunt, &

& nomen eorum vivit in generationem & generationem.

15. Sapientiam ipsorum narrent populi, & laudem eorum nuntiet ecclesia.

16. * Henoch placuit Deo, & translatus est in paradysum, ut det gentibus poenitentiam. * *Gen. 5. 24. Heb. 11. 5.*

17. * Noe inventus est perfectus, iustus, & in tempore iracundiae factus est reconciliatio. * *Gen. 9. 9.*

18. Ideo dimissum est reliquum terrae, cum factum est diluvium.

19. * Testamenta saeculi posita sunt apud illum, ne deleri possit diluvio omnis caro. * *Gen. 6. 14. & 7. 1. Heb. 11. 7.*

20. * Abraham magnus pater multitudinis gentium, & non est inventus similis illi in gloria: qui conservavit legem Excelsi, & fuit in testamento cum illo. * *Gen. 12. 2. 15. 5. & 17. 4.*

21. * In carne ejus stare fecit testamentum, ** & in tentatione inventus est fidelis. * *Gen. 17. 10. Gal. 3. 6. ** Gen. 22. 1.*

22. Ideo iurjurando dedit illi gloriam in gente sua, crescere illum quasi quasi terrae cumulum,

23. & ut stellis exaltare semen ejus, & hereditare illos à mari usque ad mare, & à finimine usque ad terminos terrae.

24. Et in Isaac eodem modo fecit propter Abraham patrem ejus.

25. Benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus, & testamentum confirmavit super caput Iacob.

26. Agnovit eum in benedictionibus suis, & dedit illi hereditatem, & divisit illi partem in tribus duodecim.

27. Et conservavit illi homines misericordiae, inveniunt gratiam in oculis omnis carnis.

CAPUT XLV.

De laudibus Moysi, Aaron, & Phinees: de congregatione Core interempta.

1. **D**ilectus Deo, & hominibus Moyses: * cuius memoria in benedictione est. * *Exod. 11. 3.*

2. Similem illum fecit in gloria sanctorum, & magnificavit eum in timore inimicorum, & in verbis suis monstra placavit.

3. * Glorificavit illum in conspectu regum, & iussit illi coram populo suo, & ostendit illi gloriam suam. * *Exod. 6. 7. & 8.*

4. * In fide & lenitate ipsius sanctum fecit illum, & elegit eum ex omni carne. * *Num. 12. 3. & 7. Heb. 1. 2. & 5.*

5. Audivit enim eum, & vocem ipsius & induxit illum in nubem.

6. Et dedit illi coram praecipua, & legem vitae & disciplinae, docere Iacob testamentum suum, & iudicia sua Israel.

7. Excelsum fecit Aaron fratrem ejus, & similem sibi de tribu Levi:

8. statuit ei testamentum aeternum, & dedit illi sacerdotium gentis: & beatificavit illum in gloria,

9. & circumcinxit eum zona gloriae, & induxit eum stola gloriae, & coronavit eum in vasis virtutis.

10. Circumpedes, & femoralia & humerale posuit ei, & cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro,

11. * dante sonitum in incessu suo, auditum facie sonitum in templo in memoriam filius gentis suae. * *Exod. 28. 35.*

12. Stola sanctam, auro, & hyacintho,

& purpura, opus textile, viri sapientis, iudicio & veritate praedit:

13. torto cocco opus artificis, gemmis pretiosis figuratis in ligatura auri, & opere lapidarii sculptis in memoriam secundum numerum tubuum Israel.

14. Corona aurea super mitram ejus expressa signo sanctitatis, & gloria honoris: opus virtutis, & desideria oculorum ornata.

15. Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talia usque ad originem.

16. Non est indutus illa alienigena aliquis, sed tantum filii ipsius soli, & nepotes ejus per omne tempus.

17. Sacrificia ipsius consumpta sunt igne quotidie.

18. * Complevit Moyses manus ejus, & unxit illum oleo sancto, * *Lev. 8. 12.*

19. Factum est illi in testamentum aeternum, & semini ejus sicut dies caeli, fungi sacerdotio, & habere laudem, & glorificare populum suum in nomine ejus.

20. Ipsum elegit ab omni vivente, offerre sacrificium Deo, incensum, & bonum odorem, in memoriam placare pro populo suo.

21. & dedit illi in praecipis suis potestatem, in testamentis iudiciorum, docere Iacob testimonia, & in lege sua lucem dare Israel.

22. * Quia contra illum steterunt alieni, & propter invidiam circumdederunt illum homines in deserto, qui erant cum Dathan & Abiron, & congregatio Core in iracundia.

* *Num. 16. 1. & 3.*

23. Vidit Dominus Deus, & non placuit illi, & consumpti sunt in impetu iracundiae.

24. Fecit illis monstra, & consumpsit illos in flamma ignis.

25. Et addidit Aaron gloriam, & dedit illi hereditatem, & primitias frugum terrae divisit illi.

26. Panem ipsis in primis paravit in satisfactionem: nam & sacrificia Domini edent, quae dedit illi, & semini ejus.

27. Ceterum in terra gentes, non hereditabit, & pater non est illi in gente: ipse est enim pater ejus, & hereditas.

28. * Phinees filius Eleazar tertius in gloria est, imitando eum in timore Domini; * *Num. 25. 7. 1. Mach. 2. 26. 54.*

29. & stare in reverentia gentis: in bonitate & alacritate animae suae placuit Deo pro Israel.

30. Ideo statuit illi testamentum pacis, principem sanctorum & gentis suae, ut sit illi & semini ejus sacerdotii dignitas in aeternum.

31. Et testamentum David iuxta filio lesse de tribu Iuda, hereditas ipsi & semini ejus, ut daret sapientiam in cor nostrum iudicare gentem suam in iustitia, ne abolerentur bona ipsorum, & gloriam ipsorum in gentem eorum aeternam fecit.

CAPUT XLVI.

Laudes Josue, Caleb, & Samuelis.

1. **F**ortis in bello Iesus Nave successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum.

2. innoxius in salutem electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur hereditatem Israel.

3. Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas, & iaciendo contra civitates romphaeas?

4. Quis ante illum sic restitit? Nam hostes ipse Dominus perduxit.

5. * An non in iracundia ejus impeditus est sol, & una dies facta est quasi duo?

* *Ips.* 10. 14.

6. Invocavit Altissimum potentem in oppugnando inimicos undique, & audivit illum magnus & sanctus Deus in saxis grandinis virtutis valde fortis.

7. Impetum fecit contra gentem hostilem, & in descensu perdidit contrarios,

8. ut cognoscant gentes potentiam ejus, quia contra Deum pugnare non est facile. Et secutus est à tergo potentis;

9. & in diebus Moysi misericordiam fecit ipse, & Caleb filius Iephone, stare contra hostem, & prohibere gentem à peccatis, & perfringere murmur malitiæ.

10. Et ipsi duo constituti, à periculo liberati sunt à numero sexcentorum millium pedum, inducere illos in hereditatem, in terram, quæ manat lac & mel.

11. Et dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem, & usque in senectutem permansit illi virtus, ut ascenderet in excelsum terræ locum, & semen ipsius obtinuit hereditatem:

12. ut viderent omnes filii Israel quia bonum est obsequi sancto Deo.

13. Et iudices singuli suo nomine, quorum non est corruptum cor: qui non aversi sunt à Domino,

14. ut sit memoria illorum in benedictione, & ossa eorum pullulent de loco suo,

15. & nomen eorum permaneat in æternum, permanens ad filios illorum, sanctorum viro- rum gloria.

16. Dilectus à Domino Deo suo Samuel propheta Domini, renovavit imperium, & unxit principes in gente sua.

17. In lege Domini congregationem judicavit, & vidit Deus Iacob, & in fide sua probatus est propheta.

18. Et cognitus est in verbis suis fidelis, quia vidit Deum lucis:

19. & invocavit Dominum omnipotentem, in oppugnando hostes circumstantes undique in oblatione agni involati.

20. * Et intonuit de celo Dominus, & in sonitu magno auditam fecit vocem suam,

* *1. Reg.* 7. 20.

21. * & contrivit principes Tyrionum, & omnes duces Philistinum.

* *1. Reg.* 21. 15.

22. & ante tempus finis vitæ suæ & sæculi, testimonium præbuit in conspectu Domini, & Christi, pecunia * & usque ad calcamenta ab omni carne non accepit, & non accusavit illum homo. * *Gen.* 14. 13.

23. Et post hoc dormivit, & notum fecit regi, & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltavit vocem suam de terra in prophetia delere impietatem gentis.

CAPUT XLVII.

Laudes Nathan, Davidis, & Salomonis.

1. **P**ost hæc surrexit Nathan propheta * in diebus David. * *2. Reg.* 12. 1.

2. Et quasi adeps separatus à carne, sic David à filius Israel.

3. * Cum leonibus lusit quasi cum agnis: & in ursis similiter fecit sicut in agnis ovium in juventute sua. * *1. Reg.* 17. 34.

4. * Numquid non occidit gigantem, & abstulit opprobrium de gente? * *1. Reg.* 17. 49.

5. In tollendo manum, saxo fundæ deiecit exultationem Goliæ:

6. nam invocavit Dominum omnipotentem, & dedit in dextera ejus tollere hominem for-

tem in bello, & exaltare cornu gentis suæ.

7. * Sic in decem millibus glorificavit eum, & laudavit eum in benedictionibus Domini in offerendo illi coronam gloriæ: * *1. Reg.* 18. 7.

8. contrivit enim inimicos undique, & extirpavit Philistinum contrarios usque in hodiernum diem: contrivit cornu ipsorum usque in æternum.

9. In omni opere dedit confessionem Sancto, & Excelso in verbo gloriæ.

10. De omni corde suo laudavit Dominum, & dilexit Deum, qui fecit illum: & dedit illi contra inimicos potentiam:

11. & stare fecit cantores contra altare, & in sono eorum dulces fecit modos.

12. Et dedit in celebrationibus decus, & ornavit tempora usque ad consummationem vitæ, ut laudarent nomen sanctum Domini, & amplificarent manè Dei sanctitatem.

13. * Dominus purgavit peccata ipsius, & exaltavit in æternum cornu ejus: & dedit illi testamentum regni, & sedem gloriæ in Israel.

* *2. Reg.* 12. 13.

14. Post ipsum surrexit filius sensatus, & propter illum deiecit omnem potentiam inimicorum.

15. * Salomon imperavit in diebus pacis, cui subiecit Deus omnes hostes, ut conderet domum in nomine suo, & pararet sanctitatem in sempiternum: quemadmodum euoditus es in juventute tua, * *3. Reg.* 3. 1.

16. * & impletus es, quasi flumen, sapientia, & terram retexit anima tua. * *3. Reg.* 4. 31.

17. Et replesti in comparationibus ænimata: ad insulas longè divulgatum est nomen tuum, & dilectus es in pace tua.

18. In cantilenis, & proverbiiis, & comparationibus, & interpretationibus miratæ sunt terræ,

19. & in nomine Domini Dei, cui est cognomen, Deus Israel.

20. * Collegisti quasi aurichalcum aurum, & ut plumbum complesti argentum,

* *3. Reg.* 10. 27.

21. & inclinasti femora tua mulieribus: potestatem habuisti in corpore tuo,

22. dedisti maculam in gloria tua, & profanasti semen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, & incitari stultitiam tuam,

23. ut faceres imperium bipartitum, * & ex Ephraim imperare imperium durum.

* *3. Reg.* 12. 16.

24. Deus autem non derelinquet misericordiam suam, & non corrumpet, nec delebit opera sua, neque perdet à stirpe nepotes electi sui: & semen ejus, qui diligit Dominum, non corrumpet.

25. Dedit autem reliquum Iacob, & David de ipsa stirpe.

26. Et finem habuit Salomon cum patribus suis.

27. Et dereliquit post se de semine suo, gentis stultitiam,

28. & imminutum à prudentia, Roboam, qui avertit gentem consilio suo:

29. * & Ieroboam filium Nabat, qui peccare fecit Israel, & dedit viam peccandi Ephraim, & pluvina redundaverunt peccata ipsorum. * *3. Reg.* 12. 28.

30. Valdè averterunt illos à terra sua.

31. Et quæsit omnes nequitias usque dum perveniret ad illos dentisio, & ab omnibus peccatis liberavit eos.

CAPUT XLVIII.

Laudes Eliæ, Elisæ, Ezechie, & Isaiæ, quorum

rum oratione Deus liberavit Israel ab exercitu Sennacherib.

1. **ET** surrexit Elias propheta, quasi ignis, * & verbum ipsius quasi facula ardebat. * 3. *Reg. 17. 1.*

2. Qui induxit in illos famem, & irritantes illum invidia sua pauci facti sunt, non enim poterant sustinere præcepta Domini.

3. * Verbo Domini continuit cælum, & deiecit de cælo ignem ter. * 3. *Reg. 17. 1. 4. Reg. 1. 10. & 12.*

4. sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter sic gloriari tibi?

5. * Qui sustulisti mortuum ab inferis de sorte mortis in verbo Domini Dei.

* 3. *Reg. 17. 22.*

6. Qui deiecasti reges ad perniciem, & confregisti facile potentiam ipsorum, & gloriosos de lecto suo.

7. Qui audis in Sina iudicium, & in Horeb iudicia defensionis.

8. Qui ungis reges ad poenitentiam, & prophetas facis successores post te.

9. * Qui receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum. * 4. *Reg. 2. 11.*

10. Qui scriptus es in iudicis temporum lenire iracundiam Domini: * conciliare cor patris ad filium, & restituere tribus Iacob.

* *Malach. 4. 6.*

11. Beati sunt, qui te viderunt, & in amicitia tua decorati sunt.

12. nam nos vita vivimus tantum, post mortem autem non erit tale nomen nostrum.

13. * Elias quidem in turbine tectus est, & in Eliseo completus est spiritus eius: in diebus suis non perituit principem & potentia nemo vicit illum. * 4. *Reg. 2. 11.*

14. nec superavit illum verbum aliquod * & mortuum prophetavit corpus eius.

* 4. *Reg. 13. 21.*

15. In vita sua fecit monstra, & in morte mirabilia operatus est.

16. In omnibus istis non poenituit populus, & non recesserunt à peccatis suis usque dum eiectioni sunt de terra sua, & dispersi sunt in omnem terram:

17. & relicta est gens perpauca, & princeps in domo David.

18. Quidam ipsorum fecerunt quod placeret Deo: alii autem multa commiserunt peccata.

19. Ezechias munivit civitatem suam, & induxit in medium ipsius aquam, & fodit ferro rupem, & ædificavit ad aquam puteum.

20. * In diebus ipsius ascendit Sennacherib, & misit Rabसान, & sustulit manum suam contra illos, & extulit manum suam in Sion, & superbus factus est potentia sua.

* 4. *Reg. 18. 13.*

21. Tunc mota sunt corda, & manus ipsorum: & doluerunt quasi parturientes mulieres.

22. Et invocaverunt Dominum misericordem, & expandentes manus suas, extulerunt ad cælum: & sanctus Dominus Deus audivit citò vocem ipsorum.

23. Non est commemoratus peccatorum illorum, neque dedit illos inimicis suis, sed purgavit eos in manu Isaie sancti prophete.

24. * Deiecit castra Assyriorum, & contulit illos Angelus Domini. * 4. *Reg. 19. 35. Tob. 1. 2. Isai. 37. 36. 1. Mach. 7. 41. 2. Mach. 8. 19.*

25. nam recit Ezechias quod placuit Deo, & fortiter ivit in via David patris sui, quam

mandavit illi Isaías propheta magnus, & fidelis in conspectu Dei.

26. * In diebus ipsius retro rediit Sol, & addidit regi vitam. * 4. *Reg. 20. 11. Isai. 38. 8.*

27. Spiritu magno vidit ultima, & consolatius est lugentes in Sion. Usque in sempiternum

28. ostendit futura & abscondita antequàm evenirent.

CAPUT XLIX.

De Iosia, & quòd omnes reges Iuda, præter David, Ezechiam, & Iosiam, fuerint peccatores. de Ieremia, Ezechiele, & Zorobabel, Iesu filio Iosedech, Nchemia, Enoch, Ioseph, Seth, & Sem.

1. **M**emoriam Iosie * in compositionem odoris tracta opus pigmentarii.

* 4. *Reg. 22. 1.*

2. in omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria, & ut musica in convivio vini.

3. Ipse est directus divinitus in poenitentiam gentis, & tulit abominaciones impietatis,

4. Et gubernavit ad Dominum cor ipsius, & in diebus peccatorum corroboravit pietatem.

5. Præter David, & Ezechiam, & Iosiam, omnes peccatum commiserunt:

6. nam reliquerunt legem Altissimi reges Iuda, & contempserunt timorem Dei.

7. Dederunt enim regnum suum aliis, & gloriam suam alienigenæ genti.

8. * Incendierunt electam sanctitatis civitatem, & desertas recesserunt vias ipsius in manu Ierinie. * 4. *Reg. 25. 9.*

9. Nam malè tractaverunt illum, qui à ventre matris consecratus est propheta, evertere, & erueri, & perdere, & iterum edificare, & renovare.

10. * Ezechiel qui vidit conspectum gloriæ, quam ostendit illi in curru Cherubim.

* *Ezech. 1. 4.*

11. Nam commemoratus est inimicorum in umbra, benedicere illis, qui ostenderunt rectas vias.

12. Et duodecim prophetarum ossa pullulent de loco suo: nam corroboraverunt Iacob, & redemerunt se in inde virtutis.

13. Quomodo amplificemus Zorobabel? nam & ipse quasi signum in dextera manu,

14. * sic & Iesum filium Iosedech? qui in diebus suis edificaverunt domum, & exalta-verunt templum sanctum Domino, paratum in gloriam sempiternam. * 1. *Esai. 3. 2. Agg. 1. 1. 14. 2. & 3. 5. & 22. 24. Zach. 3. 1.*

15. Et Nchemias in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros eversos, & stare fecit portas & seras, qui erexit domos nostras.

16. Nemo natus est in terra qualis Henoch: nam & ipse receptus est à terra.

17. * Neque ut Ioseph, qui natus est homo, princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi: * *Gen. 41. 40. 42. 3. 45. 6. & 50. 20.*

18. & ossa ipsius visitata sunt, & post mortem prophetaverunt.

19. * Seth, & Sem apud homines gloriam adepti sunt: & super omnem animam in origine Adam. * *Gen. 4. 25. & 5. 31.*

CAPUT L.

Simonis pontificis filii Oniæ præconia narrantur celserrima: dñæ gentes odio habita, & ter-

tertia stultia, de Iesu filio Sirach hujus libri auctore.

1. **S**imon Oniæ filius, * sacerdos magnus, qui in vita sua suffulsit domum, & in diebus suis corrobora vit templum.

* 1. Mach. 12. 7. 2. Mach. 3. 4.

2. Templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex ædificatio & excelsi parietes templi.

3. In diebus ipsius emanaverunt putei aquarum, & quasi mare adimpleti sunt supra modum.

4. Qui curavit gentem suam, & liberavit eam à perditione.

5. Qui prævaluit amplificare civitatem, qui adeptus est gloriam in conversatione gentis, & ingressum domus, & iteri amplificavit.

6. Quasi stella matutina in medio nebulae, & quasi luna plena in diebus suis lucet.

7. Et quasi Sol refulgens, sic ille effulsit in templo Dei.

8. Quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ, & quasi flos rosarum in diebus vernis, & quasi lilia quæ sunt in transitu aquæ, & quasi thus redolens in diebus æstatis.

9. Quasi ignis effulgens, & thus ardens in igne.

10. Quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso.

11. Quasi oliva pullulans, & cypressus in altitudinem se extollens, in accipiendo ipsum stolam gloriæ, & vestiri eum in consummationem virtutis.

12. In ascensu altaris sancti, gloriam dedit sanctitatis amictum.

13. In accipiendo autem partes de manu sacerdotum, & ipse stans juxta aram. Et circa illum corona fiaturum: quasi plantatio cedri in monte Libano,

14. sic circa illum steterunt quasi rami palmæ, & omnes filii Aaron in gloria sua.

15. Oblatio autem Domini in manibus ipso- rum, coram omni synagoga Israel: & consummatione fungens in ara, amplificare oblationem excelsi regis.

16. porrexit manum suam in libatione, & libavit de sanguine uvæ.

17. Effudit in fundamento altaris odorem divinum excelso principi.

18. Tunc exclamaverunt filii Aaron, in tubis productilibus sonuerunt, & auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram Deo.

19. Tunc omnis populus simul prostraverunt, & ceciderunt in faciem super terram, adorare Dominum Deum suum, & dare preces omnipotenti Deo excelso.

20. Et amplificaverunt psallentes in vocibus suis, & in magna domo auctus est sonus suavitatis plenus.

21. Et rogavit populus Dominum excelsum in prece, usquequidam perfectus est honor Domini, & munus suum perfecerunt.

22. Tunc descendens, manus suas extulit in omnem congregationem filiorum Israel dare gloriam Deo à labiis suis, & in nomine ipsius gloriari:

23. & iteravit orationem suam, volens ostendere virtutem Dei.

24. Et nunc oia te Deum omnium, qui magna fecit in omni terra, qui auxit dies nostros à vetric matris nostræ, & fecit nobiscum secundum suam misericordiam:

25. det nobis jucunditatem cordis, & fieri pacem in diebus nostris in Israel per dies sempiternos:

26. credere Israel nobiscum esse Dei misericordiam, ut liberet nos in diebus suis.

27. Duas gentes edit anima mea. tertia autem non est gens, quam oderim:

28. qui sedent in monte Seir, & Philistinum, & stultus populus, qui habitat in Sichinis.

29. Doctrinam sapientiæ & disciplinæ scripsit in codice isto Iesus filius Sirach Ierosolymita, qui renovavit sapientiam de corde suo.

30. Beatus, qui in istis versatus bonis: qui ponit illa in corde suo, sapiens erit semper.

31. Si enim hæc fecerit, ad omnia valebit: quia lux Dei, vestigium ejus est.

CAPUT LI.

Del laus, exaltatio, & gratiarum actio.

1. **O** Ratio Iesu filii Sirach: Confitebor tibi Domine rex, & collaudabo te Deum salvatorem meum.

2. Confitebor nomini tuo: quoniam adiutor & protector factus es mihi,

3. & liberaisti corpus meum à perditione, à laqueo linguæ iniquæ, & à labiis operantium mendacium, & in conspectu astantium factus es mihi adiutor.

4. Et liberasti me secundum multitudinem misericordie nominis tui à iugentibus, præparatis ad escam,

5. de manibus querentium animam meam, & de portis tribulationum quæ circumdederunt me:

6. à pressura flammæ, quæ circumdedit me, & in medio ignis non sum æstuatus:

7. de altitudine ventris inferi, & à lingua coinquinata, & à verbo mendacii, à rege iniquo, & à lingua iniusta:

8. laudabit usque ad mortem anima mea Dominum,

9. & vita mea appropinquans erat in inferno deorsum.

10. Circumdederunt me undique. & non erat qui adjuvaret. Respiciens eram ad adiutorium hominum, & non erat.

11. Memoratus sum misericordie tuæ Domine, & operationistuar, quæ à sæculo sunt.

12. quoniam erus sustentens te Domine, & liberas eos de manibus gentium.

13. Exaltasti super terram habitationem meam, & pro morte defluente deprecatus sum.

14. Invocaui Dominum patrem Domini mei, ut non derelinquat me in die tribulationis meæ, & in tempore superborum sine adiutorio.

15. Laudabo nomen tuum assidue, & collaudabo illud in confessione, & exaudita est oratio mea.

16. Et liberasti me de perditione, & eripulisti me de tempore iniquo.

17. Propterea contebor, & laudem dicam tibi, & benedicam nomini Domini.

18. Cum adhuc junior essem, priusquam obeirem, quæsi sapientiam palam in oratione mea.

19. Ante templum postulabam pro illa, & usque in novissimis inquiram eam. Et effloruit tanquam præcox uva,

20. lætatum est cor meum in ea. Ambulavit pes meus iter rectum, à juventute mea investigabam eam.

21. Inclinaui modicè aurem meam, & excepi illam.

22. Multam inveni in meipso sapientiam, & multum profeci in ea.

23. Danti mihi sapientiam, dabo gloriam.

Gg3

24. Con-

24. Consiliatus sum enim ut facerem illam: zelatus sum bonum, & non confundar.

25. Colluctata est anima mea in illa, & in faciendo eam confirmatus sum.

26. Manus meas extendi in altum, & insipientiam ejus luxi.

27. Animam meam direxi ad illam, & in agnitione inveni eam.

28. Possedi cum ipsa cor ab initio: propter hoc non derelinquar.

29. Venter meus conturbatus est querendo illam: propterea bonam possidebo possessionem.

30. Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam, & in ipsa laudabo eum.

31. Appropiate ad me indocti, & congregate vos in domum disciplinæ.

32. quid adhuc retardatis? & quid dicitis in his? animæ vestræ sitiunt vehementer.

33. Aperi o meum, & locutus sum: Compareate vobis sinē argento,

34. & collum vestrum subjicite iugo, & suscipiat anima vestra disciplinam: in proximo est enim invenire eam.

35. Videte oculis vestris quia modicum laboravi, & inveni mihi multam requiem.

36. Assumite disciplinam in multo numero argenti, & copiosum aurum possidete in ea.

37. Letetur anima vestra in misericordia ejus, & non confundamini in laude ipsius.

38. Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

PROPHETIA ISAIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Tempus quo prophetavit Isaias super Iudam & Jerusalem, quæ ob suam ingrattitudinem aliasque scelera, omni poenam genere à Deo percussa, non est ad eum reversa: quarebrem dicit miserrimam imminere ipsi desolationem, vitiis & sollemnitates ipsius rejiciuntur: & quid facere debeat ut in gratiam à Deo recipiat: vultum ob defectionem à pristina virtute in varia peccata, gravem vindictam, & futuram tandem ipsius liberationem & in feliciorum statum restitutionem vaticinatur.

1. **V**isio Isaiæ filii Amos, quam vidit super Iudam & Jerusalem in diebus Ozia, Ioatham, Achaz, & Ezechia, regum Iuda.

2. Audite cæli, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est. filios enutriti * , & exaltavi: ipsi autem spreverunt me. * *Osee 11. 3.*

3. Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autem me non cognovit, & populus meus non intellexit.

4. Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filius scleratis: dereliquerunt Dominum, blasphemaverunt Sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum.

5. Super quo percutiam vos ultrà, addentes prævaricationem? omne caput languidum, & omne cor mœrens.

6. A plantapedis usque ad verticem non est in eo sanitas: vulnus, & ilvor, & plaga tumoris, non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo.

7. Terra vestra deserta *, civitates vestræ succensæ igni: regionem vestram coram vo-

bis alieni devorant, & desolabitur sicut in vastitate hostili. * *Infr. 5. 6.*

8. Et derelinquetur filia Sion ut umbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumenario, & sicut civitas, quæ vastatur.

9. * Nisi Dominus exercitum reliquisset nobis semen, ** quasi Sodoma fuisset, & quasi Gomorrah similis essemus.

* *Rom. 9. 20.* ** *Gen. 19. 24.*

10. Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri populus Gomorrah.

11. * Quod mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum. holocausta aietum, & adipem pinguum, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui. * *Ier. 6. 20. Amos 5. 22.*

12. Cùm veniretis ante conspectum meum, quis quæsit hæc de manibus vestris, ut ambularetis in atris meis?

13. ne offeratis ultrà sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi. Neomenium, & sabbatum, & festivitates alias non feram, iniqui sunt cœtus vestri;

14. calendæ vestras, & sollemnitates vestras odit anima mea: facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens.

15. Et cùm extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaveritis orationem, non exaudiam: * manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

* *Infr. 59. 3.*

16. * Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere perversè, * *1. Pet. 3. 17.*

17. discite benefacere: querite iudicium, subvenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam.

18. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabitur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

19. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis.

20. Quod si nolueritis, & me ad iracundiam provocaveritis: gladius devorabit vos, quia os Domini locutum est.

21. Quomodo facta est ineretrix civitas fidelis, plena iudicii? iustitia habitavit in ea, nunc autem homicida.

22. Argentum tuum versum est in scoria: vinum tuum mistum est aqua.

23. Principes tui infidèles, socii furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. * Pupillo non indicant: & causa viduæ non ingreditur ad illos. * *Ier. 5. 28.*

24. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum fortis Israel: Hec, consolabor super hostibus meis, & vindicabo de inimicis meis.

25. Et convertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam, & auferam omne stannum tuum.

26. Et restituum iudices tuos ut fuerunt prius, & consiliaios tuos sicut antiquitus post hæc vocaberis civitas iusti, urbs fidelis.

27. Sion in iudicio redimetur, & reducet eam in iustitia:

28. & conteret scelestos, & peccatores simul: & qui dereliquerunt Dominum, consumerunt.

29. Confundentur enim ab idolis, quibus sacrificaverunt: & erubescetis super hortis, quos elegistis,

30. cùm fueritis velut quercus desilientibus foliis, & velut hortus absque aqua.

31. Et erit fortitudo vestra, ut favilla stupæ,

pæ, & opus vestrum quasi scintilla: & succendetur utriusque simul, & non erit qui extinguat.

CAPUT II.

Ad montem domus Domini fluent omnes gentes, & de Sion exibit lex, nec ultra bello molestabitur domus: vero Jacob ob idololatiam, aversionem & reliqua scelera abicitur: superbi humiliabuntur; & solus Dominus exaltabitur.

1. * **V**eniens, quod vidit Isaias, filius Amos, super Iuda & Ierusalem.
* Mich. 4. 1.

2. Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & elevabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes.

3. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulavimus in semitis eius: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem.

4. Et iudicabit Gentes, & arguet populos multos: & conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.

5. Domus Iacob venite, & ambulemus in lumine Domini.

6. Projecisti enim populum tuum, domum Iacob: quia repleti sunt ut olivæ, & augures habuerunt ut Philistinum, & pueris alienis adhaeserunt.

7. Repleta est terra argento & auro: & non est finis thesaurorum eius:

8. & repleta est terra eius equis: & innumerae quadrigæ eius. Et repleta est terra eius idolis: opus manuum suarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum.

9. Et incurvavit se homo, & humiliatus est vir: ne ergo dimittas eis.

10. Ingredere in petriam, & abscondere in fossa humo à facie tumoris Domini, & à gloria maiestatis eius.

11. Oculi sublimes hominis humiliati sunt, & incurvabitur altitudo virorum: exaltabitur autem Dominus solus in die illa.

12. Quia dies Domini exercituum super omnem superbum, & excelsum, & super omnem arrogantem & humiliabitur.

13. Et super omnes cedros Libani sublimes, & electas, & super omnes quercus Basan.

14. Et super omnes montes excelsos, & super omnes colles elevatos.

15. Et super omnem turrim excelsam, & super omnem murum munitum,

16. & super omnes naves Thais, & super omne, quod visu pulchrum est.

17. Et incurvabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum: exaltabitur Dominus solus in die illa:

18. & idola penitus conterentur:

19. * & introibunt in speluncas petrarum, & in voragines terræ à facie formidinis Domini, & à gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram. * Osee 10. 8. Lucæ 23. 30.
Apoc. 6. 16.

20. In die illa projiciet homo idola argenti sui, & simulachra auri sui, quæ fecerat sibi ut adoraret, talpas & vesperiliones.

21. Et ingredietur scissuras petrarum, & in cavernas saxorum à facie formidinis Domini,

ni, & à gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram.

22. Quiescite ergo ab homine, cuius spiritus in naribus eius est, quia excelsus reputatus est ipse.

CAPUT III.

Futura Iudaorum ob sua peccata gravis afflictio ac desertio, & puerorum, atque effeminatorum dominum: peccata superiorum arguit: item superbiam & curiosam lasciviam filiarum Sion in ignominiam venturam prædicat.

1. * **E**cce enim dominator Dominus exercituum aufferet à Ierusalem, & à Iuda validum & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ: * 4. Reg. 24. & 25.

2. fortem, & virum bellatorem, iudicem, & prophetam, & ariolum, & senem:

3. Principem super quinquaginta, & honorabilem vultu, & consiliarium, & sapientem de architectis, & prudentem eloquii mystici.

4. Et dabo pueros principes eorum & effeminati dominabuntur eis.

5. Et iruet populus, vir ad virum, & unusquisque ad proximum suum: tumultuabitur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem.

6. Apprehendet enim vir fratrem suum domesticum patris sui: Vestimentum tibi est, princeps esto noster, ruina autem hæc sub manu tua.

7. Respondebit in die illa, dicens. Non sum medicus, & in domo mea non est panis, neque vestimentum: nolite constituere me principem populi.

8. Ruit enim Ierusalem, & Iudas concidit: quia lingua eorum & adventiones eorum contra Dominum, ut provocarent oculos maiestatis eius.

9. Agnitio vultus eorum respondit eis: & peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt: væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala.

10. Dicite iusto quoniam bene, quoniam furtivum adventionum suarum comedit.

11. Væ impio in malum: retributio enim manuum eius fiet ei.

12. populum meum exactores sui spoliaverunt, & mulieres dominatæ sunt eis. Popule meus, qui te beatum dicunt, * ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.
* Ezech. 13. 18.

13. Stat ad iudicandum Dominus, & stat ad iudicandos populos.

14. Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius: vos enim depastati estis vineam, & rapina pauperis in domo vestra.

15. Quare attentis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?

16. Et dixit Dominus: Pro eo quod elevatæ sunt filiae Sion, & ambulavunt extenso collo, & a tubis oculorum ibant, & plaudabant, ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant:

17. Decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus cinem earum nudabit.

18. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunnas,

19. & torques, & monilia, & armillas, & mitas,

20. & discriminalia, & periscelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inagres,
 21. & annulos, & gemmas in fronte pendentes,
 22. & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus,
 23. & specula, & sindones, & vittas, & thestrata.
 24. Et erit pro suavi odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti cune calvitiū, & pro fascia pectorali cilicium.
 25. Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & sortes tui in prælio.
 26. Et inarebunt atque lugebunt portæ ejus, & desolata in terra sedebit.

CAPUT IV.

Septem mulieres unum maritum appetent: germen Domini exaltabitur: & reliquæ Israel abluæ earum sordibus salvæ erunt, magnæque securitate & felicitate afficiuntur.

1. **E**T apprehendent septem mulieres virum unum in die illa, dicentes: Panem nostrum comedemus, & vestimentis nostris operiemur: tantummodo invocetur nomen tuum super nos, ut avertat opprobrium nostrum.
 2. In die illa erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis, & exultatio his, qui salvati fuerint de Israel.
 3. Et erit: Omnis qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Ierusalem, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in Ierusalem.
 4. Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Ierusalem laveit de medio ejus in spiritu iudicii, & spiritu ardoris.
 5. Et creabit Dominus super omnem locum Montis Sion, & ubi invocatus est, nubem per diem, & fimum, & splendorem ignis flammantis in nocte. super omnem enim gloriam protectio.
 6. Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab æstu, & in securitatem, & absconsionem à turbine, & à pluvia.

CAPUT V.

Sub figura vineæ sterilis in direptionem tradita prophetat iudicium & desertionem Iudeorum, ipsorumque peccata describuntur: avaritia in coadunandis possessionibus ebrietas & contemptus scientiæ Dei inferni dilatatio humilitatio superborum, & exaltatio Dei felicitas quoque iustorum, & æver diversis peccatorum generibus denuntiatur. & signum in nationibus elevandum contra Iudeos.

1. **C**Antabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ suæ. * Vineæ facta est dilecto meo in cornu filio olei. * Jer. 2. 21. Matth. 21. 33.
 2. Et sepivit eam, & lapides elegit ex illa, & plantavit eam electam, & edificavit turrim in medio ejus, & torcular extruxit in ea: & expectavit ut faceret uvas, & fecit labruscas.
 3. Nunc ergo habitatores Ierusalem, & viri Iuda, iudicate inter me & vineam meam.
 4. Quid est quod debui ultra faciei vineæ mee, & non feci ei? an quod expectavi ut faceret uvas, & fecit labruscas?
 5. Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineæ meæ, auferam sepeem ejus, & erit in

direptionem: diruam maceriam ejus, & erit in conculcationem.

6. Et ponam eam desertam: non putabitur, & non fodietur: & ascendent vepres & spine: & nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.

7. Vine enim Domini exercituum domus Israel est: & vir Iuda germen ejus delectabile: & expectavi ut faceret iudicium, & ecce iniquitas: & justitiam, & ecce clamor.

8. Væ qui conjugitis domum ad domum, & agrum agri copulatis usque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos soli in medio terræ?

9. In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum. Nisi domus multæ deserte fuerint grandes, & pulchræ absque habitatore.

10. Decem enim jugera vinearum facient lagunculam unam, & triginta modii sementis facient modios tres.

11. Væ qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis.

12. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in convivii vestris. & opus Domini non repiscitis, nec opera manuum ejus * consideratis. * v. Amos 6. 6.

13. Propter eam captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles ejus interierunt fame, & multitudo ejus siti exaruit.

14. Propter eam dilatavit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino: & descendunt fortes ejus, & populus ejus, & sublimis, gloriosusque ejus ad eum.

15. Et incurvabitur homo, & humiliabitur vir, & oculi sublimium deprimuntur.

16. Et exaltabitur Dominus exercituum in iudicio, & Deus sanctus sanctificabitur in justitia.

17. Et pascentur agni juxta ordinem suum, & deserta in ubertatem versa advenæ comedent.

18. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustris peccatum.

19. Qui dicitis: Festinet, & citò veniat opus ejus, ut videamus, & appropiet, & veniat consilium sancti Israel, & sciemus illud.

20. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

21. * Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vivismetipsis prudentes.

* Prov. 3. 7. Rom. 12. 16.

22. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendum ebrietatem.

23. Qui justificatis impium pro muneribus, & justitiam iusti augetis ab eo.

24. Propter hoc, sicut devorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit, sic radix eorum quasi favilla erit, & germen eorum ut pulvis ascendat. Abjecerunt enim legem Domini exercituum, & eloquium sancti Israel blasphemaverunt.

25. Ideo natus est furor Domini in populum suum, & extendit manum suam super eum, & percussit eum: & conturbati sunt montes, & facta sunt morticina eorum quasi stercus in medio platearum. In his omnibus non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

26. Et elevabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ: & ecce festinus v. elociter veniet.

27. Non est deficiens, neque laborans in eo: non

non dormitabit, ueque dormiet, neque solvetur cingulum renum ejus, nec rumpetur corrigia calceamenti ejus.

28. Sagitte ejus acutæ, & omnes arcus ejus extenti. Ungulæ equorum ejus ut silex, & rotæ ejus quasi impetus tempestatis.

29. Rugitus ejus ut leonum, rugiet ut catuli leonum: & frendet, & tenebit prædam: & amplexabitur, & non erit qui eruat.

30. Et sonabit super eum in die illa sicut sonitus maris: aspiciemus in terram. & ecce tenebræ tribulationis, & lux obtenebrata est in caligine ejus.

CAPUT VI.

Isaias visæ Domini majestate condemnat se quod tacuerit, sed mundatis labiis suis offert se ad predicandum: prædicitur excandus populus usque ad desolationem civitatum Juda, & ejus quæ derelicta erat futura consolatio.

1. IN anno, quo mortuus est rex Ozias, * vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum & ea, quæ sub ipso erant, replebant templum. * Vide 4. Reg. 15. 7.

2. Seraphim stabant super illud: sex alæ uni, & sex alæ alteri: duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant.

3. Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: * Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus. * Apoc. 4. 8.

4. Et commota sunt superluminaria cardinum à voce clamantis, & domus repleta est fumo.

5. Et dixi: Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito, & regem Dominum exercituum vidi oculis meis.

6. Et volavit ad me unus de Seraphim, & in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat de altari.

7. Et tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigit hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.

8. Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam? & quis ibit nobis? Et dixi: Ecce ego, mitte me.

9. Et dixit: Vade, & dices populo huic: * Audite audientes, & nolite intelligere: & videte visionem, & nolite cognoscere.

* Matth. 13. 14. Marc. 4. 12. Luc. 8. 10. Joan. 12. 40. Act. 28. 26. Rom. 11. 8.

10. Excæca cor populi huius, & aures ejus aggrava, & oculus ejus claudet, ne forte vident oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & convertatur, & sanem eum.

11. Et dixi: Usquequò Domine? Et dixit: Donec desolentur civitates absque habitatore, & domus sine homine, & terra relinquetur deserta.

12. Et longè faciet Dominus homines, & multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio terræ.

13. Et adhuc in ea decimatio, & convertetur, & erit in extensionem sicut terebinthus, & sicut quercus, quæ expandit ramos suos: semen sanctum erit id, quod stetit in ea.

CAPUT VII.

Obsessa à Syris & ab Israel Jerusalem, Isaias

prophetat illos non prevalituros, datque impio Achaz signum liberationis virginem parituram filium, cujus nomen Emmanuel: prædicitque desertionem Israel & gravissimam Judæ afflictionem ac solitudinem.

1. * ET factum est in diebus Achaz filii Ioathan, filii Ozæ regis Juda, ascendit Rasin rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Israel, in Ierusalem, ad præliandum contra eam: & non potuerunt debellare eam.

* Vide 4. Reg. c. 15. & 16. Et 2. Par. 28.

2. Et nuntiaverunt domui David, dicentes: Requievit Syria super Ephraim, & commotum est cor ejus, & cor populi ejus, sicut moventur ligna silvarum à facie venti.

3. Et dixit Dominus ad Isaiam: Egredere in occursum Achaz tu, & qui derelictus est Iasub filius tuus, ad extremum aqueductus * piscinæ superioris in via Agri fullonis.

* Confer cum 4. Reg. 18. 17.

4. Et dices ad eum: Vide ut sileas: noli timere, & cor tuum ne formidet à duabus caudis titonium fumigantium istorum in ira furoris Rasin regis Syriæ, & filii Romeliæ:

5. eò quod consilium inierit contra te Syria in malum Ephraim, & filius Romeliæ, dicentes:

6. Ascendamus ad Iudam, & suscitemus eum, & avellamus eum ad nos, & ponamus regem in medio ejus filium Tabeel.

7. Hæc dicit Dominus Deus: Non stabit, & non erit istud.

8. sed caput Syriæ Damascus, & caput Damasci Rasin: & adhuc sexaginta & quinque anni, & desinet Ephraim esse populus:

9. & caput Ephraim Samaria, & caput Samariæ filius Romeliæ. Si non credideritis, non penitanebitis.

10. Et adiecit Dominus loqui ad Achaz, dicens.

11. Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum superum.

12. Et dixit Achaz: Non petam, & non tentabo Dominum.

13. Et dixit: Audite ergo domus David. Numquid parum vobis est, molestos esse hominibus, quia molesti estis & Deo meo?

14. Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. * ECCE VIRGO CONCIPIET, ET PARIET FILIUM, ET VOCABITUR NOMEN EJUS EMMANUEL.

* Matth. 1. 23. Lucæ 1. 31.

15. Butyrum & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum.

16. Quia antequam sciat puer reprobare malum, & eligere bonum, derelinquetur terra quam tu detestaris à facie domuum regum * suorum. * 4. Reg. 16. 9.

17. Adducet Dominus super te, & super populum tuum, & super domum patris tui dies, qui non veneunt à diebus separationis Ephraim à Iuda * cum rege Assyriorum.

* 4. Reg. 15. 29.

18. Et erit in die illa: Sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti, & api, quæ est in terra Assur,

19. & venient, & requiescent omnes in torrentibus vallium, & in cavernis petrarum, & in omnibus fruticibus, & in universis foraminibus.

20. In die illa radet Dominus in novacula conducta in his, qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum, caput & pilos pedum, & babin universam.

21. Et erit in die illa: Nutriet homo vacuum boum, & duas oves,

22. & prae ubertate lactis comedet butyrum, butyrum enim & mel manducabit omnis qui relictus fuit in medio terrae.

23. Et erit in die illa: omnis locus ubi fuerint mille vites, mille argenteis, in spinas & in vepres erunt.

24. Cum sagittis & arcu ingredientur illuc: vepres enim & spinæ erunt in universa terra.

25. Et omnes montes, qui in sarculo sarmentur, non veniet illuc terror spinarum & veprium, & erit in pascua bovis, & in conculationem pecoris.

CAPUT VIII.

Subitur Isaias in libro scribere nomen pueri nascituri; predicti regna Israel & Syria destruenda, Iudaeque afflictionem & futuram à Deo liberationem, licet multi ex Juda castris sint: jubet ligari testimonium & legem signari, subiiciens quæ immincant mala recedentibus a lege.

1. ET dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis: Velociter spolia detrahe, cito prædare.

2. Adhibui mihi testes fideles, Uriam sacerdotem, & Zachariam filium Barachiae:

3. & accessi ad prophetissam, & concepit, & peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus, Accelera spolia detrahere: Festina prædare.

4. Quia antequam sciret puer vocare patrem suum & matrem suam, aufertur fortitudo Damasci, & spolia Samariae coram rege * Assyriorum. * 4. Reg. 16. 7.

5. Et adiecit Dominus loqui ad me adhuc, dicens:

6. Pro eo quod abiecit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio, & assumpsit magis Rasin, & filium Romelæ:

7. propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum, & omnem gloriam ejus: & ascendet super omnes rivos ejus, & fluet super universas ripas ejus,

8. & ibit per Iudam, inundans, & transiens usque ad collum veniet. Et erit extensio alarum ejus, implens latitudinem terræ tuæ o Emmanuel.

9. Congregamini populi, & vincimini, & audite universæ procul terræ: confortamini & vincimini, accingite vos & vincimini.

10. Inite consilium, & dissipabitur: loquimini verbum, & non fiet: quia nobiscum Deus.

11. Hæc enim ait Dominus ad me: Sicut in manu forti erudivi me, ne irem in via populi hujus, dicens:

12. Non dicatis, conjuratio: omnia enim quæ loquitur populus iste, conjuratio est: & timorem ejus ne timeatis, neque paveatis.

13. Dominum exercituum ipsum sanctificate: ipse pavoi vester, & ipse terror vester.

14. Et erit vobis in sanctificationem. * In lapidem autem ostensionis, & in petram scandali duabus domibus Israel, in laqueum & in ruinam habitantibus Jerusalem.

* Luca 2. 34. Rom. 9. 32. 1. Pet. 2. 6.

15. Et offendent ex eis plumbi, & cadent & conterentur, & irascientur, & capientur.

16. Liga testimonium, signa legem in discipulis meis.

17. Et expectabo Dominum, qui abscon-

dit faciem suam à domo Iacob, & præstolabor eum.

18. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum, & in portentum Israel à Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.

19. Et cum dixerint ad vos: Querite à pythionibus, & à divinis, qui student in incantationibus suis: Numquid non populus à Deo suo requirit pio vivis à mortuis?

20. Ad legem magis, & ad testimonium. Quod si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

21. Et transibit per eam, coniet, & esuriet. & cum esurierit, nascetur, & maledicet regi suo, & Deo suo, & suscipiet sursum.

22. Et ad terram intuebitur, & ecce tribulatio & tenebræ, dissolutio & angustia, & caligo persequens, & non poterit avolare de angustia sua.

CAPUT IX.

Vaticinium de Christi natiuitate, ipsiusque imperio multiplicando: de liberatione Jude à regibus Israel & Syria: quorum regnorum, & præsentium regni Israel ad Deum redire nolentis, gravissimas cades intestinaque dissidia prædicit.

1. * PRIMO tempore alleviata ** est terra Zabulon, & terra Nephthalis: & novissimo aggregata *** est via maris trans Jordanem; Galilææ Gentium. * Matth. 4. 15. ** 3. Reg. 15. 20. *** Rev. 15. 29.

2. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.

3. Multiplicasti gentem, & non magnificasti lætiam. Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant victores capta præda, quando dividunt spolia.

4. Iugum enim oneris ejus, & virgam humeri ejus, & sceptrum exactoris ejus superasti * sicut in die Madian.

* Jud. 7. 12. & v. 23.

5. Quia omnis violenta prædatio cum tumultu, & vestimentum mistum sanguine, erit in combustionem, & cibis ignis.

6. Parvulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humeros ejus: & vocabitur nomen ejus, Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis.

7. Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis, super solum David, & super regnum ejus sedebit: ut confirmet illud, & corroboret in iudicio & justitia, amodo & usque in sempiternum: zelus Domini exercituum faciet hoc.

8. Verbum misit Dominus in Iacob, & cecidit in Israel.

9. Et sciet omnis populus Ephraim, & habitantes Samaritan in superbia & magnitudine cordis dicentes:

10. Latentes ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus: sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus.

11. Et elevabit Dominus hostes * Rasin super eum, & inimicos ejus in tumultum vertet: * 4. Reg. 16. 9.

12. Syriam ab Oriente, & Philistiniam ab Occidente: & devorabit Israel toto ore. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extensa:

13. & populus non est reversus ad percun-

tientem se, & Dominum exercituum non inquisierunt.

14. Et disperdet Dominus ab Israel caput & caudam, incurvantem & refrenantem die una.

15. Longævus & honorabilis, ipse est caput: & propheta docens mendacium, ipse est cauda.

16. Et erunt, qui beatificant populum istum, seducetes: & qui beatificantur, præcipitati.

17. Propter hoc super adolescentulis ejus non lætabitur Dominus: & pupillorum ejus, & viduarum non miserebitur: quia omnis hypocrita est & nequam, & universum os locutum est stultitiam. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

18. Succensa est enim quasi ignis impietas, veprem & spinam vorabit: & succendet in densitate saltus, & convolvetur superbia fumi.

19. In ira Domini exercituum conturbata est terra, & erit populus quasi esca ignis: vir fratri suo non parceret.

20. Et declinabit ad dexteram, & esuriat: & comedet ad sinistram, & non saturabitur: unusquisque carnem bachi sui vorabit: Manasses Ephraim, & Ephraim Manasses, simul ipsi contra Iudam.

21. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

CAPUT X.

Væ condentibus leges iniquas in oppressionem pauperum & viduarum: isem Assur virgam furoris Domini prædicit ob suam superbiam & cordis arrogantiam humiliandum: consolatur Israel ne timeat ab Assu, reliquias ipsius ad Deum convertendas prædicanti.

1. **V**Æ qui condunt leges iniquas: & scribentes, injustitiam scriperunt:

2. ut opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: ut essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.

3. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? ad cujus confugietis auxilium? & ubi derelinquetis gloriam vestram,

4. ne incurramini sub vinculo, & cùm interfectis cadatis? Super omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

5. Væ Assur, virga furoris mei & baculus ipse est, in manu eorum indignatio mea.

6. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diripiat prædam, & ponant illum in conculcationem quasi lutum platearum.

7. Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor ejus non ita existimabit: sed ad conterendum erit cor ejus, & ad interfectionem gentium non paucarum.

8. Dicit enim:

9. Numquid non principes mei simul reges sunt? numquid non ut Chalcamis, sic Calano: & ut Arphad, sic Emath? numquid non ut Damascus, sic Samaria?

10. Quomodo invenit manus mea regna idoli, sic & simulachra eorum de Ierusalem, & de Samaria

11. Numquid non sicut feci Samariæ & idolis ejus, sic faciam Ierusalem & simulachra ejus?

12. Et erit: cùm impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, & in Ierusalem, visitabo super fructum magnifici cordis regis * Assur, & super gloriam altitudinis oculorum ejus. * 4. Reg. 19. 35. *Inf.* 37. 36.

13. Dixit enim: In fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi: & abstuli terminos populorum, & principes eorum depredatus sum, & detraxi quasi potens in sublimi residentes.

14. Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum: & sicut colliguntur ova, quæ derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi: & non fuit qui moveret pennam, & aperiret os, & ganniret.

15. Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? quomodo si elevetur virga contra elevantem se, & exaltetur baculus, qui utique lignum est.

16. Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus ejus tenuitatem: & subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi combustio ignis.

17. Et erit lumen Israel in igne, & Sanctus ejus in flamma: & succendet, & devorabitur spina ejus, & vepres in die una.

18. Et gloria saltus ejus, & cameli ejus ad carnem consumetui, & erit terrore profligus.

19. Et reliquæ ligni saltus ejus præ paucitate numerabuntur, & puer scribet eos.

20. Et erit in die illa, non adiciet residuum Israel, & hi, qui fugerint de domo Jacob, inniti super eo, qui percussit eos: sed innitetur super Dominum sanctum Israel in veritate.

21. Reliquæ convertentur, reliquæ, inquam, Jacob ad Deum fortem.

22. * Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena maris, reliquæ convertentur ex eo, consummatio abbreviata inundabit iustitiam. * *Inf.* 11. 11. *Rom.* 9. 27.

23. Consummationem enim & abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ.

24. Propter hoc, hæc dicit Dominus Deus exercituum: Noli timere populus meus habitator Sion, ab Assur: in virga percussiet te, & baculum suum levabit super te in via Ægypti.

25. Adhuc enim paululum modicumque & consummabitur indignatio & furor meus super scelus eorum.

26. * Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum ** juxta plagam Madian in petra Oreb, & virgam suam super mare, & levabit eum in via Ægypti. * *Inf.* 37. 36. ** *Jud.* 7. 25.

27. Et erit in die illa. Auferetur onus ejus de humero tuo, & jugum ejus de collo tuo, & computrescet jugum a facie olei.

28. Veniet in Ainth, transibit in Magron: apud Machmas commendabit vasa sua.

29. Transierunt cursum Gaba sedes nostra: obstupuit Rama, Gabaath Saulis fugit.

30. Hinc voce tua filia Gallim, attende Laiza, paupercula Anathoth.

31. Migravit Medemena: habitatores Gabim confortamini.

32. Adhuc dies est, ut in Nobe stetur: seitabit manum suam super montem thuræ Sion, collem Ierusalem.

33. Ecce dominator Dominus exercituum contempnet ligniculum in terrore, & excelsa statua succidentur, & sublimis humiliabitur.

34. Et

34. Et subvertentur condensa saltus ferio:
& Libanus cum excelsis cadet.

CAPUT XI.

Vaticinium de Christi natiuitate, iudicio, exaltatione, conversione populorum & gentium ad Christum, & gloria sepulchri ipsius: item de conversione reliquiarum Israel ad Deum, ac fide gentium.

1. **E**T egredietur virga de radice Iesse, *
& flos de radice ejus ascendet.
* *Athor. 13. 23. Infr. 53. 2.*
2. Et requiescet super eum spiritus Domini: spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilii, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis.
3. & replebit eum spiritus timoris Domini: non secundum visionem oculorum iudicabit, neque secundum auditum aurium arguet:

4. sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ: * & percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interiticiu impium.

* *Thes. 2. 8.*

5. Et erit iustitia cingulum lumborum ejus; & fides cinctorium renum ejus.

6. * Habitatbit lupus cum agno: & pardus cum hædo accubabit: vitulus & leo, & ovis simul morabuntur, & puer parvulus minabit eos.
* *Infr. 65. 25.*

7. Vitulus, & usus pascentur: simul requiescent catuli eorum: & leo quasi bos comedet paleas.

8. Et delebitur infans ab ubere super foramine sciendi: & in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet.

9. Non nocebunt, & non occident in universo monte sancto meo: quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes.

10. * In die illa radix Iesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum ejus gloriosum.

* *Rom. 15. 12.*

11. Et erit in die illa: Adjiciet Dominus secundò manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinquetur ab Assyrus, & ab Ægypto, & à Phetros, & ab Æthiopia, & ab Ælam, & à Sennaar, & ab Emath, & ab insulis maris.

12. Et levabit signum in nationes, & congregabit profugos Israel, & dispersos Iuda colliget à quatuor plagis terræ.

13. Et auferetur zelus Ephraim, & hostes Iuda peribunt Ephraim non emulabitur Iudam, & Iudas non pugnabit contra Ephraim.

14. Et volabunt in humeros Philistiim * per mare, simul prædabuntur filios Orientis: Iduinæa & Moab præceptum manuum eorum, & filii Ammon obediētes erunt.

* *Id. 4. Reg. 18. 8.*

15. Et desolabit Dominus linguam maris Ægypti, & levabit manum suam super flumen in fortitudine spiritus sui: & percutiet eum in septem rivis, ita ut transeant per eum calcanei.

16. Et erit via residuo populo Israel, qui relinquetur ab Assyris: sicut fuit Israeli in die illa, qua ascendit de terra Ægypti.

CAPUT XII.

Canticum laudis & gratiarum actionis pro li-

beratione & beneficiis Christi salvatoris.

1. **E**T dices in die illa: Confitebor tibi Domine, quoniam natus es mihi: conversus est furor tuus, & consolatus es me.

2. Ecce Deus salvator meus, inducialiter agam, & non timebo: * quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem. * *Exod. 15. 2. Psalm. 117. 14.*

3. Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris:

4. & dicetis in die illa: Confitemini Domino, & invoke nomen ejus: notas facite in populis adinventiones ejus: mementote quoniam excelsum est nomen ejus.

5. Cantate Domino quoniam magnificè fecit: annuntiate hoc in universa terra.

6. Exulta, & lauda habitatio Sion: quia magnus in medio tui sanctus Israel.

CAPUT XIII.

Ingens ac truculenta Babyloniorum vastatio à Medis.

1. **O**Nus Babylonis, quod vidit Isaias filius Amos.

2. Super montem caliginosum levate signum, exaltate vocem, levate manum, & ingrediantur portas duces.

3. Ego mandavi sanctificationis meis, & vocavi fortes meos in ira mea, exultantes in gloria mea.

4. Vox multitudinis in montibus, quasi populorum frequentium: vox sonitus regum, gentium congregatarum: Dominus exercituum præcepit militiæ belli,

5. venientibus de terra procul, à summitate cæli: Dominus, & vasa furoris ejus, ut disperdat omnem terram.

6. Ululātē, quia prope est dies Domini: quasi vastitas à Domino venit.

7. Propterea hoc, omnes manus dissolventur, & omne cor hominis contabescet,

8. & conteretur. Torsiones & dolores tenebunt, quasi parturiens, dolebunt unusquisque ad proximum suum stupebit, facies combustæ vultus eorum.

9. Ecce dies Domini venit, crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furorisque ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores ejus conterendos de ea.

10. * Quoniam stellæ cæli, & splendor eorum non expandent lumen suum: obtenebratus est sol in ortu suo, & luna non splendet in lumine suo. * *Ezech. 32. 7. Joel 2. 10. & 3. 15. Matth. 24. 29. Marc. 13. 24. Luc. 21. 25.*

11. Et visitabo super orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum, & quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humilabo.

12. Pietosior erit vir auro, * & homo mundo obrizo. * *Infr. v. 17.*

13. Super hoc cælum turbabo: & movebitur terra de loco suo propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris ejus.

14. Et erit quasi damula fugiens, & quasi ovis: & non erit qui congreget: unusquisque ad populum suum convertetur, & singuli ad terram suam fugient.

15. Omnis, qui inventus fuerit, occidetur: & omnis, qui supevenit, cadet in gladio.

16. * Infantes eorum allidentur in oculis eorum: diripiunt domus eorum, & uxores eorum violabuntur. * *Psalm. 136. 9.*

17. Ec-

17. Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argentum non quaerant, nec aurum velint:

18. sed sagittis parvulus interficiet, & lactantibus uteris non miserebitur, & super filios non parcat oculus eorum.

19. Et erit Babylon illa gloriosa in regnis, inclyta superbia Chaldaeorum: * sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorrhaim.

* Gen. 19. 24.

20. Non habitabitur usque in finem, & non fundabitur usque ad generationem & generationem: nec ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi.

21. Sed requiescent ibi bestiae, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi.

22. & respondebunt ibi ululae in ædibus ejus, & sirenes in delubris voluptatis.

CAPUT XIV.

Vaticinium de Iudaorum consolatione & à Babylonica captivitate liberatione, Babyloniorumque contritione: quorum ingens superbia, amplitudo domini & crudelitas explicantur, una cum punitione Philistinorum, & ceterorum qui ob calamitatem Iudaorum lætati sunt.

1. **P**ropè est ut veniat tempus ejus, & dies ejus non elongabuntur. Miserebitur enim Dominus Jacob, & eliget adhuc de Israel, & requiescere eos faciet super humum suam: adjungetur advena ad eos, & adhærebit domui Jacob.

2. Et tenebunt eos populi, & adducent eos in locum suum: & possidebit eos domus Israel super terram Domini in servos & ancillas, & erunt capientes eos, qui se ceperant, & subicient exactores suos.

3. Et erit in die illa: cùm requiem dederit tibi Deus à labore tuo, & à concussione tua, & a servitute dura, qua antè servisti.

4. sumes parabolam istam contra regem Babylonis, & dices: Quomodo cessavit exactor, quievit tributum?

5. Continuit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium,

6. cædentem populos in indignatione, plaga insanabili, subjicientem in furore gentes, persequentem ciuitates.

7. Conquieuit & siluit omnis terra, gavisæ est & exultavit:

8. abietes quoque lætatae sunt super te, & cedri Libani: ex quo doministi, non ascendet qui succidat nos.

9. Infernus subter conturbatus est in occursum aduentus tui, suscitavit tibi gigantes. Omnes principes terræ surrexerunt de solis suis, omnes principes nationum.

10. Universi respondebunt, & dicent tibi: & tu vulneratus es sicut & nos, nostri simili effectus es.

11. Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum: subter te sternetur tineæ, & operimentum tuum erunt vermes.

12. Quomodo cecidisti de cælo lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes?

13. qui dicebas in corde tuo: In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solum meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis.

14. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.

15. Verumtamen ad infernum detraheris in profundum lacu:

16. qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque prospicient: Numquid iste est vir, qui conturbavit terram, qui concussit regna,

17. qui posuit orbem desertum, & urbes ejus destituit, vinctis ejus non aperuit carcerem?

18. Omnes reges gentium universi dormierunt in gloria, vir in domo sua.

19. Tu autem projectus es de sepulchro tuo, quasi stupus inutilis pollutus, & obvolutus cum his, qui interfecti sunt gladio, & descenderunt ad fundamenta lacu, quasi cadaver putridum.

20. Non habebis consortium, neque cum eis in sepultura: tu enim terram tuam desperidisti, tu populum tuum occidisti, non vocabitur in æternum semen pessimorum.

21. Præparate filios ejus occisioni in iniquitate patrum suorum: non consurgent nec hereditabunt terram, neque implebunt faciem orbis civitatum.

22. Et consumam super eos, dicit Dominus exercituum: & perdam Babylonis nomen, & reliquias, & germen, & progeniem, dicit Dominus.

23. Et ponam eam in possessionem ericii, & in paludes aquarum, & scopabo eam in scopam tei, dicit Dominus exercituum.

24. Juravit Dominus exercituum, dicens: Si non, ut putavi, ita erit. & quomodo mente tractavi,

25. sic eveniet: Ut conteram Assyrium in terra mea, & in montibus meis conculem eum. & auferetur ab eis jugum ejus, & onus illius ab humero eorum tolletur.

26. Hoc consilium, quod cogitavi super omnem terram, & hæc est manus extenta superi universas gentes.

27. Dominus enim exercituum decrevit: & quis poterit infirmare? & manus ejus extensa: & quis avertet eum?

28. In anno, quo mortuus est rex Achaz, factum est onus istud:

29. ne lateris Philisthæa omnis tu, quoniam comminuta est virga percussoris tui: de radice enim colubri egredietur regulus, & semen ejus absorbens voluciem.

30. Et pascentur primogeniti pauperum, & pauperes fiducialiter requiescent: & inteiue faciam in fame radicem tuam, & reliquias tuas interficiam.

31. Ulula porta, clama civitas: prostrata est Philisthæa omnis: ab Aquilone enim fumus veniet, & non est qui effugiet agmen ejus.

32. Et quid respondebitur nunciis gentis? Quia Dominus fundavit Sion, & in ipso sperabunt pauperes populi ejus.

CAPUT XV.

Moabitum ruina prædictur, & compassio prophetae erga Moab.

1. **O**Nus * Moab. Quia nocte vastata est Ar Moab, conticuit: quia nocte vastatus est mur Moab, conticuit.

* 4. Reg. 17. 27. & 18.

2. Ascendit domus, & Dibon ad excelsa in planctum super Nabo, & super Medaba, Moab ululavit: * in cunctis capitibus ejus calvitium, & omnis barba radetur.

* Jerem. 48. 37. Ezech. 17. 18.

3. In trivis ejus accincti sunt sacco: super tacta ejus, & in plateis ejus omnis ululatus descendit in fletum.

4. Clamabit Hesebon, & Eleale, usque

Iasa audita est vox eorum. super hoc expectabit Moab ululabunt, anima ejus ululabit sibi.

5. Cor meum ad Moab clamabit, vestes ejus usque ad Segor vitulam contemnentem: per ascensum enim Luith flens ascendet, & in via Oronaim clamorem contritionis leuabunt.

6. Aquæ enim Nemrim desertæ erunt, quia aruit herba, & detexit germen, viror omnis interijt.

7. Secundum magnitudinem operis & visitatio eorum: ad torrentem salicum ducent eos.

8. Quoniam circūvit clamor terminum Moab: usque ad Gallum ululatus ejus, & usque ad Puteum Elim clamor ejus.

9. Quia aquæ Dibon repletæ sunt sanguine, ponam enim super Dibon additamenta: his, qui fingerit de Moab leonem, & reliquis terræ.

CAPUT XVI.

Orat emissi agnum, nempe Christum, de Petra deserti. Moab ob arrogantiam & perfidiam humiliabitur, paucis ex eo relicta.

1. Mitte agnum Domine dominatorem terræ, de Petra deserti ad montem filiz Sion.

2. Et erit: sicut avis fugiens, & pulli de mado volantes, sic erunt filiz Moab in transensu Armon.

3. Ini consilium, coge concilium: pone quasi noctem umbram tuam in meridie: absconde fugientes, & vagos ne prodas.

4. Habitabunt apud te prorugi mei: Moab esto latibulum eorum à racie vastatoris. hinitus est enim pulvis, consummatus est miser: defecit qui concubabat terram.

5. Et præparabitur in misericordia solium, & sedebit super illud in veritate in tabernaculo David, iudicans & quærens iudicium, & velociter reddens quod justum est.

6. * Andivinus superbiam Moab, superbus est valde: superbia ejus & arrogantia ejus, & indignatio ejus plusquam fortitudo ejus.

* Jer. 48. 29.

7. Idcirco ululavit Moab ad Moab, univversus ululabit: his, qui latantur super muros cocti lateris, loquimini plagas suas.

8. Quoniam suburbana Hesebon deserta sunt, & vineam Sabana domini Gentium exciderunt: flagella ejus usque ad Iazer pervenerunt: eraserunt in deserto, propagines ejus relicte sunt, transierunt mare.

9. Super hoc plorabo in fletu Iazer vineam Sabana, incubabo te lacryma mea Hesebon, & Eleale: quoniam super vindictam tuam, & super messem tuam vox calcantium irruit.

10. Et auferetur lætitia & exultatio de Carmelo, & in vineis non exultabit neque jubilabit: vinum in torculari non calcabit qui calcane consueverat: vocem calcantium abstuli.

11. Super hoc venter meus ad Moab quasi cithara sonabit, & viscera mea ad munus cocti lateris.

12. Et erit: cum apparuerit quod laboravit Moab super excelsis suis ingreditur ad sancta sua ut obsecret, & non valebit.

13. Hoc verbum, quod locutus est Dominus ad Moab ex tunc:

14. & nunc locutus est Dominus, dicens: in tribus annis quasi anni mercenarii auferetur gloria Moab super omni populo multo,

& relinquetur parvus & modicus, nequaquam inultus.

CAPUT XVII.

Vastatis Damascus auxiliariis populi Israel, similiter & Israel vastabitur, quia oblatus est Dei salvatoris sui, ad quem calamitate pressus reverteretur. & va persecutoribus populi Domini denuntiatur.

1. O Nus Damasci. Ecce Damascus * desinet esse civitas, & erit sicut acervus lapidum in ruina. * 4. Reg. 16. 9.

2. Derelictæ civitates Aroer gregibus erunt, & requiescent ibi, & non erit qui exterreat.

3. Et cessabit adiutorium ab Ephraim, & regnum à Damasco: & reliquæ Syriæ sicut gloria filiorum Israel erunt: dicit Dominus exercituum.

4. Et erit in die illa: attenuabitur gloria Iacob, & pinguedo carnis ejus marcescet.

5. Et erit sicut congegans in messe quod restiterit, & brachium ejus spicas leget: & erit sicut quærens spicas in valle Raphann.

6. Et relinquetur in eo sicut racemus, & sicut excussio oleæ duarum vel trium olivarum in summitate rami, sive quatuor aut quinque in cacuminibus ejus fructus ejus: dicit Dominus Deus Israel.

7. In die illa inclinabitur homo ad Factorem suum, & oculi ejus ad sanctum Israel respicient:

8. & non inclinabitur ad altaria, quæ fecerunt manus ejus: & quæ operati sunt digiti ejus non respiciet, lucos & delubra.

9. In die illa erunt civitates fortitudinis ejus derelictæ sicut atrata, & segetes quæ derelictæ sunt à facie filiorum Israel, & eris deserta.

10. Quia oblata es Dei salvatoris tui, & fortis adiutoris tui non es recordata: propterea plantabis plantationem fidelem, & germen alienum seminabis.

11. In die plantationis tuæ labrusca, & mane semen tuum florebit: ablata est messis in die hereditatis, & dolebit graviter.

12. Væ multitudini populorum multorum, ut multitudo maris sonantis: & tumultus turbarum, sicut sonitus aquarum multarum.

13. Sonabunt populi sicut sonitus aquarum inundantium, & increpabit eum, & fugiet procul: & rapietur sicut pulvis montium à facie venti, & sicut turbo coram tempestate.

14. In tempore vesperæ, & ecce turbatio: in matutino, & non subsistet. hæc est pars eorum, qui vastaverunt nos, & sors diripientium nos.

CAPUT XVIII.

Adversus Aegyptios qui Indos pellexerant ad confidendum in ipsis: additur consolatio populi Iudæici de reditu ad Jerusalem.

1. Væ terræ cymbalo alaium, quæ est trans flumina Æthiopie,

2. qui mittit in mare legatos, & in vasis papyri super aquas. Ite angeli veloces ad gentem in convulsam, & dilaceratam: ad populum terribilem, post quem non est alius: ad gentem expectantem & conculatam, cujus dii-puerunt lumina terram ejus:

3. Omnes habitatores orbis, qui moramini in terra, cum elevatum fuerit signum in montibus videbitis, & clangorem tubæ audietis:

4. quia hæc dicit Dominus ad me: Quiescam,

cam, & considerabo in loco meo sicut meridiana lux clara est, & sicut nubes roris in die messis.

5. Ante messem enim totus effloruit, & immatura perfectio germinabit, & præcidentur ramusculi ejus falcibus: & quæ derelicta fuerint, abscedentur, & excutientur.

6. Et relinquentur simul avibus montium, & bestis terræ & æstate perpetua erunt super eum volucres, & omnes bestiae terræ super illum hiemabunt.

7. In tempore illo deferetur munus Domino exercituum à populo diviso & dilacerato: à populo terribili, post quem non fuit alius, à gente expectante, expectante & conculcata, cujus diriperunt flumina terram ejus, ad locum nominis Domini exercituum montem Sion.

CAPUT XIX.

Describit plenius Ægyptiorum punitionem; & quod ad Deum conversi, misso ipso salvatore, consolabuntur.

1. **O**Nus Ægypti. Ecce Dominus ascendet super nubem levem, & ingreditur Ægyptum, & commovebuntur simulachra Ægypti a facie ejus, & cor Ægypti tabescet in medio ejus.

2. Et concurrere faciam Ægyptios adversus Ægyptios. & pugnabit vir contra fratrem suum, & vir contra amicum suum, civitas adversus civitatem, regnum adversus regnum.

3. Et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus ejus, & consilium ejus præcipitabo: & interrogabunt simulachra sua, & divinos suos, & pythones, & ariolos.

4. Et tradam Ægyptum in manu domini- norum crudeliū, & rex fortis dominabitur eorum, ait Dominus Deus exercituum.

5. Et arescet aqua de mari, & fluvius desolabitur, atque siccabitur.

6. Et deficient flumina: attenuabuntur, & siccabitur rivi aggerum. Calarus & juncus marcescet.

7. nudabitur alveus rivi à fonte suo, & omnis sementis irrigua siccabitur, arescet & non erit.

8. Et inerebunt piscatores, & lugebunt omnes mittentes in humen hamum, & expandentes rete super faciem aquarum emarcescent.

9. Confundentur qui operabantur lnum, pectentes, & textentes subtilia.

10. Et erunt irrigua ejus flaccientia: omnes qui faciebant lacunas ad capiendos pisces.

11. Stulti principes Taneos, sapientes consiliarii Pharaonis dederunt consilium insipienti. quomodo dicetis Pharaoni: filius sapientium ego, filius regum antiquorum?

12. Ubi nunc sunt sapientes tui? annuntient tibi, & indicent quid cogitaverit Dominus exercituum super Ægyptum.

13. Stulti facti sunt principes Taneos, emaruerunt principes Memphis, deceperunt Ægyptum, angulum populorum ejus.

14. Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis: & errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius & vomens.

15. Et non erit Ægypto opus, quod faciat caput & caudam incurvantem, & refrenantem.

16. In die illa erit Ægyptus quasi mulieres, & stupebunt, & timebunt à facie commotio-

nis manus Domini exercituum, quam ipse movebit super eam.

17. Et erit terra luda Ægypto in pavorem: omnis, qui illius fuerit recordatus, pavebit à facie consilii Domini exercituum, quod ipse cogitavit super eam.

18. * In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti, loquentes lingua Chanaan, & jurantes per Dominum exercituum: Civitas solis vocabitur una. * *Ezech. cap. 30.*

19. In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti, & titulus Domini juxta terminum ejus.

20. erit in signum, & in testimonium Domino exercituum in terra Ægypti. Clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis salvatorem, & propugnatorem, qui liberet eos.

21. Et cognoscetur Dominus ab Ægypto, & cognoscent Ægyptii Dominum in die illa, & colent eum in hostiis & in muneribus, & vota vovebunt Domino, & solvent.

22. Et percutiet Dominus Ægyptum plaga, & sanabit eam, & revertentur ad Dominum, & placabitur eis, & sanabit eos.

23. In die illa erit via de Ægypto in Assyrios, & intrabit Assyrius Ægyptum, & Ægyptius in Assyrios, & servient Ægypti Assur.

24. In die illa erit Israel tertius Ægyptio & Assyrio. benedictio in medio terræ.

25. cui benedixit Dominus exercituum, dicens: Benedictus populus meus Ægypti, & opus manuum inearum Assyrio: hereditas autem mea Israel.

CAPUT XX.

Ex hoc quod Isaias jubetur nudus & discalceatus incedere, prædicitur Ægyptiorum & Æthiopum captivitas ab Assyris, Indatus de ursorum afflictione stupentibus.

1. **I**N anno, quo ingressus est Tharthan in Azotum, cum misisset eum Sargon * rex Assyriorum, & pugnasset contra Azotum, & cepisset eam. * 4. Reg. 18. 17.

2. in tempore illo locutus est Dominus in manu Isaie niti Amos, dicens. Vade, & solve saccum * de lumbis tuis, & calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic vadens nudus, & discalceatus. * *V. Zach. 13. 4. Matth. 3. 4.*

3. Et dixit Dominus: Sicut ambulavit servus meus Isaias nudus, & discalceatus, tuum annorum signum & portentum erit super Ægyptum, & super Æthiopiam.

4. sic minabit rex * Assyriorum captivitatem Ægypti, & transmigrationem Æthiopiarum, juvenum & senum, nudam & discalceatam, discooperitis natis ab ignominiam Ægypti.

* *Vid. inf. 37. 9.*

5. Et timebunt, & confundentur ab Æthiopia spe sua, & ab Ægypto gloria sua.

6. Et dicet habitator insule hujus in die illa: Ecce hæc erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium, ut liberarent nos à facie regis Assyriorum: & quo modo effugere poterimus nos?

CAPUT XXI.

Ruina Babylonis per Medos & Persas: omnis Idumæa & Arabiæ.

1. **O**Nus deserti maris. Sicut turbines ab Aphrico veniunt, de deserto veniunt, de terra horribili.

2. Visio dura punctiata est mihi: qui incre-

dulus est, infideliter agit: & qui depopulator est, vastat. Ascende Ælam, obside Medæ, omnem gemitum ejus cessare feci.

3. Propterea repleti sunt lumbi mei dolore, angustia possedit me sicut angustia parturientis. corruam cum audirem, conturbatus sum cum viderem.

4. Rinaruit cor meum, tenebræ stupefecerunt me: Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum.

5. Pone mensam, contemplare in specula comedentes & bibentes: surgite principes, arripite clypeum.

6. Hæc enim dixit mihi Dominus. Vade & pone speculatorem: & quodcumque viderit, annuntiet.

7. Et vidit currum duorum equitum, ascensorum asini, & ascensorum camelæ & contemplans est diligenter multo intuitu.

8. Et cinnabit leo: Super speculam Domini ego sum, stans iugiter per diem: & * super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. * *Hab. 2. 1.*

9. Ecce iste venit ascensor vir bigæ equitum, & respondit, & dixit: * Cecidit, cecidit Babylon, & omnia sculptilia deorum ejus contrita sunt in terram. * *Ier. 51. 8. Apoc. 14. 8.*

10. Tritura mea, & filii aræ meæ, quæ audiui à Domino exercituum Deo Israel, annuntiavi vobis.

11. Onus Duna ad me clamat ex Seir: Custos quid de nocte? Custos quid de nocte? 12. Dixit custos: Venit mane & nox: si queritis, querite: convertimini, venite.

13. Onus in Arabia. In saltu ad vesperam dormietis, in seinitis Dedanum.

14. Occurrentes sitiendi ferte aquam, qui habitatis terram Austri, cum panibus occurrere fugienti.

15. A facie enim gladiorum fugerunt, à facie gladii imminentis, à facie arcus extenti, à facie gravis prelii.

16. quoniam hæc dicit Dominus ad me: Adhuc in uno anno, quasi in anno mercenarii, & auferetur omnis gloria Cedar.

17. Et reliquæ numeri sagittariorum fortium de filiis Cedar imminuerunt: Dominus enim Deus Israel locutus est.

CAPUT XXII.

Sermo Domini contra Ierusalem, cuius desit propheta vastitatem: & quod neglecti Deo fuerint se muniat ad resistendum Assyrii. carpuntur, quod cum plangere deberent, gule indulgent: & rejecto Sobna templi præposito substituitur Eliacim, cui magna datur potestas.

1. **O**Nus * vallis visionis. Quidnam quoque tibi est, quia ascendisti & tu omnis in tecta. * *4. Reg. c. 18. v. 18.*

2. Clamor plena, urbs frequens, civitas exultans: interfecisti tui, non interfecisti gladio, nec mortui in bello.

3. Cuncti principes tui fugerunt simul, duque ligati sunt: omnes, qui inventi sunt, vincti sunt pariter, procul fugerunt.

4. Propterea dixi: Recedite à me, amarè flebo: nolite incumbere ut consolamini me super vastitate filiae populi mei.

5. Dies enim interfecionis, & conculcationis, & fletuum Domino Deo exercituum in valle visionis scrutans murum, & magnificus super montem.

6. Et Ælam * sumpsit pharetram, curum

hominis equitis, & parietem nudabit clypeus. * *V. Iudith. 16. 12.*

7. Et erunt electæ valles tuæ plenæ quadrigaram, & equites ponent sedes suas in porta.

8. Et revelabitur operimentum Iudæ, & videbis in die illa armamentarium domus saltus.

9. Et scissuras civitatis David videbitis, quia multiplicatæ sunt: & congregastis aquas piscinæ inferioris.

10. & domos Ierusalem numerastis, & destruxistis domos ad munendum murum.

11. Et lacum fecistis * inter duos muros ad aquam piscinæ veteris: & non suspexistis ad eum, qui fecerat eam: & operatorum ejus de longe non vidistis. * *4. Reg. 2. 20. Ps. 32. 30.*

12. Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad plangitum, ad calvitium, & ad cingulum sacci.

13. & ecce gaudium & lætitia, occidere vitulos, & jugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum: * Comedamus, & bibamus: cras enim moriemur. * *Sap. 2. 6. Infr. 56. 12. 1. Cor. 15. 32.*

14. Et revelata est in auribus meis vox Domini exercituum. Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini, dicit Dominus Deus exercituum.

15. Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Vade, ingredi ad eum, qui habitat in tabernaculo, & Sobnam præpositum templi, & dices ad eum:

16. Quid tu hic, aut quasi quis hic? quia excidisti tibi hic sepulchrum, excidisti in excelso memoriale diligenter in petra tabernaculum tibi.

17. Ecce Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallicæus, & quasi amicum sic sublevarit te.

18. Coronans coronabit te tribulatione, quasi pilam mittet te in terrain latam & spaciosam: ibi morieris, & ibi erit curtus gloriæ tuæ, ignominia domus Domini tui.

19. Et expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te.

20. Et erit in die illa: Vocabo servum meum Eliacim filium Helcia,

21. & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manu ejus: & erit quasi pater habitantibus Ierusalem, & domui Iudæ.

22. * Et dabo clavem domus David super humerum ejus: & aperiet, & non erit qui claudat: & claudet, & non erit qui aperiat. * *Apoc. 3. 7. Job 12. 14.*

23. Et signum illum paxillum in loco fidei, & erit in solium gloriæ domui patris ejus.

24. Et suspendent super eum omnem gloriam domus patris ejus, vasorum diversa genera, omne vas parvulum à vasis craterarum usque ad omne vas musicorum.

25. In die illa dicit Dominus exercituum auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fidei: & frangetur, & cadet, & peribit quod pependerit in eo, quia Dominus locutus est.

CAPUT XXIII.

Tyri vastitas ad annos septuaginta predicetur propter ejus superbiam, & postea restituetur.

1. **O**Nus Tyri. Ululate naves maris: quia vastata est domus, unde venire consueverant: de terra Cethim revelatum est eis.

2. Tacete qui habitatis in insula: negotiato-

tores Sidonis transfretantes mare, repleverunt te.

3. In aquis multis semen Nili, messis fluminis fruges ejus: & facta est negotiatio gentium.

4. Erubescet Sidon: ait enim mare: fortitudo maris dicens: Non parturivi, & non peperivi, & non enutrivit juvenes, nec ad incrementum perduxit virgines.

5. Cum auditum fuerit in Ægypto, dolebunt cum audierint de Tyro:

6. Transite maria, ululate qui habitatis in insula:

7. Numquid non vestra hæc est, quæ gloriabatur diebus pristinis in antiquitate suâ: ducent eam pedes sui longè ad peregrinandum.

8. Quis cogitavit hoc super Tyrum quondam coronatam, cuius negotiatores principes, institores ejus inclity terræ?

9. Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret universos inclity terræ.

10. Transi terram tuam quasi flumen filia maris, non est cingulum ultra tibi.

11. Manum suam extendit super mare, conturbavit regna: Dominus mandavit adversus Chanaan, ut concideret fortes eus,

12. & dixit: Non adicies ultra ut glorieris, calumniam sustineas virgo filia Sidonis: in Cethum consurgens transfreta, ibi quoque non erit requies tibi.

13. Ecce terra Chaldaeorum talis populus non fuit, Assur fundavit eam: in captivitatem traxerunt robustos ejus, suffoderunt domos ejus, posuerunt eam in ruinam.

14. Ululate naves maris, quia devastata est fortitudo vestra.

15. Et erit in die illa. In oblivione ejus ò Tyre septuaginta annis, sicut dies regis unius. Post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis.

16. Sume citharam, circui civitatem meretrix oblivioni tradita: bene cane, frequenta canticum, ut memoria tui sit.

17. Et erit post septuaginta annos: Visitabit Dominus Tyrum, & reducet eam ad mercedes suas: & rursum fornicabitur cum universis regnis terræ super faciem terræ.

18. Et erunt negotiationes ejus, & mercedes ejus sanctificatæ Domino: non condentur, neque reponentur: qui his, qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducant in saturitatem, & vestiantur usque ad vetustatem.

CAPUT XXIV.

Malæ quæ Dominus propter peccata universo orbi facturus est, adjecta interim reliquiarum consolatio: & quam terribilis erit dies divini iudicii.

1. **E**cce Dominus dissipabit terram, & nudabit eam, & arfiget faciem ejus, & disperget habitatores ejus.

2. * Et erit sicut populus, sic sacerdos: & sicut servus, sic dominus ejus: sicut ancilla, sic domina ejus: sicut emens, sic illi qui vendit: sicut fœnerator, sic is qui mutuum accipit: sicut qui repetit, sic qui debet.

* Osee 4. 9.

3. Dissipatione dissipabitur terra, & direptione prædabitur. Dominus enim locutus est verbum hoc.

4. Luxit, & defluxit terra, & infirmata est: defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terræ.

5. Et terra infecta est ab habitatoribus suis:

quia transgressi sunt leges, mutaverunt ius, dissipaverunt fœdus sempiternum.

6. Propter hoc maledictio vorabit terram, & peccabunt habitatores ejus: ideoque insipient cultores ejus, & relinquentur homines pauci.

7. Luxit vindemia, infirmata est vitis, ingemuerunt omnes qui lætabantur corde.

8. Cessavit gaudium tympanorum, quievit sonitus instrumentum, conticuit dulcedo citharæ.

9. Cum cantico non bibent vinum: amara erit potio bibentibus illam.

10. Attrita est civitas vanitatis, clausa est omnis domus nullo introeunte.

11. Clamor erit super vino in plateis: deserta est omnis lætitia: translatum est gaudium terræ.

12. Relicta est in urbe solitudo, & calamitas opprimit portas.

13. Quia hæc erunt in medio terræ, in medio populum: quomodo si pauca oliva, quæ remanserunt, excutiantur ex olea: & racementi, cum fuerit finita vindemia.

14. Hi levabant vocem suam, atque laudabant: cum glorificatus fuerit Dominus, hincient de mari.

15. Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum: in insulis maris nomen Domini Dei Israel.

16. A finibus terræ laudes audivimus, gloriam justi. Et dixi: Secretum meum mihi, secretum meum iusti, vae mihi: prævaricantes prævaricati sunt, & prævaricatione transgressorum prævaricati sunt.

17. Formido, & fovea, & laqueus super te, qui habitator es terræ.

18. Et erit: * Qui fugerit à voce formidinis, cadet in foveam: & qui se explicaverit de fovea, tenebitur laqueo: quia catarractæ de excelsis apertæ sunt, & concutiantur fundamenta terræ. * Jerem. 48. 44.

19. Confractione confringetur terra, commotione commovebitur terra,

20. agitatione agitabitur terra sicut ebrins, & auferetur quasi tabernaculum unius noctis: & gravabit eam iniquitas sua, & corruet, & non adiciet ut resurgat.

21. Et erit. In die illa visitabit Dominus super militiam cæli in excelso, & super reges terræ, qui sunt super terram.

22. Et congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere: & post multos dies visitabuntur.

23. * Et erubescet luna, & confundetur sol, cum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion, & in Ierosolimis, & in conspectu senum suorum fuerit glorificatus. * Joel. 2. 31. *Abol. 2. 20.*

CAPUT XXV.

Propheta Deo gratias agit de operibus suis mirabilibus, & benedixit populo ipsius in monte Sion præstandi.

1. **D**omine Deus meus es tu, exaltabo te, & confitebor nomini tuo. quoniam fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fideles, amen.

2. Quia posuisti civitatem in tumultum, urbem fortem in ruinam, domum alienorum, ut non sit civitas, & in sempiternum non ædificetur.

3. Super hoc laudabit te populus fortis, civitas gentium iobasturum timebit te.

4. Quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo

tudo egeno in tribulatione sua: spes ad turbine, umbraculum ab aestu, spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem.

5. Sicut aestus in siti, tumultum alienorum humilibus: & quasi calore sub nube torrente propagationem fortium marcescere facies.

6. Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium, convivium vindexiae, pinguium medullatorum, vindexiae defæcatæ.

7. Et præcipitabit in monte isto faciem vincti colligati super omnes populos, & telam quam orditus est super omnes nationes.

8. Præcipitabit mortem in sempiternum: & auferet Dominus Deus Iacymân ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de universa terra: quia Dominus locutus est.

* 2. Cor. 3. 16. *Apoc. 7. 17. & 21. 4.*

9. Et dicit in die illa: Ecce Deus noster iste, expectavimus eum, & salvabit nos: iste Dominus, sustinuit eum, exultabimus, & lætabitur in salutari ejus.

10. Quia requiescet manus Domini in monte isto, & titubabitur Moab sub eo, sicuti teruntur palæe in plaustris.

11. Et extendet manus suas sub eo, sicut extendit natans ad natandum: & humiliabit gloriam ejus cum allisione manuum ejus.

12. Et munimenta sublimium murorum tuorum cadent, & humiliabuntur, & detrahentur in terram usque ad pulverem.

CAPUT XXXVI.

Canticum gratiarum actionis ob exaltationem, iustorum & humiliationem impiorum, & de resurrectione mortuorum.

1. **I**N die illa cantabitur canticum istud in terra Iuda:

Urbs fortitudinis postre Sion salvator, ponetur in ea murus & antemurale.

2. Aperite portas, & ingreditur gens iusta, custodiens veritatem.

3. Vetus error abiit: servabis pacem: pacem, quia in te speravimus.

4. Sperastis in Domino in sæculis æternis, in Domino Deo forti in perpetuum.

5. Quia incurvabit habitantes in excelso civitatem sublimem humiliabit.

Humiliabit eam usque ad terram, detrahet eam usque ad pulverem.

6. Conculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum.

7. Semita iusti recta est, rectus callis iusti ad ambulandum.

8. Et in semita iudiciorum tuorum Domine sustinimus te: nomen tuum, & memoriale tuum in desiderio animæ.

9. Anima mea desideravit te in nocte: sed & spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te.

Cum feceris iudicia tua in terra, iustitiam discent habitatores orbis.

10. Misereamur impio, & non disces iustitiam: in terra sanctorum iniqua gessit, & non videbit gloriam Domini.

11. Domine exaltet manus tua, & non videant: videant, & confundantur zelantes populi: & ignis hostes tuos devoret.

12. Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es nobis.

13. Domine Deus noster, poscedunt nos domini absque te, tantum in te recordemur nominis tui.

14. Morientes non vivant, gigantes non resurgent: propterea visitasti, & contrivisti

eos, & perdidisti omnem memoriam eorum, 15. Indulisti genti Domine, indulisti genti, nunquid gloriatus es? elongasti omnes terminos terræ.

16. Domine in angustia requisierunt te, in tribulatione munnus doctum tua eis.

17. Sicut quæ concipit, cum appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus suis: sic facti sumus a facie tua Domine.

18. Concepimus, & quasi parturivimus, & peperimus spiritum, salutes non fecimus in terra, ideo non ceciderunt habitatores terræ.

19. Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent: expurgabimini, & laudate qui habitatis in pulvere quia ros lucis ros tuus, & terram gigantum detrahes in ruinam.

20. Vade populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te, absconde modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio.

21. * Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, ut visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum: & revelabit terra sanguinem suum, & non opus erit ultra interfectos suos.

* *Nich. 1. 3.*

CAPUT XXVII.

Punitio Leviathan: paterna Domini correctio in filios Israel: divitas munita desolabitur: filii Israel revertentur ab Assyris & Ægypto adorabunt Dominum in Jerusalem.

1. **I**N die illa visitabit Dominus in gladio suo duro, & grandi, & forti, super Leviathan serpentem vectem, & super Leviathan serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui in mari est.

2. In die illa vinea meri cantabit ei.

3. Ego Dominus, qui servo eam, repente propinabo ei: ne forte visitetur contra eam, nocte & die servo eam.

4. Indignatio non est mihi: quis dabit ine spinam & veprem in prælio: gradat super eam, succedam eam pariter?

5. An potius tenebit fortitudinem meam, faciet pacem mihi, pacem faciet mihi?

6. Qui ingreditur impetu ad Iacob, floreat & germinabit Israel, & implebunt faciem orbis semine.

7. Nunquid juxta plagam percutientis se percussit eum? aut sicut occidit interfectos ejus, sic occisus est?

8. In mensura contra mensuram, cum abjecta fuerit, iudicabis eam: meditatus est in spiritu suo duro per diem aestus.

9. Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Iacob: & iste omnis fructus ut auferatur peccatum ejus, cum posuerit omnes lapides altaris sicut lapides cineris allisos, non stabunt luci & delubra.

10. Civitas enim munita desolata erit, speciosa relinquetur, & dimittetur quasi desertum: ibi pascetur vitulus, & ibi accubabit, & consumet summities ejus.

11. In siccitate inesses illius conterentur, mulieres venientes, & docentes eum: non est enim populus sapiens, propterea non miserebitur ejus, qui fecit eum: & qui formavit eum, non parcat ei.

12. Et erit: In die illa percutiet Dominus ab alveo fluminis usque ad torrentem Ægypti, & vos congregabimini unus & unus filii Israel.

13. Et erit: In die illa clangent in tuba magna, & venient qui perdit fuerant de terra Assyriorum, & qui ejeti erant in Ægypt-

Ægypti, & adorabunt Dominum in monte sancto in Ierusalem.

CAPUT XXVIII.

Superbis & ebriis Israelitis comminatur Dominus eo quod sacerdotes vasant ebrietati, & principes videant verba & comminationes prophetarum, ponentes mendacium spem suam: de lapide angulari in fundamentis Sion ponendo: de pena illusorum, & consolatione paucorum bonorum.

1. **V**Æ coronæ superbiæ, ebriis Ephraim, & flori decidenti, gloriæ exultationis ejus, qui erant in vertice vallis pinguis sumæ errantes à vino.

2. Ecce validus & fortis Dominus sicut impetus grandinis. turbo confringens, sicut impetus aquarum multarum inundantium, & emisarum super terram spatiosam.

3. Pedibus conculcabitur corona superbiæ ebriorum Ephraim.

4. Et erit flos decedens gloriæ exultationis ejus, qui est super verticem vallis pinguium, quasi temporaneum ante maturitatem autumnii. quod cum aspererit vident, statim ut manu tenuerit, devorabit illud.

5. In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, & sertum exultationis residuo populi sui:

6. & spiritus iudicii sedenti super iudicium, & fortitudo revertentibus de bello ad portam.

7. Verum hi quoque præ vino nescierunt, & præ ebrietate erraverunt: sacerdotes & propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt a vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt iudicium.

8. Omnes enim mense repletæ sunt vomitu sordiumque, ita ut non esset ultia locus.

9. Quem docebit scientiam? & quem intelligere faciet auditum? ablaclatos à lacte, avulsos ab uberibus.

10. Quia manda remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi.

11. * In loquela enim labii, & lingua altera loquetur ad populum istum.

* 1. Cor. 14. 21.

12. Cui dixit: Hæc est requies mea, reficite lassum, & hoc est meum refrigerium: & noluerunt audire.

13. Et erit eis verbum Domini: Manda, remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi: ut vadant, & cadant retrorsum, & conterantur, & illaqueentur, & capiuntur.

14. Propter hoc audite verbum Domini viri illusores: qui dominamini super populum meum, qui est in Ierusalem.

15. Dixistis enim: Peccissimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum, flagellum inundans cum transierit non veniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.

16. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: * Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum in fundamento iudicium, qui crediderit, non festinet. * Psalm. 117. 22. Matth. 21. 42. Act. 4. 11. 1. Petr. 2. 6. Rom. 9. 33.

17. Et ponam in pondere iudicium, & iustitiam in mensura: & subvertet giando spem mendacii: & protectionem aque inundabunt.

18. Et delebitur fœdus vestrum cum morte, & pactum vestrum cum inferno non stabit:

flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem.

19. Quandocumque pertransierit, tollet vos: quoniam manū diluculo pertransibit in die & in nocte, & tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui.

20. Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decadat: & pallium breve utrumque operire non potest.

21. * Sicut enim in monte divisionum stabit Dominus: ** sicut in valle, quæ est in Gabaa, nascetur ut faciat opus suum, alienum opus ejus ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo. * 2. Reg. 5. 20. 1. Pet. 14. 11. * Jos. 10. 10.

22. Et nunc nolite illudere, ne forte contringantur vincula vestra. conannationem enim & abbreviationem audiui à Domino Deo exercituum super universam terram.

23. Auribus percipite, & audite vocem meam, attendite, & audite eloquium meum.

24. Numquid tota die arabit arans ut serat, proscindet & sarriet humum suam?

25. Nonne cum adæquaverit faciem ejus, seret gith, & cyminum sparget, & ponet triticum per ordinem, & hordeum, & milium, & viciam in sinibus suis?

26. Et audiet illum in iudicio: Deus suus docebit illum.

27. Non enim in serris triturabitur gith, nec rota plaustrii super cyminum circuibit: sed in virga excutietur gith & cyminum in baculo.

28. Panis autem comminuetur: verum non in perpetuum triturans triturabit illum, neque vexabit eum rota plaustrii, nec ungulis suis comminuet eum.

29. Et hoc à Domino Deo exercituum, exivit, ut mirabile faceret consilium, & magnificaret iustitiam.

CAPUT XXIX.

Obidio & afflictio Ierusalem, contritio gentium illam obsidentium: de libro signato, ac cecitate Iudeorum: via profunda corde denuntiatur: reliquias Iacob prædicat illuminandas, & ad Deum convertendas.

1. **V**Æ Ariel, Ariel civitas, quam expugnavit David: additus est annus ad annum: solemnitates evolūtæ sunt.

2. Et circumvallabo Ariel, & erit tristis & moerens, & erit mihi quasi Ariel.

3. Et circumdabo quasi spheram in circuito tuo, & iaciam contra te aggerem, & imminenta ponam in obsidione tuam.

4. Humiliaberis, de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum: & erit quasi pythons de terra vox tua, & de humo eloquium tuum inusitabit.

5. Et erit sicut pulvis tenuis multitudo ventilantium te: & sicut favilla pertransiens multitudo eorum, qui contra te prævaluerunt:

6. erique repente constent. A Domino exercituum visitabitur in tonitruo, & commotione terræ, & voce magna turbinis & tempestatis, & flammæ ignis devorantis.

7. Et erit sicut somnium visionis nocturnæ multitudo omnium gentium, quæ dimicaverunt contra Ariel, & omnes qui militaverunt, & obsederunt, & prævaluerunt adversus eum.

8. Et sicut somniat esuriens, & comedit, cum autem fuerit expegefactus, vacua est anima ejus: & sicut somniat sitiens, & bibit, & postquam fuerit expegefactus, lassus adhuc sitit, & anima ejus vacua est: sic erit mul-

multitudo omnium gentium, quæ dimicaverunt contra montem Sion.

9. Obtupescite, & admiramini, fluctuate, & vacillate. inebriamini, & non à vino: movemini, & non ab ebrietate.

10. Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis, claudet oculos vestros, prophetas & principes vestros, qui vident visiones, operiet.

11. Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti litteras, dicent: Lege istum: & respondebit: Non possum, signatus est enim.

12. Et dabitur liber nescienti litteras, diceturque ei: Lege: & respondebit: Nescio litteras.

13. Et dixit Dominus: * Eò quòd appropinquat populus iste ore suo, & labus suis glorificat me, cor autem ejus longe est à me, & timuerunt me mandato hominum & doctrinis. * *Matth. 15. 8. Marc. 7. 6.*

14. Ideò ecce ego addam ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo: * peribit enim sapientia à sapientibus ejus, & intellectus prudentium ejus abscondetur. * *1. Cor. 1. 19. Abd. 1. 8.*

15. Væ qui profundi estis corde, ut à Domino abscondatis consilium: quorum sunt in tenebris opera, & dicunt: * Quis videt nos, & quis novit nos? * *Ecc. 23. 26.*

16. Perversa est hæc vestra cogitatio: quasi si litum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo: Non fecisti me: & figmentum dicat fictori suo: Non intelligis.

17. Nonne adhuc in modico & in brevi convertetur Libanus in charmel, & charmel in saltum reputabitur?

18. Et audient in die illa surdi verba libri, & de tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt.

19. Et addent mites in Domino lætitiæ, & pauperes homines in sancto Israel exultabunt:

20. quoniam defecit qui prævalebat, consummatus est illusor, & succisi sunt omnes qui vigilabant super iniquitatem:

21. qui peccare faciebant homines in verbo, & arguentem in porta supplantabant, & declinaverunt frustrà à justo.

22. Propter hoc, hæc dicit Dominus ad domum Jacob, qui iedemit Abraham: Non modò confundetur Iacob, nec modò vultus ejus erubescet:

23. sed cum viderit filios suos, opera manuum mearum in medio suis sanctificant nomen meum, & sanctificabunt sanctum Iacob, & Deum Israel prædicabunt,

24. & scient errantes spiritu intellectum, & inussitatores discent legem.

CAPUT XXX.

Comminatio adversus Iudæos, qui Domino inconsulto prementibus Assyriis ad Ægyptos confugiant: ipsis quoque prophetarum admonitiones audire nolentibus, sed vana præsidia querentibus, gravem denuntiat afflictionem: Et quàm sit Deus futurus benignus ad ipsum revertentibus: & de magna revertentium felicitate, ac iudicio impiorum.

1. **V**æ filii desertores, dicit Dominus, ut faceretis consilium, & non ex me: & ordiremini telum, & non per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum:

2. qui ambulatis ut descendatis in Ægyptum,

& os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in umbra Ægypti.

3. Eterit vobis fortitudo Pharaonis in confusione, & fiducia umbræ Ægypti in ignominiam.

4. Erant enim in Tani principes tui, & nunci tui usque ad Hanes pervenerunt.

5. Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non potuit: non fuerunt in auxilium & in aliquam utilitatem, sed in confusione & in opprobrium.

6. Onus jumentorum Austri. In terra tribulationis & angustiae læna, & leo ex eis, vipera & regulus volans portantes super humeros jumentorum divitias suas, & super gibbum camelorum thesauros suos ad populum, qui eis prodesse non poterit.

7. * Ægyptus enim frustrà & vanè auxiliabitur: idè clamavi super hoc: Superbia tantum est, quiesce. * *Vid. Jerem. 37. 7.*

8. Nunc ergo ingressus scribe ei super buxum, & in libro diligenter exara illud, & erit in die novissimo in testimonium usque in æternum.

9. populus enim ad iracundiam provocans est, & filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei.

10. Qui dicunt videntibus: Nolite videre: & aspicientibus: Nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores.

11. Auferte à me viam, declinate à me semitam, cesset à facie nostra sanctus Israel.

12. Propter hæc dicit sanctus Israel: Pro eo quod reprobastis verbum hoc, & sperastis in calumniis & in tumultu, & innixi estis super eo:

13. propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, & requisita in muro excelso, quoniam subito, dum non speratur venit contritio ejus.

14. Et comminuetur sicut contritus lagenæ figuli contritioe pervalida: & non invenietur de fragmentis ejus testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fovea.

15. Quia hæc dicit Dominus: Deus sanctus Israel: Si revertamini & quiescatis, salvi eritis: in silentio, & in spe erit fortitudo vestra. Et nolistis:

16. & dixistis: Nequaquam, sed ad equos fugiemus: idè fugietis. Et super veloces ascendemus. idè velociore erunt, qui persequuntur vos.

17. Mille homines à facie terroris unius: & à facie terroris quinque fugietis, donec relinquami quasi malus navis in vertice montis, & quasi signum super collem.

18. Propterea expectat Dominus ut misereatur vestri: & idè exaltabitur parcens vobis: quia Deus iudicii Dominus: beati omnes qui expectant eum.

19. Populus enim Sion habitabit in Ierusalem: plorans nequaquam plorabis, miserans miserebitur tui, ad vocem clamoris tui statim ut audierit, respondebit tibi.

20. Et dabit vobis Dominus panem arctum, & aquam brevem: & non faciet avolare à te ultra doctorem tuum: & erunt oculi tui videntes præceptorem tuum.

21. Et auris tuæ audient verbum post tergum morientis: Hæc est via, ambulato in ea: & non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram.

22. Et contaminabis laminas sculptilium argen-

genti tui, & vestimentum conflatis auri tui, & disperges ea sicut immunditiam menstruatæ. Egrede, dices ei:

23. Et dabitur pluvia semini tuo, ubicumque seminaveris in terra: & panis frugum terræ erit uberrimus, & pinguis pascetur in possessione tua in die illo agnus spatiosè.

24. & tauri tui, & pulli asinorum, qui operantur terram, commistum migma comedent sicut in area ventilatum est.

25. Et erunt super omnem montem excelsum, & super omnem collem elevatum rivi currentium aquarum in die intersectionis multorum cum ceciderint turres.

26. Et erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis erit septemplex sicut lux septem dierum in die, qua alligaverit Dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ ejus sanaverit.

27. Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens furor ejus, & gravis ad portandum: labia ejus repleta sunt indignatione, & lingua ejus quasi ignis devorans.

28. Spiritus ejus velut torrens inundans usque ad medium colli ad perdendas gentes in nihilum, & frenum erroris, quod erat in maxillis populoium.

29. Canticum erit vobis sicut nox sanctificatæ solemnitatis, & lætitia cordis cui pergit cum tibia, ut intret in montem Domini ad fortem Israel.

30. Et auditam faciet Dominus gloriam vocis suæ, & terrorem brachii sui ostendet in comminatione fuoris, & flamma ignis devorantis: allidet in turbine, & in lapide grandinis.

31. A voce enim Domini pavebit Assur virga percussus.

32. Et erit transitus virgæ fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum in tympanis & citharis: & in bellis præcipuis expugnabit eos.

33. Præparata est enim ab heri Topheth, à rege præparata, profunda, & dilatata. Nutrimenta ejus, ignis & ligna multa: status Domini sicut torrens sulphuris succedens eam.

CAPUT XXXI.

Tudeos: qui fiducia in Deum relicta ad Ægyptios & humana confugium præsidia, prædicat consumendos una cum suis auxiliariis: revertentes verò ad Dominum, virtute divina liberandos.

1. **V**Æ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt: & super equitibus quia prævalidi nimis: & non sunt confisi super sanctum Israel, & Dominum non requisierunt.

2. Ipse autem sapiens adduxit malum, & verba sua non abstulit: & consurget contra domum pessimorum, & contra auxilium operantium iniquitatem.

3. Ægyptus, homo, & non Deus: & equi eorum, caro, & non spiritus: & Dominus inclinabit manum suam, & corruet auxiliator, & cadet cui præstatur auxilium, simulque omnes consumentur.

4. Quia hæc dicit Dominus ad me: Quomodo si rugiat leo, & catulus leonis super prædā suam, & cum occurrerit ei multitudo pastorum, à voce eorum non formidabit, & à multitudinē eorum non pavebit: sic descendet Dominus exercituum ut prælietum super montem Sion, & super collem ejus.

5. Sicut aves volantes, sic proteget Domi-

nus exercituum Jerusalem, protegens & liberans, transiens & salvans.

6. Convertimini sicut in profundum recesseratis filii Israel.

7. In die enim illa abiciet vir idola argenti sui, & idola auri sui, quæ fecerunt vobis manus vestras in peccatum.

8. Et cadet * Assur in gladio non viri, & gladius non hominis vorabit eum, & fugiet non à facie gladii: & juvenes ejus vestigales erunt: * *Infr. 37. 36. 4. Reg. 19. 35.*

2. *Pal. 32. 21.*

9. & tortitudo ejus à terrore transibit, & pavebunt fugientes principes ejus: dixit Dominus: curus ignis est in Sion, & caminus ejus in Jerusalem.

CAPUT XXXII.

De rege ac principibus in justitia regnaturis, & de populi subditi felicitate: stulto autem principi & opulenti mulieribus futura prædicatur calamitas. pacis quoque pulchritudo ac reges opulenta promittitur populo Dei.

1. **E**cce in justitia regnabit rex, & principes in iudicio præerunt.

2. Et erit vir sicut qui absconditur à vento, & zelat se à tempestate, sicut rivi aquarum in siti, & umbra petreæ pionmentis in terra deserta.

3. Non caligabunt oculi videntium, & aures audientium diligenter auscultant.

4. Et cor stultorum intelliget scientiam, & lingua balborum velociter loquetur & planè.

5. Non vocabitur ultra is, qui insipiens est, princeps, neque fraudulentus appellabitur major:

6. stultus enim fatua loquetur, & cor ejus facit iniquitatem, ut periciat simulationem, & loquatur ad Dominum fraudulentè, & vacuum faciat animum esurientis, & potum sitienti auferat.

7. Fraudulenti vasa pessima sunt: Ipse enim cogitationes concinnavit ad perdendos mites in sermone mendacii, cum loqueretur pauper iudicium.

8. Princeps verò ea, quæ digna sunt principe, cogitabit, & ipse super duces stabit.

9. Mulieres opulentæ surgite, & audite vocem meam: filie confidentes percipite auri-bus eloquium meum.

10. Post dies enim, & annum vos conturbabimini confidentes. consummata est enim vindemia, collectio ultra non venit.

11. Obstupescite opulentæ, conturbamini confidentes: exuite vos, & confundimini, accingite lumbos vestros.

12. Super ubera plangite, super regione desiderabili, super vinea fertili.

13. Super humum populi mei spinæ & vespes ascendent: quanto magis super omnes domos gaudii civitatis exultantis?

14. Domus enim dimissa est, multitudo urbis relicta est, tenebræ & palpatio factæ sunt super speluncas usque in æternum. Gaudium onagrorum pascuæ giegum,

15. donec effundatur super nos spiritus de excelso: & erit desertum in chaimel, & char-mel in saltum reputabitur.

16. Et habitabit in solitudine iudicium, & justitia in chaimel sedebit.

17. Et erit opus justitiæ pax, & cultus justitiæ silentium, & securitas usque in sempiternum

18. Et sedebit populus meus in pulchritudine
Ilh 3 di-

dine pacis, & in tabernaculis fiduciae, & in requie opulenta.

19. Quando autem in descensione saltus, & humilitate humiliabitur civitas.

20. Beati, qui seminat super omnes aquas, immittentes pedem bovis & asini.

CAPUT XXXII.

Permixtum de dejectione Sennacherib loquitur, & Iudeorum liberatione, ac divinae potentiae exaltatione: invehitur contra hypocritas & quales esse debent qui cum Domino habitaturi sunt in excelsis: Ierusalem verò habitatio erit opulenta, in qua magnificabitur Dominus, rex & legislator noster.

1. **V**bi qui praedaris, nonne & ipse praedaberis? & qui spernis, nonne & ipse sperneris? cum consummaveris depredationem, depredaberis: cum fatigatus desieris contemnere, contemneris.

2. Domine miserere nostri: te enim expectavimus. esto biachium nostrum in mane, & salus nostra in tempore tribulationis.

3. A voce angeli figerunt populi, & ab exaltatione tua disperse sunt gentes.

4. Et congregabuntur spolia vestra sicut colligitur bruchus, velut cum fossae plena fuerint de eo.

5. Magnificatus est Dominus, quoniam habitavit in excelsis: implevit Sion iudicio & iustitia.

6. Et erit fides in temporibus tuis: divitiae salutis sapientia & scientia: timor Domini ipse est thesaurus eius.

7. Ecce videntes clamabunt foris, angeli pacis amare fiebunt.

8. Dissipatae sunt viae, cessavit transiens per semitam, irritum factum est pactum, proiecit civitates, non reputavit homines.

9. Luxit, & elanguit terra: confusus est Libanus, & obsorduit, & factus est Saron sicut desertum: & concussa est Basan, & Carmelus.

10. Nunc consurgam, dicit Dominus: nunc exaltabor, nunc sublevabor.

11. Concipietis ardorem, parietis stipulam: spiritus vester ut ignis vorabit vos.

12. Et eunt populi quasi de incendio cinis, spinae congregatae igni comburentur.

13. Audite qui longe estis, quae fecerim, & cognoscite vicini fortitudinem meam.

14. Conteriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas. Quis poteit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum adibus sempiternis?

15. * Qui ambulat in iustis, & loquitur veritatem, qui projicit avaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum.

* *Psalm. 14. 2.*

16. Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius: panis ei datus est, aquae eius fideles sunt.

17. Regem in decore suo videbunt oculi eius, cernent terram de longe.

18. Cor tuum meditabitur timorem; * ubi est litteratus? ubi legas verba ponderans? ubi doctor parvulorum? * *1. Cor. 1. 20.*

19. Populum impudentem non videbis, populum alti superbis: et ut non possis intelligere discretitudinem linguae ejus, in quo nulla est sapientia.

20. Respice Sion civitatem solemnitatis nostrae: oculi tui videbunt Ierusalem, habi-

tationem opulentam, tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit: nec auferentur clavi ejus in sempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur:

21. quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster: locus fluviorum rivi latissimi & patentes: non transibit per eum navis remigum, neque tuleris magna transgredietur eum.

22. Dominus enim iudex noster, Dominus legislator noster, Dominus rex noster: ipse salvabit nos.

23. Laxati sunt funiculi tui, & non praevalerunt sic erit malus tuus ut dilatare signum non queas. Tunc dividuntur spolia praedarum multarum: claudi diripient rapinam.

24. Nec dicit vicinus: Elanguit: populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.

CAPUT XXXIV.

Acerba De ultio super omnes Gentes. Idumaea quoque contritio & perpetua vastitas praedictur.

1. **A**ccedite Gentes, & audite, & populi attendite: audiat terra, & plenitudo ejus, orbis, & omne germen ejus.

2. Quia indignatio Domini super omnes Gentes, & furor super universam militiam eorum: interfecit eos, & dedit eos in occasionem.

3. Interfecti eorum projicientur, & de cadaveribus eorum ascendet fœtor: tabescent montes i sanguine eorum.

4. * Et tabescent omnis militia caelorum, & complicabuntur sicut liber caldi: & omnis militia eorum defluet sicut defluit folium de vinea & de ficu. * *Vid. Apoc. 6. 12. & seq. & Ezec. 32. 7.*

5. Quoniam inebriatus est in caelo gladius meus: ecce super Idumaeam descendet, & super populum interfecionis meae ad iudicium.

6. Gladius Domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe, de sanguine agnorum, & hircorum, de sanguine medullatorum arietum: victima enim Domini in Bosra, & interfecio magna in terra Edom.

7. Et descendent unicornes cum eis, & tauri cum potentibus: inebriabitur terra eorum sanguine, & humus eorum adipe pinguium.

8. quia dies ultionis Domini, annus retributionum iudicii Sion.

9. Et converterentur torrentes ejus in picem, & humus ejus in sulphur: & erit terra ejus in picem ardentem.

10. Nocte & die non exstinguetur, in sempiternum ascendet fumus ejus: à generatione in generationem desolabitur, in saecula saeculorum non erit transiens per eam.

11. Et possidebunt illam onocrotalus & ericinus: ibis, & corvus habitabunt in ea: & extendetur super eam mensura, ut redigatur ad nihilum, & perpendicularum in desolationem.

12. Nobiles ejus non erunt ibi: regem potius invocabunt, & omnes principes ejus erunt in nihilum.

13. Et orientur in domibus ejus spinæ, & urticae, & palus in munitionibus ejus: & erit cubile diaconum, & pascua struthionum.

14. Et occurrent daemonia onocrotauris, & pilosus clamabit alter ad alterum: ibi cubavit lamia, & invenit sibi requiem.

15. Ibi habuit roream ericinus, & enutrivit catulos, & circumrodit, & fovit in umbra ejus: illuc congregati sunt mulvi, alter ad alterum.

16. Requirit diligenter in libro Domini, &

& legite: unum ex eis non defuit, alter alterum non quaesivit: quia quod ex ore meo procedit, ille mandavit, & spiritus ejus ipse congregavit ea.

17. Et ipse misit eis sortem, & manus ejus divisit eam illis in mensuram: usque in æternum possidebunt eam: in generationem & generationem habitabunt in ea.

CAPUT XXXV.

De futura consolatione, lætitia, securitate, & felicitate perpetua eorum, qui in Christum sunt credituri.

1. **L**ætabitur deserta & invia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium.

2. Germinans germinabit, & exultabit lætabunda & laudans: gloria Libani data est ei: decor Carmeli, & Saron, ipsi videbunt gloriam Domini, & decorem Dei nostri.

3. Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate.

4. Dicite pusillanimis: Confortamini, & nolite timere: ecce Deus vester ultionem adducet retributionis: Deus ipse veniet, & salvabit vos.

5. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt.

6. Tunc saliet sicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum: quia scissæ sunt in deserto aquæ, & torrentes in scititudine.

7. Et quæ erat arida, erit in stagnum, & sitiens in fontes aquarum. In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur visor calami & junci.

8. Et erit ibi semita & via, & via sancta vocabitur: non transibit per eam pollutus: & hæc erit vobis directæ via, ita ut stulti non erent per eam.

9. Non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eam, nec invenietur ibi: & ambulabunt qui liberati fuerint.

10. Et redempti à Domino convertentur, & venient in Sion cum laude: & lætitia sempiterna super caput eorum: gaudium & lætitiā obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.

CAPUT XXXVI.

Sennacherib captis civitatibus Judæ munitis, mittit Rabzacem ad capiendam Jerusalem, qui variis in Ezechiā jactatis convitiis & blasphemis in Deum, Ierosolymitam ad deditionem exhortatur.

1. **E**T factum est in quatuordecimo anno regis Ezechiae, ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes civitates Iudæ munitas, & cepit eas.

2. Et misit * rex Assyriorum Rabzacem de Lachis in Jerusalem, ad regem Ezechiā in manu gravi, & stetit in aqueductu piscinæ superioris in via Agii fullonis.

* Vide A. Reg. 18. 13. 2. Par. 32. 1.

3. Et egressus est ad eum Eliacin filius Helcia, qui erat super domum, & Sobna scriba, & Ioabe filius Asaph à commentariis.

4. Et dixit ad eos Rabzaces: Dicite Ezechiae: Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quæ est ista fiducia, qua confidis?

5. aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis? super quem habes fiduciam, quia recessisti à me?

6. Ecce confidis super baculum arundinem confractum istum, super Ægyptum. cui si innixus fuerit homo, intrabit in manuum ejus,

& perforabit eam: sic Pharaon rex Ægypti omnibus, qui confidunt in eo.

7. Quod si responderis mihi: In Domino Deo nostro confidimus: nonne ipse est, cujus abstulit Ezechias excelsa & altaria, & dixit Iudæ & Ierusalem: Coram altari isto adorabitis?

8. Et nunc trade te domino meo regi Assyriorum, & dabo tibi duo millia eorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum.

9. Et quomodo sustinebis faciem iudicis unius loci ex servis domini mei minoribus? Quod si confidis in Ægypto, in quadrigis, & in equitibus:

10. & nunc nunquid sine Domino ascendi ad terram istam ut disperderem eam? Dominus dixit ad me: Ascende super terram istam, & disperde eam.

11. Et dixit Eliacin, & Sobna, & Ioabe ad Rabzacem: Loquere ad servos tuos Syra lingua: intelligimus enim: ne loquaris ad nos Iudæicè in auribus populi, qui est super murum.

12. Et dixit ad eos Rabzaces: Nunquid ad dominum tuum & ad te misit me dominus meus, ut loquerer omnia verba ista; & non potius ad viros, qui sedent in muro, ut comedant stercora sua, & bibant urinam pedum suorum vobiscum?

13. Et stetit Rabzaces, & clamavit vocem magna Iudæicè, & dixit: Audite verba regis magni, regis Assyriorum.

14. Hæc dicit rex: Non seducat vos Ezechias, quia non poterit eruiere vos.

15. Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super Domino, dicens: Eruens liberabit nos Dominus, non dabitur civitas ista in manu regis Assyriorum.

16. Nolite audire Ezechiam: hæc enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum benedictionem, & egredimini ad me, & comedite unusquisque vineam suam, & unusquisque ficum suam: & bibite unusquisque aquam cisternæ suæ,

17. donec veniam, & tollam vos ad terram, quæ est ut terra vestra, terram fluminis & vini, terram panum & vinearum.

18. Nec conturbet vos Ezechias, dicens: Dominus liberabit nos. Nunquid liberaverunt dii gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum?

19. Ubi est deus Emath, & Arphad? ubi est deus Sepharvaïm? nunquid liberaverunt Samaritan de manu mea? * Esdr. 4. 3.

20. Quis est ex omnibus diis terrarum istarum, qui eruit terram suam de manu mea, ut eruat Dominus Jerusalem de manu mea?

21. * Et siluerunt, & non responderunt ei verbum. Mandaverat enim rex, dicens: Ne responderitis ei: * 4. Reg. 18. 36.

22. Et ingressus est Eliacin filius Helcia, qui erat super domum, & Sobna scriba, & Ioabe filius Asaph à commentariis ad Ezechiā scissis vestibus, & nuntiaverunt ei verba Rabzasis.

CAPUT XXXVII.

Conservatus Ezechias propter blasphemias tum Rabzasis, tum Sennacherib, mittit ad Isaiam ut Dominum deprecetur: qui ipsum confortans divinum promittit auxilium: & cito per Angelum exercitus Sennacherib, etiam ipse à filius suis interimitur.

1. **E**T factum est, * cum audisset rex Ezechias, scidit vestimenta sua, & ob-

volutus est sacco, & intravit in domum Domini. * 4. Reg. 19. 1.

2. Et misit Eliacim, qui erat super domum, & Sobnam sciorum, & seniores de sacerdotibus oportos saccis ad Isaiam filium Amos prophetam,

3. & dixerunt ad eum: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, & correptionis, & blasphemæ dies hæc: quia venerunt filii usque ad partum, & virtus non est patiendi.

4. Si quo modo audiat Dominus Deus tuus verba Rabzacis, quem misit rex Assyriorum dominus suis ad blasphemandum Deum viventem, & exprobrandum sermonibus, quos audivit Dominus Deus tuus; leva ergo orationem pro reliquis, quæ repetæ sunt.

5. Et venerunt servi regis Ezechiae ad Isaiam.

6. & dixit ad eos Isaias: Hæc dicetis domino vestro: Hæc dicit Dominus: Ne timeas à facie verborum, quæ audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me.

7. Ecce ego dabo ei spiritum, & audiet nuncium, & reveletur ad terram suam, & corrumpere eum faciam gladio in terra sua.

8. Reversus est autem Rabzacus, & invenit regem Assyriorum prestantem adversus Iobnam. * Audierat enim quia profectus esset de Lachis, * 4. Reg. 19. 8.

9. & audivit de Tharaca rege Æthiopiæ, dicentes: Egressus est ut pugnet contra te. Quod cum audisset, misit nuncios ad Ezechiam, dicens:

10. Hæc dicetis Ezechiae regi Iudæ, loquantes: Non te decipiat Deus tuus, in quo tu confidis, dicens. Non dabitur Ierusalem in manu regis Assyriorum.

11. Ecce tu audisti omnia, quæ fecerunt reges Assyriorum omnibus terris, quas subverterunt, & tu poteris liberari?

12. Numquid eruerunt eos Iul Gentium, quos subverterunt patres mei Gozam, & Haram, & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thalassar?

13. Ubi est rex Enath, & rex Arphad, & rex urbis Sepharvaim, Ana, & Ava? * 4. Reg. 18. 34. & 19. 13.

14. Et tulit Ezechias libros de manu nunciorum, & legit eos, & ascendit in domum Domini, & expandit eos Ezechias coram Domino.

15. Et oravit Ezechias ad Dominum, dicens: 16. Domine exercituum Deus Israel, qui sedes super cherubim: tu es Deus solus omnipotens regnorum terræ, tu fecisti cælum et terram.

17. Inclina Domine aurem tuam, & audi: aperit Domine oculos tuos, & vide, & audi omnia verba Sennacherib, quæ misit ad blasphemandum Deum viventem.

18. Verè enim Domine deserta fecerunt reges Assyriorum terras, & regiones earum.

19. Et dederunt deos earum igni: non enim erant dii. sed opera manuum hominum, lignum & lapis: & comminuerunt eos.

20. Et nunc Domine Deus noster salva nos de manu eius, & cognoscat omnia regna terræ, quia tu es Dominus solus.

21. Et misit Isaias filius Amos ad Ezechiam, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum:

22. hoc est verbum, quod locutus est Dominus super eum: Despexit te, & subsannavit te virgo filia Sion: post te caput movit filia Ierusalem.

23. Cui exprobasti, & quem blasphemasti, & super quem exaltasti vocem, & levasti altitudinem oculorum tuorum? Ad sanctum Israel.

24. In manu servorum tuorum exprobasti Domino, & dixisti: In multitudine quadrigarum mearum ego ascendi altitudinem montium, juga Libani, & succidam excelsa cedrorum ejus, & electas abietes illius, & introibo altitudinem summitatis ejus, saltum Carmeli ejus.

25. Ego fodi, & bibi aquam, & exsiccavi vestigio pedis mei omnes rivos aggerum.

26. Numquid non audisti, quæ olim fecerim ei? ex diebus antiquis ego plasmavi illuc: & nunc adduxi: & factum est in eradicationem collium compugnantium, & civitatum munitarum,

27. Habitatores earum breviata manu contromueunt, & confusi sunt: facti sunt sicut fœnum agri, & gramen pascuæ, & herba tectorum, quæ exaruit antequam maturesceret.

28. Habitationem tuam, & egressum tuum, & introitum tuum cognovi, & insipiam tuam contra me.

29. Cum fureres adversum me, superbia tua ascendit in aures meas ponam ergo cingulum in paribus tuis, & fienum in labiis tuis, & reducunt te in viam, per quam venisti.

30. Tibi autem hoc erit signum: Comede hoc anno quæ sponte nascentur, & in anno secundo populi vescietur: in anno autem tertio seminate, & metite, & plantate vineas, & comedite fructum earum.

31. Et mittet id, quod salvatum fuerit de domo Iudæ, & quod reliquum est, radicem deorsum, & faciet fructum sursum:

32. quia de Ierusalem exibunt reliquæ, & salvatio de monte Sion: zelus Domini exercituum faciet istud.

33. Propterea hæc dicit Dominus de rege Assyriorum: non intravit civitatem hanc, & non jacet ibi sagittam, & non occupabit eam clypeus, & non mittet in circuitu ejus aggerem.

34. In via, qua venit, per eam revertetur, & civitatem hanc non ingreditur, dicit Dominus:

35. & protegam civitatem istam, ut salvem eam propter me, & propter David servum meum.

36. * Egressus est autem Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Et surrexerunt mane, & ecce omnes, cadavera mortuorum.

* Supr. 31. 8. 4. Reg. 19. 35. Tob. 1. 21. Eccl. 48. 24. 1. Mach. 7. 41. 2. Mach. 8. 19.

37. Et egressus est, & abiit, & reversus est Sennacherib rex Assyriorum, & habitabit in Nive.

38. Et factum est, cum adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech, & Sarsar filii ejus percussissent eum gladio: fugeruntque in terram Atarac, & regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo.

CAPUT XXXVIII.

Ezechias à morte sibi per Isaiam comminatus, signo in horologio sua, accepto, & promissa de manu Assyriorum liberatione, aditque et ad vitam quinquaginta annis, canticum hoc gratiarum actionis Deo cecinit.

1. IN diebus illis rogavit Ezechias usque ad mortem: & introivit ad eum Isaias filius Amos propheta, & dixit ei. Hæc di-

dicat Dominus: dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non vives.

2. Et convertit Ezechias faciem suam ad parietem, & oravit ad Dominum,

3. & dixit: Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Et flevit Ezechias fletu magno.

4. Et factum est verbum Domini ad Isaiam, dicens:

5. Vade, & dic Ezechiae: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui. Audivi orationem tuam, & vidi lacrymas tuas: ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos:

6. & de manu regis Assyriorum eruiam te, & civitatem istam, & protegam eam.

7. Hoc autem tibi erit signum à Domino, quia faciet Dominus verbum hoc, quod locutus est:

8. * Ecce ego reverti faciam umbram linearem, per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsum decem lineis. Et reversus est sed decem lineis per gradus, quos descenderat. * *Eccli* 48. 26.

9. Scriptura Ezechiae regis Iuda cum ægrotasset, & convalesceret de infirmitate sua.

10. Ego dixi: In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.

11. Quæsi residuum annorum meorum. Dixi: Non videbo Dominum Deum in terra viventium.

Non aspiciam hominem ultra, & habitatores quietus.

12. Generatio mea ablata est: & convoluta est à me, quasi tabernaculum pastorem:

Præcisæ est velut à texente, vita mea dum adhuc ordirei, succidit me: de mane usque ad vespem finies me.

13. Sperabam usque ad mane: quasi leo sic contrivit omnia ossa mea:

De mane usque ad vespem finies me:

14. sicut pullus hyundinis sic clamabo, meditabor ut columba:

Attenuati sunt oculi mei, suspicientes in excelsum:

Domine vin patior, responde pro me.

15. Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerit?

Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

16. Domine si sic vivitur, & in talibus vita spiritus mei, corripies me, & vivificabis me.

17. Ecce in pace amaritudo mea amarisima:

Tu autem eruisti animam meam ut non periret, projecisti post teigum tuum omnia peccata mea.

18. Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te. non expeclabunt qui descendunt in lacum, veritatem tuam.

19. Vivens vivens ipse confitebitur tibi, sicut & ego hodie: pater filius notam faciet veritatem tuam.

20. Domine salvum me fac, & psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini.

21. Et jussit Isaias ut tollerent massam de fecis, & cataplasmaarent super vulnus, & sanaretur.

22. Et dixit Ezechias: Quod erit signum quia ascendam in domum Domini?

CAPUT XXXIX.

Ezechias cum missis à rege Babylonis nuntiis suos ostendisset thesauros, ab Isaia de futuro eorum in Babylonem ablatione præmonetur.

1. **I**N tempore illo misit Merodach Bala-dan filius Baladan rex Babylonis, liberos & muneia ad Ezechiam: audierat enim quod ægrotasset, & convalesceret.

2. Lætatus est autem super eis Ezechias, & ostendit eis cellam aromatum, & argenti, & auri, & odoramentorum, & unguenti optimi, & omnes apothecas supellectilis suæ, & universa quæ inventa sunt in thesauris ejus. Non fuit verbum, quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua.

3. Introivit autem Isaias propheta ad Ezechiam regem, & dixit ei: Quid dixerunt viri isti, & unde venerunt ad te? Et dixit Ezechias. De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone.

4. Et dixit: Quid viderunt in domo tua? Et dixit Ezechias. Omnia, quæ in domo mea sunt, viderunt: non fuit res, quam non ostenderim eis in thesauris meis.

5. Et dixit Isaias ad Ezechiam: Audi verbum Domini exercituum.

6. Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ in domo tua sunt, & quæ thesaurizaverunt patres tui usque ad diem hanc, in Babylonem. non relinquetur quidquam, dicit Dominus.

7. Et de filiis tuis, qui exibunt de te, quos genueris, tollent, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.

8. Et dixit Ezechias ad Isaiam: Bonum verbum Domini quod locutus es. Et dixit: Fiat tantum pax, & veritas in diebus meis.

CAPUT XL.

Consolatio & salus Ierusalem per Christum futuram. Joannis Baptiste prædicatio: flagitiositas hominis, & perpetuitas verbi divini Christi in carnem adveniens, ipsiusque gloria potestas & retributio palam ammittenda contra idololatrias Deum scultilibus assimilantes, incomparabilem Dei potentiam ac sapientiam commendat quodque sperantes in Domino mutant fortitudinem.

1. **C**onsolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester.

2. Loquimini ad cor Ierusalem, & advocate eam: quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius: * suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis. * *Apoc* 18. 6.

3. * Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. * *Matth* 3. 3. *Marc* 1. 3.

4. *Luce* 3. 4. *Joan* 1. 23.

5. Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt prava in directam, & aspera in vias planas.

6. Et revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est.

7. Vox dicentis: Clama. Et dixi: Quid clamabo? * Omnis caro ignem, & omnis gloria ejus quasi flos agri. * *Eccli* 14. 18.

Jacob 1. 10. *I. Peti* 1. 24.

8. Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia spiritus Domini sufflavit in eo. Verè fœnum est populus:

9. exsiccatum est fœnum, & cecidit flos: Ver-

Verbum autem Domini nostri manet in æternum.

9. Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Ierusalem: exalta, noli timere. Dic civitatibus Iuda: Ecce Deus vester:

10. ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium ejus dominabitur. ecce merces ejus cum eo, & opus illius coram illo.

11. * Sicut pastor gregei suum pascet in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo levabit, fœtas ipse portabit. * *Ezech.* 34. 23. & 37. 24. *Joann.* 10. 11.

12. Quis mensus est pugillo aquas. & cælos palmo ponæ-ravit? quis appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes, & colles in statera?

13. * Quis adjuxit spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, & ostendit illi? * *Sap.* 9. 13. *Rom.* 11. 34. 1. *Cor.* 2. 10. & v. 16.

14. Cum quo inuit consilium, & instruxit eum, & docuit eum semitam justitiæ, & erudit eum scientiam, & viam prudentiæ ostendit illi?

15. Ecce Gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt. ecce insulæ quasi pulvis exiguis.

16. Et Libanus non sufficiet ad succendendum, & animalia ejus non sufficient ad holocaustum.

17. Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei.

18. * Cui ergo similem fecistis Deum? aut quam imaginem ponetis ei? * *Act.* 17. 29.

19. Numquid sculptile conflavit faber? aut aurifex auro figuravit illud, & laminis argenteis argenteus?

20. Forte lignum, & imputribile elegit. artifex sapiens querit quomodo statuatur simulachrum, quod non moveatur.

21. Numquid non scitis? numquid non audistis? numquid non annuntiavistis vobis ab initio? numquid non intellexistis fundamenta terræ?

22. Qui sedet super gyrum terræ, & habitatores ejus sunt quasi locustæ: qui extendit velut nihilum cælos, & expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum. * *Gen.* 1. 6. *Psal.* 14. 2.

23. Qui dat secretorum scrutatores quasi non sint, iudices terræ velut inane fecit:

24. & quidam neque plantatus, neque satus, neque radicatus in terra truncus eorum: repente flavit in eos, & auerunt, & turbo quasi stipulam auferet eos.

25. Et cui assimilasti me, & adæquastis, dicit sanctus?

26. Levate in excelsum oculos vestros, & videte quis creavit hæc: qui cecidit in numero militum eorum, & omnes ex nomine vocat. præ multitudine fortitudinis & roboris, virtutisque ejus, neque unum reliquum fuit.

27. Quare dicis Iacob, & loqueris Israel: Abscondita est via mea à Domino, & à Deo meo iudicium meum transivit?

28. Numquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ: non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio sapientiæ ejus.

29. Qui dat lasso virtutem: & his, qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat.

30. Deficient pueri, & laborabunt, & juvenes in infirmitate cadent.

31. Qui autem sperant in Domino, muta-

bunt fortitudinem, * assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient. * *Psal.* 103. 5.

CAPUT XLII.

Discepat Dominus cum idololatris de potentia & virtutis magnæque beneficii populo Iudæico exhibitis: quibus suam improbat potentiam & benignitatem erga homines: ostendens simul & idololum impotentiam, & idololatrarum vanitatem.

1. **T** Aceant ad me insulæ, & Gentes mutant fortitudinem: accedant, & tunc loquantur, simul ad iudicium propinquemus.

2. Quis suscitavit se? dabit in conspectu ejus Gentes, & reges obtinebit: dabit quasi pulverem gladio ejus, sicut stipulam vento raptam arcui ens.

3. Persequetur eos, transibit in pace, semita in pedibus ejus non apparebit.

4. Quis hæc operatus est, & fecit, vocans generationes ab exordio? Ego Dominus, * prius & novissimus ego sum. *Isai.* 44. 6. & 48. 12. *Apoc.* 1. 8. & v. 17. & cap. 22. 13.

5. Viderunt insulæ, & timeuerunt, extrema terræ obstupuerunt, appropinquareverunt, & accesserunt.

6. Unusquisque proximo suo auxiliabitur, & fratri suo dicit: Confortare.

7. Contortavit iaber ærarij percussens maleo eum, qui cudebat tunc temporis, dicens: Glutino bonum est & confortavi eum clavis, ut non moveretur.

8. Et tu Israel serve meus, Iacob quem elegeri, semen Abraham amici mei:

9. in quo apprehendi te ab extremis terræ, & a longinquis ejus vocavi te, & dixi tibi: Servus meus es tu, elegi te, & non abjeci te.

10. Ne timeas, quia ego tecum sum: ne declines, quia ego Deus tuus: confortavi te, & auxiliatus sum tibi, & suscepit te dextera justi mei.

11. Ecce confundentur & erubescunt omnes, qui pugnant adversum te: erunt quasi non sint, & peribunt viri, qui contradicunt tibi.

12. Quæres eos, & non invenies, viros rebelles tuos. erunt quasi non sint: & veluti consumptio homines bellantes adversum te.

13. Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicensque tibi: Ne timeas, ego adjuvi te.

14. Noli timere vermis Iacob, qui mortui estis ex Israel. ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus: & redemptor tuus sanctus Israel.

15. Ego posui te quasi plastrum triturans novum, habens rostra serrantia: triturabis montes, & comminues: & colles quasi pulverem pones.

16. Ventilabis eos, & ventus tollet, & turbo disperget eos: & tu exultabis in Domino, in sancto Israel lataberis.

17. Egredi, & pauperes querunt aquas, & non sunt: lingua eorum siti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, Deus Israel non derelinquam eos.

18. Aperiam in supinis collibus flumina, & in medio camporum fontes: ponam desertum in stagna aquarum, & terram iniviam in rivos aquarum.

19. Dabo in solitudinem cedrum, & spinam, & myrtum, & lignum olivæ. ponam in deserto abietem, ulmum & buxum simul:

20. ut videant, & sciant, & recogitent, & intelligent pauper quia manus Domini fecit hoc, & sanctus Israel creavit illud.

21. Propè facite iudicium vestrum, dicit Dominus: afferte, siquid fortè habetis, dixit rex Iacob.

22. Accedant, & nuntient nobis quaecumque ventura sunt: priora quæ fuerunt nuntiante: & ponemus cor nostrum, & sciemus novissima eorum, & quæ ventura sunt indicate nobis.

23. Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dñi estis vos. benè quocumque aut malè, si potestis, facite: & loquamur, & videamus simul.

24. Ecce, vos estis ex nihilo, & opus vestrum ex eo, quod non est: abominatio est qui elegit vos.

25. Suscitavi ab Aquilone, & venit ab Ortu solis: vocavit nomen meum, & adducet magistratus quasi lutum, & velut plastes concilians humum.

26. Quis annuntiavit ab exordio ut sciamus: & à principio ut dicamus: iustus es? non est neque annuntians, neque prædicens, neque audiens sermones vestros.

27. Primus ad Sion dicit: Ecce adsunt, & Ierusalem evangelistam dabo.

28. Et vidi, & non erat neque ex istis quisquam qui iniret consilium, & interrogatus responderet verbum.

29. Ecce omnes iniusti, & vana opera eorum: ventus & inane simulachra eorum.

CAPUT XLII.

Pater sibi placet in filio Christo, cuius virtutes & opera quæ factus est, propheta explicat, exhortans universas gentes ad laudem & gratiarum actionem: addit quoque, malos, idolatrias & ingratos graviter à Domino puniendos, plurimum conquerens de ingratitudine servorum Dei.

1. **E**CCE servus meus, suscipiam eum: * electus meus, complacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum, iudicium Gentibus proferet. * *Matth. 12. 18.*

2. Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur vox eius fois.

3. Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet: in veritate educet iudicium.

4. Non erit tristis, neque turbulentus, donec ponat in terra iudicium: & legem ejus insulæ expectabunt.

5. Hæc dicit Dominus Deus creans caelos, & extendens eos: firmans terram, & quæ germinant ex ea: dans flatum populo, qui est super eam, & spiritum calcantibus eam.

6. Ego Dominus vocavi te in iustitia, & apprehendi manum tuam, & servavi te. * Et dedi te in fœdus populi, in lucem Gentium. * *Isrl. 49. 6.*

7. Ut aperies oculos cæcorum, & educes de conclusione vincum, de domo carceris sedentes in tenebris.

8. * Ego Dominus, hoc est nomen meum: gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus. * *Isrl. 48. 11. & v. 12.*

9. Quæ prima fuerunt, ecce venerunt: nova quoque ego annuntio: antequam oriantur, audita vobis faciam.

10. Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremeis terræ: qui descenditis in mare, & plenitudo ejus, insulæ, & habitatores earum.

11. Sublevetur desertum, & civitates ejus: in domibus habitabit Cedar: laudate habitatores Petræ, de vertice montium clamabunt.

12. Ponent Domino gloriam, & laudem ejus in insulis nuntiabunt.

13. Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir præliator suscitabit zelum: vociferabitur, & clamabit: super inimicos suos confortabitur:

14. Tacui semper, silui, patiens fui, sicut parturiens loquar: dissipabo, & absorbebo simul.

15. Desertos faciam montes, & colles, & omne gramen eorum exsicabo: & ponam flumina in insulas, & stagna arefaciam.

16. Et ducam cæcos in viam, quam nesciunt, & in semitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam: ponam tenebras coram eis in lucem, & prava in recta: hæc verba feci eis, & non dereliqui eos.

17. Conversi sunt retrorsum: confundantur confusione qui confidunt in sculptili, qui dicunt confatili: Vos dñi nostri.

18. Surdi audite, & cæci intuemini ad videndum.

19. Quis cæcus, nisi servus meus? & surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? quis cæcus, nisi qui venundatus est? & quis cæcus, nisi servus Domini?

20. Qui vides multa, nonne custodies? qui apertis habes aures, nonne audies?

21. Et Dominus voluit ut sanctificaret eum, & magnificaret legem, & extolleret.

22. Ipse autem populus directus, & vastatus: liques juvenum omnes, & in domibus carcerum absconditi sunt: facti sunt in rapinam, nec est qui eruat. in direptionem, nec est qui dicat: Redde.

23. Quis est in vobis qui audiat hoc, attendat & auscultet futura?

24. Quis dedit in directionem Iacob, & Israel vastantibus? nonne Dominus ipse, cui peccavimus? Et noluerunt in viis ejus ambulare, & non audierunt legem ejus.

25. Et effudit super eum indignationem furoris sui, & forte bellum, & combussit eum in circuitu, & non cognovit: & succendit eum, & non intellexit.

CAPUT XLIII.

Populum credentem securum facit, ejus ex universo orbe multiplicationem futuram promittens, cum enarratione præteritorum ac futurorum Dei erga populum suum beneficiorum, quibus se solum verum Deum esse comprobavit: addita gravi expostulatione adversus Iudæorum ingratitudinem.

1. **E**T nunc hæc dicit Dominus creans te Iacob, & formans te Israel: Noli timere, quia redemi te, & vocavi te nomen tuum: meus es tu.

2. Cum transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cum ambulaveris in igne, non combureis, & flamma non ardebit in te:

3. Quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israel salvator tuus, dedi propitiationem tuam Ægyptum, Æthiopiam, & Saba pro te.

4. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & gloriosus: ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua.

5. Noli timere, quia ego tecum sum: ab Oriente adducam semen tuum, & ab Occidente congregabo te,

6. Dicam Aquilioni: Da. & Austro: Noli pro-

prohibere: affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terrarum.

7. Et omnem, qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum, formavi eum, & feci eum.

8. Educ foras populum cæcum, & oculos habentem: surdum, & aures ei sunt.

9. Omnes gentes congregatæ sunt simul, & collectæ sunt tribus: quis in vobis annuntiet istud, & quæ prima sunt audire nos faciet: dent testes eorum, justificentur, & audiant, & dicant: Verè.

10. Vos testes mei, dicit Dominus, & servus meus, quem elegi: ut sciatis, & credatis mihi, & intelligatis quia ego ipse sum. Ante me non est formatus Deus, & post me non erit.

11. * Ego sum, ego sum Dominus, & non est absque me salvator. * *Osee 13. 4.*

12. Ego angustavi, & salvavi: auditum feci, & non fuit in vobis alienus: vos testes mei, dicit Dominus, & ego Deus.

13. Et ab initio ego ipse, & non est qui de manu mea eruat. operabor, & quis avertere illud?

14. Hæc dicit Dominus redemptor vester, sanctus Israel: Propter vos misi in Babylonem, & detraxi veves universos, & Chaldæos in navibus suis gloriantes.

15. Ego Dominus sanctus vester, creans Israel: rex vester.

16. Hæc dicit Dominus, qui dedit in mari viam, & in aquis torrentibus semitam.

17. Qui eduxit quadrigam & equum: agmen & robustum, simul obdormierunt, nec resurgent: contriti sunt quasi limum, & extincti sunt.

18. Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini.

19. * Ecce ego facio nova, & nunc orientur, utique cognoscetis ea. ponam in deserto viam, & in invio flumina. * *2. Cor. 5. 17. Apoc. 21. 5*

20. Glorificabit me bestia agri, dracones & stultiones, quia dedi in deserto aquas, flumina in invio, ut darem potum populo meo, electo meo.

21. Populum istum formavi mihi, laudem meam notabit.

22. Non me invocasti Iacob, nec laborasti in me Israel.

23. Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, & vicimus tuis non glorificasti me: non te servire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in thure.

24. Non enisti mihi argento calaminum, & adipe victimarum tuarum non inebriasti me. Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis, præbui mihi laborem in iniquitatibus tuis.

25. Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.

26. Reduc me in memoriam, & iudicemur simul: nara si quid habes ut justificeris.

27. Pater tuus primus peccavit, & interpretes tui prævaricati sunt in me.

28. Et contaminavi principes sanctos, dedi ad intenebrationem Iacob, & Israel in blasphemiam.

CAPUT XLIV.

Deus consolatur populum suum, effusus super eum spiritum suum, & aquas super sitientem: ipse primus & novissimus ac solus Deus, omnium creator ac moderatur: idolorum quoque, artificum eorum ac idololatrarum magna vanitas, imò stupor aperte convincitur: proinde ab idolis ad Deum, in cuius manu sunt omnia, populus revocatur.

tas, imò stupor aperte convincitur: proinde ab idolis ad Deum, in cuius manu sunt omnia, populus revocatur.

1. **E**T nunc audi Iacob serve meus, & Israel quem elegi: * *Ierem. 30. 10. & 46. 27.*

2. hæc dicit Dominus faciens & formans te, ab utero auxiliorum tuus: noli timere serve meus Iacob, & rectissime, quem elegi.

3. Effundam enim aquas super sitientem, & fluentia super aridam: effundam spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam.

4. Et germinabunt inter herbas quasi salices juxta præterfluentes aquas.

5. Iste dicit: Domini ego sum: & ille vocabitur in nomine Iacob, & hic scribet manu sua: Domino: & in nomine Israel assimilabitur.

6. Hæc dicit Dominus rex Israel, & redemptor ejus Dominus exercituum: * Ego primus, & ego novissimus, & absque me non est Deus. * *Supr. 41. 4. Inf. 48. 12. Apoc. 1. 8. & versic. 17. 18. & cap. 22. 13.*

7. Quis similis mei? vocet, & annuntiet: & ordinem exponat mihi, ex quo constitui populum antiquum: ventura & quæ futura sunt annuntient eis.

8. Nolite timere, neque conturbemini: ex tunc audite te feci, & annuntiavi: vos estis testes mei. numquid est Deus absque me, & formator, quem ego non novimus?

9. Placitæ idoli omnes nihil sunt, & amantissima eorum non proderunt eis. ipsi sunt testes eorum, quia non vident, neque intelligunt, ut confiantur.

10. Quis formavit Deum, & sculptile confavit ad nihil utile?

11. Ecce omnes participes ejus confundentur: fabii enim sunt ex hominibus: convenient omnes, stabunt & pavebunt, & confundentur simul.

12. * Faber ferrarius luna operatus est: in prunis, & in malleis formavit illud, & operatus est in brachio fortitudinis sue: esuriet & deficiet, non bibet aquam, & lassescet. * *Cap. 13. 11.*

13. Artifex lignarius extendit normam, formavit illud in runcina: fecit illud in angularibus, & in circulo tornavit illud: & fecit imaginem viri quasi speciosum hominem habitantem in domo.

14. Succidit cedros, tulit ilicem, & quercum, quæ steterat inter ligna salus: plantavit pinum, quam pluvia nutritiv.

15. Et facta est hominibus in focum: sumptus ex eis, & calefactus est: & succendit, & coxit panes: de reliquo autem operatus est deum, & adoravit: fecit sculptile, & curvatus est ante illud.

16. Medium ejus combussit igni, & de medio ejus carnes comedit: coxit pulmentum, & saturatus est, & calefactus est, & dixit: Vah, calefactus sum, vidi focum.

17. Reliquum autem ejus deum fecit & sculptile sibi: curvatur ante illud, & adorat illud, & obsecrat, dicens: Libera me, quia Deus meus es tu.

18. Nescierunt, neque intellexerunt: oblitii enim sunt ne videant oculi eorum, & ne intelligant corde suo.

19. Non recogitant in mente sua, neque cognoscunt, neque sentiunt, ut dicant: Medietatem ejus combussit igni, & coxi super carbones ejus panes: coxi carnes & comedi, &

& de reliquo ejus idolum faciam? ante truncum ligni procidam?

20. Pars ejus cinis est: cor insipiens adoravit illud, & non liberabit animam suam, neque dicit: Fortè mendacium est in dextera mea.

21. Memento horum Iacob, & Israel, quoniam servus meus es tu. formavi te, servus meus es tu Israel ne obliviscaris mei.

22. Delevi ut nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua: revertere ad me, quoniam redemi te.

23. Laudate cæli, quoniam misericordiam fecit Dominus: jubilate extrema terræ, resonate montes laudationem, saltus & omne lignum ejus: quoniam redemit Dominus Iacob, & Israel gloriabitur.

24. Hæc dicit Dominus redemptor tuus, & formator tuus ex utero: Ego sum Dominus, faciens omnia, extendens cælos solus, stabilis terram, & nullus mecum.

25. Irrita faciens signa divinorum, & ariolos in fuorem vertens. Convertens sapientes retrorsum: & scientiam eorum stultam faciens.

26. Suscitans verbum servi sui, & consilium nunciorum suorum complens. Qui dico Ierusalem: Habitaberis: & civitatis Iudæ: Edificabimini, & deserta ejus suscitabo.

27. Qui dico profundo: Desolare, & flumina tua arefaciam.

28. Qui dico Cyro: pastor meus es, & omnem voluntatem meam compleris. Qui dico Ierusalem: * Edificaberis: & templo: ** Fundaberis. * 2. Esdr. 2. ** 1. Esdr. 7.

CAPUT XLV.

Prophetia de Cyro & victoris ipsi à Deo concedendis, cum incipitatione quod Deum in his non agnoscat, cum ipse solus sit Deus, omnium Dominus, cui nemo potest contradicere: prædicitur Christi natiuitas: & loquitur propheta permissum de Iudæorum per Cyrum liberatione, ac salute per Christum futura: quodque solus Dominus sit Deus, justus & salvans, promissaque complens.

1. **H**æc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus Gentes, & dorsa regum vertam, & aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur.

2. Ego ante te ibo. & gloriosos terræ humiliabo: portas areas conteram, & vinctes ferreos confringam.

3. Et dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum. ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel.

4. Propter servum meum Iacob, & Israel electum meum, & vocavi te nomine tuo: assimilavi te, & non cognovisti me.

5. Ego Dominus, & non est similis: extra me non est Deus: accinxisti te, & non cognovisti me.

6. Ut sciant hi, qui ab ortu solis, & qui ab occidente, quoniam absque me non est: Ego Dominus, & non est alter.

7. formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum: ego Dominus faciens omnia hæc.

8. Rorate cæli desuper, & nubes pluant justum: aperiatur terra, & germinet salvatorem: & justitia oritur simul: ego Dominus creavi eum.

9. Væ qui contradicit fictori suo, testa de saniis terræ: * nunquid dicit lutum figulo

suo: Quid facis, & opus tuum absque manibus est? * Jer. 18. 6. Rom. 9. 20.

10. Væ qui dicit patri: Quid generas? & mulieri: Quid parturis?

11. Hæc dicit Dominus sanctus Israel plastes ejus. Ventura interrogate me, super filios meos, & super opus manuum mearum mandate mihi.

12. Ego feci terram, & hominem super eam creavi ego: manus meæ tetenderunt cælos, & omni militiæ eorum mandavi.

13. Ego suscitavi eum ad justitiam, & omnes vias ejus dirigam: ipse ædificabit civitatem meam, & captivitatem meam dimittet, non in pretio, neque in muneribus, dicit Dominus Deus exercituum.

14. Hæc dicit Dominus: Labor Ægypti, & negotatio Æthiopiæ, & Sabaim vii sublimes ad te transibunt, & tui erunt: Post te ambulabunt, vincti manicis pergent: & te adorabunt, teque deprecabuntur. Tantum in te est Deus, & non est absque te Deus.

15. Verū tu es Deus absconditus, Deus Israel salvator.

16. Confusi sunt, & erubuerunt omnes: simul aberunt in confusionem fabricatores errorum.

17. Israel salvatus est in Domino salute æterna: non confundemini, & non erubescitis usque in sæculum sæculi.

18. Quia hæc dicit Dominus creans cælos, ipse Deus formans terram, & faciens eam, ipse plastes ejus. non in vanum creavi eam. ut habitaretur, formavi eam. ego Dominus, & non est alius.

19. Non in abscondito locutus sum in loco terræ tenebroso: non dixi semini Iacob. Frustra quærite me. ego Dominus loquens justitiam, annuntians recta.

20. Congregamini, & venite, & accedite simul qui salvati estis ex Gentibus. nesciunt qui levant lignum sculpturæ suæ, & iogant Deum non salvantem.

21. Annuntiate, & venite, & consiliamini simul. quis auditum fecit hoc ab initio, ex tunc prædixit illud? nunquid non ego Dominus, & non est ultra Deus absque me? Deus justus, & salvans non est præter me.

22. Convertimini ad me, & salvi eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non est alius.

23. In memetipso juravi, egredietur de ore meo justitie verbum, & non revertetur:

24. * quia mihi cuiusvis verbum omne genu, & jurabit omnis lingua. * Rom. 14. 11. Philip. 2. 10.

25. Ergo in Domino, dicit, inæ sunt justitiæ & imperium. ad eum veniet, & confundentur omnes qui repugnant ei.

26. In Domino iustificabitur, & laudabitur omne semen Israel.

CAPUT XLVI.

Ostenditur idolorum vanitas, & destructio ipsorum prædicitur: Iudæi cum reliquis Israel ad Deum invocantur, ostensa Dei magna benignitate ad ipsos, addita gravi incipitatione ob ipsorum ingratitude & idololatiam: hortaturque ut ad ipsum, qui solus omnia novit & potest, revertantur, salutem ipsi per filium promittens.

1. **C**onfractus est Bel, contritus est Nabob: facta sunt simulachra eorum basitii & jumentis, onera vestra gravi pondere usque ad lassitudinem.

2. Contabuerunt, & contrita sunt simul: non

non potuerunt salvare portantem, & anima eorum in captivitate ibat.

7. Audite me domus Iacob, & omne residuum domus Israel, qui portamini à meo utero, qui gestamini à mea vulva.

8. Usque ad senectam ego ipse, & usque ad canos ego portabo: ego recui, & ego feram: ego portabo, & salvabo.

9. Cui assimilastis me, & aequastis, & comparastis me, & fecistis similem?

10. Qui confertis aurum de sacculo, & argentum statera ponderatis: conducentes aurum, ut faciat deum: & procidunt, & adorant.

11. * Portant illum in humeris gestantes, & ponentes in loco suo: & stabit, ac de loco suo non movebitur. sed & cum clamaverint ad eum, non audiet: de tribulatione non salvabit eos. * Bar. 6. 25.

12. Mementote istud, & contundamini: recte pravaricatorum ad cor.

13. Recordamini prioris sæculi, quoniam ego sum Deus, & non est ultra Deus, nec est similis mei:

14. Annuntians ab exordio novissimum, & ab initio quæ necdum facta sunt, dicens: Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet:

15. Vocans ab Oriente avem, & de terra longinqua virum voluntatis meæ. & locutus sum, & adducam illud: creavi, & faciam illud.

16. Audite me duro corde, qui longè estis à iustitia.

17. Propè feci iustitiam meam, non elongabitur, & salus mea non morabitur. Dabo in Sion salutem, & in Israel gloriam meam.

CAPUT XLVII.

Babylonis humiliatio ac contritio pradicatur, propter ipsius superbiam, arrogantiam, & crudelitatem in Iudeos suos captivos. & quia in maleficiis, auguriis. atque incantatoribus spem posuit.

1. **D**escende, sede in pulvere virgo filia Babylon, sede in terra. non est solum filia Chaldaeorum, quia ultra non vocaberis mollis & tenera.

2. Tolle molam, & mole farinam: denuda urpitudinem tuam, discooperi humum, iela ciura, transi flumina.

3. * Revelabitur ignominia tua, & videbitur opprobrium tuum: ultionem capiam, & non resistet mihi homo. * Nah. 3. 5.

4. Redemptor noster, Dominus exercituum omen illius, sanctus Israel.

5. Sede tacens, & intra in tenebras filia Chaldaeorum: quia non vocaberis ultra domina regnorum.

6. Iatus sum super populum meum, comminavi hereditatem meam, & dedi eos in manu tua: non posuisti eis misericordias: sed senem aggravasti iugum tuum valde.

7. Et dixisti: In sempiternum ero domina: non posuisti hæc super cor tuum, neque recordatus es novissimi tui.

8. Et nunc audi hæc delicata, & habitans invidente, quæ dicis in corde tuo: * Ego in, & non est præter me amplius: non sebo vidua, & ignorabo sterilitatem.

* Apoc. 18. 7.

9. * Veniet tibi duo hæc subito in die una, erilitas & viduitas. universa veneunt super, propter multitudinem maleficiorum tuo-

rum, & propter durtitiam incantatorum tuorum vehementem. * Ipsi. 51. 19.

10. Et fiduciam habuisti in malitia tua, & dixisti: Non est qui videat me. sapientia tua & scientia tua hæc decept te. Et dixisti in corde tuo. Ego sum, & præter me non est altera.

11. Veniet super te malum, & nescies ortum ejus: & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare: veniet super te repente miscia, quam nescies.

12. Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua, si forte quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior.

13. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum stent, & salvent te angues cæli, qui contemplantur sidera, & supputant menses, ut ex eis annuntiant ventura tibi.

14. Ecce facti sunt quasi stipula, ignis combussit eos non liberabunt animam suam de manu flammæ: non sunt prunæ, quibus calefiant, nec focus, ut sedant ad eum.

15. Sic facta sunt tibi in quibuscumque laboraveras: negotiatores tui ab adolescentia tua, unusquisque in via sua erraverunt. non est qui salvet te.

CAPUT XLVIII.

Incipit Dominus hypocritam, iniquitatem ac durtitiam Iudeorum: se, & non idola, annuntians futura. & illa complectens ostendens: propter nomen suum tamen parcat ipsis: & ita venient eos ad se levocat, probans se solum verum Deum, omnium consilium, & quæ populi redemptorem: ac gubernatorem: conquerens quoque de mandatorum suorum in pravaricatione, quibus observati felices fuissent.

1. **A**udite hæc domus Iacob: qui vocamini nomine Israel, & de aquis Iudæa existis, qui juratis in nomine Domini, & Dei Israel recordamini non in veritate, neque in iustitia.

2. De civitate enim sancta vocati sunt, & super Deum Israel constabiles sunt. Dominus exercituum nomen ejus.

3. Priora ex tunc annuntiavi, & ex ore meo exierunt, & audita teci ea: repente operatus sum, & venerunt.

4. Scivi enim quia durus es tu, & nervus fereus cervix tua, & tions tua ærea.

5. Prædixi tibi ex tunc: antequam venirent indicavi tibi, ne forte diceres: Idola mea fecerunt hæc, & sculptilia mea, & consiliatia mandaverunt ista.

6. Quæ audisti, vide omnia: vos autem nun annuntiastis! Audita teci tibi nova ex tunc, & conservata sunt quæ nescis:

7. nunc creata sunt, & non ex tunc: & ante diem, & non audisti ea, ne forte dicas: Ecce ego cognovi ea.

8. Neque audisti, neque cognovisti: neque ex tunc aperta est auris tua: scio enim quia pravaricaris pravaricaberis, & transgressorem ex utero vocavi te.

9. Propter nomen meum longè faciam furorē meum: & laude mea inhiabo te, ne intereas.

10. Ecce excoxi te, sed non quasi argentum, elegi te in camino paupertatis.

11. Propter me, propter me faciam, ut non blasphemet: * & gloriam meam alteri non dabo. * Supr. 42. 8.

12. Audi me Iacob, & Israel quem ego voco: * ego ipse, ego primus, & ego novissimus.

mus. * *Sap. 41. 4. & 44. 6. Apoc. 1. 8. & v. 17. & cap. 22. 13.*

13. Manus quoque in ea fundavit terram, & dextera mea mensa est cælos: ego vocabo eos, & stabunt simul.

14. Congregamini omnes vos, & audite: quis de eis annuntiavit hæc? Dominus dilexit eum, faciet voluntatem suam in Babylone, & brachium suum in Chaldaeis.

15. Ego ego locutus sum, & vocavi eum: adduxi eum, & directa est via ejus.

16. Accedite ad me, & audite hoc: non à principio in abscondito locutus sum: ex tempore antequam fieret, ibi eram. & nunc Dominus Deus misit me, & spiritus ejus.

17. Hæc dicit Dominus redemptor tuus sanctus Israel. Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, gubernans te in via, qua ambulas.

18. Utinam attendisses mandata mea: facta fuisset sicut flumen pax tua, & justitia tua sicut gurgites maris.

19. & fuisset quasi arena semen tuum, & stirps uteri tui ut lapilli ejus: non anteisset, & non fuisset attritum nomen ejus à facie mea.

20. * Egredimini de Babylone, fugite à Chaldaeis, in voce exultationis annuntiavit: auditum facite hoc, & efferte illud usque ad extrema terræ. Dicite. Revenit Dominus servum suum Jacob. * *Ier. 51. 6. Apoc. 18. 4.*

21. Non stiterit in deserto, cum educeret eos: * aquam de petra produxit eis, & scindit petram, & fluxerunt aquæ. * *Exod. 17. 6. Num. 20. 11.*

22. * Non est pax impiis, dicit Dominus. * *Isai. 57. 21.*

CAPUT XLIX.

Constituitur Christus dux Gentium ac Iudæorum salvandorum, daturque in fœdus populi ex omni orbis parte vocandi. & ostensa magna felicitate credentium in Christum, horiturus eos ad gratiarum actionem. benigne etiam consolatur Sion quæ se à Deo desertam conqueratur, promittens eam toto orbe fore gloriosam, omnibus ad ipsam confluentibus, ejusque contritis inimicis.

1. **A**udite insulæ, & attendite populi de longe: Dominus ab utero vocavit me, & de ventre matris mee recordatus est nominis mei. * *Ier. 1. 5. Gal. 1. 15.*

2. * Et posuit os meum quasi gladium acutum: in umbra manus suæ protexit me, & posuit me sicut sagittam electam: in pharetra sua abscondit me. * *Isai. 51. 10. Ephes. 6. 16. Hebr. 4. 12. Apoc. 1. 16.*

3. Et dixit mihi: Servus meus es tu Israel, quia in te glorior.

4. Et ego dixi: In vacuum laboravi, sine causa, & vane fortitudinem meam consumpsi: ergo judicium meum cum Domino, & opus meum cum Deo meo.

5. Et nunc dicit Dominus, formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum, & Israel non congregabitur, & gloriatus sum in oculis Domini, & Deus meus ractus est fortitudo mea.

6. Et dixit: Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, & feces Israel convertendas. * Ecce dedi te in lucem Gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. * *Sap. 42. 6. Act. 13. 47.*

7. Hæc dicit Dominus redemptor Israel, sanctus ejus, ad contemptibilem animam, ad abominatam gentem, ad servum dominorum:

Reges videbunt, & insurgent principes, & adiabunt propter Dominum, quia fidelis est, & sanctum Israel qui elegit te.

8. Hæc dicit Dominus: * In tempore placito exaudivi te, & in die salutis auxiliatus sum tui: & servavi te, & dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram, & possideres hereditates dissipatas. * *2. Cor. 6. 2.*

9. ut diceret his, qui vincti sunt: Exite: & his, qui in tenebris: Revelamini. Super vns pascentur, & in omnibus planis pascua cœtium.

10. * Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus & sol. quia miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos. * *Apoc. 7. 16.*

11. Et ponam omnes montes meos in viam, & semitæ meæ exaltabuntur.

12. Ecce isti de longe venient, & ecce illi ab Aquilone & mari, & isti de terra australi.

13. Laudate cæli, & exulta terra, jubilate montes laudem, quia consolatus est Dominus populum suum, & pauperum suorum miserebitur.

14. Et dixit Sion: Dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus est mei.

15. Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misceatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui.

16. Ecce in manibus meis descripsi te: * mihi tui coram oculis meis semper. * *V. Evod. 13. 9.*

17. Venerunt studiosores tui: destruentes te, & dissipantes à te exilium.

18. * Leva in circuitu oculos tuos, & vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris, & circumdabis tibi eos quasi sponsa. * *Isai. 60. 4.*

19. Quia deserta tua, & solitudines tuæ, & terra inuina tuæ nunc angusta erunt præ habitatoribus, & longè fugabuntur qui absorbent te.

20. Adhuc dicent in auribus tuis filii sterilitatis tuæ: Angustus est mihi locus, fac spatium mihi ut habitem.

21. Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos? ego sterilis, & non pariens, trans-migrata, & captiva: & istos quis contrivit? ego destituta & sola: & isti ubi erant?

22. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce levabo ad Gentes manus meas, & ad populos exaltabo signum meum. Et afferent filios tuos in ulnis, & filias tuas super humeros portabunt.

23. Et erunt reges nutitii tui, & reginæ nutrices tuæ: vultu in terram demisso adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent. * Et scies quia ego Dominus, super quod confitentur qui expectant eum. * *Vide Psal. 71. 9. & Isai. 40. 14.*

24. Nunquid tolletur à forti præda? aut quod captum fuerit à robusto, salvum esse poterit?

25. Quia hæc dicit Dominus: Equidem, & captivitas à forti tolletur, & quod ablatum fuerit à robusto, salvabitur. Eos verò, qui judicaverunt te, ego judicabo, & filios tuos ego salvabo.

26. Et cibabo hostes tuos carnibus suis: & quasi musto, sanguine suo inebriabuntur: & sciet omnis caro, quia ego Dominus salvans te, & redemptor tuus fortis Jacob.

CAPUT L.

Non ex Dei impotentia, sed propter suam im-

quitates manet Synagoga repudiata, Christum nolens recipere, qui nihil pretermisit quod agendum fuerat ut ab ea reciperetur; imo illius amoris seipsum in ignominiosas tradens afflictiones: ideoque Synagogam doloribus interituras denuntiat.

1. **H**ÆC dicit Dominus: Quis est hic liber repudi matris vestræ, quo dimisi eam? aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, & in scelibus vestris dimisi matrem vestram.

2. Quia veni, & non erat vir: vocavi, & non erat qui audiret. * nunquid abbreviata & parvula facta est manus mea, ut non possim redimere? aut non est in me virtus ad liberandum? Ecce in increpatione mea descendum faciam mare, ponam in flumina in siccum: computrescent pisces sine aqua, & morientur in siti. * *Infr.* 59. 1.

3. Induam cælos tenebris, & saccum ponam operimentum eorum.

4. Dominus dedit mihi linguam enititum ut sciam sustentare eum, qui lassus est verbo: erigit manū, manū erigit mihi auiem, ut audiam quasi magistrum.

5. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico: rectorum non abili.

6. * Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non averti ab increpantibus, & conspuentibus in me. * *Matth.* 26. 67.

7. Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus: ideo posui faciem meam ut petram durissimam, & scio quoniam non confundar.

8. * Juxtā est qui justificat me, quis contradicet mihi? sternus simul, quis est adversarius meus? accedat ad me. * *Rom.* 8. 33.

9. Ecce Dominus Deus auxiliator meus: quis est qui condemnet me? Ecce omnes quasi vestimentum conterentur, tinea comedet eos.

10. Quis ex vobis timens Dominum, audiens vocem servi sui? qui ambulavit in tenebris, & non est lumen ei, speret in nomine Domini, & innitatur super Deum suum.

11. Ecce vos omnes accedentes ignem accincti flammis, ambulatis in lumine ignis vestri, & in flammis, quas succendistis: de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis.

CAPUT LI.

Exhortatur Sion exemplo Abrahæ, cui Deus promissa complevit, ut et ipsa certo fidat se promissam à Deo consolationem accepturam: de consolatione, salute & magna felicitate Sion, hoc est Ecclesia, per Christum futuram, & de lege Evangelica, latè disserit, ac de humilatione hostium Ecclesie.

1. **A**udite me qui sequimini quod iustum est, & queritis Dominum: attendite ad petram unde excisi estis, & ad cavernam laci, de qua præcisi estis.

2. Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Sarai, quæ peperit vos: quia unum vocavi eum, & benedixi ei, & multiplicavi eum.

3. Consolabitur ergo Dominus Sion, & consolabitur omnes iunias ejus: & ponet desertum ejus quasi delicias, & solitudinem ejus quasi hortum Domini. Gaudium & lætitia inveniatur in ea, gratiarum actio, & vox laudis.

4. Attendite ad me popule meus, & tribus mea me audite: * quia lex à me exiit, & iudicium meum in lucem populorum requiescet. * *Supr.* 2. 3.

5. Propè est iustus meus, egressus est salvator meus, & brachia mea populos judicabunt: me insule expeclabunt, & brachium meum sustinebunt.

6. Levate in cælum oculos vestros, & videte sub terra deorsum: quia cæli sicut furus liquescent, & terra sicut vestimentum atteretur, & habitatores ejus sicut hæc interibunt: * Salus autem mea in sempiternum erit, & iustitia mea non deficiet.

* *Psal.* 36. 39.

7. Audite me qui scitis iustum, populus meus: * lex mea in corde eorum: nolite timere opprobrium hominum, & blasphemias eorum ne metuatis. * *Psal.* 35. 31.

8. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis: & sicut lanam, sic devorabit eos tinea: Salus autem mea in sempiternum erit, & iustitia mea in generationes generationum.

9. Consurge, consurge, inducra fortitudinem brachium Domini. consurge sicut in diebus antiquis, in generationibus sæculorum. Numquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem?

10. * Numquid non tu siccasti mare, aquam abyssi vehemens: qui posuisti profundum maris viam, ut transiret liberati?

* *Exod.* 14. 21.

11. Et nunc qui redempti sunt à Domino, revertentur, & venient in Sion laudantes, & lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium & lætiam tenebunt, rugiet dolor & gemitus.

12. Ego, ego ipse consolabor vos, quis tu ut timeas ab homine mortali, & à filio hominis, qui quasi fœnum ita arescet?

13. Et oblitus es Domini factoris tui, qui tetendit cælos, & rundavit terram: & tonitruasti iugiter tota die à facie furoris ejus, qui te tribulabat, & paraverat ad perdendum: ubi nunc est furor tribulantis?

14. Cito veniet gradiens ad aperiendum, & non interficiet usque ad internecionem, nec denciet panis ejus.

15. Ego autem sum Dominus Deus tuus, qui confurbo mare, & intumescunt fluctus ejus: Dominus exercituum nomen meum.

16. * Posui verba mea in ore tuo, & in umbra manus mee protexi te, ut plantes cælos, & fundes terram: & dicas ad Sion: Populus meus es tu. * *Supr.* 49. 2.

17. Elevare, elevare, consurg. Ierusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus: usque ad randum calicis saporis bibisti, & potasti usque ad fæces.

18. Non est qui sustentet eam ex omnibus filiis, quos genuit: & non est qui apprehendat manum ejus ex omnibus filiis, quos enutrit.

19. * Duo sunt quæ occurrerunt tibi: quis contristabitur super te? vastitas, & contritio, & fames, & gladius, quis consolabitur te? * *Supr.* 47. 9.

20. Filii tui projecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum, sicut oxys illaqueatus: pleni indignatione Domini, increpatione Dei tui.

21. Idcirco audi hoc pauperula, & abria non à vino.

22. Hæc dicit dominator tuus Dominus, & Deus tuus, qui pugnabit pro populo suo: Ecce

ce tui de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meae, non adicies ut bibas illum ultra.

23. Et ponam illum in manu eorum, qui te humiliaverunt, & dixerunt animae tuae: Incurvare ut, et transeamus: & posuisti ut terram corpus tuum, & quasi viam transeuntibus.

CAPUT LII.

Excitat Sion, hoc est, Christi Ecclesiam ad consolationem, ob gratiam sui redemptionem: meminit descensus Israel in Aegyptum, & liberationis ab Assur: praedicatores autem Evangelicæ pacis commendat, excitans omnes ad laudem propter Christum paratum omnibus salvatorem. & de ipsius exaltatione ac humilatione, & fide gentium in ipsum.

1. **C**onsurge, consurge, induere fortitudine tua Sion, induere vestimentis gloriae tuae Ierusalem civitas sancti: quia non adjiciet ultra ut pertranseat per te incircumcisus & immundus.

2. Excutere de pulvere, consurge; sede Ierusalem: solve vincula colli tui captiva filia Sion.

3. Quia hæc dicit Dominus: Gratis venundati estis, & sine argento redimemini.

4. Quia hæc dicit Dominus Deus: * In Aegyptum descendit populus meus in principio ut colonus esset ibi: & Assur absque ulla causa calumniatus est eum. * Gen. 40. 6.

5. Et numquid mihi est hic, dicit Dominus, quoniam ablati sunt populus meus gratis? Inimicantes ejus inique agunt, dicit Dominus, & jugiter tota die nomen meum blasphematur. * Ezech. 30. 20. Rom. 2. 24.

6. Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa: quia ego ipsi qui loquebar, ecce adsum.

7. * Quam pulchri super montes pedes annuntiantis & praedicantis pacem: annuntiantis bonum, praedicantis salutem, dicentis Sion: Regnabit Deus tuus! * Nah. 1. 15. Rom. 10. 15.

8. Vox speculatorum tuorum: levaverunt vocem, simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt cum converterit Dominus Sion.

9. Gaudete, & laudate simul deserta Ierusalem: quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Ierusalem.

10. Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium: * & videbunt omnes fines terrae salutem Dei nostri.

* Psalm. 97. 3.

11. Recedite, recedite, exite inde, * pollutum nolite tangere: exite de inedio ejus, mundamini qui fertis vasa Domini.

* 2. Cor. 6. 17.

12. Quoniam non in tumultu exibitis, nec in fuga properabitis: praedat enim vos Dominus, & congregabit vos Deus Israel.

13. Ecce intelligit servus meus, exaltabitur, & elevabitur, & sublimis erit valde.

14. Sicut obstupuerunt super te multi, sic ingloriosius erit inter viros aspectus ejus, & forma ejus inter filios hominum.

15. Iste asperget gentes multas, super ipsum continebunt reges os suum: * quia quibus non est narratum de eo, viderunt: & qui non audierunt, contemplati sunt.

* Roman. 15. 21.

CAPUT LIII.

Non omnes Evangelii predicationem suscipiunt:

prophetia de Christi natiuitate, & ignominiosa passione ac morte ipsius propter peccata nostra: contemptus habitus est, qui salutem nobis peperit: de mansuetudine & voluntaria ipsius oblatione: de gloria & exaltatione ejus, credentiumque multitudine.

1. **Q**uis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui revelatum est?

2. * Et ascendit sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitiens: non est species ei, neque decor: & vidimus eum, & non erat aspectus, & desideravimus eum: * Rom. 10. 16. Ioan. 12. 38.

3. * Despectum, & novissimum virorum, virum dolorum, & scientem inhumitatem, & quasi absconditus vultus ejus & despectus, unde nec reputavimus eum. * Mat. 9. 11.

4. * Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit: & nos putavimus eum quasi leprosum, & percussum a Deo & humiliatum. * Mat. 8. 17.

5. * Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostrae super eum, & livore ejus sanati sumus. * 1. Cor. 15. 3.

6. Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit: & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.

7. Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.

* Mat. 26. 63. Marc. 8. 32.

8. De angustia, & de judicio sublatus est: generationem ejus quis enarrabit? quia abscessus est de terra viventium: propter scelus populi mei percussus eum.

9. Et dabit impios pro sepultura, & divitem pro morte sua: * eo quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuit in ore ejus.

* 1. Petr. 2. 22. 1. Ioan. 3. 5.

10. Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate: si posuisset pro peccato animam suam, videret semen longævum, & voluntas Domini in manu ejus dirigeretur.

11. Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit, & saturabitur: in scientia sua iustificabit ipse justus servus meus multos, & iniquitates eorum ipse portabit.

12. Ideo dispertiam ei plurimos: & fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, ** & pro transgressoribus rogavit.

* Marc. 15. 20. Luc. 22. 37. ** Luc. 23. 34.

CAPUT LIV.

Ecclesiam invitat ad latitiam quod ex gentibus futura sit numerosior quam erat Synagoga, & per orbem propaganda, perpetua Dei protectione sit in securitate victura, veteris oblitae calamitatis: quodque ex pretiosis edificabitur lapidibus, in iustitia fundata: omneque in ea docti erunt a Deo multitudine pacis fruturæ.

1. * **L**auda sterilis quæ non parit: de qua tanta laudem, & hinni quæ non pariebas: quoniam multi filii desertæ magis quam ejus, quæ habet virum, dicit Dominus, * Luca 23. 29. Galat. 4. 27.

2. Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas: longos fac runciuos tuos, & clavos tuos consolidata.

3. Ad dexteram enim, & ad lævam penetra-

trabis : & semen tuum gentes hereditabit, & civitates desertis inhabitabit.

4. Noli timere quia non confunderis, neque erubescas : non enim te pudebit, quia confusionis adolescentie tue oblivisceris, & opprobrii viduitatis tue non recordaberis amplius.

5. Quia dominabitur tui qui fecit te. * Dominus exercituum nomen eius : & redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur. * *Luce 1. 32.*

6. Quia ut mulierem derelictam & incontinentem spiritu vocavit te Dominus, & uxorem ab adolescentia abjectam, dixit Deus tuus.

7. Ad punctum in modico dereliqui te, & in incontinentibus magnis congregabo te.

8. In momento indignationis abscondi faciem meam pauperi a te, & in misericordia semper te misertus sum tui. dixit redemptor tuus Dominus.

9. * Sicut in diebus Noe istud mihi est, cui iuravi ne inducerem aquas Noe ultra supra terram. sic iuravi ut non irascer tibi, & non incroperem te. * *Gen. 9. 11. & v. 15.*

10. Montes enim commovebuntur, & colles contremiscent : misericordia autem mea non recedet a te, & fodus pacis meae non movebitur : dixit miserator tuus Dominus.

11. Pauperula tempestate convulsa, absque ulla consolatione. Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in sapientius.

12. & ponam jaspide propugnacula tua : & portas tuas in lapides sculptos, & omnes terminos tuos in lapides desiderabiles.

13. * Universos filios tuos doctos a Domino. & multitudinem pacis filijs tuis. * *Joan. 6. 45.*

14. Et in iustitia fundaberis : recede procul a culumnia, quia non timebis. & a pavore, quia non appropinquabit tibi.

15. Ecce accola veniet, qui non erat mecum, advena quondam tuus adjugetur tibi.

16. Ecce ego creavi fibrum suum in igne prunas, & proieci eis vas in opus suum, & ego creavi interfectorem ad disperdendum.

17. Omne vas, quod intumet contra te, non dirigitur : & omnem linguam resistentem tibi in iudicio, iudicabis. Hæc est hereditas servorum Domini. & iustitia eorum apud me, dicit Dominus.

CAPUT LV.

Omnes ad fidem vocant, promittit donorum spiritualium abundantiam, revocantur a peccatis impij cum Dominus misericors sit & verax in promissis de profectu predicationis Evangelij & felicitate credentium.

1. * Omnes sitientes venite ad aquas : & qui non habetis argentum, prope-
rate, emite, & comedite. venite, emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum & lac. * *Joan. 7. 37. Eccli. 51. 37. Apoc. 22. 17. Jer. 15. 16. Ezéch. 3. 3. Prov. 9. 5. Eccli. 5. 3. & 24. 29.*

2. Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem vestrum non in satietate ? Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra.

3. Inclinate aurem vestram, & venite ad me : audite, & vivet anima vestra, & terram vobiscum pactum sempiternum, * misericordias David fideles. * *Ailor. 13. 34.*

4. Ecce testem populus dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus.

5. Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis & gentes, quæ te non cognoverunt, ad te current propter Dominum Deum tuum, & sanctum Israel, quia glorificavit te.

6. Quærite Dominum, dum inveniri potest : invocate eum, dum prope est.

7. Declinat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reverteratur ad Dominum, & miserebitur ejus, & ad Deum nostrum. quoniam multus est ad ignoscendum.

8. Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestrae : neque viæ vestrae, viæ meæ, dicit Dominus.

9. Quia sicut exaltantur cæli terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ a viis vestris, & cogitationes meæ a cogitationibus vestris.

10. Et quomodo descendet imber, & nix de cælo, & illuc ultra non reverteritur, sed inebriat terram, & in undit eam, & germinare eam facit, & dat semen scienti, & panem comedenti.

11. Sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo : non reverteretur ad me vacuum, sed faciet quaecumque volui, & prosperabitur in his, ad quæ misi illud.

12. Quia in lætitia egrediemini, & in pace deducemini : montes & colles cantabunt coram vobis laudem, & omnia ligna regionis plaudent manu.

13. Pro saluina ascendet abies, & pro urtica crescit myrtus : & erit Dominus nominatus in signum æternum, quod non auferetur.

CAPUT LVI.

Omnes ejusmodi gentis aut conditionis hostiatur Dominus ad servanda sua præcepta : consolatio eunuchorum iustorum : domus Dei, domus est orationis : gravis increpatio & comminatio adversus patres Ierusalem, quos cæcos & canes mutos ac impudentes appellat.

1. * Hæc dicit Dominus : Custodite iudicia, & facite iustitiam : quia iuxta est salus mea ut veniat, & iustitia mea ut reveletur. * *Sap. 1. 1. Matth. 23. 23.*

2. Beatus vir, qui facit hoc, & filius hominis, qui apprehendit istud. custodians sabbatum ne polluat illud, custodiens manus suas ne faciat omne inanium.

3. Et non dicat filius advenæ, qui adhæret Domino, dicens : Separatione dividet me Dominus a populo suo : Et non dicat eunuchus : Ecce ego lignum aridum.

4. Quia hæc dicit Dominus eunuchis : Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint iocundus meum.

5. Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius a filiis & filiabus : nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

6. Et filios advenæ, qui adherent Domino, ut colant eum, & diligunt nomen ejus, ut sint ei in servos : omnem custodientem sabbatum ne polluat illud, & tunc tunc iocundus meum.

7. Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ : holocausta eorum, & victimæ eorum placebunt mihi super altari meo : quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis.

* *Jer. 7. 11. Matth. 23. 13. Marc. 11. 17. Luce 19. 46.*

8. Ait Dominus Deus, * qui congregat dispersos Israel : Adhuc congregabo ad eum congregatos ejus. * *Joan. 11. 52.*

9. Omnes bestiae agri venite ad devorandum, universae bestiae saltus.

10. * Speculatores ejus caeci omnes, nesciunt universi. Canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia. * *Ezech. 3. 17. & 32. 2. & 6. 7.*

11. Et canes impudentissimi nesciunt salutitatem: ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam: omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam a summo usque ad novissimum. * *Ier. 6. 13. & 8. 10.*

12. Venite, sumamus vinum, & impleamur ebrietate: & erit sicut hodie, sic & cras, & multo amplius.

CAPUT LVII.

Iustus interitus, & futura ipsorum requie: non intelligitur ab impiis, cum quibus Deus hic expostulat super idololatriam aliusque ipsorum sceleribus, denuntiatis eos humiliandos. conversis autem pax & consolatio promittitur, cum impij cor sit tamquam mare fervens cui non est pax.

1. **I**ustus perit, & non est qui recogitet in corde suo: & viri misericordiae, colliguntur, qui non est qui intelligat, à facie enim malitiae collectus est justus.

2. Veniat pax, & quiescat in cubili suo qui ambulavit in directione sua.

3. Vos autem accedite hic filii auguratrici: semen adulteri, & fornicariae.

4. Super quem lusistis? super quem dilatistis os, & eiecistis linguam? nunquid non vos filii scelesti, semen inmendax?

5. qui consolamini in dis subter omne lignum frondosum, immolantes parvulos in tormentibus, subter eminentes petras?

6. In patibulis torrentis pars tua, hæc est sors tua & ipsis effudisti libamen, obtulisti sacrificium. nunquid super his non indignabor?

7. Super montem excelsum & sublimem posuisti cubile tuum, & illic ascendisti ut immolares hostias.

8. Et post hostiarum, & retro postem posuisti inenoriale tuum: quia juxta me discoperuisti, & suscepisti adulterum: dilatasti cubile tuum, & pepigisti cum eis coedus: dilexisti stratum eorum manu aperta.

9. Et ornasti te regi unguento, & multiplicasti pigmenta tua. Misisti legatos tuos pocol, & humiliasti eas usque ad inferos.

10. In multitudine viæ tuæ laborasti: non dixisti: Quiescam. vitam manus tuæ invenisti, propterea non rogasti.

11. Pro quo solliciti fuimisti, quia mentitae es, & mei non es recordata, neque cogitasti in corde tuo: quia ego tacens, & quasi non videns, & mei oblita es.

12. Ego annuntiabo justitiam tuam, & opera tua non proderunt tibi.

13. Cum clamaveris, liberent te congregati tui, & omnes eos auferet ventus, tollet aura: Qui autem fiduciam habet mei, hereditabit terram, & possidebit montem sanctum meum.

14. Et dicam: * Viam facite, præbete iter, declinate de semita, auferite ostendicula de via populi mei. * *Isr. 62. 10.*

15. Quia hæc dicit Excelsus, & sublimis habitans aeternitatem: & sanctum nomen eius in excelsis & in sancto habitans, & cum contrito & humili spiritu: ut vivificet spiritum humilium, & vivificet cor contritorum.

16. Non enim in sempiternum litigabo, ne-

que usque ad finem inascar: quia spiritus à facie mea egredietur, & statas ego statiam.

17. Propter iniquitatem avaritiae ejus inatus sum, & percussit eum abscondi à te faciem meam, & indignatus sum. & abiit vagus in via cordis sui.

18. Vias ejus vidi, & sanavi eum, & reduxi eum, & reddidi consolationes ipsi, & lugentibus ejus.

19. Creavi fructum laborum pacem, pacem ei, qui longe est, & qui prope, dixit Dominus, & sanavi eum.

20. Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest, & redundat fluctus ejus in conculcationem & lutum.

21. * Non est pax impiis, dicit Dominus Deus. * *Supr. 48. 22.*

CAPUT LVIII.

Reprehendit Iudeorum hypocrisim, ostendens eorum jejunium non esse Deo acceptabile: & quae debeant illud comitari, quibus adhibitis multa præstentur hominibus beneficia: quomodo debeat sabbatum celebrari, abnegata propria voluntate, & quod sit primum ita celebrandum.

1. **C**lama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.

2. Me etenim de die in diem quaerunt, & scire vias meas volunt: quasi gens, quae justitiam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit. rogant me iudicia justitiae: appropinquare Deo volunt.

3. Quare jejunavimus, & non aspersisti: humiliavimus animas nostras, & nescisti? Ecce in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra, & omnes debitorum vestros repetitis.

4. Ecce ad lites & contentiones jejunastis, & percutitis pueros impii. Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem, ut audiat in excelsis clamor vester.

5. * Nunquid tale est jejunium, quod elegi, per diem arrigere hominem animum suum? nunquid conforquere quasi cingulum caput suum, & saccum & cinerem sternere? nunquid istud vocabis jejunium? & diem acceptabilem Domino? * *Zach. 7. 5.*

6. Nōne hoc est magis jejunium, quod elegi? dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos, qui contracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe.

7. * Erange esurienti panem tuum, & egenos, vagosque induc in domum tuam. cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. * *Ezech. 18. 7. & 3. 10. Matth. 25. 35.*

8. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, & anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te.

9. Tunc invocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet: Ecce adsum. si abstuleris de medio tui catenam, & desieris extendere digitum, & loqui quod non producit.

10. Cum effuderis esurienti animum tuum, & animum afflicti repleveris, orietur in tenebris lux tua, & tenebrae tuae erunt sicut merides.

11. Et requiem tibi dabit Dominus semper, & implebit splendoribus animum tuum: & ovis tua liberabit, & eris quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarum, cu us non deficient aquae.

12. * Et edificabuntur in te deserta sanctorum: fundamenta generationis & generatio- nis suscitabis: & vocaberis edificator sepi- um, avertens semitas in quietem.

* *Infr.* 61. 4.

13. Si averteris à sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, & vocaveris sabbatum delicatum, & sanctum Domini gloriosum, & glorificaveris eum dum non facis vias tuas, & non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem:

14. Tunc delectaberis super Domino, & sustollam te super altitudines terræ, & cibabo te hereditate Iacob patris tui, os enim Domini locutum est.

CAPUT LIX.

Potens ac benignus est Deus ad salvandum Iudaos: sed iniquitates eorum, quas propheta persequitur, impediunt ne exaudiantur ac sal- ventur: propter quas & ipsi confitentur se iuxta à Deo desertos, & excaecatos, affligi- turus malis: de furore Domini in malos & benignitate erga penitentes.

1. * Ecce non est abbreviata manus Do- mini ut salvare nequeat, neque ag- gravata est auris ejus ut non exaudiat:

* *Num.* 11. 23. *Supr.* 50. 2.

2. Sed iniquitates vestre diverserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra abs- conderunt faciem ejus à vobis ne exaudiret.

3. * Manus enim vestre pollute sunt san- guine, & digiti vestri iniquitate: labia ves- tra locuta sunt mendacium, & lingua vestra iniquitatem fatur. * *Supr.* 1. 15.

4. Non est qui invocet justitiam, neque est qui judicet verè: sed confidunt in nihilo, & loquuntur vanitates: * conceperunt laborem, & pepererunt iniquitatem. * *Iob* 15. 35.

5. Ova aspidum ruperunt, * & telas araneæ texerunt, qui comederit de ovis eorum, morietur: & quod confotum est, eiumpet in regulum. * *Iob* 8. 4.

6. Telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis: opera eorum opera inutilia, & opus iniquitatis in manibus eorum.

7. * Pedes eorum ad malum currunt, & festinant ut effundant sanguinem innocentem: cogitationes eorum cogitationes inutiles: vas- titas & contritio in vis eorum. * *Prov.* 1. 16. *Rom.* 3. 15.

8. Viam pacis nescierunt, & non est judi- cium in gressibus eorum. semitæ eorum in- curvatæ sunt eis: omnis qui calcavit in eis, ig- norat pacem.

9. Propter hoc elongatum est iudicium à nobis, & non apprehendet nos justitia: ex- pectavimus lucem, & ecce tenebræ: splen- dorem, & in tenebris ambulavimus.

10. Palpavimus sicut cæci parietem, & quasi absque oculis attraximus: impегinus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui.

11. Rugimus quasi ursi omnes, & quasi columbæ meditantés gememus. expectavimus iudicium, & non est: salutem, & elongata est à nobis.

12. Multiplicatæ sunt enim iniquitates nos- træ coram te, & peccata nostra responderunt nobis. quia scelerata nostra nobiscum, & in- iquitates nostras cognovimus,

13. peccare & mentiri contra Dominum: & avari sumus ne nemus post tergum Dei nostri, ut loqueremur calumniam & transgres-

sionem: concepimus, & locuti sumus de cor- de verba mendacii.

14. Et conversum est retrorsum iudicium, & justitia longè stetit: quia corrui in platea veritas, & æquitas non potuit ingredi.

15. Et facta est veritas in oblivionem: & qui recessit à malo, prædæ patuit: & vidit Dominus, & malum apparuit in oculis ejus, quia non est iudicium.

16. & vidit, quia non est vir: & aporia- tus est, quia non est qui occurrat: & salva- vit sibi brachium suum, & justitia ejus ipsa confirmavit eum.

17. * Indutus est justitia ut lorica, & ga- lea salutis in capite ejus: indutus est vesti- mentis ultionis, & opertus est quasi pallio zeli. * *Ephes.* 6. 17. 1. *Thes.* 5. 8.

18. Sicut ad vindictam quasi ad retributio- nem indignationis hostibus suis, & vicissitu- dinem inimicis suis: insulis vicem reddet.

19. Et timebunt qui ab Occidente, nomen Domini: & qui ab ortu solis, gloriam ejus: cum venerit quasi fluvius violentus, quem spi- ritus Domini cogit:

20. * & venerit Sion redemptor, & eis, qui redeunt ab iniquitate in Iacob, dicit Dominus. * *Rom.* 11. 26.

21. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Do- minus: Spiritus meus, qui est in te, & ver- ba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodo & usque in sempiternum.

CAPUT LX.

Ecclesia ad exultationem excitatur, quod in ea Domini gloria reluceat, ad quam accessura sunt plurimæ nationes, & quæ ad eam non venerint peribunt: in quæ pax, justitia & laus Dei invenientur, ablata iniquitate: erig- que Dominus ei in lucem sempiternam & glo- riam.

1. Surge illuminare Ierusalem: quia ve- nit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est.

2. Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Domi- nus, & gloria ejus in te videbitur.

3. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui.

4. * Leva in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: fili- lii tui de longè venient, & filiæ tuæ de late- re surgent. * *Supr.* 49. 18.

5. Tunc videbis, & afflues, mirabitur & dilatabitur cor tuum quando conversa fuerit ad te multitudo inanis, fortitudo gentium ve- nerit tibi:

6. inundatio camelorū operiet te, drome- darii Madian & Ephā: omnes de Saba ve- nient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes.

7. Omne pecus Cedar congregabitur tibi, arietes Nabaioth ministrabunt tibi: offerentur super placibū altari meo, & domum majes- tatis meæ glorificabo.

8. Qui sunt isti, qui ut nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas?

9. Me enim insule expectant, & naves ma- ris in principio ut adducam filios tuos de longè: argentum eorum, & aurum eorum cum eis, nomini Domini Dei tui, & sanc- to Israel, quia glorificavit te.

10. Et edificabunt filii peregrinorum mu- ros tuos, & reges eorum ministrabunt tibi,

in indignatione enim mea percussi te : & in reconciliatione mea misertus sum tui.

11. * Et aperientur portae tuae iugiter : die ac nocte non claudentur , ut alteratur ad te fortitudo gentium , & reges earum adducantur.

* Apoc. 21. 25.

12. Gens enim & regnum , quod non servierit tibi , peribit : & gentes solitudine vastabuntur.

13. Gloria Libani ad te veniet , abies & buxus , & pinus simul ad ornandum locum sanctificationis meae , & locum pedum meorum glorificabo.

14. Et venient ad te curvi filii eorum , qui humiliaverunt te , & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes , qui detrahebant tibi , & vocabunt te civitatem Domini , Sion sancti Israel.

15. Pro eo quod fuisti derelicta , & odio habita , & non erat qui per te transiret , ponam te in superbiam saeculorum , gaudium in generationem & generationem :

16. & suges lac gentium , & mamilla regum lactaberis : & scies quia ego Dominus salvans te , & redemptor tuus fortis Iacob.

17. Pro aere afferam aurum , & pro ferro afferam argentum : & pro lignis aes , & pro lapidibus ferrum : & ponam visitationem tuam pacem , & praepositos tuos iustitiam.

18. Non audietur ultra iniquitas in terra tua , vastitas & contritio in terminis tuis , & occupavit salus muros tuos , & portas tuas laudatio.

19. * Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem , nec splendor lunae illuminabit te : sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam , & Deus tuus in gloriam tuam.

* Apoc. 21. 23. & 22. 5.

20. Non occidet ultra sol tuus , & luna tua non minuetur : quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam , & complebuntur dies luctus tui.

21. Populus autem tuus omnes iusti , in perpetuum hereditabunt terram , germen plantationis meae , opus manus meae ad glorificandum.

22. Minimus erit in mille , & parvulus in gentem fortissimam : ego Dominus in tempore ejus subito faciam istud.

CAPUT LXI.

Christi salvatoris officium , & humani generis reparationem pulchre explicat ; praedicatione quoque ministroium Christi gente , ad fidem convertendas : additur de consolatione credentium & gloria ministroium : Ecclesia laudanda suam felicitatem mirè sibi gratulatur.

1. * Spiritus Domini super me , eò quod unxerit Dominus me : ad annuntiandum mansuetis misit me , ut mederer contritis corde , & praedicarem captivis indulgentiam , & clausis apertionem. * Luc. 4. 18.

2. Ut praedicarem annum placabilem Domino , & diem ultionis Deo nostro : * ut consolarer omnes lugentes. * Matth. 5. 5.

3. ut ponerem lugentibus Sion : & darem eis coronam pro cinere , oleum gaudii pro luctu , pallium laudis pro spiritu mœrois : & vocabuntur in ea fortes iustitiae : plantatio Domini ad glorificandum.

4. * Et aedificabunt deserta à saeculo , & ruinas antiquas erigent , & instaurabunt civitates desertas , dissipatas in generationem & generationem. * Supr. 58. 12.

5. Et stabunt alieni , & pascent pecora

vestra : & filii peregrinorum agricolae & vinetores vestri erunt.

6. Vos autem Sacerdotes Domini vocabimini : Ministri Dei nostri , dicetur vobis : Fortitudinem gentium comedetis , & in gloria earum superbiatis.

7. Pro confusione vestra duplici , & rubore laudabunt partem suam : propter hoc in terra sua duplici possidebunt , lætitia sempiterna erit eis.

8. Quia ego Dominus diligens iudicium , & odio habens rapinam in holocausto : & dabo opus eorum in veritate , & foedus perpetuum feriam eis.

9. Et scient in gentibus semen eorum , & germen eorum in medio populorum : omnes , qui viderint eos , cognoscent illos , quia isti sunt semen , cui benedixit Dominus.

10. Gaudens gaudebo in Domino , & exultabit anima mea in Deo meo : quia induit me vestimentis salutis : & indumento iustitiae circumdedit me , quasi sponsum decoratum corona , & quasi sponsam ornata monilibus suis.

11. Sicut enim terra profert germen suum , & sicut hortus semen suum germinat , sic Dominus Deus germinabit iustitiam , & laudem coram universis gentibus.

CAPUT LXII.

Propheta non cessat propter impios Christum annuntiare , prophetam de Christi adventu & conversione gentium : de felicitate , gloria & exaltatione Ecclesiae ex Dei gratuito beneficio erga ipsam : de praedicatoribus Ecclesiae , & evangelio per orbem divulgando.

1. Propter Sion non tacebo , & propter Ierusalem non quiescam , donec egrediatur ut splendor iustus ejus , & salvator ejus ut lampas accendatur.

2. Et videbunt gentes iustum tuum , & cuncti reges inclitum tuum : & vocabitur tibi nomen novum , quod os Domini nominabit.

3. Et eris corona glorie in manu Domini , & diadema regni in manu Dei tui.

4. Non vocaberis ultra Derelicta : & terra tua non vocabitur amplius Desolata : sed vocaberis Voluntas mea in ea , & terra tua inhabitata. quia complacuit Domino in te : & terra tua inhabitabitur.

5. Habitabit enim juvenis cum virgine , & habitabunt in te filii tui. Et gaudebit sponsus super sponsam , & gaudebit super te Deus tuus.

6. Super muros tuos Ierusalem constitui custodes , tota die , & tota nocte in perpetuum non tacebunt. Qui reminiscimini Domini , ne taceatis.

7. & ne detis silentium ei , donec stabiliat , & donec ponat Ierusalem laudem in terra.

8. Juravit Dominus in dextera sua , & in brachio fortitudinis suae : Si dederò triticum tuum ultra cibum inimicis tuis : & si biberint filii alieni vinum tuum , in quo laborasti.

9. Quia qui congregant illud , comedent , & laudabunt Dominum : & qui comportant illud , bibent in atrius sanctis meis.

10. Transite , transite per portas , & praeparate viam populo , planum facite iter , eligite lapides , & elevate signum ad populos.

* Supr. 57. 14.

11. * Ecce Dominus auditum fecit in extensis terrae , dicite filiae Sion : Ecce saluator

tor tuus venit : ecce merces ejus cum eo, & opus ejus coram illo. * *Zach.* 9. 9.

Matth. 21. 5.

12. Et vocabunt eos, Populus sanctus, redempti à Domino. Tu autem vocaberis; Quæsitæ civitas, & non derelicta.

CAPUT LXIII.

Dicit se Dominus sanguine aspersum dum solus viciisset hostes; Deus multa præstitit Israelitis beneficia, sed propter iniquitates suas sunt ab eo derelicti: propheta autem misericordiam Domini memor, invocat ipsius misericordiam super populum suum, quem à Deo desertum conqueritum.

1. **Q**uis est iste, qui venit de Edom, tinctus vestibus de Bosra? iste formosus in stola sua, gadiens in multitudine fortitudinis suæ. Ego, qui loquor justitiam, & propugnator sum ad salvandum.

2. * Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari? * *Apoc.* 19. 13.

3. Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum: calcavi eos in furore meo, & conculcavi eos in ira mea; & aspersus est sanguis eorum super vestimenta iræ, & omnia indumenta mea inquinavi.

4. * Dies enim ultionis in corde meo annus redemptionis meæ venit. * *Supr.* 34. 8.

5. Circumspexi, & non erat auxiliator: quæsi, & non fuit qui adjuvaret: & salvavi mihi brachium meum, & indignatio mea ipsa auxiliata est mihi.

6. Et conculcavi populos in furore meo, & inebriavi * eos in indignatione mea, & detinxi in terram virtutem eorum.

* *Vide Psalm.* 75. 9. & *supr.* 51. 21.

7. Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus, quæ reddidit nobis Dominus, & super multitudinem bonorum domui Israel, quæ largitus est eis secundum indulgentiam suam, & secundum multitudinem misericordiarum suarum.

8. Et dixit: Verumptamen populus meus est, filii non negantes & factus est eis salvator.

9. In omni tribulatione eorum non est tribulatus, & angelus faciei ejus salvavit eos: in dilectione sua, & in indulgentia sua ipse redemit eos, & portavit eos, & elevavit eos cunctis diebus sæculi.

10. Ipsi autem ad iracundiam provocaverunt, & afflixerunt spiritum sancti ejus. & conversus est eis in inimicum, & ipse debellavit eos.

11. Et recordatus est dierum sæculi Moysi, & populi sui: * Ubi est qui eduxit eos de mari cum pastouibus gregis tui? ubi est qui posuit in medio ejus spiritum sancti sui? * *Ezai.* 14. 29.

12. Qui eduxit ad dexteram Moysen brachio majestatis suæ, qui sudit aquas ante eos, ut taceat sibi nomen sempiternum:

13. Qui eduxit eos per abyssos, quasi equum in deserto non impingentem.

14. Quasi animal in campo descendens, spiritus Domini ductor ejus fuit: sic adduxisti populum tuum ut faceres tibi nomen gloriæ.

15. * Attende de celo, & vide de habitaculo sancto tuo, & gloriæ tuæ: ubi est zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum, & misericordia tuarum? super me continuerunt se. * *Deut.* 26. 15. *Baruch* 2. 16.

16. Tu enim pater noster, & Abraham nescivit nos, & Israel ignoravit nos: tu Domine pater noster, redemptor noster, à sæculo nomen tuum.

17. Quare errare nos fecisti Domine de viis tuis: indurasti cor nostrum ne timeamus te? convertere propterea servos tuos, tribus hereditatis tuæ.

18. Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum: hostes nostri conculcaverunt sanctificationem tuam.

19. Facti sumus quasi in principio, cum non dominareris nostris, neque invocaretur nomen tuum super nos.

CAPUT LXIV.

Petit propheta ut Deus nomen suum & potentiam inimicis nota faciat. facta quoque mentione felicitatis quæ Deum expectantibus præparata est, confitetur ac lugeat populi sui iniquitates, immunditias & exilium, oians pro liberatione.

1. **U**tinam dirumperes cælos, & descenderes: à facie tua montes defluerent

2. Sicut exustio ignis tabesceant, aquæ arderent igni, ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis: à facie tua gentes turbarentur.

3. Cum feceris inababilia, non sustinebimus: feceristi, & à facie tua montes defluerunt.

4. A sæculo non audierunt, neque auiibus perceperunt: * oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te.

* *I. Cor.* 2. 9.

5. Occurristi lætanti, & facienti justitiam: in viis tuis recordabuntur tui: ecce tu iratus es, & peccavimus: in ipsis fuimus semper, & salvabimur.

6. Et facti sumus ut immundus omnes nos: & quasi pannus menstruæ universæ justitiæ nostræ: & cecidimus quasi folium universi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.

7. Non est qui invocet nomen tuum: qui consugat, & teneat te: abscondisti faciem tuam à nobis, & allisisti nos in manu iniquitatis nostræ.

8. Et nunc Domine, pater noster es tu, nos vero lutum: & fideli noster tu, & opera manuum tuarum omnes nos.

9. * Ne irascaris Domine satis, & ne ultra memineris iniquitatis nostræ: ecce respice, populus tuus omnes nos. * *Pr.* 78. 8.

10. Civitas sancti tui facta est deserta, Sion deserta facta est, Ierusalem desolata est.

11. Domus sanctificationis nostræ, & gloriæ nostræ, ubi laudaverunt te patres nostri, facta est in exustione ignis, & omnia desiderabilia nostra versa sunt in runas.

12. Numquid super his continebis te Domine, tacebis, & affliges nos vehementer?

CAPUT LXV.

Gentium conversio, & Idololorum propter iniquitates suas & idololatriam abiectio. servatis tamen paucis reliquiis ex ipsis: comminatio hiis qui Dei legem abiectant, & prospera ac nova omnia servus Dei nuntiatur: de quorum felicitate & Dei erga ipsos benignitate multis agit propheta.

1. * **Q**uæsierunt me qui antè non interrogabant, invenerunt qui non quæsierunt me. dixi: Ecce ego,

ecce ego ad sentem, quæ non invocabat nomen meum. * *Rom. 10. 20.*

2. Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui greditur in via non bona post citationes suas.

3. Populus qui ad iracundiam provocat me ante faciem meam semper: qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres.

4. qui habitant in sepulchris, & in delubris idolorum dormiunt: qui comedunt carnem suillam, & jus porcinum in vasis eorum.

5. Qui dicunt: Recede a me, non appropinques mihi, quia inimicus es: isti ruini erunt in furore meo, ignis ardens tota die.

6. Ecce scriptum est coram me: non tacebo, sed reddam & retribuam in sinum eorum.

7. Iniquitates vestras, & iniquitates patrum vestrorum simul, dicit Dominus, qui sacrificaverunt super montes, & super colles exprobraverunt mihi, & remittit opus eorum primum in sinu eorum.

8. Hæc dicit Dominus: Quomodo si inveniat granum in botro, & dicatur: Ne dissipes illud, quoniam benedictus est: sic ratiocinam propter servos meos, ut non disperdam totum.

9. Et educam de Iacob semen, & de Iuda possidentes montes meos: & hereditabunt eam electi mei, & servi mei habitabunt ibi.

10. Et erunt campistria in caulas gregum, & vallis Achor in civile armentorum populo meo qui requisierunt me.

11. Et vos, qui dereliquistis Dominum, qui oblitus estis montem sanctum meum, qui ponitis fortinæ mensam, & libatis super eam.

12. Numquid vos in gladio, & omnes in corde convectis? pro eo quod vocavi, & non respondistis: locutus sum, & non audistis: & faciebatis malum in oculis meis, & quæ nolui, elegistis. * *Prov. 1. 24. Isa. 66. 4. Jer. 7. 13.*

13. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce servi mei comedent, & vos esurietis: ecce servi mei bibent, & vos sitietis.

14. Ecce servi mei lætabuntur, & vos confundemini: Ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis.

15. Et dimittetis nomen vestrum in iuramentum electis meis: & interficiet te Dominus Deus, & servos suos vocabunt nomine alio.

16. In quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo amen: & qui iurat in terra, iurabit in Deo amen: quia oblivioni tradite sunt angustie prioris, & quia absconditæ sunt ab oculis meis.

17. * Ecce enim ego creo caelos novos, & terram novam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super eos.

* *Infr. 66. 22. Apoc. 21. 1.*

18. Sed gaudebitis & exultabitis usque in sempiternum in his, quæ ego creo: quia ecce ego creo Ierusalem exultationem, & populum eius gaudium.

19. Et exultabo in Ierusalem, & gaudebo in populo meo: & non audietur in eo ultra vox fletus & vox clamoris.

20. Non erit ibi amplius infans dierum, & senex qui non implevit dies suos: quoniam puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit.

21. Et ædificabunt domos, & habitabunt: & plantabunt vineas, & comedent fructus earum.

22. Non ædificabunt, & alius habitabit: non plantabunt, & alius comedet, secundum enim dies ligni, erunt dies populi mei, & opera manuum eorum inveterabunt.

23. electi mei non laborabunt frustra, neque generabunt in conturbatione: quia semen benedictorum Domini est, & nepotes eorum cum eis.

24. * Eritque antequam clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus, ego audiam. * *Psal. 31. 5.*

25. * Lupus & agnus pascentur simul, & leo & bos comedent paleas: & serpenti pulvis panis ejus: non nocebunt, neque occident in omni monte sancto meo, dicit Dominus.

* *Supr. 11. 6.*

CAPUT LXVI.

Dominus caeli & terræ non templum respicit, quod Indus pro loco quietis illi edificare volebat, sed spiritum humilium. reijciunt veteris legis sacrificia: Iudaorum aduersus Christum insinuant discipulos peroracula puniendâ ostendit: de Christi nativitate & Ecclesiæ fecunditate: cui ut omnes collatentur exhortatur, ostendens beneficia quæ a Domino recipiunt, & quale futurum sit malorum iudicium, & quomodo per discipulorum Christi prædicationem gentes convertentur: de finem quoque retributione malorum & bonorum.

1. * Hæc dicit Dominus: Cælum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum. quæ est ista domus, quam ædificabitis mihi? & quis est iste locus quietis meæ? * *Añon. 7. 49. & 17. 24.*

2. Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt universa ista, dicit Dominus. ad quem autem respiciam, nisi ad pauperulum, & contritum spiritu, & timentem sermones meos?

3. Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum: qui mactat pecus, quasi qui excerebrat canem: qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offert. qui recordatur thui, quasi qui benedicit iolo. Hæc omnia elegerunt in viis suis, & in abominationibus suis anima eorum delectata est.

4. Unde & ego eligam illustres eorum: & quæ timebant, adducam eis: * quia vocavi, & non erat qui responderet: locutus sum, & non audierunt: recerneruntque malum in oculis meis, & quæ nolui elegerunt.

* *Piev. 1. 24. Supr. 65. 12. Jer. 7. 13.*

5. Audite verbum Domini, qui tremitis ad verbum ejus: dixerunt fratres vestri odientes vos, & abicientes propter nomen meum: gloriabitur Dominus, & videbimus in lætitia vestra. ipsi autem confundentur.

6. Vox populi de civitate, vox de templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.

7. Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus ejus, peperit masculum.

8. Quis audivit unquam tale? & quis vidit huc simile? numquid parturit terra in die una? aut parietur gens simul, quia parturit & peperit Sion filios suos?

9. Numquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus? si ego, qui generationem in ceteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus tuus?

10. Lætami cum Ierusalem, & exultate in ea omnes qui diligitis eam: gaudete cum ea gaudio universi, qui lugetis super eam.

11. ut sugatis, & replamini ab ubere con-

solationis ejus: ut mulgeatis, & deliciis affluatis ab omnimoda gloria ejus.

12. Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis, & quasi torrentem inundantem gloriam gentium, quoniam sugetis ad ubera portabimini, & super genna blandientur vobis.

13. Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos, & in Ierusalem consolabimini.

14. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt, & cognoscetur manus Domini servis ejus, & indignabitur inimicis suis, * *Ezech. cap. 37.*

15. Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ ejus: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis:

16. quia in igne Dominus judicabit. & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino,

17. qui sanctificabuntur, & mundos se putabant in hortis post janua in intrinsecis, qui comedeabant carnem suillam, & abominationem & inurem: simul consumentur, dicit Dominus.

18. Ego autem opera eorum, & cogitationes eorum: venio ut congregem cum omnibus gentibus & linguis: & venient & videbunt gloriam meam.

19. Et ponam in eis signum, & mittam ex eis, qui salvati fuerint, ad gentes in mare, in Africam, & Lydian tendentes sagittam: in Italian & Græciam, ad insulas longè, ad eos, qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam gentibus,

20. & adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino in equis, & in quadrigis, & in leucis, & in mulis, & in carrucis, ad montem sanctum meum Ierusalem, dicit Dominus, quomodo si inferant filii Israel munus in vase mundo in domum Domini.

21. Et assumam ex eis in sacerdotes, & levitas, dicit Dominus:

22. * Quia sicut cæli novi, & terra nova, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus: sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum. * *Apoc. 21. 1.*

23. Et erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato: veniet omnis caro ut adoret coram facie mea, dicit Dominus.

24. Et egredientur, & videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me: * vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt usque ad satietatem visionis omni carni, * *Mar. 9. 45.*

PROPHETIA IEREMIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Ieremias in ventre matris sanctificatus, & tempore Josie regis Iuda missus à Domino ad prophetandum, cavatur pueritiam, sed doctus à Deo accipit robur invincibile, jubetque nationem destructionem Ierusalem sub nomine vnga, & illa succensæ.

1. Verba Ieremiæ filii Helciæ, de sacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth, in terra Benjamin.

2. Quod factum est verbum Domini ad eum in diebus Josie filii Amon regis Iuda, in tertio decimo anno regni ejus.

3. Et factum est in diebus Ioakim filii Josie regis Iuda, usque ad consummationem undecimi anni Sedecie filii Josie regis Iuda, usque ad transmigrationem Ierusalem, in mense quinto.

4. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

5. Priusquam te formarem in utero, novi te: & antequam exires de vulva, sanctificavi te, & prophetam in gentibus dedi te.

6. Et dixi, A a a, Domine Deus: ecce nescio loqui, quia puer ego sum.

7. Et dixit Dominus ad me: Noli dicere: Puer sum: quoniam ad omnia, quæ mittam te, ibis: & universa, quæcunque mandavero tibi, loqueris.

8. Ne timeas à facie eorum: quia tecum ego sum ut eam te, dicit Dominus.

9. Et misit Dominus manum suam, & tetigit os meum: * & dixit Dominus ad me. Ecce dedi verba mea in ore tuo:

* *Vide Isai. 6. 7.*

10. ecce constitui te hodie super gentes, & super regna: ut evellas, & destruas, & disperdas, & dissipas, & ædificas, & plantes.

* *Infr. 18. 7.*

11. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Quid tu vides Ieremia? Et dixi: Virgam vigilante ego video.

12. Et dixit Dominus ad me: Benè vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo ut faciam illud.

13. Et factum est verbum Domini secundò ad me, dicens: Quid tu vides? & dixi: Olivam succensam * ego video, & faciem ejus à facie Aquilonis. * *Vide Ezech. 11. 7.*

14. Et dixit Dominus ad me: * Ab Aquilone pandetur malum super omnes habitatores terræ. * *Infr. 4. 6.*

15. quia ecce ego convocabo omnes cognationes regnorum Aquilonis, ait Dominus: & venient & ponent unusquisque solum suum in introitu portarum Ierusalem, & super omnes muros ejus in circuitu, & super universas urbes Iuda.

16. Et loquar judicia mea cum eis super omnem malitiam eorum, qui dereliquerunt me, & libaverunt diis alienis, & adoraverunt opus manuum suarum.

17. Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi. Ne formides à facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorum.

18. * Ego quippe dedi te hodie in civitatem inunitam, & in columnam ferream, & in murum æreum, super omnem terram, regibus Iuda, principibus ejus, & sacerdotibus, & populo terræ. * *Infr. 6. 27.*

19. Et bellabunt adversum te, & non prævalebunt: quia ego tecum sum, ait Dominus, ut liberem te.

CAPUT II.

Graviter expostulat Dominus cum filiis Israel & Iuda, potissimum cum pastoribus ac prophetis, quod non respicientes accepta à Deo varia beneficia, eo qui fons est aquæ vivæ relicto, adoraverint idola, à quibus nihil boni expectare poterant: imò cum tolli essent in idololatris rapinis & crudelitate, sese iustificare nitebantur, & propterea devastandos prædicat.

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Vade, & clama in auribus Ierusalem, di-

dicens: Hæc dicit Dominus: Recordatus sum tui, miserrans adolescentiam tuam, & charitatem desponsationis tuæ, quando secuta es me in deserto, in terra, quæ non seminatur.

3. Sanctus Israel Domino, primitiæ frugum ejus: omnes, qui devorant eum, delinquant: mala venient super eos, dicit Dominus.

4. Audite verbum Domini domus Jacob, & omnes cognationes domus Israel.

5. Hæc dicit Dominus: * Quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongaverunt à me, & ambulaverunt post vanitatem, & vani facti sunt? * Mich. 6. 3.

6. Et non dixerunt: Ubi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Ægypti: qui traduxit nos per desertum, in terram inhabitabilem & iniviam, per terram sitis, & inaginem mortis, per terram, in qua non ambulavit vir, neque habitavit homo?

7. Et induxi vos in terram Carneli, ut comederetis fructum ejus, & optima illius: & ingressi contaminastis terram meam, & hereditatem meam posuistis in abominationem.

8. Sacerdotes non dixerunt: Ubi est Dominus? & tenentes legem nescierunt me, & pastores prævaricati sunt in me: & prophete prophetaverunt in Baal, & idola secuti sunt.

9. Propterea adhuc iudicio contendam vobiscum, ait Dominus, & cum filiis vestris disceptabo.

10. Transite ad insulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & considerate vehementer: & videte si factum est hujuscemodi.

11. Si mutavit gens deos suos, & certè ipsi non sunt dii: populus verò meus mutavit gloriam suam in idolum.

12. Obstupescite celi super hoc, & portæ ejus desolamini vehementer, dicit Dominus.

13. Duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ: & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.

14. Numquid servus est Israel, aut vernaculus? quare ergo factus est in prædum?

15. Super eum rugierunt leones, & dederunt vocem suam, posuerunt terram ejus in solitudinem: civitates ejus exustæ sunt, & non est qui habitet in eis.

16. Filii quoque Mumpheos & Taphnes constupraverunt te usque ad verticem.

17. Numquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore, quo ducebat te per viam?

18. Et nunc quid tibi vis in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam? & quid tibi cum via Assyriorum, ut bibas aquam fluminis?

19. Arguet te malitia tua, & aversio tua increpabit te. Scito, & vide quia malum & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum, & non esse tumorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum.

20. A sæculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti: Non serviam. * In omni enim colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternaberis meretrici.

* Isr. 3. 6.

21. * Ego autem plantavi te vineam electam, omne semin verum: quomodo ergo conversa est mihi in prævium vinea aliena?

* Isai. 5. 1. Matth. 21. 33.

22. Si laveris te nixio, & multiplicaveris tibi herbam bonth, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus.

23. Quomodo dicis: Non sum polluta, post Baalim non ambulavi? vide vias tuas in convallibus, scito quid feceris: cursor levis explicans vias suas.

24. Onager assuetus in solitudine, in desiderio anime sue attrahit ventum amoris sui: nullus avertet eam, omnes, qui quærunt eam, non deficient: in menstruis ejus invenient eam.

25. Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à siti. Et dixisti: Desperavi, nequaquam faciam: adamavi quippe alienos, & post eos ambulabo.

26. Quomodo confunditur fur quando apprehenditur, sic confusi sunt domus Israel, ipsi: & reges eorum, principes, & sacerdotes, & prophete eorum.

27. Dices ligno: Pater meus es tu: & lapidi: Tu me genuisti. * verterunt ad me tergum, & non faciam, & in tempore afflictionis suæ dicent: Surge, & libera nos.

* Isr. 32. 33.

28. Ubi sunt dii tui, quos fecisti tibi? surgant, & liberent te in tempore afflictionis tuæ: * secundum numerum quippe civitatum tuarum erant dii tui ludæ. * Isr. 11. 13.

29. Quid vultis mecum iudicio contendere? omnes dereliquistis me, dicit Dominus.

30. Instrà percussi filios vestros, disciplinam non receperunt: devoravit gladius vester prophetas vestros, quasi leo vastator.

31. generatio vestra. Videte verbum Domini: Numquid solitudo factus sum Israel, aut terra sætina? quare ergo dixit populus meus: Recessimus, non veniemus ultra ad te?

32. Numquid obliviscitur virgo ornamenta sui, aut sponsa fasciâ pectoralis suæ? populus verò meus oblitus est mei diebus numeris.

33. Quid niteis bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem, quæ insuper & malitias tuas docuisti vias tuas.

34. & in alis tuis inventus est sanguis animarum pauperum & innocentium: non in fossis inveni eos, sed in omnibus, quæ suprâ memoravi.

35. Et dixisti: Absque peccato & innocens ego sum: & propterea avertatur furor tuus à me. Ecce ego iudicio contendam tecum, ed quod dixeris: Non peccavi.

36. Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas! & ab Ægypto conruderis, sicut confusa es ab Assur.

37. Nam & ab ista egredieris, & manus tuæ erunt super caput tuum. quoniam obtrivit Dominus confidentiam tuam, & nihil habebis prosperum in ea.

CAPUT III.

Deus incomparabili clemetia populum suum ad se revocat ab idololatriâ, in qua forte etiam Israel em excessit: promittens se assumpturum eos in filios, & viros pastores eis daturum, ut Ierosolymis in pace colant Dominum: de futura gloria & exaltatione Ierosalem, ac gentium ad eam congregatione, & de populi penitentia.

1. VUlgo dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum, numquid revertetur ad eam ultra? numquid non polluta, & contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te.

2. Leva oculos tuos in directum, & vide ubi

ubi non prostrata sis: in viis sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine: & pollusti terram in fornicationibus tuis, & in malitiis tuis.

3. Quam ob rem prohibita sunt stillae pluviarum, & serotinus under non fuit: non mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere.

4. Ergo saltem amodo voca me: Pater meus, dux virginis in me tu es:

5. numquid irascens in perpetuum, aut perseverabis in finem? Ecce locuta es, & fecisti mala, & potuisti.

6. Et dixit Dominus ad me in diebus Iosia regis: * Numquid vidisti, quae fecerit aversatrix Israel: abiit sibi met super omnem montem excelsum, & sub omni ligno frondoso, & fornicata est ibi. * *Supr. 2. 20.*

7. Et dixi, cum fecisset haec omnia: Ad me revertere: & non est reversa. Et vidit praevaticatrix soror eius Iuda,

8. quia pro eo, quod mœchata esset aversatrix Israel, dimisissen eam, & dedissem ei libellum repudi: & non tenuit praevaticatrix Iuda soror ejus, sed abiit, & fornicata est etiam ipsa.

9. Et facilitate fornicationis suae contaminavit terram, & mœchata est cum lapide & ligno.

10. Et in omnibus his non est reversa ad me praevaticatrix soror eius Iuda in toto corde suo, sed in mendacio, ait Dominus.

11. Et dixit Dominus ad me: Justificavit animam suam aversatrix Israel, comparatione praevaticatricis Iudae.

12. Vade, & clama sermones istos contra Aquilonem, & dices: Revertere aversatrix Israel, ait Dominus, & non avertam faciem meam à vobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, & non inlasciar in perpetuum.

13. Verumtamen scito iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum praevaticata es: & dispersisti vias tuas aliis sub omni ligno frondoso, & vocem meam non audisti, ait Dominus.

14. Convertimini filii revertentes, dicit Dominus: quia ego vir vester: & assumam vos unum de civitate, & duos de cognatione, & introducam vos in Sion.

15. Et dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina.

16. Cumque multiplicati fueritis, & creveritis in terra in diebus illis, ait Dominus non dicent ultra: Arca testamenti Domini neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius: nec visitabitur, nec fiet ultra.

17. In tempore illo vocabunt Ierusalem Solum Domini: & congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini in Ierusalem, & non ambulabunt post pravitatem cordis sui pessimi.

18. In diebus illis ibit domus Iuda ad domum Israel, & venient simul de terra Aquilonis ad terram, quam dedi patribus vestris.

19. Ego autem dixi: Quomodo ponam te in filios, & tribuam tibi terram desiderabilem, hereditatem praecalam exercituum gentium? Et dixi: Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis.

20. Sed quomodo si contemnat mulier amatores suos, sic contempsit me domus Israel, dicit Dominus.

21. Vox in viis audita est, ploratus & ululatus filiorum Israel: quoniam iniquum receperunt viam suam, oblit sunt Domini Dei sui.

22. Convertimini illi revertentes, & sa-

nabo aversiones vestras. Ecce nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster.

23. Verè mendaces erant colles, & multitud montium, verè in Domino Deo nostro salus Israel.

24. Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra, greges eorum, & alimenta eorum, filios eorum, & filias eorum.

25. Dormiemus in confusione nostra, & operiet nos ignominia nostra: quoniam Domino Deo nostro peccavimus nos, & patres nostri ab adolescentia nostra usque ad diem hanc: & non audivimus vocem Domini Dei nostri.

CAPUT IV.

Promittit Dominus veniam si se verè convertant & corde circumdant, comminando gravia mala si in malis persistent: quapropter luget prophetam videns terram devastandam, & in solitudinem redigendam, ita tamen ut non fiat consummatio.

1. SI reverteris Israel, ait Dominus, ad me convertere: si abstuleis offensula tua à facie mea, non commoveberis.

2. Et iurabis: Vivit Dominus in veritate, & in iudicio, & in iustitia: & benedicent eum gentes, ipsumque laudabunt.

3. Haec enim dicit Dominus viro Iuda, & Ierusalem: * Novate vobis novale, & nolite serere super spinas. * *Osee 10. 12.*

4. Circumcidimini Domino, & auferite praeputia cordium vestrorum viri Iuda, & habitatores Ierusalem, ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguit, propter malitiam cogitationum vestrarum.

5. Annuntiate in Iuda, & in Ierusalem auditum facite: loquimini, & canite tuba in terra: clamate fortiter, & dicite: congregamini, & ingrediamur civitates munitionis.

6. Levate signum in Sion. Confortamini, nolite stare, * quia malum ego adduco ab Aquilone, & contritionem magnam.

* *Supr. 1. 14.*

7. Ascendit leo de cubili suo, & praedo gentium se levavit: egressus est de loco suo ut ponat terram tuam in solitudinem: civitates tuae vastabuntur, remanentes absque habitatore.

8. Super hoc accingite vos cilicis, plangite & ululate: quia non est aversa ira furoris Domini à nobis.

9. Et erit in die illa, dicit Dominus: Peribit cor regis, & cor principum: & obstupescunt sacerdotes, & prophetae consternabuntur.

10. Et dixi: Heu, heu, heu Domine Deus, ergone decepisti populum istum & Ierusalem, dicens: Pax erit vobis: & ecce pervenit gladius usque ad animam?

11. In tempore illo dicitur populo huic & Ierusalem: Ventus urens in viis, quae sunt in deserto viae filiae populi mei, non ad ventilandum, & ad purgandum.

12. Spiritus plenus ex his venit mihi: & nunc ego loquar iudicia mea cum eis.

13. Ecce quasi nubes ascendet, & quasi tempestas currus ejus: velociores aquilis equi illius: & vobis quoniam vastasti sinus.

14. Lava à malitia cor tuum Ierusalem, ut salva sis: usquequo morabuntur in te cogitationes noxiae?

15. Vox enim annuntiantis à Dan, & notum facientis idolum de monte Ephraim.

16. Di-

16. Dicite gentibus: Ecce auditum est in Ierusalem custodes venire de terra longinqua, & dare super civitates Iuda vocem suam.

17. Quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro: quia me ad iracundiam provocavit, dicit Dominus.

18. * Viae tuae, & cogitationes tuae fecerunt haec tibi: ista malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuum. * Sap. 1. 3. & 5.

19. Ventrem meum, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt in me: non tacebo, quoniam vocem buccinae audivit anima mea, clamorem praelii.

20. Contritio super contritionem vocata est, & vastata est omnis terra: repente vastata sunt tabernacula mea, subito pelles meae.

21. Usquequò videbo rugientem, audiam vocem buccinae?

22. Quia stultus populus meus me non cognovit: filii insipientes sunt, & vecordes: sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt.

23. Aspexi terram, & ecce vacua erat, & nihil: & caelos, & non erat lux in eis.

24. Vidi montes, & ecce movebantur; & omnes colles conturbati sunt.

25. Intuitus sum, & non erat homo: & omne volatile caeli recessit.

26. Aspexi, & ecce Carimelus desertus: & omnes urbes eius destructae sunt à facie Domini, & à facie irae furoris eius.

27. Haec enim dicit Dominus: Deserta erit omnis terra, sed tamen consummationem non faciam.

28. Lugebit terra, & mœrebunt caeli desuper: eò quòd locutus sum, cogitavi, & non poenituit me, nec avertis sum ab eo.

29. A voce equitis, & intuentis sagittam fugit omnis civitas: ingressi sunt ardua, & ascenderunt rupes: universae urbes delictae sunt, & non habitant in eis homo.

30. Tu autem vastata quid racies? cum vestieris te coccino, cum ornata fueris monili aureo, & pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris: contempserunt te amatores tui, animam tuam querent.

31. Vocem enim quasi parturientis audivi, angustias ut puerperae: Vox filiae Sion intermoientis, expandentisque manus suas: vae mihi, quia defecit anima mea propter interfectos.

CAPUT V.

Domini in Ierusalem quàm virum iustum, ut illi miseretur: sed tàm plebs quàm optimates in praevaricationibus suis, & idololatriâ indurati sunt, & effusi, idèò comminatus est vastationem ab ethiopo populo, eò quòd ceci & sardi facti sunt, non tamen usque ad consummationem.

1. Circuite vias Ierusalem, & aspice, & considere, & quærite in plateis eius, an inveniat vium facientem iudiciu, & quærentem fidem: & propitius ero ei.

2. Quòd si etiam Vivit Dominus, dixerint: & hoc falsò jurabunt.

3. Domine oculi tui respiciant fidem: percussisti eos, & non doluerunt: attrivisti eos, & tenerunt accipere disciplinam: induraverunt facies suas supra petram, & noluerunt reverti.

4. Ego autem dixi: Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, iudiciu Dei sui.

5. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis:

ipsi enim cognoverunt viam Domini, iudiciu Dei sui. & ecce magis hi simul contingerunt iugum, ruperunt vincula.

6. Idcirco percussit eos leo de silva, lupus ad vesperam vastavit eos, pardus vigilans super civitates eorum. omnis, qui egressus fuerit ex eis, capietur quia multiplicatae sunt praevaricationes eorum, confortatae sunt aversiones eorum.

7. Super quo propitius tibi esse potero? filii tui delinquerunt me, & jurant in his, qui non sunt dii: saturavi eos, & mactati sunt, & in domo metetricis luxuriabantur.

8. Equi amatores, & emissarii acti sunt: Unusquisque ad uxorem proximi sui hinciebat. * Ezech. 22. 11.

9. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? & in gente tali non ulciscetur anima mea?

10. Ascendite muros ejus, & dissipate, consummationem autem nolite facere. auerte propaggines ejus, quia non sunt Domini.

11. Prævaricatione enim prævaricata est in me domus Israel, & domus Iuda, ait Dominus.

12. Negaverunt Dominum, & dixerunt: Non est ipse: n. que venit super nos in alium: gladium & famem non videbimus.

13. Prophetae fuerunt in ventum locuti, & responsum non fuit in eis: haec ergo evenient illis.

14. Haec dicit Dominus Deus exercituum: Quia locuti estis verbum istud: ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem, & populum istum in ligna, & vorabit eos.

15. Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo domus Israel, ait Dominus: gentem robustam, gentem antiquam, gentem, cuius ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur.

16. Phairetra ejus quasi sepulchrum patens, universi foetis.

17. Et comedet segotes tuas, & panem tuum, devorabit filios tuos, & filias tuas: comedet gregem tuum, & armenta tua. comedet vineam tuam & ficum tuam: & conteret urbes iniquitatis tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio.

18. Verumtamen in diebus illis, ait Dominus, non faciam vos in consummationem.

19. * Quòd si dixeritis: Quare iecit nobis Dominus Deus noster haec omnia? dices ad eos: Sicut deliquistis me, & servistis Deo alieno in terra vestra, sic servietis alienis in terra non vestra. * Ipsi. 16. 10.

20. Annuntiate hoc domui Iacob, & auditum facite in Iuda, dicentes:

21. Audi popule stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non videtis: & aures, & non auditis.

22. Me ergo non timebitis, ait Dominus: & à facie mea non dolibitis? Qui posui aenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit: & commovebuntur, & non poterunt. & intumescunt fluctus ejus, & non transibunt illud.

23. populo autem huic factum est cor incredulum & exasperans, recesserunt & abierunt,

24. Et non dixerunt in corde suo: Metuamus Dominum Deum nostrum, qui dat nobis pluviam temporalem & serotinum in tempore suo: plenitudinem annuae messis custodiendum nobis.

25. Iniquitates vestrae declinaverunt haec: & peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis:

26. quia

26. quia inventi sunt in populo meo impii insipientes quasi aucupes, laqueos ponentes, & pedicas ad capiendos viros

27. Sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plena dolo : ideo magnificati sunt & ditati.

28. Incrassati sunt & impinguati : & præterierunt sermones meos pessimè. * Causam viduæ non iudicaverunt, causam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicaverunt. * *Isaia* 1. 23. *Zachar.* 7. 10.

29. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem huiuscemodi non ulciscetur anima mea?

30. Stupor & mirabilia facta sunt in terra:

31. prophætæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis; & populus meus dilexit talia: quid igitur fiet in novissimo ejus?

CAPUT VI.

Prædicitur calamitas ac vastitas Ierosolymorum ab Assyriis, eò quod contempserint legem Domini, nec audire voluerint increpationes; sed omnes, & potissimum primates, prophætæ ac sacerdotes avaritiæ ac dolo studuerint: ideoque & ipsos & eorum sacrificia Deus abiecit: jubet ergo Propheta eos ligare, quoniam purgari conflatorio non poterunt.

1. Confortamini filii Benjamin in medio Ierusalem, & in Thracia clangite buccina, & super Bethacarem levate vexillum: quia malum visum est ab Aquilone, & contritio magna.

2. Speciosæ & delicatæ assimilavi filiam Sion.

3. Ad eam venient pastores, & greges eorum: fixerunt in ea tentoria in circuitu: pascet unusquisque eos, qui sub manu sua sunt,

4. Sanctificate super eam bellum: consurgite, & ascendamus in meridie: vae nobis, quia declinavit dies, quia longiores factæ sunt umbræ vesperti.

5. Surgite, & ascendamus in nocte, & dissipemus domos ejus.

6. Quia hæc dicit Dominus exercituum: Cædite lignum ejus, & fundite circa Ierusalem aggerem: hæc est civitas visitationis, omnis calunnia in medio ejus.

7. Sicut frigidum fecit cisterna aquam suam, sic frigidum fecit malitiam suam iniquitas & vastitas audietur in ea, coram me semper infirmitas & plaga.

8. Erudite Ierusalem, ne fortè recedat anima mea a te, ne fortè ponam te desertam teitum inhabitabilem.

9. Hæc dicit Dominus exercituum: usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israel: converte manum tuam quasi vindemiator ad cartallum.

10. Cui loquar? & quem contestabor ut audiat? ecce incircumcisæ aures eorum, & aurire non possunt: ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium: & non suscipiunt illud.

11. Idcirco furor Domini plenus sum, laboravi sustinens. effunde super pavulum foliis, & super consilium juvenum simul: vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum.

12. Et transibunt domus eorum ad alteros, agni & uxores patrum quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus

13. * A minore quippe usque ad majorem

omnes avaritiæ student: & à propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum.

* *Isaia* 56. 11. *Ist.* 8. 10.

14. Et curabant contritionem filiarum populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax: & non erat pax.

15. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt: quin potius confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt. quam ob rem cadent inter mentes: in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus.

16. Hæc dicit Dominus: State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: * & invenietis refrigerium ananibus vestris. Et dixerunt: Non ambulabimus. * *Matth.* 11. 29.

17. Et constitui super vos speculatores. Audite vocem tubæ. Et dixerunt: Non audiemus.

18. Ideo audite gentes, & cognosce congregatio, quanta ego faciam eis.

19. Audi terra: Ecce ego adducam mala super populum istum, fructum cogitationum ejus: quia verba mea non audierunt, & legem meam projecerunt.

20. * Ut quid mihi thus de Saba affertis, & calamum suave olemem de terra longinqua? holocaustum vestra non sunt accepta, & victimæ vestræ non placuerunt mihi.

* *Isaia* 1. 11.

21. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres & filii simul, vicinus, & proximus peribunt.

22. Hæc dicit Dominus: Ecce populus venit de terra Aquilonis, & gens magna consurget à finibus terræ.

23. Sagittam & scutum arripiet: crudelis est, & non miserebitur. vox ejus quasi mare sonabit: & super equos ascendent, præparati quasi vir ad prælium, adversum te filia Sion.

24. Audivimus famam ejus, dissolutæ sunt manus nostræ: tribulatio apprehendit nos, dolores ut parturientem.

25. Nolite exire ad agros, & in via ne ambuletis: quoniam gladius inimici pavore in circuitu.

26. Filia populi mei accingere cilicio, & conspergere cinere: luctum unigeniti fac tibi, plantum amarum, quia repente venit vastator super nos.

27. Probatorem dedi te in populo meo robustum: & scies, & probabis viam eorum.

28. Omnes isti principes declinantes, ambulantes fraudulentem, æs & ferum: universi corrupti sunt.

29. Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum, frustrâ conlavit confiator: malitia enim eorum non sunt consumptæ.

30. Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus projecit illos.

CAPUT VII.

Quod frustra confidunt in templo, pessima perpetrantes, & prophetas audire nolentes, sicut & patres eorum: quapropter demerit templum abjiciendum, & terram Iudæa redigendam in solitudinem; nec profuturam orationem Ieremie pro illis, nec oblata ab eis sacrificia, propter excelsa Iopheth in valle filii Ennom, & multiplices ipsorum malitias.

1. Verbum, quod factum est ad Ieremiam à Domino, dicens:

a. Sta

2. Sta in porta domus Domini, & prædica ibi verbum istud, & dic: Audite verbum Domini omnis Iuda, qui ingredimini per portas has, ut adoretis Dominum.

3. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: * Bonas facite vias vestras, & studia vestra: & habitabunt vobiscum in loco isto.

* *Infr.* 26. 13.

4. Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes: Templum Domini, templum Domini, templum Domini est.

5. Quoniam si benè direxeritis vias vestras, & studia vestra: si feceritis iudiciū inter virum & proximum ejus,

6. advenæ, & pupillo, & viduæ non feceritis calumniam, nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, & post deos alienos non ambulaveritis in malum vobismetipsis:

7. habitabunt vobiscum in loco isto: in terra, quam dedi patribus vestris a sæculo & usque in sæculum.

8. Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacii, qui non proderunt vobis:

9. furari, occidere, adulterari, jurare mendaciter, libare Baalim, & ire post deos alienos, quos ignoratis.

10. Et venistis, & stetistis coram me in domo hac, in qua invocatum est nomen meum, & dixistis: Liberati sumus eò quòd fecerimus omnes abominations istas.

11. * Numquid ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris? ego, ego sum: ego vidi, dicit Dominus.

* *Matth.* 21. 13.

Marc. 11. 17. *Luc.* 19. 46.

12. Ite ad locum meum in Silo, ubi habitavit nomen meum a principio: & videte quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Israel:

13. & nunc, quia fecistis omnia opera hæc, dicit Dominus: & locutus sum ad vos manè consurgens, & loquens, & non audistis: * & vocavi vos, & non respondistis:

* *Prov.* 1. 24. *Isai.* 65. 12.

14. * Faciam domui huic, in qua invocatum est nomen meum, & in qua vos habetis fiduciam: & loco, quem dedi vobis & patribus vestris, sicut feci Silo.

* *1. Reg.* 4. 2. *2. Reg.* 10.

15. Et projiciam vos a facie mea, sicut projeci omnes fratres vestros, universum semen Ephraim.

16. * Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem, & orationem, & non obsistas mihi: quia non exaudiam te.

* *Infr.* 11. 14. *2. Reg.* 14. 11.

17. Nonne vides quod isti faciunt in civitatibus Iuda, & in plateis Ierusalem?

18. Filii colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas reginæ cæli, & libent diis alienis, & me ad iracundiam provocent.

19. Nunquid me ad iracundiam provocant, dicit Dominus? nonne semetipsos in confusione vultus sui?

20. Ideò hæc dicit Dominus Deus: Ecce furor meus, & indignatio mea condatur super locum istum, super viros, & super jumenta, & super lignum regionis, & super fruges terræ, & succendetur, & non extinguetur.

21. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Holocausta vestra addite victimis vestris, & comedite carnes.

22. Quia non sum locutus cum patribus vestris, & non præcepi eis in die, quia edu. i. eos de terra Ægypti, de verbo holocaustatum, & victimarum.

23. Sed hoc verbum præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus: & ambulate in omni via, quam mandavi vobis, ut bene sit vobis.

24. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed abierunt in voluntatibus, & in pravitate cordis sui mali: factique sunt retrorsum & non in ante,

25. a die qua egressi sunt patres eorum de terra Ægypti, usque ad diem hanc. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas per diem, consurgens diluculo, & mittens.

26. Et non audierunt me, nec inclinaverunt aurem suam: sed induraverunt cervicem suam: & pejus operati sunt, quam patres eorum.

* *Infr.* 16. 12.

27. Et loqueris ad eos omnia verba hæc, & non audient te: & vocabis eos, & non respondebunt tibi.

28. Et dices ad eos: Hæc est gens, quæ non audit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam: perit fides, & ablata est de ore eorum.

29. Tonde capillum tuum, & projice, & sume in directum plantum: quia projecit Dominus, & reliquit generationem furoris sui.

30. quia fecerunt filii Iuda malum in oculis meis, dicit Dominus. Posuerunt offendiculæ suæ in domo, in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam:

31. & edificaverunt excelsa Topheth, quæ est in valle filii Ennom: ut incenderent filios suos, & filias suas igni: quæ non præcepi, nec cogitavi in corde meo.

32. Ideò ecce dies venient, dicit Dominus, & non dicetur amplius, Topheth, & Vallis filii Ennom: sed Vallis interfecionis: & sepelient in Topheth, eò quòd non sit locus.

33. Et erit morticinium populi hujus in cibis volucris cæli, & bestis terræ, & non erit qui abigat.

34. * Et quiescere faciam de urbibus Iuda, & de plateis Ierusalem vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ: in desolatione enim erit terra.

* *Ezech.* 26. 13.

CAPUT VIII.

Quia tam reges, optimates, sacerdotes ac propheta, quam reliquus populus ad idolatriam conversi sunt: & non considerato Domini iudicio, omnes relicta veritate, studuerunt avaritia ac idolatriæ, & Dominum provocantes noluerunt respicere: ideo ab hostibus crudelissimis affligentur.

1. **I**N illo tempore, ait Dominus: Eficient ossa regum Iuda, & ossa principum ejus, & ossa sacerdotum, & ossa prophetarum, & ossa eorum, qui habitaverunt Ierusalem, & de sepulchris suis:

2. & expandent ea ad solem, & lunam, & omnem militiam cæli, quæ dilexerunt, & quibus servierunt, & post quæ ambulaverunt, & quæ quæsierunt, & adoraverunt: non colligentur, & non sepelientur. in sterquilinum super faciem terræ erunt.

3. Et eligent magis mortem quam vitam omnes qui residui fuerint de cognatione hæc pessima in universis locis, quæ derelicta sunt,

ad quæ eieci eos, dicit Dominus exercituum.

4. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Numquid qui cecidit, non resurget: & qui aversus est, non revertetur?

5. Quare ego aversus est populus iste in Ierusalem a visione contentiosa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reverti.

6. Attendi, & auscultavi: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat penitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? Omnes contriti sunt ad curium suum, quasi equus impetu vadens ad prælium.

7. Malvus in cælo cognovit tempus suum: tuitur, & hiando, & ciconia custodievit tempus adventus sui. populus autem meus non cognovit iudicium Domini.

8. Quomodo dicitis: Sapientes nos sumus, & lex Domini nobiscum est: vere mendacium operatus est stylus mendax scribarum.

9. Confusi sunt sapientes, perierunt & capiti sunt verbum enim Domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis.

10. * Propterea dabo mulieres eorum exteius, agros eorum hereditibus: quia à minimo usque ad maximum omnes avaritiam sequuntur: à propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium. * *Ier. 56. 17. Sup. 6. 13.*

11. Et sanabant contritionem filie populi mei ad ignominiam dicentes. * Pax, pax: cum non esset pax. * *Sup. 6. 14.*

12. Confusi sunt quia abominationem fecerunt: quoniam confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt: idcirco cadent inter corruentes, in tempore visitationis sue corruent, dicit Dominus.

13. Congregans congregabo eos, ait Dominus: non est uva in vitibus, & non sunt ficus in ficulnea, folium deditur: & dedi eis quæ prætergressa sunt.

14. Quare sedemus? convenite, & ingrediamur civitatem munitam, & sileamus ibi: quia Dominus Deus noster sileat nos, & potum dedit nobis: aquam fells: peccavimus enim Domino. * *Ier. 9. 15.*

15. * Expectavimus pacem, & non erat bonum: tempus medellæ, & ecce roimido. * *Ier. 14. 19.*

16. A Dan auditus est fremitus equorum ejus, à voce hinnituum pugnatorum ejus commota est omnis terra, & venerunt, & devoraverunt terram, & plenitudinem ejus: urbem & habitatores ejus.

17. Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio: & mordebunt vos, ait Dominus.

18. dolor meus super dolorem, in me cor meum moriens.

19. Ecce vox clamoris filie populi mei de terra longinqua: Numquid Dominus non est in Sion, aut rex ejus non est in ea? Quare ergo ne ad iracundiam concitaverunt in sculptilibus suis, & in vanitatibus alienis?

20. Transiit messis, finita est æstas, & nos alvati non sumus.

21. Super contritione filie populi mei contritus sum, & contristatus, stupor obtinuit me.

22. Numquid resina non est in Galaad? aut cedrus non est ibi? quare igitur non est obacta cicatrix filie populi mei?

CAPUT IX.

uset propheta interficiendos de Judea: in nullo dicit esse fidendum, cum omnes dolores incedant:

et quia Judea vastanda est, vult omnes assumere iustum. in solo Deo ejusque cognitione gloriantur, qui puriet tam Gentiles quam filios Israel in cunctis corde.

1. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum? & plorabo die ac nocte interficiendos filie populi mei.

2. Quis dabit me in solitudine diversorium viatorum, & derelinquam populum meum, & recedam ab eis: quia omnes adulteri sunt, cœtus prævaricatorum.

3. Et extendetur lingua sua quasi arcum mendacii & non veritatis: confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, & me non cognoverunt, dicit Dominus.

4. Unusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat nudum, quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet.

5. Et vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur. docuerunt enim linguam suam loqui mendacium. ut inique agerent, laboraverunt.

6. Habitatio tua in medio doli: in dolo reuerunt scire me, dicit Dominus.

7. Propterea hæc dicit Dominus exercituum. Ecce ego constabo, & probabo eos: quid enim aliud faciam a facie filie populi mei?

8. * Sagitta vulnerans lingua eorum, dolium locuta est. in ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occulte ponit ei insidias. * *Psalm. 27. 3.*

9. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus: aut in gente huiusmodi non ulciscetur anima mea?

10. Super montes assumam fletum ac lamentum, & super speciosa deserti planctum: quoniam incensa sunt, eo quod non sit vir pertransiens: & non audierunt vocem possidentis. à volucre cœli usque ad pecora transmigraverunt & recesserunt.

11. Et dabo Ierusalem in acervos arenæ, & cubilia diaconum: & civitates ludæ dabo in desolationem, eo quod non sit habitator.

12. Quis est vir sapiens, qui intelligat hoc, & ad quem verbum oris Domini fiat ut annuntiet istud, quare perierit terra, & exusta sit quasi desertum, eo quod non sit qui pertransiat?

13. Et dixit Dominus: Quia dereliquerunt legem meam, quam dedi eis, & non audierunt vocem meam, & non ambulaverunt in ea:

14. & abierunt post pravitatem cordis sui, & post Baalim: quod didicerunt à patribus suis.

15. Idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: * Ecce ego cibabo populum istum absinthio, & potum dabo eis aquam felis. * *Ier. 23. 15.*

16. Et dispergam eos in Gentibus, quas non noverunt ipsi & patres eorum: & mittam post eos gladium, donec consumantur.

17. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Contemplantur, & vocate lamentatrices & veniant: & ad eas, quæ sapientes sunt, mitte, & propere:

18. testiment, & assumant super nos lamentum: deaquant oculi nostri lacrymas, & palpebre nostræ deuant aquis.

19. Quia vox lamentationis audita est de Sion: Quomodo vastati sumus & confusi ve-

hementer? quia dereliquimus terram, quoniam defecta sunt tabernacula nostra.

20. Audite ergo mulieres verbum Domini: & assumant aures vestre sermonem oris ejus: & docete ilias vestias lamentum: & unaquæque proximam suam plangunt.

21. quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere parvulos deforis, juvenes de plateis.

22. Loqueretur: Hæc dicit Dominus: Et cadet morticinium hominis quasi stercus super faciem regionis, & quasi fœnum post tergum metentis, & non est qui colligat.

23. Hæc dicit Dominus: * Non gloriatur sapiens in sapientia sua, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur dives in divitiis suis: * 1. Cor. 1. 31. 2. Cor. 10. 17. 24. sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam, & iudicium, & iustitiam in terra: hæc enim placent mihi, ait Dominus.

25. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & visitabo super omnem, qui circumcisi sunt præputium.

26. super Ægyptum, & super Iudæam, & super Edom, & super filios Ammon, & super Moab, & super omnes qui attonsi sunt in comam, habitantes in deserto: quia omnes gentes habent præputium, omnis autem Dominus Israel incircumcisi sunt corde.

CAPUT X.

Non est timenda celestis constellatio, nec vanissima ac imbecillia idola: sed Dominus, qui solus est Deus, creator ac gubernator omnium, qui vastabit peccatores terræ, plangit suum malum Ierusalim, & cum hominibus non sit vias dirigere, orat Deum re eos, qui ipsum cognoscunt, ad interfectionem debeat, sed in hostes potius Iudæorum suum effundat furorem.

1. **A**udite verbum, quod locutus est Dominus super vos domus Israel. 2. Hæc dicit Dominus: iuxta vias Gentium nolite discere: & à signis cæli nolite metueretur, quæ timeant Gentes:

3. quia leges populorum vanæ sunt: * quia lignum de saltu præcidit opus manus artificis in ascia. * Sap. 13. 11. & 14. 8.

4. Argento, & auro decoravit illud, clavis & malleis compedit, ut non dissolvatur.

5. In similitudinem palmæ fabricata sunt, & non loquentur. portata tollentur, quia incedere non valent. nolite ergo timere ea, quia nec male possunt facere, nec bene.

6. * Non est similis tui Domine magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine. * Mich. 7. 18.

7. * Quis non timebit te ò rex Gentium? tuum est enim decus: inter cunctos sapientes Gentium, & in universis regnis eorum nullus est similis tui, * Apoc. 15. 4.

8. pariter insipientes & rati probabuntur: doctrina vanitatis eorum lignum est.

9. Argutum involutum de Thaisis asseritur, & argenti de Ophaz: Opus atrichis, & manus ætarii: hyacinthus & purpura indumentum eorum. opus artificum universa hæc.

10. Dominus autem Deus verus est: ipse Deus vivens, & rex sempiternus, ab indignatione ejus commovebitur terra: & non sustinebunt Gentes comminationem ejus.

11. Sic ergo dicetis eis: Dii, qui cælos &

terram non fecerunt, pereant de terra, & de his, quæ sub cælo sunt,

12. * Qui facit terram in fortitudine sua, præparat orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cælos. * Genes. 1. 1. Infr. 51. 16.

13. Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cælo, & elevat nebulas ab extremis partibus terræ, * fulgura in pluviam iacit, & educit ventum de thesauris suis. * Ps. 134. 7. Infr. 51. 16.

14. Stultus factus est omnis homo à scientia, confusus est artifex omnis in sculptili: quoniam falsum est quod coniavit, & non est spiritus in eis.

15. Vana sunt, & opus risu dignum: in tempore visitationis suæ peribunt.

16. Non est his similis pars Iacob: qui enim formavit omnia, ipse est: & Israel viga hereditatis ejus: Dominus exercituum nomen illi.

17. Congrega de terra confusionem tuam, quæ habitas in obsidione.

18. quia hæc dicit Dominus: Ecce ego longè projiciam habitatores terræ in hac vice. & tribulabo eos ita ut inveniantur.

19. Væ mihi super contritionem meam, pessima plaga mea. Ego autem dixi: Planè hæc infirmitas mea est, & portabo illam.

20. Tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt, filii mei exierunt à me, & non subsistunt: non est qui extendat ultra tentorium meum, & erigat pilas meas.

21. Quia stultè egerunt pastores, & Dominum non quaesierunt: propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est.

22. Vox auditionis ecce venit, & commotio magna de terra Aquilonis: ut ponat civitates Iudæ solitudinem, & habitaculum draconum.

23. Scio Domine quia non est hominis via ejus: nec viri est ut ambulet, & dirigat gressus suos.

24. * Corripe me Domine, verumtamen in iudicio. & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. * Psal. 6. 1.

25. * Et unde indignationem tuam super Gentes, quæ non cognoverunt te, & super provincias, quæ nomen tuum non invocaverunt: quia comederunt Iacob, & devoraverunt eum, & consumpserunt illum, & decus ejus dissipaverunt. * Psal. 78. 6.

CAPUT XI.

Quia maledicetur qui non audit nec servat præceptum Domini patribus datum, idcirco præcipitur propheta ut illud servandum Iudæis prædicet, sed frustra, cum magis sequantur patrum suorum scelera, variamque idolatriam: idcirco inferet Dominus inevitabili in illos mala, nec proferant eis idcirco, vel iustorum oratio, neque quod prius à Deo dilecti fuerunt: refert prava Iudæorum studia de ipso ex terra delendo: sed perdentur qui nolunt audire prophetiam in nomine Domini.

1. **V**erbum, quod factum est à Domino ad Ieremiam, dicens:

2. Audite verba patris huius, & loquimini ad viros Iudæ, & habitatores Ierusalem,

3. & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Maledictus vir, qui non audierit verba patris huius,

4. quod præcepi patribus vestris in die, quæ eduxi eos de terra Ægypti, de fornace ferrea, di-

dicens: Audite vocem meam, & facite omnia, quæ præcipio vobis, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deus:

5. Ut suscitem iuramentum, quod iuravi patribus vestris diciturum me eis terram fluentem lacte, & inelle, sicut est dies hæc. Et respondit, & dixi: Amen Domine.

6. Et dixit Dominus ad me: Vociferare omnia verba hæc in civitatibus Iuda, & foris Ierusalem, dicens: Audite verba pacti hujus, & facite illa:

7. quia contestans contestatus sum patres vestros in die, qua eduxi eos de terra Aegypti usque ad diem hanc: mane consursens contestatus sum, & dixi: Audite vocem meam:

8. & non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed abierunt unusquisque in pravitatem cordis sui mali: & induxi super eos omnia verba pacti hujus, quod præcepi ut facerent, & non fecerunt.

9. Et dixit Dominus ad me: Inventa est conjuratio in viis Iuda, & in habitatoribus Ierusalem.

10. Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum priores, qui noluerunt audire verba mea: & hi ergo abierunt super deos alienos, ut servient eis: irritum læcerunt domus Israel, & domus Iuda pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum.

11. Quam ob rem hæc dicit Dominus: Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt: & clamabunt ad me, & non exaudiam eos.

12. Et ibunt civitates Iuda, & habitatores Ierusalem, & clamabunt ad deos, quibus libant, & non salvavunt eos in tempore afflictionis eorum.

13. * Secundum numerum enim civitatum tuarum erant dii tui Iuda: & secundum numerum viarum Ierusalem posuisti aras confusionis, aras ad libandum Baalim.

* Supr. 2. 28.

14. * Tu ergo noli orare pro populo hoc, & ne assumas pro eis laudem & orationem: quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, in tempore afflictionis eorum.

* Supr. 7. 16. Infr. 14. 11.

15. Quid est, quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? numquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriantur es?

16. Olivam uberein, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt fructus ejus.

17. Et Dominus exercituum qui plantavit te, locutus est super tui malum: pio malis domus Israel & domus Iuda, quæ læcerunt sibi ad irritandum me, libantes Baalim.

18. Tu autem Domine demonstrasti mihi, & cognovi: tunc ostendisti mihi studia eorum.

19. Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: & non cognovi quia cogitaverunt super me consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem ejus, & eradamus eum de terra viventium, & nomen ejus non innotet amplius.

20. * Tu autem Domine Sabaoth, qui iudicas iustè, & probis renes & corda, vide ultionem tuam ex eis: tibi enim revelavi causam meam. * Infr. 17. 10. & 20. 12.

21. Propterea hæc dicit Dominus ad viros Anathoth, qui quærunt animum tuum, & dicunt: Non prophetabis in nomine Domini, & non morieris in manibus nostris.

22. Propterea hæc dicit Dominus exerci-

tuum: Ecce ego visitabo super eos: juvenes morientur in gladio, filii eorum, & filiae eorum morientur in fame.

23. Et reliquæ non erunt ex eis: inducam enim malum super viros Anathoth, annum visitationis eorum.

CAPUT XII.

Miratur propheta malorum prosperitatem, qui tamen parantur ad diem occisionis, suntque terræ causa luctus: hereditas adversata est Domino suo, & pastores demoliti sunt vineam Domini, ideo traditur in dissipationem, cujus tamen rursum miseretur Dominus, vastatis ipsius inimicis.

1. **I**ustus quidem tu es Domine, si disputus tecum: verumtamen iusta loquar ad te: * Quæ via impiorum prosperatur bene est omnibus, qui prævaricantur, & iniquæ agunt? * Job. 21. 7. Hab. 1. 13.

2. Plantasti eos, & radicem inserunt: proficiunt & faciunt fructum: prope es tu ori eorum, & longè à renibus eorum.

3. Et tu Domine nosti me, vidisti me, & probasti cor meum tecum, congrega eos quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis.

4. Usquequò lugebit terra, & herba omnis regionis siccabitur propter malitiam habitantium in ea? consumptum est annuus, & volucre, quoniam dixerunt: Non videbit novissima nostra.

5. Si cum peditibus currens laborasti: quomodo contendeis poteris cum equis? cum autem in terra pacis securus fueris, quid facies in superbia Iordanis?

6. Nam & fratres tui, & domus patris tui, etiam ipsi pugnaverunt adversum te, & clamaverunt post te plena voce: ne credas eis cum locuti fuerint tibi bona.

7. Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam: dedi dilectam animam meam in manu inimicorum ejus.

8. Iacta est mihi hereditas mea quasi leo in silva: dedit contra me vocem, ideo odi vi eam.

9. Numquid avis discolor hereditas mea mihi? numquid avis tincta per totum? venite, congregimini omnes bestię terræ, properate ad devorandum.

10. Pastores multi demoliti sunt vineam meam, conculcaverunt partem meam: dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis.

11. Posuerunt eam in dissipationem, luxitque super me: desolatione desolata est omnis terra: quia nullus est qui recogit corde.

12. Super omnes vias deserti venerunt vastatores, quia gladius Domini devorabit ad extremum terræ usque ad extremum ejus: non est pax universæ carni.

13. Seminaverunt triticum, & spinas mesuerunt: hereditatem acceperunt, & non eis proderit: conundemini à fructibus vestris, propter iram iraroris Domini.

14. Hæc dicit Dominus adversum omnes vicinos meos pessimos, qui tangunt hereditatem, quam distribui populo meo Israel: Ecce ego evellam eos de terra sua, & aedificabo eorum evellam de medio eorum.

15. Et cum evulsero eos, convertar, & misererebor eorum: & reducam eos, virum ad hereditatem suam, & virum in terram suam.

16. Et erit: si eruditi didicerint vias populi mei, ut jurent in nomine meo: Vi-

vit

vix Dominus, sicut docuerunt populum meum jurare in Baal: ædificabuntur in medio populi mei.

17. Quòd si non audierint, evellam gentem illam evulsione & perditione, ait Dominus.

CAPUT XIII.

Sicut lumbare Ieremiæ absconditum in Euphrate computruit: sic Iudæa primum Domino adherens, propter superbiam & idololatriam ab ipso abicitur, omnesque dispergentur: revocantur tamen à Propheta, ut sua pœnitentia devitent mala, atque Iudas auferetur propter suas iniquitates, qui ad pœnitentiam nequit adduci ob inveteratam in malis consuetudinem. interponitur etiam Prophetae commiseratio.

1. **H**Æc dicit Dominus ad me: Vade, & posside tibi lumbare lineum, & ponas illud super lumbos tuos, & in aquam non inferes illud.

2. Et possedi lumbare juxta verbum Domini, & posui circa lumbos meos.

3. Et factus est sermo Domini ad me, secundò, dicens:

4. Tolle lumbare, quod possedisti, quod est circa lumbos tuos, & surgens vade ad Euphraten, & absconde ibi illud in foramine petrae.

5. Et abiit, & abscondi illud in Euphrate, sicut præceperat mihi Dominus.

6. Et factum est post dies plurimos, dixit Dominus ad me: Surge, vade ad Euphraten: & tolle inde lumbare, quod præcepi tibi ut absconderes illud ibi.

7. Et abiit ad Euphraten, & fodi, & tuli lumbare de loco, ubi absconderam illud: & ecce computruerat lumbare, ita ut nulli usui aptum esset.

8. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

9. Hæc dicit Dominus: Sic putrescere faciam superbiam Iudæ, & superbiam Ierusalem multam.

10. Populum istum pessimum, qui nolunt audire verba mea, & ambulat in privitate cordis sui: abieruntque post deos alienos ut serviunt eis, & adorarent eos: & erunt sicut lumbare istud, quod nulli usui aptum est.

11. Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinavi mihi omnem domum Israël, & omnem domum Iudæ, dicit Dominus: ut essent inhi in populum, & in nomen, & in laudem, & in gloriam, & non audierunt.

12. Dices ergo ad eos sermonem istum. Hæc dicit Dominus Deus Israël: Omnis laguncula implebitur vino. Et dicent ad te: Numquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur vino?

13. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Ecce ego implebo omnes habitatores terræ hujus, & reges qui sedent de stirpe David super thronum ejus, & sacerdotes, & prophetas, & omnes habitatores Ierusalem, ebriate:

14. & dispergam eos virum à fratre suo, & patres & filios pariter, ait Dominus: non parcam, & non concedam: neque miserebor ut non disperdam eos.

15. Audite, & auribus percipite, Nolite elevari, quia Dominus locutus est.

16. Date Domino Deo vestro gloriam antequam contenebrescat, & antequam offendant

pedes vestri ad montes caliginosos: expectabitis lucem, & ponet eam in umbram mortis, & in caliginem.

17. Quòd si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea à racie superbiæ: * plorans plorabit, & deducet oculus meus lacrynam, quia captus est grex Domini.

* *Thren. 1. 2*

18. Dic regi, & dominatitici: Humiliamini, sedete. quoniam dominus descendit de capite vestro corona gloriæ vestræ.

19. Civitates Austri clausæ sunt, & non est qui aperiat: translata est omnis Iudæa transmigratione perfecta.

20. Levate oculos vestros, & videte qui venitis ab Aquilone: ubi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum?

21. Quid dices cum visitaverit te? tu enim docuisti eos adversum te, & erudisti in caput tuum: numquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem?

22. Quòd si dixeris in corde tuo: Quare venerunt mihi hæc? * Propter multitudinem iniquitatis tuæ revelata sunt vetercudiora tua, polluta sunt plantæ tuæ. * *Infr. 30. 14.*

23. Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum.

24. Et disseminabo eos quasi stipulam, quæ vento iaptatur in deserto.

25. Hæc sors tua, paiseque mensuræ tuæ à me, dicit Dominus, quia oblita es mei, & confisa es in mendacio.

26. Unde & ego nudavi femora tua contra faciem tuam, & apparuit ignominia tua,

27. adulteria tua, & hinnitus tuus scelus fornicationis tuæ: super colles in agro vidi abominationes tuas. Væ tibi Ierusalem, non mundaberis post me: usquequò adhuc?

CAPUT XIV.

Siccitas magna in terra Iudæ propter peccata populi: & orans Propheta pro eius liberatione & misericordia, prohibetur à Domino pro ipsis orare: nec suscipit Deus eorum ieiunia & victimas: propheta etiam illis securitatem promittentes, una cum ipsis peribunt: iugis Ieremias mortuus gladio & fame, populi que peccata confitens orat pro misericordia.

1. **Q**uod factum est verbum Domini ad Ieremiam de sermonibus siccitatis.

2. Luxit Iudæa, & porta eius corruerunt, & obscurate sunt in terra, & clamor Ierusalem ascendit.

3. Majores miserunt minores suos ad aquam: venerunt ad hauriendum, non invenerunt aquam, reportaverunt vasa sua vacua: confusi sunt & afflicti, & operuerunt capita sua.

4. Propter terræ vastitatem, quia non venit pluvia in terram, confusi sunt agricola, operuerunt capita sua.

5. Nam & cerva in agro peperit, & reliquit: quia non erat herba.

6. Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi diacones, derederunt oculi eorum, quia non erat herba.

7. Si iniquitates nostræ responderint nobis: Domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt aversiones nostræ, tibi peccavimus.

8. Expectatio Israël, salvator ejus in tempore tribulationis: quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum?

9. Quare futurus es velut vir vagus, ut fortis qui non potest salvare? tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum invocatum est super nos, ne derelinquas nos.

10. Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit movere pedes suos, & non quiescit, & Domino non placuit: Nunc recordabitur iniquitatum eorum, & visitabit peccata eorum.

11. Et dixit Dominus ad me: * Noli orare pro populo isto in bonum. * *Supr.* 7. 16. & 11. 14.

12. Cum jejnaverint, non exaudiam preces eorum: & si obtulerint holocausta, & victimas, non suscipiam eas: quoniam gladio, & fame, & peste consumam eos.

13. Et dixi, A a a, Domine Deus: Prophetæ dicunt eis: * Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. * *Supr.* 5. 12. *Infr.* 23. 17.

14. Et dixit Dominus ad me: * Falso prophetæ vaticinantur in nomine meo, non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacem, & divinationem, & fraudulentiam, & seductionem cordis sui propheant vobis. * *Infr.* 29. 9.

15. Idcirco hæc dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes: Gladium, & fames non erit in terra hac: In gladio & fume consumerunt prophete illi.

16. Et populi, quibus prophetant, erunt projecti in vis Jerusalem præ fame & gladio, & non erit qui sepeliat eos, ipsi & uxores eorum, filii & filiae eorum, & efundam super eos malum suum.

17. Et aices ad eos verbum istud: * Deducant oculi mei lacrymam per noctem & diem, & non taceant: quoniam contritione magna confecta est virgo filia populi mei, plaga pessima vehementer. * *Thr.* 1. 16. & 2. 18.

18. Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio: & si introiero in civitatem, ecce attenuati fume. Propheta quoque & sacerdos abierunt in terram, quam ignorabant.

19. Numquid proiciens abieceris Iudam? aut Sion abominata est anima tua? quare ergo percussisti nos, ita ut nulla sit sanitas? * expectavimus pacem, & non est bonum, & tempus curationis, & ecce turbatio. * *Supr.* 3. 15.

20. Cognovimus Domine impietates nostras, iniquitates patrum nostrorum, quia peccavimus tibi.

21. Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum, neque ficias nobis contumeliam soli gloriæ tue: recordare ne irritum facias fœdus tuum nobiscum.

22. Numquid sunt in sculptilibus Gentium qui pluant? aut cæli possunt dare imbres? nonne tu es Dominus Deus noster, quoniam expectavimus? tu enim recisti omnia hæc.

CAPUT XV.

Nec Moysi nec Samuelis precibus flecendum se dicit Dominus, quin populum Iersalem tradat præti, gladio, fami, & captivitati, quia castigatus non est emendatus: conqueritur propheta quod fuerit occasio discordiæ, rursumque quod annuntians verbum Dei passus sit opprobrium, cui Dominus promittit auxilium cum vocatione Iudæorum: promittit præterea & robur, & liberationem, ac misericordiam his qui ad ipsum se convertent.

1. **E**T dixit Dominus ad me: Si steterit Moyses, & Samuel coram me, non

est anima mea ad populum istum: ejice illos à facie mea, & egrediantur.

2. Quod si dixerint ad te: Quod egrediemur? Dices ad eos: Hæc dicit Dominus: * Qui ad mortem, ad mortem: & qui ad gladium ad gladium: & qui ad famem, ad famem: & qui ad captivitatem, ad captivitatem. * *Zach.* 11. 9.

3. Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus: Gladium ad occisionem, & canes ad lacerandum, & volatilia cæli & bestias terræ ad devorandum & dissipandum.

4. & dabo eos in fervorem universis regnis terræ. * propter Manasse filium Ezechiae regis Iuda, super omnibus quæ fecit in Ierusalem. * *4. Reg.* 21. 7. & 11. 12.

5. Quis enim miserere tui Ierusalem? aut quis contastabit pro te? aut quis ibit ad rogandum pro pace tua?

6. Tu reliquisti me, dicit Dominus, retrorsum abiisti: & extendam manum meam super te: & interficiam te. laboravi rogans.

7. Et dispergam eos ventilabro in portis terræ, intenebri & disperdi populum meum, & tamen à vis suis non sum reversi.

8. Multiplicate sunt mihi viduæ ejus super arenam maris: induxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie. misi super civitates repente terrorem.

9. * Infirmata est quæ peperit septem, defecit anima ejus: ** occidit ei sol, cum adhuc esset dies: confusa est, & erubuit: & residuos ejus in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus. * *1. Reg.* 2. 5. ** *Amos* 2. 9.

10. Væ mihi mater mea: quare genuisti me virum rixæ, virum discordiæ in universa terra? non feneravi, nec feneravit mihi quisquam: omnes maledicunt mihi.

11. Dicit Dominus. Si non reliquæ tuæ in bonum, si non occurreris tibi in tempore afflictionis, & in tempore tribulationis adversus inimicum.

12. Numquid fœderabitur ferrum ferro ab Aquilone, & æs?

13. Divitias tuas & thesauros tuos in direptionem dabo gratis in omnibus peccatis tuis, & in omnibus terminis tuis.

14. Et adducam inimicos tuos de terra, quam nescis: quia ignis succensus est in furore meo, super vos ardebit.

15. Tu scis Domine, recordare mei, & visita me, & tuere me ab his, qui persequuntur me: noli in patientia tua suscipere me: scito quoniam sustinui propter te opprobrium.

16. Inventi sunt sermones tui, & comedi eos, & factum est mihi verbum tuum in gaudium & in letitiam cordis mei: quoniam invocatum est nomen tuum super me Domine Deus exercituum.

17. * Non sedi in concilio ludentium, & gloriatus sum à facie manuum tuarum: solus sedebam, quoniam comminatione replesti me.

* *Psal.* 1. 1. & 25. 4.

18. * Quare luctus est dolor meus perpetuus, & plaga mea desperabilis renuit curari? racta est mihi quasi inenacium aquarum infidelium. * *Infr.* 30. 15.

19. Propter hoc hæc dicit Dominus: Si converteris, convertam te, & ante faciem meam stabis: & si separaveris pretiosum à vili, quasi os meum eris: convertuntur ipsi ad te, & tu non converteris ad eos.

20. Et dabo te populo huic in murum æreum, fortem: & bellabunt adversum te, & non prevalebunt: quia ego tecum sum ut salvem te, &

& erum te, dicit Dominus.

21. Et liberabo te de manu pessimorum, & redimam te de manu fortium.

CAPUT XVI.

Prohibet Dominus ne Propheta uxorem ducat, deumtians Iudæos vario mortis genere interituros, ita ut mortui non sepeliantur nec plangantur à viuis propter idololatram patrum ac filiorum, & derelictam legem Domini. sed postea per piscatores ac venatores reducet eos Dominus in terram suam, in qua ipsi uni cum Gentibus confitebuntur Domino peccata sua.

1. **E**T factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Non accipies uxorem, & non erunt tibi filii, & filix in loco isto

3. Quia hæc dicit Dominus super filios & filias, qui generantur in loco isto, & super matres eorum, quæ genuerunt eos: & super patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac:

4. Mortibus ægrotationum morientur: non plangentur, & non sepelientur, in sterquilinum super faciem terræ erunt: & gladio, & fame consumerunt: & erit cadaver eorum in escam volatilibus cæli, & bestiis terræ.

5. Hæc enim dicit Dominus: Ne ingrediaris domum convivi, neque vadas ad plangendum, neque consoleris eos, quia abstuli pacem meam à populo isto, dicit Dominus, misericordiam & miserationes.

6. Et morientur grandes, & parvi in terra ista: non sepelientur neque plangentur, & non se incident, neque calvitium fiet pro eis.

7. Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo: & non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre.

8. Et domum convivi non ingrediaris, ut sedes cum eis, & comedas & bibas:

9. quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego auferam de loco isto in oculis vestris, & in diebus vestris vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ.

10. Et cum annuntiaveris populo huic omnia verba hæc, & dixeris tibi: * Quare locutus est Dominus super nos omne malum grande istud: quæ iniquitas nostra? & quod peccatum nostrum, quod peccavimus Domino Deo nostro? * *Supr. 5. 26.*

11. Dices ad eos: Quia dereliquerunt me patres vestri, ait Dominus: & abierunt post deos alienos, & servierunt eis, & adoraverunt eos: & me dereliquerunt, & legem meam non custodierunt.

12. Sed & vos * peius operati estis, quàm patres vestri: ecce enim ambulat unusquisque post pravitatem cordis sui mali, ut me non audiat. * *Supr. 7. 26.*

13. Et ejiciam vos de terra hac in terram, quam ignoratis vos, & patres vestri: & servietis ibi diis alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem.

14. Propterea ecce dies veniunt dicit Dominus, & non dicetur ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti,

15. sed, Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de universis terris, ad quas ejeci eos: & reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum.

16. Ecce ego mittam piscatores multos dicit Dominus, & piscabuntur eos: & post hæc

mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de omni monte, & de omni colle, & de cavernis petrarum.

17. Quia oculi mei super omnes vias eorum, non sunt absconditæ à facie mea, & non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis.

18. Et reddam primum duplices iniquitates, & peccata eorum, quia contaminaverunt terram meam in mortificatione idolorum suorum, & abominationibus suis impleverunt hereditatem meam.

19. Domine fortitudo mea, & robur meum & refugium meum in die tribulationis: ad te Gentes venient ab extremis terræ, & dicent: Vere mendacium possederunt patres nostri, vanitatem, quæ eis non profuit.

20. Numquid facit sibi homo deos, & ipsi non sunt dii?

21. Idcirco ecce ego ostendam eis per vicem hanc, ostendam eis manum meam, & virtutem meam: & scient quia nomen mihi Dominus.

CAPUT XVII.

Judæi in peccato obstinati, & ob id variandi dicuntur: maledictus qui confidit in homine, & benedictus qui in Deo confidit. solus Deus scrutatur corda, & cujus reddit justa viam suam: petit Propheta à Deo, in quo spem habuit, liberari, & inimicos confundi. præcipit Deus de observando sabbato, ut omnia sint ipsi Jerusalem prospera, & que alloqui igne consumeretur.

1. **P**eccatum Iuda scriptum est stylo ferro in ungue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorum, & in cornibus ararum eorum.

2. Cum recordati fuerint filii eorum ararum suarum, & locorum suorum, lignorumque frondentium in montibus excelsis.

3. sacrificantes in agro: fortitudinem tuam, & omnes thesauros tuos in directionem dabo: excelsa tua propter peccata in universis finibus tuis.

4. Et relinqueris sola ab hereditate tua, quam dedi tibi: & servire te faciam inimicis tuis in terra, quam ignoras: quoniam ignem succendisti in rurore in eo, usque in æternum ardebit.

5. Hæc dicit Dominus: * Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor ejus.

* *Isai. 30. 2. & 31. 1. Infr. 48. 7.*

6. * Erit enim quasi myrica in deserto, & non videbit cum venerit bonum: sed habitabit in siccitate in deserto, in terra sanguinis, & inhabitabilis. * *Infr. 48. 6.*

7. Benedictus vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia ejus.

8. * Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, & non timebit cum venerit æstus. Et erit folium ejus viride, & in tempore siccitatis non erit sollicitum, nec aliquando desinet facere fructum. * *Ps. 1. 3.*

9. Præsum est cor omnium, & inscutibile: quis cognoscet illud?

10. Ego Dominus * scrutans cor, & probans renes: qui do unicuique juxta viam suam, & juxta fructum adinventum suarum.

* *1. Reg. 16. 7. Psalm. 7. 10. Apocal. 2. 23.*

11. Perdix fuit quæ non peperit: fecit divitias, & non in judicio: in dimidio dierum

suorum derelinquet eas, & in novissimo suo eitis insipientes.

12. Solum glorie altitudinis à principio, locus sanctificationis nostrae:

13. Expectatio Israel Domine: omnes, qui te derelinquunt, confunduntur: recedentes à te, in terra scribentur: quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum:

14. Sana me Domine, & sanabor: saluum me fac, & salvus ero: quoniam laus mea tu es.

15. Ecce ipsi dicunt ad me: Ubi est verbum Domini? veniat.

16. Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens: & diem hominis non desideravi, tu scis Quod egressum est de labiis meis, recutum in conspectu tuo fuit.

17. Non sis tu mihi formidini, spes mea tu in die afflictionis.

18. Conundantur qui me persequuntur, & non confundat ego: paveant illi, & non paveam ego: induit super eos diem afflictionis, & duplici contitione confere eos.

19. Hec dicit Dominus ad me: Vade, & sta in porta florum populi, per quam ingrediantur reges Iuda, & egrediuntur, & in cunctis portis Ierusalem:

20. & dices ad eos: Audite verbum Domini reges Iuda, & omnis Iuda, cunctique habitatores Ierusalem, qui ingredimini per portas istas.

21. Hec dicit Dominus: Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbati: nec inferatis per portas Ierusalem.

22. Et nolite eicere onera de domibus vestris in die sabbati, & omne opus non faciatis: sanctificate diem sabbati, sicut praecepi patribus vestris.

23. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurium suum: sed induraverunt cervicem suam ne audirent me, & ne acciperent disciplinam.

24. Et erit: Si audieritis me, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis Ius in die sabbati: & si sanctificaveritis diem sabbati, ne faciatis in eo omne opus:

25. Ingentur per portas civitatis Ius reges & principes, sedentes super solium David, & accedentes in curibus & equis, ipsi & principes eorum, viri Iuda, & habitatores Ierusalem: & habitabit civitas haec in sempiternum.

26. Et venient de civitatibus Iuda, & de circuitu Ierusalem, & de terra Benjamin, & de Campesribus, & de montibus, & ab Agro, portantes holocaustum, & victimam, & sacrificium, & thus, & inferent oblationem in domum Domini.

27. Si autem non audieritis me ut sanctificetis diem sabbati, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Ierusalem in die sabbati: succendam ignem in portis eius, & devorabit domos Ierusalem, & non extinguetur.

CAPUT XVIII.

Exemplo figuli ostendit Dominus in manu sua esse domum Israel, ut iuxta ipsorum merita eis faciat, etiam si prius aliud eis facturum dixerit: propter obstinatum Iudeorum malitiam denuntiatur eis interitus: conpiratio Iudeorum contra Ieremiam. Ipsius quoque ad Deum lamentatio, & precaturum, quia inimicos sequentur, denuntiatio.

1. Verbum, quod factum est ad Ieremiam à Domino, dicens:

2. Surge, & descende in domum figuli, & ibi audies verba mea.

3. Et descendi in domum figuli, & ecce ipse faciebat opus super rotam.

4. Et dissipatum est vas, quod ipse faciebat e luto manibus suis: conversusque fecit illud vas alterum, sicut placuerat in oculis ejus ut faceret.

5. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

6. Numquid sicut figulus iste, non potero vobis facere, domus Israel, ait Dominus: ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel.

* *Isai. 45. 9. Rom. 9. 20.*

7. Repente loquar adversum gentem & adversum regnum, * ut eradicem, & destruum, & disperdam illud. * *Supr. 1. 10.*

8. Si poenitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum adversum eam: again & ego poenitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei.

9. Et subito loquar de gente & de regno, ut redicem & plantem illud.

10. Si recerit malum in oculis meis, ut non audiat vocem meam poenitentiam agam super bono, quod locutus sum ut facerem ei.

11. Nunc ego dico viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens: Hec dicit Dominus: Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: * revolvatur unusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra. * 4. *Reg. 17. 13. Iust. 25. 5. & 35. 11. Iona 3. 9.*

12. Qui dixerunt: Desperavimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & usqueque pravitatem cordis sui mali faciemus.

13. Ideo haec dicit Dominus: Interrogate Gentes: Quis audivit talia horribilia, quae fecit nimis virgo Israel?

14. Numquid deficiet de petra agri nix Libani? aut evelli possunt aquae erumpentes frigidae, & defluentes?

15. Quia oblitus est mei populus meus, intra libantes, & impingentes in vias suis, in semitis saeculi, ut ambularent per eas in itinere non trito:

16. * ut fieret terra eorum in desolationem, & in sibilum sempiternum. omnis qui praeterierit per eam obstupescet, & movebit caput suum: * *Iust. 19. 8. & 49. 13. & 50. 13.*

17. Sicut ventus meus dispergam eos coram inimico: doctum, & non faciem ostendam eis in die perditionis eorum.

18. Et dixerunt: Venite, & cogitemus contra Ieremiam cogitationes: non enim peribit lex à sacerdote, neque consilium à sapiente, nec sermo à propheta: venite, & percutiamus eum lingua, & non attendamus ad universos sermones ejus.

19. Attende Domine ad me, & audi vocem adversariorum meorum.

20. Numquid redditor pro bono malum, quia foderunt foveam animae meae? Recordare quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, & averterem indignationem tuam ab eis.

21. Propterea dà filios eorum in famem, & deduc eos in manus gladii: hant uxores eorum absque liberis, & viduae. & viri eorum interficiantur morte: juvenes eorum confodiantur gladio in praelio.

22. Audiat clamor de domibus eorum adduces enim super eos latronem repente: quia foderunt foveam ut caperent me, & laqueos absconderunt pedibus meis.

23. Tu autem Domine scis omne consilium eorum adversum me in mortem: ne propitius iniquitati eorum, & peccatum eorum à facie tua non deleatur: sicut currentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

CAPUT XIX.

Ieremias per lagunculam terream, quam fregit, ostendit populum Ierusalem perendum gladio & fame in obsidione, in qua patres filios comedant, propter multiplicem ipsorum idolatriam & contemptum verbi Dei.

1. HÆC dicit Dominus: Vade, & accipe lagunculam figuli testem à senioribus populi, & à senioribus sacerdotum: 2. Et egredere ad vallem filii Ennoim, quæ est iuxta introitum portæ scissilis: & prædica- bis ibi verba, quæ ego loquar ad te.

3. Et dices: Audite verbum Domini reges Iuda, & habitatores Ierusalem: hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego inducam afflictionem super locum istum, ita ut omnis, qui audierit illam, tinniant aures ejus:

4. Eò quòd dereliquerint me, & alienum fecerint locum istum, & libaverunt in eo diis alienis, quos nescierunt ipsi, & patres eorum, & reges Iuda, & repleverunt locum istum sanguine innocentium.

5. Et ædificaverunt excelsa Baalim ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim: quæ non præcepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum.

6. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus. & non vocabitur amplius locus iste, Topheth, & Vallis filii Ennoim: sed Vallis occisionis.

7. Et dissipabo consilium Iuda & Ierusalem in loco isto: & subvertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum, & in manu quaerentium animas eorum: & dabo cadavera eorum escam volatilibus cæli, & bestius terræ.

8. * Et ponam civitatem hanc in stuporem, & in sibilum: omnis, qui præterierit, per eam, obstupescet, & sibilabit super universa plaga ejus. * *Supr. 18. 16. Infr. 49. 13. & 50. 13.*

9. Et cibabo eos carnibus filiorum suorum, & carnibus filiarum suarum: & unusquisque carnem amici sui comedit in obsidione, & in angustia, in qua concludent eos inimici eorum, & qui quaerunt animas eorum.

10. Et conteneat lagunculam in oculis viro- rum, qui ibunt tecum:

11. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: Sic conteram populum istum & civitatem istam, sicut conterui vas figuli, quod non potest ultra instaurari, & in Topheth sepelientur, eò quòd non sit alius locus ad sepeliendum.

12. Sic faciam loco huic, ait Dominus, & habitatoribus ejus: & ponam civitatem istam sicut Topheth.

13. Et erunt domus Ierusalem, & domus regum Iuda sicut locus Topheth, immunde: omnes domus, in quarum domatibus sacrificaverunt omni militiæ cæli, & libaverunt libamina diis alienis.

14. Venit autem Ieremias de Topheth, quòd miserat eum Dominus ad prophetandum, & stetit in atrio domus Domini, & dixit ad omnem populum.

15. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego inducam super civitatem

hanc, & super omnes urbes ejus universa mala, quæ locutus sum adversum eam. quoniam inducaverunt cervicem suam ut non audirent sermones meos.

CAPUT XX.

Percussus Ieremias, militum à Phassur in nervum, & ab eodem captus, natiuitatem illi tamquam pseudopropheta, & omnibus amicis ejus, totique Iudæa captivitatem Babylonicam con- gurgitur se irridere & pati opprobrium ac persecutionem ob verbum Domini, maledicti- que diei natiuitatis suæ.

1. ET audivit Phassur filius Emmer sacerdos, qui constitutus erat princeps in domo Domini, Ieremiam prophetan- tem sermones istos.

2. Et percussit Phassur Ieremiam pro- phetam, & misit eum in nervum, quod erat in porta Benjamin superiori, in domo Domini.

3. Cùmque illuxisset in crastinum, eduxit Phassur Ieremiam de nervo, & dixit ad eum Ieremias: Non Phassur vocavit Dominus nomen tuum, sed pavoni undique.

4. Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo te in pavorem, te & omnes amicos tuos: & corruet gladio inimicorum suorum, & oculi tui videbunt: & omnem Iudam dabo in manum regis Babylonis: & tradet eos in Babylonem, & percurret eos gladio.

5. Et dabo universam substantiam civita- tis hujus, & omnem laborem ejus, omneque pretium, & cunctos thesaurus regum Iuda dabo in manu inimicorum meorum: & diripiet eos, & tollent, & ducunt in Babylonem.

6. Tu autem Phassur, & omnes habitato- res domus tuæ ibitis in captivitatem: & in Babylonem venies, & ibi morieris, ibique sepelietur tu, & omnes amici tui, quibus prophetasti mendacium.

7. Seduxisti me Domine, & seductus sum: fortiori me fuisti, & invaluisti: factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me.

8. Quia jam olim loquor, vociferans iniqui- tatem, & vastitatem clamito: & factus est mihi sermo Domini in opprobrium, & in derisum tota die.

9. Et dixi: Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius: & factus est in corde meo quasi ignis exarsuans, claususque in ossibus meis: & defeci, ferre non sustinens.

10. Audivi enim contumelias multorum, & terrorem in circuitu: Persequimini, & persequamur eum: ab omnibus viris, qui erant pa- triciis mei, & custodientes latus meum: si quo inodo decipiatur, & prævaleamus adversus eum, & consequamur ultionem ex eo.

11. Dominus autem mecum est quasi bel- lator fortis: idcirco qui persequuntur me, cadent, & infirmi erunt: confundentur vehe- menter, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod nunquam delebitur.

* *Infr. 23. 40.*

12. Et tu Domine exercituum * probator justi, qui vides renes & cor: videam quæso ultionem tuam ex eis: tibi enim revelavi cau- sam meam. * *Supr. 11. 20. & 17. 10.*

13. Cantate Domino, laudate Dominum: quia liberavit animam pauperis de manu in- laborum.

14. * Maledicta dies, in qua natus sum: dies, in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. * *Iob 3. 2.*

15. Maledictus vir, qui annuntiavit patri meo,

meo, dicens: Natus est tibi puer masculus: & quasi gaudio lætificavit eum.

16. Sit homo ille ut sunt civitates, quas subvertit Dominus, & non penituit eum: audiatur clamorem manè, & ululatum in tempore meridiano:

17. qui non me interfecit à vulva, ut fieret mihi mater mea sepulchrum, & vulva ejus conceptus æternus.

18. Quare de vulva egressus sum, ut viderem laborem & dolorem, & consumerentur in confusione dies mei?

CAPUT XXI.

Respondet Ieremias nuntiis Sedeciae regis super obsidione regis Nabuchodonosor, Judam vastandam peste, gladio, fame & captivitate, solosque eos victuros, qui transfugerint ad Chaldaeos: hortatur etiam ut faciant iudicium, ne indignatio Domini penitus ipsis consumat.

1. **V**erbum, quod factum est ad Ieremiam à Domino, quando misit ad eum rex Sedecias Phassur filium Melchiar, & Sophoniam filium Maasie sacerdotem, dicens:

2. Interroga pro nobis Dominum, quia Nabuchodonosor rex Babylonis praeliatur adversum nos: si forte faciat Dominus nobiscum secundum omnia mirabilia sua, & recedat à nobis.

3. Et dixit Ieremias ad eos: Sic dicetis Sedeciae:

4. Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego convexam vasa belli, quæ in manibus vestris sunt, & quibus vos pugnatis adversum regem Babylonis, & Chaldaeos, qui obsident vos in circuitu murorum: & congregabo ea in medio civitatis hujus.

5. Et debellabo ego vos in manu extenta, & in brachio forti, & in furore, & in indignatione, & in ira grandi.

6. Et percutiam habitatores civitatis hujus, homines & bestie pestilentia magna morientur.

7. Et post hæc ait Dominus: dabo Sedeciam regem Iuda, & servos ejus, & populum ejus, & qui delicti sunt in civitate hac à peste & gladio, & fame, in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu inimicorum eorum, & in manu quærentium animam eorum, & percutiet eos in ore gladii, & non flectetur, neque parceret, nec miserebitur.

8. Et ad populum hunc dices: Hæc dicit Dominus: Ecce ego coram vobis viam vitæ, & viam mortis.

9. * Qui habitaverit in urbe hac, morietur gladio, & fame, & peste: qui autem egressus fuerit, & transfugerit ad Chaldaeos, qui obsident vos, vivet, & erit ei anima sua, quasi spoliū. * *Infra* 38. 2.

10. Posui enim faciem meam super civitatem hanc in malum, & non in bonum, ait Dominus: in manu regis Babylonis dabitur, & exuret eam igni.

11. Et domui regis Iuda: Audite verbum Domini.

12. domus David, hæc dicit Dominus: * Iudicate mane iudicium, & eruite vi oppressum de manu calumniantis: ne forte egredia- tur ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat propter multam studiorum vestrorum. * *Infra* 22. 3.

13. Ecce ego ad te habitatricem vallis so-

lidæ atque campestris, ait Dominus: qui dicis: Quis percutiet nos? & quis ingreditur domos nostras?

14. Et visitabo super vos iuxta fructum studiorum vestrorum, dicit Dominus: & succendam ignem in salu ejus: & devorabit omnia in circuitu ejus.

CAPUT XXII.

Hortatur regem Iuda & populum ejus, ut faciant iudicium & iustitiam, quod omnia prosperè ipsis succedant; alioqui erunt omnes in direptionem: quodque Sellum sive Ioakin filius Iosia regis Iuda non sit in Jerusalem reversurus: increpat eos qui ex injustitia adificavit, promittens sibi felicitatem patrum iustorum: vaticinatur adversus impium Ioakin filium Iosia, quod sepultura sit cariturus, & hujus filius impius Iechonias cum matre ducendus in Babylonem, ibique moriturus.

1. **H**æc dicit Dominus: Descende in domum regis Iuda, & loqueris ibi verbum hoc,

2. & dices: Audi verbum Domini rex Iuda, qui sedes super solium David: tu & servi tui, & populus tuus, qui ingrediimini per portas istas.

3. Hæc dicit Dominus: * Facite iudicium & iustitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris: & adveniam, & populum, & viduum nolite contristare, neque opprimatis inique, & sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto. * *Supra* 21. 12.

4. Si enim facientes feceritis verbum istud: ingredientur per portas domus hujus reges sedentes de genere David super thronum ejus, & ascendent currus & equos, ipsi & servi, & populus eorum.

5. Quod si non audieritis verba hæc: in metropoli juravi, dicit Dominus, quia in solitudine erit domus hæc.

6. Quia hæc dicit Dominus super domum regis Iuda: Galaad tu mihi caput Libani: si non posuero te solitudinem, urbes inhabitabiles.

7. Et sanctificabo super te interficientem virum & anna ejus, & succident ecclesias cedros tuas, & præcipitabunt in ignem.

8. Et perturbabunt gentes multæ per civitatem hanc & dicet unusquisque proximo suo. * Quare fecit Dominus sic civitati huic grandi? * *Dent* 29. 24 3. *Reg.* 9. 8.

9. Es respondebunt: Eo quod dereliquerint pactum Domini Dei sui, & adoraverint deos alienos, & servierint eis.

10. Nolite flere mortuum, neque lugeatis super eum sicut plangite eum, qui egreditur, quia non revertetur ultra, nec videbit terram nativitatis suæ.

11. Quia hæc dicit Dominus ad Sellum filium Iosia regem Iuda, qui regnavit per Iosia patre suo, qui egressus est de loco isto. Non revertetur huc amplius.

12. sed in loco, ad quem transtuli eum, ibi morietur, & terram istam non videbit amplius.

13. Væ qui ædificat domum suam in injustitia, & conacula sua non in iudicio: amicum suum opprimit frustra, & mercedem ejus non reddet ei.

14. Qui dicit: Ædificabo mihi domum latam, & conacula spatiosa: qui aperit sibi fenestras, & facit laquearia coquina, pingitque sinopide.

15. Numquid regnabis, quoniam confers te cædro? pater tuus numquid non comedit & bibit, & fecit iudicium & iustitiam tunc cum bene erat ei?

16. Iudicavit causam pauperis & egeni in bonum suum. numquid non ideo quia cognovit me, dicit Dominus?

17. Tui verò oculi & cor ad avaritiam, & ad sanguinem innocentem fundendum, & ad calumniam, & ad cursum mali operis.

18. Propterea hæc dicit Dominus ad Ioachim filium Iosæ regem iuda: Non plangent eum: Væ frater & væ soror! non concrepabunt ei: Væ Domine, & væ inclyte.

19. Sepultura asini sepelietur, putrefactus & projectus * extra portas Ierusalem.

* *Infr.* 36. 30.

20. Ascende Libanum, & clama: & in Basan da vocem tuam, & clama ad trans-euntes, quia contriti sunt omnes amatores tui.

21. Locutus sum ad te in abundantia tuæ & dixisti: Non audiam: hæc est via tua ab adolescentia tua, quia non audisti vocem meam:

22. Omnes pastores tuos pascet ventus, & amatores tui in captivitate ibunt: & tunc confundentur, & erubescet ab omni malitia tua.

23. Quæ sedes in Libano, & nidificas in cedris, quomodo congemuisti cum venissent tibi dolores, quasi dolores partientis?

24. Vivo ego, dicit Dominus: quia si fuerit Iechonias filius Ioakim regis iuda, annulus in manu dextera mea, inde evellam eum.

25. Et dabo te in manu quærentium animam tuam, & in manu quorum tu formidas faciem, & in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu Chaldeorum.

26. Et mittam te, & matrem tuam, quæ genuit te, in terram alienam, in qua nati non estis, ibique moriemini.

27. & in terram, ad quam ipsi levant animam suam ut revertantur illuc: non revertentur.

28. Numquid vas fictile atque contritum vir iste Iechonias? numquid vas absque omni voluptate? quare abjecti sunt ipse & semen ejus, & projecti in terram quam ignoraverunt?

29. Terra, terra, terra, audi sermonem Domini.

30. Hæc dicit Dominus: Scribe vitium istum sterilem, virum, qui in diebus suis non prosperabitur: nec enim erit de semine ejus vir, qui sedeat super solum David, & potestatem habeat ultra in iuda.

C A P U T XXIII.

Comminatur Dominus pastoribus qui gregem dispergunt ac lacerant, promittens se reduciturum reliquias gregis ad locum suum, ac suscitaturum pastores & germen David justum, sub quo magna fruentur felicitate: vaticinatur quoque pseudoprophetas æternum opprobrium, qui populum decipiunt, volentes ut obliviscatur nomen Domini, & prophetant absque Dei voluntate, sermonem Domini Unus appellantes.

1. **V**Æ pastoribus, * qui disperdunt & dilacerant gregem pascue meæ, dicit Dominus. * *Ezech.* 13. 3. & 34. 2.

2. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel

ad pastores, qui pascunt populum meum: Vos dispersistis gregem meum, & eiecistis eos, & non visitastis eos: ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus.

3. Et ego congrebabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas eiecero eos illic: & convertam eos ad ruinam suam. & crescent & multiplicabuntur.

4. Et * suscitabo super eos pastores, & pascant eos. non formidabunt ultra, & non pavebunt: & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus. * *Supr.* 3. 15.

5. * Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo David germen justum. & regnabit rex, & sapiens erit. & faciet iudicium & iustitiam in terra. * *Isai.* 4. 2. 40. 11. & 45. 8. *Infr.* 33. 14. *Ez.* 34. 11. *Dan.* 9. 24. *Isai.* 1. 45.

6. In diebus illis salvabitur iuda, & * Israel habitabit confidenter: & hoc est nomen, quod vocabant eum, Dominus justus noster. * *Deut.* 33. 28.

7. Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicent ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti:

8. Sed: * Vivit Dominus, qui eduxit & adduxit semen domus Israel de terra Aquilonis, & de cunctis terris, ad quas eiecram eos illic: & habitabunt in terra sua. * *Supr.* 16. 14.

9. Ad prophetas. Contritum est cor meum in medio mei, contremauerunt omnia ossa mea, factus sum quasi vir ebrius, & quasi homo madidus à vino à facie Domini, & à facie verborum sanctorum ejus.

10. Quia adulteris repleta est terra, quia à facie maledictionis luxit terra, arefacta sunt aiva deserti: factus est cursus eorum malus, & fortitudo eorum dissimilis.

11. Propheta namque & sacerdos polluti sunt: & in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus.

12. Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris: impellentur enim, & corruent in ea: afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, ait Dominus.

13. Et in prophetis Samaritæ vidi fatuitatem, prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Israel.

14. Et in Prophetis Ierusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacii: & confortaverunt manus pessimorum ut non converteretur unusquisque à malitia sua: facti sunt mihi omnes ut Sodoma, & habitatores ejus quasi Gomorrha.

15. Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad prophetas: * Ecce ego cibabo eos absinthio, & potabo eos felle: à prophetis enim Ierusalem egressa est pollutio super omnem terram. * *Supr.* 9. 15.

16. Hæc dicit Dominus exercituum: * Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini. * *Infr.* 27. 9. & 27. 8.

17. Dicunt his, qui blasphemant me: Locutus est Dominus: * Pax erit vobis, & omni, qui ambulat in pravitate cordis sui, dixerunt: Non veniet super vos malum. * *Supr.* 5. 12. & 14. 13.

18. Quis enim astitit in consilio Domini, & vidit & audivit sermonem ejus? quis consideravit verbum illius & audivit?

19. * Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erumpens: super

caput impiorum veniet.

* *Infr.* 30. 14.

20. Non revertetur furor Domini usque dum faciat, & usque dum compleat cogitationem cordis sui: in novissimis diebus intelligetis consilium ejus.

21. * Non mittebant prophetas, & ipsi curabant: non loquebar ad eos, & ipsi prophabant. * *Infr.* 27. 15. & 22. 9.

22. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo, avertissem utique eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis.

23. Putasne Deus è vicino ego sum, dicit Dominus: & non Deus de longe?

24. Si occultabitur vir in absconditis: & ego non videbo eum, dicit Dominus? numquid non cælum & terram ego impleo, dicit Dominus?

25. Audivi quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes: Somniavi, somniavi.

26. Usquequo istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, & prophetantium seductionis cordis sui?

27. Qui volunt facere ut obliviscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum, quæ narrat unusquisque ad proximum suum: sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal.

28. Propheta, qui habet somnium, narret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum verè: quid paleis ad triticum, dicit Dominus?

29. Numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus: & quasi malleus conterens petram?

30. Propterea ecce ego ad prophetas, ait Dominus: qui furantur verba mea unusquisque à proximo suo.

31. Ecce ego ad prophetas, ait Dominus: qui assumunt linguas suas, & ajunt: Dicit Dominus.

32. Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus: qui nariaverunt ea, & seduxerunt populum meum in mendacio suo, & in miraculis suis: cum ego non misissem eos: nec mandassem eis, qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus.

33. Si igitur interrogaverit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens: Quod est onus Domini? dices ad eos: Vos estis onus. Projiciam quippe vos, dicit Dominus.

34. Et propheta, & sacerdos, & populus qui dicit: Onus Domini: visitabo super virum illum, & super domum ejus.

35. Hæc dicetis unusquisque ad proximum, & ad fratrem suum: Quid respondit Dominus? & quid locutus est Dominus?

36. Et onus Domini ultra non memorabitur: quia onus erit unicuique sermo suus: & pervertistis verba Dei viventis, Domini exercituum Dei nostri.

37. Hæc dices ad prophetam: Quid respondit tibi Dominus? & quid locutus est Dominus?

38. Si autem onus Domini dixeritis: propter hoc hæc dicit Dominus: Quia dixistis sermonem istum: Onus Domini: & misi ad vos, dicens: Nolite dicere: Onus Domini:

39. Propterea ecce ego tollam vos portans, & derelinquam vos, & civitatem, quam dedi vobis, & patribus vestris à facie mea.

40. * Et dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æternam, quæ nunquam oblivione delebitur.

* *Supr.* 20. 11.

CAPUT XXIV.

Calathus bonarum ficum designat captivos in Babylonia Judæos, quos dicit Dominus se reduciturum in terram suam, qui toto corde ad ipsum revertentur: calathus autem malarum ficum significat eos qui manserant Ierosolymis, ac postea fugerant in Ægyptum, quos dicit se daturum in opprobrium & maledictionem.

1. **O**stendit mihi Dominus: & ecce duo calathi pleni ficis, positi ante templum Domini, postquam transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis Iechoniam filium Ioa-
chim regem Iuda, & principes ejus, & fabrum, & inclusorem de Ierusalem, & adduxit eos in Babylonem.

2. Calathus unus ficus bonas habebat nimis, ut solent ficus esse primi temporis: & calathus unus ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterant, eò quod essent malæ.

3. Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides Ieremia? Et dixi: Ficus, ficus bonas, bonas valde: & malas, malas valde: quæ comedi non possunt, eò quod sint malæ.

4. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

5. Hæc dicit Dominus Deus Israel: Sicut ficus hæ bonæ: sic cognoscam transmigratorem Iuda, quam emisi de loco isto in terram Chaldæorum, in bonum.

6. Et ponam oculos meos super eos ad placandum, & reducam eos in terram hanc: & ædificabo eos, & non destruam: & plantabo eos, & non evellam.

7. Et dabo eis cor ut sciant me, quia ego sum Dominus: & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum: quia revertentur ad me in toto corde suo. * *Supr.* 7. 23. *Infr.* 31. 33.

8. * Et sicut ficus pessimæ, quæ comedi non possunt, eò quod sint malæ: hæc dicit Dominus, sic dabo Sedeciam regem Iuda, & principes ejus, & reliquos de Ierusalem, qui remanserunt in urbe hæc, & qui habitant in terra Ægypti. * *Infr.* 29. 17.

9. Et dabo eos in vexationem, afflictionemque omnibus regnis terræ in opprobrium, & in parabolam, & in proverbium, & in maledictionem in universis locis, ad quæ eieci eos.

10. Et mittam in eis gladium, & famem, & pestem: donec consumantur de terra, quam dedi eis, & patribus eorum.

CAPUT XXV.

Quia noluerunt audire Ieremiam, nec reliquos prophetas adhortantes ad penitentiam, prædicit excidium Ierosolymorum, & captivitatem septuaginta annorum, ac deinde perditionem regum qui ipsos tenebant captivos: quapropter jubetur Ieremias civitatibus Iuda ac ceteris regibus terrarum propinare calicem furoris Domini: ululatum quoque præannuntiat pastoribus, ac optimatibus.

1. **V**erbum, quod factum est ad Ieremiam de omni populo Iuda in anno quarto Ioa-
chim filii Iosæ regis Iuda, (ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis.)

2. Quod locutus est Ieremias propheta ad omnem populum Iuda, & ad universos habitatores Ierusalem, dicens:

3. A tertio decimo anno Iosæ filii Amon regis Iuda usque ad diem hanc: iste tertius &

& vigesimus annus, factum est verbum Domini ad me, & locutus sum ad vos de nocte consurgens & loquens: & non audistis.

4. Et misit Dominus ad vos omnes servos suos prophetas, consurgens diluculo, mittensque & non audistis, neque inclinastis aures vestras ut audiretis.

5. cum diceret: * Revertimini unusquisque à via sua mala, & à pessimis cogitationibus vestris: & habitabitis in terra, quam dedit Dominus vobis, & patribus vestris à sæculo & usque in sæculum. * *Infi.* 35. 15.

6. Et nolite ire post deos alienos ut servatis eis, adoretisque eos: neque me ad iracundiam provocetis in operibus manuum vestrarum, & non affligam vos.

7. Et non audistis me, dicit Dominus, ut me ad iracundiam provocaretis in operibus manuum vestrarum in malum vestrum.

8. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Pro eo quod non audistis verba mea:

9. ecce ego mittam, & assumam universas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum: & adducam eos super terram istam, & super habitatores eius, & super omnes nationes, quæ in circuitu illius sunt: & interficiam eos, & ponam eos in stuporem & in sibilum, & in solitudines sempiternas.

10. Perdamque ex eis vocem gaudii & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ, vocem molæ, & lumen lucernæ.

11. * Et erit universa terra hæc in solitudinem, & in stuporem: & servient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis.

* *2. Paral.* 35. 22. *1. Esdr.* 1. 1. *Infi.* 26. 6. *2. Esdr.* 9. 10. *Dan.* 9. 2.

12. Cùmque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, & super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & super terram Chaldæorum: & ponam illam in solitudines sempiternas.

13. Et adducam super terram illam, omnia verba mea, quæ locutus sum contra eam, omne quod scriptum est in libro isto, quæcumque prophetavit Ieremias adversum omnes gentes:

14. Quia servierunt eis cum essent gentes multæ, & reges magni: & reddam eis secundum opera eorum, & secundum facta manuum suarum.

15. Quia sic dicit Dominus exercituum Deus Israel: Summe calicem vini furoris huius de manu mea: & propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te.

16. Et bibent, & turbabuntur, & insanient à facie gladii, quem ego mittam inter eos.

17. Et accipi calicem de manu Domini, & propinavi cunctis gentibus, ad quas misit me Dominus:

18. Ierusalem, & civitatibus Iuda, & regibus eius, & principibus eius: ut darem eos in solitudinem, & in stuporem, & in sibilum, & in maledictionem, sicut est dies ista:

19. Pharaoni regi Ægypti, & servis eius, & principibus eius, & omni populo eius,

20. & universis generaliter: cunctis regibus terræ Ausitidis, & cunctis regibus terræ Philistium, & Ascaloni, & Gazæ, & Accaron, & reliquis Azoti,

21. & Idumææ, & Moab, & filiis Ammon:

22. Et cunctis regibus Tyri, & universis regibus Sidonis: & regibus terræ insularum, qui sunt trans mare.

23. Et Dedan, & Thema, & Buz, & universis qui attonsi sunt in comam.

24. Et cunctis regibus Arabiæ, & cunctis regibus Occidentis, qui habitant in deserto.

25. Et cunctis regibus Zambæ, & cunctis regibus Elam, & cunctis regibus Medorum:

26. cunctis quoque regibus Aquilonis de propè & de longè, unicuique contra fratrem suum: & omnibus regnis terræ, quæ super faciem ejus sunt: & rex Sesach bibet post eos.

27. & dices ad eos. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Bibite, & inebriamini, & vomite: & cadite, neque surgatis à facie gladii, quem ego mittam inter vos:

28. Cùmque noluerint accipere calicem de manu tua ut bibant, dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: Bibentes bibetis:

29. * quia ecce in civitate, in qua invocatum est nomen meum, ego incipiam affligere, & vos quasi innocentes & immunes eritis: non eritis immunes: gladium enim ego voco super omnes habitatores terræ, dicit Dominus exercituum. * *1. Petr.* 4. 17.

30. Et tu prophetabis ad eos omnia verba hæc, & dices ad illos: * Dominus de excelso rugiet, & de habitaculo sancto suo dabit vocem suam: rugiens rugiet super decorem suum, celeuma quasi calcantium concinetur adversus omnes habitatores terræ.

* *Isai.* 3. 16. *Amos* 1. 2.

31. Pervenit sonitus usque ad extrema terræ: quia iudicium Domino cum gentibus: iudicatur ipse cum omni carne, impios tradidi gladio, dicit Dominus.

32. Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce afflictio egredietur de gente in gentem: & turbo magnus egredietur à summitatibus terræ.

33. Et erunt interfecti Domini in die illa à summo terræ usque ad summum ejus: non plangentur, & non colligentur, neque sepehientur in sterquilinum super faciem terræ jacebunt.

34. Ululate pastores, & clamate: & aspergite vos cinere optimates gregis: quia completi sunt dies vestri ut interficiamini: & dissipationes vestræ, & cadetis quasi vasa pretiosa.

35. Et peribit fuga à pastoribus, & salvatio ab optimatibus gregis.

36. Vox clamoris pastorum, & ululatus optimatum gregis: quia vastavit Dominus pascua eorum.

37. Et contigerunt aiva pacis à facie iræ furoris Domini.

38. Dereliquit quasi leo umbraculum suum, quia facta est terra eorum in desolationem à facie iræ columbæ, & à facie iræ furoris Domini.

CAPUT XXVI.

Prophetans Ieremias exilium Ierosolymorum nisi resipiscant, comprehenditur à sacerdotibus & prophetis, sed liberatur per principes seniores ne occidatur: prolatis exemplis Michæ & Uriæ prophetarum.

1. **I**N principio regni Ioakim filii Iosie regis Iuda, factum est verbum istud à Domino, dicens:

2. Hæc dicit Dominus: Sta in atrio domus Domini, & loqueris ad omnes civitates Iuda, de quibus veniunt ut adorent in domo Domini, universos sermones, quos ego mandavi tibi ut loquaris ad eos: noli subtrahere verbum,

3. si forte audiant & convertantur unusquisque à via sua mala: & pœniteat in me ma-

li quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum.

4. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus, Si non audieritis me ut ambuletis in lege mea, quam dedi vobis

5. ut audiat sermone servorum meorum Prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens, & dirigens, & non audistis:

6. * Dabo domum istam sicut Silo, ** & urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ. * 1. Reg. 4. 2. & 10.

** *Supr.* 7. 12.

7. Et audierunt sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus Ieremiam loquentem verba hæc in domo Domini.

8. Cumque complisset Ieremias loquens omnia, quæ præceperat ei Dominus ut loqueretur ad universum populum, apprehenderunt eum sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus, dicens: Morte moriatur.

9. Quare prophetavit in nomine Domini: dicens: Sicut Silo erit domus hæc: & urbs ista desolabitur, eò quod non sit habitator? Et congregatus est omnis populus adversus Ieremiam in domo Domini.

10. Et audierunt principes Iuda verba hæc: & ascenderunt de domo regis in domum Domini, & sederunt in introitu portæ domus Domini novæ.

11. Et locuti sunt sacerdotes & prophetæ ad principes, & ad omnem populum, dicentes: Iudicium mortis est viro huic: quia prophetavit adversus civitatem istam, sicut audistis a vobis vestris.

12. Et ait Ieremias ad omnes principes, & ad universum populum, dicens: * Dominus misit me ut prophetarem ad domum istam, & ad civitatem hanc omnia verba quæ audistis. * *Supr.* 25. 13.

13. * Nunc ergo bonas facite vias vestras, & studia vestra, & audite vocem Domini Dei vestri: & penitebit Dominum mali, quod locutus est adversum vos. * *Supr.* 7. 3.

14. Ego autem ecce in manibus vestris sum: facite mihi quod bonum & rectum est in oculis vestris:

15. Veruntamen scitote & cognoscite quod si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos, & contra civitatem istam, & habitatores ejus. in veritate enim misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba hæc.

16. Et dixerunt principes, & omnis populus ad sacerdotes & ad prophetas: Non est viro huic iudicium mortis: quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos.

17. Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ: & dixerunt ad omnem cœtum populi, loquentes:

18. Michæas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechie regis Iuda, & ait ad omnem populum Iuda, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: * Non quasi ager arabitur: & Ierusalem in acerbum lapidum erit: & mons domus in excelsa silvarum. * *Mich.* 3. 12.

19. Numquid morte condemnavit eum Ezechias rex Iuda, & omnis Iuda? numquid non timuerunt Dominum, & deprecati sunt faciem Domini: & penituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversum eos? Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras.

20. Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias filius Semei de Cariathiarim: & prophetavit adversus civitatem istam, & adversus terram hanc juxta omnia verba Ieremiæ.

21. Et audivit rex Ioakim, & omnes potentes, & principes ejus verba hæc: & quæsit rex interficere eum. Et audivit Urias, & timuit, fugitque & ingressus est Ægyptum.

22. Et misit rex Ioakim viros in Ægyptum, Elnathan filium Achobor, & viros cum eo in Ægyptum.

23. Et eduxerunt Uriam de Ægypto: & adduxerunt eum ad regem Ioakim, & percussit eum gladio: & projecit cadaver ejus in sepulchris vulgi ignobilis.

24. Igitur manus Ahicam filii Saphan fuit cum Ieremia, ut non traderetur in manus populi, & interficerent eum.

CAPUT XXVII.

Vinculis ad varios reges missis, dicit illos, si servare velint regi Babylonis ejusque posteris, permansuros in terra sua: alioqui perituros gladio, fame & peste: invellens in pseudo-prophetas qui aliud vaticinantur, fallentes populum: prædicit etiam sacra vasa quæ reliqua sunt transferranda in Babylonem, & tandem referenda Ierosolymam.

1. **I**N principio regni Ioakim filii Iosie regis Iuda, factum est verbum istud ad Ieremiam à Domino, dicens:

2. Hæc dicit Dominus ad me: Fac tibi vincula, & catenas: & pones eas in collo tuo.

3. Et mittes eas ad regem Edom, & ad regem Moab, & ad regem filiorum Ammon, & ad regem Tyri, & ad regem Sidonis: in manu nuntiorum, qui venerunt Ierusalem ad Sedeciam regem Iuda.

4. Et præcipies eis ut ad dominos suos loquantur: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Hæc dicetis ad dominos vestros.

5. Ego feci terram, & homines, & iumenta, quæ sunt super faciem terræ, in similitudine mea magna, & in brachio meo extento: & dedi eam ei, qui placuit in oculis meis.

6. Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis servi mei: insuper & bestias agri dedi ei ut serviant illi.

7. Et servient ei omnes gentes, & filio ejus, & filio filii ejus: donec veniat tempus terræ ejus & ipsius: & servient ei gentes multæ, & reges magni.

8. Gens autem & regnum, quod non servierit Nabuchodonosor regi Babylonis, & quicumque non curvaverit collum suum sub iugo regis Babylonis: in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus: donec consumam eos in manu ejus.

9. * Vos ergo nolite audire prophetas vestros, & divinos, & somniatores, & augures, & maleficos, qui dicunt vobis: Non servietis regi Babylonis. * *Supr.* 23. 16. *Infr.* 29. 8.

10. Quia mendacium prophetant vobis: ut longe vos faciant de terra vestra, & eiciant vos, & perant.

11. Porro gens, quæ subjecerit cervicem suam sub iugo regis Babylonis, & servierit ei: dimittam eam in terra sua, dicit Dominus: & colet eam, & habitabit in ea.

12. Et ad Sedeciam regem Iuda locutus sum secundum omnia verba hæc, dicens: Subjice colla vestra sub iugo regis Babylonis, & servite ei, & populo ejus, & vivetis.

13. Quare moriemini tu & populus tuus gladio, & fame, & peste, sicut locutus est Dominus.

minus ad gentem, quæ servire noluerit regi Babylonis?

14. Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis: Non servietis regi Babylonis: quia mendacium ipsi loquuntur vobis.

15. * Quia non inisi eos, ait Dominus: & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: ut efficiant vos, & pereatis tam vos, quam propheta, qui vaticinatur vobis.

* *Supr.* 14. 14. & 23. 21. *Infr.* 29. 9.

16. Et ad sacerdotes, & ad populum istum locutus sum, dicens: Hæc dicit Dominus: Nolite audire verba prophetarum vestrorum, qui prophetant vobis, dicentes: Ecce vasa Domini revertentur de Babylone nunc citò, mendacium enim prophetant vobis.

17. Nolite ergo audire eos, sed servite regi Babylonis, ut vivatis. quare datur hæc civitas in solitudinem?

18. Et si prophetae sunt, & est verbum Domini in eis: occurrant Domino exercituum, ut non veniant vasa, quæ derelicta fuerant in domo Domini, & in domo regis Iuda, & in Ierusalem, in Babylonem.

19. Quia hæc dicit Dominus exercituum * ad columnas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua vasorum, quæ remanserunt in civitate hac: *

* *Reg.* 25. 13.

20. quæ non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis, cum transferret Iechoniam filium Ioachim regem Iuda de Ierusalem in Babylonem, & omnes optimates Iuda & Ierusalem.

21. Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad vasa, quæ derelicta sunt in domo Domini, & in domo regis Iuda & Ierusalem:

22. In Babylonem transferentur, & ibi erunt usque ad diem visitationis suæ, dicit Dominus: & afferri faciam ea, & restitui in loco isto.

CAPUT XXVIII.

Hanania pseudopropheta, ablatis de collo Jeremias catenis, vaticinatur sacra vasa cum rege & captivo populo post biennium reducenda: sed jubet Jeremias contrariam vaticinari, & mortem illi denuntiari, quæ iuxta verbum Ieremiæ eodem anno secuta est.

1. **ET** factum est in anno illo, in principio regni Sedecie regis Iuda, in anno quarto, in mense quinto, dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gabaon, in domo Domini coram sacerdotibus & omni populo, dicens:

2. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Contrivi jugum regis Babylonis.

3. Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum istum omnia vasa domus Domini, quæ tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco isto, & transtulit ea in Babylonem.

4. Et Iechoniam filium Ioachim regem Iuda, & omnem transmigrationem Iuda, qui ingressi sunt in Babylonem, ego convertam ad locum istum, ait Dominus: conteram enim jugum regis Babylonis.

5. Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetam in oculis sacerdotum, & in oculis omnis populi, qui stabat in domo Domini.

6. & ait Ieremias propheta: Amen, sic faciat Dominus: suscite Dominus verba tua, quæ prophetasti: ut referantur vasa in domum Domini, & omnis transmissio de Babylone ad locum istum.

7. Verumtamen audi verbum hoc, quod

ego loquor in auribus tuis, & in auribus universi populi.

8. Propheta, qui fuerunt ante me & ante te ab initio, & prophetaverunt super terras multas, & super regna magna de prælio, & de afflictione, & de fame.

9. Propheta, qui vaticinatus est pacem: cum venerit verbum ejus, scietur propheta, quem misit Dominus in veritate.

10. Et tulit Hananias propheta catenam de collo Ieremiæ propheta, & confregit eam.

11. Et ait Hananias in conspectu omnis populi, dicens: Hæc dicit Dominus. Sic confringam jugum Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierum de collo omnium gentium.

12. Et abiit Ieremias propheta in viam suam. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, postquam confregit Hananias propheta catenam de collo Ieremiæ propheta, dicens:

13. Vade, & dices Hanania: Hæc dicit Dominus: Catenas ligneas contrivisti: & facies pro eis catenas ferreas.

14. Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Jugum ferreum posui super colulum cunctarum gentium istarum, ut serviant Nabuchodonosor regi Babylonis, & servient ei: insuper & bestias terræ dedi ei.

15. Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetam: Audi Hanania: non misit te Dominus, & tu confidere fecisti populum istum in mendacio.

16. Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego mittam te à facie terræ: hoc anno morietis: adversum enim Dominum locutus es.

17. Et mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

CAPUT XXIX.

Captivos Iudeos vaticinatur 70. annis in Babylone permanuros: & futura liberationis, postquam completus fuerit præstitutus terminus, promissione consolatur. Calamitates reliquorum qui in Iudæa remanserant prænuntiat: simulque funestum exitum Achab, Sedecie & Semeiæ pseudoprophetarum, seducientium populum transmigrationis.

1. **ET** hæc sunt verba libri, quem misit Ieremias propheta de Ierusalem ad reliquias seniorum transmigrationis, & ad sacerdotes, & ad prophetas, & ad omnem populum, quem traduxerat Nabuchodonosor de Ierusalem in Babylonem:

2. postquam egressus est Iechonias rex, & domina, & eunuchi, & principes Iuda, & Ierusalem, & faber, & inclusor de Ierusalem:

3. in manu Elasa filii Saphan, & Gamariæ filii Helcæ, quos misit Sedecias rex Iuda ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Babylonem, dicens:

4. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel omni transmigrationi, quam transtuli de Ierusalem in Babylonem:

5. Edificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructum eorum.

6. Accipite uxores, & generate filios & filias: & date filiis vestris uxores, & filias vestras date viris, & pariant filios & filias: & multiplicamini ibi, & nolite esse pauci numero.

7. Et quærite pacem civitatis, ad quam transigrare vos feci: & orate pro ea ad Dominum: quia in pace illius erit pax vobis.

8. Hæc

8. Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israel: * Non vos seducant prophetae vestri: qui sunt in medio vestrum, & divini vestri: & ne attendatis ad somnia vestra, quæ vos somniantis: * *Supr. 14. 13. & 23. 16. & 26. & 27. 15.*

9. Quia falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo: & non misi eos, dicit Dominus.

10. Quia hæc dicit Dominus: Cùm ceperint impleri in Babylone septuaginta anni, * visitabo vos: & suscitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum. * *2. Par. 36. 21. 1. Esdr. 1. 1. Dan. 9. 2.*

11. Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito super vos, ait Dominus, cogitationes pacis, & non afflictionis, ut deum vobis finem & patientiam.

12. Et invocabitis me, & ibitis: & orabitis me, & ego exaudiam vos.

13. Quæretis me, & invenietis: cùm quæsieritis me in toto corde vestro.

14. Et inveniar à vobis, ait Dominus: & reducam captivitatem vestram, & congregabo vos de universis gentibus, & de cunctis locis, ad quæ expulsi vos, dicit Dominus: & reverti vos faciam de loco, ad quem transmigra- re vos feci.

15. Quia dixistis: Suscitavit nobis Dominus prophetas in Babylone.

16. Quia hæc dicit Dominus ad regem, qui sedet super solum David, & ad omnem populum habitatorem urbis hujus, ad fratres vestros, qui non sunt egressi vobiscum in transmigrationem:

17. Hæc dicit Dominus exercituum. * Ecce mittam in eos gladium, & famem, & pestem: & ponam eos quasi ficus malas, quæ comedi non possunt, eò quòd pessimæ sint. * *Supr. 24. 9. & 10.*

18. Et persequar eos in gladio, & in fame, & in pestilentia: & dabo eos in vexationem universis regnis terræ: in maledictionem, & in stuporem, & in sibilum, & in opprobrium cunctis gentibus, ad quas ego eeci eos:

19. eò quòd non audierint verba mea, dicit Dominus: quæ misi ad eos per servos meos prophetas de nocte consurgens, & mittens: & non audistis, dicit Dominus.

20. Vos ergo audite verbum Domini omnis transmigrationis, quam emisi de Ierusalem in Babylone.

21. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad Achab filium Coliæ, & ad Sedeciam filium Maasæ, qui prophetat vobis in nomine meo mendaciter. Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis: & percutiet eos in oculis vestris.

22. Et assumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Iuda, quæ est in Babylone, dicentium: Ponat te Dominus sicut Sedeciam, & sicut Achab, quos fruxit rex Babylonis in igne:

23. pro eo quòd fecerint stultitiam in Israel, & mœchati sunt in uxores amicorum suorum, & locuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandavi eis: ego sum Iudex & testis, dicit Dominus.

24. Et ad Semeian Nehelamiten dices:

25. Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Pro eo quòd misisti in nomine tuo liberos ad omnem populum, qui est in Ierusalem, & ad Sophoniam filium Maasæ sacerdotem, & ad universos sacerdotes, dicens.

26. Dominus dedit te sacerdote pro Ioja-

de sacerdote, ut sis dux in domo Domini super omnem virum arreptum & prophetantem, ut mittas eum in nervum & in carcerem.

27. Et nunc quare non increpasti Ieremiam Anathothiten, qui prophetat vobis?

28. Quia super hoc misit in Babylone ad nos, dicens: Longum est: ædificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructus eorum.

29. Legit ergo Sophonias sacerdos librum istum in auribus Ieremiæ prophetae.

30. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens:

31. Mitte ad omnem transmigrationem, dicens: Hæc dicit Dominus ad Semeian Nehelamiten: Pro eo quod prophetavit vobis Semeias, & ego non misi eum: & fecit vos confidere in mendacio:

32. Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego visitabo super Semeian Nehelamiten, & super semen ejus: non erit ei vir sedens in medio populi hujus, & non videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus: quia prævaricationem locutus est adversus Dominum.

C A P U T X X X.

Vaticinatur Iudæis & filiis Israel reditum à gravi captivitate, in qua propter peccata sua detinebantur; & quod post reditum servituri sint Domino, ac David regi, quem ille suscitabit eis in prosperitate & securitate magna, devotatis ipsorum inimicis.

1. **H**oc verbum, quod factum est ad Ieremiam à Domino, dicens:

2. Hæc dicit Dominus Deus Israel, dicens: Scribe tibi omnia verba, quæ locutus sum, & te, in libro.

3. Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus: & convertam conversionem populi mei Israel & Iuda, ait Dominus: & convertam eos ad terram, quam dedit patribus eorum: & possidebunt eam.

4. Et hæc verba, quæ locutus est Dominus ad Israel, & ad Iudam:

5. Quoniam hæc dicit Dominus: Vocem terroris audivimus: formido, & non est pax.

6. Interrogate, & videte si generat nasculus: quare ergo vidit omnis viri mapam super lumbum suum, quasi parturientis, & congregatae sunt universæ facies in auriginem?

7. * Væ, quia magna dies illa, nec est similis ejus: tempusque tribulationis est Iacob, & ex ipso salvabitur. * *Ier. 2. 11. Amos 5. 18. Soph. 1. 15.*

8. Et erit in die illa, ait Dominus exercituum: conteram jugum ejus de collo tuo, & vincula ejus dirumpam, & non dominabuntur ei amplius alieni:

9. sed servient Domino Deo suo, & David regi suo, quem suscitabo eis.

10. * Tu ergo ne timeas seive meus Iacob, ait Dominus, neque paveas Israel: quia ecce ego salvabo te de terra longinqua, & semen tuum de terra captivitatis eorum: & revertetur Iacob, & quiescet, & cunctis affluet bonis, & non erit quem formidet: * *Ier. 43. 1. & 44. 2. Luc. 1. 70.*

11. quoniam tecum ego sum, ait Dominus, ut salvem te: faciam enim consummationem in cunctis Gentibus, in quibus dispersi te: te autem non faciam in consummationem: sed castigabo te in iudicio, ut non videaris tibi innoxius.

12. Quia

12. Quia hæc dicit Dominus: Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua.

13. Non est qui iudicet iudicium tuum ad alligandum: curationum utilitas non est tibi.

14. Omnes amatores tui obliti sunt tui, teque non quaerent: * plaga enim inimici percussit te castigatione crudeli: propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua. * *Supl.* 23. 19.

15. Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus: propter multitudinem iniquitatis tuæ, & propter dura peccata tua feci hæc tibi.

16. Propterea omnes, qui comedunt te, devorabuntur: & universi hostes tui in captivitate ducuntur: & qui te vastant, vastabuntur, cunctosque prædatores tuos dabo in prædam.

17. Obducam enim cicatricem tibi, & à vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus. Quia ejectionem vocaverunt te Sion: Hæc est, quæ non habebat requirerentem.

18. Hæc dicit Dominus: Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Iacob, & tectis ejus miserebor, & ædificabitur civitas in excelso suo, & templum juxta ordinem suum fundabitur.

19. Et egredietur de eis laus, voxque ludentium: & multiplicabo eos, & non minuentur: & glorificabo eos, & non attenuabuntur.

20. Et erunt filii ejus sicut à principio, & cætus ejus coram me permanebit: & visitabo adversum omnes qui tribulant eum.

21. Et erit dux ejus ex eo: & princeps de medio ejus producet: & applicabo eum, & accedet ad me. quis enim iste est, qui applicet cor suum ut appropinquet mihi, ait Dominus?

22. Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.

23. Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conquescet.

24. Non avertet iram indignationis Dominus, donec faciat & compleat cogitationem cordis sui: in novissimo dierum intelligetis ea.

CAPUT XXXI.

Dicit Dominus se reduciturum populum Israel de captivitate, ut in affluentia bonorum serviat Domino: jubetur ergo Rachel non flere amplius filios suos, agnoscit Israel se merito castigatum, ideoque poenitentiam agit: de novitate qua femina circumdabit virum. vigilabit Dominus ad reducendum Israel: de ira acerba: de novo pacto quod feriet Dominus cum domo Israel; nec abijciet umquam universum illum semen.

1. **I**N tempore illo, dicit Dominus: Ero Deus universis cognitionibus Israel, & ipsi erunt mihi in populum.

2. Hæc dicit Dominus. Invenit gratiam in deserto populus, qui remanserat à gladio: vadet ad requiem suam Israel.

3. Longè Dominus apparuit mihi. Et in charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te, miserans.

4. Rursusque ædificabo te, & ædificaberis virgo Israel: adhuc ornaberis tympanis tuis, & egredieris in choro ludentium.

5. Adhuc plantabis vineas in montibus Samariæ: plantabunt plantantes, & donec tempus veniat, non vindemiantur.

6. quia erit dies, in qua clamabunt custodes in monte Ephraim: * Surgite, & ascen-

damus in Sion ad Dominum Deum nostrum.

* *Isai.* 2. 3. *Mich.* 4. 2.

7. Quia hæc dicit Dominus: Exultate in lætitia Iacob, & hinnite contra caput gentium: personate, & canite, & dicit: Salva Domine populum tuum reliquias Israel.

8. Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis, & congregabo eos ab extremis terrarum: inter quos erunt cæcus & claudus, prægnans, & pariens simul, cætus magnus revertentium huc.

9. In fletu venient: & in misericordia reducam eos: & adducam eos per torrentes aquarum in via recta, & non unpingent in ea: quia factus sum Israel pater, & Ephraim primogenitus meus est.

10. Audite verbum Domini gentes, & annuntiate in insulis, quæ procul sunt, & dicit: Qui dispersit Israel, congregabit eum: & custodiet eum sicut pastor gregem suum.

11. Redemit enim Dominus Iacob, & liberavit eum de manu potentioris.

12. Et venient, & laudabunt in monte Sion: & confluent ad bona Domini super frumento, & vino, & oleo, & factu pecorum & armentorum: eritque anima eorum quasi hortus irriguus, & ultra non esurient.

13. Tunc lætabitur virgo in choro, juvenes & senes simul: & convertam luctum eorum in gaudium, & consolabor eos, & lætificabo à dolore suo.

14. Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine: & populum meum bonis meis adimplebitur, ait Dominus.

15. Hæc dicit Dominus: * Vox in excelso audita est lamentationis, luctus, & fletus Rachel plorantis filios suos, & nolentis consolari super eis, quia non sunt. * *Matth.* 2. 18.

16. Hæc dicit Dominus: Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis: quia est merces operi tuo, ait Dominus: & revertentur de terra inimici.

17. Et est spes novissimis tuis, ait Dominus: & revertentur filii ad terminos suos.

18. Audiens audivi Ephraim transmigrationem: Castigasti me, & eruditus sum, quasi juvenculus indomitus: convertite me, & convertar: quia tu Dominus Deus meus.

19. Postquam enim convertisti me, egi poenitentiam. & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ.

20. Si filius honorabilis mihi Ephraim, si puer delicatus: quia ex quo locutus sum de eo, adhuc recordabor ejus. Idcirco conturbata sunt viscera mea super eum: miserans miserebor ejus, ait Dominus.

21. Statue tibi speculum, pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti: revertere virgo Israel, revertere ad civitates tuas istas.

22. Usquequò delicias dissolveris filia vaga? quia creavit Dominus novum super terram: **FEMINA CIRCUMDABIT VIRUM.**

23. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Adhuc dicent verbum istud in terra Iuda, & in urbibus ejus, cum convertero captivitatem eorum: Benedicat tibi Dominus pulchritudo justitiæ, mons sanctus:

24. & habitabunt in eo Iudas, & omnes civitates ejus simul: agricolæ & minantes greges.

25. Quia inebriavi animam lassam, & omnem animam esurientem saturavi.

26. Ideo quasi de somno suscitatus sum: &

vidi, & sompnus meus dulcis mihi.

27. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & seminabo domum Israel & domum Iuda semine hominum, & semine iumentorum.

28. Et sicut vigilavi super eos ut evellerem, & demolirer, & dissiparem, & disperderem, & affigerem: sic vigilabo super eos ut aedificent, & plantem, ait Dominus.

29. In diebus illis non dicent ultra: * Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. * *Ezech. 18. 2.*

30. Sed unusquisque in iniquitate sua morietur: omnis homo, qui comederit uvam acerbam, obstupescant dentes eius.

31. * Ecce dies venient, dicit Dominus: & feriam domui Israel & domui Iuda fœdus novum: * *Hebr. 8. 8.*

32. non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti: pactum, quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit Dominus.

33. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel: post dies illos dicit Dominus: * Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. * *Hebr. 10. 16.*

34. Et non docebit ultra vir proximum suum, & vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me à minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus: * quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius. * *Ath. 10. 43.*

35. Hæc dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei, ordinem lunæ & stellarum in lumine noctis: qui turbat mare, & sonant fluctus eius, Dominus exercituum nomen illi.

36. Si defecerint leges istæ coram me, dicit Dominus: tunc & semen Israel deficiet, ut non sit gens coram me cunctis diebus.

37. Hæc dicit Dominus: Si mensurari poterint cæli sursum, & investigari fundamenta terræ deorsum, & ego abijciam universum semen Israel propter omnia, quæ fecerunt, dicit Dominus.

38. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & ædificabitur civitas Domino à turre Hanaeel usque ad portam anguli.

39. Et exibit ultra norma mensuræ in conspectu ejus super collem Gareb: & circuibit Goatha,

40. & omnem vallem cadaverum, & cineris, & universam regionem mortis, usque ad torrentem Cedron, & usque ad angulum portæ equorum Orientalis, Sanctum Domini. non evellitur, & non destruetur ultra in perpetuum.

CAPUT XXXII.

Obsidente Nabuchodonosor Ierusalem, Jeremias in atrio carceris positus agnum in Anathoth jussu Domini emittit à suo patrele, jubetque servari librum emptionis: refert coram Domino beneficia Isachar: prestat: Dominus dicit se tracturum civitatem cum populo regi Babylonis propter illorum idololatram, sed postea revocaturum ipsos in Ierusalem, ac percuturum cum eis novum fœdus ut sibi ex toto corde serviant.

1. Verbum, quod factum est ad Ieremiam à Domino in anno decimo Sedeciae regis Iuda ipse est annus decimus octavus Nabuchodonosori.

2. Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalem: & Jeremias propheta erat clausus

in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda.

3. Clauserat enim eum Sedecias rex Iuda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo civitatem istam in manus regis Babylonis, & capiet eam?

4. Et Sedecias rex Iuda non effugiet de manu Chaldaeorum. sed tradetur in manu regis Babylonis: & loquetur os ejus cum ore illius, & oculi ejus oculos illius videbunt.

5. Et in Babylonem ducet Sedeciam: & ibi erit donec visitem eum, ait Dominus, si autem dimicaveritis adversum Chaldaeos, nihil prosperum habebitis.

6. Et dixit Ieremias: Factum est verbum Domini ad me, dicens:

7. Ecce Hanameel filius Sellum patruelis tuus venit ad te, dicens: Eme tibi agrum meum, qui est in Anathoth: tibi enim competit ex propinquitate ut emas.

8. Et venit ad me Hanameel filius patris mei secundum verbum Domini ad vestibulum carceris, & ait ad me: Posside agrum meum, qui est in Anathoth in terra Benjamin: quia tibi competit hereditas, & tu propinquus es ut possideas. Intellexi autem quod verbum Domini esset.

9. Et emi agrum ab Hanameel filio patris mei, qui est in Anathoth: & appendi ei argentum septem stateres, & decem argenteos.

10. Et scripsi in libro, & signavi, & adhibui testes: & appendi argentum in statera.

11. Et accepi librum possessionis signatum, & stipulationes, & rata, & signa forinsecus

12. Et dedi librum possessionis Baruch filio Neri filii Maasie in oculis Hanameel patruelis mei, in oculis testium, qui scripti erant in libro emptionis, & in oculis omnium Iudæorum, qui sedebant in atrio carceris.

13. Et præcepi Baruch coram eis, dicens:

14. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Sume libros istos, librum emptionis hunc signatum, & librum hunc, qui apertus est: & pone illos in vase fictili, ut permanere possint diebus multis.

15. Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israel: Adhuc possidebuntur domus, & agri, & vineæ in terra ista.

16. Et oravi ad Dominum, postquam tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens:

17. Heu, heu, heu, Domine Deus: ecce tu fecisti cælum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum:

18. * Qui facis misericordiam in milibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos: Fostissime, inigne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi.

* Ezech. 34. 7.

19. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cujus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam ut reddas unicuique secundum vias suas, & secundum fructum ad inventionem ejus.

20. Qui posuisti signa & portenta in terra Ægypti usque ad diem hanc, & in Israel, & in hominibus, & fecisti tibi nomen sicut est dies hæc.

21. Et eduxisti populum tuum Israel de terra Ægypti, in signis, & in portentis, & in manu robusta, & in brachio extento, & in terrore magno.

22. Et dedisti eis terram hanc, quam jurasti patribus eorum ut dares eis terram fluentem lacte & melle.

23. Et ingressi sunt, & possederunt eam: & non

non obedierunt voci tuæ, & in lege tua non ambulaverunt: omnia quæ mandasti eis ut facerent, non fecerunt: & evererunt eis omnia mala hæc.

24. Ecce munitiones extructæ sunt adversum civitatem ut capiat: & urbs data est in manus Chaldæorum, qui prestantur adversis eam à facie gladii, & famis, & pestilentiae: & quæcumque locutus es acciderunt, ut tu ipse cernis.

25. Et tu dicis mihi Domine Deus: Ene agrum argento, & adhibe testes: cum urbs data sit in manus Chaldæorum?

26. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens:

27. Ecce ego Dominus Deus universæ carnis: nunquid mihi difficile erit omne verbum?

28. Propterea hæc dicit Dominus: ecce ego tradam civitatem istam in manus Chaldæorum, & in manus regis Babylonis, & capient eam.

29. Et venient Chaldæi præstantes adversum urbem hanc, & succendent eam igni, & comburent eam, & domos, in quarum domatibus sacrificabant Baal, & libabant diis alienis libamina ad ir tandem me.

30. Erant enim filii Israël, & filii Iuda iugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua: filii Israël qui usque nunc exacerbant me in opere manuum suarum, dicit Dominus.

31. Quia in furore & in indignatione mea facta est mihi civitas hæc, a die qua ædificaverunt eam, usque ad diem istam, qua auferetur de conspectu meo.

32. Propter malitiam filiorum Israël, & filiorum Iuda, quam fecerunt ad iracundiam me provocantes, ipsi & reges eorum, principes eorum, & sacerdotes eorum, & prophetae eorum, viri Iuda & habitatores Ierusalem.

33. Et verterunt ad me terga & non facies: cum docerem eos diluculo, & euidirem, & nolent audire ut acciperent disciplinam.

34. * Et posuerunt idola sua in domo, in qua invocatum est nomen in eum, ut polluerent eam. 4. Reg. 21. 4.

35. Et ædificaverunt excelsa Baal, quæ sunt in valle filii Ennom ut initiarent filios suos, & filias suas Moloch: quod non mandavi eis, nec ascendit in cor meum ut facerent abominationem hanc, & in peccatum deducerent Iudam.

36. Et nunc propter ista, hæc dicit Dominus Deus Israël ad civitatem hanc, de qua vos dicitis quod tradetur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peste.

37. Ecce ego congregabo eos de universis terris, ad quas eieci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi: & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter.

38. Et erunt mihi in populum, & ego eio eis in Deum.

39. Et dabo eis cor unum, & viam unam, ut timeant me universis diebus: & bene sit eis, & filiis eorum post eos.

40. Et feriam eis pactum sempiternum, & non desinam eis benedicere: & timorem meum dabo in corde eorum ut non recedant à me.

41. Et lætabor super eis, cum benè eis fecero: & plantabo eos in terra ista in veritate in toto corde meo & in tota anima mea.

42. Quia hæc dicit Dominus: Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande:

sic adducam super eos omne bonum, quod ego loquor ad eos.

43. Et possidebuntur agri in terra ista: de qua vos dicitis quod deserta sit, eò quod non remanserit homo & iumentum, & data sit in manus Chaldæorum.

44. Agri ementur pecunia, & scribentur in libro, & imprimetur signum, & testis adhibebitur: in terra Beniamin, & in circuitu Ierusalem, in civitatibus Iuda, & in civitatibus montanis, & in civitatibus campestribus, & in civitatibus, quæ ad Austrum sunt: quia convertam captivitatem eorum, ait Dominus.

CAPUT XXXIII.

Promittit Dominus se dimissurum peccata populi sui, & ad captivitatem reducantur, multis beneficiis subsequentibus: germinavit David germen iustitiæ faciens iustitiam & iudicium in terra: & firmissimum est pactum Domini cum David & semine Jacob vehementer explicando.

1. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam secundò, cum adhuc clausus esset in atrio carceris, dicens:

2. Hæc dicit Dominus qui facturus est, & formaturus illud, & paraturus, Dominus nomen ejus.

3. Clama ad me, & exaudiam te: & annuntiabo tibi grandia, & firma quæ nescis.

4. Quia hæc dicit Dominus Deus Israël ad domos urbis huius, & ad domos regis Iuda, quæ destructæ sunt, & ad munitiones, & ad gladium

5. venientium ut dimicent cum Chaldæis, & impleant eas cadaveribus hominum, quos percussi in furore meo & in indignatione mea, abscondens faciem meam à civitate hac propter omnem malitiam eorum.

6. Ecce ego obducam eis cicatricem & sanitatem, & curabo eos: & revelabo illis deprecationem pacis & veritatis.

7. Et convertam Conversionem Iuda, & conversionem Ierusalem: & ædificabo eos sicut à principio.

8. Et emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccaverunt mihi: & propitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi, & spreverunt me.

9. Et erit mihi in nomen, & in gaudium, & in laudem, & in exultationem cunctis gentibus terræ, quæ audierint omnia bona, quæ ego facturus sum eis: & pavebunt, & turbabuntur in universis bonis, & in omni pace, quam ego faciam eis.

10. Hæc dicit Dominus: Adhuc audietur in loco isto (quem vos dicitis esse desertum, eò quod non sit homo nec iumentum: in civitatibus Iuda, & foris Ierusalem, quæ desolatæ sunt absque homine, & absque habitatore, & absque pecore)

11. vox gaudi & vox lætitiæ, vox sponsi & vox sponsæ, vox dicentium: Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus, quoniam in æternum misericordia ejus: & portantium vota in domum Domini: reducam enim conversionem terræ sicut à principio, dicit Dominus.

12. Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc erit in loco isto deserto absque homine, & absque iumento, & in cunctis civitatibus ejus, habitaculum pastorum accubantium gregum.

13. In civitatibus montuosis, & in civitatibus campestribus, & in civitatibus, quæ ad

Austrum sunt: & in terra Benjamin, & in circuitu Ierusalem, & in civitatibus Iuda adhuc transibunt greges ad manum numerantis, ait Dominus.

14. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo verbum bonum, quod locutus sum ad domum Israel & ad domum Iuda.

15. In diebus illis, & in tempore illo germinare faciam David germen iustitiae: & faciet iudicium & iustitiam in terra.

16. In diebus illis salvabitur Iuda, & Ierusalem habitabit confidenter: & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster.

17. Quia hæc dicit Dominus Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domus Israel.

18. Et de Sacerdotibus, & de Levitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocausta, & incendat sacrificium, & cædat victimas omnibus diebus.

19. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens:

20. Hæc dicit Dominus: Si irritum potest fieri pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, ut non sit dies & nox in tempore suo:

21. Et pactum meum irritum esse poterit cum David servo meo, ut non sit ex eo filius qui regnet in throno ejus, & Levitæ & Sacerdotes ministri mei.

22. Sicuti enuenerari non possunt stellæ cæli, & metiri arena maris: sic multiplicabo semen David servi mei, & Levitas ministros meos.

23. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens:

24. Numquid non vidisti quid populus hic locutus sit, dicens: Duæ cognationes, quas elegerat Dominus, abedæ sunt: & populum meum despexerunt, eo quod non sit ultra gens coram eis?

25. Hæc dicit Dominus: Si pactum meum inter diem & noctem, & leges cælo & terræ non posui:

26. equidem & semen Iacob & David servi mei propiciam, ut non assumam de semine ejus principes seminis Abraham, Isaac, & Iacob: reducam enim conversionem eorum, & miserebor eis.

CAPUT XXXIV.

Predicit Dominus se traditurum regem Sedeciam in manus regis Babylonis, una cum Ierusalem, quam igni succendet, eo quod pactum quod coram Domino pepigerat de dimittendis his liberis, quos ex Hebraeis sibi in servitutem subjecerant, non servaverint.

1. Verbum, quod factum est ad Ieremiam à Domino, quando Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus ejus, universaque regna terræ, quæ erant sub potestate manus ejus, & omnes populi bellabant contra Ierusalem, & contra omnes urbes ejus, dicens:

2. Hæc dicit Dominus Deus Israel: Vade, & loquere ad Sedeciam regem Iuda: & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis, & succendet eam igni.

3. Et tu non effugies de manu ejus: sed comprehensione capieris, & in manu ejus traheris: & oculi tui oculos regis Babylonis videbunt, & os ejus cum ore tuo loquetur, & Babylonem introibis.

4. Attamen audi verbum Domini Sedecia rex Iuda: Hæc dicit Dominus ad te. Non morieris in gladio,

5. sed in pace morieris, & secundum combustiones patrum tuorum regum priorum qui fuerunt ante te, sic comburent te: & vae Domine, plangent te: quia verbum ego locutus sum, dicit Dominus.

6. Et locutus est Ieremias propheta ad Sedeciam regem Iuda universa verba hæc in Ierusalem.

7. Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Ierusalem, & contra omnes civitates Iuda, quæ reliquæ erant contra Lachis, & contra Azekha: hæ enim superaverant de civitatibus Iuda, urbes munitæ.

8. Verbum, quod factum est ad Ieremiam à Domino, postquam percussit rex Sedecias fœdus cum omni populo in Ierusalem, prædicans:

9. Ut dimitteret unusquisque servum suum, & unusquisque ancillam suam, Hebræum & Hebræam liberos: & nequaquam dominarentur eis, id est in Iudæo & fratre suo.

10. Audierunt ergo omnes principes & universus populus, qui inierant pactum ut dimitteret unusquisque servum suum, & unusquisque ancillam suam liberos, & ultra non dominarentur eis: audierunt igitur, & dimiserunt.

11. Et conversi sunt deinceps: & retraxerunt servos & ancillas suas, quos dimiserant liberos, & subjugaverunt in famulos & famulas.

12. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam à Domino, dicens:

13. Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego percussi fœdus cum patribus vestris in die, qua eduxi eos de terra Ægypti de domo servitutis, dicens:

14. * Cum completi fuerint septem anni, dimittat unusquisque fratrem suum Hebræum, qui venditus est ei, & serviet tibi sex annis: & dimittes eum à te liberum: & non audierunt patres vestri me, nec inclinaverunt aurem suam. * Exod. 21. 2. Deut. 15. 12.

15. Et conversi estis vos hodie, & fecistis quod rectum est in oculis meis, ut prædicaretis libertatem unusquisque ad amicum suum: & inistis pactum in conspectu meo in domo, in qua invocatum est nomen meum super eam.

16. Et reversi estis, & commaculastis nomen meum: & reduxistis unusquisque servum suum, & unusquisque ancillam suam, quos dimiseratis ut essent liberi & sue potestatis: & subjugastis eos ut sint vobis servi & ancillæ.

17. Propterea hæc dicit Dominus: Vos non audistis me, ut prædicaretis libertatem unusquisque fratri suo, & unusquisque amico suo: ecce ego prædico vobis libertatem, ait Dominus ad gladium, ad pestem, & ad famem: & dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ.

18. Et dabo viros, qui prævaricantur fœdus meum, & non observaverunt verba fœderis, quibus assensu sunt in conspectu meo, vitulum quem conciderunt in duas partes, & transierunt inter divisiones ejus:

* Gen. 15. 10.

19. Principes Iuda & principes Ierusalem, eunuchi & sacerdotes, & omnis populus terræ, qui transierunt inter divisiones vituli:

20. Et dabo eos in manus inimicorum suorum, & in manus quærentium animam eorum:

rum: & erit morticinum eorum in escam volatilibus caeli, & bestis terræ.

21. Et sedeciam regem iuda, & principes ejus dabo in manus inimicorum suorum, & in manus quærentium animas eorum, & in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt a vobis.

22. Ecce ego præcipio, dicit Dominus, & reducam eos in civitatem hanc, & præliabuntur adversus eam, & capient eam, & incendunt igni: & civitates iuda dabo in solitudinem, eo quod non sit habitator.

CAPUT XXXV.

Exemplo obedientia Rechabitarum, præcepta patris sui licet dura se vantium, exposuit Dominus de pertinaci iudaorum inobedientia adversus ipsius præcepta: quapropter his prænotat Dominus mala, illis autem bona.

1. Verbum, quod factum est ad Ieremiam a Domino in diebus ioakim filii iosiæ regis iuda, dicens:

2. Vade ad domum Rechabitarum: & loquere eis, & introduce eos in domum Domini in unam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum.

3. Et assumpsit lezoniam filium Ieremiæ filii Habsanæ, & fratres ejus, & omnes filios ejus, & universam domum Rechabitarum:

4. Et introduxi eos in domum Domini ad gazophylacium filiorum Hanan, filii legedelæ hominis Dei, quod erat iuxta gazophylacium principum, super thesaurum Maasræ niri Selum, qui erat custos vestibuli.

5. Et posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices, & dixi ad eos: Bibite vinum.

6. Qui responderunt: Non bibemus vinum: quia Ionadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos, & filii vestri usque in sempiternum.

7. Et domum non ædificabitis, & sementem non seretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris: ut vivatis diebus multis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini.

8. Obedivimus ergo voci Ionadab filii Rechab, patris nostri, in omnibus, quæ præcepit nobis, ita ut non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos, & mulieres nostræ, filii, & filiae nostræ:

9. & non ædificavimus domos ad habitandum: & vineam, & agrum, & sementem non habuimus:

10. sed habitavimus in tabernaculis, & obedientes fuimus iuxta omnia, quæ præcepit nobis Ionadab pater noster.

11. Cum autem ascendisset Nabuchodonosor rex Babylonis ad terram nostram, diximus: Venite, & ingrediamur Ierusalem a facie exercitus Chaldaeorum, & a facie exercitus Syriæ: & mansimus in Ierusalem.

12. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens:

13. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Vade, & dic viris iuda, & habitatoribus Ierusalem: Numquid non recipietis disciplinam ut obediatis verbis meis, dicit Dominus?

14. Prævaluerunt sermones Ionadab filii Rechab, quos præcepit filiis suis ut non biberent vinum: & non biberunt usque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui:

ego autem locutus sum ad vos, de manè consurgens & loquens, & non obedistis mihi.

15. Misique ad vos omnes servos meos prophetas, consurgens diluculo, mittensque & dicens: * (convenit enim unusquisque a via sua pessima, & oona tacite stud a vestra: & nolite sequi deos alienos, neque colatis eos: & habitabitis in terra, quam dedi vobis & patribus vestris & non inclinastis a me vestram, neque audistis me. * Nip. 18. 11. 27. 25. 5.)

16. Irraverunt igitur filii Ionadab filii Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis: populus autem iste non obedivit mihi.

17. Idcirco hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Ecce ego aducam super Iuda, & super omnes habitatores Ierusalem universam afflictionem, quam locutus sum adversum illos, eo quod locutus sum ad illos, & non audierunt: vocavi illos, & non responderunt mihi.

18. Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Pro eo quod obedistis præcepto Ionadab patris vestri & custodistis omnia mandata ejus, & fecistis universa, quæ præcepit vobis:

19. Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

CAPUT XXXVI.

Iussu Domini mittit Ieremias inclusus carcere per Baruch librum condemnationum, quem legat coram omni populo ut resipiscant: porro rex ioakim ipsum igni committit, iubens Ieremiam & Baruch comprehendi, qui absconditi erant: Ieremias autem iussu Domini jubet Baruch alium scribere, & ioakim ad seminem ejus una cum Ierusalem prædicat perdendum.

1. ET factum est in anno quarto ioakim filii iosiæ regis iuda: factum est verbum hoc ad Ieremiam a Domino, dicens:

2. Tolle volumen libri, & scribes in eo omnia verba, quæ locutus sum tibi adversum Israel & Iudam, & adversum omnes gentes: à die, qua locutus sum ad te ex diebus iosiæ usque ad diem hanc:

3. Si forte audiente domo Iuda universa mala, quæ ego cogito facere eis, revertatur unusquisque a via sua pessima: & propitius ero iniquitati, & peccato eorum.

4. Vocavit ergo Ieremias Baruch filium Nerizæ: & scripsit Baruch ex ore Ieremiæ omnes sermones Domini, quos locutus est ad eum in volumine libri:

5. & præcepit Ieremias Baruch, dicens: Ego clausus sum, nec valeo ingredi domum Domini.

6. Ingredere ergo tu, & lege de volumine, in quo scripsisti ex ore meo verba Domini audiente populo in domo Domini in die jejuni: insuper & audiente universo Iuda, qui veniunt de civitatibus suis, leges eis:

7. Si forte cadat oratio eorum in conspectu Domini, & revertatur unusquisque a via sua pessima: quoniam magnus furor & indignatio est, quam locutus est Dominus adversus populum hunc.

8. Et fecit Baruch filius Nerizæ juxta omnia, quæ præceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini.

9. Factum est autem in anno quinto ioakim filii iosiæ regis iuda, in mense nono:

prædicaverunt jejunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem, & universæ multitudini, quæ confluxerat de civitatibus Iuda in Ierusalem.

10. Legitque Baruch ex volumine sermones Ieremiæ in domo Domini in gazophylacio Gamarie filii Saphan scribæ, & in vestibulo superioris, in introitu portæ novæ domus Domini audiente omni populo.

11. Cùmque audisset Michæas filius Gamarie filii Saphan omnes sermones Domini ex libro:

12. descendit in domum regis ad gazophylacium scribæ: & ecce ibi omnes principes sedebant: Elisama scriba, & Dalaias filius Semie, & Elnathan filius Achobor, & Gamarias filius Saphan, & Sedecias filius Hanania, & universi principes.

13. Et nuntiavit eis Michæas omnia verba, quæ audivit legente Baruch ex volumine in auribus populi.

14. Miserunt itaque omnes principes ad Baruch, Iudi filium Nathanie filii Selemie, filii Chusi, dicentes: Volumen, ex quo legisti audiente populo, sume in manu tua, & veni. Tulit ergo Baruch filius Nerie volumen in manu sua, & venit ad eos.

15. Et dixerunt ad eum: Sede, & lege hæc in auribus nostris. Et legit Baruch in auribus eorum.

16. Igitur cùm audissent omnia verba, obstupuerunt unusquisque ad proximum suum, & dixerunt ad Baruch: Nuntiare debemus regi omnes sermones istos.

17. Et interrogaverunt eum, dicentes: Indica nobis quomodo scripsisti omnes sermones istos ex ore ejus.

18. Dixit autem eis Baruch: Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones istos: & ego scribebam in volumine atramento.

19. Et dixerunt principes ad Baruch: Vade, & abscondere tu & Ieremias, & nemo sciat ubi sitis.

20. Et ingressi sunt ad regem in atrium: porro volumen commendaverunt in gazophylacio Elisamæ scribæ, & nuntiaverunt audiente rege omnes sermones.

21. Misitque rex Iudi ut sumeret volumen: qui tollens illud de gazophylacio Elisamæ scribæ, legit audiente rege, & universis principibus, qui stabant circa regem.

22. Rex autem sedebat in domo hiemali in mense nono: & posita erat arula coram eo plena prunis.

23. Cùmque legisset Iuda tres pagellas vel quatuor, scidit illud scalpello scribæ, & projecit in ignem, qui erat super arulam donec consumeretur omne volumen igni, qui erat in arula.

24. Et non timerunt, neque sciderunt vestimenta sua rex, & omnes servi ejus, qui audierunt universos sermones istos.

25. Veruntamen Elnathan, & Dalaias, & Gamarias contradixerunt regi ne combureret librum: & non audivit eos.

26. Et præcepit rex Ieremiel filio Amelech, & Saraiæ filio Eziel, & Selemie filio Abdeel ut comprehenderent Baruch scribam, & Ieremiam prophetam: abscondit autem eos Dominus.

27. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam, postquam combusserat rex volumen & sermones, quos scripserat Baruch ex ore Ieremiæ, dicens:

28. Rursum tolle volumen aliud: & scribe

in eo omnes sermones priores, qui erant in primo volumine, quod combussit Ioakim rex Iuda.

29. Et ad Ioakim regem Iuda, dices: Hæc dicit Dominus. Tu combussisti volumen illud, dicens: Quare scripsi in eo annuntians: Iustinus veniet rex Babilonis, & vastavit terram hanc, & cessare faciet ex illa hominem, & jumentum?

30. Propterea hæc dicit Dominus contra Ioakim regem Iuda: Non erit ex eo qui sedeat super solium David: & cadaver ejus projicietur ad æstium per diem, & ad gelu per noctem.

31. Et visitabo contra eum, & contra semen ejus, & contra servos ejus iniquitates suas, & adducam super eos & super habitatores Ierusalem, & super viros Iuda omne malum, quod locutus sum ad eos, & non audierunt.

32. Ieremias autem tulit volumen aliud, & dedit illud Baruch filio Nerie scribæ: qui scripsit in eo ex ore Ieremiæ omnes sermones libri, quem combusserat Ioakim rex Iuda igni: & insuper additi sunt sermones multo plures, quam antea fuerant.

CAPUT XXXVII.

Sedecias Iechonia succedens petit pro se orare Ieremiam: qui, relicta à Chaldeis Ierusalem propter adventum exercitus Pharaonis, prophetat Chaldeos redituros, & Ierusalem exstuturos: ipse quoque Ieremias urbem egrediens, casus in carcerem detrahitur: unde à Sedecia eductus, servatur in vestibulo carceris, assignata ipsi in dies torta panis.

1. **E**T regnavit rex Sedecias * filius Iosia pro Iechonia filio Ioakim: quem constituit regem Nabuchodonosor rex Babilonis in terra Iuda: * 4. Reg. 24. 17. Inf. 52. 1.

2. Et non obedivit * ipse, & servi ejus, & populus terre verbis Domini, quæ locutus est in manu Ieremiæ prophetæ. * 2. Par. 36. 15.

3. Et misit rex Sedecias Iuchan filium Selemie, & Sophoniam filium Maasie sacerdotem ad Ieremiam prophetam, dicens: Ora pro nobis Dominum Deum nostrum.

4. Ieremias autem libere ambulabat in medio populi: non enim miserant eum in custodiam carceris. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Ægypto. & audientes Chaldæi, qui obsidebant Ierusalem, huiusmodi nuntium, recesserunt ab Ierusalem.

5. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam, dicens:

6. Hæc dicit Dominus Deus Israel: Sic dicetis regi Iuda, qui misit vos ad me interrogandum: Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium, revertetur in terram suam in Ægyptum.

7. & redient Chaldæi, & bellabunt contra civitatem hanc: & capient eam, & succendent eam igni.

8. Hæc dicit Dominus: Nolite decipere animas vestras, dicentes: Euntes abiunt, & recedent à nobis Chaldæi: quia non abiunt.

9. Sed & si percuiseritis omnem exercitum Chaldæorum, qui præstant adversum vos, & devicti fuerint ex eis aliqui vulnerati: singuli de tentorio suo consurgent, & incendent civitatem hanc igni.

10. Ergo cùm recessisset exercitus Chaldæorum ab Ierusalem propter exercitum Pharaonis,

11. egressus est Ieremias de Ierusalem ut iret

Iret in terram Benjamin, & divideret ibi possessionem in conspectu civium.

12. Cūque pervenisset ad portam Benjamin, erat ibi custos portæ per vices, nomine Ierías, filius Semeiæ filii Hananiæ, & apprehendit Ieremiam prophetam, dicens: Ad Chaldaeos profugis.

13. Et respondit Ieremias: Falsum est, non fugio ad Chaldaeos. Et non audivit eum: sed comprehendit Ierías Ieremiam, & adduxit eum ad principes.

14. Quam ob rem irati principes contra Ieremiam, cæsum eum miserunt in carcerem, qui erat in domo Ionathan scribæ: ipse enim præpositus erat super carcerem.

15. Itaque ingressus est Ieremias in domum laci & in ergastulum; & sedit ibi Ieremias diebus multis.

16. Mittens autem Sedecias rex tulit eum: & interrogavit eum in domo sua abscondite, & dixit: Putasne est sermo à Domino? Et dixit Ieremias: Est. Et ait: In manus regis Babylonis traderis.

17. Et dixit Ieremias ad regem Sedeciam: Quid peccavi tibi, & servis tuis, & populo tuo, quia misisti me in domum carceris?

18. Ubi sunt prophætæ vestri, qui propheta- bant vobis, & dicebant. Non veniet rex Babylonis super vos, & super terram hanc?

19. Nunc ergo audi obsecro domine mi rex: Valeat deprecatio mea in conspectu tuo: & ne me remittas in domum Ionathan scribæ, ne moriar ibi.

20. Præcepit ergo rex Sedecias ut tradere- tur Ieremias in vestibulo carceris: & daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmento, donec consumerentur omnes panes de civitate: & mansit Ieremias in vestibulo carceris.

CAPUT XXXVIII.

Ieremias principibus à rege traditus, mittitur in lacum lutosum; unde jussu regis per Abdemelech educus in vestibulum carceris, suadet regi ut egrediatur ad Chaldaeos, aliqui nec ipse eos effugiet, & civitas ab eis igne succendetur: jubet quoque rex Ieremia ut hoc colloquium servet secretum.

1. **A**Udivit autem Saphatias filius Ma- than, & Gedelias filius Phassur, & Iuchal filius Semeiæ, & Phassur filius Mel- chizæ, sermones, quos Ieremias loquebatur ad omnem populum, dicens:

2. Hæc dicit Dominus: * Quicumque man- serit in civitate hac, morietur gladio, & fame, & peste: qui autem protrugerit ad Chal- dæos, vivet, & erit anima eius sospes & vivens. * *Sq. r. 21. 9.*

3. Hæc dicit Dominus: Tradendo tradetur civitas hæc in manu exercitus regis Babylo- nis, & capiet eam.

4. Et dixerunt principes regi: Rogamus ut occidatur homo iste: de industria enim dis- solvit manus virorum bellantium, qui reman- serunt in civitate hac, & manus universi po- puli, loquens ad eos juxta verba hæc: siquid- em homo iste non querit pacem populo huic, sed malum.

5. Et dixit rex Sedecias: Ecce ipse in ma- nibus vestris est: nec enim fas est regem vo- bis quidquam negare.

6. Tulerunt ergo Ieremiam, & proiecerunt eum in lacum Melchizæ filii Amelech, qui erat in vestibulo carceris: & submersunt Ieremiam funibus in lacum, in quo non erat

aqua, sed lutum: descendit itaque Ieremias in cœnum.

7. Audivit autem Abdemelech Æthiops vir eunuchus, qui erat in domo regis quoddā mis- sissent Ieremiam in lacum: porro rex sedebat in porta Benjamin.

8. Et egressus est Abdemelech de domo re- gis, & locutus est ad regem, dicens:

9. Domine mi rex, malefecerunt viri isti omnia quæcumque perpetrarunt contra Iere- miam prophetam, mittentes eum in lacum ut moriatur ibi fame, non sunt enim panes ul- trā in civitate.

10. Præcepit itaque rex Abdemelech Æthio- pi, dicens: Tolle tecum hinc triginta viros, & leva Ieremiam prophetam de lacu antequam moriatur.

11. Assumptis ergo Abdemelech secum vi- ris, ingressus est domum regis quæ erat sub cellario; & tulit inde veteres pannos & anti- qua, quæ computruerant, & submisit ea ad Ieremiam in lacum per funiculos.

12. Dixitque Abdemelech Æthiops ad Ie- remiam: Pone veteres pannos, & hæc scissa & putrida sub cubito manuum tuarum: & su- per funes: fecit ergo Ieremias sic:

13. Et extraxerunt Ieremiam funibus, & eduxerunt eum de lacu: mansit autem Iere- mias in vestibulo carceris.

14. Et misit rex Sedecias, & tulit ad se Ie- remiam prophetam ad ostium tertium, quod erat in domo Domini: & dixit rex ad Iere- miam: Interrogo ego te sermonem, ne abs- condas à me aliquid.

15. Dixit autem Ieremias ad Sedeciam: Si annuntiavero tibi, nunquid non interficiēs me? & si consilium dederō tibi, non me au- dies.

16. Juravit ergo rex Sedecias Ieremiæ clam: dicens: Vivit Dominus, qui fecit nobis ani- mam hanc, si occidero te, & si tradidero te in manus virorum istorum, qui quaerunt ani- mam tuam.

17. Et dixit Ieremias ad Sedeciam: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Si pro- factus exieris ad principes regis Babylonis, vi- vet anima tua, & civitas hæc non succende- tur igni: & salvus eris tu, & domus tua.

18. Si autem non exieris ad principes re- gis Babylonis, tradetur civitas hæc in manus Chaldæorum, & succendetur eam igni. & tu non effugies de manu eorum.

19. Et dixit rex Sedecias ad Ieremiam: So- licitus sum propter Iudæos, qui transfugerunt ad Chaldæos: ne fortē tradar in manus eorum, & illudant mihi.

20. Respondit autem Ieremias: Non te tra- dent. audi quæso vocem Domini, quæ ego loquor ad te, & benè tibi erit, & vivet ani- ma tua.

21. Quod si nolueris egredi: iste est sermo, quem ostendit mihi Dominus:

22. Ecce omnes mulieres, quæ remanserunt in domo regis Iudæ, educentur ad principes regis Babylonis: & ipsæ dicent: Seduxerunt te, & prævaluerunt adversum te viri pacifici tui, demerserunt in cœno, & in lubrico pedes tuos, & recesserunt à te.

23. Et omnes uxores tuæ, & filii tui edu- centur ad Chaldæos: & non effugies manus eorum, sed in manu regis Babylonis capieris: & civitatem hanc comburet igni.

24. Dixit ergo Sedecias ad Ieremiam: Nul- lus sciāt verba hæc, & non morieris.

25. Si autem audierint principes quia locu- tus sum tecum, & venerint ad te, & dixe- rint

rint tibi: Indica nobis quid locutus sis cum rege, ne celes nos, & non te interficiamus: & quid locutus est tecum rex:

26. Dices ad eos: Prostravi ego preces meas coram rege, ne me reduci juberet in domum Ionathan, & ibi morerer.

27. Venerunt ergo omnes principes ad Ieremiam, & interrogaverunt eum: & locutus est eis juxta omnia verba, quæ præceperat ei rex, & cessaverunt ab eo. nihil enim fuerat auditum.

28. Mansit verò Ieremias in vestibulo carceris usque ad diem, quo capta est Ierusalem: & factum est ut caperetur Ierusalem.

CAPUT XXXIX.

Ierusalem à rege Babylonis capta, rex Sedecias fugiens, capitur una cum principibus: cuius filii in conspectu ipsius trucidantur cum nobilibus, ipseque exoculatur, ac captus in Babylonem ducitur: subvertitur autem muro Ierusalem, & palatio aliisque domibus igne succensis, pars vulgi transfertur in Babylonem, & pars Ierusalem relinquitur. Ieremias vero de carceris vestibulo liber educitur.

1. Anno nono * Sedeciae regis Iuda, mense decimo, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus ejus ad Ierusalem, & obsidebant eam. * 4. Reg. 25. 1. Infr. 52. 4.

2. Undecimo autem anno Sedeciae, mense quarto, quinta mensis aperta est civitas.

3. Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, & sederunt in porta media: Neregel, Sereser, Semegarnabu, Sarsachim, Rabsares, Neregel, Sereser, Rebmag, & omnes reliqui principes regis Babylonis.

4. Cumque vidisset eos Sedecias rex Iuda, & omnes viri bellatores, fugerunt: & egressi sunt nocte de civitate per viam horti regis, & per portam, quæ erat inter duos muros, & egressi sunt ad viam deserti.

5. Persecutus est autem eos exercitus Chaldaeorum: & comprehenderunt Sedeciam in campo solitudinis Ierichontinae, & captum adduxerunt ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Beblatha, quæ est in terra Emath: & locutus est ad eum iudicia.

6. Et occidit rex Babylonis filios Sedeciae in Beblatha, in oculis ejus: & omnes nobiles Iuda occidit rex Babylonis.

7. Oculos quoque Sedeciae eruit: & vinxit eum compedibus ut duceretur in Babylonem.

8. Domum quoque regis, & domum vulgi succenderunt Chaldaei igni, & murum Ierusalem subverterunt.

9. Et reliquias populi, qui remanserant in civitate, & pertugas, qui transigerant ad eum, & superfluos vulgi, qui remanserant, transtulit Nabuzardan magister militum in Babylonem.

10. Et de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant, dimisit Nabuzardan magister militum in terra Iuda: & dedit eis vineas, & cisternas in die illa.

11. Præceperat autem Nabuchodonosor rex Babylonis de Ieremia Nabuzardan magistro militum, dicens:

12. Tolle illum, & pone super eum oculos tuos, nihilque ei mali facias: sed, ut voluerit, sic facias ei.

13. Misit ergo Nabuzardan princeps militum, & Nabusezban, & Rabsares, & Neregel, & Sereser, & Rebmag, & omnes optimates regis Babylonis,

14. miserunt, & tulerunt Ieremiam de vestibulo carceris, & tradiderunt eum Godoliam filio Ahicam filii Saphan ut intraret in domum, & habitaret in populo.

15. Ad Ieremiam autem factus fuerat sermo Domini cum clausus esset in vestibulo carceris, dicens:

16. Vade, & dic Abdemelech Æthiopi, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel. Ecce ego inducam sermones meos super civitatem hanc in malum, & non in bonum, & erunt in conspectu tuo in die illa.

17. Et liberabo te in die illa, ait Dominus: & non tiaderis in manus virorum, quos tu formidas.

18. Sed eruens liberabo te, & gladio non cades. sed erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus.

CAPUT XL.

Ieremias permittitur liberè habitare ubicunque voluerit, qui una cum dispersis Iudeis venit ad Godoliam præfectum reliquis Iudeorum: qui Godolias audire noluit Iohanan monentem ipsum de Israhel intentante ei mortem.

1. Sermo, qui factus est ad Ieremiam à Domino, postquam dimissus est à Nabuzardan magistro militum de Rama, quando tulit eum vincum catenis in medio omnium, qui migrabant de Ierusalem & Iuda, & ducebantur in Babylonem.

2. Tollens ergo princeps militum Ieremiam, dixit ad eum: Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum,

3. & adduxit: & fecit Dominus sicut locutus est, quia peccastis Domino, & non audistis vocem ejus, & factus est vobis sermo hic.

4. Nunc ergo ecce solvi te hodiè de catenis, quæ sunt in manibus tuis: si placet tibi ut venias mecum in Babylonem, veni: & ponam oculos meos super te: si autem displicet tibi venire mecum in Babylonem, reside: ecce omnis terra in conspectu tuo est: quod elegeris, & quò placuerit tibi ut vadas, illuc perge.

5. Et mecum noli venire: sed habita apud Godoliam filium Ahicam filii Saphan, quem præposuit rex Babylonis civitatibus Iuda: habita ergo cum eo in medio populi: vel quocumque placebit tibi ut vadas, vade: Dedit quoque ei magister militum cibaria, & munuscula, & dimisit eum.

6. Venit autem Ieremias ad Godoliam filium Ahicam in Maspath, & habitavit cum eo in medio populi, qui relictus fuerat in terra,

7. Cumque audissent omnes principes exercitus, qui dispersi erant per regiones, ipsi & socii eorum, quod præcisset rex Babylonis Godoliam filium Ahicam terræ, & quod commendasset ei viros, & mulieres, & parvulos, & de pauperibus terræ, qui non iurant translati in Babylonem:

8. Venerunt ad Godoliam in Maspath: & Israhel filius Nataniae, & Iohanan, & Iohnathan filii Carie, & Sareas filius Thanehumeth, & filii Ophi, qui erant de Netophathi, & Iezonias filius Maachath, ipsi & viri eorum.

9. * Iuravit eis Godolias filius Ahicam filii Saphan, & comitibus eorum, dicens: Nolite timere servire Chaldeis, habitate in terra, & servite regi Babylonis, & bonus erit vobis.

* 4. Reg. 25. 24.

10. Ecce ego habito in Maspath ut respon-

pondeam præcepto Chaldaeorum, qui mittuntur ad nos: vos autem colligite vindemiam, & messem, & oleum, & condite in vasis vestris, & manete in urbibus vestris, quas tenetis.

11. Sed & omnes Iudæi, qui erant in Moab, & in filius Ammon, & in Idumæa, & in universis regionibus, audito quod dedisset rex Babylonis reliquias in Iudæa, & quod præposuisset super eos Godoliam filium Ahicam filii Saphan.

12. reversi sunt, inquam, omnes Iudæi de universis locis, ad quæ profugerant, & venerunt in terram Iuda ad Godoliam in Masphath: & collegerunt vinum, & messem multam nimis.

13. Iohanan autem filius Caree, & omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant in regionibus, venerunt ad Godoliam in Masphath.

14. Et dixerunt ei: Scito quod Baalis rex filiorum Ammon misit Ismahel filium Nathanie percussit animam tuam. Et non credidit eis Godolias filius Ahicam.

15. Iohanan autem filius Caree dixit ad Godoliam seorsum in Masphath, loquens: Ibo, & percutiam Ismahel filium Nathanie nullo sciente, ne interficiat animam tuam, & assidentur omnes Iudæi, qui congregati sunt ad te, & peribunt reliquiae Iuda.

16. Et ait Godolias filius Ahicam ad Iohanan filium Caree: Noli facere verbum hoc: falsum enim tu loqueris de Ismahel.

CAPUT XLII.

Ismahel dolo occidit Godoliam præfectum, cum Iudæis & Chaldaeis qui cum eo erant in Masphath: aliosque octoginta interimens, pepercit decem qui se thesauros habere dicebant ac tandem veritus Iohanan ac principes bellatorum, fugit cum octo viris, liberato populo quem cep. rat captivum omnes autem qui reliqui sunt, statuerunt fugere in Ægyptum à facie Chaldaeorum.

1. **ET** factum est in mense septimo, venit Ismahel filius Nathanie, filii Elisama de semine regali, & optimates regis, & decem viri cum eo, ad Godoliam filium Ahicam in Masphath: & comederunt ibi panes simul in Masphath.

2. Surrexit autem Ismahel filius Nathanie, & decem viri, qui cum eo erant, & percusserunt Godoliam filium Ahicam filii Saphan gladio, & interfecerunt eum, quem præceperat rex Babylonis terere.

3. Omnes quoque Iudæos, qui erant cum Godolia in Masphath, & Chaldaeos, qui reperti sunt ibi, & viros bellatores percussit Ismahel.

4. Secundo autem die postquam occiderat Godoliam, nullo adhuc sciente,

5. venerunt viri de Sichem, & de Silo, & de Samaria octoginta viri: rasi barba, & scisis vestibus, & squallentes: & munera, & thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini.

6. Egressus ergo Ismahel filius Nathanie in occursum eorum de Masphath, incedens & plorans ibat: cum autem occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Ahicam.

7. Qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit eos Ismahel filius Nathanie circa medium lacu, ipse & viri, qui erant cum eo.

8. Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismahel: Noli occidere nos:

quia habemus thesauros in agro, frumenti, & hordei, & olei, & mellis, & cessavit, & non interfecit eos cum fratribus suis.

9. Lacus autem, in quem projecerat Ismahel omnia cadavera virorum, quos percussit propter Godoliam, ipse est, quem laicit rex Asa propter Baasa regem Israel: ipsum replevit Ismahel filius Nathanie occisis.

10. Et captivos duxit Ismahel omnes reliquias populi, qui erant in Masphath: filias regis, & universum populum, qui remanserant in Masphath: quos commendaverat Nabuzardan princeps militum Godolice filio Ahicam. Et cepit eos Ismahel filius Nathanie, & abiit ut transiret ad filios Ammon.

11. Audivit autem Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, omne malum, quod fecerat Ismahel filius Nathanie.

12. Et assumptis universis viris, profecti sunt ut bellarent adversum Ismahel filium Nathanie, & invenerunt eum ad aquas multas, quæ sunt in Gabao.

13. Cumque vidisset omnis populus, qui erat cum Ismahel, Iohanan filium Caree, & universos principes bellatorum, qui erant cum eo, lætati sunt.

14. Et reversus est omnis populus, quem ceperat Ismahel in Masphath: reversusque abiit ad Iohanan filium Caree.

15. Ismahel autem filius Nathanie fugit cum octo viris à facie Iohanan, & abiit ad filios Ammon.

16. Tulit ergo Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, universas reliquias vulgi, quas reduxerat ad Ismahel filium Nathanie de Masphath, postquam percussit Godoliam filium Ahicam: fortis viros ad prælium, & mulieres, & pueros, & eunuchos, quos reduxerat de Gabao.

17. Et abierunt, & sederunt peregrinantes in Chamaam, quæ est iuxta Bethlehem, ut pergerent, & introirent in Ægyptum.

18. à facie Chaldaeorum: timebant enim eos, quia percusserat Ismahel filius Nathanie Godoliam filium Ahicam, quem præposuerat rex Babylonis in terra Iuda.

CAPUT XLIII.

Missus Ieremias ad orandum ac consulendum Dominum pro reliquiis Iudæorum, respondet ipse fore salvos si in Iudæa maneant: si autem in Ægyptum fugiant, dicit eos omnes gladio, fame, & peste morturos.

1. **ET** accesserunt omnes principes bellatorum, & Iohanan filius Caree, & Iezonias filius Osaie, & reliquum vulgus à parvo usque ad magnum:

2. Dixeruntque ad Ieremiam prophetam: Cadat oratio nostra in conspectu tuo: & ora pro nobis ad Dominum Deum tuum pro universis reliquiis istis, quia delicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur:

3. Et annuntiet nobis Dominus Deus tuus viam, per quam pegamus, & verbum, quod faciamus.

4. Dixit autem ad eos Ieremias propheta: Audiui: ecce ego oro ad Dominum Deum vestrum secundum verba vestra, omne verbum, quodcumque responderit mihi, indicabo vobis: nec celabo vos quidquam.

5. Et illi dixerunt ad Ieremiam: Sit Dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non iuxta omne verbum, in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus.

6. Sive bonum est, sive malum, voci Domini Dei nostri, ad quem initiumus te, ocedemus, ut bene sit nobis cum audierimus vocem Domini Dei nostri.

7. Cum autem compleretur essent decem dies, factum est verbum Domini ad Ieremiam.

8. Vocavitque Iohanan filium Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, & universum populum à minimo usque ad magnum.

9. Et dixit ad eos: Hæc dicit Dominus Deus Israel, ad quem missistis me, ut prosternerem preces vestras in conspectu eius.

10. Si quiescentes manseritis in terra hæc, ædificabo vos, & non destruiam; plantabo, & non evellam: iam enim placatus sum super malum quod feci vobis.

11. Nolite timere à facie regis Babylonis, quem vos pavidi formidatis: nolite metuere eum, dicit Dominus: quia vobiscum sum ego, ut salvos vos faciam, & eruiam de manu eius.

12. Et dabo vobis misericordias, & misererebor vestri, & habitare vos faciam in terra vestra.

13. Si autem dixeritis vobis: Non habitabimus in terra ista, nec audiemus vocem Domini Dei nostri,

14. dicentes: Nequaquam, sed ad terram Ægypti pergemus: ubi non videbimus bellum, & clangorem tubæ non audiemus, & famem non sustinebimus: & ibi habitabimus.

15. Propter hoc nunc audite verbum Domini reliquæ Iuda: Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Si posueritis faciem vestram ut ingrediamini Ægyptum, & intraveritis ut ibi habitetis:

16. gladium, quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in terra Ægypti: & fames, pro qua estis solliciti, adhæbit vobis in Ægypto, & ibi moriemini.

17. Omnesque viri, qui posuerunt faciem suam ut ingrediantur Ægyptum, ut habitent ibi, morientur gladio, & fame, & peste: nullus de eis remanebit, nec effugiet à facie mali, quod ego afferam super eos.

18. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Sicut confusus est furor meus, & indignatio mea super habitatores Ierusalem: sic confabitur indignatio mea super vos, cum ingressi fueritis Ægyptum, & eritis in iusurandum, & in stuporem, & in maledictum, & in opprobrium: & nequaquam ultra videbitis locum istum.

19. Verbum Domini super vos reliquæ Iuda: Nolite intrare Ægyptum: scientes scietis quia obtestatus sum vos hodie,

20. quia decepistis animas vestras: vos enim misistis me ad Dominum Deum nostrum dicentes: Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum, & iuxta omnia quaecumque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic annuntia nobis, & faciemus.

21. Et annuntiavi vobis hodie, & non audistis vocem Domini Dei vestri super universis, pro quibus misit me ad vos,

22. Nunc ergo scientes scietis quia gladio, & fame, & peste moriemini in loco, ad quem voluistis intrare ut habitaretis ibi.

CAPUT XLIII.

Reliquia Iudeorum non audientes Domini præceptum quod referebat Ieremias, profecti sunt una cum Ieremia & Baruch in Ægyptum: ubi constitutus Ieremias vaticinatur regem Babilonis vastaturum terram Ægypti cum idolis suis, eique dominaturum.

nis vastaturum terram Ægypti cum idolis suis, eique dominaturum.

1. **F**ACTUM est autem, cum complisset Ieremias loquens ad populum diversos sermones Domini Dei eorum, pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba hæc:

2. dixit Azarias filius Osaï, & Iohanan filius Caree, & omnes viri superbi, dicentes ad Ieremiam: Mendacium tu loqueris: non misit te Dominus Deus noster, dicens: Ne ingrediamini Ægyptum ut habitetis illic.

3. Sed Baruch filius Nerïæ incitat te adversum nos, ut tradat nos in manus Chaldeorum, ut interficiat nos, & traduci faciat in Babylonem.

4. Non audivit Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, & universus populus vocem Domini ut manerent in terra Iuda.

5. Sed tollens Iohanan filius Caree, & universi principes bellatorum universos reliquiarum Iuda, qui reversi fuerant de cunctis Gentibus, ad quas fuerant ante dispersi, ut habitarent in terra Iuda:

6. viros, & mulieres, & parvulos, & filias regis: & omnem animam, quam reliquerat Nabuzardan princeps militiæ cum Godolia filio Ahican, filii Saphan, & Ieremiam prophetam, & Baruch filium Nerïæ.

7. Et ingressi sunt terram Ægypti, quia non obediunt voci Domini: & venerunt usque ad Taphnis.

8. Et factus est sermo Domini ad Ieremiam in Taphnis, dicens:

9. Sume lapides grandes in manu tua, & abscondes eos in crypta, quæ est sub muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnis, cementibus viris Iudeis:

10. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego mittam, & assumam Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum: & ponam thronum eius super lapides istos, quos abscondi: & statuet solium suum super eos.

11. Veniensque percutiet terram Ægypti: quos in mortem, in mortem: & quos in captivitatem, in captivitatem: & quos in gladium, in gladium.

12. Et succendet ignem in delubris deorum Ægypti, & comburet ea, & captivos ducet illos: & amicietur terra Ægypti, sicut amicietur pastor pallio suo: & egredietur inde in pace.

13. Et conteret statuas domus Solis, quæ sunt in terra Ægypti: & delubra deorum Ægypti comburet igni.

CAPUT XLIV.

Iudæi in Ægypto reprehensi à Ieremia super idololatriam, obstinate respondent una cum multitudine mulierum, se permansuros in idololatria inveterata: quos Ieremias prædicat universos gladio, & fame consumendos, regemque Ægypti tradendum in manus inimicorum suorum, ac terram Ægypti proinde vastandam.

1. **V**ERBUM, quod factum est per Ieremiam ad omnes Iudæos, qui habitabant in terra Ægypti, habitantes in Megdalo, & in Taphnis: & in Memphis, & in terra Phatures, dicens:

2. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Vos vidistis omne malum istud, quod ad-

adduxi super Ierusalem, & super omnes urbes Iuda: & ecce deserte sunt hodie, & non est in eis habitator:

3. Propter malitiam, quam fecerunt ut me ad iracundiam provocarent, & irent ut sacrificarent, & colerent deos alienos, quos nesciebant & illi, & vos, & patres vestri.

4. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas de nocte consurgens, mittensque & dicens: Nolite facere verbum abominationis huiusmodi, quam odivi.

5. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam ut converterentur à malis suis, & non sacrificarent diis alienis.

6. Et confata est indignatio mea & furor meus, & succensa est in civitatibus Iuda, & in plateis Ierusalem: & versa sunt in solitudinem & vastitatem secundum diem hanc.

7. Et nunc hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Quare vos facitis malum grande hoc contra animas vestras, ut intreat ex vobis vir & mulier, parvulus & lactens de medio Iudæ, nec relinquatur vobis quidquam residuum:

8. Provocantes me in operibus manuumstrarum, sacrificando diis alienis in terra Ægypti, in quam ingressi estis ut habitetis ibi: & dispereatis, & stis in maledictionem, & in opprobrium cunctis gentibus terre?

9. Numquid oblitus estis mala patrum vestrorum, & mala regum Iuda, & mala uxorum ejus, & mala vestra, & mala uxorum vestrarum, quæ tegerunt in terra Iuda, & in regionibus Ierusalem?

10. Non sunt mundati usque ad diem hanc: & non timeverunt, & non ambulaverunt in lege Domini, & in præceptis meis, quæ dedi coram vobis & coram patribus vestris.

11. Ideò hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: * Ecce ego ponam faciem meam in vobis in malum: & disperdam omnem Iudam.

* Amos 9. 4.

12. Et assumam reliquias Iudæ, qui posuerunt facies suas ut ingrederentur terram Ægypti, & habitarent ibi: & consumerunt omnes in terra Ægypti: cadent in gladio & in fame, & consumerunt à minimo usque ad maximum in gladio, & in fame morientur: & erunt in iusurandum, & in miraculum, & in maledictionem, & in opprobrium.

13. Et visitabo super habitatores terræ Ægypti, sicut visitavi super Ierusalem in gladio, & fame, & peste.

14. Et non erit qui effugiat, & sit residuus de reliquiis Iudæorum, qui vadunt ut peregrinentur in terra Ægypti: & revertantur in terram Iuda, ad quam ipsi elevarunt animas suas ut revertantur, & habitent ibi: non revertentur nisi qui fugerint.

15. Responderunt autem Ieremias omnes viri scientes quòd sacrificarent uxores eorum diis alienis: & universæ mulieres, quarum stabat multitudo grandis, & omnis populus habitantium in terra Ægypti in Phaturs, dicens:

16. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te:

17. sed facientes faciemus omne verbum, quod egredietur de ore nostro ut sacrificemus reginæ cæli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos, & patres nostri, reges nostri, & principes nostri in urbibus Iuda, & in plateis Ierusalem: & saturati sumus panibus, & benè nobis erat, malumque non vidimus.

18. Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare reginæ cæli, & libare ei libamina,

indigemus omnibus, & gladio, & fame consumpti sumus.

19. Quòd si nos sacrificamus reginæ cæli, & libamus ei libamina: numquid sine viris nostris fecimus ei placentas ad colendum eam, & libandum ei libamina?

20. Et dixit Ieremias ad omnem populum adversum viros, & adversum mulieres, & adversum universam plebem, qui responderant ei verbum, dicens:

21. Numquid non sacrificium, quod sacrificastis in civitatibus Iuda, & in plateis Ierusalem vos & patres vestri, reges vestri, & principes vestri, & populus terræ, horum recordatus est Dominus, & ascendit super cor ejus?

22. Et non poterat Dominus ultrà portare propter malitiam studiorum vestrorum, & propter abominationes, quas fecistis, & facta est terra vestra in desolationem, & in stuporem, & in maledictum, eo quod non sit habitator, sicut est dies hæc.

23. Propterea quòd sacrificaveritis idolis, & peccaveritis Domino: & non audieritis vocem Domini, & in lege, & in præceptis, & in testimoniis ejus non ambulaveritis: idcirco evenerunt vobis mala hæc, sicut est dies hæc.

24. Dixit autem Ieremias ad omnem populum, & ad universas mulieres: Audite verbum Domini omnis Iuda, qui estis in terra Ægypti:

25. Hæc inquit Dominus exercituum Deus Israel, dicens: Vos, & uxores vestre locuti estis ore vestro, & manibus vestris implestis, dicentes: Faciamus vota nostra, quæ novimus, ut sacrificemus reginæ cæli, & libemus ei libamina, implestis vota vestra, & opere perpetrastis ea.

26. Ideò audite verbum Domini omnis Iuda, qui habitatis in terra Ægypti: Ecce ego juravi in nomine meo magno, ait Dominus: quia nequaquam ultrà vocabitur nomen meum ex ore omnis viri Iudæ, dicentis: Vivit Dominus Deus in omni terra Ægypti.

27. Ecce ego vigilabo super eos in malum, & non in bonum: & consumerunt omnes viri Iuda, qui sunt in terra Ægypti, gladio, & fame donec penitus consumantur.

28. Et qui fugerint gladium, revertentur de terra Ægypti in terram Iuda viri pauci: & scient omnes reliquias Iuda ingredientium terram Ægypti, ut habitent ibi, cujus sermo compleatur, meus, an illorum.

29. Et hoc vobis signum, ait Dominus, quòd visitem ego super vos in loco isto: ut sciatis quia verè complebuntur sermones mei contra vos in malum.

30. Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regem Ægypti in manu inimicorum ejus, & in manu quærentium animam illius: sicut tradidi Sedeciam regem Iuda in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui, & quærentis animam ejus.

CAPUT XLV.

Deus per Ieremiam arguit Baruch, quòd quereretur se dolorem habere, & non requiem: cui tamen in ceterorum vastatione pollicetur securitatem.

1. Verbum, quòd locutus est Ieremias propheta ad Baruch filium Nerias, cum scripsisset verba hæc in libro ejus ore Ieremiæ, anno quarto Ioakim filii Josias regis Iuda, dicens:

2. Hæc dicit Dominus Deus Israel ad te Baruch:

3. Dixisti: Væ misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo. laboravi in gemitu meo, & requiem non inveni.

4. Hæc dicit Dominus: Sic dices ad eum: Ecce quos ædificavi, ego destruo: & quos plantavi, ego evello & universam terram hæc.

5. Et tu quæris tibi grandia? noli quærere: quia ecce ego adducam malum super omnem carnem, ait Dominus: & dabo tibi animam tuam in salutem in omnibus locis, ad quæcumque perrexeris.

CAPUT XLVI.

Dominus per Ieremiam Pharaoni & Aegypto præpunitat desolationem, quam inducet Nabuchodonosor: Inducit autem & filius Israel consolationem tandem ac liberationem; universis vero Gentibus, ad quas Deus illos eiecerat, vastationem.

1. Quid factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam contra Gentes

2. ad Aegyptum adversum exercitum Pharaonis Necho regis Aegypti: qui erat iuxta fluvium Euphratem in Charcamis, quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, in quarto anno loakim filii Iosie regis Iuda.

3. Præparate scutum, & clypeum, & procedite ad bellum.

4. Jungite equos, & ascendite equites: state in galeis, polite lanceas, induite vos loriceis.

5. Quid igitur? vidi ipsos pavidos, & terga vertentes, fortes eorum cæcos: fugerunt conciti, nec respexerunt: terror undique, ait Dominus.

6. Non fugiat velox, ne salvari se putet fortis: Ad Aquilonem iuxta flumen Euphratem victi sunt, & ruerunt.

7. Quis est iste, qui quasi flumen ascendit: & veluti fluviorum, intumescunt gurgites eius?

8. Aegyptus, fluminis instar ascendit, & velut flumina movebantur fluctus ejus, & dicit: Ascendens operiam terram: perdam civitatem, & habitatores ejus.

9. Ascendite equos, & exultate in curribus, & procedant fortes, Aethiopia, & Libyes tenentes scutum, & Lydi arripientes, & jacentes sagittas.

10. Dies autem ille Domini Dei exercituum dies ultionis, ut sumat vindictam de inimicis suis, devorabit gladius, & saturabitur, & inebriabitur sanguine eorum: victima enim Domini Dei exercituum in terra Aquilonis iuxta flumen Euphratem.

11. Ascende in Galaad, & tolle resinam virgo filia Aegypti, frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi.

12. Audierunt Gentes ignominiam tuam, & ululatus tuus replevit terram: quia fortis impigit in fortem, & ambo pariter conciderunt.

13. Verbum * quod locutus est Dominus ad Ieremiam prophetam, super eo quod venturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis & percussurus terram Aegypti.

14. Annuntiavit Aegypto, & auditum facite in Magdalo, * & resonet in Memphis, & in Taphnis, dicite: Sta, & præpara te: quia devorabit gladius ea, quæ per circuitum tuum sunt.

15. Quare computruit fortis tuus? non stetit: quoniam Dominus subvertit eum.

16. Multiplicavit ruentes, ceciditque vii ad proximum suum: & dicent: Surge, & re-

vetamur ad populum nostrum, & ad terram nativitatis nostræ, à facie gladii columbæ.

17. Vocate nomen Pharaonis regis Aegypti, tumultum adduxit tempus.

18. Vivo ego (inquit rex, Dominus exercituum nomen eius) quoniam sicut Thabor in montibus, & sicut Carnelus in mari, venit.

19. Vasa transmigrationis fac tibi habitaculum filia Aegypti: quia Memphis in solitudinem erit, & deseretur, & inhabitabilis erit.

20. Vitula elegans atque formosa Aegyptus: stimulator ab Aquilone veniet ei.

21. Mercenarii quoque ejus, qui versabantur in medio ejus, quasi vituli saginati versi sunt, & fugerunt simul, nec stare potuerunt: quia dies interfectionis eorum venit super eos, tempus visitationis eorum.

22. Vox ejus quasi iris sonabit: quoniam cum exercitu properabunt, & cum securibus venient ei, quasi cædentes ligna.

23. Succiderunt saltum ejus, ait Dominus, qui supputari non potest: multiplicati sunt super locustas, & non est eis numerus.

24. Confusa est filia Aegypti, & tradita in manu populi Aquilonis:

25. Dixit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego visitabo super tumultum Alexandriæ, & super Pharaonem, & super Aegyptum, & super deos ejus, & super reges ejus, & super Pharaonem, & super eos, qui confidunt in eo.

26. Et dabo eos in manu quærentium animam eorum, & in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manus servorum ejus: & post hæc habitabitur sicut diebus pristinis, ait Dominus.

27. * Et tu ne timeas serve meus Iacob, & ne paveas Israel: quia ecce ego salvum te faciam de longinquo, & semen tuum de terra captivitatis tuæ: & revertetur Iacob, & requiescet, & prosperabitur: & non erit qui exterreat eum. * *Isai. 47. 1. & 44. 2.*

28. Et tu noli timere serve meus Iacob, ait Dominus: quia tecum ego sum, quia ego consumam cunctas gentes, ad quas eieci te: te vero non consumam, sed castigabo te in iudicio, nec quasi innocentem paucam tibi.

CAPUT XLVII.

Vastatio prædicitur Palæstinarum, Tyri, Sidonis, Gaza, & Ascalonis.

1. Quid factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam contra Palæstinos, antequam percuteret Pharo Gazam:

2. Hæc dicit Dominus: Ecce aquæ ascendant ab Aquilone, & erunt quasi torrens inundans, & operiet terram, & plenitudinem ejus, urbem & habitatores ejus: clamabunt homines, & ululabunt omnes habitatores terræ.

3. à strepitu pompæ armorum, & bellatorum ejus, à commotione quadrigarum ejus, & multitudine rotarum illius. Non respexerunt patres filios manibus dissolutis.

4. pro adventu dei, in quo vastabuntur omnes Philisthim, & dissipabitur Tyrus, & Sidon cum omnibus reliquis auxiliis suis. depopulatus est enim Dominus Palæstinos, * reliquias insulæ Cappadociæ. * *Deut. 2. 23. Amos 9. 7.*

5. Venit calvitium super Gazam: conticuit Ascalon, & reliquæ vallis earum, usquequo concideis?

6. O mucro Domini usquequo non quiesces? In-

Ingradere in vaginam tuam, refrigerare, & sila.

7. Quomodo quiescet cum Dominus præceperit ei adversus Ascalonem, & adversus maritimas ejus regiones, ibique condixerit illi?

CAPUT XLVIII.

Prædixit Dominus vastationem Moab, & omnium urbium ejus, sed in novissimis diebus captivitatem ipsorum relaxandam: maledictus dicitur faciens opus Domini fraudulenter, & gladium suum à sanguine prohibens.

1. **A**D Moab hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Væ super Nabob, quoniam vastata est, & confusa: capta est Cariathaim: confusa est fortis, & tremuit.

2. Non est ultra exultatio in Moab contra Hesebon: cogitaverunt malum. Venite, & disperdamus eam de gente, ergo silens conticesces, sequeturque te gladius.

3. Vox clamoris de Oronaim: vastitas, & contritio magna.

4. Contrita est Moab: annuntiate clamorem parvulus ejus.

5. Per ascensum enim Luith plorans ascendit in fletu: quoniam in descensu Oronaim hostes ululatum contritionis audierunt.

6. Fugite, salvate animas vestras: & eritis * quasi myricæ in deserto. * *Supr. 17. 6.*

7. Pro eo enim quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis, & in thesauris tuis, tu quoque capieris: & ibit Chamos in transmigrationem, sacerdotes ejus, & principes ejus simul.

8. Et venit prædo ad omnem urbem, & urbs nulla salvabitur: & peribunt valles, & dissipabuntur campestris: quoniam dixit Dominus:

9. Date florem Moab, quia florens egredietur: & civitates ejus deserta erunt, & inhabitabiles.

10. Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter: & maledictus, qui prohibet gladium suum à sanguine.

11. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requievit in facibus suis: nec transfusus est de vase in vas, & in transmigrationem non abiit: idcirco permansit gustus ejus in eo, & odor ejus non est immutatus.

12. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: & mittant ei ordinatores, & stratores: laguncularum, & sterpent eum, & vasa ejus exhaurient, & lagunculas eorum collident.

13. Et confondetur Moab à Chamos, * sicut confusa est domus Israel à Bethel, in qua habebat fiduciam. * *3. Reg. 12. 29.*

14. Quomodo dicitis: * Fortes sumus, & viri robusti ad præliandum? * *Isai. 16. 5.*

15. Vastata est Moab, & civitates illius succiderunt: & electi juvenes ejus descendunt in occisionem: ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.

16. Propè est interitus Moab ut veniat: & malum ejus velociter accurret nimis.

17. Consolamini eum omnes, qui estis in circuitu ejus, & universi, qui scitis nomen ejus, dicitis: Quomodo contrita est virga fortis, baculus gloriosus?

18. Descende de gloria, & sede in siti habitatio filiae Dibon: quoniam vastator Moab ascendit ad te, dissipavit munitiones tuas.

19. In via sta, & prospice habitatio Aroer: interroga fugientem: & ei, qui evasit, dic: Quid accidit?

20. Confusus est Moab, quoniam victus est: ululate, & clamate, annuntiate in Arnon, quoniam vastata est Moab.

21. Et judicium venit ad terram campestrum: super Helon, & super Iasa, & super Mephaath,

22. & super Dibon, & super Nabo, & super domum Deblathaim,

23. & super Cariathaim, & super Bethgammul, & super Bethmaon,

24. & super Carioth, & super Bosra: & super omnes civitates terræ Moab, quæ longæ, & quæ prope sunt.

25. Abscissum est cornu Moab, & brachium ejus contritum est, ait Dominus.

26. Inebriate eum, quoniam contra Dominum erectus est: & allidet manum Moab in vomitu suo, & erit in derisum etiam ipse:

27. fuit enim in derisum tibi Israel: quasi inter fures reperisses eum: propterea verba ergo tua, quæ adversum illum locutus es, captivus ducetis.

28. Relinquitte civitates, & habitate in petra habitatores Moab: & estote quasi columba nidificans in summo ore foraminis.

29. * Audivimus superbiam Moab, superbus est valde: sublimitatem ejus, & arrogantiam, & superbiam, & altitudinem cordis ejus. * *Isai. 16. 6.*

30. Ego scio, ait Dominus, jactantur * a ejus: & quod non sit juxta eam virtus ejus, nec juxta quod poterat conata sit facere.

31. Ideo super Moab ejulabo, & ad Moab universam clamabo, ad viros muri fictilis lamentantes.

32. De planctu Iazer plorabo tibi vinea Sabama: propagines tuæ transierunt mare, usque ad mare Iazer pervenerunt: super messem tuam, & vindemiam tuam prædo irruit.

33. Ablata est lætitia & exultatio de Carmelo, & de terra Moab, & vinum de torcularibus sustuli. nequaquam calcator uvæ solitum celestina cantabit. * *Isai. 16. 10.*

34. De clamore Hesebon usque Eleale, & Iasa, dederunt vocem suam: à Segor usque ad Oronaim vitula contornante: aquæ quoque Nemrim pessumæ erunt.

35. Et auferam de Moab, ait Dominus, offerentem in excelsis, & sacrificantem diis ejus.

36. Propterea cor meum ad Moab quasi tubæ resonabit: & cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum tibiurum: * quia plus fecit quam potuit, idcirco perierunt.

37. * Omne enim caput calvitium, & omnis barba rasa erit: in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium. * *Isai. 15. 2. Ezech. 7. 18.*

38. Super omnia tecta Moab, & in plateis ejus omnis planctus: quoniam contrivi Moab sicut vas inutile, ait Dominus.

39. Quomodo victa est, & ululaverunt? quomodo deiecit cervicem Moab, & confusus est? erique Moab in derisum, & in exemplum omnibus in circuitu suo.

40. Hæc dicit Dominus: Ecce quasi aquila volavit, & extendit alas suas ad Moab.

41. Capta est Carioth, & munitiones comprehensæ sunt: & erit Cor fortium Moab in die illa, sicut cor mulieris parturientis.

42. Et cessabit Moab esse populus: quoniam contra Dominum gloriosus est.

43. Pavor, & fovea, & laqueus super te à habitatoribus Moab, dicit Dominus.

44. * Qui fugiet à facie pavoris, cadet in foream: & qui conscendit de fovea, capietur

tur laqueo: adducam enim super Moab annum visitationis eorum, ait Dominus. * *Isai.* 24. 18.

45. In umbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes: quia ignis egressus est de Hesebon, & flamma de medio Seon, & devorabit partem Moab, & verticem filiorum tumultus.

46. Vae tibi Moab, peristi popule Chamos: quia comprehensi sunt filii tui, & filiae tuae in captivitate.

47. Et convertam captivitatem Moab in novissimis diebus, ait Dominus. Huc usque iudicia Moab.

CAPUT XLIX.

Desolatio Ammon, Idumae, Damasci, Cedar, regnorumque Asor & Aelam praenuntiatur: captivitas autem filiorum Ammon ac Aelam tandem solvenda.

1. **A**D filios Ammon. Hæc dicit Dominus: Numquid non filii sunt Israel? aut heres non est ei? Cur igitur hereditate possedit Melchom, Gad: & populus ejus in urbibus ejus habitavit?

2. Ideo ecce dies veniunt, dicit Dominus: & auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum praelii, & erit in tumultum dissipato, filiaeque ejus igni succendentur, & possidebit Israel possessores suos, ait Dominus.

3. Ulna Hesebon, quoniam vastata est Hai. clamate filiae Rabbath, accingite vos ciliciis: plangite & circuite per sepes: quoniam Melchom in transmigrationem ducetur, sacerdotes ejus, & principes ejus simul.

4. Quid gloriaris in vallibus? defluxit valis tua filia delicata, quia confidebas in thesauris tuis, & dicebas: Quis veniet ad me?

5. Ecce ego inducam super te terrorem, ait Dominus Deus exercituum, ab omnibus qui sunt in circuitu tuo: & dispergemini singuli a conspectu vestro, nec erit qui congreget fugientes.

6. Et post hæc reverti faciam captivos filiorum Ammon, ait Dominus.

7. Ad Idumæam, Hæc dicit Dominus exercituum: Numquid non ultra est sapientia in Theman? Perit consilium a filiis, inutilis facta est sapientia eorum.

8. Iugite & terga vertice, descendite in voragine habitatores Dedan: quoniam perditionem Esau adduxi super eum, tempus visitationis ejus.

9. Si vindemiatores venissent super te, non reliquissent iacemum: si fures in nocte, raptissent quod sufficeret sibi.

10. Ego verò discoperui Esau, revelavi abscondita ejus, & celari non potuit: vastatum est semen ejus, & fratres ejus, & vicini ejus, & non erit.

11. Relinque pupillos tuos: ego faciam eos vivere: & viduae tuae in me sperabunt.

12. Quia hæc dicit Dominus: Ecce quibus non erat iudicium ad bibentem calicem, bibentes bibent: & tu quasi innocens relinqueris: non eris innocens, sed bibens bibes.

13. Quia per memetipsum juravi, dicit Dominus, quod in solitudine, & in opprobrium, & in desertum, & in maledictionem erit Bosra: & omnes civitates ejus erunt in solitudines sempiternas.

14. * Auditum audi vi a Domino, & legatus ad gentes missus est: Congregamini, & venite contra eam, & consurgamus in praelium: * *Abd.* 1. 1.

15. Ecce enim parvulum dedi te in gentibus contemptibilem inter homines.

16. Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui: qui habitas in cavernis petrae, & apprehendere niteris altitudinem collis. * cum exaltaveris quasi aquila nidum tuum, inde detrahant te, dicit Dominus.

* *Abd.* 1. 4.

17. Et erit Idumæa deserta: omnis qui transibit per eam, stupebit, & sibilabit super omnes plagas ejus.

18. * Sicut subversa est Sodoma, & Gommorha, & vicinæ ejus, ait Dominus: non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis. * *Gen.* 19. 20.

19. * Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam: quia subito currere faciam eum ad illam: & quis erit electus, quem præponam ei? quis enim similis mei? & quis sustinebit me? ** & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo?

* *Infr.* 50. 44. ** *Iob* 41. 1.

20. Propterea audite consilium Domini, quod init de Edom: & cogitationes ejus, quas cogitavit de habitatoribus Theman: Si non dejecerint eos parvuli gregis, nisi dissipaverint cum eis habitaculum eorum.

21. A voce ruinæ eorum commota est terra: clamor in mari Rubro auditus est vocis ejus.

22. Ecce quasi aquila ascendet, & avolabit: & expandet alas suas super Bosran: & erit cor fortium Idumææ in die illa, quasi cor mulieris parturientis.

23. Ad Damascum: Confusa est Emath, & Arphad: quia auditum pessimum audierunt, turbati sunt in mari: præ solitudine quiescere non potuit.

24. Dissoluta est Damascus, versa est in fugam, tremor apprehendit eam: angustia & dolores ternerunt eam quasi parturientem.

25. Quomodo dereliquerunt civitatem laudabilem, urbem ketiæ.

26. Ideo cadent juvenes ejus in plateis ejus: & omnes viri praelii conticescent in die illa, ait Dominus exercituum.

27. Et succendam ignem in muro Damasci, & devorabit monia Benadad.

28. Ad Cedar, & ad regna Asor, quæ percussit Nabuchodonosor rex Babylonis. Hæc dicit Dominus: Surgite, & ascendite ad Cedar, & vastate filios Orientis.

29. Tabernacula eorum, & greges eorum capient: pelles eorum, & omnia vasa eorum, & camelos eorum tollent sibi: & vocabunt super eos formidinem in circuitu.

30. Fugite, abite vehementer, in voraginibus sedete, qui habitatis Asor, ait Dominus: init enim contra vos Nabuchodonosor rex Babylonis consilium, & cogitavit adversum vos cogitationes.

31. Consurgite, & ascendite ad gentem quietam, & habitantem confidenter, ait Dominus, non ostia, nec vectes eis: soli habitant.

32. Et erunt cameli eorum in direptionem, & multitudo jumentorum in prædam: & dispergam eos in omnem ventum, qui sunt attonsi in comam: & ex omni confinio eorum adducam interitum super eos, ait Dominus.

33. Et erit Asor in habitaculum draconum, deserta usque in æternum: non manebit ibi vir, nec incolet eam filius hominis.

34. Quod factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam adversus Aelam in principio regni Sedecæ regis Iuda, dicens:

35. Hæc

35. Hæc dicit Dominus exercituum : Ecce ego confringam arcum Ælam , & summam fortitudinem eorum.

36. Et inducam super Ælam quatuor ventos à quatuor plagis cæli : & ventilabo eos in omnes ventos istos : & non erit gens , ad quam non perveniant profugi Ælam.

37. Et pavere faciam Ælam coram inimicis suis , & in conspectu quaerentium animam eorum , & adducam super eos malum , iram furoris mei , dicit Dominus : & mittam post eos gladium donec consummam eos.

38. Et ponam solium meum in Ælam , & perdam indè reges & principes , ait Dominus.

39. In novissimis autem diebus reverti faciam captivos Ælam , dicit Dominus.

CAPUT L.

Babylon quæ in captivitate affligit filios Israel, his in terram suam feliciter reductis, penitus vastabitur à regibus Aquilonis.

1. Verbum , quod locutus est Dominus de Babylone , & de terra Chaldæorum in manu Ieremiæ propheta.

2. Annuntiate in gentibus , & auditum facite : levate signum , prædicare , & nolite celare : dicite : Capta est Babylon , confusus est Bel , victus est Merodach , confusa sunt sculptilia eius , superata sunt idola eorum.

3. Quoniam ascendit contra eam gens ab Aquilone , quæ ponet terram ejus in solitudinem : & non erit qui habitet in ea ab homine usque ad pecus : & moti sunt , & abierunt.

4. In diebus illis , & in tempore illo , ait Dominus : venient filii Israel , ipsi & filii Juda simul : ambulantes & fientes properabunt , & Dominum Deum suum quaerent.

5. In Sion interrogabit viam , huc facies eorum. Venient , & apponuntur ad Dominum fœdere sempiterno , quod nulla oblivione delebitur.

6. Grex perditus factus est populus meus : pastores eorum seduxerunt eos , feceruntque vagari in montibus : de monte in collem transierunt , oblitii sunt cubilibus sui.

7. Omnes , qui invenerunt , comederunt eos : & hostes eorum dixerunt : Non peccavimus : pro eò quod peccaverunt Domino decori iustitiæ , & expectationi patrum eorum Dominum.

8. Recedite de medio Babylonis , & de terra Chaldæorum egredimini : & estote quasi hædi ante gregem.

9. Quoniam ecce ego suscito , & adducam in Babylonem congregationem gentium magnarum de terra Aquilonis : & præparabuntur adversus eam , & inde capietur : sagitta ejus quasi viri fortis interfectoris , non revertetur vacua.

10. Et erit Chaldæa in prædam : omnes vastantes eam replebuntur , ait Dominus.

11. Quoniam exultatis , & magna loquimini , diripientes hereditatem meam : quoniam effusi estis sicut vituli super herbam , & mugistis sicut tauri.

12. Confusa est mater vestra nimis , & adæquata pulveri , quæ genuit vos : ecce novissima erit in gentibus , deserta , invia , & arens.

13. Ab ira Domini non habitabitur , sed redigetur tota in solitudinem omnis , qui transibit per Babylonem , stupebit , & sibi habet super universis plagis ejus.

14. Præparamini contra Babylonem per circuitum omnes qui tenditis arcum : debellate eam , non parcatis jaculis : quia Dominus peccavit.

15. Clamate adversus eam , ubique dedit manum , ceciderunt fundamenta ejus , destructi sunt muri ejus , quoniam ultio Domini est : ultionem accipite de ea , sicut fecit , facite ei.

16. Disperditæ satorem de Babylone , & tenentem falcem in tempore messis : à facie gladii columbræ unusquisque ad populum suum convertetur , & singuli ad terram suam fugient.

17. Grex dispersus Israel , leones ejece- runt eum : primus comedit eum rex Assur , iste novissimus exossavit eum Nabuchodonosor rex Babylonis.

18. Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Ecce ego visitabo regem Babylonis , & terram ejus , sicut visitavi regem Assur :

19. & reducam Israel ad habitaculum suum : & pascetur Carmelum , & Basan , & in monte Ephraim , & Galaad saturabitur anima ejus.

20. In diebus illis , & in tempore illo , ait Dominus : quaeretur iniquitas Israel , & non erit : & peccatum Iuda , & non invenietur : quoniam propitius ero eis , quos reliquero.

21. Super terram dominantium ascende , & super habitatores ejus visita , disspia , & interdice quæ post eos sunt , ait Dominus : & fac juxta omnia quæ præcepi tibi.

22. Vox belli in terra , & contritio magna.

23. Quomodo contractus est , & contritus malleus universæ terræ : quomodo versa est in desertum Babylon in gentibus ?

24. Illaqueavi te , & capta es Babylon , & nesciebas : inventa es & apprehensa : quoniam Dominum provocasti.

25. Aperuit Dominus thesaurum suum , & protulit vasa iræ suæ : quoniam opus est Domino Deo exercituum in terra Chaldæorum.

26. Venite ad eam ab extremis finibus , aperite ut eveant qui conculeant eam : tollite de via lapides , & redigite in acervos , & interficite eam : nec sit quidquam reliquum.

27. Dissipate universos fortes ejus , descendant in occisionem : vix eis , quia venit dies eorum , tempus visitationis eorum.

28. Vox fugientium , & eorum , qui evaserunt de terra Babylonis , ut annuntient in Sion ultionem Domini Dei nostri , ultionem templi ejus.

29. Annuntiate in Babylonem plurimis omnibus , qui tendunt arcum : consistite adversus eam per gyrum , & nullus evadat : reddite ei secundum opus suum : juxta omnia quæ fecit , facite illi : quia contra Dominum erecta est , adversum sanctum Israel.

30. Idcirco cadent juvenes ejus in plateis ejus : & omnes viri bellatores ejus conticescent in die illa , ait Dominus.

31. Ecce ego ad te superbe , dicit Dominus Deus exercituum : quia venit dies tuus , tempus visitationis tuæ.

32. Et cadet superbus , & cornet , & non erit qui suscitet eum : & succendam ignem in urbibus ejus , & devorabit omnia in circuitu ejus.

33. Hæc dicit Dominus exercituum : Ca- luniam sustinent filii Israel , & filii Iuda simul : omnes , qui ceperunt eos , tenent , non lunt dimittere eos.

34. Redemptor eorum fortis , Dominus exer-

exercituum nomen ejus, judicio defendat causam eorum, ut extereat terram, & commoveat habitatores Babylonis.

35. Gladius ad Chaldaeos, ait Dominus, & ad habitatores Babylonis, & ad principes, & ad sapientes ejus.

36. Gladius ad divinos ejus, qui stulti erunt: gladius ad fortes illius, qui timebunt.

37. Gladius ad equos ejus, & ad currus ejus, & ad omne vulgus, quod est in medio ejus: & erunt quasi mulieres: gladius ad thesauros ejus, qui diripientur.

38. Siccitas super aquas ejus erit, & arescent: quia terra sculptilium est, & in portentis gloriantur.

39. propterea habitabunt dracones cum faunis ficariis, & habitabunt in ea struthiones: & non inhabitabitur ultra usque in sempiternum, nec struetur usque ad generationem, & generationem.

40. * Sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorrhaim, & vicinas ejus, ait Dominus: non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis. * Genes. 19. 24.

41. Ecce populus venit ab Aquilone, & gens magna, & reges multi consurgent à finibus terrae.

42. Arcum & scutum apprehendent: crudeles sunt & immisericordes: vox eorum quasi mare sonabit, & super equos ascendent: sicut vir paratus ad praelium contra te filia Babylon.

43. Audivit rex Babylonis famam eorum, & dissolutae sunt manus ejus: angustia apprehendit eum, dolor quasi parturitum.

44. * Ecce quasi leo ascendet de superbia Iordanis ad pulchritudinem robustam: quia subito currere faciam eum ad illam: & quis erit electus, quem praeponom ei? quis est enim similis mei? & quis sustinebit me? * & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? * Supr. 49. 19. ** Job 41. 1.

45. Propterea audite consilium Domini, quod mente concepit adversum Babylonem: & cogitationes ejus, quas cogitavit super terram Chaldaeorum: Nisi detraxerint eos parvuli gregum, nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum.

46. A voce captivitatis Babylonis commota est terra, & clamor inter gentes auditus est.

C A P U T L I.

Mala à regibus Medorum Babyloii imminentia praedicuntur.

1. **H**aec dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super Babylonem & super habitatores ejus, qui cor suum levaverunt contra me, quasi ventum pestilentem.

2. Et mittam in Babylonem ventilatores, & ventilabunt eam & demolientur terram ejus: quoniam venerunt super eam undique in die afflictionis ejus.

3. Non tendat qui tendit arcum suum, & non ascendat loricator, nolite parcere juvenibus ejus, interficite omnem militiam ejus.

4. Et cadent interfecit in terra Chaldaeorum, & vulnerei in regionibus ejus.

5. Quoniam non fuit viduatus Israel & Iuda à Deo suo Domino exercituum: terra autem eorum repleta est delicto à sancto Israel.

6. Fugite de medio Babylonis, & salvet unusquisque animam suam: nolite tacere super iniquitatem ejus: quoniam tempus ultionis est à Domino, vicissitudinem ipse retribuet ei.

7. Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram: de vino ejus biberunt gentes, & ideo commotae sunt.

8. * Subito cecidit Babylon, & contrita est: ululate super eam, tollite resinam ad dolorem ejus, si forte sanetur.

* Isai. 21. 9. Apoc. 14. 8.

9. Curavimus Babylonem, & non est sanata: derelinquamus eam, & eam unusquisque in terram suam: quoniam pervenit usque ad caelos iudicium ejus, & elevatum est usque ad nubes.

10. Protulit Dominus iustitias nostras: venite, & narremus in Sion opus Domini Dei nostri.

11. Acuite sagittas, implete pharetras: suscitavit Dominus spiritum regum Medorum: & contra Babylonem mens ejus est ut perdat eam, quoniam ultio Domini est, ultio templi sui.

12. Super muros Babylonis levate signum, rugete custodiam: levate custodes, praeparate insidias: quia cogitavit Dominus, & fecit quaecumque locutus est contra habitatores Babylonis.

13. Quae habitas super aquas multas, locuples in thesauris: venit finis tuus pedalis praecisionis tuae.

14. * Juravit Dominus exercituum per animam suam: Quoniam replebo te hominibus quasi bruchis, & super te celeuma cantabitur.

* Amos 6. 8.

15. * Qui fecit terram in fortitudine sua, praeparavit orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit caelos. * Gen. 1. 1.

16. Dante eo vocem, multiplicantur aquae in caelo: qui levat nubes ab extremo terrae, fulgura in pluviam fecit: & produxit ventum de thesauris suis.

17. Stultus factus est omnis homo à scientia: confusus est omnis confiator in sculptili, quia mendax est confatio eorum, nec est spiritus in eis.

18. Vana sunt opera, & risu digna, in tempore visitationis suae peribunt.

19. Non sicut haec pars Jacob: quia qui fecit omnia ipse est, & Israel sceptrum hereditatis ejus: Dominus exercituum nomen ejus.

20. Collidis tu mihi vasa belli, & ego collidam in te gentes, & disperdam in te regna:

21. & collidam in te equum, & equitem ejus: & collidam in te currum, & ascensorem ejus:

22. & collidam in te virum & mulierem: & collidam in te senem & puerum: & collidam in te juvenem & virginem.

23. & collidam in te pastorem & gregem ejus: & collidam in te agricolam & jugales ejus: & collidam in te duces & magistratus.

24. Et reddam Babyloii, & cunctis habitatoribus Chaldaee omne malum suum, quod fecerunt in Sion, in oculis vestris, ait Dominus.

25. Ecce ego ad te mons pestifer, ait Dominus, qui corrumpis universam terram: & extendam manum meam super te, & evolvam te de petris, & dabo te in montem combustionis.

26. Et non tollent de te lapidem in angulum, & lapidem in fundamenta, sed perditus in aeternum eris, ait Dominus.

27. Levate signum in terra: clangite bucina in gentibus, sanctificate super eam gentes: annuntiate contra illam regibus Ararat, Men-

Menni, & Ascenez : numerate contra eam Tapnsai, adducite equum quasi bruchum aculeatum.

28. Sanctificate contra eam gentes, reges Mediæ, duces ejus, & universes magistratus ejus, cunctanque terram potestatis ejus.

29. Et commovebitur terra, & conturbabitur : quia evigilabit contra Babylonem cogitatio Domini ut ponat terram Babylonis desertam & inhabitabilem.

30. Cessaverunt fortes Babylonis à prælio, habitaverunt in præsidis : devoratum est robur eorum, & facti sunt quasi mulieres : incensa sunt tabernacula ejus, contriti sunt vinctes ejus.

31. Currens obviam currenti venit * & nuntius obvius nuntians : ut annuntiet regi Babylonis quia capta est civitas ejus a summo usque ad summum :

32. & vada præoccupata sunt, & paludes incensæ sunt igni, & viri bellatores conturbati sunt.

33. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël : filia Babylonis quasi area, tempus trituræ ejus : adhuc modicum, & veniet tempus messiosis ejus.

34. Comedit me, devoravit me Nabuchodonosor rex Babylonis : reddidit me quasi vas mune, absorbit me quasi draco, replevit ventrem suum teneritudine mea, & ejecit me.

35. Iniquitas adversum me, & caro mea super Babylonem, dicit habitatio Sion : & sanguis meus super habitatores Chaldææ, dicit Ierusalem.

36. Propterea hæc dicit Dominus : Ecce ego iudicabo causam tuam, & ulciscar ultionem tuam, & desertum faciam mare ejus, & siccabo venam ejus.

37. Et erit Babylon in tumulos, habitatio draconum, stupor, & sibilus, eo quod non sit habitatio.

38. Simul ut leones rugient, excutient comas veluti catuli leonum.

39. In calore eorum ponam potus eorum, & inebriabo eos, * ut sopiantur, & dormiant somnum sempiternum, & non consurgant, dicit Dominus. * *Infr.* 57.

40. Deducam eos quasi agnos ad victimam, & quasi arietes cum lœdis.

41. Quomodo capta est Sesach, & comprehensa est inclyta universæ terræ ? quomodo facta est in stuporem Babylon inter gentes ?

42. Ascendit super Babylonem mare, multitudo nuctuum ejus operata est.

43. Factæ sunt civitates ejus in stuporem : terra inhabitabilis & deserta, terra in qua nullus habitat, nec transeat per eam filius hominis.

44. Et visitabo super Bel in Babylone, & ejiciam quod absorberat de ore ejus, & non confluent ad eum ultra gentes, siquidem & murus Babylonis corruet.

45. Egreddimini de medio ejus populus meus : ut salvet unusquisque animam suam ab ira furoris Domini.

46. Et ne fortè mollescat cor vestrum, & timeatis auditum, qui audietur in terra : & venit in anno auditio, & post hunc annum auditio : & iniquitas in terra, & dominator super dominatorem.

47. Propterea ecce dies veniunt, & visitabo super sculptilia Babylonis : & omnis terra ejus conrundetur, & universi interfecti ejus cadent in medio ejus.

48. Et laudabunt super Babylonem cæli & terra, & omnia quæ in eis sunt : quia ab Aquilone venient ei prædones, ait Dominus.

49. Et quomodo fecit Babylon ut caderent occisi in Israel : sic de Babylone cadent occisi in universa terra.

50. Qui fugistis gladium, venite, nolite stare : recordamini procul Domini, & Ierusalem ascendat super cor vestrum.

51. Confusi sumus, quoniam audivimus opprobrium : operuit ignominia facies nostras : quia venerunt alieni super sanctificationem domus Domini.

52. Propterea ecce dies veniunt, ait Dominus : & visitabo super sculptilia ejus, & in omni terra ejus mugiet vulneratus.

53. Si ascenderit Babylon in cælum, & firmaverit in excelso robur suum : à me venient vastatores ejus, ait Dominus.

54. Vox clamoris de Babylone, & contritio magna de terra Chaldæorum

55. quoniam vastavit Dominus Babylonem, & perdidit ex ea vocem magnam : & sonabunt fluctus eorum quasi aquæ multæ : dedit sonitum vox eorum :

56. Quia venit super eam, id est super Babylonem prædo, & apprehensi sunt fortes ejus, & emarcuit arcus eorum, quia fortis ultor Dominus reddens retribuet.

57. Et inebriabo principes ejus, & sapientes ejus, & duces ejus, & magistratus ejus, & fortes ejus : & dormient somnum sempiternum, & non experiscuntur, ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.

58. Hæc dicit Dominus exercituum : Mnus Babylonis ille latissimus suffosione suffodietur, & portæ ejus excelsæ igni comburentur, & labores populorum ad nihilum, & gentium in ignem eunt, & disperibunt.

59. Verbum, quod præcepit Ieremias propheta, Saraïæ filio Neræ filii Maasæ cum pergeret cum Sedecia rege in Babylonem, in anno quarto regni ejus : Saraïas autem erat princeps prophetiæ.

60. Et scripsit Ieremias omne malum, quod venturum erat super Babylonem in libro uno : omnia verba hæc, quæ scripta sunt contra Babylonem.

61. Et dixit Ieremias ad Saraïam : Cum veneris in Babylonem, & videris, & legeris omnia verba hæc,

62. dices : Domine tu locutus es contra locum istum ut disperderes eum : ne sit qui in eo habitat ab homine usque ad pecus, & ut sit perpetua solitudo.

63. Cūque complexis legere librum istum, ligabis ad eum lapidem, & propicies illum in medium Ruphratæ.

64. & dices : Sic submergetur Babylon, & non consurgat à facie afflictionis, quam ego adduco super eam, & dissolvetur. Hucusque verba Ieremiæ.

CAPUT LII.

Præcedentium repetitio, nempe quod Ierusalem à Nabuchodonosor obsessa post biennium capitur, & Sedecias rex Iuda fugiens reducitur, filiusque ejus coram ipso trucidatur una cum principibus Iuda, exoculatus ac vinctus ductur in Babylonem. & incenso templo & palatio ceterisque domibus, transfuerunt omnes in Babylonem præter paucos vinatores & agricolas : similiter & vasa templi, inter quæ decubantur duæ aræ columnæ : & numerus Iudeorum

rim in Babylonem diversis temporibus translatorum, ubi rex ioachim post 37. annos de carcere ductus exaltatur.

1. * Filius viginti & unius anni erat Sedecias cūm regnare cepisset : & undecim annis regnavit in Ierusalem, & nomen matris ejus Amital, filia Ieremiæ de Lobna. * 4. Reg. 24. 18. 2. Par. 36. 11.

2. Et fecit malum in oculis Domini, juxta omnia quæ fecerat ioachim.

3. Quoniam furor Domini erat in Ierusalem & in Iuda usquequò projiceret eos à facie sua : & recessit Sedecias à rege Babylonis.

4. * Factum est autem in anno nono regni ejus, in mense decimo, decima mensis: venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse, & omnis exercitus ejus adversus Ierusalem, & obsederunt eam, & ædificaverunt contra eam munitiones in circuitu.

* 4. Reg. 25. 1. Supr. 39. 1.

5. Et fuit civitas obsessa usque ad undecimum annum regis Sedeciae.

6. Mense autem quarto, nona mensis obtinuit fames civitatem : & non erant alimentum populo terræ.

7. Et disrupta est civitas, & omnes viri bellatores ejus fugerunt, exieruntque de civitate nocte per viam portæ, quæ est inter duos muros, & ducit ad hortum regis (Chaldeis obsidentibus urbem in gyro) & abierunt per viam, quæ ducit in eremum.

8. Persecutus est autem Chaldæorum exercitus regem : & apprehenderunt Sedeciam in deserto, quod est juxta Iericho : & omnis comitatus ejus diffugit ab eo.

9. Cūque comprehendissent regem, adduxerunt eum ad regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath : & locutus est ad eum iudicia.

10. Et jugulavit rex Babylonis filios Sedeciae in oculis ejus : sed & omnes principes Iuda occidit in Reblatha.

11. Et oculos Sedeciae eruit, & vinxit eum compedibus, & adduxit eum rex Babylonis in Babylonem, & posuit eum in domo carceris usque ad diem mortis ejus.

12. In mense autem quinto, decima mensis, ipse est annus nonus decimus Nabuchodonosor regis Babylonis : venit Nabuzardan princeps militiæ, qui stabat coram rege Babylonis in Ierusalem.

13. Et incendit domum Domini, & domum regis, & omnes domos Ierusalem, & omnem domum magnam igni combussit.

14. Et totum murum Ierusalem per circuitum destruxit cunctus exercitus Chaldæorum, qui erat cum magistro militiæ.

15. De pauperibus autem populi, & de reliquo vulgo, quod remanserat in civitate, & de perfugis, qui transfugerant ad regem Babylonis, & ceteros de multitudine, transtulit Nabuzardan princeps militiæ.

16. De pauperibus vero terræ reliquit Nabuzardan princeps militiæ vinitores, & agricolas.

17. Columnas quoque aereas, quæ erant in domo Domini, & bases, & mare æneum, quod erat in domo Domini, confrægerunt Chaldæi, & tulerunt omne æs eorum in Babylonem.

18. Et lebetes, & crebras, & psalteria, & phialas, & mortariola, & omnia vasa aerea, quæ in ministerio fuerant, tulerunt : &

19. hydrias, & thynianateria, & urceos, & pelves, & candelabra, & mortaria, &

cyathos : quotquot aurea, aurea : & quotquot argentea, argentea tulit magister militiæ:

20. & columnas duas, & mare unum, & vitulos duodecim aereos, qui erant sub basibus, quas fecerat rex Salomon in domo Domini : non erat pondus aeris omnium horum vasorum.

21. De columnis autem, decem & octo cubiti altitudinis erant in columna una : & runculus duodecim cubitorum circuibat eam: porro grossitudo ejus, quatuor digitorum, & intrinsecus cava erat.

22. Et capitella super utramque aerea : altitudo capitelli unius quinque cubitorum : & retiacula, & malogranata super coronam in circuitu, omnia aerea. Similiter columnæ secundæ, & malogranata.

23. Et fuerunt malogranata nonagintasex dependentia : & omnia malogranata centum, retiaculis circumdabantur.

24. Et tulit magister militiæ Saraiam sacerdotem primum, & Sophoniam sacerdotem secundum : & tres custodes vestibuli.

25. Et de civitate tulit eunuchum unum, qui erat præpositus super viros bellatores : & septem viros de his, qui videbant faciem regis, qui inventi sunt in civitate : & scribam principem militum, qui probabat tyrones : & sexaginta viros de populo terræ, qui inventi sunt in medio civitatis.

26. Tulit autem eos Nabuzardan magister militiæ, & duxit eos ad regem Babylonis in Reolatha.

27. Et percussit eos rex Babylonis, & interecit eos in Reblatha in terra Emath : & translatus est Iuda de terra sua.

28. Iste est populus, quem transtulit Nabuchodonosor : in anno septimo Iudæos tria millia & viginti tres:

29. In anno octavodecimo Nabuchodonosor de Ierusalem animas octingentas triginta duas:

30. In anno vigesimotertio Nabuchodonosor transtulit Nabuzardan magister militiæ animas Iudæorum septingentas quadraginta quinque. omnes ergo animæ, quatuor millia sexcentæ.

31. Et factum est in trigesimoseptimo anno transmigrationsis ioachim regis Iuda, duodecimo mense, vigesimaquinta mensis, elevavit Evilmerodach rex Babylonis ipso anno regni sui, caput ioachim regis Iuda, & eduxit eum de domo carceris.

32. Et locutus est cum eo bona, & posuit thronum ejus super thronos regum, qui erant post se in Babylone.

33. Et mutavit vestimenta carceris ejus, & comedeat panem coram eo semper cunctis diebus vitæ suæ:

34. & cibaria ejus, cibaria perpetua dabantur ei à rege Babylonis statuta per singulos dies, usque ad diem mortis suæ cunctis diebus vitæ ejus.

TRENI,

ID EST,

LAMENTATIONES

IEREMIÆ PROPHETÆ.

Et factum est, postquam in captivitatem redactus est Israel, & Ierusalem deserta est, sedit Ieremias propheta fletus, & planxit lamentatione hac in Ierusalem, & amaro animo suspirans, & ejulans dixit:

CAPUT PRIMUM.

A L E P H.

1. Quomodo sedet sola civitas plena populo: facta est quasi vidua dominum gentium: princeps provinciarum facta est sub tributo.

B E T H.

2. * Plorans ploravit in nocte, & lacrymæ ejus in maxillis ejus: non est qui consoletur eam ex omnibus charis ejus: omnes amici ejus spreverunt eam, & facti sunt ei inimici.

* Jer. 13. 17.

G H I M E L.

3. Migravit Iudas propter afflictionem, & multitudinem servitutis: habitavit inter gentes, nec invenit requiem: omnes persecutores ejus apprehenderunt eam inter angustias.

D A L E T H.

4. Via: Sion lugens eo quod non sint qui veniant ad solennitatem: omnes portæ ejus destructæ: sacerdotes ejus gementes: virgines ejus squalidæ, & ipsa oppressa amaritudine.

H E.

5. Facti sunt hostes ejus in capite, inimici ejus locupletati sunt: quia Dominus locutus est super eam propter multitudinem iniquitatum ejus: parvuli ejus ducti sunt in captivitatem ante faciem tribulantis.

V A U.

6. Et egressus est à filia Sion omnis decor ejus: facti sunt principes ejus velut aristes non inventientes pascua: & abierunt absque fortitudine ante faciem subsequents.

Z A I N.

7. Recordata est Ierusalem dierum afflictionis suæ, & prævaricationis omnium desiderabilium suorum, quæ habuerat à diebus antiquis, cum caderet populus ejus in manu hostili, & non esset auxiliator: viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata ejus.

H E T H.

8. Peccatum peccavit Ierusalem, propterea instabilis facta est: omnes, qui glorificabant eam, spreverunt illam, quia viderunt ignominiam ejus: ipsa autem gemens conversa est retrorsum.

T E T H.

9. Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui: deposita est vehementer, non habens consolatorem: vide Domine afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus.

I O D.

10. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus: quia vidit gentes ingressas sanctuarium suum, de quibus præceperas ne intrarent in ecclesiam tuam.

C A P H.

11. Omnis populus ejus gemens, & querens panem: dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocillandum animum. vide Domine & considera, quoniam facta sum vilis.

L A M E D.

12. O vos omnes, qui transitis per viam, attendite, & videte si est dolor sicut dolor meus: quoniam vindemiavit me ut locutus est Dominus in die iræ furoris sui.

M E M.

13. De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudit me: expandit rete pedibus meis, convertit me retrorsum: posuit me desolatam, tota die morore confectam.

N U N.

14. Vigilavit jugum iniquitatum mearum: in manu ejus convolutæ sunt, & impositæ collo meo: infirmata est virtus mea: dedit me Dominus in manu, de qua non potero surgere.

S A M E C H.

15. Abstulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei: vocavit adversum me tempus, ut contereret electos meos: torcular calcavit Dominus virgini filiae Iuda.

A I N.

16. * Idcirco ego plorans, & oculus meus deducens aquas: quia longè factus est à me consolator, convertens animum meam: facti sunt filii mei perdit, quoniam invaluit inimicus.

* Jer. 14. 17.

P H E.

17. Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam: mandavit Dominus adversum Iacobi in circuitu ejus hostes ejus: facta est Ierusalem quasi polluta menstruis inter eos.

S A D E.

18. Justus est Dominus, quia os ejus ad iracundiam provocavi, audite ossecro universi populi, & videte dolorem meum: virgines meæ, & juvenes mei abierunt in captivitatem.

C O P H.

19. Vocavi amicos meos, & ipsi deceperunt me, sacerdotes mei, & senes mei in urbe consumpti sunt: quia quæsierunt cibum sibi ut refocillarent animam suam.

R E S.

20. Vide Domine quoniam tribulor, conturbatus est venter meus: subversum est cor meum in memetipsa, quoniam amaritudine plena sum, foris interficit gladius, & domi mors similis est.

S I N.

21. Audierunt quia ingemisco ego, & non est qui consoletur me: omnes inimici mei audierunt malum meum, lætati sunt, quoniam tu fecisti: adduxisti diem consolationis, & sicut similes mei.

T H A U.

22. Ingrediatür omne malum eorum coram te: & vindemia eos sicut vindemisti me propter omnes iniquitates meas: multi enim gemitus mei, & cor meum moriens.

CAPUT II.

A L E P H.

1. Quomodo obtexit caligine in furore suo Dominus huius Sion: projecit de caelo in terram inclytam Israel, & non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui.

BETH.

B E T H.

2. Præcipitavit Dominus, nec pepercit, omnia speciosa Iacob: destruxit in furore suo munitiones virginis Iuda, & deiecit in terram: polluit regnum, & principes ejus.

G H I M E L.

3. Confregit in ira furoris sui omne cornu Israel: avertit retrorsum dexteram suam a facie inimici: & succendit in Iacob quasi ignem flammæ devorantis in gyro:

D A L E T H.

4. Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam quasi hostis. & occidit omne, quod pulchrum erat visu in tabernaculo filæ Sion, edudit quasi ignem indignationem suam.

H E.

5. Factus est Dominus velut inimicus, præcipitavit Israel, præcipitavit omnia incerta ejus, dissipavit munitiones ejus, & replevit in filia Iuda humilitatem & humilitatem.

V A U.

6. Et dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum. oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem, & sabbatum: & in opprobrium, & in indignationem furoris sui regem, & sacerdotem.

Z A I N.

7. Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ: tradidit in manu inimici muros turrium ejus: vocem dederunt in domo Domini, sicut in die solemnium.

H E T H.

8. Cogitavit Dominus dissipare murum filæ Sion: tetendit funiculum suum, & non avertit manum suam a perditione: luxitque antemurale, & murus pariter dissipatus est.

T E T H.

9. Defixæ sunt in terra portæ ejus: perdidit, & contrivit vectes ejus: regem ejus & principes ejus in gentibus: non est lex, & prophetæ ejus non invenerunt visionem a Domino.

I O D.

10. Sederunt in terra, conticuerunt senes filæ Sion: consperserunt cinere capita sua, accensæ sunt cilicibus, abjecerunt in terram capita sua virginis Ierusalem.

C A P H.

11. Defecerunt præ lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea: effusum est in terra jecur meum super contitione filæ populi mei, cum dederet parvulus, & lactens in plateis oppidi.

I A M E D.

12. Matribus suis dixerunt: Ubi est triticum & vinum? cum deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis: cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum.

M E M.

13. Cui comparabo te? vel cui assimilabo te filia Ierusalem? cui exaguo te, & consolabor te virgo filia Sion? magna est enim velut mare contritio tua: quæ medebitur tui?

N U N.

14. Prophetæ tui viderunt tibi falsa, & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad penitentiam provocarent, viderunt autem tibi assumptiones falsas, & ejecutiones.

S A M E C H.

15. Plausuerunt super te manibus omnes transeuntes per viam: sibilaverunt, & moverunt caput suum super filiam Ierusalem: Hæcine est urbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium universæ terræ?

P H E.

16. Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui, sibilaverunt, & transeuntes dentibus, & dixerunt: Devorabimus: en ista est dies, quam expectabamus: invenimus, vidimus.

A I N.

17. * Fecit Dominus quæ cogitavit, complevit sermonem suum, quem præceperat a diebus antiquis. destruxit, & non pepercit, & lætificavit super te inimicum, & exaltavit cornu hostium tuorum. * Lev. 26. 14. Deut. 28. 15.

S A D E.

18. Clamavit cor eorum ad Dominum super muros filæ Sion: * Deduc quasi torrentem lacrymas per diem, & noctem: non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui. * Jer. 14. 17. Supl. 1. 10.

C O P H.

19. Consurge, lauda in nocte in principio vigiliarum: exaudet sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini: leva ad eum manus tuas pro annua parvulorum tuorum, qui dederunt in rane in capite omnium compitorum.

R E S.

20. Vide Domine, & considera quem vindicaveris ita: ergone comedunt mulieres fructum suum, parvulus ad mensuram palmæ? si occiditur in sanctuario Domini sacerdos, & propheta?

S I N.

21. Jacuerunt in terra foris puer, & senex: virgines meæ, & juvenes mei ceciderunt in gladio: intertecti in die furoris tui: percussisti, nec misersus es.

T H A U.

22. Vocasti quasi ad diem solemnem, qui terrent me de circuitu, & non fuit in die furoris Domini qui effugeret, & relinqueretur: quos educavi, & enutravi, inimicus meus consumpsit eos.

CAPUT III.

A L E P H.

1. **E**Go vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus.

A L E P H.

2. Me minavit, & adduxit in tenebras, & non in lucem.

A L E P H.

3. Tantum in me vertit, & convertit manum suam tota die.

B E T H.

4. Vetustam fecit pellem meam, & carnem meam, contrivit ossa mea.

B E T H.

5. Ædificavit in gyro meo, & circumdedit me felle, & labore.

B E T H.

6. In tenebrosis collocavit me, quasi mortuos sempiternos.

G H I M E L.

7. Circumædificavit adversum me, ut non egrediar: aggravavit compedem meum.

G H I M E L.

8. Sed & cum clamavero, & rogavero, exclusit orationem meam.

G H I M E L.

9. Conclust vias meas lapidibus quadris, semitas meas subvertit.

D A L E T H.

10. Ursus insidians factus est mihi: leo in absconditis,

D A L E T H.

11. Semitas meas subvertit, & confregit me: posuit me desolatam.

D A L E T H.

12. Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam.

H E.

13. Misit in renibus meis filias pharetræ suæ.

H E.

14. Factus sum in derisum omni populo meo, canticum eorum tota die.

H E.

15. Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absynthio.

V A U.

16. Et fregit ad numerum dentes meos, cibavit me cinere.

V A U.

17. Et repulsa est à pace anima mea, oblitus sum bonorum.

V A U.

18. Et dixi: Perit finis meus, & spes mea à Domino.

Z A I N.

19. Recordare paupertatis, & transgressionis meæ, absynthii, & fellis.

Z A I N.

20. Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea.

Z A I N.

21. Hæc recolens in corde meo, ideo sperabo.

H E T H.

22. Misericordiæ Domini quia non sumus consumpti: quia non detecerunt miserationes ejus.

H E T H.

23. Novi diluculo, multa est fides tua.

H E T H.

24. Pars mea Dominus, dixit anima mea: propterea expectabo eum.

T E T H.

25. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ querenti illum.

I E T H.

26. Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei.

T E T H.

27. Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua.

I O D.

28. Sedebit solitarius, & tacebit: quia levavit super se.

I O D.

29. Ponet in pulvere os suum, si fortè sit spes.

I O D.

30. Dabit percipienti se maxillam, saturabitur opprobriis.

C A P H.

31. Quia non repellit in sempiternum Dominus.

C A P H.

32. Quia si abiecit, & miserebitur secundum multitudinem miserationum suarum.

C A P H.

33. Non enim humiliavit ex corde suo, & abiecit filios hominum.

L A M E D.

34. Ut contereret sub pedibus suis omnes vinclos terræ.

L A M E D.

35. Ut declinaret iudicium viri in conspectu vultus Altissimi.

L A M E D.

36. Ut perverteret hominem in iudicio suo, Dominus ignoravit.

M E M.

37. * Quis est iste, qui dixit ut fieret, Domino non jubente: * *Amos* 3. 6.

M E M.

38. Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona?

M E M.

39. Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis?

N U N.

40. Scrutemur vias nostras, & quaeramus, & revertamur ad Dominum.

N U N.

41. Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cælos.

N U N.

42. Nos iniquè egimus, & ad iracundiam provocavimus: idcirco tu inexorabilis es.

S A M B C H.

43. Operuisti in furore, & percussisti nos: occidisti, nec pepercisti.

S A M E C H.

44. Opposuisti nubem tibi: ne transeat oratio.

S A M E C H.

45. Eradicationem, & abiectionem posuisti me in medio populorum.

P H E.

46. Aperuerunt super nos os suum omnes inimici.

P H E.

47. Formido, & laqueus facta est nobis vaticinatio, & contritio.

P H E.

48. Divisiones aquarum deduxit oculis meis, in contritione filiarum populi mei.

A I N.

49. Oculus meus afflictus est, nec tacuit, eo quod non esset requies.

A I N.

50. Donec respiceret & videret Dominus de cælis.

A I N.

51. Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus urbis meæ.

S A D E.

52. Venatione ceperunt me quasi avem inimici mei gratis.

S A D E.

53. Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me.

S A D E.

54. Inundaverunt aquæ super caput meum: dixi: Perit.

C O P H.

55. Invocavi nomen tuum Domine de lacu novissimo.

C O P H.

56. Vocem meam audisti: ne avertas aurem tuam à singultu meo, & clamoribus.

C O P H.

57. Appropinquasti in die, quando invocavi te dixisti: Ne timeas.

K B S.

58. Iudicasti Domine causam animæ meæ, redemptor vitæ meæ.

K E S.

59. Vidisti Domine iniquitatem illorum adversum me: iudica iudicium animum.

K E S.

60. Vidisti omnem urorem, universas cogitationes eorum adversum me.

S I N.

61. Audisti opprobrium eorum Domine, Min

om-

omnes cogitationes eorum adversum me:

S I N.

62. Labia insurgentium mihi; & meditationes eorum adversum me tota die.

S I N.

63. Sessionem eorum, & resurrectionem eorum vide, ego sum psalmus eorum.

T H A U.

64. Reddes eis vicem Domine juxta opera manuum suarum.

T H A U.

65. Dabis eis scutum cordis laborem tuum.

T H A U.

66. Persequeris in furore, & conteres eos sub cælis Domine.

CAPUT IV.

A L E P H.

1. Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium plateau?

B E T H.

2. Filii Sion inclyti, & amici auro primo: quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum nguli?

G H I M E L.

3. Sed & laminae nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos: filia populi mei ciudelis, quasi struthio in deserto.

D A L E T H.

4. Adhæsit lingua lactentis ad palatum ejus in siti: parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.

H E.

5. Qui vesebantur voluptuosè, interierunt in viis: qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercorea.

V A U.

6. Et major effecta est iniquitas filia populi mei peccato Sodomorum, * quæ subversa est in momento, & non ceperunt in ea manus, * Gen. 19. 24.

Z A I N.

7. Candidiores Nazarei ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores.

H E T H.

8. Denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis: adhæsit cutis eorum ossibus: aruit, & racta est quasi lignum.

T E T H.

9. Meliùs fuit occisus gladio, quàm interfecis fame: quoniam isti extabuerunt consumpti à sterilitate terræ.

I O D.

10. Manus mulierum misericordium coxerunt filios suos: facti sunt cibus earum in contritione filia populi mei.

C A P H.

11. Complevit Dominus turorem suum, effudit iram indignationis suæ: & succendit ignem in Sion, & devoravit fundamenta ejus.

L A M E D.

12. Non crediderunt reges terræ, & universi habitatores orbis, quoniam ingredietur hostis & inimicus per portas Ierusalem:

M E M.

13. Propter peccata prophetarum ejus, & iniquitates sacerdotum ejus, qui eluderunt in medio ejus sanguinem iustorum.

N U N.

14. Erraverunt pæci in plateis, polluti sunt

in sanguine: cùmque non possent, tenuerunt lacinias suas.

S A M E C H.

15. Reccedite polluti, clamaverunt eis: recedite, abite, nolite tangere. jurgati quippe sunt, & commoti, dixerunt inter gentes: Non addet ultra ut habitat in eis.

P H E.

16. Facies Domini divisit eos, non addet ut respiciat eos: facies sacerdotum non erubuerunt, neque senum inserti sunt.

A I N.

17. Cùm adhuc subsisteremus, defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanum, cùm respiceremus attenti ad gentem, quæ salvare non poterat.

S A D E.

18. Lubricaverunt vestigia nostra in itinere plateau nostrarum, appropinquavit nris noster: completi sunt dies nostri, quia venit finis noster.

C O P H.

19. Velociore fuerunt persecutores nostri aquilis cæli: super montes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis.

R E S.

20. Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris: cui diximus: In umbra tua vivemus in gentibus.

S I N.

21. Gaude, & lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus: ad te quoque pervenit calix, inebriaberis, atque nudaberis.

T H A U.

22. Completa est iniquitas tua filia Sion, non addet ultra ut transigret te: visitavit iniquitatem tuam filia Edom, discooperuit peccata tua.

ORATIO

IEREMIÆ PROPHETÆ.

CAPUT QUINTUM.

1. Recordare Domine quid acciderit nobis: intue, & respice opprobrium nostrum.

2. Hereditas nostra versa est ad alienos: domus nostræ ad extraneos.

3. Pupilli facti sumus absque patre, matres nostræ quasi viduæ.

4. Aquam nostram pecunia bibimus: ligna nostra pretio comparavimus.

5. Cervicibus nostris minabamur, lassiss non dabatur requies.

6. Egypto dedimus manum, & Assyriis ut saturaremur pane.

7. Patres nostri peccaverunt, & non sunt: & nos iniquitates eorum portavimus.

8. Servi dominati sunt nostri: non fuit qui redimeret de manu eorum.

9. In annabus nostris affiebamur panem nobis, à facie gladii in deserto.

10. Pellis nostra, quasi clibanus exusta est à facie tempestatum tuarum.

11. Mulieres in Sion lumentaverunt, & virgines in civitatibus Iuda.

12. Principes manu suspensi sunt: facies senum non erubuerunt.

13. Adolescentibus impudicè abusi sunt: & pueri in ligno corruerunt.

14. Senes decederunt de portis: juvenes de choro psallentium.

15. Decet gaudium cordis nostri: versus est in luctum chorus noster.

16. Ce-

16. Cecidit corona capitis nostri : vae nobis , quia peccavimus.
17. Propterea mestum factum est cor nostrum : ideo contenebrati sunt oculi nostri .
18. Propter montem Sion quia dispersiit , vulpes ambulaverunt in eo.
19. Tu autem Domine in æternum permanebis , solum tuum in generationem & generationem.
20. Quare in perpetuum oblivisceris nostri ? derelinques nos in longitudine dierum ?
21. Convertite nos Domine ad te , & convertemur . innova dies nostros , sicut à principio.
22. Sed propiciens repulisti nos , iratus es contra nos vehementer.

PROPHETIA BARUCH.

CAPUT PRIMUM.

Judai à Babilone mittunt ad eos qui erant in Jerusalem librum Baruch , una cum collectis pecuniis , ut oblatis holocaustis orent pro ipsis , & pro Nabuchodonosor , filioque ejus Balthasar : ac confitentur peccata sua.

1. **E**T hæc verba libri , quæ scripsit Baruch filius Neræ , filii Maasæ , filii Sedecæ , filii Sedei , filii Helcæ , in Babylonia ,
2. in anno quinto , in septimo die mensis , in tempore quo ceperunt Chaldæi Jerusalem , & succenderunt eam igni.
3. Et legit Baruch verba libri hujus ad aures lechoniæ filii ioakim regis iuda , & ad aures universi populi venientis ad librum ,
4. & ad aures potentium filiorum regum , & ad aures præsbyterorum , & ad aures populi , à minimo usque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia , ad flumen Sodi .
5. Qui audientes plorabant , & jejunabant , & orabant in conspectu Domini .
6. Et collegerunt pecuniam secundum quod potuit unusquisque inanus ,
7. & miserunt in Jerusalem ad ioakim filium Helcæ filii Saloni sacerdotem , & ad sacerdotes , & ad omnem populum , qui inventi sunt cum eo in Jerusalem :
8. cum acciperet vasa templi Domini , quæ ablata fuerant de templo , revocare in tertiam iuda decima die mensis Sivan , vasa argentea , quæ fecit Sedecias filius iosie rex iuda ,
9. posteaquam cepisset Nabuchodonosor rex Babylonis lechoniæ , & principes , & cunctos potentes , & populum terræ ab Jerusalem , & duxit eos victos in Babylonem .
10. Et dixerunt : Ecce misimus ad vos pecunias , de quibus emite holocaustomata , & thus , & facite manna , & offerte pro peccato ad aram Domini Dei nostri :
11. & orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis , & pro vita Balthasar filii ejus ut sint dies eorum sicut dies cæli super terram :
12. & ut det Dominus virtutem nobis , & illuminet oculos nostros ut vivamus sub umbra Nabuchodonosor regis Babylonis , & sub umbra balthasar filii ejus , & serviamus eis multis diebus , & inveniamus gratiam in conspectu eorum .
13. Et pro nobis ipsis orate ad Dominum Deum nostrum , quia peccavimus Dominum Deo nostro , & non est aversus furor ejus à nobis usque in hunc diem .

14. Et legite librum istum , quem misimus ad vos recitari in templo Domini , in die solemnii , & in die opportuno :

15. * & dicetis : Domino Deo nostro justitia , nobis autem confusio faciei nostræ : sicut est dies hæc omni iuda , & habitantibus in Jerusalem . * *Isa. 2. 6.*

16. Regibus nostris , & principibus nostris , & sacerdotibus nostris , & prophetis nostris , & patribus nostris .

17. * Peccavimus ante Dominum Deum nostrum , & non credidimus , disidentes in eum :

* *Dan. 9. 5.*

18. & non fuimus subiectibiles illi , & non audivimus vocem Domini Dei nostri ut ambularem in mandatis ejus , quæ dedit nobis .

19. A die , qua eduxit patres nostros de terra Ægypti usque ad diem hanc , eramus incredibiles ad Dominum Deum nostrum : & dissipati recessimus , ne audiremus vocem ipsius ,

20. * Et adhæserunt nobis multa mala , & maledictiones , quæ constituit Dominus Moysi servo suo : qui eduxit patres nostros de terra Ægypti , dare nobis terram fluentem lac & mel , sicut hodierna die . * *Deut. 28. 15.*

21. Et non audivimus vocem Domini Dei nostri secundum omnia verba prophetarum , quos misit ad nos :

22. & abivimus unusquisque in sensum cordis nostri maligni , operari diis alienis , facientes mala ante oculos Domini Dei nostri .

CAPUT II.

Judai in captivitate confitentur propter peccata sua contigisse sibi mala quæ Deus per prophetas suos fuerat comminatus suis ergo precibus petunt misericordiam , quam per Moysen fuerat pollicitus se respicientibus daturum.

1. **P**ropter quod statuit Dominus Deus noster verbum suum , quod locutus est ad nos , & ad iudices nostros , qui judicaverunt Israel , & ad reges nostros , & ad principes nostros , & ad omnem Israel , & iuda :

2. ut adduceret Dominus super nos mala magna , quæ non sunt facta sub cælo , quemadmodum facta sunt in Jerusalem , * secundum quæ scripta sunt in lege Moysi ,

* *Deut. 28. 53.*

3. ut manducaret homo carnes filii sui , & carnes filiae suæ .

4. Et dedit eos sub manu regum omnium , qui sunt in circuitu nostro in unproperium , & in desolationem in omnibus populis , in quibus nos dispersit Dominus .

5. Et facti sumus subitus , & non supra : quia peccavimus Domino Deo nostro , non obaudiendo vocem ipsius ,

6. * Domino Deo nostro justitia : nobis autem , & patribus nostris confusio faciei , sicut est dies hæc . * *Supr. 1. 15.*

7. Quia locutus est Dominus super nos omnia mala hæc , quæ venerunt super nos :

8. & non sumus deprecati iram Domini Dei nostri , ut reverteremur unusquisque nostrum à viis nostris pessimis .

9. Et vigilavit Dominus in malis , & adduxit ea super nos quia justus est Dominus in omnibus operibus suis , quæ mandavit nobis :

10. & non audivimus vocem ipsius ut iremus in præceptis Domini , quæ dedit ante faciem nostram .

11. * Et nunc Domine Deus Israel , qui

eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu valida, & in signis, & in prodigiis, & in virtute tua magna, & in brachio excelso, & fecisti tibi nomen sicut est dies iste:

* *Dan. 9. 15.*

12. peccavimus, impiè egimus, iniquè gestimus Domine Deus noster, in omnibus iustitiis tuis.

13. Avertatur ira tua à nobis: quia derelicti sumus pauci inter gentes, ubi dispersisti nos.

14. Exaudi Domine preces nostras, & orationes nostras, & educ nos propter te, & da nobis invenire gratiam ante faciem eorum, qui nos abduxerunt:

15. ut sciat omnis terra quia tu es Dominus Deus noster, & quia nomen tuum invocatum est super Israel, & super genus ipsius.

16. * Respice Domine de domo sancta tua in nos, & inclina aurem tuam, & exaudi nos.

* *Deut. 26. 15. Iai. 63. 15.*

17. * Aperi oculos tuos, & vide. ** quia non mortui, qui sunt in inferno, quorum spiritus acceptus est à visceribus suis, dabunt honorem, & justificationem Domino:

* *Iai. 37. 17. & 64. 9.* ** *Ps. 113. 17.*

18. sed anima, quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curva, & infirma, & oculi deficientes, & anima esuriens dat tibi gloriam & iustitiam Domino.

19. Quia non secundum iustitias patrum nostrorum nos fundimus preces, & petimus misericordiam ante conspectum tuum Domine Deus noster:

20. sed quia misisti iram tuam, & furorem tuum super nos, sicut locutus es in manu puerorum tuorum prophetarum, dicens:

21. Sic dicit Dominus: Inclinate humerum vestrum, & cervicem vestram, & opera facite regi Babylonis: & sedebitis in terra, quam dedi patribus vestris.

22. Quod si non audieritis vocem Domini Dei vestri operari regi Babylonis: defectionem vestram faciam de civitatibus Iuda, & à foris Ierusalem.

23. & auferam à vobis vocem iucunditatis, & vocem gaudii, & vocem sponsi, & vocem sponsæ, & erit omnis terra sine vestigio ab inhabitantibus eam.

24. & non audierunt vocem tuam, ut operarentur regi Babylonis: & statuerunt verba tua, quæ locutus es in manibus puerorum tuorum prophetarum, ut transferrent ossa regum nostrorum, & ossa patrum nostrorum de loco suo:

25. & ecce projecta sunt in calore solis, & in gelu noctis: & mortui sunt in doloribus pessimis, in fame & in gladio, & in emissionem.

26. Et posuisti templum, in quo invocatum est nomen tuum in ipso, sicut hæc dies, propter iniquitatem domus Israel, & domus Iuda.

27. Et fecisti in nobis Domine Deus noster secundum omnem bonitatem tuam, & secundum omnem miserationem tuam illam magnam:

28. sicut locutus es in manu pueri tui Moyse in Ægypto, quæ præcepisti ei scribere legem tuam coram filiis Israel,

29. dicens: * Si non audieritis vocem meam, multitudo hæc magna convertetur in minimam inter gentes, quod ego eos disperiam: * *Lev. 26. 14. Deut. 28. 15.*

30. quia scio quod me non audiet populus, opulus est enim dura cervice: & convertetur

ad cor suum in terra captivitatis suæ:

31. & scient quia ego sum Dominus Deus eorum, & dabo eis cor, & intelligent: aures, & audient.

32. Et laudabunt me in terra captivitatis suæ, & in memores erunt nominis mei.

33. Et avertent se à dorso suo duro, & à malignitatibus suis: quia remisscentur viam patrum suorum qui peccaverunt in me.

34. Et revocabo illos in terram, quam iuravi patribus eorum Abraham, Isaac, & Iacob, & dominabuntur eis: & multiplicabo eos, & non minuiabuntur.

35. Et statuiam illis testamentum alterum sempiternum, ut sim illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum: & non movebo amplius populum meum, filios Israel à terra, quam dedi illis.

CAPUT III.

Perseverant confiteri peccata sua & patrum suorum, obsecrantes Deum pro misericordia: Israel in captivitate ductus est, eo quod dereliquerit viam sapientia, quæ non invenitur à potentibus, divitibus, aut gigantibus: sed populo Israel tradita fuerat à Deo, cui omnes suæ creaturae obediunt: additurque de Christi adventu in carnem.

1. **E**T nunc Domine omnipotens, Deus Israel, anima in angustis, & spiritus anxius clamat ad te:

2. audi Domine, & miserere, quia Deus es misericors, & miserere nostri: quia peccavimus ante te.

3. Quia tu sedes in sempiternum, & nos peribimus in ævum?

4. Domine omnipotens, Deus Israel, audi nunc orationem mortuorum Israel, & filiorum ipsorum, qui peccaverunt ante te, & non audierunt vocem Domini Dei sui, & agglutinata sunt nobis mala.

5. Noli meminisse iniquitatum patrum nostrorum, sed memento manus tuæ, & nominis tui in tempore isto:

6. quia tu es Dominus Deus noster, & laudabimus te Domine:

7. quia propter hoc dedisti timorem tuum in cordibus nostris, & ut invocemus nomen tuum, & laudemus te in captivitate nostra, quia convertimur ab iniquitate patrum nostrorum, qui peccaverunt ante te.

8. Et ecce nos in captivitate nostra sumus hodie, quia nos dispersisti in imperium, & in maledictum, & in peccatum, secundum omnes iniquitates patrum nostrorum, qui recesserunt à te Domine Deus noster.

9. Audi Israel mandata vitæ: auribus percipe, ut scias prudentiam.

10. Quid est Israel quod in terra inimicorum est?

11. inveterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum descendentibus in infernum.

12. Dereliquisti fontem sapientiæ.

13. nam si in via Dei ambulasses, habitasses utique in pace sempiterna.

14. Disce ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus: ut scias simul ubi sit longitudo vitæ & victus, ubi sit lumen oculorum, & pax.

15. Quis invenit locum ejus? & quis intravit in thesauros ejus?

16. Ubi sunt principes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram?

17. qui in avibus cæli ludunt,

18. qui

18. qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum: qui argentum fabricant & solliciti sunt: nec est inventio operum illorum?

19. exterminati sunt, & ad inferos descendunt, & alii loco eorum surrexerunt.

20. Juvenes viderunt lumen, & habitaverunt super terram: viam autem disciplinæ ignoraverunt.

21. neque intellexerunt semitas ejus, neque filii eorum susceperunt eam, à facie ipsorum longe facta est:

22. non est audita in terra Chanaan, neque visa est in Theman.

23. Filii quoque Agar, qui exquirunt prudentiam, quæ de terra est, negotiatores Merharæ, & Theman, & fabulatores, & exquiretores prudentiæ & intelligentiæ: viam autem sapientiæ nescierunt, neque commemorati sunt semitas ejus.

24. O Israel quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis ejus?

25. Magnus est, & non habet finem: excelsus & immensus.

26. Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, statura magna scientes bellum.

27. Non hos elegit Dominus, neque viam disciplinæ invenerunt: propterea perierunt.

28. Et quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam.

29. Quis ascendit in cælum, & accepit eam, & eduxit eam de nubibus?

30. Quis transfretavit mare, & invenit illam? & attulit illam super aurum electum?

31. Non est qui possit scire vias ejus, neque qui exquirat semitas ejus:

32. sed qui scit universa, novit eam, & advenit eam prudentia sua: qui preparavit terram in æterno tempore, & replevit eam pecudibus, & quadrupedibus:

33. qui emittit lumen, & vadit: & vocavit illud, & obedit illi in tremore.

34. Stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis, & lætatiæ sunt:

35. vocatæ sunt, & dixerunt: Adsumus: & luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas.

36. Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius adversus eum.

37. Hic advenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo.

38. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.

CAPUT IV.

Ierusalem suam luget desolationem, hortaturque filios suos, ut forti sint animo. nam sicut propter ipsorum peccata Deus eos tradidit adversarius, ita eis liberatis puniet hostes ipsorum.

1. **H**ic liber mandatorum Dei, & lex, quæ est in æternum: omnes, qui tenent eam, pervenient ad vitam: qui autem dereliquerunt eam, in mortem.

2. Convertere Iacob, & apprehende eam, ambula per viam ad splendorem ejus contra lumen ejus.

3. Ne tradas alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ.

4. Beati sumus Israel: quia quæ Deo placent, manifesta sunt nobis.

5. Animæquior esto populus Dei, mémorabilis Israel:

6. venundati estis gentibus non in perditio-

nem: sed propter quod in ira ad iracundiam provocastis Deum, traditi estis adversarius.

7. Exacerbastis enim eum, qui fecit vos: Deum æternum, immolantes dæmoniis, & non Deo.

8. Obliti enim estis Deum, qui nutrit vos, & contristastis nutricem vestram Ierusalem.

9. Vidit enim iracundiam à Deo venientem vobis, & dixit: Audite confines Sion, adduxit enim mihi Deus luctum magnum:

10. Vidi enim captivitatem populi mei, filiorum meorum, & filiarum, quam superduxit illis æternus.

11. Nutrivi enim illos cum jucunditate: dimisi autem illos cum fletu & luctu.

12. Nemo gaudeat super me viduam, & desolatam: à multis derelicta sum propter peccata filiorum meorum, quia declinaverunt à lege Dei.

13. Justitias autem ipsius nescierunt, nec ambulaverunt per vias mandatorum Dei, neque per semitas veritatis ejus cum iustitia ingressi sunt.

14. Veniant confines Sion, & memorentur captivitatem filiorum, & filiarum mearum, quam superduxit illis æternus.

15. Adduxit enim super illos gentem de longinquo, gentem improbam, & alterius lingue:

16. qui non sunt reveriti senem, neque pueros miseri sunt, & abduxerunt dilectos viduæ, & à filiis unicam desolaverunt.

17. Ego autem quid possum adjuvare vos?

18. Qui enim adduxit super vos mala, ipsa vos eripiet de manibus inimicorum vestrorum.

19. Ambulate filii, ambulate: ego enim derelicta sum sola.

20. Exui me stola pacis, indui autem me sacco obsecrationis, & clamabo ad Altissimum in diebus meis.

21. Animæquiores estote filii, clamate ad Dominum, & eripiet vos de manu principum inimicorum.

22. Ego enim speravi in æternum salutem vestram: & venit mihi gaudium à sancto super misericordia, quæ venit vobis ab æterno salutari nostro.

23. Emisi enim vos cum luctu & ploratu: reducet autem vos mihi Dominus cum gaudio & jucunditate in sempiternum.

24. Sicut enim viderunt vicinæ Sion captivitatem vestram à Deo, sic videbunt & in celeritate salutem vestram à Deo, quæ perveniet vobis cum honore magno, & splendore æterno.

25. Filii patienter sustinete iram, quæ superveniet vobis, persecutus est enim te inimicus tuus, sed cito videbis perditionem ipsius: & super services ipsius ascendes.

26. Delicati mei ambulaverunt vias asperas: ducti sunt enim ut gressu diu super inimicis.

27. Animæquiores estote filii, & proclamate ad Dominum: erit enim memoria vestra ab eo, qui duxit vos.

28. Sicut enim fuit sensus vester ut erraretis à Deo: decies tantum iterum convertentes requiratis eum.

29. Qui enim induxit vobis mala, ipse rursum adducet vobis sempiternam jucunditatem cum salute vestra.

30. Animæquior esto Ierusalem, exhortatur enim te, qui te nominavit.

31. Nocentes peribunt, qui te vexaverunt: & qui gratulati sunt in tua ruina, punientur.

32. Civitates, quibus, servierunt filii tui, punientur; & quæ accepit filios tuos.

33. Sicut enim gavisus est in tua ruina, & lætata est in casu tuo, sic contristabitur in sua desolatione.

34. Et amputabitur exaltatio multitudinis ejus, & gaudium ejus erit in luctum.

35. Ignis enim superveniet ei ab æterno in longiturnis diebus, & habitabitur à demoniis in multitudine temporis.

36. * Circumspice Ierusalem ad Orientem, & vide jucunditatem à Leò tibi venientem.

* *Isai. 5. 5.*

37. Ecce enim veniunt filii tui, quos dimisisti dispersos, veniunt collecti ab Oriente usque ad Occidentem, in verbo sancti gaudentes in honorem Dei.

C A P U T V.

Iubetur Ierusalem luctum exuere, eò quod filii ejus cum ignominia ducti in captivitatem, cum gloria sint ad eam red cendi.

1. **E**Xus te Ierusalem stola luctus, & vexationis tuæ: & induge te decore, & honore ejus, quæ à Deo tibi est sempiternæ gloriæ.

2. Circumdabit te Deus diploide justitiæ, & imponet mitram capituli honoris æterni.

3. Deus enim ostendet splendorem suum in te, omni qui sub cælo est.

4. Nominabitur enim tibi nomen tuum à Deo in sempiternum; Pax justitiæ, & honor pietatis.

5. Exurge Ierusalem, & sta in excelso: * & circumspice ad Orientem, & vide collectos filios tuos ab Oriente sole usque ad Occidentem, in verbo sancti gaudentes Dei memoria.

* *Supra. 4. 36.*

6. Exierunt enim ab te pedibus ducti ab inimicis; adducet autem illos Dominus ad te portatos in honore sicut filios regni.

7. Constituit enim Deus humillare omnem montem excelsum, & rupes perennes, & convallas replere in aequalitatem terræ: ut ambulet Israël diligenter in honorem Dei.

8. Obumbraverunt autem & silvæ, & omne lignum suavitatis Israel ex mandato Dei.

9. Adducet enim Deus Israel cum jucunditate in lumine majestatis suæ, cum misericordia, & justitiâ, quæ est ex ipso.

C A P U T VI.

Judei apud Babylonios captivos vaticinatur Jeremia. Post septem generationes liberandos; hortaturque, ut sibi capiant ab illorum idololatria, ostendens à plurimis effectibus imbecillia esse idola, penitusque sensu carentia, ac vanissima.

Exemplar epistolæ, quam misit Jeremias ad abduccendos captivos in Babyloniam à rege Babyloniorum, ut annuntiaret illis secundum quod præceptum est illi à Deo.

1. * PROPTER peccata, quæ peccastis ante Deum, abducenti in Babyloniam captivi à Nabuchodonosor rege Babyloniorum.

* *Jer. 25. 9.*

2. Ingressi itaque in Babylonem, eritis ibi anni plurimi, & temporibus longis usque ad generationes septem: post hoc autem educam vos inde cum pace.

3. * Nunc autem videbitis in Babylonia deos aureos, & argenteos, & lapideos, & ligneos in humeris portati, ostentantes metum gentibus.

* *Isai. 44. 10.*

4. Videte ergo ne & vos similes efficiamini facili alienis, & metuatis, & metus vos capiat in ipsis.

5. Visa itaque turba de retrò, & ab antè, adorantes, dicite in cordibus vestris. Te oportet adorari Domine.

6. Angelus enim meus vobiscum est: ipse autem exquiram animas vestras.

7. Nam lingua ipsorum polita à fabio, ipsa etiam inaurata, & inargentata falsa sunt, & non possunt loqui.

8. Et sicut virgini amanti ornamenta: ita accepto auro fabricati sunt.

9. Coronas certe aureas habent super capita sua diti illorum: undè subtrahunt sacerdotes ab eis aurum, & argentum, & erogant illud in semetipsos.

10. Dant autem & ex ipso prostitutis, & meretrices ornant: & iterum cum receperint illud à meretricibus, ornant deos suos.

11. Hi autem non liberantur ab æragine, & tinea.

12. Operitis autem illis veste purpurea, extingunt faciem ipsorum propter pulverem domus, qui est plurimus inter eos.

13. Sceptra autem habet ut homo, sicut judex regionis, qui in se peccantem non interficit.

14. Habet etiam in manu gladium, & securim, se autem de bello, & à latronibus non liberat. Undè vobis notum sit quia non sunt dii.

15. Non ergo timueritis eos. Sicut enim vas hominis contractum inutile efficitur, tales sunt & dii illorum:

16. Constitruti illis in domo, oculi eorum pleni sunt pulvere à pedibus introeuntium.

17. Et sicut alicui, qui regem offendit, circumseptæ sunt januæ: aut sicut ad sepulchrum adductum mortuum, qui tutantur sacerdotes ostia clausuris, & seris, ne à latronibus expolientur.

18. Lucernas accendunt illis, & quidem multas, ex quibus nullam videre possunt: sunt autem sicut tiabes in domo.

19. Corda verò eorum dicunt elingere serpentes, qui de terra sunt, dum comedunt eos, & vestimentum ipsorum, & non sentiunt.

20. Nigræ fiunt facies eorum à fumo, qui in domo fit

21. Supra corpus eorum, & supra caput eorum volant noctuæ, & hirundines, & aves etiam similiter & cattæ.

22. Undè sciatis quia non sunt dii. Ne ergo timueritis eos.

23. Autum etiam, quod habent, ad speciem est. Nisi aliquis extenderit æruginem, non fulgebunt; neque enim dum confiantur, sentiebant.

24. Ex omni pretio empta sunt, in quibus spiritus non inest ipsis.

25. * Sinè pedibus in humeris portantur, ostentantes ignobilitatem suam hominibus. Confundantur etiam qui colunt ea.

* *Isai. 46. 7.*

26. Propterea si ceciderint in terram, à semetipsis non consurgunt neque si quis eum statuerit rectum, per semetipsum stabit, sed sicut mortuus munera eorum illis opponuntur.

27. Hostias illorum vendunt Sacerdotes ipsorum, & abutuntur: similiter & mulieres eorum deceptes, neque infirmo, neque mendicanti aliquid impertiunt.

28. de sacrificiis eorum fætæ, & mensuatæ contingunt. Scientes itaque ex his quia non sunt dii, ne timeatis eos.

29. Unde enim vocantur dii? Quia mulieres apponunt diis argenteis, & aureis, & ligneis.

30. & in domibus eorum sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam, quorum capita nuda sunt.

31. Rugiunt autem clamantes contra deos suos, sicut in cena mortui.

32. Vestimenta eorum auferunt sacerdotes, & vestiunt uires suas, & filios suos.

33. Neque si quid mali patiuntur ab aliquo, neque si quid boni, poterunt retribuere neque regem constituere possunt, neque auferre.

34. Similiter neque dare divitias possunt, neque malum retribuere. Si quis illis votum voverit, & non reddiderit: neque hoc requirunt.

35. Hominem a morte non liberant, neque infernum a potentiore eripiunt.

36. Hominem cæcum ad visum non restitunt, de necessitate hominem non liberant.

37. Viduæ non miserebuntur, neque orphanis beneficient.

38. Lapidibus de monte similes sunt dii illorum, lignei, & lapidei, & aurei, & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur.

39. Quomodo ergo æstimandum est, aut dicendum, illos esse deos?

40. Adhuc enim ipsis Chaldeis non honorantibus ea: qui cum audierint mutum non posse loqui, offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui.

41. Quasi possint sentire qui non habent motum, & ipsi cum intellexerint, relinquunt ea: sensum enim non habent ipsi dii illorum.

42. Mulieres autem circumdatæ funibus in vis sedent, succedentes ossa olivarum.

43. Cum autem aliqua ex ipsis attrita ab aliquo transeunt dormierit cum eo, proxime suæ exprobrat quod ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis ejus disruptus sit.

44. Omnia autem quæ illis fiunt, falsa sunt. Quomodo æstimandum, aut dicendum est, illos esse deos?

45. A fabris autem, & ab aurificibus facta sunt. Nihil aliud erunt, nisi id quod voluit esse sacerdotes.

46. Artifices etiam ipsi, qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Numquid ergo possunt ea, quæ fabricata sunt ab ipsis, esse dii?

47. Reliquiunt autem falsa, & opprobrium postea futurus.

48. Nam cum supervenerit illis prælium, & mala: cogitant sacerdotes apud se, ubi se abscondant cum illis.

49. Quomodo ergo sentiri debeant quoniam dii sunt, qui nec de bello se liberant, neque de malis se eripiunt?

50. Nam cum sint lignea, inaurata, & inargentata, scietur postea quia falsa sunt ab universis Gentibus, & regibus quæ manifestata sunt quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, & nullum Dei opus cum illis.

51. Unde ergo notum est, quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, & nullum Dei opus in ipsis est?

52. Regem regioni non suscitant, neque pluviam hominibus dabant.

53. Iudicium quoque non discernent, neque regiones liberabunt ab injuria: quia nihil possunt, sicut corniculæ inter medium cæli, & terræ.

54. Etenim cum inciderit ignis in domum

deorum ligneorum, argenteorum, & aureorum, sacerdotes quidem ipsorum fugient, & liberabuntur: ipsi vero sicut trabes in medio comburentur.

55. Regi autem, & bello non resistent. Quomodo ergo æstimandum est, aut recipiendum quia dii sunt?

56. Non a furibus, neque a latronibus se liberabunt dii lignei, & lapidei, & inaurati & inargentati, quibus hi, qui sortiores sunt,

57. aurum, & argentum, & vestimentum, quo operi sunt, auferent illis, & abibunt, nec sibi auxilium ferent.

58. Itaque melius est esse regem ostentantem virtutem suam: aut vas in domo utile, in quo gloriabitur qui possidet illud: vel ostium in domo, quod custodit quæ in ipsa sunt, quam falsi dii.

59. Sol quidem, & luna, ac sidera cum sint splendida, & emissa ad utilitates, obaudiunt.

60. Similiter & fulgur cum apparuerit, perspicuum est: id ipsum autem & spiritus in omni regione spirat.

61. Et nubes, quibus cum imperatum fuerit a Deo perambulare universum orbem, perficiunt quod imperatum est eis.

62. Ignis etiam missus desuper ut consummat montes, & silvas, sicut quod præceptum est ei. Hac autem neque speciebus, neque virtutibus uni eorum similia sunt.

63. Unde neque existimandum est, neque dicendum, illos esse deos, quando non possunt neque iudicium judicare, neque quidquam facere hominibus.

64. Scientes itaque quia non sunt dii, ne ergo timeant eos.

65. Neque enim regibus maledicent, neque benedicent.

66. Signa etiam in cælo Gentibus non ostendunt, neque ut sol lucebunt, neque illuminabunt ut luna.

67. Bestiæ meliores sunt illis, quæ possunt fugere sub tectum, ac prodesse sibi.

68. Nullo itaque modo nobis est manifestum quia sunt dii: propter quod ne timeant eos.

69. Nam sicut in cucumerario formido nihil custodit: ita sunt dii illorum lignei, & argentei, & inaurati.

70. Eodem modo & in horto spina alba, supra quam omnis avis sedet. Similiter & mortuo projecto in tenebris similes sunt dii illorum lignei, & inaurati, & inargentati.

71. A pupula quoque & murice, quæ supra illos timeant, scietis itaque quia non sunt dii. Ipsi etiam postmodum comeduntur, & erunt opprobrium in regione.

72. Melior est homo justus, qui non habet simulachra: nam erit longe ab opprobriis.

PROPHETIA EZECHIELIS.

CAPUT PRIMUM.

Tempus & locus quibus Ezechiel ostensa sunt visiones Dei: namque in medio ignis similitudo quatuor animalium quæ describuntur, similiter & rotarum, firmamenti, throni, & hominis in throno sedentis igne circumdati.

1. **ET** factum est in trigesimo anno, in quarto, in quinta mensis, cum essem in medio captivorum * juxta fluvium Chobar, aperti sunt cæli, & vidi visiones Dei.

* *Inft.* 3. 23. & 10. 20. & 43. 3.

Min 4

2. In

2. In quinta mensis, ipse est annus quintus transmigrationis regis loachin,

3. factum est verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi sacerdotem in terra Chaldaeorum, secus flumen Chobar: & tacta est super eum ibi manus Domini.

4. Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone: & nubes magna, & ignis involvens, & splendor in circuitu eius: & de medio eius quasi species electri, id est de medio ignis:

5. & in medio eius similitudo quatuor animalium: & hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis.

6. Quatuor facies uni, & quatuor pennae uni.

7. Pedes eorum pedes recti, & planta pedis eorum quasi planta pedis vituli, & scintillae quasi aspectus aëris candentis,

8. Et manus hominis sub penis eorum in quatuor partibus: & facies, & pennas per quatuor partes habebant.

9. Iuncturaeque erant pennae eorum alterius ad alterum: non revertentur cum incederent: sed unumquodque ante faciem suam gradiabatur.

10. Similitudo autem vultus eorum: facies hominis, & facies leonis à dextris ipsorum quatuor; facies autem bovis, à sinistris ipsorum quatuor, & facies aquilae desuper ipsorum quatuor,

11. Facies eorum, & pennae eorum extensa desuper: duae pennae singulorum iungebantur, & duae tegebant corpora eorum.

12. & unumquodque eorum coram facie sua ambulabat: ubi erat impetus spiritus illuc gradiabantur, nec revertentur cum ambularent.

13. Et similitudo animalium, aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, & quasi aspectus lampadarum. Hæc erat visio discurrens in medio animalium, splendor ignis, & de igne fulgur egrediens.

14. Et animalia ibant, & revertentur in similitudinem fulvis coruscantis

15. Cūque aspicerem animalia, apparuit rota una super terram iuxta animalia, habens quatuor facies,

16. & aspectus rotarum, & opus earum, quasi visio maris: & una similitudo ipsarum quatuor: & aspectus earum & opera, quasi sit rota in medio rotæ.

17. Per quatuor partes earum euntes ibant: & non revertentur cum ambularent.

18. Statuta quoque erat rotis, & altitudo, & horribilis aspectus: & totum corpus oculis plenum in circuitu ipsarum quatuor,

* *Inf.* 10. 12.

19. Cūque ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ iuxta ea: & cum eleventur animalia de terra, elevabantur simul & rotæ

20. Quocumque ibat spiritus, illuc euntes spiritu, & rotæ pariter elevabantur, sequentes eum. Spiritus enim vitæ erat in rotis.

21. Cum euntibus ibant, & cum stantibus stabant: & cum elevatis à terra, pariter elevabantur & rotæ, sequentes ea: quia spiritus vitæ erat in rotis.

22. Et similitudo super capita animalium firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis & extensi super capita eorum desuper.

23. Sub firmamento autem pennae eorum rectæ alterius ad alterum: unumquodque duabus alis velabat corpus suum, & alterum similiter velabatur.

24. Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, quasi sonum sublimis Dei, cum ambularent quasi sonus erat multitudinis ut sonus castrorum, cūque starent, demittebantur pennae eorum.

25. Nam cum fieret vox super firmamentum, quod erat super caput eorum, stabant, & submittebant alas suas.

26. Et super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni: & super similitudinem throni, similitudo quasi aspectus hominis desuper.

27. Et vidi quasi speciem electri, velut aspectum ignis, intinsecus ejus per circuitum: à lumbis ejus & desuper, & à lumbis ejus usque deorsum, vidi quasi speciem ignis splendens in circuitu.

28. Velut aspectum arcus cum fuerit in nube in die pluviae. Hic erat aspectus splendoris per gyrum.

CAPUT II.

Roboratur propheta exterioris: ut intrepidè arguat rebelles filios israel, si quomodo tandem ab inveteratis peccatis respiciant: & jubetur comedere librum scriptum intus & foris, in quo erant lamentationes, & carmen, & vg.

1. **H**æc visio similitudinis gloriæ Domini, & vidi, & cecidi in faciem meam, & audiui vocem loquentis. Et dixit ad me: Fili hominis sta super pedes tuos, & loquar tecum.

2. Et ingressus est in me spiritus postquam locutus est mihi, & statuit me supra pedes meos: & audiui loquentem ad me.

3. & dixerunt: Fili hominis, mitto ego te ad filios israel, ad gentes apostatras, quæ recesserunt à me: ipsi & patres eorum prævaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc.

4. Et filii dura facie, & indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te: & dicēs ad eos: Hæc dicit Dominus Deus:

5. Si forte vel ipsi audiant, & si forte quiescant, quoniam domus exasperans est: & scient quia propheta fuerit in medio eorum.

6. Tu ergo fili hominis ne timeas eos, neque sermones eorum metuas: quoniam increduli & subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas, verba eorum ne timeas, & vultus eorum ne formides quia domus exasperans est.

7. Loqueris ergo verba mea ad eos, si forte audiant, & quiescant: quoniam irritatores sunt.

8. Tu autem fili hominis audi quæcumque loquor ad te: & noli esse exasperans sicut domus exasperatrix est: aperi os tuum & comede quæcumque ego do tibi.

9. Et vidi, & ecce manus missa ad me, in qua erat involutus liber: & expandit illum coram me, * qui erat scriptus intus, & foris & scriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & vg. * *Apoc.* 5. 1.

CAPUT III.

Comesto libro datur propheta facies adamantina, ut intrepidè arguat durissimos filios israel in transmigratione constitutos: missus autem constituitur speculator, qui si visum imminens malum non annuntiaverit, eius qui perire reus efficitur: si autem annuntiaverit, animam suam liberat, etiam si alius peccat: deinde

de campum ingressus, viæque ibi gloria Domini, jubetur in domo sua includi, tamquam vincitum ac mutus.

1. **E**T dixit ad me: Fili hominis quodcumque inveneris comedere; comede volumine istud, & vadens loquere ad filios Israel.

2. Et aperui os meum, & cibavit me volumine illo:

3. & dixit ad me: Fili hominis venter tuus comedet, & viscera tua complebuntur volumine isto, quod ego do tibi. * Et comedi illud: & factum est in ore meo sicut mel dulce. * *Apoc. 10. 9. & 10.*

4. Et dixit ad me: Fili hominis vade ad domum Israel, & loqueris verba mea ad eos.

5. Non enim ad populum profundi sermonis, & ignotæ linguæ tu mitteris ad domum Israel.

6. neque ad populos multos profundi sermonis, & ignotæ linguæ: quorum non possis audire sermones: & si ad illos mittereris, ipsi audient te.

7. Domus autem Israel nolunt audire te: quia nolunt audire me. omnis quippe domus Israel attrita fronte est, & duro corde.

8. Ecce dedi faciem tuam valentiorum faciebibus eorum, & frontem tuam duriorum frontibus eorum.

9. Ut adamantes, & ut silicem dedi faciem tuam: ne timeas eos, neque metuas à facie eorum: quia domus exasperans est.

10. Et dixit ad me: Fili hominis omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, assume in corde tuo, & auribus tuis audi:

11. Et vade ingredi ad transmigratorem, ad filios populi tui, & loqueris ad eos, & dices eis: Hæc dicit Dominus Deus. si forte audiant, & quiescant.

12. Et assumpsit me spiritus, & audivi post me vocem commotionis magnæ: Benedicta gloria Domini de loco suo,

13. & vocem alatum animalium percutientium alteram ad alteram, & vocem rorum sequentium animalia, & vocem commotionis magnæ.

14. Spiritus quoque levavit me, & assumpsit me: & abiit amarus in indignatione spiritus mei: manus enim Domini erat mecum, confortans me.

15. Et veni ad transmigratorem, ad acerbum novarum frugum, ad eos, qui habitabant juxta flumen Chobar, & sedi ubi illi sedebant: & mansi ibi septem diebus mœrens in medio eorum.

16. Cum autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens:

17. * Fili hominis speculatorem dedi te domui Israel: & audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me. * *Infr. 33. 7.*

18. Si dicente me ad impium: Morte morieris: non annuntiaveris ei, neque locutus fueris ut avertatur à via sua impia, & vivat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram.

19. Si autem tu annuntiaveris impio, & ille non fuerit conversus ab impietate sua, & à via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti.

20. Sed & si conversus justus à justitia sua fuerit, & fecerit iniquitatem: ponam offendiculum coram eo, ipse morietur, quia non annuntiasti ei: in peccato suo morietur, & non erunt in memoria justitiæ ejus, quas

fecit: sanguinem verò eius de manu tua requiram.

21. Si autem tu annuntiaveris justo ut non peccet justus, & ille non peccaverit: vivens vivet, quia annuntiasti ei, & tu animam tuam liberasti.

22. Et facta est super me manus Domini, & dixit ad me: Surgens, egredere in campum, & ibi loquar tecum.

23. Et surgens egressus sum in campum. & ecce ibi gloria Domini stabat quasi gloria, quam vidi * juxta fluvium Chobar: & cecidi in faciem meam. * *Supr. 1. 3.*

24. Et ingressus est in me spiritus, & statuit me super pedes meos: & locutus est mihi, & dixit ad me: Ingredere, & includere in medio domus tuæ.

25. Et tu illi hominis, ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis: & non egredieris de medio eorum.

26. Et linguam tuam adhæreris faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans: quia domus exasperans est.

27. Cum autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Qui audit, audiat: & qui quiescit, quiescat: quia domus exasperans est.

CAPUT IV.

Jubetur Propheta figurare obsidionem Jerusalem, ac dormire super latus sinistrum 390. diebus, super dextrum vero 40., ac vitem cibum & fidei confectum sibi preparare. quibus designet calamitatem filiorum Israel, obsidionem & afflictionem habitantium Jerusalem.

1. **E**T tu fili hominis sume tibi laterem, & pones eum coram te: & describes in eo civitatem Jerusalem.

2. Et ordinaris adversus eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggeiem, & dabis contra eam castia, & pones arietes in gyro.

3. Et tu sume tibi sartagine ferream, & pones eam in mutuum ferreum inter te, & inter civitatem: & obfirmabis faciem tuam ad eam, & erit in obsidionem, & circumdabis eam, signum est domui Israel,

4. Et tu dormies super latus tuum sinistrum, & pones iniquitates domus Israel super eo numero dierum, quibus dormies super illud, & assumes iniquitatem eorum.

5. Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, numero dierum trecentos & nonaginta dies: & portabis iniquitatem domus Israel.

6. Et cum compleveris hæc, dormies super latus tuum dextrum secundò: & assumes iniquitatem domus Iuda quadraginta diebus, diem pro anno, diem, inquam, pro anno dedi tibi. * *Num. 14. 34.*

7. Et ad obsidionem Jerusalem convertes faciem tuam, & brachium tuum erit extensum: & prophetabis adversus eam.

8. Ecce circumdedi te vinculis: & non te convertes à latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obsidionis tuæ.

9. Et tu sume tibi frumentum, & hordeum: & fabam, & lentem, & milium, & viciam: & mites ea in vas unum, & facies tibi panes numero dierum, quibus dormies super latus tuum: trecentis & nonaginta diebus comedes illud.

10. Cibus autem tuus, quo vesceris, erit in pondere viginti stateres in die: à tempore usque ad tempus comedes illud.

11. Et aquam in mensura hibes, sextam partem huius a tempore usque ad tempus hibes illud.

12. Et quasi subcinericium hordaceum comedet illud, & stercore, quod egreditur de homine, operies illud in oculis eorum.

13. Et dixit Dominus: Sic comedent filii Israel panem suum pollutum inter Gentes, ad quas eieciam eos. * *Gen* 9. 4.

14. Et dixi: A a a, Domine Deus, ecce anima mea non est polluta, & morticinum, & laceratum à bestiis non comedi ab infantia mea usque nunc, & non est ingressa in os meum omnis caro immunda.

15. Et dixit ad me. Ecce dedi tibi firmum bonum pro stercoribus humanis: & facies panem tuum in eo.

16. Et dixit ad me: Fili hominis: * Ecce ego conteram baculum panis in Ierusalem: & comedent panem in pondere, & in solitudine: & aquam in mensura, & in angustia bibent: * *Infr.* 5. 16. & 14. 13.

17. Ut deficientibus pane & aqua, corruat unusquisque ad fratrem suum: & contabescant in iniquitatibus suis.

CAPUT V.

Per detonsos capitis & barbæ propheta pilos jussu Domini, variegæ consumptos, assignantur Judæi, propter sua peccata fame & gladio consumendi: sic ut patres filios, & filii patres comedant: reliqui vero in captivitatem ducendi, ubi sint opprobrium ac stupor Gentibus, quarum superarunt scelera.

1. **E**T tu fili hominis sume tibi gladium acutum, radentem pilos, & assumes eum, & duces per caput tuum, & per barbam tuam: & assumes tibi statëram ponderis, & divides eos.

2. Tertiam partem igni combures in medio civitatis, juxta completionem dierum obsidionis: & assumes tertiam partem, & concides gladio in circuitu ejus: tertiam verò aliam disperges in ventum, & gladium nudabo post eos.

3. Et sumes indè parvum numerum: & ligabis eos in summitate palli tui.

4. Et ex eis rursum folles, & projicies eos in medio ignis, & combures eos igni: & ex eo egredietur ignis in omnem domum Israel.

5. Hæc dicit Dominus Deus: Ista est Ierusalem, in medio gentium posui eam, & in circuitu ejus terras.

6. Et contempsit judicia mea, ut plus esset impietas quam Gentes: & præcepta mea ultra quam terræ, quæ in circuitu ejus sunt. judicia enim mea proceperunt, & in præceptis meis non ambulaverunt.

7. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Quia superastis Gentes, quæ in circuitu vestro sunt, & in præceptis meis non ambulastis, & judicia mea non fecistis, & juxta judicia Gentium, quæ in circuitu vestro sunt, non estis operati.

8. Ideo hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, & ipse ego faciam in medio tui judicia in oculis Gentium.

9. & faciam in te quod non feci: & quibus similia ultra non faciam propter omnes abominationes tuas.

10. Ideo patres comedent filios in medio tui, & filii comedent patres suos, & faciam in te judicia, & ventilabo universas reliquias tuas in omnem ventum.

11. Idcirco vivo ego, dicit Dominus Deus: Nisi pro eo quod sanctum meum violasti in omnibus offensionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis: ego quoque confringam, & non parces oculis meus, & non miserebor.

12. Tertia pars tui peste morietur, & fame consumetur in medio tui: & tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo. tertiam verò partem tuam in omnem ventum dispeigam, & gladium evaginabo post eos.

13. Et complebo furorem meum, & requiescere faciam indignationem meam in eis, & consolabor: & scient quia ego Dominus locutus sum in zelo meo, cum implevero indignationem meam in eis.

14. Et dabo te in desertum, & in opprobrium Gentibus, quæ in circuitu tuo sunt, in conspectu omnis praterantis.

15. Et eris opprobrium, & blasphemia, exemplum, & stupor in Gentibus, quæ in circuitu tuo sunt, cum fecero in te judicia in furore, & in indignatione, & in increpationibus meis.

16. Ego Dominus locutus sum: Quando misero sagittas famis pessimas in eos: quæ erunt mortiferæ, & quas mittam ut disperdam vos: & famem congregabo super vos, & conteram in vobis baculum panis.

* *Supr.* 4. 16. *Infr.* 14. 13.
17. Et imittam in vos famem, & bestias pessimas usque ad intermicionem: & pestilentia, & sanguis transibunt per te, & gladium inducam super te. ego Dominus locutus sum.

CAPUT VI.

Propter multiplicem idololatriam filiorum Israel, prædicatur eorum urbes & excelsa dissipanda, & qui pestem, gladium, & famem evaserint, dispergendi inter Gentes, ubi malis pressi, convertentur ad Dominum.

1. **E**T factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis pone faciem tuam ad montes Israel, & prophetabis ad eos.

3. & dices: * Montes Israel audite verbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, rupibus, & vallibus: Ecce ego inducam super vos gladium, & disperdam excelsa vestra, * *Infr.* 36. 2.

4. & demoliar aras vestras, & confringentur simulachra vestra: & dejiciam interfectos vestros ante idola vestra.

5. Et dabo cadavera filiorum Israel ante faciem simulachrorum vestrorum: & dispergam ossa vestra circum aras vestras.

6. in omnibus habitationibus vestris. Urbes desertæ erunt, & excelsa demolientur, & dissipabuntur: & interibunt aræ vestræ, & confringentur: & cessabunt idola vestra, & conterentur delubra vestra, & delebuntur opera vestra.

7. Et cadet interfecus in medio vestri: & scietis quia ego sum Dominus.

8. Et relinquam in vobis eos, qui fugerint gladium in Gentibus, cum disperseo vos in terris.

9. Et recordabuntur mei liberati vestri in Gentibus, ad quas captivi ducti sunt: quia contrivi cor eorum fornicans, & recedens à me: & oculos eorum fornicantes post idola sua, & displicebat sibi super malis quæ fecerunt in universis abominationibus suis.

10. Et scient quia ego Dominus non frustra locutus sum ut facerem eis malum hoc.

11. Hæc

11. Hæc dicit Dominus Deus : Percute manum tuam, & alide pedem tuum, & dici: Heu, ad omnes abominationes malorum domus Israel : quia gladio, fame, & peste ruituri sunt.

12. Qui longè est, peste morietur : qui autem propè, gladio corruet : & qui reliquus fuerit, & obsessus, fame morietur : & complebo indignationem meam in eis.

13. Et scietis quia ego Dominus, cum fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorum in circuitu ararum vestrarum, in omni colle excelso, & in cunctis summitatibus montium, & subtus omne lignum nemorosum, & subtus universam quercum frondosam, locum ubi ascenderunt thura redolentia universis idolis suis.

14. Et extendam manum meam super eos : & faciam terram desolatam, & destitutam à deserto Deblatha in omnibus habitationibus eorum : & scient quia ego Dominus.

CAPUT VII.

Denuntiat Propheta totius terræ Iuda extremam & inevitabilem vastationem proxime imminere propter ipsorum scelera.

1. **E**T factus est sermo Domini ad me, dicens.

2. Et tu fili hominis, hæc dicit Dominus Deus terræ Israel : Finis venit, venit finis super quatuor plagas terræ.

3. Nunc finis super te, & immittam furorem meum in te : & iudicabo te juxta vias tuas : & ponam contra te omnes abominationes tuas.

4. Et non parcat oculus meus super te, & non miserebor : sed vias tuas ponam super te, & abominationes tuæ in medio tui erunt : & scietis quia ego Dominus.

5. Hæc dicit Dominus Deus : Afflictio una, afflictio ecce venit.

6. finis venit, venit finis, evigilavit adversum te : ecce venit.

7. Venit contritio super te, qui habitas in terra : venit tempus, propè est dies occisionis, & non gloriæ montium.

8. Nunc de propinquo effundam iram meam super te, & complebo furorem meum in te : & iudicabo te juxta vias tuas, & imponam tibi omnia scelera tua.

9. Et non parcat oculus meus, nec miserebor, sed vias tuas imponam tibi, & abominationes tuæ in medio tui erunt : & scietis quia ego sum Dominus percultiens.

10. Ecce dies, ecce venit : egressa est contritio, floruit virga, germinavit superbia :

11. Iniquitas surrexit in virga impietatis : non ex eis, & non ex populo, neque ex sonitu eorum : & non erit requies in eis.

12. Venit tempus, appropinquavit dies : qui emit, non lætetur : & qui vendit, non lugeat : quia ira super omnem populum ejus.

13. Quia qui vendit, ad id, quod vendidit, non revertetur, & adhuc in viventibus vita eorum, visio enim ad omnem multitudinem ejus non regredietur : & vir in iniquitate vitæ suæ non confortabitur.

14. Canite tuba, præparentur omnes, & non est qui vadat ad prælium : ira enim mea super universum populum ejus.

15. Gladius foris : & pestis, & fames intrinsecus : qui in agro est, gladio morietur : & qui in civitate, pestilentia, & fame devorabuntur.

16. Et salvabuntur qui fugerint ex eis : &

erunt in montibus quasi columbæ convallium omnes trepidi, unusquisque in iniquitate sua.

17. Omnes manus dissolvuntur, & omnia genua fluent acuis.

18. * Et accingent se ciliciis, & operiet eos formido, & in omni facie confusio, & in universis capitibus eorum calvitium.

* *Isai. 15. 2. Jerem. 48. 37.*

19. Argentum eorum foras proicietur, & aurum eorum in sterquilinum erit. * Argentum eorum, & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini. Animam suam non saturabunt, & venties eorum non implebuntur : quia scandalum iniquitatis eorum factum est. * *Prov. 11. 4. Soph. 1. 18. Ezech. 5. 10.*

20. Et ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt, & imagines abominationum suarum, & simulachrorum fecerunt ex eo : propter hoc dedi eis illud in immunditiam.

21. & dabo illud in manus alienorum ad diripiendum, & impis terræ in prædam, & contaminabunt illud.

22. Et avertam faciem meam ab eis, & violabunt arcanum meum : & introibunt in illud emissarii, & contaminabunt illud.

23. Fac conclusionem : quoniam terra plena est iudicio sanguinum, & civitas plena iniquitate.

24. Et adducam pessimos de Gentibus, & possidebunt domos eorum, & quiescere faciam superbium potentium, & possidebunt sanctuaria eorum.

25. Angustia superveniente, requirent pacem, & non erit.

26. Conturbatio super conturbationem veniet, & auditus super auditum : & quærent visionem de propheta, & lex peribit à sacerdote, & consilium à senioribus.

27. Rex lugebit, & princeps induetur more, & manus populi terræ conturbabuntur. Secundum viam eorum faciam eis, & secundum iudicia eorum iudicabo eos : & scient quia ego Dominus.

CAPUT VIII.

Ezechiel post visam Dei similitudinem, spiritu raptus in Ierusalem, videt pessimas Iudeorum idololatrias sub variis figuris : quare dicit Dominus se eis non parciturum, nec orationes exaudieturum.

1. **E**T factum est in anno sexto, in sex-
sedebam in domo mea, & senes Iuda sedebant coram me, & cecidit ibi super me manus Domini Dei.

2. Et vidi, & ecce similitudo quasi aspectus ignis : ab aspectu lumborum ejus, & deorsum, ignis : & à lumbis ejus, & sursum, quasi aspectus splendoris, ut visio electri.

3. * Et emissa similitudo manus apprehendit me in cinctu capitis mei : & elevavit me Spiritus inter terram, & calan : & adduxit me in Ierusalem in visione Dei, juxta ostium interius, quod respiciebat ad Aquilonem, ubi erat statutum idolum zeli ad provocandum emulationem. * *Dan. 14. 35.*

4. Et ecce ibi gloria Dei Israel secundum visionem, quam videram in campo.

5. Et dixit ad me : Fili hominis, leva oculos tuos ad viam Aquilonis. Et levavi oculos meos ad viam Aquilonis. & ecce ab Aquilone portæ altaris idolum zeli in ipso introitu.

6. Et

6. Et dixit ad me: Fili hominis, putasne, vides tu quid isti faciunt, abominationes magnas, quas domus Israel facit hic, ut procul recedam à sanctuario meo? & adhuc conversus videbis abominationes maiores.

7. Et introduxit me ad ostium atrii: & vidi, & ecce foramen unum in pariete.

8. Et dixit ad me: Fili hominis fode parietem. Et cùm fodissem parietem, apparuit ostium unum.

9. Et dixit ad me: Ingredere, & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic.

10. Et ingressus vidi, & ecce omnis similitudo reptilium, & animalium, abominatio, & universa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum.

11. Et septuaginta viri de senioribus domus Israel, & Iezonias filius Saphan stabat in medio eorum, stantium ante picturas: & unusquisque habebat thuribulum in manu sua: & vapor nebulae de thure consurgebat.

12. Et dixit ad me: Certè vides fili hominis quæ seniores domus Israel faciunt in tenebris, unusquisque in abscondito cubiculi sui: dicunt enim: Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram.

13. Et dixit ad me: Adhuc conversus videbis abominationes majores, quas isti faciunt.

14. Et introduxit me per ostium portæ domus Domini, quod respiciebat ad Aquilonem: & ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem.

15. Et dixit ad me: Certè vidisti fili hominis: adhuc conversus videbis abominationes majores his.

16. Et introduxit me in atrium domus Domini interius: & ecce in ostio templi Domini inter vestibulum & altare, quasi viginti, quinque viri dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem: & adorabant ad ortum Solis.

17. Et dixit ad me: Certè vidisti fili hominis: numquid leve est hoc domui Iuda ut facerent abominationes istas, quas fecerunt hic: quia replentes terram iniquitate conversi sunt ad irritandum meum: & ecce applicant ramum ad nares suas.

18. Ergo & ego faciam in furore: non parceret oculus meus, nec miserebor: & cùm clamaverint ad aures meae voce magna, non exaudiam eos.

CAPUT IX.

Apparentes sex viri jubentur omnes in Jerusalem trucidare, qui à viro lineis vestito non sunt signo Thau notati: quo facto Dominus exclamanti propheta respondet id futurum, existentibus ipsorum criminibus.

1. **ET** clamavit in auribus meis voce magna, dicens: Appropinquaverunt visitationes urbis, & unusquisque vas interfectionis habet in manu sua.

2. Et ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, quæ respicit ad Aquilonem: & unusquisque vas interitus in manu ejus: vir quoque unus in medio eorum vestitus erat lineis, & atramentarium scriptoris ad renes ejus: & ingressi sunt, & steterunt juxta altare æreum.

3. Et gloria Domini Israel assumpta est de cherub, quæ erat super eum ad limen domus: & vocavit virum, qui indutus erat lineis, & atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis.

4. Et dixit Dominus ad eum: Transi per mediam civitatem in medio Ierusalem: * & signa thau super frontes viroium gentium, & doleatium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ejus. * *Exod. 12. 7.*

Apoc. 7. 3.

5. Et illis dixit, audiente me: Transite per civitatem sequentes eum, & percutite: non parcat oculus vester, neque misereamini.

6. Senem, adolescentulum, & virginem, parvulum, & mulieres interficite usque ad internationem: omnem autem, super quem videritis thau, ne occidatis, & à sanctuario meo incipite. Ceperunt ergo à viris senioribus, qui erant ante faciem domus.

7. Et dixit ad eos: Contaminate domum, & implete atria interfectis: egredimini. Et egressi sunt, & percutiebant eos, qui erant in civitate.

8. Et cæde completa, remansi ego: ruique super faciem meam, & clamans aio: Heu, heu, heu Domine Deus: ergone disperdes omnes reliquias Israel, effundens furorem tuum super Ierusalem?

9. Et dixit ad me: Iniquitas domus Israel, & Iuda, magna est nimis valde, & repleta est terra sanguinibus, & civitas repleta est aversione: dixerunt enim: Dereliquit Dominus terram, & Dominus non videt.

10. Igitur & meus non parceret oculus neque miserebor: viam eorum super caput eorum reddam.

11. Et ecce vir, qui erat indutus lineis, qui habebat atramentarium in dorso suo, respondit verbum, dicens: Feci sicut præcepisti mihi.

CAPUT X.

Jubetur vir lineis vestitus accipere prunas ignis de medio rotarum, quæ sunt subus cherubim, & super civitatem effundere: describitur visio Dei, cherubim, & quatuor rotarum.

1. **ET** vidi, & ecce in firmamento, quod erat super caput cherubim, quasi lapis sapphirus, quasi species similitudinis solis, apparuit super ea.

2. Et dixit ad virum, qui indutus erat lineis, & ait. Ingredere in medio rotarum, quæ sunt subus cherubim, & imple manum tuam prunis ignis, quæ sunt inter cherubim, & effunde super civitatem. Ingressusque est in conspectu meo:

3. cherubim autem stabant à dextris domus cum Ingredetur vir, & nubes implevit atrium interius.

4. Et elevata est gloria Domini desuper cherub ad limen domus: & repleta est domus nube, & atrium repletum est splendore gloriæ Domini.

5. Et sonitus alarum cherubim audiebatur usque ad atrium exterius, quasi vox Dei omnipotentis loquentis.

6. Cùmque præcepisset viro, qui indutus erat lineis, dicens: Sume ignem de medio rotarum, quæ sunt inter cherubim: ingressus ille stetit juxta rotam.

7. Et extendit cherub manum de medio cherubim ad ignem, qui erat inter cherubim: & sumpsit, & dedit in manus ejus, qui indutus erat lineis: qui accipiens egressus est.

8. Et apparuit in cherubim similitudo manus hominis subus pennas eorum.

9. & vidi, & ecce quatuor rotæ juxta cherubim: rota una juxta cherub unum, & rota alia juxta cherub unum: species autem rotarum erat quasi visio lapidis chrysolithi.

10. & aspectus earum similitudo una quatuor: quasi sit rota in medio rotæ.

11. Cùmque ambularent, in quatuor partes gradiebantur: & non revertebantur ambulantes, sed ad locum, in quem ire declinabat quæ prima erat, sequebantur & ceteræ, nec convertebantur.

12. Et omne corpus earum, & colla, & manus, & pennæ, & circuli plena erant oculis in circuitu quatuor rotarum.

13. Et rotas istas vocavit volubiles, audiente me.

14. Quatuor autem facies habebat unum: facies una, facies cherub: & facies secunda, facies hominis: & in tertio facies leonis: & in quarto facies aquilæ.

15. Et elevata sunt cherubim: ipsum est animal, quod videram iuxta fluvium Chobar.

16. Cùmque ambularent cherubim, ibant pariter & rotæ iuxta ea: & cùm elevarent cherubim alas suas ut exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed & ipsæ iuxta erant.

17. Stantibus illis, stabant: & cùm elevatis elevabantur, spiritus enim vitæ erat in eis.

18. Et egressa est gloria Domini à lumine templi: & stetit super cherubim.

19. Et levantia cherubim alas suas, exaltata sunt à terra coram me: & illis egredientibus, rotæ quoque subsecutæ sunt: & stetit in introitu portæ domus Domini orientalis: & gloria Dei Israel erat super ea.

20. Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Israel * iuxta fluvium Chobar: & intellexi quia cherubim essent. * *Supr. 1. 1. & 3.*

21. Quatuor vultus uni, & quatuor alæ uni: & similitudo manus hominis sub alis eorum.

22. Et similitudo vultuum eorum, ipsi vultus quos videram iuxta fluvium Chobar, & intuitus eorum, & impetus singulorum ante faciem suam ingredi.

CAPUT XI.

Adversus Iezoniam & Pheltiam qui dicebant, pessimum tractantes consilium. Nonne dudum ædificata sunt domus: hæc est lebes, nos autem carnes: vaticinatur illos & quotquot nolunt respicere puniendos: & prophetante Ezechiele mortuus est Pheltias: reliquias autem Israel dicit se reduciturum in terram ipsorum, & daturum eis cor carneum, ut colant ac timeant Dominum.

1. **E**t elevavit me spiritus, & introduxit me ad portam domus Domini orientalem, quæ respicit ad solis ortum: & ecce in introitu portæ viginquique viri: & vidi in medio eorum Iezoniam filium Azur, & Pheltiam filium Banae, principes populi.

2. Dixitque ad me: Fili hominis, hi sunt viri, qui cogitant iniquitatem, & tractant consilium pessimum in urbe ista,

3. dicentes: Nonne dudum ædificata sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes.

4. Idcirco vaticinare de eis, vaticinare fili hominis.

5. Et irruit in me spiritus Domini, & dixit ad me: Loquere: Hæc dicit Dominus: Sic locuti estis domus Israel, & cogitationes cordis vestri ego novi.

6. Plurimos occidistis in urbe hac, & implestis vias ejus interfecis.

7. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Interfecisti vestri, quos posuisti in medio ejus, hi sunt carnes, & hæc est lebes: & educam vos de medio ejus.

8. Gladium metuistis, & gladium inducam super vos, ait Dominus Deus.

9. Et ejiciam vos de medio ejus, daboque vos in manu hostium, & faciam in vobis judicia.

10. Gladio cadetis: in finibus Israel judicabo vos, & scietis quia ego Dominus.

11. Hæc non erit vobis in lebetem, & vos non eritis in medio ejus in carnes: in finibus Israel judicabo vos.

12. Et scietis quia ego Dominus: quia in præceptis meis non ambulastis, & judicia mea non fecistis, sed juxta judicia Gentium, quæ in circuitu vestro sunt, estis operati.

13. Et factum est, cùm prophetares, Pheltias filius Banae mortuus est: & cecidi in faciem meam clamans voce magna, & dixi: Heu, heu, heu Domine Deus: consummationem tu facis reliquiarum Israel?

14. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

15. Fili hominis, fratres tui, fratres tui, viri propinqui tui: & omnis domus Israel, universi, quibus dixerunt habitatores Jerusalem. Longe recedite à Domino, nobis data est terra in possessionem.

16. Propterea hæc dicit Dominus Deus, quia longè feci eos in Gentibus, & quia dispersi eos in terris: ero eis in sanctificationem modicum in terris, ad quas venerunt.

17. Propterea loquere. Hæc dicit Dominus Deus: Congregabo vos de populis, & adunabo de terris, in quibus dispersi estis, daboque vobis humum Israel:

18. Et ingredientur illuc, & auferent omnes offensiones, cunctasque abominationes ejus de illa.

19. * Et dabo eis cor unum, & spiritum novum tribuam in visceribus eorum: & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum. *Jer. 31. 33. Infr. 36. 26.*

20. ut in præceptis meis ambulent, & judicia mea custodiant, faciantque ea: & sint mihi in populum, & ego sum eis in Deum.

21. Quorum cor post offendicula & abominationes suas ambulat, bonum viam in capite suo ponam, dicit Dominus Deus.

22. Et elevaverunt cherubim alas suas, & rotæ cum eis: & gloria Dei Israel erat super ea.

23. Et ascendit gloria Domini de medio civitatis, stetitque super montem, qui est ad Orientem urbis.

24. Et spiritus levavit me, adduxitque in Chaldaeam ad transmigrationem, in visione in spiritu Dei: & sublata est à me visio, quam videram.

25. Et locutus sum ad transmigrationem omnia verba Domini, quæ ostenderat mihi.

CAPUT XII.

Ezechiel suis factis portendit futuram Jerusalem & regis ipsius captivitatem, reliquis gladio, peste & fame in Jerusalem consumptis: ostendit etiam visionem prophetarum non carnam futuram, nec in longum differendam.

1. **E**t factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis in medio domus exasperantis tu habitas: qui oculos habent ad videndum, & non vident: & aures ad audiendum, & non audiunt: quia domus exasperans est.

3. Tu ergo fili hominis, fac tibi vasa transmigrationsis, & transmigrabis per diem coram eis: transmigrabis autem de loco tuo ad locum

cum alterum in conspectu eorum, si fortè aspiciant: quia domus exasperans est.

4. Et eiseres foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum tu autem egredieris vespere coram eis, sicut egreditur migrans.

5. Ante oculos eorum perfode tibi parietem: & egredieris per eum.

6. In conspectu eorum in humeris portaberis, in caligine efereris: faciem tuam velabis, & non videbis terram. quia portentum dedi te domui Israel.

7. Feci ergo sicut præceperat mihi Dominus: vasa mea protuli quasi vasa transmigrantis per diem: & vespere perfodi mihi parietem manu: & in caligine egressus sum, in humeris portatus in conspectu eorum.

8. Et factus est sermo Domini mane ad me, dicens:

9. Fili hominis, numquid non dixerunt ad te domus Israel, domus exasperans. Quid tu facis?

10. Dic ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Super duces omnis istud, qui est in Ierusalem, & super omnem domum Israel, quæ est in medio eorum.

11. Dic: Ego portentum vestrum: quomodo feci, sic fiet illis, in transmigrationem, & in captivitatem ibunt.

12. Et dux, qui est in medio eorum, in humeris portabitur, in caligine egredietur parietem perfodiet ut educant eum: facies ejus operietur ut non videat oculo terram.

13. * Et extendam rete meum super eum, & capietur in sagena mea: & adducam eum in Babylonem in terram Chaldæorum: & ipsum non videbit, ibique morietur.

* *Infr.* 17. 20.

14. Et omnes, qui circa eum sunt, præsidium ejus, & agmina ejus dispergam in omnem ventum: & gladium evaginabo post eos.

15. Et scient quia ego Dominus, quando dispersero illos in Gentibus, & disseminavero eos in terris.

16. Et relinquam ex eis viros paucos à gladio, & fame, & pestilentia: ut enarrant omnia scelera eorum in Gentibus, ad quas ingrediantur: & scient quia ego Dominus.

17. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

18. Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede: sed & aquam tuam in festinatione, & mœrore bibe.

19. Et dices ad populum terræ: Hæc dicit Dominus Deus ad eos, qui habitant in Ierusalem in terra Israel: Panem suum in solitudine comedent, & aquam suam in desolatione bibent: ut desoleatur terra à multitudine sua, propter iniquitatem omnium, qui habitant in ea.

20. Et civitates, quæ nunc habitantur, desolatæ erunt: terraque deserta: & scietis quia ego Dominus.

21. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

22. Fili hominis, quod est proverbium istud vobis in terra Israel? dicentium: In longum differuntur dies, & peribit omnis visio.

23. Ideo dic ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Quiescere faciam proverbium istud, neque vulgò dicetur ultra in Israel: & loquere ad eos quod appropinquarent dies, & sermo omnis visionis.

24. Non enim erit ultra omnis visio cassa, neque divinatio ambigua in medio filiorum Israel.

25. Quia ego Dominus loquar: & quodcumque locutus fuero verbum, fiet, & non prolongabitur amplius: sed in diebus vestri domus exasperans loquar verbum, & faciam illud, dicit Dominus Deus.

26. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

27. Fili hominis, ecce domus Israel dicentium: Visio, quam hic videt, in dies multos: & in tempora longa iste propheta.

28. Propterea dic ad eos, hæc dicit Dominus Deus: Non prolongabitur ultra omnis sermo meus: verbum, quod locutus ruero, complebitur, dicit Dominus Deus.

CAPUT XIII.

Minatur Dominus pseudoprophetas ex suo cerebro dicentibus, populumque seducentibus, fabram promittente pacem, & parietem luto absque paleis, linoque, similiter & julabam Israel de corde suo prophetantibus, & pulvillus sub omni cubito consuetibus.

1. **E**T factus est sermo Domini ad me, diceas:

2. Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israel, qui prophetant: & dices pseudoprophetae de corde suo: Audite verbum Domini:

3. Hæc dicit Dominus Deus: * Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. * *Ier.* 23. 1. *Infr.* 14. 9. & 34. 2.

4. Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israel erant.

5. Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini.

6. Vident vana, & divinant mendacium, dicentes: Ait Dominus. cum Dominus non miserit eos: & perseveraverunt confirmare sermonem.

7. Numquid non visionem cassam vidistis, & divinationem mendacem locuti estis? & dicitis, ait Dominus: cum ego non sim locutus.

8. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, & vidistis mendacium: ideo ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus:

9. Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & divinant mendacium: in consilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur: & scietis quia ego Dominus Deus:

10. Eo quod deceperint populum meum, dicentes: Pax, & non est pax: & ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto absque paleis.

11. Dic ad eos, qui liniunt absque temperatura, quod casurus sit: erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes desuper irruentes, & ventum procellæ dissipantem.

12. Siquidem ecce cecidit paries. numquid non dicitur vobis. Ubi est litura, quam linistis?

13. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea, & imber inundans in timore meo erit: & lapides grandes in ira in consumptionem.

14. Et destrui parietem, quem linistis absque temperamento. & adæquabo eum terræ, & revelabitur fundamentum ejus: & cadet,

det, & consumetur in medio ejus: & scietis quia ego sum Dominus.

15. Et complebo indignationem meam in pariete, & in his, qui inuunt eum absque temperamento, dicamque vobis. Non est paries, & non sunt qui inuunt eum.

16. Propheta Israel, qui prophetauit ad Ierusalem, & vident ei visionem pacis, & non est pax, ait Dominus Deus.

17. Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetauit de corde suo: & vaticinare super eas.

18. & dic. Hæc dicit Dominus Deus: Væ quæ consunt pulvillos sub omni cubito manus: & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas: & cum caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum.

19. Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmen panis, ut interficerent animas, quæ non moriuntur, & vivificarent animas, quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendacis.

20. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad pulvillos vestros, quibus vos capitiss animas volantes: & dirumpam eos de brachiis vestris, & dirumpam animas, quas vos capitiss, animas ad volandum.

21. Et dirumpam cervicalia vestra, & libetabo populum meum de manu vestra, neque erunt ultra in manibus vestris ad prædandum: & scietis quia ego Dominus.

22. Pro eo quod merere fecistis cor justî mendaciter, quem ego non contristavi: & confortastis inanus impli, ut non reverteretur à via sua mala, & viveret.

23. propterea vana non videbitis, & divinationes non divinationis amplius, & erum populum meum de manu vestra: & scietis quia ego Dominus.

CAPUT XIV.

Comminatur Dominus idololatris qui veniunt ad prophetam, ut per eos consulant Dominum, dicens se illos perditurum, & prophetas deceptorum, ut respondeant juxta illorum iniquitates: Noe autem Danielem & Iob sua justitia liberaturos: se tantum & non impios de fame, malis bestis, gladio & peste, quæ in populum peccatorem immittet Dominus: additur etiam consolatio reliquiarum Israel.

1. ET venerunt ad me viri seniorum Israel, & sederunt coram me.

2. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

3. Fili hominis, viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis, & scandalum iniquitatis suæ statuerunt contra faciem suam: nunquid interrogatus respondebo eis!

4. Propter hoc loquere eis, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus. Homo homo de domo Israel, qui posuerit immunditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me: ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum:

5. ut capiat domus Israel in corde suo, quo recesserunt à me in cunctis idolis suis.

6. Propterea dic ad domum Israel: Hæc dicit Dominus Deus. Convertimini, & recedite ab idolis vestris, & ab universis contaminationibus vestris avertite facies vestras.

7. Quia homo homo de domo Israel, &

de proselytis quicumque advena fuerit in Israel, si alienatus fuerit à me, & posuerit idola sua in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam ut interroget per eum me: ego Dominus respondebo ei per me.

8. Et ponam faciem meam super hominem illum, & faciam eum in exemplum, & in proverbium, & disperdam eum de medio populi mei: & scietis quia ego Dominus.

9. * Et propheta cum erraverit, & locutus fuerit verbum: ego Dominus decepi prophetam illum: & extendam manum meam super illum, & delebo eum de medio populi mei Israel. * *Supr. 13. 3.*

10. Et portabunt iniquitatem suam: juxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas prophetæ erit:

11. ut non erret ultra domus Israel à me, neque polluat in universis prævaricationibus suis: sed sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum, ait Dominus exercituum.

12. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

13. Fili hominis, terra cum peccaverit mihi, ut prævaricaretur prævaricans, extendam manum meam super eam, & * conteram virgam panis ejus: & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem, & jumentum. * *Supr. 4. 16. & 5. 16.*

14. Et si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel, & Iob: ipsi justitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum.

15. Quod si & bestias pessimas induxero super terram ut vastem eam; & fuerit in via, eod quod non sit pertransiens propter bestias.

16. Tres viri isti si fuerint in ea, vivo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios, nec filias liberabunt: sed ipsi soli liberabuntur, terra autem desolabitur.

17. Vel si gladium induxero super terram illam, & dixerò gladio: Transi per terram: & interfecero de ea hominem, & jumentum:

18. & ties viri isti ruerint in medio ejus: vivo ego, dicit Dominus Deus, non liberabunt filios, neque filias: sed ipsi soli liberabuntur.

19. Si autem & pestilentiam immisero super terram illam, & effudero indignationem meam super eam in sanguine, ut auferam ex ea hominem, & jumentum:

20. Et Noe, & Daniel, & Iob fuerint in medio ejus: vivo ego, dicit Dominus Deus, quia filium, & filiam non liberabunt: sed ipsi justitia sua liberabunt animas suas.

21. Quoniam hæc dicit Dominus Deus. Quod & si quatuor judicia mea pessima, gladium, & famem, ac bestias inales, & pestilentiam immisero in Ierusalem ut interitum de ea hominem, & pecus:

22. tamen relinquetur in ea salvatio educantium filios, & filias: ecce ipsi ingredientur ad vos, & videbitis viam eorum, & adventiones eorum, & consolabimini super malo, quod induxi in Ierusalem in omnibus, quæ importavi super eam.

23. Et consolabuntur vos, cum videritis viam eorum, & adventiones eorum: & cognoscetis quod non fuisse fecerim omnia, quæ feci in ea, ait Dominus Deus.

CAPUT XV.

Sicut lignum de vite præcisum soli servit igni,

ita Iudeos ob inveterata peccata cum Ierusalem prodixit exuendos.

1. **E**T factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quæ sunt inter ligna silvarum?

3. Numquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcumque vas?

4. Ecce igni datum est in escam: utramque partem ejus consumpsit ignis; & medietas ejus redacta est in favillam: numquid utile erit ad opus?

5. Etiam cum esset integrum, non erat aptum ad opus: quanto magis cum illud ignis devoraverit, & combusserit, nihil ex eo fiet operis?

6. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quomodo lignum vitis inter ligna silvarum, quod dedi igni ad devorandum, sic tradam habitatores Ierusalem.

7. Et ponam faciem meam in eos: de igne egredientur, & ignis consumet eos: & scietis quia ego Dominus, cum posuero faciem meam in eos.

8. & dederò terram inviam, & desolatam: eò quod prævaricatores extiterint, dicit Dominus Deus.

CAPUT XVI.

Ierusalem prius abjectissima, mirum in modum à Deo exaltata, ostendit ingratitude in varia idololatria, in qua & Samaritanos & Sodomam superavit: idcirco tradet eam Dominus in vastationem & in ignominiam omnibus gentibus; servabit tamen pactum reliquiis suis.

1. **E**T factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis notas fac Ierusalem abominationes suas.

3. & dices: Hæc dicit Dominus Deus Ierusalem: Radix tua, & generatio tua de terra Chanaan: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa.

4. Et quando nata es in die ortus tui non est præcisus umbilicus tuus, & aqua non est lota in salutem, nec sale salita, nec involuta pannis.

5. Non peperit super te oculus ut faceret tibi unum de his, misertus tui: sed projecta es super faciem terræ in abiectione animæ tuæ, in die qua nata es.

6. Transiens autem per te, vidi te conculcari in sanguine tuo. & dixi tibi cum esses in sanguine tuo: Vive, dixi, inquam, tibi: In sanguine tuo vive.

7. Multiplicatam quasi germen agri dedi te: & multiplicata es, & grandis effecta, & ingressa es, & pervenisti ad mundum mulierum: ubera tua intumuerunt, & pilus tuus germinavit: & eras nuda, & confusione plena.

8. Et transivi per te, & vidi te: & ecce tempus tuum, tempus amantium. & expandi amicum meum super te, & operui ignominiam tuam. Ego iulavi tibi, & ingressus sum pactum tecum: ait Dominus Deus: & facta es mihi.

9. Et lavi te aqua, & emundavi sanguinem tuum ex te: & unxi te oleo.

10. Et vestivi te discoloribus, & calcea-

vi te panthino: & cinxi te bysso, & induite subtilibus.

11. Et ornavi te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum.

12. Et dedi in aurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo.

13. Et ornata es auro, & argento, & vestita es bysso, & polymito, & multicoloribus: similam, & mel, & oleum comedisti, & decora facta es vehementer nimis: & profecisti in regnum.

14. Et egressum est nomen tuum in Gentes propter speciem tuam: quia perfecta eras in decore meo, quem posueram super te, dicit Dominus Deus.

15. Eabas fiduciam in pulchritudine tua fornicata es in nomine tuo: & exposuisti fornicationem tuam omni transeunti ut ejus fieres.

16. Et sumens de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde consuta: & fornicata es super eis, sicut non est factum, neque futurum est.

17. Et tulisti vasa decoris tui de auro meo, atque argento meo, quæ dedi tibi: & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis.

18. Et sumpsisti vestimenta tua multicoloria, & operuisti illas: & oleum meum, & thymiana meum posuisti coram eis.

19. Etd panem meum, quem dedi tibi, similam, & oleum, & mel, quibus enutrivisti te, posuisti in conspectu eorum in odorem suavitatis, & factum est, ait Dominus Deus.

20. Et tulisti filios tuos, & filias tuas, quas generasti mihi, & immolasti eis ad devorandum. Numquid parva est fornicatio tua?

21. Immolasti filios meos, & dedisti, illos consecrans, eis.

22. Et post omnes abominationes tuas, & fornicationes, non es recordata diem adolescentiæ tuæ, quando eras nuda, & confusione plena, conculcata in sanguine tuo.

23. Et accidit post omnem multitiem tuam (væ, væ tibi, ait Dominus Deus)

24. & ædificasti tibi lupanar, & fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis.

25. Ad omne caput viæ ædificasti signum prostitutionis tuæ, & abominabilem fecisti decorem tuum: & divisisti pedes tuos omni transeunti, & multiplicasti fornicationes tuas.

26. Et fornicata es cum filiis Ægypti vicinis tuis magnarum carnum: & multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me.

27. Ecce ego extendam manum meam super te, & aueram justificationem tuam: & dabo te in annas odientium te hilarum Palestinarum, quæ erubescunt in via tua scelerata.

28. Et fornicata es in filiis Assyriorum, eò quod necdum rueris expleta: & postquam fornicata es, nec sic es satiata.

29. Et multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaan cum Chaldæis: & nec sic satiata es.

30. In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus: cum adas omnia hæc opera mulieris meretricis, & procacis?

31. Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis viæ, & excelsum tuum fecisti in omni platea: nec facta es quasi meretricis fastidio augens preteritum.

32. sed quasi mulier adultera, quæ super virum suum inducit alienos.

33. Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedes cunctis amato:ribus tuis, & doaa donabas eis ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum.

34. Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, & post te non erit fornicatio. in eo enim quod dedisti mercedes, & mercedes non accepisti, factum est in te contrarium.

35. Propterea meretrix audi verbum Domini.

36. Hæc dicit Dominus Deus: Quia effusum est æs tuum, & revelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos, & super idola abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis:

37. Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commista es, & omnes, & dilexisti cum universis, quos oderas: & congregabo eos super te undique, & nudabo ignominiam tuam coram eis, & * videbunt omnem turpitudinem tuam. * *Infr.* 23. 10.

38. Et iudicabo te iudicis adulterarum, & effundentium sanguinem. & dabo te in sanguinem furoris & zeli.

39. Et dabo te in manus eorum, & destruent lupanar tuum: & demolientur prostibulum tuum: & denudabunt te vestimentis tuis, & auferent vasa decoris tui: & derelinquent te nudam, plenamque ignominia:

40. & adducent super te multitudinem, & lapidabunt te lapidibus, & trucidabunt te gladiis suis.

41. * Et comburent domos tuas igni, & facient in te iudicia in oculis mulierum plurimarum: & desines fornicari, & mercedes ultra non dabis. * *4. Reg.* 25. 9.

42. Et requiescet indignatio mea in te, & auferetur zelus meus a te, & quiescam, nec irascar amplius.

43. Eò quòd non fueris recordata dierum adolescentiæ tuæ, & provocasti me in omnibus his: quapropter & ego vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus, & non feci juxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis.

44. Ecce omnis, qui dicit vulgò proverbium, in te assumet illud, dicens: Sicut mater, ita & filia ejus.

45. Filia matris tuæ es tu, quæ projecit virum suum, & filios suos: & soror sororum tuarum es tu, quæ projecerat viros suos, & filios suos: mater vestra Cethæa, & pater vester Amorrhæus.

46. Et soror tua major, Samaria, ipsa & filiæ ejus, quæ habitant ad sinistram tuam: soror autem tua minor te, quæ habitat ad dextris tuis, Sodoma, & filiæ ejus.

47. Sed nec in viis earum ambulasti, neque secundum scelera earum recisti paucillum minus: pene scelera tua recisti illis in omnibus viis tuis.

48. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, & filiæ ejus, sicut fecisti tu, & filiæ tuæ:

49. * Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis & abundantia, & otium ipsius, & filiarum ejus: & manum egeno, & pauperi non porrigebant. * *Gen.* 19. 24.

50. Et elevatae sunt, & fecerunt abominationes coram me. & abstuli eas sicut vidi.

51. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit: sed vicisti eas sceleribus tuis, & justificasti sorores tuas in omnibus

abominationibus tuis, quas operata es.

52. Ergo & tu porta confusionem tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratibus agens ab eis: justificatae sunt enim à te: ergo & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ justificasti sorores tuas.

53. Et convertam restituens eas conversione Sodomorum cum filiabus suis, & conversione Samariæ, & filiarum ejus: & convertam reversionem tuam in medio earum,

54. ut portes ignominiam tuam, & confundaris in omnibus, quæ fecisti consolans eas.

55. Et soror tua Sodoma, & filiæ ejus revertentur ad antiquitatem suam: & Samaria, & filiæ ejus revertentur ad antiquitatem suam: & tu, & filiæ tuæ revertimini ad antiquitatem vestram.

56. Non fuit autem Sodoma soror tua audita in ore tuo, in die superbitiæ tuæ,

57. antequam revelaretur malitia tua: sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriæ, & cunctarum in circuitu tuo filiarum Palæstinae, quæ ambiunt te per gymrum.

58. scelus tuum, & ignominiam tuam tu portasti, ait Dominus Deus.

59. Quia hæc dicit Dominus Deus: Et faciam tibi sicut pepexisti juramentum, ut irritum faceres pactum:

60. & recordaber ego pacti mei tecum in diebus adolescentiæ tuæ: & suscitabo tibi pactum sempiternum.

61. Et recordaberis viarum tuarum, & confunderis: cum receperis sorores tuas te majores cum minoribus tuis: & dabo eas tibi in filias, sed non ex pacto tuo.

62. Et suscitabo ego pactum meum tecum: & scies quia ego Dominus.

63. ut recorderis, & confundaris, & non sis tibi ultra aperiire os præ confusionem tuam: cum placatus tibi fuero in omnibus, quæ fecisti, ait Dominus Deus.

CAPUT XVII.

Per Parabolam de duabus aquilis, & plantata ac crescente vinea quæ non prosperabat; declaratur quod rex Babylonis, translato in Babylonem rege Joakin, constituit pro eo regem Sedeciam: qui relictis fœdere cum Nabuchodonosor inito, ad regem Ægypti transfugit: quapropter à Domino traditus in manus Nabuchodonosor, & ductus in Babylonem morietur ibi: Dominus autem sublimi humiliato, exaltabit humiles.

1. **E**T factum est verbum Domini ad me, dicens.

2. Fili hominis propone ænigma, & narra parabolam ad domum Israel.

3. & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Aquila grandis magnarum alarum, longo innembrorum ductu, plena plumis, & varietate, venit ad Libanum, & tulit medullam cedri.

4. Suminitatem frondium ejus avulsit: & transportavit eam in terram Chanaan, in iube negotiatorum posuit illam.

5. Et tulit de semine terre, & posuit illud in terra pro semine, ut firmaret radicem super aquas multas: in superficie posuit illud.

6. Cùmque germinasset, crevit in vineam latiore humili statura, respicientibus ramis ejus ad eam: & radices ejus sub illa erant. Facta est ergo vinea, & fructificavit in palmitibus, & emisit propaginés.

7. Et facta est aquila altera grandis magnis alis, multisque plumis: & ecce vinea ista qua-

si mittens radices suas ad eam, palmites suos extendit ad illam, ut irrigaret eam de areolis germinis sui.

8. In terra bona super aquas multas plantata est: ut faciat frondes, & portet fructum, ut sit in vineam grandem.

9. Dic: Hæc dicit Dominus Deus: Ergone prosperabitur? nonne radices ejus evellet, & fructus ejus distringet, & siccabit omnes palmites germinis ejus, & arescet. & non in brachio grandi, neque in populo multo, ut evellet eam radicibus?

10. Ecce plantata est: ergone prosperabitur? nonne cum tetigerit eam ventus urens siccabitur, & in areis germinis sui arescet?

11. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

12. Dic ad domum exasperantem: Nescitis quid ista significant? Dic: Ecce venit rex Babylonis in Ierusalem: & assumet regem, & principes ejus, & adducet eos ad semetipsum in Babylonem.

13. Et tollet de semine regni: ferietque eum eo fœdus: & ab eo accipiet jurandum. & fortes terræ tollet,

14. ut sit regnum humile, & non elevetur, sed custodiat pactum ejus, & servet illud.

15. Qui recedens ab eo misit nuntios ad Ægyptum ut daret sibi equos, & populum multum. Numquid prosperabitur, vel consequetur salutem qui fecit hæc? & qui dissolvit pactum, numquid effugiet?

16. Vivo ego, dicit Dominus Deus: quoniam in loco regis, qui constituit eum regem, ejus fecit irritum juramentum, & solvit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur.

17. Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharaon prælium: in actu aggeris, & in extructione vallorum ut interficiat animas multas.

18. Spreverat enim juramentum ut solveret fœdus, & ecce dedit manum suam: & cum omnia hæc fecerit, non effugiet.

19. Propterea, hæc dicit Dominus Deus: Vivo ego, quoniam juramentum, quod sprevit, & fœdus, quod prævaricatus est, ponam in caput ejus.

20. * Et expandam super eum rete meum, & comprehendemus in sagena mea. & adducam eum in Babylonem, & iudicabo eum ibi in prævaricatione, qua decepit me.

* *Supr.* 12. 13. *Litr.* 32. 3.

21. Et omnes profugi ejus cum universo agmine suo, gladio cadent: residui autem in omnem ventum dispergentur. & scietis quia ego Dominus locutus sum.

22. Hæc dicit Dominus Deus: Et sumam ego de medulla cedri sublimis, & ponam: de vertice ramorum ejus tenerum distinguam, & plantabo super montem excelsum & eminentem.

23. In monte sublimi Israel plantabo illud, & erumpet in germen, & faciet fructum, & erit in cedrum magnam: & habitabunt sub ea omnes volucres, & universum volatile sub umbra frondum ejus nidificabit.

24. Et scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime, & exaltavi lignum humile: & siccavi lignum viride, & frondere feci lignum aridum. Ego Dominus locutus sum, & feci.

CAPUT XVIII.

Rejesta Iudeorum parabola dicit quod filius non

portabit iniquitatem patris, nec contra, sed quisque suam ipsius portabit: quod si impius penitentiam agat, salvabitur: justus vero si suam deserat justitiam, damnabitur: hortatur ei: Dominus ad penitentiam & cordis innovationem.

1. **E**T factus est sermo Domini ad me, dicens.

2. Quid est quod inter vos parabolam veritatis in proverbium istud in terra Israel, dicentes: * Patres comederunt uvam acerbum, & dentes filiorum obtusescunt?

* *Ierem.* 31. 29.

3. Vivo ego, dicit Dominus Deus, si erit ultra vobis parabola hæc in proverbium in Israel.

4. Ecce omnes animæ, meæ sunt: ut anima patris, ita & anima filii mea est: anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.

5. Et vir si fuerit justus, & fecerit iudicium, & justitiam,

6. in montibus non comederit, & oculos suos non levaverit ad idola domus Israel. & uxorem proximi sui non violaverit, & ad mulierem menstruam non accesserit:

7. & hominem non contristaverit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit: * panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento: * *Isai.* 58. 7. *Matth.* 25. 35.

8. ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit: ab iniquitate averterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum.

9. in præceptis meis ambulaverit, & iudicia mea custodierit ut faciat veritatem: hic justus est, vita vivet, ait Dominus Deus.

10. Quod si genuerit filium latronem et fundentem sanguinem, & fecerit unum de istis:

11. & hæc quidem omnia non facientem, sed in montibus comedentem, & uxorem proximi sui polluentem:

12. egenum, & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, & ad idola levantem oculos suos, abominationem facientem:

13. ad usuram dantem, & amplius accipientem: numquid vivet? non vivet. cum universa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis ejus in ipso erit.

14. Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis:

15. super montes non comederit, & oculos suos non levaverit ad idola domus Israel, & uxorem proximi sui non violaverit:

16. & virum non contristaverit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento.

17. a pauperis inuria averterit manum suam, usuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulaverit, hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet.

18. Pater ejus quia calumniatus est, & vim fecit fratri, & in alium operatus est in medio populi sui, ecce mortuus est in iniquitate sua.

19. Et dicitis: Quare non portavit filius iniquitatem patris? Videlicet, quia filius iudicium, & justitiam operatus est, omnia præcepta mea custodivit, & fecit illa, vivet vita.

20. * Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.

rietur : filius non portavit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii : iustitia vester super eum erit, & impietas impiorum erit super eum. * *Levit. 24. 16. 4. Reg. 14. 6.*

2. *Par. 25. 4.*

21. Si autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam : vita vivet, & non morietur.

22. Omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor : in iustitia sua, quam operatus est, vivet.

23. * Numquid voluntatis meæ est mors impiorum, dicit Dominus Deus, & non ut convertatur à viciis suis, & vivat? * *Infr. 21. 31. 2. Pet. 3. 9.*

24. Si autem averterit se justus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid vivet omnes iustitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur : in prævaricatione, qua prævaricatus est, & in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur.

25. Et dixistis : * Non est æqua via Domini. Audite ergo domus Israel : Numquid via mea non est æqua, & non magis viæ vestræ pravæ sunt? * *Infr. 33. 20.*

26. Cum enim averterit se justus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis : in injustitia, quam operatus est, morietur.

27. Et cum averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam : ipse animam suam vivificabit.

28. Considerans enim, & avertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vita vivet, & non morietur.

29. Et dicunt filii Israel. Non est æqua via Domini. Numquid viæ meæ non sunt æquæ, domus Israel, & non magis viæ vestræ pravæ?

30. Idcirco unumquemque juxta vias suas judicabo domus Israel, ait Dominus Deus. * Convertimini, & agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris : & non erit vobis in ruinam iniquitas. * *Matth. 3. 2. Luca 3. 3.*

31. Projicite à vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum, & spiritum novum : & quare moriemini domus Israel?

32. * Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, revertimini, & vivite. * *Sup. 1. 23. Infr. 33. 11. 2. Pet. 3. 9.*

CAPUT XIX.

Parabola leæna & leuncolorum designat captivitatem regum Joachaz & Joachim, item præteritam civitatis Jerusalem felicitatem describit, præsentemque calamitatem, sub parabola vinced.

1. **E**T tu assume plandum super principes Israel,

2. & dices : quare mater tua leæna inter leones cubavit, in medio leuncolorum enutrivit catulos suos?

3. Et eduxit unum de leunculis suis, & leo factus est : & didicit capere prædam, hominemque comedere.

4. Et audierunt de eo Gentes, & non absque vulneribus suis ceperunt eum : & adduxerunt eum in catenis in terram Ægypti.

5. Quæ cum vidisset quoniam infirmata est,

& perit expectatio ejus : tulit unum de leunculis suis, & leonem constituit eum.

6. Qui incedebat inter leones, & factus est leo : & didicit prædam capere, & homines devorare.

7. Didicit viduas facere, & civitates eorum in desertum adducere : & desolata est terra, & plenitudo ejus à voce rugitus illius.

8. Et convenerunt adversus eum Gentes undique de provinciis, & expandunt super eum rete suum, in vulneribus earum captus est.

9. Et miserunt eum in caveam, in catenis adduxerunt eam ad regem Babylonis : miseruntque eum in carcerem ne audiretur vox ejus ultra super montes Israel.

10. Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata est : fructus ejus, & frondes ejus creverunt ex aquis multis.

11. Et factæ sunt ei virgæ solidæ in sceptra dominantium, & exaltata est statura ejus inter frondes : & vidit altitudinem suam la multitudine palmitum suorum.

12. Et evulsa est in ira, in terramque projecta, & ventus urens siccavit fructum ejus : marceverunt, & arefactæ sunt virgæ roboris ejus : ignis comedit eam. * *Osee 13. 15.*

13. Et nunc transplantata est in desertum, in terra invia, & sitienti.

14. Et egressus est ignis de virga ramorum ejus, qui fructum ejus comedit : & non fuit in ea virga fortis, sceptrum dominantium. Planctus est, & erit in planctum.

CAPUT XX.

Dominus negat se filiis Israel responsum, quia in Ægypto & in deserto & in terra promissionis prævaricati sunt ipsius mandata, & idola coluerunt. Quibus sæpe comminatus est mala, sed pepercit ne nomen ejus blasphemaretur inter Gentes. Nunc autem post hæc omnia dicit, se eos revocatum ad terram suam, in qua sibi serviant : jubet etiam prophetare contra saltum meridianum.

1. **E**T factum est in anno septimo, in quinto, in decima mensis : venerunt viri de senioribus Israel ut interrogarent Dominum, & sederunt coram me.

2. Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

3. Fili hominis loquere senioribus Israel, & dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Numquid ad interrogandum me vos venistis? vivo ego quia non respondebo vobis, ait Dominus Deus.

4. Si judicas eos, si judicas filii hominis, abominationes patrum eorum ostende eis.

5. Et dices ad eos. Hæc dicit Dominus Deus. In die, qua elegi Israel, & levavi manum meam pro stipe domus Jacob, & apparui eis in terra Ægypti, & levavi manum meam pro eis, dicens : Ego Dominus Deus vester :

6. in die illa levavi manum meam pro eis, ut educerem eos de terra Ægypti, in terram, quam provideram eis, fluentem lacte, & melle : quæ est egregia inter omnes terras.

7. Et dixi ad eos : Unusquisque offensio- nem oculorum suorum abiciat, & in idoli Ægypti nolite pollui : Ego Dominus Deus vester.

8. Et irritaverunt me, nolueruntque me audire : unusquisque abominationes oculorum suorum non projecit, nec idola Ægypti reli-

querunt: & dixi ut effunderem indignationem meam super eos, & implerem iram meam in eis, in medio terræ Ægypti.

9. Et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram Gentibus, in quarum medio erant, & inter quas apparui eis ut educerem eos de terra Ægypti.

10. Eieci ergo eos de terra Ægypti, & edu-
xi eos in desertum.

11. * Et dedi eis præcepta mea, & judi-
cia mea ostendi eis, quæ faciens homo, vi-
vet in eis. * Lev. 18. 5. Rom. 10. 5.

12. * Insuper & sabbata mea dedi eis, ut
essent signum inter me & eos: & scirent quia
ego Dominus sanctificans eos. * Exod. 20. 8.
31. 13. Deut. 5. 12.

13. Et irritaverunt me domus Israel in de-
serto, in præceptis meis non ambulaverunt,
& judicia mea projecerunt, quæ faciens ho-
mo vivet in eis: & sabbata mea violaverunt
vehementer: dixi ergo ut effunderem furo-
rem meum super eos in deserto, & consu-
merem eos.

14. Et feci propter nomen meum, ne vio-
laretur coram Gentibus, de quibus eieci eos
in conspectu eorum.

15. Ego igitur levavi manum meam super
eos in deserto, ne inducerem eos in terram,
quam dedi eis fluentem lacte, & melle, præ-
cipuum terrarum omnium:

16. Quia judicia mea projecerunt. & in
præceptis meis non ambulaverunt, & sabbata
mea violaverunt: post idola enim cor eorum
gradiebatur.

17. Et pepercit oculus meus super eos ut
non interficerem eos: nec consumpsi eos in
deserto.

18. Dixi autem ad filios eorum in solitudi-
ne. In præceptis patrum vestrorum nolite in-
cedere, nec judicia eorum custodiatis, nec in
idolis eorum polluinini:

19. Ego Dominus Deus vester: in præcep-
tis meis ambulate, judicia mea custodite, &
facite ea:

20. Et sabbata mea sanctificate ut sint sig-
num inter me & vos, & sciatis quia ego sum
Dominus Deus vester.

21. Et exacerbaverunt me filii, in præcep-
tis meis non ambulaverunt: & judicia mea non
custodierunt ut facerent ea: quæ cum fecerit
homo, vivet in eis: & sabbata mea violave-
runt: & comminatus sum ut effunderem furo-
rem meum super eos, & implerem iram meam
in eis in deserto.

22. Averti autem manum meam, & feci
propter nomen meum, ut non violaretur coram
Gentibus, de quibus eieci eos in oculis
earum.

23. Iterum levavi manum meam in eos in
solitudine, ut dispergerem illos in nationes, &
ventilarem in terras:

24. eo quod judicia mea non fecissent, &
præcepta mea reprobasent, & sabbata mea
violassent, & post idola patrum suorum fuisse-
rent oculi eorum.

25. Ergo & ego dedi eis præcepta non bo-
na, & judicia, in quibus non vivit.

26. Et pollui eos in muneribus suis cum of-
ferrent omne, quod aperit vulvam, propter
delicta sua: & sciend quia ego Dominus.

27. Quamobrem loquere ad domum Israel,
illi hominibus & dicas ad eos: Hæc dicit Do-
minus Deus: Adhuc & in hoc blasphemave-
runt me patres vestri, cum sprevissem me
contemnentes:

28. & induxissem eos in terram, super quam

levavi manum meam ut darem eis: viderunt
omnem collem excelsum, & omne lignum ne-
mosum: & immolaverunt ibi victimas suas:
& dederunt ibi irritationem oblationis suæ, &
posuerunt ibi odorem suavitatis suæ, & liba-
verunt libationes suas.

29. Et dixi ad eos: Quid est excelsum, ad
quos vos ingredimini? & vocatum est nomen
eius Excelsum usque ad hanc diem.

30. Propterea dicit ad domum Israel: Hæc
dicit Dominus Deus: Certè in via patrum ves-
trorum vos polluinini, & post offendicula
eorum vos fornicamini:

31. & in oblatione donorum vestrorum, cum
traducitis filios vestros per ignem, vos pollui-
mini in omnibus idolis vestris usque hodie: &
ego respondebo vobis domus Israel? Vivo ego,
dicit Dominus Deus, quia non respondebo
vobis.

32. Neque cogitatio mentis vestræ fiet, di-
centium: Erimus sicut Gentes, & sicut cognati-
ones terræ ut colamus ligna, & lapides.

33. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quo-
niam in manu forti, & in brachio extento, &
in furore effuso regnabo super vos.

34. Et educam vos de populis: & congre-
gabo vos de terris, in quibus dispersi estis,
in manu valida, & in brachio extento, &
in furore effuso regnabo super vos.

35. Et adducam vos in desertum popu-
lorum, & judicabo vobiscum ibi facie ad
faciem.

36. Sicut iudicio contendì adversum patres
vestros in deserto terræ Ægypti, sic judicabo
vos, dicit Dominus Deus.

37. Et subiciam vos sceptro meo, &
inducam vos in vinculis fœderis.

38. Et eligam de vobis transgressores, &
impios, & de terra incolatus eorum educam
eos, & in terram Israel non ingredientur: &
scietis quia ego Dominus.

39. Et vos domus Israel, Hæc dicit Do-
minus Deus: Singuli post idola vestra am-
bulate, & servite eis. Quod si & in hoc non
audieritis me, & nomen meum sanctum pol-
lueritis ultra in muneribus vestris, & in idolis
vestris:

40. in monte sancto meo, in monte excel-
so Israel, ait Dominus Deus, ibi serviet
mihi omnis domus Israel: omnes, inquam,
in terra, in qua placebunt mihi, & ibi quæ-
ram primitias vestras, & initium decimarum
vestrarum in omnibus sanctificationibus vestris.

41. In odorem suavitatis suscipiam vos,
cum eduxero vos de populis, & congregavero
vos de terris, in quas dispersi estis, & sancti-
ficabo in vobis in oculis nationum.

42. Et scietis quia ego Dominus, cum in-
duxero vos ad terram Israel, in terram, pro
qua levavi manum meam, ut darem eam pa-
tribus vestris.

43. Et recordabimini ibi viarum vestrarum,
& omnium scelerum vestrorum, quibus pol-
luti estis in eis, & displicebitis vobis in cons-
pectu vestro in omnibus malitiis vestris, quas
fecistis.

44. Et scietis quia ego Dominus, cum be-
nefecero vobis propter nomen meum, & non
secundum vias vestras malas, neque secundum
scelera vestra pessima domus Israel, ait Do-
minus Deus.

45. Et factus est sermo Domini ad me, di-
cens:

46. Fili hominis, pone faciem tuam contra
viam Aastri, & stilla ad Africum, & prophe-
ta ad saltum agri meridiani,

47. Et dices saltui meridiano: Audi verbum Domini: hæc dicit Dominus Deus. Ecce ego succendam in te ignem, & comburam in te omne lignum viride, & omne lignum aridum: non extinguetur flamma succensionis: & comburetur in ea omnis facies ab Austro usque ad Aquilonem.

48. Et videbit universa caro quia ego Dominus succendi eam, nec extinguetur.

49. Et dixi: A a a, Domine Deus. ipsi dicunt de me: Numquid non per parabolas loquitur iste?

CAPUT XXI.

Vaticinatur horrendum ac multiplicem gladium venturum super Ierusalem, & super filios Ammon, à rege Babylonis; qui tandem etiam in terra sua, judicandus est, penitusque dissipandus.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis pone faciem tuam ad Ierusalem, & stilla ad sanctuaria, & propheta contra humum Israel.

3. Et dices terræ Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, & ejciam gladium meum de vagina sua, & occidam in te justum, & impium.

4. Pro eo autem quod occidi in te justum, & impium, idcirco egredietur gladius meus de vagina sua ad omnem carnem ab Austro usque ad Aquilonem:

5. Ut sciat omnis caro quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua irrevocabilem.

6. Et tu fili hominis ingemisce in contritione lumborum, & in amaritudinibus ingemisce coram eis.

7. Cūque dixerint ad te: Quare tu gemis? dices: Pro auditu: quia venit, & tabescet omne cor, & dissolventur universæ manus, & infirmabitur omnis spiritus, & per cuncta genua fluent aquæ: ecce venit, & fiet, ait Dominus Deus.

8. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

9. Fili hominis propheta, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Loqueris: Gladius, gladius exacutus est, & limatus.

10. Ut cædat viclinas, exacutus est: ut splendeat, limatus est: qui movet sceptrum filii mei, succidisti omne lignum.

11. Et dedi eum ad levigandum ut teneatur manu: iste exacutus est gladius, & iste limatus est, ut sit in manu interficientis.

12. Clama, & ulula fili hominis, quia hic factus est in populo meo, hic in cunctis ducebus Israel, qui fugerant: gladio traditi sunt cum populo meo, idcirco plaude super femur,

13. quia probatus est: & hoc, cū sceptrum subvertent, & non erit, dicit Dominus Deus.

14. Tu ergo fili hominis propheta, & percutite manu ad manum, & duplicetur gladius, ac triplicetur gladius interfectorum: hic est gladius occisionis magnæ, qui obstupescere eos facit,

15. & corde tabescere, & multiplicat ruinas. In omnibus portis eorum dedit conturbationem gladii acuti, & lunati ad fulgendum, amicti ad cædem.

16. Exacueris, vade ad dexteram, sive ad sinistram, quocumque faciei tuæ est appetitus.

17. Quin & ego plaudam manu ad manum, & implebo indignationem meam ego Dominus locutus sum.

18. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

19. Et tu fili hominis pone tibi duas vias, ut veniat gladius regis Babylonis: de terra una egredientur ambe: & manu capiet conjecturam: in capite viæ civitatis coniecit.

20. Viam pones ut veniat gladius ad Rab-bath filiorum Ammon, & ad Iudam in Ierusalem munitissimam.

21. Stetit enim rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum, divinationem querens, commiscens sagittas: interrogavit idola, exta consuluit.

22. Ad dexteram ejus facta est divinatio super Ierusalem ut ponat arietes, ut aperiat os in cæde, ut elevet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut ædificet munitiones.

23. Eritque quasi consulens frustra oraculum in oculis eorum, & sabbatorum otium imitans, ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum.

24. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod recordati estis iniquitatis vestræ, & revelastis pravaricationes vestras, & apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris: pro eo, inquam, quod recordati estis, manu capiamini.

25. Tu autem profane, impie dux Israel, cuius venit dies in tempore iniquitatis præfinita:

26. Hæc dicit Dominus Deus: Aufer cidarim, tolle coronam: nonne hæc est, quæ humilem sublevavit, & sublimem humiliavit?

27. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam: & hoc non factum est, donec veniret cuius est iudicium, & tradam ei.

28. Et tu fili hominis propheta, & dic: Hæc dicit Dominus Deus ad filios Ammon, & ad opprobrium eorum, & dices: Mucro, mucro evaginate ad occidendum, lumate ut interficiatis, & fulgeas,

29. cū tibi viderentur vana, & divinarentur mendacia: ut dareris super colla vulneratorum impiorum, quorum venit dies in tempore iniquitatis præfinita.

30. Reverte te ad vaginam tuam in loco, in quo creatus es, in terra nativitatis tuæ iudicabo te.

31. & effundam super te indignationem meam: in igne furoris mei sufflabo in te, & daboque te in manus hominum insipientium, & fabricantium iteritum.

32. Igni eris cibus, sanguis tuus erit in medio terræ, oblivioni traderis: quia ego Dominus locutus sum,

CAPUT XXII.

Varia narrat scelera Ierosolymis perpetrata, propter quæ dicit se super eos effusurum indignationem suam: narratque scelera sacerdotum, principum, pseudoprophetarum, & populi teræ, ut nullus inveniens sit qui pro avertendo furore Domini se opponeret.

1. ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Et tu fili hominis nonne iudicas, nonne iudicas civitatem sanguinem?

3. & ostendes ei omnes abominationes suas, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Civitas effundens sanguinem in medio sui ut veniat

tempus ejus : & quæ fecit idola contra semetipsam ut pollueretur.

4. In sanguine tuo, qui à te effusus est, deliquisti : & in idollis tuis, quæ fecisti, polluta es : & appropinquare fecisti dies tuos, & adduxisti tempus annorum tuorum : propterea dedi te opprobrium Gentibus, & irrisiōnem universis terris.

5. Quæ juxta sunt, & quæ procul à te, triumphabunt de te : sordida, nobilis, grandis interitu.

6. Ecce principes Israel singuli in brachio suo fuerunt in te ad effundendum sanguinem.

7. Patrem, & matrem contumeliosis affecerunt in te, advenam calumniati sunt in medio tui, pupillum & viduam contristaverunt apud te :

8. Sanctuaria mea sprevisti, & sabbata mea polluisti.

9. Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem, & super montes comederunt in te, scelus operati sunt in medio tui.

10. Verecundiora patris discooperuerunt in te, impudicitiam menstruatae humiliterunt in igne ire :

11. * Et unusquisque in uxorem proximi sui operatus est abominationem, & socer numerum suam polluit nefarie, frater sororem suam filiam patris sui oppressit in te.

* Jer. 5. 8.

12. Munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem, usuram, & superabundantiam accepisti, & avarè proximos tuos calumniabaris : meique oblita es, ait Dominus Deus.

13. Ecce complosi manus meas super avaritiam tuam, quam fecisti, & super sanguinem, qui effusus est in medio tui.

14. Numquid sustinebit cor tuum, aut prævalerunt manus tuæ in diebus, quos ego faciam tibi ? ego Dominus locutus sum, & faciam.

15. Et dispergam te in nationes, & ventilabo te in terras, & deficere faciam immunditiam tuam à te.

16. Et possidebo te in conspectu Gentium : & scies quia ego Dominus.

17. Et factum est verbum Domini ad me, dicens :

18. Fili hominis, versa est mihi domus Israel in scoriā : omnes isti æs & stannum, & ferrum, & plumbum in medio fornacis : scoria argenti facti sunt.

19. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Eō quod versis estis omnes in scoriā, propterea ecce ego congregabo vos in medio Jerusalem.

20. congregatione argenti, & æris, & stanni, & ferri, & plumbi in medio fornacis : ut succendam in ea ignem ad confundendum, sic congregabo in furore meo, & in ira mea, & requiescam : & confabo vos.

21. Et congregabo vos, & succendam vos in igne furoris mei & confabimini in medio ejus.

22. Ut conflatur argentum in medio fornacis, sic eritis in medio ejus : & scietis quia ego Dominus, cum effuderim indignationem meam super vos.

23. Et factum est verbum Domini ad me, dicens :

24. Fili hominis, dic ei : Tu es terra immunda, & non completa in die furoris.

25. Conjuratio prophetarum in medio ejus, sicut leo rugiens, rapientes prædā, animas devoraverunt, opes & pretium acceperunt,

viduas ejus multiplicaverunt in medio illius.

26. Sacerdotes ejus contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea : inter sanctum & profanum non habuerunt distantiam : & inter pollutum & mundum non intellexerunt : & à sabbatis meis averterunt oculos suos, & coinquinabar in medio eorum.

27. * Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædā ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & avarè ad sectanda lucra. * Mich. 3. 11. Soph. 3. 3.

28. Prophete autem ejus lineabant eos absque temperamento, videntes vana, & dividentes eis mendacium, dicentes : Hæc dicit Dominus Deus, cum Dominus non sit locutus.

29. Populi terræ calumniabantur calumniam, & rapiebant violenter : egenum, & pauperem affligebant, & advenam opprimebant calumnia absque judicio.

30. Et quæsi vi de eis virum, qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam : & non inveni.

31. Et effudi super eos indignationem meam, in igne ire meæ consumpsi eos : viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.

CAPUT XXIII.

Sub figura multiplicium stupiorum duarum meretricum Oolla & Ooliba ac punitiōnis eorum, ostendit Dominus variam idolatriam Samaria & Jerusalem, propter quam tradendi sunt in opprobrium Gentibus, quarum sunt idolatriam imitati.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens :

2. Fili hominis, duæ mulieres filia matris unius fuerunt,

3. & fornicatæ sunt in Ægypto, in adolescentia sua fornicatæ sunt : ibi subacta sunt ubera earum, & fractæ sunt mammae pubertatis earum.

4. Nomina autem earum Oolla major, & Ooliba soror ejus minor : & habui eas, & pepererunt filios, & filias. Porro earum nomina Samaria Oolla, & Jerusalem Ooliba.

5. Fornicata est igitur super me Oolla, & insanivit in amatores suos, in Assyrios propinquantibus,

6. vestitos hyacintho, principes, & magistratus, juvenes cupidinis, universos equites, ascensores eorum.

7. Et dedit fornicationes suas super eos electos, filios Assyriorum universos : & in omnibus, in quos insanivit, in immunditiis eorum polluta est.

8. Insuper & fornicationes suas, quas habuerat in Ægypto, non reliquit : nam & illi dormierunt cum ea in adolescentia ejus, & illi congregerunt ubera pubertatis ejus, & effuderunt fornicationem suam super eam.

9. Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum, in manus filiorum Assur, super quorum insanivit libidine.

10. * Ipsi discooperuerunt ignominiam ejus, filios, & filias ejus tulerunt, & ipsam occiderunt gladio : & factæ sunt famosæ mulieres, & judicia perpetraverunt in ea.

* Supr. 16. 37.

11. Quod cum vidisset soror ejus Ooliba, plusquam illa insanivit libidine : & fornicationem suam super fornicationem sororis suæ.

12. ad filios Assyriorum præbuit impudentem, ducibus, & magistratibus ad se venientibus indutus veste varia, equitibus qui vectaban-

bantur equis, & adolescentibus forma cunctis egregia.

19. Et vidi quod polluta esset via una ambarum.

20. Et auxit fornicationes suas: cumque vidisset viros depictos in pariete, imagines Chaldaeorum expressas coloribus,

21. & accinctos balteis renes, & tias tinctas in capitibus eorum, formam ducum omnium, similitudinem filiorum Babylonis, terrarum Chaldaeorum, in qua orti sunt,

22. insanivit super eos concupiscentia oculorum suorum, & misit nuntios ad eos in Chaldaeam.

23. Cumque venissent ad eam filii Babylonis ad cubile mammarum, polluerunt eam stupris suis, & polluta est ab eis, & saturata est anima eius ab illis.

24. Denudavit quoque fornicationes suas, & discooperuit ignominiam suam: & recessit anima mea ab ea, sicut recesserat anima mea a sorore ejus.

25. Multiplicavit enim fornicationes suas, recordans dies adolescentiae suae, quibus fornicata est in terra Aegypti.

26. Et insanivit libidine super concubitum eorum, quorum carnes sunt ut carnes asinorum: & sicut fluxus equorum fluxus eorum.

27. Et visitasti scelus adolescentiae tuae, quando subacta sunt in Aegypto ubera tua, & confractae sunt mammae pubeitatis tuae.

28. Propterea Ooliba, haec dicit Dominus Deus: Ecce ego suscitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus satiata est anima tua: & congregabo eos adversum te in circuitu.

29. Filios Babylonis, & universos Chaldaeos, nobiles, tyrannosque & principes, omnes filios Assyriorum, juvenes forma egregia, duces, & magistratus universos, principes principum, & nominatos ascensores equorum:

30. & venient super te instructi curru, & rota, multitudo populorum: lorica, & clypeo, & galea armabuntur contra te undique: & dabo coram eis iudicium, & iudicabunt te iudicii suis.

31. Et ponam zelum meum in te, quem execerent tecum in furore: nasum tuum, & aures tuas praecedent: & quae remanserint, gladio concident: ipsi filios tuos, & filias tuas capient, & novissimum tuum devorabitur igni.

32. Et denudabunt te vestimentis tuis, & tollent vasa gloriae tuae.

33. Et requiescere faciam scelus tuum de te, & fornicationem tuam de terra Aegypti: nec levabis oculos tuos ad eos, & Aegypti non recordaberis amplius.

34. Quia haec dicit Dominus Deus: Ecce ego tradam te in manus eorum, quos odisti, in manus, de quibus satiata est anima tua.

35. Et agent tecum in odio, & tollent omnes labores tuos, & dimittent te nudam, & ignominia plenam, & revelabitur ignominia fornicationum tuarum, scelus tuum, & fornicationes tuae.

36. Fecerunt haec tibi quia fornicata es post Gentes, inter quas polluta es in idolis earum.

37. In via sororis tuae ambulasti, & dabo calicem ejus in manu tua.

38. Haec dicit Dominus Deus: Quia calicem sororis tuae bibes profundum, & latum: eris in

derisum, & in subsannationem, quae est capacissima.

39. Ebrietate, & dolore repleberis: calice meroris, & tristitiae, calice sororis tuae Samaritae.

40. Et bibes illum, & epotabis usque ad faeces, & fragmenta ejus devorabis, & ubera tua lacerabis: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

41. Propterea haec dicit Dominus Deus: Quia oblita es mei, & projecisti me post corpus tuum, tu quoque porta scelus tuum, & fornicationes tuas.

42. Et ait Dominus ad me, dicens: Fili hominis numquid iudicas Oollam, & Oolibam, & annuntias eis scelera earum?

43. Quia adulteratae sunt, & sanguis in manibus earum, & cum idolis suis fornicatae sunt. Insuper & filios suos, quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad devorandum.

44. Sed & hoc fecerunt mihi: Polluerunt sanctuarium meum in die illa, & sabbata mea profanaverunt.

45. Cumque immolarent filios suos idolis suis, & ingrederentur sanctuarium meum in die illa ut polluerent illud: etiam haec fecerunt in medio domus meae.

46. Miserunt ad viros venientes de longi, ad quos nuntium miserant: itaque ecce venerunt, quibus te lavisti, & circumlinisti stibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri.

47. Sedisti in lecto pulcherrimo, & mensa ornata est ante te: thymiana meum, & unguentum meum posuisti super eam.

48. Et vox multitudinis exultantis erat in ea: & in viris, qui de multitudine hominum adducebantur, & veniebant de deserto, posuerunt armillas in manibus eorum, & coronas speciosas in capitibus eorum.

49. Et dixi ei, quae attrita est in adulteris: Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam haec.

50. Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem: sic ingredebantur ad Oollam, & Oolibam mulieres nefarias.

51. Viri ergo iusti sunt: hi iudicabunt eas iudicio adulterarum, & iudicio effundentium sanguinem: quia adulterae sunt, & sanguis in manibus earum.

52. Haec enim dicit Dominus Deus: Adduc ad eas multitudinem, & trade eas in tumultum, & in rapinam:

53. Et lapidentur lapidibus populum, & confodiantur gladiis eorum: filios, & filias earum interficient, & domos earum igne succendant.

54. Et auferam scelus de terra, & discent omnes mulieres ne faciant secundum scelus earum.

55. Et dabunt scelus vestrum super vos, & peccata idolorum vestrorum portabitis: & scietis quia ego Dominus Deus.

CAPUT XXIV.

Sub figura ollae, elictioribus carnum partibus ac ossibus plena, ignique admota, & sub figura mortis uxoris Ezechielis, pro qua iussus est nullum facere luctum, significat Dominus domum Israel in exitu in tradendam, filiosque ejus cruciandos, nullo sequente luctu pro animae stupore.

1. ET factum est verbum Domini ad me in anno nono, in mense decimo, decima die mensis, dicens:

Nu 4

2. Fi-

2. Fili hominis scribe tibi nomen digi huius, in qua confirmatus est rex Babylonis adversum Ierusalem hodie.

3. Et dices per proverbium ad domum irritatricem parabolam, & loqueris ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Pone ollam: pone, inquam, & mitte in eam aquam.

4. Congere frusta ejus in eam, omnem partem bonam, remur & armum, electa & ossibus plena.

5. Pinguissimum pecus assume, compone quoque strues ossium sub ea: effervit coctio ejus, & discocra sunt ossa illius in medio ejus.

6. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Vae civitati sanguinum, olla, cujus rubigo in ea est, & rubigo ejus non exivit de ea: per partes & per partes suas ejce eam, non cecidit super eam sors.

7. Sanguis enim ejus in medio ejus est, super limpidissimam petram effudit illum: non effudit illum super terram ut possit operiri pulvere.

8. Ut superinducerem indignationem meam, & vindicta ulciscerem, dedi sanguinem ejus super petram limpidissimam ne operiretur.

9. Propterea hæc dicit Dominus Deus: * Vae civitati sanguinum, cujus ego grandem faciam pyram, * *Nah.* 3. 1. *Hab.* 2. 12.

10. Congere ossa, quæ igne succendant: consumerunt carnes, & coquetur universa compósito, & ossa tabescent.

11. Pone quoque eam super prunas vacuam, ut inclescat, & liquefiat æs ejus: & conflatur in medio ejus inquinamentum ejus, & consumatur rubigo ejus:

12. multo labore sudatum est, & non exivit de ea nixia rubigo ejus, neque per ignem.

13. Immunditia tua execrabilis: quia munda te volui, & non es mundata à sordibus tuis: sed nec mundaberis prius, donec quiescere faciam indignationem meam in te.

14. Ego Dominus locutus sum: Veniet, & faciam: non transeam, nec parcam, nec placabor: juxta vias tuas, & juxta adventiones tuas judicabo te, dicit Dominus.

15. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

16. fili hominis, ecce ego tollo à te desiderabile oculorum tuorum in plaga: & non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymæ tuæ.

17. Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies: corona tua circumligata sit tibi, & calceamenta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes.

18. Locutus sum ergo ad populum manè, & mortua est uxor mea vespere. fecitque manè sicut præceperat mihi.

19. Et dixit ad me populus: Quare non indicas nobis quid ista significant, quæ tu facis?

20. Et dixi ad eos: Sermo Domini factus est ad me, dicens:

21. Loquere domui Israel. Hæc dicit Dominus Deus. Ecce ego pollum sanctuarium meum, superbiæ imperii vestri, & desiderabile oculorum vestrorum, & super quo pavet anima vestra, filii vestri, & filiae vestræ, quas reliquistis, gladio cadent.

22. Et facietis sicut feci: Ora amictu non velabitis, & cibos lugentium non comedetis.

23. Coronas habebitis in capitibus vestris,

& calceamenta in pedibus: non plangetis neque flebitis, sed tabescetis in iniquitatibus vestris, & unusquisque gemet ad fratrem suum.

24. Erutque Ezechiel vobis in portentum: juxta omnia, quæ fecit, facietis cum venerit istud. & scietis quia ego Dominus Deus.

25. Et tu fili hominis ecce in die, qua tollam ab eis fortitudinem eorum, & gaudium dignitatis, & desiderium oculorum eorum, super quo requiescunt animæ eorum, filios, & filias eorum:

26. In die illa cum venerit fugiens ad te, ut annuntiet tibi:

27. In die, inquam, illa aperietur os tuum cum eo, qui fugit: & loqueris, & non silebis ultra: erisque eis in portentum, & scietis quia ego Dominus.

CAPUT XXV.

Regionibus Ammon, Moab, Idumæa & Palestina minatur Dominus exitum, eo quod filios Israel afflixerint, & de ipsorum afflictione exultaverint.

1. **E**T factus est sermo Domini ad me dicens:

2. Fili hominis pone faciem tuam contra filios Ammon, & prophetabis de eis.

3. Et dices filiis Ammon: Audite verbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod dixisti. Euge, euge super sanctuarium meum, quia pollutum est: & super terram Israel, quoniam desolata est, & super domum Iuda, quoniam ducti sunt in captivitatem:

4. Idcirco ego tradam te filiis orientali-bus in hereditatem, & collocabunt caulas suas in te, & ponent in te tentoria suas: ipsi comedent fruges tuas: & ipsi bibent lac tuum.

5. Daboque Rabbath in habitaculum camelorum, & filios Ammon in cubile pecorum: & scietis quia ego Dominus.

6. Quia hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod plausisti manu, & percussisti pede, & gavisa es ex toto affectu super terram Israel:

7. idcirco ecce ego extendam manum meam super te, & tradam te in directionem gentium, & interficiam te de populis, & perdam de terris, & conteram: & scies quia ego Dominus.

8. Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod dixerunt Moab, & Seir: Ecce sicut omnes gentes domus Iuda:

9. idcirco ecce ego aperiam humerum Moab de civitatibus, de civitatibus, inquam, ejus, & de finibus ejus inclutias terræ Bethesmoth, & Beelmeon, & Carthaim,

10. filiis Orientis cum filiis Ammon, & dabo eam in hereditatem. ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in Gentibus.

11. Et in Moab faciam judicia: & sciet quia ego Dominus,

12. Hæc dicit Dominus Deus: pro eo quod fecit Idumæa ultionem ut se vindicaret de filiis Iuda, peccavitque delinquens, & vindictam expetivit de eis:

13. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Extendam manum meam super Idumæam, & auferam de ea hominem, & juventutem, & faciam eam desertam ab Austro: & qui sunt in Dedan, gladio cadent.

14. Et dabo ultionem meam super Idumeam per manum populi mei Israhel: & facient in Edom iuxta iram meam, & furorem meum: & scient vindictam meam, dicit Dominus Deus.

15. Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod fecerunt Palestini vindictam, & ulti se sunt toto anno, interficientes, & implentes inimicitias veteres:

16. propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego extendam manum meam super Palestinos, & interficiam interfectoras, & perdam reliquias maritimæ regionis:

17. faciamque in eis ultiones magnas arguens in furore: & scient quia ego Dominus, cum dedero vindictam meam super eos:

CAPUT XXVI.

Tyri incluta urbis prædicit Dominus eversionem, eò quod super vastatione Ierusalem exultaverit.

1. **E**T factum est in undecimo anno, prima mensis, factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, pro eo quod dixit Tyrus de Ierusalem. Euge contractæ sunt portæ populorum, conversa est ad me: implebor, deserta est.

3. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego super te Tyre: & ascendere faciam ad te gentes multas, sicut ascendit mare fluctans.

4. Et dissipabunt muros Tyri, & destruent turres ejus: & radam pulverem ejus de ea, & dabo eam in limpidissimam petram.

5. Siccatio sagenarum erit in medio maris, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus: & erit in directionem Gentibus.

6. Fillæ quoque ejus, quæ sunt in agro, gladio interficientur: & scient quia ego Dominus.

7. Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego adducam ad Tyrum Nabuchodonosor regem Babylonis ab Aquilone regem regum, cum equis, & curribus, & equitibus, & cætu, populoque magno.

8. Filias tuas, quæ sunt in agro, gladio interficiet: & circumdabit te munitionibus, & comportabit aggerem in gyro: & elevabit contra te clypeum.

9. Et vineas, & arietes temperabit in muros tuos, & turres tuas destruet in armatura sua.

10. Inundatione equorum ejus operiet te pulvis eorum: à sonitu equitum, & rotarum, & currum movebuntur muri tui, cum ingressus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis dissipatæ:

11. Ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas: populum tuum gladio cadet, & statuæ tuæ nobiles in terram corruent.

12. Vastabunt opes tuas, diripient negotiationes tuas: & destruent muros tuos, & domos tuas præclaras subvertent: & lapides tuos, & ligna tua, & pulverem tuum in medio aquarum ponent.

13. * Et quiescere faciam multitudinem cantorum tuorum, & sonitus cithararum tuarum non audietur amplius.

* Jerem. 7. 34.

14. Et dabo te in limpidissimam petram, siccatio sagenarum eris, nec ædificaberis ul-

trà: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

15. Hæc dicit Dominus Deus Tyro: Numquid non à sonitu ruinæ tuæ, & gemitu interfectorum tuorum cum occisi fuerint, in medio tui commovebuntur insulæ?

16. Et descendet de sedibus suis omnes principes maris, & auferent exuvias suas, & vestimenta sua varia abiciant, & induentur stupore: in terra sedebunt, & attoniti super repentino casu tuo admirabuntur.

17. Et assumentes super te lamentum, dicent tibi: Quomodo peristi, quæ habitas in mari, urbs incluta, quæ fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos fornicabant universi?

18. Nunc stupebunt naves in die pavoris tui: & turbabuntur insulæ in mari, eò quod nullus egrediatur ex te.

19. Quia hæc dicit Dominus Deus: Cum dederò te urbem desolatam sicut civitates, quæ non habitantur: & adduxero super te abyssum, & operuerint te aquæ multæ:

20. Et detraxero te cum his, qui descendunt in lacum ad populum sempiternum, & colloca-veo te in terrâ novissima sicut solitudines veteres cum his, qui deducuntur in lacum, ut non habitentis: porro cum dederò gloriam in terra viventium,

21. in nihilum redigam te, & non eris, & requisita non invenietis ultra in sempiternum, dicit Dominus Deus.

CAPUT XXVII.

Tyri urbis maritima ac opulentissima ruina descriptur, enarratis mercibus quæ à quaque regione ad eam deferri solent.

1. **E**T factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Tu ergo fili hominis assume super Tyrum lamentum.

3. Et dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas: Hæc dicit Dominus Deus: O Tyre, tu dixisti: Perfecti decoris ego sum,

4. & in corde maris sita. Finitum tui, qui te ædificaverunt, impleverunt decorem tuum:

5. abietibus de Sanir extraxerunt te cum omnibus tabulatis maris: cedrum de Libano tulerunt ut facerent tibi malum.

6. Quercus de Basan dolaverunt in remos tuos: & transtra tua fecerunt tibi ex eborè Indico, & prætoriola de insulis Italiæ.

7. Byssus varia de Ægypto texta est tibi, in velum ut poneretur in malo: hyacinthus, & purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum.

8. Habitatores Sidonis, & Aradii fuerunt reingres tui: sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui.

9. Senes Gibli, & prudentes ejus habuerunt nautas ad ministerium variæ suppellectilis tuæ: omnes navis maris, & nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ.

10. Persæ, & Lydii, & Libyes erant exercitu tuo vii ballatores tui: clypeum, & galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo.

11. Filii Aradii cum exercitu tuo erant super muros tuos in circuitu: sed & Pigmei, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per
gy-

gyptum: ipsi compleverunt pulchritudinem tuam.

12. Carthaginenses negotiatores tui, à multitudine cunctiarum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumboque repleverunt nundinas tuas.

13. Græcia, Thubal, & Mosoch, ipsi institores tui. mancipia, & vasa aërea advexerunt populo tuo.

14. De domo Ithogorma, equos, & equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum.

15. Filii Dedan negotiatores tui insulæ multæ negotiatio manus tuæ dentes eourneos, & hebeninos commutaverunt in pretio tuo.

16. Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum, geminam, & purpuram, & scutulata, & byssum, & sericum, & chodchod proposuerunt in mercatu tuo.

17. Iuda & terra Israël ipsi institores tui in frumento primo, balsamum, & mel, & oleum, & resinam proposuerunt in nundinis tuis.

18. Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diversarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi.

19. Dan, & Græcia, & Mosel in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum: stacte, & calamus in negotiatione tua.

20. Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum.

21. Arabia, & universi principes Cedar, ipsi negotiatores manus tuæ: cum agnis, & arietibus, & hœdis venerunt ad te negotiatores tui.

22. Venditores Saba, & Reema, ipsi negotiatores tui: cum universis primis aromatibus, & lapide pretioso, & auro: quod proposuerunt in mercatu tuo.

23. Haran, & Chene, & Eden negotiatores tui: Saba, Assur, & Chelmad venditores tui.

24. Ipsi negotiatores tui multifariam involucris hyacinthis, & polymitorum, gazarumque pretiosarum, quæ obvolute, & strictæ erant funibus: cedros quoque habebant in negotiationibus tuis.

25. Naves maris, principes tui in negotiatione tua: & repleta es, & glorificata nimis in corde maris.

26. In aquis multis adduxerunt te remiges tui: ventus auster contrivit te in corde maris.

27. Divitiæ tuæ, & thesauri tui, & multiplex instrumentum tuum, nautæ tui & gubernatores tui, qui tenebant suppellectilem tuam, & populo tuo præerant: viri quoque bellatores tui, qui erant in te cum universa multitudine tua, quæ est in medio tui: cadent in corde maris in die ruinæ tuæ.

28. A sonitu clamoris gubernatorum tuorum, conturbabuntur classes:

29. Et descendent de navibus suis omnes qui tenebant remum: nautæ, & universi gubernatores maris in terra stabunt:

30. & ejulabunt super te voce magna, & clamabunt amare: & supercipient pulverem capitibus suis, & cinere conspergent.

31. Et radent super te calvitium, & accingentur ciliciis: & plorabunt te in amaritudine animæ ploratu amarissimo.

32. Et assumunt super te carmen lugubre, & plangent te: Quæ est ut Tyrus, quæ obmutuit in medio maris?

33. Quæ in exitu negotiationum tuarum de mari implesti populos multos: in multitudinè divitiarum tuarum, & populorum tuorum distasti reges terræ.

34. Nunc contrita es à mari, in profundis aquarum opes tuæ, & omnis multitudo tua, quæ erat in medio tui, ceciderunt.

35. Universi habitatores insularum obstuperunt super te: & reges eorum omnes tempestate percussi mutaverunt vultus,

36. Negotiatores populorum sibilaverunt super te: ad nihilum deducta es, & non eris usque in perpetuum.

CAPUT XXVIII.

Ruina regis Tyri, maxima gloria prius exaltati, ob nimiam ipsius superbiam aliasque iniquitates: similiter & vastatio Sidonis, ac reductio filiorum Israël in terram suam, vastatis ipsorum inimicis.

1. **E**T factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, dic principi Tyri: Hæc dicit Dominus Deus: Ego quod elevavi cor tuum, & dixisti: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi in corde maris: cum sis homo, & non Deus, & dedisti cor tuum quasi cor Dei.

3. Ecce sapientior es tu Daniele: omne secretum non est absconditum à te.

4. In sapientia & prudentia tua fecisti tibi fortitudinem: & acquisisti aurum, & argentum in thesauris tuis.

5. In multitudine sapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem: & elevavi est cor tuum in robore tuo.

6. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ego quod elevatum est cor tuum quasi cor Dei:

7. idcirco ecce ego adducam super te alienos robustissimos Gentium: & nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ, & pollutent decorem tuum.

8. Interficiant, & detrahent te: & morieris in interitu occisorum in corde maris.

9. Numquid dicens loqueris: Deus ego sum, coram interficientibus te: cum sis homo, & non Deus, in manu occidentium te?

10. Morte incircumcisorum morieris in manu alienorum: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

11. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis leva planctum super regem Tyri:

12. & dices ei: Hæc dicit Dominus Deus: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore,

13. in deliciis paradisi Dei fuisti: omnis lapis pretiosus operimentum tuum: sardius, topazius, & jaspis, chrysolitus, & onyx, & berillus, sapphirus, & carbunculus, & smaragdus: aurum opus decoris tui: & foramina tua in die, qua conditus es, præparata sunt.

14. Tu cherub extensus, & protegens: & posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti.

15. Perfectus in vis tuis à die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te.

16. In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua in iniquitate, & peccasti: & ejeci te de monte Dei, & perdidisti de cherub protegens, de medio lapidum ignitorum.

17. Et

17. Et elevatum est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam tuam in decore tuo, in terram projecisti ante faciem regum dedi te ut cernerent te.

18. In multitudine iniquitatum tuarum, & iniquitate negotiationis tuæ polluisti sanctificationem tuam: producam ergo ignem de medio tui, qui comedat te, & dabo te in cinerem super terram in conspectu omnium viventium te.

19. Omnes, qui viderint te in Gentibus, obstupescunt super te: nihili factus es, & non eris in perpetuum.

20. Et factus est sermo Domini ad me, dicens.

21. Fili hominis pone faciem tuam contra Sidonem: & prophetabis de ea.

22. & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Sidon, & glorificabor in medio tui & scient quia ego Dominus, cum fecero in ea iudicia, & sanctificatus fuero in ea.

23. Et immittam ei pestilentiam, & sanguinem in plateis ejus: & corruent interfecti in medio ejus gladio per circuitum: & scient quia ego Dominus.

24. Et non erit ultra domui Israel offendiculum amaritudinis, & spina dolorem inferens undique per circuitum eorum, qui adversantur eis: & scient quia ego Dominus Deus.

25. Hæc dicit Dominus Deus: Quando congregavero domum Israel de populo, in quibus dispersi sunt, sanctificabor in eis coram Gentibus: & habitabunt in terra sua, quam dedi servo meo Jacob.

26. Et habitabunt in ea securi: & edificabunt domos, & plantabunt vineas, & habitabunt confidenter, cum facero iudicia in omnibus, qui adversantur eis per circuitum: & scient quia ego Dominus Deus eorum.

CAPUT XXIX.

Adversus regem Aegypti ac regnum ejus in solitudinem redigendum, post 40. tamen annos revocandum, licet non ad pristinam gloriam. Terra Aegypti datur Nabuchodonosor, eo quod cum suo exercitu laboraverit devastando Tyrum.

1. **I**N anno decimo, decimo mense, undecima die mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis pone faciem tuam contra Pharaonem regem Aegypti, & prophetabis de eo, & de Aegypto universa;

3. Loquere, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Pharao rex Aegypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis: Meus est fluvius, & ego feci memetipsum.

4. Et ponam frenum in maxillis tuis: & agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis: & extraham te de medio fluminum tuorum, & universi pisces tui squamis tuis adhererunt.

5. Et projiciam te in desertum, & omnes pisces fluminis tui: super faciem terræ cades, non colligeris, neque congregaberis bestis terræ, & volatilibus cæli dedi te ad devorandum;

6. Et scient omnes habitatores Aegypti quia ego Dominus: * pro eo quod iusti baculus arundinis domui Israel.

* *Iai. 36.*

7. Quando apprehenderunt te manu, &

confractus es, & lacerasti omnem humerum eorum: & incontinentibus eis super te, comminutus es, & dissolvisti omnes renes eorum.

8. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego adducam super te gladium; & interficiam te hominem, & jumentum.

9. Et erit terra Aegypti in desertum, & in solitudinem: & scient quia ego Dominus: pro eo quod dixeris. Fluvius meus est, & ego feci eum.

10. Idcirco ecce ego ad te, & ad flumina tua: daboque terram Aegypti in solitudines, gladio dissipatam, à turris Syenes, usque ad terminos Aethiopiæ.

11. Non petransibit eam pes hominis, neque pes jumenti gradietur in ea: & non habitabitur quadraginta annis.

12. Daboque terram Aegypti desertam in medio terrarum desertarum, & civitates ejus in medio urbium subversarum, & erunt desolata quadraginta annis: & dispergam Aegyptios in nationes, & ventilabo eos in terras.

13. Quia hæc dicit Dominus Deus: Post finem quadraginta annorum congregabo Aegyptium de populo, in quibus dispersi fuerant.

14. Et reducam captivitatem Aegypti, & collocabo eos in terra Phaturs, in terra natiuitatis suæ. & erunt ibi in regnum humile.

15. Inter cetera regna erit humillima, & non elevabitur ultra super nationes, & minnuam eos ne impere Gentibus.

16. Neque erunt ultra domui Israel in confidentia, docentes iniquitatem, ut fugiant, & sequantur eos: & scient quia ego Dominus Deus.

17. Et factum est in vigesimo & septimo anno, in primo, in una mensis. factum est verbum Domini ad me, dicens:

18. Fili hominis Nabuchodonosor rex Babylonis servare fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum: omne caput decalvatum, & omnis humerus depilatus est: & merces non est reddita ei, neque exercitui ejus de Tyro pro servitute, qua servivit mihi adversus eam.

19. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Aegypti: * & accipiet multitudinem ejus, & deprædabitur manubias ejus, & diripiet spolia ejus & erit merces exercitus illius,

* *Ier. 46. 2.*

20. & operi, quo servivit adversus eam: dedi ei terram Aegypti, pro eo quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus.

21. In die illo pullulabit cornu domui Israel, & tibi dabo apertum os in medio eorum. & scient quia ego Dominus.

CAPUT XXX.

Omnes urbes Aegypti per Regem Babylonis vastantur.

1. **E**T factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis propheta, & ic: Hæc dicit Dominus Deus: Ululate, vae, vae diei:

3. quia juxta est dies, & appropinquat dies Domini: dies nubes, tempus Gentium erit.

4. Et veniet gladius in Aegyptum: & erit pavor in Aethiopia cum ceciderint vulnerati in

in Ægypto, & ablata fuerit multitudo illius, & destructa fundamenta ejus.

5. Æthiopia, & Libya, & Lydi, & omne reliquum vulgus, & Chub, & filii terræ fuderis, cum eis gladio cadent.

6. Hæc dicit Dominus Deus: Et corruent fulcientes Ægyptum, & destruetur superbia imperii ejus: & turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercituum.

7. & dissipabuntur in medio terrarum desolatæ, & urbes ejus in medio civitatum desertarum erunt.

8. Et scient quia ego Dominus: cum dero ignem in Ægypto, & attriti fuerint omnes auxiliatores ejus.

9. In die illa egredientur nuntii à facie mea in trieribus ad conterendam Æthiopie confidentiam, & erit pavor in eis in die Ægypti, quia absque dubio veniet.

10. Hæc dicit Dominus Deus: cessare faciam multitudinem Ægypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis.

11. Ipse & populus ejus cum eo fortissimi Gentium adducentur ad disperdendam terram: & evaginabunt gladios suos super Ægyptum: & implebunt terram interfectis.

12. Et faciam alveos fluminum aridos, & tradam terram in manus pessimorum: & dissipabo terram, & plenitudinem ejus manu alienorum, ego Dominus locutus sum.

13. * Hæc dicit Dominus Deus: Et disperdam simulachra, & cessare faciam idola de Memphis: & dux de terra Ægypti non erit amplius: & dabo terrorem in terra Ægypti.

* Zach. 13. 2.

14. Et disperdam terram Phatures, & dabo ignem in Taphnis, & faciam judicia in Alexandria.

15. Et effundam indignationem meam super Pelusium robor Ægypti, & interficiam multitudinem Alexandriæ.

16. & dabo ignem in Ægypto: quasi parturiens dolebit Pelusium, & Alexandria erit dissipata, & in Memphis angustiarum quotidiana.

17. Juvenes Heliopoleos, & Bubasti gladio cadent, & ipsæ captivæ ducentur.

18. Et in Taphnis nigrescet dies, cum contrivero ibi sceptrum Ægypti, & defecerit in ea superbia potentiae ejus: ipsam nubes operiet, filiae autem ejus in captivitatem ducentur.

19. Et judicia faciam in Ægypto: & sciet quia ego Dominus.

20. Et factum est in undecimo anno, in primo mense, in septima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

21. Filii hominis brachium Pharaonis regis Ægypti confregi: & ecce non est obvolutum ut restitueretur ei sanitas, ut ligaretur pannis, & fasciaretur linteo, ut recepto iobae posset tenere gladium.

22. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad Pharaonem regem Ægypti, & comminuam brachium ejus forte, sed conficiam: & dejiciam gladium de manu ejus:

23. & dispergam Ægyptum in Gentibus, & ventilabo eos in terris.

24. Et confortabo brachia regis Babylonis, daboque gladium meum in manu ejus: & confringam brachia Pharaonis, & gement gemitibus interfecti coram facie ejus.

25. Et confortabo brachia regis Babylonis,

& brachia Pharaonis concident: & scient quia ego Dominus, cum dederò gladium meum in manu regis Babylonis, & extendit eum super terram Ægypti.

26. Et dispergam Ægyptum in nationes, & ventilabo eos in terras, & scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXI.

Sublimitatem regis Pharaonis cum Assur comparat, & utriusque similem pradicat interitum.

1. **E**T factum est in anno undecimo, tertio mense, uni mensis, factum est verbum Domini ad me dicens:

2. Filii hominis dicit Pharaoni regi Ægypti, & populo ejus: Cui similis factus es in magnitudine tua?

3. Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher iamis, & frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, & inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus.

4. Aquæ nutrierunt illum, abyssus exaltavit illum: numina ejus manabant in circuitu radicem ejus, & rivos suos emisit ad universa ligna regionis.

5. Propterea elevata est altitudo ejus super omnia ligna regionis, & multiplicata sunt arbuta ejus, & elevati sunt rami ejus præ aquis multis.

6. Cumque extendisset umbram suam, in ramis ejus fecerunt nidus omnia volatilia cæli, & sub frondibus ejus genuerunt omnes bestie salutarum, & sub umbraculo illius habitabat coetus Gentium plurimarum.

7. Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, & in dilatazione arborum suorum: erat enim radix illius juxta aquas multas.

8. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abietes non adæquaverunt summitatem ejus, & platani non fuerunt æque frondibus illius: omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini ejus.

9. Quoniam speciosum feci eum, & multis, condensisque frondibus: & æmulari sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiso Dei.

10. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod sublimatus est in altitudine, & dedit summitatem suam virentem atque condensam, & elevatum est cor ejus in altitudine sua:

11. Tradidi eum in manu fortissimi Gentium, faciens faciet ei: juxta impietatem ejus ejeci eum.

12. Et succident eum alieni, & crudelissimi nationum, & projicient eum super montes, & in cunctis convallibus corruent rami ejus, & confringentur arbuta ejus in universis rupibus terræ: & recedent de umbraculo ejus omnes populi terræ, & relinquent eum.

13. In ruina ejus habitaverunt omnia volatilia cæli, & in ramis ejus fuerunt universæ bestie regionis.

14. Quam ob rem non elevabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum, nec ponent sublimitatem suam inter nemorosam atque frondosam, nec stabunt in sublimitate sua omnia, quæ irrigantur aquis. quia omnes traditi sunt in mortem ad terram ultimum in medio filiorum hominum ad eos, qui descendunt in lacum.

15. Hæc dicit Dominus Deus: In die quan-

quando descendit ad inferos, induxi luctum, operui eum abyssus: & prohibui flumina ejus: & coarctavi aquas multas: contristatus est super eum Libanus, & omnia ligna agri concussa sunt.

16. A sonitu ruinae ejus commovi Gentes, cum deducerem eum ad infernum cum his, qui descendebant in lacum. & consolata sunt in terra infima omnia ligna voluptatis egregia, atque praecleara in Libano, universa quae irrigabantur aquis.

17. Nam & ipsi cum eo descendunt in infernum ad interfectos gladio: & brachium uniuscujusque sedebit sub umbraculo ejus in medio nationum.

18. Cui assimilatus es o inclyte atque sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam: in medio incircumcisorum dormies, cum eis qui interfecti sunt gladio: ipse est Pharao, & omnis multitudo ejus, dicit Dominus Deus.

CAPUT XXXII.

Pharao quantumvis sublimis, conterendus est à rege Babylonis: cujus vastatione plurimi reges obstupescunt, pluresque nationes cum eo in abyssum detrahentur.

1. ET factum est duodecimo anno, in mense duodecimo, in una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis assume lamentum super Pharaonem regem Ægypti, & dices ad eum: Leoni Gentium assimilatus es, & draconis, qui est in mari: & ventilabas cornu in fluminibus tuis, & conturbabas aquas pedibus tuis, & conculcabas flumina earum.

3. Propterea hæc dicit Dominus Deus: * Expandam super te rete meum in multitudine populorum multorum, & extraham te in sagena mea.

* *Supr. 12. 13. & 17. 20.*

4. Et projiciam te in terram, super faciem agri abijciam te: & habitare faciam super te omnia volatilia cæli, & saturabo de te bestias universæ terræ.

5. Et dabo carnes tuas super montes, & implebo colles tuos sanie tua.

6. Et irrigabo terram foetore sanguinis tui super montes, & valles implebuntur ex te.

7. * Et operiam, cum extinctus fueris, cælum, & nigrescere faciam stellas ejus: solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum.

* *Isai. 23. 10. Joel. 2. 10. & 31. & 3. 15. Matth. 24. 29.*

8. Omnia luminaria cæli mœrere faciam super te: & dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus Deus, cum ceciderint vulnerati tui in medio terræ, ait Dominus Deus.

9. Et irritabo cor populorum multorum cum induxero contritionem tuam in Gentibus super terras, quas nescis.

10. Et stupescere faciam super te populos multos: & reges eorum horrore nimio formidabunt super te, cum volare coeperit gladius meus super facies eorum: & obstupescant repente singuli pro anima sua in die ruinæ tuæ.

11. Quia hæc dicit Dominus Deus: Gladius regis Babylonis veniet tibi,

12. in gladiis fortium deficiam multitudinem eam: inexcusabiles omnes Gentes hæc: & vastabunt superbiam Ægypti, & dissipabitur multitudo ejus.

13. Et perdam omnia jumenta ejus, quæ erant super aquas plurimas: & non conturbabit eas pes hominis ultra, neque ungula jumentorum turbabit eas.

14. Tunc purissimas reddam aquas eorum, & flumina eorum quasi oleum adducam, ait Dominus Deus;

15. cum dederò terram Ægypti desolatam: deseret, autem terra à plenitudine sua, quando percussero omnes habitatores ejus, & scient quia ego Dominus.

16. Placatus est, & plangent eum: filia Gentium plangent eum: super Ægyptum, & super multitudinem ejus plangent eum, ait Dominus Deus.

17. Et factum est in duodecimo anno, in quintadecima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

18. Fili hominis cane lugubre super multitudinem Ægypti: & detrahe eam ipsam, & filias Gentium robustarum ad terram ultimam cum his, qui descendunt in lacum.

19. Quò pulchrior es? descende, & dormi cum incircumcisis.

20. In medio interfectorum gladio cadent: gladius datus est, attraxerunt eam, & omnes populos ejus.

21. Loquentur ei potentissimi robustorum, de medio interni, qui cum auxiliatoribus ejus descenderunt, & dormierunt incircumcisi, interfecti gladio.

22. Ibi Assur, & omnis multitudo ejus in circuitu illius sepulchra ejus: omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio.

23. Quorum data sunt sepulchra in novissimis lacis: & racta est multitudo ejus per gyrum sepulchri ejus. universi interfecti, cadentesque gladio, qui dederant quondam formidinem in terra viventium.

24. Ibi Ælam, & omnis multitudo ejus per gyrum sepulchri sui, omnes hi interfecti, ruentesque gladio, qui descenderunt incircumcisi ad terram ultimam: qui posuerunt terrorem suum in terra viventium, & portaverunt ignominiam suam cum his, qui descendunt in lacum.

25. In medio interfectorum posuerunt cubile ejus in universis populis ejus: in circuitu ejus sepulchrum illius: omnes hi incircumcisi, interfectique gladio, dederunt enim terrorem suum in terra viventium, & portaverunt ignominiam suam cum his, qui descendunt in lacum: in medio interfectorum positi sunt.

26. Ibi Mosoch, & Thubal, & omnis multitudo ejus: in circuitu ejus sepulchra illius. omnes hi incircumcisi, interfectique & cadentes gladio: quia dederunt formidinem suam in terra viventium.

27. Et non dormient cum fortibus, cadentibusque & incircumcisis, qui descenderunt ad infernum cum armis suis, & posuerunt gladios suos sub capitibus suis, & fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum: quia terror fortium facti sunt in terra viventium.

28. Et tu ergo in medio incircumcisorum conterens, & dormies cum interfectis gladio.

29. Ibi Idumæa, & reges ejus, & omnes duces ejus, qui dati sunt cum exercitu suo cum interfectis gladio: & qui cum incircum-

cisis dormierunt, & cum his, qui descendunt in lacum.

30. Ibi principes Aquilonis omnes, & universi venatores, qui deducti sunt cum interfecit, paventes, & in sua fortitudine confusi: qui dormierunt incircumcisi cum interfecit gladio, & portaverunt confusionem suam cum his, qui descendunt in lacum.

31. Vidit eos Pharaó, & consolatus est super universa multitudine sua, quæ interfecta est gladio, Pharaó, & omnis exercitus ejus, ait Dominus Deus:

32. quia dedi terrorem meum in terra viventium, & dormivit in medio incircumcisorum cum interfecit gladio: Pharaó & omnis multitudo ejus: ait Dominus Deus.

C A P U T   X X X I I I .

Si speculator visum imminens malum non annuntiaverit, reus erit peccatum: quod si annuntiaverit, solus is qui sibi non cavet, reus erit. Justus quoque si suam deserat justitiam, damnabitur; & impius si convertatur, salvabitur. Nec confidat de terra sibi data in possessionem, quoniam propter suas iniquitates perdentur, & terra in solitudinem redigetur.

1. **E**T factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis loquere ad filios populi tui, & dices ad eos: Terra cum induxero super eam gladium, & tulerit populus terræ virum unum de novissimis suis, & constituerit eum super se speculatorem:

3. & ille viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annuntiaverit populo:

4. Audiens autem, quisquis ille est, sonitum buccinæ, & non se observaverit, veneritque gladius, & tulerit eum: sanguis ipsius super caput ejus erit.

5. Sonum buccinæ audivit, & non se observavit, sanguis ejus in ipso erit: si autem se custodierit, animam suam salvabit.

6. Quod si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina: & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.

7. * Et tu Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël: audiens ergo ex ore meo sermonem: annuntiabis eis ex me, *

* *Supr. 3. 17.*

8. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: non fueris locutus ut se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.

9. Si autem annuntiante te ad impium ut à viis suis convertatur, non fuerit conversus à via sua, ipse in iniquitate sua morietur: porro tu animam tuam liberasti.

10. Tu ergo fili hominis dic ad domum Israël: sic locuti estis, dicentes: Iniquitates nostræ, & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nobis tabescimus. quomodo ergo vivere poterimus?

11. * Dic ad eos: Vivo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impij: sed ut convertatur impius à via sua, & vivat. Convertimini, con-

vertimini à viis vestris pessimis: & quare moriemini domus Israël?

* *Supr. 18. 23. & 32.*

12. Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui: Justitia justi non liberavit eum in quacunque die peccaverit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conversus fuerit ad impietatem suam: & justus non poterit vivere in justitia sua, in quacunque die peccaverit.

13. Etiam si dixeró justo quod vita vivat, & conhsus in justitia sua fecerit iniquitatem: omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur, & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur.

14. Si autem dixeró impio: Morte morieris; & egerit poenitentiam à peccato suo, ieceritque judicium & justitiam,

15: & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis viæ ambulaverit, nec recerit quidquam injustum: vita vivet, & non morietur.

16. Omnia peccata ejus, quæ peccavit, non imputabuntur ei: judicium, & justitiam fecit: vita vivet.

17. Et dixerunt filii populi tui: Non est æqui ponderis via Domini, & ipsorum via injusta est.

18. Cum enim recesserit justus à justitia sua, feceritque iniquitates, morietur in eis.

19. Et cum recesserit impius ab impietate sua, feceritque judicium, & justitiam, vivet in eis.

20. * Et dicitis: Non est recta via Domini. Unumquemque juxta vias suas iudicabo de vobis, domus Israël. * *Supr. 18. 25.*

21. Et factum est in duodecimo anno, in decimo mense, in quinta mensis transmigrationis nostræ, venit ad me qui rugerat de Ierusalem, dicens: Vastata est civitas.

22. Manus autem Domini facta fuerat ad me vespere, antequam veniret qui fugerat: aperuitque os meum donec veniret ad me mane, & aperto ore meo non silui amplius.

23. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

24. Fili hominis, qui habitant in ruinosis his super humum Israël, loquentes ajunt: Unus erit Abraham, & hereditatē possidet terram, nos autem multi sumus, nobis data est terra in possessionem.

25. Idcirco dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Qui in sanguine comeditis, & oculos vestros levatis ad immunditias vestras, & sanguinem runditis: nunquid terram hereditate possidebitis?

26. Stetistis in gladiis vestris, fecistis abominationes, & unusquisque uxorem proximi sui polluit: & terram hereditate possidebitis?

27. Hæc dices ad eos: Sic dicit Dominus Deus: Vivo ego, quia qui in ruinosis habitant, gladio cadent: & qui in agro est, bestijs tradetur ad devorandum. qui autem in prædijs, & speluncis sunt, peste morientur.

28. Et dabo terram in solitudinem, & in desertum, & denciet superba fortitudo ejus: & desolabuntur montes Israël, eo quod nullus sit qui per eos transeat.

29. Et scient quia ego Dominus, cum dederó terram eorum desolatam, & desertam propter universas abominationes suas, quas operati sunt.

30. Et

30. Et tu fili hominis, filii populi tui qui loquuntur de te iuxta muros, & in ostiis domorum, & dicunt unus ad alterum, vir ad proximum suum loquentes: Venite, & audiamus quis sit sermo egrediens à Domino.

31. Et veniunt ad te, quasi si ingrediaris populus, & sedent coram te populus meus: & audiunt sermones tuos, & non faciunt eos: quia in canticum oris sui vertunt illos, & auaritiā suā sequitur cor eorum.

32. Et es eis quasi carmen musicum, quod suavi, dulcique sono canitur: & audiunt verba tua, & non faciunt ea.

33. Et cum venerit quod prædictum est (ecce enim venit) tunc scient quod propheta fuerit inter eos.

CAPUT XXXIV.

Ex manibus pastorum, qui neglecto grege, tantum quæ sua sunt querunt, dicit Dominus se oves suas liberaturum. quodque eas in iudicio pascet, suscitaturum super eas servum suum David, sub quo in omni terra veritate securæ pascuntur: ostenditque regem suum esse populum Israel, & se Deum ipsorum.

1. ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis propheta de pastoribus Israel: propheta, & aices pastoribus: hæc dicit Dominus Deus: * Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: nonne greges à pastoribus pascuntur.

* Jer. 23. 1. Supr. 13. 3.

3. Lac comedebatis, & lana operiebamini, & quod crassum erat occidebatis: gregem autem meum non pascebatis.

4. Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod contractum est non alligastis, & quod abjectum est non reduxistis, & quod perierat non quaesistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia,

5. Et disperse sunt oves meæ, eò quod non esset pastor: & factæ sunt in devorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt.

6. Erraverunt greges mei in cunctis montibus, & in universo colle excelso: & super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei, & non erat qui requireret, non erat, inquam, qui requireret.

7. Propterea pastores audite verbum Domini.

8. Vivo ego, dicit Dominus Deus: quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem omnium bestiarum agri, eò quod non esset pastor (neque enim quaesierunt pastores mei gregem meum) sed pascebant pastores semetipsos, & greges meos non pascebant:

9. propterea pastores audite verbum Domini:

10. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius pastores semetipsos: & liberabo gregem meum de ore eorum. & non erit ultra eis in escam.

11. Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse requiram oves meas, & visitabo eas.

12. Sicut visitat pastor gregem suum in die, quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum: sic visitabo oves meas, & liberabo eas de omnibus locis, in quibus dispersæ fuerant in die nubis, & caliginis.

13. Et educam eas de populis, & congregabo eas de terris, & inducam eas in terram suam, & pascam eas in montibus Israel, in rivis, & in cunctis sedibus terræ.

14. In pascuis uberrimis pascam eas, & in montibus excelsis Israel erunt pascua earum: ibi requiescent in herbis virentibus, & in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel.

15. Ego pascam oves meas: & ego eas acubare faciam, dicit Dominus Deus.

16. Quod perierat requiram, & quod abjectum erat reducam, & quod contractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat consolidabo, & quod pingue & forte custodiam: & pascam illas in iudicio.

17. Vos autem greges mei, hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego iudico inter pecus & pecus, arietum, & hircorum.

18. Nonne satis vobis erat pascua bona depasci? insuper & reliquias pascuarum vestrarum conculcastis pedibus vestris: & cum purissimam aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbabatis.

19. Et oves meæ his, quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur, & quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant.

20. Propterea hæc dicit Dominus Deus ad vos: Ecce ego ipse iudico inter pecus pingue, & macilentum:

21. pro eo quod lateribus, & humeris impingebatis, & cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora, donec dispaugerentur foras:

22. salvabo gregem meum, & non erit ultra in rapinam, & iudicabo inter pecus & pecus.

23. * ET SUSCITABO SUPER EAS PASTOREM UNUM, qui pascet eas, servum meum David: ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem. * Isai. 40. 11. Osee 3. 5. Ioan. 1. 45. & 10. 11. & 14.

24. Ego autem Dominus ero eis in Deus: & servus meus David princeps in medio eorum: ego Dominus locutus sum.

25. Et faciam cum eis pactum pacis, & cessare faciam bestias pessimas de terra. & qui habitant in deserto, securi dormient in saltibus.

26. Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem: & deducam umbrem in tempore suo: pluviae benedictionis erunt.

27. Et dabit lignum agri fructum suum, & terra dabit germen suum, & erunt in terra sua absque timore: & scient quia ego Dominus, cum contrivero catenas iugum eorum, & ervero eos de manu imperantium sibi.

28. Et non erunt ultra in rapinam in Gentibus, neque bestiae terræ devorabunt eos: sed habitabunt confidenter absque ullo terrore.

29. Et suscitabo eis germen nominatum: & non erunt ultra immutati fame in terra, neque portabunt ultra opprobrium Gentium.

30. Et scient quia ego Dominus Deus eorum cum eis, & ipsi populus meus domus Israel: ait Dominus Deus.

31. * Vos autem greges mei: greges pascuæ meæ homines estis: & ego Dominus.

nus Deus vester, dicit Dominus Deus.

* Ioan. 10. 11. & p. 15.

CAPUT XXXV.

Montis Seir sive Idumaeorum futura vastatio, eò quòd populum Dei afflixerunt.

1. **E**T factus est sermo Domini ad me, dicens:
2. Fili hominis pone faciem tuam adversum montem Seir, & prophetabis de eo, & dices illi;
3. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te mons Seir, & extendam manum meam super te, & dabo te desolatum atque desertum.
4. Urbes tuas demoliar, & tu desertus eris: & scies quia ego Dominus.
5. Eò quòd fueris inimicus sempiternus, & concluseris filios Israel in manus gladii in tempore afflictionis eorum, in tempore iniquitatis extremæ.
6. Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus: quoniam sanguinem tradam te, & sanguis te persequetur: & cum sanguinem oderis, sanguis persequetur te.
7. Et dabo montem Seir desolatum atque desertum: & auferam de eo euntem, & redeuntem.
8. Et implebo montes ejus occisorum suorum: in collibus tuis, & in vallibus tuis, atque in torrentibus interfecisti gladio cadent.
9. In solitudines sempiternas tradam te, & civitates tuæ non habitabuntur: & scietis quia ego Dominus Deus.
10. Eò quòd dixeris: Duæ gentes, & duæ terræ meæ erunt, & hereditate possidebo eas: cum Dominus esset ibi:
11. Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus, quia faciam juxta iram tuam, & secundum zelum tuum, quem fecisti odio habens eos: & notus efficiat per eos cum te judicavero.
12. Et scies quia ego Dominus audiui universa opprobria tua, quæ locutus es de montibus Israel, dicens: Deserti, nobis ad devorandum dati sunt.
13. Et insurrexistis super me ore vestro, & derogastis adversum me verba vestra. ego audiui.
14. Hæc dicit Dominus Deus: Lætante universa terra, in solitudinem te redigam.
15. Sicuti gavisus es super hereditatem domus Israel, eò quòd fuerit dissipata, sic faciam tibi: dissipatus eris mons Seir, & Idumæa omnis: & scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXVI.

Quia populus Dei erat in opprobrium Gentibus, eò quòd propter sua peccata dispersi essent in captivitatem, dicit Dominus, non propter illum, sed propter se redacturum eum in terram suam; quòdque super ipsum ejfundat aquam mundam, faciens eum in suis præceptis ambulare, magnæque frui felicitate.

1. **T**U autem fili hominis propheta super montes Israel, & dices: * Montes Israel audite verbum Domini:
2. Hæc dicit Dominus Deus: Eò quòd dixerit inimicus de vobis: Euge, altitudines sempiternæ in hæreditatem datæ sunt nobis;

* Supr. 6. 3.

3. propterea vaticinare: & dic: Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd desolati estis, & conculcati per circuitum, & facti in hereditatem reliquis Gentibus, & ascendistis super labium linguæ, & opprobrium populi:

4. propterea montes Israel audite verbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, torrentibus, vallibusque & desertis, parietinis, & urbibus derelictis, quæ depopulatæ sunt: & subsannatæ à reliquis Gentibus per circuitum.

5. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quoniam in igne zeli mei locutus sum de reliquis Gentibus, & de Idumæa universa, quæ dederunt terram meam sibi in hereditatem cum gaudio, & toto corde, & ex animo: & ejecerunt eam ut vastantem:

6. Idcirco vaticinare super humum Israel: & dices montibus: & collibus, jugis, & vallibus: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego in zelo meo, & in furore meo locutus sum, eò quòd confusionem gentium sustinueritis.

7. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Ego levavi manum meam ut Gentes, quæ in circuitu vestro sunt, ipsæ confusionem suam portent.

8. Vos autem montes Israel ramos vestros germinetis, & fructum vestrum afferatis populo meo Israel: propè enim est ut veniat.

9. Quia ecce ego ad vos: & convertar ad vos, & arabiniini, & accipietis semen tem.

10. Et multiplicabo in vobis homines, omnemque domum Israel: & habitabuntur civitates, & ruinosa instaurabuntur.

11. Et replebo vos hominibus, & jumentis: & multiplicabuntur: & crescent: & habitare vos faciam sicut à principio, bonisque donabo majoribus, quam habuistis ab initio: & scietis quia ego Dominus.

12. Et adducam super vos homines populum meum Israel, & hereditate possidebunt te: & eris eis in hereditatem, & non addes ultra ut absque eis sis.

13. Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd dicunt de vobis: Devoratrix hominum es, & suffocans gentem tuam:

14. Propterea homines non comedes amplius, & gentem tuam non necabis ultra, ait Dominus Deus.

15. Nec audiam faciam in te amplius confusionem Gentium, & opprobrium populorum nequaquam portabis, & gentem tuam non amittes amplius, ait Dominus Deus.

16. Et factum est verbum Domini, ad me, dicens:

17. Fili hominis domus Israel habitaverunt in humo sua: & polluerunt eam in viis suis, & in studiis suis juxta immunditiam inenstruatæ facta est via eorum coram me.

18. Et effudi indignationem meam super eos pro sanguine, quem ruderunt super terram, & in idolis suis polluerunt eam.

19. Et dispersi eos in Gentes, & ventilati sunt intus: juxta vias eorum, & ad inventiones eorum judicavi eos.

20. Et ingressi sunt ad Gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum, cum dicebatur de eis. Populus Domini iste est, & de terra ejus egrediuntur.

* Isai. 52. 5. Rom. 2. 24.

21. Et

27. Et peperci nomini sancto meo, quod polluerat domus Israel in Gentibus, ad quas ingressi sunt.

28. Idcirco dices domui Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Non propter vos ego faciam, domus Israel, sed propter nomen sanctum meum, quod pollulistis in gentibus, ad quas intrastis.

29. Et sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum est inter Gentes, quod pollulistis in medio earum: ut sciant Gentes quia ego Dominus, ait Dominus exercituum, cum sanctificatus fuero in vobis coram eis:

30. Tollam quippe vos de Gentibus, & congregabo vos de universis terris, & adducam vos in terram vestram.

31. Et effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab universis idolis vestris mundabo vos.

32. * Et dabo vobis cor novum, & spiritum novum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. * *Sup. 11. 19.*

33. Et spiritum meum ponam in medio vestri: & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & opere mini.

34. Et habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.

35. Et salvabo vos ex universis inquinamentis vestris: & vocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam vobis famem.

36. Et multiplicabo fructum ligni: & gentium agri: ut non portetis ultra opprobrium famis in Gentibus.

37. Et recordabimini viarum vestrarum pessimarum, studiorumque non bonorum: & displicebunt vobis iniquitates vestrae, & scelera vestra.

38. Non propter vos ego faciam, ait Dominus Deus, notum sit vobis: confundimini, & erubescite super viis vestris, domus Israel.

39. Hæc dicit Dominus Deus: In die, qua mundavero vos ex omnibus iniquitatibus vestris, & inhabitari feceio urbes, & instauravero ruinosa,

40. & terra deserta fuerit exulta, quæ quondam erat desolata in oculis omnis viatoris,

41. dicent: Terra illa inculta, facta est ut hortus voluptatis: & civitates desertæ, & destitutæ atque suffosæ, munitæ sederunt.

42. Et scient Gentes quæcumque derelictæ fuerint in circuitu vestro, quia ego Dominus ædificavi dissipata, plantavi que inculta, ego Dominus locutus sum, & fecerim.

43. Hæc dicit Dominus Deus: Adhuc in hoc invenient me domus Israel, ut faciam eis: Multiplicabo eos sicut gregem hominum,

44. ut gregem sanctum, ut gregem Ierusalem in solemnitatibus ejus: Sic erunt civitates desertæ, plenæ gregibus hominum: & scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXVII.

In figura aridorum ossium reviviscentium, designat filios Israel, qui de omni prosperitate desperant, reducendos in terram suam: &

per duo ligna conjuncta significat unum fore regnum Iuda & Israel, qui sub uno rege ac pastore David observaturi sint mandata Domini, qui cum ipsis pactum feriet sempiternum.

1. **F**ACTA est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini: & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus:

2. Et circumdixit me per ea in gyro: erant autem multa valde superfaciem campi, siccaque vehementer.

3. Et dixit ad me: Fili hominis putasne vivent ossa ista? Et dixi: Domine Deus, tu nosti.

4. Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis: & dices eis: Ossa arida audite verbum Domini.

5. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his: Ecce ego intromittam in vos spiritum, & vivetis.

6. Et dabo super vos nervos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendam in vobis cutem: & dabo vobis spiritum, & vivetis, & scietis quia ego Dominus.

7. Et prophetavi sicut præceperat mihi: factus est autem sonitus, prophetante me, & ecce commotio: & accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad iuncturam suam.

8. Et vidi, & ecce super ea nervi, & carnes ascenderunt, & extenta est in eis cutis desuper, & spiritum non habebant.

9. Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis, & dices ad spiritum: Hæc dicit Dominus Deus: A quatuor ventis veni spiritus, & insuffla super interfectos istos, & reviviscant.

10. Et prophetavi sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea spiritus, & vixerunt: steteruntque super pedes suos exercitus grandiis nimis valde.

11. Et dixit ad me: Fili hominis, ossa hæc universa, domus Israel est: ipsi dicunt: Aruerunt ossa nostra, & perit spes nostra, & abscessi sumus.

12. Propterea vaticinare, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris vestris populus meus: & inducam vos in terram Israel.

13. Et scietis quia ego Dominus, cum aperuero sepulchra vestra, & eduxero vos de tumulis vestris popule meus:

14. Et dederò spiritum meum in vobis, & vixeritis, & requiescere vos faciam super humum vestram: & scietis quia ego Dominus locutus sum, & feci, ait Dominus Deus.

15. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

16. Et tu fili hominis sume tibi lignum unum: & scribe super illud: Iudæ, & filiorum Israel sociorum ejus: & tolle lignum alterum, & scribe super illud: Ioseph ligno Ephraim, & cunctæ domui Israel, sociorumque ejus.

17. Et adijunge illa, unum ad alterum tibi in lignum unum: & erunt in unionem in manu tua.

18. Cum autem dixerint ad te filii populi tui loquentes: Nonne indicas nobis quid in his tibi velis?

19. Iloquaris ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam lignum Ioseph, quod

est in manu Ephraim, & tribus Israel, quæ sunt ei adjunctæ: & dabo eas pariter cum ligno Iuda, & faciam eas in lignum unum: & erunt unum in manu ejus.

20. Erunt autem ligna, super quæ scripseris in manu tua, in oculis eorum.

21. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam filios Israel de medio nationum, ad quas abierunt: & congregabo eos undique, & adducam eos ad humum suam.

22. * Et faciam eos in gentem unam in terra in montibus Israel, & rex unus erit omnibus imperans: & non erunt ultra duæ gentes, nec dividuntur amplius in duo regna.

* Ioan. 10. 16.

23. Neque pollutaverit ultra in idolis suis, & abominationibus suis, & cunctis iniquitatibus suis, & salvos eos faciam de universis sedibus, in quibus peccaverunt, & emundabo eos: & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus.

24. * Et servus meus David rex super eos, & pastor unus erit omnium eorum: in iudiciis meis ambulant, & mandata mea custodient, & facient ea. * Isai. 40. 11. Jer. 23. 5. Sup. 34. 23. Dan. 9. 16. & 9. 24. Ioan. 1. 40. & 12. 34.

25. Et habitabunt super terram, quam dedi servo meo Iacob, in qua habitaverunt patres vestri: & habitabunt super eam ipsi, & filii eorum, & filii filiorum eorum, usque in sempiternum: & David servus meus princeps eorum in perpetuum.

26. * Et percutiam illis fœdus pacis, pacem sempiternam erit eis: & fundabo eos, & multiplicabo, & dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum. * Psal. 109. 4. & 116. 2. Ioan. 12. 34.

27. Et erit tabernaculum meum in eis: & ero eis Deus, & ipsi erunt mihi populus.

28. Et scient Gentes quia ego Dominus sanctificator Israel, cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum.

CAPUT XXXVIII.

Habitantes post reditum captivitatem securi filius Israel in oppidis suis, adducet Dominus in novissimis diebus contra eos Gog cum ingenti exercitu: sed & hunc cum suo exercitu multus gladius postea consumet.

1. **E**T factus est sermo Domini ad me dicens:

2. * Fili hominis pone faciem tuam contra Gog, terram Magog, principem capitis Mosoch, & Thubal: & vaticinare de eo. * Ipsi. 39. 1. Apoc. 20. 7.

3. & dices ad eum. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Gog principem capitis Mosoch & Thubal,

4. & circumagat te, & ponam frenum in maxillis tuis. & educau te, & omnem exercitum tuum, equos & equites vestitos lorice universos, multitudinem magnam, hastam & clypeum arripientium & gladium.

5. Persæ, & Ethiopes, & Libyes cum eis, omnes scutati & galeati.

6. Gomer, & universa agmina ejus, domus Thogorma, latera Aquilonis, & totum robur ejus, populi que multi tecum.

7. Præpara, & instrue te, & omnem multitudinem tuam, quæ coæcervata est ad te: & esto eis in præceptum.

8. Post dies multos visitaberis: in novissimo annorum venies ad terram, que reversa est à gladio, & congregata est de populis mul-

tis ad montes Israel, qui fuerunt deserti jugiter: hæc de populis educta est, & habitabunt in ea confiderent universi.

9. Ascendens autem quasi tempestas venies, & quasi nubes, ut operias terram tu, & omnia agmina tua, & populi multi tecum.

10. Hæc dicit Dominus Deus: In die illa ascendent sermones super cor tuum, & cogitationis cogitationem pessimam.

11. & dices: Ascendam ad terram absque muro: veniam ad quiescentes, habitantesque secure: hi omnes habitant sine muro, & vectes, & portæ non sunt eis.

12. Ut diripias spolia, & invadas prædam, ut intras manum tuam super eos, qui deserti fuerant, & postea restituti, & super populum, qui est congregatus ex Gentibus, qui possidere cepit, & esse habitator umbilici terræ.

13. Saba, & Dedan, & negotiatores Tharsis, & omnes leones ejus dicent tibi: Numquid ad sumenda spolia tu venis? ecce ad diripiendam prædam congregasti multitudinem tuam, ut tollas argentum, & aurum, & auferas suppellectilem, atque substantiam, & diripias inanubiles infinitas.

14. Propterea vaticinare filii hominis, & dices ad Gog: Hæc dicit Dominus Deus. Numquid non in die illo, cum habitaverit populus meus Israel confiderent, scies?

15. Et venies de loco tuo à lateribus Aquilonis tu & populi multi tecum ascensores equorum universi, coetus magnus, & exercitus vehementis.

16. Et ascendes super populum meum Israel quasi nubes, ut operias terram. In novissimis diebus eris, & adducam te super terram meam: ut scient Gentes me, cum sanctificatus fuero in te in oculis eorum, & Gog.

17. Hæc dicit Dominus Deus: Tu ergo ille es, de quo locutus sum in diebus antiquis in manu servorum meorum prophetarum Israel, qui prophetaverunt in diebus illorum temporum, ut adducerem te super eos.

18. Et erit in die illa, in die adventus Gog super terram Israel, ait Dominus Deus, ascendet indignatio mea in furore meo.

19. Et in zelo meo, in igne iræ meæ locutus sum. Quia in die illa erit commotio magna super terram Israel:

20. & commovebuntur à facie mea pisces maris, & volucres cæli, & bestię agri, & omne reptile, quod movetur super humum, cunctique homines, qui sunt super faciem terræ: & subvertentur montes, & cadent sepes, & omnis murus corruet in terram. * Matth. 24. 29. Luca 21. 25.

21. Et Convocabo adversum eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus: gladius uniuscujusque in fratrem suum dirigitur.

22. Et judicabo eum peste, & sanguine, & imbre vehementi, & lapidibus immensis: ignem, & sulphur pluviam super eum, & super exercitum ejus, & super populos multos, qui sunt cum eo.

23. Et magnificabor, & sanctificabor: & notus ero in oculis multarum gentium, & scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXIX.

Adducet Dominus Gog contra Israel, sed ipsum cum toto ejus exercitu ibi perdet: in cuius sepultura septem mensibus occupabuntur ad mundandam ecrum: Dominus filios Israel propter peccata ipsorum tradidit in captivitatem, sed

reducat eos in terram suam ad nominis sui glorificationem.

1. TU autem filii hominis vaticinare adversum Gog, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego super te Gog principem capitis Mosoch & Thubal:

2. & circumagā te, & educam te, & ascende te faciem de lateribus Aquilonis: & adducam te super montes Israel.

3. Et percutiam arcum tuum in manu sinistra tua, & sagittas tuas de manu dextera tua dejiciam.

4. Super montes Israel cades tu, & omnia agmina tua, & populi tui, qui sunt tecum: feris, avibus, omnique volatili, & bestis terræ dedi te ad devorandum.

5. Super faciem agri cades. quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

6. Et immittam ignem in Magog, & in his, qui habitant in insulis concenter: & scient quia ego Dominus.

7. Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israel, & non polluam nomen sanctum meum amplius: & scient Gentes quia ego Dominus sanctus Israel.

8. Ecce venit, & factum est, ait Dominus Deus: hæc est dies, de qua locutus sum.

9. Et egredientur habitatores de civitatibus Israel, & succendent & comburent arma, clypeum, & hastas, arcum, & sagittas, & baculos manuum, & contos: & succendent ea igni septem annis.

10. Et non portabunt ligna de regionibus, neque succident de saltibus: quoniam arma succendent igni, & deprædabuntur eos, quibus prædæ fuerant, & diripient vastatores suos, ait Dominus Deus.

11. Et erit in die illa: dabo Gog locum nominatum sepulchrum in Israel: vallem viatorum ad Orientem maris, quæ obstupescere faciet prætereuntes: & sepeliet ibi Gog, & omnem multitudinem ejus, & vocabitur valis multitudinis Gog.

12. Et sepeliet eos domus Israel: ut munda terram septem mensibus.

13. Sepeliet autem eum omnis populus terræ, & erit eis nominata dies, in qua glorificatus sum, ait Dominus Deus.

14. Et viros jugiter constituent lustrantes terram, qui sepeliant, & requirant eos, qui remanserant super faciem terræ, ut emundent eam: post menses autem septem quærere incipient.

15. Et circuibunt peragrantes terram: cumque viderint os hominis, statuunt juxta illud titulum, donec sepeliant illud polinctorum in valle multitudinis Gog.

16. Nomen autem civitatis Amona, & munda bunt terram.

17. Tu ergo fili hominis, hæc dicit Dominus Deus: Dic omni volucrum, & universis avibus, cunctisque bestiis agri: Convenite, propter, concurrete undique ad victimam meam, quam ego immolo vobis, victimam grandem super montes Israel: ut comedatis carnem, & bibatis sanguinem.

18. Carnes fortium comedetis, & sanguinem principum terræ bibetis: arietum, & agnorum, & hircorum, taurorumque, & altiorum, & pinguum omnium.

19. Et comedetis adipem in saturitatem, & bibetis sanguinem in ebrietatem, de victima: quam ego immolabo vobis.

20. & saturabimini super mensam meam de equo, & equite forti, & de universis vi-

ris bellatoribus, ait Dominus Deus.

21. Et ponam gloriam meam in Gentibus: & videbunt omnes gentes judicium meum, quod fecerim, & inanum meam, quam posuerim super eos.

22. Et scient domus Israel quia ego Dominus Deus eorum à die illa, & deinceps.

23. Et scient Gentes, quoniam in iniquitate sua capta sit domus Israel, eò quod dereliquerint me, & absconderim faciem meam ab eis: & tradiderim eos in manus hostium, & ceciderint in gladio universi.

24. Juxta immunditiam eorum, & scelus feci eis, & abscondi faciem meam ab illis.

25. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Nunc reducam captivitatem Jacob, & miserebor omnis domus Israel: & assumam zelum pro nomine sancto meo.

26. Et portabunt confusionem suam, & omnem prævaricationem, qua prævaricati sunt in me, cum habitaverint in terra sua contemder neminem formidantes:

27. & reduxero eos de populis, & congregavero de terris inimicorum suorum, & sanctificatus fuero in eis, in oculis gentium plurimarum.

28. Et scient quia ego Dominus Deus eorum, eò quod transtulerim eos in nationes: & congregaverim eos super terram suam, & non dereliquerim quemquam ex eis ibi.

29. Et non abscondam ultra faciem meam ab eis, eò quod effudi in spiritum meum super omnem domum Israel, ait Dominus Deus.

CAPUT XL.

Propheta ostendit futura reedificatio civitatis, cum mensura in longitudine, latitudine & altitudine singularum domus portarum, thalamorum, fontium, fenestrarum, vestibulorum, cubiculorum & gradium. item mensuralio quatuor mensurarum ad immolanda sacrificia. nomen gazophylaciæ cantorum & sacerdotum, & vestibula Templi.

1. IN vigesimo quinto anno transmigrationis nostræ, in exordio anni, decima mensis, quartodecimo anno postquam percussa est civitas: in ipsa hac die facta est super me manus Domini, & adduxit me illic.

2. In visionibus Dei adduxit me in terram Israel, & dimisit me super montem excelsum nimis: super quem erat quasi ædificium civitatis vergens ad Austrum.

3. Et introduxit me illic: & ecce vii, cujus erat species quasi species æris, & funiculus lineus in manu ejus, & calamus mensuræ in manu ejus: stabat autem in porta.

4. Et locutus est ad me idem vir. Fili hominis vide oculis tuis, & auribus tuis audi, & pone cor tuum in omnia, quæ ego ostendam tibi. quia ut ostendatur tibi adductus es huc: annuntia omnia, quæ tu vides, domui Israel.

5. Et ecce murus forinsecus in circuitu domus undique, & in manu viri calamus mensuræ sex cubitorum, & palmo: & mensus est latitudinem ædificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno.

6. Et venit ad portam, quæ respiciebat viam orientalem, & ascendit per gradus ejus: & mensus est limen portæ calamo uno latitudinem, id est, linnen unum calamo uno in latitudine:

7. & thalamum uno calamo in longum, & uno calamo in latum: & intus thalamus, quinque cubitos:

8. & limen portæ juxta vestibulum portæ intrinsecus, calamo uno.

9. Et mensus est vestibulum portæ octo cubitorum, & frontem ejus duobus cubitis: vestibulum autem portæ erat intrinsecus.

10. Porro thalami portæ ad viam Orientalem, tres hinc & tres inde: mensura una trium, & mensura una frontium ex utraque parte.

11. Et mensus est latitudinem luminis portæ, decem cubitorum: & longitudinem portæ, tredecim cubitorum.

12. Et marginem ante thalamos cubiti unius: & cubitus unus finis utrinque: thalami autem, sex cubitorum erant hinc & inde.

13. Et mensus est portam à tecto thalami, usque ad tectum ejus, latitudinem vigintiquinque cubitorum: ostium contra ostium.

14. Et fecit frontes per sexaginta cubitos: & ad frontem atrium portæ undique per circuitum.

15. Et ante faciem portæ, quæ pertingebat usque ad faciem vestibuli portæ interioris, quinquaginta cubitos.

16. Et fenestras obliquas in thalamis, & in frontibus eorum, quæ erant intra portam undique per circuitum: similiter autem erant & in vestibulis fenestræ per gyrum intrinsecus, & ante frontes pictura palmarum.

17. Et eduxit me ad atrium exterius, & ecce gazophylacia, & pavementum stratum lapide in atrio per circuitum: triginta gazophylacia in circuitu pavementi.

18. Et pavementum in fronte portarum secundum longitudinem portarum erat inferius.

19. Et mensus est latitudinem à facie portæ inferioris usque ad frontem atrii interioris extrinsecus, centum cubitos ad Orientem, & ad Aquilonem.

20. Portam quoque, quæ respiciebat viam Aquilonis atrii exterioris, mensus est tam in longitudine, quam in latitudine.

21. Et thalamos ejus tres hinc, & tres inde: & frontem ejus, & vestibulum ejus secundum mensuram portæ prioris, quinquaginta cubitorum longitudinem ejus, & latitudinem vigintiquinque cubitorum.

22. Fenestræ autem ejus, & vestibulum, & sculpturæ secundum mensuram portæ, quæ respiciebat ad Orientem: & septem graduum erat ascensus ejus, & vestibulum ante eam.

23. Et porta atrii interioris contra portam Aquilonis, & Orientalem: & mensus est à porta usque ad portam centum cubitos.

24. Et eduxit me ad viam australem, & ecce porta, quæ respiciebat ad Austrum: & mensus est frontem ejus, & vestibulum ejus juxta mensuras superiores.

25. Et fenestras ejus, & vestibula in circuitu, sicut fenestras ceteras: quinquaginta cubitorum longitudine, & latitudine vigintiquinque cubitorum.

26. Et in gradibus septem ascendebatur ad eam: & vestibulum ante fores ejus, & celatæ palmæ erant, una hinc, & altera inde in fronte ejus.

27. Et porta atrii interioris in via australi: & mensus est à porta usque ad portam in via australi, centum cubitos.

28. Et introduxit me in atrium interius ad portam australem: & mensus est portam juxta mensuras superiores.

29. Thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum ejus eisdem mensuris & fenestras ejus, & vestibulum ejus in circuitu quinquaginta cubitos longitudinis, & latitudinis vigintiquinque cubitos:

30. Et vestibulum per gyrum longitudine vigintiquinque cubitorum, & latitudine quinque cubitorum.

31. Et vestibulum ejus ad atrium exterius, & palmas ejus in fronte: & octo gradus erant, quibus ascendebatur per eam.

32. Et introduxit me in atrium interius per viam orientalem: & mensus est portam secundum mensuras superiores.

33. Thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum ejus sicut supra: & fenestras ejus, & vestibula ejus in circuitu, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine vigintiquinque cubitorum.

34. Et vestibulum ejus, id est atrii exterioris, & palmæ celatæ in fronte ejus hinc & inde: & in octo gradibus ascensus ejus.

35. Et introduxit me ad portam, quæ respiciebat ad Aquilonem: & mensus est secundum mensuras superiores.

36. Thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum ejus, & fenestras ejus per circuitum, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine vigintiquinque cubitorum.

37. Et vestibulum ejus respiciebat ad atrium exterius: & celatura palmarum in fronte ejus hinc & inde: & in octo gradibus ascensus ejus.

38. Et per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum: ibi lavabant holocaustum.

39. Et in vestibulo portæ, duæ mensæ hinc, & duæ mensæ inde: ut immoletur super eas holocaustum, & pro peccato, & pro delicto.

40. Et ad latus exterius, quod ascendit ad ostium portæ, quæ pergit ad Aquilonem, duæ mensæ: & ad latus alterum ante vestibulum portæ, duæ mensæ.

41. Quatuor mensæ hinc, & quatuor mensæ inde: per latera portæ octo mensæ erant, super quas immolabant.

42. Quatuor autem mensæ ad holocaustum, de lapidibus quadris extructæ: longitudine cubiti unus & dimidii: & latitudine cubiti unus & dimidii. & altitudine cubiti unus super quas ponant vasa, in quibus immolatur holocaustum, & victima.

43. Et labia eorum palmi unius, reflexa intrinsecus per circuitum, super mensas autem carnes oblationis.

44. Et extra portam interiorem gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portæ respicientis ad Aquilonem. & facies eorum contra viam Australem, una ex latere portæ Orientalis, quæ respiciebat ad viam Aquilonis.

45. Et dixit ad me: Hoc est gazophylacium, quod respicit viam Meridianam, sacerdotum erit, qui excubant in custodiis templi.

46. Porro gazophylacium, quod respicit viam Aquilonis, sacerdotum erit, qui excubant ad ministerium altaris. isti sunt filii Sadoch, qui accedunt de filiis Levi ad Dominum ut ministrent ei.

47. Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum, & latitudine centum cubitorum per quadrum: & altare ante faciem templi.

48. Et introduxit me in vestibulum templi: & mensus est vestibulum quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & latitudinem portæ trium cubitorum hinc, & trium cubitorum inde.

49. Longitudinem autem vestibuli viginti cubitorum, & latitudinem undecum cubitorum,

rum, & octo gradibus ascendebatur ad eam. Et columnæ erant in frontibus: una hinc, & altera inde.

CAPUT XLI.

Dispositio reedificandi templi juxta partes singulas.

1. **E**T introduxit me in templum, & mensus est frontes, sex cubitos latitudinis hinc, & sex cubitos latitudinis inde, latitudinem tabernaculi.

2. Et latitudo portæ, decem cubitorum erat: & latera portæ, quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & mensus est longitudinem ejus quadraginta cubitorum, & latitudinem viginti cubitorum.

3. Et introgressus intrinsecus mensus est in fronte portæ duos cubitos: & portam, sex cubitorum: & latitudinem portæ, septem cubitorum.

4. Et mensus est longitudinem ejus viginti cubitorum, & latitudinem ejus viginti cubitorum, ante faciem templi: & dixit ad me: Hoc est sanctum sanctorum.

5. Et mensus est parietem domus sex cubitorum: & latitudinem lateris quatuor cubitorum undique per circuitum domus.

6. Latera autem, latus ad latus, bis triginta tria: & erant eminentia, quæ ingrederentur per parietem domus, in lateribus per circuitum, ut continerent, & non attingerent parietem templi.

7. Et platea erat in rotundum, ascendens sursum per cochleam, & in coenaculum templi deferbat per gyrum: idcirco latus erat templum in superioribus: & sic de inferioribus ascendebatur ad superiora in medium.

8. Et vidi in domo altitudinem per circuitum, fundata latera ad mensuram calami sex cubitorum spatio:

9. & latitudinem per parietem lateris forinsecus quinque cubitorum: & erat interior domus in lateribus domus.

10. Et inter gazophylacia latitudinem viginti cubitorum in circuitu domus undique,

11. & ostium lateris ad orationem: ostium unum ad viam Aquilonis, & ostium unum ad viam Australem: & latitudinem loci ad orationem, quinque cubitorum in circuitu.

12. Et ædificium, quod erat separatum, visumque ad viam respicientem ad mare, latitudinis septuaginta cubitorum. paries autem ædificii, quinque cubitorum latitudinis per circuitum: & longitudo ejus nonaginta cubitorum.

13. Et mensus est domus longitudinem, centum cubitorum: & quod separatum erat ædificium, & parietes ejus, longitudinis centum cubitorum.

14. Latitudo autem ante faciem domus: & ejus, quod erat separatum contra Orientem, centum cubitorum.

15. Et mensus est longitudinem ædificii contra faciem ejus, quod erat separatum ad dorsum: ethecæ ex utraque parte centum cubitorum: & templum interius, & vestibula atrii.

16. Lumina, & fenestras obliquis, & ethecæ in circuitu per tres partes, contra uniuscujusque limen, stratumque ligno per gyrum in circuitu: terra autem usque ad fenestras, & fenestræ clausæ super ostia.

17. Et usque ad domum anteriorem, & forinsecus per omnem parietem in circuitu intrinsecus, & forinsecus, ad mensuram.

18. Et fabrefacta cherubim & palmæ: &

palma inter cherub & cherub, duasque facies habebat cherub.

19. Faciem hominis juxta palmam ex hac parte, & faciem leonis juxta palmam ex alia parte. expressam per omnem domum in circuitu.

20. De terra usque ad superiora portæ, cherubim, & palmæ cælatæ erant in pariete templi.

21. Limen quadrangulum, & facies sanctuarii: aspectus contra aspectum.

22. Altaris lignei trium cubitorum altitudo: & longitudo ejus duorum cubitorum: & anguli ejus, & longitudo ejus, & parietes ejus lignei. Et locutus est ad me: Hæc est mensa coram Domino.

23. Et duo ostia erant in templo, & in sanctuario.

24. Et in duobus ostiis ex utraque parte bina erant ostiola, quæ in se invicem plicabantur: bina enim ostia erant ex utraque parte ostiorum.

25. Et cælatæ erant in ipsis ostiis templi cherubim, & sculpturæ palmarum, sicut in parietibus quoque expressæ erant: quam ob rem & grossiora erant ligna in vestibuli fronte forinsecus.

26. Super quæ fenestræ obliquæ, & similitudo palmarum hinc atque inde in humerulis vestibuli: secundum latera domus, latitudinemque parietum.

CAPUT XLII.

De gazophylaciis, ceterisque quæ ad sacrorum usum pertinent reedificandis.

1. **E**T eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem, & introduxit me in gazophylacium, quod erat contra separatum ædificium, & contra eadem vergentem ad Aquilonem.

2. In facie longitudinis, centum cubitos ostii Aquilonis: & latitudinis quinquaginta cubitos,

3. contra viginti cubitos atrii interioris, & contra pavimentum stratum lapide atrii exterioris, ubi erat porticus juncta porticui triplici.

4. Et ante gazophylacia deambulatio decem cubitorum latitudinis, ad interiora respiciens viæ cubiti unus. Et ostia eorum ad Aquilonem:

5. Ubi erant gazophylacia in superioribus humiliora: quia supportabant porticus, quæ ex illis eminebant de inferioribus, & de medijs ædificiis.

6. Tristæ enim erant, & non habebant columnas, sicut erant columnæ atriorum: propterea eminebant de inferioribus, & de medijs à terra cubitis quinquaginta.

7. Et peribolus exterior secundum gazophylacia, quæ erant in viâ atrii exterioris ante gazophylacia: longitudo ejus quinquaginta cubitorum.

8. Quia longitudo erat gazophylaciorum atrii exterioris, quinquaginta cubitorum: & longitudo ante faciem templi, centum cubitorum.

9. Et erat subter gazophylacia hæc introitus ab Oriente ingredientium in ea de atrio exteriori

10. In latitudine periboli atrii, quod erat contra viam Orientalem, in faciem ædificii separati, & erant ante ædificium gazophylacia.

11. Et viâ ante faciem eorum juxta similitu-

tudinem gazophylaciolorum, quæ erant in via Aquilonis: secundum longitudinem eorum, sic & latitudo eorum: & omnis introitus eorum, & similitudines, & ostia eorum.

12. secundum ostia gazophylaciolorum, quæ erant in via respiciende ad Notum ostium in capite viæ: quæ via erat ante vestibulum separatum per viam Orientalem ingredientibus.

13. Et dixit ad me: Gazophylacia Aquilonis, & gazophylacia Austri, quæ sunt ante ædificium separatum: hæc sunt gazophylacia sancta: in quibus vescuntur sacerdotes, qui appropinquant ad Dominum in sancta sanctorum: ibi ponent sancta sanctorum, & oblationem pro peccato, & pro delicto: locus enim sanctus est.

14. Cùm autem ingressi fuerint sacerdotes, non egredientur de sanctis in atrium exterius: & ibi reponent vestimenta sua, in quibus ministrant, quia sancta sunt: vestienturque vestimentis aliis, & sic procedent ad populum.

15. Cumque complisset mensura domus interioris, eduxit me per viam portæ, quæ respiciebat ad viam Orientalem. & mensus est eam undique per circuitum.

16. Mensus est autem contra ventum Orientalem calamo mensuræ, quingentos calamos in calamo mensuræ per circuitum.

17. Et mensus est contra ventum Aquilonis quingentos calamos in calamo mensuræ per gyrum.

18. Et ad ventum Australem mensus est quingentos calamos in calamo mensuræ per circuitum.

19. Et ad ventum Occidentalem mensus est quingentos calamos in calamo mensuræ.

20. Per quatuor ventos mensus est murum ejus undique per circuitum, longitudinem quingentorum cubitorum, & latitudinem quingentorum cubitorum dividenter inter sanctuarium & vulgi locum.

CAPUT XLIII

Gloria Domini apparente audit propheta, quod filius Israel non amplius polluet nomen Domini, & quæ sint mensura altaris, ac sacrificia ad ipsum septem diebus expiandum.

1. **E**T duxit me ad portam, quæ respiciebat ad viam Orientalem.

2. Et ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per viam Orientalem: & vox erat ei quasi vox aquarum multarum, & terra splendebat à maiestate ejus.

3. * Et vidi visionem secundum speciem, quam videram, quando venit ut discederet civitatem: & species secundum aspectum, ** quem videram juxta fluvium Chobar: & cecidi super faciem meam. * *Sup. 9. 1.* ** *Sup. 1. 1.*

4. Et majestas Domini ingressa est templum per viam portæ, quæ respiciebat ad Orientem.

5. Et elevavit me spiritus, & introduxit me in atrium interius: & ecce repleta erat gloria Domini domus.

6. Et audiui loquentem ad me de domo, & vir qui stabat juxta me.

7. dixit ad me: Fili hominis, locus solii mei, & locus vestigiorum pedum meorum, ubi habito in medio filiorum Israel in æternum: & non polluet ultra domus Israel nomen sanctum meum, ipsi, & reges eorum in fornicationibus suis, & in ruinis regum suorum, & in excelsis.

8. Qui fabricati sunt limen suum juxta li-

men meum: & postes suos juxta postes meos: & inurus erat inter me & eos: & polluerunt nomen sanctum meum in abominationibus, quas fecerunt: propter quod consumpsi eos in ira mea.

9. Nunc ergo repellant procul fornicationem suam, & ruinas regum suorum à me: & habitabo in medio eorum semper.

10. Tu autem fili hominis ostende domui Israel templum, & confundantur ab iniquitatibus suis, & metiantur fœbricam:

11. & erubescant ex omnibus, quæ fecerunt: Figuram domus, & fabricæ ejus exitus, & introitus, & omnem descriptionem ejus, & universa præcepta ejus, cunctumque ordinem ejus, & omnes leges ejus ostende eis, & scribes in oculis eorum. ut custodiant omnes descriptiones ejus, & præcepta illius, & faciant ea.

12. Ista est lex domus in summitate montis: Omnis finis ejus in circuitu, sanctum sanctorum est: hæc est ergo lex domus.

13. Ista autem mensura altaris in cubito verissimo, qui habebat cubitum, & palmum: in sinu ejus erat cubitus & cubitus in latitudine, & definitio ejus usque ad labium ejus, & in circuitu, palmus unus. hæc quoque erat fossa altaris.

14. Et de sinu terræ usque ad crepidinem novissimam duo cubiti, & latitudo cubiti unus: & à crepidine minore usque ad crepidinem majorem quatuor cubiti, & latitudo cubiti unus.

15. Ipse autem Ariel quatuor cubitorum: & ab Ariel usque ad sursuam, cornua quatuor.

16. Et Ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis: quadrangulum aequis lateribus.

17. Et crepidio quatuordecim cubitorum longitudinis per quatuordecim cubitos latitudinis in quatuor angulis ejus & corona in circuitu ejus dimidii cubiti, & sinus ejus unus cubiti per circuitum: gradus autem ejus versi ad Orientem.

18. Et dixit ad me: Fili hominis, hæc dicit Dominus Deus: Hi sunt ritus altaris in quacumque die fuerit fabricatum: ut offeratur super illud holocaustum, & effundatur sanguis.

19. Et dabis Sacerdotibus, & Levitis, qui sunt de semine Sadoc, qui accedunt ad me, ait Dominus Deus, ut offerant mihi vitulum de amento pro peccato.

20. Et assumens de sanguine ejus, pones super quatuor cornua ejus, & super quatuor angulos crepidinis, & super coronam in circuitu: & mundabis illud, & expiabis.

21. Et tolles vitulum, qui oblatum fuerit pro peccato: & combures eum in separato loco domus extra sanctuarium.

22. Et in die secunda offeres hircum caprarum immaculatum pro peccato: & expiabit altare, sicut expiaverunt in vitulo.

23. Cumque compleveris vesperem illud, offeres vitulum de amento immaculatum, & arietem de grege immaculatum.

24. Et offeres eos in conspectu Domini: & mittent sacerdotes super eos sal, & offerent eos holocaustum Domino.

25. Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie: & vitulum de amento, & arietem de pecoribus immaculatos offerent.

26. Septem diebus expiabit altare, & mundabit illud: & implebunt manum ejus.

27. Expletis autem diebus, in die octava & ultra, facient sacerdotes super altare holocaustum

causta vestra, & quæ pro pace offerunt: & placatus ero vobis, ait Dominus Deus.

CAPUT XLIV.

Porta sanctuarii clausa, qua solus Deus ingreditur: incircumcisi carne & corde non ingreditur sanctuarium, nec Levitæ qui idola secuti sunt, sed hi ministri domus erunt: filii autem Sadoc sacerdotes ingreditur, & horum leges ponuntur.

1. **ET** convertit me ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad Orientem: & erat clausa.

2. Et dixit Dominus ad me: Porta hæc clausa erit: non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa.

3. principi. Princeps ipse sedebit in ea, ut comedat panem coram Domino: per viam portæ vestibuli ingreditur, & per viam ejus egreditur.

4. Et adduxit me per viam portæ Aquilonis in conspectu domus: & vidi, & ecce implevit gloria Domini domum Domini: & cecidi in faciem meam.

5. Et dixit ad me Dominus: Fili hominis pone cor tuum, & vide oculis tuis, & auribus tuis audi omnia, quæ ego loquor ad te de universis ceremoniis domus Domini, & de cunctis legibus ejus: & pones cor tuum in viis templi per omnes exitus sanctuarii.

6. Et dices ad exasperantem me domum Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Sufficiant vobis omnia scelera vestra domus Israel:

7. eò quòd inducitis filios alienos incircumcisos corde, & incircumcisos carne, ut sint in sanctuario meo, & polluant domum meam: & offeritis panes meos, adipem, & sanguinem: & dissolvitis pactum meum in omnibus sceleribus vestris.

8. Et non servastis præcepta sanctuarii mei: & posuistis custodes observationum mearum in sanctuario meo vobismetipsis.

9. Hæc dicit Dominus Deus: Omnis alienigena incircumciscus corde, & incircumciscus carne, non ingreditur sanctuarium meum, omnis filius alienus qui est in medio filiorum Israel.

10. Sed & Levitæ, qui longè recesserunt à me in errore filiorum Israel, & erraverunt à me post idola sua, & portaverunt iniquitatem suam:

11. erunt in sanctuario meo ædificati, & janitores portarum domus, & ministri domus: ipsi faciant holocausta, & victimas populi: & ipsi stabunt in conspectu eorum, ut ministrent eis.

12. Pro eò quòd ministraverunt illis in conspectu idolorum suorum, & facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis: idcirco levavi manum meam super eos, ait Dominus Deus, & portabunt iniquitatem suam:

13. & non appropinquabunt ad me ut sacerdotio fungantur mihi: neque accedent ad omne sanctuarium meum juxta sancta sanctorum: sed portabunt confusionem suam, & scelera sua quæ fecerunt.

14. Et dabo eos janitores domus in omni ministerio ejus, & in universis, quæ fient in ea.

15. Sacerdotes autem & Levitæ filii Sadoc, qui custodierunt ceremonias sanctuarii mei, cum errarent filii Israel à me, ipsi accedent ad me ut ministrent mihi: & stabunt in cons-

pectu meo ut offerant mihi adipem, & sanguinem, ait Dominus Deus.

16. Ipsi ingredientur sanctuarium meum, & ipsi accedent ad mensam meam ut ministrent mihi, & custodiant ceremonias meas.

17. Cùmque ingredientur portas atrii interioris, vestibus lineis induentur: nec ascendet super eos quidquam laneum, quando ministrant in portis atrii interioris & intrinsecus.

18. Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, & feminalia lineæ erunt in lumbis eorum, & non accingentur in sudore.

19. Cùmque egredientur atrium exterius ad populum, exeunt se vestimentis suis, in quibus ministraverant, & reponent ea in gazophylacio sanctuarii, & vestient se vestimentis aliis: & non sanctificabunt populum in vestibus suis.

20. Caput autem suum non radent, neque comam nutriant: sed tonsdentes attendent capita sua.

21. Et vinum non vivet omnis sacerdos quando ingressurus est atrium interius.

22. * Et viduam, & repudiatam non accipiet uxores, sed virgines de semine domus Israel: sed & viduam, quæ fuerit vidua à sacerdote, accipiet. * *Lev. 21. 14.*

23. Et populum meum docebunt quid sit inter sanctum & pollutum, & inter mundum & immundum ostendent eis.

24. Et cùm fuerit controversia, stabunt in iudiciis meis, & iudicabunt: leges meas, & præcepta mea in omnibus solemnitatibus meis custodient, & sabbata mea sanctificabunt.

25. Et ad mortuum hominem non ingreditur, ne polluantur, nisi ad patrem & matrem, & filium & filiam, & fratrem, & sororem, quæ alterum virum non habuerit: in quibus contaminabuntur.

26. Et postquam fuerit emundatus, septem dies numerabuntur ei.

27. Et in die introitus sui in sanctuarium ad atrium interius ut ministret mihi in sanctuario, offeret pro peccato suo, ait Dominus Deus.

28. * Non erit autem eis hereditas, ego hereditas eorum: & possessionem non dabis eis in Israel, ego enim possessio eorum. * *Num. 18. 20. Deut. 18. 1.*

29. Victimam & pro peccato & pro delicto ipsi comedent: & omne votum in Israel ipsorum erit.

30. * Et primitiva omnium primogenitorum, & omnia libamenta ex omnibus, quæ offeruntur, sacerdotum erunt: & primitiva ciborum vestrorum dabis sacerdoti, ut reponat benedictionem domui tue. * *Exod. 22. 29.*

31. * Omne moliticium, & captum à bestia de avibus & de pecoribus non comedent sacerdotes. * *Lev. 22. 8.*

CAPUT XLV.

In terra divisione, separatis Domino primitiis, assignanda est certa portio Sacerdotibus, Levitis, civitati ac principi: servandæque æquitas in ponderibus, mensuris, primitiis & sacrificiis: quæ sacrificia offerentur primo ac septimo die primi mensis, & in solemnitatibus Pasche, ac Tabernaculorum.

1. Cùmque cõperitis terram dividere sortitò, separate primitias Domino, sanctificationem de terra: longitudine viginti quinque millia, & latitudine decem millia: sanc-

tificatum erit in omni termino ejus per circuitum.

2. Et erit ex omni parte sanctificatum quingentos per quingentos, quadrifariam per circuitum : & quinquaginta cubitis in suburbana ejus per gyrum.

3. Et à mensura ista mensurabis longitudinem vigintiquinque millium, & latitudinem decem millium, & in ipso erit templum, sanctumque sanctorum.

4. Sanctificatum de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarii, qui accedunt ad ministerium Domini : & erit eis locus in domos, & in sanctuarium sanctitatis.

5. Vigintiquinque autem millia longitudinis, & decem millia latitudinis erunt Levitis, qui ministrant domui : ipsi possidebunt viginti gazophylacia.

6. Et possessionem civitatis dabitis quinque millia latitudinis, & longitudinis vigintiquinque millia secundum separationem sanctuarii, omni domui Israel.

7. Principi quoque hinc & inde in separationem sanctuarii, & in possessionem civitatis, contra faciem separationis sanctuarii, & contra faciem possessionis urbis : à latere maris usque ad mare, & à latere Orientis usque ad Orientem. Longitudinis autem juxta unamquamque partem à termino Occidentali usque ad terminum Orientalem.

8. De terra erit ei possessio in Israel : & non depopulabuntur ultra principes populum meum : sed terram dabunt domui Israel secundum tribus eorum.

9. Hæc dicit Dominus Deus : Sufficiat vobis principes Israel : iniquitatem & rapinas intermitte, & judicium & justitiam facite, separate confinia vestra à populo meo, ait Dominus Deus.

10. Statera justa, & ephi justum, & batus justus erit vobis.

11. Ephi, & batus æqualia, & unius mensuræ erunt : ut capiat decimam partem cori batus, & decimam partem cori ephi : juxta mensuram cori erit æqua libratio eorum.

12. * Siclus autem viginti obolos habet. Porro viginti sicli, & vigintiquinque sicli, & quindecim sicli, manam faciunt. * Exod. 30. 13. Lev. 27. 25. Num. 3. 47.

13. Et hæc sunt primitiæ, quas tolletis : sextam partem ephi de coro frumenti, & sextam partem ephi de coro holdei.

14. Mensura quoque olei, batus olei, decima pars cori est : & decem bati eorum faciunt : quia decem bati implent corum.

15. Et arietem unum de grege ducentorum de his, quæ nutriunt Israel in sacrificium, & in holocaustum, & in pacifica, ad expiandum pio eis, ait Dominus Deus.

16. Omnis populus terræ tenebitur primitus his principi in Israel.

17. Et super principem erunt holocausta, & sacrificium, & libamina in solemnitatibus, & in Calendis, & in Sabbatis, & in universis solemnitatibus domus Israel : ipse faciet pro peccato sacrificium, & holocaustum, & pacifica ad expiandum pro domo Israel.

18. Hæc dicit Dominus Deus : In primo mense, una mensis sumes vitulum de armento immaculatum, & expiabis sanctuarium.

19. Et tollet sacerdos de sanguine quod erit pro peccato : & ponet in postibus domus, & in quatuor angulis crepidinis altaris, & in postibus portæ atrii interioris.

20. Et sic facies in septima mensis pro unoquoque, qui ignoravit, & errore decep-

tus est, & expiabis pro domo.

21. In primo mense, quartadecima die mensis erit vobis Paschæ solemnitas : septem diebus azyrna comedentur.

22. Et faciet princeps in die illa pro se, & pro universo populo terræ, vitulum pro peccato.

23. Et in septem dierum solemnitate faciet holocaustum Domino septem vitulos, & septem arietes immaculatos quotidie septem diebus, & pro peccato hircum caprarum quotidie.

24. Et sacrificium ephi per vitulum, & ephi per arietem faciet : & olei hin per singula ephi.

25. Septimo mense, quintadecima die mensis in solemnitate faciet sicut supra dicta sunt per septem dies : tam pio peccato, quam pro holocausto, & in sacrificio, & in oleo.

CAPUT XLVI.

Porta Solis Sabbatur ac Calendis aperta, & quæ holocausta his diebus offeret princeps, quæque porta ipse aut populus templum ingreditur, vel egreditur : de spontaneo & quotidiano principis holocausto : de ipsius dono filius aut servus dato, loca in quibus sacerdotes quant sacrificia & ministri victimas populi.

1. Hæc dicit Dominus Deus : Porta atrii interioris, quæ respicit ad Orientem, erit clausa sex diebus, in quibus opus fit : die autem Sabbati aperietur, sed & in die Calendarum aperietur.

2. Et intrabit princeps per viam vestibuli portæ deforis, & stabit in limine portæ : & facient sacerdotes holocaustum ejus, & pacifica ejus : & adorabit super linen portæ, & egredietur : porta autem non claudetur usque ad vesperam.

3. Et adorabit populus terræ ad ostium portæ illius in Sabbatis, & in Calendis coram Domino.

4. Holocaustum autem hoc offeret princeps Domino : in die Sabbati sex agnos immaculatos, & arietem immaculatum.

5. Et sacrificium ephi per arietem in agnis autem sacrificium quod dederit manus ejus, & olei hin per singula ephi.

6. In die autem Calendarum vitulum de armento immaculatum : & sex agni, & arietes immaculati erunt.

7. Et ephi per vitulum, ephi quoque per arietem faciet sacrificium : de agnis autem, sicut inveniet manus ejus, & olei hin per singula ephi.

8. Cuique ingressus est princeps, per viam vestibuli portæ ingreditur, & per eandem viam exeat.

9. Et cum intrabit populus terræ in conspectu Domini in solemnitatibus : qui ingreditur per portam Aquilonis, ut adorât, egredietur per viam portæ Meridianæ. porro qui ingreditur per viam portæ Meridianæ, egredietur per viam portæ Aquilonis, non revertetur per viam portæ, per quam ingressus est, sed à regione illius egredietur.

10. Princeps autem in medio eorum cum ingredientibus ingreditur, & cum egredientibus egredietur.

11. Et in nudinis, & in solemnitatibus erit sacrificium ephi per vitulum, & ephi per arietem : agnis autem erit sacrificium sicut inveniet manus ejus : & olei hin per singula ephi.

12. Cum autem fecerit princeps spontaneum

holocaustum, aut pacifica voluntaria Domino: aperietur ei porta, quæ respicit ad Orientem, & faciet holocaustum suum, & pacifica sua, sicut fieri solet in die Sabbati: & egredietur, claudeturque porta postquam exierit.

13. Et agnum ejusdem anni immaculatum faciet holocaustum quotidie Domino: semper manè faciet illud.

14. Et faciet sacrificium super eo cata manè manè sextam partem ephi, & de oleo tertiam partem hin, ut misceatur similæ: sacrificium Domino legitimum, iuge atque perpetuum.

15. Faciet agnum, & sacrificium, & oleum cata manè manè: holocaustum sempiternum.

16. Hæc dicit Dominus Deus: Si dederit princeps donum alicui de filiis suis: hereditas ejus, filiorum suorum erit, possidebunt eam hereditarie.

17. Si autem dederit legatum de hereditate sua uni servorum suorum, erit illius usque ad annum remissionis, & revertetur ad principem: hereditas autem ejus, filius ejus erit.

18. Et non accipiet princeps de hereditate populi per violentiam, & de possessione eorum: sed de possessione sua hereditatem dabit filiis suis: ut non dispergat populus meus unusquisque à possessione sua.

19. Et introduxit me per ingressum, qui erat ex latere portæ, in gazophylacia sanctuarii ad sacerdotes, quæ respiciebant ad Aquilonem: & erat ibi locus vergens ad Occidentem.

20. Et dixit ad me: Iste est locus ubi coquent sacerdotes pro peccato, & pro delicto: ubi coquent sacrificium, ut non efferant in atrium exterius, & sanctificetur populus.

21. Et eduxit me in atrium exterius, & circumdixit me per quatuor angulos atrii: & ecce atrium erat in angulo atrii, atriola singula per angulos atrii.

22. In quatuor angulis atrii atriola disposita, quadraginta cubitoium per longum, & triginta per latum: mensuræ unus quatuor erant.

23. Et paries per circuitum ambiens quatuor atriola. & culinæ fabricatæ erant subter porticus per gyrum.

24. Et dixit ad me: Hæc est domus culinæ, in qua coquent ministri domus Domini victimas populi.

CAPUT XLVII.

Aqua subter limen domus egredientes, & in latus templi dextrum descendentes, efficiuntur torrentes, qui tandem non potest transgredi, & sanat omnia ad quæ pertigerit, habens pisces & arbores fructiferas, terminus terræ sanctæ, quæ duodecim tribubus Israel & advenis dividenda est.

1. **E**T convertit me ad portam domus, & ecce aquæ egrediebantur subter limen domus ad Orientem: facies enim domus respiciebat ad Orientem: aquæ autem descendebant in latus templi dextrum ad Meridiem altaris.

2. Et eduxit me per viam portæ Aquilonis, & convertit me ad viam foras portam exteriorem, viam quæ respiciebat ad Orientem: & ecce aquæ redundantes à latere dextro.

3. Cum egredieretur vir ad Orientem, qui habebat funiculum in manu sua, & mensus est mille cubitos: & traduxit me per aquam usque ad talos.

4. Rursusque mensus est mille, & traduxit me per aquam usque ad genua:

5. & mensus est mille, & traduxit me per aquam usque ad renes. Et mensus est mille, torrentem, quem non potui pertransire: quoniam intumuerant aquæ profundi torrentis, qui non potest transvadari.

6. Et dixit ad me: Certè vidisti filii hominis. Et eduxit me, & convertit ad ripam torrentis.

7. Cumque me convertissem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex utraque parte.

8. Et ait ad me: Aquæ istæ, quæ egrediuntur ad tumulos sabuli Orientalis, & descendunt ad plana deserti, intrabunt mare, & exhibunt, & sanabuntur aquæ.

9. Et omnis anima vivens, quæ serpit, quocumque venerit torrens, vivet: & erunt pisces multi saties postquam venerint illuc aquæ istæ, & sanabuntur & vivent omnia, ad quæ venerit torrens.

10. Et stabunt super illas piscatores, ab Engaddi usque Engallim siccatio sagenarum erit: plurimæ species erunt piscium ejus, sicut pisces maris magni, multitudinis nimis:

11. in littoribus autem ejus, & in palustribus non sanabuntur, quia in salinis dabantur.

12. Et super torrentem orietur in ripis ejus ex utraque parte omne lignum pomiferum: non defuet folium ex eo, & non deficiet fructus ejus: per singulos menses afferet primitiva, quia aquæ ejus de sanctuario egrediuntur: & erunt fructus ejus in cibum, & folia ejus ad medicinam.

13. Hæc dicit Dominus Deus: Hic est terminus, in quo possidebitis terram in duodecim tribubus Israel: quia Joseph duplicem funiculum habet.

14. Possidebitis autem eam singuli æquè ut frater suus: super quam levavi manum meam ut darem patribus vestris: & cadet terra hæc vobis in possessionem.

15. Hic est autem terminus terræ: ad plagam Septentrionalem à mari magno via Hethalon, venientibus Sedada,

16. Emath, Beratha, Sabarim, quæ est inter terminum Damasci & confinium Emath, domus Tichon. quæ est juxta terminum Auran.

17. Et erit terminus à mari usque ad atrium Enon terminus Damasci, & ab Aquilone ad Aquilonem. terminus Emath plaga Septentrionalis.

18. Porro plaga Orientalis de medio Auran, & de medio Damasci, & de medio Galaad, & de medio terræ Israel, Iordanis disternans ad mare Orientale, metiemini etiam plagam Orientalem.

19. Plaga autem australis meridiana à Thamar usque ad aquas contradictionis Cades: & torrens usque ad mare magnum: & hæc eis plaga ad Meridiem austrialem.

20. Et plaga maris, mare magnum à confinio per directum, donec venias Emath: hæc est plaga maris.

21. Et dividetis terram istam vobis per tribus Israel.

22. & mittetis eam in hereditatem vobis, & advenis, qui accesserint ad vos, qui genuerint filios in medio vestrum: & erunt vobis sicut indigenæ inter filios Israel: vobiscum dividunt possessionem in medio tribuum Israel.

23. In tribu autem quacumque fuerit advena, ibi dabitis possessionem illi, ait Dominus Deus.

CAPUT XLVIII.

Divisio terræ sanctæ in duodecim tribus: ubi sint primitiæ & sanctuarium: locus Sacerdotum ac Levitarum: mensura civitatis in quadro cum suburbanis: possessio principis: & duodecim porta civitatis juxta duodecim tribus.

1. **ET** hæc nomina tribuum à finibus Aquilonis juxta viam Hethalon pergentibus Emath, atrium Enan terminus Damasci ad Aquilonem juxta viam Emath. Et erit ei plaga Orientalis mare, Dan una.

2. Et super terminum Dan, à plaga Orientali usque ad plagam maris, Aser una:

3. & super terminum Aser, à plaga Orientali usque ad plagam maris, Nephthali una:

4. Et super terminum Nephthali, à plaga Orientali usque ad plagam maris, Manasse una.

5. Et super terminum Manasse, à plaga Orientali usque ad plagam maris, Ephraim una.

6. Et super terminum Ephraim, à plaga Orientali usque ad plagam maris, Ruben una.

7. Et super terminum Ruben, à plaga Orientali usque ad plagam maris, Iuda una.

8. Et super terminum Iuda, à plaga Orientali usque ad plagam maris, erunt primitiæ, quas separabis, vigintiquinque millibus latitudinis & longitudinis, sicuti singulæ partes à plaga Orientali usque ad plagam maris: & erit sanctuarium in medio ejus.

9. Primitiæ, quas separabis Domino: longitudo vigintiquinque millibus, & latitudo decem millibus.

10. Hæ autem erunt primitiæ sanctuarii sacerdotum: ad Aquilonem longitudinis vigintiquinque millia, & ad mare latitudinis decem millia, sed & ad Orientem latitudinis decem millia, & ad Meridiem longitudinis vigintiquinque millia: & erit sanctuarium Domini in medio ejus.

11. Sacerdotibus sanctuarium erit de filiis Sadoc, qui custodierunt ceremonias meas, & non erraverunt cum errarent filii Israel, sicut erraverunt & Levitæ.

12. Et erunt eis primitiæ de primitiis terræ sanctæ sanctorum, juxta terminum Levitarum.

13. Sed & Levitis similiter juxta fines sacerdotum vigintiquinque millia longitudinis, & latitudinis decem millia. Omnis longitudo viginti & quinque millium, & latitudo decem millium.

14. Et non vendabunt ex eo, neque mutabunt, neque transferentur primitiæ terræ, quia sanctificatæ sunt Domino.

15. Quinque millia autem quæ supersunt in latitudine per vigintiquinque millia, prorsum erunt urbis in habitaculum, & in suburbana: & erit civitas in medio ejus.

16. Et hæc mensuræ ejus: ad plagam Septentrionalem quingenta & quatuor millia: & ad plagam Meridianam, quingenta & quatuor millia: & ad plagam Orientalem, quingenta & quatuor millia: & ad plagam Occidentalem, quingenta & quatuor millia.

17. Erunt autem suburbana civitatis ad Aquilonem ducenta quinquaginta, & ad Meridiem ducenta quinquaginta, & ad Orientem ducenta quinquaginta, & ad mare ducenta quinquaginta.

18. Quod autem reliquum fuerit in longitudine secundum primitias sanctuarii, decem millia in Orientem, & decem millia in Occidentem, erunt sicut primitiæ sanctuarii. &

erunt fruges ejus in panes his, qui serviunt civitati.

19. Servientes autem civitati, operabuntur ex omnibus tribubus Israel.

20. Omnes primitiæ, vigintiquinque millium, per vigintiquinque millia in quadrum, separabuntur in primitias sanctuarii, & in possessionem civitatis.

21. Quod autem reliquum fuerit, principis erit ex omni parte primitiarum sanctuarii, & possessionis civitatis: & regione vigintiquinque millium primitiarum usque ad terminum Orientalem: sed & ad mare e regione vigintiquinque millium usque ad terminum maris, similiter in partibus principis erit: & erunt primitiæ sanctuarii, & sanctuarii templi in medio ejus.

22. De possessione autem Levitarum, & de possessione civitatis in medio partium principis: erit inter terminum Iuda, & inter terminum Benjamin, & ad principem pertinebit.

23. Et reliquis tribubus: A plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Benjamin una.

24. Et contra terminum Benjamin, à plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Simeon una.

25. Et super terminum Simeonis, à plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Issachar una.

26. Et super terminum Issachar, à plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Zabulon una.

27. Et super terminum Zabulon, à plaga Orientali usque ad plagam maris, Gad una.

28. Et super terminum Gad, ad plagam Austri in Meridie: & erit finis de Thamur usque ad aquas contradictionis Cades, hereditas contra mare magnum.

29. Hæc est terra, quam mittetis in sortem tribubus Israel: & hæc partitiones earum, ait Dominus Deus.

30. Et hi egressus civitatis: A plaga Septentrionali quingentos & quatuor millia mensurabis.

31. Et portæ civitatis ex nominibus tribuum Israel, portæ tres à Septentrione, porta Ruben una, porta Iuda una, porta Levi una.

32. Et ad plagam Orientalem, quingentos & quatuor millia: & portæ tres, porta Ioseph una, porta Benjamin una, porta Dan una.

33. Et ad plagam Meridianam, quingentos & quatuor millia metieris: & portæ tres, porta Simeonis una, porta Issachar una, porta Zabulon una.

34. Et ad plagam Occidentalem, quingentos & quatuor millia, & portæ eorum tres, porta Gad una, porta Aser una, porta Nephthali una.

35. Per circuitum, decem & octo millia: & nomen civitatis ex illa die, Dominus ibidem.

PROPHETIA DANIELIS.

CAPUT PRIMUM.

Daniel, Ananias, Misael & Azarias in captivitate eliguntur, ut docti linguam Chaldeorum astarent regi: mutatisque ipsorum nominibus obtinent à preposito eunuchorum ut solis vescantur leguminibus, aquam bibentis: quo facto, facies ipsorum corpulentiores erant quàm illorum qui cibo regie vescabantur: quibus Deus

Deus sapientiam dedit, & Danieli precesore intelligentiam somniorum.

1. **A**nno tertio regi Ioakim regis Iuda, venit Nabuchodonosor rex Babylonis in Ierusalem, & obsedit eam:

2. & tradidit Dominus in manu eius Ioakim regem Iuda, & partem vasorum domus Dei: & asportavit ea in terram Sennar in domum dei sui, & vasa intulit in domum thesauri dei sui.

3. Et ait rex Asphenez præposito Eunuchorum ut introduceret de filiis Israel, & de semine regio & tyrannorum.

4. pueros, in quibus nulla esset macula, decoros forma, & eruditos omni sapientia, cautos scientia, & doctos disciplina, & qui possent stare in palatio regis, ut doceret eos litteras, & linguam Chaldaeorum.

5. Et constituit eis rex annonam per singulos dies de cibis suis, & de vino unde bibebat ipse, ut enutriti tribus annis, postea starent in conspectu regis.

6. Fuerunt ergo inter eos de filiis Iuda, Daniel, Ananias, Misaël, & Azarias.

7. Et imposuit eis præpositus eunuchorum, nomina: Danieli, Baltassar: Ananias, Sadrach: Misaël, Misach & Azarias, Abdenago.

8. Proposuit autem Daniel in corde suo ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus ejus: & rogavit eunuchorum præpositum ne contaminaretur.

9. Dedit autem Deus Danieli gratiam & misericordiam * in conspectu principis eunuchorum. * 3. Reg. 6. 50.

10. Et ait princeps eunuchorum ad Daniel: Tunc ego dominum meum regem, qui constituit vobis cibum & potum: qui si viderit vultus vestros inacutiores præ ceteris adolescentibus coævis vestris, condemnabit caput meum regi.

11. Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Daniele, Ananiam, Misaëlem, & Azariam:

12. Tenta nos obsecro servos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum:

13. & contemplare vultus nostros, & vultus puerorum, qui vescuntur cibo regio: & sicut videris, facies cum servis tuis.

14. Qui, audito sermone huiusmodi, tentavit eos diebus decem.

15. Post dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores, & copulentiore præ omnibus pueris, qui vescabantur cibo regio.

16. Porro Malasar tollebat cibaria, & vinum potus eorum: dabatque eis legumina.

17. Pueris autem his dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro, & sapientia: Danieli autem in intelligentiam omnium visionum & somniorum.

18. Completis itaque diebus, post quos dicerat rex ut introducerentur: introduxit eos præpositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor.

19. Cumque eis locutus fuisset rex, non sunt inventi tales de universis, ut Daniel, Ananias, Misaël, & Azarias: & steterunt in conspectu regis.

20. Et omne verbum sapientiæ & intellectus, quod sciscitatus est ab eis rex, invenit in eis decuplum super cunctos ariolos, & magos, qui erant in universo regno eius.

21. * Fuit autem Daniel usque ad annum quintum Cyri regis. * *Inf. 6. 28.*

CAPUT II.

Cum sapientes Chaldaei somnium Nabuchodonosor coniectare non potentes, iuberentur omnes interim, oranti Danieli revelatum est mysterium, qui regi aperit somnium ipsius de magna quadam statua, ejusque declarationem de quatuor regni: quo facto Nabuchodonosor Daniele adoravit, & hostias ac incensum illi præcepit offerri, confitens Dominum Deum, & exaltans Daniele.

1. **I**n anno secundo regni Nabuchodonosor vidit Nabuchodonosor somnium, & contritus est spiritus ejus, & somnium ejus fugit ab eo.

2. Præcepit autem rex, ut convocarentur arioli, & magi, & malefici, & Chaldaei: ut indicarent regi somnia sua: qui cum venissent, steterunt coram rege.

3. Et dixit ad eos rex: Vidi somnium: & mente confusus ignoro quid viderim.

4. Responderuntque Chaldaei regi Syriacæ: Rex in sempiternum vive: dic somnium servis tuis, & interpretationem ejus indicabimus.

5. Et respondens rex ait Chaldaei. Sermo recessit à me: nisi indicaveritis mihi somnium, & conjecturam ejus, peribitis vos, & domus vestra publicabuntur.

6. Si autem somnium, & conjecturam ejus narraveritis, præmia, & dona, & honorum multum accipietis à me. somnium igitur, & interpretationem ejus indicate mihi.

7. Responderunt secundo, atque dixerunt: Rex somnium dicat servis suis, & interpretationem illius indicabimus.

8. Respondit rex, & ait: Certè novi quoddam tempus sedimitis, scientes quoddam recesserit à me sermo.

9. Si ergo somnium non indicaveritis mihi, uni est de vobis sententia, quod interpretationem quoque fallacem, & deceptione plenam composueritis, ut loquamini mihi donec tempus transeat. Somnium itaque dicite mihi, ut sciam quod interpretationem quoque ejus veram loquamini.

10. Respondentes ei Chaldaei coram rege, dixerunt. Non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere: sed neque regum quisquam magnus & potens verbum huiusmodi sciscitatur ab omni ariolo, & mago, & Chaldaeo.

11. Sermo enim, quem tu quæris, rex, gravis est: nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis: exceptis diis, quorum non est cum hominibus conversatio.

12. Quo audito, rex in furore, & in ira magna præcepit ut perirent omnes sapientes Babylonis.

13. Et egressa sententia, sapientes interficiebantur: quærebanturque Daniel, & socii ejus, ut perirent.

14. Tunc Daniel requisivit de lege, atque sententia ab Arioch principe militiæ regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis.

15. Et interrogavit eum, qui à rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia à facie regis esset egressa, cum ergo rem indicasset Arioch Danieli.

16. Daniel ingressus rogavit regem ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi.

17. Et ingressus est domum suam, Ananiasque & Misaël, & Azarias sociis suis indicavit negotium.

18. ut quærerent misericordiam à facie Dei cæli super sacramento isto, & non perirent Da-

Daniel, & socii ejus cum ceteris sapientibus Babylonis.

19. Tunc Danieli mysterium per visionem nocte revelatum est: & benedixit Daniel Deum cæli,

20. & locutus ait: Sit nomen Domini benedictum à sæculo & usque in sæculum: quia sapientia & fortitudo ejus sunt.

21. Et ipse mutat tempora, & ætates: transfert regna, atque constituit: dat sapientiam sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinam:

22. Ipse revelat profunda, & abscondita, & novit in tenebris constituta: & lux cum eo est. * *1. Corinth. 4. 5. 1. Joan. 1. 6.*

Joan. 1. 9. & 8. 12.

23. Tibi Deus patrum nostrorum confiteor, teque laudo: quia sapientiam, & fortitudinem dedisti mihi: & nunc ostendisti mihi quæ rogavimus te, quia sermonem regis aperuisti nobis.

24. Post hæc Daniel ingressus ad Arioch, quem constituerat rex ut perderet sapientes Babylonis, sic et locutus est: Sapientes Babylonis ne perdas: introduc me in conspectu regis, & solutionem regi narrabo.

25. Tunc Arioch festinus introduxit Danielem ad regem, & dixit ei: Inveni hominem de filiis transmigrationis Iuda, qui solutionem regi annuntiet.

26. Respondit rex, & dixit Danieli, cujus nomen erat Baltassar: Putasne verè potes mihi indicare somnium, quod vidi, & interpretationem ejus?

27. Et respondens Daniel coram rege, ait: Mysterium, quod rex interrogat, sapientes, magi, arioli, & aruspices nequeunt indicare regi.

28. Sed est Deus in cælo revelans mysteria, qui indicavit tibi rex Nabuchodonosor, quæ ventura sunt in novissimis temporibus. Somnium tuum, & visiones capitis tui in cubili tuo hujusmodi sunt:

29. Tu rex cogitare cœpisti in strato tuo, quid esset futurum post hæc: & qui revelat mysteria, ostendit tibi quæ ventura sunt.

30. Mihi quoque non in sapientia, quæ est in me plus quàm in cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est: sed ut interpretatio regi manifesta fieret, & cogitationes mentis tuæ scires.

31. Tu rex videbas, & ecce quasi statua una grandis, statua illa magna, & statua sublimis stabat contra te, & intuitus ejus erat terribilis.

32. Hujus statuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia de argento, porro venter, & femora ex ære.

33. Tibiæ autem ferreæ, pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis.

34. Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus: & percussit statuam in pedibus ejus ferreis & fictilibus, & comminuit eos.

35. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, & aurum, & redacta quasi in favillam æstive aræ, quæ rapta sunt vento: nullusque locus inventus est eis: lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, & implevit universam terram.

36. hoc est somnium: Interpretationem quoque ejus dicemus coram te, rex.

37. Tu rex regum es: & Deus cæli regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi:

38. & omnia, in quibus habitant filii hominum, & bestię agri: volucres quoque cæli dedit in manu tua, & sub ditione tua universa constituit, tu es ergo caput aureum.

39. Et post te consurget regnum aliud minus te argenteum, & regnum tertium aliud æreum, quod imperabit universę terræ.

40. Et regnum quartum erit velut ferrum, quomodo ferrum comminuit & donat omnia, sic comminuet & conteret omnia hæc.

41. Porro quia vidisti pedum, & digitorum partem testæ figuli, & partem ferream: regnum divisum erit, quod tamen de plantario ferri oriatur, secundum quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto.

42. Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles: ex parte regnum erit solidum, & ex parte contituum.

43. Quod autem vidisti ferrum-mistum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicuti ferrum misceri non potest testæ.

44. In diebus autem regnorum illorum, suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum ejus alteri populo non tradetur: comminuet autem, & consumet universa regna hæc: & ipsum stabit in æternum.

45. Secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum, Deus magnus ostendit regi quæ ventura sunt postea, & verum est somnium, & fidelis interpretatio ejus.

46. Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, & Danielem adoravit, & hostias & incensum præcepit ut sacrificarent ei.

47. Loquens ergo rex, ait Danieli: Verè Deus vester Deus deorum est, & Dominus regum, & revelans mysteria: quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum.

48. Tunc rex Danielem in sublime exultit, & innumera multa & magna dedit ei: & constituit eum principem super omnes provincias Babylonis: & præfatum magistratuum super cunctos sapientes Babylonis.

49. Daniel autem postulavit à rege: & constituit super opera provincię Babylonis, Sisdach, Misach, & Abdenago. Ipse autem Daniel erat in foribus regis.

CAPUT III.

Ananias, Misael, & Azarias nolentes adorare statuam, quam rex Nabuchodonosor creaverat, ligati mittuntur in fornacem ignis ardentis; in qua illasi manentes confitentur Domino, quod propter peccata sua genti, paterentur afflictiones: & petentes ejus misericordiam, exhortantur omnem creaturam ad benedicendum Dominum: quod Nabuchodonosor animadvertens obstupuit, & illis de fornace egressis benedixit Deum ipsorum, jubens ut occidatur quisquis ipsum blasphemaverit.

1. Nabuchodonosor rex fecit statuam auream altitudine cubitoium sexaginta, latitudine cubitoium sex, & statuit eam in campo Dura provincię Babylonis.

2. Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, & judices, duces, & tyrannos, & præfectos, omnesque principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuæ, quam elegerat Nabuchodonosor rex.

3. Tunc

3. Tunc congregati sunt satrapæ, magistratus, & iudices, duces, & tyranni, & optimates qui erant in potestatibus constituti, & universi principes regionum ut convenirent ad dedicationem statuæ, quam erexerat Nabuchodonosor rex. stabant autem in conspectu statuæ, quam posuerat Nabuchodonosor rex:

4. & præco clamabat valenter. Vobis dicitur populus, tribus, & linguis:

5. In hora, qua audieritis sonitum tubæ, & fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniarum, & universi generis musicorum, cadentes adorate statuum auream, quam constituit Nabuchodonosor rex.

6. Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis.

7. Post hæc igitur statim ut audierunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniarum, & omnis generis musicorum: cadentes omnes populi, tribus, & linguae adoraverunt statuum auream, quam constituerat Nabuchodonosor rex.

8. Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldaei accusaverunt Iudæos:

9. dixeruntque Nabuchodonosor regi: Rex in æternum vive:

10. tu rex posuisti decretum, ut omnis homo, qui audierit sonitum tubæ, fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniarum, & universi generis musicorum, prosterneret se, & adoret statuum auream:

11. si quis autem non procidens adoraverit, mittatur in fornacem ignis ardentis.

12. Sunt ergo viri Iudæi, quos constituisti super opera regionis Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: viri isti contempserunt, rex, decretum tuum: deos tuos non colunt, & statuum auream, quam erexisti, non adorant.

13. Tunc Nabuchodonosor in furore & in ira præcepit ut adducerentur Sidrach, Misach, & Abdenago: qui confestum adducti sunt in conspectu regis.

14. Pronuntiansque Nabuchodonosor rex, ait eis: Verène Sidrach, Misach, & Abdenago deos meos non colitis, & statuum auream, quam constitui, non adoratis?

15. Nunc ergo si estis parati quacunque hora audieritis sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniarum omnis generis musicorum, prosternite vos, & adorate statuum, quam feci: quod si non adoraveritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis: & quis est Deus, qui eripiet vos de manu mea?

16. Respondentes Sidrach, Misach, & Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respondere tibi.

17. Ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, o rex, liberare.

18. Quod si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, & statuum auream, quam erexisti, non adoramus.

19. Tunc Nabuchodonosor repletus est furore: & aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach, Misach, & Abdenago: & præcepit ut succenderetur fornax septuplum quam succendi consueverat.

20. Et viris fortissimis de exercitu suo iussit ut ligatis pedibus Sidrach, Misach, & Abdenago mitterent eos in fornacem ignis ardentis.

21. Et confestim viri illi vincti cum brac-

cis suis, & tiaribus, & calceamentis, & vestibus missi sunt in medium fornacis ignis ardentis.

22. nam jussio regis urgebat: fornax autem succensa erat nimis. Porro viros illos, qui miserant Sidrach, Misach, & Abdenago, interfecit flamma ignis.

23. Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati.

Quæ sequuntur in Hebraeis voluminibus non reperi.

24. Et ambulabant in medio flammæ laudantes Deum, & benedicentes Domino.

25. Stans autem Azarias oravit sic, apertiusque os suum in medio ignis, ait:

26. Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & laudabile, & gloriosum nomen tuum in secula:

27. quia justus es in omnibus quæ fecisti nobis, & universa opera tua verà, & viæ tuæ rectæ, & omnia judicia tua verà.

28. Judicia enim verà fecisti juxta omnia quæ induxisti super nos, & super civitatem sanctam patrum nostrorum Ierusalem: quia in veritate, & in iudicio induxisti omnia hæc propter peccata nostra.

29. Peccavimus enim, & iniquè egimus recedentes à te: & deliquimus in omnibus:

30. & præcepta tua non audivimus, nec observavimus, nec fecimus sicut præceperas nobis ut bene nobis esset.

31. omnia ergo, quæ induxisti super nos, & universi, quæ fecisti nobis, in vero iudicio fecisti:

32. & tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, & pessimorum, prævaricatorumque & regi injusto, & pessimo ultra omnem terram.

33. Et nunc non possumus aperire os: confusio, & opprobrium facti sumus servis tuis, & his, qui colunt te.

34. Ne, quæsumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne dissipet testamentum tuum.

35. neque auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac servum tuum, & Israel sanctum tuum:

36. quibus locutus es pollicens quoddam multiplicares semen eorum sicut stellas cæli, & sicut arenam, quæ est in littore maris:

37. quia Domine imminuit sumus plus quam omnes gentes, sumusque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra.

38. Et non est in tempore hoc princeps, & dux, & propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te.

39. ut possimus invenire misericordiam tuam: sed in animo contrito, & spiritu humilitatis suscipiamur.

40. Sicut in holocausto arietum, & tauro-rum, & sicut in milibus agnorum pinguium: sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi. quoniam non est confusio confidentibus in te.

41. Et nunc sequimur te in toto corde, & timeamus te, & quærimus faciem tuam.

42. Ne confundas nos: sed fac nobiscum juxta mansuetudinem tuam, & secundum multitudinem misericordiæ tuæ.

43. Et erue nos in mirabilibus tuis, & da gloriam nomini tuo Domine:

44. & confundantur omnes, qui ostendunt servis tuis mala, confundantur in omni poten-tia

tia tua, & robur eorum conteratur:

45. & sciant quia tu es Dominus Deus solus, & gloriosus super orbem terrarum.

46. Et non cessabant qui miserant eos ministri regis succedere fornacem, naphtha, & stuppa, & pice, & inalleolis.

47. & effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta novem:

48. & erupit, & incendit quos reperit iuxta fornacem de Chaldaeis.

49. Angelus autem Domini descendit cum Azaria, & sociis ejus in fornacem: & excussit flammam ignis de fornace,

50. & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, neque quidquam molestie intulit.

51. Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum in fornace, dicentes:

52. Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum: & laudabilis, & gloriosus, & superexaltatus in sæcula. & benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum: & laudabile, & superexaltatum in omnibus sæculis.

53. Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ: & superlaudabilis, & supergloriosus in sæcula.

54. Benedictus es in throno regni tui: & superlaudabilis, & superexaltatus in sæcula.

55. Benedictus es, qui intueris abyssos, & sedes super cherubim: & laudabilis, & superexaltatus in sæcula.

56. Benedictus es in firmamento cæli: & laudabilis & gloriosus in sæcula.

57. Benedicite omnia opera Domini Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

58. Benedicite Angeli Domini Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

59. * Benedicite cæli Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula. * Ps. 148. 3.

60. Benedicite aquæ omnes, quæ super cælos sunt, Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

61. Benedicite omnes virtutes Domini Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

62. Benedicite sol, & luna Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

63. Benedicite stellæ cæli Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

64. Benedicite omnis imber, & ros Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

65. Benedicite omnes spiritus Dei Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

66. Benedicite ignis, & æstus Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

67. Benedicite frigus, & æstus Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

68. Benedicite rores, & pruina Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

69. Benedicite gelu, & figus Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

70. Benedicite glacies, & nives Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

71. Benedicite noctes, & dies Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

72. Benedicite lux, & tenebræ Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

73. Benedicite fulgura, & nubes Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

74. Benedicat terra Dominum, laudet & superexaltet eum in sæcula.

75. Benedicite montes, & colles Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

76. Benedicite universa germinantia in terra Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

77. Benedicite fontes Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

78. Benedicite maria, & flumina Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

79. Benedicite cete, & omnia, quæ moventur in aquis, Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

80. Benedicite omnes volucres cæli Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

81. Benedicite omnes bestię, & pecora Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

82. Benedicite filii hominum Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

83. Benedicat Israël Dominum: laudet & superexaltet eum in sæcula.

84. Benedicite sacerdotes Domini Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

85. Benedicite servi Domini Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

86. Benedicite spiritus, & animæ iustorum Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

87. Benedicite sancti, & humiles corde Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

88. Benedicite Anania, Azaria, Misael Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

Quia eruit nos de inferno, & salvos fecit de manu mortis, & liberavit nos de medio ardentis flammæ, & de medio ignis eruit nos.

89. Contemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

90. Benedicite omnes religiosi Domino Deo deorum: laudate & contemini ei, quia in omnia sæcula misericordia ejus.

Hucusque in Hebræo non habetur: & quæ posuimus, de Theodotionis editione translata sunt.

91. Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit, & surrexit properè, & ait optimatibus suis. Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos? Qui respondentes regi, dixerunt: Verè rex.

92. Respondit, & ait: Ecce ego video quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti similis filio Dei.

93. Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostium fornacis ignis ardentis, & ait: Sidrach, Misach, & Abdenago servi Dei excelsi, egredimini, & venite. Statimque egressi sunt Sidrach, Misach, & Abdenago de medio ignis.

94. Et congregati satrapæ, & magistratus, & iudices, & potentes regis contemplantur viros illos, quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, & capillus capitibus eorum non esset adustus, & strabala eorum non fuissent immutata, & odor ignis non transisset per eos. * Luc. 12. 7.

& 21. 18.

95. Et erumpens Nabuchodonosor, ait: Benedictus Deus eorum, Sidrach videlicet, Misach, & Abdenago, qui misit Angelum suum, & eruit servos suos, qui cederent in eum: & verbum regis immutaverunt, & tradiderunt corpora sua ne servirent, & ne adorarent omnem deum, excepto Deo suo.

96. A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus, & lingua, quæcumque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrach, Misach & Abdenago, dispereat, & domus ejus vastetur: * neque enim est alius Deus, qui possit ita salvare.

* Supr. 2. 5.

97. Tunc rex promovit Sidrach, Misach, & Abdenago in provincia Babylonis.

98. NABUCHODONOSOR rex, omnibus populis, gentibus, & linguis, qui habitant in universa terra, pax vobis multiplicetur.

99. Signa, & mirabilia fecit apud me Deus excelsus. Placuit ergo mihi prædicare

100. signa ejus quia magna sunt: & mirabilia ejus, quia fortia. & regnum ejus regnum sempiternum: & * potestas ejus in generationem & generationem. * *Infr.* 4. 31.

27. 7. 14.

CAPUT IV.

Somnium regis Nabuchodonosor de excelsa arbore præcisa solus Daniel interpretatur, quod ipse regno pulsus ad septem annos cum bestiis ageret: hortatur igitur ut eleemosynas suas redimat peccata: sed completur nihilominus somnium propter illius superbiam, donec Deum cali recognovit: & tunc in suum regnum restituitur.

1. **E**GO Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo:

2. somnium vidi, quod perterrit me: & cogitationes meæ in strato meo, & visiones capitis mei conturbaverunt me.

3. Et per me propositum est decretum ut introducerentur in conspectu meo cuncti sapientes Babylonis, & ut solutionem somni indicarent mihi.

4. Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldaei, & aruspices, & somnium narravi in conspectu eorum: & solutionem ejus non indicaverunt mihi:

5. donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen Baltassar secundum nomen Dei mei, qui habet spiritum deorum sanctorum in semetipso: & somnium coram ipso locutus sum.

6. Baltassar princeps ariolorum, quoniam ego scio quod spiritum sanctorum deorum habes in te, & omne sacramentum non est impossibile tibi: visiones somniorum meorum, quas vidi, & solutionem earum narra.

7. Visio capitis mei in cubili meo: Videbam, & ecce arbor in medio terræ, & altitudo ejus nimia.

8. Magna arbor, & fortis: & proceritas ejus contingens cælum: aspectus illius erat usque ad terminos universæ terræ.

9. Folia ejus pulcherrima, & fructus ejus nimius: & esca universorum in ea, subter eam habitabant animalia, & bestiae, & in ramis ejus conversabantur volucres cæli: & ex ea vescebat omnis caro.

10. Videbam in visione capitis mei super stratum meum, & ecce vigil, & sanctus de cælo descendit.

11. Clamavit fortiter, & sic ait: Succidite arborem, & præcidite ramos ejus: excutite folia ejus, & dispergite fructus ejus: fugiant bestiae, quæ subter eam sunt, & volucres de ramis ejus.

12. Verumtamen germen radicem ejus in terra sinite, & alligetur vinculo ferreo & aëreo in herbis, quæ foris sunt, & rore cæli tinguatur, & cum feris pars ejus in herba terræ.

13. Cor ejus ab humano commutetur, & cor feræ detur ei: & septem tempora mutantur super eum.

14. In sententia vigilum decretum est, & sermo sanctorum, & petitio: donec cognoscant viventes quoniam dominatur excelsus in regno hominum, & cuicumque voluerit, dabit illud, & humillimum * hominem consti-

tuet super eum.

11. 27. seq.

* 1. Reg. 2. 8. 27. 16.

15. Hoc somnium vidi ego Nabuchodonosor rex: tu ergo Baltassar interpretationem narra festinus: quia omnes sapientes regni mei non queunt solutionem edicere mihi: tu autem potes, quia spiritus deorum sanctorum in te est.

16. Tunc Daniel, cujus nomen Baltassar, cepit intra semetipsum tacitus cogitare quasi una hora: & cogitationes ejus conturbabant eum. Respondens autem rex ait: Baltassar, somnium & interpretatio ejus non conturbent te. Respondit Baltassar, & dixit: Domine mi, somnium his, qui te oderunt, & interpretatio ejus hostibus tuis sit.

17. Arborem, quam vidisti sublimem, atque robustam, cujus altitudo pertingit ad cælum, & aspectus illius in omnem terram:

18. & rami ejus pulcherrimi, & fructus ejus nimius, & esca omnium in ea, subter eam habitantes bestiae agri, & in ramis ejus commorantes aves cæli:

19. Tu es rex, qui magnificatus es, & invaluisti: & magnitudo tua crevit, & pervenit usque ad cælum, & potestas tua in terminos universæ terræ.

20. Quod autem vidit rex vigilem, & sanctum descendere de cælo, & dicere: Succidite arborem, & dissipate illam, attamen germen radicem ejus in terra dimitte, & vinciat feris & aëre in herbis foris, & rore cæli conspergatur, & cum feris sit pabulum ejus, donec septem tempora mutantur super eum:

21. Hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ pervenit super dominum meum regem:

22. Ejicient te ab hominibus, & cum bestiis ferisque erit habitatio tua, & * fœnum ut bos comedas, & rore cæli infunderis. septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur excelsus super regnum hominum, & cuicumque voluerit, det illud. * *Infr.* 5. 21.

23. Quod autem præcepit ut relinqueretur germen radicem ejus, id est arboris: regnum tuum tibi manebit postquam cognoveris potestatem esse cælestem.

24. Quam ob rem rex consilium meum placeat tibi, * & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordis pauperum, forsitan ignoscet delictis tuis.

* *Eccli.* 3. 33.

25. Omnia hæc venerunt super Nabuchodonosor regem.

26. Post finem mensium duodecim, in aula Babylonis deambulabat.

27. Responditque rex, & ait: Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?

28. Cūque sermo adhuc esset in ore regis, vox de cælo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor rex: Regnum tuum transibit à te,

29. & ab hominibus ejicient te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua: fœnum quasi hos comedas, & septem tempora mutantur super te, donec scias quod dominetur excelsus in regno hominum, & cuicumque voluerit, det illud.

30. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abjectus est, & fœnum ut bos comedit, & rore cæli corpus ejus infectum est: donec capilli ejus in similitudinem aquilarum cres-

ce-

cerent, & unguis ejus quasi avium.

31. Igitur post finem dierum ego Nabuchodonosor oculos meos ad cælum levavi, & sensus meus redditus est mihi: & Altissimo benedixi, & viventem in sempiternum laudavi, & glorificavi: * quia potestas ejus potestas sempiterna, & regnum ejus in generationem & generationem. * *Supr.* 3. 100, *Inf.* 7. 14.

32. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt: juxta voluntatem enim suam facit * tam in virtutibus cæli quam in habitatoribus terræ: & non est qui resistat manui ejus, & dicat ei: Quare fecisti? * *Jer.* 23. 13. *Psal.* 115. 3.

33. In ipso tempore sensus meus reversus est ad me, & ad honorem regni mei, decorumque perveni: & figura mea reversa est ad me: & optimates mei, & magistratus mei requisierunt me, & in regno meo restitutus sum: & magnificentia amplior addita est mihi.

34. Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico regem cæli: quia omnia opera ejus vera & viæ ejus judicia, & gradientes in superbia potest humiliare.

CAPUT V.

Postquam Baltassar in convivio bibit cum suis, ex vasis templi Domini, laudando idola sua, vidit digitos in pariete scribentes: quam scripturam solus Daniel legere potuit, & interpretari: nempe quod, quia secutus ipsum Nabuchodonosor elevarat cor suum contra Deum laudans idola, similiter auferetur ei regnum: honorato igitur Daniele, ac rege ea nocte interempto, successit Darius Medus.

1. Baltassar rex fecit grande convivium optimatibus suis mille: & unusquisque secundum suam bibebat ætatem.

2. Præcepit ergo jam teulentus ut afferrentur vasa aurea & argentea, quæ asportaverat Nabuchodonosor pater ejus de templo, quod fuit in Ierusalem, ut biberent in eis rex, & optimates ejus, uxoresque ejus, & concubinæ.

3. Tunc allata sunt vasa aurea, & argentea, quæ asportaverat de templo, quod fuerat in Ierusalem: & bibeant in eis rex & optimates ejus, uxores & concubinæ illius.

4. Bibebant vinum, & laudabant deos suos aureos, & argenteos, æreos, ferreos, ligneosque & lapideos.

5. In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentes contra candelabrum in superbie parietis aulae regis: & rex aspicebat articulos manus scribentis.

6. Tunc facies regis commutata est, & cogitationes ejus conturbabant eum: & compages renum ejus solvebantur, & genua ejus ad se invicem collidebantur.

7. Exclamavit itaque rex fortiter ut introducerent magos, Chaldæos, & aruspices. Et proloquens rex ait sapientibus Babylonis: Quicumque legerit scripturam hanc, & interpretationem ejus manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, & torquem auream habebit in collo, & tertius in regno meo erit.

8. Tunc ingressi omnes sapientes regis non potuerunt nec scripturam legere, nec interpretationem indicare regi.

9. Unde rex Baltassar satis conturbatus est, & vultus illius immutatus est. sed & optunates ejus turbabantur.

10. Regina autem pro re, quæ acciderat

regi, & optimatibus ejus, domum convivii ingressa est: & proloquens ait: Rex in æternum vive: non te conturbent cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur.

11. Est vir in regno tuo, qui spiritum deorum sanctorum habet in se: & in diebus patris tui scientia & sapientia inventæ sunt in eo. nam & rex Nabuchodonosor pater tuus principem magorum, incantatorum, Chaldæorum, & aruspicum constituit eum, pater, inquam, tuus, o rex:

12. quia spiritus amplior, & prudentia, intelligentiaque & interpretatio somniorum, & ostensio secretorum, ac solutio ligatorum inventæ sunt in eo, hoc est in Daniele: cui rex posuit nomen Baltassar. nunc itaque Daniel vocetur, & interpretationem narrabit.

13. Igitur introductus est Daniel coram rege. Ad quem præfatus rex ait: Tu es Daniel de filius captivitatis ludæ, quem adduxit pater meus rex de Iudæa?

14. Audi vi de te quoniam spiritum deorum habes: & scientia, intelligentiaque ac sapientia ampliores inventæ sunt in te.

15. Et nunc interrogessi sunt in conspectu meo sapientes magi, ut scripturam hanc legerent, & interpretationem ejus indicarent mihi: & nequiverunt sensum hujus sermonis edicere.

16. Porro ego audi vi de te, quod possis obscura interpretari, & ligata dissolvere si ergo vales scripturam legere, & interpretationem ejus indicare mihi, purpura vestieris, & torquem auream circa collum tuum habebis, & tertius in regno meo princeps eris.

17. Ad quæ respondens Daniel, ait coram rege: Munera tua sint tibi, & dona domus tuæ alteri da: scripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem ejus ostendam tibi.

18. O rex, Deus Altissimus regnum, & magnificentiam, gloriam & honorem dedit Nabuchodonosor patri tuo.

19. Et propter magnificentiam, quam dederat ei, universi populi, tribus, & lingue tremebant, & metuebant eum: quos volebat, interficiebat: & quos volebat, percutiebat: & quos volebat, exaltabat: & quos volebat, humiliabat.

20. Quando autem elevatum est cor ejus, * & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria ejus ablata est: * *Supr.* 2. 27.

21. * & a filiis hominum ejectus est, sed & cor ejus cum bestis positum est, & cum onageris erat habitatio ejus: fœnum quoque ut bos comedebat, & rore cæli corpus ejus infectum est, donec cognosceret quod potestatem haberet Altissimus in regno hominum: & quemcunque voluerit, suscitabit super illud. * *Supr.* 4. 21.

22. Tu quoque filius ejus Baltassar, non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia:

23. sed adversum Dominatorem cæli elevatus es: & vasa domus ejus allata sunt coram te: & tu, & optimates tui, & uxores tuæ, & concubinæ tuæ vinum bibistis in eis: deos quoque argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosque & lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti: porro Deum, qui habet statum tuum in manu sua, & omnes vias tuas non glorificasti.

24. Idcirco ab eo missus est articulus manus, quæ scripsit hoc, quod exaiatum est.

25. Hæc est autem scriptura, quæ digesta est: MANE, THECEL, PHARES.

26. Et hæc est interpretatio sermonis. MANE: NE:

1. B: numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud.

27. THEEL: appensus es in statera, & inventus es innoxius bubens.

28. PHARES: divisum est regnum tuum, & datum est Medis, & Peris.

29. Tunc iubente rege indutus est Daniel purpura, & circumdata est torques aurea collo eius; & pradicatum est de eo quod haberet potestatem tertius in regno suo.

30. Eadem nocte interfecit est Baltassar rex Chaldaeus.

31. Et Darius Medus successit in regnum annos natus sexaginta duos.

CAPUT VI.

Daniel supra satrapas regni constituitur, & accusatus quod regis edictum non servasset, quia Deum calli orabat, missus est in lacum leonum; sequentique die illatus eductus, invenitur ac subito dilatatus eius accusatoribus: quia re motus rex in suis provinciis Deum ejus timendum praecepit.

1. **P**lacuit Dario, & constituit super regnum satrapas centum viginti ut essent in toto regno suo.

2. Et super eos principes tres, ex quibus Daniel unus erat: ut satrapae illis redderent rationem, & rex non sustineret molestiam.

3. Igitur Daniel superabat omnes principes, & satrapas: quia spiritus Dei amplior erat in illo.

4. Porro rex cogitabat constituere eum super omne regnum: unde principes, & satrapae quaerebant occasionem ut invenirent Danieli ex latere regis nullamque causam, & suspicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis esset, & omnis culpa, & suspicio non inveniretur in eo.

5. Dixerunt ergo viri illi: Non invenimus Danieli hanc aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui.

6. Tunc principes, & satrapae surripuerunt regi, & sic locuti sunt ei: Dari rex in aeternum vive.

7. consilium inierunt omnes principes regni tui, magistratus, & satrapae, senatores, & iudices ut decretum imperatorum exeat, & edictum. Ut omnis, qui petierit aliquid petitionem a quocunque deo, & homine usque ad triginta dies, nisi a te rex, mittatur in lacum leonum.

8. Nunc itaque rex confirma sententiam, & scribe decretum, ut non immutetur quod statutum est a Medis & Persis: nec praevincari cuiquam liceat. * *Liber* 1. 19.

9. Porro rex Darius proposuit edictum, & statuit.

10. Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam; & renestris apertis in cenaculo suo contra Ierusalem tribus temporibus in die flexit genua sua, & adorabat, conitebaturque coram Deo suo sicut & ante faciem consueverat.

11. Viri ergo illi curiosius inquirentes invenerunt Danielem orantem, & obsecrantem Deum suum.

12. Et accedentes locuti sunt regi super edicto. Rex numquid non constituit, ut omnis homo, qui rogaret quemquam de deis, & hominibus usque ad dies triginta, nisi te, rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex, ait: Verus est sermo iuxta decree-

tum Medorum, atque Persarum, quod praevincari non licet.

13. Tunc respondentes dixerunt coram rege. Daniel de filiis captivitatis Iuda, non curavit de lege tua, & de edicto, quod constituiti: sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua.

14. Quod verbum cum audisset rex, satis contristatus est: & pro Daniele posuit cot ut liberaret eum, & usque ad occasum solis laborabat ut erueret illum.

15. Viri autem illi intelligentes regem dixerunt ei: Scito rex, quia lex Medorum, atque Persarum est ut omne decretum, quod constituit rex, non liceat immutari.

16. Tunc rex praecepit & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum leonum. Dixitque rex Danieli: Deus tuus, quem colis semper, ipse liberabit te.

17. Allatusque est lapis unus, & positus est super os lacus: quem obsignavit rex annulo suo, & annulo optinatum suorum, ne quid fieret contra Danielem.

18. Et abiit rex in domum suam, & dormivit incontinenti, cibique non sunt allati coram eo, insuper & somnus recessit ab eo.

19. Tunc rex primo diluculo consurgens, festinus ad lacum leonum periegit:

20. appropinquansque lacui, Danielem voce lacrymabili inlavit, & affatus est eum: Daniel serve Dei viventis, Deus tuus, cui tu servis semper, putasne valuit te liberare a leonibus?

21. Et Daniel regi respondens ait: Rex in aeternum vive:

22. * Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo iustitia inventa est in me: sed & coram te, rex, delictum non ievi.

* 1. *Mac.* 2. 60. *Ad Hebr.* 11. 33.

23. Tunc vehementer rex gavisus est super eo, & Danielem praecepit educi de lacu: educusque est Daniel de lacu, & nulla lesio inventa est in eo, quia credidit Deo suo.

24. Iubente autem rege, adducti sunt viri illi, qui accusaverant Danielem: & in lacum leonum missi sunt, ipsi, & filii, & uxores eorum, & non pervenerunt usque ad pavimentum lacus, donec arriperent eos, leones, & omnia ossa eorum comminuerunt.

25. Tunc Darius rex scripsit universis populis, & tribubus, & linguis habitantibus in universa terra: PAX vobis multiplicetur.

* *Supr.* 3. 96.

26. A me constitutum est decretum, ut in universo imperio, & regno meo transierant, & paveant Deum Danielis. ipse est enim Deus vivens, & aeternus in saecula: & regnum ejus non dissipabitur, & potestas ejus usque in aeternum.

27. Ipse liberator, atque salvator, faciens signa, & mirabilia in celo, & in terra: * qui liberavit Danielem de lacu leonum.

* *Supr.* 3. 100.

28. Porro Daniel perseveravit usque ad regnum Darii, regnante Cyri Persae.

CAPUT VII.

Haecenus historia fuit: sequuntur nunc visa Danielis oblata divinitus.

Visi Danielis de quatuor bestis quatuor regna designantibus: de antiquo divinum & throno ejus ac ministris: quo iudicande perierunt bestiae: ad hunc accedens filius hominis accipit potestatem aeternam, & incorruptibile regnum.

declarentur regna per bestias designata, & maxime quæ per quartam bestiam & ejus cornua designantur, quæ regnabit usque ad tempora & tempora & dimidium temporis.

1. Anno primo Baltassar regis Babylonis, Daniel somnium vidit: visio autem capitis ejus in cubili suo. & somnium scribens, brevi sermone comprehendit: summamque perstringens, ait:

2. Videbam in visione mea nocte, & ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari magno.

3. Et quatuor bestię grandes ascendebant de mari diversę inter se.

4. Prima quasi leona, & alas habebat aquilę: aspicebam donec evulsę sunt alę ejus, & sublata est de terra, & super pedes quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei.

5. Et ecce bestia alia similis urso in parte stetit: & tres ordines erant in ore ejus, & in dentibus ejus, & sic dicebant ei: Surge, comede carnes plurimas.

6. Post hæc aspicebam, & ecce alia quasi pardus, & alas habebat quasi avis, quatuor super se, & quatuor capita erant in bestia, & potestas data est ei.

7. Post hæc aspicebam in visione noctis, & ecce bestia quarta terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens, & reliqua pedibus suis conculeans: dissimilis autem erat ceteris bestiis, quas videram ante eam, & habebat cornua decem.

8. Considerabam cornua, & ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis evulsa sunt à facie ejus: & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.

9. Aspicebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum ejus candidum quasi nix, & capilli capitis ejus quasi lana munda: thronus ejus flammę ignis: rotę ejus ignis accensus.

10. Fluvius igneus, rapidusque egrediebatur à facie ejus. millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei: judicium sedit, & libri aperti sunt.

11. Aspicebam propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur: & vidi quoniam interfecta esset bestia, & perisset corpus ejus, & traditum esset ad comburendum igni:

12. aliarum quoque bestiarum ablata esset potestas, & tempora vitę constituta essent eis usque ad tempus, & tempus.

13. Aspicebam ergo in visione noctis, & ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum pervenit: & in conspectu ejus obtulerunt eum.

14. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguę ipsi servient: * potestas ejus, potestas æternā, quę non auferetur: & regnum ejus, quod non corrumpetur. * *Supr.* 3. 100.

15. Horruit spiritus meus. ego Daniel territus sum in his, & visiones capitis mei conturbaverunt me.

16. Accessi ad unum de assistantibus, & veritatem querebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi interpretationem sermonum, & docuit me:

17. Hę quatuor bestię magnę: quatuor sunt regna, quę consurgunt de terra.

18. Suscipient autem regnum sancti Dei al-

tissimi: & obtinebunt regnum usque in sæculum, & sæculum sæculorum.

19. Post hoc volui diligenter discere de bestia quarta, quę erat dissimilis valde ab omnibus, & terribilis nimis: dentes & ungues ejus terre: comedebat, & comminuebat, & reliqua pedibus suis conculebat:

20. & de cornibus decem, quę habebat in capite. & de alio, quod ortum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua: & de cornu illo, quod habebat oculos, & os loquens grandia, & majus erat ceteris.

21. Aspicebam, & ecce cornu illud faciebat bellum adversus sanctos, * & pręvalebat eis, * *Apoc.* 11. 7.

22. donec venit antiquus dierum, & judicium dedit sanctis Excellsi, & tempus advenit, & regnum obtinuerunt sancti.

23. Et sic ait: Bestia quarta, regnum quatuor erit in terra, quod majus erit omnibus regnis, & devorabit universam terram, & conculebit, & comminuet eam.

24. Porro cornua decem ipsius regni, decem reges erunt: & alius consurgens post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit.

25. Et sermones contra Excelsum loquetur, & sanctos Altissimi conteret: & putabit quod possit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu ejus usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.

26. Et judicium sedebit ut auferatur potentia, & conteratur, & dispereat usque in finem.

27. Regnum autem, & potestas, & magnitudo regni, quę est subter omne cælum, datur populo sanctorum Altissimi: cujus regnum, regnum sempiternum est, & omnes reges servient ei, & obediunt.

28. Hucusque finis verbi. Ego Daniel multum cogitationibus meis conturbabar, & iacies mea mutata est in me: verbum autem in corde meo conservavi.

CAPUT VIII.

Visio de ariete duorum cornuum, & hirco unius ac postmodum quatuor cornuum, qui devicit arietem. quorum ille regem Medorum ac Persarum designat; hic autem regem Græcorum: additur prophetia de rege impendente, ipseque tyrannide, dolo & superbia, qui sine manu conteretur.

1. Anno tertio regni Baltassar regis, visio apparuit mihi. Ego Daniel post id, quod videram in principio,

2. vidi in visione mea, cum essem in Susis castro, quod est in Alam regione: vidi autem in visione esse me super portam Ulai.

3. Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce aries unus stabat ante paludem, habens cornua excelsa, & unum excelsius altero atque succrescens. Postea

4. vidi arietem cornibus ventilantem contra Occidentem, & contra Aquilonem, & contra Meridiem, & omnes bestię non poterant resistere ei, neque liberari de manu ejus: recitque secundum voluntatem suam, & magnificatus est.

5. Et ego intellegebam: ecce autem hircus caprarius veniebat ab Occidente super faciem totius terrę, & non fangebatur terram: porro hircus habebat cornu insigne inter oculos suos.

6. Et venit usque ad arietem illum cornu-

nutum, quem videram stantem ante portam, & currebat ad eum in impetu fortitudinis suæ.

7. Cūque appropinquasset propē arietem, eferatus est in eum, & percussit arietem: & commisit duo cornua ejus, & non poterat aries resistere ei: cūque eum misisset in terram, conculcavit, & nemo quibat liberare arietem de manu ejus.

8. Hircus autem caprarum magnus factus est nimis: cūque crevisset, fractum est cornu magnum, & orta sunt quatuor cornua subter illud per quatuor ventos cæli.

9. De uno autem ex eis egressum est cornu unum modicum: & factum est grande contra Meridiem, & contra Orientem, & contra fortitudinem.

10. Et insignificatum est usque ad fortitudinem cæli: & deiecit de fortitudine, & de stellis, & conculcavit eas.

11. Et usque ad principem fortitudinis insignificatum est: & ab eo tulit iuge sacrificium, & deiecit locum sanctificationis ejus.

12. Robur autem datum est ei contra iuge sacrificium propter peccata: & prosterneat veritas in terra, & faciet, & prosperabitur.

13. Et audiui unum de sanctis loquentem: & dixit unus sanctus alteri nescio cui loquenti: Usquequō visio, & iuge sacrificium, & peccatum desolationis, quæ facta est: & sanctuarium, & fortitudo conculcabitur?

14. Et dixit ei: Usque ad vesperam & manā, dies duo milia trecenti: & mundabitur sanctuarium.

15. Factum est autem cū viderem ego Daniel visionem, & quærerem intelligentiam: ecce stetit in conspectu meo quasi species viri.

16. Et audiui vocem viri intell. Ulai: & clamavit, & ait: Gabriel fac intelligere istum visionem.

17. Et venit, & stetit juxta ubi ego stabam: cūque venisset, pavens corruī in faciem meam, & ait ad me. Intellige fili hominis, quoniam in tempore hnis complebitur visio.

18. Cūque loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram: * & tetigit me, & statuit me in gradu meo, * *Apo. 22. 9.*

19. dixitque mihi: Ego ostendam tibi quæ futura sunt in novissimo maledictionis: quoniam habet tempus hñem suum.

20. Aries, quī videri habere cornua, rex Medorum est atque Persarum.

21. Porro hircus caprarum, rex Græcorum est, & cornu grande, quod erat inter oculos ejus, ipse est rex primus.

22. Quod autem fractio illo surreverunt quatuor pro eo: quatuor reges de gente ejus consurgent, sed non in fortitudine ejus.

23. Et post regnum eorum, cū creverint iniquitates, consurget rex impudens racie, & intelligens propositiones.

24. & roborabitur fortitudo ejus, sed non in viribus suis: & supra quam credi potest, universa vastabit, & prosperabit, & raciet. Et interficiet robustos, & populum sanctorum * *1. Mac. 1. 52. & seq.*

25. secundū voluntatem suam, & dirigetur dolus in manu ejus: & cor suum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos: & contra principem principum consurget, & sine manu conteretur.

26. Et visio vespere & mane, quæ dicta est, vera est: tu ergo visionum signa, quia post multos dies erit.

27. Et ego Daniel languī, & ægrotavi per dies: cūque surrexissem, faciebam opera, regis, & stupebam ad visionem, & non erat qui interpretaretur.

CAPUT IX.

Post orationem Danielis, qua confitetur Judæis propter sua & patrum peccata venisse in magnam afflictionem, petens Dei misericordiam erga populum suum, sit ipse revelatio de 70. hebdomadibus usque ad unionem Sancti sanctorum, & de Christi morte, populoque ejus perdendo, & abominatione desolationis in templo.

1. **I**N anno primo Darii filii Assueri de semine Medorum, qui imperavit super regnum Chaldæorum:

2. Anno uno regni ejus, ego Daniel intellexi in libris * numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam prophetam, ut compleretur desolatio Jerusalem septuaginta anni. * *Ier. 25. 11, & 29. 10.*

3. Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in jeuniis, sacco, & cinere.

4. Et oravi Dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi: * Obsecro Domine Deus magne & terribilis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua. * *2. Esd. 1. 5.*

5. * Peccavimus, iniquitatem fecimus, imple egimus, & recessimus: & declinavimus à mandatis tuis, ac iudicis. * *Baruch. 1. 17.*

6. Non obediimus servis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omnique populo terre.

7. Tibi Domine iustitia: nobis autem confusio faciei, sicut est hodie viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, & omni Israel, his qui prope sunt, & his qui procul in universis terris, ad quas eiecisti eos propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te.

8. Domine nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, qui peccaverunt.

9. Tibi autem Domino Deo nostro misericordia, & propitiatio, quia recessimus à te:

10. & non audivimus vocem Domini Dei nostri ut ambularem in lege ejus, quam posuit nobis per seivos suos prophetas.

11. Et omnis Israel prævaricati sunt legem tuam, & declinaverunt ne audirent vocem tuam, & stillavit super nos maledictio, * & detestatio, quæ scripta est in libro Moysi ** servi Dei, quia peccavimus ei. * *Natum 1. 6. Ier. 7. 15 ** Lev. 27. 34. Deut. 27. 14.*

12. Et statuit sermones suos, quos locutus est super nos, & super principes nostros, qui iudicaverunt nos, ut superinduceret in nos magnum malum, quale nunquam fuit sub omni cælo, secundum quod factum est in Ierusalem.

13. * Sicut scriptum est in lege Moysi, omne malum hoc venit super nos: & non rogavimus faciem tuam Domine Deus noster, ut reverteremur ab iniquitatibus nostris, & cogitaremus veritatem tuam. * *Deut. 27. 14.*

14. Et vigilavit Dominus super malitiam, & adduxit eam super nos: iustus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quæ fecit: non enim audivimus vocem ejus.

15. * Et nunc Domine Deus noster, ** qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu forti, & fecisti tibi nomen secundam diem hanc: peccavimus, iniquitatem tecimus.

* Baruch 2. 11. * Exod. 14. 22.

16. Domine in omnem iustitiam tuam: avertatur obsecro ira tua, & furor tuus à civitate tua Ierusalem, & monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrum nostrorum, Ierusalem, & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circum tuum nostrum.

17. Nunc ergo exaudi Deus noster orationem servi tui, & preces eius: & ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est propter temetipsum.

18. Inclina Deus meus aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram, & civitatem, super quam invocatum est nomen tuum: * neque enim in iustificationibus nostris prosternebas preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis:

* Jerem. 25. 29. Psalm. 45. 2. 9. & 101. 8.

19. Exaudi Domine, placare Domine. attende & fac: ne moreris propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuum invocatum est super civitatem, & super populum tuum.

20. Cumque adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israel, & prosternerem preces meas in conspectu Dei mei, pro monte sancto Dei mei:

21. Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione à principio, * cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini. * Supr. 8. 16.

22. Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque: Daniel nunc egressus sum ut docerem te, & intelligeres.

23. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu ergo annuadeveris sermonem, & intellige visionem.

24. * Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam ut consummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & ungatur Sanctus Sanctorum. * Matth. 24. 15. Ioann. 1. 45.

25. Scito ergo, & annuadeveris: Ab exitu sermonis, ut iterum adinsetur Ierusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt: & rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporum.

26. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, & non erit ejus populus, qui enim negaturus est. Et civitatem, & sanctuarium dissipavit populus cum duce venturo. & finis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio.

27. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & usque ad consumptionem & finem perseverabit desolatio.

CAPUT X.

Ubi se afflisset Daniel, videt virum lineis vestitum qui hic describitur, & territus ac tremens confortatur semel & iterum: de resistente principe regni Persarum, de principe Græcorum, & de Michael principe Sadorum, qui solus auxiliatur.

1. Anno tertio Cyri regis Persarum, verbum revelatum est Danieli cogno-

mento Baltassar, & verbum verum, & fortitudo magna: intellexitque sermonem: intelligentia enim est opus in visione.

2. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus,

3. panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introiit in os meum, sed neque unguento unctus sum. donec compleretur trium hebdomadarum dies.

4. Die autem vigesima & quarta mensis primi eram juxta fluvium magnum, qui est Tigris.

5. Et levavi oculos meos, & vidi. & ecce vir unus vestitus lineis, & renas ejus accincti auro ebrizo: * * Apoc. 1. 13.

6. & corpus ejus quasi chrysolithus, & facies ejus velut species fulguris, * & oculi ejus ut lampas ardens: & brachia ejus, & quæ dorsum sunt usque ad pedes, quasi species avis candentis: & vox sermonum ejus ut vox multitudinis. * * Matth. 28. 3.

* * Ezech. 1. 7. Ezech. 1. 24.

7. Vidi autem ego Daniel solus visionem: porro viri, qui erant mecum, non viderunt: * sed terror nimis irruit super eos, & fugerunt in absconditum. * Luc. 24. 16. Act. 9. 7.

8. Ego autem relictus solus vidi visionem grandem hanc: & non remansit in me fortitudo, * sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quidquam virium.

* Supr. 8. 17.

9. Et audivi vocem sermonum ejus: & audiens jacebam consternatus super faciem meam, & vultus meus lætebat terræ.

10. Et ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum.

11. Et dixit ad me: Daniel vir desideriorum, intellige verba, quæ ego loquor ad te, & sta in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te. Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens.

12. Et ait ad me: Noli metuere Daniels: quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum ut te attingeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua: & ego veni propter sermones tuos.

13. Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti & uno diebus: & ecce Michael unus de principibus primis venit in adjutorium meum, & ego remansi ibi juxta regem Persarum.

14. Veni autem ut docerem te quæ ventura sunt populo tuo in novissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies.

15. Cumque loqueretur mihi hujusmodi verbis, dejeci vultum meum ad terram, & tacui.

16. Et ecce quasi similitudo filii hominis tetigit labia mea: * & aperiens os meum locutus sum, & dixi ad eum, qui stabat contra me: Domine mi, in visione tua dissolute sunt compages meæ, & nihil in me remansit virium. * Isaia 6. 7.

17. Et quomodo poterit servus Domini * mei loqui cum Domino meo: nihil enim in me remansit virium, sed & halitus meus intercluditur. * Gen. 18. 3. & 21. 23. 24. 27. & 47. 3. 4. & alibi.

18. Rursus ergo tetigit me quasi visio hominis, & confortavit me,

19. & dixit: Noli timere vir desideriorum: pax tibi: confortare, & esto robustus. Cumque loqueretur mecum, convulsi, & dixi: Loquere Domine mi, quia confortasti me.

20. Et ait: Numquid scis quare venerim ad

ad te? & nunc revertar ut præliet adversum principem Persarum. cum ego egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens.

21. Veruntamen annuntiabo tibi quod expressum est in scriptura vejitatis: & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael * pnceps vester. * *Apoç. 12. 7.*

CAPUT XI.

Vaticinium de regibus Persarum & rege Græcorum: de bellis ac insidiis inter reges Austri & Aquilonis: & de rege qui Deum deorum non reputabit, sed plurima adversus ipsum loquetur, & quæ provincia ab illo evadent, quibusve dominabitur.

1. **E**Go autem ab anno primo Darii Medici stabam ut confortaretur, & roboraretur.

2. Et nunc veritatem annuntiabo tibi. Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside, & quartus ditabitur opibus nimis super omnes: & cum invaluerit divitiis suis, concitabit omnes adversum regnum Græciæ.

3. Surget verò rex fortis, & dominabitur potestate multa: & faciet quod placuerit ei.

4. Et cum steterit, contietur regnum ejus, & dividetur in quatuor ventos caeli: sed non in posteros ejus, neque secundum potentiam illius, quia dominatus est. lacerabitur enim regnum ejus etiam in externos, exceptis his.

5. Et confortabitur rex Austri: & de principibus ejus prævalebit super eum, & dominabitur ditone: multa enim dominatio ejus.

6. Et post finem annorum fœderabuntur: filiaque regis Austri veniet ad regem Aquilonis facere amicitiam, & non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semen ejus: & tradetur ipsa, & qui adduxerunt eam, adolentes ejus, & qui confortabant eam in temporibus.

7. Et stabit de germine radicem ejus plantatio: & veniet cum exercitu, & ingreditur provinciam regis Aquilonis: & abutetur eis, & obtinebit.

8. Insper & deos eorum, & sculptilia, vasa quoque pretiosa argenti, & auri captiva ducet in Ægyptum: ipse prævalebit adversus regem Aquilonis.

9. Et intrabit in regnum rex Austri, & revertetur ad terram suam.

10. Filii autem ejus provocabuntur, & congregabunt multitudinem exercituum plurimorum: & veniet properans, & inundans: & revertetur, & concitabitur, & congregietur cum robore ejus.

11. Et provocatus rex Austri egreditur, & pugnat adversus regem Aquilonis, & præparabit multitudinem nimiam, & dabitur multitudo in manu ejus.

12. Et capiet multitudinem, & exaltabitur cor ejus, & dejiciet multa millia, sed non prævalebit.

13. Convertetur enim rex Aquilonis, & præparabit multitudinem multo majorem quam prius: & in fine temporum, annorumque veniet properans cum exercitu magno, & opibus multis.

14. * Et in temporibus illis multi consurgent adversus regem Austri: filii quoque præparatorum populi tollentur ut impleant visionem, & corruent. * *Isai. 19. 1.*

15. Et veniet rex Aquilonis, & comportabit aggerem, & capiet nubes munitissimas: & brachia Austri non sustinebunt, & consur-

gent electi ejus ad resistendum, & non erit fortitudo.

16. Et faciet veniens super eum juxta placitum suum, & non erit qui stet contra faciem ejus: & stabit in terra inclyta, & consumetur in manu ejus.

17. Et ponet faciem suam ut veniat ad tenendum universum regnum ejus, & recta faciet cum eo: & filiam remanarum dabit ei, ut evertat illud: & non stabit, nec illius erit.

18. Et convertet faciem suam ad insulas, & capiet multas: & cessare faciet principem opprobrii sui, & opprobrium ejus convertetur in eum.

19. Et convertet faciem suam ad imperium terræ suæ, & impinget, & corruet, & non invenietur.

20. Et stabit in loco ejus vilissimus, & in dignus decore regio: & in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in prælio.

21. Et stabit in loco ejus despectus, & non tribuetur ei honor regius: & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.

22. Et brachia pugnantis expugnabuntur à facie ejus, & conterentur: insuper & dux fœderis.

23. Et post amicitias, cum eo faciet dolum: & ascendet, & superabit in modico populo.

24. Et abundantes, & uberes urbes ingreditur: & faciet quæ non fecerunt patres ejus, & patres patrum ejus: rapinas, & prædam, & divitias eorum dissipabit: & contra firmissimas cogitationes inibit: & hoc usque ad tempus.

25. Et concitabitur fortitudo ejus, & cor ejus adversum regem Austri in exercitu magno: & rex Austri provocabit ad bellum multis auxiliis, & fortibus nimis: & non stabunt, quia inibunt adversus eum consilia.

26. Et comedentes panem cum eo, conterent illum, exercitusque ejus opprimeatur: & cadent interfecti pluvium.

27. Duorum quoque regum cor erit ut malefaciant, & ad mensam unam mendacium loquentur, & non proficient: quia adhuc finis in aliud tempus.

28. Et revertetur in terram suam cum opibus multis: & cor ejus adversum testamentum sanctum, & faciet, & revertetur in terram suam.

29. Statuto tempore revertetur, & veniet ad Austrum: & non erit priori simile novissimum.

30. Et veniet super eum Trieres, & Romani: & percutietur, & revertetur, & indignabitur contra testamentum sanctuarii, & faciet: reveleturque & cogitabit adversum eos, qui dereliquerunt testamentum sanctuarii.

31. Et brachia ex eo stabunt, & polluent sanctuarium fortitudinis, & auferent iuge sacrificium: & dabunt abominationem in desolationem.

32. Et impii in testamentum simulabunt fraudulentè: populus autem sciens Deum suum, obtinebit, & faciet.

33. Et docti in populo docebunt plurimos: & ruent in gladio, & in flamma, & in captivitate, & in rapina dierum.

34. Cumque corruerint, sublevabuntur auxilio parvulo: & applicabuntur eis plurimi fraudulentè.

35. Et de emditis ruent, ut confientur, & eligantur, & dealbentur usque ad tempus præfinitum: quia adhuc aliud tempus erit.

36. * Et faciet juxta voluntatem suam rex, &

& elevabitur, & magnificabitur adversus omnem deum: & adversus Deum deorum loquetur magnifica, & dirigitur, donec compleatur iracundia: perpetrata quippe est definitio.

* *Supr.* 8. 4. & 11. 3.

37. Et Deum patrum suorum non reputabit: & erit in concupiscentiis remanarum, nec quemquam deorum curabit: quia adversum universa consurget.

38. Deum autem Maozim in loco suo venerabitur: & Deum, quem ignoraverunt patres ejus, colet auro, & argento, & lapide pretioso, rebusque pretiosis.

39. Et iaciet ut munat Maozim cum Deo alieno, quem cognovit, & multiplicabit gloriam, & dabit eis potestatem in multis, & terram dividet in partem.

40. Et in tempore præfinito præliabitur adversus eum rex Austri, & quasi tempestas veniet contra illum rex Aquilonis in curribus, & in equitibus, & in classe magna, & ingreditur terras, & conteret, & pertransiet.

41. Et introibit in terram gloriosam, & multe corrumpit: hæ autem solæ salvabuntur de manu ejus, Edom, & Moab, & principium filiorum Ammon.

42. Et mittet manum suam in terras: & terra Ægypti non esuriat.

43. Et dominabitur thesaurorum auri, & argenti, & in omnibus pretiosis Ægypti: per Libyam quoque, & Æthiopiam transibit.

44. Et fama turbabit eum ab Oriente & ab Aquilone: & veniet in multitudine magna ut conterat & interficiat plurimos.

45. Et figet tabernaculum suum Apadno inter maria, super montem inclytum & sanctum: & veniet usque ad summitatem ejus, & nemo auxiliabitur ei.

CAPUT XII.

Post magnam afflictionem tandem salvabuntur reliqua Iudeorum, & ex mortuis quidam resurgent ad vitam, & quidam ad opprobrium: docti verò ac doctores iugebunt de duobus ad ripas fluminis stantibus, & viro lineis vestito, qui temporis aperit determinationem: & de completionis hujus prophetia statutum tempus.

1. **I**n tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui: & veniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes esse cæperunt usque ad tempus illud. Et in tempore illo salvabitur populus tuus, omnis qui inventus fuerit scriptus in libro.

2. Et multi de his, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt: * alii in vitam æternam, & alii in opprobrium ut videant semper.

* *Matth.* 25. 46. *Ioann.* 5. 29.

3. Qui autem docti fuerint, * fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

* *Supr.* 3. 7.

4. Tu autem Daniel claudes sermones, & signa librum usque ad tempus statutum: plurimum pertransibit, & multiplex erit scientia.

5. Et vidi ego Daniel, & ecce quasi duo alii stabant: unus hunc super ripam fluminis, & alius inde ex altera ripa fluminis.

6. Et dixi viro, qui erat indutus lineis, qui stabat super aquas fluminis: Usquequo finis horum mirabilium?

7. Et audiit virum, qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, * cum elevasset dexteram & sinistram suam in cælum, & jurasset per viventem in æternum,

quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis. * Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur universa hæc.

* *Apoc.* 10. 5. * *Supr.* 7. 25.

8. Et ego audiivi, & non intellexi. Et dixi: Domine mi, quid erit post hæc?

9. Et ait: Vade Daniel, quia clausi sunt, signatique sermones usque ad præfinitum tempus.

10. Eligentur, & deilbabuntur, & quasi ignis probabuntur multi: & impie agent impii, neque intelligent omnes impii, porro docti intelligent.

11. Et à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta.

12. Beatus, qui expectat, & pervenit usque ad dies mille trecentos trigintaquingue.

13. Tu autem vade ad præfinitum: & requiesces, & stabis in sorte tua in finem dierum.

Hucusque Danielem in Hebræo volumine legimus. Quæ sequuntur usque ad finem libri, de Theodotionis editione translata sunt.

CAPUT XIII.

Castissimam Susannam impudici presbyteri, cum ejus concubitu frui non possent, falsò adulterii accusant: sed cum à motum duceretur, orantem exaudivit Deus: & per puerum Danielem proprio ore convictos senes, jure talionis populus interimit.

1. **E**t erat vir habitans in Babylone, & nomen ejus ioakim:

2. Et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helciae pulchram nimis, & timentem Deum:

3. parentes enim illius, cum essent justi, erudierunt filiam suam secundum legem Moysi.

4. Erat autem ioakim dives valde, & erat ei pomarium vicinum domui suæ: & ad ipsum confluebant Iudei, eo quod esset honorabilior omnium.

5. Et constituti sunt de populo duo senes iudices in illo anno: de quibus locutus est Dominus: Quia egressa est iniquitas de Babylone à senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum.

6. Isti frequentabant domum ioakim, & veniebant ad eos omnes, qui habebant iudicia.

7. Cum autem populus revertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, & deambulabat in pomario viri sui.

8. Et videbant eam senes quotidie ingredientem, & deambulantem: & exarserunt in concupiscentiam ejus:

9. & evertent sensum suum, & declinaverunt oculos suos ut non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum.

10. Erant ergo ambo vulnerati amore ejus, nec indicaverunt sibi vicissim dolorem suum:

11. erubescabant enim indicare sibi concupiscentiam suam, volentes concumbere cum ea:

12. & observabant quotidie sollicitius videre eam. Dixitque alter ad alterum:

13. Eamus domum, quia hora prandii est. Et egressi accesserunt à se.

14. Cumque revertissent, venerunt in unum: & sciscitantes ab invicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam: & tunc in comuni statuerunt tempus, quando eam possent invenire solam.

15. Factum est autem, cum observarent diem

diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri & nudius tertius, cum duabus solis puellis, voluitque lavari in pomario: æstus quippe erat:

16. & non erat ibi quisquam, præter duos senes absconditos, & contemplantes eam.

17. Dixit ergo puellis: Afferte mihi oleum, & smigmata, & ostia pomarii claudite, ut laver.

18. Et fecerunt sicut præceperat: clausuruntque ostia pomarii, & egressæ sunt per posticum ut afferrent quæ jusserat. nesciebantque senes intus esse absconditos.

19. Cum autem egressæ essent puellæ, surrexerunt duo senes, & accurrerunt ad eam: & dixerunt:

20. Ecce ostia pomarii clausa sunt, & nemo nos videt, & nos in concupiscentia tui sumus: quam ob rem assentire nobis, & commiscere nobiscum.

21. quod si nolueris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum juvenis, & ob hanc causam emiseris puellas & te.

22. Ingemit Susanna, & ait: Angustia sunt mihi undique: si enim hoc egero, mors mihi est: si autem non egero, non effugiam manus vestras.

23. Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini.

24. Et exclamavit voce magna Susanna: exclamaverunt autem & senes adversus eam.

25. Et cucurrit unus ad ostia pomarii, & aperuit.

26. Cum ergo audissent clamorem famuli domus in pomario, irruerunt per posticum ut viderent quidnam esset.

27. Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt servi vehementer: quia nunquam dictus fuerat sermo hujusmodi de Susanna. Et facta est dies crastina.

28. Cùmque venisset populus ad Ioakim virum ejus, venerunt & duo presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam ut interficerent eam.

29. Et dixerunt coram populo: Mittite ad Susannam filiam Helcia uxorem Ioakim. Et statim miserunt.

30. Et venit cum parentibus, & filiis, & universis cognatis suis.

31. Porro Susanna erat delicata nimis, & pulchra specie.

32. At iniqui illi iusserunt ut discooperiretur (erat enim cooperta) ut vel sic satia- rentur decore ejus.

33. Flebant igitur sui, & omnes qui nove- rant eam.

34. Consurgentes autem duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput ejus.

35. Quæ flens suscepit ad cælum: erat enim cor ejus fiduciam habens in Domino.

36. Et dixerunt presbyteri: Cùm deambularem in pomario soli, ingressa est hæc cum duabus puellis: & clausit ostia pomarii, & dimisit à se puellas.

37. Venitque ad eam adolescens, qui erat absconditus, & concubuit cum ea.

38. Porro nos cum essemus in angulo pomarii, videntes iniquitatem, cucurimus ad eos, & vidimus eos pariter commisceri.

39. Et illum quidem non quivimus comprehendere, quia fortior nobis erat, & apertis ostiis exiit:

40. hanc autem cum apprehendissemus, interrogavimus, quisnam esset adolescens, &

noluit indicare nobis: hujus rei testes sumus.

41. Credidit eis multitudo quasi senibus & iudicibus populi, & condemnaverunt eam ad mortem.

42. Exclamavit autem voce magna Susanna, & dixit: Deus æternæ, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant,

43. tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: & ecce morior, cùm nihil horum fecerim, quæ isti malitiosè composuerunt adversum me.

44. Exaudivit autem Dominus vocem ejus.

45. Cùmque duceretur ad mortem, suscitavit Dominus spiritum sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel:

46. Et exclamavit voce magna: Mundus ego sum à sanguine hujus.

47. Et conversus omnis populus ad eum, dixit: Quis est iste sermo, quem tu locutus es?

48. Qui cùm staret in medio eorum, ait: Sic fati filii Israel, non iudicantes, neque quod verum est cognoscentes, condemnastis filiam Israel?

49. Revertimini ad iudicium. quia falsum testimonium locuti sunt adversus eam.

50. Reversus est ergo populus cum festinatione, & dixerunt ei senes: Veni, & sede in medio nostrum, & indica nobis: quia tibi Deus dedit honorem senectutis.

51. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab invicem procul, & iudicabo eos.

52. Cùm ergo divisi essent alter ab altero, vocavit unum de eis, & dixit ad eum: In veterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ operaberis prius:

53. iudicans iudicia iniusta, innocentes opprimens, & dimittens noxios, dicente Domino: * Innocentem & iustum non interficies. * Exod. 23. 7.

54. Nunc ergo si vidisti eam, dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi. Qui ait: Sub schino.

55. Dixit autem Daniel: Rectè mentitus es in caput tuum: Ecce enim Angelus Dei accepta sententia ab eo, scindet te medium.

56. Et, amoto eo, iussit venire alium, & dixit ei: Semen Chanaan, & non Iuda, species decepit te, & concupiscentia subvertit cor tuum:

57. sic faciebatis filiabus Israel, & illæ timentes loquebantur vobis: sed filia Iuda non sustinuit iniquitatem vestram.

58. Nunc ergo dico tibi, sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi. Qui ait: Sub primo.

59. Dixit autem ei Daniel: Rectè mentitus es & tu in caput tuum: manet enim Angelus Domini, gladium habens, ut secet te medium, & interficiat vos.

60. Exclamavit itaque omnis cæterus voce magna, & benedixerunt Deum, qui salvat sperantes in se.

61. Et consurrexerunt adversus duos presbyteros (convixerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimonium) feceruntque eis sicut male egerant adversus proximum,

62. & facerent secundum legem Moysi: & interfecerunt eos, & salvatus est sanguis innoxius in die illa. * Deut. 19. 18. & 19.

63. Helcias autem & uxor ejus laudaverunt Deum pro filia sua Susanna cum Ioakim marito ejus, & cognatis omnibus, quia non esset inventa in ea res turpis.

64. Daniel autem factus est magnus in cons-

conspectu populi à die illa, & deinceps.

65. Et rex Istygas appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum ejus.

CAPUT XIV.

Fraudes sacerdotum idoli Bel, qui appositos illi cibos occulte aucebant, regi per Daniele detecta sunt, ipsique interceptis, idolum una cum templo suo eversum est: similiter & diaconem quem colebant Babylonii infecta in os massa ex pice, adipis & pilis confecta, Daniel interfecit. quapropter instantibus Babylonis muros est in lacum leonum, illasque servatus, allato etiam illi per prophetam Habuchi prandio ex Iudaea. quod videns rex, adversarius illius à leonibus in momento devoratus, jubet omnes timere Deum Danielis.

1. **E**RAT autem Daniel conviva reis, & honoratus super omnes amicos eus.

2. ERAT quoque idolum apud Babylonios nomine Bel. & impendebatur in eo per dies singulos simulæ artabæ duodecim, & oves quadraginta, & tunc amphoræ sex.

3. Rex quoque colebat eum, & ibat per singulos dies adorare eum: porro Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei rex: Quare non adoras Bel?

4. Qui respondens, ait ei: Quia non colo idola munifera, sed viventem Deum, qui creavit cælum, & terram, & habet potestatem omnis carnis.

5. Et dixit rex ad eum: Non videtur tibi esse Bel vivens? An non vides quantum comedit, & bibit quotidie?

6. Et ait Daniel aridens: Ne erres rex. iste enim intrinsecus luteus est, & forinsecus æreus, neque comedit aliquid.

7. Et natus rex vocavit sacerdotes ejus, & ait eis: Nisi dixeritis mihi, quis est qui comedit impensas has, moriemini.

8. Si autem ostenderitis, quoniam Bel comedit hæc, morietur Daniel: quia blasphemavit in Bel. Et dixit Daniel regi: Fiat juxta verbum tuum.

9. Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, & parvulis, filiis. Et venit rex cum Daniele in templum Bel.

10. Et dixerunt sacerdotes Bel: Ecce nos egredimur foras, tu rex pone eccas, & vinum misce, & claude ostium, & signa anulo tuo:

11. cùm ingressus fueris manè, nisi inveneris omnia comesta à Bel, morte moriemur, vel Daniel qui mentitus est adversum nos.

12. Contemnebant autem, quia fecerant super mensa absconditum introitum, & per illum ingrediebantur semper, & devorabant ea.

13. Factum est igitur postquàm egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel: præcepit Daniel pueris suis, & attulerunt cinerem, & cribrauit per totum templum coram rege, & egressi clausurunt ostium; & signantes anulo regis abierunt.

14. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte juxta consuetudinem suam, & uxores, & filios eorum: & comederunt omnia, & biberunt.

15. Surrexit autem rex primo diluculo, & Daniel cum eo.

16. Et ait rex: Salvane sunt signacula, Daniel? Qui respondit: Salva, rex.

17. Statimque cùm aperisset ostium, inquit rex mensam, exclamavit voce mag-

na; Magnus es Bel, & non est apud te dolus quisquam.

18. Et risit Daniel: & tenuit regem ne ingrederetur intro: & dixit: Ecce pavimentum, an madet utius vestigia sint hæc.

19. Et dixit rex: Video vestigia virorum, & mulierum, & infantum. Et iratus est rex.

20. Tunc apprehendit sacerdotes, & uxores, & filios eorum: & ostenderunt ei abscondita ostiola, per quæ ingrediebantur, & consumebant quæ erant super mensam.

21. Occidit ergo illos rex, & tradidit Bel in potestatem Danielis: qui subvertit eum, & templum ejus.

22. Et erat draco magnus in loco illo, & colebant eum Babylonii.

23. Et dixit rex Daniel: Ecce nunc non potest dicere quia iste non sit Deus vivens: adora ergo eum.

24. Dixitque Daniel: Dominum Deum meum adoro: quia ipse est Deus vivens: iste autem non est Deus vivens.

25. Tu autem rex da mihi potestatem, & interficiam draconem absque gladio, & fuste. Et ait rex: Do tibi.

26. Tulit ergo Daniel picem, & adipem, & pilos, & coxit pariter: fecitque massa, & dedit in os draconis, & disruptus est draco. Et dixit: Ecce quem colebatis.

27. Quod cùm audissent Babylonii, indignati sunt vehementer: & congregati adversum regem, dixerunt: Lucius radius est rex: Bel destruxit, diaconem interfecit, & sacerdotes occidit.

28. Et dixerunt cùm venissent ad regem: Trade nobis Daniele, alioquin interficiemus te, & domum tuam.

29. Vidit ergo rex quod irruerent in eum vehementer: & necessitate compulsus tradidit eis Daniele.

30. Qui miserunt eum in lacum leonum, & erat ibi diebus sex.

31. Porro in lacu erant leones septem, & dabantur eis duo corpora quotidie, & duæ oves. & tunc non data sunt eis, ut devorarent Daniele.

32. Erat autem Habacuc propheta in Iudæa, & ipse coxerat pulmentum, & intriverat panes in alveolo; & ibat in campum ut ferret messoribus.

33. Dixitque Angelus Domini ad Habacuc: Fer prandium, quod habes, in Babylone Danieli, qui est in lacu leonum.

34. Et dixit Habacuc: Domine, Babylonem non vidi, & lacum nescio.

35. * Et apprehendit eum Angelus Domini in vertice ejus, & portavit eum capillo capitis sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui. * *Ecce* 8. 3.

36. Et clamavit Habacuc, dicens: Daniel serve Dei: tolle prandium, quod misit tibi Deus.

37. Et ait Daniel: Recordatus es mei Deus, & non dereliquisti diligentes te.

38. Surgensque Daniel comedit. Porro Angelus Domini restituit Habacuc confestim in loco suo.

39. Venit ergo rex die septimo ut lugeret Daniele, & venit ad lacum, & introspexit, & ecce Daniel sedens in medio leonum.

40. Et exclamavit voce magna rex, dicens: Magnus es Domine Deus Daniels. Et extraxit eum de lacu leonum.

41. Porro illos, qui perditionis ejus causa fuerant, intromisit in lacum, & devorati sunt in momento coram eo,

22. Tunc rex ait: Paveant omnes habitantes in universa terra Deum Daniele's: quia ipse est Salvator, faciens signa, & mirabilia in terra: qui liberavit Daniele de lacu leonum:

PROPHETIA OSEE.

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore Osee prophetaverit: qui iussus fornicariam accipere uxorem, duos filios, unamque filiam ex ea generavit quibus nomina imbutur imponere juxta effectus quos Dominus in populo suo decreverat inducere de Gentium conversione, & futuro eodem capite filiorum Juda & Israel.

1. Verbum Domini, quod factum est ad Osee filium Peeri, in diebus Ozia, Iothan, Achaz, Ezechia regum Juda, & in diebus Ieroboam filii Ioas regis Israel.

2. Principium loquendi Domino in Osee: & dixit Dominus ad Osee: Vade, sume tibi uxorem fornicationum, & sic tibi filios fornicationum: quia fornicans fornicabitur terra à Domino.

3. Et abiit, & accepit Gomer filiam Debelaim: & concepit, & peperit ei filium.

4. Et dixit Dominus ad eum: Voca nomen ejus Iezrahel: quoniam adduc modicum, & visitabo sanguinem Iezrahel super domum Iehu, & quiescere faciam regnum domus Israel.

5. Et in illa die conteram arcum Israel in valle Iezrahel.

6. Et concepit adhuc, & peperit filiam. Et dixit ei: Voca nomen ejus Absque misericordia: quia non addam ultra misericordiam Israel, sed oblivione obliviscar eorum.

7. Et domui Iuda miserebor, & salvabo eos in Domino Deo suo: & non salvabo eos in arcu, & gladio, & in bello, & in equis, & in equitibus.

8. Et ablaclavit eam, quæ erat Absque misericordia. Et concepit, & peperit filium.

9. Et dixit: Voca nomen ejus: Non populus meus: quia vos non populus meus, & ego non ero vester.

10. Et erit numerus filiorum Israel quasi arena maris, quæ sine mensura est, & non numerabitur. * Et erit in loco ubi dicitur eis, Non populus meus vos: dicitur eis: Filii Dei viventis. * Rom. 9, 26.

11. Et congregabuntur filii Iuda, & filii Israel pariter: ponent sibi in caput unum, & ascendet de terra: quia magnus dies Iezrahel.

CAPUT II.

Minatur Dominus Israel tanquam uxori adulteræ repudium, & sepit vias ejus spinis, ut ad virum suum revertatur: cumque non advertat à quo habeat bonorum abundantiam, ablaturum se ab ea dicit cuncta in quibus delectatur: sique ipsum tandem ad se reducat, magnæque felicitate donaturum: de Gentium vocatione.

1. Dicite fratribus vestris: Populus meus: & sorori vestræ, Misericordiam consecuta.

2. Judicate matrem vestram, judicate: quoniam ipsa non uxor mea, & ego non vir

ejus. auferat fornicationes suas à facie sua, & adulteria sua de medio uberum suorum.

3. Ne forte: expoliet eam nudam, & statuat eam secundum diem nativitatis suæ: & ponam eam quasi solitudinem, & statuat eam velut terram inviam, & interficiam eam siti.

4. Et filiorum illius non miserebor: quoniam filii fornicationum sunt.

5. Quia fornicata est mater eorum, confusa est quæ concepit eos. quia dixit: Vadam post amatores meos, qui dant panem mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, oleum meum, & potum meum.

6. Propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam inaceria, & semitas suas non inveniet.

7. Et sequentur amatores suos, & non apprehendet eos: & quæret eos, & non inveniet, & dicit: Vadam, & revertar ad virum meum priorem: quia bene mihi erat tunc magis quam nunc.

8. Et hæc nescivit, quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei, & aurum, quæ fecerunt Baal.

9. Idcirco convertar, & sumam frumentum meum in tempore suo, & vinum meum in tempore suo, & liberabo lanam meam & linum meum, quæ operiebant ignominiam ejus.

10. Et nunc revelabo stultitiam ejus in oculis amatorum ejus: & vir non eruet eam de manu mea:

11. & cessare faciam omne gaudium ejus, sollemnitatem ejus, neomeniam ejus, sabbatum ejus, & omnia festa tempora ejus.

12. Et corruam vineam ejus, & ficum ejus: de quibus dixit. Mercedis hæc, mæx sunt, quæ dederunt mihi amatores mei: & ponam eam in saltum, & comedet eam bestia agri.

13. Et visitabo super eam dies Baalim, quibus accendebat incensum, & ornabatur insure sua, & in monti suo, & ibat post amatores suos, & mei obliviscetur, dicit Dominus.

14. Propter hoc, ecce ego lactabo eam, & ducam eam in solitudinem: & loquar ad cor ejus.

15. Et dabo ei vinitorios ejus ex eodem loco, & vallem Achor ad aperendam semin: & canet ibi juxta dies juventutis suæ, & juxta dies ascensionis suæ de terra Egypti.

16. Et erit in die illa, ait Dominus: vocabit me: Vir meus: & non vocabit me ultra, Baali.

17. Et auferam nomina Baalim de ore ejus, & non recordabitur ultra nominis eorum.

18. Et percutiam cum eis fœdus in die illa, cum bestia agri, & cum volucre cæli, & cum reptili terræ: & acum, & gladium, & bellum conteram de terra: & dormire eos faciam fiducialiter.

19. Et sponsabo te mihi in sempiternum: & sponsabo te mihi in justitia, & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus.

20. Et sponsabo te mihi in fide: & scies quia ego Dominus.

21. Et erit in die illa: Exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cælos, & illi exaudient terram.

22. Et terra exaudiet triticum, & vinum, & oleum: & hæc exaudiet Iezrahel.

23. Et seminabo eam mihi in terra, & mi-

serebor ejus, quæ fuit Absque misericordia.

24. * Et dicam non populo meo: Populus meus es tu: & ipse dicet: Deus meus es tu.

* Rom. 9. 25. 1. Petr. 2. 10.

CAPUT III.

Rursum jubetur Propheta diligere adulteram, quæ tamen multis diebus illum expectat, qui filios Israel multis diebus sine rege & sacrificio sedentes, tandem ad Dominum dicit reversuros.

1. **ET** dixit Dominus ad me: Adhuc vade, & dilige mulierem dilectam amico & adulteram: sicut diligit Dominus filios Israel, & ipsi respiciunt ad deos alienos, & diligunt vinicia uvarum.

2. Et fodi eam mihi quindecim argenteis, & coro hoi dei, & diuidio coro hoi dei.

3. Et dixi ad eam: Dies multos expectabis me non fornicaberis, & non eris viro: sed & ego expectabo te.

4. quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine theiaphum.

5. & post hæc revertentur filii Israel, & quærent Dominum Deum suum, & David regem suum: & pavebunt ad Dominum, & ad bonum ejus in novissimo dierum.

* Ezech. 34. 23.

CAPUT IV.

Minatur terra Israel, propter multa populi peccata, qui & scientiam repositit, & idololatria fuit deditus: dicit se relicturn Israel in peccatis suis, cupiens ne Iuda ipsum imitetur.

1. **A** Udite verbum Domini filii Israel, quia iudicium Domino cum habitatoribus terræ: non est enim veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra.

2. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit.

3. Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur cunctis, qui habitat in ea, in bestia agri, & in volucre cæli: sed & pisces maris congregabuntur.

4. Veruntamen unusquisque non iudicet: & non areatur vir: populus enim tuus sicut hi, qui contradicunt sacerdoti.

5. Et corrus hodie, & cornet etiam propheta tecum: nocte tacere feci matrem tuam.

6. Conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam: quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi: & oblita es legis Dei tui, obliviscati filiorum tuorum & ego.

7. Secundum multitudinem eorum sic peccaverunt mihi: gloriam eorum in ignominiam commutabo.

8. Peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum sublevarunt animas eorum.

9. * Et erit sicut populus, sic sacerdos: & visitabo super eum vias ejus, & cogitationes ejus reddam ei. * Isai. 24. 2.

10. Et comedent, & non saturabuntur: fornicati sunt, & non cessaverunt: quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo.

11. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

12. Populus meus in ligno suo interroga-

vit, & hucusque ejus annuntiavit ei: spiritus enim fornicationum decepit eos, & fornicati sunt a Deo suo.

13. Super capita montium sacrificabant, & super colles accendebant thymiama: subtus quercum, & populum, & terebinthum, quia bona erat umbra ejus: idem fornicabantur filia vestra: & sponsæ vestrae adulteræ erunt.

14. Non visitabo super filias vestras cum fuerint fornicatæ, & super sponsas vestras cum adulteraverint: quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur, & cum effeminatis sacrificabant, & populus non intelligens vapulabit.

15. Si fornicaris tu Israel, non delinquant saltem Iuda: & nolite ingredi in Galgala, & ne ascenderitis in Bethaven, neque juraveritis: Vivit Dominus.

16. Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israel: nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine.

17. Particeps idolorum Ephraim, dimitte eum.

18. Separatum est convivium eorum, fornicatione fornicati sunt: dilexerunt afferre agnominiam protectores ejus.

19. Ligavit eum spiritus in alis suis, & confundentur a sacrificiis suis.

CAPUT V.

Minatur Dominus se puniturum Israel propter peccata sua, similiter & Iusam: nec proderit Iusarum auxilium, cum Dominus eis adverteretur.

1. **A** Udite hoc sacerdotes, & attendite domus Israel, & domus regis auctate: quia vobis iudicium est, quoniam laqueus facti estis speculationi, & rete expansum super Thabor.

2. Et victimis declinastis in profundum: & ego eruditor omnium eorum.

3. Ego scio Ephraim, & Israel non est absconditus à me: quia nunc fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel.

4. Non dabunt cogitationes suas ut revertantur ad Deum suum: quia spiritus fornicationum in mediis eorum, & Dominum non cognoverunt.

5. Et respondebit arrogantia Israel in facie ejus: & Israel, & Ephraim iuent in iniquitate sua, ruet etiam Iudas cum eis.

6. In gregibus suis, & in armentis suis vadent ad querendum Dominum, & non invenient: ablatus est ab eis.

7. In Dominum prævaricati sunt, quia filios alienos genuerunt: nunc devorabit eos mensis cum partibus suis.

8. Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama: ululate in Bethaven, post tergum tuum Benjamin.

9. Ephraim in desolatione erit in die corruptionis, in tribus Israel ostendi fidem.

10. Facti sunt principes Iuda quasi assumentes terminum: super eos effundam quasi aquam iram meam.

11. Calumniam patiens est Ephraim, fractus iudicio: quoniam cepit abire post sordes.

12. Et ego quasi tinea Ephraim: & quasi putredo domui Iuda.

13. Et vidit Ephraim languorem suum, & Iuda vinculum suum: & abiit Ephraim ad Assur, & misit ad regem Ulorem: & ipse non poterit sanare vos, nec solvere poterit a vobis vinculum.

14. Quoniam ego quasi læna Ephraim, & qua-

quasi catulus leonis domui Iuda: ego ego capiam, & vadam: tollam, & non est qui eruat.
15. Vadens revertar ad Iordan meum: donec deficiatis, & queratis faciem meam.

CAPUT VI.

Reversi in tribulatione ad Dominum, magna fiducia salutem sibi ab eo promittunt: exposulat Dominus cum Israel & Iuda, quod neque beneficiis, neque prophetarum comminationibus ab idololatria aliisque iniquitatibus sint reuocati, cum praeferat misericordiam sacrificio.

1. **I**N tribulatione sua manū consurgent ad me: Venite, & revertamur ad Dominum.
2. quia ipse cepit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos.
3. * Vivificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos, & vivemus in conspectu eius. Sciemus, sequemurque ut cognoscamus Dominum: quasi dilectulum praeputis est egressus eius, & veniet quasi imber nobis temporaneus, & serotinus terrae.
4. Quid faciam tibi Ephraim? quid faciam tibi Iuda? misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros manū pertransiens. 1. *Cor.* 15. 3.
5. Propter hoc dolavi in prophetis, occidi eos in verbis oris mei: & iudicia tua quasi lux egredientur.
6. * Quia misericordiam volui, & non sacrificium, & scientiam Dei plusquam holocausta. * 1. *Reg.* 15. 22. *Ecc.* 4. 17. *Matth.* 9. 13 & 12 7.
7. Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi praevaricati sunt in me.
8. Galaad civitas operantium idolum, supplantata sanguine
9. Et quasi fauces vitorum latronum, particeps sacerdotum in via interficientium pergentes de Sichem: quia scelus operati sunt.
10. In domo Israel vidi holendam: ibi fornicationes Ephraim: contaminatus est Israel.
11. Sed & Iuda pone messem tibi, cum convertero captivitatem populi mei.

CAPUT VII.

Cum sanaturus esset Dominus Israel, obstitērunt iniquitates eorum: consentientes enim regum suorum malitia, omnes in idololatriam vehementer erant ceciderunt. Dominusque irritus, convertere ad Aegypti auxilium, translati sunt in Assyrios.

1. **C**um sanare vellem Israel, revelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samariae, quia operati sunt mendacium & fur ingressus est spoliis, latunculus foris.
2. Et ne forte dicant in cordibus suis omne malitiam eorum me recordatum: nunc circumdederunt eos ad inventiones suae, coram facie mea factae sunt.
3. In malitia sua iustificaverunt regem: & in mendaciis suis principes.
4. Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente: quiescit paululum civitas in commotione fermenti, donec fermentaretur totum.
5. Dies legis nostri: ceperunt principes furere à vino: extendit manum suam cum illis oculis.
6. Quia applicuerunt quasi clibanum cor suum, cum insidiaretur eis: tota nocte dor-

navit coquens eos, manē ipse succensus quasi ignis flammæ.

7. Omnes calefacti sunt quasi clibanus, & devoraverunt iudices suos. omnes reges eorum ceciderunt non est qui clamet in eis ad me.

8. Ephraim in populus ipse commiscebatur. Ephraim factus est subcinericius panis, qui non revertatur.

9. Conederunt alieni robur eius, & ipse nescivit: sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignoravit.

10. Et humiliabitur superbia Israel in facie eius: nec reversi sunt ad Dominum Deum suum, & non quaesierunt cum in omnibus his.

11. Et factus est Ephraim quasi columna seducta non habens cor. Aegyptum invocabant, ad Assyrios abierunt.

12. Et cum protecti fuerint, expandam super eos rete meum: quasi volacrem cæli detrahā eos, cædam eos secundum auditio-nem coetus eorum.

13. Vae eis, quoniam recesserunt à me: vastabuntur, quia pravaricati sunt in me: & ego redemi eos: & ipsi locuti sunt contra me mendacia.

14. Et non clamaverunt ad me in corde suo, sed ululabant in cubilibus suis: super titicum & vinum ruinabant, recesserunt à me.

15. Et ego erudivi eos, & confortavi brachia eorum: & in me cogitaverunt malitiam.

16. Reversi sunt ut essent absque iugo: facti sunt quasi arcus dolosus: cadent in gladio principes eorum, à furore linguæ suae. Ista subsannatio eorum in terra Aegypti.

CAPUT VIII.

Samaritanæ praedicti cum vitulo suo destruendam per Nabuchodonosor, propter idololatriam: nec ipsorum hostia suscipientur: civitates autem Iuda etiam concitabuntur.

1. **I**n gutture tuo sit tuba quasi aquila super domum Domini: pro eo quod transgressi sunt iudex meum, & legem meam pravaricati sunt.
2. Me invocabunt: Deus meus cognovimus te Israel.
3. Proiecit Israel bonum, inimicus persequetur eum.
4. Ipsi regnaverunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognovi argentum suum, & aurum suum iecerunt sibi idola, ut interirent.
5. Proiecit est vitulus tuus Samaria, iratus est furor meus in eos. usquequò non poterunt emundari?
6. Quia ex Israel & ipse est: artifex fecit illum, & non est Deus: quoniam in alacrarum telas erit vitulus Samariae.
7. Quia ventum seminabunt, & turbinem metent: collinus stans non est in eo, germen non faciet farinam: quod & si fecerit, aluni comedent eam.
8. Devoratus est Israel: nunc factus est in nationibus quasi vas immundum.
9. Quia ipsi ascenderunt ad Assur, onager solitarius sibi: Ephraim munera dederunt amatonibus.
10. Sed & cum mercede conduxerint nationes, nunc congregabo eos & quiescent paulisper ab onere regis, & principum.
11. Quia multiplicavit Ephraim altaria ad pec-

peccandum factæ sunt ei aræ in delictum.
12. Scribam ei multiplices leges meas, quæ velut alienæ computatæ sunt.

13. Hostias offerent, immolabunt carnes, & comedent, & Dominus non suscipiet eas: nunc recordabitur iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum: ipsi in Ægyptum convertentur.

14. Et oblitus est Israel factoris sui, & edificavit delubra: & ludas multiplicavit urbes munitas: & mittam ignem in civitates ejus, & devorabit ædes illius.

CAPUT IX.

Dominus in populum Israel famem & captivitatem propter ipsius peccata immitet: nec grata ipsi erunt eorum sacrificia, & quia in peccatis perseverant, perpetuo ejeksi à Domino permanebunt, vagi inter nationes.

1. **N**oli lætari Israel, noli exultare sicut populi quia fornicatus es à Deo tuo, dilexisti mercedem super omnes areas tritici.

2. Area & torcular non pascet eos, & vinum mentietur eis.

3. Non habitabunt in terra Domini: reversus est Ephraim in Ægyptum, & in Assyrum pollutum comedit.

4. Non libabunt Domino vinum, & non placebit ei: sacrificia eorum quasi panis lugentium, omnes, qui comedent eum, contaminabuntur, quia panis eorum animæ ipsorum, non intrabit in domum Domini.

5. Quid facietis in die solemnī, in die festivitatis Domini?

6. Ecce enim profecti sunt à vastitate Ægyptus congregabit eos, Memphis sepeliet eos: desiderabile argentum eorum urtica hereditabit, lappa in tabernaculis eorum.

7. Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis: scitote Israel stultum prophetam, insanum virum spirituales, propter multitudinem iniquitatis tuæ, & multitudinem amentię.

8. Speculator Ephraim cum Deo meo: propheta liqueus ruinæ factus est super omnes vias ejus, insaniam in domo Dei ejus.

9. * Profundè peccaverunt, sicut in diebus Gabaa: recordabitur iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum. * *Judic. 19. 25.*

10. Quasi uvæ in deserto inveni Israel: quasi prima poma ficulnæ in cacumine ejus vidi patres eorum: ipsi autem intraverunt ad Beelphegor, & abalienati sunt in confusione, & facti sunt abominabiles sicut ea, quæ dilexerunt.

11. Ephraim quasi avis avolavit, gloria eorum à partu, & ab utero, & à conceptu.

12. Quid & si entretineat filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus: sed & vix eis cum recessero ab eis.

13. Ephraim, ut vidi, Tyrus erat fundata in pulchritudine: & Ephraim educet ad interfectorem filios suos.

14. Da eis Domine. Quid dabis eis? Da eis vulvum sine liberis, & ubera arentia.

15. * Omnes nequitie eorum in Galgal, quia ibi exosos habui eos: propter malitiam adinventionum eorum de domo mea ejiciam eos: non addam ut diligam eos: omnes principes eorum recedentes. * *1. Reg. 2.*

16. Percussus est Ephraim, radix eorum exsiccata est fructum nequaquam facient. Quod & si genuerint, interficiam amantissima uteri eorum.

17. Abiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum: & erunt vagi in nationibus.

CAPUT X.

Propter Idololatram Israel traditur Assyriis, & cum à Domino revocati ad justitiam pergant sequi vias suas, omnes eorum munitiones vastabuntur.

1. **V**itis frondosa Israel, fructus adæquatus est ei: secundum multitudinem fructus sui multiplicavit altaria, juxta ubertatem terræ suæ exuberavit simulachris.

2. Divisum est cor eorum, nunc interibunt: ipse confringet simulachra eorum, depopulabitur aras eorum.

3. Quia nunc dicent: Non est rex nobis: non enim timeamus Dominum: & rex quid faciet nobis?

4. Loquimini verba visionis inutilis, & fenebris factus, & germinabit quasi amaritudo judicium super sulcos agri.

5. Vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samariæ: quia luxit super eum populus ejus, & ædificavit eum super eum exultaverunt in gloria ejus, quia migravit ab eo.

6. Siquidem & ipse in Assyriam delatus est, munus regi ultori: confusio Ephraim capiet, & confundetur Israel in voluntate sua.

7. Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquæ.

8. Et disperdentur excelsa idoli, peccatum Israel: lappa, & tribulus ascendet super aras eorum: & dicent montibus: Operite nos: & collibus: Cadite super nos.

* *Isa. 2. 19. Lucæ 23. 30. Apocal. 6. 16.*

9. * Ex diebus Gabaa, peccavit Israel. Ibi steterunt: non comprehendit eos in Gabaa prælium super filios iniquitatis.

* *Judic. 19. 25 & 20. 1.*

10. Juxta desiderium meum corripiam eos: congregabuntur super eos populi, cum corripientur propter duas iniquitates suas.

11. Ephraim vituli doctrinam diligere tituram, & ego transivi super pulchritudinem colli ejus, ascendam super Ephraim, arabit ludas, confringet sibi sulcos Iacob.

12. * Seminante vobis in justitia, & metite in ore misericordiarum, innovate vobis novale: tempus autem requiendi Dominum, cum venerit qui docebit vos justitiam. * *Ier. 4. 3.*

13. Arastis impietatem, iniquitatem inessuistis, comedistis fugem mendacii: quia confusus es in viis tuis, in multitudine fortium tuorum.

14. Consurgat tumultus in populo tuo: & omnes munitiones tuæ vastabuntur, sicut vastatus est Salmanna à domo ejus, qui judicavit Baal in die prælii, matre super filios allisa, * *Jud. 8. 11.*

15. Sic fecit vobis Bethel, à facie malitiæ nequitiarum vestrarum.

CAPUT XI.

Beneficiis ostendit Dominus se diligere populum Israel: sed propter illius scelera tradidit eum Assyriis: attamen propter suam misericordiam reducet eos: ut in terra sua serviant Domino, una cum Gentibus ad Deum convertens.

1. **S**icut manè transit, pertransit rex Israel. Quia puer Israel, & dilexi eum: & * ex Ægypto vocavi filium meum.

* *Matth. 2. 15.*

2. Vocaverunt eos, sic abierunt à facie eo-

eorum: Baalim immolabant, & simulachris sacrificabant.

3. Et ego quasi nutricius Ephraim, portabam eos in brachiis meis: & nescierunt quod curarem eos.

4. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis: & ero eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum: & declinavi ad eum ut vinceretur.

5. Non revertetur in terram Ægypti, & Assur ipse rex ejus. quoniam noluerunt converti.

6. Cœpit gladius in civitatibus ejus, & consumet electos ejus, & comedet capita eorum.

7. Et populus meus pendebit ad reditum meum: jugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur.

8. Quomodo dabo te Ephraim, protegam te Israel? * quomodo dabo te, sicut Adama, ponam te, ut Seboim? Conversum est in me cor meum, pariter conturbata est potentudo mea. * *Gen. 19. 24.*

9. Non faciam furorem iræ meæ: non convertar ut disperdam Ephraim: quoniam Deus ego, & non homo: in medio tui sanctus, & non ingrediar civitatem.

10. Post Dominum ambulabunt, quasi leo rugiet: quia ipse rugiet, & formidabunt filii israel.

11. Et avolabunt quasi avis ex Ægypto, & quasi columba de terra Assyriorum: & collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus.

12. Circumdedit me in negatione Ephraim, & in dolo domus Israel. ludas autem testis descendit cum Deo, & cum sanctis fidelis.

CAPUT XII.

Vane fudit Israel in Ægypto, ut ab Assur liberetur: sed tam ipsi quam Iuda reddet Dominus juxta merita ipsorum, qui immemores beneficiorum Jacob patriarchæ præstitorum, declinaverunt in avaritiam. quibus tamen pæcem offert: capiens potissimum idololatriam Galaad.

1. Ephraim pascit ventum, & sequitur æstum tota die mendicium, & vastitatem multiplicat: & fœdus cum Assyriis init, & oleum in Ægyptum ferebat.

2. Judicium ergo Domini cum Iuda, & visitatio super Iacob: juxta vias ejus, & juxta adinventiones ejus reddet ei.

3. * In utero supplantavit fratrem suum: & in fortitudine sua directus est cum angelo. * *Gen. 25. 25. & 32. 24.*

4. Et invaluit ad angelum, & confortatus est: flevit. & rogavit eum: in Bethel invenit eum, & ibi locutus es nobiscum.

5. Et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale ejus.

6. Et tu ad Deum tuum converteris: misericordiam & judicium custodi, & spera in Deo tuo semper.

7. Chanaan, in manu ejus statera dolosa, calumniam dilexit.

8. Et dixit Ephraim: Veruntamen dives effectus sum, inveni idolum mihi omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem, quam peccavi.

9. Et ego Dominus Deus tuus ex terra Ægypti, adduc sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis.

10. Et locutus sum super prophetas, & ego visionem multiplicavi, & in manu prophetarum assimilatus sum.

11. Si Galaad idolum, ergo frustrâ erant in Galgal bobus immolantes nam & altaria eorum quasi acerbi super sulcos agri

12. * Fugit Iacob in regionem Syriæ, & servivit Israel in uxorem, & in uxorem servavit. * *Gen. 28. 5.*

13. * In propheta autem eduxit Dominus Israel de Ægypto: & in propheta servatus est. * *Exod. 14. 21. & 22.*

14. Ad iracundiam me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis, & sanguis ejus super eum veniet, & opprobrium ejus restituet ei Dominus suus.

CAPUT XIII.

Abominaciones Israel ostendit, propter quas ipsi minatus exitum: Dominus dicit se solum esse Deum & liberatorem, arguens Israel ingrati tudinis de beneficiis in deserto acceptis, gravemque ob id vindictam illis comminatur: addens se eos de morte liberaturum, devictis morte & inferno.

1. Loquente Ephraim, horror invasit Israel, & deliquit in Baal, & mortuus est.

2. Et nunc addiderunt ad peccandum: feceruntque sibi conflatile de argento suo quasi similitudinem idolorum, factura artificum totum est: his ipsi dicunt: Immolate homines vitulos adorantes.

3. Idcirco erunt quasi nubes matutina, & sicut ros matutinus præteriens, sicut pulvis turbine raptus ex area, & sicut fumus de fumario.

4. * Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Ægypti: & Deum absque me nescies, & salvator non est præter me. * *Isai. 43. 11.*

5. Ego cognovi te in deserto, in terra solitudinis

6. Juxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt: & levaverunt cor suum, & oblitati sunt me.

7. Et ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorum.

8. Occurrant eis quasi arsa raptis catulis, & dirumpant interiora jecoris eorum: & consumam eos ibi quasi leo, bestia agri scindet eos.

9. Perditio tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum.

10. Ubi est rex tuus? maxime nunc salvet te in omnibus urbibus tuis: & judices tui, de quibus dixisti: * Da mihi regem, & principes. * *1. Reg. 8. 5.*

11. Dabo tibi regem in furore meo, & auferam in indignatione mea.

12. Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatum ejus.

13. Dolores parturientis venient ei: ipse filius non sapiens: nunc enim non stabit in contritione filiorum.

14. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: * et mors tua o mors, mors tuus ero inferne: consolatio abscondita est ab oculis meis. * *1. Cor. 13. 54. Hebr. 2. 14.*

15. Quia ipse inter fratres dividet: * adducet urentem ventum Dominus de deserto ascendentem: & siccabit venas ejus, & desolabit fontem ejus, & ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis. * *Ezech. 19. 12.*

CAPUT XIV.

Perditionem annuntiat Israeli propter ipsius peccata

peccata: revocat tamen ad se, & conversi plurima bona promittit.

1. **P**ereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum: in gladio pereant, parvuli eorum elidantur, & iacta eius discendantur.

2. Convertere Israel ad Dominum Deum tuum: quoniam corruisti in iniquitate tua.

3. Tollite vobiscum verba, & convertimini ad Dominum: & dicite ei. Omnem autem iniquitatem, accipe bonum. & reddemus vitulos laborum nostrorum.

4. Assur non salviabit nos, super equum non ascendemus, nec dicemus ultra: Dii nostri opera manuum nostrarum: quia ejus, qui in te est, misereberis pupilli.

5. Sanabo constitutiones eorum, diligam eos spontaneè, quia aversus est furor meus ab eis.

6. Ero quasi ros, Israel germinabit sicut lilium, & erumpet radix ejus ut Libani.

7. Ibut iam ejus, & erit quasi oliva gloria ejus & odor ejus ut Libani.

8. Convertentur sedentes in umbra ejus: vivent tritico, & germinabunt quasi vinea: memoriale ejus sicut vinum Libani.

9. Ephraim quid mihi ultra idola? ego exaudiam, & dirigam eum ego ut abietem virentem: ex me fructus tuus inventus est.

10. Quis sapiens, & intelliget ista? intellegens, & sciet hæc? quia rectæ viæ Domini, & justi ambulabunt in eis: prævaricatores vero corruent in eis.

PROPHETIA IOEL.

CAPUT PRIMUM.

Ioel parabola proposita de eruca, locusta, bruchæ & rubigine, quatuor plagæ, contra Judam vaticinando, hortatu omnes & potissimum sacerdotes ad plangendi, jejunium & orationem, plangens & ipse vastitatem terræ suæ.

1. **V**erbum Domini, quod factum est ad Ioel filium Phatuel.

2. Audite hoc senes, & auribus percipite omnes habitatores terræ: si factum est istud in diebus vestris, aut in diebus patrum vestrorum?

3. Super hoc filiis vestris narrate, & filii vestri filiis suis, & filii eorum generationi alteræ.

4. Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit bruchus, & residuum bruchi comedit rubigo.

5. Expergiscimini ebrii, & fiete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine: quoniam perit ab ore vestro.

6. Gens enim ascendit super terram meam, fortis & innumerabilis: dentes ejus ut dentes leonis: & molares ejus ut catuli leonis.

7. Posuit vineam meam in desertum, & ficum meam decorticavit: nudans spoliavit eam, & projecit albi facti sunt rami ejus.

8. Plange quasi virgo accincta sacco super virum puertatis suæ.

9. Perit sacrificium, & libatio de domo Domini: luxerunt sacerdotes ministri Domini.

10. Repopulata est regio, luxit humus: quoniam devastatum est trititum, confusum est vinum, elanguit oleum.

11. Confusi sunt agricolæ, ululaverunt vi-

nitores super frumento, & hordeo, quia perit messis agri.

12. Vineæ confusa est, & ficus elanguit: malogranatum, & palma, & malum, & omnia ligna agri aruerunt: quia confusum est gaudium à filijs hominum.

13. Accingite vos, & plangite sacerdotes, ululate ministri altaris: ingredimini, cubate in sacco ministri Dei mei, quoniam interit de domo Dei vestri sacrificium, & libatio.

14. * Sanctificate jejunium, vocate cœtum, congregate senes omnes habitatores terræ in domum Dei vestri, & clamate ad Dominum:

* *Infr 2. 15.*

15. A a a, diei: quia propè est dies Domini, & quasi vastitas à potente veniet.

16. Numquid non coram oculis vestris alimenta perierunt de domo Dei nostri, lætitia, & exultatio?

17. Computruerunt jumenta in stercore suo, demolita sunt horrea, dissipatæ sunt apothecæ: quoniam confusum est trititum.

18. Quid inegunt animal, mugierunt greges armenti? Quia non est pascua eis: sed & greges pecorum disperierunt.

19. Ad te Domine clamabo: quia ignis comedit speciosam deserti, & flamma succendit omnia ligna regionis.

20. Sed & bestię agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te: quoniam exsiccati sunt fontes aquarum, & ignis devoravit speciosa deserti.

CAPUT II.

Propheta Iudas crudelitatem hostium suorum denuntiat, & quam terribilis erit ipis dies illa: quapropter ad penitentiam eos hortatur: & conversis magnam pollicetur Dominus prosperitatem: sequè datum spiritum suum super omnem carnem, & magna prodigia ante diem Domini magnam & terribilem: eritque saluus omnis qui invocaverit Nomen Domini.

1. **C**anite tuba in Sion, ululate in monte sanctio meo. conturbentur omnes habitatores terræ. Quia venit dies Domini, quia prope est.

2. dies tenebrarum, & caliginis, dies nubis, & turbinis quasi mane expunsum super montes populus inultus & fortis: similis ei non erit a principio, & post eum non erit usque in annos generationis & generationis.

3. Ante faciem ejus ignis vorans, & post eum exurens flamma: quasi hortus voluaptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti, neque est qui elugiat eum.

4. Quasi aspectus equorum, & aspectus eorum, & quasi equites sic current.

5. Sicut sonitus quidilgarum super capita montium exilient, sicut sonitus flammæ ignis devorantis stipulam, velut populus fortis præparatus ad prælium.

6. A facie ejus cruciabantur populi: omnes vultus redigebantur in ollam.

7. Sicut fortes current. quasi viri bellatores ascendent murum, vni in vis suis gradientur, & non declinabunt à semitis suis.

8. Unusquisque ratrem suum non coarctabit, singuli in calle suo ambulabunt sed & per fenestras cadent, non demolientur.

9. Iidem ingredientur, in muro current: domos conscendent, per fenestras intrabunt quasi tur.

10. A facie ejus contremuit terra, moti sunt cæli: * sol & luna obtenebrati sunt & stellæ retraxerunt splendorem suum.

* *Isai. 13. 10. Ezech. 32. 7. Isfr. 3. 15. Matth. 24. 29. Marc. 13. 24. Luc. 21. 25.*

11. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui: quia multa sunt nimis castra ejus, quia fortia & facientia verbum ejus: * magnus enim dies Domini, & terribilis valde: & quis sustinebit eum?

* *Ier. 30. 7. Amos 5. 18. Soph. 1. 15.*

12. Nunc ergo dicit Dominus. Convertimini ad me in toto corde vestro in jejuniis, & in fletu, & in planctu.

13. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & convertimini ad Dominum Deum vestrum: * quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. * *Psal. 85. 5. Joann. 4. 2.*

14. * Quis scit si convertatur, & ignoret, & relinquit post se benedictionem, sacrificium, & libamen Domino Deo vestro?

* *Ion. 3. 9.*

15. Canite tuba in Sion, * sanctificate jejunium, vocate cætum, * *Supr. 1. 14.*

16. Congregate populum, sanctificate ecclesiam, coadunate senes, congregate parvulos, & sugentes ubera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo.

17. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini: & dicent: Parce Domine, parce populo tuo: & ne des hereditatem tuam in opprobrium ut dominentur eis nationes, quare dicunt in populis: Ubi est Deus eorum?

18. Zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo.

19. & respondit Dominus, & dixit populo suo: Ecce ego mittam vobis fumentum, & vinum, & oleum, & replebimini eis: & non dabo vos ultra opprobrium in Gentibus.

20. Et eum, qui ab Aquilone est, procul faciam à vobis: & expellam eum in terram inviam, & desertam: lacum ejus contra mare Orientale, & extremum ejus ad mare novissimum: & ascendet rator ejus, & ascendet putredo ejus, quia superbe epìt.

21. Noli timere terram, exulta & lætare: quoniam magnificavit Dominus ut faceret.

22. Nolite timere animalia regionis: quia geminaverunt speciosa deserti, quia lignum attulit fructum suum, ficus, & vinea dederunt virtutem suam.

23. Et filii Sion exultate, & lætaminini in Domino Deo vestro: quia dedit vobis doctorem justitiæ, & descendere faciet ad vos iuvencem matutinum & serotinum sicut in principio.

24. Et implebuntur aræ frumento, & redundabunt torcularia vino, & oleo.

25. Et reddam vobis annos, quos comedit focusta, bruchus, & rubigo, & eruca. fortitudo mea magna, quam nisi in vos.

26. Et comedetis vescentes, & saturabimini: & laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit mirabilia vobiscum: & non confundetur populus meus in sempiternum.

27. Et scietis quia in medio Israel ego sum: & ego Dominus Deus vester, & non est amplius: & non confundetur populus meus in æternum.

28. Et erit post hæc: * Effundam spiritum meum super omnem carnem & prophetabunt filii vestri, & filiae vestræ: senes vestri somnia somniant, & juvenes vestri visiones vide-

bunt.

Isai. 44. 3. Az. 2. 17.

29. Sed & super servos meos, & ancillas in diebus illis effundam spiritum meum.

30. Et dabo prodigia in cælo, & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi.

31. * Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem: antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. * *Supr. 2. 10.*

Matth. 24. 29. Luc. 21. 25. Az. 2. 20.

32. Et erit: * omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit quia in monte Sion, & in Ierusalem erit salvatus, sicut dixit Dominus, & in residuis, quos Dominus vocaverit. * *Rom. 10. 13.*

CAPUT III.

Minatur Dominus afflictionem magnam Gentibus, quæ populum suum affligent: & sequæ omnes in valle Josaphat iudicium: Iona de domo Domini egredietur, & Iudæa in æternum inhabitabitur, sanguine ipsius emundato.

1. **Q**uia ecce in diebus illis, & in tempore illo cum convertero captivitatem Iudæ, & Ierusalem.

2. Congregabo omnes Gentes, & deducam eas in vallem Josaphat. & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hereditate mea Israel, quos disperserunt in nationibus, & terram meam dividerunt.

3. Et super populum meum miserunt sortem: & posuerunt puerum in prostibulo, & puellam venderunt pro vino ut biberent.

4. Verum quid mihi & vobis Tyrus, & Sidon, & omnis terminus Palæsthorum? numquid ultionem vos reddetis mihi? & si ulciscimini vos contra me, cto velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum.

5. Argentum enim meum, & aurum tulistis: & desiderabilia mea, & pulcherrima intulistis in delubia vestra.

6. Et huos Iudæ, & filios Ierusalem vendidistis filiis Græcorum, ut longe faceretur eos de finibus suis.

7. Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo vendidistis eos: & convertam retributionem vestram in caput vestrum.

8. Et vendam filios vestros, & filias vestras in manibus filiorum Iudæ, & vendudabunt eos Sabei genti longinquæ, quia Dominus locutus est.

9. Clamate hoc in Gentibus, sanctificate bellum, suscite robustos: accedant, ascendant omnes viri bellatores.

10. Concidite aratra vestra in gladios, & ligones vestros in lanceas. Infirmus dicat. Quia fortis ego sum.

11. Erumpite, & venite omnes gentes de circuitu, & congregamini: ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos.

12. Consurgant, & ascendant Gentes in vallem Josaphat. quia ibi sedebat iudicem omnes gentes in circuitu.

13. * Mittite falces, quoniam maturavit messis: venite, & descendite, quia plenum est torcular, exuberant torcularia quia multiplicata est malitia eorum. * *Apoc. 14. 15.*

14. Populi populi in valle concisionis. quia juxta est dies Domini in valle concisionis.

15. * Sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum.

Supr. 2. 10. Az. 31.

16. * Et Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam: & movebuntur cæ.

cœli, & terra: & Dominus spes populi sui, & fortitudo filiorum Israel. * *Ier.* 25. 30.

Amos 1. 2.

17. Et scietis quia ego Dominus Deus vestri habitans in Sion monte sancto meo: & erit Ierusalem sancta, & alieni non transibunt per eam amplius.

18. * Et erit in die illa: stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte: & per omnes rivos Iuda ibunt aquæ: & rons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum. * *Amos* 9. 13.

19. Ægyptus in desolationem erit, & Idumæa in desertum perditionis: pro eo quod iniquè egerint in filios Iuda, & eluderint sanguinem innocentem in terra sua.

20. Et Iudæa in æternum habitabitur, & Ierusalem in generationem & generationem.

21. Et mundabo sanguinem eorum, quem non mundaveram: & Dominus commorabitur in Sion.

PROPHETIA AMOS.

CAPUT PRIMUM.

Tempus prophetie Amos ultio Domini in Damascum, Philisthæos, Tyrum, Idumæam, & Filios Ammon, quos super quatuor sceleribus non convertet.

1. Verba Amos, qui fuit in pastoribus de Thecue: quæ vidit super Israel in diebus Ozæ regis Iudæ, & in diebus Iero-boam filii loas regis Israel * ante duos annos terminotus. * *2a. Reg.* 14. 5.

2. Et dixit: * Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam: & luxerunt speciosa pastorum, & exsiccatus est vertex Carmeli. * *Ier.* 25. 30. *Ios.* 3. 16.

3. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non convertam eum: eo quod trituraverint in plaustris filios Galaad.

4. Et mittam ignem in domum Azael, & devorabit domos Benadad.

5. Et conteram vectem Damasci: & disperdam habitatorem de campo idoli, & teneantem scriptum de domo voluptatis, & transferet populus Syriæ Cyrenen, dicit Dominus.

6. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Gazæ, & super quatuor non convertam eum: eo quod transulerint captivitatem perfectam, ut concluderent eam in Idumæa.

7. Et mittam ignem in murum Gazæ, & devorabit ædes ejus.

8. Et disperdam habitatorem de Azoto, & teneantem scriptum de Ascalone: & convertam manum meam super Accaron, & peribunt reliqui Philisthinorum, dicit Dominus Deus.

9. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Tyri, & super quatuor non convertam eum: eo quod concluderint captivitatem perfectam in Idumæa, & non sint recordati iudeis fratrum.

10. Et mittam ignem in murum Tyri, & devorabit ædes ejus.

11. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Edom, & super quatuor non convertam eum: eo quod persecutus sit in gladio fratrem suum, & violaverit misericordiam ejus, & tenuerit ult. i. furorem suum, & indignationem suam se. averit usque in finem.

12. Mittam ignem in Theman: & devorabit ædes Bosræ.

13. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus filiorum Ammon, & super quatuor non convertam eum: eo quod dissecuerint prægnantes Galaad ad dilatandum terminum suum.

14. Et succendam ignem in muro Rabba: & devorabit ædes ejus in ululatu in die belli, & in turbine in die commotionis.

15. Et ibit Melchom in captivitatem, ipse, & principes ejus simul, dicit Dominus.

CAPUT II.

Ultio Domini in Moab, Iudam & Israel, hisque minatur interitum, quam effugere non poterunt, quia acceptis beneficiis semper suclunt ingrati, Deique legem abiecerunt.

1. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Moab, & super quatuor non convertam eum: eo quod incenderit ossa regis * Idumææ usque ad cinerem. * *4. Reg.* 3. 27.

2. Et mittam ignem in Moab, & devorabit ædes Cuthoth: & morietur in sonitu Moab, in clangore tubæ:

3. & disperdam iudicem de medio ejus, & omnes principes ejus interficiam cum eo, dicit Dominus.

4. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Iudæ, & super quatuor non convertam eum: eo quod abiecerit legem Domini, & mandata ejus non custodierit. deceperunt enim eos idola sua, post quæ abierant patres eorum.

5. Et mittam ignem in Iudæ, & devorabit ædes Ierusalem.

6. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Israel, & super quatuor non convertam eum: pro eo quod venderit pro argento iustum, & pacem pro calcamentis.

7. Qui conterant super pulverem terræ capita pauperum, & viam humilium declinant: & filius ac pater eas lerunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum.

8. Et super vestimentis pignoris accubuerunt iuxta omne altare: & vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui.

9. * Ego autem exterminavi Amorrhæum a facie eorum. cujus altitudo, cedrorum altitudo eus, & tortis ipse quasi quercus: & conturbi rucum ejus desuper, & radices ejus subter. * *Num.* 21. 24. *Deut.* 2. 24.

10. * Ego sum, qui ascendeis vos regi de terra Ægypti, & duxi vos in deserto quadraginta annis ut possideretis terram Amorrhæi. * *Exod.* 14. 21. *Deut.* 8. 2.

11. Et suscitavi de filiis vestris in prophetas, & de juvenibus vestris nazaræos: numquid non ita est fili Israel dicit Dominus?

12. Et propinabitis nazaræis vinum: & prophetis mandabitis, dicentes: Ne prophetetis.

13. Ecce ego stridebo subter vos, sicut stridet plaustrum onustum rano.

14. Et peribit ruga i. veloce, & fortis non obtinebit virtutem suam, & robustus non salvabit animam suam.

15. & tenens arcum non stabit, & velox pedibus suis non salvabitur, & ascensor ejus non salvabit animam suam:

16. & robustus corde inter fortes nudus fugiet in illa die, dicit Dominus.

CAPUT III.

Domum Israel populum olim unice electum arguit variorum scelorum: ex quibus paucos dicit servandos in superventura afflictione, quam ipse comminatur.

1. **A**Udite verbum, quod locutus est Dominus super vos, filii Israel: super omnem cognitionem, quam eduxi de terra Ægypti, dicens.

2. Tantummodò vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ: idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras.

3. Numquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis?

4. Numquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædam? numquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit?

5. Numquid cadet avis in laqueum terræ absque aucupe? numquid augetur laqueus de terra antequam quid ceperit?

6. Si clanget tuba in civitate, & populus non expavesceat? si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit?

7. Quia non tacit Dominus Deus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas.

8. Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetauit?

9. Auditum facite in ædibus Azoti, & in ædibus terræ Ægypti: & dicite: Congregamini super montes Samariæ, & videte insanias multas in medio ejus, & calumniam patientes in penetralibus ejus.

10. Et nescierunt facere rectum, dicit Dominus, thesaurizantes iniquitatem, & rapinas in ædibus suis.

11. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Tribulabitur, & circumietur terra, & detrahetur ex te fortitudo tua, & diripiuntur ædes tuæ.

12. Hæc dicit Dominus: Quomodò si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: sic eruentur filii Israel, qui habitant in Samaria in plaga lectuli, & in Damasci grabato.

13. Audite, & contestamini in domo Iacob, dicit Dominus Deus exercituum:

14. quia in die cum visitare corpeo prævaricationes Israel, super eum visitabo, & super altaria Bethel: & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram.

15. Et percutiam domum hiemalem cum domo æstiva: & peribunt domus eburnæ, & dissipabuntur ædes multæ, dicit Dominus.

CAPUT IV.

Invehitur sub typo vaccarum pinguium in iniquos primates Samariæ, ipsorum subsanans idololatriam: & quia filii Israel variis flagellis à peccatis suis revocari non poterunt, minatur eis Dominus similia his quæ prius passi fuerant, hortando ut ad Deum omnipotentem convertantur.

1. **A**Udite verbum hoc vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ: quæ calumniam facitis egenis, & contringitis pauperes. quæ dicitis dominis vestris. Afferte, & bibemus.

2. Juravit Dominus Deus in sancto suo: quia ecce dies venient super vos, & levabunt vos in contis, & reliquias vestras in ollis ferventibus.

3. Et per aperturas exhibitis altera contra

alteram, & projiciemini in Armon, dicit Dominus.

4. Venite ad Bethel, & impiè agite: ad Galgalam, & multiplicare prævaricationem: & afferte manè vicimas vestras, tribus diebus decimas vestras.

5. Et sacrificare de fermentato laudem: & vocare voluntarias oblationes, & annuntiare: sic enim voluistis filii Israel, dicit Dominus Deus.

6. Unde & ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis urbibus vestris, & indigentiam panum in omnibus locis vestris: & non estis reversi ad me, dicit Dominus.

7. Ego quoque prohibui a vobis umbrem, cum adhuc tres menses superessent usque ad messem: & plui super unam civitatem, & super alteram civitatem non plui: pars una compluta est: & pars, super quam non plui, aruit.

8. Et venerunt duæ & tres civitates ad unam civitatem ut biberent aquam, & non sunt satiata: & non redistis ad me, dicit Dominus.

9. Percussi vos in vento urente, & in aurigine, multitudinem hortorum vestrorum, & vinearum vestrarum: oliveta vestra, & ficeta vestra comedit eruca: & non redistis ad me, dicit Dominus. * *Agg. 2. 18.*

10. Misi in vos mortem in via Ægypti, percussi in gladio juvenes vestros usque ad captivitatem equorum vestrorum: & ascendere feci putredinem castorum vestrorum in naves vestras: & non redistis ad me, dicit Dominus.

11. Subverti vos, * sicut subvertit Deus Sodomam, & Gomorram, & facti estis quasi torris raptus ab incendio: & non redisti ad me, dicit Dominus. * *Gen. 19. 24.*

12. Quapropter hæc faciam tibi Israel: postquam autem hæc fecero tibi præparare in occursum Dei tui Israel.

13. Quia ecce formans montes, & creans ventum, & annuntians homini eloquium suum, faciens matutinam nebulam, & gradientes super excelsa terræ: Dominus Deus exercituum nomen ejus.

CAPUT V.

Luget casum Israelis Propheta, revocans eos ad querendum Dominum, ut ita possint evadere afflictiones suis peccatis debitas, propter quas ubique planctus erit. edit Dominus jejunitates ac sacrificia eorum, quibus propter idololatriam minatur captivitatem.

1. **A**Udite verbum istud, quod ego levo super vos planctum. Domus Israel cecidit, & non adiciet ut resurgat.

2. Virgo Israel projecta est in terram suam, non est qui suscitet eam.

3. Quia hæc dicit Dominus Deus: Urbs, de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum: & de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem in domo Israel.

4. Quia hæc dicit Dominus domui Israel: Querite me, & vivetis.

5. Et nolite querere Bethel, & in Galgalam nolite intrare, & in Beisabee non transibitis. quia Galgala captiva ducetur, & Bethel erit inutilis.

6. Querite Dominum, & vivite: ne fortè comburatur ut ignis domus Ioseph, & devorabit, & non erit qui extinguat Bethel.

7. Qui convertitis in absinthium iudicium, & justitiam in terra relinquitis.

8. Facientem Arcturum, & Orionem, & convertentem in munē tenebras, & diem in noctem mutantem: * qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ: Dominus nomen est ejus. * *Infr.* 9. 6.

9. Qui subridet vastitatem super robustum, & depopulationem super potentem affert.

10. Odio habuerunt corripientem in porta: & loquentem perfectē abominati sunt.

11. Idcirco, pro eo quod diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo: * domos quadro lapide ædificabitis. & non habitabitis in eis: vineas plantabitis amantissimas, & non bibetis vinum earum.

* *Soph.* 1. 13.

12. Quia cognovi multa scelera vestra, & fortia peccata vestra: hostes iusti accipientes munus, & pauperes deprimentes in porta.

13. Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est.

14. Quærite bonum, & non malum, ut vivatis: & erit Dominus Deus exercituum vobiscum, sicut dixistis.

15. * Odite malum, & diligite bonum, & constituite in porta iudicium: si forte miseatur Dominus Deus exercituum reliquiis Ioseph.

* *Psal.* 96. 10. *Rom.* 12. 9.

16. Propterea hæc dicit Dominus Deus exercituum dominator, in omnibus plateis plancus: & in cunctis, quæ foris sunt, dicitur vae vae: & vocabunt agricolam ad luctum, & ad plantum eos, qui sciunt plangere.

17. Et in omnibus vineis erit plancus: quia pertransibo in medio tui, dicit Dominus.

18. * Vae desiderantibus diem Domini: ad quid eam vobis? dies Domini ista tenebræ, & non lux. * *Ier.* 30. 7. *Jos.* 2. 11. *Soph.* 1. 15.

19. Quomodo si fugiat vir à facie leonis, & occurrat ei ursus: & ingreditur domum, & innitat manu sua super parietem, & mordeat eum coluber.

20. Numquid non tenebræ dies Domini, & non lux: & caligo, & non splendor in ea?

21. * Odi, & projeci festivitates vestras: & non capiam odorem cæctum vestrorum.

* *Isaia* 1. 11. *Ier.* 6. 20. *Malachi* 1. 12.

22. Quod si obtuleritis mihi holocaustum nata, & munera vestra, non suscipiam: & vota pinguium vestrorum non respiciam.

23. Aufer à me tumultum carminum tuorum: & cantica lyrae tuæ non audiam.

24. Et revelabitur quasi aqua iudicium, & iustitia quasi torrens fortis.

25. * Numquid hostias & sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, domus Israel?

* *Ait.* 7. 42.

26. Et postastis tabernaculum Moloch vestro, & imaginem idolorum vestrorum, sydus Dei vestri, quæ fecistis vobis.

27. Et migrare vos faciam trans Damasum, dicit Dominus, Deus exercituum nomen ejus.

CAPUT VI.

Comminatur Dominus superbis, & in deliciis agentibus exitum ac transmigrationem, unda cum reliquo populo Israel, cujus detestatur superbiam.

1. **V**AE qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samaria: * optimates capita populorum, ingredientiens pompaticè domum Israel. * *Luc.* 6. 24.

2. Transite in Chalanè, & videte, & ite inde in Emath magnam: & descendite in

Geth Palæsthorum, & ad optima quæque regna horum: si latior terminus eorum termino vestro est.

3. Qui separati estis in diem malum, & appropinquatis solio iniquitatis.

4. Qui dormitis in lectis eburneis, & lascivitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti.

5. Qui canitis ad vocem psalterii: sicut David putaverunt se habere vasa cantici.

6. Bibentes vinum in phialis, & optimo unguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph.

7. Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrationum: & auferetur factio lascivientium.

8. * Juravit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus Deus exercituum: Detestor ego superbiam Iacob, & domos ejus odi, & tradam civitatem cum habitatoribus suis.

* *Ier.* 51. 14.

9. Quod si reliqui fuerint decem viri in domo una, & ipsi morientur.

10. Et tollet eum propinquus suus, & com-buret eum, ut effrater ossa de domo. & dicet ei, qui in penetralibus domus est: Numquid adhuc est penes te?

11. Et respondebit: Finis est. Et dicet ei: Tace, & non recorderis nominis Domini.

12. Quia ecce Dominus mandabit, & percutiet domum majorem ruinis, & domum minorem scissionibus.

13. Numquid currere queunt in petris equi, aut arari potest in bubalis, quoniam convertistis in amaritudinem iudicium, & fructum iustitiæ in absinthium?

14. Qui lætamini in nihilo: qui dicitis: Numquid non in fortitudine nostra assumpsimus vobis cornua?

15. Ecce enim suscitabo super vos domus Israel, dicit Dominus Deus exercituum, gentem: & conteret vos ab introitu Emath, usque ad torrentem deserti.

CAPUT VII.

Deprecatur Propheta pœnas quas videt imminere: & Dominus comminatur captivitatem, quam Amos sub parabola tiulle cementarii vaticinatur, adversante licet Amasia sacerdote Bethel, qui coram rege Israel accusat Amos: suadens ipsi Amos ut eat prophetatum in terram Iuda: sed ostendit se factum à Domino prophetam ut super Israel prophetaret, qui & Amasia & Israeli vaticinatur afflictione.

1. **H**ÆC ostendit mihi Dominus Deus: & ecce hæc locustæ in principio germinantium serotini imbris, & ecce serotinus post tersionem regis.

2. Et factum est: cum consummasset comedere herbam terræ, dixi: Domine Deus propitius esto, obsecro: quis suscitabit Iacob, quia parvulus est?

3. Misertus est Dominus super hoc: Non erit, dixit Dominus.

4. Hæc ostendit mihi Dominus Deus: & ecce vocabat iudicium ad ignem Dominus Deus: & devoravit abyssum multam, & comedit simul partem.

5. Et dixi: Domine Deus quiesce, obsecro: quis suscitabit Iacob, quia parvulus est?

6. Misertus est Dominus super hoc. Sed & istud non erit, dixit Dominus Deus.

7. Hæc ostendit mihi Dominus: & ecce De-

Dominus stans super murum litum, & in manu ejus trulla cæmentarii.

8. Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides Amos? Et dixit: Trullam cæmentarii. Et dixit Dominus: Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israel: non adiciam ultra superinducere eum.

9. Et demolientur excelsa idoli, & sanctificationes Israel desolabuntur: & consurgam super domum Ieroboam in gladio.

10. Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Ieroboam regem Israel, dicens: Rebellaui contra te Amos in medio domus Israel: non poterit terra sustinere universos sermones ejus.

11. Hæc enim dicit Amos: In gladio morietur Ieroboam, & Israel captivus migrabit de terra sua.

12. Et dixit Amasias ad Amos: Qui vides, gradere, fuge in terram Iuda: & comede ibi panem, & prophetabis ibi.

13. Et in Bethel non adicies ultra ut prophetes: quia sanctificatio regis est, & domus regni est.

14. Responditque Amos, & dixit ad Amasiam: Non sum propheta, & non sum filius prophetæ: sed armentarius ego sum villicans sycomoros.

15. Et tulit me Dominus cum sequerem gregem: & dixit Dominus ad me: Vade propheta ad populum meum Israel.

16. Et nunc audi verbum Domini. Tu dicis: Non prophetabis super Israel, & non stillabis super domum idoli.

17. Propter hoc hæc dicit Dominus: Uxor tua in civitate fornicabitur: & filii tui, & filiae tuæ in gladio cadent, & humus tua funiculo metietur. & tu in terra polluta morieris, & Israel captivus migrabit de terra sua.

CAPUT VIII.

Amos sub parabola uncinum pomorum prophetat finem imminere regi Israel, propter pauperum oppressiones: acerbitatem vero imminuentis calamitatis explicat: ac festivitates eorum dicit in luctum convertendas, famemque verbi Dei futuram denuntiat.

1. Hæc ostendit mihi Dominus Deus: & ecce uncinus pomorum.

2. Et dixit: Quid tu vides Amos? Et dixit: Uncinum pomorum. Et dixit Dominus ad me: Venit finis super populum meum Israel: non adiciam ultra ut pertranseam eum.

3. Et stridebunt cardines templi in die illa, dicit Dominus Deus, multi morientur: in omni loco projicietur silentium.

4. Audite hoc qui conteritis pauperem, & dencete facitis egenos terræ,

5. dicentes: Quando transibit mensis, & venundabimus merces: & sabbatum, & apertiemus frumentum: ut inminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas,

6. ut possideamus in argento egenos & pauperes pro calcamentis, & quisquilias frumenti vendamus?

7. Juravit Dominus in superbiam Iacob: Si oblitus fuero usque ad finem omnia opera eorum.

8. Numquid super isto non commovebitur terra, & lugebit omnis habitator ejus: & ascendet quasi fluvius universus, & ejicietur, & defluet quasi rivus Ægypti?

9. Et erit in die illa, dicit Dominus Deus:

occidet sol in meridie, & tenebrascere faciam terram in die luminis:

10. * & convertam festivitates vestras in luctum, & omnia cantica vestra in planctum: & inducam super omne dorsum vestrum saccum, & super omne caput calvitium: & ponam eam quasi luctum ungenti, & novissima ejus quasi diem amarum.

* Tob. 2. 6. 1. Mac. 1. 47.

11. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & mittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.

12. Et commovebuntur à mari usque ad mare, & ab Aquilone usque ad Orientem. circuibunt querentes verbum Domini, & non invenient.

13. In die illa deficient virgines pulchræ, & adolescentes in stipi.

14. Qui jurant in delicto Samariæ, & dicunt: Vivit Deus tuus Dan: & vivit via Bersabee, & cadent, & non resurgent ultra.

CAPUT IX.

Vastaturum se dicit Dominus impios, sic ut nulli pateat effugium: postea tamen suscitabit tabernaculum David, & captivitatem filiorum Israel convertet, cum magna ipsorum felicitate.

1. Vidi Dominum stantem super altare, & dixit: Percute Cardinem, & commoveantur superluminaria: avaritia enim in capite omnium, & novissimum eorum in gladio interficiam: non erit fuga eis. Fugient, & non salvabitur ex eis qui tugeant.

2. * Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos: & si ascenderint usque in cælum, inde detrahā eos.

* Psalm. 138. 8.

3. Et si absconditi fuerint in vertice Carmeli, inde scrutans auferam eos: & si celaverint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, & mordebit eos.

4. Et si abierint in captivitatem coram inimicis suis, ibi mandabo gladio, & occidet eos: & * ponam oculos meos super eos in malum, & non in bonum. * Jer. 44. 11.

5. Et Dominus Deus exercituum, qui tangit terram, & tabescet: & lugebunt omnes habitantes in ea: & ascendet sicut rivus omnis, & defluet sicut fluvius Ægypti.

6. Qui ædificat in cælo ascensionem suam, & fasciculum suum super terram fundavit: * qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ, Dominus nomen ejus.

* Supr. 5. 8.

7. Numquid non tu filii Æthiopum vos estis mihi, fili Israel, ait Dominus? numquid non Israel ascendere feci de terra Ægypti? * & Palæstinos de Cappadocia, & Syros de Cyrene? * Dent. 2. 25. Jer. 47. 4.

8. Ecce oculi Domini Dei super regnum peccans, & conteram illud à facie terræ: verumtamen contereis non conteram domum Jacob, dicit Dominus.

9. Ecce enim mandabo ego, & concutiam in omnibus gentibus domum Israel, sicut concutitur triticum in cribro: & non cadet lapillus super terram.

10. In gladio morientur omnes peccatores populi mei qui dicunt: Non appropinquabit & non veniet super nos malum.

11. In die illa * suscitabo tabernaculum David, quod cecidit: & ædificabo aperturas murorum ejus, & ea, quæ corruerant, Qq2

instaurabo : & reedificabo illud sicut in diebus antiquis. * *Am. 15. 16.*

12. Ut possideant reliquias Idumææ, & omnes nationes, eò quòd invocatum sit nomen meum super eos : dicit Dominus faciens hæc.

13. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : & comprehendet arator messorem, & calcator uvæ mittentem semen : & stillabunt montes dulcedinem, & omnes colles culti erunt.

* *Isa. 3. 18.*

14. Et convertam captivitatem populi mei Israel : & ædificabunt civitates desertas, & inhabitabunt. & plantabunt vineas, & bibent vinum earum : & facient hortos, & comedent fructus eorum.

15. Et plantabo eos super humum suam : & non evellam eos ultra de terra sua, quam dedi eis, dicit Dominus Deus tuus.

PROPHETIA ABDIÆ.

CAPUT UNICUM.

Valicinium exercitum adversus Idumæos qui affligebant ac subannabant filios Israel : qui tamen rediit, dominum accipiant in eos qui ipsos afflixerant.

1. **V**isio Abdiæ. Hæc dicit Dominus Deus ad Edom : * Auditum audivimus à Domino, & legatum ad Gentes misit : Surgite, & consurgamus adversus eum in prælium.

* *Ier. 49. 14.*

2. Ecce parvulum dedi te in Gentibus : contemptibilis tu es valde.

3. Superbia cordis tui extulit te, habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum : qui dicis in corde tuo : Quis detrahet me in terram ?

4. Si exaltatus fueris ut aquila, & si inter sidera posueris nidum tuum : inde detrahā te, dicit Dominus.

5. Si rures introissent ad te, si latrones pernoctā, quomodo conticuisses ? nonne furati esset sufficientia sibi ? si vindemiares introissent ad te, numquid saltem racemum reliquissent tibi ?

6. Quomodo scrutati sunt Esau, investigaverunt abscondita ejus ?

7. Usque ad terminum emisserunt te : omnes viri fœderis tui illuserunt tibi : invaluerunt adversum te viri pacis tuæ : qui comedunt tecum, ponent insidias subter te : non est prudentia in eo.

8. * Numquid non in die illa, dicit Dominus, perdam sapientes de Idumæa, & prudentiam de monte Esau. * *Isa. 29. 14.*

1. *Cor. 1. 19.*

9. Et timebunt fortes tui à Meridie, ut intreat vir de monte Esau.

10. * Propter interfectionem, & propter iniquitatem in fratrem tuum Iacob, operiet te confusio, & peribis in æternum.

* *Gen. 27. 42.*

11. In die cum stares adversus eum, quando capiebant alieni exercitum ejus, & extranei ingrediebantur portas ejus, & super Ierusalem mittebant cortem : tu quoque eras quasi unus ex eis.

12. Et non despicias in die fratris tui, in die peregrinationis ejus : non lataberis super filios Iuda in die perditionis eorum : & non magnificabis os tuum in die angustiarum.

13. Neque ingredieris portam populi mei in die ruinæ eorum, neque despicias & tu

in malis ejus in die vastitatis illius : & non emitteris adversus exercitum ejus in die vastitatis illius.

14. Neque stabis in exitibus ut interficias eos qui fugerint : & non concludes reliquos ejus in die tribulationis.

15. Quoniam juxta est dies Domini super omnes gentes : sicut fecisti, fiet tibi : retributionem tuam convertet in caput tuum.

16. Quomodo enim bibistis super montem sanctum meum, bibent omnes Gentes jugiter : & bibent, & absorbebunt, & erunt quasi non sint.

17. Et in monte Sion erit salvatio, & erit sanctus : & possidebit domus Iacob eos qui se possederant.

18. Et erit domus Iacob ignis, & domus Ioseph flamma, & domus Esau stipula : & succendentur in eis : & devorabunt eos : & non erunt reliquæ domus Esau, quia Dominus locutus est.

19. Et hereditabunt hi, qui ad Austrum sunt, montem Esau, & qui in campestribus Philistinum : & possidebunt regionem Ephraim, & regionem Samaræ : & Benjamin possidebit Galaad.

20. Et transmigratio exercitus huius filiorum Israel, omnia loca Chananeorum usque ad Sareptam : & transmigratio Ierusalem, quæ in Bosphoro est, possidebit civitates Austri.

21. Et ascendent salvatores in montem Sion iudicare montem Esau : & erit Domino regnum.

PROPHETIA IONÆ.

CAPUT PRIMUM.

Ionas à Domino missus ut in Ninive prædicaret, navigio fugit in Tharsis à facie Domini : quo immittente in navim tempestatem, jactisque sortibus, deprehensus Ionas in mare mittitur, cessatque tempestas.

1. **E**t factum est verbum Domini ad Ionam filium Amathi, dicens

2. Surge, & vade in Niniven civitatem grandem, & prædica in ea : quia ascendit malitia ejus coram me.

3. Et surrexit Ionas, ut fugeret in Tharsis à facie Domini, & descendit in Ioppen, & invenit navem euntem in Tharsis : & dedit naulum ejus, & descendit in eam ut iret cum eis in Tharsis à facie Domini.

4. Dominus autem misit ventum magnum in mare : & facta est tempestas magna in mari, & navis periclitabatur contem.

5. Et timeverunt nautæ, & clamaverunt viri ad deum suum, & miserunt vasa, quæ erant in navi, in mare, ut alleviaretur ab eis : & Ionas descendit ad interiora navis, & dormiebat sopore gravi.

6. Et accessit ad eum gubernator, & dixit ei : Quid tu sopore deprimeris ? surge, invoca Deum tuum, si forte recogitet Deus de nobis, & non pereamus.

7. t dixit vir ad collegam suum : Venite, & mittamus sortes, & sciamus quare hoc malum sit nobis, t miserunt so tes : & cecidit sors super Ionam.

8. Et dixerunt ad eum : Indica nobis cuius causa malum istud sit nobis : quod est opus tuum ? quæ terra tua ? & quò vadis ? vel ex quo populo es tu ?

9. Et dixit ad eos : Hebræus ego sum, & Do-

Dominum Deum cæli ego timeo, qui fecit mare & aridam.

10. Et timuerunt viri timore magno, & dixerunt ad eum Quid hoc fecisti? (Cognoverunt enim viri quod à facie Domini fugeret, quia indicaverat eis.)

11. Et dixerunt ad eum: Quid faciemus tibi, & cessabit mare à nobis? quia mare ibat, & intumescibat.

12. Et dixit ad eos: Tollite me, & mittite in mare, & cessabit mare à vobis: scio enim ego quoniam propter me tempestas hæc grandis venit super vos.

13. Et remigabant viri ut reverterentur ad aridam, & non valebant: quia mare ibat, & intumescibat super eos.

14. Et clamaverunt ad Dominum, & dixerunt: Quæsumus Domine, ne pereamus in anima viri istius, & ne des super nos sanguinem innocentem: quia tu Domine, sicut voluisti, fecisti.

15. Et tulerunt Ionam, & miserunt in mare; & stetit mare à fervore suo.

16. Et timuerunt viri timore magno Dominum, & immolaverunt hostias Domino, & voverunt vota.

CAPUT II.

Ionas à ceto quem Dominus præparaverat absorptus, fuit in eo tribus diebus & tribus noctibus, cumque de ventre eius orasset Dominum, ipsius jussu in aridam evomitur.

1. ET præparavit Dominus piscem grandem ut deglutiret Ionam: & erat Ionas in ventre piscis tribus diebus, & tribus noctibus. * *Matth. 12. 40. & 16. 4. Lucæ 11. 30.*

2. Et oravit Ionas ad Dominum Deum suum de ventre piscis.

3. Et dixit:
* Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, & exaudivit me: de ventre inferi clamavi, & exaudivisti vocem meam.

* *Psal. 119. 1. 1. Cor. 15. 4.*

4. Et projecisti me in profundum in corde maris, & flumen circumdedit me: omnes gurgites tui, & fluctus tui super me transierunt.

5. Et ego dixi: Abiectus sum à conspectu oculorum tuorum: verumtamen rursus video templum sanctum tuum.

6. * Circumdederunt me aquæ usque ad animum: abyssus vallavit me, pelagus operuit caput meum. * *Psal. 68. 1.*

7. Ad extrema montium descendendi. terræ vides concluderunt me in æternum: & sublevis de corruptione vitam meam, Domine Deus meus.

8. Cum angustiarer in me anima mea, Domini recordatus sum: ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum.

9. Qui custodiunt vanitates frustrâ, misericordiam suam derelinquunt.

10. Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcunque vovi, reddam pro salute Domino.

11. Et dixit Dominus pisci: & evomit Ionam in aridam.

CAPUT III.

Rursum missus Ionas ad Ninivitas prædicit civitatis subversionem: illis autem ad Deum conversis, & magna penitentia signa ostendentibus, parit Dominus civitati.

1. ET factum est verbum Domini ad Ionam secundo, dicens:

2. Surge, & vade in Niniven civitatem magnam: & prædica in ea prædicationem, quam ego loquor ad te.

3. Et surrexit Ionas, & abiit in Niniven juxta verbum Domini: & Ninive erat civitas magna itineris trium dierum.

4. Et cepit Ionas introire in civitatem itinere diei unius: & clamavit, & dixit: Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur.

5. * Et crediderunt viri Ninivite in Deum: & prædicaverunt jejunium, & vestiti sunt saccis à majore usque ad minorem.

* *Matth. 12. 41. Lucæ 11. 32.*

6. Et pervenit verbum ad regem Ninive: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere.

7. Et clamavit, & dixit in Ninive ex ore regis & principum ejus, dicens. Homines, & jumenta, & boves, & pecora non gustent quidquam: nec pascantur, & aquam non bibant.

8. Et operiantur saccis homines, & jumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & convertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum.

9. * Quis scit si convertatur, & ignoret Deus: & revertatur à furore iræ suæ, & non peccabimus? * *Ier. 18. 11. Joel. 2. 14.*

10. Et vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat ut faceret eis, & non fecit.

CAPUT IV.

Afflictus Ionas quia vaticinium suum adversus Niniven videbat non impleri, mortem optat: verum à Domino corripitur, qui injustam ipsius indignationem convincit, quod putaret se recte dolere de assecta hederæ, & tamen noluerit Dominum pacere Ninive civitati maxime, in qua erant plus quam 120000. eorum qui non peccaverant.

1. ET afflictus est Ionas afflictione magna, & iratus est.

2. Et oravit ad Dominum, & dixit: Obscuro Domine, numquid non hoc est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea? propter hoc præoccupavi ut fugerem in Tharsis. * scio enim quia tu Deus clemens, & misericors es, patiens, & multæ miserationis, & ignoscens super malitia.

* *Psal. 85. 5. Joel. 2. 13.*

3. Et nunc Domine tolle quæso animam meam à me: quia melior est mihi mors quam vita.

4. Et dixit Dominus Putasne bene irascere tui?

5. Et egressus est Ionas de civitate, & sedit contra Orientem civitatis: & fecit sibi binet umbraculum ibi, & sedebat subter illud in umbra, donec videret quid accideret civitati.

6. Et præparavit Dominus Deus hederam, & ascendit super caput Ionæ, ut esset umbra super caput ejus, & protegeret eum. laboraverat enim: & lætatus est Ionas super hederam, lætitia magna.

7. Et paravit Deus vermem ascensu diluculi in crastinum: & percussit hederam, & exaruit.

8. Et cum ortus fuisset sol, præcepit Dominus vento calido, & urenti & percussit sol super caput Ionæ, & æstuabat. & petivit

animæ suæ ut moreretur, & dixit : Melius est mihi mori, quam vivere.

9. Et dixit Dominus ad Ionam : Putasne bene irasceris tu super hederam? Et dixit : Bene irascor ego usque ad mortem.

10. Et dixit Dominus : Tu doles super hederam, in qua non laborasti, neque fecisti ut cresceret, quæ sub una nocte nata est, & sub una nocte perit.

11. Et ego non parcam Ninive civitati magnæ, in qua sunt plusquam centum viginti milia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram & sinistram suam, & iumenta multa?

PROPHETIA MICHAË.

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore Michæas prophetaverit: comminatur Samariam & Jerusalem exitium & captivitatem propter idololatriam ipsorum: quos plangit Propheta & ad plantum provocat.

1. Verbum Domini, quod factum est ad Michæam Morasthiten, in diebus Ioathan, Achaz, & Ezechie regum Iuda: quod vidit super Samariam, & Ierusalæm.

2. * Audite populi omnes, & attendat terra, & plenitudo ejus : & sit Dominus Deus vobis in testem, Dominus de templo sancto suo. * Deut. 32. 1. Isai. 1. 2.

3. * Quia ecce Dominus egredietur de loco suo : & descendet, & calcabit super excelsa terræ. * Isai. 26. 21.

4. Et consumentur montes subitus eum : & vales scindentur sicut cæra à facie ignis, & sicut aquæ, quæ decurrunt in præcepis.

5. In scelere Iacob omne istud, & in peccatis domus Israel. quod scelus Iacob? nonne Samaria? & quæ excelsa Iudæ? nonne Ierusalæm?

6. & ponam Samariam quasi æcerum lapidum in agro cùm plantatur vinea : & detrahā in vallem lapides ejus, & fundamenta ejus revelabo.

7. Et omnia sculptilia ejus concidentur, & omnes mercedes ejus comburentur igne, & omnia idola ejus pccnm in perditionem quia de mercedibus meretricis congregata sunt, & usque ad mercedem meretricis revertentur.

8. Super hoc plangam, & ululabo vadam spoliatus, & nudus : faciam plantum velut draconum, & luctum quasi struthionum.

9. Quia desperata est plaga ejus, quia venit usque ad Iudam, tetigit portam populi mei usque ad Ierusalæm.

10. In Geth nolite annuntiare, lacrymis ne ploietis, in domo pulveris pulvere vos conspergite.

11. Et transite vobis habitatio pulchra, confusa ignominia: non est egressa quæ habitat in exitu plantum domus vicina accipiet ex vobis, quæ stetit sibiimet.

12. Quia infirmata est in bonum, quæ habitat in amaritudinibus: quia descendit malum à Domino in portam Ierusalæm.

13. Tumultus quadrigæ stuporis habitanti Lachis principium peccati est filia Sion, quia in te inventa sunt scelera Israel.

14. Propterea dabit emissarius super hereditatem Geth : domus mendacii in deceptionem regibus Israel.

15. Adhuc heredem adducam tibi, quæ

habitas in Maresa: usque ad Odollam veniet gloria Israel.

16. Decalvare, & tondere super filios deliciarum tuarum : dilata calvitium tuum sicut aquila : quoniam captivi ducti sunt ex te.

CAPUT II.

Propheta populi sui multiplicem iniustitiam, atque peccata recensens, prædicit vindictam & captivitatem ipsi imminere : & ob id agens, reliquiarum futuram congregationem denuntiat.

1. Væ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris : in luce matutina faciunt illud, quoniam contra Deum est manus eorum.

2. Et concupierunt agros, & violenter tulerunt, & rapuerunt domos : & calumniabant virum, & domum ejus, virum, & hereditatem ejus.

3. Idcirco hæc dicit Dominus : Ecce ego cogito super familiam istam malum : unde non auferetis colla vestra, & non ambulabitis superbi, quoniam tempus pessimum est.

4. In die illa sumet super vos parabola, & cantabitur canticum cum suavitate, dicentium : Depopulatione vastati sumus : pars populi mei commutata est : quomodo recedet à me, cùm revertatur, qui regiones nostros dividat?

5. Propter hoc non erit tibi mittens funiculum sortis in cætu Domini.

6. Ne loquamini loquentes : Non stillabit super istos, non comprehendet confusio.

7. Dicit domus Iacob. Numquid abbreviatus est spiritus Domini, aut tales sunt cogitationes ejus? Nonne verba mea bona sunt cum eo, qui rectè graditur?

8. Et contrariò populus meus in adversarium consurrexit : desper tunica pallium sustulistis : & eos, qui transibant simpliciter, convertistis in bellum.

9. Mulieres populi mei eiecistis de domo deliciarum suarum : à parvulis earum tulistis laudem meam in perpetuum.

10. Surgite, & ite, quia non habetis hic requiem propter immunditiam ejus corum : petui putredine pessima.

11. Utinam non essem vir habens spiritum, & mendacium potius loquerer : stillabo tibi in vinum, & in ebrietatem : & erit super quem stillatur populus iste.

12. Congregatione congregabo Iacob totum te : in unum conducam reliquias Israel, pariter ponam illum quasi gregem in ovili, quasi pecus in medio caularum, tumultuabuntur à multitudine hominum.

13. Ascendet enim pandens iter ante eos : dividunt, & transibunt portam, & ingredientur per eam : & transibit rex eorum coram eis, & Dominus in capite eorum.

CAPUT III.

Propter peccata principum, iudicium, pseudoprophetarum ac sacerdotum populi Israel, comminatur Dominus gravem ultionem, & Ierusalæm deletionem.

1. Et dixi : Audite principes Iacob, & duces domus Israel : Numquid non vestrum est scire iudicium,

2. qui odio habetis bonum, & diligitis malum : qui violenter tollitis pellus eorum desuper eis, & carnem eorum desuper ossibus eorum?

3. Qui

3. Qui comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excoriaverunt: & ossa eorum confringerunt, & conciderunt sicut in lebete, & quasi carnem in medio ollæ.

4. Tunc clamabunt ad Dominum, & non exaudiet eos: & abscondet faciem suam ab eis in tempore illo, sicut nequiter egerunt in adinventionibus suis.

5. Hæc dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum: qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem: & si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum præhulum.

6. Propterea nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro divinatione: & occumbet sol super prophetas, & obtenebrabitur super eos dies.

7. Et confundentur qui vident visiones, & confundentur divini, & operient omnes vultus suos, quia non est responsum Dei.

8. Veruntamen ego repletus sum fortitudine spiritus Domini, iudicio, & virtute: ut annuntiem Iacob scelus suum, & Israel peccatum suum.

9. Audite hoc principes domus Iacob, & iudices domus Israel: qui abominamini iudicium, & omnia recta pervertitis.

10. Qui edificatis Sion in sanguinibus, & Ierusalem in iniquitate.

11. * Principes ejus in muneribus iudicabant, & sacerdotes ejus in mercede docebant, & prophetae ejus in pecunia divinabant: & super Dominum requiescebant, dicentes: Numquid non Dominus in medio nostrum? non venient super nos mala. * *Ezech. 22. 27. Soph. 3. 3.*

12. Propter hoc, causa vestri, * Sion quasi ager arabitur, & Ierusalem quasi acervus lapidum erit, & mons templi in excelsa silvarum. * *Ier. 26. 18.*

CAPUT IV.

Tempore gratiæ, plurimæ nationes accedunt ad Ecclesiam & cultum Dei cum magna securitate; consolatur Sion quod de captivitate sit à Domino redimenda, ut se de suis inimicis ulciscatur.

1. ET erit. * In novissimo dierum erit vertice montium, & sublimis super colles: & fluent ad eum populi. * *Isai. 2. 2.*

2. Et properabunt gentes multæ, & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob: & docebit nos de vis suis, & ibimus in semitis ejus: quia de Sion egrediatur lex, & verbum Domini de Ierusalem.

3. Et iudicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes usque in longinquum: & concident gladios suos in vomeres, & hastas suas in ligones: non sumet gens adversus gentem gladium: & non discant ultra bellicigare.

4. Et sedebit vir subtus vitem suam, & subtus ficum suam, & non erit qui deterreat: quia os Domini exercituum locutum est.

5. Quia omnes populi ambulabunt unusquisque in nomine Dei sui: nos autem ambulabimus in nomine Domini Dei nostri in æternum & ultra.

6. In die illa, dicit Dominus, congregabo claudicantem: & eam, quam ejeceram, colligam: & quam affixeram:

7. * Et ponam claudicantem in reliquias: & eam, quæ laboraverat, in gentem robustam.

tam. ** & regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc & usque in æternum. * *Soph. 3. 19. ** Dan. 7. 14. Luc. 1. 32.*

8. Et tu turris gregis nebuloſa filiæ Sion usque ad te venit: & veniet potestas prima, regnum filiæ Ierusalem.

9. Nunc quare merore contraheris? numquid rex non est tibi, aut consiliarius tuus perit, quia comprehendit te dolor sicut parturientem?

10. Dole, & satage filia Sion quasi parturiens: quia nunc egredieris de civitate, & habitabis in regione, & venies usque ad Babylonem, ibi liberaberis: ibi redimet te Dominus de manu inimicorum tuorum.

11. Et nunc congregatæ sunt super te gentes multæ, quæ dicunt: Lapidetur: & aspiciat in Sion oculus noster.

12. Ipsi autem non cognoverunt cogitationes Domini, & non intellexerunt consilium ejus: quia congregavit eos quasi fœnum areæ.

13. Surge, & tritura filia Sion: quia cornu tuum ponam ferreum, & ungulas tuas ponam æreas: & comminus populos multos, & interficies Domino rapinas eorum, & fortitudinem eorum Domino universæ terræ.

CAPUT V.

Imminens urbis Ierusalem vastatio ostenditur, & Christus in Bethlechem nasciturus: reliquæ Israel exaltabuntur, devictis inimicis, & ablata ab ipsis idololatRIA.

1. NUNC vastaberis filia latronis: obsidionem posuerunt super nos, in virga percutient maxillam iudicis Israel.

2. * Et tu Bethleheim Ephrata parvulus es in millibus Iuda: ex te mihi egrediatur qui sit dominator in Israel, & egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis. * *Matth. 2. 6. Ioann. 7. 42.*

3. Propter hoc dabit eos usque ad tempus, in quo parturiens pariet: & reliquæ fiatrum ejus convertentur ad filios Israel.

4. Et stabit, & pascet in fortitudine Domini, in sublimitate nominis Domini Dei sui: & convertentur, quia nunc magnificabitur usque ad terminos terræ.

5. Et erit iste pax: cum venerit Assyrius in terram nostram, & quando calcaverit in domibus nostris: & suscitabimus super eum septem pastores, & octo primates homines.

6. Et pascent terram Assui in gladio, & terram Nemrod in lanceis ejus: & liberabit ab Assur cum venerit in terram nostram, & cum calcaverit in finibus nostris.

7. Et erunt reliquæ Iacob in medio populorum multorum quasi ros à Domino, & quasi stillæ super herbam, quæ non expectat virum, & non præstolatur filios hominum.

8. Et erunt reliquæ Iacob in Gentibus in medio populorum multorum, quasi leo in iumentis silvarum, & quasi catulus leonis in gregibus pecorum: qui cum transierit, & conculcaverit, & cepirit, non est qui eruat.

9. Exaltabitur manus tua super hostes tuos, & omnes inimici tui interibunt.

10. Et erit in die illa, dicit Dominus: Auferam equos tuos de medio tui, & disperdam quadrigas tuas.

11. Et perdam civitates terræ tuæ, & destruiam omnes munitiones tuas, & auferam maleficiæ de manu tua, & divinationes non erunt in te.

12. Et perire faciam sculptilia tua, & statuas tuas.

tuas tuas de medio tui & non adorabis ultra opera manuum tuarum.

13. Et etiam lucos tuos de medio tui & conteram civitates tuas.

14. Et faciam in furore & in indignatione ultionem in omnibus gentibus, quæ non audierunt.

CAPUT VI.

Discebat Dominus cum ingrats, recensens collata illis beneficia, indicans etiam quid sit bonum, & quid Dominus à populo suo requirat: sed propter iniquitatem aliquæ scelera filiorum Israel comminatur eis Dominus varias afflictiones.

1. **A**udite quæ Dominus loquitur: Surge, contende iudicio adversum montes, & audiant colles vocem tuam.

2. Audiant montes iudicium Domini, & fortia fundamenta terre: quia iudicium Domini cum populo suo, & cum Israel dijudicabitur.

3. † Popule meus quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? responde mihi.

* Jer. 2. 5.

4. Quia eduxi te de terra Ægypti, & de domo servituum liberavi te: & misi ante faciem tuam Moysen, & Aaron, & Mariam?

5. * Popule meus memento quæso quid cogitaverit Balac rex Moab, & quid responderit ei Balaam filius Beor, de Setim usque ad Galgalam, ut cognosceres iustitias Domini.

* Num. 22. 23.

6. Quid dignum offeram Domino? curvabo genu Deo excelso? numquid offeram ei holocausta, & vitulos anniculos?

7. Numquid placari potest Dominus in milibus arietum, aut in multis milibus hircorum pinguium? numquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ?

8. Indicabo tibi ò homo quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te: * Utique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo.

* Zach. 7. 9. Matth. 23. 23. Deut. 6. 2. & 26. 16.

9. Vox Domini ad civitatem clamat, & salus erit timentibus nomen tuum: Audite tribus, & quis approbabit illud?

10. Adhuc ignis in domo impii thesauri iniquitatis, & mensura inimi in plena.

11. Numquid iustincabo stateram unpiam, & saccellipondera dolosa?

12. In quibus divites ejus replati sunt iniquitate, & habitantes in ea loquebantur mendacium, & lingua eorum fraudulenta in ore eorum.

13. Et ego ergo ceppi percutere te perditione super peccatis tuis.

14. Tu comedes, & non saturaberis: & humiliatio tua in medio tui: & apprehendes, & non salvabis: & quos salvaveris, in gladium dabo.

15. * Tu seminabis, & non metes: tu calcabis olivam, & non ungeris oleo: & mustum, & non bibes vinum. ** Deut. 28. 33. Agg. 1. 6.*

16. Ad custodisti præcepta Amri, & omne opus domus Achab: & ambulasti in voluntatibus eorum, ut darem te in perditionem, & habitantes in ea in sibi, & opprobrium populi mei portabis.

CAPUT VII.

Luget propheta tam paucos esse reliquos qui non sint iniqui: in nullo homine ostendit esse

confidendum, sed in solo Deo salvatore, qui miserabitur Sion: & pudificatus inimicis, eam ad se reducet, complens factas ad patres promissiones.

1. **V**æ mihi, quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ: non est botrus ad comedendum, præcoquas ficus desideravit anima mea.

2. Perit sanctus de terra: & reclus in hominibus non est: omnes in sanguine insidiantur, vir fratrem suum ad mortem venatur.

3. Malum manuum suarum dicunt bonum: princeps postulat, & iudex in reddendo est: & inagnus locutus est desiderium animæ suæ, & conturbaverunt eam.

4. Qui optimus in eis est, quasi palium: & qui rectus, quasi spina de sepe. Dies speculationis tuæ, visitatio tua venit: nunc erit vastitas eorum.

5. Nolite credere amico: & nolite confidere in duce: ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui.

6. * Quia filius contumeliam facit patri, & filia consurgit adversus matrem suam, nurus adversus socrum suam: * & inimici hominis domestici ejus. ** Matth. 10. 21. ** Matth. 10. 36.*

7. Ego autem ad Dominum aspiciam, expectabo Deum salvatorem meum: audiet me Deus meus.

8. Ne læteris inimica mea super me, quia cecidi: consurgam, cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est.

9. Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei, donec causam meam iudicet, & faciat iudicium meum: educet me in lucem, videbo iustitiam ejus.

10. Et aspiciet inimica mea, & operietur confusione, quæ dicit ad me: Ubi est Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt in eam: nunc erit in conculcationem ut lutum platurum.

11. Dies, ut ædificetur maceræ tuæ: in die illa longe fiet lex.

12. In die illa & usque ad te venit de Assur, & usque ad civitates munitas: & ad civitates munitis usque ad flumen, & ad mare de mari, & ad montem de monte.

13. Et terra erit in desolationem propter habitatores suos, & propter fructum cogitationum eorum.

14. Pasce populum tuum in virga tuâ, gregem hereditatis tuæ habitantes solos in saltu, in medio Carmeli: pascentur Basan & Galaad iuxta dies antiquos.

15. Secundum dies egressionis tuæ de terra Ægypti ostendam ei mirabilia.

16. Videbunt gentes, & confundentur super omni fortitudine sua: ponent manum super os, aures eorum surde erunt.

17. Lingent pulvorem sicut serpentes, velut reptilia terræ perturbabuntur in ædibus suis: Dominum Deum nostrum formidabunt, & timebunt te.

18. * Quis Deus similis tui, qui auferis iniquitatem, & transis peccatum reliquiarum hereditatis tuæ? non immitet ultra furorem suum, quoniam volens misericordiam est. ** Jer. 10. 6. Abo. 10. 43.*

19. Revertetur, & miserabitur nostri: deponet iniquitates nostras, & proiciet in profundum maris omnia peccata nostra.

20. Dabis veritatem Iacob, misericordiam Abiaham: quæ jurasti patribus nostris à diabus antiquis.

PROPHETIA NAHUM.

CAPUT PRIMUM.

Zelus Dei adversus hostes suos qui patient est et fortitudine magnus, cuius ira nemo potest resistere. Et in se sperantium est liberator, sui-que populi hostes est consumpturus.

1. **O**Nus Ninive : Liber visionis Nahum Elcesæi.

2. Deus amulator, & ulciscens Dominus : ulciscens Dominus, & habens furem : ulciscens Dominus in hostes suos, & irascens ipse inimicis suis.

3. Dominus patiens, & magnus fortitudine, & mundanus non faciet innocentem. Dominus in tempestate, & tubine viæ ejus, & nebula pulvis pedum ejus.

4. Incipiens mare, & exsiccans illud : & omnia flumina ad desertum deducens. Infirmatus est Basan, & Carmelus : & flos Libani elanguit.

5. Montes commoti sunt ab eo, & colles desolati sunt : & contremuit terra à facie ejus, & orbis, & omnes habitantes in eo.

6. Ante faciem indignationis ejus quis stabit? & quis resistet in ira furoris ejus? indignatio ejus effusa est ut ignis : & petra dissoluta sunt ab eo.

7. Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis : & sciens sperantes in * se.
* 2. Tim. 11. 9.

8. & in diluvio prætereunte, consummationem faciet loci ejus : & inimicos ejus persequenter tenebræ.

9. Quid cogitatis contra Dominum? consummationem ipse faciet : non consurgit duplex tribulatio.

10. Quia sicut spinæ se invicem complectuntur, sic convivium eorum pariter potantium : consumerunt quasi stipula ariditate plena.

11. Ex te exhibit cogitans contra Dominum malitiam : mente pertractans prævaricationem.

12. Hæc dicit Dominus : Si perfecti fuerint : & ita plures, sic quoque attendentur, & pertransibit : afflixit te, & non affligam te ultra.

13. Et nunc conteram virgam ejus de dorso tuo, & vineula tua dirumpam.

14. Et præcipiet super te Dominus, non seminabitur ex nomine tuo amplius : de domo Dei tui interficium sculptile, & conflatile, ponam sepulchrum tuum, quia inhonoratus es.

15. * Ecce super montes pedes evangelizantis, & annuntiantis pacem : celebra luda festivitates tuas, & redde vota tua : quia non adiciet ultra ut pertransseat in te Belial : universus intemuit.

* Isaiæ 52. 7. Rom. 10. 15.

CAPUT II.

Obsidio Ninive, ejusque à Chaldeis depopulatio, quia superbi egit contra populum Domini.

1. **A**scendit qui dispergat coram te, qui custodiat obsidionem : contemplare viam, conforta lumbos, robora virtutem valde.

2. Quia reddidit Dominus superbiam Iacob, sicut superbiam Israel : quia vastato-

res dissipaverunt eos, & propagines eorum corruerunt

3. Clypeus fortium ejus ignitus, viri exercitus in coccineis : ignea habena currus in die præparationis ejus, & agitatores consopiti sunt.

4. In itineribus conturbati sunt : quadrigæ collisæ sunt in plateis : aspectus eorum quasi lampades, quasi fulgura discurientia.

5. Recordabitur fortium suorum, ruent in itineribus suis : velociter ascendent muros ejus, & præparabitur umbraculum

6. Portæ fluviorum apertæ sunt, & templum ad solum dirutum.

7. Et miles captivus abductus est : & ancillæ ejus minabantur gementes ut columbæ, inmurantes in cordibus suis.

8. Et Ninive quasi piscina aquarum aquæ ejus : ipsi verò fugeunt : state, state, & non est qui revertatur.

9. Diripite argentum, diripite aurum : & non est finis divitiarum ex omnibus vasis desiderabilibus.

10. Dissipata est, & scissa, & dilacerata : & cor tabescens, & dissolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus : & facies omnium eorum sicut nig edo ollæ.

11. Ubi est habitaculum leonum, & pascua catulorum leonum, ad quam ivit leo ut ingrederetur illuc, catulus leonis, & non est qui exterreat?

12. Leo cepit sufficienter catulis suis, & necavit lænis suis, & implevit præda speluncas suas, & cubile suum rapina.

13. Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, & succedam usque ad fumum quadrigas tuas, & leunculos tuos comedet gladius : & exterminabo de terra prædam tuam, & non audietur ultra vox nuntiorum tuorum.

CAPUT III.

Ninive urbs sanguinum sub nomine adulteræ vastata prædicatur : quod exemplo Alexandriæ à Babylonis devotitate confirmatur : nec erit qui Ninive condoleat, aut eam consoletur super ipsius devastatione.

1. **V**Æ civitas sanguinum *, universa mendacii dilaceratione plena : non recedet à te rapina. * Ezech. 24. 9. Hab. 2. 11.

2. Vox flagelli, & vox impetus rotæ, & equi frementis, & quadrigæ ferventis, & equitis ascendentis :

3. & micantis gladii, & fulgurantis hastæ, & multitudinis interfectæ, & gravis ruinæ : nec est finis cadaverum, & corruent in corporibus suis.

4. Propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ, & gratæ, & habentis maleficiæ, quæ vendidit gentes in fornicationibus suis, & familias in maleficiis suis :

5. Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, & * revelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam Gentibus nuditatem tuam, & ignis ignominiam tuam. * Isai. 47. 3.

6. Et projiciam super te abominationes, & contumelias te afficiam, & ponam te in exemplum

7. Et erit : omnis, qui viderit te, resiliat à te, & dicet : Vastata est Ninive : quis commovebit super te caput? unde queam consolatore tibi?

8. Numquid melior es Alexandria populorum, quæ habitat in fluminibus? aquæ in ci-

circuitu ejus: cujus divitiæ, mare: aquæ muri ejus.

9. Æthiopia fortitudo ejus, & Ægyptus, & non est finis: Africa, & Lybies fuerunt in auxilio tuo.

10. Sed & ipsa in transmigrationem ducta est in captivitatem: parvuli ejus elisi sunt in capite omnium viarum, & super iglytos ejus miserunt sortem, & omnes optimates ejus confixi sunt in compediibus.

11. Et tu ergo inebriaberis, & eris despecta: & tu quæres auxilium ab inimico.

12. Omnes munitiones tuæ sicut ficus cum grossis suis: si concussæ fuerint, cadent in os comedentis.

13. Ecce populus tuus mulieres in medio tui: inimicis tuis adaperitione pandentur portæ terræ tuæ, devorabit ignis vestes tuas.

14. Aquam propter obsidionem hauri tibi, extruxit munitiones tuas: intra in lutum, & calca, subigens tene laterem.

15. Ibi comedit te ignis: peribis gladio, devorabit te ut bruchus congregare ut bruchus: multiplicare ut locustæ.

16. Plures fecisti negotiationes tuas quàm stellæ sint cæli: bruchus expansus est, & avolavit.

17. Custodes tui quasi locustæ: & parvuli tui quasi locustæ locustarum, quæ considunt in sepibus in die frigoris: sol ortus est, & avolaverunt, & non est cognitus locus earum ubi fuerint.

18. Donnitarunt pastores tui, rex Assur: sepelientur principes tui. latitavit populus tuus in montibus, & non est qui congreget.

19. Non est obscura contritio tua, pessima est plaga tua: omnes qui audierunt auditionem tuam, compresserunt manum super te: quia super quem non transiit malitia tua semper?

PROPHETIA HABACUC.

CAPUT PRIMUM.

Miratur Propheta impium prosperari, & praevalere adversus justum, nam adversus Judæos, suscitavit Dominus Chaldaeos, qui vicioriam non Domino, sed idolo suo tribuunt.

1. **O**Nus, quod vidit Habacuc propheta.

2. Usquequo Domine clamabo, & non exaudies? vociterabor ad te vinum patiens, & non salvabis?

3. Quare ostendisti mihi iniquitatem, & laborem, videre prædam, & injustitiam contra me? & factum est judicium, & contraditio potentior.

4. Propter hoc lacerata est lex, & non pervenit usque ad finem judicium quia impius prævalet adversus justum, propter eam egreditur judicium perversum.

5. * Aspicite in gentibus, & videte admiramini, & obstupescite: quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credit cum nariabitur. * *Ab. 13. 41.*

6. Quia ecce ego suscitabo Chaldaeos, gentem amaram, & velocem, ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua.

7. Horribilis, & terribilis est: ex semetipso judicium, & onus ejus egredietur.

8. Leviores parvis equi ejus, & velociores lupis vespertinis: & diffundentur equites ejus: equitus namque ejus de longè venient,

volabunt quasi aquila festinans ad comedendum.

9. Omnes ad prædam venient, facies eorum ventus urens: & congregabit quasi arenam captivitatem.

10. Et ipse de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi ejus erunt: ipse super omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam.

11. Tunc mutabitur spiritus, & pertransibit: & corrui: hæc est fortitudo ejus dei sui.

12. Numquid non tu à principio Domine Deus meus, sancte meus, & non moriemur? Domine in judicium posuisti eum: & totum ut corripere, fundasti eum.

13. Mundi sunt oculi tui, ne videas inanium, & respicere ad iniquitatem non poteris. quare respicis super iniqua agentes, & taces devorante impio justiore se?

14. Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem.

15. Totum in hamo sublevavit, traxit illud in sagena sua, & congregavit in rete suum. Super hoc lætabitur & exultabit.

16. Propterea immolabit sagenæ suæ, & sacrificabit reti suo: quia in ipsis incrassata est pars ejus, & cibus ejus electus.

17. Propter hoc ergo expandit sagenam suam, & semper interficere Gentes non parcat.

CAPUT II.

Propheta à Domino responsum expectanti præcipitur, ut scribat visionem, ac longanimiter ipsius eventum expectet: destructio Babylonis propter multa ipsorum scelera describitur, & quod idola eis non proderunt.

1. **S**UPER custodiam meam stabo, & figam gradum super munitionem: & contemplanor, ut videam quid dicatur mihi, & quid respondeam ad argumentum me.

2. Et respondit mihi Dominus, & dixit: Scribe visum, & explana eum super tabulas: ut percurrat qui legerit eum.

3. Quia adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur, si moriam fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, & non tardabit.

4. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso: * justus autem in fide sua vivet. * *Joan. 3. 36. Rom. 1. 17. Gal. 3. 11. Hebr. 10. 38.*

5. Et quomodo vinum potantem decipit: sic erit vir superbus, & non decorabitur. qui dilatavit quasi infernus animam suam: & ipse quasi mors, & non adimpletur: & congregabit ad se omnes gentes, & coacervabit ad se omnes populos.

6. Numquid non omnes isti super eum parabolam sument, & loquelam ænigmatum ejus: & dicetur. Væ ei, qui multiplicat non sua? usquequo & aggravat contra se densum lutum?

7. Numquid non repente consergent qui mordeant te: & suscitabuntur lacerantes te, & eris in rapinam eis?

8. Quia tu spoliasti gentes multas, spoliabunt te omnes, qui reliqui fuerint de populis propter sanguinem hominis & iniquitatem terræ civitatis, & omnium habitantium in ea.

9. Væ qui congregat avaritiam malam domui suæ, ut sit in excelsio nidus ejus, & liberari se putat de manu mali.

10. Cogitasti confusionem domui tuæ, con-

cidisti populos multos, & peccavit anima tua.

11. Quia lapis de pariete clamabit: & lignum, quod inter juncturas ædificiorum est, respondebit.

12. * Væ qui ædificat civitatem in sanguinibus, & præparat urbem in iniquitate.

* *Ezech. 24. 9. Nahum 3. 1.*

13. Numquid non hæc sunt à Domino exercituum? Laborabunt enim populi in multo igne: & gentes in vacuum, & deficient.

14. Quia replebitur terra, ut cognoscant gloriam Domini, quasi aquæ operientes mare.

15. Væ qui potum dat amico suo mitens fel suum, & inebrians ut aspiciat nuditatem ejus.

16. Repletus es ignominia pro gloria: bibe tu quoque, & conspire: circumdabit te calix dexteræ Domini, & vomitus ignominiae super gloriam tuam.

17. Quia iniquitas Libani operiet te, & vastitas animulium deterrebit eos de sanguinibus hominum, & iniquitate terræ, & civitatis, & omnium habitantium in ea.

18. Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus, confatille, & imaginem falsam? quia speravit in fimento fictor ejus ut faceret simulachra muta.

19. Væ qui dicit ligno: Exergiscere: Surge, lapidi tacenti: nunquid ipse docere poterit? Ecce iste coopertus est auro, & argento: & omnis spiritus non est in visceribus ejus.

20. * Dominus autem in templo sancto suo: sileat à facie ejus omnis terra. * *Psal. 10. 5.*

I. ORATIO

HABACUC PROPHETÆ.

PRO IGNORANTIIS

CAPUT III.

2. Domine audiui auditionem tuam, & timui.

Domine opus tuum in medio annorum vivifica illud:

In medio annorum notum facies: cum iratus fueris, misericordiae recordaberis.

3. Deus ab Austro veniet, & sanctus de monte Pharaon:

Operiet caelos gloria ejus: & laudis ejus plena est terra.

4. Splendor ejus ut lux erit: cornua in manibus ejus:

Ibi abscondita est fortitudo ejus:

5. ante faciem ejus ibit mors.

Et egredietur diabolus ante pedes ejus.

6. Stetit, & mensus est terram.

Aspexit, & dissolvit Gentes. & contriti sunt montes sæculi.

Incurvati sunt colles mundi, ab itineribus æternitatis ejus.

7. Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiarum, turbabuntur pelles terræ Madian.

8. Numquid in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indignatio tua?

Qui ascendes super equos tuos: & quadrigæ tuæ salvatio.

9. Suscitans suscitabis arcum tuum: jura menta tribubus quæ locutus es:

Fluvios scindes terræ,

10. videbunt te, & doluerunt montes: gurgites aquarum transiit.

Dedit abyssus vocem suam: altitudo manus suas levavit.

11. Sol, & luna steterunt in habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum, ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ.

12. In fremitu concubalcis terrarum: in furore obstupescies Gentes.

13. Egressus es in salutem populi tui: in salutem cum Christo tuo:

Percussisti caput de domo impii: denudasti fundamentum ejus usque ad collum.

14. Maledixisti sceptris ejus, capiti bellatorum ejus, venientibus ut turbo ad dispergendum me.

Exultatio eorum sicut ejus, qui devorat pauperem in abscondito.

15. Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquatum multatum.

16. Audiui, & conturbatus est venter meus: à voce contremuerunt labia mea.

Ingrediar putredo in ossibus meis, & subter me sateat.

Ut requiescam in die tribulationis: ut ascendam ad populum accinctum notium.

17. Ficus enim non florebit: & non erit germen in vineis.

Mentietur opus olivæ: & arva non afferent cibum.

Abscindetur de ovili pecus: & non erit armentum in præsepibus.

18. Ego autem in Domino gaudebo: & exultabo in Deo Iesu meo.

19. Deus Dominus fortitudo mea: & ponet pedes meos quasi cervorum.

Et super excelsa mea deducet me victor in psalmis canentem.

PROPHETIA SOPHONIAE.

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore Sophonias prophetaverit: qui primum peccatoribus universis, deinde Judais comminatur, ob idololatriam & Dei contemptum, divinam ultionem: Jerusalem quoque lacerans scrutanda dicitur, & quam erit amara dies ultionis Domini.

1. Verbum Domini, quod factum est ad Sophoniam filium Chusi, filii Godolie, filii Amarae, filii Ezechie, in diebus Iosiae filii Amon regis Iudæ.

2. Congregans congregabo omnia à facie terræ, dicit Dominus.

3. congregans hominem, & pecus, congregans volatilia cæli, & pisces maris: & ruinæ impiorum erunt: & disperdam homines à facie terræ, dicit Dominus.

4. Et extendam manum meam super Iudam, & super omnes habitantes Jerusalem: & disperdam de loco hoc reliquias Baal, & nomina æditiuum cum sacerdotibus:

5. & eos, qui adorant super tectis militiam cæli, & adorant, & jurant in Domino, & jurant in Melchom.

6. Et qui avertuntur de post tergum Domini, & qui non quæsierunt Dominum, nec investigaverunt eum.

7. Silete à facie Domini Dei: quia juxta est dies Domini, quia præparavit Dominus hostiam, sanctificavit vocatos suos.

8. Et erit in die hostiæ Domini visitabo super principes, & super filios regis, & super om-

omnes, qui induti sunt veste peregrina:

9. & visitabo super omnem, qui arroganter ingreditur super lumen in die illa: qui complent domum Domini Dei sui iniquitate, & dolo.

10. Et erit in die illa, dicit Dominus, vox clamoris à porta piscium, & ululatus à secunda, & contritio magna à collibus.

11. Ululata habitatores Filæ conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt omnes involuti argento.

12. Et erit in tempore illo: scrutabor Ierusalem in lucernis & visitabo super viros defixos in fratribus suis: qui dicunt in cordibus suis: Non faciet bene Dominus, & non faciet malè.

13. Et erit fortitudo eorum in dieptionem, & domus eorum in desertum: & ædificabunt domos, & non habitabunt: & plantabunt vineas, & non bibent vinum earum. * Amos. 5. 11.

14. Iuxta est dies Domini magnus, juxta est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis.

15. * Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebule & turbinis. * Jer. 30. 7. Joel. 2. 11. Amos 5. 18.

16. dies tubæ & clangoris super civitates munitas, & super angulos excelsos.

17. Et tribulabo homines, & ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt: & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercoia.

18. * Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: * in igne zeli ejus devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

* Ezech. 7. 19. ** Isai. 3. 8.

CAPUT II.

Hortatur propheta populum ut ad Deum convertatur, priusquam ira Domini ei superveniat, omnesque manus terræ ut Dominum querant, denuntians destructionem imminere Philistæis, Moabit, Ammonitis, Æthiopiis & Assyris.

1. **C**onvenite, congregamini gens non amabilis:

2. Priusquam pariat jussio quasi pulverem transeuntem diem, antequam veniat super vos ira furoris Domini, antequam veniat super vos dies indignationis Domini.

3. Querite Dominum omnes mansueti terræ, quia judicium ejus estis operati: querite justum, querite mansuetum: si quomodo abscondamini in die furoris Domini.

4. Quia Gaza destructa erit, & Ascalon in desertum, Azotum in meridie ejicient, & Accaon eradicabitur.

5. Væ qui habitatis funiculum maris, gens perditionum verbum Domini super vos Chanaan terra Philistinorum, & dispeidam te, ita ut non sis inhabitator.

6. Et erit funiculum maris requies pastorum, & caula pecorum.

7. & erit funiculum ejus, qui remanserit de domo Iuda: ibi pascentur, in domibus Ascalon ab vespere requiescent: quia visitabit eos Dominus Deus eorum, & avertet captivitatem eorum.

8. Audivi opprobrium Moab, & blasphemias filiorum Ammon: quæ exprobraverunt

populo meo, & magnificati sunt super terminos eorum.

9. Propterea vivo ego, dicit Dominus exercituum Deus Israel, quia Moab ut Sodoma erit, & filii Ammon quasi Gomorha, siccitas spinarum, & acervi salis, & desertum usque in æternum: reliquæ populi mei diripient eos, & residui gentis iræ possidebunt illos.

10. Hoc eis eveniet pro superbia sua: quia blasphemaverunt, & magnificati sunt super populum Domini exercituum.

11. Horribilis Dominus super eos, & attenuabit omnes deos terræ & adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulæ Gentium.

12. Sed & vos Æthiopes interfecit gladio meo eritis.

13. Et extendet manum suam super Aquilonem, & pedit Assur: & ponet speciosam in solitudine, & in invium, & quasi desertum.

14. * Et accubabit in medio ejus greges, omnes bestię Gentium & onocrotalus, & ericis in luminibus ejus morabuntur: vox cantantis in fenestra, corvus in superluminari, quoniam attenuabo iobur ejus. * Isai. 34. 11.

15. Hæc est civitas gloriosa habitans in confidentia: quæ dicebat in corde suo: Ego sum, & extra me non est alia amplius: quomodo facta est in desertum cubile bestię? omnis, qui transivit per eam, sibilabit, & inovebit manum suam.

CAPUT III.

Arguit Iersalem, & præcipue rectores ejus, quibus minatur celerem Dei vindictam, quod neque beneficiis neque flagellis sint ad ipsum conversi: de felicitate nova legis, ac multiplicatione credentium: pænæque iniquorum prædicatur.

1. **V**æ provocatrix, & redempta civitas, columba.

2. Non audiit vocem, & non suscepit disciplinam: in Domino non est confisa, ad Deum suum non appropinquavit.

3. * Principes ejus in medio ejus quasi leones rugientes: iudices ejus lupi vespere, non relinquebant in mane. * Ezech. 22. 27. Mich. 3. 11.

4. Prophetæ ejus vesani, viri infideles: sacerdotēs ejus polluerunt sanctum, injuste egerunt contra legem.

5. Dominus justus in medio ejus non faciet iniquitatem: manè manè judicium suum dabit in lucem, & non abscondetur: nescivit autem iniquus confusioem.

6. Disperdidit Gentes, & dissipati sunt anguli earum: desertas feci vias eorum, dum non est qui transiret: desolatæ sunt civitates eorum, non remanente viro, neque ullo habitatore.

7. Dixi: Attamen timebis me, suscipies disciplinam, & non peribit habitaculum ejus propter omnia, in quibus visitavi eam: verumtamen diluculo surgentes corruerunt omnes cogitationes suas.

8. Quapropter expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum, quia judicium meum ut congregem Gentes, & colligam regna: & effundam super eos indignationem meam, omnem nam furor meus: in igne enim zeli mei devorabitur omnis terra.

* Supi. 1. 18.

9. Quia tunc reddam populis labium electum,

tum, ut iavocent omnes in nomine Domini, & serviant ei humero uno.

10. Ultra flumina Æthiopiz, inde supplices mei, filii dispersorum meorum deferent munus mihi.

11. In die illa non confunderis super cunctis adventionibus tuis, quibus prævaricata es in me: quia tunc auferam de medio tui magniloquos superbiz tue, & non adicies exaltari amplius in monte sancto meo.

12. Et derelinquam in medio tui populum pauperem, & egenum, & sperabunt in nomine Domini.

13. Reliquiz Israel non facient iniquitatem, nec loquentur mendacium, & non inuenietur in ore eorum lingua dolosa: quoniam ipsi pascentur, & accubabunt, & non erit qui exterreat.

14. Lauda filia Sion: jubila Israel: lætare, & exulta in omni corde filia Ierusalem.

15. Abstulit Dominus iudicium tuum, avertit inimicos tuos: rex Israel Dominus in medio tui, non timebis malum ultra.

16. In die illa dicetur Ierusalem: Noli timere: Sion, non dissolvantur manus tue.

17. Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse salvabit: gaudebit super te in letitia: silebit in dilectione sua, exultabit super te in laude.

18. Nugas, qui à lege recesserant, congregabo, quia ex te erant: ut non ultra habeas super eis opprobrium.

19. Ecce ego interficiam omnes, qui affixerunt te in tempore illo: & salvabo claudicantem: & eam, quæ eiecra fuerat, congregabo: & ponam eos in laudem, & in nomen, in omni terra confusionis eorum.

20. In tempore illo, quo adducam vos: & in tempore, quo congregabo vos: dabo enim vos in nomen, & in laudem omnibus populis terræ, cum convertero captivitatem vestram coram oculis vestris, dicit Dominus.

PROPHETIA AGGÆI.

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore prophetaverit Aggæus: qui intrapat Iudæos, quod neglecta domo Dei propria ædificia curarent: ob quam causam dicit illis immissam à Deo sterilitatem: eoque tempore dux Zorobabel & Iesus sacerdos magnus und cum populo excitati, incipiunt ædificare domum Dei.

1. IN anno secundo Darii regis, in mense sexto, in die una mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi prophete ad Zorobabel filium Salathiel, ducem Iudæ, & ad Iesum, filium Iosedec, sacerdotem magnum, dicens:

2. Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Populus iste dicit: Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ.

3. Et factum est verbum Domini in manu Aggæi prophete, dicens:

4. Numquid tempus vobis est, ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta?

5. Et nunc hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras.

6. * Seminastis multum, & intulistis parum: comeditis, & non estis satiati: bibistis, & non estis inebriati: operuistis vos, & non estis calefacti: & qui mercedem congregavit,

misit eas in sacculum pertusum. * *Deut. 23. 38. Mich. 6. 15*

7. Hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras:

8. ascendite in montem, portate ligna, & ædificate domum: & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit Dominus.

9. Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus: & intulistis in domum, & exultavi illud: quam ob causam, dicit Dominus exercituum? quia domus mea deserta est, & vos festinatis unusquisque in domum suam.

10. Propter hoc super vos prohibiti sunt cæli ne darent rorem, & terra prohibita est ne daret gerimen suum:

11. & vocavi siccitatem super terram, & super montes, & super triticum, & super vinum, & super oleum, & quæcumque profert humus, & super homines, & super iumenta, & super omnem laborem manuum.

12. Et audivit Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedec sacerdos magnus, & omnes reliquæ populi vocem Domini Dei sui, & verba Aggæi prophete, sicut misit eum Dominus Deus eorum ad eos: & timuit populus à facie Domini.

13. Et dixit Aggæus nuntius Domini de nuntius Domini, populo dicens. Ego vobiscum sum, dicit Dominus.

14. Et suscitavit Dominus spiritum Zorobabel filii Salathiel, ducis Iudæ, & spiritum Iesu filii Iosedec sacerdotis magni, & spiritum reliquorum de omni populo: & ingressi sunt, & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui.

CAPUT II.

Et si templum reedificatum nihil videatur priori collatum. postea tamen veniente Messia, replebitur gloria maiori, quàm fuerit prioris templi: & sicut Iudæi ob neglectam templi reedificationem facti fuerant immundi coram Deo, ipsorumque sacrificia & sterilitas adflicta: ita post incipiam reedificationem omnia ipsius facta sunt prospera.

1. IN die vigesima & quarta mensis, in sexto mense, in anno secundo Darii regis.

2. In septimo mense, vigesima & prima mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi prophete, dicens:

3. Loquere ad Zorobabel filium Salathiel, ducem Iudæ, & ad Iesum filium Iosedec sacerdotem magnum, & ad reliquos populi, dicens:

4. Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? & quid vos videtis hanc nunc? numquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris?

5. Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus. & confortare Iesu filii Iosedec sacerdos magne, & confortare omnis populus terræ, dicit Dominus exercituum, & facite (quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus exercituum)

6. verbum quod pepigi vobiscum cum egredimini de terra Egypti: & spiritus meus erit in medio vestrum, nolite timere.

7. Quia hæc dicit Dominus exercituum: * Adhuc unum modicum est, & ego commovebo cælum, & terram, & mare, & aridam. * *Hebr. 12. 26.*

8. Et movebo omnes Gentes: ET VENIET DESIDERATUS cunctis Gentibus: & implebo

bo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum.

9. Meum est argentum, & meum est aurum, dicit Dominus exercituum.

10. Magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ, dicit Dominus exercituum: & in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

11. In vigesima & quarta noni mensis, in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini ad Aggeum prophetam, dicens:

12. Hæc dicit Dominus exercituum: Interroga sacerdotes legem, dicens:

13. Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, & tetigerit de summitate ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, numquid sanctificabitur? Respondentes autem sacerdotes, dixerunt: Non.

14. Et dixit Aggeus: Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, numquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes, & dixerunt: Contaminabitur.

15. Et respondit Aggeus, & dixit: Sic populus iste, & sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus, & sic omne opus manuum eorum: & omnia quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt.

16. Et nunc ponite corda vestra à die hæc & supra, antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini.

17. Cum accederetis ad acervum viginti modiorum, & fierent decem: & intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagenas, & fiebant viginti.

18. * Percussi vos vento urente, & aurigine, & grandine omnia opera manuum vestrarum: & non fuit in vobis, qui reveiretur ad me, dicit Dominus. * *Amos* 4. 9.

19. Ponite corda vestra ex die ista, & in futurum, à die vigesima & quarta noni mensis: à die, qua fundamenta jacta sunt templi Domini, ponite super cor vestrum.

20. Numquid jam semen in germine est: & adhuc vinea, & ficus, & malogranatum, & lignum olivæ non floruit? ex die ista benedicam.

21. Et factum est verbum Domini secundò ad Aggeum in vigesima & quarta mensis, dicens:

22. Loquere ad Zorobabel ducem Iuda, dicens: Ego movebo cælum pariter & terram.

23. Et subvertam solum regnorum, & conteram fortitudinem regni Gentium: & subvertam quadrigam, & ascensores ejus. & descendent equi, & ascensores eorum: vir in gladio fratris sui.

24. In die illa, dicit Dominus exercituum, assumam te Zorobabel fili Salathiel serve meus, dicit Dominus, & ponam te quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus exercituum. * *Ecclesi* 49. 13.

PROPHETIA ZACHARIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore Zacharias prophetaverit: qui hortatur populum ad resipiscendum, ne imitentur patres suos, qui prophetas contemnentes puniti sunt: duplici figura ostendit Dominus se puniturum Gentes quæ populum suum afflixerant: hunc autem in Ierusalem revocandum, in qua edificabitur ipsi Domino templum.

1. In mense octavo in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini

ad Zachariam, filium Barachiae filii Addo, prophetam, dicens.

2. Iratus est Dominus super patres vestros iracundia.

3. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: * Convertimini ad me, ait Dominus exercituum: & convertar ad vos, dicit Dominus exercituum. * *Isa.* 21. 12. & 31. 6. & 45. 22. *Ier.* 3. 12. *Ezech.* 18. 30. & 33. 11. *Osee* 14. 2. *Joel.* 2. 12. *Malach.* 3. 7.

4. Ne sitis sicut patres vestri, ad quos clamabant prophetae priores, dicentes: Hæc dicit Dominus exercituum: Convertimini de viis vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audierunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus.

5. Patres vestri ubi sunt? & prophetae numquid in sempiternum vivunt?

6. Veruntamen verba mea, & leg' tima mea, quæ mandavi servis meis prophetis, numquid non comprehenderunt patres vestros, numquid non comprehenderunt patres vestros, & conversi sunt, & dixerunt: Sicut cogitavit Dominus exercituum facere nobis secundum vias nostras, & secundum adinventiones nostras fecit nobis.

7. In die vigesima & quarta undecimi mensis Sabbath, in anno secundo Darii, factum est verbum Domini ad Zachariam filium Barachiae, filii Addo, prophetam, dicens:

8. Vidi per noctem, & ecce vir ascendens super equum rufum, & ipse stabat inter myrteta, quæ erant in profundo. & post eum equi rui, varii, & albi.

9. Et dixi: Quid sunt isti, Domine mi? & dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me: Ego ostendam tibi quid sint hæc.

10. Et respondit vir, qui stabat inter myrteta, & dixit: Isti sunt, quos misit Dominus ut perambulent terram.

11. Et responderunt Angelo Domini, qui stabat inter myrteta, & dixerunt: Perambulavimus terram, & ecce omnis terra habitatur, & quiescit.

12. Et respondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum usquequo tu non misereberis Ierusalem, & urbium Iuda, quibus iratus es? Iste jam septuagesimus annus est.

13. Et respondit Dominus angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria.

14. Et dixit ad me angelus, qui loquebatur in me: Clama, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: * Zelatus sum Ierusalem, & Sion zelo magno. * *Ipsi.* 8. 2.

15. Et ira magna ego irascor super gentes opulentas: quia ego iratus sum parum, ipsi verò adjuverunt in malum.

16. Propterea hæc dicit Dominus: Revertar ad Ierusalem in misericordiam: & domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exercituum: & perpendicularum extendetur super Ierusalem.

17. Adhuc, clama dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc affluunt civitates mee bonis: & consolabitur adhuc Dominus Sion, & eliget adhuc Ierusalem.

18. Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce quatuor cornua.

19. Et dixit ad angelum, qui loquebatur in me: Quid sunt hæc? & dixit ad me: Hæc sunt cornua, quæ ventila verum Iudam, & Israel, & Ierusalem.

20. Et ostendit mihi Dominus quatuor fabros.

21. Et dixi: Quid isti veniunt facere? Qui ait

ait, dicens: Hæc sunt cornua, quæ ventilaverunt Iudam per singulos viros, & nemo eorum levavit caput suum. & venerunt isti detertere ea, ut dejiciant cornua gentium, quæ levaverunt cornu super terram Iuda ut dispergerent eam.

CAPUT II.

Apparet vir mensuraturus Ierusalem, quæ post captivitatem solitam vehementer replenda est habitatoribus: cui Deus pro muro erit; Et afflictis Chaldaeis ac ceteris qui filios Israel afflexerant, multæ gentes una cum Sion lætæ venient ad serviendum Domino, quas ipse suscipiet in populum.

1. **ET** levavi oculos meos, & vidi: & ecce vir, & in manu ejus funiculus mensurum.
2. Et dixi: Quo tu vadis? Et dixit ad me: Ut metiar Ierusalem, & videam quanta sit latitudo ejus, & quanta longitudo ejus.
3. Et ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & angelus alius egrediebatur in occursum ejus.
4. Et dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Ierusalem præ multitudine hominum, & jumentorum in medio ejus.
5. Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu, & in gloria ero in medio ejus.
6. O, ò fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus: quoniam in quatuor ventos cæli dispersi vos, dicit Dominus.
7. O Sion, fuge quæ habitas apud filiam Babylonis:
8. quia hæc dicit Dominus exercituum: Post gloriam misit me ad gentes, quæ spoliaverunt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei:
9. quia ecce ego levo manum meam super eos, & erunt prædæ his, qui serviebant sibi: & cognoscetis quia Dominus exercituum misit me.
10. Lauda, & lætare filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus.
11. Et applicabuntur Gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui: & scies quia Dominus exercituum misit me ad te.
12. Et possidebit Dominus Iudam partem suam in terra sanctificata: & eliget adhuc Ierusalem.
13. Sileat omnis caro à facie Domini: quia consurrexit de habitaculo sancto suo.

CAPUT III.

Iesus Sacerdos exilis sordidus, induitur mutatoris, qui iudicaturus est domum Domini, si in viis ipsius ambulat: adducet Dominus servum suum Orientem: Et de lapide agit super quem septem oculi sunt.

1. **ET** ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnam stantem coram angelo Domini: & satan stabat à dextris ejus ut adversaretur ei.
2. Et dixit Dominus ad satan: Increpet Dominus in te satan: & increpet Dominus in te, qui elegit Ierusalem: numquid non iste torris est erutus de igne?
3. Et Iesus erat indutus vestibus sordidis: & stabat ante faciem angeli.
4. Qui respondit, & ait ad eos, qui stabant coram se, dicens: Auferte vestimenta

sordida ab eo. Et dixit ad eum: Ecce abstuli à te iniquitatem tuam, & indui te mutatoris.

5. Et dixit: Ponite cidarium mundam super caput ejus. Et posuerunt cidarium mundam super caput ejus, & induerunt eum vestibus: & angelus Domini stabat.

6. Et contestabatur angelus Domini Iesum, dicens:

7. Hæc dicit Dominus exercituum: Si in viis meis ambulaveris, & custodiam meam custodieris: tu quoque iudicabis domum meam, & custodies atria mea, & dabo tibi ambulantes de his, qui nunc hic assistunt.

8. Audi Iesu sacerdos magne, tu & amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt, ecce enim ego * ADDUCAM SERVUM MEUM ORIENTEM. * Luc. i 78.

9. Quia ecce lapis, quem dedi coram Iesu: super lapidem unum septem oculi sunt: ecce ego cælabo sculpturam ejus, ait Dominus exercituum: & auferam iniquitatem terræ illius in die una.

10. In die illa, dicit Dominus exercituum, vocabit vir amicum suum subter vitem, & subter ficum.

CAPUT IV.

De candelabro aureo cum duabus olivæ, lapide primario & stanneo, ac septem oculis Domini, & horum interpretatio: quodque templum à Zorobabel fundatum, ab ipso consummabitur.

1. **ET** reversus est angelus, qui loquebatur in me, & suscitavit me, quasi virum, qui suscitatur de somno suo.
2. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi. Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas ejus super caput ipsius, & septem lucernæ ejus super illud: & septem infusoria lucernis, quæ erant super caput ejus.
3. Et duæ olivæ super illud: una à dextris lampadis, & una à sinistris ejus.
4. Et respondi, & aio ad angelum, qui loquebatur in me, dicens: Quid sunt hæc, domine mi?
5. Et respondit angelus, qui loquebatur in me, & dixit ad me: Numquid nescis quid sunt hæc? Et dixi: Non, domine mi.
6. Et respondit, & ait ad me, dicens: Hoc est verbum Domini ad Zorobabel, dicens: Non in exercitu, nec in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus exercituum.
7. Quis tu mons magne coram Zorobabel? in planum: & educet lapidem primum, & exæquabit gratiam gratiæ ejus.
8. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
9. Manus Zorobabel fundaverunt domum istam, & manus ejus perficient eam: & scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos.
10. Quis enim desepit dies parvos? & lætabuntur, & videbunt lapidem stanneum in manu Zorobabel. Septem isti oculi sunt Domini, qui discurrunt in universam terram.
11. Et respondi, & dixi ad eum: Quid sunt duæ olivæ istæ ad dexteram candelabri, & ad sinistram ejus?
12. Et respondi secundò, & dixi ad eum: Quid sunt duæ spicæ olivæ, quæ sunt juxta duo rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex auro?
13. Et ait ad me, dicens: Numquid nescis quid sunt hæc? Et dixi: Non, domine mi.

14. Et dixit: Isti sunt duo filii olei, qui assistunt Dominatori universæ terræ.

CAPUT V.

Volumen volans, quo iniqui iudicabuntur: mulier in amphora sedens cum massa plumbi, designat impietatem: Et dua mulieres alate levant illam in aera.

1. **E**T conversus sum, & levavi oculos meos: & vidi, & ecce volumen volans.

2. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Ego video volumen volans: longitudo ejus viginti cubitorum, & latitudo ejus decem cubitorum.

3. Et dixit ad me: Hæc est maledictio, quæ egreditur super faciem omnis terræ: quia omnis rur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur: & omnis jurans, ex hoc similiter iudicabitur.

4. Educam illud, dicit Dominus exercituum: & veniet ad domum furis, & ad domum jurantis in nomine ireo mendaciter: & commorabitur in medio domus ejus, & consumet eam, & ligna ejus, & lapides ejus.

5. Et egressus est angelus, qui loquebatur in me: & dixit ad me: Leva oculos tuos, & vide quid est hoc, quod egreditur.

6. Et dixi. Quidnam est? Et ait: Hæc est amphora egrediens. Et dixit: Hæc est oculus eorum in universa terra.

7. Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier una sedens in medio amphoræ.

8. Et dixit: Hæc est impietas. Et projecit eam in medio amphoræ, & misit massam plumbeam in os ejus.

9. Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & habebant alas quasi alas milvi: & levaverunt amphoram inter terram, & cælum.

10. Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quo istæ deferunt amphoram?

11. Et dixit ad me: Ut ædificetur ei domus in terra Sennaar, & stabilietur, & ponatur ibi super casum suam.

CAPUT VI.

Quatuor quadrigæ visæ de medio duorum montium ateorum, quatuor venti sunt egredientes in terram: de coronis in capite Iesu sacerdotis imponendis de vino cujus nomen Oriens, qui templum ædificabit Domino, Et dominabitur in solio suo.

1. **E**T conversus sum, & levavi oculos meos, & vidi: & ecce quatuor quadrigæ egredientes de medio duorum montium: & montes, montes aeri.

2. In quadriga prima equi rufi, & in quadriga secunda equi nigri,

3. & in quadriga tertia equi albi, & in quadriga quarta equi varii, & fortes.

4. Et respondi, & dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quid sunt hæc, domine mi?

5. Et respondit angelus, & ait ad me: Isti sunt quatuor venti cæli, qui egredientur ut stent coram Dominatore omnis terræ.

6. In qua erant equi nigri, egrediebantur in terram Aquilonis: & albi egressi sunt post eos: & varii egressi sunt ad terram Austri.

7. Qui autem erant robustissimi, exierunt, & quærebant ire, & discurrere per omnem terram: Et dixit: Ite, perambulate terram: & perambulaverunt terram.

8. Et vocavit me, & locutus est ad me, dicens. Ecce qui egrediantur in terram Aquilonis, requiescere recerunt spiritum meum in terra Aquilonis.

9. Et factum est verbum Domini ad me, dicens.

10. Sume à transmigratione ab Hoidai, & à Tobia, & ab Idaia: & venies tu in die illa, & intiabis domum Iosæ, filii Sophoniz, qui venerunt de Babylone.

11. Et sumes aurum, & argentum: & facies coronas, & pones in capite Iesu filii Iosedec sacerdotis magni,

12. & loqueris ad eum, dicens: Hæc ait Dominus exercituum, dicens. * ECCÆ VIR ORIENS NOMEN EJUS: & subter eum orietur, & ædificabit templum Domino.

* Luca 1. 72.

13. Et ipse extruet templum Domino: & ipse portabit gloriam, & sedebit, & dominabitur super solio suo: & erit sacerdos super solio suo, & consilium pacis erit inter illos duos.

14. Et coronæ erunt Helem, & Tobiz, & Idaiz, & Hem, filio Sophoniz, memoriale in templo Domini.

15. Et qui piocul sunt, venient, & ædificabunt in templo Domini. & scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos: & ita autem hoc, si auditu audieritis vocem Domini Dei vestri.

CAPUT VII.

Jejunia, quibus Iudæi per 70 annos captivitatis jejunaverunt, non placebant Domino, quia in iniquitatibus suis permanebant: proinde hortatur eos ad resipiscentiam: nam, quia propheta olim non audierant, dispersit eos Dominus in Gentes, terraque desolata facta est propter ipsorum iniquitates.

1. **E**T factum est in anno quarto Darii ad Zachariam, in quarta mensis noni, qui est Casleu.

2. Et miserunt ad domum Dei Sarasar, & Rogominelech, & viri, qui erant cum eo ad deprecandam faciem Domini.

3. ut dicerent sacerdotibus domus Domini exercituum, & prophetis loquentes: numquid flendum est mihi in quinto mense, vel sanctificare me debeo, sicut jam feci multis annis?

4. Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens:

5. Loquere ad omnem populum terræ, & ad sacerdotes, dicens. * Cum jejunaretis, & plangeretis in quinto & septimo per hos septuaginta annos: numquid jejunium jejunastis mihi? * Isai. 58. 5.

6. & cum comedistis, & bibistis, numquid non vobis comedistis, & vobismetipsis bibistis?

7. Numquid non sunt verba, quæ locutus est Dominus in manu prophetarum priorum, cum adhuc Ierusalem habitaretur, & esset opulenta, ipsa & urbes in circuitu ejus, & ad Austrum, & in campestribus habitaretur?

8. Et factum est verbum Domini ad Zachariam, dicens.

9. Hæc ait Dominus exercituum, dicens: * Judicium verum iudicate, & misericordiam, & miserationes facite, unusquisque cum fratre suo. * Mich. 6. 8. Matth. 23. 23.

10. * Et viduam, & pupillum, & adven-

nam,

nam, & pauperem nolite calumniari, & malum vir fratri suo non cogitet in corde suo.

* *Exod. 22. 22. Mat. 1. 23. Jer. 5. 28.*

11. Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentem, & aures suas aggravaverunt ne audirent.

12. Et cor suum posuerunt ut adamantem ne audirent legem, & verba quæ misit Dominus exercituum in spiritu suo per manum prophetarum priorum: & facta est indignatio magna à Domino exercituum.

13. Et factum est sicut locutus est, & non audierunt: sic clamabant, & non exaudiam: dicit Dominus exercituum.

14. Et dispersi eos per omnia regna, quæ nesciunt: & terra desolata est ab eis, eò quòd non esset transiens & revertens. & posuerunt terram desiderabilem in desertum.

CAPUT VIII.

Sicut Dominus propter peccata populi sui afflictus est, & desolatam fecit Ierusalem: sic nunc facit illam plurimum habitari: omniaque dabit prospera, modò ei servant: quibus adiungentur & alie gentes: de sinubus Iudæ & decem viris ethnicis apprehensa.

1. **E**T factum est verbum Domini exercituum, dicens.

2. Hæc dicit Dominus exercituum: Zelatus sum Sion zelo magno, & indignatione magna zelatus sum eam.

3. Hæc dicit Dominus exercituum: Reversus sum ad Sion, & habitabo in medio Ierusalem: & vocabitur Ierusalem Civitas veritatis, & Mons Domini exercituum mons sancrificatus.

4. Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc habitabunt senes, & anus in plateis Ierusalem. & viri baculus in manu ejus præ multitudine ætatis.

5. Et plateæ civitatis complebuntur infansibus, & puelis ludentibus in plateis ejus.

6. Hæc dicit Dominus exercituum: Si videbitur difficile in oculis reliquiarum populi hujus in diebus illis, numquid in oculis meis difficile erit, dicit Dominus exercituum?

7. Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego salvo populum meum de terra Orientis, & de terra Occasus solis.

8. Et adducam eos, & habitabunt in medio Ierusalem: & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum in veritate, & in justitia.

9. Hæc dicit Dominus exercituum: Confortentur manus vestre, qui auditis in his diebus sermones istos per os prophetarum in die, quia undata est domus Domini exercituum, ut templum ædificaretur.

10. Siquidam ante dies illos merces hominum non erat, nec merces jumentorum erat, neque introeunti, neque exeunti erat pax præ tribulatione: & dimisi omnes homines, unumquique contra proximum suum.

11. Nunc autem non juxta dies priores ego faciam reliquis populi hujus, dicit Dominus exercituum.

12. s.d. semen pacis erit: vinea dabit fructum suum, & terra dabit germen suum, & cæli adunt rorem suum: & possideat faciam reliquis populi hujus universa hæc.

13. Et erit sicut eratis maledictio in gentibus, domus Iudæ, & domus Israel, sic salvabo vos, & erit s. benedictio. nolite timere, confortentur manus vestre.

14. Quia hæc dicit Dominus exercituum: Sicut cogitavi ut affligerem vos, cum ad ir-

cundiam provocassent patres vestri me, dicit Dominus,

15. & non sum misertus: sic conversus cogitavi in diebus istis ut benefaciam domui Iudæ, & Ierusalem: nolite timere.

16. Hæc sunt ergo verba, quæ facietis: * Loquimini veritatem, unusquisque cum proximo suo: veritatem, & iudicium pacis iudicate in portis vestris. * *Ephes. 4. 25.*

17. Et unusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris, & iuramentum mendax ne diligatis: omnia enim hæc sunt, quæ odi, dicit Dominus.

18. Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens:

19. Hæc dicit Dominus exercituum: Jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi erit domui Iudæ in gaudium, & lætitiæ, & in solennitatibus præclaras: veritatem tantum, & pacem diligite.

20. Hæc dicit Dominus exercituum: Usquequò veniant populi, & habitent in civitatibus multis,

21. & vadant habitatores, unus ad alterum, dicentes: Eamus, & deprecemur faciem Domini, & queramus Dominum exercituum: vadam etiam ego.

22. Et venient populi multi, & gentes robustæ ad querendum Dominum exercituum in Ierusalem, & deprecandam faciem Domini.

23. Hæc dicit Dominus exercituum. In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium, & apprehendent himbriam viri Iudæ, dicentes: Ibimus vobiscum: audivimus enim quoniam Deus vobiscum est.

CAPUT IX.

Vaticinatur adversus civitates Syria, & superbos Philistæos: rex Christus venturus est ad Sion insidens pulvis avari, & ablato bello imperabit mundo in magna pace: qui etiam emiserit vinclum de lacu in sanguine testamenti sui omnia dicuntur futura populo Dei prospera, quoniam ipse eum proteget.

1. **O**mnis verbi Domini in terra Hadrach, & Damasci requiesit ejus: quia Dominus est oculus hominis, & omnium tribuum Israel.

2. Emath quoque in terminis ejus, & Tyrus, & Sidon: assumpserunt quippe sibi sapientiam valde.

3. Et ædificavit Tyrus munitionem suam, & conseravit argentum quasi humum, & aurum ut lutum platearum.

4. Ecce Dominus possidebit eam, & percutiet in mari fortitudinem ejus, & hæc igni devorabit tur.

5. Videbit Ascalon, & timebit: & Gaza, & dolebit nimis. & Accaron, quoniam confusa est spes ejus: & peribit rex de Gaza, & Ascalon non habitabitur.

6. Et sedebit separator in Azoto, & disperdam superbiæ Philistinorum.

7. Et auferam sanguinem ejus de ore ejus, & abominationes ejus de medio dentium ejus, & relinquetur etiam ipse Deo nostro, & erit quasi dux in Iudæ, & Accaron quasi lebusæus.

8. Et circumdabo domum meam ex his, qui militavit mihi euntes & revertentes, & non transibit super eos ultra exactor: quia nunc vidi in oculis meis.

9. * Exulta satis filia Sion, jubilata filia Ierusalem: ECCE REX TUUS veniet tibi iustus, & salvator: ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinae.

* *Isai. 62. 11. Matth. 21. 5.*

10. Et disperdam quadrigam ex Ephraim, & equum de Ierusalem, & dissipabitur arcus belli: & loquetur pacem gentibus, & potestas ejus a mari usque ad mare, & a fluminibus usque ad fines terræ.

11. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinclos tuos de lacu, in quo non est aqua.

12. Convertimini ad munitionem vinispi, hodie quoque annunt aut duplicia reddam tibi.

13. Quoniam extendi tibi Iudam quasi arcum, implevi Ephraim: & suscitabo illos tuos Sion super filias tuas Græcia: & ponam te quasi gladium fortium.

14. Et Dominus Deus super eos videbitur, & exibit ut vulgur, jaculum ejus: & Dominus Deus in tuba canet, & vadet in turbine Austri.

15. Dominus exercituum proteget eos: & devorabunt, & subiciet lapidibus fundæ: & bibentes inebriabuntur quasi a vino, & replebuntur ut phialæ, & quasi cornua altaris.

16. Et salvabit eos Dominus Deus eorum in die illa, ut gregem populi sui: quia lapides sancti elevarunt super terram ejus.

17. Quid enim bonum ejus est, & quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?

CAPUT X.

Solus Dominus potest petita prestare, qui confortabit ludæos: & misit ipsorum congregabit eos de variis locis captivitatis in terram pristinam, humiliatis ipsorum inimicis.

1. PETite à Domino pluviam in tempore serotino, & Dominus faciet nives, & pluviam umbris dabit eis, singulis herbam in agro.

2. Quia simulachra locuta sunt inutile, & divini videntur mendacium, & somniores locuti sunt frustra. vane consolabantur: idcirco abducti sunt quasi greges: affligentur, quia non est eis pastor.

3. Super pastores iratus est furor meus, & super hircos visitabo: quia visitavit Dominus exercituum gregem suum, domum Iudæ, & posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello.

4. Ex ipso angulus, ex ipso parillus, ex ipso arcus prælii, ex ipso egreditur omnis ductor simul.

5. Et erunt quasi ortes conculcantes lutum viarum in prælio: & bellabunt, quia Dominus cum eis: & connumerant ascensores agnorum.

6. Et confortabo domum Iudæ, & domum Ioseph salvabo, & convertam eos, quia miserabor eorum. & erunt sicut fuerunt quando non projecim eos: ego enim Dominus Deus eorum, & exaudivi eos.

7. Et erunt quasi ortes Ephraim, & lætabitur cor eorum quasi a vino: & filii eorum debent, & lætabuntur, & exultabit cor eorum in Domino.

8. Sibilabo eis, & congregabo illos, quia edemi eos: & multiplicabo eos sicut ante verum in multiplicati.

9. Et seminabo eos in populis, & de longe recordabuntur mei: & vivent cum filiis iis, & revertentur.

10. Et reducam eos de terra Ægypti, & de Assyriis congregabo eos, & ad terram Galaad & Libani adducam eos, & non inveniatur eis locus:

11. & transibit in maris freto, & percutiet in mari nuchus, & connumerant omnia profunda fluminis, * & Ium habuit superbia Assur, & sceptrum Ægypti rececit.

* *Apoç. 16. 12. Isai. 11. 15.*

12. Confortabo eos in Domino, & in nomine ejus ambulabunt, dicit Dominus.

CAPUT XI.

Iubet Dominus pasci pecora occisionis, quibus non pariet, quia pastores eorum non pascabant eis: de duobus virgis tandem abscissis, & tribus pastoribus uno mense succisis, de appensa mercede triginta argenteorum projectorum ad statuarium: de alio malo pastore à Domino succedendo.

1. **A** Peri Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas.

2. Ulula abies, quia cecidit cedrus, quoniam magnifici vastati sunt: ululate quercus Basan, quoniam succisus est salus ininitus.

3. Vox ululatus pastorum, quia vastata est magnificentia eorum: vox rugitus leonum, quoniam vastata est superbia Iordanis.

4. Hæc dicit Dominus Deus meus: Pasce pecora occisionis.

5. quæ qui possederant, occidebant, & non dolebant, & vendebant ea, dicens: Benedictus Dominus, divites facti sumus, & pastores eorum non parcebant eis.

6. Et ego non parcam ultra super habitantes terram, dicit Dominus: ecce ego tradam homines, unumquemque in manu proximi sui, & in manu regis sui: & concident terram, & non erunt de manu eorum.

7. Et pascam pecus occisionis propter hoc, o pauperes gregis: & assumpsi mihi duas virgas: unam vocavi Decorem, & alteram vocavi funiculum: & pavi gregem.

8. Et succidi tres pastores in mense uno, & contracta est anima mea in eis: siquidem & anima eorum varavit in me.

9. Et dixi. Non pascam vos. quod moritur, moriatur: & quod succiditur, succidatur: & reliqui devorent unusquisque carnem proximi sui.

10. Et tuli virgam meam, quæ vocabatur Decus, & abscidi eam ut irritum facerem roedus meum, quod percussi cum omnibus populis.

11. Et in irritum deductum est in die illa: & cognoverunt sic pauperes gregis, qui custodiunt mihi, quia verbum Domini est.

12. Et dixi ad eos: si bonum est in oculis vestris, aliter mercedem meam. & si non, quiescite. * Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. * *Matth. 27. 9.*

13. Et dixit Dominus ad me. Projice illud ad statuarium, decorem pretium, quo appetitus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos: & projeci illos in domum Domini ad statuarium.

14. Et præcidi virgam meam secundam, quæ appellabatur funculus, ut dissolverem germinantem inter Iudam, & Israel.

15. Et dixit Dominus ad me: Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti.

16. Quia ecce ego suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, dispersum non quaerit, & contumtum non sanabit, & id quod stat non enutriet, & carnes pinguium co-

comedet, & ungulas eorum dissolvēt.

17. O pastor, & idolum, derelinquens gregem: gladius super brachium ejus, & super oculum dextrum ejus: brachium ejus ariditate siccatū, & oculus dexter ejus tenebris cens obscurabitur.

CAPUT XII.

Juda & Jerusalem à variis regnis affligentur: sed rursus redacti filii Israel in terram suam superiores erunt his qui se afflixerant; effusaque à Domino spiritu gratia super habitatores Jerusalem, aspicient ad eum quem confixerunt, & super eum dolebunt, plangentes, singule familia seorsum.

1. **O**Nus verbi Domini super Israel. Dicit Dominus extendens cælum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo:

2. Ecce ego ponam Jerusalem superliminare crapulæ omnibus populis in circuitu: sed & Iuda erit in obsidione contra Jerusalem.

3. Et erit: In die illa ponam Jerusalem lapidem oneris cunctis populis: omnes, qui levabunt eam, concisione lacerabuntur & colligentur adversus eam omnia regna terræ.

4. In die illa, dicit Dominus, percutiam omnem equum in stuporem, & ascensionem ejus in amentiam. & super domum Iudæ aperiam oculos meos, & omnem equum populorum percutiam cæcitate.

5. Et dicent duces Iudæ in corde suo: Confortentur mihi habitatores Jerusalem in Domino exercituum Deo eorum.

6. In die illa ponam duces Iudæ sicut caminum ignis in lignis, & sicut faciem ignis in fenio, & devorabunt ad dexteram, & ad sinistram omnes populos in circuitu: & habitabitur Jerusalem rursus in loco suo in Jerusalem.

7. Et salvabit Dominus tabernacula Iudæ, sicut in principio: ut non magnifice glorietur domus David, & gloria habitantium Jerusalem contra Iudam.

8. In die illa proteget Dominus habitatores Jerusalem, & erit qui ostenderit ex eis in die illa, quasi David: & domus David quasi Dei, sicut angelus Domini in conspectu eorum.

9. Et erit in die illa: quæram conterere omnes gentes, quæ veniunt contra Jerusalem.

10. Et effundam super domum David, & super habitatores Jerusalem spiritum gratiæ, & precum: * & aspicient ad me, quem confixerunt: & plangent eum placenti quasi super unigenitum, & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti.

* *Isa. n. 19. 37.*

11. In die illa magnus erit plañtus in Jerusalem, * sicut plañtus Adadremmon in campo Magaddon. * *2. Par. 35. 22.*

12. Et plañget terra: familia & familie seorsum: familie domus David seorsum, & mulieres eorum seorsum:

13. familie domus Nathan seorsum, & mulieres eorum seorsum: familie domus Levi seorsum, & mulieres eorum seorsum. familie Semei seorsum, & mulieres eorum seorsum.

14. Omnes familie reliquæ, familie & familie seorsum, & mulieres eorum seorsum.

CAPUT XIII.

Quam fuerit fons patens domui David in ablutionem peccatoris, tollentur idola: & pseudo-propheta à sibi charissimus lapidabitur: quæ

sunt plagæ in medio manuum: percutiendus pastor, & oves dispergenda: duæ partes hominum dispergentur in omni terra, & tertia per ignem probabitur.

1. **I**N die illa erit fons patens domui David, & habitantibus Jerusalem in ablutionem peccatoris, & menstruatæ.

2. * Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum: Disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur ultra: & pseudo-prophetas, & spiritum inmundum auferam de terra. * *Ezech. 30. 13.*

3. Et erit, cum prophetaverit quispiam ultra, dicent ei pater ejus, & mater ejus, qui genuerunt eum: Non vives: quia mendacium locutus es in nomine Domini. Et configent eum pater ejus, & mater ejus, genitores ejus, cum prophetaverit.

4. Et erit: In die illa confundentur prophætæ, unusquisque ex visione sua cum prophetaverit: nec operientur pallio saccino; ut mentiantur:

5. Sed dicet: Non sum propheta, homo agricola ego sum: quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia inea.

6. Et dicetur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicet: His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me.

7. Franea suscitare super pastorem meum, & super virum coherentem mihi, dicit Dominus exercituum: * percutite pastorem, & dispergentur oves: & convertam manum meam ad parvulos. * *Matth. 26. 31. Marc. 14. 27.*

8. Et erunt in omni terra, dicit Dominus: partes duæ in ea dispergentur, & deficient: & tertia pars relinquetur in ea.

9. Et ducant tertiam partem per ignem, & uram eos sicut uritur argentum: & probabo eos sicut probatur aurum. Ipse vocabit nomen meum, & ego exaudiam eum. Dicam: Populus meus es; & ipse dicet: Dominus Deus meus.

CAPUT XIV.

Postquam Jerusalem passæ fuisse captivitatem aliasque afflictiones à gentibus, erit dies nota Domino, cum exibunt aquæ vivæ de Jerusalem: & filii Israel revertentur, habitaturi securi in Jerusalem percutietque Dominus plagas gentes, quæ pugnaverunt adversus Jerusalem, & harum reliquæ ascendent ut adorent Dominum in Jerusalem: sanctumque erit quod est super frænum equi.

1. **E**Cce venient dies Domini, & dividetur terra spolia tua in medio tui.

2. Et congregabo omnes gentes ad Jerusalem in prælium, & capietur civitas, & vastabuntur domus, & mulieres violabuntur: & egredietur media pars civitatis in captivitatem, & reliquum populi non auferetur ex urbe.

3. Et egredietur Dominus, & præliabitur contra gentes illas, sicut præliatus est in die certaminis.

4. Et stantibus pedes ejus in die illa super montem Olivarum, qui est contra Jerusalem ad Orientem: & scindetur mons Olivarum ex media parte sui ad Orientem, & ad Occidentem prærupto grandi valde, & separabitur medium montis ad Aquilonem, & medium ejus ad Meridiem.

5. Et fugietur ad vallem montium eorum, quoniam conjungetur vallis montium usque ad proximum: & rugietis * sicut rugitis à racle

terræmotus in diebus Ozîæ regis Iuda: & veniet Dominus Deus meus, omnesque sancti cum eo. * *Amos* I. 1.

6. Et erit in die illa: Non erit lux, sed frigus & gelu.

7. Et erit dies una, quæ nota est Domino, non dies neque nox: & in tempore vesperti erit lux.

8. Et erit in die illa: Exibunt aquæ vivæ de Ierusalem: medium earum ad mare Orientale, & medium earum ad mare novissimum: in æstate & in hieme erunt.

9. Et erit Dominus Rex super omnem terram: in die illa erit Dominus unus, & erit nomen ejus unum.

10. Et revertetur omnis terra usque ad desertum, de colle Remmon ad Austrum Ierusalem: & exaltabitur, & habitabit in loco suo à porta Benjamin usque ad locum portæ prioris, & usque ad portam angularum: & à turre Hananeel usque ad torcularia regis.

11. Et habitabunt in ea, & anathema non erit amplius: sed sedebit Ierusalem secura.

12. Et hæc erit plaga, qua percutiet Dominus omnes gentes, quæ pugnaverunt adversus Ierusalem: Tabescet caro uniuscujusque stantis super pedes suos, & oculi ejus contabescunt in foraminibus suis, & lingua eorum contabescit in ore suo.

13. In die illa erit tumultus Domini magnus in eis: & apprehendet vir manum proximi sui, & conseretur manus ejus super manum proximi sui.

14. Sed & Iudas pugnabit adversus Ierusalem: & congregabuntur divitæ omnium gentium in circuitu, aurum, & argentum, & vestes multæ satis.

15. Et sic erit ruina equi, & muli, & camel, & asini, & omnium jumentorum, quæ fuerint in castris illis, sicut iura hæc.

16. Et omnes, qui reliqui fuerint de universis gentibus, quæ venerunt contra Ierusalem, ascendent ab anno in annum, ut adorent Regem, Dominum exercituum, & celebrent festivitatem tabernaculorum.

17. Et erit: Qui non ascenderit de familiis terræ ad Ierusalem, ut adoret Regem, Dominum exercituum, non erit super eos imber.

18. Quod & si familia Ægypti non ascenderit, & non venerit: nec super eos erit, sed erit ruina, qua percutiet Dominus omnes gentes, quæ non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.

19. Hoc erit peccatum Ægypti, & hoc peccatum omnium gentium, quæ non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.

20. In die illa erit quod super frenum equi est, sanguis Domini: & erunt lebetes in domo Domini quasi phialæ coram altari.

21. Et erit omnis lebes in Ierusalem: & in Iuda sanctificatus Domino exercituum: & venient omnes immolantes, & sumunt ex eis, & coquant in eis. & non erit mercator ultra in domo Domini exercituum in die illo.

PROPHETIA MALACHIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Prophetia Malachia ad Israel, quem Dominus arguit ingratiitudinis, quod non agnoverat se in Iacob, unde deprecatur, dilectum, rejecto Esau cum populo suo: idcirco conquestum se ab Israel non honorari, neque timeri, quodque sacerdotes despiciant nomen Domini, quorum re-

jicit sacrificia, gratiam habens oblationum mundam quæ in omni loco ei offertur.

1. **O**Nus verbi Domini ad Israel in manu Malachia.

2. Dilexi vos, dicit Dominus, & dixistis: In quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esau Iacob, dicit Dominus, & dilexi Iacob,

* *Rom.* 9. 13.

3. Esau autem odio habui: & posui montes ejus in solitudinem, & hereditatem ejus in dracones deserti.

4. Quod si dixerit Idumæa: Destructi sumus, sed revertentes ædificabimus quæ destructa sunt. Hæc dicit Dominus exercituum: Isti ædificabunt, & ego destruiam. & vocabuntur termini impietatis, & populus, cui natus est Dominus usque in æternum.

5. Et oculi vestri videbunt: & vos dicetis. Magnificetur Dominus super terminum Israel.

6. Filius honorat patrem, & servus dominum suum: si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus: & si Dominus ego sum, ubi est timor meus, dicit Dominus exercituum? ad vos, ò sacerdotes, qui despiciatis nomen meum, & dixistis: In quo despeximus nomen tuum?

7. Offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis: In quo pollutus te? in eo quod dicitis: Mensa Domini despecta est.

8. Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est? & si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est? offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum.

9. Et nunc deprecamini vultum Dei ut misereatur vestri (de manu enim vestra factum est hoc) si quomodo suscipiat facies vestias, dicit Dominus exercituum.

10. Quis est in vobis, qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito? non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & immus non suscipiam de manu vestra.

11. * Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.

* *Psal.* 112. 3.

12. Et vos polluistis illud in eo, quod dicitis: Mensa Domini contaminata est. & quod superponitur, contemptibile est cum igne, qui illud devorat.

13. Et dixistis: Ecce de labore, & exufflatis illud, dicit Dominus exercituum, & intulistis de rapinis claudum, & languidum, & intulistis manus: nunquid suscipiam illud de manu vestra, dicit Dominus?

14. Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile Domino quia rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in gentibus.

CAPUT II.

Comminatur Dominus se maledicturum benedictionibus sacerdotum, nisi recipiant: ipsius enim legem contemnunt, irritum facientes pactum Levi, qui hic laudatur transgressus est & Iuda ducens alienigenas, quapropter non respiciet decemque Dominus ad sacrificium eorum: de uxore diligenda, seu dimittenda: laborare fecerunt Dominum in sermonibus suis.

1. **E**T nunc ad vos mandatum hoc, ò sacerdotes.

2. * Si nolueritis audire; & si nolueritis ponere super cor ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum: mittam in vos egestatem, & maledicam benedictionibus vestris, & maledicam illis: quoniam non posuistis super cor. * *Lev. 26. 14.*

Deut. 28. 15.

3. Ecce ego projiciam vobis brachium, & dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatum vestraum, & assumet vos secum.

4. Et scietis quia misi ad vos mandatum istud, ut esset pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercituum.

5. Pactum meum fuit cum eo vitæ & pacis: & dedi ei timorem, & timuit me, & à facie nominis mei pavebat.

6. Lex veritatis fuit in ore ejus, & iniquitas non est inventa in labiis ejus: in pace, & in æquitate ambulavit mecum, & multos avertit ab iniquitate.

7. Labia enim sacerdotis custodient scientiam, & legem requirunt ex ore ejus: quia angelus Domini exercituum est.

8. Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege: irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum.

9. Propter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis, sicut non servastis vias meas, & accepistis faciem in lege.

10. * Numquid non pater unus omnium nostrum? numquid non Deus unus creavit nos? quare ergo despicit unusquisque nostrum fratrem suum, violans pactum patrum nostrorum? * *Matth. 23. 9. Ephes. 4. 6.*

11. Transgressus est Iuda, & abominatio facta est in Israel, & in Ierusalem: quia contaminavit Iudas sanctificationem Domini, quam dilexit, & habuit filiam dei alieni.

12. Disperdet Dominus virum, qui fecerit hoc, magistrum, & discipulum de tabernaculis Iacob, & offendentem munus Domini exercituum.

13. Et hoc rursum fecistis, operiebatis lacryinis altare Domini, fletu, & mygita, ita ut non respiciam ultra ad sacrificium, nec accipiam placabile quid de manu vestra.

14. Et dixistis: Quam ob causam? quia Dominus testificatus est inter te, & uxorem pubertatis tuæ, quam tu despexisti: & hæc particeps tua, & uxor fœderis tui.

15. Nonne unus fecit, & residuum spiritus ejus est? Et quid unus quærit, nisi semen Dei? Custodite ergo spiritum vestrum, & uxorem adolescentem tuam noli despiciere.

16. Cum odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Israel: operiet autem iniquitas vestimentum ejus, dicit Dominus exercituum custodite spiritum vestrum, & nolite despiciere.

17. Laborate fecistis Dominum in sermonibus vestris, & dixistis: In quo eum fecimus laborare? In eo quod dicitis: Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, & tales ei placent, aut certe ubi est Deus iudici?

CAPUT III.

De præcursore Christi, & hujus adventu, ac futuro iudicio: qui purgatis filiis Levi gratum habebit sacrificium Iudæ, & Ierusalem: comminatur sceleratis gravem ultionem, quos tamen ad se revocat, plurima bona conversis promittens, conqueritur de ingratitude filiorum Israel, & quod ipsi in decimis suis confiant, quodque dicant Deo non esse curæ

suos cultores, cujus contrarium tandem experientur.

1. Ecce ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. * Et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quaeritis, & angelus testamenti, quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercituum: * *Matth. 11. 10. Marc. 1. 2. Luc. 1. 17. & 7. 27.*

2. & quis poterit cogitare diem adventus ejus, & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis confians, & quas herba fulionum.

3. & sedebit confians, & emundans argentum, & purgabit filios Levi, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in justitia.

4. Et placebit Domino sacrificium Iudæ, & Ierusalem sicut dies sæculi, & sicut anni antiqui.

5. Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis, & adulteris, & perjuris, & qui calumniantur mercedem mercenarii, viduas, & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timeverunt me, dicit Dominus exercituum.

6. Ego enim Dominus, & non mutator: & vos filii Iacob non estis consumpti.

7. A diebus enim patrum vestrorum recessistis à legitimis meis, & non custodistis. * Revertimini ad me, & revertar ad vos, dicit Dominus exercituum. Et dixistis: In quo revertemur? * *Zach. 1. 3.*

8. Si affiget homo Deum, quia vos configitis me? Et dixistis: In quo confingimus te? In decimis & in primitiis.

9. Et in penuria vos maledicti estis, & me vos configitis gens tota.

10. Inferte omnem decimam in horreum, & sit cibus in domo mei, & probate me super hoc, dicit Dominus: si non aperuerio vobis cataractas cæli, & effudo vobis benedictionem usque ad abundantiam.

11. & increpabo pro vobis devorantem, & non corruptet fructum terræ vestræ: nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum.

12. Et beatos vos dicent omnes Gentes: eritis enim vos terra desiderabilis, dicit Dominus exercituum.

13. Invaluerunt super me verba vestra dicit Dominus.

14. * Et dixistis: Quid locuti sumus contra te? Dixistis: Vanus est, qui servit Deo: & quod emolumentum quia custodiunt præcepta ejus, & quia ambulavimus tristes coram Domino exercituum? * *Tob. 2. 22. Job. 21. 15.*

15. ergo nunc beatos dicimus arrogantes: siquidem dedicati sunt facientes impietatem, & tentaverunt Deum, & salvi facti sunt.

16. Tunc locuti sunt timentes Dominum, unusquisque cum proximo suo: Et attendit Dominus, & audivit, & scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Dominum, & cogitantibus nomen eius.

17. Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die, qua ego facio, in peculium: & paucim eis, sicut paucit vir filio suo servienti sibi.

18. Et convertimini, & videbitis quid sit inter justum, & impium: & inter servientem Deo, & non servientem ei.

CAPUT IV.

Dies Domini inflammabit omnes facientes impietatem, evulsis ipsorum radice: orietur sol iustitie Domini timentibus, qui calcabunt impios: jubet reminisci legis Moysi: Elias antequam veniat dies Domini mittendus predicatur, qui convertat cor patrum ad filios.

1. **E**cce enim dies venit succensa quasi caminus; & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem, & germen.

2. * Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & sanitas in pennis ejus: & egrediemini, & salietis sicut vituli de armento. * *Luc. 1. 78.*

3. Et calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum in die, qua ego facio, dicit Dominus exercituum.

4. * Mementote legis Moysi s. rvi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israel præcepta, & judicia. * *Exod. 20. Deut. 4. 5. & 6.*

5. * Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. * *Matth. 17. 10. Marc. 9. 10. Luc. 1. 17.*

6. Et convertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: ne forte veniam, & percutiam terram anathemate.

LIBER PRIMUS

MACHABÆORUM.

CAPUT PRIMUM.

Mortuo Alexandro Magno, qui Darium percusserrat, successit tandem in Græcia Antiochus illustris: sub quo sulevati quidam ex filiis Israel profanarunt Jerusalem: Antiochus autem, decessit Ptolemæo rege Ægypti, invasit Jerusalem: & ablatis omnibus vasis templi ac thesauris, fecit eadem magnam, unde ortus est inanis plangens. similis fecit & princeps tributorum ab eo missus, incensa Jerusalem, plurimisque in captivitatem duçis Antiochus leges idololatricæ Judæis statuit, ablatis cunctis divini cultus ceremoniis, & adificato idolo desolationis, rentientes miserè tractans: cujus edicta plurimi impij recuti sunt, piii verò respuerunt, mortem potius subire parati.

1. **E**T factum est, postquam percussit Alexander Philippus Macedo, qui primus regnavit in Græcia, egressus de terra Cæthim, Darium regem Persarum, & Medorum:

2. constituit prælia multa, & obtinuit omnium munitiones, & interfecit reges terræ,

3. & pertransiit usque ad fines terræ, & accepit spolia multitudinis Gentium: & siluit terra in conspectu ejus.

4. Et congregavit virtutem, & exercitum fortem nimis: & exaltatum est, & elevatum cor ejus:

5. & obtinuit regiones gentium, & tyrannos: & facti sunt illi in tributum,

6. Et post hæc cecidit in lectum, & cognovit quia moreretur.

7. Et vocavit pueros suos nobiles, qui se-

cum erant nutriti à juventute: & divisit illis regnum suum, cum adhuc viveret,

8. Et regnavit Alexander annis duodecim, & mortuus est.

9. Et obtinuerunt pueri ejus regnum, unusquisque in loco suo:

10. & imposuerunt omnes sibi diademata post mortem eius, & filii eorum post eos annis multis, & multiplicata sunt mala in terra.

11. Et exiit ex eis radix peccatrix, Antiochus illustris, filius Antiochi regis, qui vœrat Romæ obses: & regnavit in anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum.

12. In diebus illis exierunt ex Israel filii iniqui, & suaserunt multis, dicentes Eamus, & disponamus testamentum cum gentibus, quæ circa nos sunt: quia ex quo recessimus ab eis, invenerunt nos multa mala.

13. Et bonus visus est sermo in oculis eorum.

14. Et destinaverunt aliqui de populo, & abierunt ad regem: & dedit illis potestatem ut facerent iustitiam Gentium.

15. Et edificaverunt gymnasium in Ierosolymis secundum leges Nationum:

16. & fecerunt sibi præputia, & recesserunt à testamento sancto, & juncti sunt Nationibus, & venundati sunt ut facerent inipiam.

17. Et paratum est regnum in conspectu Antiochi, & caput regnare in terra Ægypti ut repararet super duo regna.

18. Et intravit in Ægyptum in multitudine gravi, in curribus, & elephantis, & equitibus, & copiosa navium multitudine:

19. & constituit bellum adversus Ptolemæum regem Ægypti, & veritus est Ptolemæus à facie ejus, & fugit, & ceciderunt vulnerati multi.

20. Et comprehendit civitates munitas in terra Ægypti: & accepit spolia terræ Ægypti.

21. Et convertit Antiochus, postquam percussit Ægyptum in centesimo & quadringesimo tertio anno: & ascendit ad Israel.

22. & ascendit Ierosolimam in multitudinem gravi.

23. Et intravit in sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & universa vasa ejus, & mensam propositionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & velum, & coronas, & ornamentum aureum, quod in facie templi erat: & comminuit omnia.

24. Et accepit argentum, & aurum, & vasa concupiscibilia, & accepit thesauros occultos, quos invenit: & sublatis omnibus abiit in terram suam.

25. Et fecit credem hominum, & locutus est in superbia magna.

26. Et factus est plangens magnus in Israel, & in omni loco eorum:

27. & ingemuerunt principes, & seniores: virgines, & juvenes infirmati sunt: & speciositas mulierum immutata est,

28. Omnis maritus sumpsit lamentum: & quæ sedebant in thoro maritali, lugebant:

29. & commota est terra super habitantes in ea, & universa domus Iacob induit confusionem.

30. Et post duos annos dierum misit rex principem tributorum in civitates Iuda, & venit Ierosolimam cum turba magna.

91. Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo: & crederunt ei.

92. Et iruit super civitatem repente, & percussit eam plaga magna, & perdidit populum multum ex Israel.

93. Et accepit spolia civitatis: & succendit eam igni, & destruxit domos ejus, & muros ejus in circuitu.

94. & captivas duxerunt mulieres: & natos, & pecora possederunt.

95. Et ædificaverunt civitatem David muro magno, & firmo, & turribus firmis, & facta est illis in arcem:

96. & posuerunt illic gentem peccatricam viros iniquos, & convulnerunt in ea, & posuerunt arma, & escas, & congregaverunt spolia Ierusalem:

97. & reposerunt illic: & facti sunt in laqueum magnum.

98. Et factum est hoc ad insidias sanctificationi, & in diribolum malum in Israel.

99. & eluderunt sanguinem innocentem per circuitum sancificationis, & contaminaverunt sancificationem.

100. Et fuerunt habitatores Ierusalem propter eos, & facta est habitatio exterorum, & facta est extra semini suo, & nati ejus reliquerunt eam.

101. Sanctificatio ejus desolata est sicut solitudo, & dies testis ejus conversi sunt in luctum, sabbata ejus in opprobrium, honores ejus in nihilum. *Iob. 2. v. Amos 8. 10.*

102. Secundum gloriam ejus multuplicata est ignominia ejus: & suavitatis ejus conversa est in luctum.

103. Et scripsit rex Antiochus omni regno suo ut esset omnis populus, unus: & relinqueret unusquisque legem suam.

104. Et consenserunt omnes Gentes secundum verbum regis Antiochi:

105. & multi ex Israel consenserunt servituti ejus, & sacrificaverunt idolis, & conquinaverunt sabbatum.

106. Et misit rex libros per manus nuntiorum in Ierusalem, & in omnes civitates Iuda: ut sequerentur leges Gentium terrarum,

107. & prohiberent holocausta, & sacrificia, & placationes fieri in templo Dei.

108. & prohiberent celebrari sabbatum, & dies solennes:

109. & jussit conquinari sancta, & sanctum populum Israel.

110. Et jussit ædificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia,

111. & relinquere filios suos incircumcisos, & conquinari animas eorum in omnibus mundis, & abominatibus, ita ut obliviscerentur legem, & immutarent omnes justificationes Dei.

112. Et quicumque non fecissent secundum verbum regis Antiochi, morerentur.

113. Secundum omnia verba hæc scripsit omni regno suo: & præposuit principes populo, qui hæc fieri cogerent.

114. Et jusserunt civitatibus Iuda sacrificare.

115. Et congregati sunt multi de populo ad eos, qui dereliquerant legem Domini, & fecerunt mala super terram:

116. & effugaverunt populum Israel in abditis, & in absconditis fugitivorum locis.

117. Die quintadecima mensis Casleu, quæ nōto & quadragesimo & centesimo anno ædificavit rex Antiochus abominandum idolum

desolationis super altare Dei, & per universas civitates Iuda in circuitu ædificaverunt aras:

118. & ante januas domorum, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant:

119. & libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos:

120. & apud quemcumque inveniebantur libri testamenti Domini, & quicumque observabatur legem Domini, secundum edictum regis cruciabant eum.

121. In virtute sua faciebant hæc populo Israel, qui inveniebatur in omnimense & mense in civitatibus.

122. Et quinta & vigesima die mensis sacrificabant super aram, quæ erat contra altare.

123. * Et mulieres, quæ circumcidebant filios suos, cruciabantur secundum iussum regis Antiochi, *2. Mach. 6. 10.*

124. & suspendebant pueros à cervicibus per universas domos eorum: & eos, qui circumcidebant illos, cruciabant.

125. Et multi de populo Israel desinierunt apud se, ut non manducarent immunda: & elegerunt magis mori, quam cibis conquinari immundis:

126. & noluerunt infringere legem Dei sanctam, & cruciati sunt:

127. & facta est ira magna super populum valde.

CAPUT II.

Mathathias cum filius luget afflictionem civitatis, & sanctorum profanationem: ostenditque signis militum, respondet his qui à rege missi erant, nec se nec cognationem suam impio decreto obtemperaturos: occisique idololatra Iudæo & regis ministro, fugit cum filijs in montes: plerumque nolentes obtemperare cruciabantur, cum nolent sabbato inimici resistere. Mathathias collecto piorum exercitu, revocat Dei cultum, destruxit idololatram, & oque Antiochi presidio: & mortuus hostiatur filios, ut patrum exemplo semper tuerentur legem Domini, dant Simonem filium suum in consolatorem, & Iudam in militia principem.

1. IN diebus illis surrexit Mathathias filius Iohannis, filii Simeonis, sacerdos ex filijs Ioharib ab Ierusalem, & consedit in monte Modin:

2. & habebat filios quinque, Iohannem, qui cognominabatur Gaddis.

3. & Simonem, qui cognominabatur, Thasi:

4. & Iudam, qui vocabatur Machabæus:

5. & Eleazarum, qui cognominabatur Abaron: & Ionatham, qui cognominabatur Apphus.

6. hi viderunt mala, quæ fiebant in populo Iuda, & in Ierusalem:

7. Et dixit Mathathias: Væ mihi, ut quid natus sum videre contritionem populi mei, & contritionem civitatis sanctæ, & sedere illic, cum datur in manibus inimicorum?

8. Sancta in manu extraneorum facta sunt: templum ejus sicut homo ignobilis.

9. Vasa gloriæ ejus captiva abducta sunt: cruciati sunt senes ejus in plateis, & juvenes ejus ceciderunt in gladio inimicorum.

10. Quæ gens non hæreditavit regnum ejus, & non obtinuit spolia ejus?

11. Omnis compositio ejus ablata est. Quæ erat libera, facta est ancilla.

12. Et ecce sancta nostra, & pulchritudo nostra, & claritas nostra desolata est, & coinquinaverunt ea Gentes,

13. Quid ergo nobis adhuc vivere?

14. Et scidit vestimenta sua Mathathias, & filii ejus: & operuerunt se ciliciis, & planxerunt valde.

15. Et venerunt illuc qui missi erant à rege Antiocho, ut cogerent eos, qui confugerant in civitatem Modin, immolare, & accendere thura, & à lege Dei discedere.

16. Et multi de populo israel consentientes accesserunt ad eos: sed Mathathias, & filii ejus constanter steterunt.

17. Et respondentes qui missi erant ab Antiocho, dixerunt Mathathie: Princeps & clarissimus, & magnus es in hac civitate, & ornatus illis, & fratribus.

18. Ergo accede prior, & fac iussum regis, sicut fecerunt omnes Gentes, & viri Iuda, & qui remanserunt in Ierusalem & eris tu, & filii tui inter amicos regis, & amplificatus auro, & argento, & muneribus multis.

19. Et respondit Mathathias, & dixit magna voce: Et si omnes Gentes regi Antiocho obediunt, ut discedat unusquisque à servitute legis patrum suorum, & consentiat mandatis ejus.

20. ego, & filii mei: & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum.

21. propitius sit nobis Deus: non est nobis utile relinquere legem, & iustitias Dei.

22. non audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus transgredientes legis nostrae mandata, ut eamus altera via.

23. Et ut cessavit loqui verba hæc, accessit quidam ludæus in omnium oculis sacrificare idolis super aram in civitate Modin, secundum iussum regis:

24. & vidit Mathathias, & doluit, & contramuerunt ienes ejus, & accensus est furor ejus secundum iudicium legis, & ipsiens cruciavit eum super aram:

25. sed virum, quem rex Antiochus miserat, qui cogeat immolare, occidit in ipso tempore, & aram destruxit.

26. & zelatus est legem, * sicut fecit Phinees Zamri filio Saloni. * Num. 25, 13.

27. Et exclamavit Mathathias voce magna in civitate, dicens: Omnis, qui zelum habet legis statuens testamentum, exeat post me.

28. Et fugit ipse, & filii ejus in montes, & reliquerunt quæcumque habebant in civitate.

29. Tunc descenderunt multi quærentes iudicium, & iustitiam, in desertum:

30. & sederunt ibi ipsi, & filii eorum, & mulieres eorum, & pecora eorum: quoniam inundaverunt super eos mala.

31. Et renuntiatum est viris regis, & exercitui, qui erat in Ierusalem civitate David quoniam discessissent viri quidam, qui dissipaverunt mandatum regis in loca occulta in deserto, & abissent post illos multi.

32. Et statim perrexerunt ad eos, & constituerunt adversus eos prælium in die sabbatorum.

33. & dixerunt ad eos: Resistitis & nunc adhuc: exite, & facite secundum verbum regis Antiochi, & vivetis.

34. Et dixerunt. Non exhibimus, neque faciemus verbum regis, ut polluamus diem sabbatorum.

35. Et concitaverunt adversus eos prælium.

36. Et non responderunt eis, nec lapidem miserunt in eos, nec oppilaverunt loca occulta.

37. dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostra: & testes erunt super nos cælum, & terra, quod iniuste perditis nos.

38. & intulerunt illis bellum sabbatis: & mortui sunt ipsi, & uxores eorum, & filii eorum, & pecora eorum usque ad mille animas hominum.

39. Et cognovit Mathathias, & amici ejus, & luctum habuerunt super eos valde.

40. Et dixit vir proximo suo: Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, & non pugnaverimus adversus gentes pro animabus nostris, & justificationibus nostris. nunc citius disperdent nos à terra.

41. Et cogitaverunt in die illa, dicentes: Omnis homo, quicumque venerit ad nos in bello die sabbatorum, pugnemus adversus eum: & non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis.

42. Tunc congregata est ad eos synagoga Assideorum fortis viribus ex Israel, omnis voluntarius in lege:

43. & omnes, qui fugiebant à malis, additi sunt ad eos, & facti sunt illis ad firmamentum.

44. Et collegerunt exercitum, & percusserunt peccatores in ira sua, & viros iniquos in indignatione sua: & ceteri fugerunt ad nationes, ut evaderent.

45. Et circumcivit Mathathias, & amici ejus, & destruxerunt aras:

46. & circumcidunt pueros incircumcisos quotquot invenerunt in finibus Israel: & in fortitudine.

47. Et persecuti sunt filios superbiæ, & prosperatum est opus in manibus eorum:

48. & obtinuerunt legem de manibus gentium, & de manibus regum: & non dederunt coinu peccatori.

49. Et appropinquaverunt dies Mathathie moriendi, & dixit hiis suis: Nunc confortata est superbiæ, & castigatio, & tempus eversionis, & ira indignationis;

50. Nunc ergo, o filii, æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento patrum vestrorum,

51. & mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus suis & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum.

52. * Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, & reputatum est ei ad iustitiam?

* Gen. 22, 2.

53. * Ioseph in tempore angustie sue custodivit mandatum, & factus est dominus Ægypti.

* Gen. 41, 40.

54. * Phinees pater noster; zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotii æterni.

* Num. 25, 13. Eccli. 45, 28.

55. * Iesus dum implevit verbum, factus est dux in Israel. * Jos. 1, 2.

56. * Caleb dum testificatus in ecclesia, accepit hereditatem. * Num. 14, 6. Jos. 14, 14.

57. * David in sua misericordia constitutus est sedem regni in sæcula,

* 2. Reg. 2, 4.

58. * Elias, dum zelat zelum legis. receptus est in cælum. * 4. Reg. 2, 11.

59. * Ananias & Azarias & Misael credentes, liberati sunt de flamma.

* Dan. 3, 50.

60. * Daniel in sua simplicitate liberatus est

de

de ore leonum.

* Dan. 6. 22.

61. Et ita cogitate per generationem, & generationem: quia omnes qui sperant in eum, non iniruntur.

62. Et à verbis viri peccatoris ne timueritis: quia gloria ejus stercus, & vermis est:

63. hodie extollitur, & cras non invenietur: quia conversus est in terram suam, & cogitatio ejus perijt.

64. Vos ergo filii confortamini, & viriliter agite in lege: quia in ipsa gloriosi eritis.

65. Et ecce Simon frater vester, scio quòd vir consilii est: ipsum audite semper, & ipse erit vobis pater.

66. Et Iudas Machabæus fortis viribus à juventute sua, sit vobis princeps militiæ, & ipseaget bellum populi.

67. Et adducetis ad vos omnes factores legis: & vindicatis vindictam populi vestri.

68. Retribuite retributionem Gentibus, & intendite in præceptum legis.

69. Et benedixit eos, & appositus est ad patres suos.

70. Et defunctus est anno centesimo & quadagesimo sexto: & sepultus est à filiis suis in sepulchris patrum suorum in Modin, & planxerunt eum omnis Israel planctu magno.

CAPUT III.

Iudas Machabæus dux exercitus prædicatur: qui perambulans civitates Iudæ, trucidabat omnes impios: & occiso duce Apollonio, ejusque exercitu disperso, vixit cum paucis potentissimum Syriæ exercitum una cum duce Serone: iratus autem ob hoc rex Antiochus, profectus in Persidem constituit Lysiam vice-regem, dato belli in Iudeos apparatu, qui misit contra terram Iudæ Gorgiam cum exercitu: Iudas autem & sui at bellum se parant, maxime operibus penitentia, & oratione ad Deum.

1. **E**T surrexit Iudas, qui vocabatur Machabæus filius ejus pro eo:

2. & adjuvabant eum omnes fratres ejus: & universi, qui se conjunxerant patri ejus, & præliabantur prælium Israël cum Ieremia.

3. Et dilatavit gloriam populo suo, & induxit se lorica sicut gigas, & succinxit se arma bellica sua in præliis, & protegebat castra gladio suo.

4. Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis rugiens in venatione.

5. Et persecutus est iniquos perscrutans eos: & qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis:

6. & repulsi sunt inimici ejus præ timore ejus, & omnes operarii iniquitatis conturbati sunt: & directa est salus in manu ejus.

7. Et exacerbat reges multos, & lætificabat Jacob in operibus suis, & in sæculum in memoria ejus in benedictione.

8. Et perambulavit civitates Iudæ, & perdidit impios ex eis, & avertit iram ab Israël.

9. Et nominatus est usque ad novissimum terræ, & congregavit pereuntes.

10. Et congregavit Apollonium Gentes, & à Samaria virtutem multam & magnam ad bellandum contra Israël.

11. Et cognovit Iudas, & exiit obviam illi: & percussit, & occidit illum: & ceciderunt vulnerati multi, & reliqui fugerunt.

12. & accepit spolia eorum: & gladium Apollonii abstulit Iudas, & erat pugnans in eo omnibus diebus.

13. Et audivit Seron princeps exercitus Syriæ, quòd congregavit Iudas congregationem fideliem, & ecclesiam secum,

14. & ait. Faciam mihi nomen, & glorificabor in regno, & debellabo Iudam, & eos, qui cum ipso sunt, qui spernebant verbum regis.

15. Et præparavit se: & ascenderunt cum eo castra impiorum fortes auxilium, & facerent vindictam in filios israel.

16. Et appropinquaverunt usque ad Bethoron: & exiit Iudas obviam illi cum paucis.

17. Ut autem viderunt exercitum venientem sibi obvium, dixerunt Iudæ. Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam, & tam fortem, & nos satigati sumus jejuniis hodie?

18. Et ait Iudas: Facile est concludi multos in manus paucorum: & non est differentia in conspectu Dei cæli loierare in multis, & in paucis.

19. quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est.

20. Ipsi veniunt ad nos in multitudine contumaci, & superbia ut disperdant nos, & uxores nostras, & filios nostros, & ut spoliarent nos.

21. nos verò pugnabimus pro animabus nostris, & legibus nostris.

22. & ipse Dominus conteret eos ante faciem nostram: vos autem ne timueritis eos.

23. Ut cessavit autem loqui, insiluit in eos subito, & contritus est Seron, & exercitus ejus in conspectu ipsius:

24. & persecutus est eum in descensu Bethoron usque in campum, & ceciderunt ex eis octingenti viri, reliqui autem ruerunt in terram Philistinum.

25. Et cecidit timor Iudæ, ac fratrum ejus, & formido super omnes gentes in circuitu eorum.

26. & pervenit ad regem nomen ejus, & de præliis Iudæ narrabant omnes gentes.

27. Ut audivit autem rex Antiochus sermones istos, iratus est animo: & misit, & congregavit exercitum universi regni sui, castra fortia valde:

28. & aperuit ærarium suum, & dedit stipendia exercitui in annum, & mandavit illis ut essent parati ad omnia.

29. Et vidit quod deiecit pecunia de thesauris suis, & tributa regionis modica propter dissensionem, & plagam, quam rexit in terra, ut tolleret legitima, quæ erant à primis diebus.

30. & timuit ne non haberet ut semel & bis, in sumptus & donaria, quæ dederat ante larga manu: & abundaverat super reges, qui ante eum fuerant.

31. Et consternatus erat animo valde, & cogitavit ire in Persidem, & accipere tributa regionum, & congregare argentum multum.

32. Et reliquit Lysiam hominem nobilem de genere regali, super negotia regni, à flumine Euphrate usque ad flumen Egypti:

33. & ut nutrebat Antiochum filium suum, donec rediret.

34. Et tradidit ei medium exercitum, & elephantos: & mandavit ei de omnibus, quæ volebat, & de inhabitantibus Iudæam, & Ierusalem:

35. & ut mitteret ad eos exercitum ad conterendam, & extripandam virtutem israel, &

reliquias Ierusalem, & auferendam memoriam eorum de loco:

30. & ut constitueret habitatores filios alienigenas in omnibus hincis eorum, & sorte distribueret terram eorum.

37. Et rex assumpsit partem exercitus residui, & exiit ab Antiochia civitate regni sui anno cent simo & quadregesimo septimo: & transiit Euphratem nuncius, & perambulabat superiores regiones.

38. Et elegit Lysias Ptolemæum filium Dorymini, & Nicanorem, & Gorgiam, viros potentes ex amicis regis:

39. & misit cum eis quadraginta milia virorum, & septem milia equitum ut venient in terram Iudæ, & disperderent eam secundum verbum regis.

40. Et processerunt cum universa virtute sua, & venerunt, & applicuerunt Emmaum in terra campestri.

41. Et audierunt mercatores regionum nomen eorum & acceperunt argentum, & aurum multum valde, & pueros. & venerunt in castra ut acciperent filios Israel in servos, & additi sunt ad eos exercitus Syriæ, & terræ alienigenarum.

42. Et vidit Iudas, & fratres eius, quia multiplicata sunt mala, & exercitus applicabant ad fines eorum: & cognoverunt verba regis, quæ mandavit populo facere in interitum, & consumptionem.

43. & dixerunt unusquisque ad proximum suum: Briganus dedicationem populi nostri, & pugnemus pro populo nostro, & sanctis nostris.

44. Et congregatus est conventus ut essent parati in prælium. & ut orarent, & peterent misericordiam, & miserationes.

45. Et Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur, & egrederetur de natis eius: & sanctum concubabatur: & filii alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio Gentium: & ablata est voluptas à Iacob, & derecit ibi tibia, & cithara.

46. Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha ante in Israel.

47. Et ieiunaverunt illa die, & induerunt se cilicis, & cinerem imposuerunt capiti suo: & disciderunt vestimenta sua.

48. & expandunt libros legis, de quibus scrutabantur Gentes similitudinem simulachrorum suorum:

49. & attulerunt ornamenta sacerdotalia, & primitias, & decimas: & suscitaverunt Nazareos, qui impleverant dies:

50. & clamaverunt voce magna in cælum, dicentes: Quid faciemus istis, & quo eos ducemus?

51. & sancta tua concubata sunt, & contaminata sunt, & sacerdotes tui facti sunt in luctum, & in humilitatem.

52. Et ecce Nationes convenerunt adversum nos ut nos disperdant: tu scis quæ cogitant in nos.

53. Quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus adjuves nos?

54. Et tubis exclamaverunt voce magna.

55. Et post hæc constituit Iudas duces populi, tribunos, & centuriones, & pentacontarchos, & decuriones.

56. * Et dixit his, qui ædificabant domos, & sponsabant uxores, & plantabant vineas, & formidolosis, ut redirent unusquisque in domum suam secundum legem. * Deut. 20. 5.

Et 6. 7. & Iud. 7. 3.

57. Et moverunt castra, & collocaverunt ad Austrum Emmaum.

58. Et ait Iudas: Accingimini, & estote filii potentes, & estote parati in mane, ut pugnetis adversus Nationes has, quæ convenerunt adversus nos disperdere nos, & sancta nostra:

59. quoniam melius est nos mori in bello, quam videre mala gentis nostræ, & sanctorum.

60. Sicut autem fuerit voluntas in cælo, sic fiat.

CAPUT IV.

Gorgias quatit Iudam, at hic suos hortatus fudit hostes, rursumque Gorgia exercitu fuso colligit spolia, & iterum fusis ad Deum precibus, devincit Lysia exercitum, ac postmodum purificat templo, novum erigit altare, & omnibus, quæ ad Dei cultum requirebantur, præparatis, sacrificiisque oblatis, magna letitia celebrant illius dedicationem diebus octo: statuto etiam hujus dedicationis anno festo ad dies octo.

1. ET assumpsit Gorgias quinque milia virorum, & mille equites electos: & moverunt castra nocte.

2. ut applicarent ad castra Iudæorum, & percuterent eos subito: & filii, qui erant ex arce, erant illis ducis.

3. Et audiit Iudas, & surrexit ipse, & potentes percutere virtutem exercituum regis, qui erant in Emmaum.

4. Adhuc enim dispersus erat exercitus à castris.

5. Et venit Gorgias in castra Iudæ noctu, & neminem invenit, & querebat eos in montibus: quoniam dixit: Iugunt hi à nobis.

6. Et cum dies factus esset, apparuit Iudas in campo cum tribus milibus virorum tantum: qui tegumenta, & gladios non habebant:

7. & viderunt castra Gentium valida, & loricatoris, & equitatus in circuitu eorum, & hi docti ad prælium.

8. Et ait Iudas viris: qui secum erant: Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis.

9. * Mementote qualiter salvi facti sunt patres nostri in mari rubro, cum sequeretur eos Pharaon cum exercitu multo. * Exod. 14. 9.

10. Et nunc clamemus in cælum: & miseretur nostri Dominus, & memor erit testamenti patrum nostrorum, & conteret exercitum istum ante faciem nostram Iodie:

11. & scient omnes gentes quia est qui redimat, & liberet Israel.

12. Et elevaverunt alienigenæ oculos suos, & viderunt eos venientes ex adverso.

13. Et exierunt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi, qui erant cum Iuda:

14. Et congressi sunt: & contrite sunt Gentes, & fugerunt in campum.

15. Novissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persecuti sunt eos usque Gezeron, & usque in campos Idunææ, & Azoti, & Iamniæ, & ceciderunt ex illis usque ad tria milia virorum.

16. Et reversus est Iudas, & exercitus eius, sequens eum.

17. Dixitque ad populum: Non concupiscatis spolia: quia bellum contra nos est.

18. & Gorgias & exercitus eius prope nos in monte: sed state nunc contra inimicos nostros, & expugnat eos, & sumetis postea spolia secuti.

19. Et adhuc loquente Iudæ hæc, ecce ap-

paruit pars quedam prospiciens de monte.

20. Et vidit Gorgias quod in fugam conversi sunt sui, & succenderunt castra: funus enim, qui videbatur, declarabat quod factum est.

21. Quibus illi conspectis timuerunt valde, aspicientes simul & Iudam, & exercitum in campo paratum ad prælium.

22. Et fugerunt omnes in campum alienigenarum.

23. & Iudas reversus est ad spolia castrorum, & acceperunt aurum multum, & argentum, & hyacinthum, & purpuram marinam, & opes magnas.

24. Et conversi, hymnum canebant, & benedicebant Deum in cælum, quoniam bonus est, quoniam in sæculum misericordia eius.

25. Et facta est salus magna in Israël in die illa.

26. Quicumque autem alienigenarum evaserunt, venerunt, & nuntiaverunt Lysæ universa quæ acciderant.

27. Quibus illi auditis consternatus animo deficiebat: quod non qualia voluit, talia contigerunt in Israël, & qualia mandavit rex.

28. Et sequenti anno congregavit Lysias virorum electorum sexaginta milia, & equitum quinque milia, ut debellaret eos.

29. Et venerunt in Iudæam, & castra posuerunt in Berthoron, & occurrit illis Iudas cum decem millibus viris.

30. Et viderunt exercitum fortem, & oravit, & dixit: Benedictus es salvator Israël, qui contrivisti irpetum potentis in manu servi tui David, & tradidisti castra alienigenarum in manu onathæ filii Saul, & armiguri eius * 1. Reg. 17. 50. * 1. Reg. 14. 13.

31. Conclude exercitum istum in manu populi tui Israël, & confundantur in exercitu suo, & equitibus.

32. Da illis formidinem, & tæbescat audaciam virtutis eorum, & commoveantur contritione sua.

33. Deice illos gladio diligentem te: & collaudant te omnes, qui noverunt nomen tuum in hymnis.

34. Et commiserunt prælium: & ceciderunt de exercitu Lysæ quinque milia virorum.

35. Videns autem Lysias fugam suorum, & Iudeorum audaciam, & quod parati sunt aut vivere, aut mori fortiter, abiit Antiochiam, & elegit milites, ut multiplicati rursus venirent in Iudæam.

36. Dixit autem Iudas, & fratres eius: Ecce contriti sunt inimici nostri: ascendamus nunc mundare sancta, & renovare.

37. Et congregatus est omnis exercitus, & ascenderunt in montem Sion.

38. Et viderunt sanctificationem desertam, & altare profanatum, & portas exustas, & in ahis virgulta nata sicut in saltu, vel in montibus, & pastophoria diruta.

39. Et sciderunt vestimenta sua, & planxerunt planctu magno, & imposuerunt cinerem super caput suum.

40. & ceciderunt in faciem super terram, & exclamaverunt tubis signorum, & clamaverunt in cælum.

41. Tunc ordinavit Iudas viros ut pugnarent adversus eos, qui erant in arce, donec emundarent sancta.

42. Et elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei:

43. & mundaverunt sancta, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum.

44. Et cogitavit de altari holocaustorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret.

45. Et incidit illis consilium bonum ut destruerent illud ne forte illis esset in opprobrium, quia contaminaverunt illud Gentes, & demoliti sunt illud.

46. Et reposerunt lapides in monte domus in loco apto, quoadusque veniret propheta, & responderet eis.

47. Et acceperunt lapides integros secundum legem, & ædificaverunt altare novum secundum illud, quod fuit prius:

48. & ædificaverunt sancta, & quæ intra domum erant intrinsecus & ædem, & atria sanctificaverunt.

49. Et fecerunt vasa sancta nova, & intulerunt candelabrum, & altare incensarium, & mensam in templum.

50. Et incensum posuerunt super altare, & accenderunt lucernas, quæ super candelabrum erant, & lucebant in templo.

51. Et posuerunt super mensam panes, & appenderunt vela, & consummaverunt omnia opera, quæ fecerant.

52. Et ante matutinum surrexerunt quinta & vigesima die mensis nomi (hic est mensis Casleu) centesimi quadragesimi octavi anni.

53. & obtulerunt sacrificium secundum legem super altare holocaustorum novum, quod fecerunt.

54. Secundum tempus & secundum diem, in qua contaminaverunt illud gentes, in ipsa renovatum est in cantibus, & citharis, & cinyris, & in cymbalis.

55. Et cecidit omnis populus in faciem, & adoraverunt, & benedixerunt in cælum eum, qui prosperavit eis.

56. Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt holocausta cum lætitia, & sacrificium salutaris, & laudis.

57. Et ornaverunt faciem templi coronis aureis, & scutulis, & d. dicaverunt portas, & pastophoria, & imposuerunt eis ianuas.

58. Et facta est lætitia in populo magna valde, & avium est opprobrium Gentium.

59. & statuit Iudas, & fratres eius, & universa ecclesia Israël ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo à quinta & vigesima die mensis Casleu, cum lætitia & gaudio.

* Ioan. 10. 22.

60. Et ædificaverunt in tempore illo montem Sion, & per circuitum muros altos, & turres firmas, nequid venirent Gentes, & conculcarent eum sicut antea fecerant.

61. Et collocavit illic exercitum, ut servarent eum, & munivit eum ad custodiendam Bethsuram, ut haberet populus munitionem contra faciem Iudææ.

C A P U T V.

Perussit Iudas plurimas Gentes finitimas, obsequiosque Galaaditas, & Galilaeos, ipsæ una cum fratre Simone liberat: & devicto semel atque iterum Timotheo, captivæ civitate Ephron, quæ transitum ipsi præbere solebat, & omni masculo ipsius interempto, tandem integro numero læti revertuntur in montem Sion ad sacrificandum Domino: interea qui reliqui fuerant duces in Ierusalem, dum contra Iudæ præceptum pugnarent adversus Gentes, caduntur. Iudas vero percussit Chebron, & Azotum, subversus ipsarum simulachris.

1. **E**T factum est, ut audirent Gentes in circuitu quia ædificatum est altare, &

& sanctuarium sicut prius, iratæ sunt valde:

2. & cogitabant tollere genus Iacob, qui erant inter eos, & cœperunt occidere de populo, & perscqui.

3. Et debellabat Iudas filios Esau in Idumæa, & eos, qui erant in Acrabathane: quia circumsedebant Israelitas, & percussit eos plaga magna.

4. Et recordatus est malitiam filiorum Bean, qui erant populus in laqueum, & in scandalum, insidiantes ei in via.

5. Et conclusi sunt ab eo in turribus, & applicuit ad eos, & anathematizavit eos, & incendit turres eorum igni cum omnibus, qui in eis erant.

6. Et transiit ad filios Ammon, & invenit manum fortem, & populum copiosum, & Timotheum ducem ipsorum:

7. & commisit cum eis prælia multa, & contriti sunt in conspectu eorum, & percussit eos:

8. & cepit Gazer civitatem, & filias ejus, & reversus est in Iudæam.

9. Et congregatæ sunt gentes, quæ sunt in Galaad adversus Israelitas, qui erant in finibus eorum, ut tollerent eos: & fugerunt in Datheman munitionem.

10. & miserunt litteras ad Iudam, & fratres ejus, dicentes: Congregatæ sunt adversum nos gentes per circuitum, ut nos auferant.

11. & parant venire, & occupare munitionem, in quam confugimus. & Timotheus est dux exercitus eorum.

12. Nunc ergo veni, & eripe nos de manibus eorum, quia cecidit multitudo de nobis.

13. Et omnes fratres nostri, qui erant in locis * Tubin, interfecit sunt. & captivas duxerunt uxores eorum, & natos, & spolia, & peremerunt illic rerè mille viros. * *Judic. i. 3.*

14. Et adhuc epistolæ legebantur, & ecce alii nuntii veneiunt de Galilæa conscissis tunicis: nuntiantes secundum verba hæc.

15. dicentes convenisse adversum se à Ptolemaida, & Tyro, & Sidone. & repleta est omnis Galilæa alienigenis, ut nos consumant.

16. Ut audivit autem Iudas, & populus, sermones istos, convenit ecclesia magna cogitare quid facerent fratribus suis, qui in tribulatione erant, & expugnabantur ab eis.

17. Dixitque Iudas Simoni fratri suo: Elige tibi viros, & vade, & libera fratres tuos in Galilæa ego autem, & frater meus Ionathas ibimus in Galaaditim.

18. Et reliquit Iosephum filium Zachariæ, & Azariam duces populi cum residuo exercitu in Iudæa ad custodiam.

19. & præcepit illis, dicens: Præstote populo huic: & nolite bellum committere adversum gentes, donec revertamur.

20. Et partiti sunt Simoni viri tria millia, ut iret in Galilæam: Iudæ autem octo millia in Galaaditim.

21. Et abiit Simon in Galilæam, & commisit prælia multa cum gentibus: & contritæ sunt gentes à facie ejus, & persecutus est eos usque ad portum.

22. Ptolemaidis: & ceciderunt de gentibus ferè tria millia virorum, & accepit spolia eorum,

23. & assumpsit eos, qui erant in Galilæa, & in Arbatis cum uxoriis, & natis, & omnibus, quæ erant illas, & adduxit in Iudæam cum lætitia magna.

24. Et Iudas Machabæus, & Ionathas fra-

ter ejus transierunt Iordanem, & abierunt viam trium dierum per desertum.

25. Et occurrerunt eis Nabuthæi, & suscepti sunt eos pacifice, & narraverunt eis omnia, quæ acciderant fratribus eorum in Galaaditide,

26. & quia multi ex eis comprehensi, sunt in Barasa, & Bosor, & in Alunis, & in Casphoi, & Mageth, & Carnaim: hæc omnes civitates munitæ, & magnæ.

27. Sed & in ceteris civitatibus Galaaditidis tenuerunt comprehensi, & in ciastinum constituerunt admovec exercitum civitatibus his, & comprehenderunt, & tollere eos in una die.

28. Et convertit Iudas, & exercitus ejus, viam in desertum Bosor repente, & occupavit civitatem: & occidit omnem masculum in ore gladii, & accepit omnia spolia eorum, & succendit eam igni.

29. Et surrexerunt inde nocte, & ibant usque ad munitionem.

30. Et factum est diluculo, cum elevassent oculos suos, ecce populus multus, cujus non erat numerus, portantes scalas & machinas ut comprehenderent munitionem, & expugnarent eos.

31. Et vidit Iudas quia cepit bellum, & clamor belli ascendit ad caelum sicut tuba, & clamor magnus de civitate.

32. & dixit exercitui suo: Pugnate hodie pro fratribus vestris.

33. Et venit tribus ordinibus post eos, & exclamaverunt tubis, & clamaverunt in oratione.

34. Et cognoverunt castra Timothei quia Machabæus est, & refugerunt à facie ejus. & percusserunt eos plaga magna, & ceciderunt ex eis in die illa ferè octo millia virorum.

35. Et diverit Iudas in Maspha, & expugnavit, & cepit eam: & occidit omnem masculum ejus, & sumpsit spolia ejus, & succendit eam igni.

36. Inde perrexit, & cepit Casbon, & Mageth, & Bosor: & reliquas civitates Galaaditidis.

37. Post hæc autem verba congregavit Timotheus exercitum alium, & castra posuit contra Raphon trans torrentem.

38. Et misit Iudas specularem exercitum: & renuntiaverunt ei, dicentes: Quia conveniunt ad eum omnes gentes, quæ in circuitu nostro sunt, exercitus multus nimis.

39. & Arabas conduxerunt in auxilium sibi, & castra posuerunt trans torrentem, parati ad te venire in prælium. Et abiit Iudas obviam illis.

40. Et ait Timotheus principibus exercitus sui: Cum appropinquaverit Iudas, & exercitus ejus ad torrentem aquæ, si transiit ad nos prius, non poterimus sustinere eum: quia potens poterit adversum nos.

41. si vero timerit transire, & posuerit castra extra flumen, transiremus ad eos, & poterimus adversus illum.

42. Ut autem appropinquavit Iudas ad torrentem aquæ, statuit scribas populi secus torrentem, & mandavit eis, dicens: Neminem hominum reliqueritis: sed veniant omnes in prælium.

43. Et transfretavit ad illos prior, & omnis populus post eum, & contritæ sunt omnes gentes à facie eorum, & proiecitur arma sua, & fugerunt ad fanum, quod erat in Carnaim.

44. Et occupavit ipsam civitatem, & fanum

aurum succendit igni cum omnibus, qui erant in ipso : & oppressa est Carnaim, & non potuit sustinere contra faciem Iudæ.

45. Et congregavit Iudas universos Israelitas, qui erant in Galaaditide, & a minimo usque ad maximum, & uxoribus eorum, & natos, & exercitum magnum valde ut venirent in terram Iudæ.

46. Et venerunt usque Ephron. & hæc civitas magna in ingressu posita, munita valde, & non erat declinare ab ea dextera vel sinistra, sed per mediam iter erat.

47. Et incluserunt se qui erant in civitate, & obstruxerunt portas lapidibus : & insit ad eos Iudas verbis pacificis,

48. dicens : Transeamus per terram vestram, ut eamus in terram nostram. & nemo vobis nocebit : tantum pedibus transibimus. Et volebant eis aperire.

49. Et præcepit Iudas prædicare in castris, ut applicarent unusquisque in quo erat loco.

50. & applicuerunt se viri virtutis : & oppugnavit civitatem illam tota die, & tota nocte, & tradita est civitas in manu ejus :

51. & peremerunt omnem masculum in ore gladii, & eradicavit eam, & accepit spolia ejus, & transivit per totam civitatem super interfectos.

52. Et transgressi sunt Iordanem in campum magno, contra faciem Bethsan.

53. Et erat Iudas congregans extremos, & exhortabatur populum per totam viam, donec venirent in terram Iudæ :

54. & ascenderunt in montem Sion cum lætitia, & gaudio, & obtulerunt holocausta, quod nemo ex eis cecidisset donec revertenterent in pace.

55. Et in diebus, quibus erat Iudas, & Ionathas in terra Galaad, & Simon pater ejus in Galilæa contra faciem Ptolemaidis,

56. audivit Iosephus Zachariæ filius, & Azarias princeps virtutis, res bene gestas, & prælia quæ facta sunt,

57. & dixit : hactenus & ipsi nobis nomen, & eamus pugnare adversus gentes, quæ in circuitu nostro sunt.

58. Et præcepit his, qui erant in exercitu suo, & abierunt Iamnam.

59. Et exivit Gorgias de civitate, & viri ejus obviam illis in pugnam.

60. Et fugati sunt Iosephus, & Azarias usque in fines Iudææ. & ceciderunt illo die de populo Israel ad duo milia viri, & facta est fuga magna in populo :

61. quia non audierunt Iudam, & fratres ejus, existimantes fortiter se facturos.

62. Ipsi autem non erant de semine virorum illorum, per quos salus facta est in Israel.

63. Et viri Iudæ magnificati sunt valde in conspectu omnis Israel, & gentium omnium ubi audiebatur nomen eorum.

64. Et conveniunt ad eos fausta acclamantes.

65. Et exivit Iudas, & fratres ejus, & expugnabant filios Esau in terra, quæ ad Austrum est, & percussit Chebron & filias ejus : & muros ejus, & turres succendit igni in circuitu.

66. Et movit castra ut iret in terram alienigenarum, & perambulabat Samariam.

67. In die illa ceciderunt sacerdotes in bello, dum voluit fortiter facere, dum sine consilio exeunt in prælium.

68. Et declinavit Iudas in Azotum in terram alienigenarum, & diruit aras eorum, &

sculptilia deorum ipsorum succendit igni : & cepit spolia civitatum, & reversus est in terram Iudæ.

CAPUT VI.

Antiochus repulsus ab opulenta civitate Elymaide venit in Babylonem : ubi auditis infortunium quæ sui in Iudæa passi erant, incidit præ tristitia in mortis languorem, confitens hoc sibi contigisse ob impietatem quam in Iudæos exercuerat : quo ibi morbo, & Iudæ arcem Ierusalem obsidente, successor ejus filius Antiochus dictus Eupator, congregato adversus Iudam potentissimo exercitu non potuit eum vincere : & Eleazar, occiso ingenti elephante, ab eo oppressus interit : Rex atque oppugnans Ierusalem revocat à Lysia : sed post juratam pacem non servat juramentum.

1. **E**T rex Antiochus perambulabat superiores regiones, & audivit esse civitatem Elymaidem in Perside nobilissimam, & copiosam in argento, & auro,

2. templumque in ea locuples valde : & illic velamina aurea, & locicæ, & scuta, quæ reliquit Alexander Philippi rex Macedo, qui regnavit primus in Græcia.

3. Et venit, & quærebat capere civitatem, & deprædari eam : & non potuit, quoniam innotuit sermo his, qui erant in civitate.

4. & insurrexerunt in prælium, & rugit inde, & abiit cum tristitia magna, & reversus est in Babyloniam.

5. Et venit qui nuntiaret ei in Perside, quia fugata sunt castra, quæ erant in terra Iudæ :

6. & quia abili Lysias cum virtute forti in primis, & fugatus est à facie Iudæorum, & invaluerunt armis, & viribus, & spoliis multis, quæ ceperunt de castris, quæ exciderunt.

7. & quia diuenerunt abominationem, quam ædificaverat super altare, quod erat in Ierusalem, & sanctificationem, sicut prius, circumdederunt munus excelsis, sed & Bethsuram civitatem suam.

8. Et factum est ut audivit rex sermones istos, expavit, & commotus est valde : & decidit in lectum, & incidit in languorem præ tristitia, quia non factum est ei sicut cogitabat.

9. Et erat illic per dies multos : quia renovata est in eo tristitia magna, & arbitratu est se mori.

10. Et vocavit omnes amicos suos, & dixit illis : Recessit somnus ab oculis meis, & concidi, & corruï corde præ solitudine :

11. & dixi in corde meo : In quantum tribulationem deveni, & in quos fluctus tristitiæ, in qua nunc sum : qui jucundus eram, & dilectus in potestate mea !

12. Nunc verò rem nisco malorum, quæ feci in Ierusalem, unde & abstuli omnia spolia aurea, & argentea, quæ erant in ea, & misi auriferè habitantes Iudæam sine causa.

13. Cognovi ergo quia propter hoc invenerunt me mala ista : ecce pergo tristitia magna in terra aliena.

14. Et vocavit Philippum, unum de amicis suis, & præposuit eum super universum regnum suum :

15. & dedit ei diadema, & stolam suam, & anulum, ut adduceret Antiochum filium suum, & nutriret eum, & regnaret.

16. Et mortuus est illic Antiochus rex anno centesimo quadragesimo nono.

17. Et cognovit Lysias, quoniam mortuus est

est rex, & constituit regnare Antiochum filium ejus, quem nutritivum adolescentem: & vocavit nomen ejus Eupator.

18. Et hi, qui erant in arce, concluserant Israel in circuitu sanctorum: & querebant eis mala semper, & fumentum Gentium.

19. Et cogitavit Iudas disperdere eos: & convocavit universum populum, ut obsiderent eos.

20. Et convenerunt simul, & obsederunt eos anno centesimo quinquagesimo, & fecerunt balistas, & machinas.

21. Et exierunt quidam ex eis, qui obsidebantur: & adjunxerunt se illis aliqui impii ex Israel.

22. & abierunt ad regem, & dixerunt. Quousque non facis iudicium, & vindicas fratres nostros?

23. Nos decrevimus servire patri tuo, & ambulare in præceptis ejus, & obsequi edictis ejus:

24. & filii populi nostri propter hoc alienabant se à nobis, & quicumque inveniebantur ex nobis, interficiebantur, & hereditates nostræ diripiebantur.

25. Et non ad nos tantum extenderunt manum, sed & in omnes nros nostros.

26. Et ecce applicuerunt hodie ad arcem Ierusalem occupare eam, & munitionem Bethsuram munierunt:

27. & nisi prævenieris eos velocius, majora, quam hæc, facient, & non poteris obtinere eos.

28. Et iratus est rex, ut hæc audivit: & convocavit omnes amicos suos, & principes exercitus sui, & eos, qui super equites erant,

29. sed & de regnis aliis, & de insulis maritimis venerunt ad eum exercitus conducti.

30. Et erat numerus exercitus ejus, centum millia peditum, & viginti millia equitum, & elephanti trigintaduo, docti ad prælium.

31. Et venerunt per Idumæam, & applicuerunt ad Bethsuram, & pugnaverunt dies multos, & fecerunt machinas & exierunt, & succenderunt eas igni, & pugnaverunt viriliter.

32. Et recessit Iudas ab arce, & movit castra ad Bethzacharam contra castra regis,

33. Et surrexit rex ante lucem, & concitavit exercitus in impetum contra viam Bethzacharam: & comparaverunt se exercitus in prælium, & tubis cecinerunt:

34. & elephanti ostenderunt sanguinem uræ & inori, ad acuendos eos in prælium:

35. & diviserunt bestias per legiones: & asciterunt singulis elephantis mille viri in loriceis concatenatis, & galææ æræ in capitibus eorum, & quingenti equites ordinati unicuique bestię electi erant.

36. Hi ante tempus ubicumque erat bestia, ibi erant: & quocumque ibat, ibant, & non discedebant ab ea.

37. Sed & turres lignæ super eos firmæ protegentes super singulas bestias: & super eas machinæ: & super singulas viri virtutis triginta duo, qui pugnabant desuper: & indus magister bestię.

38. Et residuum equitatum hinc & inde statuit in duas partes, tubis exercitum commovere, & perurgere constipatos in legionibus ejus.

39. Et ut refulsit sol in clypeos aureos, & æreos, resplenderunt montes ab eis, & resplenderunt sicut lampades ignis.

40. Et distincta est pars exercitus regis per montes excelsos, & alia per loca humilia, & ibant cautè & ordinate.

41. Et commovebantur omnes inhabitantes terram a voce multitudinis, & incensu turbæ, & collisione armorum. erat enim exercitus magnus valde, & fortis.

42. Et appropiavit Iudas, & exercitus ejus in prælium. & ceciderunt de exercitu regis sexcenti viri.

43. Et vidi Eleazar filius Saura unam de bestiis lorica am loriceis regis, & erat eminens super ceteras bestias, & visum est ei quod in ea esset rex.

44. & dedit se ut liberaret populum suum, & acquireret sibi nomen æternum.

45. Et cucurrit ad eam audacter in medio legionis interficiens a dextris, & à sinistris, & cadebant ab eo huc atque illic.

46. Et vitit sub pedes elephantis, & suppedit se ei, & occidit eum: & cecidit in terram super ipsum, & mortuus est illic.

47. Et videntes virtutes regis, & impetum exercitus ejus, disceperunt se ab eis.

48. Castra autem regis ascenderunt contra eos in Ierusalem, & applicuerunt castra regis ad Iudæam, & montem Sion.

49. Et fecit pacem cum iis, qui erant in Bethsura: & exierunt de civitate, quia non erant eis ibi alimenta conclusi, quia sabbata erant teriæ.

50. Et comprehendit rex Bethsuram: & constituit illic custodiam servare eam.

51. Et convertit castra ad locum sanctificationis dies multos: & statuit illic balistas, & machinas, & ignis jacula, & tormenta ad lapides iactandos, & spicula, & scorpiones ad iactandas sagittas, & rundibula.

52. Fecerunt autem & ipsi machinas adversus machinas eorum, & pugnaverunt dies multos.

53. Escæ autem non erant in civitate, eo quod septimus annus esset: & qui remanserant in Iudæa de Gentibus, consumpscrant reliquias eorum, quæ repositæ fuerant.

54. Et remanserunt in sanctis viri pauci, quoniam obtinuerat eos famæ, & dispersi sunt unusquisque in locum suum.

55. Et audivit Lysias quod Philippus, quem constituerat rex Antiochus, cum adhuc viveret, ut nutret Antiochum filium suum, & regnaret,

56. reversus esset à Perside, & Media, & exercitus qui abierat cum ipso, & quia quærebatur suscipere regni negotia:

57. restinavit ire, & dicere ad regem, & ducere exercitus: Difficinus quotidie, & escæ nobis modica est, & locus, quem obsidemus, est munitus, & incumbit nobis ordinare de regno.

58. Nunc itaque deus dexteras hominibus istis, & iaciamus cum illis pacem, & cum omni gente eorum:

59. & constituamus illis ut ambulent in legitimis suis sicut prius, propter legitima enim ipsorum, quæ desuperimus, irati sunt, & recedunt omnia hæc.

60. Et placuit sermo in conspectu regis, & principum. & misit ad eos pacem facere, & receperunt illam.

61. Et iuravit illi rex, & principes: & exierunt de munitione.

62. Et intravit rex montem Sion, & vidit munitionem loci: & rapit citius iuramentum, quod iuravit: & mandavit destituere murum in gyro.

63. Et discessit festinanter, & reversus est Antiochiam, & invenit Philippum dominum civitatis: & pugnavit adversus eum, & occupavit civitatem.

CAPUT VII.

Demetrius Seleuci filius, occisus Antiocho & Lysia, obtinet regnum patrum suorum: qui accusato apud se Iuda Machabæo, mittit ducem Bacchidem & accusatorem Alcimum constitutum sacerdotem ad affligendum filios Israel: sed cum non possent adversus Iudam prævalere, missus est à rege Nicanor, qui, ut & priores, cum dolo nequirit, vi Iudam aggressus, semel atque iterum ab eo devictus est, & præmissis ad Deum precibus, cum toto suo exercitu occisus, amputato ipsius capite ac dextera, quam viris Iudaeorum sacrificiis superbe contra locum sanctum extulerat: cuius victoriæ dies annuus apud Iudæos celebris instituitur.

1. Anno centesimo quinquagesimo primo exiit Demetrius Seleuci filius ab urbe Roma, & ascendit cum paucis viris in civitatem maritimam, & regnavit illic.

2. Et factum est, ut ingressus est domum regni patrum suorum, comprehendit exercitus Antiochum, & Lysiam: ut adducerent eos ad eum.

3. Et res ei innouit: & ait: Nolite mihi ostendere ratiem eorum.

4. Et occidit eos exercitus. Et sedit Demetrius super sedem regni sui:

5. & venerunt ad eum viri iniqui & impii ex Israel: & Alcimus dux eorum, qui volebat fieri sacerdos.

6. Et accusaverunt populum apud regem, dicentes: Perdidit Iudas, & fratres ejus omnes amicos tuos, & nos dispersi de terra nostra.

7. Nunc ergo mitte virum, cui credis, ut eat, & videat exterminium omne, quod fecit nobis, & regionibus regis, & puniat omnes amicos ejus, & adjuutores eorum.

8. Et elegit rex ex amicis suis Bacchidem, qui dominabatur trans flumen magnum in regno, & hilem regi: & misit eum.

9. ut videret exterminium: quod fecit Iudas: sed & Alcimum impium constituit in sacerdotium, & mandavit ei tacere ultionem in filios Israel.

10. Et surrexerunt, & venerunt cum exercitu magno in terram Iudæ, & miserunt nuntios, & locuti sunt ad Iudam, & ad fratres ejus verbis pacificis in dolo.

11. Et non intenderunt sermonibus eorum: viderunt enim quia venerunt cum exercitu magno.

12. Et convenerunt ad Alcimum, & Bacchidem congregatio scribarum requirere quæ iusta sunt.

13. & primi, Assidæi qui erant in filius Israel, & exquirebant ab eis pacem.

14. Dixerunt enim: Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos.

15. & locutus est cum eis verba pacifica: & juravit illis, dicens: Non inierimus vobis malum, neque amicos vestros.

16. Et crediderunt ei: & comprehendit ex eis sexaginta viros, & occidit eos in una die secundum verbum, quod scriptum est.

17. & Carnes sanctorum tuorum, & sanguinem ipsorum eliderunt in circuitu Ierusalem, & non erat qui sepeliret. * *Psal. 78.*

1. 2. & c.

13. Et incubuit timor, & tremor in omnem populum. quia dixerunt: Non est veritas, & iudicium in eis. transgressi sunt enim constitutum, & iururandum quod iuraverunt.

19. Et movit Bacchides castra ab Ierusalem, & applicuit in Bethzecha: & misit, &

comprehendit multos ex eis, qui à se effugerant, & quosdam de populo mactavit, & in puteum magnum projecit.

20. Et commisit regionem Alcimo, & reliquit eum eo auxilium in adiutorium ipsi. Et abiit Bacchides ad regem:

21. & satis agebat Alcimus pro principatu sacerdoti sui.

22. & convenerunt ad eum omnes, qui perturbabant populum suum, & obtinuerunt terram Iudæ, & fecerunt plagam magnam in Israel.

23. Et vidit Iudas omnia mala quæ fecit Alcimus, & qui cum eo erant, filiis Israel, multo plus quam Gentes.

24. & exiit in omnes fines Iudæ in circuitu, & fecit vindictam in viros desertores, & cessaverunt ultra exire in regionem.

25. Vidit autem Alcimus quod prævaluit Iudas, & qui cum eo erant: & cognovit quia non potest sustinere eos, & regressus est ad regem, & accusavit eos multis criminibus.

26. * Et misit rex Nicanorem, unum ex principibus suis nobilioribus: qui erat inhiucias exsecrans contra Israel: & mandavit ei evertere populum. * *2. Mach. 15. 1.*

27. Et venit Nicanor in Ierusalem cum exercitu magno, & misit ad Iudam, & ad fratres ejus verbis pacificis cum dolo.

28. dicens: Non sit pugna inter me & vos: veniam cum viis paucis, ut videam facies vestras cum pace.

29. Et venit ad Iudam, & salutaverunt se invicem pacifice: & hostes parati erant rapere Iudam.

30. Et innouit sermo Iudæ quoniam cum dolo venerat ad eum: & contrarius est ab eo, & amplius noluit videre ratiem ejus.

31. Et cognovit Nicanor quoniam denudatum est consilium ejus: & exivit obvium Iudæ in pagum juxta Capharsalama.

32. Et ceciderunt de Nicanoris exercitu fere quinque milia viri, & fugerunt in civitatem David.

33. Et post hæc verba ascendit Nicanor in montem Sion: & exierunt de sacerdotibus populi salutare eum in pace, & demonstrare ei holocaustomata, quæ offerebantur pro rege.

34. Et iridens sprevit eos, & pollut: & locutus est superbe,

35. & juravit cum ira, dicens: Nisi traditus fuerit Iudas, & exercitus ejus in manus meas, continuu cum regressus fuero in pace, succendam domum istam. Et exiit cum ira magna.

36. & intraverunt sacerdotes, & steterunt ante faciem altaris & templi. & fientes dixerunt:

37. Tu Domine elegisti domum istam ad invocandum nomen tuum in ea, ut esset domus orationis & obsecrationis populo tuo.

38. fac vindictam in homine isto, & exercitu ejus, & cadant in gladio: memento blasphemias eorum: & ne dederis eis ut permaneant.

39. Et exiit Nicanor ab Ierusalem, & castra applicuit ad Bethoron: & occurrit illi exercitus Syria.

40. Et Iudas applicuit in Adarsa cum tribus milibus viris: & oravit Iudas, & dixit:

41. * Qui missi erant à rege Sennacherib, Domine, quia blasphemaverunt te, exiit angelus, & percussit ex eis centum octoginta quinque milia: * *4. Reg. 19. 35. Tob. 1. 21. Eccl. 43. 24. Isaia 37. 36. 2. Mach. 8. 19.*

42. sic contemnit exercitum istum in conspectu

tu nostro hodie & sciant ceteri quia male locutus est super sancta tua: & iudica illum secundum malitiam illius.

43. Et commiserunt exercitus prælium terdecima die mensis Adar: & contrita sunt castra Nicanoris, & cecidit ipse primus in prælio.

44. Ut autem vidit exercitus ejus quia cecidisset Nicanor, projecerunt arma sua, & fugerunt:

45. & persecuti sunt eos viam unius diei ab Adazer usquequo veniatur in Gazara, & tubis cecinerunt post eos cum significacionibus:

46. & exierunt de omnibus castellis Iudææ in circuitu, & ventilabant eos cornibus, & convertebatur iterum ad eos, & ceciderunt omnes gladio, & non est relictus ex eis nec unus.

47. Et acceperunt spolia eorum in prædanti: & caput Nicanoris amputaverunt, & dexteram ejus, quam extendit superbè, & attulerunt & suspenderunt contra Ierusalem.

48. Et lætatus est populus valde, & egerunt diem illam in lætitia magna.

49. Et construit agi omnibus annis diem istam terdecima die mensis Adar,

50. Et siluit terra Iuda dies paucos.

CAPUT VIII.

Iudas, audita celeberrima Romanorum fama ac virute quæ hic recitantur, missi nuntii, fœdus cum illis percutit, ut ipsorum prædiorum Iudææ à Græcorum iugo liberentur: Romani autem Iudææ remittunt isti fœderis rescriptum, in tabulis æreis sculptum, quod hic refertur.

1. **E**T audivit Iudas nomen Romanorum, quia sunt potentes viribus, & acquiescunt ad omnia, quæ postulantur ab eis: & quicumque accesserunt ad eos, statuerunt cum eis amicitias, & quia sunt potentes viribus.

2. Et audierunt prælia eorum, & virtutes bonas, quas fecerunt in Galatia, quia obtinuerunt eos, & duxerunt sub tributum:

3. & quanta fecerunt in regione Hispaniæ, & quod in potestatem redegerunt metalla argenti & auri, quæ illic sunt, & possederunt omnem locum consilio suo, & potentia:

4. locaque quæ longè erant valde ab eis, & reges, qui supervenerunt eis ab extremis terræ, contriverunt, & percuesserunt eos plaga magna: ceteri autem dant eis tributum omnibus annis,

5. & Philippum & Persen Ceteorum regem, & ceteros, qui adversum eos arma tulerant, contriverunt in bello, & obtinuerunt eos:

6. & Antiochum magnum regem Asiæ, qui eis pugnam intulerat habens centum viginti elefantos, & equitatum, & curius, & exercitum magnum valde, contritum ab eis,

7. & quia ceperunt eum vivum, & statuerunt ei ut daret ipse, & qui regnarent post ipsum, tributum magnum, & daret obsides, & constitutum.

8. & regione in Indorum, & Medos, & Lydos, de optimis regionibus eorum, & acceptas eas ab eis, dederunt Eumeni regi.

9. & quia qui erant apud Helladam, vo-

luerunt ire, & tollere eos: & innotuit sermo his,

10. & miserunt ad eos ducem unum, & pugnaverunt contra illos, & ceciderunt ex eis multi, & captivos duxerunt uxores eorum, & filios, & diripuerunt eos, & terram eorum possederunt, & destruxerunt muros eorum, & in servitutem illos redegerunt usque in hunc diem.

11. & residua regna, & insulas, quæ aliquando restiterant illis, exterminaverunt, & in potestatem redegerunt.

12. Cum amicis autem suis, & qui in ipsis requiem habebant, conservaverunt amicitiam, & obtinuerunt regna, quæ erant proxima, & quæ erant longe: quia quicumque audiebant nomen eorum, timebant eos.

13. quibus verò vellent auxilio esse ut regnarent, regnabant: quos autem vellent, regno deturbabant. & exaltati sunt valde.

14. Et in omnibus istis nemo portabat diademata, nec induebatur purpura, ut magnificaretur in ea.

15. Et quia curiam fecerunt sibi, & quotidie consulebant tiecentos viginti consilium agentes semper de multitudine, ut quæ digna sunt, gerant:

16. & committunt uni homini magistratum suum per singulos annos dominari universæ terræ usque, & omnes obediunt uni, & non est invidia, neque zelus inter eos.

17. Et elegit Iudas Eupoleum, filium Ioannis, filii Iacob, & Iasonem, filium Eleazari, & misit eos Romam constituere cum illis amicitiam, & societatem:

18. & ut auferrent ab eis iugum Græcorum, quia viderunt quod in servitutem premerent regnum Israel.

19. Et abierunt Romam viam multam valde, & intulerunt curiam, & dixerunt:

20. Iudas Machabeus, & fratres ejus, & populus Iudæorum miserunt nos ad vos statuere vobiscum societatem, & pacem, & conscribere nos socios, & amicos vestros.

21. Et placuit sermo in conspectu eorum.

22. Et hoc rescriptum est, quod rescripserunt in tabulis æreis, & miserunt in Ierusalem, ut esset apud eos ibi memoriale pacis, & societatis.

23. **BENE SIT ROMANIS**, & genti Iudæorum in mari, & in terra in æternum, gladiusque & hostis procul sit ab eis.

24. Quod si instirent bellum Romanis prius, aut omnibus sociis eorum in omni dominatione eorum:

25. auxilium feret gens Iudæorum, prout tempus dilaverit, corde pleno:

26. & præstantibus non dabunt, neque subministrabunt triticum, arma, pecuniam, naves, sicut placuit Romanis: & custodient mandata eorum, nihil ab eis accipientes.

27. Similiter autem & si genti Iudæorum prius acciderit bellum, adjuvabunt Romani ex anno, prout eis tempus permiserit:

28. & adjuvantibus non dabitur triticum, anna, pecunia, naves, sicut placuit Romanis: & custodient mandata eorum absque dolo.

29. secundum hæc verba constituerunt Romani populo Iudæorum

30. Quod si post hæc verba hi aut illi ad-

dere, aut demere ad hæc aliquid voluerint, facient ex proposito suo: & quæcumque addiderint, vel dempserint, rata erunt.

31. Sed & de malis, quæ Demetrius rex fecit in eos, scripsimus ei, dicentes: Quare gravasti iugum tuum super amicos nostros, & socios Iudæos?

32. Si ergo iterum adierint nos, adversum te faciemus illis iudicium, & pugnabimus tecum in mari iudæque.

CAPUT IX.

Bacchide & Alcimo contra Iudam missis à Demetrio, Iudas minimo exercitu fortissimè resistens occiditur, ac lugitur graviterque afflicti pius Israelitis frater ipsius Ionathas in ejus locum suscipitur, qui ob fratris Ioannis mortem percutit filios Iambri in nuptiis. rursumque percussus de Bacchidis exercitu mille viris, Alcimus ob inopia in locum sanctum opera percussus à Deo paralyticus, mortuus est: sed & Bacchides cum nec dolo nec vi posset Ionathan perdere, in eo cum eo fœdere discessit, nec amplius in Iudam reversus est.

1. Interea ut audivit Demetrius quia cecidit Nicanor, & exercitus ejus in prælio, apposuit Bacchidem, & Alcimum rursum mittere in Iudæam, & dextrum cornu cum illis.

2. Et abierunt viam, quæ ducit in Galgalam, & castra posuerunt in Masaloth, quæ est in Arbellis: & occupaverunt eam, & peremerunt animas hominum multas.

3. In mense primo anni centesimi & quinquagesimi secundi applicuerunt exercitum ad Ierusalem:

4. & surrexerunt, & abierunt in Bæream viginti millia virorum, & duo millia equitum.

5. Et Iudas posuerat castra in Laia, & tria millia viri electi cum eo:

6. & viderunt multitudinem exercitus quia multi sunt, & timuerunt valde: & multi subtraxerunt se de castris, & non remanserunt ex eis nisi octingenti viri:

7. Et vidit Iudas quod defluxit exercitus suus, & bellum perurgebat eum, & confractus est corde: quia non habebat tempus congregandi eos, & dissolutus est.

8. Et dixit his, qui residui erant: Surgamus, & eamus ad adversarios nostros, si poterimus pugnare adversus eos.

9. Et avertebant eum, dicentes: Non poterimus, sed liberemus animas nostras modo, & revertamur ad fratres nostros, & tunc pugnabimus adversis eos: nos autem pauci sumus.

10. Et ait Iudas: Absit istam rem facere ut fugiamus ab eis: & si appropriavit tempus nostrum, moriamur in virtute propter fratres nostros, & non inferamus crimen gloriæ nostræ.

11. Et movit exercitus de castris, & steterunt illis obviam: & divisi sunt equites in duas partes, & fundibularii, & sagittarii præbant exercitum, & primi certaminis omnes potentes.

12. Bacchides autem erat in dextro cornu, & proximavit legio ex duabus partibus, & clamabant tubis.

13. exclamaverunt autem & hi, qui erant ex parte Iudæ, etiam ipsi, & commota est terra à voce exercituum: &

commissum est prælium à mane usque ad vesperam.

14. Et vidit Iudas, quod firmior est pars exercitus Bacchidis in dextris, & convenerunt cum ipso, omnes constantes corde:

15. & contrita est dextera pars ab eis, & persecutus est eos usque ad montem Azoti.

16. Et qui in sinistro cornu erant, viderunt quod contritum est dextrum cornu, & secuti sunt post Iudam, & eos, qui cum ipso erant, à tergo:

17. & ingravatam est prælium, & ceciderunt vulnerati multi ex his, & ex illis.

18. Et Iudas cecidit, & ceteri fugerunt.

19. Et Ionathas, & Simon tulerunt Iudam fratrem suum, & sepeleerunt eum in sepulchro patrum suorum in civitate Modin.

20. Et flevit eum omnis populus Israel planctu magno, & lugebant dies multos.

21. & dixerunt: Quomodo cecidit potens, qui salvum faciebat populum Israel!

22. Et cetera verba bellorum Iudæ, & virtutum, quas fecit, & magnitudinis ejus, non sunt descripta: multa enim erant valde.

23. Et factum est: post obitum Iudæ emergerunt iniqui in omnibus finibus Israel, & exorti sunt omnes, qui operabantur iniquitatem.

24. In diebus illis facta est fames magna valde, & tradidit se Bacchidi omnis regio eorum cum ipso.

25. Et elegit Bacchides viros impios, & constituit eos dominos regionis:

26. & exquirebant, & perscrutabantur amicos Iudæ, & adducebant eos ad Bacchidem, & vindicabat in illos, & illudebat.

27. Et facta est tribulatio magna in Israel, qualis non fuit ex die, qua non est visus propheta in Israel.

28. Et congregati sunt omnes amici Iudæ, & dixerunt Ionathæ:

29. Ex quo frater tuus Iudas defunctus est, vir similis ei non est, qui exeat contra inimicos nostros, Bacchidem, & eos, qui inimici sunt gentis nostræ.

30. Nunc itaque te hodie elegimus esse pro eo nobis in principem, & ducem ad bellandum bellum nostrum.

31. Et suscepit Ionathas tempore illo principatum, & surrexit loco Iudæ fratris sui.

32. Et cognovit Bacchides, & quærebat eum occidere.

33. Et cognovit Ionathas, & Simon frater ejus, & omnes, qui cum eo erant: & fugerunt in desertum Thecæ, & conederunt ad aquam lacus Asphar,

34. Et cognovit Bacchides, & die sabbatorum venit ipse, & omnis exercitus ejus trans Iordanem.

35. Et Ionathas misit fratrem suum ducem populi, & rogavit Nabuthæos amicos suos, ut commodarent illis apparatus suum, qui erat copiosus.

36. Et exierunt filii Iambri ex Madaba, & comprehenderunt Ioannem, & omnia, quæ habebat, & abierunt habentes ea.

37. Post hæc verba, renuntiatum est Ionathæ, & Simoni fratri ejus, quia filii Iambri faciunt nuptias magnas, & ducunt sponsam ex Madaba filiam unius de magnis principibus Chanaan cum ambitione magna.

38. Et recordati sunt sanguinis Ioannis fratris sui: & ascenderunt, & absconderunt se sub tegumento montis.

39. Et elevarunt oculos suos, & viderunt: & ecce tumultus, & apparatus multus: & sponsus processit, & amici eius, & fratres eius obviam illis cum tympanis, & musicis, & armis multis.

40. Et surrexerunt ad eos ex insidiis, & occiderunt eos, & ceciderunt vulnerati multi, & residui fugerunt in montes: & acceperunt omnia spolia eorum.

41. & conversæ sunt nuptiæ in luctum, & vox musicorum ipsorum in lamentum.

42. Et vindicaverunt vindictam sanguinis fratris sui: & reversi sunt ad ripam Iordanis.

43. Et audivit Bacchides, & venit die sabbatorum usque ad oram Iordanis in virtute magna.

44. Et dixit ad suos Ionathas: Surgamus, & pugnemus contra inimicos nostros: non est enim hodie sicut heri, & nudius tertius.

45. ecce enim bellum ex adverso, aqua vero Iordanis hinc & inde, & ripæ, & paludes, & saltus: & non est locus divertendi.

46. * Nunc ergo clamate in cælum, ut liberemini de manu inimicorum vestrorum. Et commissum est bellum.

* 2. Paral. 10. 3.

47. Et extendit Ionathas manum suam percutere Bacchidem, & divertit ab eo retrò:

48. & dissiliit Ionathas, & qui cum eo erant in Iordanem, & transnavaverunt ad eos Iordanem.

49. & ceciderunt de parte Bacchidis die illa mille viri: & reversi sunt in Ierusalem.

50. & ædificaverunt civitates munitas in Iudæa, munitionem, quæ erat in Iericho, & in Ammaum, & in Bethoron, & in Bethel, & Thamnata, & Phara, & Thopo muris excelsis, & portis, & seris.

51. Et posuit custodiam in eis, ut inimicitias exercerent in Israel:

52. & munivit civitatem Bethsuram, & Gazaram, & arcem, & posuit in eis auxilia, & apparatum escarum:

53. & accepit filios principum regionis obseques, & posuit eos in arcæ in Ierusalem in custodiam.

54. Et anno centesimo quinquagesimo tertio, mense secundo, præcepit Alcimus destrui muros domus sanctæ interioris, & destrui opera prophetarum: & cepit destruere.

55. In tempore illo percussus est Alcimus: & impedita sunt opera illius: & oculus est os ejus, & dissolutus est paralyti, nec ultra potuit loqui verbum, & mandare de domo sua.

56. Et mortuus est Alcimus in tempore illo cum tormento magno.

57. Et vidit Bacchides quoniam mortuus est Alcimus: & reversus est ad regem, & sicut terra annis duobus.

58. Et cogitaverunt omnes iniqui dicentes: Ecce Ionathas, & qui cum eo sunt, in silentio habitant confidenter: nunc ergo adducamus Bacchidem, & comprehendet eos omnes una nocte.

59. Et abierunt, & consilium ei dederunt.

60. Et surrexit ut veniret cum exercitu multo: & misit occultè epistolas sociis suis,

qui erant in Iudæa, ut comprehenderent Ionathan, & eos, qui cum eo erant: sed non potuerunt, quia innovit eis consilium eorum.

61. Et apprehendit de viris regionis, qui principes erant malitiæ, quinquaginta viros, & occidit eos:

62. & secessit Ionathas, & Simon, & qui cum eo erant in Bethbessen, quæ est in deserto: & extruxit diruta ejus, & firmaverunt eam.

63. Et cognovit Bacchides, & congregavit universam multitudinem suam. & his, qui de Iudæa erant, denuntiavit.

64. Et venit, & castraposuit desuper Bethbessen: & oppugnavit eam dies multos, & fecit machinas,

65. Et reliquit Ionathas Simonem fratrem suum in civitate, & exiit in regionem, & venit cum numero,

66. & percussit Odarem, & fratres ejus, & filios Phaseron in tabernaculis ipsorum, & cepit cadere, & crescere in virtutibus.

67. Simon vero, & qui cum ipso erant, exierunt de civitate, & succenderunt machinas,

68. & pugnaverunt contra Bacchidem, & contritus est ab eis: & affixerunt eum valde, quoniam consilium ejus, & congressus ejus erat inanis.

69. Et iratus contra viros iniquos, qui ei consilium dederant ut veniret in regionem ipsorum, multos ex eis occidit: ipse autem cognovit cum reliquis abire in regionem suam.

70. Et cognovit Ionathas: & misit ad eum legatos componere pacem cum ipso, & redde- re ei captivitatem.

71. Et libenter accepit, & fecit secundum verba ejus, & juravit se nihil facturum ei mali omnibus diebus vitæ ejus.

72. Et reddidit ei captivitatem, quam prius erat prædatus de terra Iudæ: & conversus abiit in terram suam, & non apposuit amplius venire in fines ejus:

73. Et cessavit gladius ex Israel: & habitavit Ionathas in Machmas, & cepit Ionathas ibi iudicare populum, & exterminavit impios ex Israel.

C A P U T . X.

Alexandro Nobilis Antiochi filio occupante Ptolemaidam, conatur Demetrius ferire factum cum Ionatha, semel ac iterum plurima pollicens, at ille prælegit oblatas ab Alexandro amicitias: qui Alexander, devoto occisore Demetrio, ducit uxorem Cleopatram Ptolemæi regis Aegypti filiam, plurimum Ionathan honorans: porro Apollonium ducem junioris Demetrii devicit Ionathas, succensa Azoto & templo Dagon: rursumque ab Alexandro honoratur, data sibi Accaron ac fibula aurea.

1. **E**T anno centesimo sexagesimo ascendit Alexander Antiochi filius, qui cognominatus est Nobilis: & occupavit Ptolemaidam: & receperunt eum, & regnavit illic.

2. Et audivit Demetrius rex, & congregavit exercitum copiosum valde, & exivit obviam illi in prælium.

3. Et misit Demetrius epistolam ad Ionathan verbis pacificis: ut magnificaret eum.

4. Dixit enim: Anticipamus facere pacem cum eo, priusquam faciat cum Alexandro adversum nos.

5. recordabitur enim omnium malorum, quæ fecimus in eum, & in fratrem ejus, & in gentem ejus.

6. Et dedit ei potestatem congregandi exercitum, & fabricare arma, & esse ipsum socium ejus: & obsides, qui erant in arce, jussit tradi ei.

7. Et venit Ionathas in Jerusalem, & legit epistolas in auditu omnis populi, & eorum, qui in arce erant.

8. Et timuerunt timore magno, quoniam audierunt quod dedit ei rex potestatem congregandi exercitum.

9. Et traditi sunt Ionathæ obsides, & reddidit eos parentibus suis:

10. & habitavit Ionathas in Jerusalem, & cepit edificare, & innovare civitatem.

11. Et dixit facientibus opera ut extruerent muros, & montem Sion in circuitu lapidibus quadratis ad munitionem: & ita fecerunt.

12. Et fugerunt alienigenæ, qui erant in munitionibus, quas Baccchides ædificaverat:

13. & reliquit unusquisque locum suum, & abiit in terram suam:

14. tantum in Bethsura remanserunt aliqui ex his, qui reliquerant legem, & præcepta Dei. erat enim hæc eis ad refugium.

15. Et audivit Alexander rex promissa, quæ promisit Demetrius Ionathæ: & narraverunt ei prælia, & virtutes, quas ipse fecit, & fratres ejus, & labores, quos laboraverunt.

16. & ait: Numquid inveniemus aliquem virum talem? & nunc faciemus eum amicum, & socium nostrum.

17. Et scripsit epistolam, & misit ei secundum hæc verba, dicens:

18. REX Alexander fratri Ionathæ salutem.

19. Audivimus de te quod vir potens sis viribus, & aptus es ut sis amicus nostri:

20. & nunc constituimus te hodie summum sacerdotem gentis tuæ: & ut amicus voceris regis, (& misit ei purpuram, & coronam auream) & quæ nostra sunt sentias nobiscum, & conserves amicitias ad nos.

21. Et induit se Ionathas stola sancta septimo mense, anno centesimo sexagesimo in die solemnî scenopegiæ: & congregavit exercitum, & fecit arma copiosa.

22. Et audivit Demetrius verba ista, & contristatus est nimis, & ait:

23. Quid hoc fecimus, quod præoccupavit nos Alexander apprehendere amicitiam Iudæorum ad munimen sui?

24. Scribam & ego illis verba deprecatoriæ, & dignitates, & dona: ut sint mecum in adiutorium.

25. Et scripsit eis in hæc verba: Rex Demetrius genti Iudæorum salutem:

26. Quoniam servastis ad nos pactum, & mansistis in amicitia nostra, & non accessistis ad inimicos nostros, audivimus, & gavisus sumus.

27. Et nunc perseverate adhuc conservare ad nos fidem, & retribuimus vobis bona pro his, quæ fecistis nobiscum:

28. & remitemus vobis præstationes multas, & dabimus vobis donationes.

29. Et nunc absolvo vos, & omnes Iudæos à tributis, & pretia salis indulgeo, & coro-

nas remitto, & tertias seminis:

30. & dimidiam partem fructus signi, quod est portiois meæ, relinquo vobis ex hodierno die, & deinceps, ne accipiatür à terra Iudæa, & à tribus civitatibus, quæ additæ sunt illi ex Samaria, & Galilæa ex hodierna die & in totum tempus:

31. & Ierusalem sit sancta, & libera cum finibus suis: & decimæ, & tributa ipsius sint.

32. Remitto etiam potestatem arcis, quæ est in Ierusalem: & do eam summo sacerdoti, ut constituat in ea viros quoscumque ipse elegerit, qui custodiant eam.

33. Et omnem animam Iudæorum, quæ captiva est à terra Iuda in omni regno meo, relinquo liberam gratis, ut omnes à tributis solvantur, etiam pecorum suorum.

34. Et omnes dies sollemnes, & sabbata, & neomeniæ, & dies decreti, & tres dies ante diem sollemnem, & tres dies post diem sollemnem sint omnes immunitatis & remissionis omnibus Iudæis, qui sunt in regno meo:

35. & nemo habebit potestatem agere aliquid, & movere negotia adversus aliquem illorum in omni causa.

36. Et ascribantur ex Iudæis in exercitu regis ad triginta millia virorum: & dabuntur illis copiæ ut oportet omnibus exercitibus regis, & ex eis ordinabuntur qui sint in munitionibus regis magni:

37. & ex his constituentur super negotia regni, quæ aguntur ex fide & principes sint ex eis, & ambulent in legibus suis, sicut præcepit rex in terra Iudæa.

38. Et tres civitates, quæ additæ sunt Iudææ ex regione Samariæ, cum Iudæa repententur, ut sint sub uno, & non obediunt alii potestati, nisi summi sacerdotis.

39. Ptolemaida, & confines ejus, quas dedit donum sanctis, qui sunt in Ierusalem ad necessarios sumptus sanctorum.

40. Et ego do singulis annis quindecim millia siclorum argenti de rationibus regis, quæ me contingunt:

41. & omne, quod reliquum fuerit, quod non reddiderant qui super negotia erant annis prioribus, ex hoc dabunt in opera domus.

42. Et super hæc quinque millia siclorum argenti, quæ accipiebant de sanctorum ratione per singulos annos: & hæc ad sacerdotes pertineant, qui ministerio funguntur.

43. Et quicumque confugerint in templum, quod est Ierosolymis, & in omnibus finibus ejus, obnoxii regi in omni negotio dimittantur, & universa, quæ sunt eis in regno meo, libera habeant.

44. Et ad ædificanda vel restauranda opera sanctorum, sumptus dabuntur de ratione regis:

45. & ad extruendos muros Ierusalem, & communiendos in circuitu, sumptus dabuntur de ratione regis, & ad construendos muros in Iudæa.

46. Ut audivit autem Ionathas, & populus sermones istos, & non crediderunt eis, nec receperunt eos: quia recordati sunt malitiæ magnæ, quam fecerat in Israel, & tribulaverat eos valde.

* Supr. 7. 12.

47. Et complacuit eis in Alexandrum, quia ipse fuerat eis princeps sermonum pacis, & ipsi auxilium ferebant omnibus diebus.

48. Et congregavit rex Alexander exercitum magnum, & advovit castra contra Demetrium.

49. Et commiserunt prælium duo reges, & fugit exercitus Demetrii, & insecutus est eum Alexander, & incubuit super eos.

50. Et invaluit prælium nimis, donec occidit sol: & cecidit Demetrius in die illa.

51. Et misit Alexander ad Ptolemæum regem Ægypti legatos secundum hæc verba, dicens:

52. QUONIAM regressus sum in regnum meum, & sedi in sede patrum meorum, & obtinui principatum, & contrivi Demetrium, & possedi regionem nostram.

53. & commisi pugnam cum eo, & contritus est ipse, & castra ejus à nobis, & sedimus in sede regni ejus:

54. & nunc statuamus adinvicem amicitiam: & da mihi filiam tuam uxorem, & ego ero gener tuus, & dabo tibi dona, & ipsi digna te.

55. Et respondit rex Ptolemæus, dicens: FELIX dies, in qua reversus es ad terram patrum tuorum, & sedisti in sede regni eorum.

56. Et nunc faciam tibi quod scripsisti: sed occorre mihi Ptolemaidam, ut videamus invicem nos, & spondeam tibi sicut dixisti.

57. Et exivit Ptolemæus de Ægypto, ipse & Cleopatra filia ejus, & venit Ptolemaidam anno centesimo sexagesimo secundo.

58. Et occurrit ei Alexander rex, & dedit ei Cleopatram filiam suam: & fecit nuptias ejus Ptolemaidæ, sicut reges, in magna gloria.

59. Et scripsit rex Alexander Ionathæ, ut veniret obviam sibi.

60. Et abiit cum gloria Ptolemaidam, & occurrit ibi duobus regibus, & dedit illis argentum multum, & aurum, & dona: & invenit gratiam in conspectu eorum.

61. Et convenerunt adversus eum viri pestilentes ex Israel, viri iniqui interpellantes adversus eum: & non intendit ad eos rex.

62. Et jussit spoliari Ionathan vestibus suis, & indui eum purpura: & ita fecerunt. Et collocavit eum rex sedere secum.

63. Dixitque principibus suis: Exite cum eo in medium civitatis, & prædicate, ut nemo adversus eum interpellat de ullo negotio, nec quisquam ei molestus sit de ulla ratione.

64. Et factum est, ut viderunt qui interpellabant gloriam ejus, quæ prædicabatur, & opertum eum purpura, fugerunt omnes.

65. & magnificavit eum rex, & scripsit eum inter principes amicos, & posuit eum ducem, & participem principatus:

66. Et reversus est Ionathas in Ierusalem cum pace, & lætitia.

67. In anno centesimo sexagesimo quinto venit Demetrius filius Demetrii a Creta in terram patrum suorum.

68. Et audivit Alexander rex, & contristatus est valde, & reversus est Antiochiam.

69. Et constituit Demetrius rex Apollonium ducem, qui præerat Coeleſyriæ: & congregavit exercitum magnum, & accessit ad Iamnam: & misit ad Ionathan summum sacerdotem,

70. dicens: Tu solus resistis nobis: ego autem facius sum in derisum, & in opprobrium, propterea quia tu potestatem adversum nos exerces in montibus.

71. Nunc ergo si confidis in virtutibus tuis, descende ad nos in campum, & comparemus

illis invicem: quia mecum est virtus bellorum.

72. Interroga, & discite quis sum ego, & ceteri, qui auxilio sunt mihi, qui & dicunt quia non potest stare pes vester ante ratiem nostram, quia bis in fugam conversi sunt patres tui in terra sua:

73. & nunc quomodo poteris sustinere equitatum & exercitum tantum in campo, ubi non est lapis, neque saxum, neque locus fugiendi?

74. Ut audivit autem Ionathas sermones Apollonii, motus est animo: & elegit decem millia virorum, & exiit ab Ierusalem, & occurrit ei Sumon frater ejus in adiutorium:

75. & applicuerunt castra in Ioppen, & exclusit eum à civitate: quia custodia Apollonii Ioppe erat, & oppugnavit eam.

76. Et exterriti qui erant in civitate, aperuerunt ei, & obtinuit Ionathas Ioppen.

77. Et audivit Apollonius, & admovit tria millia equitum, & exercitum multum.

78. Et abiit Azotum tanquam iter faciens, & statim exiit in campum, eo quod haberet multitudinem equitum, & confideret in eis. Et insecutus est eum Ionathas in Azotum, & commiserunt prælium.

79. Et reliquit Apollonius in castris mille equites post eos occulte.

80. Et cognovit Ionathas quoniam insidiæ sunt post se, & circumierunt castra ejus, & jecerunt jacula in populum à mane usque ad vespere.

81. Populus autem stabat, sicut præceperat Ionathas: & laboraverunt equi eorum.

82. Et eiecit Sumon exercitum suum, & commisit contra legionem. equites enim fatigati erant: & contriti sunt ab eo, & fugerunt.

83. Et qui dispersi sunt per campum, fugerunt in Azotum, & intraverunt in Bethdagon idolum suum, ut ibi se liberarent.

84. Et succendit Ionathas Azotum, & civitates, quæ erant in circuitu ejus, & accepit spolia eorum, & templum Dagon: & omnes, qui fugerunt in illud, succendit igni.

85. Et fuerunt qui ceciderunt gladio cum his, qui successi sunt, fere octo millia virorum.

86. Et movit inde Ionathas castra, & applicuit ea Ascalonem: & exierunt de civitate obviam illi in magna gloria.

87. Et reversus est Ionathas in Ierusalem cum suis, habentibus spolia multa.

88. Et factum est: ut audivit Alexander rex sermones istos, addidit adhuc glorificare Ionathan.

89. Et misit ei fibulam auream, sicut consuetudo est dare cognatis regum. Et dedit ei Accaron, & omnes fines ejus in possessionem.

CAPUT XI.

Mortuo Alexandro, & similiter Ptolemæo, qui Alexandri regnum dolo invaserat, ablata ab eo filia sua & tradita in uxorem Demetrio, hic Demetrius Ionathan honorat datus litteris immunitatis à tributis: Ionathas autem mittit ei auxiliares milites, qui occisis uno die centum milibus, regem & civibus Antiochiæ liberarunt, & Antiochiam incenderunt: illo autem fœdus cum Ionatha initum prævaricante, Antiochus filius Alexandri devotio Demetrio regnanti, fœdus init cum Ionatha, qui unâ cum fra-

*tre Simone sapius viſtor euadit aduersus alle-
nigenas.*

1. **E**T rex Ægypti congregavit exerci-
tum, sicut arena, quæ est circa
oram maris, & naves multas: & quærebat ob-
tinere regnum Alexandri dolo, & addere illud
regno suo.

2. Et exiit in Syriam verbis pacificis, &
aperiebant ei civitates, & occurrebant ei: quia
mandaverat Alexander rex exire ei obviam, eo
quod socer suus esset,

3. Cum autem introiret civitatem Ptole-
mæus, ponebat custodias militum in singulis
civitatis.

4. Et ut appropiavit Azoto, ostenderunt
ei templum Dagon succensum igni, & Azotum,
& cetera ejus demolita, & corpora projecta,
& eorum, qui cæsi erant in bello, tumulos
quos fecerant secus viam.

5. Et narraverunt regi quia hæc fecit Iona-
thas, ut invidiam facerent ei: & tacuit
rex.

6. Et occurrit Ionathas regi in Ioppen cum
gloria, & invicem se salutaverunt, & dor-
miverunt illic.

7. Et abiit Ionathas cum rege usque ad
fluvium, qui vocatur Eleutherus: & reversus
est in Jerusalem.

8. Rex autem Ptolemæus obtinuit domi-
nium civitatum usque Seleciam maritimam,
& cogitabat in Alexandrum consilia mala.

9. Et misit legatos ad Demetrium, di-
cens: VENI, componamus inter nos pacem,
& dabo tibi filiam meam, quam ha-
bet Alexander, & regnabis in regno pa-
tris tui.

10. poenitet enim me quod dederim illi filiam
meam: quæsit enim me occidere.

11. Et vituperavit eum, propterea quod con-
cupierat regnum ejus.

12. Et abstulit filiam suam, & dedit eam
Demetrio, & alienavit se ab Alexandro, &
manifestata sunt inimicitie ejus.

13. Et intravit Ptolemæus Antiochiam, &
imposuit duo diademata capiti suo, Ægypti,
& Asiæ.

14. Alexander autem rex erat in Cilicia illis
temporibus: quia rebellabant qui erant in lo-
cis illis.

15. Et audivit Alexander, & venit ad eum
in bellum: & produxit Ptolemæus rex exer-
citum, & occurrit ei in manu valida, & fuga-
vit eum.

16. Et fugit Alexander in Arabiam, ut
ibi protegeretur: rex autem Ptolemæus exalta-
tus est.

17. Et abstulit Zabdiel Arabs caput Alexan-
dri: & misit Ptolemæo.

18. Et rex Ptolemæus mortuus est in die ter-
tia: & quierant in munitionibus, perierunt ab
his, quærant intra castra.

19. Et regnavit Demetrius anno centesimo
sexagesimo septimo.

20. In diebus illis congregavit Ionathas eos,
qui erant in Iudæa, ut expugnarent arcem,
quæ est in Jerusalem: & fecerunt contra eam
machinas multas.

21. Et abierunt quidam qui oderant gen-
tem suam viri iniqui ad regem Demetrium,
& renuntiaverunt ei quod Ionathas obsideret
arcem.

22. Et ut audivit, iratus est: & statim ve-
nit ad Ptolemæum, & scripsit Ionathæ ne
obsideret arcem, sed occurreret sibi ad collo-
quium festinatio.

23. Ut audivit autem Ionathas, jussit obsi-
dere: & elegit de senioribus Israel, & de sa-
cerdotibus, & dedit se periculo.

24. Et accepit aurum, & argentum, &
vestem, & alia xenia multa, & abiit ad regem
Ptolemæum, & invenit gratiam in conspec-
tu ejus.

25. & interpellabant adversus eum quidam
iniqui ex gente sua.

26. Et fecit ei rex sicut fecerant ei, qui an-
te eum fuerant: & exaltavit eum in conspectu
omnium amicorum suorum.

27. & statuit ei principatum sacerdotii, &
quæcumque alia habuit prius pretiosa, & fecit
eum principem amicorum.

28. Et postulavit Ionathas à rege ut immu-
nem faceret Iudæam, & tres toparchias, &
Samariam, & confines ejus: & promisit ei ta-
lenta trecenta.

29. Et consensit rex: & scripsit Ionathæ
epistolæ de his omnibus, hunc modum con-
tinentes:

30. REX Demetrius fratri Ionathæ salutem,
& genti Iudæorum.

31. Exemplum epistolæ, quam scripsimus
Lastheni parenti nostro de vobis, misimus ad
vos ut sciretis:

32. Rex Demetrius Lastheni parenti salu-
tem.

33. Genti Iudæorum amicis nostris, & con-
servantibus, quæ iusta sunt apud nos, decrevi-
mus benefacere propter benignitatem ipsorum,
quam erga nos habent.

34. Statuimus ergo illis omnes fines Iu-
dææ, & tres civitates, Lydan, & Rama-
than, quæ additæ sunt Iudææ ex Samaria,
& omnes confines earum sequestrari omni-
bus sacrificantibus in Ierosolymis pro
his, quæ ab eis prius accipiebat rex per sin-
gulos annos, & pro fructibus terræ, & po-
morum.

35. Et alia, quæ ad nos pertinebant decima-
rum, & tributorum ex hoc tempore remittimus
eis: & areas salinarum, & coronas, quæ no-
bis deferebantur,

36. omnia ipsis concedimus: & nihil
horum irritum erit ex hoc, & in omne
tempus.

37. Nunc ergo curate facere horum exem-
plum, & detur Ionathæ, & ponatur in monte
sancto, in loco celebri.

38. Et videns Demetrius rex quod si-
luerat in conspectu suo, & nihil ei re-
sistit, dimisit totum exercitum suum, unum-
quemque in locum suum, excepto peregrino
exercitu, quem contraxit ab insulis Gen-
tium: & inimici erant ei omnes exercitus pa-
trium ejus.

39. Tryphon autem erat quidam partium
Alexandri prius: & vidit quoniam omnis exer-
citus murmurabat contra Demetrium, & ivit ad
Emalchuel Arabem, qui nutrebat Antiochum
filium Alexandri:

40. & assidebat ei, ut traderet eum ipsi,
ut regnaret loco patris sui: & enuntiavit ei
quanta fecit Demetrius, & inimicitias exer-
citus ejus adversus illum. Et mansit ibi die-
bus multis.

41. Et misit Ionathas ad Demetrium regem,
ut eliceret eos, qui in arce erant in Ierusa-
lem, & qui in præsiidiis erant: quia impugna-
bant Israel.

42. Et misit Demetrius ad Ionathan, dicens:
Non hæc tantum faciam tibi, & genti tuæ, sed
gloria illustrabo te, & gentem tuam cum fuerit
opportunitas.

43. Nunc ergo rectè feceris, si miseris in auxilium mihi viros: quia discessit omnis exercitus meus.

44. Et misit ei Ionathas tria millia virorum fortium Antiochiam: & venerunt ad regem, & delectatus est rex in adventu eorum.

45. Et convenerunt qui erant de civitate, centum viginti millia virorum, & volebant interficere regem.

46. Et fugit rex in aulam: & occupaverunt qui erant, de civitate, itinera civitatis, & cœperunt pugnare.

47. Et vocavit rex Iudæos in auxilium, & convenerunt omnes simul ad eum, & dispersi sunt omnes per civitatem:

48. & occiderunt in illa die centum millia hominum, & succenderunt civitatem, & ceperunt spolia multa in die illa, & liberaverunt regem.

49. Et viderunt qui erant de civitate, quod obtinuisset Iudæi civitatem sicut volebant: & infirmati sunt mente sua, & clamaverunt ad regem cum precibus, dicentes:

50. Da nobis dexteras, & cessent Iudæi oppugnare nos; & civitatem.

51. Et projecerunt arma sua, & fecerunt pacem, & glorificati sunt Iudæi in conspectu regis, & in conspectu omnium, qui erant in regno ejus, & nominati sunt in regno: & regressi sunt in Ierusalem habentes spolia multa.

52. Et sedit Demetrius rex in sede regni sui, & siluit terra in conspectu ejus.

53. Et mentitus est omnia quæcumque dixit, & abalienavit se à Ionathâ, & non retribuit ei secundum beneficia, quæ sibi tribuerat, & vexabat eum valde.

54. Post hæc autem reversus est Tryphon, & Antiochus cum eo puer adolescens, & regnavit, & imposuit sibi diadema.

55. Et congregati sunt ad eum omnes exercitus, quos disperserat Demetrius, & pugnaverunt contra eum: & fugit, & terga vertit.

56. Et accepit Tryphon bestias, & obtinuit Antiochiam:

57. & scripsit Antiochus adolescens Ionathæ, dicens: Constituo tibi sacerdotium: & constituo te super quatuor civitates, ut sis de amicis regis,

58. Et misit illi vasa aurea in ministerium, & dedit ei potestatem bibendi in auro, & esse in purpura, & habere fibulam auream:

59. & Simonem fratrem ejus constituit ducem à terminis Tyri usque ad fines Ægypti.

60. Et exiit Ionathas, & perambulabat trans flumen civitates: & congregatus est ad eum omnis exercitus Syriæ in auxilium, & venit Ascalonem, & occurrerunt ei honorificè de civitate.

61. Et abit inde Gazam, & concluderunt se qui erant Gazæ: & obsedit eam, & succendit quæ erant in circuitu civitatis, & prædatus est ea.

62. Et rogaverunt Gazenses Ionathan, & dedit illis dexteram: & accepit filios eorum obsides, & misit illos in Ierusalem: & perambulavit regionem usque Damascum.

63. Et audivit Ionathas quod prævaricati sunt principes Demetrii in Cades, quæ est in Galilæa, cum exercitu multo, volentes eum removeere à negotio regni:

64. & occurrit illis: fratrem autem suum Simonem reliquit intra provinciam.

65. Et applicuit Sinon ad Bethsuram, & expugnabat eam diebus multis, & conclusit eos.

66. Et postulaverunt ab eo dexteras accipere, & dedit illis: & eiecit eos inde, & cepit civitatem, & posuit in ea præsidium.

67. Et Ionathas, & castra ejus applicuerunt ad aquam Genesar, & ante lucem vigilarunt in campo Asor.

68. & ecce castra alienigenarum occurrebant in campo, & tendebant ei insidias in montibus: ipse autem occurrit eis adverso.

69. Insidiae verò exsurrexerunt de locis suis, & commiserunt prælium.

70. Et fugerunt qui erant ex parte Ionathæ omnes, & nemo relictus est ex eis, nisi Mathathias filius Absoloni, & Iudas filius, Calphi, princeps militiæ exercitus.

71. Et scidit Ionathas vestimenta sua, & posuit terram in capite suo, & oravit.

72. Et reversus est Ionathas ad eos in prælium, & convertit eos in fugam, & pugnaverunt.

73. Et viderunt qui fugiebant partis illius, & reversi sunt ad eum, & insequuntur cum eo omnes usque Cades ad castra sua, & pervenerunt usque illic.

74. & ceciderunt de alienigenis in die illa tria millia virorum: & reversus est Ionathas in Ierusalem.

CAPUT XII.

Ionathas cum Romanis ac Spartiatis fœdus renovat: principes Demetrii ipsum invadentes fugat: percussisque Arabibus, ordinat edificare Prævidiam in Iudæa, & muros contra arcem in Ierusalem: sed à Tryphone cupiente regnum Antiochi invadente, & fugiente se amicum, apud Ptolemaidam dolo captus est, omneque qui cum eo erant, interfecti.

1. **E**T vidit Ionathas quia tempus eum juvat, elegit viros, & misit eos Romanæ statuere, & renovare cum eis amicitiam:

2. & ad Spartiatis, & ad alia loca misit epistolas secundum eamdem formam:

3. & abiecit Romanæ, & intraverunt curiam, & dixerunt Ionathas summus sacerdos, & gens Iudæorum miserunt nos, ut renovaremus amicitiam, & societatem secundum pristinum.

4. Et dederunt illis epistolas ad ipsos per loca, ut deducerent eos in terram Iudæam cum pace.

5. Et hoc est exemplum epistolarum, quas scripsit Ionathas Spartiatis:

6. **IONATHAS** summus sacerdos, & seniores gentis, & sacerdotes, & reliquus populus Iudæorum Spartiatis fratribus salutem.

7. Jam pridem missæ erant epistolæ ad Oniam summum sacerdotem ab Ario, qui regnabat apud vos, quoniam estis fratres nostri, sicut rescriptum continet, quod subiectum est.

8. Et suscepit Onias virum, qui missus fuerat, cum honore: & accepit epistolas, in quibus significabatur de societate, & amicitia.

9. Nos, cum nullo horum indigeremus, habentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris,

10. maluimus mittere ad vos renovare fraternitatem, & amicitiam, ne forte alieni efficiamur a vobis: multa enim tempora transierunt, ex quo misistis ad nos.

11. Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus solemnibus, & ceteris, quibus oportet, memores sumus vestri in sacrificiis, quæ offerimus, & in observationibus, sicut fas est, & decet meminisse fratrum.

12. Lætatur itaque de gloria vestra.

13. Nos autem circumdederunt multæ tribulationes, & multa prælia, & impugnaverunt nos reges, qui sunt in circuitu nostro.

14. Noluimus ergo vobis molesti esse, neque ceteris sociis, & amicis nostris in his præliis.

15. Habuimus enim de cælo auxilium, & liberati sumus nos, & humiliati sunt inimici nostri.

16. Elegimus itaque Numenium Antiochi filium, & Antipatrem Iasonis filium, & misimus ad Romanos renovare cum eis amicitiam, & societatem pristinam.

17. Mandavimus itaque eis ut veniant etiam ad vos, & salutent vos: & reddant vobis epistolas nostras de innovatione fraternitatis nostræ.

18. Et nunc benefacietis respondentes nobis ad hæc.

19. Et hoc est rescriptum epistolarum, quod miserat Oniæ:

20. ARIUS, rex Spartiatarum Oniæ sacerdoti magno salutem.

21. Inventum est in scriptura de Spartiatis: & Iudæis, quoniam sunt fratres, & quod sunt de genere Abraham.

22. Et nunc ex quo hæc cognovimus, benefacitis scribentes nobis de pace vestra:

23. Sed & nos rescriptum vobis: Pecora nostra, & possessiones nostræ, vestræ sunt: & vestræ, nostræ: mandavimus itaque hæc nuntiari vobis.

24. Et audiuit Ionathas quoniam regressi sunt principes Demetrii cum exercitu multo supra quam prius, pugnare adversus eum.

25. & exiit ab Ierusalem, & occurrit eis in Amathite regione: non enim dederat eis spatium ut ingrederentur regionem ejus.

26. Et misit speculatores in castra eorum: & reversi renuntiaverunt quod constituunt supervenire illis nocte.

27. Cum occidisset autem sol, præcepit Ionathas suis vigilare, & esse in armis paratos ad pugnam tota nocte, & posuit custodes per circuitum castrorum.

28. Et adierunt adversarii quod paratus est Ionathas cum suis in bello: & tinnuerunt, & formidaverunt in corde suo: & accenderunt focos in castris suis.

29. Ionathas autem, & qui eum eo erant, non cognoverunt usque mane: videbant autem luminaria ardentia.

30. & secutus est eos Ionathas, & non comprehendit eos: transierunt enim flumen Eleutherum.

31. Et divertit Ionathas ad Arabas, qui vocantur Zabadaei, & percussit eos, & accepit spolia eorum.

32. Et iunxit, & venit Damascus, & perambulabat omnem regionem illam.

33. Simon autem exiit, & venit usque ad Ascalonem, & ad proxima præsidia: & decli-

navit in Ioppen, & occupavit eam

34. (audivit enim quod vellet præsidium tradere partibus Demetrii) & posuit ibi custodes ut custodirent eam.

35. Et reversus est Ionathas, & convocavit seniores populi, & cogitavit cum eis ædificare præsidia in Iudæa.

36. & ædificare muros in Ierusalem, & exaltare altitudinem magnam inter medium arcis & civitatem, ut separaret eam à civitate, ut esset ipsa singulariter, & neque emanaret, neque vendant.

37. Et convenerunt, ut ædificarent civitatem: & cecidit murus, qui erat super torrentem ab ortu solis, & reparavit eum, qui vocatur Caphetha.

38. & Simon ædificavit Adiada in Sephela, & munivit eam, & imposuit portas, & seras.

39. Et cum cogitasset Tryphon regnare Asia, & assumere diadema, & extendere manum in Antiochum regem:

40. timens ne forte non permetteret eum Ionathas, sed pugnaret adversus eum, quærebatur comprehendere eum, & occidere. Et exurgens abiit in Bethsan.

41. Et exiit Ionathas obviam illi cum quadraginta milibus virorum electorum in prælium, & venit Bethsan.

42. Et vidit Tryphon quia venit Ionathas cum exercitu multo ut extenderet in eum manus, timuit.

43. & exceptit eum cum honore, & commendavit eum omnibus amicis suis, & dedit ei munera: & præcepit exercitibus suis ut obedirent ei, sicut sibi.

44. Et dixit Ionathas: Ut quid vexasti universum populum, cum bellum nobis non sit?

45. Et nunc remitte eos in domos suas: elige autem tibi viros paucos, qui tecum sint, & veni mecum Ptolemaidam, & tradam eam tibi, & reliqua præsidia, & exercitum, & universos præpositos negotii, & conversus abibo: propterea enim veni.

46. Et credidit ei, & fecit sicut dixit: & dimisit exercitum, & abiit in terram Iuda.

47. retinuit autem secum tria milia virorum: ex quibus remisit in Galilæam duo milia, mille autem venerunt cum eo.

48. Ut autem intravit Ptolemaidam Ionathas, clausurunt portas civitatis Ptolemaenses: & comprehenderunt eum: & omnes, qui cum eo intraverant, gladio interfecerunt.

49. Et misit Tryphon exercitum, & equites in Galilæam, & in campum magnum ut perderent omnes socios Ionathæ.

50. At illi cum cognovissent quia comprehensus est Ionathas, & perit, & omnes, qui cum eo erant, hortati sunt semetipsos, & exierunt parati in prælium.

51. Et videntes hi, qui insecuti fuerant, quia pro anima res est illis, reversi sunt:

52. illi autem venerunt omnes cum pace in terram Iuda. Et planxerunt Ionathan, & eos, qui cum ipso fuerant, valde: & luxit Israel luctu magno.

53. Et quæsierunt omnes gentes, quæ erant in circuitu eorum: conterere eos, dixerunt enim:

54. Non habent principem, & adjuvantem: nunc ergo expugnemus illos, & tollamus de hominibus memoriam eorum.

CAPUT XIII.

Suscepit Simon principatu pro fratre Ionathā misit petitam à Tryphone pecuniam, unā cum filiis Ionathæ, ad ejus redemptionem: Tryphon autem, accepta pecunia, patrem occidit cum filiis: quibus sepultis ac defunctis, Simon magnificum extruxit parentibus ac fratribus sepulchrum in Modin: Tryphon vero, occiso Antiocho, regnum ejus invasit, & Simon, impetratis à rege Demetrio litteris fœderis & immunitatis, expugnavit Gazaram, & arcem Ierosolymorum obtinuit: propter quod latum agnuit festum, quod etiam quotannis apud Iudæos agi præcipitur.

1. **E**T audivit Simon quòd congregavit Tryphon exercitum copiosum ut veniret in terram Iudæ, & attenderet eam.

2. Videns quia in tremore populus est, & in timore, ascendit Ierusalem, & congregavit populum:

3. & adhortans dixit: Vos scitis quanta ego, & fratres mei, & domus patris mei fecimus pro legibus, & pro sanctis prælia, & angustias quales vidimus:

4. horum gratia perierunt fratres mei omnes propter Israel, & relictus sum ego solus.

5. Et nunc non mihi contingat parcere animæ meæ in omni tempore tribulationis: non enim mellor sum fratribus meis.

6. Vindicabo itaque gentem meam, & sancta, natos quoque nostros, & uxores: quia congregatæ sunt universæ gentes contere nos inimicitiae gratia.

7. Et accensus est spiritus populi simul ut audivit sermones istos.

8. & responderunt voce magna, dicentes: Tu es dux noster loco Iudæ, & Ionathæ fratris tui:

9. pugna prælium nostrum: & omnia, quæcumque dixeris nobis, faciemus.

10. Et congregans omnes viros bellatores, acceleravit consummare universos muros Ierusalem, & munivit eam in gyro.

11. Et misit Ionathan filium Absalom, & cum eo exercitum novum in Ioppen, & eiecit his, qui erant in ea, remansit illic ipse.

12. Et movit Tryphon à Ptolemaida cum exercitu multo, ut veniret in terram Iudæ, & Ionathas cum eo in custodia.

13. Simon autem applicuit in Addus contra faciem campi.

14. Et cognovit Tryphon quia surrexit Simon loco fratris sui Ionathæ: & quia cum missurus esset eum eo prælium, misit ad eum legatos,

15. dicens: Pro argento, quod debebat frater tuus Ionathas in ratione regis, propter negotia, quæ habuit, detinuumus eum.

16. Et nunc mitte argenti talenta centum, & duos filios ejus obsides, ut non dimissus fugiat à nobis, & remitteamus eum.

17. Et cognovit Simon quia cum dolo loqueretur secum, jussit tamen dari argentum, & pueros: ne inimicitiam magnam sumeret ad populum Israel, dicentem:

18. Quia non misit ei argentum, & pueros, propterea perit.

19. Et misit pueros, & centum talenta: & mentitus est, & non dimisit Ionathan.

20. Et post hæc venit Tryphon intrā re-

gionem, ut contereret eam: & gyraverunt per viam, quæ ducit Ador: & Simon, & castra ejus ambulabant in omnem locum quocumque ibant.

21. Qui autem in arce erant, miserunt ad Tryphonem legatos, ut festinaret venire per desertum, & mitteret illis alimonia.

22. Et paravit Tryphon omnem equitatum, ut veniret illa nocte: erat autem nix multa valde, & non venit in Galaaditum.

23. Et cùm appropinquasset Bascaman, occidit Ionathan, & filios ejus illic,

24. Et convertit Tryphon, & abiit in terram suam.

25. Et misit Simon, & accepit ossa Ionathæ fratris sui, & sepelivit ea in Modum civitatis patrum ejus.

26. Et planxerunt eum omnis Israel planctu magno, & luxerunt eum dies inuitos.

27. Et ædificavit Simon super sepulchrum patris sui & fratrum suorum ædificium altum visu, lapide polito retrò & antè:

28. Et statuit septem pyramidas, unam contra unam patri & matri, & quatuor fratribus:

29. & his circumposuit columnas magnas: & super columnas arma, ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare.

30. hoc est sepulchrum, quod fecit in Modin, usque in hunc diem.

31. Tryphon autem cùm ite, faceret cum Antiocho rege adolescente, dolo occidit eum.

32. Et regnavit loco ejus, & imposuit sibi diadema Asiæ, & fecit plagam magnam in terra.

33. Et ædificavit Simon præsidia Iudææ, muniens ea turribus excelsis, & muris magnis, & portis, & seris: & posuit alimenta in munitionibus.

34. Et elegit Simon viros, & misit ad Demetrium regem ut faceret remissionem regionis: quia actus omnes Tryphonis per direptionem fuerant gesti.

35. Et Demetrius rex ad verba ista respondit ei, & scripsit epistolam talem:

36. REX Demetrius Simoni summo sacerdoti, & amico regum, & senioribus, & Gentii Iudæorum salutem.

37. Coronam auream, & bahem, quam misistis, suscepimus: & parati sumus facere vobiscum pacem magnam, & scribere præpositis regis remittere vobis quæ indulsumus.

38. Quæcumque enim constituimus, vobis constant. Munitiones, quas ædificastis, vobis sint.

39. remitteamus quoque ignorantias, & peccata usque in hodiernum diem, & coronam, quam debebatis: & siquid aliud erat tributarium in Ierusalem, jam non sit tributarium.

40. Et siqui ex vobis apti sunt conscribi inter nostros, conscribantur: & sit inter nos pax.

41. Anno centesimo septuagesimo ablatum est jugum Gentium ab Israel.

42. Et cœpit populus Israel scribere in tabulis, & gestis publicis, anno primo sub Simone summo sacerdote, magno duce, & principe Iudæorum.

43. In diebus illis applicuit Simon ad Gazam, &

& circumdedit eam castris, & fecit machinas, & applicuit ad civitatem, & percussit turrem unam, & comprehendit eam.

44. Et eruperant qui erant intra machinam in civitatem: & factus est motus magnus in civitate.

45. Et ascenderunt qui erant in civitate cum uxoribus, & filius supra murum scissis tunicis suis, & clamaverunt voce magna, postulantes à Simone dextris sibi dari.

46. & dixerunt: Non nobis reddas secundum malitias nostras, sed secundum misericordias tuas.

47. Et flexus Simon non debellavit eos: eiecit tamen eos de civitate, & mundavit sedes, in quibus fuerant simulachra, & tunc intravit in eam cum hymnis benedicens Domino.

48. & ejecta ab ea omni immunditia, collocavit in ea viros, qui legem facerent: & munivit eam, & fecit sibi habitationem.

49. Qui autem erant in arce Ierusalem, prohibebantur egredi & ingredi regionem: & emere, ac vendere: & esurierunt valde, & multi ex eis fame perierunt.

50. & clamaverunt ad Simonem ut dextras acciperent: & dedit illis: & eiecit eos inde, & mundavit arceam à contaminationibus.

51. & intraverunt in eam tertia & vigesima die secundi mensis, anno centesimo septuagesimo primo cum Iude, & ranis palmarum, & cinyris, & cymbalis, & nablis, & hymnis, & canticis, quia contritus est inimicus magnus ex Israel.

52. Et constituit ut omnibus annis agerentur dies hi cum lætitia.

53. Et munivit montem templi, qui erat secus arceam, & habitavit ibi ipse, & qui cum eo erant.

54. Et vidit Simon Ioannem filium suum, quod fortis prælii vir esset: & posuit eum ducem virtutum universarum: & habitavit in Gazaris.

CAPUT XIV.

Demetrio à duce Arsacis devicto & capto, Simon cum suo populo magna pace fruens, ad quem missæ sunt litteræ renovati fœderis à Spartiatas & Romanis cum maxima laude Simonis, qui Romanis clypeum aureum inaurum mille miserat.

1. **A** Nno centesimo septuagesimo secundo congregavit rex Demetrius exercitum suum, & abiit in Mediam ad contrahenda sibi auxilia, ut expugnaret Tryphonem.

2. Et audivit Arsaces rex Persidis, & Mediæ, quia intravit Demetrius confines suos, & misit unum de principibus suis ut comprehenderet eum vivum, & adduceret eum ad se.

3. Et abiit, & percussit castra Demetrii, & comprehendit eum, & duxit eum ad Arsaceam, & posuit eum in custodiam.

4. Et siluit omnis terra Iuda omnibus diebus Simonis, & quesivit bona genti suæ: & placuit illis potestas ejus, & gloria ejus omnibus diebus.

5. Et cum omni gloria sua accepit Ioppen in portum, & fecit introitum in insulis maris.

6. Et dilatavit fines gentis suæ, & obtinuit regionem.

7. Et congregavit captivitatem multam,

& dominatus est Gazaræ, & Bethsuræ, & arci: & abstulit immunditias ex ea, & non erat qui resisteret ei.

8. Et unusquisque colebat terram suam cum pace: & terra Iuda dabat fructus suos, & ligna camporum fructum suum.

9. Seniores in plateis sedebant omnes, & de bonis terræ tractabant, & juvenes induebant se gloriam, & stollas belli.

10. Et civitatibus tribuebat alimonias, & constituebat eas ut essent vasa munitionis quoadusque nominatum est nomen gloriæ ejus usque ad extremum terræ.

11. Fecit pacem super terram, & lætatus est Israel lætitia magna.

12. Et sedit unusquisque sub vite sua, & sub ficulnea sua: & non erat qui eos terretet.

13. Defecit impugnans eos super terram: reges contriti sunt in diebus illis.

14. Et confirmavit omnes humiles populi sui: & legem acquisivit, & abstulit omnem iniquum & malum.

15. sancta glorificavit, & multiplicavit vasa sanctorum.

16. Et auditum est Romæ quia defunctus esset Ionathas: & usque in Spartiatas: & contristati sunt valde.

17. Ut audierunt autem quod Simon frater ejus factus esset summus sacerdos loco ejus, & ipse obtineat omnem regionem, & civitates in eis:

18. scriperunt ad eum in tabulis æreis, ut renovarent amicitias, & societatem quam fecerant cum Iuda, & cum Ionatha fratribus ejus.

19. Et læta sunt in conspectu ecclesiæ in Ierusalem. Et hoc exemplum epistolarum, quas Spartiatæ miserunt.

20. SPARTIANORUM principes, & civitates, Simoni sacerdoti magno, & senioribus, & sacerdotibus, & reliquo populo Iudæorum, fratribus, salutem.

21. Legati, qui missi sunt ad populum nostrum, nuntiaverunt nobis de vestra gloria, & honore, ac lætitia: & gavisi sumus in introitu eorum.

22. Et scripsimus quæ ab eis erant dicta in conciliis populi, sic: Numenius Antiochi, & Antipater Iasonis filius, legati Iudæorum, venerunt ad nos, renovantes nobiscum amicitiam piissimam.

23. Et placuit populo excipere viros gloriose, & ponere exemplum sermonum eorum in segregatis populi libris, ut sit ad memoriam populo Spartiatum. Exemplum autem horum scripsimus Simoni magno sacerdoti.

24. Post hæc autem misit Simon Numenium Roman, habentem clypeum aureum magnum, pondo inaurum mille, ad statuendam cum eis societatem. Cum autem audisset populus Romanus

25. sermones istos, dixerunt: Quam gratiarum actionem reddemus Simoni: & filius ejus?

26. Restituit enim ipse fratres suos, & expugnavit inimicos Israel ab eis, & statuerunt ei libertatem, & desciiperent in tabulis æreis, & posuerunt in titulis in monte Sion.

27. Et hoc est exemplum scripturæ: OCTAVA decima die mensis Elul, anno centesimo septuagesimo secundo, anno tertio sub Simone sacerdote magno in Asaramel,

28. in conventu magno sacerdotum, & po-

puli, & principum gentis, & seniorum regionis, nota facta sunt hæc. Quoniam frequenter iacta sunt prælia in regione nostra.

29. Simon autem Mathathie filius ex filiis Iarib, & fratres ejus dederunt se periculo, & resistenter adversarii gentis suæ, ut starent sancta ipsorum, & lex: & gloria magna glorificaverunt gentem suam.

30. Et congregavit Ionathas gentem suam, & factus est illis sacerdos magnus, & appositus est ad populum suum.

31. Et voluerunt inimici eorum calcare, & atterere regionem ipsorum, & extendere manus in sancta eorum.

32. Tunc restitit Simon, & pugnavit pro gente suâ, & erogavit pecunias multas, & armavit viros virtutis gentis suæ, & dedit illis stipendia:

33. & munivit civitates Iudææ, & Bethsuram, quæ erat in finibus Iudææ, ubi erant arma hostium antea, & posuit illic præsidium viros Iudæos.

34. Et Ioppen munivit, quæ erat ad mare: & Gazaram, quæ est in finibus Azoti, in qua hostes antea habitabant, & collocavit illic Iudæos & quæcumque apta erant ad correptionem eorum, posuit in eis.

35. Et vidit populus actum Simonis, & gloriam, quam cogitabat facere genti suæ, & posuerunt eum ducem suum, & principem sacerdotum, eo quod ipse fecerat hæc omnia, & iustitiam, & fidem, quam conservavit genti suæ, & exquisivit omni modo exaltare populum suum.

36. Et in diebus ejus prosperatum est in manibus ejus, ut tollerentur gentes de regione ipsorum, & qui in civitate David erant in Ierusalem in arce, de qua procedebant, & contaminabant omnia, quæ in circuitu sanctorum sunt, & inferebant plagam magnam castitati:

37. & collocavit in ea viros Iudæos ad tutamentum regionis, & civitatis, & exaltavit muros Ierusalem.

38. Et rex Demetrius statuit illi summum sacerdotium.

39. Secundum hæc fecit eum amicum suum, & glorificavit eum gloria magna.

40. Audivit enim quod appellati sunt Iudæi à Romanis amici, & socii, & fratres, & quia susceperunt legatos Simonis gloriose:

41. & quia Iudæi, & sacerdotes eorum consenserunt eum esse ducem suum, & summum sacerdotem in æternum, donec surgat propheta fidelis

42. & ut sit super eos dux, & ut cura esset illi pro sanctis, & ut constitueret præpositos super opera eorum, & super regionem, & super arma, & super præsidia:

43. & cura sit illi de sanctis: & ut audiat ab omnibus, & scribantur in nomine ejus omnes conscriptiones in regione: & ut operiatur purpura, & auro:

44. & ne liceat ulli ex populo, & ex sacerdotibus irritum facere aliquid horum, & contradicere his, quæ ab eo dicuntur, aut convocare conventum in regione sine ipso: & vestiri purpura, & uti fibula aurea.

45. qui autem fecerit extra hæc, aut irritum fecerit aliquid horum, reus erit.

46. Et complacuit omni populo statuere Simonem, & facere secundum verba ista.

47. Et suscepit Simon, & placuit ei summum sacerdotio fungeretur, & esset dux, &

princeps gentis Iudæorum, & sacerdotum, & præses omnibus.

48. Et scripturam istam dixerunt ponere in tabulis æreis, & ponere eas in peribolo sanctorum in loco celebri.

49. exemplum autem eorum ponere in ærario, ut habeat Simon, & filii ejus.

CAPUT XV.

Antiochus Demetrii filius litteras amicitiarum mittit ad Simonem: Romani fœderatos sibi Iudæos ceteris nationibus per litteras commendant: Antiochus dum Tryphonem insequitur, missum à Simone militum auxilium recusat, mittitque ad eum Athenobium, qui multa tamquam debita reposcat: Et Simonis responso accepto, constituit adversus eum Cendebeum ducem exercitus, ipse verò Tryphonem persequitur.

1. **E**T misit rex Antiochus filius Demetrii tres epistolas ab insulis maris Simoni sacerdoti, & principi gentis Iudæorum, & universæ genti:

2. & erant continentes hunc modum: Rex Antiochus Simoni sacerdoti magno, & genti Iudæorum salutem.

3. Quoniam quidem pestilentes obtinuerunt regnum patrum nostrorum, volo autem vendicare regnum, & restituere illud sicut erat antea: & electam feci multitudinem exercitus, & feci naves bellicas.

4. Volo autem procedere per regionem ut ulciscar in eos, qui corruerunt regionem nostram, & qui desolaverunt civitates multas in regno meo.

5. Nunc ergo statuo tibi omnes oblationes, quas remisistis tibi ante me omnes reges, & quæcumque alia dona remisistis tibi:

6. & permitto tibi facere percussuram proprii numismatis in regione tua:

7. Ierusalem autem sanctam esse, & liberam: & omnia arma, quæ fabricata sunt, & præsidia, quæ contraxisti, quæ tenes, maneat tibi.

8. Et omne debitum regis: & quæ futura sunt regi, ex hoc, & in totum tempus remittuntur tibi.

9. Cum autem obtinuerimus regnum nostrum, glorificabimus te, & gentem tuam, & templum gloria magna ita ut manifestetur gloria vestra in universa terra.

10. Anno centesimo septuagesimo quarto exiit Antiochus in terram patrum suorum, & convenerunt ad eum omnes exercitus, ita ut pauci reliqui essent cum Tryphone.

11. Et insecutus est eum Antiochus rex, & venit Doram fugiens per maritimum.

12. sciebat enim quod congregata sunt mala in eum, & reliquit eum exercitus.

13. & applicuit Antiochus super Doram cum centum viginti millibus virorum beligeratorum, & octo millibus equitum:

14. & circumvit civitatem, & naves à mari accesserunt: & vexabant civitatem à terra, & mari, & neminem sinebant ingredi, vel egredi.

15. Venit autem Numenius, & qui cum eo fuerant, ab urbe Roma, habentes epistolas regibus, & regionibus scriptas, in quibus continebantur hæc:

16. LUCIUS consul Romanorum, Ptolemæo regi salutem.

17. Legati Iudæorum venerunt ad nos amici

ci nostri renovantes pristinam amicitiam, & societatem, missi à Simone principe Sacerdotum, & populo Iudæorum.

18. Attulerunt autem & clypeum aureum mmarum mille.

19. Placuit itaque nobis scribere legibus, & regionibus, ut non inferant illis mala, neque impugnent eos, & civitates eorum, & regiones eorum: & ut non ferant auxilium pugnantibus adversus eos.

20. Visum autem est nobis accipere ab eis clypeum.

21. Siqui ergo pestilentes refugerunt de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni principi sacerdotum, ut vindicet in eos secundum legem suam.

22. Hæc eadem scripta sunt Demetrio regi, & Attalo, & Ariarathi, & Arsaci.

23. & in omnes regiones: & Lampsaco, & Spartiatis, & in Delum, & in Myndum, & in Sicyonem, & in Cariam, & in Samum, & in Pamphyliam, & in Lyciam, & in Alicarnassum, & in Coo, & in Siden, & in Aradon, & in Rhodum, & in Phaselidem, & in Gortynam, & Gnidum, & Cyprum, & Cyrenem.

24. Exemplum autem eorum scripserunt Simoni principi sacerdotum, & populo Iudæorum.

25. Antiochus autem rex applicuit castra in Doram secundo, admovens ei semper manus, & machinas faciens: & conclusit Tryphonem, ne procederet.

26. & misit ad eum Simon duo millia virorum electorum in auxilium, & argentum, & aurum, & vasa copiosa.

27. & noluit ea accipere, sed rupit omnia, quæ factus est cum eo antea, & alienavit se ab eo.

28. Et misit ad eum Athenobium unum de amicis suis, ut tractaret cum ipso, dicens: Vos tenetis Ioppen, & Gazaram, & arcem, quæ est in Ierusalem, civitates regni mei:

29. fines earum desolastis, & fecistis plagam magnam in terra, & dominati estis per loca multa in regno meo.

30. Nunc ergo tradite civitates, quas occupastis, & tributa locorum, in quibus dominati estis extra fines Iudææ.

31. sin autem, date pro illis quingenta talenta argenti, & exterminii, quod exterminasti, & tributorum civitatum alia talenta quingenta: sin autem, veniemus, & expugnabimus vos.

32. Et venit Athenobius amicus regis in Ierusalem, & vidit gloriam Simonis, & claritatem in auro, & argento, & apparatum copiosum: & obstupuit: & retulit ei verba regis.

33. Et respondit ei Simon, & dixit ei: Neque alienam terram sumpimus, neque aliena detinemus: sed hereditatem patrum nostrorum, quæ iniuste ab inimicis nostri aliquo tempore possessa est.

34. Nos verò tempus habentes, vindicamus hereditatem patrum nostrorum.

35. Nam de Ioppe, & Gazara quæ expositas, ipsi faciebant in populo plagam magnam, & in regione nostra: horum damus talenta centum. Et non respondit ei Athenobius verbum.

36. Reversus autem cum ira ad regem, renuntiavit ei verba ista, & gloriam Simonis, & universa, quæ vidit, & iratus est rex ira magna.

37. Tryphon autem fugit navi in Orthosiada.

38. Et constituit rex Cendebæum ducem maritimum, & exercitum peditum & equitum dedit illi.

39. Et mandavit illi movere castra contra faciem Iudææ: & mandavit ei edificare Gedorem, & obstruere portas civitatis, & debellare populum. Rex autem persequabatur Tryphonem.

40. Et pervenit Cendebæus Iamnam, & cepit irritare plebem, & conculare Iudæam, & captivare populum, & interficere, & edificare Gedorem.

41. Et collocavit illic equites, & exercitum: ut egressi perambularent viam Iudææ, sicut constituit ei rex.

CAPUT XVI.

Simon senex mittit exercitum suum cum filiis suis Iuda & Ioanne adversus Cendebæum: quo devicto, Ptolemæus gener Simonis dominandi ambitione inflammatus, acceptos convorio sacerdotum ejusque filios Mathathiam & Iudam dolo interfecit, ut ita Iudææ provincias obtineret: porro nuntii quæ ad Ioannem dolo intemendum miserat, sunt ab illo intercepti. & Ioannes patri in summo sacerdotio successit.

1. ET ascendit Ioannes de Gazaris, & nuntiavit Simoni patri suo quæ fecit Cendebæus in populo ipsorum.

2. Et vocavit Simon duos filios seniores, Iudam, & Ioannem, & ait illis: Ego, & fratres mei, & domus patris mei expugnabimus hostes Israel ab adolescentia usque in hunc diem: & prosperatum est in manibus nostris liberare Israel aliquoties.

3. Nunc autem senex, sed estote loco meo, & fratres mei, & egressi pugnate pro gente nostra: auxilium verò de cælo vobiscum sit.

4. Et elegit de regione viginti millia virorum belligeratorum, & equites: & profecti sunt ad Cendebæum: & dormierunt in Modin.

5. Et surrexerunt mane, & abieunt in campum: & ecce exercitus copiosus in obviam illis peditum, & equitum, & fluvius torrens erat inter medium ipsorum.

6. Et admovit castra contra faciem eorum ipse, & populus ejus: & vidit populum trepidantem ad transfretandum torrentem, & transiretavit prius: & viderunt eum viri, & transierunt post eum.

7. Et divisit populum, & equites in medio peditum: erat autem equitatus adversariorum copiosus nimis.

8. Et exclamaverunt sacris tubis, & in fugam conversus est Cendebæus, & castra ejus: & ceciderunt ex eis multi vulnerati: residui autem in munitionem tugerunt.

9. Tunc vulneratus est Iudas frater Ioannis: Ioannes autem insecutus est eos, donec venit Cedronem, quam redificavit.

10. & tugerunt usque ad tures, quæ erant in agris Azoti, & succendit eas igni. Et ceciderunt ex illis duo millia virorum, & reversus est in Iudæam in pace.

11. Et Ptolemæus filius Abobi constitutus erat dux in campo Iericho, & habebat argentum, & aurum multum.

12. erat enim gener summi sacerdotis.

13. Et exaltatum est cor ejus, & volebat obtinere regionem, & cogitabat dolum adversus Simonem, & filios ejus, ut tolleret eos.

14. Simon autem, perambulas civitates, quæ erant in regione Iudææ, & solitudinem generis earum, descendit in Iericho ipse, & Mathathias filius ejus, & Iudas, anno centesimo septuagesimo septimo, mense undecimo: hic est mensis Sabath.

15. Et suscepit eos filius Abobi in muni-

tiunculam, quæ vocatur Doch, cum dolo, quam ædificavit : & fecit eis convivium magnam, & abscondit illic viros.

16. Et cum inebriatus esset Simon, & filii ejus, surrexit Ptolemæus cum suis, & sumpserunt arma sua, & intraverunt in convivium, & occiderunt eum, & duos filios ejus, & quosdam pueros ejus.

17. & fecit deceptionem magnam in Israel, & reddidit mala pro bonis.

18. Et scripsit hæc Ptolemæus, & misit regi ut mitteret ei exercitum in auxilium, & traderet ei regionem, & civitates eorum, & tributa.

19. Et misit alios in Gazaram tollere Ioan-nem : & tribunis misit epistolas, ut venirent ad se, & daret eis argentum, & aurum, & dona.

20. Et alios misit occupare Ierusalem, & montem templi.

21. Et præcurrens quidam, nuntiavit Ioan-ni in Gazara, quia perit pater ejus, & fratres ejus, & quia misit te quoque interfici.

22. Ut audivit autem, vehementer expavit : & comprehendit viros, qui venerant perdere eum, & occidit eos : cognovit enim quia quærebant eum perdere.

23. Et cetera sermonum Ioannis, & bellorum ejus, & bonarum virtutum, quibus fortiter gessit, & ædificii murorum, quos extruxit, & rerum gestarum ejus :

24. ecce hæc scripta sunt in libro dierum sacerdotii ejus, ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suum.

LIBER SECUNDUS

MACHABÆORUM.

CAPUT PRIMUM.

Judei habitantes Ierosolymis scribunt Iudæis in Ægypto commorantibus mortem Antiochi ac suorum, quæ in Perside contigerat, gratias Deo agentes, & hortantes ut celebrent diem scenopægiæ, & diem dati ignis post reductionem captivitatis : cuius rei narratur hic historia, & oratio Nehemæ.

1. **F**ratribus, qui sunt per Ægyptum, Iudæis, salutem dicunt fratres, qui sunt in Ierosolymis, Iudæi, & qui in regione Iudææ, & pacem bonam.

2. Benefaciat vobis Deus, & meminerit testamenti sui, quod locutus est ad Abraham, & Isaac, & Iacob servorum suorum fidelium :

3. & det vobis cor omnibus ut colatis eum, & faciatis ejus voluntatem corde inagno, & animo volenti.

4. Adapeñiat cor vestrum in lege sua, & in præceptis suis, & faciat pacem.

5. Exaudiat orationes vestras, & reconcilietur vobis, nec vos deserat in tempore malo.

6. Et nunc hic sumus orantes pro vobis.

7. Regnante Demetrio, anno centesimo sexagesimo nono, nos Iudæi scripsimus vobis in tribulatione, & impetu, qui supervenit nobis in istis annis, ex quo recessit Iason à sancta terra, & à regno.

8. Portam succenderunt, & effuderunt sanguinem innocentem : & oravimus ad Dominum, & exauditi sumus, & obtinimus sacrificium, & similitaginem, & accendimus lucernas, & proposuimus panes.

9. Et nunc frequentate dies scenopægiæ, mensis Casleu.

10. Anno centesimo octogesimo octavo, populus, qui est Ierosolymis, & in Iudæa, Senatusque & Iudas, Aristobolo magistro Ptolemæi regis, qui est de genere christorum sacerdotum, & his, qui in Ægypto sunt, Iudæis salutem, & sanitatem.

11. De magnis periculis à Deo liberati, magnifice gratias agimus ipsi, utpote qui adversus talem regem dimicavimus.

12. Ipse enim ebullire fecit de Perside eos, qui pugnaverunt contra nos, & sanctam civitatem.

13. Nam cum in Perside esset dux ipse, & cum ipso immensus exercitus, cecidit in templo Nanæ, consilio deceptus sacerdotum Nanæ.

14. Etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus, & amici ejus, & ut acciperet pecunias multas dotis nomine.

15. Cunque proposuissent eas sacerdotes Nanæ, & ipse cum paucis ingressus esset intra ambitum fani, clausurunt templum.

16. Cum intrasset Antiochus : apertoque occulto aditu templi, mittentes lapides percusserunt ducem, & eos qui cum eo eiant, & diviserunt membra eorum, & capitibus amputatis foras projecerunt.

17. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

18. Facturi igitur quinta & vigesima die mensis Casleu purificationem templi, necessarium duximus significare vobis : ut & vos quoque agatis diem scenopægiæ, & diem ignis, qui datus est quando Nehemias ædificavit templo & altari obtulit sacrificia.

19. Nam cum in Persidem ducerentur patres nostri, sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat puteus altus, & siccus, & in eo contutati sunt eum, ita ut omnibus ignotus esset locus.

20. Cum autem præterissent anni multi, & placuit Deo ut mitteret Nehemias à rege Persidis : nepotes sacerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem : & sicut narraverunt nobis, non invenerunt ignem, sed aquam crassam.

21. Et jussit eos haurire, & afferre sibi : & sacrificia, quæ imposita erant, jussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, & ligna, & quæ erant superposita.

22. Utque hoc factum est, & tempus affuit, quo sol refulsit, qui prius erat in nubo, accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur.

23. Orationem autem faciebant omnes sacerdotes, dum consummaretur sacrificium, Ionatha inchoante, ceteris autem respondentibus.

24. Et Nehemæ erat oratio hunc habens modum : DOMINE Deus omnium creator, terribilis, & fortis, justus, & misericors, qui solus es bonus rex,

25. solus præstans, solus justus, & omnipotens, & æternus, qui liberas Israel de omni malo, qui fecisti patres electos, & sanctificasti eos :

26. accipe sacrificium pro universo populo tuo Israel, & custodi partem tuam, & sanctifica.

27. Congrega dispersionem nostram, libera eos, qui serviunt gentibus, & contemptos & abominatos respice : ut sciant gentes quia tu es Deus noster.

28. Afflige opprimentes nos, & contumeliam facientes in superbia.

29. Constitue populum tuum in loco sancto tuo, * sicut dixit Moyses. * *Deut.* 30. 2. & *5. Infr.* 2. 18.

30. Sacerdotes autem psallebant hymnos, usquequo consumptum esset sacrificium.

31. Cum autem consumptum esset sacrificium, ex residua aqua Nehemias iussit lapides majores perfundi.

32. Quod ut factum est, ex eis flamma accensa est: sed ex lumine, quod refulsit ab altari, consumpta est.

33. Ut vero manifestata est res, renuntiatum est regi Persarum quod in loco, in quo ignem absconderant hi, qui translati fuerant, sacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias, & qui cum eo erant, purificaverunt sacrificia.

34. Considerans autem rex, & rem diligenter examinans, fecit ei templum, ut probaret quod factum erat.

35. & cum probasset, sacerdotibus donavit multa bona, & alia atque alia munera, & accipiens manu sua, tribuebat eis.

36. Appellavit autem Nehemias hunc locum Nephthar, quod interpretatur Purificatio. Vocatur autem apud plures Nephi.

CAPUT II.

Ieremias sub Babylonica captivitate tradito transmigrantibus igne & lege Dei in eo monte ad quem accendens Moyses vidit terram promissionis, abscondit tabernaculum, arcam & altare incensi, ut ibi essent usque ad populi reditum ex captivitate Babylonica: quodam Moyses & Salomon facta hic attinguntur. de factis Iuda Machabæi & fratre eius, de quo quinque Iasonis volumina in unum hunc librum contrahuntur.

1. Invenitur autem in descriptionibus Ieremias propheta, quod iussit eos ignem accipere qui transmigrabant: ut significatum est, & ut mandavit transmigratis.

2. Et dedit illis legem ne obliviscerentur præcepta Domini, & ut non exerrarent mentiones videntes simulachra aurea, & argeæ, & ornamenta eorum.

3. Et alia huiusmodi dicens, hortabatur ne legem amoverent à corde suo.

4. Erat autem in ipsa scriptura, quomodo tabernaculum, & arcam iussit propheta divino responso ad se facio comitari secum, usquequo exiit in montem, * in quo Moyses ascendit, & vidit Deum hereditatem.

* *Deut.* 34. 1.

5. Et veniens ibi Ieremias invenit locum speluncæ: & tabernaculum, & arcam, & altare incensi intulit illuc, & ostium obstruxit.

6. Et accesserunt quidam simul, qui sequebantur, ut notarent sibi locum: & non potuerunt invenire.

7. Ut autem cognovit Ieremias, culpans illos, dixit: Quod ignotus est locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat:

8. & tunc Dominus ostendet hæc, & apparebit majestas Domini, & nubes erit, sicut & Moysi manifestabatur, & * sicut cum Salomon petiit ut locus sanctificaretur magno Deo, manifestabat hæc. * *3. Reg.* 8. 11. 2. *Par.* 6. 14.

9. Magnificè etenim sapientiam tractabat: & ut sapientiam habens, obtulit sacrificium dedicationis, & consummationis templi.

10. * Sicut & Moyses orabat ad Dominum, & descendit ignis de caelo, & consumpsit holocaustum, sic * & Salomon oravit, & descendit ignis de caelo, & consumpsit holocaustum. * *Lev.* 9. 24. * 2. *Par.* 7. 1.

11. Et dixit Moyses, * eo quod non sit comestum quod erat pro peccato, consumptum est. * *Lev.* 10. 16. & 17.

12. Similiter & Salomon octo diebus celebravit dedicationem.

13. Inferebantur autem in descriptionibus, & commentariis Nehemias hæc eadem: & ut construens bibliothecam congregavit de regionibus libros, & Prophetarum, & David, & epistolas Regum, & de donariis.

14. Similiter autem & Iudas ea, quæ deciderant per bellum, quod nobis acciderat, congregavit omnia, & sunt apud nos.

15. Si ergo desideratis hæc, mittite qui perferant vobis.

16. Acturi itaque purificationem scripsimus vobis: bene ergo facietis, si egeritis hos dies.

17. Deus autem, qui liberavit populum suum, & reddidit hereditatem omnibus, & regnum, & sacerdotium, & sanctificationem,

18. * sicut promisit in lege, speramus quod cito nostri miseretur, & congregabit de sub caelo in locum sanctum. * *Deut.* 30. 3. & *5. Supr.* 1. 29.

19. Eripuit enim nos de magnis periculis, & locum purgavit.

20. De Iuda verò Machabæo, & fratribus ejus, & de templi magni purificatione, & de aræ dedicatione:

21. sed & de præliis, quæ pertinent ad Antiochum Nobilem, & filium ejus Eupatore:

22. & de illuminationibus, quæ de caelo factæ sunt ad eos, qui pro Iudæis fortiter fecerunt, ita ut universam regionem, cum pauci essent, vindicaret, & barbaram multitudinem fugarent,

23. & famosissimum in toto orbe templum recuperarent, & civitatem liberarent, & leges, quæ abolitæ erant, restituerent, Domino cum omni tranquillitate propitio facto illis.

24. Itemque ab Iasone Cyrenæo quinque libris comprehensa tentavimus nos uno volumine brevare.

25. Considerantes enim multitudinem librorum, & difficultatem volentibus aggredi narrationes historiarum propter multitudinem rerum,

26. curavimus volentibus quidem legere, ut esset animi oblectatio: studiosis verò, ut facilius possint memoris commendare: omnibus autem legentibus utilitas conferatur.

27. Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causa suscepimus, non facilem laborem, immo verò negotium plenum vigiliarum, & sudoris assumpimus.

28. Sicut hi, qui præparant convivium, & querunt aliorum voluntati parere propter multorum gratiam, libenter laborem sustinent.

29. Veritatem quidem de singulis auctoribus concedentes, ipsi autem secundum datam formam brevitati studentes.

30. Sicut enim novæ domus architecte de universa structura curandum est: ei verò, qui pingere curat, quæ apta sunt ad ornatum, exquirenda sunt: ita æstimandum est & in nobis.

31. Etenim intellectum colligere, & ordi-

nare sermonem, & curiosius partes singulas quasque disquirere, historiae congruit auctori.

32. brevitatem verò dictionis sectari, & executionis rerum vitare, brevianti concedendum est.

33. Hinc ergo narrationem incipiemus: de præfatione tantum dixisse sufficiat. stultum etenim est ante historiam effluere, in ipsa autem historia succingi.

CAPUT III.

Simon templi præpositus thesauros ejus Apollonio duci prodit: ad quos rapiendus missus à rege Heliodorus, post fusas Iudeorum orationes, à Deo percutitur, sed Onia Pontificis sacrificio ac precibus liberatur; atque Deo & Onia gratias, narrat regi ac ceteris omnibus Dei magnalia.

1. Igitur cum sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optime custodirentur, propter Oniæ pontificis pietatem, & animos odio habentes mala, 2. fiebat ut & ipsi reges, & principes locum summo honore dignum ducerent, & templum maximis muneribus illustrarent:

3. ita ut Seleucus Asiæ rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes.

4. Simon autem de tribu Benjamin præpositus templi constitutus, contendebat, obsistente sibi principe sacerdotum, iniquum aliquid in civitate moliri.

5. Sed cum vincere Oniam non posset, venit ad Apollonium Tharsæ filium, qui eo tempore erat dux Coesyræ, & Phœnicis:

6. & nuntiavit ei, pecuniis innumerabilibus plenum esse ærarium Ierosolymæ, & communis copias immensas esse, quæ non pertinent ad rationem sacrificiorum: esse autem possibile sub potestate regis cadere universa.

7. Cùmque retulisset ad regem Apollonius de pecuniis, quæ delatæ erant, illæ accitum Heliodorum, qui erat super negotia ejus, misit cum mandatis, ut prædictam pecuniam transportaret.

8. Statimque Heliodorus iter est aggressus, specie quidem quasi per Coesyræ, & Phœnicen civitates esset peragraturus, re vera autem regis propositum perfecturus.

9. Sed, cum venisset Ierosolymam, & benignè à summo sacerdote in civitate esset exceptus, narravit de dato indicio pecuniarum: & cuius rei gratia adesset, aperuit. Interrogabat autem, si verè hæc ita essent.

10. Tunc summus sacerdos ostendit deposita esse hæc, & victualia viduarum, & pupillorum:

11. quædam verò esse Hiitani Tobiae viri valde eminentis, in his, quæ detulerat impius Simon. universa autem argenti talenta esse quadringenta, & auri decenta.

12. decipi verò eos, qui credidissent loco, & templo, quod per universum mundum honoratur, pio sui veneratione, & sanctitate omnino impossibile esse.

13. At ille pio his, quæ habebat in mandatis à rege, dicebat omni genere regi ea esse deferenda.

14. Constituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica verò per universam civitatem erat trepidatio.

15. Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotalibus iacnaverunt se, & invocabant de cælo eum, qui de depositis legem

posuit, ut his, qui deposuerant ea, salva custodiret.

16. Jam verò qui videbat summi sacerdotis vultum, mente vulnerabatur: facies enim, & color immutatus declarabat internum animi dolorem.

17. circumfusa enim erat mœstitia quædam viro, & horror corporis, per quem manifestus aspicientibus dolor cordis ejus efficiebatur.

18. Alii etiam gregatim de domibus confuebant, publica supplicatione obsecrans, pro eo quod in contemptum locus esset venturus.

19. Accinctæque mulieres cilicis pectus, per plateas confuebant. sed & virgines, quæ conclusæ erant, procurrebant ad Oniam, aliæ autem ad muros, quædam verò per fenestras aspicebant:

20. universæ autem protendentes manus in cælum, deprecabantur.

21. erat enim misera commistæ multitudinis, & magni sacerdotis in agone constituti expectatio.

22. Et hi quidem invocabant omnipotentem Deum, ut credita sibi his, qui crediderant, cum omni integritate conservarentur.

23. Heliodorus autem, quod decreverat, perficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa ærarium præsens.

24. Sed spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suæ ostensionis evidentiam, ita ut omnes, qui ausi fuerant parere ei, viuentes Dei virtute, in dissolutionem, & formidinem converterentur.

25. Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens sessorem, optimis operimentis adornatus: isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit, qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea.

26. Alii etiam apparuerunt duo juvenes virtute decori, optimi gloria, speciosique amictu: qui circumsteterunt eum, & ex utraque parte flagellabant, sine intermissione multis plagis veberantes.

27. Subito autem Heliodorus concidit in terram, eumque multa caligine circumfusi rupeverunt, atque in sella gestatoria positum eiecerunt.

28. Et is, qui cum multis cursoribus, & satellitibus prædictum ingressus esset ærarium, portabatur nullo sibi auxilium ferente, manifesta Dei cognita virtute:

29. & ille quidem per divinam virtutem jacebat mutus, atque omni spe & salute privatus.

30. Hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum suum, & templum, quod paulo ante timore ac tumultu erat plenum, apparente omnipotente Domino, gaudio & lætitia impletum est.

31. Tunc verò ex amicis Heliodori quidam rogabant confestim Oniam, ut invocaret Altissimum, ut vitam donaret ei, qui in supremo spiritu erat constitutus.

32. Considerans autem summus sacerdos ne forte rex suspicaretur malitiam aliquam ex Iudæis circa Heliodorum consummatam, obtulit pro salute viri hostiam salutarem.

33. Cùmque summus sacerdos exoraret, iidem juvenes eisdem vestibus amicti, astantes Heliodoro, dixerunt: Oniæ sacerdoti gratias age. nam propter eum Dominus tibi vitam donavit.

34. tu autem à Deo flagellatus, nuntia omnibus magnalia Dei, & potestatem. Et his dictis, non comparuerunt.

35. Heliodorus autem, hostia Deo oblata, & votis magnis promissis ei, qui vivere illi concessit, & Oniæ gratias agens, recepto exercitu, repedabat ad regem.

36. Testabatur autem omnibus ea quæ sub oculis suis viderat opera magni Dei.

37. Cùm autem rex interrogasset Heliodorum, quid esset aptus adhuc semel Ierosolymam mitti, ait:

38. Si quem habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, si tamen evaserit: eò quòd in loco sit verè Dei quædã virtus.

39. Nam ipse, qui habet in cælis habitationem, visitator, & adiutor est loci illius, & venientes ad malefaciendum percutit, ac perdit.

40. Igitur de Heliodoro, & ærarii custodia ita res se habet.

CAPUT IV.

Onias ob Simonis detractiones ad Seleucum concessit; cuius pontificatum ambiens frater ejus Iason, promissit regi plurima talenta, acceptoque pontificatu omnem Dei cultum pervertit; quem pontificatu privari curat Menelaus, pluræ regi talenta pollicetur: cui promissa non præstant succedit frater ipsius Lysimachus: Onias cum Menelaum de sacrilegio argueret, illius suavis ab Andronico perimitur: propter quod iussu Antiochi in eodem loco Andronicus interimitur: Lysimacho à populo oppresso, Menelaus apud regem accusatus, intercedentibus donis absolvitur, occisus innocentibus ejus accusatoribus.

1. **S**imon autem prædictus pecuniarum, & patriæ delator, malè loquebatur de Onia, tanquam ipse Heliodorum instigasset ad hæc, & ipse fuisset incensor malorum:

2. viosoremque civitatis, ac defensorem gentis suæ, & æmulatorem legis Dei audebat insidiatorem regni dicere.

3. Sed, cùm inimicitia in tantum procederent, ut etiam per quosdam Simonis necessarios homicidia fierent:

4. considerans Onias periculum contentionis, & Apollonium insanire, utpote ducem Coesysiæ, & Phœnicis, ad augendam malitiam Simonis, ad regem se contulit,

5. non ut civium accusator, sed communem utilitatem apud semetipsum universæ multitudinis considerans.

6. Videbat enim sine regali providentia impossibile esse pacem rebus dari, nec Simonem posse cessare à stultitia sua.

7. Sed post Seleuci vitæ excessum, cùm suscepisset regnum Antiochus, qui Nobilis appellabatur, ambiebat Iason frater Oniæ summum sacerdotium:

8. adito rege, promittens ei argenti talenta trecenta sexaginta, & ex redditibus aliis talenta octoginta,

9. super hæc promittebat & alia centum quinquaginta, si potestati ejus concederetur gymnasium, & ephebiæ sibi constituere, & eos, qui in Ierosolymis erant, Antiochenos scribere.

10. Quod cum rex annuisset, & obtinisset principatum, statim ad gentilem ritum contribules suos transferre coepit.

11. & amotis his, quæ humanitatis causa Iudeis à regibus fuerant constituta, per Ioannem patrem Eupolemi, qui apud Romanos de amicitia, & societate functus est

legatione legitima, civium jura destituens, prava instituta sanciebat.

12. * Etrenum ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosque epheborum in lupanariis ponere. * 1. Mach. 1. 15.

13. Erat autem hoc non initium, sed incrementum quoddam, & profectus gentilis, & alienigenæ conversationis, propter impij, & non sacerdotis Iasonis nefarium, & inauditum scelus:

14. ita ut sacerdotes jam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo, & sacrificijs neglectis, festinarent participes fieri palæstræ, & præbitionis ejus injustæ, & in exercitiis disci.

15. & patrios quidem honores nihil habentes, Græcæ glorias optimas arbitrabantur:

16. quarum gratia periculosa eos contentio habebat, & eorum instituta æmulabantur, ac per omnia his consimiles esse cupiebant, quos hostes, & peremptores habuerant.

17. In leges enim divinas impiè agere impune non cedit: sed hoc tempus sequens declarabit.

18. Cùm autem quinquennalis agon Tyri celebraretur, & rex præsens esset,

19. misit Iason facinorosus ab Ierosolymis viros peccatores, portantes argenti didachmas trecentas in sacrificium Herculis, quas postilaverunt hi, qui asportaverant ne in sacrificijs erogarentur, quia non oporteret, sed in alios sumptus eas deputari.

20. Sed hæc oblatæ sunt quidem ab eo, qui miserat, in sacrificium Herculis: propter præsentem autem datæ sunt in fabricam navium triremium.

21. Misso autem in Ægyptum Apollonio Mnesthei filio propter primates Ptolemæi Philometoris regis, cùm cognovisset Antiochus alienum se à negotijs regni effectum, propriis utilitatibus consulens, profectus inde venit Ioppen, & inde Ierosolymam.

22. Et magnificè ab Iasone, & civitate susceptus, cum facularum luminibus, & laudibus ingressus est. & inde in Phœnicem exercitum convertit.

23. Et post triennii tempus misit Iason Menelaum supradicti Simonis fratrem portantem pecunias regi, & de negotijs necessariis responsa perlaturum.

24. At ille commendatus regi, cùm magnificasset faciem potestatis ejus, in semetipsum retorsit summum sacerdotium, superponens Iasoni talenta argenti trecenta.

25. Acceptisque à rege mandatis, venit, nihil quidem habens dignum sacerdotio: animo verò crudelis tyranni, & feræ bellæ iram gerens.

26. Et Iason quidem, qui proprium fratrem captivaverat, ipse deceptus profugus in Ammanitem expulsus est regionem.

27. Menelaus autem principatum quidem obtinuit: de pecuniis verò regi promissis, nihil agebat, cùm exactionem faceret Sostratus, qui arci arci præpositus.

28. nam ad hunc exactio vectigalium pertinebat: quam ob causam utrique ad regem sunt evocati.

29. Et Menelaus amotus est à sacerdotio, succedente Lysimacho fratre suo: Sostratus autem prælatus est Cypris.

30. Et cum hæc agerentur, contigit, Tharsenses, & Mallotas seditionem movere, eò quòd Antiochidi regis concubinæ dono essent dati.

31. Festinanter itaque rex venit sedare il-

illos, relicto suffecto uno ex comitibus suis Andronico.

32. Ratus autem Menelaus accepisse se tempus opportunum, aurea quædam vasa è templo furatus donavit Andronico, & alia vendiderat Tyri, & per vicinas civitates.

33. Quod cum certissimè cognovisset Onias, arguebat eum, ipse in loco tuto se continens Antiochiæ secus Daphnem.

34. Unde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat ut Oniam interficeret. Qui cum venisset ad Oniam, & datis dextris cum iurjurando (quamvis esset ei suspectus) suavisset de assylo procedere, statum eum peremit, non veritus iustitiam.

35. Ob quam causam non solum Iudæi, sed etiam quoque nationes indignabantur, & molestè ferebant de nece tanti viri iusta.

36. Sed regressum regem de Ciliciæ locis adierunt Iudæi apud Antiochiam, simul & Græci: conquærentes de iniqua nece Oniæ.

37. Contristatus itaque animo Antiochus propter Oniam, & flexus ad misericordiam, lacrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem, & modestiam.

38. accensisque animis Andronicum purpureum exitum, per totam civitatem iubet circumduci: & in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiserat, sacrilegum vita privari, Domino illi condignam retribuente poenam.

39. Multis autem sacrilegiis in templo à Lysimacho commissis Menelai consilio, & divulgata fama, congregata est multitudo adversum Lysimachum multo jam auro exposito.

40. Turbis autem insurgentibus, & animis ira repletis, Lysimachus armatis ferè tribus milibus iniquis manibus uti coepit, duce quodam tyranno, ætate pariter, & dementia protecto.

41. Sed, ut intellexerunt conatum Lysimachi, alii lapides, alii fustes validos arripere: quidam verò cinerem in Lysimachum fecerunt.

42. Et multi quidem vulnerati, quidam autem & prostrati, omnes ferè in fugam conversi sunt: ipsum etiam sacrilegum secus ærarium interiecerunt.

43. De his ergo coepit iudicium adversus Menelaum agitari.

44. Et cum venisset rex Tyrum, ad ipsum negotium detulerunt inmissi tres viri à senioribus.

45. Et cum superaretur Menelaus, promissit Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendum regi.

46. Itaque Ptolemæus in quodam atrio positum quasi refrigerandi gratia regem adit, & deduxit à sententia:

47. & Menelaum quidem universæ malitiæ reum criminibus absolvit: miseris autem, qui, etiamsi apud Scythas causam dixissent, innocentes iudicauerunt, hos morte damnavit.

48. Citò ergo iniustam poenam dederunt, qui pro civitate & populo, & sacris vasis causam prosecuti sunt.

49. Quam ob rem Tyrii quoque indignati, erga sepulchrum eorum liberatissimi extiterunt.

50. Menelaus autem, propter eorum, qui in potentia erant, avaritiam, permanebat in potestate, crescens in malitia ad insidias civium.

CAPUT V.

Armatis exercitus, ipsorumque congressiones Je-

rosolymis in aere quadraginta diebus conspiciuntur: Iason Ierusalem invadens, & civis crudeliter truncans, apud externos misere moritur: Antiochus, innumeris in Ierusalem truncatis vinctis ac venundatis, templum spoliat; & discedens, relinquit crudeles præpositos qui populum affligant: rursusque misso duce Apollonio plurimos interficit: Iudas vero Machabæus cum suis in desertum locum recessit.

1. Eodem tempore Antiochus secundam protectionem paravit in Ægyptum.

2. Contigit autem per universam Ierosolymorum civitatem videri diebus quadraginta per aera equites discurrentes, auratas stolas habentes, & hastis, quasi cohortes, armatos.

3. & cursus equorum per ordines digestos, & congressiones heri cominus, & scutorum motus, & galeatorum multitudinem gladiis districtis, & telorum jacius, & alicorum armorum splendorem, omnisque generis loricarum.

4. Quapropter omnes rogabant in bonum monstra converti.

5. Sed cum falsus rumor exisset, tamquam vita excessisset Antiochus, assumptis Iason non minus mille viris, repente aggressus est civitatem: & civibus ad murum convolantibus ad ultimum apprehensa civitate, Menelaus fugit in arcem.

6. Iason verò non parcebat in cæde civibus suis, nec cogitabat prosperitatem adversum cognatos malum esse maximum, arbitratus hostium & non civium se trophæa capturum.

7. Et principatum quidem non obtinuit, finem verò insidiarum suarum confusionem accepit, & profugus iterum abiit in Aminanten.

8. Ad ultimum, in exitum sui conclusus ab Areta Arabum tyranno fugiens de civitate in civitatem, omnibus odiosus, ut refuga legum & execrabilis, ut patriæ & civium hostis, in Ægyptum extrusus est:

9. & qui multos de patria sua expulerat, peregre perit, Lacedæmonas profectus, quasi pro cognatione ibi refugium habiturus:

10. & qui insepultos multos abiecerat, ipse & illamentatus, & insepultus abiecit, sepultura neque peregrina usus, neque patrio sepulchro participans.

11. His itaque gestis, suspicatus est rex societatem deserturos Iudæos: & ob hoc profectus ex Ægypto efferatis animis, civitatem quidem armis cepit.

12. Jussit autem militibus interficere, nec parcere occisantibus, & per domos ascendentes trucidare.

13. Fiebant ergo cædes juvenum, ac seniorum, & mulierum, & natorum exterminia, virginumque & pavorum neces.

14. Eiant autem toto triduo octoginta milia interfecti, quadraginta milia vincti, non minus autem venundati.

15. Sed nec ista sufficiunt: ausus est etiam intrare templum universa tera sanctius, Menelao duciore, qui legum, & patriæ fuit proditor:

16. & scelestis manibus sumens sancta vasa, quæ ab aliis regibus, & civitatibus erant posita ad ornatum loci, & gloriam, contrecabat indignè, & contaminabat.

17. Ita alienatus mente Antiochus, non considerabat quod propter peccata habitantium civitatem, modicum Deus fuerat iratus:

tus : propter quod & accidit circa locum despectio.

18. alioquin nisi contigisset eos multis peccatis esse involutos, * sicut Heliodorus, qui missus est à Seleuco rege ad expollendum ærarium, etiam hic statim adveniens flagellatus, & repulsus utique fuisset ab audacia.

* *Supr.* 3. 25. & 27.

19. Verum non propter locum, gentem: sed propter gentem, locum Deus elegit.

20. Ideoque & ipse locus particeps factus est populi malorum. postea autem fiet socius bonorum, & qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterum in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur.

21. Igitur Antiochus mille & octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est, existimans se præ superbia terram ad navigandum, pelagus verò ad iter agendum deducturum propter mentis elationem.

22. Reliquit autem & præpositos ad affligendam gentem: Ierosolymis quidem Philippum genere Phrygem, moribus crudeliorem eo ipso, à quo constitutus est:

23. in Garizim autem Andronicum, & Melneum, qui gravius quàm ceteri imminabant civibus.

24. Cumque appositus esset contra Iudæos, misit odiosum principem Apollonium cum exercitu viginti & duobus milibus, præcipiens ei omnes perfectæ ætatis interficere, mulieres, ac juvenes vendere.

25. Qui cum venisset Ierosolymam, pacem simulans, quievit usque ad diem sanctum sabbati: & tunc feriatis Iudæis arma capere suis præcepit.

26. Omnesque qui ad spectaculum processerant, trucidavit: & civitatem cum armatis discursis, ingentem multitudinem peremit.

27. Iudas autem Machabæus, qui decimus fuerat, secesserat in desertum locum, ibique inter feras vitam in montibus cum suis agebat: & fœni cibo vescens, deplorabantur, ne participes essent conumnationis.

CAPUT VI.

Per ducem à rege missum Iudæi à legē Dei arcentur, templumque fœdissime profanatur, & Iudæi etiam per varias regiones dispersi ad idolorum cosuntur sacrificia: describitur duarum mulierum supplicium eò quod filios suos circumcidissent: sabbatumque celebrantes concrescantur: ostenditur tamen hæc afflictio non esse Dei deservientis, sed suos corripientis, egressum Eleazaræ senis martyrium volentis porcinis vesci carnibus, nec id simulare.

1. **S**ed non post multum temporis inisit rex senem quandam Antiochenum, qui compelleret Iudæos ut se transferrent à patriis, & Dei legibus:

2. contaminare etiam quod in Ierosolymis erat templum, & cognominare Iovis Olympii: & in Garizim, prout erant hi, qui locum inhabitabant, Iovis hospitalis.

3. Pessima autem & universis gravis erat malorum incurso:

4. nam templum luxuria, & comessationibus gentium erat plenum, & scortantium cum meretricibus: sacratisque ædibus mulieres se ultrò ingerebant, intrò ferentes ea, quæ non licebat.

5. Altare etiam plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur.

6. Neque autem sabbata custodiebantur, neque dies solemnes patrii servabantur, nec simpliciter Iudæum se esse quisquam confitebatur.

7. Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia: & cum Liberi sacra celebrarentur, cogeabantur hedera coronati Libero circuire.

8. Decretum autem exiit in proximas gentiliū civitates, suggerentibus Ptolemæis, ut pari modo & ipsi adversus Iudæos agerent, ut sacrificarent:

9. eos autem, qui nolent transire ad instituta gentium, interficerent: erat ergo videre miseriam.

10. Duæ enim mulieres delitæ sunt natos suos circumcidisse: * quas, infantibus ad ubera suspensis, cum publice per civitatem circumduxissent, per muros præcipitaverunt.

* *1. Mach.* 1. 63.

11. Alii verò ad proximas coeuntes speluncas, & latente sabbati diem celebrantes, cum indicati essent Philippo, flammis succensi sunt, eò quod verebantur propter religionem & observantiam, manu sibi auxilium ferre.

12. Obsecro autem eos, qui hunc librum lecturi sunt, ne abhorrescant propter adversos casus, sed reputent, ea, quæ acciderunt, non ad interitum, sed ad correptionem esse generis nostri.

13. Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium.

14. Non enim, sicut in aliis nationibus, Dominus patienter expectat, ut eas, cum iudicii dies advenit, in plenitudine peccatorum puniat:

15. ita & in nobis statuit, ut, peccatis nostris in finem devolutis, ita demum in nos vindictæ.

16. Propter quod nunquam quidem à nobis misericordiam suam anovet: corripit enim in adversis populum suum non derelinquit.

17. Sed hæc nobis ad commotionem legentium dicta sint paucis. Jam autem veniendum est ad narrationem.

18. Igitur Eleazarus unus de primoribus scribarum, vir ætate provectus, & vultu decorus, aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare.

19. At ille gloriosissimam mortem magis quàm odibilem vitam complectens, voluntariè præbat ad supplicium.

20. Intuens autem, quemadmodum oportet accedere, patienter sustinens, destinavit non admittere illicita propter vitæ amorem.

21. Hi autem, qui astabant, iniqua miseratione commoti, propter antiquum viri amicitiam, tollentes eum secretò rogabant alferri carnes, quibus vesci ei licebat, ut simularetur manducasse, sicut rex imperaverat de sacrificii carnibus.

22. ut, hoc facto, à morte liberaretur: & propter veterem viri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem.

23. At ille cogitare cepit ætatis ac senectutis suæ eminentiam dignam; & ingentis nobilitatis canitiem, atque à puero optime conversationalis actus: & secundum sanctæ & à Deo conditæ legis constituta, respondit citò, dicens, præmitti se velle in infernum.

24. Non enim ætati nostræ dignum est, inquit, fingere: ut multi adolescentium, ar-

bitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum:

25. & ipsi propter neam simulationem, & propter modicum corruptibilis vite tempus decipiuntur, & per hoc maculam, atque execrationem mee senectutis conquiram.

26. Nam, etsi in presenti tempore supplicii hominum eripiar, sed manum omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam.

27. Quam ob rem fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo:

28. adolescentibus autem exemplum fore relinquam, si prompto animo, ac fortiter pro gravissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. His dictis, confestim ad supplicium trahabatur.

29. Hi autem, qui eum ducebant, & paulo ante fuerant mitiores, in iram conversi sunt propter sermones ab eo dictos, quos illi per arrogantiam prolatis arbitrabantur.

30. Sed, cum plagis perimeretur, ingemit, & dicit: Domine, qui habes sanctam scientiam, manifeste tu scis; quia, cum a morte possem liberari, duos corporis sustineo dolores: secundum animam vero propter tumorem tuum libenter hæc patior.

31. Et iste quidem hoc modo vita decessit, non solum juvenibus, sed & universæ genti memoriam mortis suæ ad exemplum virtutis & fortitudinis derelinquens.

CAPUT VII.

Septem fratrum matrisque eorum ingentia fortissimeque tolerata supplicia, quæ porcinis molliter carnibus. Et quam constanter regi ob suam crudelitatem ostenderint paratam esse damnationem, & mater suos filios sit exhortata.

1. Contigit autem & septem fratres unum cum matre sua apprehensos compelli a rege edere contra fas carnes porcinas, flagris, & tauris cruciatis.

2. Unus autem ex illis, qui erat primus, sic ait: Quid queris, & quid vis discere a nobis? parati sumus mori, magis, quam patris Dei leges prævaricari.

3. Iatus itaque rex jussit sartagine, & olas æneas succendi, quibus statim succensis, jussit, ei, qui prior fuerat locutus, amputari linguam, & cute capitis abstracta, summas quoque manus & pedes ei præcindi, ceteris ejus fratribus, & matre inspicientibus.

5. Et, cum jam per omnia inutilis factus esset, jussit ignem adinoveri, & adhuc spirantem terri in sartagine: in qua cum diu ciaceretur, ceteri una cum matre invicem se hortabantur mori fortiter.

6. dicentes. Dominus Deus aspiciet veritatem, & consolabitur in nobis, * quemadmodum in protestatione cantici declaravit Moyses: Et in servis suis consolabitur.

* Deut. 32. 36. & 43.

7. Mortuo itaque illo primo, hoc modo, sequentem deducebant ad illudendum: & cute capitis ejus cum capillis abstracta, interrogabant, si manduca et prius, quam toto corpore per membra singula puniretur.

8. At illi, respondens patria voce, dixit: Non faciam. Propter quod & iste, sequenti loco, primi tormenta suscepit:

9. & in ultimo spiritu constitutus, sic ait: Tu quidem scelerissime in presenti vita nos perdis: sed rex inundi denuncios nos pro suis

legibus in æternæ vite resurrectione succitabit.

10. Post hunc tertius illuditur, & linguam postulat cito protulit, & manus constanter extendit:

11. & cum fiducia ait: E cælo ista possideo, sed propter Dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero:

12. ita ut rex, & qui cum ipso erant, mirarentur adolescentis animum, quod tamquam nihilum duceret cruciatus.

13. Et hoc ita denuncto, quantum vexabant similiter torquentes.

14. Et, cum jam esset ad mortem, sic ait: Potius est ab hominibus morti datos spem expectare a Deo, iterum ab ipso resuscitandos: tibi enim resurrectio ad vitam non erit.

15. Et cum admovissent quantum, vexabant eum. At ille, respiciens in eum,

16. dixit: Potestatem inter homines habens, cum sis corruptibilis, facis quod vis, noli autem putare genus nostrum a Deo deso derelictum.

17. Tu autem patienter sustine, & videbis magnam potestatem ipsius, qualiter te, & semen tuum torquet.

18. Post hunc ducebant sextum, & is, mori incipiens, sic ait: Noli tristari erare. nos enim propter nosmetipsos hæc patimur, peccantes in Deum nostrum, & digna admiratione facia sunt in nobis:

19. tu autem ne existimes tibi imponere futurum, quod contra Deum pugnare tentaveris.

20. Supra modum autem mater inaniabilis, & bonorum memoria digna, quæ pereuntis septem filios sub uno die tempore conspiciens, bono animo ferebat propter spem, quam in Deum habebat:

21. singulos illoium hortabatur voce patria fortiter, repleta sapientia: & feminae cogitationi masculinum animum inserens,

22. dixit ad eos. Nescio qualiter in utero meo apparuistis, neque enim ego spiritum & animam donavi vobis & vitam, & singulorum membra non ego ipsa concepi,

23. sed enim mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem, quæque omnium invenit originem, & spiritum vobis iterum cum misericordia reddet & vitam, sicut nunc vosmetipsos despicitis propter leges ejus.

24. Antiochus autem, contemni se arbitratum, simul & exprobrantis voce despectus, cum adhuc adolescentior superesset, non solum verbis hortabatur, sed & cum juramento affirmabat se divitem & beatum futurum, & translatum a patris legibus amicum habiturum, & res necessarias ei præbiturum.

25. Sed ad hæc cum adolescentis nequaquam inclinaretur, vocavit rex matrem, & suadebat ei adolescenti neque in salutem.

26. Cum autem multis eam verbis esset hortatus, promisit suasuram se filio suo.

27. Itaque inclinata ad illum, irridens crudelem tyrannum, ait patria voce: Mihi, miserere mei, quæ te in utero novem mensibus portavi, & lac triennio dedi & alui, & in ætatem istam perduxi.

28. Peto, nate, ut aspicias ad cælum & terram, & ad omnia quæ in eis sunt: & intelligas, quia ex nimio fecit illa Deus, & hominum genus

29. ita nec, ut non timeas carnificem istum, sed dignus fratribus tuis electus particeps, suscipe mortem, ut in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam.

30. Cum

30. Cum hæc illa adhuc diceret, ait adolescens Quem sustinetis? non obedi præcepto regis, sed præcepto legis, quæ data est nobis per Moysen.

31. Tu verò, qui inventor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non elugies manum Dei.

32. Nos enim pro peccatis nostris hæc patimur.

33. Et si nobis propter incieptionem, & correptionem Dominus Deus noster modicum iatus est: sed iterum reconciliabitur servis suis.

34. Tu autem, ô sceleste, & omnium hominum flagitiosissime, noli truxia extolli vanis spebus in servos ejus inflammatus.

35. nondum enim omnipotens Dei, & omnia inspicientis, iudicium elugisti.

36. Nam fratres mei, modico nunc dolore sustentato, sub testamento æternæ vitæ effecti sunt: tu verò iudicio Dei iustas superbiæ tuæ pœnas exolves.

37. Ego autem, sicut & fratres mei, animam, & corpus meum trado pro patris legibus: invocans Deum maturius genti nostræ propitium fieri, teque cum tormentis & verberibus confiteri quod ipse est Deus solus.

38. In me vero & in fratribus meis desinet omnipotens ira, quæ super omne genus nostrum iuste superduca est.

39. Tunc rex accensus ira in hunc super omnes crudelius desævit, indigne terens se derisum.

40. Et hic itaque mundus obiit, per omnia in Domino coherdens.

41. Novissime autem post filios & mater consumpta est.

42. Igitur de sacrificiis, & de munus crudelitatis satis dictum est.

CAPUT VIII.

Judas Machabeus, invocato Dei auxilio; post aliquot victorias, Nicanorem, qui certam sibi de Judæis pollicebatur victoriam, suos prius ad constantiam adhortatus, profugavit: interceptis de ejus exercitu una cum Timotheo & Bacchide plusquam 20000. ita ut Nicanor solus effugiens prædicaret Judæis Deum habere protectorem.

1. **I**udas verò Machabæus, & qui cum illo erant, introibant latenter in castella: & convocabant cognatos, & amicos, & eos, qui permanserunt in iudaismo, assumptis, eduxerunt ad se sex millia virorum.

2. Et invocabant Dominum, ut respiceret in populum, qui ab omnibus calcabatur: & miseretur templo, quod contaminabatur ab impiis.

3. miseretur etiam exterminio civitatis, quæ esset illico complaudanda, & vocem sanguinis ad se clamantis audiret:

4. memoraretur quoque iniquissimas mortes parvulorum innocentium, & blasphemias nominis sui illatas, & indignaretur super his.

5. At Machabæus, congregata multitudo, intolerabilis gentibus ericiebatur: ita enim Domini in misericordiam conversa est.

6. Et superveniens castellis, & civitatibus improvvis, succendebat eas: & opportuna loca occupans, non paucas hostium strages dabat:

7. maxime autem noctibus ad hujuscemodi excursus reiebat, & fama virtutis ejus ubique diffundebatur.

8. Videns autem Philippus paulatim virum ad profectum venire, ac frequentius res ei cedere prospera, ad Ptolemaum dñcem Cæsariæ, & Phœnicis scripsit ut auxilium ferret regis nepotus.

9. At ille velociter misit Nicanorem Patrocli de primoribus amicis, datis ei de permissis gentibus, armatis non minus viginti milibus, ut universum iudæorum genus dederet, adjuncto ei & Gorgia viro militari, & in bellicis rebus experientissimo.

10. Constituit autem Nicanor, ut regi tributum, quod Romanis erat dandum, duo millia talentorum de captivitate iudæorum suppleret:

11. statimque ad maritimas civitates misit, convocans ad coemptionem iudæorum municipiorum, promittens se nonaginta mancipia talento distrahturum, non respiciens ad vindictam, quæ eum ab Omnipotente esset consecutura.

12. Iudas autem ubi comperit, indicavit his, qui secum erant, iudæis Nicanoris adventum.

13. Ex quibus quidam formidantes, & non credentes Dei justitiæ, in fugam vertebantur.

14. alii verò si quid eis supererat vendebant, simulque Dominum depræcabantur ut eriperet eos ab impio Nicanore, qui eos prius quam cominus veniet, vendiderat:

15. & si non propter eos, propter testamentum tamen quod erat ad patres eorum, & propter invocationem sancti & inagnifici nominis ejus super ipsos.

16. Convocatis autem Machabæus septem millibus, qui cum ipso erant, rogabat ne hostibus reconciliarentur, neque mutarent inique venientium adversum se hostium multitudinem, sed fortiter contenderent.

17. ante oculos habentes contumeliam, quæ loco sancto ab his iniuste esset illata, itemque & ludibrio habitæ civitatis injuriam, adhuc etiam veterum instituta convulsa.

18. Nam illi quidem armis confidunt, ait, simul & audacia: nos autem in omnipotente Domino, qui potest & venientes adversum nos, & universum mundum uno nutu deleere, confidimus.

19. Admonuit autem eos & de auxiliis Dei, quæ facta sunt erga parentes: & quod sub Sennacherib centum octoginta quinque millia perierunt: * 4. Reg. 19. 35. Tob. 1. 21. Eccl. 48. 24. Isai. 37. 36. 1. Mach. 7. 41.

20. & de prælio, quod eis adversus Galatas fuit in Babylonia, ut omnes, ubi ad rem ventum est, Macedonibus sociis hæstantibus, ipsi sex millia soli peremerunt centum viginti milia propter auxilium illis datum de cælo, & beneficia pro his plurima consecuti sunt.

21. His verbis constantes effecti sunt, & pro legibus, & patria mox parati.

22. Constituit itaque fratres suos duces utrique ordini, Simonem, & Iosephum, & Jonathan, subjectis unicuique millenis & quingentis.

23. Ad hoc etiam ab Esdra læso illis sancto libro, & dato signo adjutorii Dei, in prima acie ipse dux commisit cum Nicanore.

24. Et factis sibi adiutore Omnipotente, interfecerunt super novum millia hominum: majorem autem partem exercitus Nicanoris vulneribus debilem factam experti compulerunt.

25. Pecunias vero eorum, qui ad emptionem ipsorum venerant, sublatis, ipsos usquequaque persecuti sunt.

26. sed reversi sunt hora conclusi: nam erat ante sabbatum: quam ob causam non perseveraverunt insequentes.

27. Ama autem ipsorum, & spolia congregantes, sabbatum agebant: benedicentes Dominum, qui liberavit eos in isto die, misericordiae initium stillans in eos.

28. Post sabbatum verò debilibus, & orphanis, & viduis dividerunt spolia: & residua ipsi cum suis habuere.

29. His itaque gestis, & communiter ab omnibus facta obsecratione, misericordem Dominum postulabant, ut in finem servis suis reconciliaretur.

30. Et ex his, qui cum Timotheo, & Bacchide erant contra se contententes, super viginti millia interfecerunt, & munitiones excelsas obtinuerunt: & plures prædas dividerunt, æquam portionem debilibus, pupillis, & viduis, sed & senioribus facientes.

31. Et cum arma eorum diligenter collegissent, omnia composuerunt in locis opportunis, residua verò spolia Ierosolymam detulerunt.

32. & Philarchen, qui cum Timotheo erat, interfecerunt, virum scelestum, qui in multis Iudæos afflixerat.

33. Et cum epinicia agerent Ierosolymis, eum, qui sacras januas incenderat, id est, Callisthenem, cum in quoddam domicilium recessisset, incenderunt, digna ei mercede pro impietatibus suis reddita.

34. Facinorosissimus autem Nicanor, qui mille negotiantes ad Iudæorum venditionem adduxerat,

35. humiliatus auxilio Domini ab his, quos nullo existimaverat, deposita veste gloriæ, per mediterranea fugiens, solus venit Antiochiam, summam inelicitatem de interitu sui exercitus consecutus.

36. Et qui promiserat Romanis se tributum restituere de captivitate Ierosolymorum, prædabat nunc protectorem Deum habere Iudæos, & ob ipsum invulnerabiles esse, eò quòd sequerentur leges ab ipso constitutas.

CAPUT IX.

Antiochus à Persepoli fugatus, dum Iudæos ad internecionem perdere meditaretur, maximis viscerum doloribus à Deo percussus, cum fœtore intolerabili scaturientibus e corpore vermibus, post suorum criminum agnitionem, & serò promissam emendationem, merita morte occubuit, scriptis ad Iudæos litteris ut filio suo subditi peristerent.

1. Eodem tempore Antiochus inhonestè revertebatur de Persida.

2. Intraverat enim in eam, quæ dicitur Persepolis, & tentavit expoliare templum, & civitatem opprimere: sed multitudine ad arma concurrente, in fugam versi sunt: & ita contigit ut Antiochus post fugam turpiter rediret.

3. Et cum venisset circa Ecbatanam, recognovit quæ erga Nicanorem, & Timotheum gesta sunt.

4. Elatus autem in ira, arbitrabatur se injuriam illorum, qui se fugaverant, posse in Iudæos retorquere: ideoque jussit agitari currum suum, sine intermissione agens iter, caelesti eum iudicio percutiente, eò quòd ita superbe locutus est se venturum Ierosolymam, & congeriem sepulchri Iudæorum eam facturum.

5. * Sed qui universa conspexit Dominus

Deus Israel, percussit eum insanabili, & invisibili plaga. Ut enim finivit hunc ipsum sermonem, apprehendit eum dolor dirus viscerum, & anara internorum tormenta.

* 2. Par. 16. 9.

6. & quidem satis iuste, quippe qui multis, & novis cruciatibus aliorum toiserat viscera, licet ille nullo modo à sua inlicita cessaret.

7. Super hoc autem superbia repletus, ingenium spirans animo in Iudæos, & præcipiens accelerari negotium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & gravi corporis collisione membra vexari.

8. Isque qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, & montium altitudines in statera appendere, nunc humilibus ad terram in gestatorio portabatur, manifestam Dei virtutem in semetipso contestans:

9. ita ut de corpore inpii vermes scaturirent, ac viventis in doloribus carnes ejus effluerent, odore etiam illius & fœtore exercitus gravaretur.

10. & qui paulò ante sidera cæli contingere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiam fœtoris portare.

11. Hinc igitur cœpit ex gravi superbia deductus ad agnitionem sui venire, divina admonitis plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus.

12. & cum nec ipse jam fœtorem suum ferre posset, ita ait: Iustum est subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire.

13. Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecutus.

14. Et civitatem, ad quam festinas veniebat ut eam ad solum deduceret, ac sepulchrum congestorum faceret: nunc optat libeiam reddere:

15. & Iudæos, quos nec sepultura quidem se dignos habiturum, sed avibus ac fœris diripiendos traditurum, & cum parvulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Atheniensibus facturum pollicetur:

16. templum etiam sanctum, quod prius expoliaverat, optimis donis ornaturum, & sancta vasa multiplicaturum, & pertinentes ad sacrificia sumptus de redditibus suis præstaturum:

17. super hæc, & Iudæum se futurum, & omnem locum terræ perambulaturum, & prædicaturum Dei potestatem.

18. Sed non cessantibus doloribus (supervenerat enim in eum iustum Dei iudicium) desperans scripsit ad Iudæos in modum deprecationis epistolam hæc continentem:

19. OPTIMIS civibus Iudæis plurimam salutem, & bene valere, & esse felices, rex & princeps Antiochus.

20. Si bene valetis, & filii vestri, & ex sententia vobis cuncta sunt, maximas agimus gratias.

21. Et ego in infirmitate constitutus, vestri autem memor benigne reversus de Persidis locis, & infirmitate gravi apprehensus, necessarium duxi pro communi utilitate curam habere:

22. non desperans memetipsum, sed spem multam habens effugiendi infirmitatem.

23. Respicienti autem quod & pater meus, quibus temporibus in locis superioribus ducebat exercitum, ostendit qui post se susciperet principatum:

24. ut si quid contrarium accideret, aut difficile nuntiaretur, scientes hi, qui in re-

gionibus erant, cui esset rerum summa derelicta, non turbarentur.

25. Ad hæc, considerans de proximo potentes quosque, & vicinos temporibus insidiantes, & eventum expectantes, designavi filium meum Antiochum regem, quem sæpe recurrens in superiora regna multis vestrum commendabam: & scripsi ad eum quæ subiecta sunt.

26. Oro itaque vos, & peto memores beneficiorum publicè & privatim, ut unusquisque conservet fidem ad me & ad filium meum.

27. Confido enim, eum modeste & humanè acturum, & sequentem propositum meum, & commune vobis fore.

28. Igitur homicida, & blasphemus pessimè percussus, & ut ipse alios tractaverat peregrè in montibus miserabilis obitu vita functus est.

29. Transferebat autem corpus Philippus collactaneus ejus: qui, metuens filium Antiochi, ad Ptolemæum Philometorem in Ægyptum abiit.

CAPUT X.

Judas Machabæus, purgatis templo ac civitate, octo diebus solemnitatem celebrat, & quotannis celebrandam ordinat: Eupator Antiocho patri in regno succedens, Ptolemæo veneno extincto, Gorgiam ducem locorum constituit, Judæos sapientius pugna molementem: Judæi & hunc & Timotheum variasque hostium munitiones devincunt, occisis plurimis millibus, quinque etiam equitibus de caelo apparentibus, qui Judæis in auxilium venerant.

1. Machabæus autem, & qui cum eo erant, Domino se protegente, templum quidem, & civitatem receperunt.

2. aras autem, quas alienigenæ per plateas extruxerant, itemque delubra demolitus est.

3. & purgato templo, aliud altare fecerunt: & de ignitis lapidibus igne concepto sacrificia obtulerunt post biennium, & incensum, & lucernas, & panes propositionis posuerunt.

4. Quibus gestis, rogabant Dominum prostrati in terram, ne amplius talibus malis inciderent: sed &, si quando peccassent, ut ab ipso mitius corriperebantur, & non barbaris, ac blasphemis hominibus traderentur.

5. Qua die autem templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die purificationem fieri, vigesima quinta mensis, qui fuit Casleu.

6. Et cum lætitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, recordantes quod ante modicum temporis diem solemnem tabernaculorum in montibus, & in speluncis more bestiarum egerant.

7. Propter quod Thyrsos, & ramos virides, & palmas præferabant ei, qui prosperavit mundari locum suum.

8. Et decreverunt communi præcepto, & decreto, universæ genti ludæorum omnibus annis agere dies istos.

9. Et Antiochi quidem, qui appellatus est Nobilis, vitæ excessus ita se habuit.

10. Nunc autem de Eupatore Antiochi impii filio, quæ gesta sunt narrabimus, breviares mala, quæ in bellis gesta sunt.

11. Hic enim suscepto regno, constituit super negotia regni Lysiam quendam, Phœnicis, & Syriæ militiæ principem.

12. Nam Ptolemæus, qui dicebatur Macer, justi tenax, erga ludæos esse constituit, & præcipue propter iniquitatem, quæ facta erat

in eos, & pacificè agere cum eis.

13. Sed ob hoc accusatus ab amicis apud Eupatorem, cum frequenter proditor audiret, eò quod Cyprum creditam sibi à Philometore deseruisset, & ad Antiochum Nobilem translatum etiam ab eo recessisset, veneno vitam finivit.

14. Gorgias autem, cum esset dux locorum, assumptis advenis frequenter ludæos debellabat.

15. Iudæi verò, qui tenebant opportunas munitiones, fugatos ab Ierosolymis suscipiebant, & bellare tentabant.

16. Hi verò, qui erant cum Machabæo, per orationes Dominum rogantes ut esset sibi adjuutor, impetum fecerunt in munitiones Iudæorum:

17. multaque vi insistentes, loca obtinuerunt, occurrentes interemerunt, & omnes simul non minis viginti millibus trucidaverunt.

18. Quidam autem, cum confugissent in duas turres valde munitas, omnem apparatus ad repugnandum habentes,

19. Machabæus ad eorum expugnationem, relicto Simone, & Iosepho, itemque Zachæo: eisque qui cum ipsis erant satis multis, ipsæ ad eas, quæ amplius perurgebant, pugnas conversus est.

20. Hi verò, qui cum Simone erant, cupiditate ducti, à quibusdam, qui in turribus erant, suasi sunt pecunia: & septuaginta millibus didrachmis acceptis, dimiserunt quosdam effugere.

21. Cum autem Machabæo nuntiatum esset quod factum est, principibus populi congregatis, accusavit, quod pecunia fratres vendidissent, adversariis eorum dimissis.

22. Hos igitur proditores factos interfecit, & confestum duas turres occupavit.

23. Armis autem ac manibus omnia prosperè agendo in duabus munitionibus plius quam viginti milia peremit.

24. At Timotheus, qui prius à Iudæis fuerat superatus, * convocato exercitu peregrinæ multitudinis, & congregato equitatu Asiæ, advenit quasi armis ludæum capturus.

* *Lib. I. Mach. cap. 5. 6.*

25. Machabæus autem, & qui cum ipso erant, appropinquante illo, deprecabantur Dominum, caput terra aspergentes, lumbosque cilicis præcincti.

26. ad altaris crepidinem provoluti, ut sibi propitius, inimicis autem eorum esset inimicus, & adversariis adversaretur, sicut lex dicit.

27. Et ita post orationem, sumptis armis, longius de civitate procedentes, & proximi hostibus effecti resederunt.

28. Primo autem solis ortu utrique commiserunt: isti quidem victoriæ, & prosperitatis sponsem cum virtute Dominum habentes: illi autem ducem belli animum habebant.

29. Sed, cum vehemens pugna esset, apparuerunt adversariis de caelo viri quinque in equis, frenis apreis decori, ducatum Iudæis præstantes:

30. ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumentem conservabant: in adversarios autem tela, & fulmina jaciebant, ex quo & cæcitate confusi, & repleti perturbatione cadebant.

31. Interfecti sunt autem viginti milia quingenti, & equites sexcenti.

32. Timotheus verò confugit in Gazaram præsidium munitum, cui præerat Chæreas.

33. Machabæus autem, & qui cum eo erant,

erant, lætantes obsederunt præsidium diebus quatuor.

34. At hi, qui intus erant, loci firmitate confisi, supra mœdum maledicebant, & sermones nefandos iactabant.

35. Sed cùm dies quinta illucesceret, viginti iuvenes ex his, qui cum Machabæo erant, accensi animis propter blasphemiam, viiliter accesserunt ad murum, & feroci animo incendentes ascendebant.

36. sed & alii similiter ascendentes, turres, portasque succedere aggressi sunt, atque ipsos maledicos vivos concremare.

37. Per continuum autem biduum præsidio vastato, Timotheum occultantem se in quodam repertum loco percinerunt: & fratrem illum Chæream, & Apolophonem occiderunt.

38. Quibus gestis, in hymnis & confessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israel, & victoriam dedit illis.

CAPUT XI.

Iudas Machabæus ferocius Lysia maximum prostravit exercitum, fretus auxilio missi calitis equitis: quod animadvertens Lysias pacem inter Iudæos & regem composuit. reseruntur epistola Lysia, & Antiochi, ac Romanorum ad Iudæos, & Antiochi ad Lysiam pro Iudæis.

1. **S**ed parvo post tempore, Lysias procurator regis, & propinquus, ac negotiorum præpositus, graviter ferens de his, quæ acciderant,

2. congregatis octoginta milibus, & equitatu universo, venebat adversus Iudæos, existimans se civitatem quidem captam gentibus habitaculum facturum,

3. templum verò in pecuniæ quæstum, sicut cetera delubra gentium, habiturum, & per singulos annos venale sacerdotum:

4. nusquam recogitans Dei potestatem, sed mente effrenatus in multitudine pedum, & in milibus equitum, & in octoginta elephantibus confidebat.

5. Ingressus autem Iudæam, & appropians Bethsuræ, quæ erat in angusto loco, ab Ierosolyma intervallo quinque stadium, illud præsidium expugnabat.

6. Ut autem Machabæus, & qui cum eo erant, cognoverunt expugnari præsidia, cum fletu & lacrymis rogabant Dominum, & omnis turba simul, ut bonum angelum mitteret ad salutem Israel.

7. Et ipse primus Machabæus, sumptis armis, ceteros adhortatus est simul secum periculum subire, & ferre auxilium fratribus suis.

8. Cùmque pariter prompto animo procederent, Ierosolymis apparuit præcedens eos eques in veste candida, armis aureis hastam vibrans.

9. Tunc omnes simul benedixerunt misericordem Dominum, & convalescent animis: non solum homines, sed & bestias ferocissimas, & multos ferreos parati penetrare.

10. Ibant igitur prompti, de celo habentes adiutorem, & miserantem super eos Dominum.

11. Leonum autem more impetu irruentes in hostes, prostiterunt ex eis undecim milia pedum, & equitum mille sexcentos;

12. Univerfos autem in fugam verterunt, plures autem ex eis vulnerati nudi evaserunt. Sed & ipse Lysias turpiter fugiens evasit.

13. Et quia non insensatus erat, secum ipse reputans, factam erga se diminutionem, & intelligens invictos esse Hebræos, omnipoten-

tis Dei auxilio innitentes, misit ad eos:

14. promisitque se consensurum omnibus, quæ iusta sunt, & regem compulsurum amicum fieri.

15. Annuit autem Machabæus precibus Lysiae, in omnibus utilitati consulens: & quæcumque Machabæus scripsit Lysiae de Iudæis, ea rex concessit.

16. Nam erant scriptæ Iudæis epistolæ à Lysia quidem hunc modum continentēs:

LYSIAS populo Iudæorum salutem.

17. Ioannes, & Abesalom, qui missi fuerant à vobis, tradentes scripta, postulabant ut ea, quæ per illos significabantur, implerem.

18. Quæcumque igitur regi potuerunt perferri, exposui: & quæ res permittebat, concessit.

19. Si igitur in negotiis idem conservaveritis, & deinceps bonorum vobis causa esse tentabo.

20. De ceteris autem per singula verbo mandavi & istis, & his, qui à me missi sunt, colloqui vobiscum.

21. Bene valete. Anno centesimo quadragésimo octavo mensis Dioscori, die vigesima & quarta.

22. Regis autem epistola ista continebat: REX Antiochus Lysiae fratri salutem.

23. Patre nostro inter deos translato, nos volentes eos, qui sunt in regno nostro sine tumultu agere, & rebus suis adhibere diligentiam,

24. audivimus Iudæos non consensisse patri meo ut transferrentur ad ritum Græcorum, sed tenere velle suum institutum, ac propterea postulare à nobis concedi sibi legitima sua.

25. Volentes igitur hanc quoque gentem quietam esse, statuente iudicavimus, templum restitui illis, ut agerent secundum suorum maiorum consuetudinem.

26. Bene igitur feceris, si miseris ad eos, & dexteram dederis, ut cognita nostra voluntate, bono animo sint, & utilitatibus propriis deserviant.

27. Ad Iudæos verò regis epistola talis erat: REX Antiochus senatui Iudæorum, & ceteris Iudæis salutem.

28. Si valeatis, sic estis ut volumus: sed & ipsi bene valeamus.

29. Adit nos Menelaus, dicens velle vos descendere ad vestros, qui sunt apud nos.

30. His igitur, qui commeant usque ad diem trigesimum mensis Xanthici, damus dextras securitatis,

31. ut Iudæi utantur cibis, & legibus suis, sicut & prius: & nemo eorum ullo modo molestiam patiaturs de his, quæ per ignorantiam gesta sunt.

32. Minimus autem & Menelaum, qui vos alloquutus.

33. Valete. Anno centesimo quadragésimo octavo, Xanthici mensis quintadecima die.

34. Miserunt autem etiam Romani epistolam, ita se habentem:

QUINTUS Memmius, & Titus Manilius legati Romanorum, populo Iudæorum salutem.

35. De his, quæ Lysias cognatus regis concessit vobis, & nos concessimus.

36. De quibus autem ad regem iudicavit referendum, contestim aliquem mittite, diligentius inter vos conferentes, ut decernamus, sicut congruit vobis: nos enim Antiochum accedimus.

37. Ideoque festinate rescribere, ut nos quoque sciamus cujus estis voluntatis.

38. Bene valete. Anno centesimo quadragésimo octavo, quintadecima die mensis Xanthici.

CA-

CAPUT XII.

Judas ac duces ipsius divino fletu auxilio pugnant felicitate adversus Ioppitas, Iamnitæ, Arabes, Caspium & Ephron civitates: item adversus Timotheum habentem ingentem exercitum, adversus præsidium Carnion, & Gorgiam, occisis autem quibusdam Judæis, qui de donatis idolorum sustulerant, Judas curat pro ipsorum peccatis offerri sacrificium.

1. **H**is factis pactuonibus, Lysias pergebat ad regem, Iudæi autem agriculturæ operam dabant.

2. Sed hi, qui rescederant, Timotheus, & Apollonius Gennæi filius, sed & Hieronymus, & Demophon super hos, & Nicanor Cypriarches, non sinebant eos in silentio agere, & quiete.

3. Ioppitæ verò tale quoddam flagitium, perpetrarunt: rogaveunt Iudæos, cum quibus habitabant, ascendere scaphas, quas paraverant, cum uxoris, & filiis, quasi nullis inimiciis inter eos subjacentibus.

4. Secundum commune itaque decretum civitatis, & ipsis acquiescentibus, pacisque causa nihil suspectum habentibus: cum in altum processissent, submerserunt non minus ducentos.

5. Quam crudelitatem Iudas in suæ gentis homines factam ut cognovit, præcepit viris, qui erant cum ipso: & invocato iusto iudice Deo,

6. venit adversus interfecitque fratrum, & portum quidem noctu succendit, scaphas exussit, eos autem, qui ab igne reugerant, gladio peremit.

7. Et cum hæc ita egisset, discessit quasi iterum reversurus, & universos Ioppitas eradicaturus.

8. Sed cum cognovisset & eos, qui erant Iamniæ, velle pari modo facere habitantibus secum Iudæis,

9. Iamnitæ quoque nocte supervenit, & portum cum navibus succendit: ita ut lumen ignis appareret Ierosolymis à stadiis ducentis quadraginta.

10. Indè cum jam abiissent novem stadiis, & iter facerent ad Timotheum, commiserunt cum eo Arabes quinque millia viri, & equites quingenti.

11. Cumque pugna valida fieret, & auxilio Dei prosperè cessisset, residui Arabes victi, petebant à Iuda dextram sibi dari, promittentes se pascua daturus, & in ceteris profuturos.

12. Iudas autem, arbitratus verè in multis eos utiles promisit pacem: dextrisque acceptis, discessere ad tabernacula sua.

13. Aggressus est autem & civitatem quamdam firmam pontibus murisque circumseptam, quæ à turbis habitabatur gentium promiscuarum, cui nomen Caspion.

14. Hi verò, qui intus erant, confidentes in stabilitate murorum, & apparatu alimoniarum, remissius agebant, maledictis lacerantes Iudam, & blasphemantes, ac loquentes quæ fas non est.

15. Machabæus autem, invocato magno mundi Principe, qui sine arietibus, & machinis * temporibus Iesu præcipitavisse Iericho, irrunt ferociter muris: * *Ios. 6.*

16. & capta civitate per Domini voluntatem innumerabiles cædes fecit, ita ut adiacens stagnum stadiorum duorum latitudinis, sanguine interfectorum fluere videretur.

17. Indè discesserunt stadia septingenta quinquaginta, & venerunt in Characa ad eos, qui dicuntur Tubianæ, Iudæos:

18. & Timotheum quidem in illis locis non

comprehenderunt, nulloque negotio perfectio regressus est, relicto in quodam loco firmissimo præsidio.

19. Dositheus autem, & Sosipater, qui erant duces cum Machabæo, peremerunt à Timotheo relictos in præsidio, decem milia viros.

20. At Machabæus, ordinatis circum se sex millibus, & constitutis per cohortes, adversus Timotheum processit, habentem secum centum viginti milia peditum, equitumque duo milia quingentos.

21. Cognito autem Iudæ adventu, Timotheus præmisit mulieres, & filios, & reliquum apparatus, in præsidium, quod Carnion dicitur: erat enim impugnabile, & accessu difficile propter locorum angustias.

22. Cumque cohors Iudæ prima apparuisset, tumor hostibus incussus est, ex præsentia Dei, qui universa conspicit, & in fugam versi sunt alius ab alio, ita ut magis à suis decederentur, & gladiatorum suorum ictibus debilitarentur.

23. Iudas autem vehementer instabat puniens prophanos, & prostravit ex eis triginta milia virorum.

24. Ipse verò Timotheus incidit in partes Dosithei, & Sosipatris: & multis precibus postulabat ut vivus dimitteretur, eo quod multorum ex Iudæis parentes haberet, ac fratres, quos morte ejus decipi eveniret.

25. Et cum fidem dedisset restitutum se eos secundum constitutum, illisqum eum dimiserunt propter fratrum salutem.

26. Iudas autem egressus est ad Carnion interfecitque vigintiquinque milibus.

27. Post horum fugam, & necem, movit exercitum ad Ephron civitatem munitam, in qua multitudo diversarum gentium habitabat: & robusti juvenes pro muris consistentes fortiter repugnabant: in hac autem machine multæ, & telorum erant apparatus.

28. Sed, cum Omnipotentem invocassent, qui potestate sua vires hostium confringit, ceperunt civitatem: & ex eis, qui intus erant, vigintiquinque milia prostraverunt.

29. Indè ad civitatem Scytharum abierunt, quæ ab Ierosolymis sexcentis stadiis aberat.

30. Contestantibus autem his, qui apud Scythopolitas erant, Iudæis, quod benigne ab eis, haberentur, etiam temporibus infelicitatis quod modeste secum egerint:

31. gratias agentes eis, & exhortati etiam de cetero erga genus suum benignos esse, venerunt Ierosolymam die solemnī septimanarum instante.

32. Et post Pentecostem abierunt, contra Gorgiam præpositum Idunææ.

33. Exiit autem cum peditibus tribus millibus, & equitibus quadringentis.

34. Quibus congressis, contigit paucos ruere Iudæorum,

35. Dositheus verò quidam de Bacenoris eques, vir fortis, Gorgiam tenebat: & cum vellet illum capere vivum, eques quidam de Thracibus irrunt in eum, humerumque ejus amputavit: atque ita Gorgias effugit in Maresa.

36. At illis, qui cum Esdam erant, diutius pugnantibus & fatigatis, invocavit Iudas Dominum adiutorem, & ducem belli fieri.

37. Incipiens voce patria, & cum hymnis clamorem extollens, fugam Gorgiæ militibus incussit.

38. Iudas autem collecto exercitu venit in civitatem Odollan: & cum septima dies superveniret, secundum consuetudinem purificati, in eodem loco sabbatum egerunt.

39. Et sequenti die venit cum suis Iudas, ut corpora prostratorum tolleret, & cum parentibus poneret in sepulchris paternis.

40. Invenierunt autem sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, quæ apud Iamnam fuerunt, * à quibus lex prohibet Iudæos: omnibus ergo manifestum fuit Iudæis, ob hanc causam eos corripuisse. * *Deut. 7. 25*

41. Omnes itaque benedixerunt iustum iudicium Domini, qui occulta fecerat manifesta.

42. Atque ita ad preces conversi, rogaverunt ut id, quod factum erat, delictum oblivioni traderetur. At verò fortissimus Iudas hortabatur populum conservare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt,

43. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Ierosolimam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiose de resurrectione cogitans.

44. (Nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis)

45. & quia considerabat quòd hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam.

46. Sancta ergo, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur.

CAPUT XIII.

Menelaus Iudæus transfuga jussu Antiochi extremo afflicto supplicio: Antiochus verò maximum ducens in Iudæos exercitum, semel ac iterum victus & repulsus multisque millibus ex suis occisus, & Philippo rebellante, supplex pacem cum Iudæis firmat juramento, oblatum in templo sacrificio, Iudæque in principem Ptolemaidis constituto.

1. Anno centesimo quadagesimonono, cognovit Iudas Antiochum Eupatore venire cum multitudine adversus Iudæam,

2. & cum eo Lysiam procuratorem, & præpositum negotiorum, secum habentem pedum centum decem millia, & equitum quinque millia, & elephantos viginti duos, curus cum falcibus fientes.

3. Commisit autem se illis & Menelaus: & cum multa fallacia deprecabatur Antiochum, non pro patriæ salute, sed sperans se constitui in principatum.

4. Sed rex regum suscitavit animos Antiochi in peccatorem: & suggerente Lysia hunc esse causam omnium malorum, iussit (ut eis est consuetudo) apprehensum in eodem loco necari.

5. Erat autem in eodem loco turris quinquaginta cubitorum, aggestum undique habens cineris; hæc prospectum habebat in præceps. 6. Inde in cinerem deici jussit sacrilegum, omnibus eum propellentibus ad interitum.

7. Et tali lege prævaricatorum legis contigit mori, nec teræ dari Menelaum.

8. Et quidem satis iuste: nam quia multa erga aram Dei delicta commisit, cuius ignis, & cinis erat sanctus: ipse in cineris morte damnatus est.

9. Sed rex mente effrenatus veniebat, nequiores se patre suo Iudæis ostensurus.

10. Quibus Iudas cognitis, præcepit populo ut die ac nocte Dominum invocarent, quò, sicut semper, & nunc adjuvaret eos:

11. quippe qui lege, & patriæ, sanctoque templo privari vererentur: ac populum, qui nuper paululum resipisset, ne sineret blasphemis rursus nationibus subdi.

12. Omnibus itaque simul id facientibus, & petentibus à Domino misericordiam cum fletu, & jejuniis, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Iudas ut se præpararent.

13. Ipse verò cum senioribus cogitavit prius quam rex admooveret exitum ad Iudæam, & obtineret civitatem, exire, & Domini iudicio committere exitum rei.

14. Dans itaque potestatem omnium Deo mundi creatori, & exhortatus suos ut fortiter dimitterent, & usque ad mortem pro legibus, templo civitate, patria, & civibus starent, circa Modin exercitum constituit.

15. Et dato signo suis Dei victoriæ, juvenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interiecit viros quatuor millia, & maximum elephantorum cum his, qui superpositi fuerant:

16. summoque metu, ac perturbatione hostium castra replentes, rebus prosperè gestis, abierunt.

17. Hoc autem factum est die illucescente, adjuvante eum Domini protectione.

18. Sed rex, accepto gustu audacia Iudæorum, arte difficultatem locorum tentabat:

19. & Bethsuræ, quæ erat Iudæorum præsidium munitum, castra admovebat: sed fugabatur, impingebat, minorabatur.

20. His autem, qui intus erant, Iudas necessarii mittebat.

21. Enuntiavit autem mysteria hostibus Rhodocus quidam de Iudæico exercitu, qui requisitus comprehensus est, & conclusus.

22. Iterum rex sermonem habuit ad eos, qui erant in Bethsuris. dextram dedit: accepit: abiit,

23. Commisit cum Iuda, superatus est. Ut autem cognovit rebellasse Philippum Antiochiæ, qui relictus erat super negotia, mente consternatus Iudæos deprecans, subditusque eis, jurat de omnibus, quibus iustum visum est, & reconciliatus obtulit sacrificium, honoravit templum, & munera posuit:

24. Machabæum amplexatus est, & fecit eum à Ptolemaide usque ad Gerienos ducem & principem.

25. Ut autem venit Ptolemaidam, graviter ferebant Ptolemenses amicitie conventionem, indignantes ne forte fœdus irrumperent.

26. Tunc ascendit Lysias tribunal, & exposuit rationem, & populum sedavit, regressusque est Antiochum: & hoc inodo regis profectio, & reditus processit.

CAPUT XIV.

Suggestente Alcimo qui summo destitutus erat sacerdotio, Nicanor in Iudæos missus à rege Demetrio, auditis Iudæ præclaris factoribus, amicitiam cum eo contrahit: quam postmodum rege cogente solvens, dum Iudam nequit comprehendere, templi minatur eversionem, & senem Raziam Iudæum magnanimum apprehendere conatur: qui dum ab hostibus jam se capiendum videret, elegit potius constantissimo animo sibi mortem inferre quàm indigna pati ab hostibus, in quos propriis manibus sua intestina projecit.

1. Sed post triennii tempus cognovit Iudas, & qui cum eo erant, Demetrium Seleuci cum multitudine valida, & navibus, per portum Tripolis ascendisse ad loca opportuna,

2. & tenuisse regiones adversus Antiochum, & ducem ejus Lysiam.

3. Alcimus autem quidam, qui summus sacerdos

dos fuerat, sed voluntariè coinquinatus est temporibus commisionis, considerans nullo modo sibi esse salutem, neque accessum ad altare,

4. venit ad regem Demetrium centesimo quinquagesimo anno, offerens ei coronam auream, & palmam, super hæc & thallos, qui templi esse videbantur. Et ipsa quidem die siluit.

5. Tempus autem opportunum dementiæ suæ nactus, convocatus à Demetrio ad consiliis, & interrogatus quibus rebus & consiliis Iudæi niterentur,

6. respondit: Ipsi, qui dicuntur Assidæi Iudæorum, quibus præest Iudas Machabæus, bella nutriunt, & seditiones movent, nec patiuntur regnum esse quietum.

7. nam & ego defraudatus parentum gloria (dico autem summo sacerdote) huc veni:

8. primò quidem utilitatibus regis fidem servans, secundò autem etiam civibus consulens: nam illorum pravitæ universum genus nostrum non innumè vexatur.

9. Sed oro his singulis o rex cognitis, & regioni, & generi secundum humanitatem tuam pervulgatam omnibus prospice.

10. nam, quamdii superest Iudas, impossibili est, pacem esse negotiis.

11. Talibus autem ab hoc dictis, & ceteri amici, hostiliter se habentes adversus Iudam, inflammaverunt Demetrium.

12. Qui statim Nicanorem præpositum elephantorum ducem misit in Iudæam:

13. datis mandatis ut ipsum quidem Iudam caperet: eos verò, qui cum illo erant, dispergeret, & constitueret Alcimum maximi templi summum sacerdotem.

14. Tunc gentes, quæ de Iudæa fugerant Iudam, gregatim se Nicanori miscbant, miserias, & ciades Iudæorum prosperitates rerum suarum existimantes.

15. Audito itaque Iudæi Nicanoris adventu, & conventu nationum, conspersi terra rogabant eum, qui populum suum constituit, ut in æternum custodiret, quicquid suam portionem signis evidentibus protegit.

16. Imperante autem duce, statim inde moverunt, conveneruntque ad castellum Dessau.

17. Simon verò frater Iudæ commiserat cum Nicanore: sed contritus est repentino adventu adversariorum.

18. Nicanor tamen, audiens virtutem comitum Iudæ, & animi magnitudinem, quam pro patriæ certaminibus habebant, sanguine iudicium facere metuebat.

19. Quam ob rem præmisit Posidonium, & Theodotium, & Matthiam, ut darent dextras atque acciperent.

20. Et cum diu de his consilium ageretur, & ipse dux ad multitudinem retulisset, omnium una fuit sententia amicitias annuere.

21. Itaque diem constituerunt, qua secretò inter se agerent: & singulis sellæ prolatae sunt, & posita.

22. Præcepit autem Iudas armatos esse locis opportunis, ne fortè ab hostibus repente mali aliquid oriretur: & congruo colloquium fecerunt.

23. Morabatur autem Nicanor Ierosolymis, nihilque iniquè agebat, gregesque turbarum, quæ congregatæ fuerant, dimisit.

24. Habebat autem Iudam semper charum ex animo, & erat viro inclinatiss.

25. Rogavitque eum ducere uxorem, filiosque procreare. Nuptias fecit: quietè egit, communiterque vivebant.

26. Alcimus autem, videns charitatem illorum adinvicem, & conventiones, venit ad Demetrium, & dicebat, Nicanorem rebus alie-

nis assentire, Iudamque regni insidiatorem successorem sibi destinasse.

27. Itaque rex exasperatus, & pessimis huius criminationibus irritatus, scripsit Nicanoro, dicens, graviter quidem se ferre de amicitiae conventionibus, iubere tamen Machabæum citius vinculum mittere Antiochiam.

28. Quibus cognitis, Nicanor consternabatur, & graviter ferebat, si ea, quæ conveniant, irrita faceret, nihil læsus à viro.

29. sed, quia regi resistere non poterat, opportunitatem observabat, qua præceptum perficeret.

30. At Machabæus, videns secum austerius agere Nicanorem, & consuetum occursum ferocibus exhibentem, intelligens non ex bono esse austeritatem istam, paucis suorum congregatis, occultavit se à Nicanore.

31. Quod cum ille cognovit fortiter se à viro præventum, venit ad maximum & sanctissimum templum: & sacerdotibus solitas hostias offerentibus, iussit sibi tradi virum.

32. quibus cum iuramento dicentibus nescire se ubi esset qui quærebatur, extendens manum ad templum,

33. iuravit, dicens: Nisi Iudam mihi vinculum tradideritis, istud Dei fanum in planitiem deducam, & altare effodiam, & templum hoc Libero patri consecrabo.

34. Et his dictis abiit. Sacerdotes autem protendentem manus in cælum, invocabant eum, qui semper propugnator esset gentis ipsorum: hæc dicentes

35. Tu Domine universorum, qui nullius indiges, voluisti templum habitationis tuæ fieri in nobis.

36. Et nunc sancte sanctorum omnium Domine, conserva in æternum impollutam domum istam, quæ nuper mundata est.

37. Razias autem quidam de senioribus ab Ierosolymis delatus est Nicanori, vir amator civitatis, & bene audiens, qui pro affectu pater Iudæorum appellabatur.

38. Hic multis temporibus continentiae propositum tenuit in Iudaismo, corpusque & animam tradere contentus pro perseverantia.

39. Volens autem Nicanor manifestare odium, quod habebat in Iudæos, misit milites quingentos, ut eum comprehenderent.

40. putabat enim, si illum de cepisset, se cladem Iudæis maximam illaturum.

41. Turbis autem irruere in domum ejus, & januas dirumpere, atque ignem admoveere cupientibus, cum jam comprehenderetur, gladio se petiit:

42. eligens nobiliter mori potius, quam subditus fieri peccatoribus, & contra natales suos indignis iniuriis agi.

43. Sed, cum per festinationem non certo ictu plagam dedisset, & turbæ intrā ostia irumpèrent, recurrens audacter ad murum, præcipitavit semetipsum viriliter in turbas.

44. quibus velociter locum dantibus casus ejus, venit per mediam cervicem:

45. & cum adhuc spiraret, accensus animo, surrexit, & cum sanguis ejus magno fluxu deflueret, & gravissimis vulneribus esset saucius, cursu turbam pertransiit:

46. & stans supra quandam petram præruptam, & jam exanguis effectus, complexus intestina sua, utriusque maribus projecit super turbas, invocans dominatorem vitæ ac spiritus, ut hæc illi iterum redderet: atque ita vita defunctus est.

CAPUT XV.

Judas suos contra Nicanorem Dei potentiam contentementem roborat, tum exaltatione, tum nocturnae apparitionis manifestatione de viso Ieremia pio populo Israel orante, qui in Deum spem habentes ingentem prosternunt exercitum, amputatis capite & manu Nicanoris, quae Ierosolymis in memoriam divinae protectionis suspensa sunt, lingua ejus blasphemiam avibus particulatim tradita, eoque die in annuam solennitatem instituto.

1. * **N**icanor autem, ut comperit Iudam esse in locis Samaritae, cogitavit cum omni impetu die sabbati committere bellum. ** 1. Mach. 7. 26.*

2. Iudaeis verò, qui illum per necessitatem sequebantur, dicentibus. Ne ita terrores, & barbarè feceris, sed honorem tribue diei sanctificationis, & honora eum, qui universa conspicit:

3. ille intellexit interrogavit, si est potens in caelo, qui imperavit aqi diem sabbatorum.

4. Et respondentibus illis, Est Dominus vivus ipse in caelo potens, qui jussit agi septimam diem.

5. At ille ait. Et ego potens sum super terram, qui impero suini arma, & negotia regis impleri. Tamen non obtinuit ut consilium perficeret.

6. Et Nicanor quidem cum summa superbia erectus, cogitaverat commune trophaeum statuere de Iuda.

7. Machabaeus autem semper confidebat cum omni spe auxilium sibi a Deo affuturum.

8. & hortabatur suos ne formidarent ad adventum nationum, sed in mente haberent adjutoria sibi facta de caelo, & nunc sperarent ab Omnipotente sibi affuturam victoriam.

9. Et allocutus eos de lege, & prophetis, admonens etiam certamina, quae fecerant prius, promptiores constituit eos:

10. & ita animis eorum erectis simul ostendebat gentium fallaciam, & juramentorum praevaricationem.

11. Singulos autem illorum armavit, non clypei, & hastae munitione, sed sermonibus optimis, & exhortationibus, exposito digno fidei somnio, per quod universos laetificavit.

12. Erat autem huiuscemodi visus. Oniam, qui fuerat summus sacerdos, virum bonum & benignum, verecundum visu, modestum moribus, & eloquio decorum, & qui a puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem, orare pro omni populo Iudaeorum.

13. Post hoc apparuisse & alium vinum attente, & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum:

14. Respondentem verò Oniam dixisse: Hic est frater amator, & populi Israel. hic est, qui multum orat pro populo, & universa sancta civitate, Ieremias propheta Dei:

15. Extendisse autem Ieremiam dextram, & dedisse Iudae gladium aureum, dicentem:

16. Accipe sanctum gladium munus J Deo, in quo decies adversarios populi mei Israel.

17. Exhortati itaque Iudae sermonibus bonis valde, de quibus extolli posset impetus, & animi juvenum confortati, statuerunt dimicare & conficere fortiter: ut virtus de negotiis judicaret, eo quod civitas sancta, & templum periclitarentur.

18. Erat enim pio uxoris, & filiis, itemque pro fratribus, & cognatis minor sollicitudo: maximus verò & primus pro sanctitate timor erat templi.

19. sed & eos, qui in civitate erant, non minima sollicitudo habebat pro his, qui congressuri erant.

20. Et, cum jam omnes sperarent iudicium futurum, hostesque adessent, atque exercitus esset ordinatus, bestiae, equitesque opportuno in loco compositi,

21. considerans Machabaeus adventum multitudinis, & apparatus varium armorum, & ferocitatem bestiarum, extendens manus in celum, prodigia racentem Dominum invocavit, qui non secundum armorum potentiam, sed prout ipse placet, dat dignis victoriam.

22. Dixit autem invocans hoc modo. * Tu Domine, qui misisti angelum tuum sub Ezechia rege Iuda, & interfecisti de castris Sennacherib centum octogintaquique milia:

* Supr. 8. 19.

23. & nunc dominator caelorum mitte angelum tuum bonum ante nos in tuiore, & tremore magnitudinis brachii tui.

24. ut mutant qui cum blasphemia veniunt adversus sanctum populum tuum. Et hic quidem ita peroravit.

25. Nicanor autem, & qui cum ipso erant, cum tubis & canticis admovebant.

26. Iudas verò, & qui cum eo erant, invocato Deo, per orationes congressi sunt:

27. manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostraverunt non minus trigintaquique milia, praesentia Dei magnifice delectati.

28. Cumque cessassent, & cum gaudio reducent, cognoverunt Nicanorem ruisse cum armis suis.

29. Facto itaque clamore, & perturbatione excitata, patria voce omnipotentem Dominum benedicebant.

30. Praecepit autem Iudas, qui per omnia corpore & animo mori pro civibus paratus erat, caput Nicanoris, & inanum cum humero abscissam, Ierosolymam perferri.

31. Quò cum pervenisset, convocatis contribulibus, & sacerdotibus ad altare, accersit, & eos, qui in arce erant.

32. Et ostenso capite Nicanoris, & manu neraria, quam extendens contra dominum sanctum omnipotentis Dei, magnifice gloriatus est.

33. Linguam etiam impij Nicanoris praecisam jussit particulatim avibus dari: inanum autem dementis contra templum suspendi.

34. Omnes igitur caeli benedixerunt Dominum, dicentes. Benedictus, qui locum suum incontaminatum servavit.

35. Suspendit autem Nicanoris caput in summa arce, ut evidens esset, & manifestum signum auxilij Dei.

36. Itaque omnes communij consilio decreverunt nullo modo diem istum absque celebritate praeterire:

37. habere autem celebritatem triadecima die mensis Adai, quod dicitur voce Syriaca, pridie Mardochei diei.

38. Igitur his eiga Nicanorem gestis, & ex illis temporibus ab Hebraeis civitate possessa, ego quoque in hac faciam finem sermonis.

39. Et si quidem bene, & ut histolice compertit, hoc & ipse velim: sin autem minus digne, concedendum est mihi.

40. Sicut enim vinum semper bibere, aut semper aquam, contrarium est: alternis autem uti, delectabile: ita legentibus si semper exactus sit sermo, non erit gratus. Hic ergo euit consummatus.

NOVUM
IESU CHRISTI
TESTAMENTUM.

SANCTUM IESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM.

CAPUT PRIMUM.

A quibus maioribus Christus secundum carnem descendit: Angelus instruit Ioseph de Mariæ sponsa sua conceptione, partuque futuro.

1. **L**iber generationis Iesu Christi filii *
David, filii Abraham. * *Luc. 3. 31.*
2. * Abraham genuit Isaac. * *Gen. 21. 3.*
- * Isaac autem genuit Iacob. * *Gen. 25. 25.*
- * Iacob autem genuit Iudam, & fratres ejus. * *Gen. 29. 35.*
3. * Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar. * *Gen. 38. 29. 1. Par. 2. 4.*
- * Phares autem genuit Esron. * *Ruth 4. 18. 1. Par. 2. 5.*
- Esron autem genuit Aram.
4. Aram autem genuit Aminadab.
- * Aminadab autem genuit Naasson. * *Num. 7. 12. Ruth 4. 20.*
- Naasson autem genuit Salmon.
5. Salmon autem genuit Booz de Rahab.
- * Booz autem genuit Obed ex Ruth. * *Ruth 4. 21.*
- Obed autem genuit Iesse.
- * Iesse autem genuit David regem. * *Ruth 4. 22. 1. Reg. 16. 1.*
6. * David autem rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Uriæ. * *2. Reg. 12. 24.*
7. * Salomon autem genuit Roboam. * *3. Reg. 11. 43.*
- * Roboam autem genuit Abiam. * *3. Reg. 14. 31.*
- * Abias autem genuit Asa. * *3. Reg. 15. 8.*
8. * Asa autem genuit Iosaphat. * *3. Reg. 22. 41.*
- * Iosaphat autem genuit Ioram. * *2. Par. 17. 1.*
- * Ioram autem genuit Oziam. * *4. Reg. 8. 16. 2. Par. 21. 1.*
9. * Ozias autem genuit Ioatham. * *2. Par. 26. 23.*
- * Ioatham autem genuit Achaz. * *2. Par. 27. 9.*
- * Achaz autem genuit Ezechiam. * *2. Par. 28. 27.*
10. * Ezechias autem genuit Manasses. * *2. Par. 32. 33.*
- * Manasses autem genuit Amon. * *2. Par. 33. 20.*
- * Amon autem genuit Iosiam. * *2. Par. 33. 25.*
11. * Iosias autem genuit Iechoniam, & fratres ejus in transmigratione Babylonis. * *2. Par. 36. 1. & 4.*
12. Et post transmigrationem Babylonis: Iechonias genuit Salathiel.
- Salathiel autem genuit Zorobabel.
13. Zorobabel autem genuit Abiud.
- Abiud autem genuit Eliacin.

Eliacin autem genuit Azor.

14. Azor autem genuit Sadoc.

Sadoc autem genuit Achim.

Achim autem genuit Eliud.

15. Eliud autem genuit Eleazar.

Eleazar autem genuit Mathan.

Mathan autem genuit Iacob.

16. Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.

17. Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim: & à David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim: & à transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim.

18. Christi autem generatio sic erat: * Cum esset desponsata matri ejus Maria Ioseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto. * *Luc. 1. 27.*

19. Ioseph autem vir ejus cum esset justus, & nollet eam tradere: voluit occultè dimittere eam.

20. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natus est, de Spiritu sancto est.

21. Pariet autem filium: * & vocabis nomen ejus JESUM: ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum. * *Luc. 1. 31. Azor. 4. 12.*

22. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem:

23. * Ecce virgo in utero hæbit, & pariet filium: & vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus. * *Isai. 7. 14.*

24. Exurgens autem Ioseph à somno, fecit sicut præcepit ei angelus Domini, & accepit conjugem suam.

25. Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum: & vocavit nomen ejus * Iesum. * *Luc. 2. 7. Luc. 2. 21.*

CAPUT II.

Quomodo Magi cum muneribus ad Christum natum pervenerint: de Herodis in infantes servitia, & Christi in Ægyptum exilio, ipsiusque reditu in terram Israel.

1. **C**um ergo natus esset Iesus à Bethlehém Iuda in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente venerunt in Iosoly-mam, * *Luc. 2. 6. & 7.*

2. dicentes: Ubi est qui natus est ex Iudæorum? vidimus enim stellam ejus in oriente, & venimus adorare eum.

3. Audiens autem Herodes rex, turbatus est, & omnis Ierosolyma cum illo.

4. Et congregans omnes principes sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur.

5. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudæ: Sic enim scriptum est per Prophetam:

6. * Et tu Bethlehem terra Iudæ, nequam quam minima es in principibus Iudæ: ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israel. * Mich. 5. 2. Ioann. 7. 42.

7. Tunc Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis:

8. & mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero, & dum inveneritis, renuntiate mihi, ut & ego veniens adorem eum.

9. Qui cum audissent regem, avertunt. & ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, usque dum veniens taret supra, ubi erat puer.

10. Videntes autem stellam exisi sunt gaudio magno valde.

11. Et intrantes domum, invenerunt puerum cum Maria matre ejus, & procidentibus adoraverunt eum: & aperis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. * Psalm. 71. 10.

12. Et responso accepti in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam.

13. Qui cum recessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum, & eo ibi usque dum dicam tibi: futurum est enim ut Herodes querat puerum ad persequendum eum.

14. Qui consurgens accepit puerum, & matrem ejus nocte, & ecessit in Ægyptum:

15. & erat ibi usque ad obitum Herodis, ut adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem: * In Ægypto vocavi filium meum. * Osee 11. 1.

16. Tunc Herodes videns quoniam illus esset à Magis, iatus est valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus ejus à binnato & infra secundum tempus, quod exquisierat à Magis.

17. Tunc adimpletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam dicentem:

18. * Vox in Rama audita est ploratus, & ululatus multus: Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. * Jer. 31. 15.

19. Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Ægypto,

20. dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, & vade in terram Israel: defuncti sunt enim, qui querebant animam pueri.

21. Qui consurgens, accepit puerum, & matrem ejus, & venit in terram Israel.

22. Audens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illo ire: & abnotatus in somnis, secessit in partes Galilææ.

23. Eveniens habitavit in civitate, quæ vocatur Nazareth: ut adimpleretur quod dictum est per Prophetas: Quoniam Nazareus vocabitur.

CAPUT III.

Ioanni Baptista (cujus vita austeritas describitur) penitentiam iuxta Isaiæ vaticinium in deserto predicat: & populo ad ipsum confite, reprehendit Phariseos una cum Saddu-

ceis, docens ut dignos faciant fructus penitentiae: & quantum suis à Christi baptismo differat: super Christum autem à Ioanne baptizatum descendit Spiritus sanctus, & vox Patris calitus audita est.

1. IN diebus autem illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ, & dicens. * Penitentiam agite: appropinquavit enim regnum cælorum.

* Marc. 1. 4. Luc. 3. 3.

3. Hic est enim, qui dictus est per Isaiam prophetam dicentem: * Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini: rectas facite semitas ejus. * Isai. 40. 3. Marc. 1. 3. Luc. 3. 4.

4. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem ejus erat locustæ, & mel sylvestre.

5. * Tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem; * Marc. 1. 5.

6. & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua.

7. Videns autem multos Phariseorum, & Sadduceorum * venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira?

8. Facite ergo fructum dignum penitentiae.

9. Et ne velitis dicere intra vos. * Patrem habemus Abraham. dico enim vobis quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. * Ioann. 8. 39.

10. Jam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur,

11. * Ego quidem baptizo vos in aqua in penitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare. ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni. * Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Ioann. 1. 26. Act. 1. 5.

12. Cujus ventiliabrum in manu sua: & permundabit aream suam. & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

13. * Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo. * Marc. 1. 9.

14. Ioannes autem prohibebat eum, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?

15. Respondens autem Iesus, dixit ei: Sine modo sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum.

16. Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua. & ecce aperti sunt ei cæli: & vidit * spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. * Luc. 3. 22.

17. * Et ecce vox de cælis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

* Luc. 9. 35. 2. Petr. 1. 17.

CAPUT IV.

Christus in deserto post jejunium quadraginta dierum vincit diaboli tentationes: et capto Ioanne secedens in Capharnaum, penitentiam prædicat, piscatores Petrum & Andream, Iacobum & Ioannem Zebedæi ad se vocat: annuntians quoque Galilææ evangelium, varias curat infirmitates, turbis ipsum comitantibus.

1. * Tunc Iesus ductus est in desertum ut a Spiritu, ut temptaretur à diabolo. * Marc. 1. 12. Luc. 4. 1.

2. Et

CAPUT V.

In hoc capite quod sit summum hominis bonum, & quibus modis ad illud perveniat, Christus Dominus nos docet. Sermo ipse pertinet ad discipulos, partim ad fideles omnes pertinet.

2. Et cūm jejunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esurit.

3. Et accedens tentator dixit ei. Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.

4. Qui respondens dixit. Scriptum est : * Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

* Deut. 8. 3. Luc. 4. 4.

5. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, & statuit eum super pinaculum templi.

6. & dixit ei : Si filius Deres, mitte te deorsum. Scriptum est enim : * Quia angelis suis mandavit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidum pedem tuum.

* Psalm. 109. 11.

7. At illi Iesus : Rursum scriptum est : * Non tentabis Dominum Deum tuum.

* Deut. 6. 16.

8. Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde : & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum.

9. & dixit ei. Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.

10. Tunc dicit ei Iesus : Vade satana : Scriptum est enim : * Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli serves. * Deut. 10. 13.

11. Tunc reliquit eum diabolus : & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei.

12. Cūm autem audisset Iesus quod Ioannes traditus esset, & secessit in Galileam.

* Marc. 1. 14. Luc. 4. 14. Ioann. 4. 43.

13. & relicta civitate Nazareth, venit, & habitavit in Capernaum maritima, in huius Zabulon, & Nephthaliim.

14. ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam.

15. * Terra Zabulon, & terra Nephthaliim, via maris trans Iordanem, Galilæa gentium

* Isai. 9. 1.

16. populus, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam : & sedentibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.

17. * Exinde cepit Iesus prædicare, & dicere : Pœnitentiam agite : appropinquavit enim regnum cælorum. * Marc. 1. 15.

18. Ambulans autem Iesus juxta inare Galilææ, * vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem ejus, intinentes rete in mare, (erant enim piscatores)

* Marc. 1. 10. Luc. 5. 2.

19. & ait illis : Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

20. At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum.

21. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem ejus in navi cum Zebedæo patre eorum, reicientes retia sua : & vocavit eos.

22. Illi autem statim relictis retibus & patre, secuti sunt eum.

23. Et circuibat Iesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædicans evangelium regni : & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo.

24. Et abiit opinio ejus in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus, & tormentis comprehensos, & qui demonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curavit eos :

25. * & secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Ierosolymis, & de Iudæa, & de trans Iordanem.

* Marc. 3. 7. Luc. 6. 17.

1. Videns autem Iesus turbas, ascendit in montem, & cūm sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus,

2. & aperiens os suum docebat eos dicens :

3. * Beati pauperes spiritu : quoniam ipso-ruin est regnum cælorum. * Luc. 6. 20.

4. * Beati imites : quoniam ipsi possidebunt terram. * Psalm. 35. 11.

5. * Beati, qui lugent : quoniam ipsi consolabuntur. * Isai. 61. 2.

6. Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam : quoniam ipsi saturabuntur.

7. Beati misericordes : quoniam ipsi misericordiam consequentur.

8. * Beati mundo corde : quoniam ipsi Deum videbunt. * Psalm. 23. 4.

9. Beati pacifici : quoniam filii Dei vocabuntur.

10. * Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam. quoniam ipsorum est regnum cælorum. * 1. Pet. 2. 20. & 3. 14. & 4. 14.

11. Beati estis cūm maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me :

12. gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos

13. Vos estis sal terre. * Quod si sal evanuerit, in quo salietur ? ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculetur ab hominibus. * Marc. 9. 43. Luc. 14. 34.

14. Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita.

15. neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum ut luceat omnibus, qui in domo sunt.

* Marc. 4. 21. Luc. 8. 16. & 11. 33.

16. Sic luceat lux vestra coram hominibus : * ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.

* 1. Pet. 2. 12.

17. Nolite putare quoniam veni solvere legem, aut prophetas : non veni solvere, sed adimplere.

18. * Amen quippè dico vobis, donec transeat cælum & terra, jota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant.

* Luc. 16. 17.

19. * Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum : qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. * Luc. 2. 10.

20. Dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra * plus quàm Scribarum, & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum. * Luc. 11. 39.

21. Audistis quia dictum est antiquis * Non occides : qui autem occiderit, reus erit iudicio.

* Exod. 20. 13. Deut. 5. 17.

22. Ego autem dico vobis : quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.

Qui autem dixerit fratri suo, raca : reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue : reus erit gehennæ ignis.

23. Si ergo offers manus tuam ad altare, & ibi recordaris frueris quia frater tuus habet aliquid adversum te :

24. relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo : & tunc veniens offeres munus tuum.

25. * Esto consentiens adversario tuo citò dum es in via cum eo ; ne forte tradat te adversarius iudici, & iudex tradat te ministro : & in carcerem mittaris. * *Luc. 12. 33.*

26. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.

27. Audistis quia dictum est antiquis : Non mœchaberis. * *Exod. 20. 14.*

28. Ego autem dico vobis : quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

29. * Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te ; expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. * *Marc. 9. 46. Infr. 18. 9.*

30. Et si dextra manus tua scandalizat te, abscide eam, & projice abs te : expedit enim tibi ut pereat unum membrum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam.

31. Dictum est autem : * Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellam repudiij.

* *Deut. 24. 1. Infr. 19. 7.*

32. Ego autem dico vobis, * Quia omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœcham : & qui dimissam duxerit, adulterat. * *Marc. 10. 11. Luca 16. 18. 1. Cor. 7. 10.*

33. Iterum audistis quia dictum est antiquis : * Non perjurabis : reddes autem Domino juramenta tua. * *Exod. 20. 7. Lev. 19. 12. Deut. 5. 11.*

34. Ego autem dico vobis, non jurare * omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est : * *Jac. 5. 12.*

35. neque per terram, quia scabellum est pedum ejus : neque per Ierosolymam, quia civitas est magni regis.

36. neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum.

37. * Sit autem sermo vester, est, est : non non : quod autem his abundantius est, à malo est. * *Jac. 5. 12.*

38. Audistis quia dictum est : * Oculum pro oculo, & dente pro dente : * *Exod. 21. 24. Lev. 24. 20. Deut. 19. 21.*

39. Ego autem dico vobis, non resistere malo : * sed si quis te percutserit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alteram : * *Luca 6. 29.*

40. * & ei, qui vult tecum iudicio contendere, & tunica tuam tollere, dimitte ei & pallium. * *1. Cor. 6. 7.*

41. & quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo.

42. * Qui petit à te, da ei : & volenti mutuari à te, ne avertaris. * *Deut. 15. 8.*

43. Audistis quia dictum est : * Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. * *Lev. 19. 18.*

44. Ego autem dico vobis : * Diligite inimicos vestros, ** benefacite his, qui oderunt vos : *** & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos : * *Luca 6. 27. ** Rom. 12. 20. *** Luc. 22. 34. Mat. 7. 59.*

45. ut sitis filii patris vestri, qui in cælis est : qui solem suum oriri facit super bonos, & malos : & pluit super justos & injustos.

46. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis ? nonne & publicani hoc faciunt ?

47. Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis ? nonne & ethnici hoc faciunt ?

48. Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

CAPUT VI.

Quomodo facienda sit eleemosyna. Oratio dominica. Simplex oculus. Quærendum est imprimis regnum Dei.

1. **A**ttendite ne iustitiam vestram faciat is coram hominibus, ut videamini ab eis ; alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est.

2. Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus : Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

3. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua :

4. ut sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

5. Et cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angelis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus : amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

6. Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

7. Orantes autem, nolite multum loqui, sicut ethnici. putant enim quid in multiloquio suo exaudiantur.

8. Nolite ergo assimilari eis. scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

9. Sic ergo vos orabitur : * Pater noster, qui es in cælis : sanctificetur nomen tuum.

* *Luc. 11. 2.*

10. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra.

11. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.

12. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

13. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

14. * Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. * *Eccl. 28. 3. 4. & 5. Infr. 18. 35. Marc. 11. 25.*

15. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittit vobis peccata vestra.

16. Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

17. Tu autem, cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava,

18. ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo, qui est in abscondito : & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

19. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra : ubi ærugo, & tinea demolitur : & ubi fures effodiunt, & furantur.

20. * Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo : ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, & ubi fures non effodiunt, nec furantur. * *Luc. 12. 33. 1. Tim. 6. 19.*

21. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

22. * Lucerna corporis tui est oculus tuus.

Si oculus tuus fuerit simplex : totum corpus tuum lucidum erit. * *Luc. 11. 34.*

23. Si autem oculus tuus ruerit nequam: totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ quantæ erunt?

24. * Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diligit: aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo servire & mammonæ. * *Luc. 16. 13.*

25. * Idcirco dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quam esca: & corpus plus quam vestimentum? * *Psal. 54. 23. Lucæ 12. 22. Phil. 4. 6. 1. Tim. 6. 8. 1. Pet. 5. 7.*

26. Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis?

27. Quis autem vestrum cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

28. Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescant: non laborant, neque nent.

29. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis.

30. Si autem fœnum agri, quod hodie est, & cras in cibarium mittitur, Deus sic vestit? quanto magis vos, modicæ fidei?

31. Nolite ergo solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

32. hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis.

33. Quærite ergo primum regnum Dei, & justitiam ejus: & hæc omnia adjicientur vobis. 34. Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi, sufficit diei malitia sua.

CAPUT VII.

De judicio temerario. Petendum nobis est, querendum, & pulandum, Arbor bona & mala. Via arcta. De domo supra petram adificata.

1. **N**olite judicare, ut non judicemini.

2. In quo enim judicio judicaveritis judicabimini: & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. * *Luc. 6. 37. Rom. 2. 1. Marc. 4. 24.*

3. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui: & trabem in oculo tuo non vides?

4. Aut quomodo dicis fratri tuo. Sine epiciam festucam de oculo tuo: & ecce trabs est in oculo tuo?

5. Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.

6. Nolite dare sanctum canibus: neque mitatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos.

7. * Petite, & dabitur vobis: quærite & invenietis: pulsate, & aperietur vobis. * *Infr. 21. 22. Marc. 11. 24. Luc. 11. 9. Joan. 14. 13. Jac. 1. 6.*

8. Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti aperietur.

9. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? * *Luc. 11. 11,*

10. Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei?

11. Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris. quanto magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se?

12. * Omnia ergo quaecumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex, & Prophetæ. * *Tob. 4. 16. Luc. 6. 31.*

13. * Intiate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. * *Luc. 13. 24.*

14. Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inveniunt eam!

15. Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces:

16. à rutiabuseorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus?

17. Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit.

18. Non potest arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere.

19. * Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. * *Infr. 3. 10.*

20. Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos.

21. * Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intravit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. * *Infr. 25. 11. Luc. 6. 46.*

22. Multi dicunt mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo propheta-vimus, & * in nomine tuo dæmonia ejicimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? * *Act. 19. 13.*

23. Et tunc confitebor illis: Quia numquam novi vos: * discedite à me, qui operamini iniquitatem. * *Psal. 6. 9. Infr. 25. 41. Lucæ 13. 27.*

24. * Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram, * *Luc. 6. 48. Rom. 2. 13. Jac. 1. 22.*

25. & descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat super petram.

26. Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam:

27. & descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

28. Et factum est: cum consummasset Iesus verba hæc, admirabantur turbæ super doctrinam ejus.

29. * Erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ eorum, & Pharisei. * *Marc. 1. 22. Luc. 4. 32.*

CAPUT VIII.

Leprosus, puer Centurioni, socius Petri, & agri omnes sanantur à Christo: ejiciuntur dæmonia: sedatur tempestas.

1. **C**um autem descendisset de monte, sequuntur sunt eum turbæ multæ.

2. * & ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me munda-
re. * *Marc. 1. 40. Luc. 5. 12.*

3. Et extendens Iesus manum, tetigit eum, dicens: Volo. Mundare. Et confestum mundata est lepra ejus.

4. Et ait illi Iesus: Vide, nemini dixeris: sed vade, * ostende te sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses, in testimonium illis. * *Lev. 14. 2.*

5. * Cùm autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio, rogans eum, * *Luc. 7. 1.*

6. & dicens: Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, & malè torquetur.

7. Et ait illi Iesus: Ego veniam, & curo bo eum.

8. Et respondens Centurio, ait: * Domine non sum dignus ut inties sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. * *Luc. 7. 6.*

9. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic: Vade, & vadit: & alii, Veni, & venit: & servo meo, Fac hoc, & facit.

10. Audiens autem Iesus miratus est, & sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel.

11. Dico autem vobis, quòd multi * ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Jacob in regno calorum: * *Malach. 1. 11.*

12. filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium.

13. Et dixit Iesus Centurioni: Vade, & sicut credidisti, fiat tibi, Et sanatus est puer in illa hora.

14. Et cùm venisset Iesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem, & febricitantem:

15. & tetigit manum ejus, & dimisit eam febris, & surrexit, & ministrabat eis.

16. * Vespere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes: & ejiciebat spiritus verbo: & omnes malè habentes curavit: * *Marc. 1. 32.*

17. ut adimpleretur quod dictum est per * Isaiam prophetam, dicens: Ipse infirmitates nostras accepit: & ægrotationes nostras portavit. * *Isai. 53. 4. 1. Peti. 2. 24.*

18. Videns autem Iesus turbas multas circum se, jussit ire trans fretum.

19. Et accedens unus scriba, ait illi: Magister, sequi te, quocumque ieris.

20. Et dixit ei Iesus: * Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidus: ilius autem hominis non habet ubi caput reclinet. * *Luc. 9. 58.*

21. Alius autem de discipulis ejus ait illi: Domine, permitte me primum ire, & sepelire patrem meum.

22. Iesus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

23. * Et ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus. * *Marc. 4. 36. Luc. 8. 22.*

24. & ecce motus magnus factus est in mari ita ut navicula opeiretur fluctibus, ipse vero dormiebat.

25. Et accesserunt ad eum Discipuli ejus, & suscitaverunt eum, dicens: Domine, salva nos, perimus.

26. Et dixit eis Iesus: Quid timidi estis, modicæ fidei? Tunc surgens, imperavit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna.

27. Porro homines mirati sunt, & dicens:

Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei?

28. * Et cùm venisset trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam. * *Marc. 5. 1. Luc. 8. 26.*

29. Et ecce clamaverunt, dicens: Quid nobis, * tibi, Iesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos?

30. * Eiat autem non longè ab illis grex multorum porcorum pascens. * *Marc. 5. 11. Luc. 8. 32.*

31. Dæmones autem rogabant eum, dicens: Si ejcis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.

32. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abiierunt in porcos, & ecce impetu abiit totus grex per præceptum in mare: & mortui sunt in aquis.

33. Pastores autem fugerunt: & venientes in civitatem, nuntiaverunt omnia, & de eis, qui dæmonia habuerant.

34. Et ecce tota civitas exiit obviam Iesu: & * viso eo rogabant, ut transiret à finibus eorum. * *Marc. 5. 17. Luc. 8. 37.*

CAPUT IX.

Christus sanat Paralyticum: vocat Matthæum; obmurmurantes Phariseos compescit. Hemorrhoidis sanat: principis filiam suscitavit, duobus cæcis visum restituit.

1. **ET** ascendens in naviculam, transfretavit, & venit in civitatem suam.

2. * Et ecce offerebant ei paralyticum jacentem in lecto. Et videns Iesus fidei illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. * *Marc. 2. 3. Luc. 5. 18.*

3. Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat.

4. Et cùm vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?

5. Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere: Surge, & ambula?

6. Ut autem sciat's, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait Paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

7. Et surrexit, & abiit in domum suam.

8. Videntes autem turbæ timebant, & glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

9. * Et, cùm transiret indè Iesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens, secutus est eum. * *Marc. 2. 14. Luc. 5. 27.*

10. Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani, & peccatores venientes discumbebant cum Iesu, & discipulis ejus.

11. Et videntes Pharisei, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat Magister vester?

12. At Iesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus.

13. Euntes autem discite quid est: * Misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim vult vobis vocare justos, * sed peccatores.

* *Osee 6. 6. Infr. 12. 7. ** 1. Tim. 1. 15.*

14. Tunc accesserunt ad eum discipuli Joannis, dicens: * Quare nos, & Pharisei jejunamus frequenter: discipuli autem tui non

CAPUT X.

Christus duodecim Apostolos instructos mittit ad Evangelizandum Iulæis: infirmos sanandi potestatem eis impertit. Simplicem prudentiam commendat, & alias virtutes Christianas.

jejunant? * *Marc. 2. 18. Luc. 5. 33.*
15. Et ait illis Iesus: Numquid possunt filii sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus, & tunc jejunabunt.

16. Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus: tollit enim plenitudinem ejus a vestimento: & pejor scissura fit.

17. Neque mittunt vinum novum in utres veteres, alioquin rumpuntur utres, & vinum effunditur, & utres pereunt. Sed vinum novum in utres novos mittunt: & ambo conservantur.

18. * Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps unus accessit, & adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modo defuncta est: sed veni, unpono manum tuam super eam, & vivet.

* *Marc. 5. 22. Luc. 8. 41.*

19. Et surgens Iesus, sequebatur eum, & discipuli ejus.

20. * Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retrò: & tetigit fimbriam vestimenti ejus.

* *Marc. 5. 25. Luc. 8. 43.*

21. Dicebat enim intrâ se: Si tetigero tantum vestimentum ejus: salva ero.

22. At Iesus conversus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides tua te salvam fecit. Et salva tacta est mulier ex illa hora.

23. Et cum venisset Iesus in domum principis, & vidisset tibicines & turbam tumultuantem, dicebat:

24. Recedite: non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum.

25. Et cum ejecta esset turba, intravit: & tenuit manum ejus. Et surrexit puella.

26. Et exiit fama hæc in universam terram illam.

27. Et transeunte indè Iesu, secuti sunt eum duo cæci, clamantes, & dicentes: Misere nostri, fili David.

28. Cum autem venisset domum, accesserunt ad eum cæci. Et dixit eis Iesus: Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei. Utique, Domine.

29. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum hanc vestram fiat vobis.

30. Et aperti sunt oculi eorum: & comminatus est illis Iesus, dicens: Videte ne quis sciat.

31. Illi autem exeuntes, diffamaverunt eum in tota terra illa.

32. Egressis autem illis, & ecce obtulerunt ei hominem mutum, & demonium habentem.

* *Inf. 12. 22. Lucæ 11. 14.*

33. Et ejecto demonio, locutus est mutus, & miratæ sunt turbæ, dicentes: Numquam apparuit sic in Israel.

34. Pharisei autem dicebant: In principe demoniorum ejicit dæmones.

35. * Et circuibat Iesus omnes civitates, & castella, docens in synagogis eorum, & prædicans evangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem.

* *Marc. 6. 6.*

36. Videns autem turbas, misertus est eis: qui erant vexati, & jacentes sicut oves non habentes pastorem.

27. Tunc dicit discipulis suis: * Messis quidem multa, operarii autem pauci.

* *Luc. 10. 2.*

38. Rogate ergo Dominum missis, ut mittat operarios in messem suam.

1. **ET** convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut eicerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem.

2. Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc. Primus, Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater ejus,

3. Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater ejus, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, Iacobus Alphaei, & Thaddæus,

4. Simon Chananæus, & Iudas Iscariotes, qui & tradidit eum.

5. Hos duodecim misit Iesus: præcipientis eis, dicens: In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis:

6. sed potius ite * ad oves, quæ perierunt domus Israel. * *Act. 13. 46.*

7. Euntes autem prædicatæ, dicentes: Quia appropinquavit regnum cælorum.

8. Infirmos curatæ, mortuos suscitæ, leprosos mundatæ, dæmones eicitæ: gratis accepistis, gratis date.

9. * Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris:

* *Marc. 6. 8. Luc. 9. 3. & 10. 4.*

10. Non peram in via, neque duas tunicas, neque calcamenta, neque virgam: dignus enim est operarius cibo suo.

11. In quacunquæ autem civitatē, aut castellum intraveritis, interrogat, quis in ea dignus sit: & ibi manetæ donec exeatis.

12. Intrantes autem in domum, salutate eam, dicentes: Pax huic domui.

13. Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos.

14. Et quicumquæ non receperit vos, neque audierit sermones vestros: exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris.

15. Amen dico vobis: Tolerabilis erit terra Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iudicii, quàm illi civitati.

16. * Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

* *Luc. 10. 3.*

17. Caveat autem ab hominibus. Tradent enim vos in concilios, & in synagogis suis illegetabunt vos:

18. & ad præsides, & ad reges ducemini propter me in testimonium illis, & gentibus.

19. * Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini.

* *Luc. 12. 11.*

20. non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.

21. Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium. & insurgent filii in parentes, & morte eos afficient:

22. & eritis odio omnibus propter nomen meum. qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

23. Cum autem persequerent vos in civitate ista, fugite in aliam. Amen dico vobis non consummabitis civitates Israel, donec veniat Filius hominis.

24. * Non est discipulus super magistrum: Vvz nec

nec servus super dominum suum. * *Luc. 6. 40. Joann. 13. 16. & 15. 20.*

25. sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus: & servo, sicut dominus ejus. Si Patrem familias Beelzebub vocaverunt: quāto magis domesticos ejus?

26. Ne ergo timueritis eos. * Nihil enim est opertum, quod non revelabitur. & occultum, quod non scietur. * *Marc. 4. 22. Luc. 8. 17. & 12. 2.*

27. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta.

28. Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius time te eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam.

29. * Nonne duo passives asse veneunt. & unus ex illis non cadet super terram sine patre vestio? * *2. Reg. 14. 11. 4. Toi. 27. 35*

30. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt.

31. Nolite ergo timere: multis passeibus meliores estis vos.

32. * Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est. * *Marc. 8. 38. Luc. 9. 26. & 12. 8. 2. Tim. 2. 12.*

33. qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo qui in cælis est.

34. * Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere sed gladium. * *Luc. 12. 51.*

35. veni enim separare hominem adversus patrem suum, & filium adversus matrem suam, & nunc adversus socrum suam:

36. * & inimici hominis, domestici ejus. * *Mich. 7. 6.*

37. * Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus. & qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus. * *Luc. 14. 26.*

38. * Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. * *Injr. 16. 24. Marc. 8. 34. Luc. 14. 27.*

39. * Qui invenit animam suam, perdet illam. & qui perdidit animam suam propter me, inveniet eam. * *Luc. 9. 24. & 17. 33. Joann. 12. 25.*

40. * Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum, qui me misit. * *Luc. 10. 16. Joann. 13. 20.*

41. Qui recipit prophetam in nomine prophete, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet.

42. * Et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidae tantum in nomine discipuli amen dico vobis, non perdet mercedem suam. * *Marc. 9. 40.*

CAPUT XI.

Joannes à carcere mittit discipulos ad Christum qui laudato Ioanne iubet huc remittiari quæ patet miracula: civitatibus incredulis exprobat infidelitatem: omnes invitatur ad se veniant: jugum ejus suave, & onus leve.

1. ET factum est, cum consummasset Iesus, præcipiens duodecim discipulis suis, transit inde ut doceret, & prædicaret in civitatibus eorum.

2. * Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, * *Luc. 7. 19.*

3. ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?

4. Et respondens Iesus ait illis: Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis, & vidistis.

5. * Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, & pauperes evangelizantur: * *Isai. 35. 5. & Isai. 61. 1.*

6. & beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

7. * Illis autem abeuntibus, cepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatum?

* *Luc. 7. 24.*

8. Sed quid existis videre? hominem mollius vestitum? Ecce qui mollius vestiuntur, in domibus regum sunt.

9. Sed quid existis videre? prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam prophetam.

10. Hic est enim, de quo scriptum est: * Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

* *Mal. 3. 1. Marc. 1. 2. Luc. 7. 27.*

11. Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum major Ioanne Baptista. qui autem minor est in regno cælorum, major est illo.

12. A diebus autem Ioannis Baptistæ usque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

13. Omnes enim prophetæ, & lex usque ad Ioannem prophetaverunt:

14. & si vultis recipere, * ipse est Elias, qui venturus est. * *Mal. 4. 5.*

15. Qui habet aures audiendi, audiat.

16. Qui autem similem æstinabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro: qui clamantes coæqualibus

17. dicunt: Cecinimus vobis, & non salta-
stis: lamentavimus, & non planxistis.

18. Venit enim Ioannes neque manducans, neque bibens, & dicunt: Demonium habet.

19. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Et iustificatus est sapientia à filiis suis.

20. Tunc cepit expiorare civitatibus, in quibus factæ sunt plurius virtutes ejus, quia non egissent poenitentiam.

21. * Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia, si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere poenitentiam egissent.

* *Luc. 10. 13.*

22. Veruntamen dico vobis Tyro, & Sidoni remissus erit in die iudicii, quam vobis.

23. Et tu Capharnaum, nunquid usque in cælum exaltaberis? usque in infernum descendes, quia, si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem.

24. Veruntamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissus erit in die iudicii, quam tibi.

25. In illo tempore respondens Iesus dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis.

26. Ita Pater: quoniam sic fuit placitum ante te.

27. Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. * Et nemo novit filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit filius revelare. * *Joann. 6. 40. & 7. 28.*

* *8. 19. & 10. 15.*

28. Venite ad me omnes, qui laboratis, &

one

onerati estis, & ego reficiam vos.

27. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: & * inveniatis requiem animabus vestris.

* Jerem. 6. 16.

30. Jugum enim meum suave est, & onus meum leve.

CAPUT XII.

Christus discipulos adversus Phariseorum criminationes defendit. Die sabbati manum aridam sanat: demoniacum cæcum & mutum curat: Phariseorum blasphemiam repellit. Petentibus signum, Iohannem Prophetam in signum futuræ suæ resurrectionis eis proponit.

1. **I**N illo tempore abiit Iesus per sata sabbato: discipuli autem ejus esurientes coeperunt vellere spicas, & manducare.

2. Pharisei autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere sabbatis.

3. At ille dixit eis: Non legis? quid fecerit David, quando esurit, & qui cum eo erant:

* 1. Reg. 21. 6.

4. quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, * nisi solis sacerdotibus? * Lev. 24. 9.

5. Aut non legis in lege * quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, & si- nē crimine sunt? * Num. 28. 4.

6. Dico autem vobis, quia templo major est hic.

7. Si autem sciretis, quid est: * Misericordiam volo, & non sacrificium: nunquam condemnassetis innocentes: * 1. Reg. 15. 22. *Eccles. 4. 17. Osee 6. 6. Sup. 9. 13.*

8. Dominus enim est filius hominis etiam sabbati.

9. Et cum indē discessisset, venit in synagogam eorum.

10. * Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum, dicentes: Si licet sabbatis curare? ut accusarent eum. * Marc. 3. 1. *Luc. 6. 6.*

11. Ipse autem dixit illis: * Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, & si ceciderit hæc sabbatis in foveam, nonne tenebit, & levabit eam? * Deut. 22. 4.

12. Quanto magis melior est homo ove? Itaque licet sabbatis benefacere.

13. Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est sanitas sicut altera.

14. Exeuntes autem Pharisei, consilium faciebant adversus eum, quomodo perderent eum.

15. Iesus autem sciens recessit indē: & secuti sunt eum multi, & curavit eos omnes.

16. & præcepit eis ne manifestum eum facerent.

17. Ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam, dicentem:

18. * Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo benè complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super eum, & iudicium gentibus nuntiabit. * Isai. 42. 1.

19. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem ejus:

20. arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eiciat ad victoriam iudicium,

21. & in nomine ejus Gentes sperabunt.

22. Tunc oblatus est ei dæmonium habens,

cæcus, & mutus, & curavit eum ita ut loqueretur, & videret.

23. Et stupebat omnes turbæ, & dicebant: Numquid hic est filius David?

24. * Pharisei autem audientes, dixerunt: Hic non eicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. * Supr. 9. 34.

Marc. 3. 22. Luc. 11. 15.

25. Iesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis: * Omne regnum divisum contrā se, desolabitur: & omnis civitas, vel domus divisa contrā se, non stabit. * Luc. 11. 17.

26. Es si satanas satanam eicit, adversus se divisus est: quomodo ergo stabit regnum ejus?

27. Et si ego in Beelzebub eicio dæmones, filii vestri in quo eiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt.

28. Si autem ego in spiritu Dei eicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei.

29. aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem? & tunc domum illius diripiet.

30. Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, spargit.

31. * Ideo dico vobis: Omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus; spiritus autem blasphemia non remittetur.

* Marc. 3. 28. & 29. *Luc. 12. 10.*

32. Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.

33. Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum aut facite arborem malam, & fructum ejus malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur.

34. Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? ex abundantia enim cordis os loquitur. * Luc. 6. 45.

35. Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala.

36. Dico autem vobis quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii.

37. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

38. Tunc responderunt ei quidam de Scribis & Phariseis, dicentes: Magister, volumus à te signum videre.

39. Qui respondens ait illis: * Generatio mala, & adultera signum querit, & signum non dabitur ei, nisi signum * ionæ prophete. * Infr. 16. 4. *Luc. 11. 29. 1. Cor. 1. 22.*

* * Jon. 2. 1.

40. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

41. * Vni Ninivitarum surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quia poenitentiam egerunt in prædicatione ionæ. Et ecce plus quam Ionas hic. * Jon. 3. 5.

42. Regina austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam: * quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plus quam Salomon hic.

* 3. Reg. 10. 1. 2. *Par. 9. 1.*

43. * Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, querens requiem, & non invenit. * Luc. 11. 24.

44. Tunc dicit: Revertar in domum meam, unde exivi. Et veniens invenit eam vacantem, scopis inundatam, & ornata.

45. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intantes habitant ibi : * & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit & generationi huic pessimæ.

* 2. Petr. 2. 20.

46. * Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus, & fratres stabant foris, quærentes loqui ei. * Marc. 3. 31. Luc. 8. 19.

47. Dixit autem ei quidam : Ecce mater tua, & fratres tui foris sunt quærentes te.

48. At ipse respondens dicenti sibi, ait : Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei ?

49. Et extendens manum in discipulos suos, dixit : Ecce mater mea, & fratres mei.

50. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est : ipse meus frater, & soror, & mater est.

CAPUT XIII.

Septem à Christo Domino proponuntur parabola. Prophetia est in patria sua sine honore.

1. **I**n illo die exiens Iesus de domo, sedebat secus mare.

2. * Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita ut naviculam ascendens sederet : & omnis turba stabat in littore. * Marc. 4. 1. Luc. 8. 4.

3. & locutus est eis multa in parabolis, dicens : Ecce exiit qui seminat, seminare.

4. Et dum seminat, quedam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres cæli, & comederunt ea.

5. Alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam : & continuò exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ.

6. sole autem orto æstuaverunt : & quia non habebant radicem, aruerunt.

7. Alia autem ceciderunt in spinas : & creverunt spinæ, & suffocaverunt ea.

8. Alia autem ceciderunt in terram bonam : & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum.

9. Qui habet aures audiendi, audiat.

10. Et accedentes discipuli dixerunt ei : Quare in parabolis loqueris eis ?

11. Qui respondens, ait illis : Quia vobis datum est nosse mysteria regni cælorum : illis autem non est datum.

12. * Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit : qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo. * Infr. 25. 29

13. Ideò in parabolis loquor eis : quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt.

14. Et adimpletur in eis prophetia Isaiaë dicentis : * Auditus audietis, & non intelligetis : & videntes videbitis, & non videbitis.

* Isai. 6. 9. Marc. 4. 12. Luc. 8. 10. Joan. 12. 40. Act. 28. 26. Rom. 11. 8.

15. Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos clauserunt : ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos.

16. Vestri autem beati oculi quia vident, & aures vestrae quia audiunt.

17. * Amen quippe dico vobis, quia multi prophetae, & iusti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt : & audire quæ auditis, & non audierunt. * Luc. 10. 24.

18. Vos ergo audite parabolam seminantis.

19. Omnis, qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus, & rapit quod semina-

tum est in corde ejus : hic est qui secus viam seminatus est.

20. Qui autem super petrosa seminatus est, hic est, qui verbum audit, & continuò cum gaudio accipit illud :

21. non habet autem in se radicem, sed est temporalis, facta autem in tribulatione & persecutione propter verbum, continuò scandalizatur.

22. Qui autem seminatus est in spinis, hic est, qui verbum audit, & sollicitudo sæculi istius, & fallacia divitiarum suffocant verbum, & sine fructu efficitur.

23. Qui verò in terram bonam seminatus est, hic est qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud verò trigesimum.

24. * Alia parabolam proposuit illis, dicens : Simile est factum regnum cælorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. * Marc. 4. 26.

25. cùm autem dormirent homines, venit inimicus ejus, & superseminavit zizania in medio tritici, & abiit.

26. Cùm autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania.

27. Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei : Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo ? Unde ergo habet zizania ?

28. Et ait illis : Inimicus homo hoc fecit : Servi autem dixerunt ei, Vis, imus, & colligimus ea ?

29. Et ait : Non : nè fortè colligentes zizania, eradiceitis simul cum eis & triticum.

30. Simite utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus : Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.

31. * Alia parabolam proposuit eis dicens : Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo : * Marc. 4. 31. Luc. 13. 19.

32. quod minimum quidem est omnibus seminibus : cùm autem creverit, majus est omnibus olivis, & fit arbor, ita ut volucres cæli veniant, & habitent in ramis ejus.

33. Alia parabolam locutus est eis. * Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tilibus, donec fermentatum est totum.

* Luc. 13. 21.

34. Hæc omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas. & sine parabolis non loquebatur eis :

35. ut impleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem : * Aperiam in parabolis os meum, erudabo abscondita à constitutione mundi. * Psalm. 77. 2.

36. * Tunc, dimissis turbis, venit in domum : & accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes : Edisere nobis parabolam zizaniorum agri. * Marc. 4. 34.

37. Qui respondens ait illis : Qui seminat bonum semen, est Filius hominis.

38. Ager autem, est mundus. Bonum verò semen, hi sunt filii regni. Zizania autem, filii sunt nequam.

39. Inimicus autem, qui seminavit ea, est diabolus. * Messis verò, consummatio sæculi est. Messores autem, angeli sunt.

* Apoc. 14. 15.

40. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur : sic erit in consummatione sæculi.

47. mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem:

42. & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & stridor dentium.

43. * Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. * *Sap. 3. 7. Dan. 12. 3.*

44. Simile est regnum celorum thesauro abscondito in agro: quem qui invenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit universa quæ habet, & emit agrum illum.

45. Iterum simile est regnum celorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas.

46. Inventa autem una pretiosa margarita, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam.

47. Iterum simile est regnum celorum sagæne missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti.

48. quam, cum impleta esset, educentes, & secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt.

49. Sic erit in consummatione sæculi: exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum.

50. & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, & stridor dentium

51. Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: Etiam.

52. Ait illis: Ideo omnis scriba doctus in regno celorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova & vetera.

53. Et factum est, cum consummasset Iesus parabolas istas, transit inde.

54. Et * veniens in patriam suam, docebat eos in synagogis eorum. Ita ut mirarentur, & dicerent: Unde huic sapientia hæc, & virtutes? * *Marc. 6. 1. Luc. 4. 16.*

55. * Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria, & fratres ejus, Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas: * *Joann. 6. 42.*

56. & sorores ejus, nonne omnes apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista?

57. Et scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua.

58. Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.

CAPUT XIV.

Mors Ioannis Baptistæ. Miraculum de quinque panibus. Christus de nocte venit ambulans super aquas.

1. **I**N illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam Iesu:

2. & ait pueris suis: Hic est Ioannes Baptistæ: ipse surrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo.

3. * Herodes enim tenuit Ioannem, & alligavit eum: & posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui. * *Marc. 6. 17. Luc. 3. 19.*

4. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam.

5. Et volens illum occidere, timuit populum: * quia sicut prophetam eum habebant. * *Isaï. 41. 26.*

6. Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.

7. Unde cum iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo.

8. At illa præmonita à matre sua, Da mihi,

inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistæ.

9. Et contristatus est rex: propter iuramentum autem, & eos, qui pariter recubabant, iussit dari.

10. Misitque & decollavit Ioannem in carcere.

11. Et allatum est caput ejus in disco, & datum est puellæ, & attulit matri suæ.

12. Et accedentes discipuli ejus, tulerunt corpus ejus, & sepelierunt illud: & venientes nuntiaverunt Iesu.

13. * Quod cum audisset Iesus, secessit inde in navicula, in locum desertum seorsum & cum audisset turbæ, secutæ sunt eum pedestres de civitatibus. * *Marc. 6. 31. Luc. 9. 10. Joann. 6. 1.*

14. Et exiens vidit turbam multam, & misertus est eis, & curavit languidos eorum.

15. Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus, & hora iam præterit: dimitte turbas, ut euntes in castella, emant sibi escas.

16. Iesus autem dixit eis: Non habent necesse ire: date illis vos manducare.

17. Responderunt ei: * Non habemus hic nisi quinque panes, & duos pisces.

* *Joann. 6. 9.*

18. Qui ait eis: Afferte mihi illos huc.

19. Et cum jussisset turbam discumbere super fœnum, acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, aspiciens in cælum benedixit, & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.

20. Et manducaverunt omnes, & saturati sunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophynos fragmentorum plenos.

21. Manducantium autem fuit numerus, quinque milia virorum, exceptis mulieribus, & parvulis.

22. * Et statim compulsi Iesus discipulos ascendere in naviculam, & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas.

* *Marc. 6. 45.*

23. Et dimissa turbæ, * ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto solus erat ibi. * *Joann. 6. 15. Marc. 6. 46.*

24. navicula autem in medio mari iactabatur fluctibus: erat enim contrarius ventus.

25. Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans super mare.

26. Et videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes: Quia phantasma est. Et præ timore clamaverunt.

27. Stansque Iesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam: ego sum, nolite timere.

28. Respondens autem Petrus dixit: Domine, si tu es, iube me ad te venire super aquas.

29. At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam ut veniret ad Iesum.

30. Videns verò ventum validum, timuit: & cum cepisset mergi, clamavit dicens: Domine, salvum me fac.

31. Et continuò Iesus extendens manum, apprehendit eum: & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti?

32. Et cum ascendissent in naviculam, cessavit ventus.

33. Qui autem in navicula erant, venerunt, & adoraverunt eum, dicentes: Vere filius Dei es.

34. * Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesar. * *Marc. 6. 53.*

35. Et cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam,

& obtulerunt ei omnes male habentes;

36. & rogabant eum ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent. Et quicumque tetigerunt, salvi facti sunt.

CAPUT XV.

Humanae traditiones. Insignia duo miracula, de Syrophanissa, & septem panibus.

1. * Tunc accesserunt ad eum ab Ierosolymis Scribæ, & Pharisei, dicentes: * *Marc. 7. 1.*

2. * Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lavant manus suas cum panem manducant. * *Marc. 7. 1.*

3. Ipse autem respondens ait illis. Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit:

4. * Honora patrem, & matrem. & : ** Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. * *Exod. 20. 12. Deut. 5. 15. Ephes. 6. 2. * Exod. 21. 17. Lev. 20. 9. Prov. 20. 20.*

5. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri, vel matri, Munus, quodcumque est ex me, tibi proderit:

6. & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam. & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

7. Hypocrite, bene prophetavit de vobis Isaias, dicens:

8. * Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me. * *Isai. 29. 13. Marc. 7. 6.*

9. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum.

10. Et convocatis ad se turbis, dixit eis: Audite, & intelligite.

11. Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.

12. Tunc accedentes discipuli ejus, dixerunt ei: Scis quia Pharisei audito verbo hoc, scandalizati sunt?

13. At ille respondens ait: * Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur. * *Joan. 15. 2.*

14. Sinite illos: * cæci sunt, & duces cæcorum. cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt. * *Luc. 6. 39.*

15. * Respondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis parabolam istam. * *Marc. 7. 17.*

16. At ille dixit: Adhuc & vos sine intellectu estis?

17. Non intelligitis quia omne, quod in os intiat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur?

18. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem:

19. de corde enim exeunt cogitationes iniquæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemie.

20. hæc sunt, quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

21. * Et egressus inde Iesus recessit in partes Tyri, & Sidonis. * *Marc. 7. 24.*

22. Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Misereere mei Domine fili David. filia mea malè à dæmone vexatur.

23. Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli ejus rogabant eum dicentes: Dimitte eam: qui clamat post nos,

24. Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel. * *Supr. 10. 6. Joan. 10. 3.*

25. At illa venit, & adoravit eum, dicens: Domine, adjuva me.

26. Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.

27. At illa dixit: Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.

28. Tunc respondens Iesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora.

29. Et cum transisset inde Iesus, venit secus mare Galilææ: & ascendens in montem, sedebat ibi.

30. * Et accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum multos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos: & proiecunt eos ad pedes ejus, & curavit eos: * *Isai. 35. 5.*

31. ita ut turbæ mirarentur videntes multos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes: & magnificabant Deum Israel.

32. * Iesus autem, convocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbæ, quia triduo jam perseverant mecum, & non habent quod manducant: & dimittite eos jejunos nolo, ne deficiant in via. * *Marc. 8. 1.*

33. Et dicunt ei discipuli: Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam?

34. Et ait illis Iesus: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos pisciculos.

35. Et præcepit turbæ, ut discumberent super terram.

36. Et accipiens septem panes, & pisces, & gratias agens, fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo.

37. Et comederunt omnes, & saturati sunt. Et quod superfluum de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas.

38. Erant autem qui manducaverunt, quatuor millia hominum, extra parvulos, & mulieres.

39. Et, dimissa turba, ascendit in naviculam: & venit in fines Magadan.

CAPUT XVI.

Signum de calo petunt Judæi. Confessio, & primus Petri. Passionis prædictio.

1. ET accesserunt ad eum Pharisei, & Sadducæi tentantes: & rogaverunt eum ut signum de calo ostenderet eis.

* *Marc. 8. 11.*

2. At ille respondens, ait illis: * Facto vespere dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim cælum. * *Luc. 12. 54.*

3. Et manè: Hodie tempestas, rutilat enim triste cælum.

4. Faciem ergo cæli dijudicare nostis: signa autem temporum non potestis scire? * Generatio mala, & adultera signum quærit: & signum non dabitur ei, ** nisi signum Ionæ prophete. Et relictis illis, abiit. * *Supr. 12. 39. ** Ion. 2. 1.*

5. Et cum venissent discipuli ejus trans fretum, obliti sunt panes accipere.

6. Qui dixit illis: * Intuemini, & cavete à fermento Phariseorum, & Sadducæorum, * *Marc. 8. 15. Luc. 12. 1.*

7. At illi cogitabant intra se dicentes: Quia panes non accepimus.

8. Sciens autem Iesus, dixit: Quid cogitatis intra vos invidiæ fidei, quia panes non habetis?

9. Nondum intelligitis, neque recordamini * quinque panum in quinque millia hominum

minum, & quot cophinos sumpsistis?

* *Supr. 14. 17. Ioan. 6. 9.*

10. neque septem panum in quatuor milia hominum, & quot sportas sumpsistis?

* *Supr. 15. 34.*

11. Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis: Cavete a fermento Pharisæorum, & Sadducæorum?

12. Tunc intellexerunt quia non dixerit cavendum a fermento panum, sed a doctrina Pharisæorum, & Sadducæorum.

13. * Venit autem Iesus in partes Cæsareæ Philippi: & interrogabat discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse Filium hominis?

* *Marc. 8. 27.*

14. At illi dixerunt: * Alii Ioannem Baptistam, alii autem Eliam, alii vero Ieremiam, aut unum ex prophetis.

* *Marc. 8. 28. Luc. 9. 19.*

15. Dicit illis Iesus: Vos autem quem me esse dicitis?

16. Respondens Simon Petrus dixit: * Tu es Christus, filius Dei vivi.

* *Ioan. 6. 70.*

17. Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bar Iona: quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est.

18. * Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalébunt adversus eam.

* *Ioan. 1. 42.*

19. * Et tibi dabo claves regni cælorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.

* *Isai. 22. 22. * Ioan. 20. 23.*

20. Tunc præcepit discipulis suis ut nemini dicerent quia ipse esset Iesus Christus.

21. Exinde cepit Iesus ostendere discipulis suis, quia oporiteret eum ire Ierosolimam, & multa pati a senioribus, & scribis, & principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere.

22. Et assumens eum Petrus, cepit increpare illum dicens: Absit a te, Domine: non erit tibi hoc.

23. Qui conversus, dixit Petro: * Vade post me satana, scandalum es mihi: quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum.

* *Marc. 8. 33.*

24. Tunc Iesus dixit discipulis suis: * Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

* *Supr. 10. 38. Luc. 9. 23. Et 14. 27.*

25. * Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam. qui autem perdidit animam suam propter me, inveniet eam.

* *Luc. 17. 33. Ioan. 12. 25.*

26. Quid enim prodest homini, si mundum universum lucietur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?

27. Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: & tunc reddet unicuique secundum opera eius.

* *Act. 17. 31. Rom. 2. 6.*

28. Amen dico vobis, * sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo.

* *Marc. 8. 39. Luc. 9. 27.*

CAPUT XVII.

Transfiguratio. Adventus Eliæ. Puer lunaticus: quæ sit vis fidei, ubi ieiunio & oratione sociatur. Didrachma solvit Dominus.

1. * **E**T post dies sex assumit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem

fratrem ejus, & ducit illos in montem excelsum secretum:

* *Marc. 9. 1. Luc. 9. 28.*

2. & transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies eius sicut sol: vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix.

3. Et ecce apparuerunt illis Moyses, & Elias cum eo loquentes.

4. Respondens autem Petrus, dixit ad Iesum: Domine, bonum est nos hic esse: si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Eliæ unum.

5. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. * Et ecce vox de nubibus, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite.

* *Supr. 3. 17. 2. Petr. 1. 17.*

6. Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde.

7. Et accessit Iesus, & tetigit eos: dixitque eis: Surgite, & nolite timere.

8. Levantes autem oculos suos neminem viderunt, nisi solum Iesum.

9. Et descenditibus illis de monte, præcepit eis Iesus, dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis a mortuis resurgat.

10. Et interrogaverunt eum discipuli, dicens: * Quid ergo Scribæ dicunt quod Eliam oporteat prius venire?

* *Marc. 9. 10.*

11. * At ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est, & restituit omnia.

* *Mal. 4. 5.*

12. dico autem vobis, * quia Elias jam venit, & non cognoverunt eum, * sed fecerunt in eo quæcumque voluerunt. Sic & Filius hominis passurus est ab eis.

* *Supr. 11. 14.*

13. Tunc intellexerunt discipuli, quia de Ioanne Baptista dixisset eis.

14. * Et cum venisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus provolutus ante eum, dicens: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & malè patitur: nam sæpe cadit in ignem, & crebro in aquam.

* *Marc. 9. 10. Luc. 9. 38.*

15. & obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum.

16. Respondens autem Iesus, ait: * O generatio incredula, & perversa, quousque ero vobiscum? usquequo patiar vos? Afferte huc illum ad me.

* *Marc. 9. 18.*

17. Et increpavit illum Iesus, & exiit ab eo dæmonium, & curatus est puer ex illa hora.

18. Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secretò, & dixerunt: Quare nos non potuimus ejicere illum?

19. Dixit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram. * Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illic, & transibit, & nihil impossibile erit vobis.

* *Luc. 17. 6.*

20. Hoc autem genus non ejicitur nisi per orationem, & jejunium.

21. Conversantibus autem eis in Galilæa, dixit illis Iesus: * Filius hominis tradendus est in manus hominum:

* *Infr. 20. 18.*

Marc. 9. 30. Luc. 9. 44.

22. & occident eum, & tertia die resurget. Et contristati sunt vehementer.

23. Et cum venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister: vester non solvit didrachma?

24. Ait: Etiam. Et cum intrasset in domum, prævenit eum Iesus, dicens: Quid tibi

videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab alienis?

25. Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filii.

26. Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle: & aperto os eius, invenies statorem: illum sumens, da eis pro me, & te.

CAPUT XVIII.

Humiles in regno cælorum alius anteponuntur; vitandum est scandalum pusillorum. De correctione fraterna. Clavum potestas. De rege qui rationem ponit cum servis suis.

1. **I**N illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicientes: * Quis putas, maior est in regno cælorum? * *Marc. 9. 33. Luc. 9. 46.*

2. * Et advocans Iesus parvulum, statuit eum in medio eorum, * *Infr. 19. 14.*

3. & dixit: Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. * *1. Cor. 14. 20.*

4. Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est maior in regno cælorum.

5. Et qui suscepit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit.

6. * qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur in colla asina in collo ejus, & demergatur in profundum maris. * *Marc. 9. 41. Luc. 17. 2.*

7. Væ mundo à scandalis. Necesse est enim ut veniant scandala veritatem væ homini illi, per quem scandalum venit.

8. * Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te: abscide eum, & projice abs te: bonum tibi est ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quam duos manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum.

* *Supr. 5. 30. Marc. 9. 42.*

9. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te: bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

10. Videte ne contempnatis unum ex his pusillis: dico enim vobis, * quia angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei, qui in cælis est. * *Psal. 33. 8.*

11. * Venit enim filius hominis salvare quod perierat. * *Luc. 19. 10.*

12. Quid vobis videtur? * si fuerint alicui centum oves, & erraverit una ex eis: nonne relinquit nonagintanovem in montibus, & vadit querere eam, quæ erravit? * *Luc. 15. 4.*

13. & si contigit ut inveniat eam: Amen dico vobis, quia gaudet super eam magis quam super nonagintanovem, quæ non erraverunt.

14. Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in cælis est, ut pereat unus de pusillis istis.

15. * Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. si te audierit, lucratus eris fratri tuo. * *Lev. 19. 17. Eccl. 19. 13. Luc. 17. 3. Jac. 5. 19.*

16. si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, * ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum.

* *Deut. 19. 15. Mat. 18. 17. 2. Cor. 13. 1. Hebr. 10. 20.*

17. * Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi

sicut ethnicus, & publicanus. * *1. Cor. 5. 9. 2. Thess. 3. 15.*

18. * Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo. * *Joan. 20. 23.*

19. Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quæcumque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cælis est.

20. Ubi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

21. Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: * Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? usque septies? * *Luc. 17. 4.*

22. Dicit illi Iesus: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.

23. Ideò assimilatum est regnum cælorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis.

24. Et cum cœpisset rationem ponere, oblatu est ei unus, qui debebat ei decem millia talenta.

25. Cum autem non haberet unde redderet, jussit eum dominus ejus venundari, & uxorem ejus, & filios, & omnia, quæ habebat, & reddi.

26. Picci dens autem servus ille, orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

27. Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei.

28. Egressus autem servus ille invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios: & tenens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes.

29. Et picci dens conservus ejus, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

30. Ille autem noluit: sed abiit, & misit eum in carcerem donec redderet debitum.

31. Videntes autem conservi ejus quæ fiebant, contristati sunt valde: & venerunt, & narraverunt domino suo omnia, quæ facta fuerant.

32. Tunc vocavit illum dominus suus: & ait illi: Seive nequam, omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me.

33. nonne ergo oportuit & te misereri conservi tui, sicut & ego tui miseratus sum?

34. Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum.

35. Sic & Pater meus cælestis faciet vobis, si non remisistis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

CAPUT XIX.

Matrimonium ex institutione sua indissolubile. Adolescentes dices, auditis Christi consiliis, tristis discedit. Quàm difficile sit diviti intrare in regnum cælorum.

1. **E**T factum est, cum consummasset Iesus sermones istos, migravit à Galilæa, & venit in fines ludææ trans Iordanem, * *Marc. 10. 1.*

2. & secute sunt eum turbæ multæ, & curavit eos ibi.

3. * Et accesserunt ad eum Pharisei tentantes eum, & dicientes: Si licet homini dimittere uxorem suam, quacumque ex causa?

* *Marc. 10. 2.*

4. Qui respondens, ait eis: Non legistis, quia * qui fecit hominem ab initio, masculum, & feminam fecit eos? & dixit:

* *Genes. 1. 27.*

5. * Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. * *Gen. 2. 24. 1. Cor. 6. 16. Ephes. 5. 31.*

6. itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.

7. Dicunt illi: * Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudiij, & dimittere?

* *Deut. 24. 1.*

8. At illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestias: ab initio autem non fuit sic.

9. * Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. * *Supr. 5. 32. Marc. 10. 11. Luc. 16. 18. 1. Cor. 7. 10.*

10. Dicunt ei discipuli ejus: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.

11. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.

12. Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum. Qui potest capere capiat.

13. * Tunc oblatis sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos. * *Marc. 10. 13. Luc. 18. 15.*

14. Iesus verò ait eis: * Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cælorum. * *Supr. 18. 3.*

15. Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.

16. * Et ecce unus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam? * *Marc. 10. 17. Luc. 18. 18.*

17. Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata.

18. Dicit illi Quæ? Iesus autem dixit: * Non facis multum facies: Non audis: abis: Non facis furtum. Non falsum testimonium dices: * *Exod. 20. 13.*

19. Honora patrem tuum, & matrem tuam, & diliges proximum tuum sicut teipsum.

20. Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodivi à juventute mea, quid adhuc mihi deest?

21. Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.

22. Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones.

23. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficile intravit in regnum cælorum.

24. Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum.

25. Auditis autem his, discipuli mirabantur valde, & dicentes: Quis ergo poterit salvus esse?

26. Aspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt.

27. Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?

28. Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël.

29. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter no-

men meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

30. * Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi. * *Infr. 20. 16. Marc. 10. 31. Luc. 13. 30.*

CAPUT XX.

Parabola de denario diurno. Christus prædicat discipulis passionem, & resurrectionem suam. Filii Zebedæi primas optant sedes. Cæci illuminati.

1. Simile est regnum cælorum homini pauperum familias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.

2. Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam.

3. Et egessus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos,

4. & dixit illis. Ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit dabo vobis.

5. Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam, & nonam horam: & fecit similiter.

6. Circa undecimam verò exiit, & invenit alios stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota die otiosi?

7. Dicit ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis. Ite & vos in vineam meam.

8. Cum serò autem factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem incipienti a novissimis usque ad primos.

9. Cum venissent ergo qui circa unam lecinam horam venerant, acceperunt singulos denarios.

10. Venientes autem & primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios.

11. Et accipientes murmurabant adversus patrem familias,

12. dicentes: Hi novissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, & æstus.

13. At ille respondens uni eorum, dixit: Amice non facio tibi injuriam: nonne ex denario convenisti mecum?

14. Tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic novissimo dare sicut & tibi.

15. Aut non licet mihi quod volo, tacere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?

16. * Sic erunt novissimi primi, & primi novissimi. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. * *Supr. 19. 30. Marc. 10. 31. Luc. 13. 30.*

17. * Et ascendens Iesus Ierosolimam, assumpsit duodecim discipulos secreto, & ait illis. * *Marc. 10. 32. Luc. 18. 31.*

18. Ecce ascendimus Ierosolimam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & condemnabitur eum morte,

19. & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget.

20. * Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo. * *Marc. 10. 35.*

21. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, & unus ad sinistram in regno tuo.

22. Respondens autem Iesus, dixit: Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possimus.

23. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis: sedere autem ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo.

24. * Et audientes decem, indignati sunt de quobus fratribus. * *Marc. 10. 41.*

25. * Iesus autem vocavit eos ad se, & ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum: & qui majores sunt, potestatem exercent in eos. * *Luc. 22. 25.*

26. Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister:

27. & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus.

28. * Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam, redemptionem pro multis. * *Phil. 2. 7.*

29. * Et egredientibus illis ab Iericho, secuta est eum turba multa, * *Marc. 10. 46. Luc. 18. 35.*

30. & ecce duo cæci sedentes secus viam, audierunt, quia Iesus transiret: & clamaverunt, dicentes: Domine miserere nostri, fili David.

31. Turba autem inceperat eos ut tacerent. At illi magis clamabat, dicentes: Domine miserere nostri, fili David.

32. Et stetit Iesus, & vocavit eos, & ait: Quid vultis ut faciam vobis?

33. Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri.

34. Misertus autem eorum Iesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, & secuti sunt eum.

CAPUT XXI.

Iesus insidens asino, acclamante multitudo, ingreditur Ierosolymam. Ejicit e templo vendentes & ementes. Indignantibus Phariseis respondit. Ficus aiefa. Agricole homicida. Lapis angularis reprobatus ab edificantibus.

1. **E**t cum appropinquassent Ierosolymis, & venissent Bethphage ad montem Oliveti: tunc Iesus misit duos discipulos, * *Marc. 11. 1. Luc. 19. 29.*

2. dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim invenietis asinam alligatam, & pullum cum ea. solvite, & adducite mihi:

3. & si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet: & confestim dimittet eos.

4. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem:

5. * Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subjugali. * *Luc. 62. 11. Zach. 9. 9. Ioan. 12. 15.*

6. Euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepit illis Iesus.

7. Et adduxerunt asinam, & pullum: & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt.

8. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via. alii autem cadebant ramos de arboribus, & stenebant in via:

9. turbe autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio David: * benedictus, qui venit in nomine Domini: hosanna in altissimis.

* *Psal. 117. 26. Marc. 11. 10. Luc. 19. 33.*

10. Et cum intrasset Ierosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic?

11. Populi autem dicebant: Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilee.

12. * Et intavit Iesus in templum Dei, & eiciebat omnes vendentes, & ementes in templo, & mensas numulariorum, & cathedras

vendentium columbas evertit: * *Marc. 11. 15. Luc. 19. 45. Ioan. 2. 14.*

13. & dixit eis: Scriptum est: * Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum. * *Isai. 56. 7. Ier. 7. 11. Luc. 19. 46.*

14. Et accesserunt ad eum cæci, & claudi in templo: & sanavit eos.

15. Videntes autem principes sacerdotum, & Scribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Hosanna filio David. indignati sunt,

16. & dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis: Utique. numquam legistis: * Quia ex ore infantium, & lactentium perfectisti laudem? * *Psal. 8. 3.*

17. Et relictis illis, abiit foras extra civitatem in Bethaniam: ibique mansit.

18. Mane autem revertens in civitatem, esurit.

19. * Et videns ficum arborem unam secus viam, venit ad eam: & nihil invenit in ea nisi folia tantum, & ait illi: Numquam ex te fructus nascatur in sempernitum? Et aiefa est continuo ficulnea. * *Marc. 11. 13.*

20. * Et videntes discipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuo aui?

* *Marc. 11. 20.*

21. Respondens autem Iesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hesitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis: Tolle, & jacta te in mare, fiet.

22. * Et omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis. * *Supr. 7. 7. Marc. 11. 24. Ioan. 14. 13. & 16. 23. & Ioan. 3. 22.*

23. Et cum venisset in templum, accesserunt ad eum docentes, principes sacerdotum, & seniores populi, dicentes: * In qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem? * *Marc. 11. 28. Luc. 20. 2.*

24. Respondens Iesus dixit eis: Interroga bo vos & ego unum sermonem. quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua potestate hæc facio.

25. Baptismus Ioannis unde erat? è cælo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes:

26. Si dixerimus, è cælo, dicit nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timeamus turbam: * omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam. * *Supr. 14. 5.*

27. Et respondentes Iesu, dixerunt: Nescimus. At illis & ipse: Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio.

28. Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, & accedens ad primum, dixit: Fili, vade hodie, operare in vinea mea.

29. Ille autem respondens, ait: Nolo. Postea autem, poenitentia motus, abiit.

30. Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens, ait: Eo, domine, & non ivit.

31. quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Iesus: Amen dico vobis, quia publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei.

32. Venit enim ad vos Ioannes in via iustitiæ, & non credidistis ei. publicani autem, & meretrices crediderunt ei: vos autem videntes nec poenitentiam habuistis postea, ut crederetis ei.

33. Aliam parabolam audite: * Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, & sepe-

circumedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregre profectus est. * *Isai. 5. 1. Jer. 2. 21. Marc. 12. 1. Luc. 20. 9.*

34. Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus.

35. Et agricolæ, apprehensis servis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt.

36. Iterum misit alios servos plures prioribus, & fecerunt illis similiter.

37. Novissimè autem misit ad eos filium suum, dicens. Verebuntur filium meum.

38. Agricolaë autem videntes filium, dixerunt intra se. * Hic est heres, venite, occidamus eum, & habebimus hereditatem ejus.

* *Ifr. 26. 3. & 27. 2. Joan. 11. 53.*

39. Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, & occiderunt.

40. Cum ergo venisset dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?

41. Aunt illi: Malos malè perdet: & vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

42. Dicit illis Iesus: Nunquam legistis in Scripturis? * Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris: * *Psal. 117. 22. Act. 4. 11. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 7.*

43. ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.

44. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem verò ceciderit, conteret eum.

45. Et cum audissent principes sacerdotum, & Pharisei parabolas ejus, cognoverunt quod de ipsis diceret.

46. Et querentes eum tenere, timerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant.

CAPUT XXII.

Parabola de rege qui nuptias fecit filio. De censu Cæsari solvendo. Quid sit resurrectionis status? Christus, filius David, & ejus Dominus.

1. **E**T respondens Iesus, dixit iterum in parabolis eis, dicens:

2. * Simile factum est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo.

* *Luc. 14. 16. Act. 9.*

3. Et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, & volebant venire.

4. Iterum misit alios servos, dicens: Dicitè invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei, & altilia occisa sunt, & omnia parata: venite ad nuptias.

5. Illi autem neglexerunt: & abierunt, alius in villam suam, alius verò ad negotiationem suam:

6. reliqui verò tenuerunt servos ejus, & contumelias affectos occiderunt.

7. Rex autem cum audisset, iratus est: & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & civitatem illorum succendit.

8. Tunc ait servis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni.

9. Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunque inveneritis, vocate ad nuptias.

10. Et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes, quos invenerunt, malos & bonos: & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.

11. Intravit autem rex ut videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.

12. Et ait illi: Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit.

13. Tunc dixit rex ministris: * Ligatis manibus, & pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium. * *Supr. 8. 12. & 13. 42. Ialr. 25. 30.*

14. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.

15. * Tunc abeunt Pharisæi, consilium inierunt ut caperent eum in sermone.

* *Marc. 12. 13. Luc. 20. 20.*

16. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis dicentes: Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo: non enim respicis personam hominum:

17. dic ergo nobis quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari, an non?

18. Cognita autem Iesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ?

19. Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium.

20. Et ait illis Iesus: Cujus est imago hæc, & superscriptio?

21. Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: * Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. * *Rom. 13. 7.*

22. Et audientes mirati sunt, & relicto eo abierunt.

23. In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt * non esse resurrectionem: & interrogaverunt eum, * *Act. 23. 6.*

24. dicentes: Magister, Moyses dixit: * Si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater ejus uxorem illius, & suscitet semen fratri suo. * *Deut. 25. 5. Marc. 12. 19. Luc. 20. 28.*

25. Erant autem apud nos septem fratres: & primus, uxore ducta, defunctus est: & non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo.

26. Similiter secundus, & tertius usque ad septimum.

27. Novissimè autem omnium & mulier defuncta est.

28. In resurrectione ergo cujus erit de septem uxor? omnes enim habuerunt eam.

29. Respondens autem Iesus, ait illis: Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.

30. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cælo.

31. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est à Deo dicente vobis:

32. * Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob? Non est Deus mortuorum, sed viventium. * *Exod. 3. 6.*

33. Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina ejus.

34. Pharisei autem audientes quod silentium imposuisset Sadducæis, convenerunt in unum:

35. * & interrogavit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum: * *Marc. 12. 28. Luc. 10. 25.*

36. Magister, quod est mandatum magnum in Legge?

37. Ait illi Iesus: * Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. * *Deut. 6. 5.*

38. Hoc est maximum, & primum mandatum.

39. Secundum autem simile est huic: * Di-

liges proximum tuum, sicut teipsum.

* *Lev. 19. 18. Marc. 12. 31.*

40. In his duobus mandatis universa lex pendet, & prophetæ.

41. Congregatis autem Phariseis, interrogavit eos Iesus,

42. dicens: Quid vobis videtur de Christo? cuius filius est? Dicunt ei, David.

43. At illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens: * *Luc. 20. 41.*

44. * Dixit Dominus Domino meo. sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum: * *Psal. 100. 1.*

45. Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?

46. & nemo poterat ei respondere verbum: neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

CAPUT XXIII.

Unus Magister noster Christus. Duces cæci. Væ hypocritis. De iuramento. De cæde prophetarum.

1. **T**unc Iesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos,

2. dicens: Super cathedram Moysi sedebunt * Scribæ, & Pharisei. * 2. *Esdr. 8. 4.*

3. Omnia ergo quaecumque dixerint vobis, servate, & facite: secundum opera vero eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.

4. * Alligant enim onera gravia, & impositabilia, & imponunt in humeros hominum. digito autem suo nolunt ea movere.

* *Luc. 11. 46. Mat. 15. 10.*

5. Omnia vero opera sua faciunt ut videantur ab hominibus: * dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias.

* *Num. 15. 38. Deut. 6. 8. & 22. 12.*

6. * Amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis,

* *Marc. 12. 39. Luc. 11. 43. & 20. 46.*

7. & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.

8. * Vos autem nolite vocari Rabbi. unus est enim Magister vester, omnes autem vos fratres estis. * *Jac. 3. 1.*

9. * Et patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim Pater vester, qui in cœlis est. * *Malach. 1. 6.*

10. Nec vocemini magistri. quia Magister vester unus est, Christus.

11. Qui major est vestrum, erit minister vester.

12. * Qui autem se exaltaverit, humiliabitur: & qui se humiliaverit, exaltabitur.

* *Luc. 14. 11. & 18. 14.*

13. Væ autem vobis Scribæ, & Pharisei hypocritæ: quia clauditis regnum cœlorum ante homines, vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrae.

14. Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ: * quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium. * *Marc. 12. 40. Luc. 20. 47.*

15. Væ vobis Scribæ, & Pharisei hypocritæ: quia circutitis mare, & aridam, ut faciat unum proselytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos.

16. Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque iuraverit per templum, nihil est: qui autem iuraverit in auro templi, debet.

17. Stulti, & cæci: Quid enim majus est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?

18. Et quicumque iuraverit in altari, nihil est: quicumque autem iuraverit in dono, quod est super illud, debet.

19. Cæci: Quid enim majus est, donum, an altare, quod sanctificat donum?

20. Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus, quæ super illud sunt.

21. & quicumque iuraverit in templo, iurat in illo, & in eo, qui habitat in ipso

22. & qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo, qui sedet super eum.

23. * Væ vobis Scribæ, & Pharisei hypocritæ: qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ graviora sunt legis, ** iudicium, & misericordiam, & fidem. hæc oportuit facere, & illa non omittere. * *Luc. 11. 42. ** Mich. 6. 8. Zach. 7. 9.*

24. Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

25. Væ vobis Scribæ, & Pharisei hypocritæ, quia mundatis quod deoris est calicis, & paropsideis: intus autem pleni estis rapina, & inmunditia.

26. Phariseæ crece, munda prius quod intus est calicis, & paropsideis, ut fiat id, quod deoris est, mundum.

27. Væ vobis Scribæ, & Pharisei hypocritæ: quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia.

28. sic & vos à foris quidem paretis hominibus iusti: intus autem pleni estis hypocrisis, & iniquitate.

29. Væ vobis Scribæ, & Pharisei hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum,

30. & dicitis: Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum.

31. itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eorum, qui prophetas occiderunt.

32. Et vos implete mensuram patrum vestrorum.

33. * Serpentes genimina viperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennæ? * *Sup. 3. 7.*

34. Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis, & crucigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de civitate in civitatem:

35. ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, * à sanguine Abel iusti usque ad sanguinem ** Zacharie, filii Barachie, quem occidistis inter templum & altare. * *Gen. 4. 8. Hebr. 11. 4.*

** 2. *Par. 24. 22.*

36. Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.

37. * Ierusalem Ierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties volui congregate filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? * *Luc. 13. 34.*

38. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.

39. Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

CAPUT XXIV.

Eversio templi. Cavendum à seductoribus, & à pseudoprophetis. Avominatio desolationis. Adventus Christi ad iudicium.

1. **E**t egressus Iesus de templo, ibat. * Et accesserunt discipuli ejus, ut ostenderent ei ædificationes templi.

* *Marc. 13. 1. Luc. 21. 5.*

2. Ipse autem respondens dixit illis : Videtis hæc omnia ? Amen dico vobis , * non relinquetur hic lapis super lapidem , qui non destruat . * *Luc. 19. 44. & 21. 6.*

3. Sedente autem eo super montem Oliveti , accesserunt ad eum discipuli secreti , dicentes : Dic nobis , quando hæc erunt ? & quod signum adventus tui , & consummationis sæculi ?

4. Et respondens Iesus , dixit eis : * Vide te nequis vos seducat . * *Ephes. 5. 6. Col. 2. 18.*

5. multi enim venient in nomine meo , dicentes : Ego sum Christus ; & multos seducent .

6. Auditum enim estis prælia , & opiniones præliorum . Videte ne turbemini . oportet enim hæc fieri , sed nondum est finis .

7. consurget enim gens in gentem , & regnum in regnum , & erunt pestilentiae , & fames , & terræmotus per loca .

8. hæc autem omnia initia sunt dolorum .

9. * Tunc tradent vos in tribulationem , & occident vos : & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum . * *Supr. 10. 17. Luc. 21. 12. Ioann. 15. 20. & 16. 2.*

10. Et tunc scandalizabuntur multi , & invicem tradent , & odio habebunt invicem .

11. Et multi pseudoprophetae surgent , & seducent multos .

12. Et quoniam abundavit iniquitas , refrigeret charitas multorum .

13. qui autem perseveraverit usque in finem , hic salvus erit .

14. Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe , in testimonium omnibus gentibus : & tunc veniet consummatio .

15. * Cum ergo videritis abominationem desolationis , quæ dicta est à Daniele propheta , stantem in loco sancto , qui legit , intelligat : * *Marc. 13. 14. Luc. 21. 20. Dan. 9. 27.*

16. tunc qui in Iudæa sunt , fugiant ad montes :

17. & qui in tecto , non descendant tollere aliquid de domo sua :

18. & qui in agro , non revertatur tollere tunicam suam .

19. Væ autem prægnantibus , & nutrientibus in illis diebus :

20. Orate autem ut non fiat fuga vestra in hieme , * vel sabbato . * *Matth. 24. 20.*

21. erit enim tunc tribulatio magna , qualis non fuit ab initio mundi usque modo , neque fiet .

22. Et nisi brevitati fuissent dies illi , non fieret salva omnis caro : sed propter electos breviantur dies illi .

23. * Tunc si quis vobis dixerit : Ecce hic est Christus , aut illic : nolite credere .

* *Marc. 13. 21. Luc. 17. 23.*

24. Surgent enim pseudochristi , & pseudoprophetae . & dabunt signa magna , & prodigia , ita ut in errorem inducantur (si nehi potest) etiam electi .

25. Ecce prædixi vobis .

26. Si ergo dixerint vobis , Ecce in deserto est , nolite exire : ecce in penetralibus , nolite credere .

27. Sicut enim fulgur exit ab Oriente , & patet usque in Occidentem : ita erit & adventus Filii hominis .

28. * Ubicumque fuerit corpus , illic congregabuntur & aquilæ . * *Luc. 17. 37.*

29. * Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur , & luna non dabit lumen suum , & stellæ cadent de cælo , & virtutes cælorum commovebuntur :

* *Isai. 13. 10. Ezech. 32. 7. Isai. 24. 10. & 3.*

15. *Marc. 13. 24. Luc. 21. 25.*

30. & tunc parebit signum Filii hominis in cælo : & tunc plangent omnes tribus terræ : * & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa , & maiestate .

* *Apoc. 1. 7.*

31. * Et mittet angelos suos cum tuba , & voce magna : & congregabunt electos eius à quatuor ventis , à summis cælorum usque ad terminos eorum . * *1. Cor. 15. 52. 1. Thess. 4. 16.*

32. Ab arbore autem faci discite parabolas : cum jam ramus ejus tener fuerit , & folia nata , scitis quia prope est æstas .

33. ita & vos cum videritis hæc omnia , scitote quia prope est in januis .

34. Amen dico vobis , quia non præteribit generatio hæc , donec omnia hæc fiant .

35. * Cælum , & terra transibunt , verba autem mea non præteribunt . * *Marc. 13. 31.*

36. De die autem illa , & hora nemo scit , neque angeli cælorum , nisi solus Pater .

37. * Sicut autem in diebus Noe , ita erit & adventus Filii hominis . * *Gen. 7. 7. Luc. 17. 26.*

38. sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes & bibentes , nubentes & nuptii tradentes , usque ad eum diem , quo intravit Noe in arcum ,

39. & non cognoverunt donec venit diluvium , & tulit omnes : ita erit & adventus Filii hominis .

40. Tunc duo erunt in agro : unus assumetur , & unus relinquetur .

41. duæ molentes in mola : una assumetur , & una relinquetur .

42. * Vigilate ergo , quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit . * *Marc. 13. 33.*

43. Illud autem scitote , * quoniam si sciret paterfamilias quia hora fur venturus esset , vigilaret utique , & non sineret periodi domum suam . * *Luc. 12. 39.*

44. Ideo & vos estote parati : quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est .

45. * Quis , putas , est fidelis servus , & prudens , quem constituit dominus suus super familiam suam , ut det illis cibum in tempore ? * *Luc. 12. 42.*

46. * Beatus ille servus , quem cum venerit dominus ejus , invenerit sic facientem .

* *Apoc. 16. 15.*

47. amen dico vobis , quoniam super omnia bona sua constituet eum .

48. Si autem dixerit malus servus ille in corde suo : Moram facit dominus meus venire :

49. & ceperit percutei consevso suos , manducet autem , & bibat cum ebriosis :

50. veniet dominus servi illius in die , qua non sperat , & hora , qua ignorat :

51. & dividet eum , patremque ejus ponet cum hypocritis . * illic erit letus , & stridor dentium . * *Supr. 13. 42. Infr. 25. 30.*

C A P U T X X V.

Decem Virginum & talentorum parabola . Extremum iudicium .

1. **T**unc simile erit regnum cælorum decem virginibus : quæ accipientes lampades suas exierunt obviam sponso , & sponsæ .

2. Quinque autem ex eis erant fatuæ , & quinque prudentes :

3. sed quinque fatuæ , acceptis lampadibus , non sumperunt oleum secum

4. prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus .

5. Moram autem faciente sponso , dormitaverunt omnes & dormierunt .

6. Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam ei.

7. Tunc surrexerunt omnes virgines illae, & ornaverunt lampades suas.

8. Fatuae autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro: quia lampades nostrae extinguuntur.

9. Responderunt prudentes, dicentes: Nè forte non sufficiat nobis, & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis.

10. Dum autem irent emere, venit sponsus, & quae paratae erant, intraverunt cum eo ad nuptias, & clausa est janua.

11. Novissime verò veniunt & reliquae virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis.

12. At ille respondens, ait: Amen dico vobis, nescio vos.

13. * Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam. * *Marc. 13. 33.*

14. * Sicut enim homo peregrinus proficiens, vocavit servos suos, & tradidit illis bona sua. * *Luc. 19. 12.*

15. Et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii verò unum, unicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim.

16. Abiit autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque.

17. Similiter & qui duo acceperat, lucratus est alia duo.

18. Qui autem unum acceperat, abiens fudit in terram, & abscondit pecuniam domini sui.

19. Post multum verò temporis venit dominus servorum illorum, & posuit rationem cum eis.

20. Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum.

21. Ait illi dominus ejus: Enge serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui.

22. Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum.

23. Ait illi dominus ejus: Fuge serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui.

24. Accedens autem & qui unum talentum acceperat, ait: Domine, scio quia homo durus es, metus ubi non seminasti, & congregas ubi non sparsisti.

25. & timens abiit, & abscondi talentum tuum in terra, ecce habes quid tuum est.

26. Respondens autem dominus ejus, dixit ei: Serve male, & piger, sciebas quid meo ubi non semino, & congrego ubi non sparsi.

27. oportuit ergo te committere pecuniam meam numulariis, & veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura.

28. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei, qui habet decem talenta.

29. * omni enim habenti dabitur, & abundabit ei autem, qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. * *Supr. 13. 12. Marc. 4. 25. Luc. 8. 18. & 19. 26.*

30. Et inquit servum eiecit in tenebras exteriores: illic erit fletus, & stridor dentium.

31. Cum autem venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suae.

32. & congregabuntur ante eum omnes

gentes, & separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab haecis:

33. & statuet oves quaedam à dextris suis, haecos autem à sinistris.

34. Tunc dicet rex his, qui à dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione inundi.

35. * esurivi enim, & dedistis mihi manducare: sitivi, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: * *Mat. 25. 7. Ezech. 18. 7. & 16.*

36. nudus, & cooperuistis me: * infirmus, & visitastis me: in carcere etiam, & venistis ad me. * *Ezech. 7. 39.*

37. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pavimus te sitientem & dedimus tibi potum?

38. quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te, aut nudum, & cooperuimus te?

39. aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te?

40. Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu fecistis unum ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

41. Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: * Discedite à me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus. * *Psal. 6. 9. Supr. 7. 23. Luc. 13. 27.*

42. esurivi enim, & non dedistis mihi manducare: sitivi, & non dedistis mihi potum:

43. hospes etiam, & non collegistis me: nudus, & non cooperuistis me: infirmus, & in carcere, & non visitastis me.

44. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministravimus tibi?

45. Tunc respondebit illis dicens: Amen dico vobis: Quamdiu non fecistis uni de immo-ribus his, nec mihi fecistis.

46. * Et ibunt hi in supplicium aeternum: iusti autem in vitam aeternam. * *Dan. 12. 2. Joann. 5. 29.*

CAPUT XXVI.

Christus praedicat passionem suam post biduum futuram. Iudeorum adversus eum conspiratio. Unguenti pretiosi effusio. Proditio Iudae. Cæna Paschalis. Eucharistia institutio. Oratio Christi in hortu. Discipulorum fuga. Ducitur Iesus ad Caipham. Petrus negat: sed eum mox pœnitet.

1. **ET** factum est: cum consummasset discipulis suis.

2. * Scitis quia post biduum Pascha fiet, & Filius hominis tradetur ut crucifigatur. * *Marc. 14. 1. Luc. 22. 1.*

3. Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas:

4. & consilium fecerunt ut Iesum dolo tenerent, & occiderent.

5. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

6. * Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, * *Joann. 11. 2. & 12. 3. Marc. 14. 3.*

7. accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbens.

8. Videntes autem discipuli, indignati sunt dicentes: Ut quid perditio hæc?

9. potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus.

10. Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me.

11. nam semper pauperes habebis vobiscum: me autem non semper habebis.

12. Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum: ad sepeliendum me fecit.

13. Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam ejus.

14. * Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes sacerdotum. * *Marc. 14. 10. Luc. 22. 4.*

15. & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos.

16. Et extendè quærebat opportunitatem ut eum traderet.

17. * Prima autem die Azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? * *Marc. 14. 12. Luc. 22. 7.*

18. At Iesus dixit: Ite in civitatem ad quemdam, & dicite ei: Magister dicit. Tempus meum propè est, apud te facio Pascha cum discipulis meis.

19. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & paraverunt Pascha.

20. * Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis. * *Marc. 14. 17. Luc. 22. 14.*

21. Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, * quia unus vestrum me traditurus est. * *Joann. 13. 21.*

22. Et contristati valde, coeperunt singuli dicere: Numquid ego sum Domine?

23. At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet.

24. Filius quidem hominis vadit, * sicut scriptum est de illo. vae autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. * *Ps. 40. 10.*

25. Respondens autem Iudas, qui tradidit eum, dixit: Numquid ego sum Rabbi? Ait illi: Tu dixisti.

26. * Conantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum. * *1. Cor. 11. 24.*

27. Et accipiens calicem gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.

28. Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

29. Dico autem vobis: non bibim amodò de hoc genuine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.

30. Et hymno dicto, exierunt in Montem olivæ.

31. Tunc dicit illis Iesus: * Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte. Scriptum est enim: ** Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis. * *Marc. 14. 27. Joann. 16. 32. ** Zach. 13. 7.*

32. * Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam. * *Marc. 14. 28. 29. 16. 7.*

33. Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.

34. Ait illi Iesus: * Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. * *Marc. 14. 30. Joann. 13. 38.*

35. Ait illi Petrus: * Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt. * *Marc. 14. 32. Luc. 22. 33.*

36. Tunc venit Iesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis: Sedete hic donec vadam illuc, & orem.

37. Et assumpto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cepit contristari &ustus esse.

38. Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic & vigilate mecum.

39. Et progressus pusillum, prociidit in faciem suam, orans, & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.

40. Et venit ad discipulos suos, & invenit eos dormientes, & dicit Petro: Sic non potuistis una hora vigilare mecum?

41. Vigilate, & orate ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

42. Iterum secundo abiit, & oravit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua.

43. Et venit iterum, & invenit eos dormientes: erant enim oculi eorum gravati.

44. Et relictis illis, iterum abiit, & oravit tertio, eundem sermonem dicens.

45. Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite jam, & requiescite: ecce appropinquavit hora, & Filius hominis traetur in manus peccatorum.

46. Surgite eamus: ecce appropinquavit qui me tradet.

47. * Adhuc eo loquente, ecce Iudas unus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladiis, & rustibus, missi à principibus sacerdotum, & senioribus populi. * *Marc. 14. 43. Luc. 22. 47. Joann. 18. 3.*

48. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum.

49. Et confestim accedens ad Iesum, dixit: Ave Rabbi. Et osculatus est eum.

50. Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid venisti? Tunc accesserunt, & manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum.

51. Et ecce unus ex his, qui erant cum Iesu, extendens manum, exemit gladium suum, & percutiens servum principis sacerdotum amputavit auriculam ejus.

52. Tunc ait illi Iesus: Convertite gladium tuum in locum suum. * omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt. * *Gen. 9. 6. Apoc. 13. 10.*

53. An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum?

54. * Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet neri? * *Isai. 53. 10.*

55. In illa hora dicit Iesus turbis: Tamen quam ad latronem existis cum gladiis, & rustibus compellendi e me: quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.

56. Hoc autem totum factum est, * ut adimpleretur Scripturæ prophetatum. Tunc discipuli omnes, & relicto eo, disperiunt. * *Matth. 26. 31. Marc. 14. 50.*

57. At illi tenentes Iesum, * duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, ubi scribæ, & seniores convenerant. * *Luc. 22. 54. Joann. 18. 24.*

58. Petrus autem sequebatur eum à longè, usque in atrium principis sacerdotum. Et in-

gressus intrò, sedebat cum ministris, ut videret finem.

59. Principes autem sacerdotum, & omne concilium querebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum morti traderent.

60. & non invenerunt, cum multi falsi testes accessissent. Novissimè autem venerunt duo falsi testes.

61. * & dixerunt: Hic dixit. Possum destruere templum Dei, & post triduum reedificare illud. * *Joann. 2. 19.*

62. Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti adversum te testificantur?

63. Iesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi: Adjuvo te per Deum vivum, ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei.

64. Dicit illi Iesus. Tu dixisti. Verumtamen dico vobis, * amodò videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli. * *Supi. 16. 27. Rom. 14. 10. 1. Thess. 4. 15.*

65. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens Blasphemavit: quid adhuc egenus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam:

66. quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis.

67. * Tunc expuerunt in faciem ejus, & colaphis eum ceciderunt, alii autem palmas in faciem ejus dederunt, * *Isai. 50. 6. Marc. 14. 65.*

68. dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?

69. * Petrus vero sedebat foris in atrio: & accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cum Iesu Galilæo eras. * *Luc. 22. 55. Joann. 18. 17. & 25.*

70. At ille negavit coram omnibus, dicens: Nescio quid dicis.

71. Exeunte autem illo januum, vidit eum alia ancilla, & ait his, qui erant ibi: Et hic erat cum Iesu Nazareno.

72. Et iterum negavit eum juramento: Quia non novi hominem.

73. Et post pusillum accesserunt qui stabant, & dixerunt Petro: Veie & tu ex illis es: nam & loquela tua inanifestum te facit.

74. Tunc capit detestari, & jurare quia non novisset hominem. Et continuo gallus cantavit.

75. Et recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat: Prius quam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, flevit amare.

CAPUT XXVII.

Judas miserè perit. Iesus coram Pilato sistitur. Barabbas ei præfertur. Flagellatur, spinis coronatur, crucem portat, vestimenta ejus divisa. crucifigitur cum latronibus.

1. **M**ANÈ autem factò, consilium iniierunt omnes principes sacerdotum, & seniores populi adversus Iesum, ut eum morti traderent.

2. * Et vincitum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præsidì. * *Marc. 15. 1. Luc. 23. 1. Joann. 18. 28.*

3. Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset: poenitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus,

4. dicens: Peccavi, tradens sanguinem justum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu vidaris.

5. Et projectis argenteis in templo, recessit. * & abiens laqueo se suspendit.

* *Act. 1. 18.*

6. Principes autem sacerdotum: acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in coenobium: quia pretium sanguinis est.

7. Consilio autem inito, meierunt ex illis agrum figuli, in sepulchrum peregrinorum.

8. * Propter hoc vocatus est ager ille, Hæceldama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem. * *Act. 1. 19.*

9. Tunc impletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam, dicentem: * Et acciperunt triginta argenteos pretium appetiati, quem appetiaverunt a filius Irael. * *Zach. 11. 12.*

10. & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus.

11. Iesus autem stetit ante præsidem: * & interrogavit eum præses, dicens: Tu es Rex Iudæorum? Dicit illi Iesus: Tu dicis.

* *Marc. 15. 2. Luc. 23. 3. Joann. 18. 33.*

12. Et cum accusaretur à principibus sacerdotum, & senioribus, nihil respondit.

13. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta adversum te dicunt testimonia?

14. Et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur præses vehementer.

15. Per diem autem solemnem consueverat præses populo dimittere unum vincitum, quem voluissent.

16. habebat autem tunc vincitum insignem, qui dicebatur Barabbas.

17. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittere vobis: Barabbam, an Iesum, qui dicitur Christus?

18. Sciebat enim quòd per invidiam tradidissent eum.

19. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi, & iusto illi, multa enim passa sum hodie per visum propter eum.

20. * Principes autem sacerdotum, & seniores persuaserunt populum ut petere barabbam, Iesum vero perderent. * *Marc. 15. 11. Luc. 23. 18. Joann. 18. 40. Act. 3. 14.*

21. Respondens autem præses, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam.

22. Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus?

23. Dicit omnis: Crucifigatur. Ait illis præses: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant dicentes: Crucifigatur.

24. Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus heret, accepta aqua, lavit manus coram populo, dicens: innocens ego sum à sanguine iusti hujus: vos videtis.

25. Et respondens universus populus, dixit: Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.

26. Tunc dimisit illis Barabbam: Iesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur.

27. Tunc milites præsidis suspicientes Iesum in prætorium, & congregaverunt ad eum universam cohortem, * *Marc. 15. 16. Psalm. 21. 17.*

28. & exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei,

29. * & plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput ejus, & arundinem in dextera ejus. Et genuflexo ante eum, illedebant ei, dicentes: Ave rex Iudæorum. * *Joan. 19. 2.*

30. Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput ejus.

31. Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum

eum chlamyde, & induerunt eum vestimentis ejus, & duxerunt eum ut crucingerent.

32. * Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonein: hunc angariaverunt ut tolleret crucem ejus. * *Marc. 15. 21. Luc. 23. 26.*

33. * Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est. Calvariae locus.

* *Marc. 15. 22. Luc. 23. 33. Joann. 19. 17.*

34. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum. Et cum gustasset, noluit bibere.

35. Postquam autem crucifixerunt eum, & dividerunt vestimenta ejus, sortem mittentes: ut impletur quod dictum est per Prophetam dicentem: ** Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.

* *Marc. 15. 24. Luc. 23. 34. Joann. 19. 23.*

** *Psal. 21. 19.*

36. Et sedentes servabant eum.

37. Et imposuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam. HIC EST JESUS REX JUDÆORUM.

38. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones: unus a dextris, & unus a sinistris.

39. Prætereuntes autem blasphemabant eum moventes capita sua,

40. & dicentes: * Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud ædificas. salva teipsum: si filius Dei es, descende de cruce. * *Joann. 2. 19.*

41. Similiter & principes sacerdotum illudentes cum scribis, & senioribus dicebant.

42. Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere: * si rex israel est, descendat nunc de cruce, & credimus ei: * *Sap. 2. 18.*

43. * Confidit in Deo: liberet nunc, si vult eum. dixit enim. Quia filius Dei sum.

* *Psal. 21. 9.*

44. Idipsum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo, imprecabant ei.

45. A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad horam nonam.

46. Et circa horam nonam clamavit Iesus voce magna, dicens: * Eli, Eli, lamina sabachtham: hoc est. Deus meus, Deus meus ut quid dereliquisti me? * *Psal. 21. 2.*

47. Quidam autem illic stantes, & audientes, dicebant. Eliam vocat iste.

48. Et continuo currens unus ex eis accepit spongiam implevit aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere.

49. Ceteri vero dicebant. Sine videamus an veniat Elias liberans eum.

50. Iesus autem iteum clamans voce magna, emisit spiritum.

51. * Et ecce velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum: & terra mota est, & petrae scissæ sunt. * *2. Par. 3. 14.*

52. & monumenta aperta sunt: & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surreverunt.

53. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis.

54. Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Iesum, viso terræmotu & his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere filius Dei erat iste.

55. Erant autem ibi mulieres multæ a longe, quæ secutæ erant Iesum a Galilæa, ministrantes ei.

56. Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi.

57. * Cum autem sero factum esset, venit

quidam homo dives ab Arimathæa, nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat Iesu.

* *Marc. 15. 42. Luc. 23. 50. Joann. 19. 38.*

58. hic accessit ad Pilatum, & petit corpus Iesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus.

59. Et accepto corpore, Ioseph involvit illud in sindone munda.

60. & posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra. Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit.

61. Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulchrum.

62. Altera autem die, quæ est post Parasceven, conveniunt principes sacerdotum, & Pharisæi ad Pilatum,

63. dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens. Post tres dies resurgam.

64. Iube ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium: ne forte veniant discipuli ejus, & furetur eum, & dicant plebi: Surrexit a mortuis: & erit novissimus error peior priore.

65. At illis Pilatus: Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis.

66. Illi autem abeuntes, munierunt sepulchrum, signantes lapidem, cum custodibus.

CAPUT XXVIII.

Christi resurrectio custodibus perterritis, & revolutis lapide ab Angelo. Apparitio Angelorum sanctis mulieribus. Iesus undecim Apostolis se videndum præbet. Baptizare præcipit, ac pollicetur se Ecclesiam semper affuturum.

1. **V**espere autem sabbati, quæ luceſcit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulchrum.

Marc. 16. 1. Joann. 20. 1

2. Et ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cælo: & accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum.

3. erat autem aspectus ejus sicut fulgur: & vestimentum ejus sicut nix.

4. Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui.

5. Respondens autem angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos scio enim, quod lesum, qui crucifixus est, quæritis:

6. non est hic: surrexit enim, sicut dixit. Venite, & videte locum, ubi positus erat Dominus.

7. Et citò euntes, dicite discipulis ejus quia surrexit: & ecce præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis. ecce prædixi vobis.

8. Et exierunt citò de monumento cum timore, & gaudio magno, currentes nuntiare discipulis ejus.

9. Et ecce Iesus occurrit illis, dicens: Ave. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum.

10. Tunc ait illis Iesus: Nolite timere, ite, nuntiate fratribus meis ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.

11. Quæ cum abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, & nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia, quæ facta fuerant:

12. Et congregati cum senioribus consilio accepto; pecuniam copiosam dederunt militibus,

13. dicentes: Dicite quia discipuli ejus nocte venerunt, & furati sunt eum, nobis ac-intentibus.

14. Et si hoc auditum fuerit à præsìde, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus.

15. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Iudæos, usque in hodiernum diem.

16. Undecum autem discipuli abierunt in Galilæam in montem, ubi constituerat illis Iesus.

17. Et videntes eum adoraverunt: quidam autem dubitaverunt.

18. Et accedens Iesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.

19. * euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: * *Marc. 16. 15.*

20. docentes eos servate omnia quaecumque mandavi vobis: & ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.

SANCTUM IESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

CAPUT PRIMUM.

Marcus à predicatione Ioannis suum orditur Evangelium. Iesus ab eo baptizatus in deserto se recipit: ubi post 40. dierum jejuniū tentatur à diabolo. Tum Ioanne in carcerem coniecto, prædicat regnum Dei in Galilæa. Petrum & Andream, Iacobum & Ioannem vocat ad Apostolatū: ejicit demones, & varios sanat languiores.

1. **I**nitium Evangelii Iesu Christi, Filii Dei.

2. Sicut scriptum est in Isaia propheta: * Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

* *Mal. 3. 1.*

3. * Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus.

* *Ez. 40. 2. Matth. 3. 3. Luc. 3. 4. Joann. 1. 23.*

4. Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum.

5. * Et egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio, & Ierosolymitæ universi, & baptizabantur ab illo in Iordanis lumine, contentes peccata sua. * *Matth. 3. 5.*

6. * Et erat Ioannes vestitus pilis camelii, & zona pellica circa lumbos ejus, ** & locustas, & mel silvestre edebat. Et prædicabat dicens * *Matth. 3. 4.*

** *Lev. 11. 22.*

7. * Venit fortior me post me: cujus non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum ejus. * *Matth. 3. 11. Luc. 3. 16. Joann. 1. 27.*

8. * Ego baptizavi vos aqua, ille verò baptizabit vos Spiritu sancto. * *Act. 1. 5. & 2. 4. & 11. 16. & 19. 4.*

9. Et factum est: in diebus illis venit Iesus à Nazareth Galilææ: & baptizatus est à Ioanne in Iordane.

10. Et statim ascendens de aqua, vidit cæ-
tes apertes: * & Spiritum tamquam co-

lumbam descendantem, & manentem in ipso.

* *Luc. 3. 22. Joann. 1. 32.*

11. Et vox facta est de cælis. Tu es filius meus dilectus, in te complacui.

12. * Et statim Spiritus expulit eum in desertum. * *Matth. 4. 1. Luc. 4. 1.*

13. Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. & tentabatur à satana: eratque cum bestiis, & angeli ministrabant illi.

14. * Postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei, * *Matth. 4. 12. Luc. 4. 14. Joann. 4. 43.*

15. & dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquavit regnum Dei: poenite mini, & credite Evangelio.

16. * Et præteriens secus mare Galilææ, vidit Simonem, & Andream fratrem ejus, mittentes retia in mare, (erant enim piscatores.)

* *Matth. 4. 18. Luc. 5. 2.*

17. & dixit eis Iesus Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

18. Et protinus relictis retibus, secuti sunt eum.

19. Et progressus inde pusillum, vidit Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem ejus, & ipsos componentes retia in navi.

20. & statim vocavit illos. Et relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercenariis, secuti sunt eum.

21. * Et ingrediuntur Capharnaum: & statim sabbatis ingressus in synagogam, docebat eos. * *Matth. 4. 13. Luc. 4. 31.*

22. * Et stupebant super doctrina ejus: erat enim docens eos, quasi potestatem habens, & non sicut Scribæ. * *Matth. 7. 28. Luc. 4. 32.*

23. * Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo: & exclamavit,

* *Luc. 4. 33.*

24. dicens: Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene: venisti perdere nos? scio qui sis, Sanctus Dei.

25. Et comminatus est ei Iesus, dicens: Obmutesce, & exi de homine.

26. Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna exiit ab eo.

27. Et mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se dicentes. Quidnam est hoc? quemnam doctrina hæc nova? quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei.

28. Et processit rumor ejus statim in omnem regionem Galilææ.

29. * Et protinus egredientes de synagoga: venerunt in domum Simonis, & Andree cum Iacobo, & Ioanne.

* *Matth. 8. 14. Luc. 4. 38.*

30. Decubebat autem socrus Simonis febricitans: & statim dicit ei de illa.

31. Et accedens elevavit eam, apprehensa manu ejus: & continuo dimisit eam rebus, & ministrabat eis.

32. Vespere autem facto cum occidisset sol, asserebant ad eum omnes male habentes, & demonia habentes:

33. & erat omnis civitas congregata ad januum.

34. Et curavit multos, qui vexabantur variis languoribus, * & demonia multa eieci-
bat, & non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum. * *Luc. 4. 41.*

35. Et diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat.

36. Et persecutus est eum Simon, & qui cum illo erant.

37. Et cum invenissent eum, dixerunt ei: Quia omnes quaerunt te.

38. Et ait illis: Eamus in proximos vicos, & civitates, ut & ibi prædicem: ad hoc enim veni.

39. Et erat prædicans in synagogis eorum, & in omni Galilæa, & dæmonia eiciens.

40. * Et venit ad eum leprosus deprecans eum: & genu flexo dixit ei: Si vis, potes me mundare. * *Matth. 8. 2. Luc. 5. 12.*

41. Iesus autem misertus ejus, extendit manum suam: & tangens eum, ait illi. Volo: Mundare.

42. Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra, & inundatus est.

43. Et comminatus est ei, statimque eiecit illum:

44. & dicit ei: Vide nemini dixeris: sed vade, ostende te principi sacerdotum, & offer pro emundatione tua, * quæ præcepit Moyses in testimonium illis. * *Lev. 14. 2.*

45. At ille egressus cepit prædicare, & diffamare sermonem, ita ut jam non posset manifeste introire in civitatem, sed foris in desertis locis esset, & conveniebant ad eum undique.

CAPUT II.

Christus sanat paralyticum, cujus primùm peccata dimittit. Matthæum sedentem in telonio vocat. Marum & Pharisæorum. Spicæ velluntur & discipulis.

1. ET iterum intravit Capharnaum * post dies, *Matth. 9. 1.*

2. & auditum est quòd in domo esset, & convenerunt multi, ita ut non caperet neque ad januam, & loquebatur eis verbum.

3. * Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur. * *Luc. 5. 18.*

4. Et cum non possent offerre eum illi præterea, nudaverunt tectum ubi erat. & patefacientes submiserunt grabatum, in quo paralyticus jacebat.

5. Cum autem vidisset Iesus fidem illorum, ait paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua.

6. Erant autem illic quidam de Scribis sedentes, & cogitantes in cordibus suis:

7. Quid hic sic loquitur? blasphemat. * Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? * *Ioh. 14. 4. Isai. 43. 25.*

8. Quo statim cognito Iesus spiritu suo quia sic cogitarent intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris?

9. Quid est facilis dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata: an dicere: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula?

10. Ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico)

11. tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.

12. Et statim surrexit ille: & sublatò grabato, abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum, dicentes: Quia nunquam sic vidimus.

13. Et egressus est rursus ad mare: omnesque turba veniebat ad eum, & docebat eos.

14. * Et cum præteret, vidit Levi Alphei sedentem ad telonium: & ait illi: Sequere me. Et surgens secutus est eum. * *Matth. 9. 9. Luc. 5. 27.*

15. Et factum est, cum accumberet in domo illius, multi publicani, & peccatores si-

mul discumbabant cum Iesu, & discipulis ejus: erant enim multi, qui & sequebantur eum.

16. Et Scribæ, & Pharisei videntes quia manducaret cum publicanis, & peccatoribus, dicebant discipulis ejus. Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat & bibit Magister vester?

17. * Hoc audito Iesus ait illis: Non necesse habent sani medico, sed qui malè habent: non enim veni vocare justos, sed peccatores. * *1. Tim. 1. 15. Matth. 9. 1. 3. Luc. 5. 32.*

18. Et erant discipuli Ioannis, & Pharisei jejunantes: & veniunt, & dicunt illi. Quare discipuli Ioannis, & Pharisæorum jejunt, tui autem discipuli non jejunt?

19. Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filii nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, jejunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt jejunare.

20. * Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus: & tunc jejunabunt in illis diebus. * *Matth. 9. 15. Luc. 5. 35.*

21. Nemo assumment pannu rudis assuit vestimento veteri: alioquin auferet supplementum novum à veteri, & major scissura fit.

22. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres: alioquin dirumpet vinum utres, & vinum effundetur, & utres peiibunt: sed vinum novum in utres novos mitti debet.

23. * Et factum est iterum cum Dominus sabbatis ambularet per sata, & discipuli ejus cœperunt progredi, & vellere spicas.

* *Matth. 12. 1. Luc. 6. 1.*

24. Pharisei autem dicebant ei: Ecce, quid faciunt sabbatis quod non licet?

25. Et ait illis: * Nunquam legis quid fecerit David, quando necessitatem habuit, & esurit ipse, & qui cum eo erant? * *1. Reg. 21. 6.*

26. Quomodo introivit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare, * nisi sacerdotibus, & dedit eis, qui cum eo erant? * *Lev. 24. 9.*

27. Et dicebat eis: Sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum.

28. Itaque Dominus est filius hominis, etiam sabbati.

CAPUT III.

Christus in Synagoga sanat manum hominis aridam. Sequitur Apostolorum electio. Pharisæorum blasphemiam refellit. Mater & fratres eum querunt.

1. ET introivit iterum in synagogam: * & erat ibi homo habens manum aridam. * *Matth. 12. 10. Luc. 6. 6.*

2. Et observabant eum, si sabbatis curaret, ut accusarent illum.

3. Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium.

4. Et dicit eis: Licet sabbatis beneficare, an malè? animum salvum facite, an perdere? At illi tacebant.

5. Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est manus illi.

6. * Exeuntes autem Pharisei, statim cum Herodianis consilium faciebant adversus eum quomodo eum perderent. * *Matth. 12. 14.*

7. Iesus autem cum discipulis suis recessit ad mare: & multa turba à Galilæa, & Iudæa secuta est eum.

8. & ab Ierosolymis, & ab Idumæa, &

CAPUT IV.

*Parabola de semine, quam explicat discipulis.
Lucerna sub modio. Granum sinapis. Tempe-
ratem sedat.*

trans Iordanem: & qui circa Tyrium, & Sidonem, multitudo magna, audientes, quæ faciebat, venerunt ad eum.

9. Et dixit discipulis suis ut navicula sibi deserviret propter turbam, ne complinerent eum.

10. multos enim sanabat ita ut irruerent in eum ut illum tangerent quotquot habebant plagas.

11. Et spiritus immundi, cum illum videbant, procidebant ei: & clamabant dicentes:

12. Tu es Filius Dei. Et vehementer comminabatur eis ne manifestarent illum.

13. * Et ascendens in montem vocavit ad se quos voluit ipse: & venerunt ad eum.

* *Matth. 10. 1. Luc. 6. 13. & 9. 1. & 2.*

14. Et fecit ut essent duodecim cum illo: & ut mitteret eos predicare.

15. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, & vincendi dæmonia.

16. Et imposuit Simonem nomen Petrus:

17. & Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem Iacobi, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filii tonitruum.

18. & Andream, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobum Alphæi, & Thaddæum, & Simonem Cananæum,

19. & Iudam Iscariotem, qui & tradidit illum.

20. Et veniunt ad domum: & convenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducare.

21. Et cum audissent sui, exierunt tenere eum: dicebant enim: Quoniam in fuorem versus est.

22. Et Scribæ, qui ab Ierosolymis descenderant, dicebant: * Quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorum ejicit dæmonia. * *Matth. 9. 34.*

23. Et convocatis eis in parabolis dicebat illis: Quomodo potest satanas satanam ejicere?

24. Et si regnum in se dividatur, non potest regnum illud stare.

25. Et si domus super semetipsam disperit, non potest domus illa stare.

26. Et si satanas convitetur in semetipsum, disperditus est, & non poterit stare, sed finem habet.

27. Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi prius fortem alliget, & tunc domum ejus diripiet.

28. * Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata, & blasphemæ, quibus blasphemaverit. * *Matth. 12. 31. Luc. 12. 10. 1. Joann. 5. 16.*

29. qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti.

30. Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.

31. * Et veniunt mater ejus & fratres: & foris stantes miserrunt ad eum vocantes eum, * *Matth. 12. 46. Luc. 8. 19.*

32. & sedebat circa eum turba: & dicunt ei: Ecce mater tua, & fratres tui foris querunt te.

33. Et respondens eis, ait: Quæ est mater mea, & fratres mei?

34. Et circumspiciens eos, qui in circuitu ejus sedebant, ait: Ecce mater mea, & fratres mei.

35. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est.

1. ET iterum cepit docere ad mare: & congregata est ad eum turba multa, ita ut navim ascenderent sedaret in mari, & omnis turba circa mare super terram erat:

* *Matth. 13. 2. Luc. 8. 5.*

2. & docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina sua:

3. Audite: ecce exiit seminans ad seminandum.

4. Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cæli, & comederunt illud.

5. Aliud verò cecidit super petrosa, ubi non habuit terram multam: & statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terræ:

6. & quando exortus est sol, exsternavit: & eo quod non habebat radicem, exaruit.

7. Et aliud cecidit in spinas, & ascenderunt spinæ, & suffocaverunt illud, & fructum non dedit.

8. Et aliud cecidit in terram bonam: & dabit fructum ascendentem, & crescentem, & afferbat unum triginta, unum sexaginta, & unum centum.

9. Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat.

10. Et cum esset singularis, interrogaverunt eum hi, qui cum eo erant duodecim, parabolam.

11. Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia sunt.

12. * ut videntes videant, & non videant & audientes audiant, & non intelligant. ne quando convertantur, & dimittantur eis peccata. * *Isai. 6. 9. Matth. 13. 14. Joann. 12. 40. Act. 28. 24. Rom. 11. 8.*

13. Et ait illis Nescitis parabolam hanc? & quomodo omnes parabolæ cognoscetis?

14. Qui seminat, verbum seminat.

15. Hi autem sunt, qui circa viam, ubi seminatur verbum, & cum audierint, confestim venit satanas, & auget verbum, quod seminatum est in cordibus eorum.

16. Et hi sunt similiter, qui super petrosa seminantur: qui cum audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud:

17. & non habent radicem in se, sed temporales sunt: deinde orta tribulatione & persecutione propter verbum, confestim scandalizantur.

18. Et alii sunt, qui in spinis seminantur: hi sunt, qui verbum audiunt,

19. & æternæ sæculi, & deceptio divitiarum, & circa reliqua concupiscentie intereuntes suffocant verbum, & sine fructu efficiuntur. * *1. Tim. 6. 17.*

20. Et hi sunt, qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum, & suscipiunt, & fructificant, unum triginta, unum sexaginta, & unum centum.

21. Et dicebat illis: Numquid venit lucerna ut sub modio ponatur, aut sub lecto? nonne ut super candelabrum ponatur?

* *Matth. 5. 15. Luc. 8. 16. & 11. 33.*

22. * Non est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur: nec factum est occultum, sed ut in palam veniat. * *Matth. 10. 26. Luc. 8. 17.*

23. Si quis habet aures audiendi, audiat.

24. Et

24. Et dicebat illis: Videte quid audiat. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, & adjucebit vobis. * *Matth. 7. 2. Luc. 6. 38.*

25. * Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo. * *Matth. 13. 12. & 25. 29. Luc. 8. 18. & 19. 26.*

26. Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo jaciatur sementem in terram,

27. & dormiat, & eurgat nocte & die, & semen germinet, & increscat dum nescit ille.

28. Ultio enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica.

29. Et cum produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest messis.

30. Et dicebat: Cui assimilabimus regnum Dei? aut cui parabole comparabimus illud?

31. * Sicut granum sinapis, quod cum seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus, quæ sunt in terra: * *Matth. 13. 31. Luc. 13. 19.*

32. & cum seminatum fuerit, ascendit, & fit maior omnibus olivibus, & facit ramos magnos, ita ut possint sub umbra ejus aves celi habitare,

33. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire.

34. sine parabola autem non loquebatur eis. secretum autem discipulis suis disserebat omnia.

35. Et ait illis in illa die, cum sero esset factum: Transeamus contra.

36. * Et dimittentes turbam, assumunt eum ita ut erat in navi: & aliae naves erant cum illo. * *Matth. 8. 23. Luc. 8. 22.*

37. Et facta est procella magna venti, & fluctus mittebat in navem, ita ut impleteretur navis.

38. Et erat ipse in puppi super cervicali dormiens: & excitant eum, & dicunt illi: Magister, non ad te pertinet, quia perimus?

39. Et exurgens comminatus est vento, & dixit illi: Tace, obmutesce. Et cessavit ventus: & facta est tranquillitas magna.

40. Et ait illis: Quid timidi estis? necdum habetis fidem? Et timerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quis putas, est iste, quia & ventus & mare obediunt ei?

CAPUT V.

Legio demonum ex uno homine eiecta. Porci in mare precipitati. Mulier ad profuvio sanguinis curata. Filia Iairi ad vitam revocata.

1. ET venerunt trans fretum maris: & in regionem Gerasenoium. * *Matth. 8. 28. Luc. 8. 26.*

2. Et exeuntes ei de navi, statim occurrit de monumentis homo in spiritu univundo,

3. qui domicilium habebat in monumentis, & neque catenis jam quisquam poterat eum ligare.

4. quoniam sæpe compedibus & catenis victus, diuississet catenas, & compedes comminasset, & nemo poterat eum domare.

5. & semper die ac nocte in monumentis, & in montibus erat, clamans, & concidens se lapidibus.

6. Videns autem Iesum a longè, cucurrit, & adoravit eum.

7. & clamans voce magna dixit: Quid mihi, & tibi, Iesu fili David altissimi? adjuro te per Deum, ne me torques.

8. Dicebat enim illi: Exi spiritus immunde ab homine.

9. Et interrogabat eum: Quod tibi nomen

est? Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus.

10. Et deprecabatur eum multum, ne se expelleret extra regionem.

11. Erat autem ibi circa montem græx porcorum magnus, pascens.

12. Et deprecabatur eum spiritus, dicentes: Mitte nos in porcos ut in eos introeamus.

13. Et concessit ei statum Iesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos: & magno impetu græx precipitatus est in mare ad duo milia, & suffocati sunt in mari.

14. Qui autem pascebant eos, tugerunt, & nuntiaverunt in civitatem, & in agros. Et egressi sunt videre quid esset factum:

15. & veniunt ad Iesum, & vident illum, qui a dæmonio vexabatur, sedentem, vestitum, & sanæ mentis, & timerunt.

16. Et narraverunt illis, qui viderant, qualiter factum esset ei, qui dæmonium habuerat, & de porcis.

17. Et iogire ceperunt eum ut discederet de finibus eorum.

18. Cumque ascenderet navim, cepit illum deprecari, qui a dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo.

19. & non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui.

20. Et abiit, & cepit prædicare in Decapoli, quanta sibi fecisset Iesus. & omnes mirabantur.

21. Et cum transcendisset Iesus in navi rursum trans fretum, convenit turba multa ad eum, & erat circa mare.

22. * Et venit quidam de archisynagogis nomine Iairus, & videns eum, procidit ad pedes ejus, * *Matth. 9. 18. Luc. 8. 41.*

23. & deprecabatur eum multum, dicens: Quoniam filia mea in extremis est, Veni, impone manum super eam, ut salva sit, & vivat.

24. Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & compungebant eum.

25. Et mulier, quæ erat in profuvio sanguinis annis duodecim,

26. & fuerat multa perpassa à compluribus medicis: & erogaverat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat.

27. cum audisset de Iesu, venit in turbam retro, & tetigit vestimentum ejus:

28. dicebat enim: Quia si vel vestimentum ejus tetigero, salva ero.

29. Et confestim siccatus est fons sanguinis ejus: & sensit corpore quia sanata esset à plaga.

30. Et statim Iesus in semetipso cognoscens virtutem, quæ exierat de illo, conversus ad turbam, agebat: Quis tetigit vestimentum meum?

31. Et dicebant ei discipuli sui: Vides turbam comprimentem te, & dicis: Quis ine tetigit?

32. Et circumspiciebat videre eam, quæ hoc fecerat.

33. Mulier verò timens & tremens, sciens quod factum esset in se, venit & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem.

34. Ille autem dixit ei: * Filia, fides tua te salvam fecit: vade in pace, & esto sana à plaga tua. * *Luc. 7. 50. & 8. 48.*

35. Adhuc eo loquente, veniunt ab archisynagogo, dicentes: Quia filia tua mortua est: quid ultra vexas Magistrum?

36. Iesus autem audito verbo, quod dicebatur, ait archisynagogo: Noli timere: tantummodo crede.

37. Et non admisit quemquam se sequi nisi Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem Iacobi.

38. Et venit in domum archisynagogi, & videt tumultum, & flentes, & eulantes multum.

39. Et ingressus, ait illis Quid turbamini, & ploratis? puella non est mortua, sed dormit.

40. Et irridebant eum. Ipse vero eiecit omnibus assumit patrem, & matrem puellæ, & qui secum erant, & ingreditur ubi puella erat jacens.

41. Et tenens manum puellæ, ait illi: Talitha cumi, quod est interpretatum: Puella tibi dico, surge.

42. & conestum surrexit puella, & ambulabat: erat autem annuum duodecim. & obstupuerunt stupore magno.

43. Et præcepit illis vehementer ut nemo id sciret: & dixit dari illi manducare.

CAPUT VI.

Nemo propheta in patria. Apostolorum missio. Mors Ioannis. Quinque panum misculum. Christus orat in monte. Ambulat super mare. Ægros sanat.

1. * **E**T egressus inde, abiit in patriam suam: & sequebantur eum discipuli sui. * *Matth. 13. 54. Luc. 4. 16.*

2. & facto sabbato cecit in synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina ejus, dicentes. Unde huic hæc omnia? & quæ est sapientia, quæ data est illi: & virtutes tales, quæ per manus ejus efficiuntur.

3. * Nonne hic est faber, filius Mariæ, frater Iacobi, & Iosephi, & Iudæ, & Simonis? nonne & sorores ejus hic nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo? * *Joann. 6. 42.*

4. Et dicebat illis Iesu. * Quia non est propheta sine honore nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. * *Matth. 13. 57. Luc. 4. 24. Ioan. 4. 44.*

5. Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit.

6. & mirabatur propter incredulitatem eorum, & circuibat castella in circuitu docens.

7. * Et vocavit duodecim, & cepit eos mittere binos, & dabat illis potestatem spirituum immundorum. * *Matth. 10. 1. Sup. 3. 14. Luc. 9. 1.*

8. Et præcepit eis ne quid tollerent in viam, nisi virgam tantum. non peram, non panem, neque in zona.

9. * sed calcateos sandalios, & ne induerentur duabus tunicis. * *Añ. 12. 8.*

10. et dicebat eis: Quocumque introieritis in domum, illic manete donec exieritis inde.

11. & quicumque non receperint vos, nec audierint vos, * exeuntes inde, excutite pulverem de pedibus vestris in testimonium illis. * *Matth. 10. 14. Luc. 9. 5. Añ. 13. 51. 2º. 18. 6.*

12. Et exeuntes prædicabant ut penitentiam agerent.

13. & demonia multa ejiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabant.

* *Iac. 5. 14.*

14. * Et audivit rex Herodes, (manifestum enim factum est nomen ejus) & dicebat. Quia Ioannes Baptista surrexit à mortuis. & propterea virtutes operantur in illo. * *Matth. 14. 1. 2º. 2. Luc. 9. 7.*

15. Alii autem dicebant Quia Elias est. Alii vero dicebant. Quia propheta est, quasi unus ex prophetis.

16. Quo audito Herodes ait: Quem ego decollavi Ioannem, hic à mortuis resurrexit.

17. * Ipse enim Herodes misit, ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcere propter Herodiam uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam. * *Luc. 3. 19.*

18. Dicebat enim Ioannes Herodi: * Non licet tibi habere uxorem fratris tui. * *Lev. 18. 16.*

19. Herodias autem insidiabatur illi: & volebat occidere eum, nec poterat.

20. Herodes enim metuebat Ioannem, sciens eum virum justum & sanctum: & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

21. Et cum dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cænam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilææ.

22. & saltasset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi, simulque recumbentibus: rex ait puellæ Pete à me quod vis, & dabo tibi.

23. & juravit illi: Quia quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.

24. Quæ cum exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptistæ.

25. Cumque introisset statim cum festinatione ad regem, petivit dicens: Volo ut protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ.

26. Et contristatus est rex: propter iusjurandum, & propter simul discumbentes noluit eam contristare:

27. sed misso scalatore præcepit afferri caput ejus in disco. Et decollavit eum in carcere.

28. & attulit caput ejus in disco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ.

29. * Quo audito, discipuli ejus venerunt, & tulerunt corpus ejus, & posuerunt illud in inomento. * *Matth. 14. 12.*

30. * Et convenientes Apostoli ad Iesum, renuntiaverunt ei omnia, quæ egerant, & docuerant. * *Luc. 9. 10.*

31. Et ait illis: Venite scorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Etiam enim qui veniebant & redibant multi, & nec spatium manducandi habebant. * *Matth. 14. 13. Luc. 9. 10. Ioan. 6. 1.*

32. Et ascendentes in navim, abierunt in desertum locum scorsum.

33. Et viderunt eos abeuntes, & cognoverunt multi. & pedestres de omnibus civitatibus concurrerunt illuc, & ibiverunt eos.

34. * Et exiens vidit turbam multam Iesus & misertus est super eos, quia erant sicut oves non habentes pastorem, & cepit illos docere multa. * *Matth. 9. 36. 2º. 14. 1.*

35. Et cum jam hora multa fieret, accesserunt discipuli ejus, dicentes. Desertus est locus hic, & jam hora præterit.

36. & dimitte illos, ut euntes in proximas villas, & vicos, emant sibi cibos, quos manducant: * *Luc. 9. 12.*

37. Et

37. Et respondens ait illis: Date illis vos manducare. Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis denariis panes, & dabimus illis manducare.

38. Et dicit eis: Quot panes habetis? ite, & videte. Et cum cognovissent, dicunt; Quinque, & duos pisces.

39. * Et præcepit illis ut accumbere facerent omnes secundum contubernia super viride fœnum. * *Joann. 6. 10.*

40. Et discubuerunt in partes per centenos, & quinquagenos.

41. Et acceptis quinque panibus & duobus piscibus, intuens in cœlum, benedixit, & fregit panes, & dedit discipulis suis, ut ponerent ante eos: & duos pisces divisit omnibus.

42. Et manducaverunt omnes, & saturati sunt.

43. Et sustulerunt reliquias, fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus.

44. Erant autem qui manducaverunt quinque millia virorum.

45. * Et statim coegit discipulos suos ascendere navim, ut præcederent eum trans fretum ad Bethsaida, dum ipse dimitteret populum.

* *Matth. 14. 22.*

46. Et cum dimisisset eos, abiit in montem orare.

47. Et cum sero esset, erat navis in medio mari, & ipse solus in terra.

48. * Et videns eos laborantes in remigando, (erat enim ventus contrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare & volebat præterire eos. * *Matth. 14. 25.*

49. At illi ut viderunt eum ambulante supra mare, putaverunt phantasma esse, & exclamaverunt.

50. Omnes enim viderunt eum, & conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, & dixit eis: Confidite, ego sum, nolite timere.

51. Et ascendit ad illos in navim, & cessavit ventus. Et plus magis intrâ se stupebant.

52. non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum obcæcatum.

53. * Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesareth, & applicuerunt.

* *Matth. 14. 34.*

54. Cumque egressi essent de navi, continuò cognoverunt eum.

55. & percurrentes universam regionem illam, coeperunt in grabatis eos, qui se male habebant, circumferre, ubi audiebant eum esse.

56. Et quocumque introibat, in vicis, vel in villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, ut vel finium vestimenti ejus tangerent, & quotquot tangebant eum, salvi fiebant.

CAPUT VII.

De manibus non lotis, & de aliis Isaiarum ceremoniis. De humanis traditionibus. Quæ contaminant hominem. Mulier Chananaea. Homo surdus & mutus curatur.

1. ET conveniunt ad eum Pharisei, & resolyims, & quidam de Scribis, venientes ab Ierusalem.

2. * Et cum vidissent quosdam ex discipulis ejus communibus manibus, id est non

lotis, manducare panes, vituperaverunt.

* *Matth. 15. 2.*

3. Pharisei enim, & omnes Iudæi, nisi crebrò laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum.

4. & à foro nisi baptizentur, non comedunt: & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum, & uiceorum, & æramentorum. & lectorum.

5. & interrogabant eum Pharisei, & Scribæ: Quare discipuli tui non amoveant juxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem?

6. At ille respondens, dixit eis: Benè prophetavit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: * Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.

* *Isai. 29. 13.*

7. in vanum autem me colunt, docentes doctrinas, & præcepta hominum.

8. Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata urceorum, & calicum. & alia similia his facitis multa.

9. Et dicebat illis: Benè initium facitis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis.

10. Moyses enim dixit: * Honora patrem tuum, & matrem tuam. Et ** Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.

* *Exod. 20. 12. Deuter. 5. 16. Ephes. 6. 2.*

** *Exod. 21. 17. Lev. 20. 9. Prov. 20. 20.*

11. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri, Corban, (quod est donum) quodcumque ex me, tibi profuerit

12. & ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo, aut matri.

13. rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis. & similia hujusmodi multa iacitis.

14. * Et advocans iterum turbam, dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite.

* *Matth. 15. 10.*

15. Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum contaminare, sed quæ de homine procedunt illa sunt, quæ communicant hominem.

16. Si quis habet aures audiendi, audiat. 17. Et cum introisset in domum à turba, interrogabant eum discipuli ejus parabolas.

18. Et ait illis: Sic & vos imprudentes estis? Non intelligitis quia omne extrinsecus introiens in hominem, non potest eum communicare.

19. quia non intrat in cor ejus, sed in ventrem vadit, & in secessum exit, purgans omnes ex eas?

20. Dicebat autem, quoniam quæ de homine exeunt, illa communicant hominem.

21. * Ab intus enim de corde hominum mala cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia,

* *Gen. 6. 5.*

22. furtiva, avaritia, nequitia, dolus, impudicitia, oculus invidus, blasphemia, superbia, stultitia.

23. Omnia hæc mala ab intus procedunt, & communicant hominem.

24. * Et inde surgens abiit in fines Tyri, & Sidonis: & ingressus domum, neminem voluit scire, & non potuit latere.

* *Matth. 15. 21.*

25. Mulier enim statim ut audivit de eo, cujus filia habebat spiritum immundum, intravit, & procidit ad pedes ejus.

26. Erat enim mulier Gentilis, Syrophœnis-

nissa genere. Et rogabat eum ut dæmonium eiecet de filia ejus.

27. Qui dixit illi: Sine prius saturari filios: non est enim bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.

28. At illa respondit, & dixit illi: Utique Domine, nam & catelli comedunt sub mensa de micis puerorum.

29. Et ait illi: Propter hanc sermonem vade, exiit dæmonium à filia tua.

30. Et cum abisset domum suam invenit puellam jacentem supra lectum, & dæmonium exisse.

31. Et iterum exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos.

32. * Et adducunt ei surdum, & mutum, & deprecantur eum, ut imponat illi manum. * *Matth. 9. 32. Luc. 11. 14.*

33. Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas ejus, & expuens, tetigit linguam ejus.

34. & suspiciens in cælum, ingemuit, & ait illi: Ephphetha, quod est adaperire.

35. Et statim apertæ sunt aures ejus, & solum est vinculum linguæ ejus, & loquebatur recte.

36. Et præcepit illis ne cui dicerent. Quanto autem eis præcipiebat, tantò magis plus prædicabant.

37. & eò amplius admirabantur, dicentes: Bene omnia fecit: & surdos fecit audire, & mutos loqui.

CAPUT VIII.

Miraculum septem panum, & paucorum piscium. Pharisei signum de calo petunt. Cæcus sanat. Passionem suam prædicit Christus. Fidei professio, & merces huic proposita.

1. **I**N diebus illis iterum cum turba multa esset, nec haberent quod manducarent convocatis discipulis, ait illis,

* *Matth. 15. 32.*

2. Misereor super turbam: quia ecce jam triduo sustinent me, nec habent quod manducant.

3. & si dimiserò eos jejunos in domum suam, deficient in via quidam enim ex eis de longè venerunt.

4. Et responderunt ei discipuli sui: Undè illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?

5. Et interrogavit eis: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem.

6. Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens fregit, & dabat discipulis suis ut apponerent, & apposuerunt turbæ.

7. Et habebant pisciculos paucos: & ipsos benedixit, & jussit apponi.

8. Et manducaverunt, & saturati sunt, & sustulerunt quod superaverat de fragmentis, septem sportas.

9. Erant autem qui manducaverant, quasi quatuor millia: & dimisit eos.

10. Et statim ascendens navim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha.

11. Et * exierunt Pharisei, & cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo signum de calo, tentantes eum. * *Matth. 16. 1. Luc. 11. 54.*

12. Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum querit? Amen dico vobis, si dabitur generationi isti signum.

13. Et dimittens eos, ascendit iterum navim, & abiit trans fretum.

14. * Et oblitus sunt panes sumere: & nisi unum panem non habebant secum in navi, * *Matth. 16. 5.*

15. Et præcipiebat eis, dicens: Videte, & cavete à fermento Phariseorum, & fermento Herodis.

16. Et cogitabant ad alterutrum, dicentes: Quia panes non habemus.

17. Quo cognito, ait illis Iesus: Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoscitis nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor vestrum?

18. oculos habentes non videtis? & aures habentes non auditis? * Nec recordamini, * *Supl. 6. 41. Joann. 6. 11.*

19. quando quinque panes fregi in quinque millia, quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei: Duodecim.

20. Quando & septem panes in quatuor millia: quot sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei: Septem.

21. Et dicebat eis: Quomodo nondum intelligitis?

22. Et veniunt Bethsaidam, & adducunt ei cæcum, & rogabant eum ut illum tangeret.

23. Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extrâ vicum: & expuens in oculos ejus impositis manibus suis, interrogavit eum si quid videret.

24. Et aspiciens, ait: Video homines velut arbores ambulantes.

25. Deinde iterum imposuit manus super oculos ejus: & cepit videre, & restitutus est ita ut clarè videret omnia.

26. Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam: & si in vicum introieris, neini dixeris.

27. * Et egressus est Iesus, & discipuli ejus in castella Cæsareæ Philippi. & in via interrogabat discipulos suos, dicens eis: ** Quem me dicunt esse homines? * *Matth. 16. 13. Luc. 9. 18.*

28. Qui responderunt illi, dicentes: Ioannem Baptistam, alii Eliam, alii verò quasi unum de prophetis.

29. Tunc dicit illis: Vos verò quem me esse dicitis? Respondens Petrus, ait ei: Tu es Christus.

30. Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo.

31. Et cœpit docere eos quoniam oportet filium hominis pati multa, & reprobari à senioribus, & à summis sacerdotibus, & Scribis, & occidi: & post tres dies resurgere.

32. Et palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, cœpit incipere eum.

33. Qui conversus, & videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retrò in Satana, quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum.

34. Et convocata turba cum discipulis suis, dixit eis: * Si quis vult me sequi, denegat semetipsum: & tollat crucem suam, & sequatur me. * *Matth. 10. 38. Luc. 14. 27.*

35. * Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdidit animam suam propter me, & Evangelium, salvam faciet eam. * *Luc. 17. 33. Joann. 12. 25.*

36. Quid enim proderit homini, si lucratur mundum totum: & detrimentum animæ suæ faciat?

37. Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua?

38. * Qui enim me confusus fuerit, & verba mea in generatione ista adultera & peccatrice: & filius hominis confundetur eum, cum venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis. * *Matth. 10. 33.*

Luc. 9. 26. & 12. 9.

39. Et dicebat illis: * Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem donec videant regnum Dei veniens in virtute. * *Matth. 16. 28. Luc. 9. 27*

CAPUT IX.

Transfiguratio Domini. Vox de caelo. De adventu Chri. Spiritus motus eiecit, qui non potuerat eieci a discipulis. Iterum de Passione Domini praedictio. Scandalis occasio amputanda. Vermis & ignis aeterni. De sale, & illius vi.

1. * **E**T post dies sex assumit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem: & ducit illos in montem excelsum seorsum solos, & transfiguratus est coram ipsis.

* *Matth. 17. 1. Luc. 9. 28.*

2. Et vestimenta eius facta sunt splendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere.

3. Et apparuit illis Elias cum Moysse: & erant loquentes cum Iesu.

4. Et respondens Petrus, ait Iesu: Rabbi, bonum est nos hic esse: & faciamus tria tabernacula, Tibi unum, & Moysi unum, & Eliae unum.

5. Non enim sciebat quid diceret: erant enim timore exterriti.

6. & facta est nubes obumbrans eos, & venit vox de nube dicens: Hic est filius meus charissimus: audite illum.

7. Et statim circumspicientes, neminem amplius viderunt, nisi Iesum tantum secum.

8. * Et descenditionis illis de monte, praecipit illis ne cuiquam quae vidissent, narrant: nisi cum Filius hominis a mortuis resurrexerit. * *Matth. 17. 9.*

9. Et verbum continuerunt apud se: conquirentes quid esset: Cum a mortuis resurrexerit.

10. Et interrogabant eum, dicentes: * Quid ergo dicunt Pharisei, & Scribae, quia Eliam oportet venire primum?

* *Malach. 4. 5.*

11. Qui respondens, ait illis: Elias cum venerit primum, restituet omnia: & quo modo * scriptum est in Filium hominis, ut multa patiar & contemnatur.

* *Isai. 53. 3. & 4.*

12. Sed dico vobis quia & Elias venit (& fecerunt illi quaecumque voluerunt) sicut scriptum est de eo. * *Matth. 17. 12.*

13. Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, & Scribas conquirentes cum illis.

14. Et confestim omnis populus videns Iesum, stupefactus est, & expauevit, & accurrentes salutabant eum.

15. Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis?

16. * Et respondens unus de turba, dixit Magister, attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum: * *Luc. 9. 38.*

17. qui ubicumque eum apprehenderit, allidit illum, & spumat, & stridet dentibus, & arescit: & dixi discipulis tuis ut eiecerent illum, & non potuerunt.

18. Qui respondens eis, dixit: O generatio incredula, quandiu apud vos ero? quandiu vos patiar? afferite illum ad me.

19. Et attulerunt eum. Et cum vidisset eum, statim spiritus conturbavit illum. & elusus in terram, volutabatur spumans.

20. Et interrogavit patrem eius: Quantum temporis est ex quo ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia.

21. & saepe querit eum in ignem, & in aquas misit ut eum perderet. sed si quid potes, adjuva nos, misertus nostri.

22. Iesus autem ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

23. Et continuo exclamans pater pueri, cum lacrymis aiebat: Credo, Domine: adjuva incredulitatem meam.

24. Et cum videret Iesus concurrentem turbam, comminatus est spiritus immundo, dicens illi: Surde, & mute spiritus, ego praecipio tibi, exi ab eo: & amplius ne introeas in eum.

25. Et exclamans, & multum discerpens eum, exiit ab eo, & factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus est.

26. Iesus autem tenens manum eius, elevavit eum, & surrexit.

27. Et cum introisset in domum, discipuli ejus secreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus eieci eum?

28. Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, & jejunio.

29. Et inde profecti praetergeriebantur Galilaeam: nec volebat quemquam scire.

30. * Docebat autem discipulos suos, & dicebat illis: Quoniam filius hominis tradetur in manus hominum, & occident eum, & occisus tertio die resurget.

* *Matth. 17. 21. Luc. 9. 22 & 44.*

31. At illi ignorabant verbum: & timebant interrogare eum.

32. Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi essent, interrogabat eos. Quid in via tractabatis?

33. At illi tacebant, siquidem in via inter se disputaverant, * quis eorum major esset.

* *Matth. 18. 1. Luc. 9. 45.*

34. Et residens vocavit duodecim, & ait illis: Si quis vult primus esse, erit omnium novissimus, & omnium minister.

35. Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum: quem cum complexus esset, ait illis:

36. Quisquis unum ex huiusmodi pueris receperit in nomine meo, ne recipit? & quicumque me suscepit, non me suscipit, sed eum, qui misit me.

37. * Respondit illi Ioannes, dicens: Magister, vidimus quendam in nomine tuo ejicientem demonia, qui non sequitur nos, & prohibemus eum. * *Luc. 9. 49.*

38. Iesus autem ait: Nolite prohibere eum. meo est enim qui faciat virtutem in nomine meo, & possit cito male loqui de me.

* *1. Cor. 12. 3.*

39. qui enim non est adversum vos, pro vobis est.

40. * Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquae in nomine meo, quia Christi estis: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

* *Matth. 10. 42.*

41. * Et quisquis scandalizaverit unum ex his pusillis credentibus in me: bonum est ei magis si circumdaretur mola asinae collo ejus, & in mare mitteretur.

* *Matth. 18. 6. Luc. 17. 2.*

42. * Et si scandalizaverit te manus tua, absconde illam: bonum est tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem:

* *Matth. 5. 30. & 18. 8.*

43. ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

44. Et si pes tuus scandalizat, amputa illum: bonum est tibi claudum introire in vitam æternam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis:

45. * ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. * *Levit. 66. 24.*

46. Quod si oculus tuus scandalizat te, erice eum, bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis

47. ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

48. * Omnis enim ignis salietur, & omnis victima sale salietur. * *Levit. 2. 13.*

49. * Bonum est sal, quod si sal insulsum fuerit: in quo illud condieris? Habetis in vobis sal, & pacem habete inter vos.

* *Matth. 5. 13. Luc. 14. 34.*

CAPUT X.

Matrimonium indissolubile. Divites in magno salutis periculo versantur. Primi erunt novissimi. Passiois iterata predictio. Discipulorum ambitio reprimatur. Cæcus illuminatur.

1. * **E**T inde exiit venit in fines Judææ ultra Iordanem: & conveniunt iterum turbæ ad eum: & sicut consueverat, iterum docebat illos.

* *Matth. 19. 1.*

2. Et accedentes Pharisei interrogabant eum: Si licet viro uxorem dimittere: tentantes eum. Si aut ille respondens, dixit eis: Quid vobis precepit Moyses?

4. Qui dixit: * Moyses permisit libellum repudiare scribere, & dimittere.

* *Deuter. 24. 1.*

5. Quibus respondens Iesus, ait: Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptum istud.

6. ab initio autem creaturæ * masculum, & feminam fecit eis Deus.

* *Genes. 1. 27.*

7. Propter hoc * relinquit homo patrem suum, & matrem, & adhæret ad uxorem suam * *Gen. 2. 24. Matth. 19. 5. 1. Cor. 7. 10. Ephes. 5. 31.*

8. & erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro.

* *1. Cor. 6. 16.*

9. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.

10. Et in domo iterum discipuli ejus de eodem interrogaverunt eum.

11. Et ait illis: Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam.

12. Et si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mœchatur.

13. Et offerebant illi parvulus ut tangeret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus.

14. Quos cum videret Iesus, indignè tulit, & ait illis: Sinite parvulos venire ad me, & nō prohibueritis eos: talium enim est regnum Dei.

15. Amen dico vobis: Quisquis non rece-

perit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.

16. Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos.

17. Et cum egressus esset in viam, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: * Magister bone, quid faciam ut vitam æternam percipiam? * *Matth. 19. 16. Luc. 18. 18.*

18. Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus Deus.

19. * Præcepta nostri: Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem feceris Honora patrem tuum & matrem. * *Exod. 20. 13.*

20. At ille respondens, ait illi: Magister, hæc omnia observavi à juventute mea.

21. Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Unum tibi deest: vende, quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.

22. Qui contristatus in verbo, abiit mœrens: erat enim habens multas possessiones.

23. Et circumspiciens Iesus, ait discipulis suis: Quam difficile quæ pecunias habent, in regnum Dei introibunt!

24. Discipuli autem obstupescabant in verbis ejus. At Iesus rursus respondens ait illis: Filii, quam difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire!

25. Facilius est, camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest salvus fieri?

27. Et intuens illos Iesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum: omnia enim possibilia sunt apud Deum.

28. * Et cepit ei Petrus dicere: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.

* *Matth. 19. 27. Luc. 18. 28.*

29. Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis: Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter Evangelium,

30. qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus, & in sæculo futuro vitam æternam.

31. * Multi autem erunt primi novissimi, novissimi primi. * *Matth. 19. 30.*

32. Erant autem in via ascendentes Ierosolymam, & præcedebat illos Iesus, & studebant: & sequentes timebant. * Et assumens iterum duodecim, cepit illis dicere quæ essent ei eventura. * *Luc. 18. 31.*

33. Quia ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & senioribus, & damnabitur eum morte, & tradent eum gentibus:

34. & illudent ei, & conspuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum: & tertia die resurect.

35. * Et accedunt ad eum Iacobus, & Ioannes uli Zebedæi, dicentes: Magister, volumus ut quodcumque petierimus, facias nobis.

* *Matth. 20. 20.*

36. At ille dixit eis: Quid vultis ut faciam vobis?

37. Et dixerunt: Da nobis ut unus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram tuam sedeamus in gloria tua.

38. Iesus autem ait eis: Nescitis quid pe-

petatis: potestis bibere calicem, quem ego bibo: aut baptismum, quem ego baptizor, baptizari?

39. At illi dixerunt ei: Possumus. Iesus autem ait eis: Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis: & baptismum, quo ego baptizor, baptizabimini:

40. sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.

41. Et audientes decem cœperunt indignari de Iacobo, & Ioanne.

42. Iesus autem vocans eos, ait illis: * Scitis quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum potestatem habent ipsorum.

* Luc. 22. 25.

43. Non ita est autem in vobis, sed quicumque voluerit fieri maior, erit vester minister:

44. & quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus.

45. Nam & Filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.

46. * Et veniunt Iericho: & proficiscente eo de Iericho, & discipulis ejus, & plurima multitudo, filius Timæi Bartimæus cæcus, sedebat juxta viam mendicans.

* Matth. 20. 29. Luc. 18. 35.

47. Qui cùm audisset quia Iesus Nazareus est, cœpit clamare, & dicere: Iesu fili David, miserere mei.

48. Et comminabantur ei multi ut taceret. At ille multo magis clamabat: Fili David miserere mei.

49. Et stans Iesus præcepit illum vocari. Et vocant cæcum dicentes ei: Animæquor esto: surge, vocat te.

50. Qui respondit vestimento suo exiliens, venit ad eum.

51. Et respondens Iesus dixit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei: Rabbi, ut videam.

52. Iesus autem ait illi: Vade, fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit, & sequebatur eum in via.

CAPUT XI.

Iesus ingreditur Ierosolimam. Ficus arefacta, Eject vendentes & templum. Querentibus qua potestate id agat, alia interrogatione silentium imponit.

1. * **E**T cùm appropinquarent Ierosolimæ, & Bethaniam ad montem olivarum, mittit duos ex discipulis suis,

* Matth. 21. 1. Luc. 19. 29.

2. & ait illis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim introeuntes illuc, invenietis pullum ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedit: solvite illum, & adducite.

3. Et si quis vobis dixerit: Quid facitis? dicite, quia Domino necessarius est. & continuo illum dimittet huc.

4. Et abeuntes invenerunt pullum ligatum ante januam foris in bivio: & solvunt eum.

5. Et quidam de illic stantibus dicebant illis: Quid facitis solventes pullum?

6. Qui dixerunt eis sicut præceperat illis Iesus, & dimiserunt eum.

7. * Et duxerunt pullum ad Iesum: & imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eum.

* Joann. 12. 14.

8. Multi autem vestimenta sua straverunt in via: alii autem frondes cædebant de arboribus, & sternebant in via.

9. Et qui præbant, & qui sequebantur clamabant, dicentes: * Hosanna:

* Psalm. 117. 26. Matth. 21. 9. Luc. 19. 38.

10. Benedictus, qui venit in nomine Domini. benedictum quod venit regnum patris nostri David: Hosanna in excelsis.

11. * Et introivit Ierosolimam in templum: & circumspexit omnibus, cùm jam vespera esset hora, exiit in Bethaniam cùm duodecim.

* Matth. 21. 10.

12. Et alia die cùm exirent à Bethania, esurunt.

13. * Cùmque vidisset à longè ficum habentem folia, venit si quid forte inveniret in ea. & cùm venisset ad eam, nihil invenit præter folia: non enim erat tempus ficuum.

* Matth. 21. 19.

14. Et respondens dixit ei: Jam non amplius in æternum ex te fructum quisquam madducet. Et audiebant discipuli ejus.

15. Et veniunt Ierosolimam. Et cùm introisset in templum, cœpit ejicere vendentes, & ementes in templo: & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit.

16. & non sinebat ut quisquam transferret vas per templum:

17. & docebat, dicens eis: Nonne scriptum est: * Quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem fecistis eam speluncam latronum.

* Isai. 56. 7. Jer. 7. 11.

18. Quo audito principes sacerdotum, & Scribæ quærebant quomodo eum perderent: timebant enim eum, quoniam universa turba admirabatur super doctrinam ejus.

19. Et cùm vespera facta esset, egrediebatur de civitate.

20. Et cùm mane transirent, viderunt ficum aridum factum à radicibus.

21. Et recordatus Petrus, dixit ei: Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, auit.

22. * Et respondens Iesus ait illis: * Habete fidem Dei.

* Matth. 21. 21.

23. amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti: Tollere, & mittere in mare, & non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit, quia quodcumque dixerit, fiat, fiet ei.

24. * Propterea dico vobis, omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & evenient vobis.

* Matth. 7. 7.

25. * Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus aliquem:

ut & Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra.

* Matth. 6. 14.

26. Quod si vos non dimiseritis: nec Pater vester, qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

27. Et veniunt rursus Ierosolimam. Et cùm ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, & Scribæ, & seniores:

28. & dicunt ei: * In qua potestate hæc facis? & quis dedit tibi hanc potestatem ut ista facias?

* Luc. 20. 2.

29. Iesus autem respondens, ait illis: Interrogabo vos & ego unum verbum, & respondete mihi: & dicam vobis in qua potestate hæc faciam.

30. Baptismus Ioannis, de cælo erat, an ex hominibus? Respondete mihi,

31. At illi cogitabant secum, dicentes: Si dixerimus, De caelo, dicet, Quare ergo non credidistis ei?

32. Si dixerimus, Ex hominibus, timemus populum. omnes enim habebant Ioannem quia vere propheta esset.

33. Et respondentes dicunt Iesu: Nescimus. Et respondens Iesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc faciam.

CAPUT XII.

Vinea agricolis locata. Cæsi servi. Reddenda quæ sunt Cæsari Cæsari, quæ sunt Deo, Deo. Messias quomodo filius est David. Resurrectio.

1. * **E**T cæpit illis in parabolis loqui: Vineam pastinavit homo, & circumdedit sepe, & fodit lacum, & edificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregre profectus est. * *Ier. 2. 21. Matth. 21. 33. Luc. 20. 9.*

2. Et misit ad agricolas in tempore servum ut ab agricolis acciperet de fructu vineæ.

3. Qui apprehensum eum ceciderunt, & dimiserunt vacuum.

4. Et iterum misit ad illos alium servum: & illum in capite vulniverunt, & contumelias affecerunt.

5. Et rursum alium misit, & illum occiderunt: & plures alios: quosdam cædentes, alios verò occidentes.

6. Adhuc ergo unum habes filium charissimum: & illum misit ad eos novissimum, dicens: Quia revelebuntur filium meum.

7. Coloni autem dixerunt ad invicem: Hic est heres: venite, occidamus eum: & nostra erit hereditas.

8. Et apprehendentes eum, occiderunt: & eiecerunt extra vineam.

9. Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet, & perdet colonos: & dabit vineam aliis.

10. Nec scripturam hanc legis: * *Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. * Psalm. 117. 22. Ier. 28. 16. Matth. 21. 42. Act. 4. 11. Rom. 9. 33. 1. Petr. 2. 7.*

11. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostriis?

12. Et quærebant eum tenere: & timerunt turbam. cognoverunt enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerat. Et relicto eo abierunt.

13. * Et mittunt ad eum quosdam ex Pharisæis, & Herodianis, ut eum caperent in verbo. * *Matth. 22. 15. Luc. 20. 20.*

14. Qui venientes dicunt ei: Magister, scimus quia verax es, & non curas quemquam: nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Deo doces. licet dari tributum Cæsari, an non dabimus?

15. Qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? afferite mihi denarium ut videam.

16. At illi attulerunt ei. Et ait illis: Cuius est imago hæc, & inscriptio? Dicunt ei: Cæsaris.

17. Respondens autem Iesus dixit illis: * Reddito igitur quæ sunt Cæsari Cæsari, & quæ sunt Deo, Deo. Et mirabantur super eo. * *Rom. 13. 7.*

18. * Et venerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt resurrectionem non esse: & interrogabant eum dicentes. * *Matth. 22. 23. Luc. 20. 27.*

19. Magister, Moyses nobis scripsit, * ut si cuius frater mortuus fuerit, & dimiserit uxorem, & nlios non reliquerit, accipiat frater ejus uxorem ipsius, & resuscitet semen fratris suo. * *Deut. 25. 5.*

20. Septem ergo fratres erant: & primus accepit uxorem, & mortuus est non relicto semine.

21. Et secundus accepit eam, & mortuus est: & nec iste reliquit semen. Et tertius similiter.

22. Et acciperunt eam similiter septem: & non reliquerunt semen. Novissima omnium defuncta est & mulier.

23. In resurrectione ergo cum resurrexerint, cuius de his erit uxor? septem enim habuerunt eam uxorem.

24. Et respondens Iesus, ait illis: Nonne ideo erratis, non scientes Scripturas, neque virtutem Dei?

25. Cum enim a mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli in cælis.

26. De mortuis autem quod resurgant, non legis in libro Moysi, super rubum quomodo dixit illi Deus, inquit: * Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? * *Exod. 3. 6. Matth. 22. 32.*

27. Non est Deus mortuorum, sed vivorum. Vos ergo multum erratis.

28. * Et accessit unus de Scribis, qui audierat illos conquirentes, & videns quoniam bene illis responderit, interrogavit eum quod esset primum omnium mandatum. * *Matth. 22. 35.*

29. Iesus autem respondit ei: Quia primum omnium mandatum est: * *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est: Deut. 6. 4.*

30. & diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum.

31. * Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tamquam teipsum. Majus horum aliud mandatum non est.

* *Lev. 19. 18. Matth. 22. 39. Rom. 13. 9. Gal. 5. 14. Iac. 2. 8.*

32. Et ait illi Scriba: Bene Magister, in veritate dixisti, quia unus est Deus, & non est alius præter eum.

33. Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tamquam seipsum, majus est omnibus holocaustis, & sacrificiis.

34. Iesus autem videns quod sapienter respondisset dixit illi. Non es longè à regno Dei. Et nemo jam audebat eum interrogare.

35. Et respondens Iesus dicebat, docens in templo: Quomodo dicunt Scribæ Christum filium esse David?

36. Ipse enim David dicit in Spiritu sancto: * Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. * *Psalm. 109. 1. Matth. 22. 44. Luc. 20. 42.*

37. Ipse ergo David dicit eum Dominum, & unde est filius ejus? Et multa turba eum libenter audivit.

38. Et dicebat eis in doctrina sua: * Cavete à Scribis, qui volunt in stolis ambulare, & salutare in foro, * *Matth. 23. 5. Luc. 11. 43. & 20. 46.*

39. & in primis cathedris sedere in synago-

gis, & primos discubitus in cœnis.

40. qui devorant domos viduatum sub obtentu prolixi orationis. hi accipient prolixius iudicium.

41. * Et sedens Iesus contra gazophylacium, aspicebat quomodo turba jaceret æs in gazophylacium, & multi divites jactabant multa. * *Luc. 21. 1.*

42. Cùm venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans,

43. & convocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium.

44. Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt: hæc verò de penuria sua omnia quæ habuit misit totum victum suum,

CAPUT XIII.

Mirantibus discipulis structuram Templi, prædicit Dominus urbis & Templi excidium, simul bella & persecutiones. Signa de celo futura. Orare & vigilare præcipit. Dies incertus.

1. * **E**T cùm egrederetur de templo, ait illi unus ex discipulis suis Magister, aspice quales lapides, & quales structuræ. * *Matth. 24. 1.*

2. Et respondens Iesus, ait illi: Vides has omnes magnas ædificationes? * Non relinquitur lapis super lapidem, qui non destruitur. * *Luc. 19. 44. & 21. 6.*

3. Et cùm sederet in monte olivarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus, & Iacobus, & Ioannes, & Andreas.

4. Dic nobis, quando ista fient? & quod signum erit, quando hæc omnia incipient consummari?

5. Et respondens Iesus cœpit dicere illis: * Videte ne quis vos seducat.

* *Ephes. 5. 6. 2. Thess. 2. 3.*

6. multi enim venient in nomine meo dicentes: quia ego sum: & multos seducunt.

7. Cùm audieritis autem bella, & opiniones bellorum, ne timueritis: oportet enim hæc fieri: sed nondum finis.

8. Exurret enim gens contra gentem, & regnum super regnum, & erunt terræ motus per loca, & fames. Initium dolorum hæc.

9. Videte autem vosmetipsos. Tradent enim vos in concilis, & in synagogis vapulabitis, & ante præses, & reges stabitis propter me, in testimonium illis.

10. Et in omnes gentes primum oportet prædicari Evangelium.

11. * Et cùm duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini: sed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquimini. non enim vos estis loquentes, sed Spiritus sanctus.

* *Matth. 10. 19. Luc. 12. 11. & 21. 14.*

12. Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & consurgent illi in parentes, & morte afficient eos.

13. Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem sustinuerit in finem, hic salvus erit.

14. * Cùm autem videritis abominationem desolationis stantem, ubi non debet, qui legit, intelligat: tunc qui in ludæa sunt, turgent in montes: * *Dan. 9. 27.*

Matth. 24. 15. Luc. 21. 20.

15. & qui super tectum, ne descendat in

domum, nec introeat ut tollat quid de domo sua:

16. & qui in agro erit, non revertatur retrò tollere vestimentum suum.

17. Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus.

18. Orate verò ut hieme non fiant.

19. Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quàm condidit Deus usque nunc, neque fient.

20. Et nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva omnis caro: sed propter electos, quos elegit, brevavit dies.

21. * Et tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic, ne credideritis. * *Matth. 24. 23. Luc. 17. 23. & 21. 8.*

22. Exurgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa, & portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos.

23. Vos ergo videte: ecce prædixi vobis omnia.

24. * Sed in illis diebus post tribulationem illam sol contenebrabitur, & luna non dabit splendorem suum: * *Isai. 13. 10. Ezech. 32. 7. Joel. 2. 10.*

25. & stelle cæli erunt decedentes, & virtutes, quæ in cælis sunt, movebuntur.

26. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa, & gloria.

27. * Et tunc mittet angelos suos, & congregabit electos suos à quatuor ventis, à summo terræ usque ad summum cæli.

* *Matth. 24. 31.*

28. A ficu autem discite parabolam. Cùm jam ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoscitis quia in proximo sit aestas:

29. sic & vos cùm videritis hæc fieri, scitote quòd in proximo sit in otius.

30. Amen dico vobis, quoniam non transibit generatio hæc, donec omnia ista fiant.

31. Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

32. De die autem illo, vel hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque filius, nisi Pater.

33. * Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit.

* *Matth. 24. 42.*

34. Sicut homo, qui peregre profectus reliquit domum suam, & dedit servis suis potestatem cuiusque operis, & janitori præcepit ut vigilet.

35. Vigilate ergo, (nescitis enim quando dominus domus veniat: serò an media nocte, an galli cantu, an manè)

36. ne cùm venerit repentè, inveniat vos dormientes.

37. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.

CAPUT XIV.

De neca Domini cogitant sacerdotes. Unguentum pretiosum in caput ejus effunditur, sementie Iudæa Cæna Paschalis. Panis & vini consecratio. Orat Christus in horto, & pater: apprehenditur, prodente Iudæa Iesus ad Caipham ducitur. Petri negatio, & penitentia.

1. * **E**Rat autem Pascha & Azyma post biduum: & quærebant suum-

summi sacerdotes, & Scribæ quomodo eum dolo tenerent, & occiderent.

* *Matth.* 26. 2. *Luc.* 22. 1.

2. Dicebant autem non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

3. * Et cum esset Bethanizæ in domo Simonis leprosi, & recumberet: venit mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi, & fracto alabastro, effudit super caput ejus.

* *Matth.* 26. 6.

Joann. 12. 1.

4. Erant autem quidam indignè ferientes intra semetipsos, & dicentes. Ut quid perditio ista unguenti facta est?

5. Poterat enim unguentum istud venumdari plus quam trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6. Iesus autem dixit. Sinite eam, quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me.

7. semper enim pauperes habetis vobiscum: & cum volueritis, potestis illis benefacere: me autem non semper habebitis.

8. Quod habuit hac, iecit. prævenit ungere corpus meum in sepulchrum.

9. Amen dico vobis: Ubicumque prædicatum fuerit Evangelium istud in universo mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam ejus.

10. * Et Iudas Iscariotes unus de duodecim abijt ad summos sacerdotes, ut proderet eum illis.

* *Matth.* 26. 14.

11. Qui audientes gavisi sunt & promiserunt ei pecuniam se daturus. Et quærebat quomodo illum opportune traderet.

12. * Et primo die Azymorum quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli. Quò vis cumus, & paremus tibi ut manduces Pascha?

* *Matth.* 26. 17. *Luc.* 22. 7.

13. Et mittit duos ex discipulis suis, & dicit eis: Ite in civitatem. & occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans, sequimini eum:

14. & quocumque introierit: dicite domini domus, quia inagister dicit: Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum discipulis meis manducem?

15. Et ipse vobis demonstravit coenaculum grande, stratum: & illic parate nobis.

16. Et abierunt discipuli ejus, & venerunt in civitatem. & invenerunt sicut dixerat illis, & paraverunt Pascha.

17. * Vespere autem facto, venit cum duodecim.

* *Matth.* 26. 20. *Luc.* 22. 14

18. Et discumbentibus eis, & manducantibus, ait Iesus. Amen dico vobis, * quia unus ex vobis tradet me, qui manducat mecum.

* *Matth.* 26. 21. *Joann.* 13. 21.

19. At illi ceperunt contestari, & dicere ei singulatim: Numquid ego?

20. Qui ait illis: Unus ex duodecim, qui tingit mecum manum in catino.

21. Et Filius quidem hominis vadit: sicut scriptum est de eo: vixit autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur bonum rat ei, si non esset natus homo ille.

* *Psal.* 40. 10. *Ab.* 1. 16.

22. * Et manducantibus illis, accepit Iesus panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum.

* *Matth.* 26. 26. 1. *Cor.* 11. 24.

23. Et accepto calice, gratias agens dedit is. & biberunt ex illo omnes.

24. Et ait illis: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur.

25. Amen dico vobis, quia jam non bibam de hoc genimine vitis usque in diem

illum, cum illud bibam novum in regno Dei.

26. Et hymno dicto exierunt in montem olivarium.

27. Et ait eis Iesus: * Omnes scandalizabimini in me in nocte ista: quia scriptum est: ** Percutiam pastorem, & dispergentur oves.

* *Zach.* 13. 7.

28. Sed postquam resurrexero, præcedam vos in Galileam.

29. Petrus autem ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, sed non ego.

30. Et ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac, priusquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus.

31. At ille amplius loquebatur. Et si oportuerit me simul commoveri tibi, non te negabo: Similiter autem & omnes dicebant.

32. Et venit in prædium, cui nomen Gethsemani. Et ait discipulis suis: * Sedete hic donec orem.

* *Matth.* 26. 36.

Luc. 22. 40.

33. Et assumit Petrum, & Iacobum, & Ioannem secum: & cepit pavere, & tædere.

34. Et ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic, & vigilate.

35. Et cum processisset paululum, procidit super terram: & orabat, ut si fieri posset, transiret ab eo hora:

36. & dixit. Abba pater, omnia tibi possible sunt, transfer calicem hunc à me, sed non quod ego volo, sed quod tu.

37. Et venit, & invenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon, dormis? non potuisti una hora vigilare?

38. Vigilate, & orate ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro vero infirma.

39. Et iterum abiens oravit eundem sermonem, dicens:

40. Et reversus, denuò invenit eos dormientes, (erant enim oculi eorum gravati) & ignorabant quid responderent ei.

41. Et venit tertio, & ait illis: Dormite jam, & requiescite. Sufficient, venit hora. ecce Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

42. Surgite, eamus. ecce qui me tradet, prope est.

43. Et, adhuc eo loquente, venit Iudas Iscariotes unus de duodecim, & cum eo turba multa cum gladiis, & lignis, à summis sacerdotibus, & scribis, & senioribus.

* *Matth.* 26. 47. *Luc.* 22. 47. *Joann.* 18. 3.

44. Dederat autem traditori ejus signum eis, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, & ducite caute.

45. Et cum venisset, statim accedens ad eum, ait: Ave Rabbi: & osculatus est eum.

46. At illi manus iniecerunt in eum, & tenuerunt eum.

47. Unus autem quidam de circumstantibus educens gladium, percussit seivum summum sacerdotis: & amputavit illi auriculam.

48. Et respondens Iesus, ait illis: Tamquam ad lationem existis cum gladiis, & lignis comprehendere me?

49. quotidie eram apud vos in templo docens, & non me tenuistis. Sed ut impleantur Scripturæ.

50. * Tunc discipuli ejus relinquentes eum, omnes fugerunt.

* *Matth.* 26. 56.

51. Adq-

CAPUT XV.

Passio Christi Domini.

51. Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo. & tenuerunt eum.

52. At ille rejecta sindone, nudus profugit ab eis.

53. * Et adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem & convenserunt omnes sacerdotes, & Scribæ, & seniores. * *Matth.* 20. 57.

Luc. 22. 54. *Joann.* 18. 13.

54. Petrus autem à longè secutus est eum usque intrò in atrium summi sacerdotis: & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se.

55. * Summi verò sacerdotes, & omne concilium quærebant adversus Iesum testimonium, ut eum morti traderent, nec inveniebant.

* *Matth.* 26. 59.

56. Multi enim testimonium falsum dicebant adversus eum: & convenientia testimonia non erant.

57. Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant adversus eum, dicentes.

58. Quoniam nos audivimus eum dicentem. * Ego dissolvam templum hoc manu ractum, & per triduum aliud non manu factum ædificabo.

* *Joann.* 2. 19.

59. Et non erat conveniens testimonium illorum.

60. Et exurgens summus sacerdos in medium, interrogavit Iesum, dicens: Non respondes quidquam ab ea, quæ tibi obijciuntur ab his?

61. Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summi sacerdotes interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus filius Dei benedicti?

62. Iesus autem dixit illi: Ego sum: & videbitis Filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cæli.

* *Matth.* 24. 30 & 26. 64.

63. Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes?

64. Audistis blasphemiam. quid vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt eum esse reum mortis.

65. Et cœperunt quidam conspuere eum, & velare faciem ejus, & colaphis eum cedere, & dicere ei: Prophetiza: & ministri alapis eum cædebant.

66. * Et cum esset Petrus in atrio deorsum, venit una ex ancillis summi sacerdotis: * *Matth.* 26. 69. *Luc.* 22. 55. *Joann.* 18. 17.

67. Et cum vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum, ait: Et tu cum Iesu Nazareno eras.

68. At ille negavit, dicens: Neque scio, neque novi quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantavit.

69. * Rursum autem cum vidisset illum ancilla, cœpit dicere circumstantibus. Quia hic ex illis est. * *Matth.* 26. 71.

70. At ille iterum negavit. * Et post pusillum rursus qui astabant, dicebant Petro. Verè ex illis es: nam & Galilæus es.

* *Luc.* 22. 59. *Joann.* 18. 25.

71. Ille autem cœpit anathematizare, & jurare: Quia nescio hominem istum, quem dicitis.

72. Et statim gallus iterum cantavit. * Et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat ei Iesus. Priusquam gallus cantet bis, tẽr me negabis. Et cœpit flere.

* *Matth.* 26. 75. *Joann.* 13. 38.

CAPUT XV.

Passio Christi Domini.

1. * ET confestim, mane consilium facientes summi sacerdotes cum senioribus, & Scribis, & universo concilio, vincientes Iesum, duxerunt, & tradiderunt Pilato.

* *Matth.* 27. 1. *Luc.* 22. 66. *Joann.* 18. 28.

2. Et interrogavit eum Pilatus. Tu es rex Iudæorum? At ille respondens, ait illi: Tu dicis.

3. * Et accusabant eum summi sacerdotes in multis. * *Matth.* 27. 12. *Luc.* 23. 2.

4. * Pilatus autem rursum interrogavit eum, dicens: Non respondes quidquam? vide in quantis te accusant. * *Joann.* 18. 33.

5. Iesus autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus.

6. Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex vincis, quemcumque petissent.

7. Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosus erat vincus, qui in seditione fecerat homicidium.

8. Et cum ascendisset turba, cœpit rogare, sicut super faciebat illis.

9. Pilatus autem respondit eis, & dixit: Vultis dimittere vobis regem Iudæorum?

10. Sciebat enim quod per invidiam tradissent eum summi sacerdotes.

11. Pontifices autem concitaverunt turbam, ut magis Barabbam dimitteret eis.

12. * Pilatus autem iterum respondens, ait illis: Quid ergo vultis faciam regi Iudæorum? * *Matth.* 27. 22. *Luc.* 23. 14.

13. * At illi iterum clamaverunt: Crucifige eum. * *Joann.* 18. 40.

14. Pilatus verò dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum.

15. Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit Iesum flagellis cæsum, ut crucifigeretur.

16. * Milites autem duxerunt eum in atrium prætorii, & convocant totam cohortem, * *Matth.* 27. 27.

17. * & induunt eum purpura, & imponunt ei plecientes spineam coronam.

* *Joann.* 19. 2.

18. Et cœperunt salutare eum: Ave rex Iudæorum.

19. Et percutiebant caput ejus aundine: & conspuiebant eum, & ponentes genua, adorabant eum.

20. Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum vestimentis suis: & educunt illum ut crucifigerent eum.

21. * Et angariaverunt prætereuntem quempiam, Simonem Cyrenæum venientem de villa, patrem Alexandri, & Ron, ut tolleretur cruceum ejus. * *Matth.* 27. 32. *Luc.* 23. 26.

22. Et perducunt illum in Golgotha locum: quod est interpretatum Calvarie locus.

23. Et dabant ei bibere myrrhatum vinum: & non accepit.

24. * Et crucifigentes eum, diviserunt vestimenta ejus, mittentes sortem super eis, quis quid tolleretur. * *Matth.* 27. 35. *Luc.* 23. 34. *Joann.* 19. 23.

25. Erat autem hora tertia: & crucifixerunt eum.

Xy

26. Et

26. Et erat titulus causæ ejus inscriptus: REX IUDÆORUM.

27. Et cum eo crucifigunt duos latrones: unum à dextris, & alium à sinistris ejus.

28. * Et impleta est scriptura, quæ dicit: Et cum iniquis reputatus est.

* *Isai. 53. 12.*

29. Et prætereuntes blasphemabant eum, moventes capita sua; & dicentes: * Vah qui destruis templum Dei, & in tribus diebus reedificas!

* *Joann. 2. 19.*

30. saluum fac temetipsum descendens de cruce.

31. Similitèr & summi sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum Scribis dicebant: Alios salvos fecit, seipsum non potest saluum facere.

32. Christus rex Israel descendat nunc de cruce, ut videamus, & credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, convitiabantur ei.

33. Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt per totam terram usque in horam nonam.

34. Et hora nona exclamavit Iesus voce magna, dicens: * Eloi, eloi, lama sabachthani? quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?

* *Psal. 21. 1. Matth. 27. 46.*

35. Et quidam de circumstantibus audientes, dicebant: Ecce Eliam vocat.

36. Currens autem unus, & implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum.

37. Iesus autem emissa voce magna exclamavit.

38. Et velum templi scissum est in duo, à summo usque deorsum.

39. Videns autem Centurio, qui ex adverso strabat, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo Filius Dei erat.

40. * Erant autem, & mulieres de longè aspicientes: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi minoris, & Ioseph mater, & Salome: * *Matth. 27. 55.*

41. & cùm esset in Galilæa, sequebantur eum, & ministrabant ei, & alix multæ, * quæ simul cum eo ascenderant Ierosolymam. * *Luc. 8. 2.*

42. * Et cùm jam serò esset factum (quia erat parasceve, quod est antè sabbatum)

* *Matth. 27. 57. Luc. 23. 50. Joann. 19. 38.*

43. venit Ioseph ab Arimathæa nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnum Dei, & audacter introivit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu.

44. Pilatus autem mirabatur si jam obisset. Et accessito centurione, interrogavit eum si jam mortuus esset.

45. Et cùm cognovisset à centurione, donavit corpus Ioseph.

46. Ioseph autem mercatus sindonem, & deponens eum involvit sindone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra, & advolvì lapidem ad ostium monumenti.

47. Maria autem Magdalene, & Maria Ioseph aspicebant ubi poneretur.

CAPUT XVI.

Resurrectio Domini.

1. * ET cùm transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata ut venientes ungerent Iesum. * *Matth. 28. 1. Luc. 24. 1. Joann. 20. 1.*

2. Et valdè manè una sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto jam sole.

3. Et dicebant ad invicem: Quis revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti?

4. Et respicientes viderunt revolutum lapidem. Erat quippe magnus valde.

5. * Et intuentes in monumentum viderunt juvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt. * *Matth. 28. 5. Luc. 24. 4. Joann. 20. 12.*

6. Qui dicit illis: Nolite expavescere: Iesum quaeritis Nazarenum, crucifixum. surrexit, non est hic, ecce locus ubi posuerunt eum.

7. Sed ite, dicite discipulis ejus, & Petro quia præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis, * sicut dixit vobis.

* *Supr. 14. 28.*

8. At illæ exeuntes: fugerunt de monumento: invaserat enim eas tremor & pavor. & nemini quidquam dixerunt: timebant enim.

9. Surgens autem manè, * prima sabbati. apparuit primò Mariæ Magdalene, de qua ejecerat septem dæmonia.

* *Joann. 20. 16.*

10. Illa vadens nuntiavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus, & flentibus.

11. Et illi audientes quia viveret, & visus esset ab ea, non crediderunt.

12. * Post hæc autem duobus ex his ambulantis ostensus est in alia effigie, euntibus in villam. * *Luc. 24. 13.*

13. & illi euntes nuntiaverunt ceteris: nec illis crediderunt.

14. Novissimè recumbentibus illis undecim apparuit: & exprobravit incredulitatem eorum & duritiam cordis: quia us, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.

15. Et dixit eis: Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ.

16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.

17. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur. * In nomine meo dæmonia ejicient. * *linguis loquentur novis. * Act. 16. 18.*

* *Act. 2. 4. & 10. 45.*

18. * serpentes tollent. & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. * *super ægros manus imponent, & bene habebunt.*

* *Act. 28. 5. * Act. 28. 8.*

19. Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, * assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei.

* *Luc. 24. 51.*

20. Illi autem protèci prædicaverunt ubique Domino cooperante, & sermone inconfirmante, sequentibus signis.

SANCTUM
IESU CHRISTI
EVANGELIUM
SECUNDUM LUCAM.

CAPUT PRIMUM.

Post proœmium, Lucas quæ in nativitate Ioannis eveniunt, narrat ex ordine.

1. Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum:
2. sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis:
3. visum est & mihi, assecuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile,
4. ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.
5. Fuit in diebus Herodis, regis Iudææ, sacerdos quidam nomine Zacharias * de vice Abia, & uxor illius de filiabus Aalon, & nomen ejus Elisabeth. * 1. Paral. 24. 10.
6. Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omni bus mandatis, & justificationibus Domini sine querela,
7. & non erat illis filius eò quòd esset Elisabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis.
8. Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum,
9. secundum consuetudinem sacerdotum, sorte exit ut incensum poneret, ingressus in templum Domini:
10. & omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi. * Exod. 30. 7. Lev. 16. 17.
11. Apparuit autem illi Angelus Domini, stans à dextris altaris incensi.
12. Et Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum.
13. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: & uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Ioannem:
14. & erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in nativitate ejus gaudebunt:
15. erit enim magnus coram Domino: & vinum, & sceleam non bibet, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ:
16. & multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum:
17. & ipse præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ: * ut convertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam. * Mal. 4. 6. Matth. 11. 14.
18. Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc sciam? ego enim sum senex, & uxor mea processit in diebus suis.
19. Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel, qui sto ante Deum: & missus sum loqui ad te, & hæc tibi evangelizare.
20. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui usque in diem, quo hæc fiant, pro eo quòd non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo.
21. Et erat plebs expectans Zachariam: & mirabantur quòd tardaret ipse in templo.
22. Egressus autem non poterat loqui ad alios, & cognoverunt quòd visionem vidisset

in templo. Et ipse erat innuens illis, & permansit mutus.

23. Et factum est, ut unpleti sunt dies officii ejus abiit in domum suam.

24. post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus, & occultabat se mensibus quinque, dicens:

25. Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferte opprobrium meum inter homines.

26. In mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel à Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth,

27. ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo David, & nomen virginis Maria.

28. Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus.

29. Quia cum audisset, turbata est in sermone ejus, & cogitabat qualis esset ista salutatio.

30. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum.

31. * ecce concipies in utero, & paries filium, & * vocabis nomen ejus IESUM.

* Isai. 7. 14. ** Infr. 2. 21.

32. hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus: & regnabit in domo Jacob in æternum, * Dan. 7. 14. & 27. Mich. 4. 7.

33. & regni ejus non erit finis.

34. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

35. Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.

36. Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua, & hic inensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis:

37. quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

38. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.

39. Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione, in civitatem Iudæ:

40. Et intravit in domum Zachariæ, & salutavit Elisabeth.

41. Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus: & repleta est Spiritu sancto Elisabeth:

42. & exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.

43. Et undè hoc mihi ut veniat mater Domini inei ad me?

44. Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.

45. & beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino.

46. Et ait Maria:

Magnificat anima mea Dominum:

47. & exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

48. Quia respexit humilitatem ancille suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

49. Quia fecit mihi magna qui potens est: & sanctum nomen ejus.

50. Et misericordia ejus à progenie in progenies timentibus eum.

51. Fecit potentiam in * brachio suo: dis-

peisit superbos mente cordis sui. * *Isai.* 51. 9. *Psal.* 32. 10.

52. Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.

53. * Esurientes implevit bonis: & divites dimisit inanes. * *1. Reg.* 2. 5. *Psal.* 33. 11.

54. Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suae.

55. Sicut locutus est ad patres nostros, * Abraham, & semini ejus in saecula.

* *Gen.* 17. 9. & 22. 16. *Ps.* 131. 11. *Isai.* 41. 8.

56. Mansit autem Maria cum illa quasi mensurus tibus: & reversa est in domum suam.

57. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium.

58. Et audiverunt vicini, & cognati ejus quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei.

59. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam.

60. Et respondens mater ejus, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Ioannes.

61. Et dixerunt ad illam. Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.

62. Innebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum.

63. Et postulans pugillarem scripsit, * dicens: Ioannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi. * *Supr.* 7. 13.

64. Apertum est autem illi os ejus, & lingua ejus, & loquebatur benedicens Deum.

65. Et factus est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Iudaeae divulgabantur omnia verba haec:

66. & posuerunt omnes, qui audierant in corde suo, dicentes: Quis, putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo.

67. Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu sancto: & prophetauit, dicens:

68. * Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, & fecit redemptionem plebis suae:

* *Psal.* 73. 12.

69. * Et erexit cornu salutis nobis: in domo David pueri sui. * *Psal.* 131. 17.

70. * Sicut locutus est per os sanctorum, qui a saeculo sunt prophetarum ejus.

* *Ier.* 23. 6. & 30. 10.

71. Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderunt nos:

72. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti.

73. * Jusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis:

* *Gen.* 22. 16. *Ier.* 31. 33. *Ier.* 6. 13. & 17.

74. Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, servimus illi.

75. In sanctitate, & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

76. Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis, praebis enim ante faciem Domini parare vias ejus:

77. * Ad dandam scientiam salutis plebi ejus. in remissionem peccatorum eorum.

* *Mal.* 4. 5. *Supr.* 7. 17.

78. Per viscera misericordiae Dei nostri: in quibus visitavit nos, * oriens ex alto:

* *Zach.* 3. 8. & 6. 12. *Mal.* 4. 2.

79. Illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

80. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritus: & erat in desertis usque in diem extensionis suae ad Israel.

Christi natiuitas, quaeque acta sunt usque ad annum Christi tricesimum. Edictum Caesaris ut describeretur orbis Romanus. Maria parit filium primogenitum. Adiunt pastores. Circumcisio. Purificatio. Simeon & Anna prophetizant. Puer Iesus in templo inter Doctores.

1. **F**actum est autem in diebus illis, exiit edictum à Caesare Augusto ut describeretur universus orbis.

2. Haec descriptio prima facta est à praeside Syriae Cyrino:

3. & ibant omnes ut profiterentur singuli in suam civitatem.

4. Ascendit autem & Ioseph à Galilaea de civitate Nazareth in Iudeam in civitatem * David, quae vocatur ** Bethleheim: eo quod esset de domo, & familia David.

* *1. Reg.* 20. 6. ** *Mich.* 5. 2. *Matth.* 2. 6.

5. ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore praegnante.

6. Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret.

7. Et peperit filium suum primogenitum, & pannis cum involvit, & reclinavit eum in praesepio: quia non erat eis locus in diversorio.

8. Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.

9. Et ecce angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno.

10. Et dixit illis angelus: Nolite timere. ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo:

11. quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David.

12. Et hoc vobis signum: invenietis infantem pannis involutum, & positum in praesepio.

13. Et subito facta est cum angelo multitudo militum caelestis laudantium Deum, & dicentium:

14. Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis.

15. Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in caelum: pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque Bethleheim, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis.

16. Et venerunt festinantes: & invenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in praesepio.

17. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.

18. Et omnes, qui audiverunt, mirati sunt: & de his, quae dicta erant a pastoribus ad ipsos.

19. Maria autem conservabat omnia verba haec, contens in corde suo.

20. Et reversi sunt pastores glorificantes, & laudantes Deum in omnibus, quae audierant, & viderant, sicut dictum est ad illos.

21. * Et postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus ** Iesus, quod vocatum est ab angelo prius quum in utero conceperetur.

* *Gen.* 17. 12. *Lev.* 12. 3. ** *Matth.* 1. 21.

Supr. 1. 31.

22. Et postquam impleti sunt dies purgationis ejus * secundum legem Moysi, tulerunt illum in Ierusalim, ut sisterent eum Domino,

* *Lev.* 12. 6.

23. sicut scriptum est in lege Domini. * Quia omne masculinum adaperiens vulvum, sanc-

sanctum Domino vocatur.

* *Exod.* 13. 2.

Num. 8. 16.

24. Et ut darent hostiam secundum quod dictum est * in lege Domini par turturum, aut duos pullos columbarum. * *Lev.* 12. 8.

25. Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste justus, & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo.

26. Et responsum acceperat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini.

27. Et venit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Iesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo: 28. & ipse accepit eum in ulnas suas, & benedixit Deum, & dixit:

29. Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace:

30. Quia viderunt oculi mei salutare tuum, 31. Quod parasti ante faciem omnium populorum.

32. Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tue Israel.

33. Et erat pater ejus & mater mirantes super his, quæ dicebantur de illo.

34. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem ejus: * Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel: & in signum, cui contradicetur:

* *Isaia* 8. 14. *Rom.* 9. 33. 1. *Peti.* 2. 7.

35. & tuam ipsius animam pertransibit gladius ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.

36. Et erat Anna prophetissa, filia Phael, de tribu Aser hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua.

37. Et hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo, jejuniis, & obsecrationibus serviens nocte, ac die.

38. Et hæc, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino: & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel.

39. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galileam in civitatem suam Nazareth.

40. Puer autem crescebat, & confortabatur plenus sapientia: & gratia Dei erat in illo.

41. Et ibant parentes ejus per omnes annos in Ierusalem, * in die solemnium Paschæ.

* *Exod.* 23. 15. & 34. 18. *Deut.* 16. 1.

42. Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Ierosolymam secundum consuetudinem diei festi.

43. consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Iesus in Ierusalem, & non cognoverunt parentes ejus.

44. Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos, & notos.

45. Et non invenientes, regressi sunt in Ierusalem, requientes eum.

46. Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos.

47. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentiam, & responsis ejus.

48. Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.

49. Et ait ad illos: Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse?

50. Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.

51. Et descendit cum eis, & venit Nazareth & erat subditus illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hæc in corde suo.

52. Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.

CAPUT III.

Ioannes Baptista prædicat in deserto: testimonium ejus de Christo. Baptismus & genealogia Christi.

1. Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Iturææ, & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilînæ tetrarcha,

2. * sub principibus sacerdotum Anna, & Caipha: factum est verbum Domini super Ioannem, Zachariæ filium, in deserto.

* *Athor.* 4. 6.

3. * Et venit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum, * *Matth.* 3. 1. *Marc.* 1. 4.

4. sicut scriptum est in Libro sermonum Isaie prophetæ: * Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini. rectas facite semitas ejus: * *Isa.* 40. 3. *Ioann.* 1. 23.

5. omnis vallis implebitur: & omnis mons, & collis humiliabitur: & erunt prava in directa: & aspera in vias planas:

6. & videbit omnis caro salutare Dei.

7. Dicebat ergo ad turbas quæ exibant ut baptizarentur ab ipso. * Genimina viperarum quis ostendit vobis fugere à ventura ira?

* *Matth.* 3. 7. & 23. 33.

8. Facite ergo fructus dignos penitentiae, & ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham.

9. Jam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

10. Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus?

11. Respondens autem dicebat illis: * Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. * *Jacob* 2. 15.

1. *Ioann.* 3. 17.

12. Venerunt autem & publicani ut baptizarentur, & dixerunt ad illum Magister, quid faciemus?

13. At ille dixit ad eos: Nihil ampliùs, quam quod constitutum est vobis, facitis.

14. Interrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendiis vestris.

15. Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus.

16. respondit Ioannes, dicens omnibus: * Ego quidem aqua baptizo vos: venit autem fortior me, cuius non sum dignus solvee corrigiam calceamentorum ejus. * ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni:

* *Matth.* 3. 11. *Marc.* 1. 8. *Ioann.* 1. 26.

* *Matth.* 3. 11. *Athor.* 1. 5. & 11. 16. & 19. 4.

17. * cuius ventilabrum in manu ejus, & purgabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. * *Matth.* 3. 12.

18. Multa quidem, & alia exhortans evangelizabat populo.

19. * Herodes autem tetrarcha cūm corripetur ab illo de Herodiade uxore fratris sui, & de omnibus malis, quæ fecit Herodes,

* *Matth. 14. 4. Marc. 6. 17.*

20. adiecit & hoc super omnia, & inclusit Ioannem in carcere.

21. * Factum est autem cūm baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, & orante, apertum est cælum: * *Matth. 3. 16. Marc. 1. 10. Ioann. 1. 32.*

22. & descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum: & vox de cælo facta est: * Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi. * *Matth. 3. 17. & 17. 5. Infr. 9. 35. 2. Petr. 1. 17.*

23. Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathath,

24. qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit Ianne, qui fuit Ioseph,

25. qui fuit Mathathia, qui fuit Amos, qui fuit Nabum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge,

26. qui fuit Mahath, qui fuit Mathathia, qui fuit Semei, qui fuit Ioseph, qui fuit Iuda,

27. qui fuit Ioanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,

28. qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosan, qui fuit Elmadan, qui fuit Her,

29. qui fuit Iesu, qui fuit Elzezer, qui fuit Iorim, qui fuit Mathath, qui fuit Levi,

30. qui fuit Simeon, qui fuit Iuda, qui fuit Ioseph, qui fuit Iona, qui fuit Eliakum,

31. qui fuit Melea, qui fuit Menna, qui fuit Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit David,

32. qui fuit Iesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson,

33. qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Iudæ,

34. qui fuit Iacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abraham, qui fuit Thare, qui fuit Nachor,

35. qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale,

36. qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech,

37. qui fuit Mathusale, qui fuit Henoch, qui fuit Jared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan,

38. qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

C A P U T I V.

Christi ieiunium in deserto: tentatur à Diabolo. Venit Nazareth, legit in Synagoga locum Isaie cap. 61. 1. indignati Nazareni, præcipitem eum dare volunt. Venit Capharnaum, ibi docet, ejicit demones, agros sanat: tum secedit in desertum.

1. * Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est à Iordane: & agebatur à Spiritu in desertum * *Matth. 4. 1. Marc. 1. 12.*

2. diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo. Et nihil manducavit in diebus illis: & consummatis illis esurit.

3. Dixit autem illi diabolus: Si filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat.

4. Et respondit ad illum Iesus: Scriptum est: * Quia non in solo pane vivit homo: sed in omni verbo Dei. * *Deut. 8. 3. Matth. 4. 4.*

5. Et duxit illum diabolus in montem excelsum, & ostendit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis,

6. & ait illi: Tibi dabo potestatem hanc

universam, & gloriam illorum: quia mihi tradita sunt: & cui volo do illa.

7. Tu ergo si adoraveris coram me, erunt tua omnia.

8. Et respondens Iesus, dixit illi: * Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. * *Deut. 6. 13. & 10. 20.*

9. Et duxit illum in Ierusalem, & statuit eum super pinnam templi, & dixit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum.

10. * Scriptum est enim quoddam Angelis suis mandavit de te, ut conservet te:

* *Psal. 90. 11.*

11. & quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

12. Et respondens Iesus, ait illi: Distum est: * Non tentabis Dominum Deum tuum. * *Deut. 6. 16.*

13. Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo, usque ad tempus.

14. * Et regressus est Iesus in virtute Spiritus in Galileam, & fama exit per universam regionem de illo. * *Matth. 4. 12. Marc. 1. 14.*

15. Et ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus.

16. * Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, & intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, & suriecit legere. * *Matth. 13. 54. Marc. 6. 1. Ioann. 4. 45.*

17. Et traditus est illi Liber Isaie propheta. Et ut revolvit librum, invenit locum ubi scriptum erat:

18. * Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, * *Isai. 61. 1.*

19. prædicare captivis remissionem, & cæcis visum, dimittere contractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis.

20. Et cūm plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Et omnium in synagoga oculi erant intentantes in eum.

21. Cœpit autem dicere ad illos: Quia hodiè impleta est hæc scriptura in auribus vestris.

22. Et omnes testimonium illi dabant: & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius, & dicebant: Nonne hic est filius Ioseph?

23. Et ait illis: Utique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice cura teipsum quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.

24. Ait autem: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua.

25. In veritate dico vobis, * multæ viduæ erant in diebus Elie in Israel, quando clausum est cælium annis tribus, & mensibus sex: cūm facta esset fames magna in omni terra: * *3. Reg. 17. 9.*

26. * & ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidonia, ad mulierem viduam. * *3. Reg. 17. 9.*

27. * Et multi leprosi erant in Israel sub Elisæo propheta: & nemo eorum mundatus est nisi Naaman Syrus. * *4. Reg. 5. 14.*

28. Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes.

29. Et surerunt, & eiecerunt illum extra civitatem: & duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat edificata ut præcipitarent eum.

30. Ipse autem transiens per medium illorum, ibit.

31. * Et descendit in Capharnaum civitatem

tem Galilææ, ibique docebat illos sabbatis.

Matth. 4. 13. Marc. 1. 21.

32. * Et stupebant in doctrina ejus, quia in potestate erat sermo ipsius. *Matth. 7. 28.*

33. * Et in synagoga erat homo habens dæmonium inmundum, & exclamavit voce magna, *Marc. 1. 23.*

34. dicens: Sine, quid nobis, & tibi Iesu Nazarene? venisti perdere nos? scio te quis sis, Sanctus Dei.

35. Et increpavit illum Iesus, dicens: Obmutesce, & exi ab eo. Et cum projecisset illum dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit.

36. Et factus est pavor in omnibus, & colloquebantur ad invicem, dicentes: Quod est hoc verbum, quia in potestate & virtute imperat inmundis spiritibus, & exeuat?

37. Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

38. Surgens autem Iesus de synagoga, introivit in domum Simonis. * Socrus autem Simonis tenebatur magnis febris: & rogaverunt illum pro ea. *Matth. 8. 14. Marc. 1. 30.*

39. Et stans super illam imperavit febris: & dimisit illam. Et continuo surgens, ministrabat illis.

40. Cum autem sol occidisset: omnes, qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos.

41. * Exhibant autem dæmonia à multis clamantia, & dicentia: Quia tu es filius Dei: & increpans non sinebat ea loqui: quia sciebant ipsum esse Christum. *Marc. 1. 34.*

42. Facta autem die egressus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt usque ad ipsum. & detinebant illum ne discederet ab eis.

43. Quibus ille ait: Quia & aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei. quia idèo missus sum.

44. Et erat prædicans in synagogis Galilææ.

CAPUT V.

Christus à navicula docet turbas: piscium multitudo capta. Petrus stupens Christum adorat, & eum sequitur. Leprosus primum, tum paralyticus per tecum demissus, sanantur. Matthæi vocatio: murmur Pharisæorum.

1. Factum est autem, cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genesareth.

2. * Et vidit duas naves stantes secus stagnum: pisces autem descenderant, & lavabant retia. *Matth. 4. 18. Marc. 1. 16.*

3. Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum à terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas.

4. Et cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam.

5. Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus. in verbo autem tuo laxabo rete.

6. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum.

7. Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi ut venirent, & adjuvarent eos. Et venerunt, & impleverunt ambas naviculas, ita ut penè mergerentur.

8. Quod cum videret Simon Petrus, proci-

dit ad genua Iesu. dicens: Exi à me, quia homo peccator sum, Domine.

9. Stupor enim circumdederat eum, & omnes, qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant:

10. Similiter autem Iacobum, & Ioannem, filios Zebedæi, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere: ex hoc jam homines eris capiens.

11. Et subductus ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

12. * Et factum est, cum esset in una civitatum, & ecce vir plenus lepra, & videns Iesum, & procidens in faciem, rogavit eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. *Matth. 8. 2. Marc. 1. 40.*

13. Et extendens manum, tetigit eum dicens: Volo: Mundare. Et constrictum lepra discessit ab illo.

14. & ipse præcepit illi ut nemini diceret: sed, Vade, ostende te sacerdoti, & offer pro emundatione tua, * sicut præcepit Moyses, in testimonium illis. *Lev. 14. 4.*

15. Perambulabat autem magis sermo de illo: & conveniebant turbæ multæ ut audirent, & curarent ab infirmitatibus suis.

16. Ipse autem sedebat in deserto, & orabat.

17. Et factum est in una dierum, & ipse sedebat docens. Et erant Pharisæi sedentes, & legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilææ, & Iudææ, & Ierusalem: & virtus Domini erat ad sanandum eos.

18. * Et ecce viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus: & quærentes eum inferre, & ponere ante eum. *Matth. 9. 2. Marc. 2. 3.*

19. Et non inventientes qua parte illum inferrent præ turbæ, ascendeunt supra tectum, & per tegulas summiserunt eum cum lecto in medium ante Iesum.

20. Quorum fidem ut vidit, dixit: Homo remittuntur tibi peccata tua.

21. Et coeperunt cogitare Scribæ, & Pharisæi, dicentes: Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

22. Ut cognovit autem Iesus cogitationes eorum, respondens, dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris?

23. Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata. an dicere: Surge, & ambula?

24. Ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico) Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

25. Et constrictum consurgens coram illis, tulit lectum, in quo jacebat: & abiit in domum suam, magnificans Deum.

26. Et stupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.

27. * Et post hæc exiit, & vidit publicanum nomine Levi, sedentem ad Telonium, & ait illi: Sequere me. *Matth. 9. 9. Marc. 2. 14.*

28. Et relictis omnibus, surgens secutus est eum.

29. & fecit ei convivium magnum Levi in domo sua: & erat turba multa publicanorum, & aliorum, qui cum illis erant discumbentes.

30. * Et murmurabant Pharisæi, & Scribæ eorum dicentes ad discipulos ejus: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducatis, & bibitis? *Marc. 2. 16.*

31. Et respondens Iesus, dixit ad illos: Non egent

egent qui sani sunt medico, sed qui male habent.

32. Non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam.

33. At illi dixerunt ad eum: * Quare discipuli Ioannis jejunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & Pharisæorum tui autem edunt, & bibunt? * *Matth. 2. 18.*

34. Quibus ipse ait: Numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere jejunare?

35. Venient autem dies: cum ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc jejunabunt in illis diebus.

36. Dicebat autem & similitudinem ad illos. Quia nemo commissuram à novo vestimento immittit in vestimentum vetus: alioquin & novum rumpit, & veteri non convenit commissura à novo.

37. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres: alioquin rumpeat vinum novum utres, & ipsum effundetur, & utres peribunt.

38. sed vinum novum in utres novos mittendum est, & utraque conservatur.

39. Et nemo bibens vetus, statim vult novum, dicit enim. Vetus melius est.

CAPUT VI.

Discipuli die sabbati vellunt spicas. Manus arida sanatio. Apostoli recensentur. Beatitudines. Dilectio inimicorum. Cæci cæcorum ductio. Festuca in oculo. Fructus boni ex arbore bona.

1. * Factum est autem in sabbato secundo primo, cum transiret per sabbatum, vellebant discipuli ejus spicas, & manducabant confricantes manibus. * *Matth. 12. 1. Marc. 2. 23.*

2. Quidam autem Pharisæorum, dicebant illis: Quid facitis quod non licet in sabbatis?

3. Et respondens Iesus ad eos, dixit: Nec hoc legis quod fecit David, cum esurisset ipse, & qui cum illo erant?

4. * quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis sumpsit, & manducavit, & dedit his, qui cum ipso erant: quos non licet manducare ** nisi tantum sacerdotibus? * *1. Reg. 21. 6. ** Exod. 29. 32. Lev. 24. 9.*

5. Et dicebat illis. Quia Dominus est Filius hominis, etiam sabbati.

6. Factum est autem & in alio sabbato, ut intraret in synagogam, & doceret. * Et erat ibi homo, & manus ejus dextra erat arida.

* *Matth. 12. 10. Marc. 3. 1.*

7. Observabant autem Scribæ, & Pharisæi si in sabbato curaret: ut invenirent unde accusarent eum.

8. Ipse verò sciebat cogitationes eorum: & ait homini, qui habebat manum aridam. Surge, & sta in medium. Et surgens stetit.

9. Ait autem ad illos Iesus: Interrogo vos si licet sabbatis benedicere, an male: animam salvam facere, an perdere?

10. Et circumspiciens omnibus dixit homini: Extende manum tuam. Et extendit: & restituta est manus ejus.

11. Ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur ad invicem, quidnam facerent Iesu.

12. Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.

13. * Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos: & elegit duodecim ex ipsis (quos & Apostolos nominavit) * *Matth. 10. 1. Marc. 3. 13.*

14. Simonem, quem cognominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Iacobum, & Ioannem, Philippum, & Bartholomæum,

15. Matthæum, & Thomam, Iacobum Alphaei, & Simonem, qui vocatur Zelotes,

16. & Iudam Iacobi, & Iudam Iscariotem, qui fuit proditor.

17. Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum ejus, & multitudo copiosa plebis ab omni Iudæa, & Ierusalem, & maritima, & Tyri, & Sidonis,

18. qui venerant ut audirent eum, & sanarentur à languoribus suis. Et qui vexabantur à spiritibus immundis, curabantur.

19. Et omnis turba quærebat eum tangeat: quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.

20. * Et ipse elevatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei. * *Matth. 5. 2.*

21. * Beati, qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis. * *Matth. 5. 6.*

22. * Beati eritis cum vos odeint homines, & cum separaverint vos, & reprobraverint, & ejectionem nomen vestrum tanquam malum propter Filium hominis. * *Matth. 5. 11.*

23. Gaudete in illa die, & exultate: ecce enim merces vestra multa est in cælo: secundum hæc enim faciebant prophetis patres eorum.

24. * Verumtamen vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram. * *Ecclesi. 31. 8. Amos 6. 1.*

25. * Vobis, qui saturati estis: quia esurietis. Vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & fletibitis. * *Isai. 65. 13.*

26. Vm cum benedixerint vobis homines: secundum hæc enim faciebant pseudoprophetae patres eorum.

27. Sed vobis dico, qui auditis: * Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos. * *Matth. 5. 44.*

28. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos.

29. * Et qui te percutit in maxillam, præbe & alteram. Et ab eo, qui auferit tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. * *Matth. 5. 39. 1. Cor. 6. 7.*

30. Omni autem petenti te, tribue: & qui auferit quæ tua sunt, ne repetas.

31. Et prout vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis similiter. * *Tob. 4. 16. Matth. 7. 12.*

32. * Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? nam & peccatores diligentes se diligunt. * *Matth. 5. 46.*

33. Et si benedecitis his, qui vobis benefaciunt: quæ vobis est gratia? siquidem & peccatores hoc faciunt.

34. * Et si mutuum dederitis his, à quibus speratis recipere: quæ gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus faciunt, ut recipiant æqualia. * *Deut. 15. 8. Matth. 5. 42.*

35. Verumtamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes: & erit merces vestra multa, & citius filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

36. Estote ergo misericordes sicut & Pater vester misericors est.

37. * Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittentur. * *Matth. 7. 1.*

38. Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertum, & cogitatum, & superfluentem dabit in sinum vestrum. * Eadem quip-

quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis. * *Matth. 7. 2. Marc. 4. 24.*

37. Dicebat autem illis & similitudinem: Numquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foveam cadunt?

40. * Non est discipulus super magistrum: perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister ejus. * *Matth. 10. 24. Joann. 13. 16.*

41. * Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras? * *Matth. 7. 3.*

42. Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater sine enciam festucam de oculo tuo: ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita eice primum trabem de oculo tuo: & tunc perspicies ut educas festucam de oculo fratris tui.

43. * Non est enim arbor bona, quæ facit fructus malos: neque arbor mala faciens fructum bonum. * *Matth. 7. 18. & 12. 33.*

44. Unaquæque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt ficus: neque de rubo vindemiant uvam.

45. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum: & malus homo de malo thesauro profert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur.

46. Quid autem vocatis me? Domine, Domine: & non facitis quæ dico? * *Matth. 7. 21. Rom. 2. 13. Jac. 1. 22.*

47. Omnis, qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos: ostendam vobis cui similis sit:

48. similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamentum super petram. inundatione autem facta, illius est flumen domui illi, & non potuit eam movere fundata enim erat super petram.

49. Qui autem audit, & non facit: similis est homini ædificanti domum suam super terram sine fundamento: in quam illius est fluvius, & continuo cecidit: & facta est ruina domus illius magna.

CAPUT VII.

Centurionis fides. Vidua Naim filius à morte excitatus. Ioannes à Christo laudatur. Mulier peccatrix.

1. * Cum autem implesset omnia verba sua in aures plebis, intiait Capharnaum. * *Matth. 8. 5.*

2. Centurionis autem cuiusdam servus malè habens, erat moriturus: qui illi erat pretiosus.

3. Et cum audisset de Iesu, misit ad eum seniores Iudeorum, rogans eum ut veniret, & salvaret servum ejus.

4. At illi cum venissent ad Iesum, rogabant eum sollicite, dicentes ei: Quia dignus est ut hoc illi præstes.

5. diligit enim gentem nostram & synagogam ipse ædificavit nobis.

6. Iesus autem ibat cum illis. Et cum jam non longè esset à domo, misit ad eum Centurio amicos, dicens: Domine noli vexari. Non enim sum dignus ut sub tectum meum intres. * *Matth. 8. 8.*

7. propter quod & meipsum non sum dignus abstratus ut venirem ad te: sed dic verbo, & sanabitur puer meus.

8. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites: & dico huic vade, & vadit: & alii veni, & venit: & servo meo, fac hoc, & facit.

9. Quo auditio Iesus miratus est: & conversis sequentibus se turbis, dixit: Amen di-

co vobis, nec in Israel tantam fidem inveni.

10. Et reversi, qui missi fuerant domum, invenerunt servum qui languerat, sanum.

11. Et factum est: deinceps ibat in civitatem, quæ vocatur Naim: & ibant cum eo discipuli ejus, & turba copiosa.

12. Cum autem appropinquaret portæ civitatis, ecce deiunctus efferebatur filius unicus matris suæ: & hæc vidua erat: & turba civitatis multa cum illa.

13. Quam cum vidisset Dominus misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere.

14. Et accessit, & tetigit loculum. (Hi autem, qui portabant, steterunt) Et ait: Adolescens, tibi dico, surge.

15. Et resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ.

16. Accepit autem omnes timor: & magnificabant Deum, dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis: & quia Deus visitavit plebem suam. * *Infr. 24. 19. Joan. 4. 19.*

17. Et exiit hic sermo in universam Iudæam de eo, & in omnem circa regionem.

18. Et intiauerunt Ioanni discipuli ejus de omnibus his.

19. * Et convocavit duos de discipulis suis Ioannes, & misit ad Iesum, dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus?

* *Matth. 11. 2.*

20. Cum autem venissent ad eum viri, dixerunt: Ioannes Baptista misit nos ad te dicens. Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?

21. (in ipsa autem hora multos curavit à languoribus, & plagis, & spiritibus malis, & cæcis multis donavit visum.)

22. Et respondens, dixit illis: Euntes re-nuntiate Ioanni quæ audistis, & vidistis: Quia cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur: * *Isai. 35. 5.*

23. & beatus est quicumque non fuerit scandalizatus in me.

24. Et cum discessissent nuntii Ioannis, cœpit de Ioanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

25. Sed quid existis videre? hominem molli-bus vestimentis indutum? Ecce qui in veste pretiosa sunt & delicis, in domibus regum sunt.

26. Sed quid existis videre? prophetam? Utique dico vobis, & plusquam prophetam:

27. * hic est, de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. * *Mal. 3. 1. Matth. 11. 10. Marc. 1. 2.*

28. Dico enim vobis: Maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista nemo est, qui autem minor est in regno Dei, maior est illo.

29. Et omnis populus audiens & publicani, justificaverunt Deum, baptizati baptismo Ioannis.

30. Pharisei autem, & legis peccati consilium Dei speverunt in semetipsos, non baptizati ab eo.

31. At autem Dominus: Cui ergo similes dicam homines generationis huius? & cui similes sunt? * *Matth. 11. 16.*

32. Similes sunt pueris sidentibus in foro, & loquentibus ad invicem, & dicentibus: Cantavimus vobis tibis, & non saltastis: lamentavimus, & non plorastis.

33. * Venit enim Ioannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, &

dicitis: Dæmonium habet.

* *Matth.* 3. 4. *Marc.* 1. 6.

34. Venit Filius hominis manducans, & bibens, & dicitis: Ecce homo devorator, & bibens vinum, amicus publicanorum, & peccatorum.

35. Et justificata est sapientia ab omnibus filiis suis.

36. Rogabat autem illum quidam de Pharisæis ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisæi discubuit.

37. * Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod accubisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum unguenti: * *Matth.* 26. 7. *Marc.* 14. 3. *Joann.* 11. 2. & 12. 3.

38. & stans retrò secus pedes ejus, lacrymis cœpit rigare pedes ejus, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes ejus, & unguento ungebat.

39. Videns autem Pharisæus, qui vocaverat eum, ait intra se dicens: Hic si esset propheta, sciret utique, quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum: quia peccatrix est.

40. Et respondens Iesus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic.

41. Duo debitores erant cuidam fœneratori: unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta.

42. Non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit?

43. Respondens Simon dixit: Æstimo quia is, cui plus donavit. At ille dixit ei: Recte judicasti.

44. Et conversus ad mulierem, dixit Simon: Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis suis terxit.

45. Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intravi, non cessavit osculari pedes meos.

46. Oleo caput meum non unxisti: hæc autem unguento unxit pedes meos.

47. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit.

48. Dixit autem ad illam: * Remittuntur tibi peccata. * *Matt.* 9. 2.

49. Et cœperunt qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit?

50. Dixit autem ad mulierem: Fides tua te salvam fecit: vade in pace.

CAPUT VIII.

Maria Magdalene. Parabola seminum. Lucerna supra candelabrum, non in abscondito posita. Tempestas sedata: & alia quæ superius sunt exposita apud Matthæum & Marcum.

1. **E**T factum est deinceps, & ipse iter prædicans & evangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo,

2. & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à spiritibus malignis, & infirmitatibus: * *Maria*, quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant. * *Mat.* 16. 9.

3. & Ioanna uxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & alix multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis.

4. Cum autem turba plurima convenirent, & de civitatibus propellerent ad eum, dixit per similitudinem:

5. * Exiit qui seminat, seminare semen suum: & dum seminat, aliud cecidit secus viam, & conculcatum est, & volucres cæli comederunt illud. * *Matth.* 13. 3. *Marc.* 4. 3.

6. Et aliud cecidit supra petram, & natum aruit, quia non habebat humorem.

7. Et aliud cecidit inter spinas, & simul exortæ spinæ suffocaverunt illud.

8. Et aliud cecidit in terram bonam: & ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat.

9. Interrogabant autem eum discipuli ejus, quæ esset hæc parabola.

10. Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis: * ut videntes non videant, & audientes non intelligant. * *Isai.* 6. 9. *Matth.* 13. 14. *Marc.* 4. 12. *Joann.* 12. 40. *Act.* 28. 26. *Rom.* 11. 8.

11. Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei.

12. Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt: deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant.

13. Nam qui supra petram: qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum: & hi ridentes non habent: qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.

14. Quod autem in spinas cecidit: hi sunt, qui audierunt, & à sollicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ eantes, suffocantur, & non referunt fructum.

15. Quod autem in bonam terram: hi sunt, qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia.

16. * Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit: sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen. * *Matth.* 5. 15. *Marc.* 4. 21.

17. * Non est enim occultatum, quod non manifestetur: nec absconditum, quod non cognoscatur, & in palam veniat.

* *Matth.* 10. 26. *Marc.* 4. 22.

18. Videte ergo quomodo audiat: * Qui enim habet, dabitur illi: & quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo. * *Matth.* 13. 12. & 25. 29.

19. * Venerunt autem ad illum mater, & fratres ejus, & non poterant adire eum præ turba. * *Matt.* 12. 46. *Marc.* 3. 32.

20. Et nuntiatum est illi: Mater tua, & fratres tui stant foris, volentes te videre.

21. Qui respondens, dixit ad eos: Mater mea, & fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt, & faciunt.

22. * Factum est autem in una dierum: & ipse ascendit in naviculam, & discipuli ejus, & ait ad illos: Transfretemus trans stagnum. Et ascenderunt. * *Matth.* 8. 23. *Marc.* 4. 36.

23. Et navigantibus illis, obdormivit, & descendit procella venti in stagnum, & complébantur, & periclitabantur.

24. Accedentes autem suscitaverunt eum, dicentes: Præceptor, perimus. At ille surgens, increpavit ventum, & tempestatem aquæ, & cessavit: & facta est tranquillitas.

25. Dixit autem illis: Ubi est fides vestra? Qui timentes, mirati sunt ad invicem, dicentes: Quis putas hic est, quia & ventis, & mari imperat, & obediunt ei?

26. Et navigaverunt ad regionem Gerasenorum, quæ est contra Galilæam.

27. Et cum egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium jam temporibus multis, & vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis.

28. Is, ut vidit Iesum, procidit ante illum: & exclamans voce magna, dixit: Quid mihi, & tibi est Iesu Fili Dei Altissimi? obsecro te, ne me torquesas.

29. Principiebat enim spiritus immundo ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, & vincebatur catenis, & compedibus custoditus, & ruptis vinculis agebatur à dæmone in deserta:

30. Interrogavit autem illum Iesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio: quia intraverant dæmonia multa in eum.

31. Et rogabant illum ne imperaret illis ut in abyssum irent.

32. Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte: & rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illis.

33. Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intraverunt in porcos: & impetu abijt grex per præceps in stagnum, & suffocatus est.

34. Quod ut viderunt factum qui pascebant, fugerunt, & nuntiaverunt in civitatem, & in villas.

35. Exierunt autem videre quod factum est, & venerunt ad Iesum: & invenerunt hominem sedentem, à quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente ad pedes ejus, & timebant.

36. Nuntiaverunt autem illis & qui viderant, quemodò sanus factus esset à legione:

37. & rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gerasensorum ut discederet ab ipsis: quia magno timore tenebantur. Ipse autem ascendens navim, reversus est.

38. Et rogabat illum vir, à quo dæmonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Iesus, dicens:

39. Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per universam civitatem, prædicans quanta illi fecisset Iesus.

40. Factum est autem cum redisset Iesus, excepit illum turba. erant enim omnes expectantes eum.

41. * Et ecce venit vir, cui nomen Iairus, & ipse princeps synagogæ erat: & cecidit ad pedes Iesu, rogans eum ut intraret in domum ejus, * *Matth. 9. 18. Marc. 5. 22.*

42. quia unica filia erat ei ferè annorum duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit, dum iet, à turbis comprimebatur.

43. Et mulier quædam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari:

44. accessit tediò, & tetigit fimbriam vestimenti ejus. & confestim stetit fluxus sanguinis ejus.

45. Et ait Iesus: Quis est, qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Principator, turbæ te comprunt, & asilunt, & dicis: Quis me tetigit?

46. Et dixit Iesus: Tetigit me aliquis. nam ego novi virtutem de me exisse.

47. Videns autem mulier, quia non latuit, tremens venit, & procidit ante pedes ejus: & ob quam causam tangerit eum, indicavit coram omni populo: & quemadmodum confestim sanata sit.

48. At ipse dixit ei: Filia, fides tua salvam te fecit: vade in pace.

49. Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogæ, dicens ei: Quia mortua est filia tua, noli vexare illum.

50. Iesus autem, audito hoc verbo, respon-

dit patri puellæ: Noli timere, crede tantum, & salva erit.

51. Et cum venisset domum, non permisit intrare secum quemquam, nisi Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & patrem, & matrem puellæ.

52. Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non est mortua puella, sed dormit.

53. Et deidebant eum, scientes quod mortua esset.

54. Ipse autem tenens manum ejus clamavit, dicens: Puella surge.

55. Et reversus est spiritus ejus, & surrexit continuo. Et jussit illi dari manducare.

56. Et stupuerunt parentes ejus, quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.

CAPUT IX.

Qua hoc capite narrantur, fere habentur apud Matthæum, & Marcum.

1. Convocatis autem duodecim Apostolis, dedit illis virtutem, & potestatem super omnia dæmonia, & ut languores curarent.

2. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.

3. * Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis.

* *Matth. 10. 9. Marc. 6. 8.*

4. Et in quacunque domum intraveritis, ibi manete: & inde ne exeatis.

5. Et quicumque non receperint vos: exeuntes de civitate illa, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos. * *Matth. 10. 13.*

6. Egressi autem circuibant per castella evangelizantes, & curantes ubique.

7. * Audivit autem Herodes tetrarcha omnia, quæ fiebant ab eo, & hæsitabat eo quod diceretur. * *Matth. 14. 1. Marc. 6. 14.*

8. à quibusdam: Quia Ioannes surrexit à mortuis: à quibusdam verò: Quia Elias apparuit, ab aliis autem: Quia propheta unus de antiquis surrexit.

9. Et ait Herodes: Ioannem ego decollavi: Quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum.

10. Et reversi Apostoli, narraverunt illi quæcumque fecerant: & assumptis illis secessit seorsum in locum desertum qui est Bethsaida.

11. Quod cum cognovissent turbæ, secutæ sunt illum: & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos, qui curia indigebant, sanabat.

12. Dies autem capebat declinare. Et accedentes duodecim dicebant illi: * Dimitte turbas, ut euntes in castella, villasque quæ circa sunt, divertant, & inveniant escas: quia hic in loco deserto sumus. * *Matth. 14. 15. Marc. 6. 36.*

13. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: * Non sunt nobis plus quam quinque panes, & duo pisces: nisi forte nos edamus, & enamus in omnem hanc turbam escas. * *Ioann. 6. 9.*

14. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per convivia quinqueagenos.

15. Et ita fecerunt. Et discumbere fecerunt omnes.

16. Acceptis autem quinque panibus, & duobus piscibus, respexit in cælum, & benedixit illis:

illis : & flegit , & distribuit discipulis suis , ut ponerent ante turbas .

17. Et manducaverunt omnes , & saturati sunt . Et sublatum est quod superfluit illis , flagmentorum copiam duodecim .

18. * Et factum est cum solus esset orans , erant cum illo & discipuli : & interrogavit illos , dicens : Quem me dicunt esse turbæ ?

* *Matth. 16. 13. Marci 8. 27.*

19. At ille responderunt , & dixerunt : Ioannem Baptistam , alii autem Elham , alii verò quia unus propheta de prioribus surrexit .

20. Dicit autem illis : Vos autem quem me esse dicitis ? Respondens Simon Petrus dixit . Christum Dei .

21. At ille increpans illos , præcepit ne cui dicerent hoc ,

22. dicens : * Quia oportet filium hominis multa pati , & reprobari a senioribus , & principibus Sacerdotum , & Scribis , & occidi , & tertio die resurgere . * *Matth. 17. 21. Marci 8. 31. & 9. 30.*

23. * Dicebat autem ad omnes : Si quis vult post me venire , abneget semetipsum , & tollat crucem suam quotidie , & sequatur me . * *Matth. 10. 38. & 16. 24. Marci 8. 34. Inf. 14. 27.*

24. * Qui enim voluerit animam suam salvam facere , perdet illam : nam qui perderit animam suam propter me , salvam faciet illam . * *Inf. 17. 33. Ioann. 12. 25.*

25. quid enim proficiat homo , si lucretur universum mundum , se tamen ipsum perdat , & detrimentum sui faciat ?

26. * Nam qui me eubuerit , & meos sermones . hunc Filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua , & Patris , & sanctorum Angelorum . * *Matth. 10. 33. Marci 8. 38. 2. Tim. 2. 12.*

27. * Dico autem vobis vere : sunt aliqui hic stantes , qui non gustabunt mortem donec videant regnum Dei . * *Matth. 16. 28. Marci 8. 39.*

28. * Factum est autem post hæc verba fere dies octo , & assumpsit Petrum , & Iacobum , & Ioannem , & ascendit in montem ut oraret . * *Matth. 17. 1. Marci 9. 1.*

29. Et facta est , dum oraret , species vultus eius altera : & vestitus eius albus & refulgens .

30. Et ecce duo viri loquebantur cum illo . Eiant autem Moyses & Elias ,

31. visi in maiestate & dicebant excessum eius , quem completurus erat in Ierusalem .

32. Petrus verò , & qui cum illo erant , gravati erant somno . Et evigilantes viderunt maiestatem eius , & duos viros , qui stabant cum illo .

33. Et factum est cum discederent ab illo , ait Petrus ad Iesum : Præceptor bonum est nos hic esse : & faciamus tibi tabernacula , unum Tibi , & unum Moysi , & unum Elize , nesciens quid diceret .

34. Hæc autem illo loquente , facta est nubes , & obumbravit eos . & timerunt , intransibiles illis in nubem .

35. Et vox facta est de nube , dicens : * Hic est Filius meus dilectus , ipsum audite .

* *2. Petr. 1. 17.*

36. Et dum fieret vox , inventus est Iesus solus . Et ipsi tacuerunt , & nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his , quæ viderant .

37. Factum est autem in sequenti die , descendit illis de monte , occurrit illis turba multa .

38. * Et ecce vir de turba exclamavit , di-

cens . Magister , obsecro te , respice in filium meum quia unicus est mihi : * *Matth. 17. 14. Marci 9. 16.*

39. & ecce spiritus apprehendit eum , & subito clamat , & elidit , & dissipat eum cum spuma , & vix discedit dilanians eum .

40. & rogavi discipulos tuos ut eicerent illum , & non potuerunt .

41. Respondens autem Iesus , dixit : O generatio infidelis , & perversa , usquequò ero apud vos , & patiar vos ? Adduc huc filium tuum .

42. Et cum accederet , elisit illum dæmonium , & dissipavit .

43. Et increpavit Iesus spiritum immundum , & sanavit puerum , & reddidit illum patri ejus .

44. Stupebant autem omnes in magnitudine Dei : omnibusque mirantibus in omnibus , quæ faciebat , dixit ad discipulos suos : Ponite vos in cordibus vestris sermones istos . Filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum .

45. At illi ignorabant verbum istud , & erat velatum ante eos ut non sentirent illud : & timebant eum interrogare de hoc verbo .

46. * Intiavit autem cogitatio in eos , quis eorum maior esset . * *Matth. 18. 1. Marci 9. 33.*

47. At Iesus videns cogitationes cordis illorum , apprehendit puerum , & statuit illum secus se ,

48. & ait illis : Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo , me recipit : & quicumque me receperit , recipit eum , qui me misit . Nam qui minor est inter vos omnes , hic major est .

49. Respondens autem Ioannes dixit : Præceptor , vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia , & prohibuimus eum quia non sequitur nobiscum .

50. Et ait ad illum Iesus : Nolite prohibere : qui enim non est adversum vos , pro vobis est .

51. Factum est autem dum complerentur dies assumptionis ejus , & ipse faciem suam firmavit ut iret in Ierusalem .

52. Et misit nuntios ante conspectum suum : & euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum ut pararent illi .

53. Et non receperunt eum , quia facies ejus erat euntes in Ierusalem .

54. Cum vidissent autem discipuli ejus Iacobus , & Ioannes , dixerunt : Domine , vis dicimus ut ignis descendat de caelo , & consumat illos ?

55. Et conversus increpavit illos , dicens : Nescitis cuius spiritus estis .

56. * Filius hominis non venit animas perdere , sed salvare . Et abierunt in aliud castellum . * *Ioann. 3. 17. & 12. 47.*

57. Factum est autem . ambulantibus illis in via , dixit quidam ad illum : Sequar te quicumque ieris .

58. Dixit illi Iesus : * Vulpes foveas habent , & volucres cæli nidus : Filius autem hominis non habet ubi caput inclinet .

* *Matth. 8. 20.*

59. Ait autem ad alterum : Sequere me . Ille autem dixit : Domine permittito mihi primum ire , & epelne patrem meum .

60. Dixitque ei Iesus : Sine ut mortui sepeliant mortuos suos : tu autem vade , & annuntia regnum Dei .

61. Et ait alter : Sequar te Domine , sed permittito mihi primum ienuntiare his , quæ domi sunt .

62. Ait ad illum Iesus : Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.

CAPUT X.

Quæ hoc capite continentur, ea fere sunt explicata cap. 9. 10. & 11. Matthæi, præter extremam hujus capitis partem de Martha & Maria.

1. **P**ost hæc autem designavit Dominus & alios septuaginta duos. & misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem, & locum, quò erat ipse venturus.

2. Et dicebat illis * Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum missus ut mittat operarios in messem suam.

* *Matth. 9. 37.*

3. Ite. * ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. * *Matth. 10. 16.*

4. * Nolite portare sacculum, neque peram, neque calcamenta, & * * * neminem per viam salutaveritis. * *Matth. 10. 10. Marc. 6. 8.*

* *4. Reg. 4. 29.*

5. In quamcumque domum intraveritis. primum dicite : Pax huic domui.

6. & si ibi fuerit filius pacis, requiescat super illum pax vestra : sin autem, ad vos revertetur.

7. In eadem autem domo manete edentes, & bibentes quæ apud illos sunt : * dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum. * *Deut. 24. 14. Matth. 10. 10.*

* *Tim. 5. 18.*

8. Et in quamcumque civitatem intraveritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis :

9. & curate infirmos, qui in illa sunt, & dicite illis. Appropinquavit in vos regnum Dei.

10. In quamcumque autem civitatem intraveritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas ejus, dicite :

11. * Etiam pulverem, qui adhæsit nobis de civitate vestra, extergimus in vos : tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei.

* *Matth. 13. 51.*

12. Dico vobis, quia Sodomis in die illa remissius erit, quàm illi civitati.

13. * Væ tibi Tyro, & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere sedentes poeniterent.

* *Matth. 11. 21.*

14. Veruntamen Tyro, & Sidoni remissius erit in iudicio, quàm vobis.

15. Et tu Capharnaum usque ad cælum exaltata, usque ad infernum demergearis.

16. * Qui vos audit, me audit : & qui vos spernit, me spernit : Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me. * *Matth. 10. 40. Joann. 13. 20.*

17. Reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes : Domine, etiam dæmonia subijciuntur nobis in nomine tuo.

18. Et ait illis. Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentem.

19. Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici : & nihil vobis nocebit.

20. Veruntamen in hoc nolite gaudere quia spiritus vobis subijciuntur : gaudete autem, quòd nomina vestra scripta sunt in cælis.

21. * In ipsa hora exultavit Spiritus sanctus, & dixit : Confiteor tibi pater, Domine cæli & terræ, quòd abscondisti hæc a sapienti-

bus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Etiam Pater quoniam sic placuit ante te.

* *Matth. 21. 25.*

22. Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Et nemo scit quis sit Filius, nisi Pater : & quid sit Pater, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.

23. Et conversus ad discipulos suos, dixit : * Beati oculi, qui vident quæ vos videtis.

* *Matth. 13. 16.*

24. Dico enim vobis, quòd multi prophetae, & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt : & audire quæ auditis, & non audierunt.

25. * Et ecce quidam Legisperitus surrexit tentans illum, & dicens : Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo ?

* *Matth. 22. 35. Marc. 12. 28.*

26. At ille dixit ad eum. In lege quid scriptum est? quomodo legis?

27. Ille respondens dixit : * Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua : & proximum tuum sicut teipsum. * *Deut. 6. 5.*

28. Dixitque illi? Recte respondisti : hoc fac, & vives.

29. Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum? Et quis est meus proximus?

30. Suscipiens autem Iesus, dixit : Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum : & plagis impositis abierunt semivivo relicto.

31. Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via : & viso illo præterivit.

32. Similiter & Levita, cum esset secus locum, & videret eum, pertransiit.

33. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum : & videns eum, misericordia motus est.

34. Et appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum, & vinum. & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam ejus egit.

35. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait : Curam illius habe : & quodcumque supererogaveris, ego cum reddero reddam tibi.

36. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?

37. At ille dixit : Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus? Vade, & tu fac similiter.

38. Factum est autem, dum irent, & ipse intravit in quoddam castellum : & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam,

39. & haec erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius.

40. Martha autem satagebat circa frequens ministerium. quæ stetit, & ait : Domine, non est tibi curæ quòd soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi, ut me adjuvet.

41. Et respondens dixit illi Dominus. Martha, Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima.

42. Porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

CAPUT XI.

Quæ in hoc capite enarrantur usque ad v. 51.

eadem sunt in Matthæo cap. 7. 9. 12. 23. imò & in cap. 5. & 6. narrata, & explicata.

1. **ET** factum est: cùm esset in quodam ex discipulis ejus ad eum: Domine doce nos orare, sicut docuit & Ioannes discipulos suos.

2. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: * Pater, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. * *Matth. 6. 9.*

3. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

4. Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.

5. Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi Amice, commoda mihi tres panes,

6. quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum,

7. & ille deintus respondens dicat: Noli mihi molestus esse, jam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possunt surgere, & dare tibi.

8. Et si ille perseveraverit pulsans: dico vobis, & si non dabit illi surgens eo quod amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.

9. * Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis. * *Matth. 7. 7. & 21. 22. Marc. 11. 24. Joann. 14. 13. Jac. 1. 5.*

10. Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti aperietur.

11. * Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piscem: nunquid pro pisce serpentem dabit illi?

* *Matth. 7. 9.*

12. Aut si petierit ovum: nunquid porriget illi scorpionem?

13. Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?

14. * Et erat ejiciens dæmonium, & illud erat mutum. Et cùm ejecisset dæmonium, locutus est mutus, & admiratæ sunt turbae.

* *Matth. 9. 32. & 12. 22.*

15. Quidam autem ex eis dixerunt: * In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia. * *Matth. 9. 34. Marc. 3. 22.*

16. Et alii tentantes, signum de cælo quærebant ab eo.

17. Ipse autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet.

18. Si autem & Satan in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus? quia dicitis in Beelzebub me ejicere dæmonia.

19. Si autem ego in Beelzebub ejicio dæmonia: filii vestri in quo ejiciant? Ideo ipsi iudices vestri erunt.

20. Porrò si in digito Dei ejicio dæmonia: profecto pervenit in vos regnum Dei.

21. Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quæ possidet.

22. Si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet.

23. Qui non est mecum, contra me est: & qui non colligit mecum, dispergit.

24. Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca iniqua, quærens requiem: & non inveniens dicit: Revertar in domum meam unde exivi.

25. Et cùm venerit, invenit eam scopis mundatam, & ornatam.

26. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt nequissima hominis illius pejora prioribus.

27. Factum est autem, cùm hæc diceret: extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portavit, & ubera, quæ suxisti.

28. At ille dixit: Quinimò beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

29. Turbis autem concurrentibus cœpit dicere: * Generatio hæc, generatio nequam est: signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophætæ. * *Matth. 12. 39.*

30. * Nam sicut nuntius Ionas signum Niniuitis, ita erit & Filius hominis generationi isti.

* *Jon. 1. 1.*

31. * Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos: quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis: & ecce plus quam Salomon hic. * *3. Reg. 10. 1. 2. Par. 9. 1.*

32. Viri Niniuite surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam: quia poenitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ, & ecce plus quam Ionas hic.

* *Jon. 3. 5.*

33. * Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neque sub modio: sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant. * *Matth. 5. 15. Marc. 4. 21.*

34. * Lucerna corporis tui, est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit.

* *Matth. 6. 22.*

35. Vide ergo ne lumen, quod in te est, tenebræ sint.

36. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

37. Et cùm loqueretur, rogavit illum quidam Phariseus ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit.

38. Phariseus autem cœpit intrā se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium.

39. Et ait Dominus ad illum: * Nunc vos Pharisei quod deformis est calicis, & catini, mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina, & iniquitate. * *Matth. 23. 25.*

40. Stulti nonne qui fecit quod deformis est, etiam id, quod dentis est, fecit?

41. Velintamen quod superest, date elemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis.

42. Sed vae vobis Phariseis, quia decimatis mentham, & rutam, & omne olus, & prateritis iudicium, & charitatem Dei: hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.

43. Vae * vobis Phariseis, quia diligites prius cathedras in synagogis, & salutationes in foro. * *Matth. 23. 6. Marc. 12. 39. Inf. 20. 46.*

44. Vae vobis, quia estis ut monumenta, quæ non apparent, & homines ambulantes supra, nesciunt.

45. Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi: Magister, hæc dicens etiam contumeliam nobis facis.

46. At ille ait: Et vobis Legisperitis vae: quia oneratis homines oneribus, quæ portare non possunt, & ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas. * *Matth. 23. 4.*

47. Vae vobis, qui ædificatis monumenta pro-

prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos.

48. Profecto testificamini quòd consentitis operibus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem edificatis eorum sepulchra.

49. Propterea & sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas, & Apostolos, & ex illis occident, & persequentur:

50. ut iniquiatur sanguis omnium prophetarum, qui effusus est à constitutione mundi à generatione ista,

51. * à sanguine Abel, usque ad sanguinem ** Zachariæ, qui perit inter altare, & ædem. Ità dico vobis, requiratur ab hac generatione. * *Gen. 4. 8.* ** *2. Par. 24. 22.*

52. Væ vobis Legisperitis, quia tulistis clavem scientiæ, ipsi non introitis, & eos, qui introibant, prohibuistis.

53. Cùm autem hæc ad illos diceret, cœperunt Pharisei, & Legisperiti graviter insistere, & os ejus opprimere de multis,

54. insidiantes ei, & querentes aliquid capere de ore ejus, ut accusarent eum.

CAPUT XII.

Quæ hoc capite continentur, in Matthæo & Marco fuerunt exposita.

1. **M**Ultis autem turbis circumstantibus, ita ut se invicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos: * Attendite à fermento Phariseorum, quod est hypocrisis.

* *Matth. 16. 6. Marc. 8. 15.*

2. * Nihil autem opertum est, quod non reveletur: neque absconditum, quod non sciatur. * *Matth. 10. 26. Marc. 4. 22.*

3. Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur; & quod in aënem locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis.

4. Dico autem vobis amicis meis: Ne timeamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent ampliùs quid faciant.

5. Ostendam autem vobis quem timeatis: timeate eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. ita dico vobis, hunc timeate.

6. Nonne quinque passeret vaneunt dispondo, & unus ex illis non est in oblivione coram Deo?

7. Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multi passeribus pluri estis vos:

8. Dico autem vobis: * Omnis, quicumque confessus fuerit me coram hominibus, & Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei: * *Matth. 10. 32. Marc. 8. 38.*

2. *Tim. 2. 12.*

9. qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei.

10. * Et omnis, qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi. ei autem, qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur. * *Matth. 12. 32. Marc. 3. 29.*

11. Cùm autem inducent vos in synagogas, & magistratus, & potestates, nolite solliciti esse qualiter, aut quid respondeatis, aut quid dicatis.

12. Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere.

13. Aut autem ei quidam de turba: Magister, dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem.

14. At ille dixit illi: Homo, quis me constituit iudicem, aut divisorem super vos?

15. Dixitque ad illos: Videte, & cavete ab omni avaritia: quia non in abundantia cuiusquam vita ejus est ex his quæ possidet.

16. Dixit autem simil tudinem ad illos, dicens: * Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit. * *Eccli. 11. 19.*

17. & cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos?

18. Et dixit: Hoc faciam: Destruam horrea mea, & majora faciam: & illuc congregabo omnia, quæ nata sunt mihi, & bona mea,

19. & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare.

20. Dixit autem illi Deus: Stulte, hæc nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parasti, cujus erunt?

21. Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum dives.

22. Dixitque ad discipulos suos: Ideò dico vobis: * Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis: neque corpori quid induamini. * *Psal. 54. 23. Matth. 6. 25. 1. Pet. 5. 7.*

23. Anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum.

24. Considerate corvos quia non seminant, neque metunt, quibus non est cellarium, neque horreum, & Deus pascit illos. Quanto magis vos pluri estis illis?

25. Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

26. Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de ceteris solliciti estis?

27. Considerate lilia quomodo crescunt, non laborant, neque nent: dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria sua vestiebat ut sicut unum ex istis.

28. Si autem fœnum, quod hodie est in agro, & cras in cibulum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos pusillæ fidei?

29. Et vos nolite querere quid manducetis, aut quid bibatis: & nolite in sublime tolli:

30. hæc enim omnia gentes mundi querunt. Pater autem vester scit quoniam his indigetis.

31. Verumtamen querite primum regnum Dei, & justitiam ejus: & hæc omnia adjicientur vobis.

32. Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.

33. * Vendite quæ possidetis, & date elemosynam. Facite vobis sacculum, qui non veterascunt, ** thesaurum non deficientem in cælis: quo fur non appropriat, neque tinea corrumpit. * *Matth. 12. 21.* ** *Matth. 6. 20.*

34. Ubi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.

35. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ audentes in manibus vestris,

36. & vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando revertatur à nuptiis: ut, cùm venerit, & pulsaverit, confestim aperiant ei.

37. Beati servi illi, quos cùm venerit dominus, invenerit vigilantes: amen dico vobis, quòd præcineget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.

38. Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita invenerit, beati sunt servi illi.

39. * Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilet utique, & non sineiet perferri domum suam. * *Matth. 24. 43.*

40. Et vos estote parati : * quia qua hora non putatis, Filius hominis venit.

* *Apoc. 16. 15.*

41. Ait autem ei Petrus : Domine, ad nos dicis hanc parabolam : an & ad omnes ?

42. Dixit autem Dominus : Quis, putas, est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram ?

43. Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus, invenerit ita facientem,

44. Verè dico vobis, quoniam supra omnia, quæ possidet, constituet illum.

45. Quod si dixerit servus ille in corde suo : Moliam facit Dominus meus venire : & cepit percutere seivos, & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari :

46. veniet dominus servi illius in die, qua non sperat, & hora, qua nescit, & dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet.

47. Ille autem servus, qui cognovit voluntatem domini sui, & non preparavit, & non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis :

48. qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omni autem, cui multum datum est, multum quæretur ab eo : & cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.

49. Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur ?

50. Baptismo autem habeo baptizari : & quomodo coarctor usque dum perficiatur ?

51. * Putatis quia pacem veni dare in terram ? Non, dico vobis, sed separationem :

* *Matth. 10. 34.*

52. erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi, tres in duos, & duo in tres

53. dividetur : patet in filium, & filius in patrem suum, mater in filiam, & filia in matrem, socrus in nurum suam, & nulus in socrum suam.

54. * Dicebat autem & ad turbas : Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis : Nubus venit : & ita fit. * *Matth. 16. 2.*

55. & cum austrum flantem, dicitis : Quia aestus erit : & fit.

56. Hypocritæ faciem cæli, & terræ nostis probare : hoc autem tempus quomodo non probatis ?

57. Quid autem & à vobis ipsis non judicatis quod justum est ?

58. * Cum autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via dà operam liberari ab illo, ne fortè trahat te ad judicem, & judex tradat te exactori, & exactor imitat te in carcerem. * *Matth. 5. 25.*

59. Dico tibi, non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas.

CAPUT XIII.

De penitentia agenda. Ficus infructuosa. Mulierem sabbato sanat. Parabola de grano sinapis. Regnum Dei est fermentum simile. Angusta porta. De Passione sua brevi futura.

1. **A** Derant autem quidam ipso in tempore, nuntiantes illi de Galileis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.

2. Et respondens dixit illis : Putatis quod Ili Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt ?

3. Non, dico vobis : sed nisi penitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

4. Sicut illi decem & octo, supra quos ce-

cidit turris in Siloe, & occidit eos : putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Ierusalem ?

5. Non, dico vobis : sed si penitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.

6. Dicebat autem & hanc similitudinem : Arborem scilicet habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quaerens fructum in illa, & non invenit.

7. Dixit autem ad cultorem vineæ : Ecce anni tres sunt ex quo venio quaerens fructum in ficulnea hac, & non invenio. succide ergo illam : ut quid etiam terram occupat ?

8. At ille respondens, dicit illi : Domine dimitte illam & hoc anno, usque dum fodiam circa illam, & mittam stercora.

9. & siquidem fecerit fructum : sin autem, in futurum succides eam.

10. Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis.

11. Et ecce mulier, quæ habebat spiritum immunitatis annis decem & octo. & erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.

12. Quam cum videret Iesus, vocavit eam ad se, & ait illi : Mulier, dimissa es ab infirmitate tua.

13. Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deum.

14. Respondens autem archisynagogus, indignans quia sabbato curasset Iesus, dicebat turbæ : Sex dies sunt, in quibus oportet operari : in his ergo venite, & curamini, & non in die sabbati.

15. Respondens autem ad illum Dominus dixit. Hypocritæ, unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum, aut asinum à præsepio, & ducit ad aquæ ?

16. Hanc autem illam Abrahæ, quam alligavit satanas, ecce decem & octo annis non oportuit solvi à vinculo isto die sabbati ?

17. Et cum hæc diceret, erubescerant omnes adversarii ejus : & omnis populus gaudebat in universis, quæ gloriose fiebant ab eo.

18. Dicebat ergo : Cui simile est regnum Dei, & cui simile æstinabo illud ?

19. * Simile est grano sinapis, quod acceptum homine misit in hortum suum, & crevit, & factum est in arborem magnam : & volucres cæli requieverunt in ramis ejus.

* *Matth. 13. 31. Marc. 4. 31.*

20. Et iterum dixit : Cui simile æstinabo regnum Dei ?

21. * Simile est fermentum, quod acceptum mulier ascendit in farinæ sata tria, donec fermentaretur totum. * *Matth. 13. 33.*

22. Et ibat per civitates, & castella docens, & iter faciens in Ierusalem.

23. Ait autem illi quidam : Domine, si pauci sunt, qui salvantur ? Ipse autem dixit ad illos :

24. * Contendite intrare per angustam portam : quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt. * *Matth. 7. 13.*

25. * Cum autem introverseritis patrefamilias, & clauseritis ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes : Domine, aperi nobis : & respondens dicit vobis : Nescio vos unde sitis : * *Matth. 25. 10.*

26. Tunc incipietis dicere : Manducavimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti.

27. Et dicit vobis : * Nescio vos unde sitis : ** discendite a me omnes operarii iniquitatis. * *Matth. 7. 23. Psalm. 6. 9.*

Matth. 25. 41.

28. Ibi erit fletus, & stridor dentium : cum

videritis Abraham, & Isaac, & Iacob, & omnes prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras.

29. Et venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbent in regno Dei.

30. * Et ecce sunt novissimi qui erunt primi, & sunt primi qui erunt novissimi.

* *Matth. 19. 30. & 20. 16. Marc. 10. 31.*

31. In ipsa die accesserunt quidam Phariseorum, dicentes illi: Exi, & vade hinc: quia Herodes vult te occidere.

32. Et ait illis. Ite, & dicite vulpi illi: Ecce ejicio daemonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consummor.

33. Verumtamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Jerusalem.

34. * Jerusalem, Jerusalem, quae occidis Prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos quemadmodum avis nidum suum sub pennis, & non iuisti? * *Matth. 23. 37.*

35. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico autem vobis, quia non videbitis me donec veniat cum dicetis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

CAPUT XIV.

Sanatur hydropicus. Invitandi pauperes, non divites. Crux nobis tollenda. De edificante turrim, & de gesturo bellum. De sale quod evanescit.

1. ET factum est cum intraret Iesus in sanctorum sabbato manducare panem, & ipsi observabant eum.

2. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.

3. Et respondens Iesus dixit ad Legisperitos, & Phariseos, dicens: Si licet sabbato curare?

4. At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanavit eum, ac dimisit.

5. Et respondens ad illos dixit: Cujus vestrum asinus, aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbati?

6. Et non poterat ab hac respondere illi.

7. Dicebat autem & ad invitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos.

8. Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honorator te sit invitatus ab illo,

9. & veniens is, qui te & illum vocavit, dicat tibi: Da huic locum: & tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere.

10. sed cum vocatus fueris: vade, recumbas in novissimo loco: ut, cum venerit qui te invitavit, dicat tibi. * Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus: * *Prov. 25. 7.*

11. * quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

* *Matth. 13. 12. Infr. 18. 14.*

12. Dicebat autem & ei, qui se invitaverat: * Cum facis prandium, aut cenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites: ne forte te & ipsi reinvitent: & fiat tibi retributio.

* *Tob. 4. 7. Prov. 3. 9.*

13. sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, & caecos:

14. & beatus eris, quia non habent retri-

bueri tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione justorum.

15. Haec cum audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: Beatus, qui manducabit panem in regno Dei.

16. At ipse dixit ei: * Homo quidam fecit cenam magnam: & vocavit multos,

* *Matth. 22. 2. Apoc. 19. 9.*

17. Et misit servum suum hora coenae dicere invitatis ut venirent: quia jam parata sunt omnia.

18. Et coeperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te habe me excusatum.

19. Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te habe me excusatum.

20. Et alius dixit: Uxorem duxi, & ideo non possum venire.

21. Et reversus servus nuntiavit haec domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit servo suo: Exi cito in plateas, & vicos civitatis: & pauperes, ac debiles, & caecos, & claudos introduce hic.

22. Et ait servus: Domine, factum est ut imperasti, & adhuc locus est.

23. Et ait dominus servo: Exi in vias, & sepes: & compelle intrare, ut impleatur domus mea.

24. Dico autem vobis quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cenam meam.

25. Ibant autem turbae multae cum eo: & conversus dixit ad illos:

26. * Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam: non potest meus esse discipulus.

* *Matth. 10. 37.*

27. * Et qui non bajulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus. * *Matth. 10. 38. & 16. 24. Marc. 8. 34.*

28. Quis enim ex vobis volens turrim aedificare, non prius sedens computat sumptus, qui necessarij sunt, si habeat ad perficiendum,

29. ne, posteaquam posuerit fundamentum, & non poterit perficere, omnes, qui vident, incipiant illudere ei,

30. dicentes. Quia hic homo coepit aedificare, & non potuit consummare?

31. Aut quis rex iturus committere bellum adversus alium regem, non sedens prius cogitat, si possit cum decem milibus occurrere ei, qui cum viginti milibus venit ad se?

32. Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens rogat ea, quae pacis sunt.

33. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus.

34. * Bonum est sal. Si autem sal evanuerit, in quo condietur? * *Matth. 5. 13. Marc. 9. 49.*

35. Neque in terram, neque in sterquilinum utile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat.

CAPUT XV.

Christus Dominus Phariseos revincit, qui indignabantur, quod peccatores reciperet: ac subinde tres proponit parabolas. ovem perditam, & quassam a bono pastore: drachnam itidem perditam, & inventam: filium prodigum.

1. ERant autem appropinquantes ei publicani, & peccatores ut audient illum.

2. Et murmurabant Pharisæi, & Scribæ, dicentes: Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis.

3. Et ait ad illos parabolam istam dicens:

4. * Quis ex vobis homo, qui habet centum oves, & si perdidit unam ex illis, nonne dimittit nonagintanovem in deserto, & vadit ad illam, quæ perierat, donec inveniat eam? * *Matth. 18. 12.*

5. Et cum invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens:

6. & vicini domum convocat amicos, & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi quia invenit ovem meam, quæ perierat?

7. Dico vobis quod ita gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonagintanovem justis, qui non indigent pœnitentia.

8. Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdidit drachmam unam, nonne accendit lucernam, & everrit domum, & querit diligenter, donec inveniat?

9. Et cum invenerit convocat amicas, & vicinas, dicens: Congratulamini mihi quia invenit drachmam, quam perdideram?

10. Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.

11. Ait autem: Homo quidam habuit duos filios:

12. & dixit adolescentior ex illis patri: Pater da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit. Et divisit illi substantiam.

13. Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose.

14. Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, & ipse cœpit egere.

15. Et abiit, & adhæssit uni civium regionis illius. Et misit illum in villam suam ut pasceret porcos.

16. Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant: & nemo illi dabat.

17. In se autem reversus, dixit: Quanti meceparii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereor!

18. Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccavi in cælum, & coram te.

19. Jam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis.

20. Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum ejus, & osculatus est eum.

21. Dixitque ei filius: Pater, peccavi in cælum, & coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus.

22. Dixit autem pater ad servos suos: Citò proferte stolam primam, & induite illum, & dote annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes ejus.

23. & adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur.

24. Quia hic filius meus mortuus erat, & revixit: perierat, & inventus est. Et cœperunt epulari.

25. Erat autem filius ejus senior in agro, & cum veniret, & appropinquaret domui, audit symphoniam, & chorum:

26. & vocavit unum de servis, & interrogavit quid hæc essent.

27. Isque dixit illi: Frater tuus venit, occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit.

28. Indignatus est autem, & volebat introire, Pater ergo illius egressus, cœpit rogare illum.

29. At ille respondens, dixit patri suo: Ecce tot annis servio tibi, & nunquam mandatum tuum præterivi, & numquam dedisti mihi hædum ut cum amicis meis epularer.

30. sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.

31. At ipse dixit illi. Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt:

32. epulari autem, & gaudere oportebat, quia frater tuus hic, mortuus erat, & revixit: perierat, & inventus est.

CAPUT XVI.

Villicus iniquitatis parabola: item de divite epulone. De fidei servo. Vis cælo inferenda. De matrimonio.

1. Dicebat autem & ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum: & hic diffamatus est apud illum quasi dissipasset bona ipsius.

2. Et vocavit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ: jam enim non poteris villicare.

3. Ait autem villicus intra se: Quid faciam quia dominus meus aufert à me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubescō.

4. Scio quid faciam, ut, cum amotus fuero à villicatione, recipient me in domos suas.

5. Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo?

6. At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam: & sede citò, scribe quinquaginta.

7. Deinde alii dixit: Tu verò quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas, & scribe octoginta.

8. Et laudavit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset: quia filii hujus sæculi prudentiores filius lucis in generatione sua sunt.

9. Et ego vobis dico: facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cum derecritis, recipient vos in æterna tabernacula.

10. Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in majori iniquus est.

11. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis: quod verum est, quis credet vobis?

12. Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis?

13. * Nemo servus potest duobus dominis servire: aut enim unum odiet, & alterum diliget: aut uni adharebit, & alterum contemnet. non potestis Deo servire, & mammonæ. * *Matth. 6. 24.*

14. Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant avari, & deridebant illum.

15. Et ait illis: Vos estis, qui justificatis vos coram hominibus: Deus autem novit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum.

16. * Lex, & prophetæ usque ad Ioannem: ex eo regnum Dei evangelizatur, & omnis in illud vinum facit. * *Matth. 11. 12.*

17. * Facilius est autem cælum, & terram præ-

præterire, quàm de Lege unum apicem cade-
re. * *Matth. 5. 18.*

18. * Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur. * *Matth. 5. 32.*

Marc. 10. 11. 1. Cor. 7. 10. & 11.

19. Homo quidam erat dives, qui indueba-
tur purpura, & bysso: & epulabatur quotidie splendide.

20. Et erat quidam mendicus, nomine La-
zarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus
plenus.

21. cupiens saturari de micis, quæ cade-
bant de mensa divitis, & nemo illi dabat:
sed & canes veniebant, & lingebant ulcera ejus.

22. Factum est autem ut moretetur mendi-
cus, & portaretur ab Angelis in sinum Abra-
hæ. Moituis est autem & dives, & sepultus
est in inferno.

23. Elevans autem oculos suos, cum esset
in tormentis, vidit Abraham à longe, & La-
zarum in sinu ejus:

24. & ipse clamans dixit: Pater Abraham,
miserere mei, & mitte Lazarum ut intingat ex-
tremum digiti sui in aquam, ut refrigeret lin-
guam meam, quia crucior in hac flamma.

25. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare
quia receperisti bona in vita tua, & Lazarus
similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu
verò cruciaris.

26. & in his omnibus inter nos, & vos
chaos magnum firmatum est: ut hi, qui vo-
lunt hinc transire ad vos, non possint, neque
indè huc transire.

27. Et ait. Rogo ergo te pater ut mittas eum
in domum patris mei.

28. habeo enim quinque fratres, ut teste-
tur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tor-
mentorum.

29. Et ait illi Abraham: Habent Moysen,
& prophetas: audiant illos.

30. At ille dixit: Non, pater Abraham:
sed si quis ex mortuis lerit ad eos, peniten-
tiam agent.

31. Ait autem illi: Si Moysen, & prophe-
tas non audiunt, neque si quis ex mortuis re-
surrexerit, credent.

CAPUT XVII.

*Vitandum scandalum. Penitenti condonandum.
Augenda fides. Servi inutiles sumus. Decem le-
prosi curantur.*

1. ET ait ad discipulos suos: * Impos-
sibile est ut non veniant scandala:
væ autem illi, per quem veniunt.

* *Matth. 18. 7.*

2. * Utilius est illi si lapis molaris im-
ponatur circa collum ejus, & projiciatur in ma-
re, quàm ut scandalizet unum de pusillis istis.

* *Marc. 9. 41.*

3. Attendite vobis: * Si peccaverit in te
frater tuus, increpa illum: & si penitentiam
egerit, dimitte illi. * *Lev. 19. 17. Eccl. 19. 13.*
Matth. 18. 15.

4. Et si septies in die peccaverit in te, &
septies in die conversus fuerit ad te, dicens:
Pœnitet me, dimitte illi.

5. Et dixerunt Apostoli Domino: Adauge
nobis fidem.

6. * Dixit autem Dominus: Si habueritis
fidem, sicut granum sinapis, dicetis huic ar-
bori moro: Eradicare, & transplantare in ma-
re: & obediet vobis. * *Matth. 17. 19.*

7. Quis autem vestrum habens servum aran-
tem aut pascentem, qui regresso de agro dicat

illi: Statim transi, recumbe:

8. & non dicat ei: Para quod cœnem, &
præcinge te, & ministra mihi donec mandu-
cem, & bibam, & post hæc tu manducabis
& bibes?

9. Numquid gratiam habet servo illi, quia
fecit quæ ei imperaverat?

10. Non puto. Sic & vos cum feceritis om-
nia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi
inutiles sumus: quod debemus facere, feci-
mus.

11. Et factum est, dum iret in Ierusalem,
transibat per mediam Samariam, & Galileam.

12. Et cum ingrederetur quoddam castellum,
occurrerunt ei decem viri leprosi, qui stete-
runt à longè:

13. & levaverunt vocem, dicentes: Iesu præ-
ceptor, miserere nostri.

14. Quos ut vidit, dixit: * Ite, ostendite
vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent,
mundati sunt. * *Lev. 14. 2.*

15. Unus autem ex illis, ut vidit quia mun-
datus est, regressus est, cum magna voce mag-
nificans Deum,

16. & cecidit in faciem ante pedes ejus, gra-
tias agens: & hic erat Samaritanus.

17. Respondens autem Iesus, dixit: Nonne
decem mundati sunt? & novem ubi sunt?

18. Non est inventus qui rediret, & daret
gloriam Deo, nisi hic alienigena.

19. Et ait illi: Surge, vade: quia fides tua
te salvum fecit.

20. Interrogatus autem à Phariseis: Quan-
do venit regnum Dei? respondens eis, dixit:
Non venit regnum Dei cum observatione:

21. neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic.
Ecce enim regnum Dei intra vos est.

22. Et ait ad discipulos suos: Venient dies
quando desideratis videre unum diem Filii ho-
minis, & non videbitis.

23. * Et dicent vobis: Ecce hic, & ecce
illic. Nolite ire, neque secutemini.

* *Matth. 24. 23. Marc. 13. 21.*

24. nam, sicut fulgur coruscans de sub cæ-
lo in ea, quæ sub cælo sunt, fulget: ita erit
Filius hominis in die sua.

25. Primum autem oportet illum multa pa-
ti, & reprobari à generatione hac.

26. * Et sicut factum est in diebus Noe,
ita erit & in diebus Filii hominis.

* *Gen. 7. 7. Matth. 24. 37.*

27. Edebant, & bibebant: uxores ducebant,
& dabantur ad nuptias, usque in diem, qua
intravit Noe in arcam: & venit diluvium, &
perdidit omnes.

28. * Similiter sicut factum est in diebus
Lot: Edebant, & bibebant: emebant, &
vendebant: plantabant, & ædificabant:

* *Gen. 19. 25.*

29. qua die autem exiit Lot à Sodomis,
pluit ignem, & sulphur de cælo, & omnes
perdidit:

30. secundum hæc erit qua die Filius homi-
nis revelabitur.

31. In illa hora qui fuerit in tecto, & vasa
ejus in domo, ne descendat tollere illa: & qui
in agro, similiter non redeat retio.

32. Memores estote uxoris Lot.

33. * Quicumque quæserit animam suam
salvam facere, perdet illam: & quicumque
perdiderit illam, vivificabit eam.

* *Matth. 10. 39. Marc. 8. 35. Supr. 9. 24.*
Joan. 12. 25.

34. Dico vobis: * In illa nocte erunt duo
in lecto uno: unus assumetur, & alter relin-
quetur: * *Matth. 24. 40.*

35. duæ erunt molentes in unum : una assumetur, & altera relinquetur : duo in agro : unus assumetur, & alter relinquetur.

36. Respondentes dicunt illi : Ubi Domine ?

37. Qui dixit illis : Ubicumque fuerit corpus illuc congregabuntur & aquilæ.

CAPUT XVIII.

Orationis assiduitas exemplo iudicis & viduæ importuna adstruitur. De Publicano & Pharisæo parabola. Divitiarum periculum. Prædicit passionem suam. Cæcum illuminat.

1. Dicebat autem * & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non desicere, * *Eccl. 18. 22. 1. Thess. 5. 17.* 2. dicens : Iudex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, & hominem non reverebatur.

3. Vidua autem quædam erat in civitate illa, & veniebat ad eum, dicens : Vindica me de adversario meo.

4. Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intus se : Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor :

5. tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in novissimo veniens supplet me.

6. At autem Dominus : Audite quid iudex iniquitatis dicit :

7. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis ?

8. Dico vobis quia citò faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra ?

9. Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tamquam iusti, & aspernabantur ceteros, parabolam istam :

10. Duo homines ascenderunt in templum ut orarent ; unus Pharisæus, & alter Publicanus.

11. Pharisæus stans, hæc apud se orabat : Deus gratias ago tibi : quia non sum sicut ceteri hominum : raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic Publicanus.

12. Ieiuno bis in sabbato : decimas de omnium, quæ posideo.

13. Et Publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cælum levare : sed percutiebat pectus suum, dicens : Deus propitius esto mihi peccatori.

14. Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam ab illo, * quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur : & qui se humiliat, exaltabitur. * *Matth. 23. 12. Supr. 14. 11.*

15. * Afferebant autem ad illum & infantes, ut eos tangeret Quoddam viderent discipuli, increpabant illos. * *Matth. 19. 13. Marc. 10. 13.*

16. Iesus autem convocans illos, dixit : Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos. Talium est enim regnum Dei.

17. Amen dico vobis : Quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud.

18. * Et interrogavit eum quidam princeps, dicens : Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo : * *Matth. 19. 16.*

19. Dixit autem ei Iesus : Quid me dicis bonum ? nemo bonus nisi solus Deus.

20. Mandata nosti * Non occides : Non moechaberis : Non furtum facies : Non falsum testimonium dices : Honora patrem tuum, & matrem. * *Exod. 20. 13.*

21. Qui ait : Hæc omnia custodivi à iuventute mea.

22. Quo audito, Iesus ait ei : Adhuc unum tibi deest. omnia quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo : & veni, sequere me.

23. His ille auditis, contristatus est : quia dives erat valde.

24. Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit : Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt.

25. Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26. Et dixerunt qui audiebant : Et quis potest salvus fieri ?

27. Ait illis : Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.

28. Ait autem Petrus. Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.

29. Qui dixit eis : Amen dico vobis, nemo est, qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei,

30. & non recipiat multò plura in hoc tempore, & in sæculo venturo vitam æternam.

31. * Assumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis : Ecce ascendimus Ierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per prophetas de Filio hominis. * *Matth. 26. 17. Marc. 10. 32.*

32. tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur :

33. & postquam flagellaverint, occident eum, & tertia die resurget.

34. Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.

35. * Factum est autem, cum appropinquaret Iericho, cæcus quidam sedebat secus viam, mendicans. * *Matth. 20. 29. Marc. 10. 46.*

36. Et cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset.

37. Dixerunt autem ei, quod Iesus Nazareus transiret.

38. Et clamavit, dicens : Iesu fili David miserere mei.

39. Et qui præbant, increpabant eum ut taceret. Ipse vero multò magis clamabat : Fili David miserere mei.

40. Stans autem Iesus iussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogavit illum,

41. dicens : Quid tibi vis faciam ? At ille dixit : Domine ut videam.

42. Et Iesus dixit illi : Respice, fides tua te salvum fecit.

43. Et confestim vidit, & sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo.

CAPUT XIX.

Zachæi historia. Parabola decem minarum. Iesus ingreditur Ierosolymam : dicit civitatis excusiam : ingressus templum ejcit vendentes.

1. ET ingressus perambulabat Iericho.

2. Et ecce vir nomine Zachæus, & hic princeps erat publicanorum, & ipse dives.

3. & quærebat videre Iesum, qui esset : & non poterat præ turba, quia statura pusillus erat.

4. Et præcurrens ascendit in arborem symcomorum ut videret eum : quia inde erat transiturus.

5. Et cum venisset ad locum, suspiciens Iesus vidit illum, & dixit ad eum : Zachæe

festinans descende : quia hodiè in domo tua oportet me manere.

6. Et festinans descendit , & excepit illum gaudens.

7. Et cum viderent omnes , murmurabant , dicentes quod ad hominem peccatorem diver-tisset.

8. Stans autem Zachæus , dixit ad Domi-num : Ecce dimidium bonorum meorum , Do-mine , do pauperibus : & si quid aliquem de-fraudavi , reddo quadruplum.

9. At Iesus ad eum : Quia hodiè salus do-mui huic facta est : eò quod & ipse filius sit Abrahæ.

10. * Venit enim Filius hominis quærere , & salvum facere quod perierat. * *Matth.* 18. 11.

11. Hæc illis audientibus adjiciens , dixit parabolum , eò quod esset propè Ierusalem : & quia existimarent quod confestim regnum Dei manifestaretur.

12. Dixit ergo : * Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum , & reverti. * *Matth.* 25. 14.

13. Vocatis autem decem servis suis , dedit eis decem mnas , & ait ad illos : Negotiamini dum venio.

14. Cives autem ejus oderant eum : & mi-serunt legationem post illum , dicentes : No-lumus hunc regnare super nos.

15. Et factum est ut rediret accepto regno : & jussit vocari servos , quibus dedit pecuniam , ut sciret quantum quisque negotiatus esset.

16. Venit autem primus dicens , Domine , mna tua decem mnas acquisivit.

17. Et ait illi : Euge bone serve , quia in modico fuisti fidelis , eris potestatem habens super decem civitates.

18. Et alter venit , dicens : Domine , mna tua fecit quinque mnas.

19. Et huic ait : Et tu esto super quinque civitates.

20. Et alter venit , dicens : Domine , ecce mna tua , quam habui repositam in sudario :

21. timui enim te , quia homo austerus es : tollis quod non posuisti , & metis quod non seminasti.

22. Dicit ei : De ore tuo te judico serve ne-quam , sciebas quod ego homo austerus sum , tollens quod non posui , & metens quod non seminavi :

23. & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam : ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam ?

24. Et astantibus dixit : Auferite ab illo ipnam , & date illi , qui decem mnas habet.

25. Et dixerunt ei : Domine , habet decem mnas.

26. * Dico autem vobis , quia omni habenti dabitur , & abundabit : ab eo autem , qui non habet , & quod habet , auferetur ab eo.

* *Matth.* 13. 12. & 25. 29. *Marc.* 4. 25. *Sup.* 8. 18.

27. Verumtamen inimicos meos illos , qui noluerunt me regnare super se , adducite huc : & interficite ante me.

28. Et his dictis , præcedebat ascendens Ierosolymam.

29. Et factum est , * cùm appropinquasset ad Bethphage , & Bethaniam ad montem , qui vocatur Oliveti , misit duos discipulos suos , * *Matth.* 21. 1. *Marc.* 11. 1.

30. dicens : Ite in castellum , quod contra est : in quod introeuntes , invenietis pullum asinæ alligatum , cui nemo unquam hominum sedit : solvite illum , & adducite.

31. Et si quis vos interrogaverit : Quare

solvitis ? sic dicetis ei : Quia Dom inus operam ejus desiderat.

32. Abierunt autem qui missi erant : & in-venerunt , sicut dixit illis , stantem pullum.

33. Solventibus autem illis pullum , dixerunt domini ejus ad illos . Quid solvitis pullum ?

34. At illi dixerunt : Quia Dominus eum necessarium habet.

35. * Et duxerunt illum ad Iesum , Et jac-tantes vestimenta sua supra pullum , imposue-runt Iesum. * *Joan.* 12. 14.

36. Eunte autem illo , substernebant vesti-menta sua in via.

37. Et cum appropinquaret jam ad descen-sum montis Oliveti , cœperunt omnes turbæ discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus , quas viderant , virtu-tibus ,

38. dicentes : Benedictus , qui venit rex in nomine Domini , pax in cælo , & gloria in excelsis.

39. Et quidam Phariseorum de turbis , di-xerunt ad illum : Magister increpa discipulos tuos.

40. Quibus ipse ait : Dico vobis , quia si hî tacuerint , lapides clamabunt.

41. Et ut appropinquavit , videns civitatem flevit super illam , dicens

42. Quia si cognovisses & tu , & quidem in hac die tua , quæ ad pacem tibi , nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.

43. Quia venient dies in te : & circumda-bunt te inimici tui vallo , & circumdabunt te : & coangustabit te undique.

44. Et ad terram prosternent te , & filios tuos , qui in te sunt , * & non relinquent in te lapidem super lapidem : eò quod non cognove-ris tempus visitationis tuæ. * *Matth.* 24. 2. *Marc.* 13. 2. *Infr.* 21. 6.

45. * Et ingressus in templum , cœpit ejice-re vendentes in illo , & ementes , * *Matth.* 21. 12. *Marc.* 11. 15.

46. dicens illis : Scriptum est : * Quia do-mus mea domus orationis est. Vos autem fe-cistis illam speluncam latronum. * *Isai.* 56. 7. *Ier.* 7. 11.

47. Et erat docens quotidie in templo. Prin-cipes autem sacerdotum , & Scribæ , & Princi-pes plebis quærebant illum perdere :

48. & non inveniebant quid facerent illi. Omnis enim populus suspensus erat , audiens illum.

CAPUT XX.

Idem est argumentum hujus capituli , quod capi-tis 21. Matthæi à versu 23. usque ad finem : & apud Marcum capite 11. & 12. De Baptismo Joannis. De vinea colonis , usque homicidis. De lapide angustiarum. De Deo & Cesare. De resurrectione mortuorum. De Christo Davidis filio & Domino.

1. **E**T factum est in una diebus , * do-cente illo populum in templo , & evangelizante , convenerunt principes sacerdo-tum , & Scribæ cum senioribus ,

* *Matth.* 21. 23. *Marc.* 11. 27.

2. & ajunt dicentes ad illum : Dic nobis , in qua potestate hæc facis ? aut : Quis est , qui dedit tibi hanc potestatem ?

3. Respondens autem Iesus , dixit ad illos : Interrogabo vos & ego unum verbum. Respon-dete mihi :

4. Baptismus Ioannis de cælo erat , an ex hominibus ?

5. At illi cogitabant intra se , dicentes : Quia

Quia si dixerimus, de cælo, dicit: Quare ergo non credidistis illi?

6. Si autem dixerimus: Ex hominibus, plebs universa lapidabit nos: certi sunt enim, Iohannem prophetam esse.

7. Et responderunt se nescire undè esset.

8. Et Iesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio.

9. Cæpit autem dicere ad plebem parabolam hæc: * Homo plantavit vineam, & locavit eam colonis: & ipse peregrinatus fuit multis temporibus. * *Isai. 5. 1. Jer. 2. 21. Matth. 21. 33. Marc. 12. 1.*

10. Et in tempore misit ad cultores servum, ut de fructu vineæ darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem.

11. Et addidit alterum servum mittere. Illi autem hunc quoque cadentes, & afficientes contumelia, dimiserunt inanem.

12. Et addidit tertium mittere: qui & illum vulnerantes eiecerunt.

13. Dixit autem dominus vineæ: Quid faciam? mittam filium meum dilectum: forsitan, cum hunc viderint, verebuntur.

14. Quem cum vidissent coloni, cogitaverunt intra se, dicentes: Hic est heres, occidamus illum, ut nostra fiat hereditas.

15. Et eiecunt illum extra vineam, occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineæ?

16. veniet, & perdet colonos istos, & dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi: Absit.

17. Ille autem aspiciens eos ait: Quid est ergo hoc, quod scriptum est: * Lapidem, quem repronaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? * *Psal. 117. 22. Isai. 28. 16. Matth. 21. 42. Act. 4. 11. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 7.*

18. Omnis, qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur: super quem autem ceciderit, comminuet illum.

19. Et quærebant principes sacerdotum, & Scribæ mittere in illum manus illa hora: & timerunt populum: cognoverunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinem hæc.

20. * Et observantes miservunt insidiatores, qui se iustos simularent, ut caperent eum in sermone, ut traderent illum principatui, & potestati præsidis. * *Matth. 22. 15. Marc. 12. 13.*

21. Et interrogaverunt eum, dicentes: Magister, scimus quia recte dicis, & doces: & non accipis personam, sed viam Dei in veritate doces.

22. licet nobis tributum dare Cæsari, an non?

23. Considerans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me tentatis?

24. Ostendite mihi denarium: Cujus habet imaginem, & inscriptionem? Respondentes dixerunt ei: Cæsaris.

25. Et ait illis: * Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. * *Rom. 13. 7.*

26. Et non potuerunt verbum ejus reprehendere coram plebe: & mirati in responso ejus, tacerunt.

27. * Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, & interrogaverunt eum, * *Matth. 22. 23. Marc. 12. 18.*

28. dicentes: Magister, Moyses scripsit nobis: * Si frater alicujus mortuus fuerit habens uxorem, & hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater ejus uxorem, & suscitet semen fratris suo: * *Deut. 25. 5.*

29. septem ergo fratres erant: & primus accepit uxorem, & mortuus est sine filiis.

30. Et sequens accepit illam, & ipse mortuus est sine filio.

31. Et tertius accepit illam. Similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt.

32. Novissimè omnium mortua est & mulier.

33. In resurrectione ergo, & cujus eorum erit uxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem.

34. Et ait illis Iesus: Filii hujus sæculi nubunt, & traduntur ad nuptias

35. illi verò, qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducunt uxores:

36. neque enim ultra mori poterunt: æquales enim Angelis sunt, & filii sunt Dei: cum sint filii resurrectionis.

37. Quia verò resurgant mortui, & Moyses ostendit secus rubum, * sicut dicit Dominum, Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Jacob. * *Exod. 3. 6.*

38. Deus autem non est mortuorum, sed vivorum. omnes enim vivunt ei.

39. Respondentes autem quidam Scribarum, dixerunt ei: Magister, bene dixisti.

40. Et amplius non audebant eum quidquam interrogare.

41. Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt Christum, filium esse David?

42. Et ipse David dicit in libro Psalmorum: * Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, * *Psal. 109. 1. Matth. 22. 44. Marc. 12. 36.*

43. donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum?

44. David ergo Dominum illum vocat: & quomodo filius ejus est?

45. Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis:

46. * Attendite à Scribis, qui volunt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro, & primas cathedras in synagogis, & primos cubitus in conviviis: * *Matth. 23. 6. Marc. 12. 38. Supr. 11. 43.*

47. qui devorant domos viduarum, simulant longam orationem. Hi accipient damnationem majorem.

CAPUT XXI.

Idem est argumentum quod cap. 24. apud Mattheum, & capitis 13. apud Marcum. Excidium templi: quæque futura sint extremi judicii signa.

1. Respiciens autem vidit eos, * qui mittebant munera sua in gazophylacium, divites. * *Mat. 23. 41.*

2. Vidit autem & quendam viduam pauperulam mittentem æram minuta duo.

3. Et dixit: Vere dico vobis, quia vidua hæc pauper, plus quam omnes misit.

4. Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei: hæc autem ex eo, quod destituit, omnem victum suum, quem habuit, misit.

5. Et quibusdam dicentibus de templo quod bonis lapidebus, & donis ornatum esset, dixit:

6. Hæc, quæ videtis, * venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruat. * *Matth. 24. 2. Marc. 13. 2. Supr. 19. 44.*

7. Interrogaverunt autem illum, dicentes: Præceptor, quando hæc erunt, & quod signum cum fieri incipient?

8. Qui dixit: Videte ne seducamini: multi enim

enim venient in nomine meo, dicentes quia ego sum : & tempus appropinquavit : nolite ergo ire post eos.

9. Cum autem audieritis praelia, & seditio- nes, nolite terri : oportet primum hæc fieri, sed nondum statim finis.

10. Tunc dicebat illis : Surget gens contra gentem, & regnum adversus regnum.

11. Et terræmotus magni erunt per loca, & pestilentia, & fames, terroresque de cælo, & signa magna erunt.

12. Sed ante hæc omnia incipient vobis manus suas, & persequentur tradentes in syna- gogas, & custodias, trahentes ad reges, & præsidēs propter nomen meum :

13. continget autem vobis in testimonium.

14. Ponite ergo in cordibus vestris non præ- meditari quemadmodum respondetis.

15. ego enim dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes adversarii vestri.

16. Trademini autem à parentibus, & fra- tribus, & cognatis, & amicis, & morte affi- cient ex vobis.

17. & eritis odio omnibus propter nomen meum :

18. & capillus de capite vestro non peribit.

19. In patientia vestra possidebitis animas vestras.

20. *Cum autem videritis circumdari ab exercitu Ierusalem, tunc scitote quia appropinquavit desolatio ejus : * *Dan. 9. 27. Matth. 24. 15. Marc. 13. 14.*

21. tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad mon- tes : & qui in medio ejus, discedant : & qui in regionibus, non intrent in eam.

22. quia dies ultionis hi sunt, ut impleantur omnia, quæ scripta sunt.

23. Væ autem prægnantibus, & nutriendis in illis diebus, erit enim pressura magna super terram, & ira populo huic.

24. Et cadent in ore gladii : & captivi du- centur in omnes gentes. & Ierusalem calcabi- tur à gentibus : donec impleantur tempora na- tionum.

25. *Et erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentium præ con- fusione sonitus maris, & fluctuum :

* *Isa. 13. 10. Ezech. 32. 7. Joel 2. 10. 2^a 3. 15. Matth. 24. 29. Marc. 13. 24.*

26. Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ superveniet universo orbi : nam virtutes cælorum movebuntur :

27. & tunc videbunt filium hominis venien- tem in nube cum potestate magna, & ma- jestate.

28. His autem fieri incipientibus, respicite, & levate capita vestra : * quoniam appropin- quat redemptio vestra. * *Rom. 8. 23.*

29. Et dixit illis similitudinem : Videte fi- culneam, & omnes arbores

30. cum producant jam ex se fructum, sci- tis quoniam propè est æstas.

31. Ita & vos cum videritis hæc fieri, sci- tote quoniam propè est regnum Dei.

32. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.

33. Cælum, & terra transibunt : verba au- tem mea non transibunt.

34. Attendite autem vobis, ne forte graven- tur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis hujus vitæ : & superveniat in vos repen- tina dies illa :

35. tamquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ.

36. Vigilate itaque, omni tempore orantes,

ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ fu- tura sunt, & stare ante Filium hominis.

37. Erat autem diebus docens in templor noctibus veid exiens, morabatur in monte, qui vocatur Oliveti.

38. Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum.

CAPUT XXII.

Idem argumentum quod Matthæi cap. 26. & Mar- ci 14. pactio Iudæ cum Iudeis. Cæna Paschalis. Eucharistia. Oratio pro fide Petri. Christi ag- nia in horto. Iudæ osculum. Negatio Petri, & ejus penitentia. Iesus illusus, & morte con- demnatus.

1. * Appropinquabat autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha :

* *Matth. 26. 2. Marc. 14. 1.*

2. & quærebant principes sacerdotum, & Scribæ, quomodo Iesum interficerent : time- bant vero plebem.

3. *Intravit autem satanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duode- cim. * *Matth. 26. 14. Marc. 14. 10.*

4. & abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum, & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis.

5. Et gavisus sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare.

6. Et spondit, Et quærebat opportunita- tem ut traderet illum sine turbis.

7. Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi pascha.

8. Et misit Petrum, & Ioannem, dicens : Euntes parate nobis pascha, ut manducemus.

9. At illi dixerunt : Ubi vis paremus ?

10. Et dixit ad eos : Ecce introeuntibus vo- bis in civitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquæ portans : sequimini eum in domum, in quam intrat.

11. & dicetis patrifamilias domus : Dicit ti- bi Magister Ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem ?

12. Et ipse ostendet vobis cœnaculum mag- num stratum, & ibi parate.

13. Euntes autem invenerunt sicut dixit illis, & paraverunt pascha.

14. *Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. * *Matth. 26. 20. Marc. 14. 17.*

15. & ait illis : Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar.

16. Dico enim vobis, quia ex hoc non man- ducabo illud, donec impleatur in regno Dei.

17. Et accepto calice gratias egit, & dixit : Accipite, & dividite inter vos.

18. dico enim vobis quod non bibam de ge- neratione vitis, donec regnum Dei veniat.

19. *Et accepto pane gratias egit, & fre- git, & dedit eis, dicens : Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur : hoc facite in meam commemorationem. * *1. Cor. 11. 24.*

20. Similiter & calicem, postquam canavit, dicens : Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

21. *Veniuntamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. * *Matth. 26. 21. Marc. 14. 20. Ioan. 13. 21.*

22. Et quidem Filius hominis, * secundum quod definitum est, vadit : verumtamen vobis homini illi, per quem tradetur. * *Psal. 40. 9.*

23. Et ipsi capereunt quærite inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset :

24. Facta est autem & contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior.

25. Dixit autem eis : * Reges gentium dominantur eorum : & qui potestatem habent super eos , benefici vocantur . * *Matth.* 20. 25. *Marc.* 10. 42.

26. Vos autem non sic : sed qui major est in vobis , fiat sicut minor : & qui præcessor est , sicut ministrator.

27. Nam quis major est , qui recumbit , an qui ministrat ? nonne qui recumbit ? Ego autem in medio vestrum sum , sicut qui ministrat :

28. vos autem estis , qui permansistis mecum in tentationibus meis :

29. & ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum ,

30. ut edatis , & bibatis super mensam meam in regno meo , & sedeat super thronos iudicantes duodecim tribus Israel.

31. Ait autem Dominus : Simon , Simon , ecce satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum :

32. ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua : & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

33. Qui dixit ei : Domine , tecum paratus sum & in carcerem , & in mortem ire.

34. * At ille dixit : Dico tibi Petre , non cantabit hodie gallus , donec ter abneges nosse me . Et dixit eis : * *Matth.* 26. 34. *Marc.* 14. 30.

35. * Quando misi vos sine sacculo , & pera , & calcamentis , nunquid aliquid defuit vobis ? * *Matth.* 10. 9. & 10.

36. At illi dixerunt : Nihil . Dixit ergo eis : Sed nunc qui habet sacculum , tollat similiter & peram : & qui non habet , vendat tunicam suam , & emat gladium .

37. Dico enim vobis , quoniam adhuc hoc , quod scriptum est , oportet impleri in me : * Et cum inquis deputatus est . Etenim ea , quæ sunt de me , spem habent . * *Iai.* 53. 12.

38. At illi dixerunt : Domine , ecce duo gladii hic . At ille dixit eis : Satis est .

39. * Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem Olivarum . Secuti sunt autem illum & discipuli . * *Matth.* 26. 36. *Marc.* 14. 32. *Joan.* 18. 1.

40. Et cum pervenisset ad locum , dixit illis : Orate ne intretis in tentationem .

41. * Et ipse avulsus est ab eis quantum iactus est lapidis : & positus genibus orabat , * *Matth.* 26. 39. *Marc.* 14. 35

42. dicens : Pater si vis , transier calicem istum à me : Verumtamen non mea voluntas , sed tua fiat .

43. Apparuit autem illi Angelus de cælo , confortans eum . Et factus in angustia , prolixius orabat .

44. Et factus est sudor ejus , sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram .

45. Et cum surrexisset ab oratione , & venisset ad discipulos suos , invenit eos dormientes præ tristitia .

46. Et ait illis : Quid dormitis ? surgite , orate , ne intietis in tentationem .

47. * Adhuc eo loquente ecce turba : & qui vocabatur Iudas , unus de duodecim , antecedebat eos : & appropinquavit Iesu ut oscularetur eum . * *Matth.* 26. 47. *Marc.* 14. 43. *Joan.* 18. 3.

48. Iesus autem dixit illi : Iuda , osculo Filium hominis tradis ?

49. Videntes autem hi , qui circa ipsum erant , quod futurum erat , dixerunt ei : Domine , si percutimus in gladio ?

50. Et percussit unus ex illis servum principis sacerdotum , & amputavit auriculam ejus dexteram .

51. Respondens autem Iesus , ait : Sinite usque huc . Et cum tetigisset auriculam ejus , sanavit eum .

52. Dixit autem Iesus ad eos , qui venerant ad se , principes sacerdotum , & magistratus templi , & seniores : Quasi ad latronem existis cum gladiis , & fustibus ?

53. Cum quotidie vobiscum fuerint in templo , non extendistis manus in me : sed hæc est hora vestra , & potestas tenebrarum .

54. * Comprehendentes autem eum , duxerunt ad domum principis sacerdotum : Petrus verò sequebatur à longe . * *Matth.* 26. 57. *Marc.* 14. 53. *Joan.* 18. 24.

55. * Accenso autem igne in medio atrii , & circumsedentibus illis , erat Petrus in medio eorum . * *Matth.* 26. 69. *Marc.* 14. 66. *Joan.* 18. 25.

56. Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen , & eum fuisset intuita , dixit : Et hic cum illo erat .

57. At ille negavit eum , dicens : Mulier , non novi illum .

58. Et post pusillum alius videns eum , dixit : Et tu de illis es . Petrus verò ait : O homo , non sum .

59. * Et intervallo facto quasi horæ unius , alius quidam affirmabat , dicens : Verè & hic cum illo erat : nam & Gallileus est .

60. Et ait Petrus : Homo , nescio quid dicis . Et continuò adhuc illo loquente cantavit gallus .

61. Et conversus Dominus respexit Petrum . Et recordatus est Petrus verbi Domini , sicut dixerat : * Quia prius quam gallus cantet , ter me negabis : * *Matth.* 26. 34. *Marc.* 14. 30. *Joan.* 13. 38.

62. Et egressus foras Petrus flevit amarè .

63. Et viri , qui tenebant illum , illudebant ei , cædentes .

64. Et velaverunt eum , & percutiebant faciem ejus : & interrogabant eum , dicientes : Prophetiza , quis est , qui te percussit ?

65. Et alia multa blasphemantes dicebant in eum .

66. * Et ut factus est dies , convenerunt seniores plebis , & principes sacerdotum , & Scribæ , & duxerunt illum in concilium suum , dicientes : Si tu es Christus , dic nobis .

67. Et ait illis : Si vobis dixerò , non credetis mihi :

68. si autem & interrogavero , non respondebitis mihi , neque dimittetis .

69. Ex hoc autem erit Filius hominis sedens à dextris virtutis Dei .

70. Dixerunt autem omnes : Tu ergo es Filius Dei ? Qui ait : Vos dicitis , quia ego sum .

71. At illi dixerunt : Quid adhuc desideramus testimonium ? ipsi enim audivimus de ore ejus .

CAPUT XXIII.

Passionis series continuata . Mors Christi , quæque eam consecuta sunt prodigia enarrantur .

1. **E**T surgens omnis multitudo eorum , duxerunt illum ad Pilatum .

2. Coperunt autem illum accusare , dicens : Hunc invenimus subvertentem gentem nostram , & prohibentem tributa dare Cæsari , & dicentem se Christum regem esse .

3. * *Matth.* 22. 21. *Marc.* 12. 17.

4. * Pilatus autem interrogavit eum , dicens : Tu es rex Iudeorum ? At ille respondens ait : Tu dicis . * *Matth.* 27. 11. *Marc.* 15. 2. *Joan.* 18. 33.

4. Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum, & turbas: Nihil invenio causæ in hoc homine.

5. At illi invalescebant, dicentes: Commovet populum docens per universam Iudæam, incipiens à Galilæa usque huc.

6. Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si homo Galilæus esset.

7. Et ut cognovit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Ierosolymis erat illis diebus.

8. Herodes autem viso Iesu, gavisus est valde, erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, & quod audierat multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.

9. Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat.

10. Stabant autem principes sacerdotum, & Scribæ constanter accusantes eum.

11. Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo: & illudit indutum veste alba, & remisit ad Pilatum.

12. Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad invicem.

13. Pilatus autem convocatis principibus sacerdotum, & magistratibus, & plebe,

14. dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem, quasi avertemem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, * nullam causam inveni in homine isto ex his, in quibus eum accusatis. * *Ioa.* 18. 38. & *19.* 4.

15. Sed neque Herodes: nam remisit vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei,

16. Emendatum ergo illum dimittam.

17. Necessè autem habebat dimittere eis per diem festum, unum.

18. Exclamavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam,

19. qui erat propter seditionem quandam factum in civitate & homicidium, missus in carcerem.

20. Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Iesum.

21. At illi succubabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum.

22. Ille autem tertio dixit ad illos: * Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo: corripiam ergo illum, & dimittam. * *Matth.* 27. 23. *Marc.* 15. 14.

23. At illi instabant vocibus magnis postulantes ut crucifigeretur: & invalescebant voces eorum.

24. Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum.

25. Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium, & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant, Iesum verò tradidit voluntati eorum.

26. * Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quandam Cyrenensem venientem de villa: & imposuerunt illi crucem portare post Iesum. * *Matth.* 27. 32. *Marc.* 15. 21.

27. Sequebatur autem illum multa turba populi, & mulierum: quæ plangebant, & lamentabantur eum.

28. Conversus autem ad illas Iesus, dixit: Filiae Ierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.

29. Quoniam ecce veniunt dies, in quibus dicent: Beatae steriles, & ventres, qui non genuerunt, & ubera, quæ non lactaverunt.

30. Tunc incipient dicere vobis: * Cadite super nos, & collibus: Operite nos.

* *Iai.* 2. 19. *Osee* 10. 8. *Apoc.* 6. 16.

31. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?

32. Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.

33. * Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvarie, ibi crucifixerunt eum: & latrones, unum à dextris, & alterum à sinistris.

* *Matth.* 27. 33. *Marc.* 15. 27. *Ioa.* 19. 17.

34. Iesus autem dicebat: Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. Videntes verò vestimenta ejus, miserunt sortes.

35. Et stabat populus spectans, & deridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios salvos fecit, se salvum faciat, si hic est Christus Dei electus.

36. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei,

37. & dicentes: Si tu es rex Iudæorum, salvum te fac.

38. Erat autem & superscriptio scripta super eum litteris Græcis, & Latinis, & Hebraicis: Hic est rex Iudæorum.

39. Unus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum, dicens: Si tu es Christus, salvum fac teipsum, & nos.

40. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es.

41. Et nos quidem iustè, nam digna factis recipimus: hic verò nihil mali gessit.

42. Et dicebat ad Iesum: Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum.

43. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso.

44. Erat autem tunc hora sexta, & tenebræ factæ sunt in universam terram usque in horam nonam.

45. Et obscuratus est sol: & velum templi scissum est medium.

46. Et clamans voce magna Iesus ait: * Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc dicens, expiravit. * *Psal.* 30. 6.

47. Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens: Vere hic homo iustus erat.

48. Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.

49. Stabant autem omnes noti ejus à longè: & mulieres, quæ secutæ eum erant à Galilæa hæc videntes.

50. * Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio, vir bonus, & iustus:

* *Matth.* 27. 57. *Marc.* 15. 43. *Ioa.* 19. 38.

51. hic non consenserat consilio, & actibus eorum, ab Arimathæa civitate Iudææ, qui expectabat & ipse regnum Dei.

52. hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu:

53. & depositum involvit sindone, & posuit eum in monumento excavo, in quo nondum quisquam positus fuerat.

54. Et dies erat parasceves, & sabbatum illucescebat.

55. Subsecutæ autem mulieres, quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus ejus.

56. Et revertentes paraverunt aiomata, & unguenta: & sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.

CAPUT XXIV.

Resurrectionis Christi circumstantiæ, & variæ illius apparitiones.

1. U Na autem sabbati valde diluculo veniunt ad monumentum, * portantes,

tes, quæ paraverant, aromata:

* *Matth.* 28. 1. *Marc.* 16. 2. *Joan.* 20. 1.

2. & invenerunt lapidem revolutum à monumento.

3. Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Iesu.

4. Et factum est, dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti.

5. Cum timerent autem, & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid queritis viventem cum mortuis?

6. non est hic, sed surrexit: recordamini qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilæa esset,

7. dicens: * Quia oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere. * *Matth.* 16. 21. 27. 17. 21. *Marc.* 8. 31. 27. 9. 30. *Supr.* 9. 22.

8. Et recordatæ sunt verborum ejus.

9. Et regressæ à monumento nuntiaverunt hæc omnia illis undecim, & ceteris omnibus.

10. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & ceteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc.

11. Et visa sunt ante illos, sicut deliramentum verba ista: & non crediderunt illis.

12. Petrus autem surgens occurrit ad monumentum: & procumbens vidit linteamina sola posita, & abiit secum mirans quod factum fuerat.

13. * Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadorum sexaginta ab Ierusalem, nomine Emmaus.

* *Marc.* 16. 12.

14. & ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus, quæ acciderant.

15. Et factum est, dum fabularentur, & secum querebant. & ipse Iesus appropinquans ibat cum illis:

16. oculi autem illorum tenebantur ne eum agnoscerent.

17. Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes, & estis tristes?

18. Et respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Ierusalem, & non cognovisti quæ facta sunt in illa his diebus?

19. Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere, & sermone coram Deo, & omni populo.

20. Et quomodo eum tradiderunt summisacerdotes, & principes nostri in damnationem mortis, & cruciaverunt eum.

21. nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel: & nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie quod hæc facta sunt.

22. Sed & mulieres quædam ex nostris teruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum,

23. & non invento corpore ejus, venerunt, dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere.

24. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum: & ita invenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum verò non invenerunt.

25. Et ipse dixit ad eos: O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetae!

26. Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita initiare in gloriam suam?

27. Et incipiens à Moyse, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.

28. Et appropinquerunt castello quod ibant: & ipse se finxit longius ire.

29. Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam advesperascit, & inclinata est jam dies. Et intravit cum illis.

30. Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis.

31. Et aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum: & ipse evanuit ex oculis eorum.

32. Et dixerunt ad invicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?

33. Et surgentes eadem hora regressi sunt in Ierusalem. & invenerunt congregatos undecim, & eos, qui cum illis erant,

34. dicentes: Quod surrexit Dominus verè, & apparuit Simon.

35. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via: & quomodo cognoverunt eum in fractione panis.

36. * Dum autem hæc loquuntur, stetit Iesus in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis: ego sum, nolite timere. * *Marc.* 16. 14. *Joan.* 20. 19.

37. Conturbati verò, & conferriti, existimabant se spiritum videre.

38. Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra?

39. Videte manus meas, & pedes, quia ego ipse sum: palpate, & videte: quia spiritus carnis, & ossa non habet, sicut me videtis habere.

40. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus, & pedes.

41. Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid, quod manducetur?

42. At illi obtulerunt ei partem piscis assii, & favum mellis.

43. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis.

44. Et dixit ad eos: Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me.

45. Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas.

46. & dixit eis: * Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: * *Psal.* 15. 10. *Psal.* 18. 6.

47. & predicari in nomine ejus penitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Ierusalem.

48. * Vos autem testes estis horum.

* *Act.* 1. 8.

49. * Et ego mitto promissum Patris mei in vos, vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto. * *Joan.* 14. 26.

50. & elevatis manibus eos foras in Bethaniam: & elevatis manibus suis benedixit eis.

51. * Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in celum.

* *Marc.* 16. 19. *Act.* 1. 9.

52. Et ipsi adorantes regressi sunt in Ierusalem cum gaudio magno:

53. & erant semper in templo, laudantes, & benedicentes Deum. Amen.

SANCTUM IESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM IOANNEM.

CAPUT PRIMUM.

Verbi aeterna generatio, & divinitas. Ioannis de Christo illustre testimonium. Andreas Simonem fratrem adducit ad Iesum, ut Philippus Nathanaelem.

1. **I**n principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.
2. Hoc erat in principio apud Deum.
3. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil, quod factum est,
4. in ipso vita erat, & vita erat lux hominibus:
5. & lux in tenebris lucet, & tenebrae eam non comprehenderunt.
6. * Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. * *Matth. 3. 1. Marc. 1. 2.*
7. Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum.
8. non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine.
9. * Eiat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. * *Infi. 3. 19.*
10. in mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognovit. * *Hebr. 11. 8.*
11. In propria venit, & sui eum non ceperunt.
12. quotquot autem ceperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius:
13. qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.
14. * Et verbum caro factum est, & habitavit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à patre plenum gratiæ, & veritatis. * *Matth. 1. 16. Luc. 2. 7.*
15. Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat dicens: Hic erat, quem dixi: Qui post me venturus est, ante me factus est: quia prior me erat.
16. * Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. * *1. Tim. 6. 17.*
17. quia lex per Moysen data est, gratia, & veritas per Iesum Christum facta est.
18. * Deum nemo vidit umquam: unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit. * *1. Tim. 6. 16. 1. Ioan. 4. 12.*
19. Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudei à Ierosolymis sacerdotes & Levitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es?
20. Et confessus est, & non negavit: & confessus est: Quia non sum ego Christus.
21. Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respondit: Non.
22. Dixerunt ergo ei: Quis es ut responsum deus his, qui miserunt nos? quid dicis de teipso?
23. **A**it: * Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias pro-

pheta. * *Isai. 40. 3. Matth. 3. 3. Marc. 1. 3. Luc. 3. 4.*

24. Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis.

25. Et interrogaverunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?

26. Respondit eis Ioannes, dicens: * Ego baptizo in aqua: medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. * *Matth. 3. 11.*

27. * Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est: cuius ego non sum dignus ut solvam eius corrigiam calceamenti.

* *Marc. 1. 7. Luc. 3. 16. Act. 1. 5. 11. 16.*

28. **H**æc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans.

29. Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

30. Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est: quia prior me erat.

31. & ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans.

32. Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens: * Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de caelo, & inansit super eum. * *Matth. 3. 16. Marc. 1. 10. Luc. 3. 22.*

33. Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.

34. Et ego vidi: & testimonium perhibui quia hic est Filius Dei.

35. Altera die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo.

36. Et respiciens Iesum ambulantiem, dicit: Ecce agnus Dei.

37. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Iesum.

38. Conversus autem Iesus, & videns eos sequentes se, dicit eis: Quid queritis? Qui dixerunt ei: Rabbi, (quod dicitur interpretatum Magister) ubi habitas?

39. Dicit eis: Venite, & videte. Venerunt, & viderunt ubi maneret, & apud eum manserunt die illo: hora autem erat quasi decima.

40. Eiat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierant à Ioanne, & secuti fuerant eum.

41. Invenit hic primum fratrem suum Simonem, & dicit ei: Invenimus Messiam. (quod est interpretatum Christus.)

42. Et adduxit eum ad Iesum. Intuitus autem Iesus, dixit: Tu es Simon filius Ionæ: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.

43. In crastinum voluit exire in Galilæam, & invenit Philippum. Et dicit ei Iesus: Sequere me.

44. Erat autem Philippus à Bethsaida, civitate Andreæ, & Petri.

45. Invenit Philippus Nathanael, & dicit ei: Quem scripsit * Moyses in lege, & * Propheta, invenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth. * *Gen. 49. 10. Deut. 18. 18.*

* *Isai. 40. 10. & 45. 8. Jer. 23. 5. Ezech. 34. 23. & 37. 24. Dan. 9. 24. & 25.*

46. Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, & vide.

47. Vidit Iesus Nathanael venientem ad se, & dicit de eo: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est.

48. Dicit ei Nathanael: Unde me nosti? Res-

Respondit Iesus, & dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidiste.

47. Respondit ei Nathanael, & ait: Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel.

50. Respondit Iesus, & dixit ei: Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis: majus his videbis.

51. Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis cælum apertum, & Angelos Dei ascendentes, & descendentes supra Filium hominis.

CAPUT II.

Iesus invitatus ad nuptias, aquam in vinum convertit; tum venit Capharnaum: hinc Ierosolymam, ubi e templo ejicit vendentes, ac multa signa facit.

1. **E**T die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galiliæ: & erat mater Iesu ibi.

2. Vocatus est autem & Iesus, & discipuli ejus ad nuptias.

3. Et deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent.

4. Et dicit ei Iesus: Quid mihi, & tibi est mulier? nondum venit hora mea.

5. Dicit mater ejus ministris? Quodcumque dixerit vobis, facite.

6. Erant autem ibi lapideæ hydræ sex positæ secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ metretas binas vel ternas.

7. Dicit eis Iesus: Implete hydras aqua. Et impleverunt eas usque ad summum.

8. Et dicit eis Iesus: Haurite nunc, & ferte architriclino.

9. Ut autem gustavit architriclino aquam vinum factam, & non sciebat unde esset, ministrum autem sciebant, qui hauerant aquam: vocat sponsum architriclino.

10. & dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit: & cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est: Tu autem servasti bonum vinum usque adhuc.

11. Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galiliæ: & manifestavit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli ejus.

12. Post hoc descendit Capharnaum ipse, & mater ejus, & fratres ejus, & discipuli ejus: & ibi manserunt non multis diebus.

13. Et propæ erat Pascha Judæorum, & ascendit Iesus Ierosolymam:

14. & invenit in templo vendentes boves, & oves, & columbas, & numularios sedentes.

15. Et cum fecisset quasi flagellum de tuniculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, & boves, & numulariorum effudit æs, & mensas subvertit.

16. Et his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.

17. Recordati sunt verò discipuli ejus quia scriptum est: * Zelus domus tuæ comedit me.

* Psalm. 68. 10.

18. Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis quia hæc facis?

19. Respondit Iesus, & dixit eis: * Solve templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. * Matth. 26. 61. & 27. 40. Marc. 14. 58. & 15. 29.

20. Dixerunt ergo Judæi: Quadraginta & sex annis edificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?

21. Ille autem dicebat de templo corporis sui.

22. Cum ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat,

& * crediderunt scripturæ, & sermoni, quem dixit Iesus.

* Psalm. 3. 6. & 56. 9.

23. Cum autem esset Ierosolymis in pascha in die festo, multi crederunt in nomine ejus, videntes signa ejus, quæ faciebat.

24. Ipse autem Iesus non credebatur semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes,

25. & quia opus ei non erat ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.

CAPUT III.

Nicodemum, qui de nocte venerat, Christus de necessitate Baptismi, & de redemptione generis humani instruit. Joannis testimonium.

1. **E**Rat autem homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Judæorum.

2. Hic venit ad Iesum nocte, & dixit ei: Rabbi, scimus quia à Deo venisti magister, nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.

3. Respondit Iesus, & dixit ei: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuò, non potest videre regnum Dei.

4. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? numquid potest in ventrem matris suæ iteatò introire, & ienasci?

5. Respondit Iesus: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

6. Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est.

7. Non mireris quia dixi tibi: oportet vos nasci denuò.

8. Spiritus ubi vult spirat: & vocem ejus audis, sed nescis unde veniat, aut quò vadat: sic est omnis, qui natus est ex spiritu.

* Psalm. 134. 7.

9. Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri?

10. Respondit Iesus, & dixit ei: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras?

11. Amen, amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis.

12. Si terrena dixi vobis, & non creditis: quomodo, si dixerò vobis cælestia, credetis?

13. Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo.

14. * Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto: ita exaltari oportet Filium hominis.

* Num. 21. 9.

15. ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

16. * Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

* 1. Joann. 4. 9.

17. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicaret mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.

18. Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus est: quia non credit in nomine unigeniti filii Dei.

19. Illoc est autem judicium: * quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem: erant enim eorum mala opera.

* Supr. 1. 9.

20. Omnis enim, qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus:

21. qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

22. Post hæc venit Iesus, & discipuli ejus in terram ludæam: & illic demorabatur cum eis, * & baptizabat. * *Infr.* 4. 1.

23. Erat autem & Ioannes baptizans in Ænnon, juxta Salum: quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur.

24. Nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem.

25. Facta est autem quæstio ex discipulis Ioannis cum ludæis de Purificatione.

26. Et venerunt ad Ioannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, * cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. * *Supr.* 1. 19.

27. Respondit Ioannes, & dixit: Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cælo.

28. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, * quod dixerim: Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum. * *Supr.* 1. 20.

29. Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est.

30. Illum oportet crescere, me autem minui.

31. Qui desursum venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur. Qui de cælo venit, super omnes est.

32. Et quod vidit, & audivit, hoc testatur: & testimonium ejus nemo accipit.

33. Qui accepit ejus testimonium, signavit quia * Deus verax est. * *Rom.* 3. 4.

34. Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur, non enim ad mensuram dat Deus spiritum.

35. Pater diligit Filium: & omnia dedit in manu ejus.

36. * Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei inane super eum.

1. *Ioann.* 5. 10.

CAPUT IV.

Christi cum muliere Samaritana colloquium, quæque sunt consecuta. Multorum fides. Reguli filii curatio.

1. **U**T ergo cognovit Iesus quia audierunt Pharisei quod Iesus plures discipulos facit, * & baptizat, quam Ioannes, * *Supr.* 3. 22.

2. (quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli ejus)

3. reliquit ludæam, & abiit iterum in Galilæam.

4. oportebat autem eum transire per Samariam.

5. Venit ergo in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, juxta prædium, * quod dedit Iacob Ioseph filio suo. * *Gen.* 33. 19. *Gen.* 48. 22. *Ios.* 24. 32.

6. Erat autem ibi fons Iacob. Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta.

7. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Iesus: Da mihi bibere.

8. (Discipuli enim ejus abierant in civitatem ut cibos emerent.)

9. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana. Quomodo tu ludæus cum sis, bibere a me possis,

quæ sum mulier Samaritana? non enim contumtur ludæi Samaritanis.

10. Respondit Iesus, & dixit ei: Si scires donum Dei, & quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam.

11. Dicit ei mulier. Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est. unde ergo habes aquam vivam?

12. Nunquid tu major es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filii ejus, & pecora ejus?

13. Respondit Iesus, & dixit ei: Omnis, qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum:

14. sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

15. Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, ut non sitiam: neque veniam hic haurire.

16. Dicit ei Iesus: Vade, voca virum tuum, & veni hic.

17. Respondit mulier, & dixit: Non habeo virum. Dicit ei Iesus: Bene dixisti, quia non habeo virum:

18. quoniam enim viros habuisti, & nunc, quem habes, non es tuus vir: hoc vere dixisti.

19. Dicit ei mulier: Domine, video quia Propheta es tu.

20. Patres nostri in monte hoc adoraverunt, & vos dicitis, * quia Ierosolymis est locus, ubi adorare oportet.

* *Deut.* 12. 5.

21. Dicit ei Iesus: Mulier crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Ierosolymis adorabitur Patrem.

22. * Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex ludæis est. * *4 Reg.* 17. 41.

23. Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum.

24. * Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. * *2. Cor.* 3. 17.

25. Dicit ei mulier. Scio quia Messias venit, (qui dicitur Christus.) cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia.

26. Dicit ei Iesus: Ego sum, qui loquor tecum.

27. Et continuè venerunt discipuli ejus: & mirabantur quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum ea?

28. Reliquit ergo hydrium suam mulier, & abiit in civitatem, & dixit illis hominibus:

29. Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcumque feci: nunquid ipse est Christus?

30. Exierunt ergo de civitate, & veniebant ad eum.

31. Interè regabant eum discipuli, dicentes. Rabbi, manduca.

32. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.

33. Dicebant ergo discipuli ad invicem: Numquid aliquis attulit ei manducare?

34. Dicit eis Iesus: Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus.

35. Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, & videte regionem

nam,

nes, * quia albæ sunt jam ad messem.

* *Matth. 9. 37. Luc. 10. 2.*

36. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam. ut, & qui seminat, simul gaudeat, & qui metit.

37. In hoc enim est verbum verum: quia alius est qui seminat, & alius est qui metit.

38. Ego misi vos metere quod vos non laborastis. alii laboraverunt, & vos in labores eorum introistis.

39. Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis. Quia dixit mihi omnia quæcumque feci.

40. Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies.

41. Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem ejus.

42. Et mulieres dicebant: Quia jam non propter tuam loqueliam credimus: ipsi enim audivimus, & scimus quia hic est vere Salvator mundi.

43. Post duos autem dies exiit inde: & abiit in Galileam.

44. * Ipse enim Iesus testimonium perhibuit quia Propheta in sua patria honorem non habet. * *Matth. 13. 57. Marc. 6. 4. Luc. 4. 24.*

45. * Cum ergo venisset in Galileam, exeperunt eum Galilæi, cum omnia vidissent quæ fecerat Ierosolymis in die festo: & ipsi enim venerant ad diem festum. * *Matth. 4. 12. Marc. 1. 14. Luc. 4. 14.*

46. Venit ergo iterum in Cana Galilææ, * ubi fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum.

* *Supr. 2. 9.*

47. Illic cum audisset quia Iesus adveniret à Iudæa in Galileam, abiit ad eum, & rogabat eum ut descenderet, & sanaret filium ejus: incipiebat enim mori.

48. Dixit ergo Iesus ad eum: Nisi signa, & prodigia videritis, non creditis.

49. Dicit ad eum regulus: Domine, descende prius quam moriatur filius meus.

50. Dicit ei Iesus: Vade, filius tuus vivit. Creditit homo sermoni, quem dixit ei Iesus, & ibat.

51. Iam autem eo descendente, servi occurrerunt ei, & nuntiaverunt dicentes, quia filius ejus viveret.

52. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei: Quia hæc hora septima reliquit eum febris.

53. Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Iesus: Filius tuus vivit. & credidit ipse, & domus ejus tota.

54. Hoc iterum secundum signum fecit Iesus, cum venisset à Iudæa in Galileam.

CAPUT V.

Christus egrotum sanat, qui ab octo & triginta annis languensquebat, jubet gravatum tollere die sabbati, quod Iudæi offendit.

1. Post hæc erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Ierosolymam.

2. Est autem Ierosolymis Probatica piscina, quæ cognominatur Hebraice Bethesda, quinque porticus habens.

3. In his jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum expectantium aque motum.

4. Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam: & movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam

post motionem aquæ, sanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.

5. Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua.

6. Hunc cum vidisset Iesus jacentem, & cognovisset quia jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri?

7. Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam: dum venio enim ego, alius ante me descendit.

8. Dicit ei Iesus. Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.

9. Et statim sanus factus est homo ille: & sustulit grabatum suum, & ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo.

10. Dicebant ergo Iudæi illi, qui sanatus fuerat: * Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. * *Leod. 20. 11. Jerem. 17. 24.*

11. Respondit ei: Qui me sanum recit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula.

12. Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo, qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum, & ambula?

13. Is autem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. Iesus enim declinavit à turba constituta in loco.

14. Postea invenit eum Iesus in templo, & dixit illi: Ecce sanus factus es: jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

15. Abiit ille homo, & nuntiavit Iudæis quia Iesus esset, qui recit eum sanum.

16. Propterea persequebantur Iudæi Iesum, quia hæc faciebat in sabbato.

17. Iesus autem respondit eis: Pater meus usque modo operatur, & ego operor.

18. Propterea ergo magis querebant eum Iudæi interficere: quia non solum solvebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Respondit itaque Iesus, & dixit eis:

19. Amen, amen dico vobis: non potest Filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit.

20. Pater enim diligit Filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit. & maiora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini.

21. Sicut enim Pater suscitavit mortuos, & vivificavit: sic & Filius, quos vult, vivificat.

22. Neque enim Pater iudicat quemquam: sed omne iudicium dedit Filio,

23. ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem: qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum.

24. Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transit à morte in vitam.

25. Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei: & qui audierint, vivent.

26. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit & Filio habere vitam in semetipso:

27. & potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.

28. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei:

29. * & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vite: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii. * *Matth. 25. 46.*

30. Non possum ego à meipso iudicare quicquam. Sicut audio, iudico: & iudicium meum

jus-

justum est: quia non quero voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

31. si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum.

32. * Alius est, qui testimonium perhibet de me: & scio quia verum est testimonium, quod perhibet de me. * *Matth. 3. 17. Sup. 1. 15.*

33. Vos misistis ad Ioannem: & testimonium perhibuit veritati.

34. Ego autem non ab homine testimonium accipio: sed hæc dico ut vos salvi sitis.

35. Ille erat lucerna ardens, & lucens. Vos autem voluistis ad horam exultare in luce ejus.

36. Ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim, quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea: ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me:

37. & qui misit me Pater, * ipse testimonium perhibuit de me: neque vocem ejus umquam audistis, ** neque speciem ejus vidistis. * *Matth. 3. 17. & 17. 5. * Deut. 4. 12.*

38. & verbum ejus non habetis in vobis manens: quia quem misit ille, huic vos non creditis.

39. Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me:

40. & non vultis venire ad me ut vitam habeatis.

41. Claritatem ab hominibus non accipio.

42. Sed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis.

43. Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.

44. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis: * & gloriam, quæ à solo Deo est, non queritis? * *Inj. 12. 43.*

45. Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud Patrem. est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.

46. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: * de me enim ille scripsit.

* *Gen. 3. 15. & 22. 18. & 49. 10. Leut. 18. 15.*

47. Si autem illius litteris non creditis: quomodo verbis credetis?

CAPUT VI.

Miraculum de quinque panibus, & duobus piscibus multiplicatis. Sacramenti Eucharistici promissio.

1. **P**ost hæc * abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis.

* *Matth. 14. 13. Marc. 6. 32. Luc. 9. 10.*

2. & sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur.

3. Subit ergo in montem Iesus: & ibi sedebat cum discipulis suis.

4. Erat autem proximum Pascha dies festus Iudæorum,

5. Cum sublevasset ergo oculos Iesus, & vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi?

6. Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus.

7. Respondit ei Philippus. Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat.

8. Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas frater Simonis Petri:

9. Est puer unus hic, qui habet quinque

panes hordeaceos, & duos pisces: sed hæc quid sunt inter tantos?

10. Dixit ergo Iesus: Facite homines discumbere. Erat autem fœcnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia.

11. Accipit ergo Iesus panes: & cum gratias egisset, distribuit discumbentibus, similiter & ex piscibus quantum volebant.

12. Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ superaverunt fragmenta, ne pereant.

13. Collegerunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ superaverunt his, qui manducaverant.

14. Illi ergo homines cum vidisset quod Iesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum.

15. Iesus ergo cum cognovisset quia venturi essent ut raperent eum, & racerent eum regem, * fugit iterum in montem ipse solus.

Matth. 14. 23. Marc. 6. 46.

16. Ut autem serò factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare.

17. Et cum ascendissent navim, veneiunt trans mare in Capharnaum: & tenebræ jam factæ erant: & non veneiit ad eos Iesus.

18. Mare autem, vento magno fluente, exurgebat.

19. Cum remigassent ergo quasi stadia viginti quinque aut triginta, vident Iesum ambulantem supra mare, & proximum navi fieri, & timerunt.

20. Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere.

21. Voluerunt ergo accipere eum in navim: & statim navis tuit ad terram, in quam ibant.

22. Altera die, turba, quæ stabat trans mare, vidit quia navicula alia non erat ibi nisi una, & quia non introisset cum discipulis suis Iesus in navim, sed soli discipuli ejus abissent.

23. Alæ verò supervenerunt naves à Tiberiade juxta locum ubi manducaverant panem, gratias agentes Domino.

24. Cum ergo vidisset turba quia Iesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas, & veneiunt Capharnaum querentes Iesum.

25. Et cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc venisti?

26. Respondit eis Iesus, & dixit: Amen, amen dico vobis: queritis me non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis.

27. Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis. * Hunc enim Pater signavit Deus. * *Matth. 3. 17. & 17. 5. Sup. 1. 32.*

28. Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus ut operemur opera Dei?

29. Respondit Iesus, & dixit eis: * Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille. * *1. Joann. 3. 23.*

30. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum ut videamus, & credamus tibi? quid operaris?

31. Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est. * *Exod. 16. 14. Num. 11. 7. Psalm. 77. 24. Sap. 16. 20.*

32. Dixit ergo eis Iesus: Amen, amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panem de cælo, sed Pater meus dedit vobis panem de cælo verum.

33. Panis enim Dei est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo.

34. Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper da nobis panem hunc.

35. Dixit autem eis Iesus: Ego sum panis vitæ: * qui venit ad me, non esuriat: & qui credit in me, non sitiet unquam.

* *Ecclesi. 24. 29.*

36. Sed dixi vobis quia & vidistis me, & non creditis.

37. Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet: & eum, qui venit ad me, non ejiciam foras:

38. quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

39. Hæc est autem voluntas ejus, qui misit me, Patris: ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die.

40. Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me: ut omnis, qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in novissimo die.

41. Murmurabant ergo Iudæi de illo, qui dixisset: Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi,

42. & dicebant: * Nonne hic est Iesus filius Joseph, cujus nos novimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de cælo descendi? * *M. Matth. 13. 55. Marc. 6. 3.*

43. Respondit ergo Iesus, & dixit eis: Nolite murmurare in invicem:

44. nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum: & ego resuscitabo eum in novissimo die.

45. Est scriptum in Prophetis: * Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audit ad Patrem, & didicit, venit ad me. * *Isai. 54. 13.*

46. * Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is, qui est ad Deo, hic vidit Patrem.

* *Matth. 11. 27.*

47. Amen, amen dico vobis: Qui credit in me, habet vitam æternam.

48. Ego sum panis vitæ.

49. * Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt. * *Exod. 16. 15.*

50. Hic est panis de cælo descendens: ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.

51. Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi.

52. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.

53. Litigabant ergo Iudæi ad invicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?

54. Dixit ergo eis Iesus: Amen, amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

55. Qui manducat ineam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in novissimo die.

56. * Caro enim mea, vere est cibus: & sanguis meus, vere est potus.

* *1. Cor. 11. 27.*

57. qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.

58. Sicut misit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem: & qui manducat me, & ipse vivet propter me.

59. Hic est panis, qui de cælo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.

60. Hæc dixit in synagoga docens, in Capernaum.

61. Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?

62. Sciens autem Iesus apud semetipsum quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat?

63. Si ergo videritis * Filium hominis ascendentem ubi erat prius? * *Sup. 3. 13.*

64. Spiritus est, qui vivificat: caro non prodest quidquam. Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

65. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Iesus qui essent non credentes, & quis traditurus esset eum.

66. Et dicebat. Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo.

67. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retrò: & jam non cum illo ambulant.

68. Dixit ergo Iesus ad duodecim: Numquid & vos vultis abire?

69. Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes.

70. * & nos credidimus, & cognovimus quia tu es Christus Filius Dei. * *Matth. 16. 16. Marc. 8. 29. Luc. 9. 20.*

71. Respondit eis Iesus: Nonne ego vos duodecim elegi: & ex vobis unus diabolus est?

72. Dicebat autem Iudam Simonis Iscariotem: hic enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duodecim.

CAPUT VII.

Christus injustas Iudearum calumnias, quod hominem die sabbati sanasset, reprimit. Ministrum qui ad eum capiendum missi erant, laudes ejus prædicant.

1. Post hæc autem ambulabat Iesus in Galileam, non enim volebat in Iudæam ambulare. quia quærebant eum Iudæi interficere.

2. Erat autem in proximo dies festus Iudæorum, * Scenopægia. * *Lev. 23. 34.*

3. Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Transi hinc, & vade in Iudæam, ut & discipuli tui videant opera tua, quæ facis.

4. Nemo quippe in occulto quid facit, & querit ipse in palam esse: si hæc facis, manifesta te ipsum mundo.

5. Neque enim fratres ejus credebant in eum.

6. Dicit ergo eis Iesus: Tempus meum nondum advenit: tempus autem vestrum semper est paratum.

7. Non potest mundus odisse vos: me autem odit quia ego testimonium perhibeo de illo quod opera ejus mala sunt.

8. Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum: quia meum tempus nondum impletum est.

9. Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galileæ.

10. Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc & ipse ascendit ad diem festum non manes- te, sed quasi in occulto.

11. Iudæi ergo quæiebant eum in die festo, & dicebant. Ubi est ille?

12. Et murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus est. Alii autem dicebant: Non, sed seducit turbas.

13. Nemo tamen pulum loquebatur de illo propter metum Iudæorum.

14. Iam autem die festo mediante, ascendit Iesus in templum, & docebat.

15. Et mirabantur Iudæi, dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?

16. Respondit eis Iesus, & dixit: Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me.

17. Si quis voluerit voluntatem ejus facere: cognoscat de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego à me ipso loquar.

18. Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam querit. qui autem querit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est, & iustitia in illo non est.

19. * Nonne Moyses dedit vobis legem: & nemo ex vobis facit legem? * *Exod. 24. 3.*

20. * Quid me queritis interficere? Respondit turba, & dixit: Dæmonium habes: quis te querit interficere? * *Supr. 5. 18.*

21. Respondit Iesus, & dixit eis: Unum opus feci, & omnes mirantur:

22. propterea * Moyses dedit vobis circumcisionem: (non quia ex Moysse est, sed ex patribus) & in sabbato circumciditis hominem. * *Lev. 12. 3. * Gen. 17. 10.*

23. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysi: mihi indignamini quia totum hominem sanum feci in sabbato?

24. * Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate. * *Deut. 1. 16.*

25. Dicebant ergo quidam ex Ierosolymis: Nonne hic est, quem querunt interficere?

26. Et ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt. Numquid verè cognoverunt principes quia hic est Christus?

27. Sed hunc scimus unde sit; Christus autem cum venerit, nemo scit unde sit.

28. Clamabat ergo Iesus in templo docens, & dicens: Et me scitis, & unde sim scitis: & à me ipso non veni, sed est veus, qui misit me, quem vos nescitis.

29. Ego scio eum: quia ab ipso sum, & ipse me misit.

30. Querebant ergo eum apprehendere: & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora ejus.

31. De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: Christus cum venerit, numquid plura signa faciet quam quæ hic facit?

32. Audierunt Pharisei turbam murmurantem de illo hæc: & miserunt principes, & Pharisei ministros ut apprehenderent eum.

33. Dixit ergo eis Iesus. Adhuc modicum tempus vobiscum sum. & vado ad eum, qui me misit.

34. * Queretis me, & non invenietis: & ubi ego sum, vos non potestis venire.

35. Dixerunt ergo Iudæi ad semetipsos: Quò hic iturus est, quia non inveniemus eum? numquid in dispersionem Gentium iturus est, & docturus Gentes?

36. Quis est hic sermo, quem dixit: Queretis me, & non invenietis: & ubi sum ego, vos non potestis venire?

37. In novissimo autem * die magno festivitatis stabat Iesus, & clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.

38. * Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. * *Deut. 18. 15. Iosh. 2. 28. Aiz. 2. 17.*

39. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.

40. Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones ejus, dicebant: Hic est vere propheta.

41. Alii dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebant: Numquid a Galilæa venit Christus?

42. * Nonne Scriptura dicit: Quia ex semine David, & de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus? * *Mich. 5. 2. Matth. 2. 6.*

43. Dissensio itaque facta est in turba propter eum.

44. Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum: sed nemo misit super eum manus.

45. Venerunt ergo ministri ad Pontifices, & Phariseos. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum?

46. Responderunt ministri: Numquam sic locutus est homo, sicut hic homo.

47. Responderunt ergo eis Pharisei: Numquid & vos seducti estis?

48. Numquid ex principibus aliquis credit in eum, aut ex Phariseis?

49. Sed turba hæc, quæ non novit legem, maledicti sunt.

50. Dixit Nicodemus ad eos, * ille, qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis:

51. Numquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, * & cognoverit quid faciat? * *Deut. 17. 8. & 19. 15.*

52. Responderunt, & dixerunt ei: Numquid & tu Galilæus es? Scutifare Scripturas, & vide quia à Galilæa propheta non surgit.

53. Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

CAPUT VIII.

Mulierem in adulterio deprehensam adducunt ad Christum, qui eam absolvit. Quod se ante Abraham genitum diceret, lapidare volunt.

1. Iesus autem perrexit in montem Oliveti:

2. & diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum, & sedens docebat eos.

3. Adducunt autem Scribæ, & Pharisei mulierem in adulterio deprehensam: & stantur eam in medio,

4. & dixerunt ei: Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio.

5. * In lege autem Moyses mandavit nobis Injurijsmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? * *Lev. 20. 10.*

6. Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Iesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra.

7. Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, & dixit eis: * Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. * *Deut. 17. 7.*

8. Et iterum se inclinans, scribebat in terra.

9. Audientes autem unus post unum exibant incipientes à senioribus. & remansit solus Iesus, & mulier in medio stans.

10. Erigens autem se Iesus, dixit ei: Mulier, ubi sunt, qui te accusabant? nemo te condemnavit?

11. Quæ dixit: Nemo, Domine. Dixit autem Iesus: Nec ego te condemnabo: Vade & jam amplius noli peccare.

12. Iterum ergo locutus est eis Iesus, dicens: * Ego sum lux mundi: qui sequitur me

non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. * 1. Joann. 1. 5.

13. Dixerunt ergo ei Pharisei: Tu de te ipso testimonium perhibes: testimonium tuum non est verum.

14. Respondit Iesus, & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum: quia scio unde veni, & quò vado: vos autem nescitis unde venio, aut quò vado.

15. Vos secundum carnem iudicatis: ego non iudico quemquam:

16. & si iudico ego, iudicium meum verum est, quia solus non sum: sed ego, & qui misit me, Pater.

17. Et in lege vestra scriptum est, * quia duorum hominum testimonium verum est.

* Deut. 17. 6. & 19. 15. Matth. 18. 16. 2. Cor. 13. 1. Hebr. 10. 28.

18. Ego sum, qui testimonium perhibeo de me ipso: & testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater.

19. Dicebant ergo ei: Ubi est Pater tuus? Respondit Iesus: Neque me scitis, neque Patrem meum: si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis.

20. Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo: & nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora ejus.

21. Dixit ergo iterum eis Iesus: Ego vado, & queretis me, & in peccato vestro moriemini. Quo ego vado, vos non potestis venire.

22. Dicebant ergo Iudæi: Numquid interfici semetipsum, quia dixit: Quò ego vado, vos non potestis venire?

23. Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.

24. Dixi ergo vobis quia moriemini in peccatis vestris: si enim non crederetis quia ego sum, moriemini in peccato vestro.

25. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Iesus: Principium, qui & loquor vobis.

26. Multa habeo de vobis loqui, & iudicare: sed qui me misit, * verax est: & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo.

* Rom. 3. 4.

27. Et non cognoverunt quia Patrem ejus dicebat Deum.

28. Dixit ergo eis Iesus: Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à me ipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor:

29. & qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia ego quæ placita sunt ei, facio semper.

30. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.

31. Dicebat ergo Iesus ad eos, qui crediderunt ei, Iudæos: Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis:

32. & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.

33. Responderunt ei: Semen Abrahæ sumus, & nemini servivimus unquam: quomodo tu dicis: Liberi eritis?

34. Respondit eis Iesus: Amen, amen dico vobis: * quia omnis, qui facit peccatum, servus est peccati. * Rom. 6. 15. 16. 2. Petr. 2. 19.

35. Si vos autem non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum.

36. si ergo vos filius liberaverit, verè liberi eritis.

37. Scio quia filii Abrahæ estis: sed queritis me intericere, quia sermo meus non capit in vobis.

38. Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor: & vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis.

39. Responderunt, & dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Iesus: Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.

40. Nunc autem queritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi à Deo: hoc Abraham non fecit.

41. Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem habemus Deum.

42. Dixit ergo eis Iesus. Si Deus pater vester esset: diligeretis utique me, ego enim ex Deo processi, & veni: neque enim a me ipso veni, sed ille me misit.

43. Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum.

44. * Vos ex patre diabolo estis: & desideria patris vestri vultis facere. ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: quia non est veritas in eo: cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater ejus.

* 1. Joann. 3. 8.

45. Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi.

46. Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

47. * Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

* 1. Joann. 4. 6.

48. Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei. Nonne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?

49. Respondit Iesus: Ego dæmonium non habeo: sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me.

50. Ego autem non quero gloriam meam: est qui querat, & iudicet.

51. Amen, amen dico vobis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum.

52. Dixerunt ergo Iudæi: Nunc cognovimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus est, & Prophætæ: & tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum.

53. Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est: & prophetæ mortui sunt. Quom te ipsum facis?

54. Respondit Iesus: Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est: est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis quia Deus vester est,

55. & non cognovistis eum: ego autem novi eum: Et si dixero quia non scio eum, ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, & sermonem ejus servo.

56. Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum: vidit, & gavisus est.

57. Dixerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?

58. Dixit eis Iesus: Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.

59. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum: Iesus autem abscondit se, & exivit de templo.

CAPUT IX.

Iesus cæcum à nativitate sanat die sabbati; cæcus miraculi occasione Pharisei Christo detrahunt.

1. **E**T præteriens Iesus vidit hominem cæcum à nativitate.
2. & interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur?

3. Respondit Iesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus: sed ut manifestentur opera Dei in illo.

4. Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari.

5. quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.

6. Hæc cum dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & inivit lutum super oculos ejus.

7. & dixit ei: Vade, lava in natatoria Siloe (quod interpretatur Missus.) Abiit ergo, & lavit, & venit videns.

8. Itaque vicini, & qui viderant eum prius quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est, qui sedebat, & mendicabat? Alii dicebant: Quia hic est.

9. Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei. Ille verò dicebat: Quia ego sum.

10. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi?

11. Respondit: Ille homo, qui dicitur Iesus, lutum fecit: & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloe, & lava. Et abiit, lavi, & video.

12. Et dicunt ei: Ubi est ille? Ait: Nescio.

13. Adducunt eum ad Phariseos, qui cæcus fuerat.

14. Erat autem sabbatum quando lutum fecit Iesus, & aperuit oculos ejus.

15. Iterum ergo interrogabant eum Pharisei quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, & lavi, & video.

16. Dicebant ergo ex Phariseis quidam: Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos.

17. Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia propheta est.

18. Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quia cæcus fuisset & vidisset, donec vocaverunt parentes ejus, qui viderat:

19. & interrogaverunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt?

20. Responderunt ei parentes ejus, & dixerunt: Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est:

21. quomodo autem nunc videat, nescimus: aut quis ejus aperuit oculos, nos nescimus: ipsum interrogate: ætatem habet, ipse de se loquatur.

22. Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Iudæos: jam enim conspiraverant Iudæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagoga fieret.

23. Propterea parentes ejus dixerunt: Quia ætatem habet, ipsum interrogate.

24. Vocaverunt ergo rursum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da glo-

riam Deo. nos scimus quia hic homo peccator est.

25. Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio: unum scio, quia cæcus cum essem, modo video.

26. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos?

27. Respondit eis: Dixi vobis jam, & audistis: quid iterum vultis audire? numquid & vos vultis discipuli ejus fieri?

28. Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu discipulus illius sis: nos autem Moysi discipuli sumus.

29. Nos scimus quia Moysi locutus est Deus: hunc autem nescimus unde sit.

30. Respondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile est quia vos nescitis unde sit, & aperuit meos oculos:

31. scimus autem quia peccatores Deus non audit: sed si quis Dei cultor est, & voluntatem ejus facit, hunc exaudit.

32. A sæculo non est auditum quia quis aperuit oculos cæci nati.

33. Nisi esset hic à Deo, non poterat facere quidquam.

34. Responderunt, & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et ejecerunt eum foras.

35. Audivit Iesus quia ejecerunt eum foras: & cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei?

36. Respondit ille, & dixit: Quis est, Domine, ut credam in eum?

37. Et dixit ei Iesus. Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est.

38. At ille ait: Credo Domine. Et proci-dens adoravit eum.

39. Et dixit Iesus: In judicium ego in hunc mundum veni: ut qui non vident videant, & qui vident cæci fiant.

40. Et audierunt quidam ex Phariseis, qui cum ipso erant, & dixerunt ei: Numquid & nos cæci sumus?

41. Dixit eis Iesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum. nunc verò dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet.

CAPUT X.

Veri pastores, & mercenarii discrimina. Iudæi Christum lapidare volunt, quod se unum cum patre esse diceret.

1. **A**Men, amen dico vobis: qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit alunde: ille fur est, & latro.

2. Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium.

3. Huic ostiarius aperit, & oves vocem ejus audiunt, & proprias oves vocat nominatim, & educit eas.

4. Et cum proprias oves emisit, antè eas vadit: & oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus.

5. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non poverunt vocem alienorum.

6. Hoc proverbium dixit eis Iesus. Illi autem non cognoverunt quid loqueretur eis.

7. Dixit ergo eis iterum Iesus: Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium.

8. Omnes quotquot venerunt, fures sunt, & latrones, & non audierunt eos oves.

9. Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur: & ingreditur, & egredietur, & pascua inveniet.

10. Fur non venit nisi ut furetur, & macet, & perdat. Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant.

11. Ego sum pastor bonus. * Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.

* *Isai.* 40. 11. *Ezech.* 34. 23. & 37. 24.
12. Mercenarius autem, & qui non est pastor, cuius non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit & lupus rapit, & dispergit oves:

13. mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovibus.

14. Ego sum pastor bonus: & cognosco meas, & cognoscunt me meæ.

15. * Sicut novit me Pater, & ego agnosco Patrem: & animam meam pono pro ovibus meis. * *Matth.* 11. 27.

Luc. 10. 22.

16. Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus pastor.

17. Propterea me diligit Pater: * quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. * *Isai.* 53. 7.

18. Nemo tollit eam à me: sed ego pono eam à meipso, & potestatem habeo ponendi eam: & potestatem habeo iterum sumendi eam: hoc mandatum accepi à Patre meo.

19. Dissensio iterum facta est inter Iudæos propter sermones hos.

20. Dicebant autem multi ex ipsis: Dæmonium habet, & insanit: quid eum auditis?

21. Alii dicebant: Hæc verba non sunt dæmonium habentis: numquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire?

22. * Iacra sunt autem Encænæ in Ierosolymis. & hiems erat. * *1. Mac.* 4. 56. & 59.

23. Et ambulabat Iesus in templo, in porticu Salomonis.

24. Circumdederunt ergo eum Iudæi, & dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam.

25. Respondit eis Iesus: Loquor vobis, & non creditis. opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me

26. sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis.

27. Oves meæ vocem meam audiunt. & ego cognosco eas, & sequuntur me

28. & ego vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea.

29. Pater meus quod deat mihi, majus omnibus est: & nemo potest rapere de manu Patris mei.

30. Ego, & Pater, unum sumus.

31. Sustulerunt ergo lapides Iudæi, ut lapidarent eum.

32. Respondit eis Iesus: Multa bona opera ostendi vobis à Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis?

33. Responderunt ei Iudæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: & quia tu homo cum sis, racis tempus Deum.

34. Respondit eis Iesus: Nonne scriptum est in lege vestra? * quia Ego dixi, dii estis? * *Psal.* 81. 6.

35. Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi scriptura:

36. quem pater sanctificavit, & misit in

mundum, vos dicitis: Quia blasphemias: quia dixi, Filius Dei sum?

37. Si non ratio opera Patris mei, nolite credere mihi.

38. Si autem facio: & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, & credatis quia Pater in me est, & ego in Patre.

39. Quærebant ergo eum apprehendere: & exivit de manibus eorum.

40. Et abiit iterum trans Iordanem in eum locum, ubi erat Ioannes baptizans primum. & mansit illic.

41. & multi venerunt ad eum, & dicebant: Quia Ioannes quidem signum fecit nullum.

42. Omnia autem quæcumque dixit Ioannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum.

CAPUT XI.

Iesus Lazarum excitat à mortuis: quo insigni miraculo complures, moti, in Christum credunt. Hinc Pontificum, & Pharisæorum odia, & in eo consilio, utem illi meditantur.

1. **E**Rat autem quidam languens Lazarus à Bethania, de castello Manaæ, & Martha sororis eius.

2. (Maria autem erat, * quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes eius capillis suis: cuius frater Lazarus inhrimabatur.) * *Matth.* 26. 7. *Luc.* 7. 37.

Infr. 12. 3.

3. Miserunt ergo sorores ejus ad eum dicentes: Domine, ecce quem amas infirmatur.

4. Audiens autem Iesus dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam.

5. Diligebat autem Iesus Martham, & sororem ejus Mariam, & Lazarum.

6. Ut ergo audivit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

7. deinde post hæc dixit discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum.

8. Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illic?

9. Respondit Iesus: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt:

10. si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.

11. Hæc ait, & post hæc dixit eis: Lazarus amicus noster dormit: sed vado ut à somno excitem eum.

12. Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine, si dormit, salvus erit.

13. Dixerat autem Iesus de morte ejus: illi autem putaverunt quia de dormitione somni dicebat.

14. Tunc ergo Iesus dixit eis manifestè: Lazarus mortuus est.

15. & gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi, sed eamus ad eum.

16. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus & nos, ut moriamur cum eo.

17. Venit itaque Iesus, & invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem:

18. (Erat autem Bethania juxta Ierosolymam quasi stadiis quindecim.)

19. Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham, & Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo

20. Martha ergo ut audivit quia Iesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat.

21. Dixit ergo Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus:

22. sed & nunc scio quia quæcumque poposceris à Deo, dabit tibi Deus.

23. Dicit illi Iesus: Resurget frater tuus,

24. Dicit ei Martha: Scio quia resurget * in resurrectione in novissimo die.

* Luc. 14. 14. Supr. 5. 29.

25. Dixit ei Iesus: Ego sum resurrectio, & vita: * qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet.

* Supr. 6. 40.

26. & omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc?

27. At illi: Utique Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.

28. Et cum hæc dixisset, abiit, & vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te.

29. Illa ut audivit, surgit citò, & venit ad eum:

30. nondùm enim venerat Iesus in castellum: sed erat adhuc in illo loco, ubi occurserat ei Martha.

31. Iudæi ergo, qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, cum vidissent Mariam quia citò surrexit, & exiit, secuti sunt eam dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi.

32. Maria ergo, cum venisset ubi erat Iesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, & dicit ei: Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.

33. Iesus ergo, ut vidit eam plorantem, & Iudæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, & turbavit seipsum,

34. & dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni, & vide.

35. Et lacrymatus est Iesus.

36. Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eum.

37. Quidam autem ex ipsis dixerunt: * Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere ut hic non inoreretur?

* Supr. 9. 6.

38. Iesus ergo rursum fiemans in semetipso, venit ad monumentum, erat autem spelunca: & lapis superpositus erat ei.

39. At Iesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha soror ejus, qui mortuus fuerat: Domine, jam foetet, quatuordecim est enim.

40. Dicit ei Iesus: Nonne dixi tibi quoniam si credideris, videbis gloriam Dei?

41. Tulerunt ergo lapidem: Iesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi quoniam audisti me.

42. Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant quia tu me misisti.

43. Hæc cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare veni foras.

44. Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes, & manus institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus: Solvite eum, & sinite abire.

45. Multi ergo ex Iudæis, qui venerant ad Mariam, & Martham, & viderant quæ fecit Iesus, crediderunt in eum.

46. Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pla-

risæos: & dixerunt eis quæ fecit Iesus.

47. Collegerunt ergo Pontifices & Pharisei concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit?

48. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem.

49. * Unus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, quod Iesus moriturus erat pro gente,

50. nec cogitatis quia expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.

51. Hoc autem à semetipso non dixit: sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, quod Iesus moriturus erat pro gente,

52. & non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.

53. Ab illo ergo die cogitaverunt ut interficerent eum.

54. Iesus ergo jam non in palam ambulabat apud Iudæos, sed abiit in regionem iuxta desertum, in civitatem, quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.

55. Proximum autem erat Pascha Iudæorum: & ascenderunt multi Ierosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent se ipsos.

56. Quærebant ergo Iesum: & colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem Pontifices, & Pharisei mandatum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

CAPUT XII.

Iesus venit Bethaniam; ungitur à Maria sorore Martha. ingreditur Ierosolymam magno populi plausu. Vox Patris æterni auditur de Christi clarificatione.

1. * Iesus ergo ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Iesus.

* Matth. 26. 6. Marc. 14. 3.

2. Feceunt autem ei coenam ibi: & Martha ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo.

3. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi, & unxit pedes Iesu, & extersit pedes ejus capillis suis: & domus unguenta est ex odore unguenti.

4. Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Iudas Iscariotes, qui erat cum traditurus:

5. Quare hoc unguentum non venit trecentis denariis, & datum est egenis?

6. Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & oculos habens, ea, quæ mittebantur, portabat.

7. Dixit ergo Iesus: Sinite illam ut in diem sepulture mee servet illud.

8. Pauperes enim semper habetis vobiscum: me autem non semper habetis.

9. Cognovit ergo turba multa ex Iudæis quia illic est: & venerunt, non propter Iesum tantum, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit à mortuis:

10. Cogitaverunt autem principes sacerdotum ut & Lazarum interficerent:

11. quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum.

12. In crastinum autem turba multa, quæ

venerat ad diem festum, cūm audissent quia venit Iesus Ierosolymam:

13. acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei, & clamabant, Hosanna, benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Israel.

14. * Et invenit Iesus asellum, & sedit super eum, sicut scriptum est:

* *Zach.* 9. 9. *Matth.* 21. 7. *Marc.* 11. 7.

Luc. 19. 35.

15. Noli timere filia Sion: ecce rex tuus venit sedens super pullum asinæ.

16. Hæc non cognoverunt discipuli ejus primum: sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt quia hæc erant scripta de eo: & hæc fecerunt ei.

17. Testimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo quando Lazarum vocavit de monumento, & suscitavit eum a mortuis.

18. Propterea & obviam venit ei turba: quia audierunt eum fecisse hoc signum.

19. Pharisei ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abiit.

20. Erant autem quidam Gentiles ex his, qui ascenderant ut adorarent in die festo.

21. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat à Bethsaida Galilææ, & rogabant eum, dicentes: Domine, volumus Iesum videre.

22. Venit Philippus, & dicit Andree: Andreas rursus, & Philippus dixerunt Iesu.

23. Iesus autem respondit eis, dicens: Venit hora, ut clarificetur filius hominis.

24. Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit;

25. ipsum solum manet. si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. * Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. * *Matth.* 10. 39. & 16. 25. *Marc.* 8. 35. *Luc.* 9. 24. & 17. 33.

26. Si quis mihi ministrat, me sequatur: & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus.

27. Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora. Sed propterea veni in horam hanc.

28. Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cælo; Et clarificavi, & iterum clarificabo.

29. Turba ergo, quæ stabat, & audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alii dicebant: Angelus ei locutus est.

30. Respondit Iesus, & dixit: Non propter me hæc vox venit, sed propter vos.

31. Nunc iudicium est mundi. nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.

32. Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.

33. (hoc autem dicebat, significans quia morte esset moriturus.)

34. Respondit ei turba: Nos audivimus * ex lege, quia Christus manet in æternum: & quomodo tu dicis, Oportet exaltari filium hominis? Quis est iste filius hominis? * *Psal.* 109. 4. & 116. 2. *Isai.* 40. 8. *Ezech.* 37. 25.

35. Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum lumen in vobis est. Ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant: & qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat.

36. Dum lucem habetis, credite in lucem,

ut filii lucis sitis. Hæc locutus est Iesus: & abiit, & abscondit se ab eis.

37. Cūm autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum:

38. ut sermo Isaia propheta impleretur, quem dixit: * Domine, quis credidit auditui nostro? & brachium Domini, cui revelatum est? * *Isai.* 53. 2.

Rom. 10. 16.

39. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaia.

40. * Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum: ut non videant oculis, & non intelligant corde, & convertantur, & sanem eos. * *Isai.* 6. 9.

Matth. 13. 14. *Marc.* 4. 12. *Luc.* 8. 10. *Act.* 28. 26. *Rom.* 11. 8.

41. Hæc dixit Isaia, quando vidit gloriam ejus, & locutus est de eo.

42. Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Phariseos non confitebantur, ut e synagoga non ejicerentur.

43. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.

44. Iesus autem clamavit, & dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum, qui misit me.

45. Et qui videt me, videt eum, qui misit me.

46. Ego lux in mundum veni: ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.

47. Et si quis audierit verba mea, & non custodierit, ego non judico eum. non enim veni ut iudicem mundum, sed ut salvificem mundum.

48. Qui spernit me, & non accipit verba mea: habet qui judicet eum. * sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die. * *Marc.* 16. 16.

49. Quia ego ex me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar.

50. Et scio quia mandatum ejus vita æterna est. Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

CAPUT XIII.

Iesus post cenam lavat pedes discipulorum, & linteum abstergit; proditorem Joanni indicat; novum mutæ dilectionis mandatum commendat, & Petro trinam prædicit negationem.

1. **A**ntè diem festum Paschæ, * sciens Iesus quia venit hora ejus ut transiret ex hoc mundo ad Patrem: cūm dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. * *Matth.* 26. 2. *Marc.* 14. 1. *Luc.* 22. 1.

2. Et cœna facta, cūm diabolus jam inisset in cor ut traderet eum Iudas Simoniscariotæ:

3. sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exivit, & ad Deum vadit:

4. surgit à cœna, & ponit vestimenta suas: & cūm accepisset linteum, præcinxit se.

5. Deinde mittit aquam in pelvum, & coepit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.

6. Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes?

7. Respondit Iesus, & dixit ei: Quod

ego facio, tu nescis modò, scies autem postea.

8. Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in æternum. Respondit ei Iesus: Si non laverote, non habebis partem mecum.

9. Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed & manus, & caput.

10. Dicit ei Iesus: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes.

11. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum: propterea dixit: Non estis mundi omnes.

12. Postquam ergo lavit pedes eorum, & accepit vestimenta sua: cum recubisset iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis?

13. Vos vocatis me Magister, & Domine: & benè dicitis: sum etenim.

14. Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus, & Magister. & vos debetis alter alterius lavare pedes.

15. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.

16. * Amen, amen dico vobis: Non est servus maior domino suo: neque apostolus maior est eo, qui misit illum. * *Matth. 10. 24. Luc. 6. 40. Infr. 15. 20.*

17. Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea.

18. Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim: sed ut adimpleatur Scriptura: * Qui manducat mecum panem, lavabit contra me calcaneum suum. * *Psal. 40. 10.*

19. Amodò dico vobis, priusquam fiat: ut cum factum fuerit, credatis, quia ego sum.

20. * Amen, amen dico vobis: Qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum, qui me misit. * *Matth. 10. 40. Luc. 10. 16.*

21. Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu: & protestatus est, & dixit: * Amen, amen dico vobis: Quia unus ex vobis tradet me. * *Matth. 26. 21. Marc. 14. 18. Luc. 22. 21.*

22. Aspiciebat ergo ad invicem discipuli, hæsitantes de quo diceret.

23. Erat ergo recumbens unus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus.

24. Innuit ergo huic Simon Petrus: & dixit ei: Quis est, de quo dicis?

25. Itaque cum recubisset ille supra pectus Iesu, dicit ei. Domine quis est?

26. Respondit Iesus: Ille est, cui ego intinxi panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ.

27. Et post buccellam, introivit in eum satanas. Et dixit ei Iesus: Quod facis, fac citius.

28. Hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei.

29. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus: Emea, quæ opus sunt nobis ad diem festum: aut egenis ut aliquid daret.

30. Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo. Erat autem nox.

31. Cum ergo exisset, dixit Iesus: Nunc clarificatus est filius hominis: & Deus clarificatus est in eo.

32. Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso: & continuo clarificabit eum.

33. Filii, adhuc modicum vobiscum sum. * Queretis me: & sicut dixi Iudæis: Quò ego vado, vos non potestis venire: & vobis dico modò. * *Supr. 7. 34.*

34. * Mandatum novum do vobis: Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut & vos diligatis invicem. * *Lev. 19. 18. Matth. 22. 39. Infr. 15. 12.*

35. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

36. Dicit ei Simon Petrus: Domine, quò vadis? Respondit Iesus: Quò ego vado, non potes me modò sequi: sequeris autem postea.

37. Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modò? * animam meam pro te ponam. * *Matth. 26. 35. Marc. 14. 29. Luc. 22. 33.*

38. Respondit ei Iesus: Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi: Non cantabit gallus, donec ter me neget.

CAPUT XIV.

Multæ in domo patris mansiones. Christus est via, veritas, & vita: qui videt Christum, videt & patrem: pater mittit Paracletum in nomine Christi; pacem relinquit discipulis.

1. **N**ON turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite.

2. In domo Patris mei mansiones multæ sunt. si quò minùs dixissem vobis: Quia vado parare vobis locum.

3. Et si abiero, & præparavero vobis locum: iterum venio, & accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis.

4. Et quò ego vado scitis, & viam scitis.

5. Dicit ei Thomas: Domine, nescinus quò vadis: & quò modo possumus viam scire?

6. Dicit ei Iesus: Ego sum via, & veritas, & vita. nemo venit ad Patrem, nisi per me.

7. Si cognovissetis me, & Patrem meum utique cognovissetis: & amodò cognoscetis eum, & vidistis eum.

8. Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.

9. Dicit ei Iesus, Tanto tempore vobiscum sum: & non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt & Patrem. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem?

10. Non creditis quia ego in Patre, & Pater in me est? Verba, quæ ego loquor vobis, à me ipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera.

11. Non creditis quia ego in Patre, & Pater in me est?

12. Alioquin propter opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad Patrem vado.

13. * Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: ut glorificetur Pater in Filio. * *Matth. 7. 7. & 21. 22. Marc. 11. 24. Infr. 16. 23.*

14. Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.

15. Si diligitis me: mandata mea servate.

16. Et ego rogabo Patrem, & alium paraclytum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum.

17. Spiritum veritatis, quem mundus non

potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. vos autem cognoscetis eum: quia apud vos manebit, & in vobis erit.

18. Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos.

19. Adhuc modicum: & mundus me jam non videt. Vos autem videtis me: quia ego vivo, & vos vivetis.

20. In illo die vos cognoscetis quia ego sum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis.

21. Qui habet mandata mea, & servat ea: ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.

22. Dicit ei Iudas, non ille Iscariotes: Domine, quid factum est, quia manifestaturus es nobis teipsum, & non mundo?

23. Respondit Iesus, & dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.

24. qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem, quem audistis, non est meus: sed eius, qui misit me, Pateris.

25. Hæc locutus sum vobis apud vos manens.

26. Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcumque dixerit vobis.

27. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo impudus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet.

28. Audistis quia ego dixi vobis: Vado, & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem: quia Pater maior me est.

29. Et nunc dixi vobis prius quam fiat: ut cum factum fuerit, credatis.

30. Jam non multa loquar vobiscum. venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quidquam.

31. Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc.

* *Aibor.* 2. 23.

CAPUT XV.

Christus vitis vera, Pater agricola; discipuli palmites. Mutua dilectio. Apostolos elegit ut fructum afferant, usque maneat.

1. **E**go sum vitis vera, & Pater meus agricola est.

2. Omnem palmetum in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.

3. * Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.

* *Supr.* 13. 10.

4. Manete in me: & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserint in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis.

5. Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

6. Si quis in me non manserit: mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.

7. Si manseritis in me, & verba mea in vo-

bis manserint: quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis.

8. In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli.

9. Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea.

10. Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta servavi, & maneo in eius dilectione.

11. Hæc locutus sum vobis: ut gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur.

12. * Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. * *Supr.* 13. 34. *Ephes.* 5. 2. 1. *Thess.* 4. 9.

13. Majorem hæc dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

14. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis.

15. Jam non dicam vos servos: quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis.

16. Non vos me elegistis: sed ego elegi vos, & posui vos * ut eatis, & fructum afferatis: & fructus: ester maneat: ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.

* *Matth.* 28. 19.

17. * Hæc mando vobis, ut diligatis invicem. * 1. *Joann.* 3. 11. *2^a* 4. 7.

18. Si mundus vos odit: scitote quia me priorem vobis odio habuit.

19. Si de mundo fuissetis: mundus quod suum erat diligeret: quia verò de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.

20. Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: * Non est servus maior domino suo. Si me persecuti sunt, & ** vos persecutentur: si sermonem meum servaverunt, & vestrum servabunt. * *Matth.* 10. 24. *Supr.* 13. 16. ** *Matth.* 24. 9.

21. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum: quia nesciunt eum, qui misit me.

22. Si non venissem, & locutus fuisset eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

23. Qui me odit: & Patrem meum odit.

24. Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt, & oderunt & me, & Patrem meum.

25. Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: * Quia odio habuerunt me gratis. * *Psal.* 24. 16. 34. 19. *2^a* 68. 5.

26. * Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me: * *Luc.* 24. 49.

27. & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio in mecum estis.

CAPUT XVI.

Futuras prædicte persecutiones, & adventum Spiritus sancti, qui mundum arguat, eo doceat, & Christum clarificet.

1. **H**æc locutus sum vobis, ut non scandalizemini.

2. Absque synagogis facient vos: sed ven-

nit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.

3. & hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me.

4. Sed hæc locutus sum vobis: ut cum venerit hora eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis.

5. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram: Et nunc vado ad eum, qui misit me; et nemo ex vobis interrogat me, Quò vadis?

6. Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.

7. Sed ego veritatem dico vobis: expedit vobis ut ego vadam: si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.

8. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio.

9. de peccato quidem: quia non crediderunt in me:

10. de iustitia verò: quia ad Patrem vado: & jam non videbitis me:

11. de iudicio autem: quia princeps hujus mundi jam judicatus est.

12. Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modum.

13. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. non enim loquetur à semetipso: sed quæcumque audiet loquetur, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis.

14. Ille me clarificabit: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

15. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi, quia de me accipiet, & annuntiabit vobis.

16. Modicum, & jam non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me: quia vado ad Patrem.

17. Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem: Quid est hoc, quod dicit nobis: Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me, & quia vado ad Patrem?

18. Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit, Modicum? nescimus quid loquitur.

19. Cognovit autem Iesus, quia volebant eum interrogare, & dixit eis: De hoc quæritis inter vos quia dixi, Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me.

20. Amen, amen dico vobis: quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.

21. Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus: cum autem pepererit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium: quia natus est homo in mundum.

22. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum: & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

23. Et in illo die me non rogabitis quidquam. * Amen, amen dico vobis: si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

* *Matth. 7. 7. & 21. Marc. 11. 24. Luc. 11. 9. Supr. 13. 13. Jac. 1. 5.*

24. Usque modò non petistis quidquam in nomine meo: petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

25. Hæc in proverbis locutus sum vobis. Venit hora cum jam non in proverbis loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis,

26. in illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis quia ego rogabo Patrem de vobis.

27. Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis, quia ego à Deo exivi.

28. Exivi à Patre, & veni in mundum iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.

29. Dicunt ei discipuli ejus: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis.

30. nunc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi ut quis te interroget in hoc credimus quia à Deo existi.

31. Respondit eis Iesus: Modò creditis?

32. * Ecce venit hora, & jam venit, ut dispergamihi unusquisque in propria, & me solum relinquantis: & non sum solus, quia Pater mecum est. * *Matth. 26. 31.*

Marc. 14. 27.
33. Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego vici mundum.

CAPUT XVII.

Christi ad Patrem oratio, ut Pater Filium, & vicissim Filium Patrem clarificet: item pro discipulis, & ut qui per discipulos in eum erant credidit, &c.

1. Hæc locutus est Iesus: & sublevatis oculis in cælum, dixit: Pater venit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te:

2. * Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne, quod dedisti ei, det eis vitam æternam. * *Matth. 28. 18.*

3. Hæc est autem vita æterna: ut cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.

4. Ego te clarificavi super terram: opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam:

5. & nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum, claritate, quam habui prius quam mundus esset, apud te.

6. Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo: Tai erant, & mihi eos dedisti: & sermonem tuum servaverunt.

7. Nunc cognoverunt quia omnia, quæ dedisti mihi, abste sunt:

8. quia verba, quæ dedisti mihi, dedi eis: & ipsi acceperunt, & cognoverunt verè quia à te exivi, & crediderunt quia tu me misisti.

9. Ego pro eis rogo: Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi: quia tui sunt:

10. & mea omnia tua sunt, & tua mea sunt: & clarificatus sum in eis.

11. Et jam non sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego ad te venio. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: ut sint unum, sicut & nos.

12. Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. * Quos dedisti mihi, custodi: & nemo ex eis perii, nisi filius perditionis, ** ut Scriptura impleatur. * *Luce. 18. 9. ** Psalm. 108. 8.*

13. Nunc autem ad te venio: & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis.

14. Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo.

15. Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos à malo.

16. De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo.

17. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est.

18. Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.

19. Et pro eis ego sanctifico meipsum; ut sint & ipsi sanctificati in veritate.

20. Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me:

21. ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint: ut credat mundus, quia tu me misisti.

22. Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis: ut sint unum, sicut & nos unum sumus.

23. Ego in eis, & tu in me: ut sint consummati in unum: & cognoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti.

24. Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum: ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi: quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

25. Pater iuste, mundus te non cognovit, ego autem te cognovi: & hi cognoverunt, quia tu me misisti.

26. Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam: ut dilectio, quam dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.

CAPUT XVIII.

Passionis Christi initium, & progressus; caput à Iudæis, ad Annam & Caipham ductus; Interrogatus à Pontifice, respondit, & à servo Pontificis caditur. A Petro negatur. Dicitur in prætorium. Necem ejus Iudæi postulant à Pilato.

1. * **H**Æc cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans Torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse, & discipuli ejus.

* 2. Reg. 15. 23. Matth. 26. 36. Marc. 14. 32. Luc. 22. 39.

2. Sciebat autem & Iudas, qui tradebat eum, locum: quia frequenter Iesus convenerat illuc cum discipulis suis.

3. * Iudas ergo cum accepisset cohortem, & à Pontificibus, & Phariseis ministros, venit illuc cum lateribus, & facibus, & armis.

* Matth. 26. 47. Marc. 14. 43. Luc. 22. 47.

4. Iesus itaque sciens omnia, quæ ventura erant super eum, processit, & dixit eis: Quem quæritis?

5. Responderunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus: Ego sum. Stabat autem & Iudas, qui tradebat eum, cum ipsis.

6. Ut ergo dixit eis: Ego sum: abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram.

7. Iterum ergo interrogavit eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Iesum Nazarenum.

8. Respondit Iesus: Dixi vobis, quia ego sum: si ergo me quæritis, sinite hos abire.

9. Ut impleretur sermo, quem dixit: * Quia quos dedisti mihi, non peridi ex eis quemquam.

* Supr. 17. 12.

10. Simon ergo Petrus habens gladium edu-

xiteum: & percussit pontificis servum, & abscedit auriculam ejus dexteram. Erat autem nomen servo Malchus.

11. Dixit ergo Iesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum?

12. Cohors ergo, & tribunus, & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligaverunt eum:

13. & adduxerunt eum ad * Annam primum, erat enim socii (alpha, qui erat pontifex anni illius.

* Luc. 3. 2.

14. Erat autem Caiphas, * qui consilium dederat Iudæis: Quia expedit, unum hominem mori pro populo.

* Supr. 11. 49.

15. Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, & introivit cum Iesu in atrium pontificis.

16. Petrus autem stabat ad ostium foris. * Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ: & introduxit Petrum. * Matth. 26. 58. Marc. 14. 54. Luc. 22. 55.

17. Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: Numquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum.

18. Stabant autem servi, & ministri ad prunas: quia frigus erat, & calefaciebant se: erat autem cum eis & Petrus stans, & calefaciens se.

19. Pontifex ergo interrogavit Iesum de discipulis suis, & de doctrina ejus.

20. Respondit ei Iesus: Ego palam locutus sum mundo: ego semper docui in synagoga, & in templo, quò omnes Iudæi conveniunt: & in occulto locutus sum nihil.

21. Quid me interrogas? Interroga eos, qui audierunt quid locutus sum ipsis: ecce hi sciunt quæ dixerim ego.

22. Hæc autem cum dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Iesu, dicens: Sic respondes pontifici?

23. Respondit ei Iesus: Si malè locutus sum, quid me cadis?

24. * Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem. * Matth. 26. 57. Marc. 14. 53. Luc. 22. 54.

25. Erat autem Simon Petrus stans, & calefaciens se. * Dixerunt ergo ei: Numquid & tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, & dixit: Non sum. * Matth. 26. 69. Marc. 14. 67. Luc. 22. 56.

26. Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus, cujus abscedit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo?

27. Iterum ergo negavit Petrus: & statim gallus cantavit.

28. * Adducunt ergo Iesum à Caipha in prætorium. Erat autem manè: & ipsi non introierunt in prætorium, ** ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha.

* Matth. 27. 2. Marc. 15. 1. Luc. 23. 1. ** Ab. 10. 28. & II. 3.

29. Exivit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit: Quam accusationem affertis adversus hominem hunc?

30. Responderunt, & dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradissemus eum.

31. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quemquam.

32. * Ut sermo Iesu impleretur, quem dixit, sig-

significans quia morte esset moriturus.

* *Matth.* 20. 19.

33. * Introivit ergo iterum in pratorium Pilatus & vocavit Iesum, & dixit ei: Tu es rex Iudæorum? * *Matth.* 27. 11.

Marc. 15. 2. *Luc.* 23. 3.

34. Respondit Iesus: A temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me?

35. Respondit Pilatus: Numquid ego Iudæus sum? Gens tua, & pontifices tradiderunt te mihi: quid fecisti?

36. Respondit Iesus: Regnum meum non est de hoc mundo. si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent ut non traderer Iudæis, nunc autem regnum meum non est hinc.

37. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Iesus: Tu dicis quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati: omnis, qui est ex veritate, audit vocem meam.

38. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exivit ad Iudæos, & dicit eis: Ego nullam invenio in eo causam.

39. * Est autem consuetudo vobis ut unum dimittam vobis in Pascha: vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum? * *Matth.* 27. 15. *Marc.* 15. 6. *Luc.* 23. 17.

40. Clamaverunt ergo sursum omnes, dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro.

CAPUT XIX.

Pilati iussu Iesus est flagellatus: tunc a militibus variis afflictus contumeliosis; spinis coronatus: iterum a Pilato interrogatus: tandem morti damnatus, inter duos latrones crucifigitur. Titulum scripsit Pilatus. Vestimenta ejus a militibus divisa; sors de tunica missa. Iesus in cruce Matrem Joanni, & Joannem Matri commendat. Aceto potatus, consummatis omnibus emittit Spiritum. Ex aperto ejus latere sanguis & aqua profluit. Corpus myrrha & aloë conditum sepelitur.

1. * Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & flagellavit.

* *Matth.* 27. 27. *Matc.* 15. 16.

2. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus: & veste purpurea circumdederunt eum.

3. Et veniebat ad eum, & dicebant: Ave rex Iudæorum: & dabant ei alapas.

4. Exivit ergo iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis quia nullam invenio in eo causam.

5. (Exivit ergo Iesus portans coronam spineam, & purpureum vestimentum:) Et dicit eis: Ecce homo.

6. Cum ergo vidissent eum Pontifices, & ministri, clamabant, dicentes: Crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite: ego enim non invenio in eo causam.

7. Responderunt ei Iudæi: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit.

8. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.

9. Et ingressus est prætorium iterum: & dixit ad Iesum: Unde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei.

10. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te?

11. Respondit Iesus: Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui metradidit tibi, majus peccatum habet.

12. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Iudæi autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. omnis enim, qui se regem facit, contradicit Cæsari.

13. Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum: & sedit pro tribunali, in loco, qui dicitur Lithotrotos, Hebraice autem Gabbatha.

14. Erat autem parasceve Paschæ, hora quasi sexta, & dicit Iudæis: Ecce rex vester.

15. Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices: Non habemus Regem, nisi Cæsarem.

16. Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur. Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt.

17. * Et bajulus sibi crucem exivit in eum, qui dicitur Calvariæ, locum, Hebraice autem Golgotha: * *Matth.* 27. 33. *Marc.* 15. 22. *Luc.* 23. 33.

18. ubi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos hinc, & hinc, medium autem Iesum.

19. Scripsit autem & titulum Pilatus: & posuit super crucem. Erat autem scriptum: Iesus Nazarenus, Rex Iudæorum.

20. Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt: quia propè civitatem erat locus, ubi crucifixus est Iesus: & erat scriptum Hebraice, Græcè, & Latine.

21. Dicebant ergo Pilato Pontifices Iudæorum: Noli scribere, Rex Iudæorum: sed quia ipse dixit: Rex sum Iudæorum.

22. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.

23. Milites ergo cum crucifixissent eum, * acceperunt vestimenta ejus, (& fecerunt quatuor partes: unicuique militi partem) & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. * *Matth.* 27. 35. *Marc.* 15. 24. *Luc.* 23. 34.

24. Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit. Ut Scriptura impleteretur, dicens: * Partisunt vestimenta mea sibi: & in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt. * *Psal.* 21. 19.

25. Stabant autem iuxta crucem Iesu mater ejus, & soror matris ejus, Maria Cleophae, & Maria Magdalene.

26. Cum vidisset ergo Iesus matrem, & discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus.

27. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

28. Postea sciens Iesus quia omnia consummata sunt, * ut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio. * *Psal.* 68. 22.

29. Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus.

30. Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit. Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.

31. Iudæi ergo, (quoniam Parasceve erat) ut

ut non remanerent in cruce corpora sabbato, (erat enim magnus dies ille Sabbati) rogaverunt Pilatum ut frangeretur eorum crura, & tollerentur.

32. Venerunt ergo milites : & primi quidem frangerunt crura, & alterus, qui crucifixus est cum eo.

33. Ad Iesum autem cum venissent, ut viderent eum jam mortuum, non frangerunt ejus crura,

34. sed unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exiit sanguis, & aqua.

35. Et qui vidit, testimonium perhibuit : & verum est testimonium ejus. Et ille scit quia vera dicit : ut & vos credatis.

36. Facta sunt enim hæc ut Scriptura impleretur : * Os non comminastis ex eo.

* *Exod. 12. 46. Num. 9. 12.*

37. Et iterum alia Scriptura dicit : * Videbunt in quem transfixerunt.

* *Zachar. 12. 10.*

38. * Post hæc autem rogavit Pilatum Ioseph ab Arunathæa, (eò quod esset discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudeorum) ut tolleretur corpus Iesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus Iesu. * *Matth. 27. 57. Marc. 15. 43. Luc. 23. 50.*

39. Venit autem & Nicodemus, * qui venerat ad Iesum nocte prius, ferens mixturam myrrhæ, & aloes, quasi libras centum.

* *Supr. 3. 2.*

40. Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudeis sepelire.

41. Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus : & in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus erat.

42. Ibi ergo propter Parasceven Iudeorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Iesum.

CAPUT XX.

Resurrectio Christi, & varia ejus apparitiones primum Mariæ Magdalene : tum Petro & Joanni deinde aliis Apostolis : quibus dat Spiritus sanctus, & potestatem remittendi peccata : rursum Thomæ & aliis Apostolis se videndum jubet.

1. * **U**na autem sabbati, Mariæ Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum & vidit lapide sublatum à monumento. * *Matth. 28. 1. Marc. 16. 1. Luc. 24. 1.*

2. Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum, quem amabat Iesus, & dicit illi : Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum.

3. Exiit ergo Petrus, & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum.

4. Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, & venit prius ad monumentum.

5. Et cum se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit.

6. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introivit in monumentum, & vidit linteamina posita,

7. & sudarium, quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum.

8. Tunc ergo introivit & ille discipulus, qui

venerat primus ad monumentum : & vidit, & credidit.

9. nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eum à mortuis resurgere.

10. Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos.

11. * Maria autem stabat ad monumentum foris, plorans. Dum ergo fletet, inclinavit se, & prospexit in monumentum :

* *Matth. 28. 1. Marc. 16. 5. Luc. 24. 4.*

12. & vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Iesu.

13. Dicit ei illi : Mulier, quid ploras ? Dicit eis : Quia tulerunt Dominum meum : & nescio ubi posuerunt eum.

14. Hæc cum dixisset, conversa est retrorsum, & vidit Iesum stantem : & non sciebat quia Iesus est.

15. Dicit ei Iesus : Mulier, quid ploras ? quem quæris ? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei : Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum : & ego eum tollam.

16. Dicit ei Iesus : Maria. Conversa illa, dicit ei : Rabboni (quod dicitur Magister.)

17. Dicit ei Iesus : Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum : vade autem ad fratres meos, & dic eis Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum.

18. Venit Mariæ Magdalene annuntians discipulis : Quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi.

19. * Cum ergo sero esset die illo, una sabbatorum, & fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Iudeorum, venit Iesus, & stetit in medio, & dixit eis : Pax vobis. * *Marc. 16. 14. Luc. 24. 36. 1. Cor. 15. 5.*

20. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus, & latus. Gavisus sunt ergo discipuli, visso Domino.

21. Dixit ergo eis iterum : Pax vobis. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.

22. Hæc cum dixisset, insufflavit : & dixit eis : Accipite Spiritum sanctum :

23. * quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.

* *Matth. 18. 18.*

24. Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Iesus.

25. Dixerunt ergo ei alii discipuli : Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis : Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam.

26. Et post dies octo, iterum erant discipuli ejus intus, & Thomas cum eis. Venit Iesus januis clausis, & stetit in medio, & dixit Pax vobis.

27. Deinde dicit Thomæ : Infer digitum tuum hæc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum : & noli esse incredulus, sed fidelis.

28. Respondit Thomas, & dixit ei : Domine meus, & Deus meus.

29. Dicit ei Iesus : Quia vidisti me Thomas, credidisti : beati qui non viderunt, & crediderunt.

30. * Multa quidem, & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. * *Thi. 21. 25.*

31. Hæc

31. Hæc autem scripta sunt ut credatis, quia Iesus est Christus filius Dei: & ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus.

CAPUT XXII.

Alia Christi apparitio ad mare Tiberiadis: Petrus Iesu cognito mittit se in mare; tunc interrogatus de suo in Christum amore, pascebas Christi oves accipit, ac de futuro vita exitu admonetur.

1. **P**ostea manifestavit se iterum Iesus discipulis ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic:

2. Erant simul Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Cana Galilæe, & filii Zebedæi, & alii ex discipulis ejus duo.

3. Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Veni mus & nos tecum. Et exierunt, & ascenderunt in navim: & illa nocte nihil prenderunt.

4. Mane autem facto stetit Iesus in littore: non tamen cognoverunt discipuli quia Iesus est.

5. Dicit ergo eis Iesus: Pueri numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non.

6. Dicit eis: Mittite in dexteram navigii rete: & invenietis. Miserunt ergo: & jam non valebant illud trahere præ multitudine piscium.

7. Dixit ergo discipulus ille, quem diligebat Iesus, Petro: Dominus est. Simon Petrus cum audisset quia Dominus est, tunica succinxit se (erat enim nudus) & misit se in mare.

8. Alii autem discipuli navigio venerunt: (non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis) trahentes rete piscium.

9. Ut ergo descenderunt in terram, viderunt prunas positas, & piscem superpositum, & panem.

10. Dicit eis Iesus: Afferte de piscibus, quos prendidistis nunc.

11. Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete.

12. Dicit eis Iesus: Venite, prandete. Et nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientes, quia Dominus est.

13. Et venit Iesus, & accipit panem, & dat eis, & piscem similiter.

14. Hoc jam tertio manifestatus est Iesus discipulis suis cum resurrexisset a mortuis.

15. Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.

16. Dicit ei iterum Simon Ioannis, diligis me? Aut illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.

17. Dicit ei tertio: Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? & dixit ei: Domine tu omnia nosti: tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce oves meas.

18. * Amen, amen dico tibi: cum esses junior, cinxebas te, & ambulabas ubi volebas: cum autem senueris, extends manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis.

* 2. Petr. 14.

19. Hoc autem dixit significans qua morte

clarificaturus esset Deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me.

20. Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Iesus, sequentem, * qui & recubuit in cœna super pectus ejus, & dixit: Domine quis est qui tradet te?

* Supr. 13. 23.

21. Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Iesu: Domine hic autem quid?

22. Dicit ei Iesus: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere.

23. Exiit ergo sermo iste inter fratres quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Iesus: Non moritur, sed: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te?

24. Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc: & scimus, quia verum est testimonium ejus.

25. * Sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arthror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

* Supr. 20. 30.

ACTUS APOSTOLORUM.

CAPUT PRIMUM.

Hoc capite duo per magni momenti continentur: Ascensio Christi Domini in cælum post quadraginta dies, & Mathia electio.

1. **P**rimum quidem sermonem feci de omnibus, & Theophile, quæ cepit Iesus facere, & docere

2. usque in diem, quæ præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit assumptus est.

3. quibus & præbuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei.

4. Et convescens, * præcepit eis ab Ierosolymis ne discederet, sed expectarent promissionem Patris, quam audistis (inquit) per os meum: * Luc. 24. 49. Ioann. 14. 20.

5. * quia Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.

* Matth. 3. 11. Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Ioann. 1. 26.

6. Igitur qui convenerant, interrogabant eum, dicentes Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel?

7. Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate

8. * sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ. * Iij. 2. 2. * Luc. 24. 48.

9. Et cum hæc dixisset, videntibus illis, elevatus est: & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

10. Cumque intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis,

11. qui & dixerunt: Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum? hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cælum, sic venit quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.

12. Tunc reversi sunt Ierosolymam à mon-

te,

te, qui vocatur Oliveti, qui est juxta Ierusalem, sabbati habens iter.

13. Et cum introissent in cenaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus, & Ioannes, Iacobus, & Andreas, Philippus, & Thomas, Bartholomæus, & Matthæus, Iacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Iudas Iacobus.

14. hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu, & fratribus ejus.

15. In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, fere centum viginti.)

16. Viri fratres, oportet impleri Scripturam, * quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Iuda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Iesum. * *Psal. 40. 10. Ioann. 13. 18.*

17. qui connumeratus erat in nobis, & sortitus est sortem ministerii huius.

18. * Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius: & diffusa sunt omnia viscera eius.

* *Matth. 27. 7.*

19. Et notum factum est omnibus habitantibus Ierusalem, ita ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldama, hoc est, ager sanguinis.

20. Scriptum est enim in libro Psalmodum: * Fiat commoratio eorum deserta, & non sit qui inhabitet in ea: ** & episcopatum ejus accipiat alter. * *Psal. 68. 26. ** Psal. 108. 8.*

21. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit & exivit inter nos Dominus Iesus,

22. incipiens a baptismo Ioannis usque in diem, qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis.

23. Et statuerunt duos, Ioseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Iustus: & Mathiam.

24. Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda nostri omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unum.

25. accipere locum ministerii huius, & apostolatus, de quo prævaricatus est Iudas ut abiret in locum suum.

26. Et dederunt sortes eis, & cecidit sort super Mathiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis.

CAPUT II.

Descensus Spiritus sancti, lingua ignita • Petri concio, ter mille ad fidem conversi, primorum fidelium mores; bona communia.

1. **E**T cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco:

2. & factus est repente de caelo sonus, tamquam adventus spiritus vehemens, & replevit totam domum ubi erant sedentes.

3. Et apparuerunt illis dispartitæ linguæ tamquam ignis, sediteque supra singulos eorum:

4. * & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & ceperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

* *Matth. 3. 11. Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Ioann. 7. 39. Supr. 1. 8. Infr. 11. 16. 29. 19. 6.*

5. Erant autem in Ierusalem habitantes Iudæi, viri religiosi ex omni natione, quæ sub caelo est.

6. Facta autem hac voce, convenit multitudo, & mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes.

7. Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt,

8. & quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus?

9. Parthi, & Medi, & Ælami, & qui habitant Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam,

10. Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Libiæ, quæ est circa Cyrenen, & advenæ Romani,

11. Iudæi quoque, & Proselyti, Cretes, & Arabes: audivimus eos loquentes nostris linguis magna Dei.

12. Stupebant autem omnes, & mirabantur ad invicem dicentes: Quidnam vult hoc esse?

13. Alii autem irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti.

14. Stans autem Petrus cum undecim levavit vocem suam, & locutus est eis: Viri Iudæi, & qui habitatis Ierusalem universi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea.

15. Non enim, sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia:

16. sed hoc est, quod dictum est per prophetam Ios:

17. * Et erit in novissimis diebus (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo super omnem carnem: & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ, & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt. * *Isa. 44. 3. Joel. 2. 28.*

18. Et quidem super servos meos, & super ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt:

19. & dabo prodigia in caelo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi:

20. Sol convertetur in tenebras: & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & manifestus.

21. * Et erit: omnis, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.

* *Joel. 2. 32. Rom. 10. 13.*

22. Viri Israelitæ, audite verba hæc: Iesum Nazarenum, vium approbatum à Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut & vos scitis:

23. hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum artifices interemistis.

24. quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo.

25. David enim dicit in eum: * Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam à dextris est mihi ne commovear:

* *Psal. 15. 8. 29.*

26. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe:

27. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

28. Notas mihi fecisti vias vitæ: & replebis me iucunditate cum facie tua.

29. Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de patriarcha David * quoniam defunctus est, & sepultus: & sepulchrum ejus est

est apud nos usque in hodiernum diem.

* 3. Reg. 2. 10.

30. Propheta igitur cum esset, & sciret quia iurejurando * iurasset illi Deus de fructu lumbi ejus sedere super sedem ejus:

* Psalm. 131. 11.

31. providens locutus est de resurrectione Christi, quia * neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem.

* Psalm. 15. 10. Infr. 13. 35.

32. Hunc Iesum resuscitavit Deus, cujus omnes nos testes sumus.

33. Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus sancti accepta a Patre, enudavit hunc, quem vos videtis, & auditis.

34. Non enim David ascendit in celum: dixit autem ipse. * Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis:

* Psalm. 109. 1.

35. donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

36. Certissimè sciat ergo omnis domus Israel, quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus, hunc Iesum, quem vos crucifixistis.

37. His autem auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid tacemus, viri fratres?

38. Petrus verò ad illos: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.

39. Vobis enim est repromissio, & filius vestris, & omnibus, qui longè sunt, quoscunque advocaverit Dominus Deus noster.

40. Alius etiam verbis plurimis testificatus est, & exhortabatur eos, dicens: Salvamini à generatione ista prava.

41. Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria milia.

42. Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

43. Fiebat autem omni animæ timor: multa quoque prodigia, & signa per Apostolos in Jerusalem fiebant, & metus erat magnus in universis.

44. Omnes etiam, qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia.

45. Possessiones & substantias vendebant, & dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

46. Quotidiè quoque perdurantes unanimiter in templo, & ringerentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis.

47. collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat qui salvati fuerant quotidie in iocisum.

CAPUT III.

Claudus ex utero matris suæ sanatur à Petro; concursus populi; Petri concio secunda.

1. **P**etrus autem, & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.

2. Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suæ, bajulabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum.

3. Is cum vidisset Petrum, & Ioannem in-

cipientes introire in templum, rogabat ut eleemosynam acciperet.

4. Intuens autem in eum Petrus cum Ioanne, dixit: Respice in nos.

5. At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis.

6. Petrus autem dixit: Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula.

7. Et apprehensa manu ejus dextera, allevavit eum, & protinùs consolidatæ sunt bases ejus, & plantæ.

8. Et exiliens stetit, & ambulabat: & intravit cum illis in templum ambulans, & exiliens, & laudans Deum.

9. Et vidit omnis populus eum ambulantem, & laudentem Deum.

10. Cognoscebant autem illum, quòd ipse erat, qui ad eleemosynam sedebat apud Speciosam portam templi: & impletus sunt stupore & extasi in eo, quod contigerat illi.

11. Cum teneret autem Petrum, & Ioannem, cucurrit omnis populus ad eos ad porticum, quæ appellatur Salomonis, stupentes.

12. Videns autem Petrus, respondit ad populum: Viri Israelitæ quid miramini in hoc, aut nos qui intuemini, quæi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare?

13. Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificavit filium suum Iesum, quem vos quidem tradidistis, & negastis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti.

14. * Vos autem sanctum, & justum negastis, & petistis virum homicidam donari vobis: * Matth. 27. 20. Marc. 15. 11. Luc. 23. 18. Joann. 18. 40.

15. auctorem verò vitæ interfecistis, quem Deus suscitavit à mortuis, cujus nos testes sumus.

16. Et in fide nominis ejus, hunc, quem vos vidistis, & nostis, confirmavit nomen ejus: & fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum.

17. Et nunc fratres scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri.

18. Deus autem, quæ prænuñtiavit per omnium prophetarum, pati Christum suum, sic implevit.

19. Pœnitementi igitur, & convertimini ut deleantur peccata vestra:

20. ut cum venerint tempora refrigerii à conspectu Domini, & inserit eum, qui prædicatus est vobis, Iesum Christum.

21. quem oportet quidem celum suscipere usque in tempora restitutionis omnium, quæ * locutus est Deus per os sanctorum suorum à sæculo Prophetarum. * Luc. 1. 70.

22. Moyses quidem dixit: * Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tanquam me, ipsum audietis juxta omnia quæcumque locutus fuerit vobis. * Deut. 18. 15. Infr. 7. 17.

23. Erit autem: omnis anima, quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe.

24. Et omnes prophetæ à Samuel, & deinceps, qui locuti sunt, annuntiaverunt dies istos.

25. Vos estis filii prophetarum & testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros,

tros, dicens ad Abraham : * Et in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ.

* Gen. 12. 3.

26. Vobis primum Deus suscitavit filium suum, misit eum benedicentem vobis : ut convertat se unusquisque à nequitia sua.

CAPUT IV.

Ex prædicatione Petri quingues mille sunt ad fidem conversi Petrus & Ioannes in carcerem coniecti : constantia eorum : oratio fidelium, qui replentur Spiritu sancto : horum cor unum, anima una. De Barnaba.

1. **L**oquentibus autem illis ad populum, ruperunt sacerdotes, & magistratus templi, & Sadducei,

2. dolentes quod docerent populum, & annuntiarent in Iesu resurrectionem ex mortuis,

3. & iniecerunt in eos manus, & posuerunt eos in custodiam in crastinum : erat enim iam vespera.

4. Multi autem eorum, qui audierant verbum, ceciderunt : & factus est numerus virorum quinque millia.

5. Factum est autem in crastinum, ut congregarentur principes eorum, & seniores, & scribæ in Ierusalem.

6. & Annas princeps sacerdotum, & Caiaphas, & Ioannes, & Alexander, & quotquot erant de genere sacerdotali.

7. Et statuente eos in medio, interrogabant : In qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos ?

8. Tunc repletus Spiritu sancto Petrus, dixit ad eos : Principes populi, & seniores audite :

9. Si nos hodie dijudicamur in beneficio hominis infirmi, in quo iste salvus factus est,

10. notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel : quia in nomine Domini nostri Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus.

11. * Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli :

* Psalm. 117. 22. Iai. 28. 16. Matth. 21. 42. Marc. 12. 10. Luc. 20. 17. Rom. 9. 33. 1. Petr. 2. 7.

12. & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

13. Videntes autem Petri constantiam, & Ioannis, comperto quod homines essent sine litteris, & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos quoniam cum Iesu fuerant ?

14. hominem quocumque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere.

15. Iusserunt autem eos foras extra concilium secedere : & conferebant ad invicem.

16. dicentes : Quid faciemus hominibus istis ? quoniam quidem notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Ierusalem : manifestum est, & non possumus negare.

17. Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum.

18. Et vocantes eos, denuntiaverunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Iesu.

19. Petrus verò, & Ioannes, respondentes, dixerunt ad eos : Si iustum est in cons-

pectu Dei, vos potius audire quam Deum, iudicate.

20. non enim possumus quæ vidimus & audimus non loqui.

21. At illi comminantes dimiserunt eos : non invententes quomodo punirent eos propter populum, quia omnes clarificabant id, quod factum fuerat in eo quod acciderat.

22. Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo factum fuerat signum istud sanitatis.

23. Dimissi autem venerunt ad suos : & annuntiaverunt eis quanta ad eos principes sacerdotum, & seniores dixissent.

24. Qui cum audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, & dixerunt : Domine, tu es qui fecisti cælum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt :

25. qui Spiritu sancto per os patris nostri David, pueri tui, dixisti. * Quare fignuerunt Gentes, & populi meditati sunt inania ?

* Psalm. 2. 1.

26. Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversis Christum ejus ?

27. convenerunt enim verò in civitate ista adversis sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti, Herodes, & Pontius Pilatus cum Gentibus, & populis Israel.

28. facere quæ manus tua, & consilium tuum decreverunt fieri.

29. Et nunc Domine respice in manus eorum, & ad servus tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum,

30. in eo quod manum tuam extendas ad sanitates, & signa, & prodigia fieri per nomen sancti filii tui Iesu.

31. Et cum orassent, motus es locus, in quo erant congregati : & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia.

32. Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una : nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.

33. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri : & gratia magna erat in omnibus illis.

34. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant,

35. & ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat.

36. Ioseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis, (quod est interpretatus Filius consolatoris) Levites, Cyprius genere,

37. cum haberet agrum, vendidit eum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.

CAPUT V.

Ananias & Saphira ob fraudatum agri pretium puniuntur à Deo. Petri miracula. Apostoli in custodiam dati, stant in Concilio, interpellati respondent : Gamalielis consilium : cæci gaudent.

1. **V**ir autem quidam nomine Ananias, cum Saphira uxore sua vendidit agrum,

2. & fraudavit de pretio agri conscia uxore sua, & alterius partem quendam, ad pedes Apostolorum posuit.

3. Dixit autem Petrus : Anania , cur tentavit satanas cor tuum , mentiri te Spiritui sancto , & fraudare de pretio agri ?

4. Nonne manens tibi manebat , & venundatum in tua erat potestate ? Quare posuisti in corde tuo hanc rem ? Non es mentitus hominibus , sed Deo .

5. Audiens autem Ananias hæc verba , cecidit , & expiravit . Et factus est timor magnus super omnes , qui audierunt .

6. Surgentes autem juvenes amoverunt eum , & efferentes sepelierunt .

7. Factum est autem quasi horarum trium spatium , & uxor ipsius , nesciens quod factum fuerat , introivit .

8. Dixit autem ei Petrus : Dic mihi mulier , si tanti agrum vendidistis ? At illa dixit : Etiam tanti .

9. Petrus autem ad eam : Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini ? Ecce pedes eorum , qui sepelierunt virum tuum ad ostium , & efferent te .

10. Confestum cecidit ante pedes ejus , & expiravit . Intrantes autem juvenes invenerunt illum mortuum : & extulerunt , & sepelierunt ad virum suum .

11. Et factus est timor magnus in universa ecclesia , & in omnes , qui audierunt hæc .

12. Per manus autem Apostolorum fiebant signa , & prodigia multa in plebe . Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis .

13. Ceterorum autem nemo audebat se conjungere illis : sed magnificabat eos populus .

14. Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum , ac mulierum ,

15. ita ut in plateas eicerent infirmos , & ponerent in lectulis ac grabatis , ut , veniente Petro , saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum , & liberarentur ab infirmitatibus suis .

16. Concurrerat autem & multitudo vicinarum civitatum Ierusalem , afferentes agros , & vexatos à spiritibus immundis : qui curabantur omnes .

17. Exurgens autem princeps sacerdotum , & omnes , qui cum illo erant , (quæ est hæres Sadduceorum) repleti sunt zelo :

18. & iniecerunt manus in Apostolos , & posuerunt eos in custodia publica .

19. Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris , & educens eos , dixit :

20. Ite , & stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ hujus .

21. Qui cum audissent , intraverunt diluculo in templum , & docebant . Adveniens autem princeps sacerdotum , & qui cum eo erant , convocaverunt concilium , & omnes seniores filiorum Israel : & miserunt ad carcerem ut adducerentur .

22. Cum autem venissent ministri , & aperto carcere non invenissent illos , reversi nuntiaverunt ,

23. dicentes : Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia , & custodes stantes ante januas : aperientes autem neminem intus invenimus .

24. Ut autem audierunt hos sermones magistratus templi , & principes sacerdotum ambigebant de illis quidnam fieret .

25. Adveniens autem quidam nuntiavit eis : Quia ecce viri , quos posuistis in carcerem , sunt in templo stantes , & docentes populum .

26. Tunc abiit magistratus cum ministris ,

& adduxit illos sine vi : timebant enim populum ne lapidarentur .

27. Et cum adduxissent illos , statuerunt in concilio : & interrogavit eos princeps sacerdotum ,

28. dicens : Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto : & acce repletis Ierusalem doctrina vestra : & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius .

29. Respondens autem Petrus , & Apostoli , dixerunt : Obedire oportet Deo magis quam hominibus .

30. Deus patrum nostrorum suscitavit Iesum , quem vos interemistis , suspendentes in ligno .

31. Hunc principem , & salvatorem Deus exaltavit dextera sua ad dandam penitentiam Israeli , & remissionem peccatorum .

32. & nos sumus testes horum verborum , & Spiritus sanctus , quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi .

33. Hæc cum audissent , dissecabantur , & cogitabant interficere illos .

34. Surgens autem quidam in concilio Pharisæus , nomine Gamaliel , legisdoctor honorabilis universæ plebi , jussit foras ad breve homines fieri .

35. dixitque ad illos : Viri Israëlitarum attendite vobis super hominibus istis quid acturi sitis .

36. Ante hos enim dies extitit Theodas , dicens se esse aliquem , cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum qui occisus est : & omnes , qui credebant ei , dissipati sunt , & redacti ad nihilum .

37. Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis , & avertit populum post se , & ipse perit : & omnes , quotquot consenserunt ei , dispersi sunt .

38. Et nunc itaque dico vobis , discedite ab hominibus istis , & sunite illos : quoniam si est ex hominibus consilium hoc , ac opus dissolvetur : si vero ex Deo est , non poteritis dissolvere illud , ne forte & Deo repugnare inveniamini . Consenserunt autem illi .

40. Et convocantes Apostolos , cæsis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Iesu , & dimiserunt eos .

41. Et illi quidem ibant gaudentes in conspectu concilii , quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati .

42. Omni autem die non cessabant in templo , & circa domos docentes , & evangelizantes Christum Iesum .

CAPUT VI.

Septem Diaconorum electio. Stephanus plenus fide & sapientia , magna signa facit ; falsò accusatur . Quæ hoc capite & sequenti proxime enarrantur , hæc aucto primo à Passionis Christi evenerant .

1. **I**N diebus autem illis , crescente numero discipulorum , factum est murmur Græcorum adversus Hebræos , eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum .

2. Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum dixerunt : Non est æquum nos derelinquere verbum Dei , & ministrare mensis .

3. Considerate ergo fratres , viros ex vobis boni testimonii septem , plenos Spiritu sancto , & sapientia , quos constituamus super hoc opus ,

4. Nos verò orationi, & ministerio verbi instantes erimus.

5. Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide, & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum, advenam Antiochenum.

6. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus.

7. Et verbum Domini crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorum in Ierusalem valde: multa etiam turba sacerdotum obediabat fidei.

8. Stephanus autem plenus gratia, & fortitudine faciebat prodigia, & signa magna in populo.

9. Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia, & Asia, disputantes cum Stephano:

10. & non poterant resistere sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur.

11. Tunc sumiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemie in Moysen, & in Deum.

12. Commoverunt itaque plebem, & seniores, & Scribas: & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerunt in concilium,

13. & statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum, & legem.

14. audivimus enim eum dicentem: quoniam Iesus Nazarenus hic destruit locum istum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses.

15. Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus tanquam faciem Angeli.

CAPUT VII.

Stephani in Concilio stantis concio acriter eos oburgat, quod veritati resistant. Lapidatus orat pro lapidantibus.

1. **D**ixit autem princeps sacerdotum: Si hæc ita se habent?

2. Qui ait: Viri fratres, & patres audite: Deus gloriæ apparuit patri nostro Abraham cum esset in Mesopotamia, prius quam moraretur in Chanaan,

3. & dixit ad illum: * Exi de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram, quam monstravero tibi. * *Gen. 12. 1.*

4. Tunc exiit de terra Chaldaeorum, & habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis.

5. Et non dedit illi hereditatem in ea, nec passum pedis: sed reprobavit dare illi eam in possessionem, & seminari ejus post ipsum, cum non haberet filium.

6. Locutus est autem ei Deus: * Quia erit semen ejus acola in terra aliena, & servituti eos subijciet, & male tractabunt eos annis quadringentis: * *Gen. 15. 13.*

7. & gentem cui servierint, iudicabo ego, dixit Dominus. Et post hæc exhibunt, & servant inibi in loco isto.

8. * Et dedit illi testamentum circumcisionis: ** & sic genuit Isaac, & circumcidit eum die octavo: *** & Isaac, Iacob: & *** Iacob, duodecim Patriarchas. * *Gen. 17. 10.* ** *Gen. 21. 4.* *** *Gen. 25. 25.* **** *Gen. 29. 32.* & 35. 22.

9. Et Patriarchæ æmulantes, * Ioseph ven-

diderunt in Ægyptum. & erat Deus cum eo: * *Genes. 37. 28.*

10. & eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus. * & dedit ei gratiam, & sapientiam in conspectu Pharaonis regis Ægypti, & constituit eum præpositum super Ægyptum, & super omnem domum suam. * *Gen. 41. 37.*

11. Venit autem fames in universam Ægyptum, & Chanaan, & tribulatio magna: & non inveniebant cibos patres nostri.

12. * Cum audisset autem Iacob esse frumentum in Ægypto: misit patres nostros primum: * *Gen. 42. 2.*

13. * & in secundo cognitus est Ioseph à fratribus suis, & manifestatum est Pharaoni genus ejus. * *Gen. 45. 3.*

14. Mittens autem Ioseph accersivit Iacob patrem suum, & omnem cognationem suam in annubus septuagintaquinque.

15. * Et descendit Iacob in Ægyptum, & ** demum us est ipse, & patres nostri. * *Gen. 45. 5.* ** *Gen. 49. 32.*

16. Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulchro, * quod emit Abraham pretio argenti a filius Hemor filii Sichem. * *Gen. 23. 16.* & 50. 5. & 13. *Ios. 24. 32.*

17. Cum autem appropinquaret tempus promissionis, quam concessus erat Deus Abraham, * crevit populus, & multiplicatus est in Ægypto, * *Exod. 1. 7.*

18. quoadusque surrexit alius rex in Ægypto, qui non sciebat Ioseph.

19. Hic circumveniens genus nostrum, afflixit patres nostros ut exponerent inrantes suos ne vivificarentur.

20. * Eodem tempore natus est Moyses & fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. * *Exod. 2. 2.* *Hebr. 11. 23.*

21. Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, & nutriti eum sibi in filium.

22. Et eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis, & in operibus suis.

23. Cum autem impleteret ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor ejus ut visitaret fratres suos filios Israel.

24. * Et cum vidisset quendam injuriam patientem, vindicavit illum: & fecit ultionem ei, qui injuriam sustinebat, percutso Ægyptio. * *Exod. 2. 12.*

25. Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis: ad illi non intellexerunt.

26. * Sequenti verò die apparuit illis litigantibus: & reconciliabat eos in pace, dicens: Viri, fratres estis, ut quid nocetis alterutrum? * *Exod. 2. 13.*

27. Qui autem injuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens: Quis te constituit principem, & iudicem super nos?

28. numquid interficere me tu vis, quem admodum interfecisti heri Ægyptium?

29. Fugit autem Moyses in verbo isto: & factus est advena in terra Madian, ubi genuit filios duos.

30. Et expletis annis quadraginta, * apparuit illi in deserto montis Sina Angelus in igne flammæ rubi. * *Exod. 3. 2.*

31. Moyses autem videns, admiratus est visum. Et accedente illo ut considerare, facta est ad eum vox Domini, dicens:

32. Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Tremefactus autem Moyses, non audebat considerare.

33. Dixit autem illi Dominus : Solve calceamentum pedum tuorum : locus enim in quo stas , terra sancta est.

34. Videns vidi afflictionem populi mei , qui est in Ægypto , & gemitum eorum audivi , & descendi liberare eos. Et nunc veni , & mittam te in Ægyptum.

35. Hunc Moysen , quem negaverunt , dicentes : Quis te constituit principem & iudicem ? hunc Deus principem & redemptorem misit , cum manu Angeli , qui apparuit illi in rubo.

36. * Hic eduxit illos faciens prodigia , & signa in terra Ægypti , & in Rubro mari , & in deserto annis quadraginta. * *Exod. 7. 8. & 9. 10. & 11. 4.*

37. Hic est Moyses , qui dixit filius Israel : * Prophetam suscabit vobis Deus de fratribus vestris , tamquam me , ipsum audietis :
* *Deut. 18. 15.*

38. * Hic est , qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo , qui loquebatur ei in monte Sina , & cum patribus nostris : qui accepit verba vitæ dare nobis. * *Exod. 19. 3.*

39. Cui noluerunt obedire patres nostri : sed repulerunt , & aversi sunt cordibus suis in Ægyptum ,

40. dicentes ad Aaron : * Fac nobis deos , qui præcedant nos : Moyses enim hic , qui eduxit nos de terra Ægypti , nescimus quid factum sit ei. * *Exod. 32. 1.*

41. Et vitulum fecerunt in diebus illis , & obtulerunt hostiam simulachro , & lætabantur in operibus manuum suarum.

42. Converit autem Deus , & tradidit eos servire militiæ cæli , sicut scriptum est in Libro prophetarum : * Numquid victimas , & hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deserto , domus Israel ? * *Amos 5. 25.*

43. Et suscepistis tabernaculum Moloch , & sidus Dei vestri Rempham , figuras , quas fecistis , adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem.

44. Tabernaculum testimonii fuit cum patribus nostris in deserto , sicut disposuit illis Deus , * loquens ad Moysen , ut faceret illud secundum formam , quam viderat.
* *Exod. 25. 40.*

45. * Quod & induxerunt , suscipientes patres nostri cum Iesu in possessionem gentium , quas expulit Deus a facie patrum nostrorum , usque in diebus David , * *Jos. 3. 14. Hebr. 8. 9.*

46. * qui invenit gratiam ante Deum , ** & petiit ut inveniret tabernaculum Deo Iacob.
* *1. Reg. 16. 13. ** Psalm. 131. 5.*

47. * Salomon autem ædificavit illi domum.
* *3. Reg. 6. 1. 1. Par. 17. 12.*

48. * Sed non excelsus in manufactis habuit , sicut propheta dicit : * *Infr. 17. 24.*

49. * Cælum mihi sedes est : terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi , dicit Dominus : aut quis locus requietionis mee est ? * *Isai. 66. 1.*

50. Nonne manus mea fecit hæc omnia ?
51. Dura cervice , & incurcuncis cordibus , & auribus , vos semper Spiritui sancto resistitis , sicut Patres vestri , ita & vos.

52. Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri ? Et occiderunt eos , qui prænuntiabant de adventu iusti , cuius vos nunc proditores , & homicidæ fuistis :

53. qui accepistis legem in dispositione Angelorum , & non custodistis.

54. Audientes autem hæc dissecabantur cordibus suis , & stridebant dentibus in eum.

55. Cum autem esset plenus Spiritu sancto , intendens in cælum , vidit gloriam Dei , & Iesum stantem à dextris Dei. Et ait : Ecce video cælus apertos , & filium hominis stantem à dextris Dei.

56. Exclamantes autem voce magna contingerunt aures suas , & impetum fecerunt unanimiter in eum.

57. Et eicientes eum extra civitatem lapidabant : & testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis , qui vocabatur Saulus.

58. Et lapidabant Stephanum invocantem , & dicentem : Domine Iesu suscipe spiritum meum.

59. Positis autem genibus , clamavit voce magna , dicens : Domine ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset , obdormivit in Domino. Saulus autem erat consueti nesci ejus.

CAPUT VIII.

Orta persecutio , dispersi sunt discipuli. Saulus Ecclesiam persequitur. Philippus Samaritanos ad fidem convertit. Simon Magus ab eo baptizatur , postea ejicitur. Petrus & Ioannes dant Spiritum sanctum. Eunuchus à Philippo baptizatur.

1. **F**acta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia , quæ erat Ierosolymis , & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ , & Samariæ præter Apostolos.

2. Curaverunt autem Stephanum viri timorati , & fecerunt plandum inagnum super eum.

3. Saulus autem devastabat Ecclesiam per domos intrans , & trahens viros , ac mulieres , tradebat in custodiam.

4. Igitur qui dispersi erant pertransibant , evangelizantes verbum Dei.

5. Philippus autem descendens in civitatem Samariæ , prædicabat illis Christum.

6. Intendebat autem tubæ his , quæ à Philippo dicebantur unanimiter audientes , & videntes signa quæ faciebat.

7. Multi enim eorum , qui habebant spiritus immundos , clamantes voce magna exiibant.

8. Multi autem paralytici , & claudi curati sunt.

9. Factum est ergo gaudium inagnum in illa civitate. Vñ autem quidam nomine Simon , qui ante fuerat in civitate magus , seducens gentem Samariæ , dicens se esse , aliquem inagnum :

10. qui auscultabat omnes à minimo usque ad maximum , dicentes : Hic est virtus Dei , quæ vocatur magna.

11. Attendebant autem eum : propterea quod multo tempore magis suis dementasset eos.

12. Cum verò credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei , in nomine Iesu Christi baptizabantur viri , ac mulieres.

13. Tunc Simon & ipse credidit : & cum baptizatus esset , adhaerebat Philippo. Videns etiam signa , & virtutes maximas fieri , stupens admirabatur.

14. Cum autem audissent Apostoli , qui erant Ierosolymis , quod recepisset Samaria verbum Dei , miserunt ad eos Petrum , & Ioannem :

15. Qui cum venissent , oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum sanctum :

16. Nondum enim in quemquam illorum venerat , sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu

17. Tunc imponebant manus super illos , & accipiebant Spiritum sanctum.

18. Cum vidisset autem Simon quia per

impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, 19. dicens : Date & mihi hanc potestatem, ut cumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum :

20. Pecunia tua tecum sit in perditionem : quoniam donum Dei existinasti pecunia possideri.

21. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. cor enim tuum non est rectum coram Deo.

22. Penitentiam itaque age ab hac nequitia tua : & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.

23. In teile enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse.

24. Respondens autem Simon, dixit : Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum, quæ dixistis.

25. Et illi quidem testificati, & locuti verbum Domini, redibant Ierosolymam, & multis regionibus Samaritanorum evangelizabant.

26. Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens : Surge, & vade contra meridianum ad viam, quæ descendit ab Ierosolymam in Gazam : hæc est deserta.

27. Et surgens abiit. Et ecce vir Æthiops, eunuchus, potens Candacis Reginae Æthiopum, qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Ierosolymam :

28. & revertebatur sedens super currum eum, legensque Isaiam prophetam.

29. Dixit autem Spiritus Philippo : Accede, & adijunge te ad currum istum.

30. Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam prophetam, & dixit : Putasne intelligis quæ legis ?

31. Qui ait : Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi ? Rogavitque Philippum ut ascenderet, & sederet secum.

32. Locus autem Scripturæ, quam legebat, erat hic : * Tamquam ovis ad occisionem ductus est : & sicut agnus coram tondeute se, sine voce, sic non aperuit os suum. * *Isai. 53. 7.*

33. In humilitate iudicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra vita ejus ?

34. Respondens autem eunuchus Philippo, dixit : Obsecro te, de quo propheta dicit hoc de se, an de alio aliquo ?

35. Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens à Scriptura ista, evangelizavit illi Iesum.

36. Et dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam : & ait Eunuchus : Ecce aqua, quid prohibet me baptizari ?

37. Dixit autem Philippus : Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait : Credo, Filium Dei esse Iesum Christum.

38. Et jussit stare currum : & descenderrunt uterque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizavit eum.

39. Cum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, & amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens.

40. Philippus autem inventus est in Azoto, & pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Casarea.

CAPUT IX.

Sauli conversio. Iesum prædicat : Iudaorum insidias, Ierosolymam proficiscitur & Tar-

sum. Petrus sanat Æneam : Thabitham mortuis excitat.

1. Saulus autem adhuc spirans minarum, & cædis in discipulis Domini, accessit ad principem Sacerdotum,

2. & petiit ad eo epistolas in Damascum ad synagogas : ut si quos invenisset hujus viæ viros, ac mulieres, vinclos perduceret in Ierosolymam.

3. * Et cum iter faceret, contigit ut appropinquaret Damasco : & subito circumfudit eum lux de cælo. * *Infr. 22. 6. & 22. 10. & 26. 12. 1. Cor. 15. 8. 2. Cor. 12. 2.*

4. Et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi : Saule, Saule, quid me persequeris ?

5. Qui dixit : Quis es Domine ? Et ille : Ego sum Iesus, quem tu persequeris. durum est tibi contra stimulum calcitrare.

6. Et tremens, ac stupens dixit : Domine, quid me vis facere ?

7. Et Dominus ad eum : Surge, & ingredere civitatem, & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.

8. Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damascum.

9. Et erat ibi tribus diebus non videns, & non manducavit, neque bibit.

10. Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine * Ananias : & ille ait ad illum in visu Dominus : Anania. At dixit : Ecce ego, Domine. * *Infr. 22. 12.*

11. Et Dominus ad eum : Surge, & vade in vicum, qui vocatur rectus : & quære in domo ludæ Saulum nomine Tarsensem : ecce enim erat.

12. (Et vidit virum Ananiam nomine, introeuntem, & imponentem sibi manus ut visum recipiat.)

13. Respondit autem Ananias : Domine, audivi à multis de viro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis in Ierosolymam :

14. & hic habet potestatem à principibus sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum.

15. Dixit autem ad eum Dominus : Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filius Israel.

16. Ego enim ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati.

17. Et abiit Ananias, & introivit in domum : & imponent ei manus, dixit : Saule frater, Dominus misit me Iesus, qui apparuit tibi in via, qua veniebas, ut videas, & implearis Spiritu sancto.

18. Et confestum ceciderunt ab oculis ejus tamquam squama, & visum recepit : & surgens baptizatus est.

19. Et cum accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot.

20. Et continuo in synagoga prædicabat Iesum, quoniam hic est Filius Dei.

21. Stupebant autem omnes, qui audiebant, & dicebant : Nomen hic est, qui expugnabat in Ierosolymam eos, qui invocabant nomen istud : & hæc ad hoc venit, ut vinclos illos duceret ad principem sacerdotum ?

22. Saulus autem multo magis convalescebat, & confundebat Iudeos, qui habitabant Damasci, arriamans quoniam hic est Christus.

23. Cum

23. Cùm autem impleverunt dies multi, consilium fecerunt in unum Iudei ut eum interficerent.

24. Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum. * Custodiebant autem & portas die ac nocte, ut eum interficerent. * 2. Cor. 11. 32.

25. Accipientes autem eum discipuli nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in sporta.

26. Cùm autem venisset in Ierusalem, tentabat se jungere discipulis, & omnes timebant eum, non credentes quod esset discipulus.

27. Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos: & narravit illis quomodo in via vidisset Dominum, & quia locutus est ei, & quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Iesu.

28. Et erat cum illis intrans, & exiens in Ierusalem, & fiducialiter agens in nomine Domini.

29. Loquebatur quoque gentibus, & disputabat cum Græcis: illi autem quærebant occidere eum.

30. Quod cùm cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & dimiserunt Tarsum.

31. Ecclesia quidem per totam Iudæam, & Galilæam, & Samariam habebat pacem, & edificabatur ambulans in timore Domini, & consolatione sancti Spiritus replebatur.

32. Factum est autem, ut Petrus dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ.

33. Invenit autem ibi hominem quandam, nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus.

34. Et ait illi Petrus: Ænea, sanat te Dominus Iesus Christus: surge, & sterne tibi. Et continuo surrexit.

35. Et viderunt eum omnes, qui habitabant Lyddæ, & Saronæ: qui conversi sunt ad Dominum.

36. In Ioppe autem fuit quædam discipula nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & eleemosynis, quas faciebat.

37. Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cùm lavissent, posuerunt eam in cœnaculo.

38. Cùm autem piope esset Lydda ad Ioppen, discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes. Ne pigritèris venire usque ad nos.

39. Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cùm advenisset, duxerunt illum in cœnaculum: & circumsteterunt illum omnes viduæ sistentes, & ostendentes ei tunicas, & vestes, quas faciebat illis Dorcas.

40. Ecclis autem omnibus foras: Petrus ponens genua oravit: & conversus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: & viso Petro, resedit.

41. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cùm vocasset sanctos, & viduas, assignavit eam vivam.

42. Notum autem factum est per universam Ioppen: & crediderunt multi in Domino.

43. Factum est autem ut dies multos moraretur in Ioppe, apud Simonem quandam coriarium.

CAPUT X.

Cornelio Centurionis Angelus apparet. Petrus divina visione admonitus Cornelium adit, Christum illi annuntiat, baptizatur, & Spiritum sanctum accipit una cum familia sua.

1. Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ dicitur Italica,

2. religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper.

3. is vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi, Corneli.

4. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid est, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

5. Et nunc mitte viros in Ioppen, & accersi Simonem quandam, qui cognominatur Petrus:

6. hic hospitatur apud Simonem quandam coriarium, cujus est domus juxta mare: hic dicit tibi quid te oporteat facere.

7. Et cùm discessisset Angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, & militem metuentem Dominum ex his, qui illi parebant.

8. Quibus cùm narrasset omnia, misit illos in Ioppen.

9. Postera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus civitati, ascendit Petrus in superiora ut oraret circa horam sextam.

10. Et cùm esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus:

11. & vidit cælum apertum, & descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor mitus submitti de cælo in terram,

12. in quo erant omnia quadrupedia, & serpentina terræ, & volatilia cæli.

13. Et facta est vox ad eum: Surge Petre, occide, & manduca.

14. Ait autem Petrus: Absit Domine, quia nunquam manducaui omne commune, & immundum.

15. Et vox iterum secundo ad eum: Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris.

16. Hoc autem factum est per ter. & statim receptum est vas in cælum.

17. Et dum intrâ se hæsitaret Petrus quidnam esset visio, quam vidisset: ecce viri, qui missi erant à Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad januam.

18. Et cùm vocasset, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium.

19. Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce viri tres querunt te.

20. Surge itaque, descende, & vade cum eis nihil dubitans: quia ego misi illos.

21. Descendens autem Petrus ad viros, dixit: Ecce ego sum, quem queritis: quæ causa est, propter quam venistis?

22. Qui dixerunt: Cornelius Centurio, vir justus, & timens Deum, & testimonium habens ab universa gente Iudæorum, responsum accepit ab Angelo sancto accedere te in domum suam, & audire verba abs te.

23. Introducens ergo eos, recepit hospitio. Sequenti autem die surgens profectus est cum illis: & quidam ex fratribus ab Ioppe comitati sunt eum.

24. Altera autem die introivit Cæsaream. Cornelius verò expectabat illos, convocatis cognatis suis, & necessariis amicis.

25. Et factum est cùm introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes ejus adoravit.

26. Petrus verò elevavit eum, dicens: Surge, & ego ipse homo sum.

27. Et loquens cum illo intravit, & invenit multos, qui convenerant.

28. Dixitque ad illos: Vos scitis quomodo

abominatum sit viro Iudæo conjungi, aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem.

29. Propter quod sine dubitatione veni accessit. Interrogo ergo, quam ob causam accessistis me?

30. Et Cornelius ait: A nudiusquarta die usque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, & ecce vir stetit ante me in veste candida, & ait

31. Corneli, exaudita est oratio tua, & elemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei.

32. Mitte ergo in Ioppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus: hic hospitatur in domo Simonis coriarii juxta mare.

33. Confestim ergo misi ad te & tu benefecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus audire omnia quæcumque tibi præcepta sunt à Domino.

34. Aperiens autem Petrus os suum, dixit: In veritate compei quia non est personarum acceptor Deus.

* *Deut. 10. 17. 2. Pat. 19. 7. Job 34. 19. Sap. 6. 8. Eccl. 35. 15. Rom. 2. 11. Galat. 2. 6. Ephes. 6. 9. Col. 3. 25. 1. Peti. 1. 17.*

35. sed in omni gente qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.

36. Verbum misit Deus filiis Israel, annuntians pacem per Iesum Christum: (hic est omnium Dominus.)

37. Vos scitis quod factum est verbum per universam Iudæam. incipiens enim à * Galilæa post baptismum, quod prædicavit Ioannes,

* *Lucæ 4. 44.*
38. Iesum à Nazareth: quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, & virtute, qui pertransiit beneficiando, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

39. Et nos testes sumus omnium, quæ fecit in regione Iudæorum, & Ierusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno.

40. Hunc Deus suscitavit tertia die, & dedit eum manifestum fieri.

41. non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo nobis, qui manducavimus, & bibimus cum illo postquam resurrexit à mortuis.

42. Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viroium, & mortuorum.

43. * Hinc omnes prophete testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum.

* *Jer. 31. 34. Mich. 7. 18.*
44. Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum.

45. Et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro: quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est.

46. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum.

47. Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest ut non baptizentur hi, qui spiritum sanctum acceperunt sicut & nos?

48. Et jussit eos baptizari in nomine Domini Iesu Christi. Tunc rogaverunt eum ut inaneret apud eos aliquot diebus.

CAPUT XI.

Petrus Ierosolymam reversus, quod Gentes in Ecclesiam admisit, reprehenditur quod secum adum fuerit, ex ordine enarrat. Fideles dispersi, Iesum Iudæis & Gentibus annuntiant;

Barnabas & Paulus complures Antiochiæ convertunt ad fidem; ibi primum Discipuli cognominantur Christiani; Agabi prophetia. Per manus Barnabæ & Sauli Iudæis subsidium mittitur.

1. Audierunt autem Apostoli, & fratres, qui erant in Iudæa: quoniam & gentes receperunt verbum Dei.

2. Cum autem ascendisset Petrus Ierosolymam, disceptabant adversus illum, qui erant ex circumcisione,

3. dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducasti cum illis?

4. Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens:

5. Ego eram in civitate Ioppe orans, & vidi in excessu mentis visionem, descendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initis summitti de caelo, & venit usque ad me.

6. In quod intuens considerabam, & vidi quadripeda terræ, & bestias, & reptilia, & volatilia cali.

7. Audivi autem & vocem dicentem mihi: Suige Petre, occide, & manduca.

8. Dixi autem: Nequaquam Domine, quia commune aut immundum numquam introivi in os meum.

9. Respondit autem vox secundò de caelo: Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris.

10. Hoc autem faciùm est per tei: & recepta sunt omnia rursum in calum.

11. Et ecce viri tres confestim astiterunt in domo, in qua eram, missi à Cæsarea ad me.

12. Dixit autem Spiritus mihi ut irum cum illis, nihil hæsitans. Venerunt autem mecum & sex fratres isti, & ingressi sumus in domum viri.

13. Nariavit autem nobis, quomodo vidisset Angelum in domo sua, stantem & dicentem sibi: Mitte in Ioppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus,

14. qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, & universa domus tua.

15. Cum autem cepissem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio.

16. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: * Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto.

* *Matth. 3. 11. Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Ioan. 1. 26. Supr. 1. 5. Infr. 19. 4.*

17. Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis, qui credidimus in Dominum Iesum Christum: ego quis eram, qui possem prohibere Deum?

18. His auditis, tacuerunt: & glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo & gentibus poenitentiam dedit Deus ad vitam.

19. Et illi quidem, qui dispersi fuerant à tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phœnicem, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Iudæis.

20. Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, & Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur & ad Græcos, annuntiantes Dominum Iesum.

21. Et erat manus Domini cum eis: multoque numerus credentium conversus est ad Dominum.

22. Pervenit autem sermo ad aures Ecclesiæ, quæ erat Ierosolymis super istis: & misit Iesum Barnabam usque ad Antiochiam.

23. Qui cum pervenisset, & vidisset gratiam Dei, gavisus est: & hortabatur omnes in

in proposito cordis permanere in Domino :

24. quia erat vir bonus, & plenus Spiritu sancto, & fide. Et apposita est multa turba Domino.

25. Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quæreret Saulum quem cum invenisset, perduxit Antiochiam.

26. Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia : & docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primum Antiochie discipuli, Christiani.

27. In his autem diebus supervenerunt ab Ierosolymis prophetae Antiochiam :

28. & surgens unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quae facta est sub Claudio.

29. Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Iudaea fratribus :

30. quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabae, & Sauli.

CAPUT XII.

Sanctus Iacobus martyrum obit Petrus in vincula conicitur, eum liberatur. Herodes divinum admittens honorem, ab Angelo percussus moritur.

1. Eodem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia.

2. Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio.

3. Videns autem quia placeret Iudaeis, apposuit ut apprehenderet & Petrum. Erant autem dies Azyriorum.

4. Quem cum apprehendisset, misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo.

5. Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.

6. Cum autem produclurus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus : & custodes ante ostium custodiebant carcerem.

7. Et ecce Angelus Domini astitit : & lumen refulsit in habitaculo : percussoque lateri Petri, excitavit eum, dicens : Surge velociter. Et ceciderunt catenae de manibus eius.

8. Dixit autem Angelus ad eum : Praecingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi : Circunda tibi vestimentum tuum, & sequere me.

9. Et exiens sequabatur eum, & nesciebat quia verum est, quod habebat per Angelum : existimabat autem se visum videre.

10. Transientes autem primam & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quae ducit ad civitatem : quae ultra aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum unum : & continuo discessit Angelus ab eo.

11. Et Petrus ad se reversus, dixit : Nunc scio verè quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudaeorum.

12. Consideransque venit ad domum Mariae matris Ioannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati, & orantes.

13. Pulsante autem eo ostium ianuae, processit puella ad audiendum, nomine Rhode.

14. Et ut cognovit vocem Petri, prae gaudio non aperuit ianua, sed intro cuiens nuntiavit stare Petrum ante ianua.

15. At illi dixerunt ad eam : Insanis. Illa autem affirmabat sic se habere. Illi autem dicebant : Angelus eius est.

16. Petrus autem perseverabat pulsans. Cum autem aperissent, viderunt eum, & obstupuerunt.

17. Annuens autem eis manu ut tacerent, narravit quomodo Dominus eduisset eum de carcere, dixitque : Nuntiate Iacobo, & fratribus haec. Et egressus abiit in alium locum.

18. Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro.

19. Herodes autem cum requisisset eum, & non invenisset, inquisitione facta de custodibus, iussit eos duci : descendensque a Iudaea in Caesaream, ibi commoratus est.

20. Erat autem iratus Tyris, & Sidonius. At illi unanimis venerunt ad eum, & persuasione Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eo quod alerentur regiones eorum ab illo.

21. Statuto autem die Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos.

22. Populus autem acclamabat : Dei voces, & non hominis.

23. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo : & consumptus a venibus, exiit.

24. Verbum autem Domini crescebat, & multiplicabatur.

25. Barnabas autem & Saulus reversi sunt ab Ierosolymis expleto ministerio, assumpto Ioanne, qui cognominatus est Marcus.

CAPUT XIII.

Paulus & Barnabas, Domini iussu segregati, ad Gentiles mittuntur : Cyprus veniunt : Sergius Paulus Proconsul ad fidem convertitur, Elymas mago obcaecato : concio Pauli Antiochia Pisidia : venit Iconium una cum Barnaba.

1. Erant autem in Ecclesia, quae erat Antiochie, prophetae, & doctores, in quibus Barnabas, & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchae collaenaeus, & Saulus.

2. Ministrantibus autem illis Domino, & jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus : Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos.

3. Tunc jejunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.

4. Et ipsi quidem missi a Spiritu sancto abieunt Seleuciam : & inde navigaverunt Cyprus.

5. Et cum venissent Salaminam, praedicabant verbum Dei in synagoga Iudaeorum. Habebant autem & Ioannem in ministerio.

6. Et cum perambulassent universam insulam usque Paphum, invenerunt quendam virum magum pseudoprophetam, Iudaeum, cui nomen erat Barjesus.

7. Qui erat cum Proconsule Sergio Paulo viro prudente. Hic, accersitis Barnaba, & Saulo, desiderabat audire verbum Dei.

8. Resistebat autem illis Elymas magus, (sic enim interpretatur nomen eius) quærens avertere Proconsulem a fide.

9. Saulus autem, qui & Paulus, repletus Spiritu sancto, intuens in eum,

10. dixit : O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiae, non desinis subvertere vias Domini reclusas.

11. Et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, non videns solem usque ad tempus. Et confestum cecidit in eum caligo, & tenebræ, & circueiens quærebat qui ei manum daret.

12. Tunc Proconsul cùm vidisset factum, cecidit admirans super doctrinam Domini.

13. Et cum à Papho navigassent Paulus, & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphylia. Ioannes autem discedens ab eis, reversus est Ierosolimam.

14. Illi verò pertranseuntes Pergen, venerunt Antiochiam Pisiadæ, & ingressi synagogam die sabbatorum, sederunt.

15. Post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt principes synagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite.

16. Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, ait: Viri Israelitæ, & qui timetis Deum, audite.

17. Deus plebis Israel elegit patres nostros: & plebem exaltavit cùm essent incolæ * in terra Egypti, ** & in brachio excelso educavit eos ex ea. * *Exod. 1. 1.* ** *Exod. 13. 21.* & 22.

18. * & per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto.

* *Exod. 16. 3.*

19. Et destruens gentes septem in terra Chanaan, * sorte distribuit eis terram Chanaan, * *Jos. 14. 2.*

20. quasi post quadringentos & quinquaginta annos: * & post hæc dedit iudices, usque ad Samuel Prophetam. * *Indic. 3. 9.*

21. Et exinde * postulaverunt regem: & dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis quadraginta. * *1. Reg. 8. 5.* & 9. 15 & 10. 1.

22. & amoto illo, * suscitavit illis David regem: cui testimonium perhibens, dixit: ** Inveni David filium Iesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. * *1. Reg. 13. 14.* & 15. 28. & 16. 13. ** *Ps. 88. 21.*

23. Hujus Deus ex semine * secundum promissionem eduxit Israel salvatorem Iesum, * *Isai. 11. 1.*

24. * prædicante Ioanne ante faciem adventus ejus baptismum poenitentiae omni populo Israel. * *Matth. 3. 1. Marc. 1. 4. Luc. 3. 3.*

25. Cùm impleteret autem Ioannes cursum suum, dicebat. Quem me arbitramini esse, * non sum ego, sed ecce venit post me, cuius non sum dignus calcarea pedum solveire.

* *Matth. 3. 11. Marc. 1. 7. Joann. 1. 27.*

26. Viri fratres, filii generis Abraham, & qui in vobis timet Deum, vobis verbum salutis hujus missum est.

27. Qui enim habitabant Ierusalem, & principes ejus hunc ignorantes, & voces prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur, iudicantes impleverunt,

28. & nullam causam mortis invenientes in eo, * petierunt à Pilato, ut interficerent eum. * *Matth. 27. 20. & 23. Marc. 15. 13. Luc. 23. 21. & 23. Joann. 19. 15.*

29. Cumque consummassent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento.

30. * Deus verò suscitavit eum à mortuis tertia die: qui visus est per dies multos his, * *Matth. 28. Marc. 16. Luc. 24. Joann. 20.*

31. qui simul ascenderant cum eo de Gallilea in Ierusalem: qui usque nunc sunt testes ejus ad plebem.

32. Et nos vobis annuntiamus eam, quæ

ad patres nostros repromissio facta est:

33. quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris resuscitans Iesum, sicut & in Psalmo secundo scriptum est: * Filius meus es tu, ego hodie genui te. * *Psalm. 2. 7.*

34. Quod autem suscitavit eum à mortuis, amplius jam non reversurum in corruptionem, ita duxit. * Quia dabo vobis sancta David fidelia. * *Isai. 55. 3.*

35. Ideoque & alias dicit: * Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

* *Psalm. 15. 10.*

36. David enim in sua generatione cum administrasset, voluntati Dei * dormivit: & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionem. * *3. Reg. 2. 10.*

37. Quem verò Deus suscitavit à mortuis, non vidit corruptionem.

38. Notum igitur sit vobis viri fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi justificari,

39. in hoc omnis, qui credit, justificatur.

40. Videte ergo ne superveniat vobis quod dictum est in Prophetis:

41. * Videte contemptores, & admiramini, & disperdimini: quia opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis, siquis enarraverit vobis. * *Hab. 1. 5.*

42. Exeuntibus autem illis rogabant ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba hæc.

43. Cumque dimissa esset synagoga, secuti sunt multi ludæorum, & colentium advenarum, Paulum, & Barnabam qui loquentes suadebant eis ut permanerent in gratia Dei.

44. Sequenti verò sabbato pene universa civitas convenit audire verbum Dei.

45. Videntes autem turbas Iudæi repleti sunt zelo, & contradicebant his, quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes.

46. Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos nos iudicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes.

47. sic enim præcepit nobis Dominus: * Posui te in lucem Gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terræ. * *Isai. 49. 6.*

48. Audientes autem Gentes gavissæ sunt, & glorificabant verbum Domini: & crediderunt quotquot eiant præordinati ad vitam æternam.

49. Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem.

50. Iudæi autem concitaverunt mulieres religiosas, & honestas, & prinos civitatis, & excitaverunt persecutionem in Paulum, & Barnabam: & eiecerunt eos de finibus suis.

51. * At illi excusso pulvere pedum in eos, venerunt Iconum. * *Matth. 10. 14. Marc. 6. 11. Luc. 9. 5.*

52. Discipuli quoque replebantur gaudio, & Spiritu sancto.

CAPUT XIV.

Iconii plures convertuntur. Paulus & Barnabas Iconio pulsi, & lapidati, Lystram petunt, ubi claudum sanant: sibi sacrificare paratos viæ impediunt: iterum lapidibus appetiti redeunt Antiochiam.

1. Factum est autem Iconii, ut simul intromitterent in synagogam Iudæorum, & loquerentur, ita ut crederet ludæorum, & Græcorum copiosa multitudo.

2. Qui verò increduli fuerunt Iudæi, susci-

taverunt, & ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversus fratres.

3. Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa, & prodigia fieri per inanus eorum.

4. Divisa est autem multitudo civitatis: & quidam quidem erant cum Iudæis, quidam vero cum Apostolis.

5. Cum autem factus esset impetus Gentilium, & Iudæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, & lapidarent eos,

6. intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniæ Lystram, & Derben, & universam in circuitu regionem, & ibi evangelizantes erant.

7. Et quidam vii Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suæ, qui nunquam ambulaverit.

8. Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & videns quia fidem haberet ut salvus fieret,

9. dixit magna voce: Surge super pedes tuos rectus. Et exilivit, & ambulabat.

10. Turbæ autem cum vidissent quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam Lyconice dicentes Dii similes facti hominibus, descenderunt ad nos.

11. Et vocabant Barnabam Iovem, Paulum verò Mercurium: quoniam ipse erat dux verbi.

12. Sacerdos quoque Iovis, qui erat ante civitatem, tauros, & coronas ante januas afferens, cum populis volebat sacrificare.

13. Quod ubi audierunt Apostoli, Barnabas & Paulus, concessis tunicis suis exierunt in turbas clamantes,

14. & dicentes Viri, quid hæc facitis? & nos mortales sumus, similes vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, * qui fecit cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt:
* Gen. 1. 1. Psalm. 145. 6. Apoc. 14. 7.

15. qui in piæteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas.

16. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit benefaciens de cælo, dans pluvias, & tempora fructifera implens cibo, & lætitia corda nostra.

17. Et hæc dicentes, vix sederunt turbas ne sibi immolarent.

18. Supervenerunt autem quidam ab Antiochia, & Iconio Iudæi: & persuasis turbis, lapidantesque Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse.

19. Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, & postera die protectus est cum Barnaba in Derben.

20. Cümque evangelizasset civitati illi, & docuissent multos, reversi sunt Lystram, & Iconium, & Antiochiam,

21. confirmantes animas discipulorum, exhortantesque ut permanerent in fide: & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

22. Et cum constituisset illis per singulas ecclesias presbyteros, & orassent cum jeunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crederent.

23. Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphyliam,

24. & loquentes verbum Domini in Perge, descenderunt in Attaliam:

25. * & inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei in opus, quod compleverunt. * Supr. 13. 1.

26. Cum autem venissent, & congregas-

sent Ecclesiam, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, & quia aperuisset Gentibus ostium fidei.

27. Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

CAPUT XV.

Concilium Ierosolymitanum: orta de ritibus Iudaicis quæstio, celebratur eo Paulus & Barnabas mittuntur; quæstio definita, Concilii Epistola mittitur ad Ecclesias. Paulus & Barnabas à se invicem dicuntur: Paulus assumptus secum Sila, Barnabas assumpto Marco.

1. **ET** quidam descendentes de Iudæa, docebant fratres: * Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari. * Gal. 5. 2.

2. Facta ergo seditione non minima Paulo, & Barnabæ adversus illos, statuerunt ut ascenderent Paulus, & Barnabas, & quidam alii ex aliis ad Apostolos, & presbyteros in Ierosalem super hæc quæstione.

3. Illi ergo deducti ab Ecclesia pertransibant Phœnicem, & Samariam, narrantes conversionem Gentium: & faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

4. Cüm autem venissent Ierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, & ab Apostolis, & senioribus annuntiantes quanta Deus fecisset cum illis.

5. Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crederiderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi.

6. Convenienteque Apostoli, & seniores videre de verbo hoc.

7. Cüm autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: * Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Evangelii, & credere. * Supr. 10. 20.

8. Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, * dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis. * Supr. 10. 45.

9. & nihil discrevit inter nos & illos, fide purificans corda eorum.

10. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere iugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?

11. Sed per gratiam Domini Iesu Christi credimus salvari, quemadmodum & illi.

12. Tacuit autem omnis multitudo: & audiebant Barnabam, & Paulum narrantes quanta Deus fecisset signa, & prodigia in Gentibus per eos.

13. Et postquam tacerunt, respondit Iacobus, dicens: Viri fratres, audite me.

14. Simon narravit quemadmodum primum Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo.

15. Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est.

16. * Post hæc revertar, & reedificabo tabernaculum David, quod decidit: & diruta ejus reedificabo, & erigam illud: * Amos 9. 11.

17. ut requirant ceteri hominum Dominum, & omnes Gentes, super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc.

18. Notum à sæculo est Domino opus suum.

19. Propter quod ego iudico non inquietari eos, qui ex Gentibus convertuntur ad Deum,

20. sed scribere ad eos ut abstineant se à contaminationibus simulachrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine.

21. Moyses enim à temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in synagogis, * ubi per omne sabbatum legitur.

* *Supr.* 13. 27.

22. Tunc placuit Apostolis, & senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo, & Barnaba, Iudam, qui cognominabatur Barsabas, & Silam viros primos in fratribus,

23. scribentes per manus eorum. APOSTOLI & seniores fratres, his, qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus ex Gentilibus, salutem.

24. Quoniam audivimus quia quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertes animas vestras, quibus non mandavimus:

25. placuit nobis collectis in unum, eligere viros, & mittere ad vos cum charissimis nostris Barnaba, & Paulo,

26. hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Iesu Christi.

27. Misimus ergo Iudam, & Silam, qui & ipsi vobis verbis referent eadem.

28. Visum est enim Spiritui sancto, & nobis nihil ultra imponere vobis oneris quàm hæc necessaria:

29. ut abstinatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodiendes vos, benè agitis. Valete.

30. Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam: & congregata multitudo tradiderunt epistolam.

31. Quam cum legissent, gavisii sunt super consolatione.

32. Iudas autem, & Silas, & ipsi cum essent Prophete, verbo plurimum consolati sunt fratres, & confirmaverunt.

33. Facto autem ibi aliquantò tempore, dimissi sunt cum pace à fratribus ad eos, qui miserant illos.

34. Visum est autem Silæ ibi remanere: Iudas autem solus abiit Ierusalem.

35. Paulus autem, & Barnabas demorabantur Antiochiæ docentes, & evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini.

36. Post aliquot autem dies, dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodo se habeant.

37. Barnabas autem volebat secum assumere & Ioannem, qui cognominabatur Marcus.

38. Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, * & non isset cum eis in opus) non debere recipi.

* *Supr.* 13. 13.

39. Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, & Barnabas quidem assumpto Marco navigaret Cyprum.

40. Paulus vero electo Sila profectus est, tractus gratiæ Dei à fratribus.

41. Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.

CAPUT XVI.

Paulus intrat Ecclesias Viso admonitus, in Macedoniam se confert. Philippus Lydiam purpurariam ad fidem convertit; sanat Pythionissam:

ipse & Silas virgins caduntur; custos carceris convertitur, ipsi liberantur.

1. **P**ervenit autem Derben, & Lystiam. Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris Iudææ fidelis, patre Gentili.

2. Huic testimonium bonum reddebant qui in Lystriis erant, & Iconio fratres.

3. Hunc voluit Paulus secum proficisci: & assumens circumcidit eum propter Iudæos, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater ejus erat Gentilis:

4. Cum autem pertransirent civitates, trahebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Ierosolymis.

5. Et Ecclesiæ quidem confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie.

6. Transientes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia.

7. Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos Spiritus Iesu.

8. Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem:

9. & visio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens. Transiens in Macedoniam, adjuva nos.

10. Ut autem visum vidit, statim quæsiimus proficisci in Macedoniam, certi facili quod vocasset nos Deus evangelizare eis.

11. Navigantes autem à Troade, iecto cursu venimus Samothraciam, & sequenti die Neapolim:

12. & inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ civitas, colonia. Eramus autem in hac urbe diebus aliquot, confestim.

13. Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam iuxta flumen, ubi videbatur oratio esse: & sedentes loquebamur multis, quæ convenerant.

14. Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatienorum, colens Deum, audivit: cuius Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur à Paulo.

15. Cum autem baptizata esset, & domus ejus, deprecata est dicens: Si iudicatis me fidem Domino esse, introite in domum meam, & manete. Et coegit nos.

16. Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem spiritum pythonem obviare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis divinando.

17. Hæc subsecuta Paulum, & nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis.

18. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & conversus spiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea. Et exiit eadem hora.

19. Videntes autem domini ejus quia exivit spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum, & Silam perduxerunt in forum ad principes:

20. & offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant civitatem nostram, cum sint Iudæi:

21. & annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani.

22. Et cucurrit plebs adversus eos: & magistratus, scissis tunicis eorum, * iusserunt eos virgis cædi. * 2. Cor. 11. 25. Phil. 1. 13. 1. Thess. 2. 2.

23. Et cum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi ut diligenter custodiret eos.

24. Qui cum tale præceptum accepisset, misit eos in interioriorem carcerem, & pedes eorum stinxit ligno.

25. Media autem nocte Paulus, & Silas orantes, laudabant Deum, & audiebant eos, qui in custodia erant.

26. Subito vero terræmotus factus est magnus, ita ut movereantur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia : & universorum vincula soluta sunt.

27. Expergefactus autem custos carceris, & videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, æstimans fugisse victos.

28. Claimavit autem Paulus voce magna, dicens : Nihil tibi mali feceris : universi enim hic sumus.

29. Petitoque lumine, introgressus est : & tremefactus procidit Paulo & Silæ ad pedes : & producens eos foras, ait : Domini, quid me oportet facere, ut salvus fiam ?

31. At illi dixerunt : Crede in Dominum Iesum, & salvus eris tu, & domus tua.

32. Et locuti sunt ei verbum Domini cum omnibus, qui erant in domo ejus.

33. Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum : & baptizatus est ipse, & omnis domus ejus continuo.

34. Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, & lætatus est cum omni domo sua credens Deo.

35. Et cum dies factus esset, miserunt magistratus liciores, dicentes : Dimitte homines illos.

36. Nuntiavit autem custos carceris verba hæc Paulo : Quia misertur magistratus ut dimittamini, nunc igitur exeuntes, ite in pace.

37. Paulus autem dixit eis : Cæsos nos publice, indamnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occulte nos ejiciunt ? Non ita : sed veniant,

38. & ipsi nos ejiciant. Nuntiaverunt autem magistratibus liciores verba hæc. Timueruntque audito quod Romani essent.

39. & venientes deprecati sunt eos, & educentes rogabant ut egredierentur de Urbe.

40. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam : & visis fratribus consolati sunt eos, & proiecti sunt.

CAPUT XVII.

Paulus Philippis exiens, Thessalonicam venit, ubi multos convertit ad fidem : inde Boræam profectus, in synagoga verbum Dei prædicat : tum Athenas venit, in Areopago verum Deum annuntiat. credunt nonnulli, in iis Dionisius Areopagita.

1. CUM autem perambulassent Amphipolim, & Apollonium, venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga Iudæorum.

2. Secundum consuetudinem autem Paulus introivit ad eos, & per sabbata tria disserbat eis de Scripturis,

3. adaptans & insinans quia Christum oportuit pati, & resurgere à mortuis : & quia hic est Iesus Christus, quem ego annuntio vobis.

4. Et quidam ex eis crediderunt, & adjuncti sunt Paulo, & Silæ, & de colentibus, Gentilibusque multitudo magna, & mulieres, nobiles non paucæ.

5. Zelantes autem Iudæi, assumentesque

de vulgo viros quosdam malos, & turba facta, concitaverunt civitatem, & assistentes domui Iasonis quærebant eos producere in populum.

6. Et cum non invenissent eos, trahebant Iasonem, & quosdam fratres ad principes civitatis, clamantes. Quoniam hi, qui Urbem concitant, & hæc venerunt.

7. quos suscepit Iason, & hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, regem alium dicentes esse, Iesum.

8. Concitaverunt autem plebem, & principes civitatis audientes hæc.

9. Et accepta satisfactione à Iasone, & à ceteris, dimiserunt eos.

10. Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum, & Silam in Beream. Qui cum venissent, in synagogam Iudæorum introierunt.

11. Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicæ, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent.

12. Et multi quidem crediderunt ex eis, & mulierum Gentilium honestarum, & viri non pauci.

13. Cum autem cognovissent in Thessalonicæ Iudæi, quia & Bereæ prædicatum est à Paulo verbum Dei, venerunt & illic commoventes, & turbantes multitudinem.

14. Statingue tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mar : Silas autem, & Timotheus remanserunt ibi.

15. Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas, & accepto mandato ab eo ad Silam, & Timotheum ut quæm celeriter venirent ad illum, profecti sunt.

16. Paulus autem cum Athenis eos expectaret, incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololatricæ deditam civitatem.

17. Disputabat igitur in synagoga cum Iudæis, & colentibus, & in foro, per omnes dies ad eos, quæ aderant.

18. Quidam autem Epicurei, & Stoici philosophi disserabant cum eo, & quidam dicebant : Quid vult seminverbis hic dicere ? Alii vero Novorum dæmoniorum videtur annuntiator esse : quia Iesum, & resurrectionem annuntiabat eis.

19. Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes : Possumus scire quæ est hæc nova, quæ à te dicitur, doctrina ?

20. Nova enim quædam infæis auribus nostris : Volvamus ergo scire quidnam velint hæc esse.

21. (Athenienses autem omnes, & advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.)

22. Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait : Viri Athenienses per omnia quasi supersticiosiores vos video.

23. Præteriens enim, & videns simulachra vestra, inveni & aram, in qua scriptum erat : IGNOTO DEO. Quod ego ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis.

24. * Deus, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cæli & terræ cum sit Dominus, ** non in manufactis templis habitat,

* Gen. 1. 1. ** Supr. 7. 48.

25. nec manibus humanis colitur indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam, & inspirationem, & omnia :

26. factique ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum,

27. quærere Deum si forte attrectent eum, aut

aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum.

28. In ipso enim vivimus, & moveamur, & sumus: sicut & quidam vestrorum Poetarum dixerunt: Ipsi enim & genus sumus.

29. Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimate auro, aut argento, aut lapidi, sculpturæ artis, & cogitationis hominis, Divinum esse simile.

30. Et tempora quidem hujus ignorantie despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus ut omnes ubique poenitentiam agant,

31. eo quod statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis.

32. Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem iridebant, quidam verò dixerunt: Audiemus te de hoc iterum.

33. Sic Paulus exivit de medio eorum.

34. Quidam verò viri adhaerentes ei, crederunt: in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.

CAPUT XVIII.

Paulus venit Corinthum: multos ibi ad fidem convertit, pugnat se apud Gallionem Proconsulem, tum Ephesum proficiscitur una cum Priscilla & Aquila: Apollo ab his institutus, rem Christianam promoveat.

1. **P**ost hæc egressus ab Athenis, venit Corinthum:

2. & inveniens quandam Iudæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priscillam uxorem ejus, (eo quod præcepisset Claudius excedere omnes Iudæos à Roma) accessit ad eos.

3. Et quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, & operabatur: (erant autem scenofactoriæ artis.)

4. Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Iesu, suadebatque Iudæis, & Græcis.

5. Cum venissent autem de Macedonia Silas & Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Iudæis esse Christum Iesum.

6. Contradictibus autem eis, & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum: mundus ego, ex hoc ad Gentes vadam.

7. Et migrans inde, intravit in domum cujusdam, nomine Titi Iusti, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta synagoga.

8. Crispus autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua, & multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur.

9. Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo: Noli timere, sed loquere, & ne taceas:

10. propter quod ego sum tecum: & nemo apponet tibi ut noceat te: quoniam populus est mihi multus in hac civitate.

11. Sedit autem ibi annum & sex menses, docens apud eos verbum Dei.

12. Gallione autem proconsole Achaiæ, insurrexerunt uno animo Iudæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal,

13. dicentes Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum.

14. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Iudæos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum ò viri Iudæi, rectè vos sustinerem.

15. Si verò quæstiones sunt de verbo, & nominibus, & lege vestra, vos ipsi videritis: Iudex ego horum nolo esse.

16. Et minavit eos à tribunali.

17. Apprehendentes autem omnes Sosthenem principem synagogæ, percutiebant eum ante tribunal: & nihil eorum Gallioni curæ erat.

18. Paulus verò cum adhuc sustinisset dies multos, fratribus vale aciens, navigavit in Syriam, (& cum eo Priscilla, & Aquila) qui sibi * totonderat in Cenchris caput: habebat enim votum. * Num. 6. 18. Infr. 21. 24.

19. Devenitque Ephesum, & illos ibi reliquit. Ipse verò ingressus synagogam, disputabat cum Iudæis.

20. Rogantibus autem eis ut ampliori tempore maneret, non consensit.

21. sed valefaciens, & dicens, iterum revertar ad vos Deo volente, profectus est ab Epheso.

22. Et descendens Cæsaream, ascendit, & salutavit Ecclesiam, & descendit Antiochiam.

23. Et factò ibi aliquanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, & Phrygiam, confirmans omnes discipulos.

24. Iudæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandriensis genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in scripturis.

25. Hic erat edoctus viam Domini: & fervens spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea, quæ sunt Iesu, sciens tantum baptismum Joannis.

26. Hic ergo cepit fiducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent Priscilla, & Aquila, assumpserunt eum, & diligentius exposuerunt ei viam Domini.

27. Cum autem vellet ire Achaiam, exhortati fratres, scripserunt discipulis ut susceperent eum. Qui cum venisset, contulit multum his, qui crederant.

28. Vehementer enim Iudæos revincebat publice, ostendens per Scripturas, esse Christum Iesum.

CAPUT XIX.

Quidam Ephesi baptizantur, qui Joannis baptismo tantummodo tinchi fuerant: multa ibi edit miracula. Iudæi qui tam exorcistæ ab energumenis male tractantur. Libri magi igni traduntur. Seditio contra Paulum excitatur.

1. **F**actum est autem, cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, & inveniret quosdam discipulos:

2. dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus sanctus est, audivimus.

3. Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis: Qui dixerunt: In Joannis baptismate.

4. Dixit autem Paulus: * Joannes baptizavit baptismò poenitentiae populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Iesum. * Matth. 3. 11. Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Joann. 1. 26. Supr. 1. 5. & 11. 16.

5. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu.

6. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

7. Erant autem omnis viri ferè duodecim.

8. Introgressus autem synagogam, cum fi-

ducia loquebatur per tres menses, disputans, & suadens de regno Dei.

9. Cùm autem quidam indurarentur, & non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cujusdam.

10. Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Iudæi atque Gentiles.

11. Virtutesque non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli.

12. Ita ut etiam super languidos deferrentur à corpore ejus sudaria, & semicinctia, & recedebat ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.

13. Tentaverunt autem quidam & de circumventibus Iudæis exorcistis, invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Iesu, dicentes: Adjuro vos per Iesum, quem Paulus prædicat.

14. Erant autem quidam Iudæi Scevæ principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant.

15. Respondens autem spiritus nequam dixit eis, Iesum novi, & Paulum scio: vos autem qui estis?

16. Et insiliens in eos homo, in quo erat daemonium pessimum, & dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi, & vulnerati effugerent de domo illa.

17. Hoc autem notum factum est omnibus Iudæis, atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi: & cecidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Iesu.

18. Multique credentium veniebant confites, & annuntians actus suos.

19. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosi sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus: & computatis pretis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta milium.

20. Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur.

21. His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia & Achaia ire Ierosolymam, dicens: quoniam postquam fuero ibi, oportet me & Romam videre.

22. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum, & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia.

23. Facta est autem illo tempore turbatio non minima de via Domini.

24. Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum:

25. quos convocans, & eos, qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio:

26. & videtis, & auditis quia non solum Ephesi, sed penè totius Asiæ, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dii, qui manibus sunt.

27. Non solum autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed & imaginæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed & destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia, & orbis colit.

28. His auditis, repleti sunt ira, & exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum.

29. Et impleta est civitas confusione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapti Gaio, & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli.

30. Paulo autem volente intrare in populum,

non permiserunt discipuli.

31. Quidam autem & de Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum rogantes ne se daret in theatrum:

32. alii autem aliud clamabant. Erat enim Ecclesia confusa: & plures nesciebant quæ ex causa convenissent.

33. De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Iudæis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo.

34. Quem ut cognoverunt Iudæum esse, vox facia una est omnium, quasi per horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum.

35. Et cum sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesi, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ Dianæ, Iovisque prolis?

36. Cùm ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, & nihil temere agere.

37. Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram.

38. Quod si Demetrius, & qui cum eo sunt artifices, habent adversus aliquem causam, conventus forenses aguntur, & proconsules sunt, accusent invicem.

39. Si quid autem alterius rei quæritis: in legitima Ecclesia poterit absolvi.

40. Nam & periclitamur argui seditionis hodiernæ, cum nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursus istius. Et cum hæc dixisset, dimisit Ecclesiam.

CAPUT XX.

Paulus Epheso discedens, in Macedoniam per varias Græciæ urbes se confert; inde Troadem, ubi à mortuis excitat Eutychem; hinc Miletum petit, ubi orationem habet.

1. Postquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, & exhortatus eos, valedixit, & profectus est ut iret in Macedoniam.

2. Cùm autem perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam:

3. ubi cùm fecisset menses tres, factæ sunt illi insidiæ à Iudæis navigaturo in Syriam: habuitque consilium ut reverteretur per Macedoniam.

4. Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi Bœrensis, Thessalonicensium vero Aristarchus, & Secundus, & Gaius Derbeus, & Timotheus: Asiani vero Tycheus, & Trophimus.

5. Hi cùm præcessissent, sustinuerunt nos Troade:

6. nos vero navigavimus post dies arymorum à Philippis, & venimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem.

7. Una autem Sabbati cùm convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis protecturus in ciastinum, protraxitque sermonem usque in mediam noctem.

8. Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo, ubi eramus congregati.

9. Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychem super fenestram, cùm mergeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio cœnaculo deorsum, & sublatus est mortuus.

10. Ad quem cùm descendisset Paulus, incubuit super eum: & complexus dixit: Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est.

11. Ascendens autem, frangensque panem, & gustans satisque allocutus usque in lucem, sic profectus est.

12. Adduxerunt autem puerum viventem, & consolati sunt non minime.

13. Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, indè suscepturi Paulum: sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus.

14. Cum autem convenisset nos in Asson, assumpto eo, venimus Mitylenen.

15. Et indè navigantes, sequenti die venimus contra Chium, & alia applicuimus Samum, & sequenti die venimus Miletum.

16. Proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, nequa mora illi fieret in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Ierosolymis.

17. A Miletu autem mittens Ephesum, vocavit Maiores natu Ecclesiarum.

18. Qui cum venissent ad eum, & simul essent, divit eis: Vos scitis ad prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim.

19. serviens Domino cum omni humilitate, & lacrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Iudeorum.

20. quomodo nihil subtraxerim utilium, quod minus annuntiarem vobis, & docerem vos publice, & per domos.

21. testificans Iudeis, atque Gentilibus in Deum penitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.

22. Et nunc ecce alligatus ego spiritu, vado in Ierusalem: quæ in ea ventura sint mihi, ignorans;

23. nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens: quoniam vincula, & tribulationes Ierosolymis me inane.

24. Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam preciosiores quam me, dummodo consummum cursum meum, & ministerium verbi, quod accepi à Domino Iesu, testificari Evangelium gratiæ Dei.

25. Et nunc ecce ego scio quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi prædicans regnum Dei.

26. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium.

27. Non enim subterfugi, quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis.

28. Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.

29. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non patientes gregi.

30. Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se.

31. Propter quod vigilate memoria retinentes: quoniam per teneum nocte & die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum.

32. Et nunc commendo vos Deo, & verbo gratiæ ipsius, qui potens est ædificare, & dare hereditatem in sanctificationis omnibus.

33. Argentum, & aurum, aut vestem nullius concipivi, sicut

34. ipsi scitis: * quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui in eum sunt, ministraverunt manus istæ. * 1. Cor. 4. 12.

1. Thess. 2. 9. 2. Thess. 3. 8.

35. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Iesu, quoniam ipse di-

xit: Beatius est magis dare, quam accipere.

36. Et cum hæc dixisset, positis genibus suis oravit cum omnibus illis.

37. Magnus autem fletus factus est omnium: & procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum.

38. dolentes maxime in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non essent visuri. Et deducebant eum ad navem.

CAPUT XXI.

Iter Pauli Miletu Ierosolymam usque. In ipso itinere Agabus Paulo prædicit futura vincula. Iacobi monita ad Paulum, qui se purificat in templo.

1. CUM autem factum esset ut navigaremus abstracti ab eis, recto cursu venimus Cœum, & sequenti die Rhodum, & inde Pataram.

2. Et cum invenissemus navem transfretantem in Phœnicem, ascendentes navigavimus.

3. Cum apparuissemus autem Cyprio, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, & venimus Tyrum: ibi enim navis expositura erat onus.

4. Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem: qui Paulo dicebant per Spiritum ne ascenderet Ierosolymam.

5. Et expletis diebus profecti ibamus, deducuntibus nos omnibus cum uxoribus, & filius usque foras civitatem: & positis genibus in litore, oravimus.

6. Et cum valefecissemus invicem, ascendimus navem: illi autem redierunt in sua.

7. Nos vero navigatione expleta à Tyro descendimus Ptolemaidam: & salutatis fratribus, mansimus die una apud illos.

8. Alia autem die profecti, venimus Cæsaream. Et intrantes domum Philippi evangelistæ, * qui erat unus de septem, mansimus apud eum. * Supr. 6. 5. 2^a 8. 5.

9. Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes.

10. Et cum moraremur per dies aliquot, supervenit quidam à Iudæa propheta, nomine Agabus.

11. Is cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli: & alligans sibi pedes, & manus dixit: Hæc dicit Spiritus sanctus. Virum, cujus est zona hæc, sic alligabunt in Ierusalem Iudei, & tradent in manus Gentium.

12. Quod cum audissemus, rogabamus nos, & qui loci illius erant, ne ascenderet Ierosolymam.

13. Tunc respondit Paulus, & dixit: Quid facitis fratres, & affligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed & mori in Ierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu.

14. Et cum ei suadere non possemus, quievimus, dicentes: Domini voluntas fiat.

15. Post dies autem istos preparati, ascendebamus in Ierusalem.

16. Venerunt autem & ex discipulis à Cæsarea nobiscum, adducentes secum apud quem hospitaremur Mnasonem quandam Cyprium, antiquum discipulum.

17. Et cum venissemus Ierosolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18. Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Iacobum, omnesque collecti sunt seniores.

19. Quos cum salutasset, narrabat per singula, quæ Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius.

CAPUT XXII.

Pauli concio. Iudeis exarscunt. Flagellis tradendus, civem Romanum se declarat.

20. At illi cum audissent, magnificabant Deum, dixeruntque ei: Vides frater, quot millia sunt in Iudeis, qui crederunt, & omnes amulatores sunt legis.

21. Audierunt autem de te quia discessionem doceas à Moyse eorum, qui per Gentes sunt, Iudeorum. dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi.

22. Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem: audient enim te super-venisse.

23. Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se.

24. His assumptis, sanctifica te cum illis: & impende in illis * ut radant capita: & scient omnes quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodies legem.

* Num. 6. 18. Supr. 13. 18.

25. De his autem, qui crediderunt ex Gentibus, * nos scripsimus iudicantes ut abstineant se ab idolis, immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. * Supr. 15. 20. Et 29.

26. Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio.

27. Dum autem septem dies consummarentur, hi, qui de Asia erant, Iudei, cum viderent eum in templo, concitaverunt omnem populum, & iniecerunt ei manus, clamantes:

28. Viri Israelitæ, adjuvate: hic est homo, qui adversus populum, & legem, & locum hunc, omnes ubique docens, insuper & Gentiles induxit in templum, & violavit sanctum locum istum,

29. Videant enim Trophimum Ephesium in civitate cum ipso, quem æstimaverunt quoniam in templum introduxisset Paulus.

30. Commotaque est civitas tota, & facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum: & statim clausæ sunt januæ.

31. Quærentibus autem eum occidere, nuntiatum est tribuno cohortis: Quia tota confunditur Ierusalem.

32. Qui statim assumptis militibus, & centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum vidissent tribunum, & milites, cessaverunt percutere Paulum.

33. Tunc accedens tribunus apprehendit eum, & iussit eum alligari catenis duabus: & interrogabat quis esset, & quid fecisset.

34. Alii autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum cognoscere præ tumultu, iussit duci eum in castra.

35. Et cum venisset ad gradus, contigit ut portaretur à militibus propter vim populi.

36. Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum.

37. Et cum cæpisset induci in castra Paulus, dicit tribuno, Silicet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit: Græce nosti?

38. Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, & eduxisti in desertum quatuor millia virorum scitiorum?

39. Et dixit ad eum Paulus: Ego homo sum quidem Iudeus à Tarso Ciliciæ, non ignota civitatis municeps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum.

40. Et cum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebem, & magno silentio facto, allocutus est lingua Hebræa, dicens.

1. Viri fratres, & patres, audite quam ad vos nunc reddo rationem.

2. Cum audisset autem quia Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præstitit silentium.

3. Et dicit: Ego sum vir Iudeus, natus in Tarso Ciliciæ, nutritus autem in ista civitate, secus pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis, amulator legis, sicut & vos omnes estis hodiè:

4. * qui hanc viam persecutus sum usque ad mortem, alligans & tradens in custodias viros ac mulieres, * Supr. 8. 3.

5. sicut princeps sacerdotum mihi testimonium reddidit, & omnes majores natu, * à quibus & epistolas accipiens ad fratres Damascuscum pergebam, ut adducerem inde victos in Ierusalem ut punirentur. * Supr. 9. 2.

6. Factum est autem, eunte me, & appropinquante Damasco media die, subito de cælo circumfulsit me lux copiosa:

7. & decedens in terram, audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule, quid me persequeris?

8. Ego autem respondi: Quis es Domine? Dixitque ad me: Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris.

9. Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum.

10. Et dixi: Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad me. Surgens vade Damascum: & ibi tibi dicetur de omnibus, quæ te oporteat facere.

11. Et cum non viderem præ claritate luminis illius, ad manum deductus à comitibus, veni Damascum.

12. Ananias autem quidam, vir secundum legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Iudeis,

13. veniens ad me, & astans dixit mihi: Saule frater respice. Et ego eadem hora respexi in eum.

14. Ad ille dixit: Deus patrum nostrorum præordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, & videres iustum, & audires vocem ex ore ejus:

15. quia eris testis illius ad omnes homines eorum, quæ vidisti, & audisti.

16. Et nunc quid moraris? Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua invocato nomine ipsius.

17. Factum est autem revertenti mihi in Ierusalem, & oranti in templo, fieri me in stupore mentis,

18. & videre illum dicentem mihi: Festina, & exi velociter ex Ierusalem: quoniam non recipiet testimonium tuum de me.

19. Et ego dixi: Domine ipsi sciunt * quia ego eram concludens in carcerem, & cædens per Synagogas eos, qui credebant in te: * Supr. 8. 3.

20. & cum fundereh sanguis Stephani testis tui, * ego astabam, & consentiebam: & custodiebam vestimenta interficientium illum. * Supr. 7. 57.

21. Et dixit ad me: Vade quoniam ego in nationes longe mittam te.

22. Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, & levaverunt vocem suam dicentes: Tolle de terra hujusmodi: non enim fas est eum vivere.

23. Vociferantibus autem eis, & projicientibus vestimenta sua, & pulverem jactantibus in aerem,

24. jussit tribunus induci eum in castra, & flagellis cedi, & torqueri eum, ut sciret propter quam causam se acclamarent ei.

25. Et cum astrinxisset eum loris, dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum, & indemnatum licet vobis flagellare?

26. Quo audito, Centurio accessit ad tribunum, & nuntiavit ei, dicens: Quid acturus es? hic enim homo civis Romanus est.

27. Accedens autem tribunus, dixit illi. Dic mihi si tu Romanus es? At ille dixit. Etiam.

28. Et respondit tribunus. Ego multa summa civilitatem hanc consecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem & natus sum.

29. Propterea ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit postquam rescivit, quia civis Romanus esset, & quia alligasset eum.

30. Postera autem die volens scire diligentius qua ex causa accusaretur a Iudeis, solvit eum, & jussit sacerdotes convenire, & omne concilium, & producus Paulum, statuit inter illos.

CAPUT XXIII.

Paulus Phariseos à Sadduceis divellit. Huic Christus apparet. Iudei eadem illius machinantur. Lysias Paulum mittit Caesarem.

1. Intendens autem in concilium Paulus ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum usque in hodiernum diem.

2. Princeps autem sacerdotum Ananias praecepit astantibus sibi percutere os ejus.

3. Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries deabate. Et tu sedens iudicas me secundum legem, & contra legem jubes me percuti?

4. Et qui astabant dixerunt: Summum sacerdotem Dei maledicis?

5. Dixit autem Paulus: Nesciebam fratres quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim: * Principem populi tui non maledices. * Exod. 22. 28.

6. Sciens autem Paulus quia una pars esset Sadduceorum, & altera Phariseorum, exclamavit in concilio: Viri fratres, * ego Phariseus sum, filius Phariseorum, de spe & resurrectione mortuorum ego iudico. * Philip. 3. 5.

7. Et cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Phariseos, & Sadduceos, & soluta est multitudo.

8. * Sadducei enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Pharisei autem utraque confitentur. * Matth. 22. 23.

9. Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Phariseorum, pugnant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto: quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus?

10. Et cum magna dissensio facta esset, timens tribunus ne discerneretur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, & rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra.

11. Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait: Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Ierusalem, sic te oportet & Romæ testificari.

12. Facta autem die collegerunt se quidam

ex Iudeis, & devoverunt se dicentes, neque manducatorios, neque bibituros donec occiderent Paulum.

13. Erant autem plus quam quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant.

14. qui accesserunt ad principes sacerdotum, & seniores, & dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum.

15. Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero prius quam appropiet, palati sumus interficere illum.

16. Quod cum audisset filius sororis Pauli insidias, venit, & intravit in castra, nuntiavitque Paulo.

17. Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunalum, habet enim aliquid indicare illi.

18. Et ille quidem assumens eum duxit ad tribunalum, & ait: Vincrus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi.

19. Apprehendens autem tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, & interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi?

20. Ille autem dixit: Iudeis convenit rogare te, ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo.

21. tu vero ne credideris illis, insidiantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere donec interficiant eum: & nunc parati sunt, expectantes promissum tuum.

22. Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens ne cui loqueretur quoniam hæc nota sibi fecisset.

23. Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos ut eant usque Caesarem, & equites septuaginta, & lancearios ducentos à tertia hora noctis:

24. & iumenta præparate ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem præsidem.

25. (Timuit enim ne fortè raperent eum Iudæi, & occiderent, & ipse postea calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam)

26. scribens epistolam continentem hæc: CLAUDIUS Lysias optimo Præsidi, Felici salutem.

27. Virum hunc comprehensum à Iudæis, & incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus est:

28. Volensque scire causam, quam obiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum.

29. Quam inventi accusari de questionibus legis ipsorum, nihil verò dignum morte aut vinculis habentem criminis.

30. Et cum mihi perlatum esset de insidiis, quas paraverant illi, misi eum ad te denuntians, & accusatoribus ut dicant apud te, Vale.

31. Milites ergo secundum præceptum sibi, assumens Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem.

32. Et postera die dimissis equitibus ut cum eo irent, reversi sunt ad castra.

33. Qui cum venissent Caesarem, & tradidissent epistolam præsidi, statuerunt ante illum & Paulum.

34. Cum legisset autem, & interrogasset de qua provincia esset: & cognoscens quia de Cilicia,

35. Audiam te, inquit, cum accusatores tui

tui veneint. Jussitque in prætorio Herodis custodiri eum.

CAPUT XXIV.

Paulus coram Felice præside suam agit causam. Hunc Felix vinculum reliquit.

1. **P**ost quinque autem dies descendit princeps sacerdotum, Ananias, cum senioribus quibusdam, & Tertullo quodam oratore, qui adierunt præsidem adversus Paulum.

2. Et citato Paulo cœpit accusare Tertullus, dicens: Cùm in multa pace agamus per te, & multa corriganter per tuam providentiam;

3. semper & ubique suscipimus, optime Felix, cum omni gratiarum actione.

4. Ne diutius autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tua clementia.

5. Invenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Iudæis in universo orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazarenorum;

6. qui etiam templum violare conatus est, quem & apprehensum volumus secundum legem nostram judicare.

7. Superveniens autem tribunus Lysis, cum vi magna eiecit eum de manibus nostris.

8. Iubens accusatores ejus ad te venire à quo potes ipse iudicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum.

9. Adjecerunt autem & Iudæi, dicentes hæc ita se habere.

10. Respondit autem Paulus, (annente sibi Præsidi dicere) Ex multis annis te esse iudicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam.

11. Potes enim cognoscere quia non plus sunt mihi dies quàm duodecim, ex quo ascendì adorate * in Ierusalem? * *Supr. 21. 26.*

12. & neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concusum facientem turbæ, neque in synagogis,

13. neque in civitate: neque probare possum tibi de quibus nunc me accusant.

14. Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri, & Deo meo, credens omnibus, quæ in Lege, & Prophetis scripta sunt:

15. spem habens in Deum, quoniam & hi ipsi expectant, resurrectionem futuram iustorum, & iniquorum.

16. In hoc & ipse studeo sinè offendentio conscientiam habere ad Deum, & ad homines semper.

17. Post annos autem plures eleemosynas facturus in gentem meam, veni, & oblationes, & vota.

18. * in quibus invenerunt me purificationem in templo: non cum turba, neque cum tumultu. * *Supr. 21. 26.*

19. Quidam autem ex Asia Iudæi, quos oportebat apud te præsto esse, & accusare siquid haberent adversum me:

20. aut hi ipsi dicant siquid invenerunt in me iniquitatis cum stem in concilio,

21. nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans: * Quoniam de resurrectione mortuorum ego iudicor hodiè à vobis. * *Supr. 23. 6.*

22. Distulit autem illos Felix, certissimè sciens de via hac, dicens: Cùm Tribunus Lysis descenderit, audiam vos.

23. Jussitque Centurioni custodire eum, &

habere requiem, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei.

24. Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Iudæa, vocavit Paulum, & audivit ab eo fidem, quæ est in Christum Iesum.

25. Disputante autem illo de iustitia & castitate, & de iudicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vade: tempore autem opportuno accersam te:

26. simul & sperans, quòd pecunia ei daretur à Paulo, propter quod & frequenter accersens eum, loquebatur cum eo.

27. Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Pontium Festum. Volens autem gratiam præstare Iudæis Felix, reliquit Paulum vincitum.

CAPUT XXV.

Paulus coram Festo præside cau am agit; appellat Cæsarem; coram Agrippa iustitur.

1. **F**estus ergo cùm venisset in provinciam, post triduum ascendit Ierosolimam à Cæsarea.

2. Adieruntque eum principes sacerdotum, & primi Iudæorum adversus Paulum: & rogabant eum,

3. postulantes gratiam adversus eum, ut juberet perducì eum in Ierusalem, insidias tentantes ut interficerent eum in via.

4. Festus autem respondit servari Paulum in Cæsarea: se autem maturius profecturum.

5. Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt, decedentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum.

6. Demoratus autem inter eos dies non amplius quam octo, aut decem, descendit Cæsaream, & altera die sedit pro tribunali, & jussit Paulum adduci.

7. Qui cùm perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Ierosolyma descenderant Iudæi, multas, & graves causas objicientes, quas non poterant probare.

8. Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Iudæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quidquam peccavi.

9. Festus autem volens gratiam præstare Iudæis, respondens Paulo, dixit: Vis Ierosolimam ascendere, & ibi de his iudicari apud me?

10. Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet iudicari: Iudæis non nocui, sicut tu melius nosti.

11. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori: si verò nihil est eorum, quæ hic accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello.

12. Tunc Festus cum concilio locutus, respondit: Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis.

13. Et cùm dies aliquot transacti essent: Agrippa rex, & Bernice descenderunt Cæsaream ad salutandum Festum.

14. Et cùm dies plures ibi demorarentur, Festus regi indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus à Felice vincitum,

15. de quo cùm essem Ierosolymis, adierunt me principes sacerdotum, & seniores Iudæorum, postulantes adversus illum damnationem.

16. Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem prius quàm is, qui accusatur, præsentem habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abludenda crimina.

17. Cùm ergo huc convenissent sinè ulla

dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, jussi adduci virum.

18. De quo, cum stetissent accusatores, nullam causam deferabant, de quibus ego suspicabar malum:

19. Quæstiones verò quasdam de sua superpetitione habebant adversus eum, & de quodam Iesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.

20. Hæsitans autem ego de hujusmodi questione, dicebam si vellet ire Ierosolymam, & ibi judicari de istis.

21. Paulo autem appellante ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servari eum, donec mittam eum ad Cæsarem.

22. Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam & ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum.

23. Altera autem die cum venisset Agrippa, & Bernice cum multa ambitione, & introissent in auditorium cum tribunis, & viris principalibus civitatis, jubente Festo, adductus est Paulus.

24. Et dicit Festus: Agrippa rex, & omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Iudeorum interpellavit me Ierosolymis, petentes & acclamantes non oportere eum vivere amplius.

25. Ego verò comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere.

26. De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, & maxime ad te rex Agrippa, ut interrogatione facta habeam quid scribam.

27. Sinè ratione enim mihi videtur mittere vincum, & causas ejus non significare.

CAPUT XXVI.

Paulus coram Agrippa causam suam agit.

1. **A**grippa verò ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extensa manu cepit rationem reddere. Paulus de omnibus, quibus accusor à Iudæis, rex Agrippa, æstimo me beatum, apud te cum sum defensurus me hodie,

2. maxime te sciente omnia, & quæ apud Iudæos sunt consuetudines, & quæstiones: Propter quod obscuro patienter me audias.

3. Et quidem vitam meam à juventute, quæ ab initio iuit in gente mea in Ierosolymis, novaverunt omnes Iudæi:

4. præscientes me ab initio (si velint testimonium perhibere) quoniam secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus.

5. Et nunc in spe, quæ ad patres nostros reprobationis facta est à Deo, sto iudicio subiectus:

6. in quam duodecim tribus nostræ nocte ac die deservientes, sperant devenire. De qua spe accusor à Iudæis, rex.

7. Quid incredibile iudicatur apud vos, si Deus mortuos suscitavit?

8. Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Iesu Nazareni debere multa contraria agere.

9. * quod & feci Ierosolymis, & multos sanctorum ego in carceribus inclusi, à principibus sacerdotum potestate accepta: & cum occiderentur, detuli sententiam. * *Sup.* 8. 3.

10. Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare. & amplius insanivis in eos, persequebar usque in externas civitates.

11. In quibus * dum item Damascus cum

potestate, & permissu principum sacerdotum,

* *Sup.* 9. 2.

12. die media in via, vidi, iex, de cælo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, & eos, qui mecum simul erant.

13. Omnesque nos cum decidissemus in terram, audiivi vocem loquentem mihi Hebraica lingua: Saule, Saule, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitrare.

14. Ego autem dixi: Quis es Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Iesus, quem tu persequeris.

15. Sed exurge, & sta super pedes tuos, ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum, & testem eorum, quæ vidisti, & eorum, quibus apparebo tibi,

16. eripiens te de populo, & gentibus, in quas nunc ego mitto te,

17. aperire oculos eorum, ut convertantur à tenebris ad lucem, & de potestate satanæ ad Deum, ut accipiant remissionem peccatorum, & sortem inter sanctos per fidem, quæ est in me.

18. Unde rex Agrippa, non fui incredulus cælesti visioni:

19. * sed his, qui sunt Damasci primum, & Ierosolymis, & in omnia regionem Iudææ, & Gentibus annuntiabam, ut pœnitentiam agerent, & converterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes. * *Sup.* 9. 20. & 28.

20. Hac ex causa me Iudæi, cum essem in templo, * comprehensum tentabant interficere. * *Sup.* 21. 31.

21. Auxilio autem adjutus Dei usque in hodiernum diem sto, testificans minori, atque majori, nihil extra dicens quam ea, quæ prophetæ locuti sunt futura esse, & Moyses,

22. si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annuntiatus est populo, & Gentibus.

23. Hæc loquente eo, & rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis Paulus: multæ te litteræ ad insaniam convectunt.

24. Et Paulus: Non insanio (inquit) optine Feste, sed veritatis, & sobrietatis verba loquor.

25. Scit enim de his rex, ad quem & constanter loqui: latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quidquam horum gestum est.

26. Credis rex Agrippa prophetis? Scio quia credis.

27. Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri.

28. Et Paulus: Opto apud Deum, & in modico, & in magno, non tantum te, sed etiam omnes, qui audiunt, hodie fieri tales, qualis & ego sum, exceptis vinculis his.

29. Et exiit rex, & præses, & Bernice, & qui assidebant eis.

30. Et cum secessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte, aut vinculis dignum quid fecit homo iste.

31. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

CAPUT XXVII.

Paulus Romam navigat; navigatio illa describitur.

1. **U**t autem iudicatum est navigare eum in Italiam, & tradi Paulum cum reliquis custodis centurioni nomine Iulio cohortis Augustæ;

2. * ascendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiæ loca, sustulimus

mus perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi. * 2. Cor. 11. 25.

3. Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane autem tractans Iulius Paulum, permisit ad amicos ire, & curam sui agere.

4. Et inde cum sustulissimus, subnavigavimus Cyprium, propterea quod essent venti contrarii.

5. Et pelagus Ciliciæ, & Pamphyliae navigantes, venimus Lystram, quæ est Lyciæ.

6. & ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam.

7. Et cum multis diebus tardè navigavimus, & vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretæ juxta Salomonum:

8. & vix juxta navigantes, venimus in locum quandam, qui vocatur Boniportus, cui juxta erat civitas Thalassa.

9. Multo autem tempore peracto, & cum jam non esset tuta navigatio, eò quod & jejunium jam præterisset, consolabatur eos Paulus,

10. dicens eis: Viri, video quantum cum injuria, & multo damno non solum oneris, & navis, sed etiam animarumstrarum incipit esse navigatio.

11. Centurio autem gubernatori & nauclero magis ciedebat, quam his, quæ à Paulo dicebantur.

12. Et cum aptus portus non esset ad hiemandum, plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phœnicem, hienare, portum Cretæ respicientem ad Africum, & ad Corum.

13. Aspirante autem Austro, æstimantes propositum se tenere, cum sustulissent de Asson, legebant Cretam.

14. Non post multum autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroquilo.

15. Cumque arrepta esset navis, & non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur.

16. In insulam autem quandam decurrentes, quæ vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham.

17. Qua sublata, adjutorii utebantur, accingentes navem, timentes ne in Syrtim inciderent, summissis vix sic ferebantur.

18. Valida autem nobis tempestate iactatis, sequenti die jactum fecerunt:

19. & tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt.

20. Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostræ.

21. Et cum multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit. Oportebat quidem, o viri, auditu me, non tollere à Creta, lucisque facere injuriam hanc, & jacturam.

22. Et nunc suadeo vobis bono animo esse. amissio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam navis.

23. Astitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cujus sum ego, & cui deservio.

24. dicens: Ne timeas Paulè, Cæsari te oportet assistere: & ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum.

25. Propter quod bono animo estote viri: credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi.

26. In insulam autem quandam oportet nos devenire.

27. Sed posteaquàm quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adria circa mediam noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem.

28. Qui & summittentes bolidem, invenerunt passus viginti: & pusillum inde separati, invenerunt passus quindecim.

29. Tunc autem ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quatuor, optabant diem neri.

30. Nautis verò quærentibus fugere de navis, cum misissent scapham in mare, sub obtentu quasi inciperent à prora anchoras extendere,

31. dixit Paulus Centurioni, & militibus. Nisi hi in navi manserint, vos salvî fieri non potestis.

32. Tunc absciderunt milites funes scaphæ, & passi sunt eam excidere.

33. Et cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartadecima die hodie expectantes jejuni permanetis, nihil accipientes.

34. Propterea quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra: quia nullius vestrum capillum de capite peribit.

35. Et cum hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & cum fregisset, cepit manducare.

36. Animæ quores autem facti omnes, & ipsi sumpeverunt cibum.

37. Eramus verò universæ animæ in navi ducentæ septuaginta sex.

38. Et satiati cibo alleviabant navem, jactantes triticum in mare.

39. Cum autem dies factus esset, terram non agnoscebat: sinum vero quandam considerabant habentem litus, in quem cogitabant, si possent, eicere navem.

40. Et cum anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum: & levato artemone secundum auræ flatum tendebant ad litus.

41. * Et cum incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem: & prora quidem fixa manebat immobilis, puppis verò solvebatur à vi maris. * 2. Cor. 11. 25.

42. Militum autem consilium fuit ut custodias occiderent: nequis cum enatasset, effugeret.

43. Centurio autem volens servare Paulum, prohibuit fieri: jussitque eos, qui possent navigare, emittere se primos, & evadere, & ad terram exire:

44. & ceteros alios in tabulis ferebant: quosdam super ea, quæ de navi erant. Et sic factum est, ut omnes animæ evaderent ad terram.

CAPUT XXVIII.

Quæ Melita evenerint, enarrantur. Romam advenit. Omnes ad se venientes fidem Christianam docet.

1. **E**T cum evasissemus, tunc cognovimus quia Melita insula vocabatur. Barbari vero præstabant non modicam humanitatem nobis.

2. Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes propter umbrem, qui imminebat, & frigus.

3. Cum congregasset autem Paulus samentorum aliquantam multitudinem, & imposuisset super ignem, vipera à calore cum processisset, invasit manum ejus,

4. Ut verò viderunt Barbari pendente bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Uti-

que homicida est homo hic, qui cum evaserit de manu, ultio non sint eum vivere.

5. Et ille quidem excutens bestiam in ignem, nihil mali passus est.

6. At illi existimabant eum in tumorem convertendum, & subito casurum, & mori. Dum autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se, dicebant eum esse Deum.

7. In locis autem illis erant prædia principis insule, nomine Publii, qui nos suscipiens, tibi duo benigne exhibuit.

8. Contigit autem, patrem Publii febris, & dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit, & cum orasset, & imposuisset ei manus, salvavit eum.

9. Quo facto, omnes, qui in insula habebant infirmitates, accedebant, & curabantur.

10. qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, & navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant.

11. Post menses autem tres navigavimus in nave Alexandrina, quæ in insula hiemaverat, cui erat insigne Castorum.

12. Et cum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo.

13. Inde circumlegentes devenimus Rhegium: & post unum diem flante Austro, secunda die venimus Puteolos;

14. ubi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem: & sic venimus Romam.

15. Et inde cum audissem fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii forum, ac tres Tabernæ. Quos cum vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam.

16. Cum autem venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibi cum custodiente se milite.

17. Post tertium autem diem convocavit primos Iudæorum. Cumque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil adversus plebem faciens, aut innoxium paternum, vinculus ab Ierosolymis traditus sum in manus Romanorum,

18. qui cum interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla esset causa mortis in me.

19. Contradictibus autem Iudæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare.

20. Propter hanc igitur causam rogavi vos videre, & alloqui. Propter spem enim Israel catena hac circumdatus sum.

21. At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te à Iudæa, neque adveniens aliquis fratrum nuntiavit, aut locutus est quid de te malum.

22. Rogamus autem à te audire quæ sentis, nam de sæcla hac notum est nobis quia ubique ei contradicatur.

23. Cum constituissem autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificans regnum Dei, suadensque eis de Iesu ex Lege Moysi, & Prophetis à mane usque ad vespem.

24. Et quidam credebant his, quæ dicebantur: quidam vero non credebant.

25. Cumque invicem non essent consentientes, discedebant dicente Paulo unum verbum: Quia bene spiritus sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad Patres nostros,

26. dicens: * Vade ad populum istum, & dic ad eos: Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perspicietis.

* *Isai. 6. 9. Matth. 13. 14. Marc. 4. 12. Luc. 8. 10. Joann. 12. 40. Rom. 11. 8.*

27. Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus graviter audierunt, & oculos suos compresserunt: ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos.

28. Notum ergo sit vobis, quoniam Gentibus missum est hoc salutare Dei, & ipsi audiunt.

29. Et cum hæc dixisset, exierunt ab eo Iudæi, multam habentes inter se questionem.

30. Mansit autem biennio toto in suo conducto, & suscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum,

31. prædicans regnum Dei, & docens quæ sunt de Domino Iesu Christo cum omni fiducia, sine prohibitione.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD ROMANOS.

CAPUT PRIMUM.

Premissa salutatione, Evangelii prædicationem, & necessitatem commendat.

1. **P**aulus, servus Iesu Christi, vocatus Apostolus, & segregatus in Evangelium Dei, * *Act. 13. 2.*

2. quod antè promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis

3. de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem,

4. qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri:

5. per quem accepimus gratiam, & Apostolatam ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine ejus,

6. in quibus estis & vos vocati Iesu Christi; 7. omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

8. Primum quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra annuntiatur in universo mundo.

9. Testis enim mihi est Deus, cui servo in spiritu meo in Evangelio filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio

10. semper in orationibus meis: obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

11. Desidero enim videre vos: ut aliquod impetiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos.

12. id est, simul consolari in vobis per eam, quæ invicem est, inde vestiam, atque meam.

13. Nolo autem vos ignorare fratres: quia sæpe proposui venire ad vos, (& prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam & in vobis, sicut & in ceteris gentibus.

14. Græcis ac Barbaris, sapientibus, & insipientibus debitor sum:

15. ita (quod in me) promptum est & vobis, qui Romæ estis, evangelizare.

16. Non enim erubesco Evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum, & Græco.

17. Iustitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est: * Iustus autem ex fide vivit. * *Heb. 10. 38.*

18. Re-

18. Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem, & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent: 19. quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit.

20. Invisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas: ita ut sint inexcusabiles.

21. * Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipientis cor eorum.

* *Ephes. 4. 17.*

22. dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.

23. * Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. * *Psal. 105. 20. Jer. 11. 10.*

24. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum: in immunditiam: ut contumelias afficiant corpora sua in semetipsis: * *Infr. vers. 26. & c. 6. 10. Gal. 5. 19. Ephes. 4. 17. & 5. 3. Col. 3. 5. & 1. Thess. 2. 3. & 4. 7.*

25. qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium. & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen.

26. Propterea tradidit illos Deus in passionem ignominie. Nam femine eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum, qui est contra naturam.

27. Similiter autem, & masculi, relicto naturali usu femine, exarserunt in desideris suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis icipientes.

28. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum: ut faciant ea, quæ non conveniunt,

29. repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones,

30. detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum parentibus non obediētes,

31. insipientes, incompósitos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia.

32. Qui cum iustitiam Dei cognovissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

CAPUT II.

Videtur Iudeos ex æquo & Philosophos compellere usque ad x. 17. idque probare, utroque eo ipso esse inexcusabiles, quod eadem admitterent flagitia.

1. Propter quod inexcusabilis est eo homo omnis, qui iudicas. * In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. * *Matth. 7. 2.*

2. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos, qui talia agunt.

3. Existimas autem hoc o homo, qui iudicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei?

4. An divitiis bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit?

5. Secundum autem dicitam tuam, & impoentens cor, * thesaurizas tibi iram in die

iræ, & revelationis justi iudicii Dei,

* *Deut. 32. 35.*

6. qui reddet unicuique secundum opera ejus: * *Matth. 16. 27.*

7. iis quidem, quisecondum patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quarunt, vitam æternam.

8. iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio.

9. Tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum, & Græci:

10. gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum, & Græco

11. * non enim est acceptio personarum apud Deum: * *Deut. 10. 17. 2. Pet. 1. 17. Job. 34. 19. Sap. 6. 8. Eccl. 35. 15. Adm. 10. 34. Gal. 2. 6. Ephes. 6. 9. Col. 3. 25. 1. Petr. 1. 17.*

12. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccaverunt, per legem iudicabuntur.

13. * Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. * *Matth. 7. 21. Jac. 1. 22.*

14. Cum enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt: ejusmodi legem non habentes. ipsi sibi sunt lex:

15. qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus,

16. in die, cum iudicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum per Iesum Christum.

17. Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo,

18. & nosti voluntatem ejus, * & probas utiliora, instructus per legem, * *Phil. 1. 10.*

19. confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt,

20. eundem insipientem, magistrum infantium, habentem formam scientiæ, & veritatis in lege.

21. Qui ergo alium doces, teipsum non doces: qui prædicas non furandum, furais.

22. qui dicis non mœchandam, mœcham: qui abominaris idola, sacrificale facis:

23. qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras.

24. (* Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.)

* *Isai. 52. 5. Ezech. 36. 20.*

25. Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est.

26. Si igitur præputium iustitias legis custodiat: nonne præputium illius in circumcissionem reputabitur?

27. * & iudicabit id, quod ex natura est præputium, legem consummans, te, qui per litteram, & circumcisionem prævaricator legis es? * *Matth. 12. 42.*

28. Non enim qui in manifesto, Iudæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio:

29. sed qui in abscondito, Iudæus est: & circumcisio cordis in spiritu, non littera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

CAPUT III.

In quo Iudæi gentibus antecellant: utrique sunt in peccato, nec liberantur à peccato ex legis operibus.

1. Quid ergo amplius Iudæo est? aut quæ utilitas circumcissionis?

Ccc 3

Mul-

2. Multum per omnem modum. Primum quidem quia * credita sunt illis eloquia Dei.

* *Infr.* 9. 4.

3. quid enim si quidam illorum non crediderunt? * Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit. * 2. *Tim.* 2. 13.

4. * Est autem Deus verax: ** omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: *** Ut iustificeris in sermonibus tuis: & vincas cum iudicaris. * *Ioan.* 3. 33. ** *Psal.* 115. 11. *** *Psal.* 50. 6.

5. Si autem iniquitas nostra iustitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram?

6. (Secundum hominem dico.) Absit. alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum?

7. Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius: quid adhuc & ego tamquam peccator iudicor?

8. & non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam nos dicere) faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio justa est.

9. Quid ergo? praecllimus eos? Nequaquam. * Causati enim sumus ludæos, & Græcos omnes sub peccato esse, * *Gal.* 3. 22. *Supr.* cap. 1. & 2.

10. sicut scriptum est: * Quia non est iustus quisquam: * *Psal.* 13. 3.

11. non est intelligens, non est requirens Deum.

12. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

13. * Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant: ** Venenum aspidum sub labiis eorum: * *Psal.* 5. 11. ** *Psal.* 139. 4. *Iac.* 3. 8.

14. * Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est: * *Psal.* 9. 28.

15. * Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: * *Prov.* 1. 16. *Iac.* 5. 7.

16. Contritio, & infelicitas in vis eorum:

17. & viam pacis non cognoverunt:

18. * Non est timor Dei ante oculos eorum. * *Psal.* 35. 2.

19. Scimus autem quoniam quæcumque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur. ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo;

20. * quia ex operibus legis non iustificatur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. * *Gal.* 2. 16.

21. Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est: testificata a lege & prophetis.

22. Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum: non enim est distinctio:

23. Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei.

24. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu.

25. quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum.

26. in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ ejus in hoc tempore: ut sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi.

27. ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Legislatorum? Non. sed per legem fidei.

28. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis.

29. An Iudæorum Deus tantum? nonne & gentium? Innò & gentium.

30. quoniam quidem unus est Deus, qui iustificat circumcissionem ex fide, & præputium per fidem.

31. Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus.

CAPUT IV.

Exemplo Abrahamæ, probat neminem iustificari, nisi per fidem in Christum.

1. Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem?

2. Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.

3. Quid enim dicit Scriptura? * Credidit Abraham Deo: & reputatum est illi ad iustitiam. * *Gen.* 15. 6. *Gal.* 3. 6. *Iac.* 2. 23.

4. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.

5. El verò, qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides ejus ad iustitiam secundum propositum gratiæ Dei.

6. Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus:

7. * Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. * *Psal.* 31. 1.

8. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.

9. Beatitudo ergo hæc in circumcissione tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahamæ fides ad iustitiam:

10. Quomodo ergo reputata est? in circumcissione, an in præputio? Non in circumcissione, sed in præputio.

11. * Et signum accepit circumcissionis, signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad iustitiam. * *Gen.* 17. 10. 11.

12. & sit pater circumcissionis non iis tantum, qui sunt ex circumcissione, sed & iis, qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahamæ.

13. * Non enim per legem promissio Abrahamæ, aut semini ejus ut heres esset mundi: sed per iustitiam fidei, * *Gal.* 3. 16. *Hebr.* 11. 9.

14. Si enim qui ex lege, heredes sunt: exinanita est idus abolita est promissio.

15. Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio.

16. Ideò ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abrahamæ, qui pater est omnium nostrum.

17. (sicut scriptum est: * Quia patrem multarum gentium posui te) ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. * *Gen.* 17. 4.

18. Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium secundum quod dictum est ei: * Sic erit semen tuum. * *Genes.* 15. 5.

19. Et non putatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum iam fere centum esset annorum: & emortuum vulvam suam:

20. In re promissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo:

27. plenissime sciens quia quaecumque promisit, potens est & facere.

22. Ideo & reputatum est illi ad iustitiam.

23. Non est autem scriptum tantum propter ipsum quia reputatum est illi ad iustitiam:

24. sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, * qui suscitavit Iesum Christum Dominum nostrum à mortuis,

* *1. Petr. 1. 21.*

25. * qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.

* *Isal. 53. 6. 1. Petr. 1. 3.*

CAPUT V.

Qui sint fidei fructus. Antitheses inter Adamam, & Christum. Per legem abundavit delictum.

1. **I**ustificati ergo ex fide, pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum:

2. * per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

* *Ephes. 2. 18.*

3. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus: * scientes quod tribulatio patientiam operatur.

* *Iac 1. 3.*

4. patientia autem probationem, probatio vero spem,

5. spes autem non confundit: quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

6. Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus secundum tempus * pro impiis mortuus est? * *Hebr. 9. 14. 1. Petr. 3. 18.*

7. Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori.

8. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis. quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus,

9. Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.

10. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii eius: multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius.

11. Non solum autem, sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

12. Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt:

13. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset.

14. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri.

15. Sed non sicut delictum, ita & donum. si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit.

16. Et non sicut per unum peccatum, ita & donum, nam iudicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem.

17. Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in vitam regnabunt per unum Iesum Christum.

18. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitae,

19. Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obediendum, iusti constituentur multi.

20. Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia.

21. ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.

CAPUT VI.

Dixerat Apostolus: ubi abundavit delictum, superabundavit & gratia. Ilinc statim animum subire potuit hæc cogitatio: Permanendum igitur est in peccato, ut superabundet gratia. Huic tacite objectioni occurrit, quasi nobis liceret esse malos, quia Deus bonus est.

1. **Q**uid ergo dicemus? permanebimus in peccato ut gratia abundet?

2. Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?

3. An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus?

4. * Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ** ita & nos in novitate vitæ ambulemus.

* *Gal. 2. 27. Col. 2. 12. ** Ephes. 4. 23. Hebr. 12. 1. 1. Petr. 2. 1. & 4. 2.*

5. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius: simul & resurrectionis erimus.

6. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, & ultra non serviamus peccato.

7. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato.

8. Si autem mortui sumus cum CHRISTO: credimus quia simul etiam vivemus cum Christo:

9. scientes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.

10. Quod enim mortuus est peccato: mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo.

11. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Iesu Domino nostro.

12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ut obediatis concupiscentiis eius.

13. * Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes: & membra vestra arma iustitiæ Deo. * *Col. 3. 5.*

14. Peccatum enim vobis non dominabitur, non enim sub lege estis, sed sub gratia.

15. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? *bsl.*

16. * Nescitis quoniam cui exhibebitis vos servos ad obediendum, servi estis eius, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obediuntis ad iustitiam? * *Iohan. 8. 34. 2. Petr. 2. 19.*

17. Gratias autem Deo quod fuistis servi peccati, obedistis ei: cor de corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis.

18. Liberati autem à peccato, servi facti estis iustitiæ.

19. Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibistis membra vestra servire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire iustitiæ in sanctificationem.

20. Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.

21. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

22. Nunc verò liberati à peccato, seivi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

23. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Iesu Domino nostro.

CAPUT VII.

Quæ & qualis sit peccati servitus, idque ex legis servitute illustrat; simul, quod illi erat propositum, ostendit per legem Moysaicam justificari neminem coram Deo, nosque per fidem in Christum Iesum ab eo legis iugo esse liberatos. Quia lex homini, quandoque vixit dominatur, atque ex matrimonii similitudine, nos jam non esse legi obnoxiosos probat. Lex est vice mariti, eaque mortua est per Christi mortem. Christus est instar secundi mariti, cui nupsimus mortua lege.

1. **A**n ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore vivit?

2. * Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri.

* 1. Cor. 7. 39.

3. Igitur, vivente viro, vocabitur adultere si fuerat cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri. ut non sit adultera si fuerit cum alio viro.

4. Itaque fratres mei & vos mortificati estis legi per corpus Christi ut sitis alterius, qui ex mortuo resurrexit, ut fructificemus Deo.

5. Cum enim essemus in carne, passionibus peccatorum, quæ per legem erant, operabamur in membris nostris, ut fructificarent morti.

6. Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, & non in vetustate litteræ.

7. Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret. * Non concupiscis.

* Exod. 20. 17. Deut. 5. 21.

8. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat.

9. Ego autem vivebam sine lege aliquandò. Sed cum venisset mandatum, peccatum re-vixit.

10. Ego autem mortuus sum: & inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

11. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit.

12. * Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum.

* 1. Tim. 1. 8.

13. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

14. Scimus enim quia lex spiritualis est: ego autem carnalis sum vendidatus sub peccato.

15. Quod enim operor, non intelligo. non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio.

16. Si autem quod nolo, illud facio; con-

sensio legi, quoniam bona est.

17. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

18. Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio.

19. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago.

20. Si autem quod nolo, illud facio: jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

21. Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet.

22. Condelector enim legi Dei secundum interiorum hominem:

23. video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.

24. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?

25. Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei: carne autem, legi peccati.

CAPUT VIII.

Vita secundum carnem, & vitæ secundum spiritum sibi invicem opposita. Spiritus in nobis orat. Gratia vires.

1. **N**ihil ergo nunc damnationis est vobis, qui sunt in Christo Iesu: qui non secundum carnem ambulavit.

2. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberavit me à lege peccati & mortis.

3. * Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne.

* Aitor. 15. 10.

4. ut justificatio legis impleteretur in vobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum.

5. Qui enim secundum carnem sunt: quæ carnis sunt, sapiunt, qui verò secundum spiritum sunt: quæ sunt spiritus, sentiunt.

6. Nam prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita, & pax.

7. quoniam sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subjecta: nec enim potest.

8. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.

9. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu. si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Niquis autem spiritum Christi non habet. hic non est ejus.

10. Si autem Christus in vobis est: corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem.

11. * Quod si spiritus ejus, qui suscitavit Iesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitavit Iesum Christum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum ejus in vobis. * Aitor. 3. 15. & 5. 30. & 13. 38. Supr. 4. 24. 1. Cor. 6. 14. & alibi.

12. Ergo fratres debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus.

13. * Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. * 1. Thess. 5. 19.

14. Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.

15. * Non enim accepistis spiritum servitutis timore, sed accepistis spiritum ** ad op-

adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater.) *2. *Tim.* 1. 7. **Gal.* 4. 5.

16. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filii Dei.

17. Si autem filii, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen computatur, ut & conglorificemur.

18. Existimo enim quod non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

19. Nam expectatio creaturæ, revelationem filiorum Dei expectat.

20. Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe.

21. quia & ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

22. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, & patitur usque adhuc.

23. Non solum autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes: & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.

24. Spe enim salvi facti sumus. Spes autem, quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat?

25. Si autem quod non videmus, speramus: per patientiam expectamus.

26. Similitate autem & Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis genitibus inenarrabilibus.

27. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus: quia secundum Deum postulat pro sanctis.

28. Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his, qui secundum propositum vocati sunt sancti.

29. Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.

30. Quos autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & iustificavit: quos autem iustificavit, illos & glorificavit.

31. Quid ergo dicemus ad hæc? si Deus pro nobis, quis contra nos?

32. Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quo modo non etiam cum illo omnia nobis donavit?

33. Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui iustificat,

34. quis est qui condemnet? Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

35. Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?

36. (Sicut scriptum est: * Quia propter te mortificamur tota die: æstinati sumus sicut oves occisionis.) * *Psal.* 43. 22.

37. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos.

38. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque tortitudo,

39. neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

CAPUT IX.

Promissiones Iudeis factæ, non frustrantur, si

impleantur in spirituali Israele. De vocatione gentium.

1. Vultatem dico in Christo, non mentior testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto:

2. quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.

3. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem,

4. qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa:

5. quorum patres, & ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

6. Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitæ:

7. neque qui semen sunt Abraham, omnes filii: * sed in Isaac vocabitur tibi semen:

* *Gen.* 21. 12.

8. id est, non qui filii carnis, hi filii Dei: sed * qui filii sunt promissionis, æstuntur in semine. * *Gal.* 4. 28.

9. Promissionis enim verbum hoc est. * Secundum hoc tempus veniam: & erit Saræ filius. * *Gen.* 18. 10.

10. Non solum autem illa: * sed & Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri. * *Gen.* 25. 24.

11. Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, (ut secundum electionem propositum Dei maneret)

12. non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei:

13. *quia maior serviet minori, sicut scriptum est: * *Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* * *Gen.* 25. 23. * *Mal.* 1. 2.

14. Quid ergo dicemus? nunquid iniquitas apud Deum? Absit.

15. Moysi enim dicit: * Miserebor cujus misereor: & misericordiam præstabo cujus miserebor. * *Exod.* 33. 19.

16. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

17. Dicit enim Scriptura Pharaoni: * Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam: & ut annuntietur nomen meum in universa terra. * *Exod.* 9. 16.

18. Ergo cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

19. Dicis itaque mihi: Quid adhuc queritur? voluntati enim eius quis resistit?

20. O homo, tu quis est, qui respondeas Deo? * Nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? * *Isai.* 45. 9.

21. * An non habet potestatem figulus lutum ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?

* *Sap.* 15. 7. *Ier.* 18. 6.

22. Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, vasa iræ, apta in interitum,

23. ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.

24. Quos & vocavit nos non solum ex ludæis, sed etiam ex gentibus,

25. sicut in Osee dicit: * Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. * *Osee* 2. 24.

1. *Petr.* 2. 10.

26. * Et erit: in loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei vivi. * *Osee* 1. 10.

27. Isaias autem clamat pro Israel: * Si fuerit numerus filiorum Israel tamquam aiena maris, reliquæ salvæ fient. * *Isai.* 10. 22.

28. Verbum enim consummans, & abbrevians in æquitate: quia verbum breviatum faciet Dominus super terram:

29. & sicut prædixit Isaias: * Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomoriba similes fuissetis. * *Isai.* 1. 9.

30. Quid ergo dicemus? Quod gentes, quæ non seclabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iustitiam autem, quæ ex fide est.

31. Israel verò sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non pervenit.

32. Quare: Quia non ex fide, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis,

33. sicut scriptum est: * Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali: & omnis, qui credit in eum, non confundetur. * *Isai.* 8. 14. & *28.* 16. 1. *Petr.* 2. 7.

CAPUT X.

Fidei in Christum necessitas; huius iustitia, ei quæ ex lege est iustitiæ anteposenda. Gentilium vocatio; Iudæorum incredulitas.

1. **F**ratres, voluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum, sit pro illis in salutem.

2. Testimonium enim perhibeo illis quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam.

3. Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti.

4. Finis enim legis, Christus, ad iustitiam omni credenti.

5. Moyses enim scripsit, quoniam iustitiam quæ ex lege est, * qui fecerit homo, vivet in ea. * *Lev.* 18. 5. *Ezech.* 20. 11.

6. Quæ autem ex fide est iustitia, sic dicit: * Ne dixeris in corde tuo: quis ascendet in cælum? id est, Christum deducere: * *Deut.* 30. 12.

7. Aut quis descendet in abyssum? hoc est, Christum à mortuis revocare.

8. Sed quid dicit Scriptura? * Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc est verbum fidei, quod prædicamus. * *Deut.* 30. 14.

9. Quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris quod Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris.

10. Corde enim creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem.

11. Dicit enim Scriptura: * Omnis, qui credit in illum, non confundetur. * *Isai.* 28. 16.

12. Non enim est distinctio Iudæi, & Græci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum.

13. * Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. * *Isai.* 2. 32. *Añor.* 2. 21.

14. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?

15. Quomodo verò prædicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est: * Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! * *Isai.* 52. 7. *Nah.* 1. 15.

16. Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaias enim dicit: * Domine quis credidit auditui nostro? * *Isai.* 53. 1. *Joan.* 12. 38.

17. Ego fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.

18. Sed dico: Numquid non audierunt? * Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. * *Psal.* 18. 5.

19. Sed dico: Numquid Israel non cognovit? Primus Moyses dicit: * Ego ad æmulationem vos adducam in non gentium in gentem insipientem, in iram vos mittam. * *Deut.* 32. 21.

20. Isaias autem audit, & dicit: * Inventus sum à non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant. * *Isai.* 65. 1.

21. Ad Israel autem dicit: * Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem. * *Isai.* 65. 2.

CAPUT XI.

Ex Iudæis aliqui sunt ad fidem conversi; sed plures convertentur. Gentiles admonet ut caute ambulent in sua vocatione.

1. **D**ico ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam & ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin:

2. Non repulit Deus plebem suam, quàm præscivit. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israel?

3. * Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: & ego relictus sum solus, & quærent animam meam. * *3. Reg.* 19. 10.

4. Sed quid dicit illi divinum responsum? * Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. * *3. Reg.* 19. 18.

5. Sic ergo & in hoc tempore reliquæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt.

6. Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia.

7. Quid ergo? quod quærebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: ceteri verò exæccati sunt:

8. sicut scriptum est. * Dedit illi Deus spiritum compunctionis oculos ut non videant, & aures ut non audiant, usque in hodiernum diem. * *Isai.* 6. 9. & *29.* 10. *Matth.* 13. 14. *Joan.* 12. 40. *Añor.* 28. 26.

9. Et David dicit: * Fiat mensa eorum in laqueum, & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis. * *Psal.* 68. 23.

10. Obscurentur oculi eorum ne videant: & dorsum eorum semper incurva.

11. Dico ergo: Numquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est gentibus ut illos æmulentur.

12. Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi, & diminutio eorum divitiæ gentium: quanto magis plenitudo eorum?

13. Vobis enim dico gentibus: * Quamdiu quidem ego sungentium Apostolus, ministerium meum honorificabo. * *Gal.* 2. 7.

14. si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex illis.

15. Si enim amissio eorum, reconciliatio est mundi: quæ assumptio, nisi vita ex inortuis?

16. Quod si delictatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami.

17. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis, & pinguedinis oliivæ factus es,

18. noli gloriari adversus ramos. Quod si glo-

gloriaris: non tu radicem portas, sed radix te.
19. Dices ergo: Fracti sunt rami ut ego inserar.

20. Bene: propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time.

21. Si enim Deus naturalibus ramis non perpercit, ne forte nec tibi parcat.

22. Vide ergo bonitatem, & severitatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris.

23. Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est enim Deus iterum inserere illos.

24. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam olivam: quanto magis ii, qui secundum naturam, inserentur suæ olivæ?

25. Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc: * (ut non sitis vobisipsum sapientes) quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, * *Prov. 3. 7. Ital. 5. 21.*

26. & sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est: * Veniet ex Sion, qui eripiat, & avertat impietatem à Iacob. * *Ital. 59. 20.*

27. Et hoc illis à me testamentum: cum abstulero peccata eorum.

28. Secundum Evangelium quidem, inimici propter vos: secundum electionem autem, charissimum propter patres.

29. Sine poenitentia enim sunt dona, & vocatio Dei.

30. Sicut enim aliquandò & vos non creditis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum:

31. ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam: ut & ipsi misericordiam consequantur.

32. Concluit enim Deus omnia in incredulitatem: ut omnium misereatur.

33. O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei: quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & investigabiles viæ eius!

34. * Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius eius fuit? * *Sap. 9. 13. Ital. 40. 13. 1. Cor. 2. 16.*

35. Aut quis prior dedit illi, & retribuerit ei?

36. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula. Amen.

CAPUT XII.

Haec enim Apostolus, quæ ad doctrinam & fidei dogmata pertinent, exposuit: nunc mores ad præscriptum Christianæ religionis informandi rationem docuit, primum eis adhortatur ad cultum spiritalem & rationalem exhibendum Deo: ut & corpora sua offerant Deo, tamquam hostias viventes, non maculando, ut legales victimas, sed eis utiles quælibet & pie.

1. Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, * ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

* *Sup. 6. 13. & 19. Coloss. 1. 22.*

2. Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri: * ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. * *Ephes. 5. 17. Phil. 4. 18. 1. Thess. 4. 3.*

3. Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad so-

brietatem: * & unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei. * *1. Cor. 12. 11. Ephes. 4. 7.*

4. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent.

5. Ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

6. Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, diferentes: sive prophetiam secundum rationem fidei.

7. sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina,

8. qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in sollicitudine, qui miscetur in hilaritate.

9. Dilectio sine simulatione. * Odientes malum, adherentes bono. * *Amos 5. 15.*

10. * Charitate fraternitatis invicem diligentes. Honore invicem prævenientes.

* *Ephes. 4. 3. 1. Petr. 2. 17.*

11. Sollicitudine non pigri: Spiritu ferventes. Domino servientes:

12. Spe gaudentes: In tribulatione patientes: Orationi instantes:

13. Necessitatibus sanctorum communicantes: * Hospitalitatem sectantes.

* *Hebr. 13. 2. 1. Petr. 4. 9.*

14. Benedicite persecutoribus vos: benedicite, & nolite maledicere.

15. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus:

16. Idipsum invicem sentientes: Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos:

17. Nulli malum pro malo reddentes: * providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

* *2. Cor. 8. 21.*

18. * Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes:

* *Hebr. 12. 14.*

19. * Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. scriptum est enim: * Mihi vindicta: ego retribuam, dicit Dominus. * *Ecclesi. 28. 1. & 2. 3. 4. Matth. 5. 39.*

* *Deut. 32. 35. Hebr. 10. 30.*

20. * Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum dà illi: hoc enim faciens, carbonem ignis congers super caput ejus.

* *Prov. 25. 21.*

21. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

CAPUT XIII.

Quod potestatibus & Magistratibus parendum sit; quid proximo debeamus: summa legis est dilectio proximi; vitia fugienda; Christum induamus.

1. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: * Non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. * *Sap. 6. 4. 1. Petr. 2. 13.*

2. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt:

3. nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac: & habebis laudem ex illa:

4. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit.

5. Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

6. Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servitutes.

7. Red-

7. * Reddite ergo omnibus debita - cui tributum, tributum - cui vœlagal, vœlagal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

* *Matth.* 22. 21.

8. Nemini quidquam debeatis: nisi ut invicem diligatis, qui enim diligit proximum, legem implevit.

9. Nam. * Non adulterabis: Non occides: Non furaberis: Non falsum testimonium dices: Non concupisces: & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: * Diliges proximum tuum sicut teipsum. * *Exod.* 20. 14. *Deuter.* 5. 18. * * *Levit.* 19. 18. *Matth.* 22. 39. *Marc.* 12. 31. *Gal.* 5. 14. *Iac.* 2. 8.

10. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

11. Et hoc scientes tempus: quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quàm cùm credidimus.

12. Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abiciamus ergo opera tenebrarum, & induamus arma lucis.

13. Sicut in die honestè ambulemus: * non in comessionationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitis, non in contentione, & emulatione: * *Luc.* 21. 34.

14. * sed induamini Dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis. * *Gal.* 5. 16. 1. *Petr.* 2. 11.

CAPUT XIV.

Inter fideles ex Iudeis & gentibus conversos orta erat dissensio de ciborum delectu & festorum observatione. Qui amulatores legis erant, his cibos immundos edere religio erat. alii verò per Christum ab eo iugo se immunes, atque ex Concilio Ierosolymis coactò liberos se prædicabant, & Iudeos, ut infimos in fide, contemnebant. Apostolus fideles & gentibus conversos hoc in capite adhortatur, ne Iudeis sint offendiculo.

1. INFIRMUM autem in fide assume, non in disceptationibus cogitationum.

2. Alius enim credit se manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducat.

3. Is, qui manducat, non manducantem non spernit: & qui non manducat, manducantem non iudicat: Deus enim illum assumpsit.

4. * Tu quis es, qui iudicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit: stabit autem. potens est enim Deus tribuere illum. * *Iac.* 4. 13.

5. Nam alius iudicat diem inter diem: alius autem iudicat omnem diem: unusquisque in suo sensu abundet.

6. Qui sapit diem, Domino sapit: Et qui manducat, Domino manducat. gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo.

7. Nemo enim nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur.

8. Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.

9. In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit: ut & mortuorum & vivorum dominetur.

10. Tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu quale spernis fratrem tuum? * Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.

* *2. Cor.* 5. 10.

11. scriptum est enim: * Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu. & omnis lingua confitebitur Deo. * *Isai.* 45. 24. *Phil.* 2. 10.

12. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

13. Non ergo amplius invicem iudicemus: sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.

14. Scio, & confido in Domino Iesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est.

15. Si enim propter cibum frater tuus contristatur: jam non secundùm charitatem ambulat. * Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. * *1. Cor.* 8. 11.

16. Non ergo blasphemetur bonum nostrum.

17. Non est enim regnum Dei esca, & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto:

18. qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

19. Itaque quæ pacis sunt, sectemur: & quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus.

20. Noli propter escam destruere opus Dei. * omnia quidem sunt munda: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat.

* *Tit.* 1. 15.

21. * Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

* *1. Cor.* 8. 13.

22. Tu fides habes? penes teipsum habere coram Deo: Beatus, qui non iudicat semetipsum in eo, quod probat.

23. Qui autem discernit, si manducaverit, dampnatus est: quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

CAPUT XV.

Concludit Gentiles conversos infirmitatem Iudeorum portare debere, & de scientia sua non ita sibi placere, ut alios contemnant: sed ad eorum imbecillitatem in delectu ciborum, & dierum se demittere; in iis quæ bona sunt, & ædificationis, non suis tantum commodis servire, sed ad utilitatem proximi, vitæ suæ rationem componere, & bonum proximi spiritale promovare.

1. DEBEMUS autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere.

2. Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem.

3. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: * Improprie impropertium tibi ceciderunt super me. * *Psal.* 68. 10.

4. Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. ut per patientiam, & consolationem Scripturarum, speiri habeamus.

5. Deus autem patientie, & solati * det vobis idipsum sapere in alterutrum secundùm Iesum Christum: * *1. Cor.* 1. 10.

6. ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, & patrem Domini nostri Iesu Christi.

7. Propter quod suscepit invicem, sicut & Christus suscepit eos in honorem Dei.

8. Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum:

9. Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: * Propterea confitebor tibi in gentibus Domine, & nomen tuo cantabo. * *2. Reg.* 22. 50. *Psal.* 17. 50.

10. Et iterum dicit: Laetamini gentes cum plebe eius.

11. Et iterum: * Laudate omnes gentes De-

Dominum & magnificate eum omnes populi.

* *Psalm.* 116. 1.

12. Et rursus Isaias ait * Erit radix Iesse, & qui exurget regere gentes, in eum gentes sperabunt. * *Isai.* 11. 10.

13. Deus autem spei repleat vos omni gaudio, & pace in credendo. ut abundetis in spe: & virtute Spiritus sancti.

14. Certus sum autem fratres mei & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere.

15. Audacius autem scripsi vobis fratres ex parte, tamquam in memoriam vos reducens: propter gratiam, quæ data est mihi à Deo,

16. ut sum minister Christi Iesu in gentibus: sanctificans Evangelium Dei, ut nat oblatio gentium accepta, & sanctificata in Spiritu sancto.

17. Habeo igitur gloriam in Christo Iesu ad Deum.

18. Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam gentium, verbo & factus.

19. in virtute signorum, & prodigiorum, in virtute Spiritus sancti: ita ut ab Ierusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi.

20. Sic autem prædicaui Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem: sed sicut scriptum est.

21. * Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt. & qui non audierunt, intelligent.

* *Isai.* 52. 15.

22. Propter quod & impediabar plurimum venire ad vos, & prohibitus sum usque adhuc.

23. Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis:

24. cum in Hispaniam proficisci coepero, spero quod præteritis videam vos, & à vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fruius fuero.

25. Nunc igitur proficiscar in Ierusalem ministrare sanctis.

26. Probaverunt enim Macedonia, & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Ierusalem.

27. Placuit enim eis: & debitores sunt eorum. * Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles: debent & in carnalibus ministrare illis. * *1. Cor.* 9. 11.

28. Hoc igitur cum consummaverio, & assignavero eis fructum hunc: per vos proficiscar in Hispaniam.

29. Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangelii Christi veniam.

30. Obsecro ergo vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum,

31. ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa, & obsequi mei oblatio accepta fiat in Ierusalem sanctis,

32. ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, & refrigerer vobiscum.

33. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

CAPUT XVI.

Commendationes aliquot & salutaciones familiares hoc postremo capite continentur: simul & admonet cavendum esse à seductoribus simpli-

cium; sapientes esse oportere in bonis operibus.

1. Commendo autem vobis Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris:

2. ut eam suscipiat in Domino dignè sanctis: & assistat ei in quocumque negotio vestri indiguerit: etenim ipsa quoque astrit multos, & mihi ipsi.

3. Salutate * Priscam, & Aquilam adiutores meos in Christo Iesu: *Act.* 18. 2. & 26.

4. (qui pro anima mea suas ceivices supposuerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed & cunctæ ecclesiæ gentium)

5. & domesticam Ecclesiam eorum. Salutate Epænctum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo.

6. Salutate Mariam, quæ multum laboravit in vobis.

7. Salutate Andronicum, & Iuniam cognatos, & concaptivos meos: qui sunt nobiles in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo.

8. Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino.

9. Salutate Urbanum adiutorem nostrum in Christo Iesu, & Stachyn dilectum meum.

10. Salutate Apellem probum in Christo.

11. Salutate eos, qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Heodionem cognatum meum. Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino.

12. Salutate Tryphœnam, & Tryphosam, quæ laborant in Domino. Salutate Persidem charissimam, quæ multum laboravit in Domino.

13. Salutate Rufum electum in Domino, & matrem ejus, & meam.

14. Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermonem, Putobam, Heimen: & qui cum eis sunt, fratres.

15. Salutate Philologum, & Iuliam, Nereum, & sororem ejus, & Olympiadem, & omnes, qui cum eis sunt, sanctos.

16. Salutate invicem in osculo sancto. Salutate vos omnes Ecclesiæ Christi.

17. Rogo autem vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, & offendiçula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinat ab illis.

18. Hujusmodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri: & per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium.

19. Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo.

20. Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum.

21. * Salutat vos Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater cognati mei: ** Act.* 16. 1.

22. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino.

23. Salutat vos Caius hospes meus, & universa Ecclesia. Salutat vos Eliastus alicarius civitatis, & Quartus, frater.

24. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

25. Ei autem, qui potens est vos confirmare iuxta Evangelium meum, & prædicationem Iesu Christi, secundum revelationem mysterii temporibus æternis tacti,

26. (quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum secundum præceptum æterni Dei,

Dei, ad obediētionem fidei) in cunctis gentibus cogniti.

27. soli sapienti Deo, per Iesum Christum, cui honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD CORINTHIOS PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Premissa congratulatione, eorum reprehendit dissidia.

1. **P**aulus vocatus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Sosthenes frater,

2. Ecclesiae Dei, quae est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis, cum omnibus, qui invocant nomen Domini nostri Iesu Christi, in omni loco ipsorum, & nostro.

3. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

4. Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quae data est vobis in Christo Iesu:

5. quòd in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia:

6. sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis:

7. ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, expectantibus revelationem Domini nostri Iesu Christi,

8. qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Iesu Christi.

9. * Fidelis Deus: per quem vocati estis in societatem filii eius Iesu Christi Domini nostri. * *1. Thess. 5. 24.*

10. Obsecro autem vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi: ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.

11. Significatum est enim mihi de vobis fratres mei ab iis, qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos.

12. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli. ego autem * Apollo. ego verò Cepha: ego autem Christi. * *Act. 18. 24.*

13. Divisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?

14. Gratias ago Deo, quòd neminem vestrum baptizavi, * nisi Crispum, & Carum: * *Act. 18. 8.*

15. nequis dicat quòd in nomine meo baptizati estis.

16. Baptizavi autem & Stephanum domum: ceterum nescio si quem alium baptizaverim.

17. Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare: * non in sapientia verbis, ut non evacuetur crux Christi. * *2. Petr. 1. 16. Infr. 2. 1. 4. & 13.*

18. Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est: iis autem, qui salvi sunt, id est nobis, * Dei virtus est. * *Rom. 1. 16.*

19. Scriptum est enim: * Perdam sapien-

tiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobo. * *Isai. 29. 14.*

20. * Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquistator hujus sæculi? Nonne stultum recit Deus sapientiam hujus mundi? * *Isai. 33. 18.*

21. Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.

22. Quoniam & Iudaei signa petunt, & Graeci sapientiam quaerunt.

23. nos autem prædicamus Christum crucifixum: Iudaeis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam,

24. ipsis autem vocatis Iudaeis. atque Graecis Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam:

25. quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod inhumum est Dei, fortius est hominibus.

26. Videte enim vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles:

27. sed quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & inhumum mundi elegit Deus, ut confundat fortia:

28. & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea, quae non sunt, ut ea quae sunt destrueret.

29. ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.

30. Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. * *1. Petr. 23. 5.*

31. ut quemadmodum scriptum est: * Qui gloriatur, in Domino gloriatur. * *1. Petr. 9. 23. & 2. Cor. 10. 17.*

CAPUT II.

Apostolus non in humana sapientia verbis se Corinthios docuisse declarat: sed miraculis, tamquam invisibilis usum esse argumentis, & sapientiam se loqui mundo absconditam.

1. **E**T ego, cum venissem ad vos, fratres, veni * non in sublimitate sermonis, aut sapientiae, annuntians vobis testimonium Christi. * *Supr. 1. 17.*

2. Non enim iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum.

3. * Et ego in infirmitate, & timore, & tremore multo fui apud vos: * *Act. 18. 1.*

4. & sermo meus, & praedicatio mea * non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus: & virtutis: * *2. Petr. 1. 16.*

5. ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.

6. Sapientiam autem loquimur inter perfectos. sapientiam vero non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, qui destruantur:

7. sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est: quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram,

8. quam nemo principum hujus sæculi cognovit: si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.

9. Sed sicut scriptum est: * Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae preparavit Deus iis, qui diligunt illum: * *Isai. 64. 4.*

10. Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.

11. Quis enim hominum scit quae sunt homi-

minis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita & quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.

12. Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis:

13. * quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrinæ Spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes.

* *Supr. 1. 17. & 2. 1. & 4. 2. Peti. 1. 16.*

14. Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei. stultitia enim est illi, & non potest intelligere: quia spiritualiter examinatur.

15. Spiritualis autem iudicat omnia: & ipse à nemine iudicatur.

16. * Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus. * *Sap. 9. 13. Isai. 40. 13. & 14. Rom. 11. 34.*

CAPUT III.

Studium partium, & dissensionum radices evellendæ: carnales vocat, contentiones amantes. Plantat & rigat minister: sed Deus dat incrementum. Christus est Ecclesiæ fundamentum. Nemo gloriatur in hominibus.

1. **E**T ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tamquam parvulis in Christo.

2. Iac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis.

3. Cùm enim sit inter vos zelus, & contentio: nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?

4. Cùm enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli. Alius autem: Ego Apollo: nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus?

5. Ministri ejus, cui credidistis, & unicuique sicut Dominus dedit.

6. Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit.

7. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed, qui incrementum, dat Deus.

8. Qui autem plantat, & qui rigat, unum sunt. * Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.

* *Psal. 61. 13. Matth. 16. 27. Rom. 2. 6. Gal. 6. 5.*

9. Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis.

10. Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui, alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodo superædificet.

11. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus.

12. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam,

13. unusquisque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur: & unusquisque opus quale sit, ignis probabit.

14. Si cuius opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet.

15. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit: sic tamen quasi per ignem.

16. Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?

17. Si quis autem templum Dei violaverit,

disperdet illum Deus. * Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. * *Infr. 6. 19. 2. Cor. 6. 16.*

18. Nemo se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens.

19. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: * Comprehendamus sapientes in astutia eorum.

* *Iob 5. 13.*

20. Et iterum: * Dominus novit cogitationes sapientum quoniam vana sunt.

* *Psal. 93. 11.*

21. Nemo itaque gloriatur in hominibus.

22. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura: omnia enim vestra sunt:

23. Vos autem Christi: Christus autem Dei,

CAPUT IV.

Cùm ex occasione prædicatorum Evangelii orta esset inter Corinthios dissensio, quid de iis sentiendum sit, docet: non eos ut salutis auctores, sed ut Dei ministros, & sacramentorum dispensatores spectari oportere.

1. **S**IC nos existimet homo ut ministros Christi: * & dispensatores mysteriorum Dei. * *2. Cor. 6. 4.*

2. Hic jam quaeritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniat.

3. Mihi autem pro minimo est ut à vobis iudicer, aut ab humano die: sed neque me ipsum iudico.

4. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc justificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est.

5. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus: qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique à Deo.

6. Hæc autem, fratres, transfiguravi in me, & Apollo, propter vos. ut in vobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum inietur pro alio.

7. Quis enim te discenit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?

8. Jam saturati estis, jam divites facti estis: sine nobis regnatis: & utinam regnetis, ut & nos vobiscum regnemus.

9. Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus.

10. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles.

11. Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus,

12. & * laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus: persecutemur patimur, & sustinemus: * *Act. 20. 34. 1. Thess. 2. 9. 2. Thess. 3. 8.*

13. blasphemamur, & obsecramur: tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium perpsema usque adhuc.

14. Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo.

15. Nam si decem millia pedagogorum habeatis in Christo. sed non multos patres. Nam in Christo Iesu per Evangelium ego vos genui.

16. Ro-

16. Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut & ego Christi.

17. Idcirco misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, & idellus in Domino: qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo Iesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo.

18. Tamquam non venturus sim ad vos, qui inflati sunt quidam.

19. Veniam autem ad vos citò, si Dominus voluerit: & cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem.

20. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

21. Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?

CAPUT V.

De incestuoso primum agit, quem excommunicari iubet; tum de aliis peccatis; pravorum Christianos vitari oportere.

1. Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.

Lev. 18. 7. 8. & 20. 11

2. Et vos inflati estis: & non magis luctum habuistis ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit.

3. * Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicavi aut præsens, eum, qui sic operatus est, ** Coloss. 2. 5.*

4. in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu.

5. tradere huiusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi.

6. Non est bona gloriatio vestra. * Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? ** Gal. 5. 9.*

7. Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azyimi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.

8. Itaque epulemur: non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ: sed in azyimis sinceritatis, & veritatis.

9. Scripsi vobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis.

10. Non utique fornicarius huius mundi, aut avarus, aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debuistis de hoc mundo exisse.

11. Nunc autem scripsi vobis non commisceri: si is, qui trater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum ejusmodi nec cibum sumere.

12. Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicatis? Nonne de iis, qui intus sunt, vos judicatis?

13. Nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobisipsis.

CAPUT VI.

Lites fugiendas docet, ac præsentem coram Iudice Ethnicæ Iniquitatem omnem, quæque celi adiutor prohibent, fornicationem imprimis, exagitat, quæ proprium corpus dedecorat.

1. Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos?

2. An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis?

3. Nescitis quoniam angelos iudicabimus? quanto magis sæcularia?

4. Sæcularia igitur iudicia si habueritis; contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum.

5. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum?

6. Sed frater cum ratione iudicio contendit: & hoc apud infideles?

7. * Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? ** Matth. 5. 39. Luc. 6. 29. Rom. 12. 17. 1. Thess. 4. 6.*

8. Sed vos injuriam tacitis, & fraudatis: & hoc fratribus.

9. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque iocuncarii, neque idolis servientes, neque adulteri,

10. neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

11. Et hæc quidam fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.

12. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, sed ego sub nullo redigar potestate.

13. Escæ ventri, & venter escis: Deus autem & hunc, & has destruit: corpus autem non fornicationis, sed Domino: & Dominus corpus.

14. Deus verò & Dominum suscitavit: & nos suscitabit per virtutem suam.

15. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.

16. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? * Erunt inquit duo in carne una. ** Gen. 2. 24. Matth. 19. 5. Marc. 10. 8. Ephes. 5. 31.*

17. Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est.

18. Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

19. An nescitis quoniam * membra vestra, templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?

* Supr. 3. 17. 2. Cor. 6. 16.

20. * Imptis enim estis pretio magno. Glorificate, & portate Deum in corpore vestro.

* Infr. 7. 23. 1. Petr. 1. 18.

CAPUT VII.

Quatuor questiones de matrimonio sibi proposuit, solvit Apostolus, & imptis dat consilia; illud imprimis, ut quisque maneat in quo vocatus est statu. Virginibus offert commoda, nuptiarum incommoda; de viduis quoque ediscit.

1. DE quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere:

2. propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat.

3. * Uxori vir debitum reddat: similiter autem & uxor viro. ** 1. Petr. 3. 7.*

4. Mulier sui corporis potestatem non habet,

bet, sed vii. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

5. Nolite fraudare invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.

6. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.

7. Volo enim omnes vos esse sicut meipsum sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius verò sic.

8. Dico autem non nuptis, & viduis: bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego.

9. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri.

10. Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, * uxorem à viro non discedere: *Matth. 5. 32. & 19. 9. Marc. 10. 7. Luc. 16. 18.*

11. quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.

12. Nam ceteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.

13. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum:

14. sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.

15. Quod si infidelis discedat, discedat: non enim servituti subjectus est frater, aut soror in huiusmodi: in pace autem vocavit nos Deus.

16. Unde enim scis mulier, si virum salvum facies? aut unde scis vii, si mulierem salvam facies?

17. Nisi unicuique sicut divisit Dominus, nunquamque sicut vocavit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus Ecclesie doceo.

18. Circumcisis aliquis vocatus est? non adhaeret præputium. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur.

19. Circumcisio nihil est, & præputium nihil est: sed observatio mandatorum Dei.

20. * Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. * *Ephes. 4. 1.*

21. Servus vocatus es? non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber, magis utere.

22. Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi.

23. * Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum. * *Supr. 6. 20. 1. Petri. 1. 18.*

24. Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum.

25. De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis.

26. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.

27. Alligatus es uxori? noli querere solutionem. Solutus es ab uxore? noli querere uxorem.

28. Si autem acceperis uxorem: non peccasti. Et si nupsit virgo, non peccavit. Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco.

29. Hoc itaque dico, fratres: Tempus breve est: reliquum est, ut & qui habent uxores, tamquam non habentes sint:

30. & qui fient, tamquam non fientes: &

qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui emunt, tamquam non possidentes:

31. & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur. præterit enim figura huius mundi.

32. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo.

33. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisis est.

34. Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.

35. Porro hoc ad utilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.

36. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, si nubit.

37. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicavit in corde suo, se vire virginem suam, bene facit.

38. Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: & qui non jungit, melius facit.

39. * Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius vivit. quod si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat: tantum in Domino. * *Rom. 7. 1. & 2.*

40. Beatior autem erit si sic permanserit secundum meum consilium: puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam.

CAPUT VIII.

Aliam solvit questionem de idolothyto, non esse illicitum per se, de idolothytis edere; nisi id contra conscientiam, vel cum aliorum scandalo fiat.

1. DE iis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas verò ædificat.

2. Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire.

3. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.

4. De escis autem, quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus est Deus, nisi unus.

5. Nam etsi sunt qui dicantur dii sive in celo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, & domini multi:)

6. nobis tamen unus est Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.

7. Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant: & conscientia ipsorum cum sit infirma, polluitur.

8. Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus: neque si non manducaverimus, deficiemus.

9. Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis.

10. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolo recubentem, nonne conscientia ejus, cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?

11. * Et peribit infirmus in tua scientia

add

fra

cater, propter quem Christus mortuus est?

* Rom. 14. 15.

12. Sic autem peccantes in fratres, & peritantes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.

13. * Quapropter si esca scandalizat fratrem meum: non manducabo carnem in aeternum, ne fratrem meum scandalizeim.

* Rom. 14. 21.

CAPUT IX.

Exemplo suo docet quam vitandum sit scandalum, & promovenda proximi edificatio: se omnibus omnia factum, in hoc niti, ut primum propositum assequatur.

1. **N**on sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Iesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino?

2. Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino.

3. mea defensio apud eos, qui me interrogant, hæc est.

4. Numquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi?

5. Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?

6. Aut ego solus, & Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi?

7. Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?

8. Numquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit?

9. Scriptum est enim in lege Moysi: * Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de hominis cura est Deo? * Deut. 25. 4. 1. Tim. 5. 18.

10. An propter nos utique hoc dicitur, ut propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi.

11. * Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?

* Rom. 15. 27.

12. Si alii potestatis vestre participes sunt, quare non potius nos? Sed non usi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum deimus Evangelio Christi.

13. * Nesitis quoniam qui in sacramento operantur, quæ de sacramento sunt, edunt: & qui altari deserviunt, cum altari participant?

* Deut. 18. 1.

14. Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.

15. Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me: bonum est enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.

16. Nam si evangelizavero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit. Vobis enim mihi est, si non evangelizavero.

17. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem invitatus, dispensatio mihi credita est.

18. Quæ est ergo merces mea? Ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium, ut non abutar potestate mea in Evangelio.

19. Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrificarem.

20. Et factus sum Iudæis tamquam Iudæus, ut Iudæos lucrarer.

21. illi qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cum ipse non essem sub lege) ut eos, qui sub lege erant, lucrificarem. iis, qui sine lege erant, tamquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi) ut lucrificarem eos, qui sine lege erant.

22. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrificarem: Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.

23. Omnia autem facio propter Evangelium: ut particeps ejus efficiar.

24. Nescitis quod il, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis.

25. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam.

26. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans:

27. sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo: ne forte cum aliis prædicaverim, ipse improbus efficiar.

CAPUT X.

Prosequitur Apostolus quod cuperat superari & glorie, idcirco vivendi ratione, ac primum iudicium, ac potissimum idolatriæ prædicantem omnem vitare oportere: per Eucharistiam fideles unum esse corpus ostendit.

1. **N**on enim vos ignoratis, fratres, quod nos omnes, nostri omnes, ad nube fuerunt, & de corpore ejus, & de sanguine ejus.

2. & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari:

3. & omnes eandem escam spiritalem manducaverunt.

4. & omnes eundem potum spiritalem biberunt: (bibeant autem de spirituali, conspiciente eos, petra: autem erat Christus)

5. sed non in pluribus eorum beneficiis estis Deo: * nam prostrati sunt in deserto:

6. Hæc autem in figura facta, sunt nostri ut non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt.

7. neque idolatriæ efficiamini, sicut qui dum ex ipsis: quemadmodum scriptum est: * Sedis populus manducare, & biberare, & in rexerunt ludere:

8. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis, fornicati sunt, & ceciderunt una die viginti tria milia.

9. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt, & a serpentibus perierunt.

10. * Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore.

11. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, ut quos fines, ut non deamur.

12. Itaque qui se existimat stare, videat precadat.

13. Tentatio vos non apprehendat nisi humana: fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed etiam

eiet etiam cum tentatione proventum ut possitis sustinere.

14. Propter quod charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura:

15. Ut prudentibus loquor, vos ipsi iudicate quod dico.

16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?

17. Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane participamus.

18. Videte Israel secundum carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?

19. Quid ergo? dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum, sit aliquid?

20. Sed quæ immolant Gentes, dæmonibus immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum: non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum:

21. non potestis mensæ Domini partes esse, & mensæ dæmoniorum.

22. An æmulamini Dominum? Numquid fortiores illo sumus? * Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. * *Supr. 6. 12.*

23. Omnia mihi licent, sed non omnia edificant.

24. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.

25. Omne, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

26. * Domini est terra, & plenitudo ejus: * *Psalm. 23. 1. Eccl. 1. 3.*

27. Si quis vocat vos infidelium? & vultis ire: omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

28. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis? nolite manducare propter illum, qui indicavit, & propter conscientiam.

29. Conscientiam autem dico non suam, sed alterius: Ut quilibet libere a se iudicetur ab aliena conscientia?

30. * Si ego cum gratias ago, laudo, aut benedico, ut quæ gratias ago, manducet, sit

31. * Sive ergo manducetis, sive bibetis, sive aliud quid facietis, in gloriam Dei facite. * *Coloss. 3. 17.*

32. Sine offensione testore liberos in Gentibus, & Ecclesiæ Dei: sicut & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

33. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

34. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

35. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

36. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

37. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

38. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

39. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

40. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

41. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

42. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

43. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

Si verò turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, vellet caput suum.

7. Vir quidem non debet velare caput suum: quoniam * imago & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est. * *Gen. 1. 26.*

8. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.

9. * Etenim non est creatus vii propter mulierem, sed mulier propter virum. * *Gen. 2. 18.*

10. Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos:

11. Veruntamen neque vir sine muliere: neque mulier sine viro in Domino.

12. Nam sicut mulier de viro, ita & vir per mulierem: omnia autem ex Deo.

13. Vos ipsi iudicate: decet mulierem non velatum orare Deum?

14. Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi:

15. mulier verò si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.

16. Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesiæ Dei.

17. Hoc autem præcipio: non laudans quod non in melius, sed in deterius convenitis.

18. Primum quidem convenientibus vobis in Ecclesiæ, audio scissuras esse inter vos, & ex parte Credo.

19. Nam oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

20. Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam cenam manducare.

21. Unusquisque enim suam cenam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.

22. Numquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum? aut Ecclesiæ Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo.

23. Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem,

24. & gratias agens fregit, & dixit: * Accipite & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem! * *Matth. 26. 26. Marc. 14. 22.*

25. Similiter & calicem, postquam cenam edidit: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine. Hoc, facite quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.

26. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis donec veniat.

27. Quicunque quicquam manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, remiserit corporis, & sanguinis Domini.

28. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

29. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

30. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

31. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

32. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

33. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

34. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

35. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

36. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

37. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

38. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

39. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

40. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

41. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

42. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

43. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

44. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

45. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

46. * Propter hoc & ego per omnia vobis placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod vobis multum sit salutare.

34. Si quis esurit, domi manducet: ut non in iudicium conveniatis. Cetera autem, cum venero disponam.

CAPUT XII.

De donis Spiritus S. iisque gratis datis. Ecclesia unum est corpus, sua cuique membro junctio, & membra ope egent mutua.

1. **D**E spiritualibus autem, nolo vos ignorare fratres.
2. Scitis quoniam cum gentes essetis, ad simulachra muta prout ducebamini euntes.
3. Ideo notum vobis facio, * quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. * *Mat. 9. 38.*
4. Divisiones verò gratiarum sunt, idem autem Spiritus.
5. & divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus:
6. & divisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.
7. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.
8. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientie: alii autem sermo scientie secundum eundem Spiritum:
9. alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanctorum in uno Spiritu:
10. alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.
11. * Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. * *Rom. 12. 3. 6. Ephes. 4. 7.*
12. Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita & Christus.
13. Item in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Iudei, sive Gentiles, sive servi, sive liberi: & omnes in uno Spiritu potati sumus.
14. Nam & corpus non est unum membrum, sed multa.
15. Si dixerit pes. Quoniam non sum manus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore?
16. Et si dixerit auris. Quoniam non sum oculus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore?
17. Si totum corpus oculus: ubi auditus? Si totum auditus: ubi odoratus?
18. Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit.
19. Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?
20. Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.
21. Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigo: aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessari.
22. Sed multo magis quæ videntur membra corporis innumera esse, necessaria sunt:
23. & quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorum circumdamus: & quæ inhonesta sunt, nostra abundantiorum honestatem habent.
24. Honestas autem nostra nullius egent: sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorum tribuendo honorem,
25. ut non sit schisma in corpore, sed id ipsum pro invicem sollicita sint membra.
26. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive gloriatur

unum membrum, congaudent omnia membra.

27. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.

28. * Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundò Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. * *Ephes. 4. 11.*

29. Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores?

30. Numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?

31. Amulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

CAPUT XIII.

Sine charitate dona quæque gratuita, imò & multumque ipsam, sunt infructuosa: charitatis dotes.

1. **S**I linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.
2. Et si habuero prophetiam, & novitiam, mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.
3. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.
4. Caritas patiens est, benigna est. Caritas non æmulator, non agit perperam, non inhiat,
5. non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum,
6. non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati:
7. omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.
8. Caritas numquam excidit: sive prophetia, sive sermo, sive lingua cessabunt, sive scientia destruetur.
9. *Quid est autem quod cognoscimus, & ex parte prophetamus.*
10. Cum autem venerit quod perfectum est, evanescit quod ex parte est.
11. Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evanesci vi quæ erant parvuli.
12. Videnus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie in faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut & cognitas sum.
13. Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria hæc. Major autem horum est caritas.

De Propetia & linguarum donis. De adificatione, & de alia donis.

1. **E**xaminati charitatem, & amulamini apostolice realia, magis autem ut prophetetis.
2. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nam scilicet audit Spiritus, autem loquitur mysteria.
3. Nam qui prophetat hominibus loquitur ad edificationem, & exhortationem, & consolationem.
4. Qui loquitur lingua, semetipsum edificat:

cat: qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat.

5. Volo autem omnes vos loqui linguis: magis autem prophetate. Nam maior est qui prophetat, quam qui loquitur linguis: nisi forte interpretetur ut Ecclesiæ ædificationem accipiat.

6. Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens: quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?

7. Tamen quæ sine anima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara: nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id, quod canitur, aut quod citharizatur?

8. Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum?

9. Ita & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis: quomodo scietur id, quod dicitur? eritis enim in aera loquentes.

10. Tam multa, ut puta genera linguarum sunt in hoc mundo: & nihil sine voce est.

11. Si ego nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus: & qui loquitur, mihi barbarus:

12. Sic & vos, quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite ut abundetis.

13. Et ideo qui loquitur lingua. oret ut interpretetur.

14. Nam si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.

15. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente.

16. Ceterum si benedixeris spiritu: qui supplet locum idiotæ, quomodo dicit, Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicat, nescit.

17. nam tu quidem benè gratias agis: sed alter non ædificat.

18. Gratias ago Deo meo, quòd omnium vestrum lingua loquor.

19. Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam: quàm decem millia verborum in lingua.

20. Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote. sensibus autem perfecti estote.

21. In lege scriptum est: * Quoniam in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic: & nec sic exaudiet me, dicit Dominus.

* *Isai.* 28. 11.

22. Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus: prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus.

23. Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, & omnes linguis loquantur: intrent autem idiotæ, aut infideles: nonne dicent quòd insanitis?

24. Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, iudicatur ab omnibus:

25. occulta cordis eius manifesta fiunt: & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quòd verè Deus in vobis sit.

26. Quid ergo est, fratres? cùm convenitis, unusquisque vestrum psallum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant.

27. Sive lingua quis loquitur, secundum duos, aut ut multum, tres, & per partes, & unus interpretetur.

28. Si autem non fuerit interpretes, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo.

29. Prophetæ autem duo, aut tres, dicant, & ceteri iudicent.

30. Quòd si alii revelatum fuerit sedenti, priori taceat.

31. Potestis enim omnes per singulos prophetare ut omnes discant, & omnes exhortentur:

32. & spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt.

33. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis. sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.

34. Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut * & lex dicit.

* *Gen.* 3. 16.

35. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.

36. An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?

37. Si quis videtur propheta esse, aut spiritalis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

38. Si quis autem ignorat, ignorabitur.

39. Itaque fratres æmulamini prophetare: & loqui linguis nolite prohibere.

40. Omnia autem honeste, & secundum ordinem fiant.

CAPUT XV.

Quibusdam à Corinthiis, circa inanem Philosophiæ placita occupatis, de futuri resurrectione dubitantibus, prædicatum à se Evangelium, & ab eis ultro susceptum, in memoriam revocat Apostolus: eamque probat variis argumentis.

1. **N**otum autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod & accepistis, in quo & statis.

2. per quod & salvamini: qua ratione prædicave in vobis: si tenetis, nisi frustrà credidistis.

3. Tradidi enim vobis in primis quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris & secundum Scripturas:

* *Isai.* 53. 5.

4. * & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum Scripturas:

* *1. Cor.* 2. 1.

5. & quia visus est Cephæ, & post hoc * undecim.

* *Joann.* 20. 19.

6. Deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt:

7. Deinde visus est Iacobo, deinde Apostolis omnibus:

8. Novissimè autem omnium tamquam abortivo, * visus est & mihi. * *1. Cor.* 9. 3.

9. * Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.

* *Ephes.* 3. 8.

10. Gratia autem Dei sum id, quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illi omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum:

11. Sive enim ego, sive illi: sic prædicamus, & sic credidistis.

12. Si autem Christus prædicatur quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?

13. Si autem resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit.

14. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra:

15. invenimur autem & falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus aduersus Deum quòd

Deus

quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.

16. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit.

17. Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris.

18. Ergo & qui dormierunt in Christo perierunt.

19. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.

20. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ * dormientium, * *Colos. 1. 18. Apoc. 1. 5.*

21. quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.

22. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.

23. * Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt.

* *1. Thes. 4. 15.*

24. Deinde finis: cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum evacuaverit omnem principatum, & potestatem, & virtutem.

25. Oportet autem illum regnare * donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus.

* *Psalm. 109. 1. Hebr. 1. 13. & 10. 13.*

26. Novissima autem inimica destruetur mors: * Omnia enim subiecit sub pedibus ejus. Cum autem dicat: * *Psalm. 8. 8. Hebr. 2. 8.*

27. Omnia subjecta sunt ei, sine dubio præter eum, qui subiecit ei omnia.

28. Cum autem subjecta fuerint illi omnia: tunc & ipse filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.

29. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid & baptizantur pro illis?

30. ut quid & nos periclitamur omni hora?

31. Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro.

32. Si (secundum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? * manducemus, & bibamus, cras enim moriemur. * *Sap. 2. 6. Isaiæ 22. 13 & 56. 12.*

33. Nolite seduci: Corruptunt mores bonos colloquia mala.

34. Evigilate iusti, & nolite peccare: ignorantiam enim Dei quidam habent, ad revelationem vobis loquor.

35. Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?

36. Insuper, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur.

37. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut patet fructu, aut aliquis ceterorum.

38. Deus autem dat illi corpus sicut vult: & unicuique seminum proprium corpus.

39. Non omnis caro, eadem caro; sed alia quidem hominum, alia verò pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.

40. Et corpora cælestia, & corpora terrena: sed alia quidem cælestium gloria, alia autem terrestrium.

41. Alia claritas solis, alia claritas lune, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate:

42. sic & resurrectio mortuorum, Seminat in corruptione, surget in incorruptione.

43. Seminat in ignobilitate, surget in gloria: Seminat in infirmitate, surget in virtute:

44. Seminat corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale, sicut scriptum est:

45. * Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem. * *Genes. 2. 7.*

46. Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale: deinde quod spiritale.

47. Primus homo de terra, terrenus: secundus homo de celo, cælestis.

48. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cælestis, tales & cælestes.

49. Igitur, sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis.

50. Hoc autem dico, fratres: quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt: neque corruptio incorruptelam possidebit.

51. Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.

52. In momento, in ictu oculi, in novissima tuba. canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur.

53. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem.

54. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: * Absorpta est mors in victoria.

* *Osæ 13. 14. Hebr. 2. 14.*

55. Ubi est mors victoria tua? ubi est mors stimulus tuus?

56. Stimulus autem mortis peccatum est: virtus verò peccati lex.

57. * Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. * *1. Ioann. 5. 4.*

58. Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles: abundanti in opere Domini semper, scientes quod labor vestri non est inanis in Domino.

CAPUT XVI.

De collectis faciendis pro fidelibus qui erant Ierosolymæ. Timotheum & alios ut commendat, alios salutat. Vigilandum, & viriliter agendum. Qui Christum non amat, sit anathema.

1. **D**E collectis autem, quæ sunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesijs Galatiæ, ita & vos facite.

2. Per unum sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recomens quod ei bene placuerit: ut non, cum venero, tunc collectæ fiant.

3. Cum autem præsens fuero: quos probaveritis per epistolas, hos mittam perficere gratiam vestram in Ierosalem.

4. Quod si dignum fuerit ut & ego eam, mecum ibunt.

5. Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero: nam Macedoniam pertransibo.

6. Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo: ut vos me educatis quocumque iero.

7. Nolo enim vos modo in transitu videre, spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit.

8. Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.

9. Optium enim mihi apertum est magnum, & evidens: & adversarii multi.

10. Si autem venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos, opus enim Domini operatur, sicut & ego.

11. Nequis ergo illum persequatur, deducite autem

tem illum in pace, ut veniat ad me: expecto enim illum cum fratribus.

12. De Apollo autem fratre vobis notum facio, quoniam multum rogavi eum ut veniret ad vos cum fratribus: & utique non fuit voluntas ut nunc veniret: veniet autem, cum ei vacuum fuerit.

13. Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini.

14. omnia vestra in charitate fiant.

15. Obsecro autem vos fratres, nostis domum Stephanæ, & Fortunati, & Achaici: quoniam sunt primitiæ Achææ, & in ministerium sanctorum ordinaverunt seipsos:

16. ut & vos subditi sitis ejusmodi, & omni cooperantii, & laboranti.

17. Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, & Fortunati, & Achaici: quoniam id, quod vobis deerat, ipsi supplerunt:

18. referunt enim & meum spiritum, & vestrum. Cognoscite ergo qui hujusmodi sunt.

19. Salutant vos Ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino multum, Aquila, & Priscilla cum domestica sua Ecclesia: apud quos & hospitor.

20. Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto.

21. Salutatio, mea manu Pauli.

22. Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema, Maran Atha.

23. Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum.

24. Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Iesu. Amen.

EPISTOLA

B. PAULI APOSTOLI

AD CORINTHIOS SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

Apparem erga Corinthios suum, & singulorum animum declarat: non est apud eum illa inconstantis animi labe, quod ad eos non venerit.

1. **P**aulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi cum omnibus sanctis, qui sunt in universa Achæa.

2. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

3. * Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, * *Ephes. 1. 3. 1. Petr. 1. 3.*

4. qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur: & ipsi à Deo.

5. Quoniam sicut abundat passiones Christi in nobis: ita & per Christum abundat consolatio nostra.

6. Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione & salutē, sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione & salutē, quæ operatur tolerantiam, & patientiam passionum, quæ & nos patimur:

7. ut spes nostra firma sit pro vobis: scientes quod sicut socii passionum estis, sic eritis & consolationis.

8. Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia,

quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere.

9. Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non sumus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitavit mortuos:

10. qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit: in quem speramus quoniam & adhuc eripiet.

11. adjuvantibus & vobis in oratione pro nobis: ut ex multorum personis: ejus quæ in nobis est donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis.

12. Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis & sinceritate Dei: & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo: abundantius autem ad vos.

13. Non enim alia scribimus vobis, quàm quæ legistis, & cognovistis. Spero autem quod usque in finem cognoscetis.

14. sicut & cognovistis nos ex parte, quod gloria vestra sumus, sicut & vos nostra, in die Domini nostri Iesu Christi.

15. & hac confidentia volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis:

16. & per vos transire in Macedoniam, & iterum à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Iudæam.

17. Cum ergo hoc voluissem, nunquid levitate usus sum? Aut quæ cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me EST, & NON?

18. Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo EST, & NON.

19. Dei enim filius Iesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me, & Silvanum, & Timotheum, non fuit EST, & NON, sed EST in illo fuit.

20. Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo EST: ideo & per ipsum Amen Deo ad gloriam nostiam.

21. Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vivit nos Deus:

22. qui & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

23. Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis, non veni ultra Corinthum. non quia dominamur fidei vestræ, sed adjuutores sumus gaudii vestri: nam fide statis.

CAPUT II.

Incertum penitentem absolvit à penis debitis, eumque commendat fidelibus Corinthiis. Apostolus alius vita, alius odor mortis.

1. **S**tatu autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos.

2. Si enim ego contristo vos: & quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me?

3. Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non cum venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere: confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium, omnium vestrum est.

4. Nam ex multa tribulatione, & angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas: non ut contristarem: sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis.

5. Si qui autem contristavit, non me contristavit: sed ex parte, ut non onerem omnes vos.

6. Sufficit illi, qui ejusmodi est, objurgatio hæc, quæ fit à pluribus.

7. itaque contrario magis donetis, & con-

solemini, ne fortè abundantiori tristitia absorbeat qui ejusmodi est.

8. Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum charitatem.

9. Ideò enim & scripsi, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obediētes sitis.

10. Cui autem aliquid donastis, & ego nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi,

11. ut non circumveniamur à satana: non enim ignoramus cogitationes ejus.

12. Cum venissem autem Troadem propter Evangelium Christi, & ostium mihi apertum esset in Domino,

13. non habui requiem spiritui meo, eò quod non inveni in Iulium fratrem meum, sed valefaciens eis, profectus sum in Macedoniam.

14. Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco:

15. quia Christi bonus odor sumus Deo in iis, qui salvi sunt, & in iis, qui pereunt:

16. aliis quidem odor mortis in mortem: aliis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus?

17. Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.

CAPUT III.

Hoc præcipue Apostolo in hoc capite est propositum, ut doceat ministros novi Testamenti, Legis Moysæ ministris præferri oportere.

1. Incipimus iterum nosmetipsos commendare? aut nunquid egemus (sicut quidam) commendatitius epistolis ad vos, aut ex vobis?

2. Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur, & legitur ab omnibus hominibus:

3. manifestati quòd epistola estis Christi, ministrata à nobis, & scripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

4. Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum.

5. non quòd sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est:

6. qui & idoneos nos fecit ministros novi testamenti, non littera, sed Spiritu, littera enim occidit, Spiritus autem vivificat.

7. Quòd si ministratio mortis litteris deformata in lapideis, fuit in gloria, ita ut non possent intendere lili Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur:

8. quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria?

9. Nam si ministratio damnationis gloria est: multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria.

10. Nam nec glorificatum est, quòd claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.

11. Si enim quod evacuatur, per gloriam est: multo magis quod manet, in gloria est.

12. Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur.

13. * & non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam: ut non intenderent filii Israel in faciem ejus, quod evacuatur,

* Exod. 34. 35.

14. sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in

hodiernum enim diem, idipsum velamen in lectione veteris testamenti inane non revelatum, (quoniam in Christo evacuatur)

15. sed usque in hodiernum diem, cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.

16. Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.

17. * Dominus autem Spiritus est: Ubi autem Spiritus Domini: ibi libertas.

* Ioan. 4. 24.

18. Nos verò omnes, revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domini Spiritu.

CAPUT IV.

De ministerii Evangelici usu sic dicere aggreditur, ut administrationem suam ab omni simulatione puram esse ostendat, non dolum & ghestuosam, ut in pseudo-apostolis, qui externam pietatis speciem præ se ferentes, intus erant impuri, & turpis lucrati amantes.

1. Ideo habentes administrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus,

2. sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo.

3. Quòd si etiam opertum est Evangelium nostrum. in iis, qui pereunt, est opertum.

4. in quibus Deus hujus sæculi excecavit mentes lundelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei.

5. Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum: nos autem servos vestros per Iesum:

6. quoniam Deus, qui divit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Iesu.

7. Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus, ut sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis.

8. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur.

9. persecutionem patimur, sed non deselinquimur: deprecamur, sed non perimus:

10. semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes, ut & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris.

11. Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimus propter Iesum: ut & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.

12. Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis.

13. Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est: * Credidi, propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur: * Psalm. 115. 10. secundum Hebræos.

14. scientes quoniam qui suscitavit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit, & constituet vobiscum.

15. Omnia enim propter vos, ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.

16. Propter quod non deficimus: sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem,

17. Id enim, quod in presenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternam gloriæ pondus operatur in nobis.

18. non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

CAPUT V.

Totus est in hoc capite, ut ostendat, nos in hac vita, ut in exilio positos, ad celestem patriam contendere: ac vivere illi omnes oportere, qui pro omnibus mortui est: urgente ad hoc charitate, ut omnes reconciliantur Christo, qui nos reconciliavit Deo patri.

1. Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in celis.

2. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de celo est, superindui cupientes.

3. * si tamen vestiti, non nudi inveniamur.

* *Apoc. 16. 15.*

4. Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeat quod mortale est, a vita.

5. Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus.

6. Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino.

7. per fidem enim ambulamus, & non per speciem.

8. audemus autem, & bonam voluntatem habemus inagis peregrinari à corpore, & præsentem esse ad Dominum.

9. Et ideo contendimus sive absentes, sive præsentem placere illi.

10. * Omnes enim nos manifestari oportet ante Tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. * *Rom. 14. 10.*

11. Scientes ergo timorem Domini hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem & in conscientiis vestris manifestos nos esse.

12. Non iterum commendamus nos vobis, sed occasione damus vobis glorandi pro nobis: ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur, & non in corde.

13. Sive enim mente excedimus, Deo: sive sibi sumus, vobis.

14. Charitas enim Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.

15. & pro omnibus mortuus est Christus: ut, & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.

16. Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem. Et si cognovimus secundum carnem Christum: sed nunc jam non novimus.

17. Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt: * ecce facti sunt omnia nova. * *Iai. 43. 19. Apoc. 21. 5.*

18. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis.

19. quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis.

20. Pro Christo ergo legatione fungimur,

tamquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.

21. Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficiemur iustitia Dei in ipso.

CAPUT VI.

Horatur eos ne in vacuum gratiam recipiant: tum quales esse oporteat ministros Christi, docet: ad mutuam charitatem excitat Corinthios.

1. **A**duvantes autem exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.

2. Ait enim: * tempore accepto exaudivi te, & in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile; ecce nunc dies salutis.

* *Iai. 49. 5.*

3. * nemini dantes, ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum.

* *1. Cor. 10. 32.*

4. sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis.

* *1. Cor. 4. 1.*

5. in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis.

6. in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta,

7. in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ à dextris, & à sinistris.

8. per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam, ut seductores, & veraces, sicut qui ignoti, & cogniti.

9. quasi mortui, & ecce vivimus; ut castigati, & non mortificati.

10. quasi tristēs, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem, locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.

11. Os nostrum patet ad vos o Corinthii, cor nostrum dilatatum est.

12. Non angustiamini in nobis: angustiamini autem in vicibus vestris:

13. eandem autem habentes remunerationem, tanquam filiis dico: diligitur & vos.

14. Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras?

15. Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli?

16. Qui autem consensus templo Dei cum idolis? * Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: * Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. * *1. Cor. 3. 16. & 6. 19. ** Lev. 26. 11. & 12.*

17. * Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & unumundum ne tetigistis: * *Iai. 52. 11.*

18. & ego recipiam vos * & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios, & filias, dicit Dominus omnipotens. * *Jer. 31. 9.*

CAPUT VII.

Corinthiorum penitentiam eis gratulatur, & eorum in se studium.

1. **H**as ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus perfruentes sanctificationem in timore Dei.

2. Capite nos. Neminem læsumus, neminem corruptum, neminem circumvenimus.

3. Non ad condemnationem vestram dico. prædicamus enim quod in cordibus nostris estis ad commemorandum, & ad convivendum.

4. Mul-

4. Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.

5. Nam & cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnae, intus timores.

6. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi.

7. Non solum autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram emulationem pro me, ita ut magis gauderem.

8. Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me poenitet: etsi poeniteret, videns quod epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit.

9. nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis.

10. * Quae enim secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur: saeculi autem tristitia mortem operatur.

* 2. Petri 2. 19.

11. Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristati vos, quantum in vobis operatur sollicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed emulationem, sed vindictam, in omnibus exhibuistis vos, in acceptationis esse negotio.

12. Itaque, etsi scripsi vobis, non propter eum, qui fecit iniuriam, nec propter eum, qui passus est: sed ad manifestandam sollicitudinem nostram, quam habemus pro vobis.

13. coram Deo: ideo consolati sumus. In consolatione autem nostra, abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titique, quia reffectus est spiritus ejus ab omnibus vobis.

14. & si quid apud illud de nobis gloria, non sum confusus: sed & cum omnia vobis in veritate locutus sum, ita & gloriae vestrae nostrae, quae fuit ad Titum, veritas facta est.

15. & viscerae meae abundantius in vobis: sunt: reminiscens omnium vestrum obedienciam: quomodo cum timore, & tremore excepistis illum.

16. Gaudeo quod in omnibus confido in vobis.

CAPUT VII.

hortatur Corinthios ut conferant eleemosynas in subsidium fidelium qui sunt Ierosolymis.

1. **N**otam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quae data est in Ecclesiis Macedonae:

2. quod in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit, & altissima paupertas eorum abundavit in divitiis simplicitatis eorum:

3. quia secundum virtutem testimonium illis reddo, & supra virtutem voluntarii fuerunt.

4. cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, & communicationem ministerii, quod fit in Sanctos.

5. Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei,

6. ita ut rogaremus Titum: ut quemadmodum cepit, ita & perficiat in vobis etiam gratiam istam.

7. Sed sicut in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia, & omni sollicitudine,

insuper & charitate vestra in nos, ut & in hac gratia abundetis.

8. Non quasi imperans dico: sed per aliorum sollicitudinem, etiam vestrae charitatis ingenium bonum comprobans.

9. Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis.

10. Et consilium in hoc do: hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed & velle coepistis ab anno priore:

11. nunc vero & facto perficite: ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo, quod habetis.

12. Si enim voluntas prompta est, secundum id, quod habet, accepta est, non secundum id, quod non habet.

13. Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex aequalitate.

14. In praesenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: ut & illorum abundantia vestrae inopiae sit supplementum, ut fiat aequalitas, sicut scriptum est:

15. * Qui multum non abundavit: & qui modicum, non minoravit. * Exod. 16. 18.

16. Gratias autem Deo, qui dedit eandem sollicitudinem pro vobis in corde Titique,

17. quoniam exhortationem quidem suscepit: sed cum sollicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos.

18. Misimus etiam cum illo fratrem, cuius laus est in Evangelio per omnes Ecclesias:

19. non solum autem, sed & ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostrae in hanc gratiam, quae ministratur a nobis ad Domini gloriam, & destinatam voluntatem nostram:

20. devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac levitate, quae ministratur a nobis.

21. * Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus.

* Rom. 12. 17.

22. Misimus autem cum illis & fratrem nostrum, quem probavimus in multis saepe sollicitum esse: nunc autem multo sollicitiorem, confidentia multa in vos.

23. sive pro Tito, qui est socius meus, & in vos adiutor, sive fratres nostri, Apostoli Ecclesiarum, gloria Christi.

24. Ostensionem ergo, quae est charitatis vestrae, & nostrae gloriae pro vobis, in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

CAPUT IX.

Continuata est exhortatio ad gloriosas liberaliter & hilariter largiendas. Qui bene seminavit, parce & metet; res est, Deo gratia & pauperibus utilis.

1. **N**am de ministerio, quod fit in sanctos ex abundanti est, mihi scribere vobis.

2. Scio enim promptum animum vestrum: pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaia parata est ab anno praeterito, & vestra emulatio provocavit plurimos.

3. Misi autem fratres: ut ne quod gloria-mur de vobis, evacuetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi) parati sitis!

4. ne cum venerint Macedones, modum, & invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hac substantia.

5. Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut praeveniant ad vos, & praeparant re-promissam benedictionem hanc paratam esse sic

sic, quasi benedictionem, non tamquam avatitiam.

6. Hoc autem dico: Qui parçè seminat, parçè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.

7. Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: * hilarem enim datorem diligit Deus.

* *Ecclesi. 35. 11.*

8. Potens est autem Deus omnem gratiam abundante facere in vobis: ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum,

9. sicut scriptum est: * Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi.

* *Psal. 111. 9.*

10. Qui autem administrat semen seminanti: & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum justitiæ vestræ:

11. ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo.

12. Quoniam ministerium hujus officii non solum supplet ea, quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino,

13. per probationem ministerii hujus, glorificantem Deum in obedientia confessionis vestræ, in Evangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes,

14. & in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

15. Gratiæ Deo, super inenarrabili dono ejus.

CAPUT X.

Superior Epistola quodam offenderat à Corinthiis, qui à pseudo-apostolis docepti, auctoritatem Apostolicam, cuius ubique in ea epistola procedunt indicia, impatienter ferebant. Quatuor his capitibus fortius eos repellit pseudo-apostolos: idque suo quidem, non amplius Timothei nomine. Ipse autem Paulus, cuius ministerium & personam pseudo-apostoli deterere ausi fuerant, propria obtrechtorum verba refert.

1. Ipse autem ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem, & modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confideo in vobis.

2. Rogo autem vos ne præsentem audeam per eam confidentiam, qua existimor audere in quosdam, qui arbitrantur nos tamquam secundum carnem ambulemus.

3. In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus.

4. Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionemmunitionum, consilia destituentes,

5. & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatein regredientes omnem intellectum in obsequium Christi,

6. & in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia.

7. Quæ secundum faciem meam, videte. Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se. quia sicut ipse Christi est, ita & nos.

8. Nam, & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in edificationem, & non in destructionem vestram: non erubescam.

9. Ut autem non existimer tamquam terreite vos per epistolas:

10. quoniam quidem epistolæ, inquit, graves sunt & fortes præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis:

11. hoc cogitet qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales & præsentem in facto.

12. Non enim audeamus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendat: sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparantes nosmetipsos nobis.

13. Nos autem non in immensum gloriabimur, * sed secundum mensuram regulæ, quæ mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos.

* *Ephes. 4. 7.*

14. Non enim quasi non pertingentes ad vos, superextendimus nos: usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi.

15. non in immensum gloriantes in alienis laboribus: spem autem habentes crescentis fidei vestræ, in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam,

16. etiam in illa, quæ ultra vos sunt, evangelizare, non in aliena regula in iis quæ præparata sunt gloriari.

17. * Qui autem gloriatur, in Domino gloriatur.

* *Ierem. 9. 23. 1. Cor. 1. 31.*

18. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

CAPUT XI.

Veniam subinde petit, quod laudum suarum mentionem facere cogatur: idque insipientiam vocat, quod gloriari & laudes suas prædicare, nisi gravis causa subest, quoddam videatur esse insipientia, vel imprudentia genus: sed nulla potuit esse causa gravior, quam ut Evangelium suum adversus pseudo-apostolos defenderet: nam sui ipsius commentatio, vera est sapientia, ubi Dei causa agitur.

1. Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ, sed & supposito te me:

2. Æmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.

3. Timeo autem ne * sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita corruptantur sensus vestri, & excident à simplicitate, quæ est in Christo.

* *Genes. 3. 4.*

4. Nam si is, qui venit, alium Christum prædicat, quem non prædicavimus, aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis: aut aliud Evangelium, quod non recepistis: rectè pateremini.

5. Existimo enim nihil me minus fecisse: magnis Apostolis.

6. Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia, in omnibus autem manifestati sumus vobis.

7. Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exaltarem? quoniam grati Evangelium Dei evangelizavi vobis?

8. Alias Ecclesias expoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum.

9. Et cum essem apud vos, & egerem: nulli onerosus fui: nam quod mihi deceat, superplevit frater, qui venerunt à Macedoniis: & in omnibus sine onere me vobis servavi & servabo.

10. Est veritas Christi in me, quoniam hæ gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaie.

11. Quare? quia non diligo vos? Deus sci

12. Quo

12. Quod autem facio, & faciam: ut ampleam occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniatur sicut & nos.

13. Nam ejusmodi pseudo-apostoli, sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi.

14. Et non mirum: ipse enim satanas transfiguratur se in angelum lucis.

15. Non est ergo inagnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri iustitiæ: quorum finis erit secundum opera ipsorum.

16. Iterum dico, (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut & ego modicum quid gloriar)

17. quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ.

18. Quoniam multi gloriantur secundum carnem: & ego gloriabor.

19. Libenter enim sufferitis insipientes: cum sitis ipsi sapientes.

20. Sustinetis enim si quis vos in servitute redigit, si quis devotat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cecidit.

21. Secundum ignobilitatem dico, quasinos infirmi fuimus in hac parte. In quo quis audeat in insipientia dico, audeo & ego:

22. Hebræi sunt, & ego: Israelitæ sunt, & ego: Semem, Abrahæ sunt, & ego.

23. Ministri Christi sunt, (ut minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimus, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter.

24. A ludæis quinquies, & quadragenas, una minus & accepi. * *Deut. 25. 3.*

25. * Ter virgis cæsus sum, ** semel lapidatus sum *** , ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui, * *Act. 16. 22.* * *Act. 14. 18.* * *Act. 27. 41.*

26. in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus:

27. in labore, & ærumna, in vigiliis multis, in fame, & siti, in jejuniis multis, in frigore, & nuditate,

28. præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum.

29. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uior?

30. Si gloriar operetur, quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor?

31. Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui est benedictus in sæcula, scit quod non mentior.

32. * Damasci præpositus Gentis Aretæ reus, custodiebat civitatem Damascenorum ut me comprehenderet: * *Act. 9. 24.*

33. & per fenestram in porta dimissus sum per murum, & sic effugi manus ejus.

CAPUT XII.

De raptu Pauli in tertium cælum. De stimulo carnis. Neque ille, neque discipuli ejus sua quaesierunt commoda.

1. **S**I gloriari oportet (non expedit quidem) veniam autem ad visiones, & revelationes Domini.

2. * Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit, raptum hujusmodi usque ad tertium cælum. * *Act. 9. 3.*

3. Et scio hujusmodi hominem sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scit:

4. quoniam raptus est in Paradisum: & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.

5. Pro hujusmodi gloriabor: pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis.

6. Nam, & si voleo gloriari, non ero insipiens: veritatem enim dicam: parco autem, ne quis me existimet supra id, quod videt in me, aut aliquid audit ex me.

7. Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, qui me colaphizet.

8. Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet a me:

9. & dixit mihi Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.

10. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo: Cum enim infirmor, tunc potens sum.

11. Factus sum insipiens, vos me coegistis. Ego enim a vobis debui commendari: nihil enim minus fui ab illis, qui sunt supra modum Apostoli: tamen nihil sum:

12. signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, & prodigiis, & virtutibus.

13. Quid est enim, quod minus habuistis præ ceteris Ecclesiis, nisi quod ego ipse non gravavi vos? Nonne mihi hanc injuriam.

14. Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos: & non ero gravis vobis. Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.

15. Ego autem libentissimè impendam, & superimpendam ipse pro animabus vestris: licet plus vos diligens, minus diligi.

16. Sed esto: ego vos non graviavi: sed cum essem astutus, dolo vos cepi.

17. Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos?

18. Rogavi Titum, & misi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?

19. Olin putatis quod excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur: omnia autem charissimi propter edificationem vestram.

20. Timeo enim ne forte cum venero, non quales volo, inveniam vos: & ego inveniar a vobis, qualem non vultis: ne forte contentiones, emulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurationes, insulationes, seditiones sint inter vos:

21. ne iterum cum venero, humillet me Deus apud vos, & luceam multos ex illis, qui ante peccaverunt, & non egerunt penitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.

CAPUT XIII.

Portatur eos ne potestate quam accepit a Christo, uti cogatur in delinquentes.

1. **E**cce tertio hoc venio ad vos: * In ore duorum, vel trium testimonium stabit omne verbum. * *Deut. 19. 15. Matth. 18. 16. Joann. 8. 17. Hebr. 10. 28.*

2. Predixi, & prædico, ut præsens, & nunc absens illis, qui ante peccaverunt, & ce-

teis omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam.

3. An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non inflammati, sed potens est in vobis?

4. Nam etsi crucifixus est ex infamitate: sed vivit ex virtute Dei. Nam & nos infirmi sumus in illo: sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.

5. Vosmetipsos tentate si estis in fide ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos quia Christus Iesus in vobis est nisi forte reprobi estis.

6. Spero autem quod cognoscetis, quia nos non sumus reprobi.

7. Oramus autem Deum ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis: nos autem ut reprobi sumus.

8. Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.

9. Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc & vultus vestram consummationem.

10. Ideo hæc absens scribo, ut non presens durius agam secundum potestatem quam Dominus dedit mihi in edificationem, & non in destructionem.

11. De cetero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, & Deus pacis, & dilectionis erit vobiscum.

12. Salutate invicem in osculo sancto. Salutate vos omnes sancti.

13. Gratia Domini nostri Iesu Christi, & caritas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA

B. PAULI APOSTOLI

AD GALATAS.

CAPUT PRIMUM.

Cum falsi doctores Paulum ut missum tantummodo ab Apostolis, non ut Apostolum habuerint, primum ille characterem suum, & auctoritatem constituit: ac subinde docet se à Christo ipso, & a mortuis suscitato promissum suum: tum conversionis sue circumstantias enarrat.

1. Paulus, Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum, & Deum Patrem, qui suscitavit eum à mortuis: & qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ.

2. Gratia vobis, & pax à Deo Patre, & Domino nostro Iesu Christo,

3. & qui dedit vobis remissionem pro peccatis nostris, ut exiperet nos de presentis seculo nequam, secundum voluntatem Dei & Patris nostris, qui per Iesum Christum.

4. Qui est gloria in secula seculorum. Amen.

5. Miror quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi in aliud Evangelium.

6. Quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt convertere Evangelium Christi.

7. Sed licet nos, aut Angelus de celo, evan-

gelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.

8. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit præter id, quod accepistis, anathema sit.

9. Modò enim hominibus suadeo, an Deo? An quero hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

10. * Notum enim, vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est à me, quia non est secundum hominem.

* 1. Cor. 15, 1.

11. neque enim ego ab homine accepi illud: neque didici, sed per revelationem Iesu Christi.

* Ephes. 3, 3.

12. Audistis enim conversationem meam, aliquando in Iudaismo: quoniam supra modum persequabar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam.

13. & proficiebam in Iudaismo, supra multos coetaneos meos in genere meo, abundantijs æmulator existens patrum meorum traditionibus.

14. Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam,

15. ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus: continuo non acquievi carni & sanguini,

16. neque veni Ierosolyman ad antecessores meos Apostolos: sed abii in Arabiam: & iteum reversus sum Damascum.

17. Post annos tres, veni Ierosolyman visitare Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim.

18. Alium autem in apostolum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini.

19. Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.

20. Deinde veni in Syriam, & Ciliciam.

21. Etiam autem ingressus facie Ecclesiis Iudeæ, quæ erant in Christo:

22. tantum autem auditum habebant: Quoniam qui persequabatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat.

23. & in hoc clarificavit Deum.

CAPUT II.

De illam suam, quæ Apostolorum doctrina omnino esse debet ostendit. Et enim in concilio Ierosolymitano fuit, quod Tertius ille fuit ejus adventus Ierosolyman. Petri reprehensio.

1. Deinde post annos quatuordecim, iterum ascendit Ierosolyman cum Barnabæ assumpto, & Tito.

2. Ascendit autem secundum revelationem: & constiti cum illis Evangelium, quod prædico in Gentibus, æborem autem illi, qui videbantur aliud esse: ut forte in vacuum curerem, & vacuaretissem.

3. Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi:

4. sed propter summi productus filios fratres, qui subintraverunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, ut nos in servitutem redigerent.

5. Quibus neque ad horam cessinus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos:

6. sed illi autem, qui videbantur esse aliud, (quales aliquando fuerint, nihil mea interest) Deus personam hominis non accipit: nihil enim qui videbantur esse aliud, nihil contulerunt.

* Deut. 10, 17.

16b.

Iob. 34. 19. Sap. 6. 8. Eccl. 35. 15. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Ephes. 6. 9. Col. 3. 25. 1. Petr. 1. 17. Sed è contrà cum vidisset quod creditum est mihi evangeliū praputii, sicut & Petro circumcisiōis:

8. (qui enim operatus est Petro in Apostolatū circumcisiōis) operatus est & mihi inter Gentes)

9. & cum cognovissent gratiam, quæ data est mihi, Iacobus; & Cephas; & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dexteras dederunt mihi, & Barnabæ societatis: ut nos in Gentes; ipsi autem in circumcisiōem:

10. tantum ut pauperum memores essemus, quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere.

11. Cum autem venisset Cephas Antiochiam: in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.

12. Prius enim quam venirent quidam à Iacobo, cum Gentibus edebat: cum autem venissent, subtrahēbat, & segregabat se timens eos, qui ex circumcisiōe erant.

13. Et simulationi ejus consenserunt ceteri Iudæi, ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.

14. Sed cum vidissem quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, cum Iudæis sis, gentilitur vivis, & non Iudaice: quomodo Gentes cogis Iudaizare?

15. Nos natura Iudæi, & non ex Gentibus peccatores.

16. Sciētes autem quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi: & nos in Christo Iesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis. * propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro. *Rom. 3. 20.*

17. Quod si quærentes justificari in Christo, inventi sumus & ipsi peccatores, nunquid Christus peccati minister est? Absit.

18. Si enim quæ dicitur: *Qui in lege edificavit prævaricatorum* me bonificavit.

19. Ego enim per legem, legi mortuus sum, ut Deo vivam: Christo confixus sum cruci.

20. Vivo autem, jam non ego: vivit verò in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne: in fide vivo filii Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.

21. Non abicio gratiam Dei. Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est.

CAPUT III.

Postquam Apostolus fidei dogma constituit, legales caeremonias iusticiam non posse, Galatas ipsos compellat, ut iusticiam non ferentes eos revincat. Hinc ab omnibus Gentibus sibi notam in tam crastinū tempus, & à falsis doctoribus, induci prædicantibus, hinc mentis oculis fascinat; zelo quidem aculeator, sed vivo, sed & veritate ipsa ahimulo Galatas increpat, non ut cedat, sed ut sanctus.

1. **O** Inscitanti Galatæ, quia vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Iesus Christus præscriptus est, in vobis crucifixus!

2. Hoc solum à vobis volo: discere: Ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei?

3. Sic stulti estis, ut cum Spiritu cooperitis, nunc carne consummemini?

4. Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa.

5. Qui ergo tribuit vobis Spiritum, & ope-

ratur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei?

6. Sicut scriptum est: * Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

* *Gen. 15. 6. Rom. 4. 3. Iac. 2. 23.*

7. Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, illi sunt filii Abrahamæ.

8. Providens autem Scriptura quia ex fide justificat Gentes Deus, prænuñtiavit Abrahamæ: * Quia benedicentur in te omnes Gentes.

* *Gen. 12. 3. Eccl. 44. 20.*

9. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fidei Abraham.

10. Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledictio sunt. Scriptum est enim: * Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in Libro legis ut faciat ea. * *Deut. 27. 26.*

11. Quoniam autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est: * Quia iustus ex fide vivit. * *Hab. 2. 4. Rom. 1. 17.*

12. Lex autem non est ex fide, sed, * Qui fecerit ea, vivet in illis. * *Lev. 18. 5.*

13. Christus, nos redemit de maledictio legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est: * Maledictus omnis qui pendet in ligno. * *Deut. 21. 23.*

14. ut in Gentibus benedictio Abrahamæ fieret in Christo Iesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.

15. Fratres (secundum hominem dico) * tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. * *Hebr. 9. 17.*

16. Abrahamæ dictæ sunt promissiones, & semini ejus. Non dicit: Et seminibus, quasi in multis: sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est Christus.

17. Hoc autem dico, testamentum confirmatum à Deo: quæ post quadragesimos & triginta annos facta est Lex, non irritum facit ad evanescendam promissionem.

18. Nam si ex lege hereditas, jam non ex promissione. Abraham autem per repromissionem donavit Deus.

19. Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per Angelos in manu mediatoris.

20. Mediator autem unus non est: Deus autem unus est.

21. Lex ergo adversus promissam Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege esset iustitia.

22. * Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. * *Rom. 3. 9.*

23. Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ revelanda erat.

24. Itaque lex pedagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur.

25. At ubi venit fides, jam non sumus sub pedagogo.

26. Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu.

27. * Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christiani induistis. * *Rom. 6. 3.*

28. Non est Iudæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos, unum estis in Christo Iesu.

29. Si autem vos Christi. Ergo semen Abraham estis, secundum promissionem heredes.

CAPUT IV.

Statim Iudæorum sub lege, comparat, cum illis, qui minor est annis, idque ut jam de-

te probatum, ponit populum Christianum verum esse promissionum heredem, qui quandiu est parvulus, nihil differt à servo, neque agit ut heres.

1. Dico autem: Quamto tempore heres parvulus est, nihil differt à servo, cum sit dominus omnium:

2. sed sub tutoribus, & actoribus est usque ad prænitum tempus à patre:

3. ita & nos cum essemus parvuli, sub elementis mundi: eramus servientes.

4. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege,

5. ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.

6. Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum filii sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater.

7. Itaque jam non est servus: sed filius: Quod si filius: & heres per Deum.

8. Sed tunc quidem ignorantes Deum, illi, qui natura non sunt dii, serviebatis.

9. Nunc autem cum cognoveritis Deum, immo cogniti sitis à Deo: quomodo convertimini iterum ad infirma, & egena elementa, quibus denuo servire vultis?

10. Dies observatis, & inenses, & tempora, & annos.

11. Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.

12. Estote sicut ego: quia & ego sicut vos: fratres obsecro vos: Nihil in se habetis.

13. Scitis autem quam per infirmitatem carnis evangelizavi vobis jam pridem: & tentationem vestram in carne mea.

14. Non sprevisitis, neque respicistis: sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Iesum.

15. Ubi est ergo beatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis, quia, si dixeritis, oculos vestros erulissetis, & dedissetis mihi.

16. Ergo inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis?

17. Emulantur vos non bene: sed ad excludere vos volunt, ut illos emulemini.

18. Bonum autem emulamini in bono semper: & non tantum cum presentibus apud vos.

19. Filii mei, quos iterum partumovi: donec formetur Christus in vobis.

20. Velle autem esse apud vos in modo, & mutare vocem meam: quoniam confundor in vobis.

21. Dicite mihi: qui sub lege vultis esse servientes non legistis?

22. Scriptum est enim: Quoniam Abraham duo filios habuit: unum de ancilla, & unum de libera.

23. Sed qui de ancilla secundum carnem natus est: qui autem de libera, per uterum servientis.

24. Quae sunt per allegoriam dictae: haec enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sinai in servitute: generans quibus est servitus.

25. Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est cum monte ethiopiensi: & servit cum filiis israel.

26. Illa autem, quae sursum est Ierusalem, libera est, quae est mater nostra.

27. Scriptum est enim: & Latere sterilis, quae non parit: & clamare, quae non parturit: quia multi filii deserti: magis quam eius, quae habet virum.

28. * Nos autem fratres secundum Isaac

promissionis filii sumus. * Rom. 9. 8.

29. Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequabatur eum, qui secundum spiritum: ita & nunc.

30. Sed quid dicit Scriptura? * Ejice ancillam, & filium ejus: non enim heres erit filius ancillae cum filio liberae. * Gen. 21. 10.

31. Itaque, fratres, non sumus ancillae filii, sed liberae: quia libertate Christus nos liberavit.

CAPUT V.

Apostolus Galatas à circumcissione deterret: summam legis in electione proximi positam esse docet. Carnis & Spiritus collationem, & utriusque fructus describit.

1. State, & nolite iterum iugo servitutis se contineri.

2. * Ecce ego Paulus dico vobis: quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. * Act. 15. 1.

3. Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universae legis faciendae.

4. Evacuati estis à Christo, qui in lege justificamini: à gratia excidistis.

5. Nos enim spiritu ex fide, spem, justitiae expectamus.

6. Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque praepitium: sed fides, quae per charitatem operatur.

7. Currebatis bene: quis vos impeditur veritate non obedire?

8. Persuasio haec non est ex eo, qui vocat vos.

9. * Modicum fermentum totam massam corrumpit. * 1. Cor. 5. 6.

10. Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapieritis: qui autem conturbat vos, portabit iudicium, quicumque est ille.

11. Ego autem, fratres, si circumcisionem adhuc praedico: quid adhuc persecutionem patior? Ergo evacuatum est scandalum crucis.

12. Utinam & abscondantur qui vos conturbant.

13. Vostendam in libertatem vocati estis fratres: tamen in libertatem in occasione detis carnis, sed per charitatem Spiritus servite invicem.

14. Omnis enim lex in hoc sermone impletur: * Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.

15. Quod si aliquis in hac lege, & comeditis: videte ne ab invicem consumamini.

16. * Caro enim concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem concupiscit aduersus carnem: haec enim in adversum sunt. * Gal. 5. 17.

17. Caro enim concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem concupiscit aduersus carnem: haec enim in adversum sunt. * Gal. 5. 17.

18. Quod si in spiritu ducimini, non estis sub lege.

19. Manifesta sunt autem opera carnis: quae sunt fornicatio, immunditia, cupiditia, luxuria.

20. Idolorum servitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, emulationes, irae, discordiae, homicidia, ebrietates, comestiones, & his similia, quae praedico vobis, sicut praedico: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

21. Fructus autem Spiritus est: caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas.

22. Mansuetudo, fides, modestia, continentia.

nentia, castitas. Adversus hujusmodi non est lex.

24. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis, & concupiscentiis.

25. Si spiritu vivimus, spiritu & ambulemus.

26. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

CAPUT VI.

Quæ ad mores v. Christi lege informandos pertinent, præreguntur; idque imprimis, ut alii aliorum essent onera, & in spiritu lenitatis adhiberetur correctio; ut in cruce Christi, tantummodo gloriemur.

1. **F**ratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans tunc ipsum, ne & tuleris.

2. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.

3. Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducat.

4. Opus autem suum probet omnisquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero.

5. * Unusquisque enim onus suum portabit.

6. Communique autem ista, qui excedit, ut verbo, ei, qui se catechizavit, in omnibus bonis.

7. Nolite errare: Deus non frustretur.

8. Quæ enim seminat homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.

9. * Dominum autem faciemus, non deficiamus: tempore enim suo metentis non deficietis.

10. *Et hoc tempus habemus, ut operemur bonum ad omnes, ut ad eos, qui in domo dei fidei non habent, per multos dies.*

11. Videte quibus dilectis scriptis vobis mea manu.

12. Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur.

13. Neque enim qui circumciduntur, legem custodiunt: sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra glorientur.

14. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.

15. In Christo enim Iesu nequa circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura.

16. Et quicumque hanc regulam recti fuerint, pax super illos, & misericordia, & super Israel Dei.

17. De cetero iterum vultis ut ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.

18. Gratia Domini nostri Iesu Christi, cum spiritu vestro, fratres. Amen.

EPISTOLA

B. PAULI APOSTOLI

AD EPHESIOS.

CAPUT PRIMUM.

Premissa solito more salutatione, mysterium vo-

luntatis Dei in vocatione, & prædestinatione nostra veneratur; tum gratias agit Deo pro tot beneficiis per Christum in nos collatis.

1. **P**aulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, & fidelibus in Christo Iesu.

2. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

3. * Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo.

4. sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus in charitate.

5. Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum: secundum propositum voluntatis suæ.

6. in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto filio suo.

7. In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum secundum divitiis gratiæ ejus,

8. quæ superabundavit in nobis in omni sapientia, & prudentia.

9. qui nobis revelavit nobis sacramentum voluntatis suæ, secundum beneplacitum ejus, quod pronuntiavit in eo.

10. in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cælis, & quæ in terra sunt, in ipso:

11. in quo etiam & nos sorte vocati sumus prædestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.

12. ut nunc in laudem gloriæ ejus nos, qui ante speravimus in Christo:

13. unde & nunc & vos, domini, audistis verbum veritatis, (Evangelium salutis vestræ) in quo salvandis signati estis Spiritu promissionis sancto,

14. qui est pignus hereditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

15. Propterea & ego audiens fidem vestram, quæ est in Domino Iesu, & dilectionem in omnes sanctos,

16. non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis:

17. ut Deus, Domini nostri Iesu Christi pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & revelationis, in agnitione ejus:

18. illuminator oculus cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus, & quæ divitiæ gloriæ benedictionis ejus in sanctis,

19. & quæ sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus * secundum operationem potentie virtutis ejus. * *Inf. 3. 7.*

20. quoniam operatus est in Christo, suscitavit illum à mortuis, & constituit ad dexteram suam in cælestibus:

21. supra omne principatum & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro.

22. * Et omnia subiecit sub pedibus ejus: & ipsum deit caput supra omnem Ecclesiam, * *Psal. 8. 8.*

23. quæ est corpus ipsius, & plenitudo ejus qui omnia in omnibus adimpletur.

CAPUT II.

Status peccatoris mentis oculis subicit, ut hominis coram Deo mortui, pravus affectibus, & car-

caruali suæ voluntati traditi : ut filii iræ, qui mundi spiritui agitur, qui demonis imperio subest.

1. **E**T vos, * cum essetis mortui delictis, & peccatis vestris, * *Col. 2. 13.*
2. in quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundi hujus, secundum principem potestatis aeris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentie,
3. in quibus & nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis, & cogitationum, & eramus natura filii iræ, sicut & ceteri :
4. Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos,
5. & cum essemus mortui peccatis, convificavit nos in Christo, (cujus gratia estis salvati)
6. & conresuscitavit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu :
7. ut ostenderet in pacem supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Iesu.
8. Gratia enim estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis : Dei enim donum est,
9. non ex operibus, ut ne quis gloriatur.
10. Ipsius enim sumus factura, scienti in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus.
11. Propter quod memores estote, quod aliquando vos Gentes in carne, qui dicimini præputium ab ea, quæ dicitur circumcisio in carne, manu facta :
12. quia eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conversatione Israel, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo.
13. Nunc autem in Christo Iesu vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi.
14. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem inaceriæ solvens, inimicitias in carne suæ
15. legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem,
16. & reconciliat ambos in uno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso.
17. Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, & pacem iis, qui prope.
18. * quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem.
- * *Rom. 5. 2.*
19. Ergo jam non estis hospites, & advenæ, sed estis cives sanctorum, & domestici Dei :
20. superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu :
21. in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino,
22. in quo & vos cœdificamini in habitaculum Dei in Spiritu.

CAPUT III.

Mysterium Gentilium cum Judæis reconciliationis, Pauli revelatum : cuius mysterii se ministrum esse merito gloriatur.

1. **H**UJUS rei gratia, ego Paulus vincitus a Christi Iesu, pro vobis Gentibus,
2. si tamen audistis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis :
3. quoniam secundum revelationem notum

mihi factum est sacramentum, sicut supra scripsi in brevi :

4. prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi :
5. quod aliis generationibus non est agnitus filius hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus, & Prophetis in Spiritu :
6. Gentes esse coheredes, & concorporales, & comparticipes promissionis ejus in Christo Iesu per Evangelium :
7. cuius factus sum minister secundum donum gratiæ Dei, quæ data est mihi * secundum operationem virtutis ejus. * *Sup. 1. 19.*
8. * Mihi omnium sanctorum munus data est gratia hæc, in Gentibus evangelizare in investigabiles divitias Christi, * *1. Cor. 15. 9.*
9. & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo, qui omnia creavit.
10. ut innotecat principatibus, & potestatibus in cælestibus per Ecclesiam, multisimam sapientiam Dei,
11. secundum præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Iesu Domino nostro :
12. in quo habemus fiduciam, & accessum in confidentia per fidem ejus.
13. Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis : quæ est gloria vestra.
14. Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi,
15. ex quo omnis paternitas in cælis, & in terra nominatur,
16. ut det vobis secundum divitias gloriæ suæ, virtute corroborari per Spiritum ejus in interiori hominem.
17. Christum habitare per fidem in cordibus vestris : in charitate radicati, & fundati,
18. ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum :
19. scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.
20. Et autem, qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus, ad intelligimus, secundum virtutem, quæ operatur in nobis :
21. Ipsi gloria in Ecclesia, & in Christo Iesu in omnes generationes sæculi sæculorum, Amen.

CAPUT IV.

Ad morum præcepta descendit, quæ ex principis jam passis de structura ejusdem ædificii, & nova eorum in eodem corpore societate duntur.

1. **O**Bsecro itaque vos ego vincitus in Domino, * ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, * *1. Cor. 7. 27. Phil. 1. 27.*
2. cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in charitate,
3. * solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis. * *Rom. 12. 10.*
4. Unum corpus, & unus Spiritus sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.
5. Unus Dominus, una fides, unum baptisma.
6. * Unus Deus & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. * *Mal. 2. 10.*
7. * Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.
- * *Rom. 12. 3. 1. Cor. 12. 11. 2. Cor. 10. 13.*
8. Propter

8. Propter quod dicit: * Ascendens in altum captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus. * *Psal.* 67. 19.

9. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ?

10. Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes caelos, ut implet omnia.

11. Et ipse dedit quosdam quidem * Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem pastores, & doctores * *1. Cor.* 12. 28.

12. ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi.

13. donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi:

14. ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.

15. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus:

16. ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

17. * Hoc igitur dico, & testifico in Domino, ut jam non ambuletis, sicut & Gentes ambulant in vanitate sensus sui,

* *Rom.* 1. 21.

18. tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam, quæ est in illis, propter cæcitate cordis ipsorum,

19. qui desperantes, semetipsos tradiderunt impuditiæ, in operationem immunditiæ omnis in avaritiâ.

20. Vos autem non ita didicistis Christum, 21. si tamen illum audistis, & in ipso edocti estis, sicut est veritas, an Iesu.

22. * deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumptur secundum desideria erroris.

* *Coloss.* 3. 8.

23. * Renovamini autem spiritu mentis vestræ. * *Rom.* 6. 4.

24. * & induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis. * *Coloss.* 3. 12.

25. * Propter quod deponentes mendacium, ** loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quoniam simus invicem membra. * *1. Petr.* 2. 1. * * *2. Thim.* 3. 10.

26. * Irascimini, & nolite peccare: sol non occidat super iracundiam vestram. * *Ps.* 4. 5.

27. * Nolite locum dare diabolo:

* *Jacob.* 4. 7.

28. qui turbatur, jam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis: quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.

29. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed siquis bonus ad ædificationem fidei ut det gratiam audientibus.

30. Et nolite contestare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in diem redemptionis. 31. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

32. * Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem sicut & Deus in Christo donavit vobis. * *Coloss.* 3. 13.

CAPUT V.

Moralia prosequitur; Christi imprimis imitationem, castum & prudentem sermonem, pietatem, charitatem commendat; ut mulieres sint subdite viris.

1. Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi:

2. * & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis. * *Joan.* 13. 34. & *15.* 12.

1. *Joann.* 4. 21.

3. * kornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: * *Coloss.* 3. 5.

4. aut turpitudinem, aut stultiloquium, aut scurrilitatem, quæ ad rem non pertinent: sed magis gratiarum actio.

5. Hoc enim scitote intelligentes: quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi, & Dei.

6. * Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios inobedientiæ. * *Matth.* 24. 4. *Mar.* 13. 5. *Luc.* 21. 8.

2. *Thess.* 2. 3.

7. Nolite ergo effici participes eorum.

8. Fiat enim aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate:

9. tractus enim lucis est in omni bonitate, & iustitia, & veritate:

10. probantes quid sit beneplacitum Deo:

11. & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.

12. Quæ enim in occulto hunt ab ipsis, turpe est & dicere.

13. Omnia autem, quæ arguuntur, à lumine manifestantur: omne enim, quod manifestatur, lumen est.

14. Propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.

15. Videte itaque fratres, quomodo caveatis ambuletis, * non quasi insipientes,

* *Coloss.* 4. 5.

16. sed ut sapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

17. Propterea nolite fieri imprudentes: * sed intelligentes quæ sit voluntas Dei.

* *Rom.* 12. 2. 1. *Thess.* 4. 3.

18. Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria: sed implemini Spiritu sancto,

19. loquentes vobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino,

20. gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Iesu Christi Deo & Patri.

21. Subjecti invicem in timore Christi.

22. * Mulieres viris suis subdite sint, sicut Domino: * *Gen.* 3. 16. *Col.* 3. 18. 1. *Petr.* 3. 1.

23. * quoniam vir caput est mulieris sicut Christus caput est Ecclesie: ipse, salvator corporis ejus. * *1. Cor.* 11. 3.

24. Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus.

25. * Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. * *Coloss.* 3. 19.

26. ut illam sanctificaret, mundans lavacro aque in verbo vite,

27. ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta & immaculata.

28. Ita & viri debent diligere uxores suas ut

ut corpora sua. Qui sum uxorem diligit, seipsum diligit.

29. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit; sed nutrit, & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam:

30. quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus.

31. * Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ: & ** erunt duo in carne una. * Gen. 2. 23.

Matth. 19. 5. Marc. 10. 7. * 1. Cor. 6. 16.

32. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

33. Verumtamen & vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligit: uxor autem timeat virum suum.

CAPUT VI.

De mutuis inter parentes, & liberos; inter dominos & servos officiis. De luctu adversus damnosus; de perseverantia in oratione.

1. Filii, obedite parentibus vestris in Domino. hoc enim justum est.

2. * Honora patrem tuum, & matrem tuam. quod est mandatum primum in promissione.

* Exod. 20. 12. Deuter. 5. 16. Eccl. 3. 9. Matth. 15. 4. Marc. 7. 19. Col. 3. 20.

3. ut bene sit tibi, & sis longævus super terram.

4. Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina, & correptione Domini.

5. * Servi obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: * Coloss. 3. 22. Tit. 2. 9.

1. Petr. 2. 18.

6. non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo,

7. cum bona voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus.

8. scientes quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, sive servus, sive liber.

9. Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: scientes quia & illorum, & vester Dominus est in cælis: * & personarum acceptio non est apud eum. * Dent. 10. 17.

2. Par. 19. 7. Job. 34. 19. Sap. 6. 8. Eccl. 35. 15. Añ. 10. 34. Rom. 2. 11. Col. 3. 25. 1. Petr. 1. 17.

10. De cetero fratres confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus.

11. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.

12. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem: sed adversus principes, & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae, in caelestibus.

13. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.

14. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica iustitiæ,

15. & calceati pedes in præparatione Evangelii pacis:

16. in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extingui:

17. * & galeam salutis assumite: & gladium spiritus (quod est verbum Dei) * Isai. 59. 17.

1. Thess. 5. 8.

18. per omnem orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso *

vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis: * Col. 4. 2.

19. * & pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii * Col. 4. 3. 2. Thess. 3. 1.

20. pio quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui.

21. Ut autem & vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, & fidelis minister in Domino:

22. quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, & consoletur corda vestra.

23. Pax fratribus, & charitas cum fide à Deo Patre, & Domino Iesu Christo.

24. Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Iesum Christum in incorruptiōe. Amen.

EPISTOLA

B. PAULI APOSTOLI

AD PHILIPPENSES.

CAPUT PRIMUM.

Post solitam salutationem, & studii erga Philippenses sui declarationem, vincula sua ad propagationem Evangelii multum profuisse testatur: dubitat an sibi vivere satius sit, an mori; eosque ad patientiam adhortatur.

1. Paulus, & Timotheus servi Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, cum episcopis, & diaconibus.

2. Gratias vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

3. Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri,

4. semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens,

5. super communicatione vestra in Evangelio Christi à prima die usque nunc.

6. confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Iesu.

7. sicut est mihi justum hoc sentire pro omnibus vobis: eò quòd habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defensione, & confirmatione Evangelii, socios gaudii mei omnes vos esse.

8. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi.

9. Et hoc oro ut charitas vestra magis ac magis abundet in scientia, & in omni sensu:

10. ut probetis potentia, ut sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi,

11. repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum, in gloriam & laudem Dei.

12. Scire autem vos volo fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Evangelii:

13. ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo in omni prætorio, & in ceteris omnibus,

14. & plures à fratribus in Domino confidentes vinculis meis, abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui.

15. Quidam quidem & propter invidiam, & contentionem: quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant:

Ecc 2

16. qui-

16. quidam ex charitate : scientes quoniam in defensionem Evangelii positus sum.

17. Quidam autem ex contentione Christum annuntiant non sincere, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis.

18. Quid enim? Dum omni modo sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur : & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.

19. Scio enim quia hoc mihi proveniet ad salutem, per vestram orationem, & subordinationem Spiritus Iesu Christi

20. secundum speculationem, & spem meam, quia in nullo confundar : sed in omni fiducia sicut semper, & nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem.

21. Mihi enim vivere Christus est, & mortis lucrum.

22. Quod si vivere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro.

23. Coarctor autem à duobus : desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo, multo magis melius :

24. permanere autem in carne, necessarium propter vos.

25. Et hoc confidens scio quia manebo, & permanebo omnibus vobis ad profectum vestrum, & gaudium fidei :

26. ut gratulatio vestra abundet in Christo Iesu in me, per meum adventum iterum ad vos.

27. * Tantum digne Evangelio Christi conversamini : ut sive cum venero, & videro vos, sive absens audiam de vobis quia statim in uno spiritu unanimes, collaborantes fidei Evangelii. * *Ephes.* 4. 1. *Coloss.* 1. 10. 1. *Thess.* 2. 12.

28. & in nullo terrearum ab adversariis : quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo :

29. quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini :

30. idem certamen habentes, quale & vidistis in me, & nunc audistis de me.

CAPUT II.

Ad mutua charitatem, & humilitatem eos adhortatur.

1. **S**I qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis :

2. implete gaudium meum ut idem sapientis, eandem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes,

3. nihil per contentionem, neque per inane gloriam : sed in humilitate superiores sibi invicem arbitantes,

4. non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea, quæ aliorum.

5. Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu :

6. qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo :

7. sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.

8. * Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

* *Heb.* 2. 9.

9. Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen :

10. * ut in nomine Iesu omne genua flectantur cælestium, terrestrium, & infernorum,

* *Isai.* 45. 24. *Rom.* 14. 11.

11. & omnis lingua confiteatur quia Domi-

nus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.

12. Itaque charissimi mei (sicut semper obediatis :) non ut in præsentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini.

13. Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.

14. * Omnia autem facite sine murmurationibus, & hesitationibus. * 1. *Pet.* 4. 9.

15. ut sitis sine querela, & simplices filii Dei, sine reprehensione in medio nationis pravaræ, & perversæ : inter quos lucetis sicut luminaria in mundo,

16. verbum vitæ continentes ad gloriam meam in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi.

17. Sed & si immolor supra sacrificium, & obsequium fidei vestræ, gaudeo, & congratulor omnibus vobis.

18. Idipsum autem & vos gaudete, & congratulamini mihi.

19. Spero autem in Domino Iesu, * Timeum me citò mittere ad vos : ut & ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt.

* *Ad.* 16. 1.

20. Neminem enim habeo tam unanimum, qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit.

21. * Omnes enim quæ sua sunt querunt, non quæ sunt Iesu Christi. * 1. *Cor.* 13. 5.

22. Experimentum autem eius cognoscite, quia sicut patri filius, necum servivit in Evangelio.

23. Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro quæ circa me sunt.

24. Confido autem in Domino quoniam & ipse veniam ad vos citò.

25. * Necessarium autem existinavi Epaphroditum fratrem, & cooperatorem, & commilitonem meum, vestrum autem apostolum, & ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos :

26. quoniam quidem omnes vos desiderabat : & mortis erat, propterea quod audierat illum infirmatum.

27. Nam & infirmatus est usque ad mortem : sed Deus misertus est eius. non solum autem ego, verum etiam & mei, ne tristitiam super tristitiam habeam.

28. Festinantius ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, & ego sine tristitia sim.

29. Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, & ejusmodi cum honore habetote.

30. quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam ut impleret id, quod ex vobis deerat erga meum obsequium.

CAPUT III.

In hoc capite agit Paulus contra Judaizantes, & Simonianos hæreticos, de justitia legis, & iudei. Qui sint vere circumcisi, exponit.

1. **D**E cetero fratres mei gaudete in Domino. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigium, vobis autem necessarium.

2. Videte canes, videte malos operarios, videte coniventionem.

3. Nos enim sumus circumcisi : qui spiritu servimus Deo, & gloriamur in Christo Iesu, & non in carne ludicium habentes,

4. quumquam ego habeam confidentiam & in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis,

5. circumcisi octavo die, ex genere Israel, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Phariseus, * *Ad.* 23. 6.

6. secundum emulationem persequens Ec-

clesiam Dei, secundum iustitiam, quæ in lege est, conversatus sine querela:

7. Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitror sum propter Christum detrimenta.

8. Veruntamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei: propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrificam.

9. & inveniri in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi Iesu: quæ ex Deo est iustitia in fide

10. ad cognoscendum illum, & virtutem resurrectionis ejus, & societatem passionum illius: configuratus morti ejus:

11. si quo modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis:

12. non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim: sequor autem, si quomodo comprehendam in quo & comprehensus sum à Christo Iesu.

13. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quæ quidem retrosum obliviscens, ad ea vero, quæ sunt priora, extendens meipsum,

14. ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.

15. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus & si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus revelabit.

16. Veruntamen ad quod pervenimus ut idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula.

17. Imitatores mei estote fratres, & observate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.

18. * Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis (unde autem & fens dico) inimicos crucis Christi: * Rom. 16. 17.

19. quorum finis interitus: quorum Deus venter est: & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.

20. Nostra autem conversatio in cælis est: unde etiam salvatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum.

21. qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem, qua etiam posuit subiacere sibi omnia.

CAPUT IV.

Concordiam, pietatem, modestiam, orationem, & alias virtutes Christianas commendat; omnia potest in Christo.

1. Itaque fratres mei charissimi, & desideratissimi: gaudium meum, & corona mea: sic state in Domino, charissimi:

2. Evodiam rogo, & Syntychem deprecor idipsum sapere in Domino.

3. Etiam rogo & te germane compar, adjuva illas, quæ mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, & ceteris adiutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ.

4. Gaudete in Domino semper: iterum dico gaudete.

5. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus prope est.

6. Nihil solliciti sitis: sed in omni oratione, & obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestras innotescant apud Deum.

7. Et pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo Iesu.

8. De cetero fratres, quæcumque sunt ve-

12. quæcumque pudica, (quæcumque justa quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, siqua virtus, siqua laus discipline, hæc cogitate.

9. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum.

10. Gavisus sum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando refoveristis pro me sentire, sicut & sentiebatis: occupati autem eratis.

11. Non quasi propter penuriam dico: ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse.

12. Scio & humiliari, scio & abundare: (ubi-que & in omnibus institutus sum) & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati.

13. omnia possum in eo, qui me confortat.

14. Veruntamen bene fecistis, communicantes tribulationi meæ.

15. Scitis autem & vos Philippenses, quod in principio Evangelii, quando profectus sum à Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicavit in ratione dati & accepti, nisi vos soli:

16. quia & Thessalonicam sæmel & bis in usum mihi misistis.

17. Non quia quero datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestra.

18. Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis odorem suavitatis, & hostiam acceptam, placentem Deo. * Rom. 12. 1.

19. Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum secundum divitias suas in gloria in Christo Iesu.

20. Deo autem & Patri nostro gloria in sæcula sæculorum: Amen.

21. Salutate omnem sanctum in Christo Iesu.

22. Salutant vos, quæ mecum sunt, fratres. Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de Cæsaris domo sunt.

23. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD COLOSSENSES.

CAPUT PRIMUM.

Fideles ut sanctos salutat, & laudat. Tum docet Christum esse personam Dei Patris imaginem, & mundi opificem, Redemptorem hominum.

1. Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater; 2. eis, qui sunt Colossis, sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Iesu.

3. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo. Gratias agimus Deo, & Patri Domini nostri Iesu Christi semper pro vobis orantes:

4. audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem, quam habetis in sanctos omnes

5. propter spem, quæ reposita est vobis in cælis, quam audistis in verbo veritatis Evangelii:

6. quod pervenit ad vos, sicut & in universo mundo est, & fructificat, & crescit sicut in vobis, ex ea die, qua audistis, & cognovistis gratiam Dei in veritate,

7. sicut didicistis ab Epaphra charissimo

conseruo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christe Iesu,

8. qui etiam manifestavit nobis dilectionem vestram in spiritu:

9. ideo & nos ex qua die audivimus, non cessamus pro vobis orantes, & postulantes ut impleamini agnitione voluntatis eius, in omni sapientia, & intellectu spiritali:

10. ut ambuletis digne Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei:

11. in omni virtute conformati secundum potentiam claritatis eius in omni patientia, & longanimitate cum gaudio

12. gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine:

13. qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suae,

14. in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum.

15. qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturae

16. * quoniam in ipso condita sunt universa in caelis, & in terra, visibilia, & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt:

* *Joann. 1. 3.*

17. & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.

18. Et ipse est caput corporis Ecclesiae, * qui est principium, primogenitus ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primum tenens.

* *1. Cor. 15. 20. Apoc. 1. 5.*

19. quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare:

20. & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, sive quae in terris, sive quae in caelis sunt.

21. Et vos cum essetis aliquando alienati, & inimici sensu in operibus malis:

22. nunc autem reconciliati in corpore carnis eius per mortem, exhibere vobis sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso:

23. si tamen permanetis in fide fundati, & stabiles, & immobiles a spe Evangelii, quod audistis, quod praedicatum est in universa creatura, quae sub caelo est, cuius factus sum ego Paulus minister.

24. Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea, quae desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia:

25. cuius factus sum ego minister secundum dispensationem Dei, quae data est mihi in vos, ut impleam verbum Dei:

26. mysterium, quod absconditum fuit a saeculis, & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis eius,

27. quibus voluit Deus notas facere divitias gloriae sacramenti huius in Gentibus, quod est Christus, in vobis spes gloriae,

28. quem nos annuntiamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem, in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu.

29. in quo & laboro, certando secundum operationem eius, quam operatur in me in virtute.

CAPUT II.

Mortatur eos ut firmi sint & stabiles in fi-

de: omnes thesauros sapientiae & scientiae in Christo esse absconditos docet, simul eos admonet, ut ab impostoribus, & philosophis sibi caveant, & falsum Angelorum cultum vitent.

1. **V**Olo enim vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis, & pro us, qui sunt Laodiceae, & quicumque non viderunt faciem meam in carne:

2. ut consolerentur corda ipsorum, instructi in charitate, & in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei Patris & Christi Iesu:

3. in quo sunt omnes thesauri sapientiae, & scientiae absconditi.

4. Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonum.

5. Nam * etsi corpore absens sum, sed spiritus vobiscum sum: gaudens, & videns ordinem vestrum, & firmitatem eius, quae in Christo est, fidei vestrae.

* *1. Cor. 5. 3.*

6. Sicut ergo accepistis Iesum Christum Dominum, in ipso ambulate,

7. radicati, & superedificati in ipso, & confirmati fide, sicut & didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione:

8. Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum:

9. quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter:

10. & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus, & potestatis:

11. in quo & circumcisi estis circumcisione non manu facta in exploitatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi:

12. consepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis.

13. * Et vos cum mortui essetis in delictis, & praepitio carnis vestrae, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta:

* *Ephes. 2. 1.*

14. delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci:

15. & expolians principatus, & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.

16. Nemo ergo vos iudicat in cibo, aut in potu, aut in parte diei resti, aut neomenia, aut sabbato:

17. quae sunt umbrae futurorum: corpus autem Christi.

18. * Nemo vos seducat, volens in humilitate, & religione angelorum, quae non vidit ambulans, frustra initiatus sensu carnis suae,

* *Matth. 23. 4.*

19. & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus, & conjunctiones subministratum, & constructum crescit in augmentum Dei.

20. Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi: quid adhuc tamquam viventes in mundo decernitis?

21. Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis:

22. quae sunt omnia in interitum ipso usu, secundum praeccepta, & doctrinas hominum:

23. quae sunt rationem quidem habentia sapientiae in superstitione, & humilitate, & non ad

ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

CAPUT III.

Ad vitam novam in Christo duendam, ad bona opera, mutuum tolerantiam, & gratiarum actiones eos adiutoriat; conjungit inter se, parentem in liberos, servorum in dominos, ac vicissim, mutua præscribit officia.

1. **I**gitur, si consurrexistis cum Christo: quæ sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens;

2. quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

3. Mortui enim estis, & vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.

4. Cum Christus apparuerit, vita vestra: tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.

5. Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram: * fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avartiam, quæ est simulacrorum servitus:

* *Ephes. 5. 3.*

6. propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis:

7. in quibus & vos ambulastis aliquando, cum viveretis in illis.

8. * Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.

* *Rom. 6. 4. Ephes. 4. 22. Hebr. 12. 1. 1. Petr. 2. 1. & 4. 2.*

9. Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis,

10. & induentes novum eum, qui renovatur in agnitionem secundum * imaginem ejus, qui creavit illum.

* *Gen. 1. 26.*

11. ubi non est Genilis, & Indæus, circumcisio, & præputium, Barbarus, & Scythæ, servus, & liber: sed omnia, & in omnibus Christus.

12. * Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam:

* *Ephes. 6. 11.*

13. supportantes invicem, & donantes vobismetipsis si quis adversus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donavit vobis, ita & vos.

14. Super omnia artem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis:

15. & pax Christi exultat in cordibus vestris, in qui & vocati estis in uno corpore: & grati estote.

16. Verbum Christi habitat in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes, & comminantes vosmetipsos, * psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.

* *Ephes. 5. 19.*

17. * Omne, quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

* *1. Cor. 10. 31.*

18. * Mulieres, subditæ estote viris, sicut oportet, in Domino. * *Ephes. 5. 22. 1. Petr. 3. 1.*

19. Viri diligite uxores vestras, & nolite amari esse ad illas.

20. * Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino.

* *Ephes. 6. 1.*

21. * Patres nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant. * *Ephes. 6. 4.*

22. * Servi obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, tinentes Deum. * *Tit. 2. 9. 1. Petr. 2. 18.*

23. Quodcumque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus:

24. scientes quod à Domino accipietis retributionem hereditatis. Domino Christo servite,

25. * qui enim injuriam facit, recipiet id, quod iniquè gessit: & non est personarum acceptio apud Deum. * *Rom. 2. 6.*

CAPUT IV.

Dominus benignitatem in servos: omnibus perseverantiam in oratione; sermonem salis & sapientia conditum commendat.

1. **D**omini, quod justum est & æquum, servis præstare: scientes quod & vos Dominum habetis in celo.

2. * Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione: * *Luc. 13. 1. 1. Thess. 5. 17.*

3. * orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter quod etiam vincit sum) * *Ephes. 6. 19. 2. Thess. 3. 1.* 4. ut manifestem illud ita ut oportet me loqui.

5. * In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt: tempus ambulantes.

* *Ephes. 4. 15. & 16.*

6. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere.

7. Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, & fidelis minister, & conservus in Domino:

8. quem misi ad vos ad hoc ipsum ut cognoscat, quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra,

9. cum Onesimo charissimo, & fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia, quæ hic aguntur, nota facient vobis.

10. Salutat vos Aristarchus concaptivus meus, & Marcus * consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata: si venerit ad vos, excipite illum: * *Act. 15. 37.*

11. & Iesus, qui dicitur Lustus: qui sunt ex circumcissione: hi soli sunt adiutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.

12. Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi Iesu, semper sollicitus pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti, & pleni in omni voluntate Dei.

13. Testimonium enim illi perhibeo quod habet multum laborem pro vobis, & pro iis, qui sunt Laodicæ, & qui Hierapoli,

14. Salutat vos * Lucas medicus charissimus, & Demas. * *2. Tim. 4. 11.*

15. Salutate fratres, qui sunt Laodicæ, & Nympham, & quæ in domo ejus est, Ecclesiam.

16. Et cum lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite ut & in Laodicensium Ecclesia legatur: & eam, quæ Laodicensium est, vos legatis.

17. Et dicite Archippo: Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas.

18. Salutatio, mea manu Pauli. Memores

res estote vinculorum meorum. Gratia vobiscum. Amen.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI

AD THESSALONICENSES PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Paulus Thessalonicensium fidem, constantiam in persecutionibus, labores & charitatem statuat.

1. **P**aulus, & Silvanus, & Timotheus Ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre, & Domino Iesu Christo.

2. Gratia vobis, & pax. Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione.

3. memores operis fidei vestrae, & laboris: & charitatis, & sustentiae spei Domini nostri Iesu Christi, ante Deum & Patrem nostrum:

4. scientes fratres, dilecti à Deo, electionem vestram:

5. quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed & in virtute, & in Spiritu sancto, & in plenitudine multa, sicut scitis quales fuerimus in vobis propetee vos.

6. Et vos imitatores nostri facti estis, & Domini, excipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio Spiritus sancti:

7. ita ut facilius forma omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaia.

8. A vobis enim diffusatus est sermo Domini, non solum in Macedonia, & in Achaia, sed & in omni loco fides vestra, quae est ad Deum, profecta est, ita ut non sit nobis necesse quidquam loqui.

9. Ipsi enim de nobis annuntiant qualem introitum habuerimus ad vos: & quomodo conversi estis ad Deum à simulacris, servitute Deo vivo, & vero,

10. & expectare Filium ejus de caelis (quem suscitavit ex mortuis) Iesum, qui eripuit nos ab ira ventura.

CAPUT II.

Ita memoriam eorum advocat quàm sincere, & pura fuerit ejus praedicatio, quam procul ab omni adulatione, dolo, & avaritia; quod nemini oneri fuerit.

1. **N**am ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit:

2. sed ante passi, & * contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro loqui ad vos Evangelium Dei in multa sollicitudine.

* *Act. 16. 19.*

3. Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo,

4. sed sicut probati sumus à Deo ut crederetur nobis Evangelium: ita loquimur non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra,

5. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione avaritiae: Deus testis est:

6. nec quaerentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab aliis.

7. Cum possemus vobis oneri esse ut Christi Apostoli: sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foveat filios suos.

8. Ita desiderantes vos, cupidè volebamus tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras quoniam charissimi nobis facti estis.

9. Memores enim estis fratres laboris nostri, & fatigationis: * nocte ac die operantes, ne quem vestrum gravaremus, praedicavimus in vobis Evangelium Dei. * *Act. 20. 34.*

1. *Cor. 4. 12. 2. Thess. 3. 8.*

10. Vos testes estis, & Deus, quam sanctè, & justè, & sine querela, vobis, qui credidistis, fuimus:

11. sicut scitis, qualiter unumquemque vestrum (sicut pater filios suos)

12. deprecantes vos, & consolantes, testificati sumus, ut ambularetis dignè Deo, qui vocavit vos in suum regnum, & gloriam.

13. Idèò & nos gratias agimus Deo sine intermissione quoniam cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis.

14. vos enim imitatores facti estis fratres Ecclesiarum Dei, quae sunt in Iudaea in Christo Iesu: quia eadem passi estis & vos à contribulibus vestris, sicut & ipsi à Iudaeis:

15. qui & Dominum occiderunt Iesum, & Prophetas, & nos persecuti sunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus adversantur,

16. prohibentes nos Gentibus loqui ut salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper: pervenit enim ira Dei super illos usque in finem.

17. Nos autem fratres desolati à vobis ad tempus horae, aspectu, non coide, abundantius festinavimus faciem vestram videre cum multo desiderio.

18. quoniam volumus venire ad vos: ego quidem Paulus, & semel, & iterum, sed impedivit nos satanas.

19. Quae est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriae? Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum Christum estis in adventu ejus?

20. Vos enim estis gloria nostra & gaudium,

CAPUT III.

Ex Timothei reditu, quem miserat Thessalonicam, per magnam accepit consolationem: eos hortatur ad perseverantiam, & bene eis precatur.

1. **P**ropter quod non sustinentes animis, solis:

2. * & misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Evangelio Christi ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra: * *Act. 16. 1.*

3. ut nemo moveatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis quòd in hoc positi sumus.

4. Nam & cum apud vos essemus, praedicabamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis.

5. Propterea & ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram: ne forte

tē tentaverit vos is, qui tentat, & inanis fiat labor noster.

6. Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, & annuntiante nobis fidem & charitatem vestram, & quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut & nos quoque vos:

7. Ideo consolati sumus fratres in vobis in omni necessitate, & tribulatione nostra per fidem vestram,

8. quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino.

9. Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum,

10. nocte ac die abundantius orantes, ut videamus faciem vestram, & compleamus ea, quæ desunt fidei vestræ?

11. Ipse autem Deus, & Pater nostri, & Dominus noster Iesus Christus dirigat viam nostram ad vos.

12. Vos autem Dominus multiplicet, & abundante faciat charitatem vestram in invicem, & in omnes, quemadmodum & nos in vobis:

13. ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate, ante Deum & Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis ejus. Amen.

CAPUT IV.

Vitanda est omnis immunditia; conjugio sanctè & honestè utendum; ut se conjuges invicem diligant; manibus operentur; ne mortuos luceant Gentilium more; sed ut Christiani resurrectionem sperantes.

1. DE cetero ergo, fratres, rogamus vos & obsecramus in Domino Iesu, ut quemadmodum accepistis à nobis quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis ut abundetis inanis.

2. Scitis enim quæ præcepta dedærim vobis per Dominum Iesum.

3. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstinere vos à fornicatione, * Rom. 12. 2. Ephes. 5. 17.

4. ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore:

5. non in passione desiderii, sicut & Gentes, quæ ignorant Deum:

6. & nequis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, & testificati sumus.

7. non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

8. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum: qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis.

9. De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis: * ipsi enim vos à Deo didicistis ut diligatis invicem, * Joann. 13. 34. & 15. 12. & 17. 1. Joann. 2. 10. & 4. 12.

10. Etenim illud faciatis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem vos fratres ut abundetis magis,

11. & operam detis ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis: & ut honestè ambuletis ad eos, qui foris sunt: & nullius aliquid desideretis.

12. Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini sicut & ceteri, qui spem non habent.

13. Si enim credimus quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos, qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo.

14. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, * quia nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non præveniemus eos, qui dormierunt.

* 1. Cor. 15. 23.

15. Quoniam ipse Dominus in jussu, & in voce Archangelii, & in tuba Dei descendet de cælo, & moritui, qui in Christo sunt, insurgent prius.

16. Deinde nos, qui vivimus, qui relinquitur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviū Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus.

17. Itaque consolamini invicem in verbis istis.

CAPUT V.

Dies Domini, seu extremi iudicii incertus. Qui sint dies & tenebrarum filii: tum ad morum præcepta descendit.

1. DE temporibus autem, & mœnibus istis fratres non indigetis ut scribamus vobis.

2. * Ipsi enim diligenter scitis quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita venit.

* 2. Pet. 3. 10. Apoc. 3. 3. & 16. 15.

3. cum enim dixerit pax, & securitas: tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, & non effugient.

4. Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat:

5. omnes enim vos filii lucis estis, & filii diei: non sumus noctis, neque tenebrarum.

6. Igitur non dormiamus sicut & ceteri, sed vigilemus, & sobrii simus.

7. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt.

8. Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, * induti lorica fidei, & charitatis, & galeam spem salutis: * 1. Thim. 5. 8. Ephes. 6. 14. 17.

9. quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Iesum Christum;

10. qui mortuus est pro nobis: ut vive vigilemus, sive dormiamus, simul cum illo vivamus.

11. Propter quod consolamini invicem: & ædificate alterutrum, sicut & facitis.

12. Rogamus autem vos fratres ut noveritis eos, qui laborant inter vos, & præsent vobis in Domino, & monent vos.

13. ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum: pacem habete cum eis.

14. Rogamus autem vos fratres, corripite iniquos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.

15. * Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est sectamini in invicem, & in omnes.

* Prov. 17. 13. & 20. 22. Rom. 12. 17. 1. Petr. 3. 9.

16. Semper gaudete.

17. * Sine intermissione orate. * Eccl. 18. 22. Luc. 18. 1. Coloss. 4. 2.

18. In omnibus gratias agite: hæc est enim

enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.

19. Spiritum nolite extinguere.
20. Prophetias nolite spernere.
21. Omnia autem probate; quod bonum est tenete.

22. Ab omni specie mala abstinete vos;

23. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus vester, & anima, & corpus sine querela in adventu Domini nostri Iesu Christi servetur.

24. * Fidelis est, qui vocavit vos: qui etiam faciet. * 1. Cor. 1. 9.

25. Fratres orate pro nobis.

26. Salutate fratres omnes in osculo sancto.

27. Adjuvo vos per Dominum ut legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus.

28. Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum. Amen.

EPISTOLA

B. PAULI APOSTOLI

AD THESSALONICENSES SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

Gratias Deo agit ob fidem & mutuum Thessalonicenium charitatem, nec non ob patientiam in persecutionibus. Quod primum bonos maneat: quæ supplicia malos.

1. **P**Aulus, & Silvanus, & Timotheus: Ecclesie Thessalonicenium in Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

2. Gratia vobis, & pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo.

3. Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas uniuscuiusque vestrum in invicem.

4. ita ut & nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesia Dei, pro patientia vestra, & fide, & in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis.

5. in exemplum iusti iudicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini.

6. si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant.

7. & vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Iesu de cælo cum angelis virtutis ejus,

8. in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non novimus Deum, & qui non obediunt Evangelio Domini nostri Iesu Christi.

9. qui penas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis ejus:

10. cum venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis heri in omnibus, qui crediderunt, quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo.

11. In quo etiam oramus semper pro vobis: ut dignetur vos vocatione sua Deus noster, & impleat omnem voluntatem bonitatis, & opus fidei in virtute.

12. ut clarificetur nomen Domini nostri Iesu Christi in vobis, & vos in illo secundum gratiam Dei nostri, & Domini Iesu Christi.

CAPUT II.

De secundo Christi adventu agit, quem brevi fu-

turum nonnulli falsò predicabant: prius hominem peccati manifestatum iri docet. Traditiones, cum scriptas, tum etiam non scriptas, recipi oportere, monet.

1. **R**ogamus autem vos fratres per adventum Domini nostri Iesu Christi, & nostre congregationis in ipsum

2. ut non citò moveamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tamquam per nos missam, quasi instet dies Domini.

3. * Nequis vos seducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, * Ephes. 5. 6.

4. qui adversatur, & extollitur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tamquam sit Deus.

5. Non retinetis quòd cum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis?

6. Et nunc quid detineat scitis, ut reveletur in suo tempore.

7. Nam mysterium jam operatur iniquitatis: tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.

8. Et tunc revelabitur ille iniquus, * quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui eum: * Isai. 11. 4.

9. cuius est adventus secundum operationem satanæ in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus.

10. & in omni seductione iniquitatis iis, qui pereunt: eò quòd charitatem veritatis non receperunt ut salvi fierent. Ideò mittet illis Deus operationem erroris ut credant mendacio,

11. ut iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.

12. Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis fratres dilecti à Deo, quòd elegerit vos Deus pietatis in salutem in sanctificatione spiritus, & in fide veritatis:

13. in qua & vocavit vos per Evangelium nostrum in acquisitionem gloriæ Domini nostri Iesu Christi.

14. Itaque fratres state: & tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.

15. Ipse autem Dominus noster Iesus Christus, & Deus & Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia,

16. exhortetur corda vestra, & confirmet in omni opere, & sermone bono.

CAPUT III.

Qui præ otio, & nimia curiositate publicum turbant ordinem, vitandis prospera omnia iis appetunt.

1. * **D**E cetero fratres orate pro nobis ut sermo Dei currat, & clarificetur, sicut & apud vos: * Ephes. 6. 19. Coloss. 4. 3.

2. & ut liberemur ab importunis, & malis hominibus: non enim omnium est fides.

3. Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos, & custodiet à malo.

4. Confidimus autem de vobis, in Domino, quoniam quæ præcipimus, & facitis, & facietis.

• Dominus autem dirigat corda vestra in veritate Dei, & patientia Christi.

• Denuntiamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem, quam ceperunt à nobis.

• Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat terri nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos:

8. * neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, & in fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrum gravaremus. * *Act. 20. 34. 1. Cor. 4. 12.*

1. *Thess. 2. 9.*

9. Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formidaremus vobis ad iniudandum nos.

10. Nam & cum essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis: quoniam si quis non vult operari, nec manducet.

11. Audivimus enim inter vos quosdam ambulare inquietè, nihil operantes, sed curiosè agentes.

12. Iis autem, qui ejusmodi sunt, denuntiamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, ut cum silentio operantes, suum panem manducent.

13. * Vos autem fratres nolite deficere bene facientes. * *Gal. 6. 9.*

14. Quòd si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo ut confundatur:

15. & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem.

16. Ipse autem Dominus pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis.

17. Salutatio, mea manu Pauli: quod est signum in omni epistola: ita scribo.

18. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA

B. PAULI APOSTOLI

AD TIMOTHEUM PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Quæ sint muneris Episcopalis: ut quæstiones inutilis, & genealogias infinitas, quibus Judei indulgent, omnino vitet Episcopus. Finis legis est caritas.

1. **P**aulus Apostolus Iesu Christi secundum imperium Dei Salvatoris nostri, & Christi Iesu ipsi nostræ:

2. * Timothee dilecto filio in fide. Gratia, misericordia, & pax à Deo Patre, & Christo Iesu Domino nostro. * *Act. 16. 1.*

3. Sicut rogavite ut remaneres Ephesi cum irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam ne aliter docerent,

4. neque * intenderent fabulis, & genealogiis interminatis: quæ quæstiones præstant magis quàm edificationem Dei, quæ est in fide. * *Infl. 4. 7. 2. Tim. 2. 23. Tit. 3. 9.*

5. Iunius autem præcepti est caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

6. A quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium,

7. volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

8. * Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitime utatur. * *Rom. 7. 12.*

9. sciens hoc quia lex justo non est posita, sed iniusta, & non subditis, impiis, & peccatoribus, & matricidis, homicidis, paricidis, & matricidis, homicidis,

10. fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiaris, mendacibus, & perjuris, & si quid aliud sanæ doctrinæ adversatur,

11. quæ est secundum Evangelium gloriæ beati Dei, quod creditum est mihi.

12. Gratias ago ei, qui me confortavit Christo Iesu Domino nostro, quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio:

13. qui prius blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

14. Superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide, & dilectione, quæ est in Christo Iesu.

15. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus: * quòd Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum: * *Matth. 9. 13. Marc. 2. 17.*

16. Sed idèò misericordiam consecutus sum: ut in me primò ostenderet Christus Iesus omnem patientiam ad informandum eorum, qui credituri sunt illi, in vitam æternam.

17. Regi autem sæculorum immortalis, invisibilis, soli Deo honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

18. Illoc præceptum commendo tibi Timothee, secundum præcedentes in te prophetas, ut milites in illis bonam militiam,

19. habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt:

20. ex quibus est Hymenæus, & Alexander: quos tradidi satanæ, ut discant non blasphemare.

CAPUT II.

Præcipit Timotheo ut fiant obsecrationes pro Regibus & Magistratibus: imò, ut orationes fundantur pro omnibus hominibus: vult enim Deus omnes homines salvos fieri.

1. **O**bscuro igitur primùm omnium flectiones, gratiarum actiones pro omnibus hominibus:

2. pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate.

3. hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo,

4. qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

5. Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus:

6. qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis:

7. in quo positus sum ego prædicator, & Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide, & veritate.

8. Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira, & disceptatione.

9. * Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia, & obprobriate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa: * *1. Petr. 3. 3.*

10. sed

10. sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

11. Mulier in silentio discat cum omni subiectione.

12. * Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum: sed esse in silentio.

* 1. Cor. 14. 34.

13. * Adam enim primus formatus est: deinde Ileva. * Gen. 1. 27. & 2. 21. 22.

14. * & Adam non est seductus: mulier autem seducta in prævicatione fuit.

* Gen. 3. 6.

15. Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

CAPUT III.

Quæ sint Episcopi, & Diaconi dotes, quæ conditiones. Ecclesia est columna & firmamentum veritatis.

1. Fidelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.

2. * Oportet ergo episcopum irreprensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, * Tit. 1. 7.

3. non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, sed

4. suæ domui bene præpositum: filios habentem subditos cum omni castitate.

5. Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiae Dei diligentiam habebit?

6. Non neophytum: ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli.

7. Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli.

8. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes:

9. habentes mysterium fidei in conscientia pura.

10. * Et hi autem probentur primum: & sic ministrent, nullum cumen habentes.

11. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

12. Diaconi sint unius uxoris viri: qui filiis suis bene præsent, & suis domibus.

13. Qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirunt, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Iesu.

14. Hæc tibi scribo, sperans me ad te venire cito.

15. si autem tardaveris, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis.

16. Et manifestè magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

CAPUT IV.

Futuras prædicit hæreses circa coniugium & ciborum delictum, corporali exercitationi, pietatis exercitationem antepone: ac demum monet Episcopum ut altis sit exemplo, ut gratiam suæ ordinationis non negligat.

1. Spiritus autem manifestè dicit: quia * in novissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis demoniorum. * 2. Tim. 3. 1.

2. Pet. 3. 3. *Ind. cap. ult. v. 18.*

2. in hypocrisi loquentium mendacium, & cæteratam habentium suam conscientiam,

3. prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his, qui cognoverunt veritatem.

4. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reprobandum quod cum gratiarum actione percipitur:

5. sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.

6. Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Iesu enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assecutus es.

7. * Ineptas autem, & aniles fabulas devota: exerce autem te ipsum ad pietatem.

* Supr. 1. 4. 2. Tim. 2. 22. Tit. 3. 9.

8. Nam corporalis exercitatio, ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futura.

9. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus.

10. In hoc enim laboramus, & maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium.

11. Præcipe hæc, & doce.

12. Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate.

13. Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ.

14. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.

15. Hæc meditare, in his esto: ut profectus tuus manifestus sit omnibus.

16. Attende tibi, & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens, & te ipsum salvum facies, & eos, qui te audiunt.

CAPUT V.

Quomodo Episcopus se gerere debeat erga seniores, juvenes, viduas, virgines peccantes increpet: non facillè manus imponat.

1. Seniores ne increpaveris, sed obsecra ut patrem juvenes, ut fratres:

2. anus, ut matres: juvenculas, ut sorores in omni castitate:

3. Viduas honora, quæ vere viduæ sunt.

4. Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet: discat primum domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo.

5. Quæ autem vere vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus, & orationibus nocte ac die.

6. Nam quæ in deliciis est, vivens mortua est.

7. Et hoc præcipe ut irreprensibiles sint.

8. Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.

9. Vidua eligatur non minis sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor,

10. in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est.

11. Adolescentiores autem viduas devota: Cum enim luxurie fuerint in Christo, nubere volunt.

12. habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

13. simul autem & otiosæ discunt circuire domos. non solum otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

14. Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia.

15. Jam enim quædam conversæ sunt retrò satanam.

16. Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, & non gravetur Ecclesia: ut is, quæ verè viduæ sunt, sufficiant.

17. Qui benè præsent presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & doctrina.

18. Dicit enim Scriptura: * Non alligabis os bovi trituranti. Et: ** Dignus est operarius mercede sua. * *Deut. 25. 4. 1. Cor. 9. 9.*

* *Matt. 10. 10. Luc. 10. 7.*

19. Adversus presbyterium accusationem non recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.

20. Peccantes coram omnibus argue: ut & ceteri timorem habeant.

21. Testor coram Deo & Christo Iesu, & ecclesiis angelis, ut hæc custodias sine præiudicio, nihil faciens in alteram partem declinando.

22. Manus citò nemini imponeris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi.

23. Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

24. Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium: quosdam autem & subsequuntur.

25. Similiter & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

CAPUT VI.

Quæ servorum in dominos constare debeant officia: novorum dogmatum auctores; verborum pugna: questus magnus est pietas cum sufficientia, radix omnium malorum cupiditas; divites ne spe rent in incerto divitiarum.

1. **Q**uicumque sunt sub iugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur.

2. Qui autem fideles habent dominos, non contemnunt, quia fratres sunt: sed magis serviant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficii participes sunt. Hæc doce, & exhortare.

3. Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinae:

4. superbus est, nihil sciens, sed languens circa questiones, & pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidia, contentiones, blasphemiae, suspensiones malæ.

5. conflictiones hominum mente corruptorum, & qui veritate privati sunt, existimantium questum esse pietatem.

6. Est autem questus magnus, pietas cum sufficientia.

7. * Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid possumus.

* *Iob 1. 21. Eccl. 5. 14.*

8. * Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. * *Prov. 27. 26.*

9. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa mutila, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem.

10. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes erraverunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.

11. Tu autem ô homo Dei hæc fuge, sectare verò iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.

12. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, & confessus bonam confessionem coram multis testibus.

13. Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit * sub Pontio Pilato, bonam confessionem:

* *Matth. 27. 11. Ioann. 18. 33.*

14. ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile usque in adventum Domini nostri Iesu Christi,

15. quem suis temporibus ostendet * beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium: * *Apoc. 17. 14. & 19. 16.*

16. qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: * quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor, & imperium sempiternum. Amen.

* *Ioann. 1. 18. 1. Ioann. 4. 12.*

17. Divitibus huius sæculi præcipe non sublimè sapere, * neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum) * *Luc. 12. 15.*

18. benè agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare,

19. thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.

20. O Timothee, depositum custodi, devotans profanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ.

21. quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

EPISTOLA

B. PAULI APOSTOLI

AD TIMOTHEUM SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

Quæ hoc capite continentur, eò spectant, ut Timotheus resuscitet in se gratiam Dei, quam accepit per impositionem manuum: ut spiritum fortitudinis induit, doctrinam Christi annunciet, & in adversis roboretur.

1. **P**aulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, secundum promissionem vitæ, quæ est in Christo Iesu:

2. Timotheo charissimo filio, gratia, misericordia, pax à Deo Patre, & Christo Iesu Domino nostro.

3. Gratias ago Deo, cui servio à progenitoribus in conscientia pura, quod sine intermissione habeam tuam memoriam in orationibus meis, nocte ac die

4. desiderans te videre, memor lacrymarum tuarum, ut gaudio implear,

5. recordationem accipiens ejus fidei, quæ est in te non facta, quæ & habitavit primum in avia tua Loide, & matre tua Eunice, certus sum autem quod & in te.

6. Propter quam causam admonéo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.

7. * Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris: sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. * *Rom. 8. 15.*

8. Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vincium ejus: sed contra-

labora Evangelio secundum virtutem Dei:

9. qui nos liberavit, & vocavit vocatione sua sancta, * non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora sæcularia. * *Tit.* 3. 5.

10. Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Iesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam, & incorruptionem per Evangelium.

11. in quo * positus sum ego prædicator, & Apostolus, & magister gentium.

* *1. Tim.* 2. 7.

12. Ob quam causam etiam hæc patior, sed non confundor. Scio enim cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem.

13. Formam habes sanorum verborum, quæ à me audisti in fide, & in dilectione in Christo Iesu.

14. Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis.

15. Scis hoc, quod averti sunt à me omnes, qui in Asia sunt, ex quibus est Phigellus, & Hermogenes.

16. Det misericordiam Dominus * Onesiphori domui: quia sæpe me refrigeravit, & catenam meam non erubuit. * *Infr.* 4. 19.

17. sed cum Romam venisset, sollicite me quæsit, & invenit.

18. Det illi Dominus invenire misericordiam à Domino in illa die. Et quanta Ephesi ministravit mihi, tu melius nosti.

CAPUT II.

Timotheo præcipit, ut idem doctrinæ depositum, quod coram multis testibus acceperat ab Apostolo, aliis itidem commendat. Illud imprimis, ut tamquam bonus miles laboret, contentiones vitet, uti & profana quæque.

1. **T**U ergo fili mi confortare in gratia, quæ est in Christo Iesu:

2. & quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.

3. Labora sicut bonus miles Christi Iesu.

4. Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus: ut ei placeat, cui se probavit.

5. Nam & qui certat in agone, non coronatur nisi legitime certaverit.

6. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere.

7. Intellige quæ dico: dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.

8. Memor esto Dominum IESUM CHRISTUM resurrexisse à mortuis ex semine David,

secundum Evangelium meum,

9. in quo laboro usque ad vincula, quasi male operans: sed verbum Dei non est alligatum.

10. Ideo omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Iesu, cum gloria cælesti.

11. Fidelis sermo. Nam si commortui sumus, & convivemus:

12. si sustinebimus, & conregnabimus: * si negaverimus, & ille negabit nos.

* *Matth.* 10. 33. *Matth.* 8. 32.

13. * si non credimus, ille fidelis perinaneat, negare seipsum non potest. * *Rom.* 3. 3.

14. Hæc commune. testificans coram Domino. Noli contendere verbis: ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.

15. Sollicite cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconcusibilem, recte

tradantem verbum veritatis:

16. Proflua autem, & vaniloquia devita: multum enim prociunt ad impietatem:

17. & sermo eorum ut cancer seipit: ex quibus est Hymeneus, & Philetus,

18. qui à veritate exciderunt, dicentes resurctionem esse jam factam, & subverterunt quorundam fidem.

19. Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: Cognovit Dominus qui sunt ejus, & discedat ab iniquitate omnis, qui nominat nomen Domini.

20. In magna autem domo non solum sunt vasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam.

21. Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & utile Domino ad omne opus bonum paratum.

22. Juvenilia autem deinde iugo, seclare verò justitiam, fidem, spem, charitatem, & pacem cum iis, qui invocant Dominum de corde puro.

23. * Stultus autem, & sine disciplina quæstiones devita: sciens quia generant lites.

* *1. Tim.* 1. 4. & *4. Tim.* 3. 9.

24. Servum autem Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem,

25. cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati: nequidò Deus det illis penitentiam ad cognoscendam veritatem,

26. & respiciant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.

CAPUT III.

In extremis temporibus hæc futura sunt hominum, hæreticorum imprimis, vitia, falsa pietas, mentis corruptio, homines seipsos amantes. Hortatur Timotheum ad subeundas fortis animo afflictiones, & ad studium Scripturarum.

1. **H**OC autem scito, quod in * novissimis diebus instabunt tempora periculosa:

* *1. Tim.* 4. 1. 2. *1. Petr.* 3. 3. *Jud.* *cap. ult.* 18.

2. erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemæ, parentibus non obediens, ingrati, scelesti,

3. sine affectione, sine pace, criminosi, incontinentes, inimici, sine benignitate,

4. proditores, protervi, tumidi, & volup-tatium amatores magis quàm Dei.

5. habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devita:

6. ex his enim sunt, qui penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas operatas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis:

7. semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes.

8. Quemadmodum autem * Iannes, & Mambres resisterunt Moysi: ita & illi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. * *Exod.* 7. 11.

9. sed ultra non proficiet: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit.

10. Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam,

11. persecutiones, passiones: * qualia mihi facta sunt Antiochie, Iconii, & Lystis, quales persecutiones sustinui, & ex omnibus eripuit me Dominus. * *Act.* 14. 1. & *seq.*

12. Et omnes, qui pie volunt vivere in Christo Iesu, persecutionem patientur.

13. Ma-

13. Mali autem homines, & seductores proficient in pejus, errantes, & in errorem intentes.

14. Tu vero permane in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi. sciens à quo didiceris.

15. & quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Iesu.

16. * Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia:

* 2. Petr. 1. 20.

17. ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

CAPUT IV.

In hoc postremo capite Paulus Timotheum adhortatur, ut prædicationi instet, & sanam doctrinam adversus hæreticos tueatur, ac ministerium suum impleat.

1. **T**estificor coram Deo, & Iesu Christo, qui iudicaturus est vivos, & mortuos, per adventum ipsius, & regnum ejus: 2. prædica verbum, in sta opportune, importune; argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.

3. Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacerbarent sibi magistros, prurientes auribus, & à veritate quidam auditum avertent, ad fabulas autem converterentur.

5. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. Solutus esto.

6. Ego enim jam delibor, & tempus resolutionis meæ instat.

7. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi.

8. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solum autem mihi, sed & iis, qui diligunt adventum ejus. festina ad me venire citò.

9. Demas enim me reliquit, diligens hoc sæculum, & abiit Thessalonicam.

10. Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.

11. * Lucas est mecum solus. Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi utilis in ministerium. * Coloss. 4. 14.

12. Tychicum autem misi Ephesum.

13. Pénulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens alter tecum, & libros, maxime autem inembranas.

14. Alexander ærarius multa mala mihi ostendit: reddet illi Dominus secundum opera ejus:

15. quem & tu devita: valdè enim restitit verbis nostris.

16. In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur.

17. Dominus autem mihi assistit, & confortavit me, ut per me prædicatione impleatur, & audiant omnes gentes: & liberatus sum de ore leonum.

18. Liberavit me Dominus ab omni opere malo: & salvum faciet in regnum suum celeste, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

19. Saluta Priscam, & Aquillam, & Onesiphori domum. * Supr. 1. 16.

20. Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui in itinere Mileti.

21. Festina ad me hiemem venire. Salutant te Eubulus, & Padens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes,

22. Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen,

E P I S T O L A B. PAULI APOSTOLI AD TITUM.

CAPUT PRIMUM.

Præfatus se Apostolum missum à Christo, qui veram edoceret fidem, quos Titus ordinare debeat Presbyteros primum admonet. Quæ sint Episcopi virtutes. Iudaicis fabulis non attendendum, nec delectui ciborum; cum omnia sint munda mundis.

1. **P**aulus servus Dei, Apostolus autem Iesu Christi secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est

2. in spei vite æternæ, quam promisit qui non mentitur, Deus, ante tempora sæcularia:

3. manifestavit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundum præceptum Salvatoris nostri Dei.

4. Tito dilecto filio secundum communem fidem, gratia, & pax à Deo Patre, & Christo Iesu Salvatore nostro.

5. Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea, quæ desunt, corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

6. * Si quis sine crimine est, unus uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. * 1. Tim. 3. 2.

7. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum:

8. sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem,

9. amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere.

10. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores: inmaximè qui de circumcissione sunt:

11. quos oportet redargui: qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

12. Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiae, ventres pigri.

13. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam inciepi illos durè, ut sani sint in fide, & non intendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum, aversantium se à veritate.

15. * Omnia munda mundis: coinquinat s autem, & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum & mens, & conscientia. * Rom. 14. 20.

16. Confitentur se nosse Deum, factus autem negant: cum sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

CAPUT II.

Quomodo docendi sint senes, mulieres, juvenes, servi: eum de gratia Salvatoris, & bonis operibus.

1. **T**u autem loquere quæ decent sanam doctrinam.

2. Senes ut sobrii sint, pudici, prudentes,

sani in fide, in dilectione, in patientia:

3. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino serventes, bene docentes:

4. ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos amant, huc suos diligant,

5. prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditi viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei:

6. Juvencs similiter hortare, ut sobrii sint.

7. In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate,

8. verbum sanum, irreprehensibile: ut is, qui ex adverso est, videatur, nihil habens malum dicere de nobis.

9. * Servos dominis suis subditi esse, in omnibus placentes, non contradicentes,

* *Ephes. 6. 5. Col. 3. 22. 1. Peti. 2. 18.*

10. non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes, ut doctrinam Salvatoris nostri Dei oment in omnibus.

11. * Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, * *Infr. 3. 4.*

12. erudiens nos, ut abjicamus impietatem, & sæcularia desideria: sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo,

13. expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Iesu Christi.

14. qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sociatorem bonorum operum.

15. Hæc loquere, & exhorta, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

CAPUT III.

Primum id præcipiendum jubet fidelibus, ut principibus & potestatibus subditi sint: tum de gratia Spiritus sancti in nos effusa diserit: & denum de bonis operibus, & vitandis hæreticis.

1. **A**dmone illos principibus, & potestatibus subditi esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse:

2. neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

3. Eramus enim aliquando & nos insipientes, increduli, errantes, servientes, desideriis, & voluptatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem.

4. Cum autem benignitas, & humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei:

5. * non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti, * *2 Tim. 1. 9.*

6. quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Salvatorem nostrum:

7. ut iustificati gratia ipsius, heredes simus secundum spem vitæ æternæ.

8. Fidelis sermo est: & de his volo te confirmare, ut curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Hæc sunt bona, & utilia hominibus.

9. * Stultas autem questionones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devitæ. sunt enim inutilles, & vane. * *1. Tim. 1. 4. & 4. 7. 2. Tim. 2. 23.*

10. Hæreticum hominem post unam, & secundam correptionem devitæ:

11. sciens quia subversus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus.

12. Cum misero ad te Autemam, aut Ty-chicum, festina ad me venire Nicopolin: ibi enim statui hiemare.

13. Zenam legisperitum, & Apollo sollicitè præmitte, ut nihil illis desit.

14. Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios: ut non sint infructuosi.

15. Salutant te qui mecum sunt omnes: saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA

B. PAULI APOSTOLI

AD PHILEMONEM.

Philemoni, cujus charitatem ac fidem collaudat, Orestum, fratrem ipsius, remittit: quem illi commendat, ejus culpam in se recipiens, & indicans se cupere ipsum habere, ut sibi ministret in Evangelii predicatione.

1. **P**aulus vincit Christi Iesu, & Timotheus frater: Philemoni dilecto, & adjutori nostro,

2. & Appiæ sorori charissimæ, & Archippo commilitoni nostro, & Ecclesiæ, quæ in domo tua est.

3. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

4. Gratias ago Deo meo, semper memoriam tuam faciens in orationibus meis,

5. audiens charitatem tuam, & fidem, quam habes in Domino Iesu, & in omnibus sanctis.

6. ut communicatio fidei tuæ evidens fiat in agnitione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Iesu.

7. Gaudium enim magnum habui, & consolationem in charitate tua: quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater.

8. Propter quod multam fiduciam habens in Christo Iesu imperandi tibi quod ad rem pertinet:

9. propter charitatem magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem & vincit Iesu Christi.

10. Obsecro te pro filio meo, quem genui in vinculis, Onesimo,

11. qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi, & tibi utilis,

12. quem remisit tibi. Tu autem illum, ut mea viscera, suscipe:

13. quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii:

14. sine consilio autem tuo nihil volui facere, ut ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.

15. Forisitan enim idèo discessit ad horam à te, ut æternum illum reciperes:

16. jam non ut servum, sed pro servo charissimum fratrem, maxime mihi: quanto autem magis tibi & in carne, & in Domino?

17. Si ergo habes in eum socium, suscipe illum sicut me:

18. Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet: hoc mihi imputa.

19. Ego Paulus scripsi mea manu: ego reddam, ut non dicam tibi, quod & teipsum mihi debes:

20. ita frater. Ego te firmo in Domino: Re-tice viscera mea in Domino.

21. Confidens in obedientia tua scripsi tibi: sciens quoniam & super id, quod dico, facies.
 22. Simul autem & para mihi hospitium: nam spero per orationes vestras donari me vobis.
 23. Salutat te Epaphras concipitui meus in Christo Iesu,
 24. Marcus, Aristarchus, Demas, & Lucas, adjutores mei.
 25. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD HEBRÆOS.

CAPUT PRIMUM.

Apostolus hoc in capite Christi excellentiam præ Angelis, & divinitatem ejus demonstrat.

1. **M**ultifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: novissimè, diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit heredem universorum, per quem fecit & sæcula:
 3. * qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, per ansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis:
 * Sap. 7. 26.
 4. tantò melior Angelis effectus, quantò differentiùs præ illis nomen hereditavit.
 5. Cui enim dixit aliquando Angelorum: * Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum: * Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium? * Psalm. 2. 7. * 2. Reg. 7. 14.
 6. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: * Et adorent eum omnes Angeli Dei. * Psalm. 96. 7.
 7. Et ad Angelos quidem dicit: * Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. * Psalm. 103. 4.
 8. Ad filium autem: * Thronus tuus Deus in sæculum sæculi: virga aequitatis, virga regni tui. * Psalm. 44. 7.
 9. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.
 10. Et: * Tu in principio Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt celi. * Psalm. 101. 26.
 11. Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ut vestimentum veterascant.
 12. & velut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.
 13. Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: * Sede à dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? * Psalm. 109. 1. 1. Cor. 15. 25.
 14. Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capient salutis?

CAPUT II.

Probatæ Christi divinitatē, concludit Apostolus legem ejus servari oportere; tum agit de passione Christi, per quam de morte & diabolo triumphavit.

1. **P**ropterea abundantius oportet observare nos ea, quæ audivimus ne forte perefluamus.

2. Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis prævaricatio, & inobedientia accepit justam mercedis retributionem:

3. quomodo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem? quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est.

4. * contestante Deo signis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem.

* Marc. 16. 20.

5. Non enim Angelis subiecit Deus orbem terrarum, de quo loquimur.

6. Testatus est autem in quodam loco quis, dicens: * Quid est homo quod inemor es ejus, aut filius hominis quoniam visitas eum?

* Psalm. 8. 5.

7. Minuisti eum paulominus ab Angelis: gloria & honore coronasti eum: & constituisti eum super opera manuum tuarum.

8. * Omnia subiecti sub pedibus ejus: In eo enim quod omnia ei subieci; nihil dimisit non subiectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia subiecta ei. * Matth. 28. 18.

1. Cor. 15. 26.

9. * Eum autem, qui modico quàm Angelum minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum: ut gratia Dei, pro omnibus gustaret mortem.

* Phil. 2. 8.

10. Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos alios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare.

11. Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quā causam non confunditur fratres eos vocare, dicens:

12. * Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te. * Psalm. 21. 23.

13. Et iterum: * Ego ero fidens in eum. Et iterum: * Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Deus. * Psalm. 17. 3. * 1. Cor. 8. 18.

14. Quia ergo pueri communicaverunt carni, & sanguini, & ipse sumit participavit eisdem: * ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum:

* 1. Cor. 15. 54.

15. & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.

16. Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit.

17. Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors haberet, & fidelis pontifex ad Deum, ut reprobaret delicta populi.

18. In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est, & eis, qui tentantur, auxiliari.

CAPUT III.

Moyse in domo Dei ut famulus, Christum ut Filium. Ne corda nostra obducamus, ut Iudei.

1. **U**nde fratres sancti, vocationis crelestis participes, considerate Apostolum, & pontificem confessionis nostræ Iesum:

2. qui fidelis est ei, qui recit illam sicut & * Moyse in omni domo ejus. * Num. 12. 7.

3. Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus, quanto ampliorē honorem habet domus, qui fabricavit illam.

4. Omnis namque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creavit, Deus est.

5. Et Moyse quidem fidelis erat in tota domo ejus tanquam famulus, in testimonium eorum, quæ dicenda erant:

6. Christus verò tanquam filius in domo suæ:

sua: quæ domus sumus nos, si fiduciam, & gloriam spei usque ad finem, firmam retineamus.

7. Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: * Hodie si vocem ejus audieritis, * *Psal. 94. 8. Infr. 4. 7.*

8. nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto.

9. ubi tentaverunt me patres vestri: probaverunt, & viderunt opera mea

10. quadraginta annis: Propter quod insensus fui generationi huic, & dixi: Semper erant corde. Ipsi autem non cognoverunt vias meas,

11. sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam.

12. Videte fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, discedendi à Deo vivo.

13. sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec Hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis rallacia peccati.

14. Participes enim Christi effecti sumus: si tamen initium substantiæ ejus usque ad finem firmum retineamus.

15. Dum dicitur: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerbatione.

16. Quidam enim audientes exacerbaverunt: sed non universi qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen.

17. Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne illis, qui peccaverunt, * quorum cadavera prostrata sunt in deserto? * *Num. 14. 37.*

18. Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis, qui increduli fuerunt?

19. Et videmus, quia non potuerunt introire propter incredulitatem.

CAPUT IV.

Quid sit sabbatum spiritale ingredi, & in Deo quiescere. Perstat in exemplo allato eorum qui perierunt in deserto, quibus facta fuerat promissio, ut nobis per Christum facta est.

1. Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse.

2. Etenim & nobis nuntiatum est, quemadmodum & illis, sed non profuit illis sermo auditus, non admistus fidei ex iis, quæ audierunt.

3. Ingreديمur enim in requiem, qui credidimus: quemadmodum dixit: * Sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam: & quidem operibus ab institutione mundi perfectis. * *Psal. 94. 11.*

4. Dixit enim in quodam loco de die septima sic: * Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis. * *Gen. 2. 2.*

5. Et in isto rursum: Si introibunt in requiem meam.

6. Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, & ii, quibus prioribus annuntiaturum est, non introierunt propter incredulitatem:

7. iterum terminat diem quemdam, Hodie, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est: * Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. * *Supr. 3. 7.*

8. Nam si eis Iesus requiem præstisset, nunquam de alia loqueretur posthac, die.

9. Itaque relinquatur sabbatismus populo Dei.

10. Qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut à suis Deus.

11. Festinemus ergo ingredi in illam requiem: ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.

12. Vivus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compingit quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis.

13. * Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo. * *Psal. 33. 16. & 17. Eccl. 15. 20.*

14. Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cælos, Iesum filium Dei: teneamus confessionem.

15. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

16. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ: ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

CAPUT V.

Superiori capite Apostolus illud insinnavit, Christum novæ legis summum esse Pontificem; idque in hoc capite fusius probandum suscepit.

1. Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis:

2. qui condolare possit iis, qui ignorant, & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate:

3. & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis.

4. * Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron.

* Exod. 28. 1. 2. Par. 26. 18.

5. Sic & Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum: * Filius meus es tu, ego hodie genui te. * *Psal. 2. 7.*

6. Quemadmodum & in alio loco dicit: * Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. * *Psal. 109. 4.*

7. Qui in diebus carnis sue preces, supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere à morte cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia.

8. Et quidem cum esset Filius Dei, didicist ex iis, quæ passus est, obediantiam:

9. & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ;

10. appellatus à Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech.

11. De quo nobis grandis sermo, & interpretabilis ad dicendum: quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.

12. Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus: rursum indigetis ut vos doceamini quæ sint elementa exordii sermonum Dei: & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.

13. Omnis enim, qui lactis sunt particeps, expertus est sermonis justitiæ: parvulus enim est.

14. Perfectorum autem est solidus cibus: eorum, qui pro convetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

CAPUT VI.

Quam difficile est Christianis, qui post tot Dei beneficia lapsi sunt, & Filium ejus rursus in semetipsis crucifixerunt, renovari ad penitentiam.

1. Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursum jacentes fundamentum penitentiae ab operibus mortuis, & fidei ad Deum,

2. baptismatum doctrinae, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, & iudicii aeterni.

3. Et hoc faciemus, si quidem per miserit Deus.

4. * Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum caeleste, & participes facti sunt Spiritus sancti,

* *Matth. 12. 45. Infra. 10. 26. 2. Petr. 2. 20.*

5. gustaverant nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque saeculi venturi,

6. & prolapsi sunt: rursus renovari ad penitentiam, rursum crucifigentes sibi metipsos filium Dei, & ostentui habentes.

7. Terra enim saepe venientem super se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis, à quibus colitur: accipit benedictionem à Deo.

8. proferens autem spinas, ac tribulos, reproba est, & maledictio proxima: cujus consummatio in combustionem.

9. Confidimus autem de vobis dilectissimi meliora, & viciniore salutem: tametsi ita loquamur.

10. Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministrastis.

11. Cupimus autem unumquemque vestrum eandem ostentare sollicitudinem ad expletionem spei usque in finem:

12. ut non segnes efficiamini, verum imitatores eorum, qui fide, & patientia hereditabant promissiones.

13. Abraham namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, uravit per semetipsum,

14. dicens: * Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te. * *Gen. 22. 16.*

15. Et sic longanimiter ferens, adeptus est reprobationem.

16. Homines enim per majorem sui jurant: & omnis controversiae eorum finis, ac confirmationem, est juramentum.

17. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis hereditas immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum:

18. ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositum spem,

19. quam sicut anchoram habemus animae tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis,

20. ubi praecursor pro nobis introivit Iesus, secundum ordinem Melchisedech pontifex factus in aeternum.

CAPUT VII.

Cum quidam ex Hebraeis Leviticum sacerdotium adhuc vigere, & semper duraturum, uti & legem Moysi: neque aliter expiari posse peccata quam sacrificiis & ritibus in lege praescriptis persuasum haberent, utrumque hunc errorem sic refellit Apostolus, ut quod initio capituli

superioris promiserat, fore ut sublimiora religionis mysteria eis exponeret, hoc capite & sequentibus praestet.

1. Hic enim Melchisedech, * rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abraham regresso à caede regum, & benedixit ei: * *Gen. 14. 18.*

2. cui & decimas omnium divisit Abraham: primum quidem qui interpretatur rex justitiae: deinde autem & rex Salem, quod est, rex pacis,

3. sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitae habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

4. Intuemini autem quantum sit hic, cui & decimas dedit de praecipuis Abraham patriarcha.

5. Et quidem de filiis Levi sacerdotium accipientes, * mandatum habent decimas sumere à populo secundum legem, id est, à fratribus suis: quamquam & ipsi exierint de lumbis Abraham. * *Num. 18. 21. Deut. 18. 3. Jos. 14. 4.*

6. Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas surripit ab Abraham, & hunc, qui habebat reprobationes, benedixit.

7. Sine ulla autem contradictione, quod minus est, à meliore benedicitur.

8. Et hic quidem, decimas morientes homines accipiunt: ibi autem contestatur, quia vivit.

9. Et (ut ita dictum sit) per Abraham, & Levi, qui decimas accepit, decimatus est:

10. adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech.

11. Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech, alium surgere sacerdotem, & non secundum ordinem Aaron dici?

12. Translatio enim sacerdotio, necesse est ut & legis translatio fiat.

13. In quo enim haec dicuntur, de alia tribu est de qua nullus altari praesto iuit,

14. Manifestum est enim quod ex Iuda ortus sit Dominus noster: in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est.

15. Et amplius adhuc manifestum est, si secundum similitudinem Melchisedech exurgat alius sacerdos,

16. qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vitae insolubilis.

17. Contestatur enim: * Quoniam tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech. * *Psal. 109. 4.*

18. Reprobatio quidem fit praecedentis mandati, propter infirmitatem ejus, & inutilitatem:

19. nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio verò in meliorem spei, per quam proximam ad Deum.

20. Et quantum est non sine iurejurando (alii quidem sine iurejurando sacerdotes facti sunt,

21. hic autem cum iurejurando per eum, qui dixit ad illum: * Juravit Dominus, & non ponitebit eum: tu es sacerdos in aeternum:)

* *Psal. 109. 4.*

22. in tantum in meliorem testamenti sponsor factus est Iesus.

23. Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere:

24. hic autem eo quod maneat in aeternum,

sempiternum habet sacerdotium.

25. Unde & salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum : semper vivens ad interpellandum pro nobis.

26. Talis enim decebat ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus :

27. qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes, * prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populo hoc enim fecit semel, seipsum offerendo.

* Lev. 16. 6.

28. Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes : sermo autem iurjurandi, qui post legem est, Filium in aeternum perfectum.

CAPUT VIII.

Idem, prosequitur argumentum, & Christi sacerdotii præ Aaronicis excellentiam commendat ex templo ipso, & ministerio.

1. **C**apitulum autem super ea, quæ dicuntur : Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cælis,

2. sanctorum minister, & tabernaculi veri, quod exiit Dominus, & non homo.

3. Omnis enim pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur : unde necesse est & hunc habere aliquid, quod offerat :

4. si ergo esset super terram, nec esset sacerdos : cum essent qui offerrent secundum legem innumera,

5. qui exemplari, & umbræ deserviant cretestium. Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum : * Vide (inquit) omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostentum est in monte. * Exod. 25. 40. *Idem*, 7. 44.

6. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quantum & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus re promissionibus sanctum est.

7. Nam si illud prius culpa vacasset : non utique secundi locus inquireretur.

8. Vituperans enim eos dicit : * Ecce dies venient, dicit Dominus : & consummabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentum novum. * Jer. 31. 31.

9. non secundum testamentum, quod feci patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum ut educerem illos de terra Ægypti : quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo : & ego neglexi eos, dicit Dominus.

10. Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus : Dando leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas : & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum :

11. & non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum, dicens : Cognosce Dominum : quoniam omnes scient me à minore usque ad maiorem eorum :

12. quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum jam non memorabor.

13. Dicendo autem novum : veteravit prius. Quod autem antiquatur, & senescit, prope interitum est.

CAPUT IX.

Novum Testamentum, cum meliores habeat promissiones, perfectius quam Vetus est. Christus est melioris Testamenti minister, eoque adveniente vetus cessare oportuit. Novum Testamentum morte testatoris fuit confirmatum.

1. **H**abuit quidem & prius, justificationis culturæ, & Sanctum sæculare,

2. * Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panum, quæ dicitur sanda.

* Exod. 26. 1. & 36. 3.

3. Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum :

4. aureum habens * thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, ** & tabulæ testamenti, * Lev. 16. 12. Num. 16. 17. ** 3. Reg. 8. 9. 2. Par. 5. 10.

5. superque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium : de quibus non est modo dicendum per singula.

6. His verò ita compositis : in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes :

7. in secundo autem * semel in anno solus pontifex non sine sanguine, quem offert pro sua, & populi ignorantia : * Exod. 30. 10. Lev. 16. 2.

8. hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatum esse sanctorum viam, adhuc priorē tabernaculo habente statum.

9. quæ parabola est temporis instantis : iuxta quædam munera, & hostiæ offeruntur, quæ non possunt iuxta conscientiam perfectum facere servantem, solummodo in cibis, & in potibus,

10. & variis baptismatibus, & iustitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis.

11. Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum, id est, non huius creationis :

12. neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa.

13. * Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis : * Lev. 16. 15.

14. * quantum magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi ? * 1. Petri. 1. 19. 1. Ioan. 1. 7. *Apoc.* 1. 5.

15. Et ideo novi testamenti mediator est : * ut morte intercedente, in redemptionem earum prævationationum, quæ erant sub priori testamento, re promissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hereditatis. * Gal. 3. 15.

16. Ubi enim testamentum est : mors necesse est intercedat testatoris.

17. Testamentum enim in mortuis confirmatum est : alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est.

18. Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est.

19. Lecto enim omni mandato legis à Moyse universo populo : accipiens sanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua & lana coccinea, & hyssopo : ipsum quoque librum, & omnem populum aspersit,

20. dicens : * Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. * Exod. 24. 8.

21. Etiam tabernaculum, & omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit :

22. Et omnia penè in sanguine secundum legem mundantur : & sine sanguinis effusione non fit remissio.

23. Necesse est ergo exemplaria quidem cælestium his mundari : ipsa autem cælestia melioribus hostiis quam istis.

24. Non enim in manufacta sancta Iesus introivit exemplaria verorum : sed in ipsum cæ-

lum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis:

25. Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno:

26. alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit.

27. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium:

28. * sic & Christus semel oblati est ad multorum exhaurienda peccata: secundo sine peccato apparere expectantibus se, in salutem. * Rom. 5. 9. 1. Petr. 3. 18.

CAPUT X.

Lex umbram tantummodo habebat futurorum bonorum. Iesus sacerdos & victima peccatis omnibus expiandis sufficit: ad eum plena fide accedendum.

1. **U**Mbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum: per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, numquam potest accedentes perfectos facere:

2. alioquin cessasset offerri: ideo quòd nullam haberet ultra conscientiam peccati, cultores semel mundati:

3. sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit.

4. impossibile enim est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata.

5. Ideò ingrediens mundum dicit: * Hostiam, & oblationem nolui: corpus autem aptasti mihi: * Psalm. 39. 7.

6. holocaustomata pro peccato non tibi placuerunt.

7. Tunc dixi: * Ecce venio: in capite libri scriptum est de me: Ut faciam, Deus, voluntatem tuam. * Psalm. 119. 7.

8. Superius dicens: Quia hostias, & oblationes, & holocaustomata pro peccato nolui, nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur,

9. tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam: auferit primum, ut sequens statuatur.

10. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel.

11. Et omnis quidem sacerdos præstò est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata:

12. hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei,

13. de cetero expectans * donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus. * Psalm. 109. 2. 1. Cor. 15. 25.

14. Una enim oblatione, consummavit in sempiternum sanctificatos.

15. Contestatur autem nos & Spiritus sanctus. Postquam enim dixit:

16. * Hoc autem testamentum, quod testator ad illos post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas:

* Jer. 31. 33. Supr. 8. 8.

17. & peccatorum, & iniquitatum eorum jam non recordabor amplius.

18. Ubi autem horum remissio: jam non est oblatio pro peccato.

19. Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi,

20. quam initiavit nobis viam novam, & viventem per velamen, id est, carnem suam,

21. & sacerdotem magnum super domum Dei:

22. accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda,

23. teneamus spei nostræ confessionem inclinabilem, (fidelis enim est qui repromissit)

24. & consideremus invicem in provocationem charitatis, & bonorum operum:

25. non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, & tantò magis quantò videritis appropinquantem diem.

26. * Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia, * Supr. 6. 4.

27. terribilis autem quedam expectatio iudicii, & ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios.

28. Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione * duobus vel tribus testibus moritur: * Deut. 17. 6. Matth. 18. 16. Ioan. 8. 17. 2. Cor. 13. 1.

29. quantò magis putatis deteriora mereri supplicia qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit?

30. Scimus enim qui dixit: * Mihi vindicta, & ego retribuam. Et iterum: Quia iudicabit Dominus populum suum. * Deut. 32. 35. Rom. 12. 19.

31. Horrendum est incidere in manus Dei viventis.

32. Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinistis passionum:

33. & in altero quidem opprobriis, & tribulationibus spectaculum facti: in altero autem socii taliter conversantium effecti.

34. Nam & vinctis compassi estis, & rapidam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem, & manentem substantiam.

35. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.

36. Patientia enim vobis necessaria est: ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

37. Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus est, veniet, & non tardabit.

38. * justus autem meus ex fide vivit. quòd si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. * Hab. 2. 4. Rom. 1. 17. Gal. 3. 11.

39. Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.

CAPUT XI.

Quid sit fides. Ea est spei nostræ fundamentum. Sancti patriarchæ & propheta quanta passi sunt pro fide tuenda.

1. **E**st autem fides sperandarum substantiarum etia rerum, argumentum non apparentium.

2. In hac enim testimonium consecuti sunt senes.

3. * Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei: ut ex invisibilibus visibilia fierent. * Gen. 1. 3.

4. * Fide plurimam hostiam Abel, quam Cain, obtulit Deo, ** per quam testimonium consecutus esse justus, testimonium perhibente munerebus ejus Deo, & per illam defunctus adhuc loquitur. * Genes. 4. 4. * Matth. 23. 35.

5. * Fide Henoch translatus est: ne videret mortem, & non inveniebatur: quia transtulit illum Deus: ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo. * *Genes. 5. 24. Eccli. 44. 16.*

6. Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

7. * Fide Noe responso accepto de iis, quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus suæ, per quam damnavit mundum: & iustitiæ, quæ per fidem est, heres est institutus. * *Gen. 6. 14. Eccli. 44. 17.*

8. * Fide qui vocatur Abraham obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem: & exiit, nesciens quid iret. * *Gen. 12. 1.*

9. Fide dormoratus est in terra repromissionis, tamquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac, & Iacob coheredibus repromissionis eiusdem.

10. Expectabat enim fundamenta habentem civitatem cuius artifex, & conditor Deus.

11. * Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptione seminis accepit, etiam præter tempus ætatis: quoniam fidem credidit esse eum, qui repromiserat. * *Gen. 17. 19.*

12. Propter quod & ab uno oiti sunt (& hoc emortuo) tamquam sidera cæli in multitudinem, & sicut arena, quæ est ad oram maris, innumerabilis.

13. Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes, & salutantes, & cōfidentes quia pergerint, & hospites sint super terram.

14. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam in iungere.

15. Et si quidem ipsius meminissent de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi.

16. nunc autem meliorem appetunt, id est, cælestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem.

17. * Fide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, & unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones: * *Genes. 22. 1. Eccli. 44. 21.*

18. ad quem dictum est: * Quia in Isaac vocabitur tibi semen. * *Gen. 21. 12. Rom. 9. 7.*

19. arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus: unde eum & in priuolam accepit.

20. * Fide & de futuris benedixit Isaac, Iacob, & Esau. * *Gen. 27. 27. 39.*

21. * Fide Iacob, moriens, singulos filiorum Ioseph benedixit, ** & adoravit fastigium virgæ ejus. * *Gen. 48. 15. ** Gen. 47. 31.*

22. * Fide Ioseph, moriens, de protectione filiorum Israel memoratus est, & de ossibus suis mandavit. * *Gen. 50. 23.*

23. * Fide Moyses, natus, occultatus est mensibus tribus à parentibus suis, eo quod viderent elegantem infantem, ** & non timuerunt regis edictum. * *Exod. 2. 2. ** Exod. 1. 17.*

24. * Fide Moyses grandis factus negavit se esse filium filiz Pharaonis. * *Exod. 2. 11.*

25. magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem.

26. majores divitiis testmans thesauro Ægyptiorum, improprium Christi: aspicebat enim in remunerationem.

27. Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis: invisibilem enim tanquam videns sustinuit.

28. * Fide celebravit Pascha, & sanguinis effusionem: ne qui vastabat primitiva, tangeret eos. * *Exod. 12. 21.*

29. * Fide transierunt mare Rubrum tamquam per aridam terram: quod experti Ægyptii, devorati sunt. * *Exod. 14. 22.*

30. * Fide muri Iericho corruerunt, circuitu dierum septem. * *Iosue 6. 20.*

31. * Fide Rahab meretrix non periiit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. * *Iosue 2. 3. Luc. 2. 25.*

32. Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Iephthæ, David, Samuel, & Prophetis, 33. qui per fidem vicerunt regni, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obtulerunt ora leonum,

34. extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convalescerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum:

35. acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos: alii autem distenti sunt non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem.

36. Alii verò ludibria, & verbera experti, insuper & vincula, & carceres:

37. lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occasione gladii mortui sunt, circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustii, afflicti:

38. quibus dignum non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cavernis terræ.

39. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acciperunt repromissionem,

40. Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.

CAPUT XII.

Propositis Christi & Sanctorum exemplis, eos adhortatur ad tolerandas afflictiones, ad pacem, concordiam, & sanctitatem.

1. **I**deoque & nos tantam habentes impositam nubem testium, * deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curamus ad propositum nobis certamen. * *Rom. 6. 4. Ephes. 4. 22. Col. 3. 8. 1. Petr. 2. 1. & 4. 2.*

2. aspicientes in Auctorem fidei, & consummatorem lesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusionem contemptam, atque in dextera sedis Dei sedet.

3. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus adversum semetipsum contradictionem: ut ne fatigemini, animis vestris deficientes.

4. Nondum enim usque ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repugnantes:

5. & obliti estis consolationis, quæ vobis tanquam filiis loquitur, dicens: * Filii mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigaris dum ab eo argueris. * *Prov. 3. 11. Apoc. 3. 19.*

6. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit.

7. In disciplina perseverate. Tanquam filiis vobis offert se Deus: quis enim filius, quem non corripit pater?

8. Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filii estis.

9. Deinde patres quidem carnis nostræ, eruditores habuimus, & reverentur eos: non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, & vivemus?

10. Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundum voluntatem suam erudebant: nos:

nos : hic autem ad id , quod utile est in recipiendo sanctificationem ejus.

11. Omnis autem disciplina in præsenti quidem videtur non esse gaudii , sed mœroris : postea autem fructum pacatissimum exercitationis per eam , reddit justitiæ.

12. Propter quod remissas manus , & soluta genua , erigite.

13. & gressus rectos facite pedibus vestris : ut non claudicans quis erret , magis autem sanctorum.

14. * Pacem sequimini cum omnibus , & sanctimoniam , sine qua nemo videbit Deum : * *Rom. 12. 18.*

15. contemplantes nequis desit gratiæ Dei : nequa radix amaritudinis sursum germinans impedit , & per illam inquantur multi.

16. Ne quis fornicator , aut proflus * ut Esau : qui propter unam escam vendidit primitiva sua : * *Gen. 25. 33.*

17. scitote enim quoniam * & postea cupiens hereditate benedictionem , reprobatus est : non enim invenit poenitentiae locum , quamquam cum lacrymis inquisisset eam.

* *Genes. 27. 38.*
18. * Non enim accessistis ad tractabilem montem , & accessibilem ignem , & turbinem , & caliginem , & procellam . * *Exod. 19. 12. & 20. 21.*

19. & tubæ sonum , & vocem verborum quam qui audierunt , excusaverunt se , ne eis fieret verbum.

20. Non enim portabant quod dicebatur : * Et si bestia tetigerit montem , lapidabitur .

* *Exod. 19. 13.*
21. Et ita terribile erat quod videbatur . Moyses dixit : Exterritus sum , & trenebundus.

22. Sed accessistis ad Sion montem , & civitatem Dei viventis , Ierusalem caelestem , & multorum millium Angelorum frequentiam ,

23. & Ecclesiam primitivorum , qui conscripti sunt in cælis , & iudicem omnium Deum , & spiritus iustorum perfectorum ,

24. & testamenti novi mediatorem Iesum , & sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel.

25. Videte ne recusitis loquentem . Si enim illi non effugerunt , recusantes eum , qui super terram loquebatur : multo magis nos , qui de cælis loquentem nobis avertimus.

26. cujus vox movit terram tunc : nunc autem repromittit , dicens : * Adhuc semel : & ego movebo non solum terram , sed & cælum .

* *Ass. 2. 7.*
27. Quod autem , Adhuc semel , dicit : Declarat mobilium translationem tamquam factorum , ut inaneant ea , quæ sunt immobilia.

28. Itaque regnum immobile suscipientes , habemus gratiam : per quam servamus placentes Deo , cum metu & reverentia.

29. * Et enim Deus noster ignis consumens est . * *Deut. 4. 24.*

CAPUT XIII.

Exhortatio ad virtutes verè Christianas : ad charitatem in peregrinos , & affluos ; ad castitatem , obedientiam.

1. CHARITAS fraternitatis maneat in vobis.

2. * Et hospitalitatem nolite oblivisci , per hanc enim * latuerunt quidam , Angelis hospitio receptis . * *Rom. 12. 13. 1. Petr. 4. 9. & Gen. 18. 3. & 19. 2.*

3. Mementote vincitorum , tamquam simul

vinciti : & laborantium , tamquam & ipsi in corpore morantes.

4. Honorable connubium in omnibus , & thorus immaculatus . Fornicatores enim , & adulteros judicabit Deus.

5. Sint mores sine avaritia , contenti præsentibus : ipse enim dixit : * Non te deseram , neque derelinquam . * *Isaie 1. 5.*

6. ita ut confiderere dicamus : * Dominus mihi adiutor : non timebo quid facit mihi homo . * *Psal. 117. 6.*

7. Mementote præpositum vestrorum , qui vobis locuti sunt verbum Dei : quorum intuentes exitum conversationis , imitamini fidem.

8. Iesus Christus heri , & hodie : ipse & in sæcula.

9. Doctrinis variis , & peregrinis nolite adduci . Optimus est enim gratia stabilire cor , non escis : quæ non profuerunt ambulanti in eis.

10. Habemus altare , de quo edere non habent potestatem , qui tabernaculo deserviunt.

11. * Quorum enim animalium inferitur sanguis pro peccato in sancta per pontificem , horum corpora cremantur extra castra .

* *Lev. 16. 27.*

12. Propter quod & Iesus , ut sanctificaret per suum sanguinem populum , extra portam passus est.

13. Exeamus igitur ad eum extra castra , improprium ejus portantes.

14. * Non enim habemus hic manentem civitatem , sed futuram inquirimus . * *Heb. 12. 10.*

15. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo , id est , fructum laborum constantium nomini ejus.

16. Beneficiæ autem , & communionis nolite oblivisci : talibus enim hostis promeretur Deus.

17. Obedite præpositis vestris , & subjacete eis . Ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri , ut cum gaudio hoc faciant , & non gementes : hoc enim non expedit vobis.

18. Orate pro nobis : confidimus enim quia bonam conscientiam habemus in omnibus bene volentes conversari.

19. Amplius autem deprecor vos hoc facere , quò celerius restituar vobis.

20. Deus autem pacis , qui eduxit de mortuis pastorem magni ovium , in sanguine testamenti æterni , Dominum nostrum Iesum Christum ,

21. aptet vos in omni bono , ut faciatis ejus voluntatem : faciens in vobis quod placeat coram se per Iesum Christum : cui est gloria in sæcula sæculorum . Amen.

22. Rogo autem vos fratres , ut sufferatis verbum solatii . Etenim perpaucis sciipis vobis.

23. Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum : cum quo (si celeris venerit) videbo vos.

24. Salutate omnes præpositos vestros , & omnes sanctos . Salutant vos de Italia fratres.

25. Gratia cum omnibus vobis . Amen.

EPISTOLA CATHOLICA

B. IACOBI APOSTOLI.

CAPUT PRIMUM.

In adversis gaudendum . Postulanda à Deo sapientia ; cum fide orandum ; de paupertate , de frequentia

nanda lingua: factores legis justificantur, non auditores tantum: vera religionis nota.

1. **I**acohus Dei, & Domini nostri Iesu Christi servus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem.

2. Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias inciditis:

3. * scientes quod probatio fidei vestræ patientiam operatur. * *Rom. 5. 3.*

4. Patientia autem opus perfectum habet: ut sitis perfecti & integri in nullo deficientes.

5. Siquis autem vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei.

6. * Postulet autem in fide nihil hæsitans: ut enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento movetur & circumfertur.

* *Matth. 7. 7. & 21. 22. Marc. 11. 24.*

Luc. 11. 9. Joan. 14. 13. & 16. 23. 24.
7. non ergo æstinet homo ille quod accipiat aliquid à Domino.

8. Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis.

9. Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua

10. dives autem in humilitate sua, * quoniam sicut flos fœni transibit: * *Eccl. 14. 18. Isai. 40. 6. 1. Petr. 1. 24.*

11. exortus est enim sol cum ardore, & arefecit scœnum, & flos ejus decidit, & decor vultus ejus deperit: ita & dives in itineribus suis marescit.

12. * Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. * *Iob 5. 17.*

13. Nemo cum tentatur, dicat quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat.

14. Unusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illecius.

15. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem.

16. Nolite itaque errare fratres mei dilectissimi.

17. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

18. Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis, ut simus initium aliquid creaturæ ejus.

19. Scitis fratres mei dilectissimi. * Sit autem omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram.

* *Prov. 17. 27.*

20. Ira enim vii iustitiam Dei non operatur.

21. Propter quod abicientes omnem immunditiam, & abundantiam malitiæ, in mansuetudine suscipite initium verbum, quod potest salvare animas vestras.

22. * Estote autem factores verbi, & non auditores tantum: fallentes vosmetipsos.

* *Matth. 7. 21. & 24. Rom. 2. 13.*

23. Quia si quis auditor est verbi, & non factor: hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo:

24. consideravit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit.

25. Qui autem perpexerit in legem perfectam libertatis, & permanerit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit.

26. Si quis autem putat se religiosum esse,

non refrenans linguam suam, sed seducens eorum suum, hujus vana est religio.

27. Religio munda, & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est: Visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatam se custodiæ ab hoc sæculo.

CAPUT II.

Fides non admittit personarum acceptionem. Lex in nullo violanda. Fides sine operibus est inanis.

1. **F**ratres mei, * nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi gloriæ. * *Lev. 19. 15. Deut. 1. 17. & 16. 19. Prov. 24. 23. Eccl. 42. 1.*

2. Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum anulum habens in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu,

3. & intendatis in eum, qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei: Tu sede hic sede: pauperi autem dicatis: Tu sta illic: aut sede sub scabello pedum meorum:

4. nonne iudicatis apud vosmetipsos, & facti estis iudices cogitationum iniquarum?

5. Audite fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?

6. Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia?

7. Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos?

8. Si tamen legem perfectis regalem secundum Scripturas: * Diliges proximum tuum sicut teipsum: bene facitis: * *Lev. 19. 18. Matth. 22. 39. Marc. 12. 31. Rom. 13. 9. Gal. 5. 14.*

9. si * autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quasi transgressores: * *Supr. 1. Lev. 19. 15.*

10. * Quicumque autem totam legem servaverit, offendant autem in uno, factus est omnium reus. * *Deut. 1. 18. Matth. 5. 19.*

11. Qui enim dixit, Non mactaberis, dixit & Non occides. Quod si non mactaberis, occides autem, factus es transgressor legis.

12. Sic loquimini, & sic facite sicut per legem libertatis incipientes iudicari.

13. Iudicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia iudicium.

14. Quid proderit fratres mei si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum?

15. * Si autem frater, & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, * *1. Joan. 3. 17.*

16. dicat autem aliquis ex vobis illi: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non deditis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit?

17. Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

18. Sed dicit quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo. ostende mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.

19. Tu credis quoniam unus est Deus: Bonè facis: & demones credunt, & contremiscunt.

20. Vis autem scire o homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est?

21. * Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum pro altare? * *Gen. 22. 9.*

22. Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est?

23. Et

23. Et suppleta est Scriptura, dicens * Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est.

* Gen. 15. 6. Rom. 4. 3. Gal. 3. 6.

24. Vide is quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum?

25. Similiter * & Rahab meretrix, nonne ex operibus iustificata est suscipiens nuntios, & alia via eiciens? * Jos. 2. 4. Hebr. 11. 31.

26. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

CAPUT III.

Quæ mala affert lingua præceps. Fructus arbori convenit. Sapientia, alia terrena, alia divina est.

1. Nolite plures magistri fieri fratres mei, * scientes quoniam majus iudicium sumitis. * Matth. 23. 8.

2. In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic perfectus est vir. potest etiam freno circumducere totum corpus.

3. Si autem equis frena in ora mittimus ad consentiendum nobis, & omne corpus illorum circumferimus.

4. Ecce & naves, cum magnæ sint, & à ventis validis minentur, circumferuntur à modico gubernaculo ubi impetus dirigentis voluerit.

5. Ita & lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat. Ecce quantus ignis quam magnam silvam incendit!

6. Et lingua ignis est, universas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflamat totam civitatem nostram inflammata à gehenna.

7. Omnis enim natura bestiarum, & volucrum, & serpentium, & ceterorum domantur, & domita sunt à natura humana:

8. linguam autem nullus hominum domare potest: inquietum malum, plena veneno mortifero.

9. In ipsa benedicimus Deum & Patrem: & in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt.

10. Ex ipso ore procedit benedictio, & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri.

11. Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem, & amarum aquam?

12. Numquid potest, fratres mei, ficus uvas facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa dulcem potest facere aquam.

13. Quis sapiens, & disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientie.

14. Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem.

15. non est enim ista sapientia desursum descendens: sed terrena, animalis, diabolica.

16. Ubi enim zelus & contentio: ibi inconstantia, & omne opus pravam.

17. Quæ autem desumunt est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suavis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione.

18. Fructus autem iustitiæ, in pace seminantur, facientibus pacem.

CAPUT IV.

Contentiones omnes ex concupiscentia, quæ maiorum omnium est origo. Evigilanda detrahitio, & superbia. Cavendum à iudicis temerariis.

1. Unde bella, & lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris,

quæ militant in membris vestris?

2. Concupiscitis, & non habetis: occiditis, & zelatis. & non potestis adipisci: litigatis, & belligeratis, & non habetis, propter quod non postulatis.

3. Pettitis, & non accipitis: eò quod male petatis: ut in concupiscentiis vestris insinuetis.

4. Adulteri nescitis quia amicitia huius mundi, inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi huius, inimicus Dei constituitur.

5. An putatis quia inaniter Scriptura dicat: Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habitat in vobis?

6. Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit. * Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. * Prov. 3. 34. 1. Pet. 5. 5.

7. Subditi ergo estote Deo, resistite autem diabolo, & fugiet à vobis.

8. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo.

9. Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctum convertatur, & gaudium in incedorem.

10. * Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos. * 1. Petr. 5. 6.

11. Nolite detrahare alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem: non es factor legis, sed iudex.

12. Unus est legislator, & iudex, qui potest perdere, & liberare.

13. * Tu autem quis es, qui iudicas proximum? Ecce nunc qui dicitis. Hodie, aut crastino ibimus in illam civitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus. * Rom. 14. 4.

14. qui ignoratis quid erit in crastino.

15. Quæ est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur: pro eo ut dicatis. Si Dominus voluerit. Et. Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud.

16. Nunc autem exultatis in superbis vestris. Omnis exultatio talis, maligna est.

17. Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi.

CAPUT V.

Avaris divitiibus exitium minatur, pauperes ad patientiam adhortatur, Christi & prophetarum exemplis propositis. Iuramento abstinendum. De oratione, & extrema unctione.

1. A Gite nunc divites, plorate ululantes in miseris vestris, quæ advenient vobis.

2. Divitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta sunt.

3. Aurum, & argentum vestrum æruginavit: & ærgo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus.

4. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini sabaoth introivit.

5. Epulati estis super terram, & in luxuriis enutristis corda vestra in die occisionis.

6. Addixistis, & occidistis iustum, & non restitistis vobis.

7. Patientes igitur estote fratres usque ad adventum Domini. Ecce agricolæ expectant pretiosum fructum terræ, patienter faciens donec accipiat temporaneum, & serotinum.

8. Patientes igitur estote & vos, & contr-

firmate corda vestra: quoniam adventus Domini appropinquavit.

9. Nolite ingemiscere fratres in alterutrum, ut non iudicemini. Ecce iudex ante januam assistit.

10. Exemplum accipite, fratres, exitus mali, laboris, & patientiæ, Prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini.

11. Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufficientiam lob audistis, & finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est, & miserator.

12. Ante omnia autem fratres mei * nolite jurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo vester: Est, est: Non, non: ut non sub iudicio decidatis. * *Matth. 5. 34.*

13. Tristatur aliquis vestrum? orat: A quo animo est? psallat.

14. Infirmitur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini:

15. & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.

16. Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, & orate pro invicem ut salvemini: multum enim valet deprecatio iusti assidua.

17. Elias homo erat similis nobis passibilis: * & oratione oravit ut non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. * *3. Reg. 17. 1. Luc. 4. 25.*

18. Et rursum oravit: & cælum dedit pluviam, & terra dedit fructum suum.

19. Fratres mei, si quis ex vobis erraverit à veritate, & converterit quis eum:

20. scire debet quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

EPISTOLA

B. PETRI APOSTOLI

PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Incipit à salutatione, & à gratiarum actione: tum quæ ad doctrinam, quæque ad mores spectant, prosequitur.

1. **P**etrus Apostolus Iesu Christi, electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ
2. secundum præsentiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obedientiam, & asperionem sanguinis Iesu Christi: Gratia vobis, & pax multiplicetur.

3. * Benediclus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in semper vivam, per resurrectionem Iesu Christi ex innotis,

* *1. Cor. 1. 3. Ephes. 1. 3.*

4. in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem, conservatam in cælis in vobis.

5. qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novissimo.

6. In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus:

7. ut probatio vestræ fidei multo pretiosior

aurum, quod per ignem probatur) inveniat in laudem, & gloriam, & honorem in revelatione Iesu Christi:

8. quem cum non videritis, diligitis: in quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili, & glorificata:

9. repontantes finem fidei vestræ, salutem animarum.

10. De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt prophætæ, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt:

11. scrutantes in quod, vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi: prænuntians eas quæ in Christo sunt passiones, & posteriores glorias:

12. quibus revelatum est quia non sibi tempestis, vobis autem ministrabant ea, quæ nunc nuntiata sunt vobis per eos, qui evangelizaverunt vobis, Spiritu sancto misso de cælo, in quem desiderant Angeli prospicere.

13. Propter quod succincti lumbos mentis vestræ, sobrii percellite sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam, in revelationem Iesu Christi:

14. quasi filii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiae vestræ desideris:

15. sed secundum eum, qui vocavit vos, Sanctum, & ipsi in omni conversatione sancti sitis:

16. quoniam scriptum est: * Sancti eritis, quoniam ego Sanctus sum. * *Lev. 11. 44. & 19. 2. & 20. 7.*

17. Et si patrem invocatis eum, qui * sine acceptione personarum iudicat secundum unicuique opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini. * *Deut. 10. 17. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6.*

18. Scientes quod non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis:

19. * sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati: * *1. Cor. 6. 20. & 7. 23. Heb. 9. 14. 1. Joann. 1. 7. Apoc. 1. 5.*

20. præcogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos,

21. qui per ipsum fideis estis in Deo, qui suscitavit eum à mortuis, & dedit ei gloriam, ut fides vestra, & spes esset in Deo:

22. Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, supplici ex corde invicem diligite attentius:

23. renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei vivi, & permanentis in æternum:

24. * quia omnis caro ut fœnum: & omnis gloria ejus tanquam flos fœni: exaruit fœnum, & flos ejus decidit. * *Eccli. 14. 18. Isai. 40. 6. Jac. 1. 10.*

25. Verbum autem Domini manet in æternum. hoc est autem verbum, quod evangelizatum est in vos.

CAPUT II.

Omni malitia & dolo depositis, lac spiritale, ut modo geniti infantes desideramus, in quo crescimus in viros perfectos, ad imitationem Christi.

1. **D**eponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, * & simulationes, & invidias, & omnes detractiones,

* *Rom. 6. 4. Ephes. 4. 22. Coloss. 3. 8. Heb. 12. 1.*

2. sicut modò geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concipiscite: ut in eo crescatis in salutem:

CAPUT III.

Conjugatorum mutua in se officia. Ad charitatem, & patientiam eos adhortatur. Modestiam in vestitu, misericordiam, & pacem eis commendat.

3. si tamen gustastis quoniam dulcis est Dominus.

4. Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum:

5. & ipsi tamquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum.

6. propter quod continet Scriptura: * Ecce pono in Sion lapidem summum angularem, electum, pretiosum: & qui crediderit in eum, non confundetur. * *Isai. 28. 16. Rom. 9. 33.*

7. Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem * lapis, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli:

* *Psalm. 117. 22. Isai. 8. 14. Matth. 21. 42. Act. 4. 11.*

8. & lapis offensionis, & petra scandali his, qui offendunt verbo, nec credunt in quo & positi sunt.

9. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.

10. * Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. * *Osee 2. 24. Rom. 9. 25.*

11. * Charissimi, obsecro vos tamquam advenas & peregrinos abstinete vos a carnalibus desideriis, quæ militat adversus animam,

* *Rom. 13. 14. Gal. 5. 16.*

12. conversationem vestram inter Gentes habentes bonam: ut in eo, quod detractant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

13. * Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive regi quasi præcellenti. * *Rom. 13. 1.*

14. sive ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum.

15. quia sic est voluntas Dei, ut beneficientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam:

16. quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei.

17. Omnes honorate: * fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorificate.

* *Rom. 12. 10.*

18. * Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis. * *Ephes. 6. 5. Col. 3. 22. Tit. 2. 9.*

19. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniuste.

20. Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati subteritis? Sed si bene facientes patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum.

21. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus.

22. * qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus: * *Isai. 53. 9.*

23. qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur; trahebatur autem iudicanti se iniuste:

24. * qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, iustitiæ vivamus: cujus livore sanati estis.

* *Isai. 53. 5. 1. Joann. 3. 5.*

25. Eratis enim sicut ovæ errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem, & episcopum animarum vestrarum.

* 1. Similiter & mulieres subditæ sint viris suis: ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant. * *Ephes. 5. 22. Col. 3. 18.*

2. considerantes in timore castam conversationem vestram.

3. * Quam non sit extrinsecus capillatura, aut circumdata auri, aut indumenti vestimentorum cultus: * *1. Tim. 2. 9.*

4. sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.

5. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectæ propriis viris.

6. * Sicut Sara obediebat Abraham, dominum eum vocans: cujus etis filie benefactrices, & non petimentes ullam perturbationem. * *Gen. 18. 12.*

7. * Viri similiter coherentes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebris impartientes honorem, tamquam & coherentibus gratiæ vitæ: ut non impediatur orationes vestras. * *1. Cor. 7. 3.*

8. In fine autem omnes unanimes, compatiētes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles:

9. * non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis. * *Prov. 17. 13. Rom. 12. 17. 1. Thess. 5. 15.*

10. * Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguam suam à malo, & labia ejus ne loquantur dolium. * *Psalm. 33. 13.*

11. * Declinet à malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam: * *Psalm. 33. 15. 16. & 17. Psalm. 36. 37. Isai. 1. 16.*

12. Quia oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum: Vultus autem Domini super facientes mala.

13. Et quis est qui vobis noceat, si boni remulatores fueritis?

14. * Sed & si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne timeamini, & non conturbemini. * *Matth. 5. 10.*

15. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.

16. * sed cum modestia, & timore, conscientiam habentes bonam, ut in eo, quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem. * *Supr. 2. 12.*

17. Melius est enim benefactores (si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes.

18. * quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu, * *Rom. 5. 6. Heb. 9. 28.*

19. In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit

20. qui increduli fuerant aliquando, * quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca. in qua pauci, id est octo animæ salvæ factæ sunt per aquam.

* *Gen. 7. 7. Matth. 24. 37. Luca 17. 26.*

21. Quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptismi: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum

per

per resurrectionem Iesu Christi, 22. qui est in dextera Dei, deglutiens mortem ut vitæ æternæ heredes efficeremur; profectus in cælum subjectis sibi angelis, & potestatis, & virtutibus.

CAPUT IV.

Arma Christianis sunt passio & exemplum Christi: vigilare in orationibus, invicem diligere, & pro Christo pati.

1. Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini: quia qui passus est in carne, desiit à peccatis:

2. * Ut jam non desideris hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis. * *Ephs. 4. 22. 23. & 24.*

3. Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam his, qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentius, comessationibus, potationibus, & illicitis idolorum cultibus.

4. In quo admirantur non concurrentibus vobis in eandem luxuriæ confusionem, blasphemantes.

5. Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos & mortuos.

6. Propterea hoc enim & mortuus evangelizatum est: ut judicaretur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in Spiritu.

7. Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

8. Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes. quia * charitas operit multitudinem peccatorum.

* *Prov. 10. 12.*

9. * Hospitales invicem ** sine murmuratione: * *Rom. 12. 13. Heb. 13. 2. * Phil. 2. 14.*

10. * Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam ministrans, sicut boni ** dispensatores multiforum gratiæ Dei.

* *Rom. 12. 6. ** 1. Cor. 4. 2.*

11. Si quis loquitur, quasi sermones Dei. si quis ministrat, tanquam ex virtute, quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum: cui est gloria, & imperium in sæcula sæculorum: Amen.

12. Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat:

13. sed communicantes Christi passionibus gaudete, ut & in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exultantes.

14. Si exprobramini in nomine Christi, beati estis: quoniam quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est ejus Spiritus, super vos requiescit.

15. Nemo autem vestrum patiatutur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.

16. Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine.

17. quoniam tempus est ut incipiat judicium à domo Dei. Si autem primum à nobis: quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio?

18. * Et si justus vix salvabitur, impius, & peccator ubi pariebunt? * *Prov. 11. 31.*

19. Itaque & hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fidei Creatori commendent animas suas in benefactis.

CAPUT V.

Pastores primum, tum juvenes instruit: illos, ut regi invigilent: hos, ut subditi sint pastoribus.

1. S Eniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior & testis Christi pas-

sionum: qui & ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator:

2. pacite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontaneæ secundum Deum: neque turpis luci gratia, sed voluntarie:

3. neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.

4. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.

5. Similiter adolescentes subditi estote senioribus. * Omnes autem invicem humilitatem insinuate, ** quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. * *Rom. 12. 10. ** Jacob. 4. 6.*

6. * Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis:

* *Jacob. 4. 10.*

7. * omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. * *Psal. 54. 23. Matth. 6. 25. Lucæ 12. 22.*

8. Sobrii estote, & vigilate: quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circumcui, quærens quem devoret:

9. Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.

10. Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

11. Ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum: Amen.

12. Per Silvanum fidem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi: obsecrans & testans, hanc esse veram gratiam Dei, in qua statis.

13. Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta, & Marcus filius meus.

14. Salutate invicem in osculo sancto: Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Iesu. Amen.

EPISTOLA

B. PETRI APOSTOLI

SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

Petrus hortatur fideles ut ad cælestia promissa contendant, & electionem suam per bona opera certam faciant: doctrinam illi traditam veram esse ex divinis oraculis confirmat.

1. Simon Petrus, servus, & Apostolus Iesu Christi, iis, qui cœqualem nobiscum sortiti sunt fidem in justitia Dei nostri, & Salvatoris Iesu Christi.

2. Gratia vobis, & pax adimpleatur in cognitione Dei, & Christi Iesu Domini nostri:

3. quomodo omnia nobis divini virtutis suæ, quæ ad vitam, & pietatem donata sunt, per cognitionem ejus, qui vocavit nos propria gloria, & virtute,

4. per quem maxima, & pretiosa nobis promissa donavit: ut per hæc efficiamini divini consortes nature: rugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.

5. Vos autem curam omnem subinferentes, ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam,

6. in scientia autem abstinenciam, in abstinencia autem patientiam, in patientia autem pietatem,

7. in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem.

8. Hæc enim si vobiscum adsint, & superent, non vacuos, nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Iesu Christi cognitione.

9. Cui enim non præstod sunt hæc, cæcus est, & manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum.

10. Quapropter fratres magis satagate ut per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis: hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.

11. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri, & Salvatoris Iesu Christi.

12. Propter quod incipiam vos semper commone de his: & quidem scientes & confirmatos vos in presenti veritate.

13. Iustum autem arbitror quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in comminatione:

14. certus quod velox est depositio tabernaculi mei secundum quod & Dominus noster Iesus Christus * significavit mihi, * *Ioan. 21. 19.*

15. Dabo autem operam & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.

16. * Non enim doctas fabulas secuti notam fecimus vobis Domini nostri Iesu Christi virtutem, & præsentiam: sed speculatores facti illius magnitudinis. * *1. Cor. 1. 17.*

17. Accipiens enim à Deo Patre honorem, & gloriam, voce delapsa ad eum huiusmodi à magnifica gloria: * Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. * *Matth. 17. 5.*

18. Et hanc vocem nos audivimus de cælo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto.

19. Et habemus firmiorem propheticum sermonem: cui beneficiatis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris:

20. hoc primum intelligentes * quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. * *2. Tim. 3. 16.*

21. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

CAPUT II.

Prophetis, de quibus supriori capite egit, falsos doctores opponit, ut Simonianos, & alios Hærestarchas, qui mox exortiri erant; eorum dogmata, corruptos mores, & imminens exitium animis fidelium subjicit, ut ab eis caveant.

1. **F**UEUNT vero & pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum, qui emitt eos, Dominum negant: superducentes sibi celerem perditionem.

2. Et inulti sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur:

3. & in avaritia fictis verbis de vobis negotiabantur: quibus iudicium jam olim non cessat: & perditio eorum non dormitat.

4. * Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractis in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reservari. * *Iob 4. 18. Iudæ 7. 6.*

5. Et originali mundo non pepercit, * sed octavum Noë iustitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens. * *Gen. 7. 1.*

6. * Et civitates Sodomorum, & Gomorrhæorum in cinerem redigens, eversione damnavit: exemplum eorum, qui impiè acturi sunt, ponens. * *Gen. 19. 25.*

7. & iustum Lot oppressum à nefandorum injuria, ac luxuriosa conversatione eripuit:

8. aspectu enim, & auditu iustus erat: habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabantur.

9. Novit Dominus pius de tentatione eripere: iniquos vero in diem iudicii reservare cruciandos:

10. magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulantes, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes:

11. ubi angeli fortitudine, & virtute cum sint majores, non possunt adversum se execrabile iudicium.

12. Hi vero velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem, & in penicem in his quæ ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt,

13. percipientes mercedem injustitiæ, voluptatem existimantes dei delicis: coinquinationes, & maculæ delicis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum,

14. oculis habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti. Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes: maleditionis filii:

15. derelinquentes rectam viam erraverunt, * secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit. * *Iudæ 7. 11.*

16. correctionem vero habuit sæ vesaniæ: subyugale mutum animal, * hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam.

* *Num. 22. 22. & vv. 23. 28.*

17. * Hi sunt fontes sine aqua, & nebulae turbidissimæ exagitatae, quibus caligo tenebrarum reservatur. * *Iud. 7. 12.*

18. Superba enim vanitatis loquentes, perficiunt in desideris carnis luxurie eos, qui paululum effluunt, qui in errore conversantur:

19. libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptionis: * à quo enim quis superatus est, huius & servus est. * *Ioann. 8. 34. Rom. 6. 16. & 20.*

20. Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Iesu Christi, * his rursus implicati superantur: facta sunt eis ** posteriora deteriora prioribus. * *Hebr. 6. 4. 5. & 6. Matth. 12. 45.*

21. Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem, retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato.

22. Contigit enim eis illud veri proverbii: * Canis reversus ad suum vomitum: &, Sus lota in volutabro luti. * *Prov. 26. 11.*

CAPUT III.

Primum eorum refellit errorem, qui iudicium futurum negabant. Tum iudicium differri docet, ut detur locus penitentia: postea laudat Paulum, & ejus epistolæ ait esse intellectum difficile.

1. **H**ANC ecce vobis, charissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excitavi in comminatione sinceram mentem:

2. ut memores sitis eorum, quæ prædixi verborum à sanctis Prophetis, & Apostolorum vestrorum, præceptorum Domini & Salvatoris.

3. hoc primum scientes, quod venient * in novissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes,

* *1. Tim. 4. 1. 2. Tim. 3. 1. Iudæ 7. 18.*

4. dicentes: * Ubi est promissio, aut adventus ejus? ex quo enim patres dormierunt, omnia

nia sic perseverant ab initio creaturæ.

* *Ezech. 12. 27.*

5. Latet enim eos hoc volentes, quod cæli erunt pii s, & terra, de aqua, & per aquam consistens Dei verbo:

6. per quæ ille tunc mundus aqua inunda- tus perijt.

7. Cæli autem, qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem judicii, & perditionis impiorum hominum.

8. Unum verò hoc non lateat vos, charis- simi, quia unus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus.

9. Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant. sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad penitentiam reverti.

10. * Advienit autem dies Domini ut fur: in quo cæli magno impetu transierunt, elemen- ta verò calore solvuntur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. * *1. Thess. 5. 2. Apoc. 3. 3. & 16. 15.*

11. Cum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversatio- nibus, & pietatibus,

12. expectantes, & properantes in adventum dei Domini, per quem cæli ardentes solven- tur, & elementa ignis ardore tabescent?

13. * Novos verò cælos, & novam terram secundum promissa ipsis expectamus. in quibus iustitia habitabit. * *Isai. 65. 17. & 66. 22. Apoc. 21. 1.*

14. Propterea quod charissimi hæc expectan- tes, satagite immaculati, & inviolati ei inveniri in pace.

15. & * Domini nostri longanimitatem, salu- tem arbitremini: sicut & charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, * *Rom. 2. 4.*

16. sicut & in omnibus Epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles de- piavant, sicut & ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

17. Vos igitur fratres præscientes custodite, ne insipientium errore traducti excidatis à pro- pria firmitate.

18. crescite verò in gratia, & in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Iesu Christi. Ipsi gloria, & nunc, & in diem æternitatis. Amen.

EPISTOLA

B. IOANNIS APOSTOLI

PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

De Incarnatione Verbi. De luce & tenebris. Nullum esse sine peccato; sed sanguis Iesu Chris- ti mundat nos.

1. **Q**uod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ con- tactaverunt de verbo vitæ:

2. & vita manifestata est, & vidimus, & testamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis

3. quod vidimus & audivimus, annuntia- mus vobis, ut & vos societatem habeatis no-

biscum, & societas nostra sit cum Patre, & cum filio eius Iesu Christo.

4. Et hæc scribimus vobis ut gaudeatis, & gaudium vestrum sit plenum.

5. Et hæc est annuntiatio, quam audivi- mus ab eo, & annuntiamus vobis. * Quo- niam Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ. * *Joann. 8. 12.*

6. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, men- timur, & veritatem non facimus.

7. Si autem in luce ambulamus sicut & ip- se est in luce, societatem habemus ad invi- cem, * & sanguis Iesu Christi, Filii ejus, emundat nos ab omni peccato. * *Hebr. 9. 14. 1. Petr. 1. 19. Apoc. 1. 5.*

8. * Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. * *3. Reg. 8. 46. 2. Par. 6. 36. Prov. 20. 9. Eccl. 7. 21.*

9. Si confiteamur peccata nostra: fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nos- tra, & emundet nos ab omni iniquitate.

10. Si dixerimus quoniam non peccavimus: mendacem facimus eum, & verbum ejus non est in nobis.

CAPUT II.

Abstinendum à peccatis. Iesus Christus est pro- pitius pro peccatis totius mundi. Qui mun- dum diligit, Deum non diligit. Multi Anti- Christi Anti-Christum præcedunt.

1. **F**ilii mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum justum:

2. & ipse est propitiatus pro peccatis nos- tris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

3. Et in hoc scimus quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus.

4. Qui dicit se nosse eum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in hoc ve- ritas non est.

5. Qui autem servat verbum ejus, verè in hoc charitatis Dei perfecta est: & in hoc scimus quoniam in ipso sumus.

6. Qui dicit se in ipso manere, debet, si- cut ille ambulavit, & ipse ambulare.

7. Charissimi, non mandatum novum scri- bo vobis, sed mandatum vetus, quod habui- tis ab initio: Mandatum vetus est verbum, quod audistis.

8. * Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est & in ipso, & in vobis: quia tenebræ transierunt, & verum lumen jam luce-

* *Joann. 13. 34. & 15. 12.*

9. Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc.

10. * Qui diligit fratrem suum, in lumi- ne manet, & scandalum in eo non est.

* *Iul. 3. 14.*

11. Qui autem odit fratrem suum, in te- nebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat: quia tenebræ obsecaverunt oculos ejus.

12. Scribo vobis filii, quoniam remittun- tur vobis peccata propter nomen ejus.

13. Scribo vobis patres, quoniam cognovis- tis eum, qui ab initio est. Scribo vobis ado- lescentes, quoniam vicistis malignum.

14. Scribo vobis infantes, quoniam cogno- vistis patrem. Scribo vobis juvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum.

15. Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo:

16. quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.

17. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

18. Filioli, novissima hora est: & sicut audistis quia Antichristus venit: & nunc Antichristi multi facti sunt: unde scimus, quia novissima hora est.

19. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifesti sint quoniam non sunt omnes ex nobis.

20. Sed vos unctionem habetis à Sancto, & nostis omnia.

21. Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam: & quoniam omne mendacium ex veritate non est.

22. Quis est mendax, nisi is, qui negat quoniam Iesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem, & Filium.

23. Omnis, qui negat Filium, nec Patrem habet, qui confitetur Filium, & Patrem habet.

24. Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat: si in vobis permanserit quod audistis ab initio, & vos in Filio, & Patre manebitis.

25. Et hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam.

26. Hæc scripsi vobis de his, qui seducunt vos.

27. Et vos unctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis ut aliquis doceat vos: sed sicut unctio eius docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium. Et sicut docuit vos: manete in eo.

28. Et nunc filioli manete in eo: ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in adventu eius.

29. Si scitis quoniam iustus est, scitote quoniam & omnis, qui facit iustitiam, ex ipso natus est.

CAPUT III.

Felix illa natiuitas per Baptismum, qua filii Dei nominantur & sumus. Qui non diligit, manet in morte: diligendum verè, & operibus, non verbo tantum.

1. Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & simus. Propter hoc mundus non novit nos: quia non novit eum.

2. Charissimi, nunc filii Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.

3. Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

4. Omnis, qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas.

5. Et scitis quia ille apparuit ut peccata nostra tolleretur: & peccatum in eo non est.

* *Isai. 53. 9. 1. Petr. 2. 22.*

6. Omnis, qui in eo manet, non peccat: & omnis, qui peccat, non vidit eum, nec cognovit eum.

7. Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiam, iustus est: sicut & ille iustus est.

8. * Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc ap-

paruit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli.

* *Ioann. 8. 44.*

9. Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.

10. In hoc manifesti sunt Filii Dei, & filii diaboli. Omnis qui non est iustus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum:

11. quoniam hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, * ut diligatis alterutrum.

* *Ioann. 13. 34. & 15. 12.*

12. Non sicut * Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius in maligna erant: fratris autem eius, iusta. * *Genes. 4. 8.*

13. Nolite mirari fratres, si odit vos mundus.

14. Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. * Qui non diligit, manet in morte: * *Lev. 19. 17. Supr. 2. 10. & 11.*

15. omnis, qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.

16. * In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animum suum pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere.

* *Ioann. 15. 13.*

17. * Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo? * *Luca 3. 11. Jac. 2. 15.*

18. Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate.

19. In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus: & in conspectu eius suadebimus corda nostra.

20. Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum: maior est Deus corde nostro, & novit omnia.

21. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.

22. * & quicquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius custodimus, & ea, quæ sunt placita coram eo, facimus.

* *Matth. 21. 22.*

23. * Et hoc est mandatum eius: Ut credamus in nomine Filii eius Iesu Christi: & ** diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. * *Ioan. 6. 29. & 17. 3. ** Ioan. 13. 34. & 15. 12.*

24. Et qui servat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo: & in hoc scimus quoniam manet in nobis de Spiritu, quem dedit nobis.

CAPUT IV.

Cum primis Ecclesiæ temporibus multi se in Christi nomine venire, ac se spiritu Dei affatos iactarent, Apostolus fideles admonet, ut probent spiritus, utrum ex Deo sint: atque ex duobus indicis spiritum Dei cognosci posse docet.

1. Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophete exierunt in mundum.

2. In hoc cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est:

3. & omnis spiritus, qui solvit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus, de quo audistis quoniam venit, & nunc iam in mundo est.

4. Vos ex Deo estis filioli, & vicistis eum, quoniam

quoniam maior est qui in vobis est, quàm qui in mundo.

5. * Ipsi de mundo sunt: ideò de mundo loquuntur, & mundus eos audit.

* Ioann. 8. 47.

6. Nos ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & spiritum erroris.

7. Charissimi, diligamus nos invicem: quia charitas ex Deo est. Et omnis, qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum.

8. Qui non diligit, non novit Deum: quoniam Deus charitas est.

9. * In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum.

* Ioann. 3. 10.

10. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

11. Charissimi, si sic Deus dilexit nos: & nos debemus alterutrum diligere.

12. * Deum nemo vidit unquam. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, & charitas ejus in nobis perfecta est. * Ioann. 1. 18. 1. Tim. 6. 16.

13. In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis.

14. Et nos vidimus, & testificamur quoniam Pater misit filium suum Salvatorem mundi.

15. Quisquis confessus fuerit quoniam Iesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo.

16. Et nos cognovimus, & credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus Charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

17. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicii: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

18. Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor poenam habet, qui autem timet, non est perfectus in charitate.

19. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos.

20. Si quis dixerit quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit iratum suum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?

21. * Et hoc mandatum habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.

* Ioann. 13. 34. & 15. 12. Ephes. 5. 2.

CAPUT V.

Ioannes in hoc capite divinitatem Christi, & mysterium Incarnationis sic adstruit, ut ad id quod maxime ipsi cordi est, amorem scilicet Dei, & proximi, de quo ante disseruerat, identidem digrediatur.

1. Omnis, qui credit, quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est. Et omnis, qui diligit eum qui genuit, diligit & eum qui natus est ex eo.

2. In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cum Deum diligamus, & mandata ejus faciamus.

3. Hæc est enim charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus: & mandata ejus gravia non sunt.

4. Quoniam omne, quod natum est ex Deo,

vincit mundum: & hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.

5. * Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Iesus est filius Dei?

* 1. Cor. 15. 57.

6. Ihs est, qui venit per aquam & sanguinem, Iesus Christus non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Et spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas.

7. Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus; & hi tres unum sunt.

8. Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus & aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt.

9. Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est: quoniam hoc est testimonium Dei, quod majus est, quoniam testificatus est de filio suo.

10. Qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se. * Qui non credit filio, mendacem facit eum: quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de filio suo.

* Ioann. 3. 36.

11. Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in filio ejus est.

12. Qui habet filium, vitam non habet: qui non habet filium, vitam non habet.

13. Hæc scribo vobis: ut sciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine filii Dei.

14. Et hæc est fiducia, quam habemus ad eum: Quia quodcumque petierimus: secundum voluntatem ejus, audit nos.

15. Et scimus quia audit nos quicquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo.

16. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis.

17. Omnis iniquitas, peccatum est: & est peccatum ad mortem.

18. Scimus quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conservat eum, & malignus non tangit eum.

19. Scimus quoniam ex Deo sumus: & mundus totus in maligno positus est.

20. Et scimus quoniam filius Dei venit, & dedit nobis sensum ut cognoscamus verum Deum, & sinus in vero filio ejus. Hic est verus Deus, & vita æterna. * Luc. 24. 45.

21. Filiioli, custodite vos à simulacris. Amen.

EPISTOLA

B. IOANNIS APOSTOLI

SECUNDA.

Diligere alterutrum, est mandatum semper novum. Hæretici ne Ave quidem dicendum.

1. Senior Electæ dominæ, & natis ejus, quos ego diligo in veritate, & non ego solus, sed & omnes, qui cognoverunt veritatem,

2. propter veritatem, que permanet in nobis, & nobiscum erit in æternum.

3. Sit vobiscum gratia, misericordia, pax à Deo patre, & à Christo Iesu filio Patris in veritate, & charitate.

4. Gavisus sum valdè, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus à Patre.

5. Et nunc rogo te, domina, non tamquam mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, * ut diligamus alterutrum.

* *Ioann. 13. 34. & 15. 12.*

6. Et hæc est charitas, ut ambulemus secundum mandata eius. Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis:

7. quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Iesum Christum venisse in carnem: hic est seductor, & antichristus.

8. Videte vosmetipsos, ne perdatiis quæ operati estis: sed ut mercedem plenam accipiatis.

9. Omnis, qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina, hic & Patrem & Filium habet.

10. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non allert, nolite recipere eum in domum, nec AVE ei dixeritis.

11. Qui enim dicit illi AVE, communicat operibus eius malis.

12. Plura habens vobis scribere, nolui per chartam, & atramentum: spero enim me futurum apud vos, & os ad os loqui: ut gaudium vestrum plenum sit.

13. Salutant te filii sororis tuæ Electæ.

EPISTOLA

B. IOANNIS APOSTOLI TERTIA.

Laudat Gajum propter hospitalitatem, quæ virtus est Christiana.

1. **S**enior Gajo charissimum, quem ego diligo in veritate.

2. Charissime, de omnibus orationem facio prosperè te ingredi, & valere, sicut prosperè agit anima tua.

3. Gavisus sum valdè venientibus fratribus, & testimonium perhibentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas.

4. Majorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare.

5. Charissime, hdeliter facis quidquid operaris in fratres, & hoc in peregrinis,

6. qui testimonium reddiderunt charitati tuæ: in conspectu Ecclesiæ: quos, benefaciens, deduces digne Deo.

7. Pro nomine enim ejus profecti sunt, nihil accipientes à Gentibus,

8. Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis.

9. Scripsissem forsitan Ecclesiæ: sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos.

10. propter hoc si vënero, commonebo ejus opera, quæ facit: verbis malis garris in nos: & quasi non ei ista sufficiant: neque ipse suscipit fratres: & eos, qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia ejicit.

11. Charissime, nolui imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est: qui malefacit, non vidit Deum.

12. Diemetrio testimonium redditur ab omnibus, & ab ipsa veritate, sed & nos testi-

monium perhibemus: & nosti quoniam testimonium nostrum verum est.

13. Multa habui tibi scribere: sed nolui per atramentum, & calamum scribere tibi.

14. Spero autem protinus te videre, & os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta omnes nominatum.

EPISTOLA CATHOLICA

B. IUDÆ APOSTOLI.

Monet ut firmi sint in tradita semel fide adversus insurgentes impios ac lascivos; subdens de horum supplicio, in modum Iudæorum ac Sodomorum futuro.

1. **I**udas Iesu Christi servus, frater autem Iacobi, his, qui sunt in Deo Patre dilectus, & Christo Iesu conservatis, & vocatis.

2. Misericordia vobis, & pax, & charitas adimpleatur.

3. Charissimi, omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere vobis: deprecans supercari semel traditæ sanctis iudei.

4. Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum Dominatoiem, & Dominum nostium Iesum Christum negantes.

5. Commovere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Iesus populum de terra Ægypti salvans, * secundo eos, qui non crederunt, perdidit: * *Num. 14. 34. & 37.*

6. Angelos verò, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni diei, vinculis æternis sub caligine * reservavit. * 2. *Petr. 2. 4.*

7. * Sicut Sodoma, & Gomorra, & finitimæ civitates simili modo exornatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni potius sustinentes. * *Genes. 19. 24.*

8. Similiter & hi canem quidem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant.

9. Cum Michael Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemix: sed dixit: * Imperet tibi Dominus. * *Zach. 3. 2.*

10. Hi autem quæcumque quidem ignorant, blasphemant: quæcumque autem naturaliter, tamquam inuta animalia, noverunt in his corruptur.

11. Væ illis, quia in * via Cain abierunt, & ** errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione *** Core perierunt: * *Gen. 4. 8. ** Num. 22. 23. *** Num. 16. 32.*

12. Hi sunt in epulis suis macule, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, * nubes sine aqua, quæ à ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, his mortuæ, eradicatæ, * 2. *Petr. 2. 17.*

13. Fluctus fei maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia: quibus procella tenebrarum servata est in æternum.

14. Prophetavit autem & de his septimus ab Adam Enoch, dicens: * Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis * *Apoc. 1. 7.*

15. facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impii egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impii.

16. Hi sunt murmuratores querulosi, secundum desideria sua ambulantes, * & os eorum loquitur superba, mirantes personas quæstus causa. * *Psal.* 16. 10.

17. Vos autem charissimi memores estote verborum, * quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi, * *1. Tim.* 4. 1. *2. Tim.* 3. 1. *2. Petr.* 3. 3.

18. qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus.

19. Hi sunt, qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.

20. Vos autem charissimi superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei, in Spiritu sancto orantes,

21. vosmetipsos in dilectione Dei servate, expectantes misericordiam Domini nostri Iesu Christi in vitam æternam.

22. Et hos quidem arguite iudicatos:

23. illos vero salvate, de igne rapientes. Aliis autem miseremini in timore: odientes & eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam.

24. Ei autem, qui potens est vos conservare sine peccato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione in adventu Domini nostri Iesu Christi.

25. Soli Deo Salvatori nostro, per Iesum Christum Dominum nostrum, gloria & magnificentia, imperium & potestas ante omne sæculum, & nunc, & in omnia sæcula sæculorum. Amen.

APOCALYPSIS

B. IOANNIS APOSTOLI

CAPUT PRIMUM.

Septem Asia minoris Ecclesiis liber inscribitur. Iesus Christus primogenitus & mortuus; Prologus primæ visioni.

1. **A** Pocalypsis Iesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis, quæ oportet fieri cito: & significavit, mittens per Angelum suum servo suo Ioanni,

2. qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimonium Iesu Christi, quæcumque vidit.

3. Beatus, qui legit, & audit verba prophetiæ huius: & servat ea, quæ in ea scripta sunt: tempus enim prope est.

4. Ioannes septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia. Gratia vobis, & pax ab eo, * qui est, & qui erat, & qui venturus est: & à septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt: * *Exod.* 3. 14.

5. & à Iesu Christo, qui est testis fidelis, * primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ, qui dilexit nos, & lavit nos à peccatis nostris ** in sanguine suo, * *1. Cor.* 15. 20. *Colos.* 1. 18. ** *Hebr.* 9. 14. *1. Petr.* 1. 19. *1. Ioann.* 1. 7.

6. & fecit nos regnum, & sacerdotes Deo & Patri suo: ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum: Amen.

7. * Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, ** & qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum omnes tribus terræ: Etiam: Amen. * *Luc.* 3. 13. *Matth.* 24. 30. *Iude* 14. 14. ** *Zach.* 12. 10.

8. * Ego sum Alpha, & Omega principium, & finis, dicit Dominus Deus: qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens. * *Ist.*

41. 4. 2° 44. 6. 2° 48. 12. *Infr.* 21. 6. 2° 22. 13.

9. Ego Ioannes frater vester, & particeps in tribulatione, & regno & patientia in Christo Iesu. fui in insula, quæ appellatur Patmos propter verbum Dei, & testimonium Iesu:

10. Fui in spiritu in Dominica die, & audivi post me vocem magnam tamquam tubæ,

11. dicentis: Quòd vides, scribe in libro: & mitte septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphia, & Laodiciæ:

12. Et conversus sum ut viderem vocem, quæ loquebatur inecum: Et conversus vidi septem candelabra aurea:

13. & in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis, vestitum potere, & præcinctum ad mamillas zona aurea:

14. caput autem ejus, & capilli erant candidi tamquam lana alba, & tamquam nix, & oculi ejus tamquam flamma ignis,

15. & pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti, & vox illius tamquam vox aquarum multarum:

16. & habebat in dextera sua stellas septem: & de ore ejus gladius utraque parte acutus exibat. & facies ejus sicut sol lucet in virtute sua.

17. Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes ejus tamquam mortuus. Et posuit dexteram suam super me, dicens: Noli timere: * ego sum primus, & novissimus, * *Luc.* 41. 4. 2° 44. 6. 2° 48. 12. *Infr.* 21. 6. 2° 22. 13.

18. & vivus, & fui mortuus, & ecce sum vivens in sæcula sæculorum, & habeo claves mortis, & inferni.

19. Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc.

20. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea: septem stellæ Angeli sunt septem Ecclesiarum: & candelabra septem, septem Ecclesiarum sunt.

CAPUT II.

Angelis, seu Episcopis septem Ecclesiarum, quæ sunt nominatæ, scribere Ioanni præcipitur.

1. **A** Ngelo Ephesi Ecclesiæ scribe: Hæc dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum:

2. Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia non potes sustinere malos: & tentasti eos, qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt: & invenisti eos mendaces:

3. & patientiam habes, & sustinui propter nomen meum, & non defecisti.

4. Sed habeo adversum te, quòd charitatem tuam primam reliquisti.

5. Memor esto itaque undè exideris: & age poenitentiam, & prima opera fac. sin autem, venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi poenitentiam egeris.

6. Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

7. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vinenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei.

8. Et Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus, & novissimus, qui fuit mortuus, & vivit:

9. Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed dives es: & blasphemaris ab his, qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ.

10. Nilil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in car-

carcerem ut tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitam.

11. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit non lædatur à morte secunda.

12. Et Angelo Pergami Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet rhomphæam utraque parte acutam:

13. Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ: & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam. Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi satanas habitat.

14. Sed habeo adversus te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam * Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere, & fornicari: * Num. 24. 3. & 25. 2.

15. ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.

16. Similitèr poenitentiam age: si quò minus veniam tibi citò, & pugnabo cum illis in gladio oris mei.

17. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum: & in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.

18. Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tamquam flammam ignis, & pedes ejus similes aurichalco:

19. Novi opera tua, & fidem, & charitatem tuam, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua novissima plura prioribus.

20. Sed habeo adversus te pauca: quia permittis mulierem Iezabel, quæ se dicit prophetem, docere, & seducere servos meos, fornicari, & manducare de idolothytis.

21. Et dedi illi tempus ut poenitentiam ageret: & non vult poenitere à fornicatione sua.

22. Ecce mittam eam in lectum: & qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi poenitentiam ab operibus suis egerint.

23. & filios ejus interficiam in morte, & scient omnes Ecclesiæ, * quia ego sum scrutans renes, & corda: & dabo unicuique vestrum secundum opera sua. Vobis autem dico,

* 1. Reg. 16. 7. Psalm. 7. 10. Jerem. 11. 20. & 17. 10. & 20. 12.

24. & ceteris qui Thyatiræ estis: Quicumque non habent doctrinam hanc, & qui non cognoverunt altitudines satanæ, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus:

25. tamen id, quod habetis, tenete donec veniam.

26. Et qui vicerit, & custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes,

27. & reget eas in virga ferrea, & tamquam vas ligni confringentur,

28. sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

29. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAPUT III.

Cum Episcopo Sardensi, deinde cum Philadelphensi, postremò cum Laodicensi agit.

1. ET Angelo Ecclesiæ Sardis scribe: Hæc dicit qui habet septem Spiritus Dei,

& septem stellas: Scio opera tua, quia nomen habes quòd vivas, & mortuus es.

2. Esto vigilans, & confirma cetera, quæ moritura erant. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo.

3. In mente ergo habe qualiter acceperis, & audieris, & serva, & poenitentiam age. Si ergo non vigilaveris, * veniam ad te tamquam fur, & nescies quia hora veniam ad te.

* 1. Thes. 5. 2. 2. Petr. 3. 10. Iasr. 10. 15.

4. Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua: & ambulant inecum in albis, quia digni sunt.

5. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen ejus de Libro vite, & confitebor nomen ejus coram Patre meo, & coram angelis ejus.

6. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

7. Et Angelo Philadelphie Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Sanctus & Verus, * qui habet clavem David: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit: * Isai. 22. 22. Job 12. 14.

8. Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere: quia modicam habes virtutem, & servasti verbum meum, & non negasti nomen meum.

9. Ecce dabo de synagoga satanæ, qui dicunt se Judæos esse, & non sunt, sed mentiuntur: Ecce faciam illos ut veniant, & adorent ante pedes tuos: & scient quia ego dixi te.

10. quoniam servasti verbum patientiæ meæ, & ego servabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra.

11. Ecce venio citò: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

12. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei novæ Jerusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum novum.

13. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

14. Et Angelo Laodiciæ Ecclesiæ scribe: * Hæc dicit: Amen, testis fidelis, & verus, qui est principium creaturæ Dei. * Joann. 14. 6.

15. Scio opera tua: quia neque frigidus es, neque calidus: utinam frigidus esses, aut calidus:

16. sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.

17. Quia dicis: Quòd dives sum, & locupletatus, & nullus ego: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

18. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum ut locuplet sis, & vestimenta albis induaris, & non apparent confusio nuditatis tuæ, & collyrio unge oculos tuos ut videas.

19. * Ego quos amo, arguo, & castigo. Emulare ergo, & poenitentiam age.

* Prov. 3. 12. Hebr. 12. 6.

20. Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse inecum.

21. Qui vicerit, dabo ei sedere inecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno ejus.

22. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAPUT IV.

Thronus Dei; viginti quatuor seniores; quatuor animalia mystica; 24 seniorum adoratio; quatuor animalium canticum.

1. **P**ost hæc vidi: & ecce ostium apertum in cælo, & vox prima, quam audiui tamquam tubæ loquentis mecum, dicens, Ascende huc, & ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc.

2. Et statim fui in spiritu: & ecce sedes posita erat in cælo, & supra sedem sedens.

3. Et qui sedebat similis erat aspectui lapidis jaspidis, & sardinis. & iris erat in circuitu sedis similis visioni smaragdine.

4. Et in circuitu sedis sedilia vigintiquatuor: & super thronos vigintiquatuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ:

5. Et de throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua: & septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei.

6. Et in conspectu sedis tamquam mare vitreum simile crystallo: & in medio sedis, & in circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante & retro.

7. Et animal primum simile leoni, & secundum animal simile vitulo, & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartum animal simile aquilæ volanti.

8. Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas senas: & in circuitu, & intus plena sunt oculis: & requiem non habebant die ac nocte, dicens: * Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. * *Ier. 6. 3.*

9. Et cum darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, viventi in sæcula sæculorum.

10. Procedebant vigintiquatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viventem in sæcula sæculorum, & mittebant coronas suas ante thronum dicentes:

11. Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt.

CAPUT V.

Joannes videt librum, septem sigillis obnotatum, quem solus Agnus, qui occisus est, aperit. Propter quatuor animalia, & viginti quatuor seniores Deum laudant, & Agnum.

1. **E**t vidi in dextera sedentis supra thronum, librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem.

2. Et vidi Angelum fortem, prædicantem voce magna. Quis est dignus aperire librum, & solvere signacula eius?

3. Et nemo poterat neque in cælo, neque in terra, neque sub terra aperire librum, neque respicere illum.

4. Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre eum.

5. Et unus de senioribus dixit mihi: Ne flevitis: ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, & solvere septem signacula eius.

6. Et vidi, & ecce in medio throni & quatuor animalium, & in medio seniorum, agnum stantem tamquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem: qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram.

7. Et venit: & accepit de dextera sedentis in thronum librum.

8. Et cum aperuisset librum, quatuor animalia, & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas, & phylis aureas plenas odorum, quæ sunt orationes sanctorum:

9. & cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione:

10. & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes: & regnavimus super terram.

11. Et vidi, & audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & seniorum: & erat numerus eorum * millia millium, * *Dan. 7. 10.*

12. dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & divinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

13. Et omnem creaturam, quæ in cælo est, & super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eo: omnes audiui dicentes: Sedenti in throno, & Agno, benedictio, & honor, & gloria, & potestas in sæcula sæculorum.

14. Et quatuor animalia dicebant: Amen. Et viginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas, & adoraverunt viventem in sæcula sæculorum.

CAPUT VI.

Aperit sigillis septem, et quatuor primis evocant equi diversi coloris.

1. **E**t vidi quod aperuisset Agnus unum de septem sigillis, & audiui unum de quatuor animalibus, dicens, tamquam vocem tonitruum: Veni, & vide.

2. Et vidi: & ecce equus albus, & qui sedebat super illum habebat acum, & data est ei corona, & exivit vincens ut vinceret.

3. Et cum aperuisset sigillum secundum, audiui secundum animal, dicens: Veni, & vide.

4. Et exivit alius equus rufus: & qui sedebat super illum, datum est ei ut superet pacem de terra, & ut invicem se interficiant, & datus est ei gladius magnus.

5. Et cum aperuisset sigillum tertium, audiui tertium animal, dicens: Veni, & vide. Et ecce equus niger: & qui sedebat super illum, habebat stateram in manu sua.

6. Et audiui tamquam vocem in medio quatuor animalium dicentium: Bilibris tritici denario, & tres bilibres hordei denario, & vinum, & oleum ne lusteris.

7. Et cum aperuisset sigillum quartum, audiui vocem quartum animalis dicentis: Veni, & vide.

8. Et ecce equus pallidus: & qui sedebat super eum, nomen illi Mors, & infernus sequabatur eum, & data est illi potestas super quatuor partes terre, interficere gladio, fame, & morte, & bestias terre.

9. Et cum aperuisset sigillum quintum: vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium, quod habebant.

10. & clamabant voce magna, dicentes: Usquequo Domine, (sanctus, & verus) non iudicis, & non vindicatis sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra?

11. Et data sunt illis singule stolæ albe: & dictum est illis ut requiescerent adhuc tempus modicum donec compleantur conservi eorum,

rum, & fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut & illi.

12. Et vidi cum aperuisset sigillum sextum: & ecce terræmotus magnus factus est, & sol factus est niger tamquam saccus cilicinus: & luna tota facta est sicut sanguis:

13. & stellæ de cælo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos cum à vento magno movetur.

14. & cælum relesit sicut liber involutus: & omnis mons, & insula de locis suis motæ sunt:

15. & reges terræ, & principes, & tribuni, & divites, & fortes, & omnis servus, & liber absconderunt se in speluncis, & in petris montium:

16. & dicunt montibus, & petris: * Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni: * *Isaia* 2. 19. *Osee* 10. 8. *Luc.* 23. 30.

17. quoniam venit dies magnus iræ ipsorum: & quis poterit stare?

CAPUT VII.

Ex singulis tribubus signantur duodecim millia electorum. Post hæc Ioannes vidit innumerabilem multitudinem & Gentibus laudantium Deum.

1. **P**OST hæc vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ ne flarent super terram, neque super mare, neque in ullam arborem.

2. Et vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei vivi: & clamavit voce magna quatuor Angelis, quibus datum est nocere terræ, & mari,

3. dicens: Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum.

4. Et audiui numerum signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati, ex omni tribu filiorum Israel.

5. Ex tribu Iuda duodecim millia signati: Ex tribu Ruben duodecim millia signati: Ex tribu Gad duodecim millia signati:

6. Ex tribu Aser duodecim millia signati: Ex tribu Nephthali duodecim millia signati: Ex tribu Manasse duodecim millia signati:

7. Ex tribu Simeon duodecim millia signati: Ex tribu Levi duodecim millia signati. Ex tribu Issachar duodecim millia signati:

8. Ex tribu Zabulon duodecim millia signati: Ex tribu Ioseph duodecim millia signati: Ex tribu Benjamin duodecim millia signati.

9. Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis: stantes ante thronum, & in conspectu Agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum:

10. & clamabant voce magna dicentes, Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno.

11. Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium: & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adoraverunt Deum,

12. dicentes, Amen. Benedictio, & claritas: & sapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum, Amen.

13. Et respondit unus de senioribus, & dixit mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & unde venerunt?

14. Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine Agni.

15. idèò sunt ante thronum Dei, & serviunt ei die ac nocte in templo ejus: & qui sedet in throno, habitabit super illos:

16. * non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus aestus: * *Isai.* 49. 10.

17. quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, * & absteiget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. * *Isai.* 25. 8. *Infr.* 21. 4.

CAPUT VIII.

Sigillum septimum reueratur, & exeunt septem Angeli cum tubis, quarum sonos plagæ singulæ excipiunt.

1. **E**T cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cælo, quasi media hora.

2. Et vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei: & datæ sunt illis septem tubæ.

3. Et alius Angelus venit, & stetit ante altare habens thuribulum aureum: & data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei.

4. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo.

5. Et accepit Angelus thuribulum, & implevit illud de igne altaris, & misit in terram, & facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræmotus magnus.

6. Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, præparaverunt se ut tuba canerent.

7. Et primus Angelus tuba cecinit, & facta est grando, & ignis, mista in sanguine, & missum est in terram, & tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum concremata est, & omne fœnum vixit combustum est.

8. Et secundus Angelus tuba cecinit: & tamquam mons magnus igne aëdens missus est in mare, & facta est tertia pars maris sanguis,

9. & mortua est tertia pars creaturæ eorum, quæ habebant animas in mari, & tertia pars navium interit.

10. Et tertius Angelus tuba cecinit: & cecidit de cælo stella magna, ardens tanquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum:

11. & nomen stellæ dicitur Absinthium: & facta est tertia pars aquarum in absinthium: & multi hominum mortui sunt de aquis, quia amareæ factæ sunt.

12. Et quartus Angelus tuba cecinit: & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lune, & tertia pars stellarum, ita ut obscuraretur tertia pars eorum, & dies non luceret pars tertia, & noctis similiter.

13. Et vidi, & audiui vocem unius aquilæ volantis per medium cæli, dicentis voce magna: Væ, væ, væ habitantibus in terra de ceteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canituri.

CAPUT IX.

Quintus & sextus Angeli tubis insonantes, plagas secuturas denuntiant.

1. **E**T quintus Angelus tuba cecinit: & vidi stellam de cælo cecidisse in terram, & data est ei clavis putei abyssi.

2. Et aperuit puteum abyssi: & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol, & aer de fumo putei:

3. Et de fumo putei exierunt locustæ in terram

ram, & data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ:

4. & præceptum est illis ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem: nisi tantùm homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis.

5. & datum est illis ne occiderent eos: sed ut cruciarent mensibus quinque: & cruciatus eorum, ut cruciatus scorpium cum percutit hominem.

6. * Et in diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis. * *Ital.* 2. 19. *1. Petr.* 1. 20. *Luc.* 23. 30.

7. * Et similitudines locustarum, similes equis paratis in prælium: & super capita earum tamquam coronæ similes auro: & facies earum tamquam facies hominum. * *Sap.* 16. 9.

8. Et habebant capillos sicut capillos mulierum. Et dentes earum, sicut dentes leonum erant:

9. & habebant loricas sicut loricas ferreas, & vox alarum earum sicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum:

10. & habebant caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum: & potestas earum nocere hominibus mensibus quinque: & habebant super se

11. regem angelum abyssi, cui nomen Hebraicè Abaddon, Græcè autem Apollyon, Latine hæbentes nomen Exterminans.

12. Væ unum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ post hæc.

13. Et sextus Angelus tuba cecinit: & audiui vocem unam ex quatuor cornibus altaris auri, quod est ante oculos Dei,

14. dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solve quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.

15. Et soluti sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, & diem, & mensem, & annum: ut occiderent tertiam partem hominum.

16. Et numerus equestris exercitus vicies milles dena milia. Et audiui numerum eorum. Et ita vidi equos in visione: & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas, & capita equorum erant tamquam capita leonum: & de ore eorum procedit ignis, & fumus, & sulphur.

17. Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum de igne, & de fumo, & sulphure, quæ procedebat de ore ipsorum.

18. Potestas enim equorum in ore eorum est, & in caudis eorum. nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita. & in his nocent.

19. Et ceteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque poenitentiam egerunt de operibus inanimatum suorum, ut non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & area, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare,

20. & non egerunt poenitentiam ab homicidiis suis, neque à veneficiis suis, neque à fornicatione sua, neque à furtis suis.

CAPUT X.

Videt Ioannes Angelum, qui pedem dextrum ponit in mari, sinistram in terra: sequuntur tonitrua: tum Ioannes librum datum ab Angelo iubetur devorare.

1. ET vidi alium Angelum fortem descendentem de cælo amictum nube, & iris in capite ejus, & facies ejus erat ut sol,

& pedes ejus tamquam columnæ ignis:

2. & habebat in manu sua libellum apertum, & posuit pedem suum dextrum super mare: sinistrum autem super terram:

3. & clamavit voce magna, quemadmodum cum leo rugit. Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.

4. Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram: & audiui vocem de cælo dicentem mihi: Signa quæ locuta sunt septem tonitrua: & noli ea scribere.

5. * Et angelus, quem vidi stantem super mare, & super terram, levavit manum suam ad cælum: * *Dan.* 12. 7.

6. & iuravit per viventem in sæcula sæculorum, qui creavit cælum, & ea quæ in eo sunt: & terram, & ea quæ in ea sunt: & mare, & ea quæ in eo sunt: Quia tempus non erit amplius:

7. sed in diebus vocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut evangelizavit per seivos suos Prophetas.

8. Et audiui vocem de cælo iterum loquentem mecum, & dicentem: Vade, & accipe librum apertum de manu angeli stantis super mare, & super terram.

9. Et abiit ad angelum, dicens ei, ut daret mihi librum. Et dixit mihi: * accipe librum, & devora illum: & faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tamquam mel.

* *Ezech.* 3. 1. & 3.

10. Et accepi librum de manu angeli, & devoravi illum: & erat in ore meo tamquam mel dulce, & cum devorassem eum, amaricatus est venter meus:

11. & dixit mihi: Oportet te iterum prophetare Gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis.

CAPUT XI.

Ioannes iubetur metiri templum. Duobus testibus potestas datur terram variis plagis percutiendi. occisi requiescunt. Tuba canit septimus Angelus: Christi regnum. Canticum 24. seniorum.

1. ET datus est mihi calamus similis virgæ, & dictum est mihi: Surge, & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo.

2. atrium autem, quod est foris templum, eice foras, & ne metaris illud: quoniam datum est Gentibus, & civitatem sanctam calcabant mensibus quadraginta duobus:

3. & dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis.

4. Hi sunt duæ olive, & duo candelabra in conspectu Domini terræ stantes.

5. Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum: & si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi.

6. Hi habent potestatem claudendi cælum, ne pluât diebus prophetiæ ipsorum: & potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quotiescunque voluerint.

7. Et cum finierint testimonium suum, bestia, quæ ascendit de abyso, faciet adversum eos bellum, & vincet illos, & occidet eos.

8. Et corpora eorum iacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Ægyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus est.

9. Et videbunt de tribubus, & populis, & lin-

linguis, & Gentibus corpora eorum per tres dies, & dimidium: & corpora eorum non sument ponit in monumentis.

10. & inhabitantes terram gaudebunt super illos, & iucundabuntur: & munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetae cruciaverunt eos, qui habitabant super terram.

11. Et post dies tres, & dimidium, spiritus vitæ a Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos.

12. Et audierunt vocem magnam de cælo, dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cælum in nube: & viderunt illos inimici eorum.

13. Et in illa hora factus est terræmotus magnus, & decima pars civitatis cecidit: & occisa sunt in terræmotu nomina hominum septem milia: & reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo cæli.

14. Væ secundum abiit: & ecce væ tertium venit cito.

15. Et septimus angelus tuba cecinit: & factæ sunt voces magnæ in cælo dicentes: Factum est regnum huius mundi, Domini nostri & Christi ejus, & regnabit in sæcula sæculorum: Amen.

16. Et viginti quatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adoraverunt Deum, dicentes:

17. Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es: quia accepisti virtutem tuam magnam, & regnasti.

18. Et iratæ sunt Gentes, & advenit ira tua, & tempus mortuorum iudicari, & reddere mercedem servis tuis Prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis, & magnis, & exterminandi eos, qui corruperunt tenam.

19. Et apertum est templum Dei in cælo: & visa est arca testamenti ejus in templo ejus, & facta sunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna.

CAPUT XII.

Bonorum Angelorum adversus malos pugna: draco & cælo in terram dejectus: mulierem persequitur.

1. **ET** signum magnum apparuit in cælo: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus ejus, & in capite ejus corona stellarum duodecim:

2. & in utero habens, clamabat parturiens, & cruciabatur ut pariat.

3. Et visum est aliud signum in cælo: & ecce draco magnus rufus habens capita septem, & cornua decem. & in capitibus ejus diademata septem,

4. & cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram, & draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura: ut cum peperisset, filium ejus devoraret.

5. Et peperit filium masculinum, qui reclusus erat omnes Gentes in virga ferrea: & raptus est filius ejus ad Deum, & ad thronum ejus,

6. & mulier fugit in solitudinem ubi habebat locum paratum a Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.

7. Et factum est prælium magnum in cælo: Michael, & angeli ejus præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & angeli ejus:

8. & non valebant, neque locus inventus est eorum amplius in cælo.

9. Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas, qui seducit universum orbem: & projectus

est in terram, & angeli ejus cum illo missi sunt.

10. Et audiivi vocem magnam in cælo dicentem: Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus: quia projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

11. Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni, & propter verbum testimonii sui, & non dilexerunt animas suas usque ad mortem.

12. propterea lætamini cæli, & qui habitatis in eis. Væ terræ, & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.

13. Et postquam vidit draco quod projectus esset in terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculinum:

14. & datus sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ ut volaret in desertum in locum suum, ubi alitur per tempus & tempora, & dimidium temporis a facie serpentis.

15. Et misit serpens ex ore suo post mulierem, aquam tamquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine.

16. Et adjuvit terra mulierem, & aperuit terra os suum, & absorbit flumen, quod misit draco de ore suo.

17. Et iratus est draco in mulierem: & abiit facere prælium cum reliquis de semine ejus, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu Christi.

18. Et stetit supra arenam maris.

CAPUT XIII.

Bestia, quæ septem habet capita. & cornua decem, adoratur ab hominibus.

1. **ET** vidi de mari bestiam ascendentem, decem, & super cornua ejus decem diademata, & super capita ejus nomina blasphemiarum.

2. Et bestia, quam vidi, similis erat pardo, & pedes ejus sicut pedes ursi, & os ejus sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam.

3. Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem: & plaga mortis ejus curata est. Et admirata est universa terra post bestiam.

4. Et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestię: & adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestię? & quis poterit pugnare cum ea?

5. Et datum est ei os loquens magna, & blasphemias: & data est ei potestas facere menses quadraginta duos.

6. Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos, qui in cælo habitant.

7. Et est datum illi bellum facere cum sanctis, & vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem,

8. & adoraverunt eam omnes, qui inhabitant terram: quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi.

9. Si quis habet aurem, audiat.

10. Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet: * qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Ille est patientia, & fides Sanctorum. * Gen. 9. 6. Matth. 26. 52.

11. Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia Agni, & loquebatur sicut draco.

12. Et potestatem prioris bestię omnem faciebat in conspectu ejus: & fecit terram, &

habitantes in ea, adorare bestiam primam, cuius curata est plaga mortis.

13. Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cælo descendere in terram in conspectu hominum.

14. Et seduxit habitantes in terra propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestiarum, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiarum, quæ habet plagam gladii, & vixit.

15. Et datum est illi ut daret spiritum imaginis bestiarum, & ut loquatur imago bestiarum: & faciat ut quicumque non adoraverint imaginem bestiarum, occidantur.

16. Et faciet omnes pusillos, & magnos, & divites, & pauperes, & liberos, & seivos habere charactera in dextera manu sua, aut in frontibus suis.

17. & nequis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiarum, aut numerum nominis ejus.

18. Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestiarum. Numerus enim hominis est. & numerus ejus sexcenti sexaginta sex.

CAPUT XIV.

Agnus in monte Sion, quem sequuntur virgines. Qui bestiam, & imaginem ejus adoraverunt, cruciantur.

1. **ET** vidi: & ecce Agnus stabat supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia habentes nomen ejus, & nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis.

2. Et audiui vocem de cælo, tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitruum magni: & vocem, quam audiui, sicut citharedoium citharizantium in citharis suis.

3. Et cantabant quasi canticum novum ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores: & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra.

4. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primum Deo, & Agno,

5. & in ore eorum non est inventum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei.

6. Et vidi alterum Angelum volantem per medium cæli, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret sedentibus super terram, & super omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum.

7. dicens magna voce: Timeate Dominum, & date illi honorem, quia venit hora iudicii ejus: & adorate eum, * qui fecit cælum, & terram, mare, & fontes aquarum. * *Psal. 145. 6. Acol. 14. 14.*

8. Et alius Angelus secutus est dicens: * Cecidit, cecidit Babylon illa magna: quæ a vino iræ fornicationis sue potavit omnes gentes.

* *Isai. 21. 9. Jer. 51. 8.*

9. Et tertius Angelus secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adoraverit bestiam, & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua:

10. & hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne, & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni:

11. & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum: nec habent requiem die ne nocte, qui adoraverunt bestiam, & imaginem ejus, & si quis acceperit characterem nominis ejus.

12. Hic patientia Sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, & idem Iesu.

13. Et audiui vocem de cælo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.

14. Et vidi & ecce nubem candidam: & super nubem sedentem similem illo homini, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falceam acutam.

15. Et alius Angelus exivit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem: * Mitte falceam tuam, & mete quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis terræ.

* *Ioc. 3. 13. Matth. 13. 39.*

16. Et misit qui sedebat super nubem, falceam suam in terram, & demossa est terra.

17. Et alius Angelus exivit de templo, quod est in cælo, habens & ipse falceam acutam.

18. Et alius Angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem: & clamavit voce magna ad eum, qui habebat falceam acutam, dicens: Mitte falceam tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ: quoniam maturæ sunt uvæ ejus.

19. Et misit Angelus falceam suam acutam in terram, & vindemiavit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum:

20. & calcatus est lacus extra civitatem, & exivit sanguis de lacuque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.

CAPUT XV.

Qui vicerunt bestiam, stant super mare vitreum, & canunt canticum Moysi & Agni, tum apertum cælo exeunt septem Angeli, quibus dantur septem phiala plena iræ Dei.

1. **ET** vidi aliud signum in cælo magnum, & mirabile, Angelos septem, habentes plagas septem novissimas: Quoniam in illis consummata est ira Dei.

2. Et vidi tanquam mare vitreum mistum igne, & eos, qui vicerunt bestiam, & imaginem ejus, & numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei:

3. & cantantes canticum Moysi servi Dei, & canticum Agni, dicentes: Magna, & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens: justæ & veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum.

4. * Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifestata sunt. * *Jer. 10. 7.*

5. Et post hæc vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in cælo:

6. & exierunt septem Angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo, & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis.

7. Et unum de quatuor animalibus dedit septem Angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum.

8. Et impletum est templum fumo à majestate Dei, & de virtute ejus: & nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plage septem Angelorum.

CAPUT XVI.

Effunduntur septem phiala: Beatus qui custodit vestimenta sua.

1. **ET** audiui vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis: Ita, & effundite septem phialas iræ Dei in terram.

2. Et abiit primus, & effudit phialam suam in

in terram, & factum est vulnus sævum, & pessimum in homines, qui habebant characterem bestiarum: & in eos, qui adoraverunt imaginem eius.

3. Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tamquam mortui: & omnis anima vivens mortua est in mari.

4. Et tertius effudit phialam suam super flumina, & super fontes aquarum, & factus est sanguis.

5. Et audiavi Angelum aquarum dicentem: Iustus es Domine qui es, & qui eras sanctus, qui hæc iudicasti:

6. Quia sanguinem Sanctorum, & Prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere: diem enim sunt.

7. Et audiavi alticum ab altari dicentem: Etiam Domine Deus omnipotens vera, & iusta iudicia tua.

8. Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi astu affligere homines, & igni:

9. & astuaverunt homines æstu magno, & blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt poenitentiam ut darent illi gloriam.

10. Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiarum: & factum est regnum ejus tenebrosius, & commanducaverunt linguas suas præ dolore:

11. & blasphemaverunt Deum cæli præ doloribus, & vulneribus suis, & non egerunt poenitentiam ex operibus suis.

12. Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem: & siccavit aquam ejus, ut præpararetur via regibus ab ortu solis.

13. Et vidi de ore draconis, & de ore bestiarum, & de ore pseudoprophetae spiritus ties immundos in modum ranarum.

14. Sunt enim spiritus demoniorum facientes signa, & procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei.

15. * Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem ejus. * *Ier. 3. 13. Matth. 24. 43. Luc. 12. 39. Supr. 3. 3.*

16. Et congregabit illos in locum, qui vocatur Hebraice Armagedon.

17. Et septimus Angelus effudit phialam suam in aerem, & exivit vox magna de templo à throno, dicens: Factum est.

18. Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terrenotus rictus est magnus, qualis nunquam fuit ex quo homines fuerunt super terram: talis terrenotus, sic magnus.

19. Et facta est civitas magna in tres partes: & civitates Gentium ceciderunt. Et Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dote illi calicem vini indignationis ire ejus.

20. Et omnis insula fugit, & montes non sunt inventi.

21. Et grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines: & blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis: quoniam magna facta est vehementer.

CAPUT XVII.

Ioannes videt meretricem purpuratam, cujus nomen est Babylon. Angelus illi aperit mysterium mulieris, & bestiarum.

1. ET venit unus de septem Angelis, qui habebant septem phialas, & locutus est

mecum, dicens: Veni ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas,

2. cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt qui inhabitant terram de vino prostitutionis ejus.

3. Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam occidentem, plenum nominibus blasphemie, habentem capita septem, & cornua decem.

4. Et mulier erat circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis ejus:

5. Et in fronte ejus nomen scriptum: Mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ.

6. Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Iesu. Et miratus sum cum vidissem illam admiratione magna.

7. Et dixit mihi Angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, & bestiarum, quæ portat eam, quæ habet capita septem, & cornua decem.

8. Bestia, quam vidisti, fuit, & non est, & ascensua est de abyso, & in interitum ibit: & mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ à constitutione mundi) videntes bestiam, quæ erat, & non est.

9. Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita: septem montes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem sunt.

10. Quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit: & cum venerit, oportet illum breve tempus manere.

11. Et bestia, quæ erat, & non est: & ipsa octava est: & de septem est, & in interitum vadit.

12. Et decem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt: qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tamquam reges una hora accipient post bestiam.

13. Hi unum consilium habent, & virtutem, & potestatem suam bestiarum tradent.

14. Hi cum Agno pugnant, & Agnus vincet illos: * quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum, & qui cum illo sunt, vocati, electi, & fideles. * *1. Tim. 6. 15. Inf. 19. 16.*

15. Et dixit mihi: Aquæ, quas vidisti ubi meretrix sedet, populi sunt, & Gentes, & linguæ.

16. Et decem cornua, quæ vidisti in bestia: hi odient fornicariam, & desolatum facient illam, & nudam, & carnes ejus manducabunt, & ipsam igni concremabunt.

17. Deus enim dedit in corda eorum ut faciant quod placitum est illi: ut dent regnum suum bestiarum donec consummerentur verba Dei.

18. Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

CAPUT XVIII.

Roma Ethnica excidium: tum de lapide molari projecto ab Angelo.

1. ET post hæc vidi alium Angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam: & terra illuminata est à gloria ejus.

2. Et exclamavit in fortitudine dicens: * Cecidit, cecidit Babylon magna: & facta est habitatio demoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundi.

mundæ, & odibilis: * *Iai. 21. 9. Ier. 51. 8. Sup. 14. 8.*

3. Quia de vino iræ fornicationis ejus bibent omnes gentes: & reges terræ cum illa fornicati sunt: & mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.

4. Et audiavi aliam vocem de cælo, dicentem: Exite de illa populus meus: ut ne participes sitis delictorum ejus, & de plagis ejus non accipiatis.

5. Quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad cælum, & recordatus est Dominus iniquitatum ejus.

6. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundum opera ejus: in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum.

7. Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum dote illi tormentum & luctum: quia in corde suo dicit: * Sedeo regina: & vidua non sum: & luctum non video. * *Iai. 47. 8.*

8. Ideo in una die venient plagæ ejus, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus, qui judicabit illam.

9. Et flebunt, & plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in deliciis vixerunt, cum viderint fumum incendii ejus:

10. longè stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes: Væ, væ civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis: quoniam una hora venit judicium tuum.

11. Et negotiatores terræ flebunt, & lugent super illam: quoniam merces eorum nemo emet amplius:

12. merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & margaritæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & cocci, (& omne lignum thynnum, & omnia vasa eboris, & omnia vasa de lapide pretioso, & æramenti, & ferro, & maimore,

13. & cinamomum) & odoramentorum, & unguenti, & thuris, & vini, & olei, & similæ, & tritici, & fumentorum, & ovium, & equorum, & rhedarum, & mancipiorum, & animarum hominum.

14. Et poma desiderii, animæ tuæ disceserunt à te, & omnia pingua, & præclara perierunt à te, & amplius illa jam non inventient.

15. Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea longè stabunt propter timorem tormentorum ejus, flentes, ac lugentes.

16. & dicentes: Væ, væ civitas illa magna, quæ amica erat bysso, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapide pretioso, & margaritis:

17. quoniam una hora destituta sunt tantæ divitiæ, & omnis gubernator, & omnis, qui in lacum navigat, & nautæ, & qui in mari operantur, longè steterunt.

18. & clamaverunt videntes locum incendii ejus, dicentes: Quæ similis civitati lucæ magnæ?

19. Et miserunt pulverem super capita sua. & clamaverunt flentes, & lugentes, dicentes: Væ, væ civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari de pretiis ejus: quoniam una hora desolata est.

20. Exulta super eam cælum, & sancti Apostoli, & Prophetæ: quoniam judicavit Deus judicium vestrum de illa.

21. Et sustulit unus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, & ultra jam non invenietur.

22. Et vox citarædorum, & musicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te amplius & omnis artifex omnis artis non

invenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in te amplius:

23. & lux lucernæ non lucebit in te amplius: & vox sponsi, & sponsæ non audietur adhuc in te: quia mercatores tui erant principes terræ, quia in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes.

24. Et in ea sanguis prophetarum & sanctorum inventus est: & omnium, qui interfecti sunt in terra.

CAPUT XIX.

Aguntur gratiæ Deo de meretrice damnata, de die nuptiarum Agni, & sanctorum remuneratione: Verbum Dei ego albo insidens, exercitus caelestes comitantur: impij ab avibus lacervantur.

1. **P**ost hæc audiui quasi vocem turbam multarum in cælo dicentium: Alleluia: Salus, & gloria, & virtus Deo nostro est:

2. quia vera, & justa judicia sunt ejus, qui judicavit de meretrice magna, quæ corripuit terram in prostitutione sua, & vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus.

3. Et iterum dixerunt: Alleluia. Et fumus ejus ascendit in sæcula sæculorum.

4. Et ceciderunt sciores viginti quatuor, & quatuor animalia, & adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen: Alleluia.

5. Et vox de throno exivit, dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes servi ejus: & qui timetis eum pusilli, & magni.

6. Et audiui quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluia: quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens.

7. Gaudeamus, & exultemus: & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus præparavit se.

8. Et datum est illi ut cooperiat se byssino splendenti, & candido. Byssinum enim justifications sunt sanctorum.

9. Et dixit mihi: Scribe: * Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt: & dixit mihi: Hæc verba Dei vera sunt. * *Matth. 22. 2. Luc. 14. 15.*

10. Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum. Et dicit mihi: Vide ne feceris: conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu. Deum adora. Testimonium enim Iesu est spiritus prophetiæ.

11. Et vidi cælum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis, & Verax, & cum justitia judicat, & pugnabit.

12. Oculi autem ejus sicut flamma ignis, & in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo novit nisi ipse.

13. * Et vestitus erat veste asperâ sanguine: & vocatur nomen ejus, Verbum Dei.

* *Iai. 63. 1.*

14. Et exercitus qui sunt in cælo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo, & mundo.

15. Et de ore ejus procedit gladius extrahens: & ipse percussit Gentes. * Et ipse regit eas in virga ferrea: & ipse calcet torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. * *Psal. 2. 9.*

16. Et habet in vestimento, & in femore suo scriptum: * Rex regum, & Dominus dominantium. * *1. Thim. 6. 15. Supr. 17. 14.*

17. Et vidi unum Angelum stantem in sole, &

& clamavit voce magna, dicens omnibus avibus, quæ volabant per medium cæli: Venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei:

18. ut manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum, & servorum, & pusillorum, & magnorum.

19. Et vidi bestiam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo, qui sedebat in equo, & cum exercitu ejus.

20. Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestię, & qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure:

21. Et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius: & omnes aves saturatæ sunt carnibus eorum.

CAPUT XX.

Angelus vinctum draconem in abyssum præcipitem dat: prima resurrectio: mille annorum regnum: solutus satanas seducit populos.

1. ET vidi Angelum descendente de cælo, habentem clavem abyssi, & cætenam magnam in manu sua.

2. Et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus, & satanas, & ligavit eum per annos mille:

3. & misit eum in abyssum, & clausit, & signavit super illum ut non seducat amplius gentes, donec consumpserit mille anni: & post hæc oportet illum solvi modico tempore.

4. Et vidi sedes, & sederunt super eas, & judicium datum est illis: & animas decollatorum propter testimonium Iesu, & propter verbum Dei, & qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus, aut in manibus suis, & vixerunt, & regnaverunt cum Christo mille annis.

5. Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consumpserit mille anni: Hæc est resurrectio prima.

6. Beatus, & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem: sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo mille annis.

7. Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur satanas de carcere suo, & exibit, & seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ, * Gog, & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. * *Ezech. 39. a.*

8. Et ascenderunt super latitudinem terræ, & circumierunt castra sanctorum, & civitatem dilatam.

9. Et descendit ignis a Deo de cælo, & devoravit eos: & Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis, & sulphuris, ubi & bestia,

10. & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula seculorum.

11. Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, a cuius conspectu fugit terra, & cælum, & locus non est inventus eis.

12. Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius Liber apertus est qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum.

13. & dedit mare mortuos, qui in eo erant:

& mores, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

14. Et infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda.

15. Et qui non inventus est in Libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

CAPUT XXI.

Post eversum Antichristi regnum, cælestis Jerusalem describitur, ejus opes & splendor, muri, portæ, dimensiones, duodecim fundamenta: seculitas denique delineantur.

1. ET vidi * cælum novum, & terram novam. Primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare jam non est.

* *Isai. 65. 17. & 66. 22. 2. Peti. 3. 13.*

2. Et ego Ioannes vidi sanctam civitatem Jerusalem novam descendente de cælo a Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.

3. Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus:

4. * & absterget Deus omnem lacryram ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abiit. * *Isai. 25. 8. Supr. 7. 17.*

5. Et dixit qui sedebat in throno: * Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt, & vera.

* *Isai. 43. 19. 2. Cor. 5. 17.*

6. Et dixit mihi: Factum est, ego sum Alpha, & Omega: Initium, & finis. Ego sitiienti dabo de fonte aquæ vitæ, gratis.

7. Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius.

8. Timidis autem, & incidelis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatriis, & omnibus mendacibus, paucis illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure: quod est mors secunda.

9. Et venit unus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam uxorem Agni.

10. Et sustulit me in spiritu in montem magnum, & altum, & ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem descendente de cælo a Deo,

11. habentem claritatem Dei: & lumen ejus simile lapidi pretioso tanquam lapidi jaspidis, sicut crystallum.

12. Et habebat murum magnum, & altum, habentem portas duodecim: & in portis Angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel.

13. Ab Oriente portæ tres: & ab Aquilone portæ tres: & ab Austro portæ tres: & ab Occasu portæ tres.

14. Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni.

15. Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, ut metiretur civitatem, & portas ejus, & murum.

16. & civitas in quadro posita est, & longitudo ejus tanta est quanta & latitudo: & mensus est civitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia: & longitudo, & altitudo, & latitudo ejus æqualia sunt.

17. Et mensus est murum ejus centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est anguli.

18. Et erat structura muri ejus ex lapide

jaspide: ipsa vero civitas aurum mundum simile vitro mundo.

19. Et fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, jaspis: secundum, sapphirus: tertium, calcodonius: quartum, smaragdus:

20. quintum, sardonyx: sextum, sardius: septimum, chrysolithus: octavum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: undecimum, hyacinthus: duodecimum, amethystus.

21. Et duodecim portæ duodecim margaritæ sunt, per singulas: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis: & platea civitatis aurum mundum, tamquam vitrum perlucidum.

22. Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus.

23. * Et civitas non eget sole, neque luna ut luceant in ea. nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus est Agnus. * *Isai. 60. 19.*

24. Et ambulabunt gentes in lumine ejus & reges terræ afferent gloriam suam, & honorem in illam.

25. * Et portæ ejus non clauduntur per diem: nox enim non erit illis. * *Isai. 60. 11.*

26. Et afferent gloriam, & honorem gentium in illam.

27. Non intrabit in eam aliquod conquinatum. aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

CAPUT XXII.

Videt Ioannes fluvium aquæ vitæ, qui à throno Dei emanat: & ex utraque ripa arbores. Beati qui Agni sanguine mundauntur.

1. **E**T ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei & Agni.

2. In medio plateæ ejus, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem Gentium.

3. Et omne maledictum non erit amplius: sed sedes Dei, & Agni in illa erunt, & servi ejus servient illi.

4. Et videbunt faciem ejus: & nomen ejus in frontibus eorum.

5. * Et nox ultra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam

Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in sæcula sæculorum. * *Isai. 60. 20.*

6. Et dixit mihi: Hæc verba fidelissima sunt, & vera. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit Angelum suum ostendere servis suis quæ oportet fieri citò.

7. Et ecce venio velociter. Beatus, qui custodit verba prophetiæ libri hujus.

8. Et ego Ioannes, qui audivi, & vidi hæc. Et postquam audivissem, & vidissem, cecidi: ut adorarem ante pedes angeli, qui mihi hæc ostendebat:

9. & dixit mihi: Vide ne feceris: conservus enim tuus sum, & fratrum tuorum prophetarum, & eorum, qui servant verba prophetiæ libri hujus: Deum adora.

10. Et dicit mihi: Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus: tempus enim propè est.

11. Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordeat adhuc: & qui justus est, justificetur adhuc, & sanctus: sanctificetur adhuc.

12. Ecce venio citò, & mecum mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua.

13. * Ego sum Alpha, & Omega, primus, & novissimus, principium, & finis. * *Isai. 41. 4. & 44. 6. & 48. 12. Supr. 1. 8. & 17. & 21. 6.*

14. Beati, qui lavant stolas suas in sanguine Agni: ut sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in civitatem.

15. Foris canes, & venetici, & impudici, & homicidæ, & idolis servientes, & omnis, qui amat, & facit mendacium.

16. Ego Iesus misi Angelum meum, testificari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum radix, & genus David, stella splendida, & matutina.

17. Et spiritus, & sponsa dicunt: Veni. Et qui audit, dicat: Veni. Et qui sitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ, gratis.

* *Isai. 55. 1.*

18. Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri hujus: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto.

19. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, & de civitate sancta, & de his, quæ scripta sunt in libro isto.

20. dicit qui testimonium perhibet istorum. Etiam venio citò. Amen. Veni Domine Iesu.

21. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

FINIS.

ORATIO MANASSÆ, NECNON LIBRI DUO, QUI SUB LIBRI
*tertii & quarti Esdre nomine circumferuntur, hoc in loco, extra scilicet
 seriem Canonice Librorum, quos sancta Tridentina Synodus suscepit, & pro
 Canonicis suscipiendos decrevit, sepositi sunt, ne prorsus interirent, quippe
 qui à nonnullis sanctis Patribus interdum citantur, & in aliquibus Bibliis La-
 tinis tam manuscriptis quàm impressis reperiuntur.*

ORATIO MANASSÆ REGIS IUDA, CUM CAPTUS TENERETUR IN BABYLONE.

Domine omnipotens Deus patrum nostro-
 rum, Abraham, & Isaac, & Jacob, &
 seminis eorum iusti, qui fecisti calum & ter-
 ram cum omni ornatu eorum, qui ligasti ma-
 re verbo præcepti tui, qui conclusisti aby-
 ssus, & signasti eam terribili & laudabili no-
 mine tuo: quem omnia pavent, & tremant
 à vultu virtutis tue, quia importabilis est
 magnificentia gloriæ tue, & insistentibilis ira
 comminationis tue super peccatores: immen-
 sa verò & investigabilis misericordia promissio-
 nis tue: quoniam tu es Dominus, altissimus,
 benignus, longanimis, & multum misericors, &
 penitens super malitias hominum. Tu Domine,
 secundum multitudinem bonitatis tue promi-
 sisti penitentiam, & remissionem eis, qui pec-
 caverunt tibi, & multitudine miserationum tua-
 rum decrevisti penitentiam peccatoribus, in
 salutem. Tu igitur Domine Deus iustorum, non
 posuisti penitentiam iustis, Abraham, & Isaac,
 & Jacob, us qui tibi non peccaverunt: sed
 posuisti penitentiam propter me peccatorem:
 quoniam peccavi super numerum arenæ maris:

multiplicatæ sunt iniquitates meæ Domine,
 multiplicatæ sunt iniquitates meæ, & non sum
 dignus intueri & aspicere altitudinem cæli,
 præ multitudine iniquitatum mearum. Incurva-
 tus sum multo vinculo ferreo, ut non possim
 attollere caput meum, & non est respiratio
 mihi: quia excitavi iracundiam tuam, & ma-
 lum coram te feci: non feci voluntatem tuam,
 & mandata tua non custodivi: statui abomi-
 nationes, & multiplicavi offensiones. Et nunc
 flecto genu cordis mei, precans te à bonitatem.
 Peccavi Domine, peccavi, & iniquitates meas
 agnosco. Quare peto rogans te remitte mihi
 Domine, remitte mihi, & ne simul perdas me
 cum iniquitatibus meis, neque in æternum,
 iratus, reserves mala mihi, neque damnes me
 in infamia terre loca: quia tu es Deus, Deus,
 inquam, penitentium: & in me ostendes om-
 nem bonitatem tuam, quia indignum salvabis
 me secundum magnam misericordiam tuam,
 & laudabo te semper omnibus diebus vitæ meæ:
 quoniam te laudat omnis virtus cælorum, &
 tibi est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

LIBER ESDRÆ TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

*Magnificum Phase, quod Iosias immolavit, cele-
 brando septem diebus festum Azymorum, cui
 successerunt in regno Iuda, Iechonias, Ioachim,
 Ioachim, & Sedecias: eorumque ac populi capi-
 tivitas propter sua scelera, urbisque subversio
 describitur.*

1. **E**t fecit Iosias Pascha in Ierosolymis
 decima luna primi mensis:

2. statuens sacerdotes per vices dierum sto-
 lis amictos in templo Domini.

3. & dixit Levitis servis Israel, ut
 sanctificarent se Domino in positione sanctæ
 arcæ Domini, in domo, quam edificavit Sa-
 lomom filius David rex.

4. Non erit vobis tollere super humeros eam.
 Et nunc deservite Domino vestro, & curam
 agite gentis illius Israel ex parte secundum
 pagos & tribus vestras,

5. secundum scripturam David regis Israel,
 & secundum magnificentiam Salomonis filii
 eius, omnes in templo, & secundum particu-
 lam principatus paternam vestram eorum, qui
 stant in conspectu fratrum filiorum Israel.

6. Immolate Pascha, & sacrificia parate
 fratribus vestris, & facite secundum præceptum
 Domini quod datum est Moysi.

7. Et donavit Iosias in plebem, quæ in-
 venta est, ovium, agnorum, & hædorum, &
 caprarum triginta millia, vitulos tria millia.

8. hæc de regalibus data sunt secundum pro-
 missionem populo, & sacerdotibus in Pascha,
 oves numero duo millia, ac vituli centum.

9. Et Iechonias, & Semcias, & Nathanael
 fratres, & Ihasabias, & Oziel, & Coraba in
 Phase, oves quinque millia, vitulos quingentos.

10. Et hæc cum herent eleganter, steterunt
 sacerdotes & Levitæ habentes azyma per
 tribus.

11. Et secundum partes principatus patrum
 in conspectu populi offerebant Domino, secun-
 dum ea quæ in libro Moysi scripta sunt:

12. & assaverunt Phase igni prout oportebat:
 & hostias coxerunt in emolis, & in ollis
 cum benevolentia:

13. & attulerunt omnibus qui erant ex ple-
 be: & post hæc paraverunt sibi & sacerdotibus:

14. Sacerdotes enim offerebant adipem, usque
 dum finita esset hora: & Levitæ paraverunt
 sibi, & fratribus suis, filiis Aaron.

15. Et sacri cantores filii Asaph erant per
 or-

ordinem secundum præceptum David, & Asaph, & Zacharias, & Jeddunus, qui erat à rege.

10. Et ostiarii per singulas januas, ira ut non prævaricaretur unusquisque suam: fratres enim illorum paraverunt illis.

17. Et consummata sunt quæ pertinebant ad sacrificium Domini.

18. In illa die egerunt Phase, & offerebant hostias super Domini sacrificium, secundum præceptum regis Iosiae.

19. Et egerunt filii Israel, qui inventi sunt in tempore illo, Phase: & diem festum azymorum per dies septem:

20. & non est celebratum Phase tale in Israel, à temporibus Samuelis prophetæ:

21. & omnes reges Israel non celebraverunt tale Pascha qualem egit Iosias, & Sacerdotes, & Levitæ, & Iudæi, & omnis Israel, qui inventi sunt in commoratione Ierosolymis.

22. Octavo decimo anno, regnante Iosia celebratum est Phase.

23. Et directæ sunt opera Iosiae in conspectu Domini sui in corde pleno metuentis:

24. & quæ circa illum quidem conscripta sunt, in pristinis temporibus de eis, qui peccaverunt, quique irreligiosi fuerunt in Dominum præ omni gente, & qui non quaesierunt verba Domini super Israel.

25. Et post omnem accum hunc Iosiae, ascendit Pharao rex Aegypti, veniens in Charcamis ab itinere super Euphratem, & exiit obviam illi Iosias.

26. Et misit rex Aegypti ad Iosiam, dicens: Quid mihi & tibi est rex Iudæ?

27. Non sum missus à Domino ut pugnem contrate: super Euphraten enim bellum meum est, festinans descende.

28. Et non est reversus Iosias super curruum: sed expugnare eum conabatur, non attendens verbum prophetæ ex ore Domini:

29. sed constituit ad eum bellum in campo Magdedo. Et descenderunt principes ad regem Iosiam.

30. Et dixit rex pueris suis: Amovete me à prælio, infirmatus sum enim valde. Et statim amoverunt eum pueri ipsius de acie.

31. Et ascendit super curruum secundarium suum: & pervenit Ierosolymam, vita tuctus est, & sepultus est in patulo sepulchro.

32. Et in tota Iudæa lugebant Iosiam: & qui præsidebant, cum uxoribus lamentabant eum usque in hunc diem. Et datum est hoc fieri semper in omne genus Israel.

33. Hæc autem præscripta sunt in libro historiarii regum Iudæ: & singula gesta actus Iosiae, & ejus gloria & intellectus ejus in lege Domini, quaque gesta sunt ab eo, & quæ non scripta sunt in libro regum Israel & Iudæ:

34. Et assumptes, qui erant ex gente Iechoniam filium Iosiae, constituerunt regem pro Iosia patre suo, cum esset annorum triginta trium.

35. Et regnavit super Israel mensibus tribus. Et amovit eum rex Aegypti, ne regnaret in Ierosolymis:

36. & mulclavit gentem argenti talenta centum, & auri talentum unum.

37. Et constituit rex Aegypti Ioaclum fratrem ipsius, regem Iudæ & Ierosolym.

38. & alligavit magistratus Ioaclum, & Zarahemlem fratrem suum, & apprehendens reduxit in Aegyptum.

39. Annorum erat Ioaclum viginti quinque, cum regnare cepisset in terra Iudæ & Ierosolym: & fecit malum in conspectu Domini.

40. Post hunc autem ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, & alligans eum in æreo vinculo, perduxit in Babyloniam:

41. & sacra vasa Domini accepit Nabuchodonosor, & tulit & consecravit in templo suo in Babyloniam.

42. Nam de immunditia illius, & irreligiositate scriptum est in libro temporum regum.

43. Et regnavit Ioaclum filius ejus pro eo. Cum autem constitutus esset rex, erat annorum decem & octo.

44. Regnavit autem menses tres, & dies decem in Ierosolym, & fecit malum in conspectu Domini:

45. & post annum mittens Nabuchodonosor, transmigravit eum in Babyloniam simul cum sacris vasis Domini.

46. Et constituit Sedeciam regem Iudæ, & Ierosolym, cum esset annorum viginti unius: regnavit autem annis undecim.

47. Et fecit malum in conspectu Domini, & non est veritus à verbis, quæ dicta sunt ab Ieremia propheta ex ore Domini:

48. & adjuratus à rege Nabuchodonosor, perjurans discessit, & indurata cervice sua, & corde suo, transgressus est legitimum Domini Dei Israel.

49. Et duces populi Domini multa iniquè gesserunt, & impie egerunt super omnes immunditias gentium: & polluerunt templum Domini quod sanctum erat in Ierosolymis.

50. Et misit Deus patrum ipsorum per angelum suum revocare eos, propter quod parceret illis, & tabernaculo suo.

51. Ipsi verò subsanabant in angelis suis: & quia die locutus est Dominus, erant illudentes prophetis ejus.

52. Qui usque ad iracundiam concitatus est super gentem suam: propter irreligiositatem suam, & præcepit ascendere reges Chaldeorum.

53. Hi occiderunt juvenes eorum in gladio, in circuitu sancti templi eorum, & non pepercerunt juveni, & seni, & virgini, & adolescenti:

54. sed omnes traditi sunt in manus ipsorum: & omnia sacra vasa Domini, & regales apothecas resumentes, tulerunt in Babyloniam,

55. & incenderunt domum Domini, & demolierunt muros Ierosolym: & turres ejus incenderunt igne.

56. & consuminaverunt omnia honorifica ejus, & ad nihilum redegerunt, & reliquos à gladio duxerunt in Babylonem.

57. Et erant servi illius usque dum regnarent Persæ in repletionem verbi Domini in ore Ieremiæ:

58. quousque benignè ageret terra sabbata sua, omni tempore desertionis suæ sabbatizavit in applicatione annorum septuaginta septem.

CAPUT II.

Cyrus rex Persarum Iudeos in regno suo captivos remittit in terram suam: qui cum restaurarent Ierosalem, prohibiti sunt ab Artaxerxe propter quorundam delationem.

1. **R**egnante Cyro rege Persarum in consummatione verbi Domini in ore Ieremiæ,

2. suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, & prædixit in toto regno suo simul per scripturam,

3. dicens: Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Me constituit regem orbi terrarum Dominus Israel, Dominus excelsus,

4. & significavit mihi edificare domum sibi in Ierosolym, quæ est in Iudæa.

5. Si quis est ex genere vestro, dominus ipsius ascendat cum eo in Ierusalem.

6. Quotquot ergo circa loca habitant, adjuvent eos qui sunt in loco ipso, in auro & argento.

7. in dationibus cum equis & jumentis, cumque aliis quæ secundum vota apponuntur in ædem Domini quæ est in Ierusalem.

8. Et stantes principes tribuum, pagorum, & Iudææ ex tribu Benjamin, & Sacerdotes & Levitæ, quos excitavit Dominus ascendere & ædificare Domum Domini quæ est in Ierusalem, & qui erant in circuitu eorum,

9. adjuverunt in omni auro & argento ejus, & jumentis, & votis compluribus multi quorum sensus excitatus est.

10. Et Cyrus rex protulit vasa sacra Domini, quæ transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis ex Ierusalem, & consecravit eisdem suo.

11. & proficiens ea Cyrus rex Persarum, tradidit Mithridato, qui erat super thesauros ipsius.

12. Per hunc autem tradita sunt Salmasar præsi Iudææ.

13. Horum autem hic numerus. Libatoria argentea duo milia quadringenta, athiscæ argenteæ triginta: phialæ auræ triginta, item argenteæ duo milia quadringentæ, & alia vasa mille.

14. Omnia autem vasa aurea & argentea, quinque milia octingenta sexaginta.

15. Et enumerata sunt Salmasarum simul cum his qui ex captivitate Babylonis venerant in Ierosolymam.

16. In Artaxerxis autem regis Persarum temporibus scripserunt ei de his qui habitabant in Iudæa & Ierusalem, Balsamus, & Mithridatus, & Sabellus, & Rathimus, Balthemus, Samelus scriba, & reliqui habitantes in Samaria, & ceteris locis subjectam epistolam regi Artaxerxi.

17. DOMINE, pueri tui Rathimus ab accidentibus, & Sabellus scriba, & reliqui curiæ tuæ iudices in Cœlesyria, & Phœnice.

18. Et nunc notum sit domino regi, quoniam Iudæi, qui ascenderunt à vobis ad nos, venientes in Ierusalem civitatem refugam & pessimam, ædificant furnos ejus, & statuunt inuros, & templum suscitant.

19. Quod si civitas ista, & muri consummati fuerint, non tantum tributa non sustinebunt pendere, sed etiam regibus resistent.

20. Et quia id agitur circa templum, rectè habere arbitrati sumus non despicere hoc ipsum:

21. sed notum facere domino regi, ut si videbitur, rex, quaeratur in libris patrum tuorum.

22. & invenies in admonitionibus scripta de his, & scies quoniam civitas ista fuit reruga, & reges, & civitates concutiens.

23. & Iudæi refugæ, & prælia committentes in ea ab æterno, ob quam causam civitas ista deserta est.

24. Nunc ergo notum facimus, domine rex, quoniam si civitas hæc ædificata fuerit, & huius muri erecti fuerint, descensus tibi non erit in Cœlesyriam, & Phœnicem:

25. Tunc scripsit rex Rathimo, qui scribebat accidentia, & Balthemo, & Sabello scribæ, & ceteris constitutis, & habitantibus in Syria, & Phœnice, ea quæ subiecta sunt.

26. LEGI epistolam quam misistis mihi. Præcepi ergo inquiri, & inventum est, quoniam civitas illa est ab ævo regibus resistens,

27. & homines refugæ, & prælia in ea effici-

cientes, & reges fortissimi erant in Ierusalem dominantes, & tributa exigentes à Cœlesyria, & Phœnice.

28. Nunc ergo præcepi prohibere homines illos ædificare civitatem, & prohibere ne quid ultra hæc fiat:

29. sed nec procedant in plurimum, ex quo sunt malitiæ, ita ut regibus molestia importetur.

30. Tunc recitatis his quæ à rege Artaxerxe scripta fuerant, Rathimus, & Sabellus scriba, & qui cum his constituti erant iungentes festinanter venerunt in Ierusalem cum equitatu, & turba, & agmine:

31. cœperuntque ædificantes prohibere, & vacabant ab ædificatione templi in Ierusalem, usque secundo anno regni Darii regis Persarum.

CAPUT III.

Dario post splendidam cœnam omnibus suis præfatis factam, dormiente, tres corporis ejus custodes problema moverunt. Num vinum, rex, multoties, an veritas præstent: & primum de vino probatur.

1. **R**EX Darius fecit cœnam magnam omnibus vernaculis suis, & omnibus magistratibus Mediæ & Persidis,

2. & omnibus purpuratis, & prætoribus, & consulibus, & præfectis sub illo ab India usque Æthiopiam, centum viginti septem provincius.

3. Et cum manducassent, & bibissent, & satiati reverterentur, tunc Darius rex ascendit in cubiculum suum, & dormivit, & expregfactus est.

4. Tunc illi tres juvenes corporis custodes, qui custodiebant corpus regis, dixerunt alter alteri:

5. Dicamus unusquisque nostrum sermonem qui præcellat: & cuiuscumque apparuerit sermo sapientior alterius, dabit illi rex Darius dona magna,

6. purpura cooperiri, & in auro bibere, & super aurum domire, & currum auro freno, & cydarium byssinum, & torquem circa collum.

7. & secundo loco sedebit à Dario propter sapientiam suam, & cognatus Darii vocabitur.

8. Tunc scribentes singuli suum verbum signaverunt, & posuerunt subtus cervical Darii regis,

9. & dixerunt: Cùm surrexerit rex, dabimus illi scripta nostra: & quodcumque iudicaverit rex è tribus, & magistratus Persidis, quoniam verbum ejus sapientius est, ipsi dabitur victoria sicut scriptum est.

10. Unus scripsit, Forte est vinum.

11. Alius scripsit, Fortior est rex.

12. Tertius scripsit, Fortiores sunt mulieres: super omnia autem vincit veritas.

13. Et cum surrexisset rex, acceperunt scripta sua, & dederunt illi, & legit.

14. Et mittens vocavit omnes magistratus Persarum, & Medos, & purpuratos, & prætores, & præfectos:

15. & sederunt in concilio: & lecta sunt scripta coram ipsis.

16. Et dixit: Vocate adolescentes, & ipsi indicabunt verba sua. Et vocati sunt, & introierunt.

17. Et dixit illis: Indicate nobis de his quæ scripta sunt. Et cepit prior, qui dixerat de fortitudine vini,

18. & dixit, Viri, quàm prævalet vinum omnibus hominibus qui bibunt illud! seducit mentem,

19. Itemque regis & orphani facit mentem vanam. Item servi ac liberi, pauperis ac divitis,

20. & omnem mentem convertit in securitatem, & jucunditatem, & non meminit omnem tristitiam & debitum.

21. & omnia piæcordia facit honesta, & non meminit legem nec magistratum, & omnia per talenta loqui facit.

22. Et non meminerunt, cum biberunt, amicitiam, nec fraternitatem: sed non inultum post sumunt gladios.

23. Et cum à vino inerserint & surrexerint, non meminerunt quæ gesserunt.

24. O viri, num præcellit vinum? quis sic cogitat facere? Et tacuit hoc dicto.

CAPUT IV.

Probatur excellens fortitudo regis, mulieris, & veritatis; sed data veritati palma. Darius ad petitionem Zorobabel reddidit sacra vasa, scribens ut Judæis datur libertas, & impensa ad extructionem Jerusalem.

1. **E**T inchoavit sequens dicere, qui dixit de fortitudine regis

2. O viri, num præcellunt homines, qui terram & mare obtinent, & omnia quæ in eis sunt?

3. Rex autem super omnia præcellit, & dominatur eorum: & omne quodcumque dixerit illis, faciunt.

4. Et si miserit illos ad bellatores, vadunt, & demoluntur inopes, & muros, & turres.

5. Jugulantur, & jugulant, & regis verbum non prætereunt. Nam si vicerint, afferunt regi omnia quæcumque prædati fuerint.

6. Similiter & alii omnes, & quotquot non militant, nec pugnant, sed colunt terram: iursum cum fuerint metentes, afferunt tributa regi:

7. & ipse unus solus si dixerit occidite, occidunt: dixerit remittite, remittunt:

8. dixerit percutite, percutiunt: dixerit exterminate, exterminant: dixerit redificare, ædificant:

9. dixerit excidite, excidunt: dixerit plantate, plantant:

10. & omnis plebs, & virtutes cum obaudiunt, & super hoc ipse recumbit, & bibit, & dormit.

11. Hi autem custodiunt in circuitu eum, & non possunt ire singuli, & facere opera sua, sed in dicto obaudientes sunt ei.

12. Viri, quomodo non præcellit rex qui sic difformatur? Et tacuit.

13. Tertius qui dixerat de mulieribus & veritate, hic est Zorobabel, capite loquitur.

14. Viri, non magnus rex, & multi homines, nec vinum præcellit. Quis est ergo qui dominatur eorum?

15. Nonne mulieres genuerunt regem, & omnem populum, qui dominatur mari & terre:

16. & ex illis nati sunt, & ipse educaverunt eos qui plantaverunt vineas ex quibus vinum fit?

17. Et ipse faciunt stolas omnium hominum, & ipse faciunt gloriæ hominibus, & non possunt homines separari à mulieribus.

18. Si congregaverint aurum & argentum, & omnem rem speciosam, & viderint mulierem unam bono habitu & bona specie,

19. omnia hæc relinquentes in eam intendunt, & aperto ore conspiciunt, & eam allicunt magis quam aurum & argentum, & omnem rem pretiosam.

20. Homo patrem suum relinquit qui enu-

trit illum, & suam regionem, & ad mulierem se conjungit.

21. Et cum muliere remittit animam: & neque patrem ineminit, neque matrem, neque regionem.

22. Et hinc oportet vos scire: quoniam mulieres dominantur vestri. Nonne doletis?

23. Et accipit homo gladium suum, & vadit in viam facere furta, & homicidia, & mare navigare & flumina.

24. & leonem videt, & in tenebris ingreditur, & cum furtum fecerit, & fraudes & rapinas amabili suæ affect.

25. Et iterum, diligit homo uxorem suam magis quam patrem aut matrem.

26. Et multi dementes facti sunt propter uxores suas: & servi facti sunt propter illas:

27. & multi perierunt & jugulati sunt, & peccaverunt propter mulieres.

28. Et nunc credite mihi, quia magnus est rex in potestate sua: quoniam omnes regiones verentur tangere eum.

29. Videbam tamen Apemen filiam Bezacis, mirifici concubinam regis, sedentem iuxta regem ad dexteram,

30. & aurentem diademata de capite eius, & imponentem sibi, & palmis cædebat regem de sinistra manu.

31. Et super hæc aperto ore intuebatur eam: & si arripserit ei, ridet. Nam si indignata ei fuerit, blanditur, donec reconcilietur in gratiam.

32. O viri, cur non sunt fortiores mulieres? Magna est terra, & excelsum est caelum: quis ista agit?

33. Et tunc rex, & purpurati intuebantur in alterutrum. Et inchoavit loqui de veritate.

34. O viri, nonne fortes sunt mulieres? Magna est terra, & excelsum est caelum: & velox cursus solis convertit in gyro caelum in locum suum in una die.

35. Nonne magnificus est qui hæc facit, & veritas magna, & fortior præ omnibus?

36. Omnis terra veritatem invocat, caelum etiam ipsam benedicit, & omnia opera inveniuntur, & tremunt eam, & non est cum ea quicquam iniquum.

37. Vinum iniquum, iniquus rex, iniquæ mulieres, iniqui omnes huius hominum, & iniqua illorum omnia opera, & non est in ipsis veritas, & in sua iniquitate peribunt:

38. & veritas manet, & invalescit in æternum, & vivit, & obtinet in sæcula sæculorum.

39. Nec est apud eam accipere personas, neque differentias: sed quæ iusta sunt facit omnibus, iniustus ac malignis, & omnes benignantur in operibus ejus.

40. Et non est in iudicio ejus iniquum, sed fortitudo, & regnum, & potestas & majestas omnium ævorum. Benedictus Deus veritatis.

41. Et desit loquendo. Et omnes populi clamaverunt, & dixerunt, Magna est veritas, & prævalet.

42. Tunc rex ait illi, Pete, si quid vis amplius, quam quæ scripta sunt, & dabo tibi, secundum quod inventus es sapientior proximo, & proximo mihi sedebis, & cognatus meus vocaberis.

43. Tunc ait regi: Memor esto voti tui, quod vovisti, redificare Jerusalem, in die qua regnum acceperis:

44. & omnia vasa quæ accepta sunt ex Ierusalem, remittere, quæ separavit Cyrus, quando machavit Babyloniam, & voluit remittere ea ibi.

45. Et tu vovisti ædificare templum quod in-

incenderunt Idumæi, quando exterminata est Iudæa a Chaldeis.

46. Et nunc hoc est quod postulo Domine, & quod peto, hoc est majestas quod à te postulo, ut facias votum quod vovisti regi cæli ex ore tuo.

47. Tunc surgens Darius rex, osculatus est illum: & scripsit epistolas ad omnes dispensatores, & præfectos, & purpuratos, ut deducerent eum, & eos qui cum illo erant, omnes ascendentes edificare Ierusalem.

48. Et omnibus præfectis, qui erant in Syria, & Phœnice, & Libano scripsit epistolas: ut traherent ligna cedrina à Libano in Ierusalem, ut edificarent cum eis civitatem.

49. Et scripsit omnibus Iudæis qui ascendeant à ieiunio in Iudæam pro libertate, omnem potentem, & magistratum, & præfectum non supervenire ad januas ipsorum.

50. & omnem regionem quam obtinuerant immunitatem esse eis, & Idumæi relinquunt castella quæ obtinent Iudeorum.

51. & in structuram templi dare per singulos annos talenta viginti, usque dum perædificaretur:

52. & super sacrarium holocaustorum ustulare quotidie, sicut habent præceptum: alia talenta decem offerre per singulos annos,

53. & omnibus qui procedunt à Babylonia condere civitatem: ut esset libertas tamen ipsis quam filis eorum, & omnibus sacerdotibus qui præcedunt:

54. Scripsit autem & quantitatem, & sacrum stolum iussit dari, in qua deservierunt:

55. & Levitis scripsit dare præcepta, usque in diem qua consummabitur domus, & Ierusalem extruetur:

56. & omnibus custodientibus civitatem scripsit dari ei suites & stipendia.

57. Et dimisit omnia vasa quæcumque separaverat Cyrus à Babylonia, & omnia quæcumque dixerat Cyrus, & ipse præcepit fieri, & mitti Ierusalem.

58. Et cum processisset ille adolescens, elevans faciem in Ierusalem, benedixit regem cæli,

59. & dixit, Abs te est victoria, & abs te est sapientia & claritas. Et ego servus tuus sum.

60. Benedictus es qui dedisti mihi sapientiam, & tibi confitebor Domine Deus patrum nostrorum.

61. Et accepit epistolas, & profectus est in Babyloniæ. Et venit, & nuntiavit fratribus suis omnibus qui fuerunt in Babylonia:

62. & benedixerunt Deum patrum suorum, quoniam dedit illis remissionem & refrigerium.

63. ut ascenderent & edificarent Ierusalem, & templum ubi nominatum est nomen ejus in ipso, & exultaverunt cum musicis & lætitia diebus septem.

CAPUT V.

Redeunt à Babylonia captivitate in Ierusalem: & Iudæam, recensentur, & restitunt Dei cultum; sed tandem àcepto opere ad tempus impediuntur.

1. **P**ost hæc autem electi sunt, ut ascenderent principes pagorum per domos, & tribus suas, & uxores illorum, & filii & filię eorum, & servi & ancillæ ipsorum, & pecora eorum.

2. Et Darius rex misit una cum eis equites mille, donec deducerent eos in Ierusalem cum pace, & cum musicis & cum tympanis & tibis,

3. & omnes fratres erant ludentes, & fecit eos ascendere simul cum eis.

4. Et hæc sunt nomina virorum, qui ascendeant per pagos suos in tribus, & in partem principatus ipsorum.

5. Sacerdotes: Filii Phinces, filii Aaron, Iesus filius Iosedec, Ioacim filius Zorobabel filii Salathiel de domo David, ex progenie Phares, de tribu Iuda,

6. qui locutus est sub Dario rege Persarum sermones mirificos in secundo anno regni ipsius mense Nisan primo.

7. Sunt autem hi, qui ascenderunt ex Iudæa de captivitate transmigrationis, quos transmigravit Nabuchodonosor rex Babyloniæ in Babylonem, & reversus est in Ierusalem.

8. Et requisivit partem Iudææ unusquisque in civitatem suam, qui venerunt cum Zorobabel, & Iesu, Nehemias, Areores, Elimeo, Emmanio, Madochæo, Beelsuro, Mechpas-tochor, Othoro. Emonia unus de principibus eorum.

9. Et numerus à gentilibus eorum, ex præpositis eorum filii Phares, duo milia centum septuaginta duo:

10. filii Ares, tria milia centum quinquaginta septem:

11. filii Phœmo centum quadraginta duo: in filius Iesu & Ioab, mille trecenti duo:

12. filii Dema, duo milia quadringenti septuaginta: filii Choriaba, ducenti quinque: filii Banica, centum sexaginta octo:

13. filii Bebech, quadringenti tres: filii Archad, quadringenti viginti septem:

14. filii Cham, triginta septem: filii Zorob, duo milia sexaginta septem: filii Adin, quadringenti sexaginta unus:

15. filii Aderæli, centum octo: filii Ciaso & Zelas, centum septem: filii Azoroc, quadringenti triginta novem:

16. filii Iedarboie, centum triginta duo: filii Ananie, centum triginta: filii Ason, nonaginta:

17. filii Marsai, quadringenti viginti duo: filii Zabarus, nonaginta quinque: filii Sepolemon, centum viginti tres:

18. filii Nepopas, quinquaginta quinque: filii Nechanatus, centum quinquaginta octo: filii Cebethamus, centum triginta duo:

19. filii Crearpatros, qui Enocadies, & Modie, quadringenti viginti tres: qui ex Gramas & Gabea, centum viginti unus:

20. qui ex Besselon, & Ceage, sexaginta quinque: qui ex Bastaro, centum viginti duo:

21. Qui ex Bechenobus, quinquaginta quinque: filii Liptis, centum quinquaginta quinque: filii Labonni, trecenti quinquaginta septem:

22. filii Sichein, trecenti septuaginta: filii Snadon, & Clomus, trecenti septuaginta octo:

23. filii Ericus, duo milia centum quadraginta quinque: filii Anaas, trecenti septuaginta. Sacerdotes:

24. filii Ieddu, filii Euther, filii Ellasab, trecenti septuaginta duo: filii Emerus, ducenti quinquaginta duo:

25. filii Phasurii, trecenti quinquaginta septem: filii Caræe, ducenti viginti septem.

26. Levitæ: filii Iesu in Caduel, & Bamis, & Serebias, & Rdias, septuaginta quatuor. Omnis numerus à duodecimo anno, triginta milia quadringenti sexaginta duo,

27. filii, & filię, & uxores, omnis computatio, quadraginta milia ducenti quadraginta duo.

28. Filii sacerdotum, qui psallebant in templo

plo: filii Asaph, centum viginti octo.

29. Ostiarum vero: filii Esmenni, filii Aser, filii Amon, filii Accuba, Topa filii Tob, omnes centum triginta novem.

30. Sacerdotes servientes in templo: filii Sel, filii Gaspha, filii Tobloeb, filii Caria, filii Su, filii Hella, filii Labana, filii Armacha, filii Accub, filii Ueba, filii Cetha, filii Aggab, filii Obai, filii Anani, filii Canna, filii Geddu,

31. filii An, filii Radin, filii Desanon, filii Nacoba, filii Caseba, filii Gaze, filii Ozui, filii Sinone, filii Attre, filii Hasten, filii Asiana, filii Maner, filii Nasissum, filii Accusu, filii Agista, filii Azui, filii Favon, filii Phasalon,

32. filii Meedda, filii Phusa, filii Carae, filii Barcus, filii Sares, filii Coesi, filii Nasit, filii Agisti, filii Pedon.

33. Salomon filii ejus, filii Asophot, filii Phasida, filii Celi, filii Dedon, filii Gaddabel, filii Sephegi,

34. filii Aggia, filii Sachareth, filii Sabathen, filii Caroneth, filii Malstih, filii Amæ, filii Sasus, filii Adaus, filii Suba, filii Eura, filii Rahotis, filii Phasphat, filii Malmon.

35. Omnes sacro servientes, & pueri Salomonis, quadringenti octoginta duo.

36. Hi sunt filii qui ascenderunt à Telmela, Telharsa: principes eorum, Carinellam, & Careth:

37. & non poterant edicere civitates suas, & progenies suas, quemadmodum sint ex Israel. Filii Dalari, filii Tubal, filii Nechodari,

38. ex sacerdotibus, qui iungebantur sacerdotio: & non sunt inventi filii Obia, filii Achisus, filii Addin, qui accepit uxorem ex filiabus Phargeleu.

39. & vocati sunt nomine ejus, & horum quæsitæ est generis scriptura in prædatura, & non est inventa, & prohibiti sunt sacerdotio fungi.

40. Et dixit illis Nehemias & Astharas: Ne participantur sancta, donec exurgat pontifex doctus in ostensionem & veritatem.

41. Annis autem Israel erat exceptis servis & ancillis, quadraginta duo milia trecenti quadraginta.

42. Servi horum & ancillæ, septem milia trecenti triginta septem. Cantores & cantatrices, ducenti sexaginta quinque.

43. Cameli, quadringenti triginta quinque. Equi septem milia triginta sex. Muli, ducenta milia quadraginta quinque. Subjugalia, quinque milia viginti quinque.

44. Et de præpositis ipsis per pagos, dum venient in templum Dei, quod erat in Ierusalem, voverunt suscitare templum in loco suo, secundum suam viitum:

45. & dare in templum thesaurum operum sacrum auri mnas duodecim milia, & mnas argenti quinque milia, & stolas sacerdotales centum.

46. Et habitaverunt Sacerdotes & Levitæ, & qui exierant de plebe in Ierusalem & in regione, & sacri cantores, & ostiarii, & omnis Israel in regionibus suis.

47. Instanto autem septimo mense, cumque essent filii Israel unusquisque in suis rebus, conveniunt unanimis in atrium, quod erat ante januam Orientalem.

48. Et stantes Iesus filius Iosedec, & fratres ejus sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & hujus fratres, paraverunt altare,

49. ut offerrent super illud holocaustata, secundum quæ in libro Moysi hominis Dei scripta sunt.

50. Et conveniunt ibi ex aliis nationibus

terræ, & erexerunt sacrarium in loco suo omnes gentes terræ, & offerebant hostias, & holocaustata Domino matutina.

51. Et egeunt scenopogiam, & diem solemnem, sicut præceptum est in lege: & sacrificia quotidie, sicut oportebat:

52. & post hæc oblationes institutas, & hostias sabbatorum, & neomeniarum, & dierum solemnium omnium sanctificationum.

53. Et quotquot volebant Domino à neomenia septimi mensis, coeperunt hostias offerre Deo, & templum Domini nondum erat ædificatum.

54. Et dederunt pecuniam lapidariis & fabricis, & potum & pabula cum gaudio.

55. Et dederunt circa Sidonius, & Tyrnis, ut transveherent illis de Libano trabes cedrinæ, & facerent rates in loppe portu, secundum decretum quod scriptum erat eis à Cyro rege Persarum.

56. Et in secundo anno venientes in templum Dei in Ierusalem, mense secundo inchoavit Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedec, & fratres ipsorum, & sacerdotes & Levitæ, & omnes qui venerant de captivitate in Ierusalem:

57. & fundaverunt templum Dei novilunio secundi mensis secundi anni cum venissent in Iudæam & Ierusalem.

58. Et statuerunt Levitas à viginti annis, super opera Domini: & stetit Iesus & filius ejus, & fratres omnes Levitæ conspirantes, & executores legis, facientes opera in domo Domini.

59. Et steterunt sacerdotes habentes stolas cum tubis: & Levitæ filii Asaph, habentes cymbala,

60. collaudantes Dominum, & benedicentes secundum David regem Israel.

61. Et cantabant canticum Domino, quoniam dulcedo ejus, & honor in sæcula super omnem Israel.

62. Et omnis populus tuba cecinerunt, & proclamaverunt voce magna, collaudantes Dominum in suscitatione domus Domini.

63. Et venerunt ex sacerdotibus & Levitis, & præsidentes secundum pagos senioribus, qui viderant pristinam domum:

64. & ad hujus dedicationem cum clamore & planctu magno, & multi cum tubis & gaudio magno:

65. in tantum ut populus non audiret tubas propter planctum populi. Turba enim erat tubis canens magnitudo, ita ut longe audiretur.

66. Et audierunt inimici tribus Iudæ, & Benjamin, & venerunt scire quæ esset vox tubarum.

67. Et cognoverunt quoniam qui erant ex captivitate, ædificant templum Domino Deo Israel.

68. Et accedentes ad Zorobabel & Iesum, præpositos pagorum, dixerunt eis, Ædificabimus una vobiscum:

69. Similiter enim audivimus Dominum vestrum, & ipsi pariter incedimus à diebus Asbazzareth regis Assyriorum, qui transmigravit nos huc.

70. Et dixit illis Zorobabel, & Iesus, & principes pagorum Israel,

71. Non est nobis & vobis ædificare domum Dei nostri. Nos enim soli ædificabimus Domino Israel secundum ea quæ præcepit nobis Cyrus rex Persarum.

72. Gentis autem terræ incumbentes his qui sunt in Iudæa, & levantes opus ædificationis & insidias, & populos adducentes prohibebant eos ædificare,

73. & aggressuras exercentes impediunt, ne consummaretur ædificium omni tempore vite Cyri regis, & protraxerunt structuram per biennium usque ad Darii regnum.

CAPUT VI.

Judei annuente Dario, templum Dei extruunt in Ierusalem.

1. IN secundo autem anno regni Darii prophetavit Aggeus, & Zacharias filius Addin prophete apud Iudæam & Ierusalem in nomine Dei Israel super eos.

2. Tunc stans Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedec, inchoaverunt ædificare domum Domini, quæ est in Ierusalem:

3. cum adessent eis prophete Domini, & adjuvant eos. In ipso tempore venit ad illos Sisennes subregulus Syriæ, & Phœnicis, & Satriabuzanes, & sodales ejus,

4. & dixerunt eis, Quo præcipiente vobis domum hanc ædificatis, & tælum istud, & alia omnia perficistis? qui sunt studiosiores qui hæc ædificant?

5. Et habuerunt gratiam visitatione facta super eos, qui erant ex captivitate à Domino seniores Iudeorum.

6. & non sunt impediti ædificare, donec significaretur Dario de omnibus istis, & responsum acciperetur.

7. Exemplum epistolæ, quam miserunt Dario. SISENNES subregulus Syriæ, & Phœnicis, & Satriabuzanes, & sodales ejus in Syria, & Phœnicie præsidēs, regi Dario salutem.

8. Omnia nota sunt domino regi, quod cum venissemus in regionem Iudææ, & introissemus in Ierusalem, invenimus ædificantes domum Dei magnam.

9. & templum ex lapidibus politis, & magnis & pretiosis materiis in parietibus,

10. & opera illa instantur fieri, & suffragare, & prosperare in manibus eorum, & in omni gloria, quam diligentissime perfici.

11. Tunc interrogavimus seniores, dicentes, Quo permittente vobis ædificatis domum istam, & opera hæc fundatis?

12. Ideo autem interrogavimus eos, ut notum faceremus tibi homines & præpositos, & nomen scripturam præpositorum postulavimus illos.

13. At illi responderunt nobis, dicentes, Nos sumus servi Domini, qui fecit cælum & terram.

14. & ædificabatur hæc domus ante annos istos inultos à rege Israel magno & fortissimo, & consummata est.

15. Et quoniam patres nostri exacerbantes erant & peccaverunt in Deum Israel, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonie, regis Chaldaeorum,

16. & domum istam demolientes incenderunt, & populum captivum duxerunt in Babylonem.

17. In primo anno regnante Cyro rege Babylonie, scripsit Cyrus rex domum hanc ædificare,

18. & illa sacra vasa aurea & argentea quæ extulerat Nabuchodonosor de domo quæ est in Ierusalem, & consecraverat ea in suo templo, rursus protulit ea Cyrus rex de templo quod erat in Babylonia, & tradita sunt Zorobabel, & Salimanasaro subregulo:

19. Et præceptum est eis ut offerrent hæc vasa, & reponerent in templo quod erat in Ierusalem, & ipsum templum Dei ædificare in loco suo.

20. Tunc Salmanasrus subiecit fundamenta domus Domini, quæ est in Ierusalem: & exinde usque nunc ædificatur, & non accipit consummationem.

21. Nunc ego si iudicatur à te à rex, perquiratur in regalibus Bibliothecis, Cyri regis, quæ sunt in Babylonia:

22. & si inventum fuerit consilio Cyri regis ceptam esse structuram domus Domini, quæ est in Ierusalem, & iudicatur à Domino rege nostro, scribat de his nobis.

23. Tunc Darius rex præcepit inquiri in Bibliothecis: & inventus est in Echathanis oppido, quod est in Media regione locus unus, in quo scripta erant ista:

24. ANNO primo regnante Cyro, rex Cyrus præcepit domum Domini quæ est in Ierusalem ædificare, ubi incendebant igni assiduo,

25. cujus altitudo sit cubitorum decem, & latitudo cubitorum sexaginta, quadratum lapidibus politis tubus, & meniano ligneo ejusdem regionis, & meniano uno novo, & impendia dari de domo Cyri regis:

26. & sacra vasa domus Domini tam aurea quàm argentea, quæ extulit Nabuchodonosor in domum Domini, quæ est in Ierusalem, ubi erant posita, ut ponantur illis:

27. & præcepit curam agere Sisennem subregulum Syriæ, & Phœnicis, & Satriabuzanem, & sodales ejus, & qui ordinati erant in Syria & Phœnicie piasides, ut abstinerent se ab eodem loco.

28. Et ego quoque præcepi in totum ædificare: & prospexi, ut adjuvent eos qui sunt ex captivitate Iudeorum, donec consummetur templum redit Domini:

29. & à vexatione tributorum Cælesyriæ & Phœnicis, diligenter quantitatem dari his hominibus ad sacrificium Domini, Zorobabel præfecto, ad tauros, & arietes, & agnos,

30. similiter autem & fumentum, & sal, & vinum, & oleum instanti per singulos annos, prout sacerdotes qui sunt in Ierusalem, dictaverunt consumi quotidie sine ulla dilatione,

31. ut offerantur libationes summo Deo pro rege & pueris ejus, & orent pro ipsorum vita:

32. & denuntietur, ut quicumque transgressi fuerint aliquid ex his quæ scripta sunt, aut spreverint, accipiantur lignum de suis propriis, & suspendantur, & bona ipsorum regi ascribantur.

33. Propterea & Dominus, cuius nomen invocatum est ibi exterminet omnem regem & gentem, qui manum suam extenderit prohibere, aut inale tractare domum Domini illam quæ est in Ierusalem.

34. Ego Darius rex decrevi quàm diligentissime secundùm hæc fieri.

CAPUT VII.

Domus Dei extructa dedicatur & consecratur, in eaque festum Azymorum celebratur.

1. Tunc Sisennes subregulus Cælesyriæ, & Phœnicis, & Satriabuzanes, & sodales obsecuti his, quæ à Dario rege erant decreta,

2. insistebant sacrosanctis operibus diligentissimè, cooperantes cum senioribus Iudeorum principibus Syriæ.

3. & prosperata sunt sacrosancta opera prophetantium Aggei & Zacharia prophetarum.

4. Et consummaverunt omnia per præceptum Domini Dei Israel, & ex consilio Cyri & Darii, & Artaxerxis regis Persarum.

5. Et consummata est domus nostra usque ad tertiam & vicesimam diem mensis Adar, sexto anno Darii regis.

6. Et fecerunt filii Israel & sacerdotes & Levitæ, & ceteri qui erant ex captivitate, qui appositi sunt secundum ea quæ scripta sunt in libro Moysi.

7. Et obtulerunt in dedicationem templi Domini, tauros centum, arietes ducentos, agnos quadiingentos.

8. & hædos pro peccatis universi Israel, duodecim, secundum numerum tribuum Israel.

9. Et steterunt sacerdotes & Levitæ amicti stolis per tribus super omnia opera Domini Dei Israel secundum librum Moysi, & ostiarii per singulas januas.

10. Et egerunt filii Israel cum his qui erant ex captivitate, illud Phase quattodecima luna mensis primi, quando sanctificati sunt sacerdotes & Levitæ.

11. Omnes filii captivitatis non sunt simul sanctificati, quia Levitæ omnes simul sanctificati sunt.

12. Et immolaverunt Phase universi filii captivitatis, & fratribus suis sacerdotibus, & similibetis.

13. Et manducaverunt filii Israel, qui erant ex captivitate omnes qui remanserant ab omnibus execrationibus gentium terræ quærentes Dominum.

14. & celebraverunt diem festum azynorum septem diebus epulantes in conspectu Domini.

15. quoniam convertit consilium regis Assuriorum in eos, confortate manus eorum ad opera Domini Dei Israel.

CAPUT VIII.

Ascendenti Esdræ à Babylonia Ierosolymam traduntur Artaxerxis litteræ, quæ beneficia Iudæis præstita continent. recensentur qui simul ascenderunt, & anno ex argento sacerdotibus commissio, Esdras facta oratione, commonet populum ad penitentiam quod ab alienigenis se non separassent.

1. **E**T post hunc regnante Artaxerxe Persarum rege, accessit Esdras filius Azazæ, filii Helciae, filii Solomæ,

2. filii Sadoc, filii Achitob, filii Ameri, filii Azabel, filii Bocci, filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazari, filii Aaron primi sacerdotis:

3. hic Esdras ascendit de Babylonia, cum esset scriba & ingeniosus in lege Moysi, quæ data est à Domino Deo Israel docere & facere.

4. Et dedit ei rex gloriam, quod invenisset gratiam in omni dignitate & desiderio in conspectu ejus.

5. Et ascenderunt simul cum ipso ex filiis Israel, & sacerdotibus & Levitis, & sacris cantoribus templi, & ostiariis, & servis templi in Ierusalem.

6. Anno septimo regnante Artaxerxe, in quinto mense, hic annus septimus est regni, exeuntes de Babylonia novilunio quinti mensis,

7. tenerunt Ierosolymam juxta præceptum illius secundum prosperitatem itineris à Domino ipsorum datam eis.

8. In his enim Esdras magnam disciplinam obtinebat, ne prætermitteret quidquam eorum, quæ essent ex lege Domini de præceptis, & docendo universum Israel omnem justitiam & iudicium.

9. Accedentes autem, qui scribebant scripta Artaxerxis regis traderunt scriptum quod obvenerat ab Artaxerxe rege ad Esdras sa-

cerdotem, & lectorem legis Domini, cujus exemplum subiectum est.

10. Rex Artaxerxes Esdræ sacerdoti, & lectori legis Domini salutem.

11. Humanior ego iudicans in beneficiis, præcepi eis qui desiderant ex gente Iudæorum sua sponte, & ex sacerdotibus & Levitis, qui sunt in regno in eo, comitari tecum in Ierusalem.

12. Si qui ego cupire iure tecum, conveniant, & proficiantur sicut placuit mihi & septem amicis meis consiliariis,

13. ut visitent ea quæ aguntur secundum Iudæam & Ierusalem, observantes sicut habes in lege Domini,

14. & ferant munera Domino Deo Israel, quæ voli ego & amici Ierusalem, & omne aurum & argentum, quod inventum fuerit in regione Babyloniæ Domino in Ierusalem cum illo.

15. quod est donatum pro ipsa gente in templum Domini eorum quod est in Ierusalem: ut colligatur hoc aurum & argentum ad tauros, & arietes, & agnos, & hædos, & quæ his sunt congruentia,

16. ut offerant hostias Domino super altare Domini ipsorum quod est in Ierusalem.

17. Et omnia quæcumque volueris cum fratribus tuis facere auro & argento, perne pro voluntate tua secundum præceptum Domini Dei tui:

18. & sacrosancta vasa, quæ data sunt tibi ad opera domus Domini Dei tui, quæ est in Ierusalem:

19. & cetera quæcumque tibi subvenerint ad opera templi Dei tui, dabis de regali gazophylacio:

20. cum volueris cum fratribus tuis facere auro & argento, perfice secundum voluntatem Domini.

21. Et ego quidem rex Artaxerxes præcepi custodibus thesaurorum Syriæ & Phœnicis, ut quæcumque scripserit Esdras sacerdos, & lector legis Domini, diligenter detur ei usque ad argenti talenta centum, similiter & aurum:

22. & usque ad fumenti modios centum, & vini amphoras centum, & alia quæcumque abundant sine taxatione.

23. Omnia secundum legem Dei fiant Deo altissimo, ne forte exurgat ira in regno regis, & filii, & filiorum ejus.

24. Vobis autem dicitur, ut omnibus sacerdotibus & Levitis, & sacris cantoribus, & servis templi, & scribis templi huius,

25. nullum tributum, neque ulla alia indictio irrogetur, nec habeat quisquam potestatem obicere eis quicquam.

26. Tu autem Esdras secundum sapientiam Dei constitue iudices & arbitros in tota Syria, & Phœnicie: & omnes qui legem Dei tui non noverunt, doce:

27. ut quotquot transgressi fuerint legem, diligenter plectantur sive morte, sive cruciatio, sive etiam pecuniæ multatione vel abductione.

28. Et dixit Esdras scriba: Benedictus Deus patrum nostrorum, qui dedit hanc voluntatem in cor regis, clarificare domum suam, quæ est in Ierusalem.

29. & me honorificavit in conspectu regis, & consiliariorum, & amicorum, & purpuratorum ejus.

30. & ego constans animo factus sum secundum opulationem Domini Dei mei, & congregavi ex Israel viros, ut simul ascenderent cum me.

31. Et hi sunt præpositi secundum suas patrias,

trias, & principatus portionales eorum qui mecum ascenderunt de Babylonia in regno Artaxerxis.

32. Et ex filiis Phares, Gersomus: ex filiis Siemarith, Amenus: filioium David, Acchus filius Sceclie:

33. ex filiis Phares, Zacharias, & cum eo reversi sunt viri centum quinquaginta:

34. ex filiis ductoris Moabilionis Zarai, & cum ipso viri ducenti quinquaginta:

35. ex filiis Zachues, Iechonias Zecholei, & cum ipso viri ducenti quinquaginta:

36. ex filiis Sala, Maasias Gotholæ, & cum ipso viri septuaginta:

37. ex filiis Saphatiae, Zarias Micheli, & cum ipso viri octoginta:

38. ex filiis Iob, Abdias Ieheli, & cum ipso viri ducenti duodecim:

39. ex filiis Banie, Salimoth, filius Iosaphie, & cum ipso viri centum sexaginta:

40. ex filiis Beer, Zacharias Bebei, & cum ipso viri ducenti octo:

41. ex filiis Ezead, Ioannes Ecceetan, & cum ipso viri centum decem:

42. ex filiis Adoniam ipsis postremis, & hæc sunt nomina eorum, Eliphalam filius Gebel, & Semelias, & cum ipso viri septuaginta.

43. Et congregavi eos ad fluvium qui dicitur Thia, & metati fuimus illic triduo, & recognovi eos.

44. Et ex filiis sacerdotum & Levitarum non inveni illic.

45. Et misi ad Eleazarum, & Eccelon, & Masman, & Maloban, & Enaathan, & Samea, & Ioribum, Nathan, Enuagaim, Zachariam, & Mosolaium ipsos ductores & peitos:

46. & dixi eis ut veniant ad Loddeum, qui erat apud locum gazophylacii.

47. Et mandavi eis ut dicerent Loddeo, & fratribus ejus, & illis qui erant in gazophylacio, ut mitterent nobis eos qui sacerdotio fungentur in domo Domini Dei nostri:

48. & adduxerunt nobis secundum manum validam Domini Dei nostri viros peritos: ex filiis Moholi, filii Levi, filii Israel, Sebebian, & filios, & fratres, qui erant decem & octo:

49. Asbiam, & Amin ex filiis filiorum Chanani, & filii eorum viri viginti.

50. Et ex his qui templo serviebant, quos dedit David, & ipsi principes ad operationem Levitis templo servientium ducenti viginti. Omnia nomina significata sunt in scripturis.

51. Et voci illic jejunium juvenibus in conspectu Dei, ut quærent ab eo bonum iter nobis, & qui nobiscum erant, & filius, & pectoribus propter insidias.

52. Erubui enim petere a rege pedites & equites in comitatu, tutelæ gratia contra adversarios nostros.

53. Diximus enim regi, quoniam virtus Domini erit cum eis qui inquirunt eum in omni affectu.

54. Et iterum deprecatus sumus Dominum Deum nostrum secundum hæc: quem & propitium habuimus, & compotes facti sumus Deo nostro.

55. Et separavi ex plebis præpositis, & sacerdotibus templi viros duodecim, & Sedebiam, & Asanann, & cum eis ex fratribus eorum viros decem:

56. & appendi eis aurum & argentum & vasa sacerdotalia domus Dei nostri, que donaverat rex, & consiliarii ejus, & principes, & omnis Israel.

57. Et cum appendissem, tradidi argenti talenta centum quinquaginta, & vasa argen-

tea talentorum centum, & auri talenta centum, & vasorum aureorum septies viginti, & vasa ærea de bono ætamento splendida, duodecim, auri speciem reddentia.

59. & dixi eis: Et vos sancti estis Domino, & vasa sunt sancta, & aurum, & argentum votum est Domino Deo patrum nostrorum.

60. Vigilate & custodite, donec tradatis ex plebis præpositis, & sacerdotibus & Levitis, & principibus civitatum Israel in Jerusalem, in pastophorio domus Dei nostri.

61. Et hi qui susceperunt sacerdotes & Levitæ aurum & argentum & vasa, intulerunt in Jerusalem in templum Domini.

62. Et promovimus à fluvio Thia, die duodecima mensis primi, usquequo introivimus in Jerusalem.

63. Et cum factus fuisset tertius dies, quarta autem die ponderatum aurum, & argentum traditum est in domo Domini Dei nostri, Marimoth filio Iori sacerdoti:

64. & cum ipso erat Eleazar filius Phinees & erant cum ipsis Iosadus filius Iesu, & Medias, & Banni filius Levitæ ad humerum, & ad pondus universa.

65. Et scriptum est pondus ipsorum eadem hora.

66. Qui autem venerunt ex captivitate, obtulerunt sacrificium Domino Deo Israel, tauros duodecim pro omni Israel, arietes octoginta sex.

67. agnos septuaginta duos, hircos pro peccato duodecim, & pro salute vaccas duodecim, omnia in sacrificium Domini.

68. Et elegerunt præcepta regis regalibus dispensatoribus, & subregulis Colesyrie, & Phenicis: & honorificaverunt gentem, & templum Domini.

69. Et consummatis his, accesserunt ad me præpositi, dicentes: Non segregaverunt genus Israel, & principes, & sacerdotes, & Levitæ.

70. & alienigenæ gentes & nationes terræ immunditias suas à Chananiis, & Hethæis, & Phereæis, & Jebusæis, & Moabitibus, & Ægyptiis, & Idumæis.

71. coniuncti enim sunt filiabus eorum & ipsi, & filii eorum. Et mistum est semen sanctum alienigenis gentibus terræ: & participaverunt præpositi, & magistratus iniquitatis ejus ab initio ipsius regni.

72. Et inox ut audivi ista, conscidi vestimenta & sacram tunicam: & lacerans capillos capitis, & barbam, sedi dolens & moestus.

73. Et convenerunt quotquot tunc movebantur in verbo Domini Dei Israel, ad me lugentem super iniquitatem istam, & sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum.

74. Et consurgens à jejunio, conscissa habens vestimenta & sacram tunicam, ingeniculans, & extendens manus ad Dominum.

75. dicebam: Domine confusus sum, & reveritus sum ante faciem tuam.

76. Peccata enim nostra multiplicata sunt super capita nostra, & iniquitates nostræ exaltate sunt usque ad celum.

77. Quoniam à temporibus patrum nostrorum sumus in magno peccato usque ad diem hunc.

78. Et propter peccata nostra, & patrum nostrorum sumus traditi cum fratribus nostris, & cum sacerdotibus nostris, regibus terræ in gladium & captivitatem, & depredationem cum confusione usque in hodiernum diem.

79. Et nunc quantum est hoc quod contigit nobis misericordia abs te Domine Deus, & relinque nobis radicem, & nomen in locum sanctificationis tuæ.

80. detegere luminare nostrum in domo Domini. Non nostri, dare nobis cibum in omni tempore servitutis nostræ.

81. Et cum seiviremus, non fuimus derelicti à Domino Deo nostro: sed constituit nos in gratia, ponens nobis reges Persarum dare cibum.

82. & clarificare templum Domini Dei nostri, & edificare deserta Sion, dare nobis stabilitatem in Iudæa, & Ierusalem.

83. Et nunc quid dicimus Domine habentes hæc? Transgressi enim sumus præcepta tua, quæ dedisti in manus puerorum tuorum prophetarum,

84. dicens: Quoniam terra, in quam introitis possidere hereditatem ejus, terra polluta est conaminatione filiorum alienigenarum terræ, & immunditie illorum repleverunt eam totam immunditia sua.

85. Et nunc filias vestras non conjugetis filiis eorum, & filias eorum non accipietis filiis vestris,

86. & non inquiretis pacem habere cum illis omni tempore, ut invalescentes manducetis optima terræ, & hereditatem distribuat filius vestris usque in ævum.

87. Et quæ contingunt nobis, omnia sunt propter opera nostra inaligna, & magna peccata nostra.

88. Et dedisti nobis talem radicem, & rursum reversi sumus transgredi legitima tua, uti commisceremur immunditiæ alienigenarum gentium terræ hujus.

89. Nonne irasceris nobis perdere nos, quoad usque non relinquatur radix & nomen nostrum?

90. Domine Deus Israel verax es, Derelicta est enim radix usque in hodiernum diem.

91. Ecce, nunc sumus in conspectu tuo in iniquitatibus nostris. Non est enim adhuc stare ante te in his.

92. Et cum adorando confiteretur Esdras, fleus, humi prostratus ante templum, congregati sunt ante eum ex Ierusalem turba magna valde, viri, & mulieres, & juvenes, & juvenculæ. Fletus enim erat magnus in ipsa multitudine.

93. Et cum clamasset, Iechonias Ieheli ex filiis Israel, dixit Esdræ: Nos in Dominum peccavimus, quod collocavimus nobis in matrimonium mulieres alienigenas ex gentibus terræ.

94. Et nunc es super omnem Israel. In his ergo sit iustitandum à Domino expellere omnes uxores nostias quæ ex alienigenis sunt cum filiis eorum.

95. Sicut tibi decretum est à maioribus secundum legem Domini exurgens explica.

96. Ad te enim expedit negotium, & nos tecum sumus; viriliter fac.

97. Et exurgens Esdras adjuravit principes sacerdotum & Levitas, & omnem Israel facere secundum hæc, & juraverunt.

CAPUT IX.

Adhibent abicere uxores alienigenas cum filiis; & recedunt qui ex sacerdotibus ac Levitis juncti illis erant. Esdras legit legem Domini coram populo; quibus præcædit, jubentur ut ad propria digressi, latum diem agant.

1. ET exurgens Esdras ab ante atrium templi, abiit in pastophorium Ionathæ filii Nasab,

2. & hospitatus illic non gustavit panem, nec aquam bibit super iniquitatem multitudinis.

3. Et facta est prædicatio in omni Iudæa,

& in Ierusalem omnibus qui erant ex captivitate in Ierusalem congregati,

4. ut quicumque non occurreret biduo, vel triduo diei secundum iudicium, assidentium seniorum, tolleretur facultates suæ, & ipse alienus judicaretur à multitudine captivitatis.

5. Et congregati sunt omnes qui erant ex tribu Iuda, & Benjamin in tribus diebus in Ierusalem. hic mensis est nonus, dies mensis vicesimus.

6. Et sedit omnis multitudo in area templi timentes, propter hyemem præsentem.

7. Et exurgens Esdras, dixit illis: Vos iniquè fecistis collocantes vobis in matrimonio uxores alienigenas, ut adderetis ad peccata Israel.

8. Et nunc date confessionem, & magnificentiam Domino Deo patrum nostrorum.

9. & percite voluntatem ipsius, & discedite à gentibus terræ, & ab uxilibus alienigenis.

10. Et clamavit omnis multitudo, & dixerunt voce magna: Sicut dixisti, faciemus.

11. Sed quoniam multitudo magna est, & tempus hybernium, & non possumus insubdiati stare: & hoc opus non est nobis unius diei, neque bidui: multum enim in his peccavimus:

12. stent præpositi multitudinis, & omnes qui nobiscum inhabitant, & quotquot habent uxores apud se alienigenas,

13. & assistant accepto tempore ex omni loco presbyteri, & iudices usquequo solvant iram Domini negotii hujus.

14. Ionathas autem filius Ezei, & Ozias Thecam susceperunt secundum hæc: & Poramarus, & Levis, & Sabbathæus simul cooperati sunt cum illis.

15. Et steterunt secundum hæc omnia universi qui erant ex captivitate.

16. Et elegit sibi viros Esdras sacerdos principes magnos de patribus eorum secundum nomina: & conederunt novulum mensis decimi examinare negotium istud.

17. Et determinatum est de viis qui habebant uxores alienigenas, usque ad neomeniam primi mensis:

18. & inventi sunt ex sacerdotibus permisti qui habebant alienigenas uxores.

19. Ex filiis Iesu filii Mosedec, & fratribus ejus: Mascas, & Eliozerus. & Iobibus, & Ioadeus,

20. & iniecerunt manus ut expellerent uxores suas: & ad litandum in exorationem, arietem pro ignorantia sua.

21. & ex filiis Seimieri: Masens & Esses & Ieelech, & Azarias.

22. & ex filiis Fosere: Limesias, Hamaenis, & Nathanee, Iussio, Reddus, & Thulsas.

23. & ex Levitis: Iorabbus, & Semeis, & Colnis, & Calitas, & Iadæas, & Coluas, & Elionas.

24. & ex sacris cantoribus, Eliasib, Zaccarus.

25. & ex ostiariis: Salumus, & Tolbanes.

26. & ex Israel: ex filiis Foro, Ozi, & Remias, & Geddias, & Melchias, & Micholus, Eleazarus, & Iammobas, & Hamaas.

27. & ex filiis Iolaman: Chamas, & Zacharias, & Iezreus, & Ioddus, & Erimoth, & Hufias.

28. & ex filiis Zatholm: Eliadas, & Liasumus, Zochias, & Larimoth, & Zabais, & Tebedias.

29. & ex filiis Zebe: Ioannes, & Amanias, & Zabdias, & Eaneus.

30. & ex filiis Banni: Olanus, & Maluchus, &

& Ieddens, & Iasub, & Azabus, & Ierimoth.

31. & ex filius Abdin: Naathus, & Moosias, & Caleus, & Raanas, Maaseas, Mathathias, & Beseel, & Bonnus, & Manasses.

32. & ex filiis Nuæ: Nonas, & Ascas, & Melchias, & Saneas, & Simon, Benjamin, & Malchus, & Marras.

33. & ex filius Asom: Carianeus, Mathathias, & Bannus, & Eliphalach, & Manasses, & Semei.

34. & ex filius Banni: Ieremias, & Moaddias, & Abiamus, & Iohel, & Baneas, & Pelias, & Ionas, & Marimoth, & Eliasib, & Mathaneus, & Elhasib, & Orizas, & Dielus, & Semedius, & Zambris, & Iosephus.

35. & ex filius Nobei: Idelus, & Mathathias, & Sabadus, & Zecheda, Sedmi, & Iessei, Baneas.

36. omnes isti conjunxerunt sibi uxores alienigenas, & dimiserunt eas cum filiis.

37. Et inhabitaverunt sacerdotes & Levitæ: & qui erant ex Israel in Ierusalem, & in tota una regione novilunio mensis septimi. Et erant filii Israel in commorationibus suis.

38. Et congregata est omnis multitudo simul in aream, quæ est ab oriente portæ sacræ:

39. Et dixerunt Esdræ pontifici, & lectori, ut affiret legem Moysi, quæ tradita est à Domino Deo Israel.

40. Et attulit Esdras pontifex legem omni multitudini eorum à viro usque ad mulierem, & omnibus sacerdotibus audire legem novilunio mensis septimi.

41. Et legebat in area, quæ est ante sacram portam templi, à prima luce usque ad vesperam coram viris & mulieribus. Et deduxerunt omnes sensum ad legem.

42. Et stetit Esdras sacerdos, & lector legis super lectum tribunal quod fabricatum erat.

43. Et steterunt ad eum Mathathias, & Samus, Ananias, Azarias, Urias, Ezechias, & Balsamus ad dexteram:

44. & ad sinistram Faldeus, Misael, Malachias, Abusthas, Sabus, Nabadias, & Zacharias.

45. Et assumpsit Esdras librum coram omni multitudine: presidebat enim in gloria in conspectu omnium.

46. Et cum absolvisset legem, omnes erecti steterunt: & benedixit Esdras Dominum Deum altissimum, Deum Sabaoth omnipotentem.

47. Et respondit omnis populus, Amen. Et elevatis sursum manibus procedentes in terram, adoraverunt Dominum.

48. Iesus, & Banasus, & Sarebias, & Iadimus, & Accubus, & Sabathians, & Calithus, & Azarias, & Ioradus, & Ananias, & Philias Levitæ.

49. qui docebant legem Domini, & in multitudine legebant legem Domini, & præferebant singuli eos, qui intelligebant lectionem.

50. Et dixit Atharathes Esdræ pontifici, & lectori, & Levitis, qui docebant multitudinem, dicens. Dies hic sanctus est Domino. Et omnes fiebant, cum audissent legem.

51. Et dixit Esdras: Digressi ergo manducate pinguislima quæque & bibite dulcissima quæque & mittite munera his qui non habent.

52. Sanctus enim est hic dies Domini, & nolite mæsti esse. Dominus enim clarificabit vos.

53. Et Levitæ denuntiabant in publico omnibus, dicentes, Dies hic sanctus est, nolite mæsti esse.

54. Et abierunt omnes manducare, & bibere, & epulari, & dare munera his qui non ha-

bebant, ut epularentur. Magnificè enim sunt exaltati verbis quibus edocti sunt.

55. & congregati sunt universi in Ierusalem celebrare lætitiā, secundum testamentum Domini Dei Israel.

LIBER ESDRÆ QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

Mittitur Esdras à Domino, multa ingratias Iudeis exhibita beneficia exprobraturus.

1. **L**iber Esdræ prophetæ secundus, filii Sarei, filii Azarei, filii Helciae, filii Sadanae, filii Sadoch, filii Achitob.

2. filii Achire, filii Phineas, filii Heli, filii Amerie, filii Asiel, filii Marimoth, filii Arna, filii Ozie, filii Borth, filii Abisei, filii Phineas, filii Eleazar.

3. filii Aaron ex tribu Levi, qui fuit captivus in regione Medorum, in regno Artaxerxis regis Persarum.

4. Et factum est verbum Domini ad me, dicens.

5. Vade, & nuntia populo meo facinora ipsorum, & filius eorum iniquitates, quas in me admisierunt, ut nuntient filiis aliorum:

6. quia peccata parentum ipsorum in illis creverunt. Obliti enim mei sacrificaverunt diis alienis.

7. Nonne ego eduxi eos de terra Ægypti de domo servitutis? Ipsi autem irritaverunt me, & consilia mea spreverunt.

8. Tu autem excute comam capitis tui, & projice omnia mala super illos: quoniam non obediunt legi meæ. Populus autem est indisciplinatus.

9. Usquequo eos sustinebo, quibus tanta beneficia contuli?

10. Reges multos propter eos subverti, Pharaonem cum pueris suis, & omnem exercitum ejus percussu.

11. Omnes gentes à facie eorum perdidit, & in Oriente provincialium duarum populorum Tyri & Sidonis dissipavi, & omnes adversarios eorum interfeci.

12. Tu vero loquere ad eos, dicens: Hæc dicit Dominus.

13. Nempe ego vos per mare transievi, & plateas vobis initio munus exhibui. Ducem vobis dedi Moysen, & Aaron sacerdotem:

14. lucem vobis per columnam ignis præstiti, & magna mirabilia feci in vobis: vos autem mei obliti estis, dicit Dominus.

15. Hæc dicit Dominus omnipotens: Convertimini vobis in signo tui, castra vobis ad tutelam dedi, & illic murmurastis:

16. & non triumphastis in nomine meo de perditione inimicorum vestrorum, sed adhuc nunc usque murmurastis.

17. Ubi sunt beneficia, quæ præstiti vobis? nonne in deserto cum esuriretis, proclamastis ad me,

18. dicentes, Ut quid nos in desertum istud adduxisti interficere nos? melius nobis fuerat servire Ægyptiis, quam mori in deserto hoc.

19. Ego dolui gemitus vestros, & dedi vobis manna in escam. Panem angelorum manducastis.

20. Nonne cum sitiretis, petram excidi,

libh 4 &

& fluxerunt aquæ in saturitate: propter æstus folius arborum vos texti.

21. Divisi vobis terras pingues: Chanameos, & Pherezæos, & Philisthæos à facie vestra projecti: quid faciam vobis adhuc: dicit Dominus?

22. Hæc dicit Dominus omnipotens. In deserto cum essetis in flumine Amorrhæo sitientes, & blasphemantes nomen meum,

23. non ignem vobis pro blasphemis dedi, sed mittens lignum in aquam, dulce feci flumen.

24. Quid tibi raciam Jacob? Noluisti obedire Iuda. Transferam ire ad alias gentes, & dabo eis nomen meum, ut custodiant legitima mea.

25. Quoniam me dereliquistis, & ego vos derelinquam. Petentibus vobis à me misericordiam, non misehebor.

26. Quando invocabitis me, ego non exaudiam vos. Maculastis enim manus vestras sanguine, & pedes vestri impigri sunt ad committenda homicidia.

27. Non quasi me dereliquistis, sed vos ipsos, dicit Dominus.

28. Hæc dicit Dominus omnipotens. Nonne ego vos rogavi, ut pater filios, & ut mater filias, & ut nutrix parvulos suos,

29. ut essetis mihi in populum, & ego vobis in Deum, & vos mihi in filios, & ego vobis in patrem?

30. Ita vos collegi, ut gallina pullos suos sub alis suas. Modò autem quid faciam vobis? Projiciam vos à facie mea.

31. Oblationem cum mihi attuleritis, avertam faciem meam à vobis. Dies enim festos vestros, & neomenias & circumcisiones repudiavi.

32. Ego misi pueros meos prophetas ad vos, quos acceptos interfecistis, & lanastis corpora eorum, quorum sanguinem exquiram, dicit Dominus.

33. Hæc dicit Dominus omnipotens. Domus vestra deserta est: projiciam vos sicut ventus stipulam.

34. & filii procreationem non facient: quoniam mandatum meum neglexerunt, & quod malum est coram me, fecerunt.

35. Tradam domos vestras populo venienti, qui me non audientes ciedunt: quibus signa non ostendi, facient quæ præcepi.

36. Prophetas non viderunt, & memorantur iniquitatem eorum.

37. Testes populi venientis gratiam, cujus parvuli exultant cum lætitia, me non videntes oculis carnalibus, sed spiritu credentes quæ dixi.

38. Et nunc frater aspice, quæ gloria: & vide populum venientem ab oriente,

39. quibus dabo ducatum Abraham, Isaac, & Jacob, & Osse, & Amos, & Michæ, & Ioel, & Abdiæ, & Ionæ.

40. & Nahum, & Habacuc, Sophoniam, Aggei, Zacharie, & Malachiæ, qui & Angelus Domini vocatus est.

CAPUT II.

Synagoga sub figura matris revocatur à malis suis ad vitam rectiorem.

1. **H**æc dicit Dominus: Ego eduxi populum istum de servitute, quibus mandata dedi per pueros meos prophetas, quos audire noluerunt, sed irrita fecerunt mea consilia.

2. Mater quæ eos genuit, dicit illis, Ite filii, quia ego vidua sum & derelicta.

3. Educavi vos cum lætitia, & amisi vos cum ludu & tristitia, quoniam peccastis coram Domino Deo vestro, & quod malum est coram eo, fecistis.

4. Modò autem quid faciam vobis? Ego vidua sum & derelicta: ite filii, & petite à Domino misericordiam.

5. Ego autem te pater testem invoco super matrem filiorum, qui noherunt testamentum meum servare.

6. ut des eis confusionem, & matrem eorum in diruptionem, ne generatio eorum fiat.

7. Dispergantur in gentes nomina eorum, deleantur à terra: quoniam sprevierunt sacramentum meum.

8. Vae tibi Assur, qui abscondis iniquos penes te. Gens mala, memorare quid receitum Sodomæ & Gomorrhæ,

9. quorum terra jacet in piceis glebis & aggeribus cinerum. Sic dabo eos, quine non audierunt, dicit Dominus omnipotens.

10. Hæc dicit Dominus ad Eudram, Nuntia populo meo, quoniam dabo eis regnum Ierusalem, quod daturus eram Israhel.

11. Et sumam mihi gloriam illorum, & dabo eis tabernacula æterna, quæ præparaveram illis.

12. Lignum vitæ erit illis in odore unguentis, & non laborabunt, neque fatigabuntur.

13. Ite, & accipietis. Rogate vobis dies paucos, ut immergetur. Jam paratum est vobis regnum: vigilate.

14. Testare cælum & terram. Contrivi enim malum, & creavi bonum, quia vivo ego, dicit Dominus.

15. Mater amplectere filios tuos, educa illos cum lætitia. Sicut columba confirma pedes eorum: quoniam te elegi, dicit Dominus.

16. Et resuscitabo mortuos de locis suis, & de monumentis educam illos, quoniam cognovi nomen meum in Israhel.

17. Noli timere mater filiorum; quoniam te elegi, dicit Dominus.

18. Mittam tibi adiutorium pueros meos Isaiam & Ieremiam, ad quorum consilium sanctificavi, & paravi tibi arbores duodecim gravatas variis fructibus,

19. & totidem fontes fluentes lac & mel: & montes immensos septem, habentes rosam & lilium, in quibus gaudio implebo filios tuos.

20. Viduam iustifica, pupillo iudica, egeni da, orphanum tuere, viduum vesti,

21. confraetum & debilem cura, claudum irridere noli, tutare mancum, & cecum ad visionem claritatis meæ admite.

22. Senem & juvenem intrâ muros tuos serva: mortuos ubi inveneris, signans commenda sepulchro, & dabo tibi primam sessionem in resurrectione mea.

23. Pausa & quiesce populus meus, quia venit requies tua.

24. Nutrix bona nutri filios tuos, confirma pedes eorum.

25. Servos, quos tibi dedi, nemo ex eis interiet: eos ego enim requiram de numero tuo.

26. Noli fatigari. Cum enim venerit dies pressuræ & angustie: illi plorabunt: & tristes erunt: tu autem hilaris & copiosa eris.

27. Zelabunt gentes, & nil adversus te poterunt, dicit Dominus.

28. Manus meæ tegent te, ne filii tui gehennam videant.

29. Incundare mater cum filiis tuis, quia ego te eripiam, dicit Dominus.

30. Filios tuos dormientes memorare, quoniam ego eos educam de lateribus terræ, & mi-

qui via hæc. Numquid meliora facit Babylon quam Sion?

32. aut alia gens cognovit te præter Israel? aut quæ tribus crediderunt testamentis tuis, sicut Iacob?

33. Quarum merces non comparuit, neque labor fructificavit. Pertransiens enim pertransivi in gentibus, & vidi abundantes eas, & non memorantes mandatorum tuorum.

34. Nunc ergo pondera in statera nostras iniquitates, & eorum qui habitant in sæculo: & non invenietur nomen tuum, nisi in Israel.

35. Aut quando non peccaverunt in conspectu tuo, qui habitant terram? aut quæ gens sic observavit mandata tua?

36. Hos quidem per nomina invenies servasse mandata tua, gentes autem non invenies.

CAPUT IV.

Retunditur curiosi scrutatoris præsumptio, adductis variis similitudinibus.

1. **E**T respondit ad me angelus, qui missus est ad me, cui nomen Uriel, & dixit mihi, Excedens excessit cor tuum in sæculo hoc, & comprehendere cogitas viam Altissimi.

3. Et dixi: Ita Domine meus. Et respondit mihi, & dixit: Tres vias missus sum ostendere tibi, & tres similitudines proponere coram te.

4. de quibus mihi si renuntiaveris unam ex his, & ego tibi demonstrabo viam, quam desideras videre, & docebo te, unde sit cor malignum.

5. Et dixi: Loquere Domine meus. Et dixit ad me: Vade pondera mihi ignis pondus, aut mensura mihi flatum venti, aut revoca mihi diem, quæ præterit.

6. Et respondi, & dixi: Quis natorum poterit facere, ut me interroges de his?

7. Et dixit ad me: Si essem interrogans te, dicens: Quantæ habitationes sunt in corde maris, aut quantæ venæ sunt in principio abyssi, aut quantæ venæ sunt super firmamentum, aut qui sunt exitus paradisi:

8. diceris mihi fortassis, in abyssum non descendi, neque in infernum adhuc, neque in cælum unquam ascendi.

9. nunc autem non interrogavi te, nisi de igne, & vento, & die, per quem transisti, & à quibus separari non potes: & non respondi mihi de eis.

10. Et dixit mihi: Tu quæ tua sunt, tecum eadolescentiam, non potes cognoscere:

11. & quomodo poterit vas tuum capere Altissimam viam, & jam exterius corrupto sæculo intelligere corruptionem evidentem in facie mea?

12. Et dixi illi: Melius erat nos non esse, quam adhuc viventes vivere in impietatibus, & pati, & non intelligere de qua re.

13. Et respondit ad me, & dixit: Proficiens profectus sum ad silvam lignorum campi, & cogitaverunt cogitationem.

14. & dixerunt: Venite & eamus, & faciamus ad mare bellum, ut recedat coram nobis, & faciamus nobis alias silvas.

15. Et similiter fluctus maris & ipsi cogitaverunt cogitationem, & dixerunt: Venite ascendentes, debellemus silvas campi, ut & ibi consummemus nobismetipsi aliam regionem.

16. Et factus est cogitatus silvæ in vanum, venit enim ignis, & consumpsit eam.

17. Similiter & cogitatus fluctuum maris. Stetit enim arena, & prohibuit eos.

18. Si enim esses iudex horum, quem inciperes iustificare, aut quem condemnare?

19. Et respondi, & dixi: Utique vanam cogitationem cogitaverunt. Tertia enim data est silvæ, & mali locus portare fructus suos.

20. Et respondit ad me, & dixit: Bene tu iudicasti, & quare non iudicasti thibmetipsi?

21. Quemadmodum enim terra silvæ data est, & mare fluctibus suis: sic qui super terram inhabitant, quæ sunt super terram intelligere solummodo possunt: & qui super cælos, quæ super altitudinem cælorum.

22. Et respondi, & dixi: Deprecor te Domine, ut mihi detur sensus intelligendi.

23. non enim volui interrogare de superioribus tuis, sed de his quæ pertransiunt per nos quotidie. Propter quid Israel datus in opprobrium gentibus? quem dilexisti populum, datus est tribubus impiis, & lex patrum nostrorum in interitum deducta est, & dispositiones scriptæ nusquam sunt:

24. & pertransivimus de sæculo, ut locustæ, & vita nostra stupor & pavore, & nec digni sumus misericordiam consequi.

25. Sed quid faciet nominis tuo quod invocatum est super nos? & de his interrogavi.

26. Et respondit ad me, & dixit: Si fueris plurimum sciutatus, frequenter miraberis: quoniam festinas festinat sæculum pertransire,

27. & non capit portare quæ in futuris temporibus iustis repromissa sunt: quoniam plenum iniustitia est sæculum hoc & inhospitalitas.

28. De quibus autem interrogas, dicam: seminatium enim est malum, & necdum venit destructio ipsius.

29. Si ergo non inversum fuerit quod seminatium est, & discesserit locus ubi seminatium est malum, non veniet ubi seminatium est bonum.

30. Quoniam gramen seminis mali seminatium est in corde Adam ab initio: & quantum impietatis generavit usque nunc, & generat usque cum veniat area?

31. Estima autem apud te gramen mali seminis, quantum fructum impietatis generavit:

32. quando secutæ fuerint spicæ, quarum non est numerus, quàm magnam aream incipient facies?

33. Et respondi, & dixi: Quomodo, & quando hæc? Quare modici & mali anni nostri?

34. Et respondit ad me, & dixit mihi: Non festines tu super Altissimum. Tu enim festinas inaniter esse super ipsum. Nam excessus tuus multus.

35. Nonne de his interrogaverunt animæ iustorum in promptuariis suis, dicentes, Usquequo spero sic? & quando veniet fructus areæ mercedis nostræ?

36. Et respondit ad ea Ieremiel Archangelus, & dixit: Quando impletus fuerit numerus seminum in vobis, quoniam in statera ponderavit sæculum.

37. & mensura mensuravit tempora, & numero numeravit tempora, & non commovet, nec excitat usque dum impleatur prædicta mensura.

38. Et respondi, & dixi: O dominator Domine, sed & nos omnes pleni sumus impletate.

39. Et ne forte propter nos non impleantur iustorum areæ, propter peccata inhabitantium super terram.

40. Et respondit ad me, & dixit: Vade, & interroga pręgnantem, si quando impleverit novem menses suos, adhuc poterit matris ejus retinere partum in semetipsa?

41. Et dixi, non potest Domine. Et dixit ad me, In inferno promptuaria anima-

marum matrici assimilata sunt:

42. Quemadmodum enim illa festinat quæ parit effugere necessitatem partus: sic & hæc festinat reddere ea quæ commendata sunt.

43. Ab initio tibi demonstrabitur de his quæ concupiscis videre.

44. Et respondi, & dixi: Si inveni gratiam ante oculos tuos, & si possibile est, & si idoneus sum.

45. demonstra mihi, si plusquam præteritum sit habet venire, aut plura pertinsierunt supra quam futurum est.

46. Quid pertransiit, scio: quid autem futurum sit, ignoro.

47. Et dixit ad me: Sta super dexteram paritem, & demonstrabo tibi interpretationem similitudinis.

48. Et steti, & vidi: & ecce fornax ardens transit coram me. Et factum est, cum transiret flamma, vidi, & ecce superavit fumus.

49. Post hæc transit coram me nubes plena aquæ, & immisit pluviam impetu multam; & cum transisset impetus pluviae, superaverunt in ea guttæ.

50. Et dixit ad me: Cogita tibi: sicut crescit pluvia amplius quam guttæ, & ignis quam fumus: sic superabundavit quæ transiit mensura. Superaverunt autem guttæ, & fumus:

51. & oravi, & dixi: Putas vivo usque in diebus illis? vel quid erit in diebus illis?

52. Respondit ad me, & dixit, De signis, de quibus me interrogas, ex parte possum tibi dicere: de vita autem tua non sum missus dicere tibi, sed nescio.

CAPUT V.

Varia signa de futuris rebus Esdra per Angelum ostenduntur pro captivorum spe ac consolatione.

1. **D**E signis autem: ecce dies venient, in quibus apprehendentur qui inhabitant terram in censu multo. & abscondetur veritas via: & sterilis erit à hinc regio:

2. & multiplicabitur iniustitia super hanc quam ipse tu vides, & super quam odisti olim:

3. & erit imposito vestigio quam nunc vides regnare regionem, & videbunt eam desertam.

4. Si autem tibi dedit Altissimus vivere, videbis post tertiam tubam, & resucescat subito sol noctu, & luna ter in die,

5. & de ligno sanguis stillabit, & lapis dabit vocem suam, & populi commovebuntur:

6. & regnabit, quem non sperant qui inhabitant super terram, & volatilia commigrationem facient:

7. & mare Sodomiticum pisces rejiciet, & dabit vocem noctu, quam non novemul multi. Omnes autem audient vocem ejus,

8. & chaos fiet per loca multa, & ignis frequenter remittetur, & bestiae agrestes transigrant, & mulieres inenstruæ parient monstra,

9. & in dulcibus aquis salis invenientur, & amici omnes semetipsos expugnabunt: & abscondetur tunc sensus, & intellectus separabitur in promptuam suam:

10. & quaeretur à multis, & non invenietur, & multiplicabitur iniustitia, & incontinentia super terram,

11. Et interrogabit regio proximam suam, & dicet, Numquid per te pertransiit iustitia justum faciens? Et hoc negabit,

12. Et erit in illo tempore, & sperabunt homines, & non impetrabit: laborabunt, & non dirigunt viam eorum.

13. Hæc signa dicere tibi permissum est mihi: & si oraveris iterum & ploraveris, sicut

& nunc, & jejunaveris septem diebus, audies iteratò horum majora.

14. Et evigilavi, & corpus meum horruit valde: & anima mea laboravit, ut deficeret:

15. & tenuit me qui venit angelus, qui loquebatur in me, & confortavit me, & statuit me super pedes.

16. Et factum est in nocte secunda, & venit ad me Salathiel dux populi, & dixit mihi, Ubi eras? & quare vultus tuus tristis?

17. An nescis, quoniam tibi creditus est Israel in regione transmigrationis eorum?

18. Exiuge ergo, & gusta panem, & non derelinquas nos, sicut pastor gregem suum in inanibus luporum malignorum.

19. Et dixi ei, Vade à me, & non appropies ad me. Et audivit, ut dixi: & recessit à me.

20. Et ego jejunavi diebus septem ululans & plorans, sicut mihi mandavit Uriel Angelus.

21. Et factum est post dies septem, & iterum cogitationes cordis mei molestæ erant mihi valde,

22. & resumpsit anima mea spiritum intellectus: & iterum cœpi loqui coram Altissimo sermones,

23. & dixi, Dominator Domine ex omni silva terre, & omnibus arboribus ejus, elegisti vineam unicam:

24. & ex omni terra orbis, elegisti tibi foveam unam: & ex omnibus floribus orbis, elegisti tibi lilium unum:

25. & ex omnibus abyssis maris, replesti tibi rivum unum: & ex omnibus ædificatis civitatibus, sanctificasti tibi metropolim Sion:

26. & ex omnibus creatis volatilibus, nominasti tibi columbam unam: & ex omnibus plasmatis pecoribus, providisti tibi ovem unam:

27. & ex omnibus multiplicatis populis, acquisivisti tibi populum unum: & ab omnibus probatam legem donasti huic, quem desiderasti populo.

28. Et nunc Domine, ut quid tradidisti unum pluribus? Et præparasti super unam radicem alias, & disperdisti unicuique tuum in multis:

29. & conculcaverunt eum, qui contradicebant sponsonibus tuis, quique tuis testamentis non credebant.

30. Et si odiosi odisti populum tuum, tuis manibus debet castigari.

31. Et factum est, cum locutus essem sermones, & missus est angelus ad me, qui ante venerat ad me præterita nocte,

32. & dixit mihi, Audi me, & instrua me: & intende mihi, & adjuvum coram te.

33. Et dixi, Loquere Domine meus. Et dixit ad me, Valde tu in excessu mentis factus es pro Israel: an plus dilexisti eum, quam qui eum fecit?

34. Et dixi ad eum, Non Domine, sed dolens locutus sum. Torquent enim me renes mei per omnem horam, quærentem apprehendere semitam Altissimi, & investigare partem iudicii ejus.

35. Et dixit ad me, Non potes. Et dixi, Quare Domine? ad quid nascebar, aut quare non fiebat matrix matris meæ mihi sepulchrum, non viderem laborem Iacob, & defatigationem generis Israel?

36. Et dixit ad me, Numeram mihi quæ necdum venerant, & collige mihi dispersas guttas, & revivida mihi aridos flores,

37. & aperui mihi clausa promptuaria, & produci mihi inclusos in eis flatus: demonstra mihi vocis imaginem: & tunc ostendam tibi laborem quem rogas videre.

38. Et dixi, Dominator Domine, quis enim est

rent, & quid observantes non punirentur.

22. Hi autem non sunt persuasi, & contraxerunt ei, & constituerunt sibi cogitamen vanitatis,

23. & proposuerunt sibi circumventiones delictorum, & superdixerunt Altissimo non esse, & vias ejus non cognoverunt.

24. & legem ejus spreverunt, & sermones ejus abnegaverunt, & in legitimis ejus fidem non habuerunt, & opera ejus non per egerunt.

25. propter hoc Ecclia vacua vacuis, & plena plenis.

26. Ecce tempus veniet, & erit quando venient signa quae praedixi tibi, & apparebit sponsa, & apparens ostendetur quae nunc subducitur terra:

27. & omnis qui liberatus est de praedictis malis, ipse videbit in iubilis mea.

28. Revelabitur enim filius meus IESUS cum his qui cum eo sunt, & iugundabuntur qui relictis sunt in annis quadringentis.

29. Et erit post annos hos, & morietur filius meus CHRISTUS, & omnes qui spiramentum habent homines:

30. & convertetur saeculum in antiquum silentium diebus septem, sicut in prioribus iudiciis, ita ut nemo derelinquat.

31. Et erit post dies septem, & excitabitur quod nondum vigilat saeculum, & morietur corruptum:

32. & terra reddet quae in ea dormiunt, & pulvis qui in eo silentio habitant, & promptuaris reddant quae eis commendatae sunt animae.

33. Et revelabitur Altissimus super sedem iudicii, & pertransibunt miseriae, & longanimitas congregabitur.

34. Iudicium autem solum remanebit, veritas stabit, & fides convalescet,

35. & opus subsequetur, & merces ostendetur, & iustitiae vigilaunt, & iniustitiae non dominabuntur.

36. Et dixi: Primus Abraham propter Sodomitas oravit, & Moyses pro patribus qui in deserto peccaverunt,

37. & qui post eum pro Israel in diebus Achaz, & Samuelis,

38. David pro confectione, & Salomon pro eis qui venerunt in sanctificationem.

39. Et Elias pro his qui pluviam acceperunt, & pro mortuo, ut viveret,

40. & Ezechias pro populo in diebus Sennacherib, & multi pro multis.

41. Si ergo modo quando corruptibile increvit, & iniustitia multiplicata est, & oraverunt iusti pro impiis: quare & nunc sic non erit?

42. Et respondit ad me, & dixit: Praesens saeculum non est finis, gloria in eo frequens manet: propter hoc oraverunt pro invalidis.

43. Dies enim iudicii erit finis temporis huius, & initium temporis future immortalitatis, in quo transivit corruptela:

44. soluta est intemperantia, abscissa est incredulitas: crevit autem iustitia, orta est veritas.

45. Tunc enim nemo poterit salvare eum qui periit, neque demergere qui vixit. Et respondit,

46. Et dixi: Hic est sermo meus primus & novissimus, quoniam melius erat non dare terram Adam, vel cum iam dedisset, coercere eum ut non peccaret.

47. Quid enim prodest hominibus in praesenti vivere in tristitia, & mortuos sperare punitionem?

48. O tu quid fecisti Adam? Si enim tu pec-

casti, non est factus solius tuus casus, sed & nostrae qui ex te advenimus.

49. Quid enim prodest nobis, si promissum est nobis immortale tempus: nos autem immortalia opera agimus?

50. Et quoniam praedicta est nobis perennis spes, nos vero pecuniis vani tacti sumus.

51. Et quoniam reposita sunt nobis habitacula sanctorum & securitatis: nos vero male conversati sumus.

52. Et quoniam reposita est gloria Altissimi propterea eos qui tarde conversati sunt: nos autem pessimis viis ambulamus.

53. Et quoniam ostenditur paradisus, cuius fructus incorruptus perseverat, in quo est securitas & medela:

54. nos vero non ingredimur. In ingratum enim locis conversati sumus.

55. Et quoniam super stellas fulgebunt facies eorum qui abstinentiam habuerunt: nostrae autem facies super tenebras nigrae.

56. Non enim cogitavimus viventes quando iniquitatem iaciebamus, quid incipiemus post mortem pati.

57. Et respondit, & dixit: Hoc est cogitamentum certaminis quod certabit qui super terram natus est homo,

58. ut si victus fuerit, patiatur quod dixisti: si autem vicerit, recipiat quod dixi:

59. quoniam haec est vita quam Moyses dixit cum viveret, ad populum, dicens: Elige tibi vitam, ut vivas.

60. Non crederetur autem ei, sed nec post eum prophetis: sed nec mihi qui locutus sum ad eos,

61. quoniam non esset tristitia in perditionem eorum, sicut futurum est gaudium super eos, quibus persuasa est salus.

62. Et respondi, & dixi: Scio Domine, quoniam vocatus est Altissimus misericors in eo, quod miseretur his qui nondum in saeculo advenierunt,

63. & quod miseretur illis qui conversionem faciunt in lege ejus:

64. & longanimis est, quoniam longanimitatem praestat his qui peccaverunt quasi suis operibus:

65. & munificus est, quoniam quidem donare vult pro exigentiis:

66. & multa misericordiae, quoniam multiplicat magis misericordias his qui praesentes sunt, & qui praeterierunt, & qui futuri sunt.

67. Si enim non multiplicaverit misericordias suas: non vivificabitur saeculum cum his qui inheredabant in eo.

68. Et donat: quoniam si non donaverit de bonitate sua, ut allevetur in qui iniquitatem tegerent, de suis iniquitatibus non poterit decies millesima pars vivificari hominum.

69. Et iudex si non ignoverit his qui curati sunt verbo ejus, & deleverit multitudinem continentium: non fortassis derelinquerentur in innumerabili multitudine, nisi pauci valde.

CAPUT VIII.

Deus in hoc saeculo misericors habuerit propter peccatores: plurimi tamen damnantur: at iustis promissa sunt reposita.

1. **E**T respondit ad me, & dixit: Hoc saeculum fecit Altissimus propter multos, futurum autem propter paucos.

2. Dicam autem coram te similitudinem Eccliae. Quomodo autem interrogabis terram, & dicet tibi, quoniam dabit terram multam magis unde fiat acilile, parvum autem pulverem un-

junaveris septem diebus, iterum tibi renuntia-
bo horum maiora per diem quam audivi.

32. Audita est enim vox tua apud Altissimum. Vidit enim fortis directionem tuam, & providit pudicitiam, quam à juventute tua habuisti:

33. & propter hoc misit me demonstrare tibi hæc omnia, & dicere tibi: Confide, & noli timere,

34. & noli festinare cum prioribus temporibus cogitare vana, ut non properes à novissimis temporibus.

35. Et factum est post hæc, & flevi iterum: & similiter jejunavi septem diebus, ut supplicem tres hebdomadas, quæ dicta sunt mihi.

36. Et factum est in octava nocte, & cor meum turbabatur iteratò in me, & cæpi loqui coram Altissimo.

37. Inflammabatur enim spiritus meus valde, & anima mea anxiebat.

38. & dixi, O Domine, loquens locutus es ab initio creaturæ in primo die dicens: Fiat caelum & terra: & tuum verbum opus perfectum.

39. Et erat tunc spiritus, & tenebræ circumferebantur, & silentium, sonus vocis hominis nondum erat abs te.

40. Tunc dixisti de thesauris tuis proferri lumen luminosum, quo appareret opus tuum.

41. Et die secundo creasti spiritum illuminanti, & imperasti ei ut divideret & divisionem raceret inter aquas, ut pars quedam sursum recederet, pars verò deorsum maneret.

42. Et tertia die imperasti aquas congregari in septima parte terræ: sex verò partes siccasti & conservasti, ut ex his sint coram te ministrantia seminata à Deo, & cuncta.

43. Verbum enim tuum processit, & opus statim fiebat.

44. Procecit enim subito fructus multitudinis immensus, & concupiscentia gustus multiformes, & flores colore immutabili, & odores odoramenti investigabili, & die tertia hæc facta sunt.

45. Quarta autem die imperasti heri solis splendorem, lune lumen, stellarum dispositionem:

46. & imperasti ciæ, ut deservirent futuro plasmato homini.

47. Quinto autem die dixisti septimæ parti, ubi erat aqua congregata, ut procuraret animalia, & volatilia, & pisces: & ita fiebat.

48. aqua muta, & sine anima quæ Dei nutu jubeba tur, animalia faciebat, ut ex hoc mirabilia tua nationes enarient.

49. Tunc tunc conservasti duas animas: nomen unum vocasti Henoch, & nomen secundæ vocasti Levathan,

50. & separasti ea ab altitudo. Non enim poterat septima pars, ubi erat aqua congregata, capere ea.

51. Tu dedisti Henoch unam partem, quæ siccata est tertio die, ut habitet in ea ubi sunt montes illius.

52. Levathan autem dedisti septimam partem humidam, & servasti eam, ut hat in devorationem quibus vis, & quando vis.

53. Sexto autem die imperasti terræ, ut crearet coram te jumenta, & bestias, & reptilia:

54. & super his Adam, quem constituisti ducem super omnibus tactis quæ fecisti, & ex eo educiatur nos omnes, quemque elegisti populum,

55. Hæc autem omnia dixi coram te Domine, quia propter nos creasti sæculum.

56. Reviduas autem gentes ab Adam natas dixisti eas nil esse, & quoniam salivæ assumptæ sunt, & quasi stillicidium de vase similasti abundantiam eorum,

57. Et nunc Domine, ecce, istæ gentes quæ in nihilum deputatæ sunt, cœperunt dominari nostri, & devorare:

58. nos autem populus tuum quem vocasti primogenitum unigenitum æmulatorem tuum, traditi sumus in manibus eorum:

59. & si propter nos creatum est sæculum, quare non hereditatem possidemus cum sæculo? Usquequo hæc?

CAPUT VII.

Ab sine tribulationibus non pervenitur ad immortalem vitam: Et nunc quidem prosunt orationes, iustorum: post extremum autem iudicium nihil immutabitur. Variis vitis subiungunt se homines: sed Dominus est misericors.

1. ET factum est, cum finissem loqui tibi verba hæc, missus est ad me angelus qui missus fuerat ad me primis noctibus,

2. & dixit ad me: Surge Esdra, & audi sermones quos veni loqui ad te.

3. Et dixi: Loquere Deus meus. Et dixit ad me, mare positum est in spatio loco, ut esset altum & immensum:

4. erit autem ei introitus in angusto loco positus, ut esset similis huminibus.

5. Quis enim volens voluerit ingredi mare, & videre eum, vel dominari ejus: si non transierit angustum, in latitudinem quomodo venie poterit?

6. Item aliud, Civitas est edificata, & posita in loco campestri: est autem plena omnium bonorum.

7. Introitus ejus angustus & in præcipiti positus, ut esset à dextris quidem ignis, à sinistris aqua alta:

8. semita autem est una sola inter eos posita, hoc est, inter ignem & aquam, ut non capiat semita, nisi solummodo vestigium hominis.

9. Si autem dabitur civitas homini in hereditatem, si nunquam antepositum periculum prætransierit, quomodo accipiet hereditatem suam?

10. Et dixi: Sic Domine. Et dixit ad me, Sic est: & Israel pars.

11. Propter eos enim feci sæculum, & quando transgressus est Adam constitutiones meas, iudicatum est quod factum est.

12. Et facti sunt introitus hujus sæculi angusti, & dolentes, & laboriosi: pauci autem & mali, & periculorum pleni: & labore magnopere fuiti.

13. nam majoris sæculi introitus spatiosi & securi, & facientes immortalitatis fructum.

14. Si ergo ingredienti non fuerint ingressi qui vivunt, angusta & vana hæc: non poterunt recipere quæ sunt reposita.

15. Nunc ergo quare tu conturbaris, cum sis corruptibilis? Et quid inoveris tu, cum sis mortalis?

16. Et quare non accepisti in corde tuo quod est futurum, sed quod in presenti?

17. Respondi & dixi, dominator Domine, ecce disposuisti lege tua, quoniam iusti hereditabunt hæc, impii autem peribunt.

18. Iusti autem ferent angusta, sperantes spatiosa. Qui enim implere gesserunt, & angusta passi sunt, & spatiosa non videbunt.

19. Et dixit ad me: Non est iudex super Deum, neque intelligens super Altissimum.

20. Pereunt enim multi præsentibus, quia negligitur quæ anteposita est Dei lex.

21. Mandans enim mandavit Deus venientibus, quando venerunt, quid facientes vive-

rent, & quid observantes non punirentur.

22. Hi autem non sunt persuasi, & contraxerunt ei, & constituerunt sibi cogitationem vanitatis,

23. & proposuerunt sibi circumventiones delictorum, & superdixerunt Altissimo non esse, & vias ejus non cognoverunt,

24. & legem ejus spreverunt, & sponiones ejus abnegaverunt, & in legitimis ejus fidem non habuerunt, & opera ejus non perleverunt.

25. propter hoc Esdra vacua vacuis, & plena plenis.

26. Ecce tempus venit, & erit quando venient signa quæ prædixi tibi, & apparebit sponsa, & apparscens ostendetur quæ nunc subducitur terra:

27. & omnis qui liberatus est de prædictis malis, ipse videbit mirabilia mea.

28. Revelabitur enim filius meus IESUS cum his qui cum eo sunt, & jucundabuntur qui relictæ sunt in annis quadringentis.

29. Et erit post annos hos, & morietur filius meus CHRISTUS, & omnes qui spiramentum habent homines:

30. & convertetur sæculum in antiquum silentium diebus septem, sicut in prioribus iudiciis, ita ut nemo derelinquatur.

31. Et erit post dies septem, & excitabitur quod nondum vigilat sæculum, & morietur corruptum:

32. & terra reddet quæ in ea dormiunt, & pulvis qui in eo silentio habitant, & promptuaria reddent quæ eis commendatæ sunt animæ.

33. Et revelabitur Altissimus super sedem iudicii, & pertransibunt miserie, & longanimitas congregabitur.

34. Iudicium autem solum remanebit, veritas stabit, & fides convalescet,

35. & opus subsequetur, & merces ostendetur, & iustitiæ vigilaunt, & iniustitiæ non dominabuntur.

36. Et dixi: Primus Abraham propter Sodomitis oravit, & Moyses pro patribus qui in deserto peccaverunt,

37. & qui post eum pro Israel in diebus Achaz, & Samuelis,

38. David pro confractione, & Salomon pro eis qui venerunt in sanctificationem.

39. Et Elias pro his qui pluviam acceperunt, & pro mortuo, ut viveret,

40. & Ezechias pro populo in diebus Sennacherib, & multi pro multis.

41. Si ergo modo quando corruptibile incievit, & iniustitia multiplicata est, & oraverunt iusti pro impiis: quare & nunc sic non erit?

42. Et respondit ad me, & dixit: Præsens sæculum non est finis, gloria in eo frequens manet: propter hoc oraverunt pro invalidis.

43. Dies enim iudicii erit finis temporis hujus, & initium temporis future immortalitatis, in quo transivit corruptela:

44. soluta est intemperantia, abscissa est incredulitas: crevit autem iustitia, orta est veritas.

45. Tunc enim nemo poterit salvare eum qui perit, neque demergere qui vicit. Et respondit:

46. Et dixi: Hic est sermo meus primus & novissimus, quoniam melius erat non dare terram Adam, vel cum jam dedisset, coercere eum ut non peccaret.

47. Quid enim prodest hominibus in præsentem vivere in tristitia, & mortuos sperare punitionem?

48. O tu quid fecisti Adam? Si enim tu pec-

casti, non est factus solius tuus casus, sed & nostri qui ex te advenimus.

49. Quid enim prodest nobis, si promissum est nobis immortale tempus: nos autem mortalia opera egimus?

50. Et quoniam prædicta est nobis perennis spes, nos vero pessimi vani facti sumus.

51. Et quoniam reposita sunt nobis habitacula sanitatis & securitatis: nos vero male conversati sumus.

52. Et quoniam reposita est gloria Altissimi: protegere eos qui tarde conversati sunt: nos autem pessimis viis ambulavimus.

53. Et quoniam ostendetur paradisos, cujus fructus incorruptus perseverat, in quo est securitas & invidia:

54. nos vero non ingrediemur. In ingiatis enim locis conversati sumus.

55. Et quoniam super stellas fulgebunt facies eorum qui abstinentiam habuerunt: nostræ autem facies super tenebras nigrae.

56. Non enim cogitavimus viventes quando iniquitatem faciebamus, quod incipiemus post mortem pati.

57. Et respondit, & dixit: Hoc est cogitamentum certaminis quod certabit qui super terram natus est homo,

58. ut si victus fuerit, patiatur quod dixisti: si autem vicerit, recipiet quod dico:

59. quoniam hæc est vita quam Moyses dixit cum viveret, ad populum, dicens: Elige tibi vitam, ut vivas.

60. Non crediderunt autem ei, sed nec post eum prophetis: sed nec mihi qui locutus sum ad eos,

61. quoniam non esset tristitia in perditionem eorum, sicut futurum est gaudium super eos, quibus persuasa est salus.

62. Et respondi, & dixi: Scio Domine, quoniam vocatus est Altissimus misericors in eo, quod miseretur his qui nondum in sæculo advenierunt,

63. & quod miseretur illis qui conversionem faciunt in lege ejus:

64. & longanimis est, quoniam longanimitatem præstat his qui peccaverunt quasi suis operibus:

65. & munificus est, quoniam quidem donare vult pro exigentis:

66. & multa misericordie, quoniam multiplicat magis misericordias his qui presentes sunt, & qui præterierunt, & qui futuri sunt.

67. Si enim non multiplicaverit misericordias suas: non vivificabitur sæculum cum his qui inhereditabant in eo.

68. Et donat: quoniam si non donaverit de bonitate sua, ut allevetur hi qui iniquitatem fecerunt, de suis iniquitatibus non poterit decies millesima pars vivificari hominum.

69. Et iudex si non ignoverit his qui curati sunt verbo ejus, & deleverit multitudinem contentionum: non fortassis derelinquerentur in innumerabili multitudine, nisi pauci valde.

CAPUT VIII.

Deus in hoc sæculo misericors agnoscitur propter peccatores: plurimi tamen damnantur: at iusti præmia sunt reposita.

1. **E**T respondit ad me, & dixit: Hoc sæculum fecit Altissimus propter multos, futurum autem propter paucos.

2. Dicam autem coram te similitudinem Esdra. Quomodo autem interrogabis terram, & dicet tibi, quoniam dabit terram tuam magis unde fiat acille, parvum autem pulverem un-

unde aurum fit: sic & aëlis præsentis sæculi.
3. Multi quidem creati sunt, pauci autem salvabuntur.

4. Et respondi, & dixi: Absorbe ergo anima sensum, & devora quod sapit

5. convenisti enim obaudire, & prophetare volens. Nec enim tibi datum est spatium, nisi solummodo vivere.

6. O Domine, si non permittes servo tuo, ut oremus coram te, & dūs nobis semen cordi, & sensui culturam, unde fructus fiat, unde vivere possit omnis corruptus, qui portabit locum hominis?

7. Solus enim es, & una plasmatio nos sumus manuum tuarum, sicut locutus es:

8. & quomodo. nunc in matrice plasmatum est corpus, & præstas membra: Conservatur in igne & aqua tua creatio: & novem mensibus patitur tua plasmatio tuam creaturam quæ in ea creata est:

9. ipsum autem quod servat, & quod servatur, utraque servabuntur: servataque quandoque iterum reddit matrici, quæ in ea creaverunt.

10. Imperasti enim ex ipsis membris, hoc est inanilibus præbere lac fructui mamillarum.

11. ut nutriatur id quod plasmatum est usque in tempus aliquod, & postea disponas eum tuæ misericordiae.

12. Enutristi eum tua justitia, & erudisti eum in lege tua, & corripuisti eum tuo intellectu:

13. & mortificabis eum, ut tuam creaturam: & vivificabis eum, ut opus tuum.

14. Si ergo perdidisti eum qui tantis laboribus plasmatus est: tuo jussu facile est ordinari, ut & id quod fiebat servaretur.

15. Et nunc Domine dicam, de omni homine tu magis scis: de populo autem tuo, ob quem doleo:

16. & de hereditate tua, propter quam lugeo: & propter Israel, propter quem tristis sum: & de Iacob, propter quem doleo:

17. ideo incipiam iurare coram te pro me, & pro eis: quoniam video lapsus nostros qui inhabitamus terram.

18. Sed audivi celeritatem iudicis qui futurus est.

19. Ideo audi vocem meam & intellige sermonem meum, & loquar coram te.

20. Initium verborum Esdræ priusquam assumeretur, & dixi: Domine, qui inhabitas sæculum, cujus oculi elevati in superna & aere:

21. & cujus thronus inestimabilis, & gloria incomprehensibilis: cui astat exercitus angelorum cum tremore,

22. quorum servatio in vento & igni convertitur: cujus verbum verum, & dicta perseverantia:

23. cujus jussio fortis, & dispositio terribilis: cujus aspectus arefacit abyssos, & indignatio tabescere facit montes, & veritas testificatur:

24. exaudi orationem servi tui, & auribus percipe precationem figmenti tui.

25. Dum enim vivo, loquar: & dum sapio, respondebo:

26. nec respicias populi tui delicta, sed qui tibi in veritate serviunt.

27. Nec intendas impia gentium studia: sed qui tua testimonia cum doloribus custodierunt.

28. Nec cogites qui in conspectu tuo falsè conversati sunt, sed memorare qui ex voluntate tua timorem cognoverunt.

29. Neque volueris perdere, qui pecudum mores habuerunt: sed respicias eos qui legem

tuam splendide docuerunt.

30. Nec indigneris eis qui bestiis pejores iudicati sunt: sed diligas eos qui semper in tua justitia confidunt, & gloria.

31. Quoniam nos & patres nostri talibus morbis languemus: tu autem propter nos peccatores misericors vocaberis.

32. Si enim desideraveris ut nostri miserearis, tunc misericors vocaberis, nobis autem non habentibus opera justitiæ.

33. Iusti enim, quibus sunt opera multa reposita, ex propriis operibus recipient mercedem.

34. Quid est enim homo, ut ei indigneris: aut genus corruptibile, ut ita avarus sis de ipso?

35. In veritate enim nemo de genitis est qui non impie gessit, & de continentibus qui non deliquit.

36. In hoc enim annuntiabitur justitia tua, & bonitas tua Domine, cum misertus fueris eis qui non habent substantiam bonorum operum.

37. Et respondit ad me, & dixit: Rectè locutus es aliqua. & juxta sermones tuos, sic & fiet.

38. quoniam non verè cogitabo super plasmam eorum qui peccaverunt ante mortem, ante iudicium, ante perditionem:

39. sed jucundabor super iustorum figmentum, & memorabor pænitentium quoque, & salvationis & mercedis receptionis.

40. Quomodo ergo locutus sum, sic & est.

41. Sicut enim agricola serit super terram semina multa, & plantationes multitudinis plantat, sed non in tempore omnia quæ seminata sunt, salvantur, sed nec omnia quæ plantata sunt, radicabunt: sic & qui in sæculo seminati sunt, non omnes salvabuntur.

42. Et respondi, & dixi: Si inveni gratiam, loquar.

43. Quomodo semen agricolæ si non ascendit aut non accepit pluviam tuam in tempore, aut si corruptum fuerit multitudine pluviae,

44. sic perit: & similiter homo qui manibus tuis plasmatus est, & tu ei imago nominatus: quoniam similatus es ei, propter quem omnia plasmasti, & similasti semini agricolæ.

45. Non irascaris super nos, sed parce populo tuo, & miserere hereditati tuæ. Tu autem creaturæ tuæ miseris.

46. Et respondit ad me, & dixit: Quæ sunt præsentia præsentibus, & quæ futura futuris?

47. Multum enim tibi restat, ut possis diligere meam creaturam super me: tibi autem frequenter & ipsi proximavi, iniustus autem nunquam.

48. Sed & in hoc mirabilis es coram Altissimo,

49. quoniam humiliasti te sicut decet te. Et non iudicasti te, ut inter justos plurimum glorificeris.

50. Propter quod miseriæ multæ, & miserabiles efficiuntur eis qui habitant sæculum in novissimis: quia in multa superbia ambulaverunt.

51. Tu autem pro te intellige, & de similibus tuis inquire gloriam.

52. Vobis enim apertus est paradisus, plantata est arbor vitæ, præparatum est futurum tempus, præparata est abundantia, edificata est civitas, probata est requies, perfecta est bonitas & perfecta sapientia.

53. Radix mali signata est à vobis: infirmitas, & tinea à vobis absconsa est: & in infer-

fernum fugit corruptio in oblivione.

54. Transierunt dolores, & ostensus est in fine thesaurus immortalitatis.

55. Noli ergo adificare inquirendo de multitudine eorum qui pereunt.

56. Nam & ipsi accipientes libertatem, spreverunt Altissimum, & legem ejus contempserunt, & vias ejus dereliquerunt.

57. Adhuc autem justos eus conculcaverunt.

58. & dixerunt in corde suo non esse Deum: & quidem scientes quoniam moriuntur.

59. Sicut enim vos suscipiet quæ prædicta sunt: sic eos sitis, & cruciatus, quæ præparata sunt. Non enim voluit hominem disperdi.

60. Sed & ipsi qui creati sunt, conculcaverunt nomen ejus qui fecit eos: & ingrati fuerunt ei qui præparavit eis vitam.

61. Quapropter iudicium meum modò appropinquat.

62. Quæ non omnibus demonstravi, nisi tibi, & tibi similibus paucis. Et respondi, & dixi:

63. Ecce nunc Domine demonstrasti mihi multitudinem signorum, quæ incipies tacere in novissimis: sed non demonstrasti mihi quo tempore.

CAPUT IX.

Judicia Dei, sicut & alia ejus opera egregia, præcedent aliqua signa.

1. **E**T respondit ad me, & dixit: Metiens inire tempus in semetipso: & erit cum videris, quando transiet pars quædam signorum quæ prædicta sunt.

2. tunc intelliges quoniam ipsum est tempus in quo incipiet Altissimus visitare sæculum quod ab eo factum est.

3. Et quando videbitur in sæculo motio locorum, & populorum turbatio,

4. tunc intelliges quoniam de his erat Altissimus locutus à diebus qui fuerunt ante te ab initio.

5. Sicut enim omne quod factum est in sæculo initium habet, pariter & consummationem, & consummatio est manifestata:

6. sic & Altissimi tempora initia habent manifesta in prodigiis & virtutibus, & consummationes in actu & in signis.

7. Et erit, omnis qui salvus factus fuerit, & qui poterit effugere per opera sua & per fidem in qua credidistis,

8. relinquetur de prædictis periculis, & videbit salutem meam in terra mea, & in finibus meis, quoniam sanctificavi me à sæculo.

9. Et tunc miserentur qui nunc abusi sunt vias meas: & in tormentis commorabuntur hi qui eas projecerunt in contemptum.

10. Qui enim non cognoverunt me, vivent beneficia consecuti:

11. & qui fastidierunt legem meam, cum adhuc erant habentes libertatem,

12. & cum adhuc esset eis apertus poenitentiae locus, non intellexerunt, sed spreverunt: hoc oportet post mortem in cruciamento cognoscere.

13. Tu ergo noli adhuc curiosus esse, quomodo impii cruciabuntur sed inquire quomodo justi salvabuntur, & quorum sæculum, & propter quos sæculum, & quando.

14. Et respondi, & dixi:

15. Olim locutus sum, & nunc dico, & postea dicam: quoniam plures sunt qui perierunt, quam qui salvabuntur:

16. sicut multipliciter fluctus super guttam. Et respondit ad me, & dixit:

17. Qualis ager, talia & semina: & quales

flores, tales & tincturae: & qualis operator, talis & creatio: & qualis agricola, talis cultura. quoniam tempus erat sæculi.

18. Et nunc cum essem parans eis his qui nunc sunt: antiquam fieret sæculum, in quo habitarent: & nemo mihi contradixit.

19. tunc enim quisque, & nunc creator in mundo hoc parato, & mense indeficienti, & lege investigabili corrupti sunt morus eorum.

20. Et consideravi sæculum, & ecce erat periculum propter cogitationes quæ in eo advenierunt.

21. Et vidi, & peperci ei valde: & servavi mihi acinum de botro, & plantationem de tribu multa.

22. Pereat ergo multitudo quæ sine causa nata est, & servetur acinus meus, & plantatio mea: quia cum multo labore perfeci.

23. Tu autem si adhuc intromittas septem dies alios, sed non jejunabis in eis:

24. Ibis in campum florum, ubi domus non est ædificata: & manducabis solummodo de floribus campi, & canem non gustabis, & vinum non bibes, sed solummodo flores:

25. deprecare Altissimum sine intermissione, & veniam, & loquar tecum.

26. Et profectus sum, sicut dixit mihi in campum, qui vocatur Aidath, & sedi ibi in floribus. Et de herbis agri manducavi, & facta est esca eorum mihi in saturitatem.

27. Et factum est post dies septem, & ego discumbebam supra funum, & cor meum iterum turbabatur sicut ante.

28. Et apertum est os meum, & inchoavi dicere coram Altissimo, & dixi:

29. O Domine, te nobis ostendens ostensus es patribus nostris in deserto, quod non calcatur, & infructuosus, quando erant excentes de Ægypto: & diceps dixisti:

30. Tu Israel audi me, & semen Iacob intende sermonibus meis.

31. Ecce enim ego semino in vobis legem meam, & faciet in vobis fructum, & glorificabimini in eo per sæculum.

32. Nam patres nostri accipientes legem, non servaverunt, & legitima mea non custodierunt, & factus est fructus legis non parens: nec enim poterat, quoniam tuus erat.

33. Nam qui acceperunt, perierunt, non custodientes quod in eis seminatum fuerat.

34. Et ecce, consuetudo est, ut, cum acceperit terra semen, vel navem mare, vel vas aliquod escam vel potum: cum fuerit exterminatum id, in quo seminatum est, vel in quod missum est:

35. simul id quod seminatum, vel missum est, vel quæ suscepta sunt, exterminantur, & suscepta jam non manent apud nos: sed nobis sic non factum est.

36. Nos quidem qui legem accepimus peccantes perivimus, & cor nostrum quod suscepit eam:

37. nam lex non periit, sed permansit in suo labore.

38. Et cum loquerer hæc in corde meo, respexi oculis meis, & vidi mulierem in dextera parte, & ecce hæc lugubat, & plorabat cum voce magna, & animo dolebat valde, & vestimenta ejus discissa, & cinis super caput ejus.

39. Et dimisi cogitatus, in quibus eram cogitans, & conversus sum ad eam, & dixi ei:

40. ut quid fles? & quid doles animo? Et dixit ad me:

41. Dimitte me Domine meus ut defleam me, & adiciam dolorem: quoniam valde amaro sum animo, & humiliata sum valde.

42. Et dixi ei: Quid passa es? dic mihi. Et dixit ad me:

43. Sterilis fui ego famula tua, & non peperi, habens maritum annis triginta.

44. Ego enim per singulas horas, & per singulos dies, & annos hos triginta deprecor Altissimum nocte ac die.

45. Et factum est, post triginta annos exaudivit me Deus ancillam tuam, & vidit humilitatem meam, & attendit tribulationi meae, & dedit mihi filium: & jucundata sum super eum valde ego, & vir meus, & omnes cives mei, & honorificabamus valde Fortem.

46. Et nutriti cum cum labore multo.

47. Et factum est cum crevisset, & venisset accipere uxorem, feci diem epuli.

CAPUT X.

Per mulierem flentem, rursusque resurgentem, ostenditur figurari Ierusalem.

1. Et factum est, cum introisset filius meus in thalamo suo, cecidit, & mortuus est:

2. & evectimus omnes lumina, & surrexerunt omnes cives mei ad consolandum me, & quievi usque in alium diem usque nocte.

3. Et factum est, cum omnes quiescerent ut me consolarentur ut quiescerem: & surrexi nocte, & fugi, & veni sicut vides in hoc campo.

4. & cogito jam non reverti in civitatem, sed hic consistere: & neque manducare, neque bibere, sed sine intermissione lugere, & jejunare usque dum moriar.

5. Et dereliqui sermones in quibus eram, & respondi cum iracundia ad eam, & dixi:

6. Stulta super omnes mulieres, non vides luctum nostrum, & quæ nobis contingunt?

7. Quoniam Sion mater nostra omni tristitia contristatur, & humilitate humiliata est, & luget validissime.

8. Et nunc quoniam omnes lugemus, & tristes sumus: quoniam omnes contristati sumus, tu autem contristaris in uno filio?

9. Interroga enim terram, & dicet tibi: quoniam hæc est, quæ debet lugere casum tantorum super eam geminantium.

10. Et ex ipsa ab initio omnes nati & alii venient: & ecce, pene omnes in perditionem ambulant, & exterminium sit multitudo eorum.

11. Et quis ergo debet lugere magis, nisi hæc quæ tam magnam multitudinem perdidit, quam tu, quæ pro uno doles? Si autem dicis mihi:

12. Quoniam non est planctus meus similis terræ: quoniam fructum ventris mei perdidit, quem cum moribus peperit, & cum doloribus genui:

13. terra autem secundum viam terræ, abilitque in ea multitudo præsens, quo modo evenit: & ego tibi dico,

14. sicut tu cum labore peperisti, sic & terra dat fructum suum homini ab initio ei qui fecit eam.

15. Nunc ergo retine apud te metipsam dolorem tuum, & fortiter fer qui tibi contingerunt casus.

16. Si enim justificaveris terminum Dei, & consilium suum recipies in tempore, & in talibus collaudaberis;

17. ingredi ergo in civitatem ad virum tuum. Et dixit ad me:

18. Non faciam, neque ingrediar civitatem, sed hic moriar.

19. Et apposui adhuc loqui ad eam, & dixi:

20. Noli facere hunc sermonem, sed con-

senti persuadenti. Quot enim casus Sion? Con solare propter dolorem Ierusalem.

21. Vides enim quoniam sanctificatio nostra deseita effecta est, & altare nostrum demolitum est, & templum nostrum destructum est,

22. & psalterium nostrum humiliatum est, & hymnus conticuit, & exultatio nostra dissoluta est, & lumen candelabii nostri extinctum est, & arca testamenti nostri direpta est, & sancta nostra contaminata sunt, & nomen quod invocatum est super nos, pene prophannatum est: & liberi nostri contumeliam passi sunt, & sacerdotes nostri succensi sunt, & Levitæ nostri in captivitatem abierunt, & virgines nostræ conqummatæ sunt, & mulieres nostræ vin passæ sunt, & iusti nostri iusti sunt, & pauperi nostri perditii sunt, & juvenes nostri servierunt, & fortes nostri invalidi facti sunt:

23. & quod omnium majus, signaculum Sion, quoniam resignata est de gloria sua. Nam & tradita est in manibus eorum qui nos oderunt.

24. Tu ergo excute tuam tristitiam multam, & depone abs te multitudinem dolorum, ut tibi repropitiatur Fortis, & requiem faciet tibi Altissimus requiescentem laborum.

25. Et factum est, cum loquebar ad eam, facies ejus fulgebat subito & species, consuevisque visus ejus, ut essem pavens valde ad eam, & cogitarem quid esset hoc.

26. Et ecce, subito emisit sonitum vocis magnum timore plenum, ut commoveretur terra a mulieris sono. Et vidi:

27. & ecce, amplius mulier non comparabat mihi, sed civitas edificabatur, & locus demonstrabatur de fundamentis magnis: & timui, & clamavi voce magna, & dixi:

28. Ubi est Uriel angelus, qui à principio venit ad me? quoniam ipse me fecit venire in multitudine in excessu mentis hujus, & factus est finis meus in corruptionem, & oratio mea in impropetium.

29. Et cum essem loquens ego hæc, ecco venit ad me, & vidit me.

30. & ecce eram positus ut mortuus, & intellectus meus alienatus erat, & tenuit dexteram meam, & confortavit me, & statuit me super pedes meos, & dixit mihi:

31. Quid tibi est? & quare conturbatus est intellectus tuus, & sensus cordis tui? & quare conturbaris? Et dixi:

32. Quoniam dereliquisti me, & ego quidem feci secundum sermones tuos, & exivi in campum: & ecce vidi, & video quod non possum enarrare. Et dixit ad me:

33. Sta ut vir, & commovebo te. Et dixi:

34. Loquere Domine me tu in me, noli me derelinquere, ut non frustrâ moriar:

35. quoniam vidi quæ non sciebam, & audio quæ non scio.

36. Aut numquid sensus meus fallitur, & anima mea somniat?

37. Nunc ergo deprecor te, ut demonstres servo tuo de excessu hoc. Et respondit ad me, & dixit:

38. Audi me & doceam te, & dicam tibi de quibus times: quoniam Altissimus revelavit tibi mysteria multa.

39. Vidit rectam viam tuam, quoniam sine intermissione contristaberis pro populo tuo, & valde lugebas propter Sion.

40. Hic ergo intellectus visionis quæ tibi apparuit ante paululum.

41. Quam vidisti lugentem, inchoasti consolari eam.

42. Nunc autem jam speciem mulieris noi

vides, sed apparuit tibi civitas ædificari:

47. & quoniam enarrabat tibi de casu filii sui, hæc absolutio est.

44. Hæc mulier quam vidisti, hæc est Sion; & quoniam dixit tibi quam & nunc conspicies, ut civitatem ædificatam.

45. Et quoniam dixit tibi, quia sterilis fuit triginta annis: propter quod eiant anni, scilicet triginta, quando non erat in ea adhuc oblatio oblata.

46. Et factum est post annos triginta, ædificavit Salomon civitatem, & obtulit oblationes: tunc fuit quando peperit sterilis filium.

47. Et quod tibi dixit, quoniam nutritivum cum labore, hoc erat, habitatio in Ierusalem.

48. Et quoniam dixit tibi, quod filius meus veniens in suo thalamo mortuus esset, & contigisset ei casus, hoc erat, quæ facta est ruina Ierusalem.

49. Et ecce, vidisti similitudinem ejus: & quoniam filium lugeret, inchoasti consolari eam: & de his quæ contigerunt, hæc erant tibi aperienda.

50. Et nunc videt Altissimus, quoniam ex animo contristatus es, & quoniam ex toto corde pateris pro ea, ostendit tibi claritatem gloriæ ejus, & pulchritudinem decoris ejus.

51. Propterea enim dixi tibi ut maneres in campo ubi domus non est ædificata.

52. Sciebam enim ego, quoniam Altissimus incipiebat tibi ostendere hæc:

53. propterea dixi tibi ut venires in agrum ubi non est fundamentum ædifici.

54. Nec enim poterat opus ædificii hominis sustineri in loco, ubi incipiebat Altissimus civitas ostendi.

55. Tu ergo noli timere, neque expavescat cor tuum: sed ingredere, & vide splendorem & magnitudinem ædificii, quantum capax est tibi visus oculorum videre:

56. & post hæc audies quantum capit auditus aurium tuarum audire.

57. Tu enim beatus es præ multis, & vocatus es apud Altissimum sicut & pauci.

58. Noctem autem quæ in crastinum futura est, manebis hic:

59. & ostendit tibi Altissimus eas visiones supremorum, quæ faciet Altissimus his qui habitant super terram a novissimis diebus.

60. Et dormivi illam noctem & aliam, sicut dixerat mihi.

CAPUT XI.

Apparet Esdræ in visione aquila, principatum universi usque, ans.

1. Et vidi somnium, & ecce ascendebat de mari aquila, cui erant duodecim alæ pennarum & capita tria.

2. Et vidi, & ecce expandebat alæ suas in omnem terram, & omnes venti cæli insufflabant in eam, & colligebantur.

3. Et vidi, & de pennis ejus nascebantur contrariæ pennæ, & ipsæ liebant in pennaculis minutis & modicis.

4. Nam capita ejus erant quiescentia, & dimidiatum caput erat majus aliorum capitum, sed ipsa quiescebat cum eis.

5. Et vidi, & ecce aquila volavit in pennis suis, & regnavit super terram, & super eos qui habitant in ea.

6. Et vidi, quoniam subiecta erant ei omnia sub cælo, & nemo illi contradicebat, neque unus de creatura quæ est super terram.

7. Et vidi, & ecce surrexit aquila super ungues suos, & misit vocem pennis suis, dicens:

8. Nolite omnes simul vigilare, dormite unusquisque in loco suo, & per tempus vigilate.

9. Capita autem in novissimo serventur.

10. Et vidi, & ecce vox non exibat de capitibus ejus, sed de medietate corporis ejus.

11. Et numeravi contrarias pennas ejus, & ecce ipsæ erant octo.

12. Et vidi, & ecce à dextera parte surrexit una penna, & regnavit super omnem terram.

13. Et factum est cum regnaret, venit ei finis, & non apparuit locus ejus: & sequens exurrexit, & regnabat. Ipsa nullum tenuit tempus.

14. Et factum est cum regnaret, & veniebat finis ejus, ut non appareret sicut prior.

15. Et ecce, vox emissa est illi, dicens:

16. Audi tu quæ tanto tempore tenuisti terram. Hæc annuntio tibi antequam incipias non apparere.

17. Nemo post te tenebit tempus tuum, sed nec dimidium ejus.

18. Et levavit se tertia, & tenuit principatum sicut & priores: & non apparuit & ipsa.

19. Et sic contingebat omnibus aliis singulatum principatum gerere, & iterum nusquam compariere.

20. Et vidi, & ecce in tempore sequentes pennæ erigebantur à dextera parte, ut teneant & ipsæ principatum: & ex his erant quæ tenebant, sed tamen statim non compariabant.

21. Nam & aliquæ ex eis erigebantur, sed non tenebant principatum.

22. Et vidi post hæc, & ecce, non compa-ruerunt duodecim pennæ & duo pennaculi:

23. & nihil superaret in corpore aquilæ, nisi duo capita quiescentia & sex pennacula.

24. Et vidi, & ecce sex pennaculis divisæ sunt duæ, & manserunt sub capite quod est à dextera parte. Nam quatuor manserunt in loco suo.

25. Et vidi, & ecce subalares cogitabant se erigere & tenere principatus.

26. Et vidi, & ecce una erecta est, sed statim non comparuit.

27. Et secundæ velocius quàm priores, non compa-ruerunt.

28. Et vidi, & ecce duæ quæ superaverunt apud semetipsas cogitabant & ipsæ regnare.

29. & in eo cum cogitarent, ecce unum quiescentium caput quod erat medium, evigilabat, hoc enim erat duorum capitum inajus.

30. Et vidi quoniam completa sunt duo capita secum:

31. & ecce conversum est caput cum his qui cum eo erant, & comedit duas subalares quæ cogitabant regnare.

32. Hoc autem caput perconterruit omnem terram, & dominabatur in ea his qui habitant terram cum labore multo, & potentatum tenuit orbis terrarum super omnes alæ quæ fuerunt.

33. Et vidi post hæc, & ecce medium caput subito non comparuit, & hoc sicut alæ.

34. Superaverunt autem duo capita, quæ & ipsa similiter regnaverunt super terram, & super eos qui habitant in ea.

35. Et vidi, & ecce devoravit caput à dextera parte illud quod à leva.

36. Et audivi vocem dicentem mihi: Cons-pice contra te, & considera quod vides.

37. Et vidi, & ecce sicut loqu concitatus de silva rugiens: & vidi quoniam emittebat vocem hominis ad aquilam. Et dixit, dicens:

38. Audi tu, & loquar ad te, & dicet Altis-simus tibi:

39. Nonne tu es qui superasti de quatuor animalibus, quæ fecerant regnare in sæculo meo, & ut per eos veniet hnis temporum eorum?

40. Et quartus veniens devicit omnia animalia quæ transierunt, & potentatus tenuit sæculum cum tremore multo, & omnem orbem cum labore pessimo, & inhabitavit tot temporibus orbem terrarum cum dolo.

41. Et iudicasti terram non cum veritate.

42. Tribulasti enim mansuetos, & lassisti quiescentes, & dilexisti mendaces, & destruxisti habitationes eorum qui fiduciam habuerant, & humiliasti muros eorum qui te non nocuerant.

43. Et ascendit contumelia tua usque ad Altissimum, & superbia tua ad Iortem.

44. Et respexit Altissimus superba tempora, & ecce hnta sunt, & scelestia eius completa sunt.

45. Propterea non appareas tu aquila. Et alie ture horribiles, & pennacula tua pessima, & capita tua maligna, & unguis tui pessimi, & omne corpus tuum vanum.

46. uti refrigeretur omnis terra, & reveratur liberata de tua vi, & speret iudicium & misericordiam ejus qui fecit eam.

CAPUT XII.

Ad Esdræ orationem, hujus visionis datur explicatio cum membris ipsis.

1. **E**T factum est, dum loqueretur leo te verba hæc ad aquilam: & vidi,

2. & ecce quod superaverat caput, & non comparuerunt quatuor alie illæ quæ ad eum transierant, & erectæ sunt ut regnarent: & erat regnum eorum exile, & tumultu plenum.

3. Et vidi, & ecce ipsa non apparebant, & omne corpus aquile incundebatur, & expavescebat tera valde, & ego à tumultu & excessu mentis, & à magno timore vigilavi, & dixi spiritui meo:

4. Ecce tu præstististi mihi hoc in eo, quod scrutaris vias Altissimi.

5. Ecce adhuc fatigatus sum animo, & spiritui meo invalidus sum valde, & nec modica est in me virtus à multo timore, quam expavi nocte hæc.

6. Nunc ergo orabo Altissimum, ut me confortet usque in finem.

7. Et dixi: Dominator Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos. Et si iustificatus sum apud te præ multis, & si certe ascendit deprecatio mea ante faciem tuam,

8. conforta me, & ostende servo tuo mihi interpretationem & distinctionem visus horribilis hujus, ut plenissime consolens animam meam.

9. Dignum enim me habuisti ostendere mihi temporum novissima. Et dixit ad me:

10. Hæc est interpretatio visionis hujus.

11. Aquilam quam vidisti ascendentem de mari, hoc est regnum quod visum est in visione Danieli fratri tuo.

12. Sed non est illi interpretatum quoniam ego nunc tibi interpretor.

13. Ecce dies veniunt, & exurget regnum super terram, & erit timor acrior omnium regnorum quæ fuerunt ante eum.

14. Regnabunt autem in ea reges duodecim, unus post unum.

15. Nam secundus incipiet regnare, & ipse tenebit amplius tempus præ duodecim.

16. Hæc est interpretatio duodecim alarum quas vidisti.

17. Et quam audisti vocem quæ locuta est,

non de capitibus ejus exeuntem, sed de medio corporis ejus,

18. hæc est interpretatio, quoniam post tempus regni illius nascentur contentiones non modicæ, & periclitabitur ut cadat: & non cadet tunc, sed iterum constituetur in suum initium.

19. Et quoniam vidisti subalares octo hærentes aliis ejus,

20. hæc est interpretatio. exurgent in ipso octo reges, quorum erunt tempora levia, & anni citati, & duo quidem ex ipsis perient.

21. Appropinquante autem tempore medio quatuor servabuntur in tempore, cum incipiet appropinquare tempus ejus ut finiatur: duo vero in finem servabuntur.

22. Et quoniam vidisti tria capita quiescentia,

23. hæc est interpretatio: in novissimis ejus suscitabit Altissimus tria regna, & revocabit in ea multa, & dominabuntur terram,

24. & qui habitant in ea, cum labore multo super omnes qui fuerunt ante hos. propter hoc ipsi vocati sunt capita aquila.

25. Isti enim erunt qui recapitulabunt impietates ejus, & qui pericient novissima ejus.

26. Et quoniam vidisti caput maris non apparens, hæc est interpretatio ejus. quoniam unus ex eis super lectum suum morietur, & tamen cum tormentis.

27. Nam duo qui perseveraverint, gladius eos comedet.

28. Unus enim gladius comedet qui cum eo: sed tamen hic gladio in novissimis cadet.

29. Et quoniam vidisti duas subalares trahentes super caput quod est in dextera parte,

30. hæc est interpretatio. hi sunt quos conservavit Altissimus in finem suum, hoc est regnum exile, &urbationis plenum.

31. Sicut vidisti & leonem, quem vidisti de silva evigilantem, & rugientem, & loquentem ad aquilam, & arguentem eam, & injustitias ipsius per omnes sermones ejus sicut audisti:

32. hic est ventus quem servavit Altissimus in finem ad eos, & impietates ipsorum: & arguit illos, & incutiet coram ipsis discernitiones eorum.

33. Statuet enim eos in iudicio vivos: & erit, cum arguerit eos, tunc corripiet eos.

34. Nam residuum populum meum liberabit cum miseria, qui salvati sunt super fines meos, & jucundabit eos quoadusque veniet hnis dies iudicii, de quo locutus sum tibi ab initio.

35. Hoc somnium quod vidisti, & hæc interpretationes.

36. Tu ergo solus dignus fuisti scire Altissimi secretum hoc.

37. Scribe ergo omnia ista in libro quæ vidisti, & pone ea in loco abscondito:

38. & docebis ea sapientes de populo tuo, quorum corda scis posse capere, & servare secreta hæc.

39. Tu autem adhuc sustine hic alios dies septem, ut tibi ostendatur quicquid visum fuerit Altissimo ostendere tibi.

40. Et profectus est à me. Et factum est, cum audisset omnis populus quoniam pertraxerunt septem dies, & ego non fuissim reversus in civitatem, & congregavit se omnis à minimo usque ad maximum: & venit ad me, & dixerunt mihi dicentes:

41. Quid peccavimus tibi, & quid injustè egimus in te, quoniam derelinquens nos sedisti in loco hoc?

42. Tu enim nobis superes solus ex omnibus

populis, sicut botrus de vinea, & sicut lucerna in loco obscuro, & sicut portus & navis salvata à tempestate.

43. Aut non sufficiunt nobis mala quæ contingunt?

44. Si ergo tu nos dereliqueris, quantò nobis erat melius si essemus succensi & nos cum incendio Sion?

45. Nec enim nos sumus meliores eorum qui ibi mortui sunt. Et ploraverunt voce magna. Et respondi ad eos, & dixi.

46. Conde Israel, & noli tristari tu domus Iacob.

47. Est enim memoria vestri coram Altissimo, & Fortis non est oblitus vestri in tentatione.

48. Ego enim non dereliqui vos, neque excessi à vobis: sed veni in hunc locum ut deprecarer pro desolatione Sion, ut quererem misericordiam pro humilitate sanctificationis vestræ.

49. Et nunc ite unusquisque vestrum in domum suam, & ego veniam ad vos post dies istos.

50. Et profectus est populus, sicut dixerat, in civitatem:

51. ego autem sedi in campo septem diebus, sicut mihi mandavit: & manducabam de floribus solummodo agri, de herbis facta est esca mihi in diebus illis.

CAPUT XIII.

Altera visio Eydæ ostenditur cum ipsius interpretatione.

1. **E**T factum est post dies septem, & somniavi somnium nocte.

2. Et ecce de mari ventus exurgebat, ut conturbaret omnes fluctus ejus.

3. Et vidi, & ecce convalescebat ille homo cum millibus cæli: & ubi vultum suum vertebat ut consideraret, tremebant omnia quæ sub eo videbantur.

4. & ubicunque exibat vox de ore ejus, ardebant omnes qui audiebant voces ejus sicut quiescet terra quando senserit ignem.

5. Et vidi post hæc, & ecce congregabatur multitudo hominum, quorum non erat numerus de quatuor ventis cæli, ut debellarent hominem qui ascendit de mari.

6. Et vidi, & ecce sibimetipsi culpserrat montem magnum, & volavit super eum.

7. Ego autem quæsi videri regionem vel locum unde sculptus esset mons, & non potui.

8. Et post hæc vidi, & ecce omnes qui congregati sunt ad eum, ut expugnarent eum, timebant valde, tamen audebant pugnare.

9. Et ecce, ut vidi impetum multitudinis venientis, non levavi manum suam, neque frameam tenebam, neque aliquod vas bellicosum nisi solummodo ut vidi.

10. quoniam emisit de ore suo sicut flatum ignis, & de labijs ejus spiritus flammæ, & de lingua ejus emittebat scintillas & tempestates, & commisit sunt omnia simul, hic flatus ignis, & spiritus flammæ, & multitudo tempestatis;

11. & concidit super multitudinem in impetu, quæ preparata erat pugnare, & succendit omnes, ut subito nihil videretur de innumerabili multitudine, nisi solummodo pulvis, & fumus odor: & vidi, & extui.

12. Et post hæc vidi ipsum hominem descendentem de monte, & vocantem ad se multitudinem aliam pacificam,

13. & accedebat ad eum vultus hominum multorum quorundam gaudientium, quorum-

dam instantium: aliqui verò alligati, aliqui adducentes ex eis, qui offerebantur. Et egrotavi à multitudine pavoris, & exasperatus sum, & dixi.

14. Tu ab initio demonstrasti servo tuo mirabilia hæc, & dignum me habuisti ut susci-peres deprecationem meam:

15. & nunc demonstra mihi adhuc interpretationem somni hujus.

16. Sicut enim existimo in sensu meo, vae qui derelicti fuerunt in diebus illis: & multò plus vae his qui non sunt derelicti.

17. Qui enim non sunt derelicti, tristes erant.

18. Intelligo nunc quæ sunt reposita in novissimis diebus, & occurrunt eis, sed & his qui derelicti sunt.

19. Propter hoc venerunt enim in pericula magna, & necessitates multas, sicut ostendunt somnia hæc.

20. Attamen facilius est periclitantem venire in hunc, quàm pertransire, sicut nubem à sæculo, & nunc videre quæ contingunt in novissimo. Et respondi ad me, & dixit:

21. Et visionis interpretationem dicam tibi: & de quibus locutus es adaperiam tibi.

22. Quoniam de his dixisti qui derelicti sunt: hæc est interpretatio.

23. Qui aufert periculum illo tempore, hic se custodivit. Qui in periculo inciderunt, hi sunt qui habent opera & fidem ad Fortissimum.

24. Scito ergo quoniam magis beatificati sunt qui derelicti, super eos qui mortui sunt.

25. Hæc interpretationes visionis, quia vidisti virum ascendentem de corde maris,

26. ipse est quem conservat Altissimus multis temporibus, qui per sanctissimum liberabit creaturam suam: & ipse disponet, qui derelicti sunt.

27. Et quoniam vidisti de ore ejus exire, ut spiritum, & ignem, & tempestatem:

28. & quoniam non tenebat frameam, neque vas bellicosum: corrupti enim impetus ejus multitudinem, quæ venerat expugnare eum. Hæc est interpretatio.

29. Ecce dies veniunt, quando incipiet Altissimus liberare eos qui super terram sunt:

30. & veniet in excessu mentis super eos qui inhabitant terram.

31. Et alii alios cogitabant debellare: civitas civitatem, & locus locum, & gens adversus gentem, & regnum adversus regnum.

32. Et erit, cùm fient hæc, & contingent signa quæ ante ostendi tibi: & tunc revelabitur filius meus, quem vidisti, ut virum ascendentem.

33. Et erit quando audierint omnes gentes vocem ejus: & derelinquet unusquisque in regione sua bellum suum, quod habent ad alterutrum:

34. & colligetur in unum multitudo innumerebilis, sicut volentes venire, & expugnare eum.

35. Ipse autem stabit super cacumen montis Sion.

36. Sion autem veniet, & ostendetur omnibus parata & edificata, sicut vidisti montem sculpti sine manibus.

37. Ipse autem filius meus arguet quæ adinvenerunt gentes, impicitates eorum hæc quæ tempestatibus appropinquaverunt propter mala cogitamenta eorum & cruciamenta quibus incipient cruciari:

38. quæ assimilatae sunt flammæ, & perdet eos sine labore per legem quæ igni assimilata est.

39. Et quoniam vidisti eum colligentem ad

se aliam multitudinem pacificam,

40. hæc sunt decem tribus, quæ captivæ factæ sunt de terra sua in diebus Osee regis, quem captivum duxit Salmanassar rex Assyriorum: & transtulit eos trans flumen, & translati sunt in terram aliam.

41. Ipsi autem sibi dederunt consilium hoc ut derelinquerent multitudinem gentium, & proficiscerentur in ulteriorem regionem, ubi nunquam inhabitavit genus humanum:

42. vel ibi observare legitima sua, quæ non fuerant servantes in regione sua.

43. Per introitus autem angustos fluminis Euphraten introierunt.

44. Fecit enim eis tunc Altissimus signa, & statuit venas fluminis usquequo transirent,

45. Per eam enim regionem erat via multa itineris, anni unus & dimidius: nam regio illa vocatur Arsareth.

46. Tunc inhabitaverunt ibi usque in novissimo tempore: & nunc iterum cum coeperint venire.

47. Iterum Altissimus statuet venas fluminis, ut possint transire: propter hæc vidisti multitudinem cum pace.

48. Sed & qui derelicti sunt de populo tuo, hi sunt qui inveniuntur intra terminum meum,

49. Factum erit ergo, quando incipiet perdere multitudinem eorum, quæ collectæ sunt gentes, proteget eos qui supervenerunt populum:

50. & tunc ostendet eis multa plurima portenta.

51. Et dixi ego: Dominator Domine, hoc mihi ostende, propter quod vidi virum ascendentem de corde maris. Et dixit mihi:

52. Sicut non potes hæc vel scrutari, vel scire quæ sunt in profundo maris: sic non poterit quisque super terram videre filium meum, vel eos qui cum eo sunt, nisi in tempore diei.

53. Hæc est interpretatio somni quod vidisti, & propter quod illuminatus es hic solus.

54. Dereliquisti enim tuam, & circa meam vacasti legem, & quesisti.

55. Vitam enim tuam disposuisti in sapientia, & sensum tuum vocasti matrem:

56. & propter hoc ostendi tibi merces apud Altissimum. erit enim post alios tres dies, ad te alia loquar, & exponam tibi gravia & mirabilia.

57. Et profectus sum, & transii in campum, multum glorificans & laudans Altissimum de mirabilibus quæ per tempus faciebat:

58. & quoniam gubernat ipsam, & quæ sunt in temporibus illata, & sedî ibi tribus diebus.

CAPUT XIV.

Apparet Dominus Esdræ in rubo & futura quædam arcana revelat.

1. Factum est tertio die, & ego sedebam super quercum.

2. Et ecce, vox exivit contra me de rubo, & dixit: Esdra, Esdra. Et dixi: Ecce ego Domine. Et surrexi super pedes meos. Et dixit ad me:

3. Revelans revelatus sum super rubum, & locutus sum Moysi, quando populus meus serviebat in Ægypto,

4. & misi eum, & eduxi populum meum de Ægypto, & adduxi eum super montem Sina, & detinebam eum apud me diebus multis:

5. & enarraui ei mirabilia multa, & ostendi ei temporum secreta & finem: & præcepi ei, dicens:

6. Hæc in palam facies verba, & hæc abscondes.

7. Et nunc tibi dico:

8. Signa quæ demonstavi, & somnia quæ vidisti, & interpretationes quas tu vidisti, in corde tuo repone ea:

9. tu enim incipies ab omnibus, converteris residuus cum consilio meo & cum similibus tuis, usquequo hincant tempora.

10. quoniam sæculum perdidit juventutem suam, & tempora appropinquant senescere:

11. Duodecim enim partibus divisum est sæculum, & transierunt ejus decima & dimidium decimæ partis:

12. supersunt autem ejus post medium decimæ partis.

13. Nunc ergo dispone domum tuam, & corripe populum tuum, & consolare humiles eorum, & renuntia jam corruptelæ,

14. & dimitte abs te mortales cogitationes, & prope abs te pondera humana, & exue te jam inhumani natum, & repone in unam partem molestissima tibi cogitantia, & festina transmigra: à temporibus his:

15. quæ enim vidisti nunc contigisse mala, iterum horum deteriora facient:

16. quantum enim invalidum fiet sæculum à senectute, tantum multiplicabuntur super inhabitantes mala.

17. Prolongavit enim se magis veritas, & appropinquavit mendacium. Jam enim festinat venire, quam vidisti visionem.

18. Et respondi, & dixi coram te Domine.

19. Ecce enim ego abibo, sicut præcepisti mihi, & corripiam præsentem populum. Qui autem iterum nati fuerint, quis commonebit?

20. Positum est ergo sæculum in tenebris, & qui inhabitant in eo sine lumine.

21. Quoniam lex tua incensa est, propter quod nemo scit quæ à te facta sunt, vel quæ incipient opera.

22. Si enim inveni in te gratiam, immitte in me Spiritum sanctum, & scribam omne quod factum est in sæculo ab initio, quæ erant in lege tua scripta ut possint homines invenire semitam, & qui voluerint vivere in novissimis, vivant.

23. Et respondit ad me, & dixit: Vadens congrega populum, & dices ad eos, ut non quærant te diebus quadraginta.

24. Tu autem præpara tibi buxos multos, & accipe tecum Saream, Dabriam, Salemilam, Echanum, & Asiel, quinque hos qui parati sunt ad scribendum velociter.

25. Et venias huc, & ego accendam in corde tuo lucernam intellectus, quæ non extinguetur quoadusque finiantur quæ incipies scribere.

26. Et tunc perfectis quædam palam facies, quædam sapientibus abscondæ trades. In crastinum enim hac hora incipies scribere.

27. Et profectus sum, sicut mihi præcepit, & congregavi omnem populum, & dixi:

28. Audi Israel verba hæc:

29. Peregrinati sunt patres nostri ab initio in Ægypto, & liberati sunt indu:

30. & acceperunt legem vitæ, quam non custodierunt, quam & vos post eos transgressi estis:

31. & data est vobis terra in sortem, & terra Sion, & patres vestri, & vos iniquitatem fecistis, & non servastis vias quas præcepit vobis Altissimus:

32. & justus iudex cum sit, abstulit à vobis in tempore quod donaverat.

33. Et nunc vos hic estis, & fratres vestri introsum vestrum sunt.

34. Si ergo imperaveritis sensui vestro, &

eruditis cor vestrum, vivi conservati eritis, & post mortem misericordiam consequimini.

35. Iudicium enim post mortem veniet, quando iteum reviviscemus: & tunc iustorum nomina patebunt, & impiorum racta ostendentur.

36. Ad me igitur nemo accedat nunc, neque requirat me usque dies quadraginta.

37. Et accepi quinque viros sicut mandavit mihi, & prorecti sumus in campum, & mansimus ibi.

38. Et factus sum in crastinum, & ecce vox vocavit me dicens: Esda aperi os tuum, & bibe quo te potavero.

39. Et aperui os meum, & ecce calix plenus porrigebatur mihi. Hoc erat plenum sicut aqua: color autem ejus ut ignis similis.

40. Et accepi, & bibi. & in eo cum bibissem, cor meum cruciabatui intellectu, & in pectus meum incresecbat sapientia. Nam spiritus meus conservabatur memoria.

41. Et apertum est os meum, & non est clausum amplius.

42. Altissimus dedit intellectum quinque viris, & scripserunt quæ dicebantur excessiones noctis, quas non sciebant.

43. Nocte autem manducabant panem, ego autem per diem loquebar, & per noctem non tacebam.

44. Scripti sunt autem per quadraginta dies libri ducenti quatuor.

45. Et factum est cum complevisset quadraginta dies, locutus est Altissimus, dicens: Priora quæ scripsisti, in palam pone, & legant digni & indigni.

46. novissimos autem septuaginta conservabis, ut triadas eos sapientibus de populo tuo.

47. In his enim est vena intellectus, & sapientiæ fons, & scientiæ flumen. Et feci sic.

CAPUT XV.

Prædicantur multa calamitates sæculo superventura.

1. **E**cce loquere in aures plebis mere sermones prophetiæ, quos immiseri in os tuum, dicit Dominus:

2. & fac ut in charta scribantur, quoniam fideles & veri sunt.

3. Ne timeas a cogitationibus adversum te, nec turbent te incredulitates dicentium.

4. Quoniam omnis incredulus in incredulitate sua moietur.

5. Ecce ego induco, dicit Dominus, super orbem terrarum mala, gladium, & famem, & mortem, & interitum:

6. propter quod superpolluit iniquitas omnem terram, & adimpleta sunt opera nociva illorum.

7. Propterea dicit Dominus:

8. Jam non silybo de impietatibus eorum quæ irreligiose agunt, nec sustinebo in his quæ inique exercent. Ecce sanguis innoxius & iustus clamat ad me, & animæ iustorum clamant perseveranter.

9. Vindicans vindicabo illos, dicit Dominus, & accipiam omnem sanguinem innoxium ex illis ad me.

10. Ecce populus meus quasi grex ad occisionem ducitur, jam non patiar illum habitare in terra Ægypti:

11. sed educam eum in manu potenti & brachio excelso, & percussam plagam sicut prius, & corumpam omnem terram ejus.

12. Lugebit Ægyptus, & fundamenta ejus plaga verberata, & castigatione quas inducet ei Deus.

13. Lugebunt cultores operantes terram, quoniam deficient semina eorum ab uedine, & grandine, & à sidere terribili.

14. Væ sæculo, & qui habitant in eo:

15. quia appropinquavit gladius & contritio eorum, & exurget gens contra gentem ad pugnam, & rhomphæa in manibus eorum.

16. Erit enim inconstabitio hominibus, & alii aliis invalescentes non curabunt regem suum, & principes viæ gestorum suorum in potentia sua.

17. Concupiscet enim homo in civitate iis, & non poterit.

18. Propter superbiam enim eorum civitates turbabuntur, domus exerentur, homines metuent.

19. Non miserebitur homo proximum suum ad iritum faciendum domos eorum in gladium ad diipiendas substantias eorum propter famem panis & tribulationem multam.

20. Ecce, ego convoco, dicit Deus, omnes reges terræ ad me verendum, qui sunt ab Oriente, & ab Austro, & ab Euro, & à Libano, ad convertendos in se, & reddere quæ dederunt illis:

21. sicut faciunt usque hodie electis meis, sic faciam & reddam in sinu eorum. Hæc dicit Dominus Deus.

22. Non parcat dextera mea super peccatores, nec cessabit rhomphæa super effundentes sanguinem innoxium super terram.

23. Exit ignis ab ira ejus & devoravit fundamenta terræ, & peccatores quasi stramen incensum.

24. Væ eis qui peccant, & non observant mandata mea, dicit Dominus.

25. non parcam illis. Discedite filii à potestate. Nolite contaminare sanctificationem meam,

26. quoniam novit Dominus omnes qui delinquant in illum, propterea tradidit eos in mortem, & in occisionem.

27. Jam enim venerunt super orbem terrarum mala, & manebitis in illis, non enim liberabit vos Deus, propter quod peccastis in eum.

28. Ecce visio horribilis, & facies illius ab oriente.

29. Et exient nationes draconum Arabum in curibus multis, & sicut latius, eorum numerus terræ super terram, ut jam timeant & trepident omnes qui illos audient.

30. carmen ininvanescent in ira, & exient ut api de silva, & advenient de virtute magna, & constabunt in pugnam cum illis, & vastabunt portionem terræ Assyriorum.

31. Et post hæc supervalescent diacones civitatis sue memores, & convertent se convertentes in virtute magna ad persequendos eos.

32. Isti turbabuntur & silebunt in virtute illorum, & convertent pedes suos in fugam,

33. & a territorio Assyriorum subessor obsidebit eos, & consumet unum ex illis, & erit timor & tremor in exercitu illorum, & contentio in reges ipsorum.

34. Ecce nubes ab oriente, & septentrione usque ad meridianaum, & facies earum horrida valde, plena iræ & procellæ,

35. & collident se invicem, & collident sidus copiosum super terram, & sidus illorum, & erit sanguis à gladio usque ad ventrem,

36. & finis hominis usque ad subtrahen cameli, & erit timor & tremor multus super terram,

37. & horrebunt qui videbunt iram illam, & tremor apprehendet illos: & post hæc movebunt nimbi copiosi

CAPUT XVI.

Horrenda universo orbi desolato in fine futura.

38. à meridiano & septentrione, & portio alia ab occidente;

39. & superinvalescent venti ab oriente, & recludent eam, & nubem quam suscitavit in ira, & sidus ad faciendam exterritionem ad orientalem ventum & occidentem violabitur:

40. & exaltabuntur nubes magnæ & validæ plenæ iræ, & sidus, ut exterreant omnem terram, & inhabitantes eam, & infundent super omnem locum altum & eminentem sidus terribile.

41. Ignem & grandinem, & rhomphæas volantes, & aquas multas, ut etiam impleantur omnes campi, & omnes rivi plenitudine aquarum multarum.

42. & demolientur civitates, & muros, & montes, & colles, & ligna silvarum, & fœnum patorum, & frumenta eorum.

43. Et transibunt constantes usque ad Babylonem, & extendent eam:

44. convenient ad ipsam, & circuibunt eam, & effundent sidus, & omnem iram super eam, & subitè pulvis & fumus usque in cælum, & omnes in circuitu lucebunt eam.

45. & qui sub ea remanseint, servient his qui exterruerunt.

46. Et tu Asia concors in spem Babylonis, & gloria personæ ejus,

47. vae tibi misera propter quòd assimilasti ei, & ornasti filias tuas in fornicatione, ad placendum & gloriamdum in amatoribus tuis, qui tecum cupierunt semper fornicari.

48. Odibilem imitata es in omnibus operibus ejus, & in adventionibus ejus: propterea dicit Deus,

49. Immittam tibi mala, viduitatem, paupertatem, & famem, & gladium, & pestem, ad devastandas domos tuas à violatione, & morte, & gloria virtutis tuæ.

50. Sicut flos siccabitur, cum exurget ardor qui emissus est super te,

51. infirmaberis ut paupercula plagata & castigata à mulieribus, ut non possint te suscipere potentes & amatores.

52. Numquid ego sic zelabor te, dicit Dominus,

53. nisi occidisses electos meos in omni tempore, exaltans percussione manu, & dicens super mortem eorum, cum inebriata esses,

54. Exorna speciem vultus tui?

55. Merces fornicationis tuæ in sinu tuo, propter hoc redditionem accipies.

56. Sicut facies electis meis, dicit Dominus, sic faciet tibi Deus, & tradet te in malum.

57. Et nati tui fame interient: & tu rhomphæa cades, & civitates tuæ conterentur, & omnes tui in campo gladio cadent.

58. Et qui sunt in montibus fame peribunt, & manducabunt carnes suas, & sanguinem bibent à fame panis & siti aque.

59. Infelix per maria venies, & rursum accipies mala.

60. Et in transitu allident civitatem occisam, & extendent aliquam portionem terræ tuæ, & partem gloriæ tuæ exterminabunt, rursum revertentes ad Babylonem subversam.

61. Et demolita eis illis pro stipula, & ipsi erunt tibi ignis:

62. & devorabunt te, & civitates tuas, terram tuam & montes tuos, omnes silvas tuas & lignum fructiferum igni comburent.

63. Filios tuos captivos ducent, & census tuum in prædam habebunt, & gloriam faciei tuæ exterminabunt.

1. VAE tibi Babylon & Asia, vae tibi Egypte & Syria.

2. Præcignite vos saccis & ciliciis, & plangite filios vestros, & dolete: quoniam appropinquavit contritio vestra.

3. Immissus est vobis gladius, & quis est qui avertat illum?

4. Immissus est in vobis ignis, & quis est qui extinguat illum?

5. Immissa sunt vobis mala, & quis est qui repellat ea?

6. Numquid repellat aliquis leonem esurientem in silva, aut extinguet ignem in stipula, innox quando coeperit ardere?

7. Numquid repellat aliquis sagittam à sagittario forti missam?

8. Dominus fortis immittit mala, & quis est qui repellat ea?

9. Exit ignis ex iracundia ejus, & quis est qui extinguat eum?

10. Coruscabit, & quis non timebit? Tonabit, & quis non pavebit?

11. Dominus comminabitur, & quis non funditus conteretur à facie ipsius?

12. Terra tremuit & fundamenta ejus, mare fluctuat de profundo, & fluctus ejus disturbabuntur, & pisces ejus à facie Domini, & à gloria virtutis ejus.

13. quoniam fortis dextera ejus quæ arcum tendit: sagittæ ejus acutæ quæ ab ipso mittuntur, non desicient, cum coeperint mitti in fines terre.

14. Ecce mittuntur mala, & non revertentur donec veniant super terram.

15. Ignis succenditur, & non extinguetur, donec consumat fundamenta terræ.

16. Quemadmodum non redit sagitta missa à valido sagittario, sic non revertentur mala quæ missa fuerint in terram.

17. Vae mihi, vae mihi: quis me liberabit in illis diebus?

18. Initium dolorum & multi gemitus, initium famis & multi interitus, initium beliorum & formidabunt potestates, initium malorum & trepidabunt omnes.

19. In his quid faciam, cum venerint mala?

20. Ecce fames & plaga, & tribulatio, & angustia missa sunt flagella in emendatione,

21. & in his omnibus se non convertent ab iniquitatibus suis, neque flagellorum memores erunt semper.

22. Ecce, erit annonæ vilitas super terram, sic ut putent sibi esse directam pacem, & tunc gemminabunt mala super terram, gladius, fames, & magna confusio.

23. A fame enim plurimi qui inhabitant terram interient, & gladius perdet ceteros qui superaverint à fame,

24. & mortui sicut stercora projicientur, & non erit qui consoletur eos. Derelinquetur enim terra deserta, & civitates ejus desicientur.

25. Non derelinquetur qui colat terram, & qui seminet eam.

26. Ligna dabunt fructus, & quis vindemiabit illa?

27. Uva matura fiet, & quis calcabit illam? erit enim locis magna desertio.

28. Cupiet enim homo hominem videre, vel vocem ejus audire.

29. Relinquetur enim de civitate decem, & duo de agro qui absconderint se in densis nemoribus, & scissuris petrarum:

30. quemadmodum derelinquantur in olive-

to & singulis arboribus tres aut quatuor olive.

31. aut sicut in vinea vindemiata iaceant relinquantur ab his qui diligenter vineam scrutantur:

32. sic relinquentur in diebus illis tres aut quatuor ab scrutantibus domos eorum in rhomphæa.

33. Et relinquetur terra deserta, & agri ejus inveterabunt, & vine ejus, & omnes semina ejus germinabunt spinas, eo quod non transierint homines per eam.

34. Lugebunt virgines non habentes sponso, lugebunt mulieres non habentes viros, lugebunt filiae earum non habentes adiutorium.

35. sponsi earum in bello consumentur, & viri earum in fame extenterur.

36. Audite verò ista, & cognoscite ea servi Domini.

37. Ecce verbum Domini, excipite illud: ne diis credatis de quibus dicit Dominus.

38. Ecce appropinquant mala, & non tardant.

39. Quemadmodum prægnans cum parit in mense in se filium suum, appropinquante hora partus ejus ante horas duas vel tres, dolores circumvenit ventrem ejus, & prodeunte infante de ventre non tardabit uno puncto:

40. sic non morabuntur mala ad prodeundum super terram, & seculum gemet, & dolores circumtenebunt illud.

41. Audite verbum, plebs mea. parate vos in pugnam, & in malis sic estote, quasi advenisse terræ.

42. Qui vendit, quasi qui fugiat: & qui emit, quasi qui perditurus.

43. Qui mercatur, quasi qui fructum non capit: & qui ædificat, quasi non habiturus.

44. Qui seminat, quasi qui non metet: sic & qui vineam putat, quasi non vindemiaturus.

45. Qui nubunt, sic quasi filios non facturi: & qui non nubunt, sic quasi vidui.

46. Propter quod qui laborant, sine causa laborant.

47. Fructus enim illorum alienigenæ metent, & substantiam illorum rapient, & domos evertent, & filios eorum captivabunt, quia in cupiditate & fame generant natos suos.

48. Et qui negotiantur in rapina, quantum diu exornant civitates & domos suas, & possessiones & personas suas,

49. tanto magis adzelabor eos super peccata sua, dicit Dominus:

50. Quomodo zelatur fornicaria mulierem idoneam & bonam valde,

51. sic zelabitur iustitia iniquitatem cum exornat se, & accusat eam in facie, cum venerit qui defendat exquirentem omne peccatum super terram.

52. Propterea nolite similari ei, nec operibus ejus:

53. quoniam adhuc pusillum, & tolletur iniquitas à terra, & iustitia regnabit in vos.

54. Non dicit peccator se non peccasse: quoniam carbonem ignis comburet super caput ejus, qui dicit: Non peccavi coram Domino Deo & gloria ipsius.

55. Ecce Dominus cognoscet omnia opera

hominum, & adinventiones illorum, & cogitationes illorum, & corda illorum.

56. Dixit enim: fiat terra, & facta est: fiat cælum, & factum est.

57. Et in verbo illius stellæ fundatæ sunt, & novit numerum stellarum.

58. Qui scrutatur abyssum, & thesaurosillarum qui mensus est mare, & conceptum ejus.

59. Qui conclusit mare in medio aquarum, & suspendit terram super aquas verbo suo.

60. Qui extendit cælum quasi cameram, super aquas fundavit eum.

61. Qui posuit in deserto fontes aquarum, & super verticem montium lacus ad emittendum flumina ab eminenti petra, ut potaret terram.

62. Qui inxit hominem, & posuit cor suum in medio corporis, & misit ei spiritum, vitam & intellectum,

63. & spiramen Dei omnipotentis qui fecit omnia, & scrutatur omnia absconsa in absconsis terræ.

64. Ille novit adinventionem vestram, & quæ cogitatis in cordibus vestris, & iniquitates volentes occultare peccata vestra.

65. Propter quod Dominus scrutando scrutavit omnia opera vestra, & traducet vos omnes,

66. & vos confusi eritis cum processerint peccata vestra coram hominibus, & iniquitates erunt, quæ accusatores stabunt in die illo.

67. Quid facietis? aut quomodo abscondetis peccata vestra coram Deo & angelis ejus?

68. Ecce iudex Deus, timeat eum. Desinite à peccatis vestris, & obliviscamini iniquitates vestras jam agere eas in sempiterno, & Deus educet vos, & liberabit de omni tribulatione.

69. Ecce enim incenditur ardor super vos turbæ copiosæ, & rapient quosdam ex vobis, & cibabunt idolis occisos:

70. & qui consenserint eis, erunt illis in derisum, & in improprium, & in conculcationem:

71. erit enim locus locus, & in vicinas civitates exurictio multa super timentes Dominum.

72. Erunt quasi insani nemini parcentes, ad diripiendum & devastandum adhuc timentes Dominum.

73. quia devastabunt & diripient substantias, & de domibus suis eos ejicient.

74. Tunc parebit probatio electorum meorum, ut aurum quod probatur ab igne.

75. Audite dilecti mei, dicit Dominus: Ecce adsunt dies tribulationis, & de his liberabo vos.

76. Ne timeatis, nec hæsitetis, quoniam Deus dux vester est.

77. Et qui servat mandata & præcepta mea, dicit Dominus Deus, ne præponderent vos peccata vestra, ne superlevent se iniquitates vestre.

78. Vae qui constringuntur à peccatis suis, & obteguntur ab iniquitatibus suis, quemadmodum ager constrictus à silva, & spinis tegitur semita ejus per quam non transit homo, & excluditur, & mittitur ad devorationem ignis.

FINIS.

INDEX TESTIMONIORUM A CHRISTO ET APOSTOLIS

IN NOVO TESTAMENTO CITATORUM EX VETERI.

Quæ hæc in id congesta sunt, ut pii lectores nativam quorundam intelligentiam, quæ ab ipso Christo vero interprete, & Spiritu ejus per Apostolos sit tradita, assequantur, perspiciantque in quem usum ea Apostoli & Evangelistæ adduxerint.

GENESIS.

1. v. 27. Masculum, & feminam fecit eos. Matth. 19. v. 4. Marc. 10. v. 6.
2. v. 2. Requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis. Heb. 4. v. 4.
2. v. 7. Factus est primus homo Adam in animam viventem. 1. Cor. 15. v. 45.
2. v. 24. Dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori. Matth. 19. v. 5. Marc. 10. v. 7. Ephes. 5. v. 31.
2. v. 24. Erunt duo in carne una. Matth. 19. v. 5. Marc. 10. v. 8. 1. Cor. 6. v. 16. Ephes. 5. v. 31.
12. v. 1. Exi de terra tua, & de cognatione tua. Act. 7. v. 3.
12. v. 3. c. 18. & 22. v. 18. c. 26. v. 4. Et in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ. Act. 3. v. 25. Gal. 3. v. 8.
15. v. 5. Sic erit semen tuum. Rom. 4. v. 18.
15. v. 6. Credidit Abraham Deo: & reputatum est illi ad justitiam. Rom. 4. v. 3. Gal. 3. v. 6. Iac. 2. v. 23.
15. v. 13. Erat semen ejus accola in terra aliena. Act. 7. v. 6.
17. v. 4. Quia patiem multarum gentium posui te. Rom. 4. v. 17.
18. v. 10. Secundum hoc tempus veniam: & erit Sarræ filius. Rom. 9. v. 9.
21. v. 10. Ejice ancillam, & filium ejus. Gal. 4. v. 30.
21. v. 12. In Isaac vocabitur tibi semen. Rom. 9. v. 7.
22. v. 16. Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te. Hebr. 6. v. 14.
22. v. 18. & ut hic supra c. 12. 2. Quia benedicentur in te omnes gentes. Gal. 3. v. 8. Act. 3. v. 25.
25. v. 23. Quia major serviet minori. Rom. 9. v. 13.

EXODUS.

3. v. 6. Ego sum Deus Abraham, &c. Matt. 22. v. 32. Marc. 12. v. 26. Luc. 20. v. 37.
9. v. 16. In hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam. Rom. 9. v. 17.
12. v. 46. Os non comminuatis ex eo. Ioan. 19. v. 36.
13. v. 2. Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur. Luc. 2. 23.
16. v. 18. Qui multum, non abundavit, &c. 2. Cor. 8. v. 15.
20. v. 13. & 14. Non occides... Non mœchaberis. Matth. 5. v. 21. & 27.
20. v. 13. & seqq. usque ad 16. Non adulterabis: Non occides: Non furaberis: Non falsum testimonium dices. Rom. 13. v. 9. Marc. 10. v. 19. Luc. 18. v. 20.
20. v. 17. Non concupisces. Rom. 7. v. 7. & c. 13. v. 9.
20. v. 12. Honora patrem, & matrem. Matt. 15. v. 4. Marc. 7. v. 10. Ephes. 6. v. 2.

21. v. 17. Qui maledixerit patri, vel matri, mortem morietur. Matth. 15. v. 4. Marc. 7. v. 10.
21. v. 24. Oculum pro oculo, & dente pro dente. Matth. 5. v. 38.
22. v. 28. Principem populi tui non maledices. Act. 23. v. 5.
24. v. 8. Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. Heb. 9. v. 20.
25. v. 40. Vide (inquit) omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est, &c. Heb. 8. v. 5. Act. 7. v. 44.
32. v. 1. Fac nobis deos, qui præcedant nos. Act. 7. v. 40.
33. v. 19. Miserebor cui voluero. Rom. 9. v. 15. Miserebor cuius misereor, &c.
34. v. 33. Non sicut Moyses ponebat velamen super faciem. 2. Cor. 3. v. 13.

LEVITICUS.

11. v. 44. Sancti eritis, quoniam ego Sanctus sum. 1. Pet. 1. v. 16.
18. v. 5. Qui fecerit homo, vivet in ea. Rom. 10. v. 5. Gal. 3. v. 12. vivet in illis.
19. v. 12. Non perjurabis. Matth. 5. v. 33.
19. v. 18. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Matth. 22. v. 39. Marc. 12. v. 31. Rom. 13. v. 9. Gal. 5. v. 14. Iac. 2. v. 8.
20. v. 9. Qui maledixerit patri, vel matri, &c. Matth. 15. v. 4. Marc. 7. v. 10.
24. v. 20. Oculum pro oculo. Matth. 5. v. 38.
26. v. 12. Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, &c. 2. Cor. 6. v. 16.

NUMERI.

9. v. 12. Os non comminuatis ex eo. Ioan. 19. v. 36.

DEUTERONOMIUM.

4. v. 24. Etenim Deus noster ignis consumens est. Heb. 12. v. 29.
5. v. 21. Non concupisces. Rom. 7. v. 7. & 13. v. 9.
5. v. 17. & 18. Non occides... Non mœchaberis. Matth. 5. v. 21. & 27.
5. v. 17. 18. 19. & 20. Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureis, Ne falsum testimonium dixeris. Marc. 10. v. 19. Luc. 18. v. 20. Rom. 13. v. 9.
5. v. 16. Honora patrem & matrem. Matth. 15. v. 4. Marc. 7. v. 10. & c. 10. v. 19. Ephes. 6. v. 2.
6. v. 4. Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est. Marc. 12. v. 29.
6. v. 5. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Matth. 22. v. 37. Marc. 12. v. 30. Luc. 10. v. 27.
6. v. 13. & 10. v. 20. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli serves. Matth. 4. 10. Luc. 4. v. 8.
6. v. 16. Non tentabis Dominum Deum tuum. Matth. 4. v. 7. Luc. 4. v. 12.

8. v. 3. Non in solo pane vivit homo. Matth. 4. v. 4. Luc. 4. v. 4.
 10. v. 17. Deus personam hominis non accipit. Gal. 2. v. 6.
 18. v. 15. Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus, &c. Act. 2. v. 22. & 7. v. 37.
 19. v. 15. in ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum. Matth. 18. v. 16. stet. Ioan. 8. v. 17. 2. Cor. 13. v. 1.
 19. v. 21. Oculum pro oculo, dentem pro dente. Matth. 5. v. 38.
 21. v. 23. Maledictus omnis qui pendet in ligno. Gal. 3. v. 13.
 25. v. 4. Non alligabis os bovi trituranti. 1. Cor. 9. v. 9. 1. Tim. 5. v. 18.
 25. v. 5. Si quis mortuus fuerit non habens filium. Matth. 22. v. 24. Marc. 12. v. 19. Luc. 20. v. 28.
 27. v. 26. Maledictus omnis, qui non perman-
 serit in omnibus, &c. Gal. 3. v. 10.
 30. v. 12. Quis ascendet in cælum? Rom. 10. v. 6.
 30. v. 14. Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Rom. 10. v. 8.
 32. v. 21. Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, &c. Rom. 10. v. 19.
 32. v. 35. Mihi vindicta: ego retribuam. Rom. 12. v. 19.
 I O S U E.
 1. v. 5. Non te deseram, neque derelinquam. Heb. 13. v. 5.
 R E G. I I.
 7. v. 14. Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. Heb. 1. v. 5.
 R E G. I I I.
 19. v. 10. Domine, prophetas tuos occide-
 runt, &c. Rom. 11. v. 3.
 19. v. 18. Reliqui mihi septem millia virorum. Rom. 11. v. 4.
 I O B.
 5. v. 13. Comprehendam sapientes in astutia eorum. 1. Cor. 3. v. 19.
 L I B E R P S A L M.
 2. v. 1. Quare fremuerunt gentes, &c. Act. 4. v. 25.
 2. v. 7. Filius meus es tu, ego hodie genui te. Act. 13. v. 33. Heb. 1. v. 15.
 2. v. 9. Reges eos in virga ferrea. Apoc. 2. v. 27. & 19. v. 5.
 4. v. 5. Irascimini, & nolite peccare. Ephes. 4. v. 26.
 5. v. 11. Sepulchrum patens est guttur eorum. Rom. 3. v. 13.
 6. v. 9. Discedite à me, qui operamini iniquita-
 tem. Matth. 7. v. 23. & c. 25. v. 41. Luc. 13. v. 27.
 8. v. 3. Ex ore infantium, & lactentium, &c. Matth. 21. v. 16.
 2. v. 5. Quid est homo quod memor es ejus? Heb. 2. v. 6.
 8. v. 8. Omnia enim subiecasti sub pedibus ejus. 1. Cor. 15. v. 26.
 9. v. 7. secundæ partis. Quorum os maledictio-
 ne, & amaritudine plenum est. Rom. 3. v. 14.
 13. v. 2. & 3. Non est justus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum. Omnes declinaverunt, &c. Sepulchrum patens est guttur eorum, &c. Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est: Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: Contri-
 tio, & infelicitas in viis eorum, &c. Rom. 3. v. 10. & seqq. ad v. 18.
 15. v. 8. Providebam Dominum in conspectu meo semper, &c. Act. 2. v. 25.
 15. v. 10. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Act. 2. v. 27.
 17. v. 3. Ego ero fidens in eum. Heb. 2. v. 13.
 17. v. 50. Propterea confitebor tibi in gentibus Domine. Rom. 15. v. 9.
 18. v. 5. Et quidem in omnem terram exivit so-
 nus eorum. Rom. 10. v. 18.
 21. v. 2. Eli, Eli, lamma sabaçhani? Matth. 27. v. 46. Marc. 15. v. 34.
 21. v. 19. Diviserunt sibi vestimenta mea. Matth. 27. v. 35. Ioan. 19. v. 24.
 21. v. 23. Nuntiabo nomen tuum fratribus meis. Heb. 2. v. 12.
 23. v. 1. Domini est terra, & plenitudo ejus. 1. Cor. 10. v. 26.
 24. v. 19. Odio habuerunt me gratis. Ioan. 15. v. 25.
 30. v. 6. In manus tuas commendo spiritum meum. Luc. 23. v. 46.
 31. v. 1. Peccati, quorum remisisse sunt iniquita-
 tes. Rom. 4. v. 7.
 33. v. 13. usque ad v. 17. Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos. 1. Pet. 3. v. 10. 11. & 12.
 39. v. 7. 8. & 9. Hostiam, & oblationem no-
 luisti, &c. Heb. 10. v. 5. 6. & 7.
 40. v. 10. Qui manducat mecum panem, &c. Ioan. 13. v. 18.
 43. v. 22. Propter te mortificamur tota die, &c. Rom. 8. v. 36.
 44. v. 7. & 8. Thronus tuus Deus in sæculum sæculi, &c. Heb. 1. v. 8. & 9.
 50. v. 6. Ut justificeris in sermonibus tuis, &c. Rom. 3. v. 4.
 54. v. 23. Omnem sollicitudinem vestram proji-
 cientes in eum. 1. Pet. 5. v. 7.
 61. v. 13. Unusquisque autem propriam merce-
 dem accipiet. 1. Cor. 3. v. 8.
 67. v. 19. Ascendens in altum captivum duxit captivitatem, &c. Ephes. 4. v. 8.
 68. v. 10. Zelus domus tuæ comedit me. Ioan. 2. v. 17.
 68. v. 10. Impropria impropertium tibi ce-
 ciderunt super me. Rom. 15. v. 3.
 68. v. 23. & 24. Fiat mensa eorum in laqueum, &c. Obscurentur oculi eorum, &c. Rom. 11. v. 9. & 10.
 68. v. 26. Fiat commoratio eorum deserta. Act. 1. v. 20.
 68. v. 22. In siti mea potaverunt me aceto. Matth. 27. v. 48. Ioan. 19. v. 29.
 77. v. 2. Aperiam in parabolis os meum, &c. Matth. 13. v. 35.
 77. v. 24. Panem de cælo dedit eis. Ioan. 6. v. 31.
 81. v. 6. Ego dixi, Dii estis. Ioan. 10. v. 34.
 88. v. 21. Inveni David filium Jesse, virum se-
 cundum cor meum. Act. 13. v. 22.
 90. v. 11. Angelis suis mandavi de te, &c. Matth. 4. v. 6. Luc. 4. v. 10.
 93. v. 11. Dominus novit cogitationes sapien-
 tium quoniam vane sunt. 1. Cor. 3. v. 20.
 94. v. 8. ad 11. Hodie si vocem ejus audieris, &c. Heb. 3. v. 7. ad 11. item v. 15.
 94. v. 11. Sicut juravi in ira mea, &c. Heb. 4. v. 3.
 96. v. 7. Et adorent eum omnes Angeli Dei. Heb. 1. v. 6.
 101. v. 26. Tu in principio Domine terram fun-
 dasti, &c. Heb. 1. v. 10.
 103. v. 4. Qui facit angelos suos spiritus, &c. Heb. 1. v. 7.
 108. v. 8. Et episcopatum ejus accipiat alter. Act. 1. v. 20.
 109. v. 1. Dixit Dominus Domino meo, &c. Matth. 22. v. 44. Luc. 20. v. 42. & 43. Act. 2. v. 34. & 35.
 109. v. 1. Sede à dextris meis, &c. Heb. 1. v. 13.
 109. v. 1. Quoadusque ponam inimicos tuos sca-
 bel-

bellum, &c. Heb. 1. 13. 1. Cor. 15. v. 25.
103. v. 4. Tu es sacerdos in aeternum, &c.
Heb. 5. v. 6. & c. 7. v. 17. & 21.
109. v. 4. Juravit Dominus, & non pœnitebit
eum, &c. Heb. 7. v. 21.
111. v. 9. Dispensit, dedit pauperibus, &c.
2. Cor. 9. v. 9.
115. v. 1. Credidi, propter quod locutus sum.
2. Cor. 4. v. 13.
115. v. 2. Omnis autem homo mendax. Rom. 3.
v. 4.
116. v. 1. Laudate omnes gentes Dominum, &c.
Rom. 15. v. 11.
117. v. 6. Dominus mihi adiutor: non timebo
quid faciat mihi homo. Heb. 13. v. 6.
117. v. 22. & 23. Lapidem, quem reproba-
verunt ædificantes, &c. Matth. 21. v. 42. Maic. 12.
v. 10. & 11. Act. 4. v. 11. 1. Pet. 2. v. 7.
117. v. 26. Benediclus, qui venit in nomine Do-
mini. Matth. 21. v. 9.
131. v. 11. Cùm... sciret quia... iurasset illi Deus
de fructu lumbi ejus sedere super sedem ejus.
Act. 2. v. 30.
139. v. 4. Venenum aspidum sub labiis eorum.
Rom. 3. v. 13.

PROVERB.

3. v. 7. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.
Rom. 12. v. 16.
3. v. 11. & 12. Fili mi, noli negligere discipli-
nam Domini, &c. Heb. 12. v. 5. & 6.
3. v. 12. Quem enim diligit Dominus, castigat.
Heb. 12. v. 6. Apoc. 3. v. 19.
10. v. 12. Charitas opeit multitudinem pecca-
torum. 1. Pet. 4. v. 8.
17. v. 13. Nulli malum pro malo reddentes.
Rom. 12. v. 17. 1. Thess. 5. v. 15. 1. Pet. 3.
v. 9.
20. v. 20. Qui maledixerit patri, vel matri.
Matth. 15. v. 4. Marc. 7. v. 10.
25. v. 21. & 22. Si esurient inimicus tuus, ciba
illum, &c. Rom. 12. v. 20.
26. v. 11. Canis reversus ad suum vomitum.
2. Pet. 2. v. 22.

ISAIA S.

1. v. 9. Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis
semen, &c. Rom. 9. v. 29.
5. v. 1. Homo... plantavit vineam. Matth. 21.
v. 33. Marc. 12. v. 1. Luc. 20. v. 9.
6. v. 3. Sanctus, sanctus, sanctus Dominus
Deus Omnipotens. Apoc. 4. v. 8.
6. v. 9. & 10. Auditus audietis, & non intelli-
getis. Matth. 13. v. 14. & 15. Marc. 4. v. 12.
Luc. 8. v. 11. Ioan. 12. v. 40. Act. 28. v. 26.
& 27. Rom. 11. v. 8.
7. v. 14. Ecce Virgo in utero habebit. Matth. 1.
v. 23.
8. v. 18. Ecce ego, & pueri mei, quos dedit
mihi Deus. Heb. 2. v. 13.
9. v. 1. & 2. Terra Zabulon, & terra Nephtha-
lin, &c. Matth. 4. v. 15. & 16.
10. v. 22. Si fuerit numerus filiorum Israel
tanquam arena maris. Rom. 9. v. 27.
11. v. 4. Revelabitur ille iniquus, quem Domi-
nus Iesus interficiet spiritu oris sui. 2. Thess.
2. v. 8.
11. v. 10. Erit radix Jesse. Rom. 15. v. 12.
Act. 13. v. 21.
21. v. 9. Cecidit, cecidit Babylon illa magna.
Apoc. 14. v. 8.
22. v. 13. Manducemus, & bibamus, cras enim
moriemur. 1. Cor. 15. v. 32.
22. v. 22. Hec dicit Sanctus & Verus, qui ha-
bet clavem David, &c. Apoc. 3. v. 7.
25. v. 8. Abstergit Deus omnem lacrymam ab
oculis animarum. Apoc. 7. v. 17. & 21. v. 4.
28. v. 11. & 12. Quoniam in aliis linguis & la-

bis aliis loquar populo huic, &c. 1. Cor.
14. v. 21.
28. v. 16. Ecce pono in Sion lapidem offensio-
nis. Rom. 9. v. 33. 1. Pet. 2. v. 6. Act. 4. v. 11.
29. v. 13. Populus hic labus me honorat, &c.
Matth. 15. v. 8. Maic. 7. v. 6.
29. v. 14. Perdam sapientiam sapientium, &
prudentiam, &c. 1. Cor. 1. v. 19.
33. v. 18. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi con-
quisitor hujus sæculi? 1. Cor. 1. v. 20.
40. v. 3. Ipse clamantibus in deserto. Matth. 3.
v. 3. Maic. 1. v. 3. Luc. 3. v. 4. Ioan. 1. v. 23.
40. v. 4. & 5. Omnis vallis implebitur, &c. Luc. 3.
v. 5. & 6.
40. v. 7. & 8. Omnis caro ut frænum, &c.
1. Pet. 1. v. 24 & 25. Iac. 1. v. 10. & 11.
40. v. 13. & 14. Quis enim cognovit sensum
Domini, qui instruat eum? 1. Cor. 2. v. 16.
40. v. 13. Quis enim cognovit sensum Domini?
aut quis consiliarius ejus fuit? Rom. 11.
v. 34.
41. v. 4. & 44. v. 6. Ego sum primus, & novis-
simus. Apoc. 1. v. 17. & c. 22. v. 13.
42. v. 1. Ecce puer meus, quem elegi. Matth. 12.
v. 18.
43. v. 19. Ecce nova facio omnia. Apoc. 21.
v. 5. 2. Cor. 5. v. 17.
45. v. 9. Numquid dicit figmentum ei, qui se
fixxit, &c. Rom. 9. v. 20.
45. v. 23. & 24. Vivo ego, dicit Dominus, quo-
niam mihi hæcetur omne genu, &c. Rom. 14.
v. 11.
49. v. 6. Posui te in lucem gentium, &c. Act.
13. v. 47.
49. v. 8. Tempore accepto exaudivi te, &c.
2. Cor. 6. v. 2.
49. v. 10. Non esurient, neque sitient am-
plius, &c. Apoc. 7. v. 16.
50. v. 6. Tunc expuerunt in faciem ejus. Matth.
26. v. 67.
52. v. 7. Quam speciosi pedes evangelizantium
pacem, &c. Rom. 10. v. 15.
52. v. 11. Propter quod exite de medio eorum,
& separamini, &c. 2. Cor. 6. v. 17.
52. v. 5. Nomen enim Dei per vos blasphemetur
inter gentes. Rom. 2. v. 24.
52. v. 13. Quibus non est annuntiatum de eo,
videbunt, &c. Rom. 15. v. 21.
53. v. 1. Domine quis credidit auditui nostro?
&c. Ioan. 12. v. 38. Rom. 10. v. 16.
53. v. 4. Ipse infirmitates nostras accepit, &c.
Matth. 8. v. 17.
53. v. 7. & 8. Tamquam ovis ad occisionem
ductus est, &c. Act. 8. v. 32. & 33.
53. v. 12. Et cum iniquis reputatus est. Marc.
15. v. 28. Luc. 22. v. 37.
53. v. 9. Qui peccatum non fecit, nec inventus
est dolus, &c. 1. Pet. 2. v. 22. 1. Ioan. 3. v. 5.
53. v. 5. Qui peccata nostra ipse pertulit in
corpore. 1. Pet. 2. v. 24.
54. v. 1. Latere sterilis, quæ non parit, &c.
Gal. 4. v. 27.
54. v. 13. Et erunt omnes docibiles Dei. Ioan.
6. v. 45.
55. v. 1. Et qui sitit, veniat: & qui vult, ac-
cipiat aquam vitæ, gratis. Apoc. 22. 17.
55. v. 3. Dabo vobis sancta David fidelia. Act.
13. v. 34.
56. v. 7. Domus mea domus orationis vocabitur.
Matth. 21. v. 13. Maic. 11. v. 17.
Luc. 19. v. 46.
59. v. 7. Contitio, & infelicitas in viis eorum.
Rom. 3. v. 16.
59. v. 17. Galan salutis assumite. Ephes. 6.
v. 17. 1. Thess. 5. v. 8.
59. v. 20. & 21. Veniet ex Sion, qui eripiat, &
aver-

- avertat impietatem à Iacob. Rom. 11. v. 26. & 27.
60. v. 11. Et portæ ejus non clauduntur per diem. Apoc. 21. v. 25.
60. v. 19. Et civitas non eget sole, neque luna. Apoc. 21. v. 23.
60. v. 20. Nox ultra non erit. Apoc. 22. v. 5.
61. v. 1. & 2. Spiritus Domini super me. Luc. 4. v. 18. & 19.
62. v. 11. Dicite filiæ Sion: ecce rex tuus venit. Matth. 21. v. 5.
64. v. 4. Quod oculus non vidit, ne auris audivit, &c. 1. Cor. 2. v. 9.
65. v. 1. Inventus sum à non quærentibus me, &c. Rom. 10. v. 20.
65. v. 2. Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, &c. Rom. 10. v. 21.
65. v. 17. Novos verò cælos, & novam terram... expectamus. 2. Pet. 3. v. 13.
- Apoc. 21. v. 1.
66. v. 1. Cælum mihi sedes est, &c. Act. 7. v. 49.
66. v. 24. Ubi vermis eorum non moritur, &c. Marc. 9. v. 45.
- I E R E M.
7. v. 11. Vos autem fecistis illam speluncam latronum. Matth. 21. v. 13. Marc. 11. v. 17. Luc. 19. v. 46.
9. v. 23. & 24. Quigloriatur, in Domino gloriatur. 1. Cor. 1. v. 31. 2. Cor. 10. v. 17.
10. v. 7. Quis non timebit te Domine? Apoc. 15. v. 4.
17. v. 10. Ego sum scrutans ienes: & corda, &c. Apoc. 2. v. 21.
31. v. 15. Vox in Rama audita est, &c. Matth. 2. v. 18.
31. v. 9. Ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios. 2. Cor. 6. v. 18.
31. v. 31. 32. 33. & 34. Ecce dies venient, dicit Dominus: & consummabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentum novum. Heb. 8. v. 8. usque ad v. 12.
31. v. 33. & 34. Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos, &c. Dando leges meas in cordibus eorum, &c. Heb. 10. v. 16. & 17.
51. v. 8. Cecidit Babylon. Apoc. 18. v. 2.
- E Z E C H.
3. v. 1. Accipe librum, & devora illum. Apoc. 10. v. 9.
20. v. 11. Qui fecerit homo, vivet in ea. Rom. 10. v. 5.
32. v. 7. & 8. Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, &c. Matth. 24. v. 27.
36. v. 20. Nomen enim Dei per vos blasphematum inter gentes. Rom. 2. v. 24.
- D A N I E L.
9. v. 27. Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele prophetâ. Matth. 24. v. 15. Marc. 13. v. 14. Luc. 21. v. 20.
- O S E E.
1. v. 10. Et erit: in loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos, &c. Rom. 9. v. 26.
2. v. 24. Vocabo non plebem meam, plebem meam. Rom. 9. v. 25. 1. Pet. 2. v. 10.
6. v. 6. Misericordiam volo, & non sacrificium. Matth. 9. v. 13. & 12. v. 7.
10. v. 8. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos. Et collibus: operite nos. Luc. 23. v. 30.
11. v. 1. Ex Ægypto vocavi filium meum. Matth. 2. v. 1.
13. v. 14. Abscripta est mors in victoria, &c. 1. Cor. 15. v. 54. & 55.
- I O E L.
2. v. 28. usque ad v. 32. Et erit in novissimis diebus (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo, &c. Act. 2. v. 17. usque ad v. 21.
2. v. 32. Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Rom. 10. v. 13.
- A M O S.
5. v. 25. 26. & 27. Nunquid vicissimas, & hostias obtulistis mihi, &c. Act. 7. v. 42. & 43.
6. v. 1. Væ vobis divitibus. Luc. 6. v. 24.
9. v. 11. & 12. Post hæc revertar, & reedificabo tabernaculum David. Act. 15. v. 16. & 17.
- I O N A S.
2. v. 1. Sicut enim fuit Ionas in ventris ceti tribus diebus & tribus noctibus. Matth. 12. v. 40. Luc. 11. v. 30.
3. v. 5. Penitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Matth. 12. v. 41. Luc. 11. v. 32.
- M I C H A E A S.
5. v. 2. Et tu Bethlehem terra Iuda, &c. Matth. 2. v. 6.
7. v. 6. Veni enim separare hominem adversus patrem suum, & filium adversus matrem, &c. Matth. 10. v. 35. & 36. Luc. 12. v. 53.
- N A H U M.
1. v. 15. Quam speciosi pedes evangelizantium pacem! Rom. 10. v. 15.
- H A B A C.
1. v. 15. Videte contemptores, & admiramini, & disperdimini: quia opus operor ego in diebus vestris, &c. Act. 13. v. 41.
2. v. 4. Justus autem ex fide vivit. Rom. 1. v. 17. Gal. 3. v. 11.
- A G G A E.
2. v. 7. Adhuc semel: & ego movebo non solum terram, sed & cælum. Heb. 12. v. 26.
- Z A C H A R I A.
8. v. 16. Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo. Ephes. 4. v. 25.
9. v. 9. Ecce rex tuus venit. Matth. 21. v. 5. Ioan. 12. v. 15.
11. v. 12. & 13. Et acceperunt triginta argenteos. Matth. 27. v. 9. & 10.
12. v. 10. Videbunt in quem transierunt. Ioan. 19. v. 37.
13. v. 7. Percutiam Pastorem, &c. Matth. 26. v. 31. Marc. 14. v. 27.
- M A I A C H I.
1. v. 2. & 3. Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Rom. 9. v. 13.
3. v. 1. Ecce ego mitto angelum meum, &c. Matth. 11. v. 10. Marc. 1. v. 2. Luc. 7. v. 27.
4. v. 5. Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, &c. Matth. 17. v. 10. Marc. 9. v. 10. Luc. 1. v. 17.
4. v. 6. Et convertet corda patrum in filios. Luc. 1. v. 17.

HEBRAICORUM, CHALDÆORUM,

GRÆCORUMQUE NOMINUM INTERPRETATIO.

Gr. significat vocabulum esse Græcum. *Dub.* etymologiam esse dubiam.

- A.**
 Aaron, Mons sive Montanus.
 Abba, Pater. *Syrum est verbum.*
 Abarin, Transitus, plur. num.
 sive Transientes.
 Abdemelech, Servus regis.
 Abdenago, Seivus claritatis.
 Abdias, Seivus Domini.
 Abdon, Servus.
 Abel, per *aleph*, Lucius. *Civitas.*
 Abel, per *he*, in principio, Vanitas. *Filius Adam.*
 Abessalon, Pater pacis.
 Abia, Pater Domini.
 Abiathar, Pater excellens.
 Abigai, Pater exultationis.
 Abimelech, Pater regis.
 Abunadab, Pater spontaneus.
 Abisag, Pater ignorantie.
 Abner, Patris lucerna.
 Abra, Ancilla. *Gr.*
 Abram, Pater excelsus.
 Abraham, Pater multitudinis.
 Absalon, Pater pacis.
 Acan, Tribulatio.
 Accaron, Sterilitas.
 Achab, Frater patris.
 Achaiia, Dolor, vel Tristitia. *Gr.*
 Achaz, Apprehendens, sive Possidens.
 Achimelech, Frater regis.
 Achitob, Frater bonitatis.
 Adam, Homo, sive Terrenus, aut Rufus.
 Adon, Dominus, aut Basis.
 Adonai, Domini mei, numero multitudinis. *Unum est ex nominibus Dei, quod interpretatur aliquando posuit pro nomine Dei tetragrammato seu potius tetragrammo.*
 Adonius, Dominator, Dominus.
 Ægyptus, *Hebraicè* Misraim, Angustie, sive Tribulationes.
 Æneas, Laudatus. *Gr.*
 Æthiopia *Græcè*, ardorem significat. *Hebraicè* Cus dicitur, id est, Nigredo vel Nigra.
 Africa, *Hebraicè* Pul dicitur, id est, Cus vel Ruina. *Itala* 66. v. 19.
 Africa, *Nahum* 3. v. 9. *Hebr.* Put. Crassa, sive Pinguis.
 Agabus, Locusta. *Dub.*
 Agag, Tectum.
 Agar, Peregrina.
 Aggeus, Festivus.
 Ahod, Laudans.
 Alexander, Auxiliator virilis. *Gr.*
 Alexandria, *Hebraicè* dicitur No : quod interpretatur Crudum, sive Irritatio.
- Alleluia, Laudate Dominum.
 Amalec, Populus lambens.
 Amam, Mater.
 Aman, Conturbans.
 Amasa, Fides sive Veritas.
 Amasai, per *aleph*, Fortis vel Robustus.
 Amasai, per *ain*, Populi inunus.
 Amelech, Rex.
 Amen, fiat, Efficiatur, aut finem sit.
 Amunadab, Populus spontaneus.
 Ammon, Populus ejus.
 Ammon, Fidelis aut Verax.
 Amorrhæi, Amari, Rebelles.
 Amos, per *aleph*, Fortis. *Pater Isaac.*
 Amos, per *ain*, Oneratus; unus ex duodecim Prophetis.
 Amri, per *aleph*, Amarus, vel Loquens.
 Amri, per *ain*, Manipulus, Princeps militie Israelitica.
 Anania, Nubes Domini.
 Anathoth, Responsiones, sive Cantica.
 Andreas, Virilis. *Gr.*
 Anna, Gratiosa, sive Misericors.
 Antiochia, pro vehiculo. *Gr.*
 Aphrica, *Nahum* 3. v. 9. *Vide Africa secundo.*
 Apostolus, Missus, Legatus. *Gr.*
 Arabes, Vespertini, 2. *Par.* 26. v. 7.
 Arabia, *Ps.* 71. v. 15. *Hebraicè* Saba, id est, Conversio.
 Aram, Celsitudo, Sublimitas.
 Ararat, Maledictio tremoris.
 Aibee, Quatuor.
 Architriclinus, Princeps triclinii. *Gr.*
 Areopagita, De colle Martis. *Gr.*
 Areopagus, Collis Martis. *Gr.*
 Arreuna, Aica, vel Canticum.
 Argob, Gleba, vel Glarea.
 Armenia, *Hebraicè* dicitur Ararat, Maledictio tremoris.
 Arnon, Exultans.
 Aiphaxad, Laxans quasi depredationem.
 Artaxerxes, Lumen ponens.
 Asaph, Congregans.
 Aser, per *samech*, Vinculus. *Filius Caath.*
 Asur, per *sin*, Beatitudo, sive felicitas. *Filius Jacob.*
 Assuerus, Princeps & Caput.
 Assur, Insidians, vel Beatus.
 Astaroth, Greges vel Divitiæ.
 Athalia, Tempus Domini.
 Athene, Sine cunulo. *Gr.*
 Attalia, Lenera, Juvenilis. *Gr.*
- Av.** Imiquitas.
 Axa, Adornata.
 Azarias, Auxilium Domini.
 Azor, Adiutor.
 Azotus, *Hebraicè* Asdod, Depredatio.
- B.**
 Baal, Idolum, aut Dominans.
 Baal, *Usee* 10. v. 14. Arbel legendum, id est, Pugnavit Deus.
 Baalam, Idola, Dominantes.
 Babel, Contusio, Commistio.
 Bala, Inyctata, Turbat.
 Ancilla Rachel, per *he* in fine.
 Bala, Deglutens, Destruens. *Urbi, per ain in fine.*
 Balaam, Vetusus populi.
 Balac, Destruens.
 Banais, Filius Domini.
 Baiaç, Fulgur.
 Barachias, Benedicens Dominum.
 Bar-iona, Filius Columbæ.
 Barnabas, Filius Consolationis. *Dub.*
 Barsabas, Filius Conversionis. *Dub.*
 Barthaneus, Filius cæcus. *Dub.*
 Bartholomæus, Filius suspendentis aquas. *Dub.*
 Bauch, Benedictus.
 Bathuel, Filio Dei.
 Bitus, mensura liquidorum.
 Buel-phogoi, Idolum hiatus.
 Buel-zebub, Idolum muscæ.
 Boera, Puteus.
 Behemoth, Jumenta, Quadrupedia.
 Bel, Vetusus.
 Bela, Deglutens, Destruens.
 Belial, Perversus nil valens.
 Ben-ennoim, Filius divitiarum suarum.
 Beniamin, Filius dexteræ.
 Ben oni, Filius doloris mei.
 Beia, Puteus.
 Beresith, In principio. *Sic vocatur primus liber Legis.*
 Bersabee, Puteus juramenti.
 Beth-abara, Domus transitus.
 Beth-ania, Domus obedientie, vel afflictionis.
 Bethaven, Domus vanitatis.
 Beth-dagon, Domus triumphant.
 Beth-el, Domus Dei.
 Bethor, Divisio.
 Beth-lehem, Domus panis.
 Beth-phage, Domus onis valium.
 Beth-phogor, Domus hiatus.
 Beth-sabee, Domus juramenti. *Civitas.*
 Beth-saida, Domus frugum.
 Bethsames, Domus solis.
 Bethul, Virgo.

Bezec, Fulgur.
Boanerges, *vel juxta S. Hieronymum* Banereen, Fili tonitruum.

Boor, In fortitudine.
Borith, *herba in qua est acrimonia capivi.*

Bosor, Munio.

Bosra, *idem.*

C

Caath, Congregatio, Obtusio.

Cades, Sanctitas.

Cain, Possessio, Possessus.

Caleb, Quasi cor.

Cana, Zelus, Amulatio.

Cananeus, *id est, ex Cana vicus Galilee.*

Capharnaum, Ager poenitentiae.

Cappadoces, *Hebraice* Caphthorim, *id est, Sphaerula.*

Cariath-iarim, Civitas silvarum.

Cariat-sepher, Civitas litterarum.

Carmel, Cognitio circumcisionis, *vel Agnus circumcensus.*

Carthaginenses, *Hebraice* Tharsis, *id est, Contemplatio gaudii.*

Cedar, Nigredo, Tristitia.

Cedes, Sanctitas.

Cedron, Demigratus, Tristis.

Cephas, Petrus, *a petra, Syriacum.*

Cetura, Aromatizans.

Chareas, Latus. *Gr.*

Chaldea, *Hebraice* Chasdim, *id est, Quasi daemonas.*

Cham, Calidus, Calor.

Chanaan, Mercator, Negotiator.

Charmel, *idem quod Carmel.*

Cherub, Quasi magister.

Chodchod, Iaspis.

Corbhai, Furois.

Christus, Unctus. *Gr.*

Chus, Aethiops.

Cin, Possessio, Aemptio.

Cinoh, Lamentationes.

Cis, Datus, Stipula.

Cleophas, Gloria omnis. *Gr.*

Calesyria, Cava Syria. *Gr.*

Colossenses, Supplicio affecti.

Gr.

Corban, Corbona, Donum.

Oblatio.

Core, Calvus, Calvitium, *per heth in fine.*

Core, *per aleph in fine*, Vocans. Legens. *1. Par. 9. v. 19.*

Corozaim, Illic est mysterium.

Dub.

Cosbi, Mendax.

Cyprus, Pulchra. *Gr.*

Cyrus, Quasi miser.

D

Dagon, Frumentum.

Dalila, Paupertas.

Damascus, Sanguinis saccus.

Dan, Judicans, *sive* Judicium.

Daniel, Judicium Dei.

Darius, Requirens.

Darmatus, Generationis procreatio.

Dathan, Ritus, Lex.

David, Dilectus.

Debora, Apes, Verbum.

Decapolis, Decem civitatum, *(sub regio.) Gr.*

Diabolus, Criminator, Calumniator. *Gr.*

Diabolus, *Habacuc 3. v. 4. Heb.*

Roseph, *id est, Volucris, Ilamina.*

Ditub haamim, Verba dierum.

Didymus, Gemellus. *Gr.*

Dina, Judicium, *vel* Judicans.

Dionysius, Divinitus stillatus. *Gr.*

Dithalassum, Duo maria. *Gr.*

Doeg, Solicitus, Anxius.

Dor, Generatio.

Dora, Generatio, *vel* Habitatio populi. *Dub.*

E

Ebal, Acervus vetustatis.

Ecclesiastes, Concionator. *Gr.*

Edem, Voluptas, Deliciae.

Edom, Rurus.

Eglon, Vitulus.

Eicana, Deus zelotes.

Eleazar, Dei adiutorium.

Elehanan, Dei gratia *sive* misericordia.

Eliahu, Dei resurrectio.

Elas, Deus Dominus.

Eliezer, Dei adiutorium.

Elimelech, Deus regis.

Elisabeth, Deus iuramenti.

Eliseus (*Eliseus*) Dei salus, Deus salvans.

Elle haddebarim, haec sunt verba, *sic incipit quintus liber Legis.*

Elnathan, Deus dedit.

Emmanuel, Nobiscum Deus.

Emmaus, Timens consilium. *Dub.*

Enac, Gigas, Torques.

Encenia, Renovatio, Dedicatio. *Gr.*

Ender, Fons *vel* Oculus generationis.

Ennom, Ecce illi.

Enos, Homo, *vel* Mortalis.

Ephraim, Irugitur, Crescens.

Ephraim, *Hebraice* Ephra, *id est, Pulverulenta, sive* Plumbum. *1. Reg. 13. v. 17.*

Ephraia, Ubertas, *sive* Frugifera.

Ephron, Pulvis.

Esau, Faciens, Operans.

Esdias, Adjutor, Atrium.

Ester, Occulta, Abscondita.

Etam, Avis eorum.

Etham, fortitudo eorum.

Eubulus, Prudens. *Gr.*

Erechias, fortitudo Domini.

Ezechiel, fortitudo Dei.

Ezriel, Auxilium Dei.

G

Gaal, Abiectio.

Gaba, Collis.

Gabriel, vir Deus, *aut* Dei.

Gad, Felix, Accinctus.

Exercitus.

Galaad, Acervus testimonii.

Gallat, Lactantes. *Gr.*

Galgai, Rota, Revolutio.

Galiata, Volubilis.

Gamahel, Retributio Dei.

Gazei, Praecissio.

Gazophylacium, *ubi thesauri templi servabantur. Gr.*

Gebal, Terminus.

Geddon, Conferens.

Gehennai, Syriace, Infernus, *sic dictus a valle filii Ennom seu Henom. Hebraice, Gehennim. Jos. 18. v. 16.*

Gelhoc, Revolutio investigationis.

Gerson, Advena ibi.

Gerson, Exilium ejus.

Gibbi, Terminus.

Gihon, Pectus, Exitus.

Gog, Ictum.

Golgotha, Calvaria, *ubi capiti mortuorum reponuntur. Syriacum vocabulum.*

Goliath, Transmigration.

Gomor, Genus memoriae.

Gomoriba, Populus rebellis.

Graci, *Hebraice* levatum, *id est, Deceptores.*

H

Habacuc, Luctator.

Hananias, Gratia Domini.

Haram, Destructus.

Havoth-lair, Oppida illuminationis.

Hebal, Acervus vetustatis.

Heber, Socus, Particeps, *per heth in principio.*

Heber, *per ain*, Transitus.

Hebraeus, Transiens.

Hebron, Societas.

Heli, Oblatio.

Heliopolis, *Hebraice* On, *id est, Dolor.*

Henoch, Dedicatus.

Hermion, Destructio.

Hesron, Sagitta exultationis.

Heva, Viva, Vivens.

Hierapolis, Sacra civitas. *Gr.*

Hieronymus, Sacri nominis vir. *Gr.*

Holofernes, Fortis dux. *Dub.*

Hoi, Foramen, Caverna.

Horeb, Desertum.

Horma, Destructio.

Hui, Albedo.

Hus, consilium.

Hymeneus, Carmen nuptiale. *Gr.*

I

Iabel, Desluens.

Iabes, Siccitas, *per sin in fine.*

Iabes, Tristitia, *per zade in fine.*

Iacob, Supplantator.

Iahel, Ascendens, Damula.

Iahel, Vivit Deus.

Iair, Illuminatus.

Iamin, Dextera, *vel* Dexter.

Iapheth, Dilatatus.

Iason, Sanans. *Gr.*

Iavan, Decipiens.

Ichabod, Ubi gloria, *Vae gloria.*

Idumea, Ruta, Terrena.

Iebus, Conciliatio.

Iechonias, Preparatio Domini.

Iehu, Ipse, *sive* Exaltans.

Ielus, Timea corosus, *per sin.*

Ielus, *1. Par. 8. v. 10. Con-*

silians, per *zade*. Iemini,
Dextera, *vel* Dexter.
Iephthe, Aperiens.
Ierameel, Misi, cordia Do-
mini.
Ieremias, Celsitudo Domini.
Iericho, Luna, Mensis.
Ierobaal, Impugnans idolum.
Ieroboam, Impugnans popu-
lum.
Ierosolyma, Visio pacis, Vi-
sio perfecta.
Ierusalem, *Item*.
Iesse, Ens, Existens.
Iesboc, Est vacuus.
Iesus, Salvator.
Iethio, Excellens.
Iezonias, Auscultatio Domini.
Iezrahel, Semen Dei.
India, *Hebraice dicitur* Hodu,
id est, Laudatio.
India, *Iob* 28. v. 16. *Hebraice*
Ophir, *id est*, Cinis.
Ioab, Paternitas, Habens pa-
tren.
Ioachaz, Domini apprehensio.
Hebraice Iehoachaz.
Ioachaz, 2. *Par.* 34. v. 8. Ap-
prehendens.
Ioachim, Domini preparatio.
Ioakim, Domini resurrectio.
Ioas, Dissens, Desperans.
Ioas, Domini ignis, 4. *Reg.* 11.
v. 21. *Hebr.* Iehoas.
Ioas, 1. *Par.* 7. v. 8. & c. 27.
v. 28. Tinea corrosus, *per ain*.
Iob, Dolens, Gemens.
Ioel, Volens.
Iohanan, Gratosus, Pius, Mi-
sericors.
Iohannes, *Item*.
Ionas, Columba.
Ionadab, Spontaneus.
Ionatan, Columbæ donum. *Fi-
lius Saul*.
Ioiam, Excelsus.
Iordanis, Fluvius iudicii.
Iosaphat, Dominus Iudex.
Ioseph, Augmentum.
Ioseph, *Psal.* 80. v. 6. Do-
mini augmentum, *Hebr.* Ie-
hoseph.
Iosias, Ignis Domini.
Iosue, Salvator.
Isaac, Risus.
Isai, Ens, Existens.
Isai, 1. *Par.* 2. v. 13. Vir meus.
Isaias, Domini Salus.
Isboeth, Vir confusiois.
Iscariotes, Vir occisionis.
Israhel, Exauditus Dei.
Israel, Prævalens Deo.
Issachar, Mercus.
Ithamar, Insula palmæ.
Iubileus, Buccina.
Iudas, Laudatio.
Iulius, Lanuginosus. *Gr.*

Leviathan, Copulatio, Socie-
tas sua.
Lia, Laboriosa, Fatigata.
Libanus, Candidus.
Libya, *Hebraice* Lubbum, Cor-
da.
Lithostrotos, Lapidibus stras-
tus. *Gr.*
Lot, Involutus, Colligatus.
M.
Maacha, Attrita.
Maasas, Opus Domini.
Maceda, Incendium.
Madian, Iudicium, Litigans.
Magdalena, Magnifica.
Magi, Sapientes, *vel* Philo-
sophi.
Malachias, Nuntius meus.
Malaleel, Laudans Deum.
Malchus, Rex.
Mammona, Pecunia, Divitiæ.
Maimzer, De scorto natus.
Manabem, Consolator.
Manasses, Oblitus, Oblivio.
Manue, Requies.
Mara, Amara.
Mardochar, Amara contritio.
Mavia, Exaltata, Amaritudi-
nis mare.
Martha, Amarians.
Massa, Onus.
Maspha, Specula.
Mathusael, Moitem suam pos-
tulans.
Mathusale, mortem suam re-
mittens.
Matthæus, Donatus. *Dub.*
Melchis, Rex Domini.
Melchisedec, Rex iustitiæ.
Melchi-sua, Rex salvator.
Mesollam, Paucius.
Mesopotamia, Interamna. *Gr.*
Regio sic dicta, quod duobus
fluvius Euphrate & Tigre
ambiatur.
Micha, Pauper.
Michael, Quis sicut Deus?
Michæas, *idem*.
Michol, Quis omnia?
Miphoboseth, De ore ignomi-
nia.
Missaël, Quis postulat?
Misle, Proverbia, *Nomen libri*.
Misphat, Iudicium.
Mna, Libra, Talentum.
Moab, De Patre.
Moria, Amaritudo.
Mosa, Azyinum, Inventus,
per zade.
Mosa, 1. *Par.* 8. v. 9. Onus,
per sin.
Moyse, Extractus (*sub de*
agrus.)
Mysia, Scelesta. *Gr.*
N.
Naaman, Pulcher.
Nabal, Stultus.
Nabo, Loquela, Prophetia.
Naboth, *Idem*.
Nabuchodonosor, Planctus
pressuræ.
Nachor, Rancus, Aridus.
Nadab, Spontaneus.
Nahason, Coluber, Serpens.
Nahum, Consolator.
Naium, Pulcher.

Nathan, Donatus.
Nathanael, Donum Dei.
Nazareti, Separati, Sanctifi-
cati.
Nazareth, Sanctificata, Sepa-
rata. *Si autem per zade sci-*
batur, Custodita, *vel* flori-
da interpretatur.
Neapolis, Nova civitas. *Gr.*
Nehemias, Consolatio Domini.
Nemrod, Rebellis.
Nephthali, Comparatio cum
prævalentia.
Ninive, Pulchra.
Noe, Cessatio, Requies.
Noema, Decora.
Nohesta, Aenea.
O.
Obadias, Servus Domini.
Obed, Servus.
Obed-edom, Servus hominis.
Ochozas, Apprehensio Do-
mini.
Odollam, Testimonium illis.
Og, Subcinericius panis.
Olla, Elevatio, Holocaustum.
Onam, Dolor eorum.
Onan, Dolor, Iniquitas.
Onesimus, Utilis. *Gr.*
Oolla, Tabernaculum.
Ophni, Pugnus, Pugillus.
Oreb, Corvus.
Osee, Salvator.
Oza, Fortitudo.
Ozias, Fortitudo Domini.
Oziel, Fortitudo Dei.
P.
Palæstina, Consersa (*sub ci-*
nere vel pulvere.)
Paracletus, Consolator, Ad-
vocatus. *Gr.*
Parasceve, Preparatio. *Gr.*
Pascha, Transitus.
Pentateuchus, *Quinque volumi-*
na Moysi. *Gr.*
Pentecoste, Quinquagesima
(*sub dies*.) *Gr.*
Petrus, Saxum, Petra. *Gr.*
Phacee, Aperiens.
Phaceia, Aperiens Dominus.
Phanuel, Videns Deum.
Pharao, Dissipans.
Phares Divisio. *Filius Iudæ*.
Phares, *per sin* 1. *Paral.* 7. v. 16.
Eques.
Pharisei, Divisi.
Phase, Transitus.
Phsaga, Collis.
Philisthae, Consersa cinere.
Phinees, Facies confidentiæ.
Phogor, Hiatus.
Phul, Faba.
Pignati, *Hebraice dicuntur* Ga-
madim, cubitales.
Probatia, Ovina, *locus ubi peco-*
ra sacrificanda tenebantur. *Gr.*
Proselytus, Advena, Peregrin-
us. *Gr.*
R.
Rabba, Multa, Grandis.
Rachel, Ovis.
Raguel, Pastor Dei.
Rahab, Lata, Dilatata, *per*
Heb.
Rahab, *Ps.* 86. v. 4. Superba,
Fortis, *per He.*
Ram,

Ram, Excelsus.
 Ramesses, Tonitruum tinea.
 Raphael, Medicina Dei.
 Rapham, Gigantes, Medici.
 Rebecca, Saginata.
 Rebla, Reblatha, Rixa illi.
 Rechab, Curvus, Equitatus.
 Remmon, Malum granatum.
 Respha, Pavimentum.
 Roboam, Dilatans populum.
 Roma, Excelsa, Sublimis, *Gr.*
 Ruben, Videns filium.
 Ruma, Excelsa.
 Ruth, Saturata.
 S
 Saaph, Cogitans.
 Saba, *per sin.*, Conversio, Capitivitas.
 Saba, *per samech*, Circuitus.
 Sabaoth, Exercitus, in plurali.
 Sabatha, Circuitus.
 Sabbathismus, Requies, Cessatio.
 Sabbatum, *idem*.
 Sadducei, Justi.
 Sadoc, Justus.
 Sale, Missio.
 Salem, *vel* Sallum, Pax.
 Salmanasai, Pax ligata.
 Salmon, Pacificus.
 Salomith, *idem*, *f. g.*
 Salomon, Pacificus.
 Salphaad, Umbra formidinis.
 Samaria, Custodia, *vel* Adamas Domini.
 Samson, Sol ejus, Nominis variatio.
 Samuel, Positus à Deo.
 Saphan, Heiicius, Cuniculus.
 Saphat, Judicans.
 Sara, *per he in fine*, Domina.
 Sara, *per Abraham*.
 Sara, *per Heth in fine*, Odorans, Domina Odoris.
 Sarai, Domina mea.
 Sarephtha, Angustia bucellar, *vel* Conflatorium.
 Saron, Louica. Mons.

Saron, Planities.
 Sathan, Adversarius.
 Saul, Postulatus, Commodatus.
 Scenopegia, Festum tabernaculorum. *Gr.*
 Scriboleth, Spica.
 Sedecias, Justus Domini.
 Segoi, Parva.
 Sehon, Eradicatio.
 Sella, Tranquillus. *Filius Indæ.*
 Sella, Pacificus.
 Sellum, *idem*.
 Sem, Nomen, Fama.
 Semei, Audiens Dominum.
 3. Reg. 12. v. 22.
 Semei, 1. Par. 2. v. 28. Nomen meum.
 Sennacherib, Rubus destructionis.
 Seon, Strepitus.
 Sepharvaim, Libri, *vel* Scribae.
 Sephora, Pulchra, aut Tuba, *Exod. 1. v. 15. per sin.*
 Sephora, *Exod. 2. v. 21. Avis.*
 Passer. Uxor Moysi, *per zade*.
 Seth, Positus.
 Sutum, Expansiones.
 Siba, Exercitus, Militia.
 Sibboleth, Onus.
 Sibera, Inebrians potus.
 Sicheim, Humerus.
 Sihor, Niger, Turbidus, Nihil.
 Siloe, Missus, Mittens.
 Simeon, Audiens, Exaudito.
 Simon, Obediens. *Dub.*
 Sin, Rubus. *Exod. 16. v. 1. per samech.*
 Sin, *per zadi*, Arma, Scutum.
 Sion, Siccitas, 2. Reg. 5. v. 7. *per zade*.
 Sion, *Deut. 4. v. 42. Strepitus.*
per sin.
 Sisara, Equum videns.
 Sodoma, Secretum eorum.
 Somer, Custos.
 Sophetum, Judices.
 Soiee, Vineae.

Stephanus, Coronatus. *Gr.*
 Sulamitis, Pacifica, Perrecta.
 Sunamitis, Domiens.
 Susanna, Lilium, Rosa.
 T
 Tarsus, Alata, Pennata. *Gr.*
 Tabor, Electio, Puritas.
 Thaddaeus, Laudans. *Dub.*
 Thama, Palina, Dactylus.
 Thare, Odorans, Spuans.
 Tharists, Contemplatio gaudii.
 Thau, Signum.
 Thecua, Spes, Funiculus.
 Theraphim, Simulacra.
 Thomas, Abyssus, Geminus.
 Thopheth, Tympanum.
 Timaeus, Cacus, Caccitas. *Dub.*
 Timotheus, Honor Dei *vel* Pretiosus Deo. *Gr.*
 Titus, Honorabilis. *Gr.*
 Tobias, Bonus dominus.
 Tubalcain, Mundana possessio.
 Tyri, Hebraice Sorini, *id est*, Tribulantes.
 V
 Vaiera, Et vocavit, Liber Levitici.
 Valedabber, Et locutus est. Liber Numerorum.
 Vasthi, Potans, Bibens.
 Veelle semoth, Et haec sunt nomina. Secundus liber Legis, qui Exodus Graece vocatur.
 Uri, Ignis.
 Urias, Ignis Domini.
 Z
 Zabab, Dos, Dotatus.
 Zabdai, *idem*.
 Zabulon, Habitaculum.
 Zachaeus, Purus. *Dub.*
 Zacharias, Memoria Domini.
 Zambri, Cantans.
 Zara, Oriens.
 Zebedeeus, Dos, Dotatus.
 Zebe, Victima.
 Zelotes, Stimulator. *Gr.*
 Zelfpha, Distillatio olis.
 Zorobabel, Alienus a confusione.

INDEX BIBLICUS,

Qui res eas, de quibus in Sacris Bibliis agitur, ad certa capita, alphabeti ordine digesta, revocatus summa brevitate complectitur.

In hoc Bibliorum Indice, candide Lector, primus numerus libri caput denotat; proxime deinde sequentes usque ad hoc signum †, vel (si hoc signum non adsit) ad proximam usque sequentis libri citationem, sunt versuum in eodem capite signatorum notæ. Exempli gratia, in voce AARON, Exod. 4, 14, 16, 30. † 5, 1. † 6, 13, † 7, 1, 2. legendum est: Exod. cap. 4. vers. 14. vers. 16. & vers. 30. Item cap. 5. vers. 1. cap. 6. vers. 13. cap. 7. vers. 1. & 2. Cum autem asteriscus, seu stella in hunc modum (Levit. 8. *) numero apponitur, indicium est, rem, de qua agitur, per plures versus in eo capite tractari: vel significat locum illum esse inter reliqua diligentius notandum. Porro si quod quæris, in versu hic notato contingat non aded perspicue inveniri, tum aliquid ex propinquis versibus antecedentibus, vel sequentibus tibi erunt perillustrandi. In librorum nominibus ad faciliorem & certio rem distinctionem id observatum est, ut Eccle. Ecclesiastem, Eccl. verò Ecclesiasticum notet.

AARON adjungitur fratri suo Moysi socius, Exod. 4, 14, 16, 30. † 5, 1. † 6, 13, † 7, 1, 2. Mich. 6, 4. fuit pronepos Levi, Exod. 6, 16, 18, 20. peculiari ritu consecratur cum suis filiis ad ministerium sacerdotii, Levit. 8. *. Num. 3, 10. Deut. 18, 5. Heb. 5, 4. sicut Dominus prescripserat, Exod. 29. * † 40, 12. Aaron & filiorum sacerdotialis ornatus, Exod. 28. * Aaronis sacerdotis auctoritatem qui noluerunt agnosce re, inusitatu generis mortis intulerunt, Num. 16, 3, 11, 30, 31. Aaron insigni miraculo ostenditur pre ceteris à Deo in Sacerdotem summum electus, Num. 17, 5, 8. post oblationem factam benedicti extensa manu populo, Lev. 9, 22. jure perpetuo accipit pro officio Sacerdotis oblationes, & primitias a populo, Num. 18, 8, 9, 11, 12. * & à Levitis decimas decimarum, Num. 18, 26, 28. moritur, Num. 20, 29. † 33, 38. Deut. 10, 6. † 32, 50. succedit ei in summo Sacerdotio Eleazar, Num. 20, 28. Deut. 10, 6. Aaronis ius, Eccl. 45, 7, 8, 9. *

AARIM mons, unde moriturus iam Moyses terram Chanaan propexit, Num. 21, 11. † 27, 12. † 33, 47. * Deut. 32, 49.

ABBA pater, Marc. 14, 36. Rom. 8, 15. Gal. 4, 6.

ABMELECH propugnator, & patronus Jeremie, Ier. 38, 7. liberatur à gladio Chaldeorum, Ier. 39, 16, 17, 18.

ABENAGO appellatur Azarias, Dan. 1, 7. mittitur in fornacem ardentem, Dan. 3, 21.

ABDIAS abscondit, & alii prophetas Domini, 3. Reg. 18, 4, 13.

ABDON Index in Israel, Iud. 12, 13.

ABEL occiditur a fratre Cain, Gen. 4, 8. 1. Ioan. 3, 12. de eodem lege, Matth. 23, 35. Luc. 11, 51. Heb. 11, 4. † 12, 24.

ABIA, **A**BIAM, vel **A**BIAS filius Roboam, rex Iuda, 3. Reg. 14, 31. † 15, 1. 2. Par. 13, 1. * reliquit Asa regni successorem, 3. Reg. 15, 8. Matth. 1, 7.

ABIATHAR sacerdos effugit manus Saulis, 1. Reg. 22, 20. contigit ad David in Ceilan, 23, 6. cum Adonia se conjungit, 3. Reg. 1, 7. amovetur sacerdotio, 2, 27. juxta illud, 1. Reg. 2, 30, 32.

ABIDAN dux Benjamin, Num. 1, 11.

ABIGAIL, uxor impij Nabal, 1. Reg. 25, 34. nubet David regi post mortem Nabal, 25, 42.

ABIMELECH rex Geraris auferit Abrahæ Sarai, Gen. 20, 2. init pactum cum Abraham, Gen. 21, 23, 32. init pactum cum Isaac, Gen. 26, 31.

ABIMELECH filius Gedeonis, Iud. 8, 31. occidit 70. suos fratres, & ictu lapidis molaris interficitur, Iud. 9, 5, 53. * 2. Reg. 11, 21.

ABIRON effert se contra Moysen, unde & terra dehiscens eum absorbet, Num. 16, * † 26, 10. Deut. 11, 6. Psalm. 105, 17. Eccl. 45, 22.

ABISAG Sunamitis ducitur ad regem David, 3. Reg. 1, 3. petitur ab Adonia in uxorem, 2, 17.

ABISAI filius Sarvia, sororis Davidis, 2. Reg. 2, 18. † 16, 9. † 19, 21. † 20, 6. † 23, 18.

ABIU, & Nadab filii Aaron igne absuntur, Lev. 10, 2. † 16, 1. Num. 3, 4. † 26, 61.

ABIUD filius Zorobabel, Matth. 1, 13. appellatur Hanania, 1. Par. 3, 19.

ABNEGATIO sui ipsius, Gen. 12, 4. † 22, 1, 9. Deut. 33, 9. 3. Reg. 19, 20. 2. Mach. 6, 19, 23. Matth. 4, 19. † 5, 29. † 10, 39. † 16, 24. † 19, 21. Marc. 10, 21. Luc. 9, 23. † 14, 26. † 17, 33. Ioan. 12, 25.

Abnegatio omnium rerum, Gen. 12, 1. Deut. 33, 9. Ruth 2, 11. 2. Par. 25, 9. Matth. 4, 19. † 19, 21. 27. Marc. 1, 18. † 10, 28. Luc. 5, 11. † 14, 26. † 18, 22. 1. Cor. 7, 29. Ioan. 12, 25. Phil. 3, 7.

ABNER præfedit militum Saulis, creat Isboeth regem Israel, 2. Reg. 2, 8. paciscitur cum David, 3, 12. occiditur ab Ioab, 2. Reg. 3, 27.

ABRA ancilla Iudith, Iud. 8, 32. † 10, 2. libertate donatur, Iud. 16, 28.

ABRAM filius Thare habet Sarai uxorem, Gen. 11, 29. egreditur ex patria in terram Chanaan precipiente Domino, 12, 4. proficiscitur in Ægyptum, 12, 10. redit inde in Chanaan, 13, 1. Libera Loth tinentem suum ex manibus hostium, 14, 14. accipit promissionem seminis, 15, 4. † 17, 10. † 18, 10. concumbit cum Agar, 16, 4. accipit promissionem seminis, & signum fœderis, appellaturque Abraham, 17, 5. orat pro Sodomitis, 18, 23, 28, 22. Isaac ei nascitur, 21, 2. paratus est offer-

ferre Isaac, 22, 9. mittit servum, qui quærat uxorem filio suo Isaac, 24, 4. moritur, 25, 8. commemoratur, Eccli. 44, 20. appellatur pater multarum gentium, & omnium credentium, Gen. 17, 5. Isai. 51, 2. Matth. 3, 9. Luc. 19, 9. Ioan. 8, 39. Rom. 4, 11, 17, 18. † 9, 7. Gal. 3, 8. de ipso, & ipsius semine vide Isue 24, 3. Isai. 41, 8. † 51, 2. Ezech. 33, 24. 2. Esdr. 9, 7. Matth. 8, 11. Act. 7, 2, 16. Hebr. 11, 17.

ALRAHÆ filii qui dicantur, Ioan. 8, 33. Rom. 9, 7. Gal. 3, 7.

ABSAŁOM filius David, 2. Reg. 3, 3. occidit suum fratrem, & fugit ad Tholomai regem Gessur, 13, 37. revocatur, 14, 21, 23. conatur patris occupare regnum, 15, 6. concubinit cum patris concubinis, 16, 22. iuxta phœtum, 12, 11. tribus hastis transigitur à Ioab, 18, 14.

ABSTINENTIA à quibusdam cibis, Gen. 1, 29, 30. † 2, 17. † 3, 11. † 9, 4. Exod. 12, 9. * † 13, 6. † 21, 28. † 23, 31. † 29, 34. Lev. 6, 24. † 7, 18. * † 11, 4. * † 17, 27. * † 19, 7. † 22, 8. * † 23, 14. Num. 6, 4. † 18, 10. Deut. 12, 16. † 14, 3. * Tob. 1, 12. Iudith 12, 2. Daniel. 1, 8. 2. Mach. 7, 1. Matth. 12, 4. Marc. 2, 23. Luc. 6, 1. Act. 15, 29.

Abstinētia à vino, Lev. 10, 8. † 19, 34. Num. 6, 3. Iud. 13, 4. 14. Ier. 35, 6. Ezech. 44, 21. Luc. 1, 15.

Abstinendum à cibo, & potu etiam licito propter scandalum alterius, 2. Mach. 6, 24. Rom. 14, 20, 21. 1. Cor. 8, 13.

Abstinētiæ præceptum violare nolentes, Ierem. 35, 6. * 2. Mach. 6, 19. * † 7, 2. *

ABUSUS vestium, Isai. 3, 18. Ezech. 7, 20. Esth. 14, 16. Matth. 11, 8. Marc. 12, 38. Luc. 7, 25. † 16, 19. † 20, 45. 1. Tim. 2, 9. 1. Petr. 3, 3.

ACCEPTIO personarum, vide *Persona*.

ACCEPTIO munusum, Exod. 23, 8. Num. 35, 31. Deut. 10, 17. † 16, 19. † 27, 25. 2. Par. 29, 7. Iob 15, 34. † 36, 18. Prov. 14, 20. † 15, 27. † 17, 23. † 19, 6. † 22, 9. † 23, 21. Eccli. 4, 36. † 7, 6. † 20, 31. Isai. 14, 23. † 53, 2. † 33, 15. Iud. 16.

ACEDIA, 2. Reg. 11, 8. * Prov. 6, 6. † 10, 4. 26. † 12, 11. † 13, 4. † 18, 8. † 19, 15. 24. † 20, 4. 13. † 21, 25. † 24, 30. † 26, 13. † 28, 19. Ezech. 16, 49. Eccli. 33, 20. Rom. 12, 11.

ACIAB impius rex Israel, 3. Reg. 16, 29, 30. † 18. * vincit Syrios, 20, 20, 29. init fœdus cum Benadad rege Syria, 20, 34. Exerct Tyrannidem in Naboth, 3. Reg. 21, 2. transigit telo, & sanguinem ejus canes lambunt, 22, 38. secundum verba Elie, 21, 19. filii ejus pereunt, 4. Reg. 10, 7, 11. secundum illud, 3. Reg. 21, 21. 4. Reg. 9, 7.

ACHATA, Aclor. 18, 12. 27. † 19, 21. Rom. 15, 26. 1. Cor. 15, 15. 2. Cor. 1, 1. † 9, 2. † 11, 10. 1. Thess. 1, 7.

ACHAN lapidatur, 1. Jos. 7, 25. 1. Par. 2, 7. In valle Achor, 1. Jos. 7, 24. † 15, 7. Isa. 65, 10. Osee 2, 15.

ACHAZ filius Ioatham impius rex Iuda, 4. Reg. 16, 2. 2. Par. 28, 5. Isai. 7. * Matth. 1, 9. appellatur Eliezer, Luc. 3, 28. Ezech. filius in regnum patris succedit, 2. Par. 28, 27. Matth. 1, 10.

ACHIAS filius Achitob, sacerdos Domini, 1. Reg. 14, 3. 18. appellatur Achimelech, 21, 1.

ACHIMELECH sacerdos dei Davidi panes propositionis, 1. Reg. 21, 6. & gladium Goliath, 21, 9. transigitur, 22, 18. appellatur Ahias, 14, 3. vocatur Abiathar, Marc. 2, 26.

ACHIOR dux Ammonitarum, Iudith 5, 5. traditur in manus filiorum Israel, 6, 7. fit Iudæus, 14, 6.

ACHIS rex Geth donat Davidi civitatem Siceleg, 1. Reg. 27, 6.

ACHITOPHEL Davidi à consiliis, adheret Absoloni, 2. Reg. 15, 12. dat impium consilium, 16, 21. suspendit se, 17, 23.

ADAM creatus, Gen. 1, 27. collocatur in paradiso, & ligni scientiæ usus ei interdictur, 2, 15. persuasione Evæ præceptum violat, & paradiso pellitur, 3, 6. 2. Osee 6, 7. moritur, Gen. 5, 5. Rom. 5, 14. 1. Cor. 15, 22.

ADRIANUS ad bonum, Gen. 13, 8. † 45, 24. Ios. 22, 5. 2. Par. 30, 6. † 32, 7. 2. Esdr. 5, 6. 9. Adol. 11, 23. † 14, 21. † 20, 17. * 1. Thes. 5, 11. Tit. 2. * † 3, 1. Hebr. 3, 12.

ADONIAS alleclat regnum patris sui, 3. Reg. 1, 5. uxorem petit Abisag, & occiditur, 2, 17, 25. 34.

ADONIBEZEC capitur, Iud. 1, 6.

ADORATIO Angelis, & hominibus tributa, Gen. 18, 2. † 19, 1. † 23, 12. † 27, 29. † 33, 3. * † 42, 0. † 43, 26. Exod. 18, 7. Num. 22, 31. 1. Reg. 20, 41. † 25, 23. † 28, 14. 2. Reg. 9, 6. † 14, 3. * 3. Reg. 1, 16. 23. Iudith 10, 20. Esth. 3, 2. Dan. 2, 40. Act. 10, 25.

ADRAAMELECH idolum, 4. Reg. 17, 31.

Adramelech usus subsidio patris sui Sarasar, occidit patrem Sennacherib, 4. Reg. 19, 37. Isai. 37, 33.

ADVENTUS Domini expectandus, Matth. 24, 42. † 25, 13. † 26, 40. Marc. 13, 33. Luc. 12, 40. † 21, 34. Rom. 13, 12. Ephes. 6, 18. Col. 4, 1. 1. Thess. 5, 6. 1. Pet. 4, 7. † 5, 8. Apoc. 3, 3. † 11, 15.

ADULTERIUM, luxuria, & fornicatio, Gen. 6, 2. † 19, 5. 31. 33. * † 34, 15. Exod. 20, 16. Lev. 18, 6. † 19, 29. † 20, 10. 13. † 21, 9. Num. 25, 18. 6. Deut. 22, 13, 22. 23. † 23, 17. Iud. 19, 25. 1. Reg. 2, 22. Iob. 4, 13. Prov. 2, 10. † 5, * † 7, 10. * † 22, 14. † 23, 2. † 29, 3. Eccli. 7, 27. Eccli. 23, 25. * † 25, 4. Ezech. 22, 10. Act. 15, 20. Rom. 1, 26. 1. Cor. 5, 1. † 6, 9. 15. † 10, 8. Ephes. 5, 5. Col. 3, 5. 1. Thess. 4, 3. 1. Tim. 1, 10. Hebr. 13, 4.

Adulterium carnale, & spirituale prohibetur, committitur, & puniuntur, Gen. 20, 2. † 26, 7. Exod. 20, 15. Lev. 18, 8. † 20, 10. Num. 5, 13. Deut. 5, 18. † 22, 22. 30. Iud. 19, 25. 2. Reg. 11, 2. 4. † 12, 1. 9. Iob 24, 15. † 31, 19. Psalm. 72, 27. Prov. 5, 3. 8. 20. † 6, 24. 32. † 7, * Sup. 3, 16. Isai. 57, 1. Ierem. 2, 30. † 3, 1. † 5, 7. † 13, 29. Osee 2, 4. † 4, 2. Matth. 5, 27. † 14, 3. † 19, 9. Ioan. 8, 3. 1. Cor. 6, 10. 1. Thess. 4, 3. Hebr. 13, 4. Iacob 4, 4.

ADIRAM, super tributa, seu questor terrarum Davidis, 2. Reg. 20, 24. postea a tributis ipsi Roboam, lapidatur, 3. Reg. 12, 18.

ÆGYPTIACA captivitas prædictur, Gen. 15, 1. incipit, Exod. 1, 8. 13. Act. 7, 18.

De Ægypto exitus, & liberatio Israelis promittitur, Gen. 15, 16. † 43, 21. † 50, 14. Exod. 3, 17. † 6, 6. adimpletur, & exiit viri. 10000. Exod. 12, 17. 51. † 13, * † 14. * Num. 33, 1. Deut. 16, 1. Osee 12, 4. Mich. 6, 4.

In Ægyptum redire improbe flagitat Israeliticus populus, Exod. 14, 11. † 16, 3. † 17, 3. Num. 11, 5. † 14, 4. † 20, 3.

Contra Ægyptum prophetatur, Isai. 19, 1. † 11, 12. † 20, 3. Ier. 43, 20. † 44, 30. † 46, * Ezech. 29, * † 30, * † 31, * † 32, *

Ægyptiaca redemptio frequenter in memoria revocatur tanquam summum beneficium, Exod. 20, 2. Lev. 22, 33. † 2, 13. Deut. 4, 37. † 5, 6. † 7, 8. † 14, 14. † 16, 6. Iud. 2, 1. † 3, 8. 1. Reg. 10, 18. 4. Reg. 17, 7. Mich. 6, 4.

Ægyptus adimplet plura verba, Exod. 7, * 8. 9. * 10. * 11. * ut prædixit Dominus, Ex. 3, 19.

Ægyptus expugnatur a rege Babyloniae, 4. Reg. 24, 7. Ier. 40, 2.

Ægyptii prodeunt in pugnam contra Iudam, 2. Par. 12, 2.

Ægypto potitur Antiochus, 1. Mach. 1, 17. in Ægyptum fugit Christus Herodem, Matth. 2, 13.

ÆGROTATIO, & morbus poena peccati, Exod. 15, 26. Lev. 26, 16. Num. 12, * Deut. 7, 15 + 28, 27, 60. 2. Reg. 24, 15. 4. Reg. 5, 27. 2. Par. 21, 18. Ioan. 5, 14.

Ægroti visitandi sunt, & consolandi, Gen. 48, 1. 4. Reg. 8, 29. + 13, 14. Iob 2, 11. Psalm. 40, 4. Eccle. 7, 3. Eccle. 7, 38. Matth. 25, 36, 40. Ioann. 11, 3. + 12, 9. 2. Cor. 1, 4.

Quomodo se viri sancti in morbo, & decesu ab hac vita habuerint, Gen. 49, * + 50, 14. Deut. 31, 1. 6. Ios. 13, * + 23, * + 24, * 1. Reg. 12, * 3. Reg. 2, 1. 7. 2. Par. 32, 24. Tob. 4, * Isai. 34, 1. 1. Mach. 2, 49, 61.

ÆNEAS sanatur, Act. 9, 33.

AGABUS imminenti famem prædicit, Act. 11, 28. & Paulo manus iniiciens, 21, 11.

AGAR rex Amaleuitarum capiti à rege Saul, 1. Reg. 15, 8. iubente Samuele occiditur, 15, 33. iuxta prophetiam, Num. 24, 20.

AGAR ancilla Saræ parit Ismaelem, Gen. 16, 15. expellitur cum filio suo, 21, 14. Gal. 4, 30. Agareni e sua terra per Rubenitas proligan- tur, 1. Par. 5, 19.

AGGÆUS prophetat Iudæis, Agg. 1, 3. 1. Esd. 5, * + 6, 14.

AGRIPPA audit Paulum, Act. 26, 2.

AGLIAS propheta in Silo secat pallium in 12. partes, 3. Reg. 11, 30. mala prædicit uxori Iero- boam, 14, 6, 10. scripsit prophetias, 2. Paral. 9, 29.

AIURA dux Nephthali, Num. 1, 15.

ALIMUS perurus Iudæus adeptus est sacerdotium, 1. Mach. 7, 5. 9. 2. Mach. 14, 3. 13. perit subita morte, 1. Mach. 9, 55, 56.

ALEXANDER rex Græcorum, occiso Dario, regnum suum pueris suis divisit, 1. Mach. 1, 7. Vide Dan. 7, 6. + 8, + 11, 4.

ALPHA (α) & omega (ω) principium & finis, primus, & novissimus est Dominus, Isai. 41, 4. + 44, 6. + 48, 12. Apoc. 1, 8. + 2, 8. + 21, 6. + 22, 13.

ALPHÆUS, pater Iacobi Apostoli, Matth. 10, 3. Marc. 3, 18. Luc. 6, 15. Actor. 1, 3.

ALTARE holocausti, Exod. 27, 1. + 38, 1. Num. 7, * 2. Reg. 24, 25. 3. Reg. 18, 32. 4. Reg. 16, 15. 2. Par. 15, 5. + 4, 1. + 15, 8. 1. Esdr. 3, 2. Ezech. 43, 13. 1. Mach. 4, 47, 53.

Altare incensi, Exod. 30, 1, 10. + 37, 25. + 40, 10.

AMALECH filius Esau nascitur, Gen. 36, 12, 16. pugnat contra Israel, Exod. 17, 8. Num. 14, 43. Iud. 6, 3. creditur, 7, * 1. Reg. 14, 48. funditus delitur, 1. Reg. 15, 2. 8. iuxta verba, Exod. 17, 14. Num. 24, 20. Deut. 25, 19.

AMAN postquam ad honores fuit euectus fit lethalis hostis Iudæorum, Esther 3, * suspenditur, 7, 10. eodem supplicio afficiuntur & decem filii ejus, 9, 13.

AMASA filius Abigail sororis Davidis, 1. Par. 2, 17. sit dux militiæ apud Absalonem, 2. Reg. 17, 25. post militiæ Davidis præficitur, 19, 13. tandem à Ioab per fraudem occiditur, 20, 10. causa credis ponitur, 2. Reg. 19.

AMASIA filius Ioas recenset populum, 2. Par. 25, 5. ulciscitur eadem patris sui, 4. Reg. 12, 2. + 14, 5. bello devincit Iudæos, 14, 7. capitur, & occiditur, 14, 13. rulinquit succes- sorem filium Azariam regem, 15, 1. appellatur, Levi, Luc. 3, 29.

AMICI veri, & fidei, Deut. 13, 6. + 33, 9. 2. Reg. 3, 27. + 13, 14. + 15, 19. + 20, 8. Psalm.

40, 10. + 54, 14. Prov. 14, 20. + 18, 24. + 27, 10, 19. Eccl. 6, 7. + 7, 10. + 9, 12. + 12, 14. + 22, 25. + 37, 10. Ierem. 9, 4. + 12, 6. + 41, 1. Dan 11, 26. Mich. 7, 5. Matth. 10, 35. Luc. 12, 53. Ioan. 13, 18. 1. Thess. 2, 14.

AMINADAB filius Aram, Matth. 1, 4. hunc Naasson filius ejus in principatu secutus est, Num. 1, 7. + 7, 12. + 10, 14.

AMMON filius Lot, & filius ejus, Gen. 19, 38. Ammonite prohibentur ab ingressu tem- pli, Deut. 23, 3. 2. Esdr. 13, 1. creduntur ab Is- rael, Iud. 11, 32. 1. Reg. 11, 11. 2. Reg. 8, 12. + 10, * + 12, 20. adversus Ammon propheta- tur, Psalm. 82, 8. Ier. 49, 1. Ezech. 21, 20. + 25, 2. Amos 1, 13. Soph. 2, 8.

AMNON filius David oppressit sororem suam Thamai, 2. Reg. 13, 14. unde, & ab Absalone fratre suo conoditur, 13, 28.

AMON filius Mannas rex Iuda occiditur, 4. Reg. 21, 19, 23. ei in regno succedit filius Iosias, 4. Reg. 22, 1.

AMORI filius Chanaan, Gen. 10, 16. Amori- thi non patiuntur Israel per suos terminos proficisci, Num. 21, 23. Iud. 11, 19.

AMRI impius rex Israel, 2. Reg. 16, 16, 17. + 23, 23. contra Amri, Mich. 6, 16.

ANAMELECH idolum Sepharvaun, 4. Reg. 17, 31.

ANANIAS prophetat contra Ieremiam, Ie- rem. 28, 1.

Ananias cum uxore Saphira subito moritur, Actor. 5, 5, 10.

ANATHOTH civitas Benjamin, Ier. 32, 7. ubi & Ieremias est natus, Ier. 1, 1. + 29, 27. & sacerdotes Abiathar, 3. Reg. 2, 26.

Anathothitæ nolunt Ieremiam audire, Ie- rem. 11, 21.

ANDRÆAS à Christo vocatur, Matth. 4, 18. Marc. 1, 16. Ioan. 1, 40.

ANDRONICUS vicarius Antiochi occiditur, 2. Mach. 4, 38.

ANGELI horumque ministerium, & natura, Gen. 16, 7. * 18, * 19. * 21, 17. + 22, 11. + 24, 7. + 28, 12. + 31, 11, 65. + 32, 24. + 48, 16. Exod. 3, 2. + 13, 21. + 14, 19. + 23, 20. + 32, 34. + 33, Num. 20, 16. + 22, 22. Ios. 5, 13. Iud. 2, 1. + 5, 23. + 6, 11. + 14, 20. + 13, 3. 6, 9. 1. Reg. 29, 9. 2. Reg. 14, 17. + 19, 27. + 24, 16. 3. Reg. 13, 18. + 19, 5. 4. Reg. 1, 3. 15. + 19, 35. 1. Par. 21, 15. 2. Par. 32, 21. Psalm. 33, 8. + 90, 11. + 102, 20. + 103, 4. + 148, 2. Isai. 6, 6. + 37, 36. Dan. 3, 49. + 6, 22. + 8, 16. + 9, 21. + 10, 5. + 10, 16. + 12, 1. Zach. 2, 3. + 3, 1. 6. + 4, 1. + 5, 5. 10. + 6, 4. Malac. 2, 7. + 3, 1. Iud. 13, 20. Tob. 5, 27. 6. * 9, * 12. * Tob. 7, 5. + 8, 3. + 10, 11. + 11, 2. Baruch. 6, 6. 2. Mach. 11, 8. Matth. 1, 20. + 2, 13, 19. + 4, 11. + 11, 10. + 13, 39. + 16, 27. + 18, 10. + 22, 30. + 24, 31. + 26, 63. + 28, 2. Marc. 13, 32. Luc. 1, 13, 19, 28. + 2, 9, 15. + 12, 8. + 16, 22. + 22, 43. Ioan. 1, 51. + 5, 4. + 20, 12. Act. 1, 10. + 5, 19. + 6, 15. + 7, 30. + 8, 26. + 10, 3. + 11, 13. + 12, 7. + 13, 23. + 13, 23, 9. + 27, 23. Rom. 8, 38. Gal. 1, 8. + 3, 19. + 4, 14. Col. 2, 18. 2. Thess. 1, 7. 1. Tim. 3, 16. + 5, 21. Hebr. 1, * + 2, 1. + 12, 22. + 13, 2. 1. Pet. 1, 12. + 3, 22. 2. Pet. 2, 11. Iude. 9. Apoc. *

Angelorum ruina, Iob 4, 18. + 15, 15. Isai. 14, 9. Ezech. 28, 2, 14, 17. Ioan. 8, 44. 2. Pet. 2, 4. Iudæ 6.

Angelorum nomine appellantur doctores, & prædicatores, Isaiæ 33, 7. Malac. 2, 7. + 3, 1. Matth. 11, 10. Marc. 1, 2. Luc. 7, 27. Gal. 4, 14. Apoc. 2, * 3, *

ANIMÆ quorundam piorum statim post mortem sunt cum Christo, 2. Cor. 5, 8. Phil. 1, 24. Apoc. 14, 13. contra eos, qui putant illas

usque in diem iudicii quiescere.

ANNA parit prophetam Samuel, 1. Reg. 1, 20.
Anna prophetissa laudat Dominum Deum,
Lucæ 2, 36.

ANNAS socer Caiphas, Lucæ 3, 2. Ioan. 18, 13. Act. 4, 6.

ANTICHRISTUS, & ejus regnum, Isai. 11, 4. Ezech. 38. * 39. * Dan. 7, 7. 19, 24. * 8, 9. 21, 9. 27. * 12, 1. Zach. 11, 15. Matth. 24, 24. Marc. 13, 6. Ioan. 5, 43. Act. 20, 29. 2. Thess. 2, 3. 1. Tim. 4, 1. 2. Tim. 3, 2. Pet. 2. * 1. Ioan. 18, 22. * 4, 3. 2. Ioan. 1, 7. Iudæ 18. Apoc. 11, 7. * 12, 8. * 13. * * 14, 9. * 17. * * 19, 20. * 20, 2. 8.

ANTIOCHIA suscipit Apostolorum de Christo predicationem, Act. 11, 19. 26. * 13, 1.

ANTIOCHUS illustis proficiscitur in Ægyptum, 1. Mach. 1, 18. destruit templum, & subvertit civitatem Ierusalem, 1. Mach. 1, 23. 33. 2. Mach. 5, 16. erigit idolum super altare Domini, 1. Mach. 1, 57. moritur, 6, 16. 2. Mach. 9. * Antiochus Eupator, filius predicti Antiochi, fit rex, 1. Mach. 6, 17. cum exercitu tendit in Iudæam, 6, 31. non servat Israeli fidem, 6, 62. caditur, 7, 4.

ANTIQUÆ viæ inquirendæ, & observandæ, & a novis declinandum, Ier. 6, 16. Prov. 22, 28. Ecclesi. 8, 11. * 39, 7. Rom. 16, 17. Gal. 1, 6. 7. 1. Tim. 6, 20. 2. Tim. 4, 3. 2. Peti. 3, 17. 1. Ioann. 2, 24. 2. Ioann. v. 7. Iudæ v. 18, 19. * 20.

APOLLO vir facundus, & Scripturarum peritus, Act. 18, 24. 1. Cor. 1, 12. * 3, 4. * 16, 12.

APOLLONIUS dux in Syria, 1. Mach. 3, 12. * 10, 69.

APOSTOLUS magnus est Christus, Hebr. 3, 1. Apostoli eliguntur ex discipulis, Luc. 6, 13. mittuntur ad annuntiandum regnum Dei in Iudæa, Matth. 10. * Luc. 9, 24. 46. revertuntur, 9, 10. mittuntur in universum mundum ad Evangelizandum, Matth. 28, 19. Marc. 16, 15. Lucæ 24, 46. Ioan. 15, 16. 27. * 20, 21. Actor. 1, 8. * 10, 42.

Apostoli usi sunt membranis, seu libris, 2. Tim. 4, 13. hortantur ad studium legendi, 1. Tim. 4, 13. 15. Opifices autem, qui nodos, & dies alius occupantur, jubentur non imminiscere se Ecclesiasticis rebus, Ecclesi. 38, 26. 37.

Apostoli, & Prophete habuerunt spiritum Dei, Exod. 4, 12. 2. Reg. 23, 2. Dan. 9, 10. Zach. 7, 7. Matth. 10, 20. Marc. 13, 11. Ioann. 14, 17. Act. 1, 5. * 2, 4. * 4, 31. * 9, 17. * 19, 6. 1. Cor. 2, 12. * 12, 3. 2. Cor. 13, 3. 1. Thess. 4, 8. 2. Tim. 3, 16. 1. Petr. 1, 11. 2. Petr. 1, 21.

APPARITIONES Dei, angelorum, & hominum, Gen. 32, 24. Exod. 3. * Num. 22, 21. Ios. 5, 13. 1. Reg. 28, 11. Matth. 17, 3. * 28, 2. 9. Marc. 9, 3. * 16, 5. 9, 12. 14. Luc. 9, 30. * 24, 4. 15. 36. Ioan. 20, 12. 14. * 19, 26. * 21, 1. Act. 1, 10. * 16, 9. * 18, 9.

AQUA nihil nocuenti, vel impeditenti affert electis Dei, Exod. 14, 22. Psal. 65, 6. Isaiæ 43, 2. Ionæ 2, 5.

Aqua nominatur persecutio, Psal. 68, 16. * 143, 7. Prov. 17, 14. Matth. 7, 25. Lucæ 6, 48. Apoc. 12, 17.

Aque assimilantur cognitio Dei & dona Spiritus sancti, Isai. 11, 9. * 12, 3. * 35, 6. * 43, 20. * 44, 3. Ezech. 47. * Zach. 14, 8. Ioan. 4, 10. * 7, 38.

Aqui benedicta: vide *Benedictio*.

ARAD rex Chananitarum pugnat contra Israel, Num. 21, 1.

ARAM, qui & Ram nominatur, filius Esron, genuit Ammadam, Ruth 4, 19. 1. Par. 2, 10. Matth. 1, 3. 4. Lucæ 3, 33.

ARAN frater Abraham, & pater Lot, Genes. 11, 27.

ARCA Noë, Genes. 6, 14. * 7. * * 8. * Sap. 10, 4. * 14, 16. Matth. 24, 38. Luc. 17, 27. Hebr. 11, 7. 1. Petr. 3, 20.

Arca fœderis Domini paratur, Exod. 25, 10. 27. Assumitur in castra contra Philisthæos, 1. Reg. 4, 5. capitur, 4, 11.

Arca quid continebat, Exod. 16, 34. Dent. 10, 2. * 31, 26. 3. Reg. 8, 9. 2. Paral. 5, 10. Hebr. 9, 4.

ARCHELAUS regnat loco patris sui Herodis, Matth. 2, 22.

ARIEL, & aruspices, Dan. 2, 27. * * 4, 6. * 5, 7. 11. Act. 19, 13. vide *Incantatores*.

ARISTARCHUS socius sancti Pauli, & in itinere, & in vinculis, Act. 19, 29. * 20, 4. * 27, 2. Col. 4, 10.

ARPHAXAD rex Medorum, à Nabuchodonosor videtur, Iudith 1, 1. 5. 6.

ARSACES rex Persarum & Medorum superat Demetrium, 1. Mach. 14, 3.

ARTAXERXES rex Persarum recipit litteras plenas querelis adversus Iudæos, 1. Esdr. 4, 7. 17. respondet, jubet ædificationem templi impediri, 4, 21. permittit Israeli edificare templum, 1. Esdr. 7, *.

ASA filius Abiam rex Iuda tollit idola, 3. Reg. 15, 8. 12. subdolum querit à Syris, & non oritur, 15, 19. 24. Iosaphat filius ejus rex post eum, 1. Par. 3, 10.

ASAPH cantor Davidis, 1. Par. 6, 39. * 16, 5.

ASARHADDON, postquam pater ejus Senacherib confossus est, succedit in regnum, 4. Reg. 19, 37. Isaiæ 37, 38.

ASENETH parit ipsi Ioseph Ephraim, & Manasse, Gen. 41, 50. * 46, 20.

ASIA subijcitur Romanorum imperio, 1. Mach. 8, 6.

ASSUERUS rex Persarum intruit splendendam cœnam, Esth. 1, 3. accipit Esther uxorem, 2, 9. 17. reliquit Darium filium suum successorem, Dan. 9, 1.

ASSUR filius Sem filii Noë, constituit regnum Assyrium, Gen. 10, 22. 1. Par. 1, 17.

Assur iuga furoris Domini Isaiæ 10, 5. contra Assyrios prophetatur, Num. 24, 24. Isai. 10, 5. * 14, 21. * 17, 3. * 30, 26. 31. * 31, 8.

Rex Assur expugnat Israelitas, & transfert in Assyriam, 4. Reg. 15, 29. * * 16, * * 17. * expugnat civitates Iudæ, 4. Reg. 18. * 2. Par. 32. * Ezech. 36. *

ASSYRIORUM, exercitus ab angelo caditur, 4. Reg. 19, 37. 2. Par. 32, 21. Isai. 37, 36. Ecclesi. 48, 21. 1. Mach. 7, 41. 2. Mach. 8, 19. Tob. 1, 21. Ionæ 2, 5.

AVIAROTI, Iud. 2, 13. * 10, 6. 1. Reg. 7, 3. * 12, 10.

ATHALIA filia Amos regis Israel, 4. Reg. 8, 26. perdit totam fere regiam stirpem, 11, 1. regnat sex annos in Iudæa, 2. Par. 22, 12. interimitur, 4. Reg. 11, 16. 20.

ATHENOBIUS mittitur ad Simonem, 1. Mac. 15, 28.

AVARITIA, Ios. 7, 20. 1. Reg. 8, 3. * 25, 3. 10. 3. Reg. 21, 2. 4. Reg. 5, 20. 22. Psalm. 36, 16. 21. Prov. 1, 19. * 11, 28. * 12, 27. * 15, 6. 16, 27. * 28, 16. 22. * 2, 30. 15. Ecclesi. 2, 26. * 4, 8. * 5, 9. * 6, 1. Isai. 5, 8. * 7, 30. 11. Ier. 6, 13. * 8, 10. Ezech. 22, 13. Amos 8, 4. Mich. 6, 10. Hab. 2, 6. 9. Ecclesi. 14, 3. * 17, 3. * 41, 4. 2. Mach. 4, 50. * 10, 20. Matth. 6, 19. * 26, 14. 46. * 27, 3. Marc. 8, 36. Luc. 12, 15. Ioann. 12, 4. Act. 5, 1. * 8, 19. * 24, 26. 1. Cor. 6, 10. Ephes. 5, 3. Phil. 4, 11. Coloss. 3, 5. 2. Tim. 6, 9. ad Tit. 1, 7. 11. Hebr. 13, 5.

AUDIENDUM Verbum Dei, vide *Verbum Dei*.

AXA filia Caleb traditur Othonieli in uxorem, Ios. 15, 17. Iud. 1, 13.

AZARIAS filius Amasie rex Iuda fit leprosus, 4. Reg. 15, 5. 2. Par. 26, 19. reliquit filium Ioatham regem, 4. Reg. 15, 32. 1. Paral. 3, 12. appellatur Ozias, 2. Paral. 26, 19. Matth. 1, 9. & Mathat. Lucæ 3, 29.

Azarias propheta mittitur ad regem Asa, 2. Par. 15, 2.

B

BAAL idolum Samaritanorum, 3. Reg. 16, 31. altare Baal destruitur, Iud. 6, 25, 30. Sacerdotes Baal occiduntur, 3. Reg. 18, 40. 4. Reg. 10, 23. † 23, 5.

BAANA & Rechab suspenduntur, 2. Reg. 4, 12.

BAASA impius rex Israel pugnat contra Asa regem Iuda, 3. Reg. 15, 16. † cum omni progenie sua extirpatur, 16, 4. † secundum verbum Iehu, 16, 1, 2, 3.

BABYLONICA captivitas 70. annorum prædicitur, Lev. 26, 31. Deut. 4, 26. † 28, 36, 49. 4. Reg. 20, 17. Isai. 5, 13, 19. Ier. 13, 19, 24. † 16, 9. † 20, 4. 6. † 25, 8. Ezech. 7, * 12. * 22, 5. Mich. 3, 12. † 4, 10. Ihabac. 16. Bar. 6, 1.

Babylonice captivitas initium, 4. Reg. 24, * 25. * 2. Paral. 36, * 3. Esdr. 1, 40, 52.

Finis captivitatis promittitur, & prophetatur, Lev. 26, 42. Deut. 4, 29. † 30, 2. 3. Reg. 8, 33. 2. Par. 6, 24, 37. Isai. 14, 1. † 40, 1. † 48, 20. Ier. 12, 15. † 16, 15. † 24, 5. † 25, 12. † 29, 10. † 30, * † 31, 9. † 33, 37. † 16, 27. Ezech. 11, 17. Dan. 9, 2, 25. Bar. 6, 2. Liberatio fit, 1. Esdr. 1, * 2. * 3. Esdr. 2, 1.

Babylonice captivitas causa, 4. Reg. 17, 7, 18. 18. contra Babylonem, Psalm. 136, 8. Isai. 13, * † 14, 2. 4. † 21, 2. 9. † 47. * Ier. 25, 12. † 50, * 51. * Baruch 4, 27. Apoc. 14, 8. † 16, 19. † 17, * 18.

BACCHIDES dux Demetrii, 1. Mach. 7, 8. occidit Iudam ex præcepto Demetrii, 9, 18.

BALAAM conducitur ad maledicendum Israel, Num. 22, * † 23. * docetur à Domino, quid illi loquendum sit, 23, 5. 26. Balaam doctrina, 2. Petr. 2, 15. Apoc. 2, 14.

BALAC rex Moabiturum mittit nuntios ad Balaam, Num. 22, 5. Iosue 24, 9. vide Iud. 11, 25. Mich. 6, 5. Apoc. 2, 14.

BALTHASSAR videt manum scribentem, Dan. 5, 5. occiditur, & regnum eius delabitur ad inanus Darii, 5, 30. † 6, 1.

BANAIAS dux Cereothi, & Phelothi, 2. Reg. 20, 23. Davidi à consiliis, 23, 23, 1. Par. 11, 25. postea præfectus militum Salomonis, 3. Reg. 2, 35.

BAPTISMUS à Christo præceptus, Matth. 28, 19. Marc. 16, 16. Ioan. 3, 5.

Baptismus docuerunt Apostoli, & administrantur, Act. 2, 38, 41. † 8, 12, 36. † 9, 18. † 10, 47. † 16, 15, 33. † 19, 4. † 22, 16. Rom. 6, 3. 7. Cor. 1, 14. Gal. 3, 17. Ephes. 4, 5. Hebr. 6, 2.

Baptismus salvat, 1. Petr. 3, 21. Baptismus est lavacrum regenerationis, Tit. 3, 5.

Baptismus tollit omnia peccata, Gen. 17, 14. Isaiæ 44, 3. Ezech. 36, 25. Zach. 13, 1. Matth. 18, 14. † 28, 12. Marc. 1, 4. † 16, 16. Ioan. 1, 33. † 3, 5. Act. 2, 38. † 8, 12, 36. † 16, 33. † 19, 4. Rom. 6, 3. 4. 5, 6. 1. Cor. 6, 11. Ephes. 5, 26. Coloss. 2, 11. * Tit. 3, 5. * Hebr. 10, 22. 1. Petr. 3, 21.

Baptismus non est iterandus, Ephes. 4, 5. Hebr. 6, 6. † 10, 26. Idem declarat ipsius figura, Gen. 17, 14. 1. Cor. 10, 2.

Baptismus Ioannis, Matth. 3, 6. † 21, 25. Marc. 1, 4. † 11, 30. Lucæ 3, 16. † 7, 29. † 20,

4. Ioan. 1, 25, 33. † 3, 23. Act. 1, 5. † 11, 16. † 13, 24. † 17, 3.

Baptismus poenitentiae prædicatur, Marci 1, 4. Luc. 3, 3. Act. 2, 32. † 13, 24. † 19, 3. Rom. 6, 3. Coloss. 2, 12.

Baptismi nomine significatur passio, Matth. 20, 22. Marc. 10, 38. Lucæ 14, 50.

Baptismus in Spiritu sancto, & igne, Matth. 3, 11. Marc. 1, 8. Lucæ 3, 16. Ioan. 1, 23. Act. 1, 5. † 2, 4. † 4, 11, 15.

BAPTIZANDI sunt parvuli, Gen. 17, 14. Exodi 4, 24, 25, 26. Matth. 11, 23. † 18, 14. † 19, 13. Marc. 10, 14. Lucæ 18, 15. Ioann. 3, 5. Act. 2, 39, 41. † 16, 15, 33. † 18, 8. 1. Cor. 1, 16. † 10, 2. † 15, 22. 1. Timoth. 2, 4.

Baptizari in Scripturis aliquando exprimitur per verbum illuminari, Hebr. 6, 4. aliquando per renovari, Hebr. 6, 6.

Baptizatus Christus, Matth. 3, 15. Marc. 1, 9. Lucæ 3, 21. in baptizatum delabitur Spiritus sanctus, Matth. 3, 16. Marc. 1, 8. Luc. 3, 21. Ioan. 1, 33.

Baptizari Christus per discipulos, Ioan. 3, 22. † 4, 2.

Baptizata integra domus, 1. Cor. 1, 14. Act. 16, 15, 33. † 18, 8. † 16, 33.

Baptizati accipiunt Spiritum sanctum, Act. 2, 38. † 19, 3. induunt Christum, Gal. 3, 27. in morte ipsius baptizantur, Rom. 6, 3. in unum corpus baptizantur, 1. Cor. 12, 13, 27.

Baptizatus Simon Magus, Act. 8, 13.

Baptizatus Eunuchus, Act. 8, 38.

Baptizatus Cornelius gentilis, Act. 10, 47.

BARABBAS latro dimittitur, Matth. 27, 26. Marc. 15, 15. Luc. 23, 25. Ioan. 18, 40. Act. 3, 14.

BARIESU à Deo per Paulum usu oculorum privatur, Act. 13, 11.

BARNABAS ponit pretium agni ante pedes Apostolorum, Act. 4, 37. ducit Paulum ad Apostolos, 9, 27. mittitur Antiochiam, 11, 22. redit in Ierusalem, 11, 30. iterum recipit se Antiochiam cum Paulo, 12, 25.

BARTIMEUS visu donatur, Marc. 10, 46, 52.

BARUCH filius Nerie, Ierem. 32, 12. dictante Ieremia scribit librum, qui comburitur, 36, * conscribit alium, qui populo prælegitur, 45, 1. Baruch 1, 3.

BASEMATH filia Salomonis, uxor Achimaas, 3. Reg. 4, 15.

BATHUEL filius Nachor pater Rebeccæ, Gen. 22, 23.

BEATITUDO, seu beatorum gaudium, & vita æterna, Sap. 3, 7. † 5, 16. Isaiæ 25, 9. † 30, 29. † 49, 10. † 60, * 64, 2. Ier. 31, 3, 8, 13. Dan. 12, 13. Matth. 13, 43. † 19, 28. † 25, * Marc. 12, 25. Luc. 9, 33. † 16, 22. † 22, 29. Ioan. 16, 20. † 17, 2, 24. Rom. 8, 30. 1. Cor. 2, 9. † 15, 41. 2. Cor. 12, 3. 2. Tim. 4, 8. 1. Petr. 1, 4, 8. † 5, 4. Hebr. 10, 35. † 12, 13. Iac. 1, 12. Apoc. 2, * 3, * 7, 9, 15. † 14, 1. 21. * 22, *

Beatitudo quomodo comparetur, Isai. 25, 9. Matth. 20, 23. † 25, 34. Marc. 10, 40. Ioan. 3, 15, 16, 36. † 5, 24. † 20, 29. Act. 2, 21. † 15, 11. † 16, 31. Rom. 1, 16. † 10, 4. Ephes. 1, 13. † 2, 6. 1. Thess. 5, 9. 2. Thess. 2, 13. 2. Tim. 1, 9. Tit. 1, 1. † 3, 5. 1. Petr. 1, 9. Hebr. 5, 12.

BELLUM est poena peccati, Lev. 26, 24. Dunt. 28, 36. 49. Iudic. 1, 13. † 3, 1. 8. † 4, 1. † 10, 1. † 10, 6. † 13, 1. Isaiæ 5, 25. Ier. 5, 15.

In Belli necessitate quomodo se quis habere debeat, Exod. 17, 8, 12. 1. Reg. 17, 20. * 2. Paral. 12, 2. 6. † 14, 9, 12. † 18, * 20, 1. † 32, 16. Iudith 8, 9. * 1. Mach. 3, 16, 20. † 4, 6, 7, 10. † 7, 41, 45. 2. Mach. 8, 16, 19. Deus pugnat pro suis, Exod. 14, 13. Dent. 1, 30. † 3, 22. 1. Reg.

Reg. 17, 46. 2. Par. 20, 15. Psalm. 17, 35. † 143.
1. Isaie 30, 15. Quare *vultoria*.

Bellandum armis quoque spiritualibus, Rom.
13, 12. 2. Cor. 10, 4. Eph. 6, 11. Gal. 5, 17.
Bellum quibus de causis suscepit olim fi-
deles, Gen. 14, 14. Iud. 9, 27. † 20. * Iosue 10,
1, 7. 1. Reg. 30, 18.

BENEDICTIO qua homo homini benedicit,
Gen. 14, 19. † 27, 4. * † 28, 4. † 48, 9. Exod. 12,
32, 39, 43. Lev. 9, 22. Num. 24, 9. * Deut. 10, 8.
† 33, 1. Ios. 8, 33. † 14, 13. † 15, 19. † 22, 6. 1.
Reg. 2, 20. 2. Reg. 6, 18. † 13, 26. † 14, 22. † 19,
29. 3. Reg. 1, 47. † 8, 14. 4. Reg. 10, 14. 1. Par.
16, 2. 2. Par. 6, 3. Iud. 15, 10. Psalm. 117, 26.
† 128, 8. Prov. 27, 14. 1. Mac. 2, 69. Luc. 2, 34.
† 6, 28. Rom. 12, 14. Heb. 7, 2.

Benedictio qua creature consecrantur, &
sanctificantur, Exod. 28, 2. † 29, 6, 27. Lev. 21.
10. † 22, 2. † 27, 28, 29. 30. Num. 5, 17. † 34, 6.
Iosue 6, 24. Iud. 17, 3. 1. Reg. 21, 5. 1. Par. 18,
11, 3. Esdr. 1, 41. 1. Tim. 4, 5. * Hebr. 9, 2, 3.
Hinc consecratur sacerdotum, vestium, altaria-
rum, templorum, cereorum, aquae lustralis,
& cetera.

BENADAD servat fidem, & pactum cum
rege Asa, 3. Reg. 15, 20. obsidet Samariam,
20, 1. 4. Reg. 6, 24. ægrotat, & moritur, 8,
7, 15.

Benadad filius Hazael fit rex Syriæ, 4. Reg.
13, 24. subicit sibi Ierusalem, 13, 3.

BENIAMIN filius Iacob nascitur, Gen. 35, 16.
BENIAMITE abutuntur uxore Levitarum, Iud.
19, 25. puniuntur, 20, 41.

BERZELLAI providit regi David de cibis,
2. Reg. 17, 27. deducit eum usque ad Iordanem,
19, 31. * David præcepit, ut filiis Berzellai
beneficet, 3. Reg. 2, 7.

Berzellai, quoniam suæ genealogiæ scriptu-
ram demonstrare non poterat, rejicitur à Sa-
cerdotio, 1. Esdr. 2, 61. 2. Esdr. 7, 64.

BESI-LEEL insignis artifex, Exod. 31, 1. †
35, 30.

BESTIÆ, & bruta animalia non crudeli-
ter tractanda, Gen. 33, 13. Exod. 23, 12. Num.
22, 23, 28. Deut. 5, 14. † 22, 10. Prov. 12, 10.
Eccli. 7, 24.

BETHSABEE filia Eliam uxor Uriæ à Da-
vid cognoscitur, & parit, 2. Reg. 11, 4, 27.
puer ægrotat & moritur, 12, 15, 18. ut uxor Da-
vidis, parit ei Salomonem, 12, 24. 1. Par. 3, 5.
Matth. 1, 6.

BETHSAIDA urbs nativa Andreæ, & Phi-
lippi, Ioann. 1, 44. † 12, 21. deploratur, Matth.
15, 21. Lucæ 10, 13.

BENISAMITÆ graviter puniuntur, 1. Reg.
6, 19.

BONA opera, pietasque vera in Deum com-
mendantur, Exod. 19, 5. † 20. * † 23, 19, 25.
Deut. 5, 6, 11, 16. † 10, 12. Ios. 22, 5. 1. Reg. 15,
22. Psalm. 2, 10. † 39, 7. † 49, 14. Prov. 3, 1. †
14, 31. † 15, 3. Isaie 1, 16. † 56, 6. Ier. 22, 3. Eccli.
11, 6. Osee 6, 17. Mich. 6, & Zach. 7, 9. † 8,
16. Eccli. 35, 12. Matth. 5, 24, 29, 39. Lucæ 1,
75. † 3, 11. Ioann. 12, 26. Rom. 12, * 13. * 14,
17. Philip. 3, 3. Iacob. 1, 27. vide *Opera*.

Bonitas, & benignitas Dei erga suos, Gen.
18, 26, 30. Exod. 6, 1. † 9, 26. † 11, 7. † 20, 6.
† 34, 6. Num. 20, 8. Deut. 4, 29. † 5, 10. † 7,
9. † 10, 18. † 28, 1. † 30, 3. † 32, 10. 2. Reg. 7,
12. † 12, 13. † 24, 14. 3. Reg. 8, 33. 4. Reg. 20, 5.
2. Esdr. 9, 8. Psalm. 31, 5. † 35, 7. † 38, 25. †
85, 5. † 102, * † 135. * † 144, 8. Sap. 11, 24. Eccli.
22, 12. † 18, 1. Isaie 30, 18. † 41, 5. 7. Ier.
1, 12. 12, 15. † 18, 8. Eccli. 18, 27. † 34, 15. Osee
2, 21. Ier. 2, 13. Iona 4, 2. Matth. 11, 28. † 18,
19. Lucæ 1, 30. † 6, 36. † 13, 20, 27. † 23, 43.

Rom. 11, 4, 31. 2. Cor. 1, 3. Ephes. 2, 4. 1. Tim.
1, 13, 16.

C

CÆCITAS tum corporis, tum animi, Gen.
19, 11. Deut. 28, 28. 4. Reg. 6, 18. Psalm. 68, 24.
† 145, 8. Isaie 6, 10. † 42, 7, 16, 18. † 35, 5. †
29, 18. † 43, 8. † 56, 10. † 59, 10. Sap. 2, 21. Tob.
2, 11. 2. Mach. 10, 30. Matth. 15, 14. Marc. 8,
13. Lucæ 4, 19. Ioann. 9, 1. 4. † 12, 40. Act. 9,
8, 18. † 13, 11. Rom. 1, 21. † 11, 10. 2. Cor. 4,
4. Ephes. 4, 18. 2. Petr. 1, 9. 1. Ioann. 2, 11.
Apoc. 3, 17.

Cæci illuminantur, Tob. 11, 15. Matth. 9, 35.
† 20, 34. Marc. 8, 25. † 10, 46. Lucæ 18, 35.
Ioann. 9, 7.

CÆREMONIÆ Ecclesiasticæ, seu cultus
externus, Gen. 8, 20. † 14, 17. † 15, 9. † 17,
10. † 22. * † 26, 5. † 28, 11. † 33, 20. † 43, 4, 26.
Exod. 12. * † 15, 20. † 19. * Lev. 8, 34. † 9,
* † 10, 19. † 12. * † 14. * † 23. * † 24. * Num.
1, 50. † 4. * † 5. * † 6. † 7. * † 8. * † 9. * †
15. * 1. Par. 23. * 1. Esdr. 6. * Matth. 2, 11.
Cærenonice, seu ritus cuti in orando, 3.
Reg. 8, 22. 54. † 17, 21. † 18, 42. 2. Par. 5,
12. * Matth. 2, 11. † 26, 39. Marc. 13, 35. Lucæ
22, 41. 1. Cor. 11, 4. * 1. Tim. 2, 8.

CAIN primus filius Adam nascitur, Gen. 4,
1. occidit suum fratrem Abel, 4, 8. Sap. 10, 3.
1. Ioan. 3, 12.

CALEB filius Hesron, 1. Par. 2, 18. explo-
rator terræ Chanaan, Num. 13, 8. 31. † 14, 6,
24, 30, 38. Postulat, & consequitur terram He-
bron, Ios. 14, 6, 9, 13. † 21, 12. Iudic. 1, 20.
1. Par. 6, 56.

CALIX iac, & furoris, Isaie 51, 17. Ier. 25,
15. Psalm. 59, 5. † 74, 9. Apoc. 16, 19.

Calix passionis, Matth. 20, 22. † 26, 38. Marc.
10, 38. Lucæ 22, 42. Ioan. 18, 11.

CAMOS, vide Chinnos.

CANA civitas Galiliæ, ubi Christus aquam
in vinum mutavit, Ioan. 2, 1.

CAPHARNAUM, civitas Galiliæ, in qua
cepit Iesus prædicare, Matth. 4, 17. Lucæ 4,
31. curat ibidem servum Centurionis, Matth. 8,
13. appellatur civitas ejus, 9, 1. increpatur, 16, 17.

CAPTIVOS invicere, Gen. 14, 14. 1. Reg. 30,
9. Tob. 1, 15. Ierem. 38, 9. Matth. 25, 37. Act.
12, 5. 2. Timothi. 1, 16. Hebr. 13, 3.

Captivos non deserit Deus, Gen. 39, 21. Sap.
10, 13. Isaie 42, 7. Act. 5, 18. † 12, 17. † 16, 25.
Carneem suam crucifigere quemque quisque
debeat, Eccli. 19, 1. Rom. 6, 12. † 8, 12, 13,
14. Galat. 5, 16. Ephes. 4, 22. † 5, 3. Titum 2,
12. 1. Pet. 2, 1. † 4, 2, 6. Hebr. 12, 1.

CASTITAS calidum præferebat castitati con-
jugali, Psalm. 41, 16. Sap. 6, 20. Matth. 19, 12.
† 22, 30. 1. Cor. 7, 25, 37, 38. * Apoc. 14, 4.

Castitas hæc consulit ut perfectio evange-
lica, Matth. 19, 12. 1. Cor. 7, 25.

Castitatis laus, 1. Reg. 21, 5. Tob. 6, 16. * Iu-
dith 15, 11. † 18, 26. Psalm. 44, 15. Prov. 22, 11.
Sap. 3, 13, 14. † 4, 1. 2. † 5, 20. Eccli. 9, 28. †
26, 20. Isaie 7, 14. † 56, 3, 4, 5. * Zach. 9, 17.
2. Mach. 14, 38. Matth. 5, 8, 28. † 19, 12. † 22,
30. * † 25, 1. Lucæ 1, 27. † 20, 14. Act. 24, 25.
Rom. 7, 2. 1. Cor. 7, 25. 2. Cor. 6, 5. † 11, 2.
1. Tim. 2, 2. † 3, 2. † 4, 12. † 5, 2. Tit. 1, 8. † 2,
5. Apoc. 14, 4.

CAVENDUM à pseudoprophetis, Matth. 7,
15. Marc. 8, 15. † 13, 6. Lucæ 17, 23.

CALPHAS summus sacerdos consilium dat
contra Christum, Ioann. 11, 49. † 18, 14. prohi-
bet Apostolis, ne prædicent, Act. 4, 18.

(EPHIAS, vide Petrus.

CÆREORUM, & lampadum in templis usus,
2. Par. 4, 20.

CÆR-

CERTI non sumus de accepta peccatorum remissione, vel vita aeterna consequenda, Eccl. 9, 1. 2. Eccl. 5, 5. Rom. 8, 17. 11. 20. 1. Cor. 4, 3. 4. 5. 9. 27. 10. 12. Philip. 2, 12. 13. 11. 1. Tim. 1, 19. 2. Petr. 1, 17. Hebr. 3, 14. 4. 1.

CHAMOS, sive Camos, idolum Moabitum, Num. 21, 29. huic Salomon adhaec templum, 3. Reg. 11, 7. destruitur, 4. Reg. 23, 13.

CHANAAN filius Noe maledicitur, Gen. 9, 25. 10. 1. 6. laus terrae Chanaan, Deut. 11, 10. Terra Chanaan promittitur Abrahamo, & eius semini, Gen. 12, 7. 13. 15. 15. 18. 17. 2. 26. 4. 35. 12. Exod. 3, 8. 17. Lev. 20, 24. Deuter. 9, 6. datur Iosue 13, 6. quam ob causam Deus Chanaanos expulserit, Lev. 18, 25. Deut. 9, 1. 18. 12. 20. 17. quamobrem paulatim, & non simul illas nationes profugaverit, Exod. 23, 29. Deut. 7, 2. Iud. 2, 23. 3. 1. descriptio, & divisio terrae Chanaan, Genes. 10, 19. Exodi 23, 31. Num. 26, 52. 33, 54. 34. * Iosue 13, * 14 * 15. * 16. * 17. * 18. * 19. * Ezech. 47, 13, 21.

Chanaan ex mulieris filia à daemonio liberatur, Matth. 15, 28.

CHIRITAS virtus fidei praestantior, Prov. 10, 12. Matth. 22, 38. 25. * ubi à nuptiis excluduntur non habentes oleum charitatis, Marc. 12, 33. 1. Corinth. 12, 31. * 13, 1. 8, 13. * Coloss. 3, 14. 1. Tim. 1, 5. 1. Petr. 4, 8. 1. Ioann. 4, 16.

Charitas fraterna, Genes. 13, 8. Levit. 19, 18. Deut. 22, 1. Reg. 18, 1. Eccl. 25, 2. Psalm. 132, 1. Prov. 10, 12. Matth. 7, 3. 19, 19. 22, 38. Ioann. 13, 14. 34. 15, 12. Rom. 12, 10. 13, 9. 1. Cor. 13, * Galat. 5, 14. Ephes. 4, 15. 2. 1. Philip. 2, 2. Coloss. 3, 13. 1. Thess. 4, 9. 1. Tim. 1, 5. Hebr. 13, 1. 1. Petr. 4, 8. 1. Ioann. 3, 23. 4, 7. Diligendi etiam inimici, Exodi 23, 4. 1. Reg. 24, 5, 7. 26, 5. 30. II. 2. Reg. 19, 10. 4. Reg. 6, 21. ob 31, 29. Prov. 25, 21. Matth. 5, 44. Lucæ 6, 27, 35. 23, 33. Act. 7, 60. Rom. 12, 20. vide Diligite.

CHOREAS ducere, Exodi 32, 6. 19. Iud. 11, 34. 27. 21. 2. Reg. 6, 14. Psal. 149, 3. 150, 4.

CHRISTUS Iesus versus Deus, & homo promittitur, Gen. 3, 15. 12, 3. 17. 19, 21. 22, 18. 20, 4. 26, 14. 49, 10. Num. 24, 17. Deut. 18, 18. 1. Reg. 2, 10. 35. 2. Reg. 7, 13. Psal. 2, 21. * 109, 1. Isai. 7, 15. 8, 3. 9, 6. 11, 1. 10, 1. 28, 16. 40, 9. 42, 1. 45, 1. 46, 13. 49, 1. 6, 20. 1. 50, 5. 52, 10. 54, 20. 53. * 10, 1. 1. 2. 11. Ier. 23, 5. 30, 9. 33, 15. Ezech. 17, 22. 23, 11. 15, 23. 37, 24. Dan. 7, 13. 9, 24. Mich. 1, 1. Agg. 2, 8. Zach. 2, 10. 7, 8. 9, 9. Malach. 3, 1.

Christus secundum promissionem Dei patris primus in tempore propter nos versus homo factus, & nobiscum conversatus, Ioan. 1, 14. Deus in carne manifestatus est, 1. Tim. 3, 16. 1. Ioan. 4, 2. Deus misit filium suum in similitudinem carnis peccati, Rom. 8, 3.

Christus est versus Dei filius, Matth. 3, 17. 14, 33. 17, 5. Marc. 1, 11. 5, 7. 9, 7. 15, 39. Lucæ 1, 35. 3, 22. 9, 3. 5. Ioann. 1, 34. 4, 1. 6, 69. 9, 36. 11, 27. 19, 7. Rom. 1, 4. 8, 3. Hebr. 1, 2. 5, 8. 6, 6. 7, 3. 10, 29. 2. Petr. 1, 17. 1. Ioan. 3, 8. 4, 9. 5, 20.

Christus conceptus de Spiritu sancto, Matth. 1, 20. Luc. 1, 35.

Christus natus ex Maria Virgine, Matth. 1, 25. Lucæ 1, 31. 2, 6. II. Galat. 4, 4. Isai. 7, 14. natus in Bethlehém, Matth. 2, 1. Luc. 2, 6. 11. Ioan. 7, 42. Mich. 5, 1.

Christus sine peccato, Isai. 53, 12. Ioann. 8, 45. 2. Corinth. 5, 21. 1. Petr. 2, 22. 1. Ioann. 3,

5. Heb. 4, 15. 7, 26. circumciliatur, Luc. 2, 21. baptizatur in Iordane, Matth. 3, 16. Marc. 1, 9. Luc. 3, 21.

Christus manifestatur, & demonstratur certis testimoniis, Matth. 1, 1. 11, 23. 23, 11. 23, 29. 27, 5. 16, 10. 17, 5. 22, 44. 26, 64. 27, 53. Marc. 9, 7. 15, 39. Luc. 1, 31. 4, 1. 2, 10. 16, 7. 9, 29. 22, 68. Ioann. 1, 14. 29, 39. 49, 2. 11, 3. 2, 13. 3, 2. 13, 35. 4, 39. 6, 62. 7, 40. 9, 35. 18, 10. 7, 24. 30, 11. 27, 41. 12, 17. 14. * 15, 25. 17, 1. 20, 23. Rom. 1, 2. 8, 3. 9, 5. 2. Cor. 5, 19. Gal. 4, 4. Philip. 2, 6. Coloss. 2, 9. 1. Tim. 3, 13. Tit. 2, 11. Heb. 1, * 1. Ioann. 5, 20.

Christus est agnus Dei, Iai. 53, 7. Ioan. 1, 29. Act. 8, 32. 1. Cor. 5, 7. Apoc. 5, 6. 12, 7. 9, 17. 13, 8. 14, 1. 17, 14.

Christus est Dominus dominantium, & Rex regum, Ezech. 37, 24. Psal. 2, 6. 24, 7. Coloss. 2, 10. 1. Tim. 6, 15. Apoc. 1, 5. 17, 14. 19, 10. Christus est imago Dei, Sup. 7, 26. 2. Cor. 4, 4. Hebr. 1, 3.

Christus est lux gentium, & totius mundi, Isaiæ 2, 5. 9, 2. 42, 6. 49, 6. 60, 1. 19, Matth. 4, 16. Lucæ 2, 32. Ioann. 1, 4. 3, 19. 8, 12. 12, 35. 12, 35. 48. Act. 13, 47. 1. Ioann. 1, 5. 2, 8. Apoc. 21, 23.

Christus veus pastor, Isai. 40, 11. Ezech. 34, * 17, 24. Mich. 5, 3. Zach. 13, 7. Matth. 26, 30. Marc. 14, 27. Ioan. 10, 11. Hebr. 13, 20. 1. Petr. 2, 25. 2, 5. 4.

Christus docuit, & praecepit, Matth. 4, 17, 5. * 6, * 7. * Marc. 1, 14. Lucæ 4, 15. 6, 20. * curavit omnem infirmitatem, Matth. 4, 23. 8, * 9, 20. 28. Marc. 8, 23. Luc. 17, 12.

Christus est transfiguratus, Matth. 17, 2. Marci 9, 2. Lucæ 9, 29.

Christus per prodatorem traditur, quare *tradidit*.

Christus passus, Psal. 21. * Isaiæ 53. * Dan. 9, 26. Matth. 10, 21. 17, 1. 22, 20. 18, 22. 26, 37. 66. 27. * Marc. 8, 31. 9, 31. Lucæ 17, 25. 18, 31. 23. * Ioan. 18, 28. * 19. * Act. 3, 15. 8, 32. 17, 8. Rom. 8, 32. 1. Petr. 2, 21. 4, 1. Hebr. 2, 18. 13, 12.

Christus est crucifixus, Matth. 27, 35. Marc. 15, 24. Lucæ 23, 32. Ioan. 19, 18. Act. 2, 23. 14, 10. 1. Cor. 2, 2. 2. Cor. 13, 4.

Christi passio praedicata, & praefigurata est, Genes. 22, 2. Num. 21, 8. Psal. 21. * Isai. 53. * Dan. 9, 26. Matth. 20, 22. Ioann. 3, 14. 16, 32. 8, 28. 12, 32.

Christus mortuus est, & sepultus propter peccata nostra, Matth. 27, 49. 58. Marc. 15, 37. 42. Lucæ 23, 45. 48. Ioan. 19, 30. 40. Act. 13, 29. Rom. 5, 6. 6, 10. 8, 34. 14, 9. 1. Cor. 15, 3. 2. Cor. 5, 15. 1. Thess. 5, 10. ut praedixerat futurum, Matth. 16, 21. 1. 20, 22.

Christus tertia die resurrexit a mortuis, Psal. 15, 10. Matth. 28, 6. Marc. 16, 6. Luc. 24, 5. Ioan. 20, 9. Act. 2, 24. 31. 10, 40. 13, 30. 17, 31. Rom. 4, 25. 8, 34. 14, 9. 1. Corinth. 15, 4. 12. 2. Tim. 2, 8. idque praedictum, & praefiguratum est, Psal. 15, 10. Ioan. 2, 1. Matth. 12, 40. 16, 21. 17, 22. 20, 22. Marc. 8, 31. 9, 31. 10, 34. Luc. 11, 30. 24. 18, 33. Ioan. 2, 19.

Christus ascendit in caelum, Marc. 16, 19. Luc. 24, 51. Ioann. 3, 13. 6, 62. Act. 1, 9. Eph. 1, 20. 4, 8. 1. Petr. 3, 22. Hebr. 4, 14. Ps. 67, 19.

Christus est Deus, & Dei filius à principio, & ab aeterno, Ioann. 1, 1. 9, 38. 17, 5. 24. Mich. 5, 2. Prov. 8, 22. Col. 1, 16. Hebr. 1, 2.

Christus mediator, reconciliator, & advocatus, Ioan. 6, 44. 65. 10, 7. 14. 6. Act. 4, 12. Rom. 3, 25. 5, 2. 8, 34. Gal. 3, 20. Ephes. 3, 12.

2, 14, 17. Coloss. 1, 19. 1. Tim. 2, 5. Hebr. 7, 24. † 8, 6. † 9, 15. † 12, 24. 1. Ioan. 2, 1. † 4, 10. Christus sedet ad dexteram Dei Patris, Psalm. 109, 1. Matth. 22, 44. Marc. 16, 19. Luc. 22, 69. Act. 7, 56. Rom. 8, 34. Ephes. 1, 20. Coloss. 3, 1. 1. Petr. 3, 22. Hebr. 1, 13. † 10, 12. † 12, 2.

Christus venturus est iudicare vivos, & mortuos, Psalm. 95, 13. Matth. 16, 27. † 24, 30. † 25, 21. Luc. 17, 24, 30. † 21, 25. Ioan. 5, 22. Act. 1, 11. † 10, 42. † 17, 31. Rom. 2, 16. 2. Cor. 5, 10. 1. Thess. 4, 16. 2. Thess. 1, 7. 2. Tim. 4, 1. 1. Petr. 4, 5. Hebr. 9, 28. Iudæ 14. Apoc. 1, 7. † 20, 11.

Christo omnia tradita sunt à Patre, & subiecta, Matth. 11, 27. † 23, 18. Lucæ 10, 22. Ioan. 3, 35. † 17, 2. Ephes. 1, 22.

Per Christum cuncta sunt creata, Psal. 32, 6. Ioan. 1, 3. Ephes. 3, 9. Coloss. 1, 15. Hebr. 1, 2.

Christus manet in æternum, Psalm. 109, 4. Isaie 9, 7. Dan. 7, 14. Mich. 5, 1. Ioan. 12, 34.

Christus est leo, Apoc. 5, 5.

Christus est stella matutina, 2. Petr. 1, 19. Apoc. 22, 16.

Christus novit omnia, Ioan. 16, 30. † 21, 17. Apoc. 2, 23.

Christus est unum cum Patre, Ioan. 10, 30. † 14, 10. 20. † 17, 21.

Christus sibi reputat sibi, quod Christianis fit, Zach. 2, 8. Prov. 14, 31. † 17, 5. Matth. 10, 42. † 18, 5. † 25, 35. Marc. 9, 40. Lucæ 10, 16. Act. 9, 4. 1. Thess. 4, 8.

CHRISTIANI appellantur fideles, Act. 11, 26. † 26, 28. 2. Cor. 10, 7.

Christiani dicuntur sancti, quia sanctitatem promittunt, Act. 9, 41. Rom. 1, 7. † 12, 13. † 15, 26. † 16, 2. 15. 1. Cor. 1, 2. † 6, 1. † 14, 33. 2. Cor. 1, 1. 9, 12. † 13, 12. Ephes. 1, 15. † 5, 8. 18. † 4, 12. † 6, 18. Philip. 1, 1. † 4, 21. Coloss. 1, 1. 1. Thess. 5, 27. 1. 1. Tim. 5, 10. Hebr. 6, 10. † 13, 24.

Christianis vivendum sicut Christus vixit, Gal. 2, 19. 1. Ioan. 1, 7. † 2, 6. † 3, 3.

Christiani erunt cum Christo, Ioan. 12, 26. † 14, 3. † 17, 24.

CHUS filius Cham, Gen. 10, 6. 1. Par. 1, 8.

CHUSAI amicus Davidis, nuntiavit Davidi, quid in eum meditetur Absalom, 2. Reg. 15, 32. † 17, 15, 16.

CHUSAN Rasathaim rex Syriæ regnat super Israel octo annos, Iud. 3, 8.

CIBUS quis Iudæis vetitus, Exod. 21, 28. † 22, 31. Lev. 3, 17. † 7, 23. † 11, 4. † 17, 10. 13. † 19, 2. Deut. 12, 16, 23. † 14, 7. 10. 1. Reg. 14, 32.

Ciborum & potus in conviviis luxus, Isaie 5, 12. Ezech. 16, 49. Lucæ 21, 34. † 16, 19. Rom. 13, 13. Gal. 5, 21. 1. Petr. 4, 3. 2. Petr. 2, 13. vide *Libertates*.

Cibare esurientes, seu fame laborantes, Deut. 23, 4. Ind. 8, 5. 1. Reg. 21, 3. † 30, 8. 23. 2. Reg. 16, 1. Isaie 58, 7. Matth. 25, 35.

Cibus sumendus cum gratiarum actione, vide *Gratia*.

CIBI delectus habendus, vide *Abstinencia*.

CIRCUMCISIO carnalis, & spiritualis, Gen. 17, 10. † 21, 4. † 34, 24. Exod. 4, 25. † 12, 44. Lev. 12, 3. Deut. 10, 16. † 30, 6. Ios. 5, 2. 7. Iudith 14, 6. Jerem. 4, 4. † 6, 10. † 9, 25. 1. Moch. 1, 16. 51, 63. 2. Mach. 6, 10. Luc. 1, 59. † 2, 21. Ioan. 7, 22. Act. 7, 8. † 15, 1. 24. † 16, 3. Rom. 2, 25. 29. † 3, 1. † 4, 10. 1. Cor. 7, 19. Gal. 2, 3. † 5, 2. † 6, 12. Ephes. 2, 11. Phil. 3, 2. Coloss. 2, 11. † 3, 11.

CLAUDIUS Cæsar Romanus præcipit omnes Iudeos exire Roma, Act. 18, 2. huius tempo-

re magna erat in orbe annonæ caritas, Act. 11, 28.

CLAUDIUS Lysias mittit Paulum ad Felicem præfectum Cæsariæ, Act. 23, 30.

CLEOPATRA filia Ptolemæi traditur Alexandro, 1. Mach. 10, 58. huic admittitur, & traditur Demetrius, 11, 12.

CLEOPHAS ibat cum altero discipulo in Emmaus, Luc. 24, 13. cognovit Christum in fractione panis, 24, 30.

COGITATIONES prævæ, quas odit Dominus, Zach. 8, 17. Prov. 6, 14. Matth. 15, 19. Marci 7, 21.

Cogitationes cordis Deus novit, 3. Reg. 8, 39. 2. Par. 6, 30. Ioan. 2, 25. & nulla latet eum, Iob 42, 2. Eccli. 42, 19. Isaie 29, 15. Matth. 9, 4. Heb. 4, 12. novum eas & alii quibus Deus voluerit revelare, 4. Reg. 5, 26. † 6, 12. Dan. 2, 29. *

COGNOSCERE licet subinde homines ex verbis, & factis, Eccli. 19, 27. † 27, 9. Matth. 7, 16. † 12, 33. Lucæ 6, 44.

Cognosci Deus humana sapientia non potest, nisi ipse revelet parvulis, & humilibus, Matth. 11, 25. † 16, 17. Luc. 10, 21. Ioan. 7, 28. † 8, 19. 27. † 10, 14. † 14, 4. † 15, 15. † 17, 6. Act. 17, 23. 1. Cor. 1, 17. 18. † 2, 6, 10. † 3, 19. Col. 1, 26.

CONCIONATORUM, Pastorum, & Prophetarum officium, 1. Reg. 12, 23. Isaie 58, 1. † 61, 1. Ier. 1, 5. Ezech. 3, 1. 9, 12. † 33, 2. 7. Act. 3, 18, 24. vide *Episcoporum electio*, & *officium*.

CONCORDIA fratrum commendatur, Psalm. 132, 1. Eccli. 25, 2. Rom. 12, 16. idem sapere, idemque sentire iubetur, Rom. 12, 16. † 15, 6. 1. Cor. 1, 10. Ephes. 4, 3. Phil. 2, 2. † 3, 17. † 4, 2. 1. Petr. 3, 8.

CONCUPISCENTIA prohibetur, & punitur, Exod. 20, 17. Num. 11, 33. † 21, 5. 6. Ios. 7, 21, 24. Eccli. 19, 1. † 42, 11. Iob 31, 1. Prov. 6, 25. Matth. 5, 28. Marc. 4, 19. Rom. 6, 12. † 7, 8. † 13, 14. Gal. 5, 16. Col. 3, 5. 1. Thess. 4, 3. 1. Tim. 6, 11. 2. Tim. 2, 22. 1. Cor. 10, 6. 1. Petr. 1, 15. † 2, 11. † 4, 3. 2. Petr. 1, 4. 1. Ioan. 2, 16. Iac. 1, 14. † 4, 1. Iudæ 3.

Concupiscentias carnis crucifigere, retere, & mortificare iubetur, Eccli. 18, 30. Rom. 6, 12. † 8, 8, 12. † 13, 14. Gal. 5, 16. Ephes. 4, 22. † 5, 3. Col. 3, 5. 1. Tit. 2, 12. 1. Peti. 2, 1. † 4, 3. Hebr. 12, 1.

CONDONANDUM fratri in nos peccanti, Eccli. 28, 8. Matth. 5, 23. † 6, 14. † 18, 22. 35. Luc. 17, 3. Ephes. 4, 32. Col. 3, 13.

CONFESSIO peccatorum in scripturis varia, & multiplex, Genes. 41, 9. Lev. 16, 21. 30. † 26, 40. Num. 5, 6. Ios. 7, 10. 2. Reg. 24, 17. 1. Esdr. 9, 6. 2. Esdr. 9, 2. Psalm. 27, 7. † 31, 5. † 73, 19. † 75, 10. † 94, 2. Prov. 10, 3. † 18, 17. † 28, 13. Eccli. 4, 25. 31. † 7, 34. † 17, 27. Isaie 33, 15. Dan. 9, 5. Matth. 3, 6. † 16, 19. Lucæ 11, 4. † 18, 13. Ioan. 20, 23. Iac. 5, 16. 1. Ioan. 1, 8, 9.

CONFIRMATIONIS Sacramentum, Act. 8, 17. Hebr. 6, 2.

CONFITERI Christum, & ejus doctrinam, Matth. 10, 32. Luc. 12, 8. Rom. 10, 9. 1. Peti. 3, 15. vide *Trabecula Evangelium*.

CONIURATIO, & seditio, ejusque punitio, Num. 16, 8. † 20, 2. Iud. 9, 23. 13. 34. † 13, 1. 4. 2. Reg. 20. * 3. Reg. 1, 5. Esther 2, 21. Act. 5, 36. 37. † 19, 23. † 23, 13. 20.

CONNUBIO, vide *Matrimonium*.

Connubium spiritale inter Deum, & animam, Cantic. * Isaie 50, 1. † 54, 5. † 62, 4. Ierem. 31, 22. Ezech. 16, 7, 8. Osee 2, 20. Matth. 9,

15. †

15. + 22, 2. + 25, 5. Marc. 2, 19. 2. Cor. II. 2. Apoc. 19, 7. + 21, 2, 9.

CONSCIENTIÆ bonæ tranquillitas, Prov. 15, 15. Eccli. 13, 30. 1. Ioan. 3, 21. 2. Cor. I. 12. conscientia malæ perturbatio, Sap. 17, 10, 11.

CONSECRATIO sacerdotum, dictum, altarium, vestium, ceterarumque rerum, quatum est usus in sacris, Exodi 28, 41. + 29, 1, 7, 21, 29, 35. + 32, 29. + 40, 11. Lev. 7, 30, 37. + 8, 9, 22, 31, 33. + 18, 21. + 21, 7, 10. + 22, 2, 3. + 23, 12. + 27, 10, 16, 21, 28. Num. 3, 3. + 6, 5, 9, 13. + 7, 1. + 8, 12. + 18, 10. 1. Ios. 6, 24. Iudic. 16, 17. + 17, 3. 3. Reg. 15, 13. 1. Pat. 10, 10. + 18, 11. + 22, 19. 2. Par. 2, 4. + 17, 16. + 23, 9. + 26, 18. 1. Esdr. 3, 5. + 8, 25. Eccli. 49, 9.

CONSILIA mala dissipat Deus, Gen. II, 7. + 17, 18. + 50, 19. Num. 22, * 2. Reg. 15, * + 17, 14. 2. Esdr. 4, 8, 15. Esther 7, 5. * Iob 5, 13. Psalm. 2, 4. + 20, 12. + 32, 10. Isaia 7, 8. + 19, 3. Matth. 27, 62. Actoi. 5, 19. + 9, 24. + 23, 12, 19. + 27, 42.

CONSULTATIO pauperum, vide *Eleemosyna*. CONSORTIUM bonorum, & malorum, vide *Societas*.

CONSTANTIA fidelium, 1. Reg. 13, 13. + 16, 26. * 3. Reg. 18, 4, 13. 4. Reg. 3, 13. Iudith 13, 3, 10. Sap. 5, 1. 1. Mach. 1, 65. + 2, 10, 24. + 14, 32. 2. Mach. 6, 10, 19. * + 7, * Dan. 1, 6. * Matth. 14, 3. Act. 4, 8, 13, 1. Thess. 1, 6.

CONSTITUTIONES superiorum, potestatem constituendi habentium, servandæ sunt ut ipse Deus, Exodi 16, 8. Luc. 10, 16. Act. 16, 4. 1. Thess. 4, 2, 8. Rom. 13, 1. Tit. 3, 1.

CONSULENDUS Deus dubis in rebus, & ejus vicarius, Gen. 25, 22. Exodi 18, 19. Lev. 24, 12. Num. 9, 7, 20. + 15, 34. + 27, 12. 1. Reg. 17, 8. Ios. 9, 14. Iudic. 1, 1. + 18, 5. + 20, 18. 23. + 21, 2. 1. Reg. 10, 22. + 23, 4, 10, 12. + 30, 8. 2. Reg. 2, 1. + 5, 19, 23. + 21, 1. 3. Reg. 14, 2. + 22, 5, 6, 7, 15. 4. Reg. 3, 11, 16. + 8, 8, 22, 13. 2. Par. 18, 4, 14. + 33, 18. Psalm. 118, 24. Isaia 8, 11. + 30, 1. + 45, 1. 1. Ier. 37, 3, 5. + 42, 2. Ezech. 14, 1, 2. Zach. 7, 2. Iob. 4, 19. Eccli. 37, 19. Luc. 16, 29.

Consulendi non sunt divini, vel magi, vel incantatores, & arioli, Lev. 19, 31. + 20, 6. Deut. 18, 11. 1. Reg. 28, 7, 9. 3. Reg. 22, 6. 4. Reg. 1, 2, 6. + 3, 13. 2. Par. 18, 5. Dan. 2, 2. + 4, 5. + 5, 6.

CONTRISTARE Spiritum sanctum, Ephess. 4, 30.

Contristati ad poenitentium commendatur, 2. Cor. 7, 9.

CONTRITIO vera predicatur, Ierem. 7, 4. Matth. 3, 2. + 4, 17. Luc. 33, 8. + 13, 5. + 24, 47. Act. 2, 38. + 3, 19. + 8, 22. + 17, 30. + 20, 21. + 25, 20.

Contritionis veræ promittitur remissio, seu venia, Deut. 4, 29. + 30, 2. 1. Reg. 7, 3. 2. Par. 7, 14. + 30, 6. + 34, 26. Iob 22, 23. Prov. 28, 13. Psalm. 31, 5. Isaia 1, 16. + 30, 18. + 45, 22. + 55, 7. + 59, 20. Ierem. 3, 10, 17. + 18, 8. + 29, 12. + 31, 18, 20. Ezech. 18, 21, 27. + 33, 14. Osee 14, 2. Joel 2, 12. Iona 3, 8. Zach. 1, 3. Mal. 2, 17. 7. Eccli. 17, 23. Luc. 15, 18. Actoi. 3, 19. + 26, 18, 20.

Contritio querenda, & amplectenda, dum sani sumus, Eccli. 17, 24. + 18, 25.

Contritionis veræ exempla, Iud. 10, 15. 2. Reg. 12, 13. + 24, 10, 17. 2. Par. 12, 6. + 33, 12. Iona 3, * Iudith 4, 8. Matth. 26, 74. Luc. 7, 37. 41. + 15, 18. + 18, 13. + 19, 8. + 21, 62. + 23, 41. Act. 2, 37.

Contritionis falsæ exempla, Genes. 4, 13. + 27, 38. Exod. 8, 8. + 9, 27. + 10, 16. Ios. 7, 20. Iud. 1, 7. 1. Reg. 15, 24, 30. + 24, 17. 3. Reg. 13, 6. + 21, 27. Sap. 5, 3, 13. 1. Mach. 6, 12. 2. Mach. 9, 12. Matth. 27, 4. Actoi. 8, 13, 22. Habi. 12, 17.

COOPERARI gratiæ Dei, vide *Liberum arbitrium*.

COR, sive voluntas hominis à Deo pro facto acceptatur, Gen. 4, 4. + 22, 11. Exodi 25, 2. + 35, 5. Deut. 19, 5. Matth. 15, 8. Marc. 12, 41. Luc. 21, 2. 2. Cor. 8, 12. quare *Voluntas pro facto*.

COR mundatur, & sanctificatur per Christum, Psalm. 50, 4. Ioan. 13, 10. + 15, 3. + 17, 19. Actoi. 15, 9. 1. Cor. 6, 11. Ephes. 5, 26. 1. Petr. 1, 22. 1. Ioan. 1, 7. + 3, 3. Hebr. 1, 3. + 9, 14. + 10, 14. + 13, 12.

CORNELIUS Centurio convertitur, Actoi. 10, 3, 44.

CORONA vitæ, 4. Esdr. 2, 43. Sap. 5, 17. 2. Tim. 4, 8. 1. Petr. 5, 4. Iac. 1, 12. Apoc. 2, 10.

CORRECTIO fraterna, Gen. 37, 21. Lev. 19, 18. Psalm. 140, 5. Prov. 1, 20. + 9, 7. + 10, 17. + 12, 1. + 13, 1. + 15, 31. + 17, 10. + 24, 25. + 25, 12. + 27, 5. + 28, 23. + 29, 1. Eccle. 7, 6. Eccli. 19, 15. + 20, 1. + 21, 7. + 32, 13. Osee 4, 4. Matth. 18, 15. Luc. 17, 3. Gal. 2, 11. + 6, 3. 1. Tim. 5, 20. 2. Tim. 2, 25. Hebr. 3, 13. Iac. 5, 19.

Correctio impiorum est piis in timorem, & cautionem, vide *Impiorum*.

Corripere, alterum qualis esse debeat, Matth. 7, 3. Luc. 6, 41. Ioan. 8, 3. 1. Tim. 3, 2. Tit. 1, 6.

CREATOR omnium rerum Deus, Gen. 1, 1. Exod. 20, 11. 1. Par. 29, 10. Psalm. 88, 12. + 95, 5. + 113, 15. + 120, 2. + 123, 8. + 145, 6. Isaia 37, 16. + 40, 28. + 42, 5. + 44, 24. + 45, 12. + 48, 13. + 51, 13. Ier. 10, 12. + 32, 17. + 51, 15. Zach. 12, 1. Iona 1, 9. Eccli. 1, 8. Baruch 3, 32. Matth. 11, 25. Ioan. 3, 3. Actoi. 4, 24. + 14, 14. + 17, 24. 1. Cor. 8, 6. Ephes. 3, 2. Coloss. 1, 16. Hebr. 1, 2, 10. + 3, 4. + 11, 3. Apoc. 4, 11. + 10, 6. + 14, 7. CRESCERE in scientia, Ephes. 4, 15. Coloss. 1, 10. 1. Petr. 2, 2.

CRUX, & tribulatio omnibus piè viventibus, Gen. 4, 8. + 27, 41. + 37, 18. 2. Reg. 16, 5. 1. Eccli. 2, 1. 1. Psalm. 33, 20. Prov. 24, 10. Matth. 10, 16. * + 12, 14. + 16, 24. + 24, 9. Marc. 13, 9. Luc. 14, 26. + 21, 11. Ioan. 15, 20. + 16, 1. Actoi. 9, 23. Gal. 4, 29. 1. Thess. 3, 3. 2. Tim. 3, 12. 1. Petr. 4, 1, 12. + 5, 10.

Crux à Deo imponitur ad nostram utilitatem, 2. Reg. 7, 14. Iob 5, 17. + 33, 16. Prov. 3, 11. Ier. 46, 28. 2. Mach. 6, 12. Iob. 2, 8. + 12, 13. Iudith 8, 22. 1. Cor. 11, 31. 1. Petr. 4, 17. Hebr. 12, 5. Apoc. 3, 19.

Crux circum, & res adversas pertingimus ad cognitionem Dei, & ad æternam gloriam, Exod. 1, 12. 2. Par. 11, 12. Iud. 8, 15. 21. Prov. 8, 23. Matth. 7, 24. Luc. 24, 26. 45. Ioan. 13, 25. Actoi. 14, 21. Rom. 8, 17. 2. Cor. 4, 8. 17. + 5, 1. Phil. 2, 8. 2. Thess. 1, * Hebr. 2, 9. + 12, 2.

Crux patienter est, & keto animo ferenda, Matth. 5, 10. + 10, 38. Ioan. 15, 20. + 16, 33. Actoi. 5, 41. + 16, 25. 2. Cor. 8, 2. Coloss. 1, 24. Hebr. 10, 34. Iacob. 1, 2, 10. 1. Petr. 4, 12, 16.

In Cruce, & afflictione consolatio, Iob 5, 17. * Prov. 18, 12. Isaia 26, 12, 19. Thren. 3, 28. Matth. 5, 10. Ioan. 15, 20. + 16, 20. 33. Rom. 8, 18. 1. Cor. 10, 13. 2. Cor. 1, 4, 8.

Per Crucem expetit nos Dominus, Iudith 8,

8, 21. Eccli. 2, 1. † 27, 8. Prov. 17, 3. Sap. 3, 5, 6, 2. Thess. 1, 4. 1. Petr. 1, 7.

CULTUS Dei verus requirit pietati opus exterius etiam affectum hominis internum, Deut. 5, 29, † 6, 5. † 10, 12, † 11, 13, † 26, 16, † 28, 47, † 30, 2. Iosue 22, 5. 1. Reg. 12, 20. Eccli. 7, 31. Isaie 29, 13, † 46, 11. Matth. 15, 8, † 22, 36. Ioan. 4, 23.

Cultus externus Deo gratus, vide *Ceremonia*.

CYRUS rex Persarum permittit captivos Israelitas in Iudæam redire, 2. Par. 36, 22. 1. Esdr. 1, 1, 3. Esdr. 2, 1. restituit eis vasa quondam à Nabuchodonosor ablata, 1. Esdr. 1, 7, † 5, 14. Dan. 1, 2.

D

DÆMONES expelluntur, Matth. 8, 16, 31, † 9, 33, † 12, 22, † 17, 18. Luc. 4, 35, † 8, 2, 28, † 9, 42, † 10, 17, † 13, 10. Actoi. 5, 16, † 8, 7, † 16, 18. etiam per malos, Matth. 7, 22. Marc. 9, 38. Luc. 9, 49. Actoi. 19, 13.

Dæmones agnoscunt, & credunt Deum, Matth. 8, 29. Marc. 1, 24, † 3, 11, † 5, 7. Luc. 4, 34, 41, † 8, 28. Act. 19, 15. Iac. 2, 19. Dæmonibus immolatio nefas, Levit. 17, 7. Deut. 32, 17, 2. Par. 11, 15. Psalm. 105, 37. Baruch 3, 4. 1. Cor. 10, 20.

DAGON idolum Philistinorum, Iud. 16, 23. 1. Reg. 5, 2, 1. Mach. 10, 83, † 11, 4.

DAMASCUS metropolis Syriae vastatur à Teglathphalasar, 4. Reg. 16, 9. contra Damas- cum prophetia, Isaie 17, 1, † 8, 4. 1ci. 49, 23. Amos 1, 3.

DAMNATIO eterna, quæ parata est diabolo, & omnibus impiis, Sap. 5, * Iob 10, 22, † 36, 12. Isaie 24, 21, † 30, 33, † 66, 24. Dan. 7, 11. Matth. 3, 12, † 5, 29, † 8, 12, 29, † 13, 50, † 18, 8, † 22, 13, † 23, 33, † 25, 30, 42. Marc. 9, 47. Luc. 3, 17, † 10, 23, 25. Hebr. 10, 27, 2. Thess. 1, 8, 2. Petr. 2, 4, ludæ 6. Apoc. 19, 20, † 20, 10, † 21, 8.

DAN filius Iacob, Gen. 30, 6. tribus Dan quarit sibi possessionem, Iudic. 18, 1. pugnat contra Lesem, & expugnat, Iosue 19, 47.

DANIEL appellatur Baltassar, Dan. 1, 7. interpretatur somnia, 2, 31, † 4, 7, 11, † 18, 25. constituitur gubernator totius regni Babel, Daniel 6, 3. proicitur in lacum leonum, 6, 16. liberat Susannam, 13, 51, 60.

DARE melius quam accipere, Eccli. 4, 36. Actoi. 20, 33.

Dandum sine acceptione personarum, maxime autem domesticis fidei, Eccli. 7, 35, † 12, 8. Matth. 5, 42. Luc. 6, 30, 38. Rom. 12, 13. Galat. 6, 10. vide *Eleemosyna*.

DARIUS filius Assueri, Dan. 9, 5. occupat regnum Babel, 6, 1. impium legem statuit, 6, 8. preparat regium convivium, 3. Esdr. 3, 1.

Darius renovat mandatum Cyri, 1. Esdr. 6, 1.

Darius creditur ab Alexandro rege Macedonæ, 1. Mach. 1, 1.

DAVID filius Isai (qui Iesse appellatur, Matth. 1, 6.) à Samuele ungitur, 1. Reg. 16, 13. interfecit leonem, ursum, & Goliath giganteum, 17, 34, 49. paciscitur cum Ionathas, 18, 3, † 20, 8, 16, 23, † 23, 18. manducit à panes propositionis, 21, 3. simulat amicitiam coram Achis rege, 21, 13. fugit cum patre, & matre in Geth, 22, 3. praeceidit oram eblamydis Saul, 24, 5. mittit ad Nabal decem iuvenes, 25, 5. tollit hastam Saulis, 26, 11. fugit ad Achis regem Geth, 27, 2. ungitur in Hebron in regem Iudæ, 2. Reg. 2, 4. poscitur cum regem universus Israel, 2. Reg. 5, 1, 1. Par. 11, 3, † 12, 34. iuxta verbum Ionathæ, 1. Reg. 23, 17, & Saulis, 24, 21. committit adulterium, & homicidium, 2. Reg. 11, * praeceidit eum pecca-

ti, 12, 13. fugit à facie filii sui Absalom, 15, 14. libavit aquam Domino, 23, 10. recenset populum, 24, 2. emit ab Areuna aieam, 24, 24. consilium capit de domo Dei edificanda, 1. Par. 17, 1. constituit operarios, & architec- tos, 23, * 24, * 25, * 26, * 27. * relinquunt sibi successorem Salomonem filium, 3. Reg. 1, 30. moritur, & sepelitur, 2, 10. Actoi. 2, 29, † 13, 36. commendatur, Eccli. 47, 2.

David spiritualis (qui est Christus) promittitur, 1. Jer. 30, 9. Ezech. 34, 24, † 37, 23.

Davidis filius appellatur Christus, Matth. 1, * † 15, 22, † 22, 45. Marc. 12, 35. Luc. 20, 41. Actoi. 2, 21, † 13, 22. 1. Tim. 2, 8. Apoc. 5, 5.

DECIM. RUM usus, & decimæ, Gen. 14, 20. † 28, 23. Lev. 27, 30. Num. 18, 21, 28. Deut. 12, 6, † 14, 28, † 26, 12. 1. Reg. 8, 15, 2. Par. 31, 5, 2. Esdr. 10, 37. Hebr. 7, 2.

Decimæ debentur sacerdotibus, Deut. 18, 3. 2. Par. 31, 4. vide *Sacerdotes*.

DEDICATIO templi, vel altarium, Num. 7, 10, 11, 84, 88, 3. Reg. 8, 26, 63, 65, 2. Par. 7, 5, 9, † 15, 8. 1. Esdr. 6, 16, 17, 2. Esdr. 12, 27, 3. Esdr. 7, 7. Psalm. 29, 1. 1. Mach. 4, 56, 57, 59, 2. Mach. 2, 9, 12, 20.

DEMETRIUS filius Seleuci exercebat tyrannidem, 1. Machab. 7, 1. fœdus iniit cum Ionathas, 10, 3. fœdus iniit violat, 11, 53.

Demetrius auxiliari negotium facessit Paulus, Act. 10, 24.

DETRACTIO, Psalm. 14, 3, † 100, 5. Eccli. 10, 20. Prov. 10, 18, † 11, 13, † 16, 28. † 20, 19, † 25, 20. Rom. 1, 30, 2. Cor. 12, 20. 1. Pet. 2, 1, 12. Iac. 4, 11.

DEUS est omnipotens, & nihil apud eum est impossibile, Gen. 17, 1, † 18, 14, † 35, 11, † 43, 14, † 48, 3. Num. 11, 23, 1. Reg. 14, 6, 2. Par. 14, 11. Sap. 11, 22. Iob 42, 2. Isaie 40, 10, * † 46, 9, † 50, 2, † 59, 1. 1. Jer. 32, 17, 27. Zach. 8, 6. Matth. 19, 26. Marc. 9, 23, † 10, 27, † 14, 36. Luc. 1, 37, † 18, 27. Ephes. 3, 20. Apoc. 16, 7, 14, † 19, 6.

Deus omnia regit & gubernat pro sua voluntate, Genes. 45, 5, † 50, 19. Deut. 8, 18, 1. Reg. 9, * Tob. 7, 12. Iob 9, 5, † 12, 13. Psal. 102, 19, † 113, 3, † 126, 1. Prov. 10, 22, † 16, 4, 9, † 19, 21, † 20, 24, † 21, 3, 30. Eccli. 3, 15. Sap. 12, 13. Isaie 26, 16, † 45, 7. 1. Jer. 10, 23, † 27, 5. Dan. 2, 21, † 5, 18. Matth. 6, 33, † 11, 26, † 20, 14. Luc. 12, 31. Ioan. 5, 17. Rom. 9, 15, 2. Cor. 3, 5. Phil. 2, 13. Hebr. 13, 21. Apoc. 4, 11.

Deus est pater omnium fidelium ipsi obtemperantium, Deut. 32, 6. Psalm. 102, 13. Prov. 1, 7. Ier. 3, 33, † 14, 19. Malach. 1, 6. Matth. 6, 9, † 18, 14, † 23, 8. Luc. 11, 2. Ioan. 20, 17. Rom. 8, 15, 1. Cor. 8, 6, 2. Cor. 1, 3, † 6, 18. Ephes. 3, 14, † 4, 6. 1. Thess. 1, 3, 2. Thess. 1, 2, † 2, 16.

Deus est verax, & fidelis, Exodi 34, 6. Num. 23, 19. Deut. 7, 9, † 32, 4. 1. Reg. 15, 29. Isaie 40, 7. Ioan. 3, 33, † 8, 26. Rom. 3, 4, 1. Cor. 1, 8, 10, 13, 1. Thess. 5, 24. 2. Thess. 3, 3, 2. Timoth. 2, 13, ad litum 1, 2. 1. Ioan. 1, 9, † 5, 20. Hebr. 10, 23. Apoc. 3, 7, 14.

Deus est in essentia unus, prater quem non est alius, Exodi 34, 14. Deut. 4, 35, † 6, 4, † 7, 9, † 10, 17, † 32, 39, 2. Reg. 7, 22, 3. Reg. 8, 60, † 18, 36, 1. Par. 19, 20. Tob. 8, 20, † 13, 4. Sap. 12, 15. Eccli. 30, 5. Isaie 37, 16, † 43, 10, † 44, 6, 24, † 45, * † 46, 9. Osee 13, 4. Maic. 12, 29. Ioan. 17, 3, 1. Cor. 8, 6, † 12, 6. Galat. 3, 20. Ephes. 4, 6. 1. Tim. 2, 5.

Deus est finis in personis, & unus in essen- tia, vide *Trinitas*.

Deus aternus est, nec principium habet. nec

finem: sed est ipse principium, & finis, Gen. 21, 33. Exodi 15, 18. Iob 36, 25. Isaia 41, 4. † 43, 10. † 44, 6. † 48, 12. † 57, 15. Dan. 7, 9. Rom. 16, 26. Hebr. I, 8. Apoc. I, 8, 17. † 21. 6. † 22, 13.

Deus novit, audit, & videt omnia, Exodi 3, 19. Num. 12, 2. Deut. 31, 21. I. Reg. 2, 3. † 10, 7. 2. Par. 16, 9. Iob 14, 6. † 22, 11. † 23, 24. † 31, 4. † 42, 2. Psalm. 7, 10. † 32, 13. † 37, 10. † 89, 8. † 130, 8. Prov. 5, 21. † 15, 3. II. † 24, 12. Isaia 29, 15. † 40, 27. † 48, 4. Ierem. I, 5. † 7, 11. † 17, 10. † 23, 24. † 32, 19. Ezech. II, 5. Eccli. 16, 15. † 17, 13. † 23, 27. † 30, 24. † 37, 40. 9. Sap. I, 10. 2. Mach. 9, 5. † 12, 22. Matth. 6, 4. † 21, 2. Marc. 2, 8. † 14, 13. Luc. 22, 10. Ioan. I, 47. † 6, 65. † 13, 21. † 16, 30. † 21, 17. Act. 15, 8. Rom. 8, 27. I. Thess. 2, 4. I. Ioan. 3, 20. Hebr. 4, 13. Apoc. 2, 23.

Deum nemo videre potest, Exodi 33, 20. Deut. 4, 12. Ioan. I, 18. † 6, 46. I. Tim. 6, 16. I. Ioan. 4, 12.

Deus, & divina omnia non possunt humana industria, aut ingenio comprehendere, Exodi 33, 20. 3. Reg. 3, 5. Iob 32, 8. Psalm. 97, 10. † 118, 5. † 142, 8. Isaia 22, 22. † 54, 13. Matth. II, 25. † 13, 11. † 16, 17. Luc. 8, 10. † 10, 21. † 24, 44. Ioan. I, 10. † 3, 3. † 6, 44. 65. † 14, 8. 17. † 17, 6. Act. 16, 14. Rom. I, 19. † 11, 33. I. Cor. 2, 9. Galat. I, 11. I. Tim. 6, 16. Apoc. 3, 7.

Deus est immensus, & inclumscriptus, 3. Reg. 8, 127. 2. Paral. 2, 6. † 6, 18. Iob 11, 8. Psalm. 138, 7, 10. Isaia 6, 3. † 60, 1. Ierem. 23, 24. Amos 9, 2. Sap. I, 7. Matth. 5, 35. Act. 17, 48. † 17, 24.

Deus testatur se Deum, id est salvatorem, & consolatorem Israelis, omniumque eorum, qui rite ipsum colunt, & invocant, Gen. 17, 1. Exodi 6, 2. † 20, 2. † 29, 45. Levit. 26, 11. Psalm. 17, 3. † 47, 6. Isaia 30, 19. Ier. 31, 33. † 32, 38. Ezech. 37, 23. Ioan. 10, 17.

Deus est Dominus, ac creator cæli, & terræ. Vide *Creator*.

Deus nihil eorum quæ fecit, odit, Sapient. II, 25.

Deus est iudex totius mundi, reddens unicuique mercedem pro merito, Genes. 18, 25. Deut. 10, 17. Iob 34, 11. Psalm. 7, 9. † 61, 13. † 93, 2. † 95, 13. Isaia 11, 3. Eccli. 35, 22. 27. Ier. 17, 10. † 25, 14. Matth. 16, 27. † 25, 31. Act. 17, 31. Rom. 2, 6. 2. Tim. 4, 8. Heb. 12, 23.

Dei misericordia, patientia, charitas, sapientia, verbum, quæque suis quæque locis.

Deo soli attributa, subinde in scripturis, & aliis per communicationem tribuantur: ut vocabulum, Deus, soli Deo tribuitur, Deut. 6, 4. † 32, 39. I. Reg. 2, 2. Psalm. 85, 10. 2. Mach. 8, 38. Marc. 12, 29. aliis tribuitur, Exod. 7, 1. † 22, 8. I. Reg. 28, 13. Psalm. 46, 10. † 81, 6.

Deus solus bonus, Matth. 19, 7. Luc. 18, 19. aliis tribuitur bonitas, Gen. 1, 31. † 3, 6. † 49, 15. Num. 14, 7. I. Reg. 29, 9. 2. Reg. 18, 27. I. Par. 28, 8. Iob. 12, 8. Iudith 12, 12. 14. Psalm. 110, 10. † 146, 1. Prov. 18, 22. † 22, 1. Eccli. 7, 2. Sap. 8, 19. Eccli. 14, 5. Ier. 7, 3. Matth. 7, 17. Marc. 9, 50. Luc. 6, 45.

Deus solus sanctus, I. Reg. 2, 2. aliis sanctitas tribuitur, Exodi 3, 5. † 12, 16. † 22, 31. † 28, 2. 29. 29. 31. † 30, 29. † 35, 2. Levit. 11, 44. Num. 16, 5. Deut. 6, 7. Iosue 5, 15. 2. Reg. 22, 26. 4. Reg. 4, 9. Iudith 8, 29. Psal. 5, 8. Matth. 7, 6. Rom. 7, 12.

Deus solus fortis, I. Reg. 2, 2. aliis fortitudo attributa, Gen. 32, 28. † 49, 14. Psal. 53, 5.

Cant. 3, 7. Isaia 19, 14. Ier. 9, 23. Matth. 12, 29. Marc. 3, 27. Lucæ 11, 21. Hebr. 11, 34. I. Peti. 5, 9.

Deus solus justus, 2. Mach. 1, 25. alii quoque iusti, Gen. 7, 2. † 18, 23. Psalm. 30, 1. 24. † 33, 16. † 36, 29. 30. Prov. 8, 8. Sap. 5, 16. Matth. 1, 19. † 10, 41. † 25, 46. Lucæ I, 6. Rom. I, 17.

Deus solus pius, Apoc. 15, 4. alii etiam pii, I. Peti. 2, 9.

Deus solus beatus, I. Tim. 6, 15. alii beati, Gen. 30, 13. Psalm. I, 1. † 32, 1. 2. † 40, 1. † 118, 1. † 126, 1. Matth. 5, * † 16, 17. † 24, 46. Luc. I, 45. † 14, 14. Luc. I, 1.

Deus solus potens, I. Tim. 6, 15. alii potentes, Exodi 18, 27. Psalm. III, 2. Luc. I, 52. Act. 8, 27. † 18, 24.

Deus solus immortalis, I. Tim. 6, 16. alius tribuitur immortalitas, Sap. I, 15. † 4, 1. † 8, 17.

Deus facit mirabilia solus, Psalm. 71, 18. † 135, 4. Eccli. 11, 4.

alii quoque faciunt mirabilia, Deut. 34, 12. Eccli. 31, 9. † 48, 4, 15.

Deus solus novit arcana animi cogitationes, 3. Reg. 8, 39. 2. Par. 6, 20.

alii quoque novunt, I. Reg. 9, 19. 4. Reg. 5, 26. Deus solus peccata remittit, Luc. 5, 21. dimittunt, & alii, Matth. 18, 18. Ioan. 20, 23.

Deo soli honori & gloria, Psal. 113, 1. Isaia 42, 8. I. Tim. I, 17.

aliis quoque tribuantur, 4. Reg. 14, 10. 2. Par. 17, 5. Psalm. 149, 9. Eccli. 31, 10. Luc. 14, 10. Ioan. 5, 44.

Deus solus adorandus, Exodi 20, 5. Lev. 26, 1. Deut. 5, 9. Matth. 4, 10.

Deus adoratio tribuitur, Genes. 18, 2. vide *Adoratio*.

Deo soli serviendum, Deut. 6, 13. † 10, 20. I. Reg. 7, 3. Matth. 4, 10. Luc. 4, 8.

alii etiam post Deum serviendum, Gen. 25, 23. † 29, 20. † 47, 25. I. Tim. 6, 2.

Deus cuius mali sit causa, & cuius non sit. Vide *Malum*.

DIABOLUS studet semper perditioni hominum, Gen. 3, 1. * I. Par. 21, 1. Iob I, * 2. * Zach. 3, 1. Matth. 4, 3. 9. † 8, 28. † 13, 19. Luc. 8, 12. † 13, 9. 14. † 22, 31. Act. 5, 3. † 13, 8. 2. Cor. 4, 4. † 11, 14. Ephes. 6, 11. I. Thess. 2, 18. I. Peti. 5, 8. Apoc. 2, 10. † 12, 9. † 20, 7.

Diabolus non plura potest, quam ei Deus permittit, 3. Reg. 22, 22. 23. 2. Par. 18, 20. Iob 1, 12. † 2, 6. Matth. 8, 31. Marc. 5, 12, 13. Ephes. 2, 2. Tim. 2, 20. Apoc. 20, 7.

Diabolus pater, & princeps mundi, omniumque impiorum, Matth. 4, 9. Luc. 4, 6. Iob 41, 25. Ioan. 8, 44. † 12, 31. † 14, 30. † 16, 11. 2. Cor. 4, 4. Ephes. 2, 2. † 6, 12. Col. 2, 15.

Diaboli imperium per Christum sublatum, Genes. 3, 15. I. Reg. 17, * Iob 26, 13. Isaia 9, 4. † 14, 8. 12. † 27, 1. † 52, 3. Zach. 3, 2. Matth. 12, 29. Luc. 10, 18. † 11, 22. Ioan. 12, 31. Coloss. 1, 13. † 2, 15. 2. Tim. 1, 10. 1. Ioan. 3, 8. Heb. 2, 14. Apoc. 12, 9. † 20, 2.

Diaboli filii, Ioan. 8, 44. Act. 13, 10. I. Ioan. 3, 10. DIACONI, Act. 6, 3. † 21, 8. Philip. 1, 1. I. Tim. 3, 8.

DIANA colitur Ephesi, & in universa Asia, Act. 19, 27.

DIES novissimi, & iudicium extremum, I. Reg. 2, 10. Psalm. 95, 13. Isaia 2, 10, 12. † 13, 4. 6. 1. † 26, 21. † 27, 1. † 30, 30. † 66, 15. Ier. 46, 1. 2. Dan. 7, 9. Soph. 1, 2. 14. Mal. 4, 1. 4. Esdri. 2, 27. † 13, 32. Matth. 12, 36. † 13, 41. 49. † 16, 27. † 24. * † 25, 31. 42. Marc. 13, * Luc. 17, 31.

30. Act. 1. II. † 3. 20. † 17. 31. Rom. 2. 5. 16. † 14. 10. 1. Cor. 15. * 2. Cor. 5. 10. 1. Thess. 4. 1. † 5. 2. Thess. 1. 7. † 2. 1. Tit. 2. 13. 2. Pet. 3. 13. Hebr. 9. 28. Iudæ 14. Apoc. 1. 7. † 20. II. Dies Domini. Isa. 1. 6. Ier. 30. 7. Amos 5. 18. Joel. 2. 1. 3. Sophon. 1. 14. Malach. 4. 1. 4. Esdr. 2. 27. Philip. 1. 6. † 2. 10. 1. Thess. 5. 2. 2. Timoth. 4. 8.

Dies Domini & hora nulli cognita. Matth. 24. 36. 50. Marc. 13. 32. Luc. 17. 24. 30. Act. 1. 7. 1. Thess. 5. 1. 2. Pet. 3. 10. Apoc. 3. 3. † 16. 15. Dies pro annis. Num. 14. 34. Ezech. 4. 6.

DILECTIO Dei erga suos. Exod. 20. 5. † 34. 14. Deuter. 4. 24. † 6. 15. † 7. 8. 10. 24. 19. Prov. 8. 17. Eccl. 4. 18. Ier. 31. 3. Ioan. 3. 16. † 10. 11. † 13. 1. 18. † 15. 9. † 16. 27. Rom. 5. 3. Galat. 2. 21. Ephes. 3. 19. † 5. 2.

Diligendus est Deus super omnia. Genes. 22. 2. 9. Exod. 20. 6. Deut. 5. 10. † 6. 5. † 10. 12. † 11. 1. 13. 22. † 30. 6. Ios. 22. 5. Eccl. 7. 32. † 34. 17. † 47. II. Matth. 10. 37. † 22. 36. Marc. 12. 30. Luc. 7. 47. † 10. 27. Ioan. 14. 15. Rom. 5. 5. † 8. 28. 35. 1. Cor. 10. 21. 1. Ioan. 4. 17.

Dilectio, vide *Charitas*.

DINA filia Iacob. Genes. 30. 21. violatur à Sichem. c. 34. 2.

DIONYSIUS Areopagita convertitur, Act. 17. 34.

DISCORDIA vitanda. Prov. 6. 19. † 10. 12. † 15. 18. † 16. 28. † 17. 11. † 18. 6. † 30. 31. Matth. 5. 12. 15. * Luc. 11. 17. 1. Cor. 14. 23. Galat. 5. 15. 2. Tim. 2. 23.

DIVINI vide *Incantatores*.

DIVITES quomodo se erga pauperes habere debeant. Lev. 25. 35. Deut. 15. 7. 10. Iob 34. 16. Psalm. 61. II. Prov. 14. 31. † 17. 5. † 19. 17. † 21. 13. † 22. 7. † 23. 27. † 30. 7. Eccle. 11. 1. Eccl. 4. 4. † 7. 35. † 11. 10. † 29. 12. † 31. 8. Isai. 23. 18. Matth. 6. 19. † 19. 21. Luc. 14. 13. † 16. * † 18. 22. Act. 6. 45. † 44. 34. 1. Tim. 6. 18. vide *Elesymosyn.*

Divitiarum vanitas, & contemptus, & quemadmodum in divitiis non sit sperandum. Ps. 38. 7. † 48. * † 51. 9. Prov. 10. 22. † 11. 4. 28. † 15. 16. † 18. 11. † 22. 16. † 23. 4. 28. II. † 30. 7. Eccles. 5. 9. 12. † 6. 2. Isai. 2. 7. Ier. 17. 3. II. † 22. 13. Ezech. 7. 19. Sophon. 1. 18. Eccl. 5. 1. 10. † 10. 10. † 11. 7. † 14. 1. † 35. 1. Matth. 3. 22. † 19. 21. Luc. 8. 14. † 12. 15. 1. Tim. 6. 9. Iacobi 1. 11.

Contra Divites impios. 1. Reg. 25. 3. * Iob. 20. 19. † 27. * Prov. 23. 4. † 28. 8. 20. 27. Eccl. 6. 2. Isai. 5. 8. † 32. 9. Ier. 15. 13. Amos 6. 1. † 8. 4. Hab. 2. 4. Luc. 6. 24. † 16. 19. 24. Iacob. 5. 1. vide *Avaritia*.

DOCTRINA Apostolica scripta, & non scripta firmiter tenenda. Rom. 16. 17. Galat. 1. 8. II. 2. Thess. 2. 14. 1. Cor. 11. 3. 34.

Doctrina Apostolorum est Christi doctrina. Luc. 10. 16. 1. Cor. 14. 37. 2. Cor. 3. 14. 17. † 7. 20. 1. Thess. 2. 13. Gal. 1. 11.

DOEG servus Saulis prodit sacerdotem Abimelech. 1. Reg. 22. 9. 18. cecidit sacerdos Domini. 22. 18.

DOLUS. Ierem. 9. 6. Psalm. 34. 20. † 9. 28. Prov. 12. 17. Marc. 7. 22. Act. 5. 1. Rom. 1. 29.

DOMUS edificata super petram firma manebit. Psal. 45. 2. Matth. 7. 24. † 16. 13. Luc. 6. 48. Rom. 8. 35.

Domus corporis nostri. 2. Cor. 5. 1. 2. Pet. 1. 14.

DOMINI, & Domine erga servos, & ancillas, totamque familiam ornicum, & potestas. Exod. 21. 2. 20. 26. Lev. 19. 13. † 25. 38. Deut. 5. 14. 21. † 15. 12. 10. † 24. 15. Iob 31. 13. Prov. 23. 19. Ier. 34. 9. 14. Eccl. 7. 22. † 33. 31. † 42. 10. Ephes. 6. 9. Coloss. 4. 1.

DONARIA recipere, sitne prohibitum? Genes. 14. 22. Exod. 13. 21. † 23. 8. Num. 22. 18. Deut. 10. 17. † 27. 25. 1. Reg. 8. 3. † 12. 3. 1. Reg. 13. 7. 4. Reg. 5. 16. 2. Paral. 19. 7. 10. 15. 34. Psalm. 14. 5. † 25. 10. Proverb. 15. 27. † 17. 23. Isai. 1. 23. † 5. 23. † 33. 15. † 45. 13. Ezech. 13. 19. † 22. 12. Dan. 5. 17. Mich. 3. 11. Eccl. 8. 3. † 20. 31. Act. 20. 33. *

DRUSILLA uxori Felicis præfata, audit doctrinam Evangelicam à Paulo. Act. 24. 24.

E

EBRIETAS, & gula. Gen. 9. 21. † 19. 32. 35. † 25. 29. 34. Lev. 10. 9. 1. Reg. 25. 30. 2. Reg. 11. 13. † 13. 28. 3. Reg. 20. 12. 10. Prov. 21. 1. † 23. 17. † 23. 1. 2. 30. 29. † 31. 4. Eccl. 19. 1. † 23. 6. † 31. 12. 17. * 41. 35. † 37. 32. * Isai. 5. 11. 22. † 22. 13. † 28. 7. † 56. 12. Ezech. 10. 49. Dan. 5. 2. Osee 4. 11. Joel. 1. 5. Mich. 2. 11. Habac. 2. 4. 5. 16. Iudith 13. 4. Sap. 2. 7. 1. Mach. 16. 16. Luc. 12. 45. † 21. 34. Rom. 13. 13. 1. Cor. 5. 10. † 6. 10. † 15. 32. Galat. 5. 21. Ephes. 7. 18. 1. Thess. 5. 7. 1. Tim. 3. 3. Tit. 1. 7. 1. Petr. 4. 3. Hebr. 12. 16. vide *Jejunium*.

Ebrietas iram Dei provocat. Isai. 5. 11. 22. † 28. 1. Dan. 5. 2. Joel. 1. 4. 5. 1. Cor. 6. 10. mentem alienat. Prov. 23. 31. Eccl. 19. 2. Isai. 28. 1. 7. Osee 4. 11. ad libidinem incendit. Prov. 20. 1. Ephes. 5. 18. facultates dissipat. Prov. 25. 20. Eccl. 19. 1. secretum dategit. Prov. 37. 4. Habac. 2. 15. ad iracundiam, & rixas excitat. Prov. 20. 1. † 21. 29. Eccl. 31. 38. 40. Osee 7. 5.

EBRON, vide *Iebron*.

ECCLESIA accipitur pro templo materiali. Deut. 23. 1. Iud. 20. 2. Iudith 9. 21. Psal. 67. 27. Thren. 1. 10. Ier. 2. 16. 1. Cor. 11. 18. † 14. 34.

Ecclesia accipitur pro cætu fidelium. Num. 19. 20. † 20. 4. 1. Reg. 17. 47. 3. Reg. 8. 14. 55. 1. Par. 29. 1. * 2. Par. 1. 5. Psal. 21. 20. † 23. 12. † 34. 18. † 106. 32. † 149. 1. 1. Mach. 4. 37. † 5. 16. † 14. 19. Matth. 16. 18. Act. 5. 11. † 8. 1. † 16. 4. Rom. 16. 16. 23. 1. Cor. 6. 5. † 11. 10. † 12. 28. † 14. 5. 2. Cor. 8. 18. 23. 24. † 11. 8. † 12. 13. Ephes. 5. 21. Phil. 4. 15. Col. 1. 15. 1. Tim. 3. 5. 15. Iacobi 5. 14. Apoc. 1. 11. † 22. 16.

Ecclesia pro cætu unius provincie, 3. Reg. 8. 14. Act. 9. 31. † 11. 2. 6. † 12. 1. † 13. 1. † 15. 1. † 19. 32. † 20. 17. Rom. 16. 2. 1. Cor. 1. 2. † 16. 1. 2. Cor. 8. 2. Galat. 1. 2. 2. Thess. 1. 1. * 1. Petr. 5. 13. Apoc. 2. 1. * 3. 1.

Ecclesia pro Praelatis, & Pæpistis, 3. Reg. 8. 14. Matth. 18. 17.

Ecclesia est una, & visibilis præfigurata per unam, & visibilem arcam Noe. Gen. 6. 14. 1. Petr. 3. 20. per civitatem sanctam Ierusalem, Apoc. 21. 2. per hortum conclusum, & timentem signatum. Cant. 4. 12. per unum columbum, 6. 8. per vineam, Psal. 79. 9. Cant. 2. 15. Isai. 5. 2. * Ier. 2. 21. † 12. 10. Matth. 20. 1. * Marc. 12. 1. Luc. 20. 9. Apoc. 14. 15. per naveam, Luc. 5. 3. per sagenam comprehendentem bonos, & malos pisces, Matth. 13. 47. per agrum, Matth. 13. 24. per regnum cælorum, Matth. 13. * † 25. *

Ecclesia firmamentum veritatis errare non potest. Isai. 29. 21. Matth. 16. 18. † 28. 20. Luc. 22. 34. Ioan. 14. 16. † 16. 13. † 17. 11. 20. 1. Tim. 3. 15. * 1. Ioan. 2. 27.

Ecclesia est corpus Christi. Cant. 4. 7. 9. 11. 12. Eph. 1. 22. † 4. 4. † 5. 23. 1. Cor. 12. 27.

Ecclesia fidelium nascitur, & propagatur per sanam doctrinam. Ioan. 1. 12. † 3. 3. Rom. 8. 13. † 9. 8. Gal. 3. 29. † 4. 10. Ephes. 1. 5. Tit. 1. 1. 1. Cor. 1. 15. Philom. 10. 1. 1. Petr. 1. 23. 1. Ioan. 3. 9. † 5. 1. 13. Iacobi 1. 18.

Ecclesia, seu fidelium cætus, tenetur sacerdotibus, pastoribusque suis, quæ ad vitam sinit tuendam necessaria suppeditare. Deut. 17. 10. †

14. 27. + 16. II. + 25. 4. I. Esdr. 7. 23. Matth. 10. 10. Luc. 10. 7. Rom. 15. 27. I. Cor. 9. 7. II. Galat. 6. 8. Phil. 2. 29. + 4. 10. 10. I. Thess. 5. 12. Hebr. 13. 7. Tenetur etiam pro suis praefectis orare. Act. 4. 29. + 12. 5. Rom. 15. 30. Eph. 6. 18. Phil. 1. 19. Col. 4. 2. 2. Thess. 3. 1. Heb. 13. 18. Ecclesia est sponsa Christi, Psalm. 44. II. Ezech. 16. 9. 2. Cor. 11. 2. Ephes. 5. 26. Apoc. 19. 7. + 21. 9.

Ecclesiae caput est Christus, Osee 2. 2. I. Cor. 12. 27. Ephes. 1. 22. + 4. 15. + 5. 23. Col. 1. 18. + 2. 10. Ecclesiae quasi membra quaedam sunt veri fideles, eidem capiti Christo, ejusque vicario subiecti, cuiusque nationis fuerint, sive iudaei, sive Gentiles, Isa. 43. 9. Ioann. 10. 16. I. Cor. 12. 12. Ephes. 3. 6.

Ecclesiae claves promittuntur, & potestas, Matth. 16. 19. traduntur, Ioan. 20. 23. excommunicatio, Matth. 18. 17. vide *Excommunicatio & Confessio*.

Ecclesiam sibi Christus comparavit, & emit sanguine suo, Act. 20. 28. I. Cor. 6. 20. + 7. 23. Ephes. 2. 13. Coloss. 1. 14. I. Pet. 1. 18. Hebr. 9. 12. I. Ioan. 1. 7. Apoc. 1. 5. + 5. 9. + 14. 4.

Ecclesiam suam Deus protegit, & custodit, Exod. 13. 21. + 29. 45. Lev. 25. 12. Deut. 7. 20. + 23. 14. + 31. 3. 3. Reg. 6. 13. Psalm. 90. 1. 11. + 131. 13. Isa. 43. 2. Ierem. 46. 28. Matth. 18. 20. + 28. 20. Ioan. 14. 2. 2. Cor. 6. 10.

EDOM frater Iacob, filius Isaac, appellatur Esau, Gen. 25. 25.

Edumaei negant Israelitis transitum per suam regionem, Num. 20. 14. caeduntur, & iuncti servi domui Israel, 2. Reg. 8. 14. deficiunt ab Israel, & creant sibi regem, 4. Reg. 8. 20. Superantur a Iuda, 14. 7. 2. Par. 25. 12.

Contra Edumaeos prophetia, Num. 24. 18. Psalm. 136. 7. Isa. 21. 11. + 34. 5. Ier. 49. 7. Thren. 4. 22. Ezech. 25. 13. 14. + 32. 29. + 35. * + 36. 5. Amos 1. 11. Abdie 1. 1. * vide *Isaia*.

ELEAZAR filius Aaron, Exod. 6. 23. + 28. 1. partit cum lotue terram Chanaan, Jos. 14. 1. iuxta praeceptum Domini, Num. 34. 17. consecratur sacerdos, Lev. 3. 24. * fit post mortem patris summus Sacerdos, Num. 20. 20. Deut. 10. 6. moritur, & sepelitur, Jos. 24. 23. filium habet, cui Phinees nomen erat, Exod. 6. 25. quem in deortui patris locum sufficit, Num. 25. 7. 12.

ELEAZAR filius Saura occidit elephantem, quo in vulnere procumbente, ipse oppressus suffocatur, I. Mach. 6. 43.

ELEAZARI senis Martyrium, 2. Mac. 6. 18. 24.

ELIEMOSYNA pauperibus eroganda, Exod. 22. 25. + 23. 11. Lev. 19. 10. + 23. 22. + 25. 34. Deut. 15. 7. 10. + 24. 19. 3. Reg. 17. 10. 2. Psal. 8. 11. Esth. 9. 22. Psalm. 40. 1. + 81. 4. + 111. 9. Prov. 3. 9. 28. + 11. 18. 25. + 14. 21. 31. + 11. 17. + 21. 13. 21. + 22. 9. + 28. 27. + 31. 20. Eccle. 11. 1. Isa. 58. 7. Ezech. 16. 49. + 18. 7. Dan. 4. 29. Eccli. 4. 2. + 7. 35. + 12. 3. + 14. 11. + 29. 12. + 35. 4. Tob. 1. 4. + 4. 7. 17. + 12. 9. + 14. 12. Matth. 6. 3. + 20. 42. + 19. 21. + 25. 35. 42. Luc. 3. 11. + 6. 35. + 11. 41. + 12. 33. + 14. 13. + 16. 9. 27. + 19. 8. + 21. 1. Act. 2. 42. + 6. 2. + 9. 39. + 10. 2. + 11. 29. + 20. 35. Rom. 12. 8. + 15. 26. I. Cor. 16. 1. * 2. Cor. 8. 4. 15. + 9. * Ephes. 4. 28. Hebr. 13. 10. I. Ioan. 3. 17. Iacobi 2. 15. quere *Miser cordia*.

ELI sacerdos in Silo, I. Reg. 1. 3. filii ejus reprehenduntur, 2. 12. 22. e solio lapsus fractis cervicibus moritur, 4. 18.

ELIAS, vide *Helias*.

ELISEUS unguitur propheta, 3. Reg. 19. 19. iuxta praescriptum Domini, 19. 10. transiit Iordanem, 4. Reg. 2. 14. sanat aquam, 2. 20. re-

vocat puerum ad vitam, 4. 32. mundat Naaman a lepra, 5. 14. percute viros avaritiae, 6. 18. praedicat eorum abundantiam, 7. 1. agnovat, & moritur, 13. 14. 20. mortuum ejus corpus excitat mortuum, 13. 21. commendatur, Eccli. 48. 13.

ELYMAS magus fit caecus, Act. 13. 8.

EMERE, & vendere quomodo oportet, Gen. 23. 9. 14. + 25. 31. + 33. 19. + 41. 57. + 47. * Lev. 19. 13. 35. + 25. 14. 46. Deuter. 15. 1. + 25. 13. 2. Reg. 4. 21. Eccli. 27. 3. + 42. 25. Prov. 11. 1. 26. + 16. 11. + 20. 10. 23. 14. 23. 18. Ier. 32. 6. Ezech. 45. 10. Mich. 6. 10. Matth. 7. 2. Luc. 14. 18. I. Cor. 7. 30. I. Thess. 4. 6.

EPRON, quia negabat Iudae transitum, funditus perdita est, I. Machab. 5. 46. 2. Machab. 12. 27.

EPISCOPI, eorum electio, & officium, Matth. 20. 23. 26. Luc. 4. 10. + 22. 26. Ioan. 10. 4. 14. + 21. 15. Actor. 1. 24. + 6. 3. + 11. 22. + 14. 20. + 20. 28. Rom. 13. 16. 25. I. Cor. 3. 5. + 4. 1. + 16. 19. 2. Cor. 3. 6. + 4. 5. + 6. 4. + 10. 8. Ephes. 1. 15. 3. 2. Coloss. 1. 23. I. Tim. 3. 1. + 4. 6. 2. Tim. 2. 1. 15. 24. Tit. 1. 5. I. Petri 5. 2. vide *Consecratio*.

ERUBESCERE nullus debet Evangelium, Psalm. 39. 11. Eccli. 42. 9. 21. Marc. 8. 38. Luc. 9. 26. Rom. 1. 16. 2. Tim. 1. 8.

Eribendum propter peccata, Ezech. 16. 52. Eccli. 42. 11.

ESALAS, vide *Isaia*.

ESAU filius Isaac nascitur, Gen. 25. 24. vendit sua primogenita, 25. 31. Hebr. 12. 10. supplantatur a fratre suo Iacob, Genes. 27. ducit illum Ismaelis, 28. 9. + 36. 3. procedit contra Iacob cum 400. viris, 32. 6. osculatur suum fratrem Iacob, 33. 4. in Esau pugnae prohibetur Israeli, Deut. 2. 4. vide *Edom*.

ESDRAS Scriba proficitur ex Babylone, 1. Esdr. 7. 6. separat mulieres Gentiles ex Israel, 9. * + 10. * legit eorum multitudinem librum Legis, 2. Esdr. 8. 2. 3. Esdr. 9. 39. appellatur Iosedec, 1. Par. 6. 15.

ESURIRE iustitiam, Isa. 55. 1. Psalm. 106. 9. Matth. 5. 6. Luc. 1. 53. + 6. 21. Apoc. 21. 6. + 22. 17.

EVA formatur ex costa Adae, Gen. 2. 21. comedit fructum vetitum, 3. 6.

EVANGELIUM Christi ejusque praedicatio, Gen. 3. 15. Isa. 53. 1. + 55. 5. + 61. 1. Matti. 1. 21. + 11. 28. + 29. 19. Marc. 16. 15. Luc. 2. 10. + 24. 46. Ioan. 3. 16. + 6. 35. + 8. 12. + 10. 9. + 12. 46. Rom. 1. 16. + 3. 21. 24. + 8. 3. 17. 30. 1. 15. 29. + 4. 15. + 15. 1. 2. Cor. 5. 18. Gal. 1. 6. 17. Ephes. 1. 13. I. Tim. 1. 15. 2. Tim. 1. 8. + 2. 8. 1. Petri. 4. 17.

Evangelium affert fiduciam, simul & timorem, consolationem & terrorem, Matth. 3. 7. * + 5. 20. 23. + 7. 13. 19. 23. + 8. 12. + 9. 15. + 10. 33. + 11. 12. + 12. 37. 41. + 13. 29. 40. 50. + 15. 13. + 16. 27. + 18. 6. + 20. 16. + 22. 13. 14. + 24. 12. 24. * + 25. 12. 13. 30. 41. * Marc. 10. 25. 37. 1. 3. * Luc. 3. 17. + 6. 24. 25. + 9. 62. + 12. 20. 40. 43. + 13. 5. 26. 30. + 16. 22. + 17. 30. 34. + 19. 22. * + 20. 47. + 21. 3. * Ioan. 5. 28. + 15. 16. Act. 5. 5. 6. * Rom. 1. 18. + 2. 5. 6. + 6. 23. + 9. 18. * + 11. 20. 22. + 13. 2. 3. 4. + 14. 12. 1. Cor. 3. 13. 17. + 5. 5. + 10. 8. + 11. 29. * + 15. 51. + 16. 22. 2. Cor. 7. 1. 8. 10. + 13. 5. Gal. 5. 21. 24. Ephes. 5. 5. Philem. 2. 12. 1. Tim. 5. 24. Hebr. 9. 27. + 10. 26. 27. * Iac. 4. 9. + 5. 1. I. Petri. 4. 18. + 5. 8. 2. Petri. 1. 10. + 2. 4. * + 3. 10. * Iudae 15.

Evangelizanti debetur necessaria vitae sustentatio, Matth. 10. 9. Marc. 6. 8. Luc. 9. 4. + 10. 7. Rom. 15. 26. I. Corinth. 9. 7. 11.

13. Galat. 6, 6. 1. Tim. 5, 17. 2. Tim. 2, 6.
EUCCHARISTIA, Matth. 26, 26. Marc. 14, 22. Luc. 22, 19. 1. Cor. 11, 34. * † 10, 16. frequenti sumenda, Act. 2, 42. † 20, 7. praefiguratur, Exod. 16, 15. *
 Eucharistia sub altera tantum, nimirum panis specie, Ioan. 6, 58. data a Christo, Luc. 24, 30, 31. ab Apostolis, Act. 2, 42. † 20, 7.
 In Eucharistia non remanet substantia panis post consecrationem, sed est verum Christi corpus, & sanguis, Matth. 26, 26. Marc. 14, 22. Luc. 22, 19. Ioan. 6, 51.
 Eucharistiam in publicis supplicationibus circumferendam esse, praelegatur, Iosue 6, 6, 7. 11. * 1. Reg. 4, 3. 2. Reg. 6, 4. 5. 6.
 Eucharistia adoranda, Psalm. 21, 27. 30. † 98, 5. Ioan. 9, 38.
EXACTIO, census, & tributum debetur Principibus, Matth. 17, 24. † 23, 17. Marc. 12, 16. Luc. 20, 22. Rom. 13, 7.
EXCOMMUNICATIO a Christo instituta, & praecepta, Matth. 5, 29. † 16, 19. † 18, 8. 18. Marc. 9, 42. Ioan. 20, 23.
 Excommunicatio in usu fuit Apostolis, 1. Corinth. 5, 3. 10. 2. Thess. 3, 6. 14. 1. Tim. 1, 20. Tit. 3, 10.
 Excommunicatio exeunda ad aedificationem, & emundationem Ecclesiae, & ad correctionem eius, qui excommunicatur, 1. Cor. 5, 4. 1. Tim. 1, 20. 2. Thess. 3, 14. ut spiritus eius salvus fiat, 1. Cor. 5, 4. *
 Excommunicatio Pharisaeorum, Ioan. 9, 22, 34. † 12, 42. † 16, 2.
 Excommunicandi, qui in moribus, aut doctrina graviter errantes admoniti, nolent resipiscere, Prov. 22, 10. Matth. 18, 17. Rom. 16, 16. 1. Cor. 5, 2. 2. Cor. 8, 2. Thess. 3, 1. 1. Tim. 1, 20. † 6, 5. 2. Tim. 2, 17. 21. † 3, 5. Tit. 3, 10. Ioan. Epist. 2, 2, 10.
 Excommunicati vitandi, Matth. 18, 17. 1. Cor. 5, 4. * Tit. 3, 10.
EXEQUAE celebrantur, Gen. 23, 2, 3. † 50, 10. Deut. 34, 8. 2. Reg. 3, 31. *
EZECHIAS filius impii Achaz cum esset rex, tamen per fuit, 4. Reg. 16, 20. frangit serpentem aeneum, 18, 4. dicitur ab Assyriis, 18, 7. mittit nuntium ad Isaiam prophetam, 19, 2. Isai. 37, 2. decumbit ex gravi morbo, 4. Reg. 20, 1. Isai. 38, 1. ostendit Babylonis suum thesaurum, & reprehenditur, 4. Reg. 20, 12. 14. Isai. 39, 1. 5. commendatur, Eccli. 48, 19.
EZECHIEL cum aliis captivis vehitur in Babylonem, Ezech. 1, 1. vocatur, & mittitur, 2, 3. commendatur, Eccli. 49, 10.
 F
FACERE pro sacrificare in Scripturis, Lev. 15, 15. 30. Num. 6, 11. 10. † 8, 12. † 9, 4. 10, 14. Iudic. 13, 16. Luc. 22, 19.
FAMA bona praestantio divitiis, Prov. 22, 1. Eccli. 7, 2. Eccli. 41, 15. 16.
FAMES, & annonae caritas, Gen. 12, 10. † 26, 1. † 41. * 42. * 43. * 44. * 45. * 47. * Exod. 16, 3. Deut. 28, 53. † 32, 24. Ruth 1, 1. 2. Reg. 21, 1. † 24, 13. 3. Reg. 6, 37. † 18, 2. 4. Reg. 4, 38. † 6, 25. † 7, 1. † 25, 3. 2. Par. 6, 28. † 20, 9. 2. Esdr. 6, 5. * Psalm. 3, 19. Isai. 5, 13. Ier. 14, 1, 12. 15, † 15. 2. † 20, 17. † 34. 17. Ezech. 5, 12. 16. † 6, 11. Ier. 1. * Amos 4, 6. Aggae 1, 6. 10. † 2, 17. Matth. 24, 7. Luc. 4, 25. † 15, 14. Act. 7, 11. † 11, 28. Rom. 8, 35. 2. Cor. 8, 14. † 11, 27. Apoc. 6, 8. † 18, 8.
 Famae verbi Dei, 1. Reg. 3, 1. 2. Par. 15, 3. Osee 3, 4. † 4, 1. Amos 8, 11.
FAMULORUM, famularumque officium, Gen. 16, 4. † 24. * † 39, 25. † 31, 4. † 39, 1. 6. Exod. 21, 2, 20. 4. Reg. 5, 20, 25. Prov.

14, 35. † 17, 2. † 19, 10. † 29, 19. Eccli. 2, 7. Eccli. 7, 22. † 10, 28. Ier. 34, 8. Ier. 2, 29. Luc. 12, 37, 45. Act. 12, 13. 1. Cor. 7, 21. Ephes. 6, 5. Colos. 3, 22. 1. Tim. 6, 1. 1. Tim. 9, 1. Petr. 2, 18.
FELIX praefectus Iudaeae, Act. 23, 24. † 24. *
HERMENTUM, mala doctrina, Lev. 2, 11. † 6, 16. Deut. 16, 3. Matth. 16, 6. Marc. 8, 15. Luc. 12, 1. 1. Cor. 5, 7. Gal. 5, 9.
FESTA Iudaeorum, & in primis festum Paschae, vide *pascha*.
 Festum Pentecostes, Exod. 21, 16. † 34, 22. Num. 28, 20. Deut. 16, 9. Ioan. 5, 1. Act. 2, 1. † 20, 16.
 Festum tubarum, Lev. 23, 24. Num. 29, 1. 2. Par. 5, 3.
 Festum expiationum, Lev. 16, 30. † 23, 27. Num. 29, 7. 11.
 Festum tabernaculorum, Exod. 23, 16. Lev. 23, 34. Num. 22, 12. Deut. 16, 13. † 31, 10. 1. Esdr. 3, 4. 2. Esdr. 8, 15. 17. 2. Machab. 1, 9. † 10, 6. Ioan. 7, 2.
 Festum sabbati, vide *Sabbatum*.
 Festum noemeniae, Num. 28, 11. 1. Reg. 20, 5. Ezech. 45, 18.
 Festorum violatio quam graviter puniatur, Num. 15, 32.
FESTUS praefectus Iudaeae, Act. 24, 27.
 Fides in Scripturis varie accipitur, videlicet pro fidelitate, & veritate Dei in servandis promissis, Psalm. 32, 4. Isai. 11, 5. Thir. 3, 23. Osee 2, 20. † 5, 6. Rom. 3, 3. pro veritate, & constantia verborum inter homines, Gen. 39, 16. † 44, 32. Levit. 19, 11. Eccli. 22, 28. Ier. 22, 4. 1. Mach. 10, 27. 1. Tim. 2, 7. pro virtute Theologica, Sap. 1, 2. † 3, 14. Habac. 2, 4. Matth. 8, 13. † 9, 22. † 17, 20. Marc. 5, 34. Luc. 5, 20. Rom. 3, 21. † 4, 3. † 5, 1. pro fide viva, & iuncta per charitatem, Hab. 2, 4. Matth. 9, 22. † 15, 28. Marc. 5, 34. † 10, 52. Luc. 7, 50. Rom. 3, 22. Galat. 5, 6. * Hebr. 11, * pro fide inorta absque charitate, Matth. 7, 21, 22. 1. Cor. 13, 2. † 15, 2. Luc. 2, 26. pro sponsione, seu voto, 1. Tim. 5, 12. pro iudicio, Iacobi 1, 6.
 Fides charitate interior, vide *Charitas*.
 Fides viva, quae per charitatem operatur, magnae virtutis est, Matth. 9, 22, 29. † 21, 22. Marc. 10, 16. Luc. 18, 42. Ioan. 1, 12. † 3, 15. 16. 36. † 6, 35. † 7, 38. † 11, 25. † 14, 12. † 20, 29. Act. 3, 16. † 10, 43. † 15, 9. † 16, 31. Rom. 1, 16. † 3, 22. Galat. 3, 8. Ephes. 2, 7. Hebr. 11, 6. *
 Fides non facit nos certos, aut securos de accepta peccatorum remissione, aut consequenda vita aeterna, vide *Certe*.
 Fides sine operibus non iustificat, 1. Cor. 13, 2. Gal. 5, 6. Iacobi 2, 24.
 Fides ipsa etiam appellatur opus bonum, Philipp. 1, 6.
 Fides est una, Ephes. 4, 5.
 Fides viva, & operanti tribuitur iustitia, & salus, Gen. 15, 6. Marc. 10, 10. Luc. 1, 45. † 8, 48. † 23, 41. Ioan. 5, 24. † 17, 3. Act. 13, 38. † 16, 31. Rom. 3, 22. † 4, 3. 22. † 5, 1. † 10, 1. Philipp. 3, 9. 1. Peti. 2, 6. Hebr. 4, 3.
 Fides praedicatio ad eorum, qui praesunt in Ecclesia, iudicium reverenda est, Gal. 2, 2.
 Fidem Gentilium etiam respiciit Deus, Ier. 39, 18. Matth. 14, 5. 13. † 15, 28. Luc. 7, 9. † 10, 33. † 17, 16. Ioan. 4, 4. Act. 8, 27. † 10, 3.
 Fideles Deus liberat a communis perditionis, & interfectionis imperio, Gen. 6, 7. * 8, 19. * Exod. 8, 22. † 9, 4. 10, 20. † 10, 23. † 11, 7. Num. 11, 20. 26. 31. Ier. 30, 12. Dan. 6, 22, 2. Peti. 2, 7.
 Infidelitas, seu incredulitas puniatur, Gen. 19,

19, 11, 17, 26. Num. 11, 21, 14, 2, 11, 10, 12. Deut. 9, 20, 4. Reg. 7, 2, 17, 4. Esdr. 15, 4. Psal. 77, 32. Eccl. 2, 15. Matth. 8, 28, 14, 30, 17. 17. Marc. 16, 16. Luc. 1, 16, 24, 25. Ioan. 3, 18, 36, 6, 7, 8, 24, 12, 48, 10, 27. Rom. 11, 20. Hebr. 3, 18, 14, 2, 11, 6. Apoc. 21, 8.

FILIUM ORIGINUM eiga parentes, Gen. 9, 23, 12, 2, 7, 17, 1, 28, 7, 17, 14, * Exodi 20, 12, 21, 17. Levit. 19, 3, 32, 10, 9, 17, 21, 9. Deut. 5, 16, 1, 15, 18, 17, 16. Iudic. 14, 1, 1. Reg. 2, 19, 18, 22, 1, 1, 7, 8, 1, 18, 5, 3. Reg. 2, 19, 4. Reg. 2, 23, 12, 2, 1, 2, 1, 2. Par. 34, 3. Eccl. 3, 1, 8, 1, 18, 1, 7, 29, 1, 8, 7, 11, 1, 22, 3, 23, 18, 1, 25, 10, 1, 32, 24. Tob. 4, 1, 14, 5. Iob 1, 4, 1, 8, 4, 1, 32, 4, 6. Prov. 1, 8, 1, 4, 1, 6, 20, 1, 10, 1, 13, 1, 15, 20, 1, 19, 26, 1, 20, 11, 20, 1, 22, 15, 1, 23, 19, 25, 1, 28, 24, 30, 17, 1, 35, 16. Ezech. 22, 7. Matth. 4, 20, 1, 10, 35, 1, 15, 4, 1, 19, 19. Marc. 10, 19. Luc. 3, 48, 1, 18, 20. Act. 7, 14, 1, 22, 3. Ephes. 6, 1. Col. 3, 20, 1. Tim. 5, 1. 1. Peti. 5, 5.

FORNIX & herba cito transiens omnis homo, Psalm. 89, 6, 128, 6. Isa. 40, 6. Eccl. 14, 15, 1. Peti. 1, 24. Iacobi 1, 10.

FONUS, vide *Uva*.

FORNICATIO nam Dei provocat, Deut. 22, 21. Prov. 23, 27. Eccl. 19, 3. Ierem. 5, 7. Osee 4, 14. 1. Cor. 6, 9, 13, 15. Coloss. 3, 5. Hebr. 13, 4. corpus enervat, & facultates absorbit, Iob 31, 12. Prov. 23, 17, 29, 3, 10, 31, 3. Eccl. 9, 6. infamiam afficit, Eccl. 9, 10, 1, 41, 21. fornicationis occasiones vitand. Eccl. 9, 12, 1, 42, 12. fornicatio non solum in opere externo, sed & in affectu prohibetur, Exodi 20, 17. Matt. 5, 28. Fornicatio spiritualis, quae est haeresis, & idololatia, Deut. 31, 16. Iud. 2, 17. Isa. 1, 21, 1, 57, 3. Ierem. 3, 1. Ezech. 6, 9, 1, 16. * Osee 1, 2, 1, 4, 4, 15. Apoc. 18, 3.

FRATRES, & sorores Christi, qui sint, Matth. 12, 41, 1, 28, 10. Marc. 3, 33. Luc. 8, 21. Ioan. 20, 17. Hebr. 2, 12. Psalm. 21, 23. **FRAUS** quere *Dolus*.

FRUCTUS boni operis, quare *Opus*.

FUNDAMENTUM est Christus, 1. Cor. 3, 11. Eph. 2, 20. 1. Peti. 2, 6. fundamentum etiam Apostoli, Ephes. 2, 20. Apoc. 21, 14. & peculiariter Petrus, Matth. 16, 18. * Ioan. 21, 15, 17. cuius fides nunquam deficit, Luc. 22, 31. **FURTUM** prohibetur, committitur, & puniatur, Exod. 20, 15, 1, 21, 17, 1, 2, 1. Lev. 19, 11. Deut. 5, 19, 1, 24, 7. Iov. 7, 1, 19. Tob. 2, 21. Prov. 6, 30. Osee 4, 2, 2. Mach. 12, 40. Matth. 19, 18. Ioan. 12, 6, 1. Cor. 6, 10. Apoc. 9, 21.

Fures dicuntur verbum Dei, & doctrinam veram adulterantes, Ier. 23, 30. Ioan. 10, 1.

G

GAAL opponit se Abimelech, Iud. 9, 26, 35, 39. **GABAEON** TÆcedunt vitam astu quodam, Iosue 9, * obsidentur, & obsidione liberantur, 10, 9. * Propter ipsos iniuste à Saule occisos suspenduntur filius Saulis, 2. Reg. 21, 1, 6, 9.

GABRIEL venit cum Raphael ad nuptias Tobiae, Tob. 9, 7.

GABRIEL apparet prophetae Danieli, Dan. 8, 16, 1, 9, 21. Zachariae sacerdoti, Luc. 1, 11. Virgini Marie, 1, 20.

GAD filius Iacob ex Lia, Gen. 30, 11, 1, 25, 26. Gadditae recipiunt suam hereditatem, Numer. 32, * Deut. 3, 12. Ios. 13, 24.

Gad propheta admonet David, ut non maneat in terra Moabitum, 1. Reg. 22, 5.

Nuntiat Davidi iram Dei, 2. Reg. 24, 11, 18. *

GAULUS, 1. Cor. 1, 14. capituli, Act. 13, 29. deducit Paulum in Asiam, 20, 4. hospitio eum suscepit, Rom. 16, 23.

GALGAL, sive Galgala, civitas Israel, Io-

sue 4, 19, 20. in Galgal circumciditur populus, & celebrat Pascha, 5, 2, 7, 10. egreditur inde ad liberandos Gabaonitas, 10, 7. revertitur, 10, 43.

GALILEA recipit Christum, Ioan. 4, 45. in Galilea incipit Christus praedicare, Matth. 4, 12. Act. 10, 37.

GAMALIEL, vii peritus Legis, Act. 5, 34, 1, 22, 3.

Ganahel dux Manassitarum, Num. 1, 10.

GAUDERE, & letari honeste licet, 1. Par. 29, 9. * 2. Esdr. 12, 42. Psalm. 67, 4. Luc. 1, 14. 1. Thess. 1, 6, 1, 5, 16.

Gaudendum non est in morte Gentilium, Eccl. 2, 2, 1, 7. Osee 9, 1. Amos 6, 8. Prov. 2, 14. Iacobi 4, 9. Gaudium in piscicatu, Matth. 5, 12. Act. 5, 41, 1, 20, 24. Rom. 5, 3. Col. 1, 24. Hebr. 10, 34, 1, 11, 25.

Gaudium spiritus, Luc. 10, 21. Rom. 12, 12, 1, 14, 17. Galat. 5, 22. Philipp. 4, 4. 1. Thess. 5, 10. Gaudium salutis aeternae, Isaie 25, 18, 1, 26, 1, 1, 33, 20, 1, 65, 12. Sap. 3, 1, 7. vide *Beatitudo*.

GEDEON dux, & iudex in Israel, Iud. 6, * 1, 7, * 8, *

GEMITUS quis probandus, quis improbandus, Exodi 2, 24. Ezech. 9, 4. Tob. 3, 1. 2. Mach. 6, 30. Rom. 8, 22. Iac. 5, 9.

GENTIUM vocatio, Gen. 49, 10. Num. 24, 17. Deuter. 32, 43. 2. Reg. 23, 44. 50. 3. Reg. 8, 45. Psalm. 2, 8, 1, 21, 28, 1, 07, 32, 1, 71, 8, 17, 1, 25, 9, 1, 86, 4. Isa. 2, 2, 1, 11, 1, 10, 19, 18, 1, 25, 7, 1, 27, 13, 1, 29, 17, 1, 35, * 1, 41, 25, 1, 41, 5, 1, 45, 14, 1, 49, * 1, 51, 5, 1, 54, * 1, 55, * 1, 56, 3, 1, 60, 3, 1, 65, 1, 1, 66, 19, 20. 1. Ier. 9, 24, 1, 12, 16, 1, 16, 19. Osee 2, 1, 24. Ios. 2, 28. Mich. 4, 2. Soph. 3, 9. Zach. 2, 11, 1, 8, 20, 1, 9, 10. Matth. 2, 2, 7, 8, 11, 1, 21, 31, 43, 1, 22, 9. Ioan. 10, 16. Act. 8, 26, 30, 1, 10. * 1. Cor. 12, 13. Eph. 2, 10. Gentium mores non sunt nobis imitandi, Lev. 18, 3, 1, 20, 23. Ier. 10, 2.

GENU omne flectendum Domino, Psalm. 21, 30. Isa. 45, 23. Rom. 14, 11. Philip. 2, 10.

GERSON filius Levi, Num. 3, 17. Gersonitarum ministerium, 3, 25, 1, 4, 22.

GIEZI minister Elisei, 4. Reg. 4, 25. fit leprouis, 5, 26.

GLADIUS non cuius permittendus, Matth. 26, 51. Marc. 14, 47. Luc. 22, 49. Ioan. 18, 10.

GLADIUS spiritus est verbum Dei, 1. Esdr. 13, 9, 27. Isaie 11, 4, 1, 27, 1, 1, 31, 8, 1, 49, 2, 1, 66, 16. Ephes. 6, 17. Hebr. 4, 12. Apoc. 1, 16, 1, 2, 16, 1, 19, 15, 2. Thess. 2, 8.

GLORIA Dei in omnibus quaerenda, Ios. 7, 19. Psalm. 115, 1. Matth. 6, 9. Ioan. 9, 24, 1, 17, 4. Act. 3, 12, 1, 12, 23. 1. Cor. 6, 20, 1, 10, 31. Philip. 1, 20. Coloss. 3, 17. Tit. 2, 10. quare *honor*.

Gloria beatorum, vide *Beatitudo*.

GODOLIA filius Abicum gladio interimitur, 4. Reg. 25, 25. Ier. 41, 2.

GRATIA in Scripturis accipitur pro beneficio, Ruth 2, 20. 2. Reg. 2, 6, 1, 15, 20. Prov. 4, 9. Eccl. 4, 25, 1, 7, 37, 20, 20. pro favore, Genes. 6, 8, 1, 14, 3, 1, 19, 19, 1, 39, 21. Exodi 12, 36. Tob. 3, 13. Esthei 2, 17. Prov. 13, 15. Dan. 1, 9. Act. 2, 47, 1, 24, 27, 1, 25, 9. pro premio, quod à Deo expectatur, Prov. 1, 9, 1, 12, 2. 2. Mach. 12, 46. Luc. 6, 31. 1. Peti. 2, 19. pro dono aliquo gratis dato, Esthei 15, 17. Psalm. 44, 3. Prov. 1, 3, 22, 1, 23, 1, 23, 1, 1. Cor. 12, * Ephes. 4, 7. 1. Peti. 4, 10. pro dono supernaturali Deo gratum faciente, Psalm. 63, 12. Luc. 1, 28, 1, 2, 40. Ioan. 1, 15. Rom. 1, 7. 1. Cor. 10, 2, 3. 2. Cor. 1, 12. Gal. 5, 5. Hebr. 13, 19. Iacob. 4, 6. pro re grata, pulchra, accepta, & amabili, Prov. 31, 30. Eccl. 10, 12. Eccl. 7, 21, 1, 11, 19, 1, 25, 10, 19, 1, 40, 22. Luc. 4, 22. Ephes. 4, 29.

Gr-

Rom. 11, 20. † 12. 16. 1. Cor. 4, 6. † 15, 8. Phil. 2, 3. Coloss. 3, 12. Heb. 11, 24. 1. Petr. 5, 5. Luc. 1, 9. † 4, 10. Apoc. 4, 1. † 19, 10.

HYMENAEUS pseudo-apostolus, 2. Tim. 2, 17. HIPOCRISIS, 1. Reg. 15, 11. † 18. * 2. Reg. 15, 2, 7. 4. Reg. 1, 6, 9. 1ob. 8, 13. † 13, 16. † 15, 34. † 20. * † 27, 8. † 39, 13. Prov. 30, 13. Eccl. 1, 30. † 19, 24. Isai. 29, 13. † 38, 2. Ierem. 9, 8. Ezech. 33, 30. Mal. 3, 13. 2. Machab. 6, 24. Matth. 3, 16. † 6, 2, 16. † 7, 5. † 15, 7. † 16, 3. † 22, 18. † 23. * † 24, 51. Marc. 7, 6. Luc. 11, 44. † 12, 1, 56. † 18, 11. Act. 5, 1. † 8, 18. † 13, 8. Rom. 2. * Gal. 2, 13. 1. Tim. 4, 2. 2. Tim. 3, 5. 1. Thess. 5, 22. 1. Petr. 2, 1.

IABES in Galaad opprimitur ab Israel, Iud. 21, 10. obsidetur, 1. Reg. 11, 1. viii Iabes Galaad exhibent misericordiam Sauli, & filio eius, 1. Reg. 12, 1. ACOB, filius Isaac nascitur, Genes. 25, 23. emittit a fratre Esau primogenita, Genes. 25, 31. praecepit Esau benedictionem, 27, 5. * proficitur ad Laban, 28, 10. videt scalam, & vovet votum, 28, 12, 20.

servit Lavan pro duobus filiabus, 29, 18. revertitur in patriam, 31, 17. luctatur cum Angelo, 32, 24. vocatur Israel, 32, 28. † 35, 10. 3. Reg. 18, 31. mittit filios in Aegyptum, 42, 1.

migrat cum tota sua familia in Aegyptum, 46. * Deut. 10, 22. filios Ioseph adoptat in suos, 48, 5, 8.

benedicit duodecim filiis, & moritur, 49, 33. sepelitur cum patribus suis in terra Chanaan, 50, 4, 7. secundum promissionem, 47, 29. & secundum mandatum, 49, 29. commendatur, Eccl. 44, 24. vide *Israhel*.

Iacobus Zebedaei filius vocatur, Matth. 4, 20. occiditur, Act. 12, 2.

Iebus appellatur Ierusalem, Ios. 15, 8. Iud. 19, 10. 1. Par. 11, 4.

Iubaeos expugnare non potest Israel, Iud. 1, 21. superantur tamen à David, 2. Reg. 5, 8.

Iehu filius Hanani propheta arguit regem Iosaphat, 2. Paral. 19, 2.

mittitur ad Baasa regem Israel, 3. Reg. 16, 1. I. Iehu filius Iosaphat filii Namai ungitur, ut rex esset Israel, ad delendam domum Achab, 4. Reg. 9, 1, 6.

juxta praescriptum, 3. Reg. 19, 16. occidit Iezabel, 4. Reg. 9, 30, 33.

occidit septuaginta filios Achab, 10, 1. jubet comprehendere, & jugulari fratres Ochozias regis Iuda, 10, 14. perdit servos Baal, 4. Reg. 10, 17, 25. moritur, 10, 35.

Jejunium, & jejunandum esse, Joel 2, 12. Tobias 12, 8. Matth. 6, 16. * Marc. 2, 20. Luc. 2, 36. † 5, 35. Rom. 13, 13. 1. Cor. 7, 5. 2. Cor. 6, 5. † 11, 27. Act. 13, 2, 3, 14. 22. Eph. 5, 18. 1. Thess. 5, 6. Tit. 2, 2. 1. Petr. 1, 13. † 5, 8. vide *Quadragesima*.

Jeanni meritum, Ierem. 35, 14. 19. Iona 3, 7, 9, 10. Iudith 4, 8. † 8, 6. Matth. 17, 21. † 6, 17. Luc. 2, 37.

Jegunatur pro mortuis, 1. Reg. 31, 13. 2. Reg. 1, 12. † 3, 30. 1. Paral. 10, 12.

Jejunii exemplum, Exod. 24, 18. † 34, 28. Deut. 9, 9, 18. Iud. 8, 5, 20, 26. 1. Reg. 7, 0. † 31, 13. 2. Reg. 3, 35. † 12, 10. 2. Par. 20, 3. 1. Esdr. 8, 21. 2. Esdr. 1, 4. 1ob. 3, 10. Esther 4, 3. Psal. 34, 13. 1. Jer. 36, 9. Daniel. 10, 3. Iona 3, 5. Matth. 4, 2. † 9, 14. Luc. 2, 37. † 5, 33. Act. 10, 30. † 13, 3. † 14, 23.

Jejunium indictum à rege Saule, 1. Reg. 14, 24. à Iosaphat, 2. Paral. 20, 3. à Ninivitis, & eorum rege, Iona 3, 5, 7. ab Esdra, 1. Esdr. 8, 21. ab Esther, & Mardocheo, Esther 4, 16. vide *Abstinencia*.

Ieremias propheta ex Anathoth, Ierem. 29,

27. vocatur, & à Deo mittitur, 1, 4.

Ieremias persecutionem patitur, Ier. 18, 19. † 20, 1. † 26, 7. † 33, 1. † 37, 12. † 38, 4, 7.

Ieremias invenit gratiam apud Nabuchodonosor, Ierem. 39, 11.

Ieremias vinculis solvitur à Nabuzardan, Ierem. 40, 1.

Ieremias luget Iosiam, 2. Par. 35, 25.

IERICO expugnatur, & exiit, Ios. 6, 10, 24. reedificatur ab Ithiel, 3. Reg. 18, 34. appellatur civitas Palmarum, Deut. 34, 3. 2. Iara-lip. 28, 15.

IEROBOAM filius Nabat, servus Salomonis, fit inimicus Israeli, 3. Reg. 11, 26. 2. Par. 13, 6. fit rex decem tribuum, 3. Reg. 12, 20. juxta verbum Ahia, 11, 23. erigit duos altares vitulos, & falsum cultum Dei, 12, 28, 31. idque puniunt, & exprobratur, 14, 7. † 15, 25. † 16, 19, 26. 4. Reg. 3, 3. † 10, 29, 32. † 13, 2, 6. II. † 14, 24. † 15, 9, 18, 24. † 17, 22. † 23, 15.

manus ejus exarescit, 3. Reg. 13, 4.

curatur, 13, 6. moritur, 14, 20. tota ejus domus perditur, 15, 29. juxta quod praedictum fuerat, 14, 10. contra Ieroboam, Amos 7, 10.

Ieroboam filius Iosias rex Israel, 4. Reg. 13, 13. † 14, 16. moritur, 14, 29.

Ierosolymam cum tribus Iacob inhabitaverint, 1. Par. 9, 3. 2. Esdr. 11, 1.

IERUSALEM expugnatur à filiis Judae, Iudic. 1, 8. eligitur à Deo in habitaculum, 3. Reg. 8, 2. 2. Par. 6, 2. † 7, 16.

Ierusalem appellatur Iebus, Iosue 15, 8. Iud. 19, 10. 1. Par. 11, 4.

Ierusalem appellatur Salem, Psalm. 75, 3.

Ierusalem obsidetur à rege Syriae, & Israeli, 4. Reg. 16, 5. à rege Nabuchodonosor, 4. Reg. 24, 10. † 25, 1.

Ierusalem exiit, & evertitur, 4. Reg. 25, 9. iterum excolitur, & reparatur, 2. Esdr. 3, 2. * † 6, 15.

contra Ierusalem, & ejus cives, 4. Reg. 21, 12. † 23, 27. Isai. 1, 6. † 3, 1. † 22, 1, 8. † 27, 1, 7. † 65, 2. Ier. 4, 3, 9. † 7, 2. * † 13, 2. * † 19, 1. † 19, 3, 6. † 21, 3. † 23, 39. † 25, 8. † 32, 3. 26. † 34, 1. † 38, 3. † 39, 8. Ezech. 3, 6. † 4, 2. * † 5, 2. † 10, 2. † 15, 2. * † 21, 6. † 22, 2. * † 23, 2. * Soph. 3, 1.

Ierusalem destruenda per Romanos, Dan. 9, 26. Zach. 14, 1. Matth. 24, 1, 15. Luc. 13, 35. † 19, 41. † 20, 16. † 21, 6. Ioan. 11, 48.

Ierusalem spiritualis, Ecclesia sancta, Psal. 121, 3. Isai. 33, 20. † 54, 11. † 60, 2. * † 62, 6. † 65, 16. 18. Tob. 13, 19. Baruch 5, 1, 7. Gal. 4, 26. Hebr. 11, 10. † 12, 22. Apoc. 3, 12. † 21, 2, 10.

IEZABEL impia, Ipii Achab conjux, 3. Reg. 16, 31. † 21, 6, 7.

occidit prophetas Domini, 18, 4, 13. minatur Eliae prophetam mortem, 19, 2. à cambus dilaceratur, 4. Reg. 9, 33. juxta verbum Eliae prophetae, 3. Reg. 21, 23.

Illuminati dicuntur Baptizati. Hebr. 6, 4.

Imagines jussit Deus fieri, Exod. 25, 18. * Num. 21, 8. *

Imagines fecit Salomon, 3. Reg. 6, 35. † 7, 25. 29. 36. † 10, 19. 2. Par. 3, 10. 14. † 4, 3.

Imaginum usus, Num. 21, 8. Sap. 10, 6. 106. 2, 20. * de altari in testimonium, & memoriam extructio.

IMMISERICORDIA, & ejus punitio, Exod. 1, 12. Deut. 23, 3. Iudic. 8, 6. 15. 1. Reg. 25, 15, 38. 1ob. 20, 13. Prov. 21, 10. Eccl. 12, 13. Amos 1, 6. Matth. 18, 30. 34. † 25, 12. Luc. 16, 21, 23. Iac. 2, 13.

Impatentia, & ejus punitio, Exod. 14, 11. † 15, 24. † 16, 2. 7. † 17, 2. Num. 11, 1, 10.

LII

† 14, 1, 26. † 21, 5. Iob 3, 1. Prov. 12, 16, Eccli. 2, 16.

Impiorum dicta, facta, & cogitata contra pios, Sap. 2, * † Psalm. 9, * 10, * 11, * 13, * Prov. 4, 14.

Impiorum prosperitas, Iob 10, 3, † 21, 7, 10. Psal. 72, 2, 8, † 91, 8, 4. Esdri. 3, 28, 31. Ier. 12, 1. Habac. 1, 13, 2. Mach. 6, *

Impiorum prosperitas bonis admirationem parit, Iob 21, 7, 13. Psalm. 72, 2. Eccles. 7, 16. Ier. 12, 1. Habac. 1, 13. Malac. 3, 15.

Impii incidunt in mala, quae pios parant, 1. Reg. 17, 42, † 31, 4. Iudith 13, 4. Esther 7, 10. Psalm. 7, 16, † 19, 16, † 34, 8, † 36, 14. Prov. 26, 27. Eccle. 10, 8. Eccli. 27, 28, * 1. Reg. 3, 1. Ier. 48, * Dan. 3, 22, † 6, 24, † 13, 62. Apoc. 18, 6.

Impii incidunt frequenter in malum, quod timent, Iob 6, 16. Prov. 1, 26, † 10, 24. 1. Reg. 1, 24.

Impiorum subita, & improvisa punitio, dispersio, & eversio, Gen. 7, 21, † 14, 15, † 10, 24, † 34, 25. Exodi 14, 24. Lev. 10, 2. Num. 21, † 33, † 16, 31. Ios. 10, 9, † 11, 7. Iud. 4, 20, † 7, 12, 15, 21, † 8, 11, † 16, 28. 1. Reg. 30, 16, 2. Reg. 13, 28, 3. Reg. 16, 2, † 18, 40, † 20, 13, 19. Iob 4, 8, † 5, 3, † 8, 13, † 15, 20, † 18, * 20, * † 27, 14, † 36, 17. Psalm. 1, 5, † 36, * Prov. 1, 27, † 6, 15, † 10, 25, † 12, 7. Isaie 5, 24, † 47, 9. Ier. 13, 8. Dan. 5, 30, 1. Mach. 2, 62, † 4, 3. Matth. 24, 38. Luc. 12, 20, 46, † 16, 21, 25, † 17, 29, 1. Thes. 5, 7.

Impiorum punitio bonis est ad tuniorem, & cautionem, Deut. 13, 11, † 17, 18, † 19, 20, † 21, 21. Prov. 19, 25, † 21, 11. Eccli. 23, 37. Act. 5, 11. 1. Tim. 5, 20.

Impios deridebit Deus, Psalm. 2, 4, † 36, 13, † 43, 9. Prov. 1, 26. Sap. 4, 12.

IMPOSITIO manuum varia in veteri Testamento, Gen. 48, 14. Exod. 29, 10. Lev. 1, 4, † 3, 2. Num. 27, 2. Dan. 13, 54. Marc. 10, 16.

Impositio manuum in Sacramento Ordinis, & Confirmationis, Actor. 6, 6, † 8, 17, † 13, † 19, * 1. Tim. 4, 14, † 5, 22. 2. Tim. 1, 6.

IMPUDICITIA contra naturam, Gen. 19, 5, † 38, 7. Lev. 18, 22, † 20, 13. Iud. 19, 22, 30. Rom. 1, 27. 1. Cor. 6, 10. Ephes. 5, 12. 1. Tim. 1, 10. 2. Petr. 2, 7, 8.

INCANTATIONES, & maleficia, Exodi 7, 11, † 8, 18, † 22, 18. Lev. 19, 11, † 20, 6, 27. Num. 23, 23. Deut. 18, 10, 1. Reg. 28, * 4. Reg. 17, 17, † 21, 6. Isaie 47, 2, 6, † 44, 25, † 47, 13. Ier. 10, 2. Dan. 2, 10. Mich. 5, 11. Actor. 8, 8, † 13, 6, † 16, 16, † 19, 19. Gal. 5, 20. Apoc. 18, 23, † 21, 8.

INCESTUS grave peccatum, Lev. 18, 6, 7, † 20, 17, 14. Deut. 22, 30. 1. Cor. 5, 1, 2.

INDULGENTIAE, 2. Cor. 2, 10.

INIERNUS, & damnatio parata diabolo, & angelis eius, vide *Damnatio*.

In emi puma varia, & horribilis, Deut. 32, 22. Iob 24, 19. Psalm. 10, 6, † 20, 10, † 48, 15, † 111, 10. Sap. 11, 17. Eccli. 20, 10. 1. Reg. 30, 33, † 33, 13, 13, 14, † 34, 9. Ier. 15, 15. Mal. 4, 1, 1. Mach. 8, 12. Luc. 13, 27, † 10, 23. Apoc. 14, 6, † 10, 7, † 20, 14. nunquam terminanda, 1. Reg. 16, 24. Matth. 25, 41, 46. Marc. 9, 47, 2. Thes. 1, 9.

INFIDELITAS, vide *Fides*.

INFIRMITAS corporalis, vide *Aegritudo*.

INGRATITUDO, & eius punitio, Gen. 37, 1, † 40, 2. Exod. 12, 8. Deut. 23, 3. * Iudi. 2, 1, † 6, 8, † 8, 33, † 12, 1. 1. Reg. 10, 18, † 12, 8, † 25, 3, 10, 2. Reg. 14, 30, 2. Par. 24, 21. Prov. 17, 13. Isaie 1, 2, 5, 4. Ier. 2, 2, 5. Ezech. 10, 7. Osce 10, 1, † 13, 2, 6. Mich. 1, 1.

Sap. 16, 29. 1. Mach. 16, 16, 19. Matth. 11, 20. Luc. 17, 18. Ioan. 11, 46. Rom. 1, 21, 2. 1. Tim. 3, 2.

INIMICUS non passum contentendus est, 1. Reg. 14, 14, † 17, 43, 2. Reg. 21, 20, 3. Regum 20, * 4. Reg. 14, 8.

Inimico reconciliato non temere credendum est, 1. Reg. 24, 17, † 20, 21, 2. Reg. 3, 20, 1. Mach. 12, 24.

INIQUITAS abundabit, 4. Esdri. 5, 2, † 13, 15. Matth. 24, 12. 1. Ioan. 5, 19. Vide *Infus*, & *Mali*.

INNOCENTIA, sua cuique tucida, & malae suspiciones amovendae, Iosue 22, 22. 1. Reg. 1, 14, 3. Reg. 18, 17. 1er. 37, 12. Actor. 2, 14, † 6, 14, † 7, 2, † 28, 17.

INOBEDIENTIA, eiusque punitio, Gen. 3, 16, 17, † 19, 17, 26. Lev. 10, 1, † 20, 14, 4. Num. 14, 28, 41, † 16, 31, † 20, 24. Deut. 11, 16, 28, † 17, 12, * † 18, 19, 20, 27, 15, * † 28, 14, * 1. Reg. 12, 15, † 13, 11, † 15, 24, † 28, 10, 2. Reg. 6, 6, 3. Reg. 11, 9, 12, 15, 21, † 14, 17, † 20, 35, * 2. Par. 7, 19, † 20, 16, 19, 1. Reg. 24, 5. Ier. 11, 3, 8, * † 13, 8, † 17, 27, † 20, 4, † 35, * 1. Ionae 1, 3. Matth. 17, 17. Actor. 7, 39. Rom. 2, 8. Gal. 3, 10, 2. Thess. 1, 8.

INVIDIA, & odium, Gen. 4, 5, † 26, 14, † 27, 41, † 30, 1, † 37, 4, 11. Exod. 1, 8, † 20, 13. Lev. 19, 17. Num. 12, 1, † 35, 20, 23. Deut. 19, 11, 1. Reg. 18, 7, 11. Sap. 2, 24. Prov. 10, 12, 18. Ezech. 25, 15. Dan. 6, 3. Luc. 15, 26. Ioan. 12, 4. Rom. 1, 29, † 13, 13. Gal. 5, 15, 20. Iac. 3, 14, † 4, 2. 1. Petr. 2, 1. 1. Ioan. 3, 13, 15, † 4, 20.

IOAB filius Sarviae, 2. Reg. 2, 13. con'dit Abner, 3, 27. reconciliat Absalonem per Thecuan, 14, * con'dit Amasa, 20, 9. con'dit tu ipse, 3. Reg. 2, 28, 34. iuxta mandatum David, 2, 5, 7.

IOACHAZ filius Iehu, rex Israel, 4. Reg. 10, 35, † 13, 1.

IOACHAZ filius Iosiae exiit regno, & vehitur in Aegyptum, ubi & moritur, 4. Reg. 23, 34. captivitas eius praedictur, Ezech. 19, 4. appellatur Iohanan, 1. Par. 3, 15. post ipsum creat rex frater eius Eliachim, 4. Reg. 23, 34.

IOACHIN filius Ioaquin fit rex Iuda, 4. Reg. 24, 8. ducitur captivus a Nabuchodonosor in Babyloniam, 24, 12, 15. dimittitur ex carcere, & ad honores vehitur, 25, 24. appellatur Iechonias, 1er. 37, 1. appellatur Nerij, Iac. 3, 27. ei succedit patruus Matthania, 4. Reg. 24, 17.

IOACIM, ante dictus Eleazar, filius Iosae, fit rex Iuda, 4. Reg. 23, 34. 3. Esdri. 1, 17. combussit libros sermonum Ieremiae, 1er. 36, 1. appellatur Melchij, Luc. 3, 24. moritur, 4. Reg. 24, 5. post ipsum constituitur rex filius Ioaquin, 4. Reg. 24, 6.

IOANNA uxor Chuse sequitur Christum, Luc. 8, 3.

IOANNES Baptista filius Zachariae, Luc. 1, 55, 59, 67. Evangelium regni denuntiavit, & baptizavit, Matth. 3, 1. Marc. 1, 4, 5. Ioan. 1, 28, † 3, 23, 26. vestitus eius ex pilis Cameloparum, & viciis locustae, & mel silvestre, Marc. 1, 6. noluit haberi majorem, quam erat, Ioan. 1, 19, 20, 26, † 3, 28. mittit discipulos ad Christum, Matth. 11, 2. capite truncatus, Matth. 14, 8. dicitur Nerij, Mal. 4, 5. Matth. 11, 14, † 17, 10. Luc. 1, 17.

IOANNES filius Zabedi vocatur, Matth. 4, 21. maxime a Christo diligitur, Ioan. 13, 23, † 19, 26, † 20, 2, † 21, 7, 20. scribit, quae vidit, Ioan. 19, 35, † 21, 23, 1. Ioan. 1, 1.

IOAS filius Ochozias solius exadit, dum senatus regius occidit, 4. Reg. 11, 2. coronatur rex in Iuda, 11, 12. occidit Zachariam filium

1. Iam Ioiadæ, 2. Par. 24, 21. Matth. 23, 35 occidit a suis ministris, 2. Paral. 24, 25. 4. Reg. 12, 20. post ipsum filius eius Amasia rex constituitur, 1. Par. 3, 12. 2. Par. 24, 27.

Ioaſ filius Ioachaz rex Iſrael, 4. Reg. 13, 9. pugnat contra Amasiam, subvertit mania Ierusalem, destituit templum, & moritur, 4. Reg. 13, 10.

IOIADA Sacerdos iussit occidi Athalia reginam, 4. Reg. 11, 15. 2. Par. 24, 14. moritur, 24, 15.

IONAS prophetat, 4. Reg. 14, 25. precipitatur in mare, Iona 1, 15. deglutit eum piscis à Domino præparatus, 2, 1. in cujus ventrie erat tribus diebus, & tribus noctibus, ibid. Matth. 12, 40.

IONATHAS filius Saulis prostermit Philisthæos, 1. Reg. 13, 3. † 14, 1. 11. liberatur per populum à patie ob mel degustatum occidendus, 14, 45. reit fœdus cum Davide, 18, 3 † 20, 8. † 23, 18. cæditur, 31, 7.

Ionathas filius Mathathie, præfectus militaris Iudeorum, 1. Mach. 9, 31. facinus init cum Demetrio, 10, 3. 15. capitur, 12, 48. occiditur cum suis filius, 13, 23.

IORAM filius Iosaphat rex Iuda, 3. Reg. 22, 51. occidit sex fratres suos, 2. Par. 21, 4. moritur, 4. Reg. 8, 24. 2. Par. 21, 19.

Ioram rex Iſrael, 4. Reg. 1, 17. † 3, 1. procedit contra Hazael regem Syriæ, 8, 28. accepto vulnere, ciatur in Iſrael, 9, 15. moritur, 9, 24.

IOSAPHAT filius Asa rex Iuda, 3. Reg. 22, 41. mittit, qui verum Dei cultum doceant in civitatibus Iuda, 2. Par. 17, 7. cadere iungitur cum impio Achab, 18, 3. idcirco arguitur a Propheta, 19, 2. iungit se Ochozias, 2. Par. 20, 35. moritur, 21, 1. habuit successorem filium Ioram, 1. Par. 3, 11.

IOSEPH filius Iacobi, Gen. 30, 23. videt somnium, 37, 5, 9. veniunt à fratribus Ismaelitis, 37, 26. Psalm. 104, 17. falso accusatur, Gen. 39, 17. mittitur in carcerem, 39, 20. † 41, 14. constituitur dominus universæ Ægypti, 45, 40. datur ei filia Putipharis uxor, 41, 45. detegit se fratris suis, 45, 1. moritur, 50, 24. ossa ejus transferuntur ex Ægypto, Exod. 13, 19. sepelitur in Sichem, Iosue 24, 32.

IOSEPH coniux B. Virginis Mariæ, Matth. 1, 16. fugit in Ægyptum, 2, 14.

IOSIAS filius Amon rex Iuda, 4. Reg. 21, 24. † 22, * ejus nativitas prædicta est, 3. Reg. 13, 2. legit librum Legis, 4. Reg. 23, 2. celebrat Pascha, 23, 21. vulneratur à sagittariis, & moritur, 2. Par. 35, 23, 24. 4. Reg. 23, 29. lugetur, 2. Par. 35, 24. ei succedit Ioachaz, 4. Reg. 23, 30, 34.

IOSUE pugnât contra Amalech, Exod. 17, 9, 13. mittitur exploratus terram Chanaan, Num. 13, 2. cum populo commendat, 14, 6. constituitur loco Moysi dux populi, 27, 18. Deut. 3, 21. † 31, 3, 7, 14. Ios. 1, 1, 16. mittit exploratores, 2, 1. transit Iordanem, 3, 16. erigit duodecim lapides in Galtal, 4, 3, 8, 20. angelus Domini apparet ei, Iosue 5, 13. benedicit populo, 8, 35. ascendit Iosue ad liberandos Gabaonitas, 10, 7. Sol & Luna steterunt ad impium Iosue, 10, 12. revertitur Iosue in Galtal post liberatos Gabaonitas, 10, 43. percutit 31. reges, 12. * accipit suam portionem in divisione terræ, 19, 49. moritur, 24, 29. Iudic. 2, 8. commendatur, Eccli. 40, 1.

IRACUNDIA, quantum mali pariat, Gen. 4, 5. Iob 5, 2. Piov. 12, 10. † 14, 3. † 15, 18 † 17, 19. † 19, 19. † 27, 3. † 29, 22. Eccli. 7, 10. Eccli. 25, 22. † 28, 6, 14. † 30, 20. Matth. 5,

22. Luc. 4, 28. Gal. 5, 20. Ephes. 4, 26. Col. 3, 8. Tit. 1, 7. Iacob 1, 19.

IRÆ alterius cedendum potius, quàm repugnandum, Gen. 27, 42. Piov. 22, 24. † 29, 22. Eccli. 8, 19. Matth. 2, 13.

ISAÏAS filius Amos, Isaie 1, 1. vocatur, & mittitur, 6, 8. † 49, 1.

ISMAEL filius Abrahæ ex Agar nascitur, Gen. 16, 15. moritur, 25, 17.

Ismahel filius Nathanie occidit Godesoliam, aliosque Iudæos, Ier. 41, 2, 6.

ISRAEL appellatur, qui ante Iacob dicebatur, quære Iacob.

Israel populus, & hereditas Domini, Exod. 3, 7. † 5, 1. † 6, 7. † 19, 5. Lev. 30, 26. Deut. 4, 20. † 7, 6. † 9, 29. † 10, 15. † 14, 2. † 26, 18. † 32, 9. I. Reg. 10, 1. † 12, 22. 2. Reg. 7, 23. 3. Reg. 8, 53. Isai. 19, 25. † 43, 1. Ier. 13, 11. decem tribus Israel separant se à domo David, 3. Regum 12, 3, 9, 16. secundum verba Abiæ prophætæ, 11, 29. transierunt in Assyriam, 4. Reg. 15, 29. † 17, 6. secundum prophetiam, Deut. 4, 26. multi ex Isaiæ sequuntur Levitis in Ierusalem, 2. Par. 11, 13.

Contra decem tribus, vide Samaria.

IUDÆORUM cæremoniæ erant umbra futurorum, Exod. 13, 9, 14. Num. 15, 38. Deut. 16, 1. Ezec. 40, 10. I. Cor. 10, 1. 2. Cor. 3, 13. Hebr. 7, 17. † 8, 5. † 9, 1. 10, 23. † 10, 1.

Iudeorum quedam cæte consuetudines, Gen. 32, 31. Iudic. 11, 40. Ruth 4, 7. 2. Par. 35, 25.

IUDAS filius Iacob nascitur, Gen. 29, 35. nescius concumbit cum filiis suis uxore Thamar, 38, 15. spondet pio fratre suo Benjamin, 43, 9. prædictum sceptrum non auferendum de Iuda, donec veniat Mesias, 49, 10. Deut. 33, 7. Iud. 1, 2. 2. Reg. 12, 12. 2. Par. 6, 6.

contra Iudam, & Ierusalem, vide Ierusalem.

IUDAS Machabæus eligitur dux fratrum suorum, 1. Mach. 2, 66. pugnat strenue, 3. * † 4. * † 5. * † 7, 25. 2. Mach. 8, 1. † 10, 16. * † 11, 6. † 12. * † 13. * † 14. * † 15. * cæditur, 1. Mach. 9, 17.

Iudas Iscariotes eligitur in Apostolum, Matth. 10, 4. init pactum cum Pharisæis, Luc. 22, 4. prodit Christum, Matth. 26, 20, 46. Marc. 14, 43. Ioan. 18, 5. secundum prophetiam, Psalm. 40, 10. † 54, 14. † 108, 8. Ioan. 6, 70. † 12, 4. † 13, 21. * suspendit se, Matth. 27, 4. Actoi. 1, 18.

Iudas Gallæus dispersus cum suis, Act. 5, 37. Iudas & Silas cum Paulo & Barnaba, Antiochiam mittuntur, Actoi. 15, 22, 27.

IUDICABUNT sancti de hoc mundo, Sap. 3, 8. † 5, 1. Matth. 19, 28. I. Cor. 6, 2. Iudæ 14.

Iudicium perversum, Eccli. 11, 9. Matth. 7, 1. † 12, 7. Luc. 6, 37. † 7, 33. Ioan. 7, 24. † 9, 16. Act. 28, 4. Rom. 2, 1. † 14, 4, 13. I. Cor. 4, 5. I. Tim. 5, 21. Iacobi 4, 11.

Iudicium Dei æternum, & quemadmodum Christus in fine mundi iudicatus sit, 1. Reg. 2, 10. &c. vide Dies novissimi.

Iudicium debet precedere deliberatio, & cognitio causæ, Gen. 3, 11. † 11, 5. † 18, 27. Exod. 3, 8. † 23, 2. Deuter. 13, 6. † 17, 9. † 10, 18. Ios. 7, 19. † 22, 13. Iud. 20, 3, 12. Piov. 18, 13. Eccli. 11, 7. Dan. 13, 51. 1. Mach. 7, 7.

Iudicium hominum, vide Opéra.

Iudicium officium, & auctoritas, Exod. 18, 13, 21. † 21. * † 22. * † 23. * Lev. 19, 15. † 24, 11, 23. Deut. 1, 13, 16. † 17. * † 18, 15. † 25, 1. † 27, 19. Ios. 7, 19. I. Reg. 3, 1. † 12, 5. 2. Par. 19, 6. Eccli. 4, 10, 33. † 10, 1. † 42, 12. Psal. 81. * Piov. 18, 5, 19. † 24, 23. † 28, 19. Isaie 5, 16. † 10, 1. Ier. 5, 26. Luc. 18, 2. † 23, 1, 13, 23. Ioan. 7, 24. † 8, 15. Iacobi 2, 4.

Judices Israel rexerunt circiter 350. annos, Actor. 13, 20

Index universi mundi est Deus, vide *Deus*.

IUDITH vidua Bethulie dives, & honesta, Iudith 8, 1. * præcidit Holofernis caput, 13, 10. moritur, 16, 28.

IURARE quatenus liceat, vel non liceat, & quam variis modis contingat, Gen. 14, 22. † 21, 24. † 22, 16. † 24, 3. † 25, 33. † 26, 3, 31. † 31, 53. † 42, 15. † 47, 31. † 40, 5. Exod. 13, 19. † 20, 7. † 22, 11. † 23, 13. Lev. 5, 4. † 19, 12. Num. 14, 21. † 30. * Deut. 6, 13. † 7, 8. † 10, 20. 1os. 2, 12. † 6, 22. † 9, 15. † 23, 7. Iud. 21, 1, 7, 18. 1. Reg. 14, 24. † 19, 6. † 24, 23. † 25, 34. † 28, 10. † 30, 15. 2. Reg. 3, 35. † 19, 7. † 21, 2, 17. 3. Reg. 1, 13, 29. † 2, 3, 8. 31. † 19, 2. 2. Par. 6, 22. † 15, 14. † 30, 13. 1. Esdr. 10, 5, 2. Esdr. 10, 29. Iob 27, 1. Psalm. 14, 4. † 23, 4. † 62, 12. † 23, 4. † 94, 11. † 101, 9. † 109, 4. Isai. 14, 24. † 19, 18. † 45, 23. † 49, 18. † 54, 9. † 65, 15. Ier. 4, 2. † 5, 2. 7. † 12, 16. † 22, 5. † 44, 20. † 51, 14. Osee 4, 15. Amos 6, 8. † 8, 7. Soph. 1, 4. Zach. 8, 17. Iud. 1, 12. Eccli. 23, 9, 17. Matth. 5, 33. † 23, 16, 18, 20, 21, 22. Hebr. 6, 13, 16. Apoc. 1, 6.

Iurandum non est tenere, nec per cælum, nec per terram, nec per aliquod quod in iis est, Matth. 5, 34. Iacobi 5, 12.

IUSTI vere in hac vita, Luc. 1, 6. † 15, 7. Ioan. 8, 36. † 17, 19. 1. Cor. 6, 11. Hebr. 12, 23. * 2. Petri 2, 7. 1. Ioan. 3, 1. 7. Apoc. 3, 4. † 14, 5. vide *Peccatum*.

IUSTITIÆ summa perfectio non habetur in hac vita, in qua sine peccato non vivimus, Genes. 6, 5. † 8, 21. Exod. 34, 7. Num. 14, 18. 3. Reg. 8, 46. 2. Par. 6, 36. Iob 4, 17. † 9, 15, 20. † 25, 4. Psalm. 13, 1. † 50, 7. † 52, 1. † 129, 3. † 142, 2. Prov. 9, 9. Eccli. 7, 21. Isa. 64, 4. 1er. 2, 19, 20. † 30, 11. Mich. 7, 2. Nahum 1, 3. Sap. 12, 10. Matth. 6, 12. Luc. 17, 3. 10. Rom. 3, 9, 23. † 7. * Gal. 3, 22. Eph. 2, 3. 1. Ioan. 1, 8. vide *Peccatum*.

Iustitia nostra est per Christum, & piamam justificationem, peccatorumque remissionem nulla prebent merita, Gen. 15, 6. Isai. 45, 25. † 53, 8, 13. Ier. 23, 6. † 33, 16. Dan. 6, 22. Habac. 2, 4. Zach. 9, 11. Act. 10, 43. † 13, 39. Rom. 1, 17. † 3, 24. † 4, 5. 1. Cor. 1, 10. 1. Cor. 1, 30. Gal. 2, 16. † 3, 11. † 5, 5. Phil. 3, 9. Tit. 3, 7. 1. Petr. 3, 18.

IUSTIFICATIO qua quis ex iusto fit iustus ascribitur bonis operibus, Eccli. 18, 22. Rom. 2, 13. 1. Jac. 2, 21, 24. Apoc. 22, 11.

Iustificatio unpi non solum fidei ascribitur, sed etiam aliis virtutibus, ut Spei, Rom. 8, 23. Charitatis, Exod. 20, 6. Prov. 10, 12. Luc. 7, 47. 1. Cor. 13, 4. Gal. 5, 6. 1. Petr. 4, 8. 1. Ioan. 4, 7, 8, 9. Timori, Eccli. 1, 27, 28. Penitentiae operibus, Sap. 11, 24. Ezech. 18, 21, 22. Matth. 23, 8. Luc. 7, ubi ponitur exemplum Magdalene, 15. exemplum filii prodigi, 18. exemplum Publicani.

I

LABAN hospitiæ excipit famulum Abraham, Gen. 24, 32. mercede condit Jacob, 29, 14, 20. persequitur Jacob, 31, 22.

LABOR & dolus communis omnibus hominibus, Gen. 3, 17. Exod. 20, 9. † 34, 21. Deut. 5, 13. Tob. 2, 19. Psalm. 127, 2. Prov. 6, 6. † 10, 4. † 14, 4. † 20, 4. Eccli. 5, 11. Eccli. 29, 19. Ioan. 21, 3. Act. 18, 3. † 20, 34. 1. Cor. 4, 12. Ephess. 4, 28. 1. Thess. 2, 9. † 4, 1. 2. Thess. 3, 8, 12.

Labor non dicit sine Dei benedictione, Gen. 3, 17. † 26, 3, 12. † 30, 27. Deut. 1, 1. Iob 41, 12. Prov. 10, 22. Eccli. 11, 7.

Labianti merces debetur, Lev. 19, 13. Deut.

24, 15. † 25, 4. Tob. 4, 15. Eccli. 7, 22. † 34, 25, 26. Ier. 22, 13. Mal. 3, 5. Matth. 10, 10. Luc. 10, 7, 1. Col. 9, 9, 14. 1. Tim. 5, 18. 1. Jac. 5, 4.

Laboris manuum, & agriculturæ laus, & utilitas, Prov. 12, 11. † 13, 4. † 14, 23. † 24, 27. † 28, 19.

LACHIS traditur in manus Israelis, Iosue 10, 32. extruitur, 2. Par. 11, 9.

LALCI ne se sacris pietati officium misceant, Lev. 10, 1. * Num. 1, 51. † 3, 10. nec vasa sacriata temere contingant, Num. 1, 51. † 4, 15, 19, 20. † 18, 7. 2. Reg. 6, 6. 2. Par. 21, 18.

LALS oppugnat a Danitis, expugnatur, a dicitur, & appellatur Dan, Iud. 18, 27. appellatur Lesen, 1os. 19, 47.

LAUDANDUS Deus ante, & post sumpsum cibum, Deut. 8, 10. vide *Gratia*.

Laudare Deum pro merito non possumus, Psalm. 95, 4. † 105, 2. † 118, 104. † 144, 3. Eccli. 43, 2, 32.

Laudes Deo canendæ, Psalm. 46, 2. † 146, 7. † 149, 1. Isai. 12, 4. Ephes. 5, 19. Col. 3, 16. Hebr. 13, 15. Luc. 5, 13.

LAZARUS jacet ante ostium divitis epulonis, Luc. 16, 20.

Lazarus suscitatur à morte, Ioan. 11, 43. persecutionem sustinet à Iudeis, 12, 10.

LEBRÆUS cognomine Thaddæus, discipulus Christi, Matth. 10, 3. appellatur Iudas filius Iacobi, Luc. 6, 16.

Lepra quomodo cognoscatur, Lev. 13, 41. Leprosus mittitur Deus propter peccatum, Exod. 4, 4. Num. 12, 8. 4. Reg. 5, 1, 27. † 15, 5. 2. Par. 26, 18, 19, 21.

Lepra mundatur, Exod. 4, 7. Num. 12, 15. 4. Reg. 5, 14. Matth. 8, 2. Luc. 17, 14.

Lepticosum segregare, Lev. 13, 49. Num. 5, 2. 4. Reg. 15, 5.

LEVI nascitur, Gen. 29, 34.

occidit cum fratre suo Simone Sicheinitas,

34, 25. punitio istius facti, 49, 5.

Levitarum habitatio, ius, & debita vitæ sustentatio, Lev. 10, 12. † 25, 32. Num. 18, 21,

24. † 35, 2. 7. Deut. 10, 8. † 12, 12, 19. † 14,

27. † 18, 1. † 26, 11. 1os. 13, 14. 33. † 18, 7. † 21. * 2. Esdr. 10, 33. 37. † 13, 10. Eccli. 48, 13.

Eccli. 7, 32.

Levitarum ministerium, & officium, Num. 1,

49. † 3. * † 4, 1. † 8. * † 18, 2, 23. Deut. 10, 1.

1os. 3, 6. 1. Par. 6, 31. * † 9, 14. * 2. Par. 19, 3.

Ezech. 44, 11.

Levitas assumit sibi in ministerium Deus pro

primogenitis Israelis, Num. 3, 12, 40. * † 14, 10.

Levites puniunt peccatum eieci vituli, Exod.

32, 26.

Levites expelluntur ex Israel, 2. Par. 11, 14.

LEX prima, & præceptum datur, Gen. 2, 10.

violatur, 3, 4, 6.

Lex decem mandatorum datur Moysi, Exod.

20. * Deut. 5. *

Legis tabule dantur, Exodi 31, 18. Deut. 5,

22. tringuntur, Exodi 32, 19. Deut. 9, 17. dantur

aliæ tabule, Exodi 34, 27. Deut. 10, 1.

Legis natura, officium, & operatio, Rom.

3, 20. † 4, 15. † 5, 20. † 7, 1. 7. Gal. 3, 12. 1.

1. Tim. 1, 8. Hebr. 7, 18, 27.

Legem Dei sine spiritu ejus non possumus

implere, Deut. 5, 29. Psalm. 118, 24. Lucæ 18,

22. Actor. 15, 10. Rom. 8, 2.

punitio, vel merces eorum, qui legem Dei

prevaricantur, vel observant, vide *Obediencia*,

& *Inobediencia*.

Legis caeremoniæ abregantur per Christum,

Matth. 11, 13. Marc. 14, 36. Actor. 15, 10. † 15,

11. † Rom. 6, 14. † 7, 4. † 14, 3. Gal. 3, 12. † 4, 5.

Ephes.

Ephes. 2, 13. Col. 2, 14. 1. Petr. 1, 11, 18.

Lex legitur, Deut. 1, 5. † 31, 9. 11. Ios. 8, 33. 4. Reg. 23, 2. Esdr. 8, 8. † 9, 3. Esdr. 9, 39. 2. Mach. 8, 19, 23.

Lex nova Christianorum consistit potissimum in Charitate, Matth. 5, 44. † 7, 12. † 23, 36. Ioan. 13, 34. Rom. 13, 10. Gal. 5, 14. † 6, 2. 1. Tim. 1, 5.

LIA nubit Iacob Patriarchæ. Genes. 29, 21. gignit ei multos liberos, 19, 31.

LIBER vitæ, Exodi 32, 32. Psalm. 68, 29. Phil. 4, 3. Apoc. 3, 5. † 20, 12. † 21, 27.

LIBERUM arbitrium etiam post lapsum in homine mansit, Gen. 4, 7. Deut. 30, 19. Ios. 24, 15. Psalm. 26, 9. Sap. 9, 10. Eccli. 15, 18. † 31, 10. 1. Cor. 3, 9. † 7, 37.

Liberrum arbitrium cooperatur gratiæ Dei, 1. Reg. 7, 3. 2. Par. 12, 14. Psalm. 9, 17. † 72, 13. Prov. 16, 1, 5, 9. Eccli. 2, 20. Isaie 1, 16, 17, 18. † 40, 3. † 46, 8. † 55, 6, 7. Ier. 3, 1, 12, 22. † 4, 3. 4, 14. † 7, 3. † 18, 8, 11. † 25, 5. † 26, 13. † 32, 15. Ezech. 18, 21, 22, 27, 28, 30, 31. † 33, 14, 15, 16, 19. Zach. 1, 3. Mal. 3, 7. Matth. 3, 2. † 11, 33. † 12, 28. Marc. 1, 3. Luc. 3, 4. Ioan. 1, 23. † 7, 37. Actor. 8, 22. † 9, 6. † 13, 22. Rom. 10, 3, 13. 1. Cor. 3, 9. † 15, 10. 2. Cor. 7, 1. Ephes. 5, 14. Phil. 2, 12, 13. † 4, 13. Col. 1, 29. † 3, 9, 10. 1. Tim. 4, 16. 2. Tim. 2, 21. Hebr. 4, 16. † 12, 12, 13. Iac. 4, 8. 1. Petr. 1, 22. 1. Ioan. 3, 3. Apoc. 3, 30.

Libertas Evangelica, Ioan. 8, 32. Rom. 6, 18. † 8, 2. 21. Gal. 5, 13. 1. Petr. 1, 18. † 2, 16. * 2. Petr. 2, 19.

Libertas piava, & improbanda, Iob 11, 12. Ier. 34, 15. Osee 7, 16. 2. Petr. 3, 18.

A LINGUA mala cavendum, Levit. 19, 16. Iob 5, 21. Psalm. 51, 4. † 139, 4, 12. † 140, 3. Prov. 4, 24. † 10, 18. † 11, 9. † 12, 13, 19. † 15, 2. † 16, 27, 28. † 17, 20. † 18, * † 20, 19. † 21, 23. † 26, 20. † 30, 11. Eccle. 5, 1. † 10, 13. Sap. 1, 11. Eccle. 5, 16. † 25, 12. † 28, * 1. Cor. 15, 33. 1. Petr. 2, 1. Inc. 1, 19. † 3, 5. 8. † 4, 11. vide *Detrahit*.

Lingua discretè moderanda, Prov. 10, 19. † 12, 14. † 13, 2. 3. † 17, 27. † 18, 21. † 21, 23. Eccle. 14, 1. † 20, 5. † 22, 33. † 23, 17. Matth. 12, 36. Luc. 6, 47. Iac. 1, 19. † 3, 2. 1. Petr. 3, 10. vide *Loquenda*.

LOBNA occupatur, Ios. 10, 29. deficit à Iuda, 4. Reg. 8, 22. oppugnatur ab Assyriis, 19, 8. LONGANIMITAS, vide *Patientia*.

LOQUENDA sunt vera, honesta, & quæ audientibus prodesset queant, Exod. 22, 28. Psalm. 14, * Prov. 13, 2. † 24, 26. † 25, 11. † 29, 20. Eccle. 5, 2. Eccle. 7, 37. Matth. 5, 37. † 12, 36. Ephes. 4, 21. † 5, 3. Col. 3, 8. 1. Petr. 3, 10.

Loquendi tempus, & opportunitas, Prov. 15, 23. † 25, 11. Eccle. 8, 5. Eccle. 11, 8. † 20, 6. † 32, 9. † 33, 4. quomodo loquendum, Iob 6, 21. Prov. 15, 4. † 16, 20, 22. † 19, 11. Eccle. 4, 34. † 5, 16. † 6, 5. Col. 4, 6.

LOT liberatur ab incendio Sodomorum, Gen. 19, 15, 17. 2. Petr. 2, 7. uxor ejus mutatur in statum salis, Gen. 19, 26. Sap. 10, 7. Luc. 17, 32. concubuit cum duobus filiabus suis, Genes. 19, 31, 35.

LOTIO pedum, Gen. 18, 4. † 19, 2. † 24, 32. † 43, 24. Ioan. 13, 4, 14. 1. Tim. 5, 10.

LUCAS medicus, Col. 4, 14. manet cum Paulo, 2. ad Tim. 4, 11.

LUCIFER cecidit è cælo, Isai. 14, 12.

LUX est Christus, Isai. 9, 2. † 42, 6. † 60, 1, 10. † 49, 6. Ioan. 1, 5. † 3, 12. † 9, 5. † 12, 35. 46. 1. Ioan. 1, 5. † 2, 8.

Lux sunt Christiani, Prov. 4, 18. Isaie 62, 1. Matth. 5, 15. Rom. 2, 19. Phil. 2, 15.

LYDIA purpuraria credit in Christum, Act. 16, 14.

LYSIAS dux exercitus Antiochi, 1. Mach. 3, 32. pacium init cum iudeis, 6, 58. capitur, & jussu Demetrii occiditur, 7, 2.

M

MAACHA filia Tholmai regis in Gessur, mater Absalonis, 2. Reg. 3, 3.

MAACHA filia Abessalom, mater Abiam regis Iuda, 3. Reg. 15, 2.

appellatur Michala, 2. Par. 13, 2.

MACEDONIA mittit eleemosynas pauperibus Ierosolymitanis, Rom. 15, 26. 2. Cor. 8, 1.

Paulus vocatur in Macedoniam, Act. 16, 9.

MADIAN filius Abraham, Gen. 25, 2. Deus præcipit, ut cædantur Madianitæ, Num. 25, 16.

Madianitæ cæduntur cum suo rege, 31, 7. opprimunt Israelem, Iudic. 6, 1. aruit in eos Gedeon, 7, *.

MAGDALENA, vide *Maria*.

MAGI Pharaonis virgas suas vertunt in colubios, Exod. 7, 12.

Magi primitiæ gentium Christum adorant, Matth. 2, 11.

Magia, vide *Incantationes*.

MALALEEL, nascitur, Gen. 5, 12.

MALCHO præcidit Petrus auriculam, Ioan. 18, 10.

MALEDICTIO, & Benedictio, Gen. 3, 14, 17. † 8, 21. † 9, 25. † 24, 41. † 27, 28. † 48, 15, 20. † 49, 7. Num. 5, 21. Deut. 11, 26. † 27, 15. Ios. 8, 4. Iudic. 9, 20. 1. Reg. 17, 43. 2. Reg. 2, 5. † 16, 7. 4. Reg. 2, 24. 2. Esdr. 5, 13. Prov. 26, 2. Ier. 29, 22. † 49, 13. Zach. 8, 13.

Malencia, vide *Incantationes*.

MALUM dicens bonum, puniatur, Isaie 5, 20. Malach. 2, 17. Prov. 24, 24.

Malum declinandum, & bonum faciendum, Prov. 3, 7. Isaie 1, 16. Ezech. 18, 21.

Malorum consortium vitandum, Psalm. 1, * † 25, 4. Prov. 1, 10. † 14, 7. † 24, 21. † 29, 24. Eccle. 8, 18. † 13, * 2. Cor. 6, 14. 2. Ioan. 10, 10.

Malum non est reddendum pro malo, Prov. 20, 22. † 24, 29. Rom. 12, 14, 17. 1. Cor. 4, 12.

1. Thess. 5, 15. 1. Petr. 3, 9.

Malum ponit est à Deo, Deuter. 32, 23, 3. Reg. 9, 9. † 21, 29. Isaie 45, 7. Ierem. 11, 11. † 32, 42. Baruch 2, 2. Amos 3, 6. Ioan. 3, 10.

Mich. 1, 12. † 2, 3.

Malum culpæ summè aversatur Deus, tantum abest, ut eum auctorem habeat, Exod. 23, 7. 2. Par. 19, 7. Iudith 5, 21. Iob 34, 10. Psalm. 5, 5. 7. † 44, 8. Prov. 15, 8. 9. Sap. 14, 9. Eccle. 15, 21. Osee 13, 9. Roman. 9, 14. 2. Cor. 6, 15.

Iacob 1, 12.

Malos rectores, & præpositos permittit Deus ob peccata populi, 3. Reg. 12, 14. Iob 34, 30. Isaie 29, 10. Ezech. 14, 9. Osee 13, 11. 2. Thess. 2, 11.

jubetque obedientiam illis præstare, Matth. 23, 3.

Malorum etiam ministrorum opera utitur Deus, Matth. 7, 22. Marc. 9, 38. Luc. 9, 49.

MANAHEM rex Israel, 4. Reg. 15, 14.

MANASSES primogenitus Ioseph nascitur, Gen. 41, 51. † 48, 14.

Manasses impius, filius pii Ezechie rex Iuda, 4. Reg. 21, 1, 6. 2. Par. 32, 33. † 33, 1. Ierem. 15, 4. ductus vinculis in Babilonem, & per penitentiam convertitur ad Dominum, & exauditus recuperat regnum, 2. Par. 33, 11. 13. relinquit post se Amon, 4. Reg. 21, 18. Matth. 1, 10. appellatur Hei, Luc. 3, 28.

MANENDUM est nobis in Christo, Ioan. 11, 3.

Lil 3 15,

15. 4. Rom. 8. 1. 1. Cor. 4. 15. + 12. 13. Col. 2. 6. 1. Ioan. 2. 6. 28. 1. 3. 24. + 4. 13.

MANNA, Exodi 16. * Num. 11. 7. Deut. 8. 3. Josue 5. 12. Psalm. 77. 24. Sap. 16. 20. Ioann. 6. 31.

MANSUETUDO, Ios. 7. * 19. 1. Reg. 25. * 2. Reg. 16. 10. Prov. 15. 1. Eccli. 1. 29. Matt. 5. 4. + 11. 2. Galat. 5. 22. + 6. 1. Ephes. 4. 2. Col. 3. 12. 2. Tim. 2. 25. Tit. 3. 2.

MARDOCHAEUS defensor, & tutor Esther, captivus abductus in Babylonem, Esth. 2. 5. 7. 1. Reg. summo honore affectus, 6. 10. reverteritur de captivitate in Ierusalem, 1. Esdr. 2. 2. Esdr. 7. 7.

MARE creatur, Gen. 1. 9. concluditur suis terminis, 1. 9. Iob 26. 10. + 28. 26. Prov. 8. 22. Ier. 5. 22. cedit filiis Israel, Exodi 14. 21. sedatur verbis Christi, Matth. 8. 26.

MARIA soror Aaron laudat Dominum, Exodi 15. 21. fit leprosa, Num. 12. * Deut. 24. 9. moritur, Num. 26. 1.

Maria virgo praenunciata, Gen. 3. 15. Num. 24. 17. Psalm. 18. 6. + 44. 10. + 45. 5. + 84. 2. + 86. 3. + 135. 8. Prov. 9. 1. + 31. 10. 29. Cant. 1. * 2. * 3. * 4. * 5. * 6. * Eccli. 24. * Isaiae 7. 14. + II. 1. + 19. 1. + 45. 8. Ier. 31. 22.

Maria vocatur, & est Mater Domini, Luc. 1. 43. Mater Iesu. Matth. 2. 13. Ioan. 19. 25.

Maria perpetua virginitas significatur, Exodi 3. 2. Iud. 6. 37. 38. 39. 40. Psalm. 136. Cant. 2. 2. + 4. 7. + 6. 9. Isaiae 7. 14. + II. 1. + 35. 1. 2. + 66. 7. Ezech. 44. 2. Dan. 2. 34. + Matth. 1. 20. Luc. 1. 35.

Maria Virgo multis dotata virtutibus, fide dives, Prov. 31. 18. Lucae 1. 38. 45. Ioann. 2. 5. spe plena, Eccli. 24. 24. Ioann. 2. 5. caritate perfecta, Eccli. 24. 24. Luc. 1. 56. + 2. 7. Ioan. 2. 3. + 19. 25. casta, vide supra, Mariae perpetua virginitas, castitatem vovit perpetuam, Lucae 1. 35. humilis, Luc. 1. 38. 48. misericors, Ioan. 3. 35. prudens, Luc. 2. 19. modesta, Luc. 2. 48. pia, Luc. 1. 46. 47. benigna, Lucae 1. 40. fortis, Prov. 31. 10. * Ioann. 19. 25. sapiens, Prov. 31. 26. Ioan. 2. 5.

pauper, Matth. 2. 11. Lucae 2. 7. 24. patiens, Matth. 2. 13. Lucae 2. 35. virtute praecollens omnes, Prov. 31. 29. Eccli. 24. 25. Luc. 1. 28. 48.

Maria salutatur ab Angelo, Luc. 1. 28. visitat Elisabeth, & laudat Deum, Lucae 1. 39. 46. proficiscitur cum Iosaph in Bethlechem, Lucae 2. 4. in Aegyptum, Matth. 2. 14. revertitur inde terram Israel, Matth. 2. 14. invenit Christum in templo, Luc. 2. 46. assistit cruci, & Apostolo Ioanni commendatur, Ioann. 19. 25. manet cum Apostolis, Act. 1. 14.

Maria Magdalena desit sui peccata, Luc. 7. 38. obtinet peccatorum remissionem, Luc. 7. 48. liberata a septem demoniis, adhaeret, & ministrat Christo, Lucae 8. 2. 3. ungit Dominum, Matth. 26. 6. Marc. 14. 3. Ioan. 11. 2. + 12. 3. adest Christo in cruce morienti, Ioann. 19. 25. stat ad monumentum plorans, Ioan. 20. 11.

Christus ei apparuit post resurrectionem, Marc. 16. 9. Ioan. 20. 14.

nuntiatur resurrectionem discipulis, Ioan. 20. 18. MARITI officium, & auctoritas in uxorem, Genes. 3. 16. Num. 5. 12. 18. + 30. 7. 13. Deut. 21. 5. 13. + 24. 1. Prov. 5. 18. + 18. 22. + 31. 10. Eccli. 9. 9. Eccli. 7. 28. + 9. 1. + 25. 2. 27. + 26. 1. Mal. 2. 14. 1. Cor. 7. * + 11. 2. 10. Eph. 5. 22. Coloss. 3. 18. Tit. 2. 4. 1. Tim. 2. 11. 1. Petr. 3. 1.

MARTHA hospitio excipit Dominum, Luc. 10. 38. ostendit suam fidem, Ioan. 11. 27.

MATHAN sacerdos Baal occiditur, 4. Reg.

II. 12. 2. Par. 23. 17.

MATHIAS elegitur in Apostolum, Act. 1. 26.

MATHUSAEL filius Henoch nascitur, Gen. 5. 21. vivit 969. annis, & moritur, Gen. 5. 27.

MAIRIMONIUM, Genes. 1. 27. 28. + 2. 21. 22. 23. 24. + 3. 6. 12. 17. + 4. 1. 17. + 9. 1. + 19. 26. + 24. 3. + 29. 12. Exodi 2. 1. + 20. 17. Lev. 18. * + 20. 10. Deut. 5. 21. + 7. 3. + 22. 23. 29. + 24. 1. Ios. 23. 12. Iud. 3. 6. + 14. 2. 7. 15. 1. Esdr. 9. 2. 2. Esdr. 13. 23. Esther 2. 17.

Iob. 4. 13. + 6. 17. + 7. 15. 16. + 8. 9. Prov. 18. 22. + 19. 14. Eccli. 25. 2. Ier. 3. 1. Matth. 5. 32. + 19. 3. 5. 7. + 22. 24. 30. Marc. 6. 18. + 10. 2. 6. 7. 8. 9. + 12. 20. * Lucae 2. 5. + 1. 10. + 16. 18. + 20. 34. Ioann. 2. 1. 2. Rom. 7. 2. 3. 1. Cor. 7. * Ephes. 5. 31. 32. 1. Tim. 3. 2. + 5. 9. Hebr. 13. 4. 1. Petr. 3. 1.

Matrimonium indissolubile, Gen. 2. 24. Matth. 5. 32. + 19. 7. Marc. 10. 11. Lucae 16. 18. 1. Cor. 7. 10.

Matrimonium spiritale, quere *Connubium*. Matrimonium cum eis sacramentum, Ephes. 5. 32. confert gratiam & sanctificationem, 1. Thes. 4. 4.

MATHIAEUS publicanus vocatur, Matth. 9. 9. + 10. 3. appellatur Levi filius Alphaei, Marc. 2. 14. Lucae 5. 27.

MATHATHIAS patruus Ioachim constituitur rex Iuda, 4. Reg. 24. 17. appellatur Sedecias, 1. Par. 3. 15.

MATHATHIAS Sacerdos ostendit studium pro tuenda religione, 1. Mach. 2. 24. pugnat strenue, 2. 41. moriet filios suos ad observationem legis Dei, 2. 49. 64.

MEDI occupant regnum Babyloniae, Daniel 5. 31.

MELCHISEDECH sacerdos, & rex Salem, Genes. 14. 18. Psalm. 109. 4. Hebr. 7. 1.

MENDACIUM, Gen. 3. 4. + 37. 19. + 39. 17. Lev. 19. 11. 2. Reg. 1. 2. 7. 4. Reg. 5. 25. Prov. 6. 19. + 12. 22. Sap. 1. 11. Eccli. 7. 13. + 20. 26. 28. + 25. 4. Osee 4. 2. Ioan. 8. 44. Act. 5. 4. 8. 2. Ephes. 4. 25. Coloss. 3. 9. vide *Testimonium*.

MENELAEUS proditor patriae usurpat sibi summum Sacerdotium, 2. Mach. 4. 24. extremo supplicio afficitur, 2. Mach. 13. 4. 5. 6.

MENSURA qua mensi fuerimus, remittetur nobis, Exodi 21. 23. Iud. 1. 7. 1. Reg. 15. 33. 2. Reg. 22. 25. Psalm. 17. 21. Prov. 22. 23. Isaiae 33. 1. + 65. 6. + 66. 4. Ierem. 50. 15. 20. + 51. 49. Ezech. 16. 59. Ioc. 3. 7. Matth. 7. 2. Marc. 4. 24. Lucae 6. 38.

Mensurae, & pondera debent esse iusta, Lev. 18. 35. Deut. 25. 13. Ezech. 45. 10. Michae 6. 11. Amos 6. 5. Prov. 16. 11. + 20. 10.

MERARI filius Levi, Num. 3. 17.

Merarium officium, 3. 33. + 4. 42.

MERCES debetur operibus, Gen. 4. 7. + 14. 1. Psalm. 118. 112. Prov. 11. 18. Sap. 5. 10. + 10. 17. Eccli. 3. 8. + 11. 24. + 13. 22. + 30. 18. + 31. 30. 38. Isaiae 60. 10. Ierem. 31. 10. Matth. 5. 12. + 6. 1. + 10. 41. 42. + 20. 8. Marc. 9. 41. Luc. 6. 35. + 10. 7. Ioan. 4. 36. Rom. 4. 4. 1. Cor. 3. 8. 1. Tim. 5. 18. Apoc. 27. 12.

MERITA operum, Eccli. 18. 31. + 10. 15. + 38. 18. vide *Opera*.

MEROB filia Saulis, 1. Reg. 14. 49. promittitur David in uxorem, 18. 17.

MESIAS, idest Christus, & verus unctus est Dominus noster Iesus, Ioan. 1. 4. + 4. 25. + 7. 41. + 11. 27. Matth. 26. 64. Marc. 14. 62. Luc. 22. 67. Act. 17. 3. + 18. 28. + 19. 4. 1. Ioan. 5. 1.

MICHA parat ephod idolo matris suae, Iudic. 17. 5. conducit Levitum, 17. 7. 10. idolum, & ephod anteurantur, similiter & Sacerdos abductus, 18. 13. 18. 20.

bylonis, Ier. 27, 6. invadit Ægyptum, 4. Reg. 24, 7. Ierem. 4, 2. ascendit in Ierusalem, 4. Reg. 24, 1. 10. † 25, 1. Ierem. 39, 1. iuxta prophetiam, Ierem. 25, 8. † 32, 28. erigit aureum statuum, Dan. 3, 1. habitat septem annos inter feias, 4, 8, 30. ingens superbia ejus, amplitudo domuii, & crudelitas explicatur, Isa. 34, 2, 8.

NABUZARDAN dux militiæ regis Babylonis destruit domum Dei, muros Ierusalem, & populum, qui remanserant, transfert cum omnibus vasis templi in Babylonem, 4. Reg. 25, 8, 13. * 1ei. 39, 9, 11. † 52, 12.

NACHOR avus Abraham, Gen. 11, 23, 25.

NADAB, & Abiu igne consumuntur, Lev. 10, 2. † 16, 1. Num. 3, 4. † 26, 61.

Nadab rex Israel, 3. Reg. 14, 20. cæditur, 15, 28.

NAHASSON filius Aminadab princeps, & dux tribus Iuda, Num. 1, 7, 2. 3, † 7, 12.

NAHUM prædicat in Ninive, Nahum 1. * † 2. * † 3. *

NAIHAN filius Davidis, 2. Reg. 5, 14. appellatur Mathatha, Luc. 3, 37.

Nathan propheta mittitur ad regem David, 2. Reg. 7, 4. † 12, 1.

NAHANAEL dux tribus Issachar, Num. 1, 8. Nathanael videtur à Christo, Ioan. 1, 47.

Christus mani estat se ipsi Nathanael, 21, 2.

NECHAO rex Ægypti, 4. Reg. 23, 29. 2. Par. 35, 20. † 36, 3.

NEGOTIATIO, vide *Emare*, & *vendere*.

NEHEMIAS pincerna Artaxerxis, 2. Esdr. 1, 11. mittitur in Iudæam ad ædificandum, quæ erat destructa, 2, 9. appellatur Athersathia, 8, 9.

NEMROD potens erat, & robustus venator, G. n. 10, 8.

NICANOR dux Lysie, 1. Machab. 3, 38. & etiam dux exercitus Demetrii, 7, 26. minatur se succensum templum, 7, 34. cæditur, 7, 43. 2. Machab. 15, 28.

NICODEMUS occultus discipulus Christi, Ioan. 3, 1. † 7, 50. † 19, 39.

NINIVE ædificatur ab Assur, Genes. 10, 11. poenitentiam agit de peccatis suis, Iona 3, 5. * desolatio, & destructio Ninive, Nahum 1. * † 2. * † 3. * Soph. 2, 13. Tob. 14, 5.

stabit in iudicio, & condemnabit obsecratos Iudæos, Matth. 12, 41.

NOE filius Lamech, Gen. 5, 30. præco divine justitiæ, 2. Petr. 2, 5.

adificat arcam, Gen. 6. * ingreditur arcam, 7, 1. egreditur, 8, 15.

accipit signum fœderis, 9, 8, 14. commendatur, Eccli. 44, 17.

NOEMI uxor Elimelech, Ruth 1, 2.

NOVUM Testamentum, Ier. 31, 31. Matth. 26, 28. Marc. 14, 24. Lucæ 22, 20. 1. Cor. 11, 24. Hebr. 9, 8. † 9, 15. † 10, 16. † 13, 20.

Novum caelum, & nova terra post mundi innovationem, Isaia 65, 17. † 66, 22. 2. Petr. 3, 13. Apoc. 21, 1.

NUDI vestiendi, Isa. 58, 7. Ezech. 18, 7. Tob. 1, 17. Matth. 25, 26, 39. vide *Miser cordia*.

OPED filius Booz ex Ruth, Ruth 4, 17. Matth. 1, 5.

OBEDIENDUM Deo, ejusque præceptis, & quæ obedientibus sit constituta merces, Gen. 13, 4. † 17, 9, 23. † 22. * † 26, 5. Exod. 13, 17. † 15, 26. † 19, 6. † 20, 6. † 21, 22, 25. Lev. 20, 22. † 26, 3. 11. Deut. 4, 40. † 7, 1. † 11. * † 14, 4. † 17, 16. † 18, 15. † 24, 8. † 27, 10. † 28, 1. 12. 108. 22, 1. 1. Reg. 13, 14. † 15, 22. 1. Reg. 10, 30. 2. Par. 7, 17,

Prov. 1, 8, 33. † 15, 31. Isa. 1, 19. † 43, 18. † 55, 2. Ierem. 7, 23. † 11, 4. † 17, 24. † 35. * Dan. 3, 16. Eccli. 35, 7. 2. Mach. 7, 30. Matth. 4, 19. † 7, 24. † 8, 21. † 15, 3. † 17, 5. † 25, 3. Luc. 5, 4. † 10, 16. Ioan. 2, 7. Actor. 4, 1. † 5, 32. Rom. 16, 19. Philip. 2, 8. 1. Thess. 4, 3. † 5, 18. 1. Peti. 1, 22. Iacob. 1, 22.

Obedientia inferiorum erga superiores, vide *Subditorum officium*.

OBLATIO omnis debet esse sine vitio aut macula, Lev. 1, 3. † 3, 1. † 22, 19. Num. 28, 3. 31. Deut. 15, 21. Eccli. 35, 14. Ezech. 43, 23. Malach. 1, 8, 14.

Oblationes Deo gratæ caelitus accenduntur, Gen. 4, 4. † 8, 20. † 15, 17. Lev. 2, 24. Iud. 6, 21. † 13, 19. 3. Reg. 18, 38. 1. Par. 21, 26. 2. Par. 7, 1. 2. Mach. 1, 22. † 2, 10.

Oblationes quotidianæ, Exod. 29, 38. Numer. 28, 3. 1. Esdr. 3, 2.

Oblationes propriorum filiorum, Lev. 18, 21. † 20, 2. Deut. 12, 31. † 18, 10. Iud. 11, 31. 4. Reg. 3, 27. † 16, 3. † 17, 17. † 21, 6. 2. Par. 28, 3. Psal. 105, 37. Isa. 57, 5. 1ei. 7, 31. † 19, 5. Ezech. 16, 20, 36. † 20, 31. † 23, 37.

Oblationum convivium cum gaudio celebrabantur, Gen. 31, 46. Exod. 18, 12. † 32, 6. Num. 10, 37. 1. Reg. 1, 4. † 9, 12. * † 16, 5. 2. Reg. 15, 12. 3. Reg. 1, 9. † 3, 15. 1. Par. 29, 21.

Oblationes impiorum, Gen. 4, 3. 1. Reg. 15, 21. Psal. 39, 7. † 43, 7. † 50, 18. Prov. 15, 8. † 21, 27. Eccli. 35, 15. Isa. 1, 10. † 43, 23. † 61, 8. † 66, 3. Ier. 6, 20. † 7, 20. † 14, 12. Osæ 5, 6. † 8, 13. † 9, 4. Amos 5, 22. Mich. 6, 7. Malac. 1, 7, 13. Matth. 9, 13. † 22, 7. Marc. 12, 33. Hebr. 10, 5.

OCCIDERE, vide *Homicidium*.

OCHOZIAS filius Ioram rex Iuda, 4. Reg. 8, 24. fugit in Mageddo à facie Iehu, & cæditur, 9, 27.

habet sibi successorem Ioa regem, 1. Par. 3, 11.

OCULUS simplex & rectus, Eccli. 35, 12. Matth. 6, 22. Lucæ 11, 34.

Oculus nequam, Gen. 6, 2. Prov. 6, 13. Eccli. 4, 8. Eccli. 14, 2. † 31, 14. Matth. 6, 22. Marc. 7, 22. Luc. 11, 34. 1. Ioan. 2, 16.

Oculorum custodia quântopere sit necessaria ad vitandum peccata, Gen. 3, 6. † 6, 2. † 34, 2. † 38, 15. † 34, 7. 2. Reg. 11, 2. * † 13, 1. Prov. 23, 26, 33. Eccli. 9, 5, 7, 8, 9, 11. * † 25, 28. * † 41, 25. † 42, 12. Iudith 10, 17, 18. * † 12, 16. Dan. 13, 8. * Matth. 5, 28. 2. Petr. 2, 14.

Oculus mentis vel intellectus, Num. 24, 3. Deut. 29, 4. Isa. 6, 9. Luc. 24, 29. Act. 26, 18. Ephes. 1, 18.

ODIUM, vide *Invidia*.

Odio habenda malitia, Psal. 96, 10. † 138, 21. Amos 5, 15. † 6, 8. Rom. 12, 9.

OFFICIIUM pro derelictis, 2. Mach. 12, 13.

OFFICIUM subditorum, vide infra *Subditorum*.

OG rex Basan cæditur, Num. 21, 33. Deut. 3, 2. † 29, 7. † 31, 4. Psal. 135, 20.

ONESIPHORO optat Paulus misericordiam, 2. Tim. 1, 16.

ONIAS summus sacerdos offert pro Heliodoro, 2. Mach. 3, 32. cæditur, 4, 34.

OPERUM merita, & retributio, seu merces, Psal. 118, 112. Prov. 11, 18. Eccli. 30, 18. Isa. 3, 10. Matth. 5, 12. † 10, 42. † 16, 27. † 25, 34. Rom. 2, 6. 1. Cor. 15, 28. 2. Cor. 5, 10. 2. Tim. 4, 8. Hebr. 6, 10. † 10, 35. † 11, 26. Iac. 2, 24. Apoc. 20, 7, 8. † 22, 12.

Opera mala Deo displicent, & poenam merentur, Gen. 3, 11. † 4, 7. † 6, 3. 5, 6. 7. † 7, 4. † 9,

† 9, 6. † 11, 4. * † 17, 14. † 18, 20. † 19, 11, 24, 26. † 20, 3. † 42, 21. † 44, 10. Exod. 3, 9. † 7. * 8. * 9. * 10. * 11. * 12. * 14. * 20. * 21. * 22. * † 31, 13. † 32, 9. 27, 28, 33. Lev. 10, 12. deinceps per omnes sacre Scripturæ illi 10s.

Opera bona Deo grata sunt, & præmium merentur, Gen. 4, 4. 7. † 5, 24. † 6, 8, 9. † 8, 20, 21. † 20, 7. † 22, 16. * † 26, 4. 5. † 29, 32. Exod. 1, 20. † 20. * † 23, 22, 25. Lev. 11, 43. 44. 45. & sic deinceps per totam Scripturam.

Operari bene propter mercedem & retributionem licitum est, Psalm. 118, 112. Matth. 5, 12. 2. Tim. 4, 8. Hebr. 11, 26.

Non in quolibet opere homo peccat, 2. Petr. 1, 10. 1. Ioan. 3, 6, 9. † 5, 18.

Opus bonorum commemorative, 4. Reg. 20, 3. Iob 6, 2, 3. Psalm. 17, 21. 22. 25. † 131, 1. Isaia 38, 3.

Opera bona quæ sint, vide *Bona opera*.

Opera à nobis proximo exhibita tanquam sibi facta reputat Deus, sive bona sint, sive mala, Isaia 37, 23. Ier. 1, 19. Zach. 2, 8. Matt. 25, 40. Act. 9, 5. 1. Cor. 8, 12.

OPINIONES & cogitationes hominum frequentes sunt erroneæ, Lev. 10, 1. Num. 15, 39. Deut. 12, 8. † 29, 19. 1. Reg. 15, 9. 2. Reg. 6, 6. Prov. 12, 15. † 14, 12. † 21, 2. Isaia 5, 21. † 7, 12. † 14, 13. † 55, 8. Matth. 3, 14. † 16, 22. Marc. 8, 32. Ioan. 12, 4. † 13, 8.

ORARE in nomine Iesu, Ioan. 14, 13. † 15, 16. † 16, 23. 26. 1. Ioan. 5, 14.

Orare quemadmodum oporteat, frequenter ignoramus, Matth. 20, 20. Marc. 10, 35. Rom. 8, 20. Iac. 4, 3.

Orare noctes & dies, Psal. 118, 62. Luc. 18, 1.

1. Thess. 3, 10. 1. Tim. 5, 5. 2. Tim. 1, 3.

Orare sine intermissione, Matth. 7, 7. Lucæ 11, 9. † 18, 1. Act. 10, 2. Ephes. 6, 18. Col. 4, 2. 1. Thess. 5, 17.

Orare ut fidei prædicatione successus habeat felices, Ephes. 6, 19. Col. 4, 3. 2. Thess. 3, 1.

Orare alium pro alio, Ier. 42, 2. 20. Baruch 1, 13. 2. Mach. 1, 6. Ephes. 6, 18. Coloss. 4, 2. 1. Thess. 5, 25. 2. Thess. 3, 1. 1. Tim. 2, 1. Iac. 5, 16.

Orare pro inimicis, Num. 16, 22. 46. 2. Mach. 3, 33. Matth. 5, 44. Lucæ 6, 28. † 23, 34. Act. 7, 60.

Orare Sanctos cum Christo regnantes, vide *Sanctos*.

Orare pro defunctis, vide *Purgatorium*.

Oratio quomodò, quando, cui, & ubi fieri debeat, & quid petendum, Num. 11, 16, 24. Deut. 4, 7. Iudic. 10, 10. 15, 1. Reg. 1, 11. 2. Reg. 22, 2. 7. 3. Reg. 3, 7. Isaia 65, 24. Amos 7, 2. Eccli. 35, 26. Tob. 3, 10. * Iud. 4, 11. Matt. 6, 5, 9. † 7, 7. † 18, 19. † 20, 20. † 21, 22. † 26, 33. Marc. 11, 24. † 13, 33. Luc. 11, 2. 9. † 18, 1. † 22, 40. Ioan. 4, 23. † 9, 31. † 14, 13. † 15, 7. † 16, 23. Act. 1, 14. † 2, 42. † 4, 24. 31. † 10, 2. † 1, 2. Rom. 8, 26. † 12, 12. 1. Cor. 14, 13. Eph. 6, 18. Coloss. 4, 2. 1. Thess. 5, 17. 1. Tim. 2, 1. Hebr. 13, 18. 1. Petr. 3, 12. 1. Ioan. 5, 4. Iac. 1, 6. † 4, 3. † 5, 13. Apoc. 19, 10. † 22, 9.

Orationes, quæ sunt quemadmodum oportet, exaudit Deus, Genes. 16, 11. † 21, 17. Exod. 2, 24. † 3, 7. † 6, 5. † 22, 23. 27. Deut. 4, 7. † 15, 9. 1. Reg. 7, 9. 10. † 9, 16. † 12, 18. 2. Reg. 22, 4. 7. 3. Reg. 13, 6. † 19, 22. † 18, 36. 4. Reg. 13, 5. † 20, 5. 2. Par. 32, 22. † 33, 13. 4. Esdr. 10, 7. Tob. 3, 24. Iudith 4, 8. 12. Psalm. 3, 5. † 4, 4. † 9, 13. † 17, 7. † 21, 25. † 33, 7. † 49, 15. † 54, 12. † 117, 5. † 119, 1. † 144, 19. Prov. 15, 29. Eccli. 4, 9. † 27, 6. † 36, 24. † 26, † 48, 22. Isa. 30, 19. † 37, 15. † 41, † 51, 7. 1. Ir. 29, 12. Thren. 3, 56. Dan. 13, 44. Ionæ 2, 3. Zach. 13, 9. 2. Ma-

chab 3, 22. Ioan. 9, 31. Act. 10, 4.

Orationes quorundam quare non exaudit Deus, Dent. 1, 45. † 31, 18. Iud. 10, 1. 1. Reg. 8, 18. Psalm. 17, 42. Prov. 1, 28. † 15, 29. † 21, 13. † 28, 9. Eccli. 34, 29. 31. Isaia 1, 15. Ier. 7, 16. † 11, 17. 14. † 14, 12. † 15, 1. Ezech. 8, 18. † 14, 16. 20. Michæ 3, 4. Zach. 7, 13. 4. Esdr. 1, 26. 2. Mach. 9, 13. Ioan. 9, 31. Hebr. 12, 17. Iac. 4, 3.

Oratorum Sanctorum exempla, Gen. 32, 9. Exod. 32, 11. 13. Num. 14, 19. Dent. 9, 26. 3. Reg. 8, 15. * 4. Reg. 20, 3. 2. Par. 6, 10. * † 14, 11. † 20, 6. 12. 1. Esdr. 9, 6. * 2. Esdr. 1. * Tob. 3, 1. 12. † 8, 7. † 13, 1. Iudith 9, 2. † 10. * Esth. 14, 3. Sap. 9. * Eccli. 23, 2. † 36, 1. 11. † 51. * Isaia 33, 2. † 37, 16. † 64. * Ier. 10, 24. † 17, 13. 14. † 18, 10. † 37, 16. Thren. 5. * Baruch 1, 17, 21. † 2, 6. * † 3, 10. Dan. 9, 6. † 13, 42. Iona 2. * Habac. 3. * 3. Esdr. 8, 74. 4. Esdr. 3. * † 6, 38. * 1. Mach. 7, 37. 2. Mach. 6, 30. Act. 4, 24.

ORDINIS Sacramentum, Ioan. 20, 22. 1. Tim. 4, 14. † 5, 22. 2. Tim. 1, 6. Tit. 1, 5.

OREB & Zeb interficiuntur, Iud. 7, 25.

OSCULUM pudicum pacis & charitatis symbolum, Gen. 29, 13. † 45, 15. † 48, 10. Exod. 4, 27. Lucæ 15, 20. Act. 20, 37. Rom. 16, 15. 1. Cor. 16, 20. 2. Cor. 13, 12. 1. Thess. 5, 26. 1. Pet. 5, 14.

OTIUM, vide *Acedia*.

OTIAS sacerdos recipit Achior in domum suam, Iudith 6, 19.

Prescribit Domini miserationi tempus quinque dierum, 7, 23.

Orias vide *Uita*.

P

PACTUM cum quibus non sit inendum, Exod. 23, 32. † 34, 15. Deut. 7, 3. † 20, 13. 3. Reg. 20, 30. 42.

Pactum contra Dei voluntatem cum infidelibus initum, punitur, Iud. 1, 24. 27. † 3, 5. 3. Reg. 20, 34. 41. 2. Par. 19, 2.

Pactum init Deus cum populo, Gen. 17, 2. 7. Exod. 19, 5. Deut. 5, 2. Ier. 31, 31, 33.

Pactum init populus cum Deo, Iosue 24, 25. 4. Reg. 23, 3. 2. Paral. 15, 12. † 23, 16. 2. Esdr. 10, 29.

PARENTUM officium, Genes. 18, 19. † 21, 19. † 24, 2. † 25, 6. † 34, 4. 30. † 49. * Exod. 10, 2. † 12, 26. † 13, 13. 14. † 21, 10. Lev. 9, 29. Num. 30, 6. Deut. 4, 9. † 6, 7. 20. † 11, 19. † 21, 19. † 22, 15. Reg. 2. † 32, 46. Ios. 4, 21. 1. Reg. 2, 23. † 3, 13. 3. Reg. 2, 4. 1. Iob 1, 5. Psalm. 77, 3. Prov. 1, 8. † 4, 1. † 5, 7. † 11, 29. † 13, 24. † 19, 18. † 20, 7. † 22, 6. 15. † 23, 19. 29, 17. Eccli. 4, 23. † 7, 25. † 8, 11. † 27, 1. † 25, 10. † 26, 13. † 30, 1. II. † 33, 32. † 42, 5. Tobia 1, 10. † 4. * † 10, 13. † 14, 5. II. 1. Mach. 2, 49. 64. 2. Mach. 6, 24. 28. † 7, 20. 21. 27. Dan. 13, 3. Matth. 10, 37. Ephes. 6, 4. Col. 3, 21. 2. Tim. 3, 15. Tit. 2, 4.

PASCHÆ festi institutio, & celebratio Exod. 12. * † 13, 6. † 23, 15. † 34, 18. Lev. 23, 5. Num. 9, 11. † 28, 17. Deut. 16, 1. 5. Ios. 5, 10. 4. Reg. 23, 21. 2. Par. 30, 1. 15. † 35, 1. Esdr. 6, 19. 3. Esdr. 1, 10. † 7, 10. Ezech. 45, 21. Matth. 26, 19. Marc. 14, 12. Lucæ 22, 7.

PASTORES, præceptores, & alii perfecti qui debent esse sollicitudine, & cura in eos, quos sue fidei commissos habent, Prov. 27, 23. 24. Sap. 6, 23. 26. Ezech. 34, 4. * Matth. 18, 12. † 24, 45. Lucæ 13, 4. Ioan. 10, 11. * † 13, 1. * † 17, 9. II. * † 18, 8. Act. 20, 22. 28. 31. Rom. 9, 2. 3. † 12, 7. 8. I. Cor. 4, 14. 2. Cor. 11, 28. 20. Gal. 3, 19.

PATIENTES & longanimis est Deus, Gen. 6,

3. Exod. 24. 6. Num. 14. 18. Psalm. 85. 15. + 102. 2. + 144. 8. Eccle. 8. 12. Isai. 30. 18. Iob. 2. 13. Iona. 4. 2. Nahum 1. 3. Sap. 11. 24. + 15. 1. Matth. 18. 27. Rom. 2. 4. 1. Tim. 1. 16. 2. Petr. 4. 6.

Patientia, & longanimitas fidelium in omni genere afflictionum, Genes. 12. 4. 6. 2. Reg. 16. 10. Iob. 1. 20. + 2. 9. + 7. 1. Prov. 3. 11. + 14. 29. + 15. 1. + 16. 32. + 25. 15. Eccle. 1. 29. + 2. 4. Esdr. 10. 15. Iob. 2. 8. 2. Machab. 6. 20. + 7. * Matth. 5. 39. Rom. 5. 3. + 12. 19. + 15. 4. 2. Cor. 6. 4. Galat. 5. 22. Ephes. 4. 2. 1. Thess. 5. 14. 2. Thess. 1. 4. 7. 1. Timoth. 6. 11. 2. Tim. 2. 3. 12. 1. Petr. 1. 6. + 2. 19. + 3. 14. 17. + 4. 1. 2. Petr. 1. 6. Hebr. 10. 36. + 11. 25. + 12. 1. Iacobi 5. 7.

Impatientia & ejus punitio, Exod. 14. 11. + 15. 24. + 16. 2. 7. + 17. 9. Num. 11. 1. 10. + 14. 1. 28. + 21. 6. Iob. 3. 1. Eccli. 2. 16.

PAUPERES, vide Eleemosynæ.

PAULUS Iudeus ex tribu Benjamin, Rom. 11. 1. Phil. 3. 5. natus & educatus Tharsi, Act. 22. 3. persequitur Christianos, 9. 1. Gal. 1. 13. 1. Tim. 1. 13. conversio ejus singularis, Act. 9. * Paulus doctor gentium, Rom. 11. 13. + 15. 16. Galat. 2. 8. 1. Tim. 2. 7. 2. Tim. 1. 11. predicat Antiochie, Act. 13. 16. * Iconii, 14. 1. Lystris, 14. 6. 7. Thessalonice, 17. 1. Bereæ, 17. 10. Athenis, 17. 22. 28. Corinthi, 18. 1. vocatur in Macedonia, Act. 16. 9. capitur, 21. 27. deducitur Cæsaream, 23. 23. 30. vehitur Romam, 27. * 28. * sistitur Neoni, 2. Tim. 4. 22.

Paulus nemini voluit esse oneri, Act. 20. 33. 2. Cor. 11. 9. 11. + 12. 13. 1. Thess. 2. 9. 2. Thess. 3. 8. & vocabatur olim Saulus, Act. 7. 59. + 9. 1. + 13. 1.

PAX quædam temporalis, quædam æterna, Gen. 13. 6. 8. + 26. 22. + 45. 24. Levit. 26. 6. Num. 6. 27. Ier. 29. 7. Eccli. 25. 2. + 28. 15. 19. Matth. 5. 9. Marc. 9. 50. Lucæ 14. 32. Act. 9. 21. Rom. 12. 18. 1. Cor. 14. 33. Eph. 4. 3. 2. Tim. 2. 22. 1. Petr. 3. 11. Hebr. 12. 14. Iacob 3. 18. Apoc. 6. 4.

Pax interna qualis est inter Deum, & ejus amicos, Isaiæ 2. 4. + 9. 0. + 11. 6. 7. + 66. 12. Osæ 2. 14. 20. Mich. 4. 3. Zach. 9. 10. Luc. 2. 14. + 24. 36. Ioan. 14. 17. + 16. 33. + 20. 19. Act. 10. 36. Rom. 5. 1. Ephes. 2. 14. Phil. 4. 7.

Pacem & misericordiam promittunt mendas prophetæ, Ierem. 6. 14. + 8. 8. 12. + 14. 13. + 23. 16. Ezech. 13. 10. 16. Mich. 3. 5. 1. Thess. 5. 3.

PRÆCÆTI origo, Gen. 2. 17. + 3. 6. Rom. 5. 12. 1. Cor. 15. 21.

Peccatum originale, Iob. 14. 4. + 15. 14. Psal. 50. 7. Rom. 3. 9. 23. + 5. 12. * effectus ejus, Gen. 8. 21. Eccli. 17. 30. Rom. 5. 12. 17. + 6. 23. + 7. 8. 11. 13. 17. * Galat. 5. 17. Ephes. 2. 3. tollitur ejus reatus per Christum, Ioann. 1. 20. Rom. 3. 23. 24. + 5. 9. 15. 17. 18. 10. + 6. 3. + 7. 24. + 8. 1. 2. Gal. 3. 22. Ephes. 2. 5.

Peccatum solus Deus propria auctoritate remittere potest, Exodi 34. 7. Psal. 18. 13. + 37. 5. + 102. 12. Isaiæ 43. 25. + 44. 22. + 53. * Ierem. 31. 34. + 33. 8. Mich. 7. 18. Matth. 9. 2. Marc. 2. 5. Lucæ 5. 20. + 7. 48.

Peccatum Sacerdos remittit auctoritate divina, Matth. 18. 18. Ioan. 20. 23.

Peccatum remittitur per Christum, Isa. 53. * Dan. 9. 24. Matth. 1. 21. + 9. 2. + 11. 28. + 20. 28. + 26. 27. Marc. 2. 5. Lucæ 24. 46. Ioan. 1. 29. Act. 2. 38. + 4. 12. + 10. 35. 43. + 13. 38. Rom. 4. 25. + 5. 9. 1. Cor. 6. 11. + 15. 2. 2. Cor. 5. 21. Gal. 1. 4. Col. 1. 14. Ephes. 1. 7. + 1. 25. 1. Tim. 1. 15. Tit. 2. 14. 1. Petr. 1. 18. + 2. 14.

+ 3. 18. + 4. 1. Hebr. 1. 3. + 9. 12. 14. 1. Ioan. 1. 7. + 2. 12. + 3. 5. Apoc. 1. 5.

Peccatum in Spiritum sanctum, Matth. 12. 31. Marc. 3. 28. Lucæ 11. 15. + 12. 10. Hebr. 6. 6. + 10. 26. 1. Ioan. 5. 16.

Peccatum vindictam clamans, Gen. 4. 10. + 18. 20. Exodi 22. 23. 27. Eccli. 35. 18. Luc. 5. 2.

Peccanti in nos facti condonandum, vide *Remittendum*.

propter peccatum unius aut paucorum puniuntur multi, Gen. 3. * Num. 16. 20. * Ios. 7. * Iud. 10. 25. 2. Reg. 24. *

Peccatum contra naturam, Gen. 10. * Iud. 19. 22. * Lev. 20. 13. Rom. 1. 27. 1. Cor. 6. 10. 1. Tim. 1. 10.

Peccatum ex ignorantia, Lev. 4. 2. + 5. 16. Num. 15. 27. Lucæ 23. 34. Ioan. 9. 41. + 15. 24. Act. 3. 17. 1. Tim. 1. 13.

Peccatum ex malitia & data opera, Num. 15. 30. Eccli. 10. 14. Matth. 23. 13. Ioann. 11. 49. Act. 4. 18. Hebr. 6. 5. + 10. 16.

Peccatorum confessio, vide supra, Confessio.

Peccatum non solum non imputatur, sed etiam verè remittitur, & anima abluitur ac mundatur, Psal. 50. 12. Act. 2. 38. 1. Cor. 6. 11. 2. Petr. 1. 9. 1. Ioan. 1. 9.

PECULIUM Dei ejus populus, Exodi 19. 5. Deut. 7. 6. + 14. 3. Ioann. 1. 11. Ephes. 1. 14. 1. Pet. 2. 9.

PEDUM lotio, vide supra, Lotio.

PEREGRINUS beneficiendum est, Gen. 18. 2. Exodi 22. 21. + 23. 9. Lev. 19. 33. + 23. 22. Num. 15. 16. Deut. 10. 18. + 14. 21. + 24. 14. 17. + 26. 11. * Ezech. 22. 29. + 47. 21. Zach. 7. 10.

Peregrini sumus, & advenæ in hac vita, Genes. 15. 13. + 23. 4. + 47. 9. 1. Par. 29. 15. Psal. 38. 13. + 118. 19. 2. Cor. 5. 8. Phil. 3. 20. Hebr. 11. 13. 1. Pet. 2. 11.

Peregrinationis pietatis gratia susceptæ sunt utiles, 4. Reg. 8. 41. 4. Reg. 5. 10.

PERIURI & falsi crimen, Exodi 8. 8. 15. 28. Lev. 5. 4. 1. Reg. 19. 6. * 3. Reg. 8. 31. Ierem. 7. 9. Zach. 5. 3. Mal. 3. 5. 1. Mach. 6. 62. + 7. 15. 18. + 11. 53. + 13. 16. 19. 2. Mac. 4. 34. + 12. 3. Matth. 26. 72. 1. Tim. 1. 10.

PERS invadunt Babylonem, Dan. 5. 28. juxta prophetiam Isaiæ, 21. 9. Ier. 51. 8. 11. 41. 55.

PERSEVERANTIA, Gen. 19. 15. 16. Iob. 2. 3. Prov. 3. 31. + 23. 17. Ezech. 16. 24. + 33. 13. Eccli. 2. 2. + 11. 11. + 35. 9. Matth. 10. 22. + 15. 22. + 24. 13. Lucæ 9. 54. Ioan. 6. 2. Act. 2. 42. + 11. 23. + 13. 43. + 14. 21. Hebr. 3. * 2. Pet. 2. 20. 1. Ioan. 2. 24. Apoc. 2. 16.

PERSEUTIO, vide Crux.

PERSONARUM acceptio illicita, nec Deus personam respicit, Lev. 19. 15. Deut. 1. 17. + 10. 17. + 17. 2. 1. Reg. 16. 7. 2. Par. 19. 2. Sap. 6. 8. Iob. 34. 19. Prov. 18. 4. + 24. 23. 21. Eccli. 35. 15. 16. Isai. 11. 3. Malu. 2. 6. Matth. 22. 16. Marc. 12. 14. Lucæ 20. 21. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Ephes. 6. 9. Col. 3. 25. 1. Petri 1. 17. Iac. 2. 9.

PETRIE, vide Crux.

PETRUS à Christo vocatur, Matth. 4. 18. confitetur Christum, 16. 16. appellatur Simon, 41. 18. + 10. 2. Ioan. 20. 2. appellatur Cephas, Ioan. 1. 42. 1. Cor. 1. 12. + 3. 22. + 9. 5. Galat. 2. 9. appellatur Simon Bar Iona, & Simon Ioannis, Matth. 16. 17. Ioan. 21. 15. negat Christum, & de negatione facta penitentiam agit, Matth. 26. 69. 7. 72. 73. pradicat & loquitur, Act. 1. 16. + 2. * 3. 12. * 4. 1. + 10. 34. omnia claudum, 3. 4. conicitur in carcerem, 12. 3. Pe-

Petrus primus Apostolorum, Matth. 10, 2. + 16, 18. + 16, 24. * Luc. 22, 31. * Ioan. 21, 17. *
 PIACEE filius Romelae, postquam occidit Phaceiam, fit rex Israel, 4. Regum 15, 25, 27. pugnat contra Ierusalem, Isai. 7, 1. occidit de Iuda centum viginti millia viroium uno die, 2. Par. 28, 6.

PIAAC EIA filius Manahem fit rex Israel, 4. Reg. 15, 23, 23.

PIANUEL turis subvertitur à Gedeone, occisus habitatoribus civitatis, Iud. 8, 13, 17.

PIFARAO affligitur propter Salam uxorem Abraham, Gen. 12, 17.

Pharao somnia videt, Genes. 41, 1. quæ ei à Ioseph explicantur, 41, 25.

Pharao israeli opprimit servitute, Exod. 1, 8. * submergitur cum omni suo exercitu, 14, 24, 28.

Pharaonis filiam accipit Salomon in uxorem, 3. Reg. 3, 1.

Pharao Necho capit regem Ioachaz, 4. Reg. 23, 34.

PHARISÆUS invitat Christum, Luc. 7, 36.

Phariseus & Publicanus orant simul in templo, Lucæ 18, 10.

Pharisei graviter increpantur, Matth. 3, 7. + 7, 1. + 16, 4. + 23. * Ioan. 8, 44. Act. 7, 51, 52. + 23, 3. Phil. 3, 2.

PIASSUR percutit Ieremiam prophetam, Ierem. 20, 2.

PHERGIEL dux tribus Asser, Num. 1, 13.

PHIGELLUS, & Heimgenes avertuntur à Paulo, 2. Timoth. 1, 15.

PHILIPPUS vocatur à Christo, Ioan. 1, 43. recensetur inter Apostolos, Matth. 10, 3. cupit videre Patrem, Ioan. 4, 8.

Philippus diaconus eligitur, Act. 6, 5. prædicat in Samaria, Act. 8, 5. baptizat Æthiopem eunuchum, Act. 8, 37. suscipit Paulum, & socios eius hospitio, Act. 21, 8.

PHILISTINI persequuntur Israeliam, Iud. 3, 3. + 10, 7. + 15, 9. 1. Reg. 4. * + 5. * + 13, 5. + 17. * + 23, 1. + 28, 1. + 29, 1. * + 31, 1. 2. Reg. 5, 17, 22. + 21, 15, 18.

Philistini caduntur, Iud. 3, 31. 1. Reg. 7, 11. + 13, 3. + 14. * + 17, 50. + 18, 27. + 19, 8. 2. Reg. 5, 24. + 1, 4. 4. Reg. 18, 8.

contra Philistinos, vide Isai. 14, 29. Ier. 47, 1, 4. Ezech. 25, 15. Amos 1, 6. Soph. 2, 5. Zachai. 9, 6.

PHINEES filius Eleazari, Exodi 6, 25. Iud. 20, 28. placat Deum zelo suo, Num. 25, 7, 12. Ps. 105, 30. instituit in terram Galaad, 101, 23, 13.

Phinees filius Heli, 1. Reg. 1, 3. perit propter suam peccata, 4. II.

PHUL rex Assyriorum copias adducit contra Ierusalem, 4. Reg. 15, 19.

PIGIAS, vide *Bona opera*.

PIGNUS salutis nostræ est Spiritus sanctus, Rom. 8, 16. 2. Corinth. 1, 22. + 5, 5. Ephes. 1, 13. + 4, 30.

PIGRITIA, vide *Acidia*.

PILATUS & Herodes sunt amici, Luc. 23, 12.

Pilatus Christum innocentem morti addidit, Matth. 27, 26. Ioan. 19, 16.

PLAGA Dei, seu vindicta, Exod. 7, * 8. * 9. * 14. * 4. Reg. 8, 28. 2. Par. 6, 28. Psal. 77, 44. + 104, 27. Ier. 15, 2.

PONA peccati non statim universa remittitur remissa culpa, Num. 14, 20, 22, 23. 2. Reg. 12, 13, 14. * + 24. * 1. Par. 27. *

PENITENTIA & satisfactio pro peccatis, Psal. 6, 7. Matth. 3, 8. Lucæ 3, 8. Act. 2, 38. + 8, 22. 2. Cor. 7, 10.

Penitentia prædicatur, Ier. 7, 3. Matth. 3, 2. + 4, 17. Lucæ 3, 8. + 13, 3. + 24, 47. Act. 2, 38. + 3, 19. + 8, 21. + 17, 30. + 20, 22. + 26, 20.

Penitentia veræ, & non fictæ promissa est verna, Deut. 4, 29. + 30, 2. 1. Reg. 7, 3. 2. Par. 7, 14. + 20, 6. + 34, 26. Iob 22, 23. Prov. 28, 13. Psal. 31, 5. Eccle. 17, 23. Isai. 1, 16. + 30, 18. + 45, 22. + 55, 7. + 59, 20. Ier. 3, 10, 17. + 18, 8. + 29, 12. + 31, 18, 20. Ezech. 18, 21. 27. + 33, 14. Osee 14, 2. Iob. 2, 12. Ion. 3, 8. Zach. 1, 4. Malac. 3, 7. Luc. 15, 18. Act. 3, 19. + 26, 18, 20.

Penitentia agenda est, dum sani sumus, Eccle. 17, 24. + 25, 25.

Penitentia veræ exempla, Iud. 10, 15. 2. Reg. 12, 13. + 24, 10, 17. 2. Par. 12, 6. + 33, 12. 10. nœ 3. * Iudith 4, 8. Matth. 20, 75. Luc. 7, 37, 44. + 15, 18. + 18, 13. + 19, 8. + 22, 62. + 23, 41. Act. 2, 37.

Penitentia falsæ exempla, Gen. 4, 13. + 27, 38. Exod. 8, 8. + 9, 27. + 10, 16. Ios. 7, 20. Iudic. 1, 7. 1. Reg. 15, 24, 30. + 24, 19. 3. Reg. 1, 6. + 21, 27. Sap. 5, 3. 1. Mach. 6, 12. 2. Mach. 9, 12. Matth. 27, 4. Act. 8, 13, 23. Hebr. 12, 17.

PRÆDICATORES, vide *Concionatores*.

PRÆFECTI, vide *Superiores, & Pastores*.

PRÆCARI, vide *Orare*.

PRIMITIÆ huncum debentur Deo, ejusque Sacerdotibus, Exodi 23, 19. + 24, 26. Lev. 23, 10. Num. 18, 13. Deut. 18, 4. + 26, 2. 2. Par. 31, 5. Esai. 10, 35, 37. Prov. 3, 9. Tob. 1, 7.

PRIMOGENITA omnia Ægyptiorum moriuntur, Exodi 12, 29. Psal. 77, 51. + 134, 8. + 135, 10.

Primogenitum omne Deo consecratur, Exodi 13, 2. + 22, 29. + 34, 20. Lev. 27, 26. Num. 3, 13. + 8, 17. Deut. 15, 19. 1. Reg. 1, 24. Luc. 2, 23.

Primogenitorum iura, privilegia, & prerogative, Gen. 25, 31. + 49, 3. Deut. 21, 15. 2. Paralip. 21, 3.

Primogeniti aliquando à Deo rejiciuntur, Genes. 48, 17. + 49, 4. Rom. 9, 13.

PROBITIO & ejus punitio, Gen. 37, 23. Iud. 1, 24. 1. Reg. 23, 19. Isa. 22, 15. 2. Mach. 3, 4. + 4, 1. + 10, 20. + 13, 21. Matth. 26, 14. 47.

PROMISSIO, vide *Locum*.

Promissiones Dei cum conditione sunt, Deut. 19, 8. + 28. * + 33, 4. Lev. 26. * 1. Reg. 2, 30. Ezech. 18. * + 33, 15, 19. Marc. 16, 16. Ioan. 3, 16, 36. + 6, 47. + 8, 31. + 13, 17. + 15, 14. Rom. 8, 17. Col. 1, 23. Hebr. 3, 14. 2. Petri 1, 4. Apoc. 2. * + 3. * + 21, 7.

PROPHETÆ, vide *Concionatores*.

PROVIDENTIA, vide *Dei gubernatio & providentia*.

PSEUDOPROPHETÆ, & eorum punitio, & quod non sint audiendi, Deut. 13, 1. + 18, 20. 3. Reg. 13, 11. + 18, 40. + 22, 6, 10. 4. Reg. 10, 19. Prov. 28, 10. Isa. 3, 11. + 28, 7. + 56, 10. Ier. 14, 13. 15. + 23, 13. * + 27, 9. + 28. * + 29, 8, 21, 25. Ezech. 13. * + 14, 9. + 22, 25. + 34, 2, 8, 18. Amos 7, 10. Mich. 3, 5. Zach. 13, 2. Matth. 7, 15. + 24, 11. Lucæ 12, 1. Act. 20, 29. 1. Cor. 15, 12. Phil. 3, 2. Col. 2, 8. 1. Tim. 4, 1. 2. Tim. 2, 17. + 3, 1. 2. Petri, 2. * 1. Ioan. 4, 1. Iudæ 3, 16. & 18.

Pseudoprophetae habentur, qui currunt antequam per ordinariam potestatem intantur, Ierem. 14, 14. + 23, 32. + 27, 15. Ezech. 13, 6.

PTOLEMÆUS oppugnavit ab Antiocho, 1. Mach. 1, 19. mit amicum cum Alexandro filio Antiochi, 10, 51. pugnat cum Alexandro, & moritur, 11, 18.

Ptolemæus Macer ceneno vitam suam finivit, 2. Mach. 10, 12, 13.

PUBLICUS susceptus hospitio Paulum, Act. 28, 3.

PURGATORIUM, id est locum ubi sunt anime, quæ vivorum precibus, & operibus juvari possunt, & purgantur, esse confirmatur, 2. Mach. 12, 43. 40. * Matth. 5, 25. + 12, 32. 1. Cor.

1. Cor. 3, 16. Philip. 2, 10. 2. Tim. I, 18. 1. Ioan. 5, 16. Apoc. 5, 3. 13.

QUADRAGESIMALIS *sejuniū exempla*, Moyses, Exod. 24, 18. † 34, 28. Deut. 9, 9. 18. Elias. 3. Reg. 19, 8. Christus, Matth. 4, 2. Vide *Sejuniū*.

QUÆSTIONES inutiles, quæ sunt vitandæ, Gen. 3, 1. 6. Prov. 25, 27. Eccles. 7, 17. Eccli. 3, 21. Matth. 24, 3. Ioan. 6, 51. † 21, 27. Act. 1, 6. 1. Tim. 1, 4. † 6, 3. 2. Tim. 2, 16. 1. It. 3, 9.

QUIESCENDUM à peccatis, Rom. 6, 6. * Galat. 2, 18.

Quies continget populo Dei, Heb. 4, 9.

Quietem, & pacem certam consequuntur iusti, Sap. 3, 3. † 4, 1. Isa. 57, 2. Luc. 10, 22. Apoc. 14, 13.

Quietem invenire animæ suæ, Ierem. 6, 16. Matth. 11, 29.

R

RABBA obsidetur, 2. Reg. 11, 1. † 12, 26. Paralip. 20, 1.

RABSACES Sennacherib archipincerna, 4. Reg. 18, 17. Isaie 36, 37.

RACHEL pascit oves patris sui, Genes. 29, 9. tradit Iacob in uxorem, 29, 29. clam tollit idola patris sui, 31, 19. ob difficultatem partus periclitatur, 35, 17.

RAHAB exploratores missos in urbem Iericho excipit hospitio. Iosue 2, 1. Iacobi 2, 25. servatur cum suis, Ios. 6, 17, 23.

Rahab uxor Salmon, 1. Par. 2, 17. Matth. 1, 5.

RAPHAEL Angelus Domini medicus & dux Tobie, Tob. 5, 5. † 6, 12, 12.

RATIONEM Deo quisque pro se redditurus est, Matth. 12, 36. † 18, 23. † 25, 31. * Rom. 14, 12. 2. Cor. 5, 10.

RAZIAS Iudæus gladio se interimit, 2. Mach. 14, 37, 41.

RAZON adversarius Israelis, 3. Reg. 11, 23.

REBECCA filia Bathuelis, Gen. 22, 3. uxor Isaac, 24, 50. parit geminos, 25, 24.

RECHAB pater Ionadab amici Iehu regis Israel, 4. Reg. 10, 15.

REDIMERE novit Deus suos multis modis ex angustia, Gen. 19, * Exod. 14 * † 18, 8. 1. Reg. 23, 14. 26. 4. Reg. 7, * 2. Par. 18, 31. † 20, 24. 1. Esdr. 8, 22. Psalm. 4, 9. † 90, 3. Esdr. 7, 5. Isaie 41, 10. † 43, 1. Daniel 3, 91. † 6, 21, 23. 2. Petr. 2, 9.

REFUGII civitates, Exodi 21, 13. Num. 35, 11. Deut. 4, 41. † 19, 2. 7. Ios. 20, * 3. Reg. 1, 50. † 2, 28.

REGENERATIO, vide *Homō*.

Regeneratio est immutatio carnis in spiritum, Ioan. 3, 5. carnalium affectionum in spirituum affectionum, Rom. 8, 5. 13. in delictatis in fidem, Ioan. 1, 12. Galat. 3, 26. 1. Ioan. 5, 1. innovatio mentis per Spiritum sanctum, Tit. 3, 5. Gal. 4, 6. atque adeo carnalis nature in divinam naturam, 2. Petr. 1, 4. Coloss. 2, 11. ut qui mali fuimus, sanctificemur, 1. Cor. 6, 11. Ephes. 5, 8.

Regenerati interiori, etiam exteriori in novitate vite ambulabunt, Rom. 6, * † 7, 6. † 12, 1. Ephes. 4, 22. Coloss. 3, 9. 1. Cor. 5, 7. 2. Cor. 5, 16. 1. Petr. 4, 1.

REGES quid facere, quidve fugere debeant. Deut. 17, 19. 1. Reg. 8, * 3. Reg. 2, 2. † 10, 9. 2. Paral. 9, 1. † 19, 5. Sap. 6, * † 9, * 1. Job 34, 30. Psalm. 2, 10. † 100, * Prov. 14, 28. † 19, 12. † 20, 8, 26. † 28, 15. † 29, 4. 14. † 31, 4. 1. Jer. 22, 2. vide *Superiorum officium*.

REGNUM Dei vim patitur, Matth. 11, 12. Luc. 10, 16. Gal. 5, 16. Apoc. 2, * † 1, * † 1, 7. Regnum Dei spirituale, internum, & eter-

num, Gen. 49, 10. Num. 24, 17. 1. Reg. 5, 10. † 7, 9, 10. 1. Paral. 18, 11. † 29, 2, 4. Psal. 2, 6. † 9, 8. † 21, 28. † 44, 7. † 71, 1. † 109, * † 144, 11. Isa. 9, 6. † 11, * † 32, 16. † 40, 9. † 42, 1. Ierem. 23, 5, 6. † 33, * Ezech. 34, 23. † 37, 24. Dan. 2, 44. † 4, 13. † 7, 14. 23, 77. † 9, 24, 25. Osee 3, 5. Mich. 4, 1. 4. † 5, 1. Zach. 9, 9. Matth. 12, * Luc. 1, 28. † 12, 31, 32. † 22, 30. † 23, 2. Ioan. 6, 11. † 12, 14. 3. † 18, 33. 36. 1. Tim. 1, 17. Hebr. 1, 8. † 2, 9.

RELINQUENTES omnia propter Christum, centuplum recipient, Matth. 19, 29. Marc. 10, 29. Luc. 18, 29.

RELIQUIÆ, & vestes Sanctorum, quam vim à Deo habent, quidque per eas operetur Deus, ut pallium Eliæ, 4. Reg. 2, 14. ossa Eliæ, 4. Reg. 13, 21. umbra Christi, Matth. 9, 20. † 14, 36. sudaria Pauli, Act. 19, 12. umbra Petri, Act. 5, 15.

REMITTENDUM proximo in nos peccatum, Eccli. 28, 8. Matth. 5, 23. † 6, 13. † 18, 27. 32, 35. Luc. 17, 3. Ephes. 4, 32. Coloss. 3, 13.

REPUDIUM libellus, Deut. 24, 1. Isa. 50, 1. Ierem. 3, 8. Malach. 2, 16. Matth. 5, 30. † 19, 7. Marc. 10, 4.

RESPIA concubina Saul, ad quam ingressus est Abnai, 2. Reg. 3, 7.

custodit corpora eorum, qui in cruce sublati erant, 21, 10.

RESURRECTIO mortuorum, & carnis ad gloriam facta mutatio, Exod. 3, 6. Job 14, 13. † 19, 26. † 21, 30. Isa. 26, 19. † 60, 14. Ezech. 37, 1, 9. Dan. 12, 12. Ior. 2, 11. Sophon. 3, 8.

4. Esdr. 2, 16. † 14, 35. 2. Mach. 7, 9, 14, 23. Matth. 22, 31, 31. Luc. 20, 35. Ioan. 5, 21, 28. † 6, 39. † 11, 24. Act. 24, 15. 1. Cor. 15, * 2. Cor. 4, 14. † 5, * Coloss. 3, 4. Philip. 3, 21. † 4, 13.

1. Thess. 4, 13, 16. 2. Tim. 4, 11. Apoc. 20, 12.

REVELATIONES & visiones, Ios. 5, 13, 4. Reg. 17, 9. 2. Mach. 3, 25. † 5, 2. † 10, 29. † 11, 8. vide *Apparitions*.

ROBOAM filius Salomonis, rex Iuda constituitur, 3. Reg. 11, 1. deficit Israel à Roboam ad Ieroboam, 12, 19. precipit ei Deus, ne pugnet contra Israel, 2. Par. 11, 2. oppugnatur à Sisac rege Aegypti, 12, 2, 9.

ROMANI cum Iudæis pacis, & societatis fœdera inveniunt, 1. Mach. 8, 14, 17, 27. † 17, 1. † 14, 17, 20.

Romanorum Gentilium laus, 1. Mach. 8, 2, 9. Romanorum Christianorum laus, Rom. 1, 8.

Romanos destructuros Ierusalem, & templum Domini, Num. 24, 24. Isa. 5, 26. † 6, 17. Dan. 9, 26. † 11, 30. 31. Luc. 19, 41. † 21, 20. Ioan. 11, 48.

RUBEN primogenitus Iacob nascitur, Gen. 29, 32. violat thorum patris sui, 35, 22. datur ob id primogenitus eius filius Ioseph, 49, 4. 1. Par. 5, 7. nascitur frater suum Ioseph liberare, Genes. 17, 21, 22, 29.

dicit patri, Duos filios meos interfice, si non reduxero Benjamin, 43, 17. filius Ruben primo requies datur, Num. 32, * Deut. 3, 17. † 29, 8. Ios. 15, 12. † 13, 23. caduntur, 4. Reg. 10, 33. transferuntur ad terram Assyriorum, 15, 20. 1. Paralip. 5, 25. secundum prophetiam, Gen. 49, 4. cedunt altare, Ios. 22, 10. dimicaverunt contra Agarenos, 1. Par. 5, 19.

RUTH Moabitissa, Ruth 1, 4. accipit eam uxorem Booz, & parit Obed, 4, 13. 1. Par. 2, 12. Matth. 1, 5.

S

SABBATUM, Gen. 2, 2. Exod. 16, 23. † 20, 8. † 23, 12. † 31, 14. 17. † 34, 21. † 35, 2. Lev. 23,

3.

3. † 23. 3. 15. † 25. 4. Num. 15. 37. † 28. 9. Deut. 5. 12. Isai. 56. 2. 4. † 58. 13. † 66. 25. 1. rem. 17. 21. 27. Ezech. 20. 12. † 22. 8. 2. Esdr. 13. 16. 22. 1. Mach. 1. 47. † 2. 33. 41. 2. Mach. 15. 1. Matth. 12. 1. 10. Marc. 2. 23. † 3. 2. † 6. 2. Luc. 4. 16. 31. † 6. 1. † 13. 11. 14. † 14. 1. Ioan. 5. 10. † 7. 22. † 9. 14. Act. 13. 14. 27. 44. † 15. 21. † 18. 4. † 20. 7. 1. Cor. 16. 2. Heb. 4. 4. 10. SACERDOTES Legis & horum munus, Exod. 29. 44. † 30. 7. Lev. 10. 1. 6. 9. † 21. * † 22. * † 24. 3. Num. 3. 10. † 4. 5. 11. † 10. 8. † 18. 1. 7. Deut. 21. 5. 1. Reg. 2. 28. 35. 1. Paral. 6. 49. 2. Paral. 26. 17. Ezuch. 44. 15. 20. Heb. 5. 7. † 10. 11. Sacerdotum multitudo in veteri Lege, 1. Paral. 23. 3. ubi numerantur 38000.

Sacerdotum Legis indumenta, ornamenta & ordinatio, Exod. 28. * † 29. 1. † 39. 1. † 40. 12. Lev. 8. 1. 8.

Sacerdotibus dabantur decimæ, & primitiæ, Num. 5. 9. 10. † 18. 8. II. * Deut. 18. 3. ut liberi à solitudine comparandi vicium. possent vacare Legi Dei, 2. Paralip. 31. 4. vide *Decima*.

Sacerdotibus Legis assignabatur necessaria vitæ sustentatio, Exod. 29. 26. Lev. 21. 3. 10. † 5. 13. † 6. 9. 19. † 7. 6. 32. † 10. 13. † 24. 9. Num. 3. 48. † 5. 9. † 18. 8. 11. 28. Deut. 18. 1. 1. Reg. 2. 28. 4. Reg. 12. 16. 1. Paral. 6. 54. 2. Paral. 31. 4. 2. Esdr. 10. 36. Eccli. 45. 25.

Sacerdotes mali, & eorum punitio, Num. 16. * 1. Reg. 2. 22. * † 3. 13. 3. Reg. 2. 26. Isai. 3. 11. Ier. 2. 5. † 8. 7. Osce 4. 6. 9. † 5. * Malach. 1. * † 2. 1. 8. 1. Mach. 7. 5. 9. 21.

Sacerdos, non lex, aut Scriptura sola, est iudex questionum exorientium, Deut. 17. 9. 12. Malach. 2. 7.

SACRIFICIUM novi Testamenti appellatur iuge sacrificium, Dan. 11. 31. † 12. 11. celebrabitur, donec veniat Dominus, 1. Cor. 11. 26. quare *Missa sacrificium, & Oblatio*.

SADDUCÆI negant mortuorum resurrectionem, Matth. 22. 23. Act. 4. 1. † 3. 2.

SALMANASAR rex Assyriorum egreditur primo contra Samariam, & transfert Israel cum Osce rege in Assyrios, 4. Reg. 17. 6. secundò capit Samariam, 18. 9.

SALOMONIS filii Davidis natiuitas promittitur, 2. Reg. 7. 12.

nascitur, 2. Reg. 5. 14. † 12. 24. ungitur in regem super Israel, 3. Reg. 1. 33. Dominus apparuit ei per somnium nocte in Gabaon, à quo sapientiam postulat, 3. 5. 9. 2. Paral. 1. 7. dirimit litum meretricum, 3. Reg. 3. 16. 24. de eius sapientia, magnitudine diuinitum, potestate, & ministris, 2. Paral. 9. 3. mit fœdus cum Hiram rege Tyri, 3. Reg. 5. 12.

postquam edificauit templum, dedit Hiram viginti oppida, 9. 11. venit ad eum regina Saba, 10. 1. Matth. 12. 42. Luc. 11. 31. edificauit Iannum Chamos idolo Moab in monte, 3. Regum 11. 7.

Chananeus facit sibi tributarios, 1. Paral. 8. 7. ungitur secundò in regem, 2. Paral. 29. 21. moritur, 3. Reg. 11. 43. succedit ei filius Roboam, 14. 21.

SALUS, vide *Beatitudo*.

SAMARIA, quæ postea metropolis fuit decem tribuum Israel, extruxit, 3. Reg. 16. 17. obsidetur à Syriis, 4. Reg. 6. 24. obsidetur ab Assyriis usque ad teitium annum, capitur, & abducitur populus, 4. Reg. 17. 5.

contra Samariam prophetatur, Isai. 7. 30. † 9. 7. Ezech. 23. * Osce 8. * † 13. * Amos 3. 12. Mich. 1. 5.

Samaria nolebat recipere verbum Dei, Luc. 9. 52. recipit verbum Dei, Actor. 8. 5.

Samaritanus miseretur vulnèrati, Lucæ 10. 33. Samaritana loquitur cum Christo apud puteum, Ioan. 4. 7.

SAMSON nascitur, Iud. 13. 24. iuxta promissionem Angeli, 13. 3. uxorem accipit in Thamnatha, & dilacerat leonem, 14. 1. 5. 10. nocet Philisthæis, & eisque vum infest, 15. 4. 8. moritur, 16. 29. 30.

SAMUEL, 1. Reg. 1. 20. adducitur ad domum Domini in Silo, 1. 24. vocatur à Domino, 3. 4. 10. congregat uniuersum Israel in Masphat, & clamat ad Dominum pro Israel, 7. 5. 9. posuit illos suos Iudices Israel, 8. 1. probat se innocentem, 12. 3. interficit Agag, 15. 33.

David regem ungit, 16. 13. moritur, 25. 1. prophetat Saul post mortem, 28. 15. 16. Eccli. 46. 23. laudatur, Eccli. 46. 16.

SANABALLAT præfectus Samariæ conatur impedire templi ædificationem, 2. Esdr. 2. 10.

SANCTUS est Deus, Isai. 6. 3. Apoc. 4. 8. Sancti, & mundi esse debemus, Lev. 11. 44. † 19. 2. † 20. 7. 26. † 21. 6. Deut. 26. 19. Ephes. 5. 26. 1. Thess. 4. 3. 1. Petr. 1. 16. qui sanctus, sanctificetur adhuc, Apoc. 22. 11.

Sanctum Domini, Exod. 35. 2. Levit. 16. * Psalm. 113. 2. Matth. 7. 6. Luc. 1. 31.

Sancti pro nobis orant, 1. Cor. 7. 5. 1. Mach. 1. 14. Apoc. 5. 8. † 8. 3. propter eorum preces & merita multa nobis largitur Deus, quauvis illi vita functi sint, Gen. 26. 5. 24. Exod. 32. 13. 14. 3. Reg. 11. 12. 13. 32. 34. † 15. 4. 5. 4. Reg. 19. 34. † 20. 6. Isai. 37. 35. Eccli. 44. 24.

Sanctos oramus sine iniuria Mediatoris, ut pro nobis orent, sicut & petimus ab aliis hominibus preces, ut Paulus, Rom. 15. 30. Col. 4. 3. Ephes. 6. 19. 1. Thess. 5. 25. 2. Thess. 3. 1. Hebr. 13. 18. Nec mirum Sanctos nostras preces cognoscere: quia sunt sicut Angeli Dei, Matth. 22. 30. Luc. 15. 10. & offerunt Deo nostras preces, Tob. 12. 12. Apoc. 5. 8. † 8. 3. Nec huic contrarium est, quòd Deus solus est inspector cordis, quia & homines cognoverunt secreta eorum Deo revelante, Dan. 2. 29. 4. Reg. 5. 26. † 6. 12.

Sanctorum ministerio aliquando tribuitur quod soli Deo præcipue conuenit, Matth. 18. 18. Ioan. 20. 13. Rom. 11. 14. 1. Cor. 9. 20. 21. 1. Tim. 4. 16. Iacobi 5. 19. vide *titulum, Deo soli attributa, &c.*

In Sanctorum memoriam Deum orare, docent nos maiorum exempla, Gen. 31. 9. † 48. 16. Exodi 32. 13. Deut. 9. 7. 3. Reg. 18. 36. 1. Paral. 29. 18. 2. Paral. 5. 42. Tob. 7. 15. Esth. 13. 15. † 14. 18. Isai. 63. 17. Dan. 3. 35.

Sancti sunt cum Christo in celis regnantes, Ioan. 12. 26. † 17. 24. 2. Cor. 5. 8. Phil. 1. 23. Apoc. 3. 21. † 7. 9. † 13. 13.

Sancti etiam vita defuncti rectè à nobis laudantur, Eccli. 44. * Ioan. 12. 26.

In Sanctis suis Deus laudatur, Psalm. 150. 1. Sancti iudicabant, quare *Iudicabant*.

Sancti faciunt miracula, ut Moyses, & Aaron, Exod. 7. * † 8. * † 9. * † 10. * † 11. * Illas excitat puerum mortuum, 3. Reg. 17. 22. claudit celum ne pluat, 17. 1. Iac. 5. 17. aperit clausum, 3. Reg. 18. 41. 45. Iacobi 5. 18. Eliæ pallium diuidit aquas, 4. Reg. 2. 8. 14. Eliseus excitat puerum viduæ mortuum, 4. Reg. 4. 35. sanat aquas misso in eas sale, 2. 21. 22. oleum multiplicat, 4. 6. mittit farinam in ollam, 4. 41. Naaman Syrum sanat, 5. 14. facit nare ferrum, 6. 6. Eliseus mortuos per contactum ossium suorum operatur, 13. 21.

Apostoli eiciunt daemonia, Marc. 6. 13. † 16. 17. Luc. 10. 17. Ioannes, & Petrus sanant claudum, Act. 3. 6.

Petrus excitat Tabitham, 9, 40, 41.
 etiam sola sui umbra sanat, 5, 15.
 Paulus restituit claudum, 14, 9.
 Petrus per sudaria curat infirmos, 19, 12. red-
 dit vitæ puerum ex lapso mortuum, 20, 10.
 Sancti plura quoque alia fecere miracula, quæ
 longum esse enumeiare, ad Hebr. 11, 32. *

SANGUINIS conspersio, Exod. 24, 6. † 29,
 20. Lev. 1, 5, 11. † 3, 2, 8, 13. † 4, 6, 16. † 7, 2.
 † 8, 19, 30. † 9, 18. † 16, 14, 18. † 17, 6. 2. Pa-
 rai. 30, 16. Ezech. 43, 20. Heb. 9, 13, 14, 19, 21, 22.
 Sanguinis Christi conspersio, Hebr. 9, 14. †
 10, 19. † 12, 24. 1. Petr. 1, 22.
 Sanguinis esus prohibitus, Gen. 9, 4. Lev. 3,
 17. † 7, 26. † 17, 10, 14. † 19, 20. Deut. 12,
 16, 23. † 15, 23. 1. Reg. 14, 32. Act. 15, 20.
 † 21, 25.
 Sanguinis fluxus sistitur, Matth. 9, 20.
 Sanguinis innocentis effusio, Deut. 19, 5. II.
 27, 24. 2. Reg. 20, 9. 3. Reg. 24, 13. 4. Reg. 21,
 16. † 24, 4. 2. Par. 24, 22. Prov. 6, 17. † 26, 17.
 Isai. 26, 11. Ier. 7, 6. † 22, 3. Ezech. 22, 4.
 4. Esdr. 1, 32. Matth. 23, 34. Luc. 11, 50. Apoc. 6,
 10. † 18, 24.
 Sanguinis innocentis effusio clamat vindictam
 coram Deo, Gen. 4, 10. 4. Esdr. 15, 8. Apoc. 6, 10.
 Sanguine Christi empti sumus, 1. Cor. 6, 20.
 † 7, 23. Act. 20, 28. 1. Petr. 1, 18. Apoc. 5, 9.
SAPIENTIAE divine origo, proprietates, laus,
 & utilitas, Deut. 4, 6. † 29, 9. Iob 28, 20. † 32,
 7. Eccl. 7, 12. † 9, 13. Sap. 6, 13, 16. † 7, 38.
 * 9, 10. * Eccl. 1, 1. † 3, 1. 31. † 4, 12. 28.
 29. † 21, 12. 24. * † 39, 14. Luc. 21, 15. Rom. 11,
 33. 1. Cor. 1, 17. † 2, 6, 10. † 3, 19. Col. 2, 3.
 Iacobi 1, 5. † 3, 15.
SAPHIRA mentitur Spiritui sancto, & cadit
 in terram mortua, Act. 5, 1, 8.
SARA filia Raguel Tobiae in uxorem tradi-
 tur, Tob. 7, 10, 15.
SARVIA, vide *Zarua*.
SATISFACTIO, vide *Penitentia*.
SAUL, de tribu Benjamin quærit asinas,
 1. Reg. 9, 3. ungitur in regem à Samuele, 10, 1.
 † II, 14. Act. 13, 21. iuxta mandatum, 1. Reg.
 9, 15. percussit Ammon, II, 11. obtulit ho-
 locustum, 13, 9. à regno reiecit, 13, 13. †
 15, 22, 26, 28. † 16, * exagitat eum spiritus
 nequam, 16, 14. † 18, 10. † 19, 9. mittit
 David configere, 18, 10. † 19, 10. persequi-
 tur eum, 23. * trucidat sacerdotes Domini, 22,
 18. mulierem habentem pythonomem consult, 28,
 7 seipsum interficit, 31, 4. sepelitur, 31, 13.
 filii ejus in ciuicem tolluntur, 2. Reg. 21, 9.
SCANDALUM seu offendiculum proximo,
 nec in vita, nec in doctrina ponendum, Lev. 4,
 3. Num. 31, 16. 2. Reg. 11, 14. 1. Esdr. 8, 22.
 Prov. 28, 10. 2. Mach. 6, 24. Matth. 17, 27. †
 18, 6. Marc. 9, 42. Luc. 17, 1. Rom. 14, 1, 15.
 1. Cor. 8, * † 10, 32. 2. Cor. 6, 3. 1. Thess. 5, 22, 23.
 quicumque nobis scandalum esse possent, vi-
 tabimur, Exod. 34, 12. Deut. 7, 2, 16. † 13. *
 Matth. 5, 29. † 18, 22. Marc. 9, 42. Rom. 16, 17.
SCIENTIA Dei, vide *Dei*.
SCRIPTURA sacra unde sit, & quis ejus
 usus, Exod. 17, 14. † 34, 27. Deut. 4, 1. †
 17, 18. † 31, 9. Iosue 1, 8. Isai. 8, 9. † 30, 8.
 † 34, 16. Ierem. 30, 2. † 36, 2, 10. † 45, 1.
 Baruch. 1, 3, 14. † 4, 1. 2. Esdr. 8, 2. 3. Esdr. 9,
 37, 4. Esdr. 15, 1. Dan. 10, 21. Matth. 4, 4. †
 22, 29. Luc. 4, 4. † 16, 29. Iosue 5, 39. † 10,
 2. † 20, 30. Act. 15, 21. † 17, 11. Rom. 1, 2.
 † 4, 23. † 15, 4. 1. Cor. 9, 9. † 10, 11. † 15, 3.
 † 2 Tim. 3, 15. 2. Petr. 1, 20. † 3, 1. Apoc. 1, 19.
 Scriptura difficilis intellectu, 2. Petr. 3, 16.
 Scriptura apostoli mandauerunt, Iosue
 20, 30. † 21, 25. 1. Cor. 11, 34. 2. Thess. 3, 14.

Iosue. epist. 2. 12. † epist. 3, 10.
 Scriptura, nec lex est iudex, sed Sacerdos,
 Deut. 17, 18. Ezech. 44, 24. * Malac. 2, 7.
 Quærit *Sacerdotum officium*.
SEBASTIA, quia regnum aedificat, caput præ-
 ciditur, 2. Reg. 20, 22.
SECURITAS periculi de peccatorum remis-
 sione, aut salute consequenda non habetur in
 hac vita, Eccl. 9, 1. 2. vide *certi*.
SEDECIA pseudopropheta, 3. Reg. 22, 11.
 2. Par. 18, 10. comburitur, Ier. 29, 22.
SEDECIA, vide *Tidias*.
SEDIPOSITI puniuntur, Num. 16, 31. * vide
Reinmutatores.
SEIRON rex Amorrhæorum concedere noluit,
 ut Israhel transiret per fines suos, Num. 21, 23.
 Deut. 2, 30. percussus est more gladii, N. 21, 24.
SELEUCUS Asiae rex, 2. Mach. 3, 3.
SEMGIA mittitur ad Roboam, 3. Reg. 12,
 22. 2. Par. 11, 2. † 12, 5, 7.
SEMI maledixit David, 2. Reg. 16, 5, 13.
 veniam impetrat à David, 2. Reg. 19, 23. occi-
 ditur ex præcepto David, 3. Reg. 2, 9, 42. 4.
SENNACHERIB oppugnat universas civita-
 tes Iuda munitas, 4. Reg. 18, 13. 2. Par. 31, 2.
 blasphemam Iseam, Isai. 36. * interiturum a ni-
 lus, 4. Reg. 19, 37. Isai. 37, 37, 38. secundum
 verba Isai. 10, 33. † 37, 38. † 38, 1.
SEPELIRE mortuos, opus misericordiae,
 Gen. 23, 19. † 25, 9. † 35, 19. 29. † 50, 5, 13.
 25. Num. 20, 1. Deut. 10, 6. † 21, 23. Iosue 24,
 30. Iudic. 12, 7. 1. Reg. 25, 1. † 31, 13. 2. Reg.
 3, 32. † 3, 32. 3. Reg. 2, 10, 31. 34. † 11, 43.
 † 13, 29. † 14, 31. 4. Reg. 13, 20. 2. Par. 10, 14.
 † 14, 16. † 35, 24. Tob. 1, 20. † 2, 3, 7. † 4,
 † 24. 10, 14. † 12, 12. † 14, 13. 16. 4. Esdr. 2,
 3, 18. † 8, 14. † 12, 12. † 14, 13. 16. 4. Esdr. 2,
 23. Eccl. 7, 37. † 38, 10. Matth. 14, 12. † 27,
 58. Iosue 19, 39. Act. 13, 29. 1. Cor. 15, 4.
SEPHORA, Exod. 2, 21.
SERMO Christianorum, vide *Loquentia*.
SERPENS æneus erigitur, Num. 21, 8. tolli-
 tur, & appellatur Nohstan, 4. Reg. 18, 4. cu-
 jus typum pessent, Iosue 3, 14.
SIDA, 2. Reg. 9, 9.
SICELEG, 1. Reg. 27, 6.
SICHEM filius Hemoi Dinam rapit, & con-
 cubit cum illa, Gen. 34, 2. necatur, 34, 26.
SIGNA miraculorum, Gen. 9, 12. Exod. 31, 17.
 Iosue 2, 18. 1. Reg. 2, 34. † 10, 2. 2. Reg. 5, 24.
 4. Reg. 19, 29. Isai. 37, 7. Tob. 5, 3. Luc. 2, 12.
 Signa in memoriam prætorum, Exod. 12,
 3, 8. Num. 15, 38. † 16, 38. 40. † 17, 10. Iosue 4, 6. *
 Signa, & miracula sunt, ut per ea omni-po-
 tentia, veritas, iustitia, & bonitas Dei imo-
 tescat, Exod. 4, 2. 6. † 7, 17. † 10, 12. Iosue 3,
 10, 14. 3. Reg. 13, 4. † 17, 14. † 18, 38. † 20, 13.
 28. 4. Reg. 5, 14. † 20, 9. Matth. 2, 20. † 9, 2.
 † 14, 2.
SILAS cum Paulo mittitur Antiochiam,
 Act. 15, 27. protectus est cum Paulo, 15, 40.
 remansit Ihericæ, 17, 14.
SILERIS est utile, Prov. 17, 20. Eccl. 3, 7.
 Eccl. 20, 6. † 32, 12.
SILIO locus, in quo fuit domus Dei, Iosue 18, 1.
 Iudic. 18, 31. 2. 20. 12. 1. Reg. 1, 3. conveniunt
 omnes in silio propter Rubentiam, Iosue 22, 12. de
 Silio altitur arca, 1. Reg. 4, 4. & Ierem. 7, 12.
 † 29, 6.
SIMEON nascitur, Gen. 29, 33. interficit cum
 Levi Schemiam, 34, 25. cum eo rem arripuit
 a patre, 49, 4. in vinculis tenetur in Aegypto,
 42, 23.
SIMON in Bethania excipit Dominum,
 Matth. 26, 6. Marc. 14, 3. Iosue 1, 1.
SIMONIA, vide *Fendi Jona Dei*.
SIMPLICIBUS, & humilibus revelat subinde
 Deus,

Deus, quod abscondit his, qui sibi videntur sapientes, Isaia 29, 18, 24. † 32, 4. Eccle. 9, 15. Matth. 11, 25. Luc. 2, 9. † 5. † 10, 21. Act. 4, 13. 1. Cor. 1, 24. † 2, 1.

Simplex, & rectus, Gen. 20, 6. Iob. 1, 8. Matth. 10, 16. Act. 2, 46. Rom. 10, 18. Ephes. 6, 5. Colos. 3, 22.

SIMULATIO, & hypocrisis cavenda, Eccli. 1, 30. Isaia 32, 6. Ier. 9, 6. Iob 15, 34. 2. Mach. 6, 24. Matth. 23, *

SOBRIETAS, vide *Temperantia*.

SOCIETAS bonorum quaerenda, malorum vitanda, Gen. 19, 15. Lev. 7, 19. Num. 16, 25. † 25, 4. Ios. 23, 12. 2. Par. 19, 2. Iob 31, 1. Psal. 25, 4. 8. † 39, 1. Prov. 1, 10. † 4, 14. † 6, 25. † 13, 20. † 20, 19. † 22, 10. 24. † 23, 6. 17. † 24, 1. 21. † 29, 27. Eccli. 6, 35. † 7, 1, 18. † 9, 21. † 12, 10. † 13, 1. 20. Tob. 1, 5. Ier. 16, 8. Matth. 7, 15. Act. 19, 9. 2. Cor. 6, 14. Ephes. 5, 11. 2. Tim. 4, 14. Apoc. 18, 4.

SODOMA, & Gomorriha amenissimo loco sita, Gen. 13, 10. spoliantur, Gen. 14, 11. subvertuntur à Domino, Gen. 19, 25. Deut. 29, 23. Sap. 10, 6, 7. secundum verba Domini, 18, 20. causa, Ezech. 16, 49.

SOL, & Luna creantur, Gen. 1, 16. steterunt ad imperium Iosue, Ios. 10, 12. retrocessit Sol decem gradibus ad petitionem Ezechiae, & prescis Isaia, 4 Reg. 20, 11. amittit lumen, Matth. 27, 45. Maic. 15, 33. Luc. 23, 44, 45.

SOLICITUDO nimia, Exod. 34, 21. Lev. 25, 20. Deut. 8, 3. Iob 7, 8. Psal. 54, 23. † 144, 13. 16. Prov. 10, 3. † 13, 25. Matth. 6, 25. † 10, 9, 23. † 13, 22. † 16, 7. Luc. 8, 14. † 12, 22. † 14, 18. † 21, 31. 1. Cor. 7, 32. Philip. 4, 6. Hebr. 13, 5. 1. Petr. 5, 7.

SOMNIA, & visiones in quibus olim Deus suam voluntatem aperiabat, Gen. 20, 3. † 28, 12. † 31, 24. † 37, 5. 9. † 40, 8. † 41, 1. † 40, 2. Num. 12, 6. Iud. 7, 13, 15. 1. Reg. 3, 4. 2. 11. † 28, 6. 2. Reg. 7, 4. 3. Reg. 3, 5, 15. Iob 7, 13. † 33, 15. Dan. 2, 1. † 7, 1. 2. Mach. 15, 11. Matth. 1, 20. † 2, 12. 13. Act. 10, 9. † 18, 9. † 23, 11. † 27, 23.

Somnia, & visiones, quae non conveniunt cum doctrina Christi, & Ecclesiae sunt condemnanda, Deut. 13, 1. Eccli. 5, 2. Eccli. 34, 1. * Ier. 23, 16. 25. † 27, 9. † 29, 8.

SORORES Christi, vide *Fratres*.

SORS, Lev. 16, 8. Num. 17, * † 26, 55. † 33, 54. Ios. 7, 14. † 18, 10. 1. Reg. 10, 20. † 14, 17. 42. 1. Par. 25, 5. 2. Esdr. 11, 1. Prov. 16, 33. † 18, 18. Ezech. 21, 19. Ion. 1, 7. Act. 1, 17.

SOPATER comes Pauli, Act. 20, 4.

SOSPATER, Rom. 10, 21.

SOSTILENES princeps synagoga percutitur, Act. 18, 17.

SPES iustorum non in temporalibus rebus, sed in Deo, ejusque promissionibus fundatur, Gen. 28, 5. Iudic. 7, 2, 4. 1. Reg. 4, 3. † 17, 45. † 22, 1. 3. Reg. 20, 20. 1. Par. 19, 13. 2. Par. 25, 7. † 32, 7. † 10, 7. † 20, 15. 20. Iudith 9, 23. Psal. 9, 11. † 13, 6. 21, 5, 10. † 24, 2. † 30, 2. † 39, 5. † 61, * † 70, 1. † 90, 2. † 113, 9, 10, 11. † 141, 6. † 145, 5. Prov. 3, 5. † 12, 19. † 28, 25. † 30, 5. Sap. 3, 4, 9. Eccli. 2, 6. 12. † 33, 9. † 34, 14. Isaia 20, 4. † 29, 19. † 30, 1, 15. † 31, 1. † 37, 7. 40. Ier. 2, 33. † 7, 4. † 9, 22. † 17, 7. † 39, 18. Thir. 3, 24. Ezech. 29, 6. Osee 12, 6. Mich. 7, 5, 7. Nah. 1, 7. 1. Mac. 3, 18. Matth. 10, 17. † 12, 21. Rom. 5, 2. † 8, 24. 2. Cor. 5, 2. Col. 1, 27. 1. Thes. 1, 3. 1. Tim. 1, 1. † 6, 17. Hebr. 3, 6. 1. Petr. 1, 13.

Spes non facit nos securos, nec excludit timorem, vide *Timor*.

Spes impiorum evanescit, & in quibus con-

fidunt, vana sunt omnia, 4. Reg. 18, 21. Iob 8, 13. † 11, 20. † 14, 19. † 20, 4. Prov. 10, 28. † 11, 7, 23. † 25, 10. Sap. 5, 15. Eccli. 5, 1, 10. Isaia 28, 15. 18. † 30, 2, 12. † 57, 11. Ier. 9, 12. † 17, 7. 1. Mach. 2, 62.

SPINAE appellantur sollicitudines hujus mundi, divitiae, & voluptates vite, Matth. 13, 7, 22. † 19, 22. Maic. 4, 7, 18. † 10, 22. Luc. 8, 7, 14. † 18, 22.

SPIRITUS sanctus promittitur, Isaia 44, 3. Ezech. 11, 19. † 36, 26. † 39, 29. Ioe. 2, 28. Matth. 3, 11. Ioan. 7, 39. † 14, 16, 23, 26. † 25, 26. † 16, 7. mittitur, Act. 2, 1.

Spiritus Dei edocet mentes, Exod. 4, 12. Psal. 31, 8. Isaia 54, 13. Matth. 10, 20. Marc. 13, 11. Luc. 12, 11. † 21, 14. Ioan. 6, 45. † 24, 16, 26. † 15, 26. † 16, 13. Rom. 8, 16, 26. 2. Cor. 1, 22. 5, 5. Ephes. 1, 13. † 4, 20, 21, 1. Ioan. 2, 27.

Spiritus probandi sunt, utrum à Deo sint, Iudith 8, 28. 1. Cor. 14, 29. 1. Thess. 5, 21, 1. Ioan. 4, 1.

SPONSUS spiritualis est Christus, Isaia 54, 5. † 62, 4. 1. Ier. 31, 22. Ezech. 16, 8. Matth. 9, 15. † 25, 1. Marc. 2, 19. Luc. 5, 34. Ioan. 3, 29. 2. Cor. 11, 2. Ephes. 5, 24. Apoc. 19, 7. † 23, 2.

Sponsa Christi, vide *Ecclesia*.

STEPHANUS eligitur, Act. 6, 5. accusatur, 6, 11. respondet ad accusationem, 7. * lapidatur, 7, 57.

STULTITIA, Prov. 14, 29. † 20, 3, † 26, 1. † 27, 22. Bauch 3, 23. Eccli. 10, 2. Eccli. 33, 5. Matth. 7, 26. † 25, 2. Maic. 7, 22. Ephes. 5, 4. Stultitia est apud Deum sapientia hujus mundi, 1. Cor. 1, 18. * † 3, 19.

Stultorum corda in eorum sunt ore, & contra sapientum os in corde est, Eccli. 21, 23.

SUDDITORUM officium, Exod. 10, 28. † 22, 28. Num. 10. * Ios. 1, 16. 2. Esdr. 5, 16. Bauch 1, 11. Prov. 13, 13. † 20, 2. † 24, 21. † 25, 6. Eccli. 8, 2. † 10, 10. Ier. 29, 7. Matth. 17, 24. † 22, 16, 21. Luc. 20, 22. Rom. 13, 1, 7. 1. Thess. 5, 12. 1. Tim. 2, 1. Hebr. 13, 17. Tit. 3, 1, 1. Petr. 2, 13.

SUPERIORUM, iudicium, & rectorum officium, & potestas in subditos, Gen. 9, 6. Exod. 1, 8. * † 5. * † 18, 13, 17. † 23, 8. Lev. 24, 10, 23. Num. 11, 16. 24. † 25, 4. † 27, 15. 18. Deut. 1, 13, 17. † 17, 1. † 19, 17. Ios. 1, 10. Iud. 2, 7, 16. 1. Reg. 10, 24. 3. Reg. 3, 7. 2. Par. 19, 15. 8. 1. Iob 29, * † 34, 30. Psal. 81, * Prov. 8, 15. † 11, 14. † 12, 24. † 16, 10. † 20, 8. † 28, 15. † 29, 4, 14. † 31, 4. Eccli. 10, 1, 12. Sap. 1, 1. † 5. * Eccli. 7, 4. † 10, 1, 24. † 17, 18. Isaia 1, 23, 26. † 3, 2. † 10, 1. † 32, 1. Ier. 5, 26. † 23, 2. † 27, * Ezech. 23, 6, 12. † 45, 9. Dan. 3, 21. Osee 13, 10. Mich. 3, 1, 9. Matth. 23, 17. 21. † 26, 51. Luc. 20, 22. 30. 1. Ios. 3, 31. † 19, 11. 1. Cor. 15, 24. Rom. 12, 8. 13, 1. 2. Tim. 2, 1. Tit. 3, 1. Hebr. 13, 17. 1. Petr. 2, 13. Vide *Rex Iudee*.

SUPERBIA prohibetur, committitur, & puniatur, Gen. 3, 17. † 11, 5. 7. Exod. 5, 2. † 14, 20. 1. Reg. 17, * 4. Reg. 18, 19. * † 19, 35. Tob. 4, 14. Iudith 9, 16. † 13. * Prov. 6, 17. † 11, 2. † 13, 10. † 15, 25. † 16, 5, 18. † 18, 12. † 25, 6. † 29, 23. Eccli. 10, 9, 11, 16. † 25, 4. Isaia 3, 15, 17. † 5, 8. † 10, 8. 24. 9. † 36, * † 37, 10, 24. † 34, 2, 5. † 47, 8. Ier. 48, 29. † 49, 16. Ezech. 16, 49. † 28, 2. † 31, 10. Dan. 4, 19. 27. † 5, 2. Abdie 1, 3. Mal. 2, 11. 2. Mach. 9, 4, 6. Luc. 11, 47. † 10, 15. † 14, 7, 11. † 18, 11. † 22, 24. Act. 12, 21. Rom. 1, 30. † 11, 20. 2. Tim. 3, 1. 1. Petr. 5, 5, 2. Petr. 2, 18. Iud. 16. Apoc. 18, *

SUSANNA historia, Dan. cap. 13. *

SYRI impetant Israel, Iudic. 3, 8. opprimuntur ab Othoniel, 3, 10. caduntur à Davide, e-

que

que fiunt tributarii, 2. Reg. 8, 5. juvant filios Ammon contra David, 10, 8. rugientes à facie Israel, occiduntur à David, 10, 13, 18. Samaritanam obidentes creduntur, 3. Reg. 20, 29. pugnant contra Israel, 4. Reg. 6, 8. mentis stupore immissio, quasi cæci ducuntur in Samariam, 6, 18, 19.

Obsident Samariam, 6, 24. territi à Deo solvunt obsidionem, 7, 6, 7. vastantur à Rege Assyriorum, & transeuntur Cyrenem, 4. Reg. 10, 9. desolatio eorum prænuntiatur, Isaiæ 17, 1. Ier. 49, 23. Amos 1, 3.

T

TABITHA suscitatur à mortuis, Act. 9, 36, 40.

TEMPERANTIA in cibo, potu, & concubitu, Tob. 6, 15. Eccl. 3, 6. Eccl. 31, 18. 7. 32. 7. Dan. 1, 8, 11. 1. om. 13. 12. 14. 17. 1. Col. 7. Gal. 5, 23. 1. Tim. 3, 2. 2. Tim. 1, 7. Tit. 1, 8. 1. 2. 1. Petr. 1, 13. 1. 5. 8. 2. Petr. 1, 6.

TEMPLUM Salomonis, quando, quanto tempore, & qua forma sit extractum, 3. Reg. 6. * 7. * 2. Par. 3, * 4. * promissio ejus, 2. Reg. 7, 13. extruitur ope Gentilium, 1. Reg. 5. * consecratur 8. * 2. Par. 7, 7. profanatur per Achaz, 2. Par. 28, 21. iterum consecratur per Ezechiam, 2. Par. 29. * profanatur, & denuo consecratur per Manasse, 2. Par. 33, 7, 15. exurit, 4. Reg. 25, 9. prout prædictum erat, 2. Par. 7, 20. iterum extruitur, 1. Ecd. 1, * 3. * 4. * 5. * 6. 3, 7. spoliatur, & accenditur, 1. Mach. 1, 23, 33. profanatur, 1, 49, 57. mundatur, & consecratur, 4, 36. 2. Mach. 10, 1. ejus devastatio, Dan. 9, 26. Matth. 24, 2. Marc. 13, 2. Luc. 19, 41.

contra Templum prophetatur, Lev. 26, 31. 3. Reg. 9, 7. 4. Reg. 21, 12. 2. Par. 7, 20. Psalm. 73, 6. Isai. 66, 1. Ier. 7, 3, 17. 1. 26, 6, 12. Amos 9, 1. Mich. 3, 12. Zach. 1, 12.

Templum spirituale, & domus Dei, 2. Reg. 7, 13. Prov. 9, 1. Agg. 8, 8. Matth. 7, 24. 1. 16, 18. Ioan. 2, 19. 1. Cor. 3, 16. 1. 7, 19. 2. Cor. 6, 16. Ephes. 2, 20. 1. Tim. 3, 15. Hebr. 3, 6. 1. Petr. 2, 5. vide *Eccl. 12*.

Templa idolorum, 1. Reg. 5, 2. 1. 31. 9. 3. Reg. 11, 7. 4. Reg. 10, 21. 1. 17, 32. 1. 19, 37. 1. Par. 11, 7. Baruch 6, 16, 30, 54. Isaiæ 37, 38. Ier. 43, 12. Dan. 14. * 1. Mach. 1, 50. 1. 6, 2. 1. 10, 83. 2. Mach. 6, 2. Act. 19, 27.

Templum domus Dei, & domus orationis vocatur, Isai. 56, 7. Matth. 21, 13. Christus ipse, & omnes fideles frequenter in templo versabantur, Matth. 24, 1. Marc. 11, 11. 1. 12, 35. Luc. 2, 30. 1. 19, 45. Act. 2, 46. 1. 3, 1. 1. 5, 20, 21. 1. 21, 26. 1. 22, 17.

in Templo oratur Deus, & exaudit, 3. Reg. 9, 3. 7. 8, 29. 2. Par. 6, 19. Matth. 21, 13.

Templa manufacta non inhabitat Deus, quasi is concludi possit, vel illis indigeat, ut homo ædibus, 3. Reg. 8, 27. 2. Par. 6, 18. Isaiæ 66, 1. Ier. 23, 24. Act. 7, 48. 1. 17, 3.

alioqui Deus in Templis materialibus habitare dicitur, 3. Reg. 6, 13. 1. 8, 12. 1. Par. 23, 25. Psalm. 77, 16. 1. 131, 13. Ier. 7, 3, 7. Matth. 23, 21. Act. 7, 46.

Templum dicitur locus sanctus, Gen. 28, 17. Exod. 3, 5.

Templum magnis muneribus dotatum, 2. Par. 1, * 2. * 3. * 4. * 5. * 6. Mach. 3, 2.

Templi promissores à Deo puniuntur, Isaiæ 56, 5. 2. Mach. 3, 25, 26. * Matth. 21, 12. Ioan. 2, 15.

TEMPORIS opportunitas in omnibus rebus observanda, Eccl. 3, 1. 1. 8, 5. Eccl. 20, 1. 1. 32, 20. Rom. 12, 1.

TENEBRÆ tenebuntur in Aegypto, Exod. 10, 22. Psalm. 104, 20. Sup. 17, 2. 1. 19, 10.

in Tenebris versatur mundus, & amat eas,

4. Esdr. 14, 20. Isai. 9, 1. 1. 59, 9. 1. 60, 2. Ioan. 1, 5. 1. 3, 19. 1. 8, 12. 1. 12, 35. Act. 26, 17. 1. Thess. 5, 7. 1. Ioan. 2, 11.

TENTARE Deum non licet, Exod. 14, 11. 1. 17, 2. Deut. 6, 16. Iudith 8, 11. Matth. 4, 7. 1. Cor. 10, 9.

Tentat, seu verius probat Deus suos variis modis, Gen. 21, 1. * Exod. 15, 25. 1. 16, 4. * 1. 20, 20. Deut. 8, 2. 1. 33, 9. Iudith 2, 22. 1. 3, 1. 2. Par. 32, 21. Tob. 2, 8. Job 1, 12. * Sap. 3, 5. Eccl. 2, 4. 1. 27, 18. Zach. 13, 9. Rom. 5, 4. 2. Petr. 2, 9. Iac. 1, 2.

Tentari non patitur Deus suos supra id, quod possunt, 1. Cor. 10, 13. 2. Petr. 2, 9. Apoc. 2, 10.

TERTULLUS Orator accusat Paulum, Act. 24, 2.

TESTAMENTUM, Gal. 4, 24. Hebr. 9, 1. 1. 13, 20. vide *Novum Testamentum*.

TESTIMONIUM tum verum, tum falsum, Exod. 20, 16. 1. 23, 1. Num. 35, 30. Deut. 5, 20. 1. 17, 11. 1. 19, 15, 18. 3. Reg. 21, 10. Psalm. 26, 12. 1. 34, 11. Prov. 6, 19. 1. 14, 5. 1. 19, 5, 9. 1. 21, 28. 1. 24, 28. 1. 25, 18. Dan. 13, 34. * Matth. 18, 16. 1. 19, 18. 1. 26, 59. 1. 28, 13. Marc. 10, 19. Ioan. 8, 17. Act. 6, 11. Rom. 13, 9. 2. Cor. 13, 1. 1. Tim. 5, 19. Hebr. 10, 28. vide *Mendacium*.

THADDÆUS, vide *Lebbæus*.

THAMAR concumbit cum Iuda suo socio, Gen. 38, 16. signit geminos Phares, & Zaira, 38, 27. 1. 46, 12.

Thamar violatur ab Ammon fratre suo, 2. Reg. 13, 14.

Thamar filia Absalonis, 2. Reg. 14, 27.

THARE pater Abraham, Gen. 11, 26.

THEBES obsidetur, Iud. 9, 50.

THEBNI rex Israel, 3. Reg. 16, 21.

THECUIUS mittitur ad regem David, ut impetret reductionem Abalom, 2. Reg. 14, 2. *

THEGLATH PHALASAR deviciam imaginem partem Israelitarum transtulit in Assyrios, 4. Reg. 15, 29. *

THEODAS occisus est, Act. 5, 37.

THESAURUS minus diligendus magis diligitur, Osce 9, 1. Matth. 6, 19. 1. 19, 22. Marc. 10, 22. Luc. 12, 22, 33. 1. 18, 23. Ioan. 6, 26. 2. Cor. 4, 7. THOLA dux in Israel, Iud. 10, 1.

THOLOMÆI rex Gessur, 2. Reg. 13, 37.

THOMAS Didymus paratum se offert cum Christo ire in mortem, Ioan. 11, 16. erat incircidulus, 20, 25, 27.

TIMENDUS est Deus, & ante oculos habendus, Gen. 22, 12. 1. 31, 49. Exod. 1, 17. 1. 20, 20. Deut. 4, 9. 1. 6, 2. 1. 13, 24. 1. 10, 12. 20. 1. 13, 4. 1. 10, 24. Iudith 6, 10. 4. Reg. 17, 30. 2. Paral. 20, 15. Job 1, 8. 1. 28, 28. Psalm. 20, 1. 1. 32, 8. 1. 33, 8. 1. 10, 5. 1. 111, 1. 1. 127, 1. Prov. 1, 7. 1. 3, 7. 1. 9, 10. 1. 14, 2. 27, 15. 1. 10, 6. 2. 2, 4. 1. 24, 21. Eccl. 12, 11. Eccl. 1, 11. * 1. 21, 12. 1. 18, 1. 7, 31. 1. 10, 23. 1. 15, 1. 1. 25, 16. 1. 33, 1. 1. 34, 10. 1. 41, 10. Isaiæ 45, 5. 1. 41, 10. 1. 45, 1. 1. 51, 12. Ier. 10, 7. 1. 32, 20. Baruch 3, 7. 4. Esdr. 16, 68. Matth. 10, 28. Lucæ 12, 5. 1. Petr. 2, 17. 1. 3, 15. Apoc. 14, 7.

Timoris Dei fructus, utilitas, & lux, Gen. 20, 9. Psalm. 102, 1. 1. 124, 1. 1. 117, * Prov. 10, 27. 1. 14, 27. 1. 19, 2. 1. 22, 4. eius delectus, causa peccandi, Gen. 20, 11.

Timore punit Deus, & terrore, Gen. 15, 5. Exod. 23, 27. Lev. 26, 30. Deut. 2, 24. 1. 11, 25. 1. 28, 10. 65. Ier. 2, 0. 1. 10, 10. Iud. 4, 5. 1. 7, 21. 1. Reg. 7, 10. 4. Reg. 7, 6. 1. Par. 15, 17. 2. Par. 14, 14. 1. 17, 10. 1. 20, 20. Psalm. 60, 1. 1. 43, 1. Iudith 13, 14. 1. 15, 1. 2. Mach. 3, 21.

Timoris Dei exempla, Exod. 1, 17. 1. 14, 31. 1. Reg. 28, 4. 2. Par. 10, 7. Tob. 1, * 1. 2, 9. 1. 13, 10. 1. 9, 12. Iudith 6, 8. Job 31, 23. Ioan. 1, 10.

16. Prov. 31, 30. 2. Mach. 6, 30. Luc. 2, 25. Act. 8, 2. † 9, 31. † 10, 2, 35.

TIMOR, & sollicitudo non repugnat fidei, aut spei, Psalm. 2, 11. Eccle. 9, 1, 2. Eccl. 5, 5. Rom. 11, 20. * 1. Cor. 9, 27. † 10, 12. Philip. 2, 12. * † 3, 11, 13. Hebr. 3, 14. † 4, 1. * 2. Petr. 3, 17.

TIMENT, & reverenter bonos etiam mali, Gen. 20, 8. Exod. 14, 25. 1. Reg. 18, 12. 4. Reg. 1, 14. 2. Esdr. 6, 16. 1. Mach. 3, 25. † 12, 28. Marc. 6, 20. Act. 5, 13. † 10, 29.

TIMOTILÆUS circumciditur, & proficiscitur cum Paulo, Act. 16, 3. mittitur cum Paulo in Macedoniam, 19, 22. acceptit gratiam per impositionem manuum, 1. Tim. 4, 14. 2. Tim. 1, 6.

TITUM Gentilem noluit Paulus circumcidi, Galat. 2, 3.

TITUS à Paulo constitutus Episcopus Cretensis, Tit. 1, 5.

TOBIAS vir pius, & in pietate constans, Tob. 1, 1. * fit cæcus, 2. 11. visum recipit, 11, 14.

TRADITIONES etiam sine scripto ab Apostolis acceptæ, servandæ nobis sunt, 2. Thes. 2, 15. Tradiderunt Apostoli quædam viva tantum voce, 1. Cor. 11, 34. epistol. Ioan. 2, vers. 12, & 3. vers. 13, 14.

TRIBULATIO, vide *Cruz*.

TRIBUTUM, vide *Erachio*.

TRINITAS ngurata, & declarata, Gen. 1, 26. † 18, 2. Exod. 3, 6, 15, 16. † 4, 5. Psal. 32, 6. Isai. 6, 3. † 34, 16. † 48, 16. † 61, 1. Matth. 3, 16. † 10, 20. † 17, 5. † 28, 19. Luc. 4, 18. Ioan. 3, 35. † 14, 16, 26. † 15, 26. † 16, 3. 1. Ioan. 5, 7.

TRIPUDIARE, vide *Choreas ducere*.

TRISTARI immoderate piopter temporalia, minime laudandum, Prov. 12, 25. † 15, 13. † 17, 22. Eccl. 30, 22. † 38, 19. 1. Mach. 6, 8. 2. Col. 7, 10.

TRYPHON partium Alexandri transiit ad Emachuel Arabem, 1. Mach. 11, 39. cupiens regnum Antiochi occupare, & fingens se amicum apud Ptolemaidam, dolo capit Ionathan, 12, 36, 49. à Suppone accepta pecunia Ionathan occidit cum filiis, 13, 18, 19, 23. interimit Antiochum filium Alexandri, 13, 37.

TUBA clangent angeli in consummatione sæculi, Matth. 24, 31. 1. Cor. 15, 52. 1. Thess. 4, 16.

V

VÆ, væ, quibus, & quas ob causas interminetur Scriptura, Num. 21, 29. Iudith 10, 20.

ECCLIES, 4, 10. † 10, 16. Eccl. 2, 14. † 11, 11. Isai. 1, 4. 24. † 3, 9. 11, † 5, 8. 14. † 6, 5. † 10, 1. † 17, 12. † 18, 1. † 24, 16. † 28, 1. † 29, 1. † 30, 1. † 31, 1. † 33, 1. † 45, 9. Ierem. 4, 31. † 13, 27. † 22, 13. † 23, 1. † 45, 3. † 48, 1. Ezech. 6, 11. † 13, 18. † 16, 23. † 30, 2. † 34, 2. Osce 7, 13. Iocul. 1, 15. * Amos 5, 18. † 1. Mich. 2, 1. Nahum 3, 1. Habac. 2, 6, 9. 12. Soph. 2, 5. † 3, 1. Matth. 11, 21. † 18, 7. † 23, 13. * Luc. 6, 24. † 10, 13. † 11, 42. † 17, 1. 1. Cor. 9, 16. Iudæ 11. Apoc. 8, 13. † 9, 22. † 11, 14. † 12, 12. † 18, 10, 16.

VASTHI spernit regis imperium, & ab eo repudiatur, Esther 1, 9, 19.

VENDI non debent dona Dei, 4. Reg. 5, 22, 26. * Dan. 5, 17. Matth. 10, 8. Act. 8, 20. † 20, 35. 1. Cor. 9, 15. 2. Cor. 11, 9. † 12, 13. quære *Emera*.

VENTER pro Deo eligitur, Rom. 16, 18. Philip. 3, 19.

VERBUM Dei semper ob oculos ponendum, Deut. 4, 1. † 6, 6. 17. † 11, 18. Numer. 15, 39. Psal. 1, 2. Prov. 3, 1. † 4, 1. 20. † 6, 20. † 7, 1.

à Verbo Dei non recedendum, Deut. 4, 2. †

5, 32. † 28, 14. Ios. 1, 7. † 23, 6. Prov. 4, 27. Isai. 30, 21.

VERBUM Dei universum non est scriptis traditum, Ioan. 14, 26. † 20, 21. † 21, 25. 1. Cor. 11, 34. 2. Thess. 2, 15. 2a. Ioan. 12, 34. Ioann. 19, 13, & 14.

VERBUM Dei, non audiendum solum, & loquendum, sed & corde credendum, & factis præstandum, Deut. 5, 1. 27. † 6, 1. † 31, 12. Isai. 29, 13. Ezech. 33, 31. Matth. 5, 22. † 7, 24. † 15, 8. † 28, 20. Luc. 6, 47. † 11, 28. † 12, 47. Ioan. 13, 17. Hebr. 4, 2. Iacob. 1, 22.

VERBI Dei contemptus, & punitio ejus, 3. Reg. 13, 4. 4. Reg. 17, 14. 19. 2. Par. 30, 6, 10. † 36, 15. Prov. 1, 24, 28. † 28, 9. Isai. 28, 14. † 30, 9, 14. † 65, 10. † 66, 4. Ierem. 2, 5. † 5, 12, 20. † 7, 13. † 16, 9. † 19. * † 25, 4. Ezech. 33, 30. Matth. 10, 14. † 11, 20. Luc. 10, 10. Achor. 13, 45. † 18, 6. Roman. 1, 21, 30. 2. Thessal. 2, 10. Hebr. 2, 3. vide *Inobediencia*.

VERBUM Dei manet in æternum, Num. 23, 19. Tob. 14, 6. Ps. 32, 11. † 116, 2. † 118, 89. Isai. 40, 8. † 51, 6. † 54, 10. Matth. 5, 18. † 24, 35. Marc. 13, 31. Luc. 16, 17. † 21, 31. 1. Petr. 1, 25.

VERBUM Dei quantæ sit virtutis, & efficacitatis, Gen. 1. * Psal. 32, 9. Iob 38, 11. Isai. 46, 10. † 55, 11. Matth. 8, 13. 26. Marc. 1, 27. Luc. 5, 13. 24. † 8, 24. † 18, 42.

VERBUM Dei est cibis animæ, Deut. 8, 3. Sap. 16, 26. Ier. 15, 16. Ezech. 3, 3. Matth. 4, 4. Luc. 4, 4.

VERBA sunt ponderanda, & non leviter effluenda, Psal. 111, 5. Prov. 13, 3. † 15, 2. 23. † 17, 27. † 20, 15. † 21, 23. † 25, 11. Eccle. 5, 2. † 12, 10. Eccl. 5, 12. † 20, 7. † 23, 7. † 28, 29. † 32, 18. Matth. 12, 36. Col. 4, 6. Luc. 1, 3.

VERITAS, Isai. 59, 15. 3. Esdr. 3, 12. † 4, 33. 4. Esdr. 1, 17. Zach. 1, 10. Ephes. 4, 21, 25.

VESTIENDI sunt nudi, Isai. 58, 7. Tob. 1, 17. Ezech. 18, 7. Matth. 25, 36. Vide *Elisemosyna*.

Vestium abusus, vide *Abusus*.

Vestes scindere, Gen. 44, 13. Iosue 7, 6. Iud. 11, 35. 1. Reg. 4, 12. 2. Reg. 13, 31. 3. Reg. 21, 27. 4. Reg. 5, 7. † 6, 30. † 11, 14. † 18, 37. † 19, 1. † 22, 11. 19. Esther 4, 1. Ier. 36, 24. Iocel. 2, 13. 1. Machab. 2, 14. † 3, 47. † 4, 31. † 11, 71. Matth. 26, 65. Act. 14, 13. † 16, 22.

VIA per quam iusti ambulant, quæ, & qualis sit, Psal. 118, 5. Prov. 3, 6, 17. † 16, 5, 17. Eccl. 5, 12. Isai. 26, 7. † 35, 8. † 40, 3. Ierem. 31, 21. Osce 14, 10. 1. Thess. 4, 1. Hebr. 12, 13.

Via iustorum à Domino dirigitur, Tob. 4, 20. Psal. 16, 5. † 24, 4. † 118, 35. Prov. 4, 12, 18. † 13, 6. † 16, 9. † 20, 24. Isai. 48, 17. Ierem. 10, 23. Mich. 4, 2.

Via iustorum remunerationem à Deo expectat, Psal. 24, 12. Prov. 12, 28. Ier. 16, 10. † 17, 3.

Via impiorum qualis, Psal. 118, 3. Prov. 4, 19, 26. 27. † 12, 15. † 21, 2. † 22, 5. Isai. 57, 10.

Vix impiorum exitus, & finis, Iob 6, 18. Prov. 14, 12. † 28, 18. Eccl. 2, 16. † 21, 11. Ierem. 2, 36. † 4, 18.

VICTORIA à Deo expectanda est, Gen. 14, 14. Exod. 17, 9. Deut. 7, 18. Ios. 11, 6. Iud. 7, 1. I. Reg. 14, 6. † 17, 45. 2. Par. 14, 11. † 16, 8. † 24, 24. † 25, 8. Iudith 9, 15. Psal. 117, 16. Prov. 21, 31.

Victoria potiuntur pauci contra multos, Genes. 14, 14. Iud. 7, 4. Ios. 11, 1. 7. 1. Reg. 14, 6, 14. 2. Par. 13, 4. † 14, 11. 12. † 24, 24. 1. Machab. 3, 16. 22. post partem victoriam triumphus instituitur, Num. 31, 13. Iudic. 11, 34. 1. Reg. 18, 6. 2. Mach. 3, 7.

VIDUIS beneficiendum est, Exodi 22, 22. Deut. 16, 14. † 17, 19. † 26, 12. † 27, 19. Iudith 16, 28. Iob 24, 3. † 31, 16. Eccl. 4, 10. Min. Isai.

- Isai. 1, 27. Ierem. 22, 3. Zach. 7, 10. Mal. 3, 5. Matth. 23, 12. 1. Tim. 5, 3, 16. Iac. 1, 27.
- Viduas pius quid deceat, Iudith 8, 4, 5. * Luc. 2, 37. 1. Tim. 5, 3. Tit. 2, 3.
- VIGILARE, vide *Advenit Domini*.
- VINDICTA soli Deo, cunctisque ministris, ac magistratui commissa; unde & aliis est prohibita, Gen. 13, 14. Lev. 19, 18. Deut. 32, 35. Iudith 3, 20. 1. 16, 20. Psalm. 7, 9. 9, 13. 1. 23, 3. * Prov. 17, 11. 1. 20, 22. 2. 24, 29. 2. 28, 22. Eccli. 28, 1. Ezech. 25, 12, 14. Nah. 1, 2. Matth. 5, 39. Luc. 9, 54. 1. 18, 6, 7. 8. Rom. 12, 19. Gal. 5, 10. 1. Thess. 5, 15. 2. Tim. 4, 14. Hebr. 10, 30. 1. Petr. 3, 9. Iac. 5, 4. Apoc. 6, 10. vide *Remissio*.
- VINEA, Gen. 9, 20. Deut. 23, 24. Isai. 5, 1. Cant. 8, 11. Matth. 20, 1. 1. 21, 33.
- VIRGINITAS commendatur, Matth. 19, 12. 1. Cor. 7, 25. * Apoc. 14, 4.
- Virginitas præfertur conjugio, 1. Cor. 7, 38, 40. Virgines servantur, Num. 31, 18. 2. 11.
- Virgines olim, ut nunc conclusæ, 2. Mac. 7, 19.
- VISITARE, & consolari infirmos, seu ægrotos, opus misericordiarum, Gen. 48, 1. 4. Reg. 8, 29. 1. 13, 14. Iob 2, 11. Psalm. 40, 4. Eccli. 7, 3. Eccli. 7, 28. 1. 38, 13. Matth. 25, 37, 40. Ioan. 11, 3. 1. 12, 9. 2. Cor. 1, 4.
- VISERE Sanctos desiderat Paulus, Rom. 1, 11. 1. 15, 23, 32. Galat. 4, 20. 1. Thess. 2, 17.
- VITA ædulum ad quam regulam sit instituenda, Gen. 17, 1. Exodi 20, 11. * Lev. 11, 44. 1. 19, 2. 20, 7, 29. 1. 21, 8. Matth. 5, 48. 1. 11, 29. Lucæ 6, 36. Ioan. 12, 26. 1. 13, 13. 1. 15, 12. 1. 21, 15. Rom. 6, 4. 1. 8, 29. 1. 13, 14. 1. 15, 2. Ephes. 2, 9. 1. 4, 1, 23. 1. 5, 1. 9. Philip. 1, 27. 1. 2, 5. 14. Coloss. 2, 6. 1. 3, 9, 12. * 1. Thess. 4, 3. Tit. 2, 11. 1. 3, 8. Hebr. 12, 2. 1. Petr. 1, 15. 1. 2. * 1. 17. 1. 4, 1. Ioan. 1, 7. 1. 2, 6.
- Vitæ humane brevitates, & vanitas, Gen. 3, 19. 2. Reg. 14, 14. 1. Par. 29, 15. Iob 3, 20. 1. 7, 6. 1. 8, 9. 1. 9, 21, 25. 1. 13, 28. 1. 14, 1. Psal. 38, 6. 1. 89, 5, 9. 1. 101, 4. 1. 102, 15. 1. 108, 2. 5. 1. 143, 4. Eccli. 2, 23. 1. 3, 10. 1. 7, 1. Sap. 2, 23. 1. 9, 9. Eccli. 14, 18. 1. 17, 31. 1. 18, 8. 1. 40, 6. 1. 41, 1. Tob. 4, 23. Isaiæ 40, 6. Luc. 12, 18. Ephes. 5, 16. Hebr. 13, 14. 1. Petr. 1, 14. Iac. 1, 10. 1. 4, 14.
- Vitam pro fratribus ponere, Esther 4, 13. Iudith 13, 3. 25. Ioan. 15, 13. 1. Ioan. 3, 10.
- VITIS, Gen. 49, 11. Iud. 9, 12. Zach. 3, 10. 1. Mach. 14, 12. Ioan. 15, 1.
- Vitis palmes appellatur populus Israeliticus, Osee 10, 1. Ioan. 15, 5.
- VITULUS erigitur in idolum, Exodi 32, 4. Deut. 9, 16. 3. Reg. 12, 28. 4. Reg. 10, 29. 1. 17, 16. Psalm. 105, 19. Osee 8, 5. Act. 7, 40.
- VIVENDUM Deo non sibi, Rom. 14, 7. 2. Cor. 5, 15. Gal. 2, 20. 2. Thess. 5, 10. 1. Petr. 4, 2.
- UNCTIONIS externæ sacramentum, Iac. 5, 14.
- VOLUNTAS nostra accommodanda voluntati divini, 1. Reg. 3, 18. 2. Reg. 10, 12. 1. 15, 20. 1. Mach. 3, 60. Matth. 6, 10. 1. 26, 39. Marc. 14, 36. Luc. 22, 42. Act. 21, 14. 1. Cor. 4, 19. Hebr. 3, 1. Iacobi 4, 15. vide *Abnegatio*.
- Voluntas Dei, Matth. 7, 1. 1. 12, 50. Marc. 3, 35. Ioan. 6, 39. Rom. 12, 2. Ephes. 5, 17. Col. 1, 9. 1. Thess. 4, 1. 1. Tim. 2, 4. 1. Ioan. 2, 17.
- Voluntas Dei non est, ut aliquis pereat, Ezech. 18, 23. Ioan. 6, 39. 1. Tim. 2, 4. 2. Petr. 3, 9.
- Voluntatem pro opere acceptat Deus, 20, 3, 6. 1. 22, 9. 2. Reg. 11, 14. 1. 12, 9. vide *Cor.*
- VOLEPTAS carnis, vide *Concupiscentia*.
- VOTUM, Gen. 28, 20. Lev. 27, 1. Num. 6, 1. 1. 21, 2. 1. 30. * Deut. 23, 21. Iudith 11, 30. 1. Reg. 1, 11. 2. Reg. 15, 8. Ps. 75, 12. Eccli. 5, 3. Baruch,
34. Matth. 14, 7. Act. 18, 18. 1. 21, 23. 1. 23, 12. Votum castitatis servanda, seu non cognoscendi vitium, Luc. 1, 34.
- non sine damnatione violatur, 1. Tim. 5, 12.
- URIAS deficit litteras Davidis ad Ioab, 2. Reg. 11, 14.
- URIAS propheta per Ierusalem, ideoque eductus de Aegypto, occiditur a Ioab, 1. Reg. 26, 20, 23.
- Urias Sacerdos iuxta præceptum legis Achaz extruit altare, 4. Reg. 16, 17.
- URIEL angelus Dei, 4. Esdr. 4, 1. 1. 5, 20.
- URIA rex Iudæ pugnat adversus Philistæos, sumit sibi officium Sacerdotum, adolevit volens incensum, Iepia punitur, moritur, 2. Paralip. 26, 17, 20, 23. appellatur Azarias, 4. Regum 15, 1. appellatur Ozias, Matth. 1, 9.
- USURA, Exodi 22, 25. Lev. 25, 35. Deut. 23, 19. 2. Esdr. 5, 7. Psalm. 14, 5. Prov. 22, 16. 1. 28, 8. Ierem. 15, 10. Ezech. 18, 8, 13. 1. 21, 12. Lucæ 6, 34. 1. 19, 8.
- UXORIS officium, Gen. 2, 22. 1. 3, 16. Num. 30, 7, 13. Deut. 22, 5. Esther 1, 10. * Tob. 10, 12. Prov. 11, 16. 1. 12, 4. Isaiæ 3, 15. 1. 17, 1. Cor. 7, * 1. 11, 5, 9. 1. 14, 34. Ephes. 5, 22. Col. 3, 18. 1. Tim. 2, 11. 1. 3, 11. 1. 5, 2. 10. Tit. 2, 4. 1. Petr. 3, 1. vide *Mariti officium*.
- Z
- ZACHÆUS excipit Christum suis ædibus, Lucæ 19, 6.
- ZACHARIAS filius Iojadæ, sive Barachizæ sacerdotis lapidatur, 2. Par. 24, 20. Matth. 23, 35.
- Zacharias propheta tempore Darii, Zach. 1, 1.
- Zacharias pater Ioannis Baptistæ, Lucæ 1, 5.
- ZADOK filius Abiathar fit summus Sacerdos, 3. Reg. 3, 35.
- ZALPHAAD filiz postulant hereditatem, Num. 27, 1. 7. 36. 2. Josue 17, 3.
- ZARVIA filia Isai soror Davidis genuit Abisai, Ioab, & Isai, 2. Reg. 4, 18. 1. Par. 2, 10.
- ZEB & Oreb interficiuntur, Iud. 7, 23.
- ZEBEDÆUS pater Iacobi, & Ioannis, Matth. 4, 21. uxor ejus Salome intercedit pro filiis apud Christum, Matth. 20, 20.
- ZEBEE, & Salmana reges Madianitarum capiuntur, Iudith 8, 3. *
- ZEDECIAS (*Sedecias* sic Vulgata) qui & Mathanias, patius Ioachim substituitur pro eo in regno Iudæ, 4. Reg. 24, 18. 1. 37, 1. obsessa à Nabuchodonosor Ierusalem, Zedecias, effossis oculis, ac vinculis, nequatisq; catenis se filius in Babylonem ducitur, 4. Reg. 25, 1, 6, 7. 1. 39, 4. 7. 1. 52, 3. Quemadmodum ei prædictum erat, 1. 27, 12. 1. 37, 16. Ezech. 12, 3. 1. 17, 16. 1. 21, 7. *
- ZELUS, & Zelotypia, Gen. 34, 2. 25, 27. Exod. 12, 19, 27. Num. 2, 17. Iud. 20, 1. 8. 1. Reg. 11, 6. 1. 15, 11. 32, 3. Reg. 18, 40. 1. 19, 10. 14. 4. Reg. 10, * 1. Mach. 2, 24. Matth. 21, 12. Ioan. 2, 17. Actor. 9, 1. Philip. 3, 2.
- ZIBA (*Siba* sic Vulgata) servus Saulis constituitur procurator Miphibose, 2. Reg. 9, 9. donatur ipsi omnia bona Miphibose, 10, 2. procedit obviam regi David, 19, 17.
- ZILEG (*Siceleg* sic Vulgata) donatur regi David, 1. Reg. 27, 6. exurit ab Amalechitis, 30, 1.
- ZIPHOEA (*Sephora* sic Vulgata) uxor Moyzi, Exod. 2, 21. circumcidit filium suum, 4, 25.
- ZOROBABEL filius Salathiel, 2. Esdr. 1, 1. Matth. 1, 13. Lucæ 3, 27. instaurat templum Domini Ierosolymis, 1. Esdr. 3, 1. 3. Esdr. 6, 2. Eccli. 49, 13. genuit Abud, Matth. 1, 13.

INDEX

EPISTOLARUM ET EVANGELIORUM,

Quæ à veteri & novo Testamento excerpta, in Ecclesia Dominicis & aliis Festis diebus leguntur, juxta Missalis reformationem ex Decreto Sacro-Sancti Concilii Tridentini restituti, Pii V. Pont. Max. jussu editi, & Clem. VIII. auctoritate recogniti.

A D V E N T U S.

Dominica prima.

EPISTOLA, Scientes, Rom. cap. 13. v. 11. ad v. 14. *inclus.*

EVANGELIUM, Erunt, Luc. c. 21. v. 25. ad v. 33. *inclus.*

Dominica secunda.

Epist. Quaecumque, Rom. 15. v. 4. ad v. 13. **Evang.** Cùm, Matth. 11. v. 2. ad v. 10.

Dominica tertia.

Epist. Gaudete, Philipp. 4. v. 4. ad v. 7.

Evang. Miserunt, Ioan. 1. v. 19. ad v. 28.

Feria quarta Quatuor Temporum.

Epist. Fiat, Isai. 2. v. 2. ad 5.

Item Epist. Locutus est, Isai. 7. v. 10. ad v. 15.

Evang. Missus est, Luc. 1. v. 26. ad v. 38.

Feria sexta.

Epist. Egredietur, Isai. 11. v. 1. ad v. 5.

Evang. Exurgens, Luc. 1. v. 39. ad v. 47.

Sabbato.

Epist. Clamabunt, Isai. 19. v. 20. ad v. 22.

Item Epist. Lætabitur, Isai. 35. v. 1. ad v. 7.

Item Epist. Super, Isai. 40. v. 9. ad v. 11.

Item Epist. Hæc dicit, Isai. 45. v. 1. ad v. 8.

Item Epist. Angelus, Dan. 3. v. 49. ad v. 51.

Item Epist. Rogamus, 2. Thess. 2. v. 1. ad v. 8.

Evang. Anno, Luc. 3. v. 1. ad v. 16.

Dominica quarta.

Epist. Sic nos, 1. Cor. 4. v. 1. ad v. 5.

Evang. Anno, Luc. 3. v. 1. ad v. 6.

In vigilia Nativitatis Domini.

Epist. Paulus, Rom. 1. v. 1. ad v. 6.

Evang. Cùm esset, Matth. 1. v. 18. ad v. 21.

25. Decemb. IN NATIV. DOMINI.

Ad primam Missam in nocte.

Epist. Apparuit, Tit. 2. v. 11. ad v. 15.

Evang. Exiit, Luc. 2. v. 1. ad v. 14.

Ad Missam in Aurora.

Epist. Apparuit, Tit. 3. v. 4. ad v. 7.

Evang. Pastores, Luc. 2. v. 15. ad v. 20.

Ad Missam in die.

Epist. Multifariam, Hebr. 1. v. 1. ad v. 12.

Evang. In principio, Ioan. 1. v. 1. ad v. 14.

26. Decembr. In festo S. Stephani Protomartyris.

Epist. Stephanus, Act. 6. v. 8. ad v. 10. & excurrit à cap. 7. v. 54. ad v. 59.

Evang. Ecce ego, Matth. 23. v. 34. ad v. 39.

27. Decembr. In festo S. Joannis Apostoli & Evangelista.

Epist. Qui timet, Eccl. 15. v. 1. ad v. 6.

Evang. Sequere, Ioan. 21. v. 19. ad v. 24.

28. Decembr. In festo S. Innocentium.

Epist. Vidi, Apoc. 14. v. 1. ad v. 5.

Evang. Angelus, Matth. 2. v. 13. ad v. 18.

29. Decembr. In festo S. Thomæ Cantuariensis Episcopi & Martyris.

Epist. Omnis, Hebr. 5. v. 1. ad v. 6.

Evang. Ego sum, Ioan. 10. v. 11. ad v. 16.

Dominica infra Octavam Nativitatis Domini.

Epist. Quanto, Galat. 4. v. 1. ad v. 7.

Evang. Erat, Luc. 2. v. 33. ad v. 40.

In Missa de Octava Nativitatis.

Epist. Apparuit, Tit. 3. v. 4. ad v. 7.

Evang. Pastores, Luc. 2. v. 15. ad v. 20.

31. Decemb. In festo S. Silvestri Papæ & Confessoris.

Epist. Testificor, 2. Tim. 4. v. 1. ad v. 8.

Evang. Sint, Luc. 12. v. 35. ad v. 40.

1. Januarii. In die Circumcisionis & Octavæ Nativitatis Domini.

Epist. Apparuit, Tit. 2. v. 11. ad v. 15.

Evang. Postquam, Luc. 2. v. 21.

In Vigilia Epiphaniæ.

Epist. Quanto, Gal. 4. v. 1. ad v. 7.

Evang. Defuncto, Matth. 2. v. 19. ad v. 23.

6. Januarii. In Epiphania Domini.

Epist. Surge, Isai. 60. v. 1. ad v. 6.

Evang. Cùm natus, Matth. 2. v. 1. ad v. 12.

Dominica infra Octavam Epiphaniæ.

Epist. Obsecro, Rom. 12. v. 1. ad v. 5.

Evang. Cùm, Luc. 2. v. 42. ad v. 52.

In Octava Epiphaniæ.

Epist. Surge, Isai. 60. v. 1. ad v. 6.

Evang. Vidit, Ioan. 1. v. 27. ad v. 34.

Dominica secunda post Epiphaniam.

Epist. Habentes, Rom. 12. v. 6. ad v. 16.

Evang. Nuptiæ, Ioan. 2. v. 1. ad v. 11.

Dominica tertia post Epiphaniam.

Epist. Nolite, Rom. 12. v. 16. ad v. 21.

Evang. Cùm, Matth. 8. v. 1. ad v. 13.

Dominica quarta post Epiphaniam.

Epist. Nemini, Rom. 13. v. 8. ad v. 10.

Evang. Ascendentes, Matth. 8. v. 23. ad v. 27.

Dominica quinta post Epiphaniam.

Epist. Induite, Col. 3. v. 12. ad v. 17.

Evang. Simile, Matth. 11. v. 24. ad v. 30.

Dominica sexta post Epiphaniam.

Epist. Gratias, 1. Thess. 1. v. 2. ad v. 10.

Evang. Simile, Matth. 13. v. 31. ad v. 35.

Dominica in Septuagesima.

Epist. Nescitis, 1. Cor. 9. v. 24. ad cap. 10. v. 5.

Evang. Simile est, Matth. 20. v. 1. ad v. 16.

Dominica in Sexagesima.

Epist. Libenter, 2. Cor. 11. v. 19. ad cap. 12. v. 9.

Evang. Cùm turba, Luc. 8. v. 4. ad v. 15.

Dominica in Quinquagesima.

Epist. Si linguis, 1. Cor. 13. v. 1. ad v. 13.

Evang. Assumpsit, Luc. 18. v. 31. ad v. 43.

Feria quarta Cincini.

Epist. Convertimini, Joel. 2. v. 12. ad v. 19.

Evang. Cùm, Matth. 6. v. 16. ad v. 21.

Feria quinta.

Epist. Agrotavit, Isai. 38. v. 1. ad v. 6.

Evang. Cùm introisset, Matth. 8. v. 5. ad v. 13.

Feria sexta.

Epist. Clama, Isai. 58. v. 1. ad v. 9.

Evang. Audistis, Matth. 5. v. 43. ad c. 6. v. 4.

Sabbato.

Epist. Si abstuleris, Isai. 58. v. 9. ad v. 14.

Evang. Cùm sero, Marc. 6. v. 47. ad v. 56.

Dominica prima in Quadragesima.

Epist. Exhortamur, 2. Cor. 6. v. 1. ad v. 10.

Missa 2. Evang.

- Evang. ductus est, Matth. 4. v. 1. ad v. 11.
Feria secunda.
- Epist. Ecce ego, Ezech. 34. v. 11. ad v. 16.
Evang. Cum venerit, Matth. 25. v. 31. ad fin.
- Feria tertia.*
- Epist. Querite, Isai. 55. v. 6. ad v. 11.
Evang. Cum intrasset, Matth. 21. v. 10. ad v. 17.
Feria quarta Quatuor Temporum Quadragesima.
- Epist. Ascende, Exod. 24. v. 12. ad fin.
Item Epist. Venit, 3. Reg. 19. v. 3. ad v. 8.
Evang. Responderunt, Matth. 12. v. 38. ad fin.
- Feria quinta.*
- Epist. Factus, Ezech. 18. v. 1. ad v. 9.
Evang. Egressus, Matth. 15. v. 21. ad v. 28.
Feria sexta Quatuor Temporum Quadragesima.
- Epist. Anima, Ezech. 18. v. 20. ad v. 28.
Evang. Erat dies, Ioan. 5. v. 1. ad v. 15.
Sabbato Quatuor Temporum Quadragesima.
- Epist. Quando, Deut. 26. v. 12. ad fin.
Item alia Epist. Si custodieritis, Deut. 11. v. 22. ad v. 25.
Item alia Epist. Orationem, 2. Mach. 1. v. 23. ad v. 27.
Item alia Epist. Miserere, Eccli. 36. v. 1. ad v. 10.
Item alia Epist. Angelus, Dan. 3. v. 49. ad v. 51.
Item alia Epist. Rogamus, 1. Thess. 5. v. 14. ad v. 23.
Evang. Assumpsit, in Missali: Assumpsit, Matth. 17. v. 1. ad v. 9.
- Dominica secunda in Quadragesima.*
- Epist. Rogamus, 1. Thess. 4. v. 1. ad v. 7.
Evang. Assumpsit, in Missali: Assumpsit, Matth. 17. v. 1. ad v. 9.
- Feria secunda.*
- Epist. Oravit, Dan. 9. v. 15. ad v. 19.
Evang. Ego vado, Ioan. 8. v. 21. ad v. 29.
- Feria tertia.*
- Epist. Factus est, 3. Reg. 17. v. 8. ad v. 16.
Evang. Locutus, Matth. 23. v. 1. ad v. 12.
- Feria quarta.*
- Epist. Oravit Mardocheus, Esther. 13. v. 8. ad v. 17.
Evang. Ascendens, Matth. 20. v. 17. ad v. 28.
- Feria quinta.*
- Epist. Maledictus, Ier. 17. v. 5. ad v. 10.
Evang. Homo quidam, Luc. 16. v. 19. ad v. 31.
- Feria sexta.*
- Epist. Dixit, Gen. 37. v. 6. ad v. 22.
Evang. Homo erat, Matth. 21. v. 33. ad v. 46.
- Sabbato.*
- Epist. Dixit, Gen. 27. v. 6. ad v. 40.
Evang. Homo, Luc. 15. v. 11. ad fin.
- Dominica tertia in Quadragesima.*
- Epist. Estote, Ephes. 5. v. 1. ad v. 9.
Evang. Erat, Luc. 11. v. 14. ad v. 28.
- Feria secunda.*
- Epist. Naaman, 4. Reg. 5. v. 1. ad v. 15.
Evang. Utique, Luc. 4. v. 23. ad v. 30.
- Feria tertia.*
- Epist. Mulier, 4. Reg. 4. v. 1. ad v. 7.
Evang. Si peccaverit, Matth. 18. v. 15. ad v. 22.
- Feria quarta.*
- Epist. Honora, Exod. 20. v. 12. ad v. 24.
Evang. Accesserunt, Matth. 15. v. 1. ad v. 20.
- Feria quinta.*
- Epist. Factum, Ier. 7. v. 1. ad v. 7.
Evang. Surgens, Luc. 4. v. 38. ad fin.
- Feria sexta.*
- Epist. Convenerunt, Num. 20. v. 2. ad v. 13.
Evang. Venit, Ioan. 4. v. 5. ad v. 42.
- Sabbato.*
- Epist. Erat vir, Dan. 13. v. 1. ad v. 62.
Evang. Paterit Iesus, Ioan. 8. v. 1. ad v. 11.
- Dominica quarta in Quadragesima.*
- Epist. Scriptum, Galat. 4. v. 21. ad fin.
- Evang. Abili, Ioan. 6. v. 15.
Feria secunda.
- Epist. Venerunt, 3. Reg. 3. v. 16. ad fin.
Evang. Prope erat, Ioan. 2. v. 13. ad fin.
- Feria tertia.*
- Epist. Locutus est, Exod. 32. v. 7. ad v. 14.
Evang. Iam die, Ioan. 7. v. 14. ad v. 31.
- Feria quarta.*
- Epist. Sanctificabo, Ezech. 36. v. 23. ad v. 28.
Item alia Epist. Lavamini, Isai. 1. v. 16. ad v. 19.
Evang. Præteriens, Ioan. 9. v. 1. ad v. 38.
- Feria quinta.*
- Epist. Venit mulier, 4. Reg. 4. v. 25. ad v. 38.
Evang. Ibat, Luc. 7. v. 11. ad v. 16.
- Feria sexta.*
- Epist. Agrotavit, 3. Reg. 17. v. 17. ad fin.
Evang. Erat quidam, Ioan. 11. v. 1. ad v. 45.
- Sabbato.*
- Epist. In tempore, Isai. 49. v. 12. ad v. 15.
Evang. Ego sum, Ioan. 8. v. 1. ad v. 20.
- Dominica de Passione.*
- Epist. Christus, Hebr. 9. v. 11. ad v. 15.
Evang. Quis ex, Ioan. 8. v. 46. ad fin.
- Feria secunda.*
- Epist. Factum est, Ioan. 3. v. 1. ad v. 10.
Evang. Misericord, Ioan. 7. v. 32. ad v. 39.
- Feria tertia.*
- Epist. Congregati, Dan. 14. v. 27. ad fin.
Evang. Ambulabat, Ioan. 7. v. 1. ad v. 13.
- Feria quarta.*
- Epist. Loquere, Lev. 19. v. 10. ad v. 19.
Evang. Iam sunt, Ioan. 10. v. 22. ad v. 38.
- Feria quinta.*
- Epist. Oravit Azarias, Dan. 3. v. 34. ad v. 45.
Evang. Rogabat, Luc. 7. v. 30. ad fin.
- Feria sexta.*
- Epist. Dixit Ieremias, Ier. 17. v. 13. ad v. 18.
Evang. Collegerunt, Ioan. 11. v. 47. ad v. 54.
- Sabbato.*
- Epist. Dixit, Ier. 18. v. 18. ad fin.
Evang. Cogitaverunt, Ioan. 12. v. 10. ad v. 37.
- Dominica in Palmis.*
- In benedictione Palmarum.*
- Epist. Venerunt, Exod. 15. v. 27. ad c. 16. v. 7.
Evang. Cum appropinquasset, Matth. 21. v. 1. ad v. 10.
- Ad Missam.*
- Epist. Hoc enim, Phil. 2. v. 5. ad v. 11.
Evang. Passio Domini, Scitis, Matth. 26. v. 2. ad fin.
- Feria secunda maioris Hebdomadae.*
- Epist. Dominus, Isai. 50. v. 5. ad v. 10.
Evang. Ante, Ioan. 12. v. 1. ad v. 9.
- Feria tertia maioris Hebdomadae.*
- Epist. Dixit Ieremias: Domine, Ier. 11. v. 18. ad v. 20.
Evang. Passio Domini, Erat, Marc. 14. v. 1. ad c. 15. v. 46.
- Feria quarta maioris Hebdomadae.*
- Epist. Dicite, Isai. 62. v. 11. ad c. 63. v. 7.
Alia Epist. Quis credidit, Isai. 53. v. 1. ad fin.
Evang. Passio Domini, Appropinquabat, Luc. 22. v. 1. ad cap. 23. v. 53.
- Feria quinta in Cena Domini.*
- Epist. Conventibus, 1. Cor. 11. v. 20. ad v. 32.
Evang. Ante diem, Ioan. 13. v. 1. ad v. 15.
- Feria sexta in Pascuere.*
- Epist. In tribulatione, Osee 6. v. 1. ad v. 6.
Alia Epist. Dixit Dominus, Exod. 12. v. 1. ad v. 11.
Evang. Passio Domini, Egressus, Ioan. 18. v. 1. ad finem cap. 19.
- Sabbato sancto.*
- Epist. Si conuerteritis, Col. 3. v. 1. ad v. 4.
Evang. Vespere, Matth. 26. v. 1. ad v. 7.

Dominica Resurrectionis Domini.

Epist. Exurgate, I. Cor. 5. v. 7. ad v. 8.
 Evang. Maria Magdalene, Marc. 16. v. 1. ad v. 7.

Feria secunda.

Epist. Vos scitis, Act. 10. v. 37. ad v. 43.
 Evang. Duo ex, Luc. 24. v. 13. ad v. 35.

Feria tertia.

Epist. Viri fratres, Act. 13. v. 26. ad v. 33.
 Evang. Stetit Iesus, Luc. 24. v. 36. ad v. 47.

Feria quarta.

Epist. Deus, Act. 3. v. 13. ad v. 19.
 Evang. Manifestavit, Ioan. 21. v. 1. ad v. 14.

Feria quinta.

Epist. Angelus, Act. 8. v. 26. ad fin.
 Evang. Maria, Ioan. 20. v. 11. ad v. 18.

Feria sexta.

Epist. Christus, I. Pet. 3. v. 18. ad v. 22.
 Evang. Undecim, Matth. 28. v. 16. ad fin.

Sabbato in Albis.

Epist. Deponentes, I. Pet. 2. v. 1. ad v. 10.
 Evang. Una sabbati, Ioan. 20. v. 1. ad v. 9.

Dominica in Albis in Octavam Pasche.

Epist. Omne, I. Ioan. 5. v. 4. ad v. 10.
 Evang. Cum sero esset, Ioan. 20. v. 19. ad fin.

Dominica secunda post Pascha.

Epist. Christus, I. Pet. 2. v. 21. ad fin.
 Evang. Ego sum, Ioan. 10. v. 11. ad v. 16.

Dominica tertia post Pascha.

Epist. Obsecro, I. Pet. 2. v. 11. ad v. 19.
 Evang. Modicum, Ioan. 16. v. 16. ad v. 22.

Dominica quarta post Pascha.

Epist. Omne, Iacob. 1. v. 17. ad v. 21.
 Evang. Vado ad eum, Ioan. 16. v. 5. ad v. 14.

Dominica quinta post Pascha.

Epist. Estote, Iacob. 1. v. 22. ad fin.
 Evang. Amen, Ioan. 16. v. 23. ad v. 30.

In Rogationibus.

Epist. Confitemini, Iacob. 5. v. 16. ad fin.
 Evang. Quis vestrum, Luc. 11. v. 5. ad v. 13.

In Vigilia Ascensionis.

Epist. Unicuique, Ephes. 4. v. 7. ad v. 13.
 Evang. Sublevatis, Ioan. 17. v. 1. ad v. 11.

In die Ascensionis Domini.

Epist. Primum, Act. 1. v. 1. ad v. 11.
 Evang. Recumbentibus, Marc. 16. v. 14. ad fin.

Dominica infra Octavam Ascensionis.

Epist. Estote, I. Pet. 4. v. 7. ad v. 11.
 Evang. Cum venerit, Ioan. 15. v. 26. ad c. 16. v. 4.

Sabbato in Visilia Pentecostes.

Epist. Factum est, Act. 19. v. 1. ad v. 8.
 Evang. Si diligit, Ioan. 14. v. 15. ad v. 21.

In Dominica Pentecostes.

Epist. Cam compleverunt, Act. 2. v. 1. ad v. 11.
 Evang. Si quis diligit me, Ioan. 14. v. 23. ad fin.

Feria secunda.

Epist. Aperiens Petrus, Act. 10. v. 42. ad v. 48.
 Evang. Dixit Iesus, Ioan. 3. v. 16. ad v. 21.

Feria tertia.

Epist. Cum audissent, Act. 8. v. 14. ad v. 16.
 Evang. Amen amen, Ioan. 10. v. 1. ad v. 10.

Feria quarta Quatuor Temp. Pentec.

Epist. Stans Petrus, Act. 2. v. 14. ad v. 21.
 Alia Epist. Per manus, Act. 5. v. 12. ad v. 16.
 Evang. Nemo potest, Ioan. 6. v. 44. ad v. 52.

Feria quinta.

Epist. Philippus, Act. 8. v. 5. ad v. 9.
 Evang. Convocatis, Luc. 9. v. 1. ad v. 6.

Feria sexta Quatuor Temp. Pentecostes.

Epist. Exultate, Ioel. 1. v. 23. ad v. 27.
 Evang. Factum est, Luc. 5. v. 17. ad v. 26.

Sabbato Quatuor Temp. Pentecostes.

Epist. Effundam, Ioel. 2. v. 28. ad v. 32. med.
 Alia Epist. Locutus, Levit. 23. v. 9. ad v. 11.
 Item v. 15. ad v. 17. item v. 20. ad v. 21. quoad substantiam.

Alia Epist. Cum, Deut. 26. v. 1. ad v. 11.

Alia Epist. Si in præceptis, Levit. 26. v. 31. ad v. 12.

Alia Epist. Angelus, Dan. 3. v. 49. ad v. 51.

Alia Epist. Iustificati, Rom. 5. v. 1. ad v. 5.

Evang. Surgens, Luc. 4. v. 38. ad v. 44.

In festo sanctissime Trinitatis.

Epist. O altitudo, Rom. 11. v. 33. ad fin.

Evang. Data est, Matth. 28. v. 18. ad fin.

Dominica prima post Pentecosten.

Epist. Deus, I. Ioan. 4. v. 8. ad fin.

Evang. Estote, Luc. 6. v. 36. ad v. 42.

In solemnitate Corporis Christi.

Epist. Ego enim, I. Cor. 11. v. 23. ad v. 29.

Evang. Caro mea, Ioan. 6. v. 56. ad v. 59.

Dominica secunda post Pentecosten, quæ est infra Octavam Corporis Christi.

Epist. Nolite, I. Ioan. 3. v. 13. ad v. 18.

Evang. Homo, Luc. 14. v. 16. ad v. 24.

In Octava Corporis Christi.

Epist. Ego, I. Cor. 11. v. 23. ad v. 29.

Evang. Caro mea, Ioan. 6. v. 56. ad v. 59.

Dominica tertia post Pentecosten.

Epist. Humilissimi, I. Pet. 5. v. 6. ad v. 11.

Evang. Erant, Luc. 15. v. 1. ad v. 10.

Dominica quarta post Pentecosten.

Epist. Existimo, Rom. 8. v. 18. ad v. 23.

Evang. Cum turbæ, Luc. 5. v. 1. ad v. 11.

Dominica quinta post Pentecosten.

Epist. Omnes, I. Pet. 3. v. 8. ad v. 15. med.
 Evang. Dico; in Missali: Dixit, Matth. 5. v. 20. ad v. 24.

Dominica sexta post Pentecosten.

Epist. Quicumque, Rom. 6. v. 3. ad v. 11.

Evang. Cum turba, Marc. 8. v. 1. ad v. 9.

Dominica septima post Pentecosten.

Epist. Humanum, Rom. 6. v. 19. ad fin.

Evang. Attendite, Matth. 7. v. 15. ad v. 21.

Dominica octava post Pentecosten.

Epist. Debitores, Rom. 8. v. 12. ad v. 17.

Evang. Homo quidam, Luc. 16. v. 1. ad v. 9.

Dominica nona post Pentecosten.

Epist. Non sumus, I. Cor. 10. v. 6. ad v. 13.

Evang. Ut appropinquavit; in Missali: Cum appropinquaret, Luc. 19. v. 41. ad v. 47.

Dominica decima post Pentecosten.

Epist. Scitis, I. Cor. 12. v. 2. ad v. 11.

Evang. Dixit Iesus, Luc. 18. v. 9. ad v. 14.

Dominica undecima post Pentecosten.

Epist. Notum, I. Cor. 15. v. 1. ad v. 10. med.

Evang. Exiens, Marc. 7. v. 31. ad fin.

Dominica duodecima post Pentecosten.

Epist. Fiduciam, 2. Corinth. 3. v. 4. ad v. 9.

Evang. Beati, Luc. 10. v. 23. ad v. 37.

Dominica decima tertia post Pentecosten.

Epist. Abime, Gal. 3. v. 16. ad v. 27.

Evang. Dum iret, Luc. 17. v. 11. ad v. 19.

Dominica decima quarta post Pentecosten.

Epist. Spiritu, Galat. 5. v. 16. ad v. 24.

Evang. Nemo, Matth. 6. v. 24. ad v. 33.

Dominica decima quinta post Pentecosten.

Epist. Si spiritu, Gal. 5. v. 25. & c. 6. ad v. 10.

Evang. Ibat, Luc. 7. v. 11. ad v. 16.

Dominica decima sexta post Pentecosten.

Epist. Obsecro vos, Ephes. 3. v. 13. ad fin.

Evang. Cum intraret, Luc. 14. v. 1. ad v. 11.

Dominica decima septima post Pentecosten.

Epist. Obsecro, Ephes. 4. v. 1. ad v. 6.

Evang. Accesserunt, Matth. 22. v. 34. ad fin.

Feria quarta Quatuor Temporum Septembris.

Epist. Ecce dies, Amos 9. v. 13. ad fin.

Alia Epist. Congregatus, Nehem. vel 2. Esdr. 8. v. 1. ad v. 10.

Evang. Respondens, Marc. 9. v. 16. ad v. 28.

Feria sexta Quatuor Temporum Septembris.

Epist. Convertere, Osee 14. v. 2. ad fin.

Evang.

- Evang. Rogabat, Luc. 7. v. 36. *ad fin.*
Sabbato Quatuor Temporum Septembris.
 Epist. Locutus, Levit. 23. v. 26. ad v. 32.
 Alia Ep. A quinto decimo, Lev. 23. v. 34. ad v. 43.
 Epist. Pasce, Mich. 7. v. 14. *ad fin.*
 Alia Epist. Hæc dicit, Zach. 8. v. 14. ad v. 19.
 Alia Epist. Angelus, Dan. 3. v. 49. ad v. 51.
 Alia Epist. Tabernaculum, Heb. 9. v. 2. ad v. 12.
 Evang. Dicebat, Luc. 13. v. 8. ad v. 17.
Dominica decima octava post Pentecosten.
 Epist. Gratias, I. Cor. 1. v. 4. ad v. 8.
 Evang. Ascendens, Matth. 9. v. 1. ad v. 8.
Dominica decima nona post Pentecosten.
 Epist. Renovamini, Ephes. 4. v. 23. ad v. 28.
 Evang. Simile, Matth. 22. v. 1. ad v. 14.
Dominica vigesima post Pentecosten.
 Epist. Videte, Ephes. 5. v. 15. ad v. 21.
 Evang. Erat, Ioan. 4. v. 46. ad v. 53.
Dominica vigesima prima post Pentecosten.
 Epist. Confortamini, Ephes. 6. v. 10. ad v. 17.
 Evang. Assimilatum, Matth. 18. v. 23. *ad fin.*
Dominica vigesima secunda post Pentecosten.
 Epist. Confidimus, Philip. 1. v. 6. ad v. 11.
 Evang. Abundans, Matth. 22. v. 15. ad v. 21.
Dominica vigesima tertia post Pentecosten.
 Epist. Imitatores, Phil. 3. v. 17. ad c. 4. v. 3.
 Evang. Loquente, Matth. 9. v. 18. ad v. 25.
Dominica vigesima quarta & ultima post Pentecosten.
 Epist. Non cessamus, Coloss. 1. v. 9. ad v. 14.
 Evang. Cum videritis, Matth. 24. v. 15. ad v. 35.
PROPRIUM SANCTORUM
Vigilia S. Andrea.
 Epist. Benedictio, Sap. 10. v. 6. & Eccl. 44. v. 26. & cap. 45. v. 9. *quoad substantiam.*
 Evang. Stabat, Ioan. 1. v. 35. ad v. 51.
 30. Novemb. *In festo S. Andrea Apost.*
 Epist. Corde, Rom. 10. v. 10. ad v. 18.
 Evang. Ambulans, Matth. 4. v. 18. ad v. 22.
 2. Decemb. *In festo S. Bibiana.*
 Epist. Exultasti, Eccl. 31. v. 13. ad v. 17.
 Evang. Simile, Matth. 13. v. 44. ad v. 52.
 6. Decembris. *In festo S. Nicolai.*
 Epist. Mementote, Heb. 13. v. 7. ad v. 17.
 Ev. Homo *quidam* perire, Matth. 25. v. 14. ad v. 23.
 7. Decembris. *In festo S. Ambrosii.*
 Epist. Testificor, 2. Tim. 4. v. 1. ad v. 8.
 Evang. Vos estis sal, Matth. 5. v. 13. ad v. 19.
 8. Decembris. *In conceptione B. M. V.*
 Epist. Dominus, Prov. 8. v. 22. ad v. 35.
 Evang. Liber, Matth. 1. v. 1. ad v. 16.
(Hispania) Evang. Extolens, Luc. 11. v. 27. ad 28.
 Epist. *ut supra.*
 21. Decembris. *In festo sancti Thome Apostoli.*
 Epist. Iam non estis, Ephes. 2. v. 19. ad v. 22.
 Evang. Thomas, Ioan. 20. v. 24. ad v. 29.
 17. Ianuar. *In festo S. Antonii Abbatis.*
 Epist. Dilectus, Eccl. 45. v. 1. ad v. 6.
 Evang. Sint lumbi, Luc. 12. v. 35. ad v. 40.
 18. Ianuarii. *In festo Cathedra S. Petri Romæ.*
 Epist. Petrus, I. Petr. 1. v. 1. ad v. 7.
 Evang. Venit, Matth. 16. v. 13. ad v. 19.
 19. Ianuarii. *In festo S. Marti, &c.*
 Epist. Rememoramini, Heb. 10. v. 32. ad v. 38.
 Evang. Sedente, Matth. 24. v. 3. ad v. 13.
 20. Ianuarii. *In festo sanctorum Fabiani & Sebastiani.*
 Epist. Sancti, Heb. 11. v. 33. ad v. 39.
 Evang. Descendens, Luc. 6. v. 17. ad v. 27.
 25. Ianuarii. *In Conversione sancti Pauli Apost.*
 Epist. Saulus, Act. 9. v. 1. ad v. 22.
 Evang. Ecce, Matth. 19. v. 27. ad v. 29.
 2. Febr. *In festo Purificationis B. M. V.*
 Epist. Ecce ego, Malach. 3. v. 1. ad v. 4.
 Evang. Postquam, Luc. 2. v. 22. ad v. 32.
 24. vel 25. Febr. *In festo sancti Mathia Apost.*
 Epist. Exurgens, Act. 1. v. 15. *ad fin.*
 Evang. Respondens, Matth. 11. v. 25. *ad fin.*
 10. Marti. *In festo sancti Joseph.*
 Epist. Dilectus, Eccl. 45. v. 1. ad v. 6.
 Evang. Cum esset, Matth. 1. v. 18. ad v. 21.
 25. Mart. *In festo Annuntiationis B. M. V.*
 Epist. Pete tibi, Isai. 7. v. 11. ad v. 15.
 Evang. Misus, Luc. 1. v. 26. ad v. 38.
 25. Apr. *In festo sancti Marci Evang.*
 Epist. Similitudo, Ezech. 1. v. 10. ad v. 14.
 Evang. Designavit, Luc. 10. v. 1. ad v. 9.
 1. Maii. *In festo sanctorum Apostolorum Philippi & Jacobi.*
 Epist. Stabant, Sap. 5. v. 1. ad v. 5.
 Evang. Non turbetur, Ioan. 14. v. 1. ad v. 13.
 3. Maii. *In festo Inventionis sanctæ Crucis.*
 Epist. Hoc enim, Phil. 2. v. 5. ad v. 11.
 Evang. Erat homo, Ioan. 3. v. 1. ad v. 15.
 4. Maii. *In festo sanctæ Monica.*
 Epist. Viduas, I. Tim. 4. v. 3. ad v. 10.
 Evang. Ibat Iesus, Luc. 7. v. 11. ad v. 16.
 5. Maii. *(Hispania) in Conversione sancti Augusti.*
 Epist. Nox, Rom. 13. v. 12. ad 14. *med.*
 Evang. Ecce, Matth. 10. v. 27. *ad 29.*
 17. Maii. *(Hispania) sancti Paschalis Baylon.*
 Epist. Beatus, Eccl. 37. v. 8. ad v. 11.
 Evang. Respondens, Matth. 11. v. 25. *ad fin.*
 14. Iunii. *In festo sancti Basilii Magni.*
 Epist. Testificor, 2. Tim. 4. v. 1. ad v. 8.
 Evang. Si quis, Luc. 14. v. 26. *ad fin.*
 21. Iunii. *In festo sancti Aloyii Gonz.*
 Epist. Beatus vir, Eccl. 31. v. 8. ad v. 11.
 Evang. Eratis, Matth. 22. v. 29. ad v. 40.
 24. Iunii. *In Nativitate sancti Ioan. Bapt.*
 Epist. Audite, Isai. 49. v. 1. ad v. 7.
 Evang. Elisabeth, Luc. 1. v. 57. ad v. 68.
 29. Iunii. *In festo sanctorum Apostolorum Petri & Pauli.*
 Epist. Misit, Act. 12. v. 1. ad v. 11.
 Evang. Venit, Matth. 16. v. 13. ad v. 19.
 2. Iulii. *In festo Visitationis B. M. V.*
 Epist. Ecce iste, Cant. 4. v. 8. ad v. 14.
 Evang. Exurgens, Luc. 2. v. 27. ad v. 47.
 12. Iulii. *In festo sancti Joannis Gualberti.*
 Epist. Dilectus, Eccl. 45. v. 1. ad v. 6.
 Evang. Audistis, Matth. 5. v. 43. *ad fin.*
 19. Iulii. *In festo S. Vincentii à Paulo.*
 Epist. Spectaculum, I. Cor. 4. v. 9. ad v. 14.
 Evang. Designavit, Luc. 10. v. 1. ad v. 9.
 22. Iulii. *In festo S. Mariae Magdalene.*
 Epist. Surgam, Cant. 3. v. 2. ad v. 5. & c. 8. v. 6. ad v. 7.
 Evang. Rogabat, Luc. 7. v. 36. ad v. 50.
 25. Iulii. *In festo S. Jacobi Apostoli.*
 Epist. Puto quod, I. Cor. 4. v. 9. ad v. 15.
 Evang. Accessit, Matth. 20. v. 20. ad v. 23.
 26. Iulii. *In festo sanctæ Anne matris B. M. V.*
 Epist. Mulierem, Prov. 31. v. 10. *ad fin.*
 Evang. Simile est, Matth. 13. v. 44. ad v. 52.
 1. Augusti. *In festo S. Petri ad Vincula.*
 Epist. Misit Herodes, Act. 12. v. 1. ad v. 11.
 Evang. Venit Iesus, Matth. 10. v. 13. ad v. 19.
 6. Augusti. *In festo Transfigurationis D. N. I. C.*
 Epist. Non docuit, 2. Pet. 1. v. 16. ad v. 19.
 Evang. Assumit, *in Assumpti: Assumpsit, Matth. 17. v. 1. ad v. 9.*
 7. Augusti. *In festo sancti Caietani.*
 Epist. Beatus vir, Eccl. 31. v. 8. ad v. 11.
 Evang. Nemo potest, Matth. 6. v. 24. ad v. 33.
 10. Augusti. *In festo S. Laurentii Mart.*
 Epist. Qui parat, 2. Cor. 6. v. 6. ad v. 10.
 Evang. Amen, amen, Iud. 12. v. 24. ad v. 26.
 15. Augusti. *In Assumptione B. M. V.*
 Epist. In omnibus, Eccl. 24. v. 11. ad v. 30.
 Evang. Intravit, Luc. 10. v. 11. *ad fin.*
 24. Augusti. *In festo S. Bartholomæi Apost.*
 Epist. Vos estis, I. Cor. 12. v. 27. ad v. 31.
 Evang.

Evang. Exiit, Luc. 6. v. 12. ad v. 19.

25. Aug. *In festo S. Ludovici Confess. Regis Francorum.*

Epist. Justum, Sap. 10. v. 10. ad v. 14.

Evang. Homo, Luc. 19. v. 12. ad v. 26.

29. Aug. *In Decollatione S. Ioannis Baptistæ.*

Epist. Accinge, Ierem. 1. v. 17. ad fin.

Evang. Misit, Marc. 6. v. 17. ad v. 29.

8. Septembris. *In Nativitate B. M. V.*

Epist. Dominus, Prov. 8. v. 22. ad v. 35.

Evang. Libet, Matth. 1. v. 1. ad v. 16.

14. Septemb. *In festo Exaltationis S. crucis.*

Epist. Hoc, Philip. 2. v. 5. ad v. 11.

Evang. Nunc, Ioan. 12. v. 31. ad v. 36.

17. Septemb. *In festo Stigmatum S. Francisci.*

Epist. Mihi autem, Galat. 6. v. 14. ad fin.

Evang. Si quis, Matth. 16. v. 24. ad v. 27.

21. Septemb. *In festo S. Matthæi Ap. & Ev.*

Epist. Similitudo, Ezech. 1. v. 10. ad v. 14.

Evang. Vidit, Matth. 9. v. 9. ad v. 13.

29. Septemb. *In festo Dedicationis S. Michaelis Archangel.*

Epist. Significavi, Apoc. 1. v. 1. ad v. 5.

Evang. Accesserunt, Matth. 18. v. 1. ad v. 10.

4. Octobris. *In festo S. Francisci Conf.*

Epist. Mihi, Galat. 6. v. 14. ad v. 17.

Evang. Respondens, Matth. 11. v. 25. ad v. 30.

9. Octobris. *In festo SS. Martyrum Dionysii & sociorum.*

Epist. Stans, Act. 17. v. 22. ad fin.

Evang. Attendite, Luc. 12. v. 1. ad v. 8.

18. Octobris. *In festo S. Lucæ Evang.*

Epist. Gratias, 2. Cor. 8. v. 16. ad fin.

Evang. Designavit, Luc. 10. v. 1. ad v. 9.

19. Octobris. *In festo S. Petri de Alcantara.*

Epist. Quæ mihi, Philip. 3. v. 7. ad v. 12.

Evang. Nolite, Luc. 12. v. 32. ad v. 34.

28. Octobris. *In festo SS. Apostolorum Simonis & Iudæ.*

Epist. Unicuique, Ephes. 4. v. 7. ad v. 13.

Evang. Hæc, Ioan. 15. v. 17. ad v. 25.

1. Novemb. *In festo omnium Sanctorum.*

Epist. Ecce, Apoc. 7. v. 2. ad v. 12.

Evang. Videns, Matth. 5. v. 1. ad v. 12.

2. Novemb. *In Commemoratione Defunctorum.*

Epist. Ecce, 1. Cor. 15. v. 51. ad v. 57.

Evang. Amen, Ioan. 5. v. 25. ad v. 29.

11. Novemb. *In festo S. Martini Ep. & Conf.*

Epist. Ecce, Eccli. 44. & 45.

Evang. Nemo, Luc. 11. v. 33. ad v. 36.

21. Novemb. *In festo Præsentationis B. M. V.*

Epist. Ab initio, Eccli. 24. v. 14. ad v. 16.

Evang. Loquente, Luc. 11. v. 27. ad v. 28.

In festo sanctæ Catharinæ Virginis & Martyris.

Epist. Conſtebor, Eccli. 51. v. 1. ad v. 8.

cum 12.

Evang. Simile est, Matth. 13. v. 44. ad v. 52.

COMMUNE SANCTORUM.

In Vigilia Apostolorum.

Epist. Benedictio, Eccli. 44. v. 26. & 27. & c. 45.

v. 2. ad v. 4. & v. 6. ad v. 9.

Evang. Hoc est, Ioan. 15. v. 12. ad v. 16.

In natali unius Martyris Pontificis.

Epist. Beatus, Iacob. 1. v. 12. ad v. 18.

Alia Epist. Benedictus, 2. Cor. 1. v. 3. ad v. 7.

Evang. Si quis venit, Luc. 14. v. 20. ad v. 33.

Alia Epist. Si quis vult, Matth. 16. v. 24.

ad v. 27.

In natali unius Martyris non Pontificis.

Epist. Justum, Sap. 10. v. 10. ad v. 14.

Alia Epist. Omne, Iacob. 1. v. 2. ad v. 12.

Alia Epist. Memor, 2. Tim. 2. v. 8. ad v. 10.

& c. 3. v. 10. ad v. 12.

Alia Epist. Communicantes, 1. Petr. 4. v. 13.

ad fin.

Evang. Nolite, Matth. 10. v. 34. ad fin.

Alia Epist. Nihil, Matth. 10. v. 26. ad v. 32.

Alia Epist. Nisi granum, Ioan. 12. v. 24. ad

v. 26.

De uno Martyre tempore Paschali.

Epist. Stabant, Sap. 5. v. 1. ad v. 5.

Evang. Ego sum, Ioan. 15. v. 1. ad v. 7.

De pluribus Martyribus tempore Paschali.

Epist. Benedictus, 1. Petr. 1. v. 3. ad v. 7.

Alia Epist. Post hæc, Apoc. 19. v. 1. ad v. 9.

Evang. Ego sum, Ioan. 15. v. 5. ad v. 11.

Alia Epist. Amen amen, Ioan. 16. v. 20. ad

v. 22.

Commune plurimorum Martyrum extra tempus

Paschale.

Epist. Justorum, Sap. 3. v. 1. ad v. 8.

Alia Epist. Iusti autem, Sapient. 5. v. 16. ad

v. 20.

Alia Epist. Rememoramini, Hebr. 10. v. 32.

ad v. 38.

Alia Epist. Reddidit, Sap. 10. v. 17. ad v. 20.

Alia Epist. Iustificati, Rom. 5. v. 1. ad v. 5.

Alia Epist. Non sum, Rom. 8. v. 18. ad v. 23.

Alia Epist. Exhibeamus, 2. Corinth. 6. v. 4.

ad v. 10.

Alia Epist. Sancti, Hebr. 11. v. 33. ad v. 39.

Alia Epist. Respondit, Apoc. 7. v. 13. ad fin.

Evang. Cum audieritis, Luc. 21. v. 9. ad

v. 19.

Alia Epist. Descendens, Lucæ 6. v. 17. ad

v. 23.

Alia Epist. Sedente, Matth. 24. v. 3. ad

v. 13.

Alia Epist. Videns, Matth. 5. v. 1. ad v. 12.

Alia Epist. Respondens, Matth. 11. v. 25.

ad fin.

Alia Epist. Væ vobis, Lucæ 11. v. 47. ad

v. 51.

Alia Epist. Quæ vos, Lucæ 10. v. 16. ad

v. 20.

Alia Epist. Attendite, Lucæ 12. v. 1. ad

v. 8.

Commune Confessoris Pontificis.

Epist. Ecce sacerdos, Eccli. 44. & 45.

quoad sensum, non quoad verba.

Alia Epist. Plures, Hebr. 7. v. 23. ad v. 27.

Alia Epist. Omnis, Hebr. 5. v. 1. ad v. 4.

Alia Epist. Mementote, Hebr. 13. v. 7. ad

v. 17.

Evang. Homo, Matth. 25. v. 14. ad v. 23.

Alia Epist. Vigilate, Matth. 24. v. 42. ad

v. 47.

Alia Epist. Nemo, Luc. 11. v. 33. ad v. 36.

Alia Epist. Videte, Marc. 13. v. 33. ad

v. 37.

Commune Doctorem.

Epist. Testiflor, 2. Tim. 4. v. 1. ad v. 8. Jus-

tus, Eccli. 39. v. 6. ad v. 14.

Evang. Vos estis, Matth. 5. v. 13. ad v. 19.

Commune Confessoris non Pontificis.

Epist. Beatus, Eccli. 31. v. 8. ad v. 11.

Alia Epist. Spectaculum, 1. Cor. 4. v. 9. ad

v. 14.

Alia Epist. Quæ mihi, Philipp. 3. v. 7. ad

v. 12.

Evang. Sint lumbi, Luc. 12. v. 35. ad v. 40.

Alia Epist. Nolite, Luc. 12. v. 32. ad v. 34.

Alia Epist. Homo, Luc. 19. v. 12. ad v. 20.

Commune Abbatis.

Epist. Dilectus, Eccli. 45. v. 1. ad v. 6.

Evang. Ecce nos, Matth. 19. v. 27. ad v. 29.

Commune Virginum & Martyrum.

Epist. Conſtebor, Eccli. 51. v. 1. ad v. 8.

cum 12.

Alia Epist. Exaltasti, Eccli. 51. v. 13. ad v. 17.

Evang. Simile est, Matth. 13. v. 44. ad v. 52.

Alia

920 INDEX EPISTOLARUM ET EVANGELIORUM.

Aliud Evang. Simile erit, Matth. 25. v. 1. ad v. 13.

Commune Virginum non Martyrum.

Epist. Qui gloriatur, 2. Cor. 10. 17. ad c. 11. 2.
Alia Epist. De Virginibus, 1. Cor. 7. v. 25. ad v. 34.

Evang. Simile est, Matth. 13. v. 44. ad v. 52.
Aliud Evang. Simile erit, Matth. 25. v. 1. ad v. 13.

Commune Mulierum sanctarum nec Virginum nec Martyrum.

Epist. Mulierem, Prov. 31. v. 10. ad fin.
Alia Epist. Viduas, 1. Tim. 5. v. 3. ad v. 10.
Evang. Simile est, Matth. 13. v. 44. ad v. 52.

In Dedicatione Ecclesie.

Epist. Vidi, Apoc. 21. v. 21. ad v. 5.
Evang. Ingressus, Luc. 19. v. 1. ad v. 10.
In sponsalibus.

Epist. Mulieres, Ephes. 5. v. 22. ad fin.
Evang. Silicet, Matth. 19. v. 3. ad v. 6.

Pro sponso, & sponsa.

Epist. Mulieres, ut hic in sponsalibus.
Evang. Accesserunt, Matth. 19. v. 3. ad 6.
Ad tollendum schisma.

Epist. Obsecro, Ephes. 4. v. 1. ad v. 21.
Evang. Sublevatis, Ioan. 17. v. 1. ad v. 23.

Pro quacunque necessitate.

Epist. Si iniquitates, Ier. 14. v. 7. ad v. 9.
Evang. Habete, Marc. 11. v. 22. ad v. 26.

Pro remissione peccatorum.

Epist. Condelector, Rom. 7. v. 22. ad v. 25.
Evang. Petite, Luc. 11. v. 9. ad v. 13.

Contra Paganos.

Epist. Oravit Mardocheus, Esther 13. v. 8. ad v. 17.

Evang. Quis, Luc. 11. v. 5. ad v. 13.

In tempore belli.

Epist. Accesserunt, Ierem. 42. sumitur ex v. 1. & 2. & excurrit ad med. v. 7. ad 12.

Evang. Dic nobis, Matth. 24. v. 3. ad 8.

Pro pace.

Epist. Fratribus, 2. Machab. 1. v. 1. ad v. 5.
Evang. Cum esset, Ioan. 20. v. 19. ad v. 23.

Pro vitanda mortalitate vel tempore pestis.

Epist. Iminisit, 2. Reg. 24. v. 15. ad v. 19. & ad 25. ad fin.

Evang. Surgens, Luc. 4. v. 38. ad fin.

Pro infirmis.

Epist. Tristatur, Iacob. 5. v. 13. ad v. 16.

Evang. Cum, Matth. 8. v. 5. ad v. 13.

Pro peregrinantibus vel iter agentibus.

Epist. Egressus, Gen. 28. v. 10. usque ad fin.

Evang. Euntes, Matth. 10. v. 7. ad v. 14.

FINIS.

UNIVERSAL
LIBRARY

138 106

UNIVERSAL
LIBRARY